

11

12

❧ COMMENTARIORVM

Fratri Dominici Soto Segobiensis,

Theologi ordinis Prædicatorum, Cæsareæ
maiestati à sacris cōfessionibus, publici
apud Salmanticenses professo-
ris, in Quartum Sen-
tentiarum,

TOMVS PRIMVS.

Cum priuilegio.

SALMANTICÆ,

Excudebat Ioannes à Canoua.

M. D. LVII.

Esta tassado a tres maravedis el pliego.

Summa priuilegij.

Ræsens opus cū priuilegio excusum est: quod regia Maiestas Vallisoleti anno præsentimillesimo quingētesimo quinquagesimo septimo de cōsilio Curie Autori in decennium cōcessit. Videlicet, ne quis illud absq; eius facultate aut cudat, aut vendat indicta pœna multæ librorū, instrumentorumq; artis, ac decem millium dupondiorū. Die verò vigesima secunda Februarij eiusdem anni æstimata sunt per eandem Regiam Curiam diplomata singula pretio trium dupondiorū. Nemo igitur sibi rei huius ignorantiam prætexat.

EST itē autoritate & iudicio illustrissimi ac perinde reuerendissimi Domini D. Francisci Mārique de Lara per Dei gratiam episcopi Salmanticensis examinatum, & candore sui chirographi approbatum.

CAROLO MAGNO

HISPANIARVM SERE-

nissimo Principi suus frater

Dominicus Soto

felicitatem.

DVO sunt clarissima lumina, Carole Princeps maxime, iustitia scilicet & religio, quæ dum in rege fauente numine regnare contingit, tunc salus reipublice omni est periculo vacua. Per illam siquidem, ut quæ in media rerum caligine lubri ei huius seculi lucet, reges pro rei dignitate regnant: per hanc verò, qua celestia nobis refulgent, & reges & populi inaccessæ maiestati Dei obsequi subdiq; discunt, quod regnis cunctis & potestatibus longè prestat. Quare iustitiæ iubar, nisi quādiu ab inclyto religionis sidere, quod & celi fax est, & mudi oculi, suum mutuatur lumen, nec rem quidem virtutis, nec verum nomen habet. Eam ob rem opus, quod de iustitia & iure, Celsitudini tuæ nuncupauimus, mancum esse rebar, nisi alterum de septem ecclesiæ sacramentis, in quorum mystica cultura summa orthodoxæ religionis nostræ posita est, ei adhiberē. Igitur cum duos libros, quasi vno partu, æderim, atq; illum Serenitas tua tanto animi candore & alacritate, quæ tua est omnium virtutum indoles, acceperit, & hunc non sum cunctatus post suum gemellum fratrem ad eandem Claritudinem tuā subinde mittere. Primus regem instituit, secundus (quod vobis gētile cognomen est) catholicum regem. Vnus enarrat quemadmodum Deus per se suosq; ministros leges cunctis gētibus de omni iure tulerit, omniaq; humanitaris vincula iusserit, quibus humanum genus in officio continetur: alter verò, quemadmodum, ut iussu capeßere valeamus, diuina nobis auxilia contulerit. Horum nanque meditatio, dum labentibus diuino ordine rebus ad regnorum gubernacula sederis, vsui tibi esse potest: nempe, ut iuris prudentia moderari te clauum doceat, celestiumque sapientia polum indicet, sed sacrosancta fidei religio supremum scopum, quò proram dirigas. Quo utique venerando comitatu vallatum omnium te subinde stipabit virtutum chorus, ut procelloso huic mundi pelago tuam regiam maiestatem permittere ausis.

A 2 Vtinam

Vtinam enim te nūquam rerum vsus doceat, quā sit regijs classibus malefidum. Enimvero qui nauigijs exiguis nauiculantur, quō sese minus audent in altum conijcere, eō se minoribus naufragijs obijciūt. At verō qui illustrissimas conscendunt naues, quanto maiori testudinis vastitate vectantur, quanto grauiori exornantur diuitiarum pondere, quanto sunt impeditiore armorum strepitu instructi, quanto denique amplioribus velis suo honori velificant, tanto magis reflantium ventorum vim, furentiumque insaniam fluctuum metuere debent: procellarumq; rabiem, ac perinde prominētes scopulos, in quos ingentiores rates, vt rapidissimo ferūtur impetu, ita periculosisimē impingere solent, suosq; patronos illidere. Deus autem optimus maximus, in cuius manibus cor regis est, vt tui tibi populi maximē imprecātur, hos æquoris tumores tibi complanet, & nubila soluat, vt ad eam, quæ eius te destinatu manet, sempiternā felicitatē sereno cœlo valeas peruenire. Vale.

5
FRATRIS DOMINICI
SOTO SEGOBIENSIS, THEO-
logi, ordinis Prædicatorum, publici apud
Salmanticenses professoris, in
Quartum Sententiarum
Commentarij.

PROOEMIUM.

SENTENTIAS patrum, quas Petrus Lombardus, de sacra theologia bene meritis, in quatuor libros graphicè digessit, animus mihi semper tulerat à primo libro exordiri, vt meo tenui calamo rotas exponerem. At verō quoniam mihi, alijs laboribus iam protrito, omnes cernunt, vires in dies elanguescere, metuentes ne me in medio cursu spiritus deficeret, instātius precando ex me multi efflagitarunt, vt à quarto libro rē auspicarer, quem libris de Iustitia & iure adhiberem. Sunt enim huiusmodi materia adeo, tum germanæ, tum præcipue moribus populi componendis, informandisq; accommodæ, ac perinde tam Iuriscōsultis, quā theologis seitu necessaria, vt facili mihi persuaserint, si qua mihi suppetit scribendi facultas, nullibi à me fructuosius collocari potuisset. Anni ergo, diuino numini confusus, petentium votis. Qua de causa, cum eum bis iam publicitus prælegerim, hoc vigesimo anno nostræ prælegendi prouincia, quo, velut in Iubileo, iugo soluti, ocio donamur, hic idem liber tertio nobis interpretandus assignatus est. Nihil verō aliud quā operæpretium duxi (nescio quoniam sit ab alijs calculo denotandum) breuiusculum textum sententiarum compilare, qui sit veluti epitome, vbi theologiæ axiomata, & veritates, quæ vel omnibus citra controuersiam, vel probatissimis autoribus receptissimæ sunt, compendiosè & lucidè connecterentur. Nam sententiarū Magister, licet sua laude nō careat, lōgè tamē diuersum habuit propositū: videlicet, asserta cuncta & scita Patrum, etiam si multa ad eādem pertinerent sententiam congerere. Qui quidem labor tunc temporis, dum studiosi nimia librorū raritate laborabant, pretiosissimus fuit. Iam verō quando priscorum opera in tanta sunt nobis copia impressa, congestio illa non apparet vsque adeo necessaria. Præterquā quod nec ita multa luce ordinis fulget, quippe quod de eadem re multis in locis meminerit, & in eodem loco de rebus diuersis. Neque verō conclusiones ex autorum dictis tam liquidò enucleauerit. Id quod, salua eius nominis celebritate, occasionem scriptoribus deinceps obtulit, vt rē theologam minori multo, quā par erat, ordinis perspicuitate tractaret, ac subinde eiusdem sacræ facultatis studiosis causam dedit, vt & temporis non medio-

Textum Au-
tor adornat
ab illo Magi-
stri paulo de
uersum.
Magister sen-
tentiarum.

Prooemium.

ere dispendium, & studiorum non minorem iacturam facerent. Quamobrem
Diuus Thomas in sua summa dispositiore alium ordinem secutus est. Quod
autem nos in præfato textu molimur, hoc prorsum est, ut conclusionum epito
me, quæ sunt quæstionibus examinande, in fronte cuiusque distinctionis appē
datur. Ita ut possit etiam seorsum quasi enchiridion in subsidium memoriæ
circunferri. In processu ergo operam pro mea virili dabo, ut ordine Diui Tho
mæ, cuius potissimum expositor prodeō, obseruato, à Magistri serie quàm mi
nimè potero deflectam. Imò verò distinctionum quinquagenario numero cū
ipso conueniam. In quarum singulis, si quid aut variū, aut diuersum inter am
bos patres sese obtulerit, lectorem admonendum curabo. Deus ergo optim.
maxi. in quem vnice cogitatum nostrum iactamus, ea nobis suggerat, quæ &
à me, & ad Theologos, & de hac diuina sapientia pro rei dignitate dicantur:
nempe, ut inter tam multos rei huius autores atq; interpretes labor noster nō
sit superuacaneus, ac subinde molestum potius onus, quàm utilis fructus. Quo
utique malo postquam chalcographorum vsus percerebuit scientiarū omniū
scholæ plurimū laborant. Nam, ut nihil probatis autoribus detrahā, non
nullos (quod bona venia dixerim) offendas, quos non tam docendi facultas,
quàm impressio facilius allexit, ut aliena incomptè transcribendo, suam
scribendi libidinem traduxerint. Quem ego lapidem cum præspexerim, si in
eūdem impegero, absurdū deliquisse me fateor. Sin verò aut quæ apud gra
ues autores subobscura extant, elucidando, siue quæ alij minoris notæ commē
ti sunt, refecādo, siue aliqua pro capiti nostro adhibēdo, locupletando, ampli
cando, & in ordinē digerendo, quidpiam emolumenti in gazophyla
cium Domini mea diligētia & labor improbus cōtulerit,
ipsi luminū fonti, cuius ecclesiæ censuræ asser
ta nostra submittimus, acceptum
reueratur. In cuius proinde
laudē & gloriam to
tum conferen
dū est.

Ordo procedē
di.

Quinquagin
ta distinctio
nes proponun
tur.

Chalcogra
phia nō nihil
nocet.

Pollicrario
autoris.

Distinctio prima.
DISTINCTIO PRIMA
DE SACRAMENTIS
in genere.

Textus.
Cap.j.

Sex in hac
prima dist.
proponuntur.

Aug. 10.
de ciuit. Dei
cap. 5. de cō
se. dist. 2. ca
no. sacrificiū
Aug. 2. de
doctr. Chri
sti. cap. 1.

Aug. super
Ioan. tract.
80. 1. q. 1.
can. Detra
he.

V M quartus hic
sententiarum liber
de ecclesiasticis sa
cramentis definien
dis, adiecta beatitu
dinis contemplatione, sit institut
us, ratio docendi postulat, ut ab
eisdem in genere prælibandis ex
ordiamur. Quocirca de sex: nem
pe, de corū quidditate, necessita
te, effectibus, tā de principali, qui
est gratia, quàm de altero, qui est
character, de causa denique eo
rū, ac numero, præfati distinctio
ne nobis præfandum est. Igitur si
ex multis vocis significatis, vnicū,
quod ad rē pertinet, vsurpemus.
Sacramentum (ut ex verbis Aug.
10. de ciuit. Dei colligitur) est sacrę
rei signum, seu inuisibilis gratiæ vi
sibilis forma. Est enim signum. 2.
de doctri. Christi. eodem autore,
res præter speciem, quam inge
rit sensibus, aliud aliquid ex se fa
ciens in cogitationem venire. Lo
tio nanq; sacramentalis, qua mini
ster sub certa verborū forma cor
pus foris intingit, latētem animæ
ablutionē, quæ fit à culpa per gra
tiam, designat, secundum illud e
iusdem Aug. tract. super Ioan. 80.
Detrahe verbū & quid est aqua,
nisi aqua? Accedit verbum ad ele

mentum & fit sacramentum. Sa
cramenta ergo, ut in concilio Flo
rētino expositum nobis est, tribus
perficiuntur: videlicet, rebus tan
quam materia, verbis tāquam for
ma, & persona ministri conferen
tis sacramentum cum intentione
faciendi, quod facit ecclesia.
Eorum autē, ut venerabilis Hu
go. lib. 1. par. 9. de sacramentis au
tor est, trina fuit necessitas: scili
cet, eruditio, humiliatio & exerci
tatio nostra. Nam cum prouiden
tia diuina sit, vnicuique rei iuxta
suam naturam & ingeniū suauiter
prospicere: & intellectus no
ster suapte natura sensuum admi
niculo vatur, congruens fuit, ut
per hæc visibilia signa de latētibz
mysterijs diuinitus erudiremur.
Mox quoniam in morbum inde
collapsi sumus, quod mundi nos
elemētis, relicto Deo, subiecinus,
id nobis antidotum congruebat,
ut sensibilibz quoq; elemētis im
perio Dei subiecti, nostrā edoma
remus superbiam. Ac demū quia
Christiana religio ociosa esse non
debut, eiusmodi sacramētorum
ceremonijs nos decuit exercitari.
Sunt ergo sacramētorum nouæ
legis effectus duo. Prior, idēq; po
tissimus, gratia iustificans, secun
dum

Concilium Flo
rentinum.

Cap. ij.
Hugo lib. 1.
par. 9. de sa
cramē. ca. 3.

Cap. iij.

dum verbū Apostoli ad Ephes. 5. Christus dilexit ecclesiam, & se ipsum tradidit p̄ ea, ut ipsam sanctificaret, mundans eam lauacro aque in verbo vite. Cui eod. tract. super Ioan. Aug. alludens. Vnde, inquit, ista tanta virtus aquæ, ut corpus tagat, & cor abluat, nisi faciere verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur: nā & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manēs. Et in epistola. 23. ad Bonifacium, super illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Sicuti spiritus, inquit, sanctus, sic & ipsa aqua nostre regenerationis est causa. Et de eucharistia ait Christi Ioā. 6. Qui māducat meam carnem, & bibit meū sanguinem habet vitā æternam. Et ne in ambiguo maneret, sacramentum ipsum esse causam eiusdem æternæ vitæ, subdit. Caro mea verè est cibus, & sanguis me⁹ verè est potus. Hoc ergo sacramenta nostra illis antiquorū præstant, ut cōcilium idem Florentinū nos docuit, quod cū illa, ut ait ad Galat. 4. Paul. infirma essent, egenaq; elementa, inquinatos (ut ait ad Hebræ. 10.) sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. Quocirca nō nisi ut signa futuræ Christianæ veritatis instituebantur: nostra verò, ut quæ ex Christi latere pendentis in cruce promanarūt, virtutem habent eiusdē conferen-

da gratiæ, quam significant. Nam lex, inquit Ioā. per Moysen data est, gratia & veritas p̄ Iesum Christum facta est.

¶ Neq; verò sacramenta euangelica tantum gratiæ efficacia sunt, verum & tria eorum alterum habet effectū, qui est character. Ait quippe. 2. Corin. 1. Apostolus. Qui vixit nos Deus est, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus, in cordibus nostris. Signare autē characteris munus est, vnde Aug. lib. 2. contra Parmenianum de secularis militis characterē loquēs. An minus fortē, inquit, hærent sacramenta Christiana, quā corporalis hæc nota? (scilicet, quia miles insignitur.) Est autem character, tum facultas aliquid sacrum suscipiendi, aut agendi, tum subinde distinctiū signaculum. Baptismi nanq; characterē ad reliqua sacramenta Christi suscipienda adornamur, quo perinde, ceu eius grex, a reliquis orbis gentibus seiungimur. Character verò cōfirmationis est, quo velut pugiles eiusdē Christi ad eius fidē publicitus propugnandam insignimur: atq; adeo a cate ris nuperrimè baptizatis, qui sunt (ut ait Petr⁹) sicut modò geniti infantes, dignoscimur. Sed & ministri sacramentorum characterem ordinis, qui facultas est ea administrandi, suscipiunt, quo subinde reliquo orthodoxorum cœtui antecellunt.

cellūt. Meritisimò ergo conciliū Florentinum tria hæc sacramenta nos cum Armenis admonuit characterem imprimere.

¶ Sed & sacramentorū causa primaria Deus ipse fuit, qui & iuxta nostram naturam hæc nobis subsidia cōtulit, & per ipsa intimè, ceu principalis causa, sua natiua autoritate gratiā infundit, iuxta illud ad Rom. 8. Deus est, qui iustificat. Ceterū & ministri secūdū ipsum, eorum administratione fungentes, causa eiusdē gratiæ instrumentalis existūt. At verò Christus, cui ea ratione, qua rex est regni cœlorum, data est (ipso fatente) omnis potestas in cœlo & in terra, quæ ad modum in quātum Deus diuinā habuit in sacramentis autoritatē, sic & in quantum homo excellentiæ potestati: nempe, ut cuius virtus operatur in sacramētis, eius nomine eadem sanctificetur: & qui ea solus instituit, eorū valeat effectus absq; ipsis elargiri. Ipse ergo est, qui per ministros suos sacramenta dispensat, secundum oraculū illud, quod Baptista cœlitus affulsit. Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Illam autem excellentiæ potestati (ait super eundem locum Aug.) potuit quidem, si vellet, in seruū aliquem trāsferre, noluit tamen, nequis in seruo spē

collocaret. Contulit tamen ministerium, inquit, in bonos & in malos. Quare siue paganus sit qui baptizat, (ut ait Ilido.) siue Iudeus, (ut ait Nicolaus) siue hæreticus, siue deniq; probus, siue improbus, sacramentū nō inde mutatur. Nā, ut ait ibidem Aug. Baptismus talis est, qualis ille, in cuius potestate datur, non qualis ille, per cuius ministeriū datur. Vnde contra Gregorium. lib. 3. cum sit inter ministros alius alio melior, non est melior baptismus, qui per meliorem datur, & nullo modo est malus, qui per malum datur, quando idē baptismus datur. Quia baptisma non est ministrorum, sed eius, (nēpe Christi) de quo ait Ioā. Ipse est, qui baptizat in spiritu sancto.

¶ Numerus deniq; sacramentorū (ut in eodē concilio Florentino decernitur) septenarius est. Quorū & si perfectionis ordine eucharistia, quæ Christi corpus & sanguinem in se continet, omnium sit præstantissimū, generationis verò talis necitur ordo. Baptism⁹, quo in Christo renascimur. Confirmatio, qua in ei⁹ gratia irroboremur. Eucharistia, qua spiritualiter reficimur, ac nutrimur. Pœnitentia, qua sanamur. Extrema vñctio, qua perpurgamur & cōsouemur. Ordo, quo ad publica sacramentorū ministeria instituimur. Ac demū coniugium, quo ad idoneam

noſtri generis propagationem, ſexus alter alteri copulatur. Horum autem tria ſunt ſimpliciter neceſſaria, tamen paulo differenter. Baptiſmus ſiquidem per ſe ſimpliciter & abſolute ſingulis perſonis, iuxta illud, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei. Pœnitentia verò per accidens illis, qui in mortale crimen fuerint prolapſi, iuxta illud Luca. 13. Niſi pœnitentiã habueritis, omnes ſimul peribitis. Sed ordo neceſſarius eſt, non quidem ſingulis, attamen eccleſiæ. Reliqua quatuor ſunt ſecundum quid neceſſaria ad commoditatẽ Chriſtianæ vitæ. Tamenſi matrimonium quatenus officium naturæ, neceſſariũ ſit etiam reipublice.

DISTINCTIONIS

primæ, Quæſt. 1. de definitione ſacramenti, & eius partibus.

S. Thom. 3. part. Quæſt. 60.

ARTICVLVS I.

Verum ſacramentum ſit in genere ſigni.

N primo capite textus materiã primũ libri designauimus: quæ eſt de ſacramentis & de beatitudine. Cum enim ſacra theologia in Dei contemplatione verſetur, ille autem, vt eſt in Apocalipſi, ſit

Apo. 21. & 6. principiũ & ſinis, ſpecioſa diſtributio eſt, vt lib. primus de eius diuinita

te, qua ratione in ſe ſubiſtit, quatenus noſtrum fert ingenium, cõſideratio præmittatur. Et in ſecundo de creaturis, qua ratione ab ipſo dimanãt, diſputetur. In tertio verò de Chriſti incarnatione ſubtextatur ſermo: quippe qui initium & caput eſt noſtri in Deum reſſus. Ac deum in quarto de eius ſacramentis, quibus, veluti ſuis ipſius organis, ad eius beatitudinẽ perducimur. Itaq; ſicut ſecundus ad primum, ſic ſe habet ad tertium quartus. Nam ſicut formatio mudi p creationẽ, opus eſt puri Dei, ſic & hominis reformatio p ſacramenta, redẽptionis opus eſt incarnati Dei. Hoc igitur aureo circulo, quo egredimur à Deo, in ipſumq; regredimur, theologia ei⁹ cognitio cõcluditur. Atq; hæc ob rem cũ theologia aut de rebus ſit, aut de ſignis, in tribus primis libris agit de rebus, vt de trinit. deq; creaturis, & de Chriſto: atq; in hoc quarto plurimum de ſignis. Sacramenta enim ſunt ſanctificationis ſigna. Attamen Diuus Tho. rem locupletius amplificans, prima parte ſuæ ſummæ duos primos libros complexus eſt: & ſecundam de moribus interſerens, in tertia duos alteros complecti propoſuerat. Nam uſq; ad quæſtionẽ quinquageſimã nonam myſteria Chriſti proſequutus, à ſexageſima, quam hic facimus primam, de ſacramentis ſermonẽ inierat. Quæ per intempeſtiuum obitum non niſi uſque ad nonageſimam protendere licuit. Fit ergo cõſequens, vt prima libri huius diuiſio ſit in duo. Nã prima tractatio uſq; ad diſtinctionem quadageſimam ſecundam de ſacramentis inſtituitur: ſecunda verò inde uſq; ad finem de beatitudine. Exigit autem philoſophicus ordo, vt generalis rei meditatio, ſpecieb⁹ omnibus communis, peculiareſ ſingularũ antecedit. Quapropter prima diſtinctio de ſacramentis in genere præiacitur. Et quãuis Pe. Lombardus in duas partes eã ſubſecue rit (nam in ſecunda parte de circuncifione ſermonẽ ſubnexit) illum nos tamẽ ſermonem in ſecundam diſtinctionẽ reieciimus: tum quòd generalis ſacramentorũ conſideratio abſq; ullo additamento, iuſtã diſtinctionẽ explet: tum quòd circuncifio, cùm inter præparatoria baptiſmi connumeretur, congruentius in alia

Ordo Diui Thomæ in ſu ma.

Diuiſio quatuor libri huius

Prima diſtinctio.

alia diſtinctione collocatur. Et quãuis Pe. Lombardus quatuor tantum de ſacramentis in genere quæſita propoſuerit, tamen luculentius illa in quinque Diuus Tho. partitur. Quocirca textum in ſex capitula diſtribuimus. Iuxta quem perinde numerum, elucidatio huius diſtinctionis ſex quæſtiones expoſcit. Adornamus autẽ, vt præfati ſumus, ordinẽ D. Th. articulati proſequi. Nõ quidem eius literam, vt iacet, tranſcribendo: hoc enim grauis moles verius eſſet, quàm neceſſarium opus, ſed (quod in libris de Iuſtitia & iure, obſeruauimus) paraphraſticam eius narrationem præmittendo: hoc eſt eius ſententias variato aliquatenus ſtilo explicando. Nam cùm eorum qui publicẽ Diuum Thom. proſitentur, non inſimus labor ſit, eius conſuſiones dignoſcere, earumq; rationes informare, eos decreuimus hoc angore liberare. Itaq; vt opere commemorato fecimus, ſic modò ex eius doctrina & noſtris commentis & amplificationibus vnã perpetuã extruimus orationem. Proponitur ergo quæſtio prima de ſacramenti definitione, quæ octo cõplectitur articulos, quorũ primus eſt de eius genere. Nam vt li. 1. de off. author eſt Cicero. Omnis, quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à definitione proſiciſci, vt intelligatur, quid eſt quod dicitur. Et cùm definitio ex genere conſtet & differentia Aristo. 2. poſter. cap. 5. docet genus eius prius rimandũ, vt inde ad perſcrutandas differentias deſcenſus fiat. Quæſtio igitur eſt, vtrum ſacramentum ſit in genere ſigni: ſicuti homo eſt in prædicamento ſubſtantie, & calidum in prædicamento qualitatũ. Et arguit D. Tho. in contrarium tripliciter. Primò. Sacramentũ dicitur à ſacrãdo, ſicuti medicamentum à medicando: ergo potius in genere actionis & cauſæ quàm in genere ſigni collocatur. Rurſum ſacramentum videtur aliquid occultũ ſignificare, iuxta illud Tobie 12. Sacramentum regis abſcondere bonum eſt: res autem occulta nõ habet rationem ſigni, cùm ſignum ſecũdũ Auguſt. 2. de doctri. Chriſt. debeat eſſe ſenſibile. Tertio deniq; arguitur. Sacramentum nonnunquam idem eſt quod iura-

mentum: vt. 22. q. 5. can. Paruuli. Iuramentum autem non eſt ſignum, ſed veritatis confirmatio. ¶ Reſpondet autem vnica conſuſione affirmatiua. Sacramentum ponitur in genere ſigni, hoc eſt, ſacramentum eſt quoddam ſignum: ſicut homo quædam ſubſtantia. Cuius autor eſt Aug. 10. de ciui. Dei. c. 5. quod reſertur de Conf. d. 4. ca. ſacrificiũ vbi ait. Sacrificiũ viſibile inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, ideſt, ſacrum ſignum eſt. Vbi & altera eiſdem figuræ aſſuitur eiſdem Aug. definitio: nempe, quòd ſacramentum ſit inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Quocirca D. Thom. non tam contendit conſuſionem ratione conſtabilire, quã velut receptiſſimã ab Augu. & ſanctis patribus præſupponere. Et ideo ratio quã ſubiungit, potiùs eſt conſuſionis expoſitoria, quàm demonſtratoria. Rationem autem accerſit ex Aristo. 4. Metaphyſi. tex. 2. vbi docet analogã eſſe, quæ inter ſe ad idem ſignificatũ proportionem habent: quæ ideo ab eadem forma diuerſimodẽ denominãtur. Vt, ſanũ, primũ dicitur de animali in quo formaliter eſt ſanitas: mox de medicina, quæ eius eſt cauſa, ac ſubinde de vrina, quæ eſt eius ſignum. Et pari modo eſt de hoc nomine ſacramentum ſentendum. ¶ Ad cuius vtrique intelligentiam notandum eſt, ſacramentum à ſacro derivari: ſicut medicamentum à medicina. Niſi quod medicamentum ſignificat medicinam per modum cauſæ efficientis, veluti honeſtamentum honorẽ, quem alteri deferimus. Sacramentum autem ſignificat rem ſacram generaliter, hoc eſt, rem quæ vel in ſe habet ſanctitatem, vel illam efficit, vel per illam efficitur, vel illi dedicatur, vel illam repræſentat: vt patet in nomine, ſanum. Vnde ſacramentum primum omnium idem ſignificat quod ſacrum myſterium in quo latet ſanctitas, ſicuti ſanũ ſignificat animal. Quæ quidem uſurpatio celeberrima eſt in ſacris biblijs: non ſic autem apud Ciceronem alioſq; id genus Priſcorum latinos. Enimvero Tobie 12. vbi græcẽ habetur. Myſteriũ regis abſcondere bonum eſt. Latine legimus, ſacramentũ regis, &c. Et ad Ephel. 1. græcẽ eſt, vt notũ faceret

Concluſio.

Auguſt.

Ariſt. 4. Metaphyſi. 2. ca. 2.

Expoſitio articuli.

Sacrum myſterium.

Euseb.

Nucerinus.

Dionysius.

Responsum
secundi argu-
menti. S. Tho.

Sacramentum
pro mysterio
in predica-
mento quali-
tatis.

Sacramentum
pro iuramentum
do.
Vegetius.

faceret mysterium voluntatis suae: & in-
terpres traduxit, sacramentum. Idem ad
Ephe 5. & Sapientia 2. & Apoc. 17. Itaq; in
scriptura sacra id est sacramentum, quod
sacrum arcanum. Et ut obiter id notemus,
Euseb. li. 2. de preparatione Evangelica,
arbitratur mysterium dici à *μυστος* quod
est seclus, seu odium: quasi seclustum sit
& odiosum secreta pandere. Refragatur
autem orthographia. Etenim *μυστος* per i.
iota scribitur. Mysterium vero per y. psi-
lon. Quare, ut ait Nucerinus græcè do-
ctissimus non sit nisi ex *μυστος* quod est clau-
do, & *σέκρος* quod est os, quo perinde illi
admonentur quibus secretum commit-
titur, os compescere, ut pote quod dum
interrogantur, non eis liceat nisi premissis
labris musitare. Vnde Dionys. cap. 1. Ec-
cles. Hiera. ait quod profana multitudo
ni fas non est vel ipsa mysteriorum signa
contingere. Quapropter Ethnicorum
sacerdotibus mos erat cum de fanis exi-
bant, ubi responsa Deorum accipiebant,
musitantes digitoq; ori admoto secreta
celare. Ugitur (ut ad argumenta D. Tho.
respondeamus) per hanc acceptionem
soluitur secundum. Respondet enim ipse
quod ratio illa procedit accipiendo sacra-
mentum pro eo quod est sacrum secretum:
quale est Dei & regis, & rei publicæ: quod
quidem propterea sacrosanctum reputa-
tur, quod grande sit nefas, illud quod ad
republicam pertinet, violare: sicuti ci-
uitatis muros & publicos magistratus.
Haud tamen expresse quo in predica-
mento sacramentum sic acceptum repo-
natur: id autem reliquit ex ratione con-
clusionis colligendum. Ponitur enim in
predicamento qualitatibus: sicuti sanum
dictum de animali. Est enim continens
in se sanctitatem: ac si dicas, sanctum, &
sacrum. Secunda acceptio huius vocis
sacramentum, fuit Ethnicis latinis so-
lennis: haud tamen in sacra pagina repe-
ritur. Apud Latinos, inquam, antiquos sa-
cramentum idem est quod iuramentum,
seu iusiurandum. Atq; illud potissimum
quo milites militie addicebantur. De
quo Vegetius li. 2. de re militari. Milites
iurare solent: & ideo sacramenta militie
dicuntur. Imò & ipsi milites sacramen-
tarii nuncupabantur. Apud Ciceronem
& Livium creberrima sunt testimonia,

atq; adeo apud Iuriscōsultos ut C. Si ad
versus venditionem. l. 2. Sacramenta pu-
berum spōte facta, &c. inuolabiliter en-
stodiuntur. Ac subinde ad ius Canonicū
eadem est significatio derivata. ut 22. q.
4. can. Qui sacramēto. & q. 5. can. Paru-
li. ubi cautetur ne periuri ad sacramē-
tū, id est, ad iuramentum amplius accedant.
Ad eandē propemodū significationem
refertur & illa iuridica, quæ est apud Ci-
cero. lib. de Orat. Sacramento contēde-
re. Erat enim lis quando litigantes cer-
tum aris pōdus deponebant: sicuti mo-
dō fit, cum appellatur ad Cæsare depo-
sitis mille quingentis aureis: & ille qui
vincebat resumebat suos numos: alte-
rius verò pecunia, qui causa cadebat,
erat sacro arario dedicata, quæ ideo di-
cebatur sacramentum.
Atqui ex hac nominis significatione
responsio tertij argumenti. S. Thom. colli-
gitur. Ad quod ipse hoc solum respon-
det, quod cum iuramentum quandam
habitudinē habeat ad rē sacrā per quam
fit, meritō dicitur sacramentum. Silet ta-
men in quo predicamento ponatur. In-
telligit verò poni in predicamento actio-
nis: sicuti sanum dictū de medicina. Est
enim actio quædam & confirmatio quæ
fit per sacra. Tertia demū significatio
huius vocis est: quæ significat sensibilia
signa gratiæ. In qua utiq; significatione
non modò apud Ethnicos non reperit-
tur, cuius quidem ratio est, quod neque
res ipsa sacramenti gentilitati innotue-
rat: verum neq; in sacra scriptura nomi-
nantur sacramenta. Sed speciatim Ba-
ptismus, circumcisio, peccatorum remis-
sio, vñctio, &c. Imò verò Dionysij inter-
pres generali nomine non appellat ea,
nisi symbola, ut est græcè. Quamobrem
præter manifestarios hæreticos, sacramē-
torum veritatem & gratiam abnegātes,
quibus q. 3. respondebimus, etiam alij
latini nobis obgāniunt, quod voce mi-
nus latina utamur. Quare nollent voca-
ri nisi, vel symbola, vel sacra, vel mystica
signa. At verò non debet nobis vitio da-
ri, quod nouis inuentis rebus, ut lib. 1.
Academicarū Quæst. permittit Cicero, Cicero.
noua adaptemus nomina. Quare Hiero-
nymus, Augustinus & Lactantius lib. 3. Vox sacramē-
ti de vera sapientia cap. 26. & lib. 4. cap. 22. tum.

C. si aduer-
sus vendi.

Sacramentum
contendere.

Responsio ter-
tij argumen-
ti. S. Thom.

Sacramentum
pro iuramen-
to, in genere
actionis.

Tertia signi-
ficatio.

Cicero.

Vox sacramē-
ti.

Primum ar-
gumentum. S.
Thom.

Ans. concl.

Sacramenta
imaginem rei
gerunt, quæ
significat.

vetustissim^o Tertullianus aduersus Mar-
cionem lib. 1. non abhorret ab hoc nomi-
ne, Sacramentum, in hac nostra significa-
tione. Nam si dicuntur symbola, hoc est,
latentis gratiæ indicia, cur non & sacra-
menta? Sicuti iuramentum, quia per sacra-
fit, sacramentum dicitur. Quapropter se-
cundum hanc acceptionem sacramentum
ponitur in genere signi: sicuti sanum di-
ctum de vrina. Vnde ad primū argumē-
tum emendatius respondet in præsentia
rum D. Tho. quā in 4. q. 1. Illic nanque
ob auctoritatem Magistri, tenentis, sola
nostra esse propriè sacramenta, quia effi-
cacia sunt gratiæ, non autem antiqua, ad-
misit sacramentum dici à sacrandō, sicut
medicamentum à medicando, & ideo po-
ni in predicamento actionis: quam opi-
nionē ferè omnes doctores sequuti sunt.
Hic verò re oculatius inspecta id negat,
dicens, quod licet medicina nomine me-
dicamenti significetur per modum causæ
efficientis, tamen sanctitas nomine sacra-
menti non significatur, nisi aut sub ratio-
ne formæ, aut sub ratione finis. Baptism^o
enim significat gratiam, non quatenus il-
la efficit, sed quatenus per illā ij, qui ba-
ptizantur, formaliter ab originali abluū-
tur. Sacramenta verò vetera significabāt
gratiam per modum causæ finalis, quæ
per Christum nobis erat conferenda, ut
articulo proximo rursus explicabitur.
Ex his omnib^{us} in calce solutionis tertij
argumenti optime infert D. Tho. corolla-
rium, quod hæc vox sacramentū nō equi-
uocè illa tria significat, quæ tribus argu-
mentis proposita sunt, sed analogicè, vi-
delicet, significando proportionem: quā
illa tria habet ad vnā formam, scilicet,
sanctitatem, secundum varias habitudi-
nes ad illam: ut superioribus exēplis mō-
stratum est.
Super hæc autem est mēs conclusionis
contemplanda, ac subinde patentius de-
monstranda, ac demum perpendendum
quidnam referat, sit ne sacramentum in
genere signi. Igitur cum dicimus sacra-
mentum constitui in genere signi, non
accipimus vocem sacramēti pro ipsa ma-
terialiter: nam hoc pacto etiam vox, ho-
minis, est signum. Est ergo deridicula quo-
gerunt, quæ runda interrogatio quænam vox sit sacra
significat. mētū cōplexane, an incōplexa. Nō enim

de vocib^{us}, sed de rebus sermonē inimus,
quasi hic dūtaxat intēdimus definire. Illā
ergò abluionem aquæ in baptismo, vñ-
ctionemq; in confirmatione cum adiun-
ctis sibi verbis dicimus esse in genere si-
gni. Hoc est, propterea esse sacramenta, q
gratiam illic reconditā institutionē Dei
repræsentāt. Quandoquidē nō vocēs tā-
tum, verum & res ipsæ, ut 2. de doctrina
Christiana autor est Augustinus, pos-
sunt ad significandum: idq; potissimum
à Deo earū cōditore, cuius imperio sub-
dūtur vniuersa. Signum enim, inquit, est
res, præter speciem, quam ingerit sensib^{us}
aliquid aliud faciens ex se in cognitionē
venire. Signorumq; alia sunt naturalia:
ut fumus ignis, & vestigiū pedis, alia
data, ut tubæ sonitus in bello. Cuius ge-
neris sunt sacramenta diuino placito in-
stituta. Tamen si Christus sacramentorū
institutor naturæ etiam ipsarum rerum
rationem habuerit. Nam ut Epistola 23.
ad Bonifacium ait Aug., quem refert Ma-
gister: sacramentum eius similitudinem
gerit, cuius signum est. Si enim nō habe-
rent similitudinem rerum, quarum sacra-
menta sunt, propriè sacramenta non di-
cerentur. Ob similitudinem nanq; inter
spiritualem corporalemq; abluionem
baptismus institutus est ad significandū
abluentem gratiam, & propter simili-
tudinē palus corporis & animæ sacramē-
tū in pane & vino constitutum est ad re-
fectionē significandam animarū. Quod si
arguas, subinde cōsequi naturalia signa
ut fumum, & vestigiū, esse signa data ad
placitum: nam Deus illis tribuit naturā,
per quā significant, negatur illatio: quo-
niam Deus non imposuit illa ad signifi-
candum, sed tantum creauit, ut essent: na-
turaliter autem consequitur, ut effectus
suam causam repræsentet, sicuti res vna
quælibet sibi similē. Flatus enim ille Ioā.
20. quo Christus apostolos spiritu sancto
repleuit, non ex impositione, sed natura-
liter repræsentabat spiritum sanctū: qua-
re non erat sacramentum. Actionem au-
tem aquæ, & vñctionem olei per adiun-
ctam verborum formam accommodauit
ad significandum sanctitatem animæ:
ob idq; sacramenta non gratis & mere li-
bere sunt imposita ad significandum gra-
tiam, sicuti nomina & verba ad significā-
dum

Ioan. 20.

res, sed ratione similitudinis rei ad rem. Ob idq; ait Hugo, li. 1. de sacra. par. 9. c. 1. quod sacramentum similitudinem repræsentat, & ex institutione significat gratiam. Quapropter ridiculum esset sacramenta vocare terminos; aut propositiones. Hoc autem supposito demonstranda restat conclusio: nam D. Tho. (vt diximus) cū Augustini, sanctorumq; assertionem illam præsupponit, cuius ideo sola expositione contentus est. Repetamus ergo primum eius argumentum. Sacramenta Evangelica non modo signa sunt gratiæ, verum & causæ, vt questione. 3. patebit: quare ergo sacramentum in genere locatur actionis? Et confirmatur. Virtus sacramenti euangelici, vt eadē quest. ar. 4. patebit, reductiue ponitur in prædicamento qualitatibus, vbi ponitur gratia, & charitas, quas instrumentaliter producit: haud ergo sacramentum in genere signi existit. Ad rei huius intelligentiam meditatiſſimè sacramentorum institutio consideranda est, cuius ratio, cū scopus totius sacramentorum materis est hic statim in initio ob oculos proponenda. In Christo namq; domino nostro & eius passionem duo sunt animaduertenda: nempe, quod in cruce fuit tum redemptor noster, per quem salutem spiritualem consequimur, tum subiinde religionis nostre institutor. Illic namq; tanquam primus princeps sacerdosq; noster se se obtulit sacrificium pro nostra reconciliatio. Ex quibus alia duo similia colligitur inesse sacramentis nostris quæ inde effluerunt. Primum qd sunt remedia, & medicamina nostra contra peccati morbum, deinde quod sunt religionis nostre ceremoniæ. Instituit enim illa, vt simul essent & officia, quib; Deum coleremus, & beneficia, quibus nobis ipse vicissim vitæ spirituales impenderet, iuxta historiam illam Samaritani Luca. 10. Christum significantis, qui vinum & oleum plagis semini imponens, vulnera eius alligauit, qd sacerdos & leuita non fecerat: quoniam lex illa vetus animam non sanctificabat. Vt enim putre vuln; acumine vini exurit, dolorem aut olei lenitas mitigat, sic & sacramenta nobis medentur. In sacramento poenitentiae id oculatius conspicias: sanè vbi rigor ille increpandi ca-

stigiandi; crimina, atq; ignoscendi lenitas nostris medendis plagis accomodantur. Pari modo Deus antiquis Hebraeis illa sacramenta instituit, quæ simul essent & religionis ceremoniæ & gratiæ significatrices, quæ vel tunc conferebatur in remissionem originalis, vt in circūcisione, vel per Christum erat in noua lege conferenda. Ex his ergo planè colligitur substantiam sacramentorum esse, vt sint signa gratiæ, non autē vt sint causæ. Sunt quippe in hoc instituta vt per ipsa, cū per religionis professionem beneficium salutis confiteamur, quod nobis Deus sub illis impendit. Cum enim nos sensuales simus, deuit (quod quæst. sequenti latius patebit) vt per hæc sensibilia signa ignorantia nostra, quam ex peccato originali contraximus, de diuinis edocermur ac perinde admoneremur quæmodo dum per Deū iustificamur. Nam dū baptizamur lotionem illa proſtemur spiritualem abluitionem diuinitus tunc nos recipere: iuxta illud Mar. vlti. Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit: & dū sacramentum eucharistiæ recipimus, faciemur tunc spiritualiter à Deo refici. Iuxta illud Ioa. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem habet vitam æternam. De quibus ideo beneficijs eidē deo nostro gratias debemus, quiquidem per sacramenta & nostræ utilitati consulit, & suam à nobis gloriam vicissim exposulat. Quod autem sacramenta causæ eiusdem nostre salutis existant, ad necessariam confessionem fidei & religionis minime pertinet: sed (vt q. 3. videbimus) sub disputatione cadit, estq; privilegiū sacramentorum nouæ legis. Ob idq; sacramentum ponitur in genere signi, non autem in genere causæ. Genus enim est de substantia rei. Egregiè hoc docet Gregorius in illa definitione sacramenti, quæ refertur. 1. q. 1. ca. Multi. citariq; solet ex Augu. in lib. corporis Christi, vbi ait qd sacramenta ob id dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum diuina virtus secretius operatur salutem. Non ergo est substantia sacramenti quod sit causa, sed quod sit signum effectus, quem illic diuina virtus secreti operatur. Quapropter quod illico ibidem subdit, sacramenta dici à secretis virtutibus, non intelligit à virtuti-

Ratio conclusiois egregia.

Dialectica explanatio.

Interrogatio.

Solutio.

nō dicatur à sacramento. Quocirca illa tā ppiè fuerūt sacramenta, q̄ nostra, cū signa gratiæ per Christū cōferēda. Licet nō essent tā perfectā, ppter virtutē, quæ in nostris est cōferē dicandē gratiā. Quemadmodū equus tā ppiè est alius, q̄ homo, tamen nō tā perfectū. Quapropter condēnantur illi, qui aiunt sacramentū vno modo accipi generaliter, vt comprehendit vetera, alio strictē, vt peculiariter predicatur de nostris. Imò verò absolute dictū nō accipitur, nisi vno modo: vniocē ad antiqua & nostra. Sicut animal nō accipitur nisi p vt est cūctis animantibus cōmune. Igitur si dialectica explanationē cupis, hæc enūciatio. Sacramentū est signū, essentialis prædicatio & quidditatiua est: sicuti homo est animal: hæc verò, sacramentū est causa gratiæ, indirecta & accidētaria: veluti animal est risibile. Sed si dicas sacramentū euangelicū est causa gratiæ, est prædicatio ppiæ: veluti homo est risibilis. In calce hie deniq; Dialectice studiosi forsan sciscitūtur: quod nā sit hoc genus seu prædicamentū signi, in quo sacramentū ponitur: Arist. namq; decē dūtaxat prædicamēta discreuit, ad quorū capita res oēs reducūtur, quæ in aliquo sunt prædicamēto. Quocirca Sco. in 4. dist. 1. q. 2. ait signū poni in prædicamēto relationis: quare tūc nō esset generalissimū, sed genus subalternū illius prædicamēti. Ratio eius est, qd signū nō dicitur nisi p respectū ad signatū, vt pater p respectū ad filium. Perparū, tū ad re theologica hoc refert: nihilominus forsan vero similis est, genus signi nō esse inter decē prædicamēta, sed extra vagari, tanq̄ aliud generalissimū ad omnia entia rationis, qualia sūt, vniuersale, genus, species, & atq; in illo ordine poni sacramentū. Nā vt. 5. Metaphy. autor est philosoph. decē prædicamēta tantū sunt entiu realiu, hæc autē modō nominata cēsentur entia nō realia, sed rationis. Nā multa res p naturā est vniuersalis, sed p operationē intellectus abstrahētis naturā vnā. v. g. omni b; animalibus vel hominib; cōmune est ppi modo signa significatiua ad placitū, vt voces & literæ, ac pariter sacramēta, per solā operationē intellectus imponētis ea ad significandū sunt signa. Et ideo quantū ad eorū formalem rationē dicūtur entia rationis. Dixerim signa ad placitū significatiua, nā illa quæ significant à natura, vt fumus & vestigiū pedis: quia significare habet ex natura rei, dici possunt entia, nō rationis, sed realia. Hæc autē in-

digna sunt in quibus theologus tēpus terat. Grauiorē autē dubitationē hoc fecit assertum argumētū. Genus & species in eodē sunt prædicamēto: vt animal & homo: specialia verò sacramenta sunt in genere actionis seu passionis. Est. n. baptismus ablutio quædā, & sacramentū cōfirmationis chrismatio seu vinctio, & susceptio sacramenti eucharistiæ nutritio & refectio (vt singulorū locis patebit) quæ omnia designant actiones seu passionēs ergo sacramentū in eodē prædicamēto collocatur. Respondetur. Sacramenta vniuersa quatenus sacramēta sunt, hoc est, ratione suæ formæ, quæ est significare gratuitos effectus collocari in genere signi. Singula tñ secundū suas naturales substantias collocari in genere actionis seu passionis, vt argumētū pbat & d. 3. & subsequētibus patebit. Quemadmodū statua ratione suæ naturalis substantiæ collocatur in genere substantiæ: est enim aut lignū, aut lapis, sed ratione artificiatæ formæ est in genere qualitatis.

ARTICVLVS. II.

Utrum omne signum rei sacre sit sacramentum

ONSTITVTO iam sacramento in suo genere exploratur eius differētia, per q̄ eius definitio pficitur. Quā ob rem non queritur, vtrum omne signū sit sacramentū: planū liquide est signa naturalia, vt fumū, & vestigiū, quimodō neq; voces ipsas esse sacramēta, sed sunt aliæ signorū species, veluti animal multas species sub se continet. Sed queritur an oē signū rei sacre sit sacramentū, sicuti omne animal rationale est homo. Quod est querere vtrū hoc solum quod est, esse rei sacre, sit tota differētia, quæ signū cōstituat in specie sacramenti. Nā certe si scholasticos alios doctores cōsulas logiores multo cōminiscuntur definitiones. Attamē D. Th. vnica cōclusionē respōdet, qd omne signū rei sacre, in quātū homines est sanctificās, est sacramentū. Quomā cū Deus, vt in textu dicebam, vniūq; rei iuxta naturā suā cōsulat, & rationale hominis ingēniū sit p ea q̄ foris patēt abscondita dephēdere sit vt sacramentū nihil aliud sit, q̄ sacre rei signū ad hominū faciendū pūctis. Plaud verò additio illa quæpiam fallat. Inquantū est sanctificās homines. Nō enim est sensus, qd signū in

Argumentū.

Conclusio.

Simile.

inquantū est sanctificā, sit sacramentū. Alio
quā solis euāgelicis cōueniret, quā sūt gratiā
causa, sibiq; ipse Doctōr cōtradiceret, qui ar-
ticulo precedenti negauit sacramentū dici a
factō: & hīc in solutione secūdi argumenti
fatetur, ceremonias quāsdā vetustē legis fuisse
se sacramēta, licet nō sanctificāret. Sed sensus
est qd' signū rei sacræ, quē nō quomodocūq;
est sacra, sed sanctificā, sit sacramentū. Quod
& Moysaycis sacramētis cōpetebat. Nā circū-
cisio gratiā sanctificāte significabat, licet il-
lā nō efficiet. Adiecit ergo illā particulā ad
explicandū sacramēti naturā, quē a sanctificā
dis hominib; illud sortitur nomē. ¶ Per idēq;
respondet D. Th. argumēto suo primo. Oēs. n.
creaturæ signa sunt sacrarū rerū: nēpe, diuina
rū perfectiōnū, vt sunt omnipotētia sapiētia,
&c. Siquidē p hāc visibilia, autore Paulo, in-
uisibilia Dei cōspicimus: nihilominus creatu-
ræ nō sunt hac ratione sacramēta. Et ratio est
quia nō significantes illas diuinas, quatenus
nos faciūt, sed tanq; supremas suas causas, quē
per tales creatos effectus repræsentantur.

Responsio. 1.
argumenti.
S. Th.
Rom. 1.1.

Sacramenta
sūt signa pra-
ctica.

¶ Ex hac cōclusionē colligi solet, sacramenta
esse signa practica: sunt. n. alia signa quædam
speculatiua, vt voces: in hoc. s. p. c. i. s. i. n. s. i. t. u. t.
vt cōceptus significat: alia verō practica, quē
efficiūt quod significat: vt verba cōsecratio-
nis. Hoc est corpus meū: & illa verba Christi
ad Lazarū. Veni foras, p quē eū luci restituit.
Et hoc modo sunt qui putāt sacramēta esse si-
gna practica. Verūtā per hāc r. i. o. n. e. m. sola
Christiana sacramēta hoc nomine digna es-
sent: qūquidē Moysayca nō sic erāt sacramen-
ta, vt efficiēt quod significabāt. Si ergo vis
vt qualitas hāc etiā circūcisioni cōgruat, dic
sacramentū omne esse signū hac ratione pra-
cticū, quod significat rē sacrā vel actū, qua ra-
tione res illa vel actio homines sanctificat. Si
ne sanctificatio p sacramēta fiat vt in nostris:
siue sola actiōe Dei vt in circūcisione iuxta
illud Greg. Quia sub tegumēto corporaliū re-
rū diuina virt' secretius salutē operatur. Reli-
qua. n. vetera sacramēta neutiq; erāt practica.

Ordo meta-
physicus ar-
gumentorū
ordinēs. Alter. s. metaphisicus,
ad theologū non ita multū referēs: alter verō
theologis proprius. Priorē Scotus dilatat in
4. d. 1. q. 2. Vt enim quidpiā definiri valeat, qn
que habere debet. Primū vt sit ens positiuū
secundū Arist. 1. Topico. Cæcitas. n. quæ pri-
uatio est, nō definitur nisi p visum, cuius est
cāretia. Debetq; esse res per se vna: vt. 7. meta-

Quinque re-
quiruntur, vt
res sit defini-
bilis.

phy, habetur: nā pluriū rerū plures sunt defi-
nitiones nō vna: vt homo albus non definitur
qdditatiuē sed alia est definitio hominis, alia
verō albedinis. Tertiō cōuenit vt sit ens reale
vt patet. 5. metaph. tex. 14. q. a. ens rōnis nō est
simpliciter res q; habeat qdditatē, vt possit fi-
nitione qdditatiua definiri: vt mōstrū qd' rō
fingit esse chimērā. Oportet itē esse cōpositū
aut ex partibus, vt homo, aut saltē ex gñe &
differētia, vt Angelus: quare Deus nō est dif-
finibilis. Ac demū esse debet res vniuersalis.
Et quidē sacramēto tres ceterē cōditiones pa-
lā insūt. Est. n. quid positiuū, cōpositū ex ma-
teria. s. ex rebus & verbis, & ex genere & dif-
ferētia limitatū. Est deniq; vniuersale ad plu-
res species sacramētorū & indiuidua. Sed tū
neq; videtur esse p se vñū, neq; reale: quoniā
cōstat ex rebus & verbis, quē sunt genere di-
uersa: & iā supra cōfessum est esse ens ratiōis.

Arist. 5. Me-
taph.

¶ Ad primū autē respondetur qd', vti. 5. meta-
phy. tex. 7. ait Arist. cōtingit aliqua esse in v-
no genere plura, & in altero vñū: vt domus q;
in genere substantiæ est plura: nēpe lapides &
ligna, in genere qualitatis est vñū, propter
vnā formā: quā nihil refert esse in vna vel in
plurib; rebus. Idēq; de statua & omnibus ar-
tificialibus sentiēdū. Et pariter sacramentū, li-
cet ex rebus & verbis cōstet, vt baptisimū, ex
aqua & forma verborū, quē sunt res natura-
les diuersæ, tū illē in genere signi faciūt vñū.
Accedit. n. verbū, ait Aug. ad elementū & sit
sacramentū. Quare ablutio vt materia & ver-
borū forma: vti ar. 6. ait D. Th. integrat vñū
signū ablutōis animæ, & cōsecrationes pa-
nis & vini sunt vñū signū spūalis refectiōis,
quē instar sit cibi & potus. Et quāuis homo
albus secūdū Philosophū p se nō definitur:
quia albedo cū homine nō faciūt vñū per se,
sed definitur p accidēs ratiōe albedinis, nihil
de hoc disputamus: satis est, qd' forma sacra-
mēti & materia faciūt vñū signū, instar mate-
riæ & formæ in artificialib;. Quod idcirco ad-
diderim: quoniā cōpositio materiæ & formæ
in baptismo nō est essentialis: quare sacramē-
tū baptisimi (vt. d. 3. videbimus) nō supponit
p aggregatōe ex ablutione & forma verborū
sicut homo, p cōposito ex materia & forma,
sed p ablutione connotādo significatiōē, q;
habet a forma, sicuti nomē statuæ nō suppo-
nit pro coniunctōe ex ligno & forma artificio-
ta, sed pro ligno illam connotando. Idēq; de
omnibus sacramētis dicēdum, atq; adeo de
ipso generico nomine, sacramētū. Ad secūdū

autem

autem respondetur, q; sacramentū nō est
merum ens rationis vt monstrum, quod
fingitur, sed in rebus verē realibus con-
sistit: tameti significatio, quæ est eius ra-
tio, sit ens rationis. Consistit enim in cō-
ceptione mentis. Quare nō digladiamur
an definitio eius sit quidditatiua prop-
riē: satis enim est esse quidditatiuā eo
modo, quo ens rationis habet quiddita-
tem. Quicquid enim mente concipimus
possumus aliqua definitione explicare,
etiā chimērā: imo & Deū ipsum quāuis
reuera nulla sit definitiōe quidditati-
ua comprehensibilis. Neque in hoc est
theologo vlla faciēda mora. ¶ Ad rem
ergo theologicā propius, quod definitio
hæc. Sacramentum est sacræ rei signum,
sit iusto breuior, arguit venerabilis Hu-
go de sancto victore, vir egregiū autori-
tatis li. 1. de sacramētis, par. 9. cap. 2. Nā
litera, inquit, sacræ sunt reconditorum
sensuum signa, & imagines & crux, sunt
sacrarum rerum signacula: & tamen nō
sunt sacramenta. Quapropter prædicta,
inquit, descriptio ad interpretatiōem,
siue expositionem vocis magis quā ad
definitioē referenda videtur. ¶ Vrgen-
tius autem in eandem sententiā arguit
D. Tho. 2. argu. Omnia, quæ in antiqua
lege fiebant, erant signa rei sacræ: nēpe,
Christi in cuius figuram, vt ait Paul. 1. ad
Corint. 10. omnia contingebant illis: &
ad Coloss. 2. ait, legem illam vmbra fuisse
futurorum, corpus autem Christi: & ta-
men non erant sacramenta. Sed & alij ex
plicatiū argumentantur. Esus agni pa-
schalis signum erat rei sacræ: nimirū oc-
cidendi Christi: & serpens æneus, quem
(vt legitur Numer. 21.) Moyses suspēdit
in ligno, signum quoq; quod esset Chri-
stus cruci affigendus, & transitus maris
rubri, indicium erat gratiæ baptismalis:
& fluxus aquæ de petra prognosticum
lauantis nos aquæ lateris Christi, & mā-
na de cælo cadēs, præfagium Christi, qui
fuit verus panis de cælo descēdens. Vñ
de Paul. Omnes, inquit, in Moysē bap-
tizati sunt in nube & in mari, & omnes eā-
dem escam spiritualem manducauerūt,
& omnes eūdem potum spiritualem bi-
berunt. Imō verō vniuersa sacrificia &
oblaciones, quibus peccata expiābātur,
vmbra esse videbātur sacramentalis gra-

Hugo de san-
cto victore.

Secūdum ar-
gumentū. S.
Thom.

tia, quam nostra conferunt sacramenta.
Quinetiam aliquatenus iustificabant,
mundabant enim a lepra, lustrabantq;
homines ab alijs maculis, vt possent li-
mina templi adire, secundum illud ad
Hebræos. 9. Sanguis hircorum & tauro-
rum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos
sanctificabat ad emundationem carnis,
non animæ: nam qui mortuum tangebāt
immūdi erāt. ¶ Ad hæc & ante scriptā
legem coniugium primorum parentum
signum fuit rei sacræ: videlicet sacramen-
tum, vt ait Paul. ad Ephe. 5. Christi & ec-
clesiæ: & sacrificiū Melchisedech in pa-
ne & vino, eucharistiam nostrā, & Chri-
sti sacerdotium, vt est in Psalm. 109. & ad
Hebr. 7. præsignabat. Sicuti oblatio A-
bel de pinguib; ouium, oblationē agni
immaculati: & tamen nō erant sacramē-
ta de quibus loquimur. ¶ Adde quod &
in noua lege multa fuerunt signa rei sacræ,
quæ non erant sacramenta. Vt columba
cælitūs super Christum descēdens, &
ignitæ linguæ super Apostolos: ac deni-
que verba illa ipsius ad Magdalēnā Lu-
cæ. 7. Remittūtur tibi peccata tua, signa
fuerunt sanctificationis eius: & tamē nō
erant sacramenta: quippe cum Chri-
stus absq; sacramētis poterat crimina
condonare. Non ergo definitio hæc ad
rationē sufficit sacramēti. ¶ Arguitur Hu-
go propter suū argumētum, aliam esse
definitioē sacramēti meditatiū. Ait
enim. Sacramētum est corporale vel ma-
teriale elementum, foris sensibiliter pro-
positum, ex similitudine repræsentans,
& ex institutione significans, & sanctifi-
catione continens aliquam inuisibilem
& spiritualem gratiam. Ex similitudine
scilicet repræsentans. Quoniam, vt arti-
precedenti diximus, propter similitudi-
nem, quæ est in materia sacramēti ad
effectum gratiæ institutum est, vt acce-
dente verborum forma significet gratiā.
Quod autem adiecit, gratiam cōtinens,
ad efficaciam sacramētorum nouæ legis
spectat. Quamobrem eandem definitio-
nem Magister Sententiarum, qui sub id
temporis fuit, paulo scilicet Hugone po-
sterior, explicatiū exprestit dicens. Sa-
cramentum propriē sic est signum gratiæ
Dei, vt ipsius imaginē gerat & causa exi-
stat. Dixit propriē, vt vetera excluderet
B sacra

Hebræ. 9.

Ante le-
gem scriptā ar-
guitur fuisse
sacramēta.

In noua lege.

Luc. 7.

Thegonis defi-
nitio.

Sententiarum
Magister.

sacramenta, quæ (vt q. 3. videbitur) non erant causa gratiæ: atq; adeo, vt ipse arbitratus est, nec erant proprie sacramenta. Inde ergo conceptum est inter Magistri interpretes definitionibus sacramenti longioribus vt, quam artificiosis. Ait quippe Sco. in 4. d. 1. q. 2. Sacramentum esse signum sensibile, gratiam Dei, vel eius effectum gratuitum ex institutione diuina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris. Atq; alij addunt, cuius virtute operis operati confertur gratia, quib; alia superaddunt multa. De definitiones autem huiusmodi præterquæ quod antiqua sacramenta non comprehendunt, sed sola euangelica, quæ gratiam conferunt, artem definiendi nequaquam referunt. Autore enim Cicer. Rhetor. lib. 4. definitio esse debet brevis circumscripta; quæ rei explicatio. Quare Arist. 6. topic. secundam eius habet notat, si superfluum quidpiam contineat, quod resecari possit. Quandoquidē definitio communis debet esse animi conceptio omnibus disputantibus: ob idq; nihil eorum quæ sub iudice sunt, debet in ea poni. Disputatur autem verum sacramenta gratiam conferant, quod non soli heretici, verum & scholarium multi, si non voce, re tamen (vt q. 3. parebit) negant. Rursus si alius quā Deū institueret valeat sacramenta, licet falsum sit, tamen disputatione indiget. Imo an debeant esse sensibilia signa, disputabimus. Quare hæc non debent definitionem intrare. Quibus ergo comata istæ definitiones placeant, non possunt in eandem conuenire: quare vnus quilibet suā comminiscitur. Meditatio igitur opus est, quod non definimus in præsentiarum sacramentū, vt solis euangelicis peculiariter conuenit: sed in genere: quod, vt art. præcedenti constituimus, vniuocē commune est antiquis & nostris, illisq; tam proprie, quā istis cōueniēs. Satis ergo pro definitione est dicere. Sacramentum esse sacræ rei signum: si rei sacræ significatū satis perspiciamus. Ad cuius intelligentiā illius semper meminisse oportet, quod art. præcedenti, tanquam scopum præsentis mæteriæ oculis præfiximus: nempe, ad sacramentorum naturā duo essentialiter pertinere, sunt enim tum medicinæ & reme-

dia, quibus nostris Deus peccatis medetur, tum etiā ceremoniæ religionis Christianæ, quibus nos ipsum vicissim colimus. Ex quo inibi collegimus quod substantia fidei nostræ est per hæc sacramenta doceri, ac perinde eorum exercitio cōfiteri, quemadmodum Deus nos eorum susceptione sanctificat. Quod autē illa sint eiusdē sanctificationis causa instrumentalis, non pertinet ad religionem fidei, sed hoc tantum, vt ait Gregorius, q. sub eorum tegumento diuina virtus nostram operatur salutē. Haud ergo opus est in definitione sacramenti aliud ponere, quā quod sit signū rei sacræ. Quæstione enim tertia de nostris disputandū restat, virū singulari priuilegio gaudeat eandē efficiendi gratiā. Quocirca Vualdēsis nobilissimus autor tom. 2. de sacramentis. cap. 20. illam præcisam definitionem ait esse in vniuersum patribus receptissimam. Igitur vt ad definitionis sensum descendamus, cum dicitur sacramentum esse signum rei sacræ, non accipitur res sacræ pro re quomodocūq; sacræ, hoc est, Deo dicata, vt doctissimus aliās Hugo suo argumento arbitratus est, videlicet aut pro sanctis, quos eorum imagines repræsentat, veluti & crux repræsentat Christū, aut pro sacris sensibus, quos literæ sacræ significant, sed pro gratiæ gratū faciente, eiusq; actione: ipsa enim theologorū vsu simpliciter & absolute nūcupatur res sacræ, vt pote quæ Deo, in quo suprema consistit felicitas, animas consecrat: ad quā perinde cōsecrationē vniuersa, quæ in ecclesia cōsecratur, vt altaria, sacerdotes, & vasa & reliqua ordinantur & referuntur. Quapropter neque sacramentū eandē gratiā quomodolibet significat, sed, vt S. Tho. docet, quæ ratione est in actu sacræ sanctificationisq; & expurgandi nos à peccatis. Ablutio enim illa baptismi est sacræ rei signum: quia significat nos tunc spiritualiter ablui, sicut abluitur corpus, & suscepcio eucharistiæ est signum spiritualis cibationis, quæ tunc actu fit. Itaq; sacramentum est signum sacræ actionis siue quæ tunc fit in anima, vt in nostris sacramentis, siue quæ futura est per Christū. Sacramenta enim legis veteris gratiā per Christum futuram præsignabant. Et quoniam

Thom. Vuald.

Definitionis sensus.

sacra

sacramenta, huiusmodi actiones, quæ per antonomasiā, sacræ dicuntur, designat, simpliciter dicuntur res sacræ. Cū enim sacrosanctā eucharistiam consecramus, dicimur re facere sacram. Idemq; de cæteris sacramentis dicere possumus: vnde & sacerdotes, sacramentorum ministri, vt 1. cap. ecclesiasticæ Hierarch. ait Diony. sacri dicuntur: videlicet, sacris ordinibus sacrati, & sacramentorum ministerio sacantes. Vnde ad argumenta proposita longè limatius. D. Th. quæ Sententiarum Magister, eiusq; asseclæ, respondet. Ille namq; illam solam virtutem in antiquis sacramentis contemplatus, quæ carneni, vt ait Paul. non animam emundabant: quia gratiam non conferebāt, cū etiam negat fuisse proprie sacramenta: quoniam mundatio illa non erat proprie res sacræ, nec sanctitas. At verò S. Tho. considerans nonnullas illarum ceremoniarum præfigurando significasse euangelicam gratiam, quatenus per Christū erat exhibenda, licet gratiam talem non conferret, cōcedit nihilominus eiusmodi ceremonias verè & proprie fuisse sacramenta: dummodo religionis causa ad id significandum essent institutæ. Exempli gratia. Circuncisio proprie erat sacramentum: nam erat signū ad cultum religionis spectans: signum scilicet gratiæ, quæ virtute fidei Christi per eandem circuncisionem applicata conferebatur, licet ipsa circuncisio illā non conferret. Quoniam conferre gratiam non est de essentiali sacramenti in genere. Pari modo esus paschalis agni, tametsi alij id negent, sacramentum erat proprie, vt. S. Thom. 3. par. q. 73. docere videtur: quoniam institutus erat religionis causa, tanquam signum prognosticum passionis Christi, cuius sanguine seruati sumus, vt Iudæi in Aegypto sanguine agni. Quare Paul. 1. ad Corinth. 5. Pascha, inquit, nostrum immolatus est Christus, alludēs ad passionem, cuius agni immolatio sacramentum erat. Quo fit vt ad rationem sacramenti non sit vniuersim opus, vt proximè gratiam significet, quæ ille formaliter sanctificatur, cui sacramentum admouetur, vt facit baptismus: sed satis est significare rem sacram: nempe, Christum per modū, quo nos sanctificat. Nam &

S. Tho. limatius quæ Magister respondet.

Circuncisio.

1. Cor. in 5.

nostra eucharistia, non modo quatenus gratiam significat, sed quatenus rememoratiua est passionis Christi, sacramentum est. Eadem ergo ratione quia illa ocisio & manducatio tanquam religionis cultus eiusdem erat passionis prognostica, sacramentum erat. Et hoc est quod innuit. D. Th. superiori articulo in solutione primi, dicens quod sacramentum significat sanctitatem per modum causæ formalis, vt baptismus significat illam, quæ baptizatus formaliter mudatur ab originali: vel finalis, quemadmodum sacramenta vetera, vt esus agni paschalis significabat gratiā per Christum nobis conferendam. Hinc ergo fit nullum aliorum, quæ inter arguendum recensuimus, fuisse sacramentum. Nam illa purgatoria sacrificia, licet essent religionis gratia instituta, tamē quia (vt ait Paul.) non attingebant animā, in qua proprie est res sacræ, non dicebantur absolute sacramenta, sed cum diminutione: putā ege na & infirma, vt ait ad Gala. 5. Pau. Hoc est corpus expiantia. Nisi forsā aliqua signa essent conferenda gratiæ per Christum. Reliqua verò etsi signa essent & figura gratiæ euangelicæ sanctificantis, tamen non erant tanquam religionis cultus instituta. Serpens enim æneus non fuit suspensus ad religionem colendam, sed in medellam illius plage, quæ tunc grassabatur in populū. Et manna de celo cadens, aquaq; de petra fluēs ad cibandū tunc, potandumq; populū fuit: & transitus maris, vt hostiles manus effugeret. Quare nullū eorū erat sacramentū. Idēq; & de matrimonio in lege naturæ respondendum, quod tantum erat officium naturæ, non autem religionis ceremonia. At matrimonium Christianorū, ad cultum etiam pertinet religionis, postquā est sacramentum. Appellauit autē Paul. illud primorum parentum sacramentū, hoc est præsagium & prognosticum mysterium coniugij Christi & ecclesiæ. Concinit ergo distinctio hæc D. Tho. decreto concilij Florentini: vbi legales ceremoniæ diuiduntur in sacræ, & sacrificia, & sacramenta. Sacræ enim erant templa & eius vasa: sacrificia verò illa, quæ illic offerebantur: sed sacramenta illa, quæ per modū religionis & cultus eran

Aliæ ceremoniæ non erant sacramenta.

Concilium Florentinum.

Oblatio Melchisedech.

gelicam gratiam præsignabant. De oblatione autem Melchisedech Christi sacerdotium, ut ait Paul. designate, sit ne probabile fuisse sacramentum. q. proxima art. 3. dicturi sumus. Oblatio vero Abel non magis fuit sacramentum, quam oblatio Cain, licet utraq; ad cultum attinebat: quoniam non erat instituta ad significandum euangelicam gratiam, sed ut Deus tanquam rerum creator & parens coleretur. ¶ Pariratione nec in nouo testamento missio columbæ, ignitarumve linguarum fuit sacramentum: nempe, quod non erat instituta ad religionis cultum. Neq; verò crux, licet eius adoratio religionis officium sit, quia non significat rem sacram per modum sacratis, sed Christum passum, cuius quæpiam. Et eadem ratione nec verba Christi ad Magdalenam, aut sacramentum erat, aut sacramenti forma: quia non erant instituta ad religionis cultum, sicuti verba sacerdotis, Ego absoluo. ¶ Superest autem tertium argumentum. S. Tho. Cōsecratio altaris & vasorum ecclesiæ est signum rei sacræ, quatenus sacre, & multo euidētius aspersio aquæ lustralis, & tamen nullum istorum est sacramentum: alias cum sint euangelica, essent plura, quam septem. ¶ Ad hæc omnia eadem ratione negat aliquod eorum esse sacramentum: quia non consequuntur perfectam sanctitatem, sed ad illam disponunt. Tamen si potuisset nonnihil discriminis inter hæc constituere. Nam consecratio templi & vasorum nec significat, nec efficit sanctificationem hominis, quod supra dictum est, nomine rei sacræ designari, sed consecrationem illarum rerum: aqua verò lustralis benedicta pertinet ad sanctitatem hominis: quādoquidē peccata venialia remittit. At verò nequis eū redargueret qd cōsecrationes vasorum ordinē haberet ad eucharistiam, per quē homines sanctificantur: & ideo apparere sacramenta, maluit respondere illas consecrationes non esse sanctificationis proprias, sed preparatorias & disponentes ad nostrā salutem: videlicet, ad pastū eucharistiæ: & ideo neq; esse sacramenta, sed tamen a sacramento, ad quod referuntur, denominantur sacramentalia. Sed & aquam lustralem, quāuis expressiore præ se ferat sacramenti effigiem, tamen quia gratiam

Tertium argumentum.

Aqua lustralis non est sacramentum.

non cōfert, quæ est perfecta sanctitas hominis, pariter negat esse sacramentum. Veruntamen quia tollit eius impedimentum abigendo demones, augetq; eius feruorem remittendo venialia, est sacramentale quoddam. De hoc autem inferius. q. 6. art. 1. latius, ubi exponenda sunt verba Alexan. de consec. dist. 3. c. Aquam quibus videtur eam asserere esse sacramentum.

ARTICVLVS. III.

Utrum sacramentum sit signum vnius rei tantum.

Definitione ergo sacramentorum ob oculos posita, sex subinde articuli subnectuntur, quibus membratim luculentius exponitur. Hoc itaque præfati, quid nomine rei sacræ denote tur, exquiratur. Cum enim dictum fuerit sacramentum re significare homines sacramentum: sacrare verò commune verbum sit tam causæ efficientis quam formalis, imò & finalis, necesse fuit percitari vtrum nomine rei sacræ omnes istæ causæ designentur. Atqui vnica. D. Tho. conclusionē respondet, affirmans sacramentum non esse signum vnius tantum rei, sed illarum trium causarum. Nam cum sacramentum sanctificationem nostram ex Dei institutione representet, cuius causa efficiens, passio Christi fuit, formalis verò, gratia & virtutes, sed finalis, vita æterna, necesse est ut horum sit omnium signum. Ex quo fit consequens, ut a tribus significatis tria subinde sortiatur nomina. Est enim signum præteritæ passionis cōmemoratiuum, præsentisq; gratiæ demonstratiuum, & finalis gloriæ prognosticum.

¶ Sententia hæc vniuersalis omnium patrum est, quā nemo in dubium reuocare potest: quippe quā non modò ratio assignata declarat, verū & sacra scriptura affirmat, cōfessioq; ecclesiæ comprobatur. Etenim de formali causa, quæ est gratia, iam satis monstratum est, quæ admodum per sacramentum significetur: alias verò duas, quinimo omnes tres ad Roma. 6. Paul. docet, baptismate designari: ubi ait. Qui cum baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus. Vbi docet baptismum esse passionis cōmemoratiuum: & addit

Conclusio articuli.

Sacramentum signum triumplex.

Expositio articuli.

Roma. 6.

& addit continuò. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vite ambulemus. Quibus verbis admonet esse demonstratiuum gratiæ ac subinde virtutis, quæ cum ipsa nobis donatur, per quas spirituali gressu ambulantes, vitam degimus nouam. Et subdit. Si enim cōplantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Subindicat ergo nobis idem baptismus vitam æternam, ad quam nos perducit. Quare tū Dionys. 2. ca. Eccles. Hierar. tū & Damas. li. 4. cap. 10. Baptismum affirmat fuisse typum mortis Christi & sepulture: trina scilicet mentione significantē, tum tres diuinitatis personas, tum triduum sepulture Christi. Sed in sacrosancta eucharistia res etiam est perspicua. Ait siquidē Christus Luca. 22. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Est ergo eucharistiæ sacrificiū, signum passionis rememoratiuum, Præmiserat autē dicens, Dico enim vobis, Ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei. Et rursus non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat. Præsignat ergo regnum Dei. Et Paul. 1. ad Corinth. 11. Quotiescumq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortē Domini annūciabitis, donec veniat. Quo ultimo verbo aduentū finalē iuxta verbū ipsius Christi Ioan. 6. designat. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Vnde ecclesia in antipho. corporis Christi. O, inquit, sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur. Recolitur memoria passionis eius: mens impletur gratia, & future gloriæ nobis pignus datur. Atqui in prima collecta missæ metio primi modum fit. Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuæ memoriā reliquisti, &c. Et in secūda fit secūdi, Ecclesiæ tuæ quesumus Domine vnitate & pacis propitiis dona cōcede, quæ sub oblatis muneribus mysticē designantur. Ac demū in tertia fit metio tertiæ, Fac nos quesumus Domine diuinitatis tuæ sempiterna finitione repleti, quā pretiosi corporis & sanguinis tui tēporalis perceptio pfigurat.

¶ Arguit autē D. Tho. primo loco, quod tunc sacramentum esset signum ambiguum, quod fallēdi occasione offerret: sed negat illationē. Non enim illa tanquam multa promiscuē & absq; ordine significat, sed tanquam in vnu relata: sicuti homo materiam significat & formā, ex quibus vna res cōpingitur. Significat enim, ut ait in solutione secundi, passionē ut causam: gratiā verò, ut effectum & formam per quā sanctificat, ac deniq; gloriā cuius gratia pignus est. ¶ Dubium autē ex hac solutione suboritur, quod nā istorum trium, prius significet. Apparet namque sacramentum primum ac potissimum causam finalem, hoc est gloriā representare: quippe quæ prima est potissimaq; omnium causa, deinde efficientem, videlicet passionē. Nihilominus respondetur eū sancto Doctore in initio quarti, principē eius significatum esse causam formalem, quæ est gratia ut sanctificans. Non enim significat illa tria secundum gradus, quos inter se habent, sed quatenus ad nostram sanctificationem referuntur, quæ quidem sanctificatio formaliter ac perinde proximē fit per gratiā: & ideo alia duo tanquā causas gratiæ cōsignificat. ¶ Ad hæc id etiā adiecit qd sacramentum tanquam signum demonstratiuum non tantum gratiā significat, quæ iustificationis effectus, ut sacramentum eucharistiæ corpus subindicat Christi & sanguinem, quæ sub speciebus continet, ac subinde gratiam quam fumentibus impertitur, atq; adeo fidelium vnionem & cōmunionē, & ut est in collecta, vnitatem & pacem. Cuius autor est Aug. quē D. Tho. ex lib. sententiarum Prosperi citat. In sacramento enim, inquit, altaris est duplex res significata. Scilicet corpus Christi verum & mysticū. Quamobrē Sco. in. 4. d. 1. q. 2. art. 3. non satis ducit in definitione sacramenti ponere, qd sit gratiam Dei significans, sed addit vel effectum eius gratuitum. Censet enim corpus Christi non esse gratiā, sed effectum gratuitum. Okā verò in initio Quarti satis existimat: si dicatur, effectum gratiā comprehenditur, quā nomine tū gratiæ comprehenditur, quā corpus Christi: quare alij eius discipuli vocant idem corpus gratiā substantialem. Hæc autē

Primum articulum.

Dubium.

Responsio.

Ut demonstratiuum multum significat.

Sco. 4. dist. 1. q. 2. art. 3.

Okam.

omnia ob id isti multiplicant, & renunt
in definitione solenni perficere: scilicet,
sacre rei signum, ubi cuncta comprehen
duntur. Imprimis enim quod aliqui co
miniscuntur Deum in se esse gratiam in
creatam, ineptissimum est. Gratia enim, ut
ad Rom. 11. admonet Paul. non est nisi do
num hominibus absq; suis meritis gra
tis impensum. Quod circa spiritus sanctus
non secundum se, sed secundum sua do
na dicitur gratia. Ob idq; non est incon
gruum, quod Scot. & Okam. aiunt, existen
tia corporis Christi in altari esse effectum
gratuitum: sicut est ipsa incarnatio Chri
sti, iuxta illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit
mundum, ut filium suum unigenitum daret. Ac
proinde si vera esset Magistri Senten. opi
nio: in. 1. dist. 27. Quod spiritus ipse san
ctus nobis donatur, posset quoque dici
gratuitus effectus. At vero nihil opus e
rat id definitioni adijcere: nomine siqui
de rei sacre etiam corpus Christi compre
henditur: quippe quod non significatur
illud, ut in se est sanctum, sed ut nos est per
gratiam sanctificans. Et vice versa si nobis
Deus sub aliquo signo aliud quidpiam do
naret, quam gratiam iustificante, puta pro
phetiam aut donum linguarum sicut dedit
apostolis, illud esset signum effectum gratui
tum significans: & tunc non esset sacramentum.
¶ Quod si quis scire desiderat, utrum omni
bus sacramentis, tam noui quam veteris tes
tamenti hæc trina significatio conveniat.
Respondetur etiam quod euangelicis, largo
modo, id cunctis congruat, propterea q
gratia designant, virtute passionis Chri
sti, ad vitam æternam nobis impensam. Haud
tamē effigiem & imaginem tam expres
sam præ se ferunt eiusdem passionis quam
baptismus & Eucharistia. Nisi de ordine
sacerdotali dixeris, quod sacerdos in al
tari sacerdotum Christi refert. Nec opus
est tam pressim ista exigere, ut omnibus
æque congruat. Sacramenta verò anti
qua non tam commemoratiua præterito
rum erant, quam futurorum prognostica. Si
cuti enim sacramenta nostra gloriam præ
mollant, sic & illa Christum & eius gra
tiam, ac subinde gloriam præsignabant.
Agnus verò paschalis sic erat prognosti
cus passionis Christi, ut esset etiam com
memoratiuus liberationis populi ex Aegy
pto per sanguinem agni, qui eiusdem præ

Impugnatur
Scot. & Okam.

Dubium.

Sacramenta
vetera.

fuerat Christi umbra. Sabbatum autem com
memoratiuum erat quietis Dei septima
die à rerum creatione: atq; alia festa alio
rum item beneficiorum: sed tamen non erant
sacramenta: quia gratiam non significa
bant. Circuncisio verò fuit demonstra
tiuum gratiæ: nam per abscisionem pelli
colæ membri generationis denotabatur
illic culpam condonari, quæ per generatio
nem contrahitur. Sicuti & alia sacrificia
& expiationes suas etiam munitias cor
porum demonstrabant, quas Deus ibidem ope
rabatur. Attamen quia absolutam animæ
sanctitatem nec præstabant, nec indicabant,
iam supra diximus non fuisse sacramenta.

ARTICULVS. IIII.

Utrum sacramentum sit semper aliqua res sen
sibilis.

¶ Vique subsequentes articu
li in expositione illius vo
cis, signum, expenduntur. Vnde
quia in definitione tan
tummodo assertum est sacra
mentum esse signum, quaritur iam nunc
utrum semper oporteat esse rem sensibi
lem. Perspice quam seruat D. Tho. ne
cæ quæ sub iudice sunt, in definitione po
nat, sed in disputatione. Respondet autem
affirmatiua conclusio. Sacramentum
debet esse sensibile signum, secundum il
lud August. super Ioan. tract. 80. quod re
fertur. 1. q. 1. c. Detrahe. Accedit verbum ad
elementum, & sit sacramentum, ubi tam
verbum quam elementum, hoc est, tam
forma, quam materia, res sensibilis affir
matur. Et ratio est, quæ semel iam supra
tetigimus. Nam Deus, ut Sapient. 8. habe
tur, omnia disponit suauiter, vnicuique,
ut Matt. 25. legitur, secundum propriam vir
tutem tribuens. Cum ergo humanum in
genium sensibus suapte natura erudiat
ur, atq; adeo per sensibilia, ut ait Paul.
inuisibiliū notitiā adipiscamur, congruē
fuit, ut sensibilibus signis gratiam salutis
edoceremur, quam nobis Deus sub eisdem
signis impertitur.

¶ Conclusio est patribus à tempore A
postolorum solenniter receptissima. Hoc
enim interstitium Dioy. capi. 1. Ecclesia
sti. Hierarch. inter caelestem, & ecclesia
sticam hierarchias constituit, quod illa

Conclusio.

Rom. 1.

Expositio
articuli.

Dionysius.

ex

ex rebus intelligibilibus, hæc verò ex
sensibilibus constet. Ob idq; ait, quod
principes nostri visibilibus symbolis co
lestia sacramenta texerunt: ideoq; sacra
menta ubiq; & signa, & symbola, hoc est,
indicia appellat. Quapropter omnes v
niuersim patres (ut articulis præcedēti
bus satis superq; monstratum est) consen
serunt, sacramenta ex visibilibus formis,
rebusq; corporeis constare. Visibile autē,
quia is sensus præstantissimus est, audi
bilia quoq; & tangibilia comprehendit.
In sacramento enim penitentiae, & ma
trimonij, tam materia, quam forma non
sunt nisi audibilia verba, conceptus ex
plicantiæ. At dubitet hic tamen illico
quispiam. Quid opus erat, ut nos Deus do
ceret quæadmodum nobis salutis benefi
cia cõferret? Satis enim fuisset nobis, si
nos latenter sanasset. Respondetur per id
ipsum documentum, quod in primo arti
c. præfixum reliquimus: videlicet, neces
sum fuisse, non quidem Deo, sed nobis,
ut per ceremonias religionis nostræ ea
dem beneficia sub illis nobis impensa,
cognosceremus: nempe, ut gratias serua
tori nostro cõtinenter referremus. Quæ
quidem cognitionem per sensus nobis
suggeri, propinariq; decuit. ¶ Veruntā
men cõtuetu sanctorum non obstante, Okam.
initio statim Quarti commentus est non
esse sacramento necessarium, ut sit sensua
le signum. Nam si Deus spirituale, inquit,
aliquod remedium peccati instituisset,
illud esset verè sacramentum: ut si fan
xisset per solam meditationem suæ pas
sionis, aut per delictorum mentalem de
testationem, indulgentiam eorundem sic
ri delictorum. Ad hoc autem satis est re
spondere, definitionem non docere quid
Deus potuisset, sed quam re vera sacra
mentorum materiā instituerit: instituit
autē eam in rebus sensibilibus. ¶ Medi
tatio autē, ac doctior responsio est, quæ
hic S. Tho. speculatur. Arguit enim ipse
primo loco, aliquos esse effectus intelli
gibiles, ut scientiam respectu demonstr
ationis: effectus autem omnis est signum
sue causæ: non ergo omnia signa sunt sen
sibilia: quod ideo in sacramentis videtur
posse contingere. Et respondet, vnum
quodq; ab eo denominari, quod ei per
se primo conuenit. Quæ autē res primo

Dubium.

Solutio dubij

Okam.

Primum ar
gumentum. S.
Thom.

nobis innotescunt, sunt sensibilia: qui
bus ideo secundum August. 2. de doctri.
Christi. primo conuenit esse signa. Intel
ligibilibus verò conceptibus id non cõ
petit, nisi per sensibilia. Eodem ergo pa
cto respondemus Okam: videlicet, quod
contemplatio, & contritio non essent pro
priæ signa, nisi exterius sensibilibus pro
diderent, atq; adeo nec essent propriæ sa
cramenta. Eò vel maxime quod, ut mo
do diserebamus, sacramenta genuinū
est, ut sint religionis ceremoniæ, quæ ef
se propriæ nequeunt, nisi extera sint ex
ercitamenta, & plurimum per ministros
ecclesiæ applicita. Quare Diony. eodem
loco, ut art. 2. dicebamus, sacerdotes ap
pellat sacros, & sacrates, illuminatos,
& illuminantes, perfectos, & perficiētes.
¶ Igitur per hoc ad argumenta secundū,
& tertium D. Tho. respondetur. Arguit
enim secundo loco. Sacramenta pertinet
ad cultum, vel regnum Deiores autē sen
sibiles non videntur ad eundem cultum
pertinere, secundum illud Ioan. 4. Spiri
tus est Deus, & eos, qui adorant eum, in
spiritu, & veritate oportet adorare. Et
ad Roma. 4. Non est regnum Dei esca, &
potus. Et secundum August. 1. lib. de li
bero arbitrio: res sensibiles minime bo
næ sunt: non ergo in illis sacramenta de
buerunt cõstitui. Respondetur autem
quod & si sensibilia in sua natura mini
ma sint bona respectu spiritualium, ta
men quatenus eorundem sunt spiritualium
indicia, præcipui sunt momenti ad nostrā
eruditionem. Quæ ergo ratione merito
sunt in vsum sacramentorum assumpta.
¶ Posset verò hic quispiam de baptismo
paruulorum arguere, quod eum minime
ea, quæ circa eos fiāt, percipiant, super
nacuū illis est sensibile signum. Respon
detur tamē satis esse ad sacramenti ratio
nē, ut sit per se significans. Infantibus au
tē sicut ipsi non per se actu credūt (licet
habitu fidei recipiāt) sed per suos susce
ptores, qui eorū vice fidei obseruatiam
protestantur, ad quā idcirco obseruatiam
illos obligant: sic satis est, ut per ipsos
etiam sacramentale signum percipiant.
Quando autem baptizatus non sit solē
niter, ille ipse, qui priuatim baptizatur, ut
nomine infantis credit, ita & eius nomi
ne fide per sensibile signum proficitur.

August.

Diony.

Secundum ar
gumentum. S.
Thom.

De baptismo
paruulorum.

Aliud autem argumentum hic se offert de corpore Christi in sacramento: quod (vt dist. 8. videbitur) sacramentum est, & tamen non est signum illic sensibile. Ad hoc vero (quod illic repetendum restat) bifaria respondetur. Primum quod corpus Christi non dicitur sacramentum nisi per synecdocham: qua nomen totius dicitur de parte. Est enim corpus Christi non tam sacramentum, quam virtus sacramenti: nepe, sensibilem specierum, qua suscipientes recipiunt gratiam: ob idque respectu specierum est res, respectu vero gratiae est sacramentum. Et ideo sicut virtutem baptismi non opus est esse per se sensibilem, ita neque corpus Christi. Satis quippe est totum sacramentum eucharistiae esse signum sensibile. Secundum respondetur idem corpus illic & sanguinem esse sensibilia, non per se, sed sacramentaliter per species panis & vini illud representantes. Quemadmodum & character baptismalis, qui, vt. q. 4. videbitur, res etiam est & sacramentum, per exteriora baptismi signa fit sensibilibus. Quamobrem, vt in. 4. dist. 1. q. 1. ait D. Tho. character & corpus Christi verum non dicuntur sacramenta, nisi quatenus signis sensibilibus coniunguntur. Quocirca melior est prior solutio. Et pari ratione indissolubilis unio matrimonialis, quae sacramentum est unionis Christi & ecclesiae, per verba exteriora sentitur. Durandus autem in. 4. dist. 1. q. 3. de sacramento matrimonij ceteros autores redarguit, quod non sit signum sensibile, etiam si sit sacramentum (de quo tamen non omnino certus est.) Nam sacramentum, inquit, illud sine verbis contrahi potest per literas aut per nutus. Veruntamen argumentum hoc debilissimum est: quoniam litera & nutus signa censentur sensibilia. De Durando vero inferius iterum art. 6. Acriter autem argumentum sumitur ex cap. Sufficiat. 27. q. 2. vbi Nicolaus papa ait, ad matrimonium sufficere consensus eorum, qui contrahunt. Idemque Alexan. 3. ca. Cum locum de sponsalibus, decernit, vbi Panor. super verbo, sufficit, notat solum consensum contrahentium sufficere, ita vt nihil aliud requiratur. Et idem ait glo. super. d. ea. Sufficiat. Vnde nonnulli colligunt Panor. tanquam tenere, quod non solum verba non requirantur, verum neque aliqua

exterior expressio, sed quod sufficiat in ternus consensus. At vero nec Panor. hoc videtur significare, neque consensus est tali errore hallucinatus. Alias indignus esset, vt eius opinio recitaretur, tantum abest, vt vlla ei deberetur de hac re fides: quoniam sacramentum matrimonij non est simplex donatio, sed contractus do ut des, atque adeo requirit non qualem cunctis consensum, sed mutuum amorum. Mutuus autem esse neutiquam potest nisi vtriusque consensus alteri constet: quod sine verbis, aut literis, aut nutibus fieri nequit. Id quod ipsissimus Alex. ca. Licet. de sponsa duorum, admonet, dicens, oportere vt uterque in suo mutuo consensu verbis consuetis expressit alterum recipiat. Quo fit vt in mutis & verecundis saltem nutus requiratur, vt patet. capi. Cum apud. de sponsal. Et vbi sponsalia de futuro praecesserunt, si copula subsequatur, ipsa signum reputatur matrimonij perficiens, vt art. 6. clarius explicabitur. Quando ergo Pontifices aiunt solum consensum sufficere, non fit exclusio cuiuscunque signi exterioris, sed solum docetur quod non requiritur consensus parentum, vt scire ait illic Panor. nec copula carnalis. Immo nec consensus in illam, vt patet de beata virginis immaculato coniugio. Neque requiritur benedictio per ecclesiae ministros, quae ad solam solennitatem spectat. Quin vero nec certa verborum forma, vt in reliquis sacramentis. Nam illa capituli. Licet. Ego accipio te in meam, quamuis sit accommodatissima, atque adeo vbi fieri potest commodius usurpari debeat, nequaquam tamen est simpliciter necessaria, sed solum exigitur mutuus consensus. Cum autem dicitur mutuus, patet docetur debere esse expressum, quae quidem expressio per signum sensibile fit.

ARTICVLVS. V.

Vtrum requirantur determinatae res ad sacramenta.

Si sacramentum signum debet esse sensibile, vt proxime definitum est, quod quidem ex materia & forma, vt supra dicebamus, conficitur, explorandum de vtraque restat. Et primum de

Conclusio articuli.

Ratio.

1. Corin. 6.

Expositio articuli.

de materia, vtrum vniciuique sacramento res determinatae coaptentur. Et respondet D. Tho. hac affirmatiua conclusione, plus asserente quam quaesitum fuerat. In sacramentis nouae legis oportet vt rebus ex diuina institutione determinatis. Hanc primum exemplo baptismi demonstrat, de quo Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Id quod & de ceteris intelligitur. Rationem autem subdit huiusmodi. In sacramentorum usu & cultu diuinum est considerare, qui est hominis ad Deum: & deinde sanctificationem, quae vice versa a Deo promanat in hominem: & quia res determinare ad eum tantum pertinet, in cuius sunt potestate, fit vt non homini, sed soli Deo, in cuius potestate est nostra sanctificatio, competat res sacramentorum nouae legis cedere, & determinare, quibus homines ipse sanctificat, iuxta illud. 1. Corinth. 6. Abluti estis, sanctificati estis. Id est, quia abluti, ideo sanctificati. Perpende rationem. Si enim sacramenta ad religionis tantummodo cultum spectarent, quamquam aliquod inde argumentum sumeretur, quod a Deo essent determinanda (vt pote cuius arbitrij est quibus velit ceremonijs coli, vt in lege antiqua fecit) non tamen esset vsque adeo efficax argumentum, quoniam possunt quoque homines alios atque alios instituere Dei cultus & ritus, vt ecclesiae Christianae moris est. Verum quoniam sacramenta nouae legis eadem & cultus rationem habere decebat, & simul virtutem per quam Deus nos iustificaret, ex hac secunda parte solus ipse debuit ritus illos instituere sub quibus nos sanctificaret: vt certissima essent documenta nostrae salutis. Quare nomine rerum non solum res ipsae intelliguntur, vt aqua in baptismo, & oleum in confirmatione, verum & actus ipsi sensibiles, scilicet, eorum applicatio, vt ablutio & unctio, vt art. proximo ad. 2. autor est. D. Tho. Constituit enim Deus non solum quibus rebus, verum & quibus earum visibus sacramenta constarent. Conclusio haec quoniam in singulis sacramentorum suis exemplis liquebit, non est quod nos hic debeat remorari. Videtur autem. D. Thom. eam plus nimio ad sacramenta nouae legis restrinxisse, nam

cum & vniuersas ceremonias testamenti veteris, quamuis instrumenta non erant, quibus Deus gratiam conferret: idem ipse instituerit, consequens fit conclusionem non nostris sacramentis peculiariter adaptandam, neque eius rationem esse efficacem: videlicet, quod euangelica sacramenta, quia instrumenta sunt, quibus ipse nostra operatur salutem, debuerint ab ipso solo institui. Respondetur autem, quod ceremonias illas, non eadem ratione, qua nostra sacramenta per se ipse Deus instituit: scilicet, vt essent gratiae instrumenta, sed quia prognostica erant veteri Messiae, quae res erat supranaturalis, cuius ideo populus ille instinctu naturae certa figura per viam religionis instituere nequiebat. Quapropter res ille sacramentorum veteris testamenti non se habebat vt materia sicut res sacramentorum euangelice legis se habent respectu verborum ad constituendum vnum instrumentum conferendae gratiae, sed tanquam futurorum prognostica.

Ceterum contra eandem conclusionem videtur mos ecclesiae militare, vt pote quae multa circa sacramenta instituit, quae Christus praeteriit, vt exorcismos in baptismo, unctionesque illic, & in ordinibus, & in sacramento altaris ceremonias plurimas. Non ergo sola institutio ne Dei sacramentorum res determinatur. Facilis tamen responsio est, quod haec nec sacramenta sunt, nec de eorum essentia, sed sacramentalia, vt. q. 5. videbitur. Grauius autem dubium auget sacramentum poenitentiae, & potissimum matrimonij, in quibus nullae sunt res determinatae, sed sola verba. De hoc autem articulo sequenti latius contra Durandum. Argumentum primum D. Tho. est huiusmodi. Non minori certitudine Deus in sacra scriptura significatur, quam eius gratia in sacramentis: sed illic ipse signis diuersis & metaphoris designatur, vt nunc lapide, nunc vero leone aut igne: ergo si mili ratione potest gratia cuiuslibet sacramenti multis indeterminatisque signis significari. Responsio autem, quae subobscura videtur, consistit in hoc, quod & si diuersis rebus sensibilibus per metaphoram Deus significetur, id vbi venit propter diuersas eius virtutes. Ob idque sicut spiritui

Mos ecclesiae

Sacramentum poenitentiae & matrimonij.

Primum argumentum.

Duran.

27. q. 2. can. Sufficiat.

Panorm.

ARTICVLVS. VI.

Utrum in significatione sacramentorum requirantur verba.

Quemadmodum de rebus, quæ ad sacramenti significationem attinet, sic & de verbis disputatur an sint necessaria. Et respondet D. Thom.

Conclusio articuli.

simplici affirmatiua cõclusionem: nempe, verba quoque esse necessaria. Quæ doctore profecto triplici ex capite corroborat. Primò ex parte causæ sanctitatem nostram efficientis, quæ principem habet locum in sacramentis. Ut quemadmodum diuinum verbum carne vestitum nos sanctificat, sic & per sensibile signum verbo informatum id nobis beneficiū præstet. Secundò ex parte hominis, qui sanctificatur. Nam cum ex anima constet & corpore, congruens fuit, ut sacramentum per sensibile elementum corpus tangeret, & per verbum ab anima crederetur, secundum illud Aug. super verbum Ioan. 15. Iam vos mundi estis propter sermonem meum. Vbi ait. Vnde est ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat & cor abluat? non quia dicitur, sed quia creditur. Et tertio ex parte significationis ad quam, vt. 2. de doctrina Christiana idem autor est verba inter homines principatum obtinent. Sunt enim res quedam, quæ non ex institutione significant, sed natura sua. Fumus quippe & vestigium natura non fecit, ut significarent, sed quoniam effectus signa causarum suarum existunt, significant illas. Gemitus verò, & nonnullas interiectiones, licet significanti causa eadem natura genuerit, sunt tamen muta signa. At verò verba in hoc prorsum data sunt nobis, ut expressa essent nostrorum conceptuum signa. Quod sit ut sacramentorum res absque verbis imperfecta sint signa. Tinctio enim aquæ ablutionem ob suam humiditatem significare potest, & propter suam frigiditatem, refrigerium. Ob idque necessarium fuit, ut adueniens verborum forma. Ego te baptizo, restringeret res ad significandum ablutionem animæ. Et hoc est, quod supra citatus Hugo ait, sacramenta ex similitudine representare, & ex institutione significare gratiam.

¶ Hic

Cautum in sacris a profanis metaphoris.

secundum argu. S. Tho.

Tertium.

Ex materia. ¶ Hic primò omnium hoc adnotatu opus est, quod haecenus D. Tho. non dixit sacramentum constare ex materia & forma, sed ex rebus & verbis. Quæ quidem sententia ex illo modo loquendi Augustini desumpta est. Accedit verbum ad elementum & fit sacramentum. Quod Innocentius de baptismo. Cap. Non ut apponeres, etiam versus. At scilicet fortasse, huiusmodi sacramentorum partes quidnam auctoritatis habeant: nimirum utrum in solo testimonio sanctorum fundatur, an verò in sacra scriptura? Respondetur, quod quoniam sub his terminis rerum, & verborum sacris eloquijs non sint expressa, ex ipsis tantum colliguntur. Ait enim Paulus ad Ephes. 5. Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lauacro aque in verbo vitæ. Quod Christus & Graeci de verbo sacramentali intelligunt, quanquam Hieronymus non nisi de verbis scripturae. Quin verò Christus Ioan. 3. ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. & Marcus ultimus. Baptizantes eos in nomine patris, &c. Ecce aqua & verba. Et de sacramento eucharistiae. Accepit panem & fregit, &c. dicens. Hoc est corpus meum, ubi exprimitur panis & verba. Et de extrema unctione Iacobus admonet presbyteros, ut orent super infirmum, videntes eum oleo in nomine Domini. Quare quod sacramenta rebus & verbis constent veritas est catholica fidei, cuius perinde negatio hæresis esset manifestaria. At verò quod res nuncupetur materia, verba verò forma vt. S. Tho. in solutione 2. loquitur, doctorum usus obtinuit. Nec tamen est cur hoc illis vitio detur. Primitiua enim harum vocum significatio ex re mechanica ortum duxit. Rude namque saxum & lignum materia est arti subiecta, ex qua artifex suas statuas aut res alias efformat. Inde autem physicis ea significatio in usum venit, postquam duas partes compositi agnouerunt. Eam enim ob rem. 1. Physic. philosophus per analogiam ad artificialia materiam rimari docet in naturalibus. Tertio Mathematici eundem significatum in re secretiori usurparunt: nam genus in definitione materiam censent, quæ differentiae subiicitur contrahenti illam ad constituendam speciem. Licuit ergo eo-

Materia & forma.

Dist. 1. phy.

dem iure theologis in re similitudine eisdem nominibus uti. Nam cum res sacramenti confuse indiseretè significant, ut ex exemplo baptismalis aquæ modo declarabimus, per verborum formam ad certum effectum gratiæ scilicet, ablutionem significandum coarctantur. Pari modo cum unctio fieri possit vel ad leniendum, vel ad medendum vulnus, & certe ad conservandum irroborendumque vires, ut in pugilibus, per formam confirmationis accommodatur ad significandum robur fidei. Et cum ex pane & vino multa fieri possint, per formam sacramenti altaris applicantur ad significandum transubstantiationem eorum in corpus & sanguinem. Quapropter res se habent ut materia, quæ per verborum formam limitatur & perficitur. Et ideo ex ambobus sicut ex materia & forma, ut in solutione secundi auctoris est D. Thom. unum resultat sacramentum. Hoc demum doctorum idioma sacrum concilium Florentinum sua auctoritate comprobauit, dicens omnia sacramenta tribus perfici: scilicet, rebus, tanquam materia, & verbis tanquam forma, & persona ministri. Ac subinde suas singulis sacramentis materias & formas attribuit. ¶ At Durandus concilio antiquior in. 4. dist. 1. q. 3. Molestiam hic nobis exhibet de sacramento matrimonij, de quo non sanè sentit, negans esse propriè sacramentum nouæ legis. Ait quippe nihil illi supra id, quod habebat in lege naturæ, & in veteri testamento additum, nisi fortè indiuisibilitatē. Quapropter aduersus hos tres articulos tribus modis arguit. Primum, ut art. 4. prenotauimus arguit quod in matrimonio non sint res sensibiles, quoniam nutibus & literis celebrari potest. Secundò arguit cõclusionem articuli præcedentis, quod non in omni sacramento sint res: nam videtur res a verbis distingui, quando quidē sibi inuicē contraponuntur, & tamē in sacramentis, pœnitentiæ & matrimonij nullæ discernuntur res præter verba. Imò & cõuerso in matrimonio ut dictum est, non semper verba exprimentur. Tertio addit quod in istis duobus sacramentis saltem in matrimonio nullatenus posset distingui materia & forma: nam materia est, quæ se habet ut res respectu verbi, & illuc nullius cõ-

Concilium Florentinum.

Duran.

trahentiu verba censeri possunt forma, quæ verba alterius informet. Atq; ob id maximè quod verba contrahentiu de pari (vt ait) se habent: neutra ergo esse possunt materia, vt altera sint forma. His argutis labefactare sibi videtur hanc reru & verborum, materiaq; & formæ conditionem, concludens nō esse omnium sacramentorum generalem. In cuius sententiam videtur Adria. in. 4. in fine secū. dæ quæstionis de baptismo subscribere. ¶ At verò ad primum iam supra à nobis respōsum est: nempe, nutus & literas matrimonij signa esse sensibilia, quæ quidē verborum loco habentur. Ad reliqua verò duo facit D. Tho. in. 4. dist. 26. q. 2. arti. 1. respondet: quod cum tam pœnitentia quam matrimonium non per rē aliā quam per actum suscipientis perficiatur, in neutro horum sacramentoru alia est necessaria materia, quam actus suscipientis sensui subiectus, qui quidem vicem habet elementi. De quo ait Aug. Accedit verbum ad elementum, &c. Quocirca nō vsq; adeo stricte accipitur hic nomen rerum contra verba, sed res appellatur quicquid esse potest materia sacramenti, vt distinguitur à forma, licet sit etiam verbū. Huius autē causam præter locū modò citatum explicatius enarrat quoq; idem. S. Doctor eodem. 4. dist. 24. q. 2. arti. 1. dicens, quod quemadmodū corporalium medicinarum quedam in sola passione ægri consistunt, vt emplastrum impositio, quedā verò in eius actione, vt exercitatio: sic in quinque sacramentis nulla requiritur suscipientis exterior actio præter intentionem: quare in illis requiritur materia quasi extrinsecus apposta, vt aqua, oleū, &c. At quoniam in pœnitentia & matrimonio actus suscipientis sunt necessarij, illi gerūt vicem materiae. Et quidem in pœnitentia res perspicua est. Nam confessio pœnitentis significationem habet informē & ad multa indifferentem, atq; adeo materiale. Potest enim fieri gloriationis causa, more illorum, qui latantur cum malè fecerint, deinde ad capiendum cōsiliū: præterea vt via sit cōdēnationis, sicuti reus iudicē confitetur. Et ideo forma illa sacerdotis, Ego te absoluo, denotat, confessionem illam esse sacramenta

Respondetur
Durando.

D. Thom.

In pœnitent.

lis pœnitentiæ. Neque hoc iam in dubiū renocare licet, quandoquidem cōcilio Florentino sancitur, quod quasi materia pœnitentiæ sunt illi tres actus, contritio, confessio, & satisfactio. Hoc est, materia sunt peccata contrita, & confessio, & satisfactio exponita. In matrimonio verò paulo pluris difficultatis est, materiam & formam discernere. Quare concilium Florentinum licet reliquis sacramentis eadem consignet partes, matrimonio tamen non item, sed tantum causam, qui est mutui cōsensu per quem sacramentum celebratur. Petrus verò Paludanus in. 4. dist. 1. q. 4. Bisariam matrimonio materiam & formam adscribere nititur. Primum quod materia sint ipsæ personæ contrahentes. Itaque eandē existimat materiam in qua, & ex qua. Hoc autem ineptum est. Quoniam materia sacramenti pars eius essentialis esse debet: suscipiens autem nō est pars, sed subiectū sacramenti. Secundo ad rē propinquius, ait, consensum vnus esse materiam, consensum verò alterius, formā. Veruntamen cum partes istæ sacramenti, vt iam constitutum est, res debeant esse sensibiles, neq; modus iste satisfaci, Eo præsertim quod cōsensu causa sunt efficiens matrimonij: non ergo sunt materia. Quocirca Capreolus in. 4. dist. 26. in solutione septimi in omne se latus vertens quatuor multiplicat dicendi modos: nā hīs nunc prædictis addit quod consensus interni sunt materia: externa verò verba, forma: cum tamen vtrumq; deberet ponere signum sensibile. Præterquam quod verba incongruentissimè dicuntur cōceptuū interiorū forma. Sunt autem quibus videtur D. Thom. in. 4. dist. 1. arti. 3. ad quintum, tenere consensus contrahentium verbis expressos esse materiam, benedictionem verò sacerdotis, qui sacramentum consecrat, esse formā. Cū tamen Doctor ipse sanctus dist. 26. q. 2. arti. 1. expressè contrarium doceat: nempe, quod verba, quibus cōsensu matrimonialis exprimitur, sunt forma, nō autē benedictio sacerdotis: quippe quæ ad essentiam sacramenti nō pertinet, sed ad formæ solennitatem.

¶ Ad dubium ergo facile cum eodē sancto doctore respondetur, verba, seu nutus seu

Concilium
Florentinum.

In matrimo
nio.

Petrus Palu.

Capreol.

Resolutio
quæstionis.

seu literas, quibus consensus mutui exprimitur, sibi inuicem esse materiā & formam. Et hic fuit primus modus dicendi Capreoli, in quo debuisset persistere. Etenim cum id censetur materia, quod est informe: forma verò id, per quod species perficitur: consensus verò vnus matrimonio conficiendo non sufficiat, sed alter alteri adiūctus illud cōglutinet, sit vt vnus sit materia, alter verò forma. Et quāuis posset quis fingere verba prius prolata: vt verba mulieris in solenni matrimonio esse materiam, & alia superuenientia esse formam, congruentius tamē ambo censentur sibi mutuo esse materiā & formam: tum quod nil refert vter coniugū prior cōsentiat, tum maximè quod posterior etiam consensus per priorem informatur: & ideo æqua ratione vterq; ab altero pender. Et per hoc respondetur argutioni, quam insinuat Duran. Nempe, q in matrimonio quilibet coniugū de pari se habet ad matrimonium, quare neutrius verba esse possunt aliorum forma. Respondetur, inquam, argumentum potius cōcludere, vtriusq; verba pari iure esse sibi inuicē materiam & formam, quod planè fatemur. Quemadmodū in numeris quāuis vltima trium numerata vnitas compleat ternariū: tamē, quia quilibet in illa specie pēdet ab alia, vna quilibet potest considerari vt forma, & reliquæ vt materia. ¶ Superest verò postremum argumentum. Quādo solis spōsalibus de futuro præcedentibus superuenit cōiugalis copula sit matrimonium: vt habetur extra de sponsa. c. Veniēs, & tamē neq; spōsalia præcedentia sunt materia, nec superueniēs copula, forma. Respondetur, quod si copulatio affectu maritali non fiat, sed fornicario, non perficitur cōiugium: si verò illo fiat affectu, tūc eadem copula virtute præcedentiū spōsalium est in vtroq; coniugum sensibile signum cōsensuū maritalium interpretres. Itaq; copula eadē respectu vnus est materia & respectu alterius, forma: & vice versa. ¶ Ex quo respōso hæc subsequitur appendix maximè adnotanda, quod nisi verba de futuro præcesserint, quāuis vtroq; mēte intrinsecus in matrimonio consentiente, sese thoro commisceant: ita vt tunc nullo alio signo suos consen-

Argument.

Corollarium
adnotandū.

sus sibi inuicem significant, nullum resultat matrimonium. Id quod Palud. loc. citato. in. 4. d. 1. q. 4. probè adnotasse mihi videtur: quoniam copula per se non est cōsensu matrimonialis sufficiens signū. ¶ Primum argumentum D. Tho. facillimum est. Arguit siquidem res, sacramenti quædam esse verba, atq; adeo dum resbus verba adhibentur, superuacaneā esse congeminationem. Responsio autem est, res nō esse perfectæ verba, sed quasi-muta: & ideo indigere verbis per quæ earū significatio fiat expressior. ¶ Ex qua ratione & solutio secūda enascitur, quod quidē articulo primo inter disputandū an sacramētū sit res vna, prælibauimus. Cum enim res & verba diuersarum sint specierum, videntur non posse vnā cōstituere. Respondetur verò, quod & si in genere naturæ sint diuersa, tamen in genere signi in vnā coeunt significantiā, vt expositum est: & ideo in ista materia & formæ artificialium (vt illic ex planatum reliquimus) faciunt vnū: eo quod significatio perum per verba perficitur. Nomine autem rerum, actiones ipsæ cōprehenduntur, vt ablutio & vinctio, &c. ¶ Tertium argumentum est. Sacramēta nouæ legis vt lib. 19. contra Faustum auctor est Aug. Moysaycis successerūt: in eorum autem nulla leguntur necessaria verba: sit ergo vt neq; in nostris sint operæpretium. Subiicitur verò respōsum quod cum illa, prænuncia fuerint venturi Christi, non ita perfectæ erant significationis, ac nostra. Loquebatur enim illis patribus olim Deus, vt ait Paulus in prophetis, nouissimè autem nobis in filio, qui cum verbū sit carne vestitū, cōdecēs fuit, planis nobis vt verbis alloqueretur. Et ideo quod illic res mutæ quasi sub vmbra mustabant, vt immolatio agni, abscisio præputij, &c. id sacramēta nostra expressis verbis adaperiūt. Quare vt illic nullæ erant res sacramētorum, vt arti. præcedenti diximus quæ essent sicut materia sacramenti, sic nec erant tunc necessaria verba tanquam forma. Quāuis credibile sit aliquem fuisse tūc verborum vsum, etiam in circūcisionem & de sacerdotibus, qui illa ministrabant sacramenta, legitur Numer. 6. Sic benedicetis filiis Israël. Benedicat tibi

Primum ar-
gumentum.
S. Thom.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

bi Dominus, custodiat te, &c. Et de illis, qui illa suscipiebant, scribitur Deuter. 10. Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, &c. Verba autem illa Nume. 5. Qui bus sacerdos in expurgatione adulteræ utebatur, quam si absq; culpa erat, bene dicebat: sin verò in culpa, maledictis res pergebat, nihil ad rē, quoniam ceremonia illa Zelotypiæ non erat sacramentū.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum requirantur determinata verba in sacramentis.

On satis est nosse verba in sacramentis requiri, nisi sciamus, an in vnoquoq; requiratur determinata & certa. Ad quod D. Tho. hac respōdet affirmatiua conclusione. Multo magis requiritur in sacramentis nouæ legis determinata verborum forma, quam de terminatis rerū vsus. Vnde Christus de terminatis verbis venerabile sacramentum cōsecit dicens, Hoc est corpus meū. Neq; apostolorū arbitrio commisit, qui bus verbis baptizare vellēt: sed edixit, vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Atqui ratio cōclusionis ex similitudine rerum naturalium eruitur. Nam in cōpositis ex materia & forma, initium determinationis & ordinis ad rē constituendam a forma enascitur, quæ rationem speciei complet. Materia verò nō exigit his aut illis dispositionibus aut organis preparari, nisi secundum exigentiam formæ, quæ eius est finis. Pari ergo iure in sacramento determinatio materiæ, putā aquæ, aut olei non requiritur, nisi secundum aptitudinem ad formam: quare si rebus opus est determinatis, multo magis verbis. Hactenus D. Thom. Accedit autem & ex superioribus noua ratio. Diximus enim res sacramenti non significare, seu verba, ad placitum, sed proportionem & analogiam rerū materialium ad spiritualia, qualis est ablutionis corporis ad mundiciem animæ: hæc autē significatio cōfusa est. Quocirca concedens fuit vt earum significatio per verborū adiectionē fieret perspicua. Cōclusio præfens vsque adeo vera est atq; omnibus recepta, vt sit habēda pro

Expositio articuli.

fide catholica. Colligitur enim ex sacra pagina, vt modò dicebamus. Et in concilio Florentino tanquā sacra veritas proponitur. Habet nihilominus non nihil ambiguitatis, vtrum vniuersis sacramentis sit iure diuino adscripta certa verborum forma, cuius variatio sacramentum irritaret. Nam in matrimonio, vt proximè visum est, nulla sunt certa verba necessaria. Et in baptismo, vt suo loco videbimus, apostoli vsi sunt alia forma. Et Græci non dicūt. Ego te baptizo, sed baptizetur seruus Christi. Imò de sacramento eucharistiæ proprio loco disputabimus, vtrum forma tota consecrandi calicem sit tota de necessitate sacramenti, an solum de necessitate præcepti. Interrogatio hæc tribus conclusionibus absoluitur. Prima. Omnia sacramenta institutione diuina, nempe Christi, verba habent eatenus determinata & definita, vt planè effectū gratiæ talis sacramenti representent. Probat. Nam vt q. 5. monstrabitur, solus Deus est, qui potest instituere sacramenta: qua utique potestate factus homo tanquā autor gratiæ functus est. Cui autem competit sacramentum instituere, eidem soli incumbit & res & verba essentialia sacramenti præscribere, quibus eiusdem sacramenti effectus designatur. Atqui eodem ratio illa pertinet, quam articulo quarto Diuus Thomas tractabat, nēpe quod eidem soli cui competit salutem & gratiam per sacramenta largiri, congruit & res & multo iustius verba definire quibus eandem sanctitatem operatur. Secunda conclusio. Non omnium sacramentorum formæ eodem gradu explicite sunt à Christo. Imò in triplici sunt ordine. Quædam enim sunt in euangelio expresse, vt forma baptismi. Matth. vlti. Baptizantes eos in nomine patris, &c. Et forma consecrationis Matth. 26. Hoc est corpus meū, &c. Aliæ verò sunt quæ ex euangelio facillè depromuntur & per apostolorum traditionē ecclesia habet tanquā de fide receptissimas: vt patet de forma sacramenti penitentiae. Ego te absoluo, quæ ex loco illo elicitur Matth. 16. quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Extāt enim in ecclesia Christi documēta complura verbo

Prima cōclusio.

Secunda conclusio.

Notabile.

verbo tenus ab Apostolis edocta secundum illud. 2. Thessaloni. 2. Seruate traditiones, quas accepistis, siue per epistolas, siue per sermonem, hoc est citra scripturā. & 1. ad Corint. 11. Cætera (inquit) cum venero disponam: quæ tamen dispositio nusquam in sacris Biblijs legitur. At verò sacramentorum institutiones, ac perinde materiæ & formæ, non sunt inter apostolorum traditiones, tū quam eorum instituta censendæ. Distinctio enim Paul. 1. ad Corint. 7. inter Dei mandata, & sua. Præcipio enim, inquit, non ego, sed Dominus, & infra. Nā cæteris ego dico & nō Dominus. At quicquid de essentia sacramenti est, non tantummodò vt apostolorum est cōfendū. Qui porro vt q. 5. monstrabitur, sacramenta instituere nequiuert, sed ita est existimandum quasi ab ore Christi ipsi suscepissent, & ecclesiæ promulgauerint. Et idē est de alijs tribus formis: scilicet, cōfirmationis, extreme vnctionis, & ordinis. In tertio ordine est forma sacramenti matrimonij. Haud enim explicitiorem Christus tradidit, quā quæ iure naturæ conjugalem assensum exprimere sufficit, quibusque id verbis aut nutibus fiat. Illa enim forma in. c. Licet de sponsa duorū. Ego accipio te in meā, &c. etsi sit congrua & ideo dum matrimonium sit solemniter seruanda, haud tamē est necessaria. Ratio autem eius tri formis discriminis est, quod sacramentū baptismi & Eucharistiæ omni populo simpliciter sunt necessaria. Nā nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto & mādauerit carnē filij Hominis, nō intrabit in regnum cælorum. Et ideo illæ formæ ipsissimis verbis explicite sunt à Christo. Post hæc duo peccatoribus etiā necessaria est poenitentia. Quare eius formam licet non tam liquido innouerit, tamen dicens Matth. 16. Quodcunq; solueris & Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, illam designauit. Quo circa & si ecclesia verbum, absoluo, elegerit, tamen per verbum, remitto, persici potest sacramentum, licet non absq; culpa mutetur. Ob idq; D. Tho. in. 4. d. 24. statim quæstionem primā ad secundum, ait non esse vsq; adeo determinatam formam in poenitentia, quā in eu-

Sacramentū matrimonij.

Ratio notanda.

Matth. 16.

charistia & baptismo: eò quod nec in consecratione materiæ consistit, veluti Eucharistia, nec in vsu & applicatione, vt baptismus & cōfirmatio: sed in remotione potius materiæ, nēpe peccatorum. At quoniam cōfirmatio & ordo & extrema vnctio non sunt sacramenta vsq; adeo necessaria, non existunt eorum formæ tam perspicuè ab ore Christi in euangelio prolata. Apostoli nihilominus ab illo audientes, illas docuerūt ecclesiā. Reliqua verò quæ ecclesiā, ornatus & religionis gratia, in sacramentis adhibuit, de eorum necessitate nequāquam existit, vt benedictiones deprecationesq; baptismi, & sacrificij missæ & sacramenti nitentis & cæterorū. Reliqua argumenta de forma baptismi & cōsecratione calicis suis proprijs locis adnotabuntur. Perspice autem primū argumentum li-
teræ. Salus, quæ per sacramenta conquiratur, eadem est apud omnes: voces autē vt ait li. 1. Perier. Arist. diuersæ sunt in diuersis linguis: ergo non requiruntur determinata verba, sed alia apud Latinos, & apud Græcos alia. Responso est, conclusionem non sic esse intelligendā, vt sacramenta eadem verba in omni natione expostulēt, sed sic determinata in qualibet lingua, vt in vniuersis nationibus idē sit sensus. Nam vt autor est August. super Ioan. c. 15. Verbum in sacramentis non operatur, quia exteriori sono vocis dicitur, sed quia intus mente creditur. Idem autem sensus verba faciunt, seu latinè, seu græcè, seu hebraicè proferantur. Secundum argumentum est. Verba ratione significationis exiguntur in sacramentis, contingit autem per diuersa verba idē in eadem lingua significari. Nam quod significat, baptizo, idem reddit abluo, & tingo, nullum ergo eorū est necessario prescriptum. Responso verò est, quod inter plura eiusdē significationis verba, illud assumi debuit in significationem sacramenti, quod præcipuè vniuersalissq; homines illius idiomatis ad id significandum vtuntur. Sicuti & res illa vsurpatur, quibus vsitatis illa actio exercetur perquam sacramenti effectus designatur: putā aqua in baptismo, quo fit spiritualis ablutio. Hæc autē regula quanuis ab omnibus sit receptissima, geminum

Primum argumentum.

August.

Secundū argumentum.

Dubitatio.

Animaduertendum.

Contra Caietanum.

Baptizo.

geminum tamē includit sensum. Dubiū ideo secū affert, vtrum illa vñtissima vox eatenus sit necessaria, vt per eius mutationem irritum fiat & cassum sacramētum, an duntaxat cōtrahatur culpa, manente solido sacramento. Quod quidem dubium confestim articulo proximo referabitur, vbi de verborum permutatio ne disputaturi sumus. Interim autem animaduertendum est non solum illam vocem cēseri precipuam & vñtatiorem quē eiusdem lingue natina est: verū & illam nonnunquā quā ab alia lingua celebrī vsu fuerit recepta. Baptizo, enim nomen grēcū est, quo tamē omnes nationes Christianismum professę vtūtur. Sicuti & nomen Chrismatī, quod vñtē in forma confirmationis vsupāt. Potuisset ergo Caieta. in presentiarū illam subicere censuram, qua videtur ecclesię curā submordere. Innuat enim consultius fuisse non introducere verba gręca sacramentorum in ecclesiam latinam. Nā qui rudes, inquit, sunt lingue significatum vocis non ita lucidē percipiunt, ac si dixissent audissentq;. Ego te abluo, & ego te vngo vnguento salutis. Quęquidem censura non erat hīc necessaria. Imō verō vñuersalis ecclesia non, temerē sed cōsultissimē verbum retinuit gręcū, quauis hīc braicē fuerit à Christo prolaturū: eō quod primum Biblia in gręcū, quod vñuersalius idioma tunc erat, traducta sunt: imō Apostoli eodem vsu censentur. Postulabat namq; magestas sacramenti baptismi, quo profectio sit fidei regeneratioq; in Christo, vt eodem verbo nationes omnes Christianę vterentur, vt vel per hoc vnitas fidei in Christiana vñuersitate splendet. Præterquā quod & propter amplitudinem suę significationis seruātū est. Significat enim idem quod, mergo, abluo, & tingo, quibus tribus modis baptismus fieri potest. Et ideo non deuit per aliquod illorū transferri, ne eius significatus coarctaretur. Quandoquidē per quodlibet ministrat baptismus, verum sit sacramentum. Eadem ratione propter verbi dignitatē interpretes aliena verba reseruant. Vt Emanuel, Epheta. Et idem est de Chrismate, imō ipsum verbum baptizo, seruauit interpretes Lu-

dia. Baptizabat se fonte & Ecclesia. Qui baptizatur à mortuo: quid proficit eius lauatio? Neque esse vñus potest tanta ignorantia cecutiens, cui nō per vsus solennitatem notissimum sit quid baptizo significet & Chrisma. Tertiū argumentum adhibet D. Tho. vt decretum Zacharię exponat, canon. Retulerūt de consecra. d. 4. Vbi eos, quos quidam sacerdotes baptizauerat in nomine patria & filia & spiritus sancta, vel fortē, patrias, pro legitimē baptizatis ducit. Est ergo argumentum. Corruptio rei cuius libet speciem variat, vt cū vinum sit acetum, corrupta autem verba non mutant sacramenti speciem: vt Papa decernit in illiteratis & balbis: nō ergo determinata verba essentialia sunt sacramēto. Responso autem quatuor habet mēbra. Primum ille qui de industria corruptē verba proferret, nō videretur sacramentum conficere, quia nō videretur id intendere quod facit ecclesia. Secundū assertum. Vbi autē quis nō de industria sed errore vel lapsu, vel balbutie lingue id facit, corruptio autem sit tāta, quę omnino sensum auferat loquutionis, nō videtur perfici sacramentum. Tertium, si verō nō totaliter auferatur sensus loquutionis nihilominus perficitur sacramentum Subdit autem huiusmodi discriminis percipiendi nonnullum indicium: videlicet, quod quādo corruptio sit in initio dictionis, tunc plurimū significatio legitima mutatur & substantia nominis, vt si pro patris, dicas, matris: aut pro filij, milij. Variatio autem, inquit, in fine dictionis vt plurimū mutat coniugationem. Sic enim legendum est aut, declinationem: non, consignificationē, vt patet in subiunctis verbis. Quę tamē coniugatio secundum Gręcos variatur, etiam secundum principium dictionis in declinationibus verborum. Augent enim verba in principio per modos & tempora. Vbi ergo sola declinatio variatur, vt pater patris, patrē, substantia nominis manet. Et ideo baptismus illius capituli. Retulerunt, vbi per ignorantia dicebatur patria & filia, toleratus est. Quāuis enim inquit D. Tho. eiusmodi verba corruptē, plura nihil significet ex virtute impositionis. Nō autē intelligas singula per

Tertium argumentum. De consuetudine. Retulerunt.

Quadrimum bñ respōdit.

la per se verba: nihil significare, quia patria patria significat, & filia, filia, sed tota oratio propter incongruitatē non significat ex impositione: nihilominus ex accommodatione vsus: nempe, quia illam baptizando sacerdos proferebat, eū dē reddebat sensum, ac si dixisset in nomine patris & filij. Itaque licet singula verba significationem mutant, tota nihilominus oratio legitimū sensum ex vsus accommodatione retinuit. Huic autē regulę minis fidens adhibet quartum membrum: scilicet, consultius attendendam esse corruptionis quantitatem: quoniam tam a principio quā in fine esse potest tanta corruptio, quę legitimū sensum auferat, tamq; vtrobiq; tenuis vt illum obseruet. Vt tamen responsio hæc vna cum cōclusionibus subsequentis articuli perspicacius examine tur, illum subiungamus.

ARTICVLVS. VIII

Vtrum liceat aliquid addere verbis in quibus consuevit forma sacramentorum.

UPERIORI articulo annexum est perferutari vtrum foris sacramento rum, quā diximus certis determinatisq; verbis cōstare, aliquid addere liceat vel subtrahere vel mutare. Ad quā quęstionem D. Thom. præfixo in capite documento sex cōclusionibus respondet. Documentum est quod in huiusmodi mutationibus duo sunt attendenda. Vnum a parte eius qui sacramentum ministrat, nempe intentio, quę omnino necessaria est: alterum verō ex parte significationis verborum.

Documentū.

Prima cōclusio.

Circa prius membrum statuitur prima generalis cōclusio. Si minister per mutationem verborū, seu addendo seu subtrahendo intendat alium ritum inducere qui non sit ab ecclesia receptus, non videtur sacramentum perficere, quia nec videtur intendere quod ecclesia intēdit.

Posteriori verō membrum ex parte significationis verborū sub distinguitur: nam cū verba secundum sensum operentur. Subnectitur secūda cōclusio si per eiusmodi mutationem aut subtractionē tollatur debitus sensus verborum, etiam si intentio debita adsit, non perficitur sacramentum: nam id tollitur quod de eius substantia existit. Quare, vt ait Didimus, in libro de Spiritu sancto: qui baptizaret aliquod triū nominū Trinitatis prætermittēdo sine perfectione baptizaret. Tertia cōclusio. Si verō per mutationem non tolleretur debitus sensus, talis mutatio, quia non tollit id quod est de sacramenti substantia, nō auferat eius veritatem. Et ad hoc propositum adducit Gręcorum morem, qui non dicunt. Ego te baptizo, sed baptizetur seruus Christi: vbi idem retinetur sensus. Quocirca, qui de forma consecrationis corporis subiceret particulam, enim, non subinde perfectioni sacramenti obliteret: nam legitimus maneret sensus. Quarta cōclusio. Qui eiusmodi minutione prætermitteret, peccaret quidem, si ex contemptu vel negligentia id faceret. Quinta & sexta cōclusiones peculiariter ad additionem spectant. Est enim quinta. Si quis aliquid forme sacramenti apponat, quod sit corrupticiū debiti sensus, veritatē tollit sacramenti: vt si quispiā ex Arrianis diceret, Baptizo te in nomine patris maioris & filij minoris. Sexta cōclusio. Si verō talis additio legitimum sensum non excludat, non tollitur sacramenti veritas: siue in principio, siue in medio siue in fine id fiat. Vt si quis dicat, Ego te baptizo in nomine patris omnipotentis & filij eius vnigeniti, & spiritus sancti paraleti, vel si in fine addat, beata virgo te adiunget: nam cum hæc adiectio non fiat in eodem casu eodemq; tenore, planum est non fieri, vt partem forme. At verō si sub eodē tenore adderetur: scilicet, in nomine patris & filij & spiritus sancti, & beatę virginis, quantum ad vim verborum attinet, non esset sacramentum: quoniam inducitur virgo Maria quasi eius nomine, sicuti patris & filij, celebratur sacramentum. Quod est pestilens error

C contra

contra illud Paludan. 1. ad Corinth. 1. Nūquid Paulus p vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Etsi nihilominus consulenda baptizantis intentio. Nam si nomen virginis nō sic induceretur quod ipsa gratiam cōferret, sed tāquam aduocatrix & adiutrix ad illam impetrandam, sacramētum extaret.

Permutationes quinque. Igitur ut vniuersas permutationis species ob oculos simul colligas, quinque sunt numero: Nempe corruptio, de qua in calce superioris articuli: additio, & subtractio, de quibus in presentiarum. Ac denique interruptio temporis & verborum transpositio, de quibus inferius in solutione tertij. Quo autem hæc omnia per ordinem acutiori examine expendantur, primam conclusionem reprobare videtur Paludan. in 4. distinct. 3. quæstio. 1. affirmans, quod quantuis baptizans per verborum mutationem inducere intendat errorem, nihilominus, dū modò intendat id facere, quod facit ecclesia, neque tanta sit corruptio, quin seruetur legitimus sensus, perficitur sacramentum. Nam tunc cuncta seruantur, quæ sunt de substantia sacramenti. Græci namque confidentes in fermentato, errorem sublinent, quod sic Christus confecerit, neque in azimo conficere liceat: & tamen verè consecrant. Idem ergo erit de mutatione formæ: si maneat legitimus sensus. Item hæretici semper in illo versantur errore, quod sua ecclesia sit catholica, cuius quidem ecclesiæ intentionem habent, dum baptizant: & tamen si secundum veritatem facere in genere proponant, quod facit ecclesia Christi, verè baptizant. Ut Lutherani quanuis credant Christum non esse in sacramento altaris, tamen si consecrantes id intendant facere quod vera ecclesia proficitur, verè consecrant. Ad hoc autem respondetur diuum Thomam nūquam negasse, quin vbiunque interfuerit intentio faciendi quod facit ecclesia, verborumq; legitimus sensus, verè perficiatur sacramentum, si modò simul ad sit suscipientis intentio, de qua postea dicturi sumus. Est enim hæc constantissima veritas, quam Augustinus contra Donatistas.

Respondetur. Aug. contra Donatistas.

natistas vbiq; confirmat: præcipue lib. 6. de baptismo contra illos cap. 25. & refertur de consecratio. distinct. 4. capi. si non sanctificatur. Ait quippe baptismū Christi, id est, verbis euāgelicis consecratū, vbiq; eundem esse. Et ideo baptizati ab hæreticis nō sunt rebaptizandi. Vnde in Florentino concilio, ut in textu retulimus, tribus decretū est sacramenta perfici: videlicet, rebus tanquam materia, & verbis & persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit ecclesia. At sanctum Doctorem profectò neque a suis discipulis factis hic intellectū video. Cum enim duo ad sacramentorū veritatem attendenda doceat: scilicet, & intentionem faciendi, quod ecclesia facit, & integrum verborum sensum, quantum ad priorem rationem duas simillimas conclusiones cōstituit. Prior est in responsione tertij superioris articuli. Ille qui de industria corrumpit verba sacramentalia, non videtur intendere facere quod facit ecclesia, ac perinde neq; videtur perficere sacramentum. Posterior est hic prima. Qui intendit per mutationem alium ritum inducere, qui non sit ab ecclesia receptus, non videtur perficere sacramentū: quia non videtur habere intentionem ecclesiæ. Vides quod vtrōq; ob id negat sacramentum perfici, quod non adest intentio ecclesiæ. A contrario ergo sensu: si illa adest, etiam hæreticus baptizaret, dummodo seruaret legitimum sensum. Exempli gratia Græci, ut infra distinct. 3. articulo 5. iterum videbimus, baptizant dicētes, Baptizetur seruus Christi, illa cauētes dissidia. 1. ad Corinth. 1. ne quis putet baptizari à Paulo vel ab Apollo, quasi virtus sacramenti ab homine promānet. Et conficiunt in fermentato. Illi tamen ritus permittuntur ab ecclesia nostra, ut in concilio Florentino sub Eugenio patet. Et ideo sic baptizantes, seruant intentionem catholicæ ecclesiæ. Vnde si nostra ecclesia illos execraretur condemnaretq; ritus, profectò non verè perficerent sacramenta: quia illos inducentes intentioni ecclesiæ aduersaretur. Et hoc habetur expresse in citato, retulerūt, vbi ait Papa, qd si ille sacerdos

Sesus, s. th.

cerdos baptizans in nomine patris, noluit inducere errorem: videlicet, Deum habere filiā, baptismus valebat: alioqui, minimè: quia non seruaret ecclesiæ intentionē: ut pote, quæ cū illo errore stare si mul nequit. Sed rogas, quid si quis verba mutaret de industria: intendens scilicet corrumpere ritum, seruando tamen intentionem ecclesiæ: ut si quispiam forsitan sciens & prudēs baptizaret sicuti sacerdos illius capituli. In nomine patris & filii & spiritus sancti: non quidē quia si hæreticus ab intentione ecclesiæ desisteret, sed suo arbitrio volens ut mala grammatica: sicut si in consecratione diceret, Hoc est corpus meum. Profectò certò crediderim verè tunc confici sacramentum: licet illa mutatio non careret culpa. Nam illic seruaretur quicquid est de substantia sacramenti. Illa siquidem verba ex accommodatione vsus perinde retinerent legitimum sensum consulto & per culpam prolata, ac si sine culpa proferretur ex inscitia aut ex balbutie: quoniam modus proferendi significationem non mutat, quæ ex accommodatione vsus oritur. Secus si vellet errorem inuere dicendo filia, ac si Deus habeat filiā femininam: nam tunc non seruaret intentionem ecclesiæ, ut idem illic Papa admonet. Cum ecclesia non intendat baptizare nisi in nomine patris & filij. Sed tūc fortè ex hac sic asserta sententia inferas, ergo falsa fuit assertio sancti Thomæ vniuersalis, quod qui de industria corrumpit verba, nō conficit sacramentū. Nam nulla esset excusatio, si diceremus, cum id intelligere quādo corruptio tanta esset, quæ sensum legitimum tolleretur: quādoquidē illa corruptio, etiā si non sit ex industria, sed ex ignorantia tollit veritatem sacramenti: ut ipse statim subdit. Responsio ergo est quod ista ob causam nō simpliciter negauit illic perfici sacramentum, sed cum moderamine dixit, videtur. Voluit enim docere quod vbiq; de industria corrumpit verba, etiam si seruetur ex accommodatione vsus debitus sensus, tunc quantum colligitur ex illa sua voluntate censendus ille est non habuisse intentionem ecclesiæ. Et ideo nisi aliunde constiterit legitimam habuisse

Defenditur D. Thomas.

intentionem, sacramentum habendum esset pro irritō. Si tamen aliunde constaret legitimam habuisse, tunc illa verborum corruptio veritatem non euacuaret sacramenti. Et eadem ratione hic vbi loquitur de mutatione ritus non simplici ter ait, quod vbiunque mutatur ritus, casum sit sacramentum, sed ait videtur non subesse intentionem ecclesiæ: quæ ideo si aliunde constaret adfuisse, sacramentum perficeretur. Grauius ergo hallucinatus est Paludan. non animaduertens, aliud esse eum qui hæresi infectus est, sacramentum ministrare: aliud verò in ipsa administratione errorem suum impingere. Haud enim ob id, quod qui sacramentum administrat hæreticus est, sinceritas veritasq; sacramenti tollitur, sed ob id quod errorem illic intēdit profiteri. Id quod profectò negare erroneū est. Enimverò licet Arrianus esset qui crederet filium minorem patre, si tamen id non poneret in forma, sed intenderet id quod ecclesia intendit, baptizaretq; nostra forma, verè baptizaret. Si tamen in forma errorem suum poneret, profectò non baptizaret: quoniam non simul coherere possunt, ut quis dicens, & filij minoris, tunc habeat intentionem ecclesiæ, quia ne eius confessionem profiteatur. Et ideo diuus Thom. non simpliciter dixit quod baptismus Arrianorū non esset validum: sed si fieret in nomine patris maioris, &c. Vnde in concilio Arlatensi quod refertur de consecra. distinctio 4. Canō. de Arrianis: & canone. Ab antiqua, qui est Gregorij, non simpliciter præcipitur, ut Arriani venientes ad ecclesiam baptizentur, sed ut interrogentur qua forma fuerint baptizati. In canone, autem, hi verò, simpliciter Bonosiani & Cataphrygæ iubentur denuo baptizari: quia peruersa confessione Trinitatis baptizabant. Et pariter Donatista licet crederent eos, qui ab hæreticis baptizantur iterum baptizandos, quando tamen nostra forma baptizabant, verè baptizabant: si verò errorem suum in forma baptizandi ponerent, dicentes. Si ego hæreticus sum, aut si tu hæreticus es, non te baptizo, sed si sum catholicus, tunc certè non intenderent facere,

Hallucinatio Paludan.

De cons. d. 4. Can. de Arrianis.

cere quod ecclesia facit, atque adeo neque verum ministrarent sacramentum, quoniam ecclesia absolute intendit, ut per quicumque ministrum, & cuiusque datur baptismus, sit validum sacramentum, licet haereticis, in peccato existantibus gratia non conferat. Neque hoc orthodoxorum vlli in dubium renocare licet. Sicuti si Lutheranus credens corpus Christi non re, sed in figura esse in sacramento, intendens illum errorem, diceret, hoc quodammodo est corpus meum, certe non conficeret: quia nec sensum ecclesiae neque eius intentionem praeseferat: secus si nostra vteretur forma, id intendens, quod ecclesia.

Lutheranus.

Errores in substantia verborum.

Forma baptismi.

Cyprianus.

Forma sacramenti penitentiae.

Haec de erroribus ex parte intentionis. Errores autem in verborum mutatione, dum servatur intentio, ad duo reducuntur. Si enim corruptio, vel additio, vel subtractio &c. significationem mutet, non fit sacramentum, si vero servet, est sacramentum. Exempla igitur à primo capite exordiamur. Dictum enim est in superiori articulo in solutione secundi illa esse utendum voce in unaquaque lingua, quae illi est frequentior in usu. Quamvis autem aliam eiusdem significatus eidem substantias, non evacuatur sacramentum, ut si pro baptizo, dicas, abluo, aut tingo. Nam & Paul. ad Rom. 6. baptizatus ait abluti estis. Et Cyprianus in epistola ad Cœciliū verbum baptizantes transfert per hoc quod est, tingentes. Quod verbum Hieronymus super Matthæum capite ultimo, & alij patres saepe usurpant. Non autem satis tutus auderem dicere sacramentum valere: ubi diceretur, ego te immergo: quoniam cum immersio non semper ad abluendum fiat, debet per formam restringi immergio ad significandam lotionem. Nisi quod forte ex accommodatione usus, mergo, tunc, esset, baptizo. Neque si diceretur ego te mudo aut compurgo: nam debet significari peccatorum illic mundatio per modum abluitionis, sicuti neque in forma sacramenti penitentiae liceret dicere, Ego te abluo à peccatis citra violationem sacramenti: quia effectus proprius illius sacramenti est condonari peccata, per modum absolutionis, ut facit iudex. Non tamen eneruaretur penitentiae sacramentum, si diceretur, remitto tibi peccata ut

supra diximus, quoniam eodem verbo utitur Christus, Ioannis ultimum. Eodem iure qui in altari pro hoc diceret, istud, verè consecraret. Nam quoniam istud, latine aliud quam, hoc, significet: nonnunquam tamè pro eodem usurpantur. Vtrum autem nomina patris & filij liceat mutare in genitoris & geniti. dist. 3. in materia baptismi disputabitur. Adde quod si ex usus accommodatione, duo nomina eandem habeant significationem, per utrumque verè sit sacramentum. Ut si quis absolviendo nobilem diceret, Ego absolvo vos. Et pariter qui absolviendo Caesarem diceret absolvo maiestatem vestram, quoniam ridiculus esset, qui illa reverentia vteretur, verè tamen absolueret. Sicuti, si e converso episcopus diceret. Nos absolvimus te. Ratio istorum est, quod ubi nomen idem est verborum sensus, eadem existimatur forma. Cum ergo accommodatio usus vim in secularibus sermonibus obtineat, non est, cur non eandem quoque retineat in sacramentis. Adde quod & figuratus loquendi modus ex accommodatione usus retinet in sacramentis legitimum sensum. Etenim secundum primæum verborum sonum forma illa. Hic est calix &c. non significat versionem vini in sanguinem: imò in calicem. Ceterum, quia per synecdocham continens accipitur pro contento, vel per metaphoram, calix accipitur pro passione qua effusus fuit sanguis: ut proprio articulo explicaturi sumus, sinceritas sacramenti servatur.

Percontetur hic autem quispiam fortassis, utrum si quis apud se ipsum imponeret nomina idem significantia, quod forma ecclesiae, ut si consecraret per cistas. H. E. C. M. substantiam eneruaret sacramenti? Respondetur. Proculdubio eneruaret. Haud enim satis est verba ipsi ministro significare, sed habere debent solennem significatum usu linguae apud omnes. Quare, si ille apud plebem posset imponere voces idem significantes quod, Ego te baptizo, verè baptizaret per illa. Idem in corruptione verborum animadvertendum: neque, quanta sit corruptio. Qui enim pro corpore diceret, Hoc est cor meum, profectò non consecraret. Sunt autem peiores, quam scrupulosi

Forma eucharistiae.

Ex usus accommodatione.

Figuratus loquendi.

Interrogatio.

Exempla corruptionis.

scrupulosi & morosi, qui putant si pro meum, finali, m, dicat meum per, n, non consecrare. Est enim deridendus scrupulus, Hispani namque agere proferimus, m, in fine. Imò si pro, est, velocitate linguae dicatur, es, nullus exurgere debet scrupulus, quoniam, t, post, s, in fine difficile etiam Hispani proferunt. Ex accommodatione enim usus servatur legitimus sensus: sicuti in balbutientibus. Per hæc de reliquis mutationibus facile videtur quilibet iudicabit, de quibus infra dist. 3. art. 5. iterum redibit sermo. Circa hæc tamen omnia unum est remedium, ut re dubia iteretur sacramentum. At verò non ubique æquale periculum offertur. Nam in sacramentis non iterandis, ut in baptismo periculosius est propter tenuem scrupulum sacramentum iterare: at ubi dubium rationabile est, iterandum est sub conditione, si non es baptizatus, &c. iuxta tenorem capituli, de quibus dubium, extra de baptismo & eius effectu. In alijs verò ut in poenitentia & eucharistia, minus dubium sufficit, ut forma iterari possit.

Remedium.

De permutationis culpa.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Prudenti regula.

Superest autem quarta conclusio divini Thomae expendenda, qua ait illum, qui mutationem quamlibet siue negligentiam siue ex contemptu facit, peccare, licet debitus custodiatur sensus: ut si quis forme consecrandi corpus vocula, enim, adimeret. Quaestio enim est quale quantumque delictum existat. Ad quod duabus conclusionibus respondetur. Prior est. Eiusmodi delicta sunt in genere sacrilegia: quod utique est religioni contrarium, quo scilicet res sacratissima violatur. Ex quo planè fit genere suo esse mortalia. Est enim ratione obiecti & materie gravissimum. Secunda conclusio. Potest nihilominus vel ratione levitatis materia, quia tenuissima est corruptio, vel quia deliberatio non fuit plena, vel ex levi negligentia fieri veniale. Cum enim hac triplici de causa genus omne peccati, etiam si sit iuri naturali ac divino adversum, fiat veniale, non est cur non & in presenti materia id ipsum accidat. Si autem scisciteris, quo discerniculo iudicabitur quando est tam gravis mutatio, ut sit mortalis: & quando tam tenuis, ut sit venialis, profectò iudicio potius prudentium arbitrandum est, quam certa regu-

la constituendum. Primum omnium, ubi de industria tanta fieret vel mutatio vel corruptio, ut sacramenti integritas vitaretur, nec maneret legitimus sensus, extra dubium esset mortale sacrilegium, id est, enormissimum. Imò etiam si fieret ex notabili negligentia vix posset excusari à mortali. Fieret quippe insignis iniuria rei sacre. Tamen si negligentia potuerit esse tam modica: nempe, tam precipitata prolatio ut non esset gravius, quam venialis. Quinetiam posset casus adeo repetitus accidere, quo ministri animus ab eo quod agebat diuelleretur, ut etiam si formam sacramenti prætermitteret, nulla constitueretur in culpa. Ubi autem mutatio aut corruptio non aufert legitimum sensum, vix ad mortalem culpam condanarem: nisi id ex contemptu procederet, vel in re graui ordo præceptioque ecclesiae violaretur. Qui enim sacramenti despectu aut fastidio voculam, enim, inter consecrandum corpus, demeret, culpa se fortè mortali contaminaret, dixerim fortè: quoniam & contemptus ratione tenuitatis materia potest esse venialis. Si autem fieret ex negligentia, quantumvis crassa & supina corruptio hæc atque alia eiusmodi parva non essent nisi veniales. Imò quoniam non adhibeatur diligentia proferendi, m, finale in meum, vel si fortè si non proferatur, t, in verbo est, nullam profectò reor culpam incurri. Deus enim non est tam illarum minutiarum observator. In mutatione verò, ubi verba sunt æquipollentia: ut si pro baptizo, dicas, abluo: aut pro absolvo, remitto, culpa quidem est, non autem ut arbitror, mortalis: nisi fortasse ratione scandali. Idem de eo existimandum, qui patrio vulgarique idiomate ministraret sacramenta: ut, si Hispanus quis diceret. Yo te baptizo, o yo te absolvo. Imò verò dum seculares, præsertim mulierculæ, ingruente periculo infantes intingunt, fortasse consultius vterentur patriæ lingua: Sanè cum latinam ineptissimè proferant. Diximus transgressionem ordinationis ecclesiae impingere nonnunquam peccatum mortale. Quod intelligitur etiam ubi verba & ceremonia de essentia sacramenti non fuerint corrupta. In forma namque consecrationis calicis so-

In mutationibus.

Transgressio præceptionis ecclesiae.

la prima verba, Hic est calix sanguinis mei, sunt de essentia sacramenti. Qui autem subsequenter proferre negligeret, letaliter delinqueret. Imò qui sine ceremonijs missæ consecraret: & sacerdos, qui si ne catechismis & exorcismis solenniter baptizaret, atq; episcopus, qui sine præscriptis ceremonijs solenniter ordinaret. Qui verò in absolutione sacramentali illas precesiones, Misereatur tui, &c. silentio præteriret, non ob id esset reus mortalis culpæ: quoniam non sunt in tanto gradu ab ecclesia instituta. ¶ Forma autem sacramenti matrimonij non est, ut supra diximus, de iure diuino, nisi quantum consensus coniugalitatis exprimit: nulla ergo est culpa qualitercunque mutetur. Tamen cum sacramentum solenniter celebratur seruanda est forma ecclesiæ, Ego te accipio in meâ, &c. quæ præscribitur capit. Si inter. de desponsatione impuberum.

Primum argumentum.

¶ Primum argumentum D. Tho. est, Nihil addere fas est verbis sacræ scripturæ: ergo neque verbis sacramenti: quandoquidem ab spiritu sancto sunt pariter instituta. Responsio autem consistit in distinctione antecedentis ac subinde consequentis. Sicut enim sacris oraculis licet aliquid addere ad expositionem, nõ tamen quod substantiam significationis demutat, sic & verbis sacramentalibus licet addere, verbi gratia, patris omnipotentis, &c. non tamen patris maioris & filij minoris.

Secundum argumentum.

¶ Secundum argumentum sumitur ex Aristotele. 8. Metaph. dicentis, quod, ut in numeris, sic in formis quæcunque additio speciem mutat. Consistit enim perfectio speciei in indiuisibili. Cum ergo verba, sint sacramentorum forma, quælibet additio mutaret speciem. Respondet autem, quod cum verba ratione sensus significati habeant vicem formæ, mutatio verborum non mutat speciem, nisi mutetur sensus.

Tertium argumentum.

¶ Tertio argumento tanguntur duæ aliæ variationes formarum, hætenus intactæ. Quæ sunt interruptio & transpositio. Requiritur enim sicut certus verborum numerus, sic & certa eorum continuatio & ordinatio. Si ergo additio & detractio quandoque licet, fit ut fas sit etiam verba paulatim interrompere, ac perinde transpo-

nere. Responsio verò superioribus similima est. Si enim interruptio est tanta ut intentio pronuntiatis intercipiatur, tollitur sacramenti veritas. Secus si sit parua. Idemq; de transpositione sentiendum. ¶ Vbi adnotandum est interruptionem vltu venire posse, aut per simplicem cessationem & pausionem. Ut si quis postquam dixerit in nomine patris, tantam faceret pausionem, ut subsequenter verba non conuenerentur cum prioribus in vnam orationem, tunc non esset sacramentum. Si autem esset parua morula, ut propter tussim aut aliud accedens interpollans tempus, nihilominus esset sacramentum. Potest tamen fieri per interpretationem peregrini verbi, ut si postquam dixerit sacerdos, Ego te baptizo in nomine patris, diceret ministro: porrigere aquam, aut quid simile. Hoc enim vitium non ad additionem reducit, sed ad interruptionem: nihilominus nõ euaretur sacramentum, si postea reliqua apponeret verba, secus si longam extraneamq; orationem interfereret. ¶ Quid autem si intercessa fuerit intentio? Cœpiisti, verbi gratia, consecrare dicendo, Hoc est, & tunc mente dixisti. Nolo consecrare. Respondetur quod si intentione illa negatoria durante reliquum formæ proferas, manifestum est non perfici sacramentum. Si autem illico poenitentia ductus priorem integras intentionem, quam habebas à principio, & cõtinuas formam, non video cur non sit sacramentum: quãdoquidem toto tẽpore prolationis formæ adfuit legitima intentio. ¶ Simili iudicio de transpositione arbitrandum. Siue enim dicas, Te ego baptizo, siue, Te in nomine patris baptizo, & filij & Spiritus sancti, sacramentum conficis, quanuis non sine aliqua culpa. Imò quãuis dicas, ut ait Scotus in. 4. dist. 1. quæst. 2. In nomine filij & patris, dummodo errorem non intendas inducere, quod falsius sit principium patris, sacramentum non cassatur. Cauendum tamen est ne transpositis terminis significatio permuetur. Nam quanuis dicendo: Hoc, corpus meum est, legitimus seruetur sensus, ut pronomen sit subiectum, & corpus meum prædicatum, perinde ac si dicas, hoc est corpus meum, tamẽ si dicas, Meum est hoc

Si intercedatur intentio.

Transpositio.

Scotus.

hoc corpus, profecto dubium esset grauisimum, esset ne sacramentum. Nam tunc pronomen demonstraret determinatè corpus: ob idq; non significaretur aliqd fieri corpus, sed quod corpus Christi esset corpus Christi. Quapropter pronomen, hoc, vagè (quod aiunt) & in confuso debet illud demonstrare, quod sub speciebus continetur: quod prius est panis, post verò corpus. Sed de hoc articulo proprio in materia eucharistiæ.

QVAESTIO. 2. DE sacramentorũ necessitate & institutionis causa & tempore.

S. Tho. 3. part. quæst. 61.

ARTICVLVS. I.

Verum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.

ECVNDVM capitulum textus presentis distinctionis erat, de sacramentorũ necessitate & institutionis causa. Pro cuius ergo examine subiungitur quæstio secunda, quatuor continens articulos. Quorum primus est. Vtrum fuerint ad humanam salutem necessaria. Est autem præsens titulus propter Neotericos theologos perpendendus. Putant enim, ut est videre apud Gabrielem. d. 1. q. 2. nulla proflus necessitate, aut ex parte Dei aut ex parte finis, sacramenta esse instituta, sed solum necessitate consequenti: scilicet, si deus sic res ordinauit necesse est sic fieri. Quæ profecto theologia, ut bona venia dixerim, deridicula est. Haud enim potest in dubium verti, quin quod Deus prædestinauit, id sit sub inde futurum. Theologi autem est in huiusmodi Dei institutis rationes perferunt diuinæ voluntatis: cur scilicet id prædestinauerit, nam nisi sic fore expediret, nõ quid id prædestinaret. Etenim quãuis Dei voluntas à nulla superiori causa pœdeat

Quæstio 1. 1. 1.

Sententia theologiae indigna

disponit tamen pro sua sapientia (ut ipsa. c. 8. Affirmat) omnia suauiter, à fine vsq; ad finem, fortiter attingens, hoc est, omnia in suos proprios fines referens. Secus de hominum prædestinatione: quoniam cur Iacob dilexerit, Esau verò odio habuerit, nulla est creata causa. Cum ergo sic Deus in rebus liberè agat, ut tamẽ nihil temerè, sed per summam prudentiam, meritò quæritur cur sacramenta instituerit. Et planum est nõ extitisse aliam causam, quam ut per eadem sacramenta, cõgruentissima suauitate nostram operaretur salutem. Necessarium quippe, ut crebro ex. 5. Metaph. citare solemus, (inter alias eius acceptiones,) à fine sumitur idq; bifariam. Etenim vno modo necessarium est, id sine quo finis nequiquam obtinetur: ut victus ad vitam. Altero modo sine quo commodè & congruè ad ipsum non peruenitur: ut equus ad longum peragendum iter. Neutiquam ergo ambigimus, quin Deus, cuius potestas nulli alligatur creaturæ, absq; sacramentis potuisset nostris mederi morbis, sicuti Magdalene & multis crimina absq; sacramento cõdonauit. Sed cõgruentiam sacramentorum decentiãq; exploramus. Respondet ergo D. Th. vnica affirmatiua conclusio: nempe, sacramenta necessaria esse ad humanam salutem, idq; tribus de causis. Quas quidem venerabilis Hugo eloquentissimè simul ac locupletissimè lib. 1. de sacram. ante Magistrũ Sentent. differuit par. 9. c. 3. Is enim coetaneus eius fuit, imò paulo senior sub annũ centesimum post millesimum. Prima sumitur ex diuina providentia, cui natiuum est vnicuique secundum suam naturam providere. Est autem natura nostra, ut persensibilia (vt ait Paul.) inuisibilia intelligam. Et ne huc rursus reuertamur, causa sic locupletanda est. Cum omnis religio, siue vera sit, siue falsa, in cultura Dei sui consistat, nequit gens vna cum corporei simus, in vnam religionem coalescere, ut contra Faustũ lib. 9. autor est August. nisi aliquo signaculorum seu sacrorum visibilium confortio coadunetur, quibus palam sibi constet eadem religionem colligari: Christiana verò religio hac (quæ meditatissime consideranda est, ratione ceteris præstat, quod cum

Necessarium

Conclusio ar. r. 1.

Hugo.

Primatiõ.

Præstatia religionis Christianæ.

Ethnici per sua sacrificia bona tempora
lia à suis dijs postulerent, Hebræi verò
per sua nonnullas leprarum mundatio-
nes à vero Deo obtinerent, & sub circū-
cisione per fidē venturi purgationē quo-
que originalis macula, nobis adeo fuit
Christus noster mirifice beneficus, vt sa-
cramenta institueret per quæ, non qui-
dem peteremus, sed certo certius conse-
queremur, haud qualiacunq; bona, sed
re vera eius gratiā, nostrarumq; anima-
rum salutem. Quapropter consentaneū
fuit, vt talia sacramēta nobis daret, quæ
signa essent, quibus beneficium docere-
mur, quod sub illis nobis elargitur: atq;
adeo religiosē profiteremur idem nobis
ab ipso beneficium impendi. Hac enim
de causa supra diximus sacramētū con-
stitui in genere signi, vt sicut per natura-
les creaturas, autore Paulo, virtutes dei,
quibus rerum naturalium causa exsistit,
cognoscimus, sic per eiusmodi sacramē-
ta eiusdem virtutem, qua super naturā
nos saluat & beat, doceremur. Vnde sci-
tē Hugo sacramēta vasis comparat, qui-
bus pharmaca propinantur: nempe, vt
qui infirmi sumus per vasis effigiem me-
dicaminis virtutem intelligamus. Itaq;
hæc prima causa sic ex parte nostra con-
gruentiam ostendit, vt præceptū in diui-
num honorem referatur. *Secunda ra-
tio* sumitur ex conditione miseri lapsus
nostri, quo de illa innocentia, in qua crea-
ti sumus, cecidimus. Decuit enim anti-
dorum morbo respondere. Etenim quā-
diu Adam in illo perstitit statu, vniuer-
sis dominās corporalibus, solo Deo sub-
debatur: dum verò se in misero pomo
corporalibus subdidit, Deū abnegauit.
Si ergo nos post ei⁹ lapsum in nudis spi-
ritualibus occupasset, cū tēporalibus no-
strapte natura dediti sumus, non tā prò-
ptē ad illa spiritualia animum applica-
remus. Per hæc autē corporalia, quibus
affecti sumus, ad illa diuina capessenda
allicimur. Hugo tamē & Sērentiarū Ma-
gister aliter hæc causam inducūt. Nēpe,
vt homo, qui ob superbiam Deo se subdu-
xerat, istis sacramentorum elementis in
sua comparanda salute subderetur: qua
si ab illis pendens, vt suam vilitatem re-
cognoscens, per humilitatem edomaret
superbiam. *Tertia ratio* sumitur ex stu-

dio rationis humanæ, quæ præcipuē in
sensibilibus varietate delectatur. Dum
enim homo in statu innocentie perfliste-
bat sola diuina cōtēplatione fruebatur:
ad hæc autem ima per peccatum demis-
sus rerū varietate gaudet. Id quod Chri-
stus in illis sororibus nos admonuit, qua-
rū actiuosa Martha erga plurima se sol-
licitante cōtemplatrici Mariæ dixit, vñ
esse necessarium. Si ergo puris spiritali-
bus homo iuberetur vacare, esset à sua
natura violenter abstractus: quod certē
egerrime ferret. Morem ergo Deus nobis
gessit, vt sacramentorum varietate
oblectati ad nostram comparandam
salutem essemus propensiores. Delectat
enim nos nunc basilicas extruere, mox
sacrificia celebrare, deinde orare & non
nūquam hymnos cātusq; intonare diui-
nos. Alijs incumbit sacramenta mini-
strare, atque alios expedit suscipere: per
quæ quidem virtutum munera à cūctis
idolorum seruitutibus distrahimur. Id
quod in illis Neophitis noui orbis ex-
perimento comperitur. Mirum enim in
modum istiusmodi ceremonijs exhilarā-
tur p. quas à sua idololatria semouētur.
Optimē ergo tandem colligit D. Thom.
hominem per sacramentorum institutio-
nem congruenter naturæ suæ per sensi-
bilia erudiri, & dum sibi per corpora-
lia subuenitur, subiectum se illis cognos-
cens, humiliari: ac demum per salubria
sacramentorum exercitia, à noxijs actio-
nibus præseruari. Abeant ergo Luthera-
ni atque alij, quos Hugo subnotauit he-
retici, qui putant nos quasi idololatrias
in istis sensibilibus nostram collocare sa-
lutem. Non enim credimus ista nobis
præcipuē eam efficere, sed Deum in ip-
sis. Neq; ab ipsis illam expectamus sed
à Deo per illa, vt ipse nobis prouiden-
tissimē iussit. Nā & præter rationes præ-
fatas aliam nihilo debiliore habemus:
nempe, vt per sensibilia signa non so-
lū magis alliceremur ad inquirendā sa-
lutem, verū & certiores efficeremur il-
lam fuisse cōsequutos. Si enim mera spi-
ritualia nobis proposita essent, non tot
vig nobis pateret ad inquirendū gratiā.
Modò autē aliud gratiæ munus obtine-
mus per baptismum, aliud per confirma-
tionem, aliudq; atq; aliud effectū per
eucha-

Insularet.

Contra Lutheranos.

Alia ratio.

eucharistiam & alia sacramenta. Imò ve-
rò si per solam (verbi gratia) contritio-
nem aut alium quemvis animi motū pro-
posita nobis esset salus, socordiores se-
gnioresq; ad illam conquirendam esse-
mus: dū tamen sacramentorū præceptis
incitamur, sollicitiores sumus in opere,
instantiusq; ad sacramētales gratias an-
helamus. Ad hæc & tutiores euadimus
adeptos eas fuisse. Nam cū animi mo-
tus nos lateant, certē quā rarissimē tu-
ri essemus an contritio vel deuotio vsq;
ad gratiæ consequentiam pertingeret.
Dum verò sacramētum suscipimus, vbi
certō credimus, nisi per nos steterit, ex
pacto diuino nobis conferri gratiā, mul-
tō certiores reddimur nostræ salutis. Eo
præsertim, quod sæpenumerō per sacra-
mentū eū attritione beneficiū gratiæ adi-
piscimur, cuius attritio nō esset efficax.
Hæc contra hæreticos nostræ tempesta-
tis libuit paulō latius meditari. Sanē qui
dum religionem Christianam, istis sacra-
mentis sensibilibusq; exercitijs de medio
sublatis, ad solos animi affectus reuoca-
re contendunt, ociosam, ac desidem situ
que torpentem efficiunt. De hac verò re,
non semel, sed sepe recurret sermo.
Argumenta D. Th. quā facillima sunt.
Primum est autoritas Pauli. x. ad Timo.
4. Corporalis exercitatio ad modicū vti-
lis est. Vtus autem sacramentorum cor-
poralis est. Respondetur, quod & si cor-
poralis exercitatio, quatenus corpora-
lis, non sit multum utilis: exercitatio ta-
men sacramentorum non purē corpora-
lis est, sed spiritualis ratione significan-
tiæ & efficacie. *Secundum* est alia au-
toritas apud ipsum Apostolum. i. ad Co-
rinth. 12. sufficit tibi gratia mea: nō ergo
sacramenta sunt necessaria. Responsio au-
tem est ad consequentiam quod & si gra-
tia Dei nobis ad salutem sufficiat, nihi-
lominus quia nobis, vt dictum est, con-
uenit illam per sacramenta recipere, ad
eā ipsam sunt nobis necessaria. Sicuti ad
vitā sufficit victus & vestitus, tamen ad
id ipsum necessarium est terram colere, &
oniū vellera tōdere. *Pariter modo* respō-
detur ad tertiū, quod est hoc. Posita suf-
ficienti causa ponitur effectus: sufficiens
autē causa nostræ salutis fuit passio Chri-
sti, per quam, vt ait Paul. ad Rom. 5. reco-

ciliati sumus Deo, ergo sacramenta sunt
supernaturalia. Negatur enim similiter
cōsequentia. Requiritur namq; vt per sa-
cramenta fiat nobis eiusdē passionis ap-
plicatio, cuius virtute nostrā operantur
salutem. Quemadmodum & si ad fabri-
cam ars sufficiat, non tamen instrumen-
torū necessitas excluditur, quorū vsus
est necessarius. *Quod si rursus arguas.*
Ad consequendam salutē sufficit obser-
uatio mandatorum: iuxta illud euange-
licum. Si vis ad vitā ingredi, serua man-
data: ergo sacramenta redūdant. Respo-
detur, quod eiusmodi observatio sine fi-
de & gratia præueniente nō sufficit. Nā
sine fide (vt ait Pau.) impossibile est pla-
cere Deo. Ad illam ergo fidem & gratiā
requiritur baptism⁹, quæ si perdat exi-
git poenitentiam. Quare & inter manda-
ta sunt etiam præcepta sacramentorum:
non solū ad illam primam gratiā inēu-
dam, verū & ad alios effectus gratiæ,
quales sunt confirmationis & eucharis-
tiæ, quibus debilitas quam per peccatū
contraximus, irroboretur, vt legis natu-
ralis mādta valentius obseruemus. Vñ
de Deus per legem iubet, & per sacramē-
ta inuat.

*Aliud argu-
mentum.*

ARTICVLVS. II.

*Vtrum ante peccatum fuerint homini necessaria
sacramenta.*

Rost explicatam sacramen-
torum necessitatem, cū non
sint de iure naturæ, sed super
naturam nobis donata, pro-
ximū est, vt tempus explo-
remus, quo fuerint instituta. Sunt autē,
de quibus hasitari potest, tres temporū
differentiæ. Prima dum innocens natu-
ra integra vigeat. Secunda ab ingressu
peccati, in orbē vsq; ad Christū incarna-
tū: ac demum tertia ab eius protinus in-
carnatione. De prima ergo temporis mo-
ra disputatur hoc secūdo articulo. Et res-
pondet D. Tho. breuissima conclusione
negatiua. In statu innocentie ante pec-
catum sacramēta necessaria non fuerūt.
Probat primò quoniam sacramenta no-
bis sunt, vt dictum est, spirituales medi-
cinæ, vt autē ait Christus. Matth. 9. non
est

Conclusio.

est opus valentibus medicis: tunc autem nullum erat peccati vulnus: ergo necessitati necessitas. Quod enim sacramenta, medicina sint, iam supra per exemplum illius Luc. 10. comostriamo, qui incidit in latrones, cuius vulneribus curā dis Samaritanus, hoc est Christus, vinū & oleum, hoc est sacramenta porrexit. Ex qua vtiq; sacramentorum natura. q. 3. firmissimum eliciemus argumentū quod nonnunquam sacramenta conferant primam gratiam, alias nunquam sanitatem conferant, atq; adeo neq; essent medicina, sed de hoc ibi. Secundō id probat D. Tho. locupletius hoc pacto. Sacramenta, ut proximē constitutum est, ob necessitatem duntaxat humanæ salutis sunt instituta: tunc autem temporis illis homo non indigebat. Nam vel indigeret, quatenus ordinantur ad remedium peccati, vel quatenus ad perfectionem animæ cōferūt, hoc est quatenus ad religionis culturam spectant: neutra tamen ratione sacramentis tunc opus erat. Cuius quidem ratio ex rectitudine illius status colligitur. Tunc enim superiora inferioribus dominabantur, neq; vllō pacto ab illis pendebant. Eninvero instituta originalis id præstabat, ut quemadmodum mens humana subdita erat Deo, in quo & ratio gratiæ cōsistit, & exclusio culpæ, ita vires animæ inferiores: scilicet, sensuales subderentur rationi superiorum intellectualium, atq; ipsi animæ corpus. Contra hūc autem ordinem fuisset, si anima vel quantum ad scientiam vel quantum ad gratiam per aliqua corporalia, ut fit in sacramentis, perficeretur.

Expositio articuli.

Declaratio rationis.

¶ Vide quemadmodum D. Tho. nō modo explodit ab illo statu necessitatē sacramentorum ad comparandam gratiā, qua remittuntur peccata, verū ad obtinendum quodcūq; gratiæ genus, quæ per culturam virtutum nobis accrescit: imō neq; ad scientiæ perfectionem sentit fuisse necessaria. Est autem ratio hæc secunda subobscura, & ambigua. Potest enim intelligi aut de solo Adam aut de sua quoq; sobole, quandū ille status durasset. Quare primum disputandum nobis est de scientia, mox de gratia. De priori membro Caiet. hic disputat, nescio tamen an neruū tetigerit. Arguit enim di-

ctum D. Tho. scilicet vires superiores in illo statu non dependisse in acquirendis scientiis à viribus inferioribus, non intelligi de posteritate Adæ, sed de ipso dūta xat viuentē. Fuit namq; discrimen quod Adam tanquam semen humanæ naturæ omnium fuit scientiarum lumine perfusus, posterius verò eius nō fuissent nati cū scientiis, sed illas progressu temporis ad miniculo etiam sensuum, acquisiuisent. Vt. 1. p. q. 101. sanctus ipse Doctor autor est. Quapropter ait Caiet. quod D. Tho. non loquitur de communi illo statu, sed de primo parēte, in quo solo reuera fuit ille status. Quod si & de Adam quis contra arguat, quod etiam in vsu scientiarū infusarū utebatur phantasmate, nā eius intellectus eiusdem erat speciei cum nostro, imo & scientia eius cum nostra, & ut ait Philosoph. 3. de anima tex. 39. necesse est intelligentem phantasmata speculari, quare & vires eius superiores ab inferioribus pendebant. Respondet Caiet. quod cū scientias per infusionem suscepisset, nō utebatur phantasmate, quia si ab illo depēdēs in sua perfectione, sed vires illo quasi inferiori. Nihilominus fatetur quod nec filij Adæ indiguisent sacramentis: quia geniti fuissent in gratia, ut ait D. Tho. 1. p. q. 100. cum qua recepissent dona intellectus & perfectionē supernaturalis scientiæ, ad quā requiruntur sacramenta. ¶ Miror autē, ut salua eius tuerentia loquar, quod neget sermonē hic haberi à D. Thom. de toto illo statu etiam si perdurasset in filijs Adæ, cū planē quæstione presenti de tribus temporis differentiis loquatur, quorum prima erat ille status. Quinetiā magis mirandum est, quod agnoscat conclusionem hic D. Thomæ toti illi statui congruere: scilicet, tam primo parenti, quā eius posteris, & tamen cōclusionis rationem soli Adæ adaptari. Cū vtiq; ratio conclusioni debeat adæquari. Mentem ergo D. Tho. ut percipias, adnotat o, quod scientiarum perfectio, alia est naturalis, atq; alia supernaturalis. Hic autem nō loquitur de priori, sed de posteriori. Hæc enim nobis peculiariter per sacramenta donatur, ut infusio fidei, donorumq; intellectualium. Igitur cū ait illo statu indignum fuisse mentē perfici per inferiora,

non

non loquitur de naturalis perfectione. Nam & de Adam. 1. p. q. 94. art. 3. concedit quod quantum ad modum scientiæ anima eius experimētis profecit: sed loquitur de perfectione, hoc est, de supernaturali diuinorū notione, quæ simpliciter perfectionis nomine censetur, quā nos per sacramenta recipimus & docemur: in illo autem statu absq; illis per infusionem in ipsa conceptione recipere & facillimo parentum negotio perficeretur. ¶ De necessitate verò sacramentorum in illo statu ad gratiæ acquisitionem Alexander Alen. 4. p. q. 1. Memb. art. 1. nō absolute sed per distinctionē respondet. Cuiusquidem sententiā Durā. in 4. d. 1. q. 2. vltro amplexus est. Ait quippe ambo, quod si nomine sacramentorum intelligantur illa remedia gratiæ, qua remittuntur peccata, planum est in illo statu nulla fuisse propterea q neq; erāt peccata. Si autem eodem nomine intelligamus sacrificia & signa, quibus sit protestatio fidei de Deo saluatore, quibus quidē sacrificijs augetur gratia, minimē negandum est, inquit, illis fuisse eiusmodi sacramenta. Nam neq; negandum est fuisse illis religionis cultum, qui in protestatione fidei consistit. Huiusmodi autem protestatio sit oblationibus & sacrificijs, quæ non solum sunt necessaria ad propitiandum nobis Deum, quem placulis habemus offensum, verū & ad gratiarum actiones de beneficiis susceptis, quæ vtiq; in illo statu recipiebantur amplissima. Hanc autem opinionem refert D. Thom. in 4. dist. 1. ar. 2. quæst. 2. quā refutat, dicēs, non solum nō fuisse tunc necessaria sacramenta ratione peccati, verū neq; ratione eruditionis aut alia de causa. Et primō ut hanc sententiam cōprobemus, quāuis illa tunc extitissent sacrificia, profectō neutiquam mererentur sacramentorum nomina: quia nō fuissent causa gratiæ, nisi per modum meriti sicut virtutum opera. Oblationes enim nō aliter sunt gratiæ causa quā elemosinæ & ieiunia. Sed præterea probatur quod neq; illa sacrificia tunc erant necessaria. Imprimis Hugo loco citato, cui magister sententiarum. d. 1. subscribit, nullā necessitatem sacramentorum in illo statu agnoscit. Nam homo, inquit, ante pec-

Alexan. 2. Dur.

Arist. 3. anima.

Contra Caiet.

Contra Alex. 2. Dur.

Mens D. Tho.

catū sine medio Deum videbat, hoc est, satis cum sine corporalium adminiculo agnoscebat. Per peccatum autē habuit ut nequaquam diuina queat capere, nisi humanis exercitatus. Hæc ille. Nobiscū sentit Scot. 4. d. 1. q. 3. & Palu. eadem. d. & q. Et probatur ratione, fortasse valida. Protestari fidem cōtingit tripliciter: aut per interiores actus quibus Deum confitemur esse vñū & trinum, ac perinde seruatore glorificatoremq; nostrum: eūque subinde laudamus. Secundō per virtutum officia & exteriores etiā laudes. Atqui duo hæc protestationum genera religionisq; munia non negamus quin illo fuissent statu. Nā fides sine operibus, ut ait Iacobus, mortua est. Fuisset namq; cum primis cōtemplatio, deinde prolifera generatio & educatio & obediētia filiorum erga parentes, & omnium erga Deū in abstinentia ab esu ligni scientiæ boni & mali. Hæc autem non appellātur nisi largissimo modo sacrificia, sed fuissent merita apud Deum. Tercio modo protestamur fidē per sacrificia & oblationes. Hæc autē quod nō fuerint tūc temporis necessaria, probatur. Quatuor enim quinqueve aut sex de causis nobis sunt eiusmodi sacrificia cōgruentia. Primū ut per hæc pro peccatis nostris satisfaciamus: tunc autē nulla fuissent peccata. Secundō ut per ea dignoscatur religio nostra ab exteris sectis. Nō enim vniversus orbis eiusdem est religionis. Hæc autē causa illic cessasset: essent quippe omnes veluti in celo eiusdem religionis, eodemq; ore adorantes vñū Deum. Tercio sunt nobis in hunc vsū ut nobis mutuo cōstet eandem religionem colere. Etenim quāuis totus mundus eandem profiteretur, tamē eo quod corporei sumus, fieri nisi per ista externa sacrificia nō posset ut nobis inter nos mutuo constaret vna religio. Qualis enim Deus adoratur talia sacrificia instituuntur. Illic autem omnibus constaret natos esse in gratia Dei, in eiusq; seruitio & obediētia, sicuti in celesti patria, viuere. Quarto sunt nobis opera pretium ut per ea seruemus memoriā beneficiorum Dei: sicut per sacrificium missæ memoriā perpetuamus passionis Christi, qua seruati sumus docemurq; quantum illi debemus: illic autem

Ratio valida.

que opus eruditione supernaturalium. Nam simul cum gratia imbuerentur doctis necessarijs. Præterea parentes facilius negotio erudirent natos: quare huiusmodi exteris elementis nihil opus haberent: sed sicut angeli Dei in paradiso semper omnes Deum laudibus colerent. Sed ais. Saltem eorum usus oportunus fuisset ad reddendum Deo gratias: vide licet ut de receptis ab ipso parte ei repederent, secundum illud. Paralipo. 29. Tua sunt omnia & de ijs que de manu tua accepimus dedimus tibi. Sed in contrarium facit, quod causa ista vana esset in nobis, nisi ea que Deo offeruntur, in usum templorum ac ministrorum cederent: tunc autem cum non essent sacramenta, non essent ministri, neque verò templum, quia nec aeris inclementia testis egeret, sed simplici corde & ore laudum encomia Deo dicerent. Facere autem sacrificia qualia tempore Moysis, nempe litare pecudes & pecora, nisi ratione significationis, quæ tunc non fuisset necessaria, vanum foretque censetur.

Alia egre-
giaratio.

Primum ar-
gumentum.
s. Thom.

Matrimonium
ada.

His deum accedit quod tunc omnia fuissent communia, quare nullus posset de proprio quicquam offerre: neque alius indigeret ut ab alio sibi quidpiam suppeditaretur: atque adeo tunc eiusmodi oblationes nullius essent emolumenti, neque idcirco ullius vel meriti vel laudis. Argumenta ergo duo D. Tho. satis soluta sunt. Primum enim est. Tunc homo indigebat gratia ergo & sacramentis. Cuius consequentia non valet. Nam et si gratia indigisset, non tamen ea per sensibilia conquirere. Secundum est. Homini secundum suam naturam, ut dictum est, congruunt sacramenta, tunc autem habuisset eandem naturam, ergo eadem illi congruere sacramenta. Negatur tamen consequentia: quoniam natura non haberet eundem statum, ut partem superiorem deceret per inferiorem de supernis edoceri. Tertium argumentum est. Matrimonium Adæ, secundum apostolum ad Ephes. 5. Sacramentum magnum fuit in Christo & ecclesia: ergo ante peccatum fuit sacramentum. Distinguitur autem antecedens. Matrimonium enim, non quidem quatenus est sacramentum fuit in illo statu institutum, quia non erat tunc instrumentum passionis Christi gratiam

conferens sed in officium naturæ. Sed arguis, saltem erat sacramentum eo modo quo dictum est supra esum agni paschalis fuisse proprie sacramentum: quia signum rei sacræ in lege nostra futuræ. Negatur assumptum: quoniam non fuit institutum quasi actus religionis ad id significandum, sed in officium dūtaxat multiplicandæ naturæ, ut patet Genes. 1. & 2. Veruntamen ex consequenti, ut ait D. Tho. hoc est ex sua ipsius coniunctionis natura significabat unionem Christi cum ecclesia sicuti unumquodque suum simile. Quare ubi ait Pau. sacramentum fuisse Christi & ecclesie, sacramentum accipit pro eo quod est mysterium. Adde cum Durando loco citato, quod neque illam Christi coniunctionem significasset nisi hominum lapsus fuisset futurus: quoniam si nullum extitisset peccatum, Christus non fuisset carne indutus, in qua sibi desponsaret ecclesiam: quare & ipsa eius significatio ad statum peccati refertur. Sed prior solutio per se satis est solida.

Durandus.

Alia arg.

Alijs tamen argumentis solet conclusio impugnari. Deus enim propensior est in misericordiam, quam in iustitiam: præsciens autem humanorum scelerum providit ante peccatum Adæ infernorum ignem: ergo æquiori ratione debuisset tunc providere sacramenta. Eo vel maxime quod & salutiferas herbas, & quæ corporis egritudinibus medicandis erant necessaria antequam morbi essent, creavit. Adde quod providentissimus quisque medicus non modo presentaneis egritudinibus medetur, verum & ab illis que timeantur sanos præservat: debuit ergo statum illum Deus sacramentis exornare, ut homo ab illa culpa quam postea contraxit, præservaretur. Respondetur tamen quod & si propensior sit Deus ad clementiam, nihilominus debet suavitè omnia secundum rerum naturas & indigentias disponere, ignis autem inferni fuit elementaliter atque adeo ad opus creationis pertinens. Aut enim debuisset illum locum tunc creare vacuum, aut si alia eius substantia opplevisset, debuisset illam post peccatum corrumpere ut infernum illum illic accenderet ignem: quod creandi sapientiæ non congruit. Unde ut habetur ecclesiast. 18. Qui vivit in æternum creavit

ignis inferni.

Argumentum
de peccato
veniali.

creavit omnia simul. Idque de purgatorio quod unus est sinus inferni: & de naturalibus herbis & alijs medicaminibus respondendum est: nempe quod omnia pertinent ad creationis opus. Præterquam quod perhorrendus ille ignis, Satanæ & angelis eius destinatus fuerit. Quorum quidem peccatum ante statum innocentie præcesserat. Unde Christus Matth. 25. Ite, inquit, in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Illi enim quoniam per poenitentiam revocari in gratiam nequiverant, statim post culpam illic obruti sunt: hominibus autem qui per resipiscentiā & errorum poenitentiam evadere tormenta illa possunt, non est paratus nisi ad terrorem, ut eum caueremus nisi nostra impoentia similes nos demonibus efficeret. Ad rem ergo ut redeam sacramenta non sunt res naturales sed supernaturaliter instituta in remedium peccati. In illo autem statu per iustitiam originalem congruentissime illis ac sufficientissime prospectum erat ut illo durante statu nec peccatum homines faceret, neque metuerent, quia nec ignorantia nec corruptis affectionibus laborabant. Quare nec alia præservativa opus habebant medicina. Sanè que non applicatur, nisi illis, quibus morbus timetur. Præsertim eius usus sacramentorum illic locum non habuisset, superuacanea fuisset eorum institutio, etiam ad præservandum. Sed iustitia originalis commodissime id illis præstabat. At cum liberum arbitrium non habuissent confirmatum in gratia, cadere ab illa potuerunt, ac subinde ceciderunt. Postremum argumentum inde sumi potest, si admittitur potuisse in illo statu committi peccatum veniale: non quidem aduersus D. Thom. qui id negat, sed aduersus Scotum, qui cum illud concedat, negat tamen ullum illic fuisse opus sacramenti. Respondetur ille tamē, quod peccata venialia ad sui remissionem nullam expostulant sacramenti virtutem. Sanè quod per talia peccata gratia non perdat, que sit per sacramentum recuperanda: sed poterant remitti per internam poenitentiam aut per alium æquivalentem motum charitatis in Deum. Et pariter responderet ipse ad argumentum secundum suam opinionem, quod etiam si Adam non peccasset

Christus venisset atque adeo instituisset sacramenta. Responderet, inquam, quod non venisset tanquam redemptor, atque adeo neque ullum instituisset sacramentum. At profecto efficacius, ex superioribus colligitur, quod non venisset.

ARTICVLVS. III.

Utrum post peccatum ante Christum sacramenta debuerint esse.

Secundam temporis differenciam superiori articulo designauimus à lapsu prioris Adam, usque ad restaurationem secundi: nempe, Christi. De hac ergo temporis intercapedine queritur, utrum tunc debuerint sacramenta institui. Ad quod D. Tho. Vnica conclusione affirmatiua respondet: nempe, quod ante aduentum Christi necesse fuit quadam sacramenta institui. Hanc primo probat autoritate Aug. 19. contra Faustum, dicentis sacramenta, quæ celebrabantur prænuntiā fuisse venturi Christi: erat autem necessarium eius aduentum prænuntiari. Ratio autem est eiusdem necessitatis expositoria. Sacramenta enim eo sunt ad humanam salutem necessaria quod sensibilia signa existunt inuisibilium rerum, quibus homo sanctificatur: nemo autem sanctificari vnquam post lapsum Adæ potuit, nisi per Christum: quæ ut ad Ro. 3. ait Paul. proposuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine ipsius. Oportebat ergo Christi aduentui antecessisse visibilia signa, quibus ipsum venturum homines protestarentur, quæquidem signa dicuntur sacramenta. Perpende primum omnium conclusionem. Quoniam licet autoritas Augustini de sacramentis Moysæ intelligatur, tamen D. Tho. ampliorem constituit conclusionem: quæ scilicet, non solum ad legem scriptam, sed ad legem naturæ suo gradu potest adaptari. Et ratio est subinde notanda. Nam cum sacramenta sint religionis indicia, quibus profiteamur, diuinitus nos obtinere salutem, quam omnes per Christum suscipimus, necesse est, ut quot quot eius fide saluantur per sacramenta eandem protestentur fidem.

¶ Sunt

¶ Sunt autem argumenta Doctoris sancti considerate meditata. Dictum enim est in solutione tertij primi articuli, per sacramenta passionem Christi hominibus applicari: unde sit consequens passionem ad sacramenta comparari, sicuti causam ad effectum: effectus autem non antecedit causam, sed est conuerso: nulla ergo ante eandem passionem fuerunt sacramenta. Respondetur, quod passio Christi respectu veterum sacramentorum erat veluti causa finalis, eo quod ad ipsam significandam erant instituta: causa autem finalis non precedit tempore suum effectum, sed intentione. Artifex enim cudit lapides dolatque ligna ob extruendam domum, aqua futura domo per intentionem mouetur ad opus. ¶ Hec autem responsio potest tyroni theologie scrupulum inijcere. Passio enim Christi fuit causa salutis tam antiquorum quam nostrae, non solum finalis, verum meritoria & efficiens ut D. Tho. 3. p. q. 49. ar. 1. docet. Imo autoritas haec citata Paul. id ostendit: quippe, qua asserit fuisse propitiatorem iustum que iustificatorem. Cum ergo fuerit salutis nostrae efficiens causa, quomodo ait D. Tho. quod fuerit finalis respectu veterum sacramentorum? Respondetur, quod non negat fuisse causam efficiensem vniuersae gratiae, quae post lapsum Adae fuerit hominibus collata. Quod illico post verba modo citata ostendit Paul. ad Roman. 3. dicens, per fidem fuisse propitiatorem in sanguine ipsius propter remissionem praecedentium delictorum in sustentatione Dei. Quasi diceret, omnium praecedentium delicta remisit Deus propter Christi passionem, quae ideo quando exhibita fuit, tunc omnem gratiam quae post Adae praenauicationem hominibus donata est, & meruit & effecit. Et ideo sustinebantur antiqui patres in limbo quo ad usque eadem passio fuisset exhibitae. Sed tantum ait S. Doctor, quod erat ut causa finalis, non gratiae antiquorum, sed veterum sacramentorum: nostrorum autem ut efficiens. Deus enim factus homo instituit nostrae, non illae: sed instituebantur a Deo tanquam praenuntia signa future passionis. Et rursum passio operabatur in antiquis per modum cause finalis: per fidem scilicet applicata: in nobis autem opera-

Examinatio
responsi.

tur per sacramenta, seu per sua instrumenta. Et ideo dicturi sumus questione sequenti quod sacramenta nostra conferunt gratiam, tanquam signa fidei Christi memoratiua eiusque adeo passionis instrumenta. Antiqua vero minime: sed per fidem passio tunc operabatur quam sacramenta illa praenuntiabant. Cur autem necesse fuerit Christum per illa sacramenta praenuntiari, alia questio est. Haud enim decuit ipsum in mundi primordiis incarnari, ut. 1. q. huius tertiae partis ar. 5. ostensum est. Imo decuit multis antea saeculis expectari, tum ut humanum genus suam necessitatem magis cognosceret, tum etiam ut tam excelsum mysterium tam multis saeculis expectatum & praenuntiatum, fieret cum adueniret credibilis, & ideo sacramenta debuerunt esse eius praenuntia.

¶ Hic praeterea celeberrima illa questio nonnullum locum habet, utrum semper in lege naturae fuerit vnicuique ad salutem necessaria fides, quae per supernaturale auxilium donaretur. Dixerim fidem supernaturalem, quoniam de fide, si intelligas de cognitione vnius remuneratoris Dei in questionem non cadit: dicente ad Hebraeos. 11. Paulo, sine fide impossibile est placere Deo. Neque vero in dubium cadit, quin semper fuerit auxilium speciale necessarium ad conuersionem in Deum affirmante Christo Ioan. 6. Nemo potest venire ad me nisi pater meus traxerit eum. Et contraria est Pelagianorum Haeresis: nempe, quod liberum arbitrium sufficeret ut. 22. q. 6. ar. 1. ait D. Th. At cum illico Paul. eandem fidem explicans subiunxerit. Accedentem ad Deum oportet credere, quia remunerator est: dubitare quis posset utrum in lege naturae potuisset sapiens aliquis naturali lumine cognoscere Deum esse, & remuneratorem esse: qui quidem per auxilium speciale, quo eius super naturam voluntas moueretur, conuerteretur in Deum. Itaque illa naturalis cognitio intelligeretur nomine fidei. Neque vero in dubium vertitur, quin semper cum gratia iustificante infunderetur supernaturalis habitus fidei, spei & caritatis: sed tantum loquimur de actuali cognitione ad conuersionem adulti necessaria. Ad haec neque ambigere ullus potest, quin vniuersis fuerit necessaria fides Christi

Questio est
de fide.

Christi saltem implicita, ut hic ait D. Th. & 22. q. 2. ar. 7. Nam, ut ait Petrus, actum. 4. Non est aliud nomen datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri: & 1. ad Corin. 3. Paul. Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Quae quidem asserta ad omne tempus a lapsu Adae reuerenda sunt. Unde Aug. lib. de correctio. & gratia. Illa fides sana est, qua credimus nullum hominem, siue maioris, siue aetatis paruae liberari a contagio mortis & obligatione peccati, nisi per vnum mediatorum Dei & hominis, Iesum Christum. Diceret autem quispiam forsitan, illam naturalem cognitionem quod Deus est & remunerator est, implicitam referri ad Christum, licet in quacunque aetate, ut ait loco proxime citato D. Tho. fuissent proceres qui explicitam supernaturaliter haberent, ut Iob. Credo quod redemptor meus viuit, &c. qui plebem docerent. Minoribus tamen illa cognitio naturalis a maioribus medicata cum auxilio speciali voluntatem mouere forte quis diceret sufficere. Neque deficerent huiusmodi opinionem apparentia argumenta. Primum est ex Paul. ad Rom. 1. asserente, quod cum gentes Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Et loquitur de cognitione naturali, per ea, quae facta sunt ad inuisibilia penetrare. Praeterea arguitur ratione, quod Paul. non aliam fidem exigere videtur ad salutem necessariam praeter illam quod est, & remunerator est: haec autem naturali lumine videtur acquiri posse. Ad haec. Videtur in lege naturae nullum fuisse praecceptum nisi naturale: propterea enim dici videtur lex naturae: sit ergo inde consequens nullum extitisse tunc praecceptum supernaturalis fidei habende: quod si tale tunc non extabat praecceptum, consequi sane apparet quod nec talis cognitio fuisset singulis necessaria. Antiquis enim in lege Moyse & nobis, quoniam illa supernaturalis fides necessaria est, praecceptum subinde datum est disponendi nos ad eam recipiendum. Si ergo tunc non erat tale praecceptum, apparet nec fuisse tunc actum supernaturalem fidei necessarium ad recipiendam gratiam. Eandem opinionem D. Tho. videtur sequi super illud

Apparentia
argumenta.

S. Thom.

ad Rom. 2. Gentes quae legem non habent naturaliter ea quae legis sunt faciunt, id est, per legem naturalem ostendent eis, quid sit agendum, licet non excluditur quin necessarium sit spirituale auxilium ad mouendum affectum. Haec ille in secunda illius loci expositione. Quare illud ad Eph. 2. Fides donum Dei est, glossaret illa opinio, & de fide explicata lege veteri & nostrae necessaria, & de illa quae in lege naturae reuelabatur maioribus per quos minores doceretur. ¶ Quapropter hanc conclusionem olim sub dubio defensimus in impressione prima Veneta libri nostri de natu. & gra. lib. 2. c. 11. Re tam postea oculatius inspecta, in impressione Parisiensi, & Salmanticensi sententiam mutauimus, quam puto esse assertam necessariam. Nempe quod nulli unquam patuit salus, nisi per fidem quae supernaturale donum est. Ad hoc autem probandum non opus est loca sacra sanctorumve patrum, quae innumera sunt coaceruare, quibus asseritur neminem sine fide, ut ait Paul. iustificari. Hoc enim est in re non dubia testes instaurare non necessarios. Sed in hoc incumbendum est, quod illa fides semper fuit singulis requisita, quae est donum supernaturale: illa scilicet actualis cognitio, ut se quisque in Deum conuerteret. ¶ Hoc ergo praeterquam quod nomen fidei assensum designat non naturaliter cognoscitur, sed diuina autoritate susceptum, multis probatur & autoritatibus & rationibus. Primum enim illud ad Eph. 2. proxime citatum, gratia estis saluati per fidem, non ex vobis, ne quis gloriatur: donum enim Dei est, ubi fides asseritur gratiae donum, licet Iudaeis peculiariter dictum sit, de omnibus tamen pariter intelligitur, ut D. Tho. 22. q. 6. ar. 1. enarrat. Per fidem enim supernaturalem homo eleuatur ut se in Deum conuertat. Id quod & ratio comonstrat. Nam cum voluntas intellectu ducatur, quodcumque ille bonum ostendat, potest ipsa amare, ex quo fit, quod si ipsa nequit sine speciali diuina ope in Deum conuerti, pari auxilio intellectus egeat, qui ipsam illuminando dirigat. Et haec ratio est, quam D. Tho. 22. q. 2. ar. 3. in sinuat: nempe, quod cum natura hominis a superiori natura pendeat, hoc est ordinetur ad su-

Responsio ad
toris.

Probatio con
clusionis.

Ioan. 5.

S. Tho.

2. Corin. 3.

Pelagian.

Concil. Mil-
uitan.

In argum.

ad supernaturalē felicitatē, non sufficit in hac vita ad eius perfectionem naturalis cognitio, sed requiritur supernaturalis, quæ est cognitio fidei. Atq; huc germane attinet citatum illud verbū Christi Ioan. 6. Nam postquam dixerat. Nemo potest venire ad me nisi pater qui mihi sit me traxerit eū (ubi planē de speciali subsidio sermo fit) subdit, Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me: discere autem intellectualem fidem designat quam asserit esse à patre. Vnde D. Th. 1.2. q. 113. arti. 4. ubi loquitur de motibus quibus homo in Deum conuertitur, ut iustificetur (quos quidem motus planum est esse supranaturales, eo quod iustificatio opus est supranaturale) ait primum esse motum per fidem, secundum illud ad Hebr. 11. Accedentem ad Deū oportet credere quia est, &c. Vbi planē asserit locū illum intelligi de motu fidei supranaturali. Tertiū id palam constat ex illo secunda ad Corin. 3. Non quod sufficētes sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. Vbi cogitationis voce motus fidei designatur. Vnde cum Pelagiani coacti suam Hæresim retractare: nempe, gratiā Dei secundum merita nostra dari, id saltem retinere. pertenderent, quod initium fidei esset à nobis, & de hoc quoq; errore cōdemnati fuere. Quocirca cum eodē errore & Aug. antequam esset episcopus laborauerit, ut in de predestinatione sanctorum cap. 3. patet, illum postea, ut lib. 2. de bono perseverantia. cap. 20. & lib. 1. retracta. capi. 23. constat, retractavit, asserens ob istam Pauli auctoritatem, neq; vllum initium fidei esse à nobis. Qua propter in concilio Mileuitano capi. 4. sub anathematis cōminatione definitur vtrūque esse donum Dei, & scire quid facere debeamus, & eligere quid faciamus. Id que in synodo Tridentina confirmatum est. Ad vim ergo argumēti quod contra obieciimus, Paulus non exigit aliam fidem ad salutem, quam credere quia est & inquirentibus se remunerator est: ad hanc autem cognitionem lumine naturali poterant philosophi pertingere, illaq; populos docere. Respondetur quod non satis erat sub lege naturæ qualem eun que remunerationem Dei cognoscere, sed aliquam supernaturalem. Et hic est

veritatis nervus. Requirebatur inquam fides quod Deus aliqua sui contemplatione & societate deberet suam beatam familiam: hoc enim paulo ante admonuerat Paul. ubi definiens fidem, prædixerat esse sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium: id est cognitionem æternorum supranaturaliumque bonorum: quæ ideo lumine naturali non apparent. Erat ergo necessaria fides quæ in participatione illorum æternorum bonorum consisteret nostra felicitas, quæ subinde supranaturale esset beneficium, naturæ vires excedēs, quod quidē Deus sua benignitate suis cultoribus impendit. Philosophi autem id non cognouerunt sed opinabatur in cæpis Eliseis sedes beatorum esse positas, quorum felicitas esset quedam requies non autem quæ Dei consortio fruerentur. Et quanuis aliqui arbitrarētur viros virtute illustres in cælum rapi, non tamen faciebant illos deos per veri Dei consortium. Et quanquam Aristoteles contemplatiuā felicitatem in contemplatione substantiarum separatarum collocavit, nō tamē eō attigit, ut cognosceret quod sempiterna felicitas in cōtemplatione Dei cōsisteret. Sed arguis. Satis erat hoc primoribus reuelare qui ea plebem docerēt. Respondetur quod plebei nō poterant sine auxilio speciali Dei id firmiter credere. Sicuti neque illi quibus nos modo fidē nostrā prædicam⁹, assentiri ei diguē, nisi diuina ope suffulti valēt. Imō verō nec fides qualiscūq; mediatoris sufficiebat, nisi aliquam originalis peccati notitiam haberet pro qua ille erat intercessur⁹, quam certe notitiam lumine naturali, ut in materia circūcisionis dicturi sumus, attingere nequiverant. Vnde S. Tho. 2.2. q. 2. ar. 7. Vbi hanc constituit conclusionem. Maiores, inquit, sub illa lege per reuelationem explicite cognoscebant futurum mediatorem, quem suis sacrificijs quodammodo præsignabant: minores autem sub velamine illorum sacrificiorum habebant velatam cognitionem. Et in solutione. 3. sic, inquit, saluari fuerunt, quibus reuelatio non fuit facta non tamen fuerunt salui sine fide mediatoris in diuina providentia implicita. Credentes enim Deum esse liberatorem hominum

Veritatis
um.

Philosophi
placita de
licitate.

Fides medi-
toris.

August.

Sapient. 9.

Ad argumē-
tum contra-
rium.

Secundū ar-
gum. S. Tho.

hominum secundum modos sibi placitos, fidē habebāt Christi mediatoris implicitā. Et Aug. Hypog. li. 3. fide, inquit, nō alia, nisi quæ nunc est, salui facti sunt oēs sancti, qui ab exordio vsq; ad finem mūdi salui facti, faciendiq; sunt. Et quāuis hæc & similia sanctorū dicta glossari possent, qd sit eadē tantū ex obiecto: scilicet, quantū ad credibilia implicitē, vel explicite, tamē profectō etiā intelligitur quantū ad modū: scilicet, qd sicut nobis est supranaturalis, ita & vniuersis, iuxta illud Sapient. 9. Mitte sapientiā de cælis sanctis tuis. De qua cœlesti sapientiā infra. Nā per sapientiā sanati sunt quicūq; placuerūt tibi Domine à principio. Sed de hoc satis, quia locus præsens plura nō gratis fert. Ad argumētū autē in contrariū ex Paul. ad Rom. 1. desumptū respondetur, ob id gentes condēnas, qd Deum, quē naturali lumine cognouerāt nō subinde qualiter ius naturæ iubeat, coluerint: si ius illud naturæ seruassent, De⁹ illis altiori fidei radio affulsisset, ut salui fieret. Aliud verō argumētū petebat, vtrum in lege naturæ fuerit præceptum aliquod diuinum supranaturale fidei, & spei, & charitatis: de quo pergitur quā primū dicere. In secundo igitur argumēto D. Thom. explicat confusionem, quā in genere de tēpore ante aduentū Christi cōstituerat, quod quidē tēpus duas habuit differētiās: scilicet, ante Abraham, & post ipsum. Est igitur argumētū. Sacramēta (vt. 19. cōtra Faustū auctor est Aug.) debēt statui humani generis cōuenire, ille autē à lapsu Adæ vsque ad Christū nūquam fuit mutatus: ergo nec debuerūt mutari sacramēta, ut præter illa, quæ erāt in lege naturæ alia statuerēt in lege Moyfi. Est autē respōsio bimēbris. Primū enim, ait statū humani generis à peccatōe Adæ vsq; ad seruatorē Christū dupliciter posse cōsiderari. Vno scilicet, modo quantū ad rationē & substantiā fidei, atq; hoc pacto semper idem permāsit. Sane qd vniuersi (vt modo dicebamus) per vnā fidē venturi seruabātur. Alio modo quantū ad maiore intensiōne peccati, expressiorēq; cognitionē de Christo: progressus namq; humani generis, vt à suæ creatiōis primordijs in dies distanti⁹ elōgabatur, ita ad Christū pro-

pinquius accedebat, & ideo per incrementa temporū & ratione recessus à suo exordio peccatū valētius in humanum genus grassabatur, adeo vt ratione per ipsum obtenebrata, mandata legis naturæ homini ad rectē viuendū nō sufficerent: & ratione accessus ad Christū necesse erat, ut fidei quoq; sacramēta augerētur. Vnde Gregor. fidei, inquit, cognitio per temporū incrementa creuit. Vtraq; ergo de causa tempore Abraham circūcisio, & post tēpore Moyfi alia sacramēta fuerūt legi naturæ adhibita. Et per hoc dissoluitur argumētū. Addit veruntamen secūdo eorūdem sacramentorū interuallū: nepe, qd illa, quæ fuerūt in lege naturæ ante Abraham, fuerūt indeterminata: quia tūc non fuit determinatē homini præfixū quibus sacramētis vteretur, sicut fuit Abraham circūcisio præscripta. Id quod ob vtrāq; causam cōmemorata fuit necessitas: scilicet, & propter caliginē legis naturalis, & vt esset determinatior fidei significatio.

Circa hoc autē vltimū verbū dubium exurgit illi simile, quod de statu innocentie disputauimus, quāuis obscurius: videlicet. Vtrum in statu legis naturæ ante Abraham fuerint aliqua sacramēta. Potest autē quæstio intelligi tā de sacramētis in remissionē peccatorum, sicut sunt nostra, quā de sacrificijs & oblationibus ad protestationē fidei. Et quidē de sacramētis ad remissionē actualiū nulla opus est disputatione: cōstantissimū enim est, neq; in lege naturæ, neq; verō in lege Moyfi vllū fuisse huiusmodi sacramētū. Imō hoc legi euangelicæ propriū est, vt sacramētis in remissionē peccatorū actualiū abundet. Quapropter nescio quid in mentē venerit Duran. in. 4. d. 1. q. 5. vt assereret vnctionē sacerdotis in antiqua lege fuisse sacramētū, gratiam conferēs, sicuti sacramētū ordinis in noua: inde enim fieret consequēs, vt actualia remitteret, quod reuera nulla probabilitate viget. Nā cum sacerdotiū illud nō esset spirituale, neq; ad administranda sacramēta spiritualia conferentia gratiā vim haberet, veluti est modō sacerdotiū euangelicū, nulla per illā vnctionē cōferbatur gratia ratione operis, sed ex merito forsā & deuotione illius, qui vnge-

D batur

Gregor.

Quæstio.

Contra Dur.

Scotus.

Ergo.

D. Thom.

Duran.

Præceptum fidei.

batur. At de sacramētis in remissionē originalis, an videlicet fuerit in lege naturę sacrificiū aliquod singulare diuinitus institutū, sub iudice est. Hęc autē ambiguitas dist. p̄xima inter disputādū de circūcisione enodāda venit. Tenet enim Scot. in 4. d. 1. q. 3. affirmatiuā partē, quam illic examinabim⁹. Restat ergo in præsentia rū questio solū tractāda de sacramētis, si hoc nomine appellemus sacrificia, & oblationes ad protestandā fidē, placandūq; Deū, illiq; gratias referēdas: vtrum scilicet in lege naturę ante scriptam fuerint aliqua eius modi supra legē naturę diuinitus instituta. Et quidē venera. Hugo li. 1. de sacram. par. 11. c. 3. ait, sacramēta legis naturę nō fuisse ex præcepto obligatiua, sed ex voto, inquit, celebrabantur secūdū quod vniuersi; sua dictabat mēs, vt fidē suā alijs exteriori signo profiteretur. Quam quidē sententiā ad literam refert, approbatq; D. Th. in 4. d. 1. q. 2. ar. 6. questiuē. 3. Hęc autē verba intelliguntur de sacramētis, quę suo modo ordinabantur ad deletionem peccati vel originalis vel actūalis. Dicemus enim in materia de circūcisione, q̄ licet peccatū originale per actū interiōrē tūc remitteretur a iustis, & per eundē actū posset fides applicari paruulis sufficēter, vt originale illis remitteretur: nihilominus erat aliqua sacrificia ad id etiā adhibita, quę suo modo appellabantur sacramenta (vt ait D. Th. in 4. d. 1. q. 1. ar. 2. questiuē. 3.) De his autē in materia circūcisionis disputabimus. Nūc autē de sacrificijs, & oblationibus ad protestandā fidē, qualia sunt in lege nostrā, disquirim⁹. ¶ Est ergo sententiā Dur. in 4. d. 1. q. 2. quę duo habet mēbra. Primum enim, inquit, ante Abrahā fuisse quidē, nō sacramēta propriē, sed tñ sacrificia & oblationes ad protestandā fidē, vti de statu innocētis prædixerat. Secūdo ait illa sacrificia fuisse necessitatis in cōmuni: scilicet, vt aliquid tñ homines facerēt, sed in particulari erat volūtatē, quia non arētabatur ad hoc vel illud sacrificiū, imō vnus quilibet posset, quibus vellent vti. Nō tñ explicat vtrū illud præceptū necessitatis in genere esset diuinū, an tñtū naturale. Profecto res est nō parū ambigua. Nam q̄ esset aliquod præceptū diuinū protestandę fidei ex eo

colligitur, qđ supra definitū est: videlicet fuisse sub illa lege necessariā cognitionē aliquā fidei supranaturalē: si ergo illa cognitio erat necessaria, fit vt etiā fuerit p̄ceptū diuinū, tñ illius habendę, tum etiā protestandę: nā vt ait Paul. ad Ro. 10. Cor de creditur ad iustitiā, ore autē cōfessio fit ad salutē. Quare qui p̄cepto diuino fidē tenentur habere, simili eandē protestari cōstringuntur. Quandoquidē nuda natura ad id, quod supra ipsam est, obligare nō valet. Attamē ex altera parte apparet nullū fuisse tale p̄ceptū: quoniam lex naturę hoc sonare videtur, qđ solis naturalibus p̄ceptionibus fuerit cōtenta. Id quod D. Th. q. p̄ce. ar. 5. ad 3. insinuare videtur, dicēs, qđ tñc homines nulla lege exteriori data, sed solo interiōri instinctu monebātur ad Deū colendum. ¶ Ad hęc ergo q̄stionē, quā alij affirmatē, alij negatē expediūt, sub tali cōclusionē moderamine respondendum arbitror. ¶ Prima cōclusio sit, Sub lege naturę ante Abrahā fuit diuinū p̄ceptum in gñe habēdi, ac perinde modo aliquo protestādī supranaturalē fidē. Hęc puto cōclusionē superius valido argumēto demonstratā. Si enim erat supranaturalis cognitio ad salutē necessaria, fit vt qñ reuelaretur, p̄ceptū esset illam recipere. Arguitur enim sic. Seruanti ritē ius naturę Deus singulari auxilio illo tēpore affulsisset lumine fidei: ergo ille, cui illa reuelatio fiebat, tenebatur illi assensum prębere: illa autē obligatio ā sola natura nō poterat oriri: ergo erat diuina. Secundo arguitur. Demus quibusdā p̄ceribus eiusmodi reuelationes tunc tēporis fieri vt D. Th. 2. 2. q. 2. ar. 7. ait, vt Iob, & nōnullis Sybillis, itaq; alijs. Si illi postea eandē fidē plebeios docerēt, ac debitis cōiecturis persuaderēt, sicut modō nostri prædicatores apud Insulanos faciunt, tenerentur auditores illā suscipere, vt si Enoch, & Noē illud pręstaret docēdi officiū. Et tñ illi promulgātes fidē, tñc non iniūgebāt p̄ceptū: ergo illud erat omniū diuinitus positū. ¶ Et cōfirmatur. Propterea nunc p̄ceptū est vniuersis hominibus positū suscipiēde fidei Christianę, eiusq; protestandę: quinimo spei, & charitatis, quia motus illi sunt ad salutē necessarij. Cum ergo in omni lege eandē habuerint necessi

Prima cōclusio.

Secunda conclusio.

Tres leges.

necessitatē, fit vt semper eadē extiterint p̄cepta. ¶ At propter argumentum in contrariū formatū subiungitur secunda conclusio. Nullū ante legem Moyli fuit p̄ceptū exteriori scriptum diuinū, neque de fide, neq; de vlla re alia, præter naturalia, sed tantū interiōrē. Hanc itidem cōclusionem probat præfatū supra argumentum: hoc enim sonat nomen legis naturę. Distinguntur namq; tres leges: scilicet, naturę, scriptę, & euāgelicę. Scripta autē dicta fuit propterea quod illā scripto Deus tradidit Moyli: cōsequitur ergo vt status legis naturę nullū habuerit scriptū exteriori p̄ceptum, neq; in genere, neq; in singulari, imo verō neq; cōsiliū scripto datū. ¶ Et cōfirmatur, quia si aliquod fuisset, illud p̄fecto fuisset vniuerso orbi positum, idq; Moyles, qui omnia ab Adam vsq; diuina fide enarrauit, in sua historia non prætermisisset. Atq; hinc eliciemus dist. seq. quest. de circūcisione argumentum aduersus Scot. qui ait fuisse in lege naturę diuinū sacramētum pro remissione originalis: nā tunc profecto necesse esset concedere fuisse vnicū in toto orbe, qđ nullaten⁹ nisi scripto potuisset quouis genti euulgari, quare tunc nō diceretur ille status legis naturę. Hęc fuit expressa assertio S. Tho. q. p̄cedenti. arti. 5. ad 3. vbi ait, quod sicut in statu legis naturę homines nulla lege exteriori data, sed solo interiōri instinctu monebantur ad Deū colendum, ita etiā ex interiōri instinctu determinabatur eis, quib⁹ rebus sensibilibus ad Dei cultum vterentur. Atq; idem ait in presenti solutione ad 2. scilicet, ante legem non fuisse determinatē præfixum homini, quibus sacramentis vteretur, si cui fuit per legē. Cum verō ait, interiōri instinctu, non solū intelligit naturalē, imō quandoq; supranaturalē. Vnde in 4. d. 1. q. 2. ar. 6. in fine, similiter ait, quod in lege naturę fides ipsa, quādo tempus habebatur, instigabat, vt se aliquibus signis exterioribus demonstraret. Et 2. 2. q. 103. art. 1. ait ante legem scriptā fuisse cōremōnias colendi Deū, non quidē autoritate alieuius legis determinatas (sc̄ intelligit legis diuinę) sed solū ā volūtate & deuotione hominum Deū colentū. Nihilominus, inquit, credendum est

fuisse aliquos viros præcipuos spiritu prophetico pollentes, qui ex instinctu diuino, quali ex quadam priuata lege inducerentur ad aliquem certum modū colēdi Deū, qui interiōri cultui cōueniret, ac perinde cōgrueret ad significāda Christi mysteria. Vnde illud. 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis, etiā statui naturę quodāmodo adaptari cōfesset. Lex ergo naturę (vt argumentū supra factū dissoluimus) non ideo dicebatur, qđ nullum tunc esset p̄ceptum supranaturale, sed quod nullū tale exteriori scriptum & determinatum continebat. ¶ Quod si queras, Quomodo ergo p̄ceptum illud diuinū erat tūc tēporis inditum & promulgatum? Audi cōclusionem tertiam. Illud p̄ceptum diuinū fidei, spei, & charitatis inspiratū fuit Adā, atq; in illo toti orbem in ipso tūc vniuersitas humani generis continebatur, fuit autem deinceps per patres suę posteritatis: nēpe, per Seth, Enoch, Noē, &c. vna voce deriuatum. Hanc cōclusionem docet D. Tho. in hac 3. par. q. 70. art. 2. ad 2. vbi ait, quod patres ante legē scriptā familias suas instruxerūt de diuinis per modum paternę admonitionis. Vnde & dēminus dicit de Abrahā. Gen. 18. Scio quod p̄cepturus sis filiis tuis, & domui suę post te, vt custodiant viam Domini. Hęc ille. Atque eadem ratione fuit etiā promulgatū in gentilitatem per insignes personas, vt per Iob, &c. Et sepe vniuerso priuim multis reuelabatur, qui legē naturę more, & vsu seruabant. Quod si arguas. Ad impossibile nō mo obligatur: cognitio autē fidei excedit naturę vires: ergo nullū extat eius p̄ceptū. Hoc iam locum alium vbi disputetur, exigit. Sed responderē interim ad id obligare tale p̄ceptum, vt nō resistam⁹ speciali auxilio Dei, quod seruati ius naturę ipse impertitur. ¶ Ecce (vt ad rem presentem descendamus) quō pacto in lege naturę fuerit p̄ceptum diuinum protestandę fidei in genere, non autem in particulari de hoc vel illo protestationis modo. ¶ Quapropter quartā subnectitur conclusio. Aliqua sacrificia & oblationes in particulari vt decimę & primitię aliq; id genus fuerint in illō statu ab vnaquaque bene instituta repa

Tertia cōclusio.

Argumentum.

Quarta conclusio.

blica instinctu naturali posita, & est verisimile multa fuisse scripta, & nonnumquam ex instinctu diuino deriuata. Conclusio est D. Tho. quoad vtranque partem loco citato. 2. 2. q. 103. art. 1. Quæ quidem sacrificia & oblationes erant de iure positio, sicut modo sunt sacrificia & oblationes nostræ, quæ non sunt sacramenta. Ius enim naturæ vniuersos admonerat, qui vnum Deum agnouerant, vt eius fidem debito modo protestarentur, iuxta illud Dauidicum. Signatū est super nos lumen vultus tui Domine: & præterea (vt dictum est) proceres ad id diuinis inspirationibus instigabantur. Quocirca præcepta illa non erant eadē apud oēs, sed vnaquæque natio, prout spiritus sibi supernaturalis suggererat suis, abundabat præceptionibus, quæ obligabāt etiā sub reatu mortali. Dixerim à republica bene instituta. Nā plurimæ adeo fuerūt scelerū, idololatriæq; caligine obductæ, vt vix vllus rationis vsus in illis vigeret. Et hoc est, quod ait in præsentiarum. S. Tho. ante legem nō fuisse præfixum homini, quibus sacramentis vteretur: scilicet, lege diuina, sed hoc præmittebatur legi naturæ, vt q. præcedenti arti. 5. ad. 3. prædixerat. Quod autem talia essent sacrificia confirmatur autoritate illa citata Aug. lib. 19. contra Faustum. In nullum nomē religionis coadunari homines possunt, nisi aliquo sacramentorū visibiliū consortio colligentur. Secundō probatur ratione supra relata. Post viciatā naturā protinus homo indiguit, tum per visibilia de supernis erudiri, tum etiam per illa & fidem protestari, & Deum placare, & ab ipso beneficia postulare: in hæc autē officia necessaria erant oblationes, atq; alia religionis symbola. Item tertio. In omni mundi ætate necessarius fuit religionis cultus, atq; adeo necessarij sacerdotes, vt de sacerdotijs Aegypti Genes. 47. legitur: necessaria ergo fuit aliqua de cimarū primitiarumq; ratio in eorū alimoniam. Sed forsan hic quispiā ex eadem autoritate Aug. argumentum innotet. Si enim vna religio sine certis signis coalescere nequit, cum oēs veri Dei cultores eadem religionē colerent, sit vt eisdem deberēt sacrificijs vti, quod nisi per diuinā institutionē, & reuelationem

cōtingere nequinerat. Respondetur autē, qd si hæc ratio efficax esset, nō solum concluderet fuisse præceptū in genere, sed singularia madata diuina, nō solum contra originale, verum & de certis ceremonijs, vt in lege scripta, & nostra, quod nemo cōcedit. Satis ergo fuerit omnia illa sacrificia, & oblationes eatenus cōuenire, vt vni⁹ veri Dei professionē referret: licet essent inter se variæ. Cuius rationē egregiē D. Th. 3. par. q. 7. art. 4. ad. 2. arguit. S. Thom. Cū enim, inquit, ante Abraham nondū homines fideles seorsum ab infidelibus ad cultū vnius Dei adunari cōpissent, nondum necessum erat diuinis præceptionibus in particulari erudiri, atq; adeo neq; eisdē vniuersum orbem teneri, sed vnā quancq; nationem pro temporū diuersitate suis proprijs. Vnde statim homine lapso, ex duobus fratribus Cain quidem de frugibus terræ obtulit, Abel verò de pinguibus ouiu. Quocirca sacrificia illorū fratrum nō fuerunt, vt Alexander Alēsis insinuat. 4. par. q. 1. mēb. 2. ar. 2. ex institutione diuina expressa in particulari, sed solum in instinctu interiori etiā naturali, quo ad Dei cultū instigabantur, iuxta verbū Hugonis citatū, vbi ait, sacramenta legis naturæ non fuisse ex præcepto obligatia, sed ex voto, inquit, celebrabatur secundū quod vnicuique dictabat sua mens, vt fidē suam alijs exteriori signo profiteretur. Quinta conclusio. Illa sacrificia, & oblationes minimē virtute operis (quod aiunt operati) gratiā cōferrebant, atq; adeo neq; proprie erant sacramenta veluti nostra, sicuti neq; sacerdotes, illius seculi erāt tam proprie sacerdotes, imò verò non aliter quam nostræ oblationes, quæ nō sunt sacramenta. Quod enim nō cōferrent gratiā expressē affirmat D. Th. in. 4. q. 2. ar. 6. quæstiōnem. 3. dicens, qd quando illa signa adhibebantur, quibus fidei protestatio fiebat, nō erant efficacia remissionis culpæ, quāuis poterāt esse meritoria. Sed rogas, Cur ergo appellabatur sacramenta? sicut D. Th. in. 4. d. 1. q. 1. ar. 2. & Alex. & oēs docto. secundū Hugonem loquuntur. Respondetur quod cum sacramentum idem sit, quod peccati medela, & nos habeamus septē medicamina adeo excellētia, vt virtute operis

Interrogatio

operis efficacia sint gratiæ, sola illa nomine sacramenti veneramur, reliqua verò, quæ eadem virtute carēt, non item. In lege autē naturæ, quoniam nullum tunc mortales medicamē huiusmodi habebant, illa sacrificia, quibus fidē protestabantur, per quam salutē obtinebāt, suo modo censentur nomine sacramenti.

Tertium argumentum.

¶ Tertio argumento S. Tho. procedit contra id, quod dictum est in solutione secūdi: scilicet, quod sacramenta legis Mosaiæ explicatiū fidē Christi significabāt, quā illa legis naturæ, eò quod quantō Christi aduentus, per sacramenta illa significatus, propinquius aduentabat, tantō institui eius fidei explicatiō decerebat. Cuius tamen contrarium apparet. Nam vt est in Psal. 19. & ad Hebr. 7. ait Paul. Sacrificium Melchisedech, quod fuit in lege naturæ, apertius representauit sacerdotiū Christi, quā sacrificiū Aaron, quod fuit in lege scripta. Respondet. D. Th. quod et si ratione materiæ: nēpe, panis & vini, quod vt habetur Gen. 14. erat sacrificiū Melchisedech, expressiorem similitudinē haberet sacrosancti sacrificij nostri missæ, tamen rei cōtēte in nostro sacramento: nempe, Christo occiso similia erant sacramenta legis Mosaiæ, & inter ea potissimum immolatio paschalis agni. At postquam in sermone incidimus sacrificij Melchisedech, quāuis in quinta conclusione proximē negauerimus in lege naturæ vllum fuisse prorsus reuera sacramentum, haud tamen esset prorsus à ratione alienum illud excipere, affirmareq; fuisse sacramentum: scilicet, quod fuerit à Deo institutum propter significationem: quia soluens illi Abraham decimas in mysterio recognouit sacerdotiū Aaron subditum iri sacerdotio Christi, vt Paul. loco citato edisserit. Quæ ratione illic memoratur, fuisse sacerdotē Dei altissimi. Verum tamē nō est necessaria cōsequētia. Nā sicut Cain naturaliter obtulit fruges, & Abel de ouibus, aliaque alij, ita & Melchisedech instinctu naturæ, & fortē fidei offerebat panem & vinū. Erāt enim lege naturæ proprij sacerdotes, qui vbi verus colebatur Deus, pro populo offerebāt. orabantq;. Quibus suo ordine & gradu illud etiā Paul. ad Heb. 5. cōgruebat. O-

Sacrificium Melchisedech.

mnis pōtifex ex hominibus assumptus cōstituitur in his, quæ sunt ad Deū, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, &c.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

ERTIA deniq; temporis differentia est post Christū natum. De qua hic D. Tho. vnica conclusione respondet. Oportet quedam noua sacramenta esse in noua lege Christi. Pro-

batur primò autoritate Augustini saepe contra Faustum. citati. lib. 19. c. 13. Sacramenta enim, inquit, veteris legis sūt ablata, quia impleta, & alia sunt instituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. Et super Psalm. 73. Mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora. Secundō probatur ratione. Sicuti antiqui patres salui facti sunt per fidem Christi venturi, ita & nos per fidem eiusdem nati, & passi saluamur: sunt autem sacramenta signa quedam fidem protestatia, quæ iustificamur. Futurum verò aliter quam præteritum, & presens significatur, vt eodem libro ait Augustinus. ca. 16. Eadem siquidem res aliter annūciatur faciēda, aliter facta, sicut ipsa hæc verba, passurus, & passus, non similiter sonant. Oportuit ergo noua sacramenta in lege euāgelica institui, quibus ea per Christū significentur impleta, quæ sacramenta veteris legis pronūciabant futura.

¶ Articulus præsens nō est, qd vllū nobis facessat exponendi negocium. Est enim perspicuus si hoc duntaxat cōsideretur, quod fides antiquorū, & nostra eadem fuit ex parte obiecti solis temporum differētijs enūciationum variata. Nam & ipsi, & nos credimus Christi natiuitatem, passionem, &c. sed ipsi futuras, nos verò præteritas: quare differentia, quæ est in verbis seruatur in sacramentis.

¶ Argumentū primū sancti doctoris est, qd veniēte veritate debuit cessare figura: gratia autē, & veritas, vt legitur Ioan. 1. per Christū facta est: cum ergo sacramenta sint gratiæ, & veritatis signa, nulla de-

In eo nulla
sunt sacramen-
ta.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

buernit post ipsum permanere. Respon-
sio autem sumitur ex Dionysio. s. c. cele-
stis Hierarchia. Nempe, quod status eu-
gelicus medius est inter statum legis ve-
teris, & statum gloriæ. In celo ergo ubi
omnis veritas erit patentissima, nullus
erit sacramentorum locus: nobis autem, qui
adhuc per speculum, ut ait Paul. & in æ-
nigmate Deum cognoscimus, sacramen-
ta congruunt, quibus de latenti sub illis
gratia erudiamur. Ad vim ergo argumē-
ti responderetur, quod præsentē veritate
Christi debuerunt cessare figura, & um-
bræ antiquæ, quæ illum præsignabant
venturum, non tamen signa velatæ gra-
tiæ, quæ per eius passionem recipimus.
Imo verò ob id, quod sol ipse iustitiæ præ-
sens affulgebat, autor in cruce redemptio-
nis nostræ, atq; adeo sanctificatrici gra-
tiæ ea debuit sacramenta instituere, quæ
essent tum explicatiora signa gratiæ tum
subinde eiusdem conferendæ efficaciam in-
strumenta. ¶ Secundum argumentū su-
mitur ex discrimine inter patres, & nos.
Illi enim, ut ad Galat. ait Paul. quia erant
paruuli, sub elementis mundi seruiebant.
Iam verò temporis plenitudine præsen-
te non sumus nos paruuli: nō ergo debe-
mus ijs elementis subiugari. Responsio
verò est, quod illa dicebatur infirma, &
egena elementa, quia gratiam non conti-
nebant, & ideo quasi seruiant sub illis.
Nos verò quia charismatū beneficio per
ipsa donamur, non ut serui sub illis exi-
stimus, sed quasi liberi eorum gratia per-
fruentes. ¶ Tertium argumentum. Apud
Deum, ut habetur Iacobi. 1. non est trans-
mutatio, nec vicissitudinis obumbratio:
hec autem sacramentorum submutatio vi-
detur nonnullam voluntatis mutabilita-
tem Deo impingere: non ergo eū decet.
Responsio autem est, hoc non pertinere
ad diuinam mutabilitatem, sed ad varie-
tatem humanæ conditionis pro diuersis
ætatibus. Non enim mutabilis existima-
tur pater familias si alijs legibus instruat
liberos, dum sunt paruuli, & dum sunt
adulti, aliterq; in ætate familiæ prouideat,
& aliter in hyeme. Nam & lex ipsa
naturalis, quæ in statu innocentie iube-
bat omnia esse communia, natura dein-
de lapsa, ins peperit gentium diuidenda-
rum rerum.

Q V A E S T I O. 3. D E
præcipuo effectu sacramen-
torum, qui est gratia.

S. Thom. 3. part. quæst. 62.

A R T I C V L V S. I.

Verum sacramenta sint causa gratiæ.

TERTIVM capitulū
textus distinctionis præ-
sentis fuit de præcipuo
sacramentorum nouæ le-
gis effectu, qui est gra-
tia. De quo idcirco præ-
senti quæstionē agen-
dum. Est ergo primus idemq; generalis
articulus, vtrum sacramenta sint causa
gratiæ. Ad quā quæstionē D. Th. quatuor
cōclusionibus respondet. Prima est gene-
ralis, & fundamētalis. Necesse est dicere
sacramenta nouæ legis per aliquē modū
causam esse gratiæ. Et dū ait necesse, de-
notat hoc nō esse fas in dubium vertere,
sed ab omnibus esse cōfitendū. Ob idq;
rationē subdēs ait. Manifestū enim est qd
per sacramēta nouæ legis homo Christo
incorporatur. Manifestum est, inquit, ut
de baptismo ad Gala. 3. Apost. pronūciat
dicens. Quotquot in Christo baptizati
estis, Christum induistis: membrum au-
tem viuens Christi nemo nisi per gratiā
fieri potest. ¶ Secunda conclusio. Non
satis rei sit si quis asserat sacramentū ef-
ficere causam gratiæ, non quidem aliquid
operando, sed quia sacramentis adhibi-
tis Deus per se sol⁹ in anima gratiā ope-
ratur. Sunt enim qui hac tenentur opi-
nionē. Id quod exemplo plumbei dena-
rij declarant. Aiunt enim sacramēta non
verius esse causam gratiæ, quā si rex ta-
lentū auri cuiuspiā pollicitus, plūbeum si-
gnaculū: quasi testē sui promissi, ei da-
ret, ut qñ illud sibi præfentaret, promissū
illud nō esse causam donati talēti, sed si-
gnū donandi. Sic aiunt quippiā Christū
nobiscū pepigisse, ut quoties quis sacro
fonte intingeretur, per suam ipse diui-
nam virtutem eius animā gratia ablu-
ret. Fulciuntur isti Bernardi, ut putant, Bernardus

Prima cōclu-
sio.

Secunda cō-
clusio.

Bernardus
suffragio,

Tertia cōclu-
sio.

2. Pet. 1.

Quarta cō-
clusio.

suffragio, qui in quodā sermone de cœ-
na Domini ait. Sicut inuestitur canoni-
cus per librum, abbas per baculum, epis-
copus per anulum, sic diuisiones gratia-
rum diuersæ sunt traditæ sacramentis.
¶ Probat autem D. Thomas aduersum
istos contrariam conclusionem suā: quo-
niam modus iste non transcendit ratio-
nem signi: Nam illud plumbeum sigil-
lum nullatenus causa, sed signum peni-
tus regiæ promissionis seu ordinationis
esset. Nec liber est causa, sed signum tra-
ditionis canonicatus. Ob idq; hac ratio-
ne sacramēta nouæ legis à veteribus ni-
hil distarent: cum tamen omnes sancti
dicant illa tantum signa fuisse fidei, quæ
homines iustificabantur: nostra verò ef-
ficere quod significant. ¶ Tertia conclu-
sio. Cum duplex sit effectrix causa: nem-
pe, principalis in qua primum inest vir-
tus agendi: & instrumentalis, solus Deus
tanquam causa principalis est, esseq; po-
test causa gratiæ. Probatur. Hoc enim
interest inter causam principalem, & in-
strumentalē, quod principalis agit pro-
pria virtute suæ formæ, quæ intēdit pas-
sum sibi simile proferre. Instrumentalis
verò non nisi virtute superioris seu tan-
quam eius virtus. Ignis siquidem ignē
gignit, per calorem tamen qui eius est vir-
tus. Egregie ergo huic conclusioni auto-
ritatem Petri accomodauit. Effectus
enim causæ principalis nihil aliud est,
quā quedam eiusdem causæ participa-
tio. Ignis quippe, dū ignem generat, aut
homo, dum hominem, suam genito na-
turam impertitur: gratia verò est quedā
participatio diuinæ naturæ: iuxta illud
2. Petri. 1. Magna nobis & pretiosa pro-
missa donauit, ut diuinæ simus confor-
tes naturæ: eam ergo solus Deus elargi-
ri valet. ¶ Quarta conclusio. Sacramen-
ta nouæ legis, ceu instrumenta Dei, & pe-
culiariter passionis Christi, causa sunt
gratiæ. Adhibentur enim ex diuina or-
dinatione hominibus ad gratiam eis cō-
ferendam. Et quod instrumentorum si-
militudinem gerant, probatur. Nam in-
strumentum quia non agit virtute pro-
pria, non attingit formam geniti, ut eā
sibi assimilet, sed assimilatur principali
agenti: actio namq; instrumenti duplex
est: scilicet propria: ut ferræ, ferrare: al-

tera verò altior quā ab agēte sortitur: ut
ferrare ex arte appositē ad extruēdum
lētum: quare lētus non assimilatur fer-
ræ, sed arti quæ est in mente artificis. Pa-
ri ergo modo eū propria actio aquæ nō
fit nisi corpus abluere, assumpta tamen
est à diuina prouidentia: ut sit instrumē-
tum abluendæ animæ. Et ideo baptiza-
tus nō assimilatur aquæ, sed virtuti Chri-
sti: iuxta illud verbū citati Pauli. Quot
quot baptizati estis Christum induistis.
Cōfirmatur nihilominus cōclusio gemi-
no loco Augustini. Priori scilicet tracta August.
tu. 80. super illud verbū Ioan. 15. Mun-
di estis propter sermonē, &c. Vnde ista
tanta virtus aquæ, ut corpus tangat &
cor abluat: Posterior verò est lib. 19. con-
tra Faustum. Hæc omnia, scilicet sacra-
menta, sunt & transeunt: virtus tamen,
scilicet Dei, quæ per ea operatur, iugiter
manet. Cum igitur Deus per ista sacra-
menta operetur iuxta illud ad Titum. 3.
Saluos nos fecit per lauacrum regenera-
tionis, sit ut sint eius instrumenta.
¶ Quæstio præsens inter omnes prin-
ceps est, quæ hætenus sunt disputatæ. Expositio ar-
ticipuli. Neq; tā parui refert ei⁹ veritatem nosse,
quā multi neotericorum arbitrati sunt,
credētes perparū interesse quomodo sa-
cramēta euāgelica sint causa gratiæ. Pri-
mū ergo omnīū phrasin, scholariū vsu re-
ceptā, audiamus. Aiunt enim sacramēta Ex opere ope-
ratione. nouæ legis ex opere operato gratiā con-
ferre: quod quidem verbum non modo
in sacra scriptura non extat, verum ne-
q; apud antiquos patres reperitur. Qua-
re et si D. Tho. in 4. dist. 1. q. 1. arti. 5. illius
meminerit, quoniam tunc fortē illud idio-
ma serpere incipiebat, non tamen quasi
ex sua opinione: sed ait ipsum sacramen-
tum à quibusdā dici opus operatum:
hic verò in summa illud nō vsurpat: est
enim verbum barbarū. Operatum nāq;
verius actionem, quā passionem signi-
ficat: sicuti operari. Quare sacramentum
exhibitum non potest subinde dici ope-
ratum. Nonnulli verò scholastici: quō
patentius discrimen aperirent inter gra-
tiā, quā quis, vel diuinitus adiutus suis
meritis auget, vel qua suscipiens sacra-
mentum ob suam deuotionē auctiorem
suscipit: & illam quæ per ipsum sacramē-
tum institutione diuina tanquā per eius
instru-

Instrumentū cōfertur, illā vocē in scho-
las inuenerunt. Quod profecto non erat
necessarium. Eumuerō si dicamus sacra-
mentum gratiam per seipsum seu virtu-
te operis efficere, aut conferre, vel, sicut
ait, S. Tho. causare, satis gratia sacramen-
talis designatur, ab aliis utiq; distincta
quæ per meritum suscipientis sacramen-
tum aut ex merito studiose operātis ac-
cumulatur. Vbi ergo latine cuilibet lo-
qui libuerit, ab hoc barbarismo absti-
neat. Tamen si in scholis vanum sit theo-
logis adeo esse verborum affectatoribus
quo minus indulgere nonnuquam vul-
go debeant suum sandi modū. Ad rem
ergo descendamus. Duo sunt in presenti
quæstione tractanda. Prius scilicet de re
quæ prima conclusione asserta est: nem-
pe, necessarium esse sacramenta nouæ le-
gis per aliquem verum modum esse cau-
sam gratiæ: posterius verò de modo eius-
dem sententiæ assertæ. Circa prius mem-
brum videndum est, quo gradu cōstēn-
dum sit sacramēta euāgelica gratiā effi-
cere, vtrum hoc scilicet vsq; adeo sit ca-
tholicum, vt contrarium sit hæreticum:
nempe, ceu sacre scripturæ aut iuri pon-
tificio dissonās. Nam q̄ hoc negare, hæ-
reticū non sit, inde videtur colligi quod
in sacra scriptura nō appareat expressū.
Pro altera tamen parte sunt ibidē sacra
oracula, æquipollētibus propemodum
verbis id asserta, & præterea sanctorū
testimonia, id ipsum cōtestantia, ac demū
ecclesiæ decreta, quibus id definitum vi-
detur. Etenim de baptismo cum primis
ait Christus Mar. ultimo. Qui crediderit
& baptizatus fuerit saluus erit. Nā quā-
uis rigore verborum solū affirmetur in
baptismo conferri gratiam, ac subinde
esse eius certissimū signū, in quo, vt q. 1.
ar. 1. dicebamus cōsistit substantia sacra-
mentī, nihilominus eiusmodi locutio cau-
sam etiā videtur designare. Nā & si Ge-
nes. 17. per simile de circumcisiōe lega-
mus, scilicet Masculus cuius præputij ca-
ro circumcisa non fuerit, delebitur ani-
ma illa de populo suo: tamē illic sola ex-
primitur circumcisiōis necessitas: non
tamen habetur quod circumcisiō saluos
faceret, sanē eundē illam Paul. ad Rom. 4.
tantum appellet signaculum fidei, quæ
quidem tunc fides sola, vt supra dictum

est iustificabat. Christus autem compo-
nens cum fide baptismum, admonet quod
baptismus perinde ac fides saluū faciat
baptizatum. Qua ratione Luthe. de hac
Hæresi condemnatus est: nempe, quod
sola fide nullo autem sacramento fateba-
tur hominē iustificari: vt in articulo pri-
mo eorum qui à Leone cōdemnati sunt,
est videre. Callidē tamen, quæ sua erat va-
fricies, veritatem hanc repellebat, dicēs
quod cum in negatione ibidem non sub-
datur nisi, qui verò non crediderit cō-
demnabitur, indicium est solam fidem ef-
se necessariam. At verò, vt nos contra ip-
sum lib. 2. de nat. & grat. c. 10. commōstra-
bamus, affirmatio est fidei negationis in-
terpres. Et ideo pariter intelligitur, qui
verò non crediderit vel non fuerit bap-
tizatus, dum modo possit, cōdemnabitur.
Sed facta est tantum fidei repetitio eo q̄
qui non baptizatur, cōfetur id facere de
fectu fidei. Nam vbi est copia baptismi,
fides sine illo non est legitima. Eodē per-
tinet citatum testimonium Pauli ad Ga-
la. 3. Quotquot baptizati estis Christum
induitis. Cui accinit aliud ad Ro. 6. Qui
cunq; baptizati sumus in Christo Iesu
in morte ipsius baptizati sumus. Hoc est
virtus passionis eius per baptismum no-
bis admota est. Consepulti enim sumus
cum illo per baptismum & peccatis com-
mortui. Cui & aliud ad Titu. 3. consonat.
Saluos nos fecit per lauacrum. Nam vo-
cula, per, modum efficiendi instrumenta-
lem & organicū designat: videmus enim
per oculos, & per literas loquimur. At
quoniam etiam instrumentum effectiuo
casu exprimitur (scribimus enim cala-
mo) ait ad Eph. 5. Mundans ecclesiā laua-
ero aqua in verbo vitæ. Et de sacrosan-
cta eucharistia Ioa. 6. Qui māducat meā
carnem & bibit meum sanguinē: habet
vitam æternam. Vbi quauis primo ver-
borum sonitu non designetur nisi quod
illic conferatur gratia tanquam sub illo
signo, subdit tamen. Caro enim mea verē
est cibus: verē scilicet animam cibans: si-
cuti materialis cibus causa est alēdi ani-
mal: & sanguis me? verē est potus. Et de
poenitentia Ioa. 20. Quorum remisistis
peccata, remittuntur eis. Vnde planē col-
ligitur sacerdotes remittere peccata, &
verē absoluerē vt est cōcilio Constantiē

si decretum: haud verò aliter quā per
sacramentum remittunt. Christo nāq; tan-
quā capiti proprium erat sacramentorū
gratiam abiq; illis impertiri. Et Accedūt
& sanctorum testimonia, quorum autori-
tate sacra pagina est interpretanda. Vn-
de Aug. de baptismo paruulorum, & re-
fertur de consecratio. dist. 4. canon. filius.
Per fidem, inquit, & baptismū eius a pec-
cato homo per iustificationē liberatur.
Quæ quidem dexterrima illius glosa est,
qui crediderit & baptizatus fuerit. Et su-
per Ioānem loco iam citato. Quæ est ista
virtus aquæ quæ corpus tangit, & cor
abluit? Et in epistola. 23. ad Bonifacium
super illud. Nisi quis renatus fuerit ex a-
qua & spiritu sancto, ait quod sicuti spi-
ritus sanctus, sic & ipsa aqua nostræ rege-
nerationis est causa: ille scilicet principa-
lis, & ipsa instrumentalis: vt Sanctus Tho.
in præsentiarū declarat. Super quo locū
Cyril. lib. 2. super Ioannem. cap. 42. egre-
gia videtur allusione. Ait enim quod cum
homo consistit ex anima & corpore, quē-
admodum viribus ignis viribus vrit,
sic spiritus sancti operatio ad diuinā aque
reformatur virtutem, quæ baptizati cor-
pus abstergit. Et in eūdē locum Chry-
sost. Hom. 25. super Ioannem. ait quod aqua
baptismi animas rationales parit. Et Ori-
ge. super Nu. Hom. 5. per aquā inquit bap-
tismi repurgatæ sunt animæ nostræ. Cui
& Ambros. cōcinit lib. 1. de sacramen. ca.
5. & refertur de consecra. d. 4. canon. Per
aquam. Per aquā, inquit, baptismi tran-
situs est de terrenis ad cœlestia. Et infra.
Non omnis aqua sanat, sed illa quæ ha-
bet gratiam Christi. Et supra citatus Gre-
go. Canon. Quod apud. Quod apud nos
valet aqua baptismatis, hoc egit apud ve-
teres vel pro paruulis sola fides. Ecce si-
cut fides tunc sola sic modō aqua iustifi-
cat. Et Beda super. 3. cap. Luc. Christus ta-
ctū suæ mundissimæ carnis vim regene-
rationis contulit aquis. Cui ad stipulatur
Chryso. super Ioa. de cōsec. dist. 4. Canō.
Numquam, ait. Numquam aqua baptismi
purgare peccata credentium posset, nisi
tactu Dominici corporis fuisset tacta. Et
Hugo vir egregia autoritatis lib. 1. de
sacramen. p. 9. cap. 2. ait quod sacramen-
tum debet esse ex institutione significās

& ex sanctificatione continens aliquam
inuisibilem & spiritualement gratiam. Ex
quibus demum omnibus sententiarum
Magist. in. 4. d. 1. illam collegit particulā
definitionis sacramentū nempe, quod sit li-
gnū gratiæ cuius imaginem gerat, & cau-
sa existat. Ac subinde, excellentiam no-
strorum sacramentorum dignoscit, quæ
veteribus præstant: videlicet, quod illa
promittebant tantum & significabāt, no-
stra verò dāt salutem. Quæ quidem sunt
verba Aug. super Psal. 73. ac deniq; asser-
tissima confessio Innocentij Papæ in. c.
Maiores, extra de baptismo. & eius effe-
ctus. Idque adeo vniuersi patres, vt receptis-
simum axioma celebrant. Præsertim cū
super his omnibus iam nūc decretū ex-
ter concilij Florentini sub Eugen. 4. vbi
hæc serē verba Augustini referuntur: vi-
delicet, quod illa sacramenta veteris le-
gis non causabant gratiam, sed eam solū
per passionem Christi dandam esse figu-
rabant; nostra verò septem, & continent
gratiam, & ipsam dignē suscipientibus
conferunt. Sed explicatissimē iam modo
in concilio Tridentino sessio. 5. in Prolo-
go Canon. 5. decretum est, vt qui per Iesu
Christi Domini nostri gratiā quæ in bap-
tismate confertur, reatum originalis pec-
cati remittit, negauerit Anathema sit. Et
Sessio. 7. canon. 6. Si quis dixerit sacra-
menta nouæ legis nō continere gratiā,
quam significant, aut gratiā ipsam nō
ponentibus obicem non conferre, quasi
signa tantum externa sint acceptæ per
fidem gratiæ vel iustitiæ, anathema sit.
Cum ergo concilia hæc, vt catholicā ve-
ritatē hanc cōstituerint: atq; adeo aduer-
sus Lutherū, vt dictū est, fuerit cōtrarius
articul⁹ dānatus, nullus sit reliquus am-
bigēdi locus. Quocirca (vt ad propositū
dubiū respondeamus) qui sub his verbis
generalibus negauerit sacramenta esse
causam gratiæ, nō poterit nō subinde te-
meritatis reus fieri: vt pote patrū vniuer-
sitatē abnegās: imō nec poterit nō haberi
sacerilegus aduersum sacram scripturā
sanctorū interpretamento explicatā: ac
demū nec poterit ab heresi cōtra ecclesiā
sticā definitiones excusari. Dixerim sub
his generalibus verbis: quoniam si gra-
tiam conferant disponendo: vel per vir-
tutem quæ sit qualitas sibi inhærens, vel
absq;

Testimonia
sanctorum.

Greg.

Ambros.

Gregor.

Beda.

Hugo.

Luthe.

Gala. 3.

Eph. 5.

Ioa. 20.

Concil. Flo-
rent.

Concil. Tride-
ntinum.

Respons.

absque illo: non est in sacris definitum. Proximum ergo est ut de secundo membro dicamus: nempe, quomodo sunt causa. De hac enim dubietate tres sunt dicendi modi. Vnus quippe est quem D. Tho. secunda conclusionem refutat: nempe, quod sint causa, ut isti loquuntur, sine qua non: scilicet quod Deus statuerit ad eorum presentiam gratiam conferre. Quæquidem opinio est ferè omnium doctorum: puta Alexan. in. 4. p. q. 8. membr. 3. ar. 5. Et Bonavent. in. 4. d. 2. q. 3. Et Okam. in. 4. q. 1. & Richard. d. 1. ar. 4. q. 1. Et Scot. d. 1. q. 4. & 5. Et expressè Duran. ead. dist. q. 4. Vbi ait nullum sanctorum posuisse in definitione sacramenti, quod essent causa gratiæ præter solum Magistrum sententiarum. Sed nescio quo charactere hoc dictum subnotè. Sanè cum tam multi citati auctores, licet non dicant sacramenta esse causam, dicant tamen conferre, & donare gratiam, purgareq; & sanare animam à peccatis, &c. Est etiam opinio Marfilij in. 4. q. 2. ar. 3. atq; aliorum inferioris notæ, quos citato minime opus est. Sunt enim veluti hedera aliorum sequaces: Omnes ergo isti vnica formidine tenentur. Nempe quod cum gratia sit spiritalis supernaturalisq; forma & qualitas, quæ idcirco nequit educi de potentia materiæ, ac subinde neq; nisi per creationem, ut anima rationalis, produci, impossibiliter concessu arbitrantur quod creatura, qualia sunt res sacramentorum & verba, possit illam producere. Atq; hac de causa statim in fronte Quarti libri, multas paginas de creationis materia compingunt: cum tamen his non fuerit illic locus. Cõcedit nanq; imò egregie probat D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 5. adeo esse proprium Dei, creare, ut hoc nulli creature nec tanquam creationis instrumento possit impertiri. Nā instrumentum non potest ad opus artificis eleuari, nisi aliquam circa eandem materiam habeat actionem propriam. Nequiret enim statuarius in sculpenda statua ascia uti, nisi eadem posset ad lapidem admouere. Cum ergo creatio fiat ex nihilo, creatura autem ad nihilum ad moueri nequeat, sed ad materiam, sit ut neq; instrumentum esse possit creationis. Quauis ergo hoc agnouerit Sanct. Th. non tamen ideo metuit dicere sacramen-

Prima triū opinionū.

Creatura creare non potest.

ta gratiā conferre sanè quod ad hunc effectum non opus est ut creatura creet, quemadmodum inter eius explicandam opinionem patebit. Igitur ut ad prænaratam opinionem reuertamur: tametsi à tam multis defensetur, tamen quod scripturæ sacræ sanctorūq; & patrum & conciliorum assertis nō satisfaciatur, profectò planissimum est. Nam, ut ait Sanct. Th. nihil aliud sacramento isti tribuit, quam quod sit signum applicatæ fidei, quod profectò nec Lutherani negant. Cum ergo ecclesia contra illos sancierit sacramenta cōferre gratiam, aliud quidpiam altius sensit, nempe verè & proprie esse causam, & non præcisè Deum ex pacto illam absq; vilo instrumento producere. Enimvero quod hoc nō sit, sacramentum causam esse gratiæ, profectò confessio est quorundam ipsorum, qui opinionem sustinent. Duran. namq; acutè hoc agnouit, & ideo dixit q; nemo vsq; ad Magistrum Sentent. dixit sacramentum esse causam gratiæ, quod quam sit veritati etiam sacri euangelij contrarium iam proximè monstrauimus. Et Gabri. in. 4. dist. 1. q. 1. adeo idem plane faretur, ut quo sacramentum sustineat nihil efficientiæ habere circa gratiam, neq; in ratione instrumenti, subsequenter cum suo Aliaco id ipsum de omnibus causis naturalibus adstruat. Ait siquidem nec solem illuminare, nec ignē calefacere, sed Deum solum ad eorum presentiam. Vide quomodo isti vniuersum rerum naturalium ordinem evertat, ludibrioq; exponant. Profectò frustra, ut omnium est philosophorum confessio, Deus fecisset & celos, & elementa & omnes secundas causas, si eas reliquisset ociosas, & nō potius ad agendum aptas instituisset. Quocirca Commentator. 9. Metaphy. cōment. 7. huius opinionis patronos: (nā fuit antiquorū delirium) nō arbitrabatur cerebrū habere ad philosophiā idoneū. Et. 2. Senten. dist. 1. artic. 4. D. Tho. stultitiam potius quam opinionem censet. Nam ut alia omitta faciamus argumenta, ex hac opinione sit planè consequens non constare nobis solem esse lucidum, aut ignē calidū. Etenim si nec ille illuminat, nec hic calfacit, quomodo eorum natura à nobis percipietur? Mox cōsequitur hominem

Lutherani.

Durandus.

Gabriel.

Commentator.

minem esse causam creationis animæ rationalis, quandoquidem ad eius presentiam Deus illam producit. Ac deniq; terriò pari leuitate deberent isti concedere intellectum nostrum aut voluntatem nullum actum producere, sed Deum ad eius presentiam. Ac subinde nec dum bonū volumus, nobis apponeretur ad meritū, nec dum mala per voluntatem proponimus, aut opere exequimur, imputaretur nobis ad culpam. Imò sequeretur, quod Deus ad presentiam voluntatis nostræ produceret odium sui ipsius. At superuacaneum est de hoc quenquam sollicitū esse, satis enim superq; cum istis. 2. Physic. digladiati sumus. Scotus autē licet non verbis, re tamen negat sacramenta esse causam gratiæ. Ait quippe ob id dū taxat dici eius causam quodam modo actiua & instrumentale gratiæ, quod eorum susceptio est dispositio ad gratiæ infusionē necessitans, non quidem per formam intrinsecā, nec per dispositionem, sed per assistentiam Dei causantis illum effectum. At profectò modus iste loquendi nō altius eleuat sacramentum, quam ut sit merum signum: & quod Doctores citati aiunt, causa sine qua non. Quoniā hoc pacto nil aliud facit sacramentum quam Dei assistentiam per certitudinem significare. Causa autem sine qua non, ut 2. Physic. disputabamus, nisi ad aliquod quatuor causarum genus reducatur: videlicet, nisi moueat, aut effectū recipiat, aut forma sit, aut finis, nullatenus: nisi per abusum, est causa, aut forsan per accidens, veluti si citharædus ædificet. Isti autem nullam sacramento efficientiam tribuunt, sed soli Deo: perinde ac dū dā mō cum malefico paciscitur, ut quoties certa protulerit verba, ipse quippiam faciat miraculo simile. Tunc enim verba illa malefici nō sunt causa, sed signum. Dicere autem quod sacramentum nihil efficiendo sit causa: abusus loquendi est. Neque verò exemplum quod de motu, Scotus subiūgit: videlicet, quod licet sit causa respectu termini, tamen nullā habet actionem ad illum efficiendum, vlla est extra nos exceptio. Quoniam motus, si passiuè accipitur, non est causa, sed acquisitio termini: cal fieri enim est calorem recipere. Neq; verò si accipitur acti-

Scotus impugnat.

Causa sine qua non.

uè proprie est causa, sed ipsissima actio. Sunt enim tria & re & nomine distincta: nempe, causa, actio, & effectus. De merito autem, quod etiam asserit esse causam præmij, & tamen nō causare actiue: illico dicemus. Ex his sit consequens responsa, quæ Scotus ad Magistrum & ad Aug. comminiscitur: nihil ad re facere. Tribuit Magister sacramento duo: scilicet, q; sit signum gratiæ, cuius similitudinem gerit, & causa existit. Et respondet, Scotus, quod causam existere nihil aliud est, quam signum esse efficax: & non ait efficax, hoc est efficiens, sed certò significans actionem Dei: cum tamen Magist. hoc in priori membro intellexerat. Ait item Aug. Quæ est ista virtus aquæ, quæ corpus tangit, & cor abluit? Et respondet Scot. quod virtus illa nihil aliud est, quā veritas significandi. Et ad discrimē, quod ex Doctoribus sanctis Magist. collegit inter sacramenta veteris legis: & nostra: nempe, q; illa nō cōferrent gratiā, nostra verò cōferunt, Respondet, discrimen nō esse vniuersale, sed intelligi de aliquibus antiquis: nempe, de ceremonijs. Cum tamē patres generaliter discrimen statuerint. Quare nec circumcisio, (ut Scot. arbitrat) qd inferius patebit, illam cōferebat. Sed hoc tñ in Docto, subtili magis minor, q; ut fateri caueat sacramentū esse instrumentū efficiendæ gratiæ, negat instrumentū naturale actiuū esse. Imò ait calorem, quē ignis in aquā inducit, nō effectiue expellere inde frigus, sed formaliter: quia sunt formæ sibi inuicem repugnantes. At verò maior repugnantia in dictis est, q; expellat & nō actiue, cū expellere actionem per se sonet. Imò verò cum agens secundum Philosophum non agat nisi per contactum, nisi calor virtus esset ignis, per quam frigus superaret, nunquam illud expelleret. Quapropter licet omnes formæ contrariæ sint in eodem subiecto incompatibiles, non tamē se mutuo pellunt, quatenus forme, sed quatenus actiue & passiuæ. Albedo enim, quia nō est actiua qualitas, nunquam nigredinem expelleret, nisi ratione qualitatum primarum, quæ sunt actiue. Quia verò ait, q; cū ad presentiam vnius corporis, aliud eodem loco pellitur, intras nō expellit aliud, nisi in genere causæ formalis. At verò

Responsa Scoti in fine.

Comen. 3. c.

verò quis neget, cum ego moueor motu meo interfecare aere. *Secunda opi.* Illa ergo opinione dimissa, in cuius confutatione longiusculè digressi sumus, secundus modus est, sacramenta esse causam gratiæ, nō quod illam attingant, sed quod subiectum disponant producendo aliam formam: nempe, characterem in illis tribus sacramentis, quæ ipsum imprimunt, ut sunt baptismus, confirmatio & ordo: cetera verò producant, ut aiunt, ornatum quē consequitur gratia. Hanc opinionem primus eorum, quos viderim, docuit Alex. alen. p. 4. q. 8. memb. 3. ar. 5. & expressius. q. 19. memb. 2. quem subinde secutus est D. Tho. in 4. d. 1. q. 1. art. 4. quā cum priscā refert & de veri. q. 27. ar. 4. ad 3. Permanet autē apud Capreolum d. 1. q. 1. & apud Palud. eadē di. & quæst. & penes Thomistas alios præter Caietanum. Isti autem præter auctoritatem, quam existimant esse sancti Thome, hæc se ratione communiunt, quod ista via sic fieri censent sacramenta esse causam gratiæ, ut simul concedere caueant, eam qualitatem ab illis creari. Et utitur exemplo generationis hominum. Pater namque animam quidem prolis non gignit: ut pote quæ diuinitus creatur: disponit tamen ac præparat materiam, in quam inducatur: id ergo sacramentalis actio secundum istos facit respectu gratiæ. *Impugnatio secundæ opi.* At verò opinio hæc paulo quā præcedens tolerabilior est. In primis enim constantissimum est D. Tho. nequam in illa, ut isti putant, perdurasse. Nam aliās proculdubio eam hoc loco iterato affirmaret, cum tamen id non fecerit, sed asseruerit sacramenta gratiam absque villo intermedio efficere. Accedit quod duas quæstiones in præsentiarum distinxit: priorem scilicet hanc, ubi constituit sacramenta conferre gratiam, qua efficiuntur participes nature diuinæ ac subinde grati Deo: & posteriorem quæ subsequitur ubi idē de characterē adiecit, & tamen si character esset dispositio gratiæ, de illo sermonē præmisisset. Sed ratione arguitur, Character tam spirituale accidens est, quā gratia, idemq; diuinitus impressum: ergo si hac de causa sacramentum non potest gratiā conferre, eadem profectō nec characterem imprimere. Idemq; argumentum de quacūq; alia dispositione mili-

tat, quam finxeris esse præuiam: vel ad gratiam vel ad characterem. *2. Ratio.* Secundo character, ut quæstione proxima videbimus, forsan non est qualitas ab anima distincta: & quanuis sit, non tamē est sic dispositio gratiæ ut sint in eodē subiecto. Imo quanuis gratia ut Doctor sancti. 12. q. 111. ar. 4. docet, sit in essentia animæ, tamen character non est nisi in intellectu. *3. Ratio.* Vnde aliud argumentum colligitur: nempe, quod sicut potentiæ fluunt ex animæ essentia: sic character consequitur gratiam: licet dū obex opponitur, sine illa imprimatur, ut distin. sequenti explicabitur. Est enim potestas colēdi Christianam fidem, ad quam homo per gratiam baptismatis adstringitur: id autē quod posterius est, minime ad id præparat, quod prius infunditur. Quare sacramentum non potest ad gratiam disponere, characterē ante gignendo. Dicitur autē character quodāmodo dispositio ad gratiam, eod quod ad vsum gratiæ: nempe, ad culturā fidei requiritur character. *Contra omni.* Sed id quod de ornatu fingitur multo est minoris probabilitatis. Est enim absque vlla necessitate re superuacaneam multiplicare: quod. 1. Physi. Arist. antiquis vicio apponit. Ecquis enim credat sacramentum penitentiæ aut Eucharistiæ, ob id quod characterem non imprimit: ornatum impingere qui gratiæ in anima antecedit? Cum gratia per se sit ipsissimum animæ ornatum & decus. Et secundo id confirmatur. Cum quis numine adiutus sese ad Deum per contritionem vertit, tūc Dei gratiam absque villo præuiō ornatu recipit: ergo & dum per sacramentum penitentiæ in eandem gratiam reuocatur. Frustra ergo nonnulli discipuli D. Tho. ista se opinione contorquent. Plurima namque eorum quæ super Magistrum Sententiarum, quasi aliena congerens, commentatus est, post maturius digesta collimauit in summa. *Per sententia.* Est ergo tertia opinio, ut arbitror, tum omnium sanctorū patrum, tum adeo D. Tho. quā si posteri dextere voluissent intelligere, absque vlla, ut reor, renitentiā amplexati fuissent. Igitur rei veritas est, sacramenta eo sensu conferre gratiam, quo hominem absque vlla intermedia dispositione Deo gratū acceptūq; faciunt: pro eo quod vel viuū

mem

membrum Christi atq; adeo Dei filium constituunt dum primam gratiam conferunt, vel dum illam augent ipsum arctiori amicitia cū Deo semper conglutināt. Et quoniam potissimū argumentū, quod contrarios autores ab hac veritate alienat, est, quod inde consequi censent creaturam creare, animaduertendū est, quod ad hoc ut homo sit Deo gratus quātum ad rei naturam attinet, nihil refert id per gratiā fieri quæ sit distincta qualitas, aut absque villo, quod in nobis sit, tali accideret. Nam Deo quempiam esse gratū, nihil aliud est quā ab ipso esse dilectū atq; ad coelestem felicitatē acceptum. Et inter homines ego nō sum amico meo gratus, per aliquam, quæ in me sit, qualitatem, sed quia ab illo diligor, ac subinde obiectum sum dilectionis suæ, quā me profectū pariter ergo fieri possit inter nos & Deum: scilicet, ut ipse per suum amorē ut rei veritas est, me diligeret, & ego ipsum per meū, absque alia qualitate à qua denominarer gratus. At verò, quoniam Deus eū quem diligit, participem cōfortemq; ut ait Petrus, facit suę nature, confert illi formam illam, quā ad esse diuinū eleuatur. Tamen si Scot. quod non est præsentis speculationis, aliam qualitatem, quæ sit gratia præter charitatē nō agnoscat, cum tamen distinctissimæ sint res (licet connexæ) quod ego Deum diligā, & quod dicor ab illo dilectus. *Sensus sensus* Igitur qui sanē intelligere cupit, quo modo sacramenta gratiā conferant, id primū cōstituatur oportet, fingendo nullam eiusmodi qualitatem esse necessariam. Nam profectō patres nunquam de illa disputare cogitarūt, imō res est nō adeo antiqua. Enim uerò in cōcilio Vienenfi, ppter paruulos ante vsum rationis sacro fonte intinctos sanxerūt, ut probabilius: & nuper in Tridentino ut certi, qualitates illasque sunt gratia & virtutes, baptizatis infundi, sed hoc tantū à tempore apostolorum docti, docereq; post modum posteros cōtendebant, quod sacramenta nouę legis in hoc sensu gratiam cōferrent, quod homines facerent Dei amicos siue per qualitatem id fiat, siue sine illa, ut inter homines accidit. Quare San. Tho. illius hūc qualitatis nō meminit. Hoc ergo modo primū constituamus, sacramenta euan-

gelica gratiam conferre, & deinde ad argumentum respondebimus de illa qualitate, qualem sacramenta videntur creare. *Primum argum.* Arguitur ergo sic primò. Per sacramenta euangelica comunicatur nobis virtus passionis Christi, eod quod ex eius latere pendens in cruce efflueret, quod Moysaieis non cōueniebat: virtus autem passionis est, nos membra Christi efficere, ut in baptismo per quē in Christo cōplantamur, & tāquam eius membra nos vegetare, atq; adeo facere ut tanquam filij coheredes Christi diligamur à Deo: hoc autem est Deo nos facere gratos. Et enim uti omnes ob id in Adam peccauimus, *simile.* quod in ipso veluti in seminario totum genus humanū cōtinebatur, ideoq; eius volūtas fuit, ut nostra, reputata, ac subinde & nobis imputata: sic quotquot in Christo per baptismū renascimur in ipsosum? Deo grati. Sicut enim ille cū tota sua posteritate inuisus fuit Deo: ita & Christus cū sua sobole eidem cōplacuit. Quam quidem vocem propterea pater protulit in baptismo Christi, ut per idē sacramentum denotaret nos incorporari Christo, ac perinde fieri illi gratos. *Secundum argum.* Quod si quis inde negauerit consequi sacramentam esse causam gratiæ, secundo explicando etiam num argumēti vim arguitur. Hæc causalis est vera: quia homo baptizatur, virtute operis fit Deo gratus, & qui alia sacramenta recipit fit gratior ergo sacramenta sunt causa gratiæ. Tam vera enim est ista. Quia hic baptizatur fit filius Dei, atq; adeo ei dilectus: quā ista, Quia Philippus à Carolo genitus est, fit ei filius, à quo subinde diligitur: quare sicut generatio carnalis est causa dilectionis paternæ, sic & baptismus est causa diuinæ gratiæ. Et hoc est quod patres iuxta testimonia sacra nos docuerūt. Nā disputare de illa qualitate, nihil ad hanc theologiā referebat. *Argumentum.* Quod si arguas de circūcisione pariter causalishoc verē enūciabatur. Quia hic circūciditur fit gratus Deo: & tamen in subsequenti- bus negabimus circūcisionem contulisse gratiā, ergo veritas huius causalis ad id non sufficit. Respondetur negata illa priori præmissa. Haud enim quia paruulus circūcidebatur, fiebat Deo gratus: quippe cum circūcisio non fuerit instrumentum

strumentum, ut diximus, passionis Christi, sed quia applicabatur ei fides per circumcisionem, quæ erat signum eiusdem passionis. Sed antequam argumentorum series longius procedat, arguitur contra. Iam constitutum est ab ecclesia hominem non fieri gratum nisi per qualitatem ei inherentem: ergo si sacramentum est causa faciendi hominem gratum, est subinde causa eiusdem qualitatis: illa autem non educitur de potentia materie, ut calor: sed est spiritualis supraque naturaliter per creationem producta: ergo si sacramentum est causa illius: sic ut sacramentum verè creet, quod omnes & D. Thom. omnibus creaturis convenire negat, etiã in ratione instrumenti. Hoc argumentum est, quod esse causam negocium nobis faciat. Ad quod docti moraliter respondēt, sacramentum non esse causam gratiæ ad modum causarum naturæ, ut ignis est causa caloris illum attingendo, hoc est producendo, sed per modum causæ moralis: quia Deum movet, ut illam qualitatem producat: veluti qui alium prece aut precio aut donis movet ad aliquod conferendum beneficiū. Que quidem sententia partim, scilicet tantum in hoc scilicet, quod ait non omnino accidere in sacramentis ut in causis naturalibus, sed quodam modo movet Deū. Quod autem id faciant ad modum causarum moralium, minime rei consonat. Neque verò D. Tho. aut illius sanctorum patrum talē vniquā similitudinē agnuit. Causa namque moralis non est instrumentum illius, qui movetur ad principalem effectum, sed alterius, qui movet ipsum. Preces enim aut precium, aut consiliū vel metus quibus Petrus movet Paulum ad aliquod beneficium conferendum, aut ad aliquid operandum, non sunt instrumenta Pauli, quibus beneficium conferat: quia nec sunt eius effectus, sed sunt instrumenta Petri. In sacramentis verò contrarium accidit. Non enim Deum movent ad conferendam, concrendamque gratiā, quasi prius natura moventia, quam ipse, sed sunt instrumenta eius instituta motuque ab ipso, quibus gratiam facit hominem concrendam illam qualitatem, quæ est gratia. Sicut enim ignis per calorem operatur, & artifex per instrumenta, sic Deus per sacramenta, dando illis virtutem agendi operum.

ratur gratiam. Quare in hoc potius similitudinem præ se ferunt causarum naturalium. Ait quippe D. Tho. ut paulo inferius art. 5. videbimus, gratiam à Deo derivari in homines per humanitatem Christi tanquam per instrumentum coniunctum, & per sacramenta tanquam per instrumenta separata. Atque ex hoc elicitur tertium argumentum ad principalem conclusionem. Christus per suam humanitatem, quam in cruce obtulit, fuit nobis causa gratiæ, tanquam per instrumentum coniunctum, idque tripliciter, ut illic ait D. Tho. scilicet, satisfactorie offerendo illam in precium redemptionis, & meritorie, quia erat infinite gratus Deo: & tertio effectivè qui est tertius distinctus modus (ut 3. par. q. 49. art. 1. explicatissime ait autor ipse) in quantum caro Christi erat instrumentum divinitatis quod. q. 5. art. 3. iterum contra Duran. & Scot. repetendum nobis est. Ita que sicut illa voce, Lazare veni foras, instrumentum fuit suscitandi mortuum: & talis digitorum sanabat oculos, sua denique humanitate faciebat miracula. Et quod ad rem maxime facit, verbo illo Matthei. 9. Remittuntur tibi peccata tua: remissionis gratia Paralytico largitus est, ita per eandem humanitatem fuit nobis efficiens causa gratiæ, ergo cum sacramenta ab eadem passione effluerint, ipsis ceu instrumentis separatis virtutem ad reddendos nos Deo gratos. Nisi quod passio fuit causa universalis gratiæ quantum ad sufficientiam: sacramentum verò est, per quod nobis eadem applicatur quantum ad efficaciam: videlicet, ad aliquam eiusdem gratiæ gradum adipiscendum. Et quarto ad idem arguitur. Sicuti Apocalyp. 5. ait Ios. quod lauit nos Christus à peccatis nostris in sanguine suo, & de martyribus capi. 7. quod lauerunt stolas in sanguine agni: & Paulus 1. Corinti. 1. sanguis Christi emundat nos ab omni delicto, sic & ad Ephes. 5. ad baptismum alludens ait mundans eam (scilicet ecclesiam) lavacro aque in verbo vite: ergo Christus sicut sanguine suo tanquam instrumento coniuncto, ita baptismus suo tanquam instrumento separato facit nos Deo gratos, quod quidem similitudinem potius naturalis instrumenti, quam causarum moralium gerit. Fateor equidè quatenus meritorie Christus per passio-

passione nobis fuit gratiæ causa, similitudinem habuisse nostrorum moralium meritorum attamen sacramenta fluxerunt inde etiã quatenus fuit causa efficiens. Item ministros sacramentorum non nihil moralis similitudinis habere fateor cum ministris principum, quibus facultas conferendi negociam aliquod transigendi: sed tamen ut quæstio. sequent. de charactere videbimus, virtute characteris sacerdotalis aliquid altius habent. Igitur ad argumentum de creatione aliter hic Caietan. respondet, negando scilicet sacramentum creare illam qualitatem, quæ est gratia, ideo quod illa, cum sit accidens, non producit, sed coproducit ad productionem hominis grati: quare non fit ex nihilo atque adeo non creatur, sed concreatur. Et pari ratione eadem gratia per peccatum non annihilatur, quia cum per se non desinat esse, sed ad delitionem hominis grati, non vertitur in nihilum. Et videtur esse responsio. S. Tho. 1. 2. q. 110. art. 2. ad 3. ubi ait quod accidentia non producantur, sed coproducantur ad esse subiecti, eorum enim est produci, quorum est esse, accidens autem, ut habetur 2. Metaphys. non est esse, sed inesse. Ex hac autem responsione subsequi videtur, quod licet sacramentum illam qualitatem non creet, concreat tamen faciendū hominem gratum. Ex quo rursum aliqui ex nostris inferunt non esse inconueniens, quod creatura aliqua creet in subiecto, licet illud non possit extra subiectum. Quod profecto ego nequaquam concederem. Nam creare aliquid in subiecto, est ipsum producere non educendo de potentia subiecti, quod esset producere ex nihilo perinde ac si fieret extra subiectum. At verò ut postremum hic verbum addamus, quantumvis verum sit qualitatem illam non creari à Deo sed concreari ab ipso (ut ibidem ait S. Tho. dum per ipsum sit homo gratus, non tamen ita facile concederem concreari à sacramento: neque id unquam dixit S. Tho. licet instrumentaliter concurrat ad constituendum hominem gratum. Nam quando accidens educitur de potentia subiecti, quæcunque causa producens subiectum coproducit accidens: ut sol generans plantam, congenerat eius accidentia: at tamen cum illa qualitas non educatur de

potentia subiecti, sed sit supranaturalis producta per concreationem à Deo, illa qualitatis productio non immediate attingitur à sacramento, & ideo diximus non habere omnino similitudinem causæ naturalis. Dicamus ergo in summa, ut hic tandem insinuat Caietan. quod sacramentum est instrumentum Dei ad hoc immediate attingens ut faciat hominem gratum, quod est esse causam gratiæ formaliter abstrahendo à qualitate, sicut inter homines, qui facit duos amicos, est causa amicitie illorum, sed quia apud Deum non necitur amicitia, nisi per eiusmodi qualitatem, idem sacramentum est consecutiue causa mediata, quod Deus faciendo hominem gratum concreet illam. Et hoc arbitror adeo esse planum, ut ægerrius possit impugnari. Suppeditat namque natura nobis aliquod exemplum: homo enim neque animam gignit, neque concreat, sed creatur à Deo, verisimè tamen gignit hominem, eo quod est causa coniunctionis animæ cum corpore. Pariter ergo sacramentum est instrumentum immediatum faciendi hominem Deo gratum, consecutiue autem & mediata faciendi, ut Deus concreet illam: qualitatem quæ virtute sacramenti informat hominem. Quantumvis sit discrimen, quod anima cum sit substantia per se existens, creatur, gratia verò, quia est accidens, concreatur. Quinto ad principalem conclusionem arguitur. Fac aliquot seculis contigisse amicitiam conglutinari inter homines & Deum absque aliqua qualitate, ut sit inter homines, profecto nulla existeret difficultas in intelligendo, quomodo sacramentum esset causa gratiæ. Igitur si post modum institueret, ut cuiusque amico infunderet illam qualitatem nihilominus intelligitur esse causa eiusdem gratiæ & consecutiue illius qualitatibus. Sexto ad eandem principalem conclusionem arguitur. Gratia est causa gloriæ non autem ex sua ipsius natura, quatenus qualitas est, sed ex institutione diuina, neque verò tantum causa sine qua non, sed verè causa, ut cuique illa haberi Deus conferat gloriam: pari ergo modo & sacramenta sunt causa sanctificandi hominem, quod fit per infusionem eiusdem gratiæ. Præterea & septimo, argumentum de merito.

Responsio Cai.

S. Thom.

Creaturam creare in subiecto reprobatur.

Sententia doctorum.

Resolutio totius materiae.

Simile ex naturalibus.

Quinto argumentum.

Sextum.

Septimum argumentum de merito.

meriti, quod Scotus putat nobis refragari, potius suffragatur. Ait quippe meritum esse causam premij, & tamen non habere causalitatem eius actiuam. Et Caiet. negat antecedens. Nam meritum, inquit, est a merente, premium autem a premiante. Gratiam enim & gloriam dabit Dominus. Ego vero illud lubens concedere antecedens, negarem tamen non habere causalitatem respectu premij. Equis enim neget operas mercenarij causam esse mercedis? Nam & si soluens illam sit proxima eius causa, nihilominus mouetur ab opere mercenarij, ut illam repadat. Et sic Deus profecto merita nostra, que ab eius gratia dimanant, in causam sui gloriosi premij affert. Esuriui & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Ideo venite, &c. percipite regnum: sic ergo quia iste baptizatus est, fit Deo gratus perinde ac si nulla opus esset qualitate, quae est gratia: in quo sensu verissimum est esse causam gratiae. Quocirca Scotus concedens sacramentum causam gratiae, veluti meritum est causa premij, negare non debuit esse veram causam. *Obiectum argumentum.* Obiectum arguitur, quod sacramentum superius & ineffabili modo gratum Deo efficiat hominem. Verba sacramentalia, Hoc est corpus meum, modo ineffabili sunt causa instrumentalis transsubstantiationis panis in corpus. Neque videre mihi videtur hoc Scotus loco citato negauerit. Sunt namque, ut omnes fatentur, verba practica, id est, quod significant efficientia. Sicut enim Christus illis verbis consecrauit: sic & eisdem tamquam eis, in quibus sua inest virtus, nobis contulit ut consecraremus, quare multo efficacius, quam ignis aerem in flammam, transformat totam substantiam panis in corpus. Neque ulla (ut Scot. credit) illic accedit annihilatio, vel creatio: sed transsubstantiatio huius in hoc: quae ultimo instanti prolutionis perficitur. Id quod in materia eucharistiae apertius fiet: ergo eadem ratione Deus & dare potuit, & vere sua institutione sacramentis vim dedit organicam sanctificandi hominem, quod est ipsum facere Deo gratum.

De virtute sacramenti. Alteram argumentorum phalangem aduersus D. Tho. obmoliuntur, arbitratum ita sacramentis virtute adscriptis

se, ac si sit distincta qualitas perinde sacramento inherens inest atque albor papyro, ut est videre apud Scotum, Duran. & alios. At vero ar. 4. ubi de hac virtute D. Tho. ex professo disputat: vim eorundem argumentorum facillime diluimus: nimirum demonstrantes. S. Doctorem nunquam eiusmodi virtutem eo modo, quo isti ei imponunt, excogitasse. Sed satis est res & verba ad illud officium Deum instituisse, & per eius ministrum ad eandem effectum applicari. Itaque ut vno exemplo cuncta deprehendas, virtus aquae baptismalis non est nisi motus eius: scilicet, ablutio corporalis facta sub sacra verborum forma ad abluendam animam. Et pariter de vnctione olei in confirmatione, & extrema vnctione sentiendum. Sed arguit nihilominus Scotus sic in contrarium. Instrumentum non fit aptum ad opus per usum, sed prius debet habere formam, quae agat: serra namque, nisi prius habeat dentes, non potest allumi in usum serrandi: pari ergo modo si sacramenta sunt instrumenta & causa gratiae, debent prius habere virtutem: quam tamen D. Tho. alsi gnare nequit. Respondetur quod aqua baptismi per hoc quod natura sua abluendis corporibus apta est, fit idonea, quae ad similem spiritualem usum animae diuinitus assumatur. Atque hoc insinuat Aug. cum ait. Quae est ista virtus aquae, quae corpus tangit & cor abluat? Veruntamen per hoc responsum non vsquequaque vis argumenti enervatur. Respondendum quippe restat, quando sacramentum gratiam conferat. Nam toto tempore prolutionis verborum id facere nequit, eo quod gratia, cum res sit indiuisibilis, in vno temporis momento producit. Si dicas illam produci in instanti postremo, iam tunc verba elapsa sunt, quae ideo nihil tunc operantur. Ad hoc autem, licet forsitan viro liber modo dicas, eodem recidat, considerari tamen respondetur verba simul cum ablutione toto tempore prolutionis illam conferre: quandoquidem non diximus sacramentum illam qualitatem immediate attingere, sed hominem facere gratum: id autem fit per totam actionem sacramenti. Quare concedimus quodam modo illam qualitatem fieri antequam sit. Hoc est sacramentum antea applicari

applicari cuius virtute sit. Si autem actionem Dei consideres, in postremo verbo rû prolato infunditur. *Admonitio* Ut ergo dictorum summam colligamus. Sacramentum per se (quod aiunt) ex opere operato hoc est ratione ipsius operis, homini applicati confert gratiam, quae dicitur sacramentalis, praeter illam quae merito suscipiendis vel ministrantibus sacramentum donatur. Itaque si duo aequali prorsus animi motu baptismum fiant, sed alter, quia non habuit copiam non suscepit, alter vero suscepit, hic assequetur aliquem gradum gratiae, quo ille orbatur. Vnde in materia eucharistiae admonendi maxime sunt sacerdotes, ut nisi euides in infirmo impedimentum demonstraretur, non cessent eucharistia illi porrigere. Putat enim idiotarum idem esse adorare, & suscipere: quod est erroneum, nisi quantum ad precepti impletionem. Nam qui non suscipit, licet iusta id fiat de causa, sacramentali gratia non donatur. Hoc quippe sonat verbum, ex opere operato, quod est dicere, ratione realis applicationis sacramenti. Aliorum enim tendunt verba Augusti. crede & manducaisti: ut illic explicabitur. *Corollarium* Sequitur secundo, nonnunquam ex sola vi sacramenti infundi gratiam, quae sine eius applicatione nulla infunderetur: ut liquido in puerorum baptismo constat ante usum rationis. Quinimo & adultos, dum attriti accedunt ad sacramenta, eo scilicet animi motu, qui ad obtinendam gratiam non sufficit, disputamus infra gratia virtute sacramentorum suffundi. Sunt enim medicinae per se salutem conferentes, nisi obiectum inueniant. Sed de his, suis singulorum locis explicatio: adhibebitur elucidatio.

Primum argumentum S. Thom. Primum argumentum S. Th. est. Signum & causa non videntur in idem concidere, nam esse signum, proprie conuenit effectui respectu causae: sacramenta sunt signa: ergo non sunt causae. Responso est, quod causa principalis non est signum effectus: ut ignis nec est summi signum, nec caloris: licet calor esset occultus: sed e conuerso effectus est signum causae. Causa vero instrumentalis, quando est manifesta, cum ipsa sit quodam modo effectus, eo quod mouetur a principali agere, dici potest signum occultum effectus. Et ideo sacramenta euangelica sunt simul

& signum & causa gratiae. Ex quo infertur ea de nostra sacramenta, perfecte habere rationem sacramenti. Non dicit, verum, quoniam aliqua ex antiquis verissimè quoque erant sacramenta, ut nostra: ut quaestio. 60. art. 2. ad 2. expresse falsus est D. Th. sed nostra sunt perfecta propter efficaciam quam habent gratiae. Nam veritas sacramenti in eo seruatur, quod sit sacra rei signum, ut illic expostum est. Perfectio vero in hoc quod sit eiusdem sacrae rei causa. *Alia est veritas sacramenti, alia est ratio perfectio.* Secundum argumentum est. Corporale non potest agere in re spirituale, cum corporalis actio sit extensa, subiectum vero spirituale, indiuisibile. Quare, ut. 12. super Genesiam literam ait Aug. agens honorabilius est patientem autem hominis est subiectum gratiae: sacramenta vero sunt corporalia. Responso est, quod cum duplex sit actio instrumenti, altera scilicet propria, ut quae ei secundum propriam formam conuenit, ut securi scindere, altera vero quae recipit ex principali agente, ut facere lectum, in quantum est artis instrumentum, tamen nequit instrumentale actionem perficere, nisi exercendo propriam. Securis enim scindendo facit lectum. Parimodo propria actio aquae est abluere corpus: per virtutem autem Dei eleuatur, ut abluendo corpus animam emundet. Et hoc est quod ait Aug. Quae est ista virtus aquae, quae corpus tangit, & cor abluat? Cum ergo hic audis duas instrumenti actiones: videlicet, propriam & quam recipit ab artifice, ne intelligas, priori actione posse per se moueri securim sine aliquo mouente. Sed hoc tantum quod forma securis in differens est ad faciendum lectum vel arcem vel aliud quoduis artificiatum, sed tantum est illi proprium scindere. Quod autem scindat sic vel sic, hoc recipit ab arte. Itaque non tantum sunt duae actiones, quam duae rationes eiusdem actionis: & prior est materialis, & quam recipit ab artifice, est formalis prior determinans. Et pariter in sacramento, tactus aquae est sicut materialis actio, fieri autem ad abluendum animam, est sicut formalis ratio determinans illum ad tale effectum. Hoc autem arti. 4. explicatius differendum est. *Scot. arguit.* Arguit autem Scot. in 4. d. 1. q. 5. hoc non esse possibile in sacramentis, ut actio corporalis & spiritualis una concurrant: quoniam actio corporalis sacramenti indiget temporis successu: virtus autem

tem Dei est infinita quæ agit in instanti. Respondetur autem quod quemadmodum in causis naturalibus Deus vitur exli motu ad producendos effectus, sic vitur actione successiva sacramenti ad producendam gratiam, hoc est ad faciendum hominem sibi gratum: licet id non perficiat usq; ad finem prolationis verborum. *Tertium argumentum est. Illud quod est proprium Dei non debet creaturæ attribui: gratiam autem largiri est proprius effectus Dei. Respondet ad minorem, quod efficere gratiam seu causam principalem est proprium Dei quod nemini participatur: efficere autem tantum instrumentum potest ipse creaturæ impartiri: eo scilicet modo qui explicatus est.*

Tertium argumentum S. Thom.

ARTICVLVS II.

Utrum gratia sacramentalis addat supra gratiam virtutum & donorum.

CIRCA titulum questionis notandum quod gratia communiter dicta, est gratia gratum faciens nude considerata: ea scilicet præcisa ratione, qua facit hominem Deo gratum: cum qua simul infunduntur virtutes & dona in potentijs. Gratia vero sacramentalis dicit eandem gratiam gratum facientem in ordine ad effectum peculiare sacramentis: qui est vel regeneratio, vt in baptismo, vel alimonia spiritualis, vt in eucharistia &c. Queritur ergo utrum gratia sacramentalis alia sit ab illa virtutum & donorum, quidpiam illi addat. Et respondet D. Th. vnica conclusione bimembri. Sicut virtutes & dona addunt supra gratiam communiter dictam quandam perfectionem, determinatam ordinatam ad proprios actus potentiæ, ita gratia sacramentalis addit supra eandem gratiam communiter dictam & supra virtutes & dona quoddam diuinum auxilium ad consequendum sacramenti finem. Et per hunc modum gratia sacramentalis addit supra gratiam virtutum & donorum. *Probatur vtrique pars conclusionis. Gratia secundum se considerata vt. 2. q. 110. doctor declarat, est habitus perficiens essentiam animæ, tribuens illi*

Conclusio.

supranaturale quoddam diuinum esse iuxta illud. 2. Petri. 1. Maxima & preciosa nobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ confortes naturæ. Vnde sicut ab essentia animæ ordine naturæ fluunt eius potentie, quibus operatur, sic quando gratia infunditur, simul tanquam ab illa diffuentes infunduntur virtutes: nempe, fides, spes & charitas & alie morales, ac subinde dona spiritus sancti, quæ exsunt in potentijs, quas ad suos actus perficiunt. Quocirca gratia non est proximum principium operandi, sed efficiendi spiritualiter, & ideo non est in potentijs, sed in essentia anime, virtutes autem & dona non sunt per se gratia gratum faciens, sed eius virtutes & instrumenta ad operandum. Dicuntur tamen gratia generali nomine, quia sunt gratuita dona: atq; hoc modo dicuntur addere supra gratiam. Sacramenta vero ordinantur ad alios effectus peculiare gratiæ: vt baptismus ad regenerationem spiritualem: confirmatio ad robur spirituale, & eucharistia ad alimoniam, vt infra. q. 6. patebit: ergo gratia sacramentalis aliquid addit supra gratiam communiter dictam & supra virtutes & dona: nempe, singularia auxilia ad certos effectus. Exempla gratiæ. Dñ paruuulus ante vsum rationis, vel adultus per baptismum recipit gratiam, cuius effectus est regeneratio spiritualis, simul suffunduntur potentie virtutibus: dñ tamen postea recipit sacramentum confirmationis recipit augmentum eiusdem gratiæ ad hominem corroborandum in fide, quasi tunc perfectam ætatem spirituale recipiat. Cum autem recipit eucharistiam, augetur illi eadem gratia gratum faciens ad effectum spirituales alimonie: qui quidam effectus sunt singulares præter virtutes & dona. Itaque licet sacramenta suos omnes effectus fortiantur infundendo vel augendo gratiam gratum facientem, ordinantur tamen ad diuersos effectus gratiæ, quos proprie significant. Confirmat autem D. Th. eandem conclusionem egregie. Nā si gratia sacramentalis nihil adderet supra gratiam communiter dictam & virtutes & dona, frustra tantus sacramentorum numerus esset institutus.

Quæstio hæc celebris est inter antiquos: sunt tamen de illa opiniones duæ. Vna, q; gratia sacramentalis eadem est prorsus

Expositio articuli.

sus cum gratia communiter dicta, neque quicquam illi addit. Nam gratia, quæ infunditur in sacramentis, non est nisi gratum faciens, quæ tam per virtutum officia augetur, quam per superuenientia alia sacramenta. Quam opinionem Pet. Palud. in. 4. dist. 1. quæst. 3. ait esse communem. In cuius confirmationem adducit quinque rationes. Quare secundum hanc opinionem gratia sacramentalis solo nomine differt a gratum faciente: scilicet, quia infunditur per sacramenta. *Hæc tamen opinio sufficienter impugnatur ratione S. Thom. Nam si gratia sacramentalis nihil aliud esset prorsus, quam gratia gratum faciens nude considerata, nihil opus erat tanta sacramentorum frequentia. Sufficeret enim baptismus, quo gratia cum virtutibus infunditur. Nam dicere quod solum sunt instituta ad augmentum eiusdem gratiæ, non satisfacit: tum quod satis posset augeri exercitio virtutum, tum maxime quod ad hoc satis erat vno sacramento, quod iterum atque iterum reciperetur. Profecto si baptismi effectus non esset alius, quam infundere & augere gratiam, nulla esset causa cur non posset iterari. Sed propterea non iteratur, quod est regeneratio spiritualis, quæ non debet esse nisi vna. Et pariter posset iterari confirmatio. Cū ergo Christus septem institueret sacramenta, nouos effectus aspexit in singulis. Verbi gratia: Qui confirmatur, vngitur in fronte chrismate: qui vero in extremis vngendus est, vngitur oleo in alijs membris: si autem sacramenta non seruirent, nisi ad augendam gratiam, quid opus esset illa diuersa ceremonia? Imò quid opus esset tunc aliud sacramentum ministrari sub forma ablutionis, atq; aliud sub forma absolutionis: & aliud sub forma cibationis? Secundo arguitur. Ille qui non est confirmatus, quanuis per virtutum exercitamentum habere possit copiosiorē gratiam, quam confirmatus: nihilominus caret illo dono gratiæ, nempe robore ad ultē fidei, quod est inconfirmato. Tertiū arguitur. In statu innocentie fuisset gratia gratum faciens cum omnibus virtutibus: & tamē non fuisset gratia sacramentalis cum suis effectibus: ergo sunt quadam ratione diuerse. Quarto deniq; virtutes, quæ cum*

Pe. Paludan.

Impugnatur opinio.

gratia infunduntur, sunt connexæ: nulla enim sine alia infunditur: gratiæ autem virtutesq; sacramentales minime: quia quælibet seorsum producit. Vide quāti referat quæstionis huius solutionem perferutari. *Est ergo secunda opinio D. Tho. quod gratiæ sacramentales addunt supra gratiam communiter dictam & virtutes, auxilia quædam ad diuersos effectus. Hoc autem discipuli eius diuersimodè interpretantur. Petrus enim à Palud. loco citato, licet non adeo clare loquatur, tamen in vltimis verbis quæstionis subindicat, huiusmodi auxilia esse diuersos habitus. Itaque, vt ceter, præter gratiam & virtutes & dona in baptismo peculiaris habitus regeneratiuus infunditur, & alius in confirmatione corroboratiuus, &c. Hos verò habitus Capreolus in. 4. dist. 3. q. 3. non alios agnoscit, quam characterem in tribus sacramentis, quæ characterem imprimunt, & in ceteris ordinati. Quocirca longius à mente S. Th. hæc parte loquitur, quam Paluda. Primū q; vt in articulo præcedenti diximus, affert illa ornatus, fido est sine re, tum q; character ad aliud negotium ponitur quam sit ille, de quo in præsentiarum loquimur. Effectus enim primus ac precipuus sacramenti baptismi est hominem in nouā vitam regenerare, quod fit per gratiam. Character autē consequitur infusione fidei in intellectu, ad distinguendum christianū à ceteris infidelibus, & nunquā infunditur sine gratia. Et pariter effectus precipuus confirmationis est corroborare hominem ad profitendam fidem: character autem est signū illius roboris. *Attamen neq; opinio Paludani multo veri similior est. Primū, q; ponere alios habitus infundi per sacramenta, est res absq; necessitate multiplicare. Enimvero baptismus non per alium habitum hominem regenerat, quam per gratiam gratum facientem: neque eucharistia per alium pascit, quam per eandem. Sed sunt diuersi effectus eiusdem gratiæ. Quapropter Caietanus certius attigit veritatem, quā bene ex verbo D. Thom. colligit. Nempe quod gratia sacramentalis nihil addit supra gratiam gratum facientem & virtutes & dona, quod sit habitus, sed solū concursus actuale Dei ad singularem effectum.**

Secunda opinio D. Tho.

Paludan.

Capreol.

Contra Petrum à Palud.

Caiet.

effectum. Hoc enim sonant verba D. Th. scilicet, auxilium quoddam. Enimvero loco citato. 1.2. q. 110. ar. 2. gratiam generali nomine dictam diuidit in auxilium speciale, quod est actualis motio Dei gratuita, & gratiam gratum facientem, quæ est habitus essentia anime. Quocirca hic auxilium vocat gratiam, quam sacramentalis addit supra comunem. Vnde fit, vanum esse, querere pro quo supponat gratia sacramentalis: sunt enim qui autumat supponere pro auxilio Dei actuali: imò sunt qui dicat supponere pro Deo: quia dicunt auxilium non distingui à Deo auxiliante. Veritas autem est, quod supponit pro ipsa gratia gratum faciente sub ea conotatione, quod eius virtute Deo sacramentum recipienti ad aliquem certum effectum subsidium affert. Itaque gratia confirmationis est gratia gratum faciens, quæ tunc vel infunditur vel augetur, virtute cuius Deus auxiliatur confirmato ad confitendam publicitus fidem. Sed contra. Inde sequitur esse, vt ait Paludanus, permanentem habitum: nam manet ille habilis ad plures actus postea quocumque tempore exercendos. Negatur consequentia. Illud enim auxiliu nihil aliud est quam quod virtute gratia confirmationis Deus est noua lege paratus ad opitulandum illi in publica confessione fidei inter eius hostes: non quod sine confirmatione non possit illi auxiliari: sed quod eius virtute adhibetur noua ratio subueniendi. Pariter virtute gratia ordinis paratus est Deus opem ferre sacerdoti ad exercenda sua ministeria: & virtute gratia matrimonialis ad dignè exercendam rem uxoriæ, nisi homo eidem auxilio renitatur. Et hanc suam esse mentem aperit inferi⁹ D. Thom. quæst. 72. artic. 7. ad 3. Vbi gratiam confirmationis ait, quantum ad comunem rationem gratia, addere nihil super baptismalem, sed quæ prius inerat augetur. Addit tamen aliquid effectiuu specialis effectus: nempe, auxiliu, & per hoc specie differt ab illa. Hanc arbitror fuisse Priscorum sententiam vt Alexandri Alis. 4. part. quæst. 8. membr. 4. artic. 1. vbi ait quod gratia sacramentalis, quantum ad substantiam, eadem est, quæ gratum faciens, quam virtutes & dona subsequuntur: sed datur, quantum ad aliud

hoc est, aliud includit auxilium. Idem videtur sentire Bonauen. 4. libro. distin. 1. principali. quæstiuncu. 6. vbi ait, quod sacramentalis gratia supra gratiam virtutum addit aliquem effectum. Idemque sentit Richardus de media Villa. distin. 1. artic. 4. quæstiuncu. 4. licet parum differenter hoc explicet. Ait enim gratiam sacramentalem per se immediate ordinari ad sanandum naturam per originale culpam læsam. Et sic per baptismum remittitur originalis labes: & per confirmationem corroboratur anima: & per eucharistiam cibatur. Eadem autem dicitur gratum faciens, ea ratione qua hominem facit gratum. Virtutes autem conferuntur potentij, quibus perficiantur ad operandum.

¶ Argumentum ergo primæ opinionis ad probandum eandem esse omnino gratiam communiter dictam & sacramentalem, primum est. Gratia communiter dicta & sacramentalis non differunt, nisi si cut sanitas, quæ sit per naturam, & illa quæ sit per artem. Quoniam sacramenta sunt medicina: eadem autem sanitas est, quæ sit per naturam & quæ per artē. vt. 7. metaphy. ait Aristot. ergo eadem est gratia. Respondetur ad maiorem, quod non sic solum differunt: imò quauis per virtutes, quæ cum gratia communiter dicta infunduntur homo efficiatur habilis ad operandum, tamen gratia sacramentalis adferunt nobis auxilia contra languorem naturæ. Itaque ad eadem opera concurrunt virtutes & illa auxilia, sed tamen diuersis rationibus. Exempli gratia. Ad fidem firmiter protestandam fides ipsa concurrat: imò & fortitudo, quæ est virtus moralis: sed insuper adhibetur per confirmationem auxilium, sicuti ad rem uxoriæ dignè exercendam concurrat temperantia: sed gratia sacramentalis nouam fert opem. Alia sunt huius figura, quæ quisque potest apud Paludanu, videre & facile diluere. Contra hanc verò sententiam militare aliud videtur postremum hoc argumentum. Si gratia sacramentalis aliqua ratione à gratum faciente differt, sequitur, quod ille qui plura sacramenta recepit, & per peccatum mortale à gratia cecidit, dū postea à peccato resurgit non solum ad gratia gratum

Bonauen.

Richardus.

Argumentum primæ opinio.

Primum argumentum, s. Thom.

Secundum argumentum.

Argumentum aliud.

Sacramentum auxilia

tū facientem resurgat, verum & ad sacramentales, secundum proportionē conatus, quo resurgit: quandoquidē nō est maior ratio, vt resurgat ad vnā quam ad alias: consequens tamen videtur falsum. Sint enim, verbi gratia, Petrus qui non aliam recipit gratia quam gratū facientē in baptismo: Paulus verò fuit præterea confirmatus: sed nihilominus Petrus exercitio virtutū in gratia æquali gratū faciente existit cum Paulo: delinquant ergo ambo æquali culpa, resurgantque postea æquali conatu, tunc clarū est ad gratiam æquale gratum facientem ambo resurgere: ergo Paulus nō recuperat gratia nouam virtute confirmationis: alias illa esset auctior: quod si gratia confirmatio nis nō recuperat, cū recuperet illam quæ est gratū faciens, sit vt inter se differant. Respondetur quod licet ad gratia æquale & amicitia Dei resurgant, nihilominus Paulus recuperat illam cum auxilio speciali gratia confirmationis quo caruit Petrus. Idemque de alijs sacramentis sentiendū. ¶ Primum argumentū S. Thom. est Per gratia virtutū & donorū sufficienter anima perficitur & quantum ad eius essentia & quantum ad potentias: Gratia autē non ordinatur nisi ad animæ perfectionem: ergo gratia sacramentalis superuacanea est. Respondetur ad maiore, quod gratia virtutū & donorum sufficienter animam perficit quantum ad generale ordinem studiosè agendi: sed tamē gratia sacramentalis addit singularia auxilia Dei respectu singularium effectuum modo exposito. ¶ Secundum argumentū est. Gratia ordinatur ad compurgandū animam à peccatis, ex quibus omnis defectus inserpit, per gratiam autem virtutū & donorum sufficienter excluduntur omnia peccata nullum est enim peccatum, cui nō sit aliqua virtus contraria: gratia ergo virtutū & sacramentalis cum ad eosdē defectus tollendos referatur, eadē sunt. Responsio autē est, quod per virtutes & dona satis excluduntur peccata quantum ad præsens & futurum, vt pote per quæ obstitit tunc homo peccet. Sed tamen per sacramenta Deus fert nobis opē respectu præteritorum. Per baptismum enim remittitur nobis originale, & per confirmationem corroboratur debilitas, quā inde cō

traximus: & per poenitentiam remittuntur actualia peccata commissa: & per eucharistia cibamur ad reficiendū spiritua lem calorem, quem nobis peccata restinxerant: & per extremam vnctionem absteruntur peccatorum reliquie: per gratiam ordinis adiuuamur aduersum torporem & segnitie, vt digne administremus sacramenta: ac denique per gratiam matrimonij speciali auxilio debilitatur mala concupiscentia. ¶ Tertiū argumentum est. Omnis additio vel subtractio in formis, vt. 8. metaphy. Aristot. docuit, speciem variat. Si ergo sacramentalis gratia aliquid addit supra gratiam virtutū & donorum, æquiuocē gratia dicitur: unde fit cōsequens, vt cū definiuimus sacramenta nobis conferre gratiam, non inde certiores facti simus, quod aliqua Dei amicitia inde nobis accrescat. Est autem responsio notanda: nempe, quod gratia sacramentalis non est prorsus diuersa à gratia communiter dicta: sed habet se sicut species ad genus: gratia enim communiter dicta idem est, quod supranaturale donum, quod est commune ad gratiam gratum facientem, & ad quæcūque gratuita auxilia: gratia verò sacramentalis, vt expositum est, dicit infusionē gratia gratum facientis, vel eius augmentum cum certo auxilio: & ideo habet se sicut homo ad animal.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS III.

Verum sacramenta nouæ legis continent gratiam.

VAESTIO hæc videri legēti potest superuacanea: nam postquam definitū est sacramenta nouæ legis, gratiam conferre, inde fieri videtur consequens gratiam continere: si quidem effectus omnis in sua cōtinetur causa. Mouetur autem ad maiore explanationē. Est namque modus loquendi sumptus ex Hugone loco supra citato lib. 1. de sacram. par. 9. c. 2. dicente, quod sacramentū nouæ legis ex sanctificatione cōtinet inuisibilem aliquam & supernaturalem gratiam, quem quidem loquendi

Hugo.

modum concilium Florétinum in instru-
tione Armenorum suscepit: ubi habe-
tur, quod nostra sacramenta & continent
gratiam, & digne suscipientibus conse-
runt. Quapropter supposita distinctio
ne D. Tho. facilibus conclusionibus res-
pondet. Distinctio est. Aliquid dicitur
esse in alio multipliciter: scilicet, in loco
ut conuentus D. Stephani est Salmanti-
ca: vel in tempore, ut qui uiuimus, mo-
do sumus, ac multis alijs modis. Duo au-
tem sunt ad propositum: quare duæ sta-
tuuntur conclusiones. Prior est. Gra-
tia continetur in sacramento nouæ legis
tanquam in signo: eoq; per diuinam in-
stitutionem est signum eius certissimū.
Atque hoc pacto gratia quoque conti-
nebatur in sacramento circumcisionis ve-
teris legis: ut pote, quæ institutione di-
uina certissimum erat gratiæ signum sub
illa ceremonia collata. Quod autem res
significata contineatur in signo, quando
signum est certum, non est fictio, sed ve-
ritas. Quando enim cuiuspiam rex chro-
graphi confert, quo vel magistratū vel
aliud quodpiam beneficium pollicetur,
in illo signo beneficium illud continetur.
Cum ergo Deus sacramentum tanquam
signum instituerit, sub quo gratiam pro-
culdubio collaturus est, eadem gratia co-
tinetur in illo. Posterior conclusio. Gra-
tia continetur in sacramento nouæ legis
tanquam in causa instrumentali. Effectus
enim continetur in causa, quæ perfectè est
causa, tanquam in eius virtute unde ema-
nat: sicut arbor & seges in femine. Di-
xerim autem in causa per se: nam effectus
causæ per accidens non propriè contine-
tur in illa. Cum enim citharædus est me-
dicus, sanitas non continetur in citharæ-
do, sed in medico. Et cum foliis vineam
inuenit in fossam aurum, thesaurus ille
non continebatur in fossione illa, ut po-
te quæ ad illam effectum minimè refere-
batur. Tripliciter autem contingit effectū
contineri in causa. Vno modo tanquam
in causa vniuersali: ut filius continetur in
patre, qui est eiusdem speciei & ordinis:
& hoc pacto gratia non continetur in sa-
cramento, ut pote cum gratia sit spiritua-
lis, sacramentum vero sensibile, atque
adeo non sunt eiusdem speciei. Secundo
modo tanquam in causa æquiuoca: ut, ho-

mo continetur in Sole, qui est alterius
speciei & ordinis: nam sol & homo gene-
rant hominem. Sed neq; hoc pacto gra-
tia continetur in sacramento. Nam cau-
sa æquiuoca formam habet propriam,
permanentemq; agendi virtutem: sicut,
sol per eminentem virtutem naturalem,
quæ in ipso permanet, hæc inferiora pro-
ducit. Quo utiq; modo virtus gratiæ non
est in sacramento. Quare hoc pacto gra-
tia est in solo Deo, cuius propria virtute
& autoritate, quæ altioris ordinis est,
gratia in nos effunditur. Est ergo gratia
in sacramento nouæ legis tanquam in vir-
tute instrumentali recepta à superiori a-
gente: sicut lectus est in dolabra & in
ferra. Per virtutem enim Dei sacramen-
tum gratiam confert.

Res est plana, in qua nihil immorandū
est. Sed hoc tantum adnotandum, quod
sacramentum non per accidens est cau-
sa gratiæ, sed per se instrumentalis, ea-
demq; ex institutione diuina certissima:
quippe quæ ad illum effectum ordinatur
ut instrumentum artis, & non sicut dice-
bamus de fossione thesauri. Alias gratia
non contineretur in illis.

Primum argumentum D. Thom. est fa-
cillimum. Gratia non est in sacramento,
neque tanquam in subiecto, neque tan-
quam in vase: quia vas est locus, & gratia
cum sit spiritualis non est in loco: ergo
nullatenus est in illo. Argumentū hoc fe-
cit ad exponendum illud. Ezech. 9. Vnus
quisq; vas interfectionis habet in manu
sua, ubi vas non accipitur pro loco, sed p
instrumento interfectionis. Et hoc pacto
gratia est in sacramento, non ut in subiecto
aut in vase, si accipitur pro loco, sed si
accipitur pro instrumento. Inde autem
sumptum est, ut vas pro interfectionis
instrumento accipiat, quod gentiles in vase
propinabant reis lethale venenū. Secundo
arguitur. Sacramenta in hoc instituta
sunt, ut per illa gratia recipiatur. Gratia
autem non potest de subiecto in subie-
ctum transire: ergo si postea est in ani-
ma non erat prius in sacramento. Res-
pondetur argumento concludi, gratiam
non esse in sacramento tanquam in sub-
iecto: alioqui eadem non transiret in a-
nimam, sed quia infunditur à Deo in
animam per sacramentum, est in Deo
tanquam

tanq; in causa principali, & in sacramen-
to tanq; in instrumentali, ac demum in ani-
ma tanq; in subiecto. Tertio arguitur.
Spirituale, etiam si sit in corporali, non ta-
men continetur ab illo: ut anima non conti-
netur à corpore, sed ipsum continet: quia
ipsum conseruat. Ergo & si gratia sit in
sacramento, non continetur ab illo. Res-
pondetur quod quando spirituale per-
manenter est in alio tanq; in subiecto,
illud potius continet q; contineatur ab
illo: quando vero est in illo secundū esse
fluens, hoc est, emanat ab illo, aut sit per
illud, non inconuenienter dicitur conti-
neri in illo, tanq; in causa vel principali
vel instrumentali.

ARTICVLVS III.

Verum in sacramento sit aliqua virtus effectrix
gratiæ.

Hic quoque articulus ad
exponendum modum, quo
sacramenta gratiam conse-
rant, adhibetur. Tribus er-
go conclusionibus respon-
detur. Prima est. Illi qui ponunt sacra-
menta non esse propriæ gratiæ causam ali-
quid operadosed tanquā signum ad eu-
ius præsentiam deus illam solus opera-
tur nullam in sacramento affirmant esse
virtutem, priusquam illam solam, qua
Deus est, sacramento assistens. Illam au-
tem opinionem satis supra articulo pri-
mo reprobaram reliquimus. Secunda
conclusio. Illis, qui affirmant (ut res ha-
bet) sacramentū nouæ legis esse causam
instrumentalem gratiæ, necessarium est
simul fateri quod in illo sit quedam in-
strumentalis virtus ad eundem effectum.
Atq; hæc est assertio August. super Ioan-
nē ubi ait. Vnde tāta vis seu virtus aque,
ut corpus tangat & cor abluat? & Beda
super Lucā, Dominus, inquit, tactu suæ
mundissimæ carnis vim regeneratiuam
contulit aquis. Tertia conclusio. Virtus
principalis agentis habet permanentem &
completum esse in natura: sicut est vir-
tus Dei ad conferendam gratiam: virtus
autem instrumentalis: quæ est in sacra-
mento, habet esse incompletum & tran-
siens ex vno in aliud: scilicet, à deo in ho-

minem: velut motus est actus imperfe-
ctus, & fluxus quidam ab agente impa-
tiens. Probatur conclusio. Virtus enim
instrumentalis eandem proportionē ha-
bet ad virtutem principalis agentis, quā
habet instrumentū ad ipsum principale
agens. Instrumentum autem, ut dictum
est, non operatur nisi motum à principā
li: ergo virtus instrumenti, hoc est, sacra-
menti non est nisi motus & fluxus tran-
siens à virtute, quæ permanet in Deo ad
animam suscipientis sacramentum.

De hac virtute, ut D. Tho. docet, sunt
duæ opiniones. Prima Scoti & neoterico-
rū ferè omnium, quod in sacramento nulla
est virtus præter diuinam illic assistentē.
Sed tamen hæc opinio negat sacramenta
ad gratiam concurrere, quod iam supra
impugnatum est. Alia est. S. Tho. & anti-
quorum omnium, ut illic monstrauimus,
quod sacramenta sunt instrumenta con-
ferendæ gratiæ: ad quam fit consequens
aliquam eis in esse instrumentalem vir-
tutem à principali agente nempe à Deo
illis impressam. Quænam autem res sit
hæc virtus discipuli. S. Tho. diuerse sen-
tiūt. Sunt enim tripartiti. Paludanus in
4. dist. 1. q. 1. & Capreo. eodem loco arbi-
trantur præter motum, verbi gratia, quo
aqua baptismi abluit, inesse in ipsa &
verbis quandā qualitatem diuinitus im-
pressam, quæ sit virtus conferendæ gra-
tiæ. Nisi quod Palud. existimat illam ex
parte subiecti, & ideo arbitratū illā esse
corpoream. Capreo. verò ex parte effe-
ctus, qui spiritualis est, eam considerans,
ait esse spiritualement. Et in hoc similis lo-
quitur & veritati & dictis. S. Tho. qui in
primo argumento spiritualement eam ap-
pellat. Contra hæc autem opinionem tā
Durā. in 4. d. 1. q. 4. quā Scotus. d. eadem
q. 5. multis modis argumētantur. Primū
q; si est corporalis, non potest effectum
spiritualē, qualis est gratia, attingere. Si
verò spiritualis, nequit in subiecto cor-
porali existere. Anima enim, quia est in
toto corpore & in qualibet parte, intelli-
gitur animare corpus: habitus autē vel
actus spiritualis, cum sit impartibilis, re-
cipi in corpore quāto non intelligitur: si-
cuti neq; corporale accidēs potest spiri-
tuali subiecto inherere. Secundo, quia
qua ratio inest rebus, quæ sunt materia

E 4 sacramenti,

sacramenti, deberet inesse verbis, imò & ministro, quāquidē omnia sunt de eius essentia: vñ autem virtutē in subiectis tam diuersis collocare, dissonū rationi est. Si autē in singulis singula essent virtutes, iā nō vna virtus, sed plures essent, quā esset maxima rerum multiplicatio. Imò de verbis arguitur, q̄ cum sint entia successiua, neq; vni dictioni cōtinuetur alia, neq; verò syllabā syllaba, in qualibet deberet esse sua virtus. Quod si dicas non esse nisi in vltima: eò quod tūc confertur gratia, in contrarium facit, q̄ tota verborū forma concurrat ad gratia: quare in tota deberet esse: quod tamen difficillimū intellectu est. Nam si illa virtus est permanens, non potest rei successiue inhaerere. Si autem est fluēs, sicut oratio, tūc satis est illam virtutem esse motum aqua, & verborū, quo institutione diuina, vt inquit Aug. corpus tangitur & cor abluitur. Hæc autē atq; id genus plura argumenta Paluda. & quod suū ingeniu est Capreo, multo fusiū loco citato dissoluere cōtendit. Id autē in præsentiarū superuacaneū duxerim, eò q̄ licet posset vt cūq; dilui, arbitror tamen istā opinio nē neq; rationi neq; D. Tho. esse germanā. Est enim entitates, quas vocat, nulla cogente necessitate multiplicare. ¶ Est ergo mens D. Th. vero consonatissima: quā Caiet. loco præsentis sciēter exponit. Nepe virtutē sacramētorum nihil aliud esse, quā motū, quē recipiūt. Hoc autē multis probatur. Primò, ratione cōmuni instrumēti. Prædixerat enim D. Th. a. i. causam instrumentale non agere per virtutē suæ formæ, sed solum per motum, quo mouetur à principali agente: & hoc modo sacramentū esse causam: non ergo habet aliquā formā agendi præter naturale virtutē abluendi, sicut serra non habet nisi dētes. Vnde sicut serra mota per artē non recipit aliā virtutē fabricandi leuē, quā motū serrandi hoc vel illo modo: ita aqua baptismi nō recipit à Deo, autore gratiæ, virtutē aliā, quā motū, quo per eius ministrū ex sua ipsius institutione mouetur intētiōe faciendi hominē ei gratū. Idē hic, prout ait S. Th. Nepe, q̄ virtus instrumentalis sacramēti habet esse transiens à Deo in hominē, sicut motus, qui transit ab agente in patiens.

Alludit huc autoritas Bedæ: scilicet, q̄ dominus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuā contulit aquis. Vbi vox illa, vis, nō significat qualitatem aliquam aquæ impressam, sed tantū eius idoneitatem ad illū effectū: hoc est, quod tūc aquā Christus ad illud destinauit officiu, quæ quidē quodāmodo fuit inchoatio virtutis: ergo cum postea reuera Christus eadē aqua ad eundē effectū p̄ suū ministrū vtitur, nihil ei cōfert aliud, quā motū. ¶ Quod si cōtra arguas. Dū quis emittit sagittā secundum opinionē magis communem, & Arist. 8. phil. magis allonantē imprimitur in ea impetus, alias nequit sagitta, postquā à sagittante elongatur, moueri, cū motus ille sit violentus. Sacramentū autē videtur instrumētū separatū à Christo: nō enim est sicut manus eius, aut calamus quē solo motu moueret: ergo pari modo imprimit in eo aliquā virtutē. Respondetur autē per intētiōnē minoris. Imò hōc argumentū recludat. Cū enim artifex mouet instrumētū tactu cōiunctū, vt calamū vel ferrū, nihil aliud illē imprimit, quā motū: secus autē dū mouet instrumētū separatū, vt sagittā: respectu verò Dei omnia sunt instrumenta cōiuncta, eò potissimū q̄ Christus in quantum homo, exercet sacramētalem actionē per suū ministrum, cui ideo est instrumētum cōiunctum. ¶ Argumentorū solutionibus S. Th. veritatē apertius confirmat. Est enim primū idiplum quod Seco. & Durā. faciunt. Virtus gratiæ collatiua est spiritualis, sicut ipsa gratia: virtus autē spiritualis esse nequit in corpore, neq; tanquā ei propria: quoniā cū virtus rei profluat ex eius essentia, sicuti potētiā ab anima, non potest eandē essentia transcendere, & tamen spiritus transcendit essentia corporeā, neque sicut recepta ab alio, nā forma recipitur admodū recipiētis: quare spiritus nō est in corpore, nisi anima, quæ est in qualibet parte corporis. Respondet autē q̄ licet virtus spiritualis non possit esse in corpore per modum permanentis, potest tamen, qū est instrumētalis, esse in illo, quatenus illud corpus mouetur à substantia spirituali ad effectū spirituale. Ecce illa virtus nō est nisi motus. Et subdit exēplū aptissimū. Sicut corporalis vox

eò q̄

eò q̄ ab spiritali intellectu mouetur cū intētiōne significandi, per illū motū generat quoq; spirituale effectū in mente audientis. Idē est de musico qui fides pēnit lyre. Oportet enim meminisse illiū duplicis motus instrumēti, quē supra denotaui-mus. Quorū alter est eius proprius, alter vero artis, & prior est materialis respectu posterioris, posteriorq; prior informatus. Enimvero si quis absq; arte chordas lyre tēgat, nullā certē mulicā, sed rudes tantūmodò edet sonos, illarū proprios: dū aut per artē mouetur, recipiūt motū artis q̄ est virtus faciēdi mulicā. Idē est de calamo, si moueretur ab illo, qui scribere nescit, tantū duceret ineptas lineas per propriū motū calami: dū autē mouetur ab illo qui est scribēdi peritus, delineat clara ceteres. Pari ergo modo in sacramēto, verbi gratia, baptismi, si quis puerū ablueret nō intētiōne Christi, & motu ab illo instituto, tantū ablueret corpus motu proprio aquæ. Quādo verò aquā illā mouet intētiōne Christi, facit hominē Deo gratum. ¶ Eodem tendit solutio secundi quod est hoc. Omne quod est, reducitur ad aliquod genus entis, & ad aliquē gradum boni, virtus autem sacramēti non apparet in quo prædicamento ponatur, quia neq; est substantia, neq; qualitas &c. Neq; apparet quo gradu sit inter bona. Sunt enim tres bonorū gradus in hac vita. Infima nāq; sunt bona temporalia, vt potē quæ non sunt ad æternā felicitatē necessaria, inter quæ non annumerantur sacramenta, quippe quæ sunt de necessitate salutis. Alia sunt media, vt potētiæ naturales animæ quib; bene & male possumus operari, quibus neq; sacramenta connumerantur cū sint virtutes supra naturales. Alia sunt maxima bona vt gratia & charitas & reliquæ virtutes animæ, quæ tantum sunt ad bene operandū, ad quem utiq; gradum sacramenta non videntur attingere. Respondet autem persistēdo in eo, quod huiusmodi virtus nō sit nisi motus diuinitus influxus. Motus autē non est per se in prædicamento, sed reducitur ad genus sui termini, tanquā imperfectum ad perfectum, vt alteratio ad genus qualitatis, & augmentatio ad genus quantitatis: quia illa, dum passiue accipitur, est imperfecta acquisitio qua-

litatis, & hæc quantitatis. Eodē ergo modo virtus sacramēti non est propriē in aliquo genere, sed reducitur ad genus & speciem perfectæ virtutis: videlicet, qualitatis in quo ponitur gratia & charitas & ceteræ virtutes, quæ virtute sacramentali infunduntur. ¶ Caue ergo, ne cōtēdas sanctum Doctorem redarguere, eò quod q. 1.asserit sacramentū poni in genere signi, nunc autem dicat virtutem eius reduci ad genus qualitatis. Aliud enim est loqui, vt illic admonuim; de sacramēto in genere & in vniuersali, quatenus est cōmune nostris & antiquis; quod in eo consistit quod est esse signum: aliud verò de virtute sacramēti nōne legis, quæ est productiua gratiæ. Præterea adnotato, quod virtutes infusas collocamus in prædicamento qualitatis, vbi ponuntur acquisitæ. Tamen si quatenus sunt supra naturaliter infusæ, posset dici quod transcendūt omne prædicamentū, sicuti Deus. ¶ Tertium argumentū est. Si talis virtus sacramēti inest, non efficitur nisi per creationem à Deo, inconueniens autem videtur, vt protinus peractō sacramēto tam insignis virtus dispereat. Respondet quod quia talis virtus non recipitur in sacramēto nisi quatenus ipsam à Deo mouetur, hoc est, quatenus & benedictiōne & applicatione ministri accommodatur ad vsum, nihil absurditatis est, vt vsu illo sacramēti transeunte, virtus simul dissoluatur, quæ erat eius motus. Vnde Aug. dicit in quodam sermone de Epiphania. Nec mirum quod aquam, hoc est, substantia corporale ad purificandā animā dici mus peruenire: puenit planē & penetrat cōsciētie vniuersa latibula. Quāvis enim ipsa sit subtilis & tenuis, benedictiōne tamen facta subtilior, occultans vitæ causas, ad secreta mētis subtiliore pertrahit.

ARTICVLVS. V.

Virum sacramenta nouæ legis habere virtutem a passione Christi.

Rticulus hic optima consequentia superiori adiungitur. Enimvero quoniam dictum est sacramentis inesse virtutem diuinam, tanquā Dei instrumentis, consequens est inquirere

Expositio. S. Thomæ.

Tertium argumentum. S. Thomæ.

Exemplum

rere utrum illa virtus esset à Deo secundum suam diuinitatem, seu virtutes naturales rerum, an verò à Christo inquantum est homo, & si ab ipso utrum à tota eius vita efficaciam habuerit, quandoquidem per totam meruit nobis gratiarum Charismata, an verò à passione eius peculiariter, potiusquam à natiuitate vel à resurrectione. D. ergo Th. supposita distinctione duabus conclusionibus respondet. Prior est, Virtus salutifera à diuinitate Christi per eius humanitatem in sacramenta derivatur. Probatur. Sacramenta ut dictum est, sunt velut diuina instrumenta: instrumentum autem respectu principalis agentis duplex est: vnum scilicet coniunctum tanquam eius membrum: atque aliud separatum, ut baculus. Et per coniunctum mouet separatim. Ut homo manu mouet baculum. Causa autem principalis gratia, Deus est, & peculiariter filius: nempe, Christus: instrumentum verò sibi coniunctum est eius humanitas, per quam nostram est operatus salutem: iuxta illud Pauli ad Romanos. 8. Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne: instrumentum autem separatum est sacramentum, atque adeo sicut motus ab homine per manum pertingit ad baculum, sic & virtus gratia à Deo per humanitatem derivatur in sacramenta. Posterior conclusio est magis particularis. Sacramenta ecclesie specialiter habent virtutem ex passione Christi, per quam scilicet sacramenta virtus eiusdem passionis nobis quodammodo copulatur. Et est egregia demonstratio. Sacramentum enim ut à questione prima huc vsque saepe repetimus, ad duo ordinem habet, videlicet & ut remedium sit & medicamen ad expianda peccata seu originalia: seu actualia, quae transeunt actu & manent reatu, & praeterea ut tanquam religionis ceremoniam animam ad Dei cultum perficiant. Vtraque autem ratione specialiter derivantur à Christi passione. Priori scilicet quia Christus praecipue per suam passionem liberauit nos à peccatis nostris, non solum efficienter & meritorie, sed etiam satisfactorie: posteriori verò, quia per eandem passionem instituit ritum Christianae religionis, offerens se ipsum, ut habetur ad

Ephes. 5. oblationem & hostiam Deo. In cuius ideo memoriam precepit nobis offerri quotidianum sacrificium missae, ad quod vniuersa nostra sacramenta & sacrificia referuntur. Colligitur ergo conclusio, quod specialiter sacramenta à virtute passionis Christi habent efficaciam. In cuius signum ex latere Christi pendentes in cruce fluxerunt aqua & sanguis. Quorum prius pertinet ad baptismum, posterius verò ad Eucharistiam, quae sunt potissima sacramenta.

Hic primum omnium adnotandum est instrumentum coniunctum bifariam dici, scilicet, aut per informationem, & continuationem ut membrum: aut per contactum. Vnde baculus dicitur separatim ut opponitur coniuncto priori modo: sed tunc dicitur coniunctum posteriori modo respectu instrumenti separati, id est, quod elongatum ab agente mouetur: ut sagitta. Quemadmodum, ar. 1. & 4. diximus sacramenta esse instrumenta Deo coniuncta per assistentiam, quibus ideo Deus non aliam imprimit virtutem, quam motum: sicut homo nullam aliam imprimit baculo. In praesentiarum ergo accipitur coniunctum, ut membrum & separatum ut baculus qui est per contactum coniunctus. Arguitur autem quod humanitas Christi non fuerit eius instrumentum. Etenim instrumentum coniunctum per continuationem non dicitur nisi membrum: ut oculus, manus, &c. humanitas autem est tota natura. Respondetur argumentum, probare in homine puro humanitatem non esse instrumentum: attamen quia Christus absque humanitate erat per se suppositum diuinum, dum illam assumpsit, in qua etiam homo subsisteret, quodammodo dicitur per eam tanquam per instrumentum humana opera exercuisse. Ceterum autoritatem illam glossae ad Ro. 5. quod ex latere Christi effluxit aqua & sanguis, quibus potissime sacramenta designantur, Haeretici iam pridem bifariam deprauare conati sunt, ut de celebr. missa. c. In quadam & clē. de sum. trin. & fid. cath. refertur: videlicet, quod non aqua exierit, sed phlegmaticus humor, in quem ideo aquam calici infusam couerti aiebat: propterea quod aqua pura ex homine exire non potest. Secundò censebant humores illos non

Expositio
articuli.

Arguitur
de humanitate
Christi.

Ex latere
Christi fluxit
sanguis &
aqua.

Canonici.

exiisse

exiisse de Christo mortuo: sed de viuente: nam à caduere exire non consueverunt. Quare quod ait Ioan. cap. 19. quod eum milites vidissent eum mortuum: non fregerunt ei crura: sed vnus eorum lancea latus eius aperuit, non arbitrabatur eodem ordine gestum, quo Euangelista refert: sed per recapitulationem vulnus lateris retulisse, quod antea factum fuerat. Vterque autem est error duobus allegatis locis condemnatus. Imò verò Euangelista satis vtrumque respuit. Ait siquidem aquam exiisse cum sanguine, idque post mortem. Nam cum dicat, non fregerunt ei crura, sed vnus militum, &c. coniunctio sed, continuationem significat. Quod autem aqua exierit, miraculo tribuitur, ad designandum sacramentum baptismi. Quale autem miraculum illud fuerit, infra. d. 3. ar. 4. ubi hoc rursus argumentum redibit, disputabitur. Hoc autem ex hac veritate argumentum emergit. Si fluxus ille defuncto iam Christo contigit, nequiuisset meritorius, sanè cum Christus, nisi quando erat viator, mereri non potuit, gratiam autem sacramentorum Christus in cruce meruit, non ergo per illum fluxum collata est sacramentis virtus eandem conferendi gratiam. Ad hoc autem bifariam responderi potest. Primum quod cum anima, quam corpus mansissent diuinitati coniuncta, potuit tunc diuinitas ipsa per illas partes humanitatis mereri. Hac autem solutio non apparet legitima: nam cum anima esset à corpore separata, non erat tunc Christus homo, atque adeo nec viator, cuius proprium est mereri. Ideo secundò respondetur, quod Christus per suam passionem trifariam ut hic ait D. Tho. operatus est nostram salutem: scilicet, efficienter: quatenus humanitas instrumentum erat eius coniunctum omnium operum, quae ipse fecit: ac meritorie, nam solus ipse potuit mereri alijs de condigno, & satisfactorie effundendo sanguinem in precium salutis nostrae. Post mortem ergo licet ille fluxus non potuerit esse meritorius, potuit tamen esse causa instrumentalis gratiae, vel, si verbum D. Tho. species, potius signum patratæ salutis nostrae per passionem. Vbi enim dixit, consummatum est, significauit illa spiritus exhalatione mysterium re-

Argument.

Responsio.

Primum
argumentum.

Secundum
argumentum.

Responsio.

Impugnatio.

demptionis perfectum iri, in cuius signum effluxit aqua & sanguis, quasi tunc esset apertus fons, ex quo gratia sacramentorum scaturiret, ac subinde coelorum ianuam, reclusa quò nos eadem sacramenta perducant. At verò contra hanc sententiam arguitur. Tota vita Christi, & singulae eius actiones ab instanti suae conceptionis fuerunt nobis meritoriae: nam totam vitam pro salute nostra obtulit Deo patri, atque adeo per totam meruit nobis remissionem peccatorum, sicuti per passionem: non ergo peculiariter à passione, quam à tota vita derivata est sacramentorum virtus. Quod si dicas passionem fuisse magis meritoriam, hoc non satisfacit. Primum quia tunc satis esset dicere magis derivari à passione, quam ab alijs mysterijs. Et tamen D. Tho. ait, quod specialiter derivata est à passione. Si autem dicas, quod per passionem, quia erat opus poenale satisfaciens, & non per alia opera, hoc falsum est: nam licet operibus poenalibus peculiariter sit esse satisfactoria, tamen omnia meritoria sunt eo ipso satisfactoria. Praeterea quia Christus multa alia opera pertulit poenalia, ut: circuncisionem, ieiunia, sitim & famem, ac alios labores. Secundò arguitur. Quodcumque opus Christi fuit infinite meritorium & satisfactorium: quia erat suppositi infinite gratum Deo: non ergo passio fuit opus magis meritorium, aut satisfactorium, quam aliorum quo libet. Ad hac argumenta responderi vno modo posset, ut in 3. d. 18. & 19. respondere videtur Durand. & alij: quod licet Christus quo libet opere meruerit nobis sufficienter, quia infinite: nihilominus per passionem meruit nouo actu: & ideo meruit aliud & alio modo, & forte ampliori. Itaque id quod debebatur ratione prioris actus, debebatur nouo debito ratione subsequents. Hac tamen solutio profectò non ad plenum satisfacit, nam si quodlibet opus oblatum fuisset, & acceptum tanquam totale meritum & precium redemptionis, superflua essent opera subsequents. Praeterea, non magis nos per passionem redemisset, quam per alia opera: cuius contrarium sacra testimonia affirmant: atque adeo nec sacramenta ab eadem passione potius quam ab alio quolibet eius opere

re habuissent virtutē. Respondetur ergo quod de vita Christi, quantum ad eius meritum & satisfactionem attinet, ita sentitū est, ac si tota fuisset vnus actus ex pluribus partialibus actionibus constans, quæ quidem vita consummata fuit in passione. Enimvero cum Christus redempturus nos esset à peccatis, quæ per Adā contraximus, & illi si de ligno scientiæ boni & mali ederet proposita fuerit pena mortis. (Vnde Paulus. Per vnum hominem introiuit peccatum in orbem, & per peccatū mors) decuit vt Christus non nisi per suam mortem plenè satisficeret à peccatis: quare hæc fuit potissima & sapientissima Dei constitutio. Ex hoc ergo fit consequens, quod cordatissimè in presentiarum animaduertendum est, Christum & si per quemlibet actum nobis meruerit, nullum tamen obtulisse tanquam plenarium meritum, totalemq; satisfactionem redemptionis nostræ: sicuti si per vnam actionē prolixam statuisset nos redimere, non singulas partes obtulisset tanquam integrum pretium redemptionis, sed tanquam partem. Consequitur ergo, quod per passionem non solum magis meruit, aut satisfecit, quam per alium actum sed quod tunc expleuerit, ac persoluerit redemptionis pretium. Quapropter ubiq; sacræ scripturæ passioni meritisimò attribuitur redemptionem nostram, vt citatum est ad Rom. 3. & Apocalip. 1. Dillexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et tunc fuimus Deo reconciliati, iuxta illud ad Rom. 5. Reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. Et tunc fuimus redempti à maledicto legis, iuxta illud ad Galat. 3. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictū. Et tunc liberati sumus à potestate demonum, vnde Ioan. 12. imminente passione dixit Christus: nunc princeps huius mundi eiectus foras. Tūc demum aperta est nobis ianua cœlestis, secundum illud ad Hebræ. 10. Habemus fiduciam in introitum sanctorū, scilicet, cœlestium in sanguine Christi. ¶ Vnde ad argumēta in contrarium respondetur, quod & si per quamlibet actionem Christus meruerit nobis, & quidem merito, quod ratione suppositi de se erat infinitum, quantum ad sufficientiam: tamen

valde notanda.

Effectus passionis.

quantū ad oblationē & applicationem non fuit oblatū tanquā totale, sed tanquā pars illius, qd erat in passione consummā dū. Vnde licet singula eorū meritorū fuerint quo ad sufficientiam infinita, tamē quo ad efficaciam quanto plura fuerunt tanto plus gratiæ confertur nobis per sacramēta. Volo dicere quod si tantū Deus passus esset, & nullū aliud fecisset opus, non tantū nobis impenderetur gratiæ quādo efficiamur eius membra. Absurdū enim est negare, quā singulis operū Christi respōdeat in nobis singularis effectus gratiæ: aliās frustra quantum ad nos attinet tot fuissent exhibita, cum tamē totā vitam in nostrum commodum dispenserit. Ecce qua ratione virtus sacramentorum et si generaliter à tota vita Christi, tamē specialiter ab eius passione deriuatur. ¶ Arguitur autem postremo contra hanc sententiam. Sacramenta fuerūt ante passionem instituta, vt Eucharistia in cœna Domini, & baptisumus etiā Ioā. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. atq; adeo (vt inferius videbim⁹) iam inde habebat suum effectū mundandi ab originali: ergo eorum virtus non deriuatur à passione. Respondetur, quod et si antea fuerint instituta, instituebantur tamen quasi post passionē tanquam eius instrumenta duratura, atque eius virtute efficaciam habitura. Eo vel maxime: quod (vt modò dicebamus) tota vita Christi reputāda esset sicut vna ei⁹ actio in passione consummāda, vnde iā ipso viuēte passio erat in fieri, atq; adeo virtute passionis dabat illis Christus vigorem. Nihilominus nec baptisumus, nec aliud sacramētum aperiebat tunc ianuā cœlestē antequā passio esset exhibita, quare tunc sacramenta sunt plenariam virtutem sortita. ¶ Primum argumentū, S. Tho. sumitur ex Augustin. super illud Ioannis, verbum erat in principio apud Deum, vbi ait, quod verbum prout erat apud Deum viuificat animas, secundum autē quod factum est caro viuificat corpora. Passio autem Christi pertinet ad carnem: virtus verò sacramenti ad viuificandas animas, ergo talis virtus à solo verbo diuino emanat, & non à passione. Responsio autem est, sensum Augustini esse, quod verbum, secundum diuinitatē est

Primum argumentum. S. Thom.

agens principale viuificandi animas, hoc est, effundendi gratiam in remissionem peccatorum: carnem autem & mysteria in ea peracta causam instrumentale, quæ ratione virtus sacramentorum effluxit à passione. Vita tamen corporalis Christi non solum tanquā instrumentum, sed tanquā causa exemplaris. fuit causa salutis nostræ docendo nos operari iuxta illud Ioan. 13. Exemplum meum dedi vobis, &c. & primæ Petri. 2. Christus passus est pro nobis, vobis reliquens exemplū, vt sequamini vestigia eius. Et eadem de causa, (vt ait Paul. ad Philippens. 3.) reformabitur in gloria corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ: & hoc est, quod ait August. q. caro factū viuificauit corpora nostra. ¶ Secundum argumentum plusculum difficultatis affert. Arguitur enim quod, licet virtus sacramentalis emanauerit à Christo, non tamen magis ab eius humanitate, quā à diuinitate, nec magis à passione, quā à natiuitate: imò quā à tota vita. Sacramēta nāq; à fide catholica pendēt, iuxta verbum Augustini supra citatum, verbum Dei perficit sacramentum, non quia dicitur, sed quia creditur: confessio autem fidei ad diuinitatem Christi primum refertur, ac perinde ad totam vitā, quam in humanitate transegit. Nihil ergo resstat, cur magis à passione, quā à reliquis mysterijs deriuetur. Respondetur, quod aliud est loqui de virtute Christi absolute, & aliud de virtute peccatorum remissionis. Virtus enim Christi simpliciter, sicuti & Christus ipse, formaliter copulatur nobis per fidem: nam vt ait Paul. ad Eph. 3. Per fidem habitat Christus in nobis. Quare credentes in eum incorporamur ipsi tanquam eius membra, virtus verò sacramentalis est causa instrumentalis peculiaris ad remittenda peccata, siue originalia, siue actualia, (vt dictum est.) Remissionem autem hanc Christus per passionem operatus est: secundum illud ad Rom. 3. Quæ proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Vbi fidem cum sanguine coniunxit in diuersis casibus, eo quod fides est causa formalis per quā illi copulamur, sanguis verò est causa instrumentalis eiusdem remissionis, quæ propriè à diuinitate (vt

Secundum argumentum. S. Thom.

diximus) tanquā ab agenti principali, & à passione instrumentaliter deriuatur. ¶ Tertium demum argumentum est: Sacramenta ordinantur ad nostram iustificationem, secundum illud. 1. ad Corinth. 6. Abluti estis, iustificati estis. Iustificatio autem tribuitur resurrectioni, secundum illud ad Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram: ergo ab illa potius quā à passione virtus sacramentorum emanauit. Responsio autem est, quod cū iustificatio duos dicat terminos, scilicet, à quo, qui est peccatorum remissio, & ad quem qui est, noua vita per gratiam, prior attribuitur passioni, posterior verò resurrectioni. Quare Paul. ambos coniunxit dicens. Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Virtus autem sacramentalis est peccatorum remissoria.

Tertium argumentum. S. Thom.

ARTICVLVS. VI.

Verum sacramenta veteris legis essent causa gratiæ.

Constituto, sacramēta nouæ legis gratiā diuinā virtute, tanquam Dei instrumenta, continere, & conferre: subsequitur articulus postrem⁹ de sacramentis antiqui testamenti, vtrū eandem habuerint virtutem, an potius in hoc fuerint à nostris differētia, & deficientia. Et respondet D. Tho. tribus conclusionibus. ¶ Prima. Non potest dici, qd sacramenta veteris legis conferrent gratiam iustificantem per se ipsa, id est, propria virtute. Conclusio hæc similiter potest & de sacramētis nouæ legis affirmari. Nam si sacramentum aliquod, vel aliqua creatura virtutē ex se haberet iustificandi, superuacanea fuisset passio Christi, quam in hunc tantum effectum pertulit: vnde Paul. ad Galat. 2. si ex lege esset iustitia, Christus gratis mortuus est. ¶ Secunda conclusio. Nec dici potest, quod ex passione Christi virtutem haberent conferendi gratiam iustificandi. Probatio autem est pulcherrima. Supponitur enim tam veteres quā nos, in eo vnuerfos post peccatum Adæ per solam Christi passionem obtinere salutem iuxta illud

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Iud ad Rom. 5. Reconciliati sumus Deo, per mortem filij eius. Cum autem nulla causa valeat, nisi per eius applicationem suū effectū assequi, nemo nisi per applicationē eiusdē passionis, salutē cōsequitur. Applicatur autem causa patienti dupliciter, scilicet: vel per solam internam intentionem, sicut finis, per quam mouet agentem: aut per realem exteriorēque actionem, quemadmodū applicatur causa efficiens, quādo passum attingit. Ait ergo D. Tho. passionem Christi bifariā nobis: nempe, cunctis mortalibus copulari, nimirum & per fidem, (vt art. pcedenti dicebamus) & per sacramenta. Diferret tamē inter istas applicationes, quod applicatio p fide fit per actū internū animę, applicatio verō per sacramēta fit per vsum externarum rerum. Nihil autē prohibet, id quod est posterius tempore copulari per actum animę alicui pcedēti homini. Finis nāq; antequam sit, concipitur ab agēte, & secundum quod est apprehēsus & desideratus, mouet ipsū agentem. Id autem quod non est in rerum natura, nō potest mouere secundū vsum exteriorum rerum, nam hoc habet rationem causę efficientis, quę non potest esse posterior effectū, sicut causa finalis. Ex his ergo colligitur conclusio. Nā passio Christi exhibitā, quę tunc fuit causa nostra iustificationis, potuit tanquam causa efficiens virtutē prębere sacramentis nouę legis, vt eorum vtu cōferretur gratia; non autem sacramētis antiquis: quia cum nondum esset exhibitā, nō poterat applicari nisi duntaxat tanquam causa finalis per fidem, per quam ideo illi patres iustificabantur, sicut & nos vbi non esset copia baptismi per actum internę fidei formate iustificaremur. Infer appē dix corollarium. Sacramēta ergo illa veteris legis non in aliud seruiebāt, nisi vt essent protestationes eiusdem fidei, quatenus scilicet futuram passionem, eiusq; effectus pręsignabant. Tertia cōclusio. Patet ergo, quod sacramēta veteris legis nullam habebant in se virtutem, qua operarentur ad conferendam gratiam iustificātem, sed solū significabant fidem, per quā illi homines iustificabantur. Cōclusio colligitur ex superioribus: nam si neq; habebāt illam virtutem de se, neq;

tanquam instrumenta passionis Christi non restat quomodo aliter habuissent.

¶ Questio pręsens egregiam aperiebat nobis locum disputandi de discrimine, non solū inter sacramenta noua & vetera, verū & inter totā legem illā Moysaycam, & euangelicam: pro eo, quod vt Pau. Rom. 3. & Gala. 2. affirmat, ex operibus legis (& loquitur cū Iudæis) non iustificabitur omnis viuens, & Hębr. 9. appellat illā iusticiam carnis. Vnde Ioan. 1. Lex, inquit, per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Quare illa vocatur lex scripta, nostra vero gratię. At verō quāuis locus pręsens in hac nos disputationem euocare videatur, nequit tamē tā lucidē hic res tractari quā dist. proximē sequenti. Prior namque eius quęstio de circuncisione instituitur, in cuius ar. 4. ex professo disputatur, vtrum sacramentum illud conferret gratiam iustificātem. Expectandas ergo nobis est locus ille: vbi hęc pro captu nostro elucidabuntur. Quare in pręsentiarum siccō pede prętereamus.

¶ Primum argumentum. S. Tho. est. Sacramenta nouę legis habent efficaciam ex fide passionis Christi, fides autem eadem fuit illis nobiscū communis, iuxta illud 2. Corinth. 4. Habemus eundem spiritum fidei, ergo sacramenta illa perinde ac nostra conferrebant gratiam. Responsio autē est, quod cum illis passio solū futura applicaretur, applicatio fiebat duntaxat per internam fidem tanquam causę finalis. Nobis autem applicatur passio per fidem tanquam iam exhibitā, atque adeo tāquam causa efficiens, quę secundum realem vsum sacramentalium verum operatur. ¶ Secundum argumentū est. Per sacramēta veteris legis homines sanctificabantur, secundum illud Leuit. 8. Cum sanctificasset Moyses Aaron & filios suos in vestitu eius, &c, sanctificatio autem fit per gratiam: ergo illam conferrebant. Respondetur, quod illa sanctificatio non erat per gratiam gratum faciētem, sed tātum figurālis Christi, per quā ministri templi diuino cultui dedicabatur. ¶ Tertium autem argumentum totū vsq; ad distinctionem sequentem exponendum reseruatur, vbi eisdem prorsus verbis repetitur. In cuius solutione patebit

Expositio articuli.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertia cōclusio.

bit circuncisio gratiam non conferebat.

QVÆSTIO. 4. DE Charactere.

S. Thom. 3. par. quęst. 63.

ARTICVLVS. I.

Vtrum sacramentum imprimat aliquem Characterem in anima.

VARTVM capitulum in textu adiectum fuit de Charactere, qui secundus effectus quorundam sacramentorum nouę legis exiit, de quo ideo subsequitur

q. 4. Cuius primus ar. non de hoc aut illo sacramēto, sed sub forma generali indefinitē proponitur. Vtrum sacramentū nouę legis imprimat characterē in anima. Articulus enim sexto disputabitur, quibus hoc peculiariter sacramentis conveniat. Et respondet D. Thom. vnica affirmatiua conclusio. Omnes fideles per aliqua sacramenta aliquo spiritali characterē insigniuntur. Probat per primū autoritate Apostoli. 2. ad Cor. 1. Qui vnxit nos Deus est, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Signare autē characterem importat, qui est signatio quędam. Autoritati autem subiungitur ratio, ex natura sacramēti desumpta. Sacramenta namque, vt supradictissime resumpsimus, pręterquam quod sunt medicinę, quibus Deus nostram nobis confert salutem, sunt & ceremonię & officia, quibus ipsum colimus, seu eius milites bellum aduersus demones carnisq; tentamenta sustinentes: in militia autem seculari illi, qui dant nomina sua, aliquo characterē insigniuntur, vt in militari religione apparet, vbi alij signantur cruce in pectore rubra, atq; alij alba: ergo cōsequens est, vt qui per sacramenta spiritali militię deputatur, aliquo indelebili signo cōsignentur, quod characteris nomine appellatur. Confirmatur tertio eadem conclusio autoritate Augustini. 2. libr. contra Parmenianum, quā nos protinus ex

Conclusio.

August.

ponemus. Ait quippe. Si militię characterem in corpore suo non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam imperatoris confugerit, ac prece fusa, & venia impetrata militare iam experit, nunquid homine liberato atq; correcto character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An forte minus herent sacramenta Christiana, quā corporalis hęc nota? ¶ Primum omnium de hac characteris assertionē dubium est, quā fuerit antiqua, quāq; subinde certa. Sunt enim qui putēt, neq; ita multū esse prisca neq; omnino creditu necessariam. Character enim, vt Hier. si eius est, lib. transformis interpretationis ait, Gręca vox est idē prorsus significans, quod signum, seu insigne quoddā, & figura. Tamen quod illic habetur: videlicet, Character per, a, in penultima significare impressam formam: character verō per, e, significare ferrum quo imprimitur, correctione forsan indiget, vt pro, character, legendum sit cauterium. Nam character per, e, nusquam gręcē reperitur. Est autem character, nō quęcūq; forma aut signum, sed illa quę vel cauterio vel alia via, etiam per generationem imprimitur. Vnde ad Hebrę, 1. vbi ait de Christo Paul. quod est figura substantię patris, gręcē est, character substantię. Et in Apocal. cap. 13. & subseq. Bestiarum characteres nominantur, figurę illę, quas in fronte vel in manu gestabāt. ¶ Scotus ergo in. 4. d. 6. q. 9. tenuis-

Expositio articuli.

Character.

Scotus.

simam opinionem ostendit se habere de characterē. Contendit enim probare, huiusmodi assertionem neq; e sacris literis, neq; ex sanctorum patrū testimonijs colligi posse, neq; verō per rationem naturalem. Et subiungit, quod cū neq; Magister Sententiarum, neque Gratianus de consecra. dist. 4. vbi sententię patrū de baptismo compilauit, de characterē mentionem fecerit, indicium est nō esse effectum ita multum necessarium. Quin verō idem argumentum facit de Aug. contra Donatistas, quem putat de characterē non meminisse. Quapropter conatur omnes auctoritates Characteris infirmare, & aliorū glossare. Et arguit, (licet nomine aliorum characterem negantiū) quod non est ponenda in operibus Dei pluralitas sine necessitate, nulla autem vide

videtur, inquit, necessitas ponendi characterem. Item arguit, quod si character esset ponendus, imprimeretur nonnunquam absq; gratia: ut in ficto, qui baptizari quidem vult, sed gratia oblatulū obijcit: consequens autem videtur Dei sapientiē dissonum: videlicet, ut eius inimico tantum conferat beneficium. Nihilominus propter solam ecclesię auctoritatem tutum non existimat ipsum negare. Ad eundem modum loquuntur recentiores. Quare Durā. d. 4. q. 1. solum ait, omnes modernos confiteri imprimi characterem. Et addit, quod de characterē baptismi nulla est probabilitas, tamen de characterē ordinis sit nonnulla, cuius rationes articulo proximo expendemus. Imo & hic Caie. exemplo ferē Scoti loquitur. Ait quippe ē sacra scriptura characterem non elici, sed ecclesię auctoritate, non multum antiqua. Alludens fortē ad auctoritatem Innoc. in ca. maiores. De bapt. & eius effectu. ubi impressionē characteris affirmat. vel ad tēpus, Aug. quo cū Donati. litigauit. Sed reuera ne scio an hec verba tam Scoti, quam Caie. & Durā. sint satis circumspecta. Et ideo pro constanti habenda est præsens hæc conclusio. Aliqua sacramenta nouæ legis characterem imprimunt. Quæ quidē tanquam veritas à tempore apostolorū ecclesię receptissima proculdubio est scienda siue talis character res sit ab anima vel ab intellectu distincta, siue secus. Enimvero si characteris dogma auctoritate ecclesię receptum est, ut Scotus ipse, & Caie. ac omnes affirmant, inde fit consequens ex sacris literis secundum apostolorum traditionem id recepisse. Nam res tanti momenti, quanti sunt sacramentorum effectus, non minori auctoritate fidelibus tradidisset, quam apostolorū dogmate instructa. Vnde Th. VValdēsis nobilissimus antiquitatum scrutator tomo 2. de sacramentis. cap. 109. erroris loco apponit Ioāni VVitelessi. q. aduersus Christianorum characterem obmurmurasset. Aiebat enim Hereticus ille. 4. Trialogi. cap. 15. quod quidam multiplicant in ordinibus, & sacramentis characteres sine fundatione & fructu, & sine scriptura sacra. Cōtra quem ait. Docuit nos semper à primæua fidei institutione mater eccle-

Durā.

Caie.

Characteris assertio.

VValdem.

sia, quomodo ex sacramentorum quorū dā acceptione relinquitur in Christi mēbris signaculum saluatoris, quod expresso nomine voluerunt appellare characterem. Quocirca verba Scoti non sine indignatione refert: nempe, quod hoc nō fundetur in sacra scriptura, sed in sola traditione ecclesię. Nam si August. (inquit) contra Hæreticos aliam non habuisset arguendi viam, nisi quia ecclesiā tum si perites sic docebat, nullatenus eos deuicisset, nec tam prolixis disputationibus opus esset. Officium ergo theologorum est ecclesię dogmata in sacris eloquijs fundare. Rursus si oporteret semper patentissima scripturæ loca asserere, nihil catholicus posset contra Hæreticos proficere, quia rarissime sunt tam euidentes. Satis ergo est testimonijs secundum sanctorum interpretamenta uti. Quādoquidem vt. 1. Ethic. autor est Philosophus, nō semper exigenda est demonstratio, sed vnūquodq; prout fert rei natura, exigē dū est. Et idē, inquit, VVald. de characterē sentiendum: nam quod vniuersa ecclesiā olim sanxit, ab apostolis venisse credimus. Et profectō quando nullum aliud esset testimonium, id satis inde comprobatur, quod in ca. Maiores, & vbiq; apud antiquos habetur characteris memoria, non fit mentio tanquam rei, quæ tūc instituebatur, sed tanquā de re omni memoria hominū antiquiore. Sed multa præterea, eadēq; egregia illic VVald. in hanc sententiam recenset. Primum illud ad Eph. 4. Nolite contristare spiritū sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Super quo verbo Hieron. in annotationibus ait. Symbolum spiritus sancti in dei baptismi accepistis, nouum signaculū habere cepistis. Et Haymo. Sigillati & assignati estis Deo in diē redemptionis. Quamuis hunc locum D. Tho. art. 3. de gratia interpretetur. Dein de illud. 2. ad Corinth. 1. quod hic refert S. Tho. Qui vnxit nos, Deus: & qui signauit nos, Deus, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Loquitur enim apostolus de vnctione, quæ fit per gratiam, ex qua duplex oritur effectus: scilicet, baptizatos consignari, quod est propriū characteris, & pignus accipere gloriæ, quod est ipsa gratia. Tamen pignus pro arra

acci

accipiatur. Pignus enim, ut ait. 1. par. sermo. 21. Aug. est, quod dū non soluitur pretiū, apud creditore deponitur, & pretio soluto repetitur. Arra verō est pars pretij, quæ non repetitur. Et talis est gratia, quippe quæ glorię inchoatio est, & cum ipsa permanet cōsummata. Expendēda ergo est vis prædictę auctoritatis. Accidit enim hominē consignatū esse baptismi characterē absq; gratiæ pignore: nempe, quādo quis baptizari proponit & baptizatur, sed tamen obicē opponit gratiæ. Idēq; cōtingit dū per peccatū amittitur gratia, manente fide mortua cū characterē. Ecce ergo rationē cur sancti & ecclesiā ab apostolis edocta characterē fateantur. Nepe, ut cognoscatur, quis est Christianus, etiā dum nō pro dignitate militat, sed peccando militiā deserit. Videlicet, ut licet rex militē de infidelitate cōuincit, q. non secundū suum insigne militauit: sic Christus in die iudicii corruptos christianos inde cōdemnet, q. non secundū suū characterē hostiū incursum substituerint. Nā qui non credit, id est, qui fidē nunquā suscepit (ut habetur Ioā. 3.) iam iudicatus est. Colligamus igitur, q. cum sacramēta duo habeat, ut idē tidē cōmemorauimus: scilicet, ut sint tū peccatorū medicamina, tū & religionis cultus: ratione priori cōferunt gratiā, ratione verō posteriori nonnulla characterē. Hinc ergo sumitur ad rem secundū argumentū. August. enim, & antiqui patres aduersus Donatistas, nō aliunde argumenta petebant ad probandum, quod baptizati ab Hæreticis nō erant rebaptizandi, nisi quod hæreticus quāuis esset desertor militiæ christianæ, nihilominus dū nomine Christi baptizabat, christianum characterē baptizato imprimebat. Quapropter nō erat alter imprimendus, sed ille cōprobandus. Itaq; lis erat, quod illi dicebāt, baptizatos ab hæreticis, eō q. gratiā non reciperēt esse rebaptizandos: Catholici verō quod quia characterē christianū recipiebāt, si modo fuissent nomine Christi baptizati, non erāt rebaptizandi. Vnde illo loco, quē hic D. Tho. citat. 2. li. cōtra Parmenianū. c. 13. & refertur. 1. q. 1. canone. Quod quidā, elegati si militudine characteris regij ad hoc propositū characteris baptismi utitur, dicēs,

Collectio.

Secundū argumentum.

Is enim Donatista.

August.

Quod si desertor militiæ: nempe, hæreticus, priuatū aliquē nota militari signet, hoc est, characterē christiano quando cū baptizat (utitur enim metaphora) dum postea ille signatus, id est, baptizatus ad clementiā imperatoris cōfugerit: videlicet, ad ecclesiā venerit, ac prece fusa, & impetrata iā venia militare cœperit, nūquid homine illo liberato atq; correcto character ille repetitur, id est, iterato baptismi nouus imprimitur? Quasi dicat nullatenus repetendus est: sed ille receptus ab hæreticis agnitus approbatur. Nō enim minus heret sacramēta christianā, hoc est, characteres per ipsa impressi, quā corporalis hæc nota, quæ scilicet seculares reges suos milites insigniūt. Idē fermē repetit aduersus Cresconiu. li. 1. c. 30. & de baptismi cōtra Donatist. li. 6. c. 1. & cōcione super gestis cū emerito Donatista, & super Ioannē tractat. 6. In quibus omnibus locis characterē baptismi lē, qui esse sine gratia potest, affirmat. Et priori loco cōtra Parmenianū characterē iudē sacerdotale cōmonstrat, virtute cuius ait, sacerdotē hæreticū verē baptizare (ut eodē canone. Quod quidā: refertur) imo & eucharistiā cōficere. Et 3. par. sermo. sermone. 117. appellat oues dominicas, quorū quot habet characterē dominicū, etiā si ab hæreticis fuerint baptizati: quia nō nomine Pauli aut Apollos, sed nomine Christi baptizatur. Idē in epistola ad Bonifaciū contra Donatistas, plus, inquit, habet iuris quia in eis (scilicet, baptizatis ab hæreticis) dominicus character agnoscitur. Et infra. Neq; enim si regio characterē quisquam assignatore desertore signetur, hoc est, ab hæretico, & accipiat indulgentiā, in aliquo eorū character ille rescinditur. Et li. 2. cōtra Petilianū. Destruimus, dū baptizatus ab hæreticis venit ad ecclesiā, perfidiā desertoris, nō destruimus characterē imperatoris. Hac domū homi. 4. super canonicam Ioānis. Videat, inquit, baptizatus quicūq; si habeat charitatē, ut tūc dicat, natus sum ex Deo: si autē illā nō habet, characterē quidē impositū habet, sed desertor vocatur. Christianæ militiæ. Ob hæc ergo & similia testimonia Inno. in c. maiores de bapt. & eius effectu, eos qui fidē baptizatur suscipere characterē absque

F. D. Soto gratia

gratia testatur, sed ait Caie. item illā de nō baptizadis hereticis, nō esse antiquā, & inde ortā esse characteris assertionem. Imō verō est antiquissima: nēpe ante annū. 40. ab orbe redepto. Ceterū nec tunc cōcepit characteris religio, quin potius tā quā res esset a tēporibus apostolorū ē facta scriptura collecta, sic illos hereticos. Aug. assertionē characteris expugnabat. Quare idē VValdēs ca. citato. 110. Dionysij, q. apostolos vidit, autoritatē characteris assertit quā S. Th. ar. seq. citat. Et Damascenus li. 4. ca. 10. ait, q. p. baptisina primitias spiritus sancti accipimus, & initiū alterius vitæ sit in nobis. i. primitiæ regenerationis & signaculū & tutela & illuminatio. Scotus verō ait, idē esse regenerationē & signaculū: cū tñ Damascenus intelligat p. regenerationē fieri sigillū, hoc est characterē. Missa alia cōplura facim⁹

Damascenus

Scotus.

Conclusio.

Concilium Florentinū.

Hierony.

Contra Dur.

egregia loca, Ildori, Cypri. Ambro. Ansel. & aliorū, quē VValdēs eodē loco in eandē sententiā cōgerit. Haud ergo fas est negare, quin aliquā sacramēta characterē imprimat, si volumus hereticis ap. plaudere. Eō p. fertim, q. in cōcil. Florent. iñ sanctū est, tria sacramēta: nēpe, Baptis. mū, confirmationē, & ordinē characterē i. spirituale quoddā signū a ceteris distinctū in aīa imprimere indelebile. Quāobrem hęc tria sacramēta nō sunt iterabilia. Alioquin nulla existeret causa cur nō ut cetera, iterū reciperetur. In cuius demū postre. nā confirmationē accedit, q. hęc tantū tria vñctione chrismatis in frōte p. modum crucis, aut in vertice capitis celebratur, p. quā vñctio p. dīctā characteris impressio designatur, licet non tūc, sed q. sacramentū perficitur, imprimatur. Vnde Hiero. super illud citatū. 2. ad Corint. 1. Signavit nos, &c. Signavit, inquit, nos spiritus sancto, vel chrismate. Et Ansel. super illud ad Eph. 4. In quo signati estis, &c. Signati, inquit, estis. i. diuisi a grege diaboli p. spiritus sancti signo crucis. Et de characterē baptismi cōtra Durandū est egregia ratio: nā per baptismū necesse est signū imprimi, quo Xpiāni ab infidelibus dignoscantur. Gratia verō gratū faciens esse nequit huius distinctionis signaculū: nā & esse potest hō in gratia antequā baptizetur, aut Xpiānus fiat, ut pote p. desiderū baptismi, & rursum potest fieri Xpiānus sine accessione

gratiæ, ut patet in eo, qui obicē illi opponit. Respondetur ergo ad Scoti argumenta, quod etsi in sacra scriptura non fiat expressa nominatio characteris, colligitur tñ inde, tū per sanctorū interpretatio nē, tū per ecclesiæ morē ab apostolis vsq. deductū, cui idē insānū est reclamare. Sed hoc est plusquā mirandum, q. neget Augustinū vllā apud Donatistas de characterē fecisse mentionē: cū tñ crebrō (ut modō dixim⁹) rē characteris cōtra ipsos

Respondetur Scoto.

Ratio tñ dicitur.

in hac significatione inculcauerit, indeque conuicerit baptizatos ab hereticis nō esse rebaptizandos. Quare ad illud cōmune dictū Scoti & aliorū, q. nō sunt res multiplicandæ sine necessitate, Respondetur, q. nō est exigēda necessitas omnino simpliciter. Multa enim Deus fecit, quæ potuit aliter facere, sed suauius sic fecit, & satis est doctores ecclesiæ sic nos docuisse. Nec verō ratio naturalis deest, q. characteri patrocinetur. Suffragatur enim ei similitudo & exemplū, quod a re militari D. Th. imō & sepius D. Aug. adducit. Postrema deniq. ratio, quā nobis obmolitur, q. fieret cōsequēs, ut De⁹ fide accedēti ad baptismū beneficiū characteris cōferret, pariter cōtra eū ipsū militat. Negare enim nō potest, quin cui cūq. accedēti cū intētiōne suscipiēdi sacramentū ecclesiæ, existēti tñ in peccato mortali, infundatur fides mortua, q. est etiā beneficiū supranaturale Dei. Pari ergo modo est concedendū, q. imprimatur character, ut Aug. de illis q. ab hereticis baptizatur, frequēter repetit. Neque Gratianus rē characteris ignorauit, quippe qui. 1. q. 1. ca. quod quidā sententiam August. de characterē retulit. Neq. verō Magist. Sct. de characterē subiecit, imō distinct. 6. ex verbis Aug. adstruit, quod baptizati ab hereticis seruato characterē Christi, non sunt rebaptizandi.

Primum argumentū S. Th. est. Character significat signū distinctiū (ut illico patebit) mēbrorū Xpi ab infidelib⁹: distinctio autē illa sit per aternā prędestinationē, quæ nihil ponit in prędestinato. Dicitur enim. 2. ad Timoth. 2. Firmū fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, nonit Dominus, qui sunt sui: super uacaneus ergo est character. Respondetur, negando consequentiā: quoniam per prędestinationem distinguunt homi

Primum argumentum S. Th.

nes quantū ad deputationē ad gloriā: sed tamē per characterē, quantum ad deputationē ad agēdas actiones religionis christianæ. Ex quo fit, quod ut multi fuerunt prędestinati, quibus nunquā fuit impressus character: nēpe, qui in lege naturæ & scripta in gratia obierūt, & pręsertim boni angeli: ita nunc multi sunt Christiani characterē insigniti, qui non sunt prędestinati.

Secundū argumentum S. Thom.

Secundū argumentū est. Character est signum distinctiū: signū autē debet esse sensibile, quod scilicet, ut. 2. de doctrina christiana autor est Aug. pręter speciem quā ingerit sensibus, aliud facit in cognitionē venire: sed nihil, qd est in anima est sensibile: ergo null⁹ illic extat character. Prior responsio est, quod est signū sensibile non per se, sed per sacramentū. Posterius verō respōdet, q. non oportet characterē proprie esse signum, quia nec est sacramentum, sed res sacramenti scilicet effectus eius. Dicitur autem per se signaculū per quādam similitudinē, quia est quid animæ impressum ad configurandū christianū suo redeptori, atq. ad distinguendū illum ab alijs, qui non sunt eius membra. Et hæc secunda responsio videtur magis legitima. Tametsi prima fuit etiā necessaria: quoniam aliā fieret argumentū, quod cū character sit signū distinctiū Christiani gregis inter homines, debuit esse signū hominibus perceptibile. Percipitur ergo per sacramentū: nam cū ait Pau. baptizatos gratia baptismatis vngi, ac subinde cōsignari: inde cōgnosimus signatos esse eos, qui baptizantur. Quāvis & si characteres in via nō cognoscerem⁹, satis est, quod in die iudicii reuelabūt nobis. Tertio arguitur. Si cut per sacramenta nouæ legis discernuntur fideles ab infidelibus, ita & per sacramenta veteris: sed per illa nullus imprimebatur character: ergo nec per nostra. Ad hoc argumentū Scotus in. 4. dist. 6. q. ult. respondet, quod dici potest circūcisionem contulisse characterem. Cuius se quaces id etiā affirmatiū aiūt. Et posset eorū opinio inde sulcīri, quod sicut noster baptismus professio est nostræ legis sic, & circūcisio illius Moisaica: quare si cut nūc characterē insignimur ad colendū Deum secundū christianā militiā: sic

deberet ille populus insigniri ad obseruantia suę legis. Nihilominus D. Th. absque discrimine negat, vllū sacramentorū illius legis characterē impressisse. Et ratio est, quoniam ut ait Apostolus ad Heb. 9. Sacramenta illa erāt tantū iustitiæ carnis, quæ scilicet nō per se attingebāt ad mundandā animā. Atq. adeo neque vllā habebāt spiritualem virtutem conferendi gratiā, vel aliud quidpiā spirituale. Et quod nullus esset character ordinis clarū est, siquidem sacerdotiū illud nō erat spirituale. Neque verō circūcisio erat ianua sacramentorū spiritualiū, sicut noster baptismus, quare nō recipiebatur illic potestas ad suscipiendū aliqua sacramenta spiritualia, sed ipsa carnis circūcisio, quæ (ut ait Pau.) erat signaculū fidei erat perinde character, quo populus ille a reliquo orbe distinguebatur.

ARTICVLVS II.

Verum character sit spiritualis potestas.

BSOLVTA quæstione an est in epe cōstituto characterē esse, subsequitur peripatetico ordine quæstio quid est? Videlicet utrū huiusmodi character sit substantia, an verō ex aliquo accidentium genere. Et respondet D. Thomas tribus conclusionibus: Prima. Character importat quandam potētiā spiritualem ordinatā ad ea, quæ sunt diuini cultus. Et primō quod sit potētiā, probat ex sufficienti diuisione, supposito quod non est ipsa essentia animæ, sed aliquod eius accidens. Quicquid enim est in anima, ut. 2. Ethic. Philosophus docet, vel est potentia, vel habitus, vel passio. Passio autem facillē trāsit: quare character, quia (ut infra patebit) indelebilis est, non est passio. Habitus verō non est indifferens ad bene vel male agendum, sed ad vnam partem determinatus. Neque enim vitioso habitu bene vtimur, neq. virtute male. Characterē autem & bene vtimur, cū adest virtus: & male cum abest, sicut intellectū & alia quāvis potētiā. Restat ergo ut sit potentia. Quod autem huiusmodi potētiā spiritualis sit ad diuinū cultum exer-

Prima conclusio.

endum, probatur. Sacramenta ea ratione characterem imprimunt, qua per ea (ut supra dictum est) homines ad Dei cultum, non utique, sed secundum christianam religionem adducuntur. Vnde Diony. 2. capit. Eccle. Hierar. cum dixisset, quod Deus quodam signo tradit sui participationem accedenti ad baptismum, subiungit. Perficiens eum diuinum & communicatorem diuinorum. Diuinus autem cultus consistit vel in recipiendo aliqua diuina, vel in tradendo: per baptismum enim disponimur ad suscipienda sacramenta, & per sacramentum ordinis creantur sacerdotes ad illa administranda: ergo character est potentia, vel passiva ad suscipiendum, vel actiua ad conferendum res diuinas. ¶ Secunda conclusio. Character est potentia instrumentalis. Probatur. Nam virtus, perpenditur e natura subiecti, character autem est in ministro, quod secundum Arist. 1. Politic. est instrumentum quoddam. Ait enim, quod seruus & iumentum sunt instrumenta quaedam. Ait vero, quaedam, id est, quodammodo: quia non sunt prorsum instrumenta, ut malleus, sed vinetia quae se mouent. ¶ Tertia conclusio. Character non est in predicamento directe tanquam genus vel species, sed reducitur ad secundam speciem qualitatis, quae est naturalis potentia vel impotentia. Probatur. Virtus sacramenti (ut q. praeced. art. 4. diximus) non est in predicamento directe, sed reducitur ad primam speciem qualitatis, quae est habitus, propterea quod est instrumentum, quo producuntur gratiae & virtutes: sed pari modo character est potentia instrumentalis, ergo reducitur in eam speciem, quae est naturalis potentia.

¶ In primis postquam questio haec de quidditate characteris inquit, supponendum est quod est. Sed quia illa definitio ex autoritate Diony. elicitur, eadem prius autoritate examinemus. Haec inquit Diony. auctoritate, quod hic D. Th. ad primam conclusionem allegat, & vniuersi doctores ad idem propositum citant, refert illic, c. no. V. Valde. Sco. vero cui Durand. d. 4. q. 1. adhaeret, negat vllum habere sensum de characterem. Sed ait, quod illic fit mentio de signo, quo Hierarcha, i. pontifex manu illi, qui baptizabatur imponens signabat eum, adscribebatque catalogo catechumenorum. V. Valde. vero Scotus insinu-

lat, quod locum Diony. perperam intelligat. Et reuera, si legitimus textus est graeco de scriptis consulatur, sic habet. Eum vero: nempe, ad baptismum accedente diuina beatitudo (seu diuina maiestas) in sua participatio nem recipit, & proprio lumine, tanquam quodam ipsi signo tradit: diuinum perficiens & communicantem diuinorum partis & sacrae ordinationis. Haec tenus ergo non loquitur de Hierarcha, hoc est, de pontifice, sed plane de deo, qui baptizatum facit sui participem. Et ideo cum ait. Diuino lumine, manifeste significat gratiam gratum facientem, qua (ut ait Petrus) efficiamur diuinae confortes naturae. Ob idque dicere, proprio lumine, tanquam quodam ipsi signo (ut quod sentio vere fatear) appositio est, & quae rhetorici dicunt definitionem. Quasi dicat proprio lumine gratiae, quod est sibi signum, hoc est, sui similitudo: nam per hoc nos facit sui participes, quod nos facit sui similes. Et ideo subdit. Diuinum (scilicet hominem) perficiens, & communicantem partis diuinorum, id est, efficit eum participem suorum bonorum, & sacrae ordinationis, hoc est, religionis christianae. Sed nihilominus appellatione luminis gratiam possumus intelligere, quatenus characterem nos conformat, & facit Christi gregem, ac perinde diuinorum communicantes, hoc est sacramentorum participes. Quapropter (ut arti. subsequens patebit) gratia est signum, quo deputamur ad participationem diuinorum in ecclesia triumphanti, & character, quo deputamur ad cultum in hac militanti. Vnde subsequitur in text. Quorum est symbolum (hoc est indicium) sacerum a Hierar. puta a pontifice aduenienti donatum signaculum, quod profecto arbitror intelligi de signo crucis in fronte, quod est characteris signaculum. Bene ergo D. Th. subscribitur V. Valde. inde elicit characterem esse, per quem homo fit aptus communicare diuina: scilicet, sacramenta: ut per sacramentum baptismi fiat homo aptus ad suscipienda reliqua, & per sacramentum ordinis potes ad eadem administranda. Atque hinc colligitur definitio characteris, quam ponit D. Th. in solutione secundae. Est enim signum sanctae communionis si dei, & sanctae ordinationis. i. quo fide per sacramenta persistemus. Articulus tamen sequenti aliam prolixiorē subiungemus definitionem. ¶ De

¶ De tertia vero conclusione: nempe, de constitutione characteris in predicamento adeo inter doctores controuersatur, ut tot sint sensus quot capita, supponeatque omnium opiniones recensere. Eo potissimum quod questio est in visceribus metaphysicis abstrusa, & ideo cunctis molestior, quam theologis necessaria. Haud tamen possumus sic silere, quin aliquid dicamus. ¶ Prima opinio est Durandi loco citato dist. 4. q. 1. qui cum negauerit characterem, negat subinde in aliquo esse predicamento. Sententia ergo eius est, Characterem neque vllam esse quantitatem, neque vllam prorsus rem, seu (quod auit) entitatem ab anima quoquo pacto distinctam, sed esse merum ens rationis. Itaque sicut numisma, quando princeps eius valorem vel auget, vel minuit, nihil prorsus acquirit, sed institutione regis sit huius aut illius pretij, quod est ens rationis ex mera regis voluntate resultans: sic qui baptizatur, nihil praeter gratiam & virtutes acquirit, sed institutione Dei fit idoneus ad recipienda alia sacramenta: & qui ordinatur fit potens illa conferre, & hoc est habere characterem. Commodius exemplum est. Cum Papa creat episcopum, vel rex, praetorem, aut scholasticum, magistrum, nullam prorsus rem, quae ipsi inhareat, illi creatura accrescit: sed hoc duntaxat, quod per instructionem fit potes aliqua facere, quae antea non poterat. Probatio eius potissima est, quia, ut habetur Ecclesiast. 24. Qui sapientiam elucdat vitam eternam habebit, hoc autem modo theologia fit plana & perspicua, illis vero entitatibus multiplicatis obscurascit. Et confirmatur ex modo loquendi D. Thom. Ait quippe, eo quod homines deputantur ad ministeria Dei characterem insigniri. Deputare autem solum dicit actum voluntatis deputantis, atque adeo solum est ens rationis in deputato. Accedenti vero est, militi deputato ad militiam quod corporali aliquo insigni denotetur. Pari ratione negat virtutem sacramentorum ad conferendam gratiam. Sed contra characterem baptismi peculiarem informat rationem: nam character, inquit, etiam si poneretur, non debet poni nisi potestas actiua. Baptizatus autem nihil potest agere erga sacra-

menta, quod non possit agere etiam non baptizatus: nam nihil potest agere nisi baptizare, & hoc etiam potest non baptizatus. Item aduersus sacramentum ordinis arguit. Quia sicut virtus, quae ponitur in sacramentis, non ponitur nisi per modum transeuntis, quae cessante sacramento cessat: sic & character in ministro, qui (ut fatetur S. Thom.) est quoddam instrumentum, non deberet poni nisi pro articulo, quo sacramentum administratur: ponitur autem ab omnibus indelebilibus, sibi ergo ipsis repugnant. ¶ Haec, fateor, opinio, quantum ad id quod ponit, characterem non esse rem distinctam a subiecto, nunquam mihi visa est a veritate ita multum aliena. Cum quodam tamen moderamine. Nam profecto istarum rerum multiplicatio, ubi excusari potest, nullibi mihi arrisit. Moderamen tamen est, quod quauis quispiam non censet characterem rem esse ab intellectu distinctam, non tamen subinde negandum est sacramentum characterem imprimere, esseque qualitatem secundae speciei. Enim uero quanquam nominales negent quantitatem distinguere a re quanta, non ideo negare debent, quantitatem esse aliud predicamentum a substantia, imo nec concedere debent formaliter, quod substantia sit quantitas, sed quod est res quae est quantitas. Item neque negare illis licet, quin motus augmentationis terminetur ad quantitatem & non ad substantiam. Nam per hoc quod res illae habent diuersas definitiones, possunt huiusmodi diuersae enunciationes, utique, verificari. Et quauis dicant potentias re non distinguere ab anima, nihilominus anima est substantia: intellectus vero & voluntas sunt in secunda specie qualitatis. Etenim quando sancti patres characterem dixerunt imprimi in sacramentis, forsitan nihil cogitabant, esset ne res distincta, an vero eadem cum anima: (sicut superiori. quaest. de gratia adnotauimus) quando dixerunt, quod sacramenta conferunt gratiam. Quare si quis hoc modo sentire voluerit, nihil prorsus reuerim. Neque vero argumenta in contrarium multum vrgent, scilicet, Quod cum character sit terminus actionis realis, debet esse res realis. Item, quod cum sit potestas agendi aliquid reale: nempe, suscipiendi, aut admini-

Sententia autem de characterem probabilis.

Respondetur ad argumenta de characterem.

stradi sacramenta, non est merum ens ratio-
nis. Eadem enim argumenta currunt de præ-
tore & iudice à rege instituto. Institutio
siquidem est actio realis, per quam facultas
fit illi exercendi reales actiones iudicatas,
& tamē nihil acquirit nisi respectum ratio-
nis: scilicet, quod est persona instituta ad
illud officium. Et confirmatur responsio. Nam
quando Deus ipse instituit Davidem in
regem, & quando Christus instituit Pe-
trum in suum vicarium, præter gratias &
virtutes nihil resultavit in illis electis ni-
si respectus rationis: nihilominus acqui-
suerunt potestates reales ad hunc sensum,
quod fuerunt ad reales actiones realiter
instituti. Eodem ergo pacto dici potest, eò
quod per baptismum quis adsciscitur in
christianam rempublicam, fieri potentē reci-
piendi eius sacramenta, & per hoc quod or-
dinatur fieri potentē illa ministrare, & il-
le potestates dicuntur characteres: licet
non sint ab anima realiter distincti. *At*
verò consonantius sanctorum dictis est, ac
perinde probabilius, quod character sit
res distincta ab anima: nempe, ut illi modi
loquendi, qui cum sint locutiones transiti-
væ, videtur distinctionē inter rem impressā
& subiectū cui imprimitur insinuare, syn-
cerius observetur. Videlicet. Characterē
imprimi: qui indelebiliter intellectui in-
est & similes. Item Deus operatur ad mo-
dum nature, ergo sicut potentie animæ
secundum Aristotelē distinguuntur ab ani-
ma: sic & potentie quas Deus infundit.
Et quod maximum est omnium argumē-
tum. Gratia per quam homo acquirit di-
vinū esse, est qualitas ab essentia animæ
distincta: & virtutes à potentijs: ergo &
character, qui per modum potentie in
intellectu insculpitur. *Et* per hæc ad
argumēta contraria respondetur, quod
opera Dei altiora sunt operibus homi-
nū. Cū enim homo alterū diligit, nihil in
dilecto exurgit præter ens rationis: nem-
pe, quod obiectū est dilectionis. Deus au-
tē ei, quē diligit, gratiā infundit cū virtu-
tibus, quæ quidem sunt distinctæ qualita-
tes. Deū enim quēpiam amare, est bonū
ei facere: ergo quāvis rex, cū prætorē in-
stituit, aut Papa cū creat episcopū, nullā
rem in eo novā creet, quia nō potest, Deus
tamen qui potēs est, & omnia suavitè dispo-
nit, quā hominem per baptismū signo sui

*Sententia pro
habili.*

*Argumenta
contra responsa.*

gregis sigillat, aut sacerdotē instituit, cha-
racterē illi imprimit. Quapropter, vbi. S.
Th. inde quod homo deputatur ad cultū
Dei, infert characterē recipere, loquitur nō
de deputatione quacūq; sed de illa qua
deputatus pficitur. Electio autē Petri in
pastorē & Davidis in regē nō requirebat
characteris impressionē. *Et* ideo ad al-
liud argumentū Durā. respondetur, quod
hoc est magis elucidare sapientiā. Neq;
hac ratione res sine necessitate multipli-
catur, est enim cōgruentia maxima. *Ad*
aliud autē, quod addit cōtra characterē
baptismi. Respondetur, nō esse necessariū
omnē characterē esse potentiā actiūā. Cō-
fert enim character baptismi tū ad confi-
gurandū nos Xpo, tū ad discernendū nos
ab alijs, qui nō sunt sui gregis: ac demū
est potestas passiva recipiendi alia sacra-
menta, quæ nemo nō baptizatus recipere
valet. Neq; ideo sit cōsequens (vt quidā
arguūt) quod dicat imperfectionem, eò
q; pati, impotētia est & imperfectio. Ete-
nim pati, quod est imperfectio, nō est ni-
si qñ subiectū contra suā naturā patitur,
vt quādo aqua calefit. *Ad* postremū de
niq; argumentū contra characterē ordi-
nis, respondetur, q; nō est necesse ministri
potentiā trāseunter recipi, vt virtutē sa-
cramēti. Sacramentum enim non est nisi
merū instrumentū: quādiu apte appli-
catur: quapropter sua virtus non est nisi
motus. Minister autē etiā dū non opera-
tur, retinet ministri potestatem: quia est in-
strumentū vivēs ac per se operans. Quis
enim dicat sacerdotē dū dormit non ha-
bere sacerdotale potestutē? *Supposito*
autē characterē esse rem distinctā, nō esse re-
stat, sit ne relatio aliqua realis, an verò
res absoluta. Est ergo. 2. opinio Sco. loco
citato in 4. scilicet. d. 6. q. 10. characterem
non esse nisi relationē realem. Probatio
eius est, quod quando aliquid nobis oc-
cultum saluare possumus minori posita
entitate, qualis est relatio, nō op⁹ est gra-
tis concedere esse rem absolutā: ad omnia
autem, quæ de characterē dicuntur res-
pondere possumus, si sit quædā relatio:
ergo non est asserendum esse rem absolu-
tam. Minor patet: nam character baptis-
mi est quædam similitudo nostri ad Chri-
stum, dissimilitudo autē ab infidelibus.
Character autem sacerdotalis, quidā res-
pectus

*Pati, non
quā est pot.
fici.*

*Secunda op.
nio Sco. qñ
character est
relatio.*

specus eminentiæ sacerdotis ad subdi-
tos. *Hanc* opinionē tangit D. Tho. ar-
gu. 3. Character enim, inquit, est signum
sanctæ communionis fidei, signum verò
est in genere relationis, nō autem in ge-
nere potestatis: non ergo est potestas de
secunda specie. In solutione autem con-
cedit signū importare relationē ad rem
significatam. Conceditq; perinde chara-
cterē dicere relationem, nō autem quod
sit ipsamet relatio, sed eius fundamentū.
Ad intellectū autē solutionis, quæ cū
sit metaphysica, non est adeo clara, ad-
notandum est: relationem semper habe-
re in suo subiecto fundamentū aliquod.
Vt similitudo, quæ est omni ad omni, vel
in albore, vel in figura fundatur. Quocir-
ca illo supposito fundamento, relatio il-
lico consequitur in subiecto, si terminus
existat: vt cum carbo rubere incipit, fit
similis rebus alijs rubeis, sic & dū nigre-
scit, fit similis nigris. Hanc obrem Philo-
sophus. 5. Physic. text. 10. ait ad relationē
nō esse per se motum duabus de causis.
Primò, quia potest quid fieri simile sine
mutatione sui: eo enim, quod alter sit al-
bus, efficitur ego sine mea mutatione illi
similis. Vnde argumentum sumitur, rela-
tionem nō esse rem à fundamento distin-
ctam. Secundo, quia ad positionem fun-
damenti consequitur relatio: vt per hoc
quod ego canescā sine alio nouo motu
efficitur similis alijs canis. Quocirca cum
esse relationis, nō sit esse in se, sed esse ad
aliud, propriè non producitur, sed simul
cum suo fundamento nascitur. Ait ergo
D. Tho. quod fundamentum relationis,
verbi gratia, similitudinis, vel dissimili-
tudinis, quam dicit character, nō potest
esse anima ipsa, vel aliqua eius potentia,
alias ipsa posita cōnasceretur relatio, &
sic omnis anima seu omnis intellectus
haberetur relationē ad Christum & ad infi-
deles, quam importat character: quod
constat esse falsum: ergo fundamentum
talis relationis nō est intellectus, qui est
subiectū eiusdem relationis, sed aliqua
res absoluta: nimirū supernaturalis po-
tentia, quæ per actionem sacramenti in
eodem intellectu producitur. Sicut per
actionē ignis producitur calor, in ligno
qui est fundamentum relationis similitu-
dinis ad alia calida. Et illa res est chara-

*Argu. 3. D.
Tho.*

*Explicatio
relationis.*

*Aristo. 5.
phy.*

cter. Scotus vero ait sublineri posse, qđ Scotus.
character sit res absoluta, & probabilius
quod sit relatiua: quoniam hæc, inquit,
ratio D. Th. non concludit. Nā licet rela-
tio intrinsecus adueniēs non acquiratur
immediate per aliquē motū (vt ait Ari-
sto.) sed per illū, quo producitur funda-
mentum: tamen relatio extrinsecus adue-
niens potest de nouo produci sine pro-
ductione alicuius fundamenti. Appellat
relationem intrinsecus aduenientem il-
lam, quæ posito fundamento & termino
illico exurgit, vt similitudo, & qualitas.
&c. Extrinsecus autem aduenientem il-
lam, quæ posito fundamento & termino
nō statim profertur, & ideo producitur
per nouum motum: & talis, inquit, est
character. Hæc autem distinctio, si locus
hic esset de illa disputandi, mera inuen-
tio Scoti est, & petitio principij. Nulla
enim esse potest relatio extrinsecus ad-
ueniens ad mentem eius secundum Ari-
stotelicam doctrinā. Impossibile nanq;
est esse relationem, & non cōsequi natu-
raliter ex eius fundamento & termino.
Nam ipsissima relationis natura est esse
habitudinem inter duo, quibus subinde
positis ponitur. Et exempla sua manife-
stè sunt contra Arist. Ait, inquam, Sco-
tus, quod per motū localem acquiritur,
vbi, quæ est mera relatio. Et sic stat mo-
bile esse & locum, & non consergere re-
lationem, sed illam immediate acquiri
per motum. At verò cū Arist. expressè
dicat per motum localem acquiri, vbi,
sicut per alterationē, qualitatem, & per
augmentationem, quantitatem: & nihilo-
minus dicat ad relationem non esse per
se motum, sine distinctione intrinsecus,
extrinsecusve aduenientis, manifestissi-
mè docet, vbi, non esse relationem, sicut
re vera non est, sed est esse in tali loco, ex
quo consequuntur relationes distantia-
rum ad alia loca. Nec aliud exemplum
de agēte, & patiente illi suffragatur. Ob-
id enim quod stat ignem esse & aquā, &
tamē non esse relationem actionis, arbi-
tratur relationem illam acquiri imme-
diatè per alterationis motum, atq; adeo
esse extrinsecus aduenientem. Et tamen
Arist. ipse ponit exemplū, quod ad actio-
nē non est per se motus, eò quod est ipse
met motus seu alteratio, seu augmenta-
tio,

*Nulla est re-
latio extrin-
secus adue-
niens.*

tio, &c. Et ideo fallitur Scotus attribuendo subiectis id quod est propriū fundamenti. Ignis siquidē & aqua nō sunt fundamenta relationis actionis, & passionis, sed subiecta. Fundamentū autem relationis actionis est ipsum agere, & fundamentum relationis passionis ipsum pati. Et ideo actio, est predicamentū absolutū. Posita autē actione & passione nō stat, quin sequatur relatio, qua agēs denominatur agēs, & altera qua passum denominatur patiens. Idem dicendū de relatione dextri & sinistri in columna respectu hominis. Non enim fundamentū illius est homo, aut colūna, sed ubi & situs in quo est homo, qui quidē acquiritur p motū, in quo loco si ponatur homo, colūna sit dextra. Attēde ergo semper ad fundamenta, & nullā reperiēs relationē extrinsec⁹ aduenientē. Est igitur pfectō solidissima ratio. S. Th. quod si character esset relatio, non haberet aliud fundamentum, quā intellectū; & ideo posito intellectu poneretur illa relatio, quod cū sit falsum, sit ut character nō sit relatio, sed relationis fundamentum, quod actione sacramenti producit, cum quo oritur relatio. Et ideo est relatiū secundū dici, ut scientia; quod scilicet explicatur per relationē quam secū importat, sed non est relatio secundū esse. Imō verō (ut hoc vltimū verbum addā) Scotus, qui tū vrgenter harū rerum multiplicationē reprehēdit, debuisset distinctiones relationum a suis fundamentis condēnare, quippe quę, ut in predicamentis, & s. Physic. disputabamus, mera sunt signēta. Habemus ergo cōtra primam opinionē, q character est res distincta ab anima, & contra secūdā, quod est res absoluta: vnde cū predicamēta simpliciter absoluta sint tātum substantia, & quantitas & qualitas, inter reliquos omnes doctores conuenit nec esse substantiam, neq; quantitatem, sed qualitatem. Cū autē qualitas quatuor habeat species, adhuc lis non exstinguitur. Est ergo tertia opinio Richardi in 4. d. 5. art. 1. q. 2. quod character proprie nō est in predicamēto, eo quod est qualitas supernaturalis, & Arist. in predicamentis nō posuit nisi res naturales. Quare in secūdā specie ponit naturālē potentia vel impotentia. Habet nihilominus similitu-

Solida ratio
S. Thom.

Tertia opinio
Richardi.

dinē cum omnibus ferme speciebus, nēpe cū prima, quę est habitus & dispositio, in quantū est habitus disponens ad gratiam, & cū 2. in quantū est supernaturalis potentia, & cū quarta, quę est forma vel figura, in quantū cōfigurat nos Christo. Veruntamen hæc opinio nō tangit scopū: nā etsi Deus non sit in predicamēto, ob id quod nullatenus limitatur: habitus autē supernaturales, quos infundit, non sunt eadē ratione infiniti, quin possint in eodē poni predicamēto, in quo sunt habit⁹ acquiriti, ut supra de virtute sacramēti diximus sunt enim entitates finitę. Et quāvis character aliarū qualitatis specierū imaginē prę se ferat, nihilomin⁹ inquirimus in quo eius quid ditas cōsistat, & hoc est querere in quā specie ponatur. Ugitur quarta opinio post tres recitatas fuit, q sit in prima specie qualitatis, ut scilicet sit habitus vel dispositio. Et hæc est opinio Alex. Alēsis 4. par. q. 9. mēb. 1. art. 2. Ratio eius est, q (ut quęst. præced. diximus) persistit in hoc, quod potissima natura characteris sit esse dispositionem ad gratiā. Id quod Scotus cum distinct. 1. negasset, post dist. 6. quęst. 10. approbavit. Hoc autem art. 4. monstrabitur esse falsum. Haud enim characteris natura est ad gratiam disponere. Neque enim est in essentia animę, ubi est gratia, sed in intellectu: neque natura sua est prior quā gratia, sed consequitur fidem, quę quando suo ordine viua producit, posterior est quā gratia. Interim tamen contra hanc opinionē ratio. S. Th. satis habet efficacię. In prima enim specie nō ponūtur nisi habit⁹, qui natura sua determinati sūt vel ad bonū, ut virtutes, vel ad malū, ut vitia. Character autē quēdā facultas est in baptizato ad verē suscipiendū sacramēta, sine diuine illa suscipiat, sine indignē. Qui enim in peccato recipit eucharistiā, verē sacramentū recipit, licet malē. Et pariter character ordinis facultas est ministrandi sacramēta, etiā si in peccato illa sacerdos ministret. Ex quibus omnibus elicitur opinio S. Thomę: nempe, characterem esse potentiam in secunda specie qualitatis. Nā potētia nō est nisi facultas operadi indifferenter ad bonū & ad malum. Ex quo fit, gratis Scotū cōcedere, quod potest

Impugnatio
opinionis.

Quarta opinio
Alex.

Reprobatio
opinionis.

Quinta opinio
S. Thom.

potest poni vel in prima, vel in secunda specie. Arguit quippe contra rationē D. Thom. Habitus enim, inquit, indifferens etiam esse potest ad bene vel male agendum, sicuti potentia. Nam possunt esse actus indifferentes, ut ambulare, & loqui, ex quibus similis habitus potest ingenerari. Respondetur autē, nullum esse actū in particulari indifferētem: nā si habeat bonum finem, bonus est, sin verō illo careat, malus: neque est dare medium. Atq; adeo multo minori probabilitate affirmantur habitus indifferentes. Vnum autem argumentum restat hic contra D. Tho. Cōtulit enim characterem cum virtute sacramēti, ex hoc scilicet, quod character erat virtus instrumentalis, inferēs non directē, sed reductiue poni in predicamento, sicuti virtus ponitur sacramentalis. Virtus autem sacramentalis (ut dictum est) reductitur ad primam speciem qualitatis, ubi est gratia & caritas, quas producit: ergo æqua ratione character debuit reduci ad primam. Respondetur autem. Id quod non ponitur directē in genere, sed reductitur ad genus, hoc habet ex eo quod est quodammodo imperfectum in illo genere. Hæc autem imperfectio alia, consideratur in virtute sacramēti, & alia in characterē. Virtus siquidē sacramēntalis dicitur imperfecta, quia est motus, sicut alteratio est acquisitio qualitatis, q est in fieri, & ideo reductitur ad illā speciem, in qua est perfectus terminus. Character autē non habet illam rationē imperfecti, quā motus, habet enim esse permanēs & indelebile: sed sicut instrumentum habet imperfectā rationē causę respectu causę principalis, & ideo reductitur ad illam speciem, in qua est potentia naturalis, licet ipse sit supernaturalis. Sexta nihilominus opinio, ut ordinem argumentorum D. Thom. sequamur, est quod character ponitur in quarta specie qualitatis, quę est figura. Quam quidem opinionem amplexatus est Marsilius in 4. q. 4. art. 1. conclus. 7. Arguit igitur D. Th. primo loco. Character idem esse videtur quod figura: nā ut supra dictū est ubi ad Heb. 1. habetur. Figura substantię eius, græcē legitur character. Figura autem est quartę speciei qualitatis. Responsio tamen. S. Tho. est egregia per distinctionē

Argumentum
contra S. Th.

Egregia
autem
responsio.

Sexta opinio
Marsili.

Primum
argumentum.
S. Thom.

Responsio
opini.

maioris præmissę, quod character dicitur figura, non per proprietatem, sed per metaphoram. Figura namq; (ut ait Philo sophus) est terminus quantitatis, quare ubi non est quantitas, nec est proprie figura. Character autem res spiritualis est, & inuisibilis. Dicitur verō per trāslationem figura: quia per illum spiritualiter consignamur, tanquam membra Christi quę sumus capiti nostro similia. Res autem non ponitur in predicamento secū dum id, quod per metaphoram de illa dicitur. Septima opinio est, quod sit de tertia specie, ubi ponūtur sensibiles qualitates, color & calor, &c. Vnde arguit D. Tho. secundo argumento. Character est lumen quoddam, ut ex Dionysio iam citatū est. Lumen autem est sensibilis qualitas: nempe, obiectum sensus, ergo est in tertia specie. Respondet autem eodē modo, quo ad primum: quod character non est sensibile lumen, sed per metaphoram veluti gratia dicitur lumen: quemadmodum enim illa peccatorum tenebras abigit, sic & character quēdā est intellectus lux ad colendum Deū. In tertia verō specie solum ponūtur qualitates sensibiles. Quod si quis contra arguat. Ad fugandas peccatorum tenebras sufficit gratia: ad illustrandum verō intellectum sufficit lumen fidei cum donis sapientię, & scientię, & intellectus, ergo character nullatenus est lumen. Respondetur, quod dicitur esse lumen quoddam propter autoritatem Dionysij, non tamen est lumen sicut fides, quę (ut ait Pau.) est cognitio rerum sperandarum: character namq; nō est cognitio, sed dicitur lumen, quia est facultas colendi Deum in hac militari vita secundum cognitionem fidei, ut art. 4. emunctius explicabitur. Quartum verō argumentum. S. Tho. est. In definitione characteris, secundum autoritatē Dionysij, ponitur signum (ut argumen. 3. citatum est.) signum autem habet rationē effectus, ut fumus respectu ignis, potentia autem rationem dicit principij: ergo character non ponitur in secunda specie quę est potentia. Respondetur ad maiorem, quod character secundum se non est sensibile signum, sed adiūctus sacramento sensibili: secundum se autem non habet nisi rationem principij. Igitur cum multa

Septima opinio.
Secundū
argumentum.
S. Thom.

Argumentum.

Responsio.

Quartum
argumentum.
S. Thom.

Epilogus.
multa

multa characteri adscribantur, scilicet esse potentiam, esse signum & figuram, & relationem, necesse est, ut quæ dicta sunt summam colligamus. Character, inquam quantum ad suam quidditatem naturamque definitionem, est qualitas, quæ est supernaturalis potentia, est autem fundamentum proximum relationum, quibus efficitur similes Christo: dissimilesque infidelibus, est denique figura & lumen per metaphoram, ac demum contactus sensibili sacramento est sensibile signum. De singulis trium characterum dicemus articulo. 6.

ARTICVLVS. III.

Vtrum Character sacramentalis sit Character Christi.

Sensus quæst.

ITVLVS hic propter genitiuum, Christi, diuersos potest exhibere sensus. Vnus est. Vtrum character, qui est in nobis, sit eiusdem rationis cum illo, qui est in Christo. Et quæstio hæc non est disputabilis: nam Christus (vt infra ar. 5. ait D. Tho.) vt nullum recepit sacramentum nouæ legis, ita neque vllum habuit characterem, nisi substantialem patri: quæ utique ratione appellauit eum Paulus figuram substantiæ eius. Neque vero indiget, quoniam suo opte inreminente potestate capitis pollebat ad administrandum si voluisset sacramenta, (nam recipere non egebat) & ad diuinum fidei cultum instituendum. Alius sensus est, vtrum character noster imprimatur à Christo, tanquam à causa efficiendi principali. Et neque de hoc sensu ambigitur. Sensus ergo præsentis quæstionis est vtrum character sacramentalis sit, quo cõfiguramur Christo, tanquam eius milites: sicut in bello crux alba dicitur esse character vnius regis, crux verò rubra, alterius. Nam cum per religionem & Deum colamus, quatenus Deus est vnus & trinus: & Christum in quantum hominem, & redemptorem nostrum, quæstio emergit, vtrum per characterem trinitati, cuius est nostra cõfessio, configuremur, an potius Christo. Ad quam quæstionem D. Tho. respondet supposita distinctione tri-

bus conclusionibus. Distinctio est, quòd character est signaculum quoddam, vt ex ijs, quæ dicta sunt, patet, quo aliquid insignitur, ad aliquem finem ordinatum. Sicut sigillum nummi, quo in vsum commutationum cuditur, & signum militum, quo ad militiam deputantur. Fidelis autem homo ad duo destinatur. Primo quidem ad fruitionem gloriæ triumphantium. Secundo ad cultum fidei militantium.

Prima ergo conclusio est. Fideles deputantur ad gloriam signaculo gratiæ, iuxta illud Ezech. 9. signa Thau super frontes virorum gemetium & dolentium, & Apo. 7. Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus quousque; signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.

Secunda conclusio. Per characterem deputatur homo ad cultum huius militiæ, quæ cõsistit in recipiendis, tradendis, administrandisque sacramentis. Quæ quidem conclusio iam satis supra demonstrata est.

Tertia conclusio. Character sacramentalis specialiter est character Christi, cuius sacerdotio configurantur fideles secundum sacramentales characteres. Probat, quoniam cultus Christianæ religionis à sacerdotio Christi derivatur, qui sese primus sacrificium in cruce obtulit. Quapropter characteres nihil aliud sunt quam quædam participationes eiusdem sacerdotij Christi ab ipso derivatæ. Confirmat eandem tertiam conclusionem altera characteris definitio, quæ superius data est. Est enim distinctio à characterem aeterno impressa a nimæ rationali secundum imaginem cõsignans trinitatem creatam trinitati creati & recreanti, & distinguens à non configuratis secundum statum fidei. Vnde cum character aeternus sit Christus, qui secundum Apostolum est figura substantia patris, sit vt character cõfiguret nos Christo. Quod autem ait, cõsignans nos trinitati creati & recreanti, alludit ad professionem fidei trinitatis, quæ nos & in natura creauit, & in gratia recreauit. Colimus tamen illam characterem Christi insigniti.

Quæstio est facilima, quæ nullius eget discussionis, sed hoc tantum notandum, quòd conclusio tertia plus respondet, quam fuerat quæsitum. Interrogatum enim est, vtrum character sacramentalis esset character

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Expositio tituli.

Christi epistola.

Character Christi, & responsum est, quòd est character Christi, non vtriusque, sed secundum eius sacerdotium. Christus enim caput nostrum, & noster redemptor fuit: & rex subinde regni coelorum, ac demum sacerdos, de quo Paul. ad Hebr. 9. Christus, inquit, assistens pontifex futurorum bonorum, æterna redemptione inuenta. Et quatenus, rex posuit nobis leges, redditurusque est bonis & malis, prout quisque gessit in corpore. Sed quatenus sacerdos re & verbis constituit diuinum sacrificium sacramentorumque cultum, offerens se in cruce hostiam viuam Deo patri. Ob idque virtus sacramentorum ex eadem passionem promanans & gratiam nobis instrumentaliter confert delectricem peccatorum, & characterem, qui est sacerdotij potestas ad colendum Deum, iuxta illud. 1. Petri. 2. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, &c. Omnes enim Christiani quatenus sese Dei cultu sacrificant, regales sacerdotes dicuntur à Christo rege. Illas autem auctoritates Ezechie & Apoc. quas hic D. Tho. citat, VValdensis loco supra citato intelligit de characterem. At D. Thom. germanius arbitratur conuenire gratiæ, & ideo nos illas in. 1. ar. prætermisimus. Gratia enim est, quæ velut Thau in fronte gementibus & dolentibus medetur, & quæ seruos Dei propriè secernit ab alijs. Nam stat quempiam habere characterem in peccato, quando est seruus diaboli, & cõuerso gratia absque characterem in lege naturali & scripta faciebat seruos Dei.

Primo argumento D. Th. pergit exponere illud ad Ephe. 4. Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: non de signo characteris, sed de signo gratiæ. Hæc siquidem est, quæ spiritui sancto attribuitur in quantum ex amore procedit, vt Deo nobis aliquid gratis largiatur. Amor autem attribuitur spiritui sancto, vnde. 1. ad Corint. 12. Diuisiones gratiarum sunt, vnus autem spiritus. Tamen si spiritui sancto etiam tribui potest, characterem insignire, quatenus gratiam consequitur. Secundum argumentum est. Character habet rationem signi: est namque signum gratiæ, quæ per sacramentum cõfertur, gratia autem à tota trinitate animæ infunditur, secundum illud Psalmi.

Secundum argumentum.

Gratiam & gloriam dabit Dominus: ergo character non debet Christo attribui. Respondetur, quòd character est res respectu sacramenti, hoc est eius effectus, sed est sacramentum respectu ultimi effectus, id est, signum quodammodo gratiæ. Et ideo dupliciter aliquid characteri adscribitur. Vno modo quatenus est quodammodo sacramentum: & sic est signum inuisibilis gratiæ, eo pacto quo arti. 1. ad 2. expositum est. Alio modo secundum propriam rationem characteris: atque hac ratione est signum configuratiuum alicui principi, penes quem est auctoritas eius, qui per characterem ad munus aliquod deputatur, sicut milites insigniuntur characterem ducis: & hoc modo character sacramentalis est character Christi. Memore hic illius, quòd in calce præcedentis articuli diximus, nempe, characterem ratione sacramenti exterioris, quo designatur, esse quodammodo sensibile signum gratiæ, perse autem est figura Christi metaphorice. Tertio arguitur. Character imprimitur, vt eo homo ab infidelibus discernatur, saltem character baptismi: distinctio autem sanctorum ab alijs fit per charitatem, vnde filij perditionis characterem quoque bestie, hoc est satanæ (vt patet Apocal. 13.) gestare dicuntur: charitas autem non attribuitur Christo, sed magis spiritui sancto secundum illud ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, vel patri, secundum illud 2. ad Cori. vlt. Gratia Domini nostri Iesu Christi: & charitas Dei: ergo character non est Christo adscribendus. Responsum autem est, distinctionem seruorum Dei in ordine ad sempiternam gloriam à seruis diaboli in ordine ad postremum supplicium fieri per charitatem: distinctionem verò militantium in acie Christi in hac vita, siue sint membra viua siue mortua, ab alijs qui Christum non adorant, fieri per characterem. Illud tamen adnotato, quòd charitas attribuitur spiritui sancto, quatenus charitas ipsa est amor: patri verò, quatenus ipse est omnium bonorum principium sine principio. Character autem demonis non habet propriam rationem characteris, nam character proprius effectus est sacramenti, sed vel obstinata malitia, qua quis

Tertium argumentum.

Nota.

Character demonis.

quis est filius perditionis, vel professio idololatrie cultus, quia opponitur characteri, dicitur abusive character.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum Character sit in potentia anime, sicut in subiecto.

ROS Tquam visum est quid est character, proximum est explorare de eius subiecto. Cum enim sit spiritualis potestas, sit ut nec sit in corpore nec in sensu, sed in anima, vel in eius potentia. Queritur ergo, utrum sit in essentia anime, sicut gratia, an in intellectu, sicut fides, an vero in voluntate, sicut charitas. Et respondet D. Tho. duabus conclusionibus. Prior est indefinita. Character non est, sicut in subiecto, in essentia anime, sed in eius potentia. Posterior est specialis in solutione tertij. Character est in intellectu. Probat prior conclusio duabus rationibus iuxta duas characteris qualitates. Est enim signum, quo Christo configuramur, configuramur autem trinitati non secundum essentiam anime sed secundum eius potentias: ergo character est in aliqua potentia, eo quod Christus una est trinitatis persona. Secundo habet character, ut sit potestas colendi Deum vel suscipiendi vel tradendo sacramenta: iste autem cultus consistit in quibusdam actionibus: actiones vero exeunt proximè a potentia: ergo character est in potentia. Hinc fit gradus ad posteriorem conclusionem probandam. Iste enim diuini cultus ad fidei protestationem attinent, quæ sit per exteriora signa secundum definitionem characteris supra assignatam. Est enim signum sanctæ communionis fidei: ergo in eadem est potentia, in qua est fides: nempe, in intellectu.

Expositio articuli. Quemadmodum de characteris quidditate, sic & de eius subiecto plurimæ variantur opiniones. Et quod ab istis in quibus minor est probabilitas exordiamur, Prima opinio est Durandi, loco citato. d. 4. q. 1. quod character non est in anima, sed in potentia executiva administrandi sacramenta. Nullatenus enim characterē baptismini agnoscit ob rationem iam supra re-

Prima opinio Durandi. Probatur enim characterē non esse in intellectu, sed in voluntate, quia character est in voluntate, sicut fides, an vero in voluntate, sicut charitas. Et respondet D. Tho. duabus conclusionibus. Prior est indefinita. Character non est, sicut in subiecto, in essentia anime, sed in eius potentia. Posterior est specialis in solutione tertij. Character est in intellectu. Probat prior conclusio duabus rationibus iuxta duas characteris qualitates. Est enim signum, quo Christo configuramur, configuramur autem trinitati non secundum essentiam anime sed secundum eius potentias: ergo character est in aliqua potentia, eo quod Christus una est trinitatis persona. Secundo habet character, ut sit potestas colendi Deum vel suscipiendi vel tradendo sacramenta: iste autem cultus consistit in quibusdam actionibus: actiones vero exeunt proximè a potentia: ergo character est in potentia. Hinc fit gradus ad posteriorem conclusionem probandam. Iste enim diuini cultus ad fidei protestationem attinent, quæ sit per exteriora signa secundum definitionem characteris supra assignatam. Est enim signum sanctæ communionis fidei: ergo in eadem est potentia, in qua est fides: nempe, in intellectu.

probatam. Sed si aliquis, inquit, ponitur est in sacerdote: cuius ideo character hæret in lingua, & in manibus, quibus accipit, consecratque species sacramentales. Et probatur, quia character cum non sit cognitio, sicut fides: neque hominē ad cognoscendum perficiat, non est intellectus, atque adeo cum nec ipsum perficiat ad appetendum, non est in voluntate: sed quia est ad instrumentum operandum, scilicet ad ministrandum sacramenta, ponendus est in organo quibus illa administrantur. Idque confirmat exemplum artis, quæ cum sit ad cognoscendum est intellectus: sed tamen virtus operatiua musici & scribentis est in manu, idque per modum transeuntis, sicut est virtus in sacramentis. Itaque non manet, inquit, nisi quoad linguam est in usu administrandi sacramenta. Est autem opinio hæc delira. Primum enim character est potestas spiritualis, sicut gratia: compertissimum ergo est esse in anima. Quare D. Tho. non reuocat in questionem: an sit in anima. Et concilium Florentinum, quasi confessionem omnium constantissimam affirmat, tria sacramenta characterem anime imprimere. Et exemplum artis nihil ei patrocinatur: nullus enim habitus vel virtus est in manu artificis, nisi forsitan agilitas ex usu: sed tota virtus agendi est ars, quæ est in intellectu, illa enim mouet manus. Item character ordinis per ordinis susceptionem imprimitur, & indelebiter inest, non ergo per modum transeuntis, ut est omnium generalis confessio etiam concilio approbata. Ridiculum enim esset asserere, quod cum sacerdos ordinatur reciperet characterem, qui tamen non est in illo, nisi quando administrat sacramenta. Fieret enim consequens ut si nunquam administraret, nunquē esset in illo. Præterea ut in solutione 3. ait D. Tho. character post hanc vitam permanet, potentia autem corporea omnis corrumpitur, ergo non est in illa, sed in potentia in corruptibili. Ad hæc character unus non potest esse in lingua & in manibus: debet ergo esse plures: imò alius deberet esse in faucibus: atque alius in palato: quæ sunt organa vocis. Sed quid immoramur cum homine contendere, qui asserit per sacramentum aliquid imprimi corporali, & extensum, & qui numerum negat ternarium

Reprobatio opinionis.

Concilium Florentinum.

Responsio.

narium characterum, quos ecclesia tradit? Ad eius ergo argutionem respondetur, quod quamuis character non sit habitus cognoscitiuus, ut fides, est tamen facultas ipsius fidei ad colendum Deum, sicut ipsa docet. Itaque sicut ars est cognitio practica, ita fides characterem utitur ad opus, & ideo dicitur quoddam lumen, quod pariter est in baptizato ad suscipiendum sacramenta, sicut in ordinato ad administranda. Quapropter ut in baptizato non potest esse in membro corporali, sed in anima, ita neque in ordinato. Secunda opinio, ut ordinem argumentorum. S. Tho. sequamur est eorum, qui putant characterem esse in essentia anime. Quam opinionem sustinet Marfilius in 4. q. 4. art. 1. In cuius fauorem arguit D. Tho. loco. Character dicitur esse dispositio ad gratiam: gratia autem est in essentia anime, ut 1. 2. q. 110. visum est dispositio vero debet esse in eodem subiecto, in quo forma recipitur, ergo est in essentia anime. Respondet autem, quod character (ut monstrauit) est potestas ad colendum Deum, ob idque proximè disponit ad illas actiones & receptiones sacramentorum, quibus Deus colitur, sed quia illas homo dignè exercere non valet absque gratia (iuxta illud Ioan. 4. Eos, qui adorant Deum, in spiritu & veritate adorare oportet.) ex consequenti diuina largitas confert cum character gratia ad dignè eodem actus exercendos, quare remotè disponit ad gratiam. Non debet autem esse in illo subiecto, in quo est forma, ad quam remota disponit, sed in eo, in quo est actio ad quam disponit proximè. Quare Alex. loco supra citato. 4. par. q. 19. quamuis dicat, characterem esse dispositionem ad gratiam, collocat tamen eum in intellectu. Hæc autem responsio nonnulla eget excusatione. Posset enim quispiam falli arbitratu gratiam sacramentorum non conferri nisi ex consequenti propter characterem ad dignè eius actiones explendas, quod est falsissimum. Nam gratia est primarius sacramentorum effectus, ut in capite præcedentis questionis. S. Tho. confessus est. Ordinatur enim (ut sæpius diximus) sacramenta ad duo, scilicet & in remedium tamquam peccatorum medicina, & ad colendum Deum. Quorum prius potius est, & quæ peccata non remittuntur, nisi per gra-

Secunda opinio Marfilij.

Primum argumentum.

Quomodo character intelligatur esse dispositio ad gratiam.

tiam, illa est effectus omnium sacramentorum potissimus, quem omnes alij consequuntur. Alioquin si gratia non conferretur, nisi propter characterem, non omnia illam conferrent, nisi tantum tria. Ex his fit planè consequens, characterem non esse propriè dispositionem ad gratiam. Primum, quia non est in eodem subiecto. Secundo, quia consequitur fides: est enim (ut eius definitione docemur) signum sanctæ communionis fidei, fides autem suapte natura consequitur gratiam. Enimvero ut nos D. Tho. 1. 2. q. 110. art. 4. sciētissimè docuit, quemadmodum ab essentia anime effluunt potentia, sic & a gratia, quæ perficit animam, essentia effluunt potentiarum virtutes, ut fides & charitas. Quapropter ubi gratia cum virtutibus infunditur, prius natura ipsa, quam illa, infunditur, atque adeo quam fides, quam consequitur character. Ex quo fit, ut character non dispositio sit gratia, sed eius effectus. At verò quoniam consequitur fides, siue mortuam siue viuam, accidentarium est, ut in illo, qui gratia obicem opponit sine ipsa imprimatur character ob id, quod sine gratia donatur fides mortua. Atque eadem ob rem non ait D. Tho. quod character sit dispositio ad gratiam, hoc enim dixerat in 4. q. 1. in summa deseruit, sed hoc ait hic dūtaxat, quod cum usus characteris sit Deum colere, quod sine gratia dignè fieri non potest, qui dat characterem, ex consequenti, dat gratiam, non quod ipsa consequatur ex characterem, ita quod effectus sacramenti prior sit character, quam gratia in non opponente obicem, imò prius natura dat gratiam ad remissionem peccatorum, quam characterem ad cultum, sed quod Deus prouidet, dū dat characterem, qui est potentia operandi de se indifferens ad bene vel male agendum, tribuit gratiam non opponenti obicem etiā ad hoc: ut usus characteris sit perfectus. Colligamus ergo quod si characterem cum habitu gratia conferamus, non est eius dispositio. Si autem usum characteris ad usum gratie referamus, tūc in gratia duplex est usus. Prior ad remittendum peccata, & iste suapte natura est prior, quam usus characteris, qui est colere Deum. Posterior vero usus gratia est, bene colere Deum, & ad hunc quodam modo disponit usus characteris

ris. Prius, inquit, natura est colere Deum simpliciter, quam bene colere, & hoc est ex consequenti ad characterem, conferre gratiam ad hunc usum. Et hac ratione character non secundum se, sed secundum suum usum quodammodo dicitur dispositio ad gratiam. Quocirca non opus est, ut sit in eodem prorsum subiecto. Ex quo fit: quod character, licet (ut arti. proximo dictum est) ratione visibilis sacramenti, dicatur signum gratiae, non tamen illam veluti sacramentum confert: imò tam ipse quam gratia est effectus sacramenti. ¶ Secundum argumentum D. Tho. eodem tendit. Potentia enim, inquit, animae non videtur esse subiectum, nisi tantummodo habitus vel dispositionis, essentia autem est subiectum potentiae: character verò, (ut dictum est) nō est habitus vel dispositio, sed potius potentia: ergo potius est in animae essentia, in qua est intellectus, quam in ipso intellectu. Respondet autem per quā egregie per distinctionē minoris, q̄ character non est potentia naturalis, aliā esset in essentia, sed supranaturalis, & idcirco sicuti gratia perficit animae essentiam dando ei esse supranaturale, sic character supranaturaliter perficit intellectum, quia est potentia naturalis, non autem perficit tanquam habitus. Nam habitus perficit potentia determinando ipsam ad actus bonos vel malos: character verò perficit intellectum supranaturaliter simpliciter ad agendum siue bene siue male. ¶ Tertium quoq; argumentum D. Tho. eundem habet scopum. Potentia enim animae vel cognoscitiva est, vel appetitiva: character autem neq; est habitus cognoscitivus, neq; appetitivus: ergo in neutra est, & multo min⁹ in utraq; ergo est in essentia. Respondet autem eō cedēdo quod neq; proprie ordinatur ad cognoscendum, neq; ad appetendum, sed ad operandum, scilicet ad protestandam fidē, & ideo quia fides est in intellectu, illic est & character, ut iam supra expositum est. ¶ Et per hanc sententiam soluitur argumentum Marfilii, quo suam fundat opinionem. Character enim, inquit, est signum eorum, quae in sacramentis conferuntur: ea autem essentiam animae perficiunt, ut gratia & virtutes. Item quia anima est, quae per characterem adscribitur

tur ad cultū, ergo eius inest essentia. Respondetur autem ad primū negando characterem esse signum eorum, quae per sacramenta conferuntur: sed facultatē protestandae fidei, quae est in intellectu. Et quāvis anima, imò tot⁹ homo per ipsum deputetur diuino cultui, non tamen ideo esse debet in anima, sed in illa potentia, ubi est fides, quae nos ad diuinum dirigit cultum. ¶ Est ergo tertia opinio eadēq; verissima. S. Th. quod character est in intellectu. Vnum autem argumentum contra ipsum existit. Character (ut in eius definitione ar. proximo dictū est) cōsignat trinitatem creatam trinitati increatae: & ideo in praesenti ar. primum argumentū cur sit in potentijs, & non in essentia animae, fuit, quod inaprimatur animae secundū q̄ est imago: imago autem non sumitur secundum vnam potentiam, sed secundum omnes tres: ergo est in omnibus tribus, scilicet, in memoria, intellectu & voluntate. Propter hoc argumentū D. Th. in 4. dist. 14. q. 1. ar. 3. dixit, q̄ quāvis inest soli intellectui: nihilominus est in alijs potentijs mouēdo eas, sicut virtus vnius potentiae solet alijs imperare: quia omnes concurrunt ad cultum diuinum, atque adeo vtuntur illo. Hic autem nō dicit nisi quod est simpliciter in intellectu. Rationem ergo hanc praeter superiores subscribere possumus, q̄ cū per tres omnes potētijs trinitati configuremur, sic tamen quod memoria representat patrē in quo est generandi fecunditas: intellectus autē filium, qui per modum intellectus gignitur: voluntas verò spiritū sanctum, qui per modum voluntatis aspiratur, sit ut character quia est cōfiguratio Christi, colloceatur in intellectu, ipsum representante. Quocirca non probauit hic characterē esse in potentijs, eo quod imago trinitatis sit in ipsis, quasi volens characterē esse in omnibus, sed per analogiā. ¶ Quarta nihilominus opinio est Sco. dist. 6. citata. q. 11. quod character sit in voluntate. Cuius duo sunt fundamenta. Vnum, quod est dispositio ad gratiā. Alterum verò quod gratia est idē quod charitas. Vnde cum charitas sit in voluntate, manifestē sequitur eidem inesse characterem. Et confirmatur, quoniam character est obligatio quēdam ad diuinum cultum

cultum, voluntas autem ob id quod libera est, sit propriū obligationis subiectū. Vtrūq; autem suorum fundamentorū falsum est, quoniam neq; gratia est charitas, ut secundum D. Tho. 1. 2. q. 110. art. 3. solemus saepe repetere, neq; verò character est dispositio ad gratiam, ut iam dudū disserebam⁹. ¶ Aliter verò arguit Cae. Character est potestas colendi Deum ut dictum est: ergo pertinet ad virtutem religionis: virtus autem religionis, quoniam pars est iustitiae, voluntati inest, ergo ibidem est character. Ad hoc verò factis D. Tho. respondit art. 3. quod quia character non est potestas ad appetendum, non est in voluntate, neq; verò determinatē ad bene vel ad malē operandum. In voluntate autē non sunt, nisi habitus determinati vel ad bonum, vel ad malum, & ideo religio quae determinatur ad bonum est in voluntate, character autem, licet ad religionem pertineat, attinet tamē ad illam mediante fide: est enim potestas protestandi mysteria fidei.

ARTICVLVS. V.

Vtrum character insit animae indelebiliter.

DEMONSTRATO subiecto. i. cui nā potentia character inheret, subsequitur constituere modum, quo inest, nempe vtrum per modū passionis transeunter, ut sacramenti virtus: an verò permanentē. Et si permanentē, vtrum per modum habitus, ut charitas, quae quādiu gratia manet, durat, & illa corrupta, perit: vel vtrum sit diuturnior, quā gratia: nimirū sicut fides, quae abeunte gratia permanet mortua. Imò verò vtrum firmitus hāreat, quā fides: nā hae per actum infidelitatis corrumpitur in heretico. Vtrū ergo in illo permaneat character, & in apostata & in ecclō, & in inferno, ita ut nisi anima annihilata, nō pereat? Respondet D. Tho. vnica conclusione affirmatiua. Quemadmodū intellectus perpetuus est, & incorruptibilis, sic character, qui in illo existit indelebiliter manet in anima. Probat primō autoritate Augustini supra inducta aduersus Parmenianum. lib. 2. vbi ait, non min⁹ hae

rere sacramenta christiana, quā militiam deserat, si reuertitur, nō noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur. Ratio autem sumitur ex sacerdotio Christi, cui per characterem configuramur. Character enim sacramentalis, ut ar. 3. dicebamus, est participatio quēdam sacerdotij Christi, nempe spiritualis potestas colendi Deum per sacramēta: quare Christo non competeat habere characterē: quia per se ipse absq; vllō sacramēti adminiculo plenissimam habebat omnium potestatem in ecclō & in terra: vnde character noster derivatio est potestatis illius. Sacerdotium autem Christi fuit aeternū, secundū illud Psalmi. 109. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech: ergo & sacramentalis character est aeternus. Confirmatur ratio aliorum similitudine, quae inde deriuatur. Omnis enim sanctificatio, quae per Christi sacerdotium fit, est perpetua ut consecratio templi, & calicis, & similes, dum subiecta non destruuntur, semper durat. Cū ergo anima, cui character imprimitur, sit perpetua, sit ut & ipse indelebiliter insit.

¶ Conclusio hae confessio vniuersalis est omnium doctorum, qui characterē agnoscunt. Quae quidem etiam concilij Florētini assertio est. Et ratio ex ei⁹ natura elicitur secundum auctoritatem Augustini aduersus Donatistas. Inde enim (ut iam dictum est) colligebatur baptismū nequam esse iterandum, neque sacramentum ordinis, quod licet Christianus etiā sacerdos in peccatū incideret, aut in haeresin laberetur, per quam perditur fides & in apostasiam, semper in illo manet signaculum Saluatoris. Itaq; cū gratia cōtrarium habeat quodcūq; mortale crimen, per quod corrumpitur, & fides haeresin: character verò nullum contrarium patitur, per quod actione humana deleri possit. Dixit enim actione humana, nā si character res est distincta a subiecto, planum est per omnipotentiam Dei absolutam posse deleri manente intellectu. Sed conclusio assertitur de potentia Dei ordinaria. ¶ Est autem non nihil obscuritatis in ratione. S. Tho. ob id quod character derivatur a sacerdotio Christi, infertis

Argumentum Cae.

Tertia opinio S. Thom. Arguitur aduersus D. Thom.

S. Thom.

Assignatur ratio.

Scotus.

Conclusio.

Expositio articuli.

Explicatio rationis S. Thomae.

tis esse indelebilem potentiam: nā & virtus sacramenti, est virtus instrumentalis eiusdem Christi, & tamen est corruptibilis. Respondet Cajetan, etiam virtutem sacramenti esse sacramēto cōueniē, hoc est, tandiu durare, quādiu ipsum durat: nam sacramentum non est, nisi dū applicatur. Character autem habet subiectum perpetuum, & ideo est perpetuus. At verò forsā & altera solutio adhiberi potest: nempe quod character non solum inde est indelebilis, quod derivatur à potestate Christi, sed inde quoq; qd est quædam configuratio eius sacerdotij. Sacramentum enim (vt dudū dicebamus) est merum instrumentum: character verò est quædam potestas: qua efficiuntur cō sacerdotes Christi, atq; adeo sacerdotes in æternum, sicut est ipse.

Primum argumentum.

Primum argumentum D. Tho. est. Quod aliquod accidēs perfectius est, eò diuturnius: gratia autē est characterē perfectior, ergo suapte natura diuturnior: & nihilominus deletur, ergo & character est deletibilis. Responsio autem ad consequentiā dirigitur, quæ ideo negatur quod nō sunt cetera paria. Gratia enim: quia inest animæ, non tanquā instrumentum, sed tāquā habitus, habens in ipsa esse cōpletum, insequitur naturam ipsius subiecti, scilicet animæ, quæ cum sit per liberū arbitrium mutabilis, in causa est, vt gratia adsit, & absit. Character verò non inest, nisi tanquā virtus quædam instrumentalis sacerdotij Christi, & ideo non sequitur mutabilitatem subiecti, sed æternitatem principalis causæ. Itaq; quod sit indelebilis non prouenit ex maiori ei⁹ perfectione, sed ex natura principalis agentis. Neq; quod gratia sit deletibilis prouenit ex minori eius perfectione, sed ex natura subiecti. Et eodem recidit si dicas, qd gratia potest habere contrarium per liberum arbitriū: character verò minime.

Secundum argumentum.

Eadem serē solutio est secundi argumenti, quod est huiusmodi. Character est deputatio ad diuinum cultum, per apostoliam autem fit transitus ad alium cultum, vt si quis Christianus in sectam Mahumeticam transfugiat, ergo saltem illū apparet characterem amittere. Respondet autem cum Augustino eodem lib. 3. cōtra Parmenianum, quod etiam in apo-

statis, & transfugis permanet character, & ideo cum resipiscunt, ad ecclesiam regressi nō rebaptizantur. Et ratio est, quia virtus instrumentalis à solo agenti principali pendet, & non ex arbitrio subiecti: quare quomodocūq; se Christianus per voluntatē moueat, permanet character Christi. Tertium argumentum est. Cessante fine, cessat medium ad finem: alias frustra maneret, sicuti frustra post resurrectionē esset matrimoniū, quia nulla est futura generatio, sed post hanc vitam nullus futurus est religionis cultus per sacramenta, ergo tunc non manebit character. Respondet D. Tho. quod licet non manebit cultus, manebit autem ei⁹ finis, nempe sempiterna possessio & fructio Dei. Et ideo in bonis manebit character ad gloriam, in prauis verò ad ignominiam, sicuti in militia seculari cōtingit. Nam & emeriti milites in signe semper seruāt militare, etiam si domi sedeāt, & qui militiam deseruerunt, eodem insigniuntur dum publicitus ad supplicium rapiuntur.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character.

QVONIAM hætenus non nisi indefinite monstratum est sacramentum nouæ legis characterē imprimere, restat demū querere an vniuersim omnia sacramenta eundem sortiantur effectum. Et respondet D. Th. duabus cōclusionibus. Prior. Licet omnia sacramenta gratiam conferant, non tamen omnia characterē imprimunt. Probat, ad duo enim semper dicimus sacramenta esse instituta, scilicet & in remedium peccati, & in diuinum cultum. Prior autē ratio vniuersis congruit, vnde & cum peccata non nisi per gratiam remittantur, cūctis competit gratiam conferre. Non autem omnia directe ad diuinum cultum ordinantur, & ideo adhibetur posterior conclusio. Per tria tantum sacramenta character imprimitur, scilicet per baptismū confirmationem, & ordinem. Conclusio est omnibus in confesso, & sic determinatur

Prior conclusio.

Posterior conclusio.

Concilio Florentino.

tur in cōcilio Florētino. Cuius prima potissimaq; ratio sumitur ex ritu ecclesiæ, secundum quem hæc tantum tria sacramenta non sunt iterabilia, cū reliqua quatuor iterentur. Atque adeo hæc tria chrismate celebrantur. Rationes verò singulorum quatuor particularium, cur scilicet characterem non imprimant, suis proprijs locis asserendæ sunt. Nihilominus hic D. Thom. summam & perfectoriē nonnullas tangit, declarando hæc tantum tria sacramēta directē referri ad diuinum cultum. Pertinet enim sacramentum ad huiusmodi culturam tripliciter:

Sacramenta ad cultū diuinum tria pertinet.

Vno modo per modum actionis: scilicet quod ipsamet susceptio vel administratio sacramenti sit diuinus cultus. Secundo modo per modum agentis: nempe, vt per talem actionem constituatur homo minister eiusdem cultus. Et tertio modo per modum patientis: videlicet, vt per eandem actionem fiat illa facultas exercendi eundem cultum. Et quidem per modum actionis vniuersa sacramēta pertinent ad Dei cultum: nam omnium susceptio & administratio est actus & exercitium diuini cultus. Quatuor autem nihil amplius habent, quā quod ad cultum attinet per modum actionis, & ideo non imprimunt characterem. Venerabile, inquam, sacramentum eucharistiæ, tādum consecratur, quādiu suscipitur, est actio diuini cultus. Haud tamen illic suscipitur noua facultas aut suscipiendi, aut administrandi alia sacramenta. Imò (vt ait, 3. capit. cœlestis Hierarchiæ Dionysius) est potius omnium sacramentorum consummatio & finis: sanè quo Christus ipse, in quo non est character, continetur. Pariratione nec per suspensionem sacramenti poenitiæ suscipitur noua facultas, sed restituitur homo in pristinam dignitatem gratiæ. Neque in sacramento extremæ vñctionis, vt potē quod migrantibus iam iam ex hoc seculo confertur. Neque verò per matrimoniū vlla spiritalis sit coniugibus potestas, sed sunt duo in carne vna. At verò per sacramentum baptismi aperitur reliquorum ianua, & ideo illic sit potestas reliqua suscipiendi, atque adeo agendi ea secundum Christianam religionem, quæ ad propriam conferunt salu-

Baptismus aliorū sacramentorū ianua.

tem. Et in confirmatione recipit homo, quasi fide iam adultus, robur ad resistendum publicis hostibus fidei. Ac demum in ordine potestatem administrandi sacramenta. Fit ergo consequens, vt per hæc tria imprimatur character. Et hæc in præsentiarum vsque ad singulorum loca sufficiant. Illam autem opinionem ornatum, quam (vt quæst. præcedenti dicebamus) D. Thom. in 4. distinctio. 1. quæst. 1. sustinuit: videlicet, reliqua quatuor sacramenta ornati imprimere, post modū, vt illic diximus, re maturius perspecta, deseruit: cuius ideo in summa nullam mentionem fecit. Quare non opus est vt vllum contra illam verbum repetamus.

Opinio ornatum.

Primum argumentum D. Thomæ est. Per omne sacramentum fit homo particeps sacerdotij Christi: sed character sacramentalis est participatio eiusdem sacerdotij: ergo per omne sacramentum imprimitur. Respondetur per distinctionem maioris, quod per omne sacramentum fit homo particeps eiusdem sacerdotij: quia ipsa susceptio est cultus, per quam recipitur gratia virtute passionis: eius nō tamen per omne recipitur noua potestas, atque adeo neque character.

Primum argumentum.

Secundum argumentum est. Character est quædam animæ consecratio: sed per omne sacramentum consecratur anima: ergo omne sacramentum imprimit characterem. Respondet per distinctionem minoris: per omne enim sacramentū consecratur anima, hoc est à peccato emundatur per gratiam, non tamen si consecratio vsurpetur pro deputatione ad cultum ministrandum aut suscipiendum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum est. Character est res & sacramentum: sed in omni sacramento nouæ legis est signare aliquid quod sit sacramentum, & aliquid quod sit res, & tertium quod sit vtrunque: ergo per omne sacramentum imprimitur character. Respondet negando consequentiā, quia licet character sit res & sacramentum, non tamen quicquid est res & sacramentum, est character. Dicitur enim aliquid res sacramenti, quia est effectus eius: & ideo character est res. Et dicitur sacramentum, quia signum gratiæ vbi nō opponitur obex: & ideo character est sacramentum.

G mentum.

mentum. In sacramento autem eucharistiae, corpus Christi verum, est res, quia effectus sacramenti, & sacramentum seu potius virtus sacramenti, quia confert gratiam. An verò in omni sacramento si gnandum sit aliquid quod sit res & sacramentum, in singulis disputabitur.

QVAESTIO. 5. DE sacramentorum ministris.

S. Thom. 3. parte quaest. 64.

ARTICVLVS I.

Vtrum solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti.

POST sacramentorum effectus, subsequitur ut de eorum causa disputemus. De qua re quintum erat capitulum textus. Est autem duplex, ut in illo loco dicebamus: scilicet, primaria, quae est Deus. Et secundaria, quae est minister de quarum utraque praesenti quaest. differendum est. Quocirca sicut de vniuersis sacramentis definitum est, esse instrumenta Dei ad conferendam gratiam, sic in isto primo articulo propter ministrum interrogatur, vtrum solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti, an verò etiam minister. Vbi palam est sermonem fieri de sacramentis nouae legis, de quorum effectibus duabus praecedentibus quaestionibus disputatum est. Vnde & D. Thom. eadem distinctione (vt illic) supposita, duabus similibus conclusionibus respondet. Bisariam enim contingit quidpiam ab aliquo fieri. Vno modo tanquam à principali agente. Atque alio tanquam ab instrumento. *Prima conclusio.* Prima ergo conclusio sit. Solus Deus tanquam principale agens internum sacramenti effectum operatur.

Probatur ratione duplici. Primo, quia nihil operatur vbi non est. Solus autem Deus potest intus in animam illabi, vbi sacramenti effectus infunditur, id est, solus illic per essentiam adesse, quia est vbi que: homo verò minime: ergo solus ipse illic immediatè operatur, hoc est, tanquam causa, quae non ab alia dependet. Secundo, quia gratia est à solo Deo, iuxta illud Psalmi. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Et iuxta illud ad Roman. 8. Deus est, qui iustificat. Ac subinde character, qui pariter est res spiritualis inter animam inhaerens, ab illo solo produci potest. *Secunda conclusio.* Secundo modo, id est, ministerialiter homo potest ad eosdem internos effectus gratiae, & characteris pertinere applicando sacramenta. Nam eadem ferme est ratio sacramenti & ministri (vt supra dictum est.) Quapropter vt sacramentum, ita & minister suam virtutem à Deo principali agente recipit.

*Circa primam conclusionem adnotandum, autoritatem Dei in conferenda gratia sacramentorum, quam hic D. Thom. appellat principalem causam, in hoc consistere quod sit naturalis à nulla alia prorsus dependens, vt possit siue per modum meriti, siue per modum sacramenti, siue absque vlla creata causa illam infundere. Quemadmodum primo angelo, & primo parenti, & sanctificatis in vtero illam contulit, ad modum, quo mundum creauit. Conuenit enim hoc Deo, sicut soli lucere, & igni calfacere: quare potest gratum hominem facere siue intus cor mouendo, siue absque vilo motu, vt infantulis illam insluit. Quae ideo autoritas, vt articul. 4. monstrabitur, per nullam Dei potentiam est pure creaturae communicabilis, esset enim facere alium Deum. *Circa secundam autem parum immorandum est. Qui enim modum, quo sacramentum est causa gratiae quaestione tertia explicatum, intellexerit, facile & hunc subinde intelleget. Hoc tamen semper obseruato, quod minister non est merum instrumentum; quod nullatenus mouetur, nisi ab alio motum. Est enim viuens quod se mouet, quanuis à Deo sit institutus, & ad eius ministerium moneatur. Atque in hoc**

hoc habet similitudinem cum instrumento. Quod autem minister gratiam conferat, non solum assertio doctorum est, aut solius ecclesiae, verum apertius è sacris literis colligitur, quam quod illa per sacramenta infundatur. Habetur enim Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata remissa erunt: peccata autem, nisi per gratiam, remitti nequeunt: ergo sacerdotes per eadem sacramenta ad gratiae infusionem concurrunt. Et ita in concilio Constantiensi conclusum est, & in concilio Florentino: vbi habetur, quod sacramenta tribus perficiuntur: scilicet, materia, forma, & ministro. Patet praeterea conclusio ex forma sacramenti poenitentiae. Ego te absoluo, quae ex illis verbis colligitur Matth. 18. Quaecunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecunque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo. Verum est quidem secundum Magistrum Sententiarum (vt infra in materia poenitentiae videbimus) sensum esse. Ego ostendo te absolutum. Monstrabitur tamè illic, non esse nisi, Ego te absoluo tanquam Dei minister. Si ergo minister absoluit, concurret ad gratiam sacramenti, per quam fit absolutio. *Confirmatur deinde ex forma baptismi.* Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sensus enim non est praecisus. Ego te corporaliter abluo: sed certè spiritualiter in anima: alias non opus esset addere, in nomine patris, & filij, &c. hoc est, in eius potestate. Nam ad abluendum tantum corpus, diuina illa potestate minime opus erat. Nefas ergo esset negare, imò haereticum, ministrum ad internum sacramenti effectum concurrere. *Huic tamen sententiae obijcere quis posset argumentum hoc. Sequeretur, non solum ministros administrandis sacramentis deputatos, verum & illos, quibus ex officio id non incumbit, ad gratiae effectum concurrere. Vt dū laicus puerum baptizat, nam pari modo & sacramentum applicat, & formam profert. Consequens autem inde apparet falsum, quod nomine ministri solum illi comprehenduntur: videtur, qui ad id sunt diuina institutione constituti, sicuti sunt sacramenta ad eundem effectum instituta. *Circa hoc argumentum notato, quinque sacramenta non**

nisi à proprijs ministris, qui ordinis characterè ad id deputati sunt, administrari posse. Baptismus verò, quoniam sacramentum necessitatis est, potest tempore necessitatis à laico exhiberi. Sacramentum autem matrimonij, quantum ad necessitatem sacramenti, non habet aliū ministrū quam ipsos contrahentes. Posset ergo quis forsan tenere, quod minister baptismi quando non est sacerdos, non concurret ad gratiam, propterea quod non est diuinitus ad id institutus. At verò contrarium multò certius est, imò arbitror certissimum, ob id quod eadē vtitur forma, qua vtitur sacerdos: scilicet, Ego te baptizo in nomine patris & filij, & spiritus sancti, quae ideo non intelligitur de ablutione corporali, sed certè de spirituali, vt subiuncta verba in nomine patris, &c. ostendunt. Atque adeo si non ablueret animam, falsa esset forma. Vnde ad argumentum in contrarium respondetur, quod quanuis laicus non sic dicatur institutus, quod sit ad id muneris constitutus, est tamè eatenus delegatus, vt in necessitate possit eodem munere fungī, quanuis etiam si extra necessitatem sacramentum ministraret, licet delictum committeret, nihilominus baptizaret. *Secundum autem cū ad id arguitur. Contrahentes matrimonij sine alio tertio ministro, verè concipiunt sacramentum: ergo recipiunt gratiam, & non nisi suo ipsorum ministerio: ergo ministri non consecrati conferunt gratiam. Probo primum assumptum si id forsitan quis negare contenderet dicens, vbi inter partes sine sacerdote aut alio ministro contrahitur matrimonium, non esse verum sacramentum conferens gratiam: propterea quod in concilio Florentino, tribus asseritur perfici sacramentum: scilicet, materia, forma, & ministro. Quorum si aliquod defecerit, non est sacramentum. Arguitur, inquam, contra hoc. Minister matrimonij non est necessarius quando sponso benedicit: nam tunc certè ratū est iam vinctum quod; matrimonium per mutuū consensum, quando quidem solennitas illa non est de necessitate sacramenti. Neque verò concurret ad gratiam, quando adesset sponsis praestantibus mutuū consensum in terrogando vtrumque an alterum velit ca*

Ministri matrimonij ipsi contrahentes.

Secundum autem cū ad id arguitur. Contrahentes matrimonij sine alio tertio ministro, verè concipiunt sacramentum: ergo recipiunt gratiam, & non nisi suo ipsorum ministerio.

pere in coniugem. Quoniam minister nulloatenus concurrat ad gratiam, nisi applicando materiam & formam sacramenti: ut in baptismo. Ego te baptizo, & in confirmatione. Ego te chrismo, &c. Vel solam formam, ut in sacramento poenitentiae. Ego te absoluo. Vel saltem sacramenti virtutem, ut cum sacerdos consecrat buccellam porrigit. Ille autem minister in matrimonio neque formam applicat, neque materiam, & ideo neque virtutem. Nam materia & forma sunt illa verba a contrahentibus prolata. Ego te accipio in meam, vel in meum. Atque adeo ipsi proferentes sunt ministri applicantes materiam & formam, ac subinde conferentes sibi ministerialiter gratiam. Quocirca concilium Florentinum non affirmat requiri consecratum ministrum, ad sacramentum, sed ministrum. Unde sicut in baptismo laicus, qui applicat materiam & formam, est minister, sic & in matrimonio contrahentes ipsi. Profecto videntur tunc argumenta haec, quod minister non consecratur ad gratiae collationem concurrat. Extat nihilominus in contrarium argumentum. Sequeretur enim inde quod infidelis posset Deo coagere ad conferendam gratiam. Pater si cum intentione ecclesiae baptizaret: nam (ut artic. 9. videbimus) infideles possunt utique sacramentum baptismi administrare. Respondetur nihil absurditatis habere consequens: nam veram etiam profert formam. Ego te baptizo in nomine patris, &c. Maius autem dubium esset, si quis quam secularium, etiam infidelium, qui consecrare nequeunt, consecratam hostiam temere porrigeret Christiano, apparet enim illum non conferre gratiam: nam & puer ante usum rationis, eadem posset porrigere: quin etiam simia. Respondetur ergo potest talem ministrum non efficere gratia: quoniam non applicat formam, sicut in baptismo, & in matrimonio: sed solum corpus, quod per se est virtus conferendae gratiae. Quod quidem corpus eadem conferret, etiam si qui porrexerit intentionem non haberet ministrandi sacramentum, dummodo suscipiens legitimam haberet intentionem. Secus de sacerdote, qui cum virtutem habeat consecrandi, quando sacramentum administrat,

ad gratiam concurrat. Haec autem quaestio aliam suscitatur. Arguitur enim inde fieri consequens, ut in quocumque ministro etiam non consecrato deberet esse virtus conferendi gratiam: liquidem ob id, quod omne sacramentum confert gratiam, in quolibet virtutem diximus inesse. Consequens autem apparet falsum: quoniam in solis consecratis inest character, qui est potestas administrandi sacramenta. Petrus Palud. in 4. d. 1. q. 1. cum Capreolus eadem d. & q. subscribit, ait virtutem conferendi gratiam existere in ministris consecratis, non autem in illis, qui non consecrantur. Alij vero sunt qui putant ridiculum esse, talem virtutem ministris attribui, dicentes, quod illam isti ob id fingunt, quod censent ministros attingere productionem illius qualitatis, quae est gratia, per modum causae naturalis: sicut ignis attingit ignem, quem producit in ligno. At vero quantumvis non illa ratione qualitatis illius productione attingant, ut quaestio. 3. de sacramento monstravimus, nihilominus negari non debet, quin in ministris consecratis sit virtus permanens conferendae gratiae formaliter, id est, faciendi hominem gratum Deo. Tota namque praecedenti constitutum est, characterem ordinis esse potestatem administrandi sacramenta (idque in materia ordinis est iterum repetendum) sicuti character baptismalis est potestas eadem suscipiendi. Cum ergo per sacramenta gratia conferatur, id est, homo fiat Deo gratus, consequitur, ut idem sacerdotalis character sit potestas conferendi gratiam, sicut & character baptismalis potestas est eiusdem suscipiendi. Et hoc est, quod ait D. Th. Ministrum fortiori interiore effectu ex virtute principalis agentis, quod est Deus. Haud tamen displicet, ministrum causam esse (ut quidam autumat) morali simile, hoc est, familiari. Quemadmodum enim quis facit potestatem feruo redimendi captivum dando illi redemptoris pretium: sic se quodammodo habet minister sacramenti conferendo sacramentum, quod Christus in hoc remedium constituit. Quamvis sacramentum, ut q. 3. disputabam, eadem similitudo nequeat tam proprie coaptari: quia non est instrumentum viuum, cui negotium demaderetur, sicuti ministri: sed est merum instrumentum instar instrumenti arti

Alia quaestio.

Paludanus.

ti artificis, quod ab agente nihil recipit, nisi motum, & applicationem ad opus. Sed tamen illa non obstante similitudine non est negandum, quin in sacerdote existat ad id muneris vera virtus, nempe, character. Iam enim supra discrimen constitutum inter illum, qui ab humano principe ad aliquod deputatur officium, & sacerdotem: nam in illo nulla utique a principe creatur virtus ad agendum, in hoc vero dum minister sacramentorum instituitur, character imprimitur. Immo & quando applicat sacramentum cum intentione Dei, illa etiam applicatio virtus est instrumentalis Dei, ut potest motus sacramenti. Atque hanc solam a Deo recipit ille minister, qui per consecrationem non est deputatus: ut laicus dum in necessitate baptizat: atque illi, qui matrimonium contrahunt. Et eo pacto subintelligi etiam potest verbum D. Tho. quod etiam isti ministri sortiuntur interiore effectu ex virtute Dei: quia eius intentione & nomine sacramenta administrant.

Argumenta S. Thomae procedunt ad probandum, quod non solus Deus, sed minister ad gratiam concurrat. Et responsiones in hoc ipsum tendunt, ut conclusiones explicent: scilicet, quod solus Deus concurrat, ut causa principalis, minister vero minime, nisi ut instrumentalis, applicando sacramentum. Est ergo primum argumentum. Interior sacramenti effectus est, ut homo purgetur a peccatis, & illuminetur per gratiam: ad ministros autem ecclesiae pertinet purgare, illuminare & perficere, ut s. cap. ecclesiasticae Hierarch. autor est Dionysius: ergo non solus Deus, sed etiam ministri interius operantur. Responsio autem est, quod purgatio illa non intelligitur de interiore per gratiam: sed diaconi dicuntur purgare: quoniam officium suum est, & immundos a coetu fidelium eicere, & eos, qui recepturi sunt sacramenta, catechismis, alijsque salutaribus monitis dispo nere. Similiter & sacerdotes illuminare dicuntur sacrum populum, non quidem gratiam infundendo, sed sacramenta gratiae tradendo, ut illic ait Dionysius. Est autem hoc verbum appropinquatum ad notandum in confirmatione illius, quod

quaestione. 1. constitutum, & nunc proximè retulimus, quod sacramentum non attingit immediate infusionem qualitatis, quae est gratia: alias sacerdos tradendo sacramentum illam quodammodo infunderet. Sed est causa hominis grati perinde, ac si gratia non esset distincta qualitas, mediate autem & consecutivè est causa: quare illam Deus faciendo hominem gratum concreet. Et eodem pacto minister suo gradu ad eandem gratiam concurrat ad movendo sacramentum. Secundum argumentum plusculum secum difficultatis addit. Est autem huiusmodi. In collatione sacramentorum quaedam orationum suffragia proponuntur, ut maxime in baptismo cernitur: sed orationes iustorum acceptiores sunt apud Deum, quam aliorum quorumlibet, secundum illud Ioan. 9. Si quis Dei cultor, voluntatem eius facit, hunc Deus exaudit: ergo maiore videtur effectu sacramenti ille consequi, qui ipsum a bono recipit ministrum: atque adeo & minister aliquid operatur ad infusionem gratiae. Intendit autem concludere, immediate per autoritatem sicut Deum, quod est falsum. Ob idque inter respondendum quinq; ait. Primum, quod preces illae, quae in sacramento funduntur offeruntur nomine ecclesiae: quae quidem, licet minister non sit Deo gratus: semper exauditur, secundum illud Matth. 18. Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quancunque petierint: fiet illis a patre meo. Quoniam ecclesia semper est Deo accepta. Secundum assertum est. Nihil prohibet quominus devotio viri iusti: nempe, sancti ministri ad hoc aliquid operetur. Tertium est, quod sacramenti effectus non impetratur oratione ecclesiae, aut ministri, sed ex merito passionis Christi, cuius virtus operatur in sacramentis. Quod est dicere non datur ille per modum meriti, sed virtute operis, quod vocant operatum. Ex quo subsequitur quartum, quod effectus sacramenti non datur melior per meliorem ministrum, ut ait Augustinus contra Cresconium, & refertur de consecra. distinctione quarta canon. Si inter bonos Subdit tamen quintum, quod ratione devotionis ministri aliquid recipiens sacramentum potest annexum sacramento recipere

Secundum argumentum.

Quinq; D. Th. asserta. 1.

Secundum.

Tertium.

Quarta.

Quintum.

Alius dubitatio.

Primum argumentum.

Nota.

capere, quod tamen minister non per se facit, sed impetrat a Deo: ut ipse id ipsum donet. Circa hanc solutionem disputandum erat, utrum baptizatus propter preces, aut parentum, aut ministrorum, aut alia quavis causa, copiosior gratia infundatur, dum baptizatur: cuius affirmatiua parte & Scotus in 4. distinctione 4. quaestione septima, & Caietanus sustinent. Extat tamen inferius distinctione sexta quaestione prima articulo sexto: quaestio in terminis, utrum baptismus habeat in omnibus aequalem effectum: & ideo usque ad illum locum expectanda est disputatio hec.

Cōsiliū est boni vti ministris.

At negativē illic de parvulis respondetur: scilicet, quod nemo illis potest mereri gratiae augmentum: quia nemo alteri meretur huiusmodi gratiam, nisi de eo gruo merendo: illi bonū motum in Deū, quē tamen parvulis habere non potest: secus de adulto, cui amicus potest mereri tale motū, ut in Deū cōvertatur, sicut Stephanus Paulus: & ideo exponendū est hic quid prosint preces ecclesiae & ministri: deinde quid nam est illud annexum quod ait S. Thom. posse virtutē talium precum adiungi. Respondetur ad primū, preces ecclesiae ad hoc prodesse, ut Deus si adultus recipit sacramentum, obicem eius tollat, ut effectum recipiat, & devotionem ei augeat. Deinde (quoad parvulos) ut ad usum rationis perveniētes pro dignitate gratiam officij colāt, quā tunc recipiūt, eosque a demonum incurſibus protegat, atque alia quae sine bono parvulorum motu illis tūc de cōgruo alij mereri valent. Ad quod etiam congruē denotio boni ministri cōducere potest. Quocirca non est vana religio bonos ministros, etiam baptismi, procurare, dum modo non credatur per malum non dari idem baptismi substantialis effectus, qui est gratia cū virtutibus & charactere. De ministerio verō mali ministri articulo quinto. Annexum ergo illud, quod S. Thomas ait prece ministri impetrari posse recipienti sacramentum, potest esse vel in adulto (ut dictum est) bonus motus, vel in parvulo aliqua egregiae dotes: & gratiae gratis datae: sicut de Nicolao legitur, quia inde ab incunabulis aliqua abſtinentiae, aliorumque virtutis seminum documenta de se praestabat.

Nicolaus.

Quinimodō & aliquod temporale beneficium & corporale: sicut de Constantino nonnulli referunt, qui fonte baptismatis (forſan Sylveſtri precibus) a lepra mundatus est. Tertium argumentum facillimū est. Homo dignior est re inanimata: aqua sacramenti ad gratiam concurrens, utpote quae secundum Augustinum corpus tangit, & cor abluit: ergo & homo. In responsione tum similitudinem constituti inter sacramentum & ministrum, quod tam hic quam illud virtute Dei cū instrumentum cōcurrit: tum etiam dissimilitudinis non nihil, quod sacramentum est sicut instrumentum mortuum, minister autem sicut vivum, quod applicando sacramentum concurrens ad gratiam.

Constantin.

Tertium argumentum.

ARTICULVS. II.

Utrum sacramenta sint solum ex institutione divina.

IC titulus in primis intelligitur de sacramētis novae legis, quae virtutem habent & robur sanctificandi. Et respondet unica cōclusionē affirmatiua. Solus Deus est sacramentorum institutor. Probat primo, quia ille tantum rem instituit, qui robur & virtutem illi tribuit, ut exemplo patet instituentium leges. Etenim quia solus rex, (aut respublica) vim potest legi tribuere ad obligandū, ille solus potest eā instituere: sacramēto autē solus Deus impateri potest virtutē sanctificandi: ergo ille duntaxat potest sacramentum instituere, quod talem habeat virtutem. Secundo eadem ferē ratione: praterquam quod explicatior est, arguitur. Sacramēta instrumenta sunt spiritualium effectuum: instrumentum autem virtutem habet a principali agenti: agens verō respectu sacramenti duplex est: scilicet, instituēs & vtiens: virtus autem sacramēti ab eo, qui eo vtitur, derivari non potest: nam & ipse in virtute superioris agit, quandoquidem non nisi per modū ministerij operatur: fit ergo ut eadē virtus ab eo tantū derivetur, qui sacramentū instituit. Cū ergo

(ut supra

(ut supra dictum est) eiusmodi virtus a Deo promanet, consequitur, ut ipse solus sacramenta instituat.

Expositio articuli.

Quaestio haec in duplici sensu disputari potest: videlicet, de possibili, aut in facti contingentia. In praesentiarum autē solum loquitur posteriori modo: nempe, quod re vera solus Deus instituit sacramenta novae legis: articulo autem 4. disputabitur, an Deus eiusmodi potestatem potuerit suis ministris committere: & dabitur affirmatiuum responsum. At verō quoniam in prima ratione de possibili etiam hic concluditur, solum Deum hoc posse, ad conciliandum ambos articulos notandum est. Instituire sacramēta bifariā cuiuspiam cōpetere posse. Vno modo tanquam causae, cui suapte natura, suo pte iure & auctoritate proprium est. Altero verō modo per cōmissionē. In praesenti ergo arti. probatur non modo quod solus Deus instituerit, verum quod nemo alius per se potuerit sacramenta instituere. Quocirca rationes praesentes non solum ut congruentiae existimari debent, verum ut demonstrationes, quas ratio fert theologa. Etenim sicut nemo legem instituere potest, nisi qui vim habet gubernandi: ita neque sacramenta, quae instrumenta sunt gratiae, nisi qui talem virtutem illis potest impartiri. Quamobrem contra hūc sensum nullus potest ullum argumentum obijcere, quod vilius sit momenti. Quinimodō eadem ratio non modo apud D. Tho. concludit, & apud omnes, qui in sacramentis novae legis virtutem agnoscunt sanctificandi: imo & apud Scotum & alios, qui illam negant, sed aiunt signa esse certa assistentis iustificatricis virtutis Dei. Talia inquam, signa nemo nisi Deus instituere potest: nisi forte eius cōmissione ut art. 4. patebit. Colligitur ergo ex superioribus tria tēporum differentia. In lege enim mera natura usque ad Abraham nullum fuit (ut quaest. 2. disputabamus, sacramentum a Deo exterius institutum, sed hoc tantum quod vnaquaeque natio instinctu interiori, ac naturali, quae supernaturalis etiā lux fidei vtiunt: illustrabat aliqua religionis sacrificia instituēbar, quibus fidem vnius Dei protestaretur, quae subinde sacrificia erant de iure positivo humano,

Prima temporum differentia.

quemadmodum & nunc ecclesiae leges. Et ratio erat: quia eiusmodi sacramenta non habebant virtutem conferendae gratiae, neque verō figurabant Christum, nisi implicite & valde obscure. Abraham verō Deus circumcisionem imperavit, eo quod iam inde coadunandus erat vnus populus in Dei cultum, quod antea factum nondum fuerat. Ac subinde sacrificia veteris legis omnia fuerunt a Deo instituta, non tamen illa ratione, qua nostra sacramēta: sed ob hoc tantummodo (ut supra diximus) quod praesagia erant veteri Messiae, quem populus ille naturaliter agnoscere, expectareque nequiebat. Nostra verō sacramenta propter supernaturalē virtutem, quam habent sanctificandi, a solo Deo possunt, cū a primario autore, institui. Vnde quod de sacramētis affirmamus, & de eorum partibus essentialibus sentiendū est, videlicet quod neque materiam neque formam, nec ministerium necessarium potest ecclesia, vel alius quispiā mutare, nisi solus Deus.

Nota.

Et nota, quod cum in cōclusionē solum Deum asserat posse instituere sacramenta, in solutione primi id ipsum de Christo asserit, respectu legis gratiae quatenus Deus & homo est. Nam quatenus Deus primariam supremamque habet ad id auctoritatem, & in quantum homo in re proprio redemptionis id sibi cōgruit, iuxta illud Matth. 28. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, &c. Dubitatio autem occupare forsitan lectoris animū potest, utrum omnia praesentia sacramenta evangelica a Christo ipso fuerint instituta, & quo firmitatis gradu id credendum est. Et ratio huiusmodi inde descendit, quod potuit (ut articulo 4. videbimus) id muneris alijs committere. Possēmus autem ab hac dubitatione in praesentiarum supersedere, eo quod de singulis in suis proprijs locis id ad amplexum differendum est. Nihilominus in communi non nihil dicendū eo quod haeretici in hac quaestione nobis aduersi sunt, & inter nonnullos catholicos non nihil variatur. Haeretici, inquam, ut Lutherani, vis baptismum ex omnibus sacramentis reliquum faciunt, negantes Christum ullum aliud instituisse, sed in

Dubium.

Lutherani.

uenta esse ecclesia. Igitur ut aliquo propositionum numero respondeamus. Prima aduersus hereticos fuerit. Quamvis ex sacra scriptura non tanta euidetia, quam ipsi desiderant, sacramentorum numerus colligeretur, abunde id esset autoritate ecclesie, quae spiritu sancto regitur, constabilitum. Nam & sacra euangelia, quae ipsi recipiunt, non aliter quam autoritate ecclesie tenemus, secundum illud Augusti. Euangelio non crederem, nisi ecclesia me moueret autoritas. Cum ergo sacramenta non sint minoris necessitatis, imo si ad eorum virtutem sanctificandi spectes, maioris: satis esset ecclesie autoritas ad probandum illa a Christo fuisse instituta, vel per eius commissionem ab Apostolis. At quoniam hic non est locus cum haereticis contendendi, sit secunda propositio. Quinque sacramenta adeo certum est a Christo fuisse instituta, ut ex catholicis nemo sit, qui neget. Enimvero de baptismo nec haeretici negant, secundum illud Ioan. 1. Super quem videris spiritum sanctum descendente, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et extat praecipuum eius Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et illie legitur, quod omnes eius discipuli baptizabant. Et Matthae. ultimo praescripta est ab illo forma. Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, &c. Et de eucharistia Matthae. 26. extat testimonium, quando suum ipse corpus consecrauit, ut dicitur Paul. 1. ad Corinth. 11. exponit. Quod perinde qui negant, manifestari haeretici habentur. Et illic, ubi subiunxit: Haec quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, palam monstratur Apostolos, sacerdotes instituisse, quod est sacramentum ordinis. Quapropter & ordinem sacerdotale non dubium, quin Christus in cena instituerit. Cui adiunxit & diaconos, quorum illico post ascensionem in Actis apostolorum creberrima sit mentio. De matrimonio autem habetur Matth. 19. ubi, quod Iudeorum duritiam cordis denotaret (quapropter concessus illis fuit libellus repudij) perpetuam unionem indissolubilis matrimonij docuit, concludens: Quod Deus coniunxit homo non sepa-

secunda conclusio de sacramentorum institutione.

ret. Atque adeo illic sacramentum matrimonij instituit. At quoniam haec autoritates non omnes adeo sunt perspicue negotium concludentes. S. Thomas usque ad propria loca illas reseruauit. Penitentiam autem non defuerunt qui dicerent a Iacobo fuisse institutam cap. 5. ubi ait: Confitemini alterutrum peccata vestra. Id autem falsissimum est: institutum enim fuit illud sacramentum, tum Matth. 16. & 18. per illa verba. Quaecumque ligaueritis super terram, ligata erunt & in caelo: & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo: tum expressius Ioan. 20. Sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos, accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remissa erunt. Potestas enim illa remittendi peccata, institutio fuit sacramenti poenitentiae. Vnde iam olim in quadam extraneante condemnatas fuit de hoc errore quidam Hispanus Osomensis, qui aiebat, sacramentum confessionis non esse de iure diuino. Quocirca de istis quinque sacramentis probe statuitur secunda conclusio. Haereticum scilicet esse negare, haec omnia instituta fuisse a Christo. Tertia. Non usque adeo constat haereticum esse, negare sacramenta confirmationis & extremae unctionis fuisse ore Christi proprio instituta: esset tamen haereticum negare esse de iure diuino. Nam etiam si admitteretur, Apostolos illa instituisse, id tamen ex Christi commissione fecerunt. Prima pars conclusionis probatur: nam de confirmatione (ut in eius tractatu videbimus) fuerunt variae opiniones. Nec apparet in scriptura expressus locus ubi ea Christus instituerit. Quapropter Alexander Aletensis quarta parte quaestione vigesima quarta in concilio Meldensi credit fuisse institutum, cui videtur adherere Bonauentura in quarta distinctioe septima quaestione prima, quod suo loco monstrabitur esse falsum. Sacramentum vero extremae unctionis Hugo libro secundo de sacramentis parte 3. capitu. 2. ait institutum fuisse a Iacobo, ut legitur cap. 5. quam sententiam ipsis eiusdem verbis amplectitur Magister in 4. d. 23. Secunda vero pars conclusionis, scilicet, haereticum esse negare esse de iure diuino probatur, quoniam Deus so-

Tertia conclusio.

Alexander

Hugo

lus

lus est, qui suapte autoritate sacramentorum institutor existit atque adeo nisi ex eius commissione nemo illa instituere valet. Quapropter non est tuta (ut suo loco videbimus) opinio Alexandri, quod scilicet, neque ab apostolis fuerit sacramentum confirmationis institutum. Nam licet concilium ecclesiae generale instinctu spiritus sancti utatur, non tamen dicitur fungi commissione Dei. Commissio enim sonat viua vocem, qua ad Apostolos Christus utebatur. Quare Apostoli ipsi credendi sunt idem sacramentum administrasse. Quarta conclusio. Iam vero profectio temerarium esset, negare omnia sacramenta fuisse a Christo instituta, nam sacramenta sunt ecclesiae fundamentum, quod (ut ait Paul.) nemo alius ponere potest, nisi Christus Iesus. Eo potissimum, quod cum solus Deus (ut dictum est) virtutem sanctificandi possit illis tribuere, de quo nemo ambigit, neque extra insignem errorem ambigere potest, non est credibile, quod Deus eorum institutionem cuiquam commiserit. Sed confirmationem promissit Ioan. 16. dicens, Si abiero mittam Paracletum ad vos. Qui quidem die Petecostes illos confirmauit. Et deinceps, ut instrueti ab ipso erant, coeperunt populos confirmare. Et pariter dicendum est de extrema unctione, quod Christus illam instituerit: licet eandem, sicuti & confirmationem Apostolis reliquerit propagandam ut autor est D. Tho. 4. dist. 23. q. 1. ar. 1. Primum argumentum D. Tho. est huiusmodi. Illa quae sunt de iure diuino in sacra scriptura traduntur: adhibentur tamen multa in sacramentis, quorum nulla est in sacra pagina memoria, ut oleum chrismi, & huiusmodi, non ergo solus Deus potest sacramenta instituere. Respondet duo. Primum, quod illa, quae institutione ecclesiae adhibentur non sunt de necessitate sacramenti, sed adiunguntur ad deuotionem excitandam hominum, & ad reuerentiam exhibendam Deo. Secundum est, quod omnia, quae sunt de essentia, a Christo sunt instituta, & quamvis omnia non sint in scripturis expressa, nihilominus ecclesia familiari Apostolorum traditione illa citra scripturam recepit: iuxta illud, 1. ad Corinth. 11. Cetera cum venero disponam. Contra primum autem

Quarta conclusio.

Primum argumentum.

Argumentum.

responsionis membrum arguitur. Ecclesiae donata est a Christo plenissima potestas remittendi peccata iuxta illud citatum Matth. 16. Tibi dabo clauis regni caelorum, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelo: & quodcumque solueris super terram, erit solutum, & in caelo. Et secundum illud Ioan. 20. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra, sicut misit me viuens pater, ego mitto vos, accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, &c. Vbi nulla est adiecta eiusdem potestatis restrictio, ergo illa virtute potest ecclesia sacramenta vel instituere, vel variare ad remittenda peccata. Et confirmatur, quia eadem virtute ecclesia instituit aquam benedictam, atque alia sacramentalia ad remittendum venialia, & indulgentias ad remittenda peccata quo ad poenam. Ad hoc autem respondetur, quod cum peccata mortalia non nisi per gratiam quo ad culpam remittantur, cuius quidem gratiae Deus est principalis autor, ex ipsa natura rei constat, talem virtutem remittendi mortalia crimina, non esse datam apostolis nisi sacramentis alligatam, quorum virtus a Deo ipso derivatur. Secus de remissione venialium, quae citra gratiae infusionem remitti possunt, ac de remissione satisfactionis debita pro mortalibus, quorum poenae eadem ratione extra sacramenta condonari possunt. Secundum argumentum est. Sacramenta sunt signa quaedam: res autem sensibiles naturaliter non nulle significant, nec potest dici quorundam significationibus Deum praeter alijs delectari: quandoquidem omnia, quae fecit, vidit esse bona: sed demones suis quibusdam signis illiciuntur, iuxta illud Augusti lib. 21. de ciuitate Dei ca. 6. Illiciuntur demones per creaturas, quas non ipsi, sed Deus condidit delectabilibus pro sua diuersitate diuersis, non ut animalia cibis, sed ut spiritus signis: non ergo videtur Deus sacramenta instituisse. Responsio autem est, quod res sensibiles aptitudinem quandam habent ad significandos spirituales effectus ex sui natura: sed ista aptitudo institutione diuina ad speciale significationem determinatur: sicuti aqua ablutione suapte natura significans: institutione diuina determinatur ad significandum ablutionem

Responsio.

Secundum argumentum. S. Thom.

tionem animæ à peccatis. Vnde Hugo sic pra citatus lib. 1. de sacramentis. par. 9. c. 2. sacramentum, inquit, est ex similitudine representans: & ex institutione significans. Quod ergo Deus has vel illas res ad sacramenta prælegerit, non est quod ipse ad alias inanimas præ alijs afficiatur: sed quod congruentius res significatior ad effectum sacramenti accommodetur. Illud autem quod de demonibus ait Aug. sic intelligitur, quod cum demones non sint carnales, neque cibis neque veneris, ut animalia, delectantur, sed ut spiritus oblectantur signis, quibus innofesunt. Vnde qui imunditiae & libidini præfunt, igne delectantur: quare in quodam Veneris fano lucerna legitur perpetuo igne demonum incantamento olim arsisse. Et qui superbix præficiuntur genu flexionibus oblectantur. Et hinc in modum de alijs sentiendum. **Tertium argumentum** est. Apostoli vicē Dei gesserunt in terris, secundum illud. 2. ad Corinth. 13. Nā & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, id est, ac si ipse Christus donasset: ergo videtur apostoli sacramenta instituere potuisse. Respondetur, apostolorum facultatem & eorum successorum non esse, nisi ut sint vicarij Dei quantum ad ecclesie regimen, quæ quidem per fidem fideique sacramenta constituta est. Vnde sicut non licet eis fidem aliam, aliamue ecclesiam constituere, ita neque alia sacramenta, quæ illa, quæ de latere Christi pendētis in cruce fluxerūt, quibus ecclesia fabricata est.

ARTICVLVS. III.

Verum Christus in quantum homo potestatem habuit operandi interiore effectum sacramenti.

IN duobus superioribus articulis disputatum est de causa prima supremaque, tū sacramentorum, quā eorūdem effectū, qualis est Deus, qui suapte natura & autoritate, tum & sacramentorum gratiam operatur, tū & ipsa sacramenta instituit. Iam vero hinc sermo incipitur de ministris. At vero quoniam Christus vtrumque complectitur, nā qua-

tenus Deus suprema causa est, & quatenus homo supremus minister, pulcherrimo ordine duos D. Tho. articulos de ipso interseuit. Est ergo hic ordine tertius, vtrum Christus in quantum homo sit causa gratiæ sacramentorum. Et respondet quatuor conclusionibus. Ad quarum intellectum adnotandum, triplicem esse potestatem sacramentorum, nempe supremam per propriam autoritatem, inquam per merum ministerium: & mediā per quandam ministerij excellentiā. Prima conuenit Deo. Secunda puris hominibus. Tertia verò Christo, quatenus ecclesie caput est. **¶** Est ergo prima conclusio. Christus in quantum Deus operatur in sacramentis per autoritatem. Erat siquidem verè Deus. Atque hanc forte autoritatem designauit Math. 19. Vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittere peccata. Quasi dixisset, ut sciatis quod filius hominis est ipsissimus Deus, qui per suā naturā virtutē habet, ut sibi libuerit siue per meritum aut sacramentū siue absque ulla prius creata causa peccata condonare. **¶** Secunda conclusio. Christus in quantum homo operatur in sacramentis in teriores effectus meritorie & efficiēter. Hanc iam supra. q. 3. art. 1. & art. 5. demonstramus. Tripliciter namque diximus passionem Christi fuisse causam nostre salutis, scilicet, meritoriam, effectiua, & satisfactoriam. Tertius verò modus hoc loco, quia ad rem non facit, prætermittitur. **¶** Tertia conclusio. Christus quemadmodum in quantum Deus pollet in sacramentis autoritatis potestate, sic & in quantum homo fungitur potestate ministerij, precipui, hoc est, per excellentiam. Prior pars probata est, & posterior inde colligitur quod reliqui ministri, sicuti & sacramenta, quæ administrant, sunt Christi instrumenta separata, ut baculi respectu hominis. Humanitas verò est instrumentum coniunctū, ut manus. Instrumentum autem coniunctum excellentius est. **¶** Quarta conclusio. Excellentia hæc consistit in quatuor. Primum in hoc, quod meritum & virtus eius passionis operatur in sacramentis. Itaque sacramentorum virtus ab eius passione dimanat (ut supra dictum est) non autem ex aliquo reliquorum ministrorum merito. Secundum membrum eiusdem excellentiæ

prima conclusio.

secunda conclusio.

tertia conclusio.

quarta conclusio.

cellentiæ est, quod in nomine Christi sacramenta celebrantur & sanctificantur: non autem per inuocationem alius ministri. Et ratio est: quod virtus eiusdem passionis per fidem Christi quā inuocamus copulatur nobis secundum illud ad Roman. 3. Quem proposuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine ipsius. Vbi (ut supra diximus) tam causa formalis, quā instrumentalis eiusdem applicationis designatur. Tertio eadem excellentia in hoc consistit, quod Christus potuit instituere sacramenta. Et ratio est, quod cum non nisi per institutionem virtutem sanctificandi obtineant: & virtus illa ex eius passione deriuatur, ad ipsum quatenus per humanitatem redemptor est, pertinet ipsa instituere. Quarta denique excellentia Christi potestatis est, quod potest effectum sacramentorum sine ipsis præstare. Cuius ratio est, quod licet effectus dependeat à causa, ut sacramentū à Christo: causa autem non dependet ab effectu. Vnde sicut Deus sine causis secundis potest earū effectus producere, sic Christus sacramentorum gratiam absque eorum adminiculo. **¶** Circa primam conclusionem nihil notandum est, sed circa secundam hoc vniuersum meditatione repetendum: quod bis iam antea tetigimus, scilicet. q. 3. art. 1. & art. 5. nempe, quod passio Christi non fuit solum causa meritoria gratiæ nostre, sed efficiens & instrumentalis, contra quā Scotus dist. 2. q. 1. & Durand. d. 9. q. 3. senserunt dicentes non fuisse causam nisi meritoriam. Ob id enim, quod hunc modum causæ in Christo nunquam autores præter D. I. h. ut bona venia dixerim, intellexerunt, ac cidit illis, ut neque intelligere possent, quemadmodum sacramenta essent vere instrumentalis causa gratiæ. Quod autem Christus per passionem fuerit verè causa efficiens, videtur Ioan. cap. 1. docuisse, ubi ait. Lex per Moysen data est gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Cum enim Christum cum Moysen contulit, de ipso quatenus homo loquebatur. Et cum ait, facta est, non solum meritoriam causam designat sed quod etiam per passionem instrumentaliter in genere causæ efficiens illam fuerit operatus, iuxta illud Apoca. 5. Lauit nos in sanguine suo.

Expositio articuli.

Contra opinionem sententiam Durand.

Tenuissime ergo Durand. illic sentit de Christo dicens quod solum in quantum Deus operatur effectum interiore sacramenti, & non in quantum homo. Hoc enim verum est tanquam per propriam innatamque autoritatem, ut. 1. conclusione dicebamus. Attamen & in quantum homo non solum meritorie (ut ipse ait) verū & effectiue per potestatem diuinis suscepram fuit etiam causa gratiæ. Quod patet ex illo Ioan. 20. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata remissa erunt, &c. Cum enim dixit data, non solum intellexit de illa aeterna: quā per diuinam habuit generationē, sed de illa quā accepit in quantum homo. Efficentia enim hæc (ut locis citatis explicuimus) in hoc consistit, quod sicut tactu oculorum ei restituit ei visum, & sicut pictor manu pingit, sic & passio sua per humanitatem tanquā instrumentū sibi etiā ad hoc officij vniuersum, fuit causa faciendi nos gratos Deo. Itaque illa passio quatenus suppositi infinite grati offerretis illam Deo, erat infinite meritoria quoad sufficientiā, & quatenus per illam soluebatur precium erat satisfactoria, & quatenus instrumentū coniunctū Dei erat instrumentalis causa gratiæ ad modum, qui. q. 3. art. 1. de sacramentis exposuit. Illa enim qualitas quæ est gratia oculos multorum fascinauit ne adduci possent ut crederetur sacramenta vel passionem esse causam gratiæ, credentes inde sequi quod creatura illa crearet qualitatē. Passio ergo fuit instrumentū immediatū constituendi homines in gratia Dei perinde ac si nulla existeret talis qualitas. Consecutiue autem causa exitit mouendi Deū, ut creando homines gratos illa crearet. **¶** Eandem conclusionem quinque suis argumentis D. Tho. comprobatur. Cū enim ut Ioan. 1. legitur, super quem spiritus sanctus descendit, sit qui baptizat in spiritu sancto, quod est internam gratiam infundere, & spiritus sanctus descenderit super eum, non in quantum Deum, sed in quantum hominem, sit ut illa etiam ratione spiritum sanctum conferat, non quidem autoritatiue, (hoc enim habet in quantum Deus) sed per humanitatem instrumentaliter. Vnde statim illo & voce Ioan. 20. Accipite spiritum sanctum donum

Quinque argumenta S. Tho.

nū eius apostolis cōtulit ad remittendū peccata per gratiam. ¶ Secundo id patet ex illo Matth. 9. Sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terris dimittendi peccata. Quem locū sinistre illic Durā. intelligit. s. p̄cise in quantum Christus erat Deus, & solum ministeria liter in quantum homo. Imō verō non solum fuit ratione humanitatis minister sacramentorū, verū & autor gr̄at̄e modo exposito. ¶ Eodem etiam pertinet tertium argumentum. Nam cū eidem competat sacramentorum institutio, cui cōpetit operari, tanquam superiori causę interiore eorum effectū, & Christus in quantum homo illa instituerit, sit vt eadē etiā ratione talem producat effectū. ¶ Quarto cū nullus possit absq; sacramēto ei⁹ effectum conferre: nisi propriam habeat virtutem in eundem effectū: & Christus in quantum homo remittat peccatum sine sacramēto, vt patet in Magdalena, sit vt secundum humanitatem possit etiam cōferre gratiam. ¶ Quinto idem ex eo confirmatur, quod virtute passionis eius sacramenta habent efficaciam. Ex quo fit vt per eandem passionem sit causa gr̄at̄e sub eisdem latentis. Omnia igitur argumenta ad hoc direxit, vt probaret, quod Christus, in quantum homo per nativam autoritatē operaretur interiore effectum sacramentorum. Omnium autem solutionem cōmittit lectori ex cōclusionibus eliciendam: videlicet, id argumenta non concludere, vt patet in argumento. Sed contra: quoniam virtus, quę in sacramentis secretius operatur salutē vt Aug. & Grego. aiunt. i. q. i. can. Multi. est diuina, quare non competit Christo nisi qua ratione est Deus. Concludūt autem quod per autoritatē excellentiā, quatenus homini sibi collatā, eundē effectū per humanitatem tanquam per propriū instrumentum producat. Atque eadē ob rem tanquam rem claram nō curauit argumenta soluere, sed dixit omnium solutiones ex superioribus colligi. ¶ Circa secundam autem excellentiam est dubium: quomodo sacramenta sanctificantur in nomine Christi. Ad quod sunt qui respondeant vt Durand. loco citato, illud intelligi de more antiquo, quo apostoli utebantur baptizando in nomine Chri-

Dubium.
Solutio.

sti: qui quidem mos iam cessauit. At verō S. Tho. non singulariter de baptismo sed vniuersim de omnibus sacramentis id affirmat, neq; rem arēt ad priscū tēpus, sed simpliciter de presenti loquitur quare sensus non est ille, sed quod vniuersa sacramenta nomine eius sanctificantur, hoc est, celebrantur: atq; inuocatione eius administrantur quali sacramentorum ministri eius fungātur vice & autoritate. Vnde emanauit illa reprehensio Paul. i. ad Corinthi. i. qui sese iactabant vel à Paulo, vel ab Apollo baptizatos. Nūquid Paul⁹ pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quasi dixerit, non nisi solo nomine Christi. Atq; in hoc sensu ipse se S. Th. argumēto vltimo exponit. Verum est tamen q ex hac generali conditione omnium sacramentorū, per reuelationē emanauit vsus ille priscus baptizandi in nomine Christi. ¶ Circa tertiā itidem excellentiam ad notandum, q Christo tanquam regi regni cōclorum competens fuit, cuncta remedia ad illum finē providere atq; ad eodē sacramenta instituere, quibus nō solum per modum meriti, sed per modum causę efficientis, vt dictum est, virtutē gr̄at̄e effectricem elargitur. ¶ Atq; eadem ratione & quartam excellentiam, eodem plano sensu percipere oportet, quā Durand. loco citato, in eadem hārens salubra, non p dignitate intellexit. Ait quippe q Christus nunquā sine sacramēto contulit effectum sacramenti, nisi in quantum Deus, sed in quantum homo duntaxat eundem effectū meruit. Haud ergo sic p̄cise intelligendum est. Imō verō quando Magdalenz dixit, remittū tibi peccata tua, per illa verba (tametsi non fuerint sacramentalia) tāquam per instrumentum, contulit ei gratiam, sicut per illud verbum Epheta, quod est aperire cęco oculos aperuit. Et sicut per cōsecratoria verba: Hoc est corpus meū, transsubstantiatur panis in corpus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum Christus potestatem suam, quam habuit in sacramentis, potuerit ministris communicare.

Sub

Prior conclusio.

Posterior conclusio.

Expositio articuli.

VB SEQUITVR de ista potestate Christi, an potuerit illam alijs communicare. Et respondet D. Tho. sub distinctione duabus cōclusionibus. ¶ Prior est. Potestatem autoritatis, quā Christus habuit in quantum Deus, nemini communicare potuit, sicut nec suam essentiam, quę eadem res est, quę sua autoritas: sit enim plana cōclusio ex illo, quod ar. i. dicebamus. Hęc siquidem diuina autoritas in hoc cōsistit, quod sit Dei naturalis, à nulla alia causa dependens, vt gratiam conferre possit non solum merendo aut satisfaciendo, sed prorsus pro suo libito id efficiendo. Sicut enim sol illuminat, & ignis calcit, sic ipse potest facere quę cūq; voluerit sibi gratum: quare hoc implicat contradictionem creaturę communicari. ¶ Posterior conclusio. Potestatem excellentiā, quam habuit in quantum homo, potuit ministris communicare quantum ad omnia, quatuor membra. Potuit, inquam, apostolis & subinde ecclesię tantam gr̄at̄e plenitudinem impertiri, vt eorū meritum, ad sacramentorum effectum operaretur: & vt ad eorū inuocationem sacramenta sanctificarentur, & vt sacramenta possent instituere, & vt eorū effect⁹ absq; ipsis solo suo imperio producerentur. Et ratio est quia instrumentum coniunctum, quanto fuerit fortius: tanto efficacius virtutem suam instrumentō separato impingit, sicut manus baculo. ¶ Conclusionem hanc, quod redemptor potuerit potestatem excellentiā apostolis cōmunicare Scholastici in verbis Augusti fundāt tract. 5. sup. Ioan. Quę retulit Sentent. Magist. in. 4. d. 5. Ait quippe potuisse Dominum Iesum, si vellet, trāsferre à se baptizandi potestatem, consilium reque in aliquo seruo suo, & tantam vim dare baptismati trāsato in seruo suo quā tam vim haberet baptisina datum à Domino, sed noluit, &c. Idq; probat ex illo Ioan. i. Ego nesciebam illum, quod hic Diuus Thom. allegauit, & refertur de cōsecra. dist. 4. can. Baptismus. Dicit enim quod Ioannes non nouerat potestatem baptismi ipsum Dominum sibi retenturū (scilicet excellentiā) si autem nō esset communicabilis non dubitaret Ioannes

an Christus illam non esset communicaturus. Accedit & glo. i. Corinthi. i. quam Diuus Th. citat in solutione secūdi, quę est hęc. Potuit Christus eis dare autoritatem baptismi, quibus contulit ministerium. Autoritas autem supra ministeriū non erat nisi potestas excellentiē. Et subiungitur ratio hęc. Nihil, quod Christo in quantum homini communicatum est cōmunicari puro homini repugnat, quādoquidem humanitas eiusdē speciei est in Christo & in ceteris hominibus, cū ergo illa potestas excellentiē fuerit illi collata in quantum homini sit vt sit etiā alijs communicabilis. ¶ Nihilominus de singulis mēbris eiusmodi potestatis sunt qui ambigant, potuerit ne cā Christus cōmunicare alicui. Et primum excellentiā primā quod potuerit communicare alicui, vt scilicet virtus sui meriti operaretur in sacramentis, non caret dubio, eodemq; non facili. Nam vt propriū meritū vnius personę vim habeat in sacramentis necessariō exigitur, vt illi possit alijs de cōdigno mereri, qd ad gr̄at̄e capitis spectat, qualis fuit in Christo, hoc autē nō est puro homini possibile, ergo neq; est cōmunicabile. Quinuerō si Durand. in. 3. d. 20. q. 2. & in. 4. d. 5. q. 4. audiendus est, neq; Christi ipse aut alijs, aut sibi ipsi de cōdigno mereri valuit apud Deū. Enimuerō meritū de cōdigno expostulat & vt sit debito equale, & vt sit ipsū alijs in debitū. Nam si ego do quod alijs debebam, non satisfacio pro eo, quod modō debeo. Deo autem vt ait Arist. 8. Ethico, æquale reddere nō possum⁹, & quicquid ei tribuim⁹, prius illi pro beneficijs acceptis debeamus. Quare Christus per humanitatē, quę finita erat, nequiuit Deo æquale reddere, & quicquid redderet, iā pro beneficio suscepto incarnationis debebat tāquam patri. ¶ At verō Durand. illico de Christo respondebimus. Quod autem purus homo non possit mereri alteri de cōdigno, atq; adeo neq; eius meritū possit operari in sacramētis p̄habili opinione tenet Pal. in. d. 5. q. 3. Et probatur, quia nemo mereri valet sacramentorū virtutem, nisi potuerit satisfacere pro peccatis omnium hominū, eorūq; vniuersos grad⁹ glorię mereri. Hoc autē arguit infinitā potentiā, quę p̄tate creaturę cōmunicari

Ratio conclusio.

Arguit de prima excellentiā.

Durand.

Palud.

Ioan.

Leo papa.

Clem. Dudū

S. Thom.

Responsio.
Duplex ratio
meriti cō
digni.

municari non potest. Et ad maiore elu-
cidationem arguitur secundū. Id quod hu-
manitati Christi quatenus diuino verbo
in vno supposito vnica competebat, nō
potest purae creaturae communicari, sa-
nē cum talis coniunctio fieri nisi in perso-
na diuina nequeat. Quod autem Christi
de cōdigno mereretur gratiam proq; vni-
uersis peccatis satisfecerit, conueniebat
ei ratione eiusmodi vnionis, in quātum
scilicet erat Deus & homo. Elicitur mi-
nor ex illo Ioan. i. vidimus illud (scilicet
incarnatum verbum) quasi vnigenitum
a patre, plenum gratiae & veritatis, hoc
est, ideo plenum: quod vnigenitum a pa-
tre, & ideo de plenitudine eius omnes ac-
cipimus. Vnde Leo papa in sermone de
natiuitate. Nisi esset, inquit, Deus nō as-
ferret remedium. Et in Extrauagant. Cle-
mentis sexti. Vnigenitus, inserta in Cle-
mentis Dudū. de pēnit. & remissio. Non tan-
tū, inquit, Christus guttū sanguinis mo-
dicam, quae tamen propter vnionem ad
verbum pro redemptione totius huma-
ni generis suffecisset, sed copiosum velut
quoddā profluum nōscitur effudisse.
Sanguis ergo propter vnionem ad verbū
fuit de condigno meritorius & satisfacto-
rius. Et confirmatur, quia, S. Th. 3. part. q.
1. ar. 2. ad 2. ait quod puri hominis satisfac-
tio sufficiens esse non potuit pro pecca-
to, satisfactio cōdigna per adaequatō-
nem ad recompensationem culpae com-
missae. Et tandem ex his, quae hactenus
dicta sunt, arguitur. Christus per huma-
nitatem, quasi per instrumentum diuini-
tati coniunctum operatus est redemptio-
nem nostram: ē cuius ideo passione efflu-
xit sacramentorum rinulus, habere autē
naturam creatam diuinitati coniunctam
non potest purae creaturae communicari.
Quapropter D. Tho. super illud Ioan. 1.
lectio. 14. licet dicat Christū potuisse cō-
municare Petro: vt nomine ipsius cōfer-
rentur sacramenta, tamen de alijs excel-
lentij sub dubio id enūciat. Apparet er-
go neq; esse vsq; adeo certū quod hic as-
firmat. Et igitur, vt veritas in presentiarū
eluceat, notandum est duplex esse meri-
tum atq; adeo satisfactioem de condi-
gno, vt D. Thom. loco proximē citato. 3.
par. q. 1. adnotauit, alterum scilicet secun-
dum perfectam rationem cōdigni meri-

ti & satisfactiois, quae consistit in hoc qd
adaequatio meriti ad debitum teneat se,
non ex parte illius, cuius satisfactio, sed
solum ex parte satisficientis. Et hoc mo-
do nec mereri nec satisfacere vllō modo
potest purae creaturae communicari, vt il-
lic idem ipse ait. Ad hanc enim virtutē
requiritur, vt ipse qui meretur & satisfac-
cit, per se sit infinite Deo grāt, atq; adeo
infiniti valoris, quem possit suo merito,
& satisfactio tribuere, quod nō potest
nisi diuinā personae competere. Et hāc
fuit causa incarnationis Christi. Nā etiā
si nullam habuisset gratiam creatā, quia
erat suppositū diuinū, & opera eius, licet
exercita per humanitatē, quia actiones
sunt suppositorū, erāt infiniti valoris sa-
tisfecisset. Quare hoc nō cōueniebat hu-
manitati nisi quatenus verbo diuino cō-
iūctā. Et hoc est quod argumēta a nobis
proximē instructa conuincunt, non esse
creaturis communicabile, sed alia est ra-
tio & meriti satisfactiois de cōdigno, nō
quidem simpliciter, absolute, & perfecte
sed ex suppositione: nempe, supposita
gratia Dei. Atq; hāc ratio merendi & sa-
tisfaciendi de condigno est, quam hic as-
serit D. Th. posse cōmunicari ecclesie vel
vni purae creaturae, cui vniū hāc demō-
stratio sufficit. Quicquid non repugnat
in reb⁹ fieri, Deus per se facere potest: in
hoc autem nulla est repugnantia, aut si
vlla est aduersarius eam demonstrare te-
netur. Quod profectō faciet nūquam. Po-
tuit enim Deus (vt exempli gratia dica-
mus) gratiā capitis Diuo Petro, aut bea-
tae Mariae impertiri, hoc est tantam elar-
giri gratiā plenitudinem, vt eius opera
acceptarentur ad meritum & satisfactio-
nem pro vniuersis piaculis humani ge-
neris. Hoc autem non se teneret simpli-
citer ex parte satisficientis, sed ex parte
illius cui sit satisfactio, nam fundaretur
in gratia, quam Deus ei prius contulit.
Vt si meus mihi creditor pecuniam sup-
pedicaret, quam illi pro debito persolue-
rem. Quare neq; argueret infinitam vir-
tutem, nec fieret per instrumentum con-
iunctum diuinitati, sed per gratiam diui-
nitas susceptam. Et eadem ratione pos-
set tale meritum & satisfactio operari in
sacramentis hoc est, vt sacramēta essent
velut instrumenta applicandi meritum
indulta

Argumentum.

Scot. Durā.

Magi. sentē.

indulta dimanaret, sit ergo Deum posse
huiusmodi virtutē communicare, quin-
uerō & Christum ipsum in quantum ho-
minem. Hic enim est sensus D. Th. vt be-
ne hic Caieta. adnotauit. Nam quā ratio
ne ipse illam suscepit, eandem alijs parti-
cipare potuit. Et forsā hīc quispiā ar-
gute inferat nō solum per gratiam susce-
ptam, sed quasi per propriā, quemadmo-
dum Christus, posse purū hominem me-
reri de condigno: nam gratia baptisma-
lis, quippe qua efficiuntur membra Chri-
sti, quodammodo nostra est, quod enim
caput nostrum meruit nostrum reputa-
tur. Quare Paul. 1. Corin. 1. Christus fact⁹
est nobis sapientia & iustitia & sanctifi-
catio. Potuit ergo tanquam mēbro Chri-
sti cuiuspiam communicari gratia capitis,
vt de condigno mereretur alijs. Respon-
detur, quod etiam si gratia postquam ef-
ficimur Christi membra, sit quodammo-
do nostra nihilominus nemo nascitur na-
tura sua ei⁹ membrum, sed quod in ipso
renascamur est mera gratia: qua de cau-
sa semper nostrum meritum procedit ex
suppositione susceptae gratiae. Ex his seq-
tur pariter potuisse communicare eccle-
siae vel alicui discipulo, vt eius nomine
sacramenta sanctificarentur, Atq; adeo
tertiū, vt ecclesia vel apostoli possent
sacramenta instituere, nō obstante quod
Scotus in 4. dist. 1. quāst. 3. art. 2. & Durā.
d. 2. q. 1. & Gabri. d. 1. q. 2. asseueranter ad-
struant solum Deum posse instituere sa-
cramenta. Quorum ratio illuc tendit, vt
nec hanc virtutem possit alijs communi-
care. Aiunt enim illius solius esse signum
certum gratiae instituere, cuius est eandē
gratiam influere, solus autem Deus po-
test illā infundere. Subiungūt verō crea-
turā posse institutionē diuinā sacramēti
promulgare vt Iacobus promulgauit insti-
tutionem diuinā sacramenti extremae vni-
tionis. Et confirmatur istorum ratio, nā
Magi. sentē. Magist. Sententi. in 4. d. 5. inter exponen-
dum verba Aug. de hac communicatio-
ne excellentiae asseruit Deum posse cōm-
municare creaturae, vt interna mūdatio
ne per gratiam cooperetur, Deo, & ex cō-
sequenti posse ei communicare, vt simul
cū Deo ipso creet, nā plus est illā gratiā
infundere, quā creare. In quo quidē Ma-
gist. Sentē. non tenetur, imō reprobat⁹,

Pariter ergo reprobanda est hic senten-
tia S. Tho. Nihilominus vera est assertio
D. Tho. vt quae ex verbi Aug. supra cita-
ti planē colligitur, quibus ait Christum
suam potestatem baptismi, quam sibi re-
tinuit, potuisse alijs impertiri. Et idcirco
ad istorum argumentū respondetur, non
solum illū, qui propria autoritate internū
sacramenti effectū operatur, posse sacra-
mēta instituere verū & illū qui per gratiā
capitis sibi participatā potest pro alijs
de condigno mereri & satisfacere. Enim
uerō quemadmodum Deus statuit, vt ad
praesentiam sacramenti, quod ipse insti-
tuit, statim per ipsum gratiā infunderet,
potuit etiam sancire & pacisci, vt appli-
cato quocunq; sacramento, quod ille sic
bi amicissimus & gratissimus homo in-
stitueret, propter eius meritum, quod ex
gratia, quā illi Deus ipse contulerat, pro-
cedebat, assisteret ad conferendam gra-
tiam per idem sacramentū. Quare illud
tācertum esset signum gratiae, quam alia
qua ipse instituit, nam pariter etiā a sua
diuina institutione & pacto promana-
ret. Et ad id autem quod de Magistro in-
sertum est, forsā quis dicet eum intellexisse,
posse hominem concurrere cū Deo
ad iustificationem, quasi per suam auto-
ritatem. Itaq; sicut Deus dedit igni vir-
tutem propriam & naturalem calcificien-
di, ita posset homini impertiri, vt perso-
haberet virtutem iustificandi non solum
merendo & satisfaciendo sed efficiendo
vt Deus, quod in prima conclusione as-
sertum a nobis est esse impossibile: nam
hoc esset facere illū Deum. Non est autē
credendū sic fuisse Magistrum excoecatū,
Respondetur ergo id dūtaxat fuisse opi-
natū, qd posset homo vnā cū Deo imme-
diatē cōcurrere ad illā glitatem, quae est
gratia, atq; adeo cōcurrere ad creationē.
Quod vt ait D. Th. in solutione secundā est
impossibile. Et idcirco merito in hoc nō
tenetur. Aequa ratione potuit Christi⁹ cō-
municare ecclesie, vel alicui iusto: vt gra-
tiā sine sacramēto cōferret per suū meritū
de cōdigno merēdo illā de condigno per
suā gratiā capitis. Collige ergo quinq; Colletio in
mēbrorū sententiā. Gratia quippe alteri
cōferre, hoc est hominē facere grātū acci-
dit quinq; modis: scilicet autoritatiue, &
effectiue, id est nec merēdo illi, nec satisfaciendo

Interpretat.
Magist.

Colletio in
maria.

ciendo pro illo, sed faciendo eū gratū sicut ignis calcificat. Et hoc ita est propriū Dei, ut sit impossibile creaturæ communicare. Secundo modo applicandofacramenta, & hoc habent ministri ecclesiæ. Tercio merendo alteri de congruo conuersionē in Deum, id est, quod ipse alter conuertatur. Et hoc pacto quicumq; iustus potest alteri mereri gratiā, sicut Stephanus Paulus. Quarto modo merendo illi primā gratiā de condigno perfectē, & ad equalitatem: ut dignitas se teneat simpliciter ex parte satisfaciētis. Et hoc propriē ita conuenit Christo ratione vnionis ad suppositum diuinum, quod nemini id, ut diximus, possit communicare. Quinto merendo alteri de condigno primam gratiā & sic satisfaciendo pro peccatis, non quidē simpliciter: ut modo dicebam⁹, sed ex suppositione, id est, supposita gratia capitis sibi indulta. Et hæc potuit Christi creaturæ communicare. Atqui per hæc patet solutio secundi argumētī. S. Th. quod est huiusmodi. Maius est ex impio iustū fieri, quam cælum & terrā creari, ut August. super illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, autor est, creare autem cælum & terram Deus nō potuit cōficare creaturæ, ergo nec iustificare impiū, quod Christi fecit per potestatem, quam habebat in sacramentis. Respondet argumētū concludere qd nemini potuit communicare ut per potestatem autoritatis iustificaret, quod est propriū Dei. Tamen potestas illa excellentiæ per cōparationē ad alios ministros dici etiā potest autoritatis, secundū glo. super illud. 1. Cor. 1. Diuisus est Christus: ubi habetur, qd potuit eis dare autoritatem baptismi, quibus contulit ministeriū. Hoc supposito explorare superest utrū Christus hanc potestatem excellentiæ alicui communicauerit, vel totam vel aliquam eius partem. Arguitur nāq; illam reuera communicasse. Ait siquidē Paul. ad Coloss. 1. Gaudeo in passionib⁹ meis pro vobis, & adimpleo ea, quæ defunt passionum Christi in corpore meo pro corpore ei⁹, quod est ecclesiā, supple re autem ea, quæ defunt passionū Christi id esse videtur, quod sanctos per suas passionē mereri alijs de condigno, perinde atq; meruit Christus per suam: ergo communicauit illis, ut proprium meritū ope

raretur in sacramentis. Et cōfirmatur, nā ex hoc capite, nempe, ex thesauro satissatiationum sanctorum fons excatur in indulgentiarum, ut in Extrauag. supra citata, vnigenitus, de pœnitent. & remissi. autor est Clemens sext⁹. Si ergo ille thesaurus applicatur nobis per indulgentias, applicari etiam nobis censebitur per sacramenta. Respondetur nihilominus nullatenus potestatem excellentiæ Christi ecclesiæ vel apostolis, vel vlli creaturæ cōmunicasse: quoniam hoc eius dignitati maximē congruum erat, ut sibi illā propriē retineret. Assertio est expressa Diui Aug. loco supra citato, cuius aliquas adfert congruentias, quas in argumētis refert D. Tho. Arguit siquidem primo loco argumētū Aug. cōtra Maximū. Si potuit Christi cōmunicare illā potestatem & noluit: ergo inuid⁹ fuit: nō autē fuit inuid⁹, ergo si nō cōmunicauit: est qd non potuit. Et respondet illam nō communicasse, non quia nō potuit, vel quia inuidus fuit, sed propter nostram vtilitatem, videlicet, ut spem nostram vtilitatem, videlicet, ut spem nostram collocaremus, cuius ope & opera iustificamur. Si enim in seruorum inuocatione salutem consequeremur, illos potissimum coleremus. Quare ratione Apostolus. 1. Cor. 1. eos obiurgat, qui putabant se vel à Paulo vel à Apollo, vel à Cepha baptizatos, quasi illi fuissent pro ipsis crucifixi. Quare alius se iactabat esse Pauli, alius Cephe, alius Apollos. Secūdam autem congruentiam adducit argumētū tertio, qd est huiusmodi. Christo quatenus caput est ecclesiæ, cōpetit, ut ab ipso gratia deriuetur in alios, secundū illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus: hoc autem non videtur communicabile: nam tūc multa essent capita. Respondet autem argumētum non probare Christum non habuisse facultatem cōmunicandi illam excellentiam, sed non fuisse congruum illam communicare, ne essent multa capita. Tunc enim diuersa à diuersis institueretur sacramenta, ut vnū esset vnus apostoli, aliud alius. Quod si ex me scisciteris, quo gradu cōsistendū sit Christum talem potestatem excellentiæ non communicasse, nec merendi pro alio, nec certē instituēdi sacramenta, quæ

August.

Primum argumentum

Conciliū Florentinum.

Tertium argumentum

Dubium

art. 2. procul dubio cōclusimus à Christo fuisse cūcta instituta: Respondeo, licet non ausim contrariam assertionē hareticū errorē appellare, ob id qd neq; in sacra pagina, neq; in sanctis synodis hanc veritatem definitam sit reperire: tamen illā profectō negare, temerariū esset, hoc est, absq; vlla ratione assertum, & contra auctoritatem Aug. supra adductā: imō periculosum & sacris literis ægerrimē consonans, & ecclesiæ professioni dissonū: quæ certē nullā aliter cognoscit ministrorum potestatem in conferenda gratia quā per sacramentorū administrationē, secundū illud. 2. Corinth. 3. Qui idoneos nos fecit ministros noui testamenti, & 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo ut Dei ministros, & dispensatores ministeriorū Dei, quali dicat nullā superiorē habentes potestatem, & ca. Ad abolendā de hereticis. excōmunicatur qui aliter de sacramētis, quā ecclesiā Romana senserint. Et qd nemini fuerit cōmunicatum qd eius nomine confertur sacramentū, patet, quoniam iussio Christi est, ut Apostoli non baptizarent nisi in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & quoties eucharistiā celebraret, in eius memoria id faceret. In summa conciliū iam Florētīnū decreuit sacramenta cōferre gratiā: ergo cū Christus fuerit eorū autor, plus quā temerariū esset cōcedere, qd alij præter ipsum absq; ei⁹ expressa cōmissio ne vel instituere possint sacramentum, vel materiā aut formā, quicquāve, qd ad sacramētū necessitatē pertineat, vilo pacto immutare. Ad illud ergo qd allatū est ex Paulo ad Coloss. 1. respondetur, latū interesse discriminē inter passionē Christi & Apostolorū seu cuiusq; iusti: nam passio Christi fuit nobis causa gratiæ meritoria, satisfactoria, & ut dictū est, efficiens per modū redēptionis, qua nos quo ad sufficientiā cōstituit iustos: sacramenta autē sunt remedia nostræ iustificationis, atq; adeo instrumenta eiusdē passionis, per quæ ideirco sola passio Christi applicatur. Neque hoc fuit sanctorū passionibus cōmunicatū, ut potē qui nō sunt nostri redēptores. Attamen ordinatione spiritus sancti eorū passiones in thesauro ecclesiæ repositæ sunt, ut nobis applicentur per indulgentias. Nam licet passio Christi infinita fuerit quo ad sufficientiā, tñ quo ad efficiaciā nō applicatur in sacramētis nisi secundū certū gradū,

& deinde per nostra opera, secundū quod nos ipsos per Dei auxiliū disponimus. Passiones autem sanctorum applicantur per auctoritatem ecclesiæ ad id supplendum, quod nobis deest. Quare id minimē ad potestatem attinet excellentiæ.

ARTICVLVS V.

Utrum per malos ministros sacramenta conferri possint.

ROST quam duobus primis articulis de Deo visū est, qui principalis est autor virtutis sacramentorū, & in duobus sequentibus de Christo, qui potestatem eorū habuit excellenter, subsequitur alij duo articuli, in quibus de qualitate ministrorū, quibus merū incūbit ministeriū, disputatur. Queritur ergo quintorū utrū per malos ministros sacramenta cōferri possint. Ad quod respondet D. Tho. vnicā conclusione. Ministri ecclesiæ possunt sacramenta cōferre, etiā si sint mali. Probatur auctoritate Aug. loco citato tract. 5. super Ioan. dicētis, nouisse Ioannē potestatem baptismi Christi habiturū & si bi retenturū: sed ministeriū transitorū in bonos & malos. Et subdit. Quid tibi facit malus minister ubi bonus est dñs? Ratio autē est liquida, Ministri enim ecclesiæ instrumentali ter operantur: eadē enim est ratio, ut. 1. Politic. autor est Aristot. ministri & instrumenti: instrumentū autē non agit secundū propriā formā & virtutem, sed virtute eius, a quo mouetur, ob idq; accidentariū est instrumentū inquantū est instrumentū, qualēcūq; habeat formā, præter illam, quæ instrumentalis est: sicut accidit corpori medici infirmū esse aut sanum, si modo intellectus arte medica polleat: acciditque subinde & fistulæ, per quā aqua trāsit, argētea ne sit an plūbea. Questio præsens, quāquā nūc tps nūl li⁹ sit ambiguitatis, eō qd asserta cōclusio solenniter sit ab ecclesiā receptissima fuit tamē olim ppter hereticos molestissima. Ministrorū enim qd mali sunt, multi sunt grad⁹. Alij scilicet sunt abiectissimi, ut infideles, qui fidē nostrā nūquā susceperūt. Mox apostatæ, qui eā omnino abnegarūt. Deinde heretici & schismatici. Præterea illi, qui licet non per heresim sint præcisi, tamē per ecclesiasticā censurā sunt suspensi & irregulares. Ac demum in infimo gradu

Conclusio.

Aug. tract. 5. super Ioan.

Expositio articuli.

gradu sūt xpiani ministri peccato mortali ireriti. Et cōclusio presens de vniuersis intelligitur in suo cuiusq; gradu. Itaq; & laic⁹ infidelis baptizās, verē baptizat, & sacerdotes heretici, schismatici, & apostatae verē consecrant, & episcopi verē ordinant. Mal⁹ siquidē sacramēti minister bifariā intelligitur: videlicet, & cui id, qđ est de essentia sacramenti deest, & hic est illegitim⁹, vt si nō sacerdos cōsecrare prae sumeret aut absolueret: aut si quis absq; legitima intētionē ecclesie aut sine forma aut vera materia baptizare tēaret. Atq; hunc planū est, nō perficere sacramētum. Sed alia est malitia extra essentia sacramēti, ad mores scilicet pertinēs, & hęc ei non officit, quominus celebretur sacramētū. Ait quippe Philo. 2. Ethico. posse quēpiā esse bonū artificē, vt pote pictorē aut argentariū, licet nō sit bonus homo. Et per hoc soluitur argumentū, si cui occurrerit. Ineptū instrumentū artifici impedimento est, vt si serra nō sit bene dērata, aut calamus malē tēperatus: ergo pariter ministri vitiiū sacramento officit. Respōdetur, inquā, qđ si minister habeat illa, quae sunt de essentia sacramenti, satis habet quoad integritatē instrumenti, quatenus est instrumentū. Atq; hoc docet D. Th. argu. tertio, qđ est huiusmodi. Si desit aliquod eorū, qđ debitū est in esse sacramēto, non perficitur sacramētū, sed debitū minister est, qui caret macula, secūdū illud Leuitici. 21. Homo de semine tuo, qui habuerit maculā, nō offeret panes dñō Deo suo nec accedet ad ministeriū eius: ergo sacramētū illius vanū est. Respōdetur aut ad minōrē, qđ bonitas morū in ministro non est de essentia sacramenti, sed ad decentiā ei⁹ pertinēs. Qđ si cui appareat petitio principij dicere, qđ malitia morū est accidentaria & nō de essentia, attēdat bene auctoritatē Aug. interpretātis verbū Ioānis. Cum enim Christus ipse sit, qui baptizat in spū sancto, internā scilicet gratiā infundendo, sit vt qualitas ministri, per quē sacramētū applicatur, accidentaria sit. Sicuti qđ hortum aq; (qđ est illic exēplū Aug.) per lapides transeat, nō obstat quominus fruct⁹ eorū proferat, quos si per canales aureos transeat. Ad qđ maximē pertinet doctrina primi articuli presentis quēstionis, vbi conclusum est, solū Deū tanquā

principale agens ad gratiā sacramentorū cōcurrere: deuotionē autē ministri iustitiam ad eundē effectū, qui confertur virtute sacramenti, attinere: & ideo ille nō datur melior per meliōrē ministrū. Id qđ rursus dist. 6. ar. 6. luculentiū est demonstrandum. At quāuis veritas hęc iā sit catholica, duo tñ præcesserūt eius cōtrarij errores. Prior solēnissimus Donatistarū, qui aiebant, baptismū ab hereticis datū non esse legitimū, sed iterādū. Et ratio erroris fuit, qđ non discernēbāt inter duos effect⁹ baptismi, qui sunt caracter & gratia. Pōt enim baptismus, vbi obicē gratiē inuenit in peccatore, qui baptizatur, caracterē absq; gratia imprimere, ac subinde mortuā fidē. Stat⁹ ergo litis erat, qđ Donatistae aiebant, quod cū heretici tam suscipientes, quā cōferentes sacramētū in peccato existerent, eorū baptismus non conferret gratiam, ob idq; nullius esset valoris. Aug. verō & catholici demonstrabāt satis esse, vt per caracterē verē faceret christianos, vt non denuō iteraretur, sed dum illi baptizati reconciliarentur ecclesie, & poenitentia agerēt, tunc virtute sacramēti praecepti reciperent remissionē originalis, atq; adeo omniū actualiū, iuxta verbū Aug. de cōsecra. dist. 4. Tunc valere incipit ad salutē baptismus, cū fictio vera ci cōfessione recesserit. Præterquam qđ si qui baptizatur ab heretico, aut nondum ad vsum rationis peruenit, aut catholic⁹ est sine mortali obice, gratiā pariter cum caractere suscipit. De hac ergo re plurimos August. conscripsit libros: nempe septem contra Donatistas in genere, contra Cresconium, contra Parmenianum, & aduersus Petilianum, de vnico baptismo. Atqui illo errore commaculatus fuit Cyprianus Carthagenensis episcopus: vir alioqui doctissimus, simulatque integerrimus, postmodum martyr. Extat enim eius epistola ad Iubaianū, vbi eundem errorem compluribus sacrorum oraculis roborare contendit, vt per illud, Ite baptizantes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quam, inquit, confessionem, qui integram non habet trinitatis fidem, habere nequit. Et per illud, Accipite spiritū sanctum, quorū remisistis peccata &c. Aliaq; eiusdē sententiæ adducit multa, quae omnia per ea, quae dicta sunt, soluuntur.

soluuntur. Qui enim baptizat in nomine trinitatis, in illo nomine & gratiam sacramenti confert: & fidem, licet ipsa careat, baptizat enim auctoritate spiritus sancti, quem Christus etiam in hunc effectum eis contulit, qui eo carent. Neque verō primus auctor eius erroris Cyprian⁹ fuit, sed Agrippinus quidā (vt Aug. lib. 3. de bapt. cont. Donat. refert.) Qui quidem error vsq; adeo deinceps succreuit, vt conciliū extet inter opera Cypri. octoginta episcoporū eiusdē dogmatis. Vtrū verō Cypri. viuens errorē illum depoluerit, lib. 2. contra Donat. c. 2. dubitat Aug. licet illico. c. 3. illum annuat, quod in illo vsq; ad mortē perstiterit. Sed tamē vbertate charitatis, vt dixerat lib. 2. c. 18. etior ille compensatus ab illo est, & passionis falce compurgatus. Post obitum autem Cypriani coactum est conciliū Carthaginēse præsidente Grato episcopo, vbi decretum est hereticorum baptismi, si fiat intentione & forma ecclesie esse omnino validum. Cuiquidem concilio, vt idem ait Aug. si Cyprianus interfuisset, p sua eximia humilitate & pacis desiderio in sententiā patrū venisset. Quo circa absit, vt vllō vniquam fuerit tēpore ceu hereticus existimatus: nam sua etate nō erat ille error ab ecclesia cōdēnatus. Post verō tēporis ex eisdem Augustiniani disputationib⁹, ex alijsq; subinde patribus multa decreta in. d. 4. de conse. relata sunt. Vnde quod baptismus a pagano collatus sit validus, habetur ex Iuliano ca. Romana. Et quod collat⁹ a Iudaeo, habetur ex Nicol. can. Aquodā. Et quod heretici verē baptizent, si formam seruet trinitatis habetur can. Si qui. & Quāuis vbi decernitur quod heretici baptismū in suam perniciem accipiunt, nihilominus verum. In summa quod baptismus siue a iusto siue ab iniquo, siue a quocunque conferatur, sit validus, habetur can. Si inter. & can. Baptismus, & 1. q. 1. cā. Nō nocet. & multis alijs. Has veruntamen sacrosanctas sanctiones non multū reuertitur Erasmus, audi quae verba in praefatione super Cyprianū scribere ausus est. Porro qui diuersam, inquit, sententiam (scilicet catholicā aduersus Cyprianū) sequi maluerūt, mihi quidē nō tam argumētis videtur cōmoti, quā sanisse ei par-

ti, quae magis abhorreret a schismate. Et infra. Quod si res ab argumētis humanis pederet, & nisi concordia fauorē vbique mereretur, potius haberi poterat quod sequitur Cyprianus, qđ quod est receptū. Hęc ille. Erasino nanq; anabaptista (vt bona venia dixerim) nuquā satis displicuerūt. Sunt autem nonnulli canones, qui prima facie videntur huic catholice sententiæ aduersi, vt. 1. q. 1. can. Non sanat, qui est Ambrosij de catechizandis rudib⁹, vbi ait. Nō sanat baptismus peridorum, nō mundat, sed polluit. Quod quidē verbum Scotus in. 4. d. 5. q. 2. arbitrat⁹ intelligi, quando quis extra ecclesiam baptismum suscipit, vt fiat discipulus baptizati heretici. At reuera si legitima seruetur intentio ecclesiae tam in conferente, quā in suscipiente, baptismus valet, licet baptizat⁹ velit esse heretic⁹. Et ideo dexterius intelligitur secundum Gratianum in can. statim proximo. Hi qui de baptismō, quē perfidi non seruantes formam ecclesiae administrant, vel planius profecto glossari text⁹ potest, quod nō sanat baptism⁹ receptus in heresi vel in peccato mortali, quia non confert gratiā. Et ad auctoritatem Pauli, quae illic subiungitur ad Rom. 14. Omne quod non est ex fide peccatum est, respōdetur posse tam collationem sacramēti, quā susceptionem esse peccatum, seruata substantia sacramenti, iuxta verbum Augusti. 1. q. 1. cā. Separati. vbi ait, qđ iniqui formam ecclesiae habere possunt in baptizādo, virtus tamen in eis esse non potest, licet per illos in alios transeat. Maiorem autem videtur habere difficultatē can. Qui pfectionē. ead. causa & q. vbi ait Innoc. Qui perfectionem spiritus sancti, quam acceperant, perdiderunt, nō dare alijs plenitudinem possunt. Sed tamen hoc intelligitur de plenitudine quoad executionē sacramenti suscepti. Vnde bene ait illic glo. quod episcopus quantuncq; hereticus, & schismatic⁹ & apostata sit, tamē verē ordinat, sed tamē ordinatus irregularis est ne possit exercere ordines. Atq; hoc pacto intelliguntur plures canones eiusdē causae & quēstionis, de ijs, qui per simoniā ordinantur. Sunt enim omnes ab administratione sacramentorū suspensi: & in hoc sensu dicantur sacramēta con-

ferre non posse: veruntamen si ea administrent, legitima sunt, præter sacramentum poenitentiae. Qui enim à iurisdictione suspensus, vel quocumque modo eos, qui non sunt ei subditi, absoluit, non perficit sacramentum.

Secundus error qui fuit VVicleff. Post Donatistarum errorem, fuit etiam error pauperum de Lugduno, quem Ioannes Hus & Ioannes VVicleff complexi sunt: vide licet, quod Deus quocumque prelatum, vel viatorem suspenderit à suo officio vel ministerio quando incidit in mortale. Verba sunt VVicleff, quae refert Thomas VValden

VValdenfis. VVicleff, quae refert Thomas VValdenfis tomo. 2. de sacram. ca. 3. ubi per multa capita eundem errorem impugnat. Quod etiam D. Th. absurdum ostendit. 4. lib. contra gentes ca. 77. Nam secundum istos haereticos non solum sacramentum ab haeretico collatum, verum & à quocumque, qui mortali crimine fordesceret, nullum esset. Simile huic dogma tenet Armachanus. li. 10. c. 4. nepe. quod temporale dominium per quodcumque mortale delictum perditur, siue regnum sit, siue quodcumque inferius. Quamplurimis autem iaculis delirium hoc confoditur. Primum enim si similitudinem naturalium, uti Basilii ait in hexamero, spectes, Deus soli virtutem fulgendi tribuit, & caelis mouendi terraeque; & animalibus generandi, quae perpetuo in illis permaneret, quae utique virtute ob nulla mortalium scelera & flagitia rebus naturalibus adimit, sed solum suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: debuit autem multo consultius, atque adeo certius nobis in rebus spiritualibus prospicere: firmiter ergo ratione ministris ecclesiae perpetua contulit potestatem, quae quantumvis mutatis eorum moribus nunquam mutaretur. Quare & characteres ordinis, qui facultates sunt administrandi sacramenta, indelebiles sunt. Et aperitur secundum huius rationis radix. Donum spiritus sancti, quae non in utilitate eorum, quibus conferuntur, sed in publicum omnium commodum Deus suae reipublicae donat, ea quidem propter perditos eorum mores minime subtrahit, ut patet de dono prophetiae, & sanitate, &c. Vnde, ut Matth. 7. legitur multi iniqui dicent in die iudicii: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Quibus Christus respon-

Armachanus.

Impugnatio horum errorum.

Secundum.

Matth. 7.

debit. Nescio vos: potestas autem administrandi sacramenta in communem usum Christianae reipublicae tribuitur ministris: ergo ex moribus possidentium neutrum pendet. Et tertio ad maiorem huius explicationem arguitur. Effectus sacramentorum sunt supernaturales, ad quos ideo producendos nulla bonitas ministrum sufficit: ergo neque vlla malitia, quae bonitati est contraria, potest illos cohibere quominus à Deo producantur. Maledictus enim homo, ut Hier. 17. legitur, qui confidit in homine: si autem ex ministrorum bonitate nostra dependeret salus, multum fiduciae nostrae in hominem esset iactandum, quod Deo, in quo tota est collocanda, iniuriosum esset. Accedit quarto in eandem rationem, quod characteres, ut. q. praecedenti dicebamus, non imprimuntur ut habitus virtutum & vitiorum, qui potentias determinat, perstringuntque, ad bene vel male agendum, sed per modum potestiarum, quae sunt ad utrumque indifferetes. Quare sicut character baptismalis potentia est suscipiendi sacramenta siue bene siue male ita & character ordinis potestas est utrolibet modo administrandi. Ad haec quinto. Sacramentum, ut supra dictum est, virtute operis gratiam confert, quod alij dicunt ex opere operato: ergo hoc sit virtute diuina, quae à bonitate ministrum nullatenus depedit. Praeterea sexto. Effectus non debet assimilari instrumento, sed principali agenti, ut domus non debet assimilari dolabrae aut ferrae, quae est instrumentum, sed arti, quae est in mente artificis: ergo quauis minister sacramenti gratia careat, nihilominus Deus per sacramentum illam confert, per quam suscipiens similis ei fiat non ministro. Et iam septimo in eandem sententiam Aug. eod. tract. 5. super Ioan. adducit illud Apostoli. 1. Cor. 3. Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deo. Ex quo loco analogia exurgit, quod si morum malitia nihil naturalibus fructibus obstat, ita neque supra naturalibus, quos Deus ingenerat. Legitur enim Ioan. 4. discipulos Christi baptizandi munus exercuisse, inter quos non dubium quin nequa Iudas idem obierit officium. Quapropter ait Aug. aduersus Donatistas (quod refer-

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

tur

tur. 1. q. 1. ca. Dedit.) Dedit baptismum Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannem: quia qui datus est à Iuda, baptismus Christi est, qui à Ioanne, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudae manus datum baptismum Ioannis recte praeposimus. Insuper & octauo arguitur. Nemini iurisdictione ob peccatum mortale subtrahitur, tamen isti haeretici negent. Iubet enim Petrus. 1. Pet. 2. dicens. Filij obedite praepositis vestris non solum bonis & modestis, sed etiam discoloris. Imò & Christus ipse Matth. 23. De antiquis Phariseis, de quibus minor extabatio. Super cathedram, inquit, Moysi sederunt Scribae & Pharisei. Omnia ergo quaecumque dixerint vobis seruare & facite, secundum autem opera illorum nolite facere: ut gratiori ergo ratione in peccatoribus non ui testamenti manet iurisdictione & potestas. Et nono arguitur. Consecrationes basilicarum, altarium, & vasorum ecclesiae perpetuae sunt, tamen scilicet permanentes, quando ipsae durant: cum ergo haec in ministerium sacerdotum sint consecrata, congruentius & eorum consecrationes sint indelebiles. Denique & postremo arguitur. Si vera esset istorum vesania, cuncta essent spiritualia in ancipiti & ambiguo: peccata namque mortalia non modo lecretissime committuntur, verum & interno ipso actu cordis, de quo homines iudicare non possunt: si ergo quouis crimine ecclesiastica potestas ministris deperiret, nemo esset certus an vere à suo prelato absolueretur, aliae sacramenta legitime reciperet: quae cum sint causa gratiae, maxima conturbatione & confusione vexarentur fideles. Quo igitur ecclesiae autoritate cuncta concludamus meritisimo eius modi haereticis in concilio Constantiensi fessis. 8. contra Ioan. VVicleff, & fessis. 15. aduersus Ioan. Hus fuit anathemate condemnata. Argumenta contraria opinio nis ad haec fere reducuntur, quae facit S. Tho. Quorum primum est. Sacramenta non legem ordinantur ad emundationem culpae & collationem gratiae: peccator autem immundus est & gratia caret: ergo neque aliud munda valet secundum illud Ecclesiast. 34. Ab immundo quis mundabitur? Neque gratiam conferre, quia nemo

officium.

Donum.

Decimum.

Primum argumentum in S. Thom.

dat quod non habet. Vnde Paul. Ro. 7. Minor, inquit, à maiore benedicitur. Respondetur autem quod minister nec per se munda, nec gratiam confert nisi per applicationem sacramenti, quod est Christi illam infundentis. Et pariter respondetur ad secundum quod est huiusmodi. Qui charitate caret praecisus est à Christo, ut potest per quam, ut habetur. 1. Ioan. 4. Et in Deo manemus, & ipse in nobis: praecisus autem non potest esse instrumentum causae, à qua praescinditur. Respondetur, inquit, quod et si ille, qui charitate oritur, mortuus sit, ut habetur. 1. Ioan. 3. Qui non diligit, manet in morte, atque adeo sit praecisus, potest tamen Christus uti instrumento mortuo, dummodo sit ei coniunctum per intentionem ecclesiae id administrandi, quod ipse instituit. Quare ad auctoritatem Pauli respondetur, quod satis est eum, qui benedicit, esse maiorem dignitate & officio, quam eum qui benedicitur, licet probitate & merito apud Deum sit inferior. Quod si contra aduersarij illud nobis obiecerint Ioan. 20. ubi Christus apostolis potestatem remittendi peccata non contulit, nisi simul eis donando spiritum sanctum. Accipite enim, inquit, spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Respondetur prouidentissimum Deum, cuius perfecta sunt opera, nemini potestatem impertiri administrandi sacramenta, cui non simul & gratiam infundendam, curet ut quod sanctum est sancte perficiatur: si autem ille ob suam culpam eadem gratia caruerit, non idcirco Deo suis sacramentis deest, quominus per ea internum fructum in suscipientibus operetur. Vnde Aug. eod. tract. 5. super Ioan. & refertur de consecra. d. 4. can. Baptismus. Ego dico & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse omnes, per quos baptizantur: iustos oportet esse tanti iudicis ministros, si ministrare iuste voluerint, si autem noluerint esse iusti, qui in cathedra Moysi sedent, securum me fecit magister meus, de quo spiritus eius dicit. Hic est qui baptizat. Itē non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columba attēdo, per quam mihi dicitur. Hic est qui baptizat. Postremum autem istorum argumentum, quod ipsi vigentissimum existimant, est huiusmodi. Peccatores administrantes sacramenta mortaliter peccant, iuxta illud Dionys. 1. c. Eccle. Hierar. Malis non est fas nec tan-

Secundum argumentum.

Obiectio.

Tertium argumentum.

gere symbola, id est, sacramentalia signa: Deus autem nemini cooperatur ad malum: nam ut ait Iacobus cap. 1. Deus interator malorum est: ergo Deo ad illas actiones non concurrat, atque adeo nec illis tanquam instrumentis suis utitur ad conferendam gratiam. Respondetur vero ad consequentiam per distinctionem consequentis: illa quippe ministri actio considerari potest aut tanquam humana, quare ratione est peccatum, atque hac ratione ad illam Deus non coagit peccatori. Secundo modo potest intelligi tanquam supernaturale diuinum; instrumentum ad conferendam gratiam, qui est proprius effectus Dei. Et hoc pacto nihil absurdi tatis est Deum illa ad bonum effectum uti. Nihil enim repugnat, quin Deus licet non sit causa peccatorum nostrorum, illis tamen utatur in bonum, quemadmodum peccato hominis utitur tum ut illum pudore confundat, ac subinde ad poenitentiam inducat, tum ut alios a simili patra do deterreat.

ARTICVLVS VI.

Utrum male ministrantes sacramenta peccent.

ROSTQVAM definitum est sacramenta per malos ministros exhibita, esse valida, consequens est inquirere. An eisdem ministris delictum sit illa exhibere. Apparet enim cum diuinum ministerium exerceant, non peccare. Respondetur nihilominus duabus conclusionibus. Prior. Non est dubium, quin mali exhibentes se ministros Dei & ecclesie in dispensatione sacramentorum peccent. Probat, nam operari id quod iustum est non secundum quod oportet, ut Philoso. lib. 2. Ethic. autor existit, peccatum est. Ministri autem Dei, qui ei, dum eius ministerium exequentur, non assimulantur, operantur non ut oportet, iuxta illud Leuitici. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum: & Ecclesiast. 10. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: ergo tunc peccant. Posterior conclusio. Eiusmodi peccatum genere suo est mortale. Probat, quoniam licet sacramenta secundum se ipsa incontaminabilia sint,

Prior conclusio.

Posterior conclusio.

illa tamen indecens eorum administratio ex parte ipsius administrantis, & ad contaminationem sacramentorum pertinet, & subinde ad irreuerentiam Dei, quae genere suo est mortalis. Confirmatur pariter ambae conclusiones ex Dionys. 1. cap. Eccles. Hierarc. dicentis, quod malis non est fas nec tangere symbola, id est, sacramentalia signa. Et in epistola ad Demophilum ait. Talis (scilicet peccator) audax videtur sacerdotibus manu apponens, & non timet, neque verecundatur diuina preter dignitatem exequens, & Deum putans ignorare, quae ipse in semetipso cognouit, & decipere aestimat falso nomine patre ab ipso appellatum, & audet inmundas infamias (ne dicam orationes) super diuina signa Christi formiter enuciare. Quæstio hæc nonnullas offert dubitandi causas, & primū omnium inter malos ministros discernendi sunt illi gradus, quos art. præcedenti distinximus: de apostatis, hæreticis, & quacunq; ratione ab ecclesia præcisis: nepe, siue excommunicati sint siue suspensi, siue irregulares, aut degradati. Et inter non præcisos alij sunt publici peccatores, alij occulti. Præterea diiudicandum est utrum soleniter illa administrent tanquam ex officio, an vero priuatim baptizando. Rursus utrum sese ingerant, an necessitate cogantur. Nam secundum huiusmodi qualitates augetur minuiturve peccati quantitas dum sacramenta administrant. Ob idq; conclusiones præfentes in genere constituuntur: nepe, administrationem sacramentorum in peccato, peccatum esse, idq; genere suo mortale. Postmodum namq; ad singula descendendum est, utrum nonnunquam excusari possit à tali culpa. Et quidem conclusio prior, quod sit aliquale peccatum in dubium euocari non potest: nam id, quod sanctum est, indignè tractare ratio ipsa naturalis statim admonet esse peccatum. Peccatori namq; ut est in psalmo. 49. dixit Deo. Quare tu onerras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Si enim lingua res sanctas tangere delictum est, manu illas & officio contrectare, grauius erit. Et Deuter. 16. Iuste quod iustum est exequeris. At vero secunda, quod sit mortale genere suo, non apparet usque adeo certa. Etenim (ut art. proximo

Expositio articuli.

Conclusio prior probatur.

Contra sententiam conclusionem.

ximo visum est) morum probitas ministro non ad essentiam, sed ad decentiam attinet sacramenti: omittere autem, id quod non est de essentia, non est vitare sacramentum, sed non illud meliori modo possibili tractare: eiusmodi autem omisio non est cur censetur mortalis. Si quis enim non oret, aut elemosynam eroget quam bene possit, non ideo mortaliter delinquit, ut si sacris cooperto capite, aut indebitè recubans, aut garriens interfuit. Docta hic distinctio Caietanus respondet. Exhibitio siquid sacramenti bifariam consideratur. Vno modo ex opere, quod aiunt, operato: scilicet, ex obiecto tanquam opus exhibitum, hoc est, tanquam Dei instrumentum, quo ipse utitur ad gratiæ infusionem: & secundum hanc rationem probitas ministri non est de eius essentia, ut potè sine qua suū sortitur effectum. Sed altero modo consideratur, ut opus operantis: videlicet, ut actio humana exiens à ministro: atque illa ratione requirit, ut reuerenter fiat: eo quod cum homo tunc sit minister Dei ipsi coagens debet simili sanctitate, quae ipse operari. In contrarium autem videtur argumentum militare, quod primo loco facit S. Thomas. Quemadmodum Deo in sacris ministratur, sic & per omnia opera charitatis, secundum illud ad Hebræos. ultim. Beneficentiae & communicationis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus: peccatores autem non peccant, si in peccato opera charitatis aliarumq; virtutum exerceant. Respondet autem sapienter, quod reliqua virtutum officia nulla sunt consecratione sanctificata, sed sunt partes iustitiæ, quas si iustus iuste exequatur, iustificatur adhuc, sin minus, peccator extra gratiam per eas disponitur, ut illa suscipiat. Sacramenta vero in se ipsis quandam habent mysticam sanctificationem, & consecrationem: quare genere suo exigunt similem sanctitatem in ministro, ut suo ministerio respondeat, quare ideo sanctitate sic careat indignè se ministrum exhibet. Perspice duas S. Thomæ rationes, antea enim monstrauit peccatum esse mortale ex genere suo propter irreuerentiam ministri respectu Dei, quia non se præstat illi conformem: modo autem id pro

Responsio.

Primum argumentum S. Thomæ.

bat ex obiecti sanctitate similem in ministro exposcente. Confirmatur præterea utraque ratio ex autoritate superius allegata Ioan. 20. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Christus enim suis ministris gratiam impartitur, ut patet in collatione sacramenti ordinis, ut sua munera dignè administret, sicut eandem confert in baptismo, ut baptizati eadè sacramenta dignè suscipiant. Itaque collatio illa gratiæ obligationem insinuat tum dignè ministrandi, tum dignè suscipiendi sacramenta: quare propter indignè id exequi, peccatum est. Sed roges. Cur mortale? Nā tractare indignè sacra non semper est mortale (ut supra diximus) ut osculo tangere hostiam consecratam in peccato, aut indignè illam adorare, aut sacrorum vasa & vestes indignè contrectare. Respondetur hæc omnia esse sacrilegia, sed tamen ex obiecti quantitate pensandum est, quando sit mortale, ut in furto. Sacramenta enim quia sunt, non utcunq; sancta, sed dum exhibentur, per Dei virtutem sanctificantia, suapte natura & ingenio ostendunt indignam eorum collationem esse genere suo lethalem. Secus de alijs sentiendum, quæ minora sunt. Quocirca quævis Adria. in quæst. de baptismo artic. 3. in 2. part. existimet, quod eleuare consecratam hostiam de terra aut luto in peccato mortali, sit etiam mortale, non est verò simile: nā illic nulla est administratio sacramenti, nec illud est opus, ad quod ministris conferatur gratia, ut teneantur peccata deponere antequam illud præstet seruitium. Quare potius credo illud esse opus religionis atque adeo virtutis si non adsit sacerdos alius, qui dignius possit illam leuare, & reuerenter fiat. Accedit in confirmationem conclusio nis argumentum. Sacramentum indignè suscipere, ut pote obicè accipiendæ gratiæ opponendo, est mortale peccatum. Qui enim, inquit, Paul. 1. Corinth. 11. mā ducat & bibat indignè iudicium sibi mā 11. ducat & bibat, non diiudicās corpus domini: scilicet, quia non discernit cibum illum ab alijs profanis, sed veluti ad mensam secularem, sic ad contremendum altare accedit. At neque ministri, qui sacramentum in mortali exhibet, perinde

Responsio.

Adrianus.

Aliud argumentum.

Paul. 1. Cor.

Confirmatur
conclusio ca-
nonibus sa-
cris.

actionem illam exercet, ac si esset profana & secularis: ergo pariter est cōtamina-
tor sacramenti, atq; adeo lethali ter sacrile-
gus. **H**ac conclusionē latē comprobat
D. Aug. lib. 2. contra epistolā Parmenia-
ni Donatistæ. Congerebant nanq; hare-
tici illi complura sacrorū testimonia, q̃
improbi ministri administrātes sacramē-
ta contra Dei nutum id facerent, atque
adeo per illa Deus neminē iustificaret.
Et respondet Aug. eiusmodi testimonia
id tātū cōprobare, quod illi lethale sa-
crilegiū committerent: nihilominus sa-
cramenta ipsa solida permanerent Dei
instrumenta ad iustificandū. Atq; ex eius
libris multa cōgesta sunt decreta. 1. q. 1.
vt cano. Per Esaiā. vbi citatur illud Esaię
vltim. facinorosus, qui sacrificat mihi vi-
tulum, quasi canē occidat, & qui coquit
similaginē, quasi sanguinem porcinū,
& qui offert thus in memoriā quasi bla-
sphemus. Et canon. Omnia. Omnia, in-
quit, sacramenta ob sunt indignē tractā-
tibus, profunt tamē per eos dignē sumē-
tibus. Et canon. Quod quidam. Separati,
inquit, nō dubium quin dare possint
sacramenta, sed tamen illa perniciosē
tradunt. Idem in cano. Remissionem, &
canon. Necesse est. Munda, inquit, sit ma-
nus, quæ sordes diluere curat: scriptum
enim est Esaię. 52. Mundamini qui fer-
tis vasa domini. Et de consecra. distinct.
4. canon. Baptismus. paulo ante citato.
Iustos, inquit, oportet esse tanti iudicis
ministros: si iuste ministrare voluerint. Et
Leuit. 22. Omnis homo qui accesserit de
stirpe vestra ad ea, quæ consecrata sunt,
& quæ obtulerunt filij Israel domino, in
quo est immunditia, peribit coram domi-
no. Et exodi. 19. Sacerdotes, qui accedūt
ad dominū Deum, sanctificentur, ne for-
tē derelinquat eos dominus. Si ergo sacer-
dotes antiquæ legis, qui egeant illa sacra-
mentā, vt ait Paul. nullatenus sanctifican-
tia tanta cū sanctitate ad altare accede-
re iubebantur, quātō grauiori sacrilegio
sacerdotes euangelici commaculati cre-
dūtur, dū sacramenta, quæ de latere Chri-
sti ad sanctificandū animas effluerunt,
non pro dignitate contrectāt? Vnde de
temporib. ordi. cap. Quæsitū, admonitū
est, vt sacerdotes, qui sūt in crimine, sub
interminatione diuini iudicij sint obte-

standi, vt in testimoniū suæ dñationis
in susceptis ordinibus non ministrent.
Ex his fit consequēs, quod quāto quis
maiorē culpa, aut magis præcisus est, ab
surdus peccabit, vt apostata q̃ hareticus,
& hareticus q̃ suspens: & degradat⁹
q̃ simpliciter excommunicatus, & public⁹
peccator, q̃ occultus. Idē ex parte sacra-
mentī grauius sacrilegiū esset eucharistiā
celebrare, q̃ aliud administrare sacramen-
tū: nā propter reuerentiā corporis Chri-
sti illic cōtenti ait peculiariter Paul. Pro-
bet autē se ipsū homo, & sic de pane illo
edat, & de calice bibat. Haud enim tātū
edere & bibere, verū & cōsecrare in pec-
cato mortali lethale esset: nā est act⁹ ille
excellēter hierarchicus. Tamen q̃ cōfite-
tur se celebrasse in mortali, ambo vno
verbo cōfiteretur. **D**istū est autē admini-
strare sacramētū in peccato mortali esse
mortale ex genere: nā ex imperfectione
act⁹ nō erit mortale, vt si q̃s lūetur onū.
Hec autē imperfectio potest attēdi ex par-
te obiecti, vt si q̃s in peccato cōtreclaret
vasa sacra. Itē licet cōtreclaret sacramēta
non tñ actione pfecta. **Q**uocirca dubiū
est de diacono & subdiacono in sacramē-
to altaris ministrātibus: nā ex vna parte
apparet esse mortale, si in peccato admi-
nistrent: confertur nanq; eis dum ordinā-
tur gratia: vt dignē administrent. Quare
(vt supra diximus) obligatio inde resul-
tat dignē ministrandi. Ex altera verō
parte durum profectō apparet, illos tam
acriter condēnare. Ad hoc in primis re-
spōdetur q̃ cātare in peccato epistolā in
ecclesiā etiā publicē ei, qui nō est subdia-
conus, nullum est peccatum: mos enim
est sacristarū. De diacono autē & sub-
diacono vbi solēnter administrant, qui
dixerit propter argumētū factū peccare
mortaliter, nihil affirmavit quod sit im-
probabile. At verō lubētius dicerē nō ef-
se mortale, nā & si gratiā adhuc recipiāt,
tamē imperfectio actionis admonere vi-
detur, nō esse tam strictam obligationē,
quā in sacerdote, siquidem per illam le-
ctionem Euangelij & suam administra-
tionem nullam operatur sanctitatē, nisi
vt dictū est, imperfectē. **E**x adminis-
tratione sacramenti gradum hic fecit Caiet.
ad prædicatores, vtū prædicare in pec-
cato mortali, sit mortale. Quæ quidē am-
biguitas

Corollarium

De diacono
& subdiacono

De prædicatione
in peccato mortali

biguitas ex duplici capite dirimēda est.
Primo ex obiecto, vtū illud sit officiū
alicui ordini annexum, vt ad id munus
exequendum gratia conferatur. Secūdo
ratione effectus & fructus prædicationis
qui impeditur, dum sit in peccato morta-
li. Et ratione prioris capitis ait hic Caiet.
esse mortale: quia prædicare, inquit, est
actus, ad quem minister consecratur: nā
eius, ait, minister ex officio est Episcopus
primo, & secundario sacerdos. At profe-
ctō ex isto capite non est cur officiū præ-
dicandi, dū sit in mortali, sit mortale. Nā
primum ex iure diuino prædicare nō est
officiū annexum ordini sacro, imō pro-
phete antiquitus prædicatores erant, ef-
fectūque modō si existerent: & heremi-
tæ patres prædicabant in heremo, nec ta-
men erant sacerdotes, neq; ideo mos il-
le reprobatur. Quinuerō Gregori. 1. dia-
logorum libro. quendam laicum Equi-
tium nomine laudibus cōmendat, quod
prædicaret populo. Adde quod in ordi-
natione sacerdotū nulla sit mentio præ-
dicandi, neque illis deceret absq; maiori
examine parē facultatē impartiri. Nā
de diacono iam supra diximus, quod da-
tur ei potestas legendi Euangelium, &
docendi articulos fidei. Tamen Ambro-
sius super illud ad Ephe. 4. Dedit quosdā
Euangelistas, dixerit nomine euāgelista-
rum comprehendere etiam diaconos, qui-
bus olim euangelizare licuit sine cathedra.
At verō iam non possunt sine episco-
pi facultate. **D**e iure autē positio præ-
dicare omnes prohibetur, nisi sint sacer-
dotes, vt. 27. q. 1. ca. Adiciamus, est videre.
Et de Hæreticis, cap. Sicut præcipitur, co-
hibentur laici prædicare. Et cap. Excom-
municamus e. 1. co. titu. sub excommuni-
cationis sententia prohibetur prædicare
nisi eni ex officio, vel cōmissione incum-
bit. At verō neque hinc sequitur omni-
bus sacerdotibus ex officio id compete-
re, neque ipsis solis. Quod enim non om-
nibus, patet ex decretis concilij Constā-
tensis sessione. 8. & 15. vbi condemnatur
Ioan. V. Viless. & Ioā. Hus dicentes, vni-
uersis sacerdotibus virtute suæ ordina-
tionis incumbere officiū prædicandi.
Imo requiritur episcoporum licētia, iux-
ta illud Paul. ad Rom. 10. Quomodo præ-
dicabunt nisi mittantur? Verum est ta-

Caiet.

Ambrosius

men quod vbi sacerdoti conferatur be-
neficium, cui annexa est animarū cura
conceditur subinde ei prædicandi mu-
nus. At verō etiam diaconi ex cōmissio-
ne episcopi prædicare possunt: imō epis-
copi non sacerdotes. Igitur ex isto capi-
te prædicare in peccato mortali non est
mortale, quia non est officiū, ad quod
per ordinē sacrum cōfertur gratia. Atq;
re perfecti⁹ perspecta, id ipsum tenet ip-
se Caiet. in summa, verbo. Prædicatores
peccata. **A**lterum verō caput maiore in-
fert difficultatē. Vnde subdit illic Caiet.
prædicare in peccato mortali esse morta-
le propter iniuriā, quæ fit prædicationi,
iuxta illud Psalmi. 49. Quare tu enar-
ras iustitias meas, & allūmis testamentū
meum per os tuum? Existimasti inique
q̃ ero tui similis, quasi bona inbēs, & ma-
la faciēs? Arguam te, & statuā cōtra faciē
tuā, id est, te ipsū tuis proponā oculis, vt
in te cernas, vtū tua prædicatione tuis sit
moribus congruēs. Et Pau. ad Ro. 2. Qui
prædicas non furandum, furaris, &c. At
verō hoc moderamine Caiet. suam sentē-
tiam mitigat, vt intelligatur, dum prædi-
cator prædicat studio & animo prædica-
di indignitatem si cum tremore & reuerē-
tia malens prædicare dignē, officiū exer-
cet, non esset, inquit, peccatum mortale.
Sed forsā aliter æquius distinguendū
est, vt si sit peccator publicus, prædicare
profectō non posset absque mortali cri-
mine: nam tunc propter scandalum dire-
ctē fructui prædicationis obstat, iuxta
verbum Gregori. in pastoral. Necesse est
cuius vita despicitur, eius prædicatione cō-
temnatur. Et Arist. 10. Ethicorum. Dum
sermōnes, inquit, moribus distonāt, con-
temnuntur, & veritatem interimūt. Qua-
re vt Paul. loco citato ad Ro. 2. ait per hu-
iusmodi prædicatores, qui prædicant nō
furādū, & publici sūt latrones nomē Dei
blasphemari inter gentes. Quando verō
quis est occultus peccator, quod nullū si-
nistrum dedit exemplum, & tunc maxi-
mē quando ex officio incumbit, nō esset
peccatum cum timore & reuerentiā præ-
dicare: nam posset sua prædicatione esse fru-
tuosa. Cōtempus verō semper est mor-
talis. Vt si quis tam impudenter prædica-
tionem vilipenderet, vt indignum nō pu-
taret illam in peccato exercere.

Alterū ca-
pit.

Bona distin-
ctio.

Greg.
Arist.

¶ Vt

Secundum ar-
gumentum.

¶ Ut ad rem igitur redeamus, ordinemq;
D. Tho. sequamur, quaritur secundo ar-
gumento, vtrum simili se culpa conuol-
uat, qui ab huiusmodi nequam ministris
sacramenta suscipiunt. Arguitur enim. Qui
alicui in peccato communicat reus ipse
eiusdem sit sceleris, secundum illud ad Ro-
ma. 1. Digni sunt morte non solum ij, qui
talita faciunt, sed etiam qui consentiunt
facientibus: si autem mali ministrando
peccant, illi qui ab eisdem sacramenta su-
sceptiunt, illis communicant in crimine:
ergo & peccant, quod apparet inconue-
niens. Respondetur autem sub distinctione.
Dupliciter siquidem contingit ministrum
esse malum: scilicet, aut dum toleratur ab
ecclesia, aut dum non toleratur, sed est ab
ipsa praecisus: videlicet, quia degradatus
est, vel suspensus, vel excommunicatus.

Prior conclu.

Duae igitur constituuntur conclusiones
Prior. Si minister ille nequam toleratur
ab ecclesia, tunc licet ab illo sacramenta
suscipere, neq; vllum delictum est. Et est
ratio, quia cum permittente ecclesia suo
quisque vtatur iure, non censetur tunc ho-
mo communicare scelestis illi ministro
inquatum delinquens est, atq; adeo nec
eius sceleris, sed functioni ecclesiae, cuius
minister existit. Posterior conclusio. Si
autem ab ecclesia non toleretur, sed sit
vel degradatus vel suspensus, vel excom-
municatus, non licet ab eo sacramentum sus-
cipere, imo est peccatum. Cuius ratio est quia
tunc qui sacramentum ab eo suscipit, facit
contra obedientiam ecclesiae.

Conclusio
elucidatio.

¶ Vtraque
autem istarum conclusionum non nihil
adfert difficultatis. Prior scilicet, quia si
tam generaliter veritatem contineret, se-
queretur quod liceret etiam peccatorem non
praecisum inducere ad conferendum sa-
cramentum. Et pariter si secunda tam stri-
ctim esset intelligenda, sequeretur quod
nec in extrema necessitate fas esset a pre-
ciso sacramentum expetere. Quorum virum
que consequens videtur rationi dissonum.
Igitur vt ab argumentis abstinamus, per
spectius per octo subsequentes proposi-
tiones ambas conclusiones elucidabimur.
Videas namque inter doctores tanta con-
fusione & perplexitate re hanc pertracta-
ri, vt vix inde certi quidpiam venari queas.
¶ Prima itaque propositio sit. A quocumq;
sacramentorum ministro non praeciso sed

tolerato ab ecclesia, dummodo paratus
sit sacramentum ministrare, licet cuiusq;
illud suscipere, siue in necessitate siue
extra, si modo ex officio aut privilegio
posset illud ministrare: nam nisi vel pra-
latus sit, vel delegatus, nemo potest ex-
tra mortis articulum sacramenta exhibe-
re. Exempli gratia, licet mihi per diplo-
matis privilegium, quem malueris con-
fessarium eligere, sunt plures ad audien-
das confessiones sedentes, quorum Pe-
trum ego scio in concubinato viuere, tunc
quanuis possim eligere alium probum, li-
cet etiam mihi eligere Petrum. Imo vero si
ille est doctior, qui sapientius valeat mea
conscientiam discutere, consultius fece-
ro, si eum pra alijs elegero. Verum est quod si
in ceteris omnes sint pares, nonnulla cul-
pa erit illum praoptare, nunquam tamen
erit mortalis, nisi forsitan tam esset publi-
cus peccator, vt mea eiusmodi confessio
scandalum offerret populo. Scot. autem
in. 4. d. 5. q. 2. dicit, ceteris paribus semper
eum esse eligendum, cui id ex officio in-
cumbit. Quia etiam dum occurrente ex-
trema necessitate baptismi laicus probus
adeo, & sacerdos improbus, citius elige-
dus est sacerdos, qui baptizet, quam lai-
cus. Quod quidem (cum tunc baptizare
sine solennitate in peccato non sit pecca-
tum, vt infra videbimus) verum est. Si autem
solenniter esset baptizandum potius eli-
gendus est ille, qui creditur sine peccato
suo functurus munere. Conclusio haec vni-
uersis est citra controuersiam assertissi-
ma, atque hunc sensum facit prior pro-
positio. S. Tho. quam & eius ratio indu-
cta demonstrat. Qui enim sic suscipit sa-
cramentum nullo modo cooperatur pec-
cato alterius: solum enim ille dicitur co-
operari alteri, qui eius peccati causa est,
in hoc autem casu cum conferens sit pa-
ratissimus, & suscipiens nullatenus eum
moueat sit vt neq; ei peccati simul cau-
sa. Eo potissimum, quod non postulat vt al-
ter peccet, sed vt sacramentum det, quod
potest respiciendo iuste facere. Adhibet
nonnulli rationem, quod cum quisq; sit
bonus existimandus, ille, qui petit, exi-
stimare debet peccatorem illum mentis
conuertendum antequam officium suum
praestet. At vero haec existimatio non est
necessaria. Quinimo quanuis petens sciat
quod

Scotus.

quod ille non sit contritionem habitu-
rus, nil refert, quia alter sibi solus est cau-
sa sicuti dum quis ab exposito usurario mu-
tuum foenerato petit. Textus est expressus
15. q. 8. can. Sciscitantibus, vbi Nicolaus
ad consulta Bulgarorum eadem conclu-
sionem decernit: scilicet, vt a quocumq;
sacerdote siue adultero, siue alia sinistra
fama resperso (quousque iudicio episco-
porum reprobetur) communio percipi-
da sit. Quoniam mali ministrando se-
tantummodo laedunt, &c. fax accensa si-
bi quidem detrimentum praestat, alijs ve-
ro lumen in tenebris ministrat, & vn-
de alijs commodum exhibet, inde sibi dis-
pendium praebet. Haec ibi. ¶ In contrarium
autem militare videtur. text. in can. Siqui
sunt. 8. d. vbi Grego. cohibet oes officijs
eorum praebitorum interesse, qui sunt
in publico concubinato. Respondetur,
canonem intelligi de notorie concubina-
rijs, qui olim suspensi erant ab officio, &
ideo interdicebatur populus ne eorum
sacra audiret, vt patet can. Nullus, & ca.
Praeter. d. 32. Iam vero arbitror illud non
esse in usu quousque per sententiam con-
demnetur, imo si postea corrigantur non
sunt ipso iure suspensi, vt habet gl. in di-
cto can. Nullus. ¶ Aliter autem contra
ea, quae dicta sunt arguitur. Sequeretur
inde licitum esse ab eo sacerdote, qui pa-
ratus est sacramentum simoniace vede-
re, illud mercari. Item quanuis quis cre-
deret per suam auricularem confessionem
confessarium, vel in libidinem concitan-
dum, vt si honesta puella ipsi confitere-
tur: vel in homicidium irritandum, vt si
qui patrem sacerdotis occidit, non alium
nancisci posset, cui confiteretur, quam
eius filium qui timeretur mortem patris
simili damno vindicaturus. Respondetur
neutiquam huiusmodi consequentias va-
lere. Et quidem de baptismo, an scilicet,
propter eius extremam necessitatem in
periculo mortis infantuli liceat eum a si-
moniaci emere, non ad hunc locum dis-
putare pertinet, sed ad materiam simoniae.
Quare D. Tho. 2. 2. q. 100. art. 2. ad hoc res-
pondit, & nos satis copiose lib. 9. de iusti-
tia & iure. q. 6. ar. 1. id discussimus. Sed alia
emere sacramenta omni procul dubio nul-
lo modo licet: hoc enim qui faceret non
solum cooperaretur flagitio ministri, sed

per se ipse scelestus esset: quoniam sacra-
mentum, non solum vendere: verum &
coemere, peccatum est. ¶ Respondetur er-
go presentem conclusionem solum intel-
ligi de peccato praecise, quod est admini-
stratio sacramenti, hoc enim ille qui pe-
tit, dum minister paratus est, euitare non
cogitur. Secus de alijs adiunctis. Haud er-
go puella in tali casu aut homicide licet
confiteri eiusmodi sacerdoti, vt in. 4. d. 17.
q. 3. ar. 3. autor est. S. Tho. Neque hoc in-
dubium venire potest, vt illic fusius dis-
putabimus. Nam (vt ait Bernar.) quod
pro charitate institutum est, contra cha-
ritatem militare non debet. ¶ Secunda
propositio. Nemini licet eiusmodi im-
probum ministrum non paratum, neq;
offerentem sacramentum ad id inducere,
nisi vel petentem necessitas cogat, vel
exhibentem officium obliget. Probatur
quia quempiam in peccatum inducere,
peccatum est, eo quod sit causam dare pec-
candi. Et sicut de damno ait regula iuris
sic & qui causam culpae dat, culpam de-
disse videtur. Quomodo modum neq; licet
eum, qui ad id non est paratus ad mutuum
cum foenore inducere. ¶ Quod si co-
tra vt superius, arguas. Ille qui sacramen-
tum postulat non inducit alium vt deli-
ctum faciat, sed vt sacramentum conferat,
quod respiciens ipse exhibere iuste po-
test. Respondetur, quod si ille qui indu-
cit scit, aut credit alium non esse conuer-
tendum licet non concurrat formaliter ad
eius peccatum, concurrat tamen materialiter
ad illud opus, quod scit in illo fore pec-
catum. Vt si quis delectationis gratia, &
non vt faciat malum, succederet ignem,
quo scit arsuras alias segetes, nenti-
quam a culpa eximeretur. Secus quando
ille est paratus, quia tunc petens neq; mo-
uer ad crimen formaliter, neq; materiali-
ter. ¶ Tertia propositio. Licitum est eum
qui non est praecisus, & quem scio indi-
gne administraturum sacramentum, in-
ducere sibi. meus praelatus. ¶ Quarta. Li-
cet etiam eundem inducere, quousque non sit
meus praelatus, ego tamen sum in neces-
sitate sacramenti constitutus. Has duas co-
clusiones adstruit in praesentiarum Caiet.
& (vt credo) probe & recte. Probatur er-
go tertia, Praelatus meus, etiam extra ne-
cessitatem, tenetur mihi nisi ab ecclesia
cohi

Secunda pro-
positio.

Argumen-
tum.

Tertia propo-
sitis.

Quarta pro-
positio.

Conclusionis
Bulveratio.

De ministro
præciso.
Concilium
Constantiense.

cohibitus sit, quoties petiero sacramentū ministrare, ergo dum peto, & induco, & cogo, meo iure, qui autē utitur iure suo ut est in. c. Cū ecclesia Vulerana de electio. & in. l. In iuriarum. ff. de iniurijs. nemini iniuriam facit: ergo licitum est petere. Eodē prorsus modo arguitur ad quartā conclusionē, quoniā dū q̄s extreme subest necessitati, unusquisq; ei, si potest tenetur opē ferre, atq; adeo id petēs ius habet unumquemlibet inducēdi ad administrandū sacramentū. Quod si arguas. Inducere ad malum de se est malū, ergo nullo casu licet. Respondetur, hoc non esse propriē inducere ad malum, sed inducere ad id quod ius est petētis: quod quidem alter facere tenetur, atque adeo bene facere, quare si non vult se in gratiam Dei recipere ut id faciat, sua erit culpa. Et idem est in extrema necessitate. Secus extra hos duos casus: nam tunc non habeo ius inducēdi ad collationem sacramenti. Hic autē non præteribo hanc moderari necessitatem. Hæsitabit enim lector, utrum solum necessitas implendi præceptum ecclesiæ, etiam citra articulum mortis, faciat sibi ius inducēdi peccato rem nō paratum, ut ei administret sacramentum. Exempli gratia. Sub articulum Paschatis confiteri teneor, habeo indulgentiarum gratiā, ut possim eligere confessarium, utrum possim inducere nō paratum? Respondetur si sit meus prælatus possum quidē, quia cum ipse teneatur, ius habeo illum urgendi. Alium verō ministrum minime: nam licet privilegium mihi facultatem faciat quemlibet eligendi: nemo autem, qui meus non est prælatus, tenetur meam audire confessionem: quare ego non habeo ius compellēdi atque adeo nec inducēdi, sed solum in extrema necessitate mortis: quia cum confessio & absolutio hominē possit facere ex attrito contritū periculū est ac perinde, ubi sacerdotis copia haberi potest nefariū crimen absq; sacramento absolutionis de vita decedere. Et multo equius sacramentum baptismi in extrema necessitate à quocunq; quantumvis peccatore exigitur. Atq; hæc de malo ministro non præciso. In transitu autem ad præcisos præmittenda est constitutio Constantiensis concilij paulo post tempus

D. Tho. celebratum, ubi ad consulendū timoratis conscientijs indulgentia univērsis Christianis est, ut possimus cum quolibet excommunicato communicare, tū in sacris etiam recipiēdis, quā extra sacra, duobus præcisē exceptis casibus, videlicet si sit aut nominatim excommunicatus aut manifestus clerici percussor. Tamēti tēx. ille non sit in concilio Constantiensis, sed in Basiliensi. At verō ut D. Antoninus. 3. par. tit. 25. ca. 2. refert, decretum illud in concilio Constantiensis fuit definitum, & statim in Basiliensi sub Martino quinto receptū. Adr. autē in. 4. in. q. de confessione. ar. 3. de clauibus ait conciliū Basiliense excepisse super Constantiensē univērsos notoriē excommunicatos ob quodcunq; crimen, quod nulla possit tergiversatione celari, & ita ipse dictum decretum sustinet. At verō hoc esset timoratis conscientia illaqueare, quibus Constantiensis synodus consultum voluit. Nam sepe in dubio versatur utrum crimen sit. vsque adeo notorium. Quapropter vsus ecclesiæ tam amplam exceptionē non recepit nisi illam dūtaxat cōcilij Constantiensis quamquidem cōstitutionem (ut Antoninus inquit) Papa Martinus viua voce in perpetuū confirmavit. Hæc ergo prædicta cōstitutione subiicitur quinta conclusio. Aquocūque per simplicem excommunicationē præciso (si non fuerit nominatim excommunicatus, aut manifestus percussor clericorū) sitq; parat⁹ sacramentū ministrare licet cuiusq; tam in necessitate, quā extra, sacramentum percipere perinde ac si non esset præcisus. Si autem fuerit nominatim excommunicatus, aut manifestus clericorum percussor, minime licet. Cōclusio hæc nulla indiget, præter auctoritatem concilij, alia probatione. Dubiū autem hinc emergit utrum eiusmodi excommunicatū nō nominatim liceret perinde inducere ac si non esset præcisus in duobus superioribus casibus scilicet vel quo esset inducētis prælatus, vel quo inducēs esset in extrema necessitate sacramenti. Et ambiguitatis ratio est, q̄ qui nō est excommunicatus per solam animi contritionem licite potest conferre sacramentum, ad quod inducitur. Si autem sit excommunicatus, quantumvis nō nominatim, etiam

D. Anton.

Adrianus.

Quinta propositio.

Dubium.

Notare solutionem.

Postrema propositio.

Adria.

Paluda.

Sexta propositio.

Sententia auctoris.

Septima propositio.

etiam si sit in gratia, non potest iuste id perficere antequam absolatur ab ecclesia, quare alter inducit eum ad id, quod sine culpa facere nequit, quod apparet nefas, eo præsertim quod in dicto concilij decreto subditur. Per hoc autem nō intendimus ipsos excommunicatos in aliquo releuare: aut eis quomodolibet suffragari. Propter quod verbum Adria. in q. de bapti. ar. 3. in. 2. argumento ad oppositum tenet huiusmodi excommunicatos ministrando sacramenta peccare, quāuis alij licitē eadem ab illis recipiāt. Paluda. autem in. 4. d. 5. q. 2. ait excommunicatum in extrema necessitate baptizandum non peccare, propter necessitatem illius sacramenti, de cæteris autem silet. His tamen nō obstantibus addiderim conclusionē sextam. Licet eiusmodi prælatum excommunicatum sed non nominatim etiam extra necessitatem, ad sacramenti collationem inducere. Primò enim quispiam probare hoc posset dicens, q̄ quāquā ipse minister iniquus, agat nihil ad inducētē, qui utitur iure suo, sicuti qui petit iuramentū ab infideli, quē certissimo scit iuraturū per falsos Deos. At quoniam nimis est rigidum hominem compellere, qui non possit ab excommunicatione absolui, ac perinde (ut Adri. putat) nec sine peccato ministrare, secundo id efficacius probatur. Illi, inquam, citra nominationē excommunicati administrantes sacramenta casu, quo petēs habet ius petendi, & inducendi, nempe quia peccatus eius est, si modo per internū animi motum conterantur, nulla inficiuntur culpa in excommunicatione ministrando sacramenta. Hoc enim ex dicto concilio colligitur. Cum enim consulendo timoratis conscientijs in bonum petentiū concessit illam communicationem cum excommunicatis, ex rei consequentia cōcessit ipsis excommunicatis ut sacramenta præberent quādo alijs tenerētur. Alio qui non satis fuisset petentibus consultū nam tunc illi ministri perplexitate complicarentur, utrinque scilicet, siue sacramentum præberent, siue secus, peccatum timentes. Imò possent se iuste defendere allegantes se non posse id facere sine scelere, quod nulla prorsus de causa vili fas est committere. Huic ergo conclusio-

ni septimam adiunxerim. In extrema necessitate pariter licet quencunq; inducere, etiam excommunicatum non nominatim, nec clericorum percussorem. Quæ quidem conclusio eodem rationis vigore comprobatur, quandoquidē tūc quisque potest cum quocunq; taliter excommunicato communicare. Itaq; quo rē cōcludamus, idē est prorsus de illis permisis in concilio Constantiensi. quod de alijs superioribus, toleratis ab ecclesia. Hanc igitur ob rē cum audieris, toleratum ab ecclesia, intellige non nominatim excommunicatū, nec percussorem clericorum. Cum verò audies præcisos, intellige nominatim excommunicatos, aut percussores clericorū atq; alios, quos prius explicabim⁹. Quod ergo cōtinuo in cōcilio subnectitur. Non intendimus eos tamē releuare, &c. eatenus intelligitur, quod illi excommunicati nec possunt suscipere sacramenta, nec ad ea cōferenda sese ingerere, nisi iure compulsi. Quare si non sint prælati, aut petens in extrema necessitate, nullo modo nec à quouis requisiti debent sacramenta administrare. Neq; verò in hisce casib⁹ excusantur, nisi per cōtritionem apud Deum emēdati, quoniā ministrare in peccato extra necessitatē baptismi, ut confestim videbimus, semper peccatum esset. Octaua deniq; conclusio. Ab illis, qui præcisi sunt videlicet aut per excommunicationem pronūciati & nominati, aut per notoriam clericorum percussorem excommunicatione condemnati: nequitiam licet sacramentum suscipere, neque eos inducendo, neque etiam si ipsi sint parati dare, neq; si sint prælati. Hoc patet, quia esset contra obedientiam ecclesiæ, & hic est sensus secundæ conclusionis. S. Tho. in hac solutione. 2. Sed censendū est de illis quantum ad hoc ac si non essent sacramentorū ministri. At verò animaduertendum est quod nomine excommunicatorum nominatim veniunt hæretici, scismatici, & apostatæ, si sint hæresis, apostasie, aut scismatis condemnati, atque etiam simoniaci atque adeo omnes qui per sententiam fuerint pronūciati & condemnati alicuius criminis, cui annexa est excommunicatio: & præterea quicūque proprio nomine propter aliquod aliud delictū fuerit

rit pronunciatu excommunicatus. Pari-
ter nec licet à degradatis, qui in perpe-
tuum præcisi sunt, nec ab alijs, qui per
publicam sententiam sunt suspensi, nec
ab irregularibus, quoniam concilium so-
lum permittit communicationem cum
ijs, qui nō acriori censura tenentur, quā
excommunicatione. Vtrum verò ab hac
generali conclusione vllus sit excipien-
dus casus extreme necessitatis noua que-
stio est, quam iam iam exequere propera-
mus.

*Tertium ar-
gumentum S.
Thom.* Est ergo tertium argumentum. S. Tho.
Nulla in lege Dei cōtingit perplexitas
quia sic homo cogereetur desperare, qua-
si non potens peccatū euadere: sed si ma-
li peccarent sacramenta tradendo, essent
perplexi, quia etiam quandoque pecca-
rent si sacramenta non traderent, pu-
ta cum officij necessitas eos cogit. Habe-
tur enim. 1. Corin. 9. Vē mihi si non euā-
gelizauero, necessitas enim mihi incum-
bit. Quandoq; etiam propter periculū.
vt si infans periculo mortis subiectus pec-
catori baptizandus offeratur: ergo pec-
cator non contrahit nouam culpā sacra-

*Primum ar-
gumentum.* mentum administrando. Responso au-
tem est trimembris. Primum enim ait, q
peccator dum necessitas officij occurrit
potest per internā penitentiam gra-
tiam inire cum Deo, & tunc iuste mini-
strare. Ad huius autem & sublequentiū
intellectum supponēda est illa superior
distinctio mali ministri, qui esse potest,
aut præcisus ab ecclesia, aut toleratus. Et
quidem D. Tho. absq; vlla hic restrictio-
ne loquitur, tamen de illo sermonem vi-
deatur facere, qui non est præcisus: nam
dicit prælatum, dum officij necessitas oc-
currit, per penitentiam cōtritum posse
exhibere sacramentum. Et tamen si esset
præcisus, hoc non sufficeret, vt rite id fa-
ceret, nisi absolueretur ab excommuni-
catione. Interpretandū ergo hoc est iux-
ta illius tenorem, quod diximus in sex-
ta conclusione proxime posita. Quod si
peccator vel nulli subest ecclesiastica cō-
fessio, vel est toleratus iuxta tenorem cō-
cilij Constantiensis, scilicet, quod nō est
nominatim excommunicatus, &c. tunc
sufficit ei interna penitentia, vt recte ad-
ministrat. Secus si sit omnino præcisus.

*Secundum
dictum.* Secundum autem dictum. S. Tho. est, q

in articulo necessitatis nō peccaret qui
existens in peccato baptizaret, in casu,
in quo laicus baptizare posset: quia tūc
non se exhiberet ministrum ecclesie, sed
necessitatem patienti subueniret. Neq;
hic distinguit inter præcisum & non præ-
cisum. Per hoc autē quod dicit in casu,
in quo posset etiam laicus baptizare, in-
sinuat, quod etiam si sit sacerdos potest
in tali casu inculpatē baptizare. Durā.
autem in. 4. d. 5. q. 2. quorundam opinio-
nem refert, quauis illam non retineat,
quod nullus peccator sine discrimine in
ter præcisum, & non præcisum sacerdotē
vel laicū quauis extrema ingruat bap-
tismi necessitas, potest absq; culpa bap-
tizare. Et rationes opinionis sunt duæ,
his, quas D. Tho. insinuat, cōtrariæ. Prior
quod nunquam occurrit necessitas bap-
tizandi in peccato: nam in potestate cu-
iusq; est se in gratiam per Dei auxilium
constituere, vt recte baptizet. Secundo
quia nemo potest baptismū administra-
re nisi vt minister ecclesie, nam in tanta
necessitate omnes sunt ministri, quare
qui tūc in peccato baptizat omnino pec-
cat. Nihilominus vera stat sententia D.
Tho. quæ omnino, etiam Durandi, con-
fessio est, q quauis solenniter baptiza-
re in peccato, nemo absq; noua culpa va-
leat, tamen in necessitate absq; solēnita-
te nō est peccatum. Et ratio capitalis est:
quia tunc homo non se exhibet vt mini-
ster in hoc sensu, quod gratiam ad id mu-
neris susceperit, quodquidē per hoc ostē-
ditur, quod laicus etiam tunc baptizat.
Quare cum omnes tunc sint ministri, nul-
lus propriē destinatur. Atque hinc emer-
git secunda ratio, quod cum necessitas
vniuersos homines tunc cogat baptiza-
re, durissimum creditur est omnes tūc in
eas angustias cogere, vt teneantur peni-
tundinem habere peccatorum: quod reue-
ra sepe difficilimum est, non solum vt ex-
ploretur discutiaturque conscientia, ad
quod in illo momento necessitatis tem-
pus non suppeteret, verum neque vt le-
gitima semper habeatur in genere secle-
rum detestatio. Dubium autem, quod
hic nonnihil videtur habere difficulta-
tis, est, an videlicet ista sententia vsq; ad
præcisos etiam illos, qui neque à concilio
Constantiensis, tolerantur, protenda-
tur

Durā.

*Probatum in
tētia. S. Tho.*

*Dubium in
præcis.*

tur, vt baptizando non peccent. Scorus
nanq; & Palud. d. 5. q. 2. ac subinde Adri.
in. q. de bap. ar. 3. quorundam referunt o-
pinionem tenentium, quod nō liceat ab
huiusmodi ministris nec sacramētū bap-
tismi in extrema necessitate recipere.
Imò si ille, qui baptizari optat, adultus est
& alius non adest minister, baptismus fla-
minis sit contentus. Si verò pater cupit
suum infantulum baptizari, nec ipse ta-
men habet manus aut linguam, vt id na-
to suo præstet, neque alium sortiri potest
ministrum, quā præcisum, potius debet
inquiunt, illum mori permittere, æterna-
liter periturum, quā illo viatur mini-
stro, quia vbi non est nisi minister præci-
sus, perinde est, ac si nullus adestet. Sed re-
uera nullum talis opinionis autorem le-
gi: citatur enim in illa sententiā in mar-
gine Scor. Ricard. in. 4. d. 5. art. 3. q. 3. vbi
expresse contrarium tenet, sicut hic. S.
Tho. qui etiam illic cum eo allegatur. Nō
ergo in questionem vertitur, vtrum ab
eiusmodi præcisus sacramentum suscipe-
re liceat, quandoquidem art. præcedenti
constitutum est, ab ipsis hæreticis bap-
tisma posse celebrari. Et q in tāta maxi-
mē necessitate sit eiusmodi susceptio lau-
dabilis, est expressa sententia Aug. lib. 1.
de vnico bap. & refertur. 24. quæ. 1. can. Si
quem forte vbi quendam laude commē-
dat, q in articulo mortis baptismū ab hæ-
retico & petijt, & suscepit. & Adri. refert
Chrysostomū (vt allegatur, inquit in li.
can. penitentialium) in hæc verba. Si qui
infirmitate detentus morti appropinqua-
uerit, & sacerdos vel clericus defuerit, tūc
ab alio in nomine patris & filij & spiritus
sancti baptizari poterit: penitētia autē
& communio à nullo suscipienda est, nisi
à catholico. Quasi dicat, baptismū vero
etiam ab hæretico. Rationem autem hu-
ius veritatis subdit Scor. quod præceptū
superioris plus obligat, quā inferioris.
In necessitate autem Deus præcipit bap-
tismum suscipi, nullum determinādo mi-
nistrum: ergo prohibitio ecclesie cohibē-
tis præcisos ab illo mūere in hoc casu cel-
sat. Quod si ratio hæc alicui petitio ap-
pareat principij, eo q cum ecclesia diui-
no spiritu regatur, dicere ille posset, præ-
ceptum diuinum intelligendum esse se-
cundum ecclesie determinationem, atq;

Aug.

Crisost.

adeò si ipsa prohibet à præcisus in neces-
sitate baptismum suscipi, Deus id appro-
bat. Formatur sic argumentum, quod cō-
sultissima ecclesia in illo arctissimo casu
quo paruulo aliter succurrī non potest
nullatenus creditur vetuisse: quominus
quouis possit sacramentum suscipi: nā
et si præcisos communicare cum cæteris
prohibeat, tū in tēporalibus, quādo quis
extremam patitur necessitatem, aut fa-
mis aut morbi, minime cum vetat ad præ-
cisos recurrere, qui ei subueniāt. Quod si
contrā ex dicto Sancti Tho. arguas sane
qui in solu. 2. absolute dixit, nō licere, ab
illo qui nō toleratur ab ecclesia, sacramē-
tū suscipere, qā hoc esset eius peccato cō-
municare, vbi insinuat tā peccare eū, qui
suscepit, quā ipsū qui cōfert. Respon-
detur, vt bene hic ait Caie. ipsū subintel-
lexisse exceptionem, quā expressit in. 4.
d. 5. q. 2. ar. 2. quæst. 5. scilicet in extrema
necessitate baptismi quādo etiā à paga-
no & Iudeo suscipi potest. Si autē adul-
tus in articulo mortis desiderio ardet bap-
tismi, tunc vt illic ait Scor. non caret du-
bio, an possit à præcisus suscipi, dum non
est alius ministri copia, pro eo quod tūc
cum baptismus flaminis sufficiat, nō vi-
detur extrema necessitas ingruere. Om-
nibus tamen, inquit, pensatis melius es-
set, vt susceperet. Hæc ille. At verò si tūc
potest, proculdubio, vt bene ait Adri. te-
netur suscipere. Alias baptismus flami-
nis nihil ei prodesset. Res ergo, quæ po-
stremam dubitationem ostendit, est, vtrum
ipsi præcisi in illa extrema necessitate si-
ne solēnitate baptizādo vbi nullus alius
adest minister, peccent: nam postquam
absolute absque vllō moderamine præ-
scinduntur videtur peccare. Nihilominus
respondetur tūc, non peccare. Nam si tūc
ecclesia illos cohibere cogitaret nō satis
prouide baptismi necessitati prospiceret,
quoniā cū nō sint faciēda mala, vt inde
eueniāt bona, iuste se illi à functione tūc
baptizādi excusarent, vt pote quod sine
culpa præstare nequirit. Quocirca pui-
decissima ecclesia quauis hæreticos, atq;
alios absolute præscindat, nequiquā ta-
mē hūc casum cogitat cōprehendere. Imò
vt superius de concilio Constantiensis,
ita & nunc dicimus, quod permittens no-
bis in extrema necessitate baptismum à
præci

Dubium vlt.

præcisus suscipere subinde permittit ip-
sis illum conferre. Quare hoc secundum
dictum. S. Tho. absolute de quolibet ma-
lo ministro præciso siue non præciso in-
telligitur quod scilicet non peccat bap-
tizando. ¶ Ex quo demum amplissima col-
ligitur conclusio. Vniuersos mortales ne-
mine excepto ministros esse baptismi in
extrema necessitate, si modo defectus na-
ture non obstat: nam (vt ait dist. 6. quæ.
1. Scotus) cum tria sint ad baptismum ne-
cessaria: nempe materia, forma, & inten-
tio & manum habere debet, qua aqua af-
figat linguam quæ formam præferat & sanam mentem
qua id facere intendat quod ecclesia iubet.

Tertium di-
ctum. S. Th.
¶ Tertium dictum eiusdem. S. Doctoris
est quod vno excepto baptismo, in cete-
ris sacramentis, quæ non sunt tantæ neces-
sitatis, non sunt excusandi eiusmodi pec-
catores, si in peccato eadem ministrant.
Imò neque illa sacramenta fas est ab ip-
sis suscipere. Vtrum verò ab eiusmodi præ-
cisus ubi nullus haberi potest alius mi-
nister, in extremo articulo mortis sacra-
mentum poenitentiae suscipere liceat, in ma-
teria de confessione examinandum restat.
Sacramenta
matrimonij.
¶ Sacramentum autem matrimonij in pec-
cato contrahere, propterea peccatum est
quod opponitur obex recipiendæ gra-
tiæ, non autem ex altero capite: eo scilicet
quod contrahentes (vt supra diximus) sunt mini-
stri: quoniam non sunt ministri cõsecra-
ti, sed sicut laici in necessitate baptizant.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum angeli possint sacramenta ministrare.

prima concl.
QUONIAM homi-
nes definitum est esse sacra-
mentorū ministros, sequi-
tur de angelis, tam damna-
tis, quam beatis, de quibus
D. Tho. quatuor conclusionibus respon-
det. ¶ Prima. Ad homines pertinet dis-
pensare sacramenta, & in eis ministrare,
non autem ad angelos. Probat per præci-
pue ex illo ad Heb. 5. Omnis pontifex ex
hominibus assumptus pro hominibus cõ-
stituitur in ijs, quæ sunt ad Deum (qua-
lia sunt sacramenta) angeli nanque non
sunt ex hominibus. Et subiungitur ratio.
Tota sacramentorum virtus à passionem

Christi deriuatur quam pertulit inquan-
tum homo, cui in natura homines simi-
les sumus, non autem angeli: imò secun-
dum eandem passionem, vt legitur ad
Hebr. 2. modico ab illis minoratus est:
ergo homines ministri esse debent illius,
non angeli. ¶ Secunda conclusio. Nihilominus
ipse potest Christus angelis virtu-
tem tribuere, eadem ministrandi sacra-
menta. Probat, quia sicut virtutem suam
sacramentis non alligauit, quin possit si-
ne ipsis eorum effectum largiri, ita neque
alligauit eam ministris, quominus possit
eandem functionem alijs committere.

Secunda concl.
¶ Tertia conclusio. Si constaret aliquod
sacramentale ministerium à bonis ange-
lis perfici, habendum esset pro rato: quip-
pe cum, vt nomen angeli sonat, nuncij sint
veritatis, constaret subinde voluntate di-
uina id perfecisse: sicut constat templa
quædam angelico ministerio cõsecrata.

Quarta concl.
¶ Quarta conclusio. Si verò demones eius-
modi sacramentale ministerium exhibe-
rent, non esset ratum existimandum, quia
cum sint spiritus mendaces, timendum
esset ne fallere contenderent.

Expositio articuli.
¶ Quæstiuncula hæc facillimæ expedi-
tionis est. Quamuis Caiet. inter D. Tho.
& Scotum litē intexere cõtendat, quæ for-
san nulla est. Ait quippe Scotus tenere
d. 5. q. 1. angelum posse sacramentum bap-
tismi cõferre, quia potest loqui & immer-
gere puerum cum intentione ecclesiæ. At
verò cum duplex sit sacramentorum mi-
nister, alter ordinarius, scilicet per statam
à Christo legem constitutus, de quo S. A-
gustinus Th. primam adstruit conclusionem
quod ille sit solus homo, alter verò per
commissionem, de quo subdit in secun-
da, quod possit esse angelus. Scotus nihil
discrepare videtur, sed similiter ait, quod si
bonus angelus baptizaret, credendum ef-
set diuino præcepto id facere, atque adeo
baptismum tenere. Etenim sicut in festo
Michaelis legitur, quod prohibuit ne ho-
mines ecclesiam in monte Gargano dedi-
carent, quippe quod sibi illud officium
diuinitus esset commissum: ita Deus po-
test sacramentum baptismi per angelum
perficere. Nemo ergo est qui neget via or-
dinaria non nisi homines institutos à
Christo sacramentorum ministros. Pri-
mum propter autoritatem illam ad He-
bræ.

Concilium Florentin.
De Clodoueo
Argumentum Caiet.
De demone.
bra. 5. Omnis pontifex ex hominibus as-
sumptus &c. Secundo quia Christus Matth.
28. solis hominibus dixit. Ite, docete om-
nes gentes, baptizantes eos in nomine
patris, &c. Tercio propter congruentiam
egregiam, nam Christus, vt ait Pau. nun-
quam angelum assumpsit, sed hominem
in quo humanum genus redimeret, qua-
re & hominibus eum decuit sua commit-
tere ministeria. Imò hac ratione id non
commisit nisi viatoribus. Nempe vt mi-
nistri, & quibus ministratur, eiusdem es-
sent militis, vel actus vel potentia: nam bap-
tismi, vt dictum est, quilibet homo potest
esse minister. Quare dum in concilio Flo-
rentino sancitur tribus perfici sacramen-
tum, scilicet materia & forma & persona
ministri, homo illic designatur. Verum-
tamen his nihil obstantibus potest idem
redemptor noster similem extraordina-
riè potestatem angelis bonis committe-
re propter aliquam excellentiam perso-
næ, quæ baptizatur, tanquam egregium mi-
raculum fidei, sicut de Clodoueo Fran-
corum rege in vita Remigij legitur, quod
cum ad fidem conuersus sacro fonte tin-
geretur: neque haberetur copia chris-
matis, columba rostro illud in ampulla
aduolando attulit. Igitur Caiet. illud ar-
gumentum, quod Scotus obmolitur, tene-
tur ipse in fauorem D. Th. dissoluere. Ar-
guit quippe Caiet. angelum propterea non
posse baptizare, quod non potest loqui,
vt homo, sed acquiescit: nam locutio ho-
minis est actio viuientis: cum autem An-
gelus in assumpto corpore loquitur, non
nisi linguam mouet corporis vita caren-
tis. Respondetur autem satis esse, vt ange-
lus, tanquam Dei minister, baptizet, quod
voces humanas nutu Dei efformatas præ-
ferat, quibus Dei mentem cuius potesta-
te loquitur, significet. Veluti de rubo, vt
Exo. 3. legitur, locutus est Moyfi. Ego sum
Deus patris tui, &c. Quin etiam eadē ra-
tione nihil obstat, quominus animabus
beatis possit idem Christus committere
vt resumptis corporibus id perficiat. Imò
si D. Petrus huc rediret, posset sine noua
commissione ratione characteris, quem
habet indelebilem sacerdotale sacramen-
ta ministrare, sicuti dum erat viator, vt ex
solutione. 2. colligimus. ¶ De demonibus
autem damnatis maius esset dubium. In

primis ergo licet constaret à demone ho-
minem aliquem baptizatum, non esset il-
lud sacramentum habendum pro rato, quia
cum sint illi patres mendacij, non esset cre-
dendum legitimam habuisse intentionem.
¶ Quid autem si certissima reuelatione cõ-
staret habuisse legitimam intentionem
ecclesiæ, adhibuisseque veram materiam
& formam? Apparet quidem inde, tunc ve-
rum resultasse sacramentum, vt pote ubi
omnia cõuenerant, quæ sunt de essentia
sacramenti. ¶ Ad hoc Alex. 4. par. q. 16. me-
bro. 4. ait, neque illud esse pro sacramento
ducendum. Et ratio est, quod cum lege à
Christo hætenus edita, nullus sit mini-
ster sacramentorum, nisi homo institutus
nullus angelorum, nisi ex eius speciali dis-
pensatione est minister. Quare et si quid
constaret conuenisse illuc materiam & for-
mam & intentionem, id esset nihilomi-
nus legitimus minister, nisi aperitissima
reuelatione cõstaret id dispensatione &
iussione Dei fuisse factum. Nunquam ta-
men credendum est, Deum talibus sacra-
mentorum ministris, vsurum quibus ho-
mines sanctificat.

Primum ar-
gumentum. S. Th.
¶ Argumenta. S. Tho. facillima sunt. Pri-
mum est. Angeli secundum Dionys. de coe-
lesti. hier. superiores ministri sunt quæ
homines: quicquid autem potest inferior,
potest superior: ergo angeli sunt sacra-
mentorum ministri. Respondio autem est, ar-
gumentum concludere, ea quæ homines
more suæ naturæ per sensibilia sacramen-
ta faciunt, angelos superiori modo effice-
re: purgando scilicet, illuminando & per-
ficiendo. ¶ Secundum argumentum est.
Homines sancti vt habetur Mat. 22. sunt
in cælo similes angelis: aliqui verò eorum,
qui fuerunt presbyteri ratione characte-
ris sacerdotalis, quem habent indelebi-
lem, possunt sacramenta conferre si huc
redirent: ergo & angeli. Negatur conse-
quentia: quia licet sint hominibus in glo-
ria similes, non tamen sunt in materia &
sacerdotio. Concedit ergo D. Th. quod bea-
ti possunt, vt nouissime diximus, pote-
stare ordinaria sacramenta ministrare.

Tertium ar-
gumentum.
¶ Tertium argumentum est. Homines ma-
li possunt sacramenta ministrare, ergo &
diabolus qui est malorum caput. Negatur
consequentia: quoniam homines peruer-
si non per maliciam, per quam sunt me-
bra

bra diaboli, sed per Dei institutionem conferre possunt sacramenta.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum intentio ministrum requiratur ad perfectionem sacramenti.

Conclusio.

De tractatu ministrorum attinet de eorum intentione inquirere, an sit necessaria. Ad quam questionem D. Tho. vnica respondet conclusione. Oportet in ministro esse intentionem, per quam id intendat facere, quod per formam significatur. Probat per primo, quia sacramentalis actio debet esse humana, hoc est iudicio deliberata: ergo debet ex intentione ad proprium effectum dirigere, sicut actio artificis. Que enim absque intentione fiunt, vt. 2. Phy. ait Philosophus, ea sua sunt, & fortuita, quod actioni, que fit a ministro Dei maxime derogaret. Secundo, id quod ad multa indifferens est, per aliquid debet ad vnum determinari. Illa autem ablutio, que fit in baptismo ad multa ordinari potest, vt ad corporalem munditiam, ad sanitatem, & ludum &c. ergo opus est ad illum vnum effectum baptismi per ministrum determinari, vt scilicet baptizare intendat baptismum ecclesie: quemadmodum id per formam significat. Ego te baptizo in nomine patris, &c.

Expositio articuli.

Conclusio presens non solum intelligitur quantum ad decentem sacramenti ornatum: imo intentio de eius essentia quemadmodum in concilio Florentino declaratum est. Quinque est de iure diuino, nam ubi Christus apostolis dixit Matt. 28. baptizantes, ea intentione eis iussit munus exequi, qua ipse sacramentum instituerat. Et id de eucharistia. Hanc quoque tunc feceritis in mei memoriam facietis. Et de poenitentia. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. In summa ea ratione discipulos suos sacramentorum ministros sibi substituit, vt sua ipsius intentione huiusmodi obsequia perficeret. At vero quoniam non sat est theologis, dicere, sic Deus instituit: imo cum ille cuncta sua iure disponat, ratione eos reddere condecet, cur sic Deus instituit.

Alex. 4. par. q. 13. membr. 1. ar. 1. dicit rationem esse, propter reuerentiam sacramenti. Attamen si intentio non esset necessaria, vel nulla, esset irreuerentia illa omittere, vel saltem sine illa sacramentum perficeretur. Ob id ergo. S. Tho. aliam rationem adducit quauis ea paulo differenter posuerat in 4. d. 6. q. 1. ar. 2. cum Richardi eadem. d. ar. 1. hoc modo. Vbi plura ad vnum effectum concurrunt, oportet per vnum coniungi, vt aliquo modo vniatur: in sacramento autem concurrunt & materia, & forma ad vnam sanctificationem, oportet ergo vt vna intentione ministri coniungatur. Scot. vero. d. 6. q. 3. hanc rationem impugnat, dicens, satis esse, vt illa plura in institutione Dei instituentis faciant vnum signum & causam. Attamen impugnatio hac multo minus videtur habere efficaciam, quam ratio: quoniam minister habere potest intentionem aliam, quam fuerit diuina institutio, & ideo requiritur in eo intentio similis intentioni Dei. Ex actibus nihilominus illam hic rationem D. Tho. explicat, dicens quod, opus est illi actionem sacramenti, que de se indifferens est ad plura, per intentionem ministri determinari ad illum effectum, ad quem Deus illam instituit. Quod si in contrarium arguas. Superius D. Tho. q. 60. ar. 7. docuisse per verborum formam determinari materiam actionem ad illum effectum, ac proinde non opus esse alia intentione. Negatur consequentia: quia illa verba. Ego te baptizo nisi illa essent intentione vestita facienda, quod facit ecclesia, nunquam ablationem ad sanctificationem referret. Itaque intentio proximè determinat formam, & per formam materiam.

Hoc autem explicatius. S. Thom. in solutione primi exponit. Arguit siquidem Minister in sacramento non operatur nisi tanquam instrumentum: actio autem non perficitur secundum intentionem instrumenti, sed secundum illam, que est in principali agente mouente instrumentum, ergo sufficit intentio Dei sine alia ministri. Respondetur secundam premissam solum habere locum in instrumentis inanimatis, que non agunt per cognitionem: calamus namque non propria, sed sola intentione scribentis mouetur. Minister autem, vt saepe diximus, non est merum instru-

Scotus.

Argumentum.

Primum argumentum.

instrumentum, sed animatum, vt pote qui licet moueatur imperio directioneque superioris, nihilominus etiam suum adhibet consensum, & ideo requiritur in ipso intentio similis principali agenti, vt sci licet intendat facere, quod facit Christus & ecclesia. Circa hoc tamen postremum verbum adnotandum est, de huiusmodi intentione trinam esse ambiguitatem. Prima versatur circa eius obiectum, quid nempe debeat minister intendere: & hæc tangitur presenti verbo. Secunda circa eius existentiam, videlicet an semper requiratur internus mentis actus, an vero sola sufficiat externa verborum prolatio: & hæc tangitur in 2. argumento. Tertia, vtrum ille actus debeat esse presens, dum sacramentum confertur, an vero sufficiat esse in habitu vel in virtute. Et quid de primo membro. S. Th. nihil aliud dicit, quam quod requiritur intentio faciendi quod facit Christus & ecclesia. Atque id in concilio Florentino sub eisdem verbis determinatum est. Et profecto hoc satis est ministris nosse. Scotus vero ad huius luculentioris explicationem in 4. d. 6. q. 3. distinguit de obiecto huius intentionis. Potest enim, inquit, quis primo intendere abluere hominem. Atque hanc primam intentionem ait esse requisitam, alias non esset actus humanus, vt supra dictum est. Secundo inquit potest ferri intentio in finem illius abluitionis, aut supremum, qui est facere hominem Dei filium per gratiam, per quam acceptatur ad gloriam: aut proximum, qui est facere illum Christianum, hoc est membrum Christi seu viuum seu mortuum, quale fit sine gratia per fidem informem. Ait ergo non requiri intentionem: que feratur in illum supremum finem: quoniam paganus dum baptizatur, haud credit per illam ceremoniam baptizatum illum diuinitus acceptari in vitam æternam: requiritur tamen, vt feratur in proximum finem. Et quidem conclusio hæc quantum ad priorem partem certissima est ex iure canonico, n. 1. q. 1. can. Spiritus sanctus. refertur historia ecclesiastica de puero Anastasio, qui fingendo se episcopum ludo baptizabat pueros intendens Alexandri Episcopum representare, hoc est id facere intendens, quod ille solebat. Quos ipse Alexander verè baptizatos censuit, & ta-

Dubitatio.

Concilium Florentinum.

Scotus.

men puer ille tunc nihil de vita æterna cogitabat. Et can. Non illud. de consecra. d. 4. ait ad Bonifacium Aug. quod licet quis non propter fidem vitæ æternæ, sed propter aliquem temporalem finem baptizet suos parvulos, verum est sacramentum (intellige si fiat cum intentione ecclesie.) Quin imò vt ar. 10. apud D. Tho. patebit licet quis intentione peccandi mortaliter baptizaret, intendendo scilicet adulterium vel homicidium, si tamè vnà intenderet facere, quod ecclesia facit, esset baptismus. Quod autem requiratur intentio faciendi hominem Christianum: non aliter probat Scotus, quàm vt illa lotio distinguatur ab alijs profanis, & fieret intentione Christi, qui id intendit. Nihilominus neque ista requiritur expressa & in particulari, sed confusa & ingenere facienda quod Christus & ecclesia facit, quicquid illud sit. Quare nec duæ requiruntur expresse, scilicet, vna abluendi, & altera huius effectus, sed hæc sola generalis modò dicta. Ob idque prudenter. S. Tho. de nulla præterea meminit. Neque verò concilium Florentinum, sed hanc omnino D. Tho. ait sufficere. Contra hoc autem arguitur, Inuestigando vtrum requiratur intentio faciendi quod facit ecclesia Romana vel catholica. Heretici namque non habent huiusmodi intentionem, imò neque Graeci ad Romanam ecclesiam specialiter aspiciunt. Respondetur, quod neque hoc exprimere opus est, sed sufficit generalissima intentio faciendi quod Christus instituit, vel orthodoxa ecclesia, quæcumque illa sit. Quare licet hæreticus erret sit ne sua ecclesia vel alia, verè baptizat. Imò nec requiritur vt formaliter dicat, quod facit ecclesia, sed satis est si intendat talē ceremoniam in remissionem peccatorum facere, vel quod per illam Deo sit ille dedicatus. Imò, vt statim de Anastasio puero dicemus, satis est intendere id facere, quod facit episcopus vel sacerdos, hæc enim omnia eandem habent virtutem. In secundo argumento tangitur secunda difficultas. Arguitur enim. Nemini esse potest nota alterius intentio: si ergo intentio ministri ad sacramenti substantiam sit necessaria, tunc ille qui suscipit certus esse nequit an susceperit: & cum aliqua sint sacramenta ad salutem necessaria, vt

Non requiritur expressio huius vel illius ecclesie.

Secundum argumentum, S. Thom.

Paluda.

Dnr. et Al.

Ad argu-
menta con-
trarie opini.

De Maſta
ſia pueru.
Hago.

Exposition.
- Pont.

Est semel
s. tho.

dam: nempe, vt certò credat ministrum
talem habuisse intentionem: nisi contra-
rium alia via cert⁹ constiterit. ¶ Sed ais.
Illa non est euident certitudo. Fatemur
equidem ingenuè, sed nec requiritur eu-
dens, sed illa satis est ad consciētiae quie-
tem: quoniam neq; semper certitudinē
habemus an ministri sint verè sacerdo-
tes, sed cū videmus homines probos vt
forma & materia ecclesiæ: credimus sa-
nas etiam, Christianasq; habere mentes
dū sacramēta ministrāt. ¶ Gravius tamē
profectò dubium emergit ex primo mē-
bro solutionis, vbi videtur D. Tho. cōfen-
tire, quòd, si desit intētio ministri Christi
in pueris supplebit defectū, saltem cōse-
rendo gratiam. Hoc enim vsq; adeò non
est certum, vt sit temerarium credere. Id
quod vbicunq; locus occurrerit, ad mo-
nere non cessabo. Est enim opinio, quam
(vt Grabri. refert) ex Alex. 4. par. q. 13. mē-
bro. 1. art. 1. solutione ad. 4. multi eliciunt.
Quam & Du. loco citato, d. 6. q. 2. pro cer-
ta affirmat. At verò Alex. in illa non per-
sistit, nec verò potuit. Nā vt. d. 6. q. 1. art.
6. late disputabimus, nemo alteri primā
gratiam meretur, nisi merendo illi bo-
num motum in Deum, quo se per Dei fa-
uorem ad illam pararet. Hoc enim soli
reseruatū est Christo. Alioqui non red-
deret Deus vnicuiq; secundū opera sua.
& prout gessit in corpore. Cū ergo par-
uulus ante vsum rationis talem motum
habere nequeat, & sacramentum ei nul-
lum applicetur, nihil illic Deus supple-
bit. Stat enim lex generalis. Nisi quis re-
natus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō
intrabit in regnum cœlorum. Quare ille
peribit propter peccatū originale. Aliās
confiteri deberes, quòd etiam si nulla ap-
plicaretur puero exterior ceremonia ba-
ptismi, Deus suppleret defectum siue id
esset ex incuria parentum, siue secus: nā
puer nihil fecit cur non saluaretur. Ex quo
rursus sequeretur quòd baptismus non
esset ad salutē necessarius: quod est ma-
nifestè hæreticum. Præterea confirmatur
quoniam sequeretur, vt si postea consta-
ret ministrum non habuisse intentionē,
non opus esset illum puerum baptizare
saltem propter gratiam illi infundendā,
nisi propter præceptum parētum: quod
est falsum. Ac demum sequeretur, quòd

Dubiū grande

si sacerdos non intenderet consecrare, pariter Deus suppleret defectum, quod est a seculo temerarium. De hoc autem. d. 5. art. 2. latius. D. ergo Th. in presentiarum noluit id dicere, quod prima facie sonat, ut ab alijs allegatur. Cum enim illam opinionem recitaret quo ad supplementum gratiae in puero & in adulto, postea tamen in impugnatione nihil resumpsit de puero, imò quia non erat hic locus de illo disputandi id, praetermisit: sed de solo adulto resumpsit quod licet per deuotionem recipiendi sacramentum, possit suppleri defectus sacramenti: ut infundatur gratia, non tamen ut imprimatur character. Nimirum insinuans, quod de puero non habente deuotionem neque quo ad gratiam suppleri possit. *Tertium argumentum.* Tertium tandem argumentum tertiam ambiguitatem enervat. Arguitur enim. Intentio hominis non potest esse circa id, ad quod non est attentus: illi autem, qui sacramentum ministrat, quandoque ad id non attendit propter mentis diuagationem: ergo tunc non perficitur sacramentum. Respondet autem, sufficere habitualem intentionem, ut scilicet cum sacerdos accedit ad baptizandum intendat facere, quod ecclesia praecipit. Vnde si dum est in officio, mens aliorum rapitur in virtute prioris intentionis perficitur sacramentum. *Triplex intentio.* Hic autem animaduertendum est secundum Scotum. d. 6. q. 6. triplicem esse intentionem, scilicet, habitualem, & actualem: & mediani virtuale. Habitualis est habitus, qui est in dormiente, quando de re nihil cogitat. Vnde prima sit hic propositio. Habitualis intentio non sufficit ad sacramentum quoniam sacramentalis actio ut supra diximus: debet esse actus humanus iudicio deliberatus: habitus autem solus non sufficit facere actum deliberatum, nisi aliqua interueniat mentis aduertentia. Habet quis habitum misericordiae, sed forte nihil de illa virtute cogitans proijcit pecuniam, quam pauper colligit, ille actus non est misericordiae, imò potest esse indeliberatus. Item medicus artem habet, qua sibi mederi potest, tamen nihil de sanitate meditans deambulatur & sanatur: illud tunc exercitium non fit ex arte. Pariter si quis habens habitum baptizandi, qui hoc die semper fuit mente alienatus, licet for-

te materiam & formam applicet puero non esset baptismus defectu intentionis. Et confirmatur hoc. Dormientes & amentes vice versa ex habitu multa faciunt in somno & in amētia: nam habitus, ut ait Aristo. operatur ad modum naturae: atque adeo nonnunquam ex impetu absque deliberatione: quare dormiens profecto posset ex habitu baptizare: qui tamen baptismus defectu intentionis non esset baptismus, imò nec actio libera. Requiritur ergo, ut aliquis mentis actus ministri praecedat in sacramēto. *Secunda propositio.* Neque actualis intentionis functioni sacramenti adesse requiritur propter rationem D. Thomae. Obligaret enim nos Deus ad possibile: quandoquidem humanum ingenium adeo est lubricum, ut cogitationem non diu in re vna retinere possit. Vnde Aug. in lib. de libero arbitrio. Non est, inquit, in potestate nostra, quin visis tangamur. Ex his ergo colligitur propositio tertia. Requiritur semper aut actualis intentio aut saltem virtualis. Probatum a sufficiēti diuisione: quia si habitualis non sufficit, & actus non semper requiritur, fit ut absenti actui requiratur & sufficiat virtualis intentio. Haec autem est quando praecessit intentio actualis, quae mouit potentias ad agendum, qui quidem motus cessante priore intentione semper durat, nisi per contrarium actum interrumpatur. Triviale exemplum est, dum quis proponit visitare apostolorum limina, & in medio itinere edormit, atque alia cogitat, manet enim tunc virtus primi propositi. *Tertia propositio.* Est autem deridicula opinio ut illic bene ait Scotus, dicentium illam primam intentionem imprimere virtuti motuique membrorum virtutem illius finis, ad quem mouentur, qui durat postea sicut proiectorum impetus. Est inquam ludicra opinio, quoniam nihil aliud est manere in virtute, quam initio mouisse membra ad illud finem. *Responsio nota.* Foran ergo quispiam D. Thomam remordeat, quod hic dixerit habitualem intentionem sufficere. Enimvero, ut hic ait Caie. non ipsum latuit differētia haec imò licet dixit habitualem, expressit tamen virtualem, dicens sufficere, quod sacerdos accedens ad baptizandum intendat facere, quod facit ecclesia, in cuius intentionis virtute postea operatur. At vocauit

cauit habitualem, quia fortasse tempore suo non sic vocabatur: quoniam operatur ad modum habitus permanentem absente actu. Imò posset esse virtualis intentio sine habitu. Ut si quis modò inciperet sacramenta ministrare, nondum genito firmatoque habitu. *Nota dubitatio.* CAc forsan hic quispiam pulsaret animum, quanta scilicet in tercapedo temporis sufficiat, ut illa, quae praecessit intentio, neque in virtute duret. Planum enim est, quod si sacerdos illa die, qua nascitur infans, proponat illi baptizare, sed tamen in toto dierum octonario nunquam amplius de eo cogitet, sed sicut dum quis barbam absque vlla cogitatione fricat, sic illum fortuito octauo die baptizet, profecto videtur baptismus ille absque legitima intentione fieri. Ad hoc autem non opus est alia responsione, quam verba. S. Th. repetere. Ait namque: virtuale intentionem requiri, ut quando sacerdos ad sacramentum ministrandum accedat, tunc intendat facere, quod facit ecclesia. Itaque requiritur tam proxima intentio, ut illa moueat membra, vel ad eundem in ecclesiam, vel ad praeparandum se, &c. ita ut tota illa actio sit actus humanus in virtute prioris deliberationis. Multo autem urgentius mouet, quod sunt multi sacerdotes, qui nunquam cogitant facere, quod facit ecclesia: imò forsan qui in tota vita sua nunquam illam intentionem sub illa forma habuerunt. Propterea dicunt aliqui, exigi quidem vel actualem, vel virtualem intentionem ad applicandam materiam, & formam in baptismo, vel ad praefenda verba in eucharistia, &c. ut tales actiones sint humanae, sed tamen de fine illo faciendi, quod facit ecclesia sufficere habitualem intentionem. Sed tamen si hoc nomine intelligatur habitus genitus ex pluribus similibus actibus, forsan neque hic requiritur, quia fortassis sacerdos neque huiusmodi actus unquam habuit. Respondetur ergo, quod non requiritur semper intentio formalis huius quod est facere quod facit Christus, vel ecclesia, sed aliqua confusa, in qua haec includitur. Dixerim exempli gratia, quod si quis ordines sacros suscipit intentione, ut sit sacerdos, & minister ecclesiae, & postea consuevit celebrare, & alia ad ministrare sacramenta, neque unquam per actum

contrarium cogitat aliter ministrare, quam Christus ecclesiae iubet, illa consuetudo, quae nominari potest habitus, sufficit, ut quoties per actum humanos administrat, intendere censeatur facere, quod facit ecclesia. Ex his ergo fit consequens neque dormientem, neque amentem defectu intentionis posse sacramentum conferre. Quod si contra arguas. Siquis dum iuit dormitum vel in amētia lapsus est, habuit intentionem suscipiendi baptismum illumque postea in amētia vel in somno suscipiat, baptismus tenet, ut in cap. Maiores. de bapt. ait Inno. ergo & pari ratione si quis, dum iuit dormitum, vel incidit in amētia, propositum habebat conferendi sacramentum, illud erit ratum, licet in somno vel amētia illud conferat. Negatur consequentia: quoniam recipiens non est agens: cui ideo hoc duntaxat est necessarium, ut obicem non opponat, ut illic ait Innoc. conferens verò est agens: qui ideo tenetur per operationem humanam sacramentum ministrare. *Dubium.* Postremum denique dubium est de errore, qui contingere a solet in intentione, ut si cui exco ministro, qui putat se baptizare Petrum supponeretur Ioannes, quem ille pro Petro baptizaret. Apparet enim nullum esse sacramentum, tum quod cum dicit te, intentionem non dirigit ad illum, tum etiam quod matrimonium errore personae quassatur, ut si quis putans ducere Mariam, ducat Annam. *Hostiensis.* Syluest. verb. Baptismus 3. s. vlt. refert Hostiensem dicentem, quod error in sexu, ut si quis intendens singulariter baptizare masculinum, cui nomen Petrus imponit, baptizaret puellam, sacramentum tolleretur. Secus si intenderet baptizare hunc. Tunc enim utriuslibet eum sexus putaret, baptismus valeret. At verò vana haec est in presentiarum sexus distinctio. Quin imò, ut audiui, nonnunquam perniciofa. Fertur namque accidisse Lusitaniam, quod cuidam iam prouecta aetate, qui semper fuerat foemina existimatus prominerint foras viri membra, quae illuc usque habuerat ventre inclusa (sepe enim contingere solet) qui ideo iterum fuit baptizatus. Quod quidem error fuit sacrilegius rebaptizationis: sed tantum fuerat illi commutandum per episcopum nomen foemininum in masculinum. Fuit er-

go consilium eorum qui theologiam nō ex proprijs rationibus, sed mera extraneorū autoritate tractant. Abiecta ergo huiusmodi distinctione, quæ ad re nihil pertinet, obseruandum hoc documentū est, qd si quis haberet intentionē singularem baptizandi Petrum, s. filium regis cū exclusionē cuiuscunq; alterius, videlicet vt si mente diceret, si non est filius regis nō te baptizo, tunc si quem alium baptizaret, seu masculum seu foeminam sacramentū nō esset validum: quia nō interfuit intentioni baptizandi illū, qui baptizatur. Sed eiusmodi minister sacrilegus esset, suo scilicet abutens ministerio: debet enim quisq; prius explorare quem baptizat, & intentionē dirigere ad hunc. Et tunc licet cogitatione speculatiua arbitretur esse Petrum, sit tamen alius quicunq; siue masculus, siue foemina: baptis- m^o tenet, quia in intentione illa practica, qua scilicet applicat huic baptismum, cōtinetur intentio ecclesiæ. Secus autē de matrimonio, vt ait D. Tho. in 4. d. 30. q. 1. ar. 1. ad 3. quoniam character baptismi nō im- primitur ex intentione baptizantis dire- ctē, sed ex sacramento, quare intentio il- lic ministri solum feruit ad applicandū sacramentū quod cuiusq; baptizato illū imprimit. Vinculum autem matrimonij directē oritur ex consensu vtriusq; par- tis, quare qui non intendit ducere Ma- riam, sed Ioannam, si substituatur Maria vti Iacob accidit, nullum contrahit ma- trimonium. Iniurium enim esset, vt quis arctissimo illo vinculo illam sibi copula- ret, cuius nunquam habuit affectū. Ad- monet demū in calce. S. Tho. vt licet hec vera sint, nihilominus studiose minister fatagat conseruare actualem intentionē in functione sacramēti, idq; potissimum in sacrosancto eucharistiæ mysterio, vt il- lic iterum admonebimus. Tamen si illud nō sit semper in hominis potestate. Qua propter conquerebatur Psalmista dicēs. Cor meum dereliquit me. Hæc autem ac- tualis intentio non sic est intelligenda vt minister sempermente dicat, intendo facere qd facit ecclesia, aut intendo bap- tizare, sed vt mēte operi assingat: scilicet, attendat quomodo consecret, & quomo- do abluat puerū in remissionē peccato- rū quomō illic Deus spirit^u facti gratiā in

salutiferam
administra.

fluat quomō in eucharistia panē in corp^o transubstantiet, & vinū in sanguinē in- memoriā Christi passi. Atq; his similia mēte quā maximē attēdeat, reuoluat.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum fides ministri sit de necessitate sacramēti.

QUONIAM intentio sa-
cramenti videtur in eo esse
nō posse, qui eiusdem sacra-
menti nullam habet creduli-
tatem, meritō queritur vtrū
ad habendam huiusmodi intentionē ne-
cessaria sit fides. Et respondet D. Th. vni-
ca negatiua cōclusionē. Non requiritur
ad perfectionem sacramēti fides eius (sci-
licet sacramenti.) Probat^{ur} autoritate
Aug. contra Petilianum. Mementore sa-
cramenti Dei nihil obesse mores malo-
rum hominum, vt illa nō sint, vel minus
sancta sint. Et subiicitur ratio, qd cū mi-
nister solum instrumentaliter operetur,
non agit in virtute propria, sed in virtu-
te Christi: virtus autem ministri propria
est tam fides quā charitas: ergo sicut non
requiritur in eo charitas, nam & peccato-
res possunt sacramēta ministrare, ita nec
requiritur fides, imō & infideles quoq;
possunt esse sacramentorum ministri.
Præhabitis illis, quæ art. 5. & 6. pertra-
ctata sunt nihil hic superest adhibendū,
nisi vt intelligatur conclusio non solum
de fide infusa, quæ non est necessaria, verū
& de actu circa aliquem articulū fidei
Mox discretio sacramentorum fiat. Bap-
tismū nanq; etiā in fideles, qui nunquā
fidē nostrā susceperūt, exhibere possunt
vt ca. Romanus. & ca. Aquodā. de conf.
d. 4. decretū est. Reliqua verō sacramēta
quia nō nisi à sacerdote conferri possunt
& qui baptismatis vnda nō est lotus, sa-
cerdos esse neq; sit vt nisi ab illo, q fide
suscepit, ministrari nequeat. Possunt tū
ab hæreticis, qui fidē amiserūt, cōfici, ita
vt sint valida, præter sacramentū pœnitē-
tiæ, quod iurisdictionem exigit. Tamen si
ipsi ministrantes peccent. Matrimonium
autem licet inter infideles contrahatur,
non est in illis sacramentum. Hæc omnia
ex superioribus apertē eliciuntur.
Est autē, 1. argu. S. Th. fides vt ait cōtra
Iulian. Aug. intentionē dirigit, q enim in
Deum

Conclusio.

Expositio
articuli.

Primum
argumentum.

Deū non credit, neutiq; potest in ipsum
officia sua referre: intentio autem neces-
saria est: ergo & fides. Respondetur, quod
potest contingere defectus fidei in vna
veritate & non in alia: potest enim quis
errare credens nullū esse licitū iuramen-
tū, & nihilominus rectam habere fidem
circa sacramentum: quare huiusmodi ho-
mo dū sacramentum ministrat, dirigere
intentionem valet. Si verō circa ipsum
etiā sacramentū erret, arbitrat^{us} per illā
ceremoniā nihil fieri, nihilominus crede-
re potest christianam ecclesiā per illas ce-
rimonias intēdere mysterium aliquod:
quare id genus homo, licet infidelis sit
prorsus, nihilominus per illam actualem
credulitatem potest id intendere, quod
ecclesia facit: per illam enim intentionē
applicatur fides ecclesiæ, credentis salui-
ficam gratiam per sacramentū infundi.
Sed rogas quid si nulla existeret in to-
to orbe fides? Respondetur casum esse le-
gi euangelicæ reluctanter: nempe, pol-
licitationi illi Christi Lucæ 22. Orabo, p-
te, vt non deficiat fides tua. Quare non
amplius duraturus est mundus, quā si
des. Attamen licet id per impossibile ad-
mitteretur, si modo memoria maneret
christianæ ecclesiæ, intentio faciēdi quod
Christus instituit, aut quod ecclesia chri-
stiana, dum superstes erat, faciebat, suffi-
ciens esset ad baptismum. Collige hinc
ergo, qd non solum non requiritur fides
aut in actu, aut in habitu alicui⁹ articuli
verū neq; vlla sacramentalis virtutis
credulitas, sed quauis quispiam quic-
quid facit ecclesia arbitretur esse ludi-
crū, si tamē id faciat quod ipsa intendit,
verē baptizat. Sed saltē vtrū illa co-
gnitio requiratur, quam S. Tho. exigi af-
firmat: scilicet, q baptizans nō ignoret,
ecclesiā catholicam intēdere per ea quæ
externis aguntur sacramentū præbere.
Respondetur neq; hoc esse necessarium:
Imō licet putaret ecclesiā huiusmodi
ceremonias nō seriō tanquam res viles,
sed ioco facere, dummodo ipse intentio-
nem ad hoc dirigeret, vt quicquid ipsa si-
ue ioco siue seriō, vel quomodocunq;
faceret, hoc ipse perficeret, verū esset sa-
cramentum: nam profectō omnia concur-
runt, quæ sunt de necessitate sacramēti.
Sed ob hoc id S. Th. dicit, quod qui igno-

Dubitatio.

Dubitatio.

raret ecclesiā id facere tanquā sacramē-
tum, nunquam id curaret facere cum in-
tentione ecclesiæ, sed iocādi gratia. Quin
etiam de suscipiente dicendum est, quod
& si crederet ecclesiā ioco id facere, dum
modō id intenderet suscipere, quod ec-
clesia intendit, susciperet sacramentum,
eiusq; characterem, nō tamen gratiam:
quoniam error ille intellectus peccatum
ei esset, atq; adeo obex gratiæ. Secun-
dum argumentum est. Qui vera fide ca-
ret hæreticus est: hæretici verō inania sal-
saq; sacramenta conferunt, secundū ver-
bum Leonis papæ in epistola ad Leonē
Augustum, & refertur. 1. q. 1. can. Manife-
stū, ergo fides est necessaria. Respondetur
autē hæreticos, qui non seruant formam
ecclesiæ, nullū conferre sacramentū, vt
supra dictum est: qui autem illā seruant,
sacramentum quidem conferunt, nō ta-
mē gratiam, iuxta verba Aug. ad Petrū,
& refertur. 1. q. 1. can. Firmissime, dicētis,
extra ecclesiā baptizatis, si ad ecclesiā
non redierint, baptismō cumulari perni-
ciē. Ait verō S. Tho. hoc intelligi de hæ-
reticis manifestē præcis: nam tunc qui
sacramenta ab illis suscipiunt, peccant,
atq; adeo obicem gratiæ ponūt. Excipe
tamē casum necessitatis baptismi in qua
neq; qui ab eis baptizantur, neq; ipsi ba-
ptizantes peccāt, si absq; solēnitare id fa-
ciāt, vt ar. 6. dictū est. Sūt præterea qui ec-
clesiā rit^o peruertūt: & de istis loqueba-
tur Leo quorum vesania in Alexandrina
sede omnū ecclesiū sacramentorū lu-
men exstinguebatur: scilicet decor: licet
vera sacramēta cōferrēt. Memnit S. Th.
de Cypriano, qui & vt supra diximus, er-
rore illo fuit affectus, quod hæretici nō
possent sacramenta conferre, secundum
quæ subsequēbatur, vt fides sit ministro
necessaria. Sed ait Aug. li. 1. cōtra Donati-
stas, q luce charitatis, si quid in eo pur-
gandum erat, passionis falce sublatū fuit.
Ait verō, Si quid in eo purgandum fuit,
quoniam cum ille error, vt art. 5. dixim⁹,
sua ætate non fuisset condemnatus, nō
solum nō fuit pertinax, verū nec forsan
peccauit mortaliter. Similē exceptionē
facito in solutione tertij argumēti de ex-
communicatis, qui licet ratione caracte-
ris sacramēta conferant, peccant tamen
conferendo. Et pariter qui ab illis reci-
piunt,

Secundum ar-
gumentum.

Cyprianus.

Tertium ar-
gumentum.

piunt, nisi in necessitate baptismi, aut quia ignorant esse excommunicatos. Præterea illos excipe, qui sunt excommunicati non nominatim, iuxta sanctionem concilij Constāntiensis art. 6. expositam.

ARTICVLVS. X.

Vtrum intentio recta ministrum requiratur ad perfectionem sacramenti.

CVM fuerit cōclusum, intentionē in sacramento esse necessariā necesse est scire de eius qualitate, an recta etiā exigatur. Et respondet D. Th. sub distin. duabus cōclusionibus. Vno enim modo potest intentio non esse recta, quando minister non intendit sacramentum perficere, sed deridere & fallere. Et de hac sit prima conclusio, q̄ talis peruersitas tollit veritatem sacramenti, quia tollit essentiam sacramenti, cum eius obiectum tollatur, quod est facere, quod facit ecclesia. Moderatur autē cōclusionē dicens. Præcipue quando suam intentionem exterius manifestat. Non quod si talis adsit intentionis peruersitas, sub dubio sit esse sacramentum, imò nullum est, sed q̄ quando exterius non propalatur, ambigitur, qualis fuerit intentio, & ideo præsumitur fuisse legitima. Alio modo potest intentio ministri accidentarie peruertere, quantum ad id, quod sequitur sacramentum, vt si quis intendens verē baptizare, simul intendat peccatū aliquod, vt abusum puellæ, quam baptizat, aut sub speciebus, quas consecrat, venenum alicui porrigere. Et de hac sit secunda conclusio, q̄ talis intentionis peruersitas veritatem sacramenti nō tollit. Et ratio est q̄ cum intentio conficiendi sacramentum ab altera nō pendeat, sit vt neque propter ipsam desinat esse legitima.

Expositio articuli.
Res est clarissima, quā iam supra art. 8. retigimus. Si enim quis dum aliū baptizat, intendit facere, quod facit ecclesia, quancunq; aliam illi cōiungat scelestissimam impientissimamq; intentionem, sacramentū conficit, etiam si finem proponeret supremo sacramenti fructui ex diametro cōtrarium. Vt si Satanicus ho-

mo quempia baptizaret, vt postea Christianus ille peius nomē Dei blasphemaret ab illoq; apostataret. Eiusmodi autē minister, qui nefarias intentiones sacramentali adiungeret, grauissimū scelus committeret, idq; duplex. Vt si per sacramentum intenderet homicidium, esset homicida & sacrilegus; & si fornicationē, fornicator & pariter sacrilegus; nam illa intentio esset contaminatrix, violatrixq; sacramenti, per quam scilicet sceleratissime pollueretur.

Primum argumentū S. Tho. est. Intentio ministri debet esse conformis ecclesiæ intentioni: sed hæc semper est recta: ergo & in ministro talis esse debet. Respondetur intentionis ecclesiæ duas esse rectitudines. Vnā scilicet conficiendi sacramentum, & hæc est sacramenti essentialis ipsum perficiens. Alterā verò quantum ad sanctum vsum, quæ in meritū cedit. Et ideo minister, qui priorē sine posteriori habet rectitudinem, perficit quidem sacramentum, sed caret merito, imò demeretur supplicium. Secundo arguitur. Peruersa intentio deterior esse videtur, quā iocosa: sed iocosa tollit sacramentū: ergo & peruersa. Posset quidem responderi ad maiorem nō semper in sacramento aliam peruersam intentionem peiorem esse quā iocosam: imò qui vt fidei Christi subfānaret, mimicē ceremonias sacramenti representaret, peius quā fornicator peccaret. At quoniam neruus in hoc non consistit, negatur consequentia: quoniam iocosa intentio tollit substantiam intentionis necessariā, peruersa verò non. Tertio arguitur. Peruersa intentio totum opus vitiat, iuxta illud Lucæ. 12. Si oculus tuus fuerit nequā, totum corpus tuū tenebrosū erit: sacramentum vero secundum Aug. cōtra Petilianum, per malos homines non vitiat: ergo vbi est peruersa intentio nullum est sacramentum. Respondetur per iniquam intentionē vitari functionem sacramenti, quatenus est opus ipsius ministri: est enim ei delictū, non tamen quatenus est opus Christi gratiam cōferentis. Sicuti si feruus sinistra intentione pecuniam domini erogaret pauperibus, quam ipse bono animo illi cōmiserat vt iuste dispenderet.

Quæstio

QVÆSTIO. 6. DE numero & necessitate sacramentorum.

S. Thom. 3. part. quæst. 65.

ARTICVLVS. I.

Vtrum debeant esse septem sacramenta ecclesiæ.

POSTREMVM capitulum textus fuit de sacramentorum numero, de quo presenti quæstio, per quatuor articulos disputatur. Quorum primus est, plura ne sint, paucioraue quā septem. Et quantum hæc sit tituli forma, tamen non queritur de numeri certitudine: illa siquidē ecclesiæ traditione & vso citra disputationē constātissima est. Sed de eius conuenientia, hoc enim est theologi officium vt ait Petrus apostolus. 1. Pet. 3. rationē reddere eorū dogmatū, quæ ecclesia per spiritū sanctū sancit. Cōclusionē ergo vnica respondetur huiusmodi. Cōuenienter septē sacramenta ecclesiæ ponuntur, Quā quidem cōclusionē ex duab; illis celeberrimis qualitatib; sacramentorum quas ab initio per totū decursū, ceu duo lumina præ oculis adduxim; probatur. Sunt enim tū religionis ceremoniæ, quibus nos ad Deum colēdum perficimur, tum medicamina, quibus Deus vicissim depulsiis nostris spūalib; morbis nostrā operatur salutē. Ex quorū vtroq; capite mirificē pfectō D. Th. eiusmodi cōgruentiam ac decentiā deducit. Nā quantum ad primū instar corporalis vite in spūali perficimur. In corporali verò, cū homo sit ciuile animal & sociale, duab; rationibus perficitur. s. & quantum ad propriā personā, & respectu aliorū quatenus reipublice membrū. Respectu autē proprię personę bifariā: nimirū tā per se acquirēdo, quā sibi conueniūt, q̄ per accides ea quæ nocēt obstacula p̄pellēdo, vt morbos, atq; alia id gen; incōmoda. Per se aut sibi cōuenientia acquirit tria. Primū, s. per generationē esse & viuere, qđ aliorū est oīm

primum fundamentū. Atq; huic in vita spiritali respōdet baptismus, quod (vt ad Titū. 3. ait Paul.) est lauacrū regenerationis. Vnde Christus Ioā. 3. Nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua & spū sancto, non potest introire in regnum Dei. Secūdo per augmentū acquirit homo iustam ætatē, ac subinde viriū virtutumque robur ad exercēda opera vitæ. Atq; huic augmento in vita spiritali respōdet cōfirmatio. Vnde baptizatis Apostolis dictū est Lucæ 22. Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Tertio deniq; requiritur in homine nutritio per quotidianū cibum, sine quo tēporalis vita cōsistere non posset. Et vicē huius in vita spiritali gerit eucharistia: secundū illud Ioā. 6. Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitā in vobis. Ecce tria, quæ homini ideo per se conueniunt dicuntur in vita tēporali, q̄ si illā haberet perpetuā, vt in statu nature integrę, nullo alio indigeret, imò hæc tria illi sufficerēt. At quoniam ex peccato multa incurrit detrimenta, tā corporalia q̄ spiritalia in vtraq; vita indiget duobus aliis remediis, vno. s. ad sanitatē cōparandā quādo incidit in morbū, & locū huius in vita spiritali tenet pœnitentia, iuxta illud psalmi, Sana animā meā, quia peccaui tibi, atq; altero ad recuperandā pristinā valetudinē ex languore per dietam & exercitiū. Cui in vita spiritali respōdet extrema vñctio, quæ remouet peccatorū reliquias, hominēq; adeo ad iter celestis gloriæ capessendum paratum reddit. De qua re Iacobi. 5. Et si in peccatis est, remittentur ei. Ecce quinq; sacramenta, quæ homini quantum ad suam propriam personā congruentia sunt. Respectu autem humanæ societatis duobus præterea modis homo perficitur: vno scilicet suscipiendo potestatem administrandæ rei publicæ. Et imaginem huius in vita spiritali gerit sacramentum ordinis: secundum illud ad Heb. 7. Sacerdotes hostias offerunt non solum pro se, sed etiam pro populo: altero modo quantum ad naturalem propagationem, quod fit per matrimonium in vtraque vita. Est enim & officium nature & sacramentum gratiæ, quo ideo licet generetur homines naturaliter

turaliter filij irā in hoc tamē procreātur ut renāscantur filij gratiæ. Et idem serē rationibus colligitur idem numerus si sacramenta cōsiderentur quatenus sunt medicina, & remedia contra peccatū. Nam baptisimus institutus est cōtra carētiā vitæ, quæ sit p peccatū originale. Cōfirmatio verō contra infirmitatē: & imbecillitatē, quæ est in nuperrimē natis, hoc est in neophytis incipientibus christiānam vitam. Sed eucharistia contra labilitatem, quam ex originali cōtraximus ad assidue cadendū, recidendūq; identidem in peccata. Sicut enim in vita tēporali humidum, quod per continētē caloris actionē consumitur, per assiduos cibos recuperamus, ita sit per sumptionem sacri alimenti altaris. Pœnitētia verō valet cōtra actualia peccata post baptismum cōmissa. Ac demū extrema vñctio contra reliquias peccatorum: nempe, contra corruptos habitus & inclinationes, quæ nobis ex usu peccandi relinquuntur. De his enim peccatorū effectibus latē doctēq; D. Tho. 2. 2. q. 85. differit. Subdit autem hoc loco quosdā numerum sacramentorū venari per quandam adaptationē eorum ad septem virtutes tres scilicet theologas, & quatuor cardinales, & contra tria peccatorū, quatuor autem pœnalitatum genera. Cum enim Christ⁹ ab omni nos culpa & pœna per sacramentorum gratiam, & virtutes liberauerit, & ex culpa originali præter labilitatem in mortale & veniale, omnis potentia per aliquam pœnā fuerit lasa ut intellectus per ignorantiam, & voluntas per malitiam, & irascibilis per infirmitatem, ac deniq; irascibilis per concupiscentiam, virtuti fidei respondet baptismus contra culpam originalem. Spei verō extrema vñctio contra venialem. Charitati autem eucharistia contra malitię pœnalitatem, charitati contrariam. Sed ordo coaptatur prudētiæ cōtra pœnam ignorantia, & iustitię pœnitentia contra peccatum mortale. Temperatię autem matrimonium contra pœnā concupiscentiæ. Ac demum fortitudini cōfirmatio contra infirmitatem.

Expōsitiō
trenti.

Conclusio præsentis articuli, ut initio dicebamus, nō est solum doctorum assertio, sed ecclesiæ orthodoxæ catholi

ca fides: quam ideō negare hæreticū esset. Hunc enim numerum cōcilium Florentinū in instructione Armenorū expressit, unde & Tridētinum postea eundē suscepit numerū. Et in cap. ad abolendā de here. tāquā hæretici excommunicātur q aliter de sacramētis ecclesiæ senserint, q docet ecclesiā Romana. Ugitur ut de septē dierū curricula mūdū creauit, sic & Xpus septē sacramētorū ordine recreationis mysteriū nobis impertitur, q illū minādis pficiēdisq; nostris septē virtuti b⁹ ceu septē splēdisimę planetarū stelle sub fidei firmamento nobis irradiarent, nostrisque medendis secleribus, quę per septem plagas Aegypti, designātur salu tiferæ essent medicamina. Rationem autem huius numeri Alexan. 4. parte. q. 8. mēbr. 7. art. 2. quem ferē omnes doctores sequuntur, hoc secundo modo, quem in calce D. Tho. subiunxit, explicat, quare illo duntaxat idem doctor sanctus in 4. dist. 2. contentus fuit. Hic verō alterū excogitauit modum multo luculentius rem exprimētē: quem deinde Durand. dist. 2. q. 2. complexus est. Quocirca qui S. Thomam nō in summa, vbi deberent, sed in quarto legunt, sine causa eundem modum Durando attribunt: connumerantes D. Thomam cum reliquo vulgo in opinione Alexandri. In secundo autem modo scias id quod dicitur, sacramentum extremæ vñctionis ordinari cōtra culpam venialem, postmodū in eius proprio loco examinādum esse, imo re probādum: quia non ordinatur nisi contra languores, qui criminibus nostris & delictis relinquuntur.

Primum argumentum S. Tho. est. Vna est diuina virtus, vnaque Christi passio, qua Christus, ut habetur ad Hebr. 10. vna oblatione cōsummanit nostrā salutem; ergo vnicum debuit esse sacramentum. Negatur autem consequētia: quia vna causa principalis ad plures effectus pluribus vtitur instrumētis, qualia sunt sacramenta. Secundum argumentū est. Sacramenta instituuntur contra defectū peccati: illi autem sunt tantum duo, scilicet culpa & pœna: ergo duo tantū sufficiebant sacramenta. Respondetur ad minorē, q licet culpa sit vna genere, habet tamen plures species: & pariter pœnæ sunt

Alex.

Primum
argumentum.

Secundum
argumentum.

Tertium
argumentum.

sunt diuersę, ut in postrema parte articuli dictū est, quare sacramenta condecuit esse plura. Tertio arguitur. Sacramenta pertinet ad actiones hierarchicas, ut Dionysius libro ecclesiasticę hierarchię autor est: illæ autem sunt tantū tres, scilicet purgatio, illuminatio, & perfectio: ergo tria satis erāt sacramēta. In responsione autē addit tertium modum colligendi septenariū sacramētorum numerum considerando illa quantū ad ecclesiasticā hierarchiā. In hierarchia nanq; considerātur & illi, qui sacra tribuūt, & illi qui illa suscipiunt, atque actiones ipsæ. Quantum ad agentes ministros institutum est sacramentum ordinis, per quod potestatem conferendi sacra accipiunt, & quantū ad suscipiētes, sacramentum matrimonij: per quod homines ad Dei culturam generantur. At verō quantum ad actiones purgatio sola non potest sacramento nouæ legis congruere. Purgatio enim est illa, per quam homines præparātur ad sacra, quod in veteri lege fiebat per legales sacramētalesq; purgationes: sacramēta verō nouæ legis, quia gratiam conferunt, non illo præcisē modo purgant, sed expurgant animas a peccatis, simul illuminādō per infusam fidem. Atq; hoc potissimū pertinet secundum Diony. ad baptismum, & propter reciduum relabentium in actualia, ad pœnitentiam, & extremam vñctionem. Perfectio autem quantū ad robur virtutis ad ambulandum in via Dei, conuenit cōfirmationi, sed quantū ad assequutionē finis spiritualis omnium sacramentorum in hac vita cōpetit sacrosanctę eucharistię. At verō contra hoc D. Thomam respondetur, quod Diony. illic non recensuit sacramentū matrimonij, neq; verō pœnitentię: quare tantum explicuit quinq;. Respondetur autem cum D. Th. in 4. dist. 2. q. 2. art. 2. quod Dionysij intentio illic non erat, omnia pernarrare sacramēta, sed actiones hierarchicas, per quas homo & consecrat, & consecratur. In baptismo nanq; cōfirmatione, ordine, & extrema vñctione, per vñctionē consecratur homo, & in eucharistia consecratur corpus & sanguis. In pœnitentia verō & matrimonio nulla fit cōsecratio. Prudentia tñ D. Thomę fuit, hæc ea-

dem duo sacramēta ad illā hierarchiam reducere. Atqui Durādo negati, ut dist. 1. diximus, matrimonium esse sacramentum, in eius proprio loco respōdebitur. Quarto arguitur ex August. qui lib. 19. contra Faustum ait, sacramēta nouæ legis esse numero pauciora quā sacramēta veteris: illic autem et si circūcilio baptisino respondeat, & eius agni paschalis eucharistię, & consecrationes sacerdotum ordinibus, & expiationes peccatorum pœnitentię, ac demū erat matrimonij: nullum tamen erat sacramētum respondens aut extremæ vñctioni, aut confirmationi. Egregia profectō est responsio, videlicet, quod quia per confirmationē datur spirit⁹ sancti robur, quod illi legi nō cōpetebat, qā nō abūdabat sacramētis cōferentibus gratiā sicut nostra, in qua est plenitudo spirit⁹ sancti: & extrema vñctio præparat hominem ad cœli ingressum, cuius ostium nondum erat apertum: non fuit tunc sacramētum indultum, quod illis responderet. Nihilominus propter multitudinem sacrificiorum & ceremoniarū illius legis septē nostra sunt illis pauciora. Quinto deniq; arguitur. Luxuria nō est peccatorū grauissimū: ergo cū in remediū aliorū nullū fuerit institutū sacramentum, sit ut nec debuerit in remediū concupiscentię institui sacramentum coniugij. Respondetur quidem in superficie posset, q quia matrimonium erat necessarium officium naturæ, factum est sacramentum contra luxuriam. At verō quia argumētum probare contendit satis fuisse ut maneret tanquam officium naturæ & virtutis temperantię, nec fuisse necessarium institui tanquam sacramentum, responderetur idcirco fuisse institutum sacramentum gratiæ, quod sones ille concupiscentiæ ex originali culpa relictus, nō solum personam, sed naturam humanā inficit. Ob hoc enim originalis culpa dicitur peccatum naturæ, quare abluta persona per baptismū a culpa traducitur ille sones cū natura per generationē. Secundo quia cōcupiscentiæ propriū est plurimū iudiciū absorbere rationis: quare cū inter omnia officia naturæ, matrimonij sit maximē necessariū, decuit ad illā ex orbitantiā reprimendam illud statui sacramen-

Quartum
argumentum.

Quintum
argumentum.

sacramentum, quod esset gratiæ efficax. **E**cce argumenta quinque soluta, quibus contēditur, nō debuisse tot sacramēta institui. Possum⁹ autē & hoc adhibere. Sacramēta sunt in remissionē peccatorū instituta: tria sunt tantum peccatorum genera, vt originale, mortale & veniale. ergo dūtaxat baptismus, pœnitentia & extrema vnctio formaliter distinguuntur in ratione sacramēti. Argumentum est Guilielmi cuiusdā de Rubione, quo cōuictus ait sola hæc tria sacramēta formaliter distingui: reliqua verō materialiter, tāquam dispositiones aut perfectiones horū. Vt ordo est dispositio ad omnia conferenda, & matrimoniū quodam modo ad omnia suscipienda: eucharistia verō finis est omniū, sed confirmatio est baptismi perfectio. At verō opinio hæc iā est extincta. Imō sacramēta oīa formaliter distinguuntur ex suis p̄p̄iis peculiaribusq; effectibus. Sicut enim in vita tēporali alia est species motus, vel mutationis generatio, qua acquiritur esse, & alia augmentatio, qua acquiritur quantitas, & alia nutritio, qua cōseruatur esse & alia sanitas, qua pellitur morbus, atq; alia vegetatio contra debilitatē valetudinarij: sic in vita spiritali formaliter distinguuntur baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia & extrema vnctio. Inter ordinis autem sacramētum & matrimonium, quorum hoc ad procreādos naturales filios, illud verō ad propagandos spirituales instituta sunt, liquida est differentia. **S**unt deinceps & argumenta alia, q̄ debuerint esse plura. Primum, (q̄d apud S. Th. est sextū) Sanctificationes altaris & vasorū ecclesiæ, atq; aqua benedicta videntur esse sacramēta. Negatur tamē, imō cōsecrationes illæ sunt dispositiones ad sacramēta perficiēda, vt ad eucharistiam & reliqua. Aqua verō benedicta, ait S. Th., valet tūm cōtra demonum insidias, tūm etiam ad remissionem venialiu, ac perinde ad idoneam sacramentorum tam collationem, quā susceptionē: & ideo dicitur aqua lustralis, id est purificatoria, & expiatoria. Atq; hoc pacto intelligēdus est can. Aquam de consecra. dist. 3. qui est Alexan. 5. vbi ait aquā sale conspersam valere ad coīquinatorum sanctificationem & purga-

Primum argumentum, qd sunt plura.

Aqua benedicta.

De con. d. 3. can. Aqua.

tionē. Ex quo nonnulli scioli sibi videntur elicere esse sacramētum. At vero ipse se exponit, sanctificationē vocans purgationem a venialibus. **S**ed arguis. Illud habet effectū ex opere operato: ergo est sacramentum, Conceditur antecedens. Haud enim tātūm per modū meriti, vt reliqua virtutis officia, quæ augendo charitatis feruorē & meritum, remittunt venialia, sed virtute operis illa abluunt ad modum sacramenti. Negatur tamen consequētia, qua infertur esse sacramētū, vt D. Tho. q. 60. art. 2. docuit: quoniam nec est signū, nec causa gratiæ: atq; adeo nō perfectam sanctitatē, sed dispositionē operatur. Si enim esset sacramentum nō potuisset ab ecclesiā institui: ea tenus enim penitus protenditur eius facultas, vt possit sacramēta instituire. **S**eptimo arguit S. Th. ex Hugone, cōponens enim ille oblationes, & decimas & sacrificia veteris legis ait omnia tria fuisse sacramēta: ergo sicut sacrificium altaris est sacramētū, pariter sunt & decimæ & oblatiōes. Respondetur tam oblatiōes, quā decimas sub vtraq; lege, nature, & scripta eo fuisse habita loco sacramentorum, q̄ erant nostrorū figuræ. Quare, cum in nostra lege desierint esse figuræ, sit vt nec sint nomine sacramenti digna. **O**ctauo arguitur. Tria sunt peccatorum genera: sed contra originale sunt instituta sacramēta baptismi & pœnitentiæ: ergo contra veniale debuit aliud adhiberi. Hoc argumentum non currit cōtra alios doctores, quippe cum pleriq; omnium censeant sacramentum extremæ vnctionis ordinari cōtra veniale. At quoniam S. Th. non dicit nisi valere cōtra reliquias peccatorum, respondet, q̄ cum ad deletionem venialis non requiratur gratiæ infusio, qui est effectus sacramentorū nouæ legis, nullo op⁹ fuit sacramēto ad eius remissionē, sed remittitur per lustrale aquam, & tunctionē peccatoris, atq; alia id genus sacramentalia. **H**is autē alia appenduntur minutiora argumenta. Primum. Multa sunt ordinum sacramēta, vt diaconatus, & subdiaconatus, imō verō episcopatus censeari potest ordo: multo enim magis apparet rationi consonum, vt episcopo conferatur gratia & character ad administrandam suam

Septimum argumentum, S. Th.

Octauum argumentum.

Alia minuta argumenta.

suam diocesim, quā sacerdoti: ergo plura sunt quā septē. **S**ecundō. Corpus Christi sub speciebus panis cōsecratis est sacramētū, quod adoramus: nempe, continens rem sacram, & pariter sanguis sub speciebus vini: præterea sumptio eiusdē corporis & sanguinis est sacramentum gratiam conferens: & in matrimonio consensus amborū sunt sacramentum: nā per illos gratia confertur: & postea dicitur manere sacramentum matrimonij, quia manet vinculū: ergo sunt plura, quā septem. **T**ertiō. Martyrium est sacramentum: nam virtute operis gratiam confert non ponēti obicem, sicut baptismus. **H**æc autem atq; his similia nō est hic disputandi locus, sed suis singulorum sedibus. In materia nanque ordinum d. 24. videbimus diaconatū & subdiaconatū ordines esse pariales, qui cum sacerdotio in vnum cōeunt sacramentum, & de episcopatu videbimus dist. 24. non deesse, qui cum velint facere sacramentum conferens gratiam, connumerantes illum sacris ordinibus, pro eo quod plus, inquit, gratiæ episcopo ad suam administrationem necessarium est, quā sacerdoti ad suam. At verō, vt illic D. Th. q. 3. art. 2. autor est, neutiquā hoc dici potest: quia episcopus nō accipit nouā potestatem supra corpus Christi, ad quod omnes ordines referuntur, sed solum supra mysticū. Quare gratia episcopo necessaria non est noua, præter illam, quam accepit in sacerdotio. Et licet aliquam potestatem indelebilem recipiat, non tamen propriē characterem, nisi dicas characterē sacerdotis amplius in episcopo extendi ad cōferenda noua sacramēta: scilicet, confirmationem & ordines. **P**ari modo de sacramento altaris, vt suo loco videbimus, dicendū, corpus sub speciebus panis, & sanguis sub speciebus vini duo esse partialia sacramēta, ex quibus vnum constat. Est enim vnum coniuuiū, quod ex cibo & potu fit integrum. Sumptio autem nō tam dicitur sacramentum, quā sumptio sacramenti, neq; illa propriē gratiam confert, sed corpus ipsum, quod sumitur, sicut neq; cōsecratio est sacramētum, sed species corporis & sanguinis. Est enim discrimin inter eucharistiā, & alia sacramēta, quæ

Responsa.

consistunt in vsu. Aqua enim baptismi non habet in se virtutem sanctificandi, sed illa virtus est in vsu per modum transeuntis: quare baptizatio ipsa est, quæ gratiam confert, sicut chrismatio in confirmatione, &c. Sacramentum autem eucharistiæ nō est eius vsus, sed species corporis & sanguinis: quapropter res illæ contentæ sunt virtus per quā gratia confertur. In matrimonio verō cōsensus mutui sunt sacramentum: ibi nanque gratia confertur, sed postea manet insolubile vinculum, quod non est sacramētum, sed effectus sacramēti. **M**artyrium autem non esse sacramētum dist. 3. artic. vlt. disputabitur, vbi monstrabitur esse baptismum sanguinis. Haud enim gratiam confert tāquam signum eius ad id institutum, sed per modū meriti tāquam actus fortitudinis. **Q**uod si arguas. Secundū illam opinionem, quæ tenet sacramēta non aliter conferre gratiam, quā in genere signi, videtur pari ratione non solum martyrium, sed omnia officia, quæ ex charitate procedunt esse sacramēta, quandoquidem propter illa nobis Deus gratiam impertitur. Respondetur primo illam opinionem esse falsam. Secundō, etiam secundū eam esse lata differentia: nam sacramēta sunt signa ex institutione diuina gratiæ, quæ sub illis confertur. Opera verō charitatis non sunt hoc modo diuinitus instituta tanquam signa gratiæ, sed suapte natura tanquam virtutum officia, si modo ex gratia fiant, sunt merita apud Deum ex pacto ipsius conducentis operarios in vineam suam, vt quod iustum fuerit reddat eis.

Argumentum.

ARTICVLVS II.

Vtrum sacramēta secundū ordinem predictum in priori parte præcedentis articuli conuenienter ordinentur.

ROST sacramētorum numerum sequitur de eorum ordine: nam ordo in numero est, & numerus ordine luget. Et respondet D. Th. vni-
ca conclusionē. Debitus ordo septem sacramētorum est huiusmodi, Baptismus, confirma-

Conclusio.

confirmatio: eucharistia, poenitentia, extrema unctio, ordo & matrimonium. Probatio autem triplex habet membrum. Primum cum unitas naturaliter sit multitudi prior, illa quinq; sacramenta, quae ad perfectionem cuiusque personae attinent priora suapte natura sunt, quod ordo & matrimonium, quae respectu multitudinis sunt instituta. Ordo autem quia ad filios procreandos gubernandosque spirituales refertur, prior est matrimonio, per quod generantur filij naturales, & carnales. Secundo inter illa, quae ad perfectionem unius cuiuslibet personae diriguntur, illa tria naturaliter praecedunt, quae per se vitae spirituali competunt, quam poenitentia & extrema unctio, quae per accedens illi ad remouendum noxia adiunguntur. Poenitentia vero, per quam sanitas recuperatur, prior natura est quam extrema unctio, per quam conseruatur. Tertio denique inter tria illa priora manifestum est primum esse baptismum, per quem fit regeneratio, acquiriturque spirituale esse. Mox confirmatio, per quam virtus augetur, roboratur, & perficitur. Deinde eucharistia, in qua finis in hoc seculo totius christianae vitae consistit.

Expositio articuli.

Res est clarissima, quae nulla indiget discussione, si hoc duntaxat animaduertas, quod hic non exploratur perfectionis ordo inter sacramenta, de hoc enim articulo proximo dicendum restat. Neque vero ordo generationis eorum accidentarius. Nam praeter baptismum, qui necessarius primum requiritur, quippe sine quo nullum aliud potest recipi, inter reliqua nullus est necessarius ordo. Potest enim poenitentia recipi ante confirmationem imo & eucharistia. Rursus & matrimonium potest esse validum absque eucharistia vel poenitentia. Sed constituimus ordinem, qui ex natura rei colligitur. Et post baptismum ut visu primitiue ecclesiae docemur, illico si episcopus aderat, neophytus confirmabatur, ac subinde porrigebatur eucharistia: quia qui post baptismum non incidit in mortale, nullo indiget sacramento poenitentiae. Errat ergo qui sacramentum poenitentiae ordine administrationis eucharistiae praefert.

Primum argumentum. Primum igitur argumentum D. Th. est secundum Paul. 1. Corinth. 15. prius

quod animale est, deinde quod spirituale: per matrimonium autem generatur animalis homo: ergo prius est quam baptismus, quo regeneratur spiritualis. Respondeatur, quod matrimonium quatenus ad vitam animalem ordinatur, nihil habet spiritualitatis, sed est officium naturae: hac igitur ratione non habet certum ordinem inter sacramenta. Quatenus autem est sacramentum: quia minimum habet spiritualitatis, collocatur ultimum. Secundo per sacramentum ordinis suscipitur potestas administrandi alia sacramenta: agens autem prius est actio: ergo ordo est prior baptismo, & ceteris personalibus. Respondetur, quod agens debet esse prius in se perfectum, quam alia perficiat: ideo sacramenta, quae personam proprie exornant, priora sunt illis, quae respectu habent ad aliorum perfectionem.

Tertio. Eucharistia est spirituale nutrimentum, confirmatio vero comparatur augmento: nutrimentum autem est causa augmenti: ergo prior est eucharistia confirmatione. Inter respondendum concordiam conciliat inter Dionysium, & Magistrum Sententiarum. Dionysius namque lib. de ecclesiastica hierarchia, anteponit eucharistiam confirmationi, Magister vero in 4. in initio distinctionis 2. preponit confirmationem, & uterque est suscitabilis. Nam nutrimentum antecedit augmento, sicut causa effectui: augetur enim homo per nutrimentum. Subsequitur vero augmentationem sicut conseruans hominem, in quantitate & virtute perfectam. Prior ergo rationem secutus est Dionysius, posterior vero Magister: cuius opinio a pluribus est recepta. Tamen ead. dist. D. Th. q. 1. art. 3. aliam subiunxit rationem: nempe, quod Dionysius ordinem magis aspexit dispensationis, quam effectui. Nam eucharistia, inquit, in primordiis ecclesiae illico conferebatur baptizatis, non autem confirmatio. Hoc autem intelligendum arbitror, quia episcopus non praesto aderat uniuscuiusque baptismo: nam quando erat praesens crediderim, ut supra diximus, quod protinus baptizatus ad minimum, si erat adultus, confirmabatur, & forte ante quam eucharistiam sumeret. Infantulis autem conferebatur eucharistia, ut quod de sumptione eucharistiae, adnotabimus. Et forsitan si

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Dionysius & Magister conciliantur.

uc

ne confirmatione. Nam confirmatio aliam qualem cognitionem in suscipiente exigit, ut dist. 7. videbimus. Hanc igitur ob causam prius de confirmatione: quam de eucharistia a doctoribus tractatur. Quibus & alia adiungitur ratio, ut infra apud S. Th. q. 73. art. 1. videbitur, quod augmentum est perfectio intrinseca quantitatis hominis, mutatio vero fit per summptionem extrinsecus cibi, intrinseca autem perfectio dignior est. Quartum argumentum est. Poenitentia preparat hominem ad eucharistiam: ergo est prior. Respondetur ad antecedens, quod illa preparatio non est per se necessaria, sed per accidens: nam si homo innocenter sine peccato mortali uideret, nulla indigeret poenitentia, iuxta illud 2. Paralip. vlt. Tu domine iustorum non posuisti poenitentiam iustis, & ideo consequentia non est valida. Hic ergo ad notandum ubi non est peccatum mortale, nullam esse necessariam confessionem neque propter praecceptum ecclesiae semel in anno: quoniam illud non est nisi determinatio iuris diuini: iure autem diuino sacramentum poenitentiae non est institutum, nisi ad recuperandam gratiam & amicitiam Dei, iuxta illud Lucae 13. Nisi poenitentiam habueritis, omnes simul peribitis: per peccatum autem veniale neque amicitia perditur, neque homines pereunt. Quare praecedenti articulo dixit D. Th. ob peccatum veniale nullum esse sacramentum institutum, saltem de poenitentia (quicquid alii de extrema unctione dixerint) certum est. Et reuera si peccata venialia cadunt sub praeccepto ecclesiae, nunquam canon iussisset, ut unusquisque omnia sua peccata confiteretur: quandoquidem de venialibus id non fit humano more possibile. Quinto denique arguitur. Extrema unctio, quae non datur nisi iam iam decessuris, propinquior quam reliqua sacramenta est ultimo fini beatitudinis: ergo est sacramentorum ultimum. Respondetur conclusione coeque, si intelligatur de sacramentis quae ad unam personam spectant. Ordo autem & matrimonium sunt postrema.

ARTICULVS. III.

Verum sacramentum eucharistiae sit potissimum inter sacramenta.

O S Tordinem sacramentorum, sequitur eorum exploranda comparatio in perfectione. De qua re D. Th. duabus conclusionibus respondet. Prior. Sacramentum eucharistiae est inter omnia sacramenta potissimum. Probatur tripliciter. Primo ratione eius rei, quam continet: est enim sub eius speciebus Christi corpus substantialiter. In reliquis vero non nisi quaedam eius virtus participata, ut quae 3. visum est. Id autem quod est per essentiam praestantius est eo, quod fit per participationem, ut ignis, quam alia calida. Secundo quia sacramentum eucharistiae, ut haecenus crebro diximus, est ceterorum finis. Sacramentum siquidem ordinis ad eius consecrationem institutum est: baptismus vero ad eius susceptionem ordinatur, ad quam etiam perficitur homo per confirmationem. Poenitentia autem & extrema unctio est, sicut preparatio ad eius summptionem. Matrimonium saltem sua significatione hoc etiam sacramentum attingit, quatenus coniunctionem significat Christi & ecclesiae cuius unitas per sacramentum eucharistiae designatur, ea ratione qua Christus illic per nostram incorporationem unimur. Unde Paul. ad Ephes. 5. Sacramentum hoc (scilicet matrimonium) magnum est, ego autem dico in Christo & ecclesia. Tertio, id probatur ex sacramentorum ritu, nam ut 3. cap. ecclesiasticae hierarchiae autor est Dionysius, pleraque sacramenta in eucharistia consummuntur. Ordinati namque illico communicant & etiam baptizati si sint adulti. Imo & in primitina ecclesia, (ut in q. de suscipiendis eucharistiam patebit) etiam parvulis porrigebatur eucharistia. Posterior conclusio. Aliorum sacramentorum comparatio ad invicem potest esse multiplex: quare secundum diuersas qualitates habent se, sicut excedens & excessum. Nam si necessitate spectes, baptismus est omnium potissimum, eo quod si ne illo neque poterit esse salus, neque ullum aliud recipi sacramentum. Si vero perfectionem consideres, ordo post eucharistiam alijs praecellit. Deinde confirmatio. Post vero poenitentia & extrema unctio ob id quod non per se, sed per accidens, ut dictum est, sunt necessaria ad remouendas

Posterior conclusio.

K inciden

Expositio ar-
ticuli.

incidentes culpas. Et inter hæc duo pœ-
nitentia est maioris necessitatis ad delē-
da peccata, extrema verò vñctio est ma-
ioris perfectionis: quia purificat etiā pec-
catorum reliquias. Refertur enim ad pœ-
nitentiam: sicut confirmatio ad baptis-
mum. Nam sicut absterfa per baptismū
originali culpa augetur per confirmatio-
nem gratia: sic respectu actualium deli-
ctorum vsu venit in pœnitentia & extrē-
ma vñctione. ¶ Perspicua hæc omnia sūt
& cuiusq; perua. Sed si quis arguat nō
eucharistiam, sed baptismum omniū ef-
se simpliciter perfectissimum, eo quod
eum sacramenta ordinantur in nostram
salutem, illud apparet simpliciter perfe-
ctissimū, quod est simpliciter necessariū:
negatur, ex necessitate argui simpliciter
perfectionem, imò ex ipsa rei substantia
æstimanda est: substantia autem sacramē-
ti est id, quod in se continet. Et ideo eu-
charistia est simpliciter perfectissimum,
baptismus verò secundum quid. Alias ea-
dem ratione diceret pœnitentiā esse pa-
riter perfectiorem, quia existēti in pecca-
to magis est necessaria. Et quod fortitu-
do est magis perfectā quā iustitia, quia
in bello est magis necessaria. In summa
quod pecunia est magis perfectā sapien-
tia, quā pauperi est magis necessaria. Quæ
omnia falsissima sunt. ¶ Sed si rursus in
D. Th. insurgas, ubi ait, pœnitentiam &
extremam vñctionem esse dispositionē
ad eucharistiam: eo quod tunc sequeretur
prius esse infirmum vngendum, quā
consecrata viatica buccella ei porrigere-
tur. Respondetur, quod extrema vñctio
non perinde est præparatio ad eucha-
ristiam, ut pœnitentia, sed quo dammodo
quantum ad effectum. Sanitas enim ani-
mæ est præparatio, ut vniamur Christo
& quia extrema vñctio perficit illam sa-
nitatem, dicitur præparatio ad eucha-
ristiam. At verò ad illam suscipiendam suf-
ficit pœnitentia, per quam remouentur
peccatorū culpas. Postmodū verò per ex-
tremam vñctionem remouentur eorū ve-
stigia & cicatrices, ut digne accedentes
in cœlo ad illam mensam, quā Chri-
stus nobis disposuit, edamus & bibamus
supra cœlestē eucharistiā, hoc est, eius glo-
rioso corpore & sanguine facie ad faciē
saturemur iuxta illud eius verbū Matt.

26. Non bibam amodò de hoc genimine
vitis, vsq; in diem illum, quo illud bibā
vobiscum nouum in regno patris mei.

¶ Primum argumentum. S. Thom. est de
matrimonio, quod inter respondendum
prætermiserat. Bonum commune præstā-
tius est particulari, vt. i. Eth. Arist. autor
est, matrimonium autē ordinatur in bo-
num commune propagationis humani
generis, eucharistia verò in fructum pe-
culiare sumentis: ergo illud præstanti-
us est. Respondetur priorem præmissam ef-
se veram ceteris paribus: matrimonium
autem ordinatur in bonū naturale & tē-
porale, ordo verò sacramentorum æstima-
tur penes rem spiritualem, qua utiq; ra-
tione eucharistia est maximum, & matri-
monii minimum. ¶ Secundò. Illa videtur
digniora sacramēta, quæ superiores ex-
postulant ministros: confirmatio autem
& ordo non nisi per episcopos conferun-
tur: ergo sunt digniora, quā sacramen-
tum eucharistia, quod simplex sacerdos
conficit. Negatur maior præmissa, ordi-
nem enim & confirmationem, non quia
digniora, sed quia per ipsa instituntur
ordinati & cōfirmati ad publica officia,
principibus, quales sunt episcopi, cōfer-
re incumbit, instar reipublicæ humanæ.
Sacerdotes quippe ordinantur ad admi-
nistranda populo sacramenta: per confir-
mationem autem Christiani instituuntur
ad propugnandā fidem aduersus pu-
blicos hostes. Quod si arguas, aquā bap-
tismalem, cum valeat ad colendam fidē,
valere quoq; ad illam tuendam. Respon-
detur, gratiam baptismalem opem ferre
cōtra peculiares hostes fidei in propria
persona, scilicet, contra infestationē car-
nis, & demonum: gratia autem cōfirma-
tionis ad defendendum illam aduersus
publicos hostes: nempe, aduersus hæreti-
cos, tyrānos, & infideles. Idcirco per illā
constituitur homo publicus miles fidei.
¶ Tertiò arguitur. Illa sacramenta sunt
potiora, quæ vehementiorem habēt vir-
tutem, tria ergo sacramenta characterem
imprinting perfectiora sunt quā eu-
charistia. Negatur utiq; consequētia: nā
per characteres cōfiguramur sacerdotio
Christi: maior autem virtus inest eucha-
ristiæ per quam ipsi Christo incorporamur.
¶ Quartò deniq; arguitur. Illud est
præeminen-

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

Posterior con-
clusio.

Expositio ar-
ticuli.

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Argumentum.

præeminētius sacramentū, ex quo aliud
pendet: sine baptismo autem non potest
eucharistia suscipi: ergo est præeminēti-
or. Respondetur argumentum solum proba-
re præminentiam baptismi respectu ne-
cessitatis. Imò inde præstantia eucha-
ristiæ arguitur, quod est posterior genera-
tione, posterius enim viuit foetus anima
rationali, quā sensuali. Subdit autē D.
Tho. quod sicut ordo & cōfirmatio sunt
digniora sacramenta ratione ministri à
quo conferuntur, sic & matrimonium ra-
tione significatiōis est dignissimū, signi-
ficat enim, ut ait Paul. ad Ephes. 5. coniū-
ctionem Christi & ecclesiæ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrū omnia sacramēta sint de necessitate salutis.

VPEREST demū post
sacramentorum perfectionē
& circa eorum necessitatem
perferuari, an omnia sint
necessaria. Et respondet D.
Tho. sub distinctione duabus cōclusioni-
bus. Necessarium enim, vt. 5. Metaphysi-
tex. 6. ait Philosophus, multis modis di-
citur. Accipitur enim & pro naturali, vt
necesse est grani si permittatur, deorsum
ferri: & leui: sursum, & pro violēto, vt ne-
cesse est iaculum proiectum moueri, &
quod ad rem pertinet respectu finis, atq;
id dupliciter. Vno modo, simpliciter, vt
sine quo finis obtineri nequit, vt cib⁹ est
necessarius ad vitam. Atq; alio modo se-
cundum quid, vt sine quo attingi com-
modē non potest, quemadmodum itine-
ri lōgo peragēdo necessarius est equus.
¶ Est ergo prior conclusio. Primo modo
necessitatis tria sūt sacramēta necessaria
licet diuersimodē. Baptismus enim est
per se simpliciter & absolutē cuiusque
singulari personæ necessarius, pœnitentia
verò per accidens, supposito scilicet
peccato mortali: sed sacramentum ordi-
nis est quidem simpliciter necessariū, nō
tamen singulari personæ, sed ecclesiæ in
communi, hoc est: fidelium vniuersitati,
imò cuiusq; provincie. Probat, quia
sine sacerdotibus, & episcopis non pos-
set diuinus cultus administrari, iuxta il-
lud Prouerb. 11. Vbi non est gubernator

Prior concl.

populus conuert. ¶ Posterior conclusio.
Secundo modo necessitatis reliqua qua-
tuor sacramenta sunt necessaria. Proba-
tur, quia confirmatio, vt supra diximus,
quodammodo perficit baptismum: sicut
extrema vñctio, pœnitentiam. Matrimo-
nium verò ecclesiæ multitudinem per p-
pagationem conseruat. Sed eucharistia
est spiritualis alimonia ad resiciendam
virtutem, quæ assidua infestatione de-
monum & sensualitatis quotidie deterit-
tur. ¶ Neq; hic quippiā est, quod nos de-
beat remorari, nisi quod forsā quis du-
bitet cur matrimonium non est in priori
conclusionē collocatum. Quandoquidē
sicut ordo, sic & ipsum est rei publicæ ne-
cessarium. Respondetur, quod ratione
spiritualitatis, quatenus est sacramentū
non est simpliciter necessarium, sed qua-
tenus officium naturæ, quod illi in lege
naturæ pariter competeat, & ideo non
connumeratur inter ea sacramenta nouę
legis, quæ sunt simpliciter necessaria.
¶ Primum igitur argumentum D. Tho.
iam est solutum, quod est hoc. In operi-
bus Dei nihil est superfluum, quia esset
frustra: id autem quod non est necessariū
est superfluum: ergo omnia sacramenta
sunt necessaria. Respondetur nāq; ad mi-
norem negando, id quod non est simpli-
citer necessariū, esse subinde superfluum.
Satis est enim quod sit secūdo modo ne-
cessarium ad finis commoditatem. ¶ Sed
in secundo argumento maior inest diffi-
cultas. Sicut de baptismo Ioan. 3. legitur.
Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiri-
tu sancto, non potest introire in regnū
Dei: ita Ioan. 6. de eucharistia. Nisi man-
ducaueritis carnem filij hominis, & bibe-
ritis eius sanguinem, non habebitis vitā
in vobis: ergo sicut baptismus, ita & eu-
charistia est sacramentum simpliciter ne-
cessarium. Respondet breuissimē, quod
illud verbum eucharistiæ secūdu Aug.
in commentarijs eiusdem loci, intelligi-
tur de manducatione spirituali, & nō de
sacramentali. ¶ Contra hanc autem solu-
tionem est argumentum & ad rem & ad
hominem. Nam sumptio eucharistiæ est
in præcepto diuino, quod ecclesiā deter-
minat fieri semel in anno: atque ipsum
D. Th. infra. q. 80. ar. 11. in hoc testimonio
Christi fundat: ergo manducatio eucha-
ristiæ

ritia non solum spiritualis, sed realis est simpliciter necessaria priori modo necessitatis. Ad huius intellectum animadvertendum est, aliquid esse necessarium simpliciter bifariam. Vno modo necessitate finis & altero necessitate precepti. Id dicitur necessarium necessitate finis, sine quo finis obtineri non potest. Et isto modo tria sacramenta prioris conclusionis sunt simpliciter necessaria, & eucharistia quantum ad manducationem spiritualem per fidem ut docet Aug. & nos infra distin. 8. artic. 3. declarabimus. Vbi eadem questio mouebitur, utrum eucharistia sit ad salutem necessaria. Etenim quia ipsa est proprius finis baptismi, ad quem ille ordinatur, per fidem que recipitur in baptismo, suscipitur eucharistia in voto. Et hoc est quod ait Augustinus, crede & manducasti. Necessitate autem precepti sumptio eucharistie in re est necessaria. Quare Dicitur Thom. quest. 73. artic. 3. Tam baptismus, inquit, quam eucharistia sunt sacramenta necessaria, diuersimode tamen. Quod si regas, cum verba citata de utroque sacramento sint simillima, unde illa discrepantia fingitur, illic eruimus causam ex natura rei. Nam baptismus est necessarius ad inchoandam spiritualem vitam: quare sine illo in re ubi copia eius adest, non possumus inire primam gratiam cum Deo, quod est esse necessarium necessitate finis. Eucharistia autem est necessaria sicut consummatio baptismi, & ideo sumptio eiusdem eucharistie in voto sufficit ad gratiam, licet vis maneat precepti ut tempore ab ecclesia destinato suscipiatur in re. Tertium argumentum est. Sine baptismo potest quis assequi salutem, nisi ad sit eius contemptus, ut distin. 3. artic. 11. patebit: sed omnium sacramentorum contemptus pariter nocet salutis: ergo omnia sunt pariter necessaria. Respondetur, omnium quidem contemptum esse delictum, sed differentia est, quod alia sacramenta non suscipere, etiam si ad sit copia illorum, non est contemptus ut de ordine & matrimonio patet: imo & de eucharistia & poenitentia, quando non urget preceptum ecclesie. Baptismus autem, ubi adest opportunitas, non suscipere contemptus est. Atque hoc arguit ip-

sum esse solum sacramentum simpliciter necessitatis. Et haec de sacramentis in genere. De qua re, distinctio prima fuerat instituta.

DISTINCTIO secunda de circumcisione & baptismo Ioannis.

RÆMISSIS Textus in prologo, quæ de cap. j. sacramentis in genere prænotanda occurrebant, ordo nos docendi commonere videbatur tractatum illico Christiani baptismatis exordiri. At quoniam duæ antiquitus ceremoniæ: nempe circumcisio & Ioannis baptizatio illustris huius nostri sacramenti præambulae antecesserunt, decet, ut hac prius secunda. d. legendum oculis proponantur. Ut enim circumcisio præparatorium sacramentum nostri baptismi extitit, ita & Ioannis baptisma sacramentalis quædam fuit eiusdem dispositio. In priori ergo parte distinctionis huius quatuor de circumcissione nosse oportet. Fuit enim, si definitionem cupis, sacramentum applicandæ fidei in remissionem originalis. Seu incisio præputij tamquam signaculum, ut ait Paul. iustitiae

stitiæ fidei fuitque, ut libro quarto Orthodoxæ fidei Damascenus ait signum distinguens Israel à reliquo orbe.

Instituendæ autem circumcissionis causa multiplex refertur. Prima namque princepsque fuit: ut ex Hugone lib. 1. de sacram. par. 11. colligitur, quod crescente ex vna parte scelerum colluie, ex altera verò Christo iam aduentante, character illo membri generationis oportuitum originis labæ, quæ radix omnium malorum fuit, tum etiã fidem generandi ex illis patribus Christi, qui vnica fuit nostræ salutis causa, apertius significari. Quia propter congruentissimè in patriarcha illo Abraham (ut Genes. 17. legitur) pacto preceptoque Dei sacramentum illud fuit institutum. Tunc enim & flagitia ardentius flagrabant, & fides Christi ex eius semine venturi in patre illo quam firmissimè viguit. Propter quod ait ad Romanos Paulus. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, ac proinde illi duntaxat eiusque semini huiusmodi sacramenti preceptum iniunctum est.

Sed & eius ritus congruentissimi fuerunt. Primum, ut tantum in masculino sexu, illoque fieret membro per quod & originis lues derivatur, & Christi generatio ex illo semine denotabatur futura. Atque

octaua die, ut & circumcissionem spiritualem, quæ fit in anima per gratiam Christi, & omnimodam spoliationem mortalis carnis, quæ in resurrectione perficienda est, præsignaret. Vtraque enim, spiritualis scilicet & gloriosa circumcisio, octaua die fit. Nam cum lex vetus ut libro sexto contra Faustum auditor est Augustinus, nomine sabba ti, quæ septima dies est designetur, lex gratiæ per dominicam significatur. Quia ideo Christus resurrexit, tum gratiam nobis impertitus, tum & resurrectionis pollicitus gloriam.

At quanuis sub circumcissionis si gnaculo gratia ad remissionem originalis culpæ infunderetur, non tamen eã circumcisio, ut noster baptismus, sed fides illo sacramento applicata præstabat. Nam Paul. ad Galat. 4. indiscriminatim cuncta illius temporis sacramenta infirma egenaque; elementa censet, quasi nihil gratiæ ad salutem conferentia. Eademque adeo sola fides ante circumcissionem in lege naturæ contra eandem originis maculam vnicum remedium erat, iuxta verbum Gregor. 4. lib. Moralium. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his, qui ex Abraham stirpe prodierunt, mysterium circumcissionis.

In altera distinctionis parte duo itidem de baptismo Ioannis sunt contemplanda. Fuit quippe decen- tissimum, ut ritus ille ante Christi baptisma Deo inspirante impera- req. institueretur, iuxta illud Ioā. 1. Qui misit me baptizare in aqua ille mihi dixit, &c. Nempe, ut illic tactu suae mundissimae carnis (ut ait Beda) Christus aquas ad suum baptismum consecraret, ac perinde populo innotesceret, tanquā il- le, qui futurus erat in spiritu san- cto baptizatus. Sed & Iudaici quo- que illius populi causa eundē ritū institui decuit, ut lotionis illius af- suetudine ad euangelicum baptis- ma afficeretur, & poenitentia, quā illic Ioannes praedicabat, ad eun- dem idoneū suscipiendum prapa- raretur. Vnde redēptor ipse Matt. 21. Baptismus, inquit, Ioanis unde erat ex coelo, an ex hominibus: qua- si dicat, ex coelo.

Matth. 3.

Verumamen baptismus ille gra- tiam iustificantem nemini contu- lit, testante id ipso Baptista Mat. 3. Ego enim inquit, baptizo vos in aqua in poenitentiam, qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calcia- menta portare, ipse vos baptiza- bit spiritu sancto & igne. Imo ve- rō nec sacramētū fuit propriū, sed sacramē tale quoddam nostri bap- tismi. Ex quo fit consequens, ut qui in Ioannis baptismo (ut A-

ctuum. 19. legitur) essent baptiza- ti, iterum Christi baptismo tene- rentur intingi.

DISTINCTIONIS

2. Quæstio. 1. de circū- cisione.

S. Thom. 3. par. quæst. 70.

ARTICVLVS. I.

Utrum circumcisio fuerit preparatoria & figura- tiua baptismi.

DISTINCTIONEM præsentem in duo parti- ti sumus. Prior nāq; pars tractatum circuncisionis continet, posterior verō disputationem baptismi Ioannis. Nā etsi D. Th. de circūcissione in calce tractatus de baptismo quæstionem subiungat, visum tñ mihi est tū q. anti- quius sacramētum, tum quod ad nostrū baptismum quasi præambulum fuit, sermo- nem eius antepone, cumq; illo, qui est de baptismo Ioannis coniungere: ut iste ambæ ceremoniæ adytum nobis ad ma- teriam baptismi aperiant. Est ergo quæ- stionis primæ articulus primus. Utrum circūcisio fuerit preparatoria. Ad quā hac affirmatiua conclusione D. Tho. res- pōdet. Circūcisio fuit preparatoria figu- ra baptismi, quam probat autoritate A- postoli ad Colos. 2. Circūcisi estis circūci- sione nō manu facta in expoliatioe cor- poris carnis, sed circūcissione Iesu Christi cōsepulti ei in baptismo. Vbi baptismū Apostolus ob id circūcissionē appellat quod per antiquam circūcissionem prę figurabatur scilicet veritati ipsi nomeu figuræ accommodans propter eiusdem culpæ remissionem, quæ illis fiebat per fidem, & hic per sacramentum. Rationē præterea ex eodem Diuo Aug. hic Sāct. Thomas, firmissimam subiungit. Fides

nanque

nanque antiquorum patrum & nostra, eadem est: nam ea, quæ illi futura crede- bant, nos facta confitemur iuxta illud. 2. ad Corinth. 4. habentes eundem spiritū fidei credimus: circūcisio autem erat eiusdem fidei protestatio, & professio, si- enti apud nos baptismus: secundum il- lud ad Galat. 5. Testificor omni homini circūcidenti se, quoniā debitor est vni- uerse legis faciendæ. Vnde ad Roma. 4. Paul. Abraham, inquit, accepit circūci- sionem, tanquam signaculum fidei, quo scilicet homines tunc cœtui fidelīū ag- gregabatur, veluti modo per baptismū: fit ergo consequens, ut fuerit illa huius preparatoria figura.

Expositio ar- ticuli.
Manichæorū
blasphemia.

Animaduertendum est in præsentia- tū Manichæos in circūcissionem absurdū simē fuisse blasphemos. Aiebāt enim nū- quam bonum Deum & honestū in illo depudendo membro regenerationē sui filij præsignasse, sed inuentum fuisse ma- li turpissimūq; Dei: qui pueros illo vul- nere cruciare constituit. Quam quidem blasphemiam D. Aug. libr. 6. contra Fau- stum cap. 3. retundit, dicens, quod secun- dū Paulum ad Titū. 1. omnia sunt mūda mūdis, ac potissimū Deo: qui ideo decē- ter ea parte potuit tum originis labem, tum & Christi genituram designare. At præter Manichæos etiā Pelagianj, quia vitium originale non agnoscebāt, subin- de sacramentum circūcisionis tanquā eius remediū abnegabant. Contra quos idem Augustinus libro. 6. contra Iulianū capitulū tertio cōclusionem hanc Diui Thom. affirmat Cuius gratia Sāct. Do- ctor præsentem articulum scripsit. Vi- deri tamen hic cupiam potest Diuum Thomam initialem articulum prætermi- sisse: debuisset nanq; prius necessitatem circūcisionis declarare. Nā cum ut quæ- stione. 2. distinctionis præcedentis osten- debamus, omni tēpore legis naturæ fue- rint aliqua sacrificia cōstitutā, quæ suo modo erant sacramenta, etiam in reme- dium originalis culpæ, nulla apparet ne- cessitas circūcissionem adhibendi. Hæc tamen necessitatem supra eadem quæst. 6. artic. 3. ad secundum explicuit. Nam cum processu temporis quantō plus hu- manum genus a suo elongabatur initio

Pelagianorū
heresis.

Aug.

contra S. Th.

Paul. ad Ro-
m. 6.
Circūcisi-
sum.

peius peccata rationis lucem obscuras- sent, & quantō propius aduentus Chri- sti appropinquasset, tantō debuissent si- dei sacramenta explicatiora institui, de- cuit, ut tempore Abrahæ sacramentum institueretur, quod explicatiū tum ori- ginalem maculam, tum etiam aduentan- tis Christi generationem luculentius de- clararet. Sententia est Hugonis libr. 1. de sacramentis parte. 11. capitū. 6. ac deinde Alexandri Alensis quarta parte quæst. 7. membro secundo & Diui Thomæ in. 4. dist. 1. quæst. secunda. Quocirca neces- sitas circūcisionis non fuit simpliciter ad delendum peccatum: nam antea etiam delebatur per fidem Christi, ut paulō in- ferius explicabitur, aliter applicatam, sed ut eadem fides ad illam abitergendā maculā, expressiori signo applicaretur. Contendit hic Alexander, & D. Tho- mas circūcisionis definitiones accumu- lare, quæ diuersas eius qualitates expli- cant. Fuit enim, si ad primariū eius esse- ctum attendas, circūcisio signaculum curationis ab originali. Sed in hoc non differebat à baptismo, nisi intelligamus fidei signaculum duntaxat & non cau- sa gratiæ iuxta verbū citatū Pauli ad Ro- manos quarto. Nam baptismus sic est si- gnaculum, ut sit etiam causa gratiæ. Fuit etiam signum: ut ait libro quarto Dama- scenus. capit. 26. distinguens Israel à re- liquo gentiliū orbe. Hic enim fuit se- cundarius eius effectus. At verō nos in textu exactius forsan sacramentum hoc duobus modis definiuimus. Nam cum sacramenta, ut distinet. 1. quæst. 1. articu- 1. monstrauimus, & generaliter signa sint & peculiariter actiones quædā & passio- nes, utraque ratione commodissimē dif- finiuntur. Primō, ut sacramentum pona- tur loco generis, loco autem differentiæ effectus peculiaris eiusdem sacramenti. Et secundo modo si illa actio vel passio fungatur vice generis. Priori ergo ratio- ne circūcisio est sacramentū applican- de fidei in remissionem originalis culpæ & posteriori, est incisio præputij tanquā signaculū iustitiæ fidei. Ambabus enim rationib; definitio generalis sacramēti scilicet, sacre rei signum, ad hoc singula- re adaptatur. Et quoniā illic fiebat pro-

Hugo. lib. 1.

Alex. Ale.

Definitiones
circūcisionis.

Damas.

Definitio le-
gitima auto-
ris.

fessio fidei, cōferebaturq; gratia ad eius culturā, illic imponebatur circumcisio nomen, quasi ille tūc nomen suum daret in illam religionem. Quare licet angelus attulerit de celo nomen eius, nō illud ipse ei imposuit, sed iussit Iosepho ut sic eum vocaret, qđ ipse in die circūcisiois fecit.

Primum argumentum.

Similitudines circumcisiois baptis-

¶ Sed est primum argumentum Sancti Thomae. Figura similitudinem aliquā cū figurato habere debet: circumcisio autē nullam videbatur habere baptismi: sane cū illa ferro, hic autē aqua fiat. ¶ Ad hoc argumentum aliter in. 4. quā hic respōdet. Non enim tantū similitudinem cū baptismo decuit habere, verum & expressiorem significationem tū originalis culpae, tū curationis a Christo exhibendae. Culpam autem designabat, primo quia in mēbro generationis sculpebatur, per quam contrahitur. Secundo quia circulariter fiebat, ad denotandū quod prius persona Adē infecit naturam, quē quidē natura singulas postea personas commulcat. Et tertio, quia dolorem contra delectationem concupiscentiae excitabat. Sed in sanguinis effusione significabat passionem, qua Christus vitiū illud erat curaturus, cuius utiq; generatio charactere quoq; illius mēbri designabatur. Quē potissima eius institutionis causa fuit: videlicet, ut tam celebri sacramento nasciturus Messias mentibus illius gentis impingeretur. Hic autē duntaxat adducit similitudinem cum baptismo. Nam praeter effectū spirituale remissionis culpae, forma ipsa sacramenta erat quādā imago baptismi. Etenim sicut in circumcisio ne auferebatur carnalis pellicula, ita & in baptismo expoliāmur a carnali conversatione. Et est doctrina Diui Augustini loco supra citato contra Faustum libro 6. & Damasceni loco proxime allegato. Illic enim quod generationi necessariū erat, non amputabatur, sed membri operculum, quod superfluum voluptatē gignit. Et pariter in baptismo non expoliāmur a conversatione carnis, quē est vitae necessaria, ut cibo, & potu, & ceteris. Sed relinquere tūc proliemur superflua concupiscentiam, quae ex originali culpa succrenit. Quocirca ut comprehendimus mysteria circumcisiois colligamus, fuit

Aug. et Damasc.

Circūcisiois mysteria.

signum in primis distinctiū illius populi a reliquis gentib; memoratiū originalis culpae: ac suo modo eiusdem purgatiū, quatenus per fidem illic applicitam diluebatur: figuratiū baptismi, allegoricū Christi, morale, quo admonerentur homines castitatem seruare, atq; anagogicū deponendae corruptibilitatis carnis & sanguinis in postrema resurrectione glorificationis corporum.

Secundum argumentum.

¶ Secundum argumentum facile est. Paulus. 1. ad Corinth. 10. potius meminit maris, per quod priscus populus per desertum transiit, & nubes, qua fuit protectio, tanquam figurarum baptismi, dicens, qđ in nube, & mari fuerunt baptizati, ergo illē potius res, quā circumcisio fuerant figura. Respondetur, quod res illae quantum ad materiam baptismi, eiusque virtutem expressiorem continebant effigiem baptismi, baptizamur enim in aqua, & spiritu sancto, ut habetur Ioann. 3. qui quidem spiritus nube illa praesignabatur, & hoc tantū significauit Paulus. At non erant sacramenta sicut circūcisio: quae ideo dicitur sacramentum praeparatorium baptismi. ¶ Tertium deniq; argumentum est. Baptismus Ioannis fuit etiam praeparatorius baptismi Christi, si ergo idem etiam habebat circumcisio, alterū superfluebat. Respondetur, quod baptismus Ioannis, non fuit verē sacramentum, ut infra dicemus, nec fidei professio, sed quādam dispositio ad exercitiū baptismi, quia fiebat in aqua, & ideo dici potest sacramentale quoddam baptismi. Circūcisio autem erat verē sacramentum, & fidei quidem professio, quā etiā in baptismo profiteamur: & idcirco longē propinquius ad rationem baptismi accedebat.

ARTICVLVS. II.

Utrum circumcisio fuerit conuenienter instituta.

I ergo necessaria fuit modo exposito circumcisio, scire restat, utrum tempore congruo fuerit instituta. Nam arguitur, quod institui debuerit illico post peccatū, ut potē in eius remedium instituebatur: vel si institutio

tutio eius differri debuit, oportuisse videtur, ut in lege Moyse fieret, cuius legis sacramentum erat: & tamen non fuit instituta nisi tempore Abrahā. Respondet nihilominus Diuus Thomas vnica ut apparet conclusione: videlicet. Conuenienter circūcisio instituta fuit in Abraham. Sed est notandum, quod non solum ait, tempore Abrahā, sed in Abraham, duas scilicet innuens conclusiones. Vnam, quod tempus Abrahā fuerit huiusmodi institutioni aptum. Alteram verō, quod ipsi tantū, suōq; semini inter mortales fuerit praecipit. Et primo probat simul ambas: quia institutio fuit facta a Deo Genes. 17. cuius perfecta sunt opera. Secundo sic, Duplex fuit ratio instituentis circūcisionis: videlicet, ut esset professio fidei Christi, & ut per illam singularis populus, vnde Christus erat nasciturus, a reliquo scerneretur orbe. Vtraq; autem ratio reperta fuit in Abraham: nā & ipse primus iussus a Deo fuit egredi de terra sua, & de generatione sua, ut Genes. 12. legitur. Ipsiq; postmodum, ut Genes. 22. habetur, prima facta fuit promissio nascituri Christi ex suo semine, in quo omnes gentes benedicerentur: ergo in ipso fuit congruentissimē illud circūcisionis sacramentum institutum.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Genes. 17.

Tempus institutiois.

Institutio idolatriae per Nium.

¶ Hic primum circa tempus Abrahā aduertendum est, illud fuisse initium tertie aetatis mundi. Durauit enim mundi infantia vsq; ad diluuiū annis. 1656. Pueritia verō inde vsq; ad Abraham ferme. 300. annis. Ortus enim fuit anno mundi. 1948. Cū autem. 75. esset annorum, ut legitur Genes. 12. iussus est egredi terra sua, & cognatione sua, quippe quae in generationibus Nembroth plena iam erat spurcitia, & idololatria. Paulo enim ante eius ortū Nium in Babylone idolatrie initium fecerat: ut pote qui Belo patri diuinos honores instituerat. Et quoniam cū idololatria semp nefandū vitiū succreuit, illo etiā tēpore viguit Sodomo rum, Gomorreorumq; spurcitia. Deinde cū. 99. annorū esse coepisset, ut legitur Genes. 17. foedus pepigit cū Deo seruandae fidei venturi Messiae, atque adeo in signum foederis praecipit accepit circūcisionis, quo a reliquis gentibus discerneretur. Instituta fuit ergo circumcisio anno ab orbe cōdito. 2048. Deinde effluxit tertia mūdi aetas: nepe, adolecentia quadringētis annis, & eo ampli⁹ vsq; ad latam legem per Moysen. Atq; inde processit quarta vsq; ad David, & quinta vsque ad captiuitatem Babyloniae. Et sexta vsque ad Christum, qui initium fecit septimae aetatis mundi. 3960. Vnde fit ut inter ortum Abrahā & ortum Christi interfluxerint duo annorum millia adiectis. 12. ¶ Hic ergo ad intellectū articuli huius adnotare opus fuit. Per hanc nāque primū, & secundū argumentum D. Thomae facile diluuntur. Haud enim illico post peccatū Adā necessaria fuit circumcisio, vel ad explicandam originalem maculam, vel ad exprimendam veritatem fidei venturi Christi. Nam Adā ipse vtriusque diuinitus doctrina imbutus erat, quam suam posteritatem viua voce docebat. Sed illa fides propter suae crescentia in dies gētiū scelera tempore Abrahā, ut dictum est, obnubilabatur & tenebrescebat. ¶ Secundū argumentum est, quod cum per circūcisionem, ut ait Paul. ad Galat. 5. fieret legis professio concedere videbatur, ut nō in Abraham, sed in Moyse, per quem lata est lex, institueretur. Respondetur autem potius fuisse congruum, & ad rem necessarium, ut populus ante in vnā religionem coadunaretur, quā illi scriberetur lex: nam legis fundamentum, religio est, quippe cum lex ad bonum publicum populi referatur, coadunatio autem populi sit aliquo signo sensibili. Nam, ut ait saepe citatus August. libr. 19. contra Faustum, non potest sine signo sensibili coadunari religio. Quapropter decuit peculiarem illum populum illo caractere ante legem insigniri. Addit autem illos patres, qui fuerunt ante legem, familias suas de diuinis per modum paternae admonitionis instruxisse, iuxta verbum domini de Abraham Genes. 18. Scio quod praecipitur sit filiis suis, & domui suae post se, ut custodiant viam Domini. Hoc autem verbum in duplici sensu legi potest. Primo modo ut solum intelligatur de patribus succedentibus inter Abraham, & legem, ut de Isaac, Iacob, &

Instituta circumcisio quādo.

Primum argumentum. D. Thom.

Secundum argumentum.

Genes. 18.

& reliquis. Non enim ait ante circūcisio-
nem, sed ante legē, vt tacite obiectioni
respondeat. Si enim circūcisio tanto tē-
poris curriculo ante legē fuit præcepta,
& non fuit scripto promulgata: quo mo-
do potuit durare in memoria hominum
vsque ad legem? Et respondet, quod vi-
ua voce parentum ad filios, filiorumque
ad nepotes. Et hic est legitimus sensus
huius literæ. Nihilominus verum est, qd
ante circūcisionem etiam patres edoce-
bant suas familias de diuinis viua voce,
& quantum ad notitiam originalis cul-
pæ, & quantum ad fidem, per quā remit-
tebatur, licet ante tempus Abrahæ iam
illa notitia contenebretur.

*Tertium ar-
gumentum.*

¶ Tertium argumentum maioris est pō-
deris: nam esto tempore Abrahæ debue-
rit circūcisio institui, non tamen appa-
ret eius soli semini præcipi debuisse: imo
cum figura esset baptismi, qui vniuersis
populis conferendus erat, debuit & ipsa
pariter vniuerso orbi iniungi. Et quidem
D. Thom. hoc tantum respondet, quod
cum baptismus perfectionem in se salu-
tis contineat, ad quam Deus vniuersos
mortales euocat, iuxta illud 1. Timoth.
2. Qui vult omnes homines saluos fieri,
debuit vniuersis exhiberi, circūcisio ve-
rò non erat nisi figura quædam Christi,
qui ex illo singulari populo nasciturus
erat, & ideo non debuit nisi illi populo
iuberi. ¶ Quo autē respōsio apertior fiat
adnotanda sunt institutionis verba. Ge-
nes. 17. Sunt enim huiusmodi. Hoc est pa-
ctum meū, quod obseruabitis inter me,
& vos, & semen tuum post te. Et loque-
batur Deus peculiariter Abrahæ. Circū-
cidetur ex vobis omne masculinum, &
circūcidetis carnem præputij vestri, vt
sit signum fœderis inter me, & vos. Vbi
pronomina illa secundæ personæ toties
repetita designant præceptū soli illi gē-
ti positum. Sed est præterea notandum
discrimen inter sacramentum circūci-
sionis, & alia, quæ fuerunt iuris naturæ.
Illa enim, vt distin. 1. q. 2. dicebamus, nō
fuerunt determinata præcepto diuino
exterius, sed tantum erat obligatio inte-
rior, vt aliqua fieret fidei præstatio, quā
singulæ nationes suis proprijs sacrificijs
designabant, quoniam sola fides paren-

*Discrimē in-
ter circūci-
sionē, & sa-
cramenta le-
gis naturæ.*

tum, quocumq; signo etiam interiori ap-
plicita, vt infra patebit, delēda origina-
li culpæ sufficiebat. De circūcisione au-
tem fuit positum peculiare præceptum.
Et hoc est, quod ait venerabilis Hugo li.
1. de sacramentis. part. 12. cap. 2. videlicet,
sacramenta antiquiora secundum volū-
tatem hominum fuisse instituta, circūci-
sionem autem præcepto Dei, idq; adeo
fuit primum, quod de sacramentis in sa-
cra pagina reperitur. Itaque verbum il-
lud circūcidetur ex vobis, &c. additio-
nem præcepti designat. Ad cuius vtique
vehementiorem exaggerationem subdi-
tur. Masculus, cuius præputij caro cir-
cūcisa non fuerit, delebitur anima illa
de populo suo, quia pactum meum irri-
tum fecit. ¶ Verbum autem delere, bifariā
exponi solet, quemadmodum nomē pa-
cti de duplici pacto intelligi valet. Nā
si delere, ad perpetuam animæ damna-
tionem referatur, tūc nō quadrat, quod
pactum intelligatur de illo tūc cū Abra-
ham inito: nā cū parvulus ante vsu-
rationis nō circūciscus pactū illud non
frangeret, quia culpam non committe-
bat, non erat cur idcirco damnetur. Et
ideo Aug. 16. de ciuit. Dei. cap. 27. ad illā
deletionem alludens, ait, nomē pacti re-
ferendum esse non ad illud, sed ad aliud,
antiquum, Adā propositum. In quacun-
que hora comederis ex eo, morte morie-
ris: scilicet, spirituali, & mortalitate cor-
porali. Itaque sensus sit, anima cuiusque
incircūcisi peribit ob peccatum origi-
nale, quod ab Adam frangente Dei pa-
ctum contraxit. Et hūc sensum sequitur
Hugo loco citato, & antiqui patres. A-
lijs autē volētus apparet eiusmodi sen-
sus: videtur enim litera de pacto præsen-
ti loqui, & deleri animam de populo po-
tius alludere ad vitam corporalem, quæ
in sacris literis vocatur anima: vt sit sen-
sus, capite plectetur homo ille. At profe-
cto si circūcidi legatur passiuē, nō qua-
drat interpretatio hæc: nā parvulus ob
id, quod non circūcideretur nullā me-
rebat corporalem poenam. Sed tamen
Hebraicē legitur circūcidere actiuē, pu-
ta clausus (sic enim vocabatur incircū-
ciscus) qui nō circūcideret carnē præputij
sui, peribit, &c. Et sic legit Aug. Et tūc po-
test

*Circūcisio
præceptum.*

Delebitur.

*Aug. 16. de
ciuit. Dei. cap. 27.*

Aug.

Ioan. 7.

test verbū adaptari ad adultos, qui nisi
suā carnē suorumq; liberorum circūcide-
rent, poenam subirent mortis. Et profe-
cto viraq; lectio sustineri potest. Imò ar-
bitror vtrūq; simul sensum in illis ver-
bis contineri. Nam quod absque circūci-
sione nulli tunc masculo illius populi
post octauum diem pateret salus certissi-
ma fides est. Quod autem supplicium ca-
pitis esset adulto non se, aut suum filium
circūcidere, non est dubitandum: nam
idem supplicium extat nunc Christiano
& Christiani filio si baptizari se, aut pro-
lem suam renueret. Et confirmatur ex il-
lo Exodi. 4. vbi legitur, quod Deus vo-
luit Moysen perimere, eo quod proles
suas masculinas non circūcidisset. Stat
ergo sententia, quod circūcisio fuit soli
semini Abrahæ a Deo ante legem præ-
cepta.

Argumenta.

¶ Arguitur nihilominus contra singulas
particulas. Primū sequeretur præceptū
illud potius censendum esse legis natu-
ræ, quam scriptæ, eo quod pluribus quā
quadringētis annis ante scriptam legem
fuerit positum. Consequens tamen vide-
tur falsum: nam cum per circūcisionem
fieret professio legis scriptæ, vt ait Pau-
lus ad Galatas quinto. & solis Hebræis
fuisse posita, & cessante lege cessaret,
apparet potius præceptum legis Mosay-
cæ. Respondetur autem, præceptum il-
lud quodammodo dici posse legis natu-
ræ quantum ad tempus institutionis: cō-
modius autem & significantius dicitur
præceptum legis scriptæ, propter ratio-
nes modò tactas. Præcepta namque natu-
ralia vniuerso orbi sunt posita: circūci-
sio verò solis Hebræis mandata, tanquā
præparatio quædam ad legem scriptam,
vt dictum est. Et hoc est, quod Christus
docuit Ioan. 7. Moyses dedit vobis cir-
cūcisionem, non quia ex Moysē est, sed
ex patribus, scilicet, Abraham, & sua so-
bole. Imò verò hoc etiam circūcisio a
lege Moyse differebat, quod ipsa a solo
Deo immediate per angelū fuit præcepta,
lex autem per Moysen data. Et ratio dif-
criminis fuit, quod verum sacramentum
conferens gratiam (vt supra diximus) a
solo Deo debet institui, qui autor est gra-
tiæ: quare Christus solus nostra instituit
sacramenta: morum autem leges condit

Deus per legillatores, iuxta illud Prover-
bio. octauo. Per me reges regnant, & le-
gum conditores iusta decernunt. ¶ Secū-
dū arguitur contra solutionē D. Thomæ
quod quia baptisus perfectionem con-
tinet salutis, debet dari vniuerso orbi,
circūcisio verò, quia tantum erat figu-
ra Christi, non nisi illi populo. Nam post
quam circūcisio ad delendū originale
instituebatur, quod vniuersos mortales
insecebat, semper viget argumentum, qd
quauis esset figura Christi, nihilominus
debet vniuersis proponi. ¶ Tertio Hie-
remia. 9. legitur, Ecce dies venient, dicit
dominus, & visitabo super omnem, qui
circūciscum habet præputium, super
Ægyptum, & super Iudam & super Edō
& super filios Ammon, & super Moab,
Vbi ait Hieronymus omnes illas gentium
nationes habuisse in more circūcisionē
licet non essent Israelitæ. ¶ Quarto con-
firmatur ex historia Ismael, qui circūci-
sus fuit, vt legitur Genes. 17. ergo sua so-
boles eadem lege tenebatur, & tamen
fuit exclusus præcepto domini a familia
Abrahæ, vt legitur Genes. 21. Hicce ancil-
lam, & filium eius. Idemque fit argumē-
tum de Esau, qui separatus est a fa-
milia Isaac, iuxta illud Pauli ad Roma.
9. Iacob dilexit, Esau autem odio habuit
ergo non solum semen Abrahæ teneba-
tur circūcidi. ¶ Et quinto arguitur Abra-
ham non solum iustus est filios circūci-
dere, verum & seruos tam vernaculos,
quā emptitios, qui non erant de sua fa-
milia, eosdemque præceptum exequens
circūcidit vt Genes. 17. legitur: ergo non
sola Abrahæ generatio lege circūcisio-
nis obligabatur.

*Secundū ar-
gumentum.*

*Tertium ar-
gumentum.*

Quartū arg.

Quintū arg.

Ad secundū

¶ Ad secundū respondetur, quod cum si-
des venturi Messie tam esset sublimis, &
creditu difficilis, non eā illico De⁹ in vni-
uersum orbem euulgauit, quoniam non
erat tāti mysterij capax, sed selegit præ-
stantissimum tunc omnium mortalium
Abrahā, cui mysterium seorsum eō credi-
dit. Et quia credidit ex Sarrā iā sterili su-
per naturam suscepturum prolem, quæ
erat mysterium Christi ex virgine nasci-
turi, patrem eum tum secundū carnem
vnigeniti filij sui, tū secundū spiritū, vt
ait Pau. Ro. 4. omniū credētū elegit. Ob
idq; iussit eum exire de domo, & cognā-
tione

*Circuncisio
duo habuit.*

Ad tertium.

Ad quartum.

3. Reg. 12.

tione sua, ut in regione illi consignata se motus à reliquo orbe, illo circuncisionis charactere insignitus, tanquam seminarium Christi vitam degeret. Quare & inditum est illi nomē, Abraham, quod est, pater multorum. Vnde ad formam argumenti respondetur, quod circuncisio duo habuit. Fuit enim & remedium contra morbum, & præceptum: & tanquam remedium fuit vniuersaliter proposita gentibus cunctis, quæ illam sua sponte vellet recipere, ut legitur Exod. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phasē domini, circuncidetur prius omne masculinū eius, & tunc rite celebrabit, eritq; sicut indigena terræ. Sed tamen quia non solum propter originale, ut diximus, sed propter mysterium generandi expectandiq; Christi potissimum instituebatur, illi populo peculiariter fuit in præceptū, atq; adeo in illo generationis membro. Reliquo vero orbi sufficiebant sua sacrificia ut antea. Ad tertium respondetur, Gentes illic commemoratas religionem circuncisionis suscepisse, non tanquam sacramentum, quod iuxta verbum Pauli, professio erat seruandæ legis Judaicæ, sed propter imitationem, quia placebat eis illa ceremonia. Qua ratione etiam Mahumetus suæ familiæ illam iniecit: quare per illam non mundabantur ab originali, velut si modo aliquæ gentes baptizarentur absq; intentione profitendi legem euangelicā. Et ideo Deus, pposuit illas gentes in exemplum Iudæis, dicēs, quod cum ipsi, scilicet Iudæi, incircuncisi essent corde, legem præuariantes, non plus illis proderat circuncisio, quam Amonitis, aut Moabitibus. Ad quartum vero respondetur, quod descendentes ab Ismael, qui dicuntur Agareni ab Agar eius matre, & descendentes ab Esau, qui dicuntur Idu mæi, licet primi eorum parentes fuissent circuncisi, tamen quia iussu Dei fuerunt exclusi à familia Abraham, non tenebantur lege circuncisionis, sed saluari poterant in lege naturæ. Secus de decem tribubus censendum est, quæ sub Ieroboā secesserunt à reliquis duabus ut refert historia. 3. Regum. 12. nam illa non fuit exclusio à familia Abraham, sed diuisio vni⁹ populi in duos: quare illi, qui secesserunt,

nomen retinuerunt Israelitarū. Quod si meroges, utrū si quis illius populi per apostasiam transiret ad gentilitatem, teneretur nihilominus filios suos circuncidere. Respondetur, quod reuera tenebatur, sed postmodum lapsu longi temporis possent sui posterii laborare ignorantia inuincibili legis Moysæ, & ideo possent saluari sicut reliqui in lege naturæ. At verò quintum argumentum maioris est momenti, tã de vernaculis, quam de emptitijs seruis. Sūt enim qui teneant affirmatiuam partem: videlicet, quod Abraham, & quicūq; Iudæus teneretur circuncidere famulos, & seruos suos, etiā inuitos. Cuius sententiæ fuit Caieta. super eodem loco Genes. 17. propterea quod ait textus, Abraham circuncidisse omnes vernaculos domus suæ, id est, qui in domo sua nati erāt, vniuersosq; quos emerat, & cunctos mares ex omnibus viris domus suæ. Vnde infert, quod etiam pastores, & procuratores suos, & eorū filios circuncidere tenebatur. Abulensis verò super Genes. 17. & super Exodi. 12. quæst. 56. distincti⁹ loquitur. Ait quippe, quod tenebatur Iudæi circuncidere emptitijs seruos, non autē alios, qui libere seruiebant. Eo qd seruus, ut ait Philosophus Ethic. 5. & Poli. 2. est possessio domini, & ideo sicut de equo suo, ita valet de illo libere disponere. Respondetur ergo primū qd reuera amplitudo opinionis Caiet. de mercenarijs neutiquā sustineri potest: nā cum illi, qui nō descendeant ex semine Abraham, nō tenerentur lege illa circuncisionis, nullū erat iuseos cogēdi. Imo verò neq; opinioni Abulensis meo calculo suffragaretur, quinuerō arbitror nec seruū nec liberū, qui nō descenderet ex semine Abraham, vigore illius legis fuisse inuitū circuncidendū. Et ratio est, quia lex illa semini dātata Abraham, ut ait Hugo lib. de sacram. par. 12. cap. 2. posita fuit, ut distingueretur à reliquis mūdī gētib⁹: igitur si quis seruus vel bello caperetur, vel emeretur pretio, nō subinde obligabatur illi legi, atq; adeo nec poterat vlla circuncidi, nisi sua se sponte vellet eidem religioni mancipare. Et confirmatur hoc planē. Qui circuncidebatur, ut ait ad Galat. Paul. debitor efficiebatur vniuersæ legis faciendæ: nemo autem inuitus

tus potest legibus alienius reipublicæ, cuius ille non est membrum, vinciri. Ad de quod si inuiti illi circunciderentur, nō reciperent gratiam remissionis originalis, sicut neque modò qui coacti & reclamantes baptizarentur. Iniuria ergo illis irrogaretur maxima si circunciderentur inuiti. Neque vlla ratione credendū est, qd domini deberent seruos ob id solum circuncidere, ut dignoscerentur esse suæ familiæ: nam cum illa ceremonia esset instituta ad applicandam fidem vterū, & ad suscipiendam illam legem, illi, qui renebant illam suscipere, non erant charactere illo consignandi: aliās esset mendax signum. Et sequitur præterea, quod si inuitus circuncisus vellet postea sua sponte fieri Iudæus, neutiquam illi posset applicari sacramentum: quia nullum ei restaret rescindendum præputiū. Multo ergo minus tenebantur domini circuncidere mercenariorum infantes, & vernaculos descendentes ex hominibus liberis, nisi consentientibus parentibus, si illos haberent. Qui autem nascerentur domi ex ancillis vel seruis iam Iudæis, iure poterant circuncidi: nam & qui modò filij sunt Christianorum ad baptismum cogendi sunt. Itē infanti ex seruis non Iudæis nati, si essent parentibus orbat, possent ante vsum rationis à dominis circuncidi, eo quod haberent eorum curā, sicut modò possent baptizari. Si quis autem contendere pergat, quod Iudæus non deberet admittere mercenarios in domum suam, nisi se vellent circuncidere, gratis loqueretur. Cur enim non possent admittere famulos incircuncisos? Præterquam quod Exodi. 12. expresse habetur, qd advena, & mercenarius non deberent edere paschalem agnum, quia non erant circuncisi. Vnde colligitur, in domibus Iudæorum fuisse famulos incircuncisos. Ad legem ergo illam Gen. 17. qd vernaculi, & emptitijs serui erant circuncidendi, respondetur intelligendam esse cōditionaliter, si vltro ipsi vellent. Et ita tenet Alex. 4. par. 9. 7. membro. 3. art. 2. Et colligitur hic sensus ex verbis illis Exodi. 12. de esu paschali. Omnis autē seruus emptitijs circuncidetur, & sic comedet. Hoc est, si comedere voluerit, circuncidatur prius, sin minus ad conuiuium mini-

mè admittatur. Atq; hac ratione Gen. 17. bis ponitur, Circuncidetur, ut prius sit ab solutū præceptum, posterius verò cōditionale: Infans octo dierū circuncidetur in vobis, omne masculinū in generationibus vestris. Hactenus est præceptum. Tam vernaculus, quam emptitijs circuncidetur, & quicūq; non fuerit de stirpe vestra. Hoc est cōditionale, si vellent. Nā cum hæc tria postera mēbra sub eodem contextu connectantur, & eos, qui non erant de stirpe, manifestum sit nō potuisse cogi, planum sit idem esse, tum de vernaculis tum etiā de emptitijs sentiendum. Quocirca dum præceptū resumitur: Masculus, cuius præputij caro circuncisa nō fuerit, delebitur anima eius de populo suo, quia pactū meum irritum fecit, nihil resumitur de vernaculis, aut emptitijs, aut alienis ab illa stirpe: quia non erat illis simpliciter necessaria circuncisio, sed soli semini Abraham, cum quo pactū initū erat. Quod autē Abraham circuncideret vniuersos mares familiæ suæ, ait Bonauentura lib. 4. dist. 1. fuisse opus superabundantis iustitiæ. Haud tamen crediderim vllum renitentē circuncidisse inuitū, sed cum esset vir integerrimus, & eximia autoritatis apud suos, omnibus religionem illam persuasit, & sic circuncisi sunt vniuersi. Quartum denique argumentū D. Tho. est de sexus distinctione. Spiritus circuncisio: nempe, baptis- mus indiscriminatim vtriq; sexui conuenit: nā autore Paulo ad Galat. 3. in Christo Iesu non est masculus, & femina: figura autē debuit veritati congruere, in cōgruē ergo solis masculis data fuit. Hic nota, qd si queratur cur circuncisio sub tali forma fieret in masculis, & non in feminis, ridicula sit quæstio: nam feminis accommodari non poterat. Sed tamen quæstio est, cur fuerit institutum illud sacramentum, quod solis masculis posset accommodari. Responder igitur D. Thom. duas rationes illius distinctionis. Prior est omniū potissima: nempe, quod data fuerit in signum fidei, quem iam supra diximus masculum Abraham suscepisse vterū Christi ex semine suo, Qua de causa ait Pau. ad Galat. 3. Credit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiam: & ideo masculis peculiariter con-

*Nota expe-
giam expe-
sionem.*

Bonauentura

*Quartum ar-
gumentum.
S. Thom.*

Nota.

*Expositio le-
gis circunci-
sionis.
Alexander*

congruebat. Item quia data fuit ad expreſſionem peccati originalis, quod peculiariter ex pręparatione viri Adę cōtraximus: nam licet Eva prior deliquerit, tamen si ipſe non peccasset, nos originale labem non contraxiſſemus, dicente Paulo. Omnes in Adam peccaverunt, ideoq; masculis, & in mēbro generationis signata est. Baptismus vero, quia virtutem continet Christi, qui est vniuersalis causa gratiæ, & salutis omniū, vtriq; sexui adaptatur. Hugo autem lib. 1. de sacram. part. 12. cap. 2. aliam communiſcitur causam: nēpe, quod sacra scriptura per masculinum sexum, animam: per muliebrem vero, carnē significare solet: & ideo, vt ostēderetur circūcisionē aīabus cōferre salutē, sed carnī nō auferre corruptiōnem, iussa est masculis. Adde & quartam, ad temperandam libidinem, vt supra diximus: scē mellis ergo relicūm est beneficiū legis naturę: videlicet applicatio fidei per illud sacrificiū, vel actum ante Abraham consuetum.

ARTICVLVS. III.

Vtrum ritus circūcisionis fuerit conueniens.

Expedita institutione circūcisionis sequitur de eius ritu, vtrum fuerit conueniens. Ad quod D. Thom. breuissimē affirmatiua conclusio ne respōdet: nēpe, fuisse cōuenientē: fuit enim instituta in signū fidei, cui idcirco explicandę omnia seruiebant, quę illic exercebantur. Nā erat institutio Dei, cuius sapientię non est numerus, determinare autem omnia conuenientia ad finem opus sapientis est. Ritus verō ille refertur in gloss. super illud ad Roma. 4. signum accepit circūcisionis.

Primum argumentum.
D. Thom.

Restat nihilomin⁹ mēbratim singulas eius ceremonias ordine argumētōrū D. Tho. exequi. Prima erat, quod fiebat in membro generationis. Arguitur ergo. Circūcisio erat quādam fidei professio, vt dictum est: sed fides est in intellectu, cui⁹ operationes sunt in capite: ergo in capite debuit fieri. Nam eadem ratione nobis tanquam effigies characteris eius dē fidei, crux chrismate signatur in fron-

te. Respondet D. Thom. triplici de causa fuisse in membro generationis. Primo, quia signum erat fidei, qua Abraham credidit ē suo semine nasciturū Christum. Secundo, quia erat in remedium peccati originalis, quod per actum generationis traducitur. Et tertio, quia fiebat ad reprimendam concupiscentiā, quę operculo illo ardētius cōcitatur. Adde quartō secundū Aug. libr. 6. contra Faustū. ca. 3. quod quia circūcisio significabat expoliatiōē carnis per vitam spiritua-

lem in via, & mortalitatis per gloriā in patria, congruē fiebat in parte, ex qua affectus & carnalis, & mortalis exoritur. Nihilomin⁹ contra solutionē arguitur. Esto, deberet sacramentum illud originalis culpę in membro illo consignari, apparet non debuissē per circūcisionem fieri, sed satis fuisset aliqua vñctio, sicut fit nobis in frōte. Benignitas enim Dei pœnam sensus nemini, nisi propter actualement propriam culpā, infligit: qua propter pueri absq; sacramento decedētes non nisi pœna dāni plectuntur: alioqui si propter peccatum Adę illud pendebant suppliciū, filius (contra id quod habetur Ezechiel. 18.) portaret iniquitatem patris. Cū ergo paruuli nullum cōmississent peccatū, dura apparet lex, quę illa plaga tenellos infantes affligebat. Atq; eo potissimum quod, scē mellis nullo percutiebantur vulnerē. Neque verō in lege naturę aut gratiæ vllum fuit aut est sacramentū molestiam inferēs. Quāobrem Sēphora (Exodi. 4.) quia cū Idu mæa esset, eogebatur propter maritum Iudæum circūcidere suos pueros, conquirebatur apud ipsum dicens. Spōsus sanguinum tu mihi es. Ad hoc respon-

Dilutus

non erat ne-

cessarius.

Hugo.

morbis nascuntur obnoxij: & ideo nulla fiebat eis iniuria, si ad delendum peccatum originale tātū illud doloris, & vulneris paterentur. Vnde hoc non est prorsus filium portare iniquitatem patris. Imō cū omnes, vt ait Paul. in Adā fuerint pręuariati, pœnam pendebant suę culpę: sicut cū aliis corporum calamitatibus affligimur. Atq; illic locum quodam modo habere poterat sentētia illa Exodi. 20. Ego sum Deus Zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios. Secus autē de pœna sensus, quę infligitur in alio seculo. Nam peccato originali solum respondet pœna damni quoad animam, & mortalitas corporum, quā consequuntur infirmitates, & calamitates temporales huius vitę, quibus annumeratur circūcisionis plaga. Pœna verō sensus æterna nemini, nisi ppter eius actuale delictum decernitur. Atque inibi habet verum, qd filius non portat iniquitatem patris. In lege autē naturę quia non erat tanta explicatio necessaria aut originalis culpę, aut vñcti Christi, neq; tale sacramentum erat necessariū, & multo minus in lege gratiæ, cuius onus leue est, & iugum suauissimum.

Secundum argumentum.
D. Thom.
Culter lapideus secundū magistrū ne cessarius.

Secundum argumentum.

non erat ne-

Hugo.

Secunda ceremonia circūcisionis erat, qd fiebat cultello. Et sunt, qui putant, vt refert Hugo lib. 1. de sacram. part. 12. addendum esse petrino. Huic sentētię ap- plaudit Magist. in. 4. d. 1. propterea, qd Sēphora vxor Moysi, vt Exodi. 4. legitur, illo instrumento circūcidit filiū suū, & Iosue. 5. eodem iussu fuit populus circūcidi. In cōtrarium autem est solutio argumenti secundi Diui Thomę, illud enim instrumentum erat tunc circūcisioni aptius, cuius frequentior erat vsus, sicut nūc est aqua in baptismo, & panis in eucharistia. Culter verō ferre⁹ est magis in vsu, quā petrinus, & sic concluditur petrino non fuisse de necessitate circūcisionis, neq; tale præceptū legitur, neq; creduntur illo Iudæi fuisse vsi: quare in hoc non tenetur Magister. Vnde Hugo loco citato ait Sēphoram ob festinationē petram illam arripuisse, quia videbat mortē marito imminere, eo quod filios nō circūcidisset. Iosue verō ob tyrum, & figuram veri Iesu Christi, quem Paul. 1. Corinth. 10. petram appellat, il-

lud instrumentum elegit. Tertia ceremonia erat de tempore. De signabatur enim eidem sacramento octauus dies, iuxta verbū legis. Infans octo dierum circūcidetur in vobis. Arguitur ergo tertio contrā. Circūcisio perinde ac baptisimus erat remedium originalis culpę: baptisimus autem nullo tempore differtur, dum necessitas poposcerit, ne puer damnationem incurrat. Itē potest vltra octauū diem differri: non ergo erat cur circūcisio necessariō fieret in octauo die. In responsione D. Tho. tria dicit. Primum quod octauus dies designabatur duplici de causa, vna propter mysterium. Locupletius tamen Hugo loco proximē citato. lib. 1. par. 12. hanc rationem edidit. Sunt enim tres circūcisiones. Prima sacramentalis in carne exterior manu facta, vt ait Paul. Secunda spiritalis in anima, quę fit per gratiā Christi, quā vocat idem apostolus non manu factam. Tertia deniq; gloriosa, quę erit in patria per expoliatiōem mortalitatis. Et tam secūda, quā tertia sunt octauo die: nam lex vetus (vt auctor est Aug. lib. 6. contra Faustū. ca. 3. & 16. de ciui. ca. 26.) nomine Sabbati designatur, quod est septima dies. Lex verō gratiæ designatur per diem dominicam, quę est octaua. Per quam etiam denotatur finalis resurrectio post septem ætates mūdi. In quorū testimonium Christus die dominica resurrexit. Igitur cū circūcisio illa carnalis figura esset duarū sequentiū, iussa fuit die octauo fieri, ita vt neque præueniri, neque præteriri posset. Secunda causa est literalis propter tēderitudinem infantilis carnis, quę ante illū diem egerrimē ferret tantum dolorem. Vnde etiam & de alijs animalibus Leuitici. 22. cauebatur, ne ante diem octauū offerrentur. Ait quippe lex. Bos, ouis, & capra cū genita fuerit, septem diebus erit sub vberē matris suę: die autē octaua, & deinceps offerri poterūt domino: & si dilataretur tempus, durities forsan carnis dolorem augetet. Secundo ait D. Thom. quod octauus dies erat de necessitate præcepti propter significationem mysterij: nam illa erat forma legis. Infans octo dierū circūcidetur in vobis: ita vt illam præterire esset peccatum mortale, quanuis

Hugo.
Tres circūcisiones.

Secunda causa.

Leui. 22.

quantis occurreret in Sabbato, iuxta illud Ioan. 7. Circumcisione accipit homo in Sabbato, ut non prateretur lex Moyfi. Itaque illa non censetur violatio Sabbati. Tertio addit quod non erat de necessitate sacramenti. Nam pratermissio octauo die semper manebat preceptum circumcisionis, atque adeo erat verum sacramentum. Quarto denique addit secundum quosdam propter periculum imminenti mortis potuisse diem illum praeueniri. Quam sententiam amplecti videtur licet sub dubio Sententiarum Magister in 4. distin. 1. Sicuti modo praeuenitur baptismus. At vero in hoc non tenetur, imo sequenda est sententia Hugonis loco citato lib. 1. de sacram. par. 12. cap. 2. videlicet, non licuisse vlla necessitate illum diem praeueniri propter significationem mysterij. Vnde super illud Prover. 4. de Salomone. Vnigenitus eram coram matre mea, ait glo. alium Bethsabee parvulum, eo non fuisse computatum, quod ante octauum diem mortuus, nomen non accepit, atque adeo non fuit circumcissus, quia in circumcisione indebatur nomen. Saluabantur ergo tunc masculi vita ante octauum diem defuncti, per fidem parentum applicatam, sicut tunc foemellae: atque oes vtriusque sexus in lege naturae. Secundo de baptismo, qui quolibet die ministrari potest. Dubium autem hinc duplex emergit. Vnum scilicet, vtrum illa applicatio fidei deberet fieri per aliquam actum exteriorem admodum sacramenti. De quo dubio illico articulo sequenti in solutione 2. videbimus, ubi de sacramento legis naturae dicendum nobis est. Alterum vero est hic dubium peculiare, vtrum, si in lege Moyfi puero ante octauum diem nullatenus periclitanti, sed sano applicaretur fides parentum per sacramentum legis naturae, valeret ad delendum originale. Arguitur namque pro parte affirmatiua. Illa applicatio ante legem scriptam quocumque die fieret, esset valida, & per legem Mosaycam non fuit reuocata: nam mansit in foemellis, qui huius cum primum nasceretur, posset applicari: ergo si eodem tempore applicaretur masculis valeret. Secundo. Applicatio illa virtute operis conferebat gratiam ad modum sacramenti: ergo quod

Magister 4. li. d. 1. reprobat.

Hugonis.

Prover. 4.

bonum dubium.

puer esset in periculo mortis, an vero sanus, nihil ad rem referebat. Forasan quispiam propter hanc argumenta diceret, applicationem illam etiam sano puero valuisse, sed nihilominus octauo die fuisse circumcidendum ratione precepti, ut fieret Iudaeus. At vero solutio haec nulla probabilitate sustineri potest: nam cum sacramentum illud circumcisionis institutum esset pro masculis ad remissionem originalis, certum est, ut sicut modo non nisi per baptismum illud remittitur, ita nec tunc nisi urgente necessitate per aliud remittebatur. Et ideo dicendum omnino de illa ceremonia legis naturae, sicut nunc de sacramento extremae unctionis. Itaque sicut materia huius sacramenti non est homo quicunque, sed ille qui grauius infirmatur, cui mors timetur, ita quod si sano applicaretur, non esset sacramentum: pari modo in lege Mosayca si ante octauum diem sano puero applicaretur fides ad modum legis naturae nullam ei gratiam conferret. Vnde ad argumentum primum respondetur, modum illum applicandi legis naturae fuisse per legem circumcisionis reuocatum pro masculis, nisi extrema necessitas virgeret. Referebat ergo esset ne puer sanus, an in periculo mortis. At vero scrupulus non prorsus extinguitur. Demus illud applicari puero ante octauum diem, cui mors timebatur, vtrum omnibus periclitantibus indiscriminatum remitteretur originale? Apparet enim non omnibus: nam si postea illi viueret circumcidendi erant, dum periculum euaderent: ergo euadentibus illis non antea, sed per circumcisionem expurgabatur originale. Marfil. in 4. q. 2. art. 1. ait fidem applicatam puero ante octauum diem contulisse tunc ei gratiam, si esset moriturus: si autem victurus, minime. Hoc autem non est vero simile: tunc enim collatio gratiae dependere ex futuro contingenti: cum tamen Deus non nisi simpliciter eam conferat. Item forsan etiam si moriturus esset negligentia medici, posset nihilominus superuenire alius, per cuius diligentiam superueneret: imo id fortasse per miraculum accidere posset: non tamen deberet infusio gratiae ex tot fortuitis euentis pendere. Indubie ergo respondendum est, quod dum pueri secundum iudicium prudentium

Reprobatur solutio.

Solutio 2.

Ad 1. dubium.

Marfil.

Reprobatur solutio.

dentium periculo imminenti mortis laborabant, applicanda erat fides sicut in lege naturae, & tunc vniuersis conferebatur gratia, sicut nunc omnibus infirmis per extremam unctionem, licet sint euasuri. Si autem superuenerent, circumcidendi erant, ut fierent Iudaei, sicut nunc baptizandi etiam essent, si qui in maternis uteris sanctificarentur. Restat tamen ambiguitas circa secundum dictum. Vtrum in preceptum illud octauo die aliqua de causa caderet dispensatio, ut procrastinaretur. Apparet enim inde pars negatiua quod quia ratione non poterat praeueniri nec posset differri: nam etiam per dilationem violaretur significatio mysterij. Sed tamen ab altera parte est argumentum, quod si fortasse octauo die infans aliqua teneretur aegritudine, quae periculum mortis offerret, si circumcideretur nimis esset rigida lex, quae parvulum propter circumcisionem in tales periculi angustias conijceret. Et augetur dubium. Populus in deserto, ut legitur Iosue. 5. quadraginta annos oberrauit incircumcissus. Qui quidem (ut articulo sequenti videbimus) ob incertum tempus praeliandi, quia deberent semper esse parati, excusatus fuit. Pari igitur ratione poterat miser infirmus excusari. Quod si dicas elapso sine culpa octauo die, post modum puerum saluari in sola fide parentum sine circumcisione sicut ante octauum, nulla est veri similitudo, quia ante octauum praeuentionis mortis excusabat eum a circumcisione, qui tamen esset post octauum diem superstes, si per negligentiam culpam esset incircumcissus, semper tenebatur precepto obnoxius, ut probetur auctor Hugo loco citato: ergo pariter si iusta de causa non esset tunc circumcissus. Fit ergo profecto consequens, dubium non esse, quin infirmitatis causa liceret diem octauum differre. Et ita certo credo alias crudelissima esset lex, imo vero crediderim, quod si semper praesentaneum esset propter circumcisionem periculum mortis, liceret infantem sinere in circumcissum mori quocumque tempore post octauum diem, & tunc saluaretur, sicut ante octauum: nam propter significationem mysterij, non esset interficiendus puer. Cum autem fieret a morbo liber esset sub precepto circumcidendus, sicut circum-

cus est populus Iosue. 5. & quacumque aetate circumcidebantur proselyti ex gentibus venientes ad Iudaismum. At per eundem quispiam, vtrum qui essent in vtero sanctificati tenerentur ad circumcisionem, ut Hieremias, & Ioannes. Apparet enim fuisse lege circumcisionis solutos sane cum propter remissionem originalis fuerit instituta, quam gratiam illi iam habebant. Respondetur proculdubio fuisse eadem legi subiectos, sicuti etiam si quis modo sanctificaretur in vtero teneretur ad baptismum, quia est preceptum professionis legis, & tale erat illud. Quare Ioannes circumcissus fuit, & illic suscepit nomen. Etenim sicut modo in baptismo, sic in circumcisione indebatur nomen profitentibus tunc legem. Christus autem nulla lege ad circumcisionem tenebatur, quia neque virili semine, quo originale contrahitur, genitus erat, ac subinde neque linea masculina naturalis, erat filius Abrahae. Suscepit autem (ut auctor est. 3. p. D. Th. q. 37.) sicut sua voluntate mortem nostram, sic & sua sponte circumcisionem. Primo ut se ostenderet vera habuisse carnem contra Manichaeum, atque adeo legalem fuisse filium Abrahae per Ioseph, naturalem vero per virginem. Mox, ut circumcisionis ritum re ipsa approbaret, excusationemque subinde Iudaeis tolleretur, ne ipsum tanquam incircumcissum repudiarent. Deinde, ut obedientiae virtutem suam exemplo doceret. Ac deusque ne qui similitudinem carnis peccati assumpserat, remedium carnalis peccati respiceret, & sic legis onus sustinens ab onere legis liberaret, secundum illud ad Gal. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant redimeret.

Obiectio.

Dilutio.

Christi circumcisionis.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum circumcisio conferret gratiam iustificante.

ANDE M disputandum de circumcisionis effectu, vtrum perinde atque baptismus gratiam conferret. Et quauis de sola gratia propositum quaestio responderetur etiam de charactere. Et in quaestione D. Th. duo expedit. Primum enim L. excludit

excludit tres opiniones circa hoc errantes, ac deinde tribus conclusionibus veritatem docet. Ad intellectum autem rei presentis adnotandum: nemine unquam antiquorum theologorum ausum fuisse adrequare virtutem circuncisionis virtuti baptismi ob id, quod Paul. ad Gala. 4. vocat sacramenta antiquae legis egea, & infirma, & ad Galat. 2. quod primo argumento hic refertur, ait quod ex lege, cuius professio erat circuncisio, non erat iustitia. Hoc autem discrimen inter circuncisionem, & baptismum vel potest fingi in effectu ipso gratiae, qui non sit equalis, vel in modo eandem gratiam conferendi. Igitur quotquot discrimen in modo non agnouerunt ob id constituerunt illud in effectu. Conueniunt ergo omnes in illum effectum, quod in circuncisione auferretur peccatum originale: fuit enim haec confessio patribus semper omnibus receptissima, quorum illico testimonio recitabimur. Dicebat ergo prima opinio, quod circuncisio solum auferbat peccatum, non autem conferebat gratiam. Et haec videtur fuisse Magist. Sent. in 4. circa finem. 1. d. Est tamen opinio, quae ut erroris repudiatur. Culpa enim non potest nisi per gratiam remitti; secundum illud Rom. 3. iustificati gratis per gratiam ipsius. Ob idque alij moderatius dixerunt, circuncisionem contulisse gratiam quantum ad effectum remissionis culpe, non autem quoad effectum positivum implendi mandata legis, ne fateri cogerentur legem antiquam fuisse sufficientem ad iustitiam, atque adeo superfluum fuisse aduentum Christi. Sed neque ista positio suslineri valeat: tum quod illic conferebatur gratia sufficiens ad perueniendum ad gloriam, qui est ultimus effectus gratiae & legis, tum deinde quod sequendo modum naturae effectus formales, & positivi priores sunt negativi. Prius enim natura in genere causae formalis inducit gradus caloris in aqua, quam similis gradus frigoris expellatur: licet in genere causae materialis prius sit expulsio unius quam introductio contrarii quare gratia in genere causae formalis, prius natura quam expellat peccatum facit amicum. Tertij igitur dixerunt, quod in circuncisione conferebatur gratia quantum ad illum effectum positivum, qui est fa-

cere amicum, dignumque vita aeterna, non autem quantum ad reprimendam concupiscentiam, quae impedit impletionem mandatorum. Atque haec opinio tenuit D. Th. in 4. d. 1. q. 2. ar. 4. quaestio 3. quia nondum rei punctum comecerat. Diligenter tamen considerando eam postmodum opinionem meritissimo reiecit. Minima enim gratia, si adsit, valet cuiusque concupiscentiae resistere, omnemque vitare mortalem legis transgressionem: nam & minima charitate, quae gratiam comitatur plus diligitur Deus, quam cupiditas de sideret millia auri, & argenti, atque omne temporale bonum. His ergo refutatis erroribus ad quaestionem responderi tribus conclusionibus, veram constituentibus differentiam inter circuncisionem, & baptismum, non in re ipsa gratiae, sed in modo illam conferendi. Prima conclusio. In circuncisione conferebatur gratia quo ad omnes eius effectus. Haec reliquit tanquam superioribus rationibus confirmatam. Secunda. Aliter conferebatur in circuncisione gratia quam in baptismo. Probatum Nam in baptismo confertur gratia virtute ipsius baptismi, qua utique virtute pollet tanquam instrumentum passionis Christi iam exhibitae. In circuncisione vero conferebatur gratia, non ex virtute circuncisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi cuius signum erat circuncisio. Itaque circuncisus illo signo profitebatur se tunc suscipere huiusmodi fidem, vel adultus nomine parvuli. Confirmatur ex illo Paul. ad Rom. 4. Abraham accepit signum circuncisionis signaculum iustitiae fidei: quia scilicet iustitia prove niebat ex fide significata, & non ex circuncisione eam significante. Tertia conclusio bimembris est. Baptismus imprimit characterem, quem circuncisio non imprimebat. Et ratio est, quia baptismus, cum sit instrumentum passionis Christi, incorporat nos Christo. Character autem est signum membri Christi. Circuncisio vero erat tantum signum fidei venturi Christi cuius nos eramus futura membra, & ideo non imprimebat spiritalem characterem, incorporantem illos veteres Christo, sed ipsamet circuncisio erat corporalis character, profitentium eius fidem. Secunda pars est, quod eadem ratione baptismus

tismus confert copiosiores gratiam, quam conferebatur sub signo circuncisionis, nam instrumentum Christi iam passi efficacius est, ac virtuosius, quam fides venturi. Praesentem materiam dist. praecedenti q. 3. quae apud D. Thomam est 62. ar. 6. tetigimus, sed in hunc eius proprium locum reposuimus. Et quidem opiniones antiquorum negantium sub circuncisionis ceremoniam gratiam fuisse conferri solitam quoad omnes eius effectus satis a D. Thoma reprobatae sunt. Superfluum nihilominus recentiorum scita, quae D. Thomae aduersantur, perpendenda. Vbi tria primum omnium supponendum est, fuisse operum genera in veteri lege: nempe Moralium, iudicialium, & ceremonialium. Moralia enim fuerunt eadem ipsa, quae in lege evangelica: scilicet, decem praeccepta Decalogi. Iudicialia vero alia diversa, ut de vxoribus ducendis: videlicet, ut nemo vxorem nisi de sua tribu sibi copularet, ut Num. vlt. legitur, & quod frater illius qui absque liberis defunctus esset vxorem eius duceret. Quaequid lex extabat Deuter. 25. atque alia id generis ceremonialia. Sed erant numero quae plurima. Ut esset agni paschalis, oblationes, vnctiones, lotiones atque huiusmodi reliqua. Ugitur quantum ad moralia, nullum extat prorsus inter ipsos, & nos discrimen. Haud enim ratione operis gratiam conferebant, nisi per modum meriti, sicut apud nos, dum modo procederent ex fide, Christi formata alias essent quidem moraliter bona, non tamen grata apud Deum. Hoc enim est, quod Paul. prioribus octo capitibus ad Roma. & ad Gala. disertissime constituit, quod nullius opera legis valuerunt unquam nec valent sine fide Christi placere Deo. Et quia illam gratiam (ut arti. proximo dicebamus) in sua passione uniuersis meruit, dicitur nostra lex gratiae iuxta illud citatum Ioannis. Lex per Moysen data est, quae scilicet duntaxat iubeat, non autem iuuabat. Gratia vero, & illarum figurarum veritas per Iesum Christum facta est. Idem etiam prorsus de iudicialibus sentendum est. De ceremonialibus vero Scotus in 4. d. 1. q. 6. quem Durand. d. 1. q. 5. & fere omnes eius posterij sequuntur, distinguit. Ait enim solam circuncisionem gratiam virtute operis contulisse, veluti no-

ster confert baptismus. Reliquarum autem ceremonialium nullam tali viguisse virtute, sed omnino perinde ac reliqua opera quando fierent in gratia, illa per modum meriti augerent, & quando in peccato essent tantummodo opera moraliter bona. Et quantum ad reliquas ceremonias facile D. Thomas, & uniuersi in eandem sententiam consentiunt. Sed etiam de circuncisione est inter nos, & ipsam discrimen, quod ex ijs, quae d. 1. q. 3. ar. 1. disputauimus, ortu habet. Scotus enim, & Alexander, ac plerique alij quos ibidem citauimus, non agnoscunt sacramenta nouae legis esse gratiae causam, nisi tanquam signum, ut illic expositum, expugnatumque reliquimus. Quocirca neque vlla illis virtute tribuunt agendi, sed solum significandi, ut ar. 4. illic retulimus. Si autem sacramenta evangelica, hoc tantum haberent, nullatenus a circuncisione differere nam & illa etiam eatenus erat verum sacramentum, quatenus erat signum certissimum gratiae, quae illic conferebatur. Qui ergo tenuerit sacramentum conferre gratiam, non esse aliud, quam illam significare, fateri consequenter cogitur circuncisionem gratiam contulisse. Itaque quod Scotus, & Durand. & eorum consortes dicunt circuncisionem contulisse gratiam id non est, quia agnoscant fuisse vere causam, sicut D. Thom. & nos in tota illa q. 3. demonstrare de evangelicis contendebamus. Et quando nos negamus sacramentum illud gratiam contulisse, si re non negamus quod Scotus affirmat: nempe, fuisse signum, sed negamus id sufficere, ut censeatur fuisse causa conferens gratiam. Quapropter totum dissidium est de ratione conferendi gratiam, in quo consistat. Neque vero verbalis est tantum controuersia, sed vere realis. Ob idque nihil opus est hic noua disputatione, praeter illam, quam tota illa quaestione produximus ad probandum, quod nostra sacramenta vere sint causa instrumentalitatis passionis Christi, atque adeo conferendi gratiam, non autem antiqua. Apostolus namque absque villo discrimine omnia illa sacramenta, ut etiam circuncisionem comprehendat, appellat egea, & infirma elementa, quasi de se virtute operis nihil gratiae praestantia. Cui consonantissime concilium Florentinum

status lris
inter. 5. th.
Seco. &
alios.

Discrimen in
ter. 5. 22. &
alios.

Expositio
7. nli.

Tria genera
operis legis.

1. conclusio

2. conclusio

Moralia.

3. conclusio

Scotus.

loquitur decernens illius legis sacramē-
ta non contulisse gratiam, unde non mo-
do circūcisionē non excipit, verū & illā
notare videtur. Quā ideo Pau. Ro. 4. solū
modo appellat signaculū iustitiæ fidei.
Hoc est gratiæ iustificantis, quæ per solā
fidē cōferebatur, quam ideo iustitiam iā
ante circūcisionē, ut ibidē ait Aposto-
lus susceperat Abraham per fidem. Quo
circa ut legi idem Paulus nunquam attri-
buit iustificationem patrum, ita nec ulli
sacramento, sed soli fidei. Vnde ad Heb.
11. Sicuti Abel, Enoch, & Noe circūcisi-
onem præcedentes, per solam fidē, ait, fuis-
se obediētes Deo, ita & de Abraham, qui
circūcisionem recepit, fide, inquit, obe-
diuit in locū exire & fide Iacob moriēs
filios benedixit, & fide Ioseph, & fide
Moyses & fide denique oēs ait Deo pla-
cuisse. Conuenit ergo in præsentiarum
inter D. Thomam, & Scotum ac suos con-
fortes in prima conclusione. scilicet quod in
circūcisione conferebatur gratia. Differt
autē in secūda qd̄ illam gratiā circūcisio
non exhibebat, ut noster exhibet baptis-
mus, sed sola fides. Et hoc pactō diximus
distinctione præcedenti. q. 1. posse circū-
cisionem dici signum practicū, eō quod
per fidem sub eo velatam conferebatur
gratia. Alia verō quæ propterea, dice-
batur sacramenta, ut elus agni paschalis
quod gratiam per Christum conferendā
prænuñciabant, non poterant dici signa
practica.

Argumento
rū nō nota-
da.

Est autem mens argumentorum. S. Th.
notanda, ne lector decipiatur. Videtur
enim arguere ad probandum partem ne-
gatiuam, scilicet circūcisionem suā vir-
tute non contulisse gratiam, quasi partē
affirmatiuā ipse teneat, quod est falsum.
Igitur, cum ait, videtur quod circūcisio
non conferret gratiam, intendit arguere
contra primam suam conclusionē, quod
neq; illi conferebatur. Ait enim Paulus
ad Gala. 2. Si ex lege est iustitia, Christus
gratis mortuus est, id est, sine causa. Sed
circūcisio erat quedam obligatio legis
implēda, ut idē apostolus Gal. 3. refert, et
eo eadem ratione si ex circūcisione esset
iustitia, Christus gratis mortuus esset, qd̄
quidem consequēs est hereticum. Nam
ut ait idem Apostolus ad Ro. 8. quia im-
possibile erat legi iustificare, misit Deus

filium suū, &c. Sed vide quā sit brevis
responsio. Ait quippe quod argumentū
procederet, si aliter ex circūcisione esset
iustitia, quā per fidem passionis. Quasi
dicat. Non cōceditur, qd̄ ex circūcisione
quasi ex sua virtute esset iustitia sicut vir-
tute baptismi, hoc enim reprobatur apo-
stolus: sed ex circūcisione, id est, ex fide pas-
sionis per circūcisionē applicata, qd̄ qui
dē nihil necessitati passionis obstat.

Videntur autē plura sanctorū testimo-
nia à parte Scoti aduersus Diuum Tho-
mā depugnare. Ut est illud Aug. quod præ-
senti art. allegat D. Tho. & refertur de cō-
secra. d. 4. can. Ex quo. Extat autem lib. 2.
ad Valerium de nuptijs. ca. 11. Verba sunt
hæc. Ex quo instituta est circūcisio in po-
pulo Dei (quæ erat tunc signaculum ius-
titie fidei) ad significationem purgatio-
nis valebat paruulis originalis, veterisq;
peccati, sicut & baptismus ex illo vale-
re cepit ad innouationē hominis ex quo
institutus est. Haud enim legendū est, ad
sanctificationem, ut referri solet, sed ad si-
gnificationē, ut habet verus textus. Nā
in sanctificatione purgationis nō coherēt
verba. Respondetur ergo comparationē
non esse omnimodam. Baptismus siqui-
dem valet, ut instrumentum, circūcisio
verō ut signū, ut ipse se Aug. exponit di-
cens valere ad significationem, ut signū
iustitiæ fidei. Pariter D. Tho. q. 62. art. 6.
ad 3. glossauit simile Bedæ testimonium
in homilia circūcisionis, quod refert &
Hugo lib. 1. de sacramen. pa. 12. c. 2. & Ma-
gister Sent. in. 4. d. 1. Idem salutiferæ car-
tionis auxiliū circūcisio in lege contra
originalis peccati vulnus agebat, quod
baptismus agere reuelatæ tempore gra-
tiæ consuevit. Haud enim docet, circū-
cisionem virtutē habuisse efficiendi gra-
tiam, sed fuisse signum fidei necessarium
ad remissionem originalis, sicut nūc est
baptismus. Et pariter intelligitur illud
Gregorij, quod protinus ar. 2. hic adduci-
tur, videlicet, pro ijs, qui de Abraham stir-
pe prodierunt, mysterium circūcisionis
hoc egisse quod apud nos agit baptismus.
In summa, ut hoc discrimen perspectum
sit, differentia est, quod baptismus & sa-
cramenta euangelica sunt verè causæ in-
strumentales conferendæ gratiæ, ut cala-
mus scripturæ: circūcisio verō nō nisi
appli-

Aug.

pede
Eug.

Argumentum.

Damas.

Aug.

2. circūcisio.

applicatio causæ. Admotio enim ignis
ad stupā nō est causa inflammationis, sed
ignis ipse q̄ applicatur. Itaq; applicatio
nō est agēs, sed cōditio agentis, ut agat.
Secundū argumentū, quoniam latioris est
disputatiōis in calce subiicitur. Tertiū
verō sumitur ex historia Iosue. 5. per quā
cōstat populū Israel illis circūcisis, qui
illuc nascebatur, quadraginta annos per
desertum diuagatum fuisse. Si ergo circū-
cisio ad delendū peccatū necessaria erat,
consequens sit: ut totus ille populus in
sempiternū perierit. Respondet autē qua-
tuor. Primum, quod poterat ille populus
circa contemptum mandatum circūci-
sionis prætermittere, tum quod cum nu-
tu Dei mouerentur, nesciebant quando
essent castra mouenda, aut illis etiam cō-
tra hostes bellandum, quod sine pericu-
lo nuperrimē circūcisorum paruulorū
fieri nequibat. Tū etiā quod, ut ait lib. 4.
Damas. ca. 26. Cum in solitudine ab alijs
gentibus semoti tūc vincerent, nullo op̄
habebant distinctionis signo. Secundū
ait, quod cum Augustinus nihilominus
eisdem incircūcisos appelleret inobediē-
tes, ut patet in glossa illius loci, quæ ex-
tat lib. 6. quæst. 1. ver. testamen. cap. 6. ne-
cesse est verbū illud intelligi de illis qui
sic per contemptum fuerunt incircūcisi.
Tertiū ait fortasse illic nullum fuisse mor-
tuum incircūcistum, secundū illud Psal-
mi. Non erat in tribubus eorum infirmus,
sed soli illi cēsentur illi mortui iudicio
Dei, qui ex Aegypto egressi fuerant, quia
omnes erant circūcisi. At quia textus nō
ait solos illos in deserto periisse sed om-
nes inde egressos, præter quos forte alij
in deserto nati mortui ibidem sunt, addi-
tur quod si quis forsan eorum, qui in de-
serto nati sunt, mortē illic obiit, saluatus
est per fidem parentum signo legis natu-
ræ applicatam, sicut paruuli ante octauū
diem. At verō in ingressu terræ promissio-
nis omnes circūcidi iussi sunt petri-
nis cultis in figuram Christi, qui est per
metaphoram petra, cuius virtute vniver-
si cælestem patriā ingressuri sumus. Qua-
re illa illic vocatur secunda circūcisio
videlicet, solennis totius populi post il-
lam qua Abraham suam totam familiam
circūciderat. Itaq; prima fuit propter so-
lennem cōfessionem fidei Abraham, qua

fideles viam huius seculi percurramus, &
secunda propter significationem patriæ,
quam per eandem fidem ingrediemur.
Quartū argumentum petit differentiā
aliam inter circūcisionem & baptismū.
Arguitur enim. Introitus cælestis regni
non nisi per peccatum occluditur. Circū-
cisio verō ante Christi passionem nō pa-
tebat ad regnum aditus: nō ergo recipie-
bant remissionis gratiam. Respondetur,
quod in circūcisione auferebatur origi-
nale peccatum (nusquam ait per circūci-
sionem, sed in circūcisione) ex parte
personæ, quia persona manebat grata, ta-
men remanebat impedimentum intradi-
regni ex parte totius nature, quod fuit
sublatum per passionem Christi. Et ideo
neq; baptismus viuente Christo aperie-
bat regnum cælestē. Et vice versa in cir-
cūcisione, si in suo vigore post passio-
nem permansisset, idem aperiretur. Est
autē ratio hæc D. Th. non vsq; adeo per-
spicua, nam pariter in baptismo licet ori-
ginale peccatum personæ remittatur, ni-
hilominus natura manet infecta, ut bap-
tizatus eandem sic infectā traducat per
generationem in prolem. Quare non ap-
paret huiusmodi differentia satis solida.
Respondetur nō in hoc differentiam cō-
sistere, quā D. Th. constituit, sed in impe-
dimento ingrediendi regnum. Post bap-
tismum nāq; licet natura maneat infecta
quantum ad eius translationem in pro-
les, tamē persona adeo manet grata, ut
protinus baptizatus euolet in cælum si
de vita protinus decedat. eō quod Chri-
stus pretium redemptionis totius natu-
ræ humanæ in cruce persoluit, cælorum
que subinde valvas aperuit. Sed in lege
veteri quāq; persona Deo esset grata, ta-
men quia tota natura manebat in debi-
to, detinebatur in limbo, quasi in depo-
sito quousq; pro ea Christus pretium pē-
deret iuxta illud Paul. Rom. 3. Quem p-
posuit Deus propitiatorem per fidē in-
sanguine ipsius ad ostensionem iusti-
tiæ suæ propter remissionem præceden-
tiū delictorum (nempe ab orbe cōdito)
in sustentatione Dei, (qua scilicet illos in
limbo sustinebat) ad ostensionē iustitiæ
eius in hoc tēpore. Quasi tēpore passio-
nis, generalis fuerit toti nature redemptio
peracta quoad sufficientiā pro illis, qui
L 3 velle

4. arg. S. Th.

Contrariatio
nem. S. Th.

Rem. 3.

vellent baptismum suscipere. Quintū argumentum. S. Tho. est. Peccatum originale non dimittitur sine actuali, quia (vt ait Aug.) impium est à Deo dimidiā sperare veniam, sed nusquam legitur, quod per circumcisionem remitteretur alicui actuale delictum: ergo neque remittebatur originalis macula. Respondet D. Th. quod adultis remittebantur simul cum originali oīa actualia, vt modō per baptismū, non tamen omnis pœna, quoniā baptisimus, eo qd est instrumentū passio- nis iam exhibitæ, copiosiore gratiam insluit, quā circumcisio, non modō quā tū ad intētionem, vt theologi loquuntur, verū & extensiuē quātū ad remissionem pœnæ secundum illud ad Titum. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quē effudit in nos abūdē. Per baptismū enim renascimur spiritualiter, iuxta verbum Christi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō intrabit in regnū cœlorum. Renasci autem est in nouam vitā refurgere. Ethoc significatur cū dicitur. Nō intrabit in regnum cœlorum. Quasi per baptismum, valur cœlorum pandantur absq; trāsi per purgatorium. In circumcisione verō, cum non esset nisi signaculum fidei, non tam affluēt in fundebatur gratia. Vnde, quod ait Aug. hic citatus contra Iulianum, circumcisionem valuisse ad expurgationem originalis, si cut nunc valet baptismus: non dicit om- nimodam valoris æqualitatē, sed quod tunc remittebatur originale per fidē circuncisionem applicatā, vt nunc per baptismū. At verō sentētia hęc. S. Thomæ profectō ambiguitate non caret, scilicet quod adulti, quando circuncidebantur, consequebantur remissionem, non solū originalis, sed etiam actualium peccatorum. Videtur enim, id non solū sentire ratione meriti, sed etiam ratione fidei in star sacramenti, quatenus per circūcisio- nem applicabatur. Hoc enim petebat ar- gumentum. Nam aliās etiam si non circū- ciderentur per actum contritionis con- uerterentur in Deum, licet teneretur po- stea præcepto circuncisionis. Item senti- re videtur, imō ita credo, sentit, qd adulti præter gratiam merito respondētem reci- perent gradum illum virtute applicatæ

*Dubitatio
egregia.*

fidei per sacramentum, quem paruuli re- cipiebant. Attamen in contrarium mili- tat non infirmum argumentum. Sequere- tur enim, quod si quis cum fide, quæ tūc requirebatur Dei & Mesia non nisi at- tritus sic ad circūcisionem accederet, vt sacramētum vellet suscipere in remissio- nem peccatorum, reciperet gratiam, sicuti d. 6. dicturi sumus de accedēte ad bap- tismum. Probat, quia consequenter di- cendum, est illam fidem sic applicatā ius- tificare eum, qui nō opponeret obie- cti. Et reuera. S. Tho. non aliud discrimen cō- stituit inter baptismum & circuncisionē quam quod in circuncisione non tam co- piofa conferretur gratia, nec fieret remis- sio totius reatus pœnæ: ceterū actualia omnia remitterentur. Profecto arbitror hanc esse opinionem. S. Thomæ. Sed ar- guitur cōtra. Illi, qui attritus accedebat, per circuncisionem non augebatur fides neq; circūcisio gratiam cōferebat: neq; ipsa per se fides vim habet ad modum sa- cramēti remittēdi peccata: ergo si illa fi- des sola cū attritione nō sufficiebat ad ius- tificationē, fit vt neq; cum circuncisio- ne. Item paulō nos inferius dicturi sum⁹ quod in lege naturæ adulti neutiquam poterant obtinere remissionem, nisi per verā contritionē & conuersionē: quia fi- des non poterat aliter eis applicari, quā per proprium actum: ergo cum circūci- sio non cōferret gratiam: idem de Iudeis dicendū videtur. Respondetur ad pri- mū, qd licet fides per circuncisionē non augetur, nihilominus aliter applicaba- tur per illud sacramētū, atq; eā ob rē ex pacto Dei, qui illud instituerat, confere- batur gratia. Et est simile, si opinione Sco- ti & Durandi spectes dicentium, bap- tismum non conferre gratiam, nisi tanquā signū, ad cuius præsentia ex pacto Dei confertur. Quare nihil discriminis inter ipsum & circuncisionem ponunt. Simili- ter ergo nos dicimus, quod ad præsentia circuncisionis virtute fidei sic applicatæ Deus conferret gratiam. Nos enim circū- cisioni nihil, quod isti tribuūt auferim⁹. Ad aliud respondetur diuersam esse ra- tionem: quoniam in lege naturæ nullā erat peculiare sacramētum diuinitus in- stitutum applicandæ fidei. Sequitur in calce secundum argumētum, quod egre- gium

Opinio. S. Th.

Argumentum.

Responsio.

*Sermonem
summarum.*

giām tangit difficultatē de sacrificio ex- purgādi originalē culpā in lege naturæ. Quod est huiusmodi. Ante institutionē circuncisionis sola fides ad iustificatio- nem sufficiebat, secundū sententiā Gre- go. 4. lib. Moralium, quæ refertur de con- sec. d. 4. c. qd apud. Quod apud nos, inq; valet aqua baptismatis, hoc egit apud ve- teres p paruulis sola fides. Respondet D. Thomas, in hoc fuisse similitudinē legis naturæ & scriptæ, quod sicut ante circū- cisionem sola fides iustificabat tam par- uulos, quā adultos, ita & data circūci- sione. Sed erat differentia, quod ante cir- cūcisionem nullum requirebatur signū eiusdem fidei protestatiū. Et ratio erat, quia nondū homines fideles seorsum ab infidelibus ad cultum vnius Dei cœpe- rant adunari. A tempore tamen Abrahæ necessaria erat protestatio fidei per cir- cūcisionem. Probabile tamen est, in- quit, quod etiam in lege naturæ parētes fideles pro paruulis natis, & maxime in periculo existētibus aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberēt, qd erat quoddā signaculū fidei, sicuti adulti pro se etiam preces & sacrificia offerebant.

*Expositio ar-
ticipuli.*

Nota de fide

De qua fide

Hic ergo celebrem illam quæstionem examinemus, quam. d. 1. q. 2. ar. 3. hic pol- liciti sumus eunclare de sacrificio delē- di originalis, quod erat in lege naturæ. Et primum ait. S. Tho. solam fidem tunc ius- tificasse, sicuti in lege scripta. Vnde il- lud theologorum axioma ortum habuit quod tūc paruuli saluabantur in fide pa- rentum. Atqui fides illa erat, de qua ad Hebr. 11. Pau. ait. Accedentem, ad Deum oportet credere, quia est, & quia remune- rator est. Et nomine remuneratoris intel- ligit Christum, de quo legitur Actū. 4. Non est datum aliud nomē sub cœlo ho- minibus, in quo oporteat nos saluos fie- ri. Illud enim de tota mortalium vniuer- sitate à lapsu primi parentis vsq; ad finē mundi intelligendum est. Requisita fuit ergo in omni seculo naturæ corruptæ, vt loco citato cōstituim⁹, supernaturalis ali- qua mediatoris cognitio, licet cōfusa, vt D. Thom. 2. 2. q. 2. ar. 7. luculenter docuit. In præfentiā igitur solū duo sunt exploranda. Vnum scilicet, quomodo il- la fides erat applicanda tam paruulis, q

adultis. Vtrum actus fidei requiretur, an verō habitus sufficeret vel applican- tis, vel ecclesiæ, alterum verō, vtrum ne- cessarium esset sacrificium aliquod exte- rius, quod esset sicut sacramentum, quo illa fides applicaretur. Ad hoc utiq; ne nos opinionum turba conturbet, prima responsionis cōclusio sit hæc, de qua nul- latenus controuertitur. Nullus habitus fidei charitate formatus erat in applican- te necessarius. Imō etiā si in peccato mor- tali esset, sicuti modō qui baptismum cō- fert nihil nocebat paruulo. Assertio est D. Tho. in. 4. d. 1. q. 2. art. 6. quoniam fides tunc, virtute propria quodam modo ve- lut sacramentum absq; merito applican- tis iustificabat. At verō vtrum require- retur fides tunc formata ecclesiæ, cuius ministrum ille agebat, qui eam applica- bat ambigitur. Durand. quippe in. 4. d. 1. q. 8. id putat fuisse requisitum: quoniam arbitratus est, fidem tunc non sanctifica- re per modum sacramenti, quia, inquit, in lege naturæ nullum erat. Et ideo neces- se est, inquit, dicere, qd iustificabat per modum meriti & suffragij. Meritum au- tē sine charitate nullum est, & ideo eam vim illa applicatio habebat ex fide for- mata ecclesiæ. At profectō neq; illa cha- ritas tunc in tota ecclesia requirebatur, vt bene ait Palud. ead. d. q. 5. ar. 5. quoniā & nunc etiam si per impossibile nulla ef- set charitas in tota ecclesia, baptizans in- tendens facere, quod facit ecclesia, verū conferret sacramētum. Fallitur ergo Du- rand. in suo merito & suffragio: imō tūc applicata fides instar sacramenti, vt il- lic ait D. Tho. iustificabat. Secunda cō- clusio. Neq; requirebatur in applicante vllus habitus fidei formatus, neq; infor- mis. Nam sicut modō infidelis baptizās verū confert sacramentum, ita & tūc qui applicabat fidem. Par enim militat ratio Eandem probat illic D. Th. egregiē, quo- niam fides tunc erat medicina totius na- turæ, & ideo non iustificabat, qua ratio- ne erat actus personæ, sed ratione obie- cti, quæ scilicet, erat fides Christi. Ceterū addiderim cum Paludano contra Durā- dum, quod etiam si nullus habitus fidei esset in tota ecclesia, satis esset vt appli- cans intenderet facere, quod ecclesia fa- ceret, quando vera Dei cognitione pol- lebat

1. conclusio.

S. 7. ho.

Durandus.

Reprobatio.

2. conclusio.

Paludan.

lebat. Idem enim, ut supra diximus, nunc in baptizante sufficeret. Quod si rogetis Quid ergo erat dicere, in fide parentum si neque in illis requirebatur? Respondeatur axioma inde traxisse originem, quod parentum cura est proles suas religione instituere, & mortales non alia lege liberos imbuunt, quam ipsi profitentur. Nihilominus si infidelis in vera fide infantulum Deo offerret, quamvis nullis esset fidelibus parentibus ortus, valeret oblatio, siue suus ille filius esset, siue alienus. Ex his ergo colligitur tertia conclusio. Requirebatur, sufficiebatque in applicante aliquis actus fidei: nempe, cognitio aliqua, qua puerum illum Deo offerret, qui est omnium remunerator. Quae quidem actus nemo poterat per naturam consequi sed vel per reuelationem peculiariter illi factam, vel per aliorum suggestionem & doctrinam, quibus talis fuisset facta reuelatio. Atqui ex his consequitur, in omni republica bene instituta viguisse tunc etiam cognitionem aliquam originalis culpae, alias neque, vlla irradiare potuisset mediatoris fides. Quae quidem cognitio ut lib. 2. de natura & gratia. ca. 11. dicebamus, nequit esse naturalis, sed fuit per reuelationem suscepta, & per ora parentum in filios deriuata. Disperso vero per orbem humano genere, ubi lex naturae more & usu seruabatur, semper fiebat quibusdam proceribus aliqua reuelatio expressa Christi seruatoris, ut S. Tho. 2. 2. q. 2. ar. 7. exemplo Iob, Sibyllarumque, & aliorum monstrat, quibus a deo illa originalis lues innotescerebat, quam alij predicabant. Minoribus vero satis erat habere Christi fidem in diuina providentia implicitam, credendo. D. Th. Deum esse liberatorem hominum, ut illic subdit. Quare dum suas proles sub hac fide Deo dicabant, satis erat ad delendam originalem maculam: tamen si illam non expresse nouissent.

Præcipua. 1. Alterum vero dubium plusculum ambiguitatis offert: videlicet, utrum in lege naturae aliquod esset signum extrinsecus necessarium, per quod ad modum sacramenti applicaretur fides. Scotus namque in 4. dist. 1. q. 3. & explicarius. q. 7. parte sustinet affirmatiuam, cui eadem dist. subscribunt Durand. q. 8. & Palud. q. 5. Et intelligunt, si verba eorum expendantur, fuisse

se illud necessarium ex institutione diuina atque a deo proprie sacramentum, ut erat circumcisio. Ratio enim eorum est, quod nunquam Deus pro sua inmensa bonitate humanum genus destituit, quominus remedium illis preberet ad delendam originalem culpam. Illud autem debuit esse certum signum gratiae: certum autem esse non potuit, nisi esset a Deo institutum homo enim talem certitudinem habere non posset, nisi ei constaret signum illud a Deo fuisse acceptatum, qui solus remissor est condonatorque culpae. Hinc etiam colligunt debuisse esse sensibile, si eum fuit circumcisio & sunt nostra sacramenta. Nam homines viatores, nisi per huiusmodi sensibilia signa non possumus certiores fieri gratiae, quae nostros sensus laetetur. Secundo arguunt tam Scot. quam Durand. Adultus, qui usu rationis pollebat, poterat quidem per propriam fidem quamvis informem mereri sibi de congruo primam gratiam, qua ei remitteretur originale, iuxta illud Roma. 4. Credit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: at vero fides vnus non potest alteri prodesse, nisi per aliquem actum applicetur. Et quod actio illa debuerit esse sensibilis, probat Durandus secundum suam opinionem: quoniam prodesse alteri non poterat applicatio illa nisi per modum meriti aut suffragij. Quare debet inquit per illud actum applicari fides ecclesiae, quae semper est informata charitate: fides autem ecclesiae non potest applicari nisi per actum exteriorem, quia nihil ipsa de occultis iudicat. Quod si dicas non per modum meriti, sed instar, ut dictum est, sacramenti applicationem tunc temporis valuisse, tunc validius istorum opinio iroboratur. Illud enim, quod illam vim habet, ut illo posito infundatur gratia, non potest purus homo institui, sed solus Deus. Hac enim ratione d. 1. q. 5. monstrauimus solum Deum posse instituere sacramenta. Quod si illud Deus instituit, profecto apparet ut ad modum naturae humanae, quae sensibilis est, fuerit sensibile signum, ut in lege scripta & nostra usu venit. Enimvero dist. 1. q. 1. art. 4. monstrauimus ob id sacramenta esse debuisse sensibilia signa, quod nos nostra parte natura per sensus cognitionem de rebus

bus absconditis mendicamus, & Deus vniciq; secundum suum ingenium prouidit. Ad haec. Quicquid tunc remittebat originale: quia id instar sacramenti faciebat, idem esse decebat pro paruulis & adultis: pro adultis autem fatetur Gregorius valuisse virtutem sacrificij: ergo illa erat etiam pro paruulis necessaria. His tamen nihil obstatibus D. Thom. in praesentiarum partem edocet negatiua, dicens, quod ante institutionem circumcisionis non requirebatur aliquod sensibile signum protestationis fidei. Idemque explicatius in 4. dist. 1. q. 2. art. 6. quaestione 2. ubi recitat opinionem contrariam, quod requirebatur signum exterius, quia repulsa, ait probabilis alios dicere, quod sufficiebat sola fides sine vlllo exteriori signo. Hic autem non ait probabilis, sed assertissime illud affirmat. Et ratio potissima sua vtrouque est verbum Gregorij: scilicet, pro paruulis sola fides. Nam glossa Scoti quod sola fides intelligitur cum actu exteriori ipsam protestate, manifeste aduersatur textui: quoniam tunc non esset differentia secundum Grego. inter paruulos & adultos, cum tamen Grego. dicat, pro paruulis sola fides, pro maioribus autem virtus sacrificij. Quapropter Durand. cuius ingenium est libere loqui, ingenue fatetur Gregorium non posse in alium sensum glossari: & ideo ait opinionem suam fuisse, non requiri actum exteriorem, sed non oportet, inquit, eum teneri. At praeter autoritatem Gregorij, quae certe non debet ita temere repulsa pati, arguitur sic. Illa, quae expressa autoritate ecclesiae, vel scripturae non constant, maxime si supernaturalia sunt, non debent nisi ratione certa constitui: cum ergo in lege naturae nullibi legatur illiusmodi sacramenti institutio, recurrendum est ad eius necessitatem, quae certe nulla est: nam cum fides tantundem deberet paruulo apud Deum applicari, cui soli peccatorum culpas remittere competeat, fit ut per actum interiorem tam commodè applicaretur, quam per exteriorem: nam illa applicatio non erat nisi paruulo illum Deo offerre, quod actu mentis commodissime fieri poterat. Itaque quia circumcisio ob id instituta fuit, ut significaret Messianum descendurum ex femine Abraham, cui data

iussaque fuit, quae quidem necessitas antea non habebat locum. Ad haec Aug. saepe citatus. 19. lib. contra Faustum nullam aliam necessitatem huiusmodi signaculorum visibilibus allegat, nisi quod in nullum nomen religionis homines possunt coadunari, nisi aliquo signaculorum visibilibus consortio colligantur: tunc autem nulli mortalium erat coadunati in veram religionem Dei, sed erant per orbem dispersi: ergo nullum tunc exibat eiusmodi visibile signum diuinitus tanquam certum & singulare ad id necessarium institutum. Haec enim fuit alia causa institutionis circumcisionis, ut scilicet populus ille antequam legem susceperet per illud signaculum circumcisionis coadunaretur. Itaque, ut mentem S. Thomae vno verbo deprehendas, memento, in lege naturae nullum fuisse sacramentum necessarium, in singulari diuinitus institutum, ut distinctione prima quaestione secunda articulo. 3. latissime demonstrauimus: licet fuissent sacrificia, in vnaquaque natione diuersa, quibus per suos sacerdotes verum Deum colebant. Loquimur enim de illis hominibus, in quibus cognitio veri Dei vigeat. Contraria vero opinio tenet fuisse certum sacramentum diuinum applicandae fidei ad remissionem originalis culpae. Potissimum autem omnium, quae me aduersus illam opinionem mouent, argumens est, quod distincte illa tetigimus. Illud enim signum exterius aut erat ex institutione humana, aut diuina: non ex humana, ut autores contrariae opinionis plane consentunt: quia tunc non haberet illam certitudinem, quod illo posito conferretur gratia: imò essent apud diuersas nationes diuersissima, quod non congruit sacramentis, in quibus praeter meritum confertur gratia. Si autem esset institutum a Deo, ut ipsi contendunt, illud profecto deberet esse vnum in toto orbe, sicut in lege scripta fuit vnum in populo Israel, & apud nos vnus baptismus. Cum enim esset supernaturale, & ad applicandam fidem supernaturalem, nulla erat ratio, cur Deus aliud institueret in vna natione, atque aliud in alia. Quin vero si sacramentum erat diuinitus institutum, atque adeo ad salutem necessarium, ad eandem

dem opinionem cōsequitur, ut esset sub
artissimo praecepto vniuerso orbi pro-
positum: nam sacramentum ad salutem
necessariū semper habet annexum prae-
ceptū, ut de circuncisione patet, & no-
stro baptismo. Si autē detur fuisse vnum
sacramētum, idemq; sub praecepto con-
stitutū, fit ut non potuerit in vniuersum
euulgari nisi scripto: quod esse falsum
inde patet, q̄ tunc illa lex nō diceretur
naturā, sed scripta, sicut lex Moysi. Pre-
terea vel in aliqua ethnicorum historia
memoriae id proditū fuisset, vel saltem
Moyses, qui Dei numine omnia ab orbe
condito scripsit, illud enarrare non prae-
termisisset. Nam si apud aliquos vnum
illud sacramētū fuisset celebratum, id
maximē in illa patrū linea ab Adā vsq;
ad ipsum, quos ipse percensuit. Accedit
demū autoritas Hugonis li. r. de sacra. p.
ii. cap. 3. ubi ait sacrificia in lege naturae
nō fuisse necessitatis, sed pro voto quae-
nis natio sua instituebat. Et S. Tho. (ut
supra visum est.) q. 61. ar. 3. dicit, in lege
naturae nō fuisse homini praefixū, quib;
sacramētis vteretur. Ad haec tādē acce-
dit, q̄ interrogati illi neophiti ex Iudeis,
q̄ in Hispania morabatur, inō & illi ip-
si, q̄ in eadē caligine pseuerant, quos ego
Venetijs & Romae, & in Germania vidi,
vtrum aliquod signum ad modum sacra-
mēti legis naturae applicent suis foemel-
lis, ridentes respōdent, nunquā talem
ritum inter eos fuisse auditum, sed tan-
tū eas offerunt Deo nullo signo certo
seruato. Et tamen (ut modō dicebam) si
in aliqua natione signum illud debuisset
durare, erat in illa vnde Abraham ge-
n^o duxit. Imō verō si tale fuisset illucul-
que sacramētum, quando circūcisionem
Deus illi indixit, eum pariter admonuis-
set, ut in foemellis idem legis naturae sa-
cramētum perpetuō obseruaret. Quod
cum non admonuit, coniectura fit nullū
fuisse. Præterea solutiones argumento-
rum contrariae opinionis rem dilucidius
illustrant. Ad primum enim, cōceditur,
q̄ Deus nunquam humanum genus sine
remedio destituit: remediū autem fuit
in lege naturae non quidem sacramētum
vllum, sed sola fides mediatoris, iuxta
illud Actuum. 4. Non est datū aliud no-
men sub cœlo hominibus, in quo oportet

Eug.

Ad argumē-
ta contraria
opinionis.

teat nos saluos fieri: applicationem au-
tem illius, (quia non erat sacramētum)
non opus erat tunc à Deo institui sin-
gulariter & determinatē, ut in lege scri-
pta vel gratiae: sed satis erat, ut instin-
ctu naturali, instigante etiam fide ipsa,
ut dist. 1. quæstio. 2. art. 3. declarabamus,
vnus quilibet suas offerret proles Deo.
Quapropter necessarium opus erat eius
modi certitudinem ab aliquo signo ex-
teriori venari. Ad secundum responde-
tur, falsissimum esse adultum de cōgruo
poruisse sibi per fidem informem mereri
primam gratiam (ut libr. 2. de natura &
gratia capit. 4. pro meo captu me consili-
tuisse arbitror.) Tametsi ad rē modo pa-
rum referat. Imō sicut ille modō, qui est
in peccato mortali per auxilium specia-
le debet se disponere conuertendo se in
Deum, cui Deus gratiam sine merito in-
fundat, aliās (ut ait Paul.) gratia non ef-
fet gratia, ita & tunc adultus motu fidei
per auxilium speciale Dei, tum intelle-
ctu illustrante, tum voluntate alliciente
conuertebatur in Deum, iuxta illud. Ne-
mō potest venire ad me nisi pater, qui
misit me, traxerit eum. Quare dispositio
illa qua ratione in genere causae materia-
lis natura praecedit gratiam, nullius ha-
bet rationem meriti. Et illud ad Roma.
4. Credidit Abraham Deo, & reputatum
est illi ad iustitiam, peruerse profectō ad
meritū congrui allegatur: quando enim
illum actum credendi habuit Abraham
iam erat in gratia (ut illic libr. 3. capit. 1.
explicuimus) quare reputari illi ad iusti-
tiam, fuit reputari ad meritum de con-
digno: illud enim solum apud Deum di-
citur suo gradu iustitia. Ad rem autem
concedimus illo modo fidem nō potuis-
se paruulis prodesse, sed instar sacramen-
ti applicata. Enimvero cum originis la-
bes ex aliena parentis culpa contra-
hatur, misericordiam Dei concedet, ut
per eius fidem aliena actione applicatā
eam debeat. Attamē cum illa applicatio
tunc temporis non esset sacramentum,
nec opus erat, ut esset sensibilis. Ad al-
liud Durandi iam supra responsum est.
Negauimus enim illam applicationem
habuisse rationem meriti aut suffragij:
quare illa ratione non oportebat ap-
plicari fidem ecclesiae per actum exte-
riorem

Nullum est
meritum de
congruo re-
spectu primae

Ioan. 6.

Credidit
Abraham Deo

Neque in a-
dultis requi-
rebatur nisi
fides.

Acta.

Grego.

Optimū co-
rollarium.

rem, sed fidem Christi, quae dicitur eccle-
sia, per quencunq; actum, quo Deo par-
uulus offerretur. Ad aliud, iterum atq;
iterum negatur, quod applicatio illa
instar sacramenti tunc operaretur. Hic
enim latet anguis, qui autores istos vbi-
que mordet: sed fides ipsa illum habebat
effectum quomocunq; applicaretur,
etiam interiori mentis actu. Atqui eod-
em muerone iugulatur aliud argumen-
tum, q̄ sacramenta debuit semper Deus
nobis instituere sensibilia ad modū no-
strae naturae. Id enim nos libenter conce-
dimus, sed negamus illam applicationē
fuisse vllō pacto sacramentum, nec illa
quicquam operabatur, sed applicata fi-
des: sicuti admotio ignis ad stupam non
calfacit, sed ignis ipse admotus: ut supra
de circuncisione dicebamus: nisi quod il-
la erat sacramentum, ut puta signum cō-
ferendae salutis per Christum, & ideo erat
sensibilis. Ad aliud, cōceditur, quicquid
tūc remittebat paruulis originale, remi-
sisse & adultis: nempe, vnicam fidem, ut
expressē loco citato in. 4. dist. 1. quæst. 2.
art. 6. quæstione. 3. astruit S. Thom. Ait
quippe, q̄ sicut modō adultis, vbi nō est
copia aquae, sufficit actus fidei (scilicet
baptismus fluminis. Ita & tūc imō à for-
tiori, sola fides sufficiebat, nisi quod par-
uulis valebat applicata instar sacramen-
ti, adultis verō nō nisi per modum con-
uersionis in Deum, ut nuperrimē expli-
cabamus. Haud enim adultis poterat ap-
plicari fides per alienum actum. Et hoc
est irrefragabile argumētum, nullū tūc
fuisse sacramentum necessariū applican-
dū fidei pro paruulis, alioqui valuisset
etiam adultis ut circūcisio olim, & mo-
dō baptismus. Quod ergo addit Grego.
pro maioribus virtus sacrificij, nō id di-
xit, quasi sacrificium exterius illis neces-
sarium esset ad applicandam suam fidem,
sed q̄ postea habita opportunitate fides
ipsa instigabat, ut se aliquibus signis ex-
terioribus demonstraret, quae essent pro-
testationes eiusdem fidei. Illa autē signa
inquit, D. Thom. quando adhibebantur,
non erant efficacia remissionis culpe, id
enim sola fides perficiebat: quare neque
erant sacramenta. Ex quo fit cōsequēs
quod tūc nullatenus adultus potuit fie-
ri ex attrito contritus: quia illis tūc fi-

des non per modum sacramenti confer-
rebat gratiam, neque vllum erat, quod
talem effectum praearet, qualem nobis
baptismus. Quare contraria opinio te-
nēs aliquod tūc fuisse propriū sacramē-
tum subsequenter dicere habet, non ex-
egisse aliud in suscipiente adulto, quā
quod nō opponeret obiecem. Quod pro-
fectō falsissimum est, cum adulto nullū
posset applicari sacramentum, nec verō
fides per alienum actum.

Ex his ergo quae de circuncisione dicta
sunt, atque adeo de sacramentis antiquae
legis, colligere discrimen operae pretium
est inter leges illas & nostram. Nempe,
ut frequentia scripturae loca, & praecipue
Pauli dextrē intelligamus, quibus latissi-
ma intervalla inter legem veterem &
nouam constituuntur. Posset enim quis
piam arbitrari, vbi Paul. ad Roma. 3. &
Galat. 2. ait, hominem non iustificari ex
operibus legis, sed per fidem Iesu Chri-
sti, & vbi ait Ioānes. c. 1. Lex per Moysen
data est, gratia & veritas per Iesum Chri-
stum facta est, hoc discrimen inter legem
illam vetustam & nostram constitui, ne-
que verō aliud quā hoc sacramento-
rum, quod scilicet illa non conferret gra-
tiam, nostra verō illam efficeret, quod
reuera falsum est. Igitur ad rectum ho-
rum similitudinē; intellectum primū om-
nium animaduertenda est convenientia
inter omnes leges. Hoc enim à lapsu pri-
mi hominis commune semper fuit omni
legi & saeculo, ut non nisi per vnicam fi-
dem mediatoris, magis minusve implici-
tam vel explicitam, pateret vlli vnquā
mortalium salus, iuxta citata testimonia
Actuum. 4. & ad Hebr. 11. Non est aliud
nomen sub cœlo datum hominibus, &c.
& accedentem ad Deum oportet crede-
re, &c. Atqui hoc est, quod Paul. ad Ro-
ma. 3. vsque ad 8. & ad Galat. 2. vsque ad
5. caput. constituere contendit. Quare
cum ait, Arbitramur iustificari hominē
per fidem, & non ex operibus legis, non
intendit peculiare interstitium inter le-
gem veterem & nostram constituere, ut
nonnulli falso arbitrantur, dicentes de
operibus legis antiquae illic propriē ha-
beri sermonē: scilicet, de illis ceremonijs
obseruationibusq; legalibus. Imō ut Au-
gu. in lib. de spiritu & litera cap. 14. pla-
nē

Discrimina
latissima in
ter legem ve-
terem & no-
stram.

Notabilis cō-
uenientia om-
nium saeculo-
rum.

Aug. 11.

nè docet de omnibus moralibus operibus, & Decalogi præceptionibus id intelligitur. Cū enim populus ille de hoc sese iactaret, quod per opera legis, quam diuinitus susceperat, & virtute propria circūcisionis amicitiam Dei promerisset, contendit aduersus illos probare, quod nullius gētis opera, neque gentiliū neque illorum, neque verò ipsa circūcisio, nisi quatenus fide Christi erāt subnixa, digna erant gratiæ apud Deum, & vitæ æternæ. Idemq; de nostris pariter dixisset quibuscunque operibus, si per se consideretur, absque fide Christi & diuina ope. Itaque non constituebat differentiam inter legem & legem, sed inter operā cuiuscunque legis, siue naturalis siue scriptæ, quanuis diuinitus condita, siue humanæ, & fidem Christi: scilicet, quod sola fides per Dei auxilium tribuit quibuscunque operibus totius mundi, ut sint Deo grata, atque ad vitam æternam accepta. In summa errorem illum illic Paulus condemnat, qui postea Pelagium excæcauit dicentem, posse hominem viribus naturalibus proprijsq; meritis gratiam Dei promereri. Sed roges. Quid ergo discriminis inter legem veterem & nostram interest? Respondetur, non vñ, sed multa. Prima enim eademq; omnium fundamentum, excellentia legis nostræ est hæc, quam modo insinabamus: scilicet, quod illam virtutem & gratiam, quæ causa fuit, ut opera cuiuscunque mortalium post hominis lapsum Deo essent grata, nemo vnquam nisi solus Christus autor nouæ legis, operatus est, iuxta illud ad Hebræ. 9. vbi ait Paul. mortē Christi intercessisse in redemptionem earum præuocationum, quæ erant sub priori testamento: ut remissionem, inquit, accipiant, qui vocati sunt, æternæ hereditatis. Vnde quod ait Ioan. De plenitudine eius nos omnes accepimus, ad vniuersos mortales à præuocatione Adæ vsq; ad finem mundi refertur. Et hoc est, quod subdit. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vbi secūda adnotatur excellentia ex parte datoris vniū, & conditoris alterius legis. Enimvero, Moyses non cōdidit, sed dedit legē, quam Deus condiderat, quæ per se nō iustificabat. Gratia autem, per

Pelagius.

Excellentia prima legis nostræ super veterem.

Ioan. 1.

secunda excellentia.

quam illa iustificabat, per Iesum Christum nō solum data, sed facta est. Et pariter veritas: nempe, lex euangelica, quam non tantum ipse dedit, sed fecit, quæ idcirco dicitur veritas: quod illa Moysayca erat eius vmbra. Et hoc est, quod ait Paulus ad Galat. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est (id est, sine causa.) Et hæc est ratio quare illa dicitur scripta ad differentiam legis naturalis: nostra verò lex gratiæ. Videlicet, quod Christus eius lator, qui summa fuit gratia mundo collata, legē vtique condens, qua nos doceret quid agere deberemus, gratiā simul contulit, qua illam dignē apud Deū implere possemus. Et propterea ait Paul. ad Rom. 7. quod lex vetus iubēdo docebat cognitionem peccati: nostra verò iuuando iustificat. Atqui hinc colligitur tertia excellentia: videlicet, quod lex illa, scripta fertur in tabulis lapideis, nostra verò in cordibus, iuxta illud Hieremiæ cap. 31. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Lex enim euangelica nō fuit primò tradita in scripto, sed diuino ipso ore Christi viua viuificanteq; voce vsque ad audientium corda penetrante, vbi adiutricem gratiam, qua illam impleamus, instillat. Vnde 2. ad Corin. 3. Paul. Epistola, inquit, estis Christi ministrata à nobis, & scripta, nō atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Ex eadem prima excellentia, subsequitur & quarta quantum ad sacramenta: videlicet, quod in lege naturæ nullum fuit singulare institutione Dei determinatum, & præfixum, atque adeo nullum extitit propriū sacramentum illius applicandæ fidei. In lege autem scripta fuerunt quidem propriæ sacramenta: nempe, verè signa gratiæ per Christum promerendæ & efficiendæ: in hoc enim ratio propriæ sacramenti consistit. Nullum tamen gratiam contulit. Quare nullum fuit perfectum, sed omnia infirma (vt ait Paul.) & egena. Nam etsi circūcisio fuerit sacramentum necessarium ad applicandam iustificatricem fidem. Tamen de illa perinde atque de lege probat Apostolus Rom. 4. nemine iustificasse, sed tantū fuisse signaculū iustitiæ fidei. Lex verò euangelica nō solum

Tertia excellentia.

Quarta excellentia.

ad remissionem originalis, verum & ad alios gratuitos effectus sacramentis affluit, quæ tum propria, tum etiam perfecta sunt: vt pote quæ gratiæ non tantum signa sunt, verum & instrumentales causæ. Atque hæc etiam de causa lex gratiæ dicitur: nempe, quod tam multis abundant instrumentis, quibus illam suis cultoribus dispensat. Quinta hinc subsequitur excellentia, quod lex illa ianuam cœli non aperiebat, sed id solus autor nostræ euangelicæ præstitit. Vnde modus tunc loquendi de mortuis erat, quod in infernum descenderent, vt Iacob Gene. 37. Descendam, inquit, ad filium meū Iugens in infernum. Et Iob. 17. Infernus domus mea est. Nempe, quod quātonis essent gradu in amicitia Dei, ad limbum nihilominus descendeabant, vt illic aduentum Christi præstolarentur. In lege verò euangelica, bonam, inquit Paul. voluntatem habemus peregrinari à corpore & præfentes esse ad Dominū. Et ad Philipp. 1. Cupio dissolui, & esse cū Christo: quasi inter egressum huius vitæ & ingressum cœli nulla inter sit remora, nisi quam nostra fecit culpa. Vnde Christus ad latronem. Hodie mecum eris in paradiso. Sexta subinde additur excellentia, quod cultores illius legis non plenè & perfecte merebantur filiorum Dei nomen: nā quānnis essent regni heredes, non tamē in eius possessionem admitterebantur, atque adeo seruorum habebantur loco, iuxta verbum Pauli ad Galat. 4. Quāto tempore heres paruulus est, nihil differt à seruo, &c. Ita & nos cū essemus paruuli sub elementis mundi huius eramus seruientes. At vbi venit plenitudo temporis misit Deus filium suū, &c. vt adoptio nem filiorum reciperemus. Qua vtique ratione ait de Christo Ioan. cap. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, &c. Non quod nō omnes ab Adam vsque per eandem fidē gratiam recepissent, sed quod post Christū passum filij in paternam hereditatē fuerint admissi. Vnde Paul. Roma. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum (sicuti sub antiqua lege) in timore (scilicet seruitutis) sed accepistis spiritū adoptio nis, in quo clamamus abba pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui

Quinta excellentia.

Sexta excellentia.

nostro, quod sumus filij & heredes. Heredes quidem Dei, cohæredes autē Christi. Qui quidē eū antea nō fuisset incarnatus, nō erat antiquitas digna, vt mortales tunc eius dicerentur cohæredes.

Septima ergo excellentia, vt rem concludamus, euangelicæ legis est, quod eius gratia perfectū obtinuit, absolutumq; & completissimum nomen gratiæ, quod quidem gratiæ legis antiquæ in hac sublimitate non competebat. Nō dixerim antiquitus non viguisse inter patres propriam rationem gratiæ apud Deum: id enim sacræ paginæ aduersaretur. Fuerunt siquidem multi sancti patres sub illo testamento in amicitia Dei, tum viuentes tum etiam morientes. Propria enim ratio gratiæ in eo cōsistit, quod hominem acceptum faciat ad vitam æternam, siue illico post mortem, siue aliquo post tempore conferendā. In qua ambigere non licet, quin fuerit innocens Abel, cuius viuentis munera, morientisque patientia Deo placuerunt. Et de Abraham Genes. 15. legitur, quod credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiā. Qui igitur, vt habetur Iacobi. 2. amicus Dei appellatus est. Et de Moysē legitur Ecclesiastici. 45. quod fuit Deo dilectus, & de multis alijs id adstruit Paul. ad Hebræ. 11. Et de Ioanne Baptista egregium encomium contexit Christus, vbi inter natos mulierū maiorem neminem fuisse pronunciauit. Quinuerò in lege naturæ etiam Iob legitur fuisse iustus & rectus & timens Deum. Et de alijs compluribus id creditur. Sacratissimam autem virginem co hic inter patres illius legis nō connumeramus, quam tamen cœlestis paranympheus gratia plenam pronunciauit, quod eū nō esset ante Christi passionē mortem obitura: sit vt nec deberet ad limbum descendere, sed illico super choros angelorū euolare, quare ad gratiā noui testamēti pertinet. Illa ergo hic prætermissa, quod gratia illorum seculorū ad completum, absolutum perfectumq; gradum gratiæ non pertigerit, argumentum est, quod amici, illi quidē sunt, quibus ea omnia sunt communia, in quibus ius amicitie fundatur: ea verò in quibus amicitia inter Deum & homines fundamentū habet, sunt illa cœlestia sempiterna

Septima excellentia.

na vita: illa autem ante Christum passum nemini Deus concessit: ergo homines illorum temporum non erant in gratia Dei absoluta & consummata. Profecto si quis ob crimen aliquod laesa maiestatis suis esset mulctatus bonis, quauis postea veniam principis obtineret, quousque; illum in integrum honorem, & statum pristinum restitueret, non diceretur, in eius amicitiam perfectam reconciliatus, sed potius semper esse in debito, ac subinde in deposito seruari quousque; pretium illius patris sceleris alius pro illo persolueret. Hoc autem exemplo ait Paul. Roma. 3. Christum remissionem precedentium delictorum suo sanguine fecisse, eorum scilicet omnium hominum, qui illuc usque; fuerant in sustentatione Dei. Ergo quousque; Christus gratiam redemptionis, ex qua illi pederant, meruit fecitque; in cruce, non erant in perfecta gratia Dei. Accedit, quod si perfecte fuissent grati & amici, loco filiorum fuissent tractati: nam amicus Dei, filius subinde eius est, atque adeo in hereditatem paternam fuissent recepti. Inter homines namque; ob id filius, nisi mortuo patre, hereditatem non adit, quod temporale patrimonium utriusque; non sufficit: regnum autem infinitum Dei multis infinitis sufficeret, & nihilominus uti ait Paul. si cuti paruuli sub tutore continebantur patres illi ut serui, quousque; more humano (ut ad Heb. 9. Paul. ait) morte intercedente Christi hereditatem adirent. Quinuoero & in hoc etiam habebantur ut serui, quod secreta diuina non illis communicabantur, ut in lege noua. Quare Christus ad eorum differentiam ait euangelij cultoribus. Ioan. 15. Iam non dicam vos seruos, sed amicos: quia quaecumque; audiui a patre meo nota feci vobis. Secreta si quidem prudentissimus quisque; non seruis concedit, sed amicis pandit. Gratia ergo illius legis non ad iustum suum culmen ascenderat. Qua utique; ratione (quod rem maxime confirmat) nomen gratiae apud Deum in hac euangelica significatione vix vno aut altero loco in toto testamento veteri reperias, sed solum nomen iustificatricis fidei, qua Paul. ad Hebraeos. 11. (ut paulo ante dicebamus) omnes iustos tam in lege naturae, quam in scripta ait Deo obedientiam prestasse.

Iud. 15.

Secret. 4.

Gratia raro antiquitus nominata.

¶ Sic ergo cultores illius praeae legis contemplari licet, ac si ciues qui regis maiestatem laesissent, veniam ab illo deprecantes, nec repulsam omnino pateretur neque; verò omnimodam obtineret indulgentiam, sed expectare regium filium iuberetur, qui eorum veniam apud ipsum promereretur.

QVAESTIO. 2. DE baptismo Ioannis.

S. Thom. 3. part. quaest. 38.

ARTICVLVS. I.

Utrum fuerit conueniens baptismum Ioannis ante baptismum Christi diuinitus institui.

DE baptismo Ioannis D. Th. hic in summa in hoc sacramentorum tractatu nihil meminit, propter ea quod superius dist. 38. inter enarrandam vitam Christi de illo satis praedixerat, unde nos articulos quaestionis huius desumpsimus, eo quod exactius illic quam in 4. re definitur. At verò quoniam D. Thom. sepe numero solet maioris elucidationis gratia materias in minutissimos articulos dispertiri, nonnunquam in subsequenteribus eos, qui facillimi fuerint, in breuius compendium perstringemus. Igitur licet sex septemve ipse multiplicet, quatuor nobis, quibus illos comprehendamus satis erunt. Primo ergo de eius institutione quaeritur, an fuerit conueniens. Et arguitur a parte negatiua. Omnis sacramentalis ritus ad aliquam legem pertinet, ut patet in antiquis & nostris: Ioannes autem non fuit alienius legis institutor, nec in illo ulla incepit lex noua, sed, ut Luca. 1. habetur, fuit tantum propheta altissimi: prophetarum autem non fuit ritum, aliquem introducere nouum, sed ad legis positae obseruationem populum inducere: ergo nihil opus erat baptismo illo, eo potissime quod populus ille tanta baptismatum superfluitate redundabat, ut amplior multiplicatio nocua appareret. Legitur

Consequenter patrum quae legi.

gitur enim Marci. 7. quod Pharisei & Iudei non manducabant, nisi crebro manus lauerent, abundabantque; baptismatibus calicem, & vicecorum, &c. Secundo, quod non fuerit diuinitus institutus ex ipso proprio nomine constat, si enim a Deo fuisset institutus non diceretur baptismus Ioannis: propterea enim baptismus Christi non dicitur Pauli nec Apollos, ut. 1. Corinth. 1. ait Apostolus cum tamen Christus ipse Matth. 21. Ioannis ipsum appelleret, interrogans, a coelo an ex hominibus fuerit. Sed praeterea tertio id inde confirmatur quod nullum fuit vnquam diuinum sacramentum, quod non aliquibus miraculis esset confirmatum. Ob hoc enim Dominus (ut Exod. 4. legitur) Moyse si potestatem dedit signa faciendi. Et ad Hebraeos. 2. ait Paul. fidem nostram, dum principium accepit, coeternante Deo, signis & prodigijs fuisse confirmata. Item sacramenta diuinitus instituta, ut quaest. praecedenti dicebamus, praecipuo aliquo debet esse proposita: de baptista autem legitur Ioan. 10. quod signum fecit nullum: neque; verò de eius baptismo ullum extat in euangelio praecipuum: ergo nec fuit diuinitus institutus. Contra contrarium est locus ille Ioannis. 1. Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, &c. Ad hanc quaestionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Conueniens fuit, ut ritus ille baptizandi Ioannis baptismum Christi antecederet. Probatum rationibus quatuor. Prima est Aug. super Ioan. tract. 5. quia oportebat Christum ab illo baptizari, ut tactu suae mundissimae carnis vim regeneratiua conferret aquis, quae essent materia baptismi sui. Secundo, ut illic Christus innosceret populo, iuxta verbum ipsius Baptistae, ut manifestetur in Israel propterea veni ego in aqua baptizans. Confluentibus enim ad eum turbis eum annuntiabat esse Messiam, qui baptizaturus erat spiritu sancto & igne, atque adeo agnum, qui tolleret peccata mundi. Id quod ut super Ioan. cap. 1. ait Chryso. conmodius fiebat, quam si Ioanni per singulos vicos & domos discurrendum esset. Tertio ut suo baptismo assue faceret homines ad baptismum Christi. Vnde Gregor. in quadam homilia, ideo Ioannes, inquit, baptizauit, ut praecursio-

Prima conclusio.

Chryso.

Gregor.

nis suae ordinem seruans, qui nasciturum Dominum nascendo praecurserat, baptizando quoque; baptizaturum praecurseret. Quarto, ut ad poenitentiam homines inducens eos ad digne suscipiendum baptismum Christi praepararet. Vnde Beda super Ioan. an. cap. 1. Quantum, inquit, catecumenis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantum profuit baptismus Ioannis ante baptismum Christi. Secunda conclusio. Baptismus Ioannis partim fuit a Deo, partimque; ab ipso Ioanne. Nam si ritum baptizandi consideres, familiari spiritus sancti reuelatione ad id Ioannes fuit missus, ut verba citata monstrant. Qui misit me baptizare, &c. Si autem effectum, nihil in eo fuit, quod Ioannes ipse non posset prestare. Quoniam, ut illico dicturi sumus, gratiam non coterebat, sed tantum abluebat corpora. Tertia conclusio. Baptismus ille non fuit sacramentum. Contra-rium asserit D. Tho. in 4. dist. 2. quaest. 2. art. 1. Tamen 3. part. quaest. quam hic tractamus, art. 1. in solutione. 1. mutato proposito hanc conclusionem affirmat, dicens quod non erat per se sacramentum, sed quasi quoddam sacramentale disposnens ad baptismum Christi. De baptismo Ioannis Matth. 3. coplura scripta reliquimus. Fuit enim apprimè coeque; ut quemadmodum erat apud Malachiam praecantatum Deus Baptista mitteret, eum angelum ante faciem Christi, qui praepararet viam eius ante ipsum. Nam cum tunc temporis Iudeorum superbia populos eousque; excecasset, ut Messiam cum populo & throno temporali venturum expectarent, ipse tamen venturus esset sedens super asinum & pullum subiugalem, vix ullus populi eum agnosceret, sed omnes repudiarent, ut proceres fecerunt. Fuit ergo maxime operapretium, ut eius praecursor tam stupenda vitae sanctorum antecederet, ut idem ipse Messias posset existimari, ut postquam tanta nancisceretur autoritate suo ipsius testimonio populum ad Christum, ut ad verum Messiam remitteret. Atqui ut hanc autoritatem Christus illi conciliaret, tam egregio laudum encomio illum ad turbas commendando extulit. Ob idque; cum circumciso tam chara illis fuisset, tamque; eam, ut quae a Deo acceperat, aestimaret, durissimum erat, ut illam relinqueret baptizanti-

Beda.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Expositio articuli.

Conuenientia baptismi Ioannis.

*Adnotanda
differentia.*

Argument.

zantiq; Christo fabri filio, auscultarent. Et ideo oportuit, ut Ioannes de genere sacerdotum, quibus oportebat circumcissionis ceremoniam tueri, illo baptizandū ab illa diuerso populo demulceret, & ad baptismum Christi inclinaret. Hac ergo ratione tam prima, quam secunda conclusio probatur: nempe, & quod ritus ille fuit decens, & q̄ ideo fuit Deo inspirante institutus. Adnotanda est tamen differentia inter illum ritum & circumcissionē & nostra sacramenta. Nā circumcissionē Deus ipse instituit, iussitq; nostra sacramenta Christus. Ritum tamen illum Ioannes instituit, licet diuinitus affusus. Aliud est enim Deum ipsum per se aliquid instituisse, aliud vero hominē diuinitus afflatum. Nā sacramenta Deus instituit: sacramentalia verò, atque alias ceremonias ecclesia per appulsū spiritus sancti. Quare sacramenta dicuntur de iure diuino, sacramentalia verò & leges ecclesiæ de iure pontificio. Ob idq; nō est dicendum simpliciter baptismum Ioannis fuisse de iure diuino, sed cum moderamine (ut ait S. Th.) fuisse à solo Deo in quantum Deus in homine operatur. Sed arguis. Ergo isto modo ceremoniæ sacramentales, quas ecclesia instituit, possent dici de iure diuino. Negatur consequentia: quia ecclesia solū viuitur speciali inspiratione in genere & manutenetia quadam, ne in suis sanctionibus erret. Ioannes autem specialem & expressam reuelationem, ad modum prophete suscepit illius ritus: neque verò solam reuelationem & instinctum, ut id faceret, sicuti de Christo legitur, quod fuit ductus ab spiritu in desertū, sed ut credibilis est præceptum etiam audiuit diuinum vel mente vel certe voce, hoc enim sonat & admonet verbum. Qui misit me. Quam obrem D. Thom. bene ait in 4. distin. 2. quæst. 2. art. 1. quod Ioannes suum baptismum instituit præcepto diuino, unde institutio ipsius fuit à Deo per autoritatē, & à Ioanne per ministerium. Itaq; Ioannes non fuit nudus minister, ut ministri sacramentorum Christi, qui nihil faciūt nisi applicare sacramenta. Sed fuit institutor, præcepto tamen Dei. Quorum utrūq; simul docuit nos Christus Matth. 21. dicens. Baptismus Ioannis unde erat,

à cœlo, an ex hominibus? Quasi dixisset, Ioannis erat tanquam institutoris & ministri, cœlitus tamē præceptū acceperat. Igitur ad primum argumentum in capite factum respondetur, q̄ et si in Ioanne nulla lex cœperit, cuius ipse fuerit lator, cœpit tamen noua, cuius fuit disposito. Vnde Matth. 21. Prophete & lex vsque ad Ioannem: ab eius tamen diebus regnum cœlorum vim patitur. Quare ritus ille nullatenus ad antiquam legem pertinebat, sed ad euangelicam. Nō quidem tanquam sacramentum, hoc enim constituere legis lator referuabatur, sed tanquam dispositio & preparatio. Ac proinde ad id quod subditur, respondetur, Ioannem non tantum fuisse prophetam, sed plusquam prophetā. Vnde August. super Ioā. tract. 1. baptizare inquit nulli vnquam prophetarum aut iustorum concessum fuit, ut eius diceretur baptismus, sed soli Ioāni, qui sic fuit terminus antiquæ legis, ut initium esset nouæ, tanquam homines ab illius ceremonijs & ritibus auertens, ad huiusque obseruantiam subinde conuertens. Quapropter eius baptismus nō est ea trutina pendendus, quo illa Iudeorum inania baptismata, quæ præter corporis mundiciam nihil aliud egregium præstabant. Ad secundum respondetur, baptismū Ioannis ob id fuisse permissum ministri nomine appellari, quod sola corpora abluebat, nō animam secundum illud Matth. 3. Ego baptizo vos in aqua, ille baptizabit in spiritu sancto: quare nihil faciebat, quod homo non posset facere. Baptismus verò Christi intus mundat animam: quare non potest tribui ministro, ut Paulo, Cepha, aut Apollo, sed Christo, qui autor est gratiæ. Secunda ratio est, ut ait in 4. S. Th. quā hic declarauimus: nempe, q̄ Ioannes institutor fuit illius baptismi. Quinverò ipse solus eius promulgator solusq; minister, quantum ad vsum, quippe cui peculiariter fuit commissum ministeriū, ut nemo alius illo ritu baptizaret. Ad tertium respondetur, quod cum tota Ioannis doctrina & operatio ad Christum ordinaretur, qui & suam ipsius prædicationē & Ioannis, signorū multitudinem confirmauit, nō decuit eundē Baptista vllō clarere miraculo, ne homines in illum,

sicuti

*Nullum erat
præceptum.*

*Circa tertiā
conclusio.*

Hugo.

*Responsio ad
tertium.*

sicuti in Christum oculos conicerent, sed omnes ad solū Christum attentionem dirigerent. Vnde Ioānes querentibus quis esset, non miraculis, sed solo Esaiæ testimonio respondit, vox clamantis in deserto, &c. Tamen eximia vite sanctimonia p multis miraculis valeret ad suam autoritatē adstruendam. Mirabile enim erat, uti ait illic Chrysostomus, in humano corpore tantā poenitentia videri. Præcepto autē illius baptismi nō oportuit publico, quod in sacram scripturam postmodum referretur, eo quod nō erat nisi perexiguo tēpore duraturus, sed factus erat per intrinsecam reuelationem inditum fuisse Ioanni. Quod si arguas. Si Ioannes tenebatur baptizare, consequitur, ut & populus etiā baptizari obligaretur, atq; adeo necessarium erat præceptum publicum. Negatur populum peculiari præcepto diuino obligari tūc ad illum baptismum: quia nullum eiusmodi extat mandatum, neq; ille erat ad salutem necessarius, sed forsan iure naturæ conuincebatur, ut viro tanta morum doctrinæq; claritudine splendenti audientes essent.

Circa tertiā verò conclusionem hoc certum est, neminem illum ritum celsius perfectum sacramentum, uti sunt euangelica: quia, ut illico patebit, gratiam nō conferebat. Quod tamē esset propriū sacramentum, sicut illa veteris legis, est argumentum: quod ratio sacramenti in hoc consistit, ut sit signum gratiæ, ut erat circumcisio, & esus agni paschalis: baptismus autem ille perinde erat signum baptismi Christi, atque esus agni paschalis signū erat cœnæ dominici altaris. Secundo arguitur. Illic erat vera materia, & vera forma. Ait enim Magist. in 4. d. 2. Ioannē baptizasse in nomine venturi: nihil ergo deerat quominus verū esset sacramentū. Item Hugo, li. 2. de sacram. par. 6. ca. 6. appellat eum sacramentum, dicens, in baptismō Ioannis per intinctionem aquæ solū sacramentum dabatur. Igitur propter hoc verbum Hugonis omnes antiqui consenserunt, illum fuisse propriū sacramentum eo modo, ut ait Alexander quart. par. quæst. 9. membro secund. quo sacramentum dicitur sacra rei signū, eo quod fuit signum baptismi. Idemq; asse-

ruit Mag. in 4. d. 2. ac perinde ibidem S. Th. At verò multo doctius id negauit in summa. Ad rationē enim sacramenti nō sufficit, ut sit signū significans sacramentum nouæ legis. Nam illo modo etiam transitus maris rubri diceretur propriū sacramentum, quod tamen dist. 1. q. 1. art. 1. inter cætera nō nominauimus, sed debet significare, uti illic dixit. S. Thom. actio nem aliquam ipsius Christi sanctificantis, sicut esus agni paschalis significauit eius passionem qua nos sanctificauit, & pariter cœnā, quam ipse cum apostolis cœnauit, eos sui corporis communione sanctificans, quod baptismō Ioannis nō conueniebat. Item licet, ille ritus significaret baptismum Christi, non tamē fuit propriū ad id significandum institutus, sed ad preparandum homines ad ipsum recipiendum, sicut catechismi, & exorcismi. Quare Beda super Ioā. supra citatus. Beda. Quantum cateumenis, inquit, nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantū profuit baptismus Ioannis ante baptismū Christi, ubi baptismum Ioannis catechismis comparat, quorū similitudinem art. proximo explicabimus.

Id autem, quod de forma subiunctum De forma baptismi Ioan. est, multo minis mouet. Nam profecto ingenuē me fateor nō intelligere, cur doctores tam assertē dixerint, Ioannē baptizasse in nomine venturi. Tamen opinio fuerit Hieronymi & Ambrosij. Collegerunt enim illud ex illo. Actuum. 19. ubi Ephesij à Paulo rogati in quo essent baptizati, responderunt, in Ioannis baptismate, quibus Paulus, Ioannes, inquit, baptizauit baptismō poenitentiae populum, dicens, in eū, qui venturus esset post ipsum, ut crederent. Inde nanque Hiero. super Iohelē cap. 2. & in epistola de viro vnius vxoris, ait Ioannem baptizasse in nomine venturi. Idēq; Ambr. lib. de spiritu sancto. Ex quibus Hugo loco citato lib. 2. par. 6. cap. 6. & Magist. Senten. d. 2. & Alex. de Ales & S. Tho. non solum in 4. sed in 3. par. q. præfenti. art. 6. ad 5. argumentum eandem opinionem ebiberunt. At verò (ut Durand. in 4. distin. 2. q. 3. bene ait) profecto quicquid sit de conclusionē, tamen ex illo loco illa forma non colligitur. Quoniam ibi nō dicit Paul Ioannem vsum esse illa forma, sed quod inter

M baptizā

*Hiero. Ambrosij.
Hug.*

Duran.

baptizandum ut ait super Matth. Christi solto. homilia. 4. predicabat, ut crederet in eum, qui esset venturus. Nam & si iam in carne venisset, erat nihilominus venturus ad baptizandum in spiritu sancto, suamque laturus legem, quam nondum tulerat. Et ideo aiebat. Qui post me venturus est, ante me factus est. Id est, qui post meam predicationem & baptismum in aqua, predicaturus baptizaturusque est in spiritu, remissurusque adeo peccata. Et confirmatur, quod non vteretur illa forma. Eodem modo baptizavit Christum quo alios Christus, autem non est credibile baptizasse in nomine venturi, quando quidem eundem ipsum esse cognoscebat. Item circuncisionis, quae erat verum sacramentum, sub quo per fidem conferebatur gratia, nulla legitur certa forma, ergo multo minus necessaria erat in baptismo Ioannis. Profecto multo fuisset congruentius, ut ludri in sua circuncisione illa vteretur forma: quia tamen non vtebatur. Merito ergo illic Duran. & in eodem loco Scotus aiunt fortasse Ioannem nulla fuisse usum forma. Quod sane ratione deinde optima confirmatur. Fuit namque ritus ille medius inter sacramenta nostra & veterum materia siquidem conveniebat cum nostro baptismo: cum antiquis vero in hoc quod gratiam non conferebat. Et quia forma in hoc tantum adhibetur, ut exprimat effectum interiore animae, qui a ministro per Dei auctoritatem procedit, & illic nihil fiebat, quod purus homo non posset prestare, non opus erat dicere in nomine venturi. Ob id enim nos dicimus in nomine patris & filii, & c. ut trinitatem exprimamus, in cuius virtute confertur gratia. Quare si pariter Ioan. baptizaret in nomine venturi, denotaret, illic gratiam infundere quod proprium erat venturi beneficii. Neque, quod illic continuo subditur. His auditis baptizati sunt in nomine domini Iesu, illi opinioni suffragatur. Nam cum venturus, & dominus Iesus, idem esset, non bene verba cohererent, ut propterea quod erant baptizati in nomine venturi, baptizarentur in nomine Domini. Imo quia Ioannes in forma baptismi nomen Domini non nominaverat, illo sunt nomine baptizati. Fateor auctoritatem Hierony. & Ambro. quos tam multi sequuntur, gra-

uissimam esse: verum tamen eorum sunt ista in contrarium nihilominus vigentes.

ARTICVLVS. II.

Utrum in baptismo Ioannis gratia daretur.

In effectu illius baptismi quae ritus qualis fuerit. Apparet enim contulisse gratiam. Primo ex illo Mar. 1. fuit Ioan. in deserto baptizans, & predicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum, eiusmodi quippe remissio non fit nisi per gratiam. Secundum ex illo ibidem loco & Matth. 3. ubi habetur, eos qui a Ioanne baptizabantur, confiteri peccata sua: confessio namque peccatorum ad eorum indulgentiam: quae fit per gratiam, ordinatur. In contrarium est illud ibidem apud Matth. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam, & c. Ad quaestionem duabus breuissimis conclusionibus respondetur. Prima est negativa. Baptismus Ioannis gratiam non conferebat. Probatur, quoniam tota doctrina eius & operatio, preparatoria erat ad Christum, sicut inferioris ministri est preparare materiam ad formam, quam induitur est principalis artifex. Ut in extruptione aedium ministrorum non est nisi lapides quadrare, quibus secundum artem architecti construendum est edificium. Gratia autem conferenda erat hominibus per Christum, secundum illud Ioan. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Cauillari autem quis posset rationem hanc quae. S. Thomae est, dicens, tantum probare quod Ioannes non per propriam auctoritatem conferret gratiam, non autem, quod nec tamquam minister Dei eam conferret: quod quidem eius baptismus diuinitus erat institutus. At vero ratio bene intellecta, bona est. Non enim tantum huic nititur fundamento, quod Ioannes non erat nisi minister Christi, nam & eius ministri postea per sacramenta conferebant gratiam. Sed in hoc fundatur, quod non erat minister nisi tanquam preparans materiam, eo quod antecessit Christum, eiusque baptismi institutionem. Quare suus baptismus non erat ad gratiam conferendam institutus. Et est quidem ratio duntaxat conclusionis expositoria: nam conclusio non indiget

indiget ratione, quia probetur, quippe cum sit de fide loco citato Matth. 3. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam. Qui autem post me venturus est, fortior me est, & c. ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne. Quali dixisset, virtus quidem mea ad corpus tantum aqua materiali pertingit, sed virtus, quae fortior est, Christi spiritu & igni usque ad animam penetrabit. Unde Greg. in quadam homilia eundem locum exponens Ioannes, inquit, non spiritu, sed aqua baptizat, quia peccata solvere non valebat. Et Ioan. 2. ubi idem Baptista cum negasset se esse Messiam, interrogatur cur in aqua baptizaret, respondit. Ego baptizo in aqua, quasi dicat non in spiritu, & c. Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem, & super eum manentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Unde Augustin. in enchiridio, quod de consecra. d. 4. refertur. Non regenerabantur, inquit, vel renascebantur, qui baptizabantur baptismum Ioannis, sed preparabat viam Domino Christo, in quo solo renasci poterant, qui parabantur. Secunda conclusio. Effectus baptismi Ioannis erat preparare ad gratiam per Christum conferendam. Haec iam supra probata est, ubi diximus baptismum illum fuisse quodammodo sacramentale baptismi Christi. Quare citatus illic Beda comparat illum doctrinam catechumenorum. Nam sicut catechumeni ante baptismum prius & quantum ad intellectum per catechismum erudiuntur de fide, quam professuri sunt ac deinde quantum ad affectum peccatorum redarguntur, ad monenturque renunciare diabolo, ac demum peccatorum remissio illis promittitur. Sic & Ioannes ad monebat, ut in Christum crederet, & peccatorum populum redarguens remissionem illis per Christi baptismum pollicebatur: atque alluefaciebat populum illo laudando ritu ut parati ad baptismum Christi fieret. Et ideo sicut catechismi & exorcismi sunt dispositiones proximae & quodammodo intrinsecae baptismum. Sic baptismus Ioannis erat dispositio remotior, & quodammodo extrinseca.

ad primu argumentu.

dicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. At bifariam legi potest. Vno modo, quod baptizaret baptismum suo predicando eundem esse baptismum poenitentiae: non quod esset sacramentum poenitentiae, sed quod inducebat ad poenitentiam: eo quod qui illum susceperant profitebantur se poenitentiam acturos, ad quam baptismus ipse alliciebat, per hoc quod lotio illa corporalis munditiae animae significabat, quae fit per poenitentiam. Itaque, ut ait illic Hieron. gratia, quae per baptismum Christi danda erat quodammodo per paranympum initabatur. Secunda autem lectio esse potest, quod erat baptizans baptismate suo, predicans autem baptismum Christi, qui est baptismus poenitentiae in remissionem peccatorum. Predicabat enim dicens. Hic vos baptizabit in spiritu sancto. Secundus autem locus apud Matt. plusculum difficile ulatis habet, quomodo scilicet illi ad baptismum Ioannis conflueret, confitebatur peccata. S. enim Tho. in hac. quae interpretatur, nihil aliud ait, quam confessio illa peccatorum non fiebat ad eorum remissionem statim per baptismum Ioannis exhibendam, sed consequenda postea per poenitentiam & baptismum Christi, ad quem poenitentia preparabat. Concedit ergo aliquam illis fieri confessionem, quam vero facerent, non explicat. Et hic inferius. q. 68. ar. 6. ait quod accedentes ad baptismum Ioannis confitebantur peccata, ut secundum qualitatem, peccatorum eis poenitentia determinaretur. Vbi in superficie videtur sentire, quod esset illa confessio sacramentalis. Quod autem penitus id non sentiat, manifestum hic sit, ubi ait, quod in baptismo Ioannis nulla recipiebatur gratia. Quod si baptismus, sacramentum non erat, fit ut neque illa confessio. Atque eam ob rem. Caiet. in expositione illius loci super Matt. ait, quod non confitebatur voc aliter, sed per id ipsum quod abluebantur, confitebantur se esse peccatores. Itaque ablutio illa erat confessio. Interpretatio tamen illa non videtur consona textui, utpote cum tanquam duo illic connumerentur, baptizari, & confiteri peccata. Et est praeterea contraria Diuo Thomae dicenti, quod secundum qualitatem peccatorum imponebatur eis poenitentia

De confessione antiquae legis.

De confessione antiquae legis.

Caiet.

nitentia. Abulensis autem super eundem locum dicit, quod confitebatur vocaliter, non tamen exprimendo peccata sicut nos. Attamen præterquam quod etiam in hoc contradicit. S. Thomas, qui ait qualitates peccatorum illos tunc exprimeret, aduerfatur verbo confessionis. Nam confessio generalis, puta cum quis dicit. Ego sum peccator, non est proprie confessio peccatorum, hæc enim sonat expressiorem aliquam, ut index de illis iudicat. Thomas igitur V Valdensis tom. 2. de sacramentis cap. 136. monstrare nititur in lege veteri apud Iudeos, in more fuisse peccatorum confessionem expressam. Confitebantur scilicet, inquit, gravia peccata, potissimum tria, adulterium, homicidium, & blasphemiam, non tamen peccata cordis. Attamen nullum profectum eorum, quæ adfert, testimonium id planè conuincit. Nam maxime illud Levitic. 16. ubi legitur quod oblato hircocemissario sacerdos imponens ei manus orabat pro peccatis populi. Vnde colligit V Valdensis, iam tunc sacerdoti per confessionem clanculum fuisse narrata. At reuera consequentia nulla est: nam illa confessio non erat nisi generalis, sicut sacerdos modo in ecclesia orat pro peccatis populi. De hac ergo re verum certissimum est, quod in lege antiqua non fuit confessio sacramentalis, in qua confiteretur gratia. Sola enim circumcisio erat eiusmodi gratiæ signum ad delendum originale. Aliud autem sacramentum ad remissionem actualium, error esset concedere fuisse in illa lege. Et ratio est, quia sacerdotes illi clanes spirituales non habebant, quibus dictum à Deo esset. Quorum remiseritis peccata remissa erunt. Quare nihil in illis sacramentis spirituale reconditum latitabat præter cultum religionis, & corporis ablationes in figuram spiritualium, quæ in lege Christi erant futura: iuxta illud Paul. ad Heb. 9. Sanguis hircorum & taurorum & cinis vitæ aspersus (hec erant ceremoniæ expiandi piacula) inquit, natos sanctificat ad emundationem carnis, hoc est, ad tollendas irregularitates, quæ ex peccatis contrahebant. Obligare autem Hebræos illos ad detegenda sua occultissima crimina sacerdoti minori premio quam nobis propositum est, ut.

per eundem sacerdotem vice Dei fungentis omnia remitterentur, durissima esset lex. Alterum, quod hic subiicimus, est, quod forsitan illi genti moris erat confiteri sacerdotibus in templo peccata publica, ut sacerdos pro delinquente oraret, & fortasse clanculum etiam aliqua confitebantur non ut gratiam tanquam per sacramentum susceperent, sed ut aliqua salutaria monita & consilia à sacerdote audirent, & illis forsitan castigatorias aliquas penitentias imponerent, ut ait D. Th. Nam erat tunc quam plurimæ oblationes animalium legales pro expiatione diuersorum peccatorum constitutæ. Atque eiusmodi confessiones fuisse tunc consuetas, exprimit verbis Mat. non tenuiter confirmatur. Cum enim ait euangelista eos, qui baptizabantur à Ioanne confiteri peccata sua non solum hoc dicit propterea quod Ioannes penitentiam prædicabat præparatoriam baptismi Christi, sed quod forsitan mos ille solènis erat illis quoties ad aliquam rem sacram accederet. Eadem autem confessio multum ex verbis Luc. 3. innotescit. Ait enim quod homines diuersæ sortis & status diuersa documenta à Ioanne tunc suscepiebant. Diuites enim quærebant quid facerent. Et respondebat, quod qui haberet duas tunicas daret vnâ non habenti. Publicanos verò idem quærentes comonebat, ut nihil aliud reciperent quam constitutum eis esset. Sed & militibus imperabat, ne quempiam concuteret, neque caluniam faceret. Et hoc est quod ait euangelista, Ioannem prædicasse fructus penitentiae. Et D. Tho. eis penitentias fuisse determinatas.

ARTICVLVS. III.

Verum conueniens fuerit ut Christus inter alios baptismo Ioannis fuerit baptizatus.

QVAESTIONIS titulus dno implicat, vñ an fuerit condecens Christum baptizari. Alterum, an fuerit congruens ut non ille solus, sed alij præterea eodem baptismate intingerentur. Duabus ergo conclusionibus respondetur. Prima. Conueniens fuit Christum baptizari baptismio Ioannis. Nam suo

suo ipsius non solum superfluum fuisset verum & valde indecens. Fit enim ille in remissionem peccatorum, quorum nullum ipse contraxit. Et posset quidem statim conclusio generalibus rationibus demonstrari. Qui enim pro nobis factus est homo, nec designatus est usque ad mortem crucis obediens esse, semper voluit in officiis religionis, cum vnâ quælibet de plebe se exhibere, nisi quod egregio id faciebat. Quare & circumcidi se permisit, & offerri in templo. Atque adeo cum populus tunc religionis gratia ad baptismum Ioannis conuolaret, profectò quando nulla alia interuenisset ratio, simul cum alijs concurreret. Sed deinde par erat, ut ritum illud, qui suo diuino impulsu erat institutus, suo ipse opere approbaret. Præterea etiam oportebat, ut honorem illum Ioanni ad augendam eius auctoritatem deferret. Quæ quidem auctoritas, ut paulò antè dicebamus, ad perhibendum testimonium de ipso erat eidem Ioanni necessaria. At præter has tres congruentias, quarta eademque inter particulares potissima sumitur ratione sui baptismi, quæ iam supra explicata est, scilicet, ut vim regeneratiuam (quod ait Beda) conferret aquis, in qua materia suum confestim institueret baptismum: nempe, ut verus ipse baptismus alteri extemplo succederet: qui fuerat ei præparatio vnde Ambro. super Luc. cap. 2. Baptizatus, inquit est Dominus non mundari volens, sed mundare aquas, ut abluta per carnem Christi: qui peccatum non cognouit, baptismatis vim haberet ad abluenda peccata. Quinta congruentia sumitur ratione assumptæ humanitatis, quæ licet non in illo, in nobis tamè peccatum est. Et enim sicut Chrys. in imperfecto hom. 4. ait. Quauis ipse non esset peccator, tamen naturam suscepit genere suo peccatricem, in similitudinem carnis peccati propterea & si pro se baptismate non indigebat, tamen in alijs carnalis natura eo opus habebat. Vnde Greg. Nazian. baptizatus est Christus ut totum veteranum Adam immergat aqua. Sexta fuit ratio, ut non frustra captaret obedientiam. Vt enim ait Aug. in sermone de Epiphania. Facere id voluit prius, quod faciendum omnibus imperauit. Et hoc est, quod ipse dicit. Sic decet nos implere omnem iustitiam, iux-

ta verbum Ambrosii. eodè loco super Lucam. Hæc est iustitia, ut quod alterum facere velis, prior ipse incipias, ut tuo alios horteris exemplo. Hanc autem decentiam nisi aliam septimam esse velis, egregiè dissertit Aug. super Ioan. tract. 4. Voluit namque nobis exemplum obedientiæ relinquere, quam suo baptismi singulari obligatione debemus. Est enim eius baptismus tantæ necessitatis, ut ubi eius opportunitas datur, nulla sanctitas sine illo sufficiat. Voluit ergo quauis innocentissimus baptismus illo, qui figuram præ se ferebat penitentiae, subiici, ut omnem excusationem baptismi sui cuiusque præcinderet. Cōtingere enim posset, quod quis ante baptismum, ut Cornelius & Paulus singulari morum probitate polleret, & fide etiam apud Deum, tuncque idcirco diceret nullo indigere baptismate, quod nullum in se agnosceret peccatum. Admonitos ergo voluit Christus vniuersos baptizari se volens, nullum prætextum innocentiae homines ab eius baptismate excusare. Secunda conclusio. Alios etiam decuit ante & post Christum eodem Ioannis baptismate baptizari. Primò patet ex historia euangelica, quæ cum sancto flamine gubernetur, non potuit non esse decentissima. Legitur enim Matth. 3. quod postquam alij baptizarentur à Ioanne, tunc venit Iesus, ut baptizaretur. Et Ioannis. 3. refertur quod baptizatus Iesus morabatur in Iudæa, & ibi baptizabat & tunc Ioannes baptizabat in Aenon iuxta Salim. Plures huius conclusionis congruentiæ præcedentibus articulis positæ sunt, scilicet: ut Iudæi per doctrinam Ioannis & penitentiam & assuetudinem ad baptismum Christi suscipiendum præpararentur. Sed aliam illie super Ioannem affert Aug. videlicet, quod si solus Christus illo baptismate fuisset lotus, facile existimari posset, fuisse præstantius baptismate eiusdem Christi: ut pote quod nemo præter ipsum fuisset dignus illum recipere. Quod autem illico baptizato Christo non debuit Ioannes à baptizando cessare, consilium fuit primò ne plebs existimaret illum zelo id vel ira facere, eo quod videret Christum per suos discipulos baptizare, & ne ipsi discipuli Ioannis acriori inuidia vrerentur, sed Ioannes eos eru-

diret ac deliniter, mittēs eos ad Christū. Præterea, quia illud baptismum confinium non debuit fieri in puncto, sed suauiter: ut aliquantulo tēpore ambo cōcurrerent, quousq; Christus satis esset populo manifestus. Atq; adeo sicut in morte Christi incipiente euangelica lege synagoga non fuit derepente sopita, sed decessit eius ceremonias tantisper seruari, ut cum honore sepeliretur, sic & de baptismo Ioannis censendum.

Argumenta in contrarium soluntur.

¶ Sunt autem contra has cōclusiones tenuissima argumenta. Contra priorē quidem, quia debuit Christus honori suo cōfulere: suscipiēs autem cum reliquo vulgo baptismum illud poenitentiae, quod homines confitentes peccata recipiebant, videbatur sese peccatorem profiteri, cū tamen esset innocentissimus agnus, qui ad tollendū venerat peccata mundi. Nā si circumcidi se permisit, id fecit ut legis vinculum, licet illo non esset obligatus, impleteret, ne si violator illius esset repudiaretur à populo. Baptismi autem Ioannis nulla erat obligatio. Imò si exemplū à rerum natura ducamus, sicut primum coelorum mouens, immobile est, sic illū, qui fons erat, baptismi baptizari nō debuit. ¶ Respondetur autem, quod ut dictū est, nō fuit baptizatus ut aquis ablueretur, sed ut illas ablueret. Et licet in aliquam veniret sinistram suspensionem, nō tamē ob id ea debuit prætermittē, quæ per ipsum fieri cōueniebat. Omnes enim eiusmodi suspensiones post resurrectionē erant diluendæ. Vnde sicut debuit circumcidi, ut vetustā legē impleteret: sic & baptizari, ut nouā suam ritē & rectē inchoaret. Postremum autem argumenti verbū hoc tantū cōcludit, quod cum fons fuerit & caput baptismi euangelici, qui sit in spiritu sancto, non debuerit illo baptizari. ¶ Contra secundam verō conclusionem arguitur. Baptisma Ioannis, ut Aug. ait super Ioan. tract. 4. & 5. in hoc institutum fuit, ut Christus baptizaretur: ergo ille solus debuit baptizari, saltem post ipsum nemo: nam ut ipse fatebatur Baptista, ut Christ⁹ manifestaretur in Israel, venit in aqua baptizans: manifestatus autem fuit: dum fuit baptizatus, & illic eius caput baptism⁹: ergo illic debuit baptismum Ioannis cessare. Imò id videtur

Argumenta contra 2. cōclusionem.

¶ Argumenta in contrarium soluntur. Baptisma Ioannis, ut Aug. ait super Ioan. tract. 4. & 5. in hoc institutum fuit, ut Christus baptizaretur: ergo ille solus debuit baptizari, saltem post ipsum nemo: nam ut ipse fatebatur Baptista, ut Christ⁹ manifestaretur in Israel, venit in aqua baptizans: manifestatus autem fuit: dum fuit baptizatus, & illic eius caput baptism⁹: ergo illic debuit baptismum Ioannis cessare. Imò id videtur

loco citato. Aug. asserere dicēs. Baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis baptismum. ¶ Præterea, si ob id conueniebat, alios illud recipere baptismum ut ad Christi sacramentum præpararentur, quotquot erāt baptismum euangelicum susceperunt debebant illud antea recipere, & tamē nulli aut ex gentilibus, aut ex pueris legitur illud suscepisse. ¶ Ad primū iam responsum est quod licet ut Christus illo ritu baptizaretur, vna fuerit eius institutionis causa, non tamen sola. Et quauis dum baptizatus, est fuit manifestus: non tamen satis quousq; ipse per suos discipulos baptizasset. Quare, quod ait Aug. Baptizauit Christus, & cessauit Ioannis baptismum: non intelligitur eodem temporis momēto, sed paulo post cū Ioānes Herodis iussu captus esset. Vnde Chrysostomus, eodem loco super Ioan. Existimo, inquit: propter hoc permissam esse mortem Ioānis, ut eo sublato de medio Christus maximē prædicare inciperet, ut omnis affectio ad Christum transiret, & non ultra his, quæ de utroque erāt, sententijs scinderetur. Ad postremū deniq; respondetur, quod ob eandem allegatam causam, scilicet quod ille baptism⁹ erat præparatio sacramenti Christi, pueri, qui ante vsum rationis nec erudiri poterant, neque ad rem aliquam affici, non debebant illum suscipere. Neq; verō gentes Iudeorum ritu erant ad viam salutis præparandæ, sed soli Christo, qui ut legitur Genes. 49. erat expectatio gentium, munus illud reservabatur. Eo vel maximē, qd cū Christus ipse inhibuerit apostolis ante resurrectionem in viam gentium declinare, multo minus congruebat, ut eisdē ethnici eos Ioānes ad suū baptismū admitteret.

ARTICVLVS. IIII

Virum baptizati baptismō Ioannis deberent postea baptismō Christi baptizari.

QVAESTIO hæc satis per conclusionem articuli secundi decisa erat. Nam si baptismum Ioannis gratiam non conferebat, sacramentū Christi nō excusabat, quin esset post recipiendum, sed propter quorūdam erro-

reorū

rorem denuo mouetur. Inter respondendum ergo refellatur primò erronea illa opinio duabus rationibus. Et tandē vnica cōclusionē affirmatiua respondetur. *Opinio Mag.* Opinio illa prima fuit Magist. Sentent. in. 4. d. 2. vbi illos, qui à Ioanne baptizati erant, sic distinguit. Illi enim, inquit, qui nescientes spiritū sanctū esse, in illo baptismate spem suam posuerunt, baptizari postea tenebantur baptismate Christi. Et de illis intelligitur loc⁹ ille Actū 19. vbi baptizati à Ioanne, denuo baptizati leguntur in nomine Domini Iesu. Illi vero, qui spem non posuerunt in baptismō Ioannis, & patrem & filium & spiritū sanctum credebant: non fuerunt postea baptizati, neque verò indigebant, sed impositione manuum apostolorum spiritum sanctum receperunt. ¶ Hæc autem secunda pars huius assertionis erronea est, & (ut inquit, D. Tho.) irrationabilis, in qua ideo non tenetur Magist. Imò generaliter ponitur cōclusio. Quotquot baptizati essent ab Ioanne erāt postea baptismō Christi baptizandi. Patet primò autoritate Aug. tract. 1. super Ioā. vbi ait. Qui baptizati sunt baptismate Ioannis, oportebat, ut baptizarentur baptismate Christi. Et probatur ratione duplici. Primā quia baptismum Ioannis, ut dictum est, neque conferebat gratiam, neq; characterem imprimebat, sed erat solum in aqua, ut ipse ait Mat. 3. ergo quantumvis quispiam spem suam in illo non collocaret, sed fidem haberet certam Christi, in quem suam iactaret spem, nō posset per solam illam fidem & spē vllō modo characterem Christi recipere, imò verò fortē nec gratiam, nisi adiūcto proposito recipiendi baptismum Christi, quē tunc Ioānes predicabat baptizaturum in spiritu sancto. Sicuti modo quis potest per baptismum flaminis illā recipere. Dixerim fortē, quia si quis inuincibiliter ignorasset statuendū à Christo post resurrectionē baptismū sub præcepto, posset per modū meriti subiciēdo se Ioannis prædicationi, gratiam consequi, quandoquidē baptismi obligatio nō cepit currere nisi post resurrectionem. Secundo, quando aliquid in sacramento omittitur, quod est de eius necessitate, non satis est suppleri, quē defuerunt, sed oportet totaliter innouari,

Opinio Mag.

Reprobatur opinio Mag.

Cōclusio.

ut si quis baptizatur in vino cum debica forma, non satis est ut postea tingatur aqua sine forma, sed totum debet integrari: substantia autem baptismi Christi nō tantum in hoc cōsistit, quod fiat in aqua sed potissimum in spiritu sancto, iuxta verbum Christi Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Baptismus verò Ioannis non fiebat in spiritu sancto, sed, ut ipse ait Mat. 3. solum in aqua: ergo postea non satis erat supplementū illud spirit⁹ sancti per manus impositionem adhibere, sed totum erat innouandum, ut scilicet homo tingeretur aqua in nomine patris & filij & spirit⁹ sancti. Aut sicuti illie Actuum. 19. legitur, in nomine domini Iesu. ¶ Res est satis clara, sed si aliqua sunt emergentia dubia argumentis examinantur.

¶ Arguitur ergo primò. Ioannes nō fuit Apostolis interior, quippe de quo ait Christus Ioan. 12. Inter natos mulierū nō surrexit maior: qui autem ab apostolis, imò ab alijs discipulis baptizabatur, nō rebaptizabatur, sed ut de baptizatis à Philippo legitur Actuum. 8. per impositiones manuum apostolorū recipiebant spiritum sanctum: ergo idem de baptizatis à Ioanne sentiendum est. Ad hoc autem, quod Magist. Sententiarum mouere potuit, responder Aug. super Ioā. tract. 5. & refertur de consecra. dist. 4. can. Aliud. & 1. q. 7. can. Dedit Iudas, dicens, post Ioanem baptizatum esse, quia non dabat baptismum Christi, sed suum, post Iudā verò minime, quia dabat baptismū Christi. Nā baptismus talis est qualis est ille, in cuius potestate datur, nō qualis ille, cuius ministerio datur. Et idē erat de baptizatis à Philippo, idēq; esset de baptizatis à quouis infideli. Manuū verò illa impositio, quæ apostolis super baptizatis fiebat, nō denotabat nō recepisse gratiā in baptismō, sed erat cōfirmatio, quæ, ideo quādo nō erāt alij episcopi, ab alijs fieri nō poterat quā ab apostolis: si ent modò nō datur nisi per eorū successores episcopos. Illo verò tēpore descēdebat spiritus sanctus visibiliter super apostolos. ¶ Secundū argumentū est. Multi ex apostolis baptizati sūt baptismō Ioānis, quia multi fuerant eius discipuli, &

1. argumētū.

Aug.

2. argumētū.

Distinctio. 3. de baptis-
tismi definitione &
eius partibus.

IS ergo præiactis ad baptismum sacramentorum primū descendamus. Est enim baptismus,

vt ex Christi verbo Ioan. 3. colligitur, sacramentum regenerationis ex spiritu sancto. Et vt Apostolus ad Ephesi. 5. insinuat, lauacrum seu ablutio aquæ in verbo vite ab originali culpa. Quod doctores explicatiū aiunt. Baptismus est ablutio corporis, exterius facta sub præscripta verborum forma. Vnde Aug. tract. 15. super Ioan. Tolle, inquit, aquam, non est baptismus: tolle verbum, non est baptismus.

Et tract. 80. verbo baptisma confectur. Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbū ad elementum, & fit sacramentum

Christus autem seruator noster hoc sacramentū illic instituit, vbi vim ei tribuit sanctificandi: nempe vbi baptismate Ioannis intinctus vim regeneratiuam (vt ait Be da) contulit aquis. Vnde Aug. in sermone Epiphaniæ. Ex quo Christus, inquit, in aqua mergitur, ex eo omnium peccata abluuit aqua. Eius autem necessitatem vniuersis mortalibus postq̄ resurrexit indixit: vt apostolos in orbē dimit tens ait. Docete omnes gētes, &c.

Ma

3. argumētū.

Postremū argumētū.

tamen non leguntur baptizati postmodū baptismo Christi: ergo baptisma Ioā. non opus erat baptismo Christi. Ad hoc etiā idē Aug. respondet epist. ad Seleuc. dicens. Intelligimus discipulos Christi fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis sicut nonnulli arbitrantur, siue (quod magis credibile est) baptismo Christi. Hoc autem d. 5. art. 2. pressius dilucidabimus, coniectantes fuisse baptizatos Christo in mortali carne viuentē. Quinuerō & Ioā nes ipse, vt ibidem simul cum Chrysosto mo & Hierony. adnotabimus fuit etiam eodem Christi sacramento intinctus. Tertio arguit ex allegato loco. Actū 19. argumēto Magistri. Sent. legitur nāq; ibidem, quod Ephesi interrogati an spiritum sanctum acceperant credentes, responderunt, neq; si spiritus sanctus est, audiuius. Et rursus requisiti in quo essent baptizati, dixerunt in Ioannis baptisma te. Et illico sequitur. Baptizati sunt iterum in nomine Domini Iesu. Tota ergo causa, quare oportuit eos denuo baptizari, fuit, quia non receperant spiritum sanctum, iuxta verbum Hierony. super Iohelem. c. 2. & in epistola de viro vnius vxoris dicētis. Qui spiritum sanctum nesciebant cum baptismum à Ioanne receperunt, iterum baptizati sunt baptismo Christi. Et idem ait Ambro. in lib. de spiritu sancto. Quorum testimonio hallucinatus Magist. dixit, non omnes baptizatos à Ioanne oportuisse à Christo baptizari, sed eos duntaxat, qui spiritum sanctum non acceperant, quia spem in Ioanne collocauerant. Respondetur autem qd Hieron. & Ambro. non faciunt illam diuisionē, sed intelligunt quod omnes baptizati à Ioanne denuo baptizati sunt, quia virtute illius baptismi eo quod non esset baptismus Christi, non receperant spiritum sanctum. Postremū argumētū posset adhiberi, qd si baptizabat in nomine Domini Iesu: quia idē erat. Nos autē iam supra nostrā opinionē declarauim⁹, quod fortē credibilius est, illa forma nō fuisse vsū: cuius vnū argumētū hoc ipsum fecimus. At verō D. Th. & alij cōtra riu opinantes respondēt, in hoc, qd dicebat, vterū, insinuasle nō baptizare baptismō Christi, qd nōdū fuerat institutus.

Cap. iij. **M**ateria ergo necessaria baptismi est aqua simplex: nēpe, q̄ legitima aque speciē seruet: admonēte Christo, nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Hinc quippe elementū, vt quo viuentia pcreatur regenerādis mortalium aī aptū erat, præterq̄ qd adeo vbi que peruiū est, & cōmune, vt exuberantissima eius copia necessitati baptismi maximē congruat.

Cap. iij. **F**orma autē verborū illa est, quā Christū docuisse iussisseq; modō dicebamus. Ego te baptizo in nomine patris & filij & spirit⁹ sancti. Vbi cōfessio expressa fit trinitatis cuius fidē baptismate pfitemur. In huius. n. testimoniū in baptismate christi tres oēs trinitatis psonæ cōparuerūt: videlicet, pater in voce, filius in carne, & spirit⁹ sanct⁹ in effigie colūbe. Vnde Zacharias papa. c. in synodo. de cōse. d. 4. Perfect⁹ inquit, christianus nemo est nisi in noīe patris et filij & spiritus sancti fuerit baptizat⁹. Nā si quis vnā de trinitate psonam in baptismō nō nominaret, illud baptisma verū esse nō posset. Tamen apostoli, vt in actis apost. crebrō legit, flamine sancto aspirati, vt nomē Christi celebraret, in tēp⁹ vsi sunt forma baptizādi in noīe Christi, quē vsū iā pridē ecclesia dimisit.

Cap. v. **F**orma verō actionis solēnissima est immersio, qua Christi sepultura cōmemorat, iuxta verbū Apostoli ad Rom. 6. Quicūq; baptiza-

ti sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Cōsepulti enim sumus cū illo per baptismū in mortē. Vnde Chryso. sup Ioan. cap. 3. Sicut in quodā sepulchro in aqua submergētibus nobis capita vetus homo sepelit⁹, & submersus deorsū occultat⁹, deinde nouus rursus a scēdit. Quinuerō olim in honore sanctæ trinitatis, vsus trinæ merfionis fuit celeberrimus, vt inter canones apostolorū can. Siquis presbyter, extat. Hæc autē forma nō est de necessitate, quinuerō trinæ merfionis vsus quā rarissimus est. Caterum quauis vnica merfio, vbi commodē fieri potest obseruanda sit, tamen iustis de causis nonnunquam licitē prætermittitur.

Cap. vj. **A**tqui cū autore ad Ephe. 4. A- postolo sicut vnica fides, ita & vnica sit baptisma, haud quā illud iterari licet: nā qd vnū est geminari nō debet: vnde qui contrarium sentiūt heretici sunt, & sacris canonib⁹ aduersi. de cōse. d. 4. c. Rebaptizare, quinimō & Apostolorum symbolo, vbi vnicum confitemur baptismum in remissionē peccatorū

Cap. vij. **V**eruntamen licet vnicū sit baptismi sacramentum, tria tamē hoc nomine denotantur propterea qd & baptismus tam sanguinis quā flaminis sacramenti baptismi vicem supplēt. Nam & martyriū Apocalyp. 7. illis designatur lotio nis verbis. Hi sunt qui venerūt ex magna

Chryso. super Ioan. cap. 3.

Cap. vj. Paul. ad Ephe. 4.

De cōse. dist. 4. can. Rebaptizare.

Apoca. 7.

magna tribulatione & lauerūt stolas suas, & dealbauerūt eas in sanguine agni. Et baptismū flammis insinuauit Esaias cap. 4. dicens. Si abluerit Dominus sordes filiarū Sio, & sanguinē Hierusalē lauerit in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Horū autē baptismatū excellentissimū est sanguinis, iuxta verbum Domini Ioan. 15. Maiorē hac dilectionē nemo habet, quā ut animā suā ponat quis pro amicis suis.

DISTINCTIONIS tertiæ Quæstio vnica. De baptismi substantia & partibus.

S. Thom. 3. part. quæst. 66.

ARTICVLVS. I.

Verum baptismus sit ipsa ablutio.

MATERIA baptismi, qui primum sacramentum est, atq; adeo eorum initium & caput, quatuor distinctionibus, vt in textu propositum est, absoluetur.

Prima est de essentialibus partibus baptismi: quæ vnica quæstione, per duodecim articulos distributa elucidabitur. Proponitur ergo primus articulus de definitione baptismi. Nam licet interrogatio nō fiat, nisi de eius genere, sit ne ablutio, an ipsa aqua, totam tamen definitionem perscrutatur. At quoniam in baptismo tria est cōsiderare: videlicet, id quod est sacramentū tātū, & id quod est res & sacramentum, ac denique id quod est res tantum, tribus conclusionibus, respondetur. Id enim, quod est sacramentum tantum, est signum sensibile exterioris interioris effectus: in hoc enim con-

in Quart. Senten.

sistit propria ratio sacramenti. De hoc igitur asseritur prima conclusio. Baptismus est ablutio corporis exterior, facta sub forma præscripta verborū. Quæ quidem definitio à Magist. Senten. d. 3. constituitur. Fuit enim inter Hugonē & ipsum nōnulla, saltem verbalis, differētia. Definuit in quā prius Hugo sacramentū in genere. li. 1. de sacra. p. 9. ca. 2. vt. d. 1. q. 1. visum est, qd esset corporale vel materiale elementū, &c. Et postmodū lib. 2. p. 6. c. 2. subsequēter dixit, qd baptismus est aqua diluendis criminibus sanctificata. Vnde quidā collegerūt, sacramentū esse actionē, sed materiā ipsam. s. aquā. Ex actius autē Magister dixit esse abluionē, seu actionē seu passionem. Quod patet primo ex illo Eccles. 34. Qui baptizatur à mortuo, & iterū tēgit mortuū, quid proficit lauatio eius? vbi baptismus dicitur lauatio. Secundo id confirmatur ratione. Cum sacramēta nouæ legis sanctificationē operentur, ibi perficitur ratio sacramenti, vbi perficitur sanctificatio: in aqua autē nō perficitur sanctificatio, tamen in aqua virtus instrumentalis in sit, non permanens, sed fluēs in hominē, qui sanctificationē recipit, vt. d. 1. q. 3. explicatū est: sed sanctificatio perficitur in vsu & applicatione ipsius aquæ, quæ est lotio: per quā virtus aquæ effluit in hominē: ergo sacramentum baptismi est lotio. Secūda conclusio. Res & sacramentū est character: est enim res per externā abluionē significata, est tamen signum, vt. d. 1. q. 4. expositū est, internæ gratiæ. Tertia conclusio. Gratia ipsa iustificas, seu iustificatio, quæ per ipsam fit, est res tantū, significatur enim & nō significatur. At quoniam variæ definitiones tā ab antiquis patribus, q̄ à neotericeis scholasticis baptismō adscribūtur, notandū est, tē quālibet ex omnibus eius partibus, causis, & effectib⁹ posse, aut definiti, aut quodāmodo circūscribi. Vnde Damas. li. 4. c. 26. propter argumentū primū, quod hic asserit D. Th. videlicet qd baptism⁹ debet manere in baptizato: ablutio autē nō manet, definiuit ipsū ab effectu, dicēs, qd est regeneratio & sigillū & custodia & illuminatio: quæ vtq; oīa pmanent in baptizato. Atq; hac ratione Altisiodorens. li. 4. tract. 3. cap. 2. dixit baptismum nō esse solam

Distinct. 3. Quæst. vnica. Artic. 1.

solam abluionem, sed aggregatum ex ipsa & caractere manente in anima. At verò cum character sit effect⁹ baptismi, nequit eius esse pars. Respondetur ergo ad hęc, quod baptismus quantum ad id, quod est propriè sacramentum tantum, non est res permanens, sed actio trāsiens. Dicitur enim quisq; baptizatus, quia ablutus in forma ecclesiæ: permanent autem illi effectus, quos exprimit Damas. Quare illæ prædicationes, baptismus est regeneratio, & sigillū, &c. non sunt idem pte, sed causales, id est, baptismus est sacramentum, per quod fit regeneratio & sigillatio, &c. Ac si dicas. Ignis est calfactio. Permanent inquam duo eius effectus: scilicet, character indelibiliter, iustificatio verò amissibiliter. Character namque est sigillum, vt dist. 1. q. 4. expositum est, quo discernuntur christiani ab extraneis. Ac subinde est animæ custodia. Nā suapte natura ipsam custodit, nisi per suam libertatem homo illā amittat. Gratia autem iustificas, seu ipsa iustificatio ob id dicitur regeneratio, qd est inchoatio spiritualis vitæ. At verò quoniam, vt dist. 1. præcedenti circa circūcisionem dicebamus, baptismus & sacramentum est, & actio quædam vel passio, utroque modo aptissimè definitur adiciendo loco differentie id, quod proprius eius effectus est. Vnde definitiones duas, quās in textu posuimus exactè puto esse constructas: scilicet, Baptismus est sacramentū regenerationis ex aqua & spiritu sancto, & est ablutio aquæ in verbo vitæ ab originali culpa. Quarum prior ex Christi verbis: posterior verò ex Paulo colligitur. Vbi autē ait D. Th. Baptism⁹ est ablutio corporis exterior sub certo verbo rum forma. Verbo illo, exterior, significatur id, quod est tantum sacramentum: nam res sacramēti est ablutio animæ interior, iuxta illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Nascimur enim ex Adam, vt ad Ephes. 2. ait Paul. naturā filij iræ, & per baptismum renascimur in Christo filij misericordiæ: secundum illud Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs, qui credūt in nomine eius. Qui nō ex sanguinibus neq; ex voluntate carnis (scilicet, vt ex Adam) sed ex Deo nati sunt. Perpēde

quo nos honore dignetur Deo plenus euangelista. Non enim satis duxit vocatōe nos filios adoptionis, vt crebro Paulus, sed (quod Christus est per naturam) ex Deo nos per gratiam appellauit natos. Dicitur etiam baptismus illuminatio, eò quod illuminatio fit per intellectualem fidem, cuius baptismus sacramentum est, & protestatio. Vnde ad Hebræ. 10. Apostol⁹, Rememoramini, inquit, priusinos dies (scilicet dum baptizati estis) in quibus illuminati magnum certamē sustinuistis passionū. Alijs etiam nominibus nuncupat hoc sacramentū Chrysostomus in illa oratione ad baptizatos quæ incipit. Quam dulcis (vt est ipsa dulcissima.) Dicitur enim expurgatio: nā per baptismū, vt ait Paul. expurgamus vetus fermentum, vt simus noua conspersio. Appellatur & sepultura & plātatio, & crux Christi: nam omnia hæc insinuat idem Apostolus Roma. 6. dicēs, quod complantati, & consepulti sumus Christo per baptismū, & quod illic vetus homo noster crucifixus est, vt destruat corpus peccati. Arguitur autē contrariationem, qua baptismus dicitur esse illuminatio: nepe, quia baptismus est protestatio fidei. Vniuersa sacramenta, vt. d. 1. q. 1. constituimus, sunt quædā protestationes fidei. Diximus enim esse religionis ceremonias, quibus fidē colimus: cōfidentes sub huiusmodi signis beneficia nos gratiæ suscipere: ergo omnia essent illuminationes. Respondetur, cetera sacramēta, generaliter dici protestationes fidei. Quia mēbratim per singula profiteamur peculiaria gratiæ munera suscipere. Vt per eucharistiam, spiritualem pastum: & per poenitentiam sanitatem ab actualiū peccatorū morbis. Ceterum baptismus peculiari sua natura & per antonomasiā est, diciturq; sacramentum fidei, vt epistola. 23. ad Bonifacium ait Augustinus. Et refertur de consecratione dist. 4. ean. Nichil est: quia per ipsum confitemur profiteamurq; totam fidem, illam suscipientes familiāq; nos Christianæ mancipantes obligantesq; nos adeo ipsos ad obseruāciam totius christianæ legis. Et ideo est regeneratio & introitus ad fidem. Quocirca vbi ait S. Th. quod est protestatio fidei, intelligit nouā totius fidei professionem

tionem & susceptionem ac subinde illuminationem. Eramus enim, inquit, Paulus, aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Per alia verò sacramenta eadem fidem per partes colimus, quam in baptismo totam suscepim⁹. ¶ Potest itē baptismus per causam finalem circūscribi, quæadmodum Dionysius c. 2. eccles. Hierar. ipsum definiuit dicēs esse quoddam principium sanctissimorum mada-torum sacræ actionis, ad eorum suscepi-tuam opportunitatem formans nostros animales habitus. Est siquidem finis baptis-mi p̄ximus adaptare nos ad reliqua suscipienda sacramenta, ut potē quæ nō nisi baptizato exhiberi valent. Finis ve-rō vltimus eius est vita æterna: & ideo subdit, ad supercaelestis quietis anagogē (hoc est, ad excellam cōtemplationē) no-strum iter faciens. Quod autem subiun-git. Sacra & diuinissimæ nostræ regene-rationis traditio, effectus est proximus, ut dictum est, baptismalis gratiæ. ¶ Po-terit præterea definiri per causam mate-rialem. Sed duplex est eius materia: scilicet, remota, ut aqua, qua fit ablutio, & p̄xima, quæ est ipsa ablutio, quippe cui proximē adiungitur verborū forma: ego te baptizo. Hugo igitur definiuit p̄ ma-teriam remotam, dicens: baptismus est aqua diluendis criminibus per verbum Dei sanctificata. Quapropter, ut in solu-tione secundi ait D. Tho. aut auscultan-dus nō est, aut est certē glossandus in sen-su causali, hoc est, Baptismus est ablutio quæ fit per aquam. Nam quod non sit a-quæ, sed ablutio, nomē ipsum in primis palam clamat. Est enim baptismus græcē verbale nomen, idem significans, quod ablutio, seu tinctio. Et deinde ratio quā modo tetigimus. Substātia enim baptis-mi est illa, quæ explicatur per formā: for-ma autem est: ego te baptizo: hoc est e-go te abluo: ablutio ergo est baptismus, qui est res successiua: aqua verò est res permanens. ¶ Ad hæc sacramētum, ut di-stinctio. 2. questione prima explicuimus significat, nō simpliciter gratiā, sed eius actionem: scilicet, iustificationem homi-nis, quæ est ablutio animæ illa autem nō per aquam, sed per externā ablu-tionem significatur: quæ fit per aquā, sicut iusti-ficatio, per gratiā. Ablutio ergo est sacra-

mentum baptismi. Et confirmatur præ-terea autoritate apostoli ad Ephesios. 5. Mundans eam lauacro aquæ. Vnde Augustinus tracta. 15. super Ioannē pla-nē infert nihil aliud esse baptismum, quā lauacrum: & tracta. 80. colligit, q̄ baptis-mus est tinctio in aqua verbo vitæ san-ctificata. Quare illud quod subdit: acce-dit verbum ad elemētum, & fit sacramē-tū, non sic intelligitur, ut ipsum elemen-tum aquæ fiat sacramētum, sed ut Magi-ster dist. 3. ait, ipsa ablutio facta in elemē-to fit sacramētum. Seu potius ut hic in solutione ad. 3. explicatius ait. S. Tho. in ipso homine per vsum aquæ fit sacra-mētū. ¶ Ex quo fit, ut scite ait Ricardus in. 4. dist. 3. & Scot. d. 6. q. 2. quod & si actio & passio secundum philosophū. 3. physicorū idem sint motus, diuersas con-notantes relationes, ut motus ad calorem est actio, quatenus procedit ab igne, & passio, quatenus in ligno recipitur, ta-men baptismus potius est ablutio, qua-ten⁹ passio recepta in homine, qui ablu-tur: quandoquidem in ipso recipitur sa-cramētum. Sunt enim sacramenta, cere-monie illæ quibus iustificamur, atque adeo actiones quatenus in nobis recipiū-tur. Vnde si quis simul eadē aquæ asper-sione plures baptizaret, tot multiplican-ter baptismata, quot essent homines illa recipientes. ¶ Ceterū quāuis hæc ve-ra sint, maiori etiā opus habent elu-cidatione. Arguitur ergo primò contra rationem. D. Th. nempe, q̄ quia sacramē-tum nouæ legis operatur iustificationē, actio ipsa exterior est sacramētū. Circū-cisio non cōferebat gratiā, & nihilomin⁹ non cultus, sed ipsa preputij incisio erat sacramētū: ergo illa nō est adæquata ra-tio. Respondetur, q̄ licet hoc D. Tho. ad maiore explicationem afferat, satis tamē est ad rationem sacramenti, quod sit si-gnum iustificationis: & ideo, quia non per cultellū, sed per illam expoliationē pelliculæ significabatur purgatio origi-nis culpæ, actio illa erat sacramētum, si-cuti modo ablutio. ¶ Secundò arguitur, sacramētum altaris post cōsecrationē & ante sumptionē dum latet in pixide est sacramētū: tamen non est actio. Res-pondetur, nō intelligi conclusionem sic vniuersaliter, quod omne sacramētum

consistat in actione. Est enim sacramen-tum id quod cōtinet sacrum: interest au-tem, ut infra, d. 8. q. 1. videbimus, inter eu-charistiam & reliqua sacramenta, quod reliqua nō habent in se virtutem vllam sanctificandi, nec significandi, nisi in ipso-rum vtu: & ideo actiones ipsæ, seu passio-nes recipientium sunt sacramenta: scili-cet, ablutio, vñctio, &c. Species verò con-secratæ significant virtutem, quam con-tinent: nempe, corpus & sanguinem, quæ sunt sanctificandi virtus: ideoq; verè sunt sacramenta. Cōsecratio verò & sumptio dicuntur non tam sacramenta, quā cō-secratio & sumptio sacramēti, ut illic pa-tebit. ¶ Tertiò arguitur. Baptismus, ut d. 1. q. 1. tetigimus, & infra est iterum repetē-dum, constat ex materia & forma, quæ sunt ablutio & verborum prolatio: sup-ponit ergo pro toto cōposito: sicuti ho-mo pro cōiuncto ex materia & forma, atq; adeo nō est ablutio, sed totum ag-gregatū. Scotus in. 4. dist. 3. q. 1. licet utrū-que partem probabilem existimet, gra-tius tamē huc propendet, q̄ baptismus supponit pro toto aggregato, eo q̄ rela-tio significandi sacramentalis in toto fun-datur. Et Mar. in. 4. d. 3. at. 1. affirmati⁹ id asseuerat. Sed reuera & theologia & philosophia vna voce reclamant. Vnde D. Thom. ac subinde Ricardus de media Villa eadem dist. & quæst. secundum ve-ram philosophiam Arist. phys. respon-dent quod baptismus non est velut cō-po-situm in genere substantiæ, sed sicuti res artificata, cuius tota substantia est ipsa materia. Statua enim non supponit pro aggregato ex ere & forma, veluti ho-mo pro corpore & anima, sed pro ere, ha-bētē talem formam: sicuti album nō est cōpositum ex papyro & albedine, sed corpus habens albedinem. Sic ergo bap-tismus, cum idem sit quod ablutio, ut no-men sonat, de qua rogo alia re, quā de ablutione affirmetur? Equis enim di-cat, dū mulier ait, ego lauo linthea, ablu-tionem esse aggregatū ex ablutione & verbo? Arbitratur autem Scotus subie-ctum relationis sacramēti: scilicet, signifi-candi esse totū aggregatū, & ideo to-tum esse materiam, pro qua supponit sa-cramētum: quod profectò est falsum: nam forma nō est pars materiæ, sed ablu-

tio facta sub illa forma est tota materia suscipiens formā. Sed quid pluribus opus est? Cum ipse in definitione dicat: bap-tismus est ablutio hominis, &c. vbi eadē res per subiectum & prædicatum signifi-catur, quo pacto dubitare potest quomi-nus baptismus pro sola ablutione sup-ponat? Hoc autem verissimum est quod supponit pro ablutione cōnotādo fieri sub tali forma. Nam ut ait Augustin⁹: si detrahas verbum ab elemēto, nihil manet nisi mera aqua & ablutio secula-ris & profana. Igitur indubitanter debe-ret Scotus affirmare relationem signifi-candi non in aggregato ex ablutione & verbis fundari, sed in ablutione, quate-nus sub illis sit verbis. Nā ut hoc physici demus, duplex est fundamentū rela-tionis, alterū remotū, quod ab illa deno-minatur, alterū verò proximū, quo mo-diātē illa relatio inest, sicut homo est, qui denominatur pater mediante actu gene-randi. Pariter ergo ablutio est, quæ deno-minatur baptismus, significans effectum gratiæ mediante verborū forma, quæ id-circo à philosophis nūcupatur, fundamē-tū quo. ¶ Per hoc soluitur aliud argumē-tū, quod sit quartum. Dictū est. d. 1. sacra-mētū poni in genere signi: species autē & genus in eodē esse debēt prædicamen-to: baptismus ergo nō est actio vel pasi-sio sed signū. Respondetur inquā cū D. Th. in. 4. d. 3. q. 1. quod quāuis ratio cun-ctis sacramentis communis sit esse signū latētis gratiæ, qua ratione habet, ut sint sacramenta, nihilominus rationē illam fortiuntur à forma, in qua ut diximus, di-ct. consistit perfecta ratio significandi. At tamen res artificata non ponitur in ge-nere ratione formæ, sicut species substā-tiæ, sed ratione materiæ, quæ est tota eo-rū substantia. Statua enim & domus nō collocatur in genere qualitatis, nisi secū-dum quid ratione formæ. Simpliciter au-tem sunt in genere substantiæ, vbi sunt ligna & lapides. Pariter ergo baptism⁹ inquantū sacramētū quidē est in gene-re signi, sed simpliciter in genere actio-nis vel passionis. Possēt utique definiti-rōne formæ sic: baptism⁹ est sacramētū ablu-tionis, &c. Sed tamen aptius per ma-teriale genus, quod est proximū defini-tur. ¶ Quintum argumentum est nomi-nalium

Paul.

Dionys.

Duplex ma-
teria baptis-
mi.

Hugo.

Baptismus
est ablutio.

August.

Ablutio p̄

scio.

Primum

Secundum

con

Quartum.

Scotus.

Quintum. Ablutio nihil aliud est, quam aqua ipsa qua res abluatur: ergo eodem recidit dicere: baptismus est ablutio, & dicere, est aqua. Bernardus super ca. De trahe. prima quæst. prima citat Gaudolphum quendam dicentem, baptismum esse aquam: ex quo infert asinum posse bibere sacramentum. Quamvis quæstionem Scotus in 4. distin. 6. q. 3. merito appellat asinam. Alij vero recitiores aiunt, quod asinus sacramentum bibere potest, non tam potest bibere sacramentum. Sunt autem in theologo futilia hæc verba. Et quando concedendum esset abluionem esse aquam, libentius dicerem, non esse nisi hominem, qui abluatur. Iam enim dictum est, abluionem in præsentiarum usurpari passivè. Legitima autem solutio est, nec abluionem actiua esse aquam, necq; verò passivam, hominem, sed ablutio est actio & passio. Nam si prædicamenta realiter distingantur, res est plana. Et quavis non distinguantur tanquam res & res, licet in sensu idem motus & actio & passio, essent eadē res, quæ est substantia, nihilominus in sensu formali falsissimum est, substantiā esse actionem vel passionem. Quandoquidē ad veritatē huiusmodi sensus non facit, quod sint eadem res, siquidem ob solam diversitatem definitionum substantialium Arist. appellavit propositiones immediatæ veritatis, negationes illas in quibus unum generalissimum negatur de alio: vt substantia non est qualitas, neque relatio, neq; actio. Quocirca si quis insisterit querens quæ nam res est ablutio? respondetur nihil aliud quam quod est actio vel passio. Ob id enim Arist. constituit decem prædicamenta, vt cum responsio pervenerit ad unum generalissimum, illic interrogatio sistatur. Quapropter ineptius alij distinguunt, baptismum accipi dupliciter: vno modo pro aggregato ex abluione & verbis: alio modo pro sola abluione: isti nanque vt clare loquantur, inepta proferunt. Nihilominus esto baptismus sit ablutio arguitur sexto, quod definitio non sit satis plena. Si enim quis seipsum baptizaret, aut certè alium, sed tamen vel inuitum, vel iam baptizatum, vel sine legitima intentione, esset ablutio: sub certa verborum

forma, & tamen non esset baptismus: ergo definitio curta. Propter huiusmodi argutias Scotus in 4. distin. 3. quæst. 1. longiore hac comminiscitur definitionē. Baptismus est ablutio hominis aliquantulum consentientis, facta ab alio in aqua, verba simul certa cum intentione debita proferente, significas efficaciter ex institutione divina abluionē animæ à peccato. Et Gabriel addit, quod sit ablutio hominis viatoris, facta in aqua elementari fluida ab alio, cum legitima intentione &c. Huiusmodi autem commatas definitiones, iam diximus distin. 1. q. 1. esse à peripatetica definiendi arte alienas: quippe quæ suffarinationes potius existunt vniuersorum, de quibus sigillatim disputandum est, quam definitiones: quæ communes esse debent animi conceptiones, atq; adeo nil dubietatis continent. Enimvero vtrum quis possit seipsum baptizare, aut si requiritur consensus politius baptizati, & similia, in disputationem postmodum sunt proferenda. Præterquam quod Gabriel plurima in definitione inculcat non necessaria. Ecquis enim dubitet non posse nisi viatorem baptizari, cum in patria non sint sacramenta: licet quod opus est dicere, in aqua elementari & fluida? Quandoquidē quæ non est elementaris, non est aqua, neq; verò nix aut grādo. Vno ergo verbo possumus ad omnia respondere, dicentes, vt paulo ante tetigim⁹, in definitione intelligi genus, quod est sacramentum: hoc est, baptismus est sacramentum lotionis, &c. Quando autē aliquid eorum, quæ in præfatis argumentis tanguntur contingit, non est sacramentum, atq; adeo nec baptismus. Secundò responderetur, omnium solutiones comprehendere, cum dicimus, Baptismus est ablutio sub certa forma verborum, quæ quidē postmodum peculiaribus articulis est explicanda: vt potè, ego te baptizo. Quam quidem formam falsò proferit qui seipsum baptizat, & qui baptizat in aqua, quæ non sit vera aqua: nā illa non est ablutio: & qui sine legitima intentione baptizat: quoniam verba debent esse conceptionis signa, vt ait. 1. perier Arist. & qui inuit vel iā baptizatum baptizat: siquidem accusatiuis, te, non solū alium significat à baptizante, verum illum præcise, qui legitima est materia baptismi.

ARTICVLVS. II.

Vtrum baptismus fuerit institutus post Christi passionem.

R

OST de finitionem baptismi, quæ eius substantiam explicat, prius subsequitur disputatio de eius institutione. Supponim⁹ enim ex. d. 1. quæst. 5. omnia sacramenta nouæ legis à Christo esse instituta, & idcirco queritur: vtrum baptismus ante eius passionem, an verò postquam resurrexit instituerit. Ad quod D. Tho. sub distinctione respondet duabus conclusionibus. Aliud quippe est loqui de institutione baptismi, vt saluificam habere virtutem: aliud verò de vsu eius necessitate. Est ergo prior conclusio. Baptismi sacramentum fuit institutum à Christo seruatore nostro ante eius passionem. Tunc scilicet quando in Iordane baptismate Ioannis intinctus fuit. Probatur ratione. Sacramenta nouæ legis ex sua institutione, vt distin. 1. quæst. 3. ostensum est, gratiam conferunt iustificatricem: baptismus autem illam tunc virtutē suscepit, quando Christus baptizatus fuit, iuxta illud Bedæ in homilia Epiphaniæ. Tactu mundissimæ suæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis: ergo tunc institutus est. Accedit & testimonium Augustini in quodam sermone eiusdem celebritatis. Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnium peccata abluuntur aqua. Secunda conclusio. Necessitas vtendi sacramento baptismi indicta fuit hominibus post passionem & resurrectionem. Probatur primò, quia cessatio vnius legis fuit obligatio alterius: figuræ autem antiquæ legis, atque adeo eius vinculum in Christi passione & resurrectione sopita fuere: ergo tunc coepit obligatio nouæ, cuius baptismus professio est. Secundò, per baptismum configuramur, vt ait Paulus, passioni & resurrectioni Christi, quatenus tunc peccato morimur, & ad nouam iustitiæ vitam resurgimus: ergo oportuit prius Christum pati, & resurgere à mortuis, quam indiceretur hominibus necessitas configurandi se illi: siquidem exemplaris causa prior esse debet effectu. Vtrique verò conclusio grauem offert disputationem. Quo-

circa, vt à prima exordientes id quod est notissimū supponamus, negari nequit, baptismum fuisse ante passionem Christi institutum. Sed forsā quispiam in introitu statim hesitet, quidnam opus erat circuncisionem abolere, vt eius vice subrogaretur baptismus: quandoquidem sub circuncisione originalis culpa deleteretur? Ad hoc respondetur, ex illo fundamento supra iacto Hugonis lib. 1. de sacram. part. 11. cap. 6. & lib. 2. part. 6. cap. 3. Quanto Christi humanatio propinquius aduentabat: tanto debebant esse sacramenta suæ fidei clariora. Vnde sicut circuncisionem oportuit in lege scripta institui, vt figura videretur: sic, in multo congruentius, decuit incarnato iā Deo in lege gratiæ sacramenta gratiæ ab ipso gratiæ autore institui. Primum ergo omnium baptismus in hoc circuncisioni præstat, quod vt d. præcedenti dictū est, illa erat huius figura: hic autem illius veritas. Secundò, quia illa erat peculiari populo & sexui indicta: hic autem omnibus gentibus & sexibus vniuersalis. Christus siquidē vniuersorum redemptor vnā totius orbis ecclesiæ copegit. Tertiò quātū ad efficaciam, illa erat tantū signū gratiæ, quæ nec omnē poenā condonabat, vt proxima distinctio est, nec characterē habebat annexū: hic autē non solū signū, sed instrumentū passionis Christi est, gratiā conferens in remissionē omnium culparum & poenarū, ianuamq; subinde cœli aperiens, atq; adeo perfectissimā amicitiā Dei cōciliās. Sunt enim amici, vt philosophorū axioma admonet, quibus omnia sunt cōmunia, in quibus amicitia fundatur, bona autē in quibus fundatur amicitia Dei, sunt dona cœlestia, quibus per baptismum, nisi obstaculum nos ipsi opponamus, illico vita defuncti petimur. Quapropter circuncisionis forma non tam expresse exprimebat gratiā, nisi per modū expoliatiōis à peccato: baptismus autē per modū perfectæ abluionis. Ac proinde illa non dicebatur simpliciter regeneratio, sicut dicitur baptismus, vt patet Ioā. 3. Nisi quis renatus, &c. Ac demū postrema differentia est, quod illa cū dolore applicabatur: hic autē fit in aqua, cuius tactus suauissimus est. Ad rēpus autē vt reuertamur, si Alexandrum Alensem 4. part. quæst.

quæst. 12. membro. 3. & Richardum in. 4. dist. 3. art. 5. inspexeris, pluries aiunt institutum fuisse baptismum, secundum eius diuersas qualitates. Haud tamen opus est tam multis incisionibus rem confundere, sed satis est dicere fuisse institutum quantum ad vim generatiuam ante passionem, & quantum ad obligatiuam post passionem, ut hic ait D. Thom. & Hugo. lib. 2. de sacra. part. 6. cap. 4. Gessit se nanque in hac re Christus instar medici, qui prius apud pharmacopolam salutiferum conficit pharvacum, virtutem habens quoscunque sanandi, qui illo utantur. Post modum vero præcepto iubet ægrotis illo uti, tanquam eis ad salutem necessario. Enimvero quod passionem præcesserit tam institutio, quam usus baptismi Christi, in dubium reuocari non potest. Ait quippe redemptor ipse Ioan. 3. ad Nicodemum. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. Et dicit ex aqua & spiritu sancto, ad designandum suum baptismum. Nam Ioannes, ut ipse cap. 1. faretur, solum baptizabat in aqua non iustificante, sed in poenitentiam. At de Christo super quem descendit spiritus sanctus, hic est, inquit, qui baptizat in spiritu sancto. Et quauis necessitas illa, nisi quis renatus fuerit, non nisi ad tempus post passionem referatur, quando coepit obligatio, tamen salutem ostenditur quantum ad virtutem iustificantem iam fuisse institutum. Quia verisimile est, hoc illum discipulum admonuisse, ut eodem se baptismo regeneraret, quod & ipse fecisse creditur. Atqui illo verbo: non potest introire in regnum Dei, significatur introitus coeli, quæ circumcilio non præstabat. Accedit & testi monium ex usu. Nam illico eodem capitulo subiungitur, quod ipse baptizaret & omnes venirent ad eum. Quauis capitulo. 4. dicat Euangelista, quod non Christus, sed discipuli eius baptizabant. Nec dubium est quin baptismum Christi, ut disertè Augustinus docet in epistola ad Seleucianum, quæ est 108. Nam præter eius auctoritatem accedit ratio. Quoniam enim ipse non baptizaret, sed discipuli eius: si illud esset baptismum Ioannis, potius Ioannes quam Christus diceretur baptizare. Neque verò discipuli Ioannis

Hugo. Aprum ex plurim.

Ioan. 3.

resus baptis-
mi Christi an
te eius passio-
nem.

vsque adeo conquererentur, quod Christus plures baptizaret, nisi diuersum esset baptismum. Ad hæc cum illos ad prædicandum dimisit, ut Matth. 10. & Luc. 10. legitur, fortasse & baptizandi munus illis etiã demandauit. At verò et si certum sit, ante passionem institutum hoc sacramentum fuisse, non tamen ita perspicue constat, quando. Quinimò Scotus in. 4. dist. 3. quæst. 4. Sub dubio articulum illum temporis relinquit. Nam quando Christus baptizatus est, non usus est (inquit) baptismi suo, neque eius forma, sed Ioannis: quare tunc solum videtur designasse aquam in materiam baptismi. Et quando dixit Nicodemo: Nisi quis renatus, &c. non est verisimile, quod tam celebre sacramentum tunc in conclauis coram uata persona instituerit. Respondetur autem, postquam constat institutum fuisse ante passionem, non ita multum referre quando. Secundo adijcimus cum D. Th. & Magistro Sententiarum distinct. 3. qui eandem tenet opinionem, quod illud instituerit, cum baptizatus fuit in Iordane, eo quod tunc vim contulit aquis. Quam opinionem videtur amplexus Hugo loco citato. Quod si arguas, virtutem baptismi non esse permanentem, sed transeuntem, atque in usu & applicatione aquæ consistentem: quare tunc nulla fuit aqua impressa qualitas. Respondetur, esto ita sit, nihilofecius tactus ille, quo aqua designauit in materiam baptismi, dicitur quodammodo virtus: atque adeo facto ipso consecrauit ipsum usum aquæ in illum effectum, facto inquam, non Ioannis baptizantis, sed suo proprio tangente aquam. Tamen si D. Thom. non dicat facto solo sacramentum instituisse. Imò credendum est, illic explicuisse formam sui baptismi, quia (ut ait Ioannes) multa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in euangelio. Quare tunc apparuit trinitas: nēpe, vox patris, persona filij, & columba spiritus sancti, cuius quidē trinitatis nomine consecratur baptismum, aperti que sunt coeli, ad quos nos transmittit. Et quoniam datam fuerat Ioanni signum, ut per quem videret columbam descendentem, ipse foret, qui baptizaturus erat spiritus sancto, consequens sit, ut illico Christus formam sui baptismi præficeret. Quinque

Scotus.

Tempus instituti.

1. argumen. Quinq; autem extant argumenta, quibus argui potest, baptismum ante passionem institutum, atque adeo illum quo discipuli tunc temporis baptizabant, non fuisse Christi. Tria sunt D. Tho. Primum hoc. Sacramenta nouæ legis efficiunt gratiam virtute passionis Christi, ex cuius latere, ut ait glossa ad Ephe. 5. effluerunt. Et præsertim baptismus, dicente ad Rom. 6. apostolo. Quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: causa autem debet effectum præcedere. Cum ergo tunc temporis passio non fuisset exhibitā, baptismus non conferebat gratiam, ac subinde nec erat baptismus Christi. Et confirmatur autoritate Chrysostomi homilia. 28. super illud Ioannis. 7. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Vbi ait, quod ante Christi resurrectionem non fuit datus spiritus sanctus in sacramentis. Quā utiq; opinione sequitur Theophilactus super cap. 3. Ioannis. Secundo arguit D. Thomas. Sacramenta nouæ legis efficaciam habent ex mandato Christi: mandatum autem Christi non est nisi post passionem positum. Matth. vlti. Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, &c. ergo baptismus non fuit ante passionem institutus. Tertio Baptismus est sacramentum necessitatis, ergo ubi primum fuit institutus caput obligare, sed ante passionem non obligabat, eo quod circumcisio suam retinebat virtutem: ergo neq; ante passionem fuit institutus. Quarto deinde arguitur. Forma baptismi in nomine patris & filij & spiritus sancti nusquā in euangelio legitur, nisi post resurrectionem loco modocitato. Baptizantes eos in nomine patris, & filij & spiritus sancti. Quare nunquā videntur apostoli antea illa fuisse vti. Quinto. Ministri proprii baptismi sunt sacerdotes: apostoli autem non fuerunt sacerdotio initiati, nisi in cena Domini: antea ergo non baptizabant baptismum Christi. Propter hæc argumenta non deerunt forsan qui dicant baptismum Christi non fuisse institutum, nisi post eius passionem. Matth. 28. Quo videtur alludere Leo Papa in epistola. 62. ad Episcopos Siciliæ, quæ refertur de consecra. d. 4. can. Proprie. Cuius verba sunt. Qualitas docet celebrandæ generaliter

2. argumen.

3. argumen.

4. argumen.

5. argumen.

Leo Papa.

gratiæ (scilicet baptizandi catechumenos diem legitimum eum esse (videlicet Paschatis) in quo orta est & virtus, & species actionis, quando Dominus postquam resurrexit discipulis eius formam, & potestatem tradidit baptizandi, dicens. Euntes docete omnes gentes baptizantes, &c. De quo vtiq; eos & ante passionem potuisset instituere nisi proprie voluisset intelligi regenerationis gratiā ex sua resurrectione capisse. Et cā. si quis statim proximo, ait quod Christus regenerationis potentiam sanxit quādo de latere ipsius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismi. His veruntamen non obstantibus neutrūquā aliud defendi posset, quam quod apostoli ante passionem baptizarent baptismum Christi. Non solum propter auctoritatem Augustini & Bedæ, verum propter rationes factas, & communem omnium opinionem quæ ex euangelio colligitur. Et est præterea glossa super illud Luca. 3. Baptizato Iesu. Baptizatur Dominus non mundari indigens, sed tactu munda carnis aquas mundans ut vim abluendi habeant. Vnde ad primum argumentum respondet hic D. Th. Baptismus etiam ante passionem Christi efficaciam habebat ab ipsa passione: scilicet in genere causæ finalis, quia nondum erat in re. Aliter tamē quam sacramenta veteris legis: nam illa erant figura tantum baptismus autem virtutē habebat à Christo institutore. Etenim si passio ab ipso habuit virtutem, quæ efflueret in sacramenta, ipse potuit eandem virtutē dare baptismum ante passionem. Eo vel maximè quod tunc viuentē Christo passio quodammodo erat inchoata, tota enim eius vita fuit nobis meritoria. Quare cū per baptismum illa merita applicarentur, erat quodammodo instrumentū passionis. Tamen si ianuam coeli tunc nequaquā aperiebat: hoc enim non habuit quousque Christus resurrexit à mortuis. Et ad auctoritatem Chrysostomi respondet D. Tho. super Ioannem dicens, illud testimoniū Ioannis. Spiritus nondum erat datus, sic intelligi, quod ante passionem non dabatur in signo visibili, sicut postmodum (ut infra patebit). Ad secundū respondet D. Tho. quod cū homines non deberent ceremonijs duarum legum coar-

Responsio.

Responsio ad 1. argumen.

Ad secundū.

Ad tertium.

Ad quartum.

etari, & circūcisio durasset vsq; ad passio-
nē noluit præceptū baptismi ponere vsq;
post passionem, vt esset tam Iudæis, quā
gentibus generale. nihilominus tamē an-
te præceptū voluit ipsum institui in ex-
ercitium, præcipue in populo Iudæorū
vt illi sacramento assueficerent, ob idque
extunc adeo habuit efficaciam conferē-
di gratiam. Sententia est Hugonis loco
citato lib. 2. par. 6. ca. 4. Et perinde res-
pondet ad tertium, quod cum sacramen-
ta non sint obligatoria nisi à tēpore posi-
ti præcepti, nihil vetat baptismum fuisse
institutum ante passionem, & nō obli-
gare nisi post eam. Et ad quartum de for-
ma, qua tunc temporis utebantur Apo-
stoli, nulla est in euāgelio scripta memo-
ria. Neq; verō tenuem egomet mihi con-
iecturam fecerim, quod forte tunc bapti-
zassent in nomine Christi, de qua forma
dicturi sumus arti. 6. Et coniectura mea
est, quod cum Ioannes, vt Actorum. 19.
legitur baptizaret dicens, vt in eum, qui
uenturus esset post ipsum crederent, for-
san docuit illos Christū baptizare in no-
mine suo ipsius, vt se illum ipsum osten-
deret de quo loquebatur Ioannes. Atq;
hac fortasse ratiōe acriori inuidia remor-
debantur discipuli Ioannis: ideoq; missi
sunt ab illo sciscitari à Christo, an esset
ille, qui vteretur erat. Ac proinde forsan
(vt ait Leo) primum data est forma bap-
tizandi in nomine patris, &c. Matth. 28.
postquam Christus resurrexit. Magister
verō sent. in. 4. d. 3. ait, qd illā formā il-
lis tradiderat ante passionē, qd forte est
probabilius, vtpote quod videtur D. Th.
alludere hic inferius in calce ar. 6. Nec de
sunt rationes. Prima quod Ioanni reue-
latum fuerat eum baptizaturum in spiri-
tu sancto. Secunda quod illic tota, vt di-
ximus, comparuit trinitas. Tertia quod
si Christus, vt illico dicemus, quempiam
apostolorum baptizauit, non est creden-
dam dixisse. Baptizo te in nomine meo,
sed in nomine patris, &c. Et ad autoritatē
autē Leonis responderetur quod cum pas-
sio antequam esset exhibitā non potuisset
esse causa efficiens gratiæ, sed solum
finalis, & baptismus non habuerit perse-
ctam rationem sacramenti regeneratio-
nis, vt cœli claustra referaret, nisi per pas-
sionem, ideo ait, quod illuc vsq; non fuit

institutum sacramentum in sua plenaria
potestate, ac subinde cū vi obligatoria.
Ad quod etiam alludit illud. 1. Petri. 1. Re-
generauit nos in spem viuam per resur-
rectionem Iesu Christi ex mortuis. Atq;
illud ad Eph. 5. Tradidit semetipsum pro
ea (scilicet ecclesia) mundans eam laua-
cro aquæ in verbo vitæ. Et ista plenaria
potestas sacramentorū dicitur effluxisse
de latere Christi in genere causæ effi-
cientis. Et ad quintū demum responde-
tur, non opus fuisse proprios ministros
baptismi institui ante ipsum sacramen-
tum. Et ex his colligere poteramus alte-
rius quæstionis solutionem, quam dist.
proxima tetigimus: vtrum scilicet apo-
stoli fuerint baptizati Christi ante pas-
sionem initiati. Sed tamen eā vsq; ad. d. 5.
arti. 2. reponimus, vt pote quod illi loco
vbi de suscipientibus baptismum magis
congruit. Et secunda conclusio amplius
nobis negotium exhiberet differendi de
tēpore cessatiōis legaliū, obligationisq;
legis nouæ, nisi quod hanc materiā pro-
priè D. Th. prima secundæ tractat. quæst.
103. & nos latissime lib. 2. de Iustitia & in-
re ventilauimus quæst. 5. ar. 4. Sunt nihilo-
minus hic tum aliqua inde accerfenda
tum nonnulla etiam propriè adhibenda
Tria quippe tempora secundum Augu-
stinum distinximus: videlicet, tēpus anti-
quæ legis vsq; ad Christi passionem & re-
surrectionem, quo scilicet tota lex etiam
legalia, & ceremonialia viua erāt, & obli-
gantia. In quo etiam Hieronymus cum
illo conuenit. Secundū ab ipso articulo
passionis & resurrectionis, à quo lex ve-
tus extincta fuit, & mortua, & lex nostra
cepit obligare, in quibus duobus etiam
cōsentit Hieronymus. Addit autem Au-
gustinus, quod nō illic vt mortua fuit, erat
quoq; mortifera, sed licebat eam vsq; ad
promulgationem euāgelij seruare, mi-
nimè autem spes in ea erat collocāda, sed
vt synagoga honorificè sepeliretur. Et
hoc est secundum tempus Augustini, in
quo dissentit Hieronymus dicens, proti-
nus vt fuit mortua, fuisse mortiferam. Ec-
clesiæ verō vsus, & Concilium Floren-
tinum sententiam approbat Augustini.
Tertium tempus fuit post promulgatio-
nem euāgelij ex quo iam lex vetus est
mortifera. Et ex his secundum D. Thom.
colligi

Ad quintum.

2. conclusio.

*Tria tēpora
de cessatiōe
legalium.*

*Concilio
Florentino.*

*Ad tertium
quæstionem
de doctrina*

Secus.

*Probat opus
D. Th.
& communis.*

colligimus quatuor documenta. Primū
q; etiā ab institutione baptismi fuerit in
cōsilio vsq; ad passionem & resurrectionem,
nihilominus circūcisio cum tota
lege veteri manebat tunc in præcepto.
Secundum, quod statim à passione Chri-
sti & resurrectione, vt tota lex vetus to-
tam suam vim perdidit, & iustificandi, &
obligandi, adeo vt nec sub consilio ma-
neret, ita baptismus & tota lex noua ce-
pit esse, non solum in consilio, verum &
in præcepto, licet illi, ad quos nō pertine-
ret promulgatio, ignorantia excusare-
tur. Tertium dictum est, quod nihilomi-
nus (vt ait Augustinus) nōnullo tempore
post passionem licebat mortuam legem
veterē seruare, vt synagoga cum honore
sepeliretur. Quartum denique assertum
fuit post sufficientem promulgationem
nulla prorsus ratione legem veterem ci-
tra impietatis crimē seruari posse. In his
omnibus vniuersi fere cum Diuo Tho.
consentiunt. Et Scotus autem in. 4. d. 3. q.
4. quodammodo discrepat in tribus. Pri-
mum quantum ad baptismum videlicet
quod ab eius institutione, non solū vsq;
ad passionē (vt nos dicimus) verū vsque
ad sufficientem promulgationem euā-
gelij mansit solum in consilio, & non in
præcepto. Itaq; sub articulo passionis
aut resurrectionis nihil discriminatum
est de illo, sed capit esse in præcepto post
sufficientem promulgationem. Secundū
differt quātum ad legalia: nam quicquid
sit de alijs, ait circūcisionem nō man-
sisse in præcepto vsq; ad passionem, sed
vsq; ad institutum baptismum, & inde-
cucurrisse sub consilio cū baptismo. Ne-
que verō ait illud consilium circūcisio-
nis extinctum in passione, sed perduras-
se vsq; ad sufficientem promulgationem.
Et hoc est tertium, in quo differt à Diuo
Thoma, dicēs quod ab institutione bap-
tismi vsq; ad sufficientem promulgatio-
nem, neque baptismi, neq; circūcisionis
erat præceptum, sed apud Iudæos vnus
quilibet eorum libere poterat circūci-
di, vel baptizari. Et asserta autem Diui
Thom. illic satis corroborauimus. Enim-
uero quod legum confinium, quo vetus
quātū ad vim obligandi expirauit, noua
que obligare cepit, fuerit articulus pas-
sionis, & resurrectionis, inde palam con-

stat, quod vetus illa lex figura erat & im-
bra futuræ Christi redemptionis per pas-
sionem, & resurrectionem, umbra autem
per lucis præsentiam aboletur. Vbi ergo
Christus dixit consummatum est, & ve-
lum tēpli in duo fuit discissum, vetus ex-
tineta est, & noua emicare cepit quoad
vim obligandi, instar naturalium, quo-
rum vtq; corruptio vnus, generatio est
alterius. Quo alludit illud redemptoris
Matth. 5. Non veni soluere legē, sed ad im-
plere. Fuit enim sub illo temporis articu-
lo vetus impleta. Accedit illatio Pau. ad
Rom. 7. vbi ex eo quod sumus liberati à
peccato, infert, nos pariter esse iugō legis
exemptos: liberatio autem prima in mor-
te fuit ergo & secūda. Et subiungit ap-
tissimum exemplum coniugata mulieris.
Quemadmodum enim illa morte viri li-
bera fit matrimonij lege, ita & synagoga
morte Christi à legis vinculo. Deinde ad-
hibetur & aliud planum testimoniū eius-
dem Pau. Heb. 7. Trāsato sacerdotio ne-
cesse, est vt legis translatio fiat: in morte
aut trāslatum fuit sacerdotiū priscū in al-
terū Christi: tunc enim Christus afsistēs
pontifex futurorum bonorum introiuit
in sancta, æterna redēptione per sui cor-
poris hostiam inuenta. Tuncq; confirma-
tum est eius sanguine testamentū nouū
quod, vt eadem epistola c. 8. legitur, vete-
rauit prius. Hæc demum confirmat auto-
ritas tam Augustini, quā Hierony. qui
licet aliter dissideat, tamen (vt est videre
in epist. 19. Augusti.) in hoc vniuersi cō-
sentiunt. Verba Augustini sunt. Venit fi-
des, quæ primis illis oblationibus prænu-
ciata est, post mortem, & resurrectionem
Domini reuelata: & tunc illa sacramen-
ta vetera amiserūt vitam officij sui. Et ad
de contra Scotum, quod si reliqua anti-
quæ legis mādāta vsq; ad passionē obli-
garunt, cur non & circūcisio, quæ pro-
fessio erat totius legis, non illuc vsq; per-
durasset sub præcepto? Nam reuera eius
argumentum nullius est vigoris. Arguit
siquidem. Præceptum baptismi totaliter
aufert circūcisionē, ergo & consiliū eius-
dē baptismi tollit circūcisionis necessita-
tē, relinquendo eā sub consilio. Hæc au-
tem collectio solum illic haberet locum,
vbi præcepta illa secum pugnarent. Cui
enim præcipitur virginitas, omnino in-
N 2 terdicū.

Matth. 5.

Pau. Rom. 7.

7.

August.

Argu. Scot.

terdicuntur nuptiæ, & ideo consiliū vir-
ginitatis tollit necessariū nuptiarū præ-
ceptum. Consiliū autem baptismi pe-
rinde secum patitur præceptum circūci-
sionis, ut in quadagesima consiliū ora-
tionis simul esse potest cum præcepto ie-
iunij. Quapropter licet Iudæus vellet
suas proles baptizare, quæ per baptismū
donarentur gratia remissionis originalis
nihilominus, quia tenebatur Iudaica le-
ge vsque ad passionem, tenebatur perin-
de masculos charactere circūcisionis in-
signire. Veluti, licet quis modò aliunde
gratia perfunderetur, nihilominus tene-
retur sacro baptisinate initiari. *Obiectio.* Quod si
quis nobis illud obijciat Christi Mat. 27.
Omnes prophete, & lex vsq; ad Ioannē
prophetauerūt. Vnde colligi videtur in
Ioanne ante Christi obitum cessasse legē
veterem. Respondetur, nullā ibi fieri mē-
tionē de cessatione legis, sed de prophe-
tiarū tempore, quod Ioannes fuit vltimus
prophetarū antiquæ legis, in quo subin-
de cepit prædicari noua, ut Luc. 16. legi-
tur. Lex. n. inquit & prophete vsque ad
Ioannē. Ex quo regnū Dei euāgelizatur.
Ipse enim primus cepit prædicare pœni-
tentiam: quia appropinquaret regnum
cælorum, quod illucq; prophetarum
vaticinijs, legisq; figuris fuerat præsi-
gnatum. Quare & illud fuit Christi pro-
thema: & tūc baptisma suū, quod erat
sue legis initium, instituit. Itaque confi-
nium prædicationis fuit in Ioanne, qui
Christum agito indicauit, qui fuit veri-
tas Mosaycæ legis. Cōfinium autem cas-
sata obligationis vnius legis, alteriusq;
exortæ fuit in morte & resurrectione. Quæ
autem in concilio Florentino habetur,
legalia veniente Christo cessasse, non in-
telligitur cum primum natus fuit, sed ve-
niente, & per passionem & resurrectionē
legem complente iuxta illud ad Heb. 6.
Sacrificium & oblationem noluit: tunc
dixi, ecce venio: corpus autem adaptasti
mihi: per quod scilicet oblatum in cruce
sacrificia vetera expirauerūt. *Conclusio.* Firma er-
go extat hæc pars, quod lex tota Mosay-
ca durauit vsq; ad passionem. Quod au-
tem non inde ceperit obligare noua: du-
plici via arguitur. Primū enim apparet
ante passionem fuisse obligationem, ex
illo Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex

aqua, & spiritu sancto nō potest introire
in regnū Dei. Quod si cum D. Thoma in
solutione ad 3. sic exponas, q. respiciat fu-
turum tempus post passionem, videtur
primū omnium Augustinus reclama-
re lib. de fide ad Petrum. cap. 3. dicens, ex
illo tempore, quo dixit Christus. Nisi
quis renatus, &c. fit ut nemo possit sine
baptismo introire in regnū Dei. Vbi vi-
detur insinuare, quod ex illo tēporis ar-
ticulo cucurrit baptismi necessitas. *2. argumētū.* Se-
cūdo id apparet ex verbo adiuncto. Opor-
tet vos nati denovo. Oportet, scilicet de
præsentī, non oportebit. Et confirmatur
quia Nicodemus quærebat salutis re-
medium & legem, qua posset saluari, res-
ponso ergo illa Christi videtur, id tanq̃
iam tunc necessarium illi proposuisse.
Deinde tertio arguitur. Alia præcepta
Christi obligabant ante passionē, ut præ-
ceptum adhibendæ fidei eius dictis. Il-
lud enim Ioannis. 15. Si non venissem, &
locutus eis non fuisset, peccatum nō ha-
berent, palam edocet, quod tunc quādo
prædicabat tenebantur audientes illi cre-
dere. Quare & illud Luc. 22. Hoc (scilicet
celebrationē eucharistiæ) facite in meā
cōmemorationē ex illo momēto vim ha-
buisse videtur obligadi. *Quartū.* Præterea quar-
to. Si id, Nisi quis renatus, &c. non fuit
præceptum tunc positum, sequitur, nul-
libi extare præceptum baptismi in euā-
gelio expressum: nam illud Matt. 28. Do-
cete omnes gentes baptizantes eos, &c.
potius apparet præceptum apostolis im-
positum, ut munere fungerentur, tum do-
cendi, tum etiam baptizandi, quā po-
pulis propositum suscipiendi baptismi.
Ad hæc quinto. Sub articulum passio-
nis & resurrectionis nullam Christus edi-
xit legem: ergo ab illo articulo non ce-
pit obligare lex noua, sed vel antea, vel
postea. *Sextū.* Postremo deniq; & sexto argui-
tur. In passione dixit Christus. Consum-
matum est: ergo tūc abolita est lex vetus,
ac subinde inchoauit obligatio nouæ an-
te resurrectionem: non ergo debuit dice-
re. S. Thom. quod necessitas indicta fuit
post resurrectionem. *Secūda via arguit.* Se-
cūto loco citato, quod lex euangelica
non cepit statim obligare à resurrectio-
ne Christi. Nullus enim, inquit, aliter se-
nunc habet ad aliquā legem, quā prius
nisi

nisi quia est sibi aliter promulgata, sed
post passionē Christi nemini fuit lex euā-
gelica promulgata, quousq; apostoli eā
diuulgauerunt: ergo illucq; nullus tene-
batur baptismi lege aliter quā ante pas-
sionem. Et pari ratione sibi habet persua-
sum Iudæos vsq; ad eiusmodi promulga-
tionem solennem, quæ Hierosolymis fa-
cta fuit die Pētecostes, atq; in alijs subin-
de locis alijs temporibus, legi circūcisio-
nis obnoxios fuisse: eo nempe quod illis
nondum erat lex euangelica euulgata.
Ad hæc autem suo ordine respondetur
Ad primum scilicet, quod cum Augusti-
nus ait. Ex illo tempore, nō intelligit ex
illo momento, quo Christus id dixit Ni-
codemo, sed ex illo Christi tēpore. Cō-
parat enim illud ad tempus legis veteris
quorum vnum cessauit alterq; caput in
morte & resurrectione Christi. Simili nā
que phrasi dictum est Ioan. 6. Nisi man-
ducaueritis carnem filij hominis, non ha-
bebitis vitam in vobis: & tamen liquidū
est minimē ex illo tēporis momento obli-
gasse. Sane cum tunc nondum esset sacra-
mentum eucharistiæ institutum. Ad se-
cundum autem respondetur, verbum, o-
portet, non significare necessitatem inde
incipientem, sed conditionem legis euā-
gelicæ, quā ille prædicabat, cuius vin-
culū ligaturū erat post passionē. Quasi,
dicat oportet eos qui legē meā fuerint p-
fessi diuinū obtinuerit obligadi, nati de-
novo. Quare tunc Christus Nicodemo
non id tanquā præceptum ex tūc obli-
gans edixit, sed legem futuram docuit.
Vnde Hugo lib. 2. de sacramen. par. 6. ca.
5. Quando Christus, inquit, Nicodemo
dixit. Nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua, &c.
amico reuelatum est consiliū. Quando
verò postea dixit. Ite, docete omnes gen-
tes baptizantes eos in nomine patris, &c.
informandis omnibus expositum est præ-
ceptum. Ad tertium negatur præceptū
vllum peculiare euangelij ante passionē
obligasse, tamen si Christo homines crede-
re tenerentur. Illa enim obligatio non
oriebatur ex præcepto euangelico, sed ex
lege veteri nempe, ex illo Deut. 18. Pro-
phetam suscitabo eis de medio fratrum
suorum. Qui autem verba eius audire no-
luerit, qui loquetur in nomine meo, ego
vltor existam. Item proueniebat ex ora-

culis prophetarum, & figuris illius legis
quæ Christum prædixerant fore Messia,
atque adeo Deū, qui ut lex etiam docet
naturalis, mēiri nescit. Itaq; cū dixit. Ni-
si quis renatus fuerit, &c. adhibenda illi
erat fides in sensu, quo id loquebatur. Il-
lud autem. Hoc facite in meā cōmemora-
tionē, nō obligabat, nisi pro tēpore quo
essent apostoli sacra illud facituri, qd nō
erat nisi postquā corp⁹ fuisset traditū, san-
guisq; eius effusus. *Ad quartū.* Propter quartū au-
tem argumentum sciōlus forsan quispiā
suspiciatur, nō extare in euangelio præ-
ceptum baptismi: esset tamē error absur-
dissimus: nam quando non essent nisi il-
la duo loca in argumento adducta, abun-
de rem comprobant. Cum enim ait Chri-
stus. Nisi quis renatus fuerit ex aqua &
spiritu sancto, &c. Vbi necessitatem bap-
tismi pro tempore sue legis orientem ex-
pressit, palā sit consequens aut tunc, aut
aliās eiusmodi posuisse præceptū. Enim-
verò cū in baptismo fiat legis professio,
& sit catholica fides, ad suam ipsius legē
vniuersum orbem perstrinxisse, planum
euadit, præceptum baptismi aliquando
posuisse. Idemque ex altero loco colligi-
tur. Docete oēs gentes baptizantes eos
in nomine patris, &c. Quo enim præce-
pto illos docere, baptizareque iussit, al-
terū includitur, quo audientes cōstrinxit
ut crederet, & baptizarentur. Vnde sub-
ditur. Qui crediderit, & baptizatus fue-
rit, saluus erit. Quemadmodū vbi Ioan.
20. potestati largitus est apostolis remit-
tēdi peccata præceptū inclusit sacramē-
ti cōfessionis. *Ad quintū.* Cōceditur
in passione nullam fuisse legem à Chri-
sto indictam. Ad argumentum verò in-
de collectum vno modo responderi pos-
set, non omnia euangelica mandata fuis-
se per Christum ante suam passionē posi-
ta, sed nonnulla post resurrectionem, ut
mandatum baptismi Matt. 28. atq; alte-
rum de sacramento pœnitentiæ Ioan. 20.
Accipite spiritum sanctum, quorum re-
miseritis peccata, remittuntur & eis, &c.
Quod si verum est non tota lex euange-
lica ab articulo statim passionis & resur-
rectionis vim obtinuit obligandi. Atq; *Sententia au-*
huc alludere videtur D. Tho. in 2. argu-
mento. Ego verò pro mea ingenij tenui-
tate crediderim (nec. S. Thomæ senten-
tia)

tię hoc repugnat) Christum ante passionem, saltem verbo priuatum, proposuisse omnia suę legis mandata, quę erant ad salutę necessaria, qualia potissimū sunt sacramenta: licet forsan nō omnium formas & ritus tunc expresserit. Et coniectura mea est, q̄ ante passionem ipse munus prædicandi perfecit, ex quo consequi apparet & totā suam legem instituisse, per quā abolēda erat antiqua, idq; insinuas- se cum in cruce dixit. Consummatum est. Quā obrem D. Thom. 1.2. quæst. 103. ar. 4. in passione & resurrectione ait mortuū fuisse antiquam legem nouamque subin- de inchoatam: id quod nos loco citato de iustitia & iure locupletius confirma- uimus. Insinuauit tamen omnia illa tunc posita mandata tanq̄ ab articulo passio- nis & resurrectionis vim obligandi obtē- tura. Quapropter cum dixit. Ite, docete omnes gentes, &c. non expressit manda- tum gentium obediendi apostolis, quasi illud iam apostolis ipsis constaret a tem- pore passionis vigore habuisse. At quia ante passionē nō fuerāt permisi ad gen- tes diuertere, sed ad omnes dūtaxat ire quę perierāt domus Israel, iā tunc fecit illis fa- cultatem liberę quocunq; gentium pera- grandi. Ob idq; consulo subdidit Mat. 28. Docētes eos seruare omnia quęcunq; mandauit vobis, quasi iam antea totā tu- lisset legem. Atq; idem de poenitentia cō- iectandum. Crediderim enim quando sa- cramentum eucharistię instituit sacramē- tum poenitentię tradidisse, sed tamē po- stea peculiariter tradidit eis spiritū san- ctū, vt illo perfunderetur munere. Ad sextum deniq; argumentū, respondetur quod etsi moriens protulerit. Cōsumma- tum est, referendum est tamen ad resurre- ctionem, vbi completa est redemptio & iustificatio nostra, atq; adeo lex vet̄. Ha- bet enim iustificatio duos terminos, scili- cet a quo, qui est, mori peccato, & ad quē qui est in noua vitā resurgere. Vnde Apostolus Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra & resurrexit propter iusti- ficationem nostrā. Ob idq; lex vetus nō solum passionis, verum & resurrectionis figura erat, quę idcirco illucisq; nō erat perfectē completa. Atq; hanc ob rem san- cti patres totum triduum passionis & re- surrectionis pro vno duxerunt puncto,

quo testamentum vetus antiquatum est & nouum exortum, id quod in præsentia rum D. Tho. scientissimē docuit. Ad al- teram verō arguendi viā, quā Scotus cō- tēdit, nec legem veterem cessasse, nec no- uam obligasse nisi post sufficientem pro- mulgationē in vna qualibet prouincia, negatur quod nullus aliter quā prius se habeat ad legem, anteq̄ illi sit promul- gata. Imō verō cū primū pōtiffex, vel rex edicere publicitus in curia legem, vniuer- sos obligat: tamen illi, ad quorū notitiā nō peruenit, excusentur per ignorantia. Etenim dum præco in ciuitate distante à curia euulgat legem, non ponit illā, neq; tunc obligat, sed declarat positā esse, tol- litq; adeo ignorantiam excusantem. Pa- ri modo dum apostoli promulgabant le- gem, nō erāt legillatores, sed legē à Chri- sto conditam enunciabant, atq; adeo tol- lebant ignorantia excusationem. Ac pe- rinde Iudæi post resurrectionem nō erāt obstricti simpliciter circumcisionis lege, sed erat obligatio ex ignorantia proce- dens, quia scilicet nō putabant extinctā suam legē. Et re vera contra assertū Scoti quo ait, Iudæos tunc liberę potuisse aut baptismi, aut circumcisionis vt, existit in eluctabile argumētum. Aut enim loqui- tur de Iudæis, qui inuincibiliter ignora- bant euangelium, aut de illis, qui illud vel sciebant, vel culpabiliter ignorabāt. Si de prioribus, falsum est potuisse bap- tizari, & non circumcidi: nam ex sua igno- rantia obligabātur circumcidi. Si de poste- rioribus, itidem falsissimum est, nam sim- pliciter tenebantur baptizari. Cum eis iam esset lex euāgelica promulgata. Nul- los ergo potest assignare Iudæos, q̄ post resurrectionem possent alterutrum sub consilio eligere. Reliqua loco citato 2. li. de iustitia, & iure amplificatur.

ARTICVLVS. III.

Verū aqua sit propria materia baptismi.

DEFINITIONE insti- tutioneque baptismi cō- stabilitis, subsequitur, vt de eius partibus dicamus in duobus scilicet articu- lis de materia, atq; in alijs quatuor de forma. Quæritur ergo tertio.

Ad argum. Scoti.

Cœlu. fidei.

4. cōueniētia

Hierony. ad Oceanum.

Genes. 1.

Thales.

An materia baptismi sit aqua. Distincta nanque supra nobis est duplex materia baptismi, scilicet proxima, & remota. Proxima quidem est ablutio, vt satis probatū est. Quæritur ergo modo de remota: nempe in quo liquore debeat ablutio baptismi fieri. Et respondet D. Tho. vnica affirma- tiua conclusione plus asserente, quā quę- situm est. Ex institutione diuina aqua est propria materia baptismi. Non ait hæc vel illa aqua, sed omnis & sola illa quę re- & nomine verē sit aqua. Probat vtrāq; partem ex illo citato Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Vbi diuina institutio explicatur. Quocir- ca conclusio est de fide, expressa in euan- gelio, ac subinde per ecclesiam receptissi- ma, vt capit. In quadam de celebratio- ne Missarum. vbi Innocē. probat veram aquā exiisse de latere Christi ad signifi- candum non nisi in vera aqua posse fieri baptismi. Et in concilio Florentino ha- betur, quod vera & naturalis aqua sit hu- ius sacramenti materia. Adducit autē D. Tho. quatuor cōueniēcias, sed si vis eas locupletius amplificare, lege Hierony- mum in Epistola ad Oceanū, vbi aquas ad hoc propositum permultis laudibus accumulatur, atq; Ambro. lib. 1. secundoq; de sacramentis. Prima ergo cōueniētia sumitur ex natina ipsa baptismi ratione quę est regeneratio spiritalis, cui idcir- co aqua congruit, eo q̄ viuētū genitu- ra accommodata est. In ipso namq; mun- di primordio ante quā terra quicquā proferret, luxq; emicaret de cœlo, sed dū tenebrę informem rudemq; illam molē operirent, spiritus Domini ferebatur su- per aquas. Quasi mundus ex aqua, & spi- ritu formandus esset, qui in homine ex aqua itidem & spiritu sancto erat refor- mandus. Adde quod, vt inibi ait Hiero- primū viuētū sensibiliū ex aqua egres- sum fuit: quinta quippe die dictum est. Producant aquę reptile anime viuētis & volatile. Quemadmodum baptismus sensata pennatq; profert animalia, in ce- lum euolantia. Atq; adeo illic insinuatū est, eūctā viuētia, vt hic ait D. Tho. ex humidis seminib; progigni, aqueoq; hu- more coalescere, & vegetari. Vn Thales Milesius (vt. 1. Phys. retulit Aris.) primū omnium rerum principium posuit aquā

Hūc etiam pertinet, quod plātata illa pā- radiso terrestri fons illico in quatuor ce- leberrima flumina ad quatuor mūdi pla- gas erupit, qui diuersam illic arborū va- rietatem procreando viuificaret. Veluti sacrosanct⁹ ecclesię fons ad quatuor mū- di partes promanās cūctis nationib; vi- tā perhibet sempiternā. Hac nāq; ratioe in benedictione sacri fontis illorū sit mē- tio quatuor fluminum. Atq; in huius fi- guram Ezech. c. 47. aquas egredi conspe- xit subter limen domus ab oriente, ad quas vniuersi venientes, sanabuntur, in- quirit, & viuēt. Quapropter in Paschate ecclesia sup baptizatos visionē illā egre- dientis aquę de templo cānit. Secūda cōueniētia sumitur ex effectib; bap- tismi: quibus aquę proprietates cōpetūt. Est. n. effectus baptismi primus animam perpurpare, aqua verō inter oēs liquo- res obtinet, vt re ab eis omnib; emudet. Oleū namq; vinūq; & sanguis & reliqui nō mūdant, sed polluūt. Aquā verō vni- uersis fordibus abstergendis aptissimā natura produxit. Et per hoc soluit D. Th. secundū argumentū: nā licet vinum aliq; humores nōnunq; in vsum abluēdi assumatur, saltem odore re inficiunt, quę aqua diluit. Cuius instar aqua baptismi omnem culpę maculā & poenā prorsus abluendo aufert. Secūdo aqua sua frigi- ditate superfluitatē tēperat caloris: qua ratione etiam competit baptismi, cuius secūsus effectus est ardorē concupiscētie mitigare, & sedare. Tertiō aqua sua dia- phaneitate est luminis susceptiua: cōue- nit ergo sacramento fidei, per quod illu- minamur. Atq; hæc sacramentalis aquę su- pracœlestis dignitas designata videtur in ipsa mūdi conditione. Haud enim mo- do sub firmamēto Deus aquas condidit verum & super ipsum cœlū congelatas alias, ac subinde instar crystalli præluce- res. Et Ezech. ca. 1. quasi aspectū crystalli horribilis super euangelistarū capita cō- spexit, ad significandū sacramentū fidei quę suo lumine super cœlos nos euehit. Ac per hoc D. Tho. soluit argum. 1. Ap- parer enim ex hac parte cōgruētius de- buisse fieri baptismū in igne, qui est ele- mentū illuminans: potissimū cū Ioanni prænunciās Christi baptismi dixerit. Il- le vos baptizabit in spū sancto, & igne.

2. cōueniētia

Ad 2. argu- mentū. S. Th.

Ad 1. argu- mentū. D. Th.

Baptizabit
vos igne.

3. convenientia
aqua.

Chrysost.

Paul. Colo. 2.

4. convenientia

Respondet, inquam, quod baptismus non est illuminans, sed sacramentum fidei illuminantis, & ideo facit nos aptos ad suscipiendum lumen. Quare ignis potius designat fidem illuminatam, diaphaneitatem, autem dixit Ioanes. Baptizabit vos in spiritu sancto & igne, aut intelligitur secundum Hieronymum. de ipso spiritu sancto, qui in linguis igneis apparuit, aut de igne tribulationis, ut ait super Matthaeum Chrysostomus. Nam tribulatio fidelium & peccata purgat, & concupiscentiam relinquit. Aut secundum Hylarium, quia baptizatis in spiritu sancto superest iudicium ignis. Tertia convenientia quare materia baptismi est aqua, est ad significandum mysteria Christi, quae in eo celebrantur. Ait enim Paulus. Roma. 6. conspeliari nos per baptismum, complantarique Christo. Haec autem significatio nec per terram fieri posset propter suam densitatem nec per aerem propter suam raritatem, nec per ignem, quia nos combureret. Fit ergo (ut Chrysostomus super illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit, &c. annotavit) commodissime per aquam baptismi. Quocirca Paulus ad Colossenses, secundo inquit. Consepulsi ei (scilicet Christo) in baptismum, in quo & resurrexistis. In aqua namque velut in quodam sepulchro submergentibus nobis capita vetus homo sepelitur, ut ait ibidem Chrysostomus. & submersus deorsum occultatur, & deinde rursus novus ascendit. Quarta denique convenientia aquae in baptismum est ratione suae communis. Cum enim baptismus generale sit sacramentum universis necessarium, debuit eius materia ubicunque esse in proprio. ut absque ullo dispendio aut temporis, aut pretij applicatu esset facillima. Accedit & demum ratio si evangelij cultores cum patribus vetustae legis conferamus. Illi siquidem cum ut ait ad Galatas. 4. Paulus veluti carnates servi essent in timore serviens ferreo illo aut petriño circumcisionis sacramento congrue exercebantur, quod ulcere illo eos remissa culpe admoneret. Nos autem, qui, ut ait idem Apostolus ad Romanos. 3. non accepimus spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum non quidem talibus instrumentis, sed

suavissimo sacramento, quod sit in aqua, donari debuimus: quare quidem aqua de latere Christi exiit, qui est vera petra, quam (ut Exodus. 8. refertur) Moyses virga fidei percussit, aqua manavit, ut populus in deserto sitibundus potaretur. Unde responsio colligitur ad 3. argumentum. S. Thomae, quod est eiusmodi. Sacramenta ecclesiae fluxerunt de latere Christi pendente in cruce, inde autem non aqua solum, sed etiam sanguis manavit: ergo utroque debet fieri baptismus. Potissimum cum sanguis passionem eius repraesentet, cuius virtuti nititur baptismus. Unde Apocalypsis. 1. Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Respondetur, inquam, quod ex latere Christi effluxit aqua ad abludendum & sanguis ad redimendum. Et ideo aqua convenit baptismum, & sanguis sacramentum eucharistiae in quo fit passionis memoria. Aqua vero baptismi a sanguine virtutem habet, ob idque apud sanctos patres dicitur aqua sanguine rubricata, ut Innocentius ait ca. maiores. de bapt. Quocirca in utroque dicimur abluti. In sanguine, scilicet tanquam in instrumento coniuncto Christi: atque in aqua tanquam in instrumento separato. Quartum quintumque argumentum nullam praeseferat ambiguitatem.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum ad baptismum requiratur aqua simplex.

NON satis est nosse aquam esse baptismi materiam, nisi si ulterius doceamur, quoniam eius mutatio inhabile reddat, ut sit materia. Ideoque queritur, utrum requiratur aqua simplex & pura. Et respondet D. Thomas. duabus conclusionibus in calce articuli. Prior. Quaecunque transmutetur aqua, dum modo non solvatur species aquae potest fieri baptismus. Si vero solvatur species aquae non potest fieri baptismus. Ambae autem conclusiones vno simplici verbo probat. Propria materia baptismi est aqua: ergo ubicunque servatur aqua, est baptismus, ubicunque vero non servatur non erit baptismus. Nomine autem aquae intelligitur simplex & pura: hoc est, ubi servatur species aquae. Ad cuius intellectum

Prior conclusio
Posterior conclusio

Expositio
art. 4.

notandum, aquam suam puritatem & simplicitatem bifariam posse amittere. scilicet per admixtionem alterius corporis, & per alterationem quorum utrumque tam accidere potest per artem, quam per naturam. Ars autem per se in hoc deficit a natura, quod non potest formam substantialem praebere, sed accidentalem: ut est forma statuae, vasculi, &c. Quando autem per artem applicatur agens naturale suo passio, potest mutare speciem: quare panis coctus forsan differt specie a massa, ut cineres a ligno, & magi Pharaonis, ut Exodus. 8. legitur applicando corruptibilia virgis & aquae, fecerunt serpentes & ranas. Fit ergo ut ubi non sit transmutatio in aquam nisi per puram artem, tunc non solvatur species aquae, quare in tali aqua potest fieri baptismus. Ut si per artem mutaretur color, aut odor, aut sapor aquae: aut si ei gutta vini admisceretur. Nisi forsan admixtio fieret tanta, ut esset potius res admixta, quam aqua. Vt si aquae apponas plurimum vini aut terrae, in vino illo lymphato fieri nequit baptismus, ac multo minus in luto. Similiter per naturam transmutatio soluit speciem, sicut aqua irigans terram calore vitis, vertitur in vinum, & calore oliuae, in oleum. Quare in illis fieri non potest baptismus. Aliquando autem huiusmodi naturalis mutatio non soluit speciem: sive per alterationem fiat, ut dum aqua calefit: sive per admixtionem, sicut in aqua turbida, aut in salitudine maris, quae secundum Aristotelem per admixtionem fit terrestrium partium. Quapropter in eis fieri potest baptismus. Hic primum omnium ad diluenda minutiora dubia, quae hoc loco plurima submoveri solent, vnico opus est breuissimo fundamento: nempe quod omnis & sola aqua pura et simplex, videlicet quae retinet substantiam aquae, legitima est materia baptismi. Quod si accidentalem puritatem & simplicitatem non habeat. Veluti si sit calida, vel amara, vel turbida, &c. Unde quod omnes fere adstruunt debere esse elementalem, tamen D. Thomas prudenter illud subuenit: quia forsan quis contenderet aquam, quae est pure elementum specie ab aqua maris, & ab alia nostra usuali ob id distare, quod purum elementum a quibus cunctis secundis qualitatibus purum est: v-

sualis vero aqua illis plurimum est infecta. At vero siue specie differat, siue conueniat, impertinens est ad nostrum propositum, Nam cum tam elementalis, quam nostra vere sit aqua, utraque sufficiens est ad baptismum, quamuis nostra non esset elementalis. Enimvero (ut in materia eucharistiae videbimus) siue vinum rubrum & album eiusdem sint speciei, siue specie differant, in utroque potest eucharistia celebrari, quia utrumque est verum vinum. Quare, ut bene ait Scotus. d. 3. q. 3. differentias nosse specificas rerum, nec theologo incumbit, nec decretorum prudenter, sed physico. At fortasse hic quispiam addubitet, fieri ne possit ut vna aqua differat specie ab altera, si utraque sit vera aqua. At qui nominales nihil habent id fieri posse, quia aiunt, id omnipotentiae Dei minime repugnare duas aquas creare specie differentes. Loquuntur autem superficie tenore, viscera philosophiae minime penetrantes. Enimvero si aqua nomen est speciei specialissimae, ut hic D. Thomas sapienter arbitrat, repugnantia est manifesta Deum id posse facere: nam species specialissima non est per aliam differentiam substantialem contrahibilis: quare Deus homines duos specie differentes nequaquam cedere potest. Aut. n. uterque esset precise animal rationale. & tunc non differeret specie, aut alter eorum praeter rationalitatem aliam viterius substantiae differentiam haberet. Et tunc ille certe non esset homo, sed quippiam aliud. Quare bene ait S. Thomas. q. ubi solueretur species aquae per aliam substantialem differentiam, non esset vere aqua. Arbitratur quippe aquam esse speciem specialissimam. Qui autem diceret elementum aquae, & aquam maris, aut quolibet aliam differre specie, fateri teneretur aquam esse specie subalternam, sicut est canis, quae in plures species dispartitur. Primum igitur argumentum D. Thomae est. Aqua, quae apud nos est, non est pura, hoc est, purum elementum, potissimum aqua maris, & aliae, quae sunt qualitatibus secundis affectae, & tamen in his nostris fieri potest baptismus. Respondet, alterationes aquae, quae sunt apud nos, non mutare speciem aquae substantialem, & ideo esse veras aquas. Bifariam enim hoc potest contingere. Primum ut falsedo maris, & alig similes aquae infectiones non insint aquae, sed particulis terrestribus illi commixtis.

Scotus.

Dubitatio.

Primum argumentum

solucio.

Paluda.

Nix & grā
do.

Secundū
argumentum.

Tertium ar-
gumentum.
de aqua ex
latere chris-
ti.
fluere.
solutio.

mixtis. Atq; hūc videtur alludere Arist. & hic S. Thomas, dū ait, id fieri permix-
tione terrestriū partū. Sed secūdo nihi-
losecius probabiliter dici potest, vt ait
Palu. d. 3. q. 3. qd et si elementū ab intrinse-
co habere nequeat qualitates secundas
natiuas, nihil vetat quominus forinsec⁹
possit eas peregrinas recipere. ¶ De niue
autē, & gelu & grādiue diuersa est ratio.
Sūt enim qui arbitrentur nō differre spe-
cie ab aqua, sed ob id tantū nō posse in il-
lis celebrari baptismū, qd non sunt liqui-
da. At re vera hęc non est causa, quia in
niue bene possit puer madefieri. Causa
ergo est, quod nix & grando re vera non
sunt cōpletē aquę: & ideo nec sunt lotio
ni aptę. S. verō Thomas cēset differre
specie, idq; ego crediderim, vt spissitudo
& dēfinitas manifesto sūt documēto. At ve-
rō quoniā sunt species imperfectissimę,
facillima alteratione trāsmutantur in a-
quā. Et ideo in illa aqua, in quam nix &
grādo resoluitur, baptismus fieri potest:
sicuti in vapore & rore eleuato ā terra,
dū ad iustā condensationem aquę perue-
nerit. ¶ Secundū argumentū est. In sacro
fonte admiscetur chrisina: quo puritas
sinceritasq; aquę videtur amitti, & ni-
hilominus illie fit solēnis baptism⁹. Res-
pōdetur, p illā admixtionē nō solui spe-
cie aquę: sicut neq; soluitur per elixatio-
nē carniū, aut pisciū in aqua: quare in hu-
iusmodi aquis fieri quoq; valet baptis-
mus. Nisi forsan tāta fuerit resolutio cor-
porū elixatorū, vt liquor plus illius pin-
guedinis habeat, q aqua, ita vt illa nō sit
verē aqua. Si autē rursus aliqua arte pos-
set inde exugī, exprimiq; pura aqua, ef-
fet sacramētū idonea, sicuti & illa, q ex-
primeretur ex lacte. Et pari ratioe si ā vi-
no lymphatoposset p artē extrahi aqua:
siquidē anteq immisceretur, erat aqua.
¶ Tertio arguitur. Aqua fluens ex latere
Christi pēdētis in cruce fuit signū bap-
tismi, & tamē nō videtur fuisse aqua pu-
latare chrisi: ra sed slegma: nā in corpore mixto non
sunt elemēta in actū: ergo nō requiritur
aqua pura. Respōdetur, illā nō fuisse hu-
morē phlegmaticū, vt quidā dixerūt, qā
in tali humore nō potest fieri baptism⁹,
sicut neq; in sanguine, neq; in vino. Fuit
ergo aqua pura miraculosē egrediens ā
corpore mortuo, sicut & sanguis, ad cō-

probandā veritatē dominici corporis cō-
tra Manichæorū errorē: vt per aquā cō-
probaretur, fuisse mixtū ex quatuor ele-
mētis, & per sanguinē ex quatuor humo-
ribus. Hęc est sententia Innoc. vt. d. r. q. 3. ar. 5. dicebamus, in ea. citato. In quadā
de celebra. missa. adducētis illud. i. Ioan.
5. Tres sunt, qui testimoniū dāt in celo,
pater, verbum, & spiritus sanctus: & tres
sunt, qui testimoniū dāt in terra, spūs, a-
qua, & sanguis. Testimoniū. f. qd Christus
esset ver⁹ homo cōstans ex anima & cor-
pore. Per hoc. n. qd inclinatio capite voce
magna tradidit spiritū, testat⁹ est habu-
isse animā. Per hoc verō qd manauit aqua
& sanguis, testatus est habuisse corpus
non phantasticū, sed verū. ¶ Sub dubio
tamē relinquit vtrū fuerit naturalis, an
verō miraculosa de nouo creata. At ve-
rō qd nō fuerit de nouo creata, validissi-
mū est argumentū: tunc enim non esset
testimoniū veritatis corporis Christi: nā
etiam in phantastico miraculose potuit
creari, veluti & in aere. Quapropter exi-
tus ille aquę nullū pręberet documētū
solidi corporis. Arbitror igitur argumē-
tū perurgere, miraculum nō fuisse illud,
vt aqua crearetur: sed prorsus hoc, vt ait
D. Th. qd exiret de corpore mortuo. Vbi
annuit, qd de viuēte sine miraculo posset
exire. Poterat enim siue in stomacho, si-
ue in venis existere. Et ideo ait deinde
Inno. p miraculū fuisse corpus ex elemē-
tis cōpositum in illā aquā resolutū: sicuti
viuēs sudorem emittit, quasi sanguinis
guttas. Sanguis autē fortassis citra mira-
culū manare ē corpore potuit tā recēter
defuncto, vigēte adhuc in eodē sangui-
ne calore, vt exiliret. Amputato nāq; ho-
mini capite sanguis cū impetu profluit.
¶ Hic autē adnotato opus est, qd sudor
& lachrymę nullatenus aquę sunt ad ba-
ptismū idoneę: nā et si sint resolutiones
corporum, nō tamen aquę purę, vt illa,
quę de latere Christi exiuit. Et multoni-
us vrina, est enim digestionis egestio.
¶ Quartū argumentū est. Lixiuū, atque
sulphureorum & balneorū aquę non vi-
dētur esse purę, vt ex amara proprietate
calfaciendi, & exiccandi cōiectura fit:
& tamē apparet baptismū in ipsis posse
celebrari. Respondet autē cōcessa mi-
nor: quoniā sunt verē aquę: trāsitus
enim

Inno.

Aqua illa
an fuerit de
nouo creata

Notat.

Aug.

Paluda.

Censura
C.

Notanda re-
gula.

Primum ar-
gumentum.

Forma bap-
tismi duplex

enim illę per cineres, aut per illas venas
non prorsus substantiā aquę destruit. Pa-
luda. verō pręsenti dist. q. 3. contrarium
censet. At re vera absq; ratione. Tametsi
non negauerim, quin tantū possit cōmi-
sceri cinerum in aqua, tātūq; exustionis
fieri, vt lixiuū alia sit species quā aqua.
De ceruicia verō & ptisana, atq; id gen⁹
potabilibus liquoribus, quorū in multis
partibus frequens est vsus, ambigere nō
licet, quin sint alię species ab aqua, in
quibus ideo sacramētū baptismi per-
fici non potest. Quoniā neq; illi, qui vo-
to adstricti sūt ieiunare in pane & aqua,
possunt huiusmodi potibus uti. Nisi qd
de ptisana dubitet, propterea qd non est
nisi aqua ex ordeo, quod est frumentū,
expresā. Sed tamen neq; illā in tali ieiu-
nio admitterem: nam verē est potus ab
aqua differēs. Imō neq; si ex pane cocto
calido distillaretur aqua, vt solet officio
ignis, admittenda esset in baptismō: quo-
niam non est certum esse veram aquam.
¶ Est verū tamen hic adnotanda regula,
qd cum in quibsdam non satis deprehē-
di valeat, sit ne vera aqua, dum res est du-
bia, cauendum est ne in eiusmodi liquo-
ribus quispiā baptizetur, qd si forsan fue-
rit baptizatus, solenni remedio vtēdum
est, vt huiusmodi puer sub illa cōditio-
ne baptizetur, si non es baptizatus, &c.
¶ Quintum demum argumentum est de
aqua rosacea, ac de alijs herbarū succis,
deq; alchimis aquis: sed de istis nulla
extat dubitandi ratio. Palā enim est non
esse aquas: tametsi cum addito propter
apparentiam sic equiuoce appellantur:
sed sunt expressiones omnium humorū,
ex quibus herbarū componuntur. Ars ve-
rō alchimica nūquam ad hoc pertingit,
vt possit formam veram substantialem
auri, vel aquę, ceu natura ipsa, pducere.

ARTICVLVS. V.

Virum hęc sit cōueniens forma baptismi. Ego te
baptizo in nomine patris & filij & spiritus
sancti.

EXPLICATA materia bap-
tismi subsequitur de altera
eius parte, quę est forma. Est
autē forma duplex. Altera ver-
borum, quę est de essentia baptismi: at-

que altera actiōis, vt pote merfionis. De
priori disputatur in duobus articulis, ac
de altera in alijs duobus. Quęritur ergo
quinto vtrū forma baptismi cōueniens
sit illa, quę exprimitur Matth. 28. Et re-
spondet D. Tho. vnica conclusione. Hęc
est cōueniens forma baptismi. Ego te
baptizo in nomine patris & filij & spiri-
tus sancti. Probatur ex Christi institutio-
ne loco citato. Euntēs docete omnes gē-
tes baptizantes eos in nomine patris &
filij & spiritus sancti. Subiungit autē
subinde rationem. Baptismus per suam
formam consecratur, secundū illud ad
Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquę in
verbo vitę. Et Augustinus lib. de vnico
baptismo ait, baptismum verbis euāge-
licis consecrari. Cū autē consecratio
huiusmodi ā causa efficiēti deriuetur,
cōsequens sit, vt in forma debeat eadem
causa efficiens exprimi. Illa autē est du-
plex: scilicet, principalis, quę est trinitas
& minus principalis, quę est minister.
Vtręq; ergo debet ibidē explicari. Qua-
re illa est legitima forma.

Conclusio.

Expositio de
tictis.

¶ Hic primum omnium meminisse oportet
illius asserti Sco. d. p. sen. q. 3. & 4. dicē-
tis, formā proprię baptismi non esse nisi
relationem significandi, quā baptismus
est formaliter sacramentum. Et quia ip-
sa relatio, vt ipse probabiliter iudicat, su-
datur in ablutione simul & verbis, tam
ablutio quam verba, inquit, dicitur ma-
teria: tametsi verba respectu ablutionis
quodāmodo dicatur forma. Quod quidē
assertū non ita multum theologū est. Nā
relatio nō est forma de qua in pręsentia
rū loquimur: licet sit ratio, quā ablutio
denominatur signū ac perinde sacramē-
tū. Neq; verō verba nisi ineptissime di-
cuntur materia: imō vt diximus d. r. q. 1. ar-
ti. 6. eō qd determināt cōtrahuntq; ablu-
tionē ad significandū talē effectū gratię,
omnino sunt, dicuntq; formę: instar for-
mę in naturalibus, quę determinat ma-
teriā. Quocirca relatio illa significandi, vt
art. 1. monstrauimus, nō fundatur in verbis,
ita vt verba simul cum ablutione deno-
minentur baptismus, sed fundantur in
ablutione mediantibus illis verbis. Nā
satis illic demonstratum est, quod bap-
tismus, hoc est, ablutio nō supponit pro-
toto aggregato ex ablutione & verbis,
sed

sed pro ablutione, quæ est materia proxima, sicut statua pro ære habente formam. Secundo adnotandum est, quatuor in baptismo discerni: videlicet, actum ipsum, deinde personam recipientem, præterea causam principalem, ac deum ministrum. Quæ idcirco omnia cōgruit, ut in forma exprimantur: & ideo quatuor sunt membra formæ. Ego, te, baptizo, in nomine patris, &c. Quapropter conclusio præsens de congruitate intelligenda est, non autem, quantum ad omnia de necessitate.

Primum argumentum.
S. Thom.

Ugitur, ut ordinē D. Thomæ imitemur primo argumento queritur an pronome Ego, sit de essentia. Arguitur enim. Ad potius principali agenti, quam instrumēto adscribitur in sacramento autem minister est ut instrumētum, ut dist. i. dictū est, & qui principaliter baptizat est Christus, secundum illud Ioan. i. Super quem videris spiritum descendente, & manētem, hic est, qui baptizat: ergo incongruē ait minister. Ego te baptizo, sed deberet dicere Christus te baptizat. Et confirmatur: In verbo, baptizo: intelligitur pronome ego: ergo ei⁹ expressio superfluit. Præsertim cum Christus Matth. 28. illius pronominis non meminerit. Atq; iterū confirmatur. Græci non apponunt illud pronomen, sed aiunt. Baptizetur seruus Christi, & tamen, ut in concilio Florentino sancitū est, verē baptizant: ergo pronomen illud nō est de essentia. Ad hoc respondet D. Tho. quod minister et si sit causa minus principalis, est tamen causa principalis concurrat tanquā id, in cuius virtute sit actio: & ideo cōgruē minister ponitur tanquam exercens actum. Et hoc expressit Christus dicens, Baptizantes, ubi exercitium attribuit discipulis. Cū autem adhibetur. In nomine patris, &c. exprimitur princeps causa in cuius virtute sit opus. Græci autem metuētes dissidium illud, de quo Apostolus. i. ad Corinth. i. meminit, qd alij gloriabātur baptizari ab Apollo, alij a Paulo, &c. cauēt in forma explicare ministrū, & ideo baptizant per tertiā personam dicentes. Baptizetur seruus Christi, &c. At quoniam exprimit actum baptizandi, qui reuera ab ipsi ministris cum inuocatione trini

tatis exercetur, verē baptizāt. Collige ergo de essentia baptismi esse, ut exprimitur actus, qui exercetur a ministro, cum inuocatione Trinitatis, ut habetur in concilio Florentino nam illic virtualiter subnotatur minister. Quando autem per primam personam exprimitur actus, illic virtute ipsa locutionis subintelligitur minister. Ut si quis dicat baptizo te in nomine patris &c. in verbo subintelligitur pronomen: quare, ego, non est de essentia sed de congruitate ad maiorem expressionem. Quod si cōtra hoc postremum assertū obieceris illud Alexandri tertij. de baptismo & eius effectu cap. Si quis puerum. ubi ait quod si quis puerū in aqua immerferit in nomine patris &c. & nō dixerit. Ego te baptizo, nō est puer baptizatus. Respondetur, vim illic questionis non consistere in pronomine ego, sed in expressione actus. Vnde ergo definire pontifex, quod licet quis mergat in nomine patris &c. non exprimitendo verbo actū baptizandi, non baptizat. Si verō dicat. Baptizo te, sufficit ad essentiam. Quod si scisciteris quantæ esset culpa baptizare sine expressione pronominis, profecto censēo nō esse mortale, nisi fortasse graue suboriretur scandalum, quod nunquā, arbitror posse tam magnum oriri. At contra illam Græcorū formam est argumentū qd non sit valida. Si quis in forma sacramenti inducere contendat errorē, non perficit sacramentum, ut si Arrianus diceret. Baptizo te in nomine patris maioris, & filij minoris &c. aut si Lutheranus diceret. Hoc est quodā modo corpus meum, intendens non esse re, sed in figura. Græci autem intendunt per illam formā inducere errorē: nempe quod nos attribuentes ministro actum baptizandi dissidium serimus, quod abominatus est Paulus, atque adeo a nobis non celebrari legitimum baptismum, sed esse rebaptizandos eos, qui a nobis baptizantur, ut habetur de baptismo, & ei⁹ effectu cap. finali: ergo illi non cōficiunt sacramentū. Ad hoc nos iam satis supra dist. i. q. i. art. 7. & 8. respondimus. Duas ergo ex illis articulis generales regulas repetam: vnā scilicet de intentione ministri, quæ formam vitare potest: atq; alteram de verborum

De essentia baptismi.

Secunda regula.

horū mutatione. Prima. Quocunq; errore ille qui baptizat infectus sit, illū autem in forma nō inducat, sed legitimam intentionem ecclesiæ, & necessaria forme verba seruet, verē baptizat. Si autem illum errorem in forma induxerit, error tamen ille intentionem ecclesiæ secū permittat, & necessaria verba proferat, verē perficit sacramentū: alia minime. Quocirca qñ ille error toleratur ab ecclesiā ut loco citato art. 6. expresse ait D. Tho. nihil eiusdem ecclesiæ intēioni officit. De mutatione autem verborum colligitur secunda regula. Dum mutatio, siue sit additio, siue demptio, siue transpositio, siue corruptio, verba necessaria non corrumpit, seruata legitima intentione, sacramentum perficitur. Si autem quidpiam verborum, quod necessarium est, destruxerit, cassum sit. Cum ergo ecclesiā errorem Græcorum toleret, ferat scilicet, ut credant perperam nos baptizare, nil repugnat, quin illi habeant legitimā intentionem faciendi, quod ecclesiā facit, & cum verē ponāt in forma omnia, quæ sunt de essentia, sit, ut verē baptizent. Secus autē si Lutheranus dicat. Hoc est quodāmodo (hoc est in figura) corpus meum: nam ille error non secum patitur intentionem ecclesiæ: quæ quidem intendit consecrare verum corpus. Et pariter Arrianus, licet ipse crederet patrem esse maiore filio, ubi tamen errorē non induceret in forma, posset quidem habere intentionē ecclesiæ. Si autē in forma diceret, patris maioris, intēioni ecclesiæ aduersaretur, quæ baptizare intēdit in nomine, & fide triū personarū equalium. Pari modo si quis baptizaret in forma. cap. Retulerūt. de consec. dist. 4. In nomine patris & filia, intendens Deū habere filiam, non baptizaret, secus si ex balbutie pro, filij, diceret, filia. De his autem in citatis articulis amplissime dixim⁹. Hoc autem præterea admonuerim, quod forsitan error Græcorum non illuc, quæ protenditur, ut putent, nos non baptizare: nam citatum capit. finale nihil aliud refert, quā quod Græci eousq; coeperunt abominari Latinos, ut baptizatos ab ipsis ausu temerario rebaptizare præsumerent. Forsan quia nos pro hæreticis dicebant, & cum Donatistis existimabant

baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos. Percontaberis autem, quid si latinorum quispiam apud nos Græcorū forma vteretur, vtrum verē baptizaret: qd si sic baptizaret, quantam committeret culpam. Ad primum membrum Innoc. alioqui vir doctissimus, in. ca. i. de bapt. & eius effectu respondet, qd si quispiam apud nos baptizaret sub hac forma. Baptizet vel baptizat te Christus, vel Petrus, vel sacerdos, se demonstrato, vel baptizet a Christo, vel a tali homine, nō baptizaret, quia non seruaret formā latinā. Verū tamen in alia prouincia, quæ nostram formam nunquam recepit, verē baptizaret. Et alludit ad Græcos verē baptizantes. Multa hic tamē complice Innoc. Primum quod apud Græcos idē est dicere baptizetur seruus Christi, ac si diceretur, baptizet a Christo, vel baptizet te Christus. Atque hoc probe quiddē: nam ipsi non intendunt dicere baptizetur seruus Christi a me, alias pariter dicerent. Ego te baptizo, sed baptizetur seruus Christi ab ipso Christo. Quare similiter dicere possent baptizet te Christus. De hoc autē quod subdit, baptismū sub illa forma si apud nos a latino usurparetur, non fore tunc baptismū, merito profecto, salua tanti viri autoritate, reprehenditur ab Adriano in. 4. q. i. ar. 3. id quippe nullā habet probabilitatē. Enimvero cū vbiq; seruantur omnia, quæ sunt de essentia sacramenti, fiat sacramentum, & in illa Græcorum forma seruuntur omnia, alias nec illis esset sacramentum, sit ut etiam apud nos sit sacramentum. Vnde fit consequens, ut quicquid est sacramentum apud aliquos, sit pariter apud omnes. Quoniam ecclesiā nequit formas apud diuersas nationes variare quātum ad suam essentia, ac proinde nec quātum ad hoc quod teneat in vno loco & nō in alio. Sed vbiq; exprimitur actus baptizandi cum persona baptizati, & inuocatione trinitatis, ut habetur in concilio Florentino, sit baptismus. Secus quātum ad culpam baptizantis si non seruatur formā ecclesiæ. Neq; verō obstat illa forma per tertiā personā. Baptizet te Christus: nā si per passiua quis dicere potest baptizetur seruus Christi a Xpo Iesu ut intelligūt græci, cur nō poterit verbū verti in vocem

Enlitation.

Innoc.

Adrianus.

Confirmatio
Co. Constantini.
cem actiuam? Eo præsertim quod in cō-
firmatione Constantini imperatoris, vt
patet in prologo ante Synodum Nice-
nam, vsus est Syluester illa forma. Signat
te Deus sigillo fidei in nomine patris &
filij, &c. Qua vtique ratione & in sacra-
mento poenitentiae, licet quis diceret ab-
soluit te, vel absoluat te Christus vere ab-
solueret. Quauis peccaret. Nam & for-
ma extremae vnctionis est, indulgeat ti-
bi Deus quicquid peccasti p visum, &c.
In summa si expressio solius ministri suf-
ficit, vt exercentis actum, Ego te bapti-
zo, cur non sufficiat expressio Christi,
qui per suum ministrum baptizat? *Argument.*
contra. Sed
forsan quis arguat. Hæc forma videtur
excludere actionem ministri, quasi ipse
non baptizet, quam quidem actionem
Christus ministris attribuit dicens. Bap-
tizantes eos: sicuti & actionem remittendi
peccata eis pariter adscribit, tanquam
ministris Ioan. 19. Quorum remiseritis
peccata, &c. ergo forma hæc non est legi-
tima. Secundo, quia in verbo, baptizo,
intelligitur non solum ablutio interior,
verum & exterior, illam significans, iuxta
verbum Augustini. Quæ est ista virtus a-
quæ, quæ corpus tangit, & cor abluit?
Christus autem, vt libri 3. contra literas
Petilia. cap. 49. idē ait Augu. non ablu-
it exterius, sed interius. Sacerdos, inquit,
exterius tangit corpus, & Christus inter-
ius ablu- it, secundum illud Ioan. 1. Super
quæ videris &c. ipse est qui baptizat in
spiritu sancto: ergo necessum est personam
ministri vel exprimere, vel subnotare.
Respondetur quod vtrique, ablutio fit & à
Christo per ministrum, & à ministro vice
Christi. Quare non solum est verum quod
Christus baptizat interius, sed etiā exte-
rius. Nam cum Ioan. 3. affirmatum esset,
quod Christus baptizaret: statim capit.
4. declarat Euangelista, quod ipse non
baptizabat, sed discipuli eius. Baptizat
ergo Christus exterius per discipulos, &
vicissim internam gratiam mediante a-
ctione discipulorum infundit. Augu. er-
go hoc duntaxat vult dicere, quod Christus
per se quidem tangit cor, non autem per
se corpus. Igitur vt summam cuncta cō-
Summa ref-
pōsi. mit.
prehendamus, si quis in forma actionem
ministri excluderet dicens, Baptizet,
vel absoluat te Deus, vel Christus quem

ego nullatenus baptizo, aut quæ ego nō
absoluo, profecto non baptizaret, quia
aduersaretur intentioni Christi, & eccle-
sia, sed si illa non fiat exclusio, sufficiens
est forma exprimendo solum Christum
qui intelligitur per suum ministrum ba-
ptizare. Quo fit, vt si forma Græcorum
esset, Baptizetur seruus Christi à Chri-
sto, & nullatenus à me, certè ecclesia illū
errore non toleraret, sed tolerantur sub-
ticere nomen ministri, cuius tamē actio
illic intelligitur. Longè autem minus
probabilitatis habet aliud quod Innoc.
subdit: videlicet, quod non esset baptismus
si quis diceret. Ego Petrus, aut ego sacer-
dos baptizo te, & baptizetur seruus Chri-
sti à me Petro sese designando. Quia hic
nihil sanè de essentia formæ variatur.
Imò quauis baptizans crederet illam
esse necessariam formam, ita quod sine
illa expressione forma nō esset sufficiens,
illa ignorantia non tolleretur veritatē sa-
cramenti: quia licet esset contra scientiā
ecclesiæ, potest tamen cum illa ignoran-
tia extare legitima intentio faciendi quod
facit ecclesia. De culpa verò mutantium
formas ecclesiæ: vt si Latinus apud nos
vteretur forma Græcorum, re vera ge-
nere suo esset peccatum mortale. Nam
postquam ecclesia dicitur illos tolerare,
signum est grauem esse errorem creden-
tium nos perperam baptizare: & ideo qui
apud nos vteretur illa forma intendens
illum errorem, grauissimo delinqueret
peccato. Quinuerò licet eundem errorem
non intenderet, sed pro libito suo vellet
vti illa forma, vix posset propter scanda-
lum & suspitionē eximi à mortali. Quā-
uis fortasse secluso scādalo in secreto nō
esset grauius quā veniale. Nihilominus
ecclesia grauius sacerdotem ob suspicio-
nem puniret. Vtrum autem Græci pec-
cent scot. præfati dist. q. 2. art. 2. dicit quod
aliquando eis fuit licitum propter per-
missionem ecclesiæ. Si autem postea ec-
clesia latina, id prohibuit peccat. At ve-
rò nusquā talis phibitio legitur, & ideo
non peccat: imò forsitan peccarent vtēdo
nostra forma ppter scandalū, qd apud
illos oriretur. Alia vero additio. Ego
Petrus vel ego sacerdote baptizo nihil
culpe aut q̄ minimū affert. De mutatio-
ne autem verbi, baptizo, in alia equipol-
lentiā

lentiā, an scilicet dicere liceat. Ego te a-
bluo, tingo, mergo, &c. non parum inter
doctores controuertitur. Innoc. enim lo-
co citato in capit. 1. de bap. ait, non esse
baptismum, si quis dicat balneo, vel ab-
luo. Et glossator Decreti super cā. Multi
de cōsecrat. dist. 4. ait nō esse sacra-
mentum, si quis dicat. Ego te mergo. Et ex
theologis. Alexā. 4. parte. q. 13. membr. 3.
art. 3. idem sentit. Et Gabriel dist. præsen-
ti. q. vnica circa finem: quia, inquit, hæc
verba nō sunt synonyma cum verbo, ba-
ptizo, eo quod, baptizo, nō quancunq;
ablutionē significat, sed hæc sacrā. At
verò iam supra dist. 1. de his satis superq;
dictū est. Licet enim vtī verbis loco ver-
bi, baptizo, exprimentibus eundē actū,
& effectum: nā tūc nihil mutatur, quod
fit de essentia sacramēti. Quādoquidem
et si Christus Hebraicè protulerit illam
formam, nihilominus ecclesia retinuit
verbum Græcū, baptizo, rationibus per
nos illic allatis. Et Hieron. eodem loco
super Matth. pro, baptizantes, semper le-
git, tingentes. Et August. baptismus, in-
quit, est tinctio aquæ, &c. Tutius ergo
possumus dicere, abluo, vt pote quod ex-
plicatius significat naturam baptismi,
quā tingo. Eo potissimū, quod cum v-
nusquisq; possit in sua lingua baptizare
atq; adeo nomina patris & filij maternis
vocibus pronuntiare, nō est cur non &
verbum baptizo possit alia voce expri-
mere. Ad hæc, cum Apostolus ad Ephes.
5. baptismum appellet lauacrum aquæ,
nullus sit reliquus metus, quin pro, ba-
ptizo, dicere liceat, lauo sicuti seculares
in extrema necessitate baptizantes dice-
re nonnunquam consueuerunt. Imo vt
articulo. 7. videbimus, cum quis per ef-
fusionem, vel asperionem baptizat,
quauis non dicat nisi. Ego te aqua vel
infundo, vel aspergo, erit baptismus.
De verbo autem, mergo, obscurius esset
dubium: quia mergere non tam propiè
significat abluere, aut intingere, cū fiat
etiam ad suffocandū, & ad alios effectus.
Attamen ex accommodatiōe vsus quan-
do fit sub illa forma, idem valet quod a-
bluo. Imò, baptizo, omnia illa significat.
Vnde quāuis verba non sint omnino sy-
nonima, eodē prorsus modo significatiua,
fatis est vt eundē sanctū effectū ex vsu

accommodatione representent. Quo-
circa si quis diceret. Ego te balneo, non
ita tuto asserere audeat esse baptismum:
quia balneare alium effectum significat.
Multo autem minus si quis diceret. Ego
te mitto, aut conijcio in aquas: nō enim
vsq; adeo laxanda est licētia. Quare hoc
modo baptizatos consiliū esset sub con-
ditione denuo baptizare. Qui autem di-
ceret, Ego te mundo ab originali, nō ba-
ptizaret: quia baptismus non quomodo
cunq; mūdāt, sed per formam ablutiois,
quæ ideo explicanda est. Sicut in sacra-
mēto poenitentiae nō licet dicere Ego te
abluo a peccatis tuis, sed Ego te absoluo.
Quod autem pro, baptizo, posset dicere
episcopus baptizamus, & pro te, vos, si
regē baptizaret, id d. i. satis id affirmā-
mus vbi de omib; formæ mutationibus:
videlicet, additionibus, detractionibus,
transmutationibus, corruptionibus, &
interpolationib; adeo copiose disertū
à nobis est, vt nihil aliud quā fastidi-
um generaret eorū repetitio. Quo loco
& intellectum can. Retulerunt. de con-
secra dist. 4. interpretati sumus.
Secundum argumētum D. Thomæ est. *Secundum ar-*
Eum, qui actum quempiā exercet, non *gumentum.*
oportet illum exprimere: vt qui docet,
nō indiget dicere. Ego vos doceo: quia
actū ipso docendi id exprimit. Sicuti illi
qui se munit signo crucis, non opus est,
vt dicat, Ego me signo, sed faciendo sig-
num se signat. Quinuerò in sacramēto
eucharistiæ consecrans non dicit. Ego cō-
secro corp⁹. Ergo vbi Christus dixit. Do-
cete baptizantes, non præcepit, vt id dice-
rent, sed vt id facerent. Respondet D. Th.
nō esse idē de alijs actibus, & de actioni-
bus sacramentorū: nā actio sacramenta-
lis debet significare id, quod fit interius.
Ablutio autē in aqua ad multos effectus
fieri potest, & ideo nisi per formā accom-
modaretur ad significandum hunc pecu-
liarem, vaga, cōfusaq; esset significatio.
Et ideo, vt habetur cap. 1. de bap. quā-
uis quis puerū mergat in nomine patris
& filij & spiritus sancti, nisi explicet cū
intentione actum baptizandi nō bapti-
zat. Nā cū etiā in oib; actionibus pro-
phanis, vt ad Coloss. 3. refert Paul. de bea-
mus inuocare nomē Dñi, fit, vt neq; il-
la inuocatio sola, in nomine patris, &c.
fatis

*Tertium argumentum.
D. Thom.*

Necesse est exprimeretur per sonam quae baptizatur.

Argumentum.

satis exprimeretur sacramentalem actionem De sacramento vero eucharistiae diuersa est ratio: nam illud non consistit in usu & applicatione sacramenti, sed in consecratione, quae fit per verba. Hoc est corpus meum. Tertio argumento quaeritur de pronome, te, an sit necessarium. Saepem nanque baptizatur surdus, imò plerumque nihil audiens: at ut Eccles. 32. legitur, ubi non est auditus frustra sermo effunditur: ergo non opus est sermonem ad baptizatum dirigere, dicendo, Ego te &c. Responsio autem est, illa verba non solum proferri, ut apud baptizatum significet, sed ad explicandam sacramenti efficaciam, quae illi applicatur. Quae utique ratione etiam ad creaturas irracionales solet exorcismus dirigi: ut cum dicitur, Exorcizo te creatura salis. Ex hac ergo solutione collige necessarium esse personam, cui sacramentum applicatur, exprimeretur. Quapropter decretum Florentini concilij, ubi habetur satis esse ad essentiam sacramenti, ut actus ministri baptizantis cum inuocatione trinitatis exprimitur: sic intelligendum est, ut exprimitur actus & eius applicatio ad recipientem: quia non satis exprimitur actus, nisi exprimitur subiectum in quod terminatur. Neque de hoc controuersia est, sed est firma sententia, quae quidem primum colligitur ex verbis Christi, baptizantes eos. Item ex natura ipsius sacramenti eruitur quae consistit in usu, & applicatione materiae ad subiectum: quare nisi illud etiam exprimitur in forma, non satis exprimitur actus. Atque idem patet in sacramentis confirmationis, poenitentiae, & extremae unctionis. Non enim satis esset dicere, Ego chrismo, vel absoluo, nisi adderes te. Pari modo non esset baptismus si solummodo diceretur, Ego baptizo in nomine patris, &c. Potest tamen per passiuam exprimi. Tu baptizaris a me, licet culpa esset formam sic mutare, vel in tertia persona sub communi nomine, vel ut Graeci dicunt, baptizetur seruus Christi. Quocirca pariter esset baptismus, si quis loco pronominis diceret, Baptizo hunc, vel Ioannem, ut loco citato ait Gabriel. Nam illa expressio tanta est, quanta quae per pronomen fit. Sed contra hoc fit argumentum. Si liceret loco, te, dicere Pe-

trum, sequeretur quod si putas baptizare Petrum, baptizaret Ioannem, ut si baptizans esset cecus, cui traderetur alter pro altero, non esset verus baptismus: quia non baptizat eum, quem intendit. Quoadmodum & in matrimonio si quis putans ducere Mariam, duceret Ioannam, non esset matrimonium. Consequens tamen est falsum: nam intentio ecclesiae est baptizare hunc, quisquis sit. De hoc satis supra diximus. dist. 1. quaest. 5. artic. 8. Et ideo hic satis est consequentiam negare. Quocumque enim sacerdos arbitretur baptizare, semper in illo virtute manet intentio ecclesiae, quae est baptizare hunc, siue dicat hunc, siue te, siue Ioannem. Quicquid nanque sacerdos intellectu putet, non habet intentionem negatiuam, ut si non sit Ioannes, eum non baptizet, alioqui sacrilegus esset & sacramentum non perficeret. Debet enim determinate baptizare hunc. Secus autem in matrimonio, quod quidem cum sit vinculum perpetuae cohabitationis, errore substantiae personae vitatur. Reuise quae illic adieciimus. Ex hac solutione colligitur neminem posse se ipsum baptizare, ut ait D. Tho. in solutione ad. 4. & decernitur in cap. Debitum. de baptis. & eius effectu. Exigitur enim distinctio inter baptizatum, & baptizantem, alia forma. Ego te, &c. esset falsa. Quare & Christus etiam ab alio: scilicet, a Ioanne voluit baptizari. Addit nihilominus Innoc. in eodem cap. quod Iudaeus, qui se ipsum in aqua sub forma baptismi immergit, si absque alio baptismi de vita decessisset ad patriam protinus euolasset propter sacramenti fidem: at non propter fidei sacramentum. Ugitur de 4. argumento D. Thomae. An scilicet vnus possit plures simul baptizare, vnusve a pluribus, nihil hic amplius, quoniam dist. sequenti art. 6. peculiaris de hoc redibit quaestio. Neque vero quintum magni est momenti: quo arguitur, eo quod baptismus virtutem habet a passione Christi debere eius mentionem in forma fieri: nam etsi virtutem inde recipiat (quare ipsa passio principalior est causa, quam baptismus) tamen quia eadem passio instrumentum est trinitatis, non opus est, ut exprimitur vel ipsa, vel Christus nisi in nomine filij. Ad de,

6. argumen.

Dubitatio.

In nomine.

Dubitatio. 2.

Respo.

de: si quis baptizaret in nomine patris & Christi & spiritus sancti, verum esse, baptismum. Si autem diceret Christi in quantum hominis, volendo eum tali ratione equare trinitati, baptismum vitaret: nam Christi quatenus homo non infundit gratiam propria autoritate, id est increata, sicut in quantum Deus. Si autem quis post tria nomina trinitatis adderet, & Christi, intelligens per suam humanitatem instrumenta liter infundere gratiam baptismi, verum perficeret sacramentum: sicut si adderet, & beatam virginis, intelligens non nomine eius sed eius precibus gratiam donari, sed non nulla esset culpa illa verborum superfluitate uti. Sextum argumentum est. Nomen designat proprietatem rei: sed tres sunt personarum proprietates. scilicet paternitas, filia, & spiratio passiva: ergo tria nomina. Atque adeo dicendum est, non singulariter, in nomine, sed pluraliter, in nominibus. Respondetur, quod etsi sunt tria nomina personalia, est tamen vnum essentiale Dei: & cum virtus, quae in baptismi operatur, pertineat ad essentiam: nam ut est theologorum axioma. Opera trinitatis indiuisa sunt ad extra. dicendum est, in nomine, & non in nominibus. Apparet nihilominus responsio haec non satis lucida. Emergit siquidem dubium, utrum dicere in nomine, sit tantum de precepto baptizantis, ut non peccet, an vero de essentia baptismi, ut si dicat in nominibus, nullum sit baptismus. Et ratio dubitandi est, quia si quis diceret repetendo. In nomine patris, & in nomine filij, & in nomine spiritus sancti, profecto baptismus esset: quia idem repetitur nomen: cur ergo non, si dicat, in nominibus? Itaque quaeritur quid hic voce nominis intelligitur: si enim intelligitur inuocatio, quid obstat tribus inuocationibus inuocare personas? Si autem intelligitur autoritas, aut virtus, quid non vetat illam pluraliter inuocare, postquam est in omnibus personis? Quod si dicas intelligi nomen Dei prout est commune tribus, deberemus tunc dicere in nomine Dei. Hunc locum egregie tractat, Hug. libr. 2. de sac. p. 6. c. 2. ubi ait, quod cum nomen id sit, quod notamus, fit ut nomen designet notitiam rei: quare qui latissima fama nomen suum celebravit, magnum dicitur habere nomen, iuxta illud Psal. Quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Notitia vero

Dei habetur per fidem: ergo idem est dicere in nomine, quod in fide patris & filij, &c. Et quoniam eadem est fides trium personarum, dicendum est in nomine, & non in nominibus. Atque huic expositioni maxime illud consonat euangelicum. Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. Vbi fides cum baptismi, quasi forma cum materia coniungitur. Atque illud deinde ad Ephes. 4. vnus Deus, vna fides, vnum baptismum. Imò nomen non solum internam fidem significat, verum illam ore confessam, unde ad Rom. 10. Paul. Corde, inquit, creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: quasi salus illa, quam baptismate comparamus, fidei confessione nobis obueniat. Vnde baptismus dicitur sacramentum fidei, id est, quo fide inuocatione trinitatis profitemur. Quapropter non illa perplacet Magistri interpretatio. d. 3. ut in nomine, id sit quod in inuocatione, & confessione trinitatis: nam hoc ipsum dicere in nomine patris, &c. est ipsa inuocatio & confessio. Inuocatio autem non fit inuocatione. Designat ergo fides Dei vni? & trini, quae habet quidem diuersos articulos personarum, sed tamen ad vnam primo terminatur essentiam quae communis est tribus. At vero quauis expositio haec legitima sit, quam Alex. 4. pa. q. 13. m. b. 3. 2. & D. Tho. praef. d. in. 4. ar. 2. secuti sunt, nihilominus non inepte exponi etiam potest in nomine, hoc est, in autoritate, potestate, & virtute patris & filij, &c. quod in praesentiarum D. Tho. insinuat. Quemadmodum praetor id quod facit nomine, id est, autoritate regis facit. Enimvero non solum hac confessione Deum trinum confitemur, verum & eius potestate & fauore salutem atque nos ei gratiam per baptismum consequi. Id quod etiam designamus dicentes in nomine patris, &c. secundum illud Psal. 19. Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine domini Dei nostri inuocabimus. Atque illud Deus in nomine tuo saluum me fac. Quod quidem nomen omnipotentiam Dei significat. Ut ergo ad dubium respondeam? Marf. q. 3. arti. 4. ait quod si quis, saltem ex ignorantia, vel lapsu linguae, pro eo quod est, nomine diceret, nominibus non audeat definire non esse sacramentum, si intentionem habeat ecclesiae: nam forte, inquit, Deus ratum haberet. At vero contra facit, quod si ille, qui sciens & prudens sic loqueretur, non perficeret sacramentum.

Ephes. 4.

Rom. 10.

Magist.

Alexan.

Respo. dubij.

Marf.

O mentum

mentum, profectio neque; si ex ignorantia id proferat. Igitur cum Magistro Sent. prae. dist. responderetur particulam, in nomine, esse de essentia sacramenti, ita ut si dicatur in nominibus nullum erit. Atque adeo hic est sensus. S. Thomae in praesentiarum. Ait. n. Hiero. super illud ad Eph. 4. vnu baptisma, quod non baptizamus in nominibus patris, &c. sed in vno nomine, quod intelligitur Deus: qui scilicet vnus est. Vbi Hier. docet nomen in praesentiarum non accipi personam liter, sed essentialiter. Unde ad argumentum fateor, quod licet quis diceret in nomine patris, & in nomine filii, & in nomine spiritus sancti, perficeret quidem sacramentum quia non ideo asserit esse plura nomina, si cut quis diceret in nominibus, sed id est essentiale Dei nomen repetit commune tribus. Quocirca qui diceret in nomine hoc, quod est pater, & in nomine, quod est filius, & in nomine, quod est spiritus sanctus, non baptizaret, bene tamen, qui diceret in nomine Dei patris, &c. quia nomen non refertur ad illa personalia, sed ad hoc essentialia. Qui autem non diceret, in nomine, sed in virtute patris, &c. ait Inno. in c. de baptismum non perficere sacramentum, quia virtus non dicit totum quod nomen. Et forsitan verum ait. Nametsi hic D. Tho. vim huius quod est nomen, per id quod est virtus exprimat, tamen cum nomen suo ambitu & si de sonet & virtute, & autoritate, & potestate, &c. nefas esset aliquod illorum loco huius, quod est nomen, subrogare. Immo praeterquam quod esset crimine, nequaquam esset tutum illud existimare sacramentum. Immo deberet sub conditione iterari. Septimum argu. D. Tho. plusculum ambiguitatis habet. An videlicet liceat personas trinitatis per alia exprimere nomina, quam patris, &c. Arguitur. n. Persona patris multis alijs nominibus significatur: nempe, innascibilis: genitoris, & persona filii nomine geniti, & verbi: & persona spiritus sancti nomine procedentis, & paracleti, & amoris, &c. ergo satis est dicere, in nomine genitoris & geniti, & paracleti. Respondet, quod sicut in materia baptismi assumitur aqua, eo quod eius communior est usus ad abludum ita ad significandas personas diuinas assumuntur illa nomina: quae magis sunt in usu in lingua, in qua fit baptismus. Haec autem sunt pater, filius, & spiritus sanctus, quae

re in alijs, inquit, non perficitur sacramentum. Hic primum omnium supponit D. Tho. baptismum (id quod in 4. d. praesentiarum. art. 2. ad 4. expresse affirmat) in nomine trinitatis, nisi personae exprimantur, non esse sacramentum, quae quidem (praeterquam Caetani, quae ar. seque. cōsultabimus) omnium est generalis confessio. Hoc ergo interrim nunc supposito suboritur dubium, utrum per alia nomina satis sit easdem personas exprimere. Et quidem sententia est omnium concors doctorum, non esse sacramentum, nisi si his nominibus exprimantur personae. Fuit. n. sententia Altisio. loco citato lib. 3. trac. 3. c. 4. quaestio. 4. Alex. 4. p. q. 13. mēb. 3. ar. 3. Bona. d. praesentiarum. q. 5. & Ricar. ar. 3. q. 3. & Sco. & Duran. q. 2. Mar. quaestio. 3. art. 4. ac subinde aliorum minoris notae quos non oportet allegare. Bene ergo ait Gab. d. p. f. esse opinionem omnium Theologorum. Contrarium tamen tenet glo. in can. Multi. sunt. de consecr. d. 4. Ex Theologis autem Pal. d. praesentiarum. q. 1. h. titare cepit. Caie. vero audeter affirmat non annullari sacramentum si quis dicat, in nomine genitoris & geniti, & procedentis ab utroque. Et adducit rationes quatuor. Primum autoritate Nicolai de cōse. d. 4. can. Aquodā. vbi ait in nomine Christi ideo valere baptismum, quia vnu & idem est significatum ac si dicatur, in nomine patris, &c. vbi subinde docet satis esse explicare personas nominibus aequipollentibus. Genitor autem & genitus & procedens easdem personas significant, quas pater & filius & spiritus sanctus. Neque obstat, inquit, argumentum in contrarium, quod genitor significat actum notionalem de formali, scilicet generatione, pater vero relationem paternitatis: nam non est, ait, habenda ratio significati formalis, sed materialis, puta personae, quae utroque nomine significatur. Et confirmatur ratio quoniam supra distin. 1. quaestio. 2. articulo. 7. dictum est, satis esse ut nomina ex accommodatione vsus idem significant: ut si dicat quis baptizamus, pro baptizo, aut in nomine patriae, pro patris: genitor autem & genitus & procedens ab utroque ex accommodatione vsus idem significant, quod pater & filius & spiritus sanctus: quoniam neque nomina patris, &c. virtute significationis proprie significant personas diuinas

nas, sed generatim vniuersos etiam patres, & filios creatos, sed vsu loquendi significant proprie illas personas, & pariter genitor & genitus. Secundum testimonium est autoritas Ambrosij in lib. de spiritu sancto ca. 3. vbi ait quod nomine Christi, quod est vnctus intelligitur pater, a quo vnctus est, & spiritus sanctus, in quo est vnctus. Multo autem explicatius eadem personae explicantur nomine genitoris & geniti. Tertia autoritas est concilij Florentini, vbi decernitur quod si exprimatur actus qui per ministrum exercetur cum sanctae trinitatis inuocatione perficitur sacramentum. Et 4. quia si quis inuocet trinitatem nomine genitoris & geniti & procedentis, tam perfecte eam inuocat, ac si dicat patris, & filii & spiritus sancti. Et qui fide eiusdem trinitatis per illa nomina confiteretur, legitime illam confiteretur. Et quinto arguitur, quia si quis diceret in nomine patris & Iesu Christi & spiritus sancti plenum administraret sacramentum: cur ergo non si dicat geniti? In summa ait, quod Christus iubens baptizare in nomine patris, &c. non coarctauit ministros ad illa verba, quod est dicere, non accepit illa materialiter tanquam necessaria, sed solum ut exprimerentur illae personae legitimis nominibus. Et quidem fateor argumenta ista nonnullam praese ferre probabilitatem, eo vel maxime, quod sacramentum poenitentiae, quod Christus instituisse videtur sub illis verbis. Quorum remiseritis peccata, ecclesia administrat sub illo verbo absoluo. Ac demum arguitur. In qua eum lingua licet proprijs nominibus personarum uti: esse tamen potest aliqua, in qua non est proprium nomen patris, sed per periphrasin explicatur. Sicut Cantabri non dicunt Deum, sed supernum Dominum, & Galli non dicunt auum, sed magnum patrem. Quare baptizantes in illa lingua non dicent patris, & nihilominus perficeret sacramentum. Cur ergo non liceat dicere genitoris. Atque ob id potissimum quod etiam Latini saepe pro patre dicunt genitor. At vero quoniam in verbis sacramentalibus non licet ad libitum loqui, neque forsitan tam rationibus enitendum est, quam testimonijs sacris secundum vniuersorum Doctorum interpretationem expositis: profectio non esset fa-

tis tutum singulari opinioni Caetani, contra vniuersalem Doctorum adhaerere. Nam primum glossa, qua assertio D. Thomae assue re conititur, nulla prorsus est. Ait quippe sensum. S. Thomae non esse, quod alijs nominibus non perficeretur sacramentum quantum ad sacramenti essentiam sed quantum ad preceptum. Itaque peccatum esset mutare illa nomina, nihilominus valeret sacramentum. Glossa haec, inquam, manifeste aduersatur textui. Nam vbi eum; aiunt Doctores non perfici sacramentum, intelligunt nullum esse. Quare D. Thom. voluit tenere cum toto cetero Doctorum. Neque arbitratus est hoc cadere in dubium. Et ratio Altisiodorensis est, quam omnes sequuntur, quod forma sacramenti virtutem habet ex Christi institutione: constituit autem Christus virtutem hanc in forma baptismi illis peculiariter verbis imperit, quae hypostases personarum significant, ideo quod cum illa in omni lingua habeatur tanquam propria personarum nomina, condecensimū ergo fuit, ut sacramentum, in quo professio sit fidei ad confessionem sub illis nominibus esset coarctatum. Legitur argumenta Caie. non sunt tantum vigoris. Ad id enim, quod adducit ex can. Aquodam. respondetur, non concludere quod nomine Christi possit nunc conferri sacramentum, sed tunc quando erat dispensatio, ut art. sequenti videbimus. Et eodem pacto respondebitur ad Ambrosium. In utroque enim Caie. diuersus est a D. Thoma. scilicet quod valeat baptismus in nomine genitoris, & geniti, & quod modo valeat in nomine Christi. Neque illud de accommodatione vsus tantam vim habet in proposito: nam quando Christus instituit formam sacramenti, siue fuerit tunc Matt. 28. siue ante, quando fuit baptizatus, nulla erat forma ex accommodatione vsus significans proprie & singulariter personas trinitatis, sed ipse instituit illa, quae sunt propria. Personae namque non constituuntur per actus notionales, qui significantur nomine genitoris & genitis sed per relationem patris & filii & spirationis passivae, quam importat spiritus sanctus. Quare illa habentur pro nominibus proprijs, sicut si pater appellaretur Petrus, & filius, Ioannes. Quod autem adducitur ex concilio Florentino nullius est

Non est satis
tuta opinio
Caie.

Ad arg. Ca
ietani.

vigoris: nā quod dicitur sub inuocatione trinitatis, intelligitur sub expressis nominibus, ut in verbis proximē procedentibus fuerat explicatum. Ad quartū verō respondetur, q̄ et si extra sacramentū abundē quis confiteatur trinitatem sub illis nominibus genitoris & geniti & procedentis, non tamen in sacramento propter Christi institutionem. Ad quintum autem iam supra diximus, q̄ si loco filij quis dicat Iesu Christi non coarctando ad id, quod est in quantum homo, plenū est sacramentum: quia Iesus Christus etiā est nomen personae diuinæ, sicuti filius, sed in quantum homo habet creatam potestatem, quæ non est illa essentialis communis tribus, & ideo non esset sacramentū. Ad aliud negamus Christum nō coarctasse ad illa verba: nam quauis non accepit illa materialiter, tamen iussit illo pacto exprimi personas. Ad aliud de sacramento penitentiae respondetur, q̄ nō solum per verbum, remitto, sed per verbum absoluo Christus dixit. Quodcūq; solueris super terram erit solutū & in cœlis. Eō præsertim q̄ actionem sacramenti liberius possumus per verba æquipollentia efferre, quam personas trinitatis, quarum est necessaria confessio. Ad postremum respondetur, q̄ qui non habent nomen proprium patris, aut filij, non coarctantur uti nisi illo, quod pro proprio ducunt. His ergo vtrinq; iactatis, vel (quod tutius est) opinionē cōmunē doctorū cōtra Caietanum sustinendam omnino cēsuem, vel saltē problema eouq; relinquatur dubiū, ut si quis sub alijs nominibus quam patris & filij & spiritus sancti baptizaretur, esset iterato sub cōditione baptizandus.

ARTICVLVS. VI.

Utrum in nomine Christi possit dari baptizmus.

QVAMVIS articulo superioris satis constitutū sit personarū trinitatis expressio nem necessariam esse in baptismo: tamen propter vsum Apostolorum priscum qui (ut legitur Actū. 8.) nomine Christi baptizabāt, quæritur peculiariter, utrū in nomine Christi possit dari baptizmus, sic ut verū esset, licet modo quis illa forma vteretur. Nā

de culpa nemo dubitat, qn ab eo qui sic hoc tēpore baptizaret committeretur. Et D. Th. non respondet in forma, sed tamen vnicam conclusionē negatiuā constituit, quæ in virtute alterā continet refponsalē. Cōclusio est. Quicquid desit ad plenā inuocationē trinitatis tollit integritatē baptisimi. Probat conclusionē dupliciter. Primō ratione sic. Sacramēta, ut supra dictū est, ex institutione Christi habēt efficaciam: ergo si aliquid prætermittatur eorū, quæ ipse circa baptismum instituit, efficaciam caret: nisi fortē specialiter dispensatione, qui suā virtutē sacramentis non alligauit, illa fiat prætermisio: Christus autē instituit sacramentū baptisimi dari in nomine trinitatis, expressis personarū nominib; ergo si aliquid eorū omitatur nō erit baptizmus. Rēspōdet autē tacitē obiectioni, quæ ex verbis Ambrosij in lib. 1. de spiri. sanct. c. 3. emergit. Verba autē eius hæc sunt. Si patrē dicas, & filiū eius, & spiritū oris ei; pariter indicasti. Et si spiritū dicas, & Deū patrē a quo procedit spiritus, & filiū q̄ filij quoque est spiritus nūcupasti. Quare vna persona, si integra sit int' fides: plenū est, inquit, sacramentū. Et accedit autoritas euāgelij. Vos autē baptizabimini spiritu sancto. Vbi vna sola persona nominatur. Cōcludit ergo Ambro. q̄ propter horū nominū mutuas relationes vna nominata persona: si in mēte sit omniū fides, satis est ad sacramentū. Hic autē Ambrosij loc' magnū antiquis negotiū interpretandi facessit, quoniā neq; Magist. neq; vllus vnquam hoc concedere ausus est ei ut prolatio vnius personæ in baptizando sufficiat. Vnde Altiſio. lib. suæ summæ. trat. 3. c. 4. q. 2. quē Alexan. atq; oēs post sequuntur, bifariā assertū hoc glossat. Vno modo, q̄ intelligat plenū tunc esse sacramentū, hoc est plenā fidē eius, qui sacramentū administrat, nō autē q̄ sacramentū sit integrū. Sed glossa hæc nō est nisi merū diuerticulum: nā Amb. videtur de sacramēti plenitudine sermonem habere. Et ideo idem adhibet glossam secundam videlicet quod intelligatur plenū sacramentū in tēpore necessitatis: ut pote si vnā plāta psona moriatur puer, aut baptizatus obmutescat. Tūc, n. inqt, Deus supplebit quod omisum est. Attamen secunda hæc

expo-

expositio multo præ se fert minū autōritatis vt. d. 1. q. 5. ar. 1. & 8. visum est & in fra. d. 5. ar. 2. latius. Sūt. n. vt ar. 11. patebit, tria baptizmata, quorum vnum est necessarium. Quādo autē non concurret integra, forma nullus est baptizmus fluminis baptizmus autem fluminis fieri nequit, nisi per actum mentis proprium ipsius, qui gratiam est consecuturus. Quare cū paruulus talem actum habere nequeat, sine integra forma baptisimi nullum habet remedium nisi baptismū sanguinis quod modō ad rem non pertinet: & ideo tunc nō modō nulla est certitudo, quod Deus suppleat id, quod deest, verū neque id tutum est, imō temerarium asserere. Expressē enim enunciauit redemptor Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non intrabit in regnum cœlorum. Ob idq; sapienter venerabilis Hugo lib. 2. de sacra. par. 6. cap. 2. non audeat illud fictitium supplementum approbare. Igitur cū D. Tho. vidisset sententiā Ambrosij per nullam glossam posse tutō defendi, prudētī modestia tacito eius nomine, eius rationem dissoluit. Et potuisset quidem negari q̄ nomine patris intelligatur spiritus sanctus: nam nomen patris solum refertur ad filium. Hoc tamen prætermisio respondet, q̄ licet in nomine patris implicite intelligatur filius, nō tamen id sufficit ad perfectionem sacramenti. Quoniam sicut requiritur visibilis materia, ita non sufficit interna trinitatis fides, nisi sensibilibus verbis exprimentur personæ: ut scilicet forma, quem admodum diximus art. precedenti, confessioni respondeat illius, qui baptizatur, credentis in nomine patris & filij & spiritus sancti. Corde enim, inquit Paul. creditur ad iusticiā, ore autē confessio fit ad salutē. Confirmat deinde S. Th. cōclusionem autoritate euāgelica: nā in baptismo, quo baptizatus fuit Christus, tres personæ distincte sensibilibus apparuerunt: nempe pater in voce, filius in carne, & spiritus sanctus in columba. Tunc ergo D. Tho. insinuat fuisse formam trinitatis institutam, sed Matt. 28. repetitā & iussam. Ex hac ergo cōclusiōe oritur altera, quæ in hac virtualiter continetur videlicet. Baptizmus in nomine Christi tantum nunc temporis non est validus.

Probatur, quia in tali forma non exprimitur trinitatis personarū more per Christum instituto. Confirmatur præterea cōclusio duobus testimonijs. Prius est Pelagij Papæ ad Gaudentium de consec. d. 4. can. Si reuera. cuius verba sunt. Si ij, qui in locis dilectioni tuæ vicinis commorari dicuntur, se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse consitentur, sine cuiusque dubitationis ambiguo eos ad fidem catholicam venientes in sanctę trinitatis nomine baptizabis: cui respōdet, & can. Multi. eiusdem pontificis. Accedit & testimonium Didymi in lib. de spiritu sancto. Licet quis enim, inquit, possit existerē mente alienus, qui ita baptizare conetur, ut vnum de prædictis nominibus (scilicet triū personarū) prætermittat, tamē sine perfectione baptizabit. Sententiā hæc D. Tho. de nomine Christi perplexa etiamnum magis est, quam illa præcedens de genitore & genito, propterea quod plures, maioresq; autoritatis aduersarios sustinet. Quauis habeat quidē præcipuos patronos, quales sunt Altiſiodorē lib. 3. tract. 3. c. 4. q. 2. & Alexand. 4. par. 9. 3. memb. 3. art. 2. & Bonauē. præsentī d. 9. 3. & Palud. q. vnica, & Marili. q. 3. atq; alij iuniores. Ricard. nanque præsentī dist. art. 2. q. 3. neutram partem definire audeat. sed ait baptizatum nomine Christi sub conditione esse rebaptizandum. Atq; sub eodē dubio vacillat Scotus ead. dist. q. 2. Aduersarij autē tenentium baptismum in nomine Christi valere primus fuit (nisi Ambrosium primum censeas) Athanasius in libr. de trinitate & spiritu sancto, & Cyprian. epist. ad Quirinum, Beda super Luc. c. 2. atque autor imperfecti homilia. 3. super Matt. Deinde venerabilis Hugo lib. 2. de sacra. par. 6. cap. 3. & secundum ipsum Magist. Sent. præsentī dist. quos sequuntur Canonistarū glossę in ea. Aquodam & can. Multi. de consecra. d. 4. Sed inter omnes hic Caietanus asseueranter id adstruit, quem Adrianus Papa. q. 1. ar. 3. quæst. 2. imitatur. Ac totus quidē nernus opinionis. S. Tho. ex Christi verbo suum habet robur: scilicet. Baptizantes eos in nomine patris, &c. vnde colligit absq; ei' speciali dispensatione non posse huiusmodi expressionem prætermittit. Caiet. au

impugnatur
Cae. de noie
trinitatis.

tem cōtendit auctoritatem hanc infringere, dicens eiusmodi Christi institutionē non coarctari ad voces, sed ad eorum significata. Quare satis est, inquit, si implicite & confuse significantur, sicut significatur nomine Christi, imō, ut ipse vult, nomine trinitatis. Et profecto, ut cum bona venia loquar, vix pōt glossa hęc à nota nescio quali excusari. Vnde ut prius de nomine trinitatis disputemus, nō modo D. Tho. in 4. d. presenti. ar. 2. quæstiū. 2. atq; omnes, quos hic proximē in eius sententiā de nomine Christi citauimus, omni proculdubio negant nomine trinitatis, sic prolātē perfici sacramentum, verum neq; Ambrosius contrarium dixit, neq; vllus, eorū qui nomine Christi propter Ambrosij auctoritatem sufficere arbitrantur, de nomine trinitatis id vel opinari ausi sunt, ut est videre apud Hugonem, & Sentē. Magistrum, atq; alios. Iussit Christus baptizare in nomine patris, & filij & spiritus sancti, vbi singularum personarum nomina exprimuntur, atq; eadem, quæ relationes significant, quib; hypostases constituuntur, quo ergo ausu quis sufficere dicat, ut confuso nomine trinitatis personæ implicite denotentur, ac si nihil inter expressissimam illā relationē, & generalissimā trinitatis vocē interlit? Accedūt expressa sanctorū testimonia, ut est illud Fulgentij celeberrimum. Mysterium enim, inquit, illud redemptionis, nullo modo habetur si patris & filij & spiritus sancti nomen subtrahatur. Atq; illud Didymi in libr. de spiritu sancto. Siquis ita baptizare conetur, ut vnum ex prædictis nominibus omittat: scilicet, patris & filij & spiritus sancti, sine perfectione baptizabit. Atq; sententia omnium expressissima Zachariæ pōtissimis in ca. In synodo. supra citato. Vbi ait, q. perfectus Christianus nemo est, nisi in nomine patris, & filij & spiritus sancti fuerit baptizatus. Et subdit, q. si quis vnam de trinitate personā in baptismo non nominaret, illud baptismus verum esse non posset. Sed vide lepidam Caietani glossam: ait quippe Papam ibi intelligere, si quis trinitatem explicitē vel implicitē non nominauerit. Ait Papa nō esse verum Christianum nisi qui baptizatur in nomine patris & filij & spiritus sancti, &

San. Ferreus
monia.

Cae. Glossa.

quod si vna præmittatur persona, nō est verū baptismus vbi planē docet sigillatim singulas trinitatis personas necessariō exprimendas, & reclamatur Caietanus fat esse eas implicite nominare. Adiungitur demū & auctoritas iuris canonici, vbi cūq; enim ibidem legitur, in nomine trinitatis, intelligitur personarum expressio. Id quod prudens Innoc. de sum. trinitate, & fide catho. ca. firmiter, sapiēter admonuit, dicens, sacramentum baptismi, quod ad Dei inuocationem (alludēs ad illud, in nomine) indiuiduæ trinitatis videlicet patris, & filij & spiritus sancti, cōsecratur in aqua, &c. Vnde quod can. Aquodā de conse. d. 4. Nicolaus Papa in nomine sanctæ trinitatis valere baptismum, inquit, id in can. Multi. ca. d. explicat Pelagius dicēs, q. Christus nos admonuit in nomine trinitatis mergere, dicēs, in noie patris, & filij & spiritus sancti. Atq; idem lib. 4. cap. 10. docuit Damascē. Quocirca si apud aliquem sanctorum inueniatur baptismus in nomine trinitatis sufficere, ut allegatur Bernar. in quadam epist. intelligitur expressis tribus nominibus, ut bene ait Marli. q. 3. ar. 4. Et iam verō rationē huius veritatis subiiciam. Enimvero cū sacramentū baptismi sit sacramentū fidei, necesse est in illo integrā fidē cōfiteri & profiteri: sub nomine autē trinitatis solū significatur personarū numerus, nō autē ordo & habitudo earū, & proprietates. Nō. s. exprimitur an personæ sint fratres, an verō nullū habētes ordinē. Ad fidē autē non modō necessariū est cōfiteri esse tres, verū & eo ordine distinguī, ut sint pater & filius & spiritus sanctus. Vnde si arguas. Nōmine trinitatis earū virtus exprimitur, imō nomine vnius personæ tota auctoritas, quæ est in singulis: ergo sufficit nomē vnū personarum cōfiteri, aut vnā personā. Negatur cōsequētia: quia opus est exprimere quo modo illa virtus & auctoritas participatur à singulis. Qui enim diceret in nomine patris tantum, quāuis in ipso denotaret filiū, non tamen cōfiteretur, equalem esse eandem potestatem in filio, veluti cū ait, in nomine patris & filij, &c. Hæc demū oīa planissimo Aug. testimonio ad Neophytos qd. refertur de cōsec. d. 4. can. Prima igitur, ac deniq; celeberrimo

Innoc.

Ratio con.

Obiectio.

Dilectio.

Arg. 2.

Arg. 3.

Glos. Caiet.

De nomine
Christi.

Duo. c. Pel.

Innomi
domini.

Arg. 1.

rimo ecclesiæ vsu confirmatur. Interrogatur enim, inquit Aug. ter ille, qui baptizatur, pxiimē ante meritionē, an credat in patre, & an credat in Iesum Christū, & an credat in spiritū sanctū. Et postquā ad singula disūctim respōdet, credo, baptizatur in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ad denotandū q. sicut aperta sigillatimq; distincta personarū trinitatis cōfessio requiritur in baptizato, ita earundē expressio exigatur in forma. Et hoc est, quod ait D. Tho. requiri formā sensibilem, sicut materiā. Quare glossa Caiet. nulla est, si satis esse sensibilem nominationē trinitatis, licet cōfusam. Debet enim exprimi forma, ut à baptizato, vel eius susceptore audiatur expressa fides, quā confitetur. Quod autē in interrogatione subditur, Credis in sanctam ecclesiā &c. nō perinde sumitur (ut ibidē ait Aug.) atq; credere in Deū. Ecclesiā siquidē nō est primus autor salutis nostræ, sed credimus illā esse sanctā, quæ in Deum credit, & ideo nō est de necessitate formæ, ut ecclesiæ nomen proferatur. Et quāuis dicamus credere in Iesum Christū, propter eius incarnationis mysteria, nihilominus in forma nō ponitur, nisi nomen filij, ut secundū diuinitatē eum nominemus, quæ sibi cōmunis est cū patre & spiritu sancto. Igitur de baptismo in nomine trinitatis nullatenus arbitror hęsitandū, sed negandū prorsus validū esse. Quare ego sic baptizatū non sub cōditione, ut in re dubia, sed absolute tanquā nō baptizatū baptizare. Sed & de nomine Christi sunt validissima hæc eadem argumenta, quæ modo desumpta sunt tam ex euāgelio, quā ex his canonū textibus, atq; ex sanctorū aliis. Ad hæc autē adhibetur & duo canones Pelagij ad Gaudēt. eadem epistola, qui referuntur de conse. d. 4. can. Si reuera, & can. Multi sunt. In quo rum priori ait Papa baptizatos in nomine Dñi sine cuiusque dubij ambiguo esse rebaptizandos in nomine trinitatis. Et in posteriori ait, q. cū multi in nomine Christi vnica merione se asserant baptizare, euāgelicū nihilominus præceptū admonet ut trina merione fiat baptismus in nomine patris & filij & spiritus sancti. Glossa autē Caiet. est, pontificē non negare baptismū in nomine Christi valere, sed in nomine Dñi. At reuera glossa hæc

ingratissima est textui. Enimvero nunquā ad pontificē delatū est aliquos baptizatos fuisse præcise in nomine Dñi, quia nullus vnq; talis extitit vsus apud apostolos, sed semper in nomine Iesu Christi ut patet Actuum. 2. & 8. 10. At quoniā mos erat apostolis solennis, Christū appellare Dominū, ut cum post resurrectionē apparuit eis. Dñs, inquit, est. Pōtiffex pro eodem accepit, in nomine Iesu Christi, & in nomine Dñi. Quod autem actū. 2. & 19. allegatur quosdā baptizatos in nomine Dñi Iesu, vel intelligitur Iesu Christi: vel si satis eis erat dicere in nomine Domini Iesu, eadē est cēsurā quæ de nomine Christi. Itaq; quouis te veritas pro eodem accipit pōtiffex nomen Domini, & nomē Dñi Iesu, seu Iesu Christi, & neutrum censet sufficere iam modō ad baptismū. Nam gloss. in. c. Multi, dicēs nō prohiberi baptismū in nomine Christi, contraria est textui. Et pariter glossa Caiet. dicētis, q. solum illic pōtiffex præfert baptismū in nomine patris & filij & spiritus sancti illi, qui sit in nomine Christi, Cū enim dicat pōtiffex licet multi vnica merione in nomine Christi baptizent, nihilominus euāgelicum esse præceptū baptizare in nomine trinitatis, s. patris & filij & spiritus sancti, etiā trina merione, nō solum præfert hoc illi, sed dicit hoc esse necessariū: nepe, de præcepto. Neq; verō illo modo stare potest glossa, solū illic eos reprehēdi, qui vnica merione baptizabant: siquidē præceptū euāgelicum, nec est de vna, nec de trina merione, ut arti. sequenti patebit, sed de forma baptizandi in nomine patris, &c. Vnde expresse pontifex nō ait, nisi q. euāgelicū præceptū dicente & tradente Dño, solum nos admonet, ut in nomine patris baptizemus. Quod autē subdit, etiā trina merione, non refertur ad præceptū, sed ad congruū stilū baptizandi qui tūc more celebrabatur. Profecto & prior apertus est textus, & posterior apertissimus, in fauorē. S. Tho. Nec video quomodo eorum sensus valeat aliorum diuertere. Quibus præterea Florentinū conciliū adiungitur: nam cū illic Græcis præscribatur forma baptismi, permittaturq; illis dicere, Baptizetur seruus Christi, sed nihilominus admonēatur, ut nō nisi in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizent,

Glos. Caiet.

Primū argu-
mentum.

Consideratio
autoris.

Actū. 19.

egregium est testimoniū non cēseri legi-
timū baptisimū sub nomine Christi: alias
eius inibi fuisset adiecta mentio.
Fundamenta ergo contrarij opinionis
sunt tria hęc, quę tribus hic argumentis
D. Tho. agit. Primū scilicet ex more apo-
stolorū, qui (vt Actū. 8. & reliquis allega-
tis locis legitur) baptizabant in nomine
Iesu Christi. Vbi ante respōsum D. Tho-
mę, id nō silebo, quod mihi semper verō
simillimū visum est, videlicet, q. nūquam
apostoli solēnem formā euangelij bapti-
zantes prętermiserint. Id quod non pro-
pter autoritatē Amaran affirmauerim,
qui lib. 8. de quęstionibus Armenorū. c. 3.
& infra eandē opinionem sequitur. Scio
enim non esse de ecclesiā benemeritū,
vt tanta sit dignus autoritate, sed quod
alijs coniecturis adducar. Comicio enim
morem illū apostolicū baptizandi in no-
mine Domini Iesu causa baptisimi Ioānis
fuisse introductū. Fuerant enim Hebręi
& Samaritani, atq; alij circumiacētes sic
ad illud baptismi affecti, vt multi forsan
illo baptismate tincti renuerent baptiza-
ri baptismō Christi, atq; alij nō baptizati
peterēt baptizari baptismō Ioānis. Pre-
terquā quod alij iactabantur se baptiza-
tos, vel a Paulo, vel ab Apollo, vti. Cor. 4.
docet Apostolus. Et idē admonēbat eos:
quos baptizabāt non baptizare alio ba-
ptismate, quā Dñi Iesu. Non q. dicerent,
Baptizo te in noīe Iesu, quasi illa esset
forma, sed q. admonēbant eos baptizare
baptismate Dñi Iesu, & in nomine & po-
testate eius. Sed tñ sub illa forma. In noīe
patris & filij & spūs sancti. Atq; ad hoc al-
ludit illud Actū. 19. Cū enim Paulus vē-
nisset Ephesum, quę fuissetq; in quo es-
sent baptizati respōderunt, in Ioānis ba-
ptismate. Tūc ait illis Paulus, Ioānes ba-
ptizauit baptismō poenitētię populū, di-
cēs, in eū, qui vēturus esset post ipsum, vt
crederet, hoc est, in Iesu. Atq; his auditis
baptizati sunt in noīe Dñi Iesu Christi,
hoc est, sicut Ioānes non baptizabat sub
illa forma. Baptizo te in noīe venturi, sed
dū baptizabat, admonēbat, vt crederent
in eum, qui vēturus esset, sic baptizare in
nomine Dñi Iesu erat baptizare in fidem
eius, sicut ait ad Cor. Paul. Quotquot ba-
ptizati estis, in Christo Iesu baptizati estis.
Et ad idē pertinere videtur illud Actū. 8.

de eunuchō, qui cū interrogatus an cre-
deret ex toto corde, respōdisset, Credo fi-
lium Dei esse Iesum Christū, baptizauit
eū Philippus in nomine forsan eiusdē Ie-
su Christi modo exposito. Et forsan huius
sententię applaudit Damas. lib. 4. c. 10. di-
cēs q. baptizari in Christo significat, cre-
dentes in Christū abluī, confessionem ta-
men edoctos in patrē & filiū & spiritum
sanctū, quasi hęc sit forma baptisimi. Qua
propter Apostoli remotas gētes fortē nō
baptizabant, nisi simpliciter in nomine
patris & filij & spūs sancti. Illa. n. forma
Abdias Babylonius ep̄s refert Thomā
apostolū Indię regē baptizasse. Quod
si hęc interpretatio nō omnib; arrideat,
saltē vehementer opinor nomē Iesu Chri-
sti ipsi formā solēni immiscuisse, dicētes.
Baptizo te in nomine patris & filij Iesu
Christi, seu, qui est Iesus Christus & spiri-
tus sancti. Etenim ad cōmendandū nomē
Iesu Christi nihil opus erat formā solē-
nem prętermittere. Imō ad eius cōmen-
dationē maximē referebat docere eundē
esse patris filium, qui erat Iesus Christus,
quē ipsi prędicabāt. Atq; adeo hoc inde
forfan in vsum ecclesię relictū est, vt cate-
chumeni post quā interrogātur, an credāt
in Deū patrē omnipotentē, interrogētur
an credāt in Iesum Christū, licet iā nō po-
natur in forma nisi filij. Atqui scdm illā
interpretationē nō opus est recurrere ad
reuelationē, vt potē sine qua illi poterāt
eiusmodi adiectionē facere. Neq; verō du-
biū est, quin id ipm modō liceret. Quini-
mō in insulis, vel inter infideles, vbi no-
ua fieret euangelij prędicatio, nō solū nul-
la esset culpa, verū forte esset operis pre-
ciū baptizare dicēdo. In noīe patris & fi-
lij, q. est Iesus Christus & spūs sancti. Ve-
rū tamen ppter autoritatē & honorē mul-
torū patrū, qui arbitratī sunt apostolos
quādoq; baptizasse in nomine solū Iesu
Christi subiacitis alijs trinitatis psonis.
Accedit tertia solutio D. Thomę quę est
ferē generalis omnium: videlicet, illum eos
more speciali reuelatiōe Christi suscepisse,
vt eius nomē, quod Iudæis erat scanda-
lum, gētib; autē stultitia, ob id honora-
bile, amabileque redderetur, q. ad eius in-
uocationē spūs sanctus visibiliter descen-
debat. Contraria verō opinio ait, eiusmodi
reuelationem merū esse cōmentum, quia
nec

Status cōro-
nosia.

Damas.

Abdias

Thom.

Primū ar-
gu. 3. Thom.

net legitur vbi facta fuerit, neque vbi fu-
erit reuocata. Neq; verō Ambrosius mo-
rē illum ad illā reuelationē refert, sed ad
mysterium: quia nomine Christi omnes
personę denotantur. Status ergo cōtrouer-
się in hoc puncto consistit: nam si solū
ex reuelatione fiebat, vera est opinio. Si
Th. q. 1. iā cessauerit, postquam Ecclesia
vsum illū baptizandi iā modo repudiavit
Si autē nō ex reuelatione sic baptizabāt
sed quia nomē Christi tantū valet, quan-
tū nomē patris, &c. cū nunc idē nomē eā-
dem retineat significatiōē, sit cōsequēs,
vt si talis baptismus modo fieret, solidus
esset. Hoc autē nō possumus siquid tra-
ditionibus cōmonstrare, sed solū coniecturis
suadere. Igitur q. solū tunc ex reuelatio-
ne id facerent, si tamē sic baptizabāt. pri-
mū argumentū est, quod D. Tho. satis ef-
f. putat. Christus pręcepit baptizare in
nomine patris &c. contra institutionem
autē Christi, cū sit diuina, nemo nisi ex
eius dispensatione agere potest: ergo tūc
erat dispensatū. Secundū autē argumē-
tum adhibebo. Iam modō nō licet bapti-
zare in nomine Christi, imō pfecto esset
peccatum mortale, & tanquā tale pūni-
retur ab Ecclesia. Nam quicquid sit pro
tēpore Nicolai autoris canonis. Aquodā
Iudæo, iam ab illo tēpore inauditus est
talis baptismus. Et cū tam multi auto-
res negent baptismum tali modō iam va-
lere, sacrilegiū certē esset solū forma o-
missa, quę certa est, dubiā vsurpare. Hoc
ergo supposito, quod credo nullus con-
trarij opinionis negaret, sic arguitur. Ec-
clesia nullam fecit prohibitionem huius
specialem, sed censet talē baptismum
fieri cōtra pręceptum Christi, vt expres-
se habetur in dicto can. Multi sunt: con-
tra quod quidem pręceptum non fiebat
tēpore apostolorum: hęc autem varie-
tas esse non potest, nisi quia tūc erat dis-
pensatū, & modō nō. Tertiū arguitur.
Si apostoli illo seculo non ex dispensa-
tione & iussu Christi illa forma vteban-
tur, sed quia equipollebat alij euangeli-
cē sibi propositę cōsequitur, vt promiss-
cū vterentur vna aut altera, ita vt quan-
doq; baptizarent in nomine patris, &c.
& tamen illo tēpore, quod refertur in
actibus apostolorū propē a censum Do-
mini, nūquam leguntur baptizasse, nisi

in nomine Iesu Christi: ergo signum est
aliquo tēpore habuisse mandatum sic
baptizandi, quo fortē ipsis viuentibus
cessante, cōperūt in alijs regionibus so-
lēniter baptizare in nomine patris, &c.
Et quartō tandē cōfirmatur, quia si tūc
ille vsus nō ex dispensatione manabat,
sed quia idē est in nomine Christi, & in
nomine patris, &c. re vera nulla apparet
ratio cur ecclesia nūc non permittat abs-
que vllō discrimine vtrāq; formā. Bapti-
zabāt ergo sub illa forma ex reuelatiōe.
Secundū fundamentum eiusdē opinio-
nis, est Ambrosij lib. de spiritu sancto ca-
p. 3. quod est secundū argumentū D. Tho-
mę. Ait quippe, nomē, Christus, idē esse
quod vnctus, quare eodē nomine intelli-
gitur pater, a quo vnctus est, & spūs san-
ctus in quo vnctus est. S. verō Tho. respō-
det neutiquā D. Ambrosiū assignare ab-
solutā rationē, vt forma in nomine Chri-
sti de se tantū valeat, sicut in nomine pa-
tris, &c. sed eatenus hoc dixisse, vt expli-
caret, quod illa dispensatio nō erat omni-
no cōtraria pręcepto baptizandi in nomi-
ne patris, &c. quia saltē in illa intelligen-
biliter implicet quātū ad mysteriū
includebātur tres personę. At verō nō
dispensatio addit nō est sufficiens de se for-
ma ad sacramentū: vt potē, quod eandē
personarū sensibile exigit expressionē.
Verū tamen expositionē hanc cōtraria
opinio adiecit, & sic arbitrat, pro-
p. q. Ambrosius nihil de dispensatiōe me-
minit, sed tantū ad significatiōē nomi-
nis recurrit. At verō licet de illa non me-
minerit, necessū tñ est eius sententiā vel
sic interpretari, vel certē subterfugere, vt
videretur S. Th. fecisse. Enimverō si tāta ef-
fet fides in hac parte Ambrosio arrogan-
da, nō solū in nomine Christi, verū & in
nomine solius patris, aut solius filij, aut
solius spūs sancti esset legitimus baptis-
mus: quoniam in vna, inquit, personā cete-
rę intelliguntur. Quod tñ nullus vnquā
vult hactenus illi cōcedere, nisi solus
Adrianus, qui tortuosissime glossat ca-
nonē. In synodo, dicēs, q. intelligitur no-
minē vnus psonę nō perfici sacramentū
qā baptizās intēdit solā illā psonā cōsi-
teri, & nō alias. Quę quidē expositio, pfe-
cto iniuriosa est textui, & sacramēto. Re-
quiritur, n. sensibilibis oris expressio psonarū
qualis

Nota de
Ambro.

Adrianus.

qualis corde creditur, iuxta verbū sapē
citātū Pauli. Corde creditur ad iustitiā,
ore autē cōfessio fit ad salutē. Si ergo neq;
Hugo, neq; Magist. nec vllus antiquo-
rum Ambrosio de hac re subscribere au-
sus est, nihil mirū si neq; in expositione
de nomine Christi, simpliciter suslinea-
tur, sed vel glossetur, vel cū omni venera-
tione eius autoritas dissimuletur, postq;
euāgelium, & dicta aliorū sanctorū re-
clama-
mant. Et enim q; in nomine Christi intel-
ligatur pater vngens, & spiritus in quo
vngitur, nimis recōditū mysteriū est. Pri-
mū, n. quāvis nō esset vnctus ā patre, sed
vel ā propheta, vel ab angelo, fuisset verē
vnctus. Et psalmus nō dicit, nisi. Et vnxit
te Deus, Deus tuus oleo latitiae, nihil in-
ter patrē & spiritū sanctū distinguens,
quāvis actū. 10. dicatur, quē vnxit Deus
spiritu sancto. Imō quicquid charismatū
vel vnctionis Christus in quantū homo
percepit, ā tota Trinitate suscepit, cuius
opera sunt extra indiuisa. Ad hac demū
fortasse nō opus erat apostolis exprime-
re nomē, Christus: nā vt habetur Actū. 2.
& 19. & alijs locis, etiā sepe habetur, q; ba-
ptizabāt in nomine domini Iesu. Quic-
quid autē de hoc sit, certē nō baptizabāt
in nomine Christi, propter mysteriū il-
lud, sed vt amabile illud nomen reddere-
tur: atq; adeo ex dispensatione id facie-
bant. Tertiū fundamentum, atq; adeo
Achilles cōtrariā opinionis est autoritas
Nicolai papae ad cōsulta Bulgarorum de
cōsecra. dist. 4. cā. Aquodā Iudaeo, quam
S. Tho. tertio argumento refert. Et fateor
hoc esse maximum eorum molimen. Ait
quippe pōtifex. Qui in nomine tantū
sanctae trinitatis, vel tantū in nomine
Christi (sicut in Actibus apostolorū legi-
tur) baptizati sunt, (vnū quippe, idemq;
est, vt S. ait Ambrosius) rebaptizari non
debēt. Planē ergo censet, baptismū in no-
mine Christi esse validū, non propter di-
spensationē, sed quia idē est, vt ait Ambro-
sius, quod in nomine patris & filij & spi-
ritus sancti. Respondet autē D. Tho. nihil
aliud, quā q; cum Nicolaus dictū suū
ex duobus praeiudicijs confirmet: scilicet,
ex vsu apostolorū, & autoritate Ambro-
sij: eisdem solutionib; fit illi satis. Hae
autem responsio ā patronis cōtrariā opi-
nionis elusio potius iudicatur, quā di-

Tertium ar-
gumentum.
S. Thom. de
cōm. A quo
dam Iudaeo.

Impugnatur
Thom.

lutio autoritatis. Nam vel vult sentire q;
determinatio Nicolai ad tempus aposto-
lorū referēda sit, ita vt dicere voluerit tūc
tēporis valuisse baptismū. Et ita Durā. &
Palud. presenti dist. q. 1. interpretantur.
At profectō glossa hac nihil habet amici-
tiae cū textu. Quoniā Nicolaus per quin-
gentos & plusquā quinquaginta annos
distauit ab ascensu Domini: quare si apo-
stoli per solā dispensationē sic baptiza-
bāt, iam diu illa dispensatio cessauisset,
& tamē tunc suo tēpore baptizatos sub
nomine Christi approbat. Vel vult dice-
re. S. Tho. q; Nicolaus ratū habuit baptis-
mū ministratū ab illo Iudaeo ob id, q; ean-
dem habuisset reuelationē, q; apostoli. Et
hec est interpretatio Marsilij. At vero ne
que ista glossa textui est grata: quoniā
papa nullā facit reuelationis mētionem,
sed ait, ordinario iure valere baptismum
quia illa forma equipollet alteri in nomi-
ne patris, & filij & spiritus sancti. Et ideo
apparet hic, & quādoq; mihi etiā appa-
ruit inextricabilis nodus cōtra D. Tho.
Sed tamē sensu respōsionis eius cōside-
ratus perpēso, nō adeo apparet difficilis.
Videtur. n. dicere, q; postquam Nicolaus
soli vsui apostolorū, & autoritati Ambro-
sij subnixus est, noluit papa maiorē sibi
arrogare fidē, quā habuit Ambrosius: &
ideo licet re vera arbitrat⁹ fuerit pōtifex
q; tēpore suo valeret baptismus in nomi-
ne Christi, non hoc decreuit tāquam arti-
culum fidei, sed solūm tanquam opinio-
nē, quam putauit esse Ambrosij. Et ideo
non obstāte sua assertionē teneri potest,
& debet contraria opinio, quae autorita-
te euāgelij, & aliorum pontificum, &
sanctorum patrum validius comproba-
tur. Nā re vera si textus Zachariae, & Pe-
lagij perpēdas, multo vehemētius re vr-
gent quod eiusmodi baptismus nunc tē-
poris nō valeat in nomine Christi, quā
verba Nicolai ostendāt voluisse cōtrariū
definire tanq; de fide: sūmī nāq; pōtifex
quod extra conciliū decernūt, nō semper
cōstituūt tāquam articulum fidei. maxi-
mē quando autorem citant, sicuti si dis-
pensaret in voto solenni, & in matrimo-
nio rato non consummato, non propter
ea condemnant contrariam opinionem
tanquam erroneam, sed sequūtur illam
opinionem, quam alij forte pōtifexes nō
sequeren-

sequerentur. Optimē ergo se excusat D.
Tho. aliam solutionē Nicolao tribuere,
quā q; apostoli baptizabant in nomi-
ne Christi ex dispensatione, sicq; fuisse in-
telligendum Ambrosium. In summa er-
go, aut nulla profectō est in cōtraria opi-
nionē p̄bilitas, aut certe tenuissima.
Quare non solūm qui modō baptizaretur
in nomine Christi rebaptizandus es-
set, vt Ricard. & Scot. aiunt, verū fortas-
se etiam tanquam non baptizatus absq;
adhibita conditione. Ex quo fit conse-
quens, vt postquam ecclesia tam multis
retroactis seculis illam formam respuit,
& sola, quae exprimitur in euāgelio, vti-
tur, proculdubio esset nunc lethale faci-
nus sub praeiudicijs forma in nomine Chri-
sti baptizare.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum immersio in aqua sit de necessitate ba-
ptismi.

IN ACTENVS de forma
verborum disputatum est,
nūc sequitur de actionis fi-
gura, vtrū necessaria sit mer-
sio, an verō aspersio suffici-
at, vel effusio. Ad quod D. Tho. duabus
conclusionibus respōdet. Prior. Quāvis
tutius sit baptizare per modum immer-
sionis: quia hoc communior habet vsus,
potest tamen fieri baptismus per modū
aspersionis, vel per modū effusionis ex
vase. Ait quippe Paul. Heb. 10. Acceda-
mus cum verō corde in plenitudine fidei
aspersi corda ā conscientia mala, & ablu-
ti corpus aqua munda. Et Ezechiel. 36.
Effundam super vos aquā mūdā. Qua
vtiq; forma Laurentius legitur baptizaf-
se. Ratio autem conclusionis est, q; cum
aqua in sacramento assumatur ad ablu-
tionem corporis, ablutionē animae signi-
ficantem: ablutio verō nō solūm immer-
sione, verūm etiam effusione & aspersio-
ne fieri possit, vno quolibet istorum mo-
dorum celebrari potest baptismus. Sub-
iūgit autem causas quatuor, ob quas nō
mersione, sed alijs modis fiat. Prima scilicet
propter magnam baptismādorū mul-
titudinem. Leguntur namq; Actū. 2.
& 4. vna die tria millia, altera verō quin-
que millia baptizati, quod per mersionē

fieri nequinerat, sed vel aspersione, vel
effusione. Secunda necessitas esse potest
inopia aquae nō sufficiens ad mersionē.
Et tertia languor baptizantis, sustinere
non valentis baptizandum. Atque adeo
quarta baptizandi morbus, cui ā mersio-
ne periculum immineret. Posterior cō-
clusio ex hac priori colligitur. Mersio nō
est de necessitate baptismi, sed de con-
gruitate. Atque hac in solutione primi
argumenti confirmatur, quod est hoc.
Sicut vna est fides, ita & vnum baptis-
ma, vt habetur ad Hebr. 4. plurimū autē
baptismus nō fit nisi per immersionem:
ergo nullus est alius admittendus. Res-
ponsio autem est, in baptismo aliquid ef-
se de essentia, vt ablutionem, iuxta illud
ad Ephes. 5. vbi Apostolus baptismū ap-
pellat lauacrum aquae: aliud verō accidē-
tarium: nēpe, vt ablutio hoc, vel illo mo-
do fiat. Ex his igitur cōclusionibus col-
lige mersionem esse in baptismo vsque
adeo congruentem, vt nisi ob aliquā cau-
sam necessariam, vel saltē honestam &
rationi consonam, non debeat aliter fie-
ri. Si autem absq; vlla prorsus causa fiat
vel per aspersione, vel per effusione,
erit nihilominus sacramentum, culpam
tamen baptizans committet. Tamen si
in nullo casu crediderim esse mortalem.
Neq; verō hae solē cause quas hic D. Tho.
recēset, excusare ā culpa non mergendi
possunt: nam & honestas excusabit. Ete-
nim dū vir adultus baptizatur nō est im-
mergendus, sicut Christus non fuit im-
mersus, sed per effusione baptizatus.
Imō si filij principis eodē honore bap-
tizētur, nulla esset culpa. At verō non ob
quancūque causam est immersio prater
mittēda. I. quia infantulus nimis est parē-
tib; dilect⁹, ne frigeat, aut ne ploret,
&c. Quod ergo ait D. Tho. tutius esse mer-
gere, intellige extra articulū necessitatis
& honestatis: nā dū infantulus infirma-
tur tutius est nō mergere: & cū adultus
baptizatur, decētius est ei aquā superfu-
dere. Tamen, vt ait ad Neophytos Aug.
& refertur de cōsec. d. 4. can. Prima. Toti
tunc honestē nudi intingebātur in fōte.
Cōtra hoc autē est argumentū. 2. D. Tho-
ma. In sacramēto baptismi cōsepelitur
Christo, iuxta illud Apoc. 6. 6. Quicūq;
baptizati sumus in Christo Iesu, in mor-

Posterior con-
clusio.

Primum ar-
gumentum.

Notandum.

Secundum ar-
gumentum.
S. Thom.

te ipsius baptizati sum⁹, cōsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: sepultura autem significari nō potest nisi immersione. At quippe Chryso. super illud Ioannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Sicut in quodam sepulchro submergentibus nō bis capita vetus homo sepelitur, & submersus deorsum occultatur, deinde nō⁹ rursus ascēdit: immersio ergo videtur necessaria. Et cōfirmatur per multis auctoritatibus sacrorum canonum de cōsecrat. dist. 4. videlicet cā. De trina. & cā. Eodem modo, per quos constant ritum mergēdi fuisse semper in ecclesia solēnē. Imo & canon. Multi sunt, asserere videtur hoc esse prēceptū euāgelicū. *Respo. S. Tho.* *Respo. S. Tho.* in virtute tria. Primum enim fatetur necessariam esse in baptismo aliqualem Christi sepulturę representationē. Et hæc est multo cordatior locutio, quam Paluda. dist. præsent. q. 3. aliorumq; dicentium, nō semper opus esse in baptismo talem apparere representationem. Secundō subinde confiteatur ob testimoniū Pauli, & sacrorū canonum vsque adeo esse merisionem magis, tum vniuersalem tum laudabilem, vt citra causam (vt modo dicebamus) non sit præmittenda. Tertiō denique subdit in alijs duobus modis nonnullā extare sepulturę representationem: nam siue aspersio fiat, siue effusio aquę, dum illis subiicitur vel caput, vel alia pars hominis, sit quasi sepultus illa aqua. Cā. autē. Multi iam supra expositus est: videlicet, præceptum euāgelicū illic nō referri ad trinam merisionem, sed ad formā verborū in nomine trinitatis. Cypri. lib. 4. epistolarum epistola. 7. & refertur de consecra. dist. 4. can. Nec quenquam meminit aspersiois & pfusionis aquę: attamen potius de aspersione aquę benedictę super egros videtur loqui, quam de aqua baptismi. *Argument.* Sed arguitur contra eiusmodi baptismatum figuras. Sequere tur, quod si dū quis mergendo baptizat, diceret. Ego te aqua aspergo, vel cōuer so dū aspergeret, diceret. Ego te immer go, non verē baptizaret, quia mentitur. Ad hoc imprimis responderetur, qd si dum mergit dicat. Ego te immergo, & dum as pergit. Ego te aspergo, & dum effundit,

Ego te aqua infundo in nomine patris, &c. est verē baptismus, sed nonnulla erit culpa mutare formam solennem. Ob id enim diximus dist. 1. q. 1. inter alias cau sas retentum esse in ecclesia verbū Græ cum, baptizo, quod omnes illas formas comprehendit, & pariter latinum, abluo. Aspergo autem & infundo tantum pos set dare scandalum, vt esset culpa morta lis. Qui autem dum mergit dicit aspergo vel ē cōuerso, mendax est: quoniam ta men mendacium illud non attingit sacra menti substantiam, nam vtunq; verbū ex accommodatione vsus tantum valet sicut baptizo, fortasse erit verū sacramē tum: tamen nō vsq; adeo id affirmare rim, quin forsan propter scrupulum sit sub conditione iterādum. *Tertium ar gumentū D. Thomę est huiusmodi.* Si si ne merisione totius corporis posset fieri baptismus, quamlibet corporis partem sufficeret aqua perfundi, originale autē peccatum, cuius ablutioni baptismus deseruit, in toto est corpore: ergo citra merisionem nequit fieri commodē. *Res pondet* quod si totum corpus perfundi commodē non potest, oportet caput per fundi, in quo principium animalis vitę manifestatur. Est enim externorum mē brorum præcipuum, vt potē in quo vi gent tā interni, quam externi sensus. Vnde licet per generationis membra tradu catur originale, tamē quia baptismus il lum translationis actum non abluir, sed pollutam animam, cōmodius caput, in quo sensus sunt animę, quam illa mem bra, abluir. Patres autem antiquę le gis, quia spe Christi pendebant ex suis lumbis procreādi, in illis membris sacra mentum remittendi originalis suscep runt. *Hanc formam tingendi caput in sinuat Chryso. loco proxime citato, & Aug. homilia super Ioannem capit. 9. & refertur de consec. dist. 4. can. Postquam.* Postquam enim inquit, vos credere pro misistis, tertiō capita vestra in sacro fon te demersimus. Quocirca nisi causa id le gitima prohiberet, legitim⁹ baptismi ritus est caput intingere: quare absq; cau sa id præmittere peccatum est. Imo si consulto quis baptizans noller intinge re caput, sed brachium, aut tibiam, tātū posset scādalum dare, vt mortaliter de linqueret,

linqueret, & hoc sonat verbū D. Th. oportet. Nō autē tantā importat necessitatē, quin etiā si pter caput bona pars corpo ris intingatur, sit integrū sacramentum. *Sed arguis.* Ergo quātū ad integritatē satis esset intingere digitū vel manū vel pedis. *Respo. S. Tho.* qd quātū ad culpā res attinet, quātō minor pars intingeretur, maior esset, sed quātū ad necessitatē sa cramenti quandoque esset certum, vt si totū pectus, aut scapula infunderentur: aliquando verō dubium. Vnde si solus digitus intingeretur, profectō non esset res certa, sed esset eius modi sacramentū sub conditione iterādum. Videbimus nanq; distin. 5. art. 11. apud D. Thomam, dū infans ex vtero matris extrahit nō ca put, sed solam manū, in illo mēbro esse baptizādū, nihilominus postquā totus in lucē prodierit, esse sub conditione re baptizandum. *Atq; idem de aqua res pondendū, si quis hætauerit an sit certa quantitas necessaria, respondendū, in quam illam esse necessariā, quę sufficit, vt homo dicatur abluir. Si autem tam ex les essent, tamq; pauca guttę, vt reuera non censeretur ablutio, non esset sacra mentum. Et aliquando etiā maneret res dubia, vt esset sub conditione iterādum.* *Ecquid autem si tantum capilli capitis aqua perfundatur, quę neq; ad carnem neq; ad faciē, neque omnino ad cutem corporis descēdat, apparet enim ex vna parte esse baptismum, quoniam vulgari idiomate caput tunc dicitur abluir: ex al tera verō apparet nō esse baptismum, eo qd aqua verē corpus nō tangit: & tamen Aug. ait. Quę est ista virtus aquę, quę corpus tangit, & cor abluir? Reuera hæc nō sūt vsq; adeo certa, vt absq; vllo ser uulo definiri queant. Crediderim tamen esse baptismū: quia capilli suo modo par tes sunt capitis: nā licet sint eius excre menta, viuunt tamen sine sensu, quando quidē crescunt. Non tamē omnino seru pulosam hominē condemnare, si cū con ditione eiusmodi baptismatum rebapti zaret. *Dubium autem grāioris solu tionis est dum aqua vel effusa, vel asper sa nullā corporis partem attingit: neque verō capillos, sed duntaxat vestes, vt po tē si quis obteētis manicis manibus, & p sonata faciē omnino contactus baptiza**

retur siue aspersione, siue immersione, si ue effusione. Apparet enim huiusmodi homo verē baptizatus: nam vulgo verē dicitur aspersus, & immersus, & effusus aqua. Sed tamen ab altera parte pugnat, quod, vt modo citatus August. infirmat, debet aqua corpus tangere, tamen hoc pacto nō tangit. *Reuera res est quodā modo anceps.* Et licet quis forsan possit in partem affirmatiuam vergere, tutior mihi apparet negatiua. Nam præter au toritatē citatū Augustini, baptizare idē est, qd abluere siue aspersione, siue qua cunque alia forma fiat: & tamen ille, qui vnde quaque contactus intingitur, pro priē non abluir. Vnde S. Tho. infra. q. 68. art. 11. de necessitate baptismi, inquit, est, quod corpus baptizandi aliquo mo do aqua abluatur. Item arguitur, Siquis in culeū infusus, hoc est, in bouino vtre inclusus baptizaretur, taliter vt aqua, nullatenus eum tangeret, non esset bap tismus, vt Gabri. dist. 4. q. 2. asseruit, quan uis non fortasse ob illationem, quam ip se facit: ex eo scilicet, quod in vtero ma tris non potest fortis baptizari. Etenim ratio huius non est, ob id solum, quod a qua non pertingit ad fectum, sed ob id præsertim, quod etiam si viuat, non est omnino per se suppositū, sed reputatur aliquid matris. Attamē alia ratione, ille, qui sic in bouino vtre inclusus mergitur nō cēsetur baptizatus: videlicet, quia ve re ille non abluir, quare falsa esset for ma. Ego te baptizo, alias deberes cōcede re, qd etiā inclusus in lignea capsula posset baptizari, qd esset absurdū. Colligam⁹ igitur quod si quis sit inclusus in ligno, vel corio, vel ferro, vt si sit cataphractus, vel certē obuolutus panno (indifferens enim est ad substantiā sacramēti) nō est sacramētū. Saltem crediderim huiusmo di hominē sub cōditione baptizandum. Quod si milu acta Apostolorū obieceris ca. 2. & 4. quibus referuntur tot hominū millia vno die baptizata, vbi apparet p aspersione fuisse celebratū baptismū, atq; adeo nō attigisse aquā oēs, nisi vsq; ad vestes. *Respo. S. Tho.* nullatenus credē dū, ita temere fuisse aspsos, sed trāsibant corā ministro (nā plures erāt ministri) bi ni & bini, aut fortē terni, vel quaterni, vt sup singulorū capita certo iactu, vel effu sione

sione caderet aqua, sub illa forma. Ego te, aut vos baptizo in nomine patris & filij, &c. Quod enim Paludanus ait. dist. 1. quæst. 1. prope tertiam conclusionem: videlicet, quauis aqua nullatenus tangat eum qui baptizatur, Deū id supplere, temere dictum est & arbitror peius esse quam falsum, quod. dist. quæst. 5. art. 2. latius disputabimus.

ARTICVLVS VIII.

Utrum trina mersio sit de necessitate baptismi.

NON modò à primordijs ecclesiæ celebratus vsus fuit mersionis in baptismo, verum & solennissimum trina mersione ipsum perficere.

De qua ergo trina mersione queritur vtrum sit necessaria. Respondet D. Thom. tribus conclusionibus. Prima. Quatum ad necessitatem attinet baptismi accidētarium est, & nihil referens vnica, an trina mersione fieri. Primò conclusio probatur autoritate Gregorij ad Leonardū episcopum, quæ refertur de cōsecra. d. 4. ca. De trina. Reprehensibile enim, inquit, esse nullatenus potest infantem in baptismo vel ter vel semel immergere. Secundo probatur ratione superioris articuli. De essentia namq; & necessitate baptismi solū est vt fiat ablutio: modus autem mergendi, aut effundendi est accidētarius: ergo à fortiori quod vna fiat, vel trina mersio. Et cōfirmatur ratione, quā illic adfert Grego. Quoniam in tribus mersionibus & personarum trinitas, & triduum sepulture Christi significatur: in vna verò & diuinitatis singularitas, & Christi mors vna designatur. Secunda conclusio. Diuersis tēporibus nouis exurgentibus causis secundū Ecclesiæ sanctiones quādoq; institutus est vnus modus, quandoque alius. In principio namque orientis ecclesiæ quidam de trinitate male sentiebant, Christum purum hominem, vt Arriani, existimantes, nec di ei filium Dei nisi propter meritū, quod præcipue habuit in morte. Qui ideo hæretici non in nomine trinitatis, nec trina mersione baptizabāt, sed in commemoratione mortis Christi mersione vna. Cō-

secunda conclusio.

tra quos institutus est modus baptizandi trina mersione in nomine patris & filij, &c. vt habetur ead. distin. can. Si quis presbyter, qui est inter canones apostolorū. Vbi sacerdos baptizās in morte domini deponi iubetur. Atque ad id pertinet canon Pelagij. Multi sunt. Postmodum verò orta hæresi Donatistarum rebaptizantium eos, qui baptizati erāt ab hæreticis, in odium illius hæresis inhibita fuit trina mersio, iussūq; vt vna sola baptizaretur, vt est videre in cōcilio Tolitano quarto, quod ead. dist. refertur. cano. Propter. Verba canonis sūt. Propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum simplā teneamus baptismatis mersionem. Tamen in illo cōcilio alia datur causa: scilicet, ne quis putaret tres esse Deos. Tertia conclusio S. Thomæ est trimembris. Cessante huiusmodi causa communiter seruatur in baptismo trina mersio, & ideo grauer peccaret aliter baptizās quasi ritum ecclesiæ non obseruans. Nihilominus tamen esset baptismus.

Hic præter illa, quæ precedenti art. notata sunt vix quidpiam noui restat, nisi quod tempore D. Tho. vsus semper celebratur trina mersionis, qui quidē iam rarissimus est. Sed præterea notandū quod quilibet sacerdotum in solenni baptismo debet ritum Ecclesiæ matricis obseruare, vt ait dist. præsent. Palud. q. 3. art. 2. non autem Ecclesiæ Romane, aut Metropolitane Archiepiscopi. Alioqui, ait D. Th. grauer peccaret. Et nescio an intelligat mortaliter, arbitror tamē vt supra diximus seclūso scādalo non esse mortale, imo occurrentibus causis supraproxime narratis nulla est culpa. Neq; dū priuatim in necessitate baptizatur infans, tunc enim nullus est mergendi vsus. Primum argumentum S. Tho. est autoritas quædam D. August. quæ refertur can. Supra citato. Postquā vos, de consecratione. Vbi docet baptizandorum capita tertio in aquam mergi consueuisse. Et subdit. Rectē tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctę trinitatis. Rectē tertio mersi estis quia accepistis baptismū in nomine Iesu Christi, qui tertia die resurrexit à mortuis. Tertio repetita immersio typum dominicę

Tertia conclusio.

Secunda conclusio.

Nota.

Primum argumentum.

Primum argumentum.

nicæ exprimit sepulturā, per quā Christo consepulti estis in baptismo. Vtrūq; autem: scilicet, tam expressio trinitatis, quam figura sepulture Christi est necessaria in baptismo: ergo & trina mersio. Respondet quod cum trinitas sit principale agens in baptismo, debet eius effectus ad subiectum per formā pertinere & non per materiam. Agens enim naturale non per materiam, sed per formā assimilatur sibi passū: & ideo in baptismo per verborū formā applicatur trinitas baptizato: quare vsum materię trina sicut mersione, congruum quidem est, non autem necessarium. Sepultura autē Christi etiam vna mersione, quinuero aspersione, vel effusione quodammodo, vt supra dictum est, significatur. Sed tamen triduum eius nō fuit de necessitate salutis: nā si vna die fuisset mortuus, satis ad nostram fuisset salutem. Sed triduum fuit necessarium ad ostendendam veritatem mortis. Trina ergo mersio non est, propter illud tridui mysteriū ad baptismū necessaria. Collige autem ex his verbis (id, quod supra contra Caietanum, alias instituiimus) non satis esse in baptismo trinitatem in confuso & implicite nominare, sed necessarium esse personas exprimere. Secundum argumentū sumitur ex verbis Pelagij can. Multi sunt de consecra. dist. 4. vbi ait euāgelicū præceptum admonere vt in nomine trinitatis trina etiā mersione baptisma tribuatur. Respondet autem D. Tho. q. papa non intelligit trinam mersionem esse de mandato Christi nisi in suo simili, in hoc scilicet q. præcepit baptizare in nomine patris & filij & spiritus sancti. Planius tamen videtur responsum, quod nos supra dedim⁹, scilicet id, quod ait pōtifex euāgelicum præceptum, solū fieri in illud q. baptismus fiat in nomine trinitatis. Quod verò subditur, trina etiā mersione, congruentia duntaxat est, quæ ex dicto præcepto colligitur. Tertiū deniq; argumentum est. Si trina mersio necessaria non esset, in prima perficeretur sacramentum: quare duæ reliquæ rebaptizationem subolerent. Respondetur autem, q. ex intēctione ministri ecclesiæ, qui intēdit vnū baptismū trina mersione perficere, sit vt ex omnibus tribus vnū dū-

Secunda conclusio.

Tertium argumentum.

taxat euadat baptismus, iuxta verbū Hieronymi. super epistolam ad Philipp. licet ter baptizetur, id est, immergatur, propter mysterium trinitatis, tamen vnū baptismus reputatur. Si verò in singulis mersionibus integrā proferret formā, tria intendens baptismata, ter baptizaret, atq; adeo tanq. rebaptizator peccaret grauissime. Sed arguat quis forte contra. Ex priori membro huius solutionis consequeretur, q. si sacerdos trina mersione, vnū intendens baptismus, duas vel vnā omitteret, nullatenus baptizaret: nā cū intentio sit necessaria, & illa non referatur nisi ad omnes simul, licet in prima totam proferat formā, non erit baptismus. Et confirmatur autoritate Diui Thomæ. in quarto præsent. distinctione articulo quarto dicentis, quod si trina intendatur immersio baptismus non perficitur nisi in extrema. Consequens autem est falsum: nam si trina immersio de se nō est necessaria, intentio ministri non facit eā necessariā. Argumentum est Caietani, ad quod bene respondet negando primā illationem: intentio enim ministri fundatur in ritu ecclesiæ, quæ nō cōstituit trinam mersionem tanq. necessariā, sed tanq. congruentem. Quare si totius formę prolatio non perficiatur vsq; ad tertiam mersionem, illucq; nō confertur sacramentalis gratia, licet virtute omnium tunc infundatur. Et hoc est quod ait S. Tho. in 4. vbi enim siebant tres mersiones, ad plationē vniūscuiusq; nominis, scilicet patris &c. siebat vna. At licet intentio trium habeatur, si tamē vnica tantum fiat eū forma, illa sufficit. Quocirca Palud. dist. præsent. q. 3. circa finē non est hac in parte audiendus: Ait siquidem, q. si intentio, referatur ad tertiam mersionem, illucq; non fit sacramentum, quod nisi intelligat quādo forma nō antea tota profertur, falsum dicit. Quando autem forma integrē profertur in prima ait Caietanus duas subsequentes non esse partes sacramenti: quia prolatio, inquit, formę, & mersiones debent esse simul. Occasione autem huius verbi, quia hanc quæstionem Diuius Thomas non tetigit, queritur deum in calce materię & formę baptismi vtrum debeant simul concurrere. Et

Caietani.

Palud.

Caietani.

Et quidē sub his generalibus verbis res nō est dubia, sed planū est prolationem verborū, ac materiæ vsum debere simul concurrere. Etenim cum verbum ipsum, baptizo, præsens designet tempus, nisi tunc simul fieret opus, falsa esset forma. Et confirmatur, quia si, ut ait Aug. verbum detrahas ab elemento, nō erit nisi ablutio quædam profana, & mera aqua. Dubium verō est, quam simul debeant concurrere: nam gl. in can. Detrahe. r. q. r. intelligit, q. pūctim mathematico more. Itaq; si eodē instanti adæquatē, quo verbum profertur, puer non mergatur, vel intingatur, non erit sacramentū. In eandem sententiam religiosissime, ne dicam superfluo, se subscribit Caiet. quodlib. r. q. 16. eandemq; pluribus, quā opus est, rationibus cōfirmare nititur. Vnde concludit saltem necessariū esse, ut pars aliqua prolata formæ simul cū aliqua parte actionis concurrat, licet non sit necessariū ut adæquate incipiant, & desinant esse simul. At vero bene ait Scotus. di. 6. q. 3. cum Ricardo d. 3. art. 4. q. 1. non debet vsq; adeo strictim hoc, simul, intelligi, sed morali modo, hoc est, ut human^o habet vsus. Qui enim phylā ori admouēs ait, ego bibo, & cōtinuū bibit, simul censetur id dicere & facere: & pariter si dicat crucem osculor, & statim osculum porrigat. Pari ergo ratione si quis prius dicat, ego te baptizo, vel ego te chrismo, & protinus mergat, vel chrismate vngat, sat est. Illud enim proximū tempus censetur humano more præsens. Sic ergo intelligendum est verbum euangelicum. Baptizantes eos in nomine patris, &c. Quocirca licet paululū antē finiatur, prolatio formæ, nihilominus mersio continuo subsequens pars erit sacramenti. Si autem quando baptismus sit vnica mersio, ne nihil periculi est si prolata tota forma confestim post verbum, spiritus sancti, fiat immersio. Nullum inquam est dubiū quin minister attentus esse debeat, ut simul aplicando materiam verba profert. Neque omnimoda careret culpa si negligens in hoc esset. Si tamen nō tanta intercederet diligentia, non ideo sacramentum censendum est nullum. Et multominus periculi existit in consecratione ordinum, de qua illic Caiet. disputat, si prius dicat episcopus, accipe potestatem consecrandi, &c. & continenter absq; notabili mora initiandus calicē cum hostia tangat: quoniam, accipe, non est nisi imperadi modi exigens ut audias, vel simul, vel illico accipiat. Si autē tantum temporis intervallum interciperetur, ut secundum vsum humanū forma, & actio non essent simul, tunc nullū perficere sacramentum. Quapropter si episcopus semel tantum omnibus diceret, accipite potestatem, &c. & illi post modum successiue longo temporis tractu attingerent calicem, res esset valde dubia, & forte, ut illic ait Caiet. nō fieret sacramentū. De qua ergo re suo proprio loco in materia ordinum iterū recurret sermo. Pari modo si quis postquam protulit verba, aliud negotij ageret antequā applicaret materiam. Cōsolet hic subinde de huiusmodi mersionibus disputari, vtrum etiam cum periculo mortis illius, qui baptizatur, sint faciendæ. Disputat hoc Scotus in. 4. dist. 5. quæst. 3. & Palud. dist. 3. quæst. 3. & dist. 6. quæst. 1. & pleriq; alij. Exempli gratia. Si puer est morti vicinus, & consuetudo viget ter mergendi, vtrum faciendæ sit trina mersio. Atqui de hoc nulla subest hæsitandi ratio: haud enim cum illo periculo seruanda est consuetudo, sed semel est ille mergendus. Imo satis esset, quia uero satius, leuissime aspergere. Alias, inquit, Palud. si sacerdos ritu ecclesiæ de trina mersione tūc seruaret, & interim moreretur in prima, nondum completa forma, dānaretur quidem ille, & sacerdos maneret irregularis. Hoc autem secundū nescio ex quo canone ecclesiæ colligatur, quāuis graui sacrilegio, & homicidio delinqueret. Quid autē si nulla sit aquæ copia, quæ citra periculū applicari possit: ut si non sit nisi altus puteus, aut flumen sub altum pontem fluens, nec tamē suppetit vas ad aquam hauriendam. Omnes aiunt saltem pannos esse fune demittendos in aquam, posteaq; super puerum in formam baptismi exprimendos. Quid verō si nec adsint panni? Tūc cuncti & quidem bene respondent, q. si adsit cribrū aut calathus, quo possit cōmodè fune puer immergi, & emergi, demittendus est. Quod si res in has redigatur

tur angustias, ut nec sit tale vasculum, queritur vtrum tunc puerū iam iam moriturum, de quo nulla est reliqua spes salutis, liceat in flumen, vel in puteum sub forma baptismi projicere, ut saltem antea quā spiritum exhalet, gratiam suscipiat baptismalem. Apparet enim hoc esse licitum: quoniam spiritualis vita præferenda est corporali, & tūc maximè quando de corporali nulla sit spes reliqua. Patet normitanus in cap. Nō vt. de baptismo. narrat simile factum contigisse, & ait probabile esse talem puerum sic proiectum fuisse vere baptizatum, si tamen viuus a quam attigit. Et Gabri. dist. 4. quæst. 2. al legat Olkot idem tenentem, ac dicentem q. Deus tunc perficiet, quod baptizans perficere nequiuit. Neq; ipse id reputat improbabile. Scotus vero loco citato, & Palud. & reliquis Theologorum cœtus duo aiunt. Prius scilicet, q. illa proiectio sit peccatum mortale homicidij. Posterior, q. nec sit baptismus. Nam baptismus inquit Scot. ordinatur ad vitam baptizati, illa autem proiectio ordinatur ad mortem: quare deficit recta intentio ad baptismum necessaria. Quo autē hæc omnia perspicue diluantur nonnulla asserta subiecerim. Primū. Baptizare puerum cum intentione ei nocēdi in vita temporali, imò eum occidendi, vel alio sinistro proposito, licet peccatum sit graue, non tamen tollit veritatem sacramenti, si cum forma adsit etiam intentio verè baptizandi ut dist. 1. q. 5. arti. vlt. dicebamus. Nam ubi omnia concurrunt, quæ sunt de necessitate sacramenti, solidū est sacramentum. Nihil autē repugnat, ut simul dum quis intendit puerū baptizare, eius procurret mortem, videlicet, nimio rigore frigoris, aut caloris aque eum offendendo. Secundum assertum est. Proicere in flumen, vel in puteum absq; intentione, & arte leuandi ipsum, non est baptismus. Probatur, quia cum illa proiectio nō habeat formam mersionis, quippe quam nulla succedit mersio, neq; asperisionis, neque infusionis aquæ, sit vt neq; formā gerat ablutionis, quæ est ad baptismum necessaria. Quod enim Deus suppleat quod in baptismo fluminis omittitur, nisi p baptismū fluminis illi, qui baptizatur, dist. 5. arti. 2. demonstrabimus absq; vlla pro-

habilitate affirmari. Quod autem ille sic proiectus censendus sit Christi martyr, ridiculum est. Tertium dictum sit, quod siue sit baptismus siue minimè, esset tamē graue peccatū homicidij, ex quo irregularitas incurreretur. Secus si dum manibus sacerdos puerum mergit casu elaberetur in aquas: tunc enim baptismus esset, & culpa careret. Quarta propositio sit Si fune posset cōmodè puer immergi, & viuus emergi, dū modo aqua corpus tangeret, verum esset baptismus, etiam si fieret cum periculo mortis. Patet, quia illic concurrunt omnia necessaria ad baptismum: quoniam non est de necessitate baptismi, ut minister puerū manibus teneat. Quinta propositio quo ad culpam. Quando puer si baptizetur, periculum creatur, ita ut mors inde illi imminet, nō est dubium, quin sit differendus baptismus. Quare qui illum tunc baptizaret, homicida esset, & irregularis: non enim faciendæ sunt mala, ut inde eueniant bona. Neq; Christus, cuius iugū suauē est, & onus leue, cum periculo mortis sua nos insit sacramenta suscipere. Quid autem si nulla sit spes vitæ pueri, timetur tamen ex baptizatiōe acceleratio mortis. Videtur namq; non esse baptizandus: nā anticipatio mortis genus quoddam occisionis iudicatur. Materia hæc, cum moralis sit, non est nimia subtilitate tractanda. Respondetur ergo, q. quando per multum tēporis acceleratur mors, gen^o esset homicidij, & nunquam esset licitū. Quando verō minima esset acceleratio, non censetur homicidium, quia minimum pro nihilo reputatur. Ex quo fit, quod ubi aqua præsto est ad manum, accidere non potest tantum periculi: nam si dum infans moritur mergi nō potest, satis est ut tenuissimis guttis aspergatur. Asperio autem illa non potest sensibile temporis mortem anticipare. Neq; verò esset ambigendum, quin puer posset cū periculo aliquis accelerationis mortis ad locum asportari, ubi esset aqua: haud enim sunt hæc adeo scrupulosè tractanda. Vbi tamē aqua nō est sic parata, sed in alto puteo, vel flumine, tunc restat super premium dubiū, vtrum si aqua per aliam artem hauriri nequit, potius sit puer sine baptismo mori permittendus, quā cum

Tertia propositio.

Quarta propositio.

Quinta propositio.

Notandum.

Postremum dubium.

Parum d.

Scot.

Sententia auctoritatis per propositiones. Prima propositio.

Secunda propositio.

Palud.

Dubium.

tur

P

vel

vel certo, vel multum probabili periculo mortis baptizetur. Cuiusnamque videri posset potius esse baptizandum, quoniam vita spiritualis preferenda est temporali, & illi puero nulla nisi per baptismum patet salutis via. Nam in lege veteri, ut distinctio, præcedere dicebamus, licet in periculo mortis puer non circumcidetur, patebat illi salus per remedium legis naturæ. His tamen non obstantibus procul dubio in nullo casu vltus est cum tali periculo mortis baptizandus, videlicet ut baptismus sit ei causa vel mortis, vel multæ eius acceleratio: præsertim quando spes eius vitæ durat: quare in his multa opus est prudentia. Sed censendum est de illo, ac si nulla esset aquæ copia. Nec mirum si perire sinatur postquam omnis homo nascitur filius iræ. Deus enim satis prouidit aquam quæ communissimum est elementum. Si autem sine periculo mortis applicari non potest, iudicium Dei abyssus multa, qui Iacob dilexit, Esau autem odio habuit.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum baptismus possit iterari.

IC articulus de iteratione baptismi, quæ cum Magister sententiarum distinctio. 6. ubi de ministris agit, collocet, tamen ad hanc attinet distinctionem: spectat namque ad formam & figuram baptismi, quæ pluribus sit mentionibus. Respondet ergo D. Th. vnica negatiua conclusio. Baptismus iterari non potest. Eandemque primo fundat in autoritate Apostoli ad Ephes. 4. Vna fides, vnum baptismum. Nam sicut vnus est omnium Deus ira & vna fides, & vnum commune baptismum gentibus vniuersis necessarium. Atque adeo idem est à quocunque ministro fiat, siue à malo siue à bono, siue ab hæretico, siue ab infideli. Quare à quouis ministratur non est iterandum. Sed tamen autoritati quatuor adhibet confirmatorias rationes. Prima sumitur ex intima

Conclusio.

ipsa natura baptismi. Baptismus est quædam spiritualis regeneratio, qua scilicet homo veterem exuit vitam, & nouam induit, secundum illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. Vnius autem vitæ vnica est generatio: ergo sicut carnalis natiuitas non iteratur, ita nec baptismus. Vnde August. super illud, Ioan. 3. Nunquid potest iteratio in ventrem matris suæ introire & renasci? Sic tu, inquit, intellige natiuitatem spiritus, quo modo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus. Secunda ratio sumitur ex similitudine baptismi ad mortem Christinam per ipsum commorimur, consepelimurque (ut ait Paulus) Christo. Christus autem semel tantum mortuus est: non ergo baptismum iterare licet. Propter quod ad Hebræ. 6. quibusdam rebaptizari se volentibus improperat, quod contendat Dei filium in semetipsis iterum crucifigere. Vbi ait glossa, vna Christi mors vnum baptismum consecrauit. Tertia ratio alludit ad effectum baptismi, qui est indelebilis character, qua ratione sicut calices, & reliqua vasa non nisi semel consecratur, ita nec baptismus iteratur. Quapropter Augustinus secundo libro contra epistolam Parmeniani, Character, inquit, militaris non repetitur: non enim minus hæret sacramentum Christi, quam corporalis nota militum, sed permanet etiam in apostatis. Quare redeuntibus ad ecclesiam per poenitentiam, non repetitur baptismus. Quarta demum ratio eruitur ex alio eius effectu, qui est originalis culpæ remissio: vnde sicut illa non iteratur, ita nec baptismus. Quia ut ad Roma. 5. ait Paulus, sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem sic per vnus iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ.

¶ Conclusio præsentis articuli citra controuersiam est vniuersis orthodoxis receptissima. Est enim sanctionibus Ecclesiæ multis decreta, ut can. Hi qui, prima questione prima, ubi Leo papa in eadem autoritate Pauli ad Ephesios quatuor, quam hic affert Diuus Thomas eandem fundat veritatem. Et de consecratio-

dist.

dist. 4. can. Non licet, qui est concilij Carthaginensis. 4. & c. Rebaptizare, qui est August. ad Maximum, cuius verba sunt. Rebaptizare hæreticum hominem peccatum est, rebaptizare autem catholicum hominem, immanissimum scelus est. Duplex siquidem est huiusmodi dogmatis membrum. Quod enim quis rebaptizari aut rebaptizare contendat, bifariam contingit. Aut quia baptizatus est ab hæreticis, & quia per tale baptismum gratia non suscipitur, rebaptizari procurat. Et hæc fuit Donatistarum secta, de quibus dist. sequenti redibit sermo. Atque hoc licet sit peccatum, videtur tamen non nihil excusationis habere. Aut quia absque vlla causa id procurat, & propterea hoc dicitur immanissimum scelus, quod ex suspitione defectus baptismi nascitur, quasi vnus non sit sufficiens ad iustitiam. Ex quo fit eodem scelere foedissimum se complicare Anabaptistas, qui infatutos baptizatos, cum venerint ad vsum rationis iterum rebaptizant. Anabaptista enim idem est quod rebaptizator, nisi quod per antonomasiam isti sic appellantur. De quibus inferius redibit disputatio. Quinuerò & lege civili extat Codex. Ne sanctum iteretur baptismum. Et est in odium Donatistarum iniuncta irregularitatis poena tam rebaptizatis quam rebaptizantibus, quod in calce articuli referendum nobis restat. Ecce quibus testimonijs conclusio constabatur, sitque, certissima. ¶ At verò de rationibus non nihil variant doctores. Scotus nanque dist. 6. q. 7. ait quod ratio interabilitatis baptismi est institutio diuina, cuius non est aliqua causa prior, nisi eius voluntas. Sed tamen institutio illa fuit rationabilis. Hactenus ille. Attamen huiusmodi institutionem diuinam non legimus in euangelio expressè. Imò venerabilis Hugo. lib. 2. de sacramentis par. 6. cap. 13. non eam censet nisi institutionem sanctorum patrum. Verba eius sunt. Apostolus dicit. Vna fides, vnum baptismum: hæc enim autoritate vniuersi vtuntur. Quod ergo vnum est geminari non potest: quapropter valde rationabili definitione à sanctis patribus institutum est, ut qui semel sacramentum baptismi percepisse cognoscitur, nulla ratione illud iteratio accipiat: siue in ecclesia siue extra ecclesiam, hoc est, siue à catho-

Duplex rebaptizatio

Donatistarum

C. Ne sanctum iteretur baptismum

Scotus

et c.

lico siue ab hæretico fuerit baptizatus. Hæc ille. Alludit enim ad partitionem Augustini proximè explanatam. ¶ Credi-derim tamen hoc dogma ab ipso apostolorum tempore fuisse certissimum. Imò non solum iure pontificio, sed & iure diuino, ut Scotus innuit, constabili. Sic enim semper Paulinum illud ad Ephes. 4. vnus Deus, vna fides, vnum baptismum à patribus intellectum fuit, ut à quocunque daretur, non esset iterandum. Atque eam ob rem contra rebaptizatores adiectum est in symbolo Niceno. Confiteor vnum baptismum in remissionem peccatorum. Vnum scilicet, quod si legitima intentione, materiaque, & forma fiat, iterari non debuit. Reducitur ergo conclusio præsens ad articulum fidei. Neque verò Christus pro suo merito arbitrio id de quibusdam sacramentis instituit, & non de alijs, sed natura ipsa baptismi id exigente, quod alia iterabilia sacramenta, scilicet, poenitentia, matrimonium, & extrema vinctio non exposcunt. Quare rationes istæ, quas D. Thomas adducit, non solum tanquam congruentes sunt auscultandæ, imò tanquam necessariæ iuxta naturam sacramenti. Natura enim ipsa generationis spiritualis, Christianæque professionis secum intinse adfert ut non nisi semel fiat. Quocirca ubi Christus Ioan. 3. dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, appellans baptismum regenerationem, docuit non posse bis eidem ministrari. Vnde conclusio non solum sic est intelligenda, quod rebaptizatio sit peccatum, & sacrilegus sacramenti abusus, verum quod nec sit sacramentum. Itaque materia baptismi sit homo non baptizatus, sicut materia consecrationis eucharistiæ sunt panis & vinum non consecrata. Qui enim species consecratas iterato consecrare tentaret, nullum faceret sacramentum. ¶ Arguitur autem contra. Ergo rebaptizatio non est peccatum nec adeo poena dignum, quandoquidem nullum geminatur sacramentum. Negatur consequentia. Imò ob id est peccatum, quod iterari tentatur id, quod non est iterabile. Veluti si quis viuentem uxorem alteram duceret. ¶ Secundam verò rationem D. Thomæ ideo illic Scotus redarguit quod minime illam fideliter refert. Ait siquidem rationem non concludere, quia baptis-

Est de iure diuino.

Articulus fidei.

Rebaptizatio non est sacramentum.

Argument.

Secunda ratio

mus virtutē habet a passione Christi nō esse iterandū: quoniam & alia, inquit, sacramenta iterabilia inde quoque virtutē suscipiunt. Attamen D. Th. nō adfert hanc rationē, sed q̄ per baptismū cōmorimur peccato, cōsepelinurq; & cōfiguramur moriēti Christo. Itaq; ratio fundatur nō in hoc qd baptismus virtutē habet a passione Christi, sed in similitudine ad eandem mortem, quā reliquis sacramentis non conuenit. Ob idque Paul. ad Hebr. sexto ait eos: qui semel sunt illuminati (scilicet lumine fidei baptismalis) gustauerunt etiam donum cōelette (scilicet regenerationis) & prolapsi sunt, nō rursus renouari posse ad poenitentiam, crucifigētes sibi met ipsos filiū dei. Quod No uatus hereticus sinistre intellexit, impos sibile. Absolutē esse, eū, qui post baptismum cadit, rursus veniam obtinere posse. Cuius idcirco vesāniam retundit Augustinus de vera & falsa poenitentia capite tertio eō quod Apostolus in compluribus locis homines ad poenitentiam com monet. Ipse ergo se Apostolus exponit dicens, iterū crucifigētes filiū Dei, hoc est iterum se baptizari cōtendētes. Per baptismū namq; cōfiguramur crucifixiōi Christi, veterē hominē quoad culpā & poenā exuētes, & induētes nouū. Vnde quoniā signū verā rei assimilari debet, sicut vni ca fuit mors Christi, ita vnicū debet esse baptisma. Ideoq; concludit illic Aug. q̄ per illud verbum Pauli cōsuetudo ecclesie est, nō baptizare nisi semel. Per poenitentia autē licet crucifixiōis Christi efficiamur participes, nō tamē prorsus similes. Atqui hanc est receptissima doctorū expositio, vt Dam. in lib. 4. cap. decimo, & reliquorū. Tamen si Hiero. contra Iovinianum eundem locum de poenitentia intelligat, glossat nāq; impossibile, id est difficile est peccatori per poenitentiam in viā renouari. Sed certe verbum illud, iterū crucifigētes demonstrare videtur non esse nisi sensum de iteratione baptismi. Et cōfirmatur, quoniā Paulus illic cōtra quosdā sermonē inierat, qui perinde d baptismum cōsepēbāt, ac de baptismatib; antiquae legis, quē cū ad ablutionē corporaliū for diū instituta fuisset, iterū atq; iterū repe rebātur. Amouet ergo errorē illū: quoniā baptismus, cū omnē prorsus poenā & cul-

Hebr. 6.

Aug.

Iheronymus

pā diluat, iterari non indiget, imō nec verē pōt sicut nō potest homo renasci corporaliter. Vnde quādo peccator per poenitentia resurgit, nō renascitur, sed ad eādem vitā redit, in qua natus fuit per baptismū. Et iam verō & idipsum Apostolus ad Rom. 6. exhortari cōtendebat Romanos: nepe, vt mortui per baptismū cum Christo cauerēt, ne vitā, quā illic nacti erant, amitterent. Quia q̄ Christus mortuus est peccato, mortuus est semel. Quasi dixisset. Sicut ille nō pōt iterū mori, ita nec nos ei ipsi per baptismū iteratō cōmori. Atqui hac eadē ratione Hier. appellauit poenitentia, secundā tabulā post naufragiū: nepe q̄ baptismus sit eū integra nauis, quē postquā fracta est, recuperari nō potest, sed per poenitentia deinceps serua mur. Ex hisigitur Paulinis locis similiter colligitur sententia non iterandi baptismi esse de iure diuino. Contra hoc igitur illico militat quintū argumentū D. Thomae. Eucharistia est sacramentū commemoratiuum dominicę passionis perinde ac baptismus iuxta illud. Hanc in mei memoriā facietis. Imō magis commemoratiuum, cum sit prestantius sacramentum, sed eucharistia iteratur: ergo & baptismus est iterabilis. Respondetur quod consecratio eucharistie non iteratur sub eadem materia, & in hoc est baptismi similis. Sumptio autem eius dissimiliter est memoria passionis: nam in baptismo cōmemoratur mors, eō quod per ipsum cōmorimur Christo, regeneramurque in nouam vitam. Per sumptionem verō eucharistie commemoratur passio quatenus illic porrigitur nobis Christus passus, quasi paschale conuiuium, iuxta illud primae ad Corinthios quinto. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis: sinceritatis & veritatis. Homo autem semel nascitur, sepius tamen cibatur. Terciam deinde rationem Diui Thomae de caractere idem Scotus infirmare ibidem contendit. Nam quod baptismus non sit iterandus res est, inquit, a primordiis ecclesie antiquissima: quod autem caracterem imprimat, a tempore forsan Augustini in opinione esse coepit: ergo impressio characteris non est causa, quod non sit iterandus baptismus. Et

Paul. Rom. 6.

Secunda tabula.

Quintum argumentum D. Thomae.

Tercia ratio.

Et consolidatur ratio. Sententia non iterandi baptismi notior est multo & certior, quā impressiōis characteris. Nā illa, vt diximus, est de fide, hanc verō nō item. His verō nihil obstantibus ratio hanc ratio est in precipuis, & necessarijs nō iterandi baptismum. Enimverō Aug. non solum illo loco contra Parmenianū, quē hic citat D. Thom. verum & vbiq; cōtra Donatistas, vt dist. 1. quæst. 4. latius deduximus, & dist. 1. proxima repetemus, hoc vno ariete hereticos concutit, ad probandum, q̄ baptizati ab hereticis non sunt rebaptizandi, quod etsi gratiam non suscipiant, quia sunt extra ecclesiam, suscipiunt nihilominus indelebilem characterem Christianae militie, qui quidem character, cum veniunt ad ecclesiam, ab ipsa ecclesia recognoscitur. Et ideo tunc vale re incipit illis baptismus, quādo per poenitentiam conuertuntur, vt refertur can. Tunc valere. de consecra. dist. 4. Accedit autoritas Florentini concilij, quo decernitur illa sacramenta non esse iterabilia, quae characterem imprimunt: quo modo ergo ratio characteris excludi potest, ne sit causa non iterandi baptismum? Respondetur ergo Scoto, quod etsi nomen characteris non fuerat forsan ita notum & frequens in ecclesia ante tempus Augustini, nihilominus res ipsa fuerat semper cōfessissima: nepe, quod per quādam sacramenta consecrabantur suscipiētes ad aliqua obeunda munia, vt dist. 1. q. 4. expositum reliquimus: & ideo illa nō erant iterabilia, quia consecrationes illae erant indelebiles, quas verō postea ecclesia appellauit characteres. Quarta ratio negari non potest, sicut nec prima, quia est equali euidētia manifesta. Responsio autem primi argumenti S. Thomae est attente meditanda. Est enim argumentum. Baptismus videtur institutus ad ablutionem peccatorum: peccata autem iterantur: ergo & iterandus est baptismus: quandoquidē misericordia Christi culpas exuperat nostras. Et poterat quidem responderi, q̄ cum baptismus ad remissionem potius originalis peccati, q̄ non iteratur, sit institutus: poenitentia verō ad remissionem actualium, hanc iteratur, ille verō minime. At verō quoniam responsio hanc nimis est superficialis, me

Aug.

Can. Flor.

Respondetur Scot.

Primum argumentum.

dullitus respōdet, quod cum baptismus in virtute passionis Christi operetur, sit, vt sicut peccatū subsequens nō sic tollat passionē, vt sit iteranda, ita nec tollat baptismum. Sed impedit vtriusq; virtutem: quare satis est, vt per poenitentiam illud impedimentum tollatur iterum atq; iterum quoties peccatur, vt baptismus suū effectū recuperet. Tamen si non sit necessarii, vt semper auferatur & culpa & poena, qui est plenus effectus baptismi. Alio qui nulla opus esset post poenitentiam satisfactione. Sed recuperatur vita spiritalis baptismi quo ad gratiam & secundum quantitatem contritionis & satisfactionis quoad remissionem poenae. Imō verō peccatum veniale, licet non sit impedimentū baptismi, vt vitam tollat, remittit tamen feruorem, & aliquem impingit reatum poenae. Secundo arguit D. Thom. Ioannes Baptista precipuo fuit preconio Christi commendatus: nempe, cū de eo affirmauerit, nō fuisse inter natos mulierum maiorem: baptizatos verō a Ioanne, vt legitur Actuum. 19. Paulus, & reli qui apostoli rebaptizabant: ergo decentius qui ab hereticis baptizatur, sunt rebaptizandi. Respondetur diuersam esse rationem: nā baptismus Ioannis non erat Christi, nec gratiam conferens, nec characterē imprimens: baptismus verō hereticorū est Christi, characterē imprimens, qui uerō gratia paruulis conferens, qui suis erroribus nō cōsentit. Vnde Aug. super illud Ioan. 1. Sed ego nesciebā eum quod refertur. 1. q. 1. can. Dedit. Ecce post Ioannem baptizatū est, post homicidam non est baptizatum: quoniam Ioannes dedit baptismū suū, homicida dedit baptismum Christi, quod quidem sacramentum tam sanctum est, vt nec ministrante homicida polluitur. Tercio arguit ex decreto Niceni concilij, quod refertur. 1. q. 1. can. Siquis confugerit, ubi decretum est, vt Paulianiste, & Cataphrigae ad ecclesiam venientes rebaptizarentur. Ex quo idem de omnibus hereticis censendum apparet. Responsio autē est, q̄ baptizati ab hereticis in forma ecclesiae nō sunt rebaptizandi, vt habetur de consecra. dist. 4. can. De Arrianis, quod est decretum Arelatenis concilij, & can. Ab antiqua. ex Gregorio ad Quiricum. Nam Arria-

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

ni dum baptizabant in nomine patris & filij & Spiritus sancti, non apponendo in nomine patris maioris, verum ministrabant sacramentum. Illi vero supra nomi nati in concilio Niceno, & Bonasiani, quos illis Gregorius annumerat eadem distinct. & quæstio. can. Hi vero, quia ne que Christum credebant esse hominem, neque spiritum sanctum confitebantur, ac perinde neque in nomine vere trinita tis baptizabantur, erant cum reconcilia bantur cum ecclesia baptizandi. De his autem dist. sequenti iterabitur sermo.

Quartum ar gumentū de baptizatiōe.

Quartum argumentum de illis institui tur, de quibus dubium est sintne baptiza ti, qui eam ob causam sub dubio baptiza di videntur. Respondet autem S. Thom. per decretalem Alexandri tertij. De qui bus dubium, de baptis. & eius effectu. quod illi sub conditione sunt, non quidē rebaptizandi, sed his verbis baptizandi. Si baptizatus es, non te rebaptizo, sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c. Vbi adnotandum, quod rebaptiza tio, neque sub conditione, vilo pacto est licita. Quare illa secunda non cēsetur re baptizatio, sed cōditionalis baptizatio. Quæ ideo, si accidat illum fuisse bap tizatum, non est sacramentum. Circa hanc

Abusus re baptizatiōis

igitur solutionem, de duobus abusibus, qui interignaros sacerdotes creberrimi sunt, admonendum est maximē. Sunt, in quam, qui nullum periculum imminere putant, dummodo sub conditione rebap tizent: & ideo non solum non admodū perferuntur curāt, sit ne puer baptizatus, verum etiam si cōstet esse domi baptiza tum, iterum sub cōditione solēniter eum in ecclesia sacro fonte baptizant, quod est immane sacrilegium. Neque vilo pa cto a cētura irregularitatis huiusmodi sa cerdotes excusantur: nam forma hęc ba ptizandi, solū in illis permittitur (vt ait canō) de quib⁹ dubiū est. Quare nisi mo rale sit dubium, hoc est, quod dum con trouersia oritur, facta diligenti indagine definiri non valeat, puerum esse baptiza tū necne, nemo est rebaptizandus, quan tis sub conditione fiat. Audi Augustinū quē de hac re. d. i. q. 5. arti. 8. in can. Solet. de cōf. d. 4. citauimus. Ait quippe, q quā do quis ludicrē, & mimicē, & ioculariter fuisse baptizatus, deberet dinū iudi-

August.

cium per miraculū alicuius reuelationis explorari anteq ad rebaptizationem re curretur. Non dico in vsu esse huiusmo di postulare reuelationes, sed earen⁹ hoc meminerim, vt admonitos habeam sa cerdotes quanta sit diligentia adhiben da priusquam conditionalis baptizatio fiat. Quod si mihi Scotū obieceris dist. 6. q. 8. dicentem, non teneri quencunque sacerdotem facere strictam diligentiam & exquisitionem, an vetula infantulum baptizauerit. Intelligitur quādo de hoc nulla est quæstio. Tamen si semper consi lium sit id interrogare. Noui nanque in quibusdam ecclesiis tantam inoleuisse huius rei perueritatem, vt fere omnes domi baptizati in ecclesia rebaptizen tur. Adeo vt viderim inter quendam ci uem & suum plebanum hanc contesta tam litem, quod quannus constantissi mam esset filium suum baptizatum do mi, nihilomin⁹ exposulabat, vt iterum in ecclesia baptizaretur, quia sic erat con suetū: qua de re renuentem sacerdotē co ram episcopo in iudicium euocauit, pa rumq; absuit, vt causam vinceret. Ex hoc alter enascitur paulō minor abusus: nempe, q omnes, cum primū nascuntur, indiscriminatum etiā si nullo sub sint mor tis periculo, baptizentur. Qui quidē abu sus in causa est, q multi vel rebaptizen tur, vel nunquā solēniter baptizentur. Nam est adnotādum q quomodocunq; laicus baptizet, etiā sine necessitate bap tismus tenet, atq; adeo non est iterādus, quod dist. seq. ar. 3. repetendū est, vbi sub inde patebit peccatum esse laico mor tale extra necessitatē baptizare. Haud ergo id fieri debet, nisi vbi periculum im minet, sed expectandū est quoad possit in ecclesia baptism⁹ solēniter celebrari. Quā si scisciteris quale debet esse dubiū, vt baptizatio cōditionalis fiat. Respōde tur, q dū pmissa solerti indagine neutri parti possit asseriri, sed suspensū semp ma net anim⁹, sit ne baptizat⁹ infans necne, tūc est res dubia, cōditionalē baptizatio nē exposulās. Si vero asserus sit pphabilis partis affirmatiuē, et null⁹ negatiuē, tūc nec sub cōditione licet baptizare. Quare bene ait Palud. in. 4. d. 6. q. 4. vnū testē suf ficere, vt vetulā, q baptizauit, vt nō sit li citū puerū apli⁹ baptizare. Tamen si ad cō dēnandum

Scotus.

Dubium

Paludanus

deinādum, eū qui rebaptizauit vel re baptizatus est, cum sit actus iuridicus, duo aut tres exigantur, & fit præterea ex his consequens, homines iam atate pro nectos ex Christianis natos, interq; Chri stianos enutritos ob nullum scrupulum esse rebaptizandos: nam illa præsumptio pro certitudine habēda est, donec certis simis forsitan argumentis contrariū pro baretur, vt bene admonet Innoc. Papa in cap. Veniens. de præbytero non bap tizato. Eo præsertim quod vbi ignorantia inuincibilis contingit, tunc homo ar ticulum vsus rationis excedens per offi cia charitatis obtinet remissionem, tam originalis, quā actualiū, & per reliqua sacramenta: vt idem fatetur pontifex ca pit. apostolicam, eod. ritu. Sicuti vsu etiā venit per baptismum flaminis, vbi non est aque copia. Siquis autem in nemore paruulus esset inuentus, de quo dubium existeret quibus esset parentibus natus, deberet sub conditione baptizari. Expo siti vero infantuli si inscriptū serant fuis se baptizatos quannus nomen testis non prodatur, nullatenus sunt rebaptizandi inō si per atate iudicaretur ante mēsem aut viginti dies nati, ego neutriquam eos auderē baptizare. Aetas enim sufficiens, esset testimonium suscepti baptismi in ter Christianos, nisi ex colore, vel alio in dictio suspicio oriretur vehemēs, esse pro lem infidelis serui. Illi vero qui inter infi deles nati sunt etiam ex parentib⁹ Chri stianis, & postea redemptis parentibus, aut mortuis superstites sunt, postmodū eū ad nos veniunt, nisi manifestis indi cijs constet esse baptizatos, baptizandi sunt: nam præsumptio est non fuisse bap tizatos. Et de istis intelligendi veniūt ca nones. Paruulus, Placuit, cū itaq; si nul la de consecra. dist. 4. Maxime ergo ca nenda est rebaptizatio. Quādo vero quōdus postmodum in ecclesiam est, adhibē dique illi sunt catechismi & exorcismi, qui defuerāt, iuxta cautionem canonis. Spiritus sanctus. i. q. 1. videlicet, quod ad implere ea debent, quæ sacerdotibus mo ris sunt. Cautissime autē glo. super eo. verbo, lege, scilicet non esse reiterādum sacramentū, licet non sit perfectū. Est. n. intelligendum quando sacramento nihil

pot. appen dunt.

Expositio.

defuit, qd de ei⁹ esset substantia, vt casu p senti, aut si paruulus nō fuit chrismate in signit⁹: tūc. n. satis est suppleri qd defuit. Si autē defuit vel forma: quæ in submer sione non fuit prolata, non satis est post vnam, aut duas horas formam proferre, sed iteranda estmersio. Aut si aquam, in qua quis baptizatus est, postea constite rit nō fuisse veram aquam, sed rosaceam, non satis est postmodum mergere nisi e tiam simul forma repetatur. Aliter enim neque primum, neque secundum esset sa cramentum. Imo in secundo omnes sunt solennitates repetendæ, eō quod primū nullum fuerat sacramentum: licet non nulli Iuristæ, vt ait Paludan. distinctio. 6. quæst. 4. id sine vlla probabilitate negēt.

Ad hunc locum etiam disputatio perti net, an monstrum debeat gemino baptis mo intingi. Non autem de omni mōstro dubium est, vt si quis cum sex digitis nas catur, aut vno tantum crure, sed si ex præ cipuis membris aliqua haberet gemina ta, vt si haberet duo capita, aut duo pe ctora, &c. Tunc enim videtur geminan dum esse baptismum, ac si duo essent ho mines, aut sub illa forma esse baptizan dos. Ego vos baptizo. De hoc autem cer tissima est, quæ fallere nequit, regula, q vbi constiterit vnicum esse suppositum, simplici forma baptizandum est, vbi ve rō fuerint duo, geminandus est baptis mus. Rarissime autem accidere potest vt sint duo, nisi vbi duo essent integra capi ta, & pectorum diuisiō: sic vt altero quies cēte capite, alterum vitales operationes haberet. Quando autem caput, & pectus vnum est, etiam si ex vmbilico alter ho muncio enascatur, ab humeris integer, quod monstrum & suo tempore Palud. vidisse ait, & ego mea atate consexi, nō nisi vnicum est suppositum, tametsi pos sit ille pendulus ante alterū mori, latio nem enim illius, totus sentit.

Demonstratio

Regula.

De panis re baptizatiōis

Vnum hic autem D. Tho. prætermisit punctum, quod ad pœnas attinet tam re baptizatorum, quā rebaptizatiū. Ca pitulo nanq; Ex literarum, de apostatis. cōdēnatur irregularitatis acolytus, qui rebaptizanti ministrauit, & Codice. Ne sanctum baptismum iteretur. l. i. ait Cesar. Antistitem, qui sanctitatem baptismatis illicita vrsupatione geminauerit, sacer-

dotio indignum esse censemus. Quauis
hæc non nisi allegatio iuris canonici sit.
Pœna siquidem irregularitatis ecclesia
stica est, de qua utiq; constituenda nihil
ad Cæsarem lege autē. supplicio etiam
capitis addicitur tam rebaptizans, quā
rebaptizatus. Tatum enim tunc erat he
reticorum odiū Donatistarū vt iure etiā
ciuili a rebaptizatione tam atrociter ar
cerentur. Atqui can. Eos quos. de conse
cra. di. 4. multis alijs pœnis Felix papa
eosdem subiicit Anabaptistas. Et. c. Qui
bis. pronuntiantur irregulares, qui scien
ter rebaptizantur, pœnitentēq; septem
annorum subduntur. Qui verō ignoran
ter id fecerint, ab eadem pœnitentia li
berantur, sed nihilominus irregulares cē
sentur, ne ad sacros ordines abiq; graui
necessitate promoueat. Verūtamē tex
tus hic, et si quātū ad eos, qui sciēter reba
ptizantur nihil dubietatis habeat, tamen
quantum ad ignorantes dubium gignit:
de qua ignorantia intelligatur, iuris no
tantum, an etiam facti. Palud. nanq; dist.
6. quæ. 4. substatibile autumāt intelligē
tiam de ignorantia facti: puta quod si
quis se esse baptizatum legitime ignorās
iterū baptizetur, aut si baptizetur igno
rans se rebaptizari, ille, citra vllā culpā
sit irregularis: nam irregularitas, inquit,
citra culpā incurritur. Et fuit opinio An
toni. 3. parte, titu. 24. c. 13. §. 12. Et argumē
tū sumit ex verbo canonis, scilicet. Qui
bis baptizatur ignoranter, licet pœnite
re non egeat, nō potest tamen ad sacros
ordines promoueri. Si enim, inquit, tan
tū haberetur sermo de ignorantia iuris,
quoniam illa peccatum est, non diceret,
pœnitere nō indiget. At verō opinio est
intolerabilis. Mirabile nāq; est, qd̄ pro
pter factum alterius, qui me inscium reba
ptizat, siam ego irregularis. Par enim
ius esset, vt si infans ante vñ rationis re
baptizaretur irregularis fieret. Cuius cō
trarium plane decernitur. n. q. 4. can. Pla
cuit, & ca. Qui apud. Enimvero licet irre
gularitas aliqua citra culpā contraha
tur, nō tamen sine actu libero, nisi forsā
aliqua sis corporis foeditate vitietur. Qui
enim secundis subiectus fuit nuptijs aut
personam agens publicam iudicis, ma
lefactores peremit, libere id egit. Adde. q.
cum irregularitatis multiplex sit genus,

Impugnatur
opinio.

Duplex irre
gularitas.

illa que ob significationē, qualis est biga
mia, vel ob indecentiam, qualis est san
guinis effusio & corporis vitium, constitu
ta est, potest quidem citra culpā con
trahi. Illa verō, quæ in pœnam culpæ de
cernitur, quæ idcirco propriē dicitur cē
sura irregularitatis, qualis hæc præsens
apparet, re vera non est cur extra culpā
incurratur, iuxta illud Gregor. Res, quæ
culpa caret, in damnum vocari non con
uenit. de constitutio. ca. Cognoscentes.
Ad hæc rebaptizans ignoranter nullo
iure irregularitatis condemnatur: mul
to ergo minus qui sic rebaptizatur. At
verbum illud canonis permultos fallit
sane qui non attendunt illud, non pœni
tere, posse intelligi non de pœnitentia vir
tute, sed sic, quod qui ex ignorantia, iu
ris, scientes factum, rebaptizantur non in
digent perferre illos septem annos pœ
nitentia illic expressos: licet pœnitere il
los debeat peccati & irregulares manere
quousq; ex graui necessitate cū illis dis
pōsetur. Quare ex illo verbo nō cōuinci
legem illic ferri de ignorantia facti, poti
us excusante. Præterquā quod vt Sco
tus ait dist. 6. q. 8. textus ille nec pontifi
cis est, nec cōcilij, sed Theodoretū cuius
dam Cantua. Episcopi quare non facit
fidē, sed graue opinionem. ¶ Habemus
ergo, vt illic ait Scotus ignorantiam fa
cti excusare ab irregularitate. Intelligi
tamen quando talis ignorantia est in
uincibilis & inculpabilis. De ignorantia
autem iuris grauius est dubium. Scotus
nāq; ibidem tenet nō excusare ab irregu
laritate. Duplex enim hic consideranda
venit ignorantia iuris, scilicet, aut diui
ni, quo rebaptizatio prohibetur, aut iu
ris cā. quo pœna irregularitatis imponi
tur. Ignorantia aut diuini iuris neminē ex
cusat, inq; ignorantia a culpa. Neq; iuris
cā. pœnalis excusat a pœna. Qui. n. inq;
Scot. manus violētias in clericū iniicit, li
cet canonē excommunicationis ignoret,
etiā inuincibiliter, nihilomin⁹ excom
nicatur, quia satis est dare operā rei illici
tæ, cui illa pœna iniuncta est. Similiter er
go inq; cēsendū in pœntiarū de ignorāte
canonē. At verō id qd̄ de excommunica
tiōe Scot. sentit cui multi etiā iuris pruden
tiū cōsentiriūt, pfecto mihi nō est vsq; ad
eō certū, vt. d. 18. vbi de excommunicatione

De igno
rantia iuris

De dispensa
tione Scotus.

differendū est, explicatius repetā. Sentē
tia nāq; excommunicationis nemo nisi ob
solā culpā inobedientia ecclesiæ irre
tuitur, iuxta illud euāgelicum. Si ecclesiā
nō audierit sit tibi sicut ethnicus & pu
blicanus. Ecclesiā autē nemo dicitur nō
audire, nisi vel eius mandatum nouerit,
aut nosse teneatur, ita vt eius ignorantia
sit culpabilis. Si quis ergo daretur, qui in
uincibili ignorantia laboraret canonis,
pfecto probabilissimum apparet eius
censurā in foro Dei nō incurrere: tamen si
in foro exteriori eius excusatio non au
dretur. De hoc autem illuculq; nihil mo
do definitur. Sed de alijs pœnis, qualis est
irregularitas diuersa forsā est ratio. Elgi
tur in summa respōdetur. Primum sacer
dotes, quibus ex officio baptizare incū
bit, neutrius ignorantia iuris neq; a culpa
neq; ab irregularitate excusantur: quo
niam tenentur vtrunq; scire, tam diuinū
quam canonicum. Deinde illi, qui ius di
uinum scire tenentur, licet pœnam cano
nicā & ciuilem inuincibiliter ignorent il
lam tamen incurrunt: excepta forte ex
communicatione propter rationem fa
ctam. Vt qui hominē occidit, licet igno
ret inuincibiliter irregularitatem inde
exurgere, irregularis nihilomin⁹ sit: nā
eiusmodi pœnæ consequuntur culpā,
quam quisq; scire tenetur. Sicuti fur, li
cet ignoret suspendij supplicium, illud
iure persoluet. Nihilomin⁹ addiderim,
quod forsā potest quis habere inuinci
bilem ignorantiam ipsius iuris rebapti
zationem prohibentis: nam quāquā in
fundetur in euangelio, est tamen adeo
reconditum, vt non omnes plebei illud
teneantur scire. Quocirca si quis rusticorū
puer, ignorans prorsus se male fa
cere, aut alium rebaptizaret, aut ab alio
paruolo rebaptizaretur, fortasse, quoniā
nullam commisit culpā, nullam con
traheret irregularitatem. ¶ De dispensa
tione verō Scotus illic distinguit, quod
cum illo, qui solēnter rebaptizaret, aut
rebaptizaretur, non posset nisi Papa dis
pensare. Quando verō priuatiū id fieret
dispensatio forte pertineret ad Episco
pum. Hæc ille. At verō quando quis sciē
ter absq; ignorantia rebaptizatur, vel re
baptizatur, certe nisi per Papam cum illo
dispensari non potest, vt probe Syluest.

admonuit verb. Baptismus. §. 3. Et idem
est, dū ignorantia est culpata. Nisi expriui
legio, vel in gratiam religionum, vel alia
quauis causa indulto. At sunt præterea
causæ ad dispensandū perpēdēdæ: nam
cū huiusmodi pœnæ in odium hæretico
rum fuerint constitutæ, si quis eō rebapti
zatur, q̄ fuerat ab hæreticis baptizatus,
difficilius cū illo dispensandū est. Si verō
aliā ob causam minoris notæ mitius cū
illo agēdū. At de dispensatione irregulari
tatis iterū in tractatu ordinū copiosius.

ARTICVLVS. X.

Vtrum ritus, quo ecclesia in baptizando utitur,
sit conueniens.

I C Diu Thomam forsā
quis de ordine indebito re
prehendat. Inter ritus nan
que etiā catechismi, & exor
cismi connumerantur: de
quibus ipse. q. 70. tractat in calce materie
baptismi. Vbi omnes doctores tā de ca
techismis, quā de omnibus ritibus si
mul disputant. Quid ergo opus fuit de ri
tib⁹ hoc loco articulum interficere. Res
pondetur, q̄ catechismi & exorcismi nō
tam ad formam baptismi attinent, quā
ad eius præparationem, & ideo de illis tā
quā de præambulis baptismi in fine ma
terie disputandum est. Ritus autem bap
tismi sunt vñctiōes, atq; alia ceremoniæ,
quæ ad solennitatem formæ baptismi at
tinent. Merito ergo inter disputandū de
forma baptismi, queritur de ritu an sit cō
ueniens. Respondet D. Th. sub distinctio
ne duabus conclusionibus. Eorum enim
quæ in celebratione baptismi peragun
tur, quædam sacramenti substantiæ neces
sariæ sunt, quædam ad eius solennitatem
pertinentia. Est ergo prior cōclusio. De
necessitate quidem sacramenti sunt tria
nempe, forma, minister, & materie vsus.
Alij addunt quattum, scilicet, intentio
nem. Hanc verō D. Th. nomine ministri
intelligit. loquitur enim formaliter, vt
ajunt, qualiter nemo minister dicitur, ni
si qui ministerij sui intentionem habet
dum illud exercet. Quare in concilio Flo
rentino tribus etiā dicitur constare sacra
mentum, nempe, ministrum cum inten
tione pro vno communerando, Proba
tur

Prior cōclu.

2. conclusio.

tur conclusio. De essentia sacramenti sunt cause intrinsece id significantes, quod intus operantur: he autem sunt forma, que est principalis causa, & minister, qui est seu instrumentalis, & usus materie, que internam ablutionem designat. Quod si arguas, formam non esse causam principalem, sed Deum: nam & totum sacramentum, ut supra dictum est, concurret ut instrumentum. Respondetur non sic vocari formam, principalem causam, quasi primam & supremam, que est extra sacramentum, illa siquidem Deus est, sed principalem inter intrinsecas sacramenti. Scilicet aliquis nobis forsan opponat, preter has causas requiri etiam intentionem baptizati. Respondetur autem Divum Thomam non negare eiusmodi intentionem esse necessariam, imo id. q. 68. ar. 7. demonstrat. At vero baptizatus nec est pars nec causa sacramenti, de quibus in presentiarum loquimur, sed subiectum, ipsum sacramentum recipiens. Posterior conclusio. Cetera omnia, que in ritu baptismi sunt non ad eius necessitatem pertinent. Hec tribus rationibus declaratur. Solennitas namque baptismi primum ad hoc confert, ut devotio fidelium excitetur. Si enim simpliciter fieret ablutio facile posset apud plebeios in vilipedium venire: sane qui non pluris eam penderent, quam si secularis esset profanaque lotio. Per illum autem ceremoniarum decorem, puta exorcismorum catechismorum, & vntionum, benevolentia attentioque hominum efficacius capitur, ut sese ad divinorum adorationem consideratius erigant. Secundo deferuntur eidem ritus ad rudium inruditorumque docilitatem & instructionem. Nam cum cognitio nostra a sensu incipiat, per illa sensibilia signa vulgus aut instruitur, aut certe ad inquirendum excitatur, que sunt illa mysteria, que sub illis latent. Tercio, quia orationes illae, & benedictiones, & sufflationes &c. ad cohibendos arcendosque demones plurimum iuvant, ne sacramenti donis conferendis obstant. Atqui usque adeo haec vera sunt, ut qui eiusmodi ceremonijs obgignunt, haereticum omnino sint. Et reuera Germani ab istis ceremonijs vituperandis & explodendis exordium sumpserunt. Vnde subinde gradum facile fecerunt ad ipsa labefactanda exter-

minandaque sacramenta.

Inter ritus autem primum venit tempus de quo arguit D. Tho. primo loco. Christus, ut supra dictum est, dum baptizatus est a Ioanne sacramentum instituit, quoniam nunquam aquae baptismi purgare peccata credentium possent, ut ait Chrysostomus, de consecra. dist. 4. can. Nunquam nisi tactu dominici corporis sanctificati fuissent: illud autem celebratur sub festum Epiphaniae: ergo illic potius, quam in vigilia Paschae, aut Pentecostes debuit baptismus solemniter celebrari. Respondetur autem, quod Christus non fuit baptizatus suo tinctus, sed Ioannis. Christiani vero non baptizantur nisi baptismus Christi, qui efficaciam habuit ex passionis, iuxta illud Ro. 6. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et ex spiritu sancto, iuxta illud Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Et ideo congrue delecta sunt tempora illa duo celebrando solenni baptismi: videlicet, vigilia Paschae, in qua sit memoria passionis & resurrectionis post quam resurrectionem Christus praeceptum posuit de baptismo, & vigilia Pentecostes, quando Apostoli repleti spiritu sancto, tria millia hominum baptizasse leguntur. Ritus ergo iste plurimis canonibus sancitus extat de consecra. dist. 4. illis scilicet. Non ratione. Duo tempora, & sequentibus. & can. Proprie. Leo Papa easdem causas refert cur illa duo tempora, videlicet, vigilia Paschae, & Pentecostes fuerint solennitati baptismatis selecta. Et can. Siquis. Facit argumentum, quod adduxit huc. S. Tho. nempe, quod festo Epiphaniae, quando Christus fuit baptizatus, debuit celebrari. Et respondetur eodem modo, quod non fuit ille baptismus Christi. Et tandem in subsequentibus canonibus concluditur quod nisi urgente necessitate nemo debet nisi illis duobus temporibus baptizari. Tunc enim temporis quia frequentes adulta aetate tam ex gentibus quam ex Iudeis fidei Christi nomina suadabant, detinebantur in catechumenorum schola, ubi fidem edocti illis festis baptizari solebant adulti: paruuli vero, qui catechismis non egent quocumque tempore baptizabantur. Vnde usus relictus est ecclesiae

ecclesiae illis duabus vigilijs Litanias & benedictiones canere, Et in collecta missae. Hanc igitur oblationem, verbum illud adicere, per his quoque quos regenerare dignatus es, &c. fit. n. allusio ad illos neophytos tunc baptizatos. Deinde dominica in albis iidem ipsi ex ordine in ecclesia prodibant stolis albis candidati, hoc est induti stolis lineis innocentiam representantibus, quam baptismus illis presterat, cereosque accensos gestantes, quorum lumine lumen fidei referebant. In quorum introitu canebatur illud graduale. Quasi modo geniti infantes lac concupiscite, &c. Postmodum vero quando rarissime adulti baptizabatur, cessavit ille ritus & quocumque tempore indiscriminatum baptizantur pueri. Congruit autem si fieri potest ut baptizentur octavo die. Consilium tamen esset, ut in infans, ubi denuo novum plantatur ecclesia, mos ille priscus quo ad fieri posset, observaretur. Secundum argumentum est de vntionibus. Apparet enim ad idem sacramentum non pertinere diuersarum materiarum usus: fit autem baptismus in aqua, nihil ergo ad ipsum pertinet usus olei. Respondetur aquam pertinere ad substantiam, oleum vero ad solennitatem. Fit autem bis vntio, primo ante baptismum simplici oleo benedicto in pectore, & inter scapulas: secundo post chrismate in vertice capitis. Vnde oleum illud dicitur oleum catechumenorum: nam ante baptismum non sunt nisi catechumeni. Chrisma autem, ut ait Innocentius de sacra. vntione, can. unico. non conuenit nisi Christiano iam baptizato. Christus namque a chrismate dicitur, & a Christo Christianus. Vntio autem illa in pectore & in scapulis significat tunc Christianum fieri Christi athletam, uti Amb. lib. de sacra. autor est. Pugil namque, ut in more erat apud ethnicos, oleo ungebatur ad consolidandos nervos, & corroborandas carnes. Innoc. vero illic ait vntionem pectoris significare donum spiritus sancti, quo error ignorantiae abijcitur, fidesque suscipitur, ex qua iustus vivit. Vel quia in pectore cor est, munitur illa vntione homo aduersus hostem, ut lib. 2. de sacrament. parte. 6. capit. 11. ait Hugo ne deinceps ei immunda & noxia persuadere possit: nam ut ait redemptor de

corde exeunt cogitationes pravae. Vntio autem inter scapulas significat spiritus sancti gratiam ad excutiendam negligentiam torpore, bonamque subinde operationem exercendam quae fides sine operibus mortua est. Nam in scapulis, ut ibidem ait Hugo, vigor portandi oneris est, & baptizatus fortitudinem accipit ad portandum onus domini. Concludit ergo Innoc. quod per fidei sacramentum fit munditia cogitatio num in pectore & per operis exercitium fit fortitudo laborum. Ad eundem sensum pertinent verba Rabani de consecratio. distinct. 4. can. Deinde. Enimvero quauis in baptismo Pharaon cum suo exercitu, hoc est diabolus cum suo scelus, hoc est contra Hebraeos, & Pherezacos, hoc est contra monstrosam tentamentam carnis dimicaturus. Post baptismum vero chrismate baptizatus in cerebro insignitur a presbytero, in signum quod sit Christi regni particeps & a Christo Christianus deinceps vocatur. Sententia est eiusdem Rabani libro de institutione clericorum. Innocentius autem eodem capitulo. de sacra. vntione ait fieri in cerebro, quia sapientis sensus in capite resident, ut Christianus paratus sit, uti ait Petrus, omni petenti se de fide rationem reddere. Significat ergo signum illud crucis in vertice capitis chrismate delinitum characterem Christi, quo Christianus a reliquis gentibus dignoscitur, vexillum militie suae in eminentia capitis praefert. Quam quidem vntionem capitalis verticis, ut lib. 2. de sacra. par. 7. c. tertio refert Hugo, Syluester Papa instituit. Nullo autem pacto presbyteris permittitur in fronte baptizatos chrismare, sed sicubi, ut audisse me memini, post crucem verticis alteram adhibeant in fronte, manifestarius abusus est, contra can. Presbyteri. de conse. d. 4. qui est Gregorius. Neque vlla est responsio tantum illic prohiberi presbyteris, ne confirmarent: alias dixisset papa, ne confirmarent. Imo, quoniam nulla fit chrismatio in fronte nisi confirmatio, expresse iubet: ne presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate praesumant, sed baptizandos ungant in pectore scilicet

Nullatenus
Presb. fronte
inungant.

licet & inter scapulas, & baptizatos in vertice cerebri) vt episcopi post modum confirmant in fronte. Nam in primitiua ecclesia, precipue dum celebrabatur solennis baptismus, vt est videre apud Dion. de eccle. Hier. confestim episcopus baptizatos confirmabat. Postmodum vero dum crescere Christianorum populo raritas esset episcoporum presbyteri munus sibi illud usurpabant signandi neophytorum frontes, quorum ideo audacia Grego. cohuiuit. Quamuis postea, vt ipse scribit Ianuario, quod refertur can. Peruenit. dist. 95. id ad tempus concesserit presbyteris: videlicet, vt confirmarent. Iam vero nullatenus eis chrismare frontes permittitur. Vnde Rabanus lib. de institutione clericorum. Signatur, inquit, baptizatus chrismare in summitate capitis per sacerdotem: per pontificem vero in fronte: vt in priori vntione significetur super ipsum spiritus sancti descensio ad habitationem Deo consecrandam, in secunda quoque, vt eiusdem spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientie & virtutis venire in hominem declaretur. Quare nec D. Th. hoc loco, nec vllus doctorum refert chrismationem a presbytero fieri nisi in vertice capitis. Neque quicquam decipiat quod Innoc. dicto ca. de sacra vntione, post vntionem in vertice capitis subdit. In fronte vngitur baptizatus, vt liberet confiteatur, quod credit. Eadem enim vntionem frontis paulo inferius declarat esse episcopalem confirmationem. De qua. d. 7. disputatio nos expectat. Tertium argumentum tangit mysterium lineae vestis. Arguitur namque. In Christo non est distinctio masculi & foeminae vt ait ad Col. 3. Paul. Barbari & Scytarum ergo baptizati induuntur candida veste. Respondetur non ea ratione indui, vt perinde atque religiosi suis induuntur cucullis, ita non liceat Christianis nisi vestibus illis uti. Sed tum in signum innocentiae, quam vnusquisque per baptismi regenerationem adipiscitur: quam subinde vitae puritatem & candorem tenetur semper moribus exhibere: tum perinde vt prognosticum sit glorie resurrectionis in corpore & anima ad quam & eadem nos regeneratio destinat, & eiusmodi vitae sinceritas perducit. Admo-

netur praeterea Christianus vt ait deo citato Hugo, sacro illo velamine diademate se regni & sacerdotali dignitate potiri. A. vltimum datur, inquit, cereus accensus in manum eius. Hic enim cereus, vt supra diximus, lumen fidei refert, cuius sacramentum est baptismus: quod scilicet lumen vniuersis Christianae religionis officiis antefertur nobis est, vt mandatum illud euangelicum impleamus. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Quam quidem lapidem, qui inextinguibile seruanerit inter sapientes virgines cum sponso celesti ad nuptias introibit. At vero & verbum illud Apocalyp. 5. ad Christum. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, huiusmodi ceremonijs non obscure designatur: quandoquidem super fontem baptismi, seu sacerdotes vngimur, & sacerdotali stola induimur, sanctoque fidei lumine, quasi totam vitam hostijs & sacrificijs mentis & corporis Deo sacrificaturi instituimur. Meritisimò ergo contra haereticos concludit quarto argumento D. Thomas, huiusmodi sacros ritus solennitatis baptismi sic non esse necessarios, vt tamen nec sint superflui, imò maximum ornamentum sacramentis asserre. De catechismis autem & exorcismis infra. d. 6.

ARTICVLVS. XI.

Vtrum conuenienter describantur tria baptismata.

IN trino baptismo, Sententia Magist. dist. 4. meminit, non autem concinnum videtur obseruasse ordinem, sed occasione inde nactus, quod de suscipientibus rem sacramenti absque sacramento illic loquebatur, trium baptismatum mentionem miscuit: cum tamen eiusmodi baptismata ad formam baptismi quodammodo attineant, atque adeo ad hanc distinctionem, qua de eiusmodi forma tractamus. Ordinem ergo D. Thomas, secuti quaximus hic subsequenter vtrum conuenienter describantur tria baptismata. Ad quam questionem licet D. Thomas vnica expresse conclusione respondeat, duabus tamen, quae in illa continentur, clari-

Prior conclusio. claritatis gratia respondemus. Prior. Tria sunt peccati remedia, quae vocantur baptismata: nempe baptismus aquae, martyrium & poenitentia seu quis actus peccati remissorius. Conclusio est glossae super verbum A post. Heb. 6. Baptismatum doctrina. Ait. n. pluraliter sic dici, quia est baptismus in aqua, & in poenitentia, & in sanguine. Et martyrium quidem nuncupatur baptismus sanguinis ab effectu effusionis eius. Mor vero cordis appellatur baptismus flammis, a causa quia flamine spiritus sancti inspiratur. Sed baptismus aquae a sua materia sumit nomen fluminis. Posterior conclusio. Baptismus tria sanguinis & flammis ob id nominatur baptismus, quod vterque supplet vicem baptismi aquae. Vbi insinuat D. Thomas. solum baptismum aquae absolute & simpliciter censer baptismum, ac perinde esse sacramentum: reliqua vero non item: atque adeo neutrum tam esse baptismum quam sic propterea appellari, quod suppleat vicem baptismi. Probatur prius conclusio ratione. Baptismus aquae efficaciam habet tum a passione Christi, cui per ipsum configuramur, tum etiam ab spiritu sancto, cuius donum est baptismalis gratia: quare & baptismus ipse effectus quodammodo tam passionis est, quam spiritus sancti. Effectus autem dependet quidem a causa, non tamen est conuerso causa ab effectu. Quapropter valet quisque effectum baptismi aquae absque ipso baptismo consequi, vt potest per martyrium, per quod, sicuti per baptismum, assimilatur homo passioni Christi. Quare de martyribus legitur Apocalyp. 7. Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. La uare enim idem est, quod baptizare. Nam quamuis opus sanguinis sit rubricare, tamen propter innocentiam occisi agni, & eam, quam martyres inde assequuntur, dealbare dicitur. Eadem ratione potest quispiam virtute spiritus sancti effectum idem baptismi aquae absque ipso consequi, & absque sanguinis effusione propter motum spiritus sancti, quo mouetur cor ad credendum, & diligendum, ac poenitentiam de peccatis, qui ideo motus, baptismus dicitur poenitentiae, iuxta illud Esai. 4. Si abluerit dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem lauerit de me

medio eius in spiritu iudicii (scilicet discussionis cordis) & spiritu ardoris. Colligitur ergo conclusio, videlicet, tam martyrium quam poenitentiam quoniam baptismi vices supplet, baptismum congrue nominari. Et confirmatur autoritate Augustini. lib. 4. de bapt. contra Donatistas. c. 22. quae refertur de conse. dist. 4. can. Baptismi vicem. Baptismi enim, inquit, vicem aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato, dictum est. Hodie mecum eris in paradiso: beatus Cyprianus non leue documentum assumit. Quod etiam atque etiam considerans inuenio non tantum passionem pro nomine Christi, id quod baptismum decrat, posse supplere: sed etiam fidem, confessionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Assertio haec trium baptismatum solennis est, non modo inter scholasticos verum & inter sanctorum proceres, qualis est Augustinus. loco hic proxime citato: & de fide ad Petrum lib. 6. quod refertur can. Firmissime. de consecra. dist. 4. & lib. 13. de ciuit. Dei cap. 7. & Hieronymus, super illud ad Ephe. 4. vna fides vnum baptismum. Et ex Graecis Grego. Nazianzenus Orat. 2. de Epiphanijs. & Cyrillus super Leuit. lib. 2. Et Bernardus late in Epistola. 60. atque Hugo lib. 2. de sacra. p. 6. ca. 7. Et egregie VValdens. tomo. 2. de sacrament. cap. 96. & 97. Quinuerò & in sacra scriptura sermo hic fundamentum habet. Nam de passionis baptismum praeter illud, quod citatum est Apocalyp. 7. extat illud Lucae. 12. Baptismo habeo baptizari, & Marci. 10. Potestis baptismum, quo ego baptizor, baptizari? De baptismum autem flammis praeter illud citatum Esai. 4. extat illud Actuum. 1. Vos autem baptizabimini spiritu sancto, & igne, non post multos hos dies. Quamuis locutio haec metaphorica sit. Infusio namque gratiarum, quae saepe in sacra scriptura aquarum nomine designantur (vt Canticorum. 4. Puteus aquarum viventium, & Ioann. 4. Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons salientis in vitam aeternam) dicitur baptismus. Sunt autem quaedam alia baptismatum nomina, & genera, quae libro. 4. capit. 10. Damascenus vsque ad octo vel nouem nomen connumerat, vt D. Thomas argumento tertio arguit:

arguit, cur ergo non nisi tria hæc reliqui omnes patres distinguunt? Respondetur, nihil ad propositum illa referre, quoniam hic loquimur de baptismatibus, quæ vicem baptismi aquæ suppleant, parem, scilicet effectum producendo. Quem quidē effectum reliqua baptismata non conferunt: sed sic appellantur, quia vel sunt, si guræ vel dispositiones baptismi. Vt diluuiū, quod fuit figura baptismi quātū ad seruatiōem: nam sicut illic paucæ animæ in arcam conclusæ vitam seruauerunt corporalem, ita qui per baptismū ecclesiā ingrediuntur, ut ait Pet. cap. 3. r. cā nonicæ, vitam spiritualement adipiscuntur. Et transitus maris rubri, qui ideo fuit nostri baptismi figura: quoniam sicut illic submersis Aegyptiis liberatus est Israeliticus populus à seruitute Pharaonis: ita & in baptismo extinctis peccatis à Sathana eripimur tyrānide. Vnde. 1. Corint. 10. Omnes baptizati sunt in nube & in mari. Fuerunt etiam in lege veteri baptismata diuersa quorum ad hoc propositum apostolus ad Heb. 6. meminit, quibus variæ corporum lues & lepræ purgabantur in figuram nostri baptismi, quo animæ sordes abluuntur. Baptismus vero Ioannis dispositio fuit nostri. Igitur quoniam nullum istorum gratiam suppleendo vicem sacramenti cōferebat, tria tantum connumerantur baptismata.

Dubitatio
gregia.

Obiectio
ex
Crispino.

Altera obiectio
Hio.

Prima igitur dubitatio animum pulsatur, ut rationem exploremus vnde baptismatum appellatio originem traxerit. Arguitur enim. Si propterea quod mori cordis & pati pro Christo baptismi vicem suppleant, baptismata dicuntur, consequens sit ut omnia charitatis officia tamen interna, quam externa eodem iure debeant dici baptismata: nam baptismi vicem suppleant nihil aliud esse videtur, quā gratiam conferre, vel augere: quod quidem munus vniuersis virtutum officiis per Dei auxilium conuenit. Quod si dixeris debere esse actus peccatorum remissionis arguitur ex Cirillo loco citato super Leuit. vbi septem eiusmodi actus connumerat. Qui sunt baptismus, martyrium, elemosyna. iuxta illud Lucæ. 11. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et dimittere fratribus debita, iuxta illud. Demitte nobis debita nostra sicut & nos

dimittimus, &c. atque alia id genus charitatis officia. Secundo arguitur. Sicut baptismus sacramentum est gratiam conferens, ita & sex reliqua sacramenta: ergo res illæ quæ baptismi vicem suppleant quia gratiam cōferunt, suppleant etiam cōsentur cōfirmationis vicem & eucharistiæ & poenitentiae, &c. ac subinde nominari possunt quodammodo confirmationes, eucharistiæ, & poenitentiae, quod tamen non est in usu. Gratis ergo illud privilegium peculiariter tribuitur baptismi.

Respondetur hanc theologiam induxisse ortum, quod baptismus in euangelio ad remissionem originalis culpæ necessarius instituitur. Nihil quis renatus fuerit, &c. Et Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. Hinc ergo hæretici colligebant præter baptismum aquæ in re nemini patere originalis remissionem: atque adeo nec salutem. Sancti ergo, euangeliorum interpretes, ne negare cōtra euangelium videretur vnicum esse baptismum necessarium, prudenter docuerunt illas actiones, quæ per se sine baptismi ad remissionem originalis sufficere possunt, illius sacramenti vicem supplere, ac perinde appellari baptismata. Qualis est conuersio in Deum adueniente usu rationis, vbi includitur baptismi votum vel formaliter, vel (quemadmodum opinor) virtualiter. Vt quando est ignorantia inuincibilis baptismi quod. d. 5. art. 2. commōstrabimus. Ac præcipue martyrium: In lege autem naturæ conuersio non erat baptismus flaminis: cum tunc nullum exaret baptismi præceptum. Breuiter omnibus actus, qui originalis peccati est remissionis, atque adeo qui baptismi votum formaliter, aut virtualiter includit baptismatis appellationem meretur. Vnde Aug. Bernar. Hugo, & disertè VValden sis locis supra citatis sic cōtra hæreticos arguebant. Neminem Deum ad impossibile obligat: ergo licet præceptum, quantumvis strictum baptismi posuerit, nihilominus vbi nulla adest baptismi possibilitas vel vbi inuincibiliter ignoratur, voluntas obtinendi peccatorum remissionem pro baptismi facto in aqua à Deo reputatur. Nam & qui dixit. Nihil quis renatus fuerit, &c. pariter dixit. Si impius egerit poenitentiam vita viuet, Ezechiel.

18. Et quod ad martyres attinet, similiter dixit maiorem charitatem nemo habet, quā ut ponat animam suam pro amicis suis. Atque Cornelius, ut legitur Actuum. 10. antequam baptizaretur à Petro in gratia erat, quippe cuius elemosynam Deo placuerant. Et Paulus antequam baptizaretur ab Anania conuersus fuerat baptismus flaminis. Et eodem decimo capitulo ait Petrus. Quis prohibere potest, ut baptizentur hi, qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Baptismus ergo flaminis cum voto realis baptismi antequam sit aquæ copia, sanctificat. De hac autem re infra. d. 5. art. 2. iterum. Ecce igitur cur baptismi hoc cōgruit privilegium: nam cetera sacramenta non sunt instituta ad remissionem originalis, sed ad alios effectus gratiæ conferendos. Patet deinde quod baptismus sanguinis & flaminis solum illi principaliter charitatis actus sunt, qui baptismi votum quodammodo includunt. Quare contritio Christiani hominis peccatorum actualium non tam propriè dicitur baptismus flaminis, quā virtus poenitentiae. Quocirca Cyrillus elemosynam, & alias actiones misericordiae, quibus peccata dicuntur remitti, non vocat baptismata, sed remissiones peccatorum. Tamen si extenso nomine non modo tales contritiones verum omnes charitatis motus dici queant baptismata.

Argumentum
in contrarium.

Responsio.

Veruntamen duo, triaue restant in contrarium argumenta. Primum est. Sanctificationis in utero contingit baptismalis effectus sine baptismi: item innocentibus occisis pro Christo, quoniam vtrisque sine baptismi donata est gratia remittendi originalis, & tamen illic nullus interfuit baptismus flaminis, quippe qui ante usum rationis nullibi locum habet: ergo supplere vicem baptismi non sufficit ad baptismum flaminis. Secundum arguitur, quod neque id requiratur. Christus baptizatus est baptismi sanguinis, iuxta illud Lucæ. 12. Baptismo habeo baptizari, & quo modo coarctor. Imò etiam baptismi flaminis, uti apostoli, qui baptizati sunt spiritu sancto, & igne, & tamen nēter baptismus in Christo suppleuit vicem baptismi: ut qui nullius egebat remissione peccati. Ad primum respō-

detur, quod baptismus flaminis non dicitur ipsa iustificatio & remissio, sed motus animi per quem fit, & ideo in illis infantibus nullus fuit baptismus flaminis. Ad secundum de Christo respondetur, quod licet non ita propriè, tamē largo, ut proximè dicebamus, modo quicquid actus charitatis quæ de se remissius est peccati, licet illud actu non remittat, dicitur baptismus flaminis. Et quia in Christo tam internus actus, quā passio heroicum fuit officium charitatis utriusque appellatur baptismus: tamen si baptismi vicem, quia illo non egebat, minime suppleuerit.

Christus fuit
baptizatus
flamine
et sanguine.

Primum argumentum
S. Thomæ.

Secundum argumentum
S. Thomæ.

Solus baptis-
mus aquæ
prius est bap-
tismus, quia
solus ipse est
sacramentum.

Aduersus hanc aut baptismatum assertionem pugnare videtur sententia Pauli ad Eph. 4. Vna fides, vnum baptismum. Quod est primum argumentum. S. Thomæ. Cui enim non sit nisi vna fides, vnum tantum debet esse baptismum. Ad quod superficie tenus posset quis respondere Apostolum illic loqui de baptismo, prout est sacramentum. Sed tamen solutio non facit rei satis: nam cum Apostolus conferat cum fide baptismum, sicut simplex est ratio fidei, ita non debet esse multiplex baptismi genus. Legitima ergo responsio est, vnicum esse simpliciter baptismum, in quo virtute reliqua continentur. Desiderium namque baptismi, vbi non est aquæ copia, quod est baptismus flaminis, ob id sufficit ad salutem, quod voluntas baptismi pro eius facto reputatur. Et pariter martyrium, vbi facultas sacræ vnde non suppetit. Quod autem in præsentiarum præcipue notari debet, est quod Diuus Thom. argumento secundo docet, videlicet, ex his solum baptismum aquæ esse, dicique propriè baptismum. Arguit namque Baptismus est sacramentum: solus autem aqueus est sacramentum: ergo reliqua non sunt baptismata. Et responder argumentum concludere solus ipse est alia non esse propriè baptismata, quia sacramentum appellatione baptismi solum intelligitur sacramentum baptismi. Sacramentum siquidem habet rationem signi, debet scilicet, ex Dei institutione esse signum gratiæ, quam in lege noua efficit, quod non conuenit martyrio. Neque vero baptismi flaminis, quauis dicatur baptismus poenitentiae: quia non dicitur poenitentia, ut est sacramentum absolutionis.

lutiones sacerdotalis, sed ut est virtus, & motus animi peccatorum remissus. Non minantur ergo alia baptismata, non quia conveniant cum baptismo in ratione signi, sed in effectu. Quia propter neque baptismus flaminis, neque verò sanguinis potest facere hominem ex attrito contritum, sed solus baptismus aquae vera susceptio. Ex hac ergo prima discrepantia inter baptismum aquae, & reliquos assignata subsequitur secunda, videlicet solum baptismum fluminis esse in precepto euangelico in remissionem originalis labis. Nisi quis renatus fuerit, &c. Martyrium autem non est simpliciter in precepto, nisi tantum in casu necessitatis ad defendendam fidem. Et baptismus flaminis non nunquam extra tempus precepti inspiratur: nam tunc solum voluntas baptismi est in precepto, quando baptismus est suscipiendus. Atque hinc colligitur tertia differentia, quod reliqua duo baptismata nullatenus obligationem baptismi aquae tollunt ubique: copia eius haberi potest, sed tunc illa baptismata valent ad salutem, quando aqua non invenitur. Si enim martyr baptizari renueret dum posset, non haberet rectam fidem, nec illi prodesset martyrium, neque baptismus flaminis illi sufficeret, qui baptismum respiceret. Quo fit, ut si quis desiderio baptismi ante eius susceptionem, ut Cornelius, gratiam consequatur, nihilominus postmodum opportunitatem nactus tenetur ipsum suscipere. Alioquin per precepti neglectum ab eadem gratia decideret. Haec omnia late D. Augustinus lib. 4. contra Donatistas cap. 21. & subsequentibus edisserit. Ait quippe tunc fidem & conversionem cordis valere ad salutem, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Et infra. Tunc impletur invisibiliter confessio fidei, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et refertur de consecra. dist. 4. can. Baptismi vice. Ex quibus rursus inferitur, quod dum queritur, utrum baptismus sanguinis & flaminis sufficiant ad salutem, non est absolute cedendum sufficere, sed duntaxat secundum quid, utpote non habita baptismi copia. Imò absolute est fatendum baptismum aquae esse simpliciter ad origina-

Solus baptismus aquae est simpliciter in precepto ad remissionem peccatorum.

Alia differentia

August.

Pulchrum collarium.

lis remissionem necessarium, iuxta verba euangelica. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. & si quis crediderit, & baptizatus fuerit, &c. Nam si alia baptismata aliquomodo sufficiunt, hoc est, quia voluntatem includunt baptismi, qui haberi nequit. Elicitur demum ex his omnibus, reliqua baptismata minime characterem imprimere, sed solum baptismum aquae, quae ideo iterari nefas est. Baptismus autem flaminis nihil obstat quominus sepe & saepius iteretur. Præter hæc autem, quoniam de martyrio duo in hac solutione secundi asserta sunt, videlicet, & suppleri vicem baptismi, & non esse sacramentum, utrumque examinandum est. Videtur namque non supplere baptismi vicem. Etenim per se actus ipse exterior non confert gratiam: sed confirmat illam, quae ab actu interiori procedit, ut ait Alex. 4. par. 22. memb. 5. & Bonaventura dist. præfati art. 1. q. 2. Actus enim exterior virtutis sine interiori non est meritorius. Quare & D. Thomas art. subsequenti solutione 2. affirmat martyrium non habere rationem baptismi si sit sine charitate. Imò. 1. 2. q. 20. art. 4. docet, actum exteriorē non addere bonitatem vel maliciā super interiorem. Quod si dicas satis esse ut actus exterior simul cum suo interiori gratiam conferat, tunc sequitur non differre à baptismo flaminis: atque adeo non esse tria baptismata: quoniam tota eius virtus consistit in actu interiori charitatis, qui est baptismus flaminis, ex quo habet ut sit meritum, ut expresse D. Thomas. affirmat 2. 2. q. 124. art. 2. ad 2. Sunt qui hoc loco dixerint ex diametro ab scopo aberrat. Enimvero Armacha. lib. 8. cap. 37. ut sustineat martyrium sine actu interiori non conferre gratiā, negat infantes ab Herode pro Christo occisos virtute effusi sanguinis ullam recepisse gratiam: quare eos, qui non fuerant circumcisi, perijisse autumat. In cuius sententiā subscribit Adrianus quæstionibus. 3. de bapt. ad. 3. arg. Hæc autem opinio peior est, quæ falsa, repugnat, inquam, auctoritati ecclesie, martyrium innocentium celebrantis. Quod si respondeant isti, ecclesiam non celebrare nisi festum eorum qui erant circumcisi: bifariam redarguitur. Primum quod est quam maxime probabile quosdam gentiliū fuisse tunc ve-

Alia assertio.

Arguendo assertio.

Idem maius.

Sententia de tunc.

Primæ conclusio per se posita.

Armacha.

Adrianus.

Arguendo sententia.

Secunda conclusio.

sana

sana illa Herodis rabie trucidatos: quandoquidem à bimatu & infra oēs indifferenter leguntur, ubi gentiles etiam nonnulli commorabantur: quare ecclesia absque ullo discrimine omnes pro sanctis ducit cum Augustino in quodam sermone Epiphania, & alijs patribus in concionibus Innocentium. Secundo, quia quavis omnes fuissent circumcisi, nisi aliqua gratia & privilegium apud Deum illis per illam truculentam necem accrevisset, non dicerentur sancti: ecclesia enim non celebrat ut sanctos, quoscunque credit esse in gloria, alioquin parvulos omnes decedentes in gratia baptismali sanctorum solennitate extolleret, sed illos prorsus qui apud Deum locum habent insignem. Neque verò pro martyribus haberetur. Laureo la nanque martyrij non donatur nisi cum aliqua gratia laurea. Quocirca qui non fuerunt circumcisi, sanguine suo baptizati sunt. Ioannes ergo Maioris in. 4. dist. 4. quæstio. 3. ut Armachano contradicat non nihil in alterum extremum à veritate linea declinat. Ait, inquam, quod si cur ad sacramentum nulla requiritur interna volitio, ut patet in parvulis, sed per baptismum adscribuntur Christianæ familie, ita neque exigitur ad martyrium, sed per ipsum parvuli adscribuntur Christianæ militie, ut patet in occisis pro Christo. Ex quo deinde inferit, martyrium ad modum sacramenti conferre gratiā (ut ait) ex opere operato. Ac demum colligit verè esse sacramentum. Igitur ut inter hæc extrema veritatem constituam, sit prima propositio. Ad martyrium in adulto, qui potest internū habere actum exigitur charitatis affectio qua velit pro Christo mortem oppetere, sicuti ad baptismum, volitio qua velit baptizari. Est enim per se actus charitatis, iuxta illud Ioan. 15. Maiorem charitatem nemo habet, &c. Et. 1. Corin. 13. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodest. Diffusus id disserit VValdenis tomo. 2. de sacrament. capit. 105. Secunda propositio. In parvulis ante usum rationis eiusmodi actus non requiritur, ut patet in occisis pro Christo. Sunt qui dicant gratiā illis & salutē speciali privilegio con-

tigisse, attamen non arbitror aliud fuisse privilegium quam martyrij. Nam ut baptismus per se habet conferre gratiam, ita & quando parvuli ante baptismum pro Christo occiduntur, illa infunditur. Et enim si Turca castrum aliquod in Christi odium incenderet, parvuli inibi concremati, quavis non baptizati in Dei gratia decederet. Imò & fortasse existentes in maternis uteris, licet baptismum aquae tingi non possint. Quare in his duabus propositionibus nil arbitror differre martyrium à sacramento baptismi. Imò sicut ecclesia fidem suam parvulis applicat per baptismum, ita & suam Christus charitatem per martyrium. Neque differunt in hac tertia, quod sicut baptismus ita & martyrium omnem remittit culpam & poenam. Nam, ut habetur capit. Cām Marthæ de celebra. missa. iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre, quandoquidem ab ecclesia ut sanctus colitur. Quarta conclusio. Martyrium non est sacramentum. Probatur primò ratione Sancti Thomæ in præfatis, quia non habet rationem signi. Haud, inquam, in hoc institutum est à Christo, ut sit gratiæ signaculum & instrumentum, sed est suapte natura egregius actus virtutis charitatis & fortitudinis, defensoriusque fidei, cui ratione meriti, ut reliquis virtutū officiis gratia responderet, licet longè quā alijs copiosior. Secundo probatur, quia martyrium non confert gratiam ex opere operato omnino à modum sacramenti. Haud. n. supra illā quæ martyri p modum meriti debetur alius adhibetur gradus, ut in baptismo, ubi præter meritum susipientis, ut dist. 2. quæst. 3. explanavimus, confertur gratia virtute operis, tamen quā instrumenti passionis Christi. Quod non perspexit Maioris quādo dixit martyrium ex opere operato conferre gratiā. Nihil enim ex opere operato, adiungitur, nisi detur supra rationem meriti. Tertiò arguitur. Martyrium characterem non imprimit, nec constituit hominem Christianum, si alias non fuit baptizatus. Alias si postea ille lethaliter vulneratus, per miraculum viveret, non teneretur amplius ad baptismum aquae, quod est erroneū. Quinverò si martyrium imprimeret characterem, pariter eundem imprimeret

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Q

primeret, quauis qui patitur, obicem opponeret peccati mortalis. Nam baptismus etiam si obex gratie obsit, ut infra videbimus, characterem imprimit. Hec autem omnia sunt plane concessu absurda. Præterea quarto contra ipsam arguitur. Si martirium esset sacramentum, plura essent sacramenta quam septem contra ecclesie traditionem. Nā solutio eius videlicet, martirium connumerari baptismum, nulla est, tum quod si modo actus fortitudinis institueretur, ut esset sacramentum remissionis originalis, nihilominus profecto differret a baptismum, cum ergo martirium sit talis fortitudinis actus etiam differt. Tum quod si circumcisio modum simul curreret cum baptismum quauis eundem haberet effectum, diuersum tamen esset sacramentum. ¶ Est ergo ex his consequens martirium nō supple re vicem baptismi ex opere operato tan quam sacramentum, sed per modum meriti. Neque in hoc differt a baptismum flaminis. Differt tamen ab illo (ut argumentum supra factum dissoluamus) quod baptismus flaminis debet esse conuersio in Deum per detestationem peccatorum, aut per propositum bene viuendum quis primo venit in usum rationis: martirium autem nunquā talem detestationem requirit, sed hic solum actum, volo mortem pro Christo perpeti, hic enim cum ipso exteriori opere sufficit ad plenissimam indulgentiam omnium peccatorum quoad culpam & poenam, si nō opponatur obex complacentie alicuius criminis. ¶ Atque hinc sequitur aliud discrimen, quod reliqui actus, qui sunt baptismi flaminis non remittunt semper totā poenam nisi habito respectu ad maiorem minoremve ipsorum intensiōem, martirium autem quacūq; charitatis affectione offeratur plenissimum hunc sortitur effectum: nā volitio mortis pro Christo pro summa reputat charitatis excellentia. Hoc patet, quoniam ecclesia, ut quæcunque martyrem catalogo sanctorum adscribat, nullum aliud experimentum explorat, quam quod Christo passus est. Idem confirmatur ex Augustino. lib. 13. de ciuita. Dei cap. 7. dicentis, quod quicūq; non percepto generationis lauacro pro Christi confessione moriuntur;

Quomodo
martirium
baptis. flami
nis differat.

August.

tantum eis valet ad dimittenda peccata, quātū si laueretur sacro fonte baptismatis. Qui enim dixit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. dixit. Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum corā patre meo, &c. ¶ Arguitur ad idem etiā ratione. Qui diligit Deū, diligitur a Deo Ioan. 14. sed maiore charitate nemo habet, quā ut animā suā ponat p. amicis suis: ergo propter solū amorē Dei expressum in martirio quis diligitur a Deo. Id idē demū sancitur de consecr. d. 4. can. Ca techumenū, ubi ex p. fesso ex verbis Aug. ad. Fortunatū p. batur q. per martirium confertur gratia eodem modo quo p. baptismum.

ARTICVLVS. XII.

Utrum baptismus sanguinis sit omnium potissimus.

SUBSEQUITUR ita dem vt hæc inuicem baptismi mata conferendo, exploremus quis sit potissimus. Et affirmatur vnica bimembris conclusio. Baptismus flaminis est potior & perfectior baptismum aquæ: baptismus verò sanguinis ambobus excellētiior. Pro batur primò ex Aug. ad Fortunatū ubi ait. Baptizatus cōfiteatur fidē suā coram sacerdote: martir corā persecutore quod difficilius est. Ille post confessionē aspergitur aqua (quod est suauē) hic sanguine (quod est acerrimū) ille per impositionē manus pontificis recipit spiritū sanctū, hic templū efficitur spiritus sancti, quod magis est honorificū. Secūdo probatur ratione. Illud baptismum est excellētius in quo excellētius diuine causæ operatur: tale autē est martirium: ergo est excellētius. Probat minor, nā baptismum flaminis & sanguinis, eo sic appellatur, qd' supplet vicē baptismi aquæ, at licet tā passio quā spiritus sanctus ad oīa tria cōcurrat, excellētius tamē ad baptismum flaminis, sed excellētius ad baptismum sanguinis. Passio nāq; cōcurrit in baptismum aquæ per modū figurālis cuiusdā representationis quia p. ipsum cōsepelitur Christo qd' re presentatur in aqua materiali. In baptismum verò flaminis cōcurrit p. spirituale affectionē ad eandem passionē, dignior autē est affectio, quā representatio. Sed in martirio per operis imitationē, quia verē

Conclusio

Argumentum

Argumentum

verē martyr moritur, quod est omnium potissimum. Similiter etiam virtus spiritus sancti in baptismum aquæ operatur per latentem virtutem actionis aquæ: in baptismum verò flaminis per cordis commotionem, quod est dignius: sed in baptismum sanguinis per potissimū dilectionis affectum, pariter & effectum secundum illud Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quā ut animam suam ponat quis pro amicis suis. ¶ Plurim; doctorum, vt Alex. 4. par. q. 22. memb. 5. Bonauen. presenti dist. ar. 1. q. 2. & Durand. q. 8. & Palu. q. 3. nullum horum baptismatum dicunt simpliciter alijs antecellere: sed habere se omnia, vt excedens & excessum. At verò cum comparatio debeat fieri in ijs, quæ rebus comparatis per se conueniunt, profecto simpliciter est cum D. Tho. sentiendum, vt baptismus flaminis sit simpliciter perfectior aquæ, & martirium utroq; propter rationem præfatam, nā quod per se cōuenit his baptismatibus est, quod sunt spiritus sancti, Christi; passionis instrumenta: perfectio autem instrumenti simpliciter attenditur penes modum, quo à principali agente mouetur: cum ergo tā passio quā spiritus sanctus excellentior per baptismum flaminis quā aquæ moueat, & excellentissimè per baptismum sanguinis, ille est excellentior, & hic excellentissimus. ¶ Accedit ratio solutionis. 2. arg. quod est huiusmodi. Baptismus sanguinis non valet sine baptismum flaminis, qui est per charitatem iuxta illud. 1. Corint. 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nō habuerō, nihil mihi prodest: baptismus autem flaminis sine baptismum sanguinis valet: ergo baptismus sanguinis est perfectior. Et respondet, argumentum potius contrarium conuincere: nam eo quod baptismus sanguinis præsupponit baptismum flaminis, illumq; includit, nec solum quæcūq; sed præstantissimū charitatis actum, cui super addit præstantissimum externum opus: fit vt sit illo præstantior. ¶ Et ad idem adiecit solutio tertij: quod est huiusmodi. Sicut baptismus aquæ habet efficaciam à passione Christi, ita & passio Christi ab spiritu sancto, secundum illud Hebr. 9. Sanguis

Christi qui per spiritum sanctum obtulit semet ipsum pro nobis, emundauit conscientiam nostram. Ergo cum baptismus flaminis sit proprium instrumentum spiritus sancti: ille est potior. Respondet quod etiam baptismus sanguinis non solum est instrumentum spiritus sancti, vt visum est, verum & eminentius motum. ¶ His demum rationibus accedit, quod præstantia baptismi penes eius effectum est pensanda: longē autem copiosius confertur gratia per martirium, quā per baptismum aquæ: vel aliud baptismum flaminis: nam quod quis maiore charitate diligit, maiore diligitur, atque adeo cumulationem habet gratiam: maiore autem charitate diligit martyr, quā baptizatus (imò gratia baptismalis est minima) & pariter martirium remittit culpā omnem & poenam, quare maiore tribuit lauream gratiæ, super quam adiungit laureolam triumphi: est ergo simpliciter præstantissimum baptismum.

¶ Qui autē dicunt baptismum aquæ alijs præeminere, primum argumentum faciunt, quod est hic etiā Sancti Thomæ pri mum. Est enim sacramentum imprimēs characterem, ac proinde simpliciter in præcepto, quod alijs non cōuenit. At verò Sanct. Thom. respondet, comparatio nem non fieri in ratione sacramenti, vt potē quæ non est omnibus communis sed peculiaris baptismi aquæ, sed in eo quod omnia sunt instrumenta passionis & spiritus sancti. ¶ Alex. autē & reliqui arguūt, quod baptismus aquæ sit præstantior tū quod cōfert gratiam remittentē mortale & veniale: baptismus autem sanguinis non, sed cōseruat gratiā, quam homo per actū interiorē adipiscitur, & remittit veniale. Hoc autē est falsum, quia licet martirium sine intrinseca charitate non mereatur gratiā, nihilominus vere illā meretur: nā actus exterior & interior pro eodem reputantur: actus enim exterior nō est nisi cōsumatio interioris. Quis enim neget per opera exteriora virtutum homines mereri incrementū gratiæ? Quod autē addit baptismum aquæ plures saluare, quā martirium, hoc est accidētarium, quia pluribus applicatur. ¶ Sed arguūt etiam quod baptismus flaminis præster baptismum aquæ & sanguinis, Q 2 nis,

Alex.

Primum argumentum. contraria opi.

Alex.

Arg. de baptismum flaminis.

Argument.

nis, quia est iterabile remedium contra peccatum, cum nec baptismus nec martyrium iterentur. Hoc autem nihil est, imò propterea baptismus & martyrium nō sunt iterabilia, quia perfectius repræsentant passionem Christi. ¶ Vñ autem argumentum posset sciolos fallere. quòd baptismus aquæ sit perfectior baptismo flaminis, eò quòd semper remittit culpam, & totam poenam: baptismus vero flaminis sæpe relinquit aliquid poenæ per satisfactionem expiandum. Respondetur autem, baptismum quoque flaminis totam poenam suapte natura remittere si cōpletam habeat intensionē, sed quia ab illa nonnunquam deficit, nō semper totam abstergit, sicut baptismus sanguinis, qui eò quòd est volitio mortis totam delet.

DISTINCTIO. 4. de ministris baptismi.

Cap. j.

DE sacramentorum quidem ministris in genere satis superque distinctione prima scriptum reliquimus. De illis ergo, qui baptismi sunt peculiare: facilima erit consideratio. Ministri quippe sacramenti huius post Episcopos sunt ex officio omnes presbyteri, non tamen diaconi, aut subdiaconi. Sententia Isidori est in Epistola ad Ludifred. & lib. 2. de officiis. Atque adeò Gelasij Papæ in Epistola ad Episcopos per Siciliam & Laconiam constitutos. Presbyteri enim eò quòd potestate funguntur consecrandi corpus Christi ve-

25. d. ca. Per lectu.
De consecra.
d. 4. ca. Constat.
93. d. ca. Diaconi.

rum, eadem subsequenter per baptismum possunt homines ad eip corpus mysticum admittere. Diacones vero, quia ut nomen ipsum Græce admonet, non sunt, nisi sacerdotum ministri, id nisi in necessitate nequeunt.

¶ Quin etiam laici, ut ibidem ait Gela. cuiuscunque sint sexus ordinis & sectæ ob urgentē necessitatē idē valent sacramentum absque solennitate exhibere. Nam in Christo Iesu, ut ad Gala. 3. ait Paul. non est masculus & femina, Iudæus & Græcus. At quā ut. 1. Corin. 12. idē ait Apostolus, caput mulieris vir est, & viri Christus, neque in presentia viri mulieri baptizare fas est, neque verò laico, si sacerdos adsit. Qui autem laicus extra necessitatem eiusmodi munus usurpat, lethale sacrilegium committit. Et qui ab illo tūc recipit, si modo ad vltimam rationis pervenerit, simili se culpa commaculat. Quapropter characterem quidem suscipere potest, gratiam verò non item.

¶ Plures autem si vñ baptizare cōtendant, dummodo & uterque materiā applicet, & legitimam formam si mul proferat sacramentū quidem perficiūt, veluti si plures eandē hostiā consecraret. Tamen si turpi cōtentionis culpa deturpētur. Si autem sicut partiales se ingerat, ut nō uterque seorsum, sed ambo cōplexim id facere cōtendant, sacramentū nō cōficitur. Quare mutus & m-

Cap. j.

Paul. Gal. 3. 1. Cor. 12.

Cap. j.

Cap. iij.

Dion. lib. 2. de hierar.

Aug. 1. in som. Pasch.

cus vñ simul baptizare nequeat. ¶ At neque solo baptizate opus est, sed & susceptorem, qui neophytum de fonte leuet, interesse oportet, ut Diony. 2. lib. ecclesia. hierar. autor existit. Est enim baptismus spiritualis regeneratio: ac subinde pedagogo regenti indiget, qui nutricis instar lacte eos Christiano lactet, & ceu patronus erudiat. Quo fit, ut susceptor ille affinitatem quandam cum clientulo suo contrahat. Atque adeo subsequitur ut ipsum in necessitate debeat doctrina articulorum fidei mandatorumque de calogi, atque horum similium imbuiere & instruere, dicente in quodam sermone paschali Augustino. Vos ante omnia tam viros quam mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, monco, ut vos cognoscatis huiusmodi res apud Deū extitisse per illis, quos vili estis de sacro fonte suscipere.

DISTINCTIO. 4. Quæst. vnica de ministris baptismi.

S. Tho. 3. par. q. 67.

ARTICVLVS. I.

Utrum ad officium presbyterorum pertineat baptizare.

DE sacramentorum ministris ut in textu habetur multiplex est consideratio: vna scilicet, generalis de ministris vniuersorum, quā quidem considerationē fuisse d. 1. q. 5. tractauimus, ubi cuncta, quæ de illa ventilari solent, pro virili no-

stra discussimus. Aliæ verò sunt particulares de cuiuslibet sacramenti functione. Quare post illū tractatū minime hic de ministris baptismi superfluit. In hac autē distinctione ordinē Magistri Sentent. S. Thomæ secuti, eò deseruimus, quod ipse prius in d. 4. de effectibus baptismi disputauit post verò in 5. & 6. de ministris, & permixtim de suscipientibus baptismum. Cū tamē lucidus legitimusque ordo secundū naturam deponat, ut post constitutam baptismi substantiā, quæ materia & forma constat, de causa eius, hoc est, de ministris, mox de subiecto, puta de suscipiētibz, ac denique tertio de eius effectibus differatur. Attamen quoniam isti articuli facillimi sunt, aliquos eorum in pauciores redegitur, neque omnino ordine D. Thomæ, obseruato: nā forsitan articulus secundus splendidius priorē locum obtinebit. Quæritur ergo utrum baptizare ad officiū propriū presbyterorum pertineat, an verò etiam incumbat diaconis. Et respondetur duabus conclusionibus. Prior. Sicut ad sacerdotē pertinet consecrare eucharistiam (ad quod principaliter sacerdotium refertur) ita & ad propriū officiū sacerdotis pertinet baptizare. Determinatio est canonū, perlectis. d. 25. & constat, de consecr. d. 4. qui sunt Isidori & Diacones. 93. d. qui est Gelasij. Et ratio est, quia officiū propriū sacerdotis est consecrare eucharistiam, & ideo Christus in cœna eos ordinauit. Illud autē sacrosanctum sacramentū est unitatis & pacis secundū illud. 1. Cor. 10. vnus panis & vñ corpus multi sumus, oēs qui de vno pane & calice participamus: per sacramentū autē baptismi fit homo particeps illius unitatis, fitque subinde ei ius accedendi ad mensam Domini: ergo sacerdos, cui incumbit porrigere populo bucellā, officiū habet baptizandi. Eiusdem enim causæ est totum facere, & partes ad ipsum totū disponere. ¶ Posterior conclusio. Ad diaconum non pertinet quasi ex proprio officio tradere sacramentū baptismi, sed in eius collatiōe & aliorū sacramentorū assistere & ministrare maioribus. Conclusio est eiusdē Gelasij papæ in prædicto canon. Diacones, quem hic citat Diuus Thom. Diacones enim, inquit, propriam constitutus obseruare mensuram. Absque episcopo

Prior Concl.

Posterior Concl.

Q 3 scopo

scopo vel presbytero baptizare non aut-
deant. Nisi predictis ordinibus fortassis
longius constitutis necessitas extrema
compellat: quod etiam laicis Christianis
facere plerumq; conceditur. Et probatur
ratione ex ipso nomine elicita. Vt enim
autor est Dion. cap. 7. celestis hierar. po-
testates celestium ordinum (ac perinde
ecclesiasticorum officia) ex eorum nomi-
nibus accipiuntur: diacones autem Gre-
ce idem est, quod latine ministri, a dia-
cono quod est, ministro: ergo eorum
officium non est sacramentum perficere
sed ministerium prestare tam in sacramē-
to eucharistie, quam in reliquis. Idē con-
firmatur auctoritate Isido. eo. c. Constat.
vbi ait q; baptisma nō a diaconib; sed a
sacerdotibus est tractandum. 25. d. c. Per-
lectis, idem Isidorus ait ad diaconū per-
tinere assistere sacerdotibus, & ministra-
re in omnibus, quæ aguntur in sacramē-
tis Christi, vt in baptismo, chrismate, &
patena & calice in altari, &c. Prior con-
clusio planissima est. Et pari ratione pro-
batur officium esse presbyteri absoluerē
a peccatis, & in extremis vngere infir-
mos: nam vnum ad susceptionem eucha-
ristie disponit, atq; alterum reliquias ex-
purgat peccatorum, quæ in peccatore re-
linquuntur. Secus autem de sacramentis
cōfirmatiōis & ordinis, vt suis locis vide-
bimus. Vnum autem adnotandum est, q;
solemniter baptizare nemo alius valet
quam p̄batus in sua parocchia, nisi vel
ex priuilegio, vel ex plebani facultate.
Argument. Neq; verō posterior conclusio aliquid
offert, quod adnotare debeamus, ni-
si vnum argumentum, quod ex ordina-
tione diaconi eligit hic Caiet. In exposi-
tione nanque officiorum eius dum ordi-
natur, habetur. Diaconum oportet mini-
strare ad altare, baptizare, & predicare.
Vbi insinuat in altari debere diaconos
esse sacerdotis ministros, in baptismo ve-
rō baptizatores. Ad hoc Caiet. respōdet,
illis tribui potestatem baptizandi ex cōmis-
sione episcopi vel presbyteri ex qua etiā
possunt predicare. Id probat ex can. Dia-
cones, quem citat tanquam Pelagij, de
consecratio. d. 4. Nō autem est nisi Gela-
sij in epistola ad Episcopos per Siciliam
& Laconiam constitutos cap. 9. & refer-
tur. 93. dist. Neq; illic habetur nisi quod

Expositio ar-
ticuli.

Argument.

Caiet. vñ.

absentibus episcopo & presbytero pos-
sint in extrema necessitate baptizare,
quod etiam laicis conceditur. Idque Isi-
dorus. can. Constat. de consec. dist. 4. Ne-
que sanctus Thom. eis aliquod aliud sin-
gulare priuilegium adscribit, vt patet in
solutione tertij. Quod enim de beato
Laurentio legitur plurimos baptizasse,
dicit hoc illi fuisse permittum in absen-
tia maiorum vrgente necessitate, quod
quidem possunt laici. At verō quamuis
in iure hoc non sit expressum, nō tenuis
ex eorum ordinatione sumitur coniectu-
ra plus quidpiam p̄ laicis habere. For-
te enim in primitiua ecclesia, vbi raritas
erat sacerdotum, & multitudo bapti-
zandorum: mittebant episcopi, aut
etiam presbyteri diaconibus, vt solenni-
ter baptizarent, quod laici non possunt.
Iam verō in tāta copia sacerdotum vsus
ille aboleuit. Quamuis forsā in insulis,
vbi rarissimi essent sacerdotes: non esset
absurdum id ipsum fieri.

Primum argumentum Sancti Thomæ
aduersus priorem conclusionem est hoc.
Sub eodem præcepto Christus iniun-
xit Apostolis Mat. 28. baptizare & doce-
re, & predicare, sed docere quia est perficere
episcopi officium est, vt tradit Dio-
nyf. quinto & sexto capit. ecclesiasti-
cæ hierar: ergo ad episcopos tantum per-
tinet ex officio baptizare. Respōdet au-
tem duo. Primum quod cum vtrumque
apostolis commiserit, quibus episcopi
succedunt (dist. 68. can. Quorum vices)
vtrumq; eis incumbit. Secundum est, q;
officium predicandi commisit apostolis
tanquam per ipsos exercēdum, eō quod
sit excellentissimū sapiētiae munus. Vnde
Actuū. 6. ipsi dixerūt. Non est æquū dere-
linquere nos verbū Dei, & ministrare mē-
sis: officiū autem baptizandi, ad quod nō
illa exigitur sapiētia, cōmisit eis, vt p̄ al-
ios exercerēt, vnde Apol. 1. Cor. 1. Nō mī-
sit me Christus baptizare, sed euāgeliza-
re. In cuius signū, vt Ioan. 4. legitur, Chri-
stus non baptizabat: sed discipuli eius.
Cane autē ne hoc sic intelligas, vt pres-
byter noua commissiōe episcopi indi-
geat ad baptizandum, postq̄ est sacerdos
sed dicuntur episcopi per presbyteros
baptizare, quia presbyteri sunt eorum
adiutores a quibus proinde tum ordines
reci-

Coniectura

Primum ar-
gumentum

Caiet.

recipiunt, tum etiam parocciarum iuris-
dictiones. Nota actum predicandi ob
id conuenire episcopis, quod predicare
est perficere: quare supponit personam
iam perfectam: status autem episcoporum
est status perfectionis, id est, eorum, qui
iam sunt perfecti. Vnde sicut ignis, quia
perfectē calidus, virtutem habet propriā
calfaciendi, sic episcopi predicandi: reli-
giosi autem sunt in statu perfectionis tā-
quam tendentes in perfectionem. Qui-
bus potius idcirco competit perficere, quā
perficere. Attamen iam non modō om-
nes presbyteri curati in suis diocesisibus,
verū religiosi ex indulto apostolico pre-
dicare possunt, vt patet in Clem. Dudū.
de sepultur. Secundum argumentum
est. Ad principes, quales sunt in ecclesia
episcopi, pertinet quæq; in rem publicā
admittere, sed per baptismū homines ad-
scribuntur Christianæ reipublicæ: ergo
solis episcopis congruit ex officio bap-
tizare. Solutio autem est, quod ad princi-
pes maiora attinent in republica, vt crea-
re auratos equites, comites & duces: ad
eorum autem prætores qui sunt eis auxi-
liares, creare minora officia: & ideo epis-
copis incumbit sacerdotes ordinare. Per
sacramentum autem baptismi nō admit-
tuntur homines nisi ad infimum gradū
in populo Christiano, quos ideo sacer-
dotibus congruit baptizare. Tertium
argumentum nullius est momenti. Pri-
mum autem contra secundam conclusio-
nem est hoc. Simul Dominus Mat. 28. in-
iunxit officium docendi euangelium,
hoc est predicandi & baptizandi: sed ad
officiū diaconi spectat predicare, vt con-
stat ex ei⁹ ordinatione: ergo baptizare.
Respondetur ad diaconum non pertine-
re ex officio aliter euangelizare, quā ca-
techizando catechumenos hoc est, docē-
do articulos fidei, & alia quæ ad Christia-
nismum sunt necessaria. Predicare verō
hoc est, euangelium docere & interpre-
tari est officium propriū episcopi, quod
& curatis etiam presbyteris competit in
suis paroccijs. Quod etiam, vt recte ait
Caiet. diaconibus, dū modō egregie sint
eruditionis & autoritatis committi po-
test: vt Vincentio martyri legimus a Va-
lerio commissum. Secundū arguitur.
Ad officium diaconi pertinet purgare,

2. argumen.

3. argumen.

4. argumen.

vt. 5. ca. celestis hierar. autor est Diony.
purgatio autem effectus potissimum est
baptismi, secundū illud ad Ephes. 5. Mū-
dans eam lauacro aquæ in verbo vite: ex-
go diaconi est baptizare. Respōdetur ad
minorem, quod baptismi non solum est
purgare, sed etiā illuminare, vt idē Dio-
ny. ait illic cap. 2. & ideo nō competit ni-
si sacerdoti cuius est illuminare. Diaconi
autē munus est purgare: tam preparādo
catechumenos ad baptismum, quā im-
mundos a sacris repellendos.

ARTICVLVS. II.

Vtrum laicus possit baptizare.

V Maiorum sacramento-
rum laicus non permittatur
esse minister, meritō dubita-
tur an sit in baptismo admit-
tendus. Et respondetur qua-
tuor conclusionibus. Prima. Laicus po-
test baptizare. Quæquidem conclusio
canonibus supra citatis Gelasij & Isi-
dori definita est. Cuius utiq; ratio ex su-
prema necessitate ducitur: spectat enim
ad misericordiā Dei, qui vult omnes ho-
mines saluos fieri, vt in ijs, quæ sunt ma-
ximē ad salutem necessaria: proutissima
prouideat remedia: inter omnia autē sa-
cramenta baptismus est maximē necessa-
rius: nā neq; paruuli aliud prorsus habe-
re possunt remediū suæ salutis: neque
adulti possunt aliter quā per ipsum ple-
nam remissionem consequi quantū ad
culpam & p̄nam: ergo condecens fuit,
vt quemadmodum materia eius est aqua
cuius vsus vbiq; haberi potest facilli-
mē, sic & minister esset quicumque ho-
minum, quamuis nullis ordinibus initia-
tus. Secūda conclusio. Sicut masculus
laicus tanquam minister Christi, ita &
fœmina in necessitate baptizare potest,
vt habet decretum Urbani papæ. 30. q. 3.
can. Super quibus. vbi ait, vt baptismus
sit, si instante necessitate fœmina puerū
in nomine sanctæ trinitatis baptizauerit,
hoc est, patris & filij & spiritus sancti.
Et idem decernitur can. Mulier. de cōse-
cra. dist. 4. Ratio autem est quia Christus
est, qui principaliter per ministros bap-
tizat, secundum illud Ioan. 1. Super quē
videris spiritum descendantem, &c. hic

1. conclusio.

2. conclusio.

Q 4 est,

3. conclusio.

Expo. artic.

Caietanus.

Notandum
de uero bap-
tizante.

1. argumen.

est, qui baptizat, in Christo autem, ut ha-
betur ad Colo. 3. nō est distinctio mascu-
li & foeminae, ergo utrumque sexum potuit
Christus in ministrū eligere. ¶ Tertia con-
clusio. Nō debet mulier baptizare si ad-
sit copia viri, sicut nec laicus presente cle-
rico in sacris: nec alius clericus presente
sacerdote, quia (ut 1. Cor. 11. legitur) ca-
put mulieris est vir, & caput viri Chri-
stus: quem clericus & maxime sacerdos
repraesentat. ¶ Quarta conclusio. Sacerdos
verō potest inr. presentia episcopi bap-
tizare: eō quod sibi ex officio incumbit.
¶ Conclusio prima facillima est more &
vfu compertissima. Quod autem ait D.
Tho. non aliter adultos quam per bap-
tismum posse obtinere veniam quoad cul-
pam & poenā, sanē intelligito. Apparet
enim falsum eū nō solū per martyriū ea-
de plena fiat remissio, verū & nōnunquā
per baptismum flaminis, quādo est egre-
gie intentus, qualem habuit latro in cru-
ce pendens, & Magdalena. ¶ Caietanus
ergo responderet, intelligi de integro bap-
tismi effectu, qui includit characterem,
hunc enim alia baptismata non impri-
munt. At verō S. Tho. nō videtur ad cha-
racterem annuere: quoniam dūtaxat lo-
quitur de plena remissione culpae & poe-
nae. Ob idq; fortassis nihil aliud dicere
voluit, quā quod est per martyrium
idē effectus obtineri possit, illud est quā-
do facultas baptismi haberi non potest,
quare ex hoc etiā capite cōcluditur, ma-
teriam eius & ministrum debere esse ubi
que in promptu. Præterquā quod oportu-
nitas martyrii quā rarissimē vfu ve-
nit, sicut & baptismus flaminis, qui ut cul-
pam & omnem poenam remittere queat
debet esse tam excellēter intentus ut vix
vnuquam contingat. Baptismus autem
sola intentione ecclesiae susceptus id prae-
stat. ¶ Nihil ergo restat adnotandum, ni-
si quod quemadmodum dist. precedenti
ar. 9. admonuimus re laico neutiquā li-
cet, nisi in extrema necessitate baptiza-
re, ut in can. Diacones, dist. 93. & can.
In necessitate, de consecratio. distinct.
4. cautum est.
¶ Primum argumentum S. Thomae con-
tra hanc primam conclusionem est. Bap-
tizare (ut proximē dicebamus) est of-
ficium sacerdotis, ea autem, quae sunt or-

dinis committi nequeunt non ordinato.
Respondetur, baptizare solenniter esse
propriū sacerdotum, quod laico per-
mittendum non est: secus sine solennita-
te, quia non est de necessitate sacramen-
ti. Quod sit, ut distinct. precedenti admo-
nuimus, quod si laicus extra necessita-
tem baptizet, nihilominus tenet sacra-
mentum: neque est iterandum, quāuis
laicus ille peccet quidem: ut bene admo-
net Sanctus Thomas. Quod si seisciteris
quantum esset peccatum, mortale scili-
cet an veniale, respōsum vsq; ad articu-
lum proximum expecta. ¶ Secundum
argumentum. Maius est baptizare, quā
exorcizare & catechizare: hec autem lai-
cus facere non potest: ergo nec baptiza-
re. Negatur consequentia, quia baptiza-
re non conceditur laico quia minus, sed
quia est magis necessarium. Reliqua ve-
rō pertinent ad solennitatem, quae non
spectat ad laicum.
¶ Circa secundam conclusionem nota-
to omnē vtriusq; sexus, ac perinde her-
maphroditum & quēcunque posse bap-
tismi esse ministrum, ut articulo subse-
quenti iterū repetemus. ¶ Circa tertiam
verō dubitare quis posset, quanta esset
culpa ordinem illum peruertere, ut infe-
rior in praesentia maioris sese ingereret
ad baptizandum. Respondetur, quod
mulierem in praesentia laici viri bap-
tizare, nunquam est mortale. Quoniam
cū laicus minime habeat ex officio id, nō
vsurpatur eius munus, sed est quaedam
indecentia venialis, eademque leuissi-
ma, imō aliquando nulla, ut si obstetric
peritior sit baptizandi quā rusticus,
qui forte adest. Pari ratione nō erit mor-
tale, si laicus praesente diacono baptizet
quoniam nec diacono illud ex officio in-
cumbit, sed est veniale. In praesentia au-
tem sacerdotis grauius esset dubium, eō
quod vsurpatur id quod ad eius officiū
attinet. Et ideo profectō saltem renuen-
te sacerdote cēsetur pernecia: mor-
talis, tamen si cū baptizatio non fiat so-
lenniter, non est admodum grauis.
¶ Primum argumentum Sancti Tho-
mae est. Mulieri non permittitur doce-
re secundum illud primae ad Corinthios
decimoquarto. Turpe est mulieri in ec-
clesia loqui. Et secundum aliud primae
ad

ad Timotheo. 2. iam citatum. Quod etiā
decernitur in concilio Carthaginensi, &
refertur de consecra. dist. 4. can. Mulier:
sed pariter Christus dixit. Docete & bap-
tizate: ergo neque foeminis permittitur
baptizare. Respondetur autem, q; sicut
mulieri non permittitur solēniter doce-
re, ita nec solēniter baptizare. Sed sicut
in necessitate ei conceditur priuata mo-
nitione aliquos instituere, sic & priuatum
baptizare. Atq; ad idem sermō pertinet
secundum argumentum cum sua solutio-
ne. ¶ Tertium vero est. In baptismo aqua
se habet ut materius vterus generatio-
nis (ut Aug. ait super illud Ioan. 3. Nun-
quid potest homo in ventrem matris ite-
rātō introire & renasci?) baptizans verō
gerit viri vicem, quod foeminae compete-
re nequit. Respondetur, quod in genera-
tione carnali, quia vterq; sexus operatur
secundum propriam naturā, non potest
foemina vices supplere viriles: in genera-
tione vero spiritali baptizans non vti-
tur virtute ppria, sed Christi, quae vtriq;
sexui communis est. Subdit autē id quod
precedenti art. de laico dixerat, nempe,
q; etiam si extra necessitatem baptizaret
foemina, sacramentum valet, nec est ite-
randum. Peccaret tamen non solū ipsa
baptizans, verum & omnes, qui ad hoc
operarentur, & baptismum ab ea susci-
piendo si essent adulti, & quidem morta-
liter si solenniter baptizaret, & sanē im-
pudentius q; si esset vir, imō citra solenni-
tatem peccatum esset mortale, ut art. sta-
tim subsequenti monstrabimus.

ARTICVLVS III.

Utrum non baptizatus possit sacramentum bap-
tismi conferre.

MERGIT autem ex su-
pra dictis grauiusculum du-
bium, utrum non baptiza-
tus possit baptizare. Quod
quidem Diuus Augustinus
2 lib. contra epistolā Parmeniani cap. 13.
indecisum reliquit. Cū enim in cunctis
libris cōtra Donatistas contendisset bap-
tismum ab haeticis collatum esse verē
sacramētum, neq; esse iterandum: nihilo

minus dixit. Hae quidem alia quæstio
est, utrum ab ijs, qui nunquam fuerunt
Christiani, possit baptismus dari: nec ali-
quid temerē inde affirmandum est, sine
autoritate tanti consilij, (nisi legendum
sit concilij) quantum tantae rei sufficit.
Nihilominus affirmatiua cōelusione res-
pondetur, cui altera adhibetur. Est, in-
quam, prior conclusio. Potest etiam non
baptizatus baptizare. Post seculū enim
Augustini ecclesia hanc decreuit, susce-
pitque dubio procul tanquam necessa-
riam, & indubitabilem veritatem. Susce-
pit enim primum sententiam Isidori. ca-
no. Romanus. de consecra. distinctio 4.
vbi ait. Romanus pontifex non homi-
nem iudicat qui baptizat, sed spiritum
Dei subministrare gratiam baptismi, li-
cet paganus sit, qui baptizat. Extat &
sententia Nicolai papae ad consulta Bul-
garorum. cano. statim proximo. A quo-
dam Iudaeo. Vbi decernitur quod qui no-
mine sanctae trinitatis: videlicet, patris
& filij & spiritus sancti baptizati sunt ab
illo, qui nesciebat Iudaeus ne esset, an
Christianus, nō essent rebaptizandi. Idēq;
in cōcilio Florentino. Et ratio conclusio-
nis est, necessitas suprema baptismi, quae
sicut vulgatissimam materiā, ita & quē-
uis mortalium, si sit mētis compos, in mi-
nistrum admittit. Quo fit, ut sententia
Gregorii cano. Quos a paganis. eadem di-
stinctio. vbi ait. Quos a paganis bap-
tizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuo
baptizes in nomine trinitatis mādamus,
intelligenda sit, eō quod non erant bap-
tizati in nomine trinitatis, ut suo ipse ver-
bo denotat. Subsequitur eiusdem cōclu-
sionis appendix, quod duo se possunt pa-
gani mutuo baptizare. ¶ Posterior con-
clusio. Si verō extra articulum necessita-
tis id facerent, vterq; peccaret grauius:
scilicet tam baptizans quā baptizatus,
ob idque impediretur effectus sacramen-
ti, qui est gratia, quippe cuius obex est
peccatum mortale. Esset nihilominus ve-
rum sacramentum characterem impri-
mens.
¶ Prior conclusio disputatione nō eget. Expo. artic.
Sed hoc tantum ex istis articulis est eli-
ciendum, quod dist. 1. art. 5. constituimus.
Omne scilicet hominē, nemine ex vniuer-
sitate humana excepto, posse baptizare:
dum

Conclusio. 1.

Conclusio. 2.

dummodo sit sana mentis, ut intentio-
nem habeat ecclesiæ, & mēbris pōlleat,
quibus & formam proferat, & opus exer-
ceat: nempe, linguam & manū. ¶ Circa se-
cundam verò disputandū illud dubium
est, quod ex duobus articulis præceden-
tibus huc vsq; reiecit, scilicet vtrum
laicus baptizans extra necessitatem pec-
cet mortaliter, atq; adeo qui à laicis bap-
tizantur, & eis cooperantur. Ac periinde
circa præsentem conclusionem idem dis-
putandum de baptizato à Pagano extra
eandem necessitatem. Caieta. enim hic,
quia multa dubia in vnum confarcinat,
minus lucide ad singula respondet. Ait
quippe laicum quando cūq; siue in ne-
cessitate, siue extra solenniter baptizet,
peccare quidē mortaliter: sed tamē absq;
solennitate extra necessitatē baptizādo
dummodo citra contemptum id faciat &
præsumptionem, sed credens se bene fa-
cere, nō peccare mortaliter. Probat, quia
gravius est quempiam seipsum baptiza-
re, quā baptizare alium extra neces-
sitatem, Nihilominus Innocē. in cap. De-
bitum. de baptis. eum, qui se ipsum bap-
tizauit adeo excusat, ut dicat ipsum euo-
lasse ad celos: ergo à fortiori laicus excu-
satur baptizans sine necessitate. Quin e-
tiā eos, qui à Pagano extra necessitatem
baptizantur, excusat à peccato mortali,
si bono corde id faciant. Glossatq; subin-
de assertum. D. Thomæ (quo ait impedi-
ri effectum baptismi) quod intelligatur
de plenissimo effectu quoad culpā & pœ-
nam, qui quidem per venialem etiam cul-
pam impeditur. ¶ At verò hæc sententia
Caiet. vel sanē intelligenda est, vel nō est
tolerāda. Igitur ut perspicua fiat respon-
sio, membratim per has cōclusiones res-
pondendum arbitror: supposita prius ta-
men distinctione, quod aliud est opus ali-
quod per se esse peccatū, aliud verò pos-
se ignorātia inuincibili excusari. ¶ Sit er-
go prima cōclusio. Laicum solēniter bap-
tizare, siue in necessitate, siue citra, sem-
per est mortale sacrilegiū. Est enim vsur-
pacio sacerdotalis muneris. Imò eius mo-
di baptizator fieret irregularis, ut habe-
tur de clerico non ordinato, cap. Siquis.
De hac autem conclusione nemo est qui
dubitet. ¶ Secunda cōclusio. Laicum, vbi
nulla imminet extrema necessitas, etiā

Caietanus.

Sententia au-
toris.

Prima cōclu-
sio.

Secunda cō-
clusio.

absq; solēnitate baptizare, genere suo est
peccatū mortale, licet minus graue. Sen-
tentia est Ricardi. in 4. dist. 5. art. 4. quæst.
1. Quin verò Palud. dist. 5. quæst. 1. & Syl-
uest. verbo, Baptismus. 3. arbitrantur tūc
quoq; baptizantem incurrere irregulari-
tatē, quod & ego ipse vehemēter opinor,
quoniam cap. citatum nihil meminit de
solennitate. Quare glo. dicit, q. quicumq;
baptizauerit quasi ex officio est irregula-
ris. Vnde neminem excipit nisi baptizan-
tem in extrema necessitate. Nā qui bap-
tizat extra necessitatem, baptizat quasi
ex officio. Enimverò cū baptizare sit pro-
prium officium sacerdotis, quod quidem
ius sola summa necessitas tribuit laico, v-
bi illa non intercedit, ille baptizat quasi
ex officio. At quicquid de irregularitate
sentias, confirmatur cōclusio quoad pec-
catū mortale. Si religiosus, aut cuius sa-
cerdos in aliena ecclesia sacramentum ali-
quod administraret sine licētia episcopi
vel parochi, peccaret mortaliter, ut pa-
ret in can. Interdicimus. 16. q. 1. Quin ve-
rò qui id præsumunt sunt excommunica-
ti, ut apparet in Clem. de priuilegiis: quæ
quidem pœna nisi ob peccatum mortale
non imponitur: ergo & qui sine neces-
sitate baptizat, prælato non consentiente
(ut consentire non debet) pariter peccat
mortaliter. Ad hæc baptizare in domo
priuata est peccatum mortale, ut palam
fit in clem. vnica. de Bapt. vbi sic bap-
tizantes iubētur ab episcopo castigari, eti-
am si sacerdos baptizaret: ergo à fortiori
peccat laicus. In summa baptizare sine so-
lennitate (sicut celebrare sine vestibus
sacris) est peccatum mortale: ergo vbi ex-
trema necessitas celerem baptismū non
exigit, etiam sacerdos peccaret sic bap-
tizando: nedū laicus. ¶ Tertia conclusio.
Siquis laic⁹ inuincibiliter ignoraret pos-
se citra extremam necessitatem baptiza-
re, excusaretur à culpa. Quod si hoc vo-
luit dicere Caiet. nihil peculiare attulit:
nam hoc generale est in omni culpa, in
quam cadere potest ignorantia inuinci-
bilis. Pari enim modo si accidere illic
posset ignorantia inuincibilis, q. liceat
laicis baptizare solenniter, excusaren-
tur à culpa. Quocirca neq; illa restrictio-
ne opus erat, q. tunc non peccatur mor-
taliter, quoniam tanta esse potest igno-
rantia,

Quarta con-
clusio.

Caietanus.

De baptismo
per simoniam.

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

rantia, quod nec peccaretur venialiter:
imo exurgeret meritū. Hæc enim de cau-
sa Innocē. eum excusat qui se ipsum zeli
ardore baptizare conatus est, quem idcir-
co dignum censuit, qui in cœlum euola-
ret. ¶ Quarta conclusio. Qui baptizanti
laico extra necessitatem extremam coo-
peratur, peccat mortaliter, ut si pater in-
fantem suum illi traderet baptizandum.
Tunc autem non impediretur baptismus
illis gratia: quoniam infans ante vñm ra-
tionis non peccat, atq; adeo nō opponit
obicē. Sed si adultus sese laico subderet
baptizandum, nisi ignorantia inuincibi-
li excusaretur, mortaliter delinqueret, at
que adeo gratiam non reciperet, sed solū
sacramenti characterem. Et multo id cer-
tius accideret, si quis extra necessitatem
exhiberet se pagano, à quo baptizaretur
ut hic asserit D. Tho. Non, inquam, reci-
peret effectum sacramenti. Quapropter
glossa Caietani nihil ad rē facit: scilicet,
quod nō reciperet totum eius effectum:
quoniam si non interesset ignorantia in-
uincibilis, citra dubium esset peccatum
mortale, quare nec gratiam susciperet: &
de hoc D. Thom. loquitur. Si autem talis
adesset ignorantia, omnino excusans to-
tus reciperetur effectus. ¶ Hic de illo mini-
stro, qui non nisi per simoniam baptismū
administrare vellet, disputatio se offe-
rebat, vtrum liceret in extrema necessita-
te paruuli sacramentum ab illo pretio re-
dimere. At verò quæstio hæc ad materiā
simoniæ pertinet. De qua re D. Tho. 2. 2. q.
100. art. 2. respondet, & nos lib. 9. de Iusti-
tia & iure. quæstio. 6. articulo. 1. satis di-
ximus. ¶ Argumenta D. Thomæ facilima sunt so-
lutionis. Primum est. Nemo dat quod nō
habet: non baptizatus non habet sacra-
mentum: ergo nec dare illud potest. Res-
pondetur, q. cū baptizans non adferat
nisi exterius ministeriū: Christus autē sit
qui interius baptizat, potest nō baptiza-
tus baptismū administrare: quia baptis-
mus nō est illorū (scilicet ministrorum)
sed eius, nempe Christi. Quod quidem
verbum D. Tho. citat tanquā Nicolai pa-
pæ, sed tamen nō est nisi Aug. cōtra Cres-
centiū. & refertur de cōsec. d. 4. can. Si in-
ter. ¶ Et similiter respondetur ad secundū,
quod est: non baptizātū, cū ad ecclesiā

nō pertineat, non posse tanquam eius mi-
nistru baptizare. Respondetur, inquam, q.
quauis ad ecclesiā non pertineat re (sci-
licet fide) neq; fidei sacramento, pertinet
tamen intentione & similitudine, quate-
nus intendens facere quod facit ecclesia
utitur eius forma, atq; hoc pacto dicitur
eius minister. ¶ Tertium argumentū est
Maius est sacramentum conferre quā
suscipere: nō baptizatus verò nequit alia
sacramenta suscipere: ergo nec vñm cō-
ferre. Respondetur, quod reliqua sacramē-
ta sicut nec recipere potest, ita nec cōfer-
re: baptismum autem propter eius neces-
sitatē permittitur ut conferat. Vnde li-
cet conferre sacramenta solenniter, quia
præsupponit potestatem ordinis, sit ma-
ius quā suscipere, tamē conferre bap-
tismum tanquam ministru extremæ neces-
sitatis, minus est quā ipsum suscipere.

Tertium ar-
gumentum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum plures possint vnum baptizare.

HACTENVS in hac quæ-
stione dictum est simpliciter
de ministris, qui nā esse pos-
sunt baptismi. Queritur ergo
an plures possint simul con-
currere ad vnum baptismum. Et S. Tho. sup-
posito vno fundamento distinguit tres
modos, quibus id possit contingere, ac
subinde tribus conclusionibus respōdet.
Fundamentum est, quod cū sacramen-
tum baptismi virtutem habeat à forma,
quam ideo Apostolus ad Ephes. 5. appel-
lat verbum vitæ, ex forma ipsa perpen-
dendum est an baptismus à pluribus col-
latus sit validus. Possent ergo plures vnū
baptizare, dicendo simul omnes. Nos te
baptizamus in nomine patris, &c. Et sic
dicunt quidam baptismum non valere,
propterea quod mutatur forma ecclesiæ,
quæ est. Ego te baptizo. Ratio verò isto-
rum nullius est ponderis: quoniam mu-
tatio formæ de se substantiam non tollit
sacramenti, quandoquidem Græci verē
baptizant, & nihilominus plus mutant
formam nostram dicentes, baptizetur ser-
uus Christi, quā mutetur quando sin-
gulare, baptizo, vertitur in plurale bap-
tizamus. ¶ Nihilominus propter aliā ratio-
nem

Prima conclusio.

nem ponitur prima conclusio. Baptismus sub illa forma a pluribus collatus, Nos te baptizamus, videtur non esse sacramentum. Probat. Homo non propria autoritate baptizat, sed ut minister Christi, eius vices gerens: Christus autem, qui principalis est causa baptismi, unus est: ergo & minister unius baptismi debet esse unus. Quod quidem apostolus ad Ephes. 4. significavit, dñ de tribus asseruit unū quodlibet debere esse unū: scilicet, unus Dominus, una fides, unum baptisma. Si ergo unus Dominus est unius baptismi, unus debet esse minister. Quando autem plures dicunt, Nos te baptizamus, singuli asserunt se ministros, quod quidem videtur esse contra rationem huius mysterij, atque adeo talis contraria intentio videtur excludere substantiam sacramenti. Secundo modo possunt simul duæ ad unū baptismum concurrere, non sub forma pluralis numeri, sed singularis, ut uterque dicat, Ego te baptizo in nomine patris, &c. Quod fieri contingeret quando duobus de possessione beneficii curati litigantibus uterque vellet munus baptizandi sibi vdicare. Et casus hic subdistinguitur. Nam si alter alterum prolatione formæ præueniret, ait secunda conclusio.

Secunda conclusio.

Qui prius formam profert, ille solus baptizat, idque inde manifestum fit, quod ponit omnia quæ sunt de essentia sacramenti. Quare licet ille non haberet ius baptizandi, sed alter qui posteriùs profert verba, secundus ille esset sacrilegij reus, & tanquam rebaptizator puniendus. Tertia conclusio. Si autem simul omnino verba proferrent, & simul puerum mergeret, vel uterque illum aspergeret, uterque baptizaret, quare verus esset baptismus. Illi tamē puniendi essent, non tanquam rebaptizatores, sed de contentione illa, quæ ordini baptizandi iniuriosa est.

Tertia conclusio.

Expositio articuli.

Quæstio præfens non est tā facilis quam apparet. Primò propter perplexitatem contextus, quam profectò Caieta. in præsentiarum tam multa verborum cogerie extricare contendit, ut intricatiorem relinquat. Dein propter rem ipsam. Quod ergo plures unum possint baptizare bifariam contingit. Vno modo si sic concurrant tanquam partiales ministri, ut cum in sacramento duo sint actus, aquam sci-

licet applicare & verba proferre, neuter totum faciat, sed alter mergat, alter verò verba proferat, ut si muto puerum mergente, mancus verba proferret. Et de hac baptismi forma responder. S. Thom. in solutione argu. 3. negando illud esse sacramentum, quod ideo illic protinus disputabimus. Alio modo possunt concurrere non prorsus ut partiales cause, sed sic ut quilibet resambas faciat. Et ut ab ijs, quæ certiora sunt exordiamur, potest vno modo contingere secundum tenorem secundæ conclusionis: ut scilicet uterque simul aspergat, proferatque totam formam, sed alter alterum tantillo tempore præueniat. Et de hoc baptismi nulla est controuersia. Totus enim cõfertur a priori, & alter rebaptizat. Aut potest esse ut simul, iuxta tenorem tertiæ conclusionis concurrant. Et tunc dicit S. Thom. baptismum valere, si uterque in singulari numero proferat veram formam, & uterque aspergat. Atque conclusio hæc adeo est certa, ut non multum habeat difficultatis. Enimvero uterque tunc applicat omnia, quæ necessaria sunt ad sacramentum: scilicet, materiam, & formam, & intentionem per se ipsum absolute baptizandi independentem ab altero, & uterque inuenit materiam legitimam: nempe, catechumenum non baptizatum: ergo uterque baptizat. Et confirmatur, quia aut neuter baptizat, aut solus alter, aut uterque. Primū defendi non potest, cum illic sint omnia requisita ad sacramentum: neque verò secundum, cum uterque eodem momento concurrat: ergo uterque pariter baptizat, atque adeo neuter rebaptizat, sed utriusque forma verissima est. Quocirca non opus est hic tot verba consumere, quor Caieta. inculcat ad explorandum, an quia sunt duo agentes, duæ sint actiones, ac subinde duo baptismata. Haud enim dubitamus quin sint duæ prolationes verborum totales, & duæ aspersiones, quarum utraque per se sufficeret, si aspergendo baptizent, et si simul mergant, quāvis sit vna missio, nihil refert: nam uterque mergit. At verò licet sint duæ actiones, unum tamen simpliciter resultat sacramentum ab unitate subiecti: quia unus baptizatur, atque vnus Christus vna interna actione gratiam infundit. Diximus enim d. quæst. 1. ablu-

tionem passiue esse sacramentum: quare non multiplicatur nisi ex multiplicatio-
ne subiecti. Simile est peruium de duobus simul vnam eandem hostiam consecrantibus, quos Diuus Thomas quæstio-
ne octuagesima secunda articulo 2. conce-
dit, idem ambos sacramentum perficere.
Quæ sententia vniuersalis est omnium
autorum. Quoniam illic, ut patet in ordi-
natione sacerdotum, singuli totā formā
super legitimam materiam proferunt.
Arguitur autem contra hoc. Illic sunt
duæ actiones, quarū quælibet per se suf-
ficeret ad baptismum: ergo gratia baptis-
malis virtute baptismi collata esset du-
plo maior, quā si ab vnico ministro fuis-
set exhibitus, ut exemplo patet rerum
naturalium: vbi enim duo paria calida ei-
dem susceptibili admoventur duplex ca-
lor producit: ergo baptismus duplica-
tur. Ad hoc negatur primò hæc postre-
ma cõsequentiā: nam etsi gratia cumula-
tior esset, non ideo sacramentū esset nisi
vnu, quia vnus baptizatur. Secundò ne-
gatur illic gratiam auctiorem dari, neque
recte similitudo a naturalibus trahitur,
ut pote quæ secundum vltimum potētię
agunt. In actionibus namque liberis id non
est necessariū. Possent siquidē duo eandē
simul nauem non velocius mouere, quā
si vnus eā traheret. Pari ergo modo Chri-
stus tunc amborū actionibus utitur pro
vna, ut tanquam per vnum sacramentū
vnicam operetur remissionem peccatorū
æquali gratiæ gradu. Arguit vero Du-
ran. in 4. dist. 3. q. 3. solutionem hanc secū-
dum illā tantum opinionem valere, quæ
nullam asserit in sacramento inesse virtu-
tem, sed tantum ex pacto Dei ipsum cõ-
ferre gratiam, tunc enim non maiore per
ambas actiones confert. Secus secundum
illam, quæ eiusmodi virtutē attribuit sa-
cramentis: nam tunc illa per duas actio-
nes multiplicatur. At tamē distinctio hæc
nullius est roboris: nam virtus sacramenti
non est naturalis, sed, ut dist. 1. q. 3. dixi-
mus, sola motio diuina, per modū trans-
euntis qua Deus actione ministri ad illū
sacramentalem effectum utitur. Quapro-
pter in illo casu utraq; actione utitur tā-
quam vna, eo quod vnicum sit sacramen-
tum.

Durandus.

Prima baptizatio.

Secunda.

quarta articulo quarto dubio duodeci-
mo aliter arguit. Sequeretur enim, in-
quit, ex hoc casu, quod si duo cæci eo-
dem modo simul baptizarent, at quia
neuter alterum videret, ut rebaptizare
cauerent, sub conditione uterque bapti-
zaret, dicens. Si nullus te alijs modo ba-
ptizat, ego te baptizo: alijs non. Seque-
retur: scilicet, quod ambo simul baptiza-
rent. Nam de neutro militat plus ratio
quā de altero: quare utriusque videtur cõ-
ditio impleta. Respondetur autē, ut ipse
bene respondet, argumētū esse ex his, quæ
dialectici insolubilia vocant. Nam si admi-
sis. Petrus illo casu baptizare, protin⁹ sub-
sequitur Ioannem non baptizare: quia
non impletur eius conditio: & pari ratio-
ne ad affirmationem in Ioanne, prius da-
tam consequitur negatio in Petro. Qua-
re cõsendum est neutrum baptizare: quia
utraque pars alteram perimit. Sunt ergo
eiusmodi conditionales intentiones sa-
crilegæ: præterquam in solo casu per ec-
clesiam concessio, quo scilicet ambigitur,
an qui baptizatur, fuerit antea baptiza-
tus.

Dubium.

At quoniam diximus baptismum va-
lere si uterque per se absolute intendat ba-
ptizare, quid si neuter id intendat nisi si-
mul cum altero: videlicet, ut quanquam
uterque dicat, Ego te baptizo in nomine
patris, &c. intelligat tamen, non solus, sed
partialiter simul cum altero. Existimari
enim profectò posset legitimum sacramen-
tum. Nam sicut duæ actiones illæ perina-
de ac vna faciunt sacramentum, ita duæ
illæ intentiones vnam integrare viden-
tur: atque adeo nihil ad substantiam sa-
cramenti deesse censetur. Nihilominus
secus censendum arbitror: nam forma il-
la singularis numeri, Ego te baptizo, ex
institutione ecclesiæ significat id fieri tan-
quam a totali ministro, & cum intentio
non illi pariter respondeat, ut sit totalis,
fit ut forma sit falsa. Præterquam quod
ipsa intentio illegitima videtur. Nam quā-
do quis & materiam simul & formam ap-
plicat, ecclesia non finit intentionem ef-
se ab alio pendente, sed præcipit, ut si-
cut materia & forma, sunt totalia instru-
menta, quæ possunt totum effectum per-
ficere, talis etiā sit intentio. Dubiū au-
tem potissimum restat de prima conclu-
sione

Duranus.

sione. Ait enim D. Tho. quod si ambo pariter pluraliter dicant, Nos te baptizamus, nullum esset sacramentum. Et intelligit quando uterque & materiam applicat & totam formam profert. Et re vera hoc difficultate non caret. Unde Durā. loco citato dist. 3. quæst. 3. cum de reliquis conclusionibus huius articuli cum D. Thoma consentiat, hanc tamen planè negat. Et arguit quidem ad hominem: puta ex concessis ex D. Thoma sic primò contra eius rationē, quæ est, quod sicut vnus baptismi vnus est Dominus, ita vnus debet esse minister. Aut enim, inquit, requiritur vt re vera sit vnus minister, aut quod quilibet exprimat se vt vnum. Si primū tunc D. Thom. sibi contradicit: nam in tertia cōclusionē dicit, quod duo possunt concurrere ad vnum baptismum. Si autē id tātū requiri dixeris, vt quilibet singulariter se explicet, vt in tertia fertur cōclusionē. Arguitur contra. Explicatio minister non est necessaria, vt quæst. 66. arti. 5. D. Tho. concedit, præsertim q̄ Græci dicentes, Baptizetur seruus Christi, nō exprimunt ministrū. Deinde arguit secundū quod etiā si requiratur illa expressio, melius fiat pluraliter, primū quia inde resultat assimilatio quādam ad tres personas trinitatis, in quarum potestate datur baptismus. Secundo quia Christus pluraliter dixit, baptizantes. Tertio quia illo modo congruentius exprimitur vnus consensus omnium, quā si quilibet dicat. Ego te baptizo. Quarto demū sic arguitur, quod sit expressio singularis vel pluralis nihil ad sacramēti substantiam refert, dummodò trinitas in cuius virtute sacramentum confertur, exprimat. Quinero ante Durā. Petrus de Palud. in 4. dist. 3. q. 2. de hac cōclusionē multum hæsitauit. Imò licet pro & cōtra fuerit multis argumentatus, tamen nisi honor D. Thomæ illi obstitisset, in cōtrariam partē videretur declinare. Arguit enim præterea q̄ quando in veteri lege licebat plures uxores vni viro nubere, poterant ambo simul dicere. Noste in virum accipimus: ergo pariter, nos te baptizamus. Accedit q̄ plurale æquipollet singulari geminato. Idem enim est, nos hæc affirmamus, ac si dicas, ego & ego. Si ergo dicentibus singulis, ego te baptizo, valet sa-

Paludanus.

cramentum eadē ratione valet dicendo. Nos te baptizamus. In summa, in concilio Florentino nihil aliud sacramento necessariū requiritur, quā materia & forma & persona ministri cum intētiōe ecclesiæ. Quod autem vnus sacramenti nequeat plures esse ministri in sacra pagina neq; inter sacros canones habetur: illud autē in hoc fundare, quod sicut vnus est Christus, ita vnus debet esse minister, exilis coniectura est. Propter hæc ergo argumenta conclusio hæc etiam nostris dura est, tum ad intelligendum, tum ad credendum, nihilominus fortē est vera. Primū igitur plurale illud, baptizamus, nō est intelligendum loco singularis, ac si episcopus baptizaret: nam tūc idem esset ac si vterque diceret. Ego te baptizo, vt in tertia cōclusionē: sed intelligitur cōplexim, vt de duobus trahentibus nauē. Secundo notandum quod cū eandem cōclusionē D. Tho. in 4. dist. 6. quæst. 2. art. 1. absolute asseruerit, hic tamen eam non tam asserere ponit, sed ait, videtur. Item ne sibi D. Tho. in hac & in tertia cōclusionē videatur contradicere, notanda est latissima differentia, quā neque aduersarios, neque nostros video satis perspexisse. Quando enim vterque dicit singulariter. Ego te baptizo cum sua propria intētiōe & forma, vterque est totalis minister ab altero non dependens, ob idq; vterque sine altero eisdem verbis sufficeret: quare vnus alteri accidentariē adiungitur, & alter alteri: quoniam neque iunat neque obstat, ideoq; vterque baptizat. Quādo vero complexim dicunt, Baptizamus, videntur non per se vterque, sed complexim ambo intendere baptizare. Itaq; amborum intensionum vtrāq; ab altera per se pendet, quasi per se vterque adiutorium alterius expositulet. Et hoc est, quod ait S. Tho. esse duos ministros, scilicet paritales. Quare bene in hoc suam fundat intensionem, q̄ sicut Christus est vnus, debet esse vnus minister, & non complexim duo. Quod si Palud. & Durā. inspexissent, fortan aliquid de rigore arguendi remisissent. Eo præsertim quod D. Tho. hoc non asserit, nisi tanquam probabile dicens, quod ista complexa intētiō videtur contraria intensionī Christi, atq; adeo excludere substantiam sacramēti.

Responsum.

Nota dist. 6.

Et certē est quā maximē probabile. Vnde ad primum argumentum Durādi prætermisissis Caietani responsis, quæ rem magis offuscant, cōcedimus re vera exigū vnū per se ministrum vnus sacramenti. Neque verò hoc repugnat tertiæ cōclusioni: nam illic per se vterque est vnus in depēdens ab altero, & vterque per se facit totum effectū sacramēti, & facerent duo sacramenta, si duæ subessent materiæ, sed accidit quod duorum vterque faciat: sicut cum duo ad eandem hostiam consecrandam cōueniunt. In proposito autē, quia neuter totum facit, sed ambo intendunt id facere, nihil fit. Ad aliud, conceditur nō requiri expressionem minister, sed tamen requiritur, vt non sic exprimat, vt denotetur duo cōplexim ministri. Quod quidem seruatur in forma Græcorum: dicentes nanque, Baptizetur seruus Christi, nō exprimitur à pluribus. Et per hoc soluitur aliud, quo arguebatur, melius exprimi pluraliter: quia per hoc quod dicunt baptizamus, non solum intelligunt intensionum cōcordiam, sed complexionem, vt ambo simul faciant, non vterque & ideo vitatur sacramentum. Et quod illic represententur tres personæ, nihil ad rem: nam illæ non concurrunt vt plures, sed vt vnus Deus, & ideo dicitur in nomine, & non in nominibus. Et quādo Christus dixit baptizantes, intellexit, quia loquebatur pluribus, vt vnus quilibet baptizaret. Ad aliud verò Paludani argumentū, quod plurale idē valet, quod singulare geminatum, respondetur fallacissimam esse regulam, nisi secundum sanam dialecticam intelligatur. Si enim dicat Petrus & Paulus sunt apostoli, quia illic plurale accipitur diuiniue, recte sic resoluitur, Petrus est apostolus, & Paulus est apostolus. Si tamen dicas corpus & anima integrè componunt seu integran hominem, quia hoc accipitur complexiue, non bene sic fiet resolutio, cor-pus integrat, & anima integrat, nisi integrare partialiter (quod dicunt) accipere-tur. Atq; si duo, qui non in solidum, sed vtroque ab altero pendente essent iudices, dicerent. Nos iubemus, non bene resolueretur, ego iubeo & iste iubet, sed ego & iste iubemus, vt vnus actus ambobus coniunctim tribuatur. Pari forma in-

proposito, nos baptizamus, non valet tantum, sicut ego baptizo & iste baptizat, sed sicut ego & iste baptizamus, & sicut ego baptizo partialiter, & iste partialiter, quod certē vnitati sacramenti repugnat. Quare nullum est simile, quod de duobus sumitur, sceminis, quæ nubentes vni viro dicunt. Nos te in virum accipimus. Tum quod matrimonio non est certa verborū forma necessaria, tum quod verbum illic diuiniue vsurpāt, hoc est, Ego accipio, & ista te accipit. Ob quod vtraque verum dicit. Ad cōcilium autem Florentinum respondetur, quod sufficit persona minister, dummodo rectam adferat intensionem agendi tanquam minister. Et quanuis de hoc non extet testimoniū vel scripturæ vel canonici iuris, profectò optima est ratio, quod cum minister non in nominibus, sed in nomine Dei baptizet, ac perinde inuocatione vnus domini Iesu Christi, vnus esse debeat minister.

Dubium.

Ex his autem emergit dubium, quid si dicentes baptizamus, vterque per se intenderet totaliter baptizare, sicut si vterque diceret. Ego te baptizo. Apparet enim tunc legitimū esse baptismum, sicut tertia asserit conclusio: quoniam & forma & intētiō similiter in vtroque reperitur. Respondetur in primis, hunc nō esse casū D. Thomæ, p̄pterea enim dixit, videtur: quia illud verbū plurale complexiua intensionem significat. Quasi dicat, si aliunde constaret seorsum quemlibet intendere baptizare, aliud est iudicium. Nihilominus profectò neque illo modo certum esset baptismum valere: nam neque omnino perinde est, ac si vterque præcise diceret, baptizo. Nam per verbū plurale vterque vnā copulatiuam profert, scilicet, ego baptizo & iste baptizat. Quare licet prima pars sit legitima forma, adiungitur tamen altera impertinens, ac si dixisset. Ego te baptizo, & iste tenet librum. Quare si illud tanquam necessarium adiungeret, vitaretur forma, si autem adiungeretur tanquam impertinens, verus esset baptismus. Et ideo re vera sic baptizare, periculosum esset, atq; adeo peccatum: & idcirco qui sic baptizaretur, in dubio esset sub conditione baptizandus.

Primum

Primum argumentum.

Primum argumentum S. Thomae contra primam conclusionem est. Cum in multitudine vnus includatur, apparet ut quicquid vnus possit facere, possint & multi, licet non e converso: cum ergo vnus possit baptizare, apparet & simul plures idem posse. Respondet, priorem premissam intelligi, in his, quae virtute naturali agunt, secus in sacramentis, ubi ministri agunt voluntate Dei, qui constituit, ut cum baptisma sit vnum, ministerium non diuidatur in plures, ad sensum expositum, ut complexim plures operentur. Secundum arguitur. Difficilius est vnum agens agere in plura, quam plura agere in vnum: vnus autem potest simul plures baptizare: ergo & plures vnus. Respondetur itidem ad maiorem id intelligi in naturalibus: in ministerio autem baptismi potest quidem vnus seruata materia & forma & intentione plures simul baptizare in necessitate, ut vsu venisse conicitur, quando, ut Actuum. 2. legitur, ter mille baptizati sunt, & quoties periculum aliquod moram non ferret. Forma autem tunc apta esset. Ego baptizo vos in nomine patris &c. aspergendo omnes. Tunc enim, vos diuini accipitur, atque adeo tantum valet quantum singulare geminatum te &c. Et quauis actio, ut puta aspersio, esset vna, formaque vna, nihilominus tot sunt baptismata, quot ex intentione asperguntur. Quoniam, ut dist. 1. quaest. 1. dictum est, ablutio baptismi accipitur passiuè, & ideo ad multiplicationem subiecti, dum plures baptizantur multiplicatur baptismata. Sic autem vnum plures baptizare extra casum necessitatis peccatum esset, & quidem, ut ait Scot. dist. 6. quaest. 2. mortale: quia non seruatur forma ecclesiae. At vero si citra scandalum secretò id fieret non esset tam graue peccatum esseatur. Tertium argumentum est. Baptismus est sacramentum maximae necessitatis: sed potest casus contingere ubi duo simul debeant baptizare, ut pote si infans tulo periclitanti adesset tantum duo, ubi alter truncatus esset utroque brachio, alter vero mutus, tunc enim mutus deberet infantem aspergere, mutus vero proferre formam. Missam hic primum facimus opinionem, quam Paluda. in 4. dist. 2. & Duran. quaest. 3. arguendo referunt: ne

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

pe, quod mutus posset nutibus baptizare, est enim haereticus error: ait quippe Christus, Baptizantes eos in nomine patris, &c. Et Paul. Mundans eam lauacro aquae in verbo vitae. Et eam. In synodo. de conse. dist. 4. ait Zacharias papa, Qui vel vnam de trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptismum esse verum non posset: nutus autem non sunt nomina. Debet enim, ut ait Aug. accedere verbum ad elementum, ut fiat sacramentum. Caieta. autem ait mancum illum posse capite baptizare, si mutus alligaret illi vasculum aquae quod ille flectendo caput verfaret super puerum proferendo formam. Sed rem in eas angustias perstringamus, ut nullum presto sit vas, nec aspergendi modus nisi manibus. S. ergo Th. negat tunc esse baptismum: quoniam ille qui verba profert, dicere verè nequit, ego te baptizo: cum ipse non mergat: atque adeo neque, nos te baptizamus: nam plurale hoc debet resolui in haec: ego baptizo & ille baptizat. Marsilius autem in 4. quaest. 4. art. 4. dubio. 1. ait verum esse baptismum, & sic in tali casu fieri debere. Adducit simile de duobus consecrantibus vnam hostiam. Et Caiet. post longam disputationem de seruitute D. Thomae, dicens, ingenio suo magis apparere baptismum. Nihilominus opinio D. Thomae est ferè omnium, ut Alexandri 4. part. quaest. 16. mem. 6. & Scot. dist. 6. quaest. 2. Paluda. autem lubricè loquitur, & tandem non audet D. Thomae deferere. Sed ait illum baptismum non valere quauis dicat, hoc magis esse verum ex determinatione ecclesiae, quam ex ratione. Et forte alludit ad cap. Quorundam dist. 23. de episcopo imponente manus & presbytero legente benedictionem, sed illico nos videbimus nullam illic haberi determinationem, sed recurendum est ad naturam sacramenti, & formae an sit vera. Atqui profectò multo videtur conclusio in hoc casu verior: scilicet, sacramentum non valere, quam in casu primae conclusionis, quando uterque & materiam & formam applicat. Nam latine falsa est illa forma, nos te baptizamus, cum re vera ille, qui profert, non baptizet. Quare neque si forma Graecorum ille vteretur dicens, Baptizetur seruus Christi, baptismus valeret: nam debet eundem reddere sensum, ut

ut qui verba profert, materiam applicet, ut scilicet denotetur illic actus ministri. Nam re vera quantumuis isti subterfugiant, planus sensus euangelij baptizantes in nomine patris &c. est, ut diximus, diuini, ut quisque dum baptizat dicat, totum, quod facit. Suffragium autem Caietani est, quod baptizo, potest idem valere, quod abluo, & isto modo falsum, inquit, diceret ille mancus, quia ille non abluit. Alio vero modo accipitur pro integro sacramento: & sic verum ait dicens, nos te baptizamus: nam baptizo includit materiam & formam, quas ambo simul applicant. Quare verbum, inquit, non sic est resoluendum, ut ait S. Tho. Ego baptizo, & ille baptizat: sed ego & ille complexim baptizamus, sicuti cum duo illi iudices, qui non sunt insolidum, sed connexti, dicunt, mandamus. At vero profectò distinctio illa commentitia est: & suo se gladio ingulat. Nam baptizo, in forma sacramenti nihil aliud significat, quam abluo, nisi quod sit cum certa intentione & forma. Fac enim eos baptizare per verbum abluo. Quare si mancus non abluit, re vera neque baptizat. Atque adeo non est simile illud de duobus iudicibus, nam ibi illorum vterque partialiter mandatur. Mancus tamè neque partialiter baptizat: baptismus enim pro ablutione supponit, cuius ille nec partem facit, sit ergo ut etiam si complexim dicat, Ego & ille complexim baptizamus, falsa sit forma. Secus autem est ubi multi simul cosecrant, nam singuli totum faciunt perinde ac si vnus solus consecraret. Praeterea contra istos arguitur. Sequeretur eadem ratione valere baptismum, quem plures sic celebrarent, ut vnus mergeret, & alius diceret, nos te baptizamus, aliusque apponeret in nomine patris, atque alius in nomine filij, aliusque in nomine spiritus sancti. Profectò discrimen nullum apparet, & tamè nefas esset hoc concedere esse baptismum. Adducitur aliud argumentum in fauorem D. Thomae ex d. 23. cap. Quorundam, cuius casus est, quod dum cecus episcopus ordines ministraret, ipso superponente manus, presbyter benedictionem legebat, quod quidem factum illic condennatur. Attamen caput illud re vera directius contra nos militat, quam pro nobis

quippe cum illic sacramentum illud valuisse insinuetur. Ait siquidem Tolerantium conciliū, ut illi, qui gradū peruersè adepti sunt, ipsū amittant. Nos ergo respondere tenemur: nam si illic duo simul perfecerunt sacramentum, sit, ut & duo simul baptismum cōferant, vnus materiam, atque alter applicando formam. Ad hoc autem duo respondemus. Primum, quod illic non refertur, in ipsa actione, qua imprimitur character, cōcurrisset presbyterum cum episcopo. Alias nullum fuisset sacramentum: non solum ob hanc causam verū etiā quia simplex sacerdos non potest cōferre ordines. Character enim non imprimitur per impositionem manus, sed per traditionem materiae & potestatis. Secundò neque est idē in collatione ordinū, quod in baptismo: nam illic non exprimitur actus pontificis, scilicet, Ego te ordino, vel ordineris à me. Quare non esset tantum periculum, quod alter applicaret materiam, alterque formā. Tametsi neque illud admitterem.

ARTICVLVS. V.

Vtrum in baptismo requiratur aliquis, qui baptizatum leuet de sacro fonte.

INTER ministros suo etiā ordine & gradu accedunt susceptores, quos vulgus patri nos appellat, de quibus ergo interrogatur, an sint necessarii. Et respondetur dua b^o conclusionibus. Requiritur aliquis in baptismo, qui baptizatum de sacro fonte, quasi in suā instructionē & tutelā, suscipiat. Probatur autoritate Diony. 2. li. ecclesiast. hierar. ubi ait, quod sacerdotes assumentes baptizatum tradunt eū adductionis susceptori & duci. Et probatur similitudinis ratione. Spiritualis enim regeneratio, quae per baptismum fit, carnali assimilatur, iuxta illud 1. Pet. 2. Sicut modo geniti infantes rationabiles & sine dolo lac concipiscite: in generatione autem carnali paruulus nuper natus nutrice indiget, & paedagogus: sit ergo, ut & nuper baptizatus adscribendus sit aliquis, qui eorum vice fungatur, eos de his instruendo & informando, quae ad fidem, christianamque vitam

Prima conclusio.

vitam attinent. Et presertim, q̄ presbyte
ri publicę administrationi parocia: attē
dētes, nequeūt specialē illā curā paruulo
rū gerere, quā illi indigēt. Id qđ Diony.
vi. ca. eccle. hierar. hīce verbis admonet.
Diuinis nostris ducibus (idēst apostolis)
ad mentē venit & visū est suscipere infan
tes secūdu istū sanctū modū, q̄ naturales
pueri parēstraderēt puerū cuidā docto
in diuinis pädagogo, & reliquū sub ipso
puer ageret, sicut sub diuino patre & sal
uationis sanctę susceptore. Secūda con
clusio. Eiusmodi susceptor obligatur ad
habendā curā illius, quē in suā tutelā sus
cepit si modō necessitas imminet. Pro
batū primō autoritate Aug. in illo ser
mone paschali, qui iā in textu relatusest.
Vos ante oīa, tā viros, q̄ mulieres qui fi
lios in baptismo suscepistis, moneo, vt
vos cognoscatis fideiuflores apud Deum
extitisse pro illis, quos visi estis de sacro
fonte suscipere. Ratio autē in proxima
conclusionē satis explicita est. Vnusquis
que enim ad illud officium exequēdum
obligatur, qđ suscepit: qui ergo pädago
giā alterius suscepit, pädagogū eius age
re in necessitate tenetur. Necessitas autē
pro tempore & loco perpendenda est. Si
enim quis inter infideles beneficiū bap
tismatis suscipere, qui illius tūc esset sus
ceptor teneretur illum erudire, eō quōd
parentibus naturalibus, & fidelibus ma
gistris esset destitutus. Sed vbi neophyt⁹
inter Christianos nutritur possūt suscep
tores excusari psumētes, q̄ a parētib⁹ vel
ab alijs idem pręstatur officium. Nihilominus
tamen si contrarium pręsentisces
rent tūc iam necessitas ingrueret, vt suū
exequeretur mun⁹: eō p̄sertim si sentiret
corruptis cōtra fidē morib⁹ illos imbui.
Conclusiones pręsentes pręter Diony
sij autoritatē celeberrimā ecclesię more
iureq; adeo pōtificio sunt receptissimę,
eadēq; canonibus multis, vt. 30. q. 1. & de
consecra. d. 4. can. In catechismo, & cano.
Nō plures, & ca. vos autē, qui est hic cita
tus Augustini. Attamē susceptor nō est
de substantia sacramenti: quare in neces
sitate vnicus solitariē potest baptizare, vt
in solutione. 2. ait. S. Th. Quę autē filios
spirituales docere debēt, admonet Aug.
eodē citato can. dicēs q̄ debent semper
eos admonere, vt castitatē custodiāt, iusti

tiā diligāt, charitatē teneant. Et ante om
nia symbolū, & orationem dominicā eos
doceāt. Hęc ille. Adde & decalogū, & ea,
quę prima sūt Christiani rudimēta. Ac
qui in eiusmodi spiritali genitura affi
nitas cōtrahitur triplex inter baptizan
tē, eadēq; ratione inter susceptorē, & eū
qui baptizatur: scilicet, paternitas, com
paternitas, & fraternitas. Paternitas qui
dē inter baptizantē & baptizatū & pari
ter inter suscipientē & eundē baptizatū,
nō autē ad baptizati filios protrahitur.
Et cōpaternitas inter baptizantē & parē
tes baptizati, & pariter inter suscipientē
& eosdē: nā inter baptizantē & suscipien
tē nulla cōtrahitur affinitas. Fraternitas
autē cōtrahitur inter filios & filias bap
tizatis seu suscipiētis, & ipsū baptizatū.
Et huiusmodi triplex spūalis affinitas im
pedit matrimoniū cōtrahendū, & dirimit
si post cōtrahatur cōtractū. De his cogna
tionib⁹ habetur loco allegato. 30. q. 1. cā.
Siquis. & cā. Nōsse, & cā. De eo. & de cog
natio. spiritali. ca. fin. Et eo. ti. li. 6. ca.
nedum. & capitu. quāuis vbi habetur
quōd quāuis non debeat esse nisi vnus
susceptor: si tamē sint plures, omnes ean
dem affinitatem contrahunt. Tractatq;
late Syluest. verb. Matrimonium. 8. §. 7.
& nos videbitus proprio loco.
Argumenta verō D. Thomę cōtra pri
mam cōclusionem nullius sunt momen
ti. Primum est. Christus, quando bap
tizatus est a Ioanne, non habuit suscepto
rē: ergo nec alijs debēt habere. Cōsequētia
autē nulla est, tū q̄ illud nō erat sacramē
tū, tū q̄ dñs nō baptizabatur vt regenera
retur, sed vt regeneraret. Secūdu est, q̄ cū
in generatiōe sufficiat pater & mater: in
baptismo autē, vt Aug. ait in quodā sermo
ne epiphanię, baptizās est sicut vir gene
rās, & aqua sicut mater pariēs: nō est op⁹
alio. Respondetur autē ad maiore, q̄ licet
ad geniturā & partū sufficiat pater & ma
ter, nihilominus ad educationē & nutri
tionē requirūt alij, nisi vbi imminente
necessitate sit solitariē baptismus. Terc
tiū argumentū est de adulto, qui non vi
detur indigere pädagogo. Respondetur au
tē necessariū illi esse, nō propter imbecil
litatē corporālē, sed propter spiritalē.
Contra secundam verō est primum ar
gumentum. Non instructus instruere nō
potest,

potest, sed nonnunquam admittuntur
imperiti & rustici, vt sint susceptores: er
go illi spirituales filios erudire non obli
gantur. Respondetur autē, quōd vbi ef
fet necessitas, puta, dum aliquis adultus
ex Sarracenis, vel ex alijs infidelibus ad
fidem conuerteretur, necesse esset illi vi
rum doctum in susceptorem adhibere,
qui illum probē erudiret, vt loco citato
Dionysius admonet. Vbi verō hęc neces
sitas nō ingruit, omnes promiscuē admit
tuntur. Atverō hac de causa infidelis nō
permittitur esse susceptor, vt in concilio
Mogūrinō cautum est, quōd refertur
de consecratione. distinct. 4. can. In bap
tismo. Quapropter licet in iure non sit
expressum, tamen neque hæreticus esset
in susceptorem admittendus. Tamen o
diola iura non sunt amplianda, & tex
tus non excludit nisi non baptizatum.
Neque valet cōsequētia, si infidelis po
test baptizare, qđ possit esse susceptor.
Nam baptizare est de necessitate, non au
tem, vt susceptor interueniat. Quocirca
vt illic ait glossa, si infidelis baptizat, cō
trahit subinde affinitatem, non autem si
sit susceptor: quia duntaxat est factō, non
iure. Secus autem hæreticus, qui iure per
mittitur. Secundum argumentum est.
Filius magis potest a patre instrui, quā
ab extraneo: nam a quo quis recepit esse,
debet & disciplinā suscipere, vt. 8. Ethic.
autor est Philosophus: ergo cōgruentius
pater naturalis esset susceptor, quā alius
extraneus. Respondetur, quōd cum ge
neratio spiritalis alia sit a carnali, alium
debet sortiri patrem. Quare pater natura
lis non admittitur susceptor, nisi in extre
ma necessitate, vbi alius non posset habe
ri, vt colligitur ex cap. Peruenit. 30. quę
stio. prima. Et quidem ratio. S. Thomę nō
est adeo efficax, sed adducta est tanquam
congruentia prohibitionis ecclesię. Non
enim est decens, vt qui operam carnalem
dedit generando filio, generationi spiri
tuali minister assistat, nisi id necessitas,
quę legem nō habet, efflagitet. Quinque
ro & abbates & monachi ab hoc munere
arcentur, vt patet can. Placuit. 2. quęst. 1.
& can. Non licet. 1. de consecra. distinct. 4.
Adeo enim monachus, vt nomen eius ad
monet, debet esse inclusus, vt huiusmodi
commercij non, se immiscere, liceat. Imo

adeo eos Gregorius. 18. quęst. 2. can. Perue
nit cohibet cōpatres fieri, vt fortasse pec
catum esset non minus quā mortale.
Tertium argumentum est. Plures melius
possent neophytū instruere, quā vnus:
ergo congruentius esset, vt plures essent
susceptores, quā vnus, quod tamē Leo
nis papę decreto prohibitum est, vt pa
tet de consecra. distinct. 4. can. Non plures
Respondet. S. Tho. rationem eius prohibi
tionis esse: quia vbi est multitudo, ibi est
disciplinę cōfusio, & ideo decretum est,
vt sit vnus tantum susceptor. Hic in pri
mis ad ignorantium eruditionem adno
tandum, quōd affinitas spiritalis non cō
trahitur nisi a baptizante, vt ab illo dun
taxat, qui puerum leuat de fonte. Et for
tas causa prohibitionis ne essent plures,
fuit ne plures contraherent affinitatem,
quę impedit matrimonium. Quare neq;
ille, qui defert in templum infantem, ne
que mulier, quę illum a susceptore reci
pit, vt pannis inuoluat, neque vllus eo
rum, qui in comitatu procedunt, affinita
tem contrahit. Hoc patet, quia omnia iu
ra, quę de patrinis (vt dicunt) loquūtur,
sub his verbis id exprimunt, quę sunt
suscipere & tenere, vt patet canonibus
citatis, de consecra. distinct. 4. can. In cate
chismo, & quinq; continuō subsequenti
bus. Et. 30. quęst. 1. can. Peruenit, & can.
Nōsse. Quapropter neque ille, qui cate
chumenum super fontem ante baptismum
teneret, nisi postea baptizatum suscipe
ret, aut eum, dum aspergeretur, teneret,
contraheret affinitatem, quia non esset
susceptor. Imo vbi ille, qui baptizatur, a
dultus est non indiget in catechismo ab
aliquo teneri, sed baptizatum in suam tu
telam suscipere. Et hoc speculandum est
in verbis Dionysij citatis: scilicet. Sacerdo
tes assumētes baptizatum tradunt eum
susceptori & duci. Ex quo fit consequēs
manus proprium susceptoris non esse re
spondere nomen infantis, & quando quę
ritur an credat in Deum patrem &c. respō
dere. Credo. Alij enim id facere possunt,
& faciunt. Tamen congruum sit & decēs,
vt ipse idem, qui susceptor institutus est,
puerum ad catechismum teneat, illamq;
fidei professiōem nomine pueri faciat.
Vt enim Isidorus lib. 2. de officijs ait, re
ferturq; de consecra. distinct. 4. can. Par
R 2 uuli.

Tertium ar
gumentum.

Affinitas
spiritalis

Secundum ar
gumentum.

Argumentum
S. Th.

Susceptoris
munus.

mul. 1. Paruuli alio proficente baptizan-
tur: quia adhuc loqui vel credere nesciunt.
Et August. in enchiridio, quod refertur
can. Paruuli. 2. eadem distinet. Paruuli, si
deles recte vocantur, quia fidem per ver-
ba gestantium quodammodo proficun-
tur. At quando nullus esset susceptor, ma-
ter ecclesia (vt can. statim proximo doce-
tur) os maternum paruulis prabet, vt sa-
cris mysterijs imbuantur. At qui ex his
rursus consequitur, quod quando baptis-
mus sit priuati in necessitate, illic con-
trahitur affinitas: non autem postmodum
in catechismo, qui sit in ecclesia. Nam vt
ait glossa super can. In catechismo de co-
secra. dist. 4. & D. Tho. in. 4. dist. 42. quest.
1. art. 2. compaternitas in catechismo con-
tracta licet impediat matrimonium con-
trahendum, quia nonnulla esset culpa cu
filia contrahere, non tamen dirimit con-
tractum. Quod si arguas. Sequeretur quod
aliquis necessitate compulsus contra sua
voluntatem contraheret affinitatem, vt
si pater pueri, vel alius in necessitate mor-
tis baptizaret puerum, quod quidem ei
non licet non facere. Consequens tamen
videtur absurdum. Ad hoc responderi S.
Tho. loco citato in. 4. art. 1. quod si bap-
tismus antecedit matrimonium, contrahi-
tur affinitas omnimoda, vt nec liceat co-
trahere, & si contrahatur, sit dirimendum.
Sed tamen si matrimonium iam contra-
ctum est, tum quantum ad eius vsum nul-
lum contrahitur impedimentum. Quare
si pater vel mater baptizet in tali casu,
reddere nihilominus potest, & petere de-
bitum. Et idem est, si ex ignorantia inui-
cibili fiat, vt si mulier baptizaret filium,
quem ignorat esse sui coniugis.

DISTINCTIO

Quinta. De suscipiētibz baptismum.

Cap. j.

OST hanc, que de mi-
nistis baptismi abso-
luta sunt, ordo nos le-
gitimus admonet, vt

de suscipiētibz subsequenter di-
camus. Iam enim primu satis con-
stat, vniuersos mortales ad ipsum
suscipiendum obligari: vt potest sine
quo nemini salus obuenire potest,
secundum illud Ioan. 3. Nisi quis
renatus fuerit ex aqua & spiritu sa-
cto non potest introire in regnum
Dei. Veruntamen cum Deus mul-
to sit ad indulgendum propensior
quam ad vlciscendum, & maloru
voluntatem loco facti aestimet: qui
odit enim, inquit, fratrem suu ho-
micida est: & qui viderit mulierē
ad concupiscendum eam, iam mo-
chatus est eam in corde suo: fit vt
& voluntatem baptismi, vbi facul-
tas suscipiendi non suppetit, pro fa-
cto ipso ducat. Eo presertim quod
neminem ad impossibile obliga-
re cogitat. Haud tamen absque ne-
cessitate eius susceptio differenda
est, iuxta illud Ecclesiastici. 5. Ne
tardes conuerti ad Dominum, &
ne differas de die in diē. Quapro-
pter infantes, qui nullo indigent
catechismo, cum primum fieri co-
modē possit, baptizandi sunt: adul-
ti vero vbi satis fuerint fidei rudi-
mentis imbuti, nisi mortis pericu-
lum, quæ nullam fert legem, sacra-
mentum accelerare poposcrit.

Cap. j.
Illi autem, qui mortalibus crimi-
nibus sordent, antequam ab ipsis
voluntate euellant, ne utiqua sunt
ad sacru baptismi fote admittendi.
Vetus ergo homo, vt ait Pau. Ro.
6. crucifiged nobis est, vt p bap-
tismum

mu in Christo conspelia mur: &
vetus expurgandum fermentum,
vt simus noua conspersio. Vnde
Petrus Actuum secundo pœni-
tentiam, inquit, agite, & bap-
tizetur vnusquisque vestrum. Eis
verò qui vnda baptismatis intin-
guntur, nulla sunt satisfactionis
opera iniungenda. Nam cum per
hoc sacramentum plenissime Deo
incorporemur, iuxta illud ad Ga-
latas. 3. Quotquot baptizati estis
Christum induistis: sic Christi sa-
tisfactio nobis illic participatur, vt
nulla sit opus alia satisfactione iux-
ta verbum Ambrosij super episto-
lam ad Roma. Gratia Dei in bap-
tismo non requirit gemitum neq;
planctum, vel etiam opus aliud,
sed solam fidem, & omnia gratis
condonat. Quapropter neque ab
illis, qui ad baptismum accedunt,
vlla est exigenda vocalis confessio,
sed illa eis sufficit, qua interna cor-
dis compunctione dolent coram
Deo.

Cap. iij.
At qui ex his consequens fit, vt
& suscipiētis intentio, in adulto
formalis, & in paruulo interpreta-
tiua ecclesie sit ad sacramentum
necessaria. Enimvero cum quis-
que per baptismum nouam profi-
teatur legem, non inuitus sed spō-
taneus ei se subdere debet, atque
adeo intentionem adferens accipi-
endi sacramentum. Nam, vt ait Au-
gu. qui creauit te sine te, non iusti-
ficabit te sine te. Vnde ecclesia ne-

mini, nisi rogato an baptizari ve-
lit, baptisma confert. Fides autem
quanuis ad adipiscendam rem sa-
cramenti, puta salutis gratiam, ne-
cessaria sit, tamē ad suscipiendum
sacramentum, eiusque characterē,
minimē. Nam hæretici verum ba-
ptisma & conferunt, vt supra dictū
est, & suscipiunt.

¶ Hactenus de adultis. Sed & in-
fantes quoque, vt Dionys. in libr. cap. iij.
de ecclesiastica hierar. autor est, di-
uini nostri duces (hoc est apostoli)
probauerunt ad baptismum reci-
pi. Nam cum, nisi qui renatus fue-
rit ex aqua & spiritu sancto, introi-
re nequeat in regnum Dei, si bap-
tismatis beneficio priuarētur, om-
nia essent remedio destituti, quod
vtique concedere impietas in Deū
esset: vult enim (autore Paulo) om-
nes homines saluos fieri. At cum,
vt Augusti. ad Dardanum autor
est, nemo nisi prius natus renasca-
tur: quandiu infans in utero inclu-
sus est, ne utiquam baptizari po-
test, quoniam neque baptismatis
fluctus ipsum valeret contingere.
Sed neque infidelium filios ratio-
nis vsu nondum fungentes eccle-
sia vnquam inuitis parentibus ba-
ptizare consuevit. Nam præter quā
q. id absque iuris violatione, quod
parentes habent educandi institui-
endiue suas proles, fieri nequireret
fidei quoq; propter periculum apo-
stasie irrogaretur iniuria.

¶ Amentes quoque & furia corre-
pti

Paul. 1. ad Ti-
moth. 2.

Cap. iij.

Cap. v.

pti, nisi mortis ingruente periculo, nequaquam sunt baptismo abluti: illo tamen urgente secundum illum temporis articulum iudicandi sunt, quo a sana mente ceciderunt: nempe, ut si tunc voluntate demonstrarunt baptismi, baptizentur, sin autem, minime. Idemque de dormientibus obseruandum.

DISTINCTIONIS quintae. Quæst. vnica de sus- cipientibus bap- tismum.

S. Thom. 3. part. quæst. 68.

ARTICVLVS. I.

Utrum omnes teneantur ad susceptionem baptismi.

QVONIAM agens & patiens correlatiua sunt, postquam dictum est de ministris baptismi continuo subsequitur, ut de suscipiendis dicamus. Et quidem primus articulus generalis est. Utrum omnes lege baptismi teneantur. Et D. Thom. vnica bimembri conclusione plus respondet, quam fuerat percontatus. Quæsierat enim utrum præcepto omnes ad baptismum teneantur. Et responder duo, quod omnes ad baptismum tenentur, & sine eo non potest esse salus hominibus. Probat testimonio illo Ioannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cui adnectitur aliud in libr. de ecclesiasticis dogmatibus. Baptizatis tantum iter salutis esse credimus. Et subiungitur deinde ratio. Ad id enim vniuersi homines tenentur, sine quo salutem consequi non possunt: manifestum est autem nulli nisi per Christum patere

salutem: unde Apostolus Roma. 5. Sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnus iustitiam in omnes homines in iustificationem vite: baptismus vero in hoc institutus est, ut per ipsum regeneriti, Christo incorporemur, eiusque membra efficiamur, iuxta illud ad Gala. 3. Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: ergo est ad salutem necessarius.

Conclusiones istorum duorum articulorum magni refert, & nosse & credere: quia non modo ab hæreticis concutuntur, verum & a catholicis quantum ad modum loquendi non satis sincere docentur. Et primo dignoscendum est inter duo membra præsentis conclusionis. Aliud enim est quidpiam necessarium esse ad salutem necessitate finis, ut distinct. 3. artic. vltim. dicebamus, atque aliud esse in præcepto. Id enim dicitur necessarium necessitate finis, sine quo nemo gratiam consequi valet, tamen si præceptum non habeat, ut pater in paruulo, qui sine sacramento gratiam non consequitur, licet illi ante usum rationis non sit in præcepto. Imò vero (ut in materia de contritione dicemus) existenti in mortali peccato penitentia cordis est necessaria necessitate finis, & tamen non caret probabilitate, quod non sit de illa singulare præceptum, præter illud quod est de confessione quando eam ecclesia præcipit. E converso charos venerari parentes, non occidere, audire missam die festo, & similia, non sunt necessaria necessitate finis: quia sine illis, quando materia præcepti non occurrat, quicumque in gratia esse potest, sed tamen postea materia occurrente, præceptum est illa facere. Alioqui qui iustus est, a gratia excidet. Diuus ergo Th. inde probat baptismum esse in præcepto, quod est ad salutem necessarius: quare hoc secundum prius constitutum est. Et quidem contra hanc euangelicam veritatem inter Manichæorum perfidias, hæc fuit insignis, ut August. lib. hæresum cap. 46. autor est, baptismum in aqua nihil cuius salutis afferre. Eundemque subinde impietatis errore hæresiarcha ille VVitelesst, ut Thomas VValdensis tomo. 2. de sacram. 101. refert, sustinere cõcedit. Et quoniam orthodoxi patres catholicam veritatem in illa

euangelica sententia Ioan. 3. fundant. Nisi quis renatus fuerit, &c. eius sensum præuaricabatur, dicens, non intelligi de regeneratione in aqua materiali, sed de alia inuisibili: scilicet, quæ effluxit de latere Christi. Quod est dicere. Nisi quis fidem habeat passionis Christi non lauibitur in illa aqua. Alias, inquit, si de aqua materiali intelligeretur, omnes paruuli ab illo temporis momento mortui sine baptismo, deperissent, quod impium esset concedere. Atqui in fauorem eius facere videtur similis illa phrasia Luc. 13. Nisi penitentiam egeritis, omnes simul peribitis: atque illa, quam supra S. Tho. quæst. 65. ar. 4. citauit Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis: ex quibus non tam certo videtur colligi, quod sacramentum vel penitentia, vel eucharistia sit necessitatis. Hic antequam sanctos interpretes consulamus, quos illic abunde VValdensis allegat, per ipsa Christi verba eius sensus rimandus est. In primis ergo Christus locutus est illic Nicodemo, sicut nouissimus Adam (ut ait. 1. Corin. 15. Pau.) qui ad restituendum nobis vitam venerat, quam in primo Adâ perderamus. Et ideo ait. Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei, hoc est. Sicuti nemo vita corporali viuere potest nisi nascatur ex Adam, qua homines nascuntur filij ire: ita neque spiritali vita misericordie, nisi nascatur ex me. Quare rogati Nicodemo, quomodo posset homo in ventre matris iterato introire, & renasci, rem exponendo subdit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Videlicet, ut quemadmodum ipse spiritu sancto in ventre matris conceptus fuit, ita nos in aqua vicem matris (ut Aug. in sermone epiphaniæ) gerente, per spiritum sanctum regeneremur filij Dei. Unde sequitur. Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Hæc autem metaphora illi singulari aquæ, quæ de latere Christi effluxit, non quadrat. Erat enim illud mysterium adeo reconditum, ut id tunc Nicodemus capere non posset: qui tamen ad Christum, ut ab illo instrueretur, venerat. Planè ergo de aqua materiali loquebatur. Accedit &

interpretamentum Pauli Roma. 6. quod enim Christus appellauit renasci ex aqua, expressius ipse appellauit baptismum, dicens. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Sepulturam ergo censet immersionem illam in aqua materiali. Deinde & illo mandato Matth. 28. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris &c. planum est Christum de eodem sacramento fuisse locutum, quo prædixerat. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: tamen dicens, in nomine patris &c. ostendit visibilem illic baptismum se iubere. Unde sequitur apud Mar. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur. Si enim de sola aqua lateris Christi esset sermo, cum illa non nisi per solam mentis fidem nobis possit adungi dixisset tantum, qui crediderit saluus erit ubi autem adiecit, & baptizatus fuerit, visibilem aquam significauit, per quam fides applicanda nobis erat. Quapropter lib. 2. de sacram. par. 6. cap. 7. Hugo, ecce, inquit, dubium non est, quin ubi fides est, & baptismus est, salus est. Atqui in huius rei confirmationem coniunxit Paul. Ephes. 5. cum aqua verbum dicens, Mundas eam lauacro aquæ in verbo vite, ut scilicet baptismum nostrum, qui sub verborum forma sit in aqua, designaret. Unde August. de fide ad Petrum capit. 3. Ad regnum Dei diuersis temporibus per sacramenta, quæ ad fidem incarnationis suæ Christus instituit, illi perueniunt, quos Deus gratis nullo bonæ voluntatis vel boni operis merito præcedenti saluauit. Ex illo autem tempore, quo saluator noster dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei, absque sacramento baptismatis, præter eos, qui in ecclesia catholica sine baptismo pro Christo sanguinem fundunt, nec regnum celorum potest quisquam accipere, nec vitam eternam. Et cap. 30. firmissimè tene, & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro Christo suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic fuerit per baptismum liberatus. Et lib. de origine animæ ad Renatū cap. 18. Quis, inquit,

quit, Christianorum ferat, cum dicitur ad aeternam salutem posse quinquā peruenire, & si nō renascatur in Christo, qd per baptismū fieri voluit. Accedit demum & ratio, quod cum nemo unquam post prauaricationē Adā, nisi per fidem Christi salutem assequi valuerit, sicuti in lege scripta circuncisionē Deus instituit, per quam eadem eius fides necessario applicaretur, vt per illam ceremoniam profiterentur homines per fidem venturi saluos ipsos fieri: sic multoq; vrgētiore ratio ne postquam salutem in cruce Christus operatus est, decuit, vt visibili sacramento eadem nobis passio applicaretur, per quod similiter profiteremur beneficio eiusdem passionis remedium nobis obuenire salutis. Vnde fit, vt sicut, nisi per passionem ipsam, ita nisi per baptismum gratiā cum Deo inire possimus. Id quod Paulus epistola ad Titū nos docuit: nam cum cap. 2. de Christo dixisset, quod dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, quasi nos per passionem redemerit. Eadem phrasi cap. proximo de baptismo subiicit, quod secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti. In cuius figuram filij Israel non nisi per mare rubrum ab Aegyptiaca seruitute liberati sunt, attestante Apostolo. Omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Quare August. tract. 11. super Ioan. mare, inquit, rubrum baptismū Christi eius sanguine rubricatum & consecratum significauit. Hic igitur sensus sententiā Christi adeo fuit olim omnium consensu receptus, vt etiam ipsi haeretici Pelagiani, qui nullam originis cōtationem in paruulis faceri volebant, nihilominus ob hoc illos sacra baptismatis vnda intingebāt, quod nō aliter sperabāt posse in regnū Dei introire. Putabant, inquam, sine baptismo posse eos quidem habere vitam aeternā, non tamen in coelo. Vnde Aug. libr. 1. de peccatorum meritis, qui est de baptismo paruulorum cap. 20. Terrētur, inquit, Pelagiani sententia Domini dicētis. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum coelorum, & propterea conantur paruulis non baptizatis innocentiae merito salu-

tem ac vitam aeternam tribuere: sed quia baptizati nō sunt, eos a regno coelorum faciūt alienos. Noua quadam & mirabili praeumptione: quasi salutē aeternae vitae, possit esse prae ter Christi hereditatē, & prae ter regnum coelorum. Conuincit ergo August. haeticos illos, quod cum obstaculū ingressus regni coelorum nō sit aliud quā culpa, ob id sine regeneratio ne ex aqua & spiritu sancto nemo potest illuc introire: quod non nisi per eādem generationem vllus potest remissionis gratiam peccatorum assequi. Habemus ergo baptismum necessariū esse necessitate finis. Vnde ad illam similem verborum figuram Luc. 13. citatam. Nisi poenitentiam egeritis omnes simul peribitis. Respondemus, id prorsus de peccatis mortalibus demonstrare, quod haec apud Ioan. de originali nēpe, quod actus virtutis poenitentiae, qui est contritio, perinde sit necessariū ad gratiam cōparandam, qua illa remittantur. De alia verō simili sententia Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. iam supra dist. 1. q. 6. arti. vlt. enarrauimus discrimen, quod infra dist. 73. fiet magis manifestum: nempe, qd cum baptismus sit necessarius ad inchoandam vitam, est perinde ad ineundam gratiā necessariū in re: Eucharistia verō cum non sit nisi finis sacramentorum, non est ad id necessaria nisi si in voto. Est tamē pro tempore oportuno realiter suscipienda sub praecepto. Sed esto baptismus, vt constitutum est, necessarius sit necessitate finis, arguitur nō esse in praecepto: nam id maximē ex hoc loco Ioā. 3. colligeretur. Quod falsū esse probatur, tū quod haec cōditionalis satis saluari potest in sensu exposito de necessitate finis: tū qd vt VViteles arguo batiā inde cucurrisset baptismi praeceptū. Cuius contrariū dist. 3. ar. 2. demonstrauimus. Si autē dixeris eiusmodi praeceptū Matth. 28. sub illis verbis fuisse editum. Docete oēs gentes baptizantes eos, &c. non satis id concluditur: nam praecepto rius ille sermo ad apostolos, vt baptizaret, dirigitur, non ad gētes vt baptizarentur. Quod si aliud allegaueris Marc. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, Qui verō nō crediderit condemnabitur: dupliciter id redarguitur. Primo quod

quod non apparet sensum esse, vt qui nō fuerit baptizatus, ob id singulare peccatū damnetur, sed ob originis labē, atque alia peccata, quibus fuerit homo irretitus, sicut ille quem actualium non poenitet, non ob illā singularem impoenitentiam sed ob illa peccata, quae antea commisit, peribit. Secundo, quia in negatione non resumitur nisi, qui verō non crediderit, neutiquam adiecta baptismi mentione. Propter hęc forsā nō desint inter scio los, qui temerē asseuerare audeant nō esse iure diuino praeceptum baptismi. Contra quos statuitur conclusio. Adeo certū est baptismum esse tum ad salutem necessarium necessitate finis, vt expositū est, tum subinde in praecepto, vniuersos mortales obligante, vt sit planē catholica veritas, eiusq; contraria assertio aut dubitatio, manifestaria haereticis. Hoc patet ex illo loco Aug. quo inter haereticos Manichaeorum, hanc etiam connumerat quod baptismus non esset necessarius. Et Pelagiani de hoc itidem condemnati sunt, qd ad remissionem originalis contagij non censabant esse necessarium, sed ad introitum regni coelorum. De qua re Thomas VValdensis tomo. 2. de sacram. cap. 96. & infra per octo aut decem capitula quā plurimis (vt solet) sanctorū testimonijs disserit. Sed illis praetermissis, ex euangelio praeceptū hoc colligamus. Et primū quando nullus alius esset locus, praeter illū Ioā. 3. inde planē colligitur aliquando tale praeceptū Christum posuisse, nā si hoc loco, vt monstratum est, apertē asseritur necessitas baptismi ad salutem, inde subinfertur qd Christus diuinum praeceptum de eodem sacramento edixerit. Quare sapienter D. Tho. non alio vtitur medio, nisi quod homines ad illud tenentur, sine quo non possunt consequi salutem. Etenim si seculares principes leges non ferunt, nisi de his, quae ad salutem reipublicae finem conferunt, nullo Deus mandato vniuersos mortales debuit arctius perstringere, quā baptismi, vt sine quo nemo ad supremū humani generis finem pertingere potest. Secundo nihilominus arguitur. Ad dignoscendum quādo huiusmodi conditionales praeceptū significant, huiusmodi regula vtendum est. Si postquam homo in gratia est iam

constitutus nō amplius ad tale opus tenetur, defendi potest non, fuisse necessarium nisi necessitate finis. Exēpli gratia. Quia homo dū est in gratia non amplius ad cōtritionem cōstringitur defenabile est verbum illud. Nisi poenitentia egeritis omnes simul peribitis, solam ingerere necessitatem ad assequendum finem: scilicet, gratiam. Non negauerim praeceptum esse confessionis iure diuino est enim haereticis contra quendam Magistrum Ofonensem condemnata. Colligitur nāq; eiusmodi praeceptū ex illo Ioā. vlt. Quorum remisistis peccata, remissa erunt, vt suo loco patebit, sed loquimur de contritione extra tempus illius praecepti. At verō quoniam etiam postquā homo est in gratia, obligatur aliquando iure diuino accipere sacramentum eucharistiae, signum est verbum illud. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, praeceptum inducere. Alioqui cessante fine, hoc est posita gratia, cessaret necessitas. Ad propositum ergo. Baptismus non solum est necessarius ad comparandam primam gratiam, vt patet in pueris, & in adultis habentibus baptismi copiam, verum & postquam catechumeni per baptismū flaminis sunt in gratia, vbi adfuerit facultas tenentur baptizari: ergo certum documentum est, esse necessarium, non solum necessitate finis, verum & necessitate praecepti. Probatur secūda praemissa gestis compluribus historiae sacrae. Primo ex ipsa historia Nicodemi: nā vt Aug. tract. 11. super Ioā. adnotauit, iā tum ille ad Christum in eius fide & gratia accedebat, & nihilominus dominus ei dixit, necessarium esse baptismate renasci. Videlicet, vt vniuersos admoneret mortales, qd quātacūq; polleāt fide & charitate, nihilominus tenentur baptisma suscipere. In cuius signum refert euāgelista paulō ante in calce secūdi capituli qd licet multi crederēt in noīe Christi videntes eius signa, quae faciebat, ipse autē Iesus nō credebāt semetipsum eis. Eadē quippe ratioe quātavis quispiā charitate nō baptizatus ferueat, nō est ei administrandū sacramentū corporis & sanguinis Christi neq; vllū aliud ecclesiasticū anteq̃ baptizet. Quinuerō nō modō Aug. & sancti veterū & apostoli ipsi eiusmodi praeceptū nos docue

nantem legi mentis meae, & captiuantem me in legem peccati, quae est in membris meis, & quia homo non spiritu gratiae, sed membrum corporis generat, in quo lex illi peccati perdurat, generando filios Adae, generat filios irae, quod est traducere originale peccatum. ¶ Sed arguis. Saepemodum gignit, rem illam uxori iam iuste & meritorie exercet: atque, etiam ex gratia ergo generat ea ratione, quae est per baptismum regeneratus atque, adeo non traducit tabem illam originis. Respondetur, quod etiam si parentibus officium illud coniugale sit personale meritum, nihilominus quia actione procreant naturam corruptam, quae quidem corruptio ex Adae praenatione contrahitur, licet secundum personam actum generandi ceu Dei filij exerceant, tamen secundum naturam generant tamquam filij Adae. Quamvis de causa & mulier cum doloribus parit. Hominem ergo nasci in peccato originali nihil aliud est, quam nasci secundum naturam filij Adae, in quo omnes peccauerunt. Illud autem de uxore fidei vasitatis erat contra hoc propositum adducere. Hanc enim est sententia, quod si infidelis ducat uxorem fidelem, eo ipso sit iam ipse fidelis. Sed loquitur Paulus de sanctificatione legali, ut ipse se exponit. Nam cum lex naturae sit, ut duo diuersarum legum non possint matrimonio copulari in fauorem tamen Christianismi, quando uxor fidelis est, potest cum viro infideli habitare, si ille sine iniuria saluatoris vult cum eadem coniungere permanere. ¶ Tertium argumentum est. Siqui modo nascerentur sanctificati in utero, iam sine originali contagio nascerentur, ac perinde in gratia: ergo illos non opus est baptizare. Negatur autem consequentia: quoniam carerent characterem Christiano, qui non nisi per baptismum imprimitur.

ARTICVLVS. II.

Utrum sine baptismo aliquis possit saluari.

Vnde definitum sit, baptismum esse ad salutem necessarium, inde apparet manifeste consequens, nemini absque ipso patere salutem: quia

propter alicui articulus praesens supernacaneus videri posset. Nihilominus ad explicandum illa, quae baptismi vice supplere possunt, necessarius fuit. Respondet ergo D. Tho. per distinctionem duabus conclusionibus. Bifariam enim cuiuspiam potest deesse baptismus. Vno modo re & voto, ut potest quidem non baptizatur, quod baptismum iniquo animo respuit. ¶ Et ideo asseritur prima conclusio. Absque baptismo in re vel in voto nemo potest saluari. Nam qui Dei praecceptum, atque illius praesertim rei, quae ad salutem est necessaria, contemnit, non potest amicitiam cum eo conciliare: qui autem baptismum renuit, ipsum contemnit, ergo ille non saluabitur. Alio modo potest deesse baptismus re quidem, sed non voto, ut cum quis desiderio flagrans baptismi, an requam eius ad sit facultas, mortem obit. ¶ Et propter istos subiungitur secunda conclusio. Potest homo sine baptismo in re, dum modo eius habeat votum, salutem consequi. Probatur, votum illud ex fide nascitur per charitatem operante, ergo sufficit ad salutem. Deus enim, qui suam virtutem sacramentis non alligauit, per illum internum motum gratiam infundit, iuxta verbum ad Gal. 5. In Christo Iesu nec circumcisio valet, nec praeputium, sed fides, quae per charitatem operatur. Vnde Ambrosius de Valentiniano qui catechumenus sine baptismo vita decessit, Quae regeneratus eram, inquit, amisi, verum tamen ille gratiam, quam poposcit, non amisit.

¶ Conclusiones istae dist. 3. art. 11. quo tria distincta sunt baptismata, satis exposita sunt ubi conclusum est baptismata sanguinis & flaminis supplere posse baptismi vicem. De solo autem modo loquendi potest Magister corripere, qui in 4. dist. 4. ubi verbum illud Christi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto restringit ad illos, qui baptizati possunt. Vel sic, Nisi quis ea fuerit regeneratione regentus, quam facit baptismus. Illa autem fit, inquit, non tantum per baptismum, sed per poenitentiam & martyrium. At vero quamuis in re idem sit, modus tamen loquendi non ita sincere Christi sententiae maritatur. Et ideo quemadmodum illic adnotauimus, & verba euangelica sonant, dicent-

dicendum est, baptismum esse simpliciter necessarium. Poenitentia vero & martyrium non simpliciter sunt dicenda sufficere, sed secundum quid, & cum modo ramine, scilicet, ubi baptismi copia haberi non potest. Hanc enim obrem illa duo baptismi nomen sortita sunt, ut illic exposuimus, quod non iustificat, nisi suppleto vicem baptismi, ut August. lib. 4. contra Donatistas, cap. 22. quod refertur de consecra. dist. 4. can. Baptismi vicem, autor est. Enimvero ad hoc quod vnum quodlibet istorum trium per se diceretur sufficere, requireretur, quod ubi baptismi facultas adesset, optio daretur, ut quis posset vel baptizari, vel martyrium perpeti, vel solum actum poenitentiae habere: cum vero tunc necessarius sit baptismus, sit ut simpliciter sit asserendus necessarius, & alia non, nisi in eius absentia, dicendum est sufficere. ¶ Quod autem martyrium vicem suppleat baptismi docet August. lib. 13. de ciuit. Dei, cap. 7. & in epistola ad Se-leucianum, quae est 108. & de fide ad Petrum cap. 3. & cap. 30. Qui enim dixit. Nisi quis renatus fuerit, &c. pariter dixit (Ioan. 15.) Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Et Marth. 10. Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Et qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Anima namque illi pro vita usurpatur. In summa, ut est in psalmo. Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quae autem preciosa, quam quae Deo dedicatur: Concludit ergo Aug. loco citato de ciuit. Dei, dicens. Neque tanti sunt meriti, qui cum mortem disferre non possent, baptizati sunt, quanti sunt illi, qui mortem disferre cum possent, ideo non distulerunt, quia maluerunt Christum confitendo finire hanc vitam, quam eum negando ad eius baptismum peruenire. De martyrio autem dist. 3. art. 11. satis ostendimus, quod perinde ac baptismus culpam remittat & poenam. ¶ Baptismus autem flaminis citra martyrium nonnulli olim arbitrati sunt non sufficere, de quo ideo argumens D. Bernardus ad Hugonem scripsit, ubi contrarium monstrat. Nam, ut loco citato distinctio. 3. artic. 11. dicebamus, neminem Deus ad impossibile obligat. Vbi ergo quisque

desiderio baptismi tenetur, quae adipisci non potest, nihil aliud ab eo exigit, sed eius voluntatem pro facto reputat. Est enim multo propensior ad indulgendum, quam ad puniendum. Cum ergo maior solam voluntatem pro facto aestimet, ait enim. Qui odit fratrem suum homicida est, & qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est in corde suo: sit ut & bonum baptismi affectu pro facto ipso accipiet. Sed non opus est in re manifesta amplius immorari. Retulimus enim illic, & art. huic proximo historias Actuum apostolorum, quibus refertur, Paulum, eunuchum, & Cornelium, & plures alios ante baptismum fuisse iustos, qui ideo si illum obtinere non valuissent, nihilominus in caelum commigrassent.

¶ Argumenta D. Thomae secunda conclusioni obijciuntur. Videtur enim primum locus ille Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei, convincere quod votum baptismi sine eius susceptione non sufficiat. Respondetur nihilominus, quod cum homines, ut 1. Reg. 16. legitur, videant quae parent, Deus autem intueatur cor ille, qui per baptismum regenerari cupit, corde quidem apud Deum regeneratus est, iuxta verbum Apostoli Roma. 2. Circumcisio cordis est in spiritu, non in litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Et hinc colligitur solutio tertij argumenti, quod est hoc. Sacramentum baptismi est de necessitate salutis: ergo non sufficit eius votum sine re ipsa. Respondetur, inquam, ob id dici necessarium, quod ubi copia eius haberi non potest, sine eius voluntate, quae apud Deum pro facto reputatur, nemini contingit salus. ¶ In secundo autem argumento paulo durior locus opponitur ex lib. de ecclesiasti. dogmat. qui refertur de consecra. dist. 4. can. Catechumenum. Vbi sic legitur. Nullum catechumenum, quamuis in bonis operibus de functum, vitam eternam habere credimus, excepto martyrio, ubi totum sacramentum baptismi completur: catechumeni autem sunt illi, qui votum habent baptismi, quod nondum receperunt: ergo votum sacramenti sine re non sufficit. Et Syluius papa in epistola ad episcopum Tarraconensem admonet, ut desiderantibus fontem salutarem

rem omni celeritate succuratur, ne regnū & vitam perdant. Vnde consequi videtur desiderium baptismi non sufficere ad vitam eternam. Propter hæc argumenta non defuerunt tempore Innocentij, qui in ambiguo essent: utrum catechumenus defunctus ante baptismum viam salutis ingrederetur. Quam quidem ambiguitatem apud eundem pontificem deposuerunt, ut refertur in c. Apost. de presby. nō baptizato. Nā si Corn. & Eunuch. & alij, in actibus apostolorum referuntur Deo ante baptismum placuisse, illud fuit propterea quod baptismum inuincibiliter tunc ignorabāt. De catechumenis autem, qui notitiam eius habent, censere isti poterant, non posse sine ipso in re vitam eternam possidere. Nihilominus prædictus pontifex contrariam illic veritatem tanquam catholicam definiit. Quare hereticum esset de illa dubitare. Ait, inquam, presbyterum, qui sine vnda baptismatis extremum diem clausit, quā in sanctæ matris ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseverauerit, ab originali peccato solutum, & celestis patriæ gaudium esse adeptum, in eundem etiam asserendum. In cuius confirmationem allegat Augustinum libr. 4. de baptis. contra Donatistas cap. 22. licet falso in textu allegetur libr. 8. de ciuita. Dei. Cuius verba sunt. Baptismus inuincibiliter ministratur, quē non cōtemptus religionis, sed necessitas excludit. Citat & Ambrosium de obitu Valentiniani idem asserentem de Valentiniano qui catechumenus obiit. Idē etiam ipse Innoc. assernat in cap. Debitum. de baptismo, ubi ait quod Iudas, qui se ipsum baptizauit, si tunc sine alio sacramento moreretur, protinus in patriam euolasset propter fidem sacramenti sine sacramento fidei. Quocirca concilium Tridentinum se ssione. 6. cap. 4. ad litteram conclusionem D. Thomæ sub disinctione decreuit: scilicet post promulgatum euangelium posse quemque per sacramentū baptismi in re vel in voto saluum fieri. Et est ratio manifesta: nam si illi, qui in actibus apostolorum referuntur, propter ignorantiam inuincibilem per fidem implicitam per charitatem operantem indulgentiam adepti sunt, multo æquius

Quæritur conclusio.

Concilium Tridentinum.

qui desiderium habent expressum baptismi morte præcepti idem beneficiū obtinebāt. Locum ergo citatum de ecclesiasticis dogmatibus quidā sic exponūt, ut de sola præsumptione intelligatur, videlicet, quod ubi catechumenus in mora est suscipiendi sacramentum, quod recipere poterat, si morte præoccupetur, condemnari præsumatur. Planior verō est solutio D. Thomæ. Illic enim non habetur catechumenus defunctum nō obtinere gratiam, sed nō habere vitam eternam. Sensus ergo est, quod licet in gratia decedat, non statim peruat in cælum: quia non recepit plenarium effectū baptismi quoad culpā & omnem penā. Et ideo subiungitur. Excepto martyrio ubi totum sacramentum baptismi (scilicet quoad culpam & totam penam) cōpletur. Saluabitur ergo ille, sed per ignē purgatorij vt. r. Corin. 3. ait Apost. Atq; huic applaudit illud, quod habetur in primo concilio Bracæ. cap. 35. ubi legitur multas preces pro catechumenis in ecclesia fieri, qui sine baptismo vita perfuasi sunt.

Contra priorem autem assertam conclusionem obijciunt alia præterea argumenta, primum de adultis, deinde de paruulis, quod possint sine baptismo, sineque eius voto saluari. Primum enim de Apostolis nullibi legitur fuisse baptizatos, cum tamen potuerint, neque de sacratissima virgine. Ad hoc de apostolis tribus conclusionibus respondetur. Prima. Apostoli post latum præceptum baptismi, scilicet post ascensum Christi tenebatur euangelico sacramēto baptizari. Patet, quia lex baptismi est vniuersalis, cōprehendēs, ut hætenus monstratum est, vniuersos quantacunque fide & charitate pollentes. Secunda. Deus, qui virtutem suam sacramentis non alligauit, potuit cum ipsis dispensare, ut non baptizarentur. Quapropter Chryso. homilia. 1. super acta apostolorum in ea fuit opinio, quod apostoli non fuerunt baptizati, nisi baptismo Ioannis, & postea in pētecolle baptismi fluminis iuxta illud Actuum. 1. Ioānes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. Tertia conclusio. Lōge probabilius est, imō sic procer

to tenendum, quod apostoli fuerunt baptizati baptismi Christi, vt D. Thom. 3. par. q. 38. art. 6. & Scot. in. 4. dist. q. 6. autumant. Probatur: nam postquam de lege constat, non autem de dispensatione, temerarium est asserere, cum ipsis fuisse dispensatum. Eō potissimum, quod neque ad eorum honore quicquam conferebat, neque ad utilitatem ecclesiæ, ut bene illic ait Scotus. Imō quod non fuerit dispensatum, fuit multo decentius. Tum quod cum ipsi essent familiæ Christi primitiæ, eiusq; legis promulgatores, nō decebat, ut Christianismum, quem alijs prædicabant, non ipsi reciperent, & tamen charactere Christiano sine baptismo insigniri non poterant. Deinde baptismus est professio legis euangelicæ, expediebat autē, ut eandem legem via communi & regia susciperent: ergo baptizati sunt. Præterea indecens erat, ut sacramenta, quæ alijs ministrabant, ipsi non suscepissent. Ad hæc manifestū est, fuisse sacerdotes, quin verō episcopos, susceperuntq; sacram eucharistiam: hæc autem sacramenta ecclesiæ sine baptismo recipi non possunt: ergo non expediebat, ut Christus super tot legibus absq; vlla causa cum illis dispensaret. Accedit demum & sententia Augustini ad asserentis in epistola. 108. ad Seleucianum, quæ refertur de consecra. dist. 4. can. Quando & libr. 3. de origine animæ, quæ refertur ibidem can. Si eos. Et priori loco refert aliam opinionem, quod non fuerint baptizati nisi baptismi Ioannis, sed ait magis esse credibile, quod fuerint etiam baptizati sacramēto Christi. Quin verō sentit, fuisse baptizatos Christo vivente ante eius passionem. Ait quippe ministerio baptismi non defuisse, ut haberet baptizatos seruos, per quos reliquos baptizaret. Cum ergo iā Christo vivente baptizaret, consequens fit, ut quavis tunc simplicitate nō tenerentur, quia nondum erat præceptum positum, nihilominus essent baptizati, ut exēplo Christi. qui antequā prædicaret, baptizatus est, characterem ipsi prius reciperet, quē alijs imprimebat. Aliās redargui possent cur nō ipsi reciperet, quod persuadebāt alijs. Atqui credibile est, ut se mutuo ipsi baptizaret. Nisi forsan dixeris, quod nō baptizatus aliū baptizaret, Christus

prius Petrum abluit, deinde ipse alios. Atqui forsan, ut idem ait Aug. id Christus sub articulum lotionis pedum significare voluit dicens Petro. Qui lotus est, (scilicet baptismi meo) non indiget, nisi ut pedes lauet. Illud autem Actuum. 1. Vos autē baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies, auctiorem gratiæ copiam denotat, quam in die pentecostes etiam visibiliter in linguis igneis receperunt. At de Ioanne Baptista res est magis ambigua: nā cum mortuus fuerit antequā Christus præceptum obligatorium baptismi ferret, nunquam illo fuit obligatus: quare cum illico fuerit in carcerem coniectus, aliqua sit coniectura, non fuisse illo sacramento initiatum. Accedit præterea, quod Ioannes ad legē euangelicam non pertinebat, nisi tanquā disponens, ut verbo illo Christus innuere videtur. Qui minor est in regno cœlorum, maior est illo. Quare in seculo suæ natiuitatis non canitur, Credo. His tamen non obstantibus rationi multo consonatius est, & ita piē tenendum, quod fuerit baptizatus baptismi Christi, quod D. Tho. loco citato etiam tenet. Imō Chryso. super Matth. cap. 5. illius videtur sententiæ, quod fuerit protinus ab ipso redemptore lotus, postquam illum baptizauit. Idq; adnotauit in illo Christi respo. sō, quod dedit Ioanni dicē. Ego a te debeo baptizari. Sine modo. Quasi dixisset. Sine me prius hoc abs te officiū recipere, & ego tibi statim id ipsum repēdā. Atq; eam historiam, ait, in quibusdā apocryphis libris scriptā fuisse. At verō profecto in re tam illustri maximū argumentum est negatiuū. Si id, inquam, accidisset, minime id dissimulasset Matth. suæ historiæ contexere. Quicquid autem de hoc sit Hierony. tamē eodē loco tanquam certum affirmat, quod sicut Christus fuit baptizatus ab illo in aqua, ita & ipse vicissim erat a Christo in spū baptizatus. Et intelligit baptismi Christi. Neq; verō deest optima ratio, q̄ cum erga Christi baptismi tā officiosū sese Ioan. prestiterit nō est vero simile, ut sine illo sacramēto mori se sineret, quo fieret Christianus. Sed & de sacratissima virgine ibidē etiam Seo. ait fuisse baptizatā, nisi forsan ob id fuerit excepta, q̄ fortē in conceptione filij

Vos autē baptizabimini

De Ioan. Ba.

Chryso.

Hieronymus

De sacratissima virgine.

filij sui totam habuit plenitudinem gratiæ, ad quam Deus disposuit illam peruenire. At profectò cum de Deipara cœlo rû regina id semper asserendum sit, quod salus sacris eloquijs, ad cumulum honoris eius conducit, credendû est fuisse baptizatam. Hæc enim Scoti ratio non consonat virginis meritis. Quis enim ambigat: quin cû merita premium præcedant per tam egregia omnium virtutum officia, quæ post sacratissimum partum accumulauit, cumulator etiam indies excellentior illi accresceret gratia? Fuit quidem gratia plena ante conceptionem filij quantû par erat, vt fieret Christi mater. Attamen gratia illa non fuit eo modo summa: vt non posset deinceps meritis augeri. Neque verò si sententiam illâ teneas, quod fuerit in gratia genita, ab omniq; culpa præseruata, eius excellentissimæ sanctitati derogat, imò ad honorem eius apponitur quod charactere sacramenti, quod Christus instituerat, fieret Christiana, quâdoquidem quicquid gratiæ recepit, in virtute passionis Christi obtinuit, cuius sacramentû baptismus est.

De pueris ante rationis sum.

Caetan.

¶ Grauius autem dubium de pueris est ante vsum rationis, quibus sacramentû aliqua de causa applicari non potest. Et quidem de illis, qui in vtero clausi sunt, art. 11. disputabimus. De illis autem qui nati sunt, sustinet hic Caiet. quod dū baptismi facultas non adest, si signo crucis cum inuocatione trinitatis muniantur, sufficit eis ad salutem. Hæc autem Dei supplementa, vbi sacramentum, vel quidpiâ eius essentia deest, adeo mihi nunquam persuaderi poterunt, vt si ingenuè quod sentio dicere mihi liceat, semper fuerim arbitratus, non solum temere & absque vlla profus ratione asserta, imò præter sententiam euāgelicam; & nonnunquam cōtra. Et quò omnia ob oculos ponā, vt simul eorum error pateat gradatim illa referam, quæ in superioribus tetigimus, atque in hunc locum reieciimus. In primis dist. 1. q. 5. art. 1. retulimus opinionem Scoti in. 4. dist. 7. & Caietani super illum articulum dicentium, quod præter gradum sacramenti, adijcitur nonnūquam paruulis per meritum parentû, & ministratium aliquis gradus gratiæ. Sed contra hanc opinionem. d. sequenti. q. 1.

art. 6. disputabimus. Nam nemo potest alteri de congruo gratiam mereri: nisi merendo illi bonum motum, quem tamē paruulus habere non potest. Deinde art. 8. eiusdem quæstionis inter agendam de intentione ministri citauimus opinionem, quam aliqui impingunt Alexandro Ales. 4. par. q. 13. membr. 1. in qua tamen, vt illic patet non perdurauit, sed est opinio Durand. dist. 6. q. 2. quod vbi intentio ministri defuerit, adulto deuotio sua sufficeret, paruulo verò summus sacerdos Christus id supplebit cōferendo gratiā. Postmodum verò distinct. 3. art. 6. opinionem retulimus Altiſiodorensis lib. 3. tra. 3. cap. 4. q. 2. dicētis, quod si sacerdos non proferret integram formam scilicet tres trinitatis personas, Deus supplebit quod omisſum fuerit. Et postea art. 7. alle gauimus Paludanum dist. 1. q. 1. paulò ante tertiam conclusionem dicentem, quod si baptizans non tangat aqua illum, quæ baptizat, Deus supplebit, & gratiam cōferet. Similiter D. Tho. in. 4. d. 24. q. 1. art. 2. quæstion. 3. ait, quod dum quis non baptizatus sacerdotalem ordinem suscipit, nullum postmodum sacramentum confert, tamē piè credi potest, quod quātum ad vltimos effectus sacramentorum summus sacerdos supplebit defectus. Ad hæc accedit modò opinio Caiet. quod paruulos sine sacramento, dum applicari non potest, Deus ab originali liberabit. Idemque dicturus est infra art. 11. de illis, qui in vtero moriuntur. Et fuit opinio, quam vt piā & credibilē asseruit Gerson in. 3. par. sermone de natiuitate virginis consideratione. 2. ¶ Atqui opinio bifariā potest intelligi. Vno modo, quod illa signatio cum inuocatione trinitatis, aut aliquid simile, sit tanquam pro regula certa & vniuersali habēda, ceu privilegium præter legē, vt semper sit sufficiens, propter necessitatem: quæ quidem esse videtur assertio Caietani. Altero modo, vt non sit regula certa, quod semper sufficiat, sed quod piè credendum sit ali quando Deo placere puerum sine baptismo saluum facere. De hoc ergo secundo mēbro dicemus in fine. Primum autem fateor me non intelligere, quomodo valeat citra errorem defendi.

¶ Nā primum, quod sit aliud ordinariū reme-

remedium diuinitus institutum, manifestaria hæresis est, siquidem tanquam firmissimam legem Christus illud edixit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum cœlorû, & Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, Qui verò nō crediderit condēnabitur & ad Titū. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis. Et ad Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Vnde cū in lege naturæ sola fides sufficeret aliquo actu applicata paruulis, & in lege scripta necessaria fuerit per circumcisionē applicanda: illa omnia per baptismū exclusa sūt, qui ideo solus sacramentum applicanda: eiusdē fidei pmanſit. ¶ Simili ergo ferē ratione impugnatur opinio hæc: nā si illa consignatio, quam ait Caiet. vel quæcunq; alia cōmēdatio pueri haberetur tanquam regulare & vniuersale remedium, quod semper sufficeret, profectò perinde esset ac ponere, quantum ad effectū gratiæ, aliud sacramenti genus. Et arguitur sic in contrarium. Illud non potest asseri nisi tanquam priuilegiū Dei: id autē nulli libi legitur, sed nuda lex. Nisi quis renatus fuerit, &c. & Qui crediderit, &c. ergo plusquā temerariū est illud asserere. Nam dicere quod propter necessitatem piè credendū est, nullius est roboris. Etenim cū Christus satis prouiderit institūdo sacramentum, cuius materia ubiq; est in promptu, & peccatum originale natura ipsa cōtrahamus, nihil amplius à Dei misericordia exigendum est. Imò, vt ait Alexander. Alexan. loco proximè citato, misericordia Dei non debet aliquid facere, quod sit in præiudiciū suę prouidentia. Quare illa istorum pietas non est rationi concors, sed discors. ¶ Deinde, secūdò, vt ait D. Thom. quotlib. 6. art. 4. vbi idē, quod nos modo, definit, nusquam apud Aug. & sanctos patres reperitur, baptismi vicem suppleri nisi per baptismum sanguinis aut flaminis, vt patet lib. 4. cōtra Donatistas, quod refertur de consecra. dist. 4. can. Baptismi vicem. Cum ergo paruuli habere nequeāt baptismum flaminis, non possunt baptismum aquæ supplere nisi per martyrium, sicuti innocentibus occisis pro Christo vſu venit. Illo ergo concluso non nisi vnicum remedium baptis-

Alexander.

secundum ar-

gumentum.

Primum ar-

gumentum.

mi aquæ illis restat. Quare D. Thom. infra. quæst. 73. art. 3. expressè ait pueros nullatenus per votum baptismi posse suscipere eius effectum, sed solos adultos. Atqui hoc argumentum efficacissimum est aduersus omnes recitatas opiniones dicentium, quod vbi deest vel forma, vel materia, vel intentio, Deus supplebit. Enimvero cum illic nullum sit sacramentum, nulla est maior certitudo quod Deus supplebit, quàm si absque vlla ceremoniâ infans sol⁹ moreretur in heremo. Nā deficiente re aliqua, quæ est de essentia sacramenti, totum residuum pro nihilo reputatur. ¶ Et tertio iudicio meo irrefragabiliter arguitur. Baptismus flaminis, vt præſenti articulo D. Thom. optime declarat, debet esse actus, qui procedat ex fide per charitatem operante. Itaque nisi sit vera contritio, & dilectio Dei nunquā adulto sine baptismo in re sufficit ad salutem. Dum ergo, vt vult Caiet. paruulo applicatur sine baptismo fides, vel paruulus recipit gratiam per meritum applicatis, aut virtute operis instar sacramenti: non primum, tum quod potest ille actus applicantis non procedere ex gratia, atque adeo neque esse meritorius: tum quod etiam si esset meritorius ex gratia, non posset alteri mereri, vt sæpe diximus, primam gratiam, nisi merendo illi bonum motum in Deum, quem paruulus habere non potest. Si autem dixerit id fieri instar sacramenti, iam recidit in primū absurditatis barathrum, quod sit præter baptismum aliquod remedium ad modum sacramenti. In lege quidem naturæ applicabatur fides per solum actum parētum etiam internum: illud autē iam prorsus cessauit, & sol⁹ baptismus ad id muneris est supstes. Quo fit vt illa benedictio nullatenus sit necessaria, sed si per illā saluaretur puer, absque illa etiam per Dei misericordiam fieret salu⁹, vt sanctificati in vtero. ¶ Quartò arguitur. Vel illa exterior signatio crucis necessaria est, vel secus. Si est necessaria, facis illam habere quodammodo vim sacramenti ad applicandam fidem, atque adeo concedis baptismum ad id non esse simpliciter necessarium, quod est erroneum. Quod si illa nō est necessaria, sequitur solum votum interioris parentis sufficere, quod nemo esset

Tertium ar-

gumentum.

Quartum ar-

gumentum.

S set

set tam insolens, vt concederet. Quintū
adhibetur argumentum, quod art. superi-
ori faciebamus. Nemo saluari potest,
nisi in gremium ecclesie recipiatur, saltē
inter illos, qui ignorantia inuincibili euā-
gelij non laborant (quicquid sit de illis)
vt pater cap. firmi. de summa trinit. &
fide catho. nemo autem in gremium eius
recipitur nisi per baptismum, vt in con-
cilio Florentino habetur: ergo paruulus,
qui vicem eius supplere non potest, ne-
quit sine illo saluus fieri. Sexto argui-
tur, vt in materia circumcisionis argueba-
mus de puero ante octauum diē. Aut per
illam ceremoniam crucis recipiunt gra-
tiā soli pueri, qui sunt sine baptismo mo-
rituri, aut omnes periclitantes, etiā si sint
mortem euasuri. Si primū, subsequitur,
quod diuinum illud beneficium recipiē-
dæ gratiæ dependet ex futuro contingē-
ti, quod est concessū absurdum. Si secun-
dum, sequitur, quod multi paruuli dum
post baptizarentur, nullam tunc recipe-
rent gratiam, cū iam sint ab originali mū-
di nam gratia baptismalis ad solum illū
effectum confertur. At verō præter ra-
tiones testimonia sunt sanctorum innu-
mera, potissimum Aug. quibus prædicta
opinio, tanquam hæresis repudiatur. Pri-
mus enim est locus ille, quē citat D. Tho.
de ecclesiasticis dogmatibus. Baptizatis
tantum iter salutis esse credimus. Cui cō-
sonat illud eiusdem Aug. lib. de peccato-
rum meritis, & baptismo paruulorum, &
resertur cap. Nulla. de consecra. dist. 4. Vbi
secra. dist. 4. nulla, inquit, præter baptismū salus pro-
mittitur infantibus: quia infantes si per
sacramentum, quod ad hoc est diuinitus
institutum in credentium numerum nō
transeunt, in tenebris manent. Et ibidem
cano. Baptizandi. 1. Gelasius papa iubet,
quod in lāguoris incurfu adhibeatur ba-
ptismus, ne fortassis egrotans exitio præ-
uentus, sine remedio saluari abscedat.
Quæ quidem verba palam docent nullū
aliud esse remediū. Id quod idem Aug.
epistola 28. ad Hieronymum de origine
animæ, his verbis edocet. Quisquis dixe-
rit, quod in Christo viuificabuntur par-
uuli, qui sine sacramenti eius participa-
tione de vita exeunt, hic profectō & con-
tra apostolicam prædicationem venit, &
forā cōdemnat ecclesiam: vbi propterea

cum baptizandis paruulis festinatur, &
curritur, quia sine dubio creditur aliter
eos in Christo viuificari non posse. Per-
pende, non aliter. Et lib. 1. de pecca. me-
rit. & baptis. paru. cap. 18. Hisce verbis
eandem opinionē execratur. Quis Chri-
stianorum ferat, cum dicitur ad eternam
salutem posse quēquā peruenire si non
renascatur in Christo, quod per baptis-
mum fieri voluit? Atqui lib. de fide ad
Petrum capitu. 27. quod refertur can. Fir-
missimē de consecra. distinctio. 4. affirma-
tissimē id constituit. Et in primo tomo
conciliorum epistola. 72. inter epistolas
Leonis, quæ tamen est Aurelij, iubentur
quarto loco Pelagiani cōfiteri, infantes
non baptizatos, non solum regnum cœ-
lorum, verum neque vitam eternam ha-
bere posse. Quod si dicas hæc & similia
testimonia contra Pelagianos esse cōge-
sta, qui peccatū originale negabant. Res-
pondetur id verum esse, neque illo sen-
su cōtra virum egregiē catholicum sunt
à nobis allegata, sed in hoc tantum, qd cū
tam inculcata vniuersalitate condemne-
tur pueros absq; baptismo saluari posse,
non liceat exceptionem vllam facere a-
liter applicandæ fidei, quā certē, si ve-
ra esset, Augustinus vel sanctorū aliquis
aliquando fecisset. Ad hæc propter hæc
eandem opinionem, quam August. erro-
rem ab illo Pelagianorum differentem
censuit, quatuor illos libros de anima &
eius origine scripsit contra Vincentium
Victorem, qui sustinebat paruulos sine
baptismo saluari posse. vt patet libro. 1.
qui est ad Renatum capitu. 9. Et libro se-
cundo, qui est ad Petrum presbyterum
capitu. 22. vbi ait, quod neque Pelagiani,
si peccatum originale cognouissent, sa-
lutem pueris absque baptismo ausi fuif-
sent promittere. Iste tamen (scilicet, Vin-
centius) cum peccatum originale catho-
licē fateatur, nihilominus ait, sine baptis-
mo eos posse saluos fieri. Quæ, inquit, ma-
gis est vecors, quā misericors vanitas.
Sic enim Saul (1. Reg. 15.) vltus est sibi mi-
sericors, quādo peperit Agag regi Ama-
lech, quē Deus occidi præceperat. Et tan-
dē lib. 3. cap. 9. Noli, inquit, credere, noli
dicere, noli docere infantes antequā ba-
ptizentur morte præuētos, peruenire pos-
se ad originaliū indulgentiā peccatorū,
si vis

si vis esse catholicus. Et in calce eiusdem
libri inter errores Pelagianos sextū con-
numerat. Infantes antequā baptizen-
tur morte præuētos peruenire posse ad
originalium indulgentiam peccatorum.
Præterea & ex alio loco Marc. vlt. idē
Aug. eandem sententiam demonstrat. Qui
crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.
Ait quippe eod. lib. 1. de baptis. paru.
capitu. 27. & inculcatius lib. 3. cap. 2. pro-
culdubio paruulis idē esse credere, quod
baptizari: atque adeo baptizatos in nu-
mero credentium connumerari, ac perin-
de eos qui nō baptizantur, inter eos, qui
nō credūt, cēsendos. Quare illi, inquit,
nec vitam eternā habebunt, sed ira Dei
manet super eos. Et rursus eod. cap. lib.
1. De ouibus, inquit, Christi esse non in-
cipiūt paruuli nisi per baptismū. Quare
profectō, inquit, si hoc non accipiunt pe-
ribunt. Et iterum. Nec regnum cœ-
lorum, nec vitam paruuli habere pos-
sunt, si filium nō habeant, quem nisi per
baptismū eius habere non possunt. Innu-
mera sunt quæ in hanc causam conferri
possent, sed hæc sufficere prudentissimo
enique debent, ne vel suspicetur, vt vbi
aliquid substantiæ baptismi defuerit, siue
formæ, siue materiæ, siue intētionis, Deū
id ratum habiturū, vt defectū suppleat.
At multo id minus suspiciandū, vbi bap-
tismus applicari non potest.
Sed restat secundum membrum supra
distinctum. Esto non sit lex ordinaria,
vt semper Deus suppleat sacramenti de-
fectus, vtrum saltem credendum sit ali-
quando paruulū absque baptismo eius-
dem Dei beneficio saluum fieri. Respon-
detur primō qd dubitare nō licet, quin id
pro suo bene placito possit facere: quip-
pe cum sacramenti suam non adstrinxe-
rit virtutem. Attamen quod id quādoq;
faciat, nisi ipse nobis reuelauerit, neu-
tquam est nobis asserendum, sed semper
loquendum secundum legem, quā in
euangelio explicuit. Item si id nonnun-
quā fecit, nō est propterea, quod aliquid
sacramenti applicetur puero sine eius in-
tegritate: quia illud nullius est valoris.
Nec propter necessitatem, quia non po-
test applicari baptismus: nam de illa cau-
sa nulla est lex lata. Nec propter signum
crucis, aut aliqua verba conantium ap-

plicare puero fidem. Neque verō in par-
uulis propter meritum parētum vt. d. 6.
q. 1. art. 6. patebit. Sed certe propter diui-
nam prouidentiam: scilicet, quia tales
paruulos ad aliquod egregium cōmune
bonum creat. Quemadmodum sacratissi-
mam virginem in vtero gratiæ plenitudi-
ne dotauit, vt idonea esset Dei mater. Et
Hieremiā & Ioannē sanctificauit in vte-
ro. Hæc autem privilegia ob id confite-
mur, qd de sacris literis colliguntur. Te-
nemur autē argumentis cōtrariæ opinio-
nis respondere. Primō enim arguit sic Ca-
iet. Fides nō fuit maioris vigoris apud ve-
teres, quā est apud nos: sed non obstan-
te præcepto circumcisionis, dū necessitas
ante octauū diem vrgebat, sufficiebat fi-
des parentū applicata per signū legis na-
turæ, eodē qd vt legitur Gen. 17. non licebat
antea puerū circumcidere: ergo & modo
non obstat præcepto baptismi sufficit
in simili necessitate applicare illam fidē
cū signo crucis. Respondetur autē cōces-
so fidem apud nos nō esse minoris virtu-
tis, imō est multo maioris quā apud ve-
teres: nā ratio natiua fidei est credēda do-
cere. Et nostra est explicita tā trinitatis qd
incarnationis, in illis autem nō fuit nisi
implicita. Item pluribus sacramentis ap-
plicatur, copiosiusq; gratiā confert, cœlo-
rumq; valuas aperit. Haud tamē subinde
sequitur, qd si Hebræorum pueris poterat
applicari ante octauū diē per aliud quā
circumcisionis signū, possit nobis vnquā
aliter quā per baptismum. Est enim ra-
tio longē aduersa, qd tunc quoniam ante
octauum diem inhibuerat illis Deus cir-
cuncionem, cōsequens erat, vt remediū
illis permitteret, quod erat in lege natu-
ræ, sicut pro foemellis, quibus nō erat a-
liud remedium. Nunc autem quoniam ba-
ptismus instituit, qui cum primū infans
in lucem editur, ei valet applicari, nihil
mirum si nullum aliud subsidiū relique-
rit. Festinetur ergo, vt proximē citati Au-
gust. & Gelasius aiunt, & curatur ad ba-
ptismū. Si verō mors illum præuenerit,
iudicia Dei abyssus multa. Sic enim ipse
Aug. li. 1. de peccatorū meritis & ba-
ptis. paru. capitu. 21. Et de bono perseue-
rantia lib. 2. cap. 12. Pelagianis respōdet.
Cur scilicet ex duobus infatulis alter mor-
te ante baptismum præuenitur, alter ve-

ro illud recipit beneficium, non est alia causa, nisi q. iacob dilexit, Etiam autem odio habuit. Quamobrem ait ad Roma. 11. Paul. incōprehensibilia esse iudicia Dei. Atqui eodem pacto responderetur si obieceris illud Paul. 1. ad Timot. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri: illud enim, pratermissis alijs sensibus, intelligitur de voluntate antecedenti, quam alij vocant conditionalem. Per ipsum enim nō stat quominus vniuersi saluentur, sanē cū sufficiētia remedia cunctis prouiderit. Si autē aliqui, imō quāplurimi nō saluantur vel sua ipsorū est culpa, vel illa, quam ex Adam traxerunt. ¶ Secundum argumentum Caiet. est. Adultis in necessitate sufficit baptismus flaminis, quo recipitur baptismus in voto: sed innocētes paruuli non debent esse deterioris cōditionis: ergo in simili necessitate eum nō possint habere voluntatem propriam, sufficit eis votum parentum. Ad hoc autem respondetur, Caietanum non animaduertisse, q. adulto votum baptismi non nisi per modum cōuersionis in Deum prodest: paruulus verō neq. propria voluntate neq. aliena potest vilo pacto conuerti. Quapropter D. Th. nequaquam ait sufficere votum baptismi nisi soli adulto. Quinuerō in. 4. dist. 4. q. 3. art. 3. quæstionē. 2. facit idem argumentum hoc modo. Aetas puerilis magis est ad misericordiā inclinans, quā adulta: sed paruulis nō remittitur originale per solam fidem & contritionem alienam sine baptismo: ergo neque adultis per propriam. Et respondet concessa vtraque præmissa, negando consequentiam. Nam oportet, inquit, quod in pueris vt saluentur, sit aliqua causa salutis: & quia nō possunt habere propriū motū, non possunt modō saluari sine sacramēto. Quare plus, inquit, valet adulto propria fides, quā paruulo aliena. ¶ Ad id autem, quod supra retulimus ex eodē sancto Doctore eod. 4. dist. 24. videlicet quod licet sacerdos nō baptizatus nihil faciat administrando sacramenta, piē tamē creditur quod Deus supplebit, respondetur id dixisse secundū communem aliorum opinionem, quam certe in summa nō sustinisset, vt ead. d. disputabimus. ¶ Postrema tandem dubitatio huius articuli, qui iam non potest non esse

Secundū argumentum, Caiet.

De ignorantia ne baptismi.

prolixus est, vtrum possit quis modo aliqui ignorātia inuincibili a susceptione baptismi excusari. ¶ Arguitur enim contra cōclusionem præsentis articuli, q. aliquis sine baptismo in re vel in voto possit saluari. Quāplurimæ enim nūc sunt gentes in orbe, quæ in caligine sunt ignorantie euangelicæ legis. Ait enim Christus Ioan. decimo quinto. Si non venissem & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Et rursus. Si non venissem, & opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et Paul. Roma. 10. Quomodo credent nisi audiant: quomodo autē audient sine prædicante? Sunt autem frequentes per orbē barbari, qui nihil de fide nostra audierunt: ergo illorū ignorantia non est culpabilis. Atque adeo si eodem modo, quo in lege naturæ satis erat, conuertantur in Deū, gratiam recipient remissionis peccatorum, absque vlla cognitione baptismi. Quandoquidem vt Ezechiel. 33. legitur. Impietas impij non nocebit ei in quacūq. die conuersus fuerit ab impietate sua. Vbi dies pro momento quocūq. vsurpatur. Est enim Deus multo propior ad indulgentiam, quā ad ultionem. Vnde eum de iusto illic subdat. Iustus non poterit viuere in iustitia sua in quacūq. die peccauerit: fortiori ratione quouis momento se impius cōuerterit, obtinebit veniam. ¶ Neq. verō obstat verbū psalmi. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorū, (scilicet apostolorum) quos eorum nomine illic regius psaltes designat, vt eorū ignoratio non careat culpa. Primum enim multum illud glossant in fines terræ: scilicet, in fines quartæ mundi partis, quam nos habitamus. Et Aug. non sic illud intelligit, quasi iam impletum: sed more prophetarum assertum, qui ad exaggerandam rei certitudinem, id quod futurum est, præteriti voce vaticinātur: prædicatio. n. inquit, euangelij in totum orbem non erit perfecta vsque ad finem seculi, iuxta illud Matth. 24. Prædicabitur hoc euāgelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet cōsummatio. Et quādo cū Chrysost. hom. septuagesima septima super Matth. concedamus, iam tunc suo tempore in totū orbem

orbē Christianā turbā personuisse, quod videtur Apostolo ad Rom. 10. magis consonum: nihilominus certum est aliquas iā esse regiones, in quib. ante mille hinc retro annos eius memoria fuit extincta. Quare illi perinde hac de re cæcutiūt, ac si nunquā in orbe fuisset illa promulgatio facta. Nā etsi quando cœpit lex apud illos euangelica obliuioni tradi, vel post centū annos, obliuio fuisset illis culpabilis: iā modo illi qui ppter maioriū culpā ignorant, nulla tenentur ignorantie culpa. ¶ Hic primū omnium illius meminisse opus est, quod dist. 1. q. 2. art. 3. constitui mus: nepe nemini post lapsum Adæ expōsitā fuisse salutē nisi per supranaturālē fidē vni. mediatoris vel implicitā vel explicitā. Atqui nō voco implicitā solū habitū fidei, q. cū gratia in cōuersione infunditur, sed actualē cognitionē in vniuersa li, q. Deus sit remunerator. Itaq. cū q. lumine naturali affusus in bonū honestū suā vitā referebat, atq. adeo in Deū, vt naturalem hominum finem, Deus protinus intelletū ei. superno lumine irradiabat & speciali auxilio eū cōuertebat. Igitur quantūvis ignorantia hoc seculo inuincibilis apud aliquas gētes admittatur, nihilominus vniūq. adultorū ad suā cōuersionē idē supernaturalis motus implicitæ saltē fidei necessarius est, vt scilicet in Deū mente assurgat liberatorē hominū secundū modos sibi placitos, vt ait S. Th. 2. 2. q. 2. ar. 7. ad. 3. Neq. verō huic sententiæ vilo pacto id repugnat, quod idem Doctor sanctus. 1. 2. q. 89. ar. 6. censet: nempe, cum primū quis venit ad vsum rationis teneri se in Deū conuertere: nam primū, quod sibi mēti occurrit est de se ipso deliberare. Quare si se in debitū finē ordinaverit, gratiā remissionis originalis consequetur. Ex quibus verbis quispiā colligere posset. S. Thomam sensisse id posse sine supernaturali lumine fidei accidere. Quod falsissimū est: nam ipse 1. 2. q. 11. ar. 6. expresse tenet, neminē posse facere qd in se est sine auxilio speciali. Quare vbi primum quis conatum naturalem apponit, Deus supernē illi affulget, & opitulatur. ¶ Sed tamen dubiū hinc emergit, vtrū supra illā implicitā fidē quæ in lege naturæ sufficiebat, necessaria sit etiā nūc temporis ad salutē quæ sit per gratiā fides

in ipso.

Exemplum.

Præterea requiritur fides explicita.

explicita Christi, atque adeo baptismi. Et ratio ambigendi est, q. si illa est necessaria, apparet cōtinuō subsequi, vt nemo sine eiusmodi fidei explicatiōe in gratia possit esse cū Deo. Cuius cōtrariū videntur argumenta proposita cōvincere. Respondetur nihilominus prima cōclusiōe, scilicet. quam D. Tho. ibidem. 2. 2. q. 2. constituit. Vbi distinguens inter tempus præcedēs Christi aduentū, & subsequēs ait, q. quāuis in lege naturæ & Mosayca satisfuisset fides implicita Christi, licet in Mosayca erat quodāmodo explicatio, tamen nūc tēpore gratiæ reuelatæ tam maiores, inquit, quā minores tenentur habere fidē explicitā de mysterijs Christi, præcipuē quātū ad ea, q. in ecclesia cōmuniter solē nizatū, & publicē pponūtū, vt sūt articuli trinitatis & incarnationis. Neq. verō cōclusio hæc sub his saltem verbis, q. nūc temporis necessaria sit ad salutē in vniuerso orbe fides explicita Christi, ex illis est veritatibus, quæ opus habent sanctorum testimonijs suffulciri. Imō est ipsi ipsi ma fidei nostræ confessio, cuius cōtraria negatio, aut dubitatio, hæresis esset manifestata. Dixerim sub his terminis, fides explicita, nam quid teneantur rustici explicitē credere, puta an articulos oēs & pcepta &c. id disputare pmittitur. Probatū conclusio ratione planissima. Professio euāgelica idem est prorsus, quod cōfiteri fidem Christi explicitam: hoc enim docet præcipitq. euāgeliū. Cū ergo, vt ar. 1. probabamus, mortalium vniuersitas teneatur credere Christo, eiusq. euāgelio, consequēs est, vt teneatur habere fidem explicitam, eademq. sit ad salutē necessaria. Christus id ipsum nos edocet dicēs Marc. vlti. Euntes in vniuersum mundū prædicare euāgeliū omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verō non crediderit, condēnabitur. Quid ergo oīs creatura credere debet? Certē euāgeliū ipsum, qd Christus prædicari iussit. Quid aut est credere euāgelio Christi, nisi fidem explicitam habere de Christo? Quā qui nō habuerit, condēnabitur. Est ergo iam nunc fides explicita, tum necessaria ad salutē, tum subinde in præcepto. Deinde baptismus, vt art. 1. demonstraui, est tū necessarius ad salutē, tum etiā in præcepto vniuersum

Prima cōclusio.

Nota fidem euāgelicam.

orbem obligare, iuxta illud sapientissime re-
sumptum Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit
ex aqua & spiritu sancto &c. baptizatus
autem est professio euangelicæ legis, hoc est
fidei explicita Christi: quare simul cōpo-
nuntur. Qui crediderit, & baptizatus fue-
rit: ergo eodem modo est necessaria fides
Christi explicita. Tertiō, idem discrimen
patefacit nobis Apostolus ad Galat. 3. ubi
ait. Conclufit scriptura omnia sub pecca-
to, ut promissio Iesu Christi daretur cre-
dētibus. Et cōtinuō subiicit ad nostrum
propositū. Prius autem quā veniret fides
(nempe euāgelica) sub lege custodieba-
mur cōclusi in eam fidem, quæ reuelanda
erat: ergo sicut antea sufficiebat ad salu-
tem velata fides, ita & nunc requiritur re-
uelata. Audi Aug. lib. 19. contra Faustum
cap. 14. Antiqui enim, inquit, iusti sacra-
mentis suis intelligebāt venturā prænun-
ciari reuelationem fidei: ex qua, licet ad
huc cooperta & abscondita etiam ipsi vi-
uebant. Et in calce capituli. Nunc autem
reuelata est fides, in quam inclusus erat
populus quādiu sub lege custodiebatur.
Hæc ille. Ad quid autē reuelata? Nisi ut
hoc seculo sic explicita perinde obliget,
atq; antiquitus illa abscondita. *At, pfe-
cto dignior est cōclusio, quā ut sancto-
rū testimonijs indigeat. Loquatur nobis*
Athanasius Athanasius in fidei Symbolo. Quicūque
vult saluus esse, ante omnia, inquit, opus
est, ut teneat catholicam fidem. Quid est,
quicūq;? Re verā, quicūq; post promul-
gatum euāgelium in toto orbe fuerit, est,
futurusq; sit. Fides autē catholica, inquit,
hec est, ut vnū deū in trinitate, & trinita-
tē in vnitāte veneremur. Et p̄c̄stis diui-
nitatis articulis, subdit. Sed necessariū est
etiam ad eternā salutem, ut incarnationē
quoq; domini nostri Iesu Christi fideliter
credat. Ac demum subiūctis articu-
lis humanitatis concludit. Hæc est fides
catholica, quā nisi quisq; fideliter firmi-
terq; crediderit, saluus esse non poterit.
In summa propterea lex euāgelica dici-
tur lex gratiæ reuelata: quia obligat ha-
bere fidē Christi explicitam. Vnde in cō-
cilio Tridentino sessione. 4. decreto. 1. de-
cernitur, qd sine fide nostra catholica im-
possibile est placere Deo, & vocat fidem
catholicā, quæ explicatur in Symbolis t̄a
apostolorū, quā Athanasij, & Niceni.

Ex hac autē cōclusionē exurgit vis ar-
gumēti proximē facti, qd nemo sine huius-
modi fide iā nunc vlla orbis plaga salua-
ri possit. Statuitur autē nihilominus secū-
da cōclusio. Quāuis præceptū fidei expli-
citē absolutē obliget vniuersum mundū,
nihilominus possunt multi ignorātia in-
vincibili ab eadē obligatione excusari.
Sūt. n. multi, qui de fide nihil audierūt: &
tū sine prædicatē (ut ait Pau.) nemo cre-
dere potest. Conclufio est. S. Thom. 2. 2.
quæ. 10. arti. vbi distinguit de infidelita-
te, qd alia sit purē negatiua, qualis est in
illis, qui nihil de fide audierunt: alia vero
contraria fidei, ut potē illorum, qui fidei
promulgationem audientes, illam vel re-
pellunt, vel contemunt. Et subdit hanc
posteriorem esse peccatum speciale, prio-
rem verō minime. Quare illi, inquit, ne-
gatiuē ignorantes condemnabūtur qui-
dem propter alia peccata, quæ cōtra ius
naturæ committunt, non autem propter
peccatū infidelitatis. *Contra hoc autē*
posterior membrū arguitur. Si illi ius na-
turæ seruassent, Deus illis p̄perē succur-
risset, ut eos speciali auxilio ad se cōuer-
teret: ergo nō sūt excusabiles, atq; adeo
singulari infidelitatis peccato tenentur.
Posset cuipiā in superficie re cōsiderātī,
argumētum apparere contrariū senten-
tiæ S. Thomæ: distinctio tamen illud faci-
le diluit. Cognitio enim fidei saltem im-
plicita primū necessaria est necessitate fi-
nis, ut vnusquisq; cōuertatur in Deum.
Ac deinde est in præcepto: sicuti de bap-
tismo in superiori ar. definitū est. Atqui
quatenus est in præcepto excusatur ho-
mo ab eius culpa per ignorantia inui-
cibile. Et hoc est, qd ait S. Tho. illos infi-
deles non condemnari ob singulare pec-
catū infidelitatis, sed propter alia cōtra
ius naturæ. Quod est dicere. Si aliquis,
verbi gratia illorū in decē peccatis exi-
stit cōtra ius naturæ, non ob id cōtrahit
vndecimū, qd non habet supernaturālē
fidē. Si autē eiusmodi fides consideretur
ut necessaria necessitate finis, ut potē qd
sine illa nemo exire pōt ab alijs peccatis
hac rōne nō possūt illi excusare se apud
deū dicētes, qd caruerūt lumine fidei, sine
quo nō poterāt p̄nitentiā agere. Rāde-
bit. n. de p̄ ipsū nō sterisse, sed p̄ illos, qd
si ius naturæ seruassent, manū porrexisset
adiutri-

Ex hac secunda conclusio-
ne subsequitur tertia. Quod si eiusmodi
homines, qui sunt per meram negationē
infideles, eo modo quo ante Christi adue-
tum erat necessarium cōuerterentur: sci-
licet per specialem Dei opem, iuxta ver-
bum Christi. Nemo potest venire ad me,
nisi pater meus traxerit eum, tunc illa cō-
uersio placeret Deo, reciperetque eos in
gratiam suā. Hoc manifestē ex dictis sub-
sequitur: nam si non ad aliud tenentur,
iam faciūt quod debent, atq; adeo eodē
momento sunt in gratia, iuxta verbum
Ezechielis supra citatū. Cōclusio est etiā
D. Thomæ 2. 2. q. 10. citata, art. 4. ad 3. & 3.
par. q. ut videbimus. 79. art. 4. ad 2. argumē-
tum. Et utrobique id probat per historiam
Cornelij Actuum. 11. qui antequā fidem
explicitā à Petro doceretur, placuit suis
elemosynis Deo. Idem contigit Eunu-
cho antequā erudiretur à Philippo, atq;
alijs, quos supra ex Actis Apostolorū re-
tulimus: qui per fidē implicitam in gra-
tiam diuinā recepti sunt. Quare cōclu-
sio non est peculiaris S. Thomæ, verum
omniū vniuersalis. Ad hoc enim proposi-
tum eod. ca. 10. ait Petrus. In veritate cō-
peri, qd nō est personarū acceptor Deus,
sed in omni gēte, qui timer eū, & opera-
tur iustitiā, acceptus est illi. *Hinc autē*
emergebat ambiguitas, qd conclusiones istæ
prima & tertia videntur secū inuicē ma-
nifestē pugnare. Si enim fides explicita
est hoc tempore ad salutem necessaria, ut
prima asserit conclusio, videtur inde cō-
sequi, qd sine illa nemo possit in gratia
Dei cōstitui, quod asserit tertia. *Hæc*
ergo, quæ apparet, discordiā sunt qui ta-
li distinctione cōponant. Aiunt enim sa-
lutis nomē bifariā capi posse. Vno scilicet
modo pro illa vita æterna, quæ erit in
cœlo, de qua sola (ut rētur) loquitur Chri-
stus Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex a-
qua & spiritu sancto, nō potest introire
in regnum Dei. Et Apostolus. Actuum. 4. Nō
est datū aliud nomen hominibus sub cœ-
lo, in quo oporteat nos saluos fieri. Alio
modo accipitur pro salute, quæ in hoc se-
culo fit per gratiam. Aiunt ergo tertiam
conclusionē loqui de hac secūda salutē,
ut potē quā ignorans inuincibiliter euā-
gelij per fidē implicitam adipisci valet.
Prima verō conclusio loquitur de illa sa-

lute supracœlesti: quare pro constantis-
simo habent, neminē postquā sufficiēter
fuit euāgelij promulgatū potiri posse
fœlicitatē æternā, quæ est in cœlo sine ex-
plicita cognitione fidei. *Quod si in con-*
trarium arguas. Siquis in gratia per fidē
implicitam existēs de hac luce demigra-
ret, obrineret gloriā, ad quam per gratiā
erat acceptus: & tamē sine fide explicita:
ergo illa non est ad vitā æternā neces-
saria. Negāt casum esse possibilē. Non, in
quam, admittunt posse illū hominē mo-
ri antequam fiat illi expressior fidei reue-
latio. Deus enim, inquit, qui facienti
quod in se est nunquā in ijs deficit, quæ
ad salutem sunt necessaria, explicatiōre
ei fidē reuelabit, aut interius, aut per ho-
minē: aut per angelū: sicuti Paulum mi-
sit ad Ananiam, à quo erudiretur: & ange-
lum ad Corneliū, ut accerteret Petrū: at-
que aliū qui Philippū raperet ad instruē-
dū eunuchū. *Hanc autē theologiam, ut*
exilitatē ingenij mei ingenuē fatear, per
suadere mihi nūquā potui. Imō, ut bona
venia eorū loquar, qui me docere possūt,
arbitror & abiq; vllō fundamēto, & con-
tra quā rei veritas habet, inuēiam. *Ar-*
guitur ergo contra. Primum enim illa sa-
lutis distinctio, qd alia sit hic per gratiā,
& alia in cœlo per gloriā, nūquā apud
antiquos doctores tanquā ad hoc pro-
positum necessaria, reperitur. Imo verō
vna est eademque salus diuersos habens
status. Salus enim hic incipit per fidem
& gratiam, iuxta illud Psalmā. Sana ani-
mā meā, quia peccaui tibi: & in patria
consumatur per visionem. Quare ipsa ea-
dem salus est, tam hic quā in patria per
se vita æterna: ut potē quæ per corporis
mortem non interciditur, sed continua-
tur in patria. Differentia tamen est, qd hic
habet statū mutabilē per nostrū liberū
arbitriū, in patria verō habet esse fixū &
immobile. Atq; hic est sensus illi? Ioan. 17.
Hæc est vita æterna, ut cognoscant
te, solū Deum verū, & quē misisti Iesum
Christū. Scilicet, ut cognoscāt te hic per
fidē, per quā vita æterna inchoatur, & in
patria p̄vsum in quo cōsumatur. Vn-
de fit, ut quicquid affirmetur ad salutem
necessariū, siue fides, siue baptisim⁹, intel-
ligatur ad inchoandā salutē per gratiam.
Nā præcepta nō dātur de fine, qualis est
S 4 gloria,

gloria, sed de medijs ad obtinendam consequendam gratiam. Quapropter quando Christus dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, profecto similiter dixisset, non potest in meam conciliari gratiam. Nam ut Aug. supra citatus contra Pelagianos inquit, Propterea sine baptismo non potest introitus ad regnum coelorum, quod sine illo non potest fieri remissio peccatorum, quae fit per gratiam. Igitur cum gratia sit acceptio ad gloriam, gratis dictum est, quod aliquid requiratur ad obtinendam gloriam, quod non erat requisitum ad obtinendam gratiam, atque adeo quod fides implicita sufficiat ad gratiam, & nihilominus explicita requiratur ad gloriam. Quod si non requiritur, non est cur negetur posse quicquam cum fide implicita sine alia reuelatione mori. Quo autem res perspicacior fiat, arguitur secundo. Ad obtinendam vitam aeternam, quae est in patria, nihil aliud requiritur, quam seruare mandata iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: ille autem, qui est in gratia per fidem implicitam seruat mandata, alias non esset Deo gratus: ergo totum habet, quod requiritur, ut obtineat gloriam. Quare nil opus ei est noua reuelationem expectare antequam de hac vita commigret. Tertio ad maiorem etiam numerum explanationis arguitur. Principium illius opinionis fundamentum est illud Actuum. 4. Non est aliud nomen datum sub coelo hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri: illud autem nullatenus conuincit, ut postquam homo sit in gratia, requiratur alia expressior eiusdem nominis cognitio ad gloriam. Primum, quia salus illi non accipitur tantum pro gloria, sed pro salute, quae fit per gratiam. Nam dicitur preceptum, quod non datur de gloria, sed de medijs ad gratiam, & necessitate finis, ut quis obtineat remissionem peccati originalis. Cum ergo ille, de quo loquimur, obtineat gratiam, fit ut habeat eiusdem nominis fidem, quae illi sufficit. Deinde arguitur. Cognitio illa nominis Christi, quae hoc loco designatur, non solum nobis, verum & cunctis mortalibus post praenationem Adae fuit ad salutem necessaria, ut D. Th. 2. 2. q. 2. ar. 7. docet: quare non potest, utrum hoc

seculo aliam nouam obligationem explicitae fidei adhibeat super illam, quam ante aduentum Christi adferebat, vel nullam. Si aliquando ergo ignoranti inuincibiliter non sufficit fides implicita, ut sit in gratia. Si nulla ergo eadem fides implicita ei sufficit ad gloriam, sicut sub lege naturalis. Itē sicut dixit Petrus. Non est datum aliud nomen sub coelo &c. ita dixit Paulus. Sine fide impossibile est placere Deo: ergo solum exigitur ad obtinendam vitam aeternam illa fides, per quam homo placeat Deo: sed per fidem implicitam homo Deo concipit, ut manifeste constat postquam est in gratia: ergo nulla praeterea fides expectanda est ad obtinendam gloriam. Eodem modo responderetur, si illud obijcias. 1. Corinth. 3. fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Iesus: illud enim pariter de omni seculo intelligitur post Adae culpam: attamen qui per fidem implicitam conuertitur, fundamentum habet in Christo Iesu. Quarto demum, ut rem concludamus, arguitur. Quidpiam sine necessitate ad obtinendam gloriam exigere, temerarium est, dicere autem quod post fidem implicitam, quae ad gratiam sufficit, exigitur explicita ad gloriam, est rem sine necessitate excogitare, nam postquam nulla illi si deli pro tunc restat praecipi obligatio, neque verò necessitas finis, quandoquidem iam ille est in gratia, atque adeo absolute secundum illum statum acceptus ad gloriam, gratis excogitatur aliud quicquam exigere, quandoquidem cuiusque existenti in gratia aperta est coeli ianuam: nisi aliqua peccatorum reliqua eum in purgatorio remoueat. Ad haec quinto. Fides explicita, quam prima conclusio asserit necessariam, certe non aliter est necessaria, quam si erat baptismus, necessitate praecipi & finis ad obtinendam indulgentiam gratiam. Quare qui per ignorantiam ab illo praecipto excusatur, nullam habet eiusdem fidei necessitatem. Vnde qui dicunt esse necessariam ad gloriam, & non ad gratiam, affirmant non esse necessariam necessitate praecipi, quod est falsum. Adde sexto quod eadem reuelatio, quae sepius apud remotissimas gentes sine miraculo fieri non possit deberent frequentia miracula sine necessitate admitti: imo & consequens fieret Deum

Deum non satis prouidere salutem humanam per ordinariam mediam praeparasse: siquidem absque miraculis illi non consuluerit. Arguitur malle profecto nullam ignorantiam fidei explicitae inuincibiliter inculpabilemque; admittere in toto orbe, quod concedere quod existit in gratia aliud sit necessarium medium ad obtinendam gloriam, atque adeo quod sine noua reuelatione mori ille non posset. At quoniam eiusmodi ignorantia negare, esset praeter omnium opinionem, concludimus, salua censura doctus iudicantium, quod qui ignorantia inuincibili euangelij laborant sine fide explicita per solam implicitam, quae admodum gratiam ita & gloriam obtinere possunt. Quapropter ut argumenta quae contraria videntur, dissoluamus, ad illam conclusionem apparentem repugnantiam responderetur concedendo, si de explicita post passionem & resurrectionem Christi, ut ait prima conclusio, esse simpliciter ad salutem necessariam: non modo ad introitum regni caelestis, ut ait impugnata opinio, imo & ad obtinendam gratiam remissionis peccatorum. Cum autem inferatur: ergo si ne illa nemo potest gloriam aut gratiam consequi, distinguitur consequens. Si n. sermo de illis fiat, qui ignorantia inuincibili non excusantur, conceditur consequentia. Si verò de illis qui illa excusantur, negatur. Exemplum extat apud S. Thom. nam quauis hoc simpliciter dixerit, sine baptismo in vel in voto nemini posse obuenire salutem, nihilominus infra, quaestio. 69. articulo. 4. dicit, quod sufficit votum implicitum ad remissionem peccatorum, & idem profecto diceret ad gloriam: quia nulli inueniuntur alia quidpiam ad illam obtinendam requiri, quam remissionem peccatorum. Vnde autem euangelice legis est, ut postquam ille, qui per fidem implicitam gratiam obtinuit, promulgatione euangelij audierit, teneatur illam explicitam credere, baptismumque subinde suscipere. Alias gratiam Dei perdet, quam suscepit. Dicitur n. est iam supra baptismum necessarium esse etiam illis, qui sunt in gratia, atque adeo explicitam fidem. Ob idque, qui eam legē audientes non susceperint, peribunt. Atque hoc est sensus Aug. in lib. de praedestinatione sanctorum. ca. 7. vnde contraria opinio ineluctabile argumentum sibi videtur assumere. Vbi ait. Non sine fide Cornelius orabat, &c. sed si posset sine fide Christi

esse saluus, non ad eum edificandum mitteretur architectus Apostolus, qui illi diceret: quae oporteret audire. Non enim cogitauit Aug. Cornelium aut non potuisse mori sine fide explicita: aut quod vita defunctus non reciperetur in gloriam, sed solum voluit docere quod baptismus est simpliciter necessarius, & in precepto etiam illi, qui est in gratia. Et propterea missus est ad eum Petrus, qui eam legem eum doceret, quae simpliciter erat necessaria. Et in hoc sensu dixit, quod sine illa explicita fide Cornelius non poterat esse saluus: scilicet, quantum est de se, nisi esset ignorantia excusatus: fuit autem dignus pro suis meritis, ut in illa ignorantia non moreretur. Hoc siquidem ex euangelio colligitur. Docete omnes gentes, quasi dicat, antequam quā doceatis nemo est in culpa, quamvis explicitam non crediderit, atque adeo sine tali fide iam illi aperte sunt coelestia valua. Eodem modo soluitur illud Ioan. 8. Si non credideritis, quia ego sum, in peccato vestro moriemini. Intelligitur enim facta promulgatione, quā ipse tunc Christus faciebat. Et ut summam omnia comprehendamus, quicumque locus in scriptura de necessitate fidei explicitae Christi loquitur, intelligendus est seclusa ignorantia inuincibili. Vnde sapienter in concilio Tridentino sessio. 6. c. 4. hoc modo decretum est. Translatio à statu in quo homo nascitur filius primi Adae in statum gratiae, & adoptionis filiorum Dei post euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest. Non autem ad statum tantummodo gloriae, sed ad statum gratiae. Quare necesse est, id glossari seclusa inuincibili ignorantia. Et ideo ait, post promulgatum euangelium. illo loco & gente ubi fuerit promulgatum. Et eodem modo illud est glossandum extra de summa tri. & fide catho. ubi habetur, quod extra unam ecclesiam catholicam & apostolicam nec salus est nec remissio peccatorum. Sermo namque illic manifeste de illis fit, quos ignorantia inuincibilis non excusat: videlicet de paganis, quod fide nostra, quā suscipere potuerunt, neglegentiam habent. Et de hereticis, schismaticis & apostatis, qui ab ecclesia defecerunt. Ad secundum autem argu. illius opinionis est, quod quicquid fallere potest. Discrimen est quantum ad legem euangelicam inter tempus, quo nondum erat

Contrarij
Iohannis.

Quartum

Quintum

Sextum

Deum

Matth. 28.

Ioan. 8.

Concilij
Tridentini.

Ad secundum
argumentum.

erat sufficienter promulgata, atq; aliud post sufficientem promulgationem. In priori autem poterant homines seruari veluti tempore legis nature per fidem implicitam, imò & Iudæi per suam circumcisiōnem, & pueri viuientium in lege nature per applicationem paternæ fidei, sed illa sacramenta omnia cessarunt: ergo iā nūc temporis requiritur fides explicita. At profecto si arguētur hoc eos nēuos haberet: quos ipsi putant, non modo cōcluderet necessariam esse illam fidem explicitā ad obtinendam gloriam, imò & ad recipiendam gratiam, vt nulla admitteretur ignorātia inuincibilis: nā discrimen illud, quoad remissionem peccatorum intelligitur. Respondetur ergo primū, obligationē legis euangelicæ quoad fidem explicitam nō incepisse post sufficientem promulgationem, imò statim post Christi resurrectionem, vt dist. 3. art. 2. ostendebamus. Sed quibus nō erat lex promulgata excusabantur ignorātia inuincibili. Quapropter quatenus res ad adulatorum conuersionē attinet, nulla est prorsus differētia inter illos, quibus tūc nondum erat euangelium promulgatū & eos qui modo ignorantia eius inuincibili laborant. Et idem, credo, diceret Scotus: nam solo nomine a nobis differt. Ait quippe illos, quibus non est facta promulgatio non teneri lege, nos autem dicimus, teneri quidem, sed tamē per ignorantiam excusari a culpa, quod sanē in re idem est. Igitur sicut paulo post tempus Pentecostes illi, qui de euangelio nihil audierant, per fidem implicitam salui fiebant quoad gratiam & gloriam: ita & illi, qui modo ignorantia inuincibili offunduntur. Quare nulla maior vrget necessitas postquam sunt in gratia, vt mori non possint sine explicita fide. Discrimen autem est latissimum quantū ad sacramenta, videlicet, quod tūc ante sufficientem promulgationem durabat illa applicatio fidei instar sacramēti, quæ ad mouebatur paruulis in lege nature: atq; adeo in lege Moysæ circumcisiō, nō quidē tanquam vim habens sacramēti (illā siquidem in morte Christi perdidit) sed tanquam illa applicatio quæ fiebat in lege nature, vt dist. 1. quæst. 2. explicatū est. Post sufficientem verō promulga-

Nota latum
discrimen.

tionem illa omnia abolita sunt, nullūq; adeo sacramentum contra originis labē neque applicatio fidei præter vnicū baptismum extat. Ex quo sequitur in vniuerso orbe præter Christianorum angulum nullum prorsus paruulis remedium existere: sed omnes propter originale damnatur. Neq; culpa in Deum reieceda est, sed in eorum parentes qui ius nature nō seruant, vt diuinitus illustrentur. Imò quanuis illi, de quibus hætenus locuti sumus, qui per fidem implicitā propter ignorantiam inuincibilem sunt in gratia, fidem suam per aliquod sacrificium applicaret natis suis, nihil illis prodesset quousque notitiam haberent baptismi. Caterum postquam diximus neminē antiquorum doctorum illam opinionē sustinuisse, id exploremus. Arguitur ergo cōtra nos. D. Tho. in 3. dist. 25. q. 2. art. 1. disputans vtrum fides explicita sit necessaria ad salutem, respondet affirmatiue. Et obijciens contra de puero, qui nutritur in nemore, respondet, quod cū veniret ad annos discretionis Deus illi fidem reuelaret, aut per hominē, aut per angelum. Idemq; ait Duran. ead. dist. q. 1. & vtroq; antiquior Alex. Alensis. 2. par. quæst. 119. membr. 1. Respondetur autem nunquā prædictos autores, alios ve eiusdem ætatis docuisse, vt postquam homo sit in gratia per implicitam fidem: alia exigatur explicatio ad consequendam gloriam, neque illam distinctionem vnam excogitarunt, sed loquuntur de reuelatione illius fidei, quæ est necessaria ad remissionē originalis, quæ sit per gratiam. Nisi quod D. Tho. in sententijs, vbi enim reliquo vulgo crebro loquebatur, & Duran. & alij vocant explicitam fidē hoc est, supranaturalem, credere, vt ait Paul. quod Deus sit & remunerator sit, quam nos tamen vocamus implicitam, respectu illius, quæ audientibus euangelium est necessaria, qui scilicet credere tenentur trinitatem explicitē, & incarnationis mysteria. Vnde D. Th. illam priorem fidem loco iam citato in 2. 2. q. 2. art. 7. ad 3. arguēntum, vbi consultius loquitur, non vocat explicitā, sed sub alijs verbis expressit: scilicet, quod haberent fidem de diuina prouidentia, credentes Deum esse liberatorem hominum secundum

Ad totū
arguēntū.

Nota.

dum modos sibi placitos. Quam quidem reuelationem Durand. in 4. dist. 4. q. 7. dicit, nō esse necessariam, illico postquam homo venit ad vsum ratiōis illi fieri. Sed tamen D. Tho. loco citato. 1. 2. q. 89. art. 6. insinuat quod cum primū de se homo recte deliberat, recipit diuinam opem, sine qua non potest facere, quod in se est. Quam quidem ope & eius intellectus illuminatur, & eius affectus eleuatur in Deū. Quæ quidem fides, vbi ius nature ritē & recte coleretur, profecto sine alio miraculo vel per internam inspirationem, vel per maiorum doctrinā, quibus reuelationes elucebant, poterat minorib; affulgere. Sed tamē crediderim nullibi iam gentiū vllū per solam fidem implicitam in Deum cōuerti: quoniam adeo lumen nature inter paganos obtenebratum vbiq; est, vt nisi euangelica tuba illis prius intonuerit, ne mo vñ Deum, vt hominum liberatorem & reconciliatorem agnoscat & suspiciat. Vereor ne iusto prolixius rem hæc ampliferauerim, sed nesciui paucioribus in re scitu necessaria mentem aperire meam.

ARTICVLVS. III.

Vtrum sit baptismus differendus.

QUONIAM, vt supra visum est, quedam erant antiquis tempora celebrando baptismi destinata, & præterea nonnulli viri illustres vsq; ad postremā ætatē baptizari distulerunt, quæritur vtrum id fuerit legitime factum. Respondet D. Tho. quinque conclusionibus. Aut enim de pueris quæstio mouetur, aut de adultis. Prima ergo conclusio est. Pueris non est differendum baptismi. Primū quia cū nō sint instructionis capaces, vt feruentius conuertantur, vana esset illa dilatio. Deinde quod cū nullo alio remedio valeant obtinere salutem, periculum esset, ne mors eos absque baptismate eriperet. Secunda conclusio. Adultis non statim vt conuertuntur est sacramētum baptismi conferendum, sed differre eum oportet vsque ad certum tēpus. Nam primū cū p affectū baptismi possint in Dei gratiā admitti, non eis periculum impedit sicut paruulis. Præterea dilatio illa ad tria conse-

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

rens est. Primū ad ecclesiæ cautelā: nā cū vt. 1. Ioan. 4. legitur, non sit omni spiritui credendum, sed probandi sint spiritus an ex Deo sint, nō de prima facie sūt iudicandi qui baptismum petūt, sed examinandi ne fide accedant. Secundū & eisdem ipsis conducit: nempe, vt de fide quā professuri sunt, instruantur, & Christianis imbuantur moribus. Tertiū & id ad reuerentiam sacramenti pertinet, vt statis temporibus: nempe, Paschatis & Pentecostes, deuotius ac reuerentius sacramentum suscipiant. Tertia conclusio. Eiusmodi autē dilatio triplici ex causa est prætermittenda. Primū quando qui baptismū petunt satis iam tūc sunt instructi, vt Eunuchus & Corneli, quos idcirco (vt legitur actuum. 8. & 10.) Philippus & Petrus illico baptizant. Secundū propter infirmitatis presentaneū periculum. Vnde Leo papa, Hi, inquit, qui necessitate mortis, ægritudinis, obfessionis, & naufragij urgentur, omni tempore debent baptizari. de consecra. dist. 4. can. Hi qui. Quarta conclusio. Si qui tempus ab ecclesia destinatum expectat repentina morte preoccupatur, antequā eis baptismus possit administrari, suo desiderio saluantur: licet per ignem, vt præcedenti art. dictū est. Nam cū absq; sacramento in re non fiat peccatorum remissio quoad culpam & pœnam, poterit remanere aliquid purgatorio igne perpurandum. Quinta conclusio. Qui vltra tempus ab ecclesia institutū baptizari differt, peccat quidem, nisi necessaria causa prælati, licentia interueniat. Sed tamen & illud peccatū cum alijs delere potest vel contritio, quæ supplet vicem baptismi, vel ipsū supueniens sacramētū. Articulus præses superiorū est expositior, & ideo supponenda est conclusio. 1. ar. nempe vniuersos mortales baptismi precepto teneri tanquam rei ad salutem necessariæ. Sed quia præcepta affirmatiua, licet semper obligent, nō tñ ad semper, explorandū superest vtrum aliquod sit præfixum tēpus aut diuino iure aut pōtificio, qd sine baptismi præterire, peccatum sit, vt ait quinta conclusio. Et primū de iure diuino p̄ciso nullū in pagina nōi testamēti extat. Quare secluso iure ecclesiastico per solū prudētiū arbitriū cōstituen-

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

Expositio articuli.

De iure diuino.

stituendum est tempus: videlicet, ut cū quis fuerit in mora tunc delictum illi sit aut se, aut puerum suū baptizare. Et hoc comprobatur locus ille Ecclesiastici. 5. Ne tardes cōuertere ad dominū, & ne differas de die in diem. Perfecta namque conuersio in Deum, est regeneratio in Christū per baptismum. Ille autē dicitur esse in mora, qui opportunitatem pratermittit. Opportunitas verō est cū quis iam est satis instructus, & temporis decentia adest neq; legitimū aliquod obstaculum baptismum cohibet. ¶ Vnde ut à prima cōclusionē, de pueris exordiamur. Cū puer statim baptizari iubetur, non intelligitur eadem natiuitatis die, aut tertia aut quarta, sed quando commodē potest in ecclesiam asportari & mergi, quod est octauo, ut moris est, aut decimo, aut duo decimo die. Trium namq; quatuorue dierum dilatio delictum non affert. Verūta men diutius id procrastinando, peccatum committerent, idemq; mortale. Nam esset, sine causa diutius obligationem rei facere prolatum. Quod si quis interrogare pergat, ubi nā extat præceptū parētes obligans suas baptizare proles. Respōdetur, qd mandatū ipsum baptismi adiūcto iure naturæ, quo vnusquisq; suos liberos & eos, qui sub cura sua alit, educare, instituereq; tenetur, & in viam salutis dirigere, vniuersos mortales constringit, ut eodem, qui sub sua tutela degunt, illo sacramento intingant, sine quo salus esse non potest. ¶ De adultis autem statuitur secūda conclusio. Vbi quis primum vsum attingit ratiōis, sicut tenetur de se bene de liberare, ita & baptismi lege deuincitur. Probat per ea, quæ supra dicta sunt. Quia cū sit ad salutē necessarius, sit ut vbi primū quis tenetur suā instituere vitā obligetur illum suscipere. Nisi q, ut nuper dicebamus, poterit quis inter infideles per ignorantiā inuincibilē à culpa eximi perq; fidem implicite saluari. At quādo prædicatio euangelica ad ipsum peruenierit, tenetur postquam nactus fuerit opportunitatem sacramentum suscipere. Quod si absque vlla prorsus causa diutius distulerit, peccatum erit contra ius diuinum mortale. Nam præceptū ipsum de se obligat sub reatu mortali. ¶ In contrarium autem videntur se duo offerre

De pueris.

De adultis.

De argu.

argumenta. Primum est. Præceptum diuinum baptismi eodem pacto obligare videtur, quo præceptum confessionis, & præceptum sumptionis eucharistiæ: hæc autem, seclusa temporis constitutione, quam fecit ecclesia, non obligant nisi semel in vita quādoque; id fuerit, etiam in supremo mortis articulo: ergo neque lex baptismi obligat statim in etatis exordio. Secundò id sanctorū historijs cōfirmatur. Nam D. Martinus, ut hic Caie. refert, octo annos catechumenus fuit, & pariter Ambro. & Aug. longo tempore ut eorum historiæ referunt. Et Constantinus magnus, ut ipse Ambrosius in oratione de obitu Theodosij commemorat, in postremo vitæ tempore baptizatus fuit. ¶ Ad primum respondetur, longe interest inter baptismum, & confessionē & eucharistiā, nā baptismus est necessarius ad inchoandam spiritualem vitā, siquidē est regeneratio, p quā efficiuntur membra Christi & per quam in militiam Christianam conscribimur. Et cū tota vita, ut ait Iob militia sit super terram, ineunte ætate suscipiendum est militiæ sacramentum. Vnde Chrysostomus. homilia 1. super acta apostolorum, eos acriter inculpat, qui baptizari vsq; ad finem vitæ differebant: quasi tunc se militiæ adscribentes quando de bello recedendum est. Adde quod sine baptismo reliqua suscipere sacramenta non possumus, quibus Christiana religio colitur & ideo ne aliorum beneficio sacramentorum frustreremur, in primæuæ ætate charactere Christiano insigniri debemus. Præceptum autem mere diuinum confessionis satis impleretur, quando verisimiliter possent omnia peccata præterita in memoriam reuocari, quod tempus ecclesia præfixit esse annum. Sed de hoc, & præcepto eucharistiæ suo loco dicemus. ¶ Ad aliud respondetur, in primitiua ecclesia baptismum apud illos sanctos in tanta fuisse habitū veneratione, ut pro singulari humilitate & reuerentia ducerent tanto sacramento nō antea initiari, quā omnium virtutū genere essent prouecti. Cōstantinus autem non id consultò distulit vsq; ad mortem, sed mors præter metum illi accidit, & ideo tunc baptizatus est. Iam verò nunc temporis, tanta temporis dilatio

Respondeo ad primum.

Chrysostomus.

Ad secundum.

latio non est consilium, sed satis est expectare donec catechumeni ad iustum sint catechismis eruditi.

¶ Hactenus de iure diuino. Subsequitur ergo inquirere, vtrū diuine ecclesiæ ali qua sint nūc tēpora, vltra quæ baptismū differre peccatū sit. Arguit enim D. Tho. primo loco sic. Leo papa, vniuersis episcopis p Siciliā cōstituit, ut de cōse. d. 4. cā. Duo tēpora refertur, Duo, inq; tēpora. scilicet pascha & pērecoste à Rom. pontifice legitime sunt pfixa. Cuius rationē in can. Propriè, qui pxiimè sequitur, explicat: videlicet qd cū baptismus à passione & spū sancto virtutē sortitur, in tēpore, quo celebrata fuit passio & in alio, quo spūs sanctus descendit, & præceptū baptismi promulgatum est, debet solennis celebrari baptismus, & non sub festū epiphaniæ, ut in can. Si quis, idē Leo docet, quāuis illic fuerit Christus, baptizatus: nā illud baptismi nō erat suū: ergo nō statim etiā audito baptismi præconio sunt homines baptizandi, sed illa sunt expectanda tēpora. Respōdet D. Th. argumentū concludere, nō de pueris, qui instrui nō egent, sed de adultis, qui illa tēpora præstolari deberēt, nisi periculū mortis instaret. ut can. citato Hi qui, & can. Baptizandi. idē ait Papa. ¶ De huiusmodi verē tēporibus dist. 3. art. 10. fusiū locuti sumus. Et cā. Anteviginti, & cā. Nō liceat. de cōsec. d. 4. decernitur, qd baptizadi ante viginti dies vel tres septimanas, postq nomina sua dederint, nō baptizentur, sed symbolū discant. De qua re Ang. li. de fide & operibus copiose disserit. Quod si sententiam Chrysostomi obieceris, qui hom. 1. citata super acta apostolorum, cōcedit ad baptismum properē festinandum esse. Respondetur id intelligi, ut hic ait. D. Tho. quando catechumeni satis sunt instructi tūc enim neque in primitiua ecclesia expectabantur illa duo tēpora, ut patet de Cornelio, & eunuchō, & de illis tribus millib; qui Actū 12. vna die baptizati leguntur, atq; de alijs quā plurimis. Quare illa tēpora non sic instituebantur, ut alijs anni tēporibus omnino esset à baptismo superfedendum, sed solum erant instituta pro solenni celebratione baptismi, quæ fiebat cum litanijs, & alijs solennibus ceremonijs. Vnde quod illic

reprehenditur, ne alijs temporibus fiat baptismus, solū in illos dirigetur qui contendebant, in festo natiuitatis & epiphaniæ eandem baptismi celebritatem faciendam, quæ in paschate fiebat & in pen tecoste. ¶ Dubium autem hinc emergit circa quintam conclusionem, qua ait D. Tho. illa tēpora præterire peccatū esse. Arguitur enim sic primo. Ecclesia præterius diuinum non potuit præcepto cogere infideles nō baptizatos, ut tali tēpore baptizarentur, nisi eos tantū, qui parentibus Christianis essent progeniti. Nam, ut 1. Corint. 5. autor est Apostolus, de his qui foris sunt nihil ad nos: ergo licet catechumeni illis tunc temporibus baptizari renuerent, non peccarent. ¶ Secundò arguitur. Quicquid de illo seculo fuerit, iam verò nunc ætatis nullus est vsus cōseruantie illorum tēporū: quare nullum erit peccatū illa prætergredi. ¶ Ad primū respondetur longè præceptū baptismi ab alijs ecclesiasticis differre. Nam cum præceptum, verbi gratia, confessionis & eucharistiæ iure diuino non obliget infideles, sed solos christianos, ecclesia non potuit determinare illud tempus sub præcepto, quod obligaret nisi Christianos: quare infideles sub illo non comprehenduntur, quousq; sint in familia Christi. Præceptū verò baptismi orbem obligat vniuersum, & ideo cum primū euangelium cuiuspiā incipit innotescere, habita opportunitate tenetur baptizari. Quocirca sicut ecclesia Christianis tēpus sacramenti poenitentiæ & eucharistiæ iure pseripsit, potuit & cūctis notitiā habētibus baptismi tēpora præfigere, quibus oportune ipsū ad quē iure diuino tenentur, suscipiāt qd ideo tēpus iure ipso diuino obseruare tenentur. Frustraneū n. esset præceptū baptismi affirmatiuū, si nunq tempus mādātū definiretur. Veluti si quis fieri cuius teneretur alicuius rei publicæ, statuendū esset illi tempus, quo tandē ius illud persolvere stringeretur. Quinverò ex pacto, qd petētes baptismū cū ecclesia ineunt, iure ipso naturæ & gentium perstringuntur statō tempore ecclesiæ sacramentum suscipere, nisi iudicio eiusdem ecclesiæ tēpus illud præuenire, vel dilatare expedierit. Sicuti in religionibus dum quis habitum induit, tenetur præfi

Nota de baptismo.

præfinito tempore solenne votum emit-
tere, nisi legitima aliqua causa obstitit.
Qui enim baptizari postulabant, ut de
consecra. dist. 4. can. Baptizandi. 2. patet,
dabāt nomina sua q̄ presbyter scripto sus-
cipiebat, quoquidē chirographo eccle-
siæ suā fidē adstringebāt, ut sacramētū tē-
pore sibi statuto suscipere. Ad secū-
dum verò respondetur, quod cum tem-
pora illa non fuerint pro paruulis, ut di-
ctum est, instituta, sed pro adultis, & iam
non sit inter nos in usu adultos baptiza-
ri, nisi quam rarissimos, videtur illorum
temporū observatio iā exoleuisse. Atta-
men cum in canonibus citatis tanta in-
crepatione culpentur, qui tempora il-
la transgrediuntur: dicendum est, ut su-
pra d. 3. ar. 10. dicebamus, quod si in nono
orbe, vel alibi ubi fides nunc primò di-
uulgaretur, ritus ille duorum temporū
observaretur, qui profectò meritisimò
esset observandus, eadem lex rigore ob-
tineret, ut eorum transgressio peccatū ef-
ficeret mortale. Nunc autem qui baptis-
mū peteret, servare tenetur tempus, quod ec-
clesia illi constitueret. Secundum argu-
mentum D. Tho. sumit ex can. Iudæi. de
consecra. dist. 4. ubi concilium Agathen-
se propter Iudæorum perfidiam, frequen-
ter ad vomitum redeuntium præcepit, ut
octo menses inter catechumenos detine-
rentur antequam baptismum susciperēt
ex quo fit ut non statim omnibus liceat
illum suscipere. Respondet D. Tho. illud
decretum fuisse propter metum, ne fidē
baptisimū susciperēt, ut Christianos per-
verterent. Nihilominus urgente infirmi-
tate idem eis permittebatur baptismus.
Postmodū verò Gregorius, ut patet can.
Ne quod absit, metuens ne longa dilatio
eos a proposito reuocaret, indulget, ut post
quadragesimā dies baptizari possent.

Tertium argu-
mentum. D. Thomæ est
oculatus meditandum. Omnis religio-
nis fructus ille esse videtur, ut habetur
Esa. 17. ut auferatur peccatū, sed quod diu-
tius baptismus differtur peccatum ma-
gis auferri videtur vel diminui, ergo est
differendus. Probatur minor, quia pecca-
ta, quæ post baptismum committuntur
propter ingratitude sunt graviora,
quare ex dilatione baptismi minuitur
culpa. Secundò quia cum baptismus o-

mnem culpam & poenam deleat, quò tar-
dius suscipitur, plura remittit. Hic no-
tandum, quod in primitiva ecclesia ob
has causas multi baptismum differebāt,
imò præter has ob hoc etiam quod per-
peram locum illum Pau. ad Heb. 6. intel-
legebant. Impossibile est eos, qui semel
illuminati sunt (id est baptizati, &c.) si
prolapsi sunt, rursus reuocari ad poenitē-
tiam, rursus crucifigentes in semetipsis
filium Dei. Contra quos Chrysostomus
prima illa bis citata homilia super acta
apostolorum obiurgationem instruxit.
Sensus enim Pauli ut dist. 3. ar. 9. cum Au-
gustino & alijs sanctis elucidauimus, nō
est, nisi quod non est possibile iterum
baptismum suscipere, in quo sub figura
Christus crucifigitur. Deinde illic Chry-
sostomus reprehendit, quod metuerent
post baptismum relabi, & non timerent
ante baptismum identidem prolabi. Sed
& super Epistolam ad Heb. cap. 13. itera-
tò eosdem insinuat, & refertur ea. Quā-
do quis de consecra. dist. 4. Quando quis
enim, inquit, propterea peccat, ut sanctū
baptisma in nouissima sua expiratione
suscipiat, fortassis non adipiscitur. Egre-
gie ergo D. Tho. respondet, quod baptis-
mus non solum præterita diluit crimina
imò gratiam & opem confert ad præca-
uenda futura. Atque hic finis & fructus
est, qui potissimum in religione est ex-
petendus, scilicet nō peccare: nam hic ad
innocentiā pertinet, qua Deo præclarius
seruitur. Deinde peccati admissi remis-
sionem procurare, iuxta illud. 1. Ioann. 2.
Filioli mei hæc scribo vobis, ut non pec-
cetis: sed & si quis peccauerit, aduocatū
habemus apud patrem Iesum Christum
iustū, & ipse est propiciatio pro peccatis
nostris. Quare ob prædictas causas non
est baptismus differendus.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum peccatores sint baptizandi.

VM de baptismi necessi-
te & tempore satis differtū
sit, subsequuntur quinque
articuli, quibus cōditiones,
examinantur eorum, qui eū,
si ratione vtantur, debent suscipere. Et
primum

primum quoniam ad remissionem pec-
catorum institutus est, meritò interroga-
tur, utrum omnibus peccatoribus indis-
criminatim sit permittendus. Quare D.
Tho. per distinctionem responder du-
bus conclusionibus, quibus nos tertiam
subiungemus. Peccator enim dupliciter
quis censetur. Vno modo propter reatū
præteriti criminis, hoc est peccati morta-
lis, aut originalis. Et de hoc statuitur pri-
ma conclusio. Huiusmodi peccatoribus
est baptismi sacramentum cōferendum:
quippe quod in hoc institutū sit, ut pec-
catorum sordes mudentur: secundum
illud ad Ephes. 5. Mundans eam (scilicet
ecclesiam) lauacro aquæ in verbo vitæ.
Secundo modo quispiam dicitur pecca-
tor propter voluntatem, quā habet pec-
candi, & propositum perdurandi in pec-
cato. Et de istis subnectitur secunda con-
clusio negatiua. Huiusmodi peccatori-
bus non est conferendum baptismum. Et
intelligitur de illis, qui sunt in proposito
peccati mortalis: quia complacentia ve-
nialis, ut nō obstat gratiæ, ita neq; obsta-
culum est suscipiendi baptismum. Proba-
tur conclusio quadrupliciter. Primo ex
effectū baptismi. Per baptismum enim
homines Christo incorporantur, iuxta il-
lud ad Galat. 3. Quicunq; in Christo ba-
ptizati estis, Christum induistis. Qui au-
tem voluntatem habet mortali sceleri af-
fixam non potest Christo esse coniunctus,
iuxta illud. 2. Corin. 6. Quæ participatio
iustitiæ cum iniquitate? Vnde Augu. in
lib. de poenitentia medicina. cap. 2. inter
loquendum de illis, qui ad suscipiendum
baptismū accedunt. Nullus, inquit, suæ
voluntatis arbiter constitutus potest no-
nam vitam inchoare nisi eum veteris vi-
tæ poeniteat. Et refertur de consecra. dist.
4. can. Omnis qui. Secundò id patet: quo-
niam in operibus Christi & ecclesiæ ni-
hil debet fieri frustra: id autē frustra fit:
quod sine suo caret: sed finis baptismi est
hominem à peccato mūdare: manere ve-
rò in peccatorū sordibus ēdiametero huic
contradicit, quod est mundari, sicuti lux
tenebris. Tertiò, quia in sacramentalibus
signis nulla debet esse falsitas: falsitas ve-
rò signi est cui res significata non respon-
det: qui autem baptismum se subdit, signi-
ficat, se ad interiorem ablutionem dispo-

nere & preparare. Sed qui propositum
peccandi mortaliter adfert, obicem ba-
ptismo opponit, tantum abest, ut se ad
illum præparet. Quarto denique argui-
tur ex Augustino. ad hoc ipsam proposi-
tum dicente. Qui creauit te sine te, non
iustificabit te sine te, hoc est, quin tu ad
id coopereris, loquitur enim de adultis.
Qui autem in peccato mortali persistit,
non cooperatur suæ iustificationi. Re-
pugnat ergo Dei beneficio, quod per sa-
cramentum impartitur, ut ei, qui prauam
voluntatem gerit administretur. Tertia conclusio, quæ in solutione tertii ad-
notabitur, sit. Si peccator permanens in
peccato cum intentione ecclesiæ bapti-
zetur, verum suscipit sacramentum, &
characterem eū mortua fide sine gratia.
De prima conclusione nulla vnquam
extitit controuersia. Secundam tamen
ob id Diuus Thomas consultò fulcire cu-
rauit, quod in primitiva ecclesia nō erat
quibusdam tam certa: adeò ut compul-
sus fuerit Augustin. librum contra illos
de fide & operibus edere. Et Chrysostomus.
homilia vigesima prima ad populū mul-
ta egregie in idem argumentum contu-
lit. Aiebant enim cuiusque credeti mi-
nistrandum esse baptismum etiam si ani-
mū haberet in peccatis obstinatū. Quod
si opus esset ut moribus Christianis im-
buerentur, oportere aiebant, ut baptis-
mus ante omnia præcederet: nam eo or-
dine ait Christus Matth. vigesimo octa-
uo. Baptizates eos in nomine patris, &c.
docentes eos seruare quæcunq; mandau-
i vobis. Etenim prius admittendi sunt dis-
cipuli in scholam, quam mores eiusdem
doceantur. Afferebant & illud Marci. 9. Mar. 9.
Non est opus valentibus medico, sed ma-
le habentibus. Atque illud Matth. deci-
mo tertio. Simile est regnum coelorum
sagenæ missæ in mare, & ex omni gene-
re piscium congreganti. Et parabolam il-
lam patrisfamilias Matth. vigesimo se-
cundo, qui parato conuiuio misit seruos
ad exitus viarum, ut quoscunque inue-
nirent, euocarent ad nuptias. Et Luc. 14.
additur, ut debiles etiam, cœcos, & clau-
dos introducerent: quibus morbis spiri-
tualia vitia significantur, cui etiam ap-
plaudere videtur, quod baptismus, ut ha-
betur. 1. Pet. 3. per arcā Noe fuit designa-
tus,

tus, in qua tamen fuerunt animalia im-
munda cum mundis permista. Ad hæc ad
Iheiebāt & illud Matt. 13. vbi Christus in
hibuit apostolis ne zizania ante tempus
eradicarent, sed sinerent ea crescere vsq;
ad diem iudicii. Et eapropter conque-
bantur: quod ante tempus præiudicā-
tur. Quinuerō eousq; eorum vesania pro-
gredebatur, vt dicerent solam fidem cū
baptismo necessariam esse ad salutē. Sic
enim ait Christus Marci vlti. Qui credi-
derit & baptizatus fuerit, saluus erit. Ac
subinde affirmabant baptismate conse-
cratos quauis in peccatis moreretur sal-
uos fieri, licet per ignem, iuxta illud Pau-
li. 1. Corint. 3. Fundamentum aliud ne-
mo potest ponere præter id, quod posi-
tum est, quod est Christus Iesus. Siquis
autem superedificat super fundamentum
hoc, aurum, argentum, lapides preciosos
linum, scenum, stipulam, vnius cuiusque
opus manifestum erit. Et subditur. Si cui-
us opus arserit (scilicet ædificantis fœ-
num aut stipulam) detrimētum patietur
ipse tamen saluus erit sic tamē quasi per
ignem. Igitur vt ex Aug. illic colligitur,
eodem morbo illi peccabant, quo Indi
nouī orbis à nostris referuntur laborare.
Vigebat enim illo seculo plurium vxo-
rum abusus, & quia cogebantur ante ba-
ptismum cū sola prima remanere, æger-
runt legem illam, vt durissimā ferebant.
Nihilominus qui hæc commentaban-
tur absurdissimam heresim sustinebant.
Nihil enim in rebus tātam contrarieta-
tem inuoluens reperiri potest, quā qd
infinite Dei bonitas eos, qui mali sunt,
in suam amicitiam admittat. Nam quod
Deus quenquam diligit, est ipsi bonita-
tem elargiri, quæ in eius gratia consistit.
Et cum voluntatem non necessitate: sed
secundum eius naturam liberē moueat,
neminem ad se trahit, nisi eum, qui libe-
re consentit. Quare cum baptismus sit re-
generatio quedam in vita spirituali, quæ
in amore Dei consistit, nemini ratione
vtentium conferendus est, nisi in amici-
tiā Dei vltro cōsentiat, quod nisi pecca-
ta, quib⁹ inimicitia Dei fouetur, respue-
rit: facere nemo valet. Vnde in Psalmo.
5. Odisti omnes qui operantur iniquita-
tem. Et Iob. 9. verebar omnia opera mea
sciens quod nō parceres delinquenti (hoc

Pau. 1. Cor. 3

est, in delictis perduranti.) Ob idq; Pe-
trus Actum. 2. tribus illis millibus bap-
tismum optantibus, poenitentiam, in-
quit, agite & baptizetur vnusquisq; ve-
strum. Et Actu. 3. Poenitemini & conuer-
timini, vt deleantur peccata vestra. Qua
si sine poenitentia nemini sit baptismus
applicandus, Et eundem locum ad hoc
propositum adducit August. ad Sala-
tanum & refertur de consecr. dist. 4. can.
Agūt. Quod si alios baptismi effectus
contempleremur, id ipsum perspicissimē
videbimus. Ait enim ad Rom. 6. Aposto-
lus per baptismū in Christo noscē sepe-
ri, atq; in ipsum complantari. Debet er-
go qui baptizatur commori peccato ve-
teri, vt per nouam gratiam fructificet.
Vnde subdit. Hoc sciētes, quia vetus ho-
mo noster simul crucifix⁹ est, vt destrua-
tur corpus peccati, vt vltra non serui-
mus peccato. Et. 2. ad Corint. 11. Despon-
di vos vni viro virginem castam exhibe-
re Christo. Et. 1. ad Corin. 5. Expurgate ve-
tus fermentum, vt sitis noua conspersio,
& 1. Pet. 3. Saluos vos facit baptismus. nō
carnis depositio sordium, sed conscientie
bonæ interrogatio in Deum. Et Christus
Mat. 7. Nolite sanctum dare canibus. Ac-
demum Ioannes ad baptismum Christi
homines disponens poenitentiam eis vt
agerent, prædicabat, vt per eundem bap-
tismum ingredi possent regnum Dei.
Ugitur vt ad argumēta contraria respō-
deamus: negatur ad primum quempiam
per baptismum in Christianā scholam
admittēdū: si fuerit adultus, antequā my-
steriū intelligat, & vltro se velit magiste-
rio mancipare, quod nisi odiū Christi de-
ponat, cuius familie sociatur: facere nō
potest: neq; id potest deponere vt ait Au-
gust. nisi præterita vitæ eum poeniteat.
Neque enim in scholas humanas quis-
piam nisi docilis & beneuolus recipitur:
Christus autē prius dixit docere omnes
gentes, quā diceret baptizantes. Et po-
stea repetendo dixit ea, quæ docere debe-
rent. Quod si illud obijciatur quod in
figuram baptismi predictū fuit Ezechiel
13. In die illa erit fons patens domui Da-
uid, & habitantibus Hierusalem in ablu-
tionem peccatoris & mensuratione. Vbi
denotatur peccatores fonte baptismatis
abluendos. Respondet D. Th. in solutio-
ne

Dilectio
et amor

in enim
parabola.

ne primi, quod intelligitur de peccatori-
bus, qui ablui volunt a peccatorum ma-
culis, ab ipsis recedendo. Ad aliud Mat.
9. de medico responder in solutione se-
cundi, qd Christus sapientissimus medi-
cus bifariam peccatoribus medetur: scili-
cet interius voluntatem præparando, vt
bonum diligant, malum odio habeant:
& exterius per ministros applicantes ba-
ptismi medicinam. Ministri ergo nō de-
bent medicinam extrinsecus apponere,
nisi ei, quem iudicauerint intrinsecus à
Christo sanari. Christus autē non sanat
nisi vltro neque nempe qui vult morbū
per eius detestationem euadere. Ad a-
liam verō similitudinem de sagena res-
pondetur, non ad id pertinere, vt ba-
ptismo intentione ecclesie colligendi
sint illi, qui in eam ingredi renunt, sed
ad id, quod si cōtingerit aliquos in pecca-
to baptizari cum intentione suscipien-
di quod ecclesia consert, verē sint bap-
tizati, vt ait tertia conclusio, sicutq; per in-
de ecclesie membra, quod art. 8. iterū est
repetendum. Quam obrem tolerādi sunt
vsq; ad finem iudicii, tanquā ad ecclesiā
per fidem mortuam pertinentes. Ad idē
que attinet similitudo aræ Noe. Vnde
Ihesus ad eceniam serui patris familias de-
biles, cæcos, claudos inuitasset, tamen
ille, qui sine veste nuptiali ingressus fuit
aceriter est à patre familias reprehensus,
ad denotandum, quod et si peccatores o-
mnis generis sint ad baptismum euocan-
di, non tamen sunt admittendi, nisi qui
verētem vestem exuerint, vt Christum,
iuxta verbum Paul. ad Gal. 3. per bap-
tismum induant. Parabola verō de ziza-
nijs perperā ab illis allegatur: Christus
enim non præcepit zizania simul cū tri-
tico seminare, sed illa, quæ inimicus ho-
mo seminauerat, tolerare: per baptismū
autem seminatur fides: quare non est cō-
ferendus nisi illis: qui triticū esse volūt.
Si verō diabolus postea in eorum cordi-
bus zizania seminauerit, tolerandi sunt.
Postremum verō argumentum multo
erat impudentius, quo putabant solam
fidem sine operibus satis esse cum bap-
tismo ad salutem. Quare Aug. illi libel-
lo titulum fecit de fide & operibus, quo
scilicet demonstrauit, non fidem quan-
cunque, sed illam prorsus, quæ per chari-

tatem operatur, efficacē esse salutis, iux-
ta verbum Paul. 1. Corint. 7. Circuncisio
nihil est, & præputiū nihil est, sed fides,
quæ per charitatem operatur. Quam ob-
rem ingentissima erat blasphemia dice-
re, quod Christiani morietes in peccato
mortali saluarentur per ignem. Locus
enim ille Apostoli. 1. Corint. 3. de ædifica-
tibus super fundamentum fidei lignum,
fœnum, & stipulam, vt eod. lib. August.
cap. 16. expostor est, non intelligitur, ni-
si de leuioribus culpis, quas veniales vo-
cant, quæquidem ingressum cœli non
prohibent, sed purgatorio igne expur-
gantur. Tertium denique argumentū,
quod postremum sit, facit hoc D. Thom.
Nullum est peccatoribus subtrahendū
subsidiū, per charactērem autem ho-
mo inuatur, vt se ad gratiam disponat, &
per fidem etiam mortuā: ergo licet quis
gratiæ obicem opponat, baptizandus est
si vult, vt caractere consignetur. In hoc
argumento primò notandum quemad-
modum hic D. Thom. pro certa suppo-
nat conclusionem illam tertiam quā nos
supra adhibuimus: videlicet, nōnunquā
in peccato verē recipi sacramētum sine
gratia, quauis peccatum sit ipsum sic
suscipere & conferre. Et ideo responder,
quod cum baptismus sit sacramētum fi-
dei, fides autem informis non sit ad salu-
tem sufficiens, atque adeo nec sufficiens
fundamentum, sed illa, quæ per dilectio-
nem operatur, vt August. lib. citato de fi-
de & operib⁹ ad hoc propositum docet,
sit vt nec baptismus salutem cōferre
possit, qui in volūtate peccati est: quip-
pe quæ voluntas formam viuētis fidei,
hoc est, gratiam excludat. Quæ utique ra-
tione cōsequitur, vt nemo sit per impres-
sionem characteris ad gratiam disponē-
dus, quādiu in eo apparet peccati anim⁹.
Hæc autē litera attentē legēda est: haud
enim negat quin fides informis, & chara-
cter baptismalis nōnulla sit præparatio
ad gratiam vt distin. 1. quæst. 4. exposui-
mus. Neque verō negandum est quin fi-
des mortua sit aliquale fundamentū ad
salutem, quatenus est cognitio veritatis.
Sed ait optimò D. Thom. illam, disposi-
tionem mortuæ fidei & characteris, nō
esse illi conferendam, qui voluntatē ha-
bet gratiæ reluctanti: esset siquidem
hoc

saluari quæ-
si per ignē.

Tertium ar-
gumentum.

T hoc

*Peccatum est
impenitentia
baptizari.*

hoc hominem ad gratiam cogere, quod est contra morem providentiamque Dei, qui neminem inuitum, sed tantum spontaneos & consentientes ad se conuertit. Ex his omnibus colligitur prima conditio adulti, qui baptizandus est: videlicet ne obice sacramento obstat. Atque inde rursus fit consequens, utrumque mortaliter peccare, & sacrilegium committere: scilicet, tam eum, qui cum voluntate peccandi accedit ad baptismum, imò ad quodcumque suscipiendum sacramentum, quam eum, qui sciens taliter quenquam accedere, illi confert. Est enim sacramenti contaminatio: quandoquidem contra eius finem & suscipitur, & confertur. Finis siquidem cuiusque sacramenti est gratiam conferre vel augere. Hæc autem conclusio aliam excitat dubitationem: videlicet, quisnam sit obex gratiæ, utrum scilicet ad tollendum obicem requiratur vera contritio, an verò attritio sufficiat, qui est dolor propter supplicia, vel alia temporalia incommoda. Imò verò an satis sit, ut accedens merè negativè se habeat, ut videlicet ei peccata neque placeant neque displiceant. Hæc autem dubitatio distinctione sequenti articulo nono qui est de fide accedentibus ad baptismum, aptius dissolvitur.

ARTICVLVS. V.

Utrum peccatoribus baptizatis sint opera satisfactoria imponenda.

IRCA primam conclusionem præcedentis articuli, qua decreta est peccatoribus non opponi obicem baptismi esse conferendum, queritur utrum eiusmodi peccatoribus sit imponenda poenitentia, sicut in sacramento poenitentiae: hæc enim censei secunda conditio posset. Et respondet D. Thomas vnica negatiua conclusione. Ei, qui baptizatur, pro quibuscunque peccatis non est aliqua satisfactio iniungenda. Probat per primo autoritate Ambrosij super illud Roma. 11. Sine poenitentia sunt dona & vocatio Dei, dicentis, Gratia Dei in baptismo non requiritur gemitum neque planctum, neque opus aliud, sed solam fidem, & omnia gratis condonat. Et refertur de consensu. 4. can. Sine poenitentia. Deinde ratione sic confirmatur. Per baptismum commorimur Christo, hoc est, eius morti incorporamur, secundum illud Roma. 6. Quicum-

Conclusio.

que baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim ei sumus per baptismum in mortem: mors autem Christi satisfactoria fuit sufficienter pro peccatis non solum nostris, sed etiam totius mundi, ut 1. Ioan. 2, habetur: ergo omnia illic nobis condonantur, atque adeo iniuria eidem morti baptismoque irrogaretur, si satisfactoria opera illic imponeretur: quasi ille ad plenissimam satisfactionem non esset sufficiens.

*Expositio
nuda.*

In præsentiarum nihil est disputationis dignum, præterquam si quis arguat. Quemadmodum in baptismo, ita & in sacramento poenitentiae commorimur passioni Christi: nam sicut baptismus, ita & poenitentia, imò omnia sacramenta, ut distinct. 1. quest. 3. artic. 5. monstratum est, virtutem habent à passione Christi: sed in sacramento poenitentiae imponuntur opera satisfactoria: ergo & in sacramento baptismi sunt imponenda. Et confirmatur id maxime secundo. Quamuis passio Christi fuerit quantum ad sufficientiam infinitè meritoria & satisfactoria, nihilominus quoad efficaciam non operatur, nisi quatenus applicatur: ut si quis se couertat per actum vnius gradus recipit gratiam ut vnum, & si per actum duplum, recipit duplā, &c. Et pariter per quodcunque sacramentum confert Deus certum gradum gratiæ, etiam per ipsum baptismum, ut d. 1. q. 3. ar. 1. visum est: ergo eadē ratione ei de baptismo correspondet certus satisfactorius gradus sicut sacramento poenitentiae, atque adeo pro reliquis debitis iniungenda est alia satisfactio. Et tertio arguitur. Conclusio præsens videtur in errore Lutherano impingere de iniuria imputata. Aut quippe iniuria Christi patiens in cruce sic nobis imputari, ac si nos ipsi illā pateremur, ac perinde nobis esse infinitā: unde inferunt nulla nobis esse necessaria satisfactoria opera. Ad primū respondetur negando per sacramentum poenitentiae, aut quodvis aliud, præter baptismum, commori nos Christo. Aliud enim est virtutē habere à passione Christi, quod conuenit omnibus sacramentis: aliud verò eandē representare passionem, quod soli conuenit baptismi, ut d. 3. ar. 9. monstrauimus: per illā enim submersionē cōfigramur Christo morienti: iuxta verbum Pauli cōplantati sumus similitudini mortis eius & ideo illic totum veterem hominem depouimus, & in nouam vitam tanquam membra Christi regeneramur, quod in nullo sit aliō sacramento. Et pariter respondetur ad secundū quod

Dilectio.

quod licet, quantum ad efficaciam gratiæ non nisi certus gradus conferatur per baptismum, sicut per cetera sacramenta, nihilominus ratione iam dicta: quia per ipsum incorporamur Christo, efficiunturque eius membra, satisfactio eius reputatur plenaria nostra: per sacramentum verò poenitentiae non regeneramur, neque incorporamur Christo, sed per clauēs ecclesiæ recuperamus salutem, quam per proprium actuale peccatum amiseramus, & ideo satisfactio ipsius non applicatur nobis nisi secundum proportionem actus, quo resurgimus. Et ideo ab ipsis sacerdotibus qui illic sunt iudices, imponuntur nobis satisfactiones per poenitentiam. Quare ad tertium respondetur, quod si Lutherani hoc soli baptismi peculiariter tribuissent, quod illic iustitia Christi, cuius efficiuntur membra, nostra reputatur, non errassent: sed quia hoc generaliter fidei attribuitur, ut scilicet nulli credentium vlla opus habeant satisfactionem, ob id sunt heretici. Sed de hoc iterum distinct. sequen. artic. 2. ubi disputabitur utrum per baptismum condonetur omnis poena.

*Primum ar-
gumentum.
Solus.*

Clare sit ergo iam solutio argumenti primi D. Thomæ, quod est huiusmodi. Ad iustitiam Dei pertinet, ut nullum delictum imputatum relinquatur, iuxta illud Ecclesiastes 1. Cuncta quæ sunt adducet Deus in iudicium: opera autem satisfactoria imponuntur pro peccatis commissis: ergo sunt baptizatis imponenda. Respondetur enim concessa maiori, sed tamen illam satisfactionem plenè fecit Christus pro baptizatis, eo quod, ut ait Augusti. libr. de baptis. paruo. per ipsum incorporamur Christo tanquam membra capiti, & satisfactio capitis communicatur ceteris membris, sicuti homo cōuerso, qui homicidii manu ppetrauit, capite plectitur. Vnde Esaie. 53. Verè liguores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Hoc tamen, ut proximè expositum est, sacramento poenitentiae non conuenit. Secundò arguitur. Opera poenalia non modo imponuntur in satisfactionem, sed in exercitium, ut per fructus illos poenitentiae homines occasiones caueant offendiculi: peccandi: nuper autem baptizati illo maxime exercitio indigent: ergo sunt illis imponenda. Respondetur, quod opera poenalia sunt difficilia, neophyti autem sunt ut tenelli. Quare ut Petrus. 1. Petri. 2. ait, sicut modo geniti infantes lacte tractandi sunt & educandi, non grossiori esca, ut illo modo ad

*Secundum ar-
gumentum.*

perfectiora promoueantur, ut ait glossa super illud Psalmi. Sicut ablatus super matrem suā. Vnde Christus, ut pater Matth. 9. discipulo inuerrime cōuersos à ieiunio excusant, dicens non posse filios sponsi lugere quā diu cum illis est sponsus, eos scilicet propriis vberibus lactans. Tertio arguitur. Non minus debet homo Deo, quam homini satisfactio: catechumeno autem iubendum est, ut quæ hominibus debet, retribuatur: ergo & ut satisfaciatur Deo. Negatur consequentia: quia Christus, ut dictum est, pro ipsis ad iustitiam commutatam reddere tenetur quod debet alioqui in peccato permanebit: permanentibus autem in culpa, ut dictum est, non est sacramentum conferendum.

*Tertium ar-
gumentum.*

ARTICVLVS VI.

Utrum peccatores ad baptismum accedentes teneantur peccata sua confiteri.

ERTIAM conditionem posset quis peccatori adscribere, ut ante baptismum confiteretur. Queritur ergo an sit necessarium. Et respondet D. Thomas per distinctionem tribus conclusionibus. Confessio enim altera est interior, quæ fit Deo: atque altera exterior vocalis, quæ fit sacerdoti. Prima ergo conclusio est. Confessio interior est ad baptismum necessaria, ut scilicet quis peccata mente recogitans dolorem eorum in genere apud Deum habeat: iuxta verbum Augusti. supra citatum. Nemo sine voluntatis arbitrio nouam potest inchoare vitam, nisi eum veteris poeniteat. Secunda conclusio. Confessio vocalis, quæ singulorum est, non est ad baptismum necessaria. Primo, quia cum eiusmodi confessio fiat ministro Christi, pertinet ad sacramentum poenitentiae, quod quidem ad baptismum, cum sit ipse ianua sacramentorum, non requiritur. Imò verò neque esset sacramentum, neque absolutio conferret gratiam. Secundò quia cum confessio ad hoc ordinetur, ut sacerdos ecclesiæ clauibus vtens, poenitentiam absoluat, tum etiam ad satisfactionem adstringat, hæc omnia tunc vana essent: quoniam ante baptismum vltus clauium ecclesiæ locum non habet, atque adeo nec absolutio, nec satisfactionis impositio. Cuncta

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

namque per passionem Christi, ut dictum est, sacramento applicatam condonantur. In sacramento vero poenitentiae, quia fit per claves ecclesiae, debet sacerdos, sicut iudex, satisfactionem arbitrari. Tercio, quia ipsa particularis confessio esset propter verecundiam confitenti poenalis: catechumeni autem, ne à baptismo deterreantur, nulla sunt assilendi poena aut molestiae: non ergo ab illis exigenda est particularis auricularis confessio, sed sufficit illa generalis, qua secundum ecclesiae ritum abrenuntiant Sanae, atque omnibus pompis eius. De qua ideo confessio intelligenda est glossa Matth. 3. quae ait in baptismo Ioannis datum fuisse exemplum baptizandis confitendi peccata, promittendique meliora. **Tertia conclusio.** Si qui ex baptizandis ex deuotione sua peccata confiteri vel lent, esset eorum confessio audienda: non ad hoc quod eis satisfactio imponeretur, sed ut contra peccata consueta spiritualis eis informatio vitae traderetur.

Tertia conclusio.

Expositio articuli.

In hoc articulo nulla offertur dubitandi ratio, nisi circa primam conclusionem de dolore, qui requiritur, peccatorum ante baptismum, requiratur ne vera contritio. Hoc autem iam articulo 4. in deposito seruauimus vsque ad articulum nonum distinctionis proximae, ubi de fide accedentibus habendus est nobis sermo. Sed & circa tertiam hoc etiam notandum, quod qui ex deuotione vellet ante baptismum confiteri, non sunt sacramentaliter absoluedi, ut bene hic adnotauit Caieta. quoniam illud, ut modo dicebamus, non est sacramentum. Nihil tamen vetat quin possint precatorie absolui per deprecationem illam Misereatur tui, &c. Quamobrem sacerdos non illo arctissimo vinculo ligilli confessionis teneretur peccata illa celare, ut poenas illas strictissimas iuris teneretur pendere, si reuelaret. Esset profecto nihilominus grauissimè puniendus tanquam violator sacramenti baptismi, cuius dispositio erat illa confessio. Haud tamen esset consilium eiusmodi catechumeno peccata occulta, si grania essent, ligillatim pandere, sed sic sub compendio, ut consilia caperet viuendi. Et cum audis ante baptismum non esse necessariam confessionem, intellige, neque peccatorum praecedentium baptismum postmodum ipso suscepto confessionem faciendam: fieret enim iniuria baptismi, quasi illic non essent omnia condonata. Quare illa peccata nunquam sunt ma-

teria confessionis, atque adeo si illa sola baptizatus ille confiteretur, non esset sacramentaliter absoluedus.

Primum argumentum S. Thomae est. Qui baptizabatur à Ioanne, ut legitur Matth. 3. confitebantur peccata sua: baptismus autem Christi perfectior est: ergo eandem confessionem requirit. Respondetur verò per discrimen inter illud, & nostrum baptismum: illud enim non remittebat peccata, sed erat baptismus poenitentiae, nostrum verò omnia per passionem Christi, cui incorporamur, remittit. Quocirca ad illud accedentes confitebantur peccata, ut secundum qualitatem eorum poenitentia decerneretur (quod supra distinctio. 2. quæstio. 2. articulo. 2. satis expositum reliquimus) nostrum verò baptismum, ut ait Ambrosius, sine poenitentia exteriori celebrandum est. **Secundo arguitur.** Qui abscondit scelera, ut habetur Proverb. 18. non dirigetur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. **Tercio arguitur.** Ante baptismum requiritur poenitentia, iuxta illud Actuum. 2. Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum. Ad secundum respondetur, satis esse ei, qui baptismum postulat, Deo per intrinsecum dolorem, ecclesiae verò per illam generalem abrenuntiationem Sanae, sua detegere crimina. Ac demum ad tertium, quod confessio vocalis est pars sacramentalis poenitentiae, quæ illic, ut dictum est, non requiritur, sed sola sufficit interna poenitentiae virtus.

ARTICVLVS VII.

Utrum ex parte baptizandi requiratur intentio suscipiendi sacramentum baptismi.

CONSEQUENTER queritur de intentione baptizandi an sit necessaria, sicuti dist. praecedenti ostensum est in baptizanti requiri. Et respondetur vnicuius conclusionem. Ex parte eius, qui baptizatur, requiritur voluntas seu intentio suscipiendi baptismum. Probat. Per baptismum homo moritur veteri peccati vitae, quamdamque subinde nouam inchoat viuendi rationem, iuxta illud ad Roma. 6. Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita &

& nos in nouitate vitae ambulemus: ergo sicut homo ratione vtens, quo vitae praeterite moriatur, ut ait Augustinus, eiusdem eum vitae oportet poenitere, ita ut nouam inchoet, exiguam ut eius habeat inchoandae voluntatem, quæ quidem inchoatio fit per susceptionem sacramenti, atque adeo requiritur ut eius suscipiendi intentionem habeat. Et confirmatur ex ritu ecclesiae, quæ iubet ut veniens ab baptismum interrogetur, quid petat & an baptizari velit, ubi respondens se baptismum petere & velle baptizari, suam aperit voluntatis intentionem.

Expositio articuli.

De hac quæstione, quamuis variae versentur opiniones, tamen nulla est bene sustentabilis, nisi quam hic D. Thomas concludit. Et primo hic notandum, quod non disputamus de actu, qui requiritur ad consequendum rem sacramenti (scilicet gratiam) puta de dolore peccatorum, de quo distinctio. sequenti articulo. 9. sed de intentione ad suscipiendum sacramentum, & christianismi characterem. Quam quidem intentionem hic affirmat D. Thomas esse necessariam. Et est vniuersalis doctorum confessio, ut Alexandri Alensis. 4. parte quæstione decima octaua. membro primo. Et Bonaventura in 4. distinctio. 4. articulo secundo quæstione prima. Et Scoti eadem distinctio. quæstio. quarta. Et Durand. quæstione septima. Tamen inter hos nonnulla sit (licet forte verbalis tantum) differentia. Nam Scotus censet in adultis necessariam esse intentionem, in paruulis autem minimè. Durandus verò ait in paruulis necessariam esse licet non formaliter, tamen interpretatiuè. Id quod Scotus fortassis non refutaret: quia non negat nisi requiri in paruulis formaliter & priam sicut in adultis. Est etiam opinio Richardi distinctio. sexta articulo. secundo quæstio. 3. Et Petri à Palude eadem distinctio. quæstio. 2. Et Syluest. verb. Baptismus 4. §. 14. Et Adriani quæstio. 1. de baptismo articulo. 3. Et certe rationes, quas hic D. Tho. adfert, satis esse deberent, ut res in quæstionem non verteretur. **Autamè est primum glossa super cano.** Solet de consecra. distinctio. 4. dicens quod si baptizans intendat baptizare, qualencunque intentionem baptizatus habeat, recipit sacramentum. Et alia glossa in calce capituli Maiores. de baptismo & eius effectu, affirmans quod si qui baptizatur ore consentire dicat, licet corde dissentiat, sacramentum recipit. Caietanus verò in presen-

Consequenter.

Caietan.

tiarum medio modo videtur incedere, si tamen medium esset, in quo virtus consisteret. Ait quippe intentionem in baptizato non esse per se necessariam, sed solum per accedens in adulto ad tollendam contrariam voluntatem renitentem sacramento. Vnde si forte contingeret ut homo neuter ad baptismum accederet, hoc est, nec consentiens nec dissentiens, sed negatiuè se habens, ille verè reciperet sacramentum. **His igitur sic propositis veritas est** subsequentibus tribus propositionibus constituenda. Prima contra illas commemoratas glossas. Nemo per vim, hoc est simpliciter inuitus baptizandus est: neque si baptizari cogatur sacramentum suscipit. Simpliciter inuitus is dicitur, qui absolute dissentit. Hæc enim conclusio decreta est ab Innocentio in dicto cap. Maiores, aduersus contrariam opinionem: propterea quod tunc in de sequeretur inuitum quempiam ad obseruandam Christianæ fidei regulam compellendum, quod Christianæ religioni contrarium est. Cum enim Deus cuncta suauiter disponat, id maxime de fide & lege euangelica constituit, ut nemo nisi consentiens Christianus fiat. Eo praesertim, quod cum fides non possit rationibus naturalibus, & continentibus demonstrari, obsequio voluntatis suscipienda est: qui autem sacramento fidei dissentit, fidei ipsi consentire non valet. Quapropter glossa illa tum contra veritatem, tum etiam contra textus ipsos aperte pugnant. Si autem duntaxat loquerentur quantum ad forum ecclesiae, tunc, ut ait loco citato Scot. verum est, quod si ille qui inuitus dissentit, exterius voce consentiret, compelleretur ab ecclesia seruare fidem & legem Christi, quamuis reuera non esset Christianus: quia ipsa tantum iudicat de exterioribus. **Secunda propositio.** Siquis absolute in baptismum consentiret, quamvis conditionaliter metu mortis inuitus esset, sacramentum verè susciperet quantum ad characterem & fidem mortuam, non autem gratiam. Assertio etiam est eiusdem cap. Maiores. Ut si quis terroribus ac supplicij vehemèter perculsus, ut morte euaderet baptizari consentiret, christianus fieret. Etenim ut. 3. Ethic. ait Arist. ille quam conditionaliter nolit, absolute tamè vult. Vnde illud iudicium emanauit, coacta voluntas voluntas est. 15. quæstione. 1. canon. Merito. Et de istis intelligitur decretum concilij Toletani distinctio. 45. can. De Iudeis, quod Iudei hoc pacto à Sisebuto Visigothorum Hispanie

Prima conclusio.

Secunda propositio.

nix rege baptizati essent ad fidem & legem Christi cogendi. Tametsi prohibeatur illic nequis sic per violentiam baptizetur. Est enim sacrilegium, quando rex ille pietate forsitan, non secundum scientiam adductus eos ad baptismum compulset. De hac autem ad baptismum & fidem compulsionem paulo post arti. 10. latius easdem propositiones Alexander, & Bonauen. locis citatis constitutissimas habent: quoniam nullo sunt pacto citra errorem contra determinationem ecclesie dubitabiles. *Argument.* Quod si contra hanc secundam obieceris huiusmodi consensum coactum in sacramento matrimonij non valere, respondetur diuersam esse rationem. Quoniam matrimonium est contractus naturalis & civilis, & hac ratione si per iniuriam metu mortis celebratur, iure ipso civili inualidus est. Secus de sacramento baptismi, quod cum natura ipsius sacramenti characterem imprimat, quomodo cuique quis consentiat, iure diuino obligatur. Quare qui Christianus esse renuit, morti potius succumbere debet, quam se finire baptizari, ne illam irroget baptismi iniuriam. Atque idem suo loco de sacramento ordinis affirmabimus: nempe, quod qui consensu per metum mortis extorto ordinatur, verum ordinatus est. Ac perinde tenetur continentiam seruare propter sacerdotalem characterem. Tametsi licet votum per talem metum emitteretur, non teneret. Hanc autem non est presentis loci ad vnguem examinare. *Tertia propositio.* Quauis opinio Caietani non sit eadem gradu, quo superior erronea, est tamen (vt cum veneratione loquimur) falsa, imo per se requiritur illi adulto intentio & voluntas. Itaque, si daretur quispiam nec assensiens nec dissensiens, non susciperet sacramentum. Et primum quod suam arbitratu est esse opinionem D. Thomae in 4. dist. 6. q. 1. art. 2. quæstionum 3. certe id inde non plane colligitur. Soli enim ait, quod non requiritur aliquid causans ex parte suscipientis, sed solum impedimentum remouens: puta contrariam voluntatem, ad quod, inquit, requiritur intentio & voluntas ad suscipiendum sacramentum. Dicere autem quod intentio suscipientis non est causans, hoc est, concurrens actiue ad sacramentum, non est plane dicere quod non requiratur per se, sed quod tota actio attribuitur Deo, & eius ministro per sacramentum, passim enim non concurrunt actiue, sed receptiue. Nihilominus cum absque distinctione per se & per accidens, dicat, requiri intentionem

& voluntatem, illa per se requiritur ad apte & idonee suscipiendum. At quicquid sit de opinione, quam habuit in 4. hic tamen, ubi consideratius loquitur, expresse ait S. Thom. per se requiri, sicut per se requiritur aliquis penitentia veteris vite. Quapropter non tantum Scoti, & Durand. vt Caietanus citat, hæc est opinio, imo apertius est S. Thom. Atque adeo distortè illi glossat, quod sit intelligendus secundum id, quod semper de facto inuenitur: quia adultus non reperitur neuter. Imo profecto intelligitur per se, quod etiam si inueniretur non reciperet sacramentum. Hoc namque probat ratio D. Thomae. Si enim ad inchoandam nouam vitam requiritur voluntas abiiciendi veterem, a fortiori intentio capessendi nouam, atque adeo ad hunc finem suscipiendi baptismum. Quoniam plus requiri videtur ad inchoandam nouam, quod est quid positium, quam ad relinquendam veterem, quod videtur mera cessatio. *Secundo* & ritus ecclesie profecto id maxime comprobatur, vt ait S. Tho. & loco citato Ricardus. Ait enim Aug. lib. 4. de baptismo contra Donat. cap. 20. & refertur de eode. d. 4. can. Cum pro paruulis. Cum paruuli nec corde credere valeant, nec ore confiteri, alij pro eis respondent, vt impleatur erga eos celebratio sacramenti. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat (nempe pro adulto) non itidem valet. Ex qua regula illud in euangelio dictum est (scilicet Io. 9.) Aetatem habet, ipse pro se loquatur. Vbi Aug. tanquam per se necessarium admonet, vt adultus per se baptismum petat, dicēs se velle baptizari, suam explicando intentionem & voluntatem. *Conatur autem* Caiet. ratione sic infringere, quod eode ecclesie ritu petitur a baptizando, si credit in Deum patrem omnipotentem, &c. Et tamen constat, non requiri talē fidē nec in baptizato, nec in baptizante, neque in patrino. Vt si paruulus ab infidelibus baptizaretur. At verò fuga hæc nihil valet: quoniam licet talis fides non requiratur pro tunc in paruulo, nihilominus extat in ecclesia cui illi sunt ministri. Et ideo virtute illius respondentis, creditur postmodum ipse paruulus annos discretionis ingressus, eandem fidem sit finere, quare interpretatiue credit. Et eadem ratione, vt ait Durand. interpretatiue intendit, vultque baptizari. *Secundo* differentia est inter paruulum & adultum, quam ponit Aug. quod sicut paruulus respondet ministris ecclesie, ita adultus debet respondere pro se: ergo sicut paruulus interpretatiue habet intentionem

nem, ita adultus debet eam habere formalem. *Tertio* id confirmatur ex solutione primi argumenti S. Thomae, quod est huiusmodi. Baptizatus non se habet vt agens, sed vt patiens: intentio autem non requiritur ex parte patientis, sed ex parte agentis: ergo nulla requiritur in baptizato. Et respondet, quod in iustificatione, quæ fit per baptismum passio non est coacta, sed voluntaria. Et hoc est punctum discriminis: Caiet. enim arbitratu baptizatum esse passum mere naturale, veluti stupam dum incenditur, & tamen non est nisi liberum: & ideo requiritur in eo intentio: non quidem agendi, sed tamē recipiendi. At qui dicere, eum qui baptizatur, esse passum liberum, non est petitio principij, vt ipse cogitat: imo est demonstratio, quod cum baptismum suscipere, sit nouam fidem & legem profiteri nouamque militiam, liberè illum debeat quisque suscipere: sicut ille, qui in aliquam religionem aut in secularem militiam cōscribitur. Adde quod sicut baptismum cōferre est actus humanus, ita & ipsum suscipere. Si primum enim esset hoc negare: actus verò absque intentione non est humanus. *Et ideo* quarto loco accedit argumentum Durandi huiusmodi. Adultus simili se modo debet habere ad fidem & ad fidei sacramentum: credere autem nemo nisi volens potest: ergo neque baptizari. Respondet verò Caiet. priori præmissa peremptoria: quoniam credere, inquit, consistit in actione voluntaria: baptizari autem est quoddam pati. Hæret tamē semper in eadem salebra, putans quod, quia baptizari non est agere, sit mere pati: cum tamen non sit nisi voluntariè recipere, atque adeo per intentionem. Quoniam ipsum baptizari est fidei suscipere. Quare sepissime contra Donatistas ait Aug. quod baptizari est credere. Quocirca Christus vtrunque coniunxit. Qui crediderit & baptizatus fuerit, hoc est, qui assensum vobis præbuerit, vt & fidem accipiat, & baptismum suscipere velit, saluus erit. *Quinto* id confirmatur ex solutione 2. argumenti S. Thomae, quod est hoc. Vbi id prætermittitur, quod est de substantia baptismi, iterandum est sacramentum: si ergo intentio baptizati esset necessaria, cum de illa alijs non constet, quicunque petere posset, vt demum baptizaretur. Respondet planè, quod si in adulto deesset intentio, rebaptizandus esset, & si de illa dubitaretur, baptizandus esset sub conditione. Quid clarius ad docendum, quod si

daretur homo neuter, non esset baptizatus? *Et confirmatur* sexto ex solutione tertij argumenti. Baptismus contra originale infigmentum, titulus est: originale autem contrahitur per voluntatem alienam primi parentis: ergo non requirit intentionem propriam. Et respondet, quod etiam ordinatur contra actualia: vbi palam edocet quod sicut ad remissionem actualium requiritur actus eorum detestatiuus, ita & ad suscipiendum baptismum. Imò verò addiderim ego, quod etiam si daretur adultus cum solo originali, dum baptizaretur exigeretur ab eo intentio baptismi suscipiendi in remissionem originalis culpe, quæ ipse commaculatur, & ad ineundam vitam Christianam. *Argumenta verò* Caietani sunt duo: eorumque potissimum sumit ex postremis verbis capituli Maiores de bapt. vbi ait Inno. quod tunc characterem sacramentalis imprimi operatio, cum obicem contrarie voluntatis non inuenit obfistentem. Ex quibus verbis inferat satis esse, vt non infit contraria voluntas. Deberet autem non ad rigorem dialecticū verba perpendere, sed more iuridico ex precedentibus interpretari. Ait enim illic pontifex quod dormientes & amentes, si priusquam amentiam incurrerent, aut dormirent, in contradictione persisterent, licet baptizetur, non suscipiunt characterem. Secus autem si prius catechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi. Vnde tales, inquit, in mortis articulo consuevit ecclesia baptizare. Cum ergo subiungit, quod tunc sacramentalis operatio non inuenit obicem voluntatis contrarie, planè intelligit quod in virtute inuenit voluntatem & assensum baptismi, quæ voluntas præcesserat. Quare non ponit mediū inter nolitionem & volitionem baptismi. Est. n. ille casus metaphysicus, sed loquitur moraliter, vt non ponere obicem, sit habere consensum saltem in virtute. Imò ex verbis ipsius pontificis colligitur septimum argumentum contra Caietanum. Si quispiam, qui nunquam de baptismo cogitauit, qui scilicet neque annuit, neque renuit baptizari, dormiens, aut in amentiam incidens baptizaretur, ille profecto censeretur neuter secundum Caietanum quia non haberet contrariam voluntatem: & tamen secundum decretum Innocentij non esset verè baptizatus: ergo non sufficit non opponere obicem, sed exigitur affirmatiua voluntas. Imò verò non opus est ponere dormientem, aut amentem, sed si quis vigilans,

qui nihil unquam de baptismo audiuit baptizaretur à Christiano, nesciens quid ille faceret, vtrum ioco vel serio ipsum lavaret, vel ad refrigerandum ipsum, vel alia de causa, pfecto secundum Caieta, censendus esset vere baptizatus: quoniam nullum opponit obicem: & tamen nefas esset id concedere: quoniam ignoratia, vt ait Aristo. causa est inuoluntarij. Est etq; adeo contra verba ipsius textus Innocentij: ergo requiritur intentio.

Argument. Quod si Caieta, respondeat in his casibus esse dissentium præsumptum, propterea quod quilibet dissentire præsuntur in mutatione sui status, nisi consentiat: tunc iam concedit quod nemo potest statum mutare nisi consentiens: atque adeo cum baptismum suscipere sit statum institutumq; assumere viuendi, illic etiam requiritur per se consensus. Item sacramenta non debent fundari in præsumptione, sed in certitudine: præsumptio namq; est in aliorum opinione, & non in baptizato. Præterea ille qui de baptismo nihil audiuit, non magis præsuntur dissentire quam consentire: nam fortasse cum primum illam religionem audiret, eam amplecteretur. Imò præsuntur non posset quod iam de illo cogitabat: quare si præsumptio sufficeret, ille existimaretur baptizatus, quod non est asserendum.

Responsio. At forsitan nos hic Caietanus reconueniat. Si quis postquam religionem baptismi audisset, intellexissetq; eius mysterium, vides se à Christiano baptizari, taceret, neque assensum exprimens neque dissentium, ille haberetur pro baptizato: ergo non requiritur consensus, sed satis est non opponere obicem contraria voluntatis. Negatur profecto consequentia. Est enim latum discrimen: nam ignorantia, vt dictum est, facit inuoluntarium. Vbi autem quis sciens & prudens baptizatur, tacendo (vt ait iuris regula) consentire videtur: imò in virtute consentit, præsertim in re tanti momenti, & ubi ingens non interuenit metus.

Octauum argumentum. Quod arguitur. Si ille, qui nec assentiens nec dissentiens baptizaretur, verum sacramentum susciperet, sequeretur qd absq; eius consensu esset ab ecclesia compellendus Christianam seruare fidem, quod ibidem Innoc. pro re ab furdissima ducit. Ad quod Caiet. non aliter responderet, quam qd vno inconuenienti dato: scilicet, qd ille baptizaretur, aliud contingit, qd ille esset de iurisdictione ecclesie sacramenti: & tamen non esset compellendus: quia non consensit. Sed profecto hæc duo vi-

dentur repugnantiam inuoluere, vt quis sit de iurisdictione ecclesie & non possit cogi, vt Christiane viuat. Nonò demum etià hæc omnia confirmantur ex concilio Carthaginensi, 3. cap. 34. quod refertur de consec. dist. 4. can. Aegrotates, licet malè allegetur ex concilio 4. vbi habetur quod aegrotates, qui pro se respondere non possunt, cum voluntas eorum testimonium sui dixerit, baptizentur. Et ex concilio Araicensi ca. 12. vbi habetur, qd subito obmutescens baptizare, aut poenitentiam accipere potest, si voluntatis præterite testimonium aliorum verbis habet, aut presentis in suo nutu. Vbi ostenditur, qd sicut poenitentia, ita & baptismus requirit voluntatem suscipiendi: imò & sacramentum confirmationis, ordinis, & extremæ vnctionis, vt suis locis videbimus. Quare ab infirmo antequam rationis lumen illi extinguatur, requiritur, vtrum, dum opus fuerit, sacra vnctionem recipere velit. Secundum argumentum Caieta. nullius est poderis. Arguit quippe. Quod non est de necessitate sacramenti in vno recipiente, non est per se de necessitate à quocumque recipiatur: sed intentio non est necessaria in paruulo: ergo nec de per se in adulto. Ad hoc enim primum negari posset maior, vt iacet. Imò verò cum susceptio baptismi sit assumptio nouæ professionis: de essentia est, vt vbi esse potest, sit actus humanus. Atque hac ratione requiritur per se, & de essentia intentio in adulto, & non in paruulo, vt ait Scotus. Luculentius tamen forsitan responderetur cum Durando concessa maiori, negando minorem: imò inuertendo argumentum affirmatiue sic. Quod est de necessitate sacramenti in vno suscipiente, est & in quocumque: intentio est necessaria in adulto: ergo & in paruulo. Non autem formalis, sed interpretatiua, vt expositum est, per intentionem ecclesie, quæ paruulum per suos ministros & baptismum offert, & baptizat. Aliter autem contra conclusionem arguitur. Nemo ad impossibile obligatur: sed vix est humano more possibile, vt quispiam intentionem mentis propter eius dinagationem firmiter retineat: ergo licet dum quis baptizatur intentionem non habeat præsentem, nihilominus sacramentum suscipit. Ad hoc argumentum satis responsum est distinctione prima qua stio. 5. articulo 8. vbi diximus nec sufficere habitua-lem intentionem, nec requiri semper actum præsentem, sed sufficere virtutalem. Habitualis enim

enim est habitus qui esse potest sine actu, imò cum contrario actu. Vt si quis toties voluisset baptizari, vt habitum genuisset. Et quod hæc non sufficiat, patet: nam si iste postmodum dissentiens baptizaretur, dici posset habitualiter consentire, tamen non susciperet sacramentum. Requiritur ergo, quod habuerit intentionem actum, quæ ipsum ad baptismum induxerit, licet dum baptizatur aliorum eum mente dinagari contingat: illa enim dicitur virtualis. Sed est discrimen inter baptizantem & baptizatum, quod ille, qui baptizare alii proposuit, si contingeret vt dormiens vel amens baptizaret, baptismum non conferret: quia non esset actus tunc humanus. Si autem proposuisset baptizari, tunc licet baptizaretur dormiens aut amens, vt habetur in ca. Maiores, esset baptismus: quia præcedens propositum sufficeret, vt susceptio illa censeretur voluntaria. Itaque actio baptismi requiritur vt sit voluntaria de presenti dum fit: passio verò satis est vt per antecedens propositum sit voluntaria.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum fides requiratur ex parte baptizati.

ICVT de baptizante, ita & de baptizato interrogatur vtrum sit illi necessaria fides. Et respondetur per distinctionem duabus conclusionibus. Duo enim efficiuntur in anima per baptismum: scilicet, character & gratia. Est ergo prima conclusio. Recta fides est in eo, qui baptizatur necessaria ad consequendum vltimū baptismi effectum: nempe, gratiam & remissionem peccatorum: secundum illud Roma. 3. Iustitia Dei est per fidem Iesu Christi. Durat enim semper sermo de adultis: nam paruuli nullum habere queunt actum fidei. Secunda conclusio. Ad suscipiendum sacramentum eiusque characterem cum mortua fide non est in suscipiente necessaria recta fides, sicut nec recta fides baptizatis, dummodo adsint cetera, quæ sunt de necessitate sacramenti: scilicet, materia & forma & intentio baptismi conferendi & suscipiendi. Probat, quoniam baptismus, vt supra dictum est, non perficitur per iustitiam illius, qui confert aut suscipit, sed per virtutem Dei, vt habetur de co-

secra. distinctio. 4. can. Baptismus.

De neutra istarum conclusionum quidpiam. *Expositio ar. nobis superest disputandum: nam vtraque tenet.* ex ijs, quæ dicta sunt, manifesta consequentia elicitur. Definitum enim est articulo 4. eos, qui in peccato persistunt, obicem sacramentali gratiæ opponere, atque adeo salutem per sacramentum non suscipere. Cum ergo infidelitas, vt hic quarto loco arguit S. Thom. sit peccatorum grauissimū, fit vt qui in ea persistit gratiam baptismi non consequatur, vt prima asserit conclusio, atque adeo, vt in solutione responderet, neque huiusmodi infidelis sit ab ecclesia baptizandus, alioqui esset sacrilegium. Nihilominus si quis infidelis sacramentum intentione ecclesie suscipiat, erit verum sacramentum sine gratia. Et hoc est, quod asserit secunda conclusio. Quæ quidem planè inferitur ex ijs, quæ dicta sunt distinctione. 1. quæstio. 5. articulo 5. & distinctione quarta articulo quinto, vbi definitum est hæreticos verè posse & baptizare & baptizari, si vterque intentionem ecclesie asserat ad baptismum, licet baptismus illis ad salutem nil conferat, quosque baptizatus ad ecclesiam reducat, iuxta verbum Augustini de *August.* consecratione distinctione quarta. Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cum fides veraci confessione recesserit. Est & assertio Gregorij ad Quiricum eadem distinctio. *Grego.* can. Ab antiqua, quem hic citat D. Thomas. Ab antiqua enim, inquit, patrum institutione didicimus, vt qui apud hæresim in trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam ecclesiam redeunt, aut vnctione chrisinatis, aut impositione manus, aut sola confessione fidei ad sinum matris ecclesie reuocentur. Quod verum non haberet, si recta fides esset ad baptismum necessaria: nam tunc postea non sufficeret confessio fidei, nisi iterum reciperetur baptismus. Vtraque simul conclusionem adstruit de baptismo contra Donatistas August. libro tertio capitulo decimo quarto, & refertur de consecra. distinctione quarta. cano. Sicut in sacramentis. Non interest enim, inquit, cum de sacramenti integritate tractatur & sanctitate, quid credat, aut quali fide imbutus sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed nihil interest ad sacramenti questionem. Et de ecclesiasticis regulis & libro secundo ad Orosium quæ eadem distinctione referuntur. can. Si qui, & can. Quamuis idem docet. *Primum*

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Nota.

Primum argumentum. S. Thomas est. Dñi Christus Matth. 28. baptismum precepit, si dem illi premissis: ergo est in suscipiente neces-
saria. Respondetur, quod cum illum Domi-
nus quatenus homines ad salutem perducit
instituerit, solum concluditur fidem esse ad
collationem gratiæ necessariam, ut ait pri-
ma conclusio, iuxta verbum eiusdem redem-
ptoris. Qui crediderit & baptizatus fuerit,
saluus erit. Secundo arguitur. Nihil in sacra-
mentis frustra fit: secundum autem ecclesiæ
ritum ille, qui baptismum poscit interroga-
tur an credat in Deum patrem, &c. ergo illa
fides exigitur. Respondetur, intentionem ec-
clesiæ, dum homines baptizat, esse eos a cul-
pa mundare, secundum illud Esaiæ. 27. Hic
est omnis fructus, ut auferatur peccatum: ideo
quantum est de se, non intendit dare baptis-
mum nisi habentibus rectam fidem, sine qua
non est remissio peccatorum. Quocirca de
recta fide baptizandos interrogat. Si tamen
sine ea quis baptismum extra ecclesiā sus-
cipiat, percipit quidem sacramentum, sed nō
ad salutem, ut Aug. lib. 4. contra Donatistas
edidit, qui adducitur can. Ecclesiæ. ead. d. 4.
de consecra. Ait quippe. Ecclesiā parady-
so comparata indicat nobis, posse quidē ba-
ptismum eius homines etiam foris accipere:
sed salutem beatitudinis extra eam neminē
accipere vel tenere. Falli autem quispiam
posset verbo D. Thomæ, quo ait, ecclesiā
non intendere dare baptismum, nisi habenti-
bus rectam fidem. Apparet enim inde con-
sequi, eos, qui sine illa baptizantur, non sus-
cipere sacramentum, cuius contrarium asse-
rit secunda conclusio. Igitur non est sic intel-
ligendum, quod intentio ecclesiæ sit condi-
tionalis, quare qui sub illa conditione adul-
tum baptizaret. Si habes rectam fidem ego
te baptizo: sin minus minime, sacrilegus
esset. Sed vult dicere D. Tho. quod ecclesiā
diligenter persequatur per suas interroga-
tiones, utrum qui baptismum petit rectam
habeat fidem. Et postea præsupponens iam
ipsum habere, absoluit eum baptizat. Qua-
re licet ea careat, euadit baptizatus. Sicuti
qui sacramentum ordinis confert, licet di-
cat se non intendere excommunicatos ordi-
nare, nihilominus absolute omnes ordinat,
etiam si sint excommunicati. Est enim baptis-
mus, ut art. 4. dicebamus, sicut fœna, qualis
cet piscator non intendat nisi bonos collige-
re pisces, colligit tamen nonnunquam pe-

stiles. Tertium argumentum est. Ad ba-
ptismum requiritur saltem intentio recipien-
di sacramentum ecclesiæ: sed baptismus est
sacramentum rectæ fidei, ut pote per quod
incorporamur Christo; quod nō fit nisi per
rectam fidem, secundum illud ad Eph. 3. Ha-
bitare Christū per fidem in cordibus vestris:
ergo simul cū intentione sacramenti requiritur
recta fides. Respondetur, q. qui nō habet rectā
fidem circa alios articulos, potest eā circa hoc
sacramentum habere. Quia etiā absente suffi-
cit ad sacramentum intentio suscipiendi qd
ecclesiā tradit. Quarto. Infidelitas est gra-
uissimum peccatum: peccatores autem non
sunt baptizandi: ergo neque fide carentes.
Respondetur, argumentum probare eū, quē
constat fide carere, non esse baptizandum:
sed nihilominus si baptizetur sacramentum
suscipit, sed non ad salutem.

ARTICVLVS. IX.

Utrum pueri sint baptizandi.

POST quinque articulos qui-
bus de adultis suscipiendis
baptismum disputatum est,
subsequuntur tres alij de pue-
ris ante annos discretionis. Et
primum in genere an sint baptizandi. Et re-
spondet D. Th. vnica cōclusionē affirmatiua,
quam probat tripliciter. Primo autoritate
Dionysii, quē in hac re est firma & antiquis-
sima, scilicet tēporib⁹ apostolorū. Dñi. n. ing⁹
nostri duces (scilicet apostoli) probauerunt
infantes recipi ad baptismum. Secundo ad-
hibetur ratio ex Paul. ad Roma. 5. elicitā. Si
vnus delicto mors regnauit per vnum (sci-
licet per Adam) multo magis abundantia
gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes,
in vita regnabunt per vnum Iesum Christū.
Pueri autem ex peccato Adæ peccatum ori-
ginale contrahunt, cuius vtiq; documentum
est mortalitas, cui sunt subiecti: illa enim in
pœnam eiusdem peccati in omnes pertran-
sit, ut idem ibidem ait Apostolus: ergo mul-
to magis pueri possunt per Christum gra-
tiam accipere & iustitiam, ut regnent in vita
eterna: id autem assequi, nisi per baptismum
nequeunt, iuxta illud Ioan. 3. Nisi quis rena-
tus fuerit ex aqua & spiritu sancto non po-
test introire in regnum Dei: ergo non modo
condecens, verum & necessarium est illos ba-

baptizari, videlicet, ut sicut per Adam dā-
nationem nascendo incurreret: ita per Chri-
stum salutem renascendo consequatur. Ter-
tio adhibetur secunda ratio. Fuit enim quā
congruentissimum, ut recenter nati baptis-
matis vnda tingerentur, ut iam inde ab in-
eunte pueritia moribus Christianis educati
firmius in Christianismo perseveret. Quam
quidem rationem eodem loco Dionys. assi-
gnat, iuxta illud Prouerb. 22. Adolescens iux-
ta viam suam, etiam cum senuerit, non rece-
det ab ea.

Quæstio hæc in primordiis ecclesiæ, ac po-
tissimum sub seculo Augustini, magnam hæ-
resim facessit molesiam. Prima enim hæ-
resis, ut art. 1. diximus, de baptismo fuit Ma-
nichæorum (ut ait lib. de hæresibus cap. 46.
Aug.) qui aiebant, baptismum in aqua nihil,
cuius salutis asserere. Quam quidē blasphem-
iam post secula multa ab orco reuocauit
Vitalis, vt. 2. tomo de sacramen. ca. 46. re-
fert VValdēs. Aiebat enim ille, quod cum
Christus posset sine illa ablutione gratiam
infundere, non esset necessaria. Ac minime
infantibus, alioqui per incuriam parentum,
imò sæpe sine cuiusquam negligentia vsu-
uenire posset, ut paruulus æternaliter peri-
ret. Aliorum autem error fuit de infantibus
peculiaris, quem Innoc. cap. maiores extra
de bapti. refert: scilicet qui ob id aiebant inuti-
liter infantibus baptismum applicari, quod
actum fidei & charitatis, quæ ut ait Pet. op-
perit multitudinem peccatorum, habere nō
valent. Ad quod quidem argumentum dist.
proxima. q. 1. ar. 6. respondebitur. Pelagiani
autem fuerunt, qui hanc veritatem peruertere
totis neruis conati sunt, negantes vllā par-
uulos contrahere originis labem, ut art. 1. re-
citauimus. Primum quippe negabant, ab A-
dā vllam derivari per propaginem culpā.
Secundo arguebant, quod si peccator ipse
peccatores genuit, multo equius est credere
ut baptizati iusti, iustos etiam progignant
atq; adeo nullo indigeant baptismo. Tamen
si paruulos ipsos baptizabant non in remis-
sionem originalis, sed ut possent introire in
regnum cœlorum: iuxta verbum Domini,
Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu san-
cto, nō pōt introire in regnū Dei. Itaq; (ut pu-
tabat) si absq; baptismo decederet, possent
quidē peruenire in amicitia Dei tamē extra
regnum cœlorum. Contra quorum perfidiā
August. tres libros illos addidit ad Marcelli-

num de peccatorū meritis & baptismo par-
uulorum. Et sex alios contra Iulianum Pela-
ginum. Et Epist. 23. ad Bonifaciū. Vbi mul-
tis testimonijs cōprobat, propterea sine ba-
ptismo non posse paruulos intrare regnum
cœlorum, quod sine ipso nequeunt remissio-
nem obtinere originalis culpæ, quam con-
trahunt: De qua re postmodum indictū fuit
Mileuitanum concilium, in cuius ca. 2. quod
refertur de consecra. dist. 4. can. Placuit, 3. ea-
dem hæresis condemnata fuit. Verba autem
concilij sunt, Placuit, ut quicunq; paruulos
recentes ab vteris matrum baptizandos ne-
gat, aut dicit eos in remissionem peccatorū
non baptizari, anathema sit. Illud autem cō-
cilium multis postmodum pontificum sub-
scriptionibus confirmatissimum fuit, ut res-
cripto Innocentij Papæ ad eandem synodū
& Epistola Leonis pontificis. 56. ad Anastasi-
um Thessalonicensem Episcopū. Et reue-
ra sitpositio peccato originali, negare par-
uulis necessarium esse baptismum, ingentis-
sima est, eademq; impientissima hæresis. Al-
teri enim duorum capitum innitebantur hæ-
retici. Pelagiani quidem, quia originālē ma-
culā non agnoscebant. VVitalis verō quod
eum Deus absque hac ablutionis ceremo-
nia gratiam posset infundere, superflua exi-
stimabat. Quod autem originis contagione
quotquot ex Adam nascuntur, inficiantur,
adeo sunt testimonia sacra manifesta, ut con-
tra id negātes, igne potius quam rationibus
sit agendū. Ait enim David Psal. 50. se in ini-
quitatibus fuisse conceptum. Et eandem ob
causā Iob. 3. diei maledixit, in qua natus fue-
rat. Et Paul. Roma. 5. Per vnum, inquit, homi-
nem peccatum in mundum intrauit, & per
peccatum mors. Imò ob id ait, mortem in o-
mnes homines pertrāsisse, quod in illo oēs
peccauerunt. Et cap. 3. Causati, inquit, sumus
Iudeos omnes, & Græcos sub peccato esse:
quia non est iustus quisquā. Et inferius. Non
est distinctio, omnes enim peccauerunt, & e-
gent gloria Dei. Et ad Galat. 3. Conclufit scri-
ptura omnia sub peccato, ut promissio Iesu
Christi daretur credentibus. Hæc autem oīa
verbo Iesu Christi elucescunt. Ob id enim,
ut supra diximus, vsus est illo verbo, rena-
tus, ut intelligeremus omnes in Adā (ut ait
Paul. ad Ephes. 2.) nasci natura filios iræ, ege-
re; subinde renasci in Christo, ut Ag. ait
eod. lib. de baptismo paruulorum. Generati
enim, inquit, carne tantum modo contra-

Concilium
Mileuitanū.

De originis
contagio.

Psal. 50.
Iob. 3.
Roma. 5.

hatur peccatum originale: regenerante autē spiritu sancto non tantum originalium, sed etiam voluntarium fit remissio peccatorum. De consecra. dist. 4. can. Generante. sic enim legendum est, non. Regenerate. Constituto autem peccatum per generationē cōtrahi, blasphemiam esset in Deum insignis negare parvulis necessarium esse baptismum, ut potē qui tam latum infantium statum omni prorsus remedio destitutum reliquisset. Nā cauillus ille VVicleff, quod Deus posset sine baptismum gratiam eis conferre, solidissimis rationibus repulsatur. Primum enim cōgruentissimū fuit salutē nostrā (quod initio primum distinctionis dicebamus) ut cum eam nisi per exhibitā passionem Christi, ut nos, aut per eius fidem venturi, ut olim, nemo assequatur, nemini diuinitus participaretur, nisi si aliquo modo eadem passio & fides homini applicaretur, ut illa ratione diuinum beneficium recognoscentes gratias Deo rependeremus. Quā utiq; ratione & in lege naturæ parvulis applicabatur fides: & in lege scripta data fuit circumcisio pro parvulis octo dierum natis, & nobis baptismus quo eadē applicatur passio. Si enim Deus latenter nobis infans nos saluos faceret, cultus deperiret, quo nos ipsū per sacramenta colimus. Præterea ex eadem opinione fieret confectio, ut nunquā paruulus originale cōtraheret. Nā si nullum esset expectandū sacramentum, neq; Deus proliis natiuitatem expectaret, ut noxam illam infantulo indulgeret. At que adeo eodem instanti, quo conciperetur illam illi obstergeret: & eadem ratione eum ab illa præseruaret. Meritisimō ergo ait August. libr. de fide ad Petrum, quod refertur de consecra. dist. 4. Firmissime tene, non solum homines ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Quāuis quod paruuli puniantur poena sensus, non cōmuniter teneatur. Quā plurima in hanc sententiam locis citatis idē August. luculentissimē disserit. Vnde in lib. 1. de baptis. parum. c. 20. loco illo Ioan. 3. Qui credit filio, habet vitam æternam, qui verō incredulus est filio, non habet vitam, sed ira Dei manet super eum: infantes quoq; comprehendit autumat, quibus baptizari, inquit credere est non autem baptizari incredulos esse. Idq; cap. 27. repetens, concludit infantes absq; baptismum non solum regnum cōlorū

verum nec salutē obtinere. Ad aliud, quod tanquā absurdum inferebat VVicleff: videlicet, vñ venire posse, ut propter incuriā parētum, imō citra illam posset casu aliquo infans absq; baptismum vita defungi atque adeo perire, responderetur, qd dum puer absq; baptismum moritur, non priuatur vita æterna propter peccatum patris, sed propter illud originale, quod ex Adā ipse cōtraxit. Deus enim nihil nobis debet, & ideo si remedium quod pro sua misericordia instituit, non applicatur puero, nulla querela contra eum refulat.

In solutionibus argumentorum D. Th. intentionem explicat, & fidem paruuli, & poenitentiam, quæ videntur ad baptismum requiri. Hæ enim erant hæreticorum argutia, quod cum ad baptismum requiratur fides quæ per dilectionē operatur, & poenitentia, & pueri nequeant eiusmodi actus habere, inutilis illis esset baptismus. Responso verō catholicorum erat, quod cum originale peccatum non propria voluntate, sed aliena (nēpe Adæ) contrahatur, pueri quoq; aliena voluntate (scilicet parentum & gestantium) baptizari volūt & petūt, fidēq; profitentur, &c. Arguit ergo D. Th. primo loco sic. In eo, qui baptizatur, requiritur (ut dictum est) intentio suscipiendi sacramentum, hanc autē pueri, rationis vñ carentes, habere non possunt: ergo nec baptizari debent. Respondetur autem, quod regeneratio spiritalis, quæ fit per baptismum, similitudinem in hoc gerit carnalis natiuitatis, quod sicut puer in utero matris inclusus non proprio nutrimento, sed matris sustentatur: ita puer ante annos discretionis in gremio matris ecclesiæ cōstituitur nō per se ipsos, sed per actū eiusdē ecclesiæ salutem suscipiunt. Vnde Aug. libr. de peccatorum meritis & remissione, quod refertur ean. Mater. de consecra. dist. 4. Mater, inquit, ecclesia os matrem paruulis præbet, ut sacris mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Si autem propterea rectē fideles vocantur, quod fidem per verba gestantium quodam modo profitentur, cur etiam non poenitentes habeantur, cum per eorum verba gestantium diabolo, & huic seculo renūciare monstrantur? Eadem ergo ratione dicuntur intentionem habere, quam ipsi significāt, qui eos gestant. Pari modo responderetur ad secundum,

dum, quod est huiusmodi. Baptismus est sacramentum fidei: pueri autem habere non possunt fidem, quæ quidem ex voluntate pēdet, ut August. dicit super Ioan. tract. 26. Nec satis est respondere, qd salui sunt in fide parētum: nam contingere potest, ut & parentes, & qui baptizat, & qui baptizatum de fonte leuat, omnes sint infideles: ergo pueri non sunt baptizandi. Responsum, quod tria habet aut quatuor membra colligitur ex Aug. in epistola ad Bonifacium, vbi ait primō, & refertur can. In ecclesia de consecra. dist. 4. In ecclesia saluatoris paruuli per alios credunt, sicut ex alijs, quæ in baptismum remittuntur, peccata traxerunt. Quapropter secundō ad dñt Sancti. Thomas qd non impeditur eorum salus etiam si parentes, & baptizantes, & eorum susceptores sint infideles. Nam, ut ad eūdem Bonifacium Aug. ait, offeruntur paruuli ad suscipiendam spirituale gratiam nō tñ ab eis, quorum gestantur manibus (quāuis & ab ipsis, si ipsi boni fideles sunt) quā ab vniuersa societate sanctorum atq; fidelium. Ab omnibus namq; offerri rectē intelliguntur: quibus placet, quod offeruntur, & quorum charitate ad communionem sancti spiritus adiunguntur. Vnde inseritur tertio quod infidelitas propriorū parentum, etiam si eos post baptismum demoniorum sacrificijs imbuerentur, pueris non nocet, quia ut August. ibidem ait, puer semel per aliorum voluntatem regeneratus, deinceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi, vbi nulla sua voluntate consentit, secundum illud Ezechiel. 18. Sicut anima patris mea est, ita & anima filij. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Quarto demum conuenientiam constituit inter originalis culpæ & communionem fidei. Nam cum Adam peccauit, non erant homines per se separatim viuētes, sed tota natura humana in illo continebatur, omnes (ut ait Paul. Roma. 5.) in ipso peccauimus: atque adeo inde culpam cōtraimus, quæ per gratiā baptismalis vñ diluitur. Pari ergo modo fides vñis, imō totius ecclesiæ paruulo prodest per operationem spiritus sancti, qui vñit ecclesiam, & bona vñis alteri communicat. Similimodigitur ergo tertio de poenitentia paruuli. Arguitur ergo tertio. Baptisma, ut. 1. Petri. 3. habetur, homines saluos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientia bonæ intentionis in Deum: paruuli autē suo non vtentur,

tes arbitrio, neq; bonā habet, neq; malā conscientia, neq; verō intellectu possent idoneo, ut interrogetur: ergo nec sunt baptizandi. Respondetur, qd sicut nō per se ipsos, dñ baptizatur, credunt, ita nec per se ipsos, sed per alios interrogati confitentur fidem ecclesiæ, cui aggregantur, & pariter conscientiam consequuntur bonam respondentes abrenunciare Satanae & pompis eius: uon quidē actū proprio, sed habitu infuso per gratiā iustificatē. Circa solutiones istas primū ex superioribus meminisse oportet, susceptores (quos August. gestantes, vulgus autē patrones appellat) nō esse de essentia sacramenti. Imō si quis priuatim puerū absq; alio tertio baptizaret, verū esset sacramentū. Tūc enim interio sua baptizandi reputaretur pro intentione ecclesiæ, & p renūciatione, qua renūciaret Satanae, ut puer baptizaretur. Secundo id etiā manifestū est, puerū nō credere formaliter per fidē ecclesiæ, quippe quæ eius intellectui nō inest. Neq; verō fides & charitas ecclesiæ concurrunt per modū meriti ad ipsum iustificandum, ut Durā arbitrat. Cuius opinionē, d. 3. q. 1. ar. 4. satis refutauimus. Imō quāuis nulla esset charitas in tota ecclesia, neq; meritū, per sacramentū ipsum virtute operis, tanquā per Dei instrumentū gratia baptizato infunderetur. Quinetiā, ut illic & d. 1. q. 5. art. 9. adnotauimus, quāuis præter legē per impossibile daretur, nulla superfluit esse fidē in tota ecclesia, quicūq; puerū intentione faciēdi, qd Christus instituit, baptizaret, legitimū perficeret sacramentū. Sed eiusmodi ritus meritisimō ab ecclesia institutus, iuxta tenorem articuli fidei, quo credimus in sanctā ecclesiā, & sanctorū communionē. Quæ quidē communio in hoc præter alia consistit, ut ecclesia pueros ante vñm rationis, quasi in gremio gestet, illisque sacramenta offerat & pro eis preces fundat, ut. d. 8. q. 1. citatis ar. 1. explicauimus. Atq; adeo intentio ecclesiæ reputatur pueri. Hæc ergo sic cōstitutā causā nobis hæsitandi offerunt, vtrum pueri verē dicantur credere. Arguitur enim a parte negatiua. Credere actum dicit, quem illi habere nequeunt, licet habitum infusum per baptismum recipiant, quo tamen uti nequeunt. Præsertim quod credere est dispositio præuia ad dignē suscipiendum baptismum, ut artic. 4. dictum est. Habitus verō infusus non est dispositio suscipiēdi baptismum, sed eius effectus. Atqui intentionem, fidemq; ministri

Lutherus.

August.

Nota sententiam.

Alia quaestio.

ministri, iam diximus non esse suam ipsorum infantum formaliter. In contrarium est sententia illa redemptoris, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, quia cum sit generalis, pueros etiam comprehendere videtur. De hac ergo re duae sunt sententiae diuersae: una scilicet Lutheri, quae non modo haereticis, sed dementia est manifesta. Sic enim mordi cus tenuit solam fidem sufficere ad salutem, vt diceret, pueros etiam ante usum rationis vere actu credere. Sed delirium est tanquam hereticum condemnatum, vt patet apud Rosenfem in 1. art. ad Leonem decimum. De quo nos lib. 2. de natura & gratia, meminimus cap. 10. Alij vero ex catholicis non satis percipere valentes, quo modo pueri credant, aiunt, verbo illo Saluatoris, Qui crediderit &c. non comprehendere pueros, sed solos adultos. Praemiserat enim, Docete omnes gentes: pueri autem doceri non possunt, sed adulti. At vero vt illic ex Aug. colligimus, profecto & pueri censendi sunt credere dum baptizantur. Enimvero Aug. lib. 1. de peccat. merit. cap. 20. enarrans locum illum Ioan. 3. Qui credit in filium habet vitam aeternam: qui vero incredulus est filio, non habet vitam aeternam, sed ira Dei manet in illo: ait infantes baptizatos credentium numero adscribi ab ecclesia, & qui non baptizantur eodem numero excludi. Et multis interiectis concludit cap. 27. Quis, inquit, nesciat credere esse infantibus baptizari, non credere autem non baptizari? Quos quidem etiam ait esse de omnibus Christi, quae vocem eius audiunt, eumque agnoscunt. Ex quo fit, illis etiam annueneri, de quibus ait Christus, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et can. nihil est de consecra. dist. 4. asserit, credere esse fidem habere, pueros autem fidem habere propter fidei sacramentum & conuertere se ad Dominum propter conuerfionis sacramentum. Censet ergo sanctus ille pater, infantes credere, non solum per habitum infusum, vt Inno. ait cap. maiores. extra de baptismo, sed quia id ipsum quod est baptizari, est euangelium suscipere, obligarique ad eius legem & fidem, hoc est ad legem suo tempore seruandam, fidemque continentiam. Quod idcirco meritisimè existimatur credere: nam perinde valet ac filii ratione vtendo id ipsum reciperent euangelium. Quapropter inde altera soluitur grauissima quaestio, vtum pueri baptizati post modum rationis luce illis affulgente, compelli

lendi sint ad fidem: nam anabaptista, hoc est rebaptizatores propterea baptizatos in infantes postea in adolescentia rebaptizant, quod putant neminem propter baptismum ante rationis usum susceptum posse ad legem cogitationis inuitis traheretur ad euangelium: contra quam Christus instituit precipiens, Docete omnes gentes. Quinimo non modo qui aperte sunt haeretici, verum & Erasmus in prohemio super Matth. haec verba non est scribere veritus. Si placeret maioribus ecclesiae, deberent paruuli, cum ad aetatem adultam peruenirent, interrogari an vellent tenere fidem susceptam. Quod si nolent, deberent relinquere suo arbitrio. Perpende si verba haec sunt in Christiano ferenda. Respondetur, ergo paruulos baptizatos postmodum compellendos ad fidem. Primum enim si sint parentibus Christianis nati, res est extra controuersiam manifesta. Sunt siquidem de republica ecclesiae, eiusque iurisdictioni subiecti: quare licet in infantia non baptizarentur, possent in aetate adulta ad baptismum, etiam sub ignis supplicio ad baptismum compelli. Si autem sint filij infidelium, quamuis nullatenus sint inuitis parentibus baptizandi, nihilominus quomodocumque baptizentur, possunt postea ad fidei culturam constringi, vt illico dicturi sumus. Est enim, vt paulo antea diximus, in concilio Toletano 4. sancitum, quod refertur dist. 45. can. De Iudeis, & citatur ab Innocentio cap. Maiores. de baptismo. Vbi habetur quod Iudei vi a Sisebuto baptizati cogendi sunt ad fidem: tametsi concilium strictissime prohibeat, ne deinceps vis vlla baptizandis inferatur.

ARTICVLVS. X.

Vtrum pueri Iudeorum vel aliorum infidelium sint inuitis parentibus baptizandi.

NONIAM dictum est pueros dum baptizantur, ore gestatum tanquam ecclesiae ministro rum intentionem suam aperire: dubitatio inde exurgit, vtum Iudeorum vel aliorum infidelium filij reclamationibus parentibus sint baptizandi. Nec sine mysterio sub distinctione Iudei, atque alij infideles nominantur: quia non apparet omnino par ratio de omnibus, vt argumentato secundo videbimus. Et respondet D. Tho. per

per distinctionem duabus conclusionibus. Aut enim infidelium filij usum rationis habent, aut secus. Prima ergo conclusio est. In fideles habentes rationis usum licite moneri possunt & induci ad suscipiendum baptismum, etiam inuitis parentibus. Probatur. Cum primum enim quis annos discretionis attingit, incipit quantum ad ius diuinum & naturale suum esse potestatis & arbitrij: ergo tunc vt potest inuitis parentibus matrimonium contrahere, quod est iuris naturae, ita, imò & quousque baptismum suscipere, quod est iuris diuini. Secus de ijs, quae sunt civilis iuris. Haud enim statim liberum est de suis bonis proprio arbitrio disponere, vsque ad legitimam aetatem, vt emancipari possit a paterna potestate. Secunda conclusio. Filij infidelium nondum usum liberi arbitrij habentes non debent inuitis parentibus baptizari. Probatur primo ex concilio Toletano quarto ca. 56. & refertur, d. 45. ca. De Iudeis. Cuius verba sunt. De Iudeis autem praecipit sancta synodus nemini deinceps ad credendum vim inferri. Illos enim paruulos inuitis parentibus baptizare perinde est, ac adultis vim inferre. Et deinde confirmatur ratione triplici. Primo, quia secundum naturam ius quadiu paruuli sibi providere non possunt, sunt sub cura parentum quibus ideo incumbit lege eos & moribus instituire & educare. Quare iniuriosum esset illos hoc expoliare iure. Vnde etiam pueri antiquorum (quod d. 2. q. 1. ar. 4. explicabamus) olim dicebantur saluari in fide parentum. Secundo, quia contra facere periculosum esset: nam propter naturalem affectum ad parentes facile ad infidelitatem reuerteretur, quod in iniuriam cederet fidei. Tercio confirmatur ex consuetudine ecclesiae, quae nunquam eiusmodi paruulos inuitis parentibus baptizare consuevit. Quae questio est, tum celeberrima, tum subinde grauissima, quam D. Tho. non hic tantum, sed & 2. 2. q. 10. ar. 8. quantum ad adultos & ar. 12. quantum ad paruulos tractat vbi easdem conclusiones corroborat. Et quidem prior illa nobis offert disputationem, vtum infideles adultos non solum admonere, atque ad baptismum inducere liceat (vt ait hic D. Tho.) verum & minis quousque ac terroribus cogere. Atqui si res ab alijs radicibus esset, deducenda vastissimus nobis hic docendi campus expanderet. Esset enim differendum, vtum ob scelera & flagitia, quibus ius naturae foedissime violant, illegitima scilicet nefandaque venere

abutendo, humanis vescendo carnibus, atque idola colendo, possent a Christianis bello impeti. Ambiguitas vero haec non in eo posita est, vtum eiusmodi corruptos homines acerrimo digni sint supplicio capitis. Nemo. n. haesitat, quin sint dignissimi, non modo ipsi qui faciunt, verum (vt ad Rom. 1. ait Pau.) ij etiam qui consentiunt facientibus: nempe eorum principes, quibus naturali iure cura demadata est vt subditos suos corrigant. Sed punctum dubitandi hoc est, vtum Christianis principibus legitima sit autoritas & facultas eos puniendi. Ad iustitiam enim vindictam non sat est crimen dignum esse supplicio, verum exigitur, vt a proprio iudice exerceatur. Neque vero rerum consequentia vlla est, quam miror nonnullos plurimi aestimare: scilicet, Deus antiquitus gentes terrae promissae Iudeis propter suas idololatrias & alias impietates deleuit, vt Deuter. 9. legitur: ergo nobis licet ob similia crimina infideles persequi. Deus. n. vniuersalem iurisdictionem habet in vniuersum orbem, principes autem Christiani non nisi in sibi subditos, qui praeterea hostibus sibi infestis bello resistere possunt. De quibus Deuteronomij. 20. praecipiebat Deus eisdem Iudeis, vt cum exarent ad bellum: scilicet, contra suos hostes, primum eis pacem offerrent, quam si renuerent, bello aduersus illos agerent. Quod autem nos infideles, qui aduersus nos nihil obmoliuntur, armis debellare possimus, ostendendum esset, quo iure nobis coepet. Videtur. n. Pau. 1. Cor. 5. reclamare dicere. Quid. n. mihi de ijs qui foris sunt, iudicare? Na eos, qui foris sunt Deus iudicabit. Quasi dicat. Eorum iudicium qui in ecclesia societate non sunt recepti, Deo reservandum est. Vnde colligitur, quod licet ecclesia in potestate & habitu iurisdictionis habeat in omnem orbem si fide suscepit, actu tamen vim coactionis exercere non potest, nisi in eos, qui ea sua sponte susceperint, nisi forte vel terras nostras inuadant vel nobis alia sint ratione infestis. Haec autem, quaestio multas ex peregrinis locis extra lineam huius articuli huc coactaret. Et ideo ea praemissa, hoc prorsus in praesentiam de huiusmodi adultis infidelibus perstringendum est, vtum sola ratione fidei, vt. scilicet ea suscipiant, minis ac terroribus, imò aperto bellorum impetu sint cogendi. Ad quam quaestio. Scot. in 4. d. 4. q. 9. assumptis hisce verbis respondet. Crederem religio se fieri, si & ipsi infideles parentes cogentur minis & terroribus ad suscipiendum baptismum

baptismum, & ad conseruandum postea susceptum. Nihilominus communis doctorum consensus est in contrariū. In primis Diuus Tho. quanuis non hic tam expresse, tamen loco citato 2.2.q.10.art.8. ait eos, qui nunquam fidem nostram susceperunt, nequam esse ad eam compellendos. Et art. 12. ait. quod sunt inducendi ad fidem, non coactione sed persuasione. Eandemque tanquam certissimam veritatem asseruit in 4. Ricardus dist. 6. arti. 3. q. 1. & Petrus a Palu. dist. 4. q. 4. & Duran. q. 6. Eligitur ut res ex ordine procedat, tribus conclusionibus respondetur. Prima. Ecclesia Christi primum, ac perinde vnusquisque mortalium ius habet tam diuinum, quam naturale promulgandi euangelium vbique terrarum. Probatum primo ex illo Marci ult. Euntes in mundum vniuersum predicate euangelium omni creature. Et Matth. 28. Data est mihi omnis potestas in celo & in terra: euntes docete omnes gentes baptizantes eos, &c. quasi dixisset. Quam ego potestatem in hac parte habeo, vobis confero: habuit autem potestatem in toto orbe predicandi: ergo illam nobis contulit. Secundum. Iure nature vnus quilibet libertatem habet & facultatem docendi alios, eisque persuadendi illa, que facere tenentur: sed vniuersi mortales (vt art. 1. constitutum est) tenentur Christianam fidem eiusque sacramentum suscipere: ergo vnusquisque potest id vniuersis vsq; ad persuasionem suadere. Id quod tertio sic confirmatur. Potest quisque quemcumque ea, que sunt iuris nature, docere: neq; illo docendi iure priuari valet: ergo & ea que sunt euangelice fidei, & potest que nec minus sunt obligatoria, & magis sunt salutaria. Non dico, vt possit cogere aut conuincere: nam supernaturalia intellectum non conuincunt, sed tamen ea docere & explicare quisque iure suo valet. Res est clara. Tercia conclusio. Si quis eadem predicationem nobis impediret & cohiberet iure possemus eius violentiam, etiam armis propulsare, nisi vbi experimento comprobemus scandalum inde oboriri in iniuriam fidei. Exemplum est. Si princeps aliquis tyrannus aliquam nobis prouinciam predicandi gratia aduentibus vi ingressum prohiberet, aut si dum predicamus carceribus manciparet, vni illa vi possemus repellere. Primum, quia ius nostrum, in prima conclusione asseritum, nobis ille auferret. Deinde quoniam & indigenis illius prouincie atrocem irrogaret

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

iniuriam prohibendo ne tubam euangelicam auscultarent. Illos autem, qui nos audire nolent, compellere vt nos audirent, non possemus vt paulo inferius confirmabimus: quoniam ius nobis tantum inest predicandi: cogere autem vt credant, vel vt audiant, iam esset ad fidem eos perstringere, quod non licet. Diximus nisi scandalum oriretur: nam si eiusmodi bello prouincialibus scandalum daremus, vt odium fidei conciperent, atq; adeo aduersus illam recrudescerent, cessandum esset.

Tercia conclusio. Nequam licet quemquam vel ad fidem vel ad baptismum cogere. Hec conclusio planis tum sacre pagine, tum etiam conciliorum, & sanctorum testimonijs firmiter comprobatur. At quoniam auctoritates rationibus elucescunt, a rationibus exor diendum est. Vbi primum fundamentum, quod tam est manifestum, vt nemo id possit inficiari, ob oculos prege dum est. Videlicet. In ratione promulgande fidei omnia media ad ipsam seminanda ex ipsa eius natura sunt perpendenda, atq; ad hunc scopum dirigenda, vt nulla ei inferatur iniuria, sed secundum eius naturam promulgetur. Natura autem prima fidei est, ob id, quod supernaturalis exiit, non esse hominibus in hoc seculo demonstrabilem, vt possit intellectus ad ipsam amplectendam conuinci, iuxta illud Ecclesiastici 3. Altiora te ne quesieris (id est ratione naturali ne fidei mysteria perscruteris) plurima autem supra sensum hominis ostensa sunt tibi. Ex quo palam fit consequens, vt D. Tho. 2.2. q. 2. art. 9. & q. 4. art. 1. colligit, vt superte natura non nisi per spontaneum voluntatis obsequium diuinitus per gratiam mota sit acquiribilis, iuxta verbum Pau. 2. Corin. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Id quod tract. 26. sup illud Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum, disertè docet Aug. vbi ait neminem a Deo inuitum trahi, sed spontaneo amore, vt trahit sua queng; voluptas & cum tractio per fidem fiat amore viuente, colligit, in sola hominum voluntate diuinitus mota consistere. Hinc ergo elicitur prima ratio. Baptismi nemini conferre licet, vt art. 8. de monstrauimus, nisi ei, qui fidem habere persumitur: nam cum permanenti in peccato non sit conferendum sacramentum, & infidelitas grauissimum sit crimen, sacrilegium esset infidelem baptizare: ad fidem autem nemo cogi potest: ergo neq; ad baptismum debet. Et

Tercia conclusio.

Nota finale.

Argum.

per hoc soluitur vnum argumentum, quod re maxime declarat. Potest civilis princeps, maxime si maiorum consilium capiat, aut res publica p suos magistratus reliquis ciuib; inuitis leges cedere, aut alienas suscipere. V. g. Poterat respublica Romana leges Atheniensium inuitis plebeis suscipere, eosque ad obseruandum cogere, vt Numa Pompilius Romanorum rex multas Albanorum, aliorumque leges suis ciuib; tulit: ergo pari modo si princeps aliquis infidelium, aut magistratus reipublice legem Christianam suscipere decerneret, posset ciues omnes ad baptismum compellere. Negatur inq; consequentia. Est. n. periculum discrimen, quod leges principesq; ciuiles non obligant, nisi ad actus exteriores, quos tantum iudicare & punire possunt: lex autem euangelica per fidem corde suscipitur, ac proinde singulorum personarum consensum requirit. Vnde receptio fidei debet esse personalis, vt vnusquisque eam sigillatim suscipiat. Quare nullus potest neq; a tota republica cogi. Secundo id confirmatur ex verbo Christi. Predicate euangelium, & docete omnes gentes. Non ait, vt ipsum obtrudite, sed docete persuadete, & qui sua sponte crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur. Non ait, condēnabitur a vobis, vt propter infidelitatem eum morte plectatis, sed condemnabitur condēnatione aeterna: illi scilicet saluti contraria de qua pramiserat, saluus erit: scilicet sempiterna salute. Tercio intentio Christi fuit persuadere orbi fidem, que per charitatem operatur: nam illa sola est, que filios nos Dei facit, iuxta illud Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius: charitati autem nihil est magis aduersum quam vis, iniuria, & metus: neminem ergo ad fidem eiusmodi violentijs licitum est cogere, sed tantum amore allicere & pducere. Quarto id euidentissime & vrgentissime ex legibus confirmatur, quas Christus Matth. 10. cum discipulos predicatum dimisit in orbem, eis prescripsit, que quidem omnes pacem illam supra coelestem, que (vt Paul. ait ad Philipp. 4.) exuperat omnem sensum, mirifice redolent. Cum enim fides, que naturali ratione demonstrari non poterat, supernaturalibus miraculis esset persuadenda, non alia illis iussit vt facerent, quam quibus possent humanos animos ad fidem conciliare. Non enim ait, sanos plagis afficite, aut viuentes trucidate, aut demo

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

nibus seruientes demoniacè tractate, & pro eiusmodi inferendis iniurijs bona illorum tantam mercedem vestram ab illis eripite. Sed infirmos, inquit, curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eijcite (neque pro tam ingentibus beneficijs quicquam repetatis) imò quia gratis accepistis, gratis date. Et subdit. Non aurum neque argentum, &c. Ne, vt ibidem ait Hieronym. si aurum & argentum haberent, non causa salutis hominum viderentur, sed causa lucri, predicare. Neque vllam feratis virgam (scilicet potestatis) ne vllam belli imaginem illis offeratis. Quinuerò intrantes domum salutem eam dicentes. Pax huic domui. Quod quidem verbum, vt eod. loco super Matt. consideratiuè adnotauimus, non deprecatoriè tantum accipitur, sed assertoriè, hoc est, Ecce vobis pacem asserimus, pacemq; annunciamus euangelicam. Et quo eadem pacem sublimius efferret. Ecce ego, inquit, mitto vos, non sicut lupos ad lacerandas deuorandasq; oues, sed sicut oues in medio luporum: videlicet, vt quos lupos inueneritis, ouino ingenio tractetis, & quam possitis maxime, in ouium mansuetudinem transformetis. Vnde Chrysost. homilia. 34. super hunc locum. Erubescant, ait, igitur qui contra faciem, quasi lupi aduersarios suos persequuntur, cum videant innumeros lupos (nempe gentiles) ab omnibus vinei paucissimis: scilicet ab apostolis. Et certe quandiu sumus oues facile hostes vincimus: cum vero in naturam luporum transimus, tunc superamur. Tunc enim nullum a pastore nobis patrocinium adest, qui non lupos, sed oues vult habere. Vbi Chrysostomus. Admonitos nos curauit, quemadmodum Christus successum predicationis non faciat, quando norma eius predicandi non seruatur. Sed rogas, Quid si predicationem nostram repudiantes abiecerint nos? Audi quantum idemque efficacissimum argumentum. Quicumq; inquit, non receperint vos, neque audierint sermones vestros: non ait persistentes cogite, vt vos audiat, sed exeuntes, foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris (videlicet, qui in die iudicii illos accusaturus exurgat.) Amen dico vobis, tolerabilius erit in die iudicii terram Sodomorum aut Gomorreorum, quam illi ciuitati. Quasi dicat. Vindicta illius repulset, non ad vestrum, sed ad meum attinet supremum iudicium. Quia vtique de causa, paulo antea diximus quod non possumus infideles

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Ephe. 6.

Septimū argumentum.

Duplex visitatio.

Matth. 9.

Octauum argumentum.

vt nos audiant compellere. Sed perspicere, vt
sexum adhibeamus argumentum, quā his
legibus consonent apostolorū monita. Paul.
Ephe. 6. Succinēti lumbos vestros (non in fe-
ritate) sed in veritate, induti lorica (non ferri)
sed iustitię, & calceati pedes in preparationē
euangelij pacis. Et ad Philipp. 2. Vt sitis sine
querela, & simplices filij Dei: sine reprehen-
sione in medio nationis prauę & peruersę.
Et 1. Petr. 2. Conuersationē vestram inter gē-
tes habentes bonam, vt in eo, quod detrahāt
de vobis tanquam de malefactoribus, ex ho-
nis operibus vos considerantes, glorificent
Deum in die visitationis. Et Iacobus, vt eius
refert historia, cum Hermogenes ad eum li-
gatus traheretur, tum vinculis absolutus ait,
vade quō volueris liber. Non enim vult Do-
minus, vt aliquis inuitus conuertatur. Nescio
ergo quānam hac mente intuitus dicere per-
gat, fas esse, quēquam ad fidem, vel ad fidei
sacramentū inuis & terroribus cogere. Cū
alia via arguitur septimū. Quāvis gētes om-
ni seclerum genere sorderēt, Christus suo pri-
mo aduentu in carne non venit ad exigendū
ab eis errorum poenas, sed vt eis, per poeni-
tentiam cōuerfis omnia cōdonaret. Est enim
duplex visitatio: altera medici ad infirmum,
vt illi medeatur: atque altera iudicis ad reos,
vt eorū vlciscatur scelera. Christus ergo suo
primo aduentu in carne visitauit nos oriens
ex alto, vt i. medicus. Vnde Matth. 9. Non est
opus valētibus medico, sed malē habētibus.
Quare dies natiuitatis eius, vt ait ad Titum
Paul. dies fuit, qua apparuit eius benignitas
& humanitas. Dies autem iudicij appellatur
dies ire de qua Dauid cū acceperit ips, ego in-
stias iudicabo. Et hoc aduentū interitū de-
notauit Christus Ioā. 3. dicēs. Nō misit Deus
filium suum in mundum, vt iudicet mundū,
sed vt saluetur mundus per ipsum. Vnde Lu-
cā ultim. Quoniam sic scriptum est, & sic o-
portet Christum pati & resurgere à mortuis
tertia die, & predicare in nomine eius poeni-
tentiam in remissionem peccatorum in om-
nes gentes. Quare hoc fuit prothema prædi-
cationis Baptiste, ac subinde Christi. Poeni-
tentiam agite: appropinquauit. n. regnū coe-
lorum. Prædicatio ergo euangelicę fidei nō
debet esse inuis & terroribus instructa, sed
benignitate referta & beneuolentia, qua pos-
sint homines ad poenitentiam reuocari. Cūq;
oētauo etiamnum ex illo Lucā. 9. confirma-
tur, vbi cum Iacobus & Ioannes repulsi a

Samaritanis passi fuissent, dixerūt Dominō.
Vis dicamus, vt ignis descendat de celo, &
consumat illos? Sed conuersus Dominus in-
crepuit illos dicens, Nescitis cuius spiritus
estis. Filius hominis non venit animas perde-
re, sed saluare. Et abierunt in aliud castellum.
Quæ quidem mansuetudo, quem postea fru-
ctum fecerit tunc, postmodum apparuit, dū
ipse saluator per Samaritanam introductus,
propter suam ipsius loquelā ab eisde fuit Sa-
maritanis receptissimus. Cū non arguitur.
Christus per fidei doctrinam humilitatē, pau-
pertatem & mansuetudinem docere studuit
mundum. Discite enim, inquit, a me, quia mi-
tis sum & humilis corde. Et beatos prædica-
uit pauperes: quoniam ipsorum est regnum
coelorum: & mites: quoniam ipsi possidebūt
terram. Huic autem doctrinæ ē diametro ad-
uersatur superbia, auaritia & ira: ergo ille qui
infideles, vt fidem euangelicam suscipiant,
armorum strepitu terraret, id quod verbis
persuadere contenderet, re ipsa dissuaderet.
Decimū hac excellentia lex nostra inter a-
lias, cum Mahometi perfidia comparata, re-
splendet, quod illa tanquam quæ nulla ratio-
ne persuaderi poterat, vi & armis in mūdum
oblitusa est: nostra verō p homines inermes
& mites sola veritatis energia mūdum vicit,
iuxta illud. 1. Ioā. 3. Hac est victoriā, quæ vin-
cit mundum, fides nostra. Cū vndecimū. Si fi-
des, cum rationis naturalis lineam excedat, p
violentia gētibz prædicaretur, vel ipsa exo-
sa fieret, & quasi tyrānis existimaretur, & dia-
boli figmentū rationi repugnās, vel Deus in
de blasphemaretur, quod infideles putarent
non fuisse potentem legem suam, si sancta ef-
set, sanctiori via in orbē introduce. Cū vno-
decimū denique veritas hac inde confirma-
tur, quod nullum vnquam aut sanctorū pon-
tificum, aut conciliorum, vbi fidei zelus cum
prudentia coniungitur, memorię proditum
est, talem cogendi modum ad intrudendam
fidem, vel docuisse vnquam, vel certe permi-
sisse. Imō tum sanctorum patrum concilia,
tum & singulorum sententię eiusmodi coa-
ctionis opinionē vnanimitē contradicunt. Cū
Et primum concilium iam citatum Toleta-
num quartum ob id præcipit nemini ad cre-
dendum atq; adeo neq; ad baptismum vim
inferri, quod salutis beneficium non nisi per
Dei gratiam donatur, qui cui vult miseretur,
& quem vult indurat: atque homines, in-
quit, non sunt inuiti saluandi, sed volentes, vt
integra

integra sit forma iustitię. Sicut enim homo
propria arbitrij voluntate serpenti obediens
perijt, sic (vocante eū gratia Dei) propria mē-
tis cōuersione quisque credendo saluatur: er-
go non vi, sed libera arbitrij sui voluntate &
facultate, vt conuertantur suadendi sunt, nō
potius impellēdi. Hactenus synodus. Non er-
go intelligo, quomodo Scot⁹ fauere sibi hac
synodū putauerit, propterea q baptizatos
a Silebuto inuenerit in religione Christiana re-
tineri. Nam cū tam multis verbis inhibuerit,
ne id deinceps fiat, manifestē docet factum il-
lud nō processisse ex zelo secundū sciētiam.
Sed neq; respōsum Gab. d. 4. q. 2. solidum est
dicētis, synodū id prohibere: non quia per se
nō sit licitū, sed ne detur scandalū. Nam syno-
dus nihil de scādalo meminit, sed ostēdit na-
turā fidei esse, vt non suscipiatur, nisi auxilio
Dei liberē voluntatem humanam ad consen-
sum mouentis. Itē Gregor. Paschasius episcopo
Neapolitano, h. epistolariū. 11. vt can. Qui
synodica. ea. dist. refertur. Qui synodica. inquit,
intentione extraneos a Christiana religione
ad fidem cupiunt rectā perducere, blandimē-
tis debent, non asperitatibus studere: ne quo-
rum mentē reddita ratio de plano poterat re-
uocare, pellat procul aduersitas. Nā quicūq;
aliter agunt, & infideles sub hoc velamine a
cōsuetis ritus sui voluerint cultura remouere,
suas illic causas, magis quā Dei probantur
atredere. Hæc ille. Quare præcipit episcopo,
ne Iudeos a suis ceremonijs vi arceat, sed blā-
de ad fidem perducatur. Et lib. epistolariū. 1. epi-
sto. 45. episcopos Marfilie Virgiliū & Theo-
dorum instantissimē admonet, ne vi Iudeos
baptizent, sed prædicatione & admonitione
eos, quantum Deus donauerit, ad nouam re-
generationis vitam perducāt. Et lib. 2. cap. 91.
quæ est epistola. 52. & refertur ea. distin. can.
Quid autem, ait, q egregius prædicator dicit
Argue, obsecra in omni patientia & doctri-
na. Noua verō, inquit, atque inaudita est ista
prædicatio, quæ verberibus exigit fidē. Quā
denique ratione ad Angliam conuertendam
non armatorum exercitum, sed doctorū co-
mitatū cum Augustino illius prouincię epis-
copo misit, vt Beda lib. 1. historię Anglię re-
fert. Et Clemens tertius cap. Sicut, de Iudeis,
Statuimus, ait, vt nullus inuitus & nolen-
tes Iudeos ad baptismum venire compellat.
Quia Christi, inquit, fidem habere non credi-
tur, qui ad Christianorum baptismum non
spontaneus, sed inuitus cogitur cōuenire. Et

quod Gregorius de Iudeis præcipit, ne vi a
sua cultura prohibeatur, Aug. sermone. 6. de
verbis Domini de idololatriis admonet, ne
scilicet per violentiam a sua impietate dimel-
latur, etiam si in Christianorū cōspectu ado-
rent idola: quia talem, inquit, potestatem nō
habemus, vt ea infringere valeamus dicentē
Paul. 1. Corinh. 5. Quid mihi de ijs, qui foris
sunt, iudicare? quousque sua ipsi sponte in
nostram familiam veniant: iuxta illud Deu-
tero. 7. Cum data fuerit terra in potestātē ve-
stram, aras eorum destruetis, lucos eorū suc-
cidetis, statuas eorum cōfringetis, &c. Prius
ergo, ait Aug. blandiendum illis est, vt fidem
nostram suscipiant: prius fidei persuasionē
in eorum cordibus debemus idola cōfringe-
re, quā ius habeamus eos cogendi. Alioqui
si nos, inquit, illis impetu obijcimus, vt nos
occidant, Circuncellionum morem imitabi-
mur, qui ob id se, sine alia causā, morti offerre
bant, vt postmodum tanquam martyres co-
lerētur. Hæc ille. Parimodo de Syluestro legi-
tur, quod ethnicos pluribus beneficijs cumu-
labat, vt eos ad fidem emolliret. Neque verō
vnquam Christianissimō Cōstantino suasis-
it, vt vi illos cogeret. Neque Ambrosius catho-
lico Theodosio. Quinverō, quō plurimis a-
lijs testimonijs prætermisiss, rem concluda-
mus, lib. 7. super Lucam homilia super illud
capitis. 10. Nolite portare sacculum, &c. præ-
sentem veritatem palam hisce verbis conclu-
dit. Virgam illis portare nō permisit, quæ est
preferenda potestatis insignē, & vlciscendi
instrumentū doloris. Eos enim misit ad semi-
nandā fidem, qui nō cogerēt, sed docerēt: nec
vim potestatis exercerēt, sed doctrinā humi-
litis attollerent. Et vt ex doctoribus cano-
nicis iuris vnū pro omnib⁹ citemus virum
clarissimum, Innoc. quartus super cap. Ma-
iores. in verbo, non compellāt. Nullus ergo,
inquit, vt Christianus fiat, compellendus est.
Cū superest ergo vt contrarię opinionis ar-
gumēta diluamus. Arguit quippe Scotus, ob
id infideles ad fidē cogendos, quod licet hac
via nō fiant verē fideles in animo, tamen mi-
nus malum est eis non posse impunē legem
suam illicitam seruare, quā posse eam libe-
rē seruare. Item quia filij eorum, si rectē, edu-
carentur, in tertia & quarta generatione ef-
fent verē fideles. Sed ad hoc respondetur, q
errare in consilio sine, est in foribus im-
pingere. Prædicatio enim, vt dictum est, e-
uangelica illum debet habere scopum, vt fi-
dei

Syluester.

Decimū argumentum.

Vndecimū argumentum.

Duodecimū argumentum.

Concilia Toletana.

Dilutio arg. contrarię opi.

dei non fiat iniuria, quicquid in hominibus contingat. Vi autem baptizare infideles, qui in sua infidelitate permansuri creduntur, est sacrilega iniuria irrogare fidei: quod cum sit per se malum, pro tota salute mundi non est faciendum. Non enim facienda sunt mala, ut ait ad Roma. Paul. ut inde eueniant bona. Praesertim quod longo experimento nobis constat, neq; filios, neq; nepotes, neque verò pronepotes Sarracenorum, qui in Hispania olim fuerunt cōuersi suam sectam animo infculptam gestare. Quamvis Catholicorum regum decretum non est condemnandū, quippe qui non aliam illis vim intulerunt, quam ut si nollent Christianismum suscipere, fines regnorum suorum exirent, quod iure facere potuerunt. Alij verò, quod hanc absurditatem effugiant, aiunt, quod licet nefas sit infideles ad fidem cogere, tamē fas est, armorum vi illos prius subijcere, ut subiectos commodius fidem doceamus, alliciamusq; ut ea sua sponte suscipiant. Nam qui praecipit, inquit, finem, permittit, imò iubet remedia necessaria ad finem: Deus autem & nobis praecipit praedicare fidem, & vniuersis mortalibus ea suscipere: neque alia via ad id nobis patet, quam illos ditioni nostrae subiungendo: ergo illud est licitum. Simili modo vulgares excusationē sibi obtendunt, qui Aethiopes vi capiunt. Aiunt, inquam, quod licet eos in captiuitatem redigant, maius eis beneficium repēdunt, dū Christianos faciunt. His autē respondetur, quod si natia fidei cōditio est, ut ad eam nemo possit cogi, eadem cōditio admonet nullam coactionem esse medium ad eius persuasionem licitam, atque adeo nec necessarium. Quod enim non licet, id absurdum est dicere, ut sit necessarium. Mirabile enim est, quod mihi non liceat ethnicum cogere, ut sit Christianus, & tamen ad illum finem liceat eū cogere, ut mihi sit subditus. Praesertim cū fides sit lex libertatis, ut ad Roma. 8. docet Paul. Vnde contra illos inuertitur argumentum. Fides, ut 2.2. quæst. 10. art. 10. ait S. Thom. per se non tollit dominium infidelium, quominus Christiani possent infidelibus seruire: nāque diuinum, quod est ex gratia, nō tollit humanum, quod est ex naturali ratione: ergo multominus tollit libertatem humanam, ut possit quispiam ratione fidei in seruitutē pertrahi: hoc enim esset eandem fidem exosam, & execrabilem apud infideles facere, si eis diceremus, quod ad illam introducendam pos-

Secundum argumentum.

Nota.

sumus illos contra naturale ius libertatis captiuare. Tertio argumētatur ex loco illo Luc. 14. quo homo ille, qui fecit cenā magnā dixit seruo suo. Exi in vias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Cum enim inuitatio illa ad cenā in mysterio relata sit inuitationis ad fidē, colligunt licitum esse infideles ad id cogere. Triplex autē interpretatio interpretis reperitur huiusmodi compulsionis sensus. Bina enim distinctione vtuntur: scilicet, & ex parte modi compellendi, & ex parte personarum, quae compelluntur. Et quantum ad primam, vna est compulsio per rationis vim, & persuasionis energiam & efficaciam: atque altera per comminationis vim & armorum violentiam. De priori ait Paul. 2. ad Timot. 4. Argue, obsecra, increpa, insta oportune, importune in omni patientia & doctrina. Et apud Hieremiam Dominus ca. 23. Nonne verba mea quasi ignis sunt, & quasi maleus conterens petram? Et de ista coactione intelligendus est ille locus, non de altera. Quae quidem expositio frequenter a doctōribus probatur, quorum est S. Tho. q. 22. de veritate. art. 9. Secūda expositio est, quam Gregorius in homilia eiusdem loci meditatur: videlicet, qd compulsio illic intelligatur illa, quae fit per calamitates & aduersitates, quas deus in hoc seculo infligit hominibus. Complures enim, quos prosperitas labefactabat, ut perditē viuerēt, aduersitas in viā reuocat. Atqui hoc pacto Deus Paulū, ut legitur Actū. 9. fūit aduersus ecclesiā inuectum in terram prostrauit, ut exurgeret vas electionis. At verò compulsio hęc Deo propria est: hominibus nāque nō licet sic alios compellere, nisi quatenus disciplinae norma permittit. Vnde glo. in ca. Maiores. de baptismo. Illa, inquit, quae diuino iudicio fiunt, ad consequentiam trahi nō debēt. Altera verò distinctio fit ex parte personarū. Infideles enim alij sunt, qui nūquam fidem susceperunt: alij verò, ut schismatici & haeretici, qui ab ecclesia exinuerunt. Et quidē hos secundos non solum minis & terroribus cogere licet, verum (vbi res postulauerit) capitis supplicio plectere. Priores autem non item. Et hoc interpretamentum amplectitur Aug. epistola. 48. quae est ad Vincentium, & latius ad Bonifacium quae est. 50. Et refertur. 23. quæst. 4. can. Displicet eui. & eadem quæstio. 6. cano. Schismatici. Fuerat namque aliquando Aug. illius opinionis, quae nūc est heresis Lutherana, quod haeretici nō sint compellendi.

Duplex interpretatio

2. Timot. 4.

Grego.

Compositio Pauli.

Aug.

lēdi. Sed postea illa in odium Donatistarum deposita, docuit compellendos esse. Quare laudibus commendauit Cōstantini leges aduersus idololatrias, ut vsque ad eorum interniciem plecterentur, ut patet. l. Placuit. C. de paganis & sacrificijs & templis eorū. Leges autem dūtaxat earum conditorum subditos ligant, non autem ad externos protenduntur. ut. l. Cunctos populos. C. de summa trinitate & fide catholi. Atq; hoc pacto illud Paul. 2. ad Corinth. 10. glossat. Parati vlcisci omnem inobediētiā, cū completa fuerit prior obedientia vestra. Quasi dixisset, vbi aliquis prior spōte fidem susceperit, tunc, & non antea, vlciscenda est eius inobediētia si retro cesserit. Quod quidē dixerim Aug. in allegata parabola dignouit. Prius. n. Dominus ille inuitari iussit spōte sua volentes venire. Qui cum se excusarent, adduci eos iussit debiles & claudos, qui erant in plateis & vicis ciuitatis. In priorib; ergo intelligitur infideles omnes, qui nunqua fidem susceperunt, qui ideo sua sponte adducendi sunt. Postmodum tandem ira correptus compellere praecipit alios, qui erant in vijs & sepibus. In quibus intelliguntur haeretici, & schismatici, qui errorum sentibus compuncti obedientiam ecclesiae relinquit. Vnde primos, qui se excusant, cogi non iussit, sed de illis subdit. Dico autem vobis, quod nemo illorum virorum, qui vocati sunt, gustabit cenā meam. Quare Augult. inibi compulsionem Pauli non in exemplū adducit, ut infideles omnes, sed ut haeretici compelli possint. Non nulla ergo temeritas est ex illo loco contēdere, ut infideles sint ad baptismum cogendi. Quartum argumentum adsciscit ex 1. lib. epistolarū Grego. epistola. 73. ad Genadium, quem egregia cōmendatione prosequitur, quod bellorū victorijs Christianū nomē dilatauerit, quāsdā. f. gētes subiugando, ut fidei praedicatio circunquaq; discurreret. Sed mirandū est, nonnullos hūc locum tanti aestimare ad fulciendam contrariam sententiam. Cum enim Grego. epistolis superius citatis tam apertis verbis eiusino di coactionem cōdemnerit, quis credat in eodem epistolarum numero cōtrariū sibi ipsum fuisse? Sed ipsa eadem epistola, & quae illi antecedit manifestē mōstrat, Genadium nō eo praeciso proposito debellasse illas gentes, ut fidem susceperent, sed eo quod hostes essent Romani populi, infestique Christiano nomini, atq; eius terras vsurpassent, quin

Quartum argumentum.

etiam multi eorum essent tunc haeretici. Ait enim epistola praecedēti. 72. ipsos (scilicet Genadium & Exarchum) aduersarijs catholicæ ecclesiae p Christiano populo vehemēter obsistere. Nota obsistere. Et subdit. Notum est enim haereticae religionis viros, si eis, quod absit, suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem vehemēter insurgere, quatenus hereficos suae venena ad tabefacienda, si valuerint, Christiani corporis membra, transfundant. Cognouimus enim eos contra ecclesiam catholicam, Domino eis aduersante, colla subrigere, & fidē velle Christiani nominis inclinare. Sed eminentia vestra conatus eorum comprimat. Et infra. Magno profectō excellētiā vestre apud creatorem gloria proficit, si per ea disperarum ecclesiarū potuerit societas instaurari. Et in epistola sequēti. 73. Plurima, inquit, pro pascendis omnibus beati Petri apostolorum principis vtiliter excellentiam vestram praestit. Ille didicimus: ita ut nō parua loca patrimonij eius proprijs munita cultoribus, largita Dacorum habitatoribus restaurauerit. Causa ergo bellorū Genadij non fuit, nisi ut ecclesiae hostes eiusq; terrarum inuafiores cōtunderet. Aduersus quos non dubitamus, quin possint Christiani principes bella mouere. Quocirca Afros Sarracenos, qui terras nostras iniuste possidēt debellare nos iure possumus. Eodē. n. iure Cōstantinus, ut in ecclesiastica historia lib. 10. cap. 6. refertur pietatis zelo Gothos & Sarmatas domabat: erant enim imperij Romani acerrimi hostes, & aduersus Christianam crucem apertissimas gerebant inimicitias. Quintū argumentum in contrariū asserri potest, qd Alexander sextus suo diplomate catholicis regibus nostris Ferdinando & Elisabeth expeditionem in Insulas Occidentales infidelium concessit. Ad hoc autem respondetur in primis pontificem neque concessisse, imò verò neque (ut cum omni reuerentia & obedientia de sanctissimo Christi vicario loquamur) concedere potuisse dominium eorum, suorumve bonorum, quasi dominium in eos ipse haberet: quoniam, ut super capitulo secundo Matth. super verbo Natus est rex Iudeorum, disputauimus, neque Christus ipse huiusmodi regale dominium seculare accepit in orbe: quia neque illo indiguit: sed tanquam vniuersalis rex regni caelorum, illud vniuersale accepit dominium in toto vniuerso, quod ad finem redemptionis & fidei erat

Quintum argumentum.

necessarium. Atque hoc Petro suisque successores contulit. Vnde cum autore D. Tho. 2.2. quæst. 10. ius diuinum, quod est ex gratia, ius humanum non tollat, quod est ex natura rationis, sed ipsum perficiat, lex fidei dominum rerum ab infidelibus non auferit, quod sibi natura concessit. Eo potissimum quod ut ea, q. ar. 1. idem ait S. Doctor infidelitas eorum, qui nihil audierunt de fide non est peccatum. Neque vero quisquam apud D. Thomam eo. ar. 10. decipiatur, ubi ait quod potest ecclesia ius dominij vel plationis tollere ab infidelibus: loquitur enim de prelacione, quam habent super fideles. Secus autem de dominio suarum rerum. Igitur illa pontificis Alexandri concessio, facta non fuit nisi ad normam primæ secundæque conclusionis, quas supra præmisimus. Enimvero cum sumus pontifex hac in vniuersum orbem potestate fungatur, quæ est fidem promulgare, illi cõpetit regiones plagasque ad hoc munus distribuire. Et ideo concessit Hispaniarum regibus, ut illuc mitterent viros doctos & probos, qui eandem docerent fidem, & orthodoxorum mores. Quod si forsitan tyranni aliqui eandem prædicationem impedirent, permissum est ducere aliquem in tutelam eorundem prædicatorum allegari, qui eos ab eadem tyrannide protegeret. Atque eos, subinde qui ad fidem conuerterentur, prædicatorum regum patrocinio commisit, ne nomen Christi, quod susceperunt, postea blasphemarent. Itaque dupliciter illi possent in ditionem Christianorum principum virtute illius diplomatis venire. Primum si dum sua se sponte in Christianismum manciparet eosdem sibi reges eligerent, quod non erat difficile. Deinde si in fide, quam susceperant, non peristerent, possent tunc subiugari, eo quod iam essent de iurisdictione ecclesie, ne nomen Christi, quod colere coeperant, abnegarent, ut Toletana synodus sæpe citata admonet. At vero non est hic nostrum institutum titulos omnes examinare, quibus terras illas Christiani principes possidere valent. libro enim 4. de Iustitia & iure tractatū de ratione promulgandi euangelij polliciti sumus, quæ semper fert animus primum in obsequium fidei, deinde in gratiam Christianorum principum annuente numine edere. Nunc autem ea penitus dicere constituimus, quæ prima Diui Thomæ conclusio omnino exigebat: scilicet, utrum hoc solo fine, ut infideles fidem suscipiant, cogere eos liceat. De alia vero ratione, quam nonnulli comminiscuntur, ut pos-

Duplex ins.

Ad sextum argum.

sunt infideles Insulam suis bonis expoliari: videlicet quia sunt natura serui, ut Arist. 1. Politic. cap. 1.3. & 5. ait, satis eodem lib. 4. de Iustitia & iure scriptum reliquimus. quæst. 2. artic. 2. Seruitus enim illa libertatem non tollit, atque adeo nec rerum dominium, quod in ipsa fundatur. Nec sunt serui, nisi in bonum suum: nempe, ut cum non ingenio, sed corporum robore valeant doceantur instituanturque ab alijs, qui ingenio pollet. Eademque ratione dicuntur natura liberi. Ad id ergo debent per suos iudices constringi. Quando ergo ait Aristoteli, quod sicut licet bestias venari, ita & bellum contra illos moliri, de illis profus loquitur, qui ferarum more, nulla prorsus ratione viuētes, nulla seruant gentium fœdera, sed aliena rapere conantur. Istorum enim serinos mores illi quæ illa incommoda vel patiuntur, vel metuntur, iure comprimere edomareque possunt. Secunda conclusio, quæ ad pueros spectat post præfatam disputationem, facilius est. Sunt autem tres opiniones. Vna scilicet Scoti loco citato generalis. Quod ubi id cum bona cautela fieri posset, & baptizari religiose posset educari, filij infidelium sunt inuitis parentibus baptizandi. Secunda opinio est media Durandi, ubi ipsū citauimus, qui distinctione utitur infidelium. Ait quippe filios eorum, qui non sunt Christianorum serui, fas non esse inuitis parentibus baptizare: filij autem infidelium, qui sunt Christianorum mancipia possunt, inquit, ab inuitis parentibus remoueri, & tunc baptizari. At vero D. Th. hic & 2.2. q. 10. ar. 12. simpliciter ait, neutiquam eosdē inuitis parentibus baptizandos. Et nomine parentum intelliguntur etiam orphanorum tutores, quibus iure eorum incumbit cura. Et quidē opinio S. Thomæ, quæ 2.2. copiosius explicat, fundatur primum in iure natura. Diuinum namque quod gratia tulit, ut proximē dicebamus, ius naturæ non destruit, sed perficit. Idē. n. Deus vtriusque est autor: filius autem quādiu vsu rationis non viget, sub parentum cura continetur, quasi in quodā spiritali vtero inclusus, quædamodum quā in matris vtero gestabatur, non proprio sed materno alimēto corporalem vitam alebat: ergo lex fidei & gratiæ infidelium parentes illo iure non nudat. Cura autem parentum in hoc maximē consistit, ut liberos moribus imbuat, legibusque adeo instituat: ergo ipsi inuitis non possunt eorum nati baptismum addicere. Itaque cum voluntas patris existimetur filij, sicut non potest adultus contra suā voluntatē baptizari, ita neque filij sine voluntate patris. Secus de Christianorum

Secundum dicitur

Secundum dicitur

Exemplum

Christianorum proliis: nam cum sint de infidelitatem ecclesie, quantumvis parentes reluctentur possunt baptizari. Imo ipsi renitentes patres tanquam apostate puniri. Secundo arguitur. Infantes infidelium baptizare, est ipsos parentum curæ subducere, & ab eorum auferre potestate: nam cum apud illos non possent sine periculo fidei educari, cõsequens fit, ut debeant ab ipsis distrahi. ut in synodo Toletana quarta, quæ refertur 28. quæst. 1. ca. Iudeorum, sancitum est. Ut autem ius istarum rationum apertior fiat, nemo est qui ambigat filium quoadusque proprium habeat arbitrium, non aliam habere voluntatē quam patris, atque adeo eius esse possessionem, imo ut 1. Politicorū ait Philosophus, patris partem. Attamen punctum rei in hoc consistit, quod cum pater diuino iure teneatur filium baptizare, ideoque dum non baptizat iure abutatur paterno: apparet lege diuina licitum, eundem patrem iure illo priuare, & ipso inuito baptizare puerulū suū. Vnde arguit Scotus ex verbis Aug. sermone. 6. supra citato de verbis Domini: ubi per comparationē arguit, quod sicut dum proconsul quidpiam contra imperatoris mandatum præcipit, parēdum est potius imperatori: ita si imperator contra imperium Dei quicquam iubeat, obediendum est potius Deo. Pari ergo modo cum Deus puerum baptizari præcipiat, & pater renuat, parēdum est citius Deo. Ad hoc autem respondetur, cum Caietano loco citato 2.2. quod cum deus ipse, ut modō dicebamus, sit autor naturalis iuris & fidei, non est facienda comparatio inter parentes & ipsum, tanquā inter duas potestates, sed inter Deum institutorem nature, & ipsum ut autorem fidei & baptismi. Vnde legem diuinam, ut vniuersi baptizentur, potuit Deus bifariā intelligere. Vno modo, ut illa omnino impleatur non obstāte naturali iure. Et si illo modo illam edidisset, nullum reliquisset dubium, quin inuitis parentibus essent paruuli baptizandi. Alio tamē modo potuit illam ponere simpliciter, non derogando iuri naturali. Et quod hoc modo illam posuerit, inde patet, quod etiam ius naturæ ipse cõdidit, & lex gratiæ per se illud non destruit. Exemplum esto. Si Cæsar, qui per sua priuilegia nobilibus indulgisset, ne tributa solueret, præciperet ut non obstātibz immunitatibus omnes in structuram potius nummum aliquem penderent, nunc non obstātibz priuilegijs soluendus esset ab omnibus nūmus.

Si autem tantum diceret, ut omnes solueret, non ideo nobilium priuilegijs derogare videretur. Tenetur ergo omnes baptizari, sed saluo vniuersiusque iure & ordine naturali. Et confirmatur. Lex baptismi non tollit alia naturalia iura: non enim licet, ut infans, qui est in ventre, baptizetur, occidere matrem neque furari: ergo neque ius abrogat paternum. Tertium autem efficacius est argumētum, quod ex fidei natura sumitur. Dicitur enim est sic esse administrandum baptismum, ut nulla fidei irrogetur iniuria: ex baptizatiōe autem huiusmodi magna ei irrogatur: nam creatur manifestum periculum, ut ad ætatem adultā pertingentes a parentibus inducantur, ut ad suam redeant pristinam legem: quare quod ignorantes acceperunt, facile relinquent. Audiui ab illis, qui se mihi ipsos fecisse dixerunt, quod apud Indos multa infantium millia baptizata sunt, quos quidem ipsi qui baptizabant, apud parentes infideles relinquebant omni Christianorum auxilio destitutos, qui possent postea eos religionem docere. Quo utique nescio quodnam aliud sacrilegium grauius committi posset aduersus fidem. Illud enim neque Scotus permisisset, sanē qui ait eiusmodi pueros esse tunc baptizandos, dum cautela adhiberi posset, ut religiose educarentur. Isti autem baptizatores sic narrabant historiam, quod illi barbari, licet ipsi nollent baptizari, ultro tamen permittebant, ut sui paruuli, nondum rationis vsuram habentes, baptizarentur. Quare prædicti prædicatores eo solo proposito, ut si contingeret eos ante vsu rationis mori, salui fierent, eos baptizabant, nihil de apostasia curantes, quæ maxime illis timere debuisset. Quartum igitur argumētum est, quod Diuus Thomas 2.2. in ecclesie consuetudine fundat, cui magis standum est, inquit, quam auctoritati sanctorum, quæ eiusdem ecclesie auctoritate fulcitur. Ecclesia namque nunquam eiusmodi infidelium filios contra parentum voluntatem baptizare consuevit. Neque id vnquam Sylvester Constantino, neque Theodosio Ambrosius consuevit. Quinto arguitur ex capit. Ex literis extra de conuersio. infideli. ubi decernitur, quod patre ad fidem conuerso consentiente in baptismum filij, etiam si mater infidelis renuat, baptizetur: a contrario ergo sensu apparet consequi, quod si ambo in infidelitate persistentes reclamarent, non esset baptizandus. Dubitat autem Palud. loco citato, utrum eadem

Tertium argumētum.

Historia.

Quartum argumētum.

Quintum argumētum.

Palud.

eadem sit ratio si mater consentiret renuente infideli patre. Et dicit dubitatio ortum ex historia Augustini, quem cum mater fidelis baptizare contenderet, pater vero infidelis resisteret, eius est baptismus dilatatus. At vero proculdubio idem est de matre, cuius consensu, si fidelis sit, sufficit, etiam si pater renuat ut prædicta Synodus Toletana decreuit vigesima secunda questione prima canon. Iudei. ¶ Addit ibidem Paludanus idem esse de puero utroque orbatō parente qui renuentibus tutoribus non est baptizandus. Sed arbitror non esse tam atrocem iniuriam ac si parentes contradicerent. ¶ Duo hic tamen residua sunt dubia. Primum, utrum si parvuli inuitis parentibus baptizarentur, baptismus teneret. Durand. nanque & Palud. locis citatis partem sustinent negatiuam, eo quod cum intentio illius, qui baptizatur, vel formalis vel interpretatiua sit de necessitate sacramenti, sit ut quando parentes resistunt, sacramentum sit imperfectum. Imo exaggerationis gratia ait Paludan. non magis esse sacramentum, quam si bruta baptizarentur. Contrarium ait hic Caietan. Et arbitror esse opinionem Sancti Thomae. Enimvero dicens quod de facili ad infidelitatem rediret, insinuat per illud baptismum fuisse factos fideles. Et re vera illa interpretatiua intentio puerorum, quæ est parentum, vel gestantium non est de essentia sacramenti, ut supra diximus, sicut in tentio adulti, sed per intentionem baptizantis, qui est ecclesiæ minister perficitur sacramentum. Neque Sancti Thomae aliquid cōtendit, nisi quod ille baptismus non est licitus, sed est peccatum & periculum apostasie.

Primum dubium.

Durandus.

Responsio.

Secundū dubium.

¶ Sed alterum dubium est, quia ætate parvulus censendus est usum rationis attingere, ut possit inuitis parentibus baptizari. Syluest. enim verbo Baptismus. §. 8. ait in quarto decimo anno, & alij in duodecimo. Nihilominus quamvis tunc certum sit habere legitimū rationis usum, tamen certissima regula est, quod si citra illam ætatem certō constat puerum fidei catechismi instructum satis intelligere, quid nam sit baptizari, & quemadmodum sit professio Christianæ legis, baptizandus est. Quoniam ætas ad contrahendū matrimonium lege humana statuitur: lex autē diuina baptismi neuiquam ab humana dependet. Sed ubi primum rationis lumen affulserit, sacramentum est validum. Quinuerō quando res esset aliquo modo dubia, nem-

pe, si bonæ essent coniecturæ & indicia puerum annunt agentem octauum intelligere quid vellet profiteri, baptismumque peteret, inuitis parentibus esset baptizandus, ac subinde ab eorum educatione subtrahendus. Et vice versa, si in illa ætate eius parentes conuerterentur ad fidem, vellentque ipsum baptizari, ille tamen aliquatenus videretur renuere, sed ex altera parte essent aliquæ coniecturæ sui consensu, re etiam sic dubia esset baptizandus. In summa. Vbi aliqua apparet voluntas siue intentio, tunc in fauorem baptismi inclinandum est.

¶ Contra hanc autem sententiam non desunt argumenta. Et primum sit illud Durandi, quod filij saltem infidelium, qui serui sunt Christiani, non possint baptizari. Potest enim Dominus illos parentes diuendere, ut in longinquas terras distraherentur, eorum apud se parvulis relictis: & tunc quoniam cura sunt parentum destituti, possunt baptizari. Ad hoc in primis distinguo inter infideles Christianis subditos, & Christianorum seruos. Ob id enim quod infidelis sub ditione Christianorum principum viuat, non possunt ipso inuito eius liberi baptizari. Sed de seruis ait Capreolus in. 4. distinctione. 5. duo. Primum, quod non potest Dominus ancille natum eius ante usum rationis ab illa distrahere: quoniam iure nature semper est sub eius cura. Secundum, quod etiam si subtrahatur non potest ille sic substractus, nisi cōsentiente patre vel matre, baptizari. Et hanc putat esse opinionem Sancti Thomae hic in solutione secundi argumenti. Attamen, ut illic patebit, non loquitur de Iudeis, qui mancipia sunt Christianorum. Quare utrumque assertum Capreoli apparet falsum. Potest enim Dominus seruum, ut pecudem pro suo arbitratu vendere. Haud tamen arbitror per distinctionem Durandi inter seruos & liberos respondendum, sed alio modo, cui Paludanus applaudit: videlicet, quod quandiu infans est sub cura parentum, non licet eis inuitis eum baptizare. Quando vero sic separatus ab illis est siue iure siue iniuria, ut non possint conueniri, tunc licitum est sine eorum consensu ipsum baptizare. Neque hoc certē D. Thom. negasset: quia cum parvulus semper sit censendus alienius arbitrio gubernari, quando longe distat a parentibus, seu liberis, seu seruis: quia iam non regitur eorum arbitrio, tunc Dominus & ecclesia ipsa potest eum baptizare. Quare

Quare licet quis vel furtim vel violenter ab infidelibus, qui sunt in Africa, vel in India liberi, suos parvulos furtim periret, possent elongari a suis parentibus baptizari. Esset tamē nefas illo sine illos capere. Pariter si Dominus videret patrem seruum vel eius filium, ut longē separentur. Secus quandiu parēs cōsuli possunt. ¶ Secundō arguitur. Si parentes corruptis moribus contra, quam ius naturæ præcipit, suas proles educarēt, ut si quis filium proflueret ad fornicandum, vel filios doceret furari, aut peierare, iure posset princeps filios tunc ab eorum cura diuelleret propter eorum abusum potestatis, ut patet. l. Lenones. C. de spectaculis & scenicis & lenoni. lib. 11. & in. l. Si lenones. C. de episcopali audientia: sed pariter abutuntur eadem potestate, quia filios non baptizant: ergo ut baptizentur possunt etiam ab ipsis auferri. Sunt qui negant consequentiam ob hoc delictum, quod eiusmodi parentes male educantes liberos contra ius naturæ, possunt eodem iure naturali conuinci peruersē facere: non autem quod male faciant non eos baptizando, quia lex est supranaturalis. Contra hoc tamen responsum exurgit argumentum quod etiam si parentes ipsi crederent, & cōfiterentur bonum esse baptizare suos filios, & ad id teneri, non potest princeps ipsis inuitis eos baptizare, etiam si sub eius iurisdictione viuant. De illis enim loquuntur iura supra allegata. Et ideo qui hanc solutionem sustinere voluerit, dicere debet, quod in priori casu princeps non solum potest illos cōuincere inique agere, verum quod ipse sit iudex quantum ad illos componendos mores. Non tamen potest ratione naturali ostendere se esse iudicem ad baptizandum: quia de ijs, qui foris sunt nihil ad nos. Sed forsitan ad rem certius respondetur, quod quando filios corruptis moribus instituunt, impediunt eos ne bene viuant: & ideo princeps potest filios ipsos tueri amouendo eos a paterna potestate. Et equa ratione si pueri rationis lumine uterentur baptizari vellent, ecclesia & princeps posset eos ab inuitis parētibus auferre, & baptizare. Attamen ante usum rationis ab infidelibus parentibus non impeditur filiorum voluntas: quippe qui nullam habent, ideoque diuersa est ratio. ¶ Tertiō arguitur. In lege naturæ poterat iustorum quisque alienum filium inuitis parētibus Deo offerre, ut illi applicaret fidem: ergo nunc tē baptizare. Nega-

Secundū argumentum.

Primum argumentum.

Capreolus.

Sententia.

Tertium argumentum.

gatur consequentiam illa oblatio, etiam per actum interiore fieri poterat nesciente patre. Et quamvis verbo id faceret patre renitente, nullam ei faciebat iniuriam: quoniam ratione naturali poterat eum conuincere, bonum esse commendare filium Deo. Neque illud erat sacramentum neque impietate erat homines, ut supra dictum est, in aliquam singularem religionem per aliquem exteriorem cultum, ut possent parentes conueniri quod sui ab eis subtraherentur filij. Quod sit, ut sicut de baptismo dictum est, sic nemo posset Iudeorum filios gentilis inuitis parētibus circumcidere: erat quippe illud sacramentum & professio singularis religionis. ¶ Quod si historia nobis obijcias. 1. Machab. cap. 2. ubi legitur, quod Matathias partem victoriam aduersus Antiochum circumcidit in fortitudine (hoc est vi) omnes pueros incircuncisos, quotquot erant in finibus Israel. Inter quos creduntur aliquos esse infidelium natos. Respondetur, eos qui Iudeis parentibus erant prognati, iure poterat vi circumcidere: si quos autem inter eos circumcidit gentiliū, fecit zelo fidei, sed tamē non secundum scientiam, sicut de Sisebuto supra dictum est. Quartum argumentum est, quod primo loco facit Sancti Thomae. Magis succurrendum est puero in periculo mortis æternæ, quam in periculo temporalis: in periculo autem temporalis mortis etiam si parentes renitantur subueniendum est illi: ergo etiam conferendum baptismum, ut liberetur a morte æterna. Respondetur neque a periculo temporalis mortis quempiam esse præter ordinem iuris eripiendum, ut si iudex ordine iuris aliquem occidat, non licet illi obistere. At quando pater renititur ne puer liberetur a periculo temporalis mortis, perinde facit ac si illum interficeret. Et ideo unusquisque ordine iuris potest tunc misero opem ferre: arripere autem puerum inuitis parentibus ad baptismum, ius naturæ, ut dictum est, prohibet: & ideo non licet. ¶ Similiter respondetur ad quintum, quod est tertium Sancti Thomae. Arguit enim. Homo magis est Dei, a quo habet animam, quam patris carnalis: a quo habet corpus: ergo non est iniustum, puerum pro salute animæ a parentibus eripere: siquidem anima præstantior est quam corpus. Negatur consequentia: quoniam homo secundum animam non

Obiectio de Matathia.

Dilutio.

Quartū argumentum.

Quintum argumentum.

Secund. arg.
S. Thom. de
Iud. eis.

Dubitatio.

Palud.

Sententia au-
toris.

Aug. de ser-
uitute Iud. eo-
rum.

Ioan. II.

non ordinatur in Deum nisi per rationem, qua potest illum cognoscere: & ideo dum caret propria, per rationem parietum in ipsum debet ordinari. Idque Deus per ius nature iubet. **Secundum argumentum S. Thomae** sit ordine sextum particulare de Iudaeis. Filij seruorum sunt sub eorum potestate, quibus parentes iure seruiunt. Iudei autem iure sunt christianorum serui: ergo absque eorum iniuria possunt principes ipsi inuitis eorum filios baptizare. In responsione S. Thomae concedit Iudeos esse principum christianorum seruos seruitute civili, quae non excludit ordinem naturalis iuris vel diuini, quod habent ad institutos filios, quo ideo iure expoliari non possunt. **Hac autem solutio** non nihil ambiguitatis habet pro eo, quod differentiam constituit inter Iudeos & alios infideles, quod ipsi singulariter sint principum christianorum serui. De qua re Palud. loco citato longum sermonem intexuit: videlicet, quod quicquid sit de aliis infidelibus paganis, tamen Iudei propterea quod professi fuerant legem Moysi, atque adeo venturi Messiae, quem subinde venientem recipere tenebantur, ab ecclesia, inquit, cogi possunt, quemadmodum haeretici, atque adeo ipsi inuitis filij eorum possunt iure baptizari. Nihilominus, inquit, licet ius hoc per se verum sit, tamen ecclesia prohibita est hoc facere, ut viuentes Iudei legi nostrae attestentur, iuxta illud. Psal. 58. Ne occidas eos, ne obliuiscantur populi mei, ut ait Aug. in epistola ad Paulinum. 59. ut scilicet tanquam seruarij nostri testimonia antiquae legis ad confirmandam nostram per orbem circumferrent. **At vero** qui voluerit dicere nouo precepto Iudeos reheri ad fidem praeter illud, quo tenentur vniuersi, nulla id ratione probare possit. Tamen eodem precepto arctius forsitan constriuantur propter scripturas sacras, in quibus fuerant versati. Quod autem de eorum seruitute adicitur, non aliud mysterium habet, quam quod Aug. super Psal. 57. edisserit. Etenim quia Christi fide repudiauerunt, de qua aiebat ad eos ipse Ioan. 8. Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos, (hoc est liberos vos faciet.) Quia scilicet illum sermonem repudiauerunt facti sunt christianorum serui, id est tributarij. Quare inuersa sibi fuit comminatio, quam ore suo in se ipsos protulerunt Ioan. 11. Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent gentem nostram

& regnum. Contriuert enim Deus dentes eorum in ore ipsorum. Nam vice versa, quia non dimiserunt eum sic, facta est sub tributo ciuitas plena populo. Atque adeo usque in finem seculi gens illa nullum possidebit proprium regnum, sed semper erunt alienorum tributarij. Quare cum dicuntur serui, non intelliguntur ut mancipia. Vnde S. Tho. non dicit simpliciter quod sunt serui christianorum, sed principum seruitute civili. Verum est tamen quod opusculo. 2. r. ad Ducissam Brabantiae, dicit quod sicut iura voluit, merito suae culpa sunt adiecti seruituti. Et ideo domini possunt accipere bona sua, sed consilium ut non fiat. At vero iura illa non vidi, nec quid illic S. Tho. iunior sibi voluerit plane intelligo. In summa enim scilicet. 2. 2. q. 10. ubi de infidelibus locutus est, nihil tale dixit. Sed hoc tantum articulo. quod seruus Iudeorum cum fuerit factus christianus, potest vili pretio, ut decem solidis, redimi propter periculum fidei, ut habetur cap. praesenti, & cap. Iudeis. de Iudeis & Saracenis. Imo. l. Deo nobis. §. his ita. C. de episcopo & cle. constituitur ut sine pretio fiant liberi. Hoc autem non peculiariter asserit D. Tho. de Iudeis, sed de omnibus infidelibus, qui temporalis subiectione subiiciuntur ecclesiae membris. Quare ille titulus generaliter loquitur, de Iudeis & Saracenis & eorum seruis. Et de omnibus loquitur capitulum Iudei. 2. Gabriel autem ad probandum quod possunt Iudei expoliari suis bonis adducit. cap. Sicut, quod nos supra eodem titulo citauimus, ubi legitur, quod Christianus iudicio terrenae potestatis possit suas ab eis auferre pecunias. At vero textus potius contrarium admonet. Verba enim sunt haec. Nullus Christianus eorum quemlibet (hoc est Iudeorum) sine iudicio terrenae potestatis, vel occidere, vel vulnerare, vel suas pecunias auferre praesumat. Vbi plane interdicitur, ut nisi ordine iuris, quo princeps utitur in suos subditos: scilicet, vel propter delicta, vel propter ordinaria tributa, nemo illis noceat. Igitur, quod ad rem attinet, non magis Iudeorum filios inuitis parentibus baptizare licet, quam si aliorum essent infidelium. Imo vero omnia iura supra citata peculiariter loquuntur de Iudeis, & eorum filiis, ne vi baptizentur. **Septimum autem argumentum** quamuis morosus iam videar, adhibere non desinam. Si Christianus quēpiam infidelium infantulum iam iam moriturum, de quo nulla esset spes salutis inueniret, eumque tunc baptizaret,

opinio aucto-
ri.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

ARTICVLVS. XI.

Utrum pueri in matris utero positi sint baptizandi.

TERTIA de pueris questio est, utrum ante quam nascantur, sint baptizandi. Et respondet S. Thom. vnica negatiua conclusione, nequaquam esse baptizandos. Probat primo autoritate Augustini ad Dardanum, quae est epistola. 57. Nemo enim, inquit, renascitur, nisi prius nascatur: cum ergo per baptismum renascamur, nemini est, nisi iam nato conferendus. Et probatur ratione. De necessitate baptismi est, ut homo tactu aquae ablatur, iuxta verbum Augustini. Quae est ista virtus aquae, quae corpus tangit, & cor abluit? Puer autem utero inclusus non potest ab aqua attingi: ergo neque baptizari. Quod si quis dicat, dum mater baptizatur factum simul quem in utero gestat, eadem ablutione baptizari, id bifariam ostenditur falsum. Tu quod anima pueri, ad cuius sanctificationem confertur baptismus, ab anima matris distincta est: tum etiam quod & corpusculum embryonis ubi primum anima formatum est, a corpore quidem matris seungitur. Vnde Augustinus contra Iulianum lib. 6. Si ad matris, inquit, corpus id, quod in ea conceptum pertinet, ita ut eius pars imputetur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est aliquo mortis urgente periculo, cum eum gestaret in utero. Nunc vero cum ipse (scilicet, cet infans) baptizetur, non utique ad mater-

num corpus cum esset in utero pertinebat. **De conclusione** hac nemini licetare licet, **Expositio articuli.** sane cum sacris canonibus sit definita, ut de consecratione. distinct. 4. can. Si ad matris, qui est ille, quem hic citat Diuus Thom. Et can. Qui maternis, ubi Isidorus eadem ratione prorsus utitur, quod qui nondum secundum Adam natus est, secundum Christum regenerari non potest. Et est ratio manifestissima, quia aqua baptismi ad illum puerum pertinere non valet plusquam si baptizaretur conclusus in arca, cuius latera aqua penetrare nequirit. Et ideo nihil est hic innotandum. **Neque vero argumenta** Dni Thomae difficultas sunt. Arguit enim primo loco. Efficacius est donum Christi ad salutem, ut ad Roman. 5. autor est Paul. quam Adae peccatum in condemnationem: paruuli autem propter illud peccatum condemnantur in utero: ergo & illic saluari possunt, atque adeo baptizari, cum sine baptismi nemini salus pateat. Respondetur in primis, quod donum Dei ob id dicitur efficacius ad salutem, quam peccatum Adae ad condemnationem, quod ut docet ibi Paulus, ex Adam non contrahimus nisi originalem culpam. Sed tamen per donum Christi non solum originale, sed cum ipso actualia omnia delentur. Secundo autem respondetur concessio toto argumento, usque ad illud, quod saluari illic pueri in utero possunt. Attamen cum nondum in lucem prodierint, ut alijs hominibus conuiuant, non potest ministerio humano sacramentum illis ad moueri, sed sola actio diuina possunt sanctificari. Itaque cum non sint nati hominibus, non possunt ab eis baptizari, sed quia summati Deo possunt ab ipso sanctificari. **Secundo.** Puer in utero matris existens videtur esse aliquid **Secundum argumentum.** matris: sed baptizata matre baptizatur quicquid est eius, etiam intrinsecum: ergo pariter infans. Respondetur, quod baptismi matris baptizatur quicquid est eius per continuationem: nempe, partes, secus de puero, qui non est eius, nisi per colligationem, qua ab ipsa sumit alimentum. Hoc argumentum faciebat Iulianus Pelagianus, ad quod sic respondet Aug. (& refertur can. Si quicquid de conf. d. 4.) Si quicquid est in homine, quando baptizatur & sanctificatur, baptizari & sanctificari cum homine credendum est, dicturus es & ipsa in illo baptizari & sanctificari, quae in intestinis, & velica per digestionem corporis digeruntur. **Tertio** arguitur. Mors aeter

Expositio ar-
ticuli.

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

na

na peior est temporalis: ergo cum de duobus malis minus sit eligendum, licet dum puer in ventre periclitatur incisa matre eum baptizare. Respondetur cum Paulo Roma. 3. non esse facienda mala, ut inde eveniant bona. Vbi autem matrem mori contigerit, aperiri debet, ut baptizetur infans. Quapropter licet iudicio medicorum certum esset mulierem in partu morituram antequam foetum emit teret, non esset incidenda. Et quavis praegnans iure sit ad mortem condemnata non licet eam occidere & aperire, sed differendum est tunc supplicium usque ad partum. Et in horum confirmationem accedit ratio, quod si mulier causa baptizandi foetus occideretur: vix id posset absque nece eiusdem foetus fieri antequam baptizaretur, atque adeo vana esset illa diligentia. In quarto argumento tangitur dubium illud utrum parte corporis extra ventrem egressa, ut Genes. 38. legitur de partu Thamar: liceat illam ante perfectionem totius natiuitatem baptizari. Et respondetur, quod nisi periculum mortis imminet, tota est natiuitas expectanda: illo tamen imminenti, si caput prodierit, in quo omnes vigent sensus, tuto fieri potest baptismus. In alia vero parte, manu vel pede, posset etiam, tamen cautela esset egressum totum puerum denuo sub conditione baptizari, si es baptizatus, &c. si non es baptizatus, &c. De hoc autem dist. 3. art. 7. copiosius diximus. Quare hic nihil amplius. Nisi forsitan scisciteris quid si nascatur monstrum. Facit hic tamen nobis negotium Caieta. qui opinionem illam, quam art. 2. de natis pueris sustinuit absque baptismi defunctis, ad eos quoque, qui in utero moriuntur, extendit. Itaque sicut illos ita & istos saluos fieri absque baptismi censet. Licet hic meticolose sub correctione loquatur. Est autem opinio, quam fateor me noluisse apud Caietanum reperire. Etenim ut singularis eius est ita (ut cum omni reuerentia eius loquar) vix potest a temeritate defendi. Est enim peior etiam quam altera de pueris natis. Nam illius non defuerunt qualescunque autores, huius autem reperitur nemo, qui illam ausus fuerit asserere. Quare omnia argumenta, quae illic plura fecimus, & lector reuifere potest: atque alia praeterea contra hanc opinionem militant. Primum enim hoc est sententia Christi plane infirmare. Ait enim generaliter: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum

Quarta argumentum.

Caietani.

Testimonia evangelica.

Dei. Et, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Neque ullum in sacris literis legitur privilegium, quod sit istarum vniuersalium exceptio. Quo ergo animo audeat salutem alicui aliter promittere? Vide praeterea quot loco citato retulimus sacrorum canonum testimonium asserentium solis baptizatis iter salutis patere, neque praeter baptismum ullam infantibus promitti. Cuius contrarium August. epistola. 28. ad Hieronymum de origine animae his verbis tanquam haeticum condemnat. Quisquis dixerit, quod in Christo viuificabuntur parvuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profecto & contra apostolicam praedicationem venit, & totam condemnat ecclesiam. Eandemque condemnationem repetit lib. 3. de anima & eius origine, ubi inter errores Pelagianos sextum connumerat, infantes, antequam baptizentur morte praeventos peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum. Et lib. 1. de anima & eius origine ad renatum explicatissime repetit. & rursus libro 1. de baptismo, paruum. capit. decimo octauo. Et ad hoc propositum peculiariter lib. de fide ad Petrum cap. 27. quod refertur can. Firmissime de consecra. dist. 4. Firmissime, inquit tene non solum homines ratione utentes, verum etiam parvulos, qui siue in uteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue iam de matribus nati sine sacramento baptismi, quod datur in nomine patris & filii, & spiritus sancti, de hoc seculo transeunt, semper igne puniendos. Quapropter licet hanc opinionem temerariam dixerim, arbitror profecto peiorem illi notam inuredam. Haud enim his tantum testimonijs, sed alijs pluribus, quae loco citato accumulauimus, id conuincitur.

Et praeterea rationibus. Primum quia vel illa benedictio parentum prodesse pueri, quae si applicatio fidei instat sacramento, ut in lege natura. Et certe hoc est erroneum, quoniam omnia remedia applicandae fidei iam cessant praeter vnicum baptismum. Vel prodesse illi, tanquam baptismus flammis, & hoc est falsissimum. Enimvero baptismus flammis, ut loco citato diximus, non est nisi conuersio hominis per fidem charitate operantem, quae quidem in parvulis esse non potest. Et ideo dicere, quod actus parentum aliquid proficit, est dicere quod illis meretur primam

Testimonia sanctorum.

Trat. 1.

nam gratiam, quod in superioribus sapissime impugnatum est. Nemo enim alteri mereri potest primam gratiam de congruo, nisi sit ipse in gratia: & potest contingere, ut benedicens puerum sit in peccato mortali. Neque illam potest alteri mereri, nisi merendo illi bonum motum: qui tamen in parvulis esse non potest. Vnde sumitur argumentum secundum, quod si per illam benedictionem applicatur fides parvulis, sine illa quoque Deus illos sanctificare: quoniam illa nullus est valoris ad illum effectum. Nam si aliquid valeret, profecto ecclesia, quae tot benedictiones aliarum rerum instituit, illam praesertim Christianum populum docuisset, ut quae tantum ad salutem referebat. Tercio sequitur ex hac opinione, quod quamplurimi sanctificarentur in utero, quod tamen hic Diuus Thomas in solutione primi, & in quarto distinctione prima quaestione secunda articulo sexto quaestiuicula secunda impossibile reputat, nisi ex singulari privilegio, quod ecclesia rarissimis accidisse confitetur. Atque hinc quartum emergit argumentum ex autoritate Sancti Thomae. Nam cum primum argumentum ipse faceret ex illo ad Romanos. 5. Efficacius est donum Christi ad salutem, quam delictum Adae ad condemnationem: sed puer condemnatur in utero: ergo illic potest ei applicari baptismus, respondisset, profecto quod saltem posset applicari ei fides per benedictionem: nam ad id videbatur argumentum vrgeri: sed quoniam id inopinabile arbitrabatur, non respondit, nisi quod posset privilegio sanctificationis saluari. Quinto denique arguitur. Vel per illam benedictionem sanctificatur puer tunc, quando ei applicatur, vel postea quando moritur: non quando moritur, quia tunc nulla applicatur fides: nec quando benedicatur, quia eadem ratione sanctificaretur, licet non esset in periculo: nam haberet effectum ex opere, quod aiunt, operato, vel deberet concedi, quod infusio gratiae penderet ex futuro contingenti, si esset puer moriturus, quod est absurdum. Nam fides dum applicatur, absolute operatur. Quod si dixeris, si puer tunc lethali infirmitate tenetur, tunc recipere gratiam, licet postea per aliquod remedium sit euasurus mortem, sicut infirmus, qui non nisi in extremis sacro oleo vngitur: sequeretur, quod multi sine speciali privilegio possent nasci sancti. Quare vniuersi essent in utero benedicendi, quod vanum ac

superstitiosum esset. Neque vero argumenta illius opinionis tanti sunt momenti. Est enim primum Caietani hoc. Rationabile est, ut diuina misericordia prouiderit homini in quolibet statu de aliquo remedio salutis, ut nullus allegare possit non fuisse sibi possibilem: ille autem status puerorum in utero morientium non habet remedium aliud, nisi illum modum applicandae fidei: ergo illo modo saluantur. Ad hoc autem primo respondetur, pueros illos in ventre non facere statum: quia nondum prodierunt in lucem, sed sunt materno supposito colligati, cuius nutrimento aluntur. Quare pro illis in nulla vnquam lege natura vel scripta vllum fuit statutum remedium: nam neque in lege natura poterat illis applicari fides. Quare inopinabile est illa opinio. Vel respondetur secundo, statum in utero morientium & nascentium eundem esse, cui Deus sufficiens prouidit baptismi remedium: si autem aliqui non nascuntur, non possunt de Deo conquiri, qui illos non occidit, nisi per causas naturales, quibus secundum suam naturam agere sinit. Damnantur autem propter originale. Quod autem aliqui nascantur, alij vero non, nulla est causa praeter naturales, nisi quam de dimus articulo secundo, quod Deus Iacob dilexit, Esau autem odio habuit. Sicut si mulier in nemore sola puerum enixa, tunc moreretur, ut filium nec baptizare posset, nec Deo offerre, puer ille non posset de Deo conquiri. Quemadmodum neque illi, qui ex infidelibus nascuntur. Secundum argumentum est. Si mulier praegnans pro Christo mortem oppeteret, infantulus in ventre tunc occisus inter martyres haberetur: ergo pariter potest ei illic applicari fides & votum parentum. Ad hoc autem negatur consequentia: quoniam puer tunc non saluatur per mortem matris, sicut neque ipsa baptizata, baptizaretur puer, sed per mortem propriam: quia scilicet ipse pro Christo occiditur. Non ergo consequitur, si potest ei applicari martyrium, posse applicari vel baptismum, vel solam fidem.

Ad argumenta Caietani.

ARTICVLVS. XII.

Verum furiosi & mentes debeant baptizari.

QUONIAM

Voniam furiosi & amentes si miles sunt pueris, queritur de mū de illis utrū sint baptizandi. Et respondet D. Thom. aliis quibus factis distinctionibus per quatuor conclusiones, quibus quintā in solutione tertij de dormientibus adiungit. Amentium namq; quidā sunt perpetui nulla habentes lucida intervalla, in quibus. scilicet nullus apparet rationis usus. De his ergo statuitur prima conclusio. Eiusmodi amentes perinde baptizari possunt in fide ecclesie, ut pueri ante usum rationis. Conclusio est nota, quia æquale est utroq; iudiciū. Alij verò sunt qui ex sana mente, in amentiam inciderunt. Et de istis subnectitur conclusio secunda. Eiusmodi amentes secundum eam voluntatē indicandi sunt, quam dū sanæ mentis existeret habuerūt, hoc est illo temporis articulo, quo rationis usum amiserunt. Vnde si tunc apparuit in eis voluntas suscipiendi baptismum, debet in furia vel amentia constitutis sacramentum exhiberi, etiam si tunc actu renitatur. Sin verò nulla, dum sana mēte pollebāt, apparuit in eis talis voluntas, non sunt infanti baptizandi. Conclusio hæc clara ratione monstratur: nam voluntas illa, quam amentia vel furia inuenit, virtute in amentibus permanet. Et est determinatio Inno. propter hanc rationē in. c. Maiores. de baptismo. Et accidit casus amico Augustini, ut ipse libro. 4. confessionum. c. 4. refert. Qui cum eius salus desperata esset, in letargia baptizatus fuit, & habuit (ut ipse ait Aug.) efficaciam baptismus. Alij autem sunt, qui etsi à natiuitate fuerint furiosi, per lucida tamen intervalla inter pollatam habent amentiam. Et de istis subiungitur tertia conclusio, secunda simillima. Si isti, dum habent lucidum intervallum, voluntatē habent baptizari, baptizari possunt in amentia, si periculum tunc timetur mortis: nam alias expectandum est rationis lūmē. Si autem nulla in eis eiusmodi voluntas apparuit, non sunt dum mente capiuntur baptizandi. Postremi deniq; sunt, qui etsi non omnino sanæ mentis existant, eatenus tamē ratione utuntur, ut de sua salute cogitare valeant, atq; adeo sacramenti virtutem intelligere. Et de istis adhibetur conclusio quarta. Debent eiusmodi amentes spontanei baptizari, non tamen inuiti. Quinta conclusio his apponitur in solutione tertij. Arguit quippe sic. Magis alligatus est rationis usus in furio

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

4. conclusio.

sis & amentibus, quam in dormientibus: dormientes autem ecclesia baptizare non consuevit: ergo neq; amentes sunt baptizandi. Et respondet conclusione quinta. Quamuis dormientes non sint nisi imminenti periculo baptizandi: illo tamen presenti, si antea in illis apparuit baptismi voluntas, baptizandi sunt, ut de furiosis dictum est, alias minime. De prima conclusione nihil ambigitur. Secunda verò est quodāmodo dubitabilis, non quidē quantum ad primum membrū: quoniam ubi voluntas præcessit baptismi, illa manet in virtute sufficiens ad baptismum. Sed quātū ad secundū. scilicet qd si talis voluntas prius non apparuit, non sunt amentes baptizandi, videtur non omnino concors sententiæ Inno. in. c. Maiores. Ille enim non ait, nisi qd qui ante amentiam vel somnum in contradictione perstiterunt, non sunt baptizandi: ubi videtur insinuare qd neutri, qui. scilicet nec voluntatem habuerunt, nec contradictionem, sunt baptizandi: quandoquidem non excludit, nisi contradicentes. Vnde subdit tunc baptismalem operationem imprimere characterem, cum obicem contrariæ voluntatis non inuenit obfistentē. Et tamen S. Tho. videtur excludere neutros. Inno. habentes voluntatē. Secundō arguitur contra D. Tho. Si esset aliquis infidelis in illa provincia, in qua nihil auditū esset de fide, qui scilicet nunquā de baptismo cogitauit, neq; ullam habuit voluntatē baptismi nec contradictionem, & incideret in amentiam, tunc si tota illa provincia audiens prædicatores fidei legē susceperet euāgelicam, baptizaretq; omnes infantes, videretur etiā posse illum baptizare, quia non perstiterit in contradictione, ait Inno. Item quia si tyrānus potest inimicus Christi urbem incendio inflāmare, sicut omnes ciues essent martyres, ita ille amēs, ac si esset puer ante usum rationis. Ad hæc iam ar. 7. inter disputandum cū Catechano responsum est. Inno. ut philosophū mortalem locutum fuisse, per hoc scilicet quod quis non perstiterit in contradictione intelligentem, quod habuerit voluntatem baptismi. Est enim casus metaphysicus quod quis neutro modo se habeat nec nolēs, nec volēs. Vnde ad secundum argumentum respondetur, illum amentem infidelem, qui nihil vniquā cogitauit de baptismo non esse baptizandū, nisi fuisset perpetuo amēs à natiuitate tūc enim censendum esset de illo, ut de puero, si cuti ait prima conclusio. Alioqui cum habēs

5. conclusio.

Expositio.

arguitur.

sanam

ubi remittitur originale, quod si non faciat, collabitur in mortale.

DISTINCTIO
6. de effectibus baptismi: deq; eius catechismis & exorcismis.

D huius demum conclusionem sacramenti, effectus eius explorare superest, & ceremonias

Capj.

adhibere. Hoc igitur præ cæteris suapte institutione habet, qd per ipsum non modo originale, verū & cuncta peccata quoad culpam & pœnā condonantur. Quicunq; n. ut ait Paul. baptizati sumus in Chro Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Quare subdit. Ita & vos existimate mortuos quidē esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu domino nostro. Vnde August. lib. de baptismo paruulorum Generante, inquit, carne tantum modò trahitur peccatum originale: regenerante autem spiritu non solum originalium, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum. Et Ambrosius super Pau. ad Roma. ii. Gratia, Dei in baptismo gratis omnia condonat.

Pau. Rom. 6.

Aug. lib. de bapt. paruulorum. de consensu. c. 4. Generat e

Ambro. ad Romo. ii.

Ex his fit consequens gratia copiam & virtutū eis, qui legitimē baptizantur tam infantibus, quam ratione utentibus infundi iuxta verbū eiusdē Apostoli ad Titū. 3.

Cap. ij.

saluo.

Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundē. Et ad Roma. 6. Consepulti sumus cum illo per baptismū in mortē, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate uitę ambulemus. Nouam quippe vitam & sola Dei gratia pręstat, & virtutes exornat. At qui cū eadem morte pretiū fuerit persolutum redemptionis nostrę, sit ut baptismus aditum nobis pandat regni cęlorum. Cuius quidem documētum cęli ipsi super Christum baptizatum aperti, interprete venerabili Beda, de derunt.

Cap. iij. ¶ Veruntamen his nihil obstantibus, cū spiritus sanctus, ut est apud Sapientem, disciplinę effugiat fictum, ille qui fictē, hoc est cū obice lethalis criminis, ad baptismū accedit, sacramentū quidē suscipere potest, re verō (hoc est, gratiam & virtutes) minimē. Quę n.

2. Corint. 6. participatio, uti ait Paul. iustitię cū iniquitate? Aut quę societas luci ad tenebras? Quę autē conuentio Christo ad Belial? Attamen illa recedente fictione baptismus, licet elapsus, suū sortitur effectum, iuxta verbum Augustini in lib. de baptismo. cap. 12. Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cū illa fictio veraci cōfessione recesserit, quę, corde in malitia vel sacrilegio perseuerante, peccatorum ab-

lutionē non sinebat fieri. Hinc ergo patres trimembrem illam diuisionem colligunt, quod possit quispian, vel sacramentū & rem suscipere, ut infātes, & qui etate adulta ad ipsum idoneē accedunt: aut sacramentum sine re, ut fictē accedentes: aut denique rem sine sacramēto, ut quibus baptismus vel sanguinis vel flaminis, autore August. lib. 4. de baptismo, pro baptismo fluminis est.

¶ Sunt autem catechumeni catechismis antequā ad sacrum fontem admittantur erudiendi. Unde Rabanus, Ante baptismum, inquit, catechizandi debet hominē pręuenire officium. Ac perinde, tanquā energumēni exorcismis aduersus dęmonum infestationes muniendi sunt. Ait enim Aug. li. 1. de symbolo, Paruuli exufflantur & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica quę decipit hominem.

DISTINCTIONIS 6. Quęst. 1. de effectibus baptismi.

S. Thom. 3. part. quęst. 69.

ARTICVLVS I.

Utrum per baptismū tollantur omnia peccata quoad culpam & penam.

IN hac sexta distinctione, quę postrema est baptismi, disputanda restant. Prima scilicet quęstione de eius effectibus, & in secunda de eius exorcismis & catechismis.

mis. Queritur ergo primum, utrum per baptismum omnia deleantur peccata quo ad culpam & penam. Duos enim articulos D. Thome, quoniam admodum sunt connexi, in vnum conglutinauimus. Et respondet duabus affirmatiuis conclusionibus. Prima. Omne peccatum per baptismum tollitur. Probat primo autoritate Ezechielis. 36. Effundā super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris. Deinde testimonio Pauli Roma. 6. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et postea cōcludit. Ita & vos exstimate fratres mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu domino nostro. Mori autem peccato & viuere Deo, est omni peccato relicto in gratiam innocentie resurgere apud Deum, ergo per baptismum omnia deleantur peccata. Secūda conclusio. Per baptismum liberatur homo a reatu totius penę sibi debitę pro peccatis, ac si ipse sufficiens pro omnibus satisfecisset. Probat ex Ambrosio super illud ad Rom. 11. Sine penitentia sunt dona & vocatio Dei. Gratia dei in baptismo non requirit gemitū &c. sed omnia gratis condonat. de consecra. dist. 4. can. Sine penitentia. Et ratio sumitur ex eodē loco Pauli ad Roma. 6. Si mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiā viuemus cum eo. Ex quo sequitur quod per baptismum incorporamur morti & passioni Christi, ac perinde quod omni baptizato cōmunicatur eius passio in remedium, ac si ipse baptizatus passus & mortuus esset passio autē Christi sufficiens satisfactio fuit pro peccatis, non solum nostris (ut habetur. 1. Ioan. 2.) sed etiam totius mundi: ergo per baptismum totius penę reatus dimittitur.

¶ Conclusiones istę in primis nō sunt tantū doctorum assertiones, verū & sanctiones factorum canonum, quę ex locis sacre pagine colliguntur: quare illas negare hereticum esset. Sunt enim definitę de consecra. dist. 4. canonibus multis, ut can. Per baptismum, qui est August. & can. citato Sine penitentia. Et can. Per aquam, qui eiusdem est Ambro. Et can. Ut ostenderet, qui etiam est Aug. in enchiridio. Vbi id ipsum eadem probat autoritate Pauli ad Roma. 6. quā huc affert S. Thom. & can. Regenerante, quem citat in solutione primi. Et est præterea decretum concilij Florentini, effectum baptismi esse remissionem omnis culpę tam originalis,

quā actualis, atque omnis penę. In quam sententiam subscripsit postea Tridentina synodus sessione. 4. q. 1. Ad maiorem autē explicationem rei huius adnotandus est primū omnium titulus. Haud enim duntaxat queritur, utrum per baptismū omnia tollantur peccata generali modo, qui omnibus conuenit sacramētis, sed utrum iste sit eius peculiaris effectus, ad quem institutus est. Cūcta enim euangelica sacramenta, ut dist. 1. q. 3. de finitum est, conferunt gratiam, atque adeo, nisi obicem inueniant, peccata mortalia delent. Non tamen est ille peculiaris omnium effectus. Eucharistia liquidem non fuit ad id instituta, imo præsupponit remissionem peccatorum, sed instituta fuit ad spirituale animę alimoniam, atque ad id gratiam confert. Accidit tamen eidem gratię, ut si peccata inuenit, deleat. Et quod libet aliud sacramentum suum habet peculiarem effectum, ut dist. 1. q. 6. explicatum est. Baptismi autē proprius effectus, ad quem institutus est, consistit in remissione peccatorum, & regeneratione in nouam vitam. Et hoc pacto intelligenda est præfata conclusio, iuxta verbum Petri Actuum 2. Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum. At cum tria sint peccatorum genera: scilicet, originalis, mortalis, & venialis, circa primū errauit Lutherus, & circa tertium Viteff. Lutherus namque adeo fuit Pelagius in asserenda originali macula cōtrarius, ut diceret nequaquam radicis deleri per baptismum, sed remanentem concupiscentiam verē esse actuale peccatum. Quare vafre sui aiunt peccata illis remitti, sed non prorsus tolli, sic enim philosophi dicunt qualitatem remitti, licet nō funditus tollatur. Et occasione sic loquēdi nati sunt ex illo Pauli Roma. 7. Peccatum non cognoui, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebā nisi lex diceret, Non concupisces. Vbi Lutherus putat concupiscentiam carnis, quę est in viro iusto, esse peccatum. De qua ait inferius ipse Apostolus. Malum quod ago, ego non operor, sed quod habitat in me peccatum, (hoc est concupiscentia,) &c. Contra quam hereticam vesaniā nos latē disputauimus lib. 1. de natura & gratia capite 11. Illa enim non esset legitima & perfectā, atque adeo vera remissio: cū tamen Christus ipse Ioan. 7. dicat, Pater sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Et Ioan. 8. si filius vos liberauerit, verē

verè liberi estis. Vnde ad Oceanū Hierony. Omnia, inquit, in baptismo cōdonata sunt crimina. Quandoquidē Apostolus. 1. Corint. 6. post lōgam enumerationem omnium peccatorū, subdit. Et hæc quidē fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi. Vnde concludit Hierony. Omnia peccata per baptismum donata esse verè & fideliter. Quinque rō Paul. ipse ad Roma. 8. concludit. Nihil ergo nūc damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnē ambulant. Neque verò solum verbum remissionis extat in euangelio, vt Lutherani cauillātur, sed ipsissimum tollere, vt. 1. Ioan. 3. Scitis quia ille apparuit, vt peccata tolleretur. Et Baptista Ioā. 1. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et quō Augu. cuncta comprehendat contra duas epistolas Pelagianorū ad Bonifaciū lib. 1. cap. 13. Pelagianos inducit Christianos calumniantes, quod negarent per baptismum omnia peccata radicitus cōelli, sed vt capillos radi, radicibus permanentibus. Quorum calumniam hisce verbis reprimat. Quis hoc nisi infidelis affirmet? Dicimus. n. baptismum omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere neq; peccatorum radices in mala carne teneri, quasi raforū in capite capillorum, vnde crescant iterum rescanda peccata. Ecce quomodo originale quantum ad culpā radicitus tollitur in baptismo. Quapropter superflus cōcupiscētia carnis non est actuale peccatum, sed inclinatio ad malum, cui resistere per gratiam Dei possumus. Hoc autem articulo proximo efficacius monstrabimus, vbi Lutheranis respondebimus. Ex remissione autem originalis culpe palam fit consequens, vt omnia etiā mortalia pariter cum ipso remittantur. Nam cum remissio peccati sit reconciliatio in amicitiam Dei, consequens fit, vt originale sine mortalibus, aut vnum mortale sine omnibus remitti nequeat. Vnde axioma illud ortū est, Impium est à Deo dimidiam sperare veniā. Sed & de peccatis venialibus ille omnium errorum sentina VVicleff, vt. 2. tomo de sacramen. cap. 108. apud Thomā VValdensē videre est, à veritate, in hac parte aberrauit dicēs, quod etsi alia peccata per baptismum tollantur, peccatum autem veniale omissionis non tollitur. At cum inductæ autoritates tam vniuersaliter de omnibus peccatis & de lictis loquantur, non est quod latius contra

hūc hereticū hūc debeam immorari. Ait. n. praterea Aug. loco proxime citato cap. statim. 14. Qui dicunt baptismum non omnia peccata delere, condemnamus: quia scimus plenam purgationē per ipsa mysteria contēti. Et Michæ. 7. quem loco citato inducit Hieronymus. Ipse auertet & miserebitur nostri, & demerget iniquitates nostras, & proiciet in profundum maris. Vnde Chrysost. super Ioan. homilia. 24. In aqua baptismi tanquam in sepulchro caput immergētibz, vetus homo sepelitur, emergētibz inde nouus resurgit. Extat tamen concilio præclarissima sancti huius patris ad catechumenos baptizandos, quæ incipit. Quam dulcis. vbi hanc veritatem dulcissime differt. Et epistola. 39. Gregor. libr. 9. epistolarum. Siqui sunt, qui dicāt peccata in baptismo superficie tenus dimitti (nota aliam hæresim) quid est hac predicatione infidelius, cum per fidei sacramentum anima à peccatis radicitus absoluta soli Deo inhæreat? Et infra. Qui autem dicit peccata in baptismo funditis nō dimitti, dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos. Et subdit illud Ioan. 13. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Totus autem mūdus dici non potest, cui peccatorum aliquid remansit. Qui ergo baptizatur iam mundus est totus, indiget tantē pedes lauare ab his sordidū pulueribus, quos terrenis gressibus contrahit. In Iordane signa baptismi Naaman Syrus perfectē fuit à lepra mundatus, & ille, qui ad piscinā iacebat, adeo in ipsa per Christum curatus fuit, vt lectum, in quo iacebat, posset in domū baiulare, quod figura baptismi fuit, vbi adeo homines solidē sanantur, vt per Dei opem possint corpus cum suis prauis affectionibus ita sustinere, vt eis non succumbant. Pulcherrimē ergo ad hunc baptismi candorem illud attinet Paul. ad Titum. 3. Saluos nos fecit per lachrymarum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundē: scilicet copiosissime vt sordium nihil heret reliquum. Et illud. 2. Corinth. 11. Respondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Ait enim Aug. cap. illo citato per baptismum, de cōsec. d. 4. Per baptismum deletur quicquid ab homine dictū, factum vel cogitatū est, vt habeatur quasi nō factū. Hec ille. Et ideo baptizatus despōsatur Christo quasi integra in corruptaq; virgo. Vnde idem Paul. ad Ephe. 5. Christus dilexit ecclesiā, & seipsum tradidit

dit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eā lauacro aque in verbo vite, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiā, non habentem maculā aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Restat autem ex his dubiis, quod si per baptismum originalis culpa remittitur, non debent per eundem remitti actualia. Vnde primo loco arguit S. Tho. contra primam conclusionem. Baptismus est quædam spiritalis regeneratio, quæ generationi carnali contraponitur: per carnalem autem generationem solum contrahitur originale: ergo illud duntaxat per baptismum tollitur. Respondet autem per illud, quod nos proxime allegauimus ad Roma. 5. vbi Apostolus hanc declarat eminentiā doni Christi super delictum Adæ, quod iudicium processit ex vno homine in condēnationem multorum filiorū: gratia autē ex multis delictis in iustificationem. Itaque nō solum vniuersos mortales ab vna originali culpa baptismus lauat, sed ab omni actualium multitudine. Vnde August. in lib. de baptis. parui. & refertur can. Generāte de consecra. dist. 4. Generante, inquit, carne tantummodo trahitur peccatum originale, regenerante autem spiritu sancto non tantum originale, sed & volūtariarum fit remissio peccatorum. At in contrarium arguit. Diuersorum sacramentorum diuersum debet esse institutum: sacramentum autem poenitentiae ordinatur in remissionem actualium: ergo baptismus non nisi in remissione originalis. Respondetur ad minorem, poenitentiam non in omnium ordinariā actualium remissionem, sed in eorū duntaxat, quæ post baptismum cōmittuntur. Ob idque baptismus vniuersā remittens dicitur à Hieronymo nauis integra: poenitentia verò secundā tabula post naufragium. Contra hoc tamen procedit argumentū S. Thomæ secundō loco. Poenitentia est sufficiens causa remissionis omnium actualium, etiam præcedentium baptismum: ergo baptismus non pertinet ad actualia. Respondetur primū, vt art. 6. dictum est, illam poenitentiam antecedentem baptismum non esse sacramentalem, sed interiorē virtutē. Secundō additur, quia illa non habet virtutē remittendi actualia, nisi quatenus includit intentionem suscipiendi baptismum. Nulla enim remissio peccatorū fieri potest, nisi per virtutem passionis Christi, iuxta illud Apostoli Hebræ. 9. sine sanguinis effu-

sione nō fit remissio. Quare motus poenitentiae inutilis est, nisi ad sit fides & propositum participandi illā, scilicet dū se quis vel baptismum subdit, vel ecclesie clauibz. Ob idq; ante baptismum motus poenitentis valorem habet ex intentione suscipiendi baptismum in remissione peccatorū, vt illic ait Petrus. Post baptismum verò ex intentione subiiciendi se clauibus per sacramentū poenitentiae. At verò voluntas intentioq; baptismi licet actualia remittat, nō tamen simpliciter quantum ad culpā & poenā, sed secundū quantitatem contritionis: baptismus verò in re ab vniuersis animam abstergit. Ex quo fit cōsequens nonnūquā baptismum, dū applicatur, delere posse actuale sine originali. Cū enim quis primū baptismum habet flammis, ab originali mūdatur: si ergo ille postmodū incidat in peccatū, & attritus baptizetur: baptismus qui originale nō inuenit, actuale delebit, faciēdo ex attrito cōtritum. Sed arguit D. Th. tertio loco. Diuersis morbis diuersæ sunt accommodandæ medicinæ: nā vt ait Hierony. quod sanat oculū, non sanat calcaneū: cum ergo baptismus originale deleat, & actuale ab illo differat, non videntur actualia per ipsum remitti. Respondet, maiore illā præmissam esse verā de particularibz medicinis: baptismus autem est vniuersalis morborū omnium: vtpotē per quē expurgatio fit vetustæ vite, & generatio nouæ. In contrariū autem ad maiore explicationē arguitur. Priuilegium hoc non est singulare baptismi, imò omnibus cōpetit sacramentis: gratia. n. poenitentiae per se omnia peccata delere potest. Et eucharistia nō solū gratiam per se cōfert, vt baptismus, verum vt. d. 1. q. 6. monstratum est, omniū existit sacramentorū præstantissimū. Respondetur, sic esse tandē discriminē hoc intelligendum, quod reliqua sacramenta cū non per se propriē ad regenerandum hominē ordinentur, quanquā gratiam cōferant, non tamē per se cuncta peccata remittunt, sed secundū dispositionē susipientis. Tanta ergo potest esse cōtritio poenitentis, vt per sacramentum absolutionis radicitus omnia remittatur peccata quoad culpā & poenam. Sed hoc est accidens rarō contingēs. Baptismus autem hoc per se habet propriē, vt per ipsum cuiusq; nō opponēti obiectione omnia simpliciter cōdonentur. Atqui hic est sensus cōclusionū p̄sentū. Circa secundā cōclusionem hoc notato, quod intelligitur de his poenis, quæ peccatis actualibus debentur: nā de illis poenalaribus, quas

Appendix.

Tertium argumentum.

Argumentum.

De secunda conclusionē.

X 2 cum

cum originali cōtrahimus, articulo proximo dicendū restat. Deinde attende, q̄ autoritas illa Pauli, sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei, nō facit illum sensum, q̄ in baptismo remittatur pœnæ, sed q̄ Deū prædestinationis nō pœnitet, & promissionū, q̄bus nobis æterna bona pollicetur, sed adducitur ppter glossā Ambrosij dicētis, q̄ nō exigit opus satisfactoriū, sed omnia gratis condonat. Et ad idē illud p̄inet Augustinus cā. Per baptismū, q̄ omnia delet, quali facta nō esset nec cogitata. Et illud, eiusdē Ambrosij cā. Per aquā, ubi ait, per aquam baptismi transitum fieri de terrenis ad cœlestia. Inde enim fit, nihil soluēdū relinquere, quod impedire illum transitū possit ad regnū cœlestē, cuius ianuā, vt ar. 7. vi debimus, aperit. De hac autem conclusione fati diximus dist. præcedēti art. 5. Arguit nihilominus D. Tho. ex illo ad Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt: culpa autē, vt ait Aug. non nisi per pœnā ordinatur: ergo non omnis illic remittitur. Sed negatur cōsequētia: quoniam pœna p̄sionis Christi applicatur baptizato inquantū fit eius membrum, ac si ipse illā sustinisset. Quod si quis arguat q̄ idē deberet sacramento pœnitentiæ & ceteris congruere, cū pariter virtute p̄sionis Christi operentur. Negatur cōsequētia: iā enim satis loco citato monstrauimus, aliud esse operari virtute p̄sionis Christi, q̄ generale est omnibus sacramentis: aliud verò per sacramentū incorporari Christo, fieriq̄ eius mēbrū, quod peculiare est baptismi. Et ideo illi propriē cōuenit, vt per ipsum plena fiat satisfactio. In sacramento autē absolutio nis, quæ fit per clauē ecclesiæ, non omnes cōdonantur pœnæ: quare arbitrio sacerdotis debet pœnitens pro eo quod restat, satisfacere. *Secundum argumentum.* Secūdo arguitur. Effectus baptismi aliquā similitudinē habere debet cum sacramento: ablutio autem nō habet similitudinē cū subtractione reatus pœnæ, sed tantū cū ablatione macule. Respondetur, q̄ baptismus aqua sicut sua ablatione significat emundationem à culpa, ita & sua refrigeratione refrigerium ob condonatam pœnam. Exurgit autē in cōtrarium argumentum tertium, quod tūc sequeretur, nec in foro ciuili debere baptizatū supplicio affici, cū tamen quauis homicida baptisma susceperet, nihilominus capitale plecteretur. Respondetur autem, q̄ quauis baptizati apud Deum nullius pœnæ rei sint, nihilominus apud homines, qui malefi-

cij ledunt & scandalum dant, manent supplicij obnoxij. Nihilominus, inquit, princeps pie faceret, si talibus pœnam remitteret. Intellige, si posset sine scandalo id fieri. Tātū enim posset esse crimen, vt eiusmodi indulgentia, nō esset licita. Maiusculam autem difficultatem habet, quod vt habetur de cōsec. dist. 4. can. Ne quod absit, imponitur Iudeis dum baptizantur, pœnitentia quadraginta dierum, & can. Agunt homines, ait Aug. ad Seleucianam, q̄ homines agunt pœnitentiā de prioribus peccatis antequā baptizentur commissis. Respondetur, q̄ ille pœnitentiæ non imponuntur ad satisfactionem. (Et hic est sensus concilij Florentini dicentis; q̄ non sunt baptizati imponendæ pœnitentiæ) sed admonentur baptizandi, vt id faciant: nempe, vt ieiunijs & orationibus vacent in reuerentiam sacramenti, vt habetur in epistola 3. Clementis ad vniuersos episcopos. Atqui in eius itinerario legitur, quod Petrus noluit eiusdem Clementis patrem antea baptizare, quā ieiunasset.

ARTICVLVS. II.

Verū per baptismum deleantur pœnalitates huius vitæ.

QUONIAM conclusione secunda præcedētis articuli id assertum est, quod pœnæ peccatis actualibus debita per baptismum remittuntur, subsequitur vt perscrutemur, an pœnalitates quoq̄, quas cū originali contrahimus, illic auferantur. Neq̄, verò hoc queritur eò q̄ non expectia ipsa doceamur, illas nos perpeti, quales sunt concupiscentia carnis, quæ nos molestē assidueq̄ exercet, morbiq̄ & calamitates, ac deniq̄ mors: sed indagantur hic huius rationes. Respondet ergo D. Tho. vnica trinembri cōclusionē. Baptismus habet virtutē auferendi pœnalitates præsentis vitæ: non tamē eas auferit in præsentī seculo: sed eius virtute auferentur à iustis in resurrectione, quādo mortale hoc induet immortalitatem, vt 1. Corinth. 15. ait Paul. Probatur ratione triplici. Prima scilicet, quia cū per baptismū incorporamur Christo tanquam eius mēbra, congruū fuit id fieri in membris, quod actum fuit in capite: Christus autem à principio fuit incarnationis fuit plenus gratia & veritate, sed nihilominus

lominus corpus habuit passibile, quod post passionē & mortem ad vitam resurrexit gloriosam: pariter ergo Christiani in baptismo gratiā consequuntur, quantum ad animā, corpus autem gerunt passibile, quod possint pro Christo pati, vt in die iudicij ad vitam resurgant impassibilem. Vnde Apostolus Roma. 8. Qui suscitauit, inquit, Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantē spiritum eius in vobis. Et infra. Hæredes quidē Dei, cohæredes autem Christi, si tamē compatimur (id est simul cum eo patimur) vt simul glorificemur. Secundo id fuit cōueniens propter spirituale exercitiū Christianæ vitæ, vt videlicet cōtra concupiscentiā atq̄ aliarū calamitatum incursum depugnātes victoriæ coronam assequeremur. Vnde super illud Roma. 6. vt destruat corpus peccati, ait glossā, si post baptismum vixerit homo in carne, habet concupiscentiam cum qua pugnet, eaq̄ adiuuante Deo superet. In cuius figurā Iudicij 3. sic legitur. Hæ sunt gētes, quas Dominus dereliquit vt erudiret in eis Israel, & postea disceret filij eorū certare cū hostibus & haberent cōsuetudinē præliandi. Tertiū id fuit etiā vtile, ne homines propter impassibilitatē potius præsentis vitæ ad baptismū accederent, quā propter gloriā vitæ æternæ. Vnde 1. Corinth. 15. Apostolus. Si in hac, inquit, tantū vita sperantes sumus in Christo, miserabiles sumus omnibus hominibus.

Expositio articuli. Ad plenum præsentis articuli intellectum adnotandū est, redemptionē, qua nos Christus redemit in hoc consistere, vt ab incōmodis, quæ per Adæ p̄uaricationē incurrimus, nos liberet. Contrahimus autem inde originale peccatum in anima, ac subinde temporale mortē, vt ad Roma. 5. autor est Paul. Pro nuntiata enim ei fuerat sentētia. In quacūq̄ hora comederis ex eo morte morieris. Quare Christus eandem soluens mortē in cruce, & à peccato nos liberauit per gratiam, & immortalitatem corporum nobis subinde promeruit, vt idē ibi Apostolus. cap. 8. insinuat. Et quoniam baptismus instrumentū p̄sionis est, per ipsius gratiā tum iustificamur, tum & ius immortalitatis acquirimus. At non vt iustificatrice gratiam, sic & corporū immortalitatem in hac vita concedēs fuit, vt recipere. Quod est dicere. Non decuit vt per gratiam baptismi in illum statum innocentie in hac vita reuocaremur, à quo Adā cecidit per

peccatum. Status enim ille erat supranaturalis, & ideo cum illum non recuperamus, manem⁹ in nostra natura, quæ est, vt simus mortales: natura autē mortalitatis secum & morbos & alias calamitates trahit, atq̄ adeo carnis cōcupiscentiā aduersus spiritū. Nisi quod dicuntur nobis ista in pœnam peccati obuenisse, & verē obuenerunt, ob id q̄ creati fuimus in supranaturali iustitia originali quā, nisi per peccatum fuisset ex poliat, ab his fuisset detrimentis liberi. Rationes ergo istas & congruentias S. Thomæ non sic intel ligas, vt supposito q̄ post baptismū deberet manere corpora nostra in suis naturalib⁹, cōgruerit istas non infirmitates pati: hæc enim rerū consequentia, naturalis est. Sed probant decuisse, vt non reuocaremur ad illum statū innocentie, quo possemus non mori. Nā præter easdem rationes est alia, q̄ tunc per baptismum deberet renouari totus mūdus, sicut erat in illo statu. Præterea & periculum rediret, vt iterum atq̄ iterū per peccatum eundē statum amitteremus. Veritatem ergo hæc, q̄ post baptismum ab his pœnalitatibus nō liberemur, & experientia ipsa docet, & sacra pagina, sacriq̄ canones faciunt catholicam. Quapropter hæreticum esset dicere, q̄ propter gratiam baptismalem quis possit ad illū statum peruenire, vt extinctū prius haberet peccati originalis fomitem, vt artic. 6. apud S. Tho. videbimus, nisi ex singulari priuilegio, quale fuit in virgine. De hac ergo catholica veritate multis in locis edisserit Augustinus. vt lib. 1. de peccato. meri. & baptis. parui. cap. 39. Enacuatur enim, inquit, per baptismū caro peccati, non ita vt in ipsa viuentē carne concupiscentia conspersa & innata repente absumatur, vt nō sit, sed ne oblit mortuo (scilicet peccatis per baptismum) quæ inerat nato. Et hic est locus, quem hic citat D. Thom. tanquam glossā ad Roma. Et lib. 2. capit. 7. eandem confirmat verbis illis, quæ Gratianus inde desumpsit de consecra. dist. 4. cano. Non ex quo. Non enim, inquit, ex qua hora quisque baptizatur, omnis vetus infirmitas eius absumitur, sed renouatio incipit ad remissionem omnium peccatorum. Idq̄ cōfirmat ex illo Apostoli. 2. Corinth. 4. Et si exterior homo noster corrūpatur, interior renouatur de die in diem. Fomes enim ille, qui nobis continenter corruptos affectus creat, per corporis macerationem reprimatur, quā sub inde maceratione & corporis foris attenuatur,

& intus renouatur spiritus. Vnde Paulus ad Roma. 7. Video, inquit, aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in lege peccati. Et ad Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Atque in huius significatione populo Israel non protinus, ut mare rubrum transfretum, ingressus patuit ad terram promissam, sed obiecta ei fuerunt barbarae ille gentes, cum quibus in deserto multis annis belligeraret. *Dubium.* Dubium autem ex his emergit, utrum esto concupiscentia per baptismum non sit prorsus sublata, saltem debilitata fuerit aut diminuta. Ad hoc subsequentibus propositionibus respondetur. *Prima propositio.* Prima. Concupiscentia post baptismum non habet prorsus rationem peccati, aut reatum culpae. Haec satis articulo superiori est probata est, & lib. 1. de natura & gratia cap. 1. & 12. locupletius. Nam praeter inductas auctoritates ait lib. 2. de peccato. merit. cap. 4. August. Concupiscentia in parulis baptizatis a reatu soluitur, ad agnitionem relinquitur. Et lib. 1. re tractatio. ca. 15. Concupiscentia reatus in baptisinate soluitur, sed infirmitas manet. Est ergo concupiscentia nihil aliud, quam sensualitas, quae rebellare nata est aduersus rationem: tamen sine consensu aut negligentia voluntatis rebellio illa non erit peccatum. Vnde ut Lutheranus respondeamus, quando ait Paul. ad Roma. 7. quod concupiscentiam nesciebat, nisi lex diceret. Non concupisces, verbo illo, Non concupisces, quod peccatum significat, non intellexit potentiam, quae dicitur concupiscentia, sed voluntarium actum. Et quamvis ubi ait. Quod ago malum ego non operor, sed quod habitat in me peccatum, sensualitatem ipsam appellet peccatum, non tamen id proprie intellegit, & quod auit, formaliter, sed sicut nomen causae attribuitur effectui. Glossa est eiusdem August. lib. 1. contra duas epistolas Pelagiano rum cap. 13. Illa enim, inquit, concupiscentia, quae reliqua est a baptismo, quo ratio peccati plenissime remittitur, radicatusque conuelli tur, non quia peccatum est, sed quia peccato (scilicet originali) facta est, peccatum dicitur: sicut scriptura dicitur manus, quia manu facta est, & oratio Ciceronis dicitur Ciceronis lingua, ut ipse idem ait lib. de nuptiis & concupiscentia ca. 23. Meritisimo ergo error iste Lutheri dicentis concupiscentiam in renatis esse peccatum, diplomate Leonis decimi tanquam haereticus condemnatus est ar. 2. Ac subinde in concilio Tridentino sessio. 5. cap. ult.

Quocirca glossa illa canonistae Hugonis super citatum cap. Non ex quo, ubi ait quod licet homo renouetur in baptismo, tamen non ex toto deletur originale, sed remanet debilitatum & sopitum, erronea est, neque in viro theologo esset tolerabilis. Nam originale peccatum dicit culpam, quae tota in baptismo aufertur. Ille autem bonus autor, si theologus esset, distinxisset utique inter peccatum originale, quod prorsus tollitur, ut ait D. Th. in solutione tertij, & fomitem, qui remanet, qui est ipsa sensualitatis potentia. *Secunda propositio.* Concupiscentia ipsa in baptizatis quantum ad substantiam nec diminuitur, nec debilitatur, nec sopitur. Probatur, quia est potentia naturalis, & gratia non tollit naturam, sed perficit. Imò vlti venire saepe solet, ut baptizati propter naturalem complexionem vehementiores sentiant carnis insultus, quam non baptizati. *Tertia propositio.* In hoc sensu concupiscentia illa & fomes, qui est poena originalis peccati, dicitur alligari, & minui, & debilitari, quod spiritus per gratiam baptismi contra eius infestitas pugnas adiunatur, ut certamine non succubatur. Et hoc est, quod ait August. lib. de libero arbitrio, & refertur can. Gratia de consuetudine. d. 4. Gratia enim, inquit, quae per Christum datur, non solum peccatorum remissionem facit, sed etiam facit ut lex impleatur, ut natura liberetur, & peccatum non dominetur. Et est determinatio concilij Mileuitani cap. 2. & 3. Atqui hoc est quod ait Apostolus ad Roma. 6. de baptismo loquens, per quem morti Christi configuramur. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est (scilicet quo ad culpam) ut destruiatur corpus peccati. Non tamen ut subito sepeliatur, sed ut in agone non seruamus peccato, scilicet concupiscentiae per consensum succumbentes. Vnde subdit. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentijs eius. Regnare ergo peccatum, est obedire concupiscentijs per consensum. Atque in hoc triumpho nostra per Dei gratiam consistunt merita. Sicut, in peccato, ut ait illic August. nullum est, nisi sit voluntarium, ita & in ipso libero arbitrio diuina opera adiuto consistit meritum. *Quarta propositio.* Sed per spem, in hoc conspectu spiritus cum carne eluceat sententia illa Pauli ad Roma. 5. ubi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Nam et si in statu naturae integre per contemplationem homines plurimum mererentur, hoc tamen status noster illi praestat, quod sub Christo duce mere mur.

mur, tollentes scilicet crucem nostram, atque illi sequentes, illic enim nulli essent languores neque agones aduersus hostem, nos vero sudoribus plurimis & laboribus exhaustis gloriosa premia, diuina ope suffulti, promeremur, ut tanquam palmites per baptismum in Christo plantati fructus gloriae proferamus, alij. scilicet. virginitatis lauream gestantes, qui contra concupiscentiam carnis luctati sunt, alij vero praedicationis & doctri nae atque alij palmas martyrij ferentes, & gloriose de hostibus fidei triumphauerunt. De quibus David, Eūtes, inquit, ibat & flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Quae quidem praemiorum insignia non fuissent, nisi propter casum Adae Deus factus esset homo, qui ab illa nos culpa liberaret, tam ingentia nobis donaret auxilia.

Prima conclusio. Facile ergo soluitur argumenta D. Thomae, quorum primum est. Poterius, ut ait ad Roma. 5. Apostolus, est donum Christi, quod peccatum Adae: sed per peccatum mors in mundum intravit, ut ibidem ait Apostolus, ac perinde omnes poenalitares: ergo & per baptismum omnes essent tollendae. Respondetur autem secundum glossam ad Roma. 6. (ut vltra non seruamus peccato) quod sicut superas atrocissimum hostem non statim eum enecat, sed patitur eum aliquantulum cum dedecore, & dolore viuere: ita Christus poenam, hoc est concupiscentiam in hac vita alligauit, quam in futuro perimet. *Secundo arguitur.* Baptismus tollit peccatum actuale quoad culpam & poenam: ergo deberet originale cum suis poenalitibus auferre. Negatur consequentia: duplex. n. est poena. scilicet. gehenalisis (ut ibidem ait glossa) & temporalis: & quoniam per baptismum poenae conciliatur amicitia cum Deo, tollitur poena omnis gehenalisis, quae eidem amicitiae repugnat. Temporales autem, ut concupiscentia, fames, sitis & mors, quae ipsi naturae, iustitiae originali expoliatae, naturae sunt, manere (ut dictum est) debuerunt. Sed tamen regnum & dominium earum per gratiam baptismi deiectum est, ut homo non debeat illud time re. *Tercio.* Remota causa remouetur effectus: sed originale per baptismum prorsus tollitur: ergo & poenalitares deberet tolli. Respondetur autem quod cum Adam primum inueneret naturam, quae postea per generationem inficit personas, Christus conuerso ordine prius in hac vita reparat personas abstergendo illis omnem maculam, & quencumque suppliciorum reatum, qui eas posset ab ingressu coelestis remorari. Poenalitares autem, & detrimenta quae sequun

tur naturam, originali iustitia destituta, abolebit in generali resurrectione.

ARTICULVS III.

Utrum per baptismum non solum remittantur gratia & virtutes, verum aliqui virtutum actus illi peculiariter attribuantur.

Prima conclusio. R. E. sacramenta non modo a malo liberantur, sed adornantur in bonum, & ideo postquam desinitum est per baptismum a malis culpis & poenis, nos erui, quaritur utrum per ipsum quoque gratia & virtutes informemur ad bonum. Et quoniam quartus & quintus articuli apprimè sunt gemini, ambos in vnum compingemus. Igitur iuxta duas questionis membra duabus conclusionibus respondetur. *Prima.* Per baptismum quisque gratia consequitur & virtutes. Probatur primo auctoritate Apostoli ad Titum. 3. ubi ait quod Christus saluos nos fecit per lauacrum regenerationis (id est per baptismum) & renouationis spiritus sancti, quae effudit in nos abunde. Deinde ratione, quia ut saepe supra dictum est, per baptismum efficitur membra Christi: a capite autem in membra gratiae & virtutum participatio deriuatur, secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. *Secunda conclusio.* Baptismus peculiariter inter omnia sacramenta attribuitur duo actus virtutum. Vnus illuminare intellectum quantum ad veritatis agnitionem, atque alter foecundare affectum foecunditate bonorum operum per gratiae infusionem. Prior pars probatur ex Dionysio. 2. cap. ecclesiasticae hierarchiae attribuetis baptismi illuminare. Secunda vero auctoritate glossae super illud Psalmi. 22. super aquam refectiois educauit me, dicens, animam peccatorum ariditate sterilem per baptismum fecundari. Secundo tota conclusio probatur, quia per baptismum efficitur membra Christi, atque adeo regeneramur in spirituale Christianorum vitam, secundum illud ad Galat. 2. Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei: vita autem membrorum animalis consistit in hoc, quod sint capiti vnita, a quo esse recipiant, a capite autem deriuatur in membra primo sensus & deinde motus: ergo proprium baptismi est, ut per ipsum & sensum spiritualem suscipiamus ad cognoscendam veritatem, & spirituale per gratiam instinctum motum ad operandum bonum. Atque hoc docemur verbo illo Ioan. 1. Vidimus eum plenum

gratie & veritatis, & de plenitudine eius nos oēs accepimus. Tamen si gratia, plenū gratie & veritatis, referatur ad verbū, quod caro factum est, eadem est tamen sententia, quam hic Divus Thomas profert.

Expositio articuli.

Quod gratia baptismate ablatis infundatur dupliciter habere potest sensum. n. q. fiat Deo grati. Et hic semper fuit habitus tanquā fides catholica, iuxta verbū Christi, Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit. Et Pau. Mūdans eā lauacro aquę in verbo vite, & similia. Alter vero sensus est, q. illa gratia sit quālibet ab homine distincta, diuinitus cōcreata, quā fiat homo gratus, sicuti est habitus scientie & virtutis acquisita. Atq. hic sensus nō est tāquā de fide vlt. adeo antiquis quoniam neq. tā planē ex sacra pagina colligitur. Nā, vt d. n. q. 3. explicum, nihil repugnat hominē esse Deo gratū absq. aliqua libi inhārentē qualitate, sicuti ego sum gratus amico, eodē solū q. diligor ab illo. Et pariter distinguendū est de virtutū infusione. Quod, n. fides, spes & charitas sint auxilia quēdā specialia Dei, quibus nos supra naturā ad credendū mouet & ad sperandū, & amandū, cōfessio euangelica est iuxta illud Ioā. 6. Nemo pōt venire ad me, nisi pater meus, qui misit me, traxerit eū, & iuxta illud Paul. 2. Corin. 3. Nō quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Quod autē sint habitus distincti potentiarū sicuti acquisiti, nec tā planē colligitur ex sacris literis, nec est tā antiqua ecclesię confessio. Imo gradatim veritas hęc est ab ecclesiā suscepta. Primū enim Inno. in c. Maiores, de baptis. tanquā refuter theologos dubitantes, vt rōnē secūdo modo gratia & virtutes per baptismū infundantur. Postmodū vero in cōcilio Vienēsi pars hęc affirmatiua tāquā probabilior, dictisq. sanctorū & doctorū magis cōcors recepta est, q. scilicet tā paruis q. adultis infundatur, vt patet in clem. Fi dei catho. de sum. tri. & h. catho. Et hoc potissimū propter paruos, de quibus maius erat dubiū. Nūc autē nonisimē in cōcilio Tridēti nō tanquā certa veritas est sub hoc verbōrū tenore decreta, sessio 6. can. 11. Siquis dixerit hominē viuificari, vel sola imputatione iustitię Christi, vel sola peccatorū remissione exclusā gratia & charitate, quę in cordibus eorū per spiritū sanctū diffundatur, atq. illis inhāreat, aut etiam gratiam, quā iustificamur, esse tantū fauorem Dei, anathema sit.

Councilia Viēnse.

7. d. sentina smadut.

Est autē hęc sancta veritas sacris literis maxime consonas, hinc scilicet testimonio Pau. ad Titū. 3. Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & reuocationis spiritus sancti, quē effudit in nos abundē. Effundere enim, ē abiquā effusam significat. Et 2. Corin. 1. Qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, & ad Ephel. 1. Credentes signati estis spiritu punctionis sancto, qui est pignus hereditatis nostre. Pignus enim rei aliquā significat. Et suffragatur ratio, quoniam hominē cum hominē diligit, nō eū bonū facit, imo eū ob id diligit, quod bonus est. Deus autē diligendo nos bonos cōstituit, atq. adeo cū, vt sapiēt. 8. legitur, suauiter omnia disponat, non quomodocūq. nobis fert opē, sed gratiam nobis infundit, quā diuina sue, vt ait Petrus, cōfortes faciat natura, ac subinde potentias virtutibus exornat, quibus vnaquęq. suū valeat officium perficere, vt intellectū fide ad credendū, volūtatem autē spe & charitate ad sperandū & diligendū, atq. sicut naturaliter ad productionē animę, per quam recipimus esse, consequitur potentiarum emanatio, quibus anima ipsa operatur, ita & ad productionē gratie, quę est in essentia animę, dāns illi esse supra naturā, cōsequitur in potentis ad operandū virtutū infusio. Arguitur autē cōtra. Dari gratiam in scriptura, idem est, quod dari spiritū sanctū, cuius donum est gratia: at spiritus sanctus nō videtur per baptismū dari, sed per confirmationem: legitur enim Actuum. 8. de Samaritanis a Philippo diacono baptizatis, q. nondū receperant spiritum sanctū, donec venientibus apostolis per eorū manuum impositionē eū receperunt. Ad hoc autē refpōdetur absq. dubio illos recepisse gratiam in baptismo, nō tamen visibiliter spiritū sanctū, sicut recipiebatur in cōfirmatione. Et de illa visibili visione legitur illis q. nondū inuenquam illorum venerat. At verō cum virtutum duo sint genera: scilicet, theologarū, vt sunt fides, spes, charitas, & moralium atq. cardinaliū, vt sūt iustitia, prudētia, fortitudo & temperantia: de illis prioris generis nemo theologorū dubitat, quin infundatur, moralia autē deo in 3. sent. d. 36. (illie n. hęc materia disputatur) eas infundi negat. Haud tamē hęc disputatio hic locū habet apud S. Th. sed 1. 2. q. 63. ar. 3. vbi affirmat prudētiā quoque, per baptismū intellectui infundi, & iustitiam volūtati, atq. adeo appetitui inaccessibili fortitudinem,

Testimonium sacra.

1. Pet. 2.

2. Th. 1.

3. Th. 1.

4. Th. 1.

Primum argumentum.

Primum argumentum. S. Thomas contra primam cōclusionem est. Sacramentum debet id representare, quod efficitur baptismus autem sua ablutione significat remotionem culpę, non autem infusionem gratie, & virtutum: nō ergo illas efficit. Respondetur, q. sicut sua ablutione significat absterisionē culpę, & sua frigiditate, refrigerium remissionis peccatorum, ita sua claritate, infusionē gratie & virtutum. Secundo arguitur. Id quod iā quis suscipit non eget iteratō suscipere: multū autē dum ad baptismū accedunt, iā per baptismum flammis effectum eius obtinuerunt, vt de Cornelio legitur Actū. 10. q. ante baptismum iam erat timens Deū, id quod & de Paulo, ac de alijs constat: ergo illi nihil per baptismum suscipiunt. Respondetur, q. per baptismum flammis per fidem, explicitam vel implicitam recipit homo remissionem peccatorum, quoad culpam simpliciter, sed tamen quoad poenā: atq. gradū gratie recipit secundū q. habet baptismū in voto, hoc est, secundū quantitatem actus voluntatis diuinitus mota: gradum autē baptismalis gratie non recipit, nisi cū baptismus cōfertur, & illic certissime sit plenissima poenarum remissio. Vnde super illud Psalmi. Super aquā refectionis educavit me: ait glossa. Per augmentum virtutis & bonę operationis educavit in baptismo. Necessitas autē recipiendi baptismū, ab illo etiā, qui est in gratia nō est hęc, sed q. cū baptismus flammis non habeat virtutem, nisi per votum explicitum vel implicitum baptismi in re, semper manet pręceptum ipsum suscipiendi. Tercio arguitur. Virtus est habitus, quo quis facilius, & delectabiliter operatur in baptizatis autem relinquitur pronitas ad malū, qui ideo difficultatem & molestiam patiuntur ad operandum bonum: ergo illis non infunduntur virtutes. Respondetur, illā pronitatem & difficultatem non inesse baptizatis propter defectum habituum virtutum, sed propter concupiscentiam, quę vt dictum est, per gratiam baptismalem non funditus tollitur. Ac quoniam ad sensum articulo precedenti explicatum quodammodo minuitur sit vt tam ipsa pronitas ad malū, q. difficultas ad bonum pariter diminuat. Circa secundam cōclusionem nihil aliud adnotandum, nisi q. baptismus est sacramentum, quo proprie efficiuntur Christi membra, complātamurq.

illi sicut palmites in vite: atq. adeo sicut a vite palmites, ita & nos a Christo vitam suscipimus. Iuxta illud Ioā. 15. Ego sum vitis vera, & vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quā sine me nihil potestis facere. Siquis vero in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arefceret, &c. Et quoniam vita spiritalis in cognitione & motu consistit, sicut vita animalium, isti duo motus intellectus & affectus attribuitur peculiariter baptismō. Dicitur autē hęc virtutes p attributionē baptismō cōpetere quoniam, omnis gratia sacramentorū, eo q. gratia est ad eodē etiam effectū cōfert. At quoniam aliorū alij sunt peculiares effectus baptismi verō hi proprii, vt incorporēt nos Christo, ei singulariter attribuuntur. Idem etiam alia via cōstat, ferē tamen eadē. Est. n. baptismus, vt d. 3. ar. 1. explicuimus, sacramentū Christianę fidei, quę per charitatem operatur: & quia fides est illuminatio corū, quę sperantur, vt ait ad Heb. Paul. baptismus est sacramentum illuminationis, vt ait Diony. & quia charitas est, quā mouemur ad operā dū propter Deū, sit vt etiam baptismus sit sacramentū, quō mouemur in Deū. Hęc est, n. institutio Christiana, quā in baptismō proficemur, vt sempiternā felicitatē cognoscentes, illuc nostrā dirigamus vitā, vnde Pau. Heb. 6. easdem baptismō virtutes tribuit, dicens. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerint etiam donū cōlestē, &c. virtutesq. seculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renouari, &c. Est etiā doctrina Aug. de baptis. parui. eo loco, qui refertur de cōse. d. 4. ca. Non ex quo, vbi ait, q. per baptismū incipit renouatio ad remissionē omnī peccatorū, & intelligentiā & operationem spiritūalium. Est ergo primū argumentū. S. Tho. Baptismus adulto non nisi iā fidei cōfertur, iuxta illud Marc. vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: per fidē autē incorporamur Christo, iuxta illud ad Eph. 3. Habitare Christi per fidē in cordib. vestrīs, ergo nō baptismus, sed fidei attribuēdi sunt illi actus. Respōdetur, q. p. fidē incorporamur mentaliter, per baptismū verō corporaliter, sine cuius voto neque ipsa mentalis incorporatio fidei esset valida. Secundo arguitur. Illuminatio fit per doctrinam, iuxta illud ad Ephesios, tertio. Mihi omnium sanctorum minimo, data est gratia hęc, illuminare omnes, &c. doctrina autē pręcedit baptismū in catechismo: et

Institutio Christiana.

Augst.

Primum argumentum. S. Th. Baptismus adulto non nisi iā fidei cōfertur, iuxta illud Marc. vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: per fidē autē incorporamur Christo, iuxta illud ad Eph. 3. Habitare Christi per fidē in cordib. vestrīs, ergo nō baptismus, sed fidei attribuēdi sunt illi actus. Respōdetur, q. p. fidē incorporamur mentaliter, per baptismū verō corporaliter, sine cuius voto neque ipsa mentalis incorporatio fidei esset valida. Secundo arguitur. Illuminatio fit per doctrinam, iuxta illud ad Ephesios, tertio. Mihi omnium sanctorum minimo, data est gratia hęc, illuminare omnes, &c. doctrina autē pręcedit baptismū in catechismo: et

go, illuminare, doctrinæ conuenit, non baptismo. Respondetur, illuminare exterius conuenire doctoribus ecclesie per catechismum, sed intus preparare corda ad recipiendam doctrinam est muneris Dei, iuxta illud Ioan. 6. Erunt omnes docibiles Dei, & qui audit & dicit, (per internum scilicet appulsus patris mei) venit ad me. Tercio. Fecunditas pertinet ad generationem ætenuam, qua scilicet quipiam Christianismo iam prouectus alios generat spirituales filios iuxta illud Pauli. 1. Cori. 4. In Christo Iesu ego per euangelium vos genui: ergo fecunditas non fit per baptismum. Respondetur, quod fecunditas, quæ fit per baptismum non est illa generandi filios, sed proferendi virtutum opera.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum pueri in baptismo consequantur gratiam & virtutes.

Qvanquam post generale conclusionem, quæ fuit prima articuli precedentis non opus hæc fuerat de pueris interrogatio, eo quod sacramentorum effectus per se illis conueniunt, atque adeo si per baptismum conferantur gratia & virtutes, quibusque baptizatis, ac perinde pueris communicatur. Tamen quia de pueris fuerunt qui id negarunt, ad respondendum illis adhibetur hæc quaestio, verum illis etiam infundatur gratia & virtutes. Et ideo D. Tho. recitato illo errore, licet non formaliter, tamen in virtute ponit conclusionem affirmatiuam, quod illis etiam infunduntur. Error autem hic non est prorsus ille, quem quod precedenti articulo. 9. ex Innocentio in cap. Maiores, de baptismo retulimus. Illi enim dicebant baptismum nihil paruulis prodesse, propterea quod peccata solo charitatis actu dimittuntur, qui in paruulis esse non potest. Illi autem characterem illis imprimi non negabant, sed gratiam virtutesque infundi. Quorum error binio telo confoditur. Primo, quod ut adulti, ita & paruuli per baptismum membra efficiuntur Christi: hæc enim virtus per se inest: quare & per ipsum influxus fit eis gratia & virtutum. Secundo, quia tunc sequeretur, pueros ante rationis usum ab hac luce migrantes non frui æterna vita: nam ut ad Roma. 6. ait Paul. Gratia Dei vita æterna: atque adeo incassum baptizarentur. Accedit his autoritas expressa Aug. in enchiridio, ubi ait. Paruuli renascendo moriuntur illi peccato,

quod nascendo contraxerunt. Ac per hoc ad illos etiam pertinet illud quod dicitur. Consepulchrum sumus cum illo per baptismum in morte, ubi cum subdatur apud Paulum, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus, fit ut etiam ipsi nouitatem uitæ accipiant, quæ non fit nisi per gratiam & virtutes. Et ne ad rem catholicam tantum multis supra testimoniis comprobata redeamus, hæc veritas multis in locis est ab Augustino constituta, ut lib. 1. de peccatorum meritis cap. 26. ubi ait, paruulos baptizari, ut reconciliantur Deo, ut in illo uiuant, ut salui, ut liberati, ut redempti, ut illuminati fiant. Et cap. sequenti ait, infantibus baptizari esse credere, fierique omnes Christi, habereque per baptismum filium Dei, ac perinde ius ad uitam æternam. Idemque habetur de consecr. dist. 4. can. Paruulo, & can. Paruuli fideles. Igitur eodem gradu fidei & modo, quo articulo precedenti catholicam esse diximus, gratiam & virtutes per baptismum infundi, tam de paruulis tenendum est, quam de adultis. Secundo autem respondet D. Tho. ad illorum errorem: causa enim, quæ illos in eum coniecit, fuit non distinguere inter habitum & actum, pueri namque licet actum habere nequeant virtutum, propter impedimentum potentiarum, possunt tamen habitibus exornari, quibus etate progressi videntur.

In argumentis Sancti Thomas autoritates exponit Augustini quæ videntur huic veritati obuiare. Ad quorum omnium solutionem id meminisse oportet, quod quaestio precedentis articuli. 9. adnotauimus: nempe, quod cum originale peccatum non propria, sed aliena voluntate contrahatur, sufficit quoque pueris aliena voluntate fide profiteri, & baptizari velle, &c. Est ergo primum argumentum Gratia & virtutes non habentur sine fide & charitate: fides verò, ut distinctio, precedenti articulo. 10. diximus, & Augustinus docet, in creditum voluntate consistit, sicut & charitas: talem autem voluntatem non habent pueri: ergo neque illas virtutes. Respondetur tamen quod cum voluntas pro actu accipitur, & pro potentia, ad actum credendi requiritur voluntatis actus, & de hoc intelligitur cum dicitur si de consistere in credentium voluntate, quo pacto soli adulti credunt, sed ad recipiendum habitus sufficiunt potentia, quæ sunt in paruulis. Vnde Aug. in li. de baptismo paruulorum, paruulum, inquit, & si non dum illa fides, quæ in credentium voluntate

tate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum (per quod scilicet habitus infunditur) si de se facit de conse. d. 4. ca. Nihil est. Iam verò satis supra explicatum est, quo modo credere infantibus est baptizari. Secundo super illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, ait Aug. quod ex impio iustus fiat, Christus in illo, sed non sine illo facit: puer autem non potest cooperari ad suam iustificationem: ergo non fit ex impio iustus. Respondetur, hoc dictum Augustini & aliud in libro de charitate. Nemo ex aqua & spiritu sancto renascitur nisi volens. Et super Ioan. 6. Nemo nisi voluntate trahitur, & similia de adultis proprie intelligenda esse. Paruuli autem, quia non concurrunt ad suam iustificationem nec volentes dicuntur, nec reluctantes iustificari, ut idem Augustinus in epistola ait ad Dardanum. Sed concurrere interpretatiue dicitur per intentionem ecclesie. Et similiter respondetur ad tertium, ut supra satis responsum est. Ait enim Paulus ad Rom. 4. credenti in eum, qui iustificat impium reputatur fides eius ad iustitiam: paruuli autem non videntur credere. Respondetur, inquit, ut ait Aug. lib. 3. de peccato. meriti. quod paruulis mater ecclesie gestantium pedes accommodat, ut veniant, illorum cor, ut credant, & linguam, ut fateantur. De conse. d. 4. ca. Mater. Et ideo per fidem ecclesie interpretatiue dicuntur credere. Sed contra hoc obijciunt quantum argumentum. Quod carnali affectio ne agitur non videtur habere posse spirituales effectus: gratia: sed nonnulli pueri ad baptismum carnali intentione deferuntur, ut si vel a lepra mūdētur, vel ab alia curētur: egritudine ergo illi gratia non recipiunt. Respondetur, illa intentione carnali nihil nocere pueris, sicut neque vnius culpa nocet alteri. Vnde Augustinus ad Bonifacium refertur can. Nō illud. Nō illud, inquit, te moueat, quod quidam non ea fide ad baptismum recipiendum paruulos ferunt, ut gratia spirituali ad vitam regenerentur, atque non, sed quod hoc eos putant remedio corporalem retinere, vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quod non ab illis hac intentione offeruntur. Hic autem discernendum est inter pueros & adultos. Pueri namque licet non intentione ecclesie, sed alia quacumque a parentibus baptismum offerantur, dum tamen baptizans intentione ecclesie id faciat, legitimum fit sacramentum. Et hoc est, quod hic docet Aug. At verò adulti si non intendunt recipere quod ecclesia tradit, non baptizantur, si tamen id intendunt, quamuis aliam ha-

beat intentionem adiunctam, imò quæ magis eos moueat: videlicet, ut curetur, vere baptizantur. Quin etiam quamuis illa intentio mala sit, ut d. 1. q. 5. ar. 10. expositum reliquimus.

ARTICVLVS. V.

Utrum effectus baptismi sit apertio ianuæ celestis.

Plurimum ordine hæc articuli series decurrit. Cum enim reliqui baptismi effectus tam malorum remotio, ut remissio culpæ & poenæ, quæ bonorum donatio, ut infusio gratiæ & virtutum, viâ adfruitionem celestis patriæ sternant, quærit tandem D. Thom. utrum baptismus eiusdem regni ianuam adaperiat. Et respondet hæc affirmatiua conclusione. Effectus baptismi est apertio ianuæ regni celestis. Probatur aperta ratione. Aperire regnum celeste nihil aliud est, quod impedimentum amouere eius introitus. Deus enim ubi primum condidit hominem humano generi illud proposuerat, nisi idem primus parens sua prauaricatione illud nobis obseruasset impedimentum, ergo non est aliud quod culpa & poena, culpa enim tantum originalis quæ mortalis omnino hominibus illam ianuam occludit, indeque eos excludit, culpa verò venialis & poenæ, quæ ex mortalibus sunt reliquæ, hominem ab eodem ingressu in purgatorio remouantur: per baptismum autem omnis culpa & poena remouetur, ergo per ipsum ianuæ celestis aperitur.

Hoc in præsentium adnotandum est, quod hic effectus, scilicet tota remittere culpam & poenam est inter omnia sacramenta baptismi peculiaris ob hoc quod est instrumentum taliter applicandi nobis passionem Christi, ut eius efficiamur membra idque sit notum siue hoc sacramentum ad antiqua referas, siue ad reliqua euangelica. Etenim ante Christi passionem neque circumcisio, neque aliud sacramentum aditum regni aperire poterat, eo quod pretium culpæ nondum erat solutum, quousque Christus dixit, Consummatum est. Vnde circa illum temporis articulum dixit Latroni. Hodie mecum eris in paradiso, & multa corpora sanctorum, qui illuc usque fuerant in limbo a monumentis surrexerunt. Et Paulus ad Ephes. 4. Ascendens, inquit, Christus in altum captiuam duxit captiuitatem. Reliqua verò sacramenta euangelica non proprie habent istum effectum, tum

Conclusio.

Expositio articuli.

Beda.

Primum argumentum
S. Tho.

obicitur.

q̄ cū non sint regenerationes in Christū, non per se totā remittunt culpā & p̄nam: tum maxime quia nō nisi baptizatis, quibus aperta fuit ianua, applicatur. Vñ baptizato Christo ubi baptismū instituit, aperti sunt cœli. Super quo verbo Luc. 3. ait Beda. Virtus hīc baptismatis ostēditur, de quo quisq; cū egreditur, regni cœlestis ei ianua aperitur. Et Ambrosius, quod refertur can. Per aquā, de cōse. d. 4. Per aquā, inquit, baptismi transitus est de terrenis ad cœlestia. Est ergo catholica veritas, cuius negatio, aut dubitatio nefandissima esset hæresis.

¶ Existit nihilominus primū argumentū. S. Thomae huiusmodi. Illud, quod est apertum, apertione nō indiget: cœlū autem per passionē Christi apertū fuit: ergo non aperitur per baptismū. Negatur cōsequētia, per baptismū nūq; nō aliter quā per passionē referatur: quippe q̄ eius instrumentū est, quo eidem incorporamur passioni. ¶ Secundo arguitur. Baptismū a tēpore quo institutus est suos, debuit habere effectus: multi autē Ioan. 3. & 4. leguntur ante Christi passionem baptizati, quibus illico ianua cœlestis aperta non fuit, secundū illud Michæ. 2. Ascendit pandens iter ante eos, hoc est, Christus prius in cruce mortalitatem exiit, quā alijs paradisum panderet: ergo hic non est effectus baptismi. Respondetur, baptismū tunc illis ianuā regni cœlestis aperuisse, non quidem in re, sed in certa spe: quia Christum iā tunc præsentē credebant, per cuius mortē, ac subinde in virtute eiusdē baptismi breuissimo tempore erant potituri regno: quod ideo circumcisioni, quæ erat profectio nō præsentis, sed venturi, non cōpetebat. Quod si arguas. Patres in limbo certam quoq; habuisse sp̄ regni, ad quod per gratiā erāt accepti, id quidē fatemur: attamen non sperabāt adepturos se regnū virtute circumcisionis: quia nō erat instrumentū passionis, sed virtute passionis, cuius fidē habebant. ¶ Tertiū arguitur. Baptizati obnoxij sunt pœnalitatib; huius vitæ, tamē scilicet, & morbis: sed nemo quādiu obnoxius est pœnæ, recipitur ad gloriā, vt patet de illis, qui sunt in purgatorio: ergo baptismus nō aperit cœlū. Respondetur, q̄ baptizati non sunt istis pœnalitatibus obnoxij ob reatū personæ. s. p̄pter actualia peccata, sed propter statū naturæ: & ideo cū per mortem homo ab illo statu liberetur, fit etiā ab eiusdē pœnalitatibus liber, vt possit statim cœlum intrare, nisi culpæ pœnæ

eum in purgatorio aliquo tempore detineat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum baptismus habeat in omnibus æqualem effectum.

Onstituit iam tribus effectibus baptismi, qui sūt remouere culpam & pœnā, infundere gratiā & virtutes, atq; adeo aperire regnum, interrogatur vtrum in omnibus baptizatis eundē habeat effectum. Et D. Th. suppositis duabus distinctionibus per tres respondet cōclusiones. Prima distinctio est ex parte effectus baptismi, quorum vnus per se illi cōuenit, alter per accidens. Secunda ex parte suscipientis, qui vel est paruulus, vel adultus. Per se quidem effectus baptismi est ille, ad quem fuit institutus, scilicet regenerare homines in vitam spirituale per plenam remissionem culpæ & pœnæ, & infusionem gratiæ & virtutum. Et quantū ad istum effectum statuuntur duæ cōclusiones. Prima. Omnes pueri hunc baptismi effectū æqualiter suscipiunt. Probat. Effectus, qui per se cōuenit sacramento, in omnibus, qui æqualiter dispositi ad illum accedūt, æqualis est: omnes pueri equali dispositione, imō nulla propria ad baptismū accedunt: ergo æqualem suscipiunt effectum. Idq; ex illo cōfirmatur ad Ephes. 4. Vna fides, vnū baptismū (scilicet in omnibus, qui illud recipiunt) vniformis enim causæ vniformis est effectus. ¶ Secunda conclusio. Adultorū quidā plus, quidā minus de gratia nouitatis vitæ accipiūt. Probat. cōtraria ratione ex similitudine agentium naturalium. Aētus enim agentium sunt secundū dispositionē subiecti, vehementior enim flāma accenditur in ligno sicco, quā in viridi: adultorū, autē cum per fidē & deuotionem propriā ad baptismū accedunt, alius maiori accedit, ali⁹ verō minori: ergo inæqualem participant effectum. Veluti quanquam ignis per se eundē effundat calorē, tamen qui propinquius accedit, vehementius calefit. Accidentarius autē baptismi effectus est, ad quē non est institutus, sed ei per miraculum diuinæ virtutis accedit. ¶ Et de huiusmodi effectibus subtextitur tertia conclusio. Isti effectus non æqualiter suscipiuntur ab hominibus baptizatis, etiam si eum æquali deuotione accedant, sed secundū ordinem diuinæ providentiæ dispensantur. Probat. vnico exemplo

per glossam super illud ad Rom. 6. vt ultra non seruiamus peccato, quæ ait. Non hoc præstatur in baptismo, nisi fortē miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati, quæ est in membris, prorsus extingatur. ¶ Questio præfens admodū celebris est, quā supra. d. 1. q. 5. ar. 1. & 8. Et rursus. d. 5. ar. 2. tetigimus. Et quidem sententia hæc D. Thomæ est vniuersalis omnium doctorū, vt Alexandri Alenf. 4. par. q. 21. in mēbr. 3. & Bonae. in. 4. d. 4. q. 1. & Ricard. ead. d. ar. 3. q. 3. ac de nūq; ibidem Maioris, qui doctē de hac re sentit. Equidem quātum ad remissionem culpæ ambigere nemo potest, quin, vt ait Damascen. lib. 4. orthodo. fidei. cap. 10. æqualis sit in omnibus baptismi effectus, quia cum vnū peccatum mortale, aut originale sine omnibus remitti nequeat, fit vt cuiusq; baptizato non opponitur obicem omnia simpliciter remittantur, vt ar. 1. satis constitutum est. Veruntamen de gratia est dubium. Scotus enim in. 4. d. 4. q. 7. cui Gabriel. ead. dist. q. 2. subscribit, primam hanc cōclusionem D. Thomæ palam negat. Imō verō non vna, inquit, sed tribus de causis potest suscipienti sacramentum siue paruulus sit, siue adultus, cuiusmodi infunditur gratia q̄ alteri. Primū, Etiā si omnis oratio & meritū tā ecclesiæ quā ministeri circumscribatur, effectus ipse baptismi, vel alterius cuiusq; sacramenti potest augeri. Idq; ob duplicem causam, quarum vtiq; ex ratione prædestinationis desumit. Cum enim, inquit, Deus non ad æquales gradus gloriæ homines prædestinaverit: consequens fit, vt in sacramento auctiorem illi gratiam conferat, quem ad altiore gloriam prædestinauit. Item secundū subinde, inquit, confertur, vt etiam Christus passionem suā non pariter pro omnib; obtulerit: quare per idē sacramentum, virtute eiusdē passionis copiosior effectus illi confertur, qui sublimius ad gloriā prædestinatus est. Addit autē, augmentum illud non dari virtute sacramenti, sed speciali beneuolentia diuina. Itaq; est debilis minimus gradus, quem baptismus ubi que per se confert, quod autem abūdanti⁹ datur, ex diuina beneuolentia procedit. ¶ Hæc autem opinio imprimis tenuissimo nititur fundamento. Ex hoc namq; quod quispiam ad maiore gloriam fuerit prædestinatus, nō sequitur, per idem sacramentum ampliorem illi gratiam donari, sed hoc tantum, quod decedet in maiori gratia, quā quidem, tum ma-

iori frequentia sacramentorum, tum etiam feruentiori virtutum vsu potest comparare. ¶ Secundo arguitur. Si gradus illi excelsior gratiæ non datur virtute sacramenti, non est cur potius per beneuolentiam diuinam detur in sacramento, q̄ extra. Exempli gratia. Si paruulo ad egregium gradum gloriæ prædestinato non datur virtute sacramenti nisi certus, idemq; omnibus gradus gratiæ (quod necesse est concedere: nam Deus, suauiter omnia disponens, singulis sacramentis virtute operis adscripsit certum effectum) consequens fit, vt reliquum augmentum nō solum dum baptizatur, sed post baptismum sine aliquo merito dum paruulus dormiret, illi etiam conferret: nam si non datur virtute sacramenti, nec virtute proprii meriti, aut alieni nullæ est ratio, cur in sacramento potius, quā alio tempore illi conferatur. ¶ Et tertiū arguitur. Si prædestinato ad maiorem gloriam, maior confertur gratia in sacramento propter feliciorem prædestinationem, eadem ratione eidem iam adulto in quolibet officio eius meritorio Deus illi accumulabit vberiore gratiam, q̄ in simili opere eiusdem meriti cōferret alteri ad minorem gloriam prædestinato. Quinuerō eadem ratione siue eius merito quando vellet, etiam dum ille dormiret. Nam si ob solā prædestinationē, & quia Deus efficacius pro illo passionem obtulit, q̄ pro alio, datur illa gratia, fit vt neq; vllum necesse sit concurrere sacramentum, neq; verō vllum meritum proprium vel alienum ad illam obtinendam gratiam: quod esset totam meritum rationē proferbere, ac de medio tollere. Hoc autem non solum temerarium & præter omnem rationem est, verum & cōtra illud Pauli ad Rom. 2. Qui reddet vnicuiq; secundū opera eius. Et contra illud 2. Corin. 5. Vnicuiq; referet propria corporis prout gessit siue bonum siue malum. Et 1. Corin. 3. Vnicuiq; propria mercedem accipiet. Quibus vtiq; locis admonemur, quod gloriam Deus merito nostro, ex eius gratia manātiā detur, sicut delictis supplicia, iuxta illud Deut. 25. pro mēsurā delicti erit & plagarum modus. Quapropter in die iudicii opera tantum adducēt in causam gloriæ. Quia esurui, & dedisti mihi māducare: & alijs. Quia esuriui, & nō dedisti mihi māducare. ¶ Quartū argumentum. Confessio omnium est solemniter receptissima, imō ex sacro euangelio

secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartū argumentum.

euangelio, & manifesta ratione collecta, quod unusquisque quod ad altiore gloriam prædestinatus, est etiam ad præstantiora bona prædestinatus. Quam ob rem, si Christus qui quoad sufficientiam equaliter pro omnibus passus est, quoad efficaciam non equaliter pro omnibus passionem obtulit, id sane fuit, quia non omnibus per æqualia opera, & per eandem sacramentorum resurrectionem erat applicanda. Secundum autem hanc opinionem non opus est, ut qui ampliorem est recepturus gloriam, cumulatiora habeat merita. Nam per illam gratiam, quæ ex beneuolentia datur sine sacramenti virtute & sine merito, poterit habere maiorem gloriam, quam alter. Etenim habentes æqualia merita possunt recipere inæquales gratiæ gradus: imò qui habet minora opera, ampliores. Ut verbi gratia. Qui prædestinatus est ad gloriam ut decem, faciendo opera, ut sex, maiorem gratiam suscipiet, quæ prædestinatus ad gloriam ut octo, faciendo opera ut septem. Præsupposito in utroque vno gradu, verbi causa, gratiæ quæ præcise virtute sacramenti suscipitur. Quod, profecto nescio quis concedere audeat: nam tunc non esset æquissima libra diuini iudicii, unde contingeret ut homines ad operandum segniorum negligetioresque redderentur. Item sequeretur quod paruuli ante usum rationis possent recedere in gratia inæquali, atque adeo ad inæqualem gloriam, quod licet Gabriel concedat, profecto non est tutum, cum absque proprio merito sacramentalis gratia non augeatur. In summa hoc certe absurdum concessum est, quod virtute passionis Christi detur alicui gratia, nisi ea de passio aut virtute sacramenti, aut virtute meriti applicetur & iuxta gradum dispositionis quæ est in suscipiente. Cuius contrarium hæc opinio asserit. Mittimus enim illud gratiæ culmen quod ex singulari privilegio Dei paræ virginis, donatum fuit, & gratiam quæ sanctificationis in utero fuit infusa. Quocirca non video profecto quomodo inæqualitas hæc gratiæ, quæ in sacramentis secundum Scotum confertur, seruati possit, nisi forsitan ex maiori vel minore dispositione subiecti in adulto, de quo asserta est hic secunda conclusio. Aliud ergo huic proximum in disputationem euocatur circa eandem primam conclusionem, utrum saltem de uotione & precibus ministrum, aut circumstantium accessio aliqua gratiæ fieri possit recipiendi sacramentum: nam & hoc quoque ibidem Scotus concedit, etiam de puero, qui ante usum rationis baptismate intingitur. In cuius

Aliud dubium.

sententiam Caietani supra q. 64. seu d. 1. q. 5. art. 1. subscripsit, idque absque distinctione siue paruulus sit ante usum rationis, qui recipit sacramentum, siue adultus. Vnde illud, quod illic in solutione secundi ait D. Tho. annexum posse accrescere impetratione ministrum apud Deum, glossa fat etiam de gradu gratiæ adiecto. At vero de paruulo ante usum rationis nequaquam opinio sustineri potest. Nemo enim alteri quæquam gratiæ gratum facientis de condigno, mereri valet: hoc enim soli Christo tanquam ecclesiæ capiti competere potest, sed solum de congruo dum tamen sit in gratia cum Deo: nam qui eius inimicus est, nec de congruo quippiam apud ipsum mereri valet, ut lib. 2. de natura & gratia cap. 4. late disputauimus. Differunt autem hæc merita, quod meritum de condigno, quo qui est in gratia per charitatis officia sibi ipsi meretur gratiæ augmentum, sit ex certa lege & infallibili, videlicet quod semper effectum suum obtinet. Meritum autem de congruo, quo scilicet existens in gratia meretur temporalia bona, vel alteri etiam gratiam, non habet eandem certitudinem: imò Deus prout sibi expedire visum fuerit, aliquando annuet, ut quod petitur concedat, aliquando vero renuet. Ergo, quod nemo paruulo carenti usui rationis gratiam aut primam aut eius augmentum mereri de congruo valeat, arguitur: quia id fieri nequit nisi merendo ei, ut ipse bonum animi motum habeat, aut bonum opus exerceat quod paruulis non est possibile. Nam si Petrus Paulo mereretur, ut absque villo eius bono opere, vel daretur illi prima, vel augetur gratia, tunc Paulus in gloria non reciperet secundum opera sua, & prout gessit in corpore, quod est contra iustitiam distributivam. Et pariter, ut proximè arguebamus, sequeretur quod posset ei dormienti etiam extra sacramentum tantam primam gratiam, quam eius augmentum mereri: quod re vera concedi non potest. Quin etiam cuilibet adulto ab omni opere cessanti posset alius gratiam mereri, quod eidem retributivæ iustitiæ Dei manifestè aduersatur, quæ nemini nisi secundum opera sua reddit. Et re vera hoc videtur Aug. ad Cresconium definire, & refertur de consensu d. 4. c. 1. Si inter bonos, ubi ait, baptismum, puta effectum, propter meliorem ministrum non dari meliorem: quod quidem D. Tho. loco citato ad hoc propositum allegauit. Neque verò glossa illic Caietani satis textui quadrat: videlicet, illud intelligi de effectu, qui præcise sacramen-

Caiet.

Sententia
Caiet.

Meriti, congruo
condigno.

to conuenit: illud autem adiectum prouenire ex impetratione ministrum. Nam cum D. Tho. expresse illic loquatur de deuotione vi ri iusti, & dicat effectum sacramenti ab illa non prouenire, dicere videtur, neque virtute talis deuotionis, quippiam gratiæ baptizato accrescere. Eo vel maxime quod alioqui nomine annexi ipse expressisset gratiam. Hinc fit nihil obitare, quominus adulto, seu dum baptizatur seu extra baptismum alius possit gratiam mereri tam primam, quam eius augmentum: nam poterit illi mereri, ut conuertatur in Deum, & pariter ut post conuersionem in bonis se exerceat operibus, ex quo non inferentur inconuenientia supra illata: namque, ille recipiet in gloria secundum opera sua. Et hoc pacto mater Augustini suis precibus mereri potuit filio, sicuti & Stephanus meruit (ut fertur) Paulo suam conuersionem, & fortasse postmodum Ananias dum eum baptizauit, ut feruentius ac dignius sacramentum susciperet. Atque idem de Petro dum baptizauit Cornelium sentire licet. Vnde sic intelligendus est locus ille Matth. 9. de paralytico. Cui videns Iesus fidem illorum, dixit confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vbi ait glossa. Quantum valet apud Deum fides propria, apud quæ sic valet aliena, ut intus & extra sanaret hominem. Fides enim aliorum ad salutem valet corporalem paralytici, sed ad salutem spirituales non nisi fides propria, quæ forsitan propter merita aliorum auctior fuit. Et eodem modo intelligenda sunt illa prescorum merita patrum, quæ Deus in eorum sobole premiabat, iuxta illud Moyse Exod. 32. Recordare Abraham & Jacob, &c. Et Daniel. 3. Ne auferas à nobis domine misericordiam tuam propter Abraham dilectum tuum, &c. Illa enim merita ad bonum temporale referebantur, sicuti Genes. 18. legitur, quod Deus liberauit Loth propter Abraham. Ad illud autem, quod de Nicolao asseri solet, quod ante rationis usum ieiunabat, quod iudiciu apparet maioris gratiæ, quam in baptismo receperat, negatur illud inde prouenisse: nam multi sunt adulti in maiori gratia, quam ille tunc erat, qui illud non faciunt, sed fuit gratia gratis data tanquam præfagium sanctitatis, ad quam per egregia opera promouendus erat. Nisi dicas acceleratum in eo fuisse rationis usum, quod firmum non habet fundamentum. Hic autem non est admonitio prætermittenda aduersus opinionem Paludani ead.

Ad illam glossam
Caietani.

Matth. 9.

Antiqua
sententia.

De D. Nicolao.

Paludani.

d. 4. q. 1. Sic enim sentit de reparatione ruinæ angelorum per glorificationem hominum, ut arbitretur tot esse neque vno plures aut pauciores beatos homines, quam quot ceciderunt angeli. Imò ad eisdem prorsus gradus assumendos, à quibus ipsi ceciderunt. Præter beatissimam virginem, quæ super omnes choros angelorum exaltata est. Vnde infert, quod non possunt duo homines decedere in gratia equali: quia in gloria, ut ait. 1. Corin. 15. Paul. sicut stellæ in claritate, sic beati differrent. Atque inde rursus colligit, paruulos, qui ante usum rationis ab hac vita sunt migraturi, non recipere æqualem gratiam: ne sint pares in gloria. Secus de illis, qui superuicturi sunt: nam illi licet æqualem recipiant, possunt tamen post suis operibus inæqualiter augere. Hæc autem opinio multa continet, quæ non sunt suo autore dignam absque villo sum damento asserita. Primum enim, quod angelorum ruinæ per hominum assumptionem sint reparandæ, non sic adamussim intelligendum est, ut par sit omnino saluandorum numerus: nam homines per se sunt creati & prædestinati: quoniam creature sunt rationales, absque respectu angelorum: quare licet illi non cecidissent, homines beatæ, atque adeo pos sunt plures aut pauciores illa perfici felicitate à quæ ceciderunt angeli. Sed dicuntur reparare illam ruinam, quia sicut multi ceciderunt, multi assumuntur. Vnde multo minori probabilitate asseritur, quod ad eisdem gradus, à quibus illi ceciderunt, sint homines assumendi. Vnusquisque enim secundum suam prædestinationem, & ut ait. Paul. secundum opera sua, & pro ut gessit in corpore præmiandus est. Igitur paruuli, ut conclusionem faciamus, omnes eundem prorsus gradum gratiæ suscipiunt, nempe illum præcisum, qui confertur virtute sacramenti. Figmentum enim est dicere quod propterea quod non sunt perueniendi ad usum rationis, recipiant omnes illi dissimiles gradus. Quare decedentes ante usum rationis omnes habebunt æqualem gloriam. Neque verò repugnat, ut plures etiam adulti pares sint etiam in gloria. Quod autem Paulus beatos cum stellis confert, differentibus in claritate, intelligitur, quod erunt fere innumerae mansionum differentiarum, iuxta illud euangelicum. In domo patris mei mansiones multe sunt: non tamen sic, ut repugnet esse nonnullos similes. Adde credibile esse, gradum gratiæ baptismalis esse minimum omnium graduum

Reparatio
ruinæ angelorum.

Reprobatio
opinionis.

diu gratie, qui in vita recipiuntur: nam ille solus confertur precise virtute sacramenti. Enimvero si postmodum paruulus confirmetur, iam adhibetur alius gradus illi baptismi. Imo quia confirmatio ordinatur ad protegendam publicam fidem, ac perinde ad robur eiusdem fidei altiore gradum videtur per se suggerere. Aliavero sacramenta non applicantur nisi adultis, qui aliquam adferunt dispositionem, virtute cuius augetur gratia. Atque illa, quae extra sacramentum per modum meriti de condigno augetur, quia per proprium actum suscipientis acquiritur, maior censetur, quam quae paruulo per solum baptismum donatur.

*De conclusio-
ne secunda.*
Circum conclusionem secundam est dubium, an sic intelligatur, quod sola illa gratia, quam adulti dum baptizantur virtute sui meriti, recipiunt sit inaequalis, an vero illa etiam, quam recipiunt virtute sacramenti. Etenim si de prima intelligatur, nihil ad rem: nam illa etiam absque sacramento recipitur propter deuotionem, quae est baptismus flammis. Si autem de secunda, tunc sequitur, quod non cuiusque sacramento certus attribuitur gradus gratiae, sed est variabilis. Ad hoc respondetur quod licet S. Tho. non aliud dicat, quam quod virtute sacramenti inaequale de gratia nouitatis vitae recipiant, tamen arbitror intelligendum esse de gratia sacramentali. Enimvero illa est proprie per quam acquiritur noua vita, cum sit gratia regenerationis, & renouationis. Et haec apparet sententia Damasceni loco citato lib. 4. cap. 10. cuius verba sunt: Peccatorum remissio omnibus aequae per baptismum donata est: gratia vero spiritus sancti secundum dispositionem fidei & puritatis. Item quia credibile est, opera gratiae esse sicut opera naturae, quae, ut ait Aristoteles, variantur secundum dispositionem subiecti. Et confirmatur exemplo S. Tho. quod sicut qui propinquius accedit igni, melius eius calorem participat, sic qui deuotius accedit ad sacramentum, gratiam illam sacramentalem plenius participat. In hoc ergo sensu conceditur, certum gradum cuique sacramento respondere, quod ubi nulla suscipientis inuenitur dispositio, ut in paruulis: inuariabilis est, in adultis vero erit minimus, ubi minima inuenitur dispositio: scilicet, ubi non aliam inueniunt, quam obiecti remotionem: augebitur autem ab extrinseco per maiorem dispositionem subiecti. Non quidem ad aequalitatem, quod si accedat cum dispositione ut vnum, augea-

tur gratia sacramentalis ut vnum, et si ut quatuor, ut quatuor: ita ut tantum sit augmentum gratiae sacramentalis, quantum prouenit ratione meriti. Hic enim esset nimis excelsus: sed quod cuiuslibet gradus dispositionis respondeat aliqua quanta pars illius gradus, qui datur ratione sacramenti, ut octaua vel decima. Quo sit, ut quod gradus sacramentalis de se est maior, ut forte in eucharistia quam in baptismo, plus cuiuslibet gradus dispositionis respondeat.

Contra haec autem arguitur primo loco. S. Tho. Paruulis per baptismum duntaxat remittitur originale: adultis vero etiam actualia: ergo non habet aequalem effectum. Respondetur autem hoc non prouenire ex varietate baptismi, qui omnia per se tollere valet, sed ex diuersitate subiecti, quia non omnes habent paria peccata: sicut ignis quantumvis ei materia apponatur, totam absumit. Secundo arguitur. Per baptismum conferuntur homini gratia & virtutes: sed in baptizatis experimur alios praeter alios eisdem virtutibus polere: ergo non aequales conferuntur. Respondetur illud discrimine prouenire, vel quia adulti inaequalem dispositionem ad baptismum attulerunt, vel quia in inter paruulos, rationis lumen ingressos, gratiam baptismalem per officia charitatis alius alio perfectius auxit. Tertio. Gratia datur secundum dispositionem & capacitatem naturalem, ut de angelis. 1. part. quaest. 62. art. 6. autor est D. Tho. sed puerorum vni maiorae habet quam alius capacitatem naturalem propter diuersas complexiones: ergo maiorem recipiet gratiam. Respondet egregie ad maiorem, quod tunc vera sit, quando illa capacitas naturalis inuenitur secundum mentem, in qua recipitur gratia. Quare Angeli, quia omnes secundum substantiam spirituale differunt specie, secundum quantitatem naturalium receperunt primam gratiam: homines vero secundum animam non differunt specie, licet secundum corpus habeant varias complexiones, & ideo non est par ratio. Quarto. Nonnulli non solum gratiam recipiunt per baptismum, sed & aliud beneficium corporale, ut de Constantino legitur, qui a lepra mundatus fuit. Respondetur, illum non esse effectum per se baptismi, sed miraculum per diuinam ei prouidentiam adiunctum. Tamen si historia illa Constantini, quod per baptismum fuerit a lepra mundatus, non usque adeo sit authentica, ut hic Caie. Scios infra d. sequē. ar. 4. adnotabimus.

ARTI

ARTICVLVS. VII.

Vtrum fictio impediatur effectum baptismi.

ORDINE optimo post effectum baptismi subsequitur sermo de eorum impedimento, quod est fictio. Vnde statuit D. Tho. conclusio. Fictio impedit effectum baptismi. Et probatur. Spiritus sanctus (ut Sapientia. 1. legitur) disciplina effugiet fictum: effectus autem baptismi est ab spiritu sancto fictio ergo eundem effectum impedit. Deinde confirmatur ratione. Deus, ut autor est Damascenus, neminem ad iustitiam cogit: ergo ut quis per baptismum iustificetur, requiritur eius voluntas, qua baptismum, atque eius effectum amplectatur: fictio autem est voluntas contradicendi vel baptismum vel eius effectum: ergo prior impedimentum est ne suscipiatur sacramentum, & posterior ne suscipiatur gratia, quae est eius effectus.

Hic primum omnium notandum fictionis nomine intelligi hypocrisim, hoc est, simulationem, dum quis non gerit in pectore, quod opere externo demonstrat: videlicet, cum quis accedit ad baptismum non ea voluntate, ut ipsum vel eius gratiam suscipiat. Diximus simulationem, & non formaliter mendacium: nam qui ore diceret se habere voluntatem, quam non habet, mendacium committeret, quod est aliud speciale peccatum, virtuti veritatis contrarium: fictio autem est cum homo se talem accedendo fingit, qualis re vera non est. Vnde ipsa simulatoria, ac perinde sacrilega sacramenti susceptio dicitur, & est fictio. Et quauis D. Aug. ut hic D. Tho. refert, quatuor fictionis modos enumeret: scilicet, quando quis accedit non credens, ut infidelis: & dum sacramentum contemnit: & quando minister sacramentum non secundum ritum ecclesiae ministrat: & quando suscipiens deuote non accedit. Duo tamen sunt modi, qui ad rem faciunt, secundum duo quae in sacramento considerantur: nempe, substantiam sacramenti, qua sit homo per characterem Christianus, & rem sacramenti: scilicet, gratia, qua iustificatur. Vna ergo est fictio, quando simpliciter deest intentio suscipiendi sacramentum, quod ecclesia confert, & tunc liquidum est, non perfici sacramentum, ut d. precedenti art. 7. conclusum est, & autor est Innocentius cap. Maiores, de baptismo. Quare de

hoc non aliud addendum est verbum. Sed altera est fictio, qua scilicet quis intendens suscipere sacramentum, non vult affectum peccati mortalis relinquere, imo est in eo obstinatus. Et huiusmodi fictio non obstat, quominus suscipiatur sacramentum cum characterem & fide informi: obstat tamen ne gratia infundatur, atque adeo ne remissio fiat peccatorum. Quae quidem conclusio in haereticis, qui baptizantur, patetissima habet veritatem, ut ead. dist. precedenti art. 8. monstratum est, & Aug. in cunctis operibus aduersus Donatistas effusissime probat. Sed & contra haeresim de fictione aliorum peccatorum eandem ideam Augustinus. Augustinus. communiter lib. 1. contra Donatistas cap. 12. & refertur de consecra. dist. 4. can. Ostenditur, & can. Quomodo Deus, ubi probat illud eadem autoritate Sapientia. 1. Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum. Et can. Sicut ficti. 1. q. 1. ubi ait, quod ficti veraciter (scilicet quantum ad gratiam) non ficti suscipiunt quantum ad substantiam sacramenti. Quauis verba eo. c. 12. subiungat, quibus nonnulli decipiuntur. Loquitur enim sic contra haereticos. Si dixerint, cum quis fictus accessit per vim sacramenti dimissa illi esse peccata, sed ratione fictionis continuo redire &c. Vnde alii qui colligunt, sensisse, quod etiam ficto remittuntur peccata. Id autem non asserit, sed arguendo profert. Imo affirmatissime iam tunc dixerat, nullatenus ficto infundigratiam. Quin vero inde argumentum sumit ad haereticos, quod scilicet sicut contingit in aliis peccatis, ita & dum in haeresi baptizantur, sacramentum suscipiant sine gratia, atque adeo sine remissione vilius peccati aut actualis, aut originalis. Hoc autem addiderim propter Gabriel. Gabrielem, qui ob nescio quam argutiunculam 2. Sentent. dist. 32. conclusione. 2. non est asserere veritatem, quod si quis cum complacencia peccati mortalis ad baptismum accedat, remissionem originalis culpa absque gratiae infusione recipiat. At vero cum eiusmodi originalis remissio sit ablatio verae culpa, atque adeo reconciliatio in amicitiam Dei, error est non seredus dicere, quod absque gratia & remissione omnium mortalium fieri possit. Dubium de attritione. Dubium autem est in praesentiarum, quod dist. praecedenti art. 4. retulimus, & hucusque distulimus: scilicet, utrum a peccatore accedente ad baptismum vera exigatur contritio: an vero satis ei sit attritio. Et imponamus usque ad locum sacramenti poenitentiae, sic inter istos dolores

dolores differre, q̄ contritio est dolor propter Deum, seu de offensa Dei, attritio vero dolor propter inferni supplicia, aut propter aliquod temporale detrimentum. Et quidē ista attritio dupliciter potest contingere. Vno modo quod sit exstima- ta contritio, ita ut qui illā habet, sal- latur putans se dolere propter Deū; al- tero modo ut sit nota: scilicet, ut accedens sen- tiat se non propter Deū, sed aliā ob causam dolere. Igitur ut inter certa & incerta discer- namus, sit prima cōclusio. Ad dignē suscipiē- dum baptismū sufficit non opponere obicē gratiæ. Probatur, quia baptismus est sacramē- tum regenerationis suapte institutione (ut di- ctū est) viuificans hominē, faciens scilicet ut moriatur peccato & uiuat Christo. Et confir- matur ex illo Innoc. ca. Maiores, de bap. ubi ait, tunc sacramentalem operationem impri- mere charactērem cum obicē voluntatis cō- trariæ non inuenit obstitentem. Nā etsi illic de obice opposito sacramenti substantiæ lo- quatur, pariter de obice gratiæ loqueretur. Atqui hoc S. Th. superius. q. 68. art. 4. docuit dicens, q̄ peccatoribus existentibus in reatu & macula præteritorū criminū conferendus est baptismus, si non persistant in proposito peccandi. Et infra. q. 80. art. 4. ad 2. differentiā cōstitutet inter baptismū & eucharistiā, q̄ cū baptismus sit medicina purgatiua, quæ datur ad tollendā febrem peccati, potest dari infir- mis; eucharistia vero, quia non est nisi sacra- mentū uiuentiū spiritualiter, nō debet dari ni- si illis, qui censentur iam esse in gratia. ¶ Sed dubiū est, quid requiratur ad tollendum obi- cem utrū sufficiat, q̄ homo priuatiue se ha- beat erga peccata, an uero requiratur aliquis actus positius. Foran enim quis opinaretur nullum actum positium requiri. Nam cum nō opponere obicem, negationem dicat, ap- pareat satis esse non cōplacere in peccatis, qd̄ sonare videntur uerba illa modo citata Inno- centij. Vbi obicem contrariæ voluntatis non inuenit obstitentē. Item quia cum per se ba- ptismus sit collatiuus spiritualis salutis & vi- tæ, non aliud requirit præparamentū, quā non inuenire complacentiam peccati morta- lis. Ad hęc si vilis esset dolor requisit⁹, tūc ba- ptismus nō differret a pœnitentia, imō dicen- dus esset sacramentum pœnitentiæ. ¶ His nō obstantibus subiicitur secunda conclusio. Ad baptismū requiritur in adulto aliquis actus positius pœnitentiæ mortaliū. Hoc con- stat ex illo Actuum 2. Pœnitentiam agite, &

baptizetur unusquisq; vestrum in remissio- nem peccatorum. Item ex illo Aug. quod ad hoc propositum citauit S. Tho. ubi ait, quod omnis voluntatis suæ arbitriū constitutus cū accedit ad sacramentū fidelium, nisi eum pœ- niteat veteris vitæ, nouam non potest inchoa- re. Et Magist. Sentent. in. 4. d. 4. adducēs illud Ambrosij, Baptismus non requirit planctum nec gemitū, ait uerbum illud intelligi de ex- teriori satisfactione: nam interna, inquit, pœ- nitentia necessaria est ad baptismū. Vnde be- ne S. Tho. illic. q. 2. art. 1. ad 1. ait, ad baptismū requiri contritionem, non quasi concausam (sic enim legendū est, & non, non quasi con- tinuam) ad destructionem peccati, quasi ba- ptismus non sit per se sufficiens, sed ad tollē- dum obicem. Et iam supra d. præcedenti art. 4. exposuimus uerbū Innocentij, q̄ non inue- nire contrariam voluntatem baptismō, est re- quirere voluntatem eiusdem. ¶ Tertia cōclusio. Non requiritur detestatio peccatorū in par- ticulari, nec ut fiat aliqua eorū indagatio, ut reuocentur in memoriam, sed satis est aliqua generalis, ut pœniteat hominem se peccasse. Et in hoc primum differt a sacramento pœ- nientiæ, ubi dicemus, requiri particulare do- lorem, & peccatorum confessionem. ¶ Quarta cōclusio. Si uera contritio ante baptismū adsit, quæ est dolor propter Deū, cum voto ipsius baptismi vel implicito, ubi est ignorā- tia inuincibilis baptismi, vel explicito, si iam sit eius prædicatio audita, per illam tolluntur omnia peccata tam originale quā mortalia, sed tamen talis contritio non est necessaria. Prima pars notissima est, quia est baptismus flaminis. Et secunda etiam inde cōstat, quod aliās baptismus dum adulto conferitur, nun- quam remitteret peccata, quia semper inue- niret ablata, nec faceret ex attrito cōtritum, atq; adeo nec esset sacramentum mortuorū ad ipsos viuificandum institutū: sanē cum ta- lem effectum nunquam fortiretur. ¶ Quinta cōclusio. Ad baptismum sufficit attritio ex- stimata contritio. Hæc etiam certissima est: quoniam, ut in subsequētibz videbimus, ad cuncta sacramenta, etiam ad eucharistiā suffi- cit. Cum enim quis ad sacramentū accedit, putans, bona fide se esse contritū, dignē qui- dem accedit, quanuis fallatur. Et huiusmodi accedentes sunt, qui per sacramenta ex attri- tis efficiuntur contriti, ut circa sacramentum eucharistiæ & pœnitentiæ disputabimus. ¶ Dubium igitur postremum superest, utrū sufficiat

sufficiat attritio nota, ita q̄ ille, qui accedit, bene intelligat se nō dolere propter Deū, sed propter pœnas inferni, vel ppter aliud quid- piam. Et quidem Scotus in. 4. d. 4. q. 5. & Du- ran. q. 2. & Palud. q. 1. & recentiores dicūt suf- ficere attritionem. At quia non distingūt de attritione cognita, aut de illa, quæ exstima- tur contritio, nescimus quid dicāt. Videntur tamē sentire, q̄ sufficiat etiā illa, quæ cognos- citur esse attritio. Antiquiores uero, ut Alex. Alenf. 4. par. q. 18. memb. 2. ar. 1. & D. Tho. in 4. d. 4. q. 2. ar. 1. ad 1. dicunt, exigi contritionē. Neq; hic D. Tho. meminit attritionis, sed so- lum dicit, q̄ requiritur voluntas, qua homo amplectatur baptismum & eius effectū: & in solutione. 3. dicit, q̄ sufficit uelle a peccato recedere. Et ex recentioribus Gabr. dist. 4. q. 2. conclusio. 4. huc inclinat, q̄ requiritur con- tritio, & putat esse opinionem Scoti. Quæ ta- men non attentē impexit, ille enim nō ait, ni- si eum ficiē accedere, qui peccatum habet, de quo nullo modo atteritur, vel cōteritur. ¶ At re uera est non debile argumentū, q̄ eiusmodi attritio non sufficiat. Nō dico quando me- tus inferni est motiū, ad inducendū timo- rem filialem propter Deum: nam illū liquidū est sufficere, sed quando in solo illo metu per- sistitur. Nam dolere solū propter inferni tor- menta, aut aliud incommodum temporale, non est dolere de offensa Dei. Qui enim sic affectus est, non dolet se Deū offendisse, sed illa se incurrisse pericula & dāna. Qui autem non dolet de offensa Dei, certē non amouet voluntatem suā a peccato quatenus pecca- tum est: scilicet, quatenus contra Deū. Atque adeo non solū permanere uidetur in macu- la peccati, uerū quodammodo in compla- centia. Et confirmatur, quia ius naturæ admo- net, ut qui alium offendit non antea illi recō- cilietur, quā eum pœniteat se illū offendisse. Qui enim patrem meū occiderit, si postea eum nō propter me pœnitet, sed propter pa- tibiū, neuti quā est mea amicitia dignus. Et quidem ad sacramentum pœnitentiæ, ut illic uidebimus, arbitror huiusmodi attritio- nem non sufficere, ob id q̄ requiritur illic cō- fessio, ac subinde ut dolor cordis, oris cōfes- sioni respondeat: confessio autem debet esse accusatio de offensa Dei, a quo uenia petitur & ideo saltem in sua exstimatione talem de- bet pœnitens asserere dolorem. ¶ At uero cū in baptismō talis accusatio nō sit necessaria, sed satis sit pœnitētia interior ad recipiendū

baptismum in remissionem peccatorum, ut ait Pet. Actū. 2. adhibere possumus hæc sex- tam conclusionem. Sufficit ad baptismū hu- iusmodi nota attritio, ut in hoc quoq; diffe- rat a pœnitentia. Et ad argumentum modo factum respondetur, q̄ licet talis attritio non sit conuersio, est tamen amotio voluntatis a peccato, si adsit intentio emendandi uitam, ut cum intentione recipiendi baptismum ad re- cipiendam gratiam in remissionem peccato- rum, sit sufficiens dispositio ad suscipiendam gratiam per uirtutem sacramenti. ¶ Et confir- matur hæc ratio, quia ille, qui in tali disposi- tione martyrium pateretur, censeretur gratiā suscepisse. Et tertio id confirmatur autorita- te D. Thomæ supra citata, infra. q. 80. artic. 4. dicentis baptismum posse dari infirmis & d. 79. art. 3. ad 2. ait, conuenienter eum accedere ad baptismum, qui habet conscientiam pec- cati mortalis. Et per hoc respōdetur ad argu- mentum proximē factum. Negatur: scilicet, q̄ iste attritus maneat in complacentia pec- cati, quādoquidem ex hoc quod habeat pec- cati conscientiam, non sequitur eum manere in complacentia, sed dūtaxat in macula: pec- catores autem manentes in sola macula, di- ctum est, dist. præcedenti art. 4. esse baptizan- dos. Atq; ad aliud de iure naturæ respōdetur, satis esse ad reconciliationem, q̄ homo attri- tus suscipere uelit recipiatq; baptismum, quē Deus ad suam reconciliationē instituit. Imō uero Caiet. ut infra. d. 86. ar. 2. patebit, affirma- re uidetur, nullū aliū requiri pœnitentiæ actū in eo, qui ad baptismū accedit, quā uelle susci- pere baptismum in remissionē peccatorum. Neque uero forsan a ueritate est alienus. Sed de hoc illic. Nā hoc fortasse intelligit hic D. Tho. dicens quod requiritur voluntas ample- tendi baptismum & eius effectum. ¶ Cōtra id autem, quod de hac fictione dictum est, ar- guitur. Sequeretur illum, qui ficiē accedit in complacentia peccati mortalis præteriti, no- uum crimen committere accedendo: quia sa- crilegium est sacra indignē suscipere. Conce- ditur cōsequentia. Quod si in contrarium ar- guas, rationem, quare alia sacramenta susci- pere in peccato, sit peccatum, eam esse, q̄ in baptismō confertur gratia ad suscipiendum alia, & ideo obligatio sit, ut dignē suscipian- tur: ad baptismum autem suscipiendum nul- la præcelsit per aliud sacramentū collata gra- tia. Respondetur, non eam dūtaxat esse cau- sam, uerū & hanc, quæ est suscipere sacramē- tum,

Duplex sacri-
legium.

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

De peccato
veniali.

tum, quo gratia cōfertur obicem opponēdo ne suscipiatur: est enim hic sacramenti cōtē ptus. Ex quo fit duplex posse sacrilegium cōmitti in sumptione sacramēti. Vñ scilicet permanere in cōplacētia peccati prāteriti, quod est peccatum nouum. Alterum verò si prāter hoc, praua intētiōe & sine suscipia- tur: videlicet, propter adulteriū, vel ad prāua ricandā postea Christianā religionē, aut pro- pter quid simile. Quæ quidem distinctiō pro articulo statim proximo obseruanda est.

Primum argumentum. S. Thomæ est. Quicūq; baptizatur, ut ait Apōsto. ad Galat. 3, induit Christū, quotquot autē baptizatur intētiō- ne suscipiēdi quod ecclesia tradit, verē bap- tizatur: ergo Christū induunt, etiā si fictē acce- dāt. Christus autē nō nisi per gratiā induitur: ergo illā recipiūt. Rēspōdetur ad maiorem, q; baptizari in Christo vñ modo cōtingit per cōformitatē ad ipsum: & hoc nō cōtingit nisi per fidē charitate formatā. Alio modo per hoc, q; suscipiūt sacramentū Christi: & isti nō induit illū nisi per cōfigurationē characteris: quia. f. Christiani sūt. Secūdo arguitur. Ba- ptismus operatur diuina virtute, quæ volun- tatē hominis mutare potest: nulla autē causa per id quod euincere potest, impeditur, ut pa- ret de igne, qui nō cohibetur humiditate pas- si, quā exicare potest. Rēspōdetur egregiē, q; Deus potest quidē voluntatē hominis mu- tare, qui tunc non accederet fictus: institutio autē baptismi nō est ad eiusmodi voluntatis mutationem, sed ad hoc, ut qui fictē nō acces- serit, per ipsū iustificetur. Tercio arguitur. Effectus baptismi est gratia, cuius obex est peccatū: sūt autē alia grauiora peccata, quā fictio, quæ nō dicuntur eandē gratiā impedi- re: ergo neq; fictio illā habet vim. Rēspōde- tur, fictiōne in hoc cōsistere, ut dictū est, q; cū accedēs eo ipso accessiōis opere, p̄fiteatur se rectā fidē habere Christi, velletq; se ab ipso iustificari, id tamē non gerit in pectore, quia sibi peccatū cōplacet: quodcūq; nanq; mor- tale peccatū amicitia Dei obstat: & quoniā, ut ait Iacobus, qui peccat in vno reus fit om- niū, fictio ipsa quodāmodo includit omnia peccata quatenus amicitia Dei respuit, eiusq; gratia ostiū cordis occludit. Hoc autē ait S. Tho. intelligitur de p̄tō mortali culpæ, qd gratia opponitur: cōplacētia venialis, vt pote quod gratia nō repugnat, nō est obex gratiæ. Quæ quidē sententia in vniuersum ab omnibus suscipitur. Alioqui cōsequeretur, vt

quis posset propter solū peccatū veniale cō- dēnari. Puta si quis de omnibus mortalibus attritus, retinēs tamē in proposito venialem culpā, accederet ad baptismū, nā quāuis ille ob mortalia prāterita cōdēnaretur, tamen venialis cōplacētia esset in causā ne bap- tismi gratiā susciperet. Hoc autē nefas esset con- cedere. Arguitur autē in contrariū. Baptis- mus de se remittit omne culpā & p̄nā: illa autē cōplacētia venialis culpæ obstaculum est ne eadē culpa remittatur: ergo per illam iniuria irrogatur sacramēto, atq; adeo appa- ret mortale sacrilegiū. Et cōfirmatur. Saltem si quis per peccatū veniale susciperet bap- tismū: vt si illū ob vanā gloriā susciperet, vide- tur mortale iniuriā facere rei sacræ. Paluda- nus est qui d. 4. q. 5. sub dubio refert, venialis peccati cōplacētia in susceptione sacramen- ti esse mortale, prāsertim in eucharistia. At verò nō est hoc in dubiū reuocandū: nā licet sit aliqua irreuerētia, nō tamen mortalis. Sed hoc tantū cōsequitur, q; illa venialis culpa nō remittitur per sacramentum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum fictiōne recedente baptismus suum effe-
ctum consequatur.

AN NEXVM est superiori ar- ticulo perscrutari, vtrū fictiō sit impedimentū perpetuū, an ve- rō postea tolli possit. Et respon- det D. Th. vnica cōclusiōe as- firmatiua. Remota fictiōne per p̄nitentiā baptismus statim cōsequitur suū effectū. Pro- batur primò autoritate Aug. li. 1. de bapt. cō- tra Dona. ca. 12, quæ refertur can. Tūc valere, de cōsec. d. 4. Tūc enim, inquit, valere incipit ad salutē baptismus, cū illa fictiō veraci cō- fessiōne recesserit, quæ corde in malitia vel sa- crilegio perseverante peccatorū ablutionem nō linebat fieri. Confirmatur etiā ratione ex naturali similitudine. Baptismus est quādam regeneratio: dū autē aliquid generatur simul cū forma consequentē effectū suscipit, nisi ali- quod obstat impedimentū: quare illo subla- to statim eadē cōsequitur effectū. Vt lapis dū generatur illico deorsum mouetur, nisi prā- pediatur, quare amoto impedimento statim cadit: similiter quicūq; baptizatur caracte- rē suscipit baptismale quali formā baptismi, & ideo gratiā simul susciperet nisi obstat fictiō:

Expositio
tūc.

Expositio
tūc.

Expositio
tūc.

Expositio
tūc.

Expositio
tūc.

Expositio
tūc.

Expositio
tūc.

Expositio
tūc.

fictiō illa ergo per p̄nitentiā sublata, reci- pitur gratia. Cōclusiō hæc omnium est doctorū vniuer- salis quantū ad verba propter Augustini au- toritatē, sed tamen quantum ad sensum non cōstat omnino inter doctores concordia. Est enim glossa apparatus Iōanis Andrea, super dicto can. Tūc valere, quæ ait non propter baptismū fieri remissionem peccatorum, sed propter cordis contritiōne. Atq; hanc inter- ptes iuris canonici plurimū sequuntur. In quo- rū gratiā argumentū ex. 2. Physi. ducitur, vbi ait Philosophus, quod effectus in actu, requi- rit causam in actu, aliā res quæ non est aliqd nunc posset producere: baptismus autē tūc cū sua virtute elapsus est: ergo nil efficit. At verò vt doctē ait Duran. in. 4. d. 4. q. 4. & Palud. q. 5, quibus Caie. hic ad stipulatur, glos- sa hæc textū corripit. Haud enim hic dispu- tamus de effectu p̄nitentiæ, sed de effectu baptismi per fictiōne impedito, vtrum resur- gat. Et Aug. expressē ait, q; baptismus tūc in- cipit valere, cū fictiō veraci cōfessiōne tolli- tur, vbi p̄nitentiæ solū tribuit fictiōne tolle- re, & tunc baptismū ait valere ad illū effectū, a quo impediēbatur. Rēspōdebat enim illic Donatistis, qui aiebant baptismū ab hereti- co susceptū nihil valere, eo, quod gratiam nō cōferret. Rēspōdebat scilicet quod valet quā- do recedit fictiō. Secūdo id probatur. Ratio enim huius Augustiniani asserti inde ortū ha- buit, quod cū baptismus, vt habetur in conci- lio Florentino fuerit institutus ad remissionē originalis, quod aliena volūtate contrahitur, nulli sacramēto voluerunt patres hoc adscri- bere nisi soli baptismō, qui est sacramentum regenerationis in nouam vitam, atque adeo omnium sacramentorū ianua: & quoniam con- stat illi fictē baptizato, & postea p̄nitenti- originalis cū actualibus remitti, illam origina- lis remissionē, atq; eorū actualiū, quæ bap- tismū præcesserant eidem baptismō tribuunt. Alioqui sequeretur, q; aliquis non regenitus ex aqua & spiritu sancto in Dei filiū adopti- uū, nec per ignorantia inuincibilem excusa- tus, posset contra sententiam Christi introi- re in regnū celorū: nā si tunc baptismus non habet effectū regenerationis, fictus ille nim- quā posset regenerari, quia baptismus nequit iterari. Tercio arguitur. Recedēte fictiōne omnia peccata antecedentia baptismō plenē quoad culpā & p̄nā extinguntur: nam hæc est conditio remissionis originalis, vt omni-

bus illic condōnatis resurgat homo in nouā vitam: hoc autē facere nequit p̄nitentiā, neq; p̄nitentiæ sacramentū, quoniam illic nō fit absolutio, nisi virtute clauis ecclesiæ, cuius iudicio nō subdūtur peccata ante bap- tismū cōmissa: eo quod per baptismū homo primò iurisdicōni ecclesiæ subijcitur: ergo eiusmodi remissio fit per baptismū. Ad argumentū ergo in fauorē iuriconsultorum factū rēspōdetur per doctrinā hic S. Thomæ, quod cū per baptismum imprimatur chara- cter, q; manet in baptizato, virtute eius post- modū recedente fictiōne infunditur gratia. Hoc autē Duran. loco citato sinistre intelli- git, arbitratu enim D. Thomæ asserere chara- cterē esse dispositionē necessitantem ad gra- tiā. Quod quidē subinde impugnatur, eo quod & character sine gratia esse potest, vt in præ- sentiarum, & cōuerso gratia sine caracte- re, vt patet de Cornelio & alijs, qui ante sus- ceptionem baptismi iustificati sunt. Et ideo sub- dit, quod si teneatur, nullā in sacramento ines- se virtutem cōferendi gratiā, sed ad eius præ- sentiam Deū ex pacto illam infundere, facili- ter intelligitur quemadmodū ratione pacti pro- pter antea applicatū baptismū, recedente po- stea fictiōne, conferatur gratia. Si autem insit virtus sacramento, cū illa præterierit, non ita apparet possibile. Ad quæ quidē argumenta Paludanus respondere conatur. At verò non ita luc multus opus est. Nam in primis D. Th. non ait hūc characterem esse dispositionē gra- tiæ: id enim in. 4. d. 4. prædixerat, quod tamē in summa nō sustinuit, & supra d. 1. q. 4. art. 4. satis explicuimus illud esse falsum. Imo cha- racter consequitur ad fidē in eodē intellectu, & fides legitimo ordine cōsequitur gratiam, quæ ideo vbi non opponitur obex prior na- tura producit q; character: sed quia vbi im- peditur infusio gratiæ producit fides mor- tua, cōproducit character. Quare hic non appellat eū dispositionē, sed formā, qua ho- mo fit Christianus, virtute cuius Christianis- mi postea sublato obice infunditur gratia. Et appellauit illum formam propter similitudi- nem ad formam grauis, ad quam sublato im- pedimento consequitur motus. Neq; ad hoc quidpiā refert, quod virtus infundēde gratiæ insit sacramēto: illa enim, vt diximus d. 1. q. 3. nō est nisi motus aquæ, qua homo abluitur, virtute cuius postea infunditur gratia. Et est nonnullū exēplum naturale. Siquis cōtinuū dum generat, ante quā fœtus viuat, moria-

Duran. in.

Expositio
D. Thom.

tur, clarū enim est posthumū illū virtute parentis definitū vitā suscipere. Quod si neges omnino simile, quia māt semē, nos etiā dici mus q̄ quia iste baptizatus fuit, manetq; baptizatus, recipit gratiā, veluti ar. 5. de eodem baptismo dicebamus, suscepto ante Christi passionē, q̄ virtute eius aperienda eidē baptizato erat post eandē passionē celorum ianuā.

Primum argumentum. *Primum* argumentū S. Thomae est. Opus mortuū, quod est sine charitate, nunquā potest viuificari: ille autē qui fictus accedit recipit baptismū mortuū, quia sine charitate: ergo nunquā sic viuificari potest, vt gratiā cōferat. Respondetur, baptismū nō esse opus hominis, sed Dei, & ideo sacramētū ipsum nō est mortuū, sed cū fictē suscipitur susceptio ipsa, quae opus est hominis, est mortua: & ideo recedente fictione, baptismus, qui impeditus erat sortietur suū effectū, tamē susceptio, quae fuit mortua, nunquā reuiuifcet, hoc est fictus ille nunquā recipiet illā gratiā, quā virtute sui meriti, si digne sacramētū suscepisset, adipiscere tur. Opus enim, quod per modū meriti uiuit, illud si fiat in peccato, nunquam reuiuifcet.

Nonā difficultas. *Cōtra* hāc autē solutionē exillit argumentū minime imbecille. Sequeretur, n. ex hac solutione, q̄ si quodlibet aliud sacramētum recipitur cū obice gratiē, postea recedente fictione, infunderet sacramentalē gratiā: nam quodcūq; est etiā opus Dei.

3. Thom. *De* hac re varie sunt opiniones: quinuerō & D. ipse Tho. in. 4. a se ipso variare videtur. nā. d. 4. q. 3. ar. 2. quāstiu. 3. ad. 3. affirmare videtur omnia, scilicet sacramēta, quae charactere imprimūt, licet fictē recipiātur, postea reuiuifcere, vt sunt baptismus, confirmatio & ordo: nā cū illic charactere ponat tanquā dispositionē necessitante ad gratiā, sublato impedimento, eadē est ratio de omnibus. Et hāc opinionē sequitur ea. d. Palu. q. 5. in fi. & Syluest. verb. Baptismus. 4. §. 17. Vnde de eucharistia, quia nō imprimat charactere, ait ibidē S. Tho. q̄ si fictē suscipiatur, quāuis postea recedat fictio, nunquā habebit effectū. At verō ipse idē D. Tho. postmodū d. 17. q. 3. ar. 4. idē ait de sacramēto poenitētiā. Illud enim bifariā potest illegitimē suscipi. Vno modo dū fit dimidiata confessio, & illud, quia nō est sacramētū, nunquā habebit effectū. Alio modo quādo confessio fit integra, sed opponitur obex gratiā. Et tūc, inquit, recedente fictione percipiet fictus absolutionis fructū, sicut, inquit, etiā est in alijs sacramētis. Vbi videtur hoc generaliter

omnibus tribuere. Et certē id videtur consequi ex ista solutione ad primū argumentū, quia quodlibet est opus Dei. *Primum aut.* *Nihilominus* (vt meā fatear incertiam) si meo arbitrato res definita esset, malle prerogatiuā hanc baptismi soli adscribere, vt nulli alijs cōueniat sacramētū. In primis nāq; res est cuius ex sacris literis colligi nequit certitudo, atq; adeo de qua liberū est sic aut aliter cōiectari. Et Aug. qui rei huius precipuus est auctor, hoc soli baptismi tribuit. Et D. Tho. quāuis in. 4. vbi nō tam pressim res examinabat, aliud (vt vulgo forsan circūferebatur) dixerit: hic verō in summa nō nisi soli baptismi hoc adscripsit. Quare hūc charactere in genere nō tanquā gratiē dispositionē induxit, sed singulariter baptismalē tanquam formā, qua fit homo Christianus: quāobrem nō virtute characteris sed cū eius generalem rationem, sed singulariter ratione Christianismi ait baptismū effectum suū sortiri. scilicet gratiā, qua Deo in filiū baptizatur adoptatur. Neq; verō quod hic ait, sacramētū esse opus Dei, & ideo nō esse mortuum, quā vniversalē causam adfert, vt eadē ratione cūcta sacramēta fictē suscepta possint reuiuifcere, sed solū vt negaret sacramētum esse opus mortuū. Quod autē semel per mortuā susceptionē impeditū, postea reuiuifcat, est singularis baptismi prerogatiua: eo quod ad remissionē originalis cōtagij institutus est, atq; adeo ad plenissimā indulgentiā, & regenerationē filiorū adoptionis in nouā vitam, quod alijs nō conuenit sacramētis. Tamen si etiā singulari modo prae alijs sacramētis dicitur opus Dei, eo q̄ nec clauis ecclesiae requirit, neq; verō dispositionem in suscipiente, vt apparet in paruulis. Id verō quod de poenitētia S. Th. dixit, sic forsan, vt proprio loco videbimus, intelligendū est, q̄ cū sit sacramētū in remissionē duntaxat actualiū institutū, sitq; perinde iterabile, si postquā fictē suscipitur succedat cōtritio, succedet perinde fructus remissionis per modum meriti, & si adhibetur iterū sacramētū, adhibebitur subinde & sacramentalis gratia illi simillima, quae per priorē absolutionē fuisset suscepta. *Secundo* arguit D. Th. Fictio fortior est quā baptismus, quippe cū eius effectū cohibeat: id aut quod fortius est a debili nō superatur: ergo baptismus culpā fictionis nō tollit, atq; adeo nec originale, neq; alia praecedētia peccata. Respondetur, quod fictio nō tollitur per baptismū, sed per subsequentē poenitentiā: sic enim

ait Aug. Tūc valere incipit ad salutē baptismus, cū illa fictio veraci cōfessione recesserit: prius ergo naturā tollitur per poenitentiā fictionē, & tūc baptismus originale cū omnibus abstergit, iuxta verbū Aug. li. 1. de bapt. c. 12. Soluitur hesternus dies, & quicquid superest, hoc est, originale, & quicquid actualiū ei superadditur ante baptismum, & omnia peccata, quae comitantur ipsa hora, & ipso momento baptismi: deinceps autē cōtinuo reus esse incipit: nepe, si cū fictione quis baptismū suscipiat. Quapropter cū recedit fictio, simul baptismus & poenitētia cōcurrunt: poenitētia quidē per accides remouēdo fictionē, baptismus verō per se tollēdo reliqua praecedētia. *Tertium argumentum.* *Similiter* respondet ad tertium, quod est huiusmodi. Cōtingit nonnunquā ei, qui fictē baptismū suscepit, vt post ipsum alia mortalia accumulet, quae vtq; per baptismū nō tolluntur: nā sacramētū praeterita delet, ad futura verō nō se extendit: ergo in tali casu baptismus nunquā potest suū habere effectū. Respondetur, inquit, similiter, q̄ sicut fictio nō per baptismū, sed per poenitentiā deletur, ita & subsequentia crimina: quare illa nō plenē quoad culpā & poenā remittūtur, suntq; cōfessionī obnoxia. Veruntamē eodē momento, quo culpa illorū per poenitentiā remittitur, virtute baptismi remittūtur plenissimē praecedētia. *Cōtra* has autē solutiones arguit Palud. loco citato. Impossibile est, vnū peccatū siue originale siue mortale remitti, qn oīa remittūtur: nā remissio est reconciliatio in amicitia Dei, quae sine integra remissione nō fit: ergo pariter est impossibile, vt aliquod sacramētū aliquā peccata remittat, & nō omnia, atq; adeo non est verū q̄ in recessione fictionis aliqua peccata per poenitentiā, aliqua verō per baptismū remittātur. *Secundo* arguitur. Si fictio & subsequentia peccata per poenitentiā remitterentur, sequeretur q̄ illorū requireretur vera cōtritio, nec sufficeret attritio. Loquimur qn obex tollitur per solū dolorem: nā si adhibetur sacramentalis absolutio sufficeret attritio, vt dictū est, exstima cōtritio, vt per sacramētū efficeretur ille ex attrito cōtritus. Cōsequens tū probatur sic falsum. Si in receptione baptismi adesset attritio, etiā nota, sufficeret vt baptismus haberet effectū: ergo cū postea baptismus habiturus sit eundē effectū, eadē sufficeret attritio ad tollēdā fictionē. *His* ergo adductis argumentis Paludamus ait suffi-

cere attritionē ad tollēdā fictionē, nō q̄ per se sufficeret, sed q̄ sufficiat vt tūc virtute baptismi omnia tā praecedētia ipsum q̄ subsequentia deleatur. Sed re vera solutio hāc aduersatur in primis dicto Augustini. scilicet tūc incipit ad salutē valere baptismus, cū fictio veraci cōfessione recesserit (id est per legitimā poenitentiā) ergo nec fictio nec subsequentia peccata deleantur per baptismum, sed per poenitentiā. Itē quia illa crimina, quae subsequentur baptismū & fictio, iā subiiciūtur ecclesiae clauibus, atq; adeo poenitētiā, quare nō remittuntur per baptismum. Ad hāc baptismus impeditur per fictionē: ergo illa ipse superare nunquā poterit, vt tollat. Adde q̄ si baptismus dū recipiebatur, sortiretur suū effectum nō ampliū ea remitteret, quae deinceps committeretur, sed propterea quod tūc non habuit effectū nō fuit melioris cōditionis: ergo neq; eadē post remittet: remittūtur ergo per poenitentiā. Et cū eadē poenitētia originale & praecedētia baptismū plenissimē remittere nequeat, manifestē fit consequens, vt alia per baptismū, alia verō per poenitentiā deleantur. *Responso argumenti.* *Vn* ad primū argumentū negatur illa cōsequētia, quod si Deus nunquā aliqua peccata aut originale aut mortalia sine omnibus remittat, nō posset per vnū sacramētū remittere aliqua, quin omnia per idē remittat: pot enim causa principalis diuersis instrumentis ad diuersa peccatorū genera simul vtī. Fit. n. omniū remissio in eodē instati tēporis. Neq; aliud latet mysteriū, q̄ quod Deus respiciētes illū in suā amicitia cōciliat, a fictione quidē & subsequentibus peccatis, quia cū illorū poenituit, & ab originali & praecedentibus, quia baptizatus est. Quare nō est hic dimidiata venia. *Ex* quo subsequitur solutio secundi argumenti. Requiritur, inquit, ad indulgentiā fictionis & subsequentiū peccatorū vera cōtritio, aut attritio exstima cōtritio cū sacramēto poenitētiā: subduntur. n. iā illa ecclesiae clauibus. Nō ergo sequitur. Attritio praecedētiū baptismum, qn ipse suscipiebatur, sufficeret: ergo & nūc sufficit ad tollēdā fictionē: quoniam illa fictio nō baptismi virtuti, sed poenitētiā subditur. *Cōtra* hoc autē arguitur. *Argumentum contra.* *Contritio* nō pot esse vnus peccati, quin sit omniū: ergo si cōtritio requiritur fictionis, similiter requiritur & peccatorū praecedētiū baptismū. Ad hoc respondet loco citato Scotus, quod si ille fictus dum baptizabatur erat in septē criminibus, quorū sex habuit tūc attritionē,

Impugnatio

Responso argumenti.

Requiritur vera cōtritio.

Argumentum contra.

Scotus.

Sententia au-
toris.

Aliud arg.

Corollarium

Cautè legen-
dum S. Tho.

Cautè A.

tritionem, septimi verò cōplacētiam, postea
dū respicitur tenetur de illo septimo conteri,
& quatenus erat, V. g. adulterii, & quatenus
fuit causa fīctionis. Si sacrilega susceptiois sa-
cramenti, quæ fuit insignis irreuerentia: de
alijs verò non requiritur noua vel contritio
vel attritio. Addiderim verò ego impertinēs
esse vllam tūc habuisse attritionem: imò quā
uis omniū habuisset complacētiam, sufficit
postmodū habere dolorem fīctionis, quæ fuit
indigna susceptio baptismi, & subsequentiū
delictorum: nam illa cōtritio in virtute inclu-
dit contritionem omnium præcedentium.
¶ Vnde ad argumentum respondetur, bis-
ariam intelligi requiri contritionem illorum
præcedentium. Vno modo per se, & sic non
requiritur. Alio modo per accidens & conse-
cutiue, & sic requiritur: quoniam requiritur
per se contritio fīctionis & subsequentiū,
quæ esse nō pōt sine dolore omniū præcedē-
tium saltē in genere. ¶ Quod si arguas, Illa fi-
ctio præcedebat baptismum: ergo illius non
requiritur contritio. Negatur antecedens. Est
enim semper præ oculis habendum, fīctionē
nō esse peccata commissā ante baptismum,
sed inidoneā & sacrilegam susceptioem ip-
sius baptismi, putā quia sine dolore suscipi-
tur: & quoniam baptismus est sacramentū ec-
clesiæ, sit vt eius indigna susceptio clauibus
eiusdem ecclesiæ, atq; adeo sacramento pœ-
nitentiæ sit subiecta. ¶ Ex quo fit consequēs,
vt quodcumq; peccatū in susceptioe cōmis-
sum sit etiam contritione delendū. Vt si quis
susceperet baptismū, vt res ecclesiæ furaretur,
aut forte vt per simoniam beneficia obtine-
ret, omniū illa requirunt contritionem & cō-
fessionē: quia susceptio cū tali proposito est
sacrilega. Quapropter cautè legendus est D.
Th. in solutione secundā, vbi ait quod baptis-
mus, remota fīctione aufert culpā & reatum
omniū peccatorū præcedentium baptismū,
& simul etiā existentium cum baptismō. Intel-
ligit .n. ille, ea quæ cū cōplacētia vsq; ad ba-
ptismum fīctē susceptum permāserūt baptis-
mo deleri: nō tū ipsam peruersam susceptio-
nē. Vñ, vt bene hic notauit Caiet. illa præcedē-
tia peccata possunt cōsiderari vno modo in
se atq; altero quatenus causa extiterunt pra-
uæ susceptiois baptismi: baptismus ergo il-
la secundum priorem rationē delet, nō autē
prauā susceptioem: quare, inquit, dum fīctus
postea fīctionē cōfiteretur, satis est dicat, susce-
pi baptismum in peccato mortali, sine expō-

sitione illius peccati: nisi forsan exprimere vo-
luerit grauitatē fīctionis, si illud fuisset grauis
simū: secus si baptismum suscepit iniquo, p-
posito mortali. Illud .n. exprimere tenetur:
quoniam, vt dictū est, ad forum ecclesiæ perti-
net. ¶ At verò dubiū profectō ex his restat
minimē dissimulādum, vtrum per illā pœni-
tentia, quæ fīctio remouetur, non solū gradus
ille gratiæ illic cōferatur, qui virtuti meriti re-
spōdet, verū & alius sacramentalis, qui per ba-
ptismum infunderetur. Ex dictis enim cōse-
qui apparet, vt ambo gradus infundantur: quā
quidē baptismus vim tunc recuperat ad ple-
nissimā indulgentiam, tum originalis, tū etiā
illorum actualium, quæ baptismum præcesse-
runt. Sed ex altera parte nō omnino videtur
necessaria cōsequentia: quoniam licet ille fīctus
quia baptizatus est, omniū venia dignus sit,
non tū sit inde consequēs, vt ad maiore gra-
dū amicitie assumatur, q̄ se ipsum disposuit
& cū ad baptismum nullam dispositionē
attulerit, videtur nō suscipere maiore gratiā q̄
quæ respondet modo pœnitentiæ. Alioquin
commodum de fīctione reportasset: nam si
legitimē suscepisset baptismū, vnumq; adeo
gradum gratiæ, & postmodū tantum com-
mitteret peccatum, quantum fuit fīctio, non
reciperet postea gratiam, nisi quanta esset cō-
tritio. ¶ Seco. loco citato ambas refert opinio-
nes, & in hanc secundam videtur magis incli-
natus. Et re vera Aug. atque hic S. Tho. nihil
loquuntur de gradu gratiæ, qui tunc recipi-
tur virtute baptismi, sed solū quod virtute
illius remittuntur præterita. Et possumus di-
cere, illum gradum gratiæ pœnitentiæ, pro-
pterea quod respondet contritioni hominis,
qui fuit fīctē baptizatus, litet in se nō crescat,
habere tamen virtutē remittēdi originale &
omnia baptismum præcedentia: ille enim ma-
ior effectus nō arguit maiorem gradum gra-
tiæ. Adultus siquidem, qui peccatis onustus
cum sola attritione susceperet baptismum so-
lā gratiā sacramentalē reciperet, quæ vt dixi-
mus, minima est: & tamen plenissimam sus-
cepisset omnium indulgentiam. Profectō qui
sic responderet, maxima se probabilitate tue-
retur. Qui autem secus senserit, gradum scilicet
baptismalem in illo accumulari, dicere
subsequēter tenetur, q̄ si illa fīctio postea nō
p cōtritionē tollatur, sed p attritionē reputa-
tā cōtritionē adiuncto sacramēto pœnitentiæ,
tunc p sacramētū nō solū sacramentalis pœni-
tentiæ gradus, verū & baptismalis infundatur.
Quæstio

Q V A E S T . 2 . D E C A-
techismis & exorcismis baptismi.

S. Tho. 3. par. q. 71.

ARTICVLVS. I.

Vtrum catechismus debeat precedere baptismum.

Væstio secunda præsentis
distinctionis est de pparato-
rijs baptismi, quæ sunt cate-
chismi & exorcismi. Vnde
S. Th. in hoc. 1. art. cōstituit
cōclusionē hanc. Catechismus
baptismū cōueniēter præcedit. Probatur pri-
mo ratione. Baptismus est fidei sacramentū,
ac perinde eiūsdē Christianæ fidei professio
secundū illud ad Rom. 10. Quomodo credet
ei, quē non audierit, quomodo autē audiet si
ne prædicantē? Catechismus autē nihil aliud
est quā corū eruditio, in quibus fides cōfi-
sit: ergo ille debet baptismū antecedere. Cō-
firmatur autē cōclusio autoritate euangelica
Eūtes docete omnes gentes baptizātes eos,
vbi Christus doctrinā iussit ante baptismū
præmitti. Accedit autoritas Rabani de insti-
tutione clericorū dicentis. Ante baptismū ca-
techizādi debet hominē præuenire officiū,
vt fidei primū catechumenus accipiat rudi-
mentū, de consec. d. 4. ca. Ante baptismum.
¶ Ceremoniæ: quæ baptismū exornāt, in tria
diuiduntur. Sin catechismos, exorcismos, &
ritus ad formā baptismi pertinentes. De quibus
omnibus simul disputare assolēt Sētētiarj. d.
6. & Alex. Alē. 4. p. 923. At verò ritus vngē-
di, & candidā velliēdi stolā, cereūq; in mani-
bus baptizandi accēdendi, non præambula-
baptismi cēsantur, sed ad formā ipsam bap-
tizādi reducuntur. De quib; ideo. d. 3. interdispū-
tandū de formā baptismi ar. 10. cōgruēter di-
ctū est. Locus ergo p̄sens nō nisi de catechis-
mis & exorcismis sermonē expostulat. Et q̄
dē catechismus nomē græcū est, à κατηχησ-
seu κατηχέω, quod est erudio, idq; potius
viva voce, quā scripto: nā & apud ethnicos
Aegyptios mos viguit: vt sacra mysteria nō
scripto, sed voce traderent. Est ergo catechis-
mus fidei instructio & eruditio. Ac perinde
& catechumeni ipsi dicuntur: qui catechizā-
tur. Vnde Hugo de sacra. p. 6. c. 9. catechume-
nus, inquit, instructus vel audiens interpreta-
tur catechizare. n. est instruere, quoniam bap-
tizandi prius instruitur & docetur: quæ sit
forma fidei Christianæ, iuxta verbū Christi.

Docete omnes gentes baptizātes eos, &c. Er-
subdit. Hæc igitur forma catechizationis à
primis temporibus Christianæ fidei institu-
ta est. Hæc ille. Nō ergo est res noua, sed tra-
ditione apostolorū p ecclesiæ successione sē-
per culta. De qua re Dionys. apostolis cor-
thaneus cap. 1. & 2. ecclesi. lūerar. diuine loqui-
tur. Ille autē Hæresiarcha VViteless huiusmo-
di sacrosanctos ritus ab ecclesiā exterminare
conatus est, aduersus cuius blaphemā Tho.
VValden. tomo. 2. de sacramen. titu. 5. ca. 45.
& infra disertē scripsit: multorum. f. testimo-
nijs sanctorū ostendēs eos à primordijs eccle-
siæ semper fuisse obseruatos. At verò vt lo-
co citato ait Hugo, catechismi pro adultis
primofuerūt instituti, qui nascēte ecclesiā fre-
quētissimi baptizabantur, sed deinde & in
parvulorū baptismate iussu sūt fieri, ad quos
susceptores responderēt. Ob idq; in manua-
bus sacramentorū breuissimi traduntur cate-
chismi, vt sint tā parvulis, q̄ adultis cōmunes.
Veruntamen vbi adulti baptizātur, non sat
est, vt omnino fidei rudes ad baptismū acce-
dentes de his interrogētur, sed est operapre-
tium p dies aliquot instrui, vt fidei articulos
saltē grosso modo intelligāt, & legis decalo-
gū discāt, & orationē dominicā: vt id quod
professuri sunt, quantūbreui tēpore fieri pōt
intelligāt, ne vel allegare possint inuitos fu-
isse ad fidē pertractos, vel in periculo maneāt,
vt fidē, dū eā postea nonerint, deferāt. Qua-
propter in cōcilio Bracharesi. 2. c. Ante vigin-
ti. de cōse. d. 4. præcipitur vt ante vigin-
ti dies catechumeni symbolū doceantur. Et Aug. li.
de fide & operibus. c. 13. catechizādos eos do-
cet, q̄ ad baptismū accedūt: hoc est, Christia-
nis moribus imbuēdos, exēplo Ioā. Bap. qui
venietibus ad baptismū suū pœnitentiā prædi-
cabat atq; vnū quēlibet admonēbat, vt suū
dignē exerceret munus, ac demū cūcti fructus
agerēt pœnitentiæ. Quinuerō & iussu librū ad
Deo gratias cōposuit de catechizādis rudib;
Est ergo catechismorū cōsuetudo sanctio ca-
tholica, vt ca. Supra citato Raba. & altero cō-
cilij Bracharensis, & can. Catechismi, qui est
Nicolai, de consecra. dist. 4. decernitur.
¶ Vnde ad primū argumentū. S. Thomæ re-
spondetur. Arguitur quippe. Per baptismū
regenerātur homines in nouam vitam: ita au-
tē prius suscipitur quā doctrina: ergo bap-
tismus precedere debet. Respondetur, inquit,
q̄ vita gratiæ præsupponit naturalē rationis
vitā, in qua hō. esse pōt doctrinæ particeps.
¶ In

Dien.
VViteless.

Primum ar-
gumentum.

ENTRANCE

Argument.

peccatū non tollitur vsq; ad baptisimi for-
mā: ergo exorcismi praecedentes nihil iuuat.
Et tertio, quia cum aqua benedicta ad arce-
dos demones instituta sit, superfluum exor-
cismi. Respondetur autem ad primū, q. licet
nō oēs catechumeni interius vexentur a da-
mone tanq; energumēni, creduntur tamē ex
trinsecus circūfari: quorū potestati homo
p peccatū originale subditur. Et ad 2. respō.
q. sicut p gratiā baptismalē expelluntur da-
mones, ne. i. impediāt hominē ab ingressu
gloriae, ita per pcedētes exorcismos expellū-
tur ne homini sint impedimentū percipiēdi
sacramētū. Ac demū ad tertiū bifariā respō-
detur. Primū q. aqua benedicta est cōtra de-
monū expugnationes exteriores, exorcismi
verō aduersus vexatiōes internas, & ideo ba-
ptizādū dicitur energumēni. Secūdo dici po-
test, q. sicut poenitentia substituitur baptis-
mo, qui non est iterabilis, tanq; secunda tabu-
la post naufragiū, ita exorcismi substituitur
postea aqua benedicta: nam neq; ipsi bap-
tismales exorcismi sunt iterabiles.

ARTICVLVS. III.

Vtrum, quae aguntur in exorcismo aliquid efficiantur.

Equitur articulus tertius de
exorcismorū effectu, vtrum. i. f.
exufflatio illa tantū significet
an verō etiam instar sacramē-
ti expulsionē demonū effi-
ciat. Et idem est de salina appōita ori, aurib;
& naribus vtrū id efficiat, quod significat. Et
D. Tho. pulla cōtraria opinione duabus re-
spōdet cōclusionib;. Fuerūt qppe q. dixerūt
ea: quae in exorcismo aguntur nihil efficere,
sed solū effectus Dei significare, sicut Seo. &
Durand. de sacramentis affirmant. sed in cō-
trariū statuitur prima conclusio. Exorcismi
aliquem effectū habent. Probat per hoc q.
ecclesia in exorcismis imperatiuis verbis vti-
tur ad expellendū demonis potestatem, quasi
virtute sibi diuinitus tradita, cū ait. Ergo ma-
ledicte diabole exi ab eo. Et confirmatur au-
toritate Augu. in lib. de symbolo, & refertur
de conf. d. 4. c. Sicut nostis. Paruuli exufflā-
tur & exorcizantur, vt pellantur ab eis diabo-
li potestas: nimica. i. exorcismorum virtute.
Secunda conclusio. Exorcismus aliter quā
baptismus suū habet effectum. Probat per
baptismū nanq; gratia conferuntur ad ple-

prima cōclu-
sio.

secunda con-
clusio.

nā culpārum poenarūq; remissionem: per ea
verō, quae in exorcismo peraguntur, exclu-
ditur duplex impedimentū salutaris gratiae
percipiendae. Quorū primū est extrinsecum,
quod per exufflationes excluditur, quib; po-
testas demonis expellitur, ne sacramento le-
gitimē suscipiēdo obstaculū obijciat. Manet
tamen eadē demoniaca potestas in homine
quantū ad maculam peccati, & reatū poenae
quousq; per baptismū auferantur. Vnde Cy-
prianus. Scias, inquit, diaboli nequitia posse
remanere vsq; ad aquā salutarē, in baptismo
autem omnē nequitiam amittere. Secūdū
impedimentū est intrinsecū, quod quidē ho-
mo ex peccato originali contraxit vt ad per-
cipiēda mysteria sensus habeat oculos.
Vnde vt eod. lib. ait Rabanus de institutione
clericorū, & refertur de conf. d. 4. ca. Postea tā-
guntur. Per saluam, inquit, typicā & sacer-
dotis tactū sapientia & virtus diuina salutē
catechumeni operatur, vt aperiātur ei nares
ad percipiendū odorē noritū Dei, vt aperi-
antur ei aures ad audiendū mādata Dei, vt aperi-
antur ei sensus in intimo corde ad respon-
dendū. Dicens ergo per saluam & tactū sa-
cerdotis intelligit illa instrumentāliter cōcur-
rere. Et idē ait. c. Postq. i. exufflatur ab eo po-
testas feua, vt per pū sacerdotis ministeriū
spiritui sancto cedat fugiēs malignus spiritus.
Exorcismos Durand. & Palu. in. 4. d. 6. q. vlt. *Exorcismi*
sic distinguunt, q. quādā, quae illic fiunt, vt
exufflationes, non solū significēt, verū & ef-
ficiant demonū expulsionem: alia verō, vt
tactus oris, aurium & narium cum salina, tā-
tū significēt perceptionem fidei, eiusq; gustū
non autē efficiant. At verō gratis & sine cau-
sa hac fit distinctio: nā vt testimonijs citatis
patet idē ait Rabanus de tactu illo, quod de
exufflatione. i. q. per saluam typicā sacer-
dotis sapientia & virtus diuina operatur. Quae
propter & D. Tho. in praesentiarū, & Ricar-
d. d. 6. artic. 6. q. 1. absq; distinctione aiunt exor-
cismos virtute operis quod aiunt ex opere
operato, illa facere, quae significant. Et reuer-
ra par est de omnib; ratio. Nā sicut illi exuf-
flationi virtutē Deus tribuit tanq; suo instru-
mento pellendi demones, ita & tactū cum
salina creditur eandē tribuisse ad aperiendū
aures & nares, &c. Hec autem virtus nihil
aliud est, vt de baptismo diximus, quam mo-
tus, quibus res illae ad id applicantur. Sicut
enim Christus voce propria tanquam instru-
mento pellebat demones & insufflatione
contulit.

contulit apostolis potestatem remittendi pec-
cata, sic & illo sacerdotis verbo, exi maledi-
cte diabole, & illa eius exufflatione damo-
nes pellit. Et eodem modo sicut tangēdo au-
riculas surdi & muti, & sputo tangendo lin-
guam, & dicendo. Effeta, aperuit eius aures,
simili tactu, & voce sacerdotis idem in ener-
gumēno operatur. Quod est dicere, virtute il-
lius ceremoniae singularē fert Deus opē ex-
orcizato, vt digne fidem & suscipiat & pro
tempore cōfiteatur, quemadmodum. d. 1. q.
3. ar. 2. de gratijs & effectibus diuersis sacramē-
torū dicebamus. Quod si hinc inferas eius-
modi exorcismos esse sacramenta, negatur
consequentia, vt negatur à S. Tho. in solutio-
ne secundānam etsi suos effectus similiter ex
opere operato fortiantur, tamen neq; gratiā
gratum facientē significant, in quo consistit
ratio sacramenti, neq; illam conferūt, quae est
perfectio sacramentorum nouae legis. Et ideo
non sunt sacramenta, sed sacramentalia quae
dā. Aliter tamē arguitur. Huiusmodi exor-
cismos non Christus, sed ecclesia instituit, ec-
clesia autem non habet facultatē ceremoniā
aliquā instituendi, quae effectus istos habeat
supernaturales: ergo non est in illis eiusmodi
virtus. De hoc Ricardus loco citato & Pa-
lud. quorundā referunt opinionē, qui aiebāt
exorcismos, quibus demones expelluntur,
non aliam ad id habere virtutem, quam na-
turalem. Legitur enim de Dauide. i. Reg. 16.
cithara mulica potestatem maligni spiritus
Saulē deuexantis saepe repressisse. Et Hie-
ron. ad Paulinum. c. 2. Habet, inquit, nescio
quid energiae viuae vocis actus. Simile ergo
virtutem aiebāt exufflationes habere, & vo-
cale illud imperium. Exi diabole, sicuti & vo-
ces incantantium serpētes, vt est in Psalmo.
Hoc autem delirium commentum est. Da-
mones. n. non habent virtutem super animā
aut corpus, nisi mouendi illa localiter, aut ali-
qua qualitate afficiendi, vt patet in arrepti-
tijs, aut inducendi aliquam formam artificia-
lem. i. faciendi ex lignis scamnum, & similia.
Ab his autem perflatū naturaliter abigi non
possunt. Et vox non mouet nisi per signifi-
cationem generādo conceptus in intellectu
audientium, qui quidem conceptus volunta-
tem demonis audientis cogere nequeunt.
Et incantatores serpentū vel arte diaboli,
vel aliquo veneno illos incantant: quare &
venefici eodem Psalmo appellatur. In exor-
cismis ergo non est nisi virtus naturalis mo-

do iam explicato. Vnde ad argumentum
respondetur, q. quauis ecclesie Christus nō
tradiderit potestatem instituendi sacramen-
ta collatiua gratiae, nihilominus facultatē cō-
misi instituendi sacramentalia ad aliquos su-
pernaturales effectus. Nam & apostolis po-
testatem contulit miracula faciendi. Et loco
citato Mar. vlt. Signa autē eos, qui credide-
runt, haec sequēter. In nomine meo demones
eiciant, &c. Quinero & potestatem habet
benedicendi lultralem aquam, qua non solū
demones arcentur, verū & veniales culpa
remittuntur, quippe quae sine infusione gra-
tiae remitti possunt. Grauius autem dubiū
est, vtrū exorcismi semper infallibiliter suos
fortiantur effectus: nam postq; instrumenta
Dei sunt, censendi sunt nunquā deficere. Re-
spōdetur per huiusmodi propositiones. Pri-
ma. Exorcismi baptismales ad cohibēdos de-
mones ne sacramenti fructū impediāt sem-
per sunt salutare, & de se efficaces, nisi reci-
piētis nequitia obstat. Hoc est notum postq;
ab vniuersali ecclesia obseruantur. Secun-
da propositio. Ad hunc effectum qui est da-
mones ab obsessis corporibus expellere, nō
sunt semp efficaces. Quare si catechumenus
arreptitijs esset, nō est lex infallibilis, vt per
exorcismos liberetur a damone, etiam si ba-
ptizetur: nam illi per se non ordinantur nisi,
vt non impediatur sacramenti fructus. Et
multo minus infallibilis erit regula extra sa-
cramentum baptismi. Hoc. n. experimento
quotidie discimus, q. multi exorcismi demo-
niacis nō sufficiunt. Nam miraculum expul-
sionis demonum potissimū institutū fuit
ad confirmandū fidē: & ideo in primordijs
ecclesiae frequentissima fiebant ad illum ef-
fectū miracula. Iam verō, vbi satis cōfirmata
est fides, non tam crebrō eiusmodi cōtingūt
miracula. Non tamē idcirco exorcismi sunt
ad succurrendū arreptitijs contemnēdi. Est er-
go sicut inter meritū de condigno & de con-
gruo, sic & inter sacramenta & exorcismos
discrimen. Meritum enim de condigno
quod ex gratia procedit, certissima lege suū
effectū, id est, augmentū gratiae sortitur. Per
meritū verō de congruo nō semper id quod
ex bonis tēporalibus petimus, consequimur
neq; si alijs gratiam imprecemur. Attamen
sepius inuāt. Pari modo licet sacramenta
legitimē suscepta semp sint gratiae efficacia,
exorcismi tamen non semper arreptitijs, sed
secundū diuinum arbitrium profunt. De
exor

aliquid argu-
itur.

hinc.

distans opin.

Nota.

exorcistis autem, eorumque exorcismis. 2. 2. q. 90. meminit D. Thom. & nos lib. 8. de Iustitia & iure, quart. 3. artic. 2. locupletius materiam amplificamus.

Primum argumentum.

Primum argumentum S. Thomae est. Si energumens post exorcismos ante baptismum sine baptismo flammis moriatur, salutem non consequitur: ea autem quae in sacramentis aguntur, ad eandem salutem ordinantur, iuxta illud Marci ult. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: ergo exorcismi nihil operantur. Hoc argumentum factum est ad refutandum opinionem Praepositi dicentis, quod exorcismi absque baptismo profunt, ut si exorcizatus tunc moriatur, minores patiat tenebras. Hoc enim ob id falsum est, quod tenebrae illae non sunt nisi carentia diuinae visionis, quae non recipit magis aut minus, de quo nos tamen inferimus. Respondetur ergo, quod cum in exorcismo non tollatur culpa, propter quam homo in perpetuum condemnatur, sed solum impedimenta recipiendi remissionem per sacramentum, fit ut ei, qui sine sacramento decessit nihil exorcismi profint.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Secundum argumentum supra solutum est, ubi declarauimus exorcismos non esse sacramenta, sed sacramentalia quaedam. Tertium est. Si exorcismi essent dispositiones baptismi, essent etiam dispositiones ad eius effectum: scilicet, ad gratiam: forma autem sine dispositione non infunditur, ut in naturalibus ostenditur: forma enim ignis non suscipitur nisi ubi calor praefuerit: ergo gratia sine exorcismis nunquam infunderetur, quod constat esse falsum. Respondetur multo. Primo quod dispositio sufficiens ad baptismum est intentio suscipiendi si sit adultus, vel ecclesiae si sit paruulus: quapropter exorcismi non sunt de essentia sacramenti. Nihilominus non licet eos, nisi in extrema necessitate praetermittere: esset enim illa praetermissio peccatum mortale contra solennem ecclesiae ritum. Vnde ut. q. praec. ar. 7. vidimus, tertium fictionis modum assignat Aug. sacramentum celebrare non seruando ecclesiae ritum. Quapropter quia ob necessitatem exorcismi praetermittitur, postmodum cessante periculo debet suppleri: tum ut una similitudo baptismi ubique seruetur, tum etiam quia supplementum illud non fit post baptismum frustra. Nam sicut daemones possunt effectum sacramenti antea impedire ne fiat, post sunt etiam postea ne percipiatur & crescat.

Quartum argumentum.

Quarto arguitur, quod etiam illa, quae post baptismum aguntur, ut chrismatio in vertice, & li-

nea stola, & cereus nihil efficiunt postquam perfectus est sacramenti effectus. Respondetur, in actionem illam, quae fit in vertice, non solum significare, sed etiam cooperari ad conseruationem gratiae baptismalis. Vellit vero candida nihil efficit, sed duxat significat nouitatem vitae, sicut & cereus accensus lumen fidei.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum catechizare & exorcizare sit sacerdotis officium.

De ministro tandem catechismi & exorcismi asserit D. Tho. hanc conclusionem. Officium catechizandi & exorcizandi incumbit sacerdotibus tanquam primarijs agentibus: diaconibus vero & inferioribus ministris tanquam eis, qui sacerdotibus debent ministrare. Probatur autoritate Nicolai papae. c. 1. Catechismi de consec. d. 4. ubi ait. Catechismi baptizandorum a sacerdotibus vniuersi cuiusque ecclesiae fieri possunt. Et autoritate Gregorii super Ezechielē, quae ead. d. can. Sacerdotes. refertur, ubi ait. Sacerdotes cum per exorcismi gratiam manuum credentibus imponunt, quid aliud faciunt, nisi quod daemones eiciunt? Et confirmatur ratione. Minister, ut nomen ipsum indicat, comparatur ad sacerdotem sicut secundarium & inferius agens ad principale, atque adeo non agit nisi principali agenti cooperando. Et quanto principalis operatio maior est, tanto dignioribus indiget ministris: potissima autem sacerdotis operatio est administratio sacramenti: ergo illic diacones, qui praecipui sunt ministri cooperantur sacerdoti in ipsa collatione sacramentorum. Vnde Isidorus Ad diaconum, inquit, pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quae aguntur in sacramentis Christi in baptismis: scilicet, in chrismate, & in eucharistia, patena & calice. Sic enim legendum est: non patena & calix non sunt in baptismis necessaria. 25. d. can. Perlectis. Et illic referuntur aliorum ministrorum officia. Ad lectorem ergo pertinet in catechismo ministrare librum, & solia vertere, & ad exorcistam ministrare in exorcismo sale, & exorcismos, ut illic ait Isidorus. memoriter retinere. Et per hanc claret argumentum. S. Th. solutiones. In quarum ultima quadraplex ponit instructionis genus. Prima. n. quae est conuersio ad fidem: licet primo conueniat episcopo, ac deinde predicatoribus, potest tamen cuiusque fidelium permitti. Secunda vero quae

quae est derudimentis fidei ad baptismum, conuenit sacerdotibus, & eorum ministris. Tertia de conuersione in Christianismum spectat ad susceptores, seu paternos. Sed quarta de altioribus sacrorum mysterijs pertinet ad Episcopos. Atque haec de baptismi sacramento.

DE SACRAMENTO confirmationis distinctio septima.

Cap. i.

BAPTISMO sacramentum confirmationis proximum est. Ait. n. Melchisedes Papa, ita haec duo sacramenta esse coniuncta, ut adinuicem, nisi morte praueiniente, nullatenus possint segregari. Fuit ergo a Christo ipso redemptore nostro, non exhibendo, sed promittendo institutum. Datur enim in illo plenitudo spiritus sancti, de qua Ioan. 16. Si non abiero, paraclētus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Id quod & Luc. 24. designatum est, ubi discipuli a Domino iussi sunt sedere in ciuitate donec indueretur virtute ex alto.

Cap. ij.

De consec. d. 4. can. Praeb. 1011.

Est autem eius materia chrisma ab episcopo consecratum, iuxta illud Innocentij Papae. Praeb. 1011. cum baptizant chrismate baptizatos ungere liceat, quod ab episcopo fuerat consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solum debetur episcopis.

Forma autem est, qua more solenni ecclesia utitur. Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quae quidem consignatio in fronte perficitur. Vnde lib. de institutione clericorum Rabanus. Signatur, inquit, baptizatus chrismate in summitate capitis per sacerdotem, per pontificem vero in fronte.

Cap. iij.

Actum. 2.

Et cum effectus huius sacramenti per aduentum spiritus sancti, quo (ut Actum. 2. legitur) tota domus, omnesque illic praesentes repleti sunt significetur, fit ut vniuersis Christianis exhiberi possit. In cuius quidem celebratione, veluti in collatione baptismi, aliquis etiam susceptor & patrinus requiritur, ut Innoc. Papa. 30. q. 4. ca. Siquis, admonuit. Quapropter & in hoc sacramento similis contrahitur affinitas, ut illic subditur.

Cap. iij.

De consec. d. 5. can. Spiritus sanctus.

Effectus demum huius sacramenti est tum gratiae plenitudo & robor: iuxta illud verbum eiusdem Melchisedis. Spiritus sanctus in fonte baptismi plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione vero augmentum praestat ad gratiam, tum subinde character, qui eiusdem roboris signum est: quare non est iterabile.

Cap. v.

De consec. d. 5. can. Manus.

Minister ergo huius sacramenti ex officio solus episcopus est iuxta verbum Eusebii papae, qui ait. Manus impositionis sacramentum magna veneratione

tionem tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus. Quod si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum. Tamen si possit ex pontificis Maximi dispensatione simplici presbytero committi, ut ex Gregorio ad Ianuarii episcopum colligitur!

Lib. 3. epistolae canonice puenit d. 95.

DISTINCTIONIS septimae questio vnica de sacramento confirmationis.

S. Thom. 3. part. quest. 72.

ARTICVLVS I.

Utrum confirmatio sit sacramentum.

ECVNDVM sacramentum, ut dist. 1. quest. 6. dicebamus, est confirmatio. De qua igitur queritur, an sit sacramentum distinctum à baptismo. Neque ob id putet eius esse partem, quod eius gratiam augeat. Et respondetur vnica conclusione. Manifestum est, quod confirmatio est speciale sacramentum: scilicet, ab alijs distinctum. Probat. Sacramenta nouae legis ad speciales gratiae effectus ordinantur: ergo ubi aliquis occurrit specialis effectus gratiae, reperitur & speciale sacramentum. Vita verò spiritualis gratiae per sensibilem & corporalem cognoscitur: in vita autem corporali post generationem specialis perfectio est adulta aetas, in qua perfectae actiones exerceri valent. Vnde Apostolus. 1. Corin. 3. Cum factus, inquit, sum vir, euacuam quae erant paruuli. Quare terminus generationis est substantia: scilicet, esse terminus verò augmentationis est quantitas: ergo etiam in vita spirituali praeter baptismum, quo per generationem esse recipimus spirituale, requiritur ad augmentum confirmatio.

Expositio articuli.

Hic in primis potest quispiam contra ordinem istius argumentum obmoliri, quod cum confirmatio

in Quart. Sentent.

augmentum conferat spirituale, eucharistia verò nutrimentum: & per nutrimentum fiat augmentum: deberet eucharistiae sermo istius de confirmatione precedere. Sed ad hoc iam supra distinctione prima questione sexta articulo secundo in solutione. 2. responsum est. Adnotandum hic praeterea rationem hanc S. Thomae, nisi auctoritatem ecclesiae praesupponeret, non esse satis efficacem ad comprobandum confirmationem esse sacramentum. Quapropter nec defuerunt olim, nec modo deluit haeretici, qui hanc catholicam veritatem negent. Armenorum enim, ut Guido carmelita refert, haeresis fuit, ut sacramenta confirmationis & extreme unctionis respuerent. Quem quidem errorem postmodum VViteless sustinuit, ut Tho. VValdensis tomo. 2. de sacrament. cap. 3. refert, quo capite & subsequentibus egregijs testimonijs praesentem veritatem corroborat. Eodemque postea errore Lutherani intincti sunt. Est nihilominus haec veritas tanquam orthodoxa fides tenenda, cuius negatio proculdubio ut haeresis est habenda. Extat enim in primis decretum Melchiadis papae praecessoris Syluestri, ad episcopos Hispaniae, ubi post illa verba, quae hic citauit D. Thom. & referuntur de consecra. distinct. 5. can. De his, interrogat haeticorum nomine. Quid mihi prodest post mysterium baptismi mysterium confirmationis? Quasi non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Et respondet. Non ita dilectissimi. Imò sicut exigit militaris ordo, ut cum imperator quemcumque in militum receperit numerum non solum sine receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ita in baptismo recipitur homo in militiam, & in confirmatione coarmatur ad pugnam. Et infra, quod ea. d. can. Spiritus sanctus refertur. Spiritus, inquit, sanctus in fonte (scilicet baptismatis) plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum praestat ad gratiam: & quia in hoc mundo tota aetate victuris inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Et infra. Generatio per se saluat in pace baptismi recipiendos, confirmatio armat & instruit ad agones. Vnde praeter rationem factam aliter adijcere possumus. Vbi enim in vita spirituali noua offertur difficultas, nouum requiritur

Thom.

Conclusio.

Altem.

Distinct. 7. Quæst. vnica. Artic. 1.

ritur sacramentum: sed praeter difficultatem credendi, cui nobis per gratiam baptismalem succurritur, succedit noua in confitendo eandem fidem coram tyranno, eius persecutore mortis periculum offerente: ergo cum illic sit necessaria confessio (ut enim ait Pau. ad Roman. 10. Corde creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad salutem) sit ut ad hunc effectum opus sit nobis singulari auxilio, atque adeo singulari sacramento. Quod si quis arguat. Virtutes, quae infunduntur in baptismo, ut fides, charitas, & fortitudo ad id sufficere, responsum vsque ad articulum. 7. expectet. Eadem veritas sancitur ead. dist. 5. multis sanctorum pontificum decretis, ut can. De his, ex eodem Melchiade, & can. Manus ex Eusebio papa, & can. Nouissime ex Rabano, & can. Vt ieiuni ex concilio Aurelianensi, & multis subsequentibus. Extat & decretum concilij Laodiceni cap. 48. Et concilij Florentini in instructione Armenorum. Vnde cum in ca. Sancta Romana, de celebratio. missa, haeticus declaretur quicunque de sacramentis aliter quam ecclesia Romana senserit, sit ut qui confirmationem negat esse sacramentum, haeticus sit pronuntiandus. Quare merito Tridentina synodus sessione. 6. Lutherum de hac re sub his verbis condemnauit. Siquis dixerit confirmationem esse ceremoniam quandam, & non potius verum ac proprium sacramentum, anathema sit. Idem habetur in epistola Clementis papae ad vniuersos episcopos. Quod si scieris verum hanc in sacris literis habeat fundamentum, respondetur quod Augustinus li. 2. contra literas Petiliani cap. 104. illud psalmi. 132. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron, ait posse interpretari de sacramento chrismatis. Et lib. 3. contra Donatist. cap. 16. illud ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, eidem attribuit sacramentum. Et Ambrosius illud ad Eph. 2. Spiritum sanctum, in quo signati estis. Veruntamen nisi auctoritas ecclesiae catholicae, spiritui sancto, illustrata, interpretes nobis adesset, testimonia haec non vsque adeo re demonstrarent. Ex canonibus citatis colligitur virtutem huius sacramenti ex suo nomine esse perfectam: est enim virtus confirmationis perficere gratiam baptismalem. Per baptismum. n. fit homo christianus, sed tenerimus, & ut ait Petr. quasi modo genitus infans: per hoc tamen sacramentum confirmatur & consolidatur in fide.

Testimonia iura.

Haeticus est negare confirmationem.

Paulus in ca. iura.

Primum confirmatio.

¶ Ut hoc autem apertius fiat, queritur de sacramenti huius institutione. Sacramenta enim, (ut arguit primo loco D. Tho.) ex diuina institutione efficaciam habent: confirmatio autem non legitur à Christo instituta: non ergo est sacramentum. De hoc igitur D. Th. tres refert opiniones. Primam complexus est Alexander Alen. 4. part. q. 24. membr. 1. videlicet, quod neque à Christo neque ab apostolis sub hac materia & forma, quas habet, fuit institutum: quia apostoli, ut legitur Actuum 8. & 19. non leguntur confirmasse nisi per manuum impositionem: sed illis, inquit, definitis spiritus sancti instinctu in concilio Meldensi quantum ad materiam & formam institutum est, quod quidem concilium refertur de consecra. dist. 5. can. Vt episcopi. Alij dicunt quod in Aurelianensi citato. Alij verò dixerunt, quod licet non à Christo, ab apostolis tamen fuerit institutum. Huiusmodi autem opiniones non possunt tuto defendi: nam cum sacramenta gratiam conferant, non possunt nisi à Christo institui per potestatem excellentiorem, quam, ut dist. 4. Aug. nos docuit, Christus nulli communicauit: & cum materia & forma sint de substantia sacramenti, sit ut neutram nisi solus Christus potuerit instituere. Et confirmatur auctoritate Cypriani in sermone de hac re: scilicet, de unctione chrismatis. Vbi ait, hoc sacramentum diuinitus esse institutum. Et nondum vis contrarij argumenti enervata est. Nam cum nec Christus confirmasse legatur, neque apostoli nisi per manuum impositionem, non est solida affirmatio quod illud Christus instituerit. Nonnulli ergo aiunt, quod Christus illud instituerit Matt. 19. ubi manus super pueros ponebat. At verò cum illi non censeantur fuisse tunc baptizati, falsum est tunc sacramentum instituisse, quod non nisi baptizatis conferri potest. Fuit autem quaedam confirmationis illius insinuatio, qua post utebantur apostoli. Alij dicunt (quod alludit Scotus) Christum confirmasse apostolos Ioan. 20. ubi insufflando dedit eis spiritum sanctum. Hoc autem ob id non est verisimile, quod illic non est datus spiritus sanctus, nisi ad remittendum peccata. Secundo, quia in primitiua ecclesia, ut infra videbimus, in confirmatione descendebat spiritus sanctus visibiliter, qui tam illic non legitur apparuisse. Atqui in hoc sensu intelligitur illud Ioannis. 7. ut hic ait D. Tho. Nondum erat spiritus datus (scilicet ante ascensionem visibiliter) quia nondum

Primum argumentum.

Alexander Alen.

Scotus.

Z Christus

Confirmatio
Christi

Institutio
Christi

Dionysius

Obiectio

Secundum ar-
gumentum

Tertium ar-
gumentum

Christus erat glorificatus. Item quia apostoli non fuerunt confirmati nisi in die pentecostes descensu spiritus sancti, iuxta illud Lucae 24. Vos autem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Dicendum ergo, vt hic ait S. Tho. quod sacramentum hoc Christus instituit, non exhibendo, sed promittendo plenitudinem spiritus sancti, quae per ipsum confertur, iuxta illud Ioan. 16. Si non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quod si de institutione chrisimatis interrogando institeris, respondet Fabianus papa martyr in epistola ad omnes orientales episcopos, quae refertur de consec. d. 3. can. Literis licet non quia late est apud auctorem. Vbi ait, quod in ecclesia, vbi Christus eandem promissionem fecit, chrisma conficere docuit. Sicut, inquit, precessores nostri a sanctis apostolis acceperunt, & nobis reliquerunt. Imo vero Dionysius Pauli discipulus. Post baptismum inquit, hierarcha (id est episcopus) sacro vnguento signat baptizatum. Neque cauillari quis potest dicens, illud de chrisimatione intelligi, quae fit in baptismo in vertice capitis. Illa namque tunc non erat in usu, quippe quae, vt dist. 3. arti. 10. diximus, & Hugo lib. 2. de sacrament. part. 7. cap. 3. refert, postmodum fuit a Syluestro papa instituta. intelligitur ergo de confirmatione, quae infra videbimus, illico post baptismum fiebat. Erroneum ergo esset dicere sacramentum hoc non fuisse a Christo institutum. Quod si arguas, huiusmodi testimonia non id aperte asserere, respondetur, satis esse ecclesiam suis decretis sanxisse confirmationem esse sacramentum, vt inde velut certissimum colligatur, neque materiam eius neque formam ab alio, quam a Christo fuisse institutam. Cur autem apostoli per manuum impositionem confirmabantur, art. proximo dicemus. Secundum arguit S. Tho. Sacramenta nouae legis fuerunt in veteri praefigurata, iuxta illud. 1. Corinth. 10. Omnes in Moyse baptizati sunt, &c. confirmatio autem non fuit illic praesignata: ergo non est sacramentum. Respondetur, quod cum in lege illa, vt habetur ad Hebraeos. 7. nihil fuerit perfectum, & per hoc sacramentum plenitudo spiritus sancti conferatur, nihil mirum si nulla eius illic figura praecesserit. Tercium arguitur est tamen argumentum tertium. Sacramenta enim ad hominum salutem ordinantur: sed sine confirmatione decedentes salutem obtinent: ergo non est sacramentum. Pro solutione huius meminisse oportet ex dist. 5. ar.

ti. 1. aliquid necessarium esse ad salutem, posse intelligi aut necessitate finis, aut necessitate praeccepti. Priori modo respondet hic D. Tho. confirmationem non esse necessariam, sed sufficere baptismum. Et hoc constat ex verbo Melchiadis can. citato spiritus sanctus de consec. d. 5. vbi ait. Regeneratio per se saluat innox in pace baptismi recipiendos iuxta verbum euangelicum, Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Vnde, subdit, quod qui illico post baptismum acquisita innocentia immaculati peruenerint ad mortem, confirmantur morte. Alioquin necessarium esset paruulos baptizatos illico confirmare. Et ideo dist. 1. q. 6. ar. 4. diximus non omnia sacramenta esse simpliciter necessaria, sed tria tantum. Alia vero sunt quidem necessaria non simpliciter, vt sine quibus salus esse non possit, sed sicut quae ad perfectionem salutis operantur. Et adducit D. Tho. in 4. d. 7. q. 1. ar. 1. exemplum. Sicuti ad vitam animalis nutrimentum necessarium est simpliciter, sed equus ad iter faciendum, non simpliciter, sed ad rei commoditatem. Et hoc secundo modo est ad vitam spiritualem necessaria confirmatio, iuxta verbum eiusdem Melchiadis can. de his, vbi ait, baptismum & confirmationem adeo esse coniuncta, vt vnum sine altero rite perfici non possint, gratia confirmationis perficit, & corroborat baptismalem. Moderatur autem D. Tho. dictum suum, scilicet, sine confirmatione posse obtineri salutem, nisi ex contemptu relinquatur. Contemptus autem esset, si confirmatio perinde relinqueretur ac si nullum esset sacramentum. Itaque negare esse sacramentum est haereticis: contemnere vero est peccatum mortale. Restabat hic autem querere, vtrum hoc sacramentum sit necessarium necessitate praeccepti, vt est eucharistia, & poenitentia. Hoc autem tangit inferius D. Tho. arti. 8. vbi id examinabatur, & quod hic de contemptu dicitur explicabitur. Quartum loco arguitur. Per sacramenta conformamur Christo, per confirmationem autem minime, quia ille non fuit confirmatus, licet baptismum, & eucharistiam suscepit, fueritque sacerdos. Respondetur ad minorem, quod per hoc sacramentum conformamur Christo quatenus ab instanti suae conceptionis, vt legitur Ioan. 1. fuit plenitudo gratiae & veritatis. Quae quidem nostra plenitudo declarata est in eius baptismo quod spiritus sanctus descendit corporali specie super eum. Doctrina est Aug. 15. de trinitate cap.

cap. 26. scilicet, quod tunc Christus non vnctus est quando descendit columba super eum, sed ab instanti suae conceptionis, iuxta illud Actuum 10. Quoniam vnxit eum Deus spiritu sancto: sed in columba designatum est corpus Christi mysticum, quod est ecclesia, vbi baptizati accipiunt spiritum sanctum. Non enim contigebat Christo, qui est caput ecclesiae, per sacramentum recipere plenitudinem gratiae.

ARTICVLVS. II.

Vtrum chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.

Confirmatio sacramentum est, materiam habere debet. De qua ergo Sanct. Thomas hac conclusione respondet. Chrisma est conueniens materia huius sacramenti. Probatum primo auctoritate Gregorij ad Ianuarium canon. Presbyteri. de consec. distinctio. 4. vbi ait. Presbyteri baptizatos infantes signare in fronte sacro chrisma non presumant, sed episcopi postmodum confirmant in fronte. At quoniam chrisma ex oleo & balsamo constat, colligitur vtriusque decentia ex natura ipsius sacramenti. Conferatur enim in eo plenitudo spiritus sancti ad robur spirituale, quod perfecte conuenit etati: in etate autem perfecta homo actiones suas alijs communicare incipit, imo & filios generare, cum antea soli sibi singulariter viuat: quare materia confirmationis debet esse illa, quae non modo spiritum sanctum, sed eius plenitudinem representet. Hae autem plenitudo oleo aptissime significatur, quod sua lubricitate & pinguedinis exuberantia in alios diffundit, iuxta illud psalmi. 132. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Vnde & de Christo ait propheta psalmo. 44. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo letitiae praefortibus tuis. Et hoc propter plenitudinem spiritus sancti, de qua vt legitur Ioan. 1. nos omnes accepimus. Ratio autem admixtionis balsami sumitur ex odoris fragrantia, quae in alios redundat, iuxta illud Apostoli. 2. Corinth. 2. Christi bonus odor sumus Deo. Nam etsi alia sint multa odorifera, tamen balsamum, vt Plin. libro duodecimo naturalis historiae capitulo vigesimo quinto auctor est, omnibus odoribus pre-

fertur. Vnde Ecclesiastici. 24. Quasi balsamum non mixtum odor meus. Et praeterea incorruptionem praestat: quare humana caduca balsamo conduntur.

Chrisma nomen graecum est, idem significans, quod vnguentum in genere a *χρῶμα*, quod est vngue, sed ecclesiastico usu accommodatum est ad significandum illud, quod ex oleo & balsamo conficitur, vt capit. vnico extra de sacra vnctione, ait Innocentius. Vnde de vtraque materia illarum versatur in dubio an sit necessaria. Primum scilicet an in sacramento confirmationis requiratur vnguentum in genere, non disputando de balsamo. Petrus enim Aureolus, vt in 4. refert Martilius questio. 5. artic. 1. ait canonistarum esse opinionem, quod in hoc sacramento nullum requiritur vnguentum. Et haec quidem opinio consequens est ad illam supra citatam illorum, qui dicunt hoc sacramentum quantum ad materiam non fuisse institutum a Christo. Vnde eadem est probatio. Scilicet, Christus non legitur designasse hanc materiam, neque apostoli per illam confirmasse, sed per manuum impositionem: quare, vt ait Hugo libro secundo de sacram. part. 7. capitu. 2. Sacramentum hoc dicitur manuum impositio: & sub hoc nomine legitur in decretis de consecra. distinctio. 5. ergo ecclesia hanc materiam instituit, ac perinde dispensare potest, vt absque illa sacramentum hoc perficiatur. Est autem opinio (sicuti suum fundamentum) erronea. Iam enim monstratum est, hoc sacramentum etiam quoad materiam & formam fuisse a Christo institutum. Imo, vt Fabianus papa supra citatus ait, in ecclesia Christus illud instituit. Et Dionysius appellat sacramentum chrisimatis hostiam: & ait, quod baptizatus a hierarcha sacro oleo vngitur. Idemque ait Clemens, vt articu. 1. citati sunt. Et Innocentius modo allegatus, de sacra vnctione, dicit materiam sacramenti huius esse chrisma. Idque in concilio Florentino definitum est. Imo vt Innocentius ibidem ait Christus a chrisimate dicitur, quo vnctus est, & a Christo christiani: qui etiam vncti. Idemque ait Augustinus de consensu euangelistarum libro primo capitulo decimo tertio. & Dionysius 4. capitu. ecclesiast. hierar. Est, inquit, quaedam perfectiua operatio (hoc enim nomine ipse nominat sacramenta) quam duces nostri (id est apostoli) chrisimatis hostiam vocant. Et vrgentissime etiam id probatur, quia materia debet formae consonare: quare si chris-

Expositio ar-
ticult.

Dubitatio.

ma non esset necessarium, falsa esset forma. Confirmo te chrismate salutis. Neque verò, reperiuntur Canoniste, qui hoc dicant. Quàdoquidem nec Syluester verb. Confirmatio, neq; Adrianus in eadem questione, licet sint canoniste, vllum illius opinionis referunt, sed indubiè asserunt esse vnguentum necessarium.

Tertium argumentum. Sed rogas, vtrum sufficiat oleum nucum, aut amygdalorù, aut aliud simile: hoc enim dubium Sanctus Thomas argumento tertio mouet. Ad quod respondet id minime sufficere: nam succi illi non sunt oleum, sed, sicut dictu est de aqua baptismi, quod requiritur simplex: ita dicendum est hic, quod requiritur oleum oliuarum. Hoc enim solum dicitur propriè oleum. Vnde & oliua ipsa semper frondibus virès, virorem misericordie spiritus sancti significat, cuius ideo ramusculum columba tanquàm indicium cessantis ira Dei, Noe arca inclusio detulit. Intricatius autem

Dubium de balsamo. forsitan dubium est, vtrum balsamum sit de necessitate sacramenti. Enimverò vniuersalis ferè omnium sententia est mixtionem balsami esse de substantia sacramenti, itaque sine illa nullum esset. At verò Caietan. in hoc articulo ait, quod licet balsamum sit necessarium necessitate præcepti, non tamen necessitate sacramenti. Itaque qui illud non apponeret, peccaret quidem mortaliter, nihilominus sacramentum conficeret. Et quamvis vbi que verear communi me obijcere opinioni, tamen quia contrarium non est hæcenus ab ecclesia tanquam catholicum definitum, fateor hanc mihi opinionem semper placuisse, neq; modo displicere posse. Et quoniam rei tanti momenti primum fundamentum ex testimonio ecclesie subiiciendum est, certum esse videtur rei huius decretum Innocentij. 3. capit. Pastoralis, de sacrament. non iterand. Consultus nanque vtrum confirmationis sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuerit non chrismate, sed oleo delinitus, respondet, quod in talibus non est aliquid iterandum, sed cautè supplendum quod incautè fuerat prætermisum. Vbi dicens non esse iterandum, sed supplendum, planè docet fuisse sacramentum, atque adeo chrisma non esse de eius substantia. Quare glossa super idem capit. quam sequuntur ibidem Innocent. 4. & Hostiensis, & Paludanus distinctione septima questione prima, & Adrianus in questione, de confirmatione, textum destruit. Ait

Glossa ridicula.

quippe, qd sacramentum illud fuerat nullu, & ideo iterandu. At nò dicitur, inquit, iterari, quia prius nullum fuit. Sed aiunt Hostiens. & Innocen. quod non debent tunc solennitates iterari. Destruit, inquam, textum glossa: nam si nullum fuisset sacramentum, hoc papa expressisset dicens, quod iteraretur. Dicere autem quod non iteratur propterea, quod nullum fuit, profectò ridiculu videtur. Est quippe res notissima, id quod non est, nò iterari: & ideo pontifex non fuisset sollicitus id admonere. Igitur vbi dixit non iterari, docuit prius fuisse sacramentum: & vbi adiecit, cautè supplendum quod fuerat prætermisum, docuit chrisma non fuisse de substantia: nam quod est de substantia non suppletur, quandoquidem tunc totum est sacramentum iterandum. Et tamen illic papa non præcipit, nisi quod apponatur chrisma absque vlla forma. Respondet enim sub eodem tenore de illo casu, & de diacono, qui fuerat ordinatus sine manuum impositione, quam constat non esse de essentia sacramenti ordinis. Itè, quia si primum non fuisset sacramentum, nulla obstarat ratio quominus solennitates omnes essent postmodum cum sacramento iterandæ. Accedit ratio non contemnenda, quod materia necessaria sacramenti debet esse clara & apertissima, de qua nemo possit dubitare, vt est aqua in baptismo, & panis & vinum in eucharistia: balsamum autem vt loco citato ait Plinius, multis modis adulteratur, adeo vt viri prudentes vix, quod ad nos adfertur, verum esse arbitrentur, quare dubium esset, an tunc sacramentum sit solidum. Arguitur deinde argumento quarto Sancti Thomæ. Materia sacramenti debet esse communis, quæ vbiq; reperiatur, vt aqua baptismi: oleum autem in multis regionibus nullu est, & multominus balsamum: ergo hæc non sunt de essentia sacramenti. Respondet quidem bene, quod cum confirmatio non sit sacramentum necessitatis vt baptismus, non est necesse, vt vbiq; eius materia nascatur, sed satis est quod possit aliunde aduehi. At verò hoc forsitan dicit propter oleum: nam balsamum neq; per vecturam potest vbiq; haberi. Atbuscula enim illa, vt illic Plinius refert, vni terræ Indi concessa est, eademq; duobus quondam tantummodò hortis. Etli historia, quam nobis orientales referunt, vera est, iam ferè bellorù frequentia est dissipata. Quare in his nostris regionibus quam rarissimum inuenitur balsamum

stam balsamum, sed pro illo substituitur, aliud quod ex occidentali nouo orbe adspertatur, quod re vera indicia non habet iusta veri balsami. Neque arbuscula ipsa, quæ vt ait Plinius, viti similior est, quam myrthos: illa esse videtur, quæ in illis occidentilibus partibus nascitur. Quod autem sacramentum ecclesie ex tam multis periculis pendeat, nò est concessu facile. Nihilominus fateor argumenta in contrarium multum perplexitatis asferre, sunt tamen fortè solubilia. Nam quod Innocentius extra de sacra vnctione, ait, chrisma ex oleo & balsamo confici, dicere possumus præceptum insinuare, non autem necessitatem sacramenti, vt ipse idem in decretali Pastoralis allegata docet, & can. Presbyteris, de consecratio. distinctio. quarta quod prius appellat chrisma, illico appellat oleum. Et Dionysius non meminit balsami, sed tantum dicit fuisse odoriferum chrisma. Imò apud sanctos patres rarissima balsami mentio reperitur. Pariter ergo & decretum concilij Florentini glossari potest, vbi decernitur materiam huius sacramenti esse chrisma ex oleo & balsamo confectum: scilicet quod intelligitur balsamum duntaxat de præcepto. Nec Sancti Thomæ aliud in conclusione dixit, quam quod chrisma est conueniens materia. Quod si arguas, formam sacramenti absque balsamo reddi falsam, Confirmo te chrismate salutis, id negatur: quoniam chrisma, vt dictum est, de se non significat nisi vnguentum. Quare si verbo latino proferretur, Confirmo te vnguento salutis, verum esset sacramentum. Atque adeo illo nomine non significatur tanquam de necessitate sacramenti balsamum. De hoc autem cum Caietano non ita facile cõsenserim. Ait quippe, nò esse credibile, in primitiua ecclesia pauperimos episcopos habuisse balsamum & ideo procedente tempore fuisse hoc institutum. Enimverò Fabianus Papa supra citatus in cœna ait Christum consecisse chrismam: quare eadem die singulis annis conficitur, atque illum morem ecclesiam Romanam, Antiochenam, Hierosolimitanam, atque Ephesinam ab Apostolis ait suscepisse. Quare excusationem aliarum regionum non admittit, quæ sibi prætexebat balsamum per singulos annos non posse reperire. Fuit ergo permixtio balsami institutio Christi. Sed cui hæc nostra opinio placuerit, dicat, id instituisse tanquam præceptum: non tamen

quod vbi reperiri non posset, deberet sacramentum aboleri.

Primum argumentum. Primum argumentum Sancti Thomæ est, Sacramentum hoc, vt dictum est, Christus promittendo Apostolis spiritum sanctum instituit: misit autem ipsum eis absque omni chrismatis inunctione: Apostolique, vt legitur Actuum. 8. & 9. per solam manuum impositionem absque chrismate eundem spiritum sanctum conferebant. ergo chrisma nò est necessaria materia. Quatuor autem Diu⁹ Thomæ perdoctè respondet. Primum, quod Christus propter potestatem excellentiæ, quæ sacramentis non alligabatur, contulit Apostolis rem huius sacramenti, idest, plenitudinem spiritus sancti absque sacramento: eo quod, vt ad Rom. 8. ait Apostolus, primitias eius acceperunt. Secundo ait, quod nihilominus aliquid materie huic simile tunc exhibitum illis est sensibiliter: descenderunt enim in eos lingue igneæ, vnde ignis ad significationem olei refertur, nisi quod cum per Apostolos erat gratia spiritus sancti in alios derivanda, ignis, qui vim habet actiuam, illis congruebat: oleum autem, quod foimentum est ignis, conuenit reliquo orbi. Vnde si multitudo constat, quod ipsi igne spiritus sancti totum mundum inflamarunt. Pariter lingua ad balsamum refertur, nisi quod ipsa per locutionem, balsamum verò per odorem diffunditur: quia scilicet ipsi replebantur spiritu sancto: tanquam doctores, nos autem tanquam operadores, iuxta verbum citatum apostoli. Christi bonus odor sumus. Tertio ait qd pariter apostoli sepe per solam manuum impositionem eundem spiritum sanctum conferebant visibiliter descendente, sicut super ipsos descendit. Vnde Petrus Actuum. 11. cum cepisset loqui, cecidit, inquit, spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Vbi autè illa sensibilia miracula diuinitus sensibiliter ostendebantur, non erat alia necessaria visibilis materia sacramenti. Quarto igitur addit, quod vbi illa sensibilia miracula non apparebant, chrismate etiam ipsi Apostoli utebantur iuxta verbum supra citatum Dionysij. Est quædam perfectiua operatio, quam duces nostri chrismatis hostiam vocant. At qui hanc veritatem: quod Apostoli chrisma te yterentur, planè comprobant decretum illud Fabiani Papæ nuperrimè citatum, eandemque Thomas VValdenis tomo. 2. de sacramen. capitu. 13. confirmat, idque potissimum

mun testimonio Beda libr. 6. super Lucam capitu. 6. ubi ait. Egredium illum Christi frequenter cum discipulis in montem oliuari ut Matth. 21. & Luc. 19. legitur, significasse, quemadmodum omnes in morte eius baptizati altissimo spiritus sancti essent christi mate confirmandi. Vnde VValdensis concludit dicens. Nemo igitur dicat, qui vult esse fidelis, quod sacramentum confirmationis fiebat sine vnctione per solam manuum impositionem a Christo & Apostolis. Imo addit Palud. distinctio. 7. quæst. 1. quod si aliquando Apostoli sine chrismate per solam manuum impositionem confirmabant, id ex dispensatione spiritus sancti faciebant, sicut quando baptizabant in nomine Christi. Quæ quidem sententia cōiectura non caret. Et quod de confirmatione dictum est, id & de ordinibus nonnulli sentiunt, scilicet quod quandoque Apostoli per solam manuum impositionem ordines conferebant, iuxta illud 1. ad Timot. quarto. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. Et capitu. 5. Manus cito nemini imposueris. Attamen hoc non est necessarium dicere nam cum traditio materia: scilicet hostiæ & calicis nunc habeatur tanquam ordinis sacerdotibus necessaria: tunc nulla fuerit ratio dispensandi; non est cur negetur tunc etiam cum manus imponebatur, eandem materiā tradi. Chrisma vero non est de essentia sacramenti ordinis. Et secundum argumentum Sancti Thomæ est. Confirmatio, ut supra diximus, est baptismi perfectio: sed illius materia est simplex aqua ergo & huius deberet esse simplex oleum absque balsamo. Negatur autem consequentia propter diversam rationem. Per baptismum enim acquiritur spiritualis vita simpliciter, quia homo priuatim vivit: sed per confirmationem plenitudo spiritus sancti ad multiplices operationes. Est enim spiritus sanctus ut Sapient. 7. legitur, in se vnus: sed in operando multiplex. Vnde 1. Corint. 12. Diuisiones gratiarum sunt, vnus autem spiritus.

ARTICVLVS III.

Utrum sit de necessitate huius sacramenti, ut christi
ma sit ab episcopo conse-
cratum.

Confirmatio substantia sit constituta, quaritur de eius qualitate, utrum necessaria sit eius per episcopum consecratio. Et respondet D. Thom. hæc conclusio. Tam chrisma, quam oleum sanctum infirmorum prius benedicuntur, quam adhibeantur ad vsum sacramenti. Probat per primam autoritatem Innocentij can. Presbyteris, de consecra. distinctio. 4. ubi ait, quod presbyteris baptizatos chrismate ungere liceat, quod ab episcopo fuerat consecratum (scilicet in vertice capitis) non tamen fronte eodem oleo signare, quod solum debetur episcopis cum tradunt paracletum, scilicet in confirmatione. Et confirmatur ratione. Cum enim tota sacramentorum sanctificatio a Christo, ut dictum est, fuerit deriuata, considerandum est illa in triplici esse differentia. Quædam sunt quæ materiā habent corpoream. Et horum quædam sunt quibus Christus vultus est, ut baptismus & eucharistia, quæ subinde ex vultu ipsius Christi aptitudinem acceperunt ad vsum sacramenti, iuxta verbum Christiostomi. Nunquam aquæ baptismi purgare peccata credentium possent, nisi tactu dominici corporis sanctificata fuissent. De consecra. distinctio. 4. can. Nunquam. Et similiter ipse Dominus, ut Matth. 26. & Luc. 22. legitur, accipiens panem & calicem benedixit. Quæ utique ratione de essentia huiusmodi sacramentorum non est noua benedictio materia, sed de solennitate duntaxat. Vnctionibus autem visibilibus Christus non fuit vultus, & ideo tam chrisma in confirmatione, quam oleum in extrema vnctione necessario requirit benedictionem. In sacramentis vero penitentia & matrimonij, quia nulla est corporalis materia, ratio cessat. Atque adeo in sacramento ordinis, quod non consistit in applicatione materia, sed in traditione potestatis: vnctio enim illius chrismatis non est sacramentum, sed sacramentale: sicut vnctio in baptismo super vertice capitis.

Et per hoc, inquit, Sanctus Thom. soluitur primum argumentum primum, quod est hoc. Benedictio aquæ baptismalis non est de essentia sacramenti, neque benedictiones, quæ in missa præcedunt consecrationem super panem & vinum: ergo neque consecratio chrismatis. Negatur enim consequentia propter adductam discriminis rationem.

Quantum conclusio hæc sit a theologis recepta

Durandus. cepta, tamen ratio hæc S. Thomæ non omnibus probatur. Arguit enim Durandus. distinctio. 7. quæst. 2. Si propterea quod vultus Christi materiam baptismi & eucharistia consecrauit, non est alia eius benedictio de essentia, sequitur, quod neque sit de decencia: imò per illas sacramentales benedictiones videtur iniuria irrogari Christo, qui illas materias benedixit. Item, Christus etiam vnctionibus vultus est, ut patet Ioan. 12. & Luc. 7. ubi vnctus legitur a Maria Magdalena. Et Ioan. 19. ubi legitur post mortem vnctus a Nicodemus. Subdit ergo aliam rationem, quia scilicet instrumentum debet ministro congruere: & quoniam minister confirmationis est episcopus, per benedictionem ad huius functionem sacramenti determinatur, debet etiam materia benedictione eiusdem episcopi determinari. Ad hoc vero nos dicimus, quod nisi res esset ecclesiæ sanctionibus decreta, rationes huiusmodi non conuincerent. Ecclesiæ autem sanctione supposita multo est luculentior ratio S. Thomæ. Quare licet in 4. distinctio. 7. quæst. 1. artic. 2. illa Durandi vultus fuerit, eandem tamen hic tanquam insufficientem prætermisit. Et hanc amplexus est, quæ est Bonauentura, Ricardi & Scoti distinctio. 7. Nam primum sequeretur ex illa ratione, quod etiam materia eucharistia postquam habet determinatum ministerium, nempe, sacerdotem, de necessitate requireret benedictionem: quod falsum est. Vnde ad primam eius rationem respondetur, quod cum benedictiones illæ non fiant tanquam necessariae, nulla inde Christo irrogatur iniuria: secus si adhiberentur quasi inde accresceret virtus sacramenti. Ad secundam vero respondetur, quod Christus non est vultus illis vnctionibus tanquam sacramentis, aut sacramentalibus: fuerat enim vnctus virtute vnionis plenitudine gratia spiritus sancti. Dubium autem magis forsitan perplexum est, utrum consecratio hæc episcopalis sit solum de necessitate præcepti, an vero de necessitate sacramenti. Et hoc dubium triplex est. Primum enim dubitatur utrum aliqua consecratio requiratur. Et secundo utrum simplex sacerdos possit illud consecrare, ut sacramentum sit validum. Et tertio utrum saltem ex dispensatione summi pontificis id possit. Et ad ne tot in dubiis reuocemus, constantissimum est & catholicum, requiri benedictionem & consecrationem. Hoc patet primo ex illo decreto Fabiani, ubi ait, Christum in cæna docuisse consecrare chrisma. Et ex solenni consuetu

dine ecclesiæ, quæ habet ut illa die quotannis episcopus consecratum chrisma consecret cuius vultus non dicit nisi illo anno, ut patet can. Li. teris. de cons. d. 3. & can. Si quis de alio dist. 4. Et ex decretis, quibus definitur, materiam confirmationis esse chrisma ab episcopo consecratum. Ut can. Presbyteris, eadem distinctione & extra de sacra vnctione, & in concilio Florentino. Vbi id ipsum expressis verbis definitur. Et verò utrum sufficiat necessitati sacramenti a simplici sacerdote ex officio consecrari, Caietanus solus est, qui in præsentiarum hoc reuocat in dubium. Et licet nihil definiendo concludat, arguit tamen ad partem affirmatiuam, quam ait rationi magis consentaneam. Et argumentum eius est, quod cum sacerdos possit hostiam consecrare, quæ est omnium consecrationum summa, a fortiori si consecret chrisma, consecratio tenebit, licet peccet, quia est interdictus ne faciat, ut patet in concilio Toletano. 8. cap. 7. & in Carthaginensi. 2. & 3. quæ referuntur. 26. q. 6. can. Si iuberet, & can. Presbyter. Hæc tamen opinio non est tuta: quoniam licet solus episcopus ex officio est minister sacramenti, ita & solus ipse est qui ex officio materiā potest consecrare. Neque consequentia Caietani vltius est ponderis. Fallit enim regula, quod qui potest maius, possit minus. Minus enim est consecrare altare, & conferre minores ordines, quam consecrare hostiam, tam sacerdos qui potest hoc maius, non potest illa minora facere. Viginti tamen argumenta ducuntur ex præallegato cap. Pastoralis, de sacramentis, non iterandum, quod nulla consecratio materiæ sit de necessitate sacramenti: quandoquidem ille, qui illic inducitur solo oleo confirmatus, non iubetur iterum confirmari: quare illud sacramentum inditum est validum, ut supra expositum est. Respondetur, quod certo credendum est fuisse illud confirmatum oleo catechumenorum, & infirmorum per episcopum benedictum: ob idque aliqua benedictio est de essentia. Argumentum vero videtur concludere, quod benedictio chrismatis non sit de essentia, saltem si illa sustineamus opinionem, quod balsamum non est de essentia. Vnde dicere possumus, ut ait Palud. d. 7. q. 4. ar. 3. quod licet consecratio & benedictio chrismatis & olei sit de iure diuino, tamen quæ hæc vel illa sit consecrationis forma, ecclesiæ commissum est, sicuti confessioni, quæ est de iure diuino, tempus præfinire, & personas ad matrimonium legitimas redere & illegitimas. Quare variare consecratio-

nem materię nō est eius substantiam mutare, atque adeo nec substantiam sacramenti. Restat ergo dubiū, vtrum saltem ex commissione episcopi vel papę possit simplex sacerdos cōsecrare chrisma: nā Caiet. de hoc nō dubitat. Imō & Scotus id quōq; videtur concedere. At enim quod requiritur chrisma ab episcopo sanctificatū, vel ab alio, cui talis sanctificatio poterit cōmitti. Neq; verō ratio Caietani est despicienda: nā etsi minister huius sacramenti sit episcopus, adeo vt nisi ipse cōfirmauerit sacramētū nullū sit, vt cā. Manus, de cōsec. d. 5. sancitur, nihilominus, vt art. 11. videbimus, potest ex cōmissione papę simplex sacerdos cōfirmare: & cū collatio sacramenti præstantior sit, quā benedictio materię, sicut sacramētū præstantius ipsa materia, cōsequitur, vt & cōsecratio chrismatiss possit simplici sacerdoti cōmitti. Neq; conciliū Florentinū ob stare videtur, dicens q; aliquando ex dispensatione simplex sacerdos legitur cōfirmare, chrismate tamē per episcopū cōsecratō: nā illic id solū qd contigit memoratur: at nō prohibetur quin possit vtrūq; committi. Quod aut in contrariū vehemētius vrget est verbū canonis Presbyter supra citatū. 26. q. 6. f. Presbyter incōsulto episcopo virgines non cōsecret: chrisma verō nunquā cōficiat. Vbi discriminē videtur poni, q; vnum presbyter ex dispensatione possit, alterū verō nullatenus. Sed responderi potest, illic solū significari nunquā super hoc secūdo fuisse dispensatū. Extat etiā durum verbum hoc in cōcilio Toletano citato. f. Episcopis eminetiā diuina auctoritas percessit esse aliqua summa, quæ ceteris sacerdotibus exercenda prohibuit. f. templorū Dei sacrationē, chrismatiss benedictionem, sacrorūq; ordinum institutionē. Vbi apparet iure diuino esse prohibitū, atq; adeo nō posse in hoc dispensari. Respondetur tñ q; diuina auctoritas episcopi nō clare id sonat, qd ius diuinū. Nā & auctoritas, qua Romanus pōtifex in cōdēdis ecclesiasticis legibus vtitur, diuina est. Eademq; presbyteris inhiuit cōfirmare, super quo tamen dispensare potest. De hac ergo re, quia ex auctoritate Pontificis maximi pēdet, nihil à nobis definiendū est. Probabile tamē est, q; possit etiā in hoc dispensare. Quamuis neq; ratio Caieta. omnino cōuincat: quoniam licet sacramētū maius sit, quā benedictio materię, non ideo subsequitur, vt si sacerdoti possit committi collatio, possit & committi cōsecratio chrismatiss: nam dignius est ma-

teriam cōficere, quā ea vti. Secundū autem argumentū S. Thomę est. Idē non debet bis cōsecrari: sed materia sacramenti in collatione ipsa sanctificatur, iuxta verbū Aug. Accedit verbū ad elementū, & fit sacramentum: ergo non indiget priori alia sanctificatione. Accedit & tertiū, q; sacramenti cōsecratio ad cōsecutionē gratię ordinatur, chrisma verō, quę est inanime corpus, nō est gratię capax. Respondet ad prius per similitudinem, quod sicut instrumentū bifariā virtutē acquirit: scilicet, & quando recipit formā instrumenti, & quādo mouetur ad effectū à principali agētē, ita & chrisma prius sanctificationem accipit, vt sit propria materia, & postea virtutē sanctificandi dū applicatur ad effectū. Ad posterius verō respondetur, quod etsi chrisma nō sit capax gratię tanquam subiectū, est tamen tanquam instrumentum, & ad hoc cōsecratur.

ARTICVLVS IIII.

Virum forma, qua ecclesia vtitur sit conueniens.

ROST materiam sequitur articulus de forma, in quo D. Th. hanc constituit conclusionem. Hæc est conueniens forma huius sacramenti, Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine patris & filij & spiritus sancti. Amē. Probatur primō auctoritate ecclesiæ, quę illa vtitur. Deinde ratione. Sicut enim forma rei naturalis speciem ei cōfert: ita & forma sacramenti continere debet quicquid ad sacramenti speciem attinet: per hoc autē sacramētū, vt dictum est, plenitudo spiritus sancti ad robur spiritualis pugne cōfertur: quare tria sunt in eo necessaria, quæ per formam explicantur. Primum scilicet causa cōferēs, quę est sancta trinitas, illis nominibus expressa. In nomine patris, &c. Secundū robur ipsum spirituale gratię, quod designatur, vbi dicitur, Confirmo te chrismate salutis. Et tertium, characteris insigne, quod militi, sicut in prælio ciuili datur, cuius gratia dicitur, Consigno te signo crucis. In quo, sicut habetur ad Coloss. 2. rex noster triumphauit. Hic nihil est adnotandū, quod D. Th. in argumentis nō insinuet. Ideo arguitur primō. Sacramentorū institutio & vsus à Christo per apostolos deriuatus est: sed nunquā legitur aut Christū hanc formā instituisse, aut apostolos

los vsurpasse: ergo nullū habet fundamentū. Respondetur, quod cum apostoli nō semper vterentur chrismate, propterea quod per solam manuum impositionem sacramenti esse etiam conferebant, fit vt tunc nec forma vteretur. Quando verō vtebantur chrismate, certū est etiā vsos fuisse formam: nam vt dist. 1. q. 1. ostēsum est, representatio materię vaga & cōfusa est, nisi forma significatione determinetur. Tamē nō opus fuit omnia, quæ institutione Christi faciebant: scripto mādare. Multa enim eorum traditione viuā voce ad nos peruenērūt, iuxta illud. 1. Corin. 11. Cetera cum venero disponam. Quæ quidem dispositio nusquam legitur. Quare. 2. ad Thes. 2. Tenete, inquit, traditiones, quas didicistis siue per sermonē (id est verbo) siue per epistolam nostram. Et Ioa. in 2. ca. Plura, inquit, habens vobis scribere, nolui per chartā & atramentum: spero. n. me futurum apud vos, & os ad os loqui. Vnde Dion. in fine ecclesiasticæ hierar. Consummatius, inquit, inuocationes (id est verba, quibus perficiuntur sacramenta) non est iustum scripturas interpretantibus, neque mysticum earum, aut in ipsis operatas ex Deo virtutes, ex occulto ad commune adducere: sed nostra sacra traditio sine pompa (id est occulte) eas edocet. Quod si iustes interrogas, vbi ergo primū ecclesiā hanc tradidit formam? Respondetur non omnes & singulas sacramentorū materias & formas vsq; ad Concilium Florentinū sub Eugē. 4. vsq; adeo expressas haberi. Sed tamē certum est more & vsu, antistitem successione fuisse seruatas. Illic autē vbi vtrāq; pars ecclesiæ tam orientalis, quā occidentalis fuit congregata: omnes fuerunt explicatæ inter quas & ista confirmationis. At vero forte arguis. Ergo illa trinitatis expressio est de essentia huius sacramenti, quandoquidē in ea, sicut & in forma baptismi in eodē concilio adhibetur. Quod autē esse falsum probatur inde primō, quod in euangelio solū de baptismo legimus. Baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: quare nullum aliud sacramentorū videtur tanq; de essentia inuocationē trinitatis requirere. Et secundō arguitur ratione. Inter omnia sacramenta solus baptismus censetur professio fidei, vbi. f. fidem Christianā suscipimus: professio autē fit per illā trinitatis expressionē ergo in solo baptismo est necessaria. His forsan argumentis ductus dicere quis posset illā

inuocationem duntaxat, tanquam decentē adhiberi, ita vt sit de præcepto, non tamē q; sine illa sacramentum non valeret. Verumtamen opinatio hæc non esset tutissima postq; concilium eodē tenore, quo in baptismo illā ponit, atq; illa inuolabiliter ecclesiā vtitur, proculdubio tenenda est tanq; de essentia. Vnde ad primum argumentum respondeatur, q; cum forma confirmationis non perinde ac forma baptismi sit expressa in euangelio, nullum ex illo aduersus illā argumentū ducitur. Ad secundum respondetur, confirmationem, quoniam ad perfectionem baptismi, vt supra dictum est, spectat, quodammodo etiam censerī professionem fidei, quasi priorem roborantem & perficientem. Vnde cā. Omnes de cōse. d. 5. hoc sacramētū omnib; iniūgitur, vt pleni Christiani inueniātur. Reliqua verō sacramenta, quia non sunt fidei professiones, sed illā ita etiā corroboratā & perfectā supponūt, nō eadē trinitatis inuocationē exigūt. Animaduertendū etiā, q; chrismatio necessariō debet informā crucis fieri alioqui forma esset falsa. Vnde de cōse. d. 5. cā. Nūquid Stephanus papa omnia, inquit, chrismata sacerdotalis mysterij crucis figura perficiuntur. Chrismata scilicet, non omnia sacramenta, sed omnia tam sacramēta, quæ in vñctione consistunt, vt confirmatio & extrema vñctio quā sacramēta, vt cum aqua baptismi, & postea baptizatus vngitur, & vñctio sacerdotis, dñ ordinatur. Tamen discriminē inter sit quod in extrema vñctione, cum in forma nō exprimitur crux, non est de essentia sacramēti sicut neq; in sacramēta libus baptismi & ordinis. Quāquā sit de præcepto, & forsan nō obligante sub reatu mortali: quia non est res tanti momenti. Secundō arguitur. Sicut sacramētū ita & forma eadē esse debet apud oēs: sed tamē nō omnes ecclesiæ hac forma vtiuntur: aliqui enim dicūt Cōfirmo te chrismate sanctificationis. Respondetur, q; cū sanctificatio causa sit salutis, idē vtrūq; valet. Iā enim diximus in materia baptismi variationē formæ, quæ nō mutat sensum, nō vitare sacramētū. Quare si hic loco chrismate, dicatur, vnguetō, & pro cōfirmo, corrobore, aut perficio in fide, licet aliqua esset culpa, validū tñ esset, vt reor, sacramētū: sicut et si fieret p. tertā psonā, vt in decreto Cōstā. ipse legitur cōfirmat; sub hac forma, si gnat te De; sigillo fidei suæ. Idē. n. est, qd; signo crucis. Sed magis abigū est, q; illic nō adhibetur

hibetur secunda pars, confirmatio te chrismate salutis, quæ ideo videtur non esse de essentia. Respondetur autem primo, non omnia, quæ in illo edicto continentur, incorruptæ esse autoritatis, ut illud, quod mudatus fuerit à lepra per baptismum: quia neque in vita Syluestri, quæ refertur ca. Sancta Romana. d. 15. neque apud Ambrosium in Oratione de obitu Theodosij, neque apud Platinam legitur. Secundo respondetur, quod in edicto non fuit necessarium omnia referri. Et quod illa pars fuerit illic etiam adhibita, colligitur ex verbis præcedentibus. scilicet Sylvester chrismatis vñctione vexillum sanctæ crucis in eius fronte liniuit. **T**ertio arguitur sacramentum hoc debet conformari baptismi, sicut perfectio (ut supra dictum est) perfectibili: forma verò baptismi & hæc in multis variant: ergo hæc non est legitima. Respondetur, quod baptismus est regeneratio in spirituale vitam, qua homo vivit in se ipso, & ideo non ponitur in forma nisi unus actus. Ego te baptizo, qui ad sanctificationem personæ pertinet. Neque opus est materiam aquæ aut effectum salutis illic explicare: nam verbo ipso, ablutione utrunque designatur. Neque oportet illic crucis characterem exprimi, quia illic non armatur miles ad publicam pugnam sed per ipsam infusionem aquæ significatur Christi mors & sepultura, quibus, ut ait Paulus, per baptismum configuramur. At quoniam per confirmationem non solum homo ipse sanctificatur, sed ad publica pro fide prælia instruitur, requiritur primo ut in forma exprimat interna sanctificatio, dum dicitur, Confirmo te chrismate salutis: ubi materia exprimitur & effectus, quoniam, confirmatio non satis illa designat, sicuti ablutio. Præterea oportet, ut homo exterius vexillo crucis communi signetur ad pugnam, & ideo premitur, Communi signo crucis, ut scilicet signaculo illo frontis, ubi insidet verecundia, & timoris pallor, Christianus malam verecundiam & metum abstergat, ut etiam cum periculo mortis fidem ubique prædicet. Prædicatio enim Christi crucifixi: ut ait. 1. Cor. 1. Paulus Iudeis quidem scandalum erat, & gentibus stultitia. Quare Christiani (ut Paulino etiam verbo utitur) non debent evangelium erubescere, quibus Dei virtus est, & Dei sapientia.

ARTICVLVS V.

Utrum sacramentum confirmationis imprimat characterem.

CONSTITVTO sacramento secundum suam materiam & formam, subsequitur de eius effectibus inquirere, quorum primus est character. De quo Sanctus Thomas vñ hæc conclusionem affirmat. Manifestum est, quod in sacramento confirmationis imprimatur character. Probatur primo ab effectu: hoc enim sacramentum non est iterabile, ut per concilium Tarraconense, de cõse. d. 5. can. dictum est: & per Gregorium cano. De homine, definitum est: causa autem ne sit iterabile non est nisi character, quæ imprimitur. Ratio deinde ex superioribus colligitur. Character est potestas ad aliquas actiones ordinata: sicut autem baptismus est quedam spiritualis regeneratio, ita & confirmatio quoddam spirituale augmentum ad ætatē perfectā, in qua, ut exemplo corporalis vitæ constat, potest homo exercere actiones, quas non poterat infans: ergo sicut in baptismo recipit homo characterem, qui est potestas suscipiendi alia sacramenta ad propriam salutem, ita per confirmationem recipit alium, qui est potestas ad propugnandam fidem. Et confirmatur apostolorum exemplo, qui antequam plenitudinem spiritus sancti reciperent erant in coenaculo perseverantes in oratione, quasi privata vitam agentes: postmodum verò nihil verebantur publicitus coram hostibus christianæ fidei eandem confiteri & promulgare.

Conclusio hæc assertio est catholica, ut duobus canonibus citatis definitur, ubi sancitur non esse hoc sacramentum iterandum, quod est characteris indicium. Idem habetur in concilio Tolitano. 8. c. 7. & in concilio Florentino, ubi hoc sacramentum inter imprimentia characterem connumeratur. Et Thomas VValdensis tomo. 2. de sacramentis. cap. 9. de tribus sacramentis imprimentibus characterem copiose loquitur. Sed de hac re satis superque distincte 4. differimus. **A**t vñus duntaxat superest hic dissolvendus nodus, vñum eidem irregularitatis poenæ obnoxij illi sint qui semel confirmati iteratò confirmant, atque anabaptistæ, scilicet rebaptizantes. Scotus namque in. 4. d. 7. q. 5. refert iuris prudentium opinionem affirmativam, quæ suo consueto Achille: scilicet, à simili probant. Cum enim iterum confirmantes similes illis sint, qui rebaptizant, similiterque mortali ter peccant, de quo nemo ambigit, simili, inquit, poenæ subduntur. Scotus verò illic ppe negat per iterationem confirmationis irregularitatem incurri. Sunt enim eiusmodi argumēta

ta à simili sepe fallacia. Imò alia est ad propositum regula iuris magis solida: scilicet, quod privilegia amplianda sunt, poenæ verò vel restringenda. Quare cum in iure non decernatur irregularitatis poena nisi iteratibus baptismum, non est ad iterantes confirmationes extendenda. Et accedit in eandem sententiam Paludanus eadem distinctione questione secunda. Et ita est indubie tenendum. Et confirmatur iuris autoritate: nam in prædicto canone. Dicitur enim est. Pluries confirmatis non alia iniungitur poena, nisi ut in habitu clericali religiosè famulentur: & si alia esset certe illic imponeretur. Igitur, ut ad Canonistas respondeamus, negatur simile militare rationem in confirmatione, & in baptismo: nam quia baptismus est regeneratio & prima fidei professio, qua remittitur originale, gravius peccatum est illum iterare: quia, ut ait Paulus ad Hebræos. 6. est quedam imago iterationis passionis Christi, quæ tamen vñ fuit sufficiens: iterare autem confirmationem quantum peccatum sit, idemque mortale sacrilegium, non tamen eandem habet iniuriosam representationem annexam iterationis passionis Christi. Sed potissimum responsum est, quod poena irregularitatis in odium Donatistarum fuit rebaptizantibus imposita, quippe qui illam sustinebant hæresim, quod baptizati ab hæreticis essent rebaptizandi: quæ quidem ratio de confirmatione non militat.

Primum argumentum Sancti Thomæ est. Character est signum distinctivum: per characterem autem confirmationis Christiani neque ab infidelibus distinguuntur, neque inter se, quoniam confiteri fidem omnibus fidelibus competit: ergo superuacaneus est. Respondetur, per characterem baptismi distinguuntur Christianos ab infidelibus, per characterem verò confirmationis eos, qui prouecti sunt à neophytis, id est, nuper genitis infantibus. Nam etiam cum Christianis contra hostes invisibiles pugnam sustinere congruat, tamen contra publicos tyrannos depugnare confirmatorum est proprium & virilem ætatē agentium. Hoc autem articulo septimo amplius explicabitur. **S**ecundo arguitur. Character, ut dictum est, quedam est potentia: hæc autem non est nisi vel actiua vel passiva: character baptismalis est potentia passiva ad suscipienda sacramenta, & character ordinis actiua ad conferendum: ergo character confirmationis redundat. Respon-

det, quod omnia quidem sacramenta sunt, quædam fidei protestationes: sicut ergo per baptismum suscipitur character ad protestandam fidem per susceptionem sacramentorum: ita per sacramentum confirmationis suscipitur character siue potestas publice fidei Christi verbis profiteri, quasi ex officio. Et nota quia si ex officio: quoniam sine confirmatione potest quisque facere, quod confirmatus: sed confirmatus id facit peculiariter, quasi ex proprio munere. Non autem bene explicat si ne potentia actiua vel passiva. Et arguit hic Caietanus ad hominem. Supra questione. 63. articulo 6. posuit omnem characterem in genere spectare ad potentiam passivam, eo quod characteres sunt participationes quedam sacerdotij Christi ab ipso derivatæ: hic autem dicit aliquem esse actiua. Respondetur, omnes characteres quatenus homini sunt impressi esse in hoc sensu passiones, quod à Christo recipiuntur ut gratia. Sed si consideretur in ordine ad suos actus & officia, sacerdotalis est ad conferendum sacramenta, baptismalis verò & hic confirmationis ad protestandam fidem. Diverfimodè tñ ille scilicet suscipiendo sacramenta: quare mediè est, magis tñ vergens ad actionem. **T**ertio. In circumcisione, ubi character corporalis in membro fiebat, nullus imprimebatur spiritualis: sed in confirmatione pariter chrismate fit character in fronte: ergo nullus debet imprimi spiritualis. Negatur consequentia propter diversam rationem: nam illa sacramenta, ut ad Hebræos. 9. ait Paulus, erant iulitæ carnis: quare nihil interius efficiebant, sed sola gratia in virtute fidei in circumcisione conferebatur: nostra verò sunt spiritualia, & ideo characterem intus imprimunt quem externo significant.

ARTICVLVS VI.

Utrum character confirmationis characterem baptismi præsupponat.

QUÆRITVR iam de ordine inter hos duos characteres. Ad quod D. Th. respondet, quod character confirmationis necessarius præsupponit characterem baptismi, ita ut si quis non baptizatus confirmaretur nihil reciperet. Nam cum per baptismum homo regeneretur, & per confirmationem augmentum spiritualis vitæ recipiat, & augmentum vitam

Conclusio de fide.

vitam præsupponat, non potest non baptizatus confirmari. **C**onclusio est de fide, ut de consecratio, distinctione quinta can. Omnes fideles, & canon. Nouissimè, qui hic citatur à D. Thom. decernitur. Vbi ait. Nouissimè à summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato. Quinimo fides catholica est, ut baptismus non solum confirmationem, verum & omnia sacramenta debeat de necessitate præcedere, alias nullum esset sacramentum. Est enim sacramentorum ianua, ut in fine capit. Præter hoc distinctione. 32. & in concilio Florétino definitum est. Quare capitulo primo de Presbyte. non baptizato iubetur, ut ille, qui ante baptismum ordines susceperat, iterum post baptismum ordinetur. **V**trum autem cetera sacramenta sine confirmatione possint suscipi, posset quis magis dubitare. Ad quod breuiter respondetur, quod licet ubi commodè fieri potest, aliqua sit culpa aliud quodpià sacramentum sine confirmatione suscipere, non tamen est mortalis, nisi ex contemptu id fiat, ut art. 8. emundius discutietur.

Dubium.

Primum argumentum.

Primum argumentum Sancti Thomæ est. Effectus confirmationis est publicitus coram tyranno fidem profiteri: multi autem sancti martyres leguntur, qui ante baptismum pro causa fidei in suo sanguine baptizati sunt: ergo illi fuerunt ante baptismum confirmati. Respondetur, quod cum diuina virtus non sit sacramentis alligata, sicut potest quis effectum baptismi sine baptismo consequi, ita & effectum confirmationis sine ipso sacramento. Sed tamen, sicut ad primum effectum requiritur votum baptismi, ita & ad secundum exigitur votum confirmationis. Non autem intelligas speciale votum: nam votum baptismi, in quo includitur generaliter recipere posita sacramenta iuxta ritum ecclesiæ, sufficit.

Secundum argumentum.

Secundum argumentum est de apostolis, qui non leguntur baptizati, antequam essent in pentecoste confirmati. Sed iam nos distinctione quinta articulo secundo ostendimus fuisse antea baptizatos initiatos, ut hic secundum August. ait Diuus Thomas. **T**ertio arguitur ex illo Actuum. 10. ubi legitur, quod loquente Petro, cecidit super eos qui audiebant, Spiritus sanctus, ut loquerentur varijs linguis, & tamè postea baptizati sunt. Vbi subinde videtur confirmatio baptismum præcessisse. Respondetur autem, aduentum illum Spiritus sancti non fuisse sacramentum

confirmationis, quauis per eundem aduentum collatus fuerit effectus sacramenti sine sacramento. Quare nihil vetabat, ut illi denuo post baptismum sacramento confirmaretur.

ARTICVLVS VII.

Utrum per sacramentum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.

SEQVITVR de alio eodèq; præcipuo sacramenti effectui, qui est gratia. De quo Diuus Thomas hanc constituit conclusionem. Manifestum est, quod gratia gratum faciens confertur in hoc sacramento. Probat. In eo confertur, ut dictum est, plenitudo spiritus sancti ad robur, sicut apostolis in die pentecostes collata fuit: sed spiritus sanctus interne non nisi per gratiam mittitur, ut 1. part. quæst. 43. artic. 3. ostensum est: ergo per hoc sacramentum confertur gratia gratum faciens.

Conclusio hæc, sicut & præcedens, est etiam de fide: nimirum quod hoc sacramentum ad conferendum plenitudinem spiritus sancti fuerit institutum. Vnde magna cum apparètia elicitur in hoc cumulationem cõferri vberiorisq; gradus gratiæ, quoniam in baptismo: imò quàm in ceteris sacramentis, excepta eucharistia, in qua corpus ipsum Christi, quod illic subest, copiosior gratiam conferre censetur, & forsitan sacerdotali ordine, per quem homo dux fidei instituitur, cum in hoc solù constituitur miles. Faciunt ad hoc canones illi de consecra. distinctione quinta. In primo enim dicitur, per hoc sacramentum plenos Christianos fieri. Et canone. Spiritus sanctus per idem baptizatis augmentum præstari ad gratiam. Et tandem canone. Nouissimè, habetur, quod per vñctionem, quæ sit in baptismo in vertice capitis intelligitur spiritus sancti descensio ad habitationem: sed in cõfirmatione declaratur spūs sancti septiformis gratia cū omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ & virtutis in hominē venire. Dictū est enim supra ex eo quod per baptismū plenissima fiat remissio, non cõsequi, ut cumulator detur illic gradus gratiæ & amicitie Dei, quàm in alijs sacramentis. **H**anc verò toties repetitam nouam gratiæ copiam opus est semel explicare. Arguitur ergo sic. Gratia & virtutes in baptismo infusæ sufficiunt ad confessionem fidei, etiam vñ-

Conclusio.

Explicatio.

Argum.

que

que ad oppetendam mortem pro Christo: ergo confirmatio est superflua. Probat. Antecedens. Illud animi robur & vitæ oblatio procedit ex fide rerum sperandarum, & plurimum ex fortitudine, quæ est animi firmitas, & potissimum ex charitate, quæ quidem animi dotes per baptismum acquiruntur. Quin uerò ad idem officium & naturalis completio permultum inuat: videlicet, si homo est cholericus, virilemq; habes animum, & quædratum: nam è conuerso si homo est effemini natus, aut alijs vitijs corruptus, quauis sit sacramento cõfirmatissimus, & forsitan in gratia existens, oblatio martyrio fidem deferret, ubi alius non confirmatus mortem expectaret. Quid ergo facit confirmatio? Adde quod vñ venit, ut infidelis, & hæreticus pro suo errore audacius se morti obiciat, quàm Christianus confirmatus. **A**d hæc respondetur omnia allata antecedentia vera esse, non tamen subsequi vanum esse hoc sacramentum. Haud enim negamus, quin aliæ virtutes & animi vires ad id quàm plurimum inuent: nihilominus Deus, quātum in se est per hoc sacramentum Christianis ad id muneris opitulatur, ut baptizati tanquam ex officio habeant, ut sint fidei publici milites. At quia neminem cogit, accidit, ut vecordi homini & corruptis moribus tradito neque sacramentorum auxilia sufficiant. Sed multominus nonnunquā profint, quàm alijs aliæ virtutes. **E**st hic de innum adnotandum, ut supra tactum est, per hoc sacramentum olim spiritum sanctum donari fuisse solitum visibiliter, sicut super Apostolos descenderat, ut habetur Actuum vñdecimo. Ita ut confirmati loquerentur etiam varijs linguis, ut Actuum decimo nono refertur. Quo miraculi stupore Simon ille magus allectus, ut Actuum octauo narratur, voluit donum illud conferendi spiritum sanctum mercari. Id autem tunc ad fundationem fidei necessarium erat: illa tamen iam satis fundata cessauerunt signa, & permanfit internus effectus. Vnde Augustinus libro tertio contra Donatistas capitulo decimo sexto. Neque temporalibus, inquit, & sensibilibus miraculis attestantibus per manus impositionem modo datur spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & ecclesiæ primordia dilatanda. Sed inuisibiliter & latenter intelligitur per vinculum pacis eorū cordibus diuina charitas inspirari per spiritum sanctum, qui datur nobis.

Et loquitur de hoc cõfirmationis sacramento.

Primum argumentum Sancti Thomæ est. Gratia gratum faciens confertur ad remissionem culpæ: sed illa per baptismum remittitur: ergo confirmatio redundat. Respondet egregie, gratiam non ad illum tantum remissionis effectum, sed ad alios quoq; ut dictum est, donari, ut per omnē vitæ discursum gradatim nobis Deus opem ferat vsq; ad vitam æternam, ut illud impleatur ad Romanos. 6. Gratia Dei vita æterna. Vnde Paulo dictum est. 2. Corinth. 12. Sufficit tibi gratia mea. Ipseque. 1. Corinth. 15. fatetur dicens, Gratia Dei sum id, quod sum. **S**ecundò arguitur. Si hoc sacramentum gratiam conferret, esset peccatoribus, qui maximè illa egent, exhibendum, quod tamen non est concedens: ergo non confert gratiam. Negatur prima consequentia, quia infertur dandum esse peccatori bus. Nomen enim ipsum cõfirmandi admonet, quod sicut non debet ministrari nisi baptizatis, ita neque adultis, si in delicto permanere credantur. Imò in concilio Aurelianensi, quod refertur canon. Ut ieiunium, de consecra. distinctione quinta. præcipitur, ut accedentes ad confirmationem admoneantur prius facere confessionem, ut mundi donum spiritus sancti valeant accipere. Et tunc, ut ait hic Sanct. Thomas per confirmationem perficitur effectus penitentiae, sicut & baptismi. **Q**uod si scisciteris utrū confessio sit simpliciter necessaria sub reatu peccati mortalis Ita tim articulo proximo respondebitur.

Ambiguum tamen est utrū requiratur contritio. Ad quod primo respondetur, quod attritio existimata contritio sufficit. Nam, ut distinctione præcedenti quæstione prima dicebamus, hæc ad omnia sufficit sacramenta: videlicet quod homo licet non doleat propter Deum, bona tamen fide id arbitretur. Et de hac certò credo loqui D. Thomam in præsentiarum, ubi ait, quod si aliquis adultus in peccato existens, cuius conscientiam non habet, vel si etiam non perfecte contritus accedat: dummodo non fictus accedat, per gratiam collatā in hoc sacramento cõsequetur remissionem peccatorū. Eiusmodi enim attritus est, qui ob id quod digne ad sacramentum accedit, fit per ipsum ex attrito contritus. **S**ecundò addiderim attritionem cognitā non sufficere, ut digne ad hoc sacramentū accedatur, hoc est dum quis sciens se non propter Deum penitere, accedit. Et ratio quæ ducor

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Conciliū Aurelianum.

Primum requiritur contritio.

Sententia auctoritatis.

ducor, est quod sacramentorum dispositio penes ipsam eorum naturam pensanda est: baptisimus ergo, quia sacramentum est mortuorum, satis habet obicem non inuenire, ut vitam tribuat: at quia confirmatio, in hoc instituta est, ut gratiam baptismi confirmet & corroboret, eadem eius institutio postulat, ut non nisi ei exhibeatur, qui in gratia cōfetur accedere. Atque eadē ratio vim habet in eucharistia. *¶* Tertio arguit. S. Thom. Gratia gratum facientes non differunt specie cum ad vnum effectum ordinentur, duae autem formae eiusdem speciei non possunt esse simul in eodem subiecto: cum ergo per baptismum gratia conferatur, nequit altera baptizato per confirmationem infundi. *Alexander.*

Tertium argumentum. S. Tho.

Alexander. Alensis quarta parte quæst. 26. membro primo ait, quod in hoc sacramento non solum augetur gratia baptismalis, sed noua per essentiam datur. Vbi videtur sentire diuersas qualitates infundi. Et Marsilius in quar. quæst. quinta articulo quarto logam instruit disputationem vtrum hæc duae gratiae speciei differant: & tandem in sententiam D. Thomae descendit. Est tamen res clara, quod omnes gratiae gratum facientes, quatenus sunt qualitates, & quatenus hominem gratum faciunt eiusdem sint speciei. Quapropter quoties gratia, siue per merita, siue per sacramenta crescit, non multiplicantur qualitates diuersae, sed prior diuinitus per intensiorem augetur. Dicitur autem gratia confirmationis, eo quod tunc non solum sit homo magis Deo amicus, verum ad nouum effectum nouam *accipit* facultatem.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum hoc sacramentum sit omnibus exhibendum.

Conclusio.

ROST materiam & formam effectusque huius sacramenti interrogatur de eius subiecto. Et respondetur hac conclusio. Hoc sacramentum debet omnibus exhiberi. Intelligitur autem de solis baptizatis. Probat ratione. Sicut de intentione naturæ est omnem ex carne natum nisi morte præuentum, ad perfectam ætatem perducere: ita, imo multo magis, intentio Dei est omnia sua opera ad perfectionem promouere, iuxta illud Deutero. vigesimo

secundo Dei perfecta sunt opera: atque adeo quotquot ex aqua & spiritu sancto renascuntur in fide perficere. Cum ergo anima, quæ renascitur, immortalis sit, atque adeo nec iuuenis sit nec senex, sit ut sicut potest in senectute homo natiuitatem spiritualem consequi, ita & in iuuentute & pueritia augmentum possit recipere ætatis: ergo quicumque baptizatus tam in pueritia quam in senectute confirmari potest.

¶ Conclusio hæc sic in genere posita est præceptio Vrbani Papæ in can. Omnes, de consecratio. distinct. quinta ubi ait. Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inueniantur. Et confirmatur illo exemplo: quod hic D. Tho. ex illo Aetuum secundo assert. Vbi refertur spiritum sanctum totam repleuisse domum (per quam significatur ecclesia) & postea, quod repleti sunt omnes spiritu sancto. Vnde cum, illud fuerit huius sacramenti mysterium, sit ut omnibus sit exhibendum. *¶* Res autem solutionibus argumentorum D. Thomae luculentius elucidatur. Arguit enim primo. Hoc sacramentum ad excellentiam datur: excellentia autem ad præminentiam singularis personæ spectat: ergo non debet omnibus exhiberi. Respondetur ad maiorem, quod non datur ad excellentiam vnius personæ super alias, ut sacramentum ordinis, sed ad excellentiam baptizati supra se ipsum. *¶* Secundo arguitur. Hoc sacramentum datur ad perfectam ætatem, cuius pueri non sunt capaces. Ad hoc autem iam responsum est animam non esse caducis ætatibus obnoxiam, quare puer potest spirituale augmentum ætatis suscipere. Nam ut legitur Sapient. 4. senectus venerabilis est, non diuturna neque numero annorum computata. Vnde pueri multi leguntur viriliter martyrium pertulisse, quam aliqui senes. *¶* Et eodem modo respondetur ad tertium de foeminis. Vt enim ait Paul. ad Galat. tertio in Christo neque est masculus nec foemina. Vnde in homilia de Machab. Chrysostomus. In mundanis, inquit, agnoscitur ætates ac formæ generis: dignitas regitur & ideo seruis ac mulieribus & senibus ac pueris ad eos aditus denegatur, in caelestibus autem omni personæ ac ætati & sexui indistincta facultate stadiū patet. Et hom. de militia spirituali, apud Deum, inquit, foemina etiam militat sex. Multæ namque foemine animo viri

Expositio huius.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

li spirituale militiā gesserunt, &c. *¶* In quarto vero argumento maior apparet difficultas. Ait enim Melchisedech can. supra citato. Spiritus sanctus, de consecra. dist. 5. quæ quantis cōtinuo transitis sufficiant regenerationis beneficium, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Subdit autem. Qui post baptismum cum acquisita innocentia peruenierint ad mortem, confirmantur morte: ergo statim morituris non debet hoc sacramentum administrari. Respondet, quod etiam morituris pueris sacramentum est dandum. Nec distinguit pueri ne sint, an adulti. Et subdit non propter pugnam, quæ illis imminet, sed ut in resurrectione perfecti appareant, secundum illud ad Ephes. 4. Donec occurramus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Vnde Hugo lib. 2. de sacrament. par. 7. cap. 3. periculosum arbitrat, si quis ab hac vita sine confirmatione migrare contingat. *¶* Ex hac vero responsionis particula dubitatio oritur, vtrum pueri ante usum rationis sint confirmandi, nā hic solos pueros dicit esse confirmandos, non explicando ætatem. Attamen glossa super can. Vt ieiunium, de consecra. dist. 5. ait, non esse pueros confirmandos usque ad duodecimum annum: quando ad minores ordines promoueri possunt. Quæ glossam sequitur Marsilius in. 4. q. 5. ar. 4. Imo videntur verba hæc textus id denotare. Vt ieiunium ad confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem facere peccatorum, &c. confiteri autem communiter usque ad illam ætatem nequeunt, neque habere reuerentiam sacramenti, quæ illic declaratur. *¶* Deinde arguitur. Hoc sacramentum non est, ut baptismus, de necessitate salutis, sed datur ad sustinendam pugnam pro fide: hæc enim causa puer dum confirmatur alapa cæditur, ut admoneatur quemadmodum iuxta verbum euangelicum ante reges & præfides flagella pro fide equanimiter ferre debeat & mortem: pueri autem ante usum rationis tam ad pugnam, quam ad huiusmodi ceremonias inepti sunt neque spes de illis certa est an sint usque ad legitimam ætatem victuri: ergo non sunt confirmandi. Gabr. aut in. 4. d. 7. ar. 3. dicit quod possunt ante usum rationis confirmari. Et idem innuit Syluest. verbo confirmatio. §. 4. *¶* Inter has autem pugnas his tribus propositionibus videor mihi pacem componere. Prima. Si puer statim baptizatus ante usum rationis confirmaretur, existimandum illud

Quæstio argumentum.

Dubitatio.

Nota causa.

Argumentum.

Prima conclusio.

esset verum sacramentum. Hanc conclusionem expresse hic S. Tho. affirmare videtur. Primum, quia nomine pueri, ut distinguitur contra adultum, ubique intelligit ante usum rationis. Secundum quia ad verbum Melchisedech qui re vera loquebatur de pueris absque rationis usura morituris, responder illud sic intelligi, quod non sit eis necessarium propter pugnam sacramentum: si tamen confirmarentur maiore gloriā obtinerent, sicut & maiorem gratiam. Itaque responsio est, quod cum hoc sacramentum non solum ad pugnam proficit, sed etiam gratiam augeat, licet non ratione illius, ratione tamen huius proderit infantibus morituris sacramentum. Et eodem modo credere docet Alex. 4. part. q. 28. membro. 2. ar. 2. cui Bonauentura in. 4. d. 7. ar. 3. q. 1. subscribit. Si ergo infantes in periculo mortis confirmantur, sit, ut sit legitimum sacramentum. Et confirmatur de istis rationibus: sicut virtutes infunduntur in baptismo, quibus puer non est usus nisi in legitima ætate, ita & confirmari potest ad sustinendam pugnam in futura ætate. Adiungitur autem super omnia hæc ratio quod primitiua ecclesia, ut ex Dionysio 2. cap. ecclesiast. hierarch. colligitur, illico puero baptizato, præmissa confirmatione, porrigebatur eucharistia, ut Armachan. lib. 11. cap. 4. & VValdens. de sacrament. ca. 140. ostendunt. Ecclesia autem substantiam sacramentorum mutare non potest: ergo licet modo non sit in usu confirmare infantes nihilominus si confirmarentur esset verum sacramentum. Postremo arguitur ex verbis canonis De his, de consecra. dist. 5. ubi habetur baptismum & confirmationem adeo esse coniuncta sacramenta, ut nisi morte præueniente vnum sine altero rite perfici non possit ergo sola mors obstat quin illico post baptismum possit fieri confirmatio. Hinc fit quod adultis etiam statim morituris liceat hoc sacramentum conferri tum ad augmentum gratiæ, tum quia in illo articulo cum inuisibilibus hostibus pugnant. *¶* Secunda propositio. Non expedit pueros ante usum rationis confirmare. Ambas propositiones affirmat Petrus à Palude. distinct. 7. q. 4. Hæc autem solū probatur ex usu ecclesiæ, quæ sicut sumptionem eucharistiæ interdixit infantibus, ut infra in eius materia videbimus, sic non habet in usu eos antequam aliquarationis luce fungantur, confirmare. Atque verò obstat cano supra cit. Omnes de consecra. dist. 5. ubi habetur quod omnes fide-

Dion.

Argumentum.

Secunda conclusio.

fideles debent confirmari: intelligitur enim secundum ecclesie ritum pro tempore & loco. Et ideo si aliquibus nationibus usus est confirmare infantes, illic confirmantur, quia prohibitio vniuersalis ecclesie nullibi legitur.

Tertia propositio.

Tertia propositio. Non opus est expectare aetatem duodecim annorum ad confirmationem, sed satis est si pueri septem annos attingant, ut ibidem ait Palud. nam satis est, ut id intelligant, quod in illis fit, cuius postea sint memores. Accedit, quod tunc possunt minores ordines suscipere, ut de tempor. ordina. cap. ult. lib. 6. quos certe non decet sine confirmatione suscipere. Præterea cum per confirmationem perficiatur baptismi gratia, conceditur ut dum illa manet, antequam per mortalem culpam timeatur perdi, adhibeatur confirmatio. Tamen si neque negligentia censenda est, si usque ad duodecimum res differatur, vel quantum decimum. Est tamen culpabilis negligentia sacramentum hoc ultra illam aetatem procrastinare. Ordo enim legitimus est, ne eucharistia ante confirmationem recipiatur, sicuti nascitur ecclesie, ut dictum est, moris erat. Addiderim autem quod sacros ordines conferre nullus debet episcopus nisi confirmatis: nam cum per confirmationem homo fiat miles fidei, & per sacros ordines dux, & indignum sit ducem nisi ex militibus creare, res esset indigna non confirmatos sacris initiare. Quamquam si oppositum fieret, asseuerare non audeam esse peccatum mortale. **De confessione autem** utrum debeat confirmationem præcedere, iuxta tenorem dicti canonis. Ut ieiuni, certum est nisi vlla sit conscientia peccati mortalis, non esse necessariam: quia peccatum veniale non est obex gratiae. Si autem talis adsit conscientia, arguitur esse necessariam, ex illo Pauli 1. Corin. 11. Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat &c. Unde colligitur confessionem ante eucharistiam esse necessariam: & videtur par ratio in omnibus sacramentis vigere, ne scilicet opponatur obex gratiae. Nihilominus respondetur, culpam esse tunc sine confessione accedere, non tamen, ut arbitror, mortalem, sed sufficit contritio, ut art. 6. dicebamus, vera vel existimata: quoniam ad alia sacramenta suscipienda non requiritur tanta reuerentia & examinatio, quanta ad eucharistiam. Quare in dicto canone solum habetur quod admoneatur confiteri, non quod iubeatur. Ordo ergo legitimus sacramentorum est, ut post ba-

De confessione.

Sacramento rursus ordo.

pismum sequatur confirmatio, deinde eucharistia, poenitentia vero accidentaria est propter peccatum. **Enascitur autem** hinc dubitatio de surdis, & mutis & amentibus, utrum sint ad hoc sacramentum idonei, quandoquidem ad publicam fidei confessionem non habent organa. Respondetur de mutis & surdis affirmatiue: nam præterquam quod illis per sacramentum gratia augeri potest, sunt etiam habiles, ut fidei dignitatem possint cognoscere, & in eius tutelam vitam exponere. Amentes ite qui lucidis intervallis gaudet, absque dubio confirmari possunt: non solum dum lumine rationis fruuntur, verum etiam in amentia, nisi antea contradixissent: quia expectatur, ut possint etiam pro fide pugnare. Si autem sint nati perpetuo amentes responderet illic Marfilus, eadem ratione non esse confirmandos, propterea quod nunquam possunt gratia confirmationis in fidei confessione fungi. Respondetur autem, sicut de infantibus dicebamus, quod si confirmantur, legitimum erit sacramentum. Cæterum postquam iam usus ecclesie habet non confirmare infantes usque ad usum rationis, fit ut neque possit id sacramentum amentibus dispensari. **Aliud** subsequitur circa eandem solutionem dubium non spernendum, utrum sit præceptum de confirmatione, sicut postea de eucharistia dicturi sumus. Ad hoc plerique doctorum affirmanter respondent, ut Ricardus dist. 7. arti. 5. q. 1. Et Petrus à Palude q. 4. & Durand. q. 1. & Syluest. verbo, Confirmatio. §. 3. Quod profecto iure confirmari videtur. Nam sicut de confessione legitur, Omnis vtriusque sexus, &c. ita & de consecrat. distinctio. 5. cano. primo. Omnes fideles post baptismum per impositionem manuum episcoporum spiritum sanctum accipere debent, ut pleni Christiani inueniantur. Cui simile verbum habetur c. citato, Ut ieiuni. Scilicet quod nunquam erit Christianus nisi confirmatione episcopali fuerit christinatus. Et c. De his, legitur, quod baptisma sine confirmatione non rite perficitur. Quibus locis præceptum insinuari videtur. Quare prædicti doctores non tam præceptum diuinum esse rentur, quam ecclesiasticum. **Contrarium autem** scilicet nullum esse præceptum obligans sub reatu mortali, est longe probabilius. Imò hic S. Th. id tanquam certum affirmare videtur. Glossat enim Hugonis verbum dicentis, periculosum esse sine confirmatione mortem obire, dicens, non quia homo

Adrianus.

Marfilus.

De præcepto confirmationis.

Respondetur.

homo ille damnaretur, nisi forte propter contemptum, sed quia detrimentum perfectionis pateretur. Et eandem opinionem quasi D. Thomas asseuerat Adrian. q. de confirmatione, art. 1. Scilicet, quod neque est præceptum Dei neque ecclesie. Et probatur conclusio hæc. Sacramentum hoc, ut art. 1. ostensum est, & oēs vno animo consentiunt, non est de necessitate salutis, ut homo nequeat sine illo saluus fieri, neque est per se finis aliorum sacramentorum, uti est eucharistia: ergo non est de præcepto diuino. Probatur consequentia. Quoniam Deus sui sacramentorum mandata non nisi propter alteram istarum causarum nobis iniunxit. Baptismus namque, ut supra dictum est, quia est necessarius ad salutem, est in præcepto: & idem de sacramento poenitentiae videbimus, quia existenti in peccato mortali est pariter necessarium. Eucharistia verò, quia est sacramentorum finis, ad quem omnia ordinantur, includitur in baptismo per singulare eius votum, & ideo manet in præcepto, ut suo loco visuri sumus. Neutra tamen istarum ratio in aliis sacramentis locum habet. Et confirmatur id secundò: quoniam præcepta diuina sacramentorum expressa sunt in euangelio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Ioan. 3. Et Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Et Luca. 13. Nisi poenitentiam habueritis, &c. De confirmatione verò nullum est tale. Et confirmatur tertio planissime, quia si esset de iure diuino non posset ecclesia decernere, quod non esset necessarium etiam statim morituris, cuius contrarium ait Melchisedech. **Si autem** concedant illi, ut concedere videntur, non esse de iure diuino, probatur quarto, neque esse de iure pontificio. Nam ecclesia circa sacramentorum necessitatem nihil alterare consuevit, imò forsitan nec potest, nisi id quod iuris diuini est determinando. Si cut, quia de eucharistia & poenitentia sacramentis præceptum diuinum est, determinauit tanquam necessarium annuale tempus. Si autem de confirmatione non est tale præceptum diuinum, certe neque ecclesia credenda est illud adieciisse. **Quinto arguitur.** Si ecclesia hoc tanquam præceptum iussisset, profecto cum sit præceptum affirmatiuum debuisset tempus constituit, sicut ieiuniorum tempus constituit quadragesimam. **Et ideo à patris contrarie opinionis queritur,** cum sit affirmatiuum, quando obliget. Respondet Durand. loco citato, quod illo temporis articulo,

quo Christiano offertur causa consistendi coram tyranno fidem, si habeat copiam ministrorum, confirmari tenetur, alias peccaret mortaliter. Sed re vera hæc est petitio principij, supponit enim hoc esse necessarium ad salutem: quod est falsum. Potissimè cum in baptismo homo gratiam, & virtutes, quibus ad id muneris adiuuatur, receperit. Ricardus autem & Marfilus ac Palud. non aiunt expectandum eiusmodi casum, sed quotiescunque datur copia ministrorum confirmatis, si homo sacramentum commodè suscipere potest, tunc non modo ipse contemptus, verum & ipsa negligentia crassa, quæ est causa ne suscipiatur, est mortale peccatum. At verò & isti quoque principium petunt: quoniam negligentia nunquam est crassa, nec culpabilis, nisi quando homo tenetur aliquid facere. Deberent ergo prius constabilire, esse præceptum quam negligentiam ostenderent esse culpam. Nam quacunque quis negligentia in die profecto non audiat sacra, non est illi peccatum, quia nec tenetur. **Sed argunt,** iura citata id satis ostendere. Respondetur tamen profecto non id ita lucidè ostendere, ut ex eis præceptum colligatur sub reatu mortali. Nam canon citatus, Omnes fideles, non habet formam præcepti, sed solum determinat ius diuinum, quod est, ut non sit simpliciter necessarium, sed utile. Et ideo non ait imperando, Omnes fideles confirmantur, ut in cap. Omnis vtriusque sexus, omnis confiteatur: aut obligationem denunciando, scilicet, Omnes teneantur, sed Omnes debent: scilicet tanquam valde commodum & utile. Et ideo fatemur, quod quis commodè confirmari posset, & filium suum eidem offerre sacramento, esset culpabile illud Dei beneficiū non recipere, non tamen esse mortale. Quare illic non adhibetur poena, sicut in cap. Omnis vtriusque sexus. Et pariter ad canonem. Ut ieiuni, respondetur, quod non christinatus non erit Christianus perfectus. Et eodem modo intelligitur illud in can. De his, quod baptisma sine confirmatione non rite perficitur. Sed tamen illa perfectio non sic est de essentia, ut eius omisio sit mortale delictum. **Ex hac verò sententia** resurgit argumentum contra D. Thomam. Si nulla negligentia suscipiendi confirmationem est mortalis, sequitur, ut neque contemptus vllus sit mortalis. Quod si dicas sacramentum, quod nullus credit esse utilitatis: hæc profecto hæresis esset

Explicitio canonum.

De contemptu.

in intellectu. Si autem dicas illum esse cōtem-
ptum, quando quis propterea sacramentum
omittit, quod illud odio habet. Hoc profe-
cto plus est quam contemptus: nam odium
charitati opponitur. Dare ergo debes cōtem-
ptū, qui citra hāc est & odiū sit peior quā
negligentia. Respondetur quod contemptus
ut nomē sonat, idem est, quod rem nihili pen-
dere, & perinde abiicere, ac si nihil esset. Et
ideo si quis cōfirmationem omittet nō qui-
dem ob negligentiam: quia sacramentum po-
test & sine diligentia & labore & precio sus-
cipere, sed qd illud beneficium despiciatur,
quod illud nihil aestimat, ille esset contēptus,
& mortalis, ut ar. 1. & hic admonet D. Tho.

ARTICVLVS. IX.

Utrum hoc sacramentum sit homini conferen-
dum in fronte.

Conclusio.

Primo ratio
ne civili.

ID est membro, in quo chrismatio
fieri debeat, respondet D. Tho.
vnica conclusione. Conuenien-
ter signatur homo chrismate si
gno crucis in fronte. Probatur
ex eius institutione dupliciter. Primo ratio-
ne civili. Est enim institutum ad conferendum
spiritum sanctum, ad robur in spiritali certa-
mine: ergo debet illud homo suscipere instar
militis, dum signū recipit ducis: miles autem
illud suscipit, ut sit euident & manifestū, qua-
re supremā vestī illud imponit: inter omnia
verō humani corporis mēbra maximē frons
est manifestā, quā nunquam obteguntur:
ergo illic debet Christianus miles chrismate
insigniri. Secundo subnectitur ratio physica.
A libera enim confessione nominis Christi,
aut per timorem impeditur homo, aut per
verecundia: vtriusq; autem horum indicium
maximē in fronte proditur: tum propter pro-
pinqritatem imaginationis, quā est in cere-
bro, tū & propter vehementiam spirituum a
corde in frontem ascendentium: quare homi-
nes ut. 4. Ethicor. auctor est Philosophus, prae
verecundia rubescunt, & prae timore palle-
scunt: illic ergo chrismate homo liniendus est.

Expositio ar-
ticuli.

Dubitatio.

Circa hanc conclusionem nihil praeter ea,
quae iam supra dicta sunt, adnotandum restat.
Iam enim ar. 4. diximus quod signum crucis
est de essentia huius sacramenti postquam ex-
primatur in forma. Vbi & hanc frontis ratio-
nem D. Thomae latius explicuimus. Vnum

tamen hic dubium posset lectorē remorde-
re, vtrum solum sit de precepto, quod chrism-
atio confirmationis fiat in fronte, an verō
de essentia sacramenti, sicuti qd circūcisio fie-
ret in designato mēbro. Respondetur, esse de
essentia sacramenti: nam si fieret in manu cer-
te non esset sacramentum. Hoc patet quia in
can. hic citato. Nouissimē, de consecra. dist. 5.
quasi de essentia distinguitur inter signum,
quod fit chrismate a presbytero post baptis-
mum in vertice capitis, & illud, quod fit ab-
episcopo in fronte. Signatur enim, inquit, ba-
ptizatus in summitate capitis a sacerdote, per
pontificem verō in fronte. Et idem habetur in
can. Presbyteris, de consecra. dist. 4. Item quia
etiam designata sunt membra tāquam de es-
sentia, in quibus fieri debet extrema vnctio.
Primum argumentum est. Baptismus fit in
toto corpore, & confirmatio est eius perfec-
tio: ergo debet etiam fieri in toto. Negatur
consequentia, quia baptismus datur ad vitā,
quā est in toto, confirmatio verō ad pugna-
m, cuius vexillum debet esse in fronte. Secun-
dō. Confirmatio datur ad robur illud autem
est in corde: ergo super illo debet fieri. Respon-
detur ad maiorem, qd licet fortitudinis radix
exeat a corde, signum tamen eius apparet in
fronte, secundum illud Ezech. 3. Ecce dedi frō-
tem tuam duriorē frontibus eorū. Et ideo
eucharistia, qua homo in se ipso cōfirmatur,
pertinet ad cor, iuxta illud psalmi. Panis cor
hominis confirmet: confirmatio autem, quia
requirit signum fortitudinis erga alios, requi-
ritur in fronte. Tertiō. Hoc sacramentum
datur ad liberē confitendum fidem: ore autē,
ut habetur ad Roma. 10. fit eiusmodi confes-
sio: ergo illic est dādum. Respondetur ad ma-
iorem, quod non datur ad liberē confitendum
simpliciter: ad hoc enim baptismus sufficit,
sed ad publicē confitendum coram tyrānis:
& ideo debet dari vbi signa passionum ostē-
duntur impediendum pugnam.

ARTICVLVS. X.

Utrum ille, qui confirmatur debeat teneri ab alio.

SICVT in baptismo, ita & hic
quaritur, vtrum requiratur pa-
trinus. Et respondetur hac con-
clusionē. Ille, qui accipit hoc sa-
cramentum, ab alio tenetur qua-
si in pugna spiritali erudiendus. Probatur
primō

ARTICVLVS XI.

Utrum solus episcopus hoc sacramentum confer-
re possit.

SEQVITVR de cōfirmatio-
nis ministro, de quo D. Thom.
hanc conclusionem constituit.
Collatio huius sacramenti epis-
copis reservatur. Probatur ex
similitudine tum artis, tū etiam humanorum
contractuum. In aedificijs namq; extruendis
inferiores ministri architecto materiam prae-
parāt, sed architectus ipse formam imponit,
cuius aedificij vsus ad patronum spectat. Et
epistola per notarium scripta manu pontifi-
cis subscribuntur: fidelium autem ecclesia a-
edificium quoddam diuinum est (secundum
illud. 1. Corint. 3. Dei aedificatio estis) item epi-
stola quaedam spiritus Dei in cordibus scrip-
ta, ut habetur. 2. Corint. 3. Hoc autem aedificiū
& epistola per baptismum sacerdotum mini-
sterio aedificatur & scribitur: per sacramentum
autem confirmationis domus quasi iam aedi-
ficata dedicatur in templum spiritus sancti: &
epistola iam scripta cōsignatur signo crucis:
munus ergo hoc episcopis ex officio incum-
bit, qui tāquam apostolorū successores sum-
mam potestatem in ecclesia obtinent, sicuti in
eius primordijs per manus impositionē apo-
stolorum, ut in eorum actis cap. 8. & 19. legi-
tur, plenitudo spiritus sancti dabatur.

De hac materia ministrorū huius sacramen-
ti lis nobis est primum cum haereticis, deinde
cum nōnullis catholicis. Sum quippe de hac
re tres opiniones. Prima est Armachani li. 11.
de quaestionibus Armenorum cap. 4. in vno
extremo cōtra hanc assertā conclusionē. Sci-
licet, sacerdotes, quicūq; diacones iure diu-
no esse ordinarios huius sacramenti ministros.
Nec quaro, inquit, qualia sint decreta eccle-
sia, sed quid potest ex sacra pagina elici. Per-
spice impiam hominis impudētiā. Fatetur
enim decretis ecclesiae definitum esse contra-
rium, nihilominus errorem suum ex sacra pa-
gina colligi. Eodemq; errore maculatus fuit
V. Vitellus, contra quos ambos disputat Tho-
mas V. Valdensis. 2. tomo de sacramentis ca.
114. & 115. ostendendo illum esse errorem. Et
haec sit hic firma conclusio, utpote quae quā-
plurimis ecclesiasticis sactionibus stabilita est.
Primum de cōse. dist. 5. per totum ut can. De Testimo-
nis, qui est Urbani, vbi habetur, quod nisi a sacra-
Aa 2 summis

Conclusio.

Expositio ar-
ticuli.

Armachan.

Th. V. Valde.

Testimo-
nia

Can. Manus.

summis pontificibus sacramentum hoc perfici non potest. Et can. Manus, qui est Eusebii, cuius verba hic refert D. Tho. Manus enim, inquit, impositionis sacramentum magna vere ratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi a summis sacerdotibus, nec tempore apostolorum ab alijs, q. ab ipsis apostolis, legitur aut scitur peractum esse: nec ab alijs, quia qui eorum locum tenent nunquam perfici potest, aut fieri debet: nam si aliter praesumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica nunquam reputabitur sacramenta. Et de conse. d. 4. can. Presbyteris, & can. Presbyteri, & 68. d. can. Presbyteri, & can. Quamvis idem habetur. Et Innocentius Magnus papa primus c. 3. suorum decretorum edocet, non solum haberi ex traditione ecclesiae, ut presbyteri non confirmant, sed etiam ex historia sacra: nam Actuum. 8. refertur Petrum & Ioannem in Samariam missos, ut qui per Philippum diaconum baptismatis vnda fuerant abluti, per impositionem manus apostolorum reciperent spiritum sanctum. Illis ergo tunc solis incumbere officium hoc. Eandem sententiam eodem testimonio confirmant Aug. li. questionum novi & veteris testamenti, ubi tanquam ab usum Aegyptiorum & Alexandrinorum refert, quod presbyteri absente episcopo confirmarent, quod in eis, inquit, scripturarum aut in membris legis faciunt. Vnde & Damasus papa in epistola ad Leonem Ricardum, & Leo in epistola. 66. & Ioannes papa in decreto ad universos episcopos Germaniae & Galliae, eodem sacro testimonio eandem veritatem corroborant. Et Innocentius tertius in cap. Quanto, extra de consuetudine, ubi ait, quod si presbyter confirmat, inaniter id facit, & sine veritate in effectu. Idem ait cap. unico de sacra unctione. Et Isidorus li. 2. de origine officiorum, & Hugo lib. 2. de sacram. part. 7. cap. 2. Sed respondent Armeni illum fuisse Philippum apostolum, qui vere poterat confirmare, ceterum quia ab angelo Dei missus fuit ad Aethiopem Candacis reginam, munus illud alijs apostolis reliquit. Vnde Guido Carmelita eundem errorem tribuit Armenis. At tamen certissimum est, non fuisse nisi diaconum, sic enim tenent Chrysostomus, Rabanus & Beda super eundem locum, & Hieronymus in dialogo adversus Luciferianos, & Anaclethus papa, qui fuit discipulus Petri in prima epistola sui decreti. Et Innocentius primus in epistola ad Alexandrum. Armachanus autem quas

Actuum. 8.

Armeniorum canillum.

Armachani argumenta.

da auctoritates in contrarium huius sententiae obmoliunt. Primum illud, ad Timotheum. 4. Noli negligere gratiam, quae est in te, quae data est tibi per impositionem manuum presbyteri: quia si nunc presbyteri sit manus impositio, quae dicitur confirmatio. At vero Timotheus creditur fuisse episcopus ordinatus a Paulo. Eundem enim ipsum insinuat cap. 3. dicens. Oportet episcopum irreprehensibilem esse. Idem ait loco proxime citato Aug. Et Ambrosius, super illud ad Eph. 4. Dedit quosdam pastores &c. ubi subiungit tunc primos presbyteros appellatos esse episcopos, ut mortuo episcopo primus presbyter succederet. Vnde apud Aegyptios, ait, illa inolevit consuetudo, ut absente episcopo presbyter consignaret, hoc est, confirmaret. Sed iam cum episcopi per electionem creentur, insinuat nemini praeter ipsos, fas esse confirmare. Secundo adducit illud Actuum. 9. de Anania, qui imponens Paulo, manus, ait Dominus misit me, ut videas, & implearis spiritu sancto. Ad hoc autem respondetur. Primum quod illa manuum impositio nullo modo fuit confirmatio: nam praecedit baptismum Pauli, & ante baptismum nullum recipitur sacramentum: sed fuit sanatio caritatis, iuxta verbum evangelicum, Super aegros manus imponent, & bene habebunt. Vnde quod ait, ut videas, refertur ad salutem corporalem, quam illi contulit. Et implearis spiritu sancto, ad baptismum, quem subinde erat suscepturus. Et forte curatio illa fuit per modum exorcismi, qui super energumenos praecedit baptismum. Praeterquam quod Ananias forsitan erat episcopus. Quamvis Armachanus sibi ipse non constet: nam ait fortasse fuisse laicum: quia non habetur in textu, nisi fuisse discipulum. At tamen Aug. q. 42. in questionibus super Lucam de decem leprosis ait, Paulum ad eum fuisse missum, ut illo sacerdotio, quod in ecclesia constitutum erat sacramentum doctrinae fideique perciperet, ubi episcopale insinuat sacerdotium. Tercio adducit & more antiquum, quod Dionysius refert. c. vi. eccle. hierar. quod scilicet baptizati illico super fronte confirmabatur. Hoc autem potius est contra ipsum, ut bene ait VValdefis: nam Dionysius nunquam commemorat aliquem baptizari nisi a hierarcha. i. episcopo, si erat praesens, & ideo statim baptizatum confirmabat. Cum autem episcopus non aderat, non ait Dionysius, quod baptizatus confirmaretur. Quarto Armachanus assertit more Armenorum & Graecorum, apud quos, inquit, presbyteri sacramentum confirmationis exhibent. Ad hoc tamen primum respondet VValdensis, quod medaciter hunc citat more: nam Guido Carmelita inter errores Armenorum vicissim primum eum connumerat, quod sacramentum confirmationis & extreme unctionis negant. Secundo respondetur, quod si tale habet morem, ut Augustinus & Ambrosius de Aegyptijs referunt, non perferunt sacramentum. Neque hoc mirum est, cum alijs multis sint erroribus copulati. Eorum enim ab usum notavit Gregorius. cap. Peruenit, ad Ianuarium episcopum Constantinopolitanum, cum quibus ad evitandum scandalum dispensavit, quia quidam forsan dispensatione huiusmodi contra Romanum decretum utuntur. Duo autem canones restant, qui possent lectorem fallere: scilicet canon, Omni tempore, de conse. d. 4. & canon Presbyter. 95. d. in quibus ambobus ait Martinus papa. Presbyter praesente episcopo non signet infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi preceptum. Id enim intelligi non potest de signatione, quam sacerdos facit in vertice: nam illa per se poterat absque episcopi facultate facere: ergo intelligitur de chrismatione in fronte, quae est confirmatio. Vnde colligitur, quod absente episcopo presbyter posset confirmare, & in eius praesentia de ipsius facultate. Respondetur, tamen illud intelligi de signatione, quam sacerdotes faciunt in vertice: nam in primitiva ecclesia neque illa erat licita presbyteris in praesentia episcopi, ut habetur in epistola Leonis. 66. & in epistola Damasi. Sed Syluester illa concessit, ut ait Hugo de sacra. li. 2. par. 7. ca. 3. Ne forte, inquit, per absentiam episcopi sine manus impositione baptizatum ab hac vita migrare contingeret. Quo verbo nemo fallatur intelligens Hugonem velle illam unctionem valere pro sacramento confirmationis: quandoquidem capite praecedenti dixerat solis episcopis apostolorum vicarijs illud sacramentum competere. Sed voluit dicere illud esse permissum, ne baptizatus absque villo chrismatis signaculo decederet. Secunda opinio in alio extremo est, ministerium confirmationis sic esse proprium episcoporum munus, ut neque ex dispensatione papae id possint simplices sacerdotes exequi, imo quamvis id attentarent, sacramentum esset nullum. Huius opinionis fuit Divus Bonaventura dist. 7. & ibidem Scotus quaest. 1. & Durandus q. 3. & 4. qui id inter omnes assensuerant si me tenet. Et Adria. q. de confirmatione art. 3. Tertia opinio est media: quod solis episcopo

Duo capites.

Secunda opinio.

Secunda opinio.

Tertia opinio.

pis id ex officio incumbit. Itaque si absque commisionem papae simplex sacerdos id attentaret, nullum esset sacramentum, sed tamen ex tali commisionem illud valeret. Quo fit, ut quantum ad necessitatem sacramenti, non sit minister solus episcopus, sed sub distinctione ipse vel sacerdos ex commisionem papae. Atque hac opinionem amplexus est Alexander. 4. p. q. 28. me. 1. ar. 3. Et S. Th. in praesentiarum, & in 4. d. 7. q. 3. & Ricardus ea. d. 2. q. 1. & Palud. q. 4. qui omnia argumenta contraria percipit & soluit. & Maius in 4. q. 5. ar. 3. Arguit ergo D. Th. primo loco. Gregorius scribens Ianuario episcopo Constantinopolitano, & refertur can. Peruenit. 95. d. Peruenit, inquit, ad nos quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere eos, qui baptizati sunt, prohibuimus: & nos quidem secundum veterem vltimum nostrae ecclesiae (scilicet, Romanae) fecimus (loquebatur enim ecclesiae Graecicae) sed si omnino aliqui hac de re contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in fronte baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. Arguitur ergo ex hac potestatis concessione. Illud, quod pertinet ad necessitatem sacramentorum, non est propter vitandum scandalum immutandum, ergo quod episcopus confirmet non est de necessitate sacramenti. Respondetur, quod cum papa in ecclesia habeat plenitudinem potestatis, ex qua potest aliqua, quae sunt superiorum ordinum, quibusdam inferioribus committere: sicut quibusdam presbyteris concedit conferre minores ordines, quod ad episcopalem attinet dignitatem, ex hac potestatis plenitudine concessit Gregorius quod simplices sacerdotes hoc sacramentum conferrent, quod scandalum tolleretur. Solutio autem haec Divi Thomae non videtur in forma satisfacere. Arguitur ergo primo ex potissimo fundamento Scoti & Durandi, & suorum sequacium. Aut divina Christi institutio fuit, ut omnes sacerdotes ratione sacerdotalis characteris essent confirmationis ministri: aut quod soli episcopi. Si nos primum membrum admittamus, sic arguitur. Potestas ministri divinitus instituti licet dependeat a Romano pontifice quantum ad usum, ut per quem potest bona causa ab usu acceri, nihilominus quantum ad essentiam sacramenti non dependet ab illo: licet enim papa possit sacerdotem suspendere ne consecraret, nihilominus si consecrare pergit, quamvis contra obedientiam delinquat, tamen vere consecratur ergo quantum papa simplici sacerdoti inhiheret confirmare, atque adeo peccatum illi esset non obedire, Aa 3 nihil

Primum argumentum.

Argumentum Durandi.

Primum argumentum.

nihilominus verū sacramentum cōficeret. Et cōfirmatur ratio. Ob id quod Christus instituit vinū esse materiam eucharistie, quamvis aliqua de causa posset quādoq; Papa iubere, vt esset albu, nihilominus impedire non posset, quin si cōsecratio fieret in rubeo, sacramentū esset solidū. Pari ergo modo si Christus instituit oēs sacerdotes ministros cōsecrationis, nō potest facere Papa, vt episcopus esset de essentia. Contrariū autē decernitur in allegato cap. Manus: videlicet, q; sit de essentia.

Vbi habetur, q; si simplex sacerdos cōfirmaverit, totū sit irritum, & non connumeretur inter sacramenta. & de consuetudine ca. Quāto, dicit Innocentius illud inaniter fieri. Si autē demus secundū mēbrum, i. q; Christus instituit solos episcopos ministros huius sacramenti, quod Alexander & S. Thomas & eorū affectus sentire videntur, dicentes illis incubere ex officio, tūc emergit grauius argumentū. Diuinus minister tam est de essentia sacramenti, quā materia & forma: sed ea, que de essentia sunt, papa mutare nō potest: ergo nec simplici sacerdoti administrationē cōfirmationis cōmittere. Alioquin eadē ratione diceret quod posset etiā mutare materiam, vt aquā in baptismo, & oleū in cōfirmatione, & vinū in eucharistia. Secūdo arguitur. Si episcopus diuinitus habet ex officio cōfirmare, id habet ratione sue ordinationis: nam electus nō ordinatus cōfirmare nō potest. Tūc sic. Tūc de essentia est minister sacramenti, q; ipse qui suscipit: summus autē pontifex facere nequit, vt nō baptizatus possit suscipere alia sacramenta: eo quod de iure diuino baptismus est ianua sacra mentorū, aut quod sanus suscipiat sacramentū extremæ vnctionis: quia iure diuino determinatū est contrariū: quare facta non tenerent: ergo nec potest facere vt ille, qui non est episcopus possit cōfirmationis sacramentum exhibere. Tertiū arguitur. Si episcopus habet ex institutione diuina cōfirmare, perinde illam habet, vt sacerdos, cōsecrare & absolvere & iungere infirmū: hæc autem papa non potest ei, qui non est sacerdos cōmittere: ergo neq; sacramentum cōfirmationis ei, qui nō est episcopus. Quarto arguitur. Tūc propriū est episcopi confirmandi munus, q; conferendi maiores ordines, & cōsecrandi episcopos: hæc autē non potest papa simplici sacerdoti cōmittere: ergo neq; cōfirmationis functionē. Quinto deniq; arguitur.

Alterum argumentum.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Aut papa illā commissionē facere potest ratione iurisdictionis, aut ratione cōsecrationis: non primū, quia nisi ipse esset sacerdos, & cōsecratus non posset cōfirmare: quare ne que id cōmittere. Alioquin id etiā posset cōmittere ei, qui non est sacerdos. Si verō hoc habet ratione ordinis & cōsecrationis, cum in hoc non antecellat episcopis, sit vt quicumque episcopus in sua diocesi possit simplici sacerdoti cōmittere cōfirmare, quod nemo concedit. Imō licet hoc papæ cōpetat ratione iurisdictionis apparet idem subsequens: nam præterquā in foro casuali, episcopus in sua diocesi eandem habet iurisdictionem, quam papa in tota ecclesia. Propter hæc, atq; alia argumenta ait Durandus opinionē S. Thomæ non solum falsam, sed & fidei & ecclesiæ valde periculosam, sicut illam, quod licet christiana non esset ab episcopo cōsecratum, sacramentum esset validum. Et Durandum omnino sequitur Adrianus. At professio solidior est conclusio contraria, quam hic pro certa statuimus. Non est dubitandū, quin simplex sacerdos ex commissione papæ possit sacramentum cōfirmationis exhibere. Et qui de hoc iā modo hæsitaret, ecclesiasticis sanctionibus aduersaretur. Etenim quamvis hæc conclusio ex sacris literis nō planē colligatur, sufficere tamē debet orthodoxis, quod Gregorius illā fecit dispensationē. Ad hoc verō Durandus aliter respondere nō potuit, quā quod cum homo esset, & nō Deus, errare poterit, cui & Adrianus applaudit. Hoc autē professio viris catholicis, vt isti fuere, nāq; impingit. Scotus autē alia duo commissit gloriā semata. Primū, i. quod forsā in primitiua ecclesia nō erat differentia inter episcopum & simplicem sacerdotē. Attamen licet hoc Ambrosio supra citatus & Hieronymo super epistolā ad Titū dixerit, & refertur can. Olim ca. d. 95. nihilominus ante tēpus Gregorij iā erat distinctio. Itē, quia Gregorius expresse in dicto can. Peruenit, eandē insinuat distinctionē, dicens, quod vbi episcopi defuerint, presbyteri cōfirmare possint. Secūda eius glossa est, quod creauit illos presbyteros episcopos ad illum effectū. Sed in hoc minus probabilitatis est. Primū, quia papa non posset episcopos ordinare absentes. Secūdo, quia nō potest eos ordinare ad vniū effectum, & non ad omnes: qui n. episcopus est, omnibus fungitur episcopalis functionibus. Tertiū, quia non solum illis singulariter id concessit, sed & alijs

illic pro tempore succedentibus. Adrianus ait, q; forsā nō cōmiserit illis sacramentū cōfirmationis, sed simplicem vnctionē. At verō nec solutio hæc sustineri potest: nā cum permiserit cōfirmare in fronte, id ipsum est cōfirmare. Alias nō permisisset nisi in vertice capitis. Præsertim q; permiserit id ipsum, quod antea prohibuerat (sc. cōfirmationē). Alij dicūt, q; id tantū permisit tanquā impunitū ad euandū scādālū, vt meretricium. Sed neq; hoc vllā habet veritatis effigiem: nam tunc illos fecisset. Quare certissimum est id fecisse ex plenitudine potestatis, quam censebat ad id extēdi. Sed vt rem concludamus litem hæc iā synodus Florentina diremit approbās, auctoritate apostolicæ sedis posse sacramentum hoc simplici sacerdoti cōmittere. Quapropter licet Sco. & Dur. & alij, qui prædictā synodū auccellerūt, illā vtiq; opinionē defendere ponerint, mirādū tamē est de Adriano quomodo decretū illud nō legerit. Est ergo iā non solū opinio, verū & ecclesiæ sanctio. Responde tur ergo ad primū argumentū contrariæ opinionis, q; Christus neq; oēs sacerdotes simplices ministros huius sacramenti instituit, sicut eucharistie, aut penitentie, neq; verō solos episcopos, sed medio modo, quod Paludan⁹ loco citato probē tetigit. Aliquid enim tanquā necessariū determinauit, & aliquid iudicio ecclesiæ reliquit. Statuit, inquit, solos sacerdotes siue ex officio siue ex commissione posse cōfirmare: quod autē episcopi essent, arbitratū ecclesiæ cōmiserit, vt posset illos etiam tanquā sacramento necesarios instituire. Ratio prioris mēbris fuit, q; potestas super corp⁹ Christi mysticū deriuatur ab ea, quæ est super corpus Christi verū, putā cōsecrandi. Vnde sicut baptizare solis sacerdotibus ex officio cōuenit, ita nō nisi illi cōfirmare possūt. Nisi quod necessitas baptismi, quæ legē nō habet, laicis baptizare permittit, non autē cōfirmare: quia nō est sacramentū necessariū. At verō quia cōfirmatio præstantius est sacramentū, vt canones citati docēt, in facultate ecclesiæ constituit, vt episcopos tanquā necesarios ministros, suo iudicio declararet, quod tempore apostolorū obseruātū creditur. Respondetur ergo, sacerdotes non sic esse diuinitus institutos ministros, vt aquā in materiam baptismi, & vinum in materiam eucharistie, sed dependenter ab ecclesia, quæ posset conditionem illā adhibere, vt necessariū essent episcopi, nisi ex eius dispensatione: non tamē illud vale-

ret cōmittere, nisi sacerdotibus. Quod totum cōstat ex ecclesiæ traditione & ritu. Et pariter respondetur ad aliud, quod neq; episcopi sunt necessarij de iure diuino, sicut materia & forma sacramentorum, sed de iure ecclesiastico, super quo ideo papa dispensare potest. Quod si arguas. Illa, quæ sunt de essentia sacramenti ecclesiæ nō potest mutare: ergo episcopi non sunt de essentia. Distinguitur antecedes. Conceditur, inquit, substantias eorū, quæ sunt de essentia ecclesiæ non posse mutare, vt putā materiam & formā, & pariter non potest mutare, quin ministri sint sacerdotes, qualitatē tamē ex commissione Christi facere de essentia, nisi ipsa ecclesia dispensauerit. Et ita censendum est, episcopū esse de essentia, vt nisi ecclesia dispensaret, sacramentū esset irritū, postquā ipsa ita nos docet. Atq; hæc est mens S. Thomæ in præfati solutione. Quemadmodū facere potest, vt cōsanguinei nō sint personæ legitimæ matrimonio contrahendo, quod alias iure diuino teneret. Ex quo fit, vt nulla, quantūcūq; ultra hominū memoriā antiqua cōsuetudine introduci possit, vt sacramentū cōfirmationis a simplici sacerdote absq; apostolicæ sedis facultate sit validū. In cuius sententiæ cōfirmationē statutum est cap. Quanto, de cōsuetudine: nā quod est de essentia sacramenti nulla valet cōsuetudo mutare. Eodem modo soluitur secundū argumentū: conceditur enim episcopū ratione sue administrationis esse necessariū ministrū, non tamē iure diuino, vt est necessariū quod suscipiens alia sacramenta sit baptizatus, & qui suscipit ordines sit vir, & qui vngitur sit infirmus, vt nomen extremæ vnctionis sonat. Et ideo licet in his tribus papa dispensare nequeat, potest tamē in primo. Et per idē respondetur ad tertium. Nō enim sic de iure diuino episcopus est necessarius minister cōfirmationis sicut sacerdos cōsecrationis eucharistie, aut absolutionis sacramentalis, & ideo nō potest Papa dispensare vt non sacerdos cōsecret, aut absoluat, sicut quod ille, qui non est episcopus, cōfirmet. Ad quartum eodem modo negatur maior. Collatio enim maiorum ordinū de iure diuino tribuitur episcopo: quare hoc simplici sacerdoti non potest papa cōmittere. Vnde licet doctores pontificij iuris probē teneant, papā posse cōmittere officiū cōfirmationis simplici sacerdoti, glossa tū citati capituli Peruenit. 95. d. nulli nititur probabilitatē dicens, quod papa potest cōmittere

Solutio ad aliud argumentum.

Solutio secundæ.

Solutio tertiæ.

Responsio ad quartum.

re simplici sacerdoti, ut conferat maiores ordines: ob hanc regulam quod quicunque ordines, quos habet, potest ex commissione conferre. Quare & diacono, inquit, potest conferre, ut confirmet. Eadem enim facilitate dicere potuisset quod diaconus ex commissione potest diaconatum conferre. Nam pariter addit glossa in can. Manus de conf. d. 5. quod quicunque confirmatus, etiam laicus, potest ex commissione confirmare. Regula ergo illa salacissima est. Immo quia minores ordines non habet necessaria potestatem super corpus Christi verum: quia non ministrant immediate sacerdoti, sicut diaconus & subdiaconus, sed sunt ministri ministri, potest papa eorum collationem committere simplici sacerdoti, secus de maioribus ordinibus: eo quod necessaria habet potestatem supra corpus Christi verum, aut consecrati, aut sacerdoti materia ministrandi. Diaconus autem, quia non habet illam potestatem immediatam ut conficere possit corpus, sit ut neque ex commissione confirmare possit, tantum abest, ut hoc possit laicus. Ad quintum demum respondendo negatur, eadem ratione posse episcopum functionem confirmationis suo presbytero committere: nam hoc pertinet ad plenissimam potestatem iurisdictionis universalis ecclesie, cui soli Christus re tanti momenti commisit. Papa autem, sicut generale concilium eius autoritate indictum, eandem universalem ecclesiam representat. Ex quo fit, ut papa electus antequam sit in sacerdotem ordinatus, licet nequeat confirmare, possit tamen eandem functionem simplici sacerdoti committere. Secundum argumentum S. Thomae est. Baptismus videtur esse maioris efficacie, quam confirmatio, eo quod per illum sit plena peccatorum remissio, quae non fit per confirmationem: simplici autem sacerdoti ex officio incumbit baptizare: ergo & confirmare. Respondetur quod licet baptismus sit efficacior quantum ad remotionem mali, eo quod est regeneratio hominis de non esse ad esse spirituale, tamen confirmatio est perfectior quantum ad promotionem in bonum: nam per illam augetur robur gratiae ad propugnandam fidem, quae tenerior recipitur in baptismo. Tertio arguitur. Summitas capitis ubi secundum medicos est propria rationis sedes, eo quod illic virtus viget cogitativa, est fronte nobilior, ubi est locus imaginativae: sed simplex sacerdos potest ungere baptizatos in vertice: ergo a fortiori in fronte, quae est confirmatio. Respondetur, discriminem hoc non sumi ex merito dignitate, sed ex effectu excellentiae: nam secundum Rabanum lib. de institutione cleri-

corum, & refertur de conse. d. 5. can. Nouissimum. Signatur baptizatus in summitate capitis per sacerdotem: per pontificem vero in fronte: ut in priori unctione significetur super ipsum spiritus sancti descensus ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque ut eiusdem spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientiae & virtutis venire in hominem declaretur: & ideo hoc datur in fronte, quae est pars omnium patentissima, ubi, ut supra diximus, congruit vexillum crucis ad pugnam circumferri.

ARTICVLVS XII.

Utrum ritus huius sacramenti sit conueniens.

DE ritu tandem sacramenti statuitur conclusio postrema totius materiae. Ritus, quos ecclesia in hoc & in alijs sacramentis obseruat, sunt conuenientes. Probatur, quia regitur spiritu sancto, iuxta illud Matth. 28. ubi fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum. Unde firma certitudo colligitur, omnes ecclesiae ordinationes secundum Christi sapientiam dirigi & sanciri. Ritus autem sunt illi qui praeter materiam & formam, quae ad essentiam sacramenti pertinent: adhibentur. Tempora vero non sunt eidem sacramento constituta, sicut baptismus, quamuis illis temporibus supra dictis paschatis & pentecostes, quae baptismus solenni destinabatur, si episcopus adesset, celebrabatur quoque: solemniter sacramentum confirmationis. Quicquidem ritus etiam nunc decori esset, at non est in usu. Rursus propter excellentiam huius sacramenti, ubi datur robur ad pugnam, mos erat antiquus, ut tam qui confirmabantur, quam episcopi confirmantes ieiunium ad hoc sacramentum accederent, ut habetur in concilio Aurelianensi, & Meldensi, canone. Ut ieiunium, & canone. Ut episcopi, de consecratio, distinct. 5. Sed propter multitudinem fidelium, qui non possent breui tempore confirmari, mos ille iam aboleuit, & confirmatio fit, tam a prandio, quam ante prandium. Susceptor, licet non sit de essentia, pertinet tamen ad ritum ex praeccepto. Cereus autem, qui offertur, nonnulla religio est, sed tamen eius omisio nullum esset peccatum, sicut neque non dare alapam. Mos enim ille, ut supra diximus,

diximus, non tam ob id introductus est, ut confirmatus memor sit semper sacramenti, quam ut admonetur illud suscipere ad pugnam, ut inde discat contumelias & plagas pro Christi nomine perferre. Postremum argumentum S. Thomae est de christinate. Cum enim per hoc sacramentum conferatur plenitudo spiritus sancti, apparet conficiendum esse potius in festo pentecostes, quam in cena Domini. Respondetur, quantum ad essentiam attinet omni tempore posse confici, ut habetur in decreto Martini de consecra. dist. 4. can. Omni tempore, sed tamen consecrationis sollemnitati congruentissimus est dies cenae Domini, tum quod cum in paschate celebrandus erat sollemnis baptismus, ubi opus est christinate, expediebat biduo ante consecrari, ut posset per parochias distribui, tum etiam quod cum illa die per Christi benedictionem consecratum est sacramentum eucharistiae, quod est omnium sacramentorum ac benedictionum finis, aptissimus est, ut etiam tunc christina benedictionibus consecraretur, ut supra ex decreto Fabiani monstratum est, quod refertur de consecra. distinct. 3. can. Literis.

DISTINCTIO octaua. De sacramento eucharistiae secundum se.

ACROSANCTVM eucharistiae sacramentum est, quod dici de series nobis offert, de quo post baptismum & confirmationem dicamus. Est enim eucharistia sacramentum corporis & sanguinis Christi, quo vita spiritualis nutritur, quae & baptismus nobis praestat, & confirmatio corroborat. Unde cum per nutrimentum membra in unum corpus coalescant, sacramentum hoc, quod unius habet coniuij effigiem, atque

adeo perfectione unum est, ecclesiae unitatem significat, tum subinde efficit. Quare Paul. 1. Corinth. 10. Vnus panis & unum corpus multi sumus, oes qui de vno pane & de vno calice participamus. Super quem locum Aug. sicut vnus panis ex multis granis, & vnus vinum ex multis acinis, sic & ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante conuenitur. Quod quidem sacramentum Christus in nouissima cena constituit, iuxta verbum Pauli. 1. Corin. 11. Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis: quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens benedixit ac fregit, deditque discipulis suis dicens, Accipite & manducate, Hoc est corpus meum: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cenauit dicens, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, Hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem. Non est autem perinde ad salutem necessarium sacramentum hoc, ac baptismus, dicente ad Bonifacium Augustino. Nulli est aliquatenus ambigendum, tunc unumquodque fidelem corporis & sanguinis Christi participem fieri, quando in baptismate membrum Christi efficitur: nec alienari ab eius panis calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedat & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi

Solutur quintum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Paul. 1. Cor. 10.

Aug. sermo. de unitate & refertur de conse. d. 2. canon. Dist. 4. passus.

Paul. 1. Cor. 11.

Cap. 11.

August. ad Bonifacium.

Xpi constituitur abscedat. Quo fit, ut p votu eucharistie, qd in sacramento fidei, hoc est, in baptismo includitur, satis quatu ad salutis necessitate attinet, maducetur caro, bibaturq; sanguis Christi, ut eius impleatur verbu, Nisi manducaueritis carne filij hominis, & biberitis eius sanguine, no habebitis vitam in vobis. Que quide maducatio, spiritualis est per fide. At quonia votu hoc secu adfert preceptu illud re vera implendi, sit ut preceptu sit diuinu pro tempore & loco sacramentu hoc suscipere, quod quidem tempus sanctione sua sacrosancta mater ecclesia semel in anno prescripsit. **Cap. iij.** Atqui ut multis nominibus hoc sacramentu designatur, ita & multis fuit antiquitus presignatu figuris. Est enim & sacrificiu, quasi que da immolatio memoratiua passionis Christi pterita. Et synaxis, hoc est, communio & vnitas, qua in presenti vita, du sumit, operatur in ecclesia. Et viaticu, quo ad futura patriam peregrinantes sustentamur. Ac demum eucharistia, hoc est, bona gratia: utpote per quod & summa suscipimus gratiam, puta Christu, & maximas illi referimus. Figura autem huius sacramenti fuit manna, qd post transitu maris rubri, qui baptismi umbra fuit, Deus patribus contulit in deserto. Et oblatio panis & vini Melchisedech. Atq; omnium precipua paschalis agnus quotannis Hebræorum ritu immolatus.

Joan. 6.

Can. Omnis
vtriusque
seculi de
panis
et vini
missio.

in Quart. Sentent.

DISTINCTIONIS octauæ, Quæstio vnica de la cramento eucharistie secundum se.

S. Thom. 3. part. quæst. 73.

ARTICVLVS. I.

Vtrum eucharistia sit sacramentum.

IAM supra dist. 1. q. 6. art. 2. ille ordo sacramentorum institutus est, cuius tertiu locu obtinet eucharistia. De quo vtiq; sacramento per sex distinctiones disputandu est. Habet enim sacramentum hoc inter cetera, q non solum sacramentu, verum & sacrificiu est. Quare de illo qua ratione est sacramentum quinq; distinctionibus agendum est, & in postrema de eode quatenus est sacrificiu. Prima ergo premititur distinctio de ipso secundu se sacramento. Ob idq; primus articulus est, vtru eucharistia sit sacramentu. Et respondetur affirmatiue. Eucharistia est speciale sacramentu a confirmatione & reliquis siuapte natura distinctu. Quod n. sit sacramentu, confessio est ecclesie in illa collecta. Hoc tuu sacramentu no sit nobis reatus ad poena, &c. Quod autem sit speciale & distinctu d. 1. q. 6. art. 1. probatu est, vbi ratione distinctionis omniu explicuimus. Vn & ratio hæc resumitur. Cu enim spiritualia corporaliu analogia perferuntur, & vita corporalis post eius generatione, qua recipitur, eiusq; augmentu, quo pficitur, alimeto eget, quo conseruetur, sit ut & ad vitam spirituale post baptismu & confirmatione necessarii sit eucharistie sacramentu, cuius alimeto nutriatur. Et per hoc soluit primu suu argumentu S. Th. qd est hoc. Ad eundem effectum no debet duo ordinari sacramenta, cu vnu qdq; sit efficax: confirmatio aut & eucharistia ordinatur ad pfectione, vt Dionys. 4. c. eccl. hierar. autor est: ergo eucharistia supfluit. Respondetur in qua, q duplex est pfectio, altera intrinseca in homine, que fit p augmentu, & huic respondet confirmatio: altera vero p adiunctione extrinseci alimeti, quo conseruetur, & huic respondet eucharistia. Et quonia pfectio intrinseca antecedit extrinsecam, confirmatio pcedit eucharistiam. *Quamquam*

conclusio

argum.

Expositio
verbi.

Quamquam D. Tho. definitionem eucharistie non constituat, colligitur tamen ex eius verbis illa, quam in textu nos prefiximus, si q sit sacramentu corporis & sanguinis Christi, quo vita spiritualis nutritur. Iam enim supra bis diximus definitionem vniuscuiusq; sacramenti sic esse construendam, vt collocato genere, quod est sacramentu, per eius peculiarem effectum differentia subiiciatur. Atqui in hac definitione gratuitus effectus, s. corpus Christi veru & sanguis exprimitur, quatenus corpus mysticu per gratiam spiritualiter nutrit. Et fundatur maxime definitio hæc in verbis Christi, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Neq; opus est alias inculcare particulas, quas in 4. Sen. d. 8. q. 1. tu Scotus, tum subinde alij accumulunt, s. q sit sacramentu sub speciebus panis & vini sub certis verbis cu debita intentione prolatis, &c. Horu enim singula disputatione potius examinanda sunt, q in definitione tangi per se nota pre-supponenda. Hæreses aut, que de hoc sacramento, & quatenus sacramentu est & quatenus sacrificiu olim ecclesie molestiam exhibuerunt, diuersis cuiusq; locis recensebimus. At de nomine eucharistie ar. 4. cum ceteris, quibus hoc sacramentu nominatur, dicemus. Hic ergo hoc solum perferendum est, pro quo. Nomen hoc sacramentu eucharistie supponat. Est enim in eo quatuor considerare: videlicet species panis & vini consecratas, corpusq; & sanguine quæ sub ipsis latet, & tertio eorunde consecratione, ac deniq; vsu & sumptione. Et quide Sent. Magi. d. 8. species ait esse sacramentu eucharistie. Addit nihilominus Gabriel, tam consecratione, q sumptionem esse quosq; sacramenta. Na consecratio est visibile signum inuisibilis gratie: scilicet, effectus gratuiti, nempe corporis & sanguinis, quem quide effectum ipsa consecratio efficit. Et pariter sumptio est signum gratie, quæ suscipienti infunditur, eiusq; causa. Quare in eucharistia, inquit, plura sunt sacramenta, sicut in ordinibus. At quia ad vnu corpus vnanq; alimoniam referuntur, vnu censentur. Imo q consecratio sit sacramentu est etiam opinio Marci. in 4. q. 1. ar. 1. & q. 6. ar. 2. & Caiet. supra. q. 63. ar. 5. Quinetiam videtur esse S. Thomæ in 4. d. 8. q. 1. art. 1. quæstio. 1. Cui etiam opinioni ratio hæc patrocinari videtur. Verba illa, Hoc est corpus meum sunt forma: ergo sunt forma sacramenti:

Galrid.

at nec sunt forma specierum, nec corporis, sed ipsius consecrationis, quam significant, & efficiunt: ergo consecratio est sacramentu sicut ablutio in baptismo. Veruntamen his non obstantibus dicendum consecratione si res penitus inspiciatur non esse sacramentu, sed sacramentale quoddam. Consecratio enim sacramenti, vt nomen sonat, no est nisi actio, qua per formam perficitur sacramentum: quare sicut forma qua sit consecratio, non est sacramentu, ita neq; consecratio ipsa, sed est via ad sacramentu. Hoc. n. differt hoc sacramentu a baptismo & confirmatione, q cum illa consistant in vsu materiar, actio ipsa seu applicatio materiar, quæ significat formam, est sacramentu. Hoc autem no consistit in vsu neq; in fieri, sed in facto esse: & ideo consecratio non est visibilis forma corporis Christi, sed species sunt, quæ ipsum representant. Actio enim habet formam motus, corpus vero Christi non est nisi res permanens. Neq; vero sumptio est sacramentu, neq; proprie causa gratie, sed est applicatio virtutis sacramentalis: puta, corporis, quod est virtus conferendi gratiam. Veluti in naturalibus applicatio ignis non est causa caloris, sed ignis ipse applicatus: applicatio vero est conditio agentis. In baptismo namq; quia non est alia virtus, q motus aque applicatio ipsa est sacramentu. At quonia in eucharistia virtus est res permanens, scilicet, corpus, applicatio non est sacramentu, sed actio sacramentalis. Quare inferius. q. 78. art. 1. ad 2. argumentum ait. S. Th. q vsus materiar consecratæ non est de necessitate huius sacramenti. Superest autem ambiguitas inter corpus & species, pro quo illorum supponat sacramentu. Et quidem Capreo. in 4. d. 8. q. 1. ar. 3. arbitratur promiscue de omnibus posse predicari, vt. l. species dicantur sacramentu, qua ratione continent corpus & sanguine. Et pariter corpus & sanguis qua ratione continentur sub speciebus. Imo & aggregatu ex speciebus & corpore censi, inquit, potest sacramentu. Et vt ab hoc ultimo inchoemus. Videtur huic fauere canon. Hoc est, de consecratio. dist. 2. vbi habetur hoc sacramentu duobus constare: scilicet visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. Et sunt verba Augu. in lib. Sententiarum Prosperi. Quod autem corpus & sanguis dicantur sacramentu, apparet ex Gregorio. can. Multi. q.

Sententia
au
toris.

Secundu
du
bium.
Capreo.

ti. q. i. Secundo quando dicimus sacramentum adorare, corpus & sanguinem intelligimus. Tercio illud est sacramentum per quod gratia confertur: illud autem est corpus, quod etiam sumere dicimus. Quare Christus ego, inquit, sum panis vivus, qui de celo descendi. Et nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Accedit huc & autoritas non spernenda VValdensis tomo. 2. de sacrament. ca. 21. ubi hoc discriminem inter hoc sacramentum & reliqua constituit, quod in reliquis sacramentum sit visibilis forma invisibilis gratie, ut ablutio: in hoc autem sacramentum sit invisibilis gratia sub visibili forma: scilicet, verum Christi corpus in recto sub forma panis, quam connotat in obliquo. Hec ille. His tamen nihil obstantibus, ut res sit perspicua recolendum est tria esse in sacramento, quare adnotavimus in baptismo: scilicet, sacramentum tantum, quod erat ablutio, res tantum, quare erat gratia, & res & sacramentum, quare erat character. Sit ergo prima propositio. Id quod in eucharistia est sacramentum tantum, est species panis, & pariter species vini. Probatur, quoniam salua egregia autoritate VValdensis, illa definitio sacramenti, quod sit invisibilis gratie visibilis forma, omnibus est generalis, alias inepta esset. Quare eam & Magister Sententiarum. S. Thom. & omnes etiam huic sacramento competere autumant. Illa autem congruit speciebus, utpote quare sunt visibilis forma invisibilis gratie, puta tantum corpus Christi & sanguinis, quare gratie sacramentalis, quare corpus mysticum efficitur unum ex multis membris, sicut panis ex multis granis, ut infra videbimus. Secunda propositio. Res tantum est gratia, quare sumentibus confertur: est enim res significata & non significans. Tertia. Corpus & sanguis sunt res & sacramentum, & virtus sacramenti. Res scilicet, quia significatur per species, & per consecrationem perficitur. Sacramentum autem, quia corpus Christi quatenus sub eisdem speciebus velatur, corpus mysticum representat. Sunt etiam virtus, quia quatenus corpus Dei est, gratiam in alimentum corporis mystici confert. Et hoc exprimitur can. Hoc est, supra citato, ubi ait Augu., hoc sacramentum constare ex visibili elementorum specie (quare scilicet est sacramentum tantum) & invisibili Christi carne & sanguine, tanquam sacramento & re sacramenti. Et sic intelligitur id

quod ait epistola. 23. ad Bonifacium scilicet quod corpus Christi secundum quandam modum est sacramentum. Omnes tres conclusiones affirmat venerabilis Hugo lib. 2. de sacrament. par. 8. cap. 7. unde Magister Sententiarum eas desumpsit dist. 8. cap. ult. Et S. Th. hic in solutione secundi & tertij, & expressus infra art. 6. Ac deinde tanquam ecclesiasticum dogma suscepit Innocentius in capitulo. Cum. Marthae, extra de celebra. missarum. Quapropter ad illud Gregorij in ca. Multi, respondetur, quod vocat corpus Christi sacramentum, quia est & sacramentum & res sacramenti, vel certe, quia continetur sub sacramento, sicut confirmationem appellat chrisma, eo quod est eius materia. Et simili modo respondetur ad aliud de adoratione & sumptione, quod cum dicimus adorare sacramentum & ipsum sumere, intelligere possumus, corpus, quod est sacramentum & res, sed nihilominus species ipsas, quatenus ipsam continent. Perspicimus ergo quemadmodum D. Tho. in solutionibus argumentorum eandem profert sententiam mutatque illam, quam in 4. designavit. Arguit enim secundo loco ad probandum quod species non sint sacramentum hoc pacto. In quolibet sacramento novae legis species visibiles invisibilem effectum efficiunt: ut ablutio baptismi characterem & gratiam: sed species eucharistiae neque corpus ipsum Christi verum efficiunt, quod est res & sacramentum, neque corpus Christi mysticum quod est res tantum: ergo non sunt sacramentum. Et respondet, quod aqua baptismi non efficit gratiam nisi per virtutem spiritus sancti, secundum illud Chrysost. super Ioan. cap. 5. In baptizatis non simpliciter aqua operatur, sed cum spiritus sancti susceperit gratiam, tunc omnia solvit peccata. Sicut autem, se habet virtus spiritus sancti ad aquam baptismi, ita se habet corpus Christi verum ad species panis & vini. Unde species ipsae virtute corporis & sanguinis efficiunt gratiam. Vide ergo quomodo licet in quarto dixerat, quod sanctificatio materiae nempe, consecratio erat sacramentum. (Unde Marcellinus & Caietanum suam forte opinionem hauserunt) hic non dicit nisi quod species sunt sacramentum, quare sicut aqua baptismi per virtutem spiritus sancti conferunt gratiam. Eodem luculentius demonstrat in solutione tertij, quod est hoc. Sacramenta novae legis habentia materiam in eius usu perficiuntur,

tur, ut baptismus in ablutione, & confirmatio in chrismatis consignatione: si ergo eucharistia esset sacramentum, perficeretur in usu materiae, non in consecratione ipsius materiae, quod patet esse falsum, eo quod forma huius sacramenti sunt verba, quae in consecratione materiae dicuntur, ut infra patebit. Respondet negando similitudinem. Imo est in ter hoc sacramentum, & reliqua habentia materiam sensibile intervallum. Ad cuius intellectum recolito, idem esse sacramentum, quod signum continens rem sacramentis eucharistiae autem continet in se rem sacramentis absolute & per modum permanentis: nempe, corpus ipsum Christi & sanguinem: aqua vero baptismi continet aliquid sacrum in se, sed tamen ordine ad aliud, scilicet, virtutem ad sanctificationem quare est ipsa applicatio aquae. Et ideo sacramentum eucharistiae perficitur in ipsa consecratione materiae, alia vero perficitur in usu, videlicet in applicatione ipsius materiae ad sanctificandum. Unde colligitur, quod si ablutio continens virtutem sanctificandi est sacramentum, ita species continentes corpus & sanguinem. Et ex hoc subsequitur aliud discriminem, quod in eucharistia id quod est res & sacramentum, scilicet corpus & sanguis, est in ipsa materia: nempe sub speciebus id autem quod est res tantum, est in suscipiente: scilicet gratia quare confertur. In baptismo vero utrumque est in suscipiente: videlicet, & character, qui est res & sacramentum, & gratia remissionis peccatorum, quare est res tantum. Et eadem ratio est de alijs sacramentis. At qui per hoc ad argumentum, quo supra arguebatur, formam esse partem sacramenti, respondetur id negando. Imo ut dist. 3. art. 1. expositum reliquimus, forma neque in baptismo neque in consecratione est pars sacramenti. Nam sacramentum, sicut res artificata, non supponit nisi pro actione seu passione materiali quatenus determinatur per formam, ut pro ablutione. Sed est differentia, quod forma in alijs sacramentis informat usum materiae ad conferendam gratiam, ut ablutionem in baptismo. Ego te abluo: in eucharistia vero determinat consecrationem materiae, ut transubstantietur in corpus, idque efficit. Quare sicut sacramentum baptismi supponit pro materiali ablutione determinata per formam, quatenus est in se rem sacramentis eucharistiae supponit pro materialibus speciebus consecratis per formam, quatenus permanentiter continent cor

pus. Et idem est de speciebus sanguinis. Atque hac ratione verè dicitur, estque forma sacramenti.

ARTICVLVS. III.

Utrum hoc sacramentum sit vnum an plura.

Uoniam sacramentum hoc duas habet formas, duabusque consecrationibus perficitur, merito quaeritur utrum sit vnum sacramentum, an verò plu-

ra. Et respondet D. Th. hac conclusione. Hoc sacramentum dicitur vnum. Et deducit conclusionem ex autoritate Aristot. 5. Metaphy. tex. 7. ubi ait, quod vnum dicitur tripliciter: scilicet, indivisibilitate, ut angelus: continuatione, ut linea: & perfectione, ut domus, quare licet sit plura in genere substantiae, ut ligna & lapides, est tamen una unitate formae in genere qualitatis: hoc autem sacramentum est unum perfectione, utpote ad cuius integritatem omnia concurrunt, quare ad eius finem sunt necessaria: sicut homo ex multis compingitur membris, & domus ex fundamento, parietibus, & tecto: ordinatur enim ad unam refecutionem similem corporali, quare ex sicco cibo, & humido potu constat: ergo ex duplici consecratione constare debuit: scilicet, corporis & sanguinis: iuxta illud Ioan. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: est ergo non plura sacramenta, sed vnum. Conclusio huius articuli tanquam ecclesiae confessio est amplectenda, ut patet ex ratione tantum, hoc sacramentum inter septem ubique connumerat, ut patet de summa trinitate, & fide catho. cap. firmiter, ubi habetur, quod sub speciebus panis & vini perficitur mysterium unitatis. Quare in concilio Florentino & alijs ut vnum sacramentum proponitur. Quinimò & ex sacra ipsa scriptura colligitur. Ait enim Apostolus 1. Corin. 10. Vnus panis & vnum corpus multi sumus omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Vbi docet, hoc esse sacramentum ecclesiasticum unitatis, per cuius gratiam fit vnum corpus mysticum: cum ergo sacramentum debeat suo effectui assimilari, fit ut sit vnum. At vero quoniam, ut dictum est, plura existit in genere entis, scilicet plures species ex pluribus consecrationibus, resultantes, & plura sunt ibi contenta, scilicet corpus & sanguis non desunt quod sibi

sibi nō satis persuadere valeat esse simpliciter vñ. Vnde Gab. in. 4. d. 8. q. 2. ait hoc sacramentum non esse vñ, nec simpliciter nec proprie: quia non est vñ visibile, nec vñ continuatione, cum species panis & vini nō sint continuæ: imō species panis sunt diuerse accidentia, vt color, calor, & sapor. Neq; vero est, inquit, vñ unitate signi & sacramenti: quoniam laicus dum sumit corpus, verē suscipit sacramentum, & nihilominus species vini sunt aliud sacramentum. Neque sunt vñ unitate contenti sub sacramento quoniam sanguis non est sic pars corporis, vt illi sit cōtinua, sed est discontinuus per venasq; dispersus. Quare, vt infra dicem, ex vi cōsecrationis panis, nō est illic nisi corpus, sanguis verō per concomitantiam: & ex vi cōsecrationis vini non nisi sanguis, & per concomitantiam corpus. Concludit ergo solum esse vñ ratione totius contenti per aggregationem, sicuti corpus & sanguis sunt vñ.

Impugnatio At verō quamvis sacramentum non sit tā vñ, quā est res indiuisibilis, est tamen proprie vñ in suo genere, scilicet, in genere pastus & comuiui. Aristoteles enim non dicit, quod vñ primo modo sit propriissime vñ, vt isti loquuntur, & secundo modo proprie, & tertio improprie: quod enim improprie est tale, non est tale: sed ait quod indiuisibile est maxime vñ, quia non potest diuidi, & continuum taliter vñ, vt diuidi possit, & domus minus vñ, quia partes non continentur. Nihilominus vñ quodq; est proprie vñ, etiam domus in suo genere: propositum ergo respondetur, impetinentes esse ad vñitatem sacramenti, quod corpus & sanguis sint vñ per cōtinationē, aut p aggregationē, aut q species sint continuæ: aliis negādum esset, vbi sacerdos tripartitam sumit hostiam, vñ sumere sacramentum panis. Vñitas ergo sacramenti quia est signum, sumitur ab vnica significatione, quæ ex duabus consecrationibus resultat, vt pote per quas significatur vnica refectio, cuius integritas constat ex cibo & potu. Et hæc est tam proprie vñitas formaliter in genere signi, quā vñitas linear in genere continue: quamvis materialiter resultet ex pluribus. Et per hoc soluitur aliud argumentum Aureoli apud Capreolum dist. 8. cōtra eius secundam cōclusionem. Laicus dum sumit corpus, sumit totum sacramentum: nā sumit simul sanguinem illic per concomitantiam

tā contentū, sumitq; adeo totam gratiam, q sacerdos sumens corpus & sanguinem, aliis iniuria fieret laicis dū sumptione sanguinis defraudatur: & eadē ratione sumptio sanguinis est sumptio totius sacramenti: nam pariter illic sumitur cum sanguine corpus: ergo sunt duo integra sacramenta. Negatur, inquam, dum sumitur solum corpus sumi totum sacramentum quoad integritatem eius representationem: quoniam cum ex vi cōsecrationis non sit illic nisi corpus, non est illa nisi cibatio sine potu: nam ad potum requiritur sumi sanguinem, qui sit primō per se illic ex vi consecrationis. Et pariter dum sumitur sanguis, non est nisi potatio, & non cibatio. Vnde D. Tho. in. 4. d. 8. q. 1. ar. 1. quæstiuncula. 2. ad 5. ait q licet Christus perfectus sit sub vtraq; specie, non tamen quantum ad integrum vñ sumit sub vtraq;.

De gratia Ad illud autem de gratia, infra dist. 12. q. 1. respondebimus, vñ tantum gratiæ conferatur sub vna specie, quantum sub ambabus simul. Est tamen hoc ad vñitatem sacramenti impertinens: nam quamvis tota gratia sumeretur sub speciebus panis nihilominus non esset quoad representationem integrum sacramentū. Quare tñ modo sequitur quod species sanguinis non sunt distindum sacramentum totale: postquam eadem gratiam conferunt. Sicuti dum sacerdos plures diuersas particulas hostiæ suscipit, per quancunque solam recipi totam gratiam, & nihilominus omnes simul sunt vñ sacramentum. Sic ergo de speciebus panis & vini simul sentiendum. Adde quod & si negetur, tantā gratiam sumi in sumptione corporis, quātam in sumptione corporis & sanguinis: non subsequitur, aliquam laicis irrogari iniuriam: quia ecclesia nihil debet illis, si modo sacramenti decentiam seruet, quæ est vt propter periculū sanguis non temerē propinetur laicis.

Argumentum Primum ergo argumentum. S. Thomæ est. Nonnūquam sacramentum altaris pluraliter dicitur sacramenta, vt legitur de consecra. d. 2. can. 1. Qui est Alexandri, & refertur in concilio Florentino. Vbi habetur. In sacramentorum oblationibus, quæ inter missarū solēnia domino offeruntur, &c. Vnde in collecta ait ecclesia. Purificet nos domine sacramenta, quæ sumimus: ergo nō est vñ, sed plura. Respondetur aut nō aliud cōsequi, q q sint plura facientia vñ. Vnde in eadem collecta protinus subditur. Hoc tuum sacramentum non sit

In idem articulo sit nobis reatus ad poenā. Et pariter respondetur ad secundum, quod est huiusmodi. Sacramentum est in genere signi: ergo vbi sunt plura signa, plura sunt sacramenta: sicuti enim nō potest vnus homo esse plura animalia, ita nec vñ sacramentū plura signa: sed in hoc sacramento sunt plura signa panis & vini. Respondetur, inquam, nō esse plura nisi materialiter. Atq; idem dicitur ad tertium de consecrationibus, q scilicet sint plures materialiter, vñ tamen integrantes sacramentum.

ARTICVLVS. III.

Vtrum eucharistia sit de necessitate salutis.

I cut de baptismo, ita & de eucharistia queritur, vtrū sit necessarium sacramentum. Supposita distinctione respondetur sex conclusionibus. Duo enim est in hoc sacramēto cōsiderare: scilicet id quod est sacramentū, vt sunt species cōtinentes Christū, & id quod est res tantū, quod art. proximo ex Paulo eliciuimus esse vñitatem corporis mystici, ad quod gratia huius sacramenti ordinatur, ob idq; dicitur cōmunio quod articulo subsequenti repetendū restat.

Prima cōclusio Est ergo prima cōclusio. Iste effectus sacramenti est de necessitate salutis: scilicet, vt homo per gratiam fiat membrum viuū ecclesie alijs per charitatem vñitum. Probatur, quoniam extra ecclesiam nemini patet salus: sicuti in diluuiō nemo extra arcam Noe fuit seruatus, vt habetur. 1. Petri. 3. Et ne ad hanc cōclusionē reuertamur, tenenda est tanquam de fide, quam Aug. contra Donatistas creberrimē cōmonstrat. Et est determinatio ecclesie cap. firmiter, extra de summa trinitate & fide catholi. Imō est articulus symboli, credo in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam, sanctorum cōmunionem.

Secunda cōclusio Ante susceptionē in re huius sacramenti potest percipere homo hunc eius effectū salutis per susceptionē eius in voto. Probatur: nam cum voluntas apud Deum pro facto reputetur, si cui potest adultus effectū baptismi per eius votum suscipere, ita & effectum huius. Est tamen differentia inter baptismum & hoc sacramentum quantum ad duo. Primum quod baptismus, & est principium spiritualis vite atq; adeo sacramentorum ianna, vt sine quo nullum aliud suscipi potest: eucharistia verō est quasi consummatio totius spiritualis vite

ac perinde sacramentorum finis, vt dist. 1. q. 6. art. 3. visum est. Per susceptionem enim ordinis fit preparatio ad consecrandam eucharistiam, per susceptionem aliorū ad illam suscipiendam. Vnde colligitur tertia conclusio. Perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualem vitam: perceptio autem eucharistie est necessaria ad eadem consummandā. Necessaria scilicet, non in re, sed in voto, quemadmodum finis desiderio mentis percipitur. Altera differentia est, quod per baptismum ordinatur homo ad eucharistiam, ad baptismum autem non ordinatur per aliud præcedens sacramentum. Atque hinc inferitur quarta conclusio. Pueri dum baptizantur, intentione ecclesie ordinantur ad eucharistiam: quare sicut fide ecclesie credunt ita & eius voto suscipiunt eucharistiam. Sequitur subinde quinta conclusio. Pueri nulla tenus voto possunt percipere baptismum, sed soli adulti, atque adeo neque rem sacramenti sine perceptione ipsius sacramenti. Quā cōclusionem supra dist. 6. quæst. 1. art. 2. cōtra Caietanū adduximus, ad probādū parulis nullum patere salutis remedium præter baptismum in re. Sexta igitur conclusio ex omnibus elicitur hæc. Sacramentum eucharistie non eo modo est de necessitate salutis quo baptismus.

Expositio articuli Animaduertendum hic quæstionem præsentem triplicem habere sensum. Primus est, vtrū hoc sacramentum sit necessarium necessitate finis, vt diximus de baptismo: videlicet, vt sine illo salus nequeat obtineri. Secundus vtrū sit necessarium necessitate præcepti diuini, & tertius vtrū sit necessarium ob præceptum ecclesiasticum. Et qui dem Diuus Thom. solum respondet ad quæstionem in primo sensu, neque id omnino patenter & lucide: nam postrema conclusio dūtaxat ait, quod non est eo modo de necessitate salutis, vt baptismus. Attamen cum baptismus sit necessarius in re necessitate finis, planē intelligit hoc sacramentum non esse tali necessitate finis necessarium in re. Id quod & quinta conclusio luculentius asseruit. Restat nihilominus dubium circa differentiam, quā in tertia cōclusionē inter baptismum & eucharistiam constituit. Videlicet, quod baptismus requiritur in re, eucharistia verō sufficit in voto. Arguitur enim sic. Sicut dum est copia baptismi non sufficit votum, sed requiritur realis susceptio: ita dum tempus suscipiendi

Legitima
responsio.

cupiendi eucharistiā adest, nō sufficit votum sine re. Et ē conuerso sicuti extra illud tēpus sufficit votum eucharistiā pro suo tēpore, ita & votū sufficit baptismū nulla ergo est differentia. Respondetur, vt scitē hic dixit Caietanus, discrimen esse, q̄ baptismus suapte natura nō saluat nisi in re susceptus, & ideo per se cōsetur necessarius in re: per accidens autem nēpe, quia copia eius haberi non potest, vsuuenit vt votum eius sufficiat, idq; dūtaxat in adultis, qui tale votū habere possunt. Eucharistiā verō ex natura sua habet per votū sui salutē operari: & ideo per se nō est necessaria in re, sed quoniā praeceptū diuinum est vt votum pro tēpore & loco impleatur, remanet obligatio suscipiēdi idem sacramentū secundum ecclesiasticā temporis constitutionē, vt d. 12. q. 1. videbimus. Neq; verō hāc differentia cōfenda est arbitraria: imō ex rerū natura ducitur. Eō enim q̄ baptismus est inchoatio vitæ exigit, vt tanquā causa efficiens applicetur, atq; adeo in re: eucharistiā verō quia non est nisi cōsummatio sacramentorū a natura sua adfert, vt per modum finis per mētis votum suscipiatur. Vnde ad argumentū negatur si multitudo. Non enim qua ratione baptismus, quando adest copia, requiritur in re, requiritur etiam eucharistiā. Illud enim est de per se de necessitate salutis, & ideo habita opportunitate nō est res amplius differenda: eucharistiā verō, quia non est sic de necessitate salutis, etiā habita opportunitate differri potest vsq; ad tēpus p̄finitum praecepti, quod in eius voto includitur. De altero verō necessitatis sensu, vtrum de susceptione sacramenti extet praeceptū diuinum, nō est hic locus disputandi, sed infra d. 12. q. 1. Atq; inde etiā fit plana quarta conclusio, q̄ quia baptismus ordinatur ad eucharistiā eius suscepcio includit votum eucharistiæ. Ad probādā autem hanc conclusionē citauit D. Tho. Augustinū ad Bonifaciū, quod non intelligas in epistola ad Bonifaciū, sed in libro eorū primo, quos contra duas epistolas Pelagianorum, scripsit ad Bonifaciū. Illic enim cap. 22. extant hęc verba. Nec dicit, cogitetis, sed cogitatis. Pelagiani enim, vt supra diximus, nō eō baptizabant parulos, vt crederēt vllum esse originale, quod illic remitteretur, sed vt intrarēt in regnum cōclorū. Quare nō baptizatos putabāt extra regnū cōclorū habere vitam aternā. Redarguit igitur illos Augustinus nō solum ob ingressum illum, sed vt habeant vitā a ter

De quarta
conclusionē.

Augusti.

nam esse baptizandos. Et ideo ait, Nec illud cogitatis (id est non animaduertitis) Parulos vitam habere non posse, qui sunt expertes corporis & sanguinis Christi. Dicente ipso, Nisi manducaueritis carnem meam, &c. Vbi docet Aug. ob id parulos in baptismo obtinere vitam, quod illic includitur eucharistiæ votum. Atque idem illico lib. 2. cap. 4. auctoritate Innocentij primi confirmat. Quod si arguas. Qui baptizatur non solum proficitur se suscepcum eucharistiæ pro tempore, verum & reliqua sacramenta, atque adeo adimplere omnia mandata legis: ergo in baptismo non magis includitur votum eucharistiæ, quā reliquorum sacramentorum, atque adeo non magis hoc sacramentum in voto est de necessitate salutis quā reliqua. Respondetur discrimen esse, q̄ cum omnium sacramentorū finis sit vnire nos incorporareq; Christo: & id peculiari modo fiat per hoc sacramentum, vt per quod in eum ipsum, quem hic realiter manducamus, transformamur, quod ideo dicitur sacramentum communio nis corporis mystici & charitatis, quæ vt ait Paul. Col. 3. est vinculum perfectionis, fit vt hoc singulariter sit proprius omnium finis, ad quod omnia ordinantur, & in cuius sumptione omnia cōsummantur: & quia finis est primū in intēione, ideo peculiari voto includitur in baptismo, etiam si nō requiratur alia expressior & formalis intēio eius quā aliorum. Id ipsum D. Tho. in primo argumēto apte exprimit. Arguit enim Christus Ioan. 6. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: sed in hoc sacramēto caro Christi manducatur, & eius sanguis bibitur: ergo sine eius susceptione nemini continetur salutis. Hoc argumēto antiquitus nōnullæ particulares ecclesiæ adductæ: more habuerunt ministrandi sacramentum eucharistiæ infantib; vt d. 12. q. 1. ar. 9. videbimus, nā cū sub eodē tenore Christus dixerit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. & Nisi manducaueritis carnē filij hominis, &c. ambo sacramenta æqualiter arbitrabantur ad salutem necessaria. At verō sancti patres intelligentes nō esse idoneum, vt quispiam absque veneratione & reuerētia sacrosanctam eucharistiā susceperet, ex ipsis diuersis sacramentorum naturis: quia scilicet, vnū erat inchoatio vitæ spiritualis, aliud verō consummatio, elicerunt nō esse parē necessitatem vtriusq; sacramenti.

sacramenti. Et ideo Aug. tum alias multis locis, tum eodem loco super Ioan. tract. 26. ait, non inae cibi & potus, carnis & sanguinis Christi intellexisse societatem corporis membrorum suorum, quod est ecclesia, in p̄destinatis & vocatis & iustificatis, & glorificatis sanctis & fidelibus eius. Hæc autem societas per sacramentum fidei: scilicet per baptismum, comparatur. Vnde in epistola ad Bonifaciū, Nihil inquit, est aliquatenus ambigendum, tunc vnumquēq; fidelium corporis sanguinisq; domini participem fieri, quando in baptismate membrum Christi efficitur: nec alienari ab illius panis calicisq; consortio, etiam si antequā panem illum comedat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sed tamen hic admonito opus est falsō imponi Augustino, illud Ioannis, 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. sic spiritualiter intellexisse, vt putaret Christum illic minime de sacramentali manducatione habuisse sermonem, alioqui vix relinqueretur euangelicus locus, in quo fundaretur praeceptū diuinum eiusdem realis manducationis, sed hoc duntaxat sensu, vt quod est de necessitate salutis in hoc sacramēto: nempe effectum societatis ecclesiæ per spirituales manducationem obtineri. Et in hoc sensu dixit manducationem per metaphoram intelligendam de manducatione per fidem. vnde ait, Crede, & manduca. Non autem q̄ gradus sacramentalis gratiæ absq; sacramenti susceptione infundatur, vt loco citato monstrabitur. Quod autem dictum est baptismum includere votum eucharistiæ, non sic intelligendum est, vt quasi in suo effectu generandi ab alio dependeat sacramēto: est enim per se ad illum effectum sufficiens, sed q̄ cū sit sacramentum fidei, suapte natura incorporat nos Christo, iuxta verbum Pauli ad Ephes. 3. Christū per fidem habitare in cordibus vestris. Et cū ipse realiter contineatur in hoc sacramēto tanquā cibis, quo eadē vita nutritur, quam baptismus gignit, inde fit, vt in illo votum huius includatur. Locus autem ille Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnē filij hominis &c. iterum latius exponendus redibit dist. sequenti. q. 2. art. 1. Atq; iterum loco citato dist. 12. q. 1. art. 11. ad confirmandum praeceptum huius sumendi sacramenti. Secundo arguit S. Th. Hoc sacramentum est quoddā spirituale alimentum, corporalem verō cibum necesse est

ad vitam realiter sumi: ergo & hunc spirituale. Negatur consequentia propter dissimilitudinem. Etenim quoniam corporalis cibus non alit nisi in substantiam alit comestatur, oportet vt re vera edatur: alimentum verō spirituale ē cōuerso hominē in seipsum cōuertit, secundū illud Aug. lib. 1. confessionsū. Qui vocem Christi audiuit dicētis ei, Nec tu me mutabis in te, sicut cibū carnis tuę, sed tu mutaberis in me. Potest autē homo in Christum mutari, eiusq; fieri membrū per mentis votū absq; reali sacramēto. Tertiū argumētum est. Sicut baptismus est sacramentū dñi car passionis, sine qua non est salus: ita & eucharistiā, iuxta illud 1. Corint. 11. Quotiescūque manducabitis panem hunc, & calicem biberitis, mortē dñi annūciabitis: ergo tam necessaria est eucharistiā q̄ baptismus. Respondetur ad maiore, discrimē esse inter baptismū & eucharistiā, q̄ ille est sacramentū mortis & passionis Christi tanq̄ regeneratio in Christo, & ideo ad inchoandā vitam requiritur eius suscepcio in re: eucharistiā verō est sacramentum passionis, prout homo perficitur vniendo se Christo passo, quæ quidē vnio per mentis affectū fieri potest. Ob idq; baptismus dicitur sacramentū fidei, quæ est fundamentū vitæ: eucharistiā verō sacramentū charitatis, quæ secundū Apostolum ad Coloss. 3. est vinculum perfectionis.

Tertium argumētum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.

RO P T E R eius excellentiam sacramentū hoc pluribus nominibus gaudet, de quorum ideo numero hic quaeritur. Et respondet D. Tho. hac conclusione. Plura sunt huic sacramēto indita nomina eadēq; in triplici differentia. Est enim signū & p̄terite passionis cōmemoratiuum, & p̄sentis gratiæ demonstratiuum, & futuræ gloriæ prognosticum. Ratione primi dicitur sacrificium, & ratione secundi synaxis, ac demum ratione terti j viaticum & eucharistiā. Sacramētū hoc primo eodēq; græco nomine dicitur teleta teletorū, hoc est mysterium mysteriorū; ea phrasi, qua antiquit̄ locus vbi sacra reponeretur, dicebatur sancta scōtorū: igitur quoniā in ceteris sacramētis nulla inest sacritas nisi dū applicatur, hic autē ipsum Christi

Conclusio.

Expositio articuli.

isti corpus, ex quo alia sacramenta derivantur, continetur, meritisimò arcanorū arcanū appellatur. Rursus quoniam ut dist. 1. q. 1. ar. 3. diximus, inter omnia sacramenta hoc illa trina pollet significatione præteriti, præsentis & futuri, propter mysteriorū multitudinē, ut in solutione primi ait S. Tho. pluribus nuncupatur nominibus. Nihilominus nomē primū nēpe, ut dicatur sacrificium VVitelesii, ut VValdē sis tomo 2. de sacra. cap. 31. refert, & Lutherus in suo blasphemio libro de abroganda missa priuata, repudiare & exterminare cōtendit: quoniam sacrificiū idem est, quod immolatio; ut in occisione animalū antiquæ legis est videre: Christus autē in cruce semel immolatus est, in missa verò, aiunt isti, non rursus occiditur, dicente ad Roma. Paulo, quod Christus mortuus est semel. At verò, quoniam in hoc articulo solū de nominibus agitur, superfluedū est de re ipsa vsq; ad dist. 13. disputare, vbi q. 83. S. Tho. hoc tēgit. Illic enim discriminē explicabitur inter hoc sacramentū, & sex reliqua. Illa enim duntaxat sunt sacramenta, hoc est signa gratiæ suscipientem iustificatis: hoc autē præterquā qd est sacramentū, quod & cōsecratione perficitur, & vsu gratiam confert, habet quoque, ut in ipso immolatio ipsius Christi repræsentetur, ac si re tūc fieret, atque adeo ibidē eum nos in satisfactionē nostris expiandis piaculis offerimus. Ob idq; ut ait D. Thom. in solutione tertij, quatenus Christus hic immolatur, & in repræsentatione occiditur, dicitur sacrificium: & quatenus hic cōtinetur & offertur, dicitur hostia pura, sancta, & immaculata, ut in sacro canone habetur. Quantū ad demonstratiuam verò significationē dicitur synaxis, hoc est, communio seu congregatio à συνῆξις, quod est congrego & cōcilio. Nam, ut lib. 4. cap. 14. autor est Damascenus, vbi in eandē sententiā refert Basilium. Dicitur cōmunio, quia per hoc sacramentū Christo coadunamur, eiusq; carne & deitate participamus, ac subinde & nos ipsi inuicem in eodē Christo cōmunicamus, & in vnum corpus vnimur. Quod si arguas effectū huius sacramenti esse spiritualem refectionem, vnde videtur colligi, nō esse cōmunionē. Negatur cōsequentiā: imò vtrunq; idē est prorsus. Sicut enim corporali cibo simul & homo nutritur, & mēbra inter se cōpacta consistunt: sic spiritualiter vsu venit in hoc sanctissimo sacramēto. Ob idq; in sacro canone dicitur sacrosancta cōmunio, ac pro-

inde sacramentū pacis & charitatis. Perspicitur ergo quāto sint inter Christianos lites, iurgia, & bella magis nefanda, quā inter ceteras gentes, eo quod peculiari nostræ religionis quotidiano sacrificio pacem profitemur, vnitatēq; inuicē seruare. Hinc enim in vsu venit, ut qui se volūt arctissima amicitia cōglutinare, eandē inter se hostiā sumendā diuidant. Ratione tertiæ significationis futuræ fruitionis Dei, quā hoc sacramentū præfigurat, dicitur viaticū: quia viā scilicet nobis ad illā felicitatē præbet: quapropter porrigitur infirmis viā vniuersæ carnis ingressuris. Atq; eadē ratione, inquit, S. Th. dicitur eucharistia, hoc est bona gratia: nam ut Rom. 6. ait Paul. Gratia Dei vita æterna, vel quia cōtinetur in se Christū, qui est plenus gratia, & fons vniuersorū charismatū. Hec est etiam huius nominis interpretatio Magist. Sentē. atq; omniū eius interpretū. Vnde Albertus Magnus in tract. corporis Christi multas rationes cōgeminat: cur dicatur bona gratia, quas refert Cardinallis de Turrecremata super can. Nihil in sacrificijs. de cōsec. d. 2. Sequitur autē isti simpliciter cōpositionē ab *eu* & *χρῆστις*, quod est bona gratia. At verò si legitimā deriuationē consulas, cū a verbo cadat, qd est *εὐχαριστία*, id est gratias ago, *εὐχαριστία* idem est, quod gratiarum actio. Quare forsitan nō sic dicitur tā ob beneficiū, quod nos illic recipimus, quā qd per ipsam sacrificij oblationem summas nos Deo quotidie gratias pro vniuersis beneficijs nobis ab illo impēs agamus, & potissimē pro illo, quod eodem sacramēto recipimus: iuxta verbū Pauli ad Coloss. 1. Cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum. Et est allusio ad verbum Christi, qui accepit panē & gratias agēs benedixit, &c. Quare in psalmo. 110. Ante versiculū Memoriam fecit mirabiliū suorū: Escā dedit timentibus se, pramittitur. Cōsecratio (scilicet gratiarū) & magnificentia opus eius. Ut enim Deus munificētissimus in hoc fuit, ita & pro virili nos nostra eū ibidem magnificamus. Notandum ergo est argumētū S. Thomæ secundū. Cum enim commune sit omnibus sacramentis gratiā cōferre, quod nomen, eucharistia, designat, viāq; ad celestē patriam cōmunicare, quod ad rationē vatici attinet, & in omnibus aliquid fiat sacri, quod imaginē quandam habet sacrificij, & in omnibus fideles cōmunicent, quod nomē synaxis sonat, nihilominus nomina, quæ omnibus

nibus quodammodo sunt communia, propter excellentiam huius sacramenti ei peculiariter per antonomasiam attribuantur.

ARTICVLVS V.

Vtrū institutio huius sacramenti fuerit conueniens.

VAERITVR deinde de tēporis institutione, & respōdet D. Th. hac cōclusionē. Conueniēter hoc sacramentū institutum fuit in cōena, quæ fuit vltima Christi cū suis discipulis cōuersatio. Probatur tripliciter. Primo ratione eius, quod in eo cōtinetur, quod est Christus ipse. Decuit enim, ut quādo se in propria specie a discipulorū conspectu subtraheretur erat, tūc in sacramentali specie seipsum eis relinqueret, quæ admodū in absentia imperatoris veneranda eius imago exhibetur. Vnde Eusebius Emisenus. can. Quia corpus de cōsec. d. 2. Quia corpus, inquit, assumptū ablaturus erat ab oculis, & illaturus fidei, necesse erat, ut die cōenæ sacramētum corporis & sanguinis sui cōsecraret nobis, ut cōleretur ingiter per mysteriū, quod semel offerrebat in preciū. Secundō. Fides Christi fuit semper ad salutē necessaria, secundū illud ad Rom. 3. Quæ proposita fuit Deus propitiatorē per fidē in sanguine ipsius: oportuit ergo omni tēpore apud homines esse aliquid repræsentatiuū dominicæ passionis: cuius in veteri quidē testamēto p̄cipuū sacramentū erat agnus paschalis. Ob idq; ait Apostolus. 1. Corint. 5. Pascha nostrū immolatus est Christus. Successit ergo in nouo testamēto eucharistiæ sacramentū, quod est rememoriuū præteritæ passionis, sicut & illud fuit præfiguratiuū futuræ. Et ideo cōueniēs fuit, ut imminente passione celebrata priori cōmuniā, nouū sacramentū institueretur. Vnde Leo papa dicit, qd ut vmbre cederet corpori, antiqua obseruatiō nouo excluditur sacramēto, hostia in hostiā trāsīt, sanguine sanguis aufertur, & legalis festiuitas dū mutatur, impletur. Tertiō, quia ea, quæ vltimo diei tur, maximē ab amicis recedētib; magis memoriæ cōmendantur: præsertim quia tūc magis inflāmur affectus ad amicos: ea verò ad quæ magis afficiunt profundius animo imprimuntur. Quia igitur (ut beatus Alexander papa dicit can. nihil. de cōsec. d. 2.) nihil in sacrificijs maius esse potest, quā corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est,

ideo, ut in maiore veneratione haberetur, Dominus in vltimo discessu suo a discipulis hoc sacramentū instituit. Et hoc est, quod Augustinus dicit in li. respōsiōnū ad Ianuarium. Saluator, quo vehemētius commendaret mysterij huius altitudinem, vltimum hoc voluit infingere cordibus & memoriæ discipulorum, a quibus ad passionē digressurus erat.

De tēpore institutionis sacramenti eucharistiæ trina est quæstio. Prima enim est vtrū institutū fuerit in cōena. Et hæc in præsentiarū dissoluitur. Secūda, vtrū illa cōena fuerit facta quarta decima luna, quādo Iudæi fermēto nō utebātur, an verò tertia decima præcedenti. Et hæc disputabitur quæst. sequenti ar. 4. Tertia verò vtrū institutū fuerit inter cōmandū, an verò cōena facta. Et hæc disputabitur dist. 12. q. 2. arti. 2. De forma verò & modo, quibus Christus cōsecrauit, dicemus d. 11. q. 1. quæ est de forma huius sacramenti. Vbi explicabitur, vtrū prius cōsecrauit, quā discipulis species porrexerit, an verò porrigeōdo cōsecrauerit: nam dixit, Accipite & comedite, Hoc est corpus meū. Attamē vtrū ipsi institutioni sacramenti ibidē præceptū adiunxerit, vbi dixit Hoc facite in meā cōmemorationē, ead. d. 12. art. 11. inter agendū de præcepto sumpcionis explicabitur: videlicet, quæadmodum ecclesiæ præceptū indixerit cōsecrandi, quod quidē munus sacerdotibus incūbit. Cōclusio ergo præsentis articuli nullā secū adfert ambigēdi occasione. Est enim propositio de fide non tantū in cōcilio Viennensi elenē. vnica, de reliquijs & venera. sanctorū suscepta, verū & in euāgelio Matt. 26. & 1. Cor. 11. exprefsa, & ab Apostolo. 1. Corint. 10. relata, & ab ecclesia vsu vniuersali cōfessa, vbi ait, Qui pridie quā pateretur, accepit panem, &c.

Sed arguit tamē S. Tho. primo loco. Per baptismū, qui est spiritualis regeneratio, recipimus esse spirituale, ut 2. cap. eccles. hierarc. ait Diony. secundū autē Philosophum. 2. de generatione ex eisde nutritur & sumis: ergo nō opus erat nouum nutritionis sacramentū institui. Respōdetur, qd quāuis eisdem nutritur & sumis, quare eadē est gratia secundū substantiā omniū sacramentorū, tamē idē esse per generationē suscipitur, & per nutritionē cōseruatur: & ideo propter hos duos modos institutus est baptismus, quo regeneramur in Christo, & eucharistia, per quā māducamus Christū. Secūdo arguitur. Per hoc sacramentū homines incorporantur Chri-

Expositio articuli.

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

sto ceu membra capiti: Christus autē fuit vni-
uerforū caput, qui ab initio mundi nati sunt:
ergo institutio huius sacramēti nō debuit vī-
que ad dominicā cōmā differri. Respondetur
q̄ cū sit perfectū sacramētū dominicā pas-
sionis, tanquā ipsum Christū continēs, nō po-
tuit institui ante incarnationē, sed tūc ea dū
taxat sacramēta locū habebāt, quæ erant eius
figura. *Animaduerte*, hanc rationē in omni
bus sacramentis, quatenus instrumenta sunt
passionis Christi, verificari. Videtur tamen
hic S. Tho. nescio quid particulare huic sacra-
mēto adscribere: videlicet, quod quia corpus
Christi cōtinet, nō potuit antea institui, quā
ipsum corp⁹ Christi realiter existeret. Tamē
Seco. in. 4. d. 10. q. 4. arguit, & asserit, Deum po-
tuisse hoc sacramentum ante Christi incarna-
tionē instituere, vt esset tā verū quā nūc &
quantū ad significationē, & quantū ad rē cō-
tentā. Respondetur autē, hanc negationem D.
Thomę nō intelligi de potētia Dei absoluta.
Haud enim negatur, potuisse Deū eisdē ver-
bis virtutem tribuere cōuertendi panē in cor-
pus Christi, quanquā non fuisset ex virgine
natus, neq; alicubi naturali modo existeret,
sed intelligitur de potētia Dei ordinaria. Se-
cūdo respondetur, q̄ significatio huius sacra-
mēti non tantū refertur ad corpus illic cō-
tētum, verū est memoriale corporis Christi
passi, iuxta verbū ipsius Christi, Luc. 22. Hoc
facite in meā commemorationē. Quam vtq;
significationē ante ipsum patibulo suspensū
nullatenus habere potuit. *Sed ex hoc exur-
git tertiū argumentum.* Sequeretur, q̄ nec in
cena potuit institui, quia tūc non erat pas-
sio exhibita. Respondetur, q̄ instituebatur tūc
vt in futurū esset memoriale passionis. Quod
quidem designauit Christus ipse dicēs, Hæc
quotiescūq; feceritis in mei memoriā facie-
tis. *Postremo arguitur.* Per baptismū ordi-
namur in eucharistiam, vt potē quæ non nisi
baptizatis cōceditur: sed baptismus instituit⁹
fuit post passionē & resurrectionē, vt patet
Matth. vii. ergo eucharistia non debuit ante
passionē institui. Duo assignat D. Tho. respō-
sa, quæ sic possunt distingui. In institutione
sacramēti intelligitur & tēp⁹, quo virtutē ac-
cipit, & obligādi præceptū. Si ergo præcepta
cōsideres, eucharistia præcessit baptismū: nā
in cena dictū est, hoc facite in meā cōmemo-
rationē: post resurrectionē verō. Ite, &c. bap-
tizātes eos. Et huic quadrat prior ratio: vide-
licet, q̄ cū finis qualis est eucharistia, sit prior

in intentione, debuit eius mandatū antecede-
re. At verō quantū ad virtutē collatā sacramē-
to, baptism⁹, q̄ (vt dictū est) est inchoatio vi-
tę debuit, prius institui, atq; ea, ppter fuit in-
stitutus in baptismo Christi, cuius etiā vltus
institutionem eucharistia præcessit.

ARTICVLVS VI.

Utrum agnus paschalis fuerit præcipua figura hu-
ius sacramenti.

IN isto articulo præsupponit D.
Th. hoc sacramētū ob arcano
rū exuberantiā, sicut plurib⁹ no-
minibus nuncupatur, ita & plu-
ribus figuris fuisse præfigurātū.
Et ideo non interrogat, nisi quæ fuerit omni-
um dignissima, an scilicet fuerit agn⁹ pascha-
lis. Et supposita distinctione respondet qua-
tuor conclusionibus. Tria enim est (vt supra
diximus) in hoc sacramēto cōtemplari: nēpe,
id quod est sacramētū tantū, vt panis & vi-
num, seu eorū species, & id qd est res & sacra-
mentū: nimirū corpus Christi verū. & qd est
res tantū. Effectus huius sacramēti. *Est ergo*
prima conclusio. Quantū ad id, quod est sacra-
mentū tantū potissima figura huius sacramē-
ti fuit oblatio Melchisedech, qui obtulit pa-
nē & vinū. Hanc probat D. Tho. argumento
primo, quia fuit illic maxima similitudo ma-
terię. *Secūda conclusio.* Quantum ad ipsum
Christū crucifixū, q̄ cōtinetur in sacramēto,
figura eius fuerūt omnia sacrificia, in quibus
animalia mactabātur, & præcipue sacrificiū
expiationis, quod erat sollemnissimū, vbi im-
molabatur vitulus pro peccato sacerdotis, &
aries in holocaustū, & hircus pro peccato po-
puli, & in holocaustū alter aries, vt legitur Le-
ui. 16. Et erat ei⁹ festū sollemnissimū decima die
mēsis septēbris, vt legitur 23. *Tertia cōclu-
sio.* Quantū ad id, quod est res tantū potissima
eius figura fuit manna: effectus nāq; huius sa-
cramenti est gratia, qua spiritualiter nutri-
mur. Et de manna legitur Sap. 16. quod ha-
bebat omnis saporis suauitatē. *Quarta con-
clusio.* Agnus paschalis quantum ad hæc tria
simul præfigurabat præ omnibus alijs figu-
ris hoc sacramētū. Probaturnam huius qd
hic est sacramētū tantū, vt specierū panis,
figura illic erat quod agnus comedebatur cū
pane azymo, vt Exod. 12. præcipitur. Illius au-
tē, quod hic est res & sacramentum: scilicet,
Christi occisi: figura illic erat & agnus & tem-
pus

pus: videlicet, q̄ immolabatur quarta decima
luna, quā vtique die crucifixus fuit Christus.
Quantū verō ad effectū figura illi præcessit
in sanguine agni paschalis, quo delinita sunt
ab Angelo Hebræorū linina, vt illo signo a
deuastate angelo protegeretur, deq; Aegyp-
tiaca tyrannide liberi educeretur. Ex his ergo
colligitur omniū figurarū significantissimā,
ac subinde dignissimā præfuisse immolatio-
nem agni paschalis.

*De figuris huius sacramēti nemo est catho-
licorū patrū, qui ambigat.* Sed VVitelss, qui
veritatem corporis Christi in eo cōtenti ab-
negauit, easdē subinde figuras irridet, vt est
videre apud Thomam V Valdēsē tomo. 2.
de sacram. a capite. 19. & infra. At verō Luth-
er⁹ illius hæresum hæres multo impudētius,
quod siū erat Satannicum ingenium, easdē
figuras exprobat. Scripsit enim viperem li-
brū de abroganda missā priuata, virulentissi-
mis seōmatibus plenū aduersus hoc sacrosan-
ctum sacramētū. Inter quæ diabolica furia
corruptus ingentissimā blasphemiam aduer-
sus officiū corporis Christi enomuit, qd D.
Thomas cōposuit. Ait enim officiū illud non
nisi a summo Dei hoste constātū, nisi sint, in-
quit, alicui⁹ phrenetici, aut arreptitij somnia.
Ibi enim, inquit, Melchisedech, pducitur pa-
nem & vinū offerens, produciuntur hocdus fi-
liorum Israhel immolatus, panis subcineritius
Helie, carnes Iob, manna patrū, Isaac immo-
latus, tanquā eucharistia figuræ. Et addit, Mi-
rū quod asinam Balaam, & mulā Dauid ille
asinus & mulus scilicet D. Tho. prædictis hi-
storijs non intexuerit. Perpende impiam im-
pudentiā hominis, & inuerecundissimā blas-
phemiam, quam diabolus, nisi Lutherana effi-
gie personatus, expuere non fuisset ausus. De
bacchatur enim nō modō aduersus pientissi-
mū Thomam, verū & aduersus orthodoxā
ecclesiam, quæ illud officiū singulari spiritus
sancti nutu constātū censet. Quod adeo per
Vrbannū quartū pontificem maximum in-
ter sacra decreta relatū est. Is enim pontifex
in clem. vnica. de reliquijs & veneratione san-
ctorū solēnitatem corporis Christi instituit,
idemq; officiū cantari iussit. Quod profecto
adeo est oraculis vtriusq; testamēti typisque
conferūt, adeoq; ibidē figuræ veritatibus, ver-
itatesq; figuris concinne resonant, vt nō nisi
sancti flammis symphoniam, angelorū con-
centu innotatam dixeris. Sed pharisaicus ille
demoniaco spiritu plenus nesciuit hostis esse

ecclesię, nisi bellū simul D. Thomæ indiceret.
Et nisi asinus ipse inmentum esset Behai, nun-
quā asinam Balaam cachinnado ad hoc pro-
positū induxisset, eodēq; nomine D. Thomā
subnotaret. Figurę etenim, quas hic & illic D.
Tho. enarrat, non tantū sanctorū patrū
autoritate fulciuntur, sed sunt de media sacra-
pagina depromptæ. Appellat enim Pfaltes *Figura ex sa-
cra pagina.* psalmo. 109. Christum sacerdotem secūdum
ordinē Melchisedech, quam prophetiā Paul.
ad Hebræ. 7. edisserens ait, in eius figuram A-
braham, vt legitur Genes. 14. in cuius lumbis
adhuc gestabatur sacerdotiū Moysay cū, quod
de eius propagine erat procreandū, decimas
obtulisse sacerdoti Melchisedech, qui offerēs
panē & vinum tanquā sacerdos Dei altissimi
eidem Abraham benedixit: ad denotādū q̄
sacerdotiū Leuiticū erat in Christi sacerdotiū
transferendū. Cur ergo oblatio Melchise-
dech nō idonea existimetur figura oblatio-
nis eucharistia? Quare Damat. lib. 4. ca. 14. &
panes propositionis, qui vt legitur Leuit. 24.
erāt super mēsam sanctuarij, eius ait sacramē-
ti fuisse vmbra. Sed quod & expiationis sa-
cramentum quando pontifex semel in anno
cū sanguine in sancta sanctorum intrabat,
sacrificij Christi figura fuisset, quod per pro-
prium sanguinem in cruce celebravit æterna
redemptione inuēta, cōsideratissima ratione
Paul. ad Hebræ. 9. docet. Quare cū hoc sacri-
ficiū illius sit memoriale, nihil mirum si eidē
eadē adaptetur figura. Vn ait Paul. 1. Cor. 10.
oēs eandē escā spirituale; māducale & potū
bibisse. Bibebant autem, inquit, de spirituali
consequēte eos petra, petra autē erat Chri-
stus. Vbi fit allusio ad manna, quod Deus le-
gitur de celo misisse patrib⁹ in deserto. Exo.
16. & ad aquam, quæ exiuit de petra, quam
Moyses virga percussit. Nā simili forma post
quā nos in baptismo mare transuimus, vbi
nostra delicta suffocauimus, labores & peri-
cula deserti: nempe, seculi huius, refectione
istius sacramēti roborati toleramus, quousq;
cœlestē patriam nobis promissam intremus.
Quinuerō & Christus ipse redemptor Ioan. 6.
eandē allusionē attulit dicens. Patres vestri
manducauerunt manna in deserto, & mortui
sunt, &c. quoniā non dabatur nisi in sustenta-
tionē tēporalis vitæ, quæ suapte natura mor-
talis est. Et subdit. Ego sum panis viuus, qui
de celo descendi. Siquis māducauerit ex hoc
pane viuet in æternū. Nimirum quod hic ci-
bus alimentū est spiritualis vitæ, quæ per se
Bb 3 est

est sempiterna. Et q̄ agnus paschalis typus
exitit huius sanctissimi sacramenti, quod est
pascha nostrū, expressē docet Paul. 1. Corin.
5. ubi ait, Pascha nostrū immolatus est Chri-
stus: itaq; epulemur in azymis sinceritatis &
veritatis. Et quod immolatio Isaac, quam pater
eius Abraham Dei iussu adornabat, vmbra
fuerit immolationis Christi, ac subinde
huius sacrificij, maxima rei similitudo procla-
mat. Neq; verō historia illa Helie. 3. Regum
19. ubi refertur fortitudine subiectionis panis,
iter quadraginta dierū vsq; ad montem Dei
Oreb sustinuisse, ineptum profectō p̄fagiū
fuit diuini huius sacramenti, ubi panis viuus
de cōlo descendens sub cinere nostrę morta-
litis coctus nobis porrigitur. Cuius alimen-
tum curriculum huius mundi peragimus, quousq;
que ad celestem mōtem Dei perueniamus.
Quinverō p̄ter figuras scriptę legis in sta-
tu ipso nature integrę nonnulla imago huius
sacramēti p̄fuit vt Inno. lib. 4. de officio
missę cap. 44. pulchrē adnotauit. Plantauit
enim Dominus in illa paradiso p̄ter cete-
ras arbores, lignū scientię boni & mali, cuius
pomū causa fuit nostrę mortalitatis, atq; al-
terū lignum vitę, cuius fructus perpetuare vi-
tę edētium poterat. De illo nanq; ligno dictū
est, In quacūq; hora comederis ex eo, mor-
te morieris: de hoc autē sacramento ait Chri-
stus, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet
in aeternum. De illo pollicitus est dāmon ho-
minibus, quod edentes futuri essent sicut dii:
in hoc autem sacramento Deū factū hominē
manducantes efficiuntur quodammodo diui-
nitatis participes. Vnde sicut contra illā mor-
tem institutus est baptismus regenerationis
ita & instar illius ligni vitę institutū est hoc
refectionis sacramentum ad eandem spiritua-
lem vitam sustentandam. In illo nanq; datur
nobis Christus in vitā, in hoc verō in alimen-
tum. Ob idq; similibus verbis dictum est, Ni-
si quis renatus fuerit ex aqua & spiritu san-
cto, non intrabit in regnum celorum, & Ni-
si manducaueritis carnem filij hominis, & bi-
beritis eius sanguinem, non habebitis vitam
in vobis. Vnde vt in lege quoq; euangelica
figura eorundem sacramentorum eluceret,
ambo de latere Christi pēdēdis in cruce sub
forma aquę & sanguinis promanarūt. Extāt
distinct. 2. canones multi sanctorum patrum
quibus iste figurarū ordo contextitur vt can.
Re vera Ambrosij de manna. Et can. Quid sit
Gregorij de agnotypico.

DISTINCTIO

nona de materia huius sa-
cramenti, deq; eius cōuer-
sione in corpus & in san-
guinem Christi.

Materia huius sacra-
mēti esse panē & vi-
nū, sacra nobis testa-
tur historia, quę a-
pud Matthæum re-
fert, quemadmodū in cēna acce-
perit Iesus panē, quē benedixit &
fregit dicens, Hoc est corpus meū:
similiter & calicē. Vnde cū nomi-
ne panis simpliciter tritice⁹ intelli-
gatur, illa est apta materia. Quare
Christus Matt. 12. grano se frumētū
cōparauit dicēs. Nisi granū frumē-
ti cadēs in terra mortuū fuerit, ip-
sum solū manet. Atqui cū ipse in
azymo cōsecrauerit, cōsequens sit,
vt in eodē sit nobis cōsecrandum,
nō q; sacramēti necessitas hoc exi-
gat: nā & Gręci in fermētato verē
cōsecrāt, sed q; p̄cepti obligatio ad
id Latinos pstringat. Vñ Honorij
tertius de cele. missa. c. Literas, offi-
cio & bñficio illū sacerdotē priua-
ri iussit, q; in cypho ligneo & pane
fermētato celebrare p̄sumplerat.
¶ Similiter & vinū vitis necessariū
est, cui se ipse Christus cōparauit.
Ego em̄, inquit, sum vitis vera. Vñ
de post calicis consecrationem a-
pud Matthæum subdit. Dico autē
vobis non bibam amodo de hoc
genimine vitis, vsque ad diem il-
lū.

lū, cū illud bibā vobiscū nouum
in regno patris mei. Est autē aquę
perquā modicū, quę vnā cū san-
guine de eius latere pendentis in
cruce exiuit, calici admiscendum,
quod possit in vinū cōueri. Quo-
circa Alexander papa de consecr.
distinct. 2. In sacramentorum, in-
quit, oblationibus, quę inter mis-
sarum solennia Domino offerun-
tur panis & vinum aqua permix-
tum in sacrificium offerantur. Per
mixtio autem huiusmodi, vt de a-
zymo p̄diximus, sic p̄cepto Ec-
clesię iussa est, vt tamen de neces-
sitate sacramēti minimē sit. Subne-
dit nanq; Cyprianus ea. dist. can.
Scriptura. Si aliquis de antecessori-
bus nostris vel ignoranter vel sim-
pliciter non obseruauit, vt aquam
vino misceret in sacramento, po-
test simplicitati eius venia cōcedi.
Quęquidem venia, si mixtio illa
fuisset sacramento necessaria, non
fuisset concessa.
¶ Ea autem diuina virtus in Chri-
sti verbis inest, vt eorum prolatio-
ne, ceu adminiculario Dei instru-
mēto, panis in verum eius corpus,
vinumq; in verum eius sanguinē
conuertantur, atq; adeo sic cōuer-
tantur, vt nihil prorsus earundem
creaturarum, p̄terquā sola, quę
apparēt accidētia, illis permaneant.
Qua ratione, vt nos Innocentius
Papa de summa trinita. & fide ca-
tholica orthodoxē loqui docuit, e-
iusmodi conuersio transubstātia-

tio quę verē est dicitur. Quo fit, vt
corpus & sanguis nō tantū in figu-
ra, vt peruersi hæretici p̄dicant,
sed veraciter, in hoc sacramento
sub sensibilibus speciebus cōtinea-
tur: iuxta verbum eiusdē illic san-
cti pōtificis. Corpus enim, inquit,
Iesu Christi & sanguis in sacramē-
to altaris sub speciebus panis & vi-
ni veraciter continentur, transub-
stātiatis panē in corpus, & vino in
sanguinem potestate diuina. Hęc
autem catholica veritas nō solum
ecclesię testimonio fūleitur, verū
& ipsissimis Christi verbis funda-
tur, Hoc est corpus meum, &, Hic
est calix sanguinis mei, quę p̄prio
vt iacent, sensu accipienda sunt.
Haud scilicet in figura, sed in veri-
tate iuxta ipsius Domini nostri sē-
tentiam, Caro mea verē est cibus,
& sanguis meus verē est potus. Vñ
de Hilarius papa. De veritate, in-
quit, carnis & sanguinis Christi in
sacramento non est relictus ambi-
gēdi loc⁹. Et exaggeratissimē Am-
brosius lib. 6. de sacramentis. Sicut
inquit, verus est Dei filius domin⁹
noster Iesus Christus, non quem-
admodum homines per gratiam,
sed quasi filius ex substātia patris:
ita vera Christi caro, sicut ipse di-
xit, est quam accipimus, & verus
eius sanguis est potus. Meritissimō
ergo Berengarius ille huius verita-
tis hostis frequētibus ecclesię sy-
nodis condēnatus, cōpulsus demū
fuit cōfiteri non solū in figura, sed
Bb 4 in

in veritate corpus & sanguinem Christi esse in hoc sacramento, manibusq; sacerdotum tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri.

Cap. iiii. ¶ Fit ergo ex his consequens substantias panis & vini sic omnino totas per conversionem esse desinere, ut tamen non annihilentur: quandoquidem non in nihilum rediguntur, sed illo momento, quo primum perfecta est verborum prolatio, panis conuertitur in corpus, & vinum in sanguinem, ita ut verum sit, non quidem substantiam, quæ erat panis, esse postea corpus: quia panis non potest esse corpus Christi, sed ex pane fieri corpus, & ex vino sanguinem.

DISTINCTIONIS nonæ, Quæstio prima de materia eucharistiæ.

S. Thom. 3. part. quæst. 74.

ARTICVLVS. I.

Utrum materia huius sacramenti sit panis & vinum.

PRAEMISSA definitione, necessitate & institutione huius sacramenti, proximum est querere de eius materia. Haud enim in hoc eucharistiæ tractatu possumus non plurimum ab ordine Magistri. Sen. differre. Tractat namq; materia in d. 11. cum tamen, quia fundamentum est totius tractatus, ante conversionem & reliqua debeat hic in foribus præponi. Et sermo de forma, quæ. 1. d. ipse præmisit, differendus est vsq; ad. dist. 11. Qui quidem ordo, ut videbitur, est luculentior. Igitur D. Tho. prænarratis erroribus tribus, constituit euangelicam conclusionem. Fuit. n. primus error circa materiam eucharistiæ, ut Aug. li. heresum refert, quorundam, q. Artotyritæ ob id dicebatur, quod panem cum caseo in materiam eucharistiæ co-

mascebant, & panem panis, est & Tugioptaleolus. Fundabat. n. errorem suum in oblatione primorum fratrum Cain & Abel, quorum alter panem obtulit Deo, alter vero de pinguedine omnium. Secundus error fuit eorum, ut idem Aug. eo. li. c. 26. scribit, qui Cataphryges dicti sunt, & Peputiani, qui farinæ sanguinem infantis miscebant, quæ de toto eius corpore minutis punctationibus vulneribus extraherent, ut illo modo sanguinem Christi, qui de eius latere fluxit, atq; adeo eius passionem ad vinum repræsentaret. Tertius vero fuerunt Aquarii, qui aquam puram consecrabant, idq; sobrietatis gratia: nam vinum, quod inebriare potest, indignum reputabant, quod in usum tanti sacramenti veniret. Contra hos autem errores statuitur euangelica conclusio. Panis & vinum sunt materia conueniens huius sacramenti. Quamquidem conclusio esse catholica fide ipsa eadem res gesta Christi satis comprobatur. Legitur. n. Matt. 26. q. accipite panem benedixit ac fregit, dicens, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Et consecrato calice subiunxit. Dico vobis non bibam amodo de hoc genimine vitis vsq; ad diem illud, quo illud bibam vobiscum in regno patris mei. Eidem autem orthodoxæ veritati subiunguntur quatuor congruentes rationes. Primò. n. quantum ad usum sacramenti materia hæc fuit conueniens, quia huius sacramenti usus est manducatio & potus: unde sicut in usum baptismi, quo à peccatis abluimur, assumpta est aqua in qua secundum vniuersalem usum humanum fit ablutio ita & in usu huius sacramenti assumuntur panis & vinum, quod vniuersaliter in refectionibus & præsertim viatorum, quorum est sacramentum istud, vniuersaliter esse solent. Secundò quantum ad passionis representationem congruum fuit corpus per se, sanguinemq; seorsum consecrare, eo quod sanguis non continuatur corpori, atq; adeo in passionem ab ipso corpore fuit separatus. Quare corpus consecratur sub forma panis tanquam ei bus, & sanguis sub forma vini tanquam potus. Tertiò quantum ad singularem effectum in vno quoque: sumentium id etiam fuit congruens: nam ut Ambrosius super epistolam ad Corinthios ait, hoc sacramentum valet ad tuitionem corporis & animæ, & ideo corpus sub specie panis pro salute corporis, sanguis vero sub specie vini pro salute animæ offertur. Ut enim Leviticus. 17. legitur, anima carnis in sanguine est. Hæc vero ratione non sic intelligas, ut corpus non prosit ad salutem animæ, aut sanguis non prosit ad salutem corporis. Sed est quædam adaptatio & attributio corporis ad corpus, & sanguinis ad animam. Quartò quantum ad effectum totius ecclesiæ, quæ constituitur ex diversis fidelibus, sicut panis ex diversis granis conficitur, & vinum ex diversis uvis, exprimitur, ut ait glossa Augustini super illud 1. Corinthios. 10. Multi vnum corpus sumus: & refertur de cons. dist. 2. can. quia corpus.

Hic. D. Tho. inter hæreses materia eucharistiæ contrarias, obsecram illam & nefandissimam Manicheorum silentio præterit, quæ D. Augusti. lib. heresum cap. 46. refert, qui cum omne alimentum immundum existimarent, humanum semen ad panis expurgationem ei commiscebant, qui erat consecrandus. Id quod animus audire exhorret. Has atque alias hoc genus hæreses refert Thom. V. Val. tomo. 2. de sacramentis. cap. 19. Ceterum conclusio huius articuli confessio orthodoxa est. Ut enim Matth. 26. & Marci. 14. & Lucæ. 22. refertur, Christus in pane & vino consecrauit. Quapropter Ioan. 6. non alij alimento, quam panis se comparauit, dicens. Ego sum panis viuus, qui de celo descendi. Accedunt & canones quam plurimi de consecra. dist. 2. ut ille primus Alexandri, quem hic citat sanctus Tho. scilicet in sacramentorum oblationibus, quæ inter missarum solennia domino offeruntur, panis & vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur. Idemq; habetur in can. Non oportet. Quare in can. sicut, reprehendit Cyprianus tertium errorem hinc citatum: scilicet, quod sola aqua sine vino consecratur. Et in can. In sacramento, sancitur, ut nihil præter panem, aquam, & vinum adhibeatur, contra alios errores admiscendum cum pane vel sanguinem, vel caseum. Idem habetur extra de summa trinita. cap. firmiter. & cap. Cum Marthæ. de celeb. miss. & in concilio Florentino. Ut autem simul omnes ambiguitates de pane & vino articulo 3. pertractemus, à longiore disputatione hic abstinemus. Sunt ergo argumenta S. Thomæ facillima. Primum quidem, quod cum hoc sacramentum sit passionis Christi memoriale, & carnes animalium, quæ in lege veteri immolabantur, significantius eandem passionem repræsentent, carnes potius quam panis & vinum essent consecrandæ. Pro solutione huius ad notandum est, Christum in carne instituisse sacramentum duobus modis contingere potuit. Vno modo in ipso Christi vero corpore. Atq; altero in carne alius animalis. In suo quidem proprio non fuit possibile: nam præ-

terquam quod est gloriosum, ac perinde incorruptibile, quamvis relinqueret illud mortale, horribile esset carnes comedere humanas, nec posset degluti totum, nec crudum, & tandem consumeretur, compluraque alia subsequerentur absurdissima. Atque isto stupore tenebantur discipuli apud Ioan. cap. 6. dicentes. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Si autem materia institueretur caro alterius animalis, multa etiam subsequerentur indecentissima. Primum, quod cum christiani profiteamur veterem legem cessasse, incongruum esset immolationes animalium instar illius legis imitari. Præterea, quia caro mortua de se non dicit cibum humanum: sed est quædam res naturalis. Insuper crudæ non possent sumi ab horreret enim animus quod cerneret oculus. Nec assæ aut elixæ possent in ea decetia tractari & conservari, quæ panis. Et ideo respondet S. Tho. quod & si carnes expressius corpus Christi occisum repræsentent, non tamen sunt ita idoneæ ad sacramenti usum, ut panis, qui si non corpus Christi, saltem effectum, qui est ecclesiæ unitas, congruentius (ut modo dictum est) repræsentat. Vnde Augusti. de cons. dist. 2. can. Vtrum. Nihil, inquit, rationabilius, quam ut sanguinis similitudinem (scilicet sub specie vini) sumamus, ut ita & veritas non desit, & ridiculum nullum fiat à paganis: quia cruorem occisi hominis bibimus. Auger etiam res hæc meritum fidei, dum aliud ibi creditur quam cernatur, & aliud ibi cernatur, quam credatur. Hæc enim de causa, ut ait Innoc. cap. Cum Marthæ, de celeb. miss. appellatur sacramentum hoc mysterium fidei. Secundo arguitur. Sacramentum hoc ubiq; est celebrandum, non tamen ubiq; panis copia, & præsertim vini habetur: alia ergo esset conuenientior materia, quæ ubique reperiri posset, ut aqua baptismi. Tertio, quod cum sit etiam infirmis exhibendum, quibus sæpe vinum noxium est, aptior esset aqua. Ad secundum autem non respondet sicut de confirmatione, quod non est sacramentum adeo necessarium, sed quod panis vbi libet & vinum quoque per vesturam haberi potest, quantum ad hoc sufficit sacramentum. Et re vera vini penuria in nouo occidentali orbe molesta fuit in initio, cuius causa sæpe sacramentum non consecrabatur, quamvis (ut fertur) nunquam omnino defuerit. Addit verumtamen D. Thomas, quod ubi altera defuerit materia

Dubium.

Innocentius.

materia, nequā altera sola consecranda est videlicet, ut panis ubi non est vinum, vel vinum ubi non est panis consecratur. Esset enim hoc immane sacrilegium, atque adeo nullam ob causam committendum, eo quod sacramentum maneret imperfectum. Sciscitatur autem utrum si aliqua regio religionē nostram susciperet, ubi vinum nulla arte aut diligentia haberi posset, ob illam extremam necessitatem ne ecclesia illic tanto sacramento orbata esset, dispensari posset, ut in solo pane fieret consecratio. *Questionem* movet Innocentius tertius lib. 4. de officio missæ, c. 23. & recenset opinionem adstuentium: quod si panis consecrari attentaretur sine vino, consecratio non esset valida, neque si vinum consecraretur sine pane. Est tamen assertio absque ullo fundamento prolata. Consecratio namque utriusque per se speciei absoluta actio est, non dependens ab altera: quandoquidem forma absolute enunciat hoc esse corpus, sine dependentia de futuro. Et pariter forma calicis est absoluta affirmatio sine dependentia à præterito. *Questio* autem solum est de præcepto, utrum esset peccatum vinum absque altero consecrare. Ad quod Innocentius respondet quod graviter offenderet, qui id attentaret, sed de dispensatione nihil respondet. Quapropter affirmare id non audeamus, quia res nulli audita est, ut hoc sacramentum dimidiari fuerit permittum. Haud enim tunc significatio integre refectionis servaretur. Ad tertium denique respondetur, quod modicus vini haustus nequit infirmo nocere, præterquam quod (ut infra monstrabitur) non est laicis sacramentum sanguinis ministrandum.

ARTICVLVS II.

Utrum requiratur determinata quantitas panis & vini ad materiam huius sacramenti.

ONSTITVTA substantia materię, sequitur de eius quantitate, quanta esse debeat. Et S. Th. reiecit opinionem contraria subicit conclusionem veram. Fuerunt enim qui existimarent sacerdotem non posse quantūcūque quantitatem panis, ut totam, quæ venditur in foro aut quantūcūque vini est in dolio consecrare. Contra quos constituitur conclusio hæc. Non potest dici quod quantitas huius materię sit determina-

Conclusio.

ta. Probat, quoniam multum paucoponitur: nequit autem esse tam parua quantitas quæ consecrari non possit: ergo neque, vlla est tam magna, ut consecrationi non sit idonea. Sed ad rem proprie arguitur. In rebus omnibus, materiam habentibus, ratio eius ex ordine ad finem sumitur: sicut enim materia ferri ferrum est, eo quod illi vsui est aptissimum, & materia navis lignum, ita & materia utriusque tanta esse debet, quantum vsus & servandi & navigandi requirit. Cum ergo finis huius sacramenti sit fidelium vsus, tanta est consecranda materia, quantum est fidelium numerus. Neque vero quantus est modus præsens, alioqui sacerdos, cui pauci parochiani subduntur, nequiret maiorem hostiarum multitudinem consecrare: ergo materia determinatur per comparationem ad fidelium vsum absolute quorum numerus non est definitus: nam quocūque fidelium numero dato, qui sumere possunt, adhuc potest dari maior, atque adeo maior consecrari materia. Et ideo materia, quæ consecrari potest, non est determinata. *In hac elucidanda questione* primum distinguendum est inter id, quod sacerdotibus iure licet, ut non peccent, atque id, quod si faciaturum est & solidum. Si enim quis quantum panis est in foro consecraret, sacrilegium committeret, propter periculum quia non posset debita veneratione & secundum ecclesie ritum consumi, quod in solutione secundi tangit D. Tho. Utrum vero consecratio esset valida, hoc disputamus. Atqui de quantitate materię tam secundum parvitatem disputatur, quam secundum magnitudinem. Utrumque vero questionem ex alia pendere censeo, quæ ideo ambabus est præmittenda, utrum scilicet materię præsentia necessaria sit ad consecrationem. Ioannes quidem Maior est qui rem in dubium evocat. Ait enim in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. sacerdotem posse hostiam, quam à tergo habet, atque adeo illam, quæ trans parietem est consecrare. Eaque sola ratione id probat, quod dum acerrimum hostiarum consecrat, ad illam etiam consecratio pervenit, quæ subius aliis latet, atque adeo potest illa, quæ sub corporali occultatur, consecrari. Et eadem ratione posset vinum, cooperito calice transsubstantiare. *Possimus autem* alias huic adhibere rationes. Arguitur enim secundò. Res sacramentales non debemus sine necessitate coarctare, quod autem nulla necessitas vincat, ut materia consecranda sit præ-

*Expositio
trialis.*

*De materia
præsentia.*

*De materia
præsentia.*

*Contrariorū
dilatatio.*

fens probatur, quia vel mouere nos deberet exemplum Christi, qui non nisi præsentem materiam consecrauit, & hoc non: quoniam ipse consecrauit panem, quem discipulis pornebat; presbyter autem potest consecrare hostiam, quam nec ipse sumpturus sit, neque alijs exhibiturus, vel præsentia materię ex ipso tenore formæ convinceretur. Hoc est corpus meum, & hic est calix, &c. ubi pronome hoc demonstrare videtur rem præsentem. Sed neque hoc rem concludit. Nam secundum dialecticos præter demonstrationem ad sensum, est alia intellectualis rei absentis, faciunt enim ad intellectum inductionem rei nunquam visæ, ut hæc phoenix solitariè vivit (nisi fabula sit, ut Plin. lib. 10. ait) & hæc phoenix solitariè vivit, &c. ergo natura phoenix est solitariè vivere. Tertiò. Res dicitur præsens dum sensu percipitur: potest autem presbyter materiam, quam non videt nec tangit consecrare. Noui enim Tridenti antistitem cæcum dispensatione pontificis sacrum quotidie facientem: ergo eadem ratione potest absens materia consecrari. Ad hæc tandem accedit quod secundum quosdam forma consecrationis tenetur materialiter & narratiue, & tunc certe non requireret materiam præsentem, quia pronomen non demonstraret illā subiectā. Postremo arguitur. Si præsentia requireretur, deberemus eam aliqua distantia loci metiri: at quæ ratione possumus vsque ad pedalem distantiam consecrare, possumus & vsque ad distantiam cubitalem, atque adeo si per decem vel viginti passus distaret. *His tamen non obstantibus* constituitur affirmativa conclusio, quod requiritur materię consecrandæ præsentia. Quam utique conclusionem Divus Thomas licet non hic, tamen in 4. distinctio. vndecima questione secunda articulo primo questionūcula tertia adstruit, probatque ratione præfata: scilicet, quod nisi materia esset coram sacerdote, tunc forma propter demonstrationem pronomen esset falsa. Cui tamen rationi adiungitur ecclesie vsus, qui nunquam fuit materiam absentem consecrare. Tertiò, quia sequeretur posse presbyterum Salmanticæ hostiam, quam certa revelatione nosset Segobie existere, consecrare, quod manifestam haber falsitatem. *Quod si* roges, quæ his præsentia requiritur, respondetur per secundam conclusionem, illam scilicet exigere, quæ more & vsu hominum præsentia rei cõ-

*Affirmati-
ua responsio.*

*Secunda con-
clusio.*

setur, ut eius fiat demonstratio per pronomen, hoc. Est enim hoc sacramentum hominibus in eorum vsum collatum, quare humano more est faciendū, demonstratio. Quo fit, ut à tergo, vel post parietem fieri nequeat consecratio, neque si attentaretur, esset valida: quoniam illa non reputatur præsentia. *Ugitur* ad primum argumentum respondetur, quod dum congeries hostiarum consecratur, tota illa multitudo reputatur præsens, ac perinde consecratio pertingit ad formulas etiā, quæ subius occultantur, etiam si aliquo opperculo essent contectæ, dummodo certus esset presbyter illic subesse hostias. Neque opus est, ut numerum illarum noverit. Et idem est de opperto calice: quare si presbyter putet vinum, quod ipse egregium posuerat, consecrare, non sit illud tamen sed aliud, firma est consecratio: quia intentio non debet esse conditionalis, sed absoluta consecrandi hoc ut forma sonat. Ad secundum respondetur, non solum ob Christi exemplum, verum & ob ipsum demonstrationum pronomen requiri præsentiam. Et quantum dialectici demonstratione utantur intellectuali & imaginaria, hæc autem, quia præsentia materię ad operandum designat, requiritur ut sit practica & sensualis. *Ad tertium* respondetur, præsentiam rei sensu aliquo percipi: scilicet, aut visu, aut tactu, aut olfactu, &c. quare cæco permittitur consecrare, periculosum est: neque verò sine dispensatione licet. *Ubi autem* sit dispensatio, potest tactu, vel gustu, vel olfactu materiam percipere. Attamen quantum nullo sensu eam deprehenderet, sed sola relatione ministri certior factus, illam consecraret consecratio teneret. At profecto arbitror, culpa non careret. *Ad aliud autem* de forma respondetur, hoc argumentum esse non debile ad probandum verba illa accipi personaliter, ut distinctione vndecima questione prima monstrabitur. Veritatem quantum acciperetur materialiter, requiritur præsentia. Ad aliam verò interrogationem quantum scilicet distantia materię ad præsentiam requiratur, satis responsum est, id esse humana prudentia & vsu arbitrandum. *Ugitur* ut ad questionem de quantitate materię decidamus, distinguendum est de eius extremis: & utrum versus magnitudinem detur maxima: & utrum versus parvitatem detur minima. Et quidem quantum ad magnitudinem certa sit

*De quantita-
te materię.*

fit regula, tantam posse consecrari, quanta arbitrio humano indicatur præsens. Posse, inquam, ut sacramentum sit validum: nam de peccato post dicemus. Probat, quia de essentia sacramenti non est nisi panis & vinum, & ut ratione pronominis sit præsentia. Hinc sequitur quodque consecrationem esse certam, quandoque verò dubiam. Certum enim est quod si quis consecraret duos, aut paulo plures copiosos panis, quos haberet coram se, consecratio teneret. Item certum est, ut in. 4. ait Dñus Thom. loco citato, quod si quis unica consecratione cōsecrare intendet omnes panes, qui sunt in civitate, aut in foro, si esset ingens copia, quod consecratio non teneret: quia certum est illos panes non esse præsentes. Quandoque verò res potest esse dubia, an tanta multitudo dicatur esse præsens, & tunc graue esset crimen illā materiā consecrare, neque esset certum, sacramentum fuisse validum. Quod si arguas. S. Th. non ait determinari quantitatem materiæ quoad magnitudinem, nisi respectu usus: itaq; quibuscunque datis, qui possunt sacramentum sumere, adhuc potest plus consecrari materiæ, quia plures possunt sumere. Respondetur hoc verum esse ratione quantitatis, scilicet non terminari: nihilominus, quia requiritur præsentia, ea ratione datur terminus. Et idem est de distantia. Ad distantiam enim decem passuum, à qua possum hostiam videre certa esset consecratio: ad distantiam autem centium passuum certum est cōsecrationem non tenere: ad mediam autem distantiam, ubi vix materia posset videri, in dubio res esset. Quandoque res est dubia, iteranda est consecratio, si dubium est rationabile.

Perus minimum.

Responsio.

At verò versus minimum, utrum detur tam parua quantitas, ut illa consecrari non possit, aut minor quam illa. Idem Maioris dist. 10. questio. 1. respondet, minimam quantitatem, quæ cōsecrari potest, esse illam, quæ inter visibiles est minima. Itaq; illa, quæ est invisibilis, non est consecrabilis. Et ratio eius est, quod sacramentum est sacræ rei signum, signum autem debet esse sensibile. Nihilominus contra statuitur conclusio. Quæcunque quantitas, sub qua potest cōservari panis & vinum, potest esse consecrationis materia, siue sit visibilis, siue non. Ex quo sequitur, quod minima quantitas consecrabilis est illa, sub qua cōservatur minimum panis, ita ut si divideretur, per solam diuisionem de iure esset

se panis, & pariter dicendum de vino. Conclusio hic est S. Thomæ, & pariter in quarto loco citato, ubi ait, neque ad minimum, neque ad maximum terminari quantitatem consecrabilis: si modo sit panis. Et primum de parte, quæ est toti unita, res nullatenus est dubitabilis: dum enim hostia consecratur, omnes eius partes infinite consecrantur, etiam illæ quæ sunt minores, quam minima. Est enim tunc Christus sub quantalacunque parte. Quocirca quæcunque particula inde divideretur, si esset panis, quantalacunque esset infensibilis contineret corpus. Quare, de hoc indigne dubitat Maioricensis, quod si esset invisibilis sustineri posset, & quod consecraret corpus virtute prioris consecrationis, & contrarium, scilicet quod desineret illic esse corpus. Imò hoc secundum est manifestius error: cum species consecratæ quandiu possunt substantiam panis cōservare, cōservent & corpus. Et idem est de sanguine. Quare in ipso toto in parte etiā, quæ est minor quam minima, putā quæ seorsum non posset separari, cōservatur etiam corpus. At verò de parte seorsum consecrabilis superest obscurius dubium. Sed nihilominus si verè est panis, & verè vinum, cum id tantum sit de substantia sacramenti, in illo verificari etiam potest consecrationis forma. Et secundo arguitur contra rationem Maioris. De ratione sacramenti hoc solum est, quod sit signum in sua specie sensibile, ut puta panis & vinum, quæ sunt species sensibiles: quod autem per accidens scilicet ratione quantitatis parum, sit invisibile, nihil obstat. Nam ipse fatetur, quod potest consecrari panis sub corporali occultus, & vinum coopertum in calice. Imò quod non requiritur præsentia, nam, inquit, posset sacerdos consecrare hostiam à tergo, & etiam trans parietem. Tertio. Minimum visibile non potest certò dignosci: nam quod lippus videre non potest, linceus oculus percipit. Respondet autem debere esse minimum visibile respectu acutissimi oculi, qualem, inquit, habuit Adam. Sed contra. Si materia mihi non est visibilis, quid refert visibilem esse respectu Adæ? Præterquā quod licet non sit visu perceptibilis, potest vel tactu, vel gustu percipi, quod sufficit, ut sit sensibilis: nam forma pœnitentiæ & matrimonij nō est visibilis. Quare ut iam supra diximus, cecus potest cōsecrare, etiā si hostia non tēgat. Quapropter si invisibile illam partem

ticulam angelica reuelatione adesse constaret, esset consecrabilis.

Primum argumentum.

Primum argumentum S. Thomæ est. Effectus gratiæ non sunt minus ordinati, quam effectus naturæ: sed omnium natura constantium (ut ait. 2. de anima philosophus) positus est terminus & ratio magnitudinis & augmenti: ergo idem est in hoc sacramento. Respondetur, quod materia naturalis præscribitur ratione formæ, quæ non potest quantalacunque informare materiam: non enim reperitur canis elephantinæ proceritatis: numerus autem fidelium, in cuius usum consecratur materia, non definitur ad maximum.

Secundum argumentum.

Secundo arguitur. Christus suis ministris non dedit potestatem ad irisionem fidei & sacramentorum, secundum illud. 1. Corint. 10. Secundū potestatem, quā dedit nobis Deus in ædificationem, & nō in destructionem: sed si sacerdos totum panem, qui in foro venditur, aut totum vinum, quod est in cella vinaria cōsecraret, irisioni exponeret religionem: ergo eiusmodi consecrationes cassæ sunt & inanes. Negatur consequentia. Hic nanque distinguenda est potestas sacerdotis: nam altera est characteris, altera verò iurisdictionis. Illa ergo, quæ est iurisdictionis in subditos, si suspendatur vel tollatur per papā, nō habet effectū. Quare sententia excommunicati vel suspensi iudicis nō tenet, neque sacramentalis absolutio à casibus reservatis. Potestas verò ordinis, quia character est indelebilis, nec impeditur potest per superiorem, quin factū teneat, neque vero per iniquam consecratis intentionem, si tamen consecrare velit. Bene ergo distinguit S. Tho. inter effectū proprium consecrationis, & finem eius, dicēs quod peruersio finis nō tollit, quin vera sit cōsecratio. Data est, inquit, consecrati potestas propter cōsecrationem fidelium, si aut quis cōsecrare intēdat vel propter beneficia, vel propter irisionem, vel vilipēdiū, peccabit sacrilegē. Ut si Lutherani intendētes facere, quod ecclesia facit, cōsecrarent hostiam, ut illam postea conculcarent, quia non credunt illic existerē corpus, nihilominus consecratio teneret. Quocirca si forte tale aliquid cōtingeret, ut si verbi gratia, presbyter capacissimum vini doliū, vel plura consecraret, vel ingentē copiam venalium panū, in primis reus ille esset immanissimi sacrilegij, cuius deberet supplicij pendere. Sed deinde cantela esset diligentissime adhibenda, ut species ille omni veneratione cu-

stodirentur, quousque sacramentalis sumptio nis usu consumeretur. De illo autē irridendo sophismate, quod idem Maioricensis dist. 17. q. 2. comminiscitur, si verbi gratia sacerdos intenderet consecrare omnes partes proportionales impares intercalando pares, quod ipse falsus cōcedit esse possibile, illam quæ subinde consecrationē valeret: non est dignum, ut disputemus. Nam primū omnium qui id attentaret, ingentissimum cōmitteret sacrilegium. Deinde licet posset aliquot partes atramento delineatas, ut verbi gratia, primam & tertiam, & vsq; ad nonā, vel paulo plures consecrare, minutiores tamen nequaquā posset: quia ad cōsecrationem non sufficit illa cōfusa intētio cōsecrandi partes impares, sed has in particulari certa demonstratione notatas. Vnde cum partes illæ in infinitum procedant, non possunt tali certitudine demonstrari. Præterea & ratio physica aperte reclamatur: nam tūc sequeretur continuū posse diuidi in omnem suam partem, quod 3. phy. impossibile cum philosopho demonstrauimus. Daretur vltima pars, atq; adeo indiuisibilis, quod nature partis manifestè repugnat.

ARTICVLVS. III.

Utrum requiratur ad materiam huius sacramenti, quod sit panis triticeus.

XPEDITA materiæ quantitate, subsequitur de eius qualitate, utrum requiratur ut sit panis triticeus. Et respondetur hac conclusione. Propria materia

Conclusio.

huius sacramenti est panis triticeus. Etenim ad usum sacramentorum, ut supradictum est, illa assumitur materia, quæ plurimū apud homines in talē usum veniat: inter omnes panes homines vniuersaliter non vtuntur nisi triticeo, nam alij in huius defectum introducti videntur: quare creditur Christum in huius specie panis sacramentum instituisse. Accedit secunda ratio, quod hoc sacramentum est cibuius viaticus, cui ideo aptissimus est panis, valentius cor hominis confortans, ut est in psalmo: hoc autem robur est in tritico. Non est res scitu facilis, utrum solus triticeus panis sit apta eucharistiæ materia, de qua proinde varij sunt opiniones. At verò quod certa incertis præponatur, prima assertio sit. Omnis panis esse materiam sacramenti.

Assertio enim hæc est euangelica, de qua ideo nefas est hesitare, sanè cum in euangelio legatur Christum in pane & vino consecrasse. Quo circa quævis concederetur esse plures species panis dumodò singulæ verè essent panes, oēs essent materia sacramenti. Theologo enim in præsentiarum non incūbit physicè de speciebus cōcertare, nisi quatenus scire debet, sit ne verè panis. Veluti si cōcederetur vinū rubeū & albū differre specie, nihil referret, quandoquidē utriq; est verè vinū. *Secūda assertio.* *Secūda affirmatio* sit, q̄ requiritur panis de frumento. Hæc enim licet nō quantū prior propositio, nihilominus fundamentū aliquod habet in euangelio, ut hic ait D. Tho. Comparauit enim se Christus grano frumētī Ioan. 12. dicens, Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. Super quibus verbis ait Aug. Cū sint multa grana frugū, nulli se cōparauit nisi illi, unde mos coepit ecclesiæ de hoc solo grano conficere corpus Christi. Quare can. In sacramēto, de conse. d. 2. ex cōcilio tertio Carthaginēsi, cauetur ne aliud in hoc sacramēto offeratur, quā de vni & frumentis. Omnis ergo dubitādi causa hoc nos admonet, ut exploremus quid nomine frumenti intelligatur. Et quidē Plinius lib. 18. naturalis historiæ, cap. 7. duas frugū species discriminat, s. frumenta & legumina. Frumenta verò appellat triticum & hordeum. Cui consonat Isidorus lib. 17. etymologiarum cap. 3. dicens, quod frumēta sunt propriè, quæ aristas habent. Et Varro de re rustica ca. 48. ait, frumētum esse illud, quod culmus extulit, putā cuius calamus spicam profert. *Terzia propositio.* Sit ergo hæc tercia propositio, quæ omnibus est in cōfesso. Ex leguminibus nequaquam cōficitur panis huic sacramēto idoneus: nempe, ex faba, cicere, lente, & id genus alijs. Nam quāvis hæc in cibū humanum assumantur, nō tamē tanquam panis. Quapropter farinæ illorum non simpliciter sed secundū quid dicuntur farinae, ut farina fabarū, lentum & similia. Et multominus fiet ex commolitis fructibus, & commassatis, puta ex amygdalis, castaneis, nucibus, radicibus, &c. nā huiusmodi pastæ, nō sunt, nec propriè dicuntur panes, sicut aqua rosacea non est aqua, ut diximus in materia baptismi, nec vinū ex malogranatis est vinū. Eadē ratione neq; ex alijs, quæ in iumentorum pabulum feruntur, ut ex filiquis, quas nos garronas dicimus, aut ex eruijs, quas arnejas appellamus. Est enim sacramentū hoc

in usum humanū, tanquam panis, institutū: illa verò non sunt panes, licet egestatis causa homines illis vescantur. *Relat autem querere, utrum de omni frumento possit huiusmodi confici materia.* Nam in can. citato pluraliter dicitur ex frumētis. Plinius autē loco citato frumētum ait esse tam hordeum, quā triticum, & capite statim 8. far etiam & siliginem, frumentū appellat. Adde quod & milium & spelta sunt etiam frumenta. Arguitur ergo q̄ ex omnibus possit fieri sacramentalis panis. Materia hæc non est strictius arctanda, q̄ ex Christi factō colligitur: de illo verò solum legimus quod consecrauit in pane: ex omni autem frumēto efficitur verus panis: ergo licet dentur frumenta specie differentia, ex omni potest sacramentum confici. Quemadmodum licet ipse vel in albo, vel in rubeo vino cōsecrauerit, nihilominus utriq; sufficit. Damascenus enim lib. 4. cap. 14. & alij sancti non dicunt nisi quod consecrauit in pane ad naturalem comestionem apto. *Secūdo accedit profectō magnum argumentum, si vera est Plinij historia lib. citato cap. 10. vbi ait, æthyopes non aliam frugem quā milij hordeiq; nouisse, nam tunc concedere debemus, vel in tota illa regione nō potuisse tūc cōfici sacramentum hoc, vel quod posset in milio & hordeo confici.* Adde tandem, quod in nōuo orbe occidentali, quando inuentus fuit, nullum inuentum est triticum, nisi maicum, & radices, quibus pro pane ipsi utebantur. *Tritico latissimè differentibus: quare si in illis non poterat fieri consecratio, expectanda erat vectura ex nostris partibus, quæ quā re motissimæ sunt, atque adeo multo tempore deberet regio illa tota sacramenti huius beneficio carere.* *Caietanus in præsentiarum modo excogitauit dicendi, si tam verus esset quā nouus. Ait quippe materiam sacramenti aliam esse remotam, ut frumenta, aliam verò proximam, quæ est panis.* Ait ergo nihil esse curandum ex quibus frumentis fiat panis, dummodo sit panis: quia nihil aliud ex euangelio habetur, quā quod sit panis. Et addit, quod quemadmodum actione caloris naturalis ex diuersissimis cibis, piscibus scilicet & oleribus, & pane, & carnibus, fit sanguis eiusdem speciei: & humana caro: & ex equo & asina generatur mulus eiusdem speciei cū eo, qui ex asino & equa gignitur: sic ex diuersis frumētis potest fieri panis eiusdē speciei. Et addit, q̄ nec opus est ad hoc recurrere, ut

panis

panis fiat ex frumento: nam hordeum etiam est frumentum, ex quo non cōficitur verus panis, cum sit iumentorum pabulum. Quare inquit, similitudo euangelica Christi, qua se comparauit frumēto, quia est symbolica, & figurata non conuincit in sensu literalī, ut sit in frumento consecrandum. *At verò modus iste dicendi materiam relinquit in ambiguo.* Nam si ex frumentorum specie & natura non deprehendimus naturam panis, non relinquitur nobis, unde eam cognoscamus. Propterea enim panem hordeaceum excludimus ab hac materia, & miliaecum, quod hordeum & milium vsque adeo à tritico differunt, ut nullum sit symbolum, aut transitus inter illa. Item virtutē caloris naturalis transmutandi diuersos cibos in eundem sanguinem tribuere calori furni, aut clibani philosophia est nimis violenta. *Ugitur post illas supra positas sit hæc quarta propositio.* Panis triticeus est necessaria materia huius sacramenti, ita quod sine illo nullum esset sacramentū. Probatur primò autoritate omnium doctorum scholarium. Nam quāvis Gabriel in canone. q. 35. multa confarcinet argumenta ad probandum non esse necessarium panem triticeum, tamen omnia in ambiguo relinquit, nec audeat ab vniuersali doctorum sententia discedere. Hanc enim sententiam hic tenet S. Tho. & Alexan. 4. par. q. 32. membr. 2. & Bonauentura dist. 11. artic. 1. q. 4. & Ricardus dist. 11. artic. 2. q. 2. & Scotus. q. 6. & Duran. q. 4. & Palud. q. 1. & omnes breuiter. Nisi quod animaduertendum est aliquos istorum nō exprimere nisi ex pane frumenti, sed ipsi se subinde exponunt intelligentes nomine frumenti triticū, vel id quod est eiusdem speciei. Nam Aug. illud Ioan. 12. de grano frumenti, de tritico intellexit, vbi ait singulariter se illi grano comparauit. His autem doctoribus superuenit concilium Florentinum, vbi materia huius sacramenti expresse decernitur panis triticeus. Cui certe glossa Caietani non satis grātē maritatur sic illud intelligentis, quod non sit sola illa materia, sed quod sit principalis, & apud omnes certa & indubitata. Nec dubitatur, quin Christus in tritico pane cōfecerit, eodemq; optimo, cuius non infima coniectura inde sit, q̄ panes antiquitus in templo super altari positi, quos iam supra cū Damasceno diximus, figuram esse huius sanctissimi sacramenti, ex similia, ut Leuitici. 24. iussum legitur, conficere

bantur, quod non est mediocre argumentum ex eadem similia, quæ flos est albilissima farinæ tritici Iudeos pro sua quemq; facultate morem habuisse conficiendi panes azimos, cum quibus agnum typicum edebant, quandoquidem ea erat celeberrima eorum solenitas. *Attamē adhuc animus non quiescit: nam cum materia non sit amplius quā ad triticeam perstringenda, & triticum forsitan non est nomen speciei specialissimæ, sed habens plures species, & quanquā esset species specialissima, sunt tamē diuersa nomina frumēti quæ forsitan omnia sunt triticū, per singula discurrendū est.* *Sit ergo quinta propositio.* Panis hordeaceus nullatenus esse potest materia sacramenti. Hæc vniuersis omnium doctorum confessio est. Quare sic arguit D. Tho. primo loco. Hoc sacramentum est rememoratiuū dominicæ passionis: panis autem hordeaceus apparet propter eius asperitatem eidem passioni consonatior: ergo ille est huic sacramēto congruentior. Et respondet, quod materia huius sacramenti non tam deberet congruere asperitati commemoratæ passionis, quā dulcedini & suauitati effectus: & ideo nō in hordeo, sed in tritico est conficiendum. Præsertim quod hordeum, ut D. Aug. lib. 83. quæstionum autor est, propter eius duritiem, & potissimum ob tenacitatem paleæ, quæ tegitur, vel legem veterem designat, quæ ita data erat, ut vitale alimentum obscuritate sacramentorum obtegeretur: vel populum ipsum duræ cernicis nondū expoliatum carnali desiderio, quod cordi eius tāquam palea inhærebat, quem ideo Christus populum hordeaceo pane saturando designauit. Quāvis ratio potissima quare non est materia sacramenti, sit, quod non est species tritici, neq; panis apud homines vsualis, sed iumentorum pabulum, & defectu veri panis ab hominibus vsurpatus. Atqui eadem ratione excluditur auena, quæ pariter brutorum alimentum est. *De alijs secundum argumentum.* Figura est signū speciei in naturalibus: sunt autem aliqua frumēta tritico similia, ut far & spelta, de quibus in aliquibus locis panis conficitur ad vsū sacramenti: ergo triticeus non est necessarius. In responsione constituit Sanctus Thomas regulam certissimam, quod cum generans generet sibi simile, quāvis nonnunquam sit accidentium dissimilitudo generantis & geniti, vel propter materiam

simila.

Quinta.

Primum argumentum. s. Tho.

Regula.

Siligo.

Spelta.

Albertus.

riam, vel propter debilitatem virtutis genera-
tine, tamen quodecumque frumentum quod ex
femine tritici nascitur, non obstat aliqua ac-
cidentium dissimilitudine, erit materia huius
sacramenti, ut siligo, qui in nonnullis sterilibus
terris ex tritico provenit, sicuti e converso e
femine filiginis in aliis pinguib⁹ provenit tri-
ticum. *Regula.* Regula sit certa, quomodo & solum
tritici sit materia, absque disputatione, an sint
plures species tritici, quod sit genus subalter-
num, an vero omnes sint eiusdem speciei. No-
tandum tamen filiginem non esse illud, quod
Hispani appellamus centenum, forsitan prop-
ter exuberantiam granorum, quod quasi cetum
sint in spica: hoc enim Plinius loco citato non
appellat nisi græco nomine tipham, & latine
dicitur blatta propter colorem in purpuram
inclinantem. Siligo enim latine idem est, ut
ait Idorus loco citato lib. 7. cap. 3. quod sele-
ctum: (scilicet triticum candidum.) Et accipi-
tur etiam pro flore farinæ. Quare hoc in du-
bium non cadit, quin sit legitima materia. Imo
Plinius loco citato ex illo ait confici delicias pa-
nis. Sed S. Th. accipit filiginem pro tipha, hoc
est centeno. Quod si arguas esse specie distin-
ctam ab illo, quod nos vocamus triticum, ni-
hil contendam. Satis est, quod est species tritici,
postquam tam facilis est transitus de uno ad
alterum. Imo forsitan sunt eiusdem speciei, li-
cet accidentia non sunt omnino similia. *Spelta.*
tam vero & far negat S. Thomas esse mate-
riam: quia non sunt, inquit, species tritici. Et
quidem de spelta opinio etiam est Scoti & co-
munis doctorum, quos supra citavimus. At
vero Albertus Magnus in 4. dist. 11. ar. 7. con-
trarium asserit: scilicet, spelta esse materiam
legitimam, quamvis differentem specie ab eo
quod nos dicimus triticum, ut modo de ti-
pha dicebamus: nam dicit satis esse, ut sit spe-
cies frumenti, & panis in usum humanum. Atque
in eadem sententiam subscribit Thomas de
Argentina dist. 11. ar. 1. ubi concedens S. Tho-
mam, Scotum & alios contrarium tenere, re-
putat probabilius, quod spelta sufficiat. Et idem
tenet Petrus à Palude dist. 11. q. 1. atque hic Ca-
ietanus. Et re vera si Dictionarios consulas, om-
nes affirmant speltam, quæ græcè dicitur
Zea, esse speciem tritici, imo esse delicatam pa-
nem. Quare non negarem esse sufficientem
materiam. Imo ait Paludanus nonnunquam
ex femine tritici nasci sicut tipham, & e con-
verso. At S. Thomas, quia arbitratus est non
esse specie tritici, ideo id opinatiū negavit.

Refert enim illic Albertus quosdam dicentes
questionem hanc relatam fuisse ad curiam Ro-
manam, ubi decretum fuit esse speciem hor-
dei: sed tamē Albertus historiam non credit.
Præterquam quod illa questio est Physica, quæ
non pertinet ad curiam: potissimum quod fate-
tur hic S. Th. in aliquibus regionibus confi-
ci sacramentum in spelta. *Far* verò secun-
dum unum significatum est generale nomen
omnium frumentorum. Unde farinæ nomen
derivatur. Est etiam speciale nomen frumen-
ti, nempe Scadia, quod latine dicitur far ado-
reum, ab adolendo, quia multum crescit. De
quo non est dubium, quin sit propria mate-
ria eucharistia: quoniam est species tritici de-
licatissima. Sed S. Thom. nomen faris forsitan
vsurpavit ut Plinius loco citato, ubi ait quan-
dam speciem faris esse durissimam, ex qua
forsitan non sit humanus panis. Eadem ratio-
ne excluditur miliū, quod ut ex grani figura
aliisq; accidentibus deprehenditur, ab omni
specie tritici distat. *Unde* ad primum, quod
supra fecimus argumentum respondetur, quod
licet in evangelio non legatur nisi quod Christus
accepit panem, nihilominus nomine panis in
communis sermone latino non intelligitur ni-
si triticeus, siue triticum sit species specialissi-
ma, siue genus subalternum: siue nomine vi-
ni intelligitur, ut sit vitis. Hæc enim tantum
proprie sunt hominum alimenta. *Ac* perin-
de ad secundum respondetur, quod vbi cumque non
fuerit aliud granum nisi miliū aut hordei aut
similium, non potest ibi sacramentum hoc
confici donec triticum aliunde aduehatur, vel
ibidem seminetur. Vix enim reperiretur re-
gio ubi triticum si feminaretur, non proveni-
ret. Quare in nouo occidentis orbe, in maicio
nunquam consecratum est, nec certe potuit
quia licet proferat aliquam spicæ effigiem, ta-
men grana patenter attestantur nullā esse spe-
ciem tritici, facillimè tamen illic triticum se-
minatum vberimè multiplicatum est. *Ter-
tio* arguit S. Th. Permixtio speciei soluit, sed
vix potest triticea farina sic pura inueniri, ut
non sit permixtione alius frumenti contami-
nata, ni forte ex selectis granis solerter com-
molatur: ergo panis pure triticeus non est ne-
cessarius. Quidam, ut Maioris dist. 11. q. 2. sin-
gunt quādam mixtionem panis iam cocti tri-
tici cum hordeaceo ita ut particule micæ v-
nius intermisceretur particulis micæ alterius
intercalariter. Hæc autem mixtio non est ni-
si impropria per iuxtapositionem partium.
Quare

Quare si ille panis consecraretur, in solis triti-
cis particulis fieret consecratio. Hic autē non
loquimur nisi de mixtione propria, quæ sit
per miscibilium corruptionem, de qua. 2. de
generatione Philosophus loquitur: scilicet,
dum cum tritico in grano commiscetur gra-
na hordei. Tunc enim in farina non est teor-
sum discreta illa pars, quæ est hordei ab illa,
quæ est tritici: & multo minus in massa, & mi-
nimè in pane cocto. Nam licet granorum im-
propria sit mixtio per iuxtapositionem, de-
mum post tot transmutationes mixtio sit pro-
pria per corruptionem miscibilium. Unde be-
ne respondet D. Th. mixtionis quantitatem
attendendam esse: videlicet, quod dum hordei
modicum cum multo maiori quantitate triti-
ci commiscetur, panis inde triticeus resultat,
atque adeo materia legitima est. Si autem mix-
tio fiat vel ad æqualem, vel illi proximā qua-
ritatem, tunc species tritici panis mutatur,
atque adeo idonea non est sacramenti materia.
Idem ad tertium argumentum respondet
de corruptione. Nominumque enim tanta sit
corruptio tritici vel in grano, vel in pane co-
cto, ut species esse definat tritici panis, quod
ex sapore & odore, atque aliis accidentibus de-
prehendi potest, & tunc materia definit esse
legitima. Quandoque verò non est tanta cor-
ruptio, quæ speciem panis soluat, & tunc op-
timè ille panis consecrari potest. Sed quando
res est dubia vel in corruptione, vel in com-
mixtione, graue peccatum esset consecratio-
nem periculo exponere ne esset valida. *In-
fert* inde D. Th. amyllum, vulgo amyllum
non esse materiam huius sacramenti. Idemque
adstruit Scotus dist. 11. quæst. 6. Paludanus
autem quæst. 1. contrariam opinionem tenet:
scilicet, quod sit legitima materia, dicens D.
Thomam opinatiū loqui. Et quidē lis crea-
ri non potest de materia remota: haud enim
dubium, quin fiat ex puratissimo tritico.
Quare si ad hoc tantum aspicias citra dubium
est materia legitima. Sed dubium est de cor-
ruptione tritici, quod per dies aliquot manet
in aqua, ut fiat amyllum. *Unde* per duas pro-
positiones respondetur. Prior. Amyllum in
forma amyli non apparet materia sacramen-
ti. Probat, quia non est nisi lac expressum
ex illo madefacto tritico per expressionem:
quare lac illud licet postea torreretur, aut as-
faretur, certè non posset censerī panis, tum
propter corruptionem tritici, tum maxime
propter diuersitatem inter farinam, quæ est

pulvis comoliti tritici, & lac, quod est liquor
expressus ex tritico, quæ quidem diuersitas
certè speciem variare videtur, ut ex lacte non
fiat panis. *Secunda* propositio. Si postea il-
lud coagulatum lac possit in farinam com-
moli, & inde panis commassari & coqui, for-
san rediret in naturam panis tritici, & tunc
posset consecrari: haud tamen illud auderem
approbare. Atque adeo nec lagana, nec pultes,
licet ex farina tritici fiant, materia sunt sacra-
menti: quia nec commassantur, neque coquun-
tur in furno, aut saltem sub cineribus, quod
sufficeret, sed elixantur potius aut friguntur:
hæc enim artis differentia, differensque ignis
applicatio vel speciem mutat, vel facit pallas
illas non esse panes. Ex quo istud inferitur Co-
rollarium, quod ut differentes species tritici
non mutant rationem panis, ita e converso di-
uersa pasta ex eodem tritico potest panis ra-
tionem mutare. *Hinc* ergo facile possumus
gradum ad pastam tritici facere. Et primo qua-
ritur utrum requiratur, ut admisceatur cum aqua
naturali, an verò sufficiat cum rosacea vel a-
lia artificiali. Ad hoc autem infra art. 7. respo-
det D. Th. necessariam esse naturalem, quod
ideo illic repetendum nobis est. *Sed* utrum
commassatus panis, incoctus tamē in massa,
sit legitima materia sacramenti. Pars enim af-
firmatiua inde probatur, quod incocta pasta,
& cocta eiusdem speciei esse videntur, quem
admodum carnes crudæ, assæ, & elixæ. Ignis
enim nihil aliud censetur facere in humisino-
di cibis, quam per humidi exhalationem res
exiccare, & panem usque ad legitimam con-
sistentiam indurare, ut sit bene compactus.
Ad hoc nihilominus citra controuersiam ab
omnibus respondetur, pastam incoctam non
esse legitimam materiam sacramenti: quoniam
siue specie differat à pane cocto, siue secus,
non est panis, imò neque est humanus cibus:
nam præterquā quod sic edi non potest, non
modo non nutrit, verum plurimū saluti no-
cet. Dissentiunt tamen auctores: nam Scotus lo-
co citato asserit pastam, & coctum panem pro-
pter rationem modo factam esse eiusdem spe-
ciei. Est tamen contrarium longè probabi-
lius: quod ideo quæst. sequen. art. 6. affirmat
S. Th. ubi egregiam adhibebimus rationem.
Interim autē dicimus quod licet ars sola non
possit mutare species rerum: faber enim dum
facit scammum, non mutat speciem ligni. Ta-
men ut. 2. sentent. distinct. 7. quæst. 3. art. 1. ait
S. Th. quando applicantur passiva actiuis na-
turalibus,

secunda pro-
positio.

Lagana.

Corollarium

De pasta in-
cocta.

Responsio.

Scotus.

turalibus, actione ipsa naturæ mutari potest species, nō quidem semper: quoniam gladius ex ignito ferro fabricatus ferrum manet. Sed tamen quia actiones agentium sunt secundū dispositionē passi, massa, quæ facilis est transmutationis, facile per ignem in aliam transit speciem, ut diuersi accidentium effectus attestantur. Quod si arguas. Mica panis inter digitos compressa facile redit in pastam incoctæ massæ simillimam: ergo non differunt specie. Consequentia certe non valet, quoniam & solidissimum gelu in aquam facile diffluit & tamen forsan specie differunt. At neq; antecedens est verum. Imò nunquam per compressionem mica panis fit massa, ut comesta testatur.

ARTICVLVS IIII.

Utrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo.

Expediuius ergo qualitatem quantum ad materiam remotā quæ est triticum, sequitur subinde de de qualitate panis, utrum debeat esse fermentatus, an verò azymus. Ad quam quæstionem D. Thomas quinque conclusionibus respondet. Duo enim in hoc sacramento speculari oportet: scilicet, id, quod est de necessitate sacramenti, sine quo nullum esset, atque id quod est conueniens, ac perinde de necessitate præcepti, cuius ommissio peccatum est. Prima sit ergo conclusio. Quantum ad veritatem sacramenti solus triticus panis est necessarius, sine quo sacramentum non perficeretur. Panis autem azymus non eo pacto necessarius est, imò in fermentato etiam verè conficeretur. Probat, quia in euangelio solum habetur panis, & si azymus esset necessarius, ecclesia non posset permittere Græcis in fermentato consecrare.

quia non esset sacramentum. Secunda conclusio. Conueniens est, ut in consecratione unusquisque ritum ecclesiæ suæ seruet, ut scilicet ubi consuetudo est consecrare in fermentato, hoc feruent presbyteri, & ubi consuetudine est consecrare in azymo, eundem quoque morem custodiant. Probat, quia non est concessum priuatis sacerdotibus ritum ecclesiæ probatum inmutare. Quandoquidem morum mutatio soli ecclesiæ in comuni incumbit.

Tertia conclusio. Romana ecclesia conuenit in azymo consecrare, Græca verò in

fermentato, & utraque habet suas causas. Probat, auctoritate Gregorii in registro, cuius verba sunt. Romana ecclesia offert azymos panes propterea quod Dominus sine vlla cōmixtione (scilicet virilis feminis) suscepit carnem: sed certe ecclesiæ offerunt fermentatū, pro eo quod verbum patris inditum est carne, sicut fermentum miscetur farinæ. Ex his conclusionibus inferitur corollarium. Sicut peccat presbyter in ecclesia latinorum celebrans in pane fermentato, ita peccaret presbyter Græcus in ecclesia Græcorum celebrans in pane azymo, quasi peruerterens ecclesiæ suæ ritum. Confirmatur hoc corollarium auctoritate canonis extra de celebra. missa. cap. literas, ubi decernitur sacerdoti pœna, qui vel in fermentato celebrauerit, vel in cypho ligneo.

Quarta conclusio. Consuetudo celebrandi in pane azymo rationabilior est. Idq; tribus rationibus. Primò quidem propter institutionem Christi, qui hoc sacramentum instituit prima die azymorum, ut habetur Matth. 26. & Marci. 14. & Lucæ. 22. qua die nihil fermentatum in domibus Iudeorum esse debebat, ut Exodi. 12. insunt à Deo legitur. Secundo, quia panis est propriè sacramentum corporis Christi, ut forma. Hoc est corpus meum, sonat, quod quidem sine corruptione conceptum est, ut denotatur in azymo. Nō autem ita propriè est sacramentum diuinitatis, quæ carne induta est. Tertiò, quia hoc aptius fidelium sinceritati congruit, quæ ad sacramenti usum exigitur, secundum illud. 1. ad Corin. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaq; epulemur in azymis sinceritatis & veritatis. Quinta conclusio. Consuetudo Græcorum aliquam nihilominus rationem habet tum propter significationem, quam tangit Gregorius, tum etiam in detestationem heretis Nazareorum, qui tum alia legalia, tum etiam azymos euangelio miscebant.

Conuenit in præsentiarum ante expositionem articuli solemnem illam quæstionem de cœna Domini discutere, utrum scilicet quarta decima luna, an verò tertia decima cenauerit. Quam quidem D. Thomas in prima ratione quartæ conclusionis insinuat. Est enim non solum inter Græcos & Latinos, verum & inter nonnullos Latinos de hac re controuersia, & ut quidam arbitrantur, non facilis. At verò quia Græci à celebri Latinorum sententia de die ista non statim in primordiis ecclesiæ decesserunt, sed postmodum longo tempore

pore. Prius de dissidio inter Latinos disputabimus: & in calce disputationis sermouem adiciemus de Græcis.

At qui ut illa fundamenta, quæ cunctis in cōfesso sunt, ante litem iaciamus, omnes consentiunt, (quia nemo dissentire potest) Christum cœnasse feria quinta ad occasum solis, fuisseque passum feria sexta. Ait enim Paul. 1. Corint. 11. quod dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem &c. Et ecclesia in canone. Qui pridie quā pateretur &c. Quocirca vniuersalis ecclesia etiam Græcorum in die veneris memoriam passionis celebrat. Quin verò & Iudei nobiscum etiam de hac re conueniunt. Dissensio autem est hæc, quod Græci & Latinorum nonnulli continent illam feriam quintam fuisse lunam tertiam decimam, passumque subinde Christum die veneris, quæ erat quarta decima. Solent autem opinio, quam veram monstrare adornamus, est, illam feriam quintam fuisse quartam decimam, & passum fuisse Christum quinta decima. Ad huius autem discordiæ elucidationem secundum adiungitur fundamentum, ex veteri pagina ab vniuersis susceptum. Primum Hebræorum mensem fuisse Martium qui nobis est ordine tertius, quādo Sol Arietem ingreditur. Dixit enim dominus ad Moysem & Aaron in terra Aegypti, ut legitur Exodi. 12. Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mēlibus anni. Et cap. statim 13. Hodie ingrediemini in mensem nouarum frugum. Illo enim seculo tunc fruges albescebant. Eodemque mense, qui apud illos dicebatur Nisan educus est Israel de Aegypto. Et cum menses apud illos fuissent lunares, non lunarium proximū equinoctio vernali erat illis prima dies mēis & anni. Tertium fundamentum est, Dies naturalis apud Hebræos incipiebat ab occasu solis, decurrebatque usque ad alterum occasum. Auctor huius veritatis inter alios est Beda de temporibus, ubi ait, quod sicut Latinis dies naturalis à medio noctis incipit, ita & Hebræis à principio noctis, scilicet ab occasu solis: Syrijs autem ab eius ortu: sed Aegyptijs à meridie. Vnde astronomia, qui illa scientia in Aegypto præcipue floruit, à meridiano sole dies computat. Quartum est fundamentum, quod apud Iudeos festa celebrabantur à vespere vnius diei usque ad vespere alterius subsequenti: nepe, ab initio diei sue naturalis. Sic enim Leuit. 23. sancitum erat. A vespere usque ad vespere

celebrabitis sabbata vestra. Quintum fundamentum est. Prima dies illa anni erat radix, à qua omnia anni festa suis diebus numeris derivabantur. Eorum autem primum erat festum paschæ, quod celebrandum erat quarta decima die eiusdem mensis, & cum menses apud illos essent lunares, eadem erat quarta decima luna. Sic enim Exodi. 12. & Leuitici 23. legitur. Mense primo quarta decima die mensis ad vespere Phasæ domini est, & quinta decima die mensis huius solenitas azimorum domini est. Et subditur priori loco. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris. Et septimus, qui erat postremus paschæ, erat celebrior. Itaque nouilunium illius mensis erat illis prima dies totius anni: & inde cōnumeratis septem hebdomadibus celebrabatur festum pētecostes in memoriam susceptæ legis. Et postea in se primo mense (puta septembri) in diem decimam incurrebat festum scenopægiæ seu tabernaculorum. Hæc omnia eodem capitulo extant. Est ergo Paulus Burgenis, qui per illo verbo. Matth. 26. Prima die azymorum præcipue inter ceteros modo quodam ab ipso excogitato sustinet, quod vespere ille, quo Christus cœnauit, licet fuerit Christo finis quartæ decimæ lunæ, nihilominus apud Iudeos nō erat nisi tertia decima: quare feria sexta fuit Christo quinta decima, & Iudeis quarta decima, quæ ideo ipsi in vespere, Christo iam sepulto, celebrant agni cœnam. Ad huius autem dissidij intellectum supponendum est fundamentum sextum, quod inter astronomos certissimū est: nam illa arte potest quisque illud nunc cōperire videlicet illo anno, quo Christus passus est, nouilunium Martij contigisse feria quinta, decima nona hora diei naturalis Hebræorum, hoc est, prima pomeridiana cū aliquibus minutis. Sed est septimū fundamentum, quod Iudeis erat sollemnissimum, estque rationi maxime consentaneum: videlicet, quod quando nouilunium incurrebat decima octaua hora diei naturalis, vel serius, illa dies nō celebratur prima mensis, quam illi neomeniam Latini calēdas appellitant, sed incipiebat prima dies in occasu solis, illius diei & inde subsequatur. Et ratio erat propter vetustatem nouilunii, quia occurrebat in postrema quarta diei, quod ideo nuncupabatur nouilunium vetus. Itaque illo anno in occasu solis feria quinta coepit neomenia, atque adeo in

tertia inde quinta feria in occasu solis finiebat secundum naturalem cursum quarta decima luna. Atque illuc Christus coenauit. Id quod ingenue Burgenfis, nosque cum ipso fatemur, neque ullus valet diffiteri. Adhuc autem nescio quae alia fundamenta, quae (salua doctissimi & Christianissimi viri autoritate) debuisset firmitus corroborare inquam, quam fecit. Subnectit aliud fundamentum: videlicet, quod quando nouilunium illud occurrebat in feria secunda, vel quarta, vel sexta, deberet repelli in proximam sequentem. Itaque in nulla illarum trium feriarum poterat figi prima dies mensis. Nam si neomenia mensis figeretur in feria secunda, tunc festum expiationis, quod erat decima septembris incurreret in diem veneris, ut supputanti fiet compertum. Si autem prima mensis esset in feria quarta, tunc idem festum expiationis incurreret in diem dominicum. Quod autem in altera illarum dierum sabbato circumstantium incurreret illud festum, erat, inquit, maxime inconueniens, eo quod cum illud tunc esset solennitatis, quante sabbatum, adeo ut neque in illo, inquit, ut ex sacra littera potest haberi, minime parare cibaria licuisset, sicut neque in sabbato: concursus duorum dierum, in quibus cibaria non pararetur, onus fuisset molestissimum. Feria autem sexta propterea non poterat esse prima dies mensis, quod tunc prima dies festi tabernaculorum quinta decima septembris incurreret in diem dominicam, & cum festum per septem dies succederet, postrema esset in die sabbati, in qua oportebat septies circumire altare in memoriam expiationis Iericho, ut legitur Leuitici. 23. atque alia letitiae opera facere, quae non licebant in sabbato. Igitur cum (ut dictum est) prima dies mensis illo anno incurrisset in feria sexta, translata fuit, inquit, a Iudeis in sabbatum, atque adeo sua quattodecima luna coepit in uespere feriae sextae. Christus autem, quoniam sciebat festum illud tabernaculorum in sua morte abolendum, non curauit illam facere repulsam, sed coenauit in quarta decima naturali. Haec opinio tantam inter nonnullos vim obtinuit, ut putet esse sacro euangelio concordem. Nihilominus profecto re oculatius inspecta nullam praese fert probabilitatem. Igitur tanquam certissima statuitur conclusio contraria: scilicet, quod Iudei eadem nocte Ioni, qua Christus, agni coenam fecerunt: videlicet quarta decima luna secundum naturalem cursum lunae. Et ne opus sit argumenta contraria si huc

Repulsa opinionis Burgenfis.

Conclusio.

Argumenta contra Burgensem.

recedantur postea in solutione repetere, prius communem hanc nostram sententiam oportet constabilire. Primum ergo, ut illas Burgenfis neomeniarum dilationes repulsasque diei primi repellamus, arguitur sic. Legem Deus populo illi rudi ita explicatè posuit, ut syllabam omnia explanaret, quae seruari deberent: quare immane existimabant piaculum, & impium sacrilegium iota legis mutare. Imò quia sic in cortice religiosissime eam obseruabant, non penetrando mysteria, neque litteram interpretando, remordet eos. 2. ad Corinth. 3. Paulus dicens. Littera occidit, spiritus autem uiuificat. Erat autem expressa lex Exodi. 12. & Leuitici. 23. ut quarta decima mensis ad uesperam usque ad vigesimam primam pascha Domini celebrarent, & eadem quarta decima luna ad uesperam immolarent typicum agnum: ergo nefas illis erat ne festum expiationis concurreret proximè cum sabbato, vel postrema dies tabernaculorum in sabbato, diem illum mutare: nam procul dubio si Deus, qui incommoda illa bene prospexit, tanquam inconuenientia existimaret, ipse expressisset exceptionem legis, quandoquidem tam minutatim omnia illis explicabat. Secundò. Quid nam molestiae erat, ut semel in anno duos feruaret simul dies, in quibus non liceret parare cibaria, ut propter hoc praeterire diem lege praestitutum & fixum demarent? Eò potissimum quod carnibus salis, quae in biduum elixari poterant, atque alijs plurimum uescerentur, quae non opus erat in biduo illo igni adiuuere. Tertio uirgenis contra Burgensem arguitur. Ait quippe ob id festum expiationis non debere die praecedenti aut subsequente sabbatum celebrari, quia non liceret in illo parare cibaria, ut ex sacra littera, inquit, potest haberi. Illam certe sacram litteram allegare debuisset: nam contrarium palam ex lege colligitur. Dies enim prima paschalis, quae erat quattodecima martij, ut legitur Exodi. 12. erat sancta, & ut legitur Leuitici. 23. celeberrima, in qua nihil operis licitum erat: & nihilominus licebat in illa parare cibaria, ut expressè prior loco his uerbis legitur. Exceptis ijs, quae ad uescendum pertinent. Si ergo id ea die erat licitum, multo melius in festo expiationis. Imò in nullo festo, praeterquam in solo sabbato erat illicitum esculenta & poculenta apparere. Erat enim illud sabbato peculiare in memoriam, quod Deus illa die requieuit ab omni opere, quod

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

quod patrarat. Quarto itidem arguitur de festo tabernaculorum. Ait enim feriam sextam non potuisse existere primam mensis, nec primam paschae, ne postrema tabernaculorum incurreret in sabbato. Arguitur sic. Illa, quae tunc sollemniter celebrabantur, omnia ad religionem pertinebant: fiebant enim intra templum processiones, & letitiae tripudia, quibus potissimum festum celebrabatur: quis autem dixerit per illa, quibus festum colitur, festum infringi? Vtrum nos dum celebres facimus, processiones festa frangamus? Unde Christus Matthaei. 12. Non legistis, inquit, in lege, quia sabbatum sacerdotes in templo violant, & sine crimine sunt? Nihil ergo opus erat feriam sextam repellere, ne esset prima dies mensis & subinde paschae. Quare licet mille Hebraeorum autores Burgenfis retulisset, vel historiam non crederem, vel potius affirmarem post aduentum Christi, quando oculis mentis caligare coeperunt, legem corrupisse, & deprauasse, quam ut credam illas repulsas fuisse vel ex lege licitas, vel tempore Christi in usu. Quintò arguitur. Illa quattodecima luna praefixa fuit in figuram Christi: si autem postea adueniente ueritate non erat ab illo populo ceremonia illa typica eadem nocte celebranda, qua Christus eam seruauit, figura non respondisset ueritati. Sextò. Christus coenauit, ut Iudeorum legem seruaret: si autem tempus legitimum Iudeorum praeuenisset, non seruasset legem: & cum sub articulum mortis tam solerter perfidi illi testimonia aduersus illum exquisissent, profecto de hoc ipsum reu fecissent, quod morem & legem populi violasset. Septimò. Si lex non obligabat ad immolandum paschalem agnum usque ad diem sequentem, quidnam causa habuit Christus ut pridie coenaret? Aiuunt, quia sciebat in crastino morte praeventum non posse agnum coenare. Sed causa haec nulla est: quia non debebat seruare legem nisi quandiu uiueret: & ideo illud mandatum, quod mortem erat subsequendum, non erat cur antea impleteret. Et ad complendam ueritatem figurae agni typici satis erat, ut ipse immolaretur in cruce. Vbi suum corpus sine immolatione agni consecrare poterat. Octauò arguitur. Opinio Burgenfis, incurrit profecto in errorem Graecorum, tenentium Christum in fermentato consecrasse: nam azymi non inueniebantur in domibus Iudeorum usque ad quartam decimam lunam, in qua ipsi agnum paschalem

Quartum argumentum.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

edebant: quare pridie non inuenisset in hospitio nisi fermentatum. Quod si quis fingat fecisse apparari sibi azymos, hoc certe cum esset nouum & inauditum, scandalum dedisset hospiti, neque uero id euangelista enarrare neglexissent. Nonò insuper, ut ad euangelium descendamus, arguitur ex illo Christi uerbo Matthaei. 26. Scitis, quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur, ut crucifigatur. Neque uero vim facio in uerbo, biduum: facile enim quis dicere posset dictum fuisse uel feria tertia, uel feria quarta: sed in uerbo, Scitis. Cum enim ait, scitis, perinde est ac si dixisset, scitis ex lege & more, ueluti si quis noster concionator in hebdomada sancta diceret, Scitis quia dominica proxima pascha erit: ergo illic significauit diem ipsum, quo Iudei celebrabant pascha: alia non sic dixisset, sed scitis, uel sciatis, quod licet pascha sit post triduum, ego tamen post biduum sum illud facturum. Et potissimum quod cum iam tunc post suum baptismum bis pascha celebrauerat eodem die, quo Iudei, si praenire eundem diem cogitasset, id explicuisset. Et quia non dixit, dies festus erit, uel seruabitur, sed pascha fiet, non designauit tempus paschae, sed immolationem agni, ut bene ait Abulenfis. Pascha enim fieri, est pascha parari & adornari, sicut uulgo, barbam fieri dicitur dum tondetur. Deuterono. 21. sponsa a viro ducenda iubebatur facere ungues, id est, circumcidere. Imò apud Virgilium. 3. agloga eodem schemate ait ille. Cum facia vitula pro frugibus ipse uenit, id est, dum vitulam immolo. Et pascha fieri, est ipsum māducari, sicuti praedictum aut coenam fieri. Et consonant aliorum euangelistarum uerba. Ait enim Marcus. Primo die azymorum, quando pascha immolabant. Et Lucas. Vbi pascha cum discipulis meis manducem. Et infra. Parauerunt pascha. Quapropter illud arbitror Christum dixisse in uespere feriae tertiae, quando regrediens a Ierusalem in Bethaniam sedit in monte Oliueti loquens cum discipulis suis, ut habetur Marci. 13. Ob idque non ait, Post biduum filius hominis crucifigetur, sed tradetur: scilicet, post biduum nocte, ut altera die crucifigatur. Tamen Angust. ad Cassulanum epistolam, quae est. 86. ad crucifixionem, quae fuit feria sexta respiciens, ait dictum hoc fuisse a Christo feria quarta mane. Sed ad nostrum propositum parum refert quando dictum fuerit. Decimò arguitur ex uerbis eiusdem Matthaei.

Nonum argumentum.

Pascha fieri.

Decimū argumentum.

thaei ibidem. Prima autem die azymorum accellerunt discipuli ad Iesum dicentes, Vbi vis paremus tibi pascha? Non ait, die, qua Christus comedit azyma, sed simpliciter prima die azymorum, hoc est, prima die festi azymorum Iudeorum, quod per septem durabat. Atqui id explicatius refert Marcus capit. 14. dicens. Prima die azymorum, quando pascha immolabant. Ecquid euidentius, ut loquatur de die, qua Iudei immolabant pascha? Quod alludit & cap. 22. explicatissime Lucas dicens. Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. Necesse scilicet iuxta tenorem verborum legis: ergo eadem die pascha fecerunt Iudei, qua Christus. Impossibile ergo est glossam Burgensis huic textui at- texere. Ait quippe tres hos euangelistas dic- tūtaxat assignare, qua Christus cenauit, nō autem diem azymorum apud Iudeos. Quod quidem assertum aduersariū est textui: nam si illa nocte, qua Christus, Iudei non cenabant, nequāquam dici poterat prima dies azymorum: hoc enim nomen solenne erat signifi- cans illam noctem cum primū incipiebāt azymi esse in domibus Iudeorum. Quare li- cet fingeretur Christum illa nocte fecisse sibi parari azymos, non posset nominari prima dies azymorum, quia non erat prima illarum septē, quibus comedebant azymos, sed prior illis omnibus, atque adeo octaua. Quinuerō ex illo verbo Christi, quod iussit denunciari hospiti, Apud te facio pascha, cum discipulis meis: colligitur, eadem nocte Iudeos pascha fecisse. Significauit enim planē quod sese in- uitasset ad cenam apud ipsum, id est, ad coe- nandum cum ipso, ut ambo simul facerent pascha. Hoc enim sentit amicus, cum amico dicit. Apud te hodie facio prandium, id est, volo tuus esse conuiuium, ut simul prādeamus. ¶ Accedit huc vndecimō & sanctorum auto- ritas Chrysostomi, nanque super eundem locū ait, quod quinta sabbati, id est, quinta feria, quam Matthaeus appellat primam azymo- rum: quia illa nocte Iudei debebant comede- re azymos, Christus iussit discipulis parare pascha, & vespere facto, ut ait euangelista, coe- nauit. Idemque ait prorsus epistola citata ad Cassianum August. ergo eadem nocte, qua Iudei, cenauit Christus. Ob id enim nos hebdomadā per ferias computamus, nume- rando diem lunae secundam, & sic deinceps quia retinemus Hebraeorum morem compu- tantium à sabbato, appellantiumque domi-

Glossa Burg.
nulla.

vndecimū
argumentū.

Ritus compu-
tandi per fe-
rias.

nicam, primam sabbati, id est, à sabbato. Vnde paulo post Chrysostomus. Omnibus, in- quit, semper vsque ad vltimum passionis die non se esse aduersarium legi ostendit: & ta- men si non cenasset ea nocte, qua alij, aduer- sarium se ostendisset. Accedit & eodem loco Hieronymus dicens. Prima azymorum, quar- ta decima mensis est. Et mirum quomodo Burgenis glosset eum, quod loquatur solum de quarta decima secundum Christum. Nam subdit. Quarta decima mensis est, quando agnus immolatur (scilicet secundum ritum & morem Iudeorum.) Et ut omnem ambigui- tatem diluat, subnequit. Et luna plenissima est, & fermentum abijcitur. Si ergo agnus im- molabatur plenissima luna, certē id erat in fi- ne quartae decimae diei, qua Christus ipse coe- nauit. Idem Magister historiarum ca. de coe- na Domini aduersus Græcos affirmat. Et In- nocentius libro quarto de mysterio missae ca- pitulo secundo. Quinta decima, inquit, die mensis primi, que tunc extitit feria sexta, pas- sus Dominus est. Et præcedente nocte: videli- cet, quarta decima luna primi mensis ad ves- peram, ut legis figuras impleteret, post ty- picum pascha corporis & sanguinis sui sacra- mentum instituit. Et postea quarto capitulo id testimonijs euangelistarum, quæ à nobis modo allata sunt, confirmat, & per tabulam computi dicit manifestē constare. Et Beda li- bro de natura rerū, capitulo sexagesimo ter- tio id ipsum affirmatissime adstruit. Quinuerō Iosephus legis ceremoniarumque periti- simus libro antiquitatum secundo. capitulo decimo tertio, & libro tertio capitulo primo ait inuolabiliter à Iudeis obseruātū, ut quar- ta decima luna (nimirum secundum natura- lem cursum) agnus immolaretur, & quinta decima fuisset primū diē paschæ. Ac demum Abulensis in secūda parte sui defensorij, quæ- stionem hanc diffusissime, ut pluraque om- nia solet, utrinque disputat, & absque dubio tenet eadem naturali quartadecima luna & Iudeos & Christum celebrasse phase. ¶ Sed ut duodecimo argumento, eodemque validissi- mo rem concludamus, arguitur autoritate vni- uersalis ecclesiæ. Hæc enim discordia de fer- mentato & azymo inter Græcos & Latinos, ut est videre apud eundem Innocentium ter- tium loco proxime allegato, & apud Diuū Thomam in Quarto questione secūda, arti- culo secundo, quæstioncula tertia, non habuit ortum ab initio statim nascentis Christianæ fidei,

Chryf.

Hier.

Magist.
histor.

Iosephus

Abulensis

Duodecimo
argumentum

fidei, imò multo inde tempore vniuersalis ec- clesia tam Græcorum, quam Latinorum in azymo cōficebat, nimirum certissima Chri- stum eundem panem consecrasse, ac subinde eadem nocte, qua apud Iudeos nihil erat fer- mentati. Sed postea imminente hæresi He- bionitarum, qui cum Nazareis, quos hic ci- tat Diuus Thomas conspirauerant, dicentes, simul cum euangelio seruanda esse legalia: in odium & detestationem eorum tota ecclesia tam Latina quam Græca abiiecit azymos, & coepit fermentatos consecrare. Quare apud Chrysostomum & Origenem, atque alios Græcos nullus sentitur odor huius discordiæ. At verò cum iam hæresis illa sopita censeretur, rediit ecclesia ad suum pristinum morem cō- secrandi in azymo, ut exemplum Christi imi- taretur. Sed Græci suorum rituum tenacissimi noluerunt cum ecclesia Latina cōsentire. At- que inde excogitare coeperunt Christum cō- secrasse fermentatum, ac subinde non cenasse quartadecima luna, sed tertia decima. Qua de re nos execrantur, & anathematizant, ap- pellantes nos azymistas, ut Diuus Anselm⁹ in libello, quem hanc ob causam de fermentato & azymo edidit, testatur. Et Guidone Car- melita referente non permittunt sacerdotes Latinos in suis altaribus sacra facere, quod si factum comperiat, altaria ceu polluta lauat. Vnde Leo papa nonus qui sedit anno Domi- ni millesimo quinquagesimo, citaturque ibidē ab Innocentio, epistolam ad Imperatorem Constantinopolitanum scripsit, in qua cum alijs Græcorum erroribus & hunc consuta- uit: eo quod se ab ecclesia Latina fundata in apostolis Petro & Paulo segregasset. Histo- ria ergo hæc maximē veritatem confirmat Christum eadem nocte, qua Iudei cenasse. ¶ Opinio autem Græcorum nequāquam su- stineri potest, si intelligant Christum cenasse tertia decima luna secundum eius cursum naturalem, ut intelligere censetur. Nam de- bent tunc dicere cenasse feria quarta, cum certissimum sit (ut supra diximus) illo anno lunam quartum decimum circulum comple- uisse feria quinta, quando Christus cenauit. ¶ Subsequitur ergo, ut argumenta, quæ pa- troni contrariæ opinionis sibi obtendunt, ex- pendamus. ¶ Primum illud est verbum Chri- sti Matthæi. 26. iubentis discipulis dicere hos- piti. Tempus meum prope est, apud te facio pascha. Ait enim Burgenis id dixisse ad dis-

ferentiam temporis, quo Iudei cenabant. Sed re vera Christus ad id non alludit, sed ad suam mortem. Sic enim qui est morti proxi- mus dicere solet, tempus meum instat, id est, postremus dies mihi destinatus. Cuius utique schemate ait Ioan. capit. 13. Sciens Iesus quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad patrem. Et meminit de illo die, ut significaret phase non quodcunque, sed sollemnissimum se facturum, quasi postremum, in quo sacro- sanctum corpus suum & sanguinem erat cō- secraturus. ¶ Secundus locus est Ioannis ceteri mo tertio. Ante diem festum paschæ sciens Iesus, quia venit hora eius, &c. ubi subdit euangelista. Et cena facta, &c. cum ergo pas- cha coepisset quarta decima luna ad vesperam, sequitur quod cenauerit luna tertia decima. Atque hoc est primum argumentum Sancti Thomæ in isto articulo, & in 4. distinctio. 11. quæstio. 2. & supra in hac parte quæstio. 46. articulo. 9. ubi rem presius discutit. Hoc enim loco blasphemant Græci dicentes Ioannem affirmantem, quod Christus cenauerit pri- die quam essent azymi in domibus Iudeo- rum, correxisse tres alios dicentes cenasse pri- ma die azymorum. Tenacitas enim præposi- ti eos excecauit, ne Ioannem intelligerent, ac subinde in hanc coniecit blasphemiam, ut di- cere auderent euangelistas errasse. Alij verò, ut refert eodem articulo nono D. Thomas ad cauendum hoc absurdum, aiunt, Christum verē cenasse quarta decima luna, sed Iudeos in perimendo Christo occupatos contra le- gem pascha in crastinum distulisse. Sed hoc etiam dissonat verbis Marci supra citatis. Si- licet, quod cenauit prima die azymorum quando pascha immolabant (videlicet Iudei) Item cum non omnes Iudei conspirassent in illam eadem Christi, imò plurima pars pie ipsum ut verum prophetam coleret, nulla est verisimilitudo quod totus populus mutasset festum, atque adeo minor separatim id mini- mē auderet. Cæterum neque per hanc cauil- lationem fit satis verbis Ioannis. Dicens nan- que ante diem festum, nō potuit festū intelli- gere quod contra legē Iudei procrastinabāt, sed quod erat legitimum. Respondetur er- go quod Ioannes neque in apparentia quid- piam insinuauit alijs euangelistis cōtrarium: teris. imò consonantissime cum ipsis factus est. Quod enim alij dicunt. Prima die azymorum, ipse, inquit, ante diem festum paschæ. Nam

Secundū ar-
gumentum.
Ioan. 13.

Græcorum
blasphemia.

Concordia
Ioan. cum ca-
teris.

cum prima dies pasche & azymorum inci-
peret quinta feria in occasu solis, decurreret
que per totam sextam feriam, & Christus ea
dem feria quinta mane vel circa meridiem ius-
serit discipulis parare pascha, optimè ait Ioan-
nes, Ante diem festum. Non enim ait pridie,
aut per diem antea, sed simpliciter ante, quod
verificari potest, licet non nisi quatuor vel
quinque horis ante occasum solis id dixisset.
Nam & Chrysostomus eadem homilia cita-
ta. 82. super Mattheum, ait, primam azymo-
rum euangelistam vocasse diem, quæ est an-
te azyma, id est, in cuius vespere comedendi
erant azymi. Tertio arguitur sic. Feria sex-
ta, qua Christus passus est, erat quarta deci-
ma luna, cuius futura nocte Iudei facturi erant
phase: ergo feria quinta, quando Christus coe-
navit, erat apud illos tertia decima. Probatur
antececedens: nam Ioannis decimo octavo le-
gitur, quod Iudei non introierunt pretorium,
ut non contaminarentur, sed ut manducaret
pascha: scilicet, ipsa nocte. Chrysostomus ho-
milia octogesima secunda super Ioannem duo-
bus modis respondet. Vno scilicet, quod Iu-
dei armati in fundendo Christi sanguine dis-
tulerunt contra legem coenam. Sed iste mo-
dus iam supra ostensus est insufficiens. Et ideo
addit alium, quod non accipitur illic manu-
care pascha, pro eo quod est manducare a-
gnum, sed pro tota solennitate paschali: nem-
pe, pro eo quod est manducare azymos, qui
per totum festum durabant, & agrestes lactu-
cas, &c. Atque hoc responsum amplectitur
Dionysius Thoma loco citato questio. 46. Et in
notis suis loco etiam supra relato libro quar-
to capitulo quarto. Ait enim, quod manu-
care pascha potest legi vno modo, ut sit abla-
tius (id est ut manducarent in pascha.) Alio
modo, ut pascha accipiat pro azymis. At-
que idem ait Magister hystoriarum ubi supra allega-
tus est. Quinero præter azymos, ut ait lo-
co citato Iosephus singulis diebus pasche ma-
debantur duo vituli, duoque arietes, quæ coe-
debatur paschalis victima, & manducabatur.
Sed ait Burgenfis, quod licet Chrysostomus,
& Thomas sic textum exponant, tamen nul-
quam legitur, ut azymi dicerentur pascha,
potissimum quod poterant etiam ab immu-
dis manducari: id quod nunc, inquit, consue-
tudo Iudeorum testatur, sed ad esum agni exi-
gebatur mundities. Quicquid autem dixerit
Burgenfis, Magister hystoriarum, & Innocen-
tia

tius papa locis supra allegatis dicunt, quod ne-
que azyma toto paschate poterant ab immu-
dis manducari. Respondetur ergo Burgenfi,
quod Iudeorum dispersio post Christum pas-
sum caligare eos fecit in huiusmodi ceremo-
niis. Eo potissimum quod cum cinere illo vi-
tule ruse iam modo careant, qua, ut Numero-
rum. 19. legitur, erant immundi expiandi, pa-
rum de legalibus immunditijs curat. Quarto
contra nos facere illud videtur Matth. 26.
Non in die festo. At verò res attentè perspe-
cta potius nobiscum facit. Est enim iudici-
um maximum, quod bona pars eorum, qui in co-
silio confidebant, instigabant, ut die primo
paschatis Christus in patibulum raperetur,
& qui contrarias sententias dicebant, non id
dissuadebant propter religionem festi. Vnde
colligitur, consentire omnes non solum
non esse illam violationem festi, verum esse
obsequium Dei. Sed dicebant, Non in die festo,
ne tumultus obortus in populo innocentem
hominem illis è manibus eriperet. Quia
propter altera pars vicit, atque ob id præci-
puè, quod Iudas horam cum illis pepigerat.
Imò hinc sumitur novum argumentum quod
eadem nocte Iudei agnum immolabant. Nam
altissimum illud silentium, quod omnes pas-
cha celebrantes tenebant, occasionem obtu-
lit patrando scelus. Quintus locus, qui con-
trarius apparet, est ille Ioan. 19. ubi legitur. E-
rat autem pasceue pasche. In quo verbo
plurimum Burgenfis connititur, adnotans non
dixisse pasceue sabbati, sed pasche, quasi
pasceue pasche idem sit, quod vigilia pasche,
atque adeo arbitratr multa festa habuisse pa-
sceues, id est, vigilijs, in quibus prepararen-
tur ea, quæ opus erant ad festum. Ego autem, ut
exiguitatem ingenij fatear, valde miror quo-
modo Burgenfis vel alius locum istum aduer-
sus nos obmoliatur. Enimvero pasceue no-
men græcum est, idem proprie significans, quod
preparatio: hæc autem preparatio nullius
prorsus festi erat, præterquam sabbati. Cuius
ratione iam supra explicuimus: videlicet, quod
nullum erat festum, in quo non liceret para-
re cibaria, præter sabbatum. In die enim pri-
ma paschatis, ut Exodi. 12. legitur, licebat pa-
rare cibaria, & a fortiori in die pentecostes, &
expiationis, & in festo tabernaculorum: para-
sceue autem non erat nisi preparatio eorum
ciborum, quo sequenti die manducaturi erant.
Vnde simpliciter idem erat pasceue, quod se-
ria

ria sexta: siue illa festum esset paschatis, siue
profestum. Clarè hoc docet Marcus capit. 15.
dicens, Quia erat pasceue, quod est ante
sabbatum. Est autem periphrasis, quasi dixisset,
Erat pasceue, quod nihil aliud signifi-
cat, quam diem ante sabbatum proximam.
Et Lucas capitulo vigesimo tertio. Et dies e-
rat pasceues, & sabbatum illucescebat. Igi-
tur apud Ioannem per pasceue pasche, mani-
festum est, ut non intelligatur vigilia pasche
sed pasceue sabbati, quæ incidebat in pas-
chate. Quasi dixisset, quod erat sabbatum pas-
chæ. Atque id paulo inferius ostendit Ioan-
nes absolute nominans pasceue. Ait enim
Iudei ergo, quia pasceue erat, ne manerent
in cruce corpora sabbato. Si autem intel-
lexisset pasceue pasche, subiunxisset, ne
manerent in cruce corpora paschate. Vnde
in fine capituli absolute etiam dixit, Propter
pasceuen Iudeorum: quasi illud esset no-
men celebre ferie sextæ. Sed arguis, Si se-
ria sexta fuisset dies paschatis, tam indecens
esset tunc pendere corpora in cruce, quam
sabbato. Profectò non erat: nam & si prima
dies pasche esset valde celebris, multo erat
tamen celebrius sabbatum. Atque eam ob
rem quanvis arbitrati se obsequium præsta-
re Deo homicidium in die paschatis procu-
rassent, non autem ausi sunt sacrosanctam
venerationem sabbati pollueri. Et hoc est,
quod addit euangelista. Erat enim magnus
dies ille sabbati. Quapropter non dicebatur
magnus, ut fautores contrarij opinionis cen-
sent, quia esset primus dies pasche, sed ut
Magister hystoriarum, & Innocentius, ac
Sanctus Thomas & omnes aiunt, propterea
quod sabbatum quocumque die paschatis inci-
deret, duobus erat nominibus celeberrimum:
videlicet, & quia sabbatum, & quia pa-
schale. Vnde quod Burgenfis illic propter
allusionem ad pasceuen pasche affirmat:
nempe, in Hebræorum hystoria referri Chri-
stum fuisse passum in vigilia pasche, certè
non est credendum, nisi sit historia post Chri-
stum passum ab illis conficta. Complura e-
nim quæ illic Burgenfis affirmat, sine proba-
tione relinquit: sed vult, ut eorum sibi adhi-
beatur fides. Vnum autem verbum Augu-
stini fateor negotium facessere, ut soluat.
Tractatu enim. 120. super illud verbum Ioan-
nis, quod Christus propter pasceuen Iu-
deorum in proximo monumento conditus

fuit, subdit hæc verba. Acceleratam vult in-
telligi sepulturam, ne aduersperasset, quan-
do iam propter pasceuen, quam coenam
puram Iudei latine visitatijs apud nos vo-
cant, facere tale aliquid non licebat. Vbi infi-
mare videtur, quod coenam illam illa nocte post
Christi sepulturam facturi erant. Responde-
tur nihilominus primum, quod non intelli-
go interpretamentum Augustini: videlicet,
quod pasceue significet coenam, cum sit notis-
simum non significare nisi præparationem.
Nisi forsitan significatum illius, quod est pas-
cha siue phase attribuerit nomini pasceue.
Pascha enim, ut ipse super Ioan. cap. 13. & Hiero-
ny. super Mattheum cap. 26. aiunt, non est no-
men Græcum, ut significet passionem, sed
Hebraicum idem significans, quod transi-
tus. Quod quidem designare voluit dicens.
Ante diem festum pasche sciens Iesus, quod
venit hora eius, ut transiret de hoc mundo ad
patrem. Idemque significat phase, iuxta illud
Exodi. 12. Est enim phase, id est, transitus do-
mini. Illa enim nocte transiit angelus per Aeg-
yptum percutiens primogenitos: pertran-
sians autem Iudeorum domos sanguine ag-
ni rubricatas. Sed quoniam festum incipie-
bat ab agni coena, phase accipitur pro ipsa
coena & generaliter pro conuiuio. Attamen
ut ad Augustinum reuertamur, non ait ipse,
quod illa nocte essent facturi coenam illam
puram (interpretamentum enim coenæ in pa-
rentesi ponit) sed quod propter pasceuen
non licebat post solis occasum sepelire mor-
tuum. Quare iustius duxerunt in die pascha-
tis illum sepelire, quam in sabbato propter
sollemnissimam diei celebritatē. Et quod Au-
gust. nō intellexerit Iudeos illa nocte coena-
turos, cōfiteatur palam in epist. citata ad Cas-
sul. circa finem, ubi ait, quod feria 5. cuius nocte
incipiebat primus dies azymorum, atque adeo
qua Iudei coenabant Christus quoque coenauit.
Alia adhiberi solent minutiora argumēta,
quæ Magister hyst. & Innoc. atque alij referen-
tes dissolunt: nempe, quod illa die multa facta sunt
quæ non licebat facere in die festo. Ait enim
Lucas cap. 23. quod mulieres sepulto Christo re-
uertentes parauerunt aromata, sed sabbato
sinnerunt, ut prima sabbati vngerent corpus
Iesu. Parare aut aromata nō licebat in prima
die pasche. At verò Marcus capit. 16. dictum
Lucæ interpretatur dicens, quod cum transiret
sabbatū sedulæ illæ mulieres emerunt aromata.
Quare Lucas non intellexit parasse illa feria
sexta

pascha & phase.

Minutiora argumenta.

sexta, sed sabbato post occasum solis. Præterquā q̄ profectō in prima paschatis sicut licebat cibos emere & parare, licebat quoq; forte coemere aromata, atq; id gen^o alia. Ad id aut qd̄ adicitur, illa scilicet die fecisse Iudeos opera feruilia, quæ nō licebāt in pascha tevt accusare Christū, flagellare, angariare Si monem Cyrenæum venientem de villa. Res pondetur primum Iudeos nec Christum fla gellasse, nec crucifixisse, sed gentiles, qui erāt Pilati ministri. Quod autem ipsum compre henderunt, duxeruntq; ad Pontifices & ad Pilatum, fuit quia (vt dictum est) religionis officium existimabant, hominem, qui facie bat se Deum, de medio etiā in festo tollere.

Angariatio
Simonis.

Quod verō angariauerunt Simonē non ma gnopere nobis repugnat. Veniebat enim de villa, quæ erat forte intra spacium, quō pote rant in festo, atq; eo maxime, quod non erat sabbatum, peragere. Angariare verō non si gnificat simpliciter cōducere, sed vi cogere. Vnde forsan ille renitebatur, ne rē iniquam faceret, sed fuit compulsus, & forsan ab ipsīs Romanorum ministris.

Dubium.

Ugitur vt ad litteram S. Thomæ reuertamur. Dubium apparet corollarium tertiæ conclu sionis, quo ait presbyteros Græcorum pec caturus, si in azymo conficerent, perinde ac Latinos, si conficerent in fermentato. Scot^o nanq; dist. 11. q. 3. & Palud. q. 1. art. 4. hanc sen tentiam non approbant, imō aiunt, Græcos quia schismatici in hac re sunt, grauiter pec care conficientes in fermentato. Atqui Scotum sequitur Gabriel, aliq; eius discipuli. Et re vera non absq; aliquo rationis colore. Er rant enim Græci dicentes Christum confecif se in fermentato. Vnde Innocent. loco supra citato illorum morem in fermentato conse crantium reprehendens, ait, quod ecclesiam Constantinopolitanam multarum hereseon corruptio fermentauit, alludēs ad illud Apo stoli. 1. Cor. 5. Modicum fermentum totam massam corrūpit. Quare subdit quod cū pas cha nostrum immolatus fuerit Christus, iam epulemur non in fermento veteri, neque in fermento nequitie & malitie, sed in azymis synceritatis & veritatis: insinuans Christum illo pane cōfecisse. Vnde colligi videtur Græcos ceu schismaticos in hac re peccare. Nihilominus profectō concilium Florentinum li

Concilium
Florentinum

tem hanc dirimit, vbi Eugenius conciliās Ar menos, qui etiam sunt fermentarij, cum Lati

nis hoc, quod hic ait S. Tho. decernit dicens. Vnumquēq; iuxta suę ecclesię, siue orienta lis siue occidentalis consuetudinem confice re debere siue in azymo siue in fermentato. Quare vt bene ait hic Caieta, licet Græci sint schismatici arbitantes nos exemplum Chri sti non sequi, nihilominus quia illis permis sum est conficere in fermentato propter si militudinem, quam ait Gregorius: scilicet, quia verbum diuinū corruptione carnis no stræ vestitum est, non peccant illic presbyte ri morem suę ecclesię obseruantes, imō eum tenentur seruare. Idemq; ait prorsus Ansel mus in illo tractatu de fermentato, & azy mo, quem solius causa disputationis huius composuit, vbi hoc constituit, q̄ licet mos noster cōuenientior sit, tamē illi nihil agunt contra fidem catholicam.

Primum argumentum S. Thomæ iam su pra expeditum est. Secundum autem est, quod Græci, vt ait Innocent. nobis obiciūt, dicentes nos iudaizare. Arguunt siquidem, azymos fuisse in lege veteri Iudæis in vsu, vt Exodi. 12. & Leuiti. 23. legitur: quam quidem nos ceremoniā obseruamus: & cū ceremo niæ illæ fuissent futurorū vmbre, quasi pro positiones aliquid in futurum affirmantes: se quitur nos similiter illud prænuñciare futu rum, quod est mendacium. Respondetur autē cum Anselmo, & Innocētio locis supra citatis, quod nos nō vtimur azymo in sacra mento tanquam futurorum figura, quasi ve tustam legem seruantes. Alioqui & ipsi fer mentarij Græci pariter iudaizarent. Præci piebatur enim Leuiti. 23. vt duo panes primi tiarum, qui offerebantur in templo, ex simi la fermentata conficerentur. Imō hoc faci mus in memoriam præteriti operis Christi, qui consecrans in azymo admonuit nos fer mentum ceremoniarum legis veteris abiice re, & synceritatem euangelicam obseruare, iuxta verbum sæpius citatum. 1. Corin. 5. Pas cha nostrum immolatus est Christus, itaq; epulemur non in fermento veteri, sed in azy mis synceritatis & veritatis. Tertium argu mentum itidem est Græcorum. Fermentum significat charitatem, nam sicut illud calore suo totam massam fermentat, cuius subinde panem lapidum efficit, & palato gratum, ita & charitas omnia opera reddit suauia. Deo que subinde accepta: quare Matthæ. 13. reg num cōlorum comparauit Christus fermentu

Caietani

Secundum
Innocentium

Tertium
Græcorum

to massæ commixto: ergo fermentatum ma gis est sacramento idoneum. Respondetur, quod & si fermentum aliquem habeat esse ctum charitati similem, per se tamen intrin si cū est quid corruptum: id autē, quod est per se, est citius considerandum. Vnde Christus Cauete, inquit, à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis. Quare Innocentius lo co supra relato, fermentatum, inquit, Chri stus quasi minus bonum postposuit, & azy mum quasi maius bonum prætulit. Postremo deniq; arguitur. In baptismo nulla habetur ratio accidentium aquæ, sit ne dul cis an salia, frigida an calida: ergo neq; in eu charistia debuerunt accidentia panis estima ri, sicut neq; æstimatur, quod vinum sit al bum, vel rubeum. Respondetur, quod neque in pane alia considerantur accidentia, quam fermentum, quod corruptionem dicit: cuius vtq; tanta potest esse corruptio, vt materia esset sacramento inepta.

ARTICVLVS. V.

Verum vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

Conclusio.

RAE MISSA materia panis, sequitur de vino vtrum requiratur esse vitis. Et respon detur vnica conclusione. Solo vino vitis potest confici hoc sacramentum. Primo propter institutionem Christi: nam in tali vino sacramentum insti tuit. Vnde vt Matthæ. 26. legitur, post calicis consecrationem subiunxit. Non bibam a modo de hoc genimine vitis &c. Secundo quia sicut dictum est, ad materiam sacra mentorum assumitur illud, quod proprie ta lem habet speciem: vinum autem proprie nec est, nec dicitur, nisi quod ex vuis ex primitur, reliqui vero liquores non nisi per abusum dicuntur vina. Tertiō, quoniam hu iusmodi vinum huic sacramento germanē congruit, quippe cuius effectus sit spiritua lis letitia: nam vt legitur in psalmo, Sicut pa nis (nimirum triticeus) cor hominis confir mat, ita & vinum (scilicet vitis) letificat cor hominis. Accedit demum & figura: nam si cut Christus comparauit se grano frumen ti, ita & Ioannis. 15. ait. Ego sum vitis vera: atque adeo sicut panis frumenti, ita & vi

num vitis competens est huius sacramenti materia.

De conclusione huius articuli nullatenus dubitare li. et. Est enim decreta de consecra tione, distinctione secunda can. in sacramen torum, & canone. Non oportet, & canone In sacramento, qui est concilij Carthaginen sis tertij. Vnde & can. Sicut, condemnatur error ille dicentium, quod sola aqua sufficit. Et capi. firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica & in concilio Florentino. eadem sancitur conclusio. Nam quamquam in con secratione euangelica non fiat expressa men tio vini, sicut panis: quia non legitur, nisi, ac ci piens calicem: tamen nomen ipsum cali cis admonet, non habuisse intus meram a quam, sed vinum. Vas enim aqua plenum, aquale dicitur, non calix. Vnde in psalmo. 22. Calix meus inebrians quā preclar^o est? Ver bum autem subiunctum, Non bibam amo dō de hoc genimine vitis vsq; in diem illum &c, rem apertius explicat. Vbi Chrysosto. homilia. 83. de genimine, inquit, vitis, quæ cer tē vinum, non aquam producit. In quo hære sim eorū euellere voluit, qui aqua in his my sterijs vtuntur. Similis ergo illi in præsen tianum conclusio præfigitur, quam de pane triticeo posuimus: scilicet, q̄ omne & solum vinum vitis est materia necessaria huius sa cramenti, non perferutando an vinū sit spe cies specialissima, an verō genus subalternū quia in euangelio nihil aliud habetur. Quo circa in can. In sacramento, sicut determina tur, q̄ panis debet esse ex frumento, ita q̄ vi num sit ex vuis. Quapropter vinū malogea natorū, aut mororū, vt ait S. Th. in solutione primi argumēti, nō est idonea materia: quia illa nō sunt vina, sed per defectū vini sunt in troducta. Quare neq; de Sidra, quæ fit ex po mis, neq; de ceruisia pōt sacramentū confici. Quod si quæras, vtrū sint species vitis plu res sicut frumēti, respōdetur verisimile esse, oēs esse eiusdē speciei, licet habeāt accidētia plurimū distātia, & vinū vino lōgissimē præ stet. At parū refert, sic differāt necne, dum modō sint verę vites vuarū viniq; feraces. Le gūtur enim Canticorū. 1. vineę Engaddi, vbi nascitur balsamum: at verō licet sic per simi litudinem vitium dicantur, non tamen sunt vites, nisi equiuocē, sed aliud genus fructicu. De liquoribus autē, qui ex vite proueniūt, dubitari potest. Et primum de aceto arguit S. Tho.

Expositio ar
ticuli.

Chrysosto.

Vinum vitis.

S. Tho. secundo loco. Acetum est quedam species vini, quæ de vite sumitur, ut ait Isidorus: sed de aceto non potest confici sacramentum: ergo non omne vinum est apta materia. Inno. lib. 4. de officio missæ cap. 30. ait, vinum acidum, quod appellatur acetum posse esse materiam huius sacramenti. Quem utique Alex. 4. part. 9. 32. memb. 8. refert, subindeque Isidorum & Galeum ad examinandum an in aceto tanta fiat corruptio, ut desinat esse vinum. Hæc autem questio non incumbit theologo. Satis est dicere, quod quando vinum per corruptionem fit perfecte acetum, non est materia sacramenti. Primum, quia est maximum argumentum mutare speciem, cuius indicium ut ait Aristot. 8. Metaphysicæ est, quod sicut a privatione in habitu, sic ab aceto in vinum impossibile est regressus. Deinde quia sine speciem mutet siue secus, non est vinum. Potest tamen vinum servata sua specie acere: quare in vino acido fieri potest consecratio. Et hoc est, quod dicere voluit Innocentius. At vero quando est notabile dubium an sit acetum, grave peccatum est, sacramentum tali periculo committere: sicut & panem adeo corruptum consecrare, de quo ambigitur sit ne iam verè panis. Atque hanc ob rem species consecratæ vini non est in usu ecclesiæ ad servare, sicut species panis: quoniam dum sic acere, ut species essent aceti, desinere illic esse sanguis. Ex his fit cõsequens, glossam illam canonis sicut in sanctificando, de consecra. dist. 2. quæ ait, acetum, dum modo factum sit ex vino esse materiam sacramenti nullatenus esse audiendam: imò si talis consecratio contingeret pro nulla esset habenda.

Reprobatur
glossa canon. si-
cut.

Tertium ar-
gumentum.

De viis.

Tertio arguitur. Sicut de vite sumitur vinum depuratum, ita & agresta, & mustum: sed de istis non potest fieri consecratio: ergo non omne vinum est apta materia. Respondet, agrestam non esse materiam: quia sicut acetum est vinum corruptum, ita & agresta in via est generationis ad vinum, quæ eius speciem non attingit. Itaque de agresta idem est habendum iudicium, quod de aceto. In principio namque certissimum est non esse vinum, in progressu vero dum vix maturefcunt, res fit dubia: quare tunc licet forsitan sit vinum, est tamen grave peccatum in re dubia consecrare. De viis autem dubitare quis posset an sint consecrabiles, propterea quod iam vinum est, quod latet in illis, & in sexta synodo, ut legitur can. Didicimus, de consecra. dist. 2. com-

memoratur ritus quarundam ecclesiarum, ubi sacerdotes vias simul offerebant in altari, & cum sacramento corporis simul dispensabant populo. Et quævis præcipitur ne id fiat, permittitur tamen ibidem, ut post oblationem corporis, vias seorsum benedictas populus, qui petierit, accipiat, & fructum gratias agat: ergo viæ possunt consecrari. Et confirmatur. Mustum est consecrabile: si autem in calice cum musto misceretur viarum folliculi, quævis indecens esset nihilominus mustum consecraretur: ergo & mustum conclusum in grano vix est consecrabile. Negatur hæc ultima consequentia, quia mustum non est consecrabile nisi sub specie potabilis vini: antea vero quam exprimatur ex vva nec est mustum, nec vinum, & forte differt specie ab ipso postquam expressum est: nam est continuum folliculo, & corpusculis internis vix, sicut caro cum nervis & pelle animalis. Quare tota vva non est potus, sed cibus differens specie à musto. Sed arguis, facillima illa expressio vix non videtur mutare speciem: ergo vva & mustum non differunt specie. Negatur consequentia, quia vva (ut modo dicebamus) plura continet quam mustum. Unde per illam expressionem fit purus liquor, sicut per contusionem amygdalorum, & nucum fit lac & oleum differens specie ab ipsis confusis. Secundo adicitur, quod quævis vva posset esse tam matura, ut aliqua particula melli illuc includeretur eiusdem speciei, ac si esset expressa, non tamen est illic potabilis, sed comestibilis. Ad canonem autem citatum respondetur, quod vva illa, quas populus accipere, si vellet, permittebatur, non censentur fuisse consecratæ, sed benedictæ ad referendum gratias Deo de fructibus terra. At vero de musto nemini dubium, quin possit fieri consecratio, est enim verè vinum, vixius dulcedo testatur, atque completa digestio per calorem naturalem, ut quarto Meteororum autor est Aristoteles. Quævis non sit usque adeo perfectum vinum propter defectum decoctionis, quæ sit postmodum in dolio. Quare & in hoc errat dicta glossa super can. Sicut negans mustum, quousque per huiusmodi decoctionem incipiat esse vinum, esse consecrabile. Enimvero Iulius papa. can. Cum omne ead. dist. permittit, ut botrus viarum tempore necessitatis exprimatur in calice, & permixta gutta aquæ fiat consecratio. Verumtamen nisi necessitas ad id perstringat, non est huiusmodi

di mustum recentissimè expressum consecrari, propter commixtionem, quæ illic fieret grossarum particularum vix, quæ non sunt vinum. Per hæc indicare non est difficile de vini generibus, quæ ex aromatibus & melle conficiuntur. Si enim tam tenuis esset mixtio, ut verè maneret substantia vini, consecrabile esset: si vero tanta esset commixtio, ut corruptio fieret vini, non esset consecrationi idoneum. Ob idque peccatum est de huiusmodi artificiatibus vinis consecrare propter periculum. Idem de Lora, seu acinacio vino dicendum, quod ex acinis semel compressis infusa aqua exprimitur. Tam parum enim posset aqua commisceri (veluti diximus de granis tritico commixtis) ut species vini servaretur, & tantum, ut corrumpere: quocirca non potest sine periculo de eiusmodi fieri consecratio. Et quandoque certum esset consecrationem fuisse cassam. Quid autem de vino congelato: nam nonnunquam accidit, ut congelatur? Et dictum est baptismum non posse fieri in gelu. Respondetur, congelationem posse fieri adeo exiliter, ut maneret vinum, & tunc posset consecrari. Nec est simile in baptismo: nam in gelu non potest fieri ablutio, licet possit fieri consecratio. Sed usque adeo posset inducere, ut desineret esse vinum, & transiret in formam lapidis. Cuius signum esset, quod si postea liquefieret, non haberet vini virtutem. Esset ergo immane sacrilegium gelu consecrare, nisi calore liquefactum documentum præberet esse vinum. Quare idem experimentum sumendum est, ubi species consecratæ contingeret congelari. Si enim postea liquefactæ specimen præferrent vini in sapore, testimonium esset, illic esse sanguinem. Si autem tale colorum & vigorem non servarent, non esset sanguis. Nihilominus propter periculum cum veneratione essent sumendæ.

ARTICULVS. VI.

Vinum aqua sit vino permiscenda, quæ in ipsum convertatur.

QVVM vinum solum sit, quod transubstantiatur in sanguinem, mixtio aquæ dubium offert triplex. Congruit namque tres articulos aquæ, propter eorum conversionem in vinum tribus conclusionibus perstringere. Quare prima est. Vino quod offer-

tur in hoc sacramento, debet aqua permisceri. Eaq; primò autoritate Alexandri papæ de consecra. distinct. 2. can. 1. probatur dicentis. In sacramentorum oblationibus, quæ inter missarum solennia Domino offeruntur, panis tantum & vinum aqua permixtum in sacramentis offerantur. Cui quatuor rationes subiunguntur. Prima, quia sic Christus probabiliter creditur consecrasse: scilicet, lymphatum vinum propter sobrietatem secundum patrium morem, unde Proverb. 9. Bibite, inquit, vinum, quod miscui vobis. Secundo, propter representationem dominicæ passionis, quæ ibidem idem pontifex subnectit. Non enim debet, inquit, in calice Domini aut vinum solū, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque ex latere Christi, in passione sua profluxisse legitur. Tertia, quia ad significandum effectum huius sacramenti illa convenit permixtio: per illam enim unio designatur quæ fit populi Christiani ad Christum. Unde Iulius papa can. Cum omne, ea. d. Videmus, inquit, in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem Christi: ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. Quarta, quia hoc ultimo effectui sacramenti competit, qui est introitus in vitam eternam. Unde Ambrosius in lib. de sacram. Rudindat aqua in calice, & salit in vitam eternam. Secunda conclusio. Appositio aquæ non est de necessitate sacramenti. Probatur primò autoritate Cypriani papæ can. Scriptura. de cõse. d. 2. ubi ait, quod si aliquis de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter non observavit, ut scilicet aquam vino misceret in sacramento, potest simpliciter eius veniam concedi. Quod quidem si mixtio esset necessaria nunquam dixisset. Supponitur autem & autoritati ratio. Iudicium enim sacramenti, cum sit sacræ rei signum, ex re ipsa sumendum est, quæ significat: appositio autem aquæ ad vinum refertur ad significandum participationem sacramenti huius à fidelibus, quatenus per aquam vino mixtā, populus significatur (ut dictum est) Christo adunatus. Sed & hoc ipsum quod de latere Christi aqua profluxerit ad eundem sacramenti usum refertur, quatenus per aquam ablutio peccatorum designatur, quæ per passionem fit usus autem sacramenti, quo à fidelibus participatur (ut supra ostensum est) non est de necessitate sacramenti, quippe quod in sola materie consecratione consistit, sed est quod cõsequens ad sacramentum: ergo admixtio aquæ huiusmodi usum representans non est de necessitate sacramenti. Tertia

Secunda conclusio.

Tertia conclusio. Tertia conclusio. Semper tutius est parum de aqua apponere. Probatum primo auctoritate Honorij tertij capit. Perniciosus. de celebra. missa. ubi ait. Perniciosus in tuis partibus inoleuit abusus: videlicet, quod in maiori quantitate de aqua ponitur in sacrificio quam de vino: cum secundum rationabilem consuetudinem ecclesie generalis plus sit in ipso de vino, quam de aqua ponendum. At vero quoniam aqua quantitas inde dependet, ut constet quid de illa aqua fiat, commemorat D. Tho. tres opiniones, quas Innoc. capit. cum Marthae. refert. de celebrati. missa. fuerunt enim qui dixerunt, aquam vino commixtam perfecta consecratione seorsum manere. Haec autem opinio vera esse nequit quoniam per consecrationem nihil aliud sub speciebus sacramentalibus permanet, quam corpus & sanguis Christi, dicente in libro de sacramentis Ambrosio. Ante benedictionem illa species nominatur, post benedictionem corpus Christi designatur. Atque idem est de sanguine. Alii qui non totum adoratione latrice adoraretur. Secunda opinio fuit quorundam dicentium, quod sicut vinum trans substantiatur in sanguinem, ita & aqua in illam, quae de latere Christi effluxit. Sed neque hoc veritati consentaneum est, aliis deberet seorsum aqua, sicut per se vinum, consecrari. Tertia demum, eademque ut ipse ait potius, certissima est sententia, quod aqua prius in vinum convertitur, ac subinde vinum in sanguinem. Hinc ergo colligitur conclusio nostra, si enim aqua debet apponi, ut convertatur in vinum, fit ut quanto minus apponatur aquae, tanto sit tutius, tunc potissimum quando vinum debile est & tenue. Nam tunc tanta posset esse aquae permixtio ut vini substantiam exhalaret. Unde merito, Iulius papa. can. citato Cum omne, de consec. dist. 2. illos reprehendit, qui pannum lineum multo intinctum propter inopiam vini totum annum servabant, & postmodum aqua illum lavantes de illa conficiebant sanguinem. Illud quippe nec erat vinum, nec inde sacramentum conficiebatur.

Expositio articuli. Circa primam conclusionem admonet Cajeta. ne quis arbitretur grecos calicem domini absque aqua offerre. Hic enim, inquit, ut ex concilio Florentino constat, Armenorum ritus est. Attamen Innoc. lib. 4. de officio missae. cap. 32. & Graecis eundem ritum impingit. Graeci enim & Armeni, ut in fermentum

tato conficiunt, ita etiam & in hoc forte conveniunt, quod aquam calici non infundunt. Est tamen iam veritas haec extra controversiam catholicam, ut de consecra. distin. 2. per septem primos canones decernitur, & de celebra. missa. cap. Cum Marthae. & cap. In quadam, ac demum in concilio Florentino. Et Cypria. lib. 2. epistolarum. epistola. 3. ex qua desumpti sunt illi canones citati sicut, & can. Scriptura illam tertiam rationem, quam arti. 6. facit S. Thom. late differt, dicens, aquarum nomine populos designari, iuxta illud Apocalip. 17. Aquae, quas vidisti, populi sunt. Et quidem Armachanus libro. 9. cap. 9. arbitratur hanc aquae mixtionem constitutionem fuisse Alexandri, ut patet in can. citato primo, de consecra. distin. 2. qui fuit pontifex a Petro quintus tempore Adriani, nempe trigesimo quarto anno post obitum Ioannis evangelistae, a quo praesumitur, inquit, illam ceremoniam accepisse. Veruntamen non est dubitandum, quin apostoli ab ipso Christo illam acceperint, moreque servaverint, & lege successoribus traderint. Arguit ergo S. Thom. primo loco quod Melchisedech, qui typum gessit sacerdotij Christi, non legitur Genele. 14. obtulisse nisi panem & vinum. Respondet tamen quod etiam fuit hoc sacramentum designatum in aqua quae in heremo fluxit de petra, secundum illud, 1. Corinthio. 10. Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra. Et ideo aqua admiscenda est vino, sicut admiscetur farinae, ut fiat panis. Diversa autem ratione aqua sumitur in baptismo, & hic quoniam illic est de necessitate ablutionis, hic autem de congruentia refectionis. Haec S. Thomas in argumentis. De secunda vero conclusione, an mixtio aquae sit de necessitate sacramenti, dubitatio est aliquantulo maiuscula. Nam Armachanus loco citato videtur sentire, esse necessariam propter nonnullas canonum auctoritates, quae id videntur sonare, sed potissimum in eius favorem arguitur, quod si Christus sic consecravit, consecrare, quae subinde instituit, apparet eiusmodi mixtio necessaria: quandoquidem necessarium est eius exemplum sequi. Veruntamen his non obstantibus Innoc. loco citato. lib. 4. cap. 32. ait non esse de essentia, allegans Cyprianum sententiam, quae hic citatur can. Scriptura: scilicet dandam esse veniam ijs, qui aquam non apponunt. Et re vera ratio S. Thomae est optima. Videlicet, quod cum mixtio haec

haec non fiat nisi ad representanda illa, quae non sunt de essentia sacramenti (quae in consecratione consistit) sed ad usum pertinentia, fit ut neque ipsa mixtio sit de essentia. Et accedit manifesta ratio: nam si aqua, ut inquit Innocent. in vinum debet converti antequam fiat consecratio, non est magis de essentia apponere guttam aquae, quam vino vinum addere. Unde ad argumentum respondetur, quod non quicquid Christus inter consecrandum observavit, est de essentia sacramenti: sed tantum materia, forma & intentio: materia autem est vinum, ut nomina calicis & geniminis vitis evangelica admonent. Nomine autem vini non comprehenditur aqua.

Colligitur ergo ex his duabus conclusionibus mixtionem aquae non esse quidem de necessitate sacramenti, sed tamen de necessitate praeccepti, quod re vera obligat sub reatu mortali, nisi forsitan ex obliuione omitteretur. Est enim mos ecclesiae solennissimus. Unde in concilio Florentino solus panis triticus, & vinum de vite ponitur tanquam necessaria materia. Subiungitur vero, quod ante consecrationem aqua modicissima misceri debet. Vbi verbum (debet) solam praeccepti necessitatem designat.

Instruit ergo primum argumentum Sancti Thomae ex verbis Cyprianum, quae referuntur in can. Sicut. Nec tamen Cyprianus ait sicut, sed sic. Extant enim (ut diximus) lib. 2. epistolarum eius, epistola. 3. ubi ait. Sic calix Domini non est aqua sola, & vinum solum, nisi utrumque; miscetur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, nisi utrumque; (scilicet farina & aqua) fuerit adunatum. Aquae vero admixtio cum farina est de necessitate panis consecrandi: ergo & admixtio aquae cum vino. Similia ferè sunt verba Iulij can. Cum omne, scilicet. Non potest calix Domini esse aut aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque; miscetur. Respondet D. Thom. eodem pacto, quo Innocentius loco citato, quod verbum Cyprianum intelligitur eo pacto, quo id dicitur fieri non posse, quod convenienter fieri non potest. Si enim non apponeretur aqua, esset peccatum. Quare similitudo cum aqua in farina non est omnimoda: nam panis est sacramento necessarius, & mixtio aquae necessaria itidem consecrando panem. At vero licet sacramento sit necessarium vinum, tamen quod aliqua eius particula fiat per conversionem aquae in ipsum, non est de essentia. Et secundò arguitur. In passione Domini, cuius hoc sacramentum est memoriale, sicut de latere eius exiit sanguis, ita & aqua: sed vinum ratione sanguinis est necessarium: ergo pari ratione aqua. Est argumentum Martini papae can. Non oportet, ca. d. Respondet autem D. Tho. non eadem rationis necessitate sanguinem & aquam ex latere Christi emanasse: sanguis quippe directè ad ipsam passionem pertinebat. Est enim naturale vulnerato corpori humano sanguinem emittere: effusio autem aquae non erat sic de necessitate, sed ad demonstrandum effectum passionis congrua, qui est tum ablutio à peccatis, tum & refrigerium contra carnalem concupiscentiam. Et ideo aqua non consecratur seorsum (ut in tertia conclusione dictum est) sed vino admixta, ad denotandum vinum, quod transubstantiatur in sanguinem esse de necessitate: aqua vero ad representandum populum deservire, qui convertitur in Christum, sicut aqua in vinum. Tertiò arguitur. Si aqua non esset de necessitate sacramenti, quaecumque apponeretur sat esset, ut rosacea, aut eiusmodi quaevis alia: ecclesia autem non utitur nisi vera aqua: ergo illa est necessaria. Respondet tria. Primum, quod cum aqua non sit necessaria, nihil refert ad necessitatem sacramenti quae aqua miscetur vino, siue naturalis siue artificialis. Secundò ait, peccatum esse apponere aliam aquam quam veram: & profecto arbitror esse mortale, propter significationem, quia de latere Christi non fluxit nisi vera aqua, non autem humor phlegmaticus, ut aliqui dixerunt. Quae quidem aqua documentum perhibuit Christi corpus fuisse positum ex quatuor humoribus, & Innocent. ait cap. In quadam. extra de celebra. missa. quod supra distinctio. 3. artic. 4. satis expositum est. Tertiò ait, quod de aqua admixta farinae diversa est ratio: nam cum sit de necessitate panis, requiritur aqua naturalis: quare si ex rosacea, vel alia artificiali commassaretur panis, non esset consecrabilis. Cajeta. tanus vero hoc in dubium vocat, imò in contrariam partem flectitur. Ait enim quod cum ad materiam sacramenti non sit necessarium nisi panis, considerandum est, utrum ex aqua artificiali, quae est herbarum succus, possit confici verus panis. Et applaudit parti affirmativae: nam aqua, inquit, non est materia permanens in pane, sed calore ignis exhalatur: & ideo panis ex quacumque fiat aqua, potest esse eiusdem speciei.

At verò opinio hæc non est tuta, neque vlllo pacto esset talis licentia concedenda. Et Palud. dist. 11. q. 1. circa finem contrariū tenet. Tertia demum conclusio, quod aqua in ea quantitate est miscenda, quæ faciliè possit transire in vinum, extra controuersiam est, vt In noc. cap. Cum Marthæ. decernit. Quapropter ex paucitate aquæ nullum potest creati periculum: imò quanto minus miscetur, tanto tutius est, etiam si sit sola gutta, dum modò sit aqua. Nam tã exilis potest esse gutta, vt non sit nisi ros. Sed tamẽ ex magnitudine periculum offertur: nam si tanta esset, quæ non posset conuerti in vinum, solum vinum consecraretur, & ipsa maneret illic in substantia aquæ, quod esset plebẽ seducere, quæ adoraret quicquid substantiæ sub illis accidentibus recõditur, tametsi per ignorantiam ab idolo latria excusaretur. Igitur sacerdos immane sacrilegium cõmitteret, præsertim si prudẽs & sciẽs id faceret. Quare dũ apparet aquæ plus iusto effusum, debet calix effundi, & iterum vinum cum pauciori aqua infundi. At qui in ordine nostro, & aliis ecclesiis mos seruatur statim ante introitũ missæ calicem miscere, vt tẽpus suppetat aquæ in vinũ conuertendæ. Argumenta. S. Thomæ sunt huiusmodi. Si cut sanguis ex corpore, Christi, ita & aqua sensibilibiter exiuit. Ait enim Ioan. c. 19. Qui vidit testimoniũ perhibuit: exigua verò aqua non est sensibilis. Item multa aqua vino admixta corrumpitur: quod autem corruptum est, perinde habet ac si non esset: ergo debet in notabili quantitate adiungi. Item tertio, quod si tam parum sufficeret, satis esset in toto vegete guttam aquæ infundere, ex quo postea hauriretur consecrandũ vinum: quod apparet ridiculum. Ad primũ respondetur, satis esse quod sentiat aqua dum apponitur, licet post cõuersionem in vinum non sentiat. Ad secundũ dicitur, quod si non apponeretur, periret significatio: cum autẽ apponitur, & corrupta cõuertitur in vinum, significat populum in incorporari Christo. Ad tertium deniq; respondetur, qd mixtio non debet fieri in vegete aut lagena, sed in ipso calice, vbi consecratio adornatur. Alioquin non seruaret significationem populi per hoc sacramentum adumandi Christo.

QVAESTIO. SECVNDA, De conuersione panis & vini in corpus & sanguinẽ Christi.

S. Tho. 3. part. quæst. 75.

ARTICVLVS. I.

Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

EXPEDITA questione de materia sacramenti, ex ordine proximẽ sequitur altera de eius conuersione in corpus. Cuius vtiq; primus articulus, qui vt fundamentum toti quæstioni subseruitur, est, vtrum corpus secundum veritatem existat in hoc sacramento. Quæ quidem quæstio eandem includit de sanguine. Et S. Tho. vnica responderet bñe bñi cõclusionẽ, nec satis ad formam: quare in virtute altera præsupponit. Sit ergo prima conclusio hæc. Verum corpus Christi est sub speciebus panis, & verus sanguis sub speciebus vini. Secunda. Mysterium hoc huius sacramenti sensu deprehendi non potest, sed sola fide, quæ autoritati diuinæ innititur. Probat vtrinq; tribus sanctorum autoritatibus, deinde rationibus itidẽ tribus. Ait enim Cyrillus super illud Lucæ. 22. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Non dubites an hoc verum sit, sed potius suscipe verba saluatoris in fide: cum enim sit veritas, non mentitur. Et Hilarius. 8. de trinitate. De veritate, inquit, carnis & sanguinis Christi nõ est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius domini professione, & fide nostra caro eius verè est cibus, & sanguis eius verè est potus. Et Ambrosius lib. 6. de sacrament. cap. 1. Si cut verus Dei filius est dominus Iesus Christus: ita vera Christi caro est, quã accipimus, & verus sanguis eius est potus. Prima autem ratio inaccessẽ huius veritatis sumitur ex prælatura legis nostræ respectu veteris. Hoc enim sacrificiũ in lege illa fuit tantum in figura agni paschalis, & aliorum rituum, iuxta illud ad Hebræos. 10. Vmbra habens lex futurorũ bonorum, non ipsam rerum imaginem. Decuit ergo vt in sacramento per Christum Dei filium institutum plus longẽ cõtineretur: nempe,

pe, vt Christus ipse passus, nõ solum in significatione & figura, sed in rei veritate. Quamobrem Dionys. cap. 4. ecclesiastica hierar. cõset ipsum perfectum omnium aliorũ sacramentorum. Secundò hoc fuit & ipsius Christi charitati congruens, ex qua pro salute nostra corpus verum nostræ mortalitatis assumpsit. Est enim amicitia proprium & nativũ (quod Philosophus. 9. Ethico. ait) vt sibi inuicem præsentem amicum conuiuant: quæ de causa & præsentiam suam corporalem Christus in præmiũ repromittit, dicẽs Matth. 24. Vbi fuerit corpus, illic congregabũtur & aquilæ. Igitur ne nos interim in hoc peregrinationis exilio sua corporali præsentia destitueret, nos sibi per veritatem corporis sui & sanguinis quotidie in hoc sacramento cõiungit. Vnde Ioan. 6. Qui manducat, inquit, meam carnẽ, & bibit meum sanguinẽ, in me manet, & ego in eo. Quò sit, vt sacramentum hoc propter familiarem coniunctionem Christi ad nos sit tum maximæ charitatis signum, tum & nostræ spei subleuamen & robur. Tertio & perfectioni fidei nostræ id fuit cõgruentissimũ: quæ quidẽ fides & de diuinitate Christi est, & de eius humanitate, secundum illud Ioan. 14. Creditis in Deũ, & in me credite. Etenim quoniam fides est inuisibilium, oportuit, vt si cut suam nobis diuinitatem inuisibiliter exhibuit, ita & in hoc sacramento suam carnem inuisibili modo perhiberet. In calce demũ articuli subiungit damnatam hæresim cõtrariam Berengarij, qui huiusmodi rationes minime animaduertẽs, dixit corpus & sanguinẽ Christi non esse in hoc sacramento, nisi in signo, quod est tanquam hæreticum abijciendum: vt pote assertionibus Christi aduersum Matth. 24. & Luc. 22. Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis mei. Quapropter hæreticus ille compulsus postmodum fuit suam hæresim retractare, & veritatẽ cõfiteri. Quæstio hæc solennis est, & tractatu dignissima: nam vt est sepius ab ecclesia hæresis eorum damnata, & sepulta, qui huius sacramenti mysterij veritatem negant, ita est frequentissimẽ per alios atq; alios hæreticos ab orco reuocata: neque tempora nostra ab hac calamitate & tempestate libera sunt. Hostis enim ille antiquus, qui ab initio mædax fuit, & pater mædaci, inter omnia orthodoxæ fidei sacramenta inaccessẽ huius maiestati, & veritati infestissimus est: quare nunquam nõ illam labefactare cõtendit. Etenim quoniam

superbia eius ascendit semper, sit vt Deo cũ primis inuideat, quòd tanta veneratione in hoc sacramento colatur & adoretur: & sacerdotibus, quòd ea donati sint facultate, quam angeli non meruerunt, vt creatas substantias in corpus & sanguinem Dei trãsformare valeant, & cunctis sumentibus, qd illas vires hic identidem resumant, quibus eius nequissimos incurfus propulserunt: & ecclesiæ, quòd eo pacis vinculo per hoc sacrum mysterium conglutinetur, quam ipse in cœlo & in terra perturbare semper conatus fuit: & qd per hoc demum viaticum ad illam gloriam capessendã prouehamur, de qua ille fuit suo merito deturbatus. Sex igitur errores, vt Tho. V. Valden. aduersus VVitcleff. tomo. 2. de sacramẽ. cap. 19. & Iodocus Clithonens. libr. de sacramento eucharistiæ aduersus Occolampadiũ cap. 1. referunt in ecclesia ab eius incunabilis de hoc sacramento oborti sunt. Prima enim hæresis (sic enim eam super psalmum. 54. & iterum super psal. 98. appellat Augu. & refertur de consecrat. dist. 2. can. Prima quidem.) Prima inquam fuit eorũ, qui, vt habetur Ioan. 6. audientes ab ore Christi, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis, stupuerunt arbitrati, qd deberent carnes ipsas Christi, vt in macello bouinæ laniantur, deuorare: & ideo murmurarũt dicentes, durum esse sermõnem. Hæc autem improprie dicitur hæresis circa hoc sacramentum: quippe, quæ viuentẽ Christo antequam illud institueret, accidit. At quoniam hæresis idem est quod abscessio, & multi eorum non tam propter sermonis duriẽtiam, quàm propter facia sua peccata à Christo abscesserunt, hæresis dicitur. Secunda fuit Nestorij blasphemia circa annum Domini quadringentesimum, qui cum Christum negasset verbum esse diuinũ per naturam, quod nostram assumpsisset humanitatem, sed diceret purum esse hominem, in quo verbi diuinitas quasi in tabernaculo inhabitabat, quanuis concederet in hoc sacramento esse corpus & sanguinem Christi, negabat tamen esse corpus & sanguinem Dei. Quare cõsultò aiebat dixisse Christum, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, quasi non esset filius Dei. Hæc autẽ hæresis in concilio Ephesino per Cyrillum & alios patres ibidem cõfidentes condemnata fuit, vt patet in eius synodica epistola ad eundem Nestorium inter gesta eiusdem concilij. §. Ad bene dictio

Hæretici errores circa hoc sacramentum.

1. hæresis.

2. hæresis.

ditiones mysticas: illicq; decretum fuit tanquam catholica veritas verum corpus & sanguinem, quae verbo in unitate suppositi unum tur, existere in hoc sacramento. Ex quo decreto desumptus est canon. Necessarie de consecra. dist. 2. ubi decernitur, in hoc sacramento participes nos fieri corporis & pretiosi sanguinis Christi, non ut communem carnem percipientes, nec viri sanctificati, & verbo communem secundum dignitatem unitatem, sed vere unificantem, & ipsius verbi propriam factam.

Tertia heresis Berengarii. Tertia fuit heresis Berengarii Galli sub anno Domini millesimum quinquagesimum. Is enim fuit primus, qui buccinare fuit ausus peracta consecratione non manere sub speciebus corpus aliud, quam panis & vini, quae antea erat, sed illa aiebat corpora dici corpus Christi & sanguinem in typo & figura, sicut crucifixus in ligno sculptus dicitur Christus, & quemadmodum Christus ipse, vt. 1. Corin. 10. ait Paul. dicitur petra. Itaq; consecratio illa nihil aliud efficiebat quam vt substantia panis esset imago quaedam corporis Christi, quae ideo perinde vt imaginem crucifixi adoramus. Heresis haec, vt in vita Leonis noni refert Platina, primo in concilio Vercellensi sub eodem pontifice fuit condemnata. Ceterum eodem haeretico in suam heresim relapso coacta fuit synodus Turonensis in Gallia sub Victore secundo, & illic praesente Hildebrando Romani pontificis legato, qui postmodum fuit Gregorius septimus, conuictus iterum idem Berengarius fuit pollicitusq; adeo eam heresim se nunquam amplius defensurum. Veruntamen postea male de ea audiebat, vocatus fuit ad conciliū Romanum primum sub Nicolao secundo, & illic tertio eadem heresim reuocauit, atq; ea reuocatio est, quae refertur de consecra. dist. 2. can. Ego Berengarius, ubi abnuntiatione heresim illam promissit se pro viris extirpatum. Nihilominus quarto (quod haereticorum ingenium est) relapsus, delatus fuit in conciliū Romanum secundum sub Gregorio septimo anno Domini millesimo septuagesimo, ubi iureiurando eandem maledictam heresim abrogauit, veniamq; subinde a Pontifice obtinuit. Et vt Gaguinus historicus Galus in vita Henrici regis refert, bona sua in pauperes distribuens poenitentis vitam sancte finivit. Tres aliae hereticorum sectae, qui substantias panis & vini una cum Christi corpore & sanguine in sacramento relinquunt, ad subsequenter articulum spectat recedere. Hae

ergo Berengarii toties peremptam heresim tandem Ioan. VVicleff haereticus ille Bohemusiam putida reuocauit in orbem impudentissime commentus, vt refert Tho. VValdensis loco citato cap. 18. primum annorum milliarium ab orbe redempto ecclesiam nunquam somniasse corpus & sanguinem Christi realiter esse in hoc sacramento, sed tanquam figuram, vt memoria esset suae passionis, sed inde aliud coxisse diaboli milliarium quando Romani pontifices hanc idololatriam introduxerunt, vt sacramentales species tanquam verum corpus & sanguinem Christi adorarem. Alludit enim in hoc milliarium ad tempus Berengarii, quem defensorem autumat antiquae sententiae ecclesiae, sed Gregorium nonum, atque alios tres deinceps commemoratos subnotat tanquam erroris introductores. Contra illud hominis monstrum scripsit Tho. VValdensis secundum illum tomum de sacramentis, ubi innumere testimonijs illud obruit. Tandem in concilio Constantiensi, quod aduersus illud indictum fuit, sessione. 8. anathematis sententia confusus condemnatur, cum alijs quadraginta quatuor eius erroribus, cuius condemnationi postmodum Martinus quintus in concilio Basilienensi subscripsit. Sed Leo ille inferiorum, qui contra hoc tremendum mysterium rugire non cessat, Oecolampadium Lutherum diabolico suo spiritu coecitauit, vt eadem toties maledictam heresim, quam infernus iterum parturiebat, polluto suo ore euomeret. Et quamvis haereticus Lutherus, non hac sed alia, vt post videbimus infectus fuit: tamen Oecolampadij venenum adeo per Germaniam atque alias prouincias effusum est, vt vix sit locus ab eius contagione tutus. Vnde nos quasi idololatrias omni comitiorum genere proferunt, imo ubi consecratas species habere possunt Satannica furia (quod nos dum inter illos in curia Caesarea conuersabamur, continenter audiebamus) coeulant, pessundant, & nullo non vituperio commaculant. Quod si, vt ait Paul. propterea quod venerabile hoc sacramentum indigne sumitur, infirmitates nos plurimae, ac subinde mortes inuadunt, quo modo non credamus ob tam indignam eius execrationem totam Christi familiam tā crebris bellis & calamitatibus diuinis opprimere? Ugitur non grauiabitur lector sacrorum mendaciam perspicere, quibus quam sit impudenter istorum impia percipiat. Nam etsi illis, qui diuinam ecclesiae auctoritati audientes sunt, ta-

tis eius decreta & canones faciāt, vt nullo haereticorum ariete conturbentur. Sunt tamen, qui quod iudicio sui capitis in euangelio non perspicue vident, id neq; docenti ecclesiae credant. Et quāquam VValden. & Clichoueus locis citatis copiose disputationem hanc aduersus VVicleff & Oecolampadium diduxerint, forsitan nec haec nostra reputabuntur superuacanea. Primus locus, idēq; inuictissimus est ipsissima Christi assertio Matth. 26. Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, & addit apud Lucam cap. 22. quod pro vobis tradetur, & apud Matth. Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus noui testamenti: idēq; apud Marcum cap. 14. Cū enim verba haec secundum propriam naturamq; significationē sincere sint prolata, quo alio opus est testimonio? Sed ait Oecolampadius in suo infami lib. de cena Domini quem causa huius heresis seminande Satannico spiritui scripsit. Ait inquit illa verba Christi sub tropo & figura esse prolata, idēq; altero duorum modorum: scilicet, vt vel verbum est, idem sit, quod significat, ac si dixisset, hoc, quod do vobis, significat corpus meum: vel corpus pro corporis figura accipiat, vt sit sensus, Hoc est figura corporis mei. Quemadmodum Apostolus 1. Corin. 10. Petra autē, inquit, erat Christus, id est, figura Christi. Perpende argumentum haereticis consuetissimum. Inde enim quod sacra scriptura saepe vtitur metaphoris, generaliter pergunt vbicunq; illis libet verba per metaphoram transformare. Quae licentia si licita esset, nihil in tota scriptura maneret firmum. Dixit Ioānes. Verbum caro factum est. Facile possent perfidi illi, qui corpus tantum phantasticum tribuebant Christo sic illud interpretari. Verbum figura carnis factum est. Dixit Christus, Ego & pater vnum sumus, facile possent Arianī per metaphorā illud eludere, dicentes, Ego & pater figuram vnius habemus, sicut duo amici per vnionem amoris. Duobus ergo modis istorum vesaniam retinimus. Primo, q. quamvis euangelicus contextus non adeo lucide convinceret intelligendum esse in sensu proprio, ecclesiae tamē auctoritas eo sensu verba intelligētis satis esset, vt eiusmodi sensus esset tanquam catholicis & orthodoxis colendus. Haec enim est illa Christi pollicitatio Ioā. 14. Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quaecunq; dixero vobis. In

quibus verbis semper sancti patres cognouerunt ecclesiam in erudiendis sensibus sacrae paginae diuina auctoritate pollere. In praesentiarum verò non opus est hoc vti praesidio: sed affirmamus secundò, verba ipsa euangelica per se esse lucida, vt in sensu proprio, vt sonant, sint intelligēda. Nā vt regula Aug. lib. 83. quaest. 69. docemur, scripturae circumstantia sententiā illuminat. Vnde verba quaecunq; euangelij hanc sibi vendicāt auctoritatē, vt in sensu proprio accipiantur, nisi literae circumstantia cogat in sensu improprio esse intelligendam. Ait Christus Ioan. 15. Ego sum vitis vera: quod autem illa sit metaphora subiunctum verbum conuincit. Et vos palmites. Quae admodum enim nos non nisi per metaphorā palmites sumus, ita nec ipse vitis. Rursus illud 1. Corin. 10. Petra autem erat Christus, praecedens verbum manifestat per tropum intelligi. Prædixerat namq; Bibebant autem de spiritali conueniente eos petra. Dicens ergo spiritali, & conueniente, intellexit petram illam tantum fuisse figuram Christi: nam illud saxum non eos sequebatur, sed Christus suo favore per illud praesignatus. In praesentiarum verò nihil circumstat, quod Christi verba per metaphorā deslectat. Quod si dicas. Neq; ait Christus, Hoc proprie est corpus meum. Respondetur neq; opus fuisse eandem vim habere hoc est, & hoc verè & proprie est. Qui enim dicit, Hic est pater meus, vel Hae est domus mea, non necesse habet addere verè vel proprie. Quocirca sicut qui rem possidet non tenetur probare suam esse, sed actori, qui illam auferre, incumbit illa probatio: sic nos, qui verba habemus plana, non cogimur probare sensum facere proprium, sed haeretici, qui id negant, obligantur contrarium ostendere. Vnde Paschalius egregius autor apud VVal-

bum caro factum est, ad fidei veritatem proprie refertur. Igitur Caietanus notat, quod hic adhibuit, dissimulare potuisset. Contendit quippe non apparere ex euangelio coactum aliquid (ut eius utamur verbo) ad intelligendum Christi verba proprie, sed solum ob ecclesie auctoritatem, quod quidem consultius fuisset. Nam etsi (ut supra diximus) ecclesie auctoritas ad id sufficit: nihilominus aduersus hereticos qui ecclesie non tantum deferunt fidei, ex ipsis euangelicis verbis videntur sumitur argumentum. Et re vera oratio illa, Hoc est corpus meum, quamvis non esset adiectum, quod pro vobis tradetur, per se facit proprium sensum, quem utique & adiectio ipsa, exaggerationis causa facta, apertius depromit. Cordatus ergo idem Caiet. in opusculo quodam de cornu Domini dixit, eundem proprium sensum ex verbis euangelicis colligi. « Sciscitabar. n. ego nonnullum quod ab illis hereticis, potuissetne Christus, qui est omnipotens, verum suum corpus consecrare, & apostolis porrigere? Et qui sanioris erant mentis, negare non poterant. Rogabam eos subinde, si id facere voluissent, quibusnam verbis explicatis significasset, quam dicendo, Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus? Vtrum ad cauendas eorum argutias debuisset addere, proprie & non per metaphoram? Profecto quarecumque adiecerit verba, suis cautilis detorsissent. Secundus locus est apud Iohannem ca. 6. Vbi postquam Christus turbas paucissimis panibus saturauit, quod quidem miraculum ad introducendum huius sacramenti mysterium premisserat, ait Ego sum panis viuus, qui de coelo descendi. Vbi sese cum manna contulit, quod patribus Deus dederat in deserto, significans illud fuisse huius figuram. Si autem panis sacramentalis nihil aliud est, quam eius itidem Christi figura, nihil prelatius habet quam manna illud, immo multo minus: nam manna vitam temporalem sustentabat: panis vero sacramentalis nec ipsam nec spirituales: quia Christiani non videntur illo pane ob vitam temporalem. Et tamen Christus continet differentiam, quod cibus ille, qui erat eius umbra vitam tantum temporalem alebat, quare morte concluderetur. Sed si quis, inquit, manducauerit ex hoc pane, vivet in eternum. « At autem isti illud intelligebat de se ipso, qui per fidem manducatur. Sed illi respondemus, quod licet prius de se ipso, qui per fidem manducatur, fuerit locutus, sermonem tamen de manducatione spirituali palam subiunxit. Est enim circa illud locum Iohannis adnotandus mos Christi,

Secundus locus.
Ioh. 6.

Obiectio.
Dilutio.

qui ex temporalibus animum natebatur ad loquendum de spiritualibus. Vt enim Ioh. 4. feruntur moneri cum Samaritana inuit, ut de aqua materiali verba inueneret fidei, quare est fons aque salutis in vitam eternam, dicens, Qui biberit ex hac aqua sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in eternum. Sic pro themate sumpto de panibus, quibus satiauerat turbam, ait illis, Queritis me non quia vidi istis signa, sed quia manducauistis ex panibus, & saturati estis. Operamini cibum, qui non perit, sed qui permanet in vitam eternam. Vbi nomine cibi mandata sue legis intellexit, quare in fide fundantur. Vnde subdit, Hec est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. In cuius consequentia infert. Non Moyses dedit vobis panem de coelo, sed pater meus. Et inferius. Panis verus est qui de coelo descendit, & dat vitam mundo. Et subiungit. Ego sum panis vite: qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me non sitiet in eternum. Hic manifeste non corpus suum, sed se ipsum appellat panem. Et per fidem venire ad ipsum, appellat comedere & bibere, apte quod per fidem ei incorporamur. Et de hac manducatione ait illic Aug. tract. 26. quod credere in Christum, est manducare Christum. Et, Quid paras dentes & ventres? Crede, & manduca. Qui canones referuntur de coele. d. 2. Atque in eodem sensu Christus sermone protendit usque ad illud locum. Ego sum panis viuus, &c. Sed inde ubi ait, Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, apostrophens a se facit ad suum corpus & sanguinem, quare in sacramento sunt cibus & potus. Etenim si sola fides, qua credimus Christum esse Deum & hominem, appellasset manducationem panis, coteretur fuisse dicere, Ego sum panis viuus. Cum autem adiecit, Panis, quem ego dabo, non de se tantum, qui iam erat, nec de sua fide, quam iam predicabat, loquebatur, sed de pane, quem nobis in sacramento, quod nondum instituerat, prestiturus erat. Et cum subiunxit, Panis, caro mea est, rem explicatissime declarauit. Nam si tantum sensisset, quod carnem daturus erat nobis in cruce, non ea vocasset panem: quia illic non habuit alimentum formam, sed dixisset, Caro quam ego dabo, salus est, aut pretium est pro mundi vita, aut quid simile: dicens autem, Panis, quem ego dabo, caro mea est, palam docuit quod carnem ipsam, quam affixurus erat cruci, relicturus subinde esset nobis sub specie panis in cibum: quod consonat verbo eius apud Lucam, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Tertius locus

verbo

verò locus paulo inferius rem etiam non vehementius confirmat. Adeo enim plane loquebatur de carne sua manducanda, ut murmur inter discipulos suboriretur dicentium. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Profecto eadem cordis durities permanet in omnibus hereticis: quoniam nec modo isti percipiunt, quomodo potest Christus dare nobis carnem suam ad manducandum. Nisi quod illi carnalissime verbum intellexerunt, isti verò figuratissime, cum tam in medio consistat virtus. Quare utriusque eodem verbo respondet Christus. Etenim contra istos, qui post successerunt dicentes per figuram illud esse dictum respondit carnalibus illis murmuratoribus, Amen amen dico vobis, quasi dicat affirmate & affirmatissime dico vobis, Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: eandem scilicet carnem, quam vos intelligitis, & quam me videtis habere. Perconator ergo ab istis metaphoricis hominibus, si Christus tantum intellexisset carnem suam per metaphoram esse cibum, quia corde creditur & sanguinem suum per metaphoram potum, nonne facillimo illo verbo potuisset animos eorum pacare dicendo solum per metaphoram se loquutum? Et tamen non id fecit, sed id, quod ipsi intellexerant, confirmauit quantum ad veritatem carnis & sanguinis, quare tamquam verum cibum & potum comedere & bibere debebant. Attamen quia nondum erant mysterij capaces modum non exposuit: scilicet, quod non erant comesturi carnem, sicut bouina materialiter in macello laniatam, ut putabant, nec bibituri sanguinem, sed sacramentaliter. Veruntamen eundem insinuauit modum dicens. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, ubi manducatione sacramentalem appellauit spiritalem: tum quod non illic caro sub forma carnis, sed inuisibiliter manducatur, tum quod corpus ipsum solum sacramentaliter susceptum sine spirituali gratia, quare est res sacramenti, non prodest quicquam, immo sepe sumitur ad iudicium, ut ait 1. Corin. 11. Paul. Adde quod si tantum de manducatione spirituali per fidem tropo loqueretur, satis dixisset, Nisi me ipsum manducaueritis: cum autem distinxit carnem & sanguinem tanquam cibum & potum, quis neget mysterium aliud, quam mentis fidem designasse. Nam fides non aliter suscipit sanguinem quam carnem, ut fides sanguinis dicatur potus, & fides carnis mandu-

Alia argum.
mentum.

catio. Imò neque opus erat de sanguine meminisse magis quam de phlegmate vel alio humore. Neque verò de carne: nam iam quantum ad fidem plane & sine metaphora dixerat, Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille, & postea Ioh. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Adde quod si de fide tantum, quare creditur in Christum, loqueretur, similiter de huius addere, Diuinitas mea verè est cibus & potus: quandoquidem ad eius fidem tam diuinitas eius pertinet, quam humanitas. « Præterea si nihil aliud esset manducare quam credere, idque sub figura, ut isti aiunt, nihil præstantius nobis pollicebatur, quam patris tribus concesserat: nam etiam illi manducantes manna fide credebant in Christum, iuxta verbum Pauli. 1. Corin. 10. Omnes eandem escam manducauerunt. Quinero ipsi apostoli antequam in cena manducassent Christi corpus iam per fidem eum manducabant. Et tamen Christus de futuro ait, Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, sacramentale carnem & sanguinem insinuans. « Item si nihil aliud quam fidem significaret, nulli discipulorum scandalum accepissent: nam facile illud intelligerent. Et augetur inde argumentum, quod cum Christus prius, ut modo dicebamus, fidei mentionem fecisset, dicens, Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille, & subinde petentibus ab illo signum, quoniam patres eorum manna manducauerant, introduxisset mysterium de sacramentali manducatione carnis, & potu sanguinis, sit consequens præter fidem, realem manducationem, eam designasse: alias nullam mysterij reuerentiam insinuasset, quam non discipuli omnes facile possent percipere. « Quod si dicas etiam Augustinum illic tractando de carne & sanguine Christi, per cibum illum & potum intellexisse societatem corporis Christi mystici: scilicet, membrorum ecclesie. Iam supra responsum est, duplicem esse manducationem sacramenti: alteram scilicet, quare est de necessitate salutis, & illa fit per votum, quod in baptismo includitur, ubi homines associantur Christo. Sed tamen ex illo voto nascitur obligatio precepti suscipiendi postea sacramentum in re, ut d. 12. q. 1. ar. 11. monstrabitur. « Ad hæc & subiuncta illic protinus exaggeratio (qui quartus locus est) istos figurarum autores aperte reuincit. Videtur enim Christus eorum veritatem prospexisse, qui dicturi essent manducationem illam carnis & sanguinis figuram

Alia ratio.

Alia confirmatio.

Quartus locus.

tantū esse: quibus ut os obstrueret, subiūxit, Caro mea verē est cibus, & sanguis meus verē est potus. Vbiq; enim isti mēdaci Satāne seimen se esse profitentur, veritatisq; subinde inimicos. Ait Christus Ioan. 8. Si filius vos liberauerit, verē liberi eritis: & ca. 17. Pater sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Et tamen cōtra istas veritatis voces aiunt Lutherani, quorum errorem libr. 2. de natura & gratia cap. 19. impugnavimus, quod Deus nō verē iustificat, nec verē peccata remittit: imō q; semper manent in homine licet non impūctur. Pari modo hic ait Christus, Caro mea verē est cibus & sanguis meus verē est potus vbi cum loquatur cum hominibus, ac perinde ad eorū modum & vsum, veritatē manducandi intelligit: & reclamant ipsi, nō verē sed in figura. Accedit & locus quintus apud Paul. 1. Corin. 11. vbi postquā recensuit quē admodū Christus consecratum panem & calicem ministravit apostolis, subdit. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignē, iudicium sibi manducat & bibit non diiudicans corpus Domini. Si autem nihil aliud esset illic quā memoria passionis Christi, quid opus erat maiori probatione, q; ad adorandū imaginem Christi? Et tamen Apostolus nomine iudicij graue piaculū & nefas infirmat, quia indignē manducans non discernit inter corpus Christi, quod illic recōditur, atq; alias materiales escas, quas epulantes & conuiuantes seculariter deuorant. Et c. 11. v. 29. & ceteri, Calix, inquit, benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nō ne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, & vnu corpus multi sumus, omnes qui de vno pane, & vno calice participamus. Quae quidem verba non figuram, sed certē veritatem corporis & sanguinis, quib; Christiani alimur, & in vnum corpus coalescimus, significant. Illud quoq; orationis dominice Matth. 6. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Hierony. super eundem locum Matth. Et Ambro. lib. 5. de sacramen. & Aug. sermone 28. de verbis Domini, atque alij, quos VValdensis loco citato cap. 38. refert, de hoc sacramentali pane intelligūt. Vnde vbi nos legimus quotidianum, alia lectio habet *id est* super substantialem: tametsi in alio sensu nomine illic panis temporalis victus vitae corporali necessarius intelli-

gatur. Sunt & frequentissima sanctorum testimonia id cōfirmantia. Primō eorum quos hic S. Tho. allegauit, qui de conse. d. 2. referuntur Hilarius can. In Christo. De veritate, inquit, carnis & sanguinis Christi in sacramento non est relictus ambigendi locus. Et can. Corpus, iterum, Corpus, inquit, Christi, quod sumitur de altari, figura est dum panis & vinū videtur extra: veritas autem dum corpus & sanguis Christi in veritate interior creditur. Et Cyrillus. Qui dubitat an hoc verū sit, Christum ipsum, qui veritas est, facit mendacem. Sunt verō illi, qui per tropum hoc intelligūt certius mendacissimi. Ait siquidem Ambrosius can. Sicut. Tam vera est caro Christi, quā accipimus in sacramento, & tam verus eius sanguis, quā verus ipse est Dei filius. Atqui id ipsum affirmat Damascenus lib. 4. orthodoxae fidei cap. 14. & Innocē. lib. 4. de sacrificio missae cap. 7. Vbi omnes isti patres identidem repetunt, q; non in figura, & tropo, sed in rei veritate corpus Christi & sanguis sunt in sacramento. Et Chrysost. super Ioan. homilia 45. ait, Christum non tantum se permisisse a desiderantibus videri, sed tangi & manducari, ac dentes carni suae insigi. Quod & Berengarius fateri compulsus est, vt can. Ego Berengarius, de conse. d. 2. legitur. Et Aug. ead. d. can. Vtrum sub figura, quāstionem in terminis mouens ambiguitatem diluit, dicens, Non sub figura, sed in veritate illud audiendū, Caro mea verē est cibus, & sanguis meus verē est potus. Alio qui, inquit, quomodo magnum erit, Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, nisi vera sit caro? At verē ut res perspicacius concludatur, dubium hinc emergit, an sit veritas haec tanquam articulus fidei suscipienda. Scotus namq; & Durand. d. 10. q. 1. tanquā articulum fidei consensunt. Atqui ratio dubitandi est, quia non est inter quatuordecim articulos fidei relata: neq; verō apparet in euāgelio ita expressa, vt eius negatio sit tanquam haeresis reputanda. Respondetur autem, aliquam veritatem in triplici gradu cēseri posse articulum fidei. Vno modo, quia est a sanctis concilijs definita. Vt cūdo, quia est in sacra pagina expressa. Et tertio, quia est inter quatuordecim fidei articulos vniuersis Christi fidelibus ad credendum proposita. Atque omnibus his tribus modis veritas haec est de fide. Primum enim quantū ad sanctas synodos, iam supra ostendimus in Ephesina, Verellenfi, Turonensi, Romanensi

& Constantiensi definitam. Est praeterea sancta cap. Ad abolendam, de haereticis, vbi anathemate feriuntur quicunq; de sacramento corporis & sanguinis Domini aliter quā ecclesia fenserint. Et in cap. firmiter, extra de summa trini. habetur, q; in sacramento altaris corpus & sanguis Christi sub speciebus panis & vini veraciter continentur. Idemq; cap. cū Martine. de celeb. missa. Et in clem. vnica. de reliquijs & veneratione sanctorum, & in cōcilio Florentino. Et de cose. d. 2. frequentissimis decretis, quae omnia per censere fatietatem faceret. Sed quod in euāgelio contineatur, constat affirmate Christo, Hoc est corpus meū, & Hic est sanguis meus: quae quidem verba postquā nulla circumstantia pertrahuntur ad sensum metaphoricum, & ad fidei veritatem propriē pertinet, secundum proprium significatum, vt supra ostēsum est, vbi pāda sunt. Quocirca non tantū est habenda haec veritas de fide tanquā determinatio ecclesiae, vt Caie. ta. insinuat, sed tanquā in euāgelio contenta. Veritatem q; non sit in numero articulorum fidei, extat sextum argumētum apud D. Thomam. 22. q. 1. ar. 8. vbi dubitat, cur non sit expressus articulus fidei de sacramento eucharistiae. Et respondet duo esse in eo cōsideranda. Vnū scilicet, quod est omnibus sacramentis commune, putā suscipientes sanctificari: & secundum hoc, inquit, pertinet ad illū articulum, Credo sanctam ecclesiam. Aliud autem habet peculiare, quia continet corpus Christi secundum veritatem: quod cum sit miraculum, pertinet ad articulum omnipotentiae. Huic autem cum Tho. VValdensi cap. 95. addiderim, quod cum sit sacramentū communionis, iuxta verbū Paul. 1. Corin. 10. Multi vnu corpus sumus, oēs qui de vno pane & vno calice participamus, peculiariter pertinet ad illam particulam symboli, Credo sanctorum communionem. Ugitur impientissima fuit blasphemia VValdeff, dum ait mille priores annos a passione Christi nunquam hoc dogma in ecclesia viguisse, sed modō in hoc diaboli milliario esse inuentum. Haeretici namque videntes quantum auctoritatis pōdus antiquitas adferat, vbiq; sua dogmata antiquitate donare contendunt. Fuit autem in praesentiarū VValdeff duplici nomine impius. Primō, quod negauerit hāc veritatem a Christo ipso pmanasse, & semper in ecclesia fuisse cultissimam. Deinde, quod dixerit, a quingentis hinc annis ecclesiam suo diuino praesi-

dio destituisse, permittēdo eam in errore manere: cum, vt ait ad Ephes. 5. Paul. eam sic dilexerit, vt pro ea se ipsum traderet, eamq; adeo sanctificauerit, vt esset sine macula & sine ruga. Cui subinde pollicitus est Ioan. 14. paraclētum, qui cum ea in aeternum permaneret. Imō & de se ipso Matth. 28. adstruxerit, Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationē seculi. Argumentorū autē capita, quae huic orthodoxae veritati haeretici obmoliuntur, duo sunt. Nimirum Christum sic esse in sacramento, vt catholici profiteamur, aut impossibile esse, aut certē indecens. Quibus nonnulla sacrae paginae, sanctorumq; loca sensu detorto adiciunt. Quod autem ab impossibilitate ducunt, art. 4. diluimus: vbi sacramentalis cōuersionis natura & modus explicabitur. Deo namq; cui ex nihilo mundum condere quā facillimum fuit, blasphemum est impossibile reputare (vt Ambrosius lib. de sacramē. ait) panem in corpus & vinum in sanguinem cōuertere. Interim autē alia dissoluamus, quae hic facit S. Thomas. Arguunt enim ex verbis Augustini perperā intellectis hoc pacto. Cū Dominus, vt Ioan. 6. legitur, dixisset, Nisi māducaueris carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c. multi ex discipulis eius audientes, dixerunt, durus est hic sermo: quibus ipse ait, Spiritus est qui viuificat, caro nō prodest quicquam, quod Aug. super psalmū 98. sic exponit, Spiritualiter intelligite, quae locutus sum: non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, nec bibaturi illum sanguinem, quem effusuri sunt, qui me crucifigent, sacramentum aliquod vobis commendatū: spiritualiter intellectum viuificabit vos. Caro autem non prodest quicquam. Respondet D. Thom. hoc fuisse Berengarij argumentū prae Augustinum intelligentis. Dum enim ait, Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, non intendit excludere veritatem corporis Christi, sed modum, quo illi putabant esse manducandum: scilicet, in propria specie, qua ab illis videbatur. Vnde dum subdit, sacramentum vobis aliquod commendaui: spiritualiter intellectu viuificabit vos, non intendit, quod corpus Christi sit in hoc sacramento solum secundum mysticam significationem, sed spiritualiter dicit, id est, impassibiliter, & per se impassibiliter, quod per virtutē spiritus sancti nobis gratiam infundit. Vnde super Ioan. cap. 6. exponens illud, Caro non prodest quicquam, dicit. Sed quomodo illi

Haereticorū
argumenta.

intellegerunt? carnem quippe sic intellexe-
runt quomodo in cadauere lamatur, aut in ma-
cello venditur: non quomodo spiritu vegeta-
tur. Accedat spiritus ad carnem, & prodest
plurimum. Nam si caro nihil prodesset, ver-
bi caro non fieret, ut habitaret in nobis. Hec
August. Idemque in epistola ad Irenaeum, &
refertur can. Non hoc. de consecra. distin. 2.
Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi
estis, ipsum quidem, & non ipsum ipsum in-
uisibiliter, & non ipsum visibiliter. Et canon.
Hoc est, ait sacramentum hoc constare visibi-
li elementorum specie, & inuisibili Domini
nostri Iesu Christi carne & sanguine. Inuere-
cunda ergo temeritas est Augustinum sic al-
legare, quasi de veritate corporis & sangui-
nis Christi in hoc sacramento haesitauerit. Prae-
cipue si eius verba in can. supra citato. Vtrū
sub figura, inspiciantur, ut infra. q. 12. ubi de
eiusdem sacramenti usu redibit sermo, copio-
sius demonstrabitur. *Secundo arguitur.* Su-
per illud Matth. ult. Ecce ego vobiscum sum
omnibus diebus vsq; ad consummationem
seculi: ait Aug. Donec seculum finiatur sur-
sum est Dominus, sed tamē nobiscum est ve-
ritas Domini: corpus enim, in quo resurrexit
in vno loco oportet esse, veritas autem eius
vbique diffusa est: de consecr. dist. 2. can. Prima
quidem: non ergo secundum veritatem cor-
pus Christi est in hoc sacramento, sed solum
secundum signum. Respondetur, illud, simi-
liaq; omnia Augustini verba intelligenda esse
de corpore secundum esse, quod habet natu-
rale, extensum & sensibile in qua forma pas-
sus est, & ascendit in coelum: illa enim forma
non nisi in coelo est: sedens ad dexteram pa-
tris. Et secundum illud schema dixit Matth.
vigesimo secundo. Pauperes semper habebi-
tis vobiscum, me autem non semper habebi-
tis. Hoc tamen nihil obstat, quominus inui-
sibiliter & sacramentaliter secundum verita-
tem sit in sacramento. Vnde idem August. in
lib. sententiarum Prosperi, & refertur canon.
Semel. de consecra. distinctione secunda.
Semel, inquit, immolatus est in se ipso Chri-
stus, & tamen quotidie immolatur in sacra-
mento. *Tertio.* Nullum corpus potest si-
mul esse in pluribus locis, cum nec angelo hoc
conueniat: aliis eadem ratione posset esse vi-
biq; corpus autem Christi verum est in coe-
lo: ergo in sacramento non est secundum ve-
ritatem. Hic etiam est haereticorum Achilles:
nihil enim, nisi quod est ante oculos, mente

*Secunda ar-
gumentum.*

*Tertium ar-
gumentum.*

possunt comprehendere. Ob idque pluraq;
eorum, quae sunt supra naturam, impossibi-
lia arbitrantur. Ad hoc autem diligentius di-
stinctione sequenti articulo quinto responde-
bitur inter tractandum de modo existendi
corporis in hoc sacramento: vtrum etiam ex-
tensum & diffinitum possit Deus per suam
omnipotentiam idem corpus simul in pluri-
bus locis collocare. Nunc autem satis est re-
pondere, non esse corpus in hoc sacramento
quasi suis dimensionibus loco commensura-
tum quemadmodum est in coelo, sed modo
quodam speciali, qui huic sacramento pro-
prius est: scilicet, per conuersionem panis &
vini in corpus ipsum & sanguinem. Quomo-
do non repugnat simul esse in pluribus alta-
ribus, per plures eiusmodi conuersiones: licet
non sit ibi sicut in diuersis locis diffinitum, ut
ead. quæst. sequenti articulo quinto monstra-
bitur: at sub diuersis speciebus. Sed tamen
hoc non est tantum in signo, hoc est, sicut in
figura, sed est secundum veritatem modo præ-
dicto: tamen species sacramentales signum
sunt rei contentæ sub illis, & gratia, quam vi-
tute corporis conferunt. *Quarto arguitur.*
Sacramenta, ut ait in quadam homilia Gre-
gor. ad vtilitatem & commodum fidelium
instituta sunt: præsentia autē corporea Chri-
sti potius nobis impedimento est ad eius di-
uinitatis mysteria cōtemplanda. Quare fides
centurionis Matthæ. 8. laudatur, quod se indi-
gnum reputauerit, ut Christus intraret sub te-
ctum suum: & super illud Iohannis decimo sex-
to. Si non abiero, paracletus non veniet ad
vos, adnotat August. quod apostoli impedi-
bantur recipere spiritum sanctum propter af-
fectum, quo tenebantur præsentia Christi: ut
ergo non est in rem nostram quod corpus Chri-
sti sit præsens in sacramento. *Hoc est caput*
secundum argumentum haereticorum comen-
dentium existentiam realem corporis & san-
guinis Christi in sacramento neque maiesta-
tem Dei decere, neque nobis ad illam reuer-
dā prodesse. Et est vigesima prima obiectio
Oecolampadij apud Clichtoneum. Aiebat
enim, quod cum Paul. ad Colossen. 3. admo-
nuerit nos dicens. Quæ sursum sunt querite,
non quæ super terram: cuius etiam in initio
præfationis sacerdos cominone facit dicens,
sursum corda: nos autem mentem ad terram
demittimus credentes illic esse corpus Chri-
sti. Sic isti assolent sacra irridere. Responde-
tur ergo, quod præsentia, quæ impedimento
erat

erat apostolis, erat illa corporalis & visibilis,
quæ sensus eorum afficiebat: in sacramento au-
tem inuisibiliter, ac subinde modo quodam
spiritualiter existit. Vnde super Ioh. c. 6. Aug.
Si intellexisti, inquit, spiritualiter verba Chri-
sti de carne sua, spiritus & vita tibi sunt: si in-
tellexisti carnaliter, etiam sic spiritus & vita
sunt, sed tibi non sunt. Atque adeo haeretico
illi respondemus, propterea nos excitari, ut
corda inter missarum solennia sursum habe-
amus, ut mysterium, quod sensibus non perci-
pitur, mentis acie contemplemur, intelligen-
tes ob id esse nobis hoc beneficium collatum,
ut illo sacrosancto pane, spiritus noster nu-
tritur, & ad coelestis conuiuium exardeat.
Quare in hoc sacramento & fides nobis au-
getur cum intellectum captiuantes, aliud illic
credim? latere, quam oculis obicitur, & spei
fiducia subleuatur, ut cum speremus, qui in
cruce se nobis & in sacramento subinde tradi-
dit, oblaturum se nobis in gloria: atque adeo
charitas nostra inflammatur credentium in
hoc sacramento tanta ipsi nobiscum fami-
liaritate conuersari. *Alia, quæ nullius sunt*
momenti, argumenta haeretici adferunt, quæ
tum VValdensis loco citato aduersus VVit-
cliff, tum & aduersus Oecolampadium Io-
docus Clichtoneus libr. 2. de sacramento eu-
charistiae, quasi nullo negotio diluunt.

ARTICVLVS. II.

Vtrum in hoc sacramento remaneat substantia pa-
nis & vini post consecrationem.

NON satis est nosse corpus &
sanguinem esse in hoc sacra-
to, nisi perscrutemur, an illic
maneat cum ipso simul substā-
tia panis & vini. Et respondet
D. Thomas confutando contrarium er-
rorem duabus conclusionibus. *Prima.* Post
cōsecrationem substantia panis & vini in sa-
cramento non remanet. Probatur conclusio
aduersus erroris patronos quatuor rationi-
bus. *Primò,* quia positio contraria: scilicet, q.
panis & vinum illic maneant, veritatem sa-
cramenti tollit. Veritas enim sacramenti in
hoc consistit, ut corpus Christi & sanguis, que
ante consecrationem illic non erant, post cō-
secrationem ibidem existant: hoc autem fie-
ri non potest, si substantia panis & vini illic
maneat: ergo illud est falsum. Probatum mi-

nor. Nihil esse potest ubi prius non erat, nisi
vel per loci mutationem, vel per alterius con-
uersionem in ipsum: sicut in camino incipe-
re esse nequit ignis, nisi vel aliunde illuc dela-
tus, aut ibidem ex materia genitus: corpus autē
Christi non incipit esse in sacramento per lo-
calem motum. Alias locum coeli deferret: ni-
hil enim mouetur nisi deferendo locum unde
de mouetur, & acquirendo nouum. Itē, quia
corpus, quod localiter mouetur pertrahit per
media: quare corpus Christi prius esset in aë-
re, quam in sacramento. *Tertio,* quia quicquid
mouetur, ad vnum certum terminum moue-
tur: accidit autem corpus Christi in quāplu-
rimis altaribus simul consecrari: ergo ad illa
simul loca non posset moueri. Fit ergo con-
sequens, ut incipiat esse in sacramento per cō-
uersionem panis in ipsum: quod autem con-
uertitur in aliud, facta conuersione non ma-
net. Concluditur ergo, substantiam panis post
consecrationem salua veritate sacramenti re-
manere illic non posse. *Secundo id proba-*
tur, quia ille contrarius error aduersatur for-
mæ sacramenti, quæ dicitur, Hoc est corpus
meum: pronomem enim omnem substantiā
illic existentem demonstrat: substantia verò
panis si maneret nunquam esset corpus Chri-
sti: quare potius dicendum esset, Hic est cor-
pus meum. Item tertio illa venerationi sacra-
menti contraria est. Si enim illic maneret pa-
nis, non posset adoratione latræ adorari, quæ
tamen adoratur sacramentum. Et quarto de-
mon repugnat ecclesie ritui, secundū quem
post corporalem cibū non licet sumere Chri-
sti corpus: cum tamen post vnam hostiā con-
secratam liceat alteram sumere. Concludit
ergo secundam conclusionem: scilicet, quod
opinio asserens substantiam panis & vini ma-
nere in sacramento est haeretica.
Præter tres supra recitatas, hæses negan-
tium corpus Christi verum & sanguinem in
sacramento altaris, fuerunt tres alie adstruen-
tes substantiam panis & vini vna cum corpo-
re ipso & sanguine ibidem permanere: qui
quidem proinde panitæ dicuntur, hoc est corpus
Christi impanantium. Prima fuit cuiusdam
Valerani nomine, contra quem tomo secun-
do citato, capitu. 65. & 66. Thomas VValden-
sis disputauit. Is enim paulò post Berenga-
riū: nēpe, anno Domini millesimo cētesimo
asserens secundū Berengarij condēnationē: cor-
p⁹ Christi & sanguinē esse in sacramento: quo-
mā comprehendere non valebat quomodo
acciden

*Expositio ar-
ticuli.*

*Hæresis Vale-
rani.*

Heretici Ioh. Paris.

accidentia sine subiecto sustentarentur, posuit cum corpore Christi manere substantia panis. Non quod aliquo pacto vnirentur, sed taliter existerent, ut essent duo supposita omni no distincta. Secunda fuit eadem, qui dicitur Ioannes Parisiensis, non quidem ille ordinis predicatorum, sed alter, cuius liber inuentus est Parisiis apud Iacobitas sub titulo Ioannis pungentis asinum. Sed propter nominis absurditatem dictus est Ioannes Parisiensis seu Iacobita. Quicquid modum tam subtilem quam falsum cohxistit, neque, quod sicut verbum in vtero virginis assumpsit humanitatem, ita & in sacramento virtute verborum mediante corpore assumit substantiam panis in unitate suppositi, & mediante sanguine substantiam vini, virtute cuius assumptionis verificatur, ut panis sit corpus, & vinum sit sanguis. Non autem dicere audebat, quod immediate verbum asumeret dictas substantias: nam tunc sicut verbum est incarnatum, & vere homo, ita & ipsum verbum esset impanatum, & esset panis, quod plane est erroneum. Neque vero mediante humanitate, aliam sicut ratione albedinis, quae est in humanitate, Christus est albus: ita virtute illius assumptionis Christus esset panis, quod est absurdum. Nam inde sequeretur, quod Deus esset panis postquam Christus est Deus. Sed solum sustinebat, quod panis esset corpus. Atque hunc errorem impugnat satis Durandus in 4. dist. 10. q. 1. Tertia fuit heresis Lutheri in suo blasphemio libello de captivitate Babylonica, contra quem disputavit Clichtoveus lib. 2. de sacramento eucharistiae, cap. 22. Illi enim placuit opinio prima: scilicet, Valerani parum differet in modo loquendi. Etenim quoniam panis & corpus sunt duo supposita, non concedebat Valerianus, quod panis esset corpus Christi, sed quod corpus erat coopertum pane, sicut Nestorius aiebat, quod verbum erat coopertum humanitate, in qua erat sicut in tabernaculo. Et nos dicimus quod corpus manet sub speciebus panis: Lutherus vero quantum nullam assereret coniunctionem inter panem & corpus Christi, nihilominus affirmabat hanc esse veram per metaphoram, Panis est corpus Christi, sicut dicitur, Petra est Christus. In quo ideo cum Berengario consentit, nisi quod praesentiam corporis & sanguinis falsus est. His erroribus non annuimus errorem Durandi tenentis materiam panis & vini manere in sacramento. Neque alium tenentium manere illic formam, licet non lon-

Heretici Lutherani.

ge ab his distent. Et de priori dicemus artic. 4. Et de posteriori artic. 6. Est autem circa hos errores notandum quod Valerianus non alia ratione motus est, quam ut evitaret accidentia manere sine subiecto. Ioannes autem Parisiensis praeter illam, habuit aliam, quod apparet Christum cum consecrauit, de pane ipso, quem accepit in manibus, asseruisse, Hoc est corpus: hic scilicet panis est corpus. Quod quidem verificare autor ille non potuit, nisi per unionem hypostaticam. Tunc enim per communicationem idiomatum panis est corpus, sicut homo est Deus. Lutherus autem satis duxit per tropum concedere, quod panis sit corpus. Quare secundum istos in illa propositione, Hoc est corpus meum, pronomen supponit pro pane illo frumenti, quod ipse hereticus vocabat corpus sacrificij. Consonare ei videtur illud. 1. Corinth. 10. Panis, quem frangimus omnes, nonne participatio Domini est? Nam corpus Christi, cum imortale sit, non fragitur, sed panis. Item Matth. 6. secundum expositionem sanctorum, quos supra citamus, ubi petimus panem nostrum quotidianum, hoc sacramentum sub nomine panis designamus, Et. 1. Corinth. 10. Probat autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat. Et illud Lucae. 24. quod cognitus fuit Dominus in fractione panis, interpretatur Aug. in de consensu evangelistarum, de sacramento eucharistiae, sicut & exponi solet illud Actuum secundo, quod erant discipuli perseverantes in fractione panis. Quinero & ipse Aug. can. Corpus & sanguinem, de consecr. dist. 2. Corpus, inquit, & sanguinem Christi dicimus, illud quod ex fructibus terrae acceptum, & prece mystica consecratum recte sumimus ad salutem. Preterea, ut supra citatus Chrysostomus ait, & Berengarius in sua retractatione fateri compellus est, corpus Christi in hoc sacramento manibus tractatur, & frangitur, & dentibus atteritur, quod fieri non potest nisi in pane. Et Damascenus lib. 4. cap. 14. ait quod panis & vinum virtute spiritus sancti transmutatur in hoc sacramento. Quod autem sit panis transmutatus non potest commodius intelligi, quam si accipitur in unitate suppositi. Quare Dionys. cap. 3. de celest. hierar. hoc sacramentum assumptione appellat. Summa igitur argumentorum, quibus heretici vtuntur, est, quia cum hoc sacramentum dicatur panis & corpus Christi, illa praedicatio defendi debet Panis est corpus. Et sic omnia clarescunt, nec opus est ponere accidentia

Heretici argumenta.

Argumentum.

dentia sine subiecto. Quinero non solum heretici, verum & Rupertus Abbas vir alioqui doctrina clarus eidem errori applaudens, ait, quod Christus Dominus sicut nec naturam humanam nec mutavit, nec destruxit, sed assumpsit: ita in sacramento nec destruit, nec mutat substantiam panis & vini, sed assumit in unitatem corporis, & sanguinis sui.

Argumenta hereticorum.

Contra istos autem sunt argumenta, tum contra singulos particularia, tum contra omnes communia. Primum enim haereticus Valerianus, & Lutheri nullam veritatem sacramenti servati: nam si panis & corpus Christi sunt duo supposita distincta, & nullo modo unita, nullatenus panis per consecrationem fieret corpus, nisi sicut ait Lutherus, quod panis fiat figura corporis. Item neque corpus Christi contineretur magis sub pane, quam est conuerso panis sub corpore: atque adeo neque ad motum panis virtute illius motus moueretur corpus, neque ad manducationem panis sequeretur manducatio corporis, neque ad fractionem vnius fractione alterius. Nihil ergo contra istos opus est disputare.

Sed & opinio illius Parisiensis deridicula est. Quis enim opinetur Christum tot quotidie substantias in unitate suppositi assumere, easque relinquere: cum axioma sit theologorum, quod semel assumpsit, nunquam dimisisse. Secundo, licet verbum assumpsit humanitatem, non tamen naturam, quae erat in alio supposito: isti autem concedunt, quod assumpsit naturam panis, quae erat in proprio supposito, quod non est satis intelligibile. Tercio, assumere in unitate suppositi arguit infinitam virtutem: nam terminare substantiam alienae naturae nemo potest nisi qui est ipsius naturae Dominus, a quo eius esse dependet: quare hoc soli Deo tribuitur: corpus autem Christi est mera creatura, quae non habet infinitam potentiam: non ergo potest mediante corpore talis fieri assumptio. Ac multo minus mediante sanguine fieri potest assumptio vini, siquidem sanguis cum non sit continuus corpori Christi, non ita ad eius unitatem suppositi pertinet: ut mediante illo possit vinum assumi ad unitatem suppositi Christi. Quarto, neque, iste assumptiones ad rem quicquam conferunt: nam cum corpus & sanguis hic esse asseratur secundum veritatem, non intelligitur quod mediante per assumptionem panis, atque adeo per communicationem idiomatum panis sit corpus, sed quod corpus ipsum per se illic immediate existat, ut verba sonant, Hoc est corpus meum. Contra omnes autem pariter militat rationes luc-

S. Thomae. scilicet, quod omnes asserentes panem manere cum corpore aduersatur & veritati conuersionis panis in corpus, & formae consecrationis. Hoc est corpus meum, & sacramenti adorationi, & sumptionis ritui. Quocirca, ut ait in secunda conclusionem S. Thome, contraria assertio non est opinio, sed haereticis, ac subinde assertio nostra catholica fides. Itaque non solum est fides manere hic corpus & sanguinem, sed manere tales substantias solas absque pane & vino. Quod si roges an haec secunda veritas sicut alia praecedentis articuli solum sit ecclesiae sanctio, an vero ex euangelio colligatur. Respondetur primo, esse determinationem ecclesiae, ut de consecr. d. 2. multis canonibus decernitur, ut ca. Panis, qui est Ambrosij, ubi ait, Panis est vtitus ante verba consecrationis, ubi accessit consecratio de pane sit caro Christi. Et can. Omnia. Licet figura panis & vini videatur, nihil aliud post consecrationem quam corpus & sanguis Christi credendum est. Idem prorsus ait Hilarius papa can. Corpus Christi. Eadem est determinatio concilij Lateranensis, ut patet ea. firmiter. extra. de summa trinitate. In sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter contineri corpus & sanguinem Christi, transubstantiati pane in corpus, & vino in sanguinem. Et ca. Cum Marthae. de eccles. miss. Et cle. vnica, de reliquijs & veneratio. sanctorum. Ac demum in concilio Florentino. In his quippe omnibus determinatur, non manere panem nec vinum, sed transubstantiari in corpus & sanguinem. Idemque ait Damas. li. 4. ca. 14. His tamen adiungitur secundo eandem veritatem ex euangelio plane colligi. Ait. n. Christus Ioh. 6. Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. non alium panem quam carnem designat. Vnde subdit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et rursus. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Cum ergo tanta inculcatione carnem suam panem verum & cibum: ac subinde sanguinem potum nominauerit, omnem aliam substantiam panis & vini vere excludit. Igitur ad primum haeticorum argumentum, negatur cum dixit Christus, Hoc est corpus meum, pronomine demonstrasse panem: quare vanum insultat Lutherus in nos, ut est videre apud Clichtoneum li. 2. citato ca. 20. dicens quod nos vim inferimus verbis Christi. Ait siquidem (ingit) euangelista, accepit verum panem & dixit, Hoc (scilicet panis) est corpus. Immo ipse addit ad verba Christi, quare illa comprehenditur maledictione Ioannis, in ultimis verbis Apocalypsis, ubi

Quomodo sit articulus fidei.

Colligitur ex euangelio.

vbi anathemate illos ferit, qui sacris eloquiis quidpiam, vel addiderint vel mutauerint. Nam licet Christus accepit panem, non tamen dixit, Hoc est corpus meum, & panis sed dūtaxat, Hoc est corpus meum. Etenim cū sermo Christi, vt can. Panis est, citato Ambrosius ait, operatorius sit, fit vt quemadmodum Deus dicendo, fiat lux, fecit lucem: & dicendo, fiat firmamentum, fecit firmamentum: ita Christus dicendo, Hoc est corpus meum, fecit, vt panis trāiret in corpus. Et ideo non dixit, Hic panis est corpus meum, sed contentum quod initio erat panis, & in fine est corpus. Vnde idem Ambrosius can. In calice. Ante verba, inquit, Christi quod offertur, panis dicitur: vbi Christi verba deprompta fuerint, non iam panis, sed corpus dicitur. Quapropter praua hereticorum mens & verba Christi deprauat dicens pronome, Hoc, demonstrare panem: inuicem carnē ipsam designat quā sumpsit de virgine, & quā crucifixa est, & sepulta, vt idem ait Ambrosius can. Re vera, & can. Omnia. Et Augu. can. Vtrum sub figura, & Grego. can. Quid sit. Imo vt ipse ait Christus, Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur, et Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur. *Ad alia verò omnia, quibus arguitur sacramentum appellari panem, tribus modis respondetur. Primum enim mos scripturæ est, vt res nomen aliarum rerum retineat, ex quibus facte sunt. Ait enim Adam Genes. 2. de Eva. Hoc nunc os ex ossib⁹ meis, & caro de carne mea: quia ex eius costa fuerat formata. Et exodi. 7. Vir aspidem deuorauit Magorū virgas, vbi serpens ex virga factus, virga appellatur. Et de vxore Loth versa in statuam salis dicere possumus. Hæc est vxor Loth. Et Ioānis secūdo Cum vidisset architrictinus aquam vinum factam. Et Matth. 11. Cæci vident, & claudi ambulant, &c. Vbi qui cæci fuerant, cæci dicuntur: quia corpus & sanguis ex pane & vino fiunt, panis & vinum dicuntur. Vnde can. Species Gregor. de conse. dist. 2. Species inquit, & similitudo, illarum rerum vocabula sumunt quæ antea fuerunt, scilicet, panis & vini. *Secūdo, iūdem mos est, vt res quales apparent, nominentur. Legitur enim Genes. 18. apparuisse Abraham tres viros, qui tamen erant angelice: eodē ergo modo, quia corpus Christi sub speciebus panis videtur, frangitur, & comeditur, & sanguis sub speciebus vini adoratur & bibitur, panis & vinum me-**

Ambrosius.

Quo schema te sacramentum dicitur panis.

rito dicuntur. Vnde Augu. can. supra citato. Vtrum sub figura. Panis, inquit, quem dedit Christus, non nisi eius vera caro est: sed tamen quia Christū vorari dentibus fas non est, ex substantia panis & vini mysticē idem corpus Christi consecratur. Et hoc est, quod ait can. Corpus, citato: nempe, panem & vinum de fructibus terræ sumptum prece mystica consecrari, id est, transubstantiari. Adde tertio, qd cū Christus ipse dixerit, Panis, quē ego dabo, caro mea est, eadēq, caro verus est cibus, absq, alio schemate loquēdi caro verē dicitur panis, & sanguis calix, vt panis generali nomine pro cibo & vinū pro potu vsurpetur. *Argumenta S. Thomæ nō sunt magni momenti. Primum est autoritas Damasceni loco citato, vbi ait quod Christus in sacramento suam diuinitatem coniunguit panī & vino, vt panis nō sit simplex, sed diuinitati vnitus, sicut carbo, inquit, simplex non est, sed vnitus igni. Respondetur autem, Damascenum non aliud significare, quā qd virtutem diuinam coniunguerit Christus panī & vino, nō vt maneret, sed vt ex illis fieret corpus & sanguis, vt expressē illic ipse subdit. Et hoc est, quod ait, panem & sanguinem transumi (id est trāsubstantiari) in hoc sacramento, Idem quē appellat Dionysius assumptionem. *Secūdo arguitur. In baptismo manet substantia aquæ, & in confirmatione substantia chrismatis: ergo in eucharistia substantia panis. Negatur consequentia. Illa nanque sacramenta consilūt in vsu materie, quæ ideo remanet, hoc autem in consecratione materie, quæ transubstantiatur in corpus, atque adeo nō remanet. *Tertio. Panis & vinum sunt materia ob significationem, scilicet, quia constant ex multis granis & multis racemis ad significandum vnitatem corporis Christi mysticē: ergo debent permanere in sacramento. Negatur consequentia, quoniam in eandem significationē satis est, vt permaneāt eorum species. *At quanquam de veritate corporis & sanguinis in isto sacramento nemo orthodoxorum dubitet, cōtra rationes tamen, quas hic D. Tho. facit, & potissimum contra primam arguit Durand. dist. 10. q. 1. & Scotus ibid. q. 1. 3. & 4. & dist. 11. q. 2. In quorū argumentis intelligendis plus difficultatis est, quā in dissoluendis. Prima ratio sancti Thomæ ad excludendum substantias panis & vini ab hoc sacramento fuit hæc. Nihil incipere esse potest in loco vbi prius non erat, nisi vel aliunde****

Argumenta S. Thomæ.

Secundum.

Tertium.

Scotus, & Durandus.

aliunde veniat, vel aliud illic conuertatur in ipsum. Intellige, vel illic creetur: ergo cū p cōsecrationē corpus fiat præsens vbi antea non erat, nec tamen descendat de celo, neq, creetur, cōsequitur vt fiat præsens per hoc, qd panis cōuertitur in ipsum. *Arguit verò cōtra maiore Durandus. Si suprema sphere Deus superponeret aliam, illa, quæ nunc est suprema inciperet esse in loco, & tamen nullo illo modo durum. Respondetur autem, hoc esse sophisma viro Theologo indignū. D. enim Thomas intelligit de loco, qui antea erat, illa verò sphaera creatur de nouo circum locatū. Secūdo esse in tali loco accipitur formaliter per respectum ad puncta fixa in celo: & isto modo sphaera tunc illa non incipit esse in loco, imò manet in antiquo, sed acquirit locum materialiter: sicut si me manēte in hac aula, quæ plena est aere, repletur aqua. *Aliter tamen contra causam hanc arguitur: scilicet, quod conuersio nō sit causa præsentie Christi. Duo enim de nouo fiunt in sacramento: videlicet, vt corpus fiat de non præsentie præsens, cuius mutationis terminus est præsentia, secunda verò, vt ex pane fiat corpus, cuius terminus est substantia corporis. Arguitur ergo sic. Cōuersio panis in corpus est impertinens ad præsentia corporis: potuit enim Deus hic ponere corpus penetratiue cum pane sine conuersione: imò seruata substantia panis, vt ponebat Valerianus. Quinetiam ita ponit animam suam, in quam non conuertitur panis: potest enim Deus idem corpus in duobus locis ponere, vt infra dicemus. Secūdo. Si prius corpus esset isto modo præsens, posset tunc panis conuerti in ipsum, & tunc conuersio non esset causa præsentie. Tertio. Posset etiam panis cōuerti in corpus Christi existens in celo licet nō fieret illic præsens: hoc enim omnipotentia Dei minime repugnat. *Quarto arguit Scotus. Ratio quare id, in quod aliud cōuertitur, fiat præsens in aliquo loco est, quia manet eadem materia, vt patet dum ignis generatur ex ligno: hic autem nulla manet. Quinto denique. Christus non fit præsens in sacramento tanquā loco, quia non est ibi existentia in ordine ad locum, sed in ordine ad species sacramentaliter: quare ratio D. Thomæ nititur. Tandem arguit Scotus qd conuersio præsentie corporis Christi antiqua est in ecclesia, qd autem fiat illa cōuersio non fuit in principio ita manifeste creditū. *Ad hæc autē primum respondetur, istos impugnato-****

res D. Thomæ non contra ipsum tantum, sed contra sanctiones ecclesiæ arguari. D. enim Tho. suā maximam assumpsit ex cōcilio Lateranensi cap. firmiter, de summa trinitate. vbi ratio præsentie non datur alia, nisi transubstantiatio. Illa siquidē loquēdi forma: scilicet, Corpus & sanguis sunt sub speciebus, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina (cui postea concilium Florentinum subscripsit) conuersionē planē causam esse denotat præsentie. Et Damasc. lib. 4. ca. 14. ait corpus Christi esse in sacramento, non qd ipsum ex celo descenderit, sed qd ipse panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei. *Sed dicent isti. Licet cōcilium illud assignet pro causa, non tamen dicit aliud non fuisse possibile, vt ait S. Thomas. Respondetur, qd nec S. Thom. negauit alium præsentie modum fuisse possibilem de omnipotentia Dei, sed loquitur de lege ordinata instar nature, quam Deus in suis miraculis quam fieri potest maximē seruat. Vult ergo dicere, quod sicut lege nature nihil incipit esse vbi antea nō erat, nisi per motum, vel generationem (nam creatio supernaturalis est) ita Deus seruato modo præsentie, qui est corporis in sacramento non nisi per conuersionem potuit lege ordinaria iuxta similitudinē ordinis naturalis rerum præsentiam illā perficere. Et arguitur contra istos. Nam postquam impugnant modum S. Thomæ nullum alium tradunt, qui satisfaciatur. Ait enim Sco. d. 10. q. 1. corpus fieri illic præsens nō per motū, sed per respectū extrinsecus aduenientem, quem habet ad illas species, qui est propinquitas. Attamen hoc nō est ad rē respondere: respectus nanq, est id, a quo formaliter denominatur præsens: queritur autē de causa, quæ fecit illud esse præsens, vbi ante nō erat: quæquidē in naturalibus est vel motio vel generatio: ad quod neq, Durandus, neq, Scotus quicquam respondent. Nam dicere quod Deus ponit, non est respondere: quia id non ambigitur, sed quomodo ponat inquiritur. Et est planissima veritas qd nō ponit nisi p cōuersionē, vt forma sonat, Hoc est corp⁹ meū. *Ugitur ad primū eorū argumentum negatur, qd cōuersio sit ad corporis præsentia impertinens, imò est vera eius causa. Et ad argumentū. Potuit Deus ponere illud præsens sine cōuersione, distinguitur. De potētia eius absoluta, concedimus: sed tamē de eius lege ordinata, qua in miraculis nō facit nisi quod necessarium**

Ad primū.

rium est feruendo quam fieri potest nature leges, non potuit nisi per conuersionem: quandoquidem corpus illud non creatur de nouo, nec aliunde mouetur, tamen si conuersio fuerit supra naturalis. Et quamvis conuersio non fiat in animam immediatè, fit tamen in corpus, quod cum sit uiuum, necesse est illic animam adesse, quæ det ei esse corporeum.

Ad secundum. Ad secundum respondetur, quod si esset illic corpus penetratiue, & panis conuerteretur in ipsum, aliter fieret corpus præsens sub speciebus: quia scilicet contineretur sub illis quodammodo sicut panis, qualiter antea non continebatur. Vbi ad plenum rei intellectum notato, per consecrationem non utitur; fieri corpus præsens, sed taliter contineri sub speciebus, qualiter panis continebatur, seclusa inherentiata ut per visum specierum videatur corpus: & ad motum specierum sequatur ex natura rei motus corporis, ut infra explicabitur. Et hoc certe fieri non potuit, nisi per conuersionem panis in corpus. *Interrogatio.* Sed rogas, Nunquid non posset Deus ponere corpus Christi simul cum pane sub speciebus, ut corpus contineretur sub illis, sicut modo continetur in sacramento. *Capreolus.* Capreolus dist. ii. q. i. arti. 2. respondet, quod posset quidem ponere ambo corpora penetratiue, non tamen corpus sacramentaliter, ut ad motum specierum sequeretur motus corporis, & ad visum earum videretur corpus. Et profecto habet magnam apparentiam, de quo infra redibit sermo. Et quidem Picus à Mirandula concedit id fieri posse, cuius tamen sententia reprobata fuit.

Capreolus.

Mirandula.

Ad tertium.

Ad quartum.

Quicquid autem de potentia absoluta concedatur, nihilominus de ordinaria non potuit. *Ad tertium.* Ad tertium argumentum primo respondetur, non esse ita facile intellectu, ut putant isti quod Deus etiam de potentia absoluta posset conuertere panem hoc loco in corpus existens in celo, quamvis hic non fieret præsens. Nam profecto cum nullo modo alio se habeat corpus illud, quam antea, vix intelligi potest quem alium respectum desitio panis haberet ad illud corpus, ut diceretur conuerteri in ipsum, quam ad lapidem, vel ad quodcumque aliud, in quod non conuerteretur. Secundo autem dicimus, quod licet de potentia absoluta potuerit id fieri, tamen de potentia ordinaria ipsa conuersio huius in hoc secum adfert, ut res, in quam fit conuersio, illic succedat, iuxta tenorem forme, hoc est corpus meum.

cut in generatione naturali, materia quæ manet, est causa, ut illic succedat genitum: ita & hic, quia conuersio facit, ut corpus contineatur sub speciebus eo modo, quo panis (seclusa inherentiata) continebatur, ex natura sua facit corpus præsens. *Ad aliud Durandi,* quod corpus non sit præsens tanquam loco circumscriptiue, concedimus: ut S. Tho. infirmat dicens quod non mouetur localiter, quod posita videbitur: satis est tamen, quod fiat contentum sub speciebus, quæ sunt circumscriptiue in loco. *Ad aliud demum Scoti,* quod ista conuersio non est tam antiqua in ecclesia, quam fides præsentie corporis, respondetur articulo 4. habere eandem antiquitatem, nam utraq; pariter colligitur ex verbis Christi. Hoc est corpus meum. Et oppositum asserere esset subseribere in hæresim eorum, qui dicunt panem manere cum corpore.

Ratio secunda S. Thomæ erat, quod si maneret panis in sacramento, forma esset falsa. Hoc est corpus meum. Contra quam arguit Scotus dist. ii. q. 3. quod nihilominus esset verum pronomen tunc posset demonstrare non substantiam panis, sed contentum sub speciebus, sicut modo non demonstrat accidentia. At verò impugnatio profecto nulla est: nam secundum vñum communem loquendi pronomen, hoc, substantiam demonstrat. Cum enim quis dicit, Hoc est corpus meum, non designat accidentia, sed substantiam suam: quare ex hoc quod pronomen illud modo non demonstrat accidentia altaris, non subsequitur quod non demonstraret substantiam panis, si illic esset. *Aliter tamen arguit Durandus.* q. i. quod cum illa assertio, Hoc est corpus meum, sit indefinita, posset verificari pro solo corpore, quamvis illic esset panis. At verò canillum hoc regulis dialecticis aduersatur: cum enim, hoc, sit pronomen singulare, quomodo potest indefinitè accipi? Necesse est enim, ut quæcumque substantiam demonstrat, quæ est hic. Si enim ego huiusmodi monitis ac gentis & amicis plenam ostendens dicerem, Hoc est aurum, profecto falsum dicerem, quia totum non est aurum. Quod autem illic addit Scotus Christum sicut dixit, Hoc est corpus meum, potuisse dicere, Hic est corpus meum, id est, in hoc loco, profecto non est veritati consonum: voluit enim significare, Hoc, quod dabat, esse corpus, non solum quod illic esset. Cum enim Scotus fateatur illic non esse panem, nescio cur non illud ex verbis

verbis Domini, ut potest conuincat. *¶* Pariter impugnat tertiam rationem, quæ est, quod si illic esset substantia panis aduersaretur adorationi. Aut enim, quod sicut modo non adoramus accidentia, sed corpus & sanguinem, quæ sunt sub illis, ita si adesset substantia panis, non adoraremus illa. Respondetur autem, quod S. Tho. non negat, quin possent tunc admoneri Christiani ne aliud adorarent, quam corpus Christi, sed tamen dicit, quod substantia panis aduersaretur adorationi, quam modo facimus. Adoramus namque non accidentia secundum se, quippe quæ sensu deprehendimus esse creaturas, sed id absolute quod sub illis latet.

ARTICULVS. III.

Utrum substantia panis vel vini post consecrationem huius sacramenti annihiletur.

IN TENSO substantiam panis & vini non manere in sacramento, cõsequens est indagare quid de illa fiat. Et quamvis questio solum inquirat an annihiletur, est tamen virtute bimembris. Nam illi, qui impossibile arbitrantur panem & vinum posse in corpus & sanguinem Christi conuertere, bipartiti sunt. Alij enim dixerunt, quod resolverentur in præiacentem materiam, puta in aerem vel in aliud. Alij verò, quod annihilarentur. Duabus ergo conclusionibus respondetur. *¶* Prima. Panis & vinum non resoluantur in præiacentem materiam. Probatur dupliciter. Primo quia resolutio mixti debet fieri in elementa: quandoquidem in materiam primam, ut quæ sine forma esse non potest, fieri nequeat resolutio: cum autem nulla post consecrationem sub speciebus maneat substantia, nisi corpus & sanguis: sit ut elementa, in quæ fieret resolutio per motum localem illic abscederent, atque adeo sensu perciperetur, quod est contra experientiam. Ad intellectum autem secundæ rationis recolere oportet ex philosophia, quod resolutio mixti non potest fieri in instantinam sit per motum: positio autem corporis & sanguinis non fit successiue, sed in ultimo momento verborum, ubi perficitur significatio forme. Arguitur ergo. Substantia panis, & similiter vini, manet per totum tempus consecrationis: in ultimo verò instanti prolationis iam est corpus & similiter sanguis: ergo nullum erit tempus vel momẽ

tum, in quo sit præiacens illa materia, in qua fiat resolutio: quia nec quando est panis, nec quando est corpus. Nisi diceretur, quod paulatim & successiue definit panis resolutus esse sub speciebus: nam si illa resolutio incipiat fieri in postremo instanti prolationis verborum, tunc simul esset cum corpore aliqua particula panis nondum resoluta. Si autem inciperet ante illud postremum instans, tunc daretur aliquod tempus, in quo nec esset panis sub totis speciebus, nec verò corpus, quod est, absurdum: nam panis non abit, nisi subintrante Christi corpore. *¶* Ob id ergo alij dixerunt, quod panis & vinum annihilantur, contra quos statuitur secunda conclusio. Nec panis, nec vinum annihilantur. Probatur, quoniam (ut dictum est) non reperitur modus alius, quo corpus & sanguis sint in sacramento, quam per conuersionem panis & vini in ipsa: quod autem in aliud conuertitur, non annihilatur: nam terminus annihilationis est nihil: terminus autem conuersionis est illud, in quod fit conuersio. Deinde adhibet quartam rationem ad ambas simul conclusiones. Effectus sacramenti significatur per eius formam: hæc autem forma, Hoc est corpus meum, nec resolutionem significat panis, neque annihilationem: ergo nihil est unde talis resolutio vel annihilation fiat. Accedit demum & autoritas Augustini libr. 83. questionum, quod Deus non est causa tendendi in non esse: cum ergo eius virtute hoc sacramentum perficiatur, nulla hic accidit rei desitio simpliciter.

¶ Prima conclusio S. Thomæ, quod non fiat resolutio panis in præiacentem materiam, ex ultimis duabus rationibus, quæ sunt theologice, satis probatur. Nam cum nulla sit ratio cur panis definat esse, nisi ut conuertatur in corpus, neque sacramenti forma aliud significet, error esset dicere quod fiat eius resolutio in aliam materiam. At verò quia Sanctus Thomas non fuit theologi rationibus contentus, duas philosophicas præmisit. Primo autem contra id, quod ait non posse resolutionem fieri in materiam primam, quia non potest esse sine forma, arguit Scotus dist. ii. questio. 3. id non satis probari, imò sustineri posse, materiam primam posse omni forma demidari. Hoc autem non est præsentis loci disputare. Id namque D. Thom. i. parte. questio. 66. arti. optimè profecto probare contendit, propterea quod materia prima est mera potentia passiva, quæ nisi aliqua forma actuetur, non

Secunda conclusio.

Expositio articuli.

Scotus.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

non potest actu existere. Ad rem autem factis est, quod per naturam id fieri non potest, & dicere Deum sua omnipotentia hic citra necessitatem uti, ut materiam primam omni forma denudet, cum id ad sacramenti veritatem nihil referat, esset plusquam temerarium. ¶ Secundo argui potest contra diuisionem illam, quod scilicet, resolutio fieri non posset nisi vel in materiam primam, vel in elementum diceret quispiam fieri posse in aliud mixtum. Hoc autem argumentum Philosophi peritus non faceret: quoniam corruptio in aliud mixtum nec dicitur resolutio, nec fieri potest nisi per veram generationem, quae in consecratione nulla fit. Tercio posset quis arguere, quod licet resolutio fieret in elementa, non necesse erat, ut excluderentur ab illis speciebus, sed illic manerent, sicut erat panis. Haec autem argutia minoris est apparentiae: tum quod illa accidentia, quae manent non sunt elementorum, ut possint eis inherere: tum quod si illa resolutio admitteretur, non esset alia de causa, nisi ut succederet corpus & sanguis ubi erat panis: cuius causa excludenda erant illa elementa, sicuti & ipse panis, potissimum quod secunda ratio Diui Thomae manet in suo vigore, quia probatur non posse dari tempus, quo fieri illa posset resolutio. Secunda conclusio, quia panis annihilatio negatur, ut com modius elucidetur, doctrinam subsequenter articuli praesupponit.

ARTICVLVS IIII.

Verum panis possit conueri in corpus Christi.

Prima conclusio.

QUANTUM in superioribus articulis quatenus eorum conclusiones exigebant, dictum fuerit, panem conueri in corpus, Et vinum in sanguinem nihilominus ad rei elucidationem quaeritur an sit verum. Et respondet D. Tho. quatuor conclusionibus. ¶ Prima. Necesse est dicere quod Christi corpus incipiat esse in sacramento non aliter quam per conuersionem. Probatur primo auctoritate Eusebii Emisleni, quae refertur de consecra. dist. 2. can. Quia corpus, ubi postquam ait, quod cum ad nutum precipietis Domini repente & ex nihilo substituerint excelsa caelorum &c. subdit non nobis nouum & impossibile esse de

bet, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur. Secundo probatur ratio ne supra iam facta. Corpus Christi verum incipit esse de nouo in hoc sacramento, & non per motum localem, quia nec est ibi sicut in loco, sed indiuisibiliter, ut art. 1. dictum est: ergo est per conuersionem, Articulo enim secundo ostensum est, non esse alium modum quo illic corpus Christi esse incipiat. ¶ Secunda conclusio. Conuersio haec non est conuersionibus naturalibus similis, sed omnino supernaturalis, sola Dei virtute effecta. Probatur primo auctoritate Ambrosij, quae refertur de consecra. dist. 2. can. Re vera, dicitur. Liqueat, quod praeter naturae ordinem virgo generauit, & hoc, quod conficimus corpus, ex virgine est: quid ergo quaeris naturae ordinem in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Et auctoritate Chrysostomi super illud Ioannis. 6. Verba, quae ego locutus sum vobis (scilicet de hoc sacramento) spiritus & vita sunt. Vbi ait spiritualia sunt nihil habet carnale, neque consequentiam naturalem: sed eruta sunt ab omni necessitate, quae est in terra, & a legibus, quae hic positae sunt. ¶ Tertia conclusio. In hoc sacramento diuina virtute tota substantia panis conuertitur in totam substantiam corporis Christi, & tota substantia vini in totam substantiam sanguinis Christi. Probatur per comparationem ad naturales generationes. Omne enim agens creatum, quia constituitur in sua specie per determinatum genus & differentiam, habet essentiam finitam, ac perinde determinatur ad certum actum & certum modum agendi. Ut ignis non potest agere nisi igne, eundemque in materia certo modo disposita, & causae caelestes non nisi secundum determinationem istarum causarum secundarum. Determinatio autem cuiuslibet rei inesse actuali est per eius formam: nam cum materia sit mera potentia, non dat esse rei, sed forma: homo enim per formam est homo, et per calorem calidus. Atque hinc fit, ut omnis actio agentis naturalis sit formalis, quod est dicere: agens naturale non potest producere nec destruere materiam, sed tantum supposita materia pellere unam formam & introducere alteram, ut ignis pellit ex aqua frigus, & inducit calorem, quae dicitur alteratio, atque in eius materiam excludendo formam aquae infert formam ignis, quae est generatio. Deus autem, quia nullo genere, aut differentia limitatur

Secunda conclusio.

Chrysostomus.

Terza conclusio.

mitatur, est purissimus actus ac perinde infinitus infinitaque substantia, ut prima pars. q. 7. egregie demonstratum est: unde fit, ut eius actio nullatenus limitetur, sed ad omnem naturam mentis protendatur. Quocirca non solum conuersionem potest perficere formalem, ut scilicet diuersae formae in eodem subiecto sibi succedant, sed & conuersionem totius entis & cuiuslibet eius partis, videlicet, ut tota substantia huius quantum ad materiam & formam conuertatur in substantiam alteram. Atque hoc est quod diuina virtute agitur in hoc sacramento. Quare non est conuersio formalis, ut quaeris alia naturalium generationum, sed substantialis. ¶ Quarta conclusio. Conuersio haec proprio nomine dici potest transubstantiatio.

Quarta conclusio.

Chrysostomus.

Lutherus.

Sanctus Augustinus.

¶ Primum omnium inpraesentiarum ad notandum nomen conuersionis aut transmutationis, quod prima conclusio insinuat, aut transubstantiationis, quod explicatur in quarta, in euangelio non haberi expresse. Propter quod Lutherus libello supra citato, & refertur a Clichtoueo lib. 2. de sacramento eucharistiae cap. 22. ait assertionem de transubstantiatione non esse recipiendam: quoniam res est, inquit, noua in ecclesia, scilicet a tempore Innocentij in c. firmiter. Quin uero Scotus dist. 20. ut supra citauimus, q. 1. & dist. 11. q. 3. & Caieta. praesenti q. art. 1. non solum transmutationis nomen aiunt esse nouum, verum & rem ipsam conuersionis dicunt, ecclesiam a doctoribus suscepisse, qui de consecra. dist. 2. referuntur. Imo ait Scotus quod primum ille intellectus fidei susceptus est in illo concilio Lateranensi. Et percontatus cur articulum tam intellectu difficilem ecclesia suscepit, Respondet nihil aliud, quam quod id illuminata spiritu sancto fecit. ¶ Tria tamen hic de hac re consideranda monstrandaque sunt. Primum quod nomen transubstantiationis a tempore Innocentij usurpatum est. Quoniam in nulla vetustiori scriptura reperitur. Secundum quod res ipsa sub aliis nominibus: scilicet, transmutationis aut conuersionis, non solum res est antiqua, in ecclesia, verum ex ipso euangelio collecta. Probatur de consecra. dist. 2. Canonibus multis, Et enim ca. Panis est. Ambrosij, vide, inquit, quomodo operatorius sit sermo Christi: enim tanta uis est in sermone Domini Iesu, ut inciperet esse, quod non erat (scilicet mundus) quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, & in aliud commutentur. Et subdit. Quia

sermo Christi creaturam mutat. ex pane fit corpus Christi: Idemque repetit can. Reuera. Et can. In calice. Et Aug. can. Vtrum. sub figura ait quod sicut ex virgine per spiritum sanctum caro Christi creata est, ita per eundem ex substantia panis & vini mystice in corpore Christi consecratur. Et can. Nos autem. fideliter fatemur ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit, post consecrationem uero carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et Eusebii Emisleni can. Quia corpus inuisibile, inquit, sacerdos visibiles creaturas in substantias corporis & sanguinis sui verbo secreta potestate conuertit. Et Damasci. paulo ante citatus lib. 4. cap. 14. Corpus, inquit, in sacramento secundum veritatem coniunctum est diuinitati: non quod ipsum corpus ex caelo descenderit, sed quod ipse panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei. Et Hugo lib. 2. par. 8. cap. 2. Christus, inquit, post eam panem & vinum in corpus & sanguinem suum diuina potentia transmutans apostolis sumendum tribuit, ut idem post in sui memoriam ageretur. Non est ergo res noua. ¶ Sed ait Scotus, Hoc ecclesia reuelatione spiritus sancti suscepit. Fatemur & nos equidem tanquam verissimum. Attamen quia ecclesia non immediata reuelatione quemadmodum apostoli utitur, sed diuina ope & opera, ne in erendis est sacra pagina articulis fidei erret: non satis est Theologo dicere, ecclesia in ueritatibus fidei sic decreuit, sed munus eius est ostendere ex quibus locis scripturae id collegerit. Illud. n. uerbum hominibus, id est confubstantialis patri, Nicena synodus nunquam in usum recepit, nisi ex uerbo ipso euangelico eliciisset, ego & pater unum sumus. Pari modo nunquam sancti nomen conuersionis & transubstantiationis usurpassent, nisi in uerbis Christi perspexissent, Hoc est corpus meum. Cum enim accepit panem, et non dedit nisi corpus, optima consequuntione patres intellexerunt uerbo ipso, conuertisse panem in corpus. Quapropter nescio cur Scotus dixerit, quod siue Christus diceret hoc est, siue hic est corpus meum, nihil ad. b. cum tantum ad rem faciat dixisse hoc est, ut si non dixisset nisi hic, id est hoc loco, nunquam ecclesia conuersionem sacramentalem recepit. Igitur non pluris aestimare hoc, quam hic, est fibras & neruos ueritatis succidere. Nam nisi inde eliciamus panem non manere

Scotus.

re cum corpore, marcescit elanguetq; autoritas aduersus hereticos, qui sanctiones ecclesie, nisi in sacris literis fundentur, recutunt. Tertium tandem dictum sit, qd postquam hanc conuersionem sancti patres ex euangelio collegerunt, aptissime nomen transubstantiationis illi accommodarunt. Nam si generatio naturalis propterea qd illic forma submutatur, transformatio recte dicitur, hæc ubi tota substantia transit in aliam, significatissime transubstantiatio nominabitur. Quocirca heretici dum nobis improperant, qd verbis utamur, quæ non sunt in euangelio, Hieronymum audiant respondentem super illud ad Galatas. 1. Notum vobis facio euangelium, &c. Vellem enim, inquit, ut isti à Cicerone quærent cur in sua philosophia portetosis verbis usus fuerit, unde enim se excusat, quod alias non posset philosophiam Platonis explicare. Multo ergo ecclesia maiori iure sicut contra Arium recepit verbum homouisionis: ita quia prius Berengarius negauerat veritatem corporis in sacramento, & deinde alij dicebant permanere eum eodem corpore panem, ad eorum exhibendos errores verbum transubstantiationis sapientissime usurpauit. Quapropter Tridentina synodus in decreto de sacramento eucharistie can. 2. Si quis, inquit, dixerit in sacrosancto eucharistie sacramento remanere substantiam panis & vini una cum corpore Domini nostri Iesu Christi & eius sanguine, & negauerit mirabilem illam & singularem conuersionem panis in corpus, & totius substantie vini in sanguinem manentibus duntaxat speciebus panis & vini: quam quidem conuersionem catholica ecclesia aptissime transubstantiationem appellat, anathema sit.

Durandus.

Hoc ergo adnotameto præiuncto de prima & secunda conclusionibus nihil inter doctores catholicos ambigitur, quippe cum vniuersis propter modum citata testimonia receptissimum sit conuersionem in hoc sacramento intervenire, eademq; diuina supernaturaliq; virtute fieri. De eius tamen qualitate & modo, qui affirmatur in tertia: scilicet, quod tota substantia panis transmutetur in corpus Christi, quia altissima ac perinde recoditissima res est, non omnes consentiunt. Quatuor ergo opiniones sunt examinande. Prima est Durandi in. 4. d. 11. q. 3. qui plane hanc denegat tertiam conclusionem: scilicet, totam substantiam panis conuerti in corpus, sed conuersionem aut fieri iuxta generationis. Videlicet per consecratio-

nem excludi formam panis à materia, quam subinde materiam animam Christi informat. Idemq; inquit, & de forma sanguinis & materia vini sentiendum. Et subdit id fieri ad modum nutrimenti, quod per calorem naturalem transmutatur in substantiam aliti, Idq; subinde autoritate Damasceni. lib. 4. c. 14. confirmare contendit, dicentis, quod quia mos est hominibus panem manducare, & vinum bibere, in hunc modum coniunxit Deus suam diuinitatem panis & vini, quas res fecit esse corpus & sanguinem suum. Vtitur hic tamē Durandus. (qua solet) libertate loquendi. Non enim solum temere contra omnia citata testimonia loquitur, quæ extant de consecr. dist. 2. ubi nullus sanctorum patrum insinuat quicquam panis remanere, sed totum aiunt conuerti in corpus: verum & aperte concilio Lateranensi in cap. firmiter, & cap. cum Marthe, de celebra. missa. & concilio Florentino contradicit. In quibus omnibus locis nomen transubstantiationis receptum est, ubi significatur mutatio totius substantie, & cuiuslibet eius partis: cum tamen hæc Durandi non sit nisi transformatio, id est, mutatio forme, sicut fit in generatione naturali. Vnde sequitur quod esset vera corruptio panis, & generatio Christi, sicuti dum ex ligno generatur ignis. Quis autem auderet dicere in sacramento Christum gigni? Secundo arguitur. Vel illa materia panis facta consecratione habebit humanam effigiem, vel aliam: non quidem aliam, quoniam cum perdiderit effigiem panis, non est cur aliam recipiat, quam corporis Christi: cuius animam recipit: tum etiam quia alias non posset informari anima rationali Christi. Si autem effigiem recipit humanam, hoc in primis non est opinabile, videlicet, quod per consecrationem materia hæc panis complexionem & organa, ac demum iustam figuram humanam suscipiat, & subinde talis effigies fiat inuisibilis. Sed præterea arguitur. Tunc vel illa materia panis continuatur materie corporis Christi, quod est in celo, vel non. Primum quidem horror esset concedere, fieret enim corpus Christi monstrificum, non solum propter nimiam quantitatis mole, quam haberet, verum quia haberet innumeras effigies humanas. Si autem detur secundum membrum, tunc sequitur quod anima Christi simul informat innumeras materias distinctas, in altaribus quæ plurimis, quod paulo minus monstrum esset. Tercio sequeretur, quod aliqua pars Christi

Reprobatur opinio Durandi.

Caietanus.

esset in sacramento, quam non haberet in cœlo: scilicet, illam materiam, quæ fuerat panis atq; adeo aliqua pars eiusdem corporis est in vno sacramento, quæ non est in alio. Ac deinde sequeretur, quod in vno sacramento non suscipitur corpus, quod est in celo, neque in vno sacramento suscipitur quod est in alio. Quarto. Secundum opinionem Durandi, corpus ipsum Christi in sacramento frangitur, atteritur, & comeditur, & digeritur, postquam illa materia, quæ prius fuerat panis, istarum est passionum capax. Consequens autem nefas est concedere, quia corpus nec frangitur, nec atteritur nec digeritur nisi ratione specierum. Quinto sequeretur, sicut contra relinquentes panem in sacramento supra argutum est, quod Christus quotidie aliquid assumeret, quod quotidie relinqueret: scilicet materiam illam. Sexto arguitur. Secundum hanc opinionem accidentia non essent illic sine subiecto, imò inherere deberent vel corpori Christi, quod est contra physicam: quia illa accidentia non sunt hominis, sed panis: & contra theologiam, quæ docet corpus Christi non habere illic extensionem in ordine ad locum, non possunt illi inherere accidentia illa, quæ extensa sunt: vel deberent inherere materie, quæ permanet: nam ipse tenet cum minimalibus accidentia inherere materie. Hoc autem in concilio Constantiensi sessione. 8. contra Vitelesii condemnatum est: scilicet, accidentia illic esse in subiecto. Est ergo opinio Durandi non solum falsa, verum & erronea quasi ad illos desilectens, qui ponebant panem manere cum corpore. Argumenta vero eius, quia à D. Thoma insinuantur, inter eius argumenta soluentur. Secunda opinio est hic Caietani, qui concedit quidem tertiam conclusionem: scilicet, totam substantiam panis transubstantiari in corpus Christi: modo tamen & intellectu difficili, & creditu, nescio an dixerim impossibili. Ait enim, id quod erat panis postmodum esse corpus. Et quid si relatiui acciperetur vagè & accommodè, (ut dialectici aiunt) scilicet, quod contentum sub speciebus, prius erat panis, cui succedit postea corpus, verissimum quidem diceret: nam participium illud, contentum, est commune in significando quicquid illic continetur: scilicet, panem & corpus, ut S. Th. in. 4. dist. 11. q. 1. ar. 4. & hic infra ar. 8. & q. 78. art. 5. plane docet. Et sunt qui putent hoc Caietanum sensisse. Sed tamen alijs & mihi quidem videtur singulari

ter sentire, quod ipsissima res, quæ modo est panis, postea est corpus. Quæquidem est prima earum trium opinionum, quas glossa super can. In sacramentorum, de consecra. dist. 2. refert, illamq; reprobatur. Itaq; sensus huius opinionis est, quod facta consecratione verum est dicere, Res, quæ erat panis, modo est corpus: quemadmodum in prædicationibus accidentium concedimus, quod ipse, qui modo infirmatur, postea erit sanus: & qui modo est calidus, postea frigebit. Imò non desunt, qui Caietanum in eodem sensu sustineant. Ob idq; necessarium est hanc opinionem pressim discutere. Primum ergo animaduertendum, quod secundum hanc opinionem non modo panis non annihilatur, verum neq; ipse neq; vlla eius pars definit esse simpliciter, sed res ipsa manet facta corpus Christi. Et hæc ceteris opinionibus esse S. Thomæ, atq; adeo certum, ut de illa ambigere nemo debeat. Et fuit antiqua opinio Henrici Guandensis, quæ Scotus dist. 11. q. 4. & recitat, & refutat. Et ut verum fatear, verba Ambrosij significare videntur hanc fuisse eius opinionem. Verba sunt illa, quæ supra citauimus libr. 4. de sacrament. cap. 4. & referuntur can. Panis, de consecr. d. 2. Ait quippe quod si tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperet esse, quod non erat (scilicet mundus) quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur? si ergo sunt quæ erant, manent res ipse, quæ erant panis & vinum, & fiunt corpus. Et subdit. Sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem. Et cetera. In calice. Ante verba, inquit, Christi quod offertur panis dicitur, ubi Christi verba deprompta fuerint, non iam panis, sed corpus dicitur: eadem ergo res, quæ prius dicebatur panis, dicitur postea corpus. In eandem sententiam videtur Magist. Senten. d. 11. subscripsisse dicēs, quod substantia panis & vini, quæ antea non fuerat corpus & sanguis, verbo Christi efficitur corpus & sanguis. Et inferius ait, distinguendum esse cum dicitur, substantia panis, vel id quod erat panis, modo est corpus Christi: manens enim panis non est corpus Christi, sed mutata in id, quod facta est, est corpus Christi. Et Inno. li. 4. de officio missæ ca. 6. Incomparabiliter, inquit, maius est, quod Deus ita factus est homo, quod non desit esse Deus, quam quod panis ita sit caro, quod desinit esse panis. Et infra. Quod panis erat cum accepit, corpus suum erat cum dedit. Et Tho. V. Valdensis tomo. 2. citato

Ambrosius.

Magist. Sen.

cap. 68. eodē intellectu legere videtur verba Ambrosij. Et in cōfessione Berengarij de cōfessione. d. 2. ait ille, panem & vinū, quā in altari ponitur, post cōsecrationē verū corpus & sanguinem Christi esse. Nihil ergo mirum si quis suspicetur illā fuisse opinionem Ambrosij, a quo eam reliqui hauerunt. Videtur tamen milia (vt exiguatē ingenij mei prodam) attentius re speculanti imperuassibilis. Quam quidē certus sum nec S. Thomam somniasse. *Expositio articuli.* *Impugnatio opinionis.* *Primum* enim sic ista opinio annihilationem cauet, vt transubstantiationem tollat: si enim res ipsa, quæ est panis, manet facta corp⁹, nulla fit propriē transubstantiatio. Etenim transubstantiatio non dicit quancūq; mutationē substantiæ, vt dū album fit nigrū, sed transitū de substantia in substantiā: qui quidem transitus duos dicit terminos: scilicet, a quo, qui corrūpitur & simpliciter definit esse, & ad quē, qui incipit esse vel simpliciter, vel saltē vbi aliud erat. Secundū autem hāc opinionē panis, quāvis definit esse panis, tamē non definit esse simpliciter, nec definit esse substantiam eadē res proximē erit substantia: transire ergo ab esse panis ad esse corporis Christi eadem re secundū se & quodlibet sui permānēte, non est transubstantiatio. Patet exemplo in generatione. Impossibilis enim esset transformatio, nisi vna forma deperdita, alia acquireretur: transubstantiatio autē addit supra transformationē, q̄ non solū forma, sed tota materia trāsīt in aliā, atq; adeo definit esse. Ad hoc enim demonstrandū contulit hic D. Th. infinitā virtutē Dei quæ se extendit ad corrūpētiū materiam: cū illa sit limitata, quæ est in causis naturalibus quæ solū pellit formā. *Secundū* arguitur. Impossibile est q̄ res definat esse panis, quin definat esse substantia, & definat esse simpliciter: cuius contrariū isti dicunt. Cū, n. res definit esse aliquid, qd̄ de illa qd̄ dicitur predicatur, definit simul esse q̄cquid est de intrinseca ratione eiusdē predicati: genus autē substantiæ est de intrinseca ratione panis: est enim quidditatiua prædicatio, Panis est substantia, & substantia est ens: ergo si definit esse panis, definit esse substantia, & simpliciter ens. Profecto nescio quid ad hoc auctores cōtrariæ opinionis responderent. In prædicamentis quidē accidentium fatemur, q̄ homo potest definire esse albus, quando nō definit esse coloratus, quia potest alium habere colorē: & Christus, qui habebat duas substantias potuit definire esse homo, manēs substantia,

non tamē potuit definire esse homo, quin defineret esse animal: sed tamen substantia in re creata intelligibile est, vt definat esse panis aut vinū, quin definat esse omnia quidditatiuē superiora atq; adeo definat esse simpliciter. Et tamen Caiet. cōcedere deberet, q̄ si Deus suo modo transubstantiaret hominē in equū vel aliud animal, defineret tunc esse homo tamē non defineret esse animal, & substantia, quod nescio quānam percipere satis possit. *Tertio* ad maiorem huius claritatem arguitur. Si res illa maneret, fieret consequens, vt idem subiectū maneret prius sub esse panis, & postea sub esse corporis: quare verum esset dicere, Panis potest esse corpus, imō erit corpus, sicut album erit nigrum. Hæc autem D. Tho. ar. 8. omnino negat. Quare illic in solutione tertij planissime affirmat nihil panis manere. *Quarto*. Quia virtute posset Deus panē transmutare in suū corpus præexistēs, posset transmutare in id, quod nō est, puta in lapidē. Arguitur ergo sic. Lapis incipit esse lapis: ergo simpliciter incipit esse. Cuius contrariū hāc opinio cōcedit: nam cum lapis antea erat panis, potuit esse ab initio mūdī, & tamē incipere modō esse lapis. Hoc autē propriū est prædicamentorū accidentiū, vt scilicet homo incipiat esse albus, quādo nō incipit esse quod & Christo propter duas naturas conuenit: videlicet, vt incipiat esse homo, nō tamē incipiat esse. In summa, mysteria fidei nō destruit natura: tribuere autē substantiæ, quod est accidentiū, vt scilicet incipiat & definat esse panis & lapis, quando non incipit nec definit esse, est rerū naturas sine causā pericere. *Quinto* arguitur. Cū nulla prius deperditio fiat in pane. s. nec partis, nec accidentium, nec situs & c. intelligibile nō est quomodo panē hūc sacramentale cōuertat Deus in corpus, magis quā rem aliā. Nam si dicas q̄ facit illū esse corpus Christi, hoc est principij petere. Hoc enim quero qd̄ faciat circa panē, vt cōuertatur in corpus, quod nō facit circa aliam rē. Si dicas q̄ ponit corpus sub speciebus, facit q̄ vertat vnū lapidē prorsus in lignū, & accidentia eius in accidentia ligni manente re, quæ erat lapis, quid faciet circa illū lapidē vt fiat lignū? *Sexto* eadē ratione potuisset ante creationē mūdī creare vnū granū milij, atq; illud trāsmutare in cœlū manēte re, quæ erat miliū, neq; aucta materia, sed quod illa materia milij immutata esset tota materia cœli, & quod erat forma milij, fieret forma cœli. Nā qua

qua ratione potest conuere minimū panē in corpus Christi, poterat illud facere. Quod si quis cōcedat, indignus profectō fit, vt contra eū arguatur. Nā eadē ratione id, qd̄ erat vnū granū sinapis, posset esse totus munus: & cōuerso posset totū cœlum in granū sinapis cōuerti nihilo materiæ, aut formæ, aut quantitatis deperdito aut condensato: quare tūc totū cœlū contineretur in loco grani sinapis. *Septimo* arguitur. Sequeretur q̄ posset dari ad præteritū potētia, quod oēs fatentur Deo esse impossibile. Signem⁹ quippe lignū, quod nunquā fuit, in quod Deus potest cœlū transubstantiare. Arguitur sic. Hoc lignū non fuit ab initio mūdī, & tamē potest fuisse: quia hoc cœlū fuit ab initio mūdī, & hoc lignū potest esse hoc cœlū: ergo potest esse illud, qd̄ fuit ab initio mūdī, atq; adeo potest fuisse ab initio mūdī. *Octauo* deniq; arguitur. Sequeretur hāc esse possibile: Petrus, qui est prædestinatus, dānabitur: nā si res ista, quæ est Petrus, trāssubstantiaretur in Paulū, qui est reprob⁹, tūc enūciatio hæc esset vera. Petrus prædestinatus erit homo dānatus. Non cēseō superuacaneū opinionē hanc tam multis impugnasse, quia sunt qui illā defendūt: & tamē arbitror adeo esse incredibile, vt inde catholicis heretici argumentū obmoliri possent ad sacramentale cōuersionē dissuadendā, & irridendā. Fatetur Caiet. se factū insipientē, sed tamē a Durando coactū. Ego vero si fortē in multiloquētiā impegim, dicā ambos me in ipsam adegisse. *Ugitur* ad Ambrosiū respondetur primo, q̄ et si suspicaremur illā fuisse eius opinionē, nihilomin⁹ citra vllā detractiōnē auctoritatis sanctissimi doctōris possemus de re, quæ ad veritatē catholicā nullatenus est necessaria, & philosophiæ repugnare videtur, aliter sentire. Secundō tamen satius respondetur, q̄ vni illi grauissimi nō vsque adeo ad modū loquēdi scholasticum suas assertiones exigebāt. Et quidē verba illa ex præcedentibus interpretari licet. Cū enim dixisset Deū ex eo, quod nō erat, mūdū creasse, subiecit, facilius facere potuisse, vt sint, quæ erāt, & in aliud cōmutentur. Vbi verbū, sint quæ erāt, nō debet accipi in sensu quē in rigore sonat: scilicet, q̄ illa res, quæ erat panis, maneat talio qui ex eisdē verbis colligeres, vt maneret id, quod erat (scilicet secundū esse panis) nā in rigore hoc sonat, sint quæ erāt. Quare & cōtraria opinio tenetur etiā glossare Ambrosiū. Cū ergo ait, vt sint quæ erāt, & in aliud com-

mutentur, sensus est, vt res, quæ erāt, in aliud cōmutentur. Quare eadē verba super illud. 1. Corinth. 11. Hoc est corpus meū, sic citantur. Nūquid potest ea, quæ sunt mutare in id, qd̄ nō erāt? Nō ergo dixit, vt sint quæ erāt, nisi ad differētiā creationis, quæ fit ex nihilo. Vbi autē subdit. Quod erat panis ante cōsecrationē, iam corpus Christi est post cōsecrationē. D. Tho. in 4. dist. 11. q. 1. ar. 4. tanquā peritissimus philosophus exponit: videlicet, vt relatiuū referat accōmodē (quod aiunt) & vagē. s. quod continebatur sub speciebus, antea erat panis, & postea corpus. Ait enim aliquando a sanctis huiusmodi locutiones vsurpari: tamē idēitas, inquit, importata, nō refertur ad subiectū, vt. s. idē maneat subiectū sub vtraq; forma, sed q̄ sicut in generatione in eadē materia succedūt diuersæ formæ: ita in trāssubstantiatione sub eisdē speciebus diuersæ substantiæ. Et ita Magist. Sentent. si tenendus est, glossari debet, atq; adeo Innocen. & omnes. Alia verō Ambrosiana propositio. Ex pane fit corpus, plana est. Hoc enim modō dicim⁹ ex vino fieri acetū, & aere fieri aquā: nō q̄ maneat res, quæ antea erat, sed q̄ corrūpatur in aliā. Et in eodē sensu accipitur illud. Quod offertur panis est, & post cōsecrationem corpus dicitur. Et hæc, Panis conuertitur in corpus, & similes. Hæc autem luculentius infra artic. 8. patebūt, vbi S. Tho. huiusmodi locutiones interpretatur. Et. d. 11. q. 1. art. 5. vbi demonstratio pronomini, Hoc est corpus, explicabitur. Imō passim in subsequentibus liquebit hanc esse S. Thomæ sententiam. *Tertia* opinio est Scoti in 4. d. 11. q. 4. vbi ait per cōsecrationē fieri, vt panis & vinum secundū se & quodlibet sui defināt esse, quorū loco succedit corpus Christi & sanguis sub eisdē speciebus. Et hæc tenus quidē rectē nā & hæc est D. Thomæ, omnīq; doctōrū, si sanē intelligantur, catholica sentētia. Dissert tamē in duob⁹. Primo, q̄ hāc nō cēset propriē transubstantiationē. Et secundō, quod licet de annihilatione an accadat hic necne, vacillet, tandē propēdet q̄ panis & vinū annihilātur. *Quarta* igitur opinio, eadēq; S. Thomæ, est, quæ si absq; cālūnia intelligatur, verissima est: nēpe, panē & vinum definire esse secundū se, & quodlibet sui, vt expressē ait ar. 8. in solutione tertij: & nihilomin⁹ illā esse cōuersionē, & trāssubstantiationē, atq; adeo nullatenus annihilationē. Probatio est, quia sicut in corruptione, & generatione propterea q̄ vna forma depulsa, al-

tera in eadem materia subrogatur composi-
tum, quod corrumpitur, cōuerit dicitur in al-
terum, quod gignitur. Ad cuius intelligentiā
*Explicatio cōuersionis & per passionē hoc satis est adnotare, quod
cramentalis maxime no-
tanda.*
inter has duas mirabiles nouitates, scilicet cōuer-
sio nē panis, & existentiā corporis, est talis neces-
sarius ordo, ut cōuersio sit causa existentiā il-
lic Christi. Si enim oēs sanctorū canones su-
pra citatos reuileris, nulla alia ratione in co-
gnitiōe cōuersionis deuenit ecclesia, quam
ad verificandū verbū Christi: Hoc est corpus
meū. Ideo nāq; asseuerūt, ex pane fieri corp⁹
& similiter ex uino sanguinē. Vnde sicut i cor-
ruptiōe & generatiōe naturali ob id, qd eadē
agētis actione, qua depellitur vna forma, in-
ducitur alia: taliter ut desitio prioris sit via ad
produciōne alterius, nulla est annihilatiō: sic
in proposito, quia eadē cōsecratione excludi-
tur panis tanquā mediū, ut sub eisdē speciebus
cōtineatur corpus, locus annihilatiōis nō re-
linquitur. Quapropter quod in generatione
erat materia manēs sub vtraq; forma, in hac
cōuersione sunt species, sub quibus duæ sub-
inde substantiæ continentur. Ex quo colligi-
tur aliud cōtra Scotū & Durandū, quod hic
attētiſſima consideratione speculandum est.
Aūt enim Scot. d. 10. q. 1. & Durand. d. 11. itidē
q. 1. nō esse aliter corpus in sacramēto, quam
per respectū præsentiæ, sicut locatū est præs-
ens loco continenti, vel angelus loco, in quo
operatur. Quod profecto latenter est verita-
tem cōuersionis subuere. Nam ad eius-
modi præsentiā nulla opus erat cōuersio
ne, nec ut panis desineret esse. Præterea dis-
tinguitur negatū illa, quæ de sacramēto affir-
mat ecclesia, quod quæst. seq. ar. 5. & 6. repetē-
dum nobis est. Haud enim ad elevationē spe-
cierū ex natura sacramenti sequeretur eleua-
tio corporis Christi, neq; ad earū māducatiō-
nē māducatiō illius: neq; ad earū desitiōne
desitio illius in eodē loco. Nā, ppter ea qd loca-
tū eleuatur superficies loci nō eleuatur: neq; si
duo corpa penetratiue se haberēt, ad motio-
nē vnius sequebatur ex natura rei motio alteri⁹.
Quare sacerdos nō moueret corp⁹, sed ipsum
moueret se. Quod quidē esset totū mysteriū
sacramenti exterminare. Ugitur cōuersio in
hoc ordinatur, ut corpus contineatur sub spe-
ciebus, sicut panis, seclusa inherentiā: videli-
cet, ut ad illarū motū consequatur motus ip-
sius. Quam quidē veritatem nos optime Au-
gustinus, ut pleraq; omnia, docuit in lib. Sen-
tentiarū Prosperi. Quod Magist. Sentent. dist.

*Nota cōuer-
sionem.*

10. respectū speculatus est, & refertur de con-
sec. d. 2. can. Hoc est. Ait, inquam, sacrificium
ecclesiæ duobus constare, visibili elementorū
specie, & invisibili Domini nostri carne & sa-
guine. Nota verbū, constare, ac si vnū sit com-
positū, perinde atq; ex pane & speciebus, se-
clusa inherentiā. Si enim tantummodū esset
simplex præsentiā corporis ad species nunq;
sic tanquā de vno loqueretur. Atq; hæc fuit
priscorum patrū planissima sententiā, quam
si Scotus & Durandus animaduertissent, nun-
quā in illā annihilatiōis opinionem fuissent
collapsi. Vnde Hugo lib. 2. de sacra. par. 8. ca.
9. tanquam indubitata & catholicā verita-
tē adstruit, panem & vinū non annihilari in
sacramēto, sed cōueri in corpus & sanguinē.
Quali cōuersio & annihilatiō ē diametro pug-
nent: atq; adeo qui annihilatiōem admittit,
cōuersionem denegat. Cui & Immo. lib. 4. de
mysterio eucharistiæ ca. 7. eisdē verbis adstri-
puitur. Quare annihilatiōis opinio nescio
quo modo citra errorē sustentari possit. Vn-
de Magist. Sentent. dist. 11. eiusmodi opinio-
nem tanquā reproba recitat. Cui subscribit
& Alex. Aleus. 4. par. q. 38 memb. 3. & Bona-
uen. d. 11. q. 3. Atq; oēs alij. Ex his elicitur co-
rollarium, qd corpus & sanguis nō est in sacra-
mento per aliquā mutationem, quæ fiat in ip-
so corpore & sanguine, sed per transmutatio-
nem panis in corpus, & vini in sanguinē. Si-
cuti cū Deus incipit esse per gratiā in homi-
ne iusto, non mutatur, sed homo mutatur in
ipsum. Veluti & de gratiā, quæ effectus est hu-
ius sacramēti, audiuit Augustinus Christum
dicentem, Nō tu me mutabis in te, sed tu mu-
taberis in me.
Restat ergo aduersariorū argumenta dilue-
re, eo tamē ordine, quo D. Th. procedit. Duo
enim hic hæretici reputant impossibilia, scilicet
& cōuersionem & existentiā corporis Christi
cū sua quātitate sub qualibet particula sacra-
menti. De quorū hoc secūdo tractabitur. q. se-
quēti. Hic verō cōtra cōuersionem arguit S.
Tho. Et in art. 3. primo loco sic. Quicquid est
corporale, alicubi esse oportet: substantiā pa-
nis & vini (ut dictum est) nō permanet in sa-
cramēto, neq; locus illi assignatur, in quo sit:
ergo post cōsecrationem vel annihilatiōem, vel
reſoluitur in præiacentē materiā. Respon-
det, qd substantiā panis vel vini facta cōsecra-
tione neq; sub speciebus sacramenti manet,
neq; alibi. Nota cōtra illam secundā oppug-
natā Caictani. Si enim res, quæ est panis ma-
neret

neret facta corpus, dūtaxat S. Tho. dixisset qd
res illa non manet panis: cum ergo ait, quod
substantiā panis nō manet, intelligit quod illa
res simpliciter definit esse. Conuertitur tamē
in corpus, quod sub illis speciebus succedit:
& ideo panis non annihilatur. Et subdit exē-
plum de aere, ex quo genitus est ignis, qui li-
cet simpliciter delinat esse, non tamen anni-
hilatur, quia conuertitur in ignē. Et per hoc
respondetur Scoto & Durando argumentibus
dist. 11. illi scilicet. q. 4. & hinc. q. 3. quod desitio
hæc panis sit annihilatiō. Arguit enim Sco-
tus, Quānis positio corporis Christi sub spe-
ciebus panis concomitetur desitiōne panis,
nihilominus sunt duo motus: quare primus
habet suū terminū, qui est nihil, atq; adeo
non est cōuersio, sed annihilatiō. Et cōfirma-
tur secūdo, quia id, quod est per accidens,
nō mutat id, quod est per se: sed successio cor-
poris accidit desitiōni panis: ergo si non suc-
cedente corpore non esset illa desitio cō-
uersio, sed annihilatiō, fit, ut sit etiam modū.
Nihil enim vetat, quominus Deus possit me
annihilare creādo aliud pro me in eodem lo-
co. Et tertio arguitur. In corruptione nō pro-
pterea forma censetur non annihilari, quod
succedit in eadē materia alia forma, sed quia
ipsa forma corrupta manet in potentia ma-
teriæ, ex qua iterum potest educi: ergo neq;
in sacramēto positio corporis tollit, quin de-
sitio panis sit annihilatiō. Et declarat hoc am-
plius Durandus. Si vnus panis diceretur trā-
substantiari in corpus & alius simpliciter an-
nihilaretur, nihil plus prioris panis mane-
ret, quā posterioris: ergo si annihilatur secū-
dus, annihilatur & primus. Hæc autem om-
nia argumēta, si quæ dicta sunt cōsideres, fal-
so nituntur fundamēto. Desitio enim panis,
& successio corporis sub eisdē speciebus nō
sunt duæ actiones per accidens se concomi-
tantes: imō non sunt nisi duo effectus eiusdē
actionis: scilicet, consecrationis, qua panis de-
pellitur, ut eisdē speciebus contineatur cor-
pus. Itaq; actionis terminus non est annihila-
re panem, sed ipsum cōuertere in corpus. Ad
hoc enim propositū citauit D. Tho. Augusti-
num dicentem, qd Deus nō intendit non esse.
Quemadmodū secundū Dionysium neq;
natura corruptiōe per se intēdit. Atqui exē-
plū naturalis corruptiōis potius a parte no-
stra, quā contra nos pugnat. Nam dū forma
corrumpitur in materia non ob id non anni-
hilatur, quod manet in potentia materiæ, sed

propterea qd natura non intendit corruptio-
nem illam per se, sed generationem, in quam
corruptio terminatur. Ex quo fit qd si Deus
formam destrueret manēte materia nuda, ve-
rē illam annihilaret. Vnde ad Durandum
respondetur, qd quāuis illius panis, qui tran-
substantiatur in corpus, nihilo plus maneat,
quā illius, qui annihilatur, nihilominus ille
non annihilatur, quia nō terminatur in nihil,
sed in corpus. Et per idem respondetur ad a-
liud Scoti. Posset quidē Deus annihilare me
creādo aliud in eodem loco. Sed tunc essent
duæ mutationes distinctæ, quæ nullam inter
se haberent cōnexionem, ut vel desitio vnus
terminaretur in alterum, vel productio alte-
rius procederet ex altero. Denique, ut cōpre-
hensum dicamus, sicut creatio non estimatur
ex termino ad quē: quia scilicet aliquid pro-
ducitur, sed ex termino a quo: quia fit ex ni-
hilo: ita neque annihilatiō iudicatur ex termi-
no a quo: quia scilicet, illius, quod definit, ni-
hil superest, sed ex termino ad quem: nempe
quia illa actione, qua illud definit, nihil succe-
dit. Quare sicut corpus Christi in sacramēto
non creatur: ita neq; panis annihilatur. Ali-
ter tamen arguit ead. dist. Scotus. q. 3. nec sine
apparentia. Duobus enim modis possumus
transubstantiationem considerare. Vno sci-
licet si aliquid trāsubstantiaretur in id, quod
nondum erat. Et hæc quidem, quia termina-
retur ad substantiā & esse rei, quæ per talē
trāsubstantiationē inciperet simpliciter esse,
posset quidem dici cōuersio productiua, at
que adeo non esset annihilatiō. Hæc tamen
non habet locum in consecratione, eo quod
corpus Christi præexistit. Secundo modo, ut
aliquid transubstantiaretur in id, quod exi-
stet, sicut re vera accidit in consecratione. Et
hæc, inquit, propriē non est cōuersio, nec
transubstantiatio, quia nō est productiua rei,
sed adductiua corporis in hunc locū. Et ideo,
quia desitio panis non terminatur ad esse cor-
poris, est mera annihilatiō. Paludanus hanc
ob rem. dist. 11. q. 3. ait, licet sine assertionē, qd
substantiā panis conuertitur non in substan-
tiā corporis, sed in esse illic præsens. Est tamē
hoc veritatē trāsubstantiationis inficiari, quip-
pe quæ mutationem significat substantiæ in
substantiā. Quare nō seruaretur sinceritas
assertionū sanctorum patrum & cōciliorum,
nisi fateamur cōuersionem fieri in substantiā
ipsius corporis & sanguinis. Ugitur ad argu-
mentum bifariam respondetur. Vno modo
Ec 4 quod

Ad Durand.

*Aliud argu-
mentū Scoti.*

Responsio.

Obiectio.

Dilectio. 1.

Dilectio. 2.

Secunda argumentum.

Elucidatur solutio S. Th.

quod verba consecrationis vim habent transubstantiandi panem in corpus, etiam si corpus non existeret. Sic enim dicit Gabriel in 4. d. r. q. vnica. & in can. lectione. 40. Quod si arguas, Deus nemini superflua tribuit virtutem: illa autem virtus superflua esset, quoniam nunquam talem effectum habebit, ut corpus producat. Respondetur, non esse superfluum, quoniam ex natura sua, quia conuersio est, hoc habet. At quoniam corpus existit, accidit ut nunquam talis fortitur effectum. Secundo respondetur, satis esse, ut sit vera conuersio, quod virtute eius succedit illic corpus non quasi aliunde adductum: iam enim diximus cum Damasceno, quod non descendit de coelo, sed perinde succedit virtute conuersionis, ac si alibi non esset. Quare male appellat eam Scotus adductiuam. Imo est vera conuersio. Incipit enim illic esse corpus, ut supra diximus, non per aliquam mutationem, quae fiat in illo, sed per transmutationem panis in ipsum. Secundum argumentum S. Thomae est. Illud, quod est terminus a quo, in qualibet conuersione non remanet, nisi forsitan in potentia materia, ut cum ex aere fit aqua, forma aeris non manet actu, sed in potentia materiae, ex qua iterum potest educi: in hoc autem sacramento substantia panis & vini se habent sicut terminus a quo, corpus vero & sanguis sicut terminus ad quem, iuxta verbum Ambrosii de cons. dist. 2. Ante benedictionem illa (seu) alia species nominatur, post benedictionem corpus significatur: ergo facta consecratione substantia panis non manet, nisi res resoluta in suam materiam. Respondet, quod in generatione forma non conuertitur in aliam formam, quia conuersio est totius compositi in alterum compositum, sed vna forma succedit alteri in eodem subiecto: in transubstantiatione autem tota substantia panis conuertitur in corpus. Vnde non sequitur. Hoc autem postremum verbum amphibolū est: videtur namque fauere opinioni superius impugnatae quod substantia panis manet. Illa enim fuerat consequentia: ergo non manet substantia panis, sicut non manet forma corrupta. Cum ergo ait, non sequitur, videtur concedere quod maneat. At vero cum in solutione proxima dixerit, quod substantia panis non manet, non est elegendus sibi protinus contrarius. Igitur, verbum ergo non sequitur, referendum est ad totam illationem: scilicet, non manet substantia panis nisi resoluta in materiam, quasi substantia

panis maneat in potentia materia, sicut forma dum corrumpitur: hoc enim negatur, quia tota conuertitur in corpus. Quae quidem responsio ex subsequenti confirmatur. Arguit enim tertio. Duorum contradictoriorum alterum oportet esse verum: facta autem consecratione haec est falsa, substantia panis & vini est aliquid: ergo verum est quod sunt nihil atque adeo annihilantur. Respondet vero, quod licet tunc haec sit falsa, substantia panis & vini est aliquid, non tamen sequitur, quod sit annihilata: quia id, in quod panis conuersus est (scilicet corpus) est aliquid. Nota prouidentem responsionem. Non enim ait, quod illa res, quae erat panis, est aliquid. Imo tota esse desinit. In argumentis quarti articuli tangitur dubium aliud. Vtrum scilicet, sicut Deus conuertit panem in corpus, possit quodlibet conuerti in quodlibet. Quod quidem dubium mouet Scotus & Durandus dist. 11. q. 2. Hoc est. Vnum ex praecipuis haeeticorum argumentis, quod si conuertit Deus materiam panis in materiam corporis, & formam panis in formam corporis Christi, quae est anima rationalis, eadem ratione posset quaecumque rem in aliam quamlibet conuerti, ut lapidem in angelum, quicquid in seipsum. Et quidem Scotus ait, quancumque creaturam posset in quancumque aliam conuerti, etiam si altera sit corporea, altera vero spiritus. Durandus vero negat. Et arguit argumento, quod est primum hic S. Thomae. In omni mutatione oportet esse subiectum, quod prius sit in potentia, postmodum vero in actu, ut 3. Physic. autor est Aristoteles. Nam quia materia aeris est in potentia ad formam aquae, ex aere fit aqua, & eadem ratione, inquit Durandus, forma, quae corrumpitur, debet manere in potentia eiusdem materiae, ex qua iterum posset educi. Ex quo infert, quod nullum materiale potest conuerti in angelum, quia non communicant in materia: neque corruptibile in coelum, quia non communicant in materia eiusdem rationis. Igitur cum non sit dare aliquod subiectum panis & corporis Christi, quia de ratione totalis substantiae, ut ait Aristoteles, in praedicamento substantiae, est, ut non recipiatur in subiecto, sit ut panis non possit conuerti in corpus. Secundum addit argumentum, quod facit S. Th. secundo loco. Quod vnum conuertitur in alterum, forma illius, in quod sit conuersio debet recipi in eadem materia, in qua erat forma conuersi, ut pater dum aer conuertitur in ignem, & cibus in substantiam

tiam aliter: si ergo panis conuertitur in corpus Christi, sit ut forma Christi informet materiam, quae prius fuerat panis. Ecce argumentum, quo Durandus concludit suum errorem: scilicet, quod materia panis manet in sacramento. Hoc autem iam ostensum est non solum falsum, verum & erroneum. Respondet ergo D. Th. propositiones in his argumentis assumptas intelligendas esse duntaxat in transubstantiationibus naturalibus: nam cum agens naturale nec destruere possit, nec producere materiam, illam praerequirat, unde vna forma pellat, & aliam subinde inducat. Secus autem de Deo credendum, qui sua infinita virtute materiam ipsam creauit, atque adeo mutare in aliam quancumque potest. Quod qui negant nihil sunt rationibus naturalibus alligati, neque infinitam Dei virtutem, ut par est, suspiciunt. At vero ut exploretur vtrum vnam quancumque rem possit Deus in quamlibet conuerti, arguit S. Th. tertio. Eorum, quae sunt inter se diuersa, nunquam vnum sit alterum: sicut albedo nunquam sit nigredo, licet album fiat nigrum, ut 1. Physic. ait Aristoteles. sicut autem duae formae contrariae sunt secundum se diuersae, tanquam principia formalis differentiae, quae diuersas species constituit: ita & duae signatae materiae, quia principia sunt materialis distinctionis inter individua, sunt secundum se diuersae: ergo neque vna forma potest conuerti, in aliam, neque vna materia in aliam, atque adeo nec panis in corpus. Respondet D. Th. quod licet virtute agens finiti nec forma possit conuerti in formam, nec materia in materiam, quia habet limitatam virtutem agendi educendo formas de potentia materiae, quae supponit: id autem fieri potest virtute agentis infiniti, quae se extendit ad totam rerum naturam, neque habet limitatum modum agendi. Et ad illud de diuersitate respondetur, quod quauis materia inter se, & inter se formae diuersae sint, nihilominus conueniunt in ratione entis. Ob idque Deus quicquid est entitatis in vna, in id, quod est entitatis in altera potest conuerti. Fecit autem entitatis mentionem, ut doceret, id quod in materia est pura potentia, aut priuatio, non posse proprie conuerti in aliud. Conuersio namque proprie in vtroque extremo dicitur ens positum. Cum enim quidpiam ex nihilo sit, aut reducitur in nihilum, non est conuersio, neque ex cecitate, neque in creatura. Vtrum vero res corporalis possit in mere spirituale conuerti S. Th. infra. ar. 6. & in-

ferius q. proxima ar. 1. negare videtur, & Durandus loco citato plane negat. Scotus tamen concedit, cum hic Caietanus subscribit. Neque verò est opinio omnino probabilis. Quod enim lapis modo superius impugnato manente eadem re, quae modo est lapis, fieret angelus, non est intelligibile: neque quod eadem res, quae modo est granum tritici, postea sit coelum non aucta materia. Quod autem desinitio lapidis terminaretur ad productionem angeli, licet non sit multum intelligibile, & ideo pars negativa est sustentabilis, nihilominus non est tam euidentis repugnantia, quin de potentia Dei possibile appareat. Sed arguit Durandus, absurdum esse concessum, ut lapis conuertatur in angelum: nam materia, inquit, quomodo in spiritum conuertatur? Respondetur autem quod modo explicato non ita est euidenter impossibile. Sed arguit secundo. Angelus, quia materiam non habet, nec potest nisi per creationem incipere esse, neque desinere nisi per annihilationem: si autem lapis conuerteretur in angelum, ille inciperet per conuersionem, & si ipse conuerteretur in lapidem, desineret pari modo. Respondetur autem, quod quauis lex ordinaria secundum naturam angeli sit, ut neque nisi per creationem incipiat, neque desinat nisi per annihilationem: tamen absoluta Dei potentia aliud facere potest. Arguitur autem. Ergo, ut supra insinabamus, posset Deus creaturam aliquam in se ipsum conuerti, vel se in illam. Ait enim hic Sanctus Th. ob id quod res in ratione entis conueniunt, posse Deum quancumque in alteram conuerti: Deus autem & creatura conueniunt in ratione entis: ergo similis fieri potest conuersio. Secundo arguit Scotus. Diuinitas potest terminare assumptionem humanitatis, quae est actio Dei: ergo & conuersionem creaturae in ipsum. Ad hoc respondetur, naturae diuinitatis repugnare, ut ipsa in rem aliam, vel alia in ipsam mutari possit. Hoc enim sonat nomen Dei: scilicet, purum actum, qui nihil habet potentiae passivae, ut ipse fiat ex alio vel ex ipso aliud. Quocirca dum ait S. Thomas quando ratio entis est illis vniuoca: de Deo autem & creaturis non nisi analogice praedicatur, quaecumque conueniunt in ratione entis posse transmutari, intelligit. De assumptione autem humanitatis diuersa est ratio: per illam enim Deus non fit, imò perficit naturam assumptam tribuendo illi esse suppositi. Quod

Interrogatio. Quod si hic perconteris, an conuersio panis ita fiat in corpus Christi, ut materia in materiam, & forma in formam, quæ est anima rationalis, transubstantietur, statim arti. 6. respondebitur.

ARTICVLVS. V.

Vtrum in hoc sacramento remaneant accidentia panis & vini.

QUONIAM dictum est panem in sacramento non manere, sed conuerti in corpus, queritur de accidentibus vtrum manent. Et respondetur affirmatiue: scilicet, accidentia manere. Neque verò questio tanquam dubia submota est: nam sensus ipsi huius nos admonet veritatis, tametsi fide credamus accidentia manere sine subiecto: sed ut rationibus fulciatur, & à contrariis defendatur. Ratio prima inde sumitur, quod Deus omnia disponit suauiter secundum eorum naturam, quibus prouidet: non est autem hominibus consuetum, imò esset horribile, carnem hominis comedere, & sanguinem potare: hac ergo de causa proponuntur nobis caro & sanguis sub eorum speciebus, quæ se querunt in usum humanum veniunt, ut sunt panis & vinum. Secundò ne hoc sacramentum ab infidelibus irridetur si in propria specie Dominum manducaremus. Et tertio ut dum inuisibiliter corpus & sanguinem Domini sumimus, hoc profit ad fidem: nam ut ait Gregorius, fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum.

Expositio articuli. Veritas hæc perinde atque illa superior de transubstantiatione eisdem decretis constabitur: nam si panem non manere, fide credimus, & species videmus, tangimus, & gustamus, planè colligitur illic manere accidentia sine subiecto. Et ideo eisdem sancitur decretis. Ut can. Nos autem, de consecratio. distinctio. 2. ex Augustino hoc citato lib. sententiarum Prosperi, ubi ait. Nos autem in speciebus panis & vini, quas videmus, res inuisibiles (id est carnem & sanguinem) adoramus. Et can. Species eadem est confessio Gregorij. Et in concilio Lateranensi. cap. firmiter. de summa trinitate. Et in concilio Florentino, & Tridentino supra citatis idè extat decretum. Atqui rationes decet huius, ut. si Christus non sub speciebus carnis & sanguinis, sed sub speciebus pa-

nis & vini nobis relinquere sacramentum, quæ præcedenti articulo locupletius explicuimus.

¶ Existit autem contra hanc veritatem argumentum. Accidentia rei non solum sunt illa quinti prædicabilis, quæ possunt adesse & abesse, verum & propriæ passionis quarti prædicabilis, quæ fluunt ex essentia subiecti, ut risibilitas in homine, & potentia anime: hæc autem non possunt sine subiecto manere. Ob id enim dicuntur accidentia inseparabilia: ergo hæc panis & vini propria accidentia non permanent in sacramento. Offendas forsitan aliquos, qui arbitrentur hæc accidentia adeo esse inseparabilia, ut Deus per suam omnipotentiam non possit illa seruare sine subiecto. Esset tamen error circa hoc sacramentum id negare. Nam ecclesia, ut ex canonibus modo citatis constat, transubstantiationem nude substantiæ in substantiam confitetur, manentibus accidentibus absque vlla eorum distinctione. Idque confirmatur, quia omnes perinde proprietates panis ac vini manent in sacramento, ac si substantiæ ipsæ persisterent. Quare hoc est inuincibile argumentum contra Thomistas, si qui sint fortè, dicentes propriam passionem non posse seruari per potentiam diuinam sine subiecto, sicuti e conuerso potest Deus seruare hominem absque qualitate illa, quæ est risibilitas, licet per aptitudinem dicatur risibilis. ¶ De reliquis difficultatibus, quæ ex ista accidentium existentia sine subiecto emergunt, dist. sequenti. q. 2. habendus est latissimus sermo. Hic autem vnum hoc est dubium præfati articulo annexum, nec proprius inutile scitu (Tangit enim illud Diuus Thomas in argumento tertio.) Videlicet, vtrum sicut manent accidentia panis & vini, ita maneat notitia tam intellectiua, quæ sensitiua, quæ antea erat, panis & vini. Nam cum fide credamus illic non manere panem, apparet per eandem fidem tolli notitiam panis & vini. Nonnulli summuliste, & ut sic dicam, Terministæ, arbitrantur nullam nos habere rerum notitiam sensitiuam, præterquam accidentium, quæ sensibus obiciuntur. Itaque non habemus visionem niuis, sed albedinis, neque mellis sensum: sed dulcedinis. Et secundum istos manifestum est easdem manere notitias, cum eadem maneant obiecta. At verò isti in superficie de rebus philosophantur. Cognoscimus enim intuitiue substantias non solum per notitiam intellectiua, verum & per sensitiua. Quis enim neget me videre non solum alborè, verum & vinum, & hominem,

hominem, & gustare panem, & vinum, & audire loquentem. Vbi enim ait Aristotele, quod accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est, non solum intelligit quod per accidentia iudicamus de rerum substantia, verum quod per ipsa intuemur easdem substantias tam per sensum quam per intellectum. Intellectiua enim notitia ex sensitiua gignitur. Et ratio naturalis est, quod accidentia sunt substantiarum instrumenta. Vnde sicut ignis per calorem agit ad producendum alterum ignem, ita & per eundem calorem producit notitiam sui ipsius. Et pariter nix per alborè cernitur. Idemque de cæteris sentiendum. Quod si isti respondeant, nos non sentire substantias, sed argumentatiue cognoscere esse sub accidentibus, arguitur contra. Illa argumentatio non fit in sensu, sed in intellectu: & tamen ante operationes intellectus cognoscimus substantias: imò & bruta easdem cognoscunt.

¶ Ut ergo res per distinctionem elucescat, notitia alia est sensitiua, atque alia intellectiua. Sensitiua autem non potest esse nisi apprehensiuæ: quia sensus exterior non iudicat: eademque esse debet intuitiua & connotatiua: scilicet, hoc album, hoc dulce &c. Quæ quidem licet complexe exprimantur, sunt tamen simplices. His autem similes notitiæ respondent in intellectu, ex quibus intellectus ipse abstractit notitias absolutas: scilicet, homo, lapis &c. In responsione ergo questionis sit hæc prima propositio. Post consecrationem manent eadem notitiæ sensitiuæ quæ erant ante consecrationem: scilicet, hoc album, hoc lapidum, hoc rotundum, & similes, non solum in sensu exteriori, verum in interiore. Hoc primum patet experientia: quia sensus nihil dum sit consecratio mutatur. Etenim dum Turca consecrare cernit hostiam, eandem retinet sensitiuam notitiam, post consecrationem: notitia autem sensitiua eadem permanet in nobis, quæ in infideli. Quare si quis nostrum duas hostias videret, quarum altera esset consecrata, altera verò non, eandem haberet apprehensiuam notitiam. ¶ Idemque ostenditur ratione physica, quam D. Tho. in arti. sequenti in solutione tertij docet. Accidentia namque sunt substantiarum virtutes ad producendum in sensibus notitiam earundem substantiarum: ergo ubi eundem sunt, etiam sine subiecto, retinebunt eandem virtutem: sicut calor, qui est virtus ignis, ubi eundem ponitur etiam per se sine igne calefaceret: imò arbitror si summus es-

set, ignem produceret. Sicut virtus feminis mortuo generante gignit animal. Quapropter licet miraculum sit accidentia remanere in sacramento absque subiecto, tamen naturale est, ut notitias substantiarum earum generent in quibus præfuerant, ac si eisdem inessent, non solum in sensu verum & in intellectu. ¶ Sed arguis. Ergo illæ notitiæ essent intuitiuæ panis & vini sicut antea: postquam eadem manent. Consequens tamen apparet falsum, quia panis & vinum non sunt iam tunc præsentia. Respondetur, forsitan nominalem esse disputationem, atque adeo dici posse, quod eadem notitia quæ in præsentia obiecti erat intuitiua, in absentia sit abstractiua. Libentius tamen aliterum manere intuitiuas: quia naturam secundum se non mutant. Neque verò de notitia tantum accidentium in abstracto loquimur, illam quippe planissimum est, esse intuitiuam, sed de notitia quoque connotatiua panis & vini. Etenim licet non sint præsentia in se, sunt tamen præsentia in sua virtute: scilicet, in accidentibus, quæ vim retinent conseruandi easdem notitias. Imò & notitia simplex, & absoluta panis, quæ manet in intellectu, cefetur eadem ratione tunc intuitiua. Quapropter ex natura sua, nisi per supernaturalem fidem impedirentur, iudicium in intellectu producerent illic esse panem & vinum.

Argument. ¶ Secunda propositio. In Christiano non manet notitia iudicatiua, qua iudicatur illic esse panem & vinum: nam & si illa apprehensiuam intuitiuam, ex natura sua tale produceret iudicium, nihilominus per fidem impeditur, ut potè quia creditur illic abesse panem & vinum. In infidelibus autem naturaliter gignitur erroris iudiciu. ¶ Quod si arguas. Ergo Deus illos decipit, negatur consequentia: quoniam credere fidei mysterij renouit. Quid autem de illis qui inuincibiliter ignorant hostiam esse consecratam? videtur Deus illos seducere. Respondetur quod nec illos decipit, quoniam illud falsum iudicium res ipsæ naturales sua virtute inducunt (nempe accidentia) veluti qui hastam videt, cuius medietas est in aqua, & medietas in aere, non à Deo fallitur, iudicasse fractam, sed ab ipsa speciei visuallium refractione.

¶ Primum argumentum S. Th. est. Substantia, ut. 7. Metaphy. autor est philosophus, naturaliter prior est accidente: cum igitur facta consecratione non remaneat substantia panis, apparet ut nec maneant accidentia. Respondetur, quod cum esset, ut li. de cau. legitur, plus à prima causa, quæ a se,

secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

à secunda dependeat, potest accidens absque sustentamento substantiæ virtute Dei sustentari. Secundo & tertio argumentis insinuat dubiū, quod nos modò enucleauimus. Arguitur enim. In sacramento veritatis nulla esse debet fallacia: at cū per accidentia de substantia iudicemus: sit ut si accidentia sine substantia remaneant, humanū iudicium decipiatur: non ergo id huic sacramento cōuenit. Accedit tertio, q̄ quauis fides nostra non sit rationi subiecta, non tamen est cōtra, sed supra ipsam (vt. i. part. q. i. art. i. ostensum est) ratio autē nostra a sensu ortum habet: nō ergo debet fides sensibus repugnare: repugnare autē videtur dū per accidentia iudicamus panem illic esse: per fidē verò contrarium credimus: ergo hoc nō cōgruit dignitati sacramēti. Ad hæc iam nos respondimus nullam offerri in hoc sacramento deceptionē: nam sensus quorum propriū obiectum sunt accidentia, per notitiam apprehensū, qua illa cognoscunt, non falluntur quia nihil dicant: intellectus autem, cuius propriū obiectum, vt habetur. 3. de anima, est substantia, per fidem corrigitur, ne iudicet illic esse panē & vinū: quare fides nō est contra sensus, sed est genitrix iudicij, ad quod sensus non attingit. Si enim sensus indicaret illic esse panem, fides esset cōtra ipsum, illud tamen iudicium extra sensum lineam est. Quarto arguitur. Id, quod facta conuersione manet, est subiectum conuersionis: si ergo accidentia permanent, vicem habere videntur subiecti, quod quidem accidētij repugnat: nam vnum accidens non est subiectum alterius, saltem, quod (vt aiunt philosophi) nam quantitas subiectum est, quo mediante reliqua accidentia insunt substantiæ, & intellectus est subiectum, quo mediante habitus inhaerent animæ. Respondetur huic conuersioni non subesse subiectum transmutationis: accidentia verò hanc habent subiecti similitudinem, quod permanent sub vtroque transmutationis extremo.

ARTICVLVS VI.

Utrum facta consecratione remaneat in hoc sacramento forma substantiales panis.

VE MADMODVM Durandus excogitauit materiam panis manere in sacramento, ita fuere, qui relinqui illic censebāt formam eius substantialem sine

materia. Ob idq̄, licet quæstio inter catholicos non sit dubia, mouetur tamen vt veritas ab illo errore protegatur. Est ergo conclusio. Forma substantialis panis & vini non manet in sacramento. Primò, quia si forma illic maneret, nihil de pane conuerteretur in corpus Christi, nisi sola materia: quare conuersio nō fieret in totū corpus, sed in eius materiā. Negare hic videtur D. Thom. posse Deum materiam solam conuere in materiam & formam corporis Christi: nam supponit non nisi materiam in solam materiam posse mutari: quod anima Christi est spiritualis. Quare virtute consecrationis nō esset illic totum corpus, atque inde fieret forma falsa. Hoc est corpus meum. Secundo, quia si forma panis maneret: aut persisteret in materia, aut ab illa separata. Primum dici non potest, nam si in materia panis persisteret, tunc tota maneret substantia panis, quod supra impugnatum est. In aliam verò materiam transire non potest, quia vnaquæq̄ forma vendicat suam sibi materiam dispositam. Si verò seruaretur separata à materia, tunc fieret forma per se intelligibilis, & per se intelligens. Omnis enim forma est huiusmodi, vt in Deo patet, & angelis, & animabus nostris. Est autem ratio hæc S. Thomæ nimium metaphysica, contra quam arguitur. Forma panis est res distincta à materia: ergo potest Deus illam absque materia per suam omnipotentiam seruare, eandemq̄ in esse corporeo, vt nō esset per se intelligibilis. Non desunt ex discipulis Sancti Thomæ, qui ipsum vsque adeo literaliter intelligant, vt Deum negent posse seruare formā separatā, quā fiat per se intelligibilis, inō neque albedinem sine subiecto, quin faciat illā esse substantiam intelligibile. At verò Sancti Thom. non philosophabatur tam crassa Minerva, vt id negaret. Concedit enim quantitatem panis manere in sacramento sine substantia, cur non concederet posse Deum seruare eius formam sine materia? At verò supponit semper non fieri miracula sine necessitate: & ideo loquitur secundum naturam rerum: forma autem quæ natura sua separabilis est à materia, est per se intelligibilis, & intelligens, vt anima rationalis, & angelus. Tertiò id probatur, nam accidentia panis ob id præcisè in hoc sacramento perdurant, vt per ipsa videatur, tracteturq̄: corpus Christi, quod fieri non posset, nisi toto pane depulso, corpus sub speciebus contineretur. Conclu-

Expositio
hæc.

Primo argu.

Contrariū.

Secundū argu.

Conclusio præsens, nēpe formā substantialem panis nō manere in sacramento, perinde est de fide catholica, atq̄, alia, quæ cōtra Durandū constituta est, videlicet, nō manere materiā. Nam eodē modo repugnat transubstantiationi, quā (vt tam multis canonibus supra ostensum est,) ecclesia fieri cōfiteatur in hoc sacramento. Transubstantiatio enim transmutationē dicit totius substantiæ, cuius ideo nulla pars permanet, vt corpus dūtaxat & sanguis sub eisdem speciebus adorētur, & sumantur. Est ergo primū argumentū S. Thomæ non contēndū. Accidentia omnia panis permanent in sacramento: forma autem panis est accidens: quoniam sit per artem, quæ quidē ars formam substantialem producere nō potest: ergo illa forma permanet. Negat autē minorem: quia ars licet per se solā nō possit formā substantialem producere, vt patet in statua, nihilo minus applicādo actiua naturalia passiuis, eadē virtute naturali fieri potest, vt substantia gignatur. Hæc enim arte magi Pharaonis ranas fecerunt & serpētes. Pari ergo modo per cōmensationē farinæ cum aqua, & decoctionē per ignem fit forma substantialis panis. Perspice hic illud, quod. q. præcedēti arti. 3. contra Scotū adnotauimus: nēpe panem specie differre à pasta: alioqui forma panis non haberet supra formam pastæ nisi accidentia, quæ recipit in furno: scilicet, duritiē, & saporem &c. Vnde, vt bene hic arguit Caietanus, eum ex decretis ecclesiæ hoc solū habeamus q̄ sola substantia conuertitur in substantiā, si retineat consequēs, vt forma panis nō conuertetur, sed permaneret in sacramento, quod apparet concessū absurdum. Scotus namq̄ non absolutē, sed cū restrictione debet dicere, q̄ forma panis quantum ad id, quod in ipsa est substantiale, definit esse. Secundo arguit S. Tho. forma corporis Christi est anima rationalis, quæ, vt habetur. 2. de anima, est actus corporis physici organici potētia vitā habentis: sed forma panis cū sit corporea nō potest in animā spirituale conuerti: ergo illa permanet. Vide quomodo non admittit formā panis eo q̄ corporalis est, conuerti simpliciter in animam secundū suū esse spirituale, sicut nec cōcelsit, materiā posse in animā conuerti. Nisi forsā nō loquatur de potētia Dei absoluta, sed de ordinaria ex vi consecrationis. Respondet ergo supponendo in homine non esse nisi vnicā formā, quæ ordine quodā tribuit ei omnē perfectionē, vt esse, & esse cor-

poreū, & animatū & rationale: virtute autem consecrationis, vt forma sonat, solū est illic corpus: quare forma panis cōuertitur in animā, quatenus dat esse corporeū, non autem quatenus dat esse animatū, aut rationale. Scotus verò dist. 11. q. 3. negat conuersionem forme panis vilo pacto in animam Christi fieri, sed fieri, inquit, in formā corporeitatis. Hanc autē ambiguitatē quæstione proxima arti. 1. congruētius enodabimus. Sed contra hæc solutionem S. Thomæ huius secundi argumenti posset fieri aliud. Si enim materia conuertitur in materiā, & forma in formam, duæ sunt conuersiones. Et quidē Pal. dist. 11. q. 3. & Marfilius. q. 8. art. 2. sic vidētur sentire. Ex eorum autē opinione subsequeretur eadē ratione, q̄ vna medietas materiæ deberet conuerti in vna medietatē alterius materiæ, & altera in alteram. Et sic de minoribus partibus. Et tamē non potest signari quæ pars in quā conuertatur. Et ideo melius est forsā dicere, q̄ nō est nisi vna cōuersio totius in totū, per quā syncer⁹ seruiatur veritas formæ, Hoc est corpus meū, quæ vna designat conuersionē. Quare S. Th. noluit aliud dicere, quā q̄ sic panis vnica cōuersione cōuertitur in corpus, vt materia materiæ, & formæ forma respōdeat. Tertiū arguitur. Propria operatio rei sequitur formā substantialem eius: sed illud, quod manet in hoc sacramento nutrit, & eam operationē facit, quam faceret panis exillens: ergo illic manet forma. Respondet autem operatio panis quāsdā consequi ipsum ratione accidentiū sicut immutare sensus, & tales operationes illic inueniuntur in speciebus panis post consecrationē, quia permanent accidentia. Nota doctrinā, quā nos articulo præcedēti premisimus, q̄ scilicet accidentia produciunt notitias sensitiuas panis, scilicet, Hoc albū, hoc sapidū &c. Aliæ verò sunt operationes, quæ cōsequuntur panē ratione materiæ aut formæ. I. q̄ verè nutriūt tanquā cibus, & cōuertuntur in vermes. Et hoc nō fit per accidentia, nec per panē, sed per diuina miracula, vt in subsequentibus monstrabitur.

ARTICVLVS VII.

Utrum ista conuersio fiat in instanti.

DE MODO item conuersionis queritur an sit instantanea. Et respōdetur conuersione affirmatiua, quod scilicet est instantanea. Probat, quia fit virtute

Primo sint plū
res conuersio
nes.

Tertium argu.

Conclusio.

virtute diuina, que cum sit infinita, à nullo tē pore pendet. Et declaratur subinde ratione naturali. Triplici enim de causa productio aliqua fit in momento. Vno modo ex parte forme, quæ est terminus productionis, quæ quidem dum recipit magis aut minus fit successiue, vt sanitas. Sed si non recipit magis & minus, qualis est omnis forma substantialis, fit in temporis momento. Vnde omnis generatio fit in instanti, atq; adeo non dicitur motus, sed mutatio. Secundo modo ex parte subiecti, quod quidem, si non est in vltima dispositione ad formam, successiue disponitur, vt lignum successiue calore suscipit: vbi autem summū suscepit, in instanti producit formam ignis. Vnde aer, quia diaphanus est applicato luminoso in instanti suscipit lumen. Tertio modo actio fit in instanti propter infinitam agentis virtutem, quod scilicet super naturam vno momento potest materiam dispo nere, vnde Christus quo pūcto dixit, ephetha, quod est, aperire, aperte sunt furdo aures, & lingue vinculum dissolutum. His ergo omnibus causis cōuersio sacramentalis est instantanea. Etenim neq; corpus Christi suscipit magis aut minus, neque cōuersio subiectum supponit, in quo fiat transmutatio, & fit virtute Dei infinita.

Expositio articuli.

Conclusio hæc presentis articuli licet prima facie nemini sit dubia, nihilominus propter amphibologiam sit contra eam argumentum, quod tyroni theologo posset molestiam exhibere. Arguitur enim sic. Cōuersio fit per illam verborū formam. Hoc est corpus meū quæ est præctica, id est, efficiens quod significat illius autē prolatio tempore durat: ergo toto illo tempore fit cōuersio atq; adeo non est momentanea. Et confirmatur. Cōuersio & consecratio idem sunt, toto autem tempore, quo sacerdos profert verba, verum est dicere, iste consecrat: ergo pariter verum est dicere, iste transubstantiat panem in corpus. Enimvero in causis, quæ successiue applicantur, siue naturales sint, siue artificiales, toto tē pore verificatur verbum actionis. Dicimus enim quādiu panis est in forno, ignis facit panem, & quādiu artifex sculpsit lapidem, facit statuam: ergo cōuersio non instanti, sed in tempore fit. Respondetur, qd cōuersio & consecratio vsu & more loquendi accipiunt dupliciter. Vno modo pro applicatione cause, seu pro actione & motu tendente ad cōuersionem. Et isto modo non est negandum

Responsio.

quin toto tempore cōuersionis fiat consecratio, sicuti & toto tempore, quo durat forma baptismi fit sanctificatio. Alio modo accipitur pro termino illius actionis, qui est desinitio panis & inceptio corporis, & hæc fit in instanti terminatio verborū: quo pacto & in baptismo infunditur gratia. Sicuti & in naturalibus toto tē pore, quo aer in cavernis terre huius inieciatur & ingrossatur, aqua gignitur, & tamen forma eius substantialis in instanti terminatio producit.

Emergit hinc tamen argumentum, qd cum ad desinitionem panis incipiat corpus, necesse est assignare quo in instanti vnum desinat, atq; alterū incipiat. Nā si panis desinat per vltimum suū esse, tunc vel in eodem instanti incipit corpus, & sic in eodē erunt ambo, quod est falsum, vel incipiet in altero, & tunc duo instantia erūt immediata, alias in tē pore medio essent species & panis & corpore vacua.

Hunc ergo nodum intendit D. Tho. argumēto primo dissoluere. Arguit enim sic. In cōuersione prior est substantia panis, & postea substantia corporis Christi: nō ergo ambo sunt in eodem instanti, sed vnum in vno & alterum in altero: sed inter quæcūq; duo instantia datur tempus mediū, quia non possunt esse immediata, alias tempus componeretur ex indiuisibilibus momentis, quod est tam impossibile, quā qd continuum componatur ex indiuisibilibus punctis: nam vt ait Philosophus. 6. Physic. indiuisibile additū indiuisibili non reddit maius, ergo cōuersio debet fieri in eo tē pore, quod est inter vltimū esse panis, & primum esse corporis: alias species illo tē pore essent sine pane & corpore. Ad intellectū responsi, quod rudibus Philosophiæ nō est vsq; adeo peritū, animaduertendum, qd corpus (& similiter sanguis) incipit esse in sacramento per primū suū esse momentum, sicuti forma substantialis dum generatur: nam quæ secundum se tota incipit esse in instanti, nequeū aliter incipere. Panis autem cogitari quidem potest desinere aut per vltimū suū esse, aut per primum non esse. fuerunt ergo qui arbitrati sunt desinere in sacramento per vltimum suū esse: nam re vera si Deus mundum anihileret illo modo mundus esse desineret. Ob idq; subsequenter dicere tenebantur, non eodem instanti quo panis desinit, corpus incipere: alias in eodem simul essent: ac subinde illa duo instantia esse immediata, ne inter illa tempus admitterent quo

quo essent species sine pane & corpore. Igitur qui id sustinebant quadripartiti sunt. Primi enim aiebant, quod quāuis in eodem tē pore non possunt esse duo instantia immediata, sicut neque in eadem linea duo puncta, si tamen referantur ad diuersos motus, quales sunt desinitio & inceptio, nihil obstat quominus sint immediata. Sicuti dum duæ hastæ e regione oppositæ se contingunt: tunc enim extrema earum puncta sunt immediata. Respondio tamen est sophistica: quoniam vnitas vel pluralitas temporis nō sumitur in ordine ad vnu vel ad diuersos motus horum inferiorum, qui finiuntur, sed in ordine ad motum cœli, qui est vnus & perpetuus cōtinuus. Quapropter vniuersa instantia sunt in eodem tē pore, atque adeo esse nequeunt immediata, sed vnum quodlibet coniungit tempus præteritū cum futuro, ac proinde est vtriusque terminus. Alij secundo dicebant, quod licet in tempore, quod est mensura cœli, non dentur duo immediata instantia, nihilominus sunt aliquæ operationes non dependentes ex motu cœli, vt sunt angelorum actiones, quæ possunt habere instantia immediata. Angelus enim potest esse nunc hic, & immediate in cœlo, quia neq; à loco neq; à tempore pēdet, vt 1. part. quæst. 53. art. 3. demonstratum est: quare illa duo angeli instantia sunt immediata. Et cum hæc cōuersio fiat actione Dei qui ex tē pore non pendet, idem hic affirmabant. Sed tamen nec hæc solutio ad rem pertinet: quoniam licet cōuersio à virtute diuina fiat, sit tamen per verborum formam, quæ tempora li successione profertur. Tertijs ergo dicebāt, quod instans desinitionis panis, & aliud inceptio corporis Christi, sunt duo per ordinem ad mensuram: scilicet, ad panem & corpus, sunt tamen vnum in ordine ad tēpus mensurans. Exemplum est supra positum. Dū enim duæ hastæ e regione se contingunt, puncta intrinseca terminantia sunt duo, sed illud, quod in loco illis respondet, quo se contingunt, est vnum. Attamen & hoc quoque cauillum est, quoniam instantia non dantur intrinseca in motibus desinitionis panis, & inceptio corporis Christi, sicut sunt puncta in lineis inuicem se tangentibus, sed solum extrinseca in tempore mensurante: quare nec duo possunt esse immediata, neq; idem potest esse vltimū panis & primum corporis, alias in eodē essent panis & corpus. Alij ergo dicebant, quod illa instantia sunt idem re, differentia verò ra-

tione. Sed neq; hoc quicquam valet: nam differentia rationis nō facit mensuram rei. Quare idem sequeretur absurdum, quod in eodē instanti essent panis & corpus. His ergo re pulsus quatuor erroribus, legitima responsio est, panem nō desinere per vltimum suū esse, sed per primum non esse. Et ratio est quia licet transubstantiatio fiat virtute diuina, quæ per se non dependet à motu, sit tamen mediā te verborū forma, quæ successiue motu profertur, & ideo desinit panis quando desinit prolatio. Motus autem non potest desinere per vltimum suū esse: nam quādo cūque est restat aliqua eius pars futura, sed per primū non esse: quare non sunt duo instantia desinitionis panis & inceptio corporis, sed vnum, in quo corpus incipit per primum suū esse, & panis desinit per primum non esse. Et hoc vocat hic D. Tho. vltimum instans prolationis verborum: scilicet, intrinsecum, in quo prolatio non est, & immediate antea erat. Quare panis fuit in toto illo tē pore præcedēti, quod extrinsece terminatur ad illud instans. Quod si contra sic arguas. Quod non est, nullius est causa: forma consecrationis in illo instanti nō est: ergo non est causa existentie corporis Christi in sacramento. Respondetur ad maiorem, quod licet tunc non sit causa, quia nō est, fuit nihilominus causa toto tempore terminato ad illud instans, sic enim contingit in naturalibus, vt 8. Physicorum docetur. Motus enim calfactionis est causa forme substantialis ignis, quæ producitur in instanti terminatio, quo motus desinit esse per primū non esse. Non autem deest & contra hanc sententiam argumentum. Sequeretur enim tunc quod si scrupulosus morosusque sacerdos prolationem vltimæ syllabæ dictionis, meum, nimium prolixè protraheret, non inciperet illic esse corpus, donec pro suo libito ipse cessaret. Consequens tamen apparet absurdum: nam cum primum incipit proferri syllaba, um, completa est significatio. Respondere in scholis solebam, qd fortè postquā incipit vltima syllaba, datur primum instans esse complete significationis forme, in quo incipit corpus adesse per primum suū esse, & desinit panis per primum non esse antequā proferatur tota vltima syllaba. Cui tamē magis placuerit dicere, quod consecratio non perficitur, nisi tota prolata forma, concedat consequens huius argumenti: quia non est absurdum.

Solutio legitima.

Arg. contra

Aliud arg.

Ex

Corollarium
falsum.

Ex his autem subsequi videtur corollarium, quod omnes concedunt: videlicet, quod si dum incipitur consecratio, inciperet panis naturalis causa corrumpi, ita ut in illo primo instanti, quo deberet esse corpus, panis cum suis speciebus definat esse, per primum non esse concurrunt omnia, quae sunt necessaria ad sacramentum: nimirum, materia, & forma, & minister, & tamen non fit sacramentum. Ego tamen praeterquam quod casus vix est possibilis, negarem materiam concurrere: debent enim species simul esse in momento consecrationis, quod corrupto pane fieri non potest nisi virtute consecrationis. Secundum argumentum S. Th. est. In omni conversione est fieri, & factum esse, quae quidem non possunt esse simul: nam quod fit non factum est, & quod factum est non fit: ergo in hac conversione est prius & posterius, quae non possunt esse in instanti. Respondetur, quod in conversionibus momentaneis simul sunt fieri, & factum esse. Dicitur enim aer nunc primo illuminatus, quia iam habet lumē, & nunc simul illuminari, quia antea non habebat lumē, & sic fit in hoc sacramento.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum haec sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

ARTICVLVS hic ultimus non parum ad superiorum explicationem conducit, quo scilicet enunciationes explicantur, quae in hac conversione inter eius extrema affirmari possunt, aut negari. Quasquidē D. Thomas profecto disertē enucleat. Iacit ergo primo quatuor pulchra fundamenta, quibus acutē comparat conversionem hanc per unum extremum ad creationem, & per alterum ad naturalem transmutationem, ut per duo extrema medium elucescat. Est ergo primum fundamentum bimembre. Haec conversio panis in corpus Christi in aliis quibus convenit cum creatione & cum naturali transmutatione, & in aliquibus differt vel ab ambabus, vel ab earum altera. Secundum fundamentum. In duobus convenit cum ambabus: scilicet, & in ordine terminorum, ut post unum sit alius, atque in eo quod non sint simul. Enim vero in creatione esse est post non esse, ut mundus post nihil: nunquam tamen sunt simul nihil & mundus. Pariter post aerem est ignis, & post album nigrum, nunquam verò vel aer

Primum fundamentum.

Secundum fundamentum.

est ignis, vel album nigrum. Eodē modo post panem est corpus, & nunquam est verum dicere, panis est corpus. Tercium fundamentum. Conversionis sacramentalis & creatio, in eo quod in neutra supponitur subiectum, in quo recipiantur extrema transmutationis, in quo differunt a naturali transmutatione, in qua supponitur materia. Hinc ergo speculati incipe quemadmodum S. Thom. illam destruat supra expugnatam opinionem, quod eadem res, quae est panis, manet postea facta corpus. Tunc enim idem maneret subiectum, quod prius fuerat panis, & postea corpus. Quartum fundamentum. Conversio haec & transmutationis naturalis conveniunt in duobus, licet parum dissimiliter, in quibus differunt a creatione. Primum quod in utraque unum extremum transit in aliud, ut aer in ignem, album in nigrum, & panis in corpus: cum tamen in creatione non ens, non transeat in ens. Dissimilitudo autem est, quod panis secundum se totum transit in corpus: aer verò non transit in ignem, nisi secundum formam remanente materia, in qua praeservat formam, quae depellitur & recipitur nova. Secundum conveniunt, quod utrobique remanet aliquid idem, quod non accidit in creatione: dissimiliter tamen: quia in transmutatione naturali remanet commune subiectum, sed in sacramento remanent accidentia, quae inerant subiecto. Ex his ergo quatuor fundamentis colligit sex conclusiones in hac conversione asserendas, vel negandas. Prima. In nulla istarum trium conversionum affirmatur unum extremum de altero per verbum substantivum praesentis temporis. Neque enim conceditur in creatione, non ens est ens: neque in naturali transmutatione, aer est ignis, aut album est nigrum: neque in hoc sacramento, panis est corpus. Haec conclusio colligitur ex secunda parte secundi fundamenti, quo diximus, nunquam extrema conversionis esse simul. Secunda conclusio. In omnibus hisce conversionibus possumus uti hac praepositione, ex, ut dicamus in creatione, Ex non ente fit ens: & in generatione, Ex aere fit ignis: & in alteratione, Ex albo fit nigrum: & in hac conversione, Ex pane fit corpus. Atque haec est assertio Ambrosij, quam hic D. Thom. in argumento. Sed contra, citat. Legendum enim est, Ex pane, non de pane, ut constat ex lib. 4. de sacramentis c. 4. & ex can. Panis. de consecra. dist. 2. Haec elicitur ex priori membro eiusdem secundi fundamenti,

Tercium fundamentum.

Quarta conclusio.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Quinta conclusio.

damenti, ubi diximus in his omnibus conversionibus esse ordinē extremorum. Haec enim praepositio, ex, nihil aliud dicit, quam ordinem prioris & posterioris inter terminum a quo, & terminum ad quem. Tercia conclusio. In hac conversione sicut & in transmutatione naturali possumus nomine conversionis, quod facit, non possumus in creatione. Sicut enim dicitur, aer convertitur in ignem, & album in nigrum, & panis convertitur in corpus. In creatione verò non possumus dicere quod non ens convertitur in ens. Haec praepositio elicitur ex prima parte quarti fundamenti, quo diximus in conversione naturali, & hac sacramentali unum extremum transire in aliud, non autem in creatione: quoniam conversio nihil aliud dicit quam transitum unius in aliud. Et hoc quoque adnotato aduersus illam refutatam opinionem, quod res quae erat panis, est postea corpus. Conversio namque dicit transitum: transitus autem substantiae in substantiam dicit definitionem illius, quod transit. Sicut aer definit esse cum transit in ignem, Nisi quod illa, cum transitus tunc fiat tantummodo secundum formas, manente materia, dicitur transformatio & generatio: haec verò, ubi tota substantia transit in aliam dicitur transubstantiatio. Sed in conversione accidentali, ut cum album convertitur in nigrum, manet eadem substantia. Quarta conclusio. Illa, quae ratione naturali conveniunt ratione subiecti, non possumus in hac conversione concedere. Concedimus enim quod album potest esse nigrum, & quod aer potest esse ignis: quoniam verbum posse, dicit potentiam subiecti, quae est ad diversas, atque adeo ad oppositas formas. Licet magis propria sit illa prior accidentalis, quia manet tota substantia sub utroque accidenti, quam haec posterior, ubi non manet nisi materia. At verò in hac, inquit, conversione, (& similiter in creatione) quia non manet unum subiectum, sicut dicere non possumus, Non ens potest esse ens: ita neque, Panis potest esse corpus. Perspice quam planis verbis contradicat illi opinioni supra confutatae Caietani: nam si res, quae est panis, maneret postea facta corpus, manifeste inde colligeretur veritas huius, Panis potest esse corpus Christi, quia maneret tantquam subiectum utriusque extremi. Quinta conclusio. Eadem ratione non potest proprie dici, quod de non ente fiat ens, vel quod de pane fiat corpus Christi: quia haec

Quinta conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

praepositio, de, designat causam consubstantialē utrique extremo, quae quidem in naturalibus attenditur per se conuenientiam in subiecto, quod hic non habet locum. Perpende differentiam inter, ex, & de, illa enim non dicit subiectum sicut haec, sed tantum ordinem. De, verò dicit causam materialem, ut de ligno fit statua. Et simili ratione non conceditur, quod panis erit corpus Christi, aut fit corpus Christi, sicut neque in creatione conceditur quod non ens erit ens, aut fiet ens. Quoniam haec omnia dicunt communicationem in subiecto. Attende iterum repulsam illius repudiate opinionis: nam si res, quae modo est panis, maneret postea facta corpus, haec esset vera, panis erit corpus & fit corpus, sicut album erit nigrum.

Sexta conclusio. Ob id, quod facta consecratione manet accidentia panis, secundum similitudinem huiusmodi locutiones concedi possunt. De pane fit corpus Christi. Ac perinde, Panis erit corpus Christi. Imò & de praesenti, Panis est corpus Christi. Quare haec & tales propositiones in proprio sensu intelligendae sunt ubique apud sanctos doctores reperiantur. Non ut nomen panis substantiam eius significet, sed accidentia, quae, ut can. Species, de consecrat. dist. 2. ait Gregor. nomen retinent earum rerum, quae antea fuerant. Quare haec tunc praepositio, Panis est corpus, non est identica, ut idem significant subiectum & praedicatum, sed idem significat, quod sub pane (hoc est sub speciebus panis) est corpus. Dicuntur enim species consecrat. panis.

Omnia argumenta S. Thomae contra illud assertum diriguntur. Ex pane fit corpus. Est ergo primum. Omne illud ex quo fit aliquid, est id, quod fit ex illo, licet non convertatur: etenim quia ex albo fit nigrum, verum est, album fit nigrum: tamen e converso licet concedamus quod homo fit niger, non tamen concedimus ex nigro fieri hominem: nam ut habetur. 1. Physico. nihil fit nisi ex suo contrario, ut homo ex non homine: si ergo ex pane fieret corpus, pariter verum esset dicere quod panis fit corpus Christi: quod tamen est falsum, cum res, quae est panis, non fit subiectum transmutationis, ut eadem maneat, ut dicebat Caietanus qui plane hic iterum condenatur, ergo non debet concedi quod ex pane fiat corpus. Respondet, praepositionem, ex, significare nonnunquam cum termino a quo subiectum, Eff etum,

Abundant.

Abundant.

Sexta conclusio.

Primum argumentum.

Abundant.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

etiam, ut cum ex albo fit nigrum; & tunc pa-
riter conceditur. Hoc fit hoc. Quandoque ve-
rò non significat nisi purum ordinem prioris
& posterioris inter terminum à quo, & termi-
num ad quem, ut cum dicimus, ex mane fit
dies; & tunc non conceditur. Mane fit dies. Et
pariter in proposito contingit. Atque eodem
modo respondetur ad secundū, quod est hoc.
Fieri terminatur ad esse vel factū esse; sed hæc
nunquam est vera, Panis est, aut erit corpus.
Respondetur ad maiorem, illam habere verū
quando extrema communicant in subiecto,
ut quia ex albo fit nigrum, album erit nigrum;
& quia ex ligno fit statua, lignum est statua;
hic autem non manet idem subiectum. Ter-
tio arguitur. Omne illud, ex quo fit aliud, co-
uertitur in ipsum: hic autem non apparet co-
cedendum quod panis cōuertatur in corpus:
nam cōversio hæc multo est mirabilior crea-
tione, in qua tamen non conceditur, non ens
conuertere in ens: ergo fallum est, quod ex pa-
ne fiat corpus. Respondetur concessio plura
esse mirabilia ac difficilia in hoc sacramento,
quàm in creatione: illic enim vnum est tantū
difficile, quod ex nihilo fiat aliquid: qui tamē
est proprius modus agēdi primæ causæ, quā-
do se sola agit, quia tunc neque ex subiecto ne-
que ex alia causa pendet. Ceterum in hoc sa-
cramento hoc est difficile, quod totum con-
uertitur in totum, ita ut nihil prioris maneat.
Vide quomodo non maneat res, quæ est pa-
nis, neque aliqua pars eius, quod quidē non
pertinet ad communem modum agēdi cau-
sæ primæ, sed est miraculum maxime singu-
lare. Præterea & hoc habet difficile, quod ac-
cidentia maneant corrupta substantia, & mul-
ta alia. Quare ob id, quod cōversio hæc est
mirabilior, concedimus cōversionem hic,
quam in creatione negamus. Quarto argui-
tur. Id, ex quo aliquid fit, potest esse illud: sed
panis non potest esse corpus: ergo neque ex
illo fit corpus. Respondetur ad maiorem, quod
posse dicit potentiam subiecti: hæc autē cō-
uersio non fit per potentiam subiecti, sicuti
ex aere fit ignis propter potentiam ma-
teriæ, sed ex omnipotentia cau-
sæ agentis Dei. Quare non
conceditur, Panis po-
test esse cor-
pus.

DISTINCTIO decima. De modo, quo & Christus, & accidentia existunt in sacra- mento.

HÆC AD EMIGITUR nos
catholica fides com-
monitos habet, vir-
tute præfata conuer-
sionis totū Christū
sub vtriusque speciebus veraciter con-
tineri: nempe, sub speciebus panis
corpus eius ex vi sacramenti: vide
licet, virtute consecratrix forme.
Hoc est corpus meū, quæ facit ut
panis directē cōuertatur in corp⁹:
sanguinē verò per cōcomitantiā,
ob id quod & in cælo corpori coniun-
ct⁹ est. Sub speciebus autē vini vice-
versa se habent sanguis & corpus.
Ex quo fit consequens ut in triduo
dominicę sepulture nec sub specie-
bus panis sanguis, qui effusus erat,
neque sub speciebus vini corpus, quod
erat ex ægue, cōtineretur. Eademque
ratione quātitas eiusdem corporis &
sanguinis dimensura, licet nō ex vi
sacramēti, tamen ex eadē naturali
concomitantiā in eodē sacramento
existit. Vñ subsequitur, ut sub sin-
gulis specierum particulis, siue vni-
tas siue fractas consideres, totus ve-
rè sit Christus, iuxta verbum Au-
gustini in sermone, qui de cōsc. d.
2. can. Singuli, refertur, quo ait, Sin-
guli accipiūt Christum Dominū,
& in

Cap. j.

verbo.

Cap. ij.

Cap. iij.

arg.

& in singulis portionibus totus est,
nec per singulos minuitur, sed in-
tegrum se præbet in singulis. Hæc
ille. Corpus. n. incorruptibile est:
quare per se non diuiditur, sed fra-
ctione specierum frangitur, secundū
Apostolum, ubi ait, Panis, quæ frā-
gimus, nōne participatio Dñi est?
At verò cum Christus in hoc sa-
cramento nō sit secundum modū
sue quātitatis, sit ut nec sit tanquā
in loco aut circumscriptiue, aut de-
finitiue, sed sacramentaliter: atque
eadem ratione non per se, sed spe-
cierum motu mouetur. Atque adeo
neque villo corporeo oculo aut sensu
percipi potest, sed solo intellectu il-
lius, qui beatifica Dei visione frui-
tur. Nam dum aliqua humana ef-
figies, manentibus specierum di-
mensionibus, in sacramento appa-
ret, nō est vera Christi caro, sed si-
militudinaria per mutationem re-
liquorum accidentium panis.
Sunt igitur in hoc venerabili sa-
cramēto, ut fides catholica docet,
accidentia panis & vini sine subie-
cto, cui inhæreant: tamen quantitas
modo quodā nō improprio reli-
quorum subiectū cēleatur. Vñ Aug.
lib. sententiarum Prosperi, Nos, in-
quit, in specie panis & vini, quā vi-
demus, res inuisibiles, id est, carnē
& sanguinē honoramus. Ob idque
& agere possunt, & vsque ad sui cor-
ruptionem peregrinis actionibus
affici. Sensu enim deprehēdimus
& in pulueres verti, & in vermes

putrefieri, & ut est in confessione
Berengarij, frangi & dentibus atte-
nuare & sumptis nutrire valent.
Quo alludēs Paulus ait. Alius qui-
dem esurit, alius ebrius est.
Cum autē speciebus vini liquor
alius infunditur, quādiu illæ ma-
nent, sanguis sub illis tantum con-
tinetur. Nam liquor infusus, ut ea.
Cum Marthæ, de celebr. missa, ait
Innocē. nec transit in sanguinem,
neque verò sanguini, sed acciden-
tibus prioris vini commiscetur.

Cap. iij.

DISTINCTIONIS decimæ, Quæstio prima de modo, quo Christus existit in hoc sa- cramento.

S. Thom. 3. part. quæst. 76.

ARTICULVS I.

Vñ totus Christus cōtineatur sub hoc sacramēto.

DISTINCTIO hæc
priori est annexa. Expe-
dit enim difficultatibus
cōversionis, subsequitur,
ut de existentia tam Chri-
sti quàm accidentium in sa-
cramento, facta cōversio-
ne, dicamus. Est ergo prima quæstio de exi-
stētia Christi, cuius primus articulus est, vtrū
totus cōtineatur sub hoc sacramēto. Est enim
Christus nomē Dei & hominis, suppositi sci-
licet, quod in diuina & humana natura sub-
sistit. Et ideo substantias ambas & accidentia,
quæ in ipso sunt, cōprehendit: nēpe, diuinita-
tē, & totam humanitatē secundū animam &
omnem corporis partē, etiam sanguinē, licet
nō sit corpori vnitus: omniaque eius accidentia,
ac pinde quātitatē, quā tā exiguus locus ca-
pere nō videtur. Et respondet D. Tho. tribus
cōclusionibus. Prima. Omnino necesse est
esse 2. confite

Prima cōclu-
sio.

confiteri secundum fidem catholicam, quod totus Christus sit in hoc sacramento. Hanc non probat, sed ex fide supponit: quoniam cum in celo tota sit humanitas diuinitati unita in unitate suppositi, nefas esset suspicari corpus, quod existit in sacramento, ab eadem esse diuinitate dimissum. Ob idque fides catholica credere nos admonet, sic esse quantum ad hoc in sacramento, ut est in celo. At vero quoniam forme consecrationis non expriment nisi corpus & sanguinem, secundum inquit, aliquid in sacramento, altero duorum modorum existere: scilicet aut ex vi sacramenti, aut ex naturali concomitantia. Est ergo secunda conclusio. Ex vi quidem sacramenti existit sub speciebus id, in quod directe substantia panis & vini preexistens conuertitur, prout verbis forme significatur. Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus. Itaque sub speciebus panis tantum est corpus, & sub speciebus vini tantum est sanguis. Hanc non aliter probatur, quam quod forma, cum sit practica, tantum efficit, quantum significat. Tertia conclusio. Ex naturali concomitantia est in hoc sacramento, quicquid ei coniunctum est, in quod commercio terminatur. Probatur, quia si duo sunt realiter coniuncta, ubicumque est unum, ibi est alterum: sola enim mentis ratione potest unum sine altero considerari. Fit ergo consequens, ut tam sub speciebus panis quam sub speciebus vini totus Christus contineatur.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Expositio articuli.

Argument.

Prima articuli huius conclusio. I. Christum esse totum in sacramento, fide catholica, ut ait S. Thomas profitemur. Aliæ vero duæ: puta scilicet ad eius ibi sit ex vi sacramenti, alia vero ex concomitantia, veritas est, quæ Theologi ex ipsis consecrationum formis deduxerunt. Apparet autem, omnia illic esse ex vi sacramenti: nam sola verborum vis facit, ut illic sint omnia. Respondetur, quod esse ex vi sacramenti non hoc tantum sonat, quod ratione sacramenti illic existat, sed quod sit expressum in forma, atque adeo sit proximus consecrationis terminus, qui quidem licet esset ab alijs se iunctus, existeret illic. Alii tamen contra rationem S. Thomæ ad tertiam conclusionem arguitur. Non enim sequitur quod si sint duo realiter coniuncta, ubicumque sit unum, ibi sit aliud: diuinitas enim Christi ubi que est per essentiam, presentiam, & potentiam, & tamē humanitas eius, quæ est eidem diuinitati in celo coniuncta, non est ubique. Secundo arguit Dur. dist. 10. q. 2. In celo corpus Christi habet propinquitatis presentieque respectum ad coelum, in quo est: tamē il-

lam presentiam non habet in sacramento, quod ab eodem celo longe distat. Tercio. Illa subiecta propositio est falsa, quia ait, illa, quæ realiter coniunguntur, sola animæ operatione discedunt: illa, quæ realiter coniunguntur, ut anima & corpus, realiter nihilominus distinguuntur. Ad hæc respondetur, maximam intelligi primam, quando unum illorum non habet modum existendi eminentiorem, & magis illimitatum. Diuinitas enim Christi ratione suæ infinitatis est ubique: humanitas vero minime. Itē intelligitur de absolutis nam respectibus extrinsecus aduenientes, ut presentia cœli, possunt esse in uno loco, & non in alio. Itē quando dixit, ea, quæ realiter coniunguntur, sola animæ operatione discerni, non intellexit sola ratione distinguuntur, sed quod solo intellectu consideretur unum esse sine alio. Neque negatur de potentia Dei absoluta posse separari. Quare ambigere nemo potest, quin Christus posset facere ut corpus esset in sacramento & non anima, neque quantitas neque aliquod eius accidentis, sed loquitur de naturali concomitantia supponendo, ut res habet, quod Dominus non facit hic aliud miraculum, quam quod in forma explicatur. Dubium autem est, cum dicitur corpus esse sub speciebus panis ex vi sacramenti, quomodo accipitur corpus. Potest enim tribus modis nomen hoc usurpari. Vno scilicet, ut sit genus subalternum directe positum in predicamento substantiæ, sicut dicimus, quod animal est corpus, & corpus substantia. Secundo modo accipitur, ut est species quantitatis continua, quæ sunt tres: scilicet linea, superficies & corpus. Et tertio denique, ut est altera pars compositi, quæ differt ab anima: constat enim homo ex corpore & anima. Ad hoc respondetur, non accipi primo aut secundo modo, sed tertio. De secundo non est dubium, quia quantitas non est substantia, cum tamen hæc conuersio sit transsubstantiatio. Et de primo etiam probatur, quia tunc corpus supponeret pro aggregato ex anima & corpore, atque adeo per communicationem idiomatum supponeret pro ipso supposito Christi. Nam ut verè est homo & animal, sic est corpus. Et tamen forma non dicit, hic sum ego, sed, Hoc est corpus meum. Item arguitur. Christus dominus dedit nobis corpus suum & carnem in cibum ad manducandum: corpora autem animalium, dum nobis in cibum veniunt, occisa sunt, atque adeo animam non includunt. Accipitur ergo hic corpus, ut distinguitur ab anima.

anima, quam ideo non includit in recto, ut supponat pro aggregato ex corpore & anima, sed in obliquo, quia habet esse corporeum ab anima, sicut album ab albedine. At quoniam post mortem Christus resurrexit & viuit, idem corpus consecratur, quod in celo vita fungitur. Sed tamen esto, corpus accipiat hic pro altera parte compositi, dubium restat quænam res sit illa. Illi namque ex nominalibus, qui unam tantum animam in homine agnoscunt (nam Occam plures fingit) aiunt corpus esse nihil aliud quam materiam primam. Quoniam in homine, præter animam, non est alia pars substantiæ, quam materia. Atque hanc opinionem amplectitur Gabr. in 4. d. 11. q. 1. & in canone lectione. 42. Scotus verò dist. 11. q. 3. dicit, corpus esse aggregatum ex materia & forma corporeitatis, quam ponit coram materia. At quippe, dum aer conuertitur in ignem, non fieri resolutionem usque ad materiam primam, sed manere compositum ex materia & forma corporeitatis, cui superuenit forma ignis. In proposito ergo ait, formam panis conuerti in formam corporeitatis Christi, illamque duntaxat subinde ex vi consecrationis manere in sacramento. Attamen contra priorem opinionem est argumentum, quod corpus non dicitur meram materiam primam, sed ipsam cum omnibus organis & dispositionibus ad vitam necessarijs, quæ habere non potest nisi per aliquam substantialem formam, secundum sententiam Aristot. 2. de anima, ubi ait, animam esse actum corporis physici organici potentia vitam habentis. Deinde arguitur. Sequeretur secundum illam opinionem, quod si materia corporis Christi daretur sine forma, quod ipsi admittunt, tunc panis dum consecratur, non conuerteretur nisi in materiam: imò quod neque modo conuerteretur nisi in illam. Sed contra opinionem Scoti arguitur. Sicuti forma accidentalis est actus totius substantiæ, ita & forma substantialis est actus immediatus materiæ primæ. Unde colligitur, quod in omni corruptione fit resolutio usque ad materiam primam, ut in generatione adueniat forma: nudæ materiæ tanquam actus suæ propriæ potentie. Quapropter quod maneat compositum actu in corruptione, cui superueniat alius actus substantialis, sincera philosophia abhorret. Optime ergo concludit S. Thomas art. 6. præcedentis questionis, formam panis conuerti in animam Christi quatenus dat esse corporeum: ac perinde hic dicendum ex vi consecrationis manere hic

corpus Christi, quod supponit pro altera parte compositi commotando illam formam, a qua recipit esse corporeum, quæ est anima rationalis. Sub qua ideo præcisa ratione est hic anima ex vi consecrationis. Contra hanc autem sententiam arguit Scotus loco citato dupliciter. Primo. Si anima rationalis daret homini esse corporeum, & esse rationale, sola ratione differret in quantum dat unum esse a se ipsa, in quantum dat aliud. Ex quo consequeretur, quod forma panis conuerteretur in ens rationis: At verò concessio antecedenti negatur hæc consequentia. Sæpe enim impugnatores D. Thomæ hoc fallit, quod putant, ob id quod distinctio sit rationis extrema esse entia rationis, cum tamen anima, licet diuersis rationibus a se ipsa distinguatur per distinctionem rationis, nihilominus ipsa utroque modo sit ens reale: quare forma panis in ens reale conuertitur. Secundum argumentum Scoti & Gabrielis est. Si hostia, qua Christus consecrauit in cœna, mansisset in triduo consecrata, idem corpus virtute præterite consecrationis conseruaretur sub speciebus: & tamen tunc corpus non habebat esse corporeum ab anima rationali, quippe quæ per mortem fuit ab ipso separata: ergo non erat illic ex vi consecrationis nisi forma corporeitatis, quæ mansit in cadauere: atque adeo illa erat, in quam fiebat consecratio conuersa fuit forma panis. Absurdum enim est dicere, quod illa forma, quæ fuit terminus consecrationis non maneret semper in sacramento. Eadem ratione concludit Gabriel quod conuersio fit in solam materiam, ut potest quæ sola manet in corpore viuo & mortuo. Ad hoc respondetur per distinctionem maioris: scilicet, quod mansisset idem corpus in triduo in illa hostia. Mansisset enim idem eo modo, quo in esse naturali manebat: in sepulchro non enim aliud est in sacramento, quam est in natura in sepulchro verò mansit idem quantum ad materiam & hypostaticam subsistentiam, quia mansit corpus assumptum a verbo, non tamen idem mansit formaliter, quia non ab eadem forma habebat esse corpus, sed a forma cadaveris. Quod enim maneret eadem forma corporeitatis, quæ erat in viuentem, iam modo impugnatum est. Sed præterea arguitur. Cum corruptio vnius sit generatio alterius, necesse est ut abeunte anima Christi a corpore succederet in corpore alia noua forma cadaveris, quandoquidem tamen verè mortuus fuit in quantum homo, quæ creari hominū. Et profecto negare cadaver in

Argumentum primum Scoti.

Argumentum secundum Scoti & Gabrielis.

In Christo
defuncto fuit
forma cada-
ueris.

Primum ar-
gumentum.

Cœcilium E-
paphroditum.

Christo est quodā modo verā negare mortē. Sunt autem qui horribile arbitrantur ponere in Christo formā cadaueris, vt quæ via est ad corruptionē. Eo quod dixerit Psaltes. Nō dabis sanctum tuum videre corruptionem. Nihil hoc tamen absurditatis habet: nam homo etiam cum anima rationali corruptibilis est, & tamen Christus factus est homo. Nō ergo plus deformitatis habet cōcedere in Christo formā cadaueris, quā confiteri mortuum fuisse & sepulchrum. Verbum enim Psalmistæ. Hoc tantum admonet, qd virtute diuina cadauer illud foret seruadum ne vlla ex parte corrumpere, quousque integrum resurgeret. Ad formā ergo argumenti respondetur, quod in triduo mansit idem corpus Christi eo modo, quo corpus defuncti dicitur idem, quod fuit viuentis, atq; eidem diuino supposito vniu. Quare non sequitur, Erat corpus ab alia forma: ergo non erat idem. Hoc enim esset verum si forma esset pars intrinseca corporis sicut anima est pars hominis: & tamen nō est nisi extrinseca sicut albedo albi, vt iam supra expositum est. Vnde sicut si Petrus perdita ista albedine acquireret aliam, maneret idem albus, ita illic manebat idē corp⁹ materialiter. ¶ Punctum hoc tangit S. Tho. argumēto primo, quod est huiusmodi. Corpus Christi incipit esse in sacramento per conuersionē panis autem & vini conuerti nō possunt in diuinitatē Christi, neq; in eius animā: Christus vero constat ex tribus substantiis: scilicet, diuinitate, anima, & corpore: ergo nō est tot⁹ Christus in sacramento. Respondet argumentum concludere diuinitatem & animā Christi secundum esse spirituale non esse in hoc sacramento virtute consecrationis, sed ex reali concomitantia: quoniam diuinitas corpus assumptū nunquā dimisit, neq; in triduo. Quare in simbolo Ephesino, vt supra dictū est, & refertur de conse. d. 2. can. Necellariē, confitemur, qd in hoc sacramento participes efficiamur corporis & sanguinis Christi, non vt communē carnē percipientes, nec viri sanctificati & verbo conuerti secundū dignitatis vnitatē, sed verē viuificatrice, & ipsius verbi propriam factam (id est illi vnitā.) At quoniam anima in triduo separata fuit à corpore, si tūc fieret cōsecratio corporis, nō esset in illo sacramento anima neq; ex vi consecrationis, sed ex cōcomitantia. Verū quia dum resurrexit, anima reddita est corpori, & vt ait Paul. Roma. 6. ita non moritur, nunc in sacramento est ipsa ani-

ma ex concomitantia. Quod intelligitur inquantū dat esse viuens & rationale: nam inquantū dat esse corporeū, iam dictū est, esse idem ex vi cōsecrationis. ¶ Ex hac solutione fit cōsequens, qd si in triduo fieret cōsecratio, ex vi consecrationis esset illic forma cadaueris. Quapropter si hostia illa consecrata cōseruaretur vsq; ad diē resurrectionis, virtute eius dē elapsa cōsecrationis esset anima succedēs formā cadaueris, dansq; subinde esse corporeū. ¶ Arguitur autē, qd anima non solū quatenus dat esse corporeū, verū & quatenus dat esse vitale & rationale sit in sacramento. Idē efficit nūc forma, quod fecit dū Christus consecrauit: sed ipse consecrauit corpus tunc viuū, quale tūc habebat, habensq; esse rationale: ergo tale corpus est ex vi sacramēti. Itē arguitur auctoritate Hugonis libr. 2. de sacra. par. 8. cap. 3. & Innocentii. 4. cap. 12. vbi vltro citroq; differentes vtrū tradiderit Christus discipulis, ac subinde nobis in sacramento corpus mortale, an immortale, in hanc tandē scētur partē, qd dedit nobis corpus immortale quale nūc est: immortale autem nō habet nisi per animam quatenus est immortalis, quod habet inquantum rationalis. ¶ Sed ex cōtraria parte nihil debilius arguitur, qd non deberet hic esse nisi forma cadaueris, qualē habuit in triduo: nam dedit nobis corpus, vt est esui aptū: nō autē comedimus corpora animalū nisi ex anima, quod, vt supra diximus, videtur significasse dicēs, Quod pro vobis tradetur. Respondetur ex vi cōsecrationis neq; esse corpus viuū nec mortuū, nec mortale nec immortale, sed simpliciter corpus, prout verba sonāt, siue viuū siue mortuū. ¶ Vnde ad primum argumentū respondetur, qd quāquam Christus viuus consecrauit, nō tamen cōsecrare voluit nisi corpus, & hanc virtutē dedit formæ, qua ideo in triduo etiam vtendū esset dum erat mortuus, & modo dum viuuit. Vnde cū adiecit, Quod pro vobis tradetur, solū significauit id ipsum, quod erat futurū in precium redēptionis, relinquēdum in cibū sustentationis: sed quia nō dedit carnes māducandas nobis sub forma carnis, nihil refert sint ne viue an mortue. Quapropter quod ait Hugo tradidisse nobis corpus immortale, intelligitur, qd tradidit nobis corpus, quod non erat incinerandum, sed resumptū animā, in qua erat perpetuū victurum: quæ tamen anima non est hic nisi per naturā cōcomitantiam. ¶ Alter tamen arguitur,

tur, qd sit in sacramento diuinitas ex vi consecrationis. Quicquid enim exprimitur in forma est ibi virtute consecrationis: illic autē exprimitur, corpus meū (hoc est, Christi) existere: esse autē Christi nō pōt nisi assumptū à diuinitate, vt modō ex concilio Ephesino allegatū est: ergo virtute consecrationis illic est diuinitas. Negatur consequentia, nā etsi nō posset esse Christi, nisi assumptū à diuinitate, nihilominus etsi esset vniu. in cœlo, & nō in sacramēto, verificaretur forma: esset enim corpus Christi quāuis hic nō esset Christus. Quare forma in rigore non significat, qd in sacramento sit vniu. At quia re vera non dimisit illud, ex concomitantia est illic diuinitas. Eo potissimū qd in triduo in rigore non erat corpus Christi, sed corpus, quod fuerat Christi, vel corpus suppositi, quod fuerat Christus, Et nihilominus tunc fieri poterat cōsecratio. ¶ Secundo arguit S. Tho. Christus est in hoc sacramento secundū quod cōpetit refectioni fidelū, quæ in cibo & potu cōsistit: dominus autē Ioan. 6. Caro mea, inquit, verē est cibus, & sanguis meus verē est potus: ergo ex vi sacramenti solū est hic caro & sanguis: in corpore autē sunt alia multa, vt nervi & ossa: ergo non est illic totū corpus ex vi sacramēti. Respondetur, totum corpus, vt verba sonant, esse in sacramento. Quare Ioan. 6. Caro accipitur pro toto corpore includente nervos & ossa & omnia, vt distinguitur contra sanguinem. Appellauit autē corpus carnē, quia illa est ad māducationē aptior quā ossa. ¶ Nota ergo hic, qd nō est ex vi sacramenti solū corpus sicut lapidis aut ferri, quod nō habet partes heterogeneas, sed corpus humanū, qd dicit cōpaginem ex ossibus & nervis & carne & diuersis organis, hoc est, diuersarū complexionū & qualitātū, vt supra ex Aristotele. 2. de anima citatū est, vbi ait, animā esse actū corporis Physici, organici, &c. Et sic accipit ecclesia carnē dum cantat. Verbo carnē efficiētiā & can. Nos autē, & can. Corpus, atque multis aliis de cōsecra. dist. 2. caro pro corpore accipitur. ¶ Atq; hinc magnū argumētum aduersus Scotū struitur, qd non sit virtute consecrationis solū cōpositum ex materia & forma corporeitatis. Nā illa forma solū faceret corpus, vt est genus oīum corporū, non autē corpus humanū ex ossibus & carne complexū, & organis efformatum. ¶ Contra hoc autē est argumētū fortius quā supra fecimus. Sequitur, inquit, qd non esset idē cor-

pus in triduo. Christi mortui, quod nunc est viuentis: nam vt inquit Aristot. oculus mortui nō est oculus nisi æquiuoce, & pariter carnes cadaueris non sunt carnes nisi æquiuocē. Respondetur, vt supra, satis esse vt sit idē corpus eo modo, quo dicimus, corpus idē Petri sepeliri. Est enim articulus fidei Christū fuisse sepultū, propterea qd eius corpus fuit sepultum. ¶ Tertiū argumentum est, de quantitate corporis Christi, quæ cum sit sex vel septem pedum, non videtur capi sub speciebus parue hostiæ. Et respondet, qd cū facta conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem omnia accidentia ipsius panis & vini maneant consequens est, vt etiā dimensiones maneant quibus etiā panis & vinū mensurabantur, ac subinde subsequitur, vt eadem dimensiones panis & vini non conuertantur in dimensionem corporis Christi, sed tantū substantia in substantiam, vt verba formæ sonant. Quapropter dimensiones corporis Christi non sunt in sacramento ex vi consecrationis, sed per cōcomitantia sicut diuinitas & anima. Ex quo rursus sequitur, qd corpus Christi nō est sub speciebus per modum quantitatis: quia non est ibi ratio illius, sed est per modū substantiæ, quem quidē modū quantitas ipsa concomitatur. Substantia autem ex natura sua tota continetur in parua quantitate, imo in puncto: tota enim natura aeris, non quidem tota quantitatiua, sed tota ratio speciei, quæ explicatur per definitionem, est sub qualibet particula quantitatis aeris. Et si non haberet quantitatem esset in puncto, sicut est natura. ¶ Arg. 2. li: tota ergo substantia corporis est sub vtraque specie. Et quia quantitas est illic tantum per concomitantiam, tota etiam eius quantitas est sub qualibet particula, vt articulo quato monstrabitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum totus Christus contineatur sub vtraque specie huius sacramenti.

NON satis est credere Christū esse totū in sacramento, sed nosse oportet, vtrum sit totus sub speciebus panis, & totus sub speciebus vini. Ad quod D. Thom.

respondet duabus cōclusionibus. Prima, Certissimē tenendū est qd sub vtraque specie sacramenti totus sit Christus, iuxta gl. sup illud sumi

3. Argumē.

1. Cōclusio.

liter & calicē. i. Cor. 2. affirmatē qd sub vtraq; specie panis & vini idē sumitur. Aliter tñ est sub alijs speciebus q sub alijs. Nā sub speciebus panis est quidē corpus christi ex vi cōsecrationis, sed sanguis ex naturali cōcomitātia, si cut diuinitas & anima: sub speciebus verō vi ni ē cōuerso est quidē sanguis ex vi cōsecra- tionis, & corpus ex naturali cōcomitātia si- cut diuinitas & anima, eo quod nūc sanguis Christi non est à corpore separatus sicut fuit in triduo. ¶ Hinc infert cōclusionē secundā, q si in triduo fieret cōsecratio corporis, illic nō esset sanguis ex cōcomitātia, neq; si fieret cōsecratio sanguinis, illic esset corpus. Sup- ponit enim D. Tho. totum tunc sanguinem fuisse effusum, & à corpore separatū.

Secunda con-
clusio.

Expositio ar-
ticuli.

Cat. adu-
sus Scotū.

¶ Quod totus Christus sit sub vtraq; specie in dubium reuocare nō licet, quia est fides ca- tholica. Non solū propter glōf. quam hic D. Tho. citat, ceterū ob decretū concilij Floren- tini. Quæ itidē veritas ex more ecclesiæ col- ligitur, æqualiter adorantis sanguinē ac cor- pus, quod nisi sub vtraque specie totus esset Christus, nō faceret, imō suos erudiret alum- nos, vt inter cultū sanguinis, & cultū cor- poris discerneret. ¶ At verō circa postremū ver- bū secundæ cōclusionis. sc. q in triduo sicut in rei veritate corpus erat separatū à sangui- ne, ita si tunc fieret cōsecratio, neutrum esset sub speciebus alterius, litē monet hic Caieta- nus aduersus Scotū in 4. dist. 10. q. 4. Scotus enim illic licet cōcedat cōclusionē: videlicet, quod in triduo nec corpus esset sub speciebus sanguinis, nec sanguis sub speciebus cor- poris, negat illā causā, quā ex existētia natu- rali in coelo infertur similis existētia sacramē- talis, & cōuerso. Imō ponit duas cōtrarias cōclusiones: scilicet, q posset corpus & san- guis aliquas habere proprietates, & modum existēdi naturalem, quas quidē proprietates & modū non haberet sacramentaliter & cō- uerso. Nā existētia, inquit, corporis Christi in rerum natura indifferens est vt existat na- turaliter vel sacramentaliter. Quare potuisset ponere in sacramento corpus, eo modo quo nunc est, vnitū diuinitati, licet nullibi mo- do naturali existeret. Et eadē ratione posset nunc in coelo habere quantitatem, quam nō haberet in sacramento. Et potuit etiā facere vt licet in triduo esset corpus à sanguine separa- tum, nihilominus in sacramento essent tunc cōiuncta, & vice versa, vt licet in coelo sint mo-

dō cōiuncta, sint in sacramento separata. Cō- tra hanc autē opinionem non opus erat tam acri oppugnatione insurgere, quam Caieta- nus instruit: nam si sermo sit de potētia abso- luta, nemo ambigere debet, quin hæc omnia Deus possit facere, vt supra dictum est. Quin erō quauis anima in triduo fuerit à corpore separata, potuit Deus facere, vt in sa- cramento esset ei cōiuncta. Sicut & me viuē- te potest mei partes alibi seorsum disiunctas ponere. At verō S. Tho. nullā istorū miraculo- rum rationem habet, quæ ad rem non perti- nent, sed vno supposito admirandæ cōsecra- tionis effectu, cetera (quod officium theolo- gorum est) secundū rerum naturam perpen- det. Sed quorundā ingeniū est rationes, quæ ex natura sacramenti pullulant, per potētiā Dei absolutam impertinentissimē infirmare & labefactare. ¶ Vehementius tamē argumē- tum cōtra cōclusionē huius articuli fit hoc modo. Sanguis non est corpori vnitus per cō- tinuationem, sed per venas & arterias pro- prium habet motum: nam si continuus esset, tūc dum d vena vel nabus emititur, discri- sia illa interna, hoc est discontinuatio dolorē faceret: cuius cōtrarium experientia docet: er- go sanguis non informatur anima rationali: nam q eadē anima duo disiuncta corpora in- formet, impossibile est. Hinc ergo primum consequitur, vt sub speciebus vini ex vi cōse- crationis nō sit aia: nā cū nō informat sanguinē non dat ei esse sanguinis atq; adeo forma vi- ni nō conuertitur in ipsam. Item neq; est illic corpus ex cōcomitātia, postquā in coelo nō est vnitū sanguini. Et cōfirmatur secūdo. Dū Christus cōsecrauit suū corpus, neq; ex vi cō- secrationis neq; ex cōcomitātia erat in sacra- mēto cōna, quā crudā habebat in stomacho quia nō erat pars corporis: ergo neq; sanguis eadem ratione. Et tertiō id cōfirmatur. Chri- stus non propriē videtur assumpsisse sangui- nem. Haud eum assumpsit nisi humanitatem quæ cōstat ex anima & corpore: anima autē cū non informat sanguinē, non perficit eum, nec tribuit ei vitā, sanguis enim nō vivit. Chri- stus verō nō videtur assumpsisse nisi corpus per aiam perfectū & viuēs: si ergo nō assump- sit sanguinē, non sequitur vt cōsecratū cor- pus cōcomitetur sanguis, aut cōsecratū san- guinē cōcomitetur corpus. ¶ Ad hæc respō- detur q etsi sanguis & reliqui humores non sint vnitū corpori, neq; sic anima informatur vt viuāt, imō habent proprias formas substā- tiales

Primum argu-
mentum.

Primum argu-
mentum.

tiales licet imperfectas nihilominus sunt de integritate, ac perinde de veritate corporis, sine quibus corpus viuere nō posset, vt ait S. Tho. 1. par. q. ult. art. 1. & in 4. sententiarū dis- 44. q. 1. art. 2. quæstionē 2. Atq; hac ratione dicuntur cōiuncti corpori. Quia utiq; ratione Philosophus lib. de animalibus, sanguinē in- ter partes animalis cōnumerat. Vnde anima actione caloris naturalis digerit sanguinē & alios humores, eosq; adeo perficit tanquā in via vt cōuertantur in substātiā aliti, & tunc anima ipsa informatur. Vnde nō est negan- dum quin Christus cōsequitiue assumpsit sanguinē & reliquos humores, sine quibus vi- uere nō poterat. Imō vt S. Tho. in hac 3. par. q. 31. art. 5. docet, ex sanguine virgineo corpus assumpsit. Hac ergo ratione sanguis corpus cōcomitatur in sacramento, & sanguinē cor- pus & anima. De cibo autem, quem christus habebat in stomacho dū cōsecrauit, non est par ratio, cū crud⁹ nō esset de integritate cor- poris magis q morsellus, quem habet in ore. ¶ Primum argumētū S. Thomæ est. Hoc sacra- mētū in salutē fidelū institutū est, non qui- dem ob virtutē specierū, sed illius rei, quæ sub illis cōtinetur: si ergo nihil cōtinetur sub vna specie, quod nō sit sub altera, tūc cōsecrato pane, superflua est cōsecratio vini. Respōde- tur, q licet totus Christus sit sub vtraque spe- cie, nihilominus nō frustra seorsum due sunt cōsecrationes. Primum ad repræsentandū pas- sionē Christi, in qua sanguis à corpore fuit se- iunctus, in cuius ideo cōsecratione mētio sit ef- fusionis. Sed hoc etiā vsui sacramenti con- gruit, vt sumatur sub forma cibi & potus, ex quibus alimentū constat. Et tertiō cōpetit p- inde effectu, vt corpus in salutē corporis su- matur, & sanguis in salutē animæ, eo modo, qui dist. præc. q. 1. art. 1. expositus est. ¶ Secun- dū arguitur Sub nomine carnis, vt supra di- ctū est, oēs corporis ptes intelligūt, veluti ossa, & nerui, qbus & sanguis & reliqui humo- res annumerantur: ergo sicut post cōsecratio- nē corporis, nō cōsecratur seorsum ossa, aut reliq humores: sit vt neq; ope priū sit cōse- cra- ri sanguinē. Respondetur, in passione christi, cuius hoc sacramētū est memoriale, nō fuisse à corpore reliquas partes, aut humores, se- paratas, iuxta illud Exod. 12. Os nō cōminue- tis ex eo, fuit aut effusus sanguis, & ideo seor- sum cōsecratur. Accedit & alia ratio optima q sanguinis effusio mortē repræsentat, p quā nos redemit. Vñ in apoc. c. 1. & 5. & ad Rom.

Primum argu-
mentum.

Primum argu-
mentum.

Primum argu-
mentum.

3. & aliās crebro in nouo testamēto, Christus legitur redemisse nos in sanguine suo, sicuti filij Israel in Aegypto sanguine rubricati ser- uati sunt. Atq; in huius figurā Pontifex anti- quæ legis introibat in sancta sanctorū cū hir- corū sanguine & vitulorū. Quod utiq; Apo- stolus Hebr. 9. vmbra fuisse docet summi sa- cerdotis nostri Christi, qui nos sanguine suo redemit. In cuius ideo cōsecratione fit mētio q sit sanguis noui & æterni testamēti. ¶ Ter- tiū arguitur. Quod factū est, iterū fieri nō po- test: sed sub speciebus panis iam est corpus cū sanguine: ergo nō incipit esse postea p cō- secrationē vini. Respondetur q sicut sanguis sub speciebus corporis nō incipit esse ex vi cōsecrationis, sed post modū per cōsecratio- nem vini: ita & corpus, qd prius fuit ex vi sa- cramēti nō incipit sic esse postea sub specie- bus vini, sed per concomitantiam.

Tertium ar-
gumentum.

ARTICULVS. III.

Vtrum sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis vel vini.

Voniam definitū est sub specie bus panis totū esse Christum, & totū sub speciebus vini, sub sequitur quæstio vtrū sub qua libet quoq; particula specierū panis, & sub qualibet specierū vini sit in idem totus. Et respōdet D. Tho. tali cōclusionē as- firmatiua bimēbri. Manifestū est q sub quali- bet particula specierum panis est totus Chri- stus, etiā hostia integra manēte. Et quia con- clusio est de fide declarat illā tōne naturā, vt fiat intelligibilis. Dictū. n. est ar. 1. solā substā- tiā corporis Christi & sanguinis esse ex vi cō- secrationis in hoc sacramento, quātitatē verō di- mēsiuā eisdē corporis, nō nisi p concomitā- tiā. Ex quo fit, vt illic dicebamus, corpus esse illic p modū substātiæ. i. p modū, quo corpus est sub demēsiōibus, & nō p modū dimēsiō- nū. i. nō p modū illū, quo quātitas dimēsiua corporis christi, est sub quātitate dimēsiua lo- ci, quēadmodū est in coelo. Natura verō sub- stātiæ est tota sub qualibet parte dimēsiōnū, vt supra diximus: vt tota natura specifica æ- ris vel panis est sub quālibet particula dimē- siōnū: ergo christus hoc modo est in sacramē- to, ac si nullā haberet quantitatem. Declarat se- cundā partē cōclusionis. Hoc esse verū etiā antequā hostia frāgatur: nam vt tota natura substantiæ sit sub qualibet parte dimēsiōnū indif-

Conclusio.

Exemplū de
speculo non
admittitur.

Expositio ar-
ticuli.

indifferēs est i la earundē dimēsiōnū fractio.
Ex quo inferitur exemplū illud vulgō cele-
bratū de speculo, licet sit plebeis aurib⁹ plu-
sibile, esse aliquatenus deceptorium, & ad rē nō
vltq; adeo aprū. In speculo enim integro vna
apparet rei imago, cū autē frangitur, in singu-
lis particulis representantur imagines singu-
larē. Hoc autem non est omnino simile, nam
multiplicatio illa imaginū resultat ex fractio-
ne speculi, per quā sunt specula plura, in quo-
rum cuiusq; superficie sit vnus specierum co-
nus: quā ratione sunt reflexiones diuersæ. In
sacramento autē antequā hostia frangatur
in qualibet parte est totus Christus.

Totū igitur Christū esse sub qualibet spe-
cierum parte cōfessio est ecclesiæ, vt habetur
ex verbis Aug⁹. hic citatis in sermone domi-
nicæ quintę post Epiphaniā, & refertur d cō-
secra. dist. 2. can. singuli. & ex Hilario canone
statim proximo, Vbi pars, & ex concilio Flo-
rentino. Et ex vsu ecclesiæ, quē vnam hostiā
in plures sumētes distribuit, tantū singulis tri-
buens quantum oībus. Quin verō & ex ipsa
Christi actione idē receptus fuit vsus Matthi:
26. & Lucæ. 22. Haud quippe creditur singu-
las bicellas singulis consecrationibus conse-
crasse, sed eadē omnes. Quod & de calice ma-
nifestū est, Accipite enim, inquit, & diuidite
inter vos. Quod autem sit totus in qualibet
parte ante fractionem, non omnes fatentur.
Quin verō Alexand. 4. parte. q. 40. mēbro. 3. ar-
ticul. 5. & Bonauentura dist. 10. in prima parte
distinet. quęst. 5. quorundam opinionem refe-
runt, q in vna hostia non esset nisi in tota: cū
alicui diuiditur, manet totus in qualibet par-
te exemplū speculi fracti. Idq; sic probabāt.
Vbi non est nisi vna hostia sacerdos non in-
tendit nisi illam cōsecrare, intētiōe ad vnā di-
rigendo: ergo nō est illic in tota semel. Cum
autem post diuiditur, non quidē virtute con-
secrationis, sed quia corpus ipsum est incor-
ruptibile & indiuisibile, non diuiditur ad di-
uisionem specierum, sed manet in singulis par-
tibus integrum. Et forsā sunt qui dicant hāc
opinionem non esse erroneam, quia non ci-
tatur illic tanquam erronea. Neg, verō eccle-
sia videtur determinasse totum esse in singu-
lis partibus, nisi quā frangitur. Sic enim le-
gitur in cōcilio Florentino. Sub qualibet parte
separatiōe facta, totus est Christus. Et in can.
Singuli, hic citato hoc tantum habetur, q in
singulis portionibus, dum sumitur, totus est
Christus. Nihilominus profecto dicere nō

sentētia au-
thorū.

auderē, minoris esse erroris, negare totū esse
in singulis particulis ante fractionem, quā
post fractionē. Primū enim in can. Vbi pars
sine discrimine dicitur, vbi pars est corporis,
est & totum. Vbi subditur exemplū de man-
na, de quo dicitur, q qui plus collegerat non
habuit amplius, neque qui minus parauerat,
habuit minus. Secundo & ratio est planissi-
ma. Facta diuisione hostiæ sub singulis par-
tibus est totum, id autē non fit virtute fractio-
nis, vt sit in speculo fracto: ergo antea existe-
bat sub singulis. Probatur minor. Existētia
corporis in sacramento non est naturalis, sed
miraculosa per diuinā virtutem: fractio autē
illa non est actio nisi humana: ergo existen-
tia corporis sub qualibet particula nō est vir-
tute fractionis, sed virtute cōsecrationis: diui-
na enim virtus in sacramento nō nisi per vim
cōsecrationis operatur: ergo cōsecratio fecit
vt sub singulis particulis esset corpus. Vnde
Inno. lib. 4. de mysterio missæ cap. 8. Totum
inquit, corpus in singulis particulis cōtinetur
quod inde coniicio, quoniā in quolibet par-
te species diuidatur, sub singulis partibus to-
tus est Christus. Ratio ergo quare totus exis-
tit in singulis post diuisionē est, quia simili-
ter integra hostia existeret. Tertiū argui-
tur. Omnes partes hostiæ sunt homogeneæ,
hoc est eiusdē rationis: ergo sicuti dum sacer-
dos plures simul hostias cōsecrat eadē inten-
tione in singulis ponit corpus: ita & in singu-
lis partibus eiusdē hostiæ. Vnde ad eorū
argumentū respondetur, q nō opus est singu-
las intentiones ad singulas particulas hostiæ
dirigere, sed vnica id fit. Quarto. Si in tota
hostia esset sic totus Christus, q non esset to-
tus in qualibet parte, deberet subinde conce-
di, q esset illic tantū quanta est tota hostia, at
que adeo deberet signari punctū vbi est ca-
put & non pes, aut vbi est vnum brachiū &
non alterum, ac perinde cōcedendū esset q
nunc esset illic Christus supinus, nunc verō
resupinus, quē omnia vergerēt in irrisionem
fidei. Desigñemus enim sūlo vnum pūctum
in hostia. Aut illic est totū corpus: & tūc idē
debes de singulis cōcedere. Si verō nō sit nisi
pars: ergo in alio inferiori sunt pedes: quare
vertendo hostiam erit corpus nunc transuer-
sum, nunc verō inuersum. Præterea. Si conse-
craretur hostia multo maior quā est quāti-
tas Christi in cælo, sequeretur tunc quod ali-
quæ partes illius hostiæ essent corpore Chri-
sti orbata, puta ad quas eius quantitas non
posset

posset perungere. In summa, Cū sit illic cor-
pus ad modum substantiæ, sit vt sit in quoli-
bet puncto, sicut anima rationalis est in toto
corpore & in qualibet eius parte. At quā-
quam vera sit cōclusio, ratio verō S. Thomæ
nō apparet efficax: videlicet, quia est illic ad
modum substantiæ, cuius tota essentia est in
quolibet puncto. Nam etsi hoc verum sit de
substantia homogenea, id est, eiusdē rationis,
vt est aer & ignis: tamē in heterogeneis, id est,
habentibus partes diuersarum rationum, id
non apparet verum, quale est corpus huma-
num: constat enim substantia hominis ex ca-
pite habere os, nares, &c. & ex brachijs & pe-
dibus: hæc autem cogitari non possunt sub si-
stere omnia sub quacunque particula specie-
rum: nā tunc essent sine ordine. Respondetur
etiam in huiusmodi substantijs verū esse non
sic per se existere in ordine ad locum, sed hoc
habere ratione quantitatis. Verum est tamen
q non posset homo habere organa nisi quan-
titate cōstituente ordinem inter partes ipsas
corporis: videlicet, vt caput sit supra pectus,
& pectus sit supra ventrē: quare corpus Chri-
sti suam habet quātitatem in sacramento hoc
munere fungentē, vt art. proximo videbim⁹.

Primum ar-
gumentum.

Argument.

Primum argumentum S. Thomæ est. Spe-
cies sacramentales sunt in infinitum diuisibi-
les: si ergo Christus sub qualibet specierū est
antequā diuidatur, infinites esset in sacrame-
to: infinitum autē & naturæ repugnat & gra-
tia. Nonnulli, quorum est Marilius lib. 4.
q. 7. art. 1. per distinctionem respondēt, quod
corpus Christi sit in hostia pluribus vicibus
partialibus, non tamen totalibus. Est tamen
ineptum dicere plures vices partiales: nam
vices, diuisionem dicit. Optime ergo absolu-
tē respondet D. Thomas negando consequē-
tiam: numerus enim sequitur diuisionem con-
tinuā, vnde quādiu res est indiuisa nō est plu-
res res actu, sed tantū in potentia. Ob idq; si-
cut substantia panis ante consecrationē non
est pluries sub suis dimensionibus, ita neque
corpus illi succedens est nisi semel sub illis. Si
cuti anima licet sit in qualibet parte corporis
non nisi semel est in toto. Facta verō diuisio-
ne, quot erūt partes actu, toties erit sacramen-
tum. At quod nō sit totus sub qualibet par-
te apparet argumentū. Sunt enim aliquę par-
ticulae adeo exiguę, quæ per se non possunt
subsistere, vt potē quæ sunt minores minimo
panis vel vini: ergo sub illis non erit corpus
nec sanguis: quoniā cū Deus nihil faciat fru-
stra, sub illis, quæ per se separari non possunt,
vt sumentibus porrigantur, nō est cur sit cor-
pus. Audiui quandoq; hoc esse sustentabile,
vt non esset sub illis, inō hāc opinionē diuo
Bonauenturæ impingebant. Ipse autē nō ait
in prallegata. q. 5. nisi quod hostia nō potest
in infinitas partes esse diuisa: quia in diuisio-
ne perueniendum est ad partem minimā for-
male. Si vt sub minori nequeat esse panis, qd
quidem verissimum est. At verō quod aliqua
esset hostiæ particula sine corpore, hæresis es-
set asserere: nam cū totus panis conuertatur
in corpus, nulla potest esse particula vbi non
sit corpus: aliās essent particulae vacuę & cor-
pore & pane. Item si vna particula minor mi-
nima illic esset sine corpore, quacunque talis
ad intellectum signata esset pariter sine illo,
atq; adeo per singulas inducendo cōcluderes
in tota hostia non esse corpus. Respondetur
ergo, quod quāuis separata minima parte si
illa diuideretur desineret illic esse corpus, q
desineret species panis: tamē in toto quia co-
seruatur illic species non datur tā parua pars
quin sub quāuis minori sit corpus. Secundo
arguitur. Corpus Christi est organicū: ergo
habet partes distantes, vt oculum ab oculo,
& manū a pedē: hoc autē fieri non posset sub
qualibet specierū particula: ergo non totum
corpus est sub qualibet. Respondet S. Tho. &
est notanda solutio, quod nulla substantia quā-
uis organica habet per se, sed per dimensionē
quantitatē q mēbra ab invicem distent: quā-
titatē autem natura ipsa substantiæ ratione sua
præcedit: & quia cōuersio panis terrę nator
per se ad substantiā corporis, & nō ad quanti-
tatem, corpus nō est in sacramento per modū
quantitatis, sed per modū substantiæ: quare
partes eius in sacramento non habent eandē
distantiam, quā per eandem quantitatem ha-
bent in cælo. Sed hinc oboritur argumen-
tum, quod tūc sequeretur partes corporis in
sacramento confusissimē esse permixtas: nā
vbicunque esset vna absq; vllō ordine essent
omnes. Respondetur S. Thomæ solum nega-
re distantiam partiū, quæ est in ordine ad locū,
nō tamē ordinē inter se partiū, vt inter aures
sint oculi, & inter oculos nares, & subtus ca-
put reliquum corpus: quare non est cōfusio,
vt art. pximo videbimus. Tertiū arguitur.
Corpus Christi semper retinet verā corporis
naturā, neq; vnquā mutatur in spiritū: de ra-
tione autē corporis est, vt sit quātitas positio
nē habēs, & sitū in ordine ad locū, vt scilicet
diuersq;

Secundū ar-
gumentum.

Argument.

Tertium ar-
gumentum.

diuerse partes corporis sunt in diuersis partibus loci. Respondetur ad minorem, quod intelligitur de natura corporis, quia a diuersa quantitate sortitur. Dictum est autem corpus in sacramento non esse per modum quantitatis, sed per modum substantiae, & ideo non opus est ut habeat situm & dimensionem in loco.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum tota quantitas diuersa corporis Christi sit in hoc sacramento.

Noniam dictum est corpus & sanguinem Christi in sacramento non esse, nisi per modum substantiae, atque adeo sub qualibet particula specierum totum, cogitare quispiam posset non esse illius quantitatem. Et ideo S. Thomas hoc interrogans respondet supposita distinctione per duas conclusiones. Aliquid enim esse in sacramento contingit, ut pluries dictum est, vel ex consecratione, vel ex naturali concomitantia. Prior ergo conclusio est. Quantitas corporis Christi non est in sacramento ex vi consecrationis: nam hoc pacto solus est illic id, quod est terminus proximus consecrationis: ille autem solus est id, quod exprimitur per formam, scilicet, corpus & sanguis. Nam cum quantitas panis & alia eius accidentia illuc permaneant, non conuertuntur in quantitatem corporis & alias eius qualitates. Posterior conclusio. Quantitas corporis Christi est in sacramento ex naturali concomitantia. Probat, quia quantitas naturaliter non separatur a corpore: hic autem non est admittendum aliud miraculum praeter id, quod prouenit ex consecratione: ergo sicut ex naturali concomitantia est in sacramento diuinitas & anima, sic & quantitas cum reliquis accidentibus, quae illi sunt in caelo coniuncta.

Conclusio prima.

Conclusio secunda.

Expositio articuli.

Durandus.

Conclusio haec de existentia quantitatis corporis Christi in sacramento neque in euangelio neque in sacris ecclesiae canonibus est tam expressa asserta, quam superiores de conversione & existentia corporis & sanguinis. Et ideo opus est illam ex alijs inuenire naturali ratione elicere. Nam heretici hoc potissimum ab impossibilitate argumentum ducunt, quod intelligere nequeunt quomodo tanta quantitas sub tanta specierum angustia valeat contineri. Durandus ergo dist. 10. q. 2. per quam difficile reputat, eiusmodi assertionem quantitatis sustinere.

Enimvero quod corpus absque quantitate esset sub qualibet parte hostie, facile est intellectu quia substantia non nisi per quantitatem habet extensionem in ordine ad locum. Quod autem quantitas sit illuc ad modum substantiae, difficillimum inquit, est creditum. Arguit enim sic primo. Id quod per se intrinseca ratione alicui competit ex sua natura, per nullam potentiam est ab illo separabile, nequit enim esse homo, quin sit rationalis & risibilis: & ideo quia substantiae corporeae per se non conuenit extensio, ut habeat partem extra partem in ordine ad locum, sed per quantitatem, potest per potentiam diuinam absque quantitate existens esse in quolibet puncto specierum: at vero quantitati per se intrinseca ratione conuenit habere partes positione & situ distantes in ordine ad locum: ergo per nullam potentiam fieri potest, ut quantitas sit in sacramento absque illa extensione & situ. Secundo arguit. Anima rationalis, quia est indiuisibilis, sibi quae adeo repugnat habere situm & extensionem in loco, quantum sit in corpore quanto & extenso, ipsa tamen non habet modum extensum, sed est in quolibet puncto: quantitas vero tam intrinseca ratione est diuisibilis, quam anima est indiuisibilis: ergo vice versa nullibi, nisi diuisibiliter esse potest, atque adeo comparari ad locum non potest, nisi diuisibili modo, ut una eius pars sit in una parte loci, & alia in alia. Et tertio id ipsum declaratur. Substantia nullibi esse potest nisi substantialiter, quia is est modus inseparabilis ab ipsa: ergo quantitas nullibi esse valet, nisi quantitativum, quoniam tam inseparabilis est hic modus a quantitate, quam ille a substantia. Reuera puro philosopho argumenta non imbecillia existimarentur. Nihilominus confessio omnium doctorum imo & sanctorum est, in sacramento esse quantitatem cum reliquis suis corporeis accidentibus, ut hic sancti Thomas & Alexan. 4. par. q. 40. membro 3. art. 4. & Bonaventura dist. 10. in priori parte, q. 2. & Ricardi dist. 10. q. 2. art. 1. & Scoti ead. dist. q. 2. ar. 2. & Marfilij. q. 7. ar. 1. & Gabrielis in canone lectione 43. & Maioris dist. 10. & omnium. Et quidem Bonaventura ait contrariam opinionem, quamuis non erroneam, esse tamen errori propinquam. Alexander vero (& ut arbitror melius) erroneam omnino asserit. Quare Durandus non prorsum respuit opinionem communem, sed tam arbitrat, quam esse probabilior. Ad rei autem perspicuitatem notandum, opinionem hanc communem & veram bifariam sustineri. Vno modo

Argumentum primum Durandi.

Argumentum secundum Durandi.

Argumentum tertium Durandi.

do ab Okam & suis sequacibus, qui putant quantitatem non distinguere a re quanta. Atque aliter secundum alios vniuersos, qui (ut res habet) consentunt esse accidentis distinctum. Secundo quos animaduertendum est, quantitatis duplex esse officium. Vnum est, ordinem ponere inter partes corporis organici in se ipsis: videlicet, ut oculi sint inter aures, & inter oculos natus, & collum inter caput, & pectus, &c. Alterum vero extendere corpus in ordine ad locum, ut una pars corporis sit extra locum, in quo est alia. Okam ergo cum teneat quantitatem non esse distinctam a substantia, sed modum quendam se habendi in ordine ad locum, ait in sacramento manere corpus, quod in caelo habet modum quantitativum, non autem illud habere in sacramento. Itaque quod in caelo est quantitas, in sacramento non est quantitas, nec secundum unum officium, nec secundum alterum. Hoc docet in 4. q. 4. & in tractatu de eucharistia cap. 29. Ipsumque sequitur sinus Aliacensis. Vniuersi vero reliqui citati auctoritates, atque alij aiunt, prius officium quantitatis esse ei nativum & inseparabile, alterum vero in ordine ad locum non esse ei usque: adeo intrinsecum, quin per potentiam diuinam posset esse sine illo. Quare in sacramento, aiunt, corpus eandem omnino quantitatem habere, quam in caelo, non autem in sacramento habere nisi prius officium. Et quidem S. Thomas in 4. distinctio. q. 1. unica. art. 3. quaestio. 3. expressè hanc affirmat sententiam. Hic autem non ita expressè, tamen in solutione secundi praecedentis articuli dicendo esse in sacramento corpus organicum, consequenter sentit ordinem esse inter partes organicas, in solutione vero tertij negat eum esse respectu loci. His ergo suppositis non est hic locus de quantitate disputandi contra Okam, an distinguatur a re quanta, sed quaestio sequenti art. 2. ubi videbimus quantitatem panis manere absque substantia tantquam aliorum accidentium subiectum. Interim tamen illo cum omnibus theologis & verè philosophis supposito, arguitur quod quantitas corporis Christi sit in sacramento. Et primum ad hoc argumentum S. Thomae, quo omnes vtiuntur: videlicet, ubi cum est aliquid est quicquid ei naturaliter coniungitur: quantitas est cum corpore naturaliter coniuncta: ergo est cum eo in sacramento, Durandus non latè respondet. Ait enim maiorem illam intelligi quando res est alicubi tantquam in loco: corpus autem non est sic sub speciebus, ut articulo proximo vi-

Duplex officium quantitatis.

Okam.

Argumentum primum Durandi.

Argumentum secundum Durandi.

debimus, sed solum inquit, est illic per habitum dinem praesentiae ad species. Quare non est necesse ut quicquid est ei coniunctum in caelo, sit & in sacramento. Haec autem non solutio sed euasio est. Nam postquam corpus est verè in sacramento, quid ad rem non contineri illic localiter, ut non ei illic cuncta inhaereant, quae insunt in caelo? Et potissimum quod non quomodo docuit, est corpus sacramento praesens, ut ubique Durandus putat, sed ut supra ostensum est, eo modo contentum, seclusa inhaerentia, ut continebatur panis. Secundo si hoc argumentum S. Thomae non valeret, nullum fieret reliquum ad probandum illic esse animam & diuinitatem: imò consequenter nullum esse in sacramento accidens corporis Christi, puta neque colorem neque pulchritudinem, neque ullum temperamentum aut humorem, quae sunt de integritate vite. Quoniam non aliter probamus illic esse haec omnia, nisi quia sunt coniuncta in caelo. Praesertim quod pulchritudo & color, ac similia accidentia non insunt substantiae nisi mediante quantitate: quare si ipsa non est in sacramento, sit ut neque aliorum ullum. Tercio, si illic non esset quantitas, fieret consequens ut partes corporis non solum in ordine ad locum non essent situ distantes, verum neque inter se ipsis essent ordine distinctae, sed essent omnino ut indiuisibilis substantia angeli, si esset in quolibet puncto hostiae. Consequens autem est absurdum: quia tunc omnia essent membra confusam ubi nullus est ordo, confusio est. Neque vlla esset figura organi: videlicet, oculi, aut natus, aut manus, aut pedis, &c. Quare nec corpus esset illic organicum, neque vlla vix opera exercere posset, imò neque naturaliter vivere. Siquidem anima, ut ait Aristoteles de anima, certam quantitatem sibi vèdicat, sine qua vivere nequit: quare monstrifica potius esset massa & moles, quam corpus humanum. Hoc autem concedere non solum absurditas est, sed etiam error in fide. Cum Christus dixit, Hoc est corpus meum, de corpore loquebatur secundum naturam, & non secundum aliquod excogitatum figmentum, quale haec opinio ponit. Ad primum ergo argumentum Durandus negatur, sic esse de intrinseca ratione quantitatis ordinem ad locum, ut ille modus non sit ab illa separabilis. Imò dicimus, quod sicut substantia corporea quae est in loco ratione quantitatis (quod contingit ubique: est naturaliter) ab illa suscipit extensionem & situm in ordine ad eundem locum: ita vice versa quando quantitas est alicubi non ratione sui, sed ratione substantiae, potest per diuinam potentiam insequi modum

Durandi distinctio.

Argumentum primum Durandi.

Argumentum secundum Durandi.

Solutio argumenti.

dum ipsius substantie. Et quia in sacramento
sola substantia est ex vi sacramenti, quantitas
vero ex ipsius substantie concomitantia, sit
ut sit illic ad modum substantie, cui ex na-
tura sua non repugnat esse in quacunque par-
te quantitate. Quem quidem modum appel-
lat hic Cajetanus indivisibiliter existendi. At
vero quia licet quantitas in ordine ad locum
non sit divisibilis, servat tamen ordinem inter
partes corporis, forsan non tam exacte dicitur
esse illic indivisibiliter, quam sacramenta-
liter: quicquid est modus singularis, nullum
habens exemplum. Ac perinde ad secundum
negatur, quantitati tam intrinsece esse divi-
sibilem in ordine ad locum, quam est anima
indivisibilis. Et ad tertium respondetur, quod
sicut substantia nullibi esse potest nisi substi-
tialiter, ita neque quantitas, nisi quantitate secun-
dum eius primum modum, qui est ordo par-
tium inter se, secus autem de ordine respectu
loci. Sed arguit preterea loco citato OKam.
multis modis ad probandum istos modos qua-
ntitatis non esse separabiles. Quod enim ocu-
lus sit orbicularis figura & nasus oblongus,
& unus oculus distet ab alio per nasum, non
potest esse sine distantia in ordine ad locum:
ergo esse nequit unum officium quantitatis,
sine altero. Nam linea circularis & recta ordine
dicit ad locum. Secundum, quia Aristoteles in pre-
dicamento quantitatis tanquam intrinsecum,
ei tribuit habere situm & positionem in con-
tinuo. Tertio, quia si quantitas illud officium
haberet in corpore, posset se tunc corpus in
sacramento mouere, quod est falsum. Alexan-
der loco citato dicit, quod ille modus non solum
est supra naturam, sed etiam supra nostrum
intellectum. Et Marsilius in 4. q. 7. ait, quod
imaginatio viatoris eum non capit, sicut nec
mysterium trinitatis, & incarnationis. Nihil-
ominus est verus, quia est supra naturalis.
Alii contendunt adeo esse intelligibile, ut sit
in naturalibus aliquod exemplum. Si enim,
inquiunt, esset sipes arboris erectus per va-
cuum, & globus ab eius cacumine caderet,
tunc ille globus servata sua figura esset in eo-
dem instanti singulis punctis illius stipitis pre-
sens nam putat motum per vacuum fieri in
instanti. Ego vero, ut 4. Physi. disputabam, ar-
bitror intelligibile esse motum localem fieri
in instanti, ut pote cui necessarium est prius
& posterius. Quare graue per vacuum non
moueretur, nisi subito, ita ut si nunc esset in
cacumine arboris, immediate posthac esset

Argumen-
ta OKam.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium.

Argumen-
ta OKam.

in terra. Tamen cum ante quodlibet instans
precedat instantia infinita, incessanter descen-
deret per illa. Et igitur ad haec omnia respon-
dendum, quod nisi fides nobis ista miracula per-
suaderet, nullatenus ratio naturalis nos docer-
et esse possibile. Iam vero modo lumine
fidei suffusus satis est nobis intelligere hoc na-
ture rerum minime repugnare. Enimvero
tam ordinem quantitatis est occupare reple-
reque locum, quam extendere corpus in ordi-
ne ad ipsum. Et tamen intelligimus per fidem
quod ad modum corporis esse Christi cum nati-
ceretur ex virgine penetraverit se cum lateri-
bus virginis, vter & cum ingressus fuit con-
clauem ad discipulos penetraverit se cum val-
uis, quae erant ocluse. Pari ergo modo in-
tellego, quod Deus potest ponere aliud corpus
vbi ego sum: quod utique corporibus glorio-
sis competit. Et cum non repugnet ponere
idem in diversis locis, ut articulo proximo
monstrabitur, sit ut absque mei divisione &
organorum destructione, possit ponere unum
mei medietatem vbi est alterius & eadem ratio-
ne quancunque mei particulam, vbi est alia, at-
que adeo totum. Et hoc est, quod de suo cor-
pore facit in sacramento. Nam ut Gabriel ad
Mariam dixit, non est impossibile apud Deum
omne verbum. Quocirca ad primum argu-
mentum OKam, negatur non esse unum quan-
titatis officium ab altero separabile, negaturque
adeo non posse unum oculum ab alio distare,
nisi in ordine ad locum. Imo distare potest per
latitudinem nasi, & frons ab ore per eius lon-
gitudinem: & servare suam in se orbicularem
figuram. Itaque si corpus illic esset modo di-
uisibile, & divideretur caput in ordine ad reli-
quas partes, prius divideretur frons quam na-
sus. Sed quia divisio dicit ordinem ad locum
non est illic modo divisibile. Et quavis Aristoteles
forfan existimaverit de intrinseca ratione &
definitione quantitatis esse extendere corpus
in ordine ad locum: nihilominus fides nos con-
trarium admonet. Unde de intrinseca ratio-
ne quantitatis est facere quantum: extende-
re autem in ordine ad locum est accidens po-
sterius, quasi ex priori consequens, ut ait san-
ctus Thomas articulo proximo in solutione
tertij. Unde, vbi ponitur inter predicamen-
ta accidentium. Non autem repugnat, ut Deus
eo, quod prius est, servato, aliud quod po-
sterius est, per suam infinitam potentiam, re-
moueat. Intelligimus ergo esse possibile. Ta-
men fatendum sit, hoc esse unum inter precipua
miracula

Senten-
tia OKam.

Argumen-
ta OKam.

miracula huius sacramenti. Non tamen pro-
pterea deberent haeretici veritatem delerere,
sed intellectum in obsequium Christi capti-
uare. Ut enim ait Damascenus lib. 4. cap. 14.
cum opus hoc perinde atque inclusio incorpre-
hensibilis Dei in vterum virginis supernatu-
rale sit, quemadmodum ipsa interrogas. Quo
modo fiet istud: contenta fuit solo illo ange-
lico responso. Spiritus sanctus superueniet in
te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: sic &
inpraesentiarum homines non debent esse ni-
mius arguti. Ad tertium vero negatur cor-
pus habere illic suum proprium motum: quia
motus dicit ordinem ad locum, sed mouetur
duntaxat ad motum speciem, ut articulo sex-
to videbitur. Quod si quis ex plebe curio-
se sic arguat. Sequeretur ex hoc modo dicen-
di, quod corpus Christi haberet in hostia dif-
ferentias omnes positionis, ut scilicet, caput
esset sursum, & pedes deorsum, aut vice versa
& aliquando haberet faciem versus populum,
aliquando vero deorsum. Et sic de dextro &
sinistro. Respondetur, quod in ordine ad seipsum
eandem omnino habet differentias, quas in coe-
lo, ut sit caput, ut diximus, supra pedes, & pe-
dus supra ventrem. Esset enim imperfectio,
& monstruosa deformitas si partes ordinem
perderent, quem habent in coelo. Imo cum cor-
pus illic sit vivens, ac perinde omnia membra
sunt continua sicut in coelo, haereticum esset
talem eorum ordinem negare. Quocirca ut
Alexander loco citato refert, cuiusdam sacerdo-
ti haesitanti sub qua forma Christus esset in sa-
cramento, reuelatus est in hostia dum inter sa-
era eleuabatur efformatus puer. De quo iterum
art. 8. redibit sermo. Attamen in ordine ad lo-
cum, & ad species panis non habet tale ordi-
nem: quare quomodocumque hostia vertas, nun-
quam est corpus supinum, nec resupinum, neque
frotem ad nos vertit, neque occiput. Postre-
mum denique sit argumentum. Sequeretur ex hac
opinionem, quod corpus in sacramento posset in
omni suam partem diuidi: non quidem ad di-
uisionem hostie: nam iam dictum est quod fracta
hostia integrum manet in qualibet parte, sed
si angelus virtute Dei ipsi per se corpori ap-
plicaret gladium, cum in quocumque puncto sit
quacumque pars, vbi cumque divideretur una, diui-
deretur simul omnes. Maioris loco citato co-
cedit corollarium: hoc argumentum egre-
gie sibi fauere, qui tenet continuum compo-
ni ex indivisibilibus, atque adeo diuisum esse
posse in omnes suas partes. Est tamen opinio

vero philosopho indignissima. Unde ad argu-
mentum respondetur. Primum de corpore Chri-
sti nullo modo currere, nam cum sit immortale &
incorruptibile, non est diuisibile. Secundo qua-
vis argumentum pro illo temporis articulo fie-
ret, quo ipse suum corpus mortale consecra-
uit. Respondetur, quod cum diuisio dicat ordinem
ad locum, Deus per suam omnipotentiam non
potest diuidere corpus in partes quantitati-
nas, nisi habeat esse per modum quantitatis
extensum: quare in sacramento non est diui-
sibile. Neque vllam motum aut situm habere pot-
est in ordine ad locum: scilicet, nec sedere, nec sta-
re, neque species emittere ut videatur, neque il-
las aliunde recipere ut videat id, quod a se di-
stat, ut articulo 6. latius explicabitur. Et tertio di-
cimus esse corpori repugnantissimum, ut ex in-
diuisibilibus componatur, atque adeo ut per om-
nem Dei potentiam possit esse diuisum in omne
sua partem: nam impossibile nulla est potentia.
Primum argumentum S. Thomae est. Sub
qualibet parte hostie est totum corpus: sed
nulla quantitas dimensua est tota in qualibet
parte loci: ergo corpus in sacramento non ha-
bet suam quantitatem. Respondet egregie, quod
modus essendi vniuersusque rei iudicatur
secundum id, quod est per se, & non secundum
id, quod est per accidens. Nam licet idem cor-
pus sit album & dulce, tamen quia in visu non
est nisi quatenus album, sit ut dulcedo non
sit in visu nisi admodum albedinis. Pari ergo
modo, quia ex vi consecrationis non est in sa-
cramento nisi substantia corporis, quantitas
vero per concomitantiam, sit, ut quantitas non
sit illic per suum proprium modum, ut tota
sit in toto, & singulae partes sub singulis
partibus hostie, sed ad modum substantiae to-
ta in toto, & tota in qualibet parte. Scotus au-
tem distinct. 10. quaest. 1. hac rationem impu-
gnat, sic argumentatus. Vnumquodque vbi-
cunque sit, quomodocumque sit debet serua-
re suum naturalem modum: ergo quantitas
sue sit in sacramento tanquam terminus im-
mediatus consecrationis, siue non, indifferens
est, ut modum quantitatum non seruet. Res-
pondetur, argumentum procedere ex falso intel-
lectu rationis S. Thomae. Non enim S. Th. hac
praeclara ratione utitur, quod quia quantitas est p-
concomitantia non seruat suum modum, sed
ex eo quod non est illic ex vi consecrationis infert,
non esse per se in sacramento, sed ratione sub-
stantiae, & inde infert non esse nisi admodum
substantiae. Sicuti est conuerso, vbi substantia
est

Primum ar-
gumentum.

Scoti argu.

Solutio.

est per modum quantitatis, non seruat modum suum, ut sit tota in qualibet parte, sed quantitas, ut sint partes extra partes. Et eodem ergo modo responderetur ad secundum, quod est hoc. Impossibile est duas quantitates dimensiones esse simul, etiam si una sit separata & alia in corpore naturali, ut 3. Metaphys. autor est Philosophus: sed in sacramento remanet quantitas dimensionum panis: ergo illic non est corpus. Respondetur, inquam, maiorem intelligi quando ille quantitates ambæ sunt modo quantitatis in loco: in sacramento vero sola quantitas panis est modo quantitatis. In quo vero in corporibus gloriosis reperitur etiam exceptio, ut proxime dictum est. Et accipiendo respondetur ad tertium. Videlicet, quod ubi sunt duæ dimensionum quantitates, maior excedit minorem: quantitas vero corporis Christi est sex septemve pedum, & quantitas hostiæ multo minor quam semipedalis: ergo non sunt eidem adæquate loco. Respondetur, enim, maiorem intelligi quando ambæ sunt modo quantitatis.

ARTICULVS. V.

Utrum corpus Christi sit in hoc sacramento sicut in loco.

ACTENVS dictum est corpus Christi esse in sacramento sub speciebus panis, explorandum ergo restat, Utrum sit illic sicut in loco, quæ admodum erat panis. Ad quod D. Thomas duabus conclusionibus respondet. Prior. Corpus in hoc sacramento non est per se ipsum in loco. Hæc ex supra dictis planè colligitur. Nam substantia non est in loco nisi ratione sue quantitatis: ergo cum corpus, ut dictum est, non sit in sacramento per modum quantitatis sibi inherētis, sed per modum substantiæ, sit ut quantum ad se attinet non sit ibi tanquam in loco. Et confirmatur. Corpus succedit substantiæ panis sub eisdem speciebus: substantia vero panis non erat sub speciebus tanquam in loco, ita quod species essent sicut locus & vas concavi panis, sed quia continebatur sub illis: ergo neque corpus est sub speciebus tanquam in loco, ita ut species sint locus eius. Posterior conclusio. Neque est commensuratiue in loco ratione specierum, sicut erat panis. Nam substantia non est in loco nisi ratione sue propriæ qua-

titatis, ratione cuius occupat locum: corpus autem Christi non est subiectum specierum sicut erat panis: ergo licet panis ratione sue quantitatis esset in loco, tamen corpus quia non est sub illa quantitate tanquam sub proprio accidente, non est ratione illius in loco. Intellege per se sicut erat panis: quia erat sub proprio accidente. Nam per accidentem ratione alie næ quantitatis non est negandum, quin corpus in sacramento sit in loco, ut articulo proximo liquebit.

De hac existētia corporis & sanguinis Christi in sacramento inter doctores controuertitur. Sunt enim qui duos tunc distinguunt modos existendi in loco: scilicet, circumscriptione & definitione. Circumscriptione esse in loco idem est, quod esse commensuratiue, ita ut totum locatum sit in toto loco, & partes eius in partibus loci distanter. Esse autem definitione est, aiunt, esse totum in toto, & totum in qualibet parte, sicut est anima rationalis in toto corpore, & in qualibet eius parte. Distinctio est Gabrielis in 4. dist. 10. q. 1. & in canone lectione. 43. in quamquidem distinctione coetus Sum mulistarum subscribit. Vnde Gabriel loco citato infert, corpus Christi esse in sacramento, non quidem circumscriptione, sed definitione. Illa vero distinctio ad libitum est conficta, neque vllum habet in philosophia fundamentum. Debet enim nominum significatio ex eorum etymologia perpendi. Definiri autem loco (ut nomen sonat) idem est quod loco coarctari & perstringi, ut virtute talis existētiæ repugnet locato simul naturaliter esse alibi. Quapropter, ut aliquid sit definitiue in loco nec requiritur, nec sufficit ut totum sit in qualibet parte. Lapidem, enim negari non potest, esse definitiue in loco postquam illic limitatur. Et anima licet sit in qualibet parte corporis, in nulla est tamē definitiue: quoniam cum in nulla sit eius virtus limitata, imò sic sit in capite ut simul sit in pede, in nulla est definitiue, sed toto corpore, quia illic finitur eius virtus: sicut angelus definitur loco, ultra quod non potest suam operationem protendere. Deus tamen licet sit in toto mundo & in qualibet eius parte, tamen neque in parte neque in toto est definitiue: quia virtuti sue non repugnat esse in infinitis mundis, si essent. Quare esse circumscriptione & definitione non sunt duo membra eiusdem diuisionis: imò quicquid est circumscriptione, est definitiue, sed non conuertitur. Nam circumscribi loco, ultra limitationem & termina-

terminationem in loco, dicitur commensurationem, ut scilicet singulis partibus loci respondeant partes locati. Quamobrem sola corpora circumscribuntur loco. Et per hæc clarescit hæc consequentia non valeat. Intellectus est in anima: sed anima est in pede: ergo intellectus est in pede. Quia huiusmodi consequentia non valet, nisi ubi res sunt in loco definitiue. Ut si dicas. Nummus est in erumena: & erumena in arca: ergo nummus est in arca. Hinc colligitur, corpus Christi in sacramento nec esse circumscriptione, nec vero definitione. Haud enim est illic per suam quantitatem aut virtutem limitatus, sed per conuersionem panis in ipsum: quare sic est in sacramento ut virtute illius non repugnet simul esse in celo, & in alijs altaribus. Atque hæc est sententia Alexandri 4. parte. q. 40. membro. 3. art. 6. & Scoti dist. 10. q. 1. & omnium attentè loquentium. Quod si ex dictis inferas, Christum non esse in celo definitiue: quandoquidem existētiæ illi non repugnat esse alibi nimirum, in sacramentis. Aliquis forsitan responderet, hoc esse supranaturaliter. Sed responsio nulla esset: quia eadem ratione esset in sacramento definitiue: quia non posset esse alibi nisi supranaturaliter. Responsio ergo legitima est, quæ D. Thomas in 4. dist. 10. ar. 3. docet, quæstionem. 3. Definiri enim loco est quodammodo commensurari loco per aliquid sui: scilicet, aut per quantitatem aut per virtutem. Quare corpus Christi est in celo definitiue: quia illa quantitas illo finitur & terminatur loco. Cui scilicet quantitati ex natura sua non competit in maiori esse aut in pluribus simul. Et animæ virtus finitur toto corpore, & angeli operatio certo loco. Corpus autem est in sacramento non per aliquam sui quantitatem aut virtutem illic coarctatam, sed ratione panis, qui in ipsum conuertitur. Ob idque existētia in tot aut pluribus sacramentis non terminatur per quantitatem aut per virtutem eiusdem corporis, sed per numerum substantiarum panis, quæ in ipsum conuertuntur. Et ideo est definitiue in celo, & non in sacramento. At si instant per contrarios quomodo ergo sit illic, respondet Scotus dist. 10. q. 1. & Durandus dist. 1. q. 1. quod non aliter, quam per presentiam. Et quidem Scotus ait esse presens per respectum propinquitatis, sicut locatum est presens loco, licet (ut dictum est) non contineatur illic circumscriptione aut definitione. Durandus autem subdit exemplum. Sicut angelus

est presens loco, in quo operatur. Hoc autem satis dist. præcedenti. q. 2. art. 4. reprobauimus. Ad hanc siquidem presentiam non esset opus conuersione panis: quare corpus non diceretur plens ratione conuersionis, sed certe quia aduenit de celo. Quem quidem sermonem neque Damascenus, neque sanctorum ullus admittit. Item neque ad motionem hostiæ ex vi consecrationis sequeretur motus corporis, neque dum species deglutirentur ex natura rei deglutiretur corpus: quare sacerdos nec portaret, nec moueret, nec deglutiret corpus, nisi quia ipsum sua se ipse vult mouere. Nam dum duo corpora sunt presentia, aut penetrantia se in eodem loco, ad vnius motionem non sequitur motio alterius. Imò vero neque ad definitionem specierum sequeretur definitio corporis ex natura sacramenti in eodem loco: quare sine nouo miraculo posset illic manere. Quod, ut illic diximus, est mysterium consecrationis labefactare. Respondetur ergo, quod corpus & sanguis Christi est in sacramento nec circumscriptione nec definitione, sed neque duntaxat presentia, at sacramentaliter, id est, taliter continetur sub illis speciebus, ut ad earum motionem ex vi sacramenti moueatur, & ad earum definitionem definat illic esse, nisi per nouum miraculum velit manere presens aëri.

Hic præterea operapretium est nonnihil de illa questione dicere, quam D. Thomas questione præcedenti art. 1. tetigit. Utrum scilicet Deus possit ponere idem corpus definitiue & circumscriptione simul in pluribus locis. Illic enim argumento tertio id negare videtur. De hac questione, quam Theologi in 4. dist. 10. vltro citroque discutunt, in diuersas ipsi dissecantur sententias. Diuis enim Thomas quodlibeto 3. art. 2. & in 4. dist. 44. quæst. 2. artic. 2. aperte id negat, dicens implicare contradictionem. Atque idem inferius negare videtur articulo 8. Cui Capreolus in 4. dist. 10. quæst. 1. artic. 3. firmiter adhaeret. Et Durandus dist. quæst. 1. art. 1. quos Scotus ibi quæst. 2. refert. Scotus vero ipse, & Okam in 4. quæst. 4. ac subinde nominales asseueranter contrarium affirmant: videlicet, illud esse possibile. Et quidem fundamentum Dni Thomæ in quodlibeto est definitio existēdi in loco circumscriptione & definitione. Est enim concludi & limitari loco. Conclusio autem & limitatio repugnat simul alibi. At verò ne questio texatur de nomine: seponamus nomina circumscriptione & definitione.

definitiuē, de re enim ipsa querimus, Vtrum
me Salmanticę existētem possit Deus simul
statuere Romę. Faciens, vt ambo simul lo-
ca repleam. Fortasse est problema. Et quāuis
dum in scholis artium verfabar pars affirma-
tiua plausibilior mihi erat, iā verō modo non
tam firmiter illi adhæreo, quin contrariū exi-
stimē esse æquē probabile, ne plus dixerim.
Arg. Scoti. Argumentum enim Scoti, quod omnes se-
quuntur, est illud celebre. Quicquid non im-
plicat contradictionem potest Deus facere:
hoc non implicat contradictionem: ergo fie-
ri ab ipso potest. Hęc autem collectio nō est
ita multum euident. Nam imprimis licet hoc
sit per se notū, vt quicquid est factibile Deus
facere possit: nam hoc nomen omnipotentię
pollicetur: non tamen sic est manifestum, vt
quicquid non implicat contradictionem, sit
factibile. Illa enim angelica enunciatione, Nō
erit impossibile apud Deum omne verbum,
id duntaxat significari videtur, qd nihil, quod
Deus dixerit se facturum est illi impossibile.
Et quāuis accipiatur verbū pro opere, iux-
ta illud Luc. 2. Videamus hoc verbum, quod
factum est, nō aliud significatur, quā quod
nihil possibile erit Deo impossibile. Fatendū
nihilominus est quā maximam esse proba-
bilitatem, vt quicquid non implicet contra-
dictionem sit Deo pro sua infinita potentia
possibile. Negari tamen posset, aliquid circū-
scriptiuē esse simul in duobus locis, non im-
plicare contradictionem. Imō Diuus Thom-
as in 4. loco citato aliter explicat hoc im-
plicare contradictionem. Solet enim fieri ar-
gumentum sic. Tantum repugnat, duo cor-
pora esse circūscriptiuē in eodem loco, quā-
tum vnum in duobus: sed prius contingit in
corporibus gloriosis, vt patet cum Christus
resurrexit clauso sepulchro: ergo & secundū
est possibile. Ad hoc ipse responderet negādo
maiorē. Individuum enim, inquit, duo dicit:
scilicet, & quod sit indiuisum in se, id est, non
sit duo: & quod sit diuisum à quolibet alio.
Et primum quidem est de intrinseca ratione
indiuisionis: vt habetur. 4. Metaphys. ra-
tio vnius perficitur in diuisione: diuisio au-
tem ab alijs est de consequentibus ad ratio-
nem vnius, quod ideo Deus potest à ratione
vnius separare: sicut supra diximus de quan-
titate intrinsecum ei esse facere quantum, sed
consequens, extēdere in ordine ad locum. Es-
se autē plura in eodē loco est, solū cōtra secū-
dā rationem: potest ergo Deus contra illam

facere vt duo corpora sint in eodem loco: nō
tamen contra primam, vt idem corpus sit in
pluribus locis. Itaque sicut implicat contra-
dictionē vt Petrus sit duo: scilicet, ipse & Pau-
lus, ita repugnat vt sit in duobus locis. Et for-
tasse purus philosophus hoc pro certo habe-
ret. At verō postquā per fidei veritatem
mysterium huius sacramenti persuasum nō
bis est: inde maximum sumitur argumētum,
quod sicut corpus Christi est in pluribus lo-
cis sacramentaliter: ita Deus possit facere vt
sit in pluribus circūscriptiuē. Et argumen-
tum Marfilij in 4. quæst. 7. vbi hoc latissimē
disputat est hoc. Nullatenus ratio cōtradicti-
quominus possit Christus ostendere se extē-
sum in sacramento, hoc est, occupando illic
totum locum, quem viuens occupabat inter-
nos. Et quāuis S. Thom. negaret vt artic. 8.
videbimus: est tamē probabile. Et eadē rōne
simul se ostendere posset in alio sacramento.
Sed ais. Adhuc in nullo esset definitiuē: quia
sic esset in vno, vt simul esset in alio. Respon-
deo me non disputare de nomine. Satis est qd
maneret in pluribus locis localiter replendo
illa loca. Quare taliter esset in hoc, vt quantū
est ex natura rei non posset esse in alio, nisi
absoluta Dei potētia interueniret. Et hoc suf-
ficit, vt dicatur illic esse definitiuē. Secūdo
cum anima sit in qualibet parte corporis, ni-
hil repugnat vt abscessu capite maneret & in
ipso & simul in corpore trunco, vt dī Diuus
Dionysius suum caput gestabat in manibus,
posset Deus facere, vt anima simul maneret
in corpore & capite. Tertiō, quia multi sic in-
terpretantur Aristotelem, vt dixerit intelli-
gentiam motricem coeli esse simul in oriente
& occidente. Et quicquid de hoc sit, certum
est angelum esse in toto loco, in quo opera-
tur: si ergo ille sit bipedalis, posset Deus facere,
vt diuiso loco maneret in vna & in altera
pedalitate per eius absolutam potētiā: nam
quantum est ex natura angeli non potest esse
se in duobus locis discontinuis. Hoc est enim
propriū Dei. At verō licet istæ rationes
opinionem faciant probabilem: sequitur ta-
men ex illa tam stupenda corollaria, vt rursus
eam in dubium reiciant. Tres ergo adno-
tandæ sunt propositiones. Prima. Omnia
liō miraculo secluso, quā quod idem sit in
duobus locis, quantum est ex natura rei om-
nia prædicata absoluta, quæ in vno loco
ei conueniunt, pariter conueniunt & in alio:
licet non omnia respectu. Esset enim hic
propē

propē flumen Tormes, & Romę propē Ty-
berim. Vt si in vno loco Petrus est albus, ca-
lidus, currens, aut sedens, eodem modo est in
altero. Quapropter si hic esset admotus igni
quāuis Romę esset ab illo separatus, calefce-
ret Romę per calorem, quem hic recipit, ip-
sumq; illic calorem sentiret. Quare si illic si-
mul esset in gelu tantæ actiuitatis, quantæ est
in hoc loco ignis, ambo agētia se impediret,
ne alterum calorem produceret, aut alterum
frigiditatem: quia est idem subiectum appli-
catum duobus contrarijs. Quod si alterum
esset maioris virtutis, superaret alterum. Ex
quo fit, vt existens Romę videret Salmanti-
cā, audiretq; Salmanticę loquentem. Nam
cum idem sit sensus hic & illic eandem sen-
sationē, quam habet ille sensus hic, habet illic.
Secunda propositio. Per nouum aliud su-
pernaturale miraculum posset Petrus hic ha-
bere vnam qualitatem, & Romę aliam, vt
hic habere albedinem & Romę nigredinem,
etiam in summo vbique. Nil enim vetat quo-
minus albedo ponatur hic & non illic, & ni-
gredo ē conuerso. Sed tamen non esset simul
albus & niger: quia illæ due denominationes
sunt repugnantes. Imō cum vna qualitas es-
set alteri in eodem subiecto admixta, esset ille
medio colore coloratus. Calorem autem in
vno loco in summo, & frigus in alio non pos-
set Deus ponere, nisi impediendo actionem,
ne calor ageret in frigus, aliās ipsum corrum-
peret. Concursum autem suspensio, licet ambæ
qualitates essent in summo, homo tamen nō
esset calidus nec frigidus, sed tepidus. Terti-
a propositio. Duo contradictoria de homi-
ne illo nequaquam possent verificari, vt scili-
cet, esset albus & non albus, currens & non
currens: neque priuatiue opposita, vt esset vi-
dens & cæcus, aut ambulans & quiescens, quia
quiescens includit non moueri, & cæcum es-
se, non videre. Cum limitatione tamen & re-
strictione possent verificari: quia tūc nō sunt
simpliciter contradictoria, vt si dicatur esse
sedens Salmanticę & currens Romę: dor-
miens Salmanticę & vigilans Romę. Sic de
cæco & vidente. Item idem aer numero pos-
set hic esse illuminatus, & Romę nubilus. Ad
hęc posset idem homo à Roma moueri ver-
sus Salmanticam, & simul à Salmantica per
eandem lineam versus Romā, & in loco, quo
sibi obuiarent, non se impedirent: quia esset
idem homo. Infertur demum ex his, quod
posset Deus vnum corpus ponere vbique.

Quæquidem profectō non sunt creditu faci-
lia. Tamēti non desint qui arbitrentur re
vera iam euenisse. Legitur enim in vita sancti
Martini, quod cum D. Ambrosius Mediola-
ni sacrum faceret, obdormiuit, & excitatus
dixit se funeri Martini interfuisse. Haud ta-
men est credendum re vera fuisse in ambobus
locis: nam tūc quid opus fuisset obdormire?
Somnus ergo indicium fuit, imaginariū fuisse
visionem.

Primum argumentum S. Thomę est. Apparet corpus Christi esse in sacramento de-
finitiuē: quia sic est in hostia, vt non sit in alia
parte altaris. Item videtur esse circūscriptiuē,
quia videtur esse in loco adequato hostię,
& nō in maiori nec minori. Respondetur, pro-
pterea non esse definitiuē: quia ex modo exi-
stendi illic non repugnat simul esse in cælo
nec in alio altari. Item neque est circūscrip-
tiuē: quia non est ad mēsuram suā propriā
quātitatis, quæ est maior quā hostia. Quod
autem sit in loco adequato hostię non est, ni-
si quia incipit esse illic per conuersionem pa-
nis in ipsum. Contra hanc autem solutionē
arguitur, quod saltē sanguis eiusdem corpo-
ris sit illic circūscriptiuē. Sanguis enim, vt
ait Aristot. in lib. de respiratione, & in de som-
no & vigilia, est in vena sicut in vase & rece-
ptaculo: & illo modo est in sacramento: nam
iam definitum est, partes corporis eūdem ha-
bere ordinem inter se ipsas, quem habent in
cælo: ergo saltem in vena est circūscriptiuē,
quoniam extenditur per ipsam, quandoqui-
dem eam replet. Negatur hæc consequentia:
nam ad hoc quod sit circūscriptiuē non sa-
tis est, vt repleat venam, sed requiritur venā
ipsam replere locum, extendiq; per ipsum.

Secundo arguitur. Locus, vbi est corpus, nō
est vacuus, neque tamen ibi est substantia pa-
nis, ergo repletur corpore ipso. Responde-
tur, neq; esse vacuū, neq; repleri corpore, sed
dimensionibus panis, quod habent vel ex na-
tura quantitatē, vel ex miraculo, sicuti mira-
culo per se subsistunt. An verō sint duo mira-
cula, videbitur quæst. proxima art. 2. Argui-
tur tertiō. Corpus est in sacramento cū sua
quantitate dimensiuā, & cū omnibus suis ac-
cidentibus: vnum autem accidentium corpo-
ris est esse in loco, quare, vbi, est prædicamen-
tum accidentium: ergo est illic tāquam in lo-
co. Nota solutionē, quam articulo præcedēti
præmisimus. Esse enim localiter in loco non
est de intrinseca ratione quātitatis, sicut face-

re quantum, sed est accidens extrinsecum in ordine ad locum: & quia accidentia corporis non sunt in sacramento, nisi per concomitantiam, atq; adeo admodum substantia, fit, ut corpus non sit illic localiter.

ARTICVLVS VI.

Verum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento.

VM dictum sit corpus verè & realiter esse in hoc sacramento, & non solum intentionaliter, & ut album visum est intentionaliter in oculo meo, qd' ideo ad motum oculi non mouetur, merito interrogatur, vtrum illic sit realiter mobile. Respōdet ergo S. Tho. per quatuor conclusiones.

Prima conclusio.

Christus non mouetur per se in sacramento secundum locum. Probat, cum aliquid est vnum secundum subiectum, & multiplex secundum accidens, nihil prohibet esse mobile secundum vnum, & non secundum aliud. Dum enim corpus album & quantum sine augmento nigrescit, mouetur secundum albedinem & non secundum quantitatem: Christus autem non est idem esse in cœlo & in sacramento, illic enim est localiter secundum suam quantitatem, hic autem non est localiter, ut explicatum est, sed sacramentaliter: qd' autem non est in loco commensuratiue, non mouetur in illo localiter: quoniam mouere dicit ordinem ad locum: igitur quauis Christus sit in cœlo mobiliter, non tamen sic est in sacramento.

Secunda conclusio.

Corpus Christi mouetur in sacramento per accidens ad motum specierum. Tertia conclusio. Nec corpus Christi mouetur in sacramento per se quacunque alia mutatione: scilicet, vel inceptio, vel definitione, sed per accidens ad motum specierum. Probat, quod per se est ingenerabile, & incorruptibile & indeficiens nō potest esse principium deficiendi, nisi alio deficiente, sicut Deus immortalis nec incipit, nec desinit esse in creatura, nisi quia ipsa vel incipit, vel desinit: eodē ergo pacto corpus Christi, quia immortale est, non incipit esse per se nec desinit: sed sicut per conuersionem panis incipit esse in sacramento: ita nec desinit, nisi per definitionem specierum.

Quarta conclusio.

Sequitur ergo quarta conclusio responsiua questionis. Christus per se loquendo immobiliter est in hoc

sacramento. Probat, impossibile est idem per se simpliciter esse motum & quietum: alioqui duo de eodem verificarentur contradictoria: corpus autē Christi in cœlo quietū residet: non ergo est in sacramento mobiliter.

De prima conclusione nemo dubitare potest, qui agnoverit corpus Christi non esse in sacramento localiter, nec definitiue. Vnde ex hoc quod non est illic tāquam in loco inserto D. Thom. non moueri per se localiter: consequuntur enim se hæc duo. Et quauis Gabriel & nominales dicant illic esse definitiue, non tamē intelligunt esse per limitationem & definitionem in loco, sed quia est in qualibet parte. Quare neq; ex eorum opinione sequitur, quod possit per se moueri localiter. Ob idq; de hoc sunt duntaxat reprehendendi, quod male definiunt esse definitiue in loco.

Vnde Okam in 4. quæst. 5. dicens, quod corpus potest hic moueri localiter, sicut angelus mutando locum, si intelligat per se (ut apparet) nullum habet similitudinis fundamentum. Quoniam angelus, ut supra est expositum, definitur loco, in quo eius virtus limitatur: quod corpori Christi in sacramento non conuenit. Secunda vero conclusio: scilicet, corpus moueri localiter per accidens ad motum specierum, negat Scotus dist. 10. quæst. 6. & Durandus. quæst. 3. Quam quidem opinionem ex altera ducunt, quam ambo quæst. 1. sustinent: videlicet, corpus Christi non aliter esse in sacramento, quam per simplicem respectum præsentia, sicut angelus est præsens loco, aut si duo se penetrarent corpora. Arguit igitur Scotus. Ad hoc quod ad motum vnius sequitur motus alterius, requiritur, quod alter sit illi colligatum, vel tanquam actus & potentia, sicut motus nobis, inquit, 2. topi. Aristote. mouentur omnia quæ in nobis sunt. scilicet materia & forma & accidentia: vel secundum aliquam necessitatem naturalem, sicut mouens nauem, mouet hominem qui naturaliter sustentatur à nauis: corpus autem, inquit, Christi nullam habet colligationem cum speciebus, nisi per meram voluntatem, quia scilicet Christus vult illis assistere: ergo motus accidentibus ex natura rei non mouetur corpus. Et subdit exemplum. Sicut si angelus per suam voluntatem se applicaret lapidi, ille qui moueret lapidē, non moueret angelum, sed ipse si vellet sua sponte insequeretur eius motum. Pari ergo, inquit, modo corpus Christi non mouetur à sacerdote, sed ipse Christus sequitur motum

Expositio
rationali.

Expositio
rationali.

Expositio
rationali.

conclusio generalis. Quocirca statuit generalem conclusionē, qd' nulla creatura potest mouere corpus in sacramento localiter nec per se nec per accidens: sed dū mouetur, à solo Deo mouetur. Quod si arguas. Ergo est nouum miraculū, ut motis speciebus, moueat se cum illis Christus. Negat consequentiam, quoniam ea voluntate, qua instituit sacramentū, nobiscum pepigit, speciebus, vbiq; existerent, adesse.

Arg. 1. Dur.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Reprobatio
vniuersalis.

Christus vellet illic esse sicuti dum erat domi suæ. Conclusio ergo Scoti, qua ait nullā creaturā posse mouere corpus nec per se nec per accidens (ut bona venia dixerim) nō satis hinc suspecta.

re verbis citatis euāgelij cōsonat: præterquā qd' secundū suam opinionem corpus esset per se mobile in sacramento: quandoquidem non mouetur ad motū specierū, sed secundū suā voluntatē insequitur earū motiones. Vnde ad eius primū argumentū distinguitur quod ait, corpus nō aliter coniūgi speciebus, quā per voluntatē Christi. Si enim intelligatur, qd' Christus ad id nō cogitur: verisimū est: quia sua sponte instituit sacramentū. Si autē intelligat, qd' non est illic per aliū nexum, nisi quia vult corpore esse præsens, negatur consequentia. Imō virtute cōsecrationis sequitur, ut corpus nō quomodocunq; sit præsens, sed eo nexu cōtineatur sub speciebus, ratione cuius ad motū specierū sequitur motus eius. Et ideo eodē modo respōdetur Durando negādo, qd' corpus illic nō continetur sub speciebus. Hæc enim veritatis saluam nunquā potuit deglutire. Quocirca exemplū de angelo nulla vi agit cōtra hanc veritatē: quoniam non sic continetur in lapide, ut corpus sub speciebus. Tamēti præterea, ut hic ait Caietanus, negandū sit postquā angelus se applicuit loco ad operandū per certum tēpus, qd' medio illo tēpo- re ad motū lapidis nō subsequatur motus angelicū cōsequitur, sicut ad motum naui sequitur motus eius, qui in ea existit. Ad secundū Durandi conceditur in vno altari per accidens eleuari corpus, & in alio deprimi: quoniam continetur in illis altaribus sub diuersis speciebus. Simile quidā concedunt de anima, dū quis erigit vnum brachiū & demittit alterū. Ego verò non concedere: quia non est definitiue nec sacramentaliter in brachio. Ad tertium negatur cōseq. ut ad fractionē hostiæ dimidatur corpus, tū qd' nō est mortale, tū maxime quia non habet extēsiōem in ordine ad locum, quod requiritur ad diuisionē. Quare sicut abscissa manu tota anima manet in reliquo corpore: sic diuisa hostia totū corpus est in qualibet parte. Ad quartum demū cōceditur, qd' ad cōsecrationem specierū non mouetur corpus nec per se nec per accidens: quia non incipit illic esse corpus per motionē earum, sed per conuersionem panis in ipsum. Negatur tamen consequentia, quod ad earū motionem non moueatur. Quod si arguas, dictum est articulo præcedenti corpus Christi

Solutio pri-
mum argu-
Scoti.

Duran. arg.
solutur.

Solutio 2.

Solutio 3.

Solutio 4.

Argument.

Iti non esse in loco nec ratione suae quantita-
tis, nec ratione alienae (scilicet panis) ergo nec
ratione illius mouetur per accidens. Iam illic
diximus, non esse negandum corpus esse in
sacramento tanquam in loco per accidens ra-
tione alienarum specierum. Sed arguis vice
versa. Sequeretur quod corpus Christi per se mo-
ueretur sicut panis mouebatur: nam mouetur
per eandem quantitatem, per quam moueba-
tur panis. Vel si corpus mouetur per acciden-
s pariter & panis: quia mouetur per suam qua-
ritatem, quae est accidens. Respondetur latissi-
mum interesse discrimen. Panis enim est pro-
prie in loco ratione propriae quantitatis, &
ideo per se mouetur non quidem ad motum
suae quantitatis: imò quia substantia mouetur,
mouetur quantitas: nam motus nobis mouetur
ea quae in nobis sunt, licet extensio, quan-
titatis sit requisita ad motum corporis. Econ-
uerso vero non quia corpus Christi mouetur,
mouetur species: quia non sibi insunt, sed quia
mouetur species, ipsum mouetur. Cum au-
tem audis, corpus Christi moueri ad motum ho-
stiae, intelligito dum tota hostia mutat locum.
Nam dum circulariter mouetur in eodem lo-
co, quia tota non mutat locum, sit ut nec corpus
mouetur. Tertia conclusio. S. Thomae est
considerate meditando. Etenim quauis ex-
emplum tantum subiciat, quod corpus in sacra-
mento non potest deficere, nisi deficientibus spe-
ciebus: intelligitur tamen generaliter quod nulla
mutatione neque per accidens potest affici: scilicet
cet, nec alterari, nec augeri, &c. Et quoniam cir-
ca materiam huius conclusionis multi multa
congerunt, distinguendum est, ut distinctio
lucem adferat. Bifariam enim aliquid conne-
nre potest corpori Christi in sacramento. Vno
modo per actionem circa species: atque alte-
ro per hoc, quod aliquid ei circa modum natura-
lem alibi existendi insit. Et quidem primo mo-
do dictum est ad motum localem specierum
moueri per accidens corpus. Apparet ergo
inde subsequi pari ratione ad calcificationem spe-
cierum, corpus per accidens calcieri, postquam
sub eisdem continetur speciebus sicut contine-
batur panis. Negatur tamen consequentia:
imò statuitur conclusio, quod praeter motum lo-
calem nulla passio per accidens conuenire po-
test corpori ratione specierum. Sed contra,
dictum est, ratione quantitatis panis esse cor-
pus per accidens in loco: ergo si ratione illius
mouetur per accidens localiter, etiam altera-
bitur per accidens ratione specierum. Nega-

tur consequentia: quoniam cum corpus con-
tineatur sub speciebus necesse est, ut ubique
sint species, sit ipsum, ac subinde quocunque
moueantur, moueatur ipsum. At vero cum
quantitas illa specierum nec insit corpori nec
per eam extendatur in ordine ad locum: non se-
quitur, quod si quantitas illa frigeat vel caleat,
sic afficiatur corpus nec per se nec per acci-
dens, nec si frangatur quantitas, frangatur cor-
pus. Exemplum est in anima, quae ad motum
corporis mouetur localiter: quia est actus eius:
tamen ad alterationem corporis non sequitur
alteratio corporalis in anima: quia cum sit indi-
uisibilis, non est subiectum eius. Nam pariter cor-
pus Christi est indiuisibiliter in sacramento.
Sequitur tamen in anima ex alteratione cor-
poris alteratio spiritualis: nempe, letitia vel
tristitia. Sed neque ista sequitur in corpore
Christi: quia non est actus specierum. De se-
cundo autem modo iam supra dictum est, omnia
accidentia, quae sunt corpori communita in co-
lo, esse per concomitantiam in sacramento. At
verò ponamus esse passibile, sicut erat inter
nos, utrum quacunque qualitate frigoris aut ca-
loris afficeretur secundum esse naturae, afficeretur
in sacramento. Scotus dist. 10. q. 4. statuit
propositionem, quod in sacramento inhereret om-
nis absoluta proprietates, quae inhereret secun-
dum esse naturae, ut si calefieret aut frigeret
nocte, quia captus fuit, sic afficeretur in sacra-
mento. Et hoc certè est verum, quoniam esset
idem subiectum, licet calor in sacramento non
haberetur esse extensum. Imò dum flagellabatur
sentiret dolorem in sacramento: nam de spiritua-
libus non est dubium. Mœrorem namque & letitiam
quam in cruce haberet, pariter sentiret in sacra-
mento, sicut & dum moreretur pariter in sacra-
mento anima separaretur à corpore, & dum re-
surgeret, iterum uniretur quantum est ex natura
rei. At verò q. 5. addit tres alias propositiones.
Prima. Omnis operatio, quae conuenit in sacra-
mento, conuenit in sacramento. Probat, quia operatio res est absoluta sicut calor
& ideo non variatur propter respectum. Si sit
praesens huic vel alteri loco. Hanc verò ego
intelligere non possum. Si enim moueretur
in coelo, nescio quomodo moueretur in sa-
cramento: nam mouere dicitur ordinem ad locum,
quem non habet in sacramento. Quare quies-
cente hostia corpus non mutaret locum: alias
esset illic mobile, quod est impossibile. Et ean-
dem ratione quauis loqueretur in coelo, non
loqueretur in sacramento: quia hoc etiam dicitur
motum

motum linguae. Quare haec differentia non ac-
cidit propter respectum propinquitatis ad di-
uersa loca, ut putat Scotus, sed quia in sacra-
mento non est illarum praedicationum capax. Quo-
circa neque si in coelo stat, sedet, aut recubat
tales situs habet in sacramento in ordine ad lo-
cum. Secunda eius conclusio. Nulla sensatio
potest primo inesse Christo in sacramento. Di-
xit primo, quia sensationes, quas habet in coe-
lo, habet in sacramento per concomitantiam.
Attamen in sacramento non potest recipere
species, ut oculo corporali videat vel audiat
nos. Et hoc est certissimum, ut art. proximo co-
stabit. Et eadem ratione non potest videri nec
audiri à nobis: quoniam haec specierum multipli-
catio ordinem dicit ad locum. Huic similem a-
liam propositionem addit. q. 7. Videlicet, quod
Christus in eucharistia non potest uti aliqua
potentia actiua corporea respectu passio-
nis extrinseci. Quae itidem certissima est. Videlicet, quod
non potest calore suo calcificare hostiam, nec
manu manu sacerdotis tenere. Tertia pro-
positio est. Operatio spiritualis, ut intellectus
& voluntas, potest conuenire Christo, ut in eu-
charistia. Hoc est, non solum quia intelligit
& vult in coelo, sed quia per se potest intelli-
gere, & velle in sacramento. Quae quidem co-
clusio est etiam certissima, quia illae actiones
nec requirunt, nec dicunt ordinem ad locum.
Okam verò in. 4. q. 5. omnem istam philoso-
phiam negat. Ait, inquam, corpori Christi in
sacramento, quatenus illic existit, posse omnem
actionem & passionem competere, quae conueniret
illi, si esset circumscriptiue. De qua re statim
articulo sequenti.

Primum argumentum S. Thomae iam solu-
tum est. Motus enim inquit nobis, ut habetur
2. Topic. mouetur omnia, quae in nobis sunt,
etiam spiritualia, ut anima: corpus Christi est
in sacramento: ergo mota hostia mouetur. Res-
pondetur, argumentum concludere quod moue-
tur per accidens, neque verò eo modo, quo mo-
uetur accidentia corporea ad motum substan-
tiae, cui insunt, quibus per se potest conueni-
re motus, sed sicut mouetur spiritualia (qui-
bus per se non potest conuenire) ad motum cor-
porum, in quibus sunt. Secundo. Veritas de-
bet correspondere figurae: de agno verò pas-
chali, qui figura erat huius sacramenti legitur
Exod. 12. quod non remanebat quicquam usque
mane: ergo corpus Christi non manet in hoc
sacramento, nisi quando recipitur. Respondet,
quod hac ratione moti nonnulli putabant fa-

cramentum non posse seruari. Contra quos ait
Cyrillus. Insaniunt quidam dicentes mysticam
benedictionem cessare à sanctificatione, si quae
eius reliquiae remanserint in die subsequente:
non enim mutatur sacratum corpus Christi, sed
virtus benedictionis, & viuificatiua gratia iu-
gis in eo est. Videlicet, quoad species manse-
rint, quemadmodum aliae consecrationes, ut te-
plosum, altarium, & similia, rebus ipsis consecra-
tis coaerant sunt. Vnde ad argumentum respo-
detur, quod etsi veritas figurae respondeat, ta-
men figura non adequat veritatem. Et per
hoc respondetur ad tertium, quod est huiusmo-
di. Corpus Christi non dependet ad speciem
sacramentalibus: ergo ad defitionem illarum non
definit ipsum. Respondetur, inquam, quod li-
cet corpus non dependeat ab speciebus, nihilo-
minus ad earum defitionem definit: quia cessat
habitu, quae habet ad illas, sicut corrupta
creatura definit Deus esse in illa, non quia ab il-
la dependeat, sed quia illa definit conseruare.

ARTICULVS VII.

Virum corpus Christi prout est in hoc sacra-
mento possit videri ab aliquo oculo saltem glorificato.

EXPEDITO modo existen-
di corporis Christi in sacra-
mento, quaeritur an sit cognoscibi-
lis. Et est hic distinguendum &
de potentia, & de re cognita, &
de modo cognoscendi. De potentia quidem
vtrum sit cognoscibilis vel ab oculo corporeo,
vel ab intellectu, qui est oculus spiritu-
alis. De re verò vtrum cognosci possit vel corpus ipsum
existens in sacramento, vel modus ipse existendi.
Sed de modo vtrum possit cognosci vel natura-
liter vel supranaturaliter. Et respondet D. Th.
quatuor conclusionibus. Prima. A nullo oculo
corporali corpus Christi potest videri prout
est in sacramento. Et intelligitur à nullo oculo
existenti extra sacramentum: scilicet, ab oculo
ipsius Christi. Probat, primo, quia vi-
sibilis substantia per suam propriam accidentiam
immutat medium, ut sentiat: accidentia verò
corporis Christi sunt illic, ut dictum est, ad mo-
dum substantiae, hoc est, neque extensionem habent
in ordine ad species sacramentales, neque in
ordine ad earum locum: ergo non possunt per
medium multiplicare species ad immutandum
oculum extra sacramentum. Secundo, quia ut
supra dictum est, existit in sacramento per mo-
dum substantiae: substantia autem quatenus substantia

tia, nō est sensibilis corporali sensu, neq; verō interiori imaginationis, sed solū subiacet intellectu, cui⁹ obiectū, vt. 3. de anima habetur, est qd quid est: ergo quatenus est in sacramēto à sō o intellectu perficitur, qui est oculus spūalis. ¶ Percipitur tñ, inquit, diuersimodē à diuersis intellectibus. Quare subditur secūda cōclusio. Modus existēdi corporis Christi in sacramēto secūdu se à supranaturali intellectu potest intelligi. f. à Deo, ac subinde ab intellectu beato vel angeli vel hominis per visionē diuinę essentię. Probatur. Obiectū, qd per se est supranaturale, à supranaturali intellectu percipitur, qualis est Deus, & ab eo, qui eius lumē participat, vt est intellectus beatus. Modus autē existēdi corporis Christi in sacramēto est supranaturalis: ergo ab illis intellectibus percipi potest. ¶ Tertia cōclusio. Neque intellectus hominis viatoris, neq; angeli eius per sua naturalia potest illū modū existēdi cognoscere, nisi per fidē. Probatur eadē ratione, quia modus ille est supranaturalis, quare sola cognitione supranaturali percipitur. Huic appēditur corollariū. Demones nō nisi per fidē possunt cognoscere Christū in hoc sacramēto. Non q in ipsis sit virtus fidei: quia nō sua spēte capiunt intellectū in obsequiū Christi, sed q euidētia signorū conuicti, vt ait Iacobus ca. 2. credūt & contremiscūt. ¶ Quarta cōclusio. Inter oculos corporales solus oculus Christi in sacramēto videt seipsum sub sacramento existēte, nō tamē potest videre modū essēdi, quo est sub sacramento, quod pertinet ad solū intellectū. Hanc cōclusionē subdit in solutione secūdi argumēti, quod est huiusmodi. Corpora gloriosa, vt ad Philipp. 3. legitur, erūt configurata corpori claritatis Christi: sed oculus Christi videt seipsum prout est in sacramēto: ergo & quilibet alius oculus glorificatus. Et respondet, quod oculus corporalis Christi in sacramēto (hęc enim postrema particula deest in aliquibus mendosis codicibus) videt seipsum sub sacramento existēte: non tamē videt modū existēdi: quia est obiectum solius intellectus. Nec tamē, inquit, est simile de alio oculo glorioso: quia etiam ipse oculus Christi est sub ipso sacramēto, in quo non cōformatur ei alius oculus gloriosus. Quare docet corpus Christi à nullo alio oculo corporali posse videri.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Expositio articuli.

¶ Prima cōclusionē cōcedit cū D. Thoma, vt supra vidimus, Scotus d. 10. q. 3. & iterū. q. 9. & Ricardus ea. d. ar. 7. q. 2. & ferē omnes. Ne-

gat eā tamen Okam in. 4. q. 5. & Maioris diff. 10. quæst. itidē. 5. Aint liquidē Christum in sacramēto oculo corporeo videre adstantes, audireq; canentē clerū, & quantū ad rei naturā attinet, posse ipsum videri & audiri, nisi q ob meritū fidei occulit sese. Et eadē ratione, inquit, potest proprio calore manū sacerdotis calefacere, ab ipsaq; calefieri. Probatio Okanica est, qd illic verē habet principia actiua & passiua illarū actionū & passionū. Sed nō opus est cōtra quēlibet disputare. Pugnāt enim cū principijs philosophicis, qui ait appropinquationē aliter fieri posse agentis ad passum, quā per quantitātē extēsam in ordine ad locū, si actio sit corporea. Nam omne agēs agit per contactū, secūdu Aristotelem, qui quidē contactus nisi per quantitātē fieri nō potest: corpus autē Christi est illic, quantum ad hanc rationem res attinet, sicuti angelus, qui corporaliter nec agere potest nec pati. Et quantū ad visionē est insuper particula re argumentum de speciebus, quę sub forma pyramidalī debēt multiplicari, cuius basis est in obiecto, & conus in oculo, quod fieri non potest, nisi vbi & obiectū & oculus modum habet extensum. Sed Okam negat species, & ideo nō est cū illo certandū. ¶ Circa secūdam verō rationē S. Thoma forsan philosophię peritus hæsitat, quomodo dicit substantiā inquantū huiusmodi non subiacere imaginatiuę potentię, sed soli intellectui. cū substantia singularis quantitate signata phantasmata producat, quibus imaginatiua mouetur. Respondetur enim loqui de substantia pura vt abstrahit à modo quātitatis, & cōditionibus singularibus: hoc enim sonat, inquantum habet infini, quemadmodū est corpus Christi in sacramento. Illic enim nō producit phantasmata magis quā substantia in cōmuni, quę solius intellectus obiectū est. ¶ Dubium autē ex his sit reliquū vtrum saltem supranaturaliter corpus in sacramento possit oculo corporali videri. Paluda. nanq; diff. 10. q. vltima, & Capreolus. q. 4. aiunt per nullā potentiam id fieri posse. At verō S. Tho. in. 4. ea. diff. q. vni ca. art. 4. non negat quominus per miraculū possit videri ab alio oculo quā Christi. Idēq; ait Scotus loco citato. q. 9. Et ideo ad conciliandū has opiniones duabus cōclusionibus respondetur. ¶ Prior est. Quod visio illa fiat per multiplicationē specierum ab ipso corpore per nullā potentiam faciēbile est, ob rationē iam factā. Quia nec corpus potest illas multiplicare

plicare, vt dictum est, neq; illas multiplicatas suscipere. ¶ Posterior. Nihil obstat quomin⁹ Deus de potentia absoluta possit producere notitiam intuitiua rei obiecto nō concurrēte per species: nā quicquid potest per causam secundā efficientē, potest se solo. Cū ergo species cōcurrant in genere causę efficientis, sine illis poterit Deus notitiā intuitiua conseruare, atq; adeo producere, etiā in absentia obiecti. Quod si interroges. In quo loco tūc obiectū repræsenterent? nā notitia intuitiua non potest nō repræsenterē rē ceu præsentiē. Respondetur, q repræsenterit in loco, quo Deus voluerit: & nisi Deus impediat, producet iudiciū rei illius existētię. Neq; diceretur propterea Deus decipere: nā illa deceptio ex natura notitię intuitiue proueniret supranaturaliter existētię sine obiecto. ¶ Contra secūda cōclusionē: scilicet, q beati videāt in verbo corpus Christi in sacramēto arguit Scot. in. 4. d. 10. q. 8. sic. Beatus à non beato sola visione beatifici obiecti distinguitur: obiectum autē beatificum nō includit existētiā corporis Christi in sacramēto, hoc enim est quid creatū, & quēdā sacramentalis gratia: cognoscere autē sacramēta non est de ratione visionis beatificę: ergo hoc nō videtur in verbo. Respondetur, argumētum nihil contra D. Thoma pugnare: quoniam ipse non dicit hoc esse de essentia beatitudinis: nā per hoc q quis nūda essentia videret, esset perfectē beatus. Sed tantū ait, q sicut illa existētiā est visibilis à Deo: ita & in ipso per lumen glorię ab intellectu beati. Secundo respondemus cū Caietano, q cū hoc sit tam altū mysterium, quod fideles in via frequēter adorant & suscipiunt, ac perinde nosse percipiunt, credibile est diuinā largitatem hoc idē mysterium in verbo eisdē fidelibus ostendere ad completam eorū satietatē. ¶ Contra tertiam verō arguit ibidē instantiū probando, q licet intellectus cōiunctus corpori ob id quod intellectuā ab speciebus corporeis mendicat, non possit naturaliter existētiā sacramentalē videre, nihilominus separatus tam hominis quā angeli qui solis intellectuālibus speciebus vtuntur, id per suam naturam potest. Et licet prius arguat contra cōclusionē, deinde contra rationē, tamen quia ratio, declaratio est cōclusionis, arguamus nos primō cōtra rationē. Naturale & supranaturale solū dicitur ad agens, quia scilicet vni⁹ pro ducitur à Deo, & alterū per causas naturales:

Posterior conclusio.

Secunda conclusio.

Contra tertiam.

Primus argumentus.

Contra rationem.

Conclusio.

discrimen autē hoc non variat rationem cognoscibilitatis: nam Adam à Deo productus tā cognoscibilis erat, quā ceteri homines, & vinum, quod Deus fecit in nuptijs: ergo si existētiā corporis Christi est cognoscibilis, etiam si sit supranaturalis erit cognoscibilis, naturaliter. Ad hoc autē, quod est suę argumentationis basis, respondetur, dupliciter rem aliquā esse supranaturalem. Vno modo accidentariē: videlicet, quia licet possit per naturā res eiusdē speciei produci, sit tamen à Deo sicuti primi parentes, & vilis caco nato restitutus. Et hęc quia sunt eiusdē speciei cum rebus naturalibus, pariter sunt cognoscibilia. Sed tamen alia sunt genere suo supranaturalia, quia nō possunt per naturā produci, eo q sunt extra ordinem vnuerſi, vt vni⁹ hypostatica humanitatis ad verbū, lumen glorię, & similia. Et hęc, quia sicut se habent ad esse, sic se habent ad cognosci, sit vt nisi per auxiliū supranaturale cognosci non possint à creatura. Et talis est existētiā corporis in sacramēto. ¶ Atque hęc ratione cetera eius argumenta ruunt. Arguit enim contra cōclusionē secundā. Ens creatum est subiectū intellectus: cū ergo tā corpus Christi, quā eius existētiā in sacramēto sit creatura, sit vt possit ab intellectu naturaliter percipi. ¶ Tertiō. Substantia per se est intelligibilis prius natura, quā quicūque eius modus existēdi: qui est ei accidentarius: ergo quomodocūq; existat, in illo priori potest intelligi naturaliter. ¶ Quartō. Potest intellectus percipere illic nō esse panē: sed absentia panis sit per præsentiā corporis: ergo intelligit corpus. ¶ Quintō. Saltē anima Christi naturaliter cognoscit, se esse vbiq; est: ergo cognoscit quomodo sit in sacramento. ¶ Eodē autē modo omnia solūntur. Ad secūda cōclusionē autē negatur, omne ens creatū & modū di. eius esse obiectū proportionatum intellectui naturali: imō sicut Deus excedit omnes vires cognitivas naturę, ita & quicūq; modus genere suo supranaturalis, qualis est vni⁹ hypostatica ad verbum, atq; hęc existētiā supranaturalis in sacramēto. Et pariter ad tertium respondetur, q etsi substantia creata, sit cognoscibilis naturaliter abstrahendo ab hoc vel illo modo existēdi, tamen cū modo existēdi supranaturali nō est cognoscibilis. Quapropter licet intellectus possit cognoscere illic nō esse panem, atque adeo accidentia esse sine subiecto, non tamen subinde cognoscet quomodo corp⁹ illic existat. Eo vel maxime,

Dilutio.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Solutio secundæ.

Solutio tertij.

*Soluturquin
cum.*

mē, q̄ vt supra dictum est, corpus non replet illum locū, sed quātitas ipsa prateriti panis. At licet de anima Christi fieri posset forsan exceptio, videlicet q̄ sicut cogitationes cognoscit, quē alios latet, ita naturaliter cognoscit suā illuc existentia. Certius tamē respon detur, per vires naturae ad id non perungere, sed lumine gloriæ, qua perfruitur. Quartā conclusionē non concedit Capreolus loco ci tato, imō negat oculū Christi videre se in sa- cramento. Sed tamē fuit falsō codice seductus: legit enim truncā hāc solutiōnē secūdi argu- menti S. Thom. sic scilicet, oculus corpora lis Christi videt seipsum in sacramento existi- tem, quod pertinet ad intellectū. Quae verba videtur repugnantia inuoluere. Vnde infert non fuisse mentē S. Thomae id concedere. Co- dex tamē Parisiensis habet aliā particulam, quae rem clarificat: scilicet, oculus corporalis Christi videt se ipsum sub sacramento existi- tem, nō tamen potest videre ipsum modum essendi sub sacramento, quod pertinet ad intel- lectum. Sed nota, q̄ nō dicit Christū oculū suo videre propriū corpus, sed q̄ oculus vi- det se ipsum existentē. Vbi reciprocatio rela- tiui, & accusatiui masculini generis designat solum oculū. Et re vera nō caret difficultate: nam cum nec corpus nec oculus videri pos- sit oculo corporali, nisi per species sensibiles, quas illic nō potest multiplicare, videtur nō esse visibilis. Item oculus noster nequā se potest videre, quia nō potest species sui ad suū centrū multiplicare, sed foras. Responde- tur, q̄ tam corpus gloriosum aliud secū cor- pus cōparatur in eodē loco, licet in sacra- mēto nō possit multiplicare species per mediū, potest tamen illas multiplicare per seipsum: quandoquidē eius partes, habēt intrinsecum ordinē, vt dictū est, inter se. Quod si verū est, eadē ratione, qua oculus videt se, eodē oculo Christus videt suū corpus. Neque (vt arbi- tror) hoc D. Thomas negasset.

*Primum ar-
gumentum.*

Primo ergo loco arguit sic. Oculus noster à visione corporis Christi in sacramento per species ipsum circumelantes impeditur: o- culus autem glorificatus nō potest ab ali- quo corpore impediri: ergo potest ipsum vi- dere. Negatur maior. Non enim impedin- tum, ne possimus videre illud corpus, est q̄ sit velatū & occultū, sed quia mediātib⁹ pro- priis accidentibus nō habet ordinē ad locū, & ideo nō est visibile neque ab oculo glori- ficato alterius corporis. Tertiū arguitur.

*Tertium ar-
gumentum.*

In resurrectione homines erunt angelis pa- res: sed angeli possunt videre corpus in sacra- mēto: nā & daemones inueniuntur huic sacra- mēto reuerentiā exhibere, ipsumq̄ timere: ergo oculus corporeus beati id poterit. Re- spondetur, q̄ angeli nō possunt videre, nisi per intellectū: quare nō est par ratio de oculo corporeo beati. Quod autē dicitur daemo- nes exhibere reuerentiā sacramento, nō est quia videāt intuitiue, sicut angeli beati in verbo, sed abstractiue per coactā fidē, vt dictū est.

ARTICVLVS. VIII.

*Utrum quando in hoc sacramento apparet mira-
culo se caro vel puer, sit ibi corpus Christi.*

IN superioribus definitum est corpus Christi nō esse in sacra- mēto modo quantitatiue in ordine ad locum. Cuius contra- rium ob id quispiam suspicari posset, q̄ nōnunquam apparet in hostia hu- mana figura. De qua ideo queritur, utrum sit verē corpus Christi. Et respondet D. Tho. du- bus cōclusionibus. Prima est negatiua que- stionis. Quomodo cūq̄ illa figura appareat in hostia, nō est vera caro Christi. Probatur. Dupliciter enim illa apparentia euenire po- test. Vno modo nulla mutatione facta circa species, sed solum ex parte vidētium, quorū oculi immutantur ac si exteriūs viderent car- nem vel sanguinē, vel puerum. Et indicium, q̄ nō fiat mutatio ex parte obiecti, est, vel quia aliquibus illa figura apparet, aliquibus verō minimē, sed hostia vt antea, vel quia modō apparet, & statim disparet. Neque hoc tamē ad aliquā deceptionē attinet, sicut euenit in magorū prestigiis, eō quod talis species di- uinitus in oculis formatur nō ad fallendū, sed ad aliquā indicandā veritatē: nempe, verē illic Christum existere, vt supra dictum est, si- cut Christus apparuit discipulis euntibus in Emaus ad adhibendā fidem suę resurrectionis. Ait enim August. in lib. de quæstionibus euangeliorum, quod cum fictio nostra refer- tur ad aliquā significationem, nō est men- dacium, sed aliqua figura veritatis. Et quan- do huiusmodi apparentia sit, liquidum est id, quod apparet, nō esse veram carnem & sanguinem. At verō potest secundo modo talis caro, & puer representari, nō per so- lam immutationem oculorum vidētium, sed

*Prima cō-
clusio.*

*Expositio ar-
ticuli.*

*Quomodo fiat
appariō.*

sed specie, quæ videtur, realiter exteriūs exi- stente. Cuius indicium est, quod nō quibus- dam præcisē, neque ad horā illa fit apparitio, sed cūctis & in longū tēpus. Et tunc sunt qui arbitrentur veram carnem & sanguinem cor- poris Christi esse, quæ in propria forma o- culis subiicitur. Neque obstat, q̄ quandoque nō totus apparet Christus, sed aliquod eius mēbrum, neq̄ in illa ætate, qua mortuus est, sed in infantili: nā licet oculis beatorū nō se ostendat, nisi sicuti est, oculo tamē nō glorifi- cato potest se, vt ei placuerit, offerre. Attā- mē q̄ neque tunc vera sit caro illa quæ appa- ret, probatur dupliciter. Primo, quia corpus Christi nō potest videri in propria specie, ni- si vbi est definitiue: est autē definitiue in coe- lo: ergo nō simul alibi. Supponit enim D. Tho. idē corpus nō posse definitiue simul ef- se in duobus locis. Secūdo, quia corpus glo- riosum, quod, vt vult, apparet, subinde vbi vult disparet, vt legitur Lucæ vltimo, q̄ Do- minus ex oculis discipulorū euauit: hoc au- tē, quod sub specie carnis apparere solet, diu- permanet: quinimo legitur quādoq̄, multo- rum episcoporū cōsilio in pyxide inclusum & asseruatū, quod de Christo secūdum pro- priam speciem nefas esset concedere. Dicendū ergo est huiusmodi apparitionē eo pacto fie- ri, q̄ manētibus dimētionibus, quæ prius fue- rant, sit circa illa accidentia immutatio quæ- dam coloris & figuræ atq̄ aliorū accidentiū, vt videatur caro, vel sanguis, aut puer. Neq̄ verō, vt dictū est, vlla illic sit deceptio, quan- doquidē diuinitus ad veritatis confirmatio- nem fit. Secunda conclusio. Quādiu man- net quantitas dimēsiua, quæ fuerat panis, & fundamentū est aliorū accidentiū, remanet corpus Christi sacramentaliter sub illis, earū immutatione nō obstat. Hæc cōclusio per ea, quæ dicta sunt, liquidō comprobatur. Præ- terea, quia tali apparitione facta, eadē exhibe- tur hostiæ reuerentiā, quæ antea exhibebatur.

Quod huiusmodi apparitiōs fiat in sacra- mēto, historiē referunt quā plurimæ. Iam enim supra citauimus Alexandrum. 4. part. q. 40. mēbro. 3. arti. 4. id de quodam sacerdote referentē. Et in vita Gregorij legitur ei appa- ruisse digitū in sacramento. Et Paschasius eius diaconus refert euidam mōstratam formam pulcherrimi pueri. Et in linteolis Darocen- sibus in regno Aragoniæ custoditur adora- turq̄ hostia carnea & sanguinea, ceu miracu- lum vetustissimum. At verō circa priorem modum, quo ait D. Thomas id accidere, du- bitatur, quo modo immutatio fieri possit in oculo sine mutatione obiecti. Respondetur autē id fieri posse tripliciter. Vno modo ex- latione sensus, quod naturaliter euenit in le- thargo, & phrenesi, & sub mortis articulum: laeso enim sensu cōmuni, commouentur illic phantasmata, sicut in somniantibus, & ideo representantur res in aere, quæ nō sunt. Po- test etiam secūdo id cōtingere ex aeris mu- tatione, quem præstigiatores immutare so- lēt applicatis rebus quibusdam naturalibus. Hi autem modi nō sunt ad propositum. Sed tertiū id contingit diuina virtute producen- te species, vel in oculo externo, vel etiam in potētia imaginatiua: quæadmodum in visio- nibus prophetarum vsu venit. Atq̄ hūc mo- dum intelligit hic S. Thom. Exemplum au- tem, quod subdit de Christo post resurrectio- nem apparere discipulis, nō eō adfert, quod tunc non verē apparuerit in sua substantia, erat enim ipsissimus, sed in hoc, q̄ sicut tunc, licet appareret forma peregrinā, nulla esset deceptio: ita neque in sacramento. Circa secundum modum apparenti per mutatio- nem specierū notandum, q̄ si illa reprobatā opinio intelligat, quod Christus per suā ab- solutam potētiā possit corpus suū, quod definitiue est in celo, ponere simul etiam cir- cūscriptiue & definitiue in vno vel pluribus altaribus, tūc est problema. Dūis enim Tho- mas vt supra diximus, negaret, vt hic etiā ne- gare videtur in priori ratione. Alij verō affir- mabunt. De quo satis articulo quinto dispu- tatū est. Si verō sentiat re vera iam contigisse, vt vera caro Christi & sanguis appareat, si- cut est in celo, profectō nullatenus est auscul- tandum propter rationem secūdam S. Tho- mæ. Indecens enim esset credere, quod vera Christi caro maneret in pyxide. Quare in linteolis Darocen- sibus minime cre- dendum est eandem veram carnē & sangui- nem sub eadem forma & figura, quam habet in celo, permanere. Tunc enim dicendum esset, quantitatem panis cum omnibus eius accidentibus fuisse corruptam, atque adeo illic nō esse corpus sacramentaliter, sed so- lam particulam carnis, quam habet in celo, & sub tanta quantitate, quanta est illa par- ticula in celo. Quod profectō dignitatem corporis Christi nō concedet. Est ergo tan- tum mutatio coloris & figuræ, & huiusmo- di accidentiū, vt hic ait Sanctus Thomas manente

*Secundus mo-
dus.*

*Linteola Da-
rocensia.*

Primum argumentum.

Durandum.

manente corpore sub quantitate, & ideo adoratur adoratione latrice.

At vero contra secundam conclusionem arguit S. Tho. primo loco, probando, quod dum fit huiusmodi apparitio, non manet illic corpus Christi. Corpus enim illud non manet, nisi quando manet species, que sufficeret conservare substantiam panis: facta vero illa mutatione non manent eiusmodi species: ergo nec corpus. Ob hoc argumentum Durandum dist. 10. q. 4. censet in eiusmodi apparitionibus, dum mutantur species, non manere corpus sacramentaliter: at neque veram carnem Christi, sed accidentia carnis in genere sine subiecto: & ideo non esse adorandas species adoratione latrice, sed tanquam reliquias miraculose servatas. Quare & dist. 12. q. 3. tenet, quod etiam si quantitas sacramentalis maneat, nihilominus per corruptionem qualitatum desinet illic esse corpus & sanguis, eo quod illa magis requiruntur tum ad conservationem panis & vini, tum subinde ad representationem sacramenti. At vero S. Tho. argumento respondet dicens, quod in apparitione prioris generis, quando fit sola mutatio sensus, non dubium quin species totaliter maneat, atque adeo sacramentum. In secundo vero modo apparitionis manent secundum id, quod est principale in eis: puta secundum quantitatem panis, atque adeo manent accidentia, que sufficerent conservare substantiam panis, ut virtus confortativa cordis, & forsan sapor, & alie proprietates. Color namque & figura, & si quod est aliud huiusmodi mutatum accidens, non sunt necessaria ad conservationem panis. Corruptis autem accidentibus necessariis panis corrumpitur & quantitas, sicut corrumperetur panis, generaturque alia substantia, sub qua non esset corpus Christi. Quapropter negatur contra Durandum, posse villo modo manere quantitatem panis, quin maneat corpus. Secundum arguitur. Vbi quod est corpus Christi, vel est sub specie propria, vel sub aliena sacramenti: quando vero huiusmodi apparitiones fiunt manifestum est corpus non esse in illis sub propria specie, cum videatur sub forma parvuli, & tamen propria species sit magna & integra in celo, neque apparet sub forma sacramenti, que est panis & vinum, cum appareat caro. Respondetur, nunquam apparere sub propria forma: sed quando mutatio fit in oculo manet sub speciebus panis & vini, quando vero mutatio fit in speciebus, manet nihilominus

Secundum argumentum.

sub eisdem dimensionibus panis & vini, licet non sub colore & figura. Quod si arguas tertio. Caro & sanguis non fuerunt species consecrate: ergo sub illis nunquam manet corpus. Respondetur, inquam, manere sub dimensionibus panis & vini, que fuerunt consecrate, licet color & figura fuerint immutata.

DISTINCTIONIS II. Quæstio, 2. de accidentibus remanentibus in hoc sacramento.

S. Tho. 3. part. quæstio. 77.

ARTICULVS. I.

Utrum accidentia remaneant sine subiecto in hoc sacramento.

QUÆSTIONEM hanc disputat Petrus Lombardus distinctione. 12. sed tamen lucidus ordo postulat, ut cum precedenti de existentia corporis Christi coniungatur. Et quavis D. Tho. supra. q. 75. ar. 5. præmonstraverit, accidentia panis & vini manere in sacramento sine subiecto, super est tamen eorum conditio, nes patefacere. Quare unica conclusione affirmativa respondet. Accidentia panis & vini remanent in hoc sacramento sine subiecto: videlicet, sine substantia. Probat, quia nec sustinetur in substantia panis & vini que non manet, ac perinde neque in earum forma, que simul desinit, & quavis permaneret, non inhereret illi: quoniam accidentia, corporea, ut lib. de trinitate autor est Boetius, non insunt formæ, sed toti composito. Neque vero subieciuntur in corpore & sanguine Christi, tum quia huiusmodi accidentia non sunt humani corporis, sed panis & vini, tum etiam quia corpus Christi, cum sit gloriosum ac perinde impassibile, non potest huiusmodi accidentibus affici. Sed neque insunt aëri circumstanti, ut quidam autumat: primo quia cum non sint accidentia aeris, non est eorum susceptivus. Secundo quia nec mouetur ad motum aeris, imo aer transire potest ipsis permanentibus, & accidentia motu proprio aëre loco pellunt. Tercio, quia accidentia cum per receptionem

Tertium argumentum.

Culpa.

in hoc subiecto indiuidentur, non possunt eodem numero transire de subiecto in subiectum. Quarto, quia cum aer propriis accidentibus non denudetur, non potest alienis superuestrari. Neque sustineri potest id per miraculum fieri: quoniam id maxime virtute consecrationis contingeret, quod falsum est: nam nec forma id significat, nec aliud quam significat efficit. At vero quoniam hæretici impossibilem hanc conclusionem reputant, eo quod natura accidentium sit inherere subiecto, arguitur id fieri posse per Dei supernaturalem virtutem. Nam cum Deus sit prima causa tam substantiæ, quam accidentium non dependens a causis secundis, fit ut sicut per substantiam conservat naturaliter accidens, ita & absque illa possit supernaturaliter illud custodire. Si quidem & alios effectus naturalium causarum sine illis nonnunquam profert, ut Adamum sine semine produxit de limo terre, & corpus Christi in utero virginis munere spiritus sancti.

Expositio argum.

In. VII.

Præsentem conclusionem, quippe cum catholica sit, nefaria esset hæresis negare. Vniuersa siquidem sanctorum testimonio supra citata, quibus asseritur conuersionem panis & vini fieri in corpus & sanguinem Christi, subinde attestantur species manere sine subiecto, sub quibus corpus continetur, ut dist. precedenti dissertum est. Atqui hic est sensus Gregorij in homilia paschali, que refertur can. Species, de consecra. dist. 2. Vbi ait, species illarum rerum vocabula retinere, que ante fuerunt, panis & vini. Et can. Nos autem Aug. Nos, inquit, in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus. Vnde in hoc sensu intelligitur transubstantiatio cap. firmiter, de summa trinit. Et in concilio Florentino: scilicet, quod abeunte pane eius species manent. Quinimo in propria forma contraria hæresis in concilio Constantensi sessione. 8. condemnata fuit contra Ioannem VVicleff, decretumque, est manere accidentia sine subiecto. Ille tamen hæresiarum contrarij erroris semper fuit pertinax, quem Oecolapadius sequutus fuit. Quare hoc fuit vnum ex suis principibus argumentis, quibus probabant impossibilem esse veram existentiam corporis Christi in sacramento, quod accidens, ut nomen ipsum accidentium proclamat, nequit extra subiectum existere. Hæretici namque quando illis liber tota philosophia perfundant, sed quando eius indigent suffragio

Aristotelē ecclesiæ preferunt. Quocirca blasphemus ille VVicleff inuentum hoc esse aiebat, & commentum Innocentij tertij. Contra quem Tho. VValensis tomo. 2. de sacra. capit. 76. & infra egregie disputat: ostendens primo non defuisse philosophos, qui arbitrarerentur accidens existere posse sine subiecto. Nam. 1. Physicorum 1. edarguit Aristoteles Anaxagoram dicentē omnia esse commixta, atque etiam accidentia cum substantijs, omniaque subinde posse abinuicem separari. Contra quem Aristoteles inferebat posse esse accidentia sine subiecto. Deinde & Plato posuit vniuersales formas ab indiuiduis abstractas, & tamen Commentator. 2. Physico. commento. 29. ait, difficilem esse illud opinari, quam quod formæ accidentales abstrahantur a subiecto. Et. 4. Physico. refert Aristoteles, quoddam opinantes inane & vacuū, esse locum dimensionibus repletum sine substantijs. Atqui Auicenna in lib. fontis vite tractatu. 2. nihil assummare veretur, accidentia existere posse sine subiecto. Quin etiam Basiliius egregius autor in suo Hexamero homi. 6. ait lucem illam que fuit prima die creata, fuisse accidens sine subiecto. Cui & Damascenus ad stipulatur. Hæc autem recensita sunt, non quod vera existimetur, sed ut monstretur, non tam ab hominum opinione distare accidentia sine subiecto existere posse, quam hæretici clamant. At vero orthodoxis autoribus satis est ostendere, hoc rerum naturæ non repugnare, cum constet infinitam Dei virtutē sine vlla dependentia a causis secundis & mundū creasse, & mortuos pristinae luci restituisse, & Christi corpus in virgineo utero efformasse. Quod si arguas Deū, licet possit supplere vice causæ agētis, non tamen formalis aut materialis. Ut enim nequit albi facere absque inherente colore: ita neque potest accidentibus subici. Respondetur, quod licet non possit ipse esse subiectum accidentium, valet tamen ea sine subiecto sustentare, & conservare: nam hoc ad genus causæ efficientis reducitur. Et sic autē perspicacius D. Th. inter arguendum elucida, cuius primū argumentum est. In hoc veritatis sacramento nihil inordinatum aut fallax esse decet: accidentia autē sine subiecto existere apparet tum naturalis ordinis perversio, tum & fallacia quedam, cum accidentia indicent subesse substantiam, que tamen non est superstes. Respondetur, nihil esse absurdum si quod secundum communem legem naturæ ordinatum sit, secundum superiorem ordinem gratiæ alium habeat

7 ho. FFald.

Primum argumentum.

Secundū ar-
gumentum.

Nota solutio
nem.

Tertium ar-
gumentum.

habeat contrarium ordinem. Nam etsi secundum ordinem naturæ Aristoteles doceat, à priuatione in habitum impossibilem esse regressum, tamē in resurrectione mortuorum, & in illuminatione cæcorū per diuinam virtutem contrarium euenit: sic ergo in accidentium existentia sine subiecto. Quare ibidem non est fallacia, vt articulo supra citato dist. præcedenti, ostensum est. ¶ Secundo arguitur. Fieri nec per diuinam potentiam potest, vt definitio rei ab ea separetur, vel alteri alius speciei eadem conueniat, vt quod homo sit animal irrationale: nam cum definitio, vt. 4. Metaphysicæ habetur, sit id, quod nomen significat, sequerentur duo contradictoria: sci licet, quod homo esset homo, & non esset homo: definitio autē accidentis est esse in subiecto: definitio verò substantiæ per se subsistere: ergo non potest accidenti conuenire, vt per se subsistat, aliās esset accidentis, & non esset accidentis. Est argumentum, quod insolubile arbitrantur hæretici, & ideo penetranda est solutio, quam D. Thomas ex media rerum natura elicit. Esse enim, inquit, non est de intrinseca ratione, & quidditate substantiæ, neque accidentis, aliās esset genus vtriusque sicut animal est genus hominis & equi, quod est falsum: quia non est generalissimum, sed transcendens. Item quia esse non est de intrinseca ratione, nisi solius Dei, qui cū esse aliunde non recipiat, per suam substantiam existit: substantiæ verò creatæ & accidentia receperunt esse per creationem, & quotidie per generationem: quare esse non est eorum definitionibus intrinsecum. Sed esse per se est modus & actus conueniens quidditati substantiæ, & esse in alio modus & actus conueniens naturæ accidentis. In sacramento verò non datur accidentibus, vt per suam naturam subsistant, sed per virtutem diuinam illa sustentantē tribuitur illis: alius modus essendi, quā habent ex sua natura. Quare nec desinunt esse accidentia, nec eis sua definitio aufertur, quæ est per suam naturam esse in alio. Neque eis tribuitur definitio substantiæ, quæ est ex sua natura per se subsistere. Et contra hæreticos subiungamus nos aliud exemplum. Quemadmodum licet natura substantiæ sit per se subsistere, nihilominus humanitas Christi sustentatur in alieno supposito: nempe, in diuino: sic vice versa & accides virtute diuina potest per se subsistere. ¶ Tertiò. Accidentis indiuiduatur per receptionem in subiecto: si er

go accidentia manent sine subiecto, nō sunt indiuidua, sed vniuersalia, & tunc nō essent sensibilia, vt apparent, sed tantum intelligibilia, vt Plato fingebat ideas rerum. Respondetur, illa accidentia fuisse indiuiduata per receptionem in panem, sed post cōsecrationē manent virtute diuina in eodem esse indiuiduato, quod prius habebant. ¶ Quartum argumentum est metaphysicum, ob idque sub-
Quæritur & respondetur.
obscurum. Ad cuius intellectum notandum, quod omne suppositum creatū dicitur componi ex eo, quod est, & eo, quo est, vt homo est humanitate homo, & albedine albus, & angelus sua etiam natura angelus, licet natura & suppositum non distinguantur, vt dicitur res. Accidentis verò, quia non per se subsistit, non habet illam compositionem, sed est forma, quia subiectum est tale. Arguit ergo. Accidentia dum erant in pane non erant hoc panis composita: quia non erant id, quod est: ergo neque post cōsecrationē habent illam compositionem, & cum nullam nouam acquirant, sunt magis simplicia, quā angelus. Respondetur, quod quia dum erant in pane, non erant per se, sed dabant esse accidentale subiecto, post cōsecrationē verò per se subsistunt virtute diuina, sit vt per cōsecrationem acquirant quodammodo illud esse, vt ad modum substantiæ sint ea, quæ sunt, atque adeo similē metaphysicam compositionem illi, quæ est in angelis.

ARTICVLVS. II.

Utrum in hoc sacramento quantitas dimensua panis & vini sit aliorum accidentium subiectum.

IN præcedenti articulo solum conclusum est manere accidentia sine subiecto, quod est substantia. Et ideo subsequenter queritur, utrum quantitas sit aliorum subiectum. Ad quod hac respondetur affirmatiua conclusione. Necesse est dicere accidentia alia, quæ remanent in hoc sacramento, esse sicut in subiecto in quantitate dimensua panis, vel vini remanente. Probatur tripliciter. Primò ad sensum per experientiam. Apparet enim aliquid quantum, durum, & solidum illic manere coloratū & lapidum, aliisq; accidentibus affectū, circa quæ sensus non fallitur. Secundo, & ratio naturalis à priori id ostendit. Est enim quantitas prima ma-

Conclusio.

teriæ disposito. Vnde Plato, vt. 1. Phy. refert Aristoteles, primas differētiās materiæ posuit magnum & paruum. Quocirca cum primum subiectum rei sit materia, cui inest substantialis forma, sit vt primum accides, quod inest toti composito, sit quātitas, ac perinde se habeat tanquam subiectum quo mediante cætera accidentia insunt composito. Quia utiq; ratione, vt. 4. Metaphysicæ refertur, quidā posuerunt dimensiones esse substantias rerum. ex quo fit, vt in sacramento, sublato subiecto substantiali, quātitas sit superflua fundamentum aliorum accidentium. Tertiò id longius, sed nō minus efficaciter probatur. Est enim notandum, vt supra diximus, accidens per receptionem in subiecto indiuiduari, & ideo quicquid habet rationē subiecti, est quodammodo principium indiuiduationis, & cōuerso. Est autem de ratione indiuidui, vt non possit esse in pluribus. Quod cōtingit dupliciter. Vno modo, quia non est natum esse in aliquo. Et hoc modo formæ immateriales, vt angelus, quæ per se subsistunt sunt p se indiuiduæ. Quæ quidē non faciūt ad propositum. Altero modo, quia est forma receptibilis in aliquo, sed non in pluribus, quales sunt oēs formæ, quæ recipiuntur in subiecto. Et quantum ad primam cōditionem, materia prima est primum principium indiuiduationis, nam cum formæ de se habeant esse in alio: materia verò sit primum subiectum, quod nō est in alio, eo quod forma substantialis recipitur in materia indiuiduatur tam ipsa quā suppositum, ac subinde accidentia eo q recipiuntur in hoc supposito. Sed quantum ad secundam cōditionem, quod est esse in vno solo supposito & nō in pluribus, quātitas dimensua est indiuiduationis principium. Ex hoc enim aliquid est natū esse in vno solo, quod est in se indiuiduum ab omnibus alijs: diuisio autē, vt habetur. 1. Physicæ. accidit rei ratione quātitatis: quare quātitas dimensua, quia positionē habet in cōtinuo, est causa, vt forma corporea habeat partes extensas in diuersis partib; subiecti. Vñ p diuisionē cōtinui partes eius sunt actu indiuidua. Itaq; si quæras de alijs formis, quare sunt indiuiduæ, respondetur, quia inter se diuisæ: diuisæ vero ratione quātitatis. Sed si per imaginationē cōsideres duas lineas quantitatis, per se ipsas sunt diuisæ. Atq; hac ratione duplex est principium indiuiduationis: scilicet, materiale, quod est prima materia quantum ad hoc, quod est re-

ceptionis subiectū, & quodammodo formale, quod est quantitas, quantum ad id, quod est esse indiuiduū à se, & diuisum à quolibet alio. Est igitur argumentum. Quacumq; ratione aliquid est principium indiuiduationis accidentium, est eorum subiectum: quantitas est tale principium: ergo est & quodammodo subiectum.

¶ Primā controuersiam creat hic nobis Okā, & eius affecte nominales negantes quātitatē distinguī à re quanta. Aiumt quippe isti, quot sūt res in aliquo supposito tot esse quātitates: vt materiam esse suam quantitatem, & formam & quodcunq; accides esse suam. Quorum potissimum argumentum est, frustra absq; necessitate entitates multiplicari, nullamq; necessitatem existere distinguēdi quātitatē ab alijs rebus. Sententia verò, & Aristotelis, atq; omnium philosophorū, semper indubitata fuit, quantitatem vnum esse per se prædicamentum, hoc est vnum accidētis genus à reliquis distinctum, virtute cuius tam substantia quā reliqua accidentia locū cōplent. ¶ Disputamus de hoc in prædicamentis. Sed quia potissima argumenta ex hoc sacramento ducuntur, necesse est vnum aut alterum verbum de hoc dicere. In primis Aristoteles. 1. Physicæ. contra Parmenidem tanquam philosophiæ axioma adfert, quod si substantia & quantum sunt, duo sunt. Est enim ridiculum commentum dicere, q si substantia quanta est duas habet partes: sic enim potuisset dicere, infinita sunt. Cum ergo ait duo intelligit quantitatem per se & atque qualitatem à substantia distinguī. Et. 4. Physicæ. arguendo contra illos, qui aiebant, vnum esse locum repletum dimensionibus sine substantia, supponit, quod si locus esset plenus colorib; separatis, nihil obstaret quominus possent corpora illic simul existere. Vbi planē docet, neq; colores neq; alia accidentia esse p se quāta, neq; occupare locū, sed solam esse quantitatem, ratione cuius & substantia & accidentia eundem replent locū. ¶ Secundo arguitur. Substantia per se secundum suam definitionem non magis includit intrinsecè occupare & replere locum, quā esse calidam, aut albam, &c. ergo sicut qualitas est accidens faciens calidum & album: ita est aliud accidens, quod est quantitas, ratione cuius occupat locū. Et per hoc ad eorū argumentum respondetur, qui arguunt sine necessitate affirmari quantitatem distinctā. Est enim

Expositio articuli.

enim tanta necessitas, quanta est qualitatis. Quod inde etiam confirmatur, quod habet suum proprium motu: nam sicut terminus generationis est substantia, & alterationis qualitas, ita & terminus augmentationis est quantitas. Accedit & pulcherrima hic ratio S. Thomae, quod qualitates non sunt per se diuisibiles, sed ratione subiecti: cum ergo in sacramento frangatur, fit ut diuidatur ad diuisionem quantitatis, quae earum est sustentaculum. Tercio. Quantitas (ut omnibus in confesso est) sic locum occupat, ut duae quantitates penetrare se in eodem loco non valeant naturaliter: si autem in lacte materia & forma & albedo & dulcedo quatuor sunt quantitates, non possent esse in eodem loco. Quod si respondeant, ob id quod faciunt unum posse esse in eodem loco, tunc sequeretur, quod si Deus illam earum coniunctionem dissolueret non possent manere in eodem loco, quod esse falsum inde patet, quod non maiori loco indiget ab invicem separatae, quam coniunctae. Et est in speciebus consecratis parentissimum argumentum. Illic namque, cum nec sint in substantia, nec ut ipsi dicunt, in quantitate, nulla inter se colligatione coniunguntur. Quare cum quodlibet accidens sit illi sua quantitas non possit simul esse in eodem loco. Postremo denique arguitur. Dicere quod accidentia in sacramento sint ab invicem se iuncta, est experimentum negare: sensu enim percipitur eodem esse pacto, quo erant in pane: si autem non essent quantitati, consequens palam sit, ut nullo inter se ligamine connectantur: quoniam non magis calor est in sapore, quam sapor in figura, aut figura in colore. Ex quo subinde fieret consequens ut ad motum albedinis non sequeretur motus saporis, neque ad motum saporis motus figurae, quod est concessu absurdissimum. Atque hoc argumento falsa ostenditur aliorum opinio, quod arbitratur, quod licet quantitas sit accidens a qualitatibus distinctum, nihilominus in sacramento non est aliorum subiectum, sed quodcumque per se subsistit: sic enim Marsilius in 4. q. 9. art. 2. & Maioris dist. 12. q. 3. opinatur. Ad quam quidem opinionem consequitur omnia accidentia esse ab invicem distincta: nam aiunt omnia existere absque ullo subiecto. Et rationes eorum sunt. Prima, Quando erant in pane, non subsistebantur in quantitate, sed in substantia: ergo nec facta consecratione. Et probant antecedes, quoniam cum substantia, ut ait in praedicamentis Aristoteles, sit accidentium subiectum, non restat mo-

Alia opinio

duus, quo quantitas sit etiam subiectum: nam eiusdem accidentis non sunt duo subiecta. Respondeatur autem, substantiam esse subiectum quod recipit, quantitatem vero subiectum, quo mediante substantia recipit alia accidentia. Quem admodum enim ignis est quod agit, & calor qui est accidens insequens formam, est actum instrumentum, quo mediante agit, sic & in recipiendo aqua est id, quod recipit calorem, sed quantitas, quae est accidens insequens materiam, est id quo mediante eundem calorem suscipit. Quae quidem est expressa doctrina Arist. 8. physicorum. Cuius indicium est, quod superficies dicitur calida & alba, calor vero non dicitur albus, nec albedo calida. Unde Aristoteles in praedicamentis. Quanta fuerit inquit, superficies, tantum fore album dicimus. Indicium, inquam, hoc est, superficiem, quae est quantitas, aliter se habere in receptione accidentium, quam qualitates. Unde adeo maxime in sacramento confirmatur: nam si accidentia non subsisterent in quantitate, sequeretur manifeste, quod dum hostia calefieret, calor ille crearetur: quoniam non reciperetur in subiecto, ut art. 4. argumentabitur. Quod si arguas, Accidentis tunc posset migrare de subiecto in subiectum: nam in rarefactione cere manet eadem qualitates & mutatur quantitas. Ad hoc respondet S. Tho. 2. 2. q. 24. art. 5. quod licet in augmentatione ubi acquiritur substantia, acquiritur subinde noua quantitas, tamen in rarefactione nulla acquiritur, sed prior extenditur, sicut cetera accidentia. His itaque sic constitutis existit etiam nunc argumentum. Quantitas quando erat in pane non erat nisi subiectum quo mediante accidentia inharebant panis: ergo facta transubstantiatione non potest esse subiectum quod, scilicet, cui insunt, & quod accidentia sustentet: nam panis erat, qui illa sustentabat. Propter hoc argumentum, quod non est contemnendum fingit hic Caietanus nescio quam theologiam. Est enim dubium quo modo quantitas persistat sine subiecto, utrum, scilicet, Deo semper & continenter eam per miraculum sustentate, an per consecrationem tribuente ei nouum esse subsistentiae, quale habet substantia: ita ut per illud deinceps illa naturaliter subsistat. Scotus enim in 4. dist. 12. q. 1. & omnes theologii aiunt per Deum semper illam sustentari sine acquisitione alterius esse, quam habebat in pane. Caietanus vero ait quantitatem perdere esse quo, & nouum esse quod existentiae per miraculum suscipere, per

Respondeatur

Domini ego

Caietanus

Scotus

per quod naturaliter existit. Neque vero, inquit, est quaestio de nomine: imo inter has opiniones quatuor dignoscuntur differentiae. Prima, quod secundum aliam opinionem omnia alia accidentia, sicut & ipsa quantitas, sustentantur per miraculum: nam quod qualitates, sustentantur in quantitate, quae per se non est nisi subiectum quo, miraculum est, ut argumentum modo ostendebat: si autem quantitas acquirat nouum esse, non est nouum miraculum. Item nec quantitas secundum Caietanum sustentabitur per nouum miraculum. Deinde & quantum ad agere, ager per modum substantiae. Et pariter quantum ad pati eodem modo recipiet, quod secundum aliam opinionem non sit, sed omnia sunt miracula. Et hanc censet esse opinionem S. Thomae, & suauem modum sustinendi sacramenti accidentia. At profecto haec, neque est opinio S. Thomae, sed Henrici Gadenfis, quem Scotus impugnat, neque est bene intelligibilis, neque satis credibilis. Enimvero istud esse existentiae nunquam intellexi esse aliquam entitatem distinctam a subiecto, tanquam aliam rem, sed est modus & actus substantiae. Quare dum quantitas perdere dicitur esse quo, & acquirere esse quod, nihil noui acquirit, neque amittit, sed hoc tantum per miraculum fit, ut non insit, sed per se stet. Quo fit, ut eadem in terueniant miracula in sustentatione accidentium secundum Caietanum, quae secundum aliam opinionem. Imo esset maximum omnium miraculorum: quin etiam naturae repugnans, quod Deus tribueret quantitati esse existentiae, per quod naturaliter subsisteret. Quod, ut docuit S. Tho. articulo precedenti in solutione ad secundum, esset prorsum facere, ut esset accidens & non esset accidens. Vide quam longe D. Tho. ab hac opinione sit alienus. Respondeatur ergo ad Caietana. Primum, quod quantitas esse subiectum quo accidentia insunt substantiae, sufficit, ut dum quantitas per se subsistit, illo solo supposito miraculo, ipsa, tanquam virtus substantiae, sustentet alia accidentia. Quemadmodum calor separatus ab igne, tanquam eius virtus naturaliter calefaceret: & intellectus, quo mediante habitus insunt animae, separatus ab anima eosdem conservaret habitus. Secundo respondetur, quod etiam si alia accidentia miraculose sustententur, suauis sic sustentantur, quam tribuendo quantitati esse subsistentiae, quod est proprium substantiae. Quod autem Caietanus pro se allegat ex

probat

probat

solutione quarti precedentis articuli videlicet, quantitatem componi ex esse & quod est, non sic intelligit D. Thomas, ut nouum esse acquirat, sed hoc tantum quod per miraculum sustentatur ad modum substantiae. Hinc ergo alia emergit dubitatio, utrum pari modo posset Deus alia accidentia in sacramento sine quantitate sustentare, ut sustentat quantitatem sine substantia. Aegidius liquidem, quem Scotus dist. 12. q. 2. oppugnat, arbitrat neque per absolutam Dei potentiam esse possibile. Quam opinionem omnes Thomistae putant esse S. Thomae hic, & in quodlibeto. 7. articulo. Nihilominus absque dubio id Deus potest facere, neque S. Tho. id negasset. Imo plane loco citato concedit. Et 4. libro contra gentiles cap. 65. Etenim tantum quantitas a substantia dependet in indiuiduari & seruari, quantum reliqua accidentia a quantitate. Si ergo Deus quantitatem seruat sine substantia, cur non poterit & reliqua sine quantitate custodire? Unde sicut articulo precedenti in solutione ad tertium dixit S. Thom. quod licet quantitas indiuiduetur per receptionem in substantia, nihilominus in sacramento conseruatur in eodem esse indiuiduato, quod prius habebat: ita licet alia accidentia quodammodo indiuiduentur per quantitatem, possunt tamen sine ipsa in eodem esse conseruari.

Aliadubita

Aegidius

Primum argumentum S. Thomae est. Subiectum accidentis non est accidens, cum subiectum sit materiae proprium: quantitas vero est accidens: ergo non est aliorum subiectum. Respondetur, quod licet dum est in subiecto non sit subiectum, nisi quo, ut superficies est subiectum coloris: nihilominus quando ei datur diuinitus, ut per se sit, subinde tribuitur, ut aliorum subiectum existat. Hoc etiam verbum putat Caietanus sibi patrocinari, quasi detur quantitati nouum esse. Sed tamen S. Thomas non censet, nisi quod supernaturaliter sustentatur ad modum substantiae. Secundo arguitur. Sicut quantitas indiuiduatur ex substantia, ita reliqua accidentia: si ergo quantitas conseruatur in sacramento in illo esse priori, pariter & reliqua accidentia, atque adeo non in sunt quantitati. Respondetur, discrimen esse quod reliqua accidentia indiuiduantur ex substantia mediante quantitate, & haec ratio ne insunt post modum ei. Tercio. Accidentia sacramentalia deprehenduntur esse rara & densa: istae autem affectiones non possunt esse

Secundum ar-

Tertium ar-

Hh in

in quantitate sine materia: nam, ut quarto Physic. ait Aristot. rarum est, quod sub magna quantitate parum habet materiae, & densum, quod sub parva, habet multum. Respondeatur. Cum rarum & densum sint accidentia, quae consequuntur materiae, fit ut, sicut sublata substantia manent in quantitate reliqua accidentia, quae consequuntur formam: ita sublata materia conservatur raritas & densitas.

Quartum argumentum.

Quarto, Quantitas separata non censetur sensibilis, sed intelligibilis, ut idea Platonis: ergo non potest esse subiectum accidentium sensibilium. Respondetur, quod quantitas mathematica non abstrahit a materia intelligibilis: quidquid geometria tractat de materia, quatenus intellectu percipitur, sed a materia sensibilis: quia scientia non considerat de hac vel illa figura, sed de figura in genere. Quantitas vero in sacramento non abstrahitur a materia sensibilis: quia est individua, & ideo est subiectum accidentium.

ARTICULVS. III.

Vinum Species sacramentales possint immutari aliquod extrinsecum.

R

ostquam species sacramenti per se subsistit, quantur utrum agant. Et respondet S. Thom. affirmatiue: scilicet, quod possunt agere extra se. Neque mouetur questio eo quod conclusio sit dubia: nam experimeto constat, hostiam in astate calefacere manu, & species vini guttur, atque in hyeme contrarios habere effectus, sed est dubium utrum id per miraculum, an per naturam fiat. Et S. Thom. demonstrat, (quod omnium consensus est) species ipsas natura sua id facere. Nam cum unumquodque, in quantum est actus agat, consequens est, ut res quatenus se habet ad esse, se habeat ad agere. Unde cum speciebus detur diuinitus per se subsistere, hoc est, ut supernaturaliter conferuentur, consequitur ut in sua etiam virtute permaneant. Quapropter quicquid agere poterant substantia panis & vini existente, possunt ipsis substantiis absentibus, ita ut non sint duo miracula per se subsistere & agere, sed supposito priori ex natura rei consequitur alterum.

Primum argumentum.

Nihil hic prorsus praeter ea, quae dicta sunt dicendum superest, sed ne seriem S. Thom. in terrupimus, primum eius argumentum est.

Formae quae recipiuntur in materia sunt, a formis, quae existunt in materia: eo quod ut habetur 7. Physic. Simile agit sibi simile: species autem sacramentales sunt sine materia: ergo non possunt immutare materiam exteriori. Respondetur autem, quod licet sint sine materia, retinent tamen esse & eandem virtutem quam habebat in materia. Et pariter respondetur ad secundum quo arguitur. Cessante actione principalis agentis, cessat & actio instrumenti, veluti quiescente fabro, non mouetur malleus: accidentia vero sunt instrumenta, quae agunt in virtute substantiae: cum ergo in sacramento non maneat substantia, apparet nec accidentia illic agere posse. Respondetur, inquam, non magis dependere actionem formae accidentalis a substantia, quam esse eius ab esse illius. Quare quacumque virtute conferuntur accidentia sine substantia, aget subinde sine illa: quia est virtus eius. Plurimum vero difficultatis latet in tertio argumento. Nihil enim agit ultra suam speciem: quia effectus esse nequit praestantior causa: species autem sacramentales sunt accidentia: ergo non possunt producere substantialem formam. Et est singulare argumentum de speciebus consecrati vini, quae mutaret gutta aquae sibi appositam in vinum, sicuti mutatur dum infunditur vino in calice. Et de speciebus hostiae, quae ipsam humiditatem aut aliam suam malam qualitatem linteola quibus in pixide involuitur, corrumpere.

Scotus in 4. d. 12. q. 3. omnino negat quod possit accidens substantiam producere, nec quando est in suo subiecto, nec si sit separatum. Calor enim, inquit, ignis solum disponit lignum, sed forma substantialis est, quae postea introducit formam ignis. At vero S. Thom. contrarium hic respondet dicens, quod cum immutatio, quae tendit in formam substantialem non fiat a forma substantiali immediate, sed mediantibus qualitatibus, quae agunt in eius virtute & virtus illa instrumentalis seruetur diuino munere in speciebus sacramenti, fit ut eadem species possint agere usque ad productionem formae substantialis. Neque vlla prohibet ratio quominus aliquid agat ultra suam speciem (quod est argumentum Scoti) quando non agit propria virtute, sed in virtute substantiae absentis. Atqui simile est in virtute seminis, quae mortuo animali seminante, quasi eius virtus pertingit ad productionem similis animantis. Et corroboratur deinde haec veritas. Ignis non producit ignem nisi

nisi per calorem expellendo contrarium frigus, intendendoque ipsum calorem usque ad summum, verbi gratia, usque ad octo: sed illa est vltima dispositio, quae naturaliter consequitur introductio formae substantialis: ergo non aliter ignis introducit illam quam introducendo proprium calorem. Atqui quod argumentum patentius fiat, conseruet Deus calorem ut octo separatum ab igni, ille tanquam virtus ignis expellet totum frigus & humidum, quibus colesnatur forma aquae: ergo corrumpet eandem formam. Et cum corruptio vini, sit generatio alterius generabit subinde ignem. Neque locum habet appellatio ad constellationes celestes, quasi ille producerent tale substantiam: nam supernae illae constellationes non agunt nisi mediantibus causis secundis. Sed instat Scotus percontans, quatenam sit illa virtus in calore, quae id faciat? Cui respondetur, nihil aliud quam ipsum calorem. Duradus vero dist. 12. q. 2. concedit species sacramentales posse corrumpere formam substantialem in materia sibi applicata, sed tamen non posse formam novam inducere: sed Deus tunc, inquit, ad sustentandum meritum fidei illam producat. At vero profecto cum naturaliter nihil nisi per generationem alterius corrumpatur, eadem virtus, quae unum corrumpit, alterum generat: alioqui corrumpendo formam, annihilaret, quandoquidem finis actionis esset nihil, cum in tamen natura corruptione per se non intendat, sed generationem.

ARTICULVS. IIII.

Vinum Species sacramentales possint corrumpi.

R

ost actionem specierum subsequitur questio de earum corruptione: non quod dubia sit: experientia enim comperitur species illas corrumpi, & comedas digerit, sed ut declaretur quomodo hoc sit naturale. Respondetur ergo duabus conclusionibus. Prima. Sicut istae species potest aut pane & vino existentibus corrumpi: ita & dum sine illis existunt. Et ratio est illa iam explicata: quoniam seruant idem esse, quod habebat in pane. Ad maiorem autem explanationem subdit D. Tho. bisariam potuisse corrumpi in pane & vino: scilicet, & per se & per accidens. Per se quidem, aut per alterationem diuersarum qualitatum, aut per augmentum,

aut per diminutionem. Non quidem per augmentum aut decrementum proprie dictum, quod est proprium animalium, sed per additionem vel diuisionem: nam ut habetur 3. metaphys. per diuisionem una dimensio corrumpitur & fiunt duae. Et per hunc modum possunt corrumpi huiusmodi accidentia: quia tam species hostiae quam calicis possent usque adeo diuidi, ut in minoribus partibus non possent conseruari. Et speciebus vini potest infundi aliud vinum vel alius liquor, ut art. 8. constabit. Rursus cum quantitas illic habeat vicem subiecti potest recipere peregrinas alterationes, ut expulso calore inferatur frigus manentibus semper speciebus, quae possent conseruare panem. Secundo modo poterant corrumpi per accidens ad corruptionem subiecti: scilicet, panis & vini. Atqui cum eo, quod accidentia maneant in quantitate tanquam in subiecto: fit ut ad corruptionem illius quantitatis sequatur corruptio ipsarum specierum: ut puta si species mittantur in ignem, aut per putrefactionem vertantur in puluerem aut vermes. Secunda conclusio. Distinguedum est inter hos duos corruptionis modos.

Secunda conclusio.

Enimvero quoniam corpus & sanguis succedunt panis & vino, si non fiat tanta immutatio accidentium, quin semper conseruaretur panis & vini, propter talem immutationem non definit illic esse corpus & sanguis. Ut dum parum immutatur hostia in calore, aut colore aut sapore, aut si diuidatur in partes, sub quibus potest conseruari forma panis. Si vero fiat tanta immutatio, ut panis & vinum corrumpantur, tunc definit & corpus & sanguis, siue id fiat per tantam alterationem coloris, saporis & reliquarum qualitatum, ut panis non permaneret, siue per diuisionem in tam minutas partes, quae nequissent substantiam panis & vini retinere.

Circa praesentem articulum nihil aliud adnotandum, praeter illa, quae articulo 2. aduersus titulum, negantes quantitatem distingui a re quantam, aut accidentia sacramenti in ea non subiecta, enumerabamus. Enimvero secundum illos dum hostia ignis adinuetur, nequaquam calefit: quia calor ille productus cum in quantitate non recipiatur, non producit in hostia atque adeo neque in aliquo subiecto, eo quod albedo & sapor non est magis subiectum caloris, quam calor, subiectum albedinis. Ac perinde consequitur calorem illum creari, sicut si produceretur in vacuo: & cum agens

Hh 2 naturale

naturale creare nequeat, sit secundum eos omnes alterationes, quibus videtur hostia affici, a Deo solo promanent sine causa secunda. Quæquidem omnia Gabriel distin. 12. quæst. 1. conclusionem. 3. serena fronte concedit. Et subsequenter concedere debent, quod hostia in ignem missa non corrumpitur ab igne, sed a Deo ob meritum fidei. At verò si hæc argumenta non conuincunt quantitatem esse in sacramento tanquam subiectum ac ligamen reliquorum accidentium, omnis ratio disputandi in philosophia, & theologia cessat. Putant enim isti satis se fecisse si præuisa absurda, quæ ex sua opinione sequuntur, prius fateantur, quam ab alijs inferantur. Est ergo rei veritas quod supposito miraculo sustentationis quantitatis, illæ species naturaliter & agunt, & patiuntur, & nonnunquam vsq; ad corruptionem sui. At verò circa secundum modum corruptionis, quo ait Sanct. Thom. corrumperetur species sicuti corrumperetur ad corruptionem subiecti, arguit Durandus. Quantitas illæ non corrumpitur ad corruptionem subiecti, quia nullum habet, neque per actionem contrariorum: quia quantitas, ut ait Aristoteles in prædicamentis, per se non habet contrarium, sed nec per diuisionem, quoniam diuisio quantitatis procedit in infinitum sicut numerus, ob idq; non datur minima quantitas, quin minor possit existeret. Et ita concedit quantitatem illam non corrumpi per naturam, nisi per miraculum virtute diuina. Hoc autem est absq; necessitate miracula congeminare, quæ vnico supposito omnia possunt per naturam seruari. Quod elucidare officium Theologi est.

Primum argumentum.

Hæc ergo D. Thom. inter arguendum explanat. Arguit quippe primo loco. Corruptio fit per separationem formæ a materia: in sacramento autem in illis speciebus non est talis compositio: ergo nec poterit esse talis separatio, atq; adeo nec corruptio. Respondet quidem egregie quod corruptio per se solum dicit quod auferatur esse rei: & quia forma dat esse materię, corruptio fit per separationem formæ a materia. Quando verò accidentia seruant idem esse, quod habebant in materia, ut fit in sacramento, potest illud esse auferri etiam non existente materia. Et pariter respondetur ad secundum, quod est, Nulla forma corrumperetur nisi per accides corrupto subiecto: quare formæ per se subsistentes ut angeli & animæ separatæ non sunt per se corruptibiles:

Secundum argumentum.

sed species sacramentales sunt formæ sine subiecto: ergo non possunt corrumpi. Respondetur ad minorem, quod licet sint sine subiecto habent tamen idem esse, quod habebant in illo, & ideo corrumpuntur. Ecce ergo soluta argumenta Durandi. Respondetur enim, quod licet non corrumpantur ad corruptionem subiecti, corrumpuntur tamen ad modum, quo si essent in subiecto, ob id quod idem esse seruant. Vnde licet quantitas per se non habeat contrarium, tamen per illa contraria, quibus corrumpuntur qualitates conseruatrices panis & vini, perinde naturaliter corrumpitur quantitas, ac si corrumperetur panis, ad cuius corruptionem corrumperetur quantitas. Et idem dicendum de diuisione: nam licet quantitas per se non terminetur ad minima, tamen cum diuisio fit in tam paruas partes, quæ non possent conseruare panem (ut si hostia contingeretur, aut species vini guttatim exhalaretur) quia quantitas idem esse habet, quod habebat in pane, naturaliter corrumpitur ac si corrumperetur panis. Id quod in solutione tertij statim declaratur. Arguitur enim. Aut illæ species naturaliter corrumpuntur, aut miraculose: non naturaliter, quia nullum est ibi subiectum, quod maneat sub vtraque transmutatione: nec miraculose, quia miracula, quæ contingunt in hoc sacramento fiunt virtute consecrationis: quæ cum sit causa conseruationis earum, non erit causa corruptionis: nulla enim est causa duorum contrariorum. Respondet corruptionem illam non esse miraculosam, sed naturalem. Supponit tamen miraculū, quod fit per consecrationem. Videlicet, quod illæ species retineant idem esse, quod habebant in materia. Sicuti cæcus, inquit, miraculose illuminatus naturaliter videt.

ARTICVLVS. V.

Vtrum ex speciebus consecratis aliquid possit generari.

I species consecrate interire possunt, ut dictū est, inuelligandum restat, vtrum ex eis possit aliquid generari. Et rei difficultas inde pendet, quod dum ex speciebus verbi gratia, generatur vermes, nulla est illæ materia, quæ nouæ formæ subdatur. Tria ergo agit S. Th. Primò constituit conclusionem alibi matiuā. Necesse est, quod ex speciebus sacramentalibus aliquid generetur dum corrumpuntur, cum

Ad argum. Durand.

Primum argumentum.

cum corruptio non fiat nisi per generationem, alioquin esset annihilatio. Præterquam quod sensibus patet, ex hostia combusta generari cineres, & ex confusa pulueres, & ex putrefacta vermes, & ex speciebus vini acetum. Secundo, refutat tres modos, quibus solet ea dem conclusio defendi. Et tertio, adhibet secundam conclusionem, qua modus legitimus declaratur. Ait ergo, quod si substantia panis & vini maneret simul cum corpore & sanguine, facile esset rem explicare: quia de causa hæretici supra impugnati assererent illic prædictas substantias persistere. Sed quia illud hæreticum est, difficilis fit explicatio. Dixerunt ergo quidam huiusmodi generationes non fieri ex speciebus consecratis, sed ex aere circumstante. Hoc autem quatuor argumentis recutitur. Primò, quod generatio non fit nisi ex eo, quod prius alteratum corrumperetur: alteratio autem nulla fit in aere, atque adeo nec corruptio. Secundo, quia nec natura aeris talis est, ut possit aut per contusionem verti in pulueres, aut per combustionem in cineres. Tertio, quia tanta hostiarum multitudo posset comburi aut putrefieri, ut tam ingens generatio ex aere, nisi in magnam copiam congesto, fieri non posset: quare tunc tanta condensatio aeris, sensibilis esset. Et quarto, posset eadem generatio ex speciebus inclusis in ferro aut argenteo fieri, ubi nullus esset conclusus aer. Secundi ergo dixerunt, reuerti tunc substantiam panis & vini, ex quibus illæ pullularent generationes. Et hæc est opinio Innocentij lib. 4. de officio missæ, ca. vndecimo, quam Alexan. 4. p. q. 40. membr. 2. arti. 4. sequitur & Bonauentura in 4. distin. 12. arti. 2. q. 1. probabilem & securam arbitrat, maxime propter tanti viri auctoritatem. Veruntamen vniuersi alij eam condemnant, ut est videre apud Ricardum ead. distin. q. 2. artic. 2. & apud Scotum. q. vltima. Quare D. Thom. duplici medio illam explodit. Primo quidem, quod cum illæ substantiæ fuerint conuersæ in corpus & sanguinem Christi, non possunt redire, nisi vice versa corpus & sanguis in easdem substantias iterum conuerterentur. Sicut ignis versus in aquam non reuertitur, nisi aqua iterum conuersa in ipsū. Quod si illæ substantiæ fuerint annihilatæ, ut quidam volunt, multominus redire possunt: nam quod in nihilum decidit, idem numero redire non potest, nisi forsan dicatur, quod Deus per miraculum alias substantias lo-

co illarum creat, & hoc est, quod ait Innoc. Sed profecto est miraculū magnum sine necessitate inducere, imò repugnante conuersionis natura. Ad cuius maiorem explicationem arguitur secundò. Aut illæ substantiæ redeunt manētibus speciebus panis & vini: & hoc non, quia quandiu illæ manent latet illic corpus & sanguis, quæ secum, ut dictum est, non admittunt panem & vinum: aut redeunt in primo instanti corruptionis specierum, & hoc est minus possibile: nam cum illud sit primum non esse specierum: quia est primum esse substantiæ genitæ, sit ut panis & vinum redirent sine suis proprijs accidentibus. Et certè argumentum consideratè per pensum conuincit reductum illum substantiarum non solum nihil ad rem pertinere, imò ei repugnare. Quare tertia opinio eademque communis est, quod in illo instanti creatur non quidem substantia panis ac vini, sed materia, in quam inducitur forma vermis, etiam per primum sui esse, quia illud est primum non esse specierum panis & vini. Atq; hanc opinionem merito ait D. Thom. posse sustineri. Non quod illa fuerit materia panis, sed quod sit tunc loco illius creata. Nihilominus non obstante, quod opinio hæc, communis sit et probabilis. D. Thomas quartum introducit modum, secundam subiiciens conclusionem: Generatio illa nec fit ex aere, qui circumstat, nec ex pane, qui reuertitur, nec ex materia, quæ creatur, sed ex quantitate, quæ illic habet, ut sit primum subiectum subsequentiū formarum. Ait quippe, in ipsa consecratione tribui quantitati panis & vini non solum per se subsistere, verum etiam ut sit primum subiectum reliquarum formarum, non tantum accidentalium quandiu durat sacramento, sed etiā substantialium, dum accidentia corrumpuntur. Itaque potest, inquit, illa quantitas omne illud, quod ad materiam pertinet. Et ideo quicquid posset generari ex materia panis si adesset, totum potest generari ex prædicta quantitate. Ratio D. Thomæ eademq; vnica est, quod non censet rationabile aliquod miraculum in sacramento admittere, nisi quod ex ipsa consecratione accidit: ex qua tamen non habetur quod materia creetur vel redeat, sed quod quantitas per se subsistat. Quare sine nouo alio miraculo ex ipsa subsequenter fiunt generationes.

Secunda conclusio.

Expositio articuli.

Dux priores opiniones satis refutatae sunt: inter tertiam verò, quæ est communis, & hanc

S. Thomae lis restat, quam etiam idem ipse tenet in 4. dist. 12. q. 1. art. 2. Prius autem quam ulterius progrediamur, nota quod S. Thomae non videtur admittere annihilatum idem numero posse iterato creari: tametsi homines, quia animae sunt immortales & materia incorruptibilis, idem sint numero resurrecturi. Quanquam fortasse loquitur de miraculis, quae Deus facere consuevit: secus de potentia Dei omnino absoluta. Per quam & panis ipsum conuersum in corpus Christi posset quoque absque conuersione corporis in ipsum reproducere. Quo igitur ad eius opinionem reuertamur, duobus modis à quibusdam sustineri solet, qui sunt creditu difficilissimi. Aegidius namque theoremate 44. & 45. contendit ex ipsa quantitate permanente in esse accidentis, fungente tamen vice materiae, generari vermes, & pulueres, & cineres, & acetum. Atque haec fuit semper praeconum Thomistarum opinio. Et profecto ei, qui attentè verba D. Thomae inspexerit, non potest non vehemens in animum suspicio irrepere, quod haec fuerit eius opinio. Ait enim ex ipsa quantitate generari id, quod ex ipsa materia panis generaretur. At verò ingenuè cum omni reuerentia fateor mihi vix posse persuaderi. Quod enim accidens per vllam potentiam formam substantialem suscipiat, creditu durissimum est. Primum quia licet alia accidentia mediante quantitate insint subiecto, forma tamen substantialis est proprius actus materiae, cui prius natura inest, quam toti composito quantitas. Secundò, quia quantitas natura sua minoris entitatis est, quam forma substantialis, cum forma sit pars substantiae, quantitas verò accidens. Tertio. Actus & potentia secundum Aristotelem debet esse eiusdem generis: cum ergo forma sit in genere substantiae tanquam eius pars, materia etiam debet esse in eodem genere. Quarto. Ex substantia & accidente sibi inhaerente non fit compositum per se, ut ait Aristoteles: ergo multò minus ex accidente & forma ei inhaerente. Quare illud compositum nec esset ens per se, neque verò substantia, sed res alterius generis. Postremo arguitur. Sequeretur pari ratione ex eadem quantitate absque alia materia posse generari animal, imò verò hominem, quod esset totam philosophiam ludibrio exponere. Caietanus ergo hunc modum reputas impossibilem, alterum inducit nihil plus credibilem. Ait siquidem in ipso momento corruptionis specierum quantitatem

ipsam transire in materiam: ita quod virtute conuersionis quantitas accipit, ut durante sacramento sit vicemateria sustinens accidentia, & in principio vero corruptionis specierum, sit verè materia. Itaque sicut superius dixerat eandem rem, quae est panis, postea esse corpus, ita ait de quantitate. Et quo absque enigmate loquatur, addit quod ipsa eadem quantitas, quae dum erat vice materiae patiebatur alterationem ignis, deinceps facta verè materia est passum ipsum intrans compositionem geniti. Veruntamen, quod eadem res, quae nunc est accidens, postea sit materia, re vera nescio quis possit tanquam factibile comprehendere, ut supra de pane & corpore diffusè argumentati sumus. Ugitur tertio modo opinionem interpretemur, ut de conuersione panis in corpus dicebamus. Videlicet, quod dum per actionem ignis quantitas specierum corrumpitur: non annihilatur: quia eius definitio non terminatur in nihilum, sed in generationem ignis: quare ad definitionem eius, quae fit per primum non esse, subsequitur per primum suum esse existentia materiae informata forma ignis. Et hoc est quod ait D. Tho. materiam illam non creari, sicut quantitas non annihilatur. Et in hoc sensu intelligitur quod ex quantitate fit generatio, quia ex illa producit materia, in quam inducitur forma. Quaequid opinio (ut reor) vel fuit S. Thomae, vel certè est vera: quia utique Bonauentura cum alia Innocentij probabilè censet. Et Ricardus d. 12. q. 2. ar. 2. licet obsecris & perplexis verbis. Atque haec sententia non differt à comuni in positione materiae, sed in hoc, quod nos dicimus materiam non creari, sed subsequi virtute miraculi consecrationis. Quod si arguas. Agens naturale non potest materiam producere, ut Aristoteles 1. Physic. & ubique clamat: ergo producit à solo Deo, atque adeo creatur. Ad hoc vno modo quispiam posset respondere, quod licet producat à solo Deo: quatenus producit per definitionem quantitatis non creatur. Solutio tamè haec non est solida: quoniam cum quantitas corrumpatur per actionem agentis naturalis, non potest dici quod Deus se solo per corruptionem quantitatis producat materiam, sicut per consecrationem conuertit panem in corpus. Quod autem Deus speciali concursu utatur actione ignis ad productionem materiae non est verò simile. Et ideo dicendum, quod agens naturale non simpliciter naturaliter, sed tamè supposito miraculo quod quantitas per se subsistat, corrumpendo eam producit materiam: cuius proinde nec est creatio, nec generatio, nec

sed (si loqui sic licet) congeneratio: quia com-
producit ad generationem illius, quod ex
speciebus gignitur, atque adeo eius productio
non est nouum miraculum praeter illud subsisten-
tiae quantitatis. Attamen his sic constitutis
existit nihilominus argumentum tam contra no-
stram opinionem quam contra communem. Agens
naturale non inducit formam substantialem nisi
in materia prius dispositam: dispositiones au-
tem praecedunt in quantitate: ergo cum in primo
non esse specierum incipiat esse materia & si-
mul forma in ipsa, fit ut illa forma non intro-
ducatur ab agente naturali, sed à solo Deo: quia
doquidem in instanti non disponitur naturali-
ter materia. Scotus dist. 12. q. vltima tenet
non solum materiam à solo Deo creari, verum
& formam geniti: quia arbitratur accedens ad ta-
lem generationem non posse pertingere. Qua-
re contra ipsum non militat argumentum. At
que illi qui tenent dispositiones recipi non in
toto composito, sed in materia, id quoque dicere
coguntur: quia agens naturale non potest in in-
stanti materiam disponere. At verò secundum
Aristotelem, & veritatè, quam D. Tho. sequi-
tur, facillima est solutio. Dum enim stupa ad
generationem ignis disponitur, calor in tota
stupa recipitur, atque adeo ille idem non manet
in igne genito, alias transiret de subiecto in
subiectum, sed perit cum ipsa stupa: virtute cuius
forma ignis secum adfert suas dispositiones dum
introducitur. Pari ergo modo virtute dispo-
sitionum, quae praecedunt in quantitate, indu-
citur forma in succedente materia cum simi-
libus quantitativis.

Ad hanc ergo doctrinam adaptandae sunt
solutiones argumentorum D. Thomae. Ar-
guit enim primo loco. Nihil nisi ex materia
generatur, quauis ex nihilo aliquid creetur: spe-
ciebus autem sacramentalibus nulla subest ma-
teria: ergo ex illis nihil generatur. Respondetur
ad minorem, quod quantitas quae subest
speciebus, vicem gerit materiae, ad modum ex-
positum. Et similiter respondetur ad secun-
dum quando arguitur. Quae non sunt vnius
generis non possunt ex se inuicem fieri: si qui-
dem ex linea non fit albedo. Respondetur ad
minorem, quod licet species sint accidentia,
habent tamè vim substantiae quatenus quan-
titas sustinet illas sicut panis. Tertium argu-
mentum est. Si ex illis speciebus generaretur
aliqua substantia, generaretur cum suis acciden-
tibus, potissimum cum quantitate: atque a-
deo ex sacramentali quantitate generaretur

substantia & accidens: scilicet, duo ex vno.
Respondet D. Tho. concedendo totum: nam
cum quantitas & naturam propriam accidentis
retineat, & per miraculum vim ac proprietatem
substantiae accipiat, non est mirandum si ex illa
& substantia fiat & quantitas modo exposto,

ARTICVLVS VI.

Utrum Species sacramentales possint nutrire.

VM nutritio ex substantia fiat,
non defuerunt qui negaret, spe-
cies sacramentales posse nutri-
re. Respondetur autem affirma-
tiva conclusione. Manifestum est,

Conclusio.

quod species sacramentales nutriunt. Proba-
tur ex illo. 1. Corin. 11. ubi loquens de sacramen-
to ait Paulus. Alius quidem esurit, alius verò
ebrius est. Vbi secundum glossam notantur
quidam, qui species consecratas panis & vini,
quae in totum populum deberent distribui,
sibi usurpabant, ita ut inde vsque ad ebrietatem
resicerentur alios priuantes ne sacramentum
susceperet. De cuius loci explicatione dist. 12.
inter disputandum de fumentibus sacramen-
tum redibit sermo. Refici autem & inebriari
non poterant nisi species nutrent. Secundò
id ipsum ex praecedenti articulo colligitur.
Cibus namque, ut est in 2. de anima, ob id nutrit,
quod conuertitur in substantiam aliti: dictum est
autem species posse conuerti in aliam substan-
tiam: ergo eadem ratione nutriunt. Tertio pro-
batur per repulsum duarum opinionum cir-
ca hoc errantium. Aiebant enim quidam non
verè nutrire, quasi in corpus conuerterentur
humanum, sed per quādam immutationem
sensum confortare, sicut solo odore cibi & vi-
ni solet nonnunquam homo refici & inebria-
ri. At verò talis refectio est quasi momenta-
nea: quare non sufficeret hominem diu suste-
tare, qui propter continuam deperditionem
humidi continenter restauratione indiget. Et
tamen posset quispiam per bonam specierum
consecrationum quantitatem diu nutrir. Ne-
que verò aliorum opinio admittenda est, di-
centium nutritionem fieri propter formas sub-
stantiales panis & vini remanentes: nam praeter
quam quod error est dicere illas remanere, nu-
trire non est actus formarum, sed potius materiae
quae expulsa forma cibi suscipit formam aliti,
iuxta illud Philosophi 2. de anima. Nutrimen-
tum in principio est dissimile, in fine autem simile.

¶ Videtur tamē Ambrosius in lib. de sacram. contrarius dicens. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit: & tamen nisi vadat in corpus, nutrire non potest. Respondetur, quod nomine panis post consecrationem intelligi possunt species, quæ, ut ait Gregor. can. species, de consecra. distin. 2. nomen rerum præcedentium retinent: & hoc modo panis nutrit corp⁹. Sed accipitur quoque pro corpore ipso Christi, qui dicitur panis mysticus de cœlo descendens. Et hunc panem ait Ambrosius non corpus, sed animam relicere, & ideo non vadit, id est, non committitur in corpus. ¶ Secundo. Ex eisdem, ut habetur. 2. de generatione, nutrimur & sumus: species autem sunt accidentia, homo verò cōstat ex substantiis: ergo ex illis non nutrimur. Quod confirmatur ex illo. 2. de anima. Alimentum nutrit prout est substantia quædam: auget autem prout est quoddam quantum. Respondetur ad argumentum, quod licet species sint accidentia, cōuertuntur tamē in substantiam, ex qua homo nutritur: propterea quod dum sunt accidentia existunt ad modum substantiarum. Et per hoc soluitur confirmatio.

ARTICVLVS VII.

Verum species sacramentales frangantur.

POST nutritionē sequitur de fractione specierum, de qua duo errores præcesserunt: quibus reprobatu statuuntur hic tres conclusiones. Etenim quoniam fractione non fit nisi in substantia, quæ nulla subest sacramentalibus speciebus quidam dixerunt non frangi secundum veritatem, sed tantum secundum apparetiam. Hoc verò inde apparet falsum, quod in hoc veritatis sacramento sensus non decipitur circa ea, quorum iudicium ad ipsum pertinet, inter quæ est fractio, per quam ex vno sunt multa: vnum nanque & multa sunt sensibilia communia, ut potest quæ & tactu percipiuntur & visu. Et ideo alij dixerunt, esse quidem veram fractionem, sed quæ non fit in subiecto. Sed & hoc quoque sensui aduersatur. Videmus enim quantum illic diuidi, atque adeo quantitatem, quicquid illa sit, esse fractionis subiectum. ¶ Est ergo prima conclusio. Dicitur non potest quod corpus Christi (aut sanguis) per se frangatur, tū quod

est incorruptibile, ac perinde impassibile, tū quod, ut supra definitum est, totū est sub quacumque particula, atque adeo manet totum sub quacumque diuisa. ¶ Secunda conclusio. Fractio specierum subiecitatur in quantitate dimensiu, sicuti & alia accidentia. Proprium enim est quantitatis secundum illam diuisionem fieri. Ex hoc sequitur corollarium, quod sicut species sacramentales sunt signum & sacramentum corporis Christi veri, sic & earū fractio est sacramentum, & representatio quædam Domini passionis: per illam enim designatur eius interfectio, quæ mortuus est tam prout viuus quam prout defunctus, quod tres illæ portiones hostiæ significant, ut quæst. postrema totius materiæ monstrabitur. ¶ Hic ergo in virtute clauditur tertia conclusio. Corp⁹ Christi si per accidens & sacramentaliter diuiditur ad diuisionem specierum: quemadmodum ad motum earū sequitur motus corporis, ut docet S. Tho. in solutione tertij. Non quod corpus in se diuidatur: nam totum est sub qualibet parte, sicut abscissa manu tota anima manet in reliquo corpore, sed quod cum prius sit in vna tantum hostia, & in eius partibus, quæ sunt entia tantum in potentia, facta diuisione est in pluribus hostiis, quæ sunt actus plures. Quæquidem conclusio ob id conceditur, quod cum hostia frangitur inter plures partes, non est negandum, quin corpus Christi distribuatur inter illos. Caue tamen ne inde inferas ad digestionem specierum sequi digestionem corporis aut per se, aut per accidens: quoniam digeri dicit corruptionem & conuersionem in substantiam aliam, quod corpori nequitiam accidit.

¶ Primum argumentum S. Thomæ est. Philosophus. 4. Meteororū ait corpora esse frangibilia propter determinatā dispositionē partium, qui in speciebus non videtur esse. Itē 7. huius fractionem sequitur sonus: species autem sacramentales non sunt sonabiles: quoniam ut habetur. 2. de anima. Sonabile est corpus durum habens superficiem lenem. Respondetur, quod sicut est in ipsis rarum & densum, ita & porum, qui ad raritatem pertinet, & durities, quæ attinet ad densitatem. ¶ Tertio arguitur. Eiusdem videtur esse manducari & frangi & masticari: sed verū corpus Christi est, quod manducatur secundum illud Ioan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem: ergo corpus Christi est quod frangitur & masticatur. Vnde in confessione Berengarij dicitur

citur de consecra. distin. 2. Consentio Romana: ecclesiæ, & corde & ore profiteor panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem verum corpus Christi & sanguinem Christi esse, & in veritate manibus sacerdotū tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: non ergo fractio debet sacramentalibus speciebus attribui, sed corpori Christi. In responsione explicatur tertia conclusio supra à nobis posita. Conceditur, inquam, id, quod in specie propria frangitur & masticatur, in eadem proprie manducari: corpus autē Christi nec frangitur nec manducatur in specie propria, sed in specie sacramentali, atque adeo non manducatur nisi per accidens ad manducationem specierum. Vnde August. super illud Ioan. 6. Caro non prodest quicquam, hoc, inquit, est intelligendum secundum illos, qui carnaliter intelligebant, carnem esse manducandā quo modo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur. Quare eo modo intelligenda est confessio Berengarij, ut fractio & attritio referatur ad speciem sacramentalem, sub qua per accidens corpus dicitur atteri.

ARTICVLVS VIII.

Verum aliquis liquor possit vino consecrato commisceri.

INTER disputandū de specie rum passione & corruptione, congruens fuit singularis mentio de speciebus sanguinis, quæ per mixtionem alterius liquoris corrupti etiam possunt. Vnde quinque conclusionibus D. Thomæ respondet. ¶ Prima est fundamentalis. Alius liquor vino consecrato permisceri potest, sicut ante consecrationem. Quæ quidem conclusio præterquam quod ad sensum patet, ex superius assertis colligitur. Dicitur enim est species ex vi consecrationis adipisci modum existendi substantiæ, ac perinde modum agendi & patiendi, ac si essent in pane & vino. Atqui potest permisceri vel liquor eiusdem speciei, puta vinum, vel alterius, ut aqua: idemque in magna vel in parua quantitate. Et quod res perspicacior fiat loquamur de mixtione facta cum vino non consecrato, per quam iudicabitur de consecrato. ¶ Sit ergo secunda conclusio. Si liquor alterius speciei in tanta quantitate cum vino mis-

ceatur, ut diffundi possit per totum vinum, totum fiet permixtum: quare neutrum miscibiliū maneret, sed resisteret tertius liquor alterius speciei. Ut si permisceretur aqua fieret liquor medius, qui nec esset pura aqua, nec purum vinum. ¶ Tertia conclusio. Si ille liquor in magna quantitate permixtus esset eiusdem speciei: nempe, aliud vinum, tunc resisteret vinum eiusdem speciei, sed tamen aliud numero, quod diuersitas accidentium de clararet, si rubeum misceretur albo: nam partes permixtæ se inuicem per diuisionem penetrarent, & fieret vnum tertium. ¶ Quarta conclusio. Si verò liquor adiunctus esset tam parua quantitas, ut non posset per totum diffundi, tunc non totum, sed aliqua pars esset permixta. Quæ ideo non remaneret eadem numero, sed tamen eiusdem speciei, etiam si liquor admixtus alterius esset speciei: quoniam parua gutta aquæ multo vino infusa in vinum transit, ut primo de generatione habetur. Definitum est autem, corpus & sanguinem tandiu contineri sub speciebus, quandiu eadem numero, quæ consecratæ sunt permanēt. ¶ Ex his ergo colligitur quinta conclusio. Si tanta fiat liquoris cuiuslibet permixtio, ut pertingat ad totum vinum consecratum, mixtum illud, erit aliud numero, ac perinde non remanebit sanguis Christi. Si verò fiat tam parua, quod non possit diffundi per totum, sed vsque ad aliquam partem specierum, designet esse sanguis Christi sub illa parte viniconsecrati, remanebit tamen sub alia.

¶ Materia hæc nec facilis est, nec parua ad retheologam conducent, & ideo est examinanda. Prædicta ergo tanquam nota prima conclusione, secundam quoque omnes fatentur, inter quos est Durandus distin. 12. quæst. 13. ubi inter quatuor conclusiones hæc ponit primam. Tamen in probatione non nihil variare videatur. Ait quippe corruptionem miscibilium diuersarum specierum fieri per actionem inuicem contrariorum: cum tamen S. Th. non videatur aliam rationem assignare, quæ mixtionem intersectionemque & subintraniam alterius in alterum. At verò nulla est discrepantia, ut Paluda. distin. 12. quæst. 5. & Capreolus distin. 13. quæst. 1. adnotarunt. Vterque enim modus potest concurrere simul, atque alter alterum præuenire. Dum enim illa, quæ commiscetur, grossa pinguique sunt, ut si oleum misceatur vino grosso: quia neutrum alteri facile cedit, citius per vicariam actionem & passio

Argumentum.

Aliud argumentum.

Nota contra Durandum.

& passionem corrumpuntur, quā per diuisionē. Si verō subtilis aqua miscetur subtili vino, diuisionē partium velocior erit quā alteratio. Contra hoc autem nonnulli arguunt. Continuum non potest diuidi in omnem suā partē, cum sint infinita: ergo non potest per solam diuisionē fieri corruptio. Negatur consequentia: nam cum vnumquodq; ens physici determinet sibi suam quantitatem, cum diuisionē venerit ad minimas, si ulterius procedat, corruptionem faciet. Cum autem aqua miscetur vino, illo modo vtrumque alterum intersecat. Neque satisficit solutio dicentium particulas vini reuiri particulis aquae: nam cum specie differant, non magis feruntur in suis proprijs speciebus, vnde alijs, quā si essent seorsum posita, sed fit vnū tertium. Tamen negandum non sit quominus alteratio contra se inuicē particularū permul-tum adiungit, vt citius corrumpantur. Aduersus hūc autem corruptionis modū obicitur argumentum, quod Innoc. c. Cum Marthae, de celeb. missa appellat physicorū, qui aiunt per artem posse à vino lymphato extrahi aquam. Id namq; fieri non posset, si vinum & aqua fuissent in aliquod tertium conuersa. Respondetur id forsan fieri posse antequā sit facta perfectā mixtio, postquam verō perfectā fuerit, non est credibile. Sed aliter arguitur. Illud tertium est alterius speciei à vino & aqua: ergo ab illis minimē generatur, quia nihil gignit nisi sibi simile. Negatur consequentia. Produciatur enim ab illis sicut mola ab equa & asino, vel sicut forma cadaueris ab hominida. Quando igitur huiusmodi magna mixtio liquoris differētis specie sit cum speciebus consecratis, nullum sit reliquum dubium, quin species corrumpantur, atque adeo illic sanguis nō diutius maneat, quā dum perficiatur mixtio. Nam tempore quo fit, manebit sub particulis specierū, quae nōdum sunt corruptae, etiā si sint interfectae. Est enim hic memorandū, id quod quāstione precedenti articulo vltimo contra Durandum, d. 11. q. 3. constitutum est. Ait quippe per corruptionem qualitātū sacramentaliū, etiam manente quantitate, desinere illic esse corpus & sanguinē. Attamen non considerauit, quod quantitas corrumpitur quādo corrumpitur panis. Et ideo nō stat corrupti qualitates necessarias ad cōseruationem panis, quin corrumpatur quātitas. Atq; adeo quādiu manet ipsa indi-cū est manere, simul qualitates cōseruādo pa-

ni sufficientes, quare & manet corpus & sanguis. Tertia verō cōclusio aliquātolū plus ambiguitatis inuoluit: videlicet, quando per mixtio fit alterius vini cum speciebus, praeter tim si sit idem vinū quod adiungitur, & quod fuerat consecratum: putā ex eodem dolio. Quare Durandus contrarium asserit, videlicet, qd tunc quantitas vinum appositum species diuidat vsque ad paruas partes porosas, semper manet sanguis sub illis particulis consecratis: nam sub particulis vini nō consecratis nullatenus existit. Et re vera opinio nō omnino apparet floccipēdēda. Enimvero corruptio miscibilium fieri non potest, nisi aut per mutuam alterationē qualitatum, aut per mutuam diuisionē quantitatis. Duo enim ad cōseruationē rei naturalis exiguntur: scilicet & debita qualitates, & certa quantitas: alteratio verō illic nulla est, cum qualitates non sint contrariae. Diuisionē vero, licet fiat vsque ad minima, nihilominus partes, vt diuiduntur, ita inuicem reuiriuntur, & cum sint eiusdem speciei videntur inuicem cōseruari. Secundo, vt fieret illa corruptio necessarium erat, vt diuisionē progredieretur vsq; ad partes minimas, quae possint cōseruare vinū. Tāta verō diuisionē vix posset cōtingere, nisi vbi vinum maximo impetu infunderetur alteri. Tertiū vrgentissimē arguitur. Si dum vinū vinum alteri infunditur, neutrum manet idem numero, sequeretur subinde qd si species consecratae vnius calicis cōmiserentur cum speciebus alterius calicis, neque istae, neque illae persisterent eadem numero: nā similis fieret per diuisionē corruptio, atq; adeo sanguis desineret illic esse, quod asserere, nefandus esset error. Alioqui si species in vno calice consecratas in duos diuideres, & iterum cōmiseres, aboleretur sacramentū. Quinverō si cōpertio calice susq; deque species easdem versares, sanguis abiret. Profecto res est, quae me semper perplexū habuit. Et quidem Paludanus, dist. 12. q. 5. & Capreolus dist. 13. q. 1. opinionem S. Thomae sustinere conantes, tribus distinctionibus vtuntur. Primo enim potest esse vinum valde spissum, & penetratū difficile: & tunc permixtio vsque ad minima vix esse contingit: sed nihilominus erit aliquis corruptio partium sese tangērium. Si autem vtrumque mixtorum sit vinum subtile, cōtingere potest permixtio per totum, vt neutrum maneat idem numero. Secundo, esse possunt differentiū qualitatum, licet vina essent eiusdem

De tertia cō-

Durandus.

Innocentius ad

Paludanus.

eiusdem speciei, vt si essent albū & rubrum, vel dulce & acidū, maturum & immaturū. Et re vera istae qualitates licet sint substantiarum eiusdem speciei, nihilominus propter discrepantiam permul-tū faciunt ad corruptionem vtriusq; vt experientia docet. Durandus verō, licet misceantur album & rubrum, dicit manere idem: quia colores non corrumpuntur, sed per iuxtapositionem, inquit, apparet color medius. Cui ego addiderim, qd licet rubedo corrumpatur, illa non est de essentia vini: nō per artem fieri potest, vt eodem vino manente color mutetur. Tertia diuisionē est: quod posset gutta vini, vel minima quantitas addi magnae quātitati vini: & tunc illa facillimē per diuisionem corrumpitur. Quare ait Paludanus, quod si gutta consecrata infundatur magno dolio vini simillimi, ridiculum est dicere quod illic maneat sanguis: alioqui non posset vinum dolij profanē potari. Ad haec verō ego cōiectando respondeo. Primum, si duo essent calices consecrati siue vtrumq; vinum spissum esset, siue subtilissimum, siue earūdem qualitatum, siue differens, siue alterum in magna, & alterum in tenuissima, & ambo cōmiserentur, non aude rem dicere, quod desineret illic esse sanguis, neque in aliqua earum parte. Et arbitror hec esset semper ecclesiae censura. Quare etiam si gutta specierum consecratarum infundatur dolio vini, dicendum est illic manere sanguinem: quia licet illa per se diuisa nō posset seruari vinum, seruat tamē dum particulē cum reliquo vino continuantur. Sed quia non potest percipi vbi sit illa gutta: imo quantitas esset quatuor vel decē, non essent perceptibiles, nullū esset periculum vinum bibere. Tamen si tanta posset esse mixtio specierum, vt res esset dubia: & ideo inter missarum solennia esset totum per partes consecrandum & sumendum. Secundo addiderim, quod vbi vina essent diuersarum qualitatum, multo facilius species corrumperebantur, atq; adeo dum desineret esse species vini, desineret illic esse sanguis. At verō quāuis ratio theologica ob venerationem sacramenti hanc sententiam persuadeat, nihilominus ratio physica videtur opinioni sancti Thomae patrocinari. Quare sub conditione dicendum, quod si daretur perfecta mixtio per penetrationē: videlicet, vsq; ad particulas minores minimis, quae sufficiunt cōseruare vinum, fortē vinum non

Durandus.

Innocentius ad

Paludanus.

maneret idem numero, atque adeo si species consecratae sic cōmiserentur, nō maneret illic sanguis. Et ad argumentum à nobis factum responderetur, quod licet dum fit diuisionē & penetratio, particulae diuise reuiriatur inuicem, nihilominus iterum atque iterum diuiduntur, vt non maneant eadem numero. Quare opinio D. Thomae intelligēda est conditionaliter, si daretur illa mixtio. Sed tamen quia illa est latētissima, nunquam ecclesia iudicaret per mixtionem specierum consecratarum sanguinem desinere illic esse, quousq; perciperentur non esse species vini. Adducitur ecclesiae potest in fauorem S. Thomae, fit enim lotio prima calicis mero vino, quod si per diuisionem nō citius corrumpere species, potius fieret aqua. Sed respondetur, illud non fieri, vt facilius reliquiae diuidantur, sed quia fortius fit purificatio per vinum, quam per aquam. Quarta cōclusio: scilicet, quod si fiat mixtio in parua quātitate, vt dum gutta aquae vel vini infunditur calici, nō maneat sub illa particula sanguis, neque Durandus dubia est, neque cuiquam esse potest. Est enim conclusio Innocētij cap. cum Marthae de celebr. missa. Nam si quod miscetur vinum est vinū perseuerat vel idem, vel aliud numero. Si verō est aqua, certum est quod vertitur in vinum: & quia illud nunquam fuit consecratum, non manet ibi sanguis. Sed arguitur cōtra. Sequeretur quod illa exigua aqua, vel vinum appositum annihilaretur, nam diuiditur in partes minores minimis, vt dictū est, postquā est tam tenue (non enim dicendum est quod maneat tota illa seorsum, sine mixtione) non est autem aliud vinū, cui illae particulae continuētur, fit ergo vt annihilentur. Respondetur, partem illam misceri, cuius particulae continuantur cum speciebus: nempe, cum quantitate consecrata: sicut si vna hostia pro medietate cōsecraretur, & pro altera medietate maneret panis. Quod si interroges, vtrum parua illa gutta aquae vino apposita aliquid etiam corrumpere specierum consecratarum. Respondetur, tam paruum esse posse, vt citius corrumpatur, quā quicquam corrumpt, sed si sit manifestula poterit aliquid corrumpere, & in aquam vertere, sub qua pariter desinet esse sanguis. Quapropter licet illud corruptū species postea rursus cōuertāt in vinū, neutiquā idem sanguis illic redibit. Primum argumentum S. Thomae est cōtra gumentum primā conclusionē. Accidentia sacramentalia sunt

Quarta cō-

Argumentum.

Primum ar-

sunt sine subiecto, ut dictum est: ergo nullus liquor potest qualitates illas suscipere, atque adeo neque illis misceri. Ad hoc respondet negando priorem consequentiam: nam cum, ut dictum est, illa accidentia sint per modum substantiæ possunt agere, atque adeo aquam appositam alterare, & vertere in vinum. Et sic exponitur dictum Innocentij cap. Cū Marthæ, de celebrat. missæ, dicentis quod vinum appositum speciebus consecratis, species ipsæ afficiunt: non enim intelligitur quod eedem numero subiectionem in vino appposito, sed quod per alterationem suam ei tribuant saporem & colorem. *Secundum argumentum.* *Secundo* arguitur. Liquor appositus speciebus neque sit vnum cū ipsis, cum sit substantia & species accidentia, nec cum sanguine ipso, qui illic non est miscibilis: ergo impossibilis est talis mixtio. Respondetur, quod non sit mixtio cum sanguine, sed cum speciebus consecratis, quæ quidem si in totum corrumpantur, totum fiet vna continua substantia. Si autem corrumpantur in parte, ita quod mixtio non omnes penetret, fiet vna continuatio dimensionum, non tamē habebunt idem esse: quia pars consecrata manebit sine subiecto, & alia erit verè substantia.

Tertium argumentum. *Tertio.* Cū aqua benedicta miscetur non benedictæ, tota est benedicta: ergo si liquor aliquis misceatur speciebus consecratis, totum manebit consecratum, atque adeo sub illo liquore manebit sanguis sine eius consecratione, quod est absurdum. Negatur prima consequentia: quia benedictio aquæ non mutat eius substantiam sicut consecratio: quare ut ait Innocentius in prædicta decretali, cū Marthæ, dum vinum apponitur calici consecrato, non transit in sanguinem, neque ei commiscetur, sed sanguini circumfunditur, quia continuatur speciebus consecratis. Quod tamen intelligitur, quando non est tanta mixtio extranei liquoris, ut species corrumpantur.

Quartum argumentum. *In* quarto argumento refertur quorundam opinio dicentium, quod quantuncumque modica fiat permixtio extranei liquoris cū speciebus consecratis, corrumpuntur totæ, atque adeo desinit illic esse sanguis. Et monebatur duabus rationibus. Prior, quod magnum & parvum sunt differentiæ quantitatis, sicut album & nigrum coloris: cū ergo per quantumque appositionem extraneæ quantitas fiat maior, non manet eadem. Posterior ratio. Cū species sint vacuæ subiecto, & quod apponitur est substantia solida absque resistentia pe-

netrabit omnes. Respondetur tamen ad priorem rationem quod licet parvum & magnū discriminent quantitatem quantum ad terminos magis vel minus distantes, non tamen quantum ad essentiam quin possit manere minor quantitas alteri adiuncta. Ad secundam respondetur, quod quavis species sint sine subiecto, existunt tamen ad modum substantiæ, ut possint subintranti liquori resistere.

DISTINCTIO vndecima de forma & effectibus sacramenti.

EXPEDITA conuersione materiæ in corp⁹ & sanguinem Christi, quæ sub speciebus panis & vini continentur, subsequitur sermo tamen de forma, per quam eiusmodi fit conuersio, quam de effectibus sacramenti. Forma autem, ut libr. 4. de sacrament. ait Ambrosius, sermo Christi est. Consecratio enim, inquit, fit verbis & sermonibus Domini Iesu: videlicet, Hoc est corpus meum, &, Hic est calix sanguinis mei. Et August. Credendum est, ait, quod in verbis Domini sacramenta conficiantur. Huiusmodi nanque verbis, cū Dominus suū consecrauit corpus, virtutem tribuit, quib⁹ sacerdotes nomine suo idem sacrosanctum mysteriū perficerent. Quocirca idem ibidem Ambrosius, Si tanta, inquit, est vis in sermone Domini Iesu, ut inciperet esse quod non erat, quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant

DISTINCTIONIS vndecimæ, Quæstio prima, de forma huius sacramenti.

S. Thom. 3. part. quæst. 78.

ARTICVLVS. I.

Vtrum forma sacramenti eucharistiæ sit, Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis mei.

VONIAM tractatus materiæ sacramenti in alia nos disputatione misit de continentia corporis & sanguinis Christi sub speciebus, de quibus earum existentia sine subiecto, dilata est huc

vsq; quæstio de forma. Ad quam D. Tho. vni-
ca conclusione respondet: videlicet, formam
consecrandi panem esse, Hoc est corpus meum;
formam verò consecrandi vinum, Hic est calix
sanguinis mei. Non quod quæstio dubia
sit, postquam autoritate Christi Matth. 26. &
Lucæ 22. ac subinde celeberrimo orthodoxe
ecclesiæ vsu comprobatur, sed ut eius ratio ex-
plicetur. Differt enim hoc sacramentum à re
liquis in duobus. Primo, quod hoc perficitur
in consecratione materiæ, reliqua verò in vsu
materiæ consecratæ, ut in ablutione & vinctio-
ne. Secundo, quod consecratio materiæ in alijs sa-
cramentis consistit in quadā benedictione,
per quam materia suscipit spirituales virtutes,
quæ per ministrum tanquam instrumentum
animatum ad instrumenta inanimata proce-
dere potest. Ut in consecratione chris-
matis liquet, per quam episcopus tribuit materiæ illi
virtutē ad confirmandum & ad vngendū sa-
cerdotem, & in benedictione aque baptismatis.
Tamen hæc, ut supra dictū est, non sit de
essentia, sed de decentia sacramenti. In alijs ve-
rò, quæ non consistunt in applicatione mate-
riæ, ut in poenitentia, non requiritur benedictio.
In hoc autē sacramento consecratio materiæ
consistit in quadā miraculosa conuersione sub-
stantiæ, quæ à solo Deo perficitur. Non quod sa-
cerdos non concurrat tanquam minister, sed quod
fiat virtute supernaturali: ad differentiam be-
nedictionis chris-
matis & aquæ, ubi nullum
interuenit miraculū. Vnde minister inquit,
in hoc

erant, & in aliud cōmutentur? Nilominus cuncta, quæ in forma calicis per ecclesiam ex traditione apostolorum adhibita sunt, in causam sacrae conuersionis concurrunt.

Cap. ij. *¶* Effectus autē venerabilis huius sacramenti est cōmunionis gratia, qua Christi fideles vnū in ipso sumus, iuxta verbū Pauli, Multi vnū sumus, omnes qui de vno pane & calice participamus, per quā vtiq; gratiam & nostra alitur spiritualis vita, & ad beatam illam sempiternam perducimur, dicente Domino. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum.

Cap. iij. *¶* Obstat autem huic assequendo effectui consciētia letalis criminis: nam iuxta verbum Apostoli, qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Venialis autem culpa nō item, nisi ex parte, quatenus eiusmodi culpa actuali deuotioni spiritualiq; dulcedini obest. Quinimò cui nullius peccati affectus placet, sacramentum ipsum venialia delet.

Cap. iij. *¶* Adde quod cū non tantum sacramentum, verum & sacrificium sit quo Christus immolatur & hostia pro peccatis offertur, hac ratione non solum sumentibus, sed & alijs pro quibus offertur, prodest, iuxta verbum ipsius Christi. Qui pro vobis (scilicet sumentibus) & pro multis (scilicet alijs) effundetur in remissionem peccatorum.

in hoc sacramento perficiendo non habet alium actum quam verborum prolationem. Non quod non concurrat ad conuersionem, sed quod nullam applicet materiam, sicut in baptismo & confirmatione: licet quantum ad usum, sacramentum ministrat populo. Ex his ergo colliguntur duo alia discrimina: nā cum forma debeat rei sacramenti congruere, formae aliorum sacramentorum important usum, ut Ego te baptizo, Ego te chrismo &c. forma autem huius solum importat transubstantiationem: quare debet esse haec, Hoc est corpus meū, Hic est calix sanguinis mei. Ex hoc sequitur alterum discrimen, quod aliae formae proferuntur in persona ministris: vel exercentis actum, ut Ego te baptizo, confirmo &c. sine per modum imperantis, ut in sacramento ordinum, Accipe potestatem: siue deprecantis, ut in extrema unctione, Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Deus, &c. forma verō huius sacramenti profertur quasi ex persona Christi loquentis, Hoc est corpus meū, ut significetur sacerdotem solum proferre verba, per quā prolationem applicādo tanquam minister formam concurrat ad conuersionem. Et per hanc peruia fit responsio tertij argumenti S. Thomae quod est huiusmodi. In forma baptismi exprimitur persona ministri, cum ait, Ego: similiter ergo deberet exprimi in hac forma. Negatur enim consequentia: quia illic minister aliquem actum circa usum materiae exercet, sicut & in confirmatione: hic verō minime.

Tertium argumentum.

Expositio articuli. Si Guidoni Carmelita lib. 9. de haeresibus VValdensium danda est fides, inter eas commemorat, quod non consecrabit forma Christi, sed dicendo septies, Pater noster. At verō Aeneas Syluius in libr. de origine Bohemorum cap. 35. inter enarrandos eorundem VValdensium errores non solum hoc non refert, verū & contrarium insinuat: scilicet, quod vterentur forma Christi. Sed tantum est in hoc errore dementia, ut nulla sit oppugnatione dignus. Cum enim Christus huius formis consecraverit, praecepitque discipulis, ut quotiescunque id facerent, in eius commemorationem perficerent, solidissima fides est hanc esse formam necessariam. Vnde Ambrosius, quem hic refert Sanctus Thomas, libr. de sacrament. Consecratio, inquit, fit verbis & sermonibus Domini Iesu. Nam per reliqua omnia, quae dicuntur, laus Deo refertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, & ceteris. Vbi

Ambro.

autem sacramentum conficitur, iam non suis sermonibus sacerdos utitur, sed sermonibus Christi: ergo sermo Christi est necessaria forma, qua perficitur sacramentum. De nomine autem posset esse nonnulla controuersia propter Scotum, qui dist. 8. q. 1. in solutione ad 3. ait non esse dicendam formam sacramenti, sed consecrationis: nā cum sacramentum hoc sit res permanentis, forma autem verborum sit successiva, non quadrat, ut sit forma sacramenti: forma enim rei permanentis debet esse pars eius. Quare licet in alijs sacramentis, quae consistunt in applicatione materiae, forma verborum dicatur forma sacramenti, non tamen hic tā apte. Quae ratio est de nomine: nihilominus S. Tho. in titulo quaestionis appellat formam sacramenti, & sic appellat semper omnes antiqui: sed statim art. 2. & 3. appellat formas consecrationis. Et profecto quia est forma consecrationis, aptissime dici potest & debet forma sacramenti. Enimvero cum forma relatiue dicatur ad materiam, & sit tāquam determinans eius significationem, in qua consistit ratio sacramenti, & materia sacramenti huius sit panis & vinum, quae consecratur per illam formam, optime dicitur forma sacramenti. Et confirmatur. Sicut per illā formā, Ego te baptizo, determinatur ablutio materialis ad significandum sacramentalem effectum: sic species sacramentales per hanc formā determinantur ad significandum corpus illic contentum, atque adeo per ipsam constituantur in esse sacramenti. Et tertio id confirmatur: quoniam secundum Scotum dabitur sacramentum sine forma sacramenti, quod non videtur res conueniens: quandoquidem sacramentum consistit in hoc, quod est signum, cuius significatio potius ex forma oritur, quam ex materia. Vnde ad eius argumentum respondetur, quod cum forma duo habeat: scilicet perficere & componere speciem, licet in naturalibus vnum sine alio non contingat: anima namque componendo hominem perficit speciem: tamen in moralibus potest forma perficere illud, in cuius compositionem non intrat. Sicut caritas, quae est in voluntate, perficit omnes virtutes aliarum potentiarum. Pariter in sacramento, quod, ut supra diximus, est sicut res artificialis. Vnde sicut nomen statuae pro ligno supponit connotando formam: sic & sacramentum eucharistiae supponit pro speciebus connotando, quod virtute transeuntis formae significant corpus & sanguinem. Reliqua verō

Scotus.

Scotus.

Solutio.

tria

tria argumenta S. Thomae elucidato subsequenti articulo commodius tractabuntur.

ARTICVLVS II.

Utrum haec sit conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum.

QVANTVIS in genere de forma tam panis quam calicis dictum sit, necesse est in particulari singulas diligentius explicare. Et ideo de forma corporis singulariter quaeritur, utrum sit haec praecise Hoc est corpus meum. Et respondetur vnica affirmatiua conclusione, illam esse conuenientem formam. Probatur primo autoritate euangelica Matth. 26. per illam enim Christus consecrauit. Et subiungitur ratio optima. Formam enim sacramenti id significare oportet, quod efficitur: fit autem per illam formam conuersio panis in corpus Christi: ergo illam debet apte exprimere. In conuersione verō tria est consideranda: scilicet, & actionem ipsam, & terminum a quo, & terminum ad quem: haec autem tria optime per hanc formā explicari potuit: scilicet, & vt in fieri, & vt in facto esse: non autem debuit explicari in fieri, sed in facto esse. Primo, quia non est successiva, ut dictum est, sed momentanea: in momentaneis verō fieri est factum esse. Secundo, quia eodem modo sacramentales formae significant sacramenti effectum, quo artificiales effectum artis: forma autem artificialis est similitudo ultimi effectus, in quem fertur intentio artificis: forma siquidem artis in mente aedificatoris est forma domus aedificata, ad quem ordinatur aedificatio: & quia intentio consecrationis est corpus, quod illic per conuersionem continetur, debuit conuersio tanquam in facto esse representari, atque adeo extrema, ut sunt etiam in facto esse: debent enim termini actioni proportionari. Terminus autem ad quem: scilicet, corpus, facta conuersione habet naturā suā substantiae: terminus verō a quo: scilicet, panis, non manet secundum suam substantiam, sed secundum accidentia, quibus ad sensum demonstratur. Ex his ergo fit consequens, ut terminus a quo congrue exprimat per pronomen demonstratiuum relatum ad accidentia sensibilia, quae manent: non quod demonstraret accidentia: nam ipsa non sunt corpus, sed cōten-

Conclusio.

tria in conuersione consideranda.

tum sub illis, ut art. 5. luculentius explicabitur, terminus verō ad quem exprimat per nomen significans substantiam illam, in quam fit conuersio, ut est corpus, verbum autem non fit, fit, sed, est, quod significat rem iam factā. Quare congruentissima forma est, Hoc est corpus meum.

Circa hanc formam prima dubitandi occasio est, quod euangelistae non affirmarunt hanc esse formam, qua Christus consecrauit, neque aliam, qua ecclesia utitur in consecratione calicis, sed tantum rem a Christo gestam narraverunt. Vnde Lutherus in suo libello de abroganda missa priuata ait, esse institutam ab ecclesia. Contra quem disputat Iodocus Clichtoeneus lib. 2. de officio missae ca. 19. & alio libro contra formam missae ab eodem Luthero inuentam ca. 24. Quinero Erasmus in annotationibus super epistolā primā ad Corinth. ca. 11. ait. Vtinā Paulus traderet nobis illa verba, quibus consecratus est panis ille a Christo: nā illa, inquit, Hoc est corpus meū, potius sunt porrigentis, quā consecrantis. Perpendat lector an verba haec in homine orthodoxo ferenda sint. Respondetur ergo imprimis, quod quantum in euangelio non palam dixerit Euangelista illis verbis Christum consecrasse, catholicis tamen sufficere debet sollemnissimus vniuersalis ecclesiae usus. Nam cum a tempore apostolorum perpetuo more his consecrati formis utatur, firmissimum documentum est non modò apostolos, verū & Christū illa fuisse forma usum. Et enim cum cōstet Christū hoc sacramentum instituisse, nunquā ecclesia, qua autu spiritus sancti gubernatur, aliam quā Christi formā usurpauit. Haereticis autem respondetur non fuisse euangelistis necessarium dicere illas fuisse formas, quibus Christus consecrauit, satis enim est retulisse Christi verba, quibus expressit illud esse suum corpus & sanguinem. Nam ut supra citatum est ex Ambrosio lib. de sacra. quod refertur de cōse. dist. 2. can. Panis. Cum panem accipiens diceret, Hoc est corpus meū, planē monstratur verbū illud operatum fuisse, cōuersionemque panis in corpus. Quare non alio testimonio indigebat ecclesia, ut illam formam ceu a Christo sancitam usurparet, ut ait ibidem Ambrosius, & Eusebius canon. Quia corpus, & Innocent. capit. Cum Marthae, de celebratio. missae, & tandem in concilio Florentino decretum est formam huius sacramenti esse verba Saluatoris, quibus hoc sacramentum conficit: scilicet, Hoc

Expositio articuli.

Lutherus.

Erasmus.

Solutio.

Testimonia sacra.

Concilio Florentino.

Primum ar-
gumentum.

Hoc est corpus meum, & hic est calix sanguinis mei. Unde precedenti articulo arguitur sic primo loco S. Thom. Illa verba videntur ad formam huius sacramenti pertinere, quibus Christus corpus suum & sanguinem consecrauit: antea vero acceptum panem benedixit, quia diceret, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, ut Matth. 26. constat: ergo non per illa verba ultimum, plura, sed per alia priora, quibus panem benedixit, consecrauit. Et confirmatur, per particulam, enim, quae denotare videtur panem iam fuisse consecratum. Res est, quae in varias sententias antiquos patres discidit, quarum Sanctus Thomas in presentiarum quatuor refellit & quintam statuit. Prima fuit quorundam dicentium, quod Christus per potestatem excellentiae, quam non habebat sacramentis alligatam, prius virtute diuina: scilicet, absque, vllis verbis consecrauit panem, deinde fregit & distribuit dicens, Hoc est corpus meum, non quod tunc consecraret, sed ut ostenderet formam, quia sacerdotes consecrare deberent. Et huic opinioni videtur alludere Innocentius lib. 4. de mysterio missae, cap. 6. Refragantur vero ei euangelica verba, quibus adstruitur, quod Christus accipiens panem benedixit: benedictio namque absque, verbis non fit. Quare verba illa (inquit S. Tho.) Innocentius non tanquam papa determinando asseruit, sed tanquam doctor retulit opinionem. Alii autem dixerunt, antea quidem verbis benedicendo consecrasse panem & vinum. Illa vero verba esse nobis ignota, quia non sunt ab euangelistis relata. Sed neque horum interpretatio locum habet, tum quod si alijs verbis benedixisset, quam istis, quibus modo ecclesia vtitur, euangelistae non vtiq; subticuissent: tum etiam quod nunc ecclesia vtitur hac forma consecrationis per imitationem, eorum, quae Christus fecit. Quare per eadem ipse consecrauit. Alioquin neque ecclesia consecraret per illa. Et ideo tertij quidam alij aiunt, bis eadem protulisse, primo quidem secreta ad consecrandum antequam panem distribueret, mox publice ad instruendum. Sed neque hoc ritui ecclesiastico consonat: nam sacerdos verba haec profert non tanquam occulta benedictione a Christo prolata, sed tanquam publica, ut iacent in euangelio. Unde cum per solum Christi prolationem vim habeant consecrandi, sit ut tunc per ipsa palam dicta consecrauerit. Quarto ergo loco accedunt alij dicentes, per haec verba semel prola-

Secunda opi-
nio.

Tertia opinio.

Quarta opi-
nio.

ta consecrasse. Attamen ut lib. de consensu euangelistarum autor est Augustinus, non semper Euangelistae eundem narrandi ordinem seruauerunt, quo res actae sunt: si autem illum seruarent, sic dicerent. Accipiens panem benedixit dicens, Hoc est corpus meum. Ita quae non fuit alia benedictio quam ipsa consecratio. Quare particula enim non significat consecrationem corporis factam fuisse, sed tunc fieri. Et deinde (ut aiunt) fregit & dedit discipulis. At vero quauis haec quarta opinio sustinabilis sit, tamen non est necessarium, ait D. Thom. dicere alium fuisse ordinem narrationis quam actionis. Atque hoc saluari potest, si verbum, dicens, quod ponit Lucas, non solum concomitantiam designet respectu ultimi verbi, hoc est proxime precedentis: quasi dicat quod tunc solum quando dedit discipulis dixit, Hoc est corpus meum, sed ut referatur ad omnia praecedentia in hoc sensu. Dum benediceret & frangeret & daret discipulis suis dixit, Hoc est corpus meum. At vero non dum res satis euadit lucida, & ideo quo perspicacius elucidetur, legatur verba Matthaei. Accipit Iesus panem & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum: & Lucas, Accipite panem gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens, Accipite, Hoc est corpus meum, &c. Quarta ergo opinio ait, quod accipiens panem benedixit, hoc est consecrauit, & deinde consecratum fregit & dedit. Quam quidem opinionem S. Thomas non reprobatur, sed ait, quod idem sensus colligitur seriatim ordine verborum, ut iacet, si verbum, dicens, referatur ad totum tempus. At profecto est argumentum quod non prius consecrauerit quam fregit panem, & obtulerit discipulis. Primum, quia in re tam graui non erat cur euangelistae ordinem rei gestae narrando mutarent, & tamen omnes consentienter aiunt, quod accipiens fregit, & fractum dedit, & dando dixit Accipite & comedite, & postremo adiecit, Hoc est corpus meum: ergo consecratio non fuit prolata nisi postquam dixit, Accipite & comedite. Secundo cum verba consecrationis non nisi semel protulerit, multo concinnior est hic orationis ordo, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, quam si prius benedixit dicens, Hoc est corpus meum, & deinde frangens dixerit, Accipite & comedite. Sic enim solemus dicere coniuijs, Accipite & comedite, Hoc est caput vel per dicit. Quare Christi

stus visitato sermone dixit, Accipite & comedite: haud enim putetis esse solum panem, quem videtis, sed est verum corpus meum. Tertio, si prius consecrasset quam fregisset, periculum esset, ne aliquae mices consecratae dispergerentur, & relinquerentur in mensa, quod nullatenus est credibile. Quarto, quia cum non consecraret nisi praesum panem, quem distributurus erat discipulis, non tam congrue consecrare prius potuit panem, quem diuisurus erat, quam si prius buccellas faceret discipulis numero pares. Dicere autem quod interim dum frangebatur, dicebat verba consecratoria, ut quibusdam videntur verba S. Thomae insinuare non est credibile: tum quod dum consecraret, non deberet esse fractioni attentus, tum quod fractio in tot particulis longiori indigebat tempore, quam prolatio. Fuit ergo res gestae, ut ordo euangelicus habet: nepe, ut prius fregit, deinde porrigens dixerit, Accipite & comedite, & postremo, Hoc est corpus meum. Sed arguat quis forsitan contra. Sequeretur, quod dum singulis buccellas porrigebat, singulas consecraret, atque adeo duodecies, vel terdecies formam protulerit. Negatur consequentia. Sed si vlla coniectura tribuenda est fides, prius fecit duodecim vel terdecim buccellas (si ipse sua sumpsit, ut d. sequenti videbimus) quas in patella vel paropside posuit, ac deinde paropsidem offerens dixit, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Ita ut verba porrigentis essent pariter consecrantis. Ex quo sequitur aliter tunc fecisse, quam sacerdotes modo dum sacramentum dat: quia non possunt ordine eundem seruare. Neque hoc profecto in presentiarum admonere dissimulabo: videlicet, quod quauis plerique omnium per verbum benedixit, quod euangelista ante fractionem refert, non aliud intelligant quam formam ipsam consecrationis in fine prolata, fortasse aliud designatur. Erat enim Christo in more quotiescunq; panem comederet, gratias agere, imo quotiescunq; quae miraculum aliquod adornaret. Quocirca si dum panibus quinque turbas pauit, benedixit ac fregit, ut ait Matth. cap. 4. & Lucas cap. 9. licet verba benedictionis non expresserint, nihil mirum si aliqua hic benedictione usus fuerit ante fractionem: quam, quia consuetissima illi erat, euangelistae non expresserunt. Unde quod Matthaeus ait, benedixit, Lucas ait, gratias egit: cui concinit & Paul. 1. Corinth. 11. Quare ecclesia illud usurpauit, Eleuatis oculis in caelum, tibi gratias agens, be-

nedixit, fregit, & dixit, Accipite, Hoc est corpus meum. Vbi insinuat, quod gratiarum actio consecrationem antecesserit. Imo propterea ante consecrationem dicens sacerdos, benedixit, signo crucis benedixit materiam, non quod illo signo fuerit usus Christus, sed ut nonnulla eius benedictionis fiat imitatio. Secundo arguit S. Thom. Eusebius Emisenus, & refertur de consecra. dist. 2. can. Quia corpus ait, quod inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in suum corpus conuertit dicens, Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum. Et simile ait Ambrosius in can. Panis est: ergo totum illud, Accipite, &c. est forma. Eodemque dirigitur argumentum quartum. Sola enim forma verborum sufficit ad perficiendum sacramentum, ut si dicas, Ego te baptizo in nomine patris, &c. si ergo haec sola esset forma, Hoc est corpus meum, sequeretur quod ipsa seorsum prolata absque praecedentibus verbis sufficeret: consequens tamen est falsum, quia nisi prius dicatur, Accipiens ergo panem &c. videbuntur verba formae quasi ex persona sacerdotis prolata, ac subinde significaret conuersionem fieri in corpus sacerdotis. Propter haec argumenta. Scotus distinct. 8. quaest. 2. tenet illa praecedentia verba, Accipite & comedite, esse necessaria. Neque vero sola illa, sed & alia antecedentia in canone, Accipiens panem, &c. Verum est tamen, quod tandem rem sub dubio relinquit dicens, quod si quis proferret sola verba, Hoc est corpus meum, sine praecedentibus, non esset illud adorandum, nisi sub conditione, si verum consecratum esset, atque adeo adseruandum, quousque sacerdos in alia missa post summptionem sacramenti illud sumeret. Imo vero ait assertum esse minus discretum, quod sit necessarium in quolibet sacramento scire, quae verba sint praecise de forma: illud enim, inquit, manifeste falsum est, non solum in hoc sacramento, verum & in baptismo, & poenitentia, & sacramento ordinis. Ob idque consultum censet, ut sacerdos intendens facere quod facit ecclesia, distincte quae legens verba canonis a principio usque ad finem intentionem habeat consecrandi sub verbis, quae Christus instituit tanquam necessariam formam, non coarctando intentionem ad haec vel illa praecisa verba. At vero (ut cum omni reuerentia celeberrimi auctoris loquimur) tam laxa licentia ignorandi, quae sit forma sacramenti, non est valde tutam: cum ecclesia praescriptis formis sacramentorum vta-

Secundum ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

Scotus.

Oppugnatio
cum omni reuerentia
celeberrimi auctoris lo-
quimur.

tur, quauis licitū sit verbum aliud pro alio æquiualeus usurpare, tamen nō licet liberius rem extendere. Haud enim pium est credere quod Christus, ac subinde apostoli in re tam necessaria, quā sunt materia & forma sacra-
mentorum, ecclesiam tam ancipitem & perplexam reliquerint. Dixit Christus, Baptizantes eos in nomine patris, &c. certi ergo sumus illam esse formam, Ego te baptizo in nomine patris, &c. vel ablui, &c. In propo-
sito itidē arguitur. Sola forma cum materia est ad sacramentum perficiendum necessaria. For-
ma verō est illa, quæ significat effectum: il-
lum autem effectum sola hæc verba, Hoc est
corpus meum, significant: ergo alia non sunt
necessaria. Negat verō ipse cōsequētiā dicēs,
q̄ præcedētia verba nō pertinet essentialiter
ad consecrationē, tanquā forma, sed esse nihi-
lominus necessario præmittenda, vt forma ac-
cipiatur tanquam prolata in persona Christi.
Sed contra. Jam ergo agnoscit illam solam
esse formā, de qua paulo antea dubitauerat.
Item cū ipse cōsecrat, formā nō cōcurrere esse-
tialiter ad cōsecrationē, sed tanquā causam sine
qua non, nescio quid plus necessitatis est in
forma, Hoc est corpus meum, q̄ in præceden-
tibus verbis. Præterea dicere aliud esse necessā-
rium quā materiā & formā & intētionem,
certē est res noua. Ad hæc. Si illa verba, Acci-
pite & comedite, sunt necessaria, profectō &
alia, vt ipse fatetur, ab illo saltem loco, Acci-
piens panem: nam inde perpetuum incipit
orationis filium. Illa tamen præcedentia ver-
ba parim sunt euangelistæ, & partim eccle-
siæ: & tamen sancti omnes, & iam concilium
Florentinum vno animo consentiunt, verba
necessaria consecrationis non esse nisi verba
Christi. De alijs ergo nō est cur vel minimus
iniciatur scrupulus. Ad autoritatē ergo Eu-
sebij & Ambrosij respondet S. Tho. q̄ verba
illa, Accipite & comedite, non significant cō-
uersionem, sed vsum sacramenti: & quia vsus
huius sacramenti, vt dictū est, nō est de eius
essentia, sit vt neq; illa verba sint de essentia
formæ, atq; adeo neque de essentia sacramen-
ti. Nihilominus quia vsus pertinet quodāmo-
do ad subsequētem perfectionem sacramen-
ti, sicut operatio rei, retulerunt illa Eusebius
& Ambrosius tanquam a Christo prolata.
Ad argumentum verō, quod apud S. Tho-
mam est quartum, respondet illa verba præ-
cedentia canonis ante verba Christi nullatenus
posse censerī de essentia, tum q̄ sancti lo-

la verba Christi ponūt necessaria, tum quod
canon non fuit semper ecclesiæ idem, sed suc-
cellu temporum factæ sunt additiones, vt d.
13. q. 2. narrabitur. Quare sola illa verba, Hoc
est corpus meū, sunt de necessitate sacramen-
ti. Vnde si quis illa proferret cum intentione
consecrandi, sacramentum procul dubio cō-
ficeret, quia per illam intentionem, quæ est in
tentio ecclesiæ, determinantur verba tanquā
prolata in persona Christi. Reliqua verō præ-
cedentia sunt necessaria de necessitate præce-
pti: quare grauitur, hoc est, mortaliter pecca-
ret sacerdos illa contra ecclesiæ ritum præter
mittens. Neq; est simile de baptismo, qui cū
sit sacramentum necessitatis, potest in tali ar-
ticulo sine ecclesiæ solennitate exhiberi: hoc
autem sacramentum non est de necessitate:
quare eius defectum, quando nō potest missa
integra celebrari, manducatio spiritualis, vt
ait super Ioan. capitu. 6. Augustinus, supple-
re potest quantum ad gratiam, licet non quā-
tum ad sacramentalem: vt quæ non confer-
tur nisi per sacramentum in re. Sed arguit
contra hanc solutionem Scotus. Verba con-
secrationis non tantū ex sola intentione pro-
ferentis, sed ex vi suæ significationis debent
significare effectum sacramenti: verba autem
formæ sine præcedentibus nō ex sua vi signi-
ficāt proferri in persona Christi, sicuti si quis
diceret, Mea doctrina non est mea, quāuis in-
tenderet illa dicere in persona Christi, qui illa
protulit, tamen ex se non significaret nisi do-
ctrinam proferentis. Negatur tamen suum ac-
sumptum: quod enim forma sumatur in per-
sona Christi, licet per verba præcedentia signi-
ficetur, ob idq; ecclesia ea præmitti iusserit, ta-
mē intentio sola sacerdotis per se etiam id fa-
tis significat: quia ecclesia cum tali intētio-
ne illa proferre mādauit. Imō vt bene Durā.
dist. 8. q. 2. arguit, nisi talis intētio adesset, ver-
ba præcedentia per se non id certō significā-
sent. Nam ex eorum rigore, Accipiens Iesus
panem, &c. pronomen, hoc, non demonstra-
ret id, quod sacerdos habet in manibus, sed
quod Christus habebat: intentio ergo facit,
vt verba prolata in persona Christi significēt
hūc nostrum panē cōuerti in corpus Christi.
Alia verō ambiguitas fit reliqua de adiectio-
ne illa, Quod pro vobis tradetur: cum enim
vnicā oratione, vt Lucas & Paulus referunt
dixerit, Hoc est corpus meum, quod pro vo-
bis tradetur, & adiectio illa sit pars prædica-
ti, videtur & ad formæ integritatem pertinere.
De

De hoc autem statim articulo proximo.

Argumenta secundi articuli facillima sunt,
& partim soluta. Primum. Forma debet ef-
fectum significare, quem efficit: effectus autē
est conuersio, quæ melius significatur per, sit:
ergo dicendum esset, Hoc fit. Respondetur ad
minorem, vltimum effectum nō esse fieri, sed
factum esse, & ideo dicitur, Hoc est. Secundum.
Sermo Christi, vt ait Ambros. can. Pa-
nis est de conse. dist. 2. quo facta sunt omnia,
conficit hoc sacramentum: illa autem fecit in-
bendo: ergo & forma huius sacramenti cōue-
nientior esset per verbum imperatiuum fiat.
Negatur consequentia: nam licet sermo sit,
eiusdem virtutis, aliter tamen operatur: si qui-
dem hic non operatur tantū effectiue, ve-
rū & sacramentaliter per formæ significa-
tionem, quæ ideo debuit esse enunciativa il-
lius, quod factum est, per verbum substantiu-
um presentis temporis. Res verō creauit so-
lū effectiue, cui congruentius est verbum
fiat, vt fiat lux, &c. Tertium. Per subiectū
formæ significatur id, quod cōuertitur, sicut
p̄dicatū, id in qd sit cōuersio: sed sicut corp⁹
est id in qd sit cōuersio, ita & panis est, q̄ con-
uertitur: ergo sicut corp⁹ exprimitur p̄ suum
nomē, sic dicēdū esset, Hic panis est corpus.
Respondetur ad minorem, q̄ licet panis sit mate-
ria, nōtū manet post conuersionē, & ideo nō
debit significari, nisi per pronomē vagum,
hoc, vt demonstraret in genere, quod contine-
tur sub speciebus, vt art. 5. patebit, quod facta
conuersione mutatum est. Quartum. Sicut
terminus conuersionis est determinate natu-
re, ita determinate persone: ergo dicendum
esset, Hoc est corpus Christianam, meum, po-
test referri ad sacerdotem. Respondetur, quod
cum verba proferantur in persona Christi, cō-
gruentius per pronomē, meum, eadem signi-
ficatur, quam si diceretur Christi. Quintū.
In verbis formæ non debuit poni nisi quod
est de substantia eius: cū ergo particula, enim,
non sit de substantia, non est illic ponenda,
præsertim cū non in omnibus ecclesijs ha-
beat. Respondetur, eam non poni tanquam
de essentia, sed vt aptius cohereat oratio præ-
cedentibus, Accipite & comedite. Idque se-
cundū cōsuetudinem Romanæ ecclesiæ à
Duo Petro deriuatam.

ARTICVLVS III.

Vtrum hæc sit conueniens forma consecrationis vi-
ni, Hic est calix sanguinis mei, &c.

VM in consecratione calicis
plura adhibeantur verba, quā
in cōsecratione panis: quæ
nec in euangelio sunt cōtexta,
merito queritur, vtrum omnia
sint formæ congruentia. Et ideo S. Tho. dua-
bus conclusionibus respondet. Prima. Nō
est dicendum, vt quidam opinati sunt, de sub-
stantia formæ calicis illa esse verba præcise,
Hic est calix sanguinis mei: imō omnia sunt
de substantia vsque ad remissionem peccato-
rum inclusiue. Probat, quia cū ecclesia ab
apostolis instructa omnibus illis verbis vta-
tur tanquam forma, non est negandum, quin
omnia ad effectū consecrationis concurrant,
atque adeo sint de substantia. Secundō, quia
omnia illa subsequētia adhibentur tanquam
determinationes & modi prædicati: scilicet,
sanguinis, sub eodem locutionis contextu:
nempe, Hic est calix sanguinis mei noui &
æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro
vobis & pro multis effundetur in remissionē
peccatorum. Tertiō, quoniam sacerdos eodē
ritu & modo: scilicet, calicē manu tenens cū
cetera profert, quali per omnia consecrare inten-
dens. Quartō, quia & Luca. 22. illa verba in-
terponuntur, Hic calix nouum testamētum
est in meo sanguine. Secunda cōclusio. Per
priora verba, Hic est calix sanguinis mei, si-
gnificatur ipsa conuersio vini in sanguine, vt
p̄ formā cōsecrationis panis cōuersio in corp⁹:
p̄ verba autē subsequētia designatur virt⁹ san-
guinis effusi in passione, qui operatur in hoc
sacramento. Probat. Passio Christi ad tria
nobis contulit. Primum, ad æternam heredi-
tatem aduendam, secundū illud ad Hebrg.
10. Habemus fiduciam in introitu sanctorum
per sanguinem eius. Et ad hoc designandum
dicitur, noui & æterni testamenti. Secundō,
ad iusticiam gratiæ, id est, ad nostram iustifi-
cationē, quæ fit per fidē quæ p̄ charitatē ope-
ratur, secundū illud ad Roma. 3. Quem pro-
posuit Deus propitiatorem per fidem in san-
guine eius, vt sit ipse iustus iustificans eū, qui
ex fide est Iesu Christi. Et ob hoc subditur,
mysterium fidei. Tertiō demum contulit ad
remouenda peccata, quæ vtriusque effectus
impedimenta sunt, secundū illud ad Hebrg.
9. Sanguis Christi emundauit conscientiam
nostrā ab operibus mortuis, hoc est, peccatis.
Atq; huius gratia subiungitur, qui pro vobis
& pro multis effundetur in remissionem pec-
catorum.

Expositio ar-
ticulari.

Innocen.

Alexan. &
Bona. et Du.

Ricardus.

Pal. et Cap.

Caietanus.

Sententia au-
toris.

Quæstio præfens gravis est, & plusculum
disputationis postulans, quam præcedens. Pri-
ma nanque hesitandi ratio animum subit,
quod cum hæc forma neque ex verbis Chri-
sti neque ex euangelistarum vllis colligatur,
& penes ecclesiam (quod supra diximus) vt
facultas non est instituendi sacramenta: ita
neq; sit eorum mutandi materiam aut formam:
mirum est quomodo celebriter habeatur pro
forma. Quæstio est, quam Innocentius cap.
Cum Marthe. de celebra. missa. tanquam sibi
propositam refert. Ad quam respondet, mul-
ta tã de verbis Dominicis, quam de factis ab
euangelistis omiſſa, quæ apostoli vel supple-
uisse verbo, vel facto expressisse leguntur. Ex-
plicatiùs verò ad eandem respòdet lib. 4. my-
steriorum missæ cap. 5. vbi ait, quod formam
istam ab ipso Christo acceperunt apostoli, &
ab ipsis accepit ecclesia vt in nono argumen-
to videbimus apud S. Thomã. At verò in
prima conclusione: videlicet, omnia illa ver-
ba esse de substantia formæ, apparet prima
facie D. Tho. & communi doctorum consen-
sui & rationi aduersus. Alexander nanq; 4.
part. quæst. 33. & Bonauentura in. 4. dist. 8. ar.
1. quæst. 2. & pleriq; alij contrarium censent:
nepe, Hic est calix sanguinis mei. vel, Hic est
sanguis meus sufficientem esse cõsecrationis
formam. Et Durandus potissimè ead. dist. q.
2. ar. 2. Quamquam Ricardus eadem dist. art. 3.
q. 2. cum Diuo Thoma consentiat. Nam Sco-
tus dist. 8. q. 2. vt supra diximus, dubius heret,
imò cõsultat vt nemo definiat quenam sit for-
ma necessaria. Quare si sola illa verba profe-
rantur, Hic est calix sanguinis mei, ancipitem
esse censet & dubiam consecrationem. Cui
Marfilus in. 4. quæst. 6. art. 1. adheret. Quin-
imò & discipuli eiusdem sancti Doctoris de
hac re dissident. Paludanus nanq; ead. dist. q.
3. & Capreolus Diuum Thomam iuxta pri-
mum verborum sonum sustinent: scilicet, sic
esse omnia de essentia, vt vna prætermissa par-
ticula nulla fieret consecratio. Caietanus ve-
rò in præsentiarum contrariù assertissimè sus-
tinet. Et conatus primùm D. Thomam ad
se pertrahere: quia videt non posse, tandem
eum deserit. Sed tamen semper arbitratus
sum, D. Thomam egerimè sustineri posse in
sensu, quo à quibusdam defensatur, si tamen
sanè intelligatur, repudiandus nō est. Ad cuius
intellectum distinguendum est inter essentia
& substantiam sacramenti. Id enim dicitur
de essentia, sine quo nullatenus fieret conse-

cratio. Sed de substantia id credo censet D.
Thom. quod est de integritate: nempe, quod
ad consecrationem concurrat, nihilominus si
ne illo fieri posset. Igitur prima verba, Hic
est calix sanguinis mei, seu, Hic est sanguis
meus, sunt de essentia, reliqua verò de substã-
tia, hoc est, de integritate. Primùm probatur,
quia illa verba sunt in hoc sacramento dunta-
xat de essentia formæ, quæ significant totum
effectum sacramenti. Forma siquidem id effi-
cit quod significat: ea autem sunt illa præci-
cisa, Hic est calix sanguinis mei. Negat autē
Paludanus priorē præmissam. Illa enim ver-
ba baptismi, Ego te baptizo, significant esse-
ctum baptismi, & tamen nisi addas, in nomi-
ne patris, &c. non perficitur sacramentum. Du-
rand. verò respondet rationem illius inuoca-
tionis trinitatis in baptismo esse, vt signifi-
cetur autor illius effectus: scilicet, Deus. Attamē
responsio hæc minus valere videtur, quam ar-
gumentum: nam omnia sacramenta virtute
diuina suum fortuantur effectum, & tamē in-
uocatio illa trinitatis solum est necessaria in
baptismo & confirmatione. Ratio ergo non
est, nisi quia sacramentum baptismi ex sua
essentia habet, vt sit professio fidei, quæ per
cõfirmationem irroboretur, & ideo vtrubiq;
illa expressio trinitatis est de essentia formæ.
In reliquis verò profectò id tantum est de eius
essentia, quod ad significationē effectus per-
tinet. Atque id præsertim in hoc sacramento
confirmatur, cum enim tanquam vnum con-
uiuium constet ex cibo & potu, non est cur
aliud ad essentiam consecrationis calicis re-
quiratur, quam ad essentiam consecrationis
corporis. Atque adeò sicut, Hoc est corpus
meum, est sufficiens forma vnius, ita &, Hic est
calix sanguinis mei, est forma alterius. Quod
quidem hic D. Thom. fateri videtur, vbi ait
eodem modo vnā significare effectum sa-
cramenti, quo alteram. Secundo ad idem
arguitur. Quod est de essentia, vbicunq; va-
rietur, quallatur sacramentum: sed tamē Gra-
ci in forma calicis non omnia verba ponunt,
quæ Latini: imò quatuor hæc missa faciunt,
calix, æterni, mysterium, fidei. Asserit enim
Durandus se vidisse, & Caietanus certiorē
esse factum in missa Basilij, quam fertur dictā
te angelo excepisse, non esse in forma calicis
nisi, Hic est sanguis meus noui testamēti, qui
pro vobis & pro multis effundetur in remis-
sionem peccatorum. In canone verò secun-
dum regulam Isidori, quæ ego ipse in missali
mozarabo

Paluda.

De substantia
et integritate

mozarabo legi, habetur iuxta cõtextum Lu-
cæ & Pauli, Hic est calix noui testamēti in
meo sanguine, qui pro vobis, &c. Et quanuis
Paludanus dicat, quod si illa forma duntaxat
Graeci vtiuntur, non verè consecrant, nō est cre-
dendum, quandoquidem de hac re ab eccle-
sia Romana non culpantur. Capreolus ait, qd
Deus dispēsat cum illis. Sed hoc profectò est
ad libitum loqui. Adde tertio, quod illa si-
gnificatio effectui sanguinis, quam D. Tho.
hic declarat, ratio non cogit, vt sit perficien-
do sacramento necessaria. Quoniam cum v-
sus istius sacramenti, vt alias sæpe, & proxi-
mè art. 1. D. Tho. concessit, nō sit de eius essen-
tia, sit, vt neque gratia, quæ per vsum confer-
tur, per quam vtiq; effectus passionis nobis
applicatur. Si ergo effectus nō sunt de essen-
tia sacramenti, sit vt neq; illa verba illos signi-
ficantia sint de essentia formæ. Arbitror pro-
fectò conclusionem tum veram esse, tum &
apud D. Thomam certam: scilicet solā verba
Hic est calix sanguinis mei, esse de essentia.
Nihilominus doctē asserit reliqua esse de
substantia, hoc est, omnia ex intentione eccle-
siæ ad consecrationem concurrere: quando-
quidē sub tenore vnius formæ eā proferri su-
per calicem iubet. Neque mirandum aliquid
esse de substantia, putā de integritate, quod
nō sit de essentia. Digitus enim & manus sub
stantia hominis sunt ceu partes (quas aiunt)
integrales, & tamen nō eatenus sunt de essen-
tia, quominus sine illis possit homo viuere.
Item si quis vltimam syllabam, meum, longis-
sima mora proferat, tota prolatio concurrit
ad consecrationem, & tamen minor suffice-
ret. Quinverò si consecratio fiat secundum il-
lam formam Lucæ & Pauli, Hic est calix no-
ui testamēti in meo sanguine, certum est cõ-
secrationem non perfici quousq; nominetur
sanguis, & tamē incongruè diceretur in meo
sanguine, nisi interiecta particula, noui testa-
menti, in quam ablatiuus ille fertur: ergo illa
est de substantia & integritate, licet nō sit de
essentia. Imò & forsā quis dicat particulam,
enim, concurrere ad consecrationem corpo-
ris tanquam de integritate formæ, & tamen
non est de essentia. Sed tamen hoc ego non
certò asseruerim: quoniam particula illa, vt in
calice precedentis articuli dixit Sanct. Tho.
solum ponitur gratia coniungendi verba cū
precedentibus, & ideo non tanquam pars cõ-
currentis ad consecrationem. Sicuti illa, quæ
adhibentur in forma calicis, eò quod adhibē-

tur tanquam modus prædicati. Extat aliud
exemplum. Vbi enim baptismus celebratur
sub trina mersione, re vera omnes sunt de in-
tegritate & concurrunt ad effectum baptis-
matis, quiquidem effectus non existit vique
ad postremam: & tamen non sunt omnes de
essentia. Nam si quis vnica baptizare intende-
ret, sacramentum vtiq; perficeret.
Reliqua, quæ scitu dignissima sunt, perdo-
ctē D. Thom. inter arguendum edisserit. Ar-
guit ergo primò. Sicut panis per formam cõ-
secrationis vertitur in corpus, ita & vinum
in sanguinem: sed in forma consecrationis pa-
nis corpus sine vlla adiectione ponitur in re-
cto: ergo incongruè in cõsecratione vini, san-
guinis, cū adiectione ponitur in obliquo, vbi
dicitur, Hic est calix sanguinis mei. Respon-
detur, Hic est calix sanguinis mei, figuratam
esse locutionem, quam dupliciter interpreta-
ri possumus. Vno modo per metonimiam,
qua ponitur continens pro cõtento, vt sit sen-
sus, Hic est sanguis meus contentus in calice.
Fit autem calicis mentio congruentissimè, eò
quod sanguis hic consecratur in quantum est
fidelium potus, quod per se sanguis nō signi-
ficat, nisi sit vase receptus. Quin adde, & alte-
ra ratione consideratus: scilicet, vt effusus nō
vtcunq; sed in redemptionis pretium, non
id per se satis designasset: quia pretium in va-
se colligitur in custodiam. Est ergo calix &
pretiosi sanguinis, & potabilis. Accipi nihilo
minus pōt calix per similitudinis metapho-
ram, pro ipsa passione Christi, quæ ad simili-
tudinem calicis inebriat: vel quia, vt supra di-
ximus, in vase propinabatur reis lethale vene-
num. Vnde Matthæ. 26. Potestis bibere cali-
cem, quem ego bibiturus sum? & capitu. 26.
Transat à me calix iste. Et tūc sensus est, Hic
est calix passionis meæ, cuius passionis men-
tio sit in consecratione sanguinis: quia per
eandem fuit effusus. Siquis autem subtacito
nomine calicis dicat, Hic est sanguis meus, vt
ait Matthæus, & Marcus, peccaret quidem
grauiter, consecraret tamen. Imò Innocen-
tius & Ambrosius sic quandoque proferunt.
Idem dicendum si quis pro calice diceret po-
culum, aut vas. Secundo arguitur. Non mi-
noris virtutis est forma panis, quam vini, cū
vtrique sit Christi: sed cum primùm dicitur,
corpus meum, est perfecta consecratio: ergo
cum primùm dicitur, Calix sanguinis mei,
atque adeò reliqua quæ sequuntur non sunt
de substantia, præsertim cum pertineant ad

Trinum ar-
gumentum.

Duplex for-
ma interpre-
tatio.

Autor.

Calix.

Secundū ar-
gumentum.

proprietates sacramenti tanquā effectus, qui consequuntur ex substantia, & non intrans ipsam. Subobscure videtur ad argumentum respondere, nec satis nodum solvere. Solum enim reddit rationem cur reliqua adhibeantur formæ sanguinis, & non formæ corporis. Scilicet, quia sanguis seorsum consecratus representat passionem, cuius utique effectus congruit illi, explicari. Vbi insinuare videtur consecrationem non fieri usque ad finem omnium verborum.

Argument. Contra hoc autem arguitur. Vbi primum profertur, mei, iam tunc quicquid est de essentia sacramenti consummatur sicut dum super panem dicitur, meum, ergo illic absoluitur consecratio. Respondetur, quod si intentio sacerdotis fuit per illa sola verba consecrare, optime concluditur. At vero mortale sacrilegium committeret, qui per illa sola consecrare intenderet. Nam cum sit ecclesiæ institutum ut per omnia verba fiat consecratio, per omnia tenetur sacerdos intendere consecrare: & ideo usque ad finem, in remissionem peccatorum, non perficitur conversio. Et hoc est quod Sanctus Thomas docet.

Tradetur. Subiungit autem in consecratione panis mentionem quoque eiusdem passionis fieri cum dicitur. Quod pro vobis tradetur. Vnde exurgit argumentum, quod pariter forma panis deberet esse hæc. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: nam similiter relationum illud determinat modificatque prædicatum, sicut corpus in forma sanguinis, qui pro vobis effundetur: cum ergo sit una perpetua lectio, non est cur magis adhibenda esset particula illa in una forma, quam in altera. Et confirmatur, quia Græci ita consecrant panem addentes, quod pro vobis tradetur, & ita habet canon illius missalis Basilij, & alterius Isidori, quæ supra citauimus. Innocentius in cap. Cum Marthæ, huius etiam rei meminit. Respondetur ergo duo. Primum, particulam illam non esse de essentia, tum quod ecclesiæ Romana illa non utitur, tum quod neque in forma calicis, ut dictum est, similis particula qui pro vobis effundetur est de essentia: tum denique quia particula illa, Hoc est corpus meum, satis effectum significat. Quare neque apud Græcos est de essentia, licet sit de integritate, sicut apud nos simili particula in calice modo iam exposito. Secundo dicimus congruum fuisse adhibere illam in forma calicis, & non in forma panis, propter rationem: scilicet, quia sanguis effusus expressius passionem significat quam corpus. Deinde, quia ut Innocentius in allegato cap. Cum Marthæ, adnotauit, illas particulas formæ calicis omnes tres euangelistæ: scilicet, Matthæ, Marc. & Luc. consentienter referunt, quasi aliquid maioris energię sit in illis. Sed in forma panis solus Lucas adiecit. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Sic enim habetur Græcè *το σῶμα μου*. Paulus vero retulit, quod pro vobis tradetur: vbi Ambrosius legit, pro vobis frangitur, annuente Erasmo. At vero professio multo congruentius legitur, tradetur. Est enim Græcè *παρέδοται*, quod vtranque significationem admittit. Nam quod Lucas ait, pro vobis datur, non refertur ad illam dationem panis tunc consecrati, sed ad oblationem in cruce, quam interpres Pauli expressit per, tradetur. Est enim sensus. Hoc corpus, quod pro vobis tradetur in pretium spiritualis vitæ, datur quoque vobis in escam ad eandem alendam. Tercio arguitur. Testamentum nouum pertinere videtur ad internam inspirationem, ut colligitur ex Apostolo ad Hebræos 8. vbi verba introducit Hieremias 31. Consummabo super domum Israel testamentum novum, dando leges meas in mentibus eorum, ad differentiam vetusti testamenti, quod exterius in tabulis lapideis fuit exaratum: sacramentum autem hoc est exterius sensibile: incongrue ergo dicitur testamentum. Et quartum arguitur. Nouum ex eo quippiam dicitur, quod propinquum habuit initium: æternum vero est quod principium nullum habuit: ergo minus apte coherent noui & æterni. Respondetur ad tertium, quod testamentum est dispositio hereditatis: coelestem autem hereditatem Deus per virtutem sanguinis Iesu Christi hominibus disposuit adendam, secundum illud ad Hebræos 9. Vbi est testamentum, mors necesse est intercedat testatoris. Sanguis vero Christi dupliciter est hominibus exhibitus. Primo quidem in figura, quod pertinet ad vetus testamentum. Quare ibidem Paulus concludit, nec primum testamentum sine sanguine dedicatum esse, ut Exodus 24. legitur: videlicet, quod lecto omni mandato legis à Moysè, omnem populum sanguine aspersit dicens, Hic est sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus. Secundo autem idem sanguis exhibitus est in rei veritate, quod ad nouum attinet testamentum.

Solutio duplex.

tum. Vnde Apostolus ibidem præmittit dicens. Ideo noui testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternę hereditatis. Merito ergo in consecratione sanguinis additur, noui testamenti: quia iam non in figura, ut olim, sed in veritate exhibetur. Ob idque subditur, qui pro vobis effundetur. Interna autem inspiratio, quæ spiritualis est inscriptio fidei legisque in cordibus, virtute eiusdem sanguinis emanat, quatenus passionem Christi iustificamur. Quare nihil obstat, quominus virtute visibilis sacramenti eadem lex intus per gratiam imprimatur. Ad quartum respondetur, particulam, æterni, non extare apud euangelistas, sed adiectionem esse ecclesiæ, ut ait Innocentius in dicto capitulo. Cum Marthæ. Suscepit eam tamen ex traditione Apostolorum. Optime enim connectuntur noui & æterni. Noui enim refertur ad exhibitionem, quia Christus suo sanguine idem testamentum confirmauit. Æternam autem refertur & ad æternam prædestinationem, & ad æternam hereditatem, quæ per hoc testamentum disponitur, & ad æternam testatoris personam, quæ est Christus, ut Innocentius cap. Cum Marthæ, adnotauit. Quinto arguitur. Occasiones peccandi, præsertim in sacramentis præiudicantes sunt, iuxta illud Esaiæ 57. Austerit offendicula de via populi mei: qui dant autem, ut supra visum est, turpiter errarunt dicentes, non esse hic corpus & sanguinem secundum veritatem, sed secundum figuram, quod mysterij nomine designatur: ergo periculosè dicitur, mysterium fidei. Et sexto arguitur. In superioribus dictum est, quod sicut baptismus est sacramentum fidei, ita & eucharistia est sacramentum charitatis: scilicet, communionis fidelium: congruentius ergo diceretur mysterium charitatis, quam fidei. Argumentum quintum facit Innocentius loco citato, dicens, ex illa particula occasionem sumpsisse hæreticos negandi veritatem corporis & sanguinis in sacramento. Quæ quidem particula apud euangelistas non legitur, sed est ab ecclesiæ ex traditione Apostolorum intexta. Et respondet sicut hic Sanctus Thomas, quod nomen mysterij non excludit rei veritatem, sed denotat res illas contineri illic non visibiliter, sed occultè, quas fide credendum est

illic latere. Adde, quod cum hoc sacramentum fiat in memoriam passionis Christi, ut ipse iussit, & memoria sit rei figura & imago, totum hoc sacramentum, & expressius (ut expositum est) consecratio sanguinis dicitur hac ratione figura, qua nihilominus Christus hic verè existens immolatur, non realiter & visibiliter ut in cruce, sed occultè & sacramentaliter, ut de consecratione distinctione secunda ait Paschasius papa, canon. Iteratur. Et Augustinus canon. Vtrum sub figura. Et per hoc respondetur ad sextum, quod dicitur mysterium fidei quasi fidei obiectum: quia veritatem sanguinis non oculis cernimus in sacramento, sed fide tenemus per quam etiam fidem passio Christi sanguine representata iustificat. Dicitur autem baptismus aliter sacramentum fidei, id est, fidei professio, sicut & hoc dicitur sacramentum charitatis: hoc est signum charitatis, quia fidelium communio conglutinetur. Septimum argumentum iam supra solutum est. Videlicet, quod cum consecratio tam corporis quam sanguinis fiat in memoriam passionis Christi, siquidem de vtraque retulit Paulus. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis: cur potius in forma sanguinis sit mentio remissionis peccatorum, qui fuit eius fructus, quam in forma corporis? Ratio, inquam, ea reddita est, quod sanguis effusus & seorsum consecratus eadem passionem apertius representat. Octauum arguitur. Passio Christi quantum ad sufficientiam quidem pro omnibus oblata est, & quantum ad efficaciam multis profuit: igitur ad hos duos modos designandos dici decuit, pro omnibus & pro multis, & non pro vobis, singulariter. Respondetur primum, nullum euangelistarum dixisse, pro vobis & pro multis, sed Lucas dixit pro vobis, Matthæus verò & Marcus, pro multis: ceterum ecclesiæ ambas coniunxit particulas, quæ ad efficaciam passionis attinent, atque ad eius percipiendum fructum. Et ideo tantum nominantur illic prædestinati & electi, quibus re vera profuit ad salutem. Quare vel dum dixit, vobis, intellexit Iudæorum electos, quales erant illi præter Iudam, qui sedebant ad mensam. Et cum adiecit, multis, intellexit electos ex gentibus. Vel dum ait, vobis, intellexit sacerdotes, quo gradu

Li 4 insti

instituebantur tunc apostoli, & cum adhibuit, multis, intellexit electos: scilicet, assistentes, & alios, pro quibus sacramentum offertur. Quam distinctionem significare videtur sacerdos dum ait in canone, Qui tibi offerimus, vel qui tibi offerunt. Quod si inflexis interrogans, cur non dixit, pro vniuersis, postquam quo ad sufficientiam pro vniuerso mundo obtulit. Nam uti prima Ioannis secundo habetur, Christi, non pro peccatis nostris tantum, sed etiam pro totius mundi propitiatio factus est. Respondetur, quod illis verbis voluit duntaxat fructum suae passionis explicare, ut significaret illis se praesens profuturum, ut cibum, quibus erat profuturus ut pretium. Et quia eius passio non fuit nisi in praedestinatis fructuosa, non dixit pro omnibus, sed pro vobis & pro alijs multis vobis similibus. Cui alludit & Paulus capitulo nono ad Hebraeos. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Vnde Ioannis. 17. Ego pro eis rogo, Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia tui sunt. Scilicet, pro electis. Non denique arguitur. Verba, quibus hoc sacramentum conficitur, efficaciam habent ex institutione Christi: sed nullus euangelistarum narrat Christum haec verba dixisse: ergo supernae sunt. Respondetur, quod euangelistarum propositum non erat sacramentorum formas ad amulum pro palare, sane cum nascenti ecclesiae expediret illas esse occultas, ut Dionysius in calce ecclesiasticae hierarchiae refert, ne mysterium margaritae spargeretur vulgo. Sed munus eorum fuit Christi historiam percensere. Nihilominus omnes particulas ecclesia tradentibus apostolis ex diuersis scripturae locis decerpit. Vnde Innocentius in saepe allegato capit. Cum Martha, ait particulam illam, eleuatis oculis in coelum, ecclesiam collegisse ex verbo apud Ioannem in suscitatione Lazari, referentem tunc Christum oculos in coelum eleuasse. Quauis illa non sit pars formae. Nomen autem, calix, expresse habetur Lucae vigesimo secundo, & prima ad Corinthios vndecimo. Et, noui testamenti, apud Matthaeum vigesimo secundo. Nomen vero, eterni, & mysterium fidei, apostoli spiritus sancti lumine addiderunt. Quare & Paul. eodem capit. citato ad

Nonum argumentum.

Innocent.

Paul. Heb. 9.

Hebraeos. 9. ait, quod Christus mediator fuit noui testamenti, ut morte intercedente in redemptionem eorum praeparationum, quae erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, aeternae hereditatis. Quasi dixisset verus illud testamentum, quod hircorum sanguine & vitulorum celebrabatur, non fuisse validum ad expiationem peccatorum, sed ad purgationem corporalium irregularitatum, ac subinde neque ad confirmandum promissionem aeternae hereditatis, sed ad retributionem temporalium bonorum, ut frumenti & olei, triumphorum de hostibus temporalibus. Per nouum vero promissio aeternae hereditatis confirmatur.

ARTICVLVS IIII.

Utrum in praedictis formarum verbis insit aliqua virtus creata consecrationis effectiua.

IN sacramentorum forma id efficiant, quod significant, merito interrogatur, utrum verbis consecrationis vis insit vlla creata conuertendi panem & vinum in corpus & sanguinem. Respondet ergo. Diuus Thomas contraria opinione reiecta, per hanc affirmatiuam conclusionem. In verbis formalibus huius sacramenti est quaedam virtus creata ad eius conuersionem faciendam instrumentalis tamen, sicut & in alijs sacramentis. Probatur primo autoritate Ambrosij libro de sacramentis & refertur de consecratione distinctione secunda canone. Panis est, ubi ait. Si tanta est vis in sermone Domini Iesu, ut inciperet esse quod non erat, quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, & in aliud commutentur. Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat. Item & ratione confirmatur. Illi enim, quos distinctione prima quaestione tertia articulo primo retulimus, quorum est Scotus, Durandus & reliqui, qui negant sacramentum efficaciam habere respectu sui effectus, sed aiunt esse

Conclusio.

Secundum.

esse

esse tantum signum: pari ratione negant verba consecrationis virtutem habere conuertendi panem & vinum in corpus & sanguinem. Sed aiunt ad praesentiam verborum Deum conuersionem perficere, sicut ad praesentiam baptismi Deus se solo infundit gratiam. Hoc autem iam illic satis superque monstrauimus, tum dignitati sacramentorum nouae legis derogate, tum & sanctorum patrum assertis contradicere, qui aiunt sacramenta nouae legis id efficere quod significant. In quo antiquis antecellunt, quae tantum erant signa & figurae. Vnde cum hoc sacramentum fit omnium praestantissimum, fit ut virtus diuina verbis consecrationis ad perficiendum consecrationem inhaereat. Et confirmatur. Cum verba haec ex persona Christi eiusque mandato proferantur, fit, ut quandam instrumentalem virtutem ab ipso habeant, ut per ea ipse faciat conuersionem. Quemadmodum dum mortuos suscitabat, aut alios curabat infirmos verbis ipsis & tactibus: scilicet, Tibi dico, surge, tanquam instrumentis coniunctis illa patrabat miracula.

Capitulum de verbis.

Capitulum de verbis.

Post illa, quae loco citato distinctione prima quaestione tertia diximus, nihil opus est alia de hac re adhibere. Scotus enim distinctione prima quaestione quinta hanc virtutem negat his verbis inherere. Et arguit contra hanc rationem supponens sententiam Sancti Thomae esse, sacramenta non esse instrumenta, quae attingunt productionem gratiae, sed producere characterem vel ornatum, qui est dispositio ad gratiam: cum ergo verba sacramentalia talem dispositionem non producant, fit ut neque ad conuersionem concurrant. Quapropter Capreolus distinctione prima quaestione prima articulo tertio illius ornatus defensor, quam opinionem falso putat esse Sancti Thomae, hoc argumentum conuictus ait, formam consecrationis duntaxat concurrere ad desitionem panis, Deum autem se solo corpus illic Christi sub speciebus ponere. Illic autem satis ostendimus illam non esse opinionem Sancti Thomae in tertia parte, sed sacramenta concurrere tanquam immediata proximaque instrumenta gratiae, hoc est faciendi hominem gratum, consecratiue tamen sunt causa, ut Deus illam qualitatem producat, quae est gratia. In hoc tamen sacramento verba immediate concur-

runt ad consecrationem. Neque inde vlla sequitur suspicio, ut creatura possit creare: nam transubstantiatio non est creatio. Opinio vero Capreoli repugnat formae consecrationis, quae significans hoc esse corpus facit panem non solum desinere esse, sed verti in corpus.

Conciliū Florentinum.

Argumentum.

Et est determinatio concilij Florentini, ubi habetur, quod sacerdos in persona Christi loquens conficit sacramentum. Et subditur. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis & vini in corpus & sanguinem Christi conuertitur. Sed arguit. Quia verba illa sacerdos consecratus profert nullam illis qualitatem ingenerat: ergo nulla in eis est consecratiua virtus. Respondetur concessio antecedenti. Haud enim credibile est vllam qualitatem prolatione verborum diuinitus produci. Negatur tamen consequentia. Nil enim aliud nomine virtutis intelligimus quam verborum prolationem a sacerdote cum intentione perficiendi sacramentum. Distinctione enim prima quaestione tertia articulo quarto satis monstrauimus sacramentorum virtutem non esse nisi motum eorum, & applicationem ad faciendum id, quod significant. Quapropter non est opus in sacerdote aliam ponere virtutem quae characterem sacerdotalem, quae est potestas conficiendi: quae quidem potestate utitur applicando verba ad legitimam materiam.

Sacerdotis virtus.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Et per hoc patet solutio autoritatis Damasceni, libro quarto capitulo decimo quarto quam hic adfert Sanctus Thomas ubi ait, quod sola virtute Spiritus sancti fit conuersio panis in corpus Christi, quae quidem virtus increata est. Respondetur, inquam, quod nomen, sola, non excludit virtutem instrumenti, quae est in verbis: nam etsi verum sit solum fabrum cultellum facere, tamen non excluditur quominus malleo utatur. Eodem modo soluitur secundum argumentum quando arguitur. Miracula nulla virtute creata sunt: sed sola diuina: conuersio autem panis in corpus est tantum miraculum, quantum incarnatio Christi, & creatio mundi, ad quae opera nulla fuit concurrens creata virtus: ergo neque ad conuersionem concurrat. Respondetur, ad nullum miraculum posse creaturam concurrere virtute propria, secus tamen instrumentali diuinitus recepta. Sicut Christus digitorum tactu sanauit leprosum, & cum

cum, & sua voce suscitauit Lazarum. Et isto modo concurrunt verba ad sacramentalem conuersionem. Ad incarnationem verò, quia per illam Christus incipiebat esse homo, non poterat aliquo eius membro seu instrumento uti. Sed neque ad creationem potest vlla creatura vel instrumentaliter concurrere: quia actio creata non potest terminari ad nihil ex quo fit creatio, sicut verborum prolatio applicatur ad panem & vinum, & terminatur ad corpus & sanguinem. *Tertio arguitur* verba illa successiue proferuntur, nec sunt simplicia, sed ex multis composita: conuersio autem fit in instanti, atque adeo per simplicem virtutem: nam compositio non fit in instanti: ergo illa virtus non est in verbis. Respondetur, quod cum illa verba sacramentaliter operentur, fit ut eorum virtus significationem consequatur, quæ in prolatione vltimæ syllabæ perficitur, atque adeo in illo potremo instanti illam consequatur virtutem, in ordine tamen ad præcedentia. Superius namque distinctione nona questione secunda articulo tertio & quarto ostendimus in toto tempore prolationis fieri conuersionem, ad hunc sensum, quod toto illo tempore applicatur forma, quæ est eius causa. Sed tamen in vltimo instanti eadem conuersio fit in hoc sensu: quod illud est primum non esse panis & esse corporis.

ARTICVLVS V.

Utrum prædictæ formarum locutiones sint veræ.

Vanis ex superius dictis colligere quis posset formarum veritatem: tamen quia nondum satis explicitum est, quid pronomina illa demonstrarent, quaeritur modo utrum prædictæ forme sint veræ. Et D. Thom. respondet tribus conclusionibus. Nam quia difficultas consistit in demonstratione pronominis, fuit vna opinio dicentium: nihil per illud pronomen, hoc, demonstrari in actu exercito, sed esse pronomen conceptum, quasi omnia verba acciperentur materialiter. Itaque sacerdos nihil affirmat, sed recitat esse à Christo dictum, veluti dum le-

gis in euangelio. Tu es Petrus nihil asseris quia neque colloqueris cum aliquo, sed refert verba, quibus Christus Petro loquebatur. *Prima conclusio.* Contra hos tamen statuitur prima conclusio. Verba dum à sacerdote proferuntur, significantiue sumuntur & non tantum materialiter. Probat dupliciter. Primo, quia si materialiter & solum recitatiue acciperentur, non applicarentur ad materiam corporalem presentem. Sed narrarentur tanquam demonstrantia panem illum, quem Christus consecrauit. Quare tunc non perficeretur sacramentum in hoc nostro pane: nam secundum Augustinum, nisi accedat verbum ad elementum, non fit sacramentum. Secundo, quia neque hoc modo in totum euertitur quaestionis difficultas, nam eadem permanet circa primam prolationem, qua Christus hæc verba protulit: videlicet, quid demonstrant per illud pronomen: si ergo ad id tenemur respondere de sua consecratione, eo modo respondebimus de nostra. *At* quia posset illa opinio in contrarium arguere quod si non acciperentur materialiter, ut prolata à Christo, non haberent virtutem consecrandi, quam tunc habuerunt quandoquidem ex prolatione Christi illam receperunt. Respondet D. Thom. quod est sacerdos ea recitatiue proferat quasi à Christo dicta, nihilominus non accipiuntur materialiter, sed significantiue: quia sacerdos representans personam Christi demonstrat hoc contentum sub his speciebus. At verò Christus propter suam infinitam virtutem, sicut tactu suæ carnis vim contulit aquis, non solum illis in indiuiduo, quas tetigit, verum omnibus quæ sunt in toto orbe, ut sint propria materia baptismi: ita & his verbis non solum illis numero, quibus ipse consecrauit, verum à quocunque sacerdote in eius persona proferantur, virtutem indidit consecrationis. Non quod virtus sit aliqua qualitas distincta, ut proxime dictum est, sed est ipsa prolatio, sicut applicatio aquæ cum intentione baptizandi. *Supposito* ergo stent significantiue, persistit dubium, quid pronomen demonstret. Fuit ergo secunda opinio, quod nihil ad sensum demonstrat, sed ad intellectum. Quasi dicant, nec demonstrat panem, nec corpus: sed id quod significatur per hoc, puta per panem est corpus. Hæc tamen opinio vergit in hæresim dicentium non esse hic corpus secundum veritatem, sed secundum figuram. Nam

Nam cum forma sacramenti non efficiat nisi quod significat, cum illa forma non significet, nisi rem significatam per panem esse corpus, non efficeret, ut panis conuerteretur in corpus. Siquidem permanente semper pane & existente corpore Christi in cælo, verificatur. Quare solum significaretur quod panis est figura corporis. *Tertia* ergo fuit opinio quod pronomen facit quidem demonstrationem ad sensum, sed tamen non debet referri ad momentum: quo profertur, sed ad vltimum instans prolationis omnium verborum. Sicut dum quis, dicit taceo, intelligit pro momento illo sequenti, quo desinit loqui. Sed neque ista opinio veritati consonat: nam tunc pronomen demonstraret corpus, atque adeo sensum faceret, quod corpus est corpus. Hæc autem forma non est operatiua, nec conuersiua panis in corpus: quoniam ante eius prolationem id ipsum erat verum. *Est* ergo secunda conclusio. Enunciatio forme consecrationis referenda est ad vltimum instans prolationis verborum. Nam cum, ut supra dictum est, conuersio non fiat successiue, sed in instanti: quia fit virtute diuina, concurrente instrumentaliter forma ratione suæ significationis, fit ut non reddatur vera nisi pro instanti prolationis terminatio. *Tertia conclusio.* Pronomen in forma consecrationis demonstrat, non quidem singulariter panem, qui nunquam est corpus neque verò corpus, alias non esset conuersiua panis in corpus, sed solum significantiua quod corpus est corpus, sed demonstrat communiter & in genere contentum sub illis speciebus, quod quidem in principio erat panis, & in fine corpus. At tamen verbum, est, refertur ad instans terminatiuum, quo est corpus. Declaratur conclusio, & deinde probatur. Locutio enim hæc habet virtutem faciendam & conuersiua panis in corpus, & ideo comparatur ad locutiones, quæ solum habent vim significantiua & non faciendam, sicut conceptus intellectus speculatiui nostri, qui non est causa rerum, voces enim sunt signa conceptui intellectus speculatiui nostri, qui non est causa rerum, voces enim sunt signa conceptui. Et ideo sicut conceptio intellectus practici non præsupponit rem, sed facit eam. Sicut illi Dei conceptus, fiat lux, fiat firmamentum, & idea in mente artificis, ex qua exprimit domum: ita se habet forma consecrationis, quæ est verbum Dei. Et quia conuersio fit in vltimo instanti prolationis, tota locutio debet ad illud instans referri: non tamen ita, quod

ex parte subiecti præsupponatur id, quod est terminus conuersionis, ut sit sensus. Corpus, est corpus. Illa enim locutio non esset practica & conuersiua, sed merè speculatiua: sicut, homo est animal, & cum nec panis singulariter demonstrari possit, qui nunquam est corpus Christi, fit ut demonstratio debeat fieri in genere & communiter: scilicet, Hoc, quod hic continetur, est corpus: forma enim non facit aut quod panis sit corpus, aut quod corpus sit corpus, sed quod contentum sub his speciebus, quod prius erat panis, postea sit corpus. Non quod eadem res, quæ erat panis, sit postea corpus, hic enim sensus iam satis supra repudiatus est, sed quod pronomen sit singulare vagum comune ad panem & corpus, ut significetur ex pane fieri corpus. Atque id ipsum ex verbis Domini confirmatur. Non enim dixit, Hic panis est corpus meum, quod esset secundum intellectum secundæ opinionis tenentium panem esse figuram corporis. Neque dixit, Hoc corpus est corpus meum quod esset secundum intellectum opinionis tertiæ, sed in generali. Hoc est corpus meum, nullo nomine appposito à parte subiecti, sed solo pronomine, quod significat substantiam in communi sine qualitate, id est sine forma determinata alicuius speciei, vel indiuidui. *Materia* huius articuli subobscura est, sed scitu necessaria. Vnde ad clarum rei intellectum due sunt hic conclusiones ante istas sancti Thomæ præmittendæ. Prima responsiua quaestionis, quam ipse non posuit in forma: scilicet, Formæ consecrationis sunt veræ. Proferuntur namque ex persona Christi, qui de se dicit Ioan. 14. Ego sum veritas. Item, quia operantur, ut proxime dictum est, virtute significationis, id scilicet faciendæ, quod significat. Quocirca nisi veræ essent, nihil efficerent. *Secunda conclusio* ex hac manifestè consequitur: scilicet, prædictas formas non posse accipi significantiue & assertiue quasi assertas à sacerdote ex sua propria persona: esset enim tunc sensus, in sacramento esse suum ipsius proprium corpus, ac perinde sanguinem, quæ blasphemiam esset falsitas. Fit ergo consequens, ut in vno trium sensuum sint accipiendæ: videlicet, aut solum recitatiue & materialiter, aut assertiue, quasi prolata à sacerdote ex persona Christi, sed non recitatiue. Et tertio sic assertiue, ut etiā recitatiue. *Primæ* opinio ne celebrè fecit, autoritas Innocentij qui eius fuit autor. At quippe li. 4. de misterio missæ. cap.

cap. 17. q. sacerdos nihil demonstrat, cum illis verbis non utatur enunciativè, sed recitativè, quemadmodum qui legit verba illa Christi. Ego sum vitis vera, & Ego sum lux mundi, non de se loquitur, sed materialiter recitat verba Christi. Eadem opinione sequitur glossa Decreti super cap. Timorè, de consec. dist. 2. Cui subscribit Durandus in 4. d. 8. q. 2. Et videtur eodem loco assentiri Scotus, quia id non tam clarè per eius verba cõstet, an in illa persisterit. Maioris quoq; eadem dist. id tenet. Reliqui verò Innocentii aliàs celeberrimum doctorem in hac parte deserunt, dicentes qd verba accipiantur personaliter, vt Alexander 4. par. q. 33. mēb. 3. art. 2. Et Bonaventura dist. 8. in 2. parte distinctionis art. 1. q. 1. & Ricard. art. 3. q. 1. Et Marfilus in 4. q. 6. art. 1. Atque omnes utuntur rationibus D. Thomæ. Nam si, Hoc est corpus meum, acciperetur materialiter, non applicaretur ad hanc materiam, sed recitaretur tanquā prolata super materiam, quā Christus cõsecrauit: & ideo non accederet verbum ad elementum, vt fieret hoc loco consecratio. Respondent autē Durandus loco citato, & Gabriel in cano. lēctione. 48. q. cñ accipiantur materialiter, nihilominus per intentionē sacerdotis applicantur ad materiam, quā habet præsentē per Dei virtutē cõsecrandam. At verò profectò solutio nulla est. Quoniam tenendo, vt verè res habet, formā concurrere ad consecrationem, nō satis est ex intentione sacerdotis applicari ad opus, sed necesse est vt significet id quod efficit: quando quidē virtute significationis operatur. Si autem acciperetur materialiter, profectò non magis significaret illum panē sacerdoti præsentē conuerti in corpus, quā quēcunque alium. Adde, quod cum sacerdos in persona Christi pariter concurrat ad cõsecrationem, fit vt debeat affirmare & enunciare quod facit, atque adeo significatiuè illa verba proferre. Et confirmatur, quia in reliquis omnibus sacramētis minister utitur forma assertiuè & significatiuè, Ego te baptizo. Ego te absoluo. Fit ergo vt in hoc, quod est omnium præstantissimū simili modo loquatur. ¶ Secunda verò ratio S. Thomæ: scilicet, qd in consecratione, qua Christus consecrauit, eadem redit ambiguitas, quid pronomen demonstret, non militat contra Innocentium, sanè qui tenet non consecrasse per illa verba, sed qd porrexisset tunc corpus antea consecratum: quare ipsissimum tūc corpus demonstrauit. At

Glossa decreti.
Durandus
& Scotus.

Reliqui Theologi.

Durandus.

quia hoc satis supra expugnatum est, nō est dicendum, nisi quod Christus eisdem verbis consecrauit. Vnde & nouum argumentum sumitur, contra ipsum, quod si ecclesia ob id his consecrat verbis, qd Christus eisdem consecrauit, intentionem habeat loquendi, quomodo ipse locutus est: videlicet, vt sacerdos in eius persona enūciat asseratq; dicens, Hoc est corpus meum, vt pote in quod panē conuertit. ¶ Contra hoc autem arguitur. Sequetur nullum esse prorsus discriminē inter modos loquendi hic & in cæteris sacramētis: nā in cæteris sacerdos etiam loquitur in persona Christi, hoc est tanquā eius minister: dicens, Ego te baptizo, in nomine patris &c. Respondetur, latissimum esse discrimen: nam loqui tanquā ministrum Christi, non est nisi loqui per potestatem, quam ab eo accepit, sicut prætor tanquā regis minister ius dicit, & ideo vitur pronomine ego. Loqui autem in persona Christi est, quod quis induens illius personam loquatur, sicuti in comœdia ille loquitur, qui induit alterius personam: scilicet, Chremetis aut Dauī. Quemadmodum angelus Exodi. 3. legitur de rubo locutus Moyse representans Dei personam, Ego sum Dominus Deus tuus &c. Hoc ergo modo loquitur sacerdos, dum consecrat tanquā Christus. Quare non dicit, Ego. ¶ Arguitur autem in fauorē Innocentij, Sacerdos ante consecrationem præmittit illa verba, Qui pridie quā pateretur accepit panem, &c. & benedixit dicens, Accipite & manducate: ergo duo hæc postrema materialiter sumuntur tanquā à Christo prolata: cum ergo sub eodem tenore subiungatur, Hoc est enim corpus meum, fit vt & ista quoque materialiter accipiantur. Respondetur, vt benè Marfilus loco citato, quod sacerdos omnia præcedentia vsque ad, Accipite, significatiuè proferat referendo Christi gesta: scilicet, Accipit panem, & eleuatis oculis in cœlum benedixit, fregit & dixit: atque adeo, Accipite & comedite, materialiter accipit. Sed deinde personam induens Christi significatiuè, asserendo enunciat, Hoc est corpus meum, id demonstrando, quod corā se habet. Et quidē hæcē probè dicit. Et est indubitata sententiā S. Thomæ, & omnium, quos supra citauimus. At quate nō infirmat sic accipi verba forme significatiuè & assertiuè, vt nō accipiatur recitativè, cōtradicit S. Thomæ dicenti, qd proferat sacerdos illa recitativè, quasi à Christo dicta, sed nihilominus

Novū argu.

Argumentum.

Pro Innocentio.

Argumentum.

Opinio.

Innocentius

Innocentius significatiuè. Quare non impugnat Innocentium quantum ad hoc quod ait accipi recitativè, sed quantum ad hoc quod accipiantur materialiter. Quod quidem assertum D. Thomæ inde probatur, quod reliqua sacerdos recitat tanquā à Christo dicta, & cum ille simul dixerit, Hoc est corpus meum, fit vt hoc quoq; sacerdos recitet tanquā ab eo dictum. Et confirmatur. Ecclesia adiecit illā particulam, enim, quæ non est apud Euangelistas ad coniungendum verba illa cum præcedentibus, quali Christus dixisset, Comedite: quia hoc est corpus meum. Et arguitur tertio. Si verba illa forme sacerdos non diceret recitativè, tunc falsum esset verbū præcedens dixit, nam illud fertur in totum sequens, Accipite. Hoc est, &c. atq; adeo ad eius veritatē requiritur, quod eadem verba, quæ dixit, recitentur. Responsio nanq; Marfilij: scilicet, qd accipitur in hoc sensu, dixit similia verba, his, quæ ego dico, non castè sinceritatem forme seruat. Vult ergo S. Tho. quod simul accipiatur recitativè, vt illa, Accipite & manducate, nihilominus non materialiter, vt illa, sed significatiuè & assertiuè, quod aliorū, nemo quos viderim, adnotauit. Sunt ergo alij in duobus extremis: scilicet, Innocē. & Durandus qd forma accipitur recitativè & materialiter, quasi idem sit: Alexander verò, & Marfilius, ac reliqui, quod accipitur significatiuè, & non recitativè. At verò S. Tho. medius incedens ait accipi recitativè cum Innocentio, sed cū alijs, nō accipi materialiter, sed significatiuè. ¶ Qd si arguas, In cōmuni sermone cū quis aliorū dicta recitat, materialiter solum illa accipit: ergo pari modo sacerdos. Respondetur concessio antecedenti, & consequentia perempta. Et enim est hoc privilegiū huius sacramenti ex institutione Christi, vt hic docet S. Thomas ob id quod illis verbis virtutem consecrandi contulit, à quocunque sacerdote cum legitima intentione super debitam materiam proferretur. Quare nil vetat quominus sacerdos referens ea, quæ Christus dixit, perueniens ad formam consecrationis eam referat tanquā dictā à Christo, & simul ex institutione ipsius, eius representans personā, applicet verba ad eam, quæ sibi præsens est, materiā, enūciando. Hoc est corpus meum. Ex quo fit, vt si laicus, vel sine intentione consecrandi sacerdos ea eodem tenore: scilicet, recitativè proferret, materialiter acciperet. Itaq; intentio legitima facit, vt accipiatur & recitativè & per

sonaliter. Et per hoc clarescit cur præcedētia verba, Accipite & comedite, accipiuntur materialiter. Est enim causa, quod accipiuntur recitativè, & non sunt pars forme consecrandi. ¶ Sed arguitur contra. Ineruditus sacerdos, nesciens quid debeat demonstrare, si legitimā habeat intentionē verè consecrat. Imò & qui habet opinionem Innocentij & Durandi: scilicet, quod verba accipiuntur materialiter, & per consequens nihil præsens demonstrando, verè consecrat: ergo nō requiritur, quod accipiantur verba personaliter & aliquid demonstraretur. Negatur consequentia: nam qui intendit facere quod Christus instituit, & ecclesia tradit, quancunq; ignorantiam vel opinionem habeat, verè accipit formam, vt inlita est, atq; adeo in virtute accipit personaliter, & verè consecrat. ¶ Aliter arguit Durandus. Si forma calicis proferretur à sacerdote significatiuè, etiam si proferatur in persona Christi, sequeretur esse falsam pro illa particula, qui pro vobis effundetur: quoniam iam nunc non est effundendus, attestante Paulo, quod Christus semel mortuus est, & iam nō morietur. Respondetur, argumentū esse optimum contra Alexandrum, & Marfilium & alios negantes non accipi recitativè. Nos autem dicimus, quod licet forma accipiat significatiuè quatenus per eā enunciat, Hoc contentum sub his speciebus vini esse sanguinem, nihilominus adiectio illa: quia recitatur tanquā dicta à Christo, refertur ad tempus, quo ipse consecrauit. ¶ Circa secundam conclusionem est dubium Scoti loco citato dist. 8. quæst. 2. contententis verbum propositionis significare momentū ipsum, in quo proferetur. Quare è rigore, inquit, sermonis dicimus, Hoc est corpus meum, verbum con significat illud tempus quando non est facta consecratio, atq; adeo de rigore forma esset falsa. Sed tamen ex intentione & determinatione proferentis: quia scilicet sacerdos illud proferat pro instanti terminatiuo, redditur vera. At verò Aristoteles primo libr. Perihermē, contrarium docet. Verbum enim, inquit, significat compositionem, quam sine extremis intelligere non est. Ex quo fit, vt legitimū significatū propositionis non nisi prolatis extremis percipere possimus. Et confirmatur secundo. Qui audit, Homo est, pendulus mēte expectat p̄dicatī, plationem: nā si illic sistatur, solum significatur existētia hominis: cū aut additur, doct⁹ vel indoct⁹, iust⁹ vel iniustus

Argumentum
tum Durandus.

Circa secundam conclusionem de significatione
formæ.

iniustus, alium audiens conceptum format. Colligitur ergo qd nō solum ex virtute intentionis proferētis, sed ex vi significationis nō significat perfectam rerum compositionem vique ad cōpletam prolationē. Quare verbū non cōsignificat nisi tēpus: vel monumentū quod est eiusdem prolationis terminus. Et arguitur tertio. Istę propositiones, Ego taceo, Nihil dico, &c. non solum ex intentione proferētis, sed ex rigore sermonis sunt verę: ergo non significāt, nisi pro monumento termini natiuo: nā dum proferuntur falsę sunt. Quare & forma cōsecrationis, Hoc est corpus meū, virtute sermonis est vera, licet nō verificetur nisi pro instanti terminatio. Quod si contra arguas. Propositio dum est, tunc significat: est autem dum profertur: ergo tunc significat, atq; adeo est vera vel falsa. Respondetur primō ad minōrē, qd res successiua si sit continua in quocūq; instanti cōtinuatio temporis est, vt, nunc est hora quinta, & dies Iouis: quia partes continuantur ad hoc instans si autem non est continua, vt est oratio, cuius vna dictio non continuatur cum altera, non est nisi toto tempore prolationis. Nunc ergo ad maiorem respondetur, quod licet toto tempore partes significant sua partialia significata, nihilominus tota propositio nō significat, nisi pro instanti terminatio, & tunc est vera, vel falsa. Tertia vero conclusio: quę tangit, pronominis demonstrationem, in maiori opinio turbaveratur: sunt enim tot capita, quot sensus. Quidam enim volētē, vt pronomen panem demonstrat, verbum mutant. Vnde Bonauentura loco citato ait, verbū, est, accipi loco illius, quod est, sit, vt sit sensus, Hoc sit corpus meum. Hoc tamen (salua auctoritate grauissimi doctoris) est nimium formam inuertere, aliter quā ea Christus vsus est. Item, vt articulo 2. probauimus, & S. Thom. ostendit, cum conuersio fiat in instanti, non debet exprimi per fieri, sed per factum esse. Ad hęc dist. 9. q. 2. art. vltimo ostendimus, non esse concedendum, quod panis sit corpus, eo quod nullum manet subiectum vtrique extremo cōmune. Marsilius verō loco citato ait sensum esse, id, in quod hoc (scilicet panis) conuertitur, est corpus, quā opinionem falsō impingit Ricardus, cum ille patenter adhaereat opinioni S. Thomę. Et re vera locutio illa est ad rem inepta, tum quod illa forma Christus non est vsus, tum quod illa nō est practica & ope

Pronominis demonstratio.

Bonauentura.

Marsilius.

ratia, significat enim conuersionem in actum signato per verbum conuertitur, cum tamen vt sit practica debeat significare illā exercendo & faciendo, sicut, Fiat lux. Okam verō quodlibet. 2. quest. finali dicit pronomen demonstrare corpus, & ideo, est, accipi pro, erit, putā, Hoc erit corpus meum. Sed illa non est forma Christi imō contraria phrasi illius. Loquebatur enim vt homo dicit amico, Accipe, Hoc est perdix. Item quia illa perinde valet, ac si dicas, corpus meum est corpus meum: quare quidem forma, vt bene hic ait S. Thomas, non est operatiua: sed merē speculatiua: quia nō denotatur duo extrema, quorum alterum fiat ex altero, quare absque vlla cōsecratione est vera. Maioris tenens qd sacerdos nihil demonstrat, quia accipit materialiter: ait cum Innocentio qd Christus per illa verba non cōsecrauit, nam prius corpus consecratum erat. Quare dum illud porrexit apostolis non demonstrauit id, quod habebat in manibus, sed corpus suū, quod sedebat ad mensam. Verū tamē hoc est recitatu indignum: manifestum enim est, qd demonstrabat id, quod habebat in manib; & quod erat verum, etiam si corpus illic non adesset, sed anima eius separata a corpore id dixisset. Alioqui discipulos decipisset, qui putabant corpus suum sub figura panis illis offerre, vt impleret quod dixerat, qui manducat mea carnem, & bibit meum sanguinē &c. Quę enim rerum consequentia erat, Accipite & comedite, Hoc, quod videtis vobiscum sedere, est corpus meum. Et Alexander. 4. part. q. 33. memb. 3. arti. 2. ait sensum esse, Quod significatur per hoc: scilicet, per panem, in quod est conuertendus, est corpus. Est autē molestum huiusmodi formas, ei quę legitima est tam diffformes, recensere. His ergo prætermisissis Scotus loco citato, & hic Caietanus conueniunt cum Okam, vt demonstratur singulariter corpus: non quidem determinatē sub illo conceptu, corpus. Sed Scotus ait, quod demonstratur sub illo conceptu transcendentē ens, vt sensus sit, Hoc ens est corpus meū. Caietanus verō sub illo conceptu, substantia, vt sit sensus, Hęc substantia est corpus meum. Sed est attentē speculanda alia differentia Caietani ab Scoto in hac demonstratione. Sustinet nāq; opinionē illam, quā docuit q. 75. arti. 4. Videlicet, eandem omnino substantiā, quę est panis, esse potest corpus. Quare secundū ipsum eadē ipsa substantia

Okam.

Idem.

Caietanus.

substantia panis demonstratur, quę in instanti terminatio est corpus: sicut quod nūc est calidum postea est frigidum. Illam autē opinionem illic satis cōculimus, & (vt arbitror) excludimus. Fateor nāq; me nescire quis eā possit vllō modo concipere, vt suspicetur esse veram. Et tamē hic putat esse opinionem Sancti Thomę, quod aliter rem habere illico monstrabimus. De hac ergo opinione nihil amplius. Scotus verō licet de sacerdote non satis liquide loquatur, proferat ne verba materialiter an significantē, de Christo tamen dum cōsecrauit, vel si modo cōsecraret, ait quod non nisi corpus suum singulariter demonstraret: tamen sub conceptu entis transcendentē. Atque adeo idem secundū eum dicendum si sacerdos formam accipiat significantē. Et illo modo cōset peracutē ad argumentū respondere, quod hic facit S. Thomas contra tertiam opinionem: scilicet, quod si demonstraretur corpus, sensus esset, Corpus est corpus: quare non esset practicus, sed speculatiuus. Negat enim illū esse prorsus sensum. Sed significat, inquit, hoc ens fieri hoc corp⁹. Nam licet tam subiectum quā predicatum supponant pro eodem corpore, nihilominus alius est conceptus subiecti, atque alius prædicati: imō conceptus vniuersalis est prior natura. Cum enim aliquid a remotis videmus ordine quodā prius concipimus esse corpus, quā animal, & animal quā hominē. Ob idq; cū dicimus, Hoc ens est hoc corpus, concipimus quasi duo extrema, vt hoc ens fiat hoc corpus. Contra hoc autē arguitur. Cōuersio sacramentalis est realis: scilicet, rei vnius in aliam: ergo in forma, quę illam efficit, demonstratio pronominis debet esse ex sua significatione indifferens ad supponendū pro duobus: illi autem conceptus, hoc ens, & hoc corpus licet ordinem habeāt in intellectu, singulariter tamen ambo, vt Scotus fatetur, supponunt pro hoc indiuiduo corpore: ergo demonstratio non est apta, vt forma sit practica denotans conuersionem vnius in alterum. Sed recidit in opinionem Okam, ac si dicat, Hoc corpus est corpus meum. Secundo explicati⁹ arguitur. Illa propositio, Hoc ens est hoc corpus, vtrōque demonstrato corpore, absque vlla cōsecratione est vera, etiā si profertur a laico, qui nullam facit cōsecrationem: ergo virtute illius significationis nulla significatur conuersio vnius in aliud, atque adeo non est practica, sed merē specula-

Respondetur opinio Scoti.

tiua. Est ergo opinio S. Thomę, pronome opinio. s. 7. illud demonstrare id, quod continetur sub illis speciebus, vt, id quod continetur, sit conceptus communis & indifferens ad supponendū pro pane & pro corpore, quę sunt due res & p quocūq; alio, qd illic contineretur. Quare hoc facit p illā formā sacerdos virtute Dei, vt hoc quod continetur sit corpus, cum antea esset panis, ex quo fit corpus. Perspice planum discrimen inter Sanctum Thomam, & Scotum & alios. Nam secundū Scotum, etiam si laicus, qui non cōsecrat, diceret, Hoc ens est corpus, verum diceret, quia speculatiue idem de eodem enunciat. Sed tamē si pronomen demonstrat, vt vult S. Thomas, falsum diceret, & sacerdos verum: quia facit qd dicit. Atque hęc est opinio Ricardi loco citato. dist. 8. articulo 3. quęst. 1. & Durandi: nam etsi dicat sacerdos materialiter accipere verba, ait nihilominus, quod Christus cum cōsecrauit, demonstrauit in genere id, quod continetur sub speciebus. Arguit autem Caietanus primō, quod opinio sua sit S. Thomę propter verba postrema articuli, vt ait Sanctus Thomas, quod pronomen in forma cōsecrationis significat substantiam in communi sine qualitate, id est, sine forma determinata. Quod ipse glossat, id est, corpus singulariter sub conceptu substantię. Secundo arguitur. Si pronome ex sua significatione esset indifferens ad res duas, tūc hęc propositio Hoc est corpus meū non esset singularis sed indefinita. Tertiō arguit loco citato Scotus quasi ad idem. Sequeretur enim, inquit, illā propositionē in virtute esse adiectiuam, scilicet, Hoc, vel hoc est corpus meū, demonstratis pane & corpore, quęquidē ante cōsecrationē erat vera, atq; adeo est speculatiua, & non cōuersiua vnius in aliud. Ad primū respondetur, S. Thomā nūquam cognasse id quod Caiet. arbitratur: nepe, pronomen demonstrare hanc substantiam, scilicet panem, quę postea est corpus, sed contentum in communi sub speciebus vt ipse se exponit. Hoc nāq; vocauit substantiam sine qualitate, putā, sine specificatione ad talē speciē, vel indiuiduationē ad hoc indiuiduū, quātū est ex modo significadi. Indiuiduū enim substantię appellat Aristoteles quale quid. Et ideo tale pronome vocatur a dialecticis singulare vagū: quia ex modo significationis vagatur ad multa, ad differentiam singulārū nominū, Petrus & Paulus, quę dicuntur singularia determinata. Et est

Opinio. s. 7.

Arg. Caiet.

Et est quodammodo simile in suppositione, quam vocant accomodā. Hæc herba crescit in horto meo, quæ significat speciem huius herbe. Sed commodius exemplū est, si Deus tribueret virtutem meis verbis faciendi ex argēto aurum, & ostenderem bursam argento plenam dicens, Hoc est aurum: Pronomen tunc demonstraret contentum in hac bursa quod ex argēto sit aurum. Et accedit cōgrua explicatio Ricardi, Nōmē enim & pronomen secundum grāmaticos nō cōsignificat tempus, sed verbo id cōpetit, quare demonstratio per se pronominis abstrahit à tempore: scilicet, & quo profertur pronomen, & quo terminatur toti orationis prolatio. Quare utrāque substantiam significat, pro qua item posset supponere. At quia verbum, ut dictum est in secunda propositione, cōsignificat tempus terminatiū oratiōis, virtute eiusdē verbi trahitur suppositio pronominis ad corpus. Et per hoc respondetur ad secundū, quod licet illud pronomen ex vi significationis faciat propositionem indefinitam, tamen quia virtute verbi restringitur & trahitur ad supponendum pro corpore, est singularis. Unde ad tertium negatur, quod æquivalet illi disiunctiue. Hic panis, vel hoc corpus est corpus meum: quia utrumque pronomen est singulare determinatū. Et ideo secunda pars erat vera sine cōsecratione, & prima sic falsa, ut nequeat per cōsecrationē fieri vera. Hæc autē, Hoc est corpus meū, simul dum legitime à sacerdote profertur suā efficit veritatem.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Nota.

Primum argumentū S. Thomæ est. Quando profertur pronomen demonstratiū cōsecrationis, non est illic nisi substantia panis, quia cōuersio non fit, usque ad vltimū instans prolationis verborum: sed nunquam verum est panem esse corpus: ergo illa est falsa. Hoc est corpus. Respondetur cōcessa maiore, nō tamen demonstratur hic panis in sua propria natura, sed substantia, quæ illic continetur abstrahēdo ab illo tēpore, quo pronomen profertur, ut satis expositū est. Eodem modo respondetur ad secundum quando arguitur. Pronomen facit demonstrationē ad sensum: ergo demonstrat speciem, quæ tamen nunquā sunt corpus. Negatur cōsequētia. Non enim ob id dicitur demonstratio ad sensum, quod species sensibiles demonstrantur, sed quia demonstratur contentum sub illis, quod prius erat panis, & postea est corpus. Cave hic tamen à sensu Caietani, scilicet, ut cogites eandē nu-

mero substantiam, quæ prius erat panis postea esse corpus, sed sicut dicimus, quod prius erat vinū, postea est acetum, & quod prius erat lignum postea sunt cineres. Tercio arguitur. Verba cōsecrationis, ut dictum est, sua significatione efficiunt cōuersionem panis in corpus: sed causa effectiua debet esse prior suo effectū: ergo significatio verborū præintelligitur cōuersioni: sed ante cōuersionem est falsa: ergo simpliciter est falsa. Respondetur, quod significatio verborū solum præintelligitur cōuersioni ordine naturæ, si cut causa naturaliter est prior effectū: non tamen ordine tēporis: quia simul habet secum suum effectū, atque id ad eius veritatem sufficit. At quia solutio non satis rem explicare videtur, arguitur sic. Si illa propositio est causa cōuersionis, vel est causa quatenus est vera, vel quatenus est falsa, vel prius natura, quam sit vera vel falsa, non potest responderi, quod quatenus est falsa: aliā dicendum esset quod semper est falsa, vel quod mutatur de falsa in veram, quorū vtrūque est erroneum: si autem est causa in quātum est vera, tum cum omnis causa saltem natura debeat præcedere suum effectū, sit ut prius natura sit vera, quā contentum sub speciebus sit corpus. Consequens tamen est falsum: nam cum id ipsum illa propositio significet, necesse est, ut prius natura res ipsa sic se habeat putā, ut contentum sub speciebus sit corpus, quā illa sit vera. Nam ut. 1. Perihermenias autor est Arist. ab eo quod res est, vel nō est propositio est vera vel falsa. Scotus loco citato licet hoc argumentum non faciat, tenet illam propositionem esse causā cōuersionis, in quantum est signum eandē cōuersionem præsignificans, quæ quidem significatio præcedit naturā cōuersionē, non tamen in quantum vera vel falsa, sed in quātum neutra. At profectō naturæ ipsi significandi propositionis repugnat, in aliquo priori significare, & nec verē nec falsē: nam de intrinseca eius natura est alterutro istorum modorum rem enunciare. Et ideo responsio colligitur ex doctrinā præsentī S. Thomæ, videlicet, formā cōsecrationis esse causā cōuersionis, in quantum est propositio vera, neque hoc dubitare licet, quandoquidem virtute veræ significationis id efficiat. Supponimus ergo quod simul tempore: nēpe in eodem instanti, ut supra expositum est, incipit & illic corpus esse, & propositio esse vera.

Tercium argumentum.

Argumentum.

Secundum argumentum.

Reprobatum.

Reprobatum.

Reprobatum.

Reprobatum.

Quare non datur instans, in quo vnum sit sine alio, sed solum disputatur de priori natura: hoc autem nihil dicit nisi causam, scilicet, quia hoc est, illud est. Respondetur ergo quod in diuersis generibus causarū Aristoteles docet vnum esse prius altero, & vice versa. Introitus enim aeris aperientis fenestram prius natura est in genere causæ efficientis, quā fenestra aperiat: quoniam intrando illa aperit. Et tamē in genere causæ materialis prior est apertio, quā introitus aeris: nam nisi aperiretur fenestra, non pateret aeri ingressus. In re ergo præsentī, quia conditio propositionis practica est, quod sit causa suæ veritatis, illamque secum adferat, fit ut in genere causæ efficientis prius natura propositio sit vera quā cōuersio fiat. Quod est dicere: quia propositio est vera cōuersio fit. In genere autem causæ obiectiue prius natura est corpus illic existere, quā propositionē esse veram. Quod est dicere: quia res ita se habet adæquatione consistit veritas, sicut ordine executionis prior est causa efficiens, sed ordine intentionis prior est causa finalis.

ARTICVLVS VI.

Utrum forma cōsecrationis panis consequatur suum effectū antequā perficiatur forma cōsecrationis vini.

NON defuerunt antiquitus qui dicerent, duas formas cōsecrationis panis & vini seinuicem expectare in agendo, ita ut prima nō perficeret suū effectū ante prolationem secundæ. Quare ad refutandum illum errorem mouetur iste articulus, Utrum illud sit verum. Et respondet D. Tho. hac negatiua conclusione. Prima forma cōsecrationis non expectat secundam, sed statim habet suū effectū. Probat. Illa forma profertur per verbum præsentis temporis: ergo ad sui veritatem expostulat, ut simul cum sua significatione res significata sit: nēpe, cōuersio: alioquin per verbum enuncianda esset futuri temporis: scilicet, Hoc erit corpus meum: significatio autem illic perficitur ubi completur verborum prolatio: ergo tunc est absoluta cōuersio. Et confirmatur ex usu & ritu ecclesiæ: nam protinus ut corpus cōsecratur ante cōsecrationem calicis proponi-

tur adorandum, qui quidem ritus, nisi perfecta tunc esset cōuersio, idolatrare faceret adorantes.

Nulla subest in hac conclusione ambiguitas, adeo est per se certa. Et quod de cōsecratione corporis asseritur, id quidē & de cōsecratione calicis pari ratione verificatur. Si enim quis ipsum priusquā panē cōsecraret, sacramentum perficeret, enorme tamen committeret sacrilegium. Ordo enim est ut prius cōsecraretur corpus. Neque verō vnum cōsecrare licet absque altero: esset quippe sacerdos in sacramentum iniurius nisi ambas species cōsecraret & sumeret, ut decretum ait Gelasij can. Cōperimus. de cōsecr. dist. 2. Quocirca in concilio Toletano septimo capit. 1. sancitum est, ut si contigerit inter missarum solennia sacerdotē morbo aliquo corripī, alius rem sacrā peragat. De qua re Innoc. lib. 4. de mysterio missæ cap. 22. sermonē habuit. & cap. 23. dicit, quod ubi non est copia vini, nullatenus est cōsecrandum corpus.

Argumentum potissimum, quo patroni alii legati erroris seducebantur, est quod hic facit S. Tho. Sicut per cōsecrationem panis incipit esse corpus Christi sub eius speciebus, ita per cōsecrationem vini incipit esse sanguis: ergo si prior cōsecratio effectū ante posteriorem haberet, esset corpus in sacramēto sine sanguine, atque adeo non esset verē si cut est in cōlo. Ad hoc autem plerūque in superioribus responsū est, quod sub speciebus panis est corpus ex vi cōsecrationis, & sanguis ex concomitantia: & sub speciebus vini vice versa, quare utrobique est integrū. Secundō. Duæ istæ cōsecrationes videtur se habere ut tres mersiones baptismi: sed ubi baptismus sub trina mersione celebratur nō habet effectū usque ad vltimā: ergo neque hūc prima sine secunda. Negatur maior, nam istæ cōsecrationes licet faciunt vnum perfectum conuiuium ex cibo & potu, nihilominus vna est perfectus cibus & altera perfectus potus. Quare vtrique per se habet suā perfectionem: mersiones autem sunt sicut partes, quæ ad vnum effectū ordinantur. Et ideo quando intentio intercedit baptizandi non nisi per omnes, effectū non habent nisi simul. Et idem est de verbis, ex quibus componitur forma cōsecrationis corporis. Ordinatur enim ad vnicū effectū, & ideo non habent effectū, nisi absoluta omnium prolatione.

Expositio articuli.

Innocentius.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Sententia au-
toris.

Obiectum
solutio.

falsum esset dicere contulisse gratiam. Item quia masticare proprie non est comedere, sed deglutire. Colligitur ergo ut instans collationis gratia huius sacramenti sit illud, quo primum verum est dicere, Comestum est: scilicet, guttur aut gulam transiit. Nam & eius applicatio comestio est, & illuc applicatio per fitur. Vnde si illo tunc momento suscipiens non habet obicem culpæ, illic suscipit sacramenti gratiam. Si autem tunc habet obicem, licet antea vel post fuerit bene dispositus, habebit quidem gratiam virtute meriti & operis operantis, non tamen virtute operis sacramenti. Et quarto arguitur. Digestio specierum nec est sumptio neque usus sacramenti, neque actus pro tunc spontaneus, sed merè naturalis: ergo virtute illius non est censendum gratiam conferri. Argumentorum verò in fauorem Caietani primum est. Locus ille Ioan. 9. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi, hoc tamen applicare ad existetiam in stomacho, nihil rei consonat: loquebatur enim Christus de luce suæ doctrinæ & exemplorū. Secundo arguitur. Cibus & potus corporalis quādiu est in stomacho prodest: sed hoc sacramentum sumitur per modum cibi & potus, & durat in stomacho: ergo toto illo tempore prodesse poterit spiritualiter. Negatur consequentia: est enim discriminē, quod cibus corporalis non prodest dum sumitur, sed dū digeritur: quia tunc conuertitur in substantiā aliti. Effectus autem sacramenti est spiritualis, qui subinde fit in instanti, atque adeo non quādo digeritur, sed dum sumitur effectū habet. Alioquin instat corporalis cibi quādiu in stomacho durat corporaliter reficeret, seque retur, quod tota illa mora semper augeret gratiam. Præsertim, quod cum ut supra distin. 6. quæst. 1. de baptismo dictum est, felicius dispositio suscipiētis in causa sit, ut effectus ipse sacramenti copiosior conferatur, sequeretur, quod si in deglutitione propter minorem dispositionem minor gradus collatus est, postmodum crescente dispositione, cresceret gratia sacramenti, quandoquidem dum existit in stomacho semper secundum istos est in actuali applicatione. Atque adeo conducere, ut digestio fieret morosius, quod profectō concessu ridiculum esset. Tertiū arguit Caietanus. Sacerdos dum sumit propter occupationem quam habet & attentionem ad reuerentiam exteriorē ne hostia adhereat palato, aut sanguis effundatur, non habet tunc

illam contritionē, quæ requiritur ad recipiendam gratiam sacramenti: quare nisi sufficeret postea illam habere, iacturam maximam faceret: nam contingeret, ut quandoque non reciperet primam gratiam, per quam fieret ex attrito contritus. Respondetur, hoc argumentum fundari in quadam eius propria opinione: videlicet, quod requiritur actualis deuotio ad suscipiendum sacramentalem gratiam. Quod profectō est scrupulū inijcere, ubi non opus est, ut artic. ultimo apparebit. Imò verò quādo quis accedit attritus putans se esse contritum, quāuis dum sumit non habeat actua- lem deuotionem, fit virtute sacramenti contritus: nam postquā non opponit obicem, non est cur effectus sacramenti impediatur. Sed si absit actualis deuotio, hæc sola sit iactura, quod non sentitur dulcedo, & gustus spiritualis: hoc enim dicit actum: quare non est timenda propter absentiam actualis deuotionis iactura in gratia. Adde quod non est necesse ut illa attentio ad actū exteriorē sumptionis deuotionem impediatur. Subdit hic Caietanus forsan dandum esse medium, ut quispiam sacramentum sumens in peccato, nec sumendo peccet, sed excusetur, ob id, quod diligenter putet fecisse indaginē, nec tū gratiā suscipiat, ob id quod non fecerit sufficientem. Sed hæc disputatio ad distinctionem sequentem, quæst. 1. ar. 4. proprius pertinet, ubi de peccatore ad sacramentum accedente disputabitur. Hoc tamen interim hic adnotandum, quod qui propter obicem gratiæ illam non recipit dum suscipit sacramentum, nunquam gradum illum sacramentalem postea recuperabit: nā ut dist. 6. quæst. 1. dicebamus, solius baptismi privilegiū est, ut effectus per fictionem impeditus dum recipitur, postea sublata per poenitentiam fictione virtute præteriti sacramenti redeat. Subiungit demum, quod neque ille, qui accedit in gratia, suscipit augmentum nisi tunc habeat actualement deuotionem in cuius causæ patrocinium quā plurius congerit. Et glossat dictum S. Thomæ in art. ultimo præsentis quæstionis, quod contrarium apparet: & ideo illuc usque disputatio nem differe oportet, ubi omnia eius asserta examinantur.

Primum argumentum S. Thomæ est huiusmodi. Hoc sacramentum est nutrimentum spirituale: nutrimentum autem non applicatur nisi viuenti, & vita non acquiritur nisi per gratiam, quæ quidem vitalis gratia proprie confertur

confertur in baptismo: ergo hoc sacramentum non confert primam gratiam. Neque verò augmentum: nam illud, ut dictum est, confertur in confirmatione. Responsio tria habet membra. Primum, quod hoc sacramentum ex se virtutem habet conferendi gratiam: scilicet, primam: quia nemo sine eius susceptione vel in re vel in voto potest illā suscipere: scilicet, vel in voto proprio, ut habent adulti, vel in voto ecclesiæ, ut paruuli dum baptizantur. Vnde cum hoc sacramentum sit finis baptismi, sicut baptismus, ut dictum est, concurrit in re ad primam gratiam: ita & hoc concurrit in voto, quod illic includitur. Colligitur ergo secundū, ut dum in re suscipitur eadē gratia augeatur. Itaque per se hoc sacramentum in voto quidem conferre habet primam gratiam, in re verò non nisi augmentum, sed per accidens ratione dispositionis suscipientis: scilicet, quia accedit attritus putans se esse contritum, confert, dum suscipitur, primam gratiam. Sed tertiū differt à confirmatione: quia illic augetur corroboraturque gratia ad propugnandam fidem contra exteriores impugnationes hostium Christi: hic verò ad sustinendam perficiendamque spiritualem vitam, ut homo perfectius tamen per spirituale alimentum adiuuetur Christo, in ipsumque magis ac magis conuertatur. Ex hac solutione attentē colligitur, desiderium & votum eucharistiæ non sufficere ad conferendā gratiā eius sacramentalem. Est enim regula in omnibus, ut hoc etiam comprehendatur, vniuersalis, quod gradus gratiæ, qui correspondet sacramento, nunquam nisi in re suscepto confertur. Et ideo admonendi maxime sunt paracletici sacerdotes ne ex quacunque leui causa omittant buccellam infirmis porrigere, fraudantes eos illo gradu gratiæ, quam virtute operis sacramenti recipere. Grauius enim falluntur putantes idem esse adorare & suscipere nisi quantum ad præceptum implendū. Quod enim ait super Ioan. Augustinus. Crede in Iesum Christum, hoc est manducare panem vitum. Et in lib. de poenitentia medicina. Quid paras dentem & ventrem? crede & manducasti, qui canones referuntur de cōsecta. distin. 2. solum de illa manducatione intelligitur, quæ est de necessitate salutis, ut hic ait Sanctus Thomas, & superius latius quæst. 73. arti. 3. Ad salutem enim sufficit hoc sacramentum suscipere in voto, si tamen per susceptionem baptismi, aut poenitentia, aut

veram contritionem aliā sit homo in gratia. Vnde si infirmus non sit nisi tantum attritus nunquam per adorationem sacramenti fiet contritus, nec recipiet gratiam potius quam dum sanus adorat in ecclesia. Vide quanta iactura fiat ex leui causa tunc non conferre sacramentū. Quando verò vomitus, vel alia irreuerentia timetur, tunc saluti infirmi præferenda est reuerentia sacramenti, atque adeo non est ministrandū. Secundo arguitur. Hoc sacramentum est quædam spiritualis refectio: huiusmodi autem refectio magis ad usum gratiæ, quam ad eius perfectionem pertinere videtur: non ergo gratiam confert. Respondetur ad minorem negando refectioem pertinere duntaxat ad usum gratiæ, imò etiam pertinet per se ad augmentum & per accidens in eo qui accedit attritus ad receptionem: nā si, ut gratia, est refectio, fit ut & ipsam recipere ad id pertineat, sicut receptio cibi. Imò non solum augmentum vel receptio gratiæ, sed etiam charitatis est huius sacramenti effectus. Neque id tantum propter generalem connectionem: quia gratia ubique recipitur secum adfert charitatem cum aliarum virtutum comitatu, sed ex peculiari natura refectio- nis, quæ fit per calorem, qui quidem calor proprius est charitati. Vnde Damascenus libr. 4. cap. 14. Sacramentum hoc carboni confert, quem Esaias vidit cap. 6. carbo namque non est simplex lignum, sed igni unitum, sicuti & panis communionis (hoc est corpus Christi) non simplex est, sed diuinitati unitus, atque adeo sumentem per amorē Deo coniungens. Cum autem secundum Gregorium amor Dei non sit ociosus, sed magna operetur, fit ut hoc sacramentum non modò gratiam & charitatem conferat, sed ad usum etiam & actus earum excitet, iuxta illud 2. Corin. 5. Charitas Christi urget nos. Colligitur ergo ut virtute huius sacramenti anima reficiatur, & delectetur, & inebrietur dulcedine bonitatis diuinæ, quæ omnia dicunt actum & usum, secundum illud. Cantor. 5. Comedite amici & bibite & inebriamini charissimi. Vnde Duran. distin. 12. quæst. 4. aliud discrimen ponit inter augmentum gratiæ, quod est effectus huius sacramenti, & illud, quod fit in confirmatione: nā illud magis comparatur augmento non viuētium, ut si aquæ aquam apponas. Hoc autem, quia fit per viam nutritionis, æquiparatur augmento viuētium, quod fit calore interno, & vitali opera. Tertiū arguitur. In hoc

Secundum ar-
gumentum.

Damascenus

2. Corin. 5.

Tertium ar-
gumentum.

hoc sacramento, ut supra dictum est, corpus Christi offertur pro salute corporis, sanguis vero pro salute animae: corpus autem non est gratiae capax: ergo saltem quantum ad hunc effectum hoc sacramentum non confert gratiam. Respondetur, quod cum sacramenta operentur salutem, quam significant, fit ut secundum quandam similitudinem & attributionem dicatur corpus offerri pro salute corporis, & sanguis pro salute animae, quoniam cum utrobique sit totus Christus, utrunque & corpori conferat & animae. Adde quod licet corpus non sit capax subiectum gratiae, ex anima tamen gratuitus effectus gratiae redundat in ipsum tam in praesenti saeculo, in quo per Dei gratiam exhibemus membra nostra ut ait Paulus ad Rom. 6. arma iustitiae Deo, quam in futuro, ubi corpus incorruptionem & gloriam ex animi redundantia fortietur.

ARTICVLVS II.

Utrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriae.

Conclusio.

Equitur de alio effectu huius sacramenti: scilicet, an sit adeptio gloriae. Respondet Sanctus Thomas unica affirmatiua conclusione. Conuenit huic sacramento causam esse adeptionis vitae aeternae. Probatur primo ex verbo Christi Ioan. 6. Siquis manducauerit ex hoc pane uiuet in aeternum: uita enim aeterna idem est, quod gloria aeterna. Deinde probatur ex duplici capite: scilicet, tam ex eo, quod continet & representat, quae sunt Christus & eius passio, quam ex uero sacramento eiusque speciebus. Christus enim, qui hic continetur, per suam passionem, quae hic representatur, aditum nobis pandit sempiternae uitae, secundum illud ad Hebraeos. 9. Noui testamenti mediator est, ut morte intercedente, qui vocati sunt accipiant re promissionem aeternae hereditatis. Ad cuius significationem in forma calicis habetur, Hic est calix sanguinis mei noui & aeterni testamenti. Secundo eadem conclusio fit manifesta ex uero & speciebus. Est enim spiritalis resectio, & unitas, quae per speciem panis & uini, ut articulo praecedenti dictum est, significatur, quae quidem resectio & unitas in hac uita imperfecte habetur: in futura uero perfecte. Unde Augustinus super illud Ioan. 6. Caro mea

uerè est cibus. Cum cibo, inquit, & potu id appetant homines, ut non esuriant, neque sitiant, hoc ueraciter non praestat, nisi iste cibus & potus, qui eos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit in societate sanctorum, ubi pax erit & unitas plena atque perfecta.

Qui conclusionem huius articuli superficie tenus aspexerit, putabit adeptionem gloriae non esse proprium effectum huius sacramenti, sed per accidens, quod est omnibus generale, quando conferunt primam gratiam. Apperire enim gloriam, illi conuenit sacramento, quod per se confert primam gratiam, ut est baptismus, ut dist. 7. quaest. 1. artic. 7. dictum est, & per suam formam poenitentiae, per quam remittuntur actualia. Cum ergo hoc sacramentum, dum confertur in re, non habeat per se conferre primam gratiam, fit ut neque conferre gloriam, sed augere. At uero mens Diui Thomae sublimior est, censet enim hoc per se conuenire huic sacramento, sicuti baptismus, licet quodammodo differenter. Primum, quia ut articulo proximo dicebamus, in baptismo includitur uotum huius tamquam finis omnium sacramentorum, per quod modum confert primam gratiam. Secundo, quod ad rem magis attinet, quod cum gloria non sit nisi uita aeterna, cuiusque sacramento per se conuenit dare aut sustentare uitam spiritualem, quae hic incipit & in futuro saeculo perpetuatur, conuenit proprie conferre gloriam. Sacramentis ergo confirmationis, extremae unctionis, ordinis, & matrimonij, quia sua gratia non est per se dare uitam, nisi per accidens, quando accedens est attritus, sed alios habent effectus, non per se conuenit conferre gloriam. Baptismo uero & eucharistia per se id conuenit: baptismus enim, quia est regeneratio dat nobis uitam faciendo nos filios Dei, & si filios, ut ait ad Roma. 8. Paulus ergo heredes aeternae uitae. Eucharistia uero, quia eandem uitam sustentat, nutrit & auget, uirtute sua facit, ut detur nobis perpetua in patria.

Primum argumentum sancti Thomae est. Effectus proportionatur causae: hoc autem sacramentum conuenit uiatoribus, quibus datur causa sustinendi uitam huius saeculi: uia uirtute huius sacramenti non confertur. Respondetur, quod per hoc sacramentum adipiscimur gloriam, sicuti per passionem Christi,

si, cuius uirtute operatur: per passionem autem non illico introducimur in gloriam, imò ut ait ad Roma. 8. Paulus, Oportet nos prius in hac uita Christo compati, ut in futura cum ipso conglorificemur. Hoc ergo sacramentum est causa gloriae, quatenus est uaticum subiectum sustentandi spiritualem uitam per quam peruenimus ad gloriam. In cuius figuram legitur. 3. Reg. 19. quod Helias comedit & bibit & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus usque ad montem Dei Oreb, quo celsitudo gloriosae contemplationis designatur. Secundo arguitur. Multi accipiunt hoc sacramentum, qui nunquam ad gloriam perueniunt, ut. 21. de ciuita. Dei autor est Augustinus: ergo effectus eius non est adeptio gloriae. Negatur conclusio: nam sicut passio Christi per se sufficiens est, ut per illam quisque gloriam adipiscatur, si bene se ad illam accommodauerit: sic & hoc sacramentum. Si quibus ergo non prodest, non est ex defectu ipsius, sed ex eorum culpa. Unde super Ioan. idem Augustinus. Multi, inquit, de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur. Panem ergo coelestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare portate. Tercio arguitur. Maius non efficitur à minori: maius autem est Christo in caelo sub propria specie frui, quod pertinet ad gloriam, quam ipsum sub aliena in sacramento percipere: ergo hoc non est illius causa. Respondetur ad maiorem, quod licet maius à minori non fiat tamquam à causa principali, fieri tamen potest tamquam ab instrumento, per alicuius enim fit statua: sic ergo per assumptionem sacramenti instrumentaliter adipiscimur gloriam, quam Deus nobis confert.

ARTICVLVS III.

Utrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

Equitur de tertio effectu, qui est expulsio mali: scilicet, peccati mortalis, utrum hoc conueniat eucharistiae sicut baptismi & poenitentiae, quae est absolutio peccatorum. Ad quod per distinctionem respondetur quatuor conclusionibus. Sacramentum enim hoc considerari potest aut secundum se, aut respectu suscipientis. Est ergo prima conclusio. Secundum

se consideratum uirtutem habet remittendi quaecunque peccata. Probatur, quia est instrumentum passionis Christi, quae omnia peccata delere sufficit, nisi obstaculum inueniat.

Secunda conclusio. In eo, qui sacramentum recipit cum conscientia peccati mortalis nulla operatur remissionem, imò culpam accumulat. Probatur primo ex illo. 1. Corint. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Vbi glossa. Ille manducat & bibit indignè qui in crimine est, aut irreuerenter tractat, qui ideo iudicium manducat & bibit: scilicet, condemnationem. Et confirmatur ratione. Sacramentum hoc eo quod datur in nutrimentum, est sacramentum uiuentium, quibus solum nutrimentum competit: ergo quicumque accedit cum conscientia peccati mortalis obicem opponit sacramento, tum quia non uiuit, tum quia uiuere non potest Christo tamquam eius membrum, qui est effectus sacramenti, & ideo tanquam indignus susceptor iniuriam irrogat sacramento, atque adeo veniam non obtinet, sed sumendo peccat. Unde in lib. de ecclesiasticis dogmatibus. Si menses in affectu peccati est grauius magis eucharistiae perceptione, quam purificetur. Ad explicandam autem conclusionem, adhibetur alia duae. Tertia ergo est. Hoc sacramentum operari contingit peccatorum remissionem dupliciter, uno modo dum recipitur in voto: scilicet, dum quis iustificatur aut per baptismum, aut per confirmationem, ut ubi quae enim includitur eius uotum, seu omnium sacramentorum finis. Operari enim remissionem peccatorum, est primam gratiam conferre, qualis per huiusmodi iustificationem confertur. Quarta conclusio. Secundo modo hoc sacramentum in re susceptum conferre potest primam gratiam, atque adeo remissionem peccatorum, dum quis accedit in peccato mortali, cuius tamen nec conscientiam habet nec affectum, ut puta si accedat attritus putans se esse contritum, aut si sine culpa est oblitus alicuius mortalis. Tunc enim sacramentum hoc charitatis contritionem perficiet & remissionem operabitur.

Tres primae conclusiones apud catholicos adeo sunt peritae, ut nulla indigeant discussione, sed soli haeretici, qui negant sacramenta conferre gratiam, negant subinde per aliquod eorum conferri remissionem peccatorum, sed peculiariter qui negant Christum contineri hic secundum ueritatem. Subsequenter

August.

ter nullam huius sacramento attribuunt culpa-
rum remissionem, in quorum numero est Oe-
colampadius, contra quem lib. 2. de sacramento
eucharistie capit. 8. disputat Clichtonius.
Ceterum testimonium illud Augustini de
ecclesiasticis dogmatibus cap. 53. quod refer-
tur de conse. dist. 2. can. Quotidie. Dicitur Tho-
mas hic, ad secundam conclusionem, & Sco-
tus & omnes de affectu peccati mortalis in-
telligunt, qui quidem aggrauat sumentis cul-
pam, sed non defuit qui illud intelligant de
affectu peccandi venialiter, propterea, quod
ait inferius, De illo dico, quod capitalia & mor-
talia peccata non grauant. Certius tamen est
intelligi de affectu mortali, ut intelligitur a S.
S. Thomam affectus venialium non obstat
effectui huius sacramento, ut art. 8. per aliam
autoritatem eiusdem Augustini constabit. Huc
autem locum art. 8. perpendimus, ubi dispu-
tabitur utrum affectus peccati venialis impe-
diat effectum huius sacramento. Quarta ve-
ro conclusio disputationem nobis prolixiorē
aperiebat de accedente ad hoc sacramentum
in peccato de quo est solū attritus, quomodo
tunc non modo non peccet, verū & gratia sus-
cipiat, qua veniam obtineat. Sed ne toties eā-
dem rem tangamus, hæc disputatio vsque ad
questionem subsequenter art. 4. referuetur
ubi de accedente in peccato explorabitur an
peccet.

Primum ar-
gumentum.

Primum argumentum S. Thomæ est. Eccle-
sia in quadam collecta petit. Sit hoc sacramen-
tum ablutio scelerum: scelera autem non sunt,
nisi peccata mortalia: ergo illa per hoc sacra-
mentum abluuntur. Respondetur non esse in-
telligendum de ablutione eorum, quorum con-
scientiam homo ad hoc sacramentum adfert,
sed bifariam aliter: scilicet, ut illa abluantur,
quorum conscientiam non habemus, iuxta
illud Psalmi, Ab occultis meis munda me do-
mine: aut illa, quorum imperfecte dolemus,
quod dolorem petimus per sacramentum per-
fici. Aut denique in hoc sensu petimus ablui,
ut robur nobis per sacramentum accrescat.

Secundum ar-
gumentum.

Secundum arguitur. Hoc sacramentum ope-
ratur in virtute passionis Christi sicut baptis-
mus: per baptismum autem remittuntur pec-
cata mortalia, ut supra dictum est: ergo &
per hoc sacramentum, præsertim cum in for-
ma calicis adhibeatur. Qui pro vobis & pro
multis effundetur. Respondetur ad maiorem,
discrimen esse inter baptismum & hoc sacra-
mentum, quod baptismus operatur in virtu-

te passionis Christi tanquam regeneratio spi-
ritualis, quæ scilicet est mutatio de non esse
spirituali in esse spirituale: præterea datur per
modum ablutionis. Quorum neutrum obstat,
quominus possit quis dignè ad ipsum acce-
dere cum conscientia peccati mortalis, dum
modo non habeat complacentiam, ut supra ex-
positum est, ac perinde optas à suis delictis per
baptismum ablui & de morte transiret ad vi-
tam. Sed per hoc sacramentum homo susci-
pit Christi gratiam pro spirituali nutrimen-
to, quod non conuenit mortuo in peccatis:
& ideo per se exigit, ut nemo ad ipsum acce-
dat, nisi qui bona fide crediderit se vivere vi-
ta gratia. Ex natura ergo diuersa horum sa-
cramentorum, diuersitas colligitur disposi-
tionis in suscipiente. Ad baptismum nanque
sufficit, ut non opponat obicem: ad eucharis-
tiam verò, ut probet se ipsum, ut ait Paul. an-
tequam de pane illo edat, aut de calice bibat.
Tertio arguitur. Per hoc sacramentum
gratia confertur: sed effectus gratia est iusti-
ficatio à peccatis mortalibus, secundum illud
ad Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ip-
sius: ergo per hoc sacramentum remittuntur
mortalia. Respondetur, quod licet gratia per
se sufficiat remittere peccata, non tamen actu
remittit nisi quando datur prima: hoc autem
sacramentum dum re suscipitur, non habet
per se conferre primam gratiam, sed augere
per nutrimentum. Quare nec per se conue-
nit ei, peccata remittere, sed per accedens ratio-
ne subiecti: quia scilicet suscipiens putat se ca-
rere peccato, quod tamen habet.

ARTICVLVS IIII.

Utrum per hoc sacramentum remittantur pec-
cata venialia.

V M dictum sit, huius sacramen-
to remissionem mortalium pec-
catorum non competere, qua-
ritur, an idem sit de venialibus
consequendum. Et respondetur cō-
clusionem diuersa. Hoc sacramentum virtutē
habet ad remissionem venialium. Primo pro-
batur autoritate Innocentij libr. de mysterio
missæ, dicentis, Hoc sacramentum venialia
delet, & carnet mortalia. Deinde probatur ra-
tionibus duabus, quarum vna sumitur ex na-
tura sacramento, atque altera ex re ipsius. Na-
tura

tura enim sacramento est suscipientes spiri-
tualiter nutrire: natura autem nutrimenti
corporalis est restaurare id, quod quotidie p
actionem caloris naturalis deperditur: cum
ergo similiter calore concupiscentia per pec-
cata venialia aliquid feruoris charitatis amit-
tatur, fit ut ex natura huius sacramento eius-
modi venialia remittantur. Vnde Ambros. li-
bro de sacrament. Ille, inquit, panis quotidiana
nus sumitur in remedium quotidianæ infir-
mitatis. Secundò probatur ex parte rei huius
sacramento, quæ est charitas non solum in ha-
bitu, verum etiam in actu. Diximus enim ar-
tic. 1. per hoc sacramentum excitari nos ad a-
moris feruorem: actus verò & feruor chari-
tis, sicut per venialia, dum actu committuntur,
tepefit, sic cum complacentiam eorum
non inuenit eadem venialia vicissim delet.
Notato in primis discrimen hoc, quod cum
hoc sacramentum in re non habeat per se cō-
ferre primam gratiam, imò illam supponit,
non habet per se remittere mortalia, nisi ex
sui voto, quod includitur in baptismo. Qua-
re si recipiatur cum conscientia peccati mor-
talis, illud non remittit. At verò quia peccata
venialia gratiam non excludunt, dignè quis
cum illis potest ad hoc sacramentum accede-
re, cui ideo virtute sacramento remittentur,
nisi qui accedit obicem adferat alicuius venia-
lis macula. Obex enim ille obstat remif-
sioni illius venialis peccati, non tamen remis-
sioni aliorum: quia venialium peccatorum pos-
sunt aliqua sine cæteris remitti. Hæsitabit
quis forsitan, eò quod Dicitur Thomas vide-
tur peculiariter hunc effectum huius sacramen-
to tribuere, cum tamen ex altera parte cun-
ctis videatur communis: nam cum omnia gra-
tiam cōferant, cuius peccatum veniale obex
non est, videtur venialia per omnia alia sacra-
menta remitti. Ad hoc bifariam responderi
posset. Primò quod cum susceptio aquæ lu-
stralis & episcopalis benedictio, atque alia id
genus sacramentalia remittant omnia venia-
lia, quorum complacentiam non inueniunt,
absque aliquo eorum dolore, probabile est,
ut per omne sacramentum generali ratione
gratiæ pariter remittantur. Nihilominus tum
baptismus, tum etiam hoc sacramentum id
habet ex sua natura propriè ille scilicet, quia
regenerat hominem in nouam vitam, hoc ve-
rò propter rationes in præsentium allatas.
Attamen & veritati fortè similis, & menti
S. Thomæ viciniùs respondetur negando id

omni sacramento conuenire.

Arguit namque sic primo loco S. Thomas. Hoc
sacramentum, ut super Ioannem ait Augustinus, *Primum ar-
gumentum.* est sacramentum charitatis: venialia autem non
cōtrariantur charitati: cum ergo nihil nisi per
suum contrarium corrumpatur, videtur hoc
sacramentum minimè venialia remittere. Et
respondet ad minorem, quod licet venialia non
obstant habitui charitatis sicut nec gratia: ni-
hilominus contrariantur actuali feruori cha-
ritatis. Vnde cum ille sit effectus huius sacra-
menti, per illud remittuntur. Vult ergo S. Th.
non remitti venialia per habitum charitatis aut
gratiæ, sed per actum. Cum ergo per alia sa-
cramenta, si nudam eorum naturam contem-
pleris, non nisi habitus infundatur, non habent
venialia remittere, præter baptismum, qui est
nova regeneratio. Vnde Iulius Papa can. Cū
omne de consecr. dist. 2. Omne, inquit, crimē
atque peccatum oblati Deo sacrificijs dele-
tur. Et Gregorius can. Species, huic etiam sa-
cramento peccatorum remissionem adscribit.
Quod autem aqua benedicta & alia sacramen-
talia veniales culpas deleant, ex peculiari in-
stitutione & intentione fortiuntur. *Secundum ar-
gumentum.* Secundò
arguitur. Si per hoc sacramentum venialia remit-
terentur, fieret ut remitterentur vniuersa: qua-
re frequenter affirmare possemus, nos esse sine
peccato, contra illud, 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quod
peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Res-
pondet D. Th. illud verbum non sic esse intelli-
gendum, quin aliqua hora absque omni reatu
peccati venialis possumus existere: sed sic, quod
istam vitam neque sancti absque huiusmodi leui-
bus culpis ducunt. Adde, quod Ioannes non dicit
nos non posse esse sine peccato, sed quod nemo
id debet dicere: quia nescit an alicuius habeat
complacentiam, quæ ipsum lateat. Quare li-
cet quispiam dicat nullius se memorem esse
peccati venialis, non se seducit, sed dum pro-
certo affirmat nullum habere. *Tertium ar-
gumentum.* Tertio argui-
tur. Contraria mutuo se expellunt, sed pecca-
ta venialia, non sunt sacramenta cōtraria: quia
prohibent, dicentes neminē eis perceptione
Augustino super illud Ioan. 6. Patres vestri
manducauerunt manna in deserto. Innocen-
tiam ad altare apportare: peccata etiam sunt
quotidiana, non sint mortifera: ergo venialia
per hoc sacramentum non tolluntur. Respon-
detur, maiorem esse charitatis virtutē in bonū,
quæ charitas effectus est huius sacramento,
quàm venialium peccatorum in malū. Quare
venialia non possunt in totum impedire cha-
ritatis

ritatis actum, licet eis quis accedat infectus ad sacramentum: & ideo sacramentum ipsum illa poterit delere. Complacencia autem venialium impedimento essent ne deleantur.

ARTICVLVS. V.

Vtrum per hoc sacramentum tota poena peccati remittatur.

Vltimam consequitur poena: & ideo queritur, vtrum per hoc sacramentum etiam poene peccatorum remittatur. Ad quod supposita distinctione D. Tho-

mas quatuor conclusionibus respondet. Hoc enim sacramentum, vt initio diximus, & in fine d. 13. quaest. 2. artic. 1. examinabimus. singulare hoc habet, vt sit non solum sacramentum: sed etiam sacrificium. Habet enim rationem sacrificij in quantum offertur, rationem vero sacramenti in quantum sumitur. Et ideo effectum sacramenti habet in eo, qui sumit: effectum vero sacrificij in eo, qui offert, atque in ijs, pro quibus offertur. Et quidem in quantum sacramentum, operatur vno modo directe, ex vi sacramenti, atque altero ex concomitantia: sicut dictum est de continentia, quod scilicet sub speciebus panis corpus continetur ex vi sacramenti, sanguis vero ex concomitantia. ¶ Est ergo prima conclusio. Hoc sacramentum directe nullam habet remittere poenam, sed solum ex cōcomitantia. Pro-

Prima conclusio.

batur, sacramentum enim illum habet effectum directum, ad quem institutum est: hoc autem non fuit institutum nisi ad nutriendum hominem, atque adeo ad incorporandum ipsum Christo, sicut membrum capiti, & ad cōglutinandum ipsum cum ceteris fidelibus, vt vtiatur sicut membra in vno corpore: quos quidem effectus & corporale nutrimentum habet: quae quidem ratio nullam includit poenarum remissionem. At quia haec vnio fit per actum feruoremque charitatis, & huiusmodi feruor non solum veniales culpas remittit, verum & poenas quatenus est actus amicitiae Dei, ex hac parte per hoc sacramentum non nihil suppliciorum condonatur. ¶ Secunda conclusio. Non tamen semper remittitur omnis poena, sed secundum modum cuiusque deuotionis & feruoris. Nam cum non remittatur per habitum, sed per actum, quantus fuerit actus, tanta erit & remissio. ¶ Tertia conclusio. Hoc sacramentum in quantum sacrificium

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

de se habet quod sit satisfactorium pro offerente, & pro quibus offertur. ¶ Quarta conclusio. Quauis oblatio ex sui quantitate sufficiat pro satisfactione totius poenae, tamen in re non habet efficaciam nisi pro ratione & quantitate deuotionis & feruoris tam offerentis, quam illorum, pro quibus offertur. Quare non semper satisfaciunt pro tota poena. Probatur, quia satisfactio magis attenditur penes deuotionem offerentis, quam penes quantitatem rei oblatae, vt patet in illo exemplo Luc. 21. de vidua, quae cum non obtulisset nisi duo minuta ara, iudicio Christi plurius fuit eius oblatio aestimata, quam oblationes aliorum, qui pretiosiores numos in gazophylacium mittebant.

¶ Hic discrimen adnotandum est, quod cum hoc sacramentum quatenus sacrificium, gratiam non conferat, sit vt illa ratione neque vllam operetur culpae remissionem, nisi per modum meriti si offerens sit in gratia, vt d. 13. q. 2. artic. 1. explicabimus: quia offert hostiam sanctam. Et ideo haec tenus in remissione culpae nulla est habita mentio huius sacramenti quatenus est sacrificium. Habet autem per se rationem satisfactionis pro poenis culpae non tantum venialium verum etiam mortalium, quae iam sunt per gratiam deletae, prodestque offerenti, & pro quibus offertur. Et ideo de istis conclusionibus iterum non memorandum est. ¶ At vero circa intellectum quartae dubium est non mediocre, quo modo D. Tho. intelligat oblationem huius sacrificij ex sui quantitate sufficere ad satisfaciendum pro omni poena: nihilominus non esse satisfactoriam nisi pro quantitate deuotionis offerentis, & illius pro quo offertur. Haec enim verba submouere videtur celebris illa quaestio, vtrum missa oblata pro pluribus, tantumdem singulis valeat, quantum froblatio pro vno solo fieret. Haec vero quaestio, et si li. 9. de iustitia & iure. q. 2. artic. 2. tractauerimus, cum exactius limitatusque inferius dist. 13. quaest. 2. artic. 1. examinabimus. Quare de illa nihil in praesentiarum. Imo vero cum illius examen praesenti conclusioni non parum lucis adferat, illic amplius haec elucebit. ¶ Ne tamen hic nihil dicamus, animaduertendum est, id quod in hoc sacrificio offertur, esse per se infiniti valoris: est enim corpus & sanguis, quae cum sint diuinitati coniuncta, sunt suppositi infiniti grati, & ideo quantum est de se ad infinitum effectum sufficeret. Attamen quia sacrificium non solum dicit rem oblata, sed oblationem: nempe,

Expositio a

Dubium

offerentis

offerentis actum, sit vt quantum ad efficaciam, dum ab hominibus offertur, non habeat nisi taxatum effectum. Sacrificium vero Christi in cruce non tantum quia id quod offerebat erat infinitum, sed quia ipse offerens erat suppositum infinite gratum Deo, fuit simpliciter infiniti valoris: non autem sic dum ab homine puro offertur licet per nostram oblationem illa Christi quo ad efficaciam applicetur, sed crescit valor secundum deuotionem offerentis. Dum enim duo nummi eiusdem valoris pauperi porrigunt, ille qui ardentiori affectu eum largitur, plus meretur. Et huic veritati seruit exemplum viduae offerentis duo minuta ex maiori feruore: tamen etiam illic res oblata secundum proportionem suae inopiae erat maior, quam pretiosior nummus oblatus adiuuare. Sic ergo in proposito, quia res oblata est eadem, quanto sanctiori animo fiat oblatio, erit magis satisfactoria. ¶ Sed tamen veritas haec peripatetici indiget explicatione. Queritur ergo, Vtrum satisfactio in diuersis pensetur solum ad aequalitatem deuotionis, vt si vnus offerat deuotione vt vnum, & alter vt duo, satisfactio huius sit dupla ad satisfactionem alterius. Apparet enim hanc esse sententiam S. Thomae: quoniam quantitas deuotionis vnus est dupla ad quantitatem deuotionis alterius. In contrarium tamen est, quod satisfactio huius sacrificij attendi debet non solum ex opere operantis: scilicet, ratione meriti, sed ex opere, quod vocatur operatum: nempe, virtute hostiae oblatae: & superius dist. 6. inter disputandum de effectibus baptismi diximus, effectum ipsum sacramentalem fieri maiorem in eo qui habet maiorem deuotionem. Quare qui offert deuotione, vt duo, videtur satisfacere: primum ratione deuotionis in duplo, quam ille qui offert deuotione vt vnus: & praeterea ex opere operato etiam in duplo. ¶ Respondetur primum consulto D. Thomae & graues doctores non esse sollicitos tam minutatim istos gradus admetiri. Nam satis est, quod qui maiorem habet deuotionem, plus participat satisfactionis ratione eiusdem hostiae, sed forte non in eadem proportionem: neque virtute meriti neque virtute operis exhibiti: quia non omnia duplicantur. Enimvero si duo aequales diuites aequalem pecuniam offerant Deo, non ideo quod Petrus offert duplo maiori deuotione duplicatur ei vel meritum, vel satisfactio: quia est considerata & deuotio & res oblata: & quia res

oblata non duplicatur, non totum quod facit Petrus duplicatur respectu eius quod facit Paulus: & ideo nec duplicatur satisfactio nec meritum. Vnde D. Tho. solum dicit quod magis attenditur animus offerentis, quam quantitas oblationis: sed nihilominus attenditur quantitas etiam oblationis. Quare cum offerentes sacrificium eandem rem offerant, sit vt quauis ex deuotione offerentis crescat satisfactio, non tamen in eadem proportionem, quae excedit deuotionem alterius. Et eodem modo diximus de gratia sacramentali, quod licet crescat ratione deuotionis suscipientis, non tamen ad aequalem quantitatem. Vt si deuotio sit vt decem, sacramentalis gratia crescat vt decem supra illam, quae datur ratione meriti. Secundo respondetur non esse omnimodam similitudinem inter sacrificium & sacramentum: nam gratia sacramentalis confertur virtute ipsius sacramenti tanquam operis & instrumenti Dei, homine solum concurrente, vt digne suscipiat: & ideo crescit secundum dispositionem subiecti: scilicet, suscipientis: sed satisfactio in sacrificio non datur tanquam per solum instrumentum Dei, vt homo non faciat nisi digne recipere: imo est opus ipsius offerentis. Et ideo crescit per eius deuotionem tanquam per causam agentem. ¶ Ex his ergo fit consequens tantam esse posse deuotionem offerentis, vt pro vniuersis poenis & venialium & mortalium quo ad culpam remissionem quantumvis magna fuerint, virtute huius sacrosancti sacrificij plenissima fiat satisfactio. Id quod D. Thomas insinuat dicens quod haec oblatio ex sui quantitate sufficit ad satisfaciendum pro omni poena, nisi ex parte deuotionis quidpiam deficiat. Sed haec loco citato dist. 13. fulgentius elucebunt, vbi praeter satisfactionem, alios effectus sacrificio conuenire monstrabimus.

¶ Primum argumentum S. Thomae est. Per hoc sacramentum, sicut per baptismum, communicatur nobis effectus passionis Christi: sed per baptismum recipit homo plenissimam remissionem peccatorum quo ad culpam & poenam, vt supra dictum est: ergo & per hoc. Negatur consequentia: nam cum baptismus sit regeneratio, vt per quem comorimur Christo, & resurgimus in nouam vitam, perse institutus est in remissionem totius culpae & poenae: hoc autem quia non est nisi in nutrimentum, non habet illud effectum remittendi poenas, nisi secundum quantitatem deuotionis, per quam fit spiritualis

Discrimine inter effectum sacramenti & sacrificij

Primum argumentum

Secundū ar-
gumentum.

spiritualis nutritio. ¶ Secundo arguitur. Nihil in sacrificijs maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi, ut ait Alexander Papa de consecra. dist. 2. can. Nihil: per sacrificia verò veteris legis homo satisfaciebat pro peccatis suis, iuxta legem Leui. 4. & 5. Si peccauerit homo, offerat hoc vel illud pro peccato suo, & remittetur ei: ergo per hoc sacramentum plenissima fiet remissio. Responsio Sancti Thomae est nimis compediola, & ideo notato discrimen, quod in antiqua lege sicut nullum erat sacramentum, quod virtute operis conferret gratiam (licet in circūcisione conferretur virtute fidei) ita nullum erat sacrificium, quod ex opere (quod aiunt) operato aliquam haberet satisfactionem: quia non erant instrumenta passionis Christi, sed merè protestationes fidei eius venturisque solum per modū meriti operantis & augebant gratiam & satisfaciebant pro culpis. Quapropter hoc nostrum sacrosanctum sacrificium longissimè illis antecellit, non solum in re oblatæ: quia illi offerebant animalia, nos verò corpus & sanguinem Christi, eius diuinitati coniuncta, verū & in satisfactione virtute operis operati, quæ illis nulla erat. Applicabantur nihilominus certis peccatorum speciebus expiandis certa sacrificia, vel propter adaptationem rei oblatæ ad culpam, vel propter representationem ecclesiæ nostræ, in cuius figura omnia illis contingebant. Respondet ergo Sanctus Thomas ad minorem, quod reliquæ oblationes tam veteris legis quam nouæ non solum non per se operantur ad remissionem totius peccati, verum neque adæquant virtutem huius nostri neque quantum ad quantitatem rei oblatæ, neque quantum ad deuotionem offerentis, quæ innititur intentione ecclesiæ. Et nihilominus ex defectu deuotionis offerentium, vel illorum pro quibus offertur, euenit ut nec hoc sacrificium pro tota peccata satisfaciatur. ¶ Et similiter respondetur ad tertium quando arguitur. Per hoc sacramentum aliquid de reatu peccati dimittitur, quia propter poenitentibus solent in satisfactionem iniungi elemosynæ pro celebratione missarum: ergo qua ratione remittitur aliquid, remittitur totum. Negatur enim consequentia. Defectus quippe non accedit ratione sacrificij, sed ex tepore deuotionis. ¶ Sed arguitur. Tam multa esse possent tamque nefanda hominis flagitia, ut vnum sacrificium, quantumque deuotione oblatum, non sufficeret ad satisfaci-

Satisfactio
per eueh qua
lis & quata
egregia.

ciendum pro omnibus. Negatur assumptum: imò tanta esse posset deuotio non solum sacrificij, verum etiam contritionis, ut vna ad plenam omnium criminum satisfactionem sufficeret.

ARTICVLVS VI.

Utrum per hoc sacramentum præseruetur homo à peccatis futuris.

QVAERITVR vtrum non solum respectu præteritorum verum etiam respectu futurorum criminum habeat hoc sacramentum efficaciam. Et respondetur hac affirmatiua conclusione. Hoc sacramentum inter alios effectus, hunc etiam habet, ut à peccatis in posterum præseruet. Conclusio hæc primum elicitur ex verbis Christi Ioan. 6. Hic est panis de coelo descendens, ut si quis ex ipso manducauerit non moriatur, quod cum planum sit, non intelligi de morte corporali, sit ut intelligatur de morte spirituali, quæ fit per peccatum. Secundo patet ratio. Cum enim peccatum sit quedam spiritualis mors, sit ut quemadmodum corpus à morte, sic & anima præseruetur à peccato: præseruatur autem corpus bifariam. Vno modo interius contra illa, quæ intrinsecus sunt causa mortis, & sic præseruatur per corroboracionem cibi & potus, quibus reficiuntur humidi ruinae, quæ sunt per actionem caloris naturalis, & per medicamenta, quæ morbis obsistunt. Et alio modo defenditur homo per arma & munimenta exteriora aduersus hostes, qui causa esse possunt violentæ mortis. Vtroque ergo modo hoc sacramentum nos à peccato tuetur. Primum: scilicet, per hoc quod nos cum Christo per gratiam conglutinat, ac subinde spirituales nostras vitam corroborat tanquam cibus & potus, & spiritualis medicina: nam ut est in Psalmo, Panis cor hominis confirmat. Vnde Augustinus super Ioan. Securus, inquit, accede, panis est, non venenum. Altero etiam modo tanquam signum passionis Christi, per quam demones victi sunt, aduersus eosdem nos demones communit, infestissimas eorum pugnas propulsando. Vnde Chrysostomus super Ioan. capit. 6. Ut leones, inquit, flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo.

Effectus

Expositio ar-
gumentum.

Effectus hic huius sacramenti attenta meditatione contemplandus est: videlicet, quæ admodum per se propriè & inter omnia singulariter hoc sacramentum, nostram habeat spirituales vitam perpetuare, si nos semper ipsum pro rei dignitate suscipiimus & tractaremus. Hic enim est legitimus illorum Christi verborum sensus Ioan. 6. Hic est panis, qui de coelo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna & mortui sunt. Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Hoc est, quoniam manna non erat diuinitus missum nisi in subsidium temporalis vitæ, quæ suapte natura finitur, manducantes tandem mortui sunt. Hic autem meus panis, quia præsidium est spiritualis vitæ, quæ per se est perpetua, neque per corporis mortem interpolatur, virtutem habet eandem cibandi, & à morte peccati tuendi. Et accedit ratio, quod cum eadē vita tum intrinsecus per sensuales carnis illecebras, quæ secundum Paulum cum spiritu continenter colluctatur, tum extrinsecus per demonum prælia oppugnetur, contra vtrumque hoc sacramentum vigorem habet. Nam cum, ut ait Aristoteles, eisdem nutriamur & sumus, & per hoc sacramentum corpore & sanguine Christi indies nutriamur, deberemus, nisi nostra nos nequitia comprimeret, & potissimum sacerdotes, per cōtinuam huiusmodi nutritionem in Christum adeo esse cōuersi, ut nihil in nobis nisi ipse viueret, ac subinde eius spiritus, cui adeo nullus carnalis insultus præualere posset. Ad hæc, licet reliqua sacramenta in virtute passionis Christi operentur, hoc tamen quatenus sacrificium, ipsissima est eius imago, ubi sacerdos Christum representans ipsius corpore immolat. Quare non tantum quali crucis signaculo, sed quasi ipso crucifixo Christo, angelorumque comitatu sacramento isto demones abiguntur. Quapropter impudētia nefanda est tum aliorum fidelium ad sacramentum hoc indies accedentium, tum præsertim sacerdotum, qui quoti die hoc pane celesti visitantes, vili vel carnis vel demonis prælio succumbant.

Primum ar-
gumentum.

Est ergo primum argumentum S. Tho. exageneratione dignum. Arguit siquidem. Per multum hoc sacramentum quotidie sumentes indies in crimina prolabantur, quod, si à peccatis præseruaret, non accideret: non ergo hic est eius effectus. Sed nihilominus respondet, quod effectus huius sacramenti, (quæ cuiuscunque causæ actiue generalis conditio est) recipitur in

homine ad modum ipsius recipientis. Vnde quia homo suapte natura liber est, liberumque eius arbitrium in hac vita non est in bonum confirmatum, licet sacramentum per se virtutem habeat ipsum in bono seruandi, non tamen potestatem tollit, quin possit ipse in malum flecti. ¶ Secundo arguitur. Eucharistia est sacramentum charitatis: charitas autem non videtur à futuris peccatis præseruare, quæ doquidē per peccatum amittitur: ergo hoc sacramentum non præseruat à peccatis. Respondetur negata minori: imò charitas suapte ingenio & virtute à peccato præseruat, iuxta illud ad Roma. 13. Dilectio proximi malum non operatur. Sicuti & gratia eo quod est semen gloriæ, secundum illud. 1. Ioan. 3. Omnis, qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semē ipsius in eo manet, & non potest peccare, (scilicet mortaliter) quoniam ex Deo natus est. At quoniam forma recipitur in subiecto per modum suscipiētis ut ratione humane libertatis habeat, tā charitas quā gratia in hac vita, ut sint mutabiles, & amissibiles, quousque in patria liberum nostrum arbitrium confirmetur in bonum. ¶ Tertio. Origo peccati in nobis est lex peccati: scilicet, sensualitatis concupiscentia, quæ ut ait Paulus ad Ro. 7. est in membris nostris: sed mitigatio fomitis quæ est eiusmodi lex, non ponitur effectus huius sacramenti, sed baptismi: ergo præseruare à peccatis illi potius cōgruit, quam eucharistiæ. Respondetur, quod licet baptismus directē habeat diminuere fomitem, eo quod ex originali culpa, quam baptismus delet, relictus est: eucharistia tamen, quæ tanquam nutrimentum directē habet cōfirmare conscientiam, volūtatem, cōsecutinē habet remittere fomitem. Vnde lib. 83. quæsti. Augustinus. Augmentum inquit charitatis est diminutio cupiditatis.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

ARTICVLVS VII.

Utrum hoc sacramentum proficit alijs quam sumentibus.

CVM nullū aliud sacramentum alijs quam sumentibus proficit queritur, vtrum eucharistia hoc habeat singulare ut alijs proficit. Et respondetur per distinctionem duabus conclusionibus. Est enim, ut dictum est, huic sacramento, singulare, ut sit non tantum sacramentum, verum & sacrificium.

Eucharistia
est sacramen-
tum & sa-
crificium.

In

Prima cōclu-
sio.

In quantum enim in eo representatur Christi passio, qua, ut habetur ad Ephesi. 5. obtulit se hostiam Deo, habet rationem sacrificij. In quantum verò per ipsum traditur inuisibilis gratia sub visibili forma, habet rationem sacramenti. ¶ Est ergo prima conclusio. Hoc sacramentum sumentibus quidem prodest, non solum per modum sacramenti, quia confert gratiam, verum & per modum sacrificij, eo quod pro omnibus sumentibus offertur. Id quod illis verbis canonis significatur. Quotquot ex hac altaris participatione facrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus omni benedictione celesti & gratia repleamur. ¶ Secunda conclusio. Alijs verò, qui non sument, prodest per modum sacrificij in quantum pro salute eorum offertur, iuxta verbum eiusdem canonis. Memento domine famulorum famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis sue. Atque utrumque proficiendi modum exprimit dominus Matth. 26. & Luc. 22. dicens, Qui pro vobis (scilicet sumentibus) & pro multis (scilicet alijs) effundetur in remissionem peccatorum.

Expositio ar-
ticuli.

¶ Quæstio hæc satis art. 5. explicata est. Unde colligitur in quantum sacrificium non omnibus æqualiter prodesse quoad satisfactionem, etiam si æqualem habeat deuotionem, sed illis amplius, pro quibus singulariter offertur, scilicet, qui vel eleemosynam pro missa obtulerunt, vel ex alia particulari causa singulari intentione à sacerdotibus designati sunt. Quapropter falsa est illorum sacerdotum existimatio, qui arbitrantur satis esse in genere offerre pro illis, quibus magis tenentur. Imò quamplurimum cōducit singulariter pro aliquo offerre: quod patet ex ritu ecclesie, quæ non sine causa expresse nominari iubet Papam, episcopum, & regem &c. ¶ Sed percontaris,

Error sacer-
dotum.

Percontaris.

utrum in quantum sacrificium solum prodest per viam satisfactionis: nam postquam illa ratione gratiam non confert, videtur aliter non prodesse. Respondetur prodesse etiam offerentibus per modum meriti de condigno si sint in gratia, ut distinct. 13. quæst. 2. art. 1. monstrabimus. Illis verò pro quibus offertur posunt iidem offerentes mereri de congruo melius quam per alia opera per hoc sacrificium bonum motum in Deum, & respicientiam à peccatis eorumque à Deo veniam: atque a-

lia id genus beneficia & subsidia. Nam inter omnes orationes & sacrificia, hoc ut est excellentissimum, ita & efficacissimum, & Deo acceptissimum. Quocirca non solum ad satisfaciendum pro alijs, verum & ad reuocandum illos in viam salutis, atque ad alias commoditates tam spirituales quam temporales, quæ cadunt sub merito de congruo, præ clara religio est & pietas missarum sacrificia offerre, ut sanctus ecclesie ritus attestatur, qui illa solennia pro pace, pro fidei tutela, pro peccatoribus, & pro alijs multis temporali-
bus celebrat.

¶ Arguit nihilominus primo loco S. Thom. Hoc sacramentum est unius generis cum alijs: alia non profunt nisi sumentibus: ergo neque hoc, sed iam responsum est, habere præ alijs ut sit sacrificium. ¶ Secundò, effectus huius sacramenti est adeptio gratiæ & gloriæ, & remissio culpæ ad minus venialis: si ergo alijs quam sumentibus prodesset, cōtingere posset, ut quispiam propria actione vel passione ob id solum quod alius pro ipso sacrificium offerret adipisceretur gratiam & gloriam ac remissionem culpæ. Respondetur egregie cōsequētia perempta. Etenim sicut passio Christi vniuersis quoad sufficientiam prodest ad hos effectus obtinendos, nihilominus quantum ad efficaciam effectum non habet, nisi in illis, quibus per fidem & charitatem eadem applicatur passio: ita & hoc sacramentum, quod est eiusdem passionis memoriale, non habet effectum nisi in illis, qui per eandem actus vel habitus eidem sacramento coniunguntur. Unde Augu. ad Romanos, Quis inquit, offerat corpus Christi nisi pro ijs, qui sunt membra Christi? Quare in canone non oratur pro eis, qui sunt extra ecclesiam. Neque verò in illis, quibus prodest æquale habet effectum: sed secundum quantitatem deuotionis, ut dictum est. ¶ Contra hanc verò solutionem existunt duo argumenta. Primum quod sequetur hoc sacrificium nemini prodesse, nisi haberet tunc actualem deuotionem, atque adeo eius satisfactio non prodesset illis, qui vel dormiunt, vel ignorant hoc sacrificium pro ipsis offerri, quod est contra ritum ecclesie. Secundò, quod sequeretur nunquam licere offerre missam pro infidelibus, aut hæreticis: & tamen reperi nonnullos sic esse affectos ad infidelium conuersionem, ut missas faciant pro illis offerri. Ad primum negatur cōsequētia: non enim requiritur actualis tunc
attentio

attentio & deuotio in illo, pro quo offertur, sed ut satisfactio illi prodest, satis est quod sit in gratia, ut dicemus in quæstione de satisfactione, per quam vnitur sacramento, sed per viam meriti de congruo nemini proderit, nisi faciendo quod tunc vel postea habeat bonum motum in Deum. Ad secundum, conceditur illatum: scilicet, non posse autoritate publica ecclesie, qua vtitur in sacris sacerdos, offerri sacrificium altaris pro infidelibus: quia non sunt eius fructus capaces, atque adeo nec pro hæreticis, quia fide carent: imò neque pro excommunicatis, quia ecclesia prohibet, Nisi in die parascæe, quando speciali gratia ecclesia omnes in horam absoluit, ut possit pro eorum conuersione orari. Orationibus tamen priuatis, atque alijs diuersis oblationibus, cuius licet pro huiusmodi infidelium conuersione preces Deo fundere. ¶ Tertiò arguitur. Si hoc sacrificium prodesset alijs, sequeretur quod magis alicui prodesset, si multi pro eo sacramentum sumerent, aut si sacerdos multas offerret & sumeret hostias pro illo. Respondetur, quod cum sumptio ad rationem sacramenti pertineat, ex hoc quod vnus vel plures sacramentum sumat nullum iumentum alijs accrescit. Neque verò ratione sacrificij per hoc quod sacerdos plures hostias, vel offerat vel sumat, sicut nihil prodest quod multum, vel parum vini confert: quia vnum est sacrificium. Si autem missæ multiplicarentur, multiplicaretur & fructus. Et eadem ratione si idem sacrificium non solum sacerdos, sed plures adstantes: & eleemosynam conferentes, offerrent pro aliqua necessitate, plus prodesset quam si vnus vel pauciores offerrent ceteris paribus. Et pariter quod offerentes maiore charitate feruent aut maiorem conferunt eleemosynam auctius profunt.

ARTICVLVS VIII

Utrum per veniale peccatum impediatur effectus huius sacramenti.

VAERITVR tandē de impedimento, quod prouenit ex peccato veniali. Ad quod D. Thom. supposita distinctione tribus respondet conclusionibus. Peccatum enim veniale aut consideratur ut iam præteritum, solum reatum relinquens aut in actu: scilicet, quod tunc exercetur dum sacramentum sumitur: videlicet, ut si quis ac-

cedat cum complacentia peccati, aut proposito peccandi, aut quod sumptio ipsa sit veniale peccatum: scilicet cum quis accedit propter vanam gloriam. ¶ Est ergo prima conclusio. Peccata venialia sub priori ratione: scilicet, quia solum durant secundum maculam nullo modo impediunt effectum huius sacramenti, quia non obstant gratiæ. Imò ut art. 4. probatum est, vsu venire potest, ut quis accedens cum multis, quæ commiserat, venialibus, ea deuotione hoc sacramentum suscipiat, ut omnia ei condonentur. Et hæc conclusio cōfirmatur tertio argumento S. Thomæ. Nihil enim quod remouetur per actionem alicuius causæ potest impedire eius effectum: peccatum veniale præteritum remouetur per hoc sacramentum: ergo eius effectum non impedit. ¶ Secunda conclusio. Peccata venialia in actu licet non ex toto effectum huius sacramenti impediunt, impediunt tamen ex parte. Enimvero, ut art. 1. ad 2. argumentum monstratum est, duplex est huius sacramenti effectus: scilicet, habitus tam gratiæ, quam charitatis, & actualis refectio spiritualis dulcedinis per actualem deuotionem. Cum ergo peccata venialia mentē distrahāt ab attentione & actuali deuotione sacramenti, fit ut huius effectum impediāt. Et confirmatur conclusio autoritate Damasceni lib. 4. cap. 14. ubi hoc sacramentum cum ignito carbone confert. Ait siquidē Diuinum carbonem, (hoc est ignitum desiderium sacramenti) suscipiamus, ut ignis in nobis desiderij assumens ex illo carbone (hoc est ex sacramento) ignitionē, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra. Et participatione diuini ignis igniamur & ædificemur. Cum ergo ignis desiderij nostri per peccata venialia, quæ seruat charitatis tepescit impediatur, fit ut huius sacramenti effectui peccata obstant venialia. ¶ Tertia conclusio. Per huiusmodi peccata in actu non tollitur augmentum habitualis gratiæ & charitatis. Hæc tanquā per se notā relinquit, ob id quod peccata venialia non sunt obices gratiæ.

¶ Duæ priores conclusiones ab omnibus vno animi consensu approbatur. Tertiā verò Dñs Caietanus, negat. Is namque super art. 1. præsentis quæstionis singularē de hac re sustinet opinionem, quā, quia hic D. Tho. ei planē aduersari videtur, hucusque distulimus examinandā. Opinio ergo Caietani in his propositionibus cōsistit. Prima ad percipiendū effectum huius sacramenti quencūque (generalissimē namque loquitur) requiritur

Prima cōclu-
sio.

Secunda cōclu-
sio.

Tertia cōclu-
sio.

Expositio ar-
ticuli.

requiritur, ut sumatur cum actuali deuotione. Itaque, qui propter peccata venialia vel aliam ob causam distractus ipsum sumit, nullum tunc sacramentalem effectum percipit. Et quidem in hac propositione videtur ei fauere Durandus in 4. dist. 12. quæst. 4. in solutione, 3. quam non sic loquatur generaliter, quod impediatur omnis effectus, sed augmentum gratiæ. & Bonauentura ead. dist. art. ult. q. 1. eod. alludit. *Secunda propositio* (in qua Caietanus atque in omnibus, quæ subsequuntur singularissimus est. Si in eo qui sic distractus accedit post assumptionem deuotionis sacramenti superueniat tunc effectus sacramentales suscipiet, quos receperat si sacramentum cum simili deuotione susceperat. Ex quo ipse infert, quod si quis attritus sine actuali deuotione accedat ad sacramentum, dignè tamen putans se esse contritum, non fiet tunc ex attrito contritus, sed postea quando deuotionem habuerit. Pari modo si accedat in gratia, non recipiet tunc augmentum, sed postea. Atque idem censet de omnibus effectibus sacramenti: qui sunt adeptio gloriæ, remissio peccatorum, & præseruatio à futuris. Censet enim istos effectus ex illo priori pendere: scilicet, ex actuali deuotione & refectione: quare nisi illo percepto reliqui non percipiuntur. Rationes eius sunt istæ. Prima est autoritas D. Thomæ in 4. dist. 12. q. 2. ar. 1. quæstiu. 3. ubi ait, augmentum gratiæ impeditur per distractionem & defectum actualis deuotionis, & singulariter per peccata venialia. Secundo arguit, quia si absque actu deuotionis augetur per quotidianum sacramentum habitus gratiæ & charitatis, maior esset gratia & charitas sacerdotum quotidie in gratia celebrantium, quam ratio nabile sit credere: nam cum amor, ut ait Gregorius, non sit ociosus, sed operatur magna si est, deberet tam ingens charitatis habitus per heroica opera foras prodire, quod tamen experientia non attestatur. *Tertio* arguit ex propria ratione sacramenti. Datur enim, ut dictum est, per modum cibi & potus, iuxta verbum Domini. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: ergo nec confert nec auget gratiam nisi per modum nutritionis: nutritio autem est actus vitalis: ergo hoc sacramentum non auget gratiam nisi adsit actualis deuotio. Et confirmatur ex eo, quod ar. 4. diximus: scilicet, peccata venialia non remittuntur in hoc sacramento nisi per feruorem charitatis & per viam nutritionis, qua restauratur de-

Secunda propositio.

Rationes Caietani.

perditum. *¶* Veruntamen his non obstantibus opinio hæc, non intelligo, quo possit protegi probabilitatis clipeo. In primis enim, ut ad primum eius argumentum respondeamus, quicquid D. Tho. in 4. ut nonnunquam solet cum vulgo fuerit opinatus, in præsentiarum clarissimam ponit tertiam conclusionem, quod per peccata venialia non tollitur augmentum gratiæ. Neque Glossa Caietani vlllo potest colore adaptari. Ait enim, quod loquitur D. Tho. de gratia in habitu, hoc est, in aptitudine & virtute: quia scilicet sic distractus absque deuotione suscipit sacramentum, ut virtute cuius postmodum adueniente deuotione augebitur gratia. Hæc, inquit, glossa nequaquam habet locum: quoniam cum S. Thom. distinguat duos effectus sacramenti, qui sunt habitus & actus, manifestè accipit habitum pro illo, qui infunditur animæ. Atque adeo subdens per peccata venialia impediri actualem deuotionem & non augmentum habitus, planè docet eiusmodi habitus augmentum non pendere ex actuali deuotione. *¶* Secundo arguitur. Hæc est generalis conditio omnium aliorum sacramentorum, ut accedenti in gratia per solam sui susceptionem illa augeant, quando non inueniunt obicem, & illi effectum habent ex opere operato secluso alio merito operantis quam quod actu libero sacramentum suscipiat. Cur ergo sacramento eucharistiæ conditio hæc denegetur & auferatur? *¶* Tertio, illud suspensum sacramenti, ut dicitur deuotio in susceptione defuit, post tempus adueniens eundem effectum redire faciat, res inaudita est, & videtur eam autor ad mitigandum rigorem sue opinionis excogitasse. Adde quod contingere tunc posset, ut decies homo absque gratiæ augmento sacramentum sumeret, qui tamè adueniente post mensem vni ca tenui sacramenti deuotione omnia simul crementa gratiæ susceperet, quibus fuerat fraudatus: quod non videtur rationi consentaneum. *¶* Quarto contra illud consequens, quod concedit: scilicet, quod suscipiens sacramentum bona fide attritus sine deuotione non tunc, sed postea adueniente deuotione suscipiat primam gratiam arguitur. Peccatum mortale non remittitur nisi vel per legitimam contritionem, vel per illam adiuncto sacramento: in huiusmodi autem homine nunquam fuit legitima per se contritio: ergo si tunc quando suscipitur sacramentum per eius susceptionem ille non fit contritus, cum postea deuotio nec sit susceptio

Solutio prima arg. Caietani.

Contra sententiam.

Primum arg. Bonauentura.

susceptio sacramenti, neque actus poenitentiae, nunquam per illam conferetur prima gratia. Præsertim, quod ut supra dictum est, nec Caietanus inficiatur, solius est conditio baptismi, ut eius prohibitus effectus, postea recedente fictione redeat. Neque verò fictio, quæ illum impedit effectum postea tollitur nisi per actum poenitentiae. *¶* Quinto. Cum omnia sacramenta sola sui ipsorum susceptione faciant ex attrito contritum, cur hoc denegandum est huic sacramento? *¶* Et sexto viginti arguitur. Certè si peccata venialia aut distractio deuotionis impedimentum esset recipiendæ aut augendæ gratiæ: tunc sic recipere sacramentum, peccatum esset mortale: quia opponere tur obex gratiæ. Quod certè non solum inopinabile est, verum & assertum temerarium. *¶* Postremo denique arguitur. Opinio hæc grauem iniecit scrupulum. Per multis namque accidit ut nec dum sacramentum sumunt, nec postea actualem habeant deuotionem: inter quos maxime sunt phrenetici, quibus quæst. proxima monstrauimus exhibendum esse hoc sacramentum: quare orbarentur gratiæ augmento, & nonnunquam attriti sumentes priuaretur prima gratia. Est ergo conclusio S. Thomæ, eademque vera, quam indubius in 4. q. de eucharistia art. 1. Adrianus amplexatur, quod per peccata venialia, & quomodocumque per absentiam deuotionis nihil habitualis gratiæ aut charitatis impeditur, sed actualis tantum reffectio spiritualis dulcedinis. Et ratio est plana: quia reffectio & dulcedo dicitur actum gustandi sicut gustare, & ideo contradictio est, ut si sine actuali deuotione & actu contingat actualis reffectio & dulcedo: esset enim habere actum sine actu. *¶* Atque id ipsum S. Tho. asserit in solutione primi. Allegat siquidem Augustinum super illud Ioan. 6. Patres vestri manducauerunt manna, &c. & refer. can. Panem de consec. d. 2. ubi ait, Panem celestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare portate: peccata etsi sunt quotidiana, non sunt mortifera. Et similis est autoritas Hilarij can. Si non tanta, de consecra. dist. 2. ubi ait, Si non tanta sunt peccata, ut quis excommunicetur, non debet se à medicina corporis & sanguinis subtrahere. Ex quo videtur colligi peccata venialia non impedire sacramenti effectum. Ad quod respondet D. Tho. quod qui cum actu venialis peccati ad hoc sacramentum accedit, habitualiter quidem manducat sacramentum, hoc est, augmentum

gratiæ suscipit, non tamen actualiter manducat: quia non actu gustat sacramenti dulcedinem & refectionem. Certè sententia est clara quæ ex Augustino & Hilario colligitur. Et Caietanus ipse fatetur in superficie nostrum sensum exhibere. Excogitat tamen tres vel quatuor modos aliter exponendi, & tanta sensum multiplicatione testatur nullum esse alium legitimum. *¶* Idemque S. Tho. affirmat in solutione secundi, quod est huiusmodi. Hoc sacramentum non est minoris virtutis quam baptismus: ille autem per solam fictionem, ut supra dictum est, impeditur: quia ut Sapien. 1. legitur. Spiritus sanctus discipline fugiet fictum: peccatum verò veniale, quia non obstat spiritui sancto, non est fictio: ergo effectum sacramenti non impedit. Respondet discrimen esse, quod etsi baptismus ordinatur ad infusionem gratiæ habitualis & charitatis, non tamen ad eius feruorem & actum, sicut hoc sacramentum. Et hic feror charitatis est, qui impeditur per peccatum veniale. Vbi planè D. Tho. docet, quod quantum ad gratiam & charitatem habituales non magis impeditur hoc sacramentum per peccatum veniale aut distractionem, quam baptismus. *¶* Hinc ergo elicitur plana solutio tertij argumenti Caietani. Quando enim arguit. Hoc sacramentum neque infundit neque auget gratiam nisi nutritio: nutritio autem dicitur actum: ergo sine actuali nutritione nullum effectum habet. Respondetur enim ad minorem: quod est duplex spiritualis nutritio sicut duplex manducatio: scilicet, habitualis & actualis. Quando enim homo sine actuali deuotione accedit ad hoc sacramentum, nutritur quidem habitualiter per augmentum gratiæ, non tamè actualiter per sensum dulcedinis. Per illud autè augmentum gratiæ poterit ipse postea habere actualem dulcedinem si habeat deuotionis actum. Itaque contrarius est ordo, quam Caietanus putat. Ipse enim arbitrat prius natura esse actualem deuotionem quam augmentum gratiæ. Et tamen est e conuerso, quod cum gratia augeatur virtute susceptionis sacramenti, prius natura augetur quam excitetur deuotio & feror charitatis, qui est effectus sacramenti. Sicut prius natura est sumptio nutrimenti, quam excitatio spirituum vitalium. Quanquam possit homo ad sacramentum adferre aliam priorem deuotionem & feruorem tanquam dispositionem præuiam. *¶* Quantum verò ad remissionem venialium, quæ in nostra

Secundum argumentum.

Solutio tertij argumenti Caietani.

*solutio secundum
di. arg. Caiet.*

confirmatione tangebatur, conceditur, quod non nisi per actualem deuotionem & feruorem remittantur. Nisi aliam teneas opinionem, quam art. 4. tetigimus: scilicet, per quodcumque sacramentum remitti: nam tunc etiam remittuntur per hoc dum gratia augetur. ¶ Secundo dum vero argumentum Caietani fateor multum urgere: scilicet, quomodo sacerdotes quotidie celebrantes, non fecundius proficiant loquutionem per sua opera referentes charitatis habitum. Sed profecto paulo minus urget secundum suam opinionem. Nam plurimi sunt, qui nunquam celebrant sine aliqua vel presente vel subsequente deuotione, saltem tepida, quae secundum ipsum sufficit ad augmentum gratiae. Imò simile sit argumentum de actibus meritorijs. Tenendo enim nullum dari in individuo indifferentem quantum ad meritum, sed omnia opera iusti genere suo bona, quae non habent malam circumstantiam esse meritoria, deberet crescere gratia plus quam experimur. Respondetur ergo, primum, quod in sacerdotibus attentè celebrantibus credendum est profecto esse copiosissimam gratiam, sed quia non eis offeruntur egregia opera, in quibus illam possint totam propalare, referunt illam secundum ordinarium usum in occurrentibus officijs. Secundo dicimus, quod in alijs tepide celebrantibus augmentum est tenuissimum. Item feruor charitatis remittitur per peccata venialia, quae sunt quotidiana, & ideo videtur languere gratia & charitas. In alijs vero per peccata mortalia amittitur gratia, quae postea usque ad eundem gradum non facile recuperatur. Cetera de digna sacramenti susceptione statim.

DISTINCTIO duodecima, De usu & sumptione huius sacramenti.

Cap. j.

IGITUR cum duplices sint huius sacrosancti mysterij fructus: nimirum, & quare ratione sacramentum est, & quare sacrificium existit, illos

in Quart. Senten.

usu dum sumitur confert. Quocirca, ut de eius usu & sumptione dicamus, duo sunt manducandi modi: nempe, sacramentalis tantum, ut dum sacramentum cum gratia obice suscipitur: & spiritualis, ut dum cum suo fructu percipitur. Quae utique manducatio à priori tanquam perfectum ab imperfecto differt. ¶ Consequitur ergo, ut cum solius hominis sit hoc sacramentum manducare, ille, qui iustus est, iuste ac dignè manducat: qui vero iniustus, manducet quidem, sed indignè, qui adeo cum in corpus Christi iniurius sit: peccato peccatum adiungit, idemque suo genere multis alijs grauius. Probet enim se ipsum homo, ait Apostolus, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diu dicans corpus Domini. Vnde, ut ait super Ioan. Augu. multi de altario accipiunt, & accipiendo moriuntur. Quo fit, ut qui in crimine sunt manifesti, eis, etiam si petant, non sit sacra communio porrigenda, iubente Domino, Nolite sanctum dare canibus. Secus si eorum latent crimina: nam ut ait super 1. Corint. 5. Augu. nos à communione quam prohibere non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo iudicio ecclesiastico vel seculari nominatum atque conuictum. ¶ Sunt & alia praeter mortale labè obstacula huius sacrosancti sacramenti

Distinctio duodecima.

menti sumendi seu ex quadam congruetia, ut pollutio in somnijs: sic enim & Leuitici. 15. legitur. Vir, de quo egreditur semen, immundus erit usque ad vespertum. Aut ex necessitate ecclesiastici iuris, quo cautum est, ut nemo nisi ieiunus sumat, iuxta verbum canonis Augustini lib. responsionum ad Ianuarium. Placuit spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti prius in os Christiani corpus Dominicum intraret, quam ceteri cibi. Obstat & defectus naturae ob reuerentiam sacramenti: quare nec pueri nec perpetuo amentes sumendo sacramento idonei existimantur: quippe qui inter corpus domini aliosque profanos cibos discernere nequeunt. ¶ Quod si naturam sacramenti spectes, utile est quotidie sumere: admonet enim in lib. de verbis Domini. Aug. Iste panis quotidianus est, accipe quotidie, ut quotidie tibi proficiat. Et lib. 4. de sacramentis Ambro. Qui semper pecco, debeo semper habere medicinam. Si autem suscipientis reuerentiam contempleris, multa sunt, quae homines à quotidiana sumptione arcere possunt, Ob idque in lib. de ecclesiasticis dogmatibus dubius haesit, qui dixit, Quotidie eucharistiam accipere nec laudo nec vitupero. ¶ At vero omnino à communione cessare nefas est, sanè cum à iure diuino preceptum sit aliquando sumere dicente Christo, Nisi manducaue-

ritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: & iure deinde pontificio cap. Omnis vtriusque sexus, de poenitentia. & remissio. prescriptum sit tempus, ut quotannis in paschate sanctam communionem suscipiamus. Atqui ut sacerdotibus necessarium est ad perficiendum sacramentum & sacrificium sub vtraque forma sumere, iuxta verbum Domini ad apostolos, quos tunc sacerdotes creauit, Hoc facite in meam commemorationem: cui consonat Gelasij Papae decretum can. Comperimus, de consecratione. dist. 2. ita & sacramentali reuerentiae ob multa pericula saluberrimè consultum fuit, ut populo non nisi corpus sub specie panis administraretur. Quapropter qui contra re clamant haeretici sunt. ¶ Dominus denique Iesus Christus, ut ad Hedibiam ait Hieronymus, ipse conuiuia & conuiuium fuit, ipse comedens & qui comeditur, qui ne proditoris crimen proderet, ipsi quoque cum alijs corpus suum tradidit, idemque possibile, quale tunc habebat, licet modo impassibili: quia in sacramento occidi non potest, sicuti nec cruci affigi, nec lancea perforari. Tamen per mortem quam in cruce pertulit, etiam in sacramento, si tunc consecratum esset, anima esset à corpore separata, atque adeo ibidem esset mortuus.

532 F. D. Soto,
DISTINCTIONIS
duodecime, Quæstio prima
de usu & sumptione hu-
ius sacramenti in
communi.

S. Tho. 3. part. quæst. 80.

ARTICVLVS I.

Utrum distingi debeant duo modi manducandi
corpus Christi.

Primum, ut circa ordinem
hoc adnotemus, diuersum
seruamus, quia Senten. Ma-
gist. Ille quippe, quia per-
mixtum de omnibus, ut oc-
currebat, loquebatur, statim.
d. 9. de manducatione sacra-
menti sermonem inferuit. Cui tamen legitimus
ordo exigeret, ut prius cuncta, quæ de essen-
tia sunt sacramenti, constitueretur, quibus po-
stea adhiberetur sermo de usu & sumptione,
quæ non est de essentia, sed pertinet ad subie-
ctum recipiens. Ac postremo de ministris, qui
habent rationem causæ. Duo igitur sunt huius
distinctionis membra, atque adeo quæstiones
duæ. Vna. scilicet de sumptione in communi, ut com-
petit Christianis vniuersis, atque altera de mo-
do, quo Christus usus est suo sacramento. Est
ergo primus articulus, utrum duo debeant distin-
gui manducandi bibendique modi. Et responde-
detur vnicuique conclusionem affirmatiuam. Duo sunt
modi sumendi hoc sacramentum. Alter scilicet
imperfectus, quo tantum sumitur sacramen-
tum sine fructu, alter vero perfectus, quo susci-
pitur sacramentum & res sacramenti. Quare
prior dicitur duntaxat sacramentalis, posterior
vero spiritualis, propter gratiam, quæ spiritum
alut. Distinctio est glossæ super illud. 1. Corin-
th. 11. Qui manducat & bibit indigne, &c. Et sumi-
tur ex natura sacramenti. Duo enim est con-
siderare in usu sacramenti: nempe, sacramentum,
quod est species continentes corpus & sangui-
nem, quæ sunt virtus sacramenti. Et præterea
res, scilicet effectus, quæ in suscipiente operatur, qui
est gratia, atque alij effectus, de quibus proxima
quæstione dictum est. Perfectus igitur modus
sumendi est, quando sacramentum cum suis effe-
ctibus sumitur. Imperfectus vero tunc est

Conclusio.

Duplex con-
sideratio de
res sacramen-
ti.

in Quart. Senten.

quando sumitur sacramentum cum obice impe-
diente gratiam cum suis annexis. Igitur si-
cut imperfectum contra perfectum diuiditur: ita
& sacramentalis manducatio, per quam sumi-
tur nudum sacramentum sine eius effectu, se-
cernitur ab spirituali manducatione, quæ ho-
mo sacramentum suscipit cum suo fructu, quo
Deo per fidem & charitatem incorporatur.
Hic quantum ad ordinem, forsitan quis in capite
operaret articulum de præcepto sumendi eucha-
ristiam, sed hunc articulum merito D. Tho. fecit
vndecimum: quia præsupponit diuersas manu-
cantium qualitates. Ceterum Scotus dist. 8.
q. 3. & nonnulli eius exemplo ducti quatuor con-
numerant manducandi modos. scilicet realiter tan-
tum, ut manducat brutum: & sacramentaliter tan-
tum, ut manducat homo in peccato: & spiritua-
liter tantum, ut manducat qui baptizatur, &
qui per contritionem & fidem viam efficitur
membrum Christi antequam eucharistiam man-
ducet: & sacramentaliter spiritualiterque con-
iunctum, ut manducat iustus sacramentum sus-
cipiens. At vero antiqui merito non cura-
runt nisi duos distinguere modos: ut infra ar-
t. 3. ait S. Th. nam brutalis hæc manducatio, non
est per se manducatio sacramenti, sed per ac-
cidentes, postquam non adest intentio manducan-
di sacramentum: ea autem quæ sunt per accidens
ab arte, ut ait Aristoteles, sunt relinquenda. Itæ illa
manducatio merè spiritualis, quæ est deside-
rii expressum eucharistiam manducandi, de
qua meminit in solutione tertij S. Thomas
non est manducatio in re, sed est votum & deside-
rii manducandi. Duo ergo sunt præcise mo-
di manducandi in re. scilicet vnus merè sacramen-
talis, & alter simul spiritualis. Atqui distin-
ctio hæc non solum scholasticorum assertio est,
sed sanctorum quoque patrum autoritate, quine-
ro & Pauli fundamento suscitatur. Dicēs enim.
Qui manducat & bibit indigne, docet manu-
cationem esse sacramentalem sine spiritu gratiæ. Et no-
tatur eadem manducationis distinctio de conse-
cratione. 2. c. Qui discordat, & c. Et sancta, quæ sumitur
ex Aug. super Ioan. tract. 26. Vbi ludas indu-
citur, qui bucellam sacramentaliter sumpsit,
reliqui vero apostoli & sacramentaliter & spi-
ritualiter. Omnibus enim dixit Christus. Ac-
cipite ex hoc omnes. Vnde Aug. Qui non ma-
net in Christo, & in quo non manet Christus
proculdubio non manducat spiritualiter eius
carnem: licet carnaliter & visibiliter præmat de-
bus sacramenta corporis & sanguinis. Eandem
que distinctionem docet in sermone de verbis
Domini,

Distinct. 12. Quæst. 1. Artic. 2.

533

Est ergo primum argumentum S. Thomæ. Si-
cut baptismus est spiritualis regeneratio, iux-
ta illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua
& spiritu sancto, &c. ita & hoc sacramentum
est spiritualis cibus: quippe de quo Christus
Ioan. 6. loquens ait, Verba, quæ ego locutus
sum vobis, spiritus & vita sunt: sed circa bap-
tismum non distinguitur duo modi sumendi. scilicet
sacramentaliter, & spiritualiter: ergo nec debet
circa hoc distingui. Respondetur, generale esse
omnibus sacramentis, ut possit in singulis hæc
fieri distinctio: nam singula possunt recipi sa-
cramentaliter tantum, quando cum obice gratiæ,
suscipiuntur, & spiritualiter, quando gratia simul
recipitur. Habet autem eiusmodi distinctio pe-
culiare locum in hoc sacramento propter duo.
Primum, quia cum reliqua sacramenta perficiantur
in usu dum applicantur, sit ut dum sacramen-
tum sumitur, tunc perficiatur, atque adeo sumi sa-
cramentaliter non distinguitur ab eo, quod est
perfici. At vero cum hoc ante usum in consecra-
tione perficiatur, post ipsum perfectum, distin-
gitur duo usus. Secundo, quia in baptismo &
in reliquis characteribus imprimentibus non da-
tur sumptio merè sacramentalis, quia impri-
mitur character: in hoc autem quoniam non infundit-
ur gratia, nullus alius est effectus, & ideo est
merè sacramentalis: licet hoc pernitentiæ sit etiam
communis & extreme unctioni & matrimo-
nio. Secundo. Ea quorum vnus ordinatur ad
alterum, à quo specie sumit, non debent contra
se inuicem distinguere: sacramentalis autem ordina-
tur ad spirituale: ergo non sunt contra se diuisa.
Respondetur, argumentum probare sacramen-
tale sumptionem, quæ pertingit ad spiritualem
gratiæ fructum non distingui ab illa, immo ipsa
sacramentalis est spiritualis. Sed tamē illa, quæ
caret fructu distinguitur ab alia fructuosa.
Tertio. Illa, quorum vnus ab altero separari
non potest, non proprie contra se diuiduntur: vi-
detur autem non posse existere spirituale man-
dicationem sine sacramentali: tum quia alijs etiam
patres antiqui coenantes paschalem agnum,
spiritualiter diceretur manducare: quia secun-
dum spiritum erat figura nostri sacramenti: tum
etiam quod tunc frustra esset sacramentalis man-
dicationis instituta, quandoquidem sine illa suffi-
ceret spiritualis. Respondetur ad minorē, ne-
gando non posse esse manducationem spirituale
sine sacramentali: immo illa contingit quando
quis votum habet & affectum manducandi ante
quam manducet: sicut votum baptismi est bap-
tismi

mus flaminis, hoc est, spiritus sancti. Sed illa
manducatio spiritualis contingit dupliciter.
Vno modo propter desiderium, & alio modo
propter figuram. Vnde Apostolus. 1. Corin-
th. 10. ait, quod antiqui patres baptizati sunt in nube
& in mari, & quod spirituale escam manducaue-
runt, & quod spirituale potum biberunt. Collige
ergo quatuor modos manducandi spirituali-
ter. Vnum scilicet per figuram, quæ dicitur spiri-
tualis, non ab spiritu sancto, quia gratia non ha-
bet annexam, sed dicitur spiritualis contra litera-
lem seu veram: quia habetur per sensum mysticum, quod
dicitur spiritualis. Secunda manducatio est spiritualis
per fidem, de qua ait Christus Ioan. 6. Ego sum pa-
nis, qui de celo descendi, Qui manducat me vi-
uet propter me. Et hæc non est manducatio
sacramenti, sed ipsius Christi: quia est credere
in ipsum, per cuius fidem incorporamur in ip-
sum, sicut nutrimentum in corpus alitum. Et di-
citur spiritualis ab spiritu sancto: nam, ut ait
Paulus, fides donum Dei est. Tertia est spiritualis
ut distinguitur à reali: quia non est susceptio in
re, sed in voto. Et dicitur spiritualis, quia per
actum mentis per modum meriti est causa gratiæ.
Quarta est manducatio spiritualis: quia est in
re & in spiritu, ut cum iustus sumit sacramentum.
Et ideo bene ait S. Tho. quod post spirituale non
frustra adhibetur manducatio sacramentalis:
quia plenius inducit sacramenti effectum ipsa
susceptio, quam solum desiderium. Nam per ma-
dicationem in voto, ut sæpe diximus, non re-
cipitur gratia sacramentalis, quam vocant ex
opere operato quousque sumatur in re. Quare
hæc est, quæ simpliciter in præsentia dicitur
spiritualis, ut distinguitur contra sacramentalem.

Quatuor ma-
nducationes
spirituales.

ARTICVLVS II.

Utrum solius hominis sit hoc sacramentum spiri-
tualiter sumere.

Vt per illos discurremus, qui ca-
paces sunt huius sacramenti, quæ
ritur utrum soli homini conue-
niat hoc sacramentum spirituali-
ter sumere. Quæ quidem inter-
rogatio fit propter angelos. Ob idque, non quæ-
ritur de manducatione sacramentali: nam hæc
in propatulo est non posse conuenire ange-
lis: quia cum non habeant corpora manducare
non possunt, immo neque in corporibus assump-
tis, in quibus nonnunquam apparere leguntur,
proprie possunt manducare: quia non vniuntur
eis sicut animæ eadem informando cor-
pora

pora, quamvis possint dentibus assumpti cor-
poris cōterere & per gulā demittere. Solū er-
go est questio de spiritali māducatione. Ad
quā respondetur per distinctionem duabus
conclusionibus. Christus enim cōsiderari po-
test aut in propria specie visibilis, vt est in cō-
lo, aut sacramentaliter prout sub speciebus pa-
nis cōtinetur. *Prima ergo conclusio est. Pri-*
mo modo angeli māducant spiritaliter Chri-
stū in cōlo, inquantum ei vniuntur frutione
charitatis perfectæ, & non per fidē, sicut nos
in hoc seculo, sed visioe manifesta. Vnde glos-
sa super illud Psalms, Panem angelorū mādu-
cavit homo, ait, id est, corp⁹ Christi, qui est
verē cibis angelorū. At verō manducatio illa
non est propria, quia neque ore Christus sus-
cipitur, neq; per guttur demittitur: sed est me-
taphorica, iuxta illud Lucæ. 22. Ego dispono
vobis regnū, vt edatis & bibatis super men-
sam meā in regno meo. Dicitur enim illa bea-
ta visio & frutio spiritalis māducatio, quia
est spiritalis refectio, hoc est, cōplementum
& satietas omnium, quæ vel angelus vel homo
desiderare potest, secundum illud Psalms. 16.
Satiabor cum apparuerit gloria tua. Etenim
cū vita temporalis cibo & potu, qui in substā-
tiam hominis conuertuntur, sustentetur me-
rito felicissima illa bonorū satietas p visum
& amorem Dei, quibus beati in Deum trans-
formantur, conuiuio cōparatur. Secūda con-
clusio. Solis hominibus cōuenit spiritaliter
manducare hoc sacramentū tam in re quā-
in voto. Nam māducare spiritaliter sacramē-
tum non est vtunq; vni Christo per cogni-
tionē, sed credere in ipsum per fidē cum effe-
ctu vel affectu manducandi ipsum sub specie-
bus sacramentalibus, quod angelis cōuenire
non potest. Quare licet spiritus illi celestes
spiritaliter māducant Christum, non tamen
hoc sacramentū. At quia fides nostra, atq; sa-
cramentorū vsus in illam ordinatur beatificā
fruitionem tanquam in finem, & ea quæ sunt
ad finem deriuantur à fine, non dixit Psalms.
illa, q panem hominū manducant angeli, sed
vice versa, q panem angelorum manducauit
homo. Quæ est solutio S. Thomæ ad primū
argumentum. Secundum eius argumentū
sumitur ex autoritate Augustini super Ioā.
6. vbi ait, Hunc cibum & potum societatem
vult intelligi corporis & membrorū suorum,
quæ est ecclesia in prædestinatis: sed ad istam
societate non solum homines, sed etiam san-
cti angeli pertinent. Cū tertiū in lib. de ver-

bis Domini ait. Spiritaliter manducandus
est Christus, quoniam ipse dicit, Qui manducat
meā carnem & bibit meum sanguinem in me
manet, & ego in eo: sed hoc etiam cōuenit san-
ctis angelis in quibus per charitatem est ipse
Christus, & ipsi in eo ergo videntur posse spi-
ritualiter manducare hoc sacramentum. Cir-
ca hęc argumenta hoc primū notato, quod
concludere nō contendit angelos posse hoc
sacramentū sacramentaliter, hoc est, realiter
sumere: quoniam, vt iam supra dictum est cō-
medere non valent. Sed contendunt, quod
possent illud spūaliter manducare sicut nos,
dū mente ad illud afficimur. Et ideo vnica ge-
nerali responsione posset fieri argumentis sa-
tis: videlicet, q cū in re non possint mandu-
care, frustraneum esset & vanum desiderium
manducandi. Nihilominus quia ex autorita-
tibus Augustini apparet subsequi, vt possint
effectus sacramenti percipere, respondetur ad
secundum, q quauis angeli ad societate cor-
poris mystici pertineant, eidē tamen corpori
mystico coniunguntur per manifestā visio-
nem, homines autē per fidem: sacramenta ve-
rō nostra sunt sacramenta fidei, per quam in
speculo & ænigmate cognoscimus. Et ideo
per illam visionem nō dicuntur comedere sa-
cramentū, neq; habere societatem illam tan-
quā effectum sacramenti. Quare nobis pro-
priū: scilicet, solis hominibus id cōuenit qd
ait Paul. Vnum corpus multi sumus, omnes
qui de vno pane & vno calice participamus:
quippe qui hanc vnitatem per sacramēti gra-
tiam assequimur. Et eodem modo respon-
detur ad tertiū, quod licet angeli sint in Chri-
sto per charitatem, & Christus in illis, non ta-
men per fidem, sed per visionem. Et ideo illa
incorporatio eorum cum Christo nō est illis
effect⁹ sacramēti sicut nobis. Adde, q nō fuit
eorū redēptor sicut noster, ob idque neq; gra-
tiā virtute lux passionis receperūt sicut nos,
atq; adeo nec simillimē sūt ei⁹ mēbra, vt nos.

ARTICVLVS. III.

Verū solus homo iustus possit Christū sacramen-
taliter manducare.

QUANTVM constat solū
hominē posse spiritaliter mā-
ducare hoc sacramentū, queri-
tur de sacramentali manduca-
tione, vtrum solis iustis conue-
niat.

niat. Nam de spiritali notū est illis solis pos-
se cōuenire. Sicut enim angeli sacramentaliter
māducare nequeunt, ita neq; qui in peccato
sunt, spiritaliter. Et quauis arti. 1. satis appa-
reat quæstioni respōsum, vbi distinximus sa-
cramentalē manducationem, quæ peccatori
bus cōuenit, ab spiritali, quæ iustorum est
propria, nihilominus ad excludendum quen-
dā errorē adhibetur hic noua ratio. Quidam
enim antiquitus errauerunt dicentes, q cor-
pus Christi non solū non spiritaliter, verū
neq; sacramentaliter à peccatoribus sumitur.
Cōtra quos statuitur conclusio. Non solū ius-
tus, verū & peccator sacramentaliter corpus
Christi māducare potest. Et contrariū dicere
est erroneū tāquam manifestē veritati huius
sacramenti derogās. Pertinet enim ad verita-
tē & certitudinē sacramenti, vt supra dictum
est, vt tandiū manere credatur in sacramento
corpus & sanguis, quādiū manent species: tā-
diū verō manet species, quādiū sub illis ma-
neret substātia panis & vini: manifestū est au-
tem, q si peccator sumeret panem & vinum,
nō illico substātiæ illæ esse desinerēt, sed du-
raret quousq; per calorē naturalē essent dige-
stæ: ergo vsq; ad illud momentū manent cor-
pus & sanguis. Et confirmatur autoritate Au-
gustini super illud Ioan. Patres vestri mandu-
cauerūt māna in deserto, & mortui sunt. Mul-
ti enim, inquit, de altari accipiunt, & accipien-
do moriuntur. Vnde dicit Apostolus. Qui in-
dignē manducat, iudicium sibi manducat &
bibit: nō autem sumendo moriuntur nisi pec-
catores: ergo corpus & sanguinē sacramenta-
liter sumunt.

Errorem hunc negantiū peccatores sacra-
mentū sumere, refert Magist. Sent. dist. 9. Et
ratio illorū erat, quia cū manducatio sacra-
mentalis ad spiritalē referatur, sit vt illa sine
hac superuacanea sit. Vnde illi colligebāt, q
cū Deus nihil agat frustra, nō se permittit,
à peccatoribus sumi. Absurdum enim esse,
ait eant, vt Christus, qui est lux ipsa à filiis te-
nebrarū & Belial se sumi permetteret. Eodē
fuit errore intinctus VVicleff, contra quem
Thomas VValdensis tomo. 2. de sacrament.
cap. 66. disputans, errorē esse ostendit. VV al-
den. tamen illic prima facie assenerare vide-
tur, q mus vel brutū non sumit sacramentū,
sed tamen nō intelligit nisi, q non sumit for-
maliter: quia non habet intentionem, vt in so-
lutione tertiū ait S. Th. Cū verō venerabilis
Hugo lib. 2. de sacramē. par. 8. cap. 13. vñ alio-

qui clarissimus, cuius vtique sententiam ad li-
teram postmodū Innocen. lib. 4. de mysterio
missæ ca. 15. amplexatur, stupēda de hac re di-
cit. Querētes nāq; ambo quidnā fiat de cor-
pore Christi postquā fuerit comestum siue à
bonis siue à malis, vsq; adeo fateri verētur, q
descendat vel in stomachum vel in ventrem,
vt dicāt, q corpus Christi de ore trāsīt in cor.
Melius est enim, inquit, vt procedat in men-
tē, quā vt descendat in ventrē. Et quoniam
contingit species sacramentales euomī, vt de
cōse. dist. 2. cā. Siquis per ebrietatem, dicūt il-
lū vomitū ex accidentibus & humoribus ge-
nerari, quasi illic non sit corpus. Vnde glossa
super can. Tribus, ead. dist. negat species des-
cendere in stomachū. Quare licet ex ipsis, in-
quit, aliquis reficiatur, non tamē in ipsum in-
corporantur. Vel si demittātur in stomachū,
per sudorē emittuntur, & nō per secessum.
Certū enim, inquit, est, q quā cito species
dētibus terūt, tā cito in cōclū rapitur corp⁹
Christi. Hęc autem si quis modō diceret, ab
ecclesia condemnaretur, & tamen ista glossa
permittuntur in iure. Est enim hic duplex er-
ror, vt ait S. Th. vnus, q prius desinat esse cor-
pus sub speciebus, quā desineret esse panis,
siue sint in stomacho siue in ventre vel homi-
nis vel bruti. Aliās si hostia cōuolueretur luto
dicendū esset, q desineret illic esse corpus. Itē
quia in dicto canone, Siquis per ebrietatem,
non dicitur solū. Si quis euomerit species,
sed si quis euomerit eucharistiā, hoc est cor-
pus & sanguinem Christi. Vbi decernitur sa-
cramentū esse in stomacho, & vbiq; sunt
species quādiū ipse durat. Quapropter vo-
mitus ille asservandus est tanquam verum sa-
cramentum. Alia ignorantia est, dicere, quod
corpus, dū hostia consecratur, descendat de
cōlo, & postea illuc reuertatur, vt satis supra
ostensum est. Aliās sequeretur, quod dum est
in altari desineret esse in cōlo. Est ergo in-
dubie tenendū, quod corpus descendit in sto-
machū, etiam si ab iniquo sumatur aliās non
diceretur propriē māducari, quare nullus mā-
ducaret indignē. At cū digestio fiat in stoma-
cho, illic desinunt esse species, atq; adeo cor-
pus: quare nō descendit in ventrem. Sed si ob
aliquē morbum species descenderent, conse-
quenter & ipsum descēderet, & emitteretur.
Pudor enim non debet esse in causa negandi
veritatem. Glossa autem illa canonis Tribus, *Glossa cū Tri-*
occasione sumpsit ex verbis textus non in *bue, de conf.*
tellectis. Prohibet enim illic Clemens Papa, *dist. 2.*

sacramentū sumētes statim ad sumendos cōmunes cibos conueniāt, ne putēt sanctae portioni miscere cibū, qui p aqualiculos digestus in secessum diffunditur. Quare glossa a cōtra rio sensu quae argumentatio contra veritatē sepe cōcludit infert, species nō descendere in stomachum: cū tamen textus solūm dicat non licere seculares cibos miscere cum specie bus. De quo tamen textu art. 3. iterum.

Primum ar-
gumentum.

¶ Primum argumentum S. Thomae sumitur ex autoritate Augustini lib. de remedio poenitē tiae, & super Ioan. tracta. 5. & refertur de cōse. dist. 2. Vt quid paras ventrē & dentem? crede & manducaſti: credere enim in eū, hoc est pa nem & vinū manducare: sed peccator nō cre dit, quia nō habet fidē formatam, per quā cre ditur in Deū. Respōdetur, illud & similia ver ba intelligi de manducatione spiritali, quae fit aut per fidē in Christum, aut per deuotio nē sacramenti. Et hęc fuit causa erroris illorū: quia scilicet nescierunt distinguere inter mā ducationem sacramentalem & spiritualet.

Secundū ar-
gumentum.

¶ Secundo arguitur. Hoc sacramentū, vt su pra diximus, est sacramentū charitatis: sed si cut infideles priuātur fide, ita peccatores cha ritate: infideles autē non vidētur sacramenta liter posse fufcipere hoc sacramentū: quia est sacramentum fidei, vt in forma refertur: ergo neq, peccatores ob defectū charitatis. Respō detur, q, infidelis species sacramentales fufci piēs simul sub illis sumit corpus Christi: quo circa Christum ipsam sacramentaliter fufci pit, si aduerbiū, sacramentaliter, feratur in ver bū a parte rei manducata, quia id quod man ducat est sacramentum. Si verō ex parte mā ducantis, tūc propriē loquēdo non māducat sacramentaliter: quia non vtitur eo vt sacramē to, sed sicut profano cibo. Nisi forſan intēde ret fufcipere illud, quod ecclesia confert, licet vera nō polleret fide aliorū articuloꝝ, aut forſan neq, huius. ¶ Sed arguat quis forſan cō tra hanc poſtremā particulā. Baptismus est ianua sacramentoꝝ: ergo infidelis, q baptis mo caret, quāuis sumendo eucharistiā intē dat sumere id quod ecclesia confert, non acci pit sacramentaliter, cuius contrarium videtur Sanctus Thomas sentire. Negatur consequen tia: nam ad sumendum sacramentaliter satis est sumere id, quod ecclesia intendit: etiam si qui sumit nō sit baptizatus: sed tamen illi nō proderit tanquā sacramentum. Imō verō licet esset catechumenus exiſtēs in gratia, vt Cor nelius, nō reciperet per eucharistiā gratiam sa

Baptismus.

cramentalē: non solūm eō, quod peccaret su mendo antequā baptismum: verūm etiā si ex ignorantia inuincibili illud sumeret, putās re ligioſe facere. Poſſet enim tūc illi per viā me riti gratia augeri, tamen sacramentalē gradū non reciperet: quia nullū sacramentum gra tiam virtute operis nisi solis baptizatis con fert. Hæreticus verō, quia baptizatus est, dū reſipiscit, poſſet quidē per hoc sacramentum sacramentalē gratiam fufcipere. Nisi q quan diu per ecclesiam ab excoꝛmunicatione non abſolueretur, indignē accederet. ¶ Tertiū ar guitur. Peccator magis est abominabilis deo quā irrationalis creatura: dicitur enim in Pſal mo de homine peccatore, q cū in honore eſſet, & nō intellexerit, cōparatus est iumen tis inſipientibus, & ſimilis factus est illis: sed brutū animal, vt mus aut canis, non pōt hoc sacramentū sumere, ſicut neq, sacramentum baptis mi potare: ergo apparet neq, peccato res illud poſſe māducare. ¶ Quatuor D. Th. reſpōdet, primū, q etiam si mus vel canis ho ſtiā conſecratā deglutiret ſubſtantia corporis Chriſti non deſineret eſſe ſub ſpeciebus quā diu illæ manerent, hoc eſt quādiu ſub illis ma neret panis, ſicut ſi proijceretur in lutum. Se cundo ait, hoc non vergere in detrimentum dignitatis corporis Chriſti, cui nihil dignita tis detractū eſt, ob id, q a peccatoribus ſpu tis cōſpurcari, ac colaphis credi, ac deinde cru ciſigi voluit. Preſertim cū mus aut canis corpus ſecundū propriā ſpeciem nō tagat, ſed ſecundū ſpecies ſacramentales. Tertiū re fert quorundam errorem dicentium cū pri mūm ſacramētum tangitur a mure vel cane deſinere ibi eſſe corpus Chriſti. Hoc errore tactus videtur Innoc. lib. 4. citato. cap. 11. Sed planē illo ſuit irretitus Bernardus ſuper can. Bene quidem. Iſti nāq, canonū gloſſatores deberent a re theologica calamum abſtinere. Eſt enim hoc, vt hic ait S. Tho. erroneum, & yetitati ſacramenti apertē contrariū. Si enim propter indecentem tactum dicemus cor pus & ſanguinem ſpeciebus abeſſe nūquam nobis eſſet certū quando eſt illic ſacramentū. Quarto deniq, ait, q brutum licet ſacramen tum deglutiet, non tamen id ſacramentaliter ſumit, quia non eſt natum eo vti vt ſacramē to, ſed ſumit corpus Chriſti per accides, ſicut ille qui comederet hoſtiam nesciens eſſe con ſecratam. Et quia ea, quae ſunt per accides nō cadunt in diuiſionē generis, ſicut animal non diuiditur in album & nigrum, ideo hic mo dus

Tertium ar-
gumentum.

Quatuor
reſpōdet.
Primū.
Secundū.

Tertiū.

Quartū.

duſ non eſt tanquam tertius cū alijs connu meratus, qui ſunt manducare ſacramentaliter & ſpiritualiter.

ARTICVLVS IIII.

Virūm peccator ſacramentaliter ſumens corpus Chriſti peccet.

EQVITVR de dignitate ſumendi ſacramentum, vtrū ipſū ſumere in peccato ſit pec catum, ſi quis ſacramentaliter ſumat, hoc eſt cum intentione:

nam qui ſumeret neſciens eſſe ſacramentum, immunis eſſet a culpa. Reſpondet D. Thom. hac conſeſſione. Quicunq, hoc ſacramentū ſumit in peccato ſacrilegium committit tan quam ſacramēti violator, atq, adeo mortali ter peccat. Probatuꝝ primō ex illo Pau. 1. Co rint. 11. Qui manducat & bibit indignē, iudi cium (id eſt condemnationē) māducat & bi bit. Vbi ait gloſſa Auguſtini, cū indignē mā ducare & bibere, qui in peccato vel irreuerē ter ſumit. Secundo probatur ratione. In hoc ſacramēto ſicut in cæteris id quod eſt ſacra mentū eſt ſignum eius, quod eſt res ſacramē tiſ: autē huius ſacramēti eſt duplex, altera ſcilicet ſignificata & contenta, vt corpus & ſanguis, & altera ſignificata & non cōtenta, vt corpus myſticum, quod eſt ſanctorū ſo cietas. Quicunq, ergo ad hoc accedit ſumen dū ſacramentū, eo ipſo proficitur ſe vnitum Chriſto, atq, eius mēbris incorporatum, hoc autē fieri non poteſt niſi per fidē viuam, quā nullus poteſt in mortali peccato exiſtens ha bere: ergo qui in eo iacens ſacramētū ſumit, falſitate cōmittit, ac perinde letale ſacrilegiū.

¶ Quæſtio hæc grauiſſima eſt, vbi nonnulla ex quæſtione præcedenti ar. 1. & 3. huc uſque examinanda reſeruauimus. Eſt autē hic & liſ primū catholicis cum hæreticis, & inter ca tholicos nonnihil diſſidij. Primum enim Lu therus infidelis fidei cultor negat accedenti ad hoc ſacramētū vlla opus eſſe animi ppara tionē pter ſolā fidē & cōſidentia, q ſit p ipſū gratiā obtenturus. Imō ait indignē accedere qui cōſitetur vel cōteritur, vel ſe aliter diſpo nit. Qui quidem error inter reliquos condē natus illi fuit a Leone decimo, & eſt apud Ro ſenſem articulus quartus decimus. Sed non opus eſt cum veſano iſto hæretico inſanire. Satis enim nobis eſt Paulus, quem in omne ſe latens vertens nemo poterit ſic peruertere,

quin apertiffimis verbis contrarium admo neat. Nam. 1. Corinth. 11. poſtquā eos acri accuſatione obiurgauit, qui abſq, vilo diſcri mine ſic imparati cenam dominicā man ducarent, vt corporis cibos, monitum Chri ſti induxit, quo nobis iuſſit, vt hoc ſacramen tum in eius commemorationem celebrare mus. Quæ autē ſit illa eius memoria, idē exponit Apoſtolus dicens. Quotieſcunq, manducabitis panem hunc & calicem bibe tis, mortem Domini annuntiabitis donec ve niat (ſcilicet ad iudiciū.) Hoc autē ni hil aliud eſſe voluit, quā vt Dominica me mores paſſionis, quæ ſuæ erga nos eximie charitatis documentum fuit, noſtrorumq, adeo peccatorū expiatio, mūdi curaremus ad ſacramentum accedere: nos ipſos iudi cantes an in eadem charitate accederemus ne ab ipſo dum veniet iudicaremur. In cuius teſtimonium non ſe antea Chriſtus diſci pulis ſuis manducandum tradidit, quā eo rum lauaret pedes, nos omnes in ipſis cōmo nefaciens, ne ad hoc ſacramētum niſi ab om nibus prauis affectibus perſurgati accedere mus. Quemquidem ſenſum Paulus explicās ſubdit. Quicunq, manducauerit panem & bi berit calicem Domini indignē, reus erit cor poris & ſanguinis Domini. Vbi indignē mā ducare & bibere id planē cenſuit, quod abſq, ſpiritali vita, quā in cruce nobis Chriſtus mercatus eſt, hoc ſacramentum manducare & bibere, quod in alimoniam eiſdem ſuſtē tandæ vite nobis reliquit. Manducare enim & bibere viuorum eſt: quare mortuū ad hanc menſam indignē accedunt, atq, adeo rei per inde ſunt corporis & ſanguinis. Veluti illi im puri, qui ceu eius inimici ipſum crucifixerūt. Vnde ſubneſcit. Probet autē ſe ipſum ho mo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat: hoc eſt, tentet ſeipſum, iuxta illud. 2. Corint. 13. Voſmetipſos tentate an ſitis in fide, ipſi voſ probate: ſic ergo inpreſentiarū voſ ipſos diſcutite an ſitis in charitate, cuius ſacramen tū ſumere adornatis. Veſtrā voſ ipſi exami nate conſcientiam, vt nō niſi candidam & ni tidam ad ſuggēda Chriſti vbera accedatis. Si enim pij illi, qui Chriſti cadaueri officiū ſe pultura præbuerūt, nō niſi in ſyndone mūda illud auſi ſunt cōuoluere, quāto cādidior eſſe debet eius cōſcientia, qui corpus idē viuēs ſu mit, in quod ſe trāſformare proficitur? Quā ppter bene pronūciat Apoſtolus, eū, qui mā ducat & bibit indignē, iudiciū (hoc eſt, con demna

Expoſitio
Pauli. 1. Cor. 11.

deminationem) sibi manducare & bibere, nō diiudicans corpus domini, hoc est, nō discernens inter corpus eius verū in ara crucis immolatum, atq; alia animalium, quæ mensæ profanæ imponuntur, neq; satis perpendens an sit ipse de corpore mystico, quod hoc sacramento conglutinetur, & est allusio ad illū infelicem proditorē, qui impuro animo bucellam sumens, sempiternū sibi interitū consecuit. Et quia nō tantū in damnationē eter nam, verū & in infamē corporis mortē impegit, concludit demū Apostolus, Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi, q; si nosmetipsos diiudicemus, non utiq; diiudicemur. Probare ergo debemus iudicareq; nos, nostraque delicta castigare & vindicare anteq; ad tremendā mēsam nos in sinuemus. Post hæc ergo Pauli iussa, abeat cum impia sua heresi Lutherus. Nam si. 1. Corinth. 7. idem Apostolus coniugibus consuli, ut cōmuni consensu ad tempus quo orationi vacent, cōmuni thoro, qui legitimus est & licitus, abstineant: quanto magis ut sacramentū charitatis sumamus, debemus nō modo illa crimina, quæ charitati aduersantur, expiare, verū & leniora, quæ eius feruorē tepesciunt, abstergere? *Centurio* *Matth. 8.* *Laudi* appositum est centurioni: ut Matth. 8. legitur q; se indignum iudicauit, cuius ædes Christus intraret ad sanandum eius puerū: vituperio ergo magno dignus est qui nō conscientia pura ipsum in sacramento excipit, quo salus sua animæ agitur. Atqui parabola illa dominica Matth. 22. de rege qui fecit nuptias filio suo, & cū vniuersos ad conuiuiū inuitasset, quēdam q; ad mensam absq; velle nuptiali sedentem videret, ligatis manibus & pedibus iussit eū mitti in tenebras exteriores, accuratissimam præparationem, quam ad hoc sacramentum adferre oportet, designat. *Regis anti-* *qua exēpla.* Quod si ex veteri testamēto exēpla etiā petere volumus, extat Exodi. 30. lex huius nostre vmbra, ut quoties Aaron & filij eius ingressuri essent tabernaculū testimonij, missa prius aqua lauare suas manus & pedes curaret, ne forte moreretur. Et Leuiti. 22. Omnis homo, qui accesserit desirpe vestra ad ea, quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filij Israel domino, in quo est immunditia, peribit coram domino. Et ut 1. Regum. 21. legitur, Sacerdos Achimelech nūquam sanctum panem Dauidi famem cū suis patienti tradere voluit, nisi certior prius factus, an sui pueri mundi essent. Et c. 6. Oza.

percussus refertur eo quod arcam sanctuarij temerē tetigisset. Si ergo sancta illa, quæ ut ad Hebræ. Pau. non animā sed corpus emū dabant, & dūtaxat erāt nostrorū vmbra, tanta cū religione fas erat tractare, quātō magis hoc sacramētū, vbi Christus ipse immolatur & sumitur, nefas erit non pro dignitate sumere? *Quæstio* *debeat dīgi* *sumi.* Robor autem hæresis Lutheri est, q; nūlla nostra opera possunt nos certos facere, q; sumus in gratia, præter solam fidem, dicente Apostolo, Nihil mihi conscius sum, sed neq; in hoc iustificatus sum. Nos autem adeo firmiter fatemur nō posse nos hanc habere certitudinē, ut certē credamus ipsum de hac re esse hereticum, qui dicit per cōscientiam & fidem sacramenti posse nos ad hanc certitudinē pertinere. Nihilominus necessaria sunt opera nostra, quæ fauore diuino nituntur, ut nutu Dei nos ad perceptionē sacramēti præparemus. *Quæstio* *debeat dīgi* *sumi.* Restat ergo res inter catholicos de huiusmodi requisita dispositione, Et quidem si consilium spectes, a venialibus etiam pro humana fragilitate perpurpare se solentur, quisque debet antequam ad hoc sacramentū accedat. Nam, ut supra dictum est, gustum & dulcedinē impediūt, ac ipsorū venialium remissionem: quæ per sacramentum fiet. Quare vbi non sunt mortalia, cōsiliū est, ut venialium confessio præcedat. Quin verō & attēti animi meditatio & reuerentia est adhibenda, eademq; præsertim à sacerdotibus, ut omni mentis acie contemplantur quem admodum ipsissimam Dei personam induti creaturas suo verbo in Dei ipsius corpus, & sanguinem cōuertant, & ceu in cruce immolent, ac demum sic sumant, ut se in ipsum transformatos deificent. Indignissima enim res est, ut munus, cuius angeli digni non fuerunt, tanta cum vecordia, & oscitantia homines exequantur. *Quæstio* *debeat dīgi* *sumi.* Ad rē verō ut reuertamur, quia venialia non sunt obex gratia, non est tantum præparamentum de præcepto necessarium. Quapropter accedere cum conscientia venialium, certum est non esse peccatum mortale: quanquā sit nonnulla irreuerentia: imō (quanuis hoc non tam certō asseruerim, quā Maior. d. 9. quæst. 1.) fortē neque est veniale: quia nullum tale habemus præceptū, nisiq; probet seipsum homo. Probatio autē est, an sit in charitate. Vnde Aug. tra. 26. super Ioan. Peccata, inquit, licet sint quotidiana, nō sint mortifera antequam ad altare accedatis. Haud tamen est dubium quin aliquā sumptio.

sumptio ipsa sit veniale peccatū: ut puta cū quis propter vanam gloriam ad cōmunionē accedit. *Necessaria* *preparati.* Sed de necessaria dispositione, ut quæ ab omnibus cōfessa sunt, præmittamus, vniuersi fatētur, quod accedere ad hoc sacramentum cum cōscientia peccati mortalis sit obex gratia, atque adeo accessio ipsa & sumptio sit peccatum mortale, contra præceptū Pauli, Probet autem se ipsum homo &c. Et hæc fuit assertio D. Thomæ quæst. præcedenti art. 3. quam in præsentiarū repetit, dicens, q; talis incurrit sacrilegium. *Conscientia* *peccati.* Quod si quæras quæ dicatur conscientia peccati mortalis, respondetur, esse quodcūque iudicium siue assensum, quod sis in peccato mortali, etiam si sit opinio. Nam cum in dubio est animus, ut homo neque assentiat nec dissentiat, nō dicitur conscientia, sed scrupulus. De quo dicemus in solutione quinti. *Conscientia* *peccati.* Et per hoc soluitur aliud dubium, vtrum ad legitimam dispositionem requiratur contritio, quæ est dolor propter Deū seu de offensa Dei, an verō sufficiat attritio, quæ est dolor propter poenas inferni aut alias temporales. Iam enim supra de attritione distinximus, quod vna sit existimata contritio, quādo scilicet quis fecit diligentiam, quæ arbitrio prudētis videtur sufficere & bona fide putat se dolere propter Deū. Et hæc sufficit, ut homo per sacramentū fiat ex attrito cōtrit⁹. Si verō sit nota attritio, puta q; ille homo videt se nō dolere propter Deum, illa nō sufficit, quia manet in conscientia peccati mortalis. Hanc eodem artic. 3. asseruit S. Tho. constituēs discriminē inter baptismum & eucharistiā, quod cum ille sit sacramentum mortuorū, satis est non oppondere obicē, hoc est complacentiā peccati: cum autem hoc sit sacramentum viuorū, requiritur, ut homo accedat, ut ait Paul probatus, atque adeo iudicio suo in charitate. Atq; idē ait hic. *Conscientia* *peccati.* Quod si arguas. Hoc est sacramentū vnitatis corporis mystici, quæ fit per gratiā: ergo illam gratiam confert: ob idque non opus est accedere in illa. Respondetur, non esse sacramentū faciens primō illam vniōem, sed nutrens illā, & sustentans. Vnde S. Th. acutē & perspicuē ait hic, quod sumens sacramentum eo ipso significat, non quidem vni rī tunc Christo, sed esse vnitum, & incorporatum eius membris. *Conscientia* *peccati.* Atq; idem in solutionibus argumentorum declarat. Atquit enim primo loco. Non est maioris dignitatis Christus sub specie sacra-

menti, quā sub propria: sed peccatoribus tant gentibus corpus Christi non erat delictum, quinuerō salutem consequbatur, ut Luce. 7. de Magdalena & Matth. 14. de alia, quæ sūbriam vestimenti eius tetigit, scriptum est: ergo nec peccatores sumētes sacramentum de linquūt. Negatur consequentia: est enim diuersa ratio. Christus quippe nō se tangēdum præbebat in signū spiritualis vniōis ad ipsū sicut in sacramento: & ideo peccatores tunc illum tangētes nullum falsitatis crimen incurrebant, sicut in hoc sacramento. Præterquā quod tūc similitudinē gerebat carnis peccati, ut cum eo possint peccatores conuersari. At similitudinē illam peccatricis carnis in resurrectione exutus, tangi se ab eadem formina prohibuit ob defectum fidei, quocirca ipsum laborabat, secundū illud Ioan. 20. Noli me tangere, nondum enim ascēdi ad patrem meum (scilicet in corde tuo) interprete Augulino. *Secundū ar-* *gumentum.* Secundō. Hoc sacramētum, sicut & alia, est quædam spiritualis medicina: medicamina verō infirmis dispensantur ad salutem, iuxta illud Matth. 9. Non est opus valentibus medico, sed malē habentibus: ergo peccatoribus spirituali morbo laborantibus ministrandum est. Respondetur autem ad minorem, non omnē medicinam infirmis cōgruere, secundū quencūque eorum statūnam illa, quæ datur liberatis à febri ad siemanda membra & robur viuū, ut viuū & carnes nocua essent febricitantibus. Sic ergo baptismus & poenitentia sunt quasi medicinæ purgatiuæ, quæ dantur ad tollendam febrem peccati: hoc autem sacramentum est quasi medicina cōfortatiua, quæ ideo dari nō debet nisi liberis à peccato. *Autoris epi-* *mo.* Obserua comparationem hanc, qua baptismum simul cum poenitentia componit. Vnde Thomistæ inferunt, quod sicut quæst. præcedenti art. 3. D. Tho. dixit, posse quempiā accedere cum cōscientia peccati mortalis ad baptismum: scilicet, cum attritione cognoscens se non esse contritum, possit pariter & ad poenitentia. Quāquidem illationē nunquā ego mihi persuasam habuī nā licet ambo sacramēta sint instituta ad tollendū peccatū, diuersimodē tamē. Baptismus siquidē absq; vlla accusatione aut confessio ne suscipiētis, quā poenitentia requirit. Accusatio verō est, quia homo cōfiteatur se offendisse Deū: quare ne sit mēdax talē poenitentia iudicio suo debet gerere in corde: qui autē videt se non esse cōtritū, intelligit nō se dolere propter

Tertium argumentum.

propter offensam Dei, sed ob poenā inferni. De hoc autem latius distin. 14. & distin. 16. *¶* Tercio arguitur. Hoc sacramentum, cum in se Christum contineat, est de maximis bonis maxima autē bona secundum Augustinum lib. de libero arbitrio, sunt, quibus nemo male potest uti, nullus autē peccat nisi per abusum: ergo peccator sumens non peccat. Respondetur ad minorem, maxima bona, secundum Augustinum, illic, esse virtutes, quibus nemo potest male uti quasi principijs mali usus: quoniam habitus virtutis non cōcurrit ad actum vitiosum, sicut neque habitus vitij ad studio sum. Potest tamen quis male uti virtutibus tanquam obiectis, ut illi faciunt, qui de virtutibus superbiunt. Pari ergo modo sacramentum hoc nō potest esse principium mali usus: quia nō est causa nisi gratie: potest tamē esse obiectum male actionis. Vnde Aug. super Ioa. Multi, inquit, indignē accipiūt corpus Christi: per quod docemur quā cauendum sit male accipere bonū. Ecce enim, per bonū factū est malū dum malē accipitur bonū: sicut contra Apostolo, per malū factū est bonū, cum bene accepit malū: scilicet, cum stimulum Satanæ patienter portauit. Ad idem pertinet canon. Et sancta, de confecta. dist. 2. *¶* Quarto Sicut hoc sacramentum sentitur gustu & tactu: ita & visu: si ergo peccator ex eo quod sumit hoc sacramentū peccat, videtur & peccare videndo: quod falsum esse inde constat, quod ecclesia cūctis adorandū proponit: ergo peccator nō peccat manducando. Respondetur, quod per visum nō accipitur ipsum corpus Christi, sed solum sacramentū eius: quia visus nō pertingit ad corpus, sed ad species panis, per quas sacramentaliter videt corpus. Qui autem accipit sacramentū non solum species, sed corpus recipit. Adde quod per visum nō proficitur homo se vnitū esse Christo, sicut per assumptionē sacramenti. Subdit S. Tho. nō baptizatos neque ad inspectionē sacramenti esse admittendos, ut Dionysius lib. de ecclesiast. hierar. autor est. Quare catechumeni in primitiua ecclesia, licet admitterentur ad lectionē epistolæ & euangelij, in initio tamē canonis excludēbatur. Sed ad mādicationē nō sunt admittendi nisi illi, qui non solum sacramentaliter per baptismū sed etiā realiter per gratiā sunt Christo coniuncti. *¶* Quintū autē argumentū maioris est ponderis. Contingit enim ait S. Tho. quādoque, ut peccator aliquis nō habeat cōscientiā sui peccati, qui tamē peccare

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

non est censendus sumēdo sacramentū, alioqui nemo se tali culpa eximeret propter periculum, cui se oēs exponeret, dicente. 1. Corin. 4. Paulo. Nihil mihi cōscius sum: sed neque in hoc iustificatus sum: nō ergo semper peccatori in culpā cedit sacramentum hoc sumere. Respondet S. Tho. bifariam accidere posse, ut qui in crimine est, cōscientiā illius non habeat. Vno modo, ut ignorātia sit illi culpabilis: scilicet, vel quia est iuris, quē neminē excusat, ut cum id quod peccatū est, peccatum esse ignorat, ut si fornicationē censeret non esse peccatū. Aut quia in examine propriæ conscientie negligens est, contra admonitionem Pauli, Probet autē se ipsum homo &c. Et huiusmodi homo quāuis cōscius non sit sui delicti, nihilominus sumēdo sacramentum non excusatur à noua culpa: quia cum ipsa ignorātia, peccatū sit, non excusat quin sumptio sit peccatū. Altero modo potest huiusmodi ignorātia esse inculcata: nempe, quia post examinationē dolorem habuit peccati, nō tamen sufficientē, ut verē esset contritus. Et in tali casu non peccat sumendo corpus Christi: quia nemo per certitudinē scire potest an sit verē cōtritus. Sed sat est ut signa in se præsentiscat contritionis, putā si doleat de præteritis & caueat de futuris. Adde dummodo dolor iudicio suo appareat esse de offensa Dei, ut sit attritio exillimata contritio: nā qui tantum dolet propter infernum non dolet de peccatis, quatenus offensa Dei sunt. Si verō ignorat id, quod fecit, esse peccatum propter ignorantiam facti, quæ excusat, ut si accedit ad nō suam (ut Iacob) arbitratus esse suam, non est ille ut peccator indicandus, neque si absque sua culpa fuerit suorum scelorum oblitus: illi enim, ut in materia poenitentiae videbitur, sufficit generalis contritio. Atque hæc est generalis doctrina omnium theologorum, ut Alexandri 4. part. q. 46. memb. 3. art. 2. & Bonaventuræ in 4. dist. 9. art. 2. q. 3. Et Ricardi ead. distin. art. 2. q. 1. & Durandi. q. 4. Nam Scotum vix intelligere quierim q. 1. Ait enim primò, quod si quis diligentiam adhibuerit & conteratur & confiteatur, licet aliquod peccatum sit illi traditum obliuioni, se cure accedit: quia si moreretur etiam sine eucharistia saluus fieret. Sed paulò post subdit, quod etiā si aliqua peccata lateant, per eucharistiā delebuntur. Atqui dicta hæc nō apparent bene coherere. Nā prius cōstituit hominē ex tra peccatū ante eucharistiā, & postēdū dicit

Commen- tum dicitur

Distin. 12. Quæst. 1. Artic. 4.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

et, quod peccata in tali casu delebuntur per eucharistiā. Non videtur ab opinione cōmuni deuiare. *¶* Hinc ergo omnes citati autores, & re cētiore, qui illos sequuntur, hæc colligunt distinctionem: nempe quempiam dupliciter posse ad sacramentum accedere indignē. Vno modo contrariē, sic scilicet, ut accedēdo peccet. Et alio modo contradictoniē: scilicet, non dignē, quia est in peccato, non tamē contrariē, ut peccet. Vnicus autē Ioa. Maioris est cui ea. d. q. 1. extra gregē oberrare libuit. Ait siquidē quod omnis in vniuersum, qui accedit in peccato peccat accedēdo: quare ut accedēdo non peccet, debet quando accedit esse in gratia. Ex quo inferri vanam esse distinctionem possumus: quicquid, accedit non dignē contradictoniē, accedit contrariē indignē. Sequitur secundū, ex eius opinione nunquam per eucharistiā posse primā gratiam conferri: nā qui accedit in peccato ponit obicem: & qui sine illo iam habet gratiā. Rationes eius sunt tres. Prima. Aut accedens indignem fecit, quam facere tenebatur, aut secus. Non enim est dare mediū. Si verō fecit quam tenebatur, iam accedit in gratia. Sin minime, accedit indignē & accedēdo peccat: quia non se probauit, ut ait Paul. Secundū, aut requiritur, ut accedens faciat indaginem secundum iudiciū & arbitrium sapientium, vel sat est, quod unusquisque secundum propriū iudiciū eam faciat. Secundū dici non potest: nā contingit, ut alicui ex leuitate animi appareat fecisse diligentiam sufficientem, quæ tamē non est sufficiens. Si primū dederis, qui illā fecit, iam est in gratia: qui verō nō fecit, accedēdo peccat. Tercio. Nemo tenetur maiore adhibere diligentiam ad accedēdū ad eucharistiā, quā tenetur statim moriturus: huic autē sufficit illā facere ad arbitrium prudentium: ergo & accedenti ad eucharistiā. *¶* Ad hæc aut primò respondetur, autorem istū ad pauca respexisse, & ideo fuisse paralogizatum. Non enim habuit rationem nisi diligentie & indaginis ad commemorandum peccata, cum tamē illa adhibita resset deinde ambiguitas: an dolor peccatorum, quorum quis meminit, sit vera cōtritio: scilicet, propter offensam Dei, an verō sola attritio propter poenā inferni. Et re vera si tam indaginem quā cōtritionē palā cōstaret esse sufficientē, vera esset eius opinio sed tamē neutrius tanta potest haberi certitudo, ut patet hic ex verbo Pauli citato, Nihil mihi cōscius sum &c. & Ecclesiastes. 9. Nemo scit an odio vel

amore dignus sit. Et Ecclesiastici. 5. De propitiato peccato noli esse sine metu. Et Prouer. 20. Quis potest dicere, Mūdum est cor meū? Et Iob. 9. Verebar omnia opera mea sciens, quod non parceres delinquenti. Et rursus, si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. *¶* Respondetur ergo ad formam primi argumēti Maioris. Aliud requiri, ut hō exeat à peccato, aliud verō, ut dignē accedere possit ad sacramentum. Cum ergo quæris, an iste fecit indaginem ad quam tenebatur, respondeo non fecisse, sed tamen bonā fide putat se fecisse. Et cum instas, vel fecit ad arbitriū prudentium, vel non, respondeo requiri examē secundum arbitrium prudentū: nā leue non sufficit. Attamen ex prudentibus alij dicent hanc sufficere, alij verō non. Et opinio illorū licet sufficiat ad excusandū hominem à culpa, ut possit dignē accedere, non tamen sufficit ad delenda peccata præterita. Et hæc fuit autoris hallucinatio. Peccata enim non remittuntur propter actum intellectus, quo quis credit fecisse diligentiam, vel esse cōtritum, sed re vera ex natura rei, quia est vera contritio per se aut per sacramentum perfecta. Pariter facta diligentia potest apparere cōtritio propter offensam Dei, & tamen non est nisi attritio propter infernum: præsertim in articulo mortis: quia cum tunc supplicia illa sese offerant præsentia, dolorem ingenerāt, qui apparet timor filialis, & tamē non est nisi ferilis. Quinverō doctissimus curatus, nequissimus tamen, posset consulto decipere poenitentem dicendo talem negligentem indaginem aut attritionem sufficere, quæ quidem facta poenitentis credulitas nō sufficeret ad delenda eius peccata præterita, licet hominem excusaret, ut dignē posset ad sacramentum accedere. *¶* Consistit ergo veritas opinionis S. Thomæ in hoc, quod ignorantia inuincibilis & inculcata quāuis nō sufficiat delere peccata præterita, facit tamen hominem securum, ut dignē possit accedere ad sacramentum. Et quod hoc sit verum, præterea confirmatur. Stat enim duorum virorum prudentium, alterum esse verē contritum, alterum non nisi attritū, & tamen habere ambos æqualia signa, quibus uterque putat esse contritum: quare tunc opinio illa nō est sufficiens facere ex attrito cōtritū: & nihilominus attritus ille legitimē potest accedere ad sacramentum. Et arguitur rursus. Secundum opinionem Maioris sequeretur, quod quispiam nunc in peccato existens sine aliquo

Veritas opinio

quo nouo dolore, nec sacramento, per hoc solum quod ignorantia sua, quæ erat vincibilis efficeretur inuincibilis, mudaretur à peccatis, utpote si quispiam esset attritus & secundum opinionem prudentium id crederet, & superueniret alii, qui ei persuaderent esse contritum: immo si ille mutata conditione naturaliter mutaret opinionem: per hoc solum remitterentur peccata, quod error esset concedere: & tamen mutata illa opinione posset legitime accedere ad sacramentum. Item negare hoc sacramentum quandoque posse conferre primam gratiam, est contra illud vulgatum Augustini in quodam sermone, ubi ait, quod hoc sacramentum mortuos viuificat. Ad idem ad rei conclusionem è conuerso arguitur. Quamuis quispiam veraciter sit contritus & in gratia, si tamen habet conscientiam se esse in peccato, non digne accedit ad hoc sacramentum: ergo ad digne accedendum imperitineus est esse in statu gratiæ, aut extra, sed probabilitas, quæ excusat à peccato ignorantia, est quæ facit hominem, digne accedere. Imò fateor distinctionem illam accedendi indigne contrarie vel contradictonie, non ita mihi grate arridere, quia nec S. Tho. de illa hoc loco meminit. Imò qui non accedit indigne contrarie, ut peccet accedendo, certe neque accedit indigne contradictonie, licet sit in peccato ignorato. Nam postquam accedit legitime secundum legem, hoc sufficit, ut simpliciter digne accedat. Contra hanc autem de finitione arguitur. Sequeretur quod quicumque accederet in peccato taliter tamen legitime, ut accedendo non peccaret, reciperet primam gratiam per sacramentum: nam postquam nullum opponit obicem, & bona fide putat se esse in gratia, veniam per sacramentum suscipit. De hac re sunt citati auctores bipertiti. Nam Bonauentura loco citato medium constituit, idque generaliter scilicet, quod qui accedit in peccato sine eius conscientia, accedit eatenus digne ut non peccet, nullus tamen eorum gratiam suscipit, ob id quod non accedit viuens. Quare non admittit, quod hoc sacramentum conferat primam gratiam. Et quidè Gabriel in 4. dist. 9. q. 1. & in canone lectione 8. citat Alexandrum loco supra à nobis allegato in contrariam sententiam: scilicet, quod recipiat gratiam. Et volens eos in concordiam conciliare ait, eiusmodi hominem non recipere gratiam virtute operis, scilicet, sacramenti, recipere eam tamen ex benigni-

tate Dei: quia scilicet illuminatur, ut se attritum cognoscens conetur. Attamen primum Alexandrum non video esse diuersum à Bonauentura: immò in solutione septimi dicere videtur eiusmodi accedentem non recipere gratiam. Secundo, quod recipiat eam ex benignitate, quia illuminabitur, haussit à Gesone tract. de pollutione nocturna consideratione. 2. ille autem effectus benignitatis nulla est lex, ut semper obueniat: quare potest accidere talis nouus motus in mente suscipientis sacramentum, & potest non accidere. Caietanus, ut quæst. præcedenti art. 1. vidimus, non tam generaliter loquitur, quam Bonauentura: immò admittit primam gratiam posse quempiam recipere per sacramentum: sed tamen ait quandoque vsu venire posse, ut accedens nec peccet, nec gratiam recipiat. Excogitat enim contritionis gradus: scilicet, tantam esse posse, ut sufficiat cum sacramento ad gratiam & tam exilè, ut non sufficiat. Et Palud. dist. 9. q. 2. sub dubio loquitur dicens, fortè ex vi sacramenti recipit gratiam. Et Adria. in q. de eucharistia ait, quod sic accedens saepe recipit primam gratiam, ubi insinuat, quod non semper. Omnibus tamè pensatis dicendum apparet in eo, qui accedit cum attritione, & legitime scilicet ex ignorantia peccati in quo est, quæ eum excuset, ut non peccet accedendo, nunquam dari medium, sed semper ipsum primam gratiam per sacramentum suscipere. Id enim hic D. Th. sentit, dum dicit quod sufficiunt illi signa contritionis, dum dolet de præteritis, & proponit cauere de futuris. Vbi sufficere intelligit ad remissionem culpæ cum sacramento. Idque patet verbis assensit quæst. præced. art. 3. dicens, accedens in peccato mortali, cuius conscientiam non habet, consequetur per hoc sacramentum gratiam charitatis. Quod quidem verbum postquam absolute asseritur, generaliter intelligitur. Atque idè docuit in 4. dist. 9. art. 5. quæstionem 2. Idemque Ricardus ead. dist. quæst. supracitata. Sed ratio id apparet satis convincere primo ex parte diligenti: nam si non fecit illam, quæ vir prudens iudicaret sufficere, peccat accedendo. Si autè fecit, non est cur gratia sacramentali frustretur. Deinde ratione contritionis. Contritio enim, ut Caietanus ipse & Thomiste fatentur, non differt ab attritione in intentione, sed in obiecto & fine: quod scilicet contritio habet pro obiecto offensam Dei, ut fiat ex timore filiali: attritio verò quatenus est suppliciorum causa & nascitur ex timore

timore seruili. Arguitur ergo. Vel peccatum cum sola attritione quæ creditur esse contritio, est obex gratiæ, vel non: si sic, indigne tunc acceditur: si non, semper recipitur gratia. Nam si dixeris aliquam sufficere, & non omnem, deimus duos, quorum alteri sufficit, alteri verò minime: tunc sciscitor, Quo pacto illorum attritiones differunt? non quidem ex obiecto, postquam amba sunt attritiones, neque verò ex intentione, quia illa non est necessaria: ergo si alia qua sufficit, omnis sufficit. Secundum quidè opinionem Scoti, qui tenet requiri certam intentionem ad rationem contritionis, dicere posset aliquis etiam requiri ad attritionem, ut sit sacramentum sufficiens. Sed tamen S. Tho. hic non dicit, nisi quod sufficit dolor de præteritis, & propositum in futurum cuiuscunque sit intentionis. Aliter tamen contra eiusmodi sententiam arguitur. Si quis ex attrito per sacramentum eucharistiæ fieret contritus, sequeretur primo, quod homo obtineret actualem peccatorum veniam sine poenitentia, quod est contra Hieronymum censentem, poenitentiam esse necessariam tabulam post naufragium: nam attritio non est legitimus actus poenitentiae. Secundo sequeretur, quod posset homini euidenter esse in gratia se exillere, per hunc syllogismum. Ego probabiliter & secundum rationem prudenter, meorum habeo delictorum contritionem, & recipio sacramentum: ergo & gratiam. Est enim maior euidenter: nam licet non habeam euidentiam contritionis, habeo tamen euidentiam esse probabile me habere, & minor est certa & consequentia: ergo conclusio euidenter. Ad primum negatur consequentia: multi namque ex schola D. Thomæ aiunt, quod dum attritus suscipit sacramentum, ipse idem actus, qui erat attritio, perficitur per sacramentum, ut sit contritio, atque adeo sit legitimus actus poenitentiae: De hoc autem iterum in materia poenitentiae regredietur sermo. Interim tamen dicendum, quod si isti intelligant eundem actum intrinsecè per sacramentum fieri contritionem non est tolerabilis opinio: nam actus non mutat obiectum: siquidè si antea erat dolor peccati propter poenas inferni, idè modo habet obiectum, sed tamen sit contritio extrinsecè per sacramentum ad hunc sensum, quod informatur gratia, quia sacramentum confert. Et ad hunc sensum dixit quæst. præcedenti art. 3. S. Tho. quod gratia sacramenti perficiet contritionem. Quare non tam proprie dicitur ex attritione fieri contritionem, quam homi-

nè ex attrito fieri contritum. Atque hoc pacto ille actus per gratiam fit actus poenitentiae virtutis. Quare nihil contra Hieronymum sequitur. Ad secundum negatur, posse nos habere talè certitudinem absque ulla formidine, licet possimus ad illam pertingere, quam appellant moralem, ut possimus, quatenus in hoc seculo conceditur, securitatem habere, quæ adolefcens ille habere videbatur, qui respondit Christo, se seruasse madata à iuuentute sua. Vnde ad argumentum respondetur esse captiosum: non enim ex hoc, quod probabiliter habeo dolorem sufficientem, habeo gratiam, sed ex hoc, quod illum habeo. Et me habere non est euidenter, sed probabile. Vnde non sequitur, Est mihi euidenter esse probabile: ergo est mihi euidenter habere sufficientem dolorem. Neque minor est euidenter laicis: nepe, hostiam esse consecratam. Et quamuis sacerdoti sit euidenter intentionem habuisse consecrandi, atque adeo fidè habeat esse consecratam hostiam: consequentia tamè nunquàm est euidenter. Quod si habeo attritionem, quæ puto contritionem suscipi per sacramentum gratiam: sed est doctorum opinio, quod accedens cum probabilitate recipiat gratiam. De hac tamen re in apologia nostra aduersus Catharinum diffuse satis diximus, & in materia poenitentiae iterum dicemus. Tandem circa huiusmodi dispositione disputatur quæstio. Vtrum accedenti ad sacramentum eucharistiæ satis sit priuati suam secundum disculsiisse conscientiam, an verò insuper requiratur, ut sacramentalis confessio præcedat. Fuit enim opinio Abbatis Panormitani super cap. De homine. de celebra. missæ. tenentis non esse necessariam confessionem, sed sufficere contritionem. Hic tamen autor non habet de hac re grãde autoritatis momentum: fuit enim alia priori labe comaculatus dicens confessionem non esse de iure diuino, ut dist. 17. videbimus. At verò Ricardus vir alio qui grauissimus ead. dist. ar. 3. q. 6. idem professus est, dicens posse quempiam absque confessione eucharistiam sumere: quamuis nulla alia intercedat causa, quæ ut absens sacerdos expectetur, cui deuotius & commodius fiat confessio. Ricardum citat, sequiturque Adrianus in materia de confessione. quæst. 3. Atqui nostris temporibus Caietanus in præsentiarum, & in sua summa verbo Comunio, eandè opinionem adstruxit: scilicet, non esse ad eucharistiam necessariam confessionem, quamuis consiliu sit salutare. Et ratio eius potissima est, quod necessitatè nemo debet inducere ubi ius non cogit;

Ad secundum

Quæstio de confessione.

Panorm.

Ricardus.

Caietanus.

Ratio Caiet.

Argumenta contra.

Bonauentura.

Gabriel.

cogit: nullum autem extat diuinum ius, quo eiusmodi confessio in tali articulo iubeatur. Nam de huiusmodi dispositione solum extat admonitio Pauli, Probet autem se ipsum homo. Vbi contrarium insinuat, scilicet factis esse, ut homo priuatim suam conscientiam expendat & examinet. Quod si quis dicat, Paulum illic admonere id, quod requiritur, non tamen id, quod sufficit, in contrarium est quod subdit, Et sic de pane illo edat, & de calice bibat, quasi nihil aliud postuletur. Vnde de Christo. in eundem locum homilia. 2. 8. Non, inquit, iubet, ut alter alteri probetur, sed ipse sibi, non publicum faciens iudicium, & sine teste argumentum. Secundò. Si talis confessio de iure diuino esset illo articulo necessaria, in nullo casu posset praetermitti: dabimus tamen infra nonnullos, in quibus praetermittitur. Praeceptum autem pontificium non est nisi, ut semel in anno confiteamur: quod aut quoties eucharistiam sumimus, confessionem repetamus, non est illic adiectum.

Argumen. Postremo arguitur. Reliqua omnia sacramenta licet sine praui confessione suscipere: ergo quantum ad huius susceptionem exactior requiratur conscientiae discussio, non tamen sit inde consequens, ut exigatur confessio.

Contraria opinio communis. Contraria tamen opinio fuit semper doctorum vniuersalis, ut S. Thomae in 4. dist. 16. in expositione textus, & dist. 17. q. 3. art. 1. quaest. 4. & Scoti, Durandi, & Paludani, ac denique omnium dist. 9. & 17. Quare per Pauli sententiam academiam fuit decreta. Sed iam tamen huiusmodi veritas maiore pollet autoritate quam opinio. Est enim decretum Concilij Tridentini post regressum à Bononia sessione 3. cap. 7. ubi praemissis Paulinis verbis, Qui manducat & bibit indigne &c. subditur. Quare communicare volenti reuocandum est in memoriam eius praecipuum. Probet autem se ipsum homo. Ecclesiastica autem inquit, consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacramentum eucharistiae accedere debeat, quod à Christianis omnibus etiam ab ipsi sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hac sancta synodus perpetuo seruandum esse decreuit, modo non desit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente sacerdos absque praui confessione celebrauerit, quam primum confiteatur. Haec tamen synodus. Vbi perspe-

synodus Tridentina.

ctè adnotandum est, ecclesiasticam consuetudinem non in medium afferri tanquam potissimum & primum fundamentum huius ritus, quasi sit de iure tantum ecclesiastico, sed quasi declaratoria diuini praeccepti, quod Paulus insinuat. Ex illo enim sic intellecto praeccepto mos vniuersalis ecclesiae ortus est, in qua nemo ad sacrosanctam communionem absque praemissa confessione accedere fuit ausus. Neque verò ecclesia vnquam eum, quem sciuerit peccatum commississe mortale ad sanctam communionem admisisset, antequam suo cōfiteretur presbytero. Hic ergo mos à Christo per apostolos deriuatus creditur. Ait quippe contra Donatistas Aug. lib. 4. cap. 24. Illud, quod vniuersa tenet ecclesia neque in concilijs statutum reperitur, sed semper retentum est, credendum esse non nisi autoritate apostolica traditum. Et quidem Cyprianus libro 3. epistolarum epistola. 14. morem reprehendit, quod ante exomologesim, id est, confessionem eucharistiae aliquibus tradatur. Et epistola 15. eandem instans accusationem, ait, illud esse contra Euangelij legem. Idemque epistola. 16. repetit dicens, quosdam euangelij immemores communionem ante confessionem suscipere. Atque idem iterum epistola 18. Quibus locis Cyprianus insinuat, ordinem hunc ut confessio eucharistiae praecedat, esse de iure diuino. Et rursus sermone 5. de lapsis, ait eum, qui absque confessione ad eucharistiam accedit, indignè accedere, & reum fieri, iuxta verbum Pauli, corporis & sanguinis Christi. Cui consonat Ricardus de sancto victore in lib. de potestate ligandi & absoluendi cap. 21. cuius verba sunt. Audaçter dico, Si ante sacerdotis absolutionem ad communionem corporis & sanguinis Christi quis accesserit, iudicium sibi manducat & bibit, quantumvis eum peccasse multum poeniteat, & vehementer doleat & ingemiscat. Et Eusebius in historia ecclesiastica lib. 6. c. 24. de Philippo Imperatore Christiano refert, quod cum in paschate voluisset ad communionem accedere, non prius ab episcopo loci fuerit permissus, quam confiteretur peccata sua. Et de ecclesiasticis dogmatibus cap. 53. ait Aug. si autor illius fuit, Quem mortalia crimina post baptismum premunt, hortor prius publica poenitentia satifacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari. Si vult non ad iudicium & condemnationem sui eucharistiam percipere. & in epistola. 118. ad Ianuarium planissimis

Ius diuini

Aug.

Cyprianus

Ricardus de sancto victore

Eusebius

simis verbis ait, non debere quēpiam pro suo arbitrio dum libet accedere ad communionem absque praui confessione & poenitentia. Post haec autem ut Caietano respondeamus, probatur veritatem hanc fundamentum habere in verbis Pauli. Dicens enim, Probet autem se ipsum homo, admonet iubetque, ut illis utatur remedijs, quae ad animae purificationem instituta sunt. Cum ergo confessio sacramentalis suapte institutione sit remedium ad id conducens, sit ut teneatur homo hanc adhibere medicinam. Sed ait Caietanus, Non tenetur homo facere quantum potest. Fateor quidē, quia non tenetur tam prolixam facere inquisitionē, aut lachrimis & singultibus contritionem vrgere. Tamen cum duo sint ordinaria remedia expurgandi peccata: scilicet, contritio & confessio, nomine probationis pari ratione vtrunq; Apostolus cōprehendit. Quare cum ait, Probet se, non intelligitur secum solum, sed adhibito diuino ministro, qui eius sit examinis iudex. Nec contrarium sentit Chrysostomus: Sed quod non requiritur, quod in publicum sua effundat crimina. Concludimus ergo ordinem hunc, ut confessio praecedat eucharistiam, esse de iure diuino, hoc est, inde secundum sanctorum patrum interpretationes elicium, imò apostolorum traditio ne susceptum, & ecclesiae more & vsu obseruatum. Quinuerò & perpenso tenore praeccepti ecclesiastici, Omnis vtriusque sexus. Illic insinuat esse confessionem ad eucharistiam necessariā. Ait quippe, Confiteatur proprio sacerdoti &c. suscipiens reuerenter ad minus in pascha eucharistiae sacramentum. Vbi insinuat ad reuerentiam eucharistiae confessio nem pertinere. Et tamen secundum Caietanum, qui esset illo anno confessus, licet esset relapsus, posset in pascha eucharistiam sine confessione suscipere, quod absurdum esset concedere. Et adhibetur demum argumentum quod Caietanus hic vocat sacrorum doctorū: & Scotus loco citato refert. Sacerdotibus ex vi clauium competit populum ad sacramentum eucharistiae admittere: ergo eisdem incumbit iudicare quinā ad sint idonei: hoc autem facere nequeunt nisi audita confessione: ergo illa est antea necessaria. Neque satisfaciunt responsio Caietani: scilicet, sat esse accedere probatos esse iudicio Dñi ministrorū: scilicet, Dei: nā postquam eos instituit horū sacramentorum iudices, eorū arbitrio voluit accedentes esse probatos. Eo vel maxime, quod

respondetur Caietano.

omnis vtriusque sexus.

Aug. Caietan.

cum frequenter per sacramentum poenitentiae fiat homo ex attrito contritus, non censetur absoluta probatio, donec remedium poenitentiae sit adhibitum. Vnde ad tertium eius argumentum respondetur, non suffragari rationem ex aequo ceteris sacramētis & isti in preparatione: nam cum hoc singulariter cōtineat Christum ipsum, & propriè in alimoniam viuientium institutum sit, confessio autem ad tollendum peccata: ordo ipse exposulat, ut prius per sacramentum poenitentiae homo curet reuincere, ut idonee & reuerenter ad hoc sacramentum accedat.

Ad secundam autem rationem Caietani respondetur, confessionem sacramentalem non esse eodem gradu ad eucharistiam necessariam, quo internam peccatorum detestationem, sed ubi haberi possit praesbyteri copia. Quia propter attendendi sunt hic casus, quibus licet eucharistiam absque confessione suscipere. Et primum Tridentina synodus nullum excipit casum necessitatis confessionis, praeterquam ubi legitimus sacerdos haberi non possit. Quare generalis regula sit, quod ubi potest haberi sacerdos habens auctoritatem ab-

Solutio tertij argu. Caiet.

Secunda Caietani ratio diluitur.

Casus in quibus licet ante confessionem eucharistiam suscipiatur.

Generalis regula.

Dubium.

soluendi, nullatenus est ante confessionem ad eucharistiam accedendum. Sed de hoc tamen restat dubium quēnam sit necessitas, quae in absentia praesbyteri aut legitimi confessorij licitā faciat communionem absque confessione: Vtrum sola deuotio volentis sacramentum sumere aut celebrare sufficiat. Respondetur nequaquam sufficere, sed vrgētem exigere necessitatem ut expressis verbis concilij admonetur. Loquimur ubi sunt peccata mortalia: nā venialia non sunt necessaria confessionis materia. Primus ergo casus est articulus mortis, ut si esset solus sacerdos caecus & surdus, qui non posset confessionem audire, aut si esset mutus, qui non posset absolutionem proferre, posset contrito periclitanti eucharistiam sine confessione porrigere aut si infirmus iaceret posset illam per diaconum ad infirmum mittere, ut dist. 13. q. 1. art. 3. videbimus. Item & sacerdos ipse iam iam moriturus, qui non haberet aliū, cui confiteretur, posset ipse consecrare & sumere sacramentum. Secundus casus est necessitas, quae ex officio pendet, ut rusticus plebanus, qui non habet sacerdotem nisi longe distantem, non tenetur ire quotidie ad quarendum confessarium: potest ergo cum contritione, maxime si esset seculum, id est, vno aut fortè duobus diebus sacra facere, absque

Primus casus.

Secundus casus.

M m confes-

confessione celebrare: non tamē pluries. Sed cauendū à consuetudine & fraude, qui enim in concubinato, aut in alio peccato persistit, potius debet salutē animæ consulere, quā temporali vitæ, vel honori, & à sacris abstinere quandiu peccati occasiones non amouet.

Tertium casu.

¶ Tertius casus est necessitas præcepti ecclesiastici, ut si quis in die paschatis inuenit se, ubi nō habet copiam proprii sacerdotis, qui eum possit absoluerē, potest recipere eucharistiam cū proposito confitēdi cum primū nancisci possit opportunitatem. Et pariter si sacerdos iter faciens in die festo, quo est præceptum audiendi sacrum, poterit ipse solum cōritus celebrare. Tamēti profectō tertium hunc casum non tanquā regulam ubiq; generalem asseruerim, maximē ubi casus sunt reseruati: vergeret enim hoc sæpe in fraudem, ut nūquā eiusmodi poenitentes curam adhiberent adeundi prælati. Quocirca in his ratio scandali consulenda est: si enim grande sequeretur, ubi religiosus vel ille, qui habet casum reseruatum episcopo non celebraret, aut eucharistiam sumeret, sumat quidem sed cum tremore & proposito festinandi ad confessionē. Si autem citra scandalum potest communionē excusare, satius est abstinere à communionē etiā occurrente tempore præcepti, quā cōmunicare. Nam tunc si non potest faciliē haberi copia prælati, nullū erit peccatum non cōmunicare, vel si potest haberi, forsan minus peccatum erit transgressio præcepti audiendi missam in die festo, vel cōmunicandi in paschate, quā ad sacramētum accedere cum tali peccato: maximē quia plerūq; non est legitima contritio illa, quæ citra sacramētum habetur. ¶ Quartus casus est ad euitandū scandalum etiā si non occurrat præceptum ecclesiæ, ut si religiosus habet peccatū reseruātū & in die solenni, cū totus conuētus cōmunicat, non cōmunicaret cum illis, tūc si prælatus nō adest domi potest quidē cū proposito properādi postea ad ipsum cōmunicare, nullatenus tamē si adest. ¶ Oēs tamē hi casus, præter primū de articulo mortis, intelligūt ubi non sit crimen annexam habens excommunicationem: quia excommunicato, nec propter officiū, nec propter scandalum, aut generale præceptum ecclesiæ de cōmunionē licet ad sacramētum accedere. Vnde qui irretitus est culpa pontifici reseruata: quia omnes huiusmodi annexam habent excommunicationem, caueat ad sacra-

Quartus casu.

Declaratio dictorum casuum.

mentum hoc, antequā absoluat accedere. Item nisi sit peccatum publicum: quia tunc maius esset scandalum manducare, quā abstinere. Quod si percōteris, utrum sola verecundia in causa esse possit cōmunicandi absq; cōfessione, ut si subditus, qui reseruatam contraxit culpā, nequeat præ verecundia confiteri prælato, qui tamē prælatus nolit casum alteri committere, sed poenitentem audire. Respondetur, per verecundiam neminem excusari: quin teneatur parēre prælato, si tamē doctus & probus sit: nam si tyrānus esset, à quo timeretur, vel diuulgatio confessionis, vel aliud malum, & nō pateret accessus ad alium superiōrē, absolueretur tunc subditus ab eius obedientia in ea re. ¶ Ex ijs fit, causam Ricardi nempe, expectandi confessariū magis idoneum, non esse iustam, ut quis possit à cōfessione excusari, dū modo eum habeat, cui tutō possit suā consciētiam patefacere. ¶ Haud tamen hoc tandem admonere negligam, quod dum sacerdos est in altari non est concedēs, ut qui communicaturi sunt in conspectu plebis, illa, quorum fuerunt obliti in confessione, illic confiteantur, sed vel cōmunionem, si sine nota possunt, differāt vsq; ad aliam missam, vel proponētēs illico post cōmunionem confiteri sacram bucellam sumant. De alio verō casu quādo sacerdos post inceptum sacramētum reminiscitur peccati alicuius aut excommunicationis quid debeat facere, dist. sequenti. quæst. 2. art. 6. satisfacet nobis S. Thomas.

ARTICVLVS. V.

Virum accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati mortalis sit grauiusimum omnium peccatorum.

Antea est, quæ huic sacramento debetur, veneratio, ut nō satis sit nosse accedentem in crimine sacrilegium cōmittere, sed sit etiam explorandum, an sit

omnium peccatorum grauiusimū. Ad quod S. Tho. præmissa distinctione respondet tribus conclusionibus. Citat enim se. 1. 2. q. 73. ubi de grauitate peccatorū agit, quæ potest attendi vno modo per se ratione speciei peccati, quæ sumitur ex obiecto, aut per accedens ratione personæ peccatis. Primo modo statuitur prima conclusio. In summo grauitatis gradu collocantur illa peccata quæ sunt contra diuinitatem

Peccatum in Spiritu Sancto.

Causa Ricardi.

Admonitio.

Matth. 22.

Prima conclusio.

tatem, vel in se, vel in Christo: in secundo ea quæ committūt cōtra eius humanitatem: & in tertio sacrilegia, quæ sunt contra eius sacramenta: & in quarto illa quæ cōmittuntur aduersus reliquas creaturas. Probatur. Per se peccatum eō est grauius, quo est eius obiectū excellentius: inter obiecta verō qd' est supernaturale est naturali excellentius: & inter supernaturalia summū est diuinitas, mox Christus secundū humanitatem, ac tertio eius sacramenta. ¶ Secūda conclusio statuitur circa tertium gradum de quo agitur in presenti. Peccatum indignē sumētium sacramentum per accidens recipit magis, & minus. Probatur. Nam ex parte peccantis grauius est peccatum, quod fit ex malitia, quā illud, quod fit ex passione, atq; hoc grauius illo, quod fit ex ignorantia: ergo si peccati reus ex contemptu accedit ad sacramentum, grauius delinquit, quā qui id ex timore facit ne in crimine deprehendatur. ¶ Ex his colligitur conclusio tertia. Peccatum sumēdi indignē eucharistiam est alijs pluribus grauius secundū suā speciem, non tamen omnium grauiusimum.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio.

¶ Hic non est locus exacte perpendendi peccatorū grauitates, sed obiter notato propter primum gradum primæ conclusionis omnia peccata contra tres virtutes theologicas esse grauiusima, ut est infidelitas, desperatio & odiū Dei, atq; hoc omnium immanissimum eō qd' charitas, ut ait Paulus, est carteris prælatior. Blasphemia verō potest oriri, aut ex infidelitate, aut ex odio Dei. Tamēti peccatum infidelitatis dicatur grauiusimum, quatenus ratum est omnium peccatorum, quæ sunt contra Deum: qui enim in Deum nō credit non potest quicquam ab eo sperare, neq; eum diligere. Vnde Augus. super illud Ioan. 15. si nō venissem & locutus eis non fuisset, peccatū non haberent. Hoc, inquit, intelligendum est de peccato infidelitatis, quo tenentur cuncta peccata. Atq; hæc sunt minus remissibilia, qd' illa, quæ committūt in Christum in quantum hominē. Quare Matth. 23. ait Christus, Qui dixerit verbū contra filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit verbum cōtra Spiritum Sanctum nō remittetur ei neq; in hoc seculo neque in futuro. Iudæi. n. blasphemabāt Christū & in quantum hominē dicētes, eum esse voracē potatorē vini & publicanorum receptorē. Et hæc quidē conuicia quipiam habere poterant excusationis: quia secundū humanitatem comedebat & bibebat,

& cum hominibus cōuersabatur: nā quia tūc nondum eius diuinitas satis erat reuelata, iactabantur hæc cōtra carnis infirmitatem, & ideo habebāt, vnde possent excusari. Sed quia Dæmonum expulsionēs atq; alias virtutes secundū diuinitatem operabatur, dum illas attribuebāt virtuti Dæmonis, dicētes, In Belzebub eiicit Dæmonia, blasphemabāt in Spiritum Sanctum, ut est nomen essentiale commune tribus personis. Et ideo dicebat ipse illam blasphemiam non remitti neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Non qd' simpliciter peccatum non esset remissibile: quia nullum est in hoc seculo, quod non possit remitti si infinitam Dei misericordiam spectes, sed qd' in se nō habebat remissionis causam. Et ita in hoc seculo, ut ait illic Chrysostomus, Iudæi poenas illius dedere in illa truculentissima strage Hierosolymitana, & postea in inferno. ¶ Sed ais. Qui peccat contra sacramentum hoc, sumēs illud indignē, peccat etiā cōtra personam Christi, ergo tantum peccatum est ac si blasphemaretur dum viuēbat. Respondetur grauius esse peccatū in genere suo cōtra ipsum Christū in propria specie viuētem, quā in ipsum latentem in sacramēto, ac perinde impudentior erat contumelia. Vnde inter omnes blasphemias & contumelias, quibus Christus affectus fuit, summa fuit eius homicidium.

Peccatum in Spiritu Sancto.

Chrysostomus.

Durandi argumentum.

Secundum argumentum Durandi.

Ad primum argumentum Durandi.

¶ Contra hanc verō D. Thomæ doctrinā arguit Durandus in. 4. dist. 9. q. 4. ar. 2. primò contradicēs gradibus tertio & quarto primæ conclusionis. Ait quippe satis graue esse concedere indignam manducationem facientem esse grauius, quā quodcūq; peccatū commissum in creaturam, utpote quā homicidium. Deinde arguit contra rationem. Illa enim, inquit, regula, qd' quātō obiectum est excellentius, peccatum est grauius, intelligitur, quando actus sunt eiusdem generis. Ut grauius est iniuriōsum verbum dicere principi, quā priuātæ personæ, aut occidere principem quā plebeium. Dicere autē aliquod verbum iniuriōsum principi non est grauius quā occidere plebeium. In proposito ergo nostro, satis est qd' manducare sacramentum indignē sit grauius, quā māducare seculares cibos cum quacūq; mala circumstantia: non aut quā occidere hominem. ¶ Respondetur autem cum Caietano: primò, regulam S. Tho. esse physicam & verissimam si intelligatur ut debet: scilicet, qd' peccatum quātum ad speciem suam quātō est obiecti maioris,

est grauius. Blasphemia enim grauius peccatum est genere suo, quam homicidium (licet actus sint diuersi generis) propter excellentioris dignitatem obiecti. Sed tamen cum dicimus genere suo, insinuamus quod peccatum minus ex obiecto potest fieri maius ex circumstantiis. Grauius enim peccatum est iniustitiae quam intemperantiae: quia iniustitia est praestantior virtus. Et tamen peccatum fornicationis grauius est quam furari unum argenteum, sic ergo proderet rem publicam, aut occidere principem grauius peccatum est propter danum, quam indignè sumere sacramentum: imò quam una leuis blasphemia, vel actus infidelitatis etiam si pertingeret ad peccatum mortale. At verò de simplici homicidio, quod sit grauius quam indignè sumere, non audeam simpliciter definire, sed cum distinctione. Accedere enim indignè ad sacramentum ex metu: scilicet, ne quis suum prodat peccatum, crediderim non esse tam graue, quam simplex homicidium: sed tamen ex vilipendio & contemptu sumere sacramentum indignè, grauius esset. Quod si arguas. Non tam atrociter punitur à republica. Conceditur: quia res publica in suppliciis decernendis non dirigit oculum nisi ad iniurias ciuibus illatas, quibus perturbatur pax. Peccata autem, quae committuntur in Deum, ipsum satis, (ut inquit lex) habet ultorem. Eo potissimum, quod ut ait Paulus. 1. Cor. 11. propter indignam summptionem eucharistiae plurimi plectuntur morbis atque adeo morte. Propter hoc enim, inquit, inter vos dormiunt multi. Vnde Cyprianus in epistola ad martyres, multos cruciatus refert, quos homines propter indignam sacramenti summptionem perpessi sunt.

Arguit autem primo loco S. Tho. Qui manducat panem & bibit calicem Domini (ut ait Paulus) indignè, reus sit corporis & sanguinis Domini, hoc est, (ut ait glossa) perinde ac si Christum occiderit, punietur ergo iniuria, quae fit sacramento, tantum peccatum est, quantum illud, quod in humanitate Christi committitur, puta Christi occisio. Respondetur, comparationem fieri ab apostolo quantum ad similitudinem: videlicet, quod sicuti crucifixores Christi in corpus eius deliquerunt per contumeliam & iniuriam: ita qui indignè manducant sacramentum peccant in ipsum idem corpus. Non tamen fit comparatio quantum ad culpe aequalitatem. Primo, quia tunc contumelia inferebatur Christo in propria specie, & hic latenti in sacramento. Secundo, quia illud procedebat ex

intentione nocendi Christo, hoc autem non. Adde tertio, quod contumeliae illae erant alterius generis: scilicet, colaphi, sputa, flagella & crux, hoc autem non est nisi animo impudico corpus ipsum recipere. Secundo arguitur ex autoritate Hieronymi in quadam epistola. Quid tibi cum foeminis, quod ad altare cum Deo fabularis? Dic sacerdos, dic clerice, qualiter esdem labijs filium Dei oscularis, quibus osculatus os labia (seu filiam) meretricis? O Iuda osculo filium hominis tradis. Ex qua autoritate colligitur, fornicatorem ad mensam Christi accedentem, similiter, ut Iudas peccasse, quod quidem Iudae peccatum fuit grauius. Cum ergo sint alia peccata grauiora quam fornicatio, ut infidelitas, sequitur quod si haereticus sacramentum sumeret grauius peccaret, quam Iudas. Respondentur quatuor. Primum, sicut proximè responsum est, quod illa comparatio sit quantum ad similitudinem osculi meretricis ad osculum Iudae: quia utrumque est falsum charitatis signum, non tamen quantum ad criminis aequalitatem. Secundo additur, hanc similitudinem in alios quoque peccatores competere, sicut in fornicarios: nam quia cuncta peccata sunt contra charitatem Christi, cuius signum & symbolum est hoc sacramentum, quicumque peccator illud sumens facto ipso mentitur charitatem Christi habere. Quare quo quis grauiori bus peccatis onustus quam est fornicatio accedit ad sacramentum, grauius peccat. Sed tertio subiungitur, peccatum fornicationis peccatarem quadam indecentiam praese ferre ad hoc sacramentum, eoque flagitium illud est maxime carnale impediens dilectionis spiritualis feruorem: cum conditio sacramenti huius sit carnem per feruorem & deuotionem charitatis in spiritum transformare. Inferitur ergo quarto, ut cum impedimentum ipsius charitatis, quae est unitas corporis mystici, grauioris sit ponderis, quam impedire feruorem, fit ut peccatum infidelitatis, quod funditus hominem extirpat ab unitate ecclesiae, ineptissimum hominem ad susceptionem sacramenti reddat, quod est sacramentum unitatis. Vnde infidelis grauius peccat accedendo, praesertim si non credat, Christum in ipso veraciter contineri, quod est virtutem Christi in hoc sacramento operantis continere, atque adeo ipsum secundum se sacramentum spernere: cum tamen fidelis non illud despiciat, nisi secundum eius usum, indignè accipiens. Vnde Apostolus. 1. Cor. 11. ratione huius peccati assignans dicit. Non

diudicans corpus Domini, id est, non discernens ipsum ab alijs cibis. Quod ille maxime facit, qui non credit Christum illic subesse. Addiderim nihilominus, quod si quis fidelis ex odio Dei illud in vilipedium sumeret, grauius peccaret, esset enim Satanica furia. Tertio arguitur. Execrabilior est Deo spiritualis immunditia quam corporalis: si quis autem hostiam in luto, vel in sterquilinio conculearet, enormissimum eius reputaretur facinus: ergo indignè accipere, quod ad spiritus immunditiam attinet, omnium est grauius. Respondetur, grauius esse proijcere ipsum in luto, vel canibus aut porcis, (si aures audire ferunt) quam indignè sumere, tum quod illud fieret ex intentione iniuriam irrogandi sacramento, quod non intedit ille, qui indignè accipit, tum quod etiam si quis blasphemio animo iniuriadi illud reciperet, adhuc non esset tam nefanda culpa, eo quod homo capax est illud suscipiendi, non tamen brutum animal.

ARTICVLVS. VI.

Utrum sacerdos debeat denegare corpus Christi peccatori petenti.

REST peccatum sumentium indignè, quaritur de sacerdote an debeat peccatori petenti ipsum denegare. Et S. Th. praemissa distinctione per quatuor conclusiones respondet. Peccatorum enim alij sunt occulti, alij verò manifesti: scilicet, aut per euidentiam facti, ut publici vsuarij, meretrices, & latrones, aut per publicum iudicium, seu ecclesiasticum, seu seculare. Est ergo prima conclusio. Manifestis peccatoribus, non debet, quauis petant, sacra communio concedi. Vnde Cyprianus ad quendam, & refertur canon. Pro dilectione, de consecra. d. 2. Pro dilectione, inquit, tua consulebam existimasti, quid mihi videatur de histrionibus, & mago illo, qui apud vos constitutus, in artis suae dedecore perseuerat, an talibus sacra communio cum ceteris Christianis debeat dari. Puto nec maiestati diuinae, nec euangelicae disciplinae congrue, ut pudor & honor ecclesiae tam turpi & infami contagione foedetur. Secunda conclusio. Si peccatores non sint manifesti, sed occultati, non potest eis petentibus sacra communio denegari. Atque hic est sensus Augustini super illud Psalmi, Manducauerunt & adorauerunt

omnes pingues terrae. Vbi ait, Non prohibeat dispensator pingues terrae, id est, peccatores, in mensa domini manducare. De consecra. d. 2. canon. Non prohibeat. Et ratio est in promptu: nam cum unusquisque Christianus eo ipso quod baptisinate initiatus est, ius habeat ad omnia petenda sacramenta: imò per votum eucharistiae, quod in baptisinate includitur, ad Dominicam mensam sit admissus, non potest, nisi ob manifestam causam, illo spoliari iure. Vnde super illud. 1. Cor. 5. Si is, qui frater nominatur apud vos, &c. idem Aug. Nos, inquit, à communione quenquam prohibere non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo iudicio ecclesiastico, aut seculari nominatum, atque conuictum. 2. q. 1. can. multi. Tertia conclusio. Potest nihilominus sacerdos, cui occultus peccator innotuit absque arbitrio illum admonere, vel in publico generaliter omnes, ne ad mensam Domini accedant, antequam de peccatis poeniteant & ecclesiae reconcilientur.

Quarta conclusio. Post poenitentiam & ecclesiae reconciliationem etiam publicis peccatoribus non est deneganda communio, praecipue sub mortis articulum. Vnde in concilio Carthaginensi, quod refertur canon. Scenicis, de consecra. d. 2. sic legitur. Scenicis atque histrionibus, ceterisque huiusmodi personis, vel apostatis conuersis ad Deum reconciliatio non negetur.

Prima conclusio ab omnibus est receptissima, ut patet per sacros canones citatos & sanctorum dicta. Et pariter secunda, quae etiam confirmatur per canones. Si tantum, &c. Si placuit 6. q. 1. & per cap. Si sacerdos, extra de officio ordinarij. Atque Chrysostomus in libro de coepunctione cordis, & latius homilia. 83. super Matth. circa finem disertè admonet eos, quos manifestè constiterit peccatorum sordibus esse pollutos, à sacra communione arcendos, alioqui poenam ministrantibus imminere, eo quod diuini irritent. Quod si quis, inquit, venerit cum sordibus ignoranter, hoc est, occultus peccator, non est ministrantis culpa illi administrare. Ambiguitas ergo in praesentiarum nulla est, nisi in discernendo quinam sint publici peccatores. Et quidem canonum interpretes, ut Archidiaconus super cap. Cum dilectis, extra de purgatio. canonica. & Panormita. super cap. Vltra, de cohabitatione clericorum & mulierum, tenent quod ut crimen sit notorium, debet esse notum in parochia, vel vicinia. Et parochiam exponunt, esse ubi decem saltem crimine norunt: nam. 10. q. 3. canon. Vnio, Mm 3 decer-

Solutio.

decernitur, ut ecclesia, quae habuerit decem parochianos, super se habeat sacerdotem. Atque Adria. in quest. de eucharistia inter tractandum impedimenta ministrantis hoc sacramentum in istorum sententiam subscribit. At vero quauis ad decidendas civiles causas, atque ecclesiasticas horum forte ratio habenda sit, tamen in praesentiarum, ubi de administratione sacramentorum agitur, nullus certus potest praescribi personarum numerus, ut crimine dicatur notorium, sed arbitratui prudentium relinquitur. Vnde S. Tho. hic, & infra. q. 82. art. 9. ad 3. ad nullum descendit personarum terminum, sed tantum ponit duos modos notorii criminis. Vnus, scilicet canonicum & iudicum, & de hoc quidem certo constare potest. Quando quis, scilicet, vel per sententiam, quae in convictum fertur, aut per confessionem in iudicio factam, constat aliquem esse usurarium, simoniacum, aut publicum concubinarium, &c. ille enim censetur legitime publicus. Sed alius est modus ex clamore populi, de quo nequit certior constitui regula, quod nulla tergiversatione crimine celari possit. Atque haec sunt verba expressa in cap. Tua nos, & in cap. Quaesitum, de cohabitatione clericorum & mulierum. Quare tam paruum posset esse oppidum, vel parochia, ut decem criminis confessorum sufficeret, ut diceretur notorium, & in civitate illi non sufficerent. Vtendum ergo est prudentis iudicio. Atque in re dubia locum habet regula iuris, quod melior sit conditio possidentis. Quamdiu enim quis possessor est sui honoris & famae, inclinandum est in hanc partem, ut re accipite ad communionem admittatur. Atque prudenter animaduertendum est, quod non dicitur crimen notorium eo quod probari per testes valeat: illud enim est nondum manifestum, sed manifestabile. Quare infamia non est sufficiens causa ad abigendum hominem a sacris, ut eodem cap. Tua nos, expressè cauetur. Infamia enim & indicia ius duntaxat faciunt, ut per viam inquisitionis ad causae cognitionem procedatur, non autem ut infames ante condemnationem a sacra communione excludantur. Quamdiu ergo aliqua tergiversatione celari potest crimine, non dicitur notorium, sed quamdiu homines expositi sunt publicitus ad peccandum, ut meretrices, & qui ex officio habent usuras exercere & manifestari latrones. Et ratio, quare istis non est ministrandum sacrosanctum corpus secundum Durandum dist. 9. q. 3. est, quod dum quis iure potest id negare alicui, quod iniuste

Durandum.

petit, si confiteri sponte sua confert, atque adeo particeps sit illius criminis. Ut si quis a me petat gladium, quo sese, vel alium perire parat. At vero quauis haec ratio generalis sit, peculiaris tamen in praesentiarum non est solum, quia minister consentit alteri ut peccet, cuius scelus cauere tenetur, verum quia est rei sacrae, non dominus, sed dispensator, qui debet sacramentum digne tractare & tanquam minister introgat ipsi Sacramento iniuriam indignè ipsum tractando, contra Domini prohibitionem. Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas ante porcos projicere. Ambigere autem hic quis posset, utrum ei, qui in uno loco publicus est peccator petenti sacramentum in alio, ubi eius crimen non est publicum, teneatur sacerdos, illud sciens, sacramentum administrare. Haec autem dubitatio ex altera pendet, quam nos lib. 5. de iustitia & iure. q. 10. art. 2. pro capitulo nostro tractauimus: utrum, scilicet, infamatum in uno loco liceat in alio prodere. Caiet. naque in opusculo sedecim responsorum. resp. 9. Et. 22. q. 73. ait licere. Adria. vero quodlibet. 11. q. 1. negat. Nos autem rem sic conciliamus, quod si est infamatus iudicio publico: quia tunc per sententiam priuatus est sua fama, non faceret contra iustitiam qui eum alibi publicaret: quare nec teneretur ad restitutionem: peccaret tamen contra charitatem, maxime si esset tunc emendatus. Si vero esset infamatus facto ipso sine iudicio, licet esset publicus peccator, iniustitia esset illi alibi infamare, quandoquidem non est per publicum iudicium sua fama nudatus. Ad propositum ergo descendendo, regula primum statuenda est. Praesumendum est illum esse emendatum, & ideo in loco, ubi habet bonum nomen, conferendum est illi sacramentum, quauis alibi fuerit iudicio publico condemnatus: quia hic non est manifestus peccator. Et a fortiori si alibi non fuerit condemnatus. Si vero sacerdoti constaret hoc loco non esse emendatum, maxime si est peccatum contagiosum, forte potest, atque adeo debet denegare: quia non potest nisi in casu, quo debet. Nam licet infamatum alibi, non sit bonum hic infamare, hoc intelligitur, quando ipse non se negocijs ingerit, in quibus expedit illi prodere. Dixerim forte, quia est mihi probabile, sed tamen non sum omnino certus. Quicumque enim timere debet cuiusquam famam ledere. Secundum quoque conclusionem ratio S. Thomae satis probat. Et confirmatur exemplo Christi, qui misero Iudae dum nefandam proditi-

Responsum

Secunda con-

clusio.

Durand.

proditiorem in pectore deo quebat, bucellam inter reliquos porrexit. Sed tamen communi ter plerique doctorum nonnullis distinctionibus eandem conclusionem elucident, & moderantur. Et primum omnium certa res est, quod si non petat, nullatenus est occultus peccator inducendus, ut petat, neque tradendum ei est ultro sacramentum, etiam si occurrat praecceptum suscipiendi, ut in paschate, imò neque in articulo mortis: tum quia illi grauius peccatum est indigne sumere, quam praeccepti ecclesiastici transgressio, tum maxime quia, ut supra dictum est, praecipua est habenda ratio, ne fiat iniuria Sacramento, quae quidem fieret si ultro offerretur existeri in peccato. Quod si exemplum Christi obijcias, qui ultro obtulit Iudae, respondetur, quod si occultus peccator esset inter communicantes, in virtute petiti, eo quod si ei tunc non traderetur, quod traditur alijs, excludi censeretur, atque adeo ut indignus denuntiari. Et ideo quia Christus non potuit sine scandalo eum praeterire, sacramentum contulit. Si autem ille occultus peccator petat, tunc aut petat in publico, aut in secreto. Si in occulto, citra controuersiam doctores aiunt, quod debet ei sacramentum denegari, siue sacerdos illud noverit per confessionem sacramentalem, siue per alium modum secretum. Ita tenet Alexan. 4. part. q. 49. memb. 1. & Bonaventura dist. 9. art. 2. q. 4. & Ricard. ead. dist. art. 3. q. 1. & Durand. q. 3. qui ait in hoc omnes concordare: scilicet, quod sine exceptione occulto peccatori occulte petenti nunquam est dandum sacramentum. Eandemque prorsus opinionem tenuit S. Thomas. 4. ubi doctorum vulgus crebro sequebatur, ead. dist. art. 5. quae sunt. 1. siue sacerdos sciat per confessionem siue extra confessionem. Et in confirmatione adserunt cap. Ad aures. de tempor. ordinad. ubi papa subdit, quod dum religiosus vult ordinari ab episcopo suscipere refragante suo praeposito, non ordinetur, quia forsitan praepositus in secreto scit causam, cur non debeat ordinari. Vnus autem Paludanus ead. dist. q. 4. conclu. 3. vnicam facit exceptionem: scilicet, si sacerdos est curatus petentis, & scit crimen tantummodo in confessione. Tunc enim, inquit, debet dare occulte petenti perinde ac si nihil nosset, dummodo petat tempore paschatis, aut articulo mortis, quoniam alias teneretur dare: quia non scit ut homo, sed ut Deus. Quare per hoc quod nomen in confessione nullum acquisiuit ius negandi. Si autem non est curatus, qui non tenetur dare, poterit se excu-

sare, etiam si in confessione seuerit, eo quod nullam habet obligationem. Si vero petat in manifesto, tunc ait ibidem Durandus, licet absolute quidam respondeant, quod est ei tradendum, nihilominus distinctione opus est. Quia aut sacerdos ille est curatus, cui ex officio incumbit sacramentum ministrare, aut alius voluntarius, qui non tenetur. Si non sit ordinarius, ait, quod siue sciat per confessionem siue alia via, potest denegare sacramentum etiam si petat in paschate cum alijs: quia potest sibi illic in publico causam praetextere, quod non tenetur, neque illa est functio sua: quia illo modo non reuelat confessionem. Si autem sit curatus, alter vero non petit quando tenetur suscipere: scilicet, in festo paschatis, aut in articulo mortis, potest, inquit, ei denegare, si tamen sine scandalo id fieri potest: nempe persuadendo illi ut non recipiat postquam non est necesse, secus si non possit absque scandalo. Si vero ille publicus petat tempore, quo alias tenetur suscipere, tunc praelatus tenetur ei dare. Et quidem Palud. hac etiam distinctione utitur de curato & non curato. Et pariter Adria. quodlibet. 3. q. 3. At vero S. Thomas. de illa distinctione nusquam meminit. Vnde Thomista ad litteram sequuntur opinionem communem qualiter eam. D. Tho. in. 4. declarat: vide licet, quod peccatori occulto occulte petenti nunquam sit dandum. Quos quidem ego olim sequebar. At vero nunc rem consideratius speculatus video Sanctum Thomam in praesentiarum, ubi res occultius scrutabatur, nil de occultis peccatoribus distinxisse, utrum in occulto petat, an in publico, sed simpliciter asseruisse quod non potest eis petentibus sacra communio denegari: & profecto ita censeo licet in occulto petat, si modo bonis verbis & citra ullam notam persuaderi illis nequeat, ut a sacramento abstineat: dum tamen ille a quo petunt sit parochus, cui ex officio incumbit sacramentum ministrare. Enimvero causa cur occulto peccatori non est denegandum sacramentum non est illa in qua isti auctores fundantur: scilicet, ne reuelentur confessio, aut prodatur crimen, & reus infamia aspergatur. Hec. n. dum occultis summa esset petitio, ut ipsi aiunt, cauere posset. Sed causa est, quam S. Thomas. hic asserit: scilicet, quod cum ille habeat ius petendi, iniuria illi fit sine manifesta causa non ei id concedere ius, dum per occultam persuasionem, ut ait tertia conclusio, non potest a proposito dimoueri. Nemo. n. extra ordinem iudicalem debet suo iure spoliari: spoliaretur vero ille occulte

Opinio aucto-

ris.

Senten. aucto-

petēs si non administraretur ei sacramentum. Quare profecto, si petat tēpore paschatis, aut articuli mortis a suo praelato, quando aliās teneretur ei dare, nō dubito quin etiam si occultissime petat, teneatur, potissimum, ut ait Palud. si sacerdos non aliter q̄ per confessionem scit crimen: nā vix posset denegatio fieri, quin esset quedā obiectio, & exprobratio cōfessi criminis. Quod quidē odiosissimam faceret cōfessionem. Neq; verō cap. su pra citatū, Ad aures, huic sententię refragatur: quoniam cum religiosus sine licētia praelati ius non habeat ordines suscipiendi, pōt praelatus ob secretā causam illum prohibere. Ad sacramentum aut eucharistie omnis Christianus p se ius habet. Verū tamē si peteret in occulto alijs temporibus non necessarijs fortior esset ratio dubitandi. A parte. n. affirmatiua est argumentum. Quod praelatus nō solum tēpore, quo subditus obligatur cōmunicare, tenetur ei administrare sacramentū, verū etiam q̄ ex sua deuotione vellet illud suscipere: cū ergo ille iudicē nō sit suo iure priuatus, debet ei dare, praesertim cum conclusio. S. Thomae sit generalis, q̄ nō pōt occultis peccatoribus denegari. Sed ex altera parte apparet impudens abusus, q̄ si praelatus scit subditum semper in peccato cōmunicare, annuat quotiescūq; ei libuerit. Res est moralis, & ideo non debet cum tāto rigore tractari. Quapropter si in subditis tāta sit impudētia, vt frequētare sacramentum vilipēdium iā & blasphemiam videatur, excusare se praelatus posset & deberet. Si verō ille a quo sacramentum petitur, nō esset curatus, qui dare teneretur, non est dubiū quin occulte requisitus posset suū negare ministeriū, etiā si tpe ille peteret, quo tenetur recipere. At verō si peteret in publico accedendo. Inter alios cōmunicantes, approbare nō possum distinctionē Durandi: imō quāuis non esset curatus, vt bene ait hic Caieta, si esset in altari publicē exposit⁹ ad ministrandum sacramentum, tenetur illi dare postq̄ ius ille habet petēdi, & publicē inter alios accedit, eo vel maxime q̄ vix posset illum absq; scādalo & prodicione criminis excludere. Et est in prōptu exemplū Christi, q̄ cum nō teneretur dare iude, nihilominus q̄ inter alios se debat, ne illū pudēficeret, ad cauēdum scādalum dedit. Cōtra primū aut conclusionē. S. Tho. de manifestis peccatoribus arguitur. In cōcilio Constantiensi facta est facultas Christi fidelibus cōmunicandi cū excommunicatis, qui

Contra primam conclusionem.

nō sunt nominati, vel propter notoriā clerici percussione excommunicati: ergo aliter excommunicatis, quāuis sint notori, licet eucharistia ministrare. Secūdo. Mulierculę ad merendū pstituta sunt publicę peccatrices, & tū in aliquibus nationibus, vt in Gallia, coguntur in hebdomada sc̄ta per excommunicationis censuram confiteri & cōmunicare. Ad primū respondetur q̄. Constantiensis synodus per illā concessione noluit in aliquo ipsis excommunicatis suffragari, aut illos releuare. Quapropter quacūq; via, etiam praeter duas illas, sint notori excommunicati, cēsentur subinde manifesti peccatores, atq; adeo a cōmunionē sunt cohibēdi. Imō verō quāuis cōstaret in foro cōfessionis esse in gratia, q̄ nō sunt soluēdo, vel alia via, quouq; per ecclesiā ab excommunicatione absoluantur, nō sunt ad cōmunionē admittēdi. Si aut sint occulti excommunicati, vt occulti clericorū percussores, argumentum est, q̄ non sit illis porrigēda eucharistia etiā si in publico petat, quādoquidē per ecclesiasticā cēsuram, iā sunt priuati iure petēdi. Nihilominus respondetur, cēsendos esse sicuti ceteros occultos peccatores, & ideo ne infamētur, vt Christi tradidit Iudas, tradēda est eis sacra bucella. Ad scdm verō respondetur, in multis regionibus, vt apud nos, nō vigere illū morē propter euidentissimū periculū ne mulieres illae vi potius q̄ spōte accēdesad sacramēta, neq; legitimo emēdationis pposito cōfiteantur, neq; subinde dignē ad eucharistiā accēdāt. Tamen si forsan alibi vbi melior de illis spes cōcipitur, mos ille sit tolerandus. Quāuis satis esset ad cōfessionē cōpelle, nam ad eucharistiā tutū nō est. Deinde cōtra scdā conclusionē de occulto peccatore arguitur. Aut ministrādū ei est sacramentum, ne iniuria afficiatur, aut propter scandalū si publicē petat, ne eius peccatū propaleatur: nō propter primū: quia cū ille peccet petēdo, non videtur habere ius petēdi, atq; adeo neq; iniuria lēdi: quia nō petit quod suū est: neq; verō ad euitādum scandalū infamētia nulla propter id, quod ex culpa sua euēnit, censetur ab alio infamari, sed a se ipso: ille aut ex culpa petit: ergo sacerdos propriē nō eum infamat, veluti si quis corā alijs a me peteret velle meam, quā affirmat esse suam, ego nō eum infamo negādo. Respondetur, q̄ propter utrūq; causam nō licet ei negare: scdā nāq; sequitur ex prima. Duplex enim distinctio potest ius petēdi. Vnum, scilicet, in foro

conscientiae.

conscientiae apud Deū, quod est ius citra peccatum petēdi. Atq; alterum in foro exteriori apud homines. Occultus ergo peccator et si nō habeat primū ius petēdi, habet tū secundū q̄ sacramenti vsus iure baptismi est suus, & nō est causa manifesta, q̄re priuetur: sicut si prodigus a debitore suo suas exiger pecunias, vt turpiter eas dilapidet, malē quidē petit sed tamē iure suo. Atq; inde sequitur, q̄ sacerdos non dando sacramentum, dat scandalū & petentē infamat: quia poscit quod suū est in foro exteriori. Secūdo arguitur. Grauius est nocumētum spiritualis mortis q̄ corporalis: quis aut habeat gladium alienum, quem dñs postulet, vt se se, vel aliū interficiat, teneatur tūc creditor negare: ergo a fortiori dum quis indignē flagitat sacramentum, licet petat quod suū est, negādum est illi. Ad hoc pleriq; respondēt disparē esse rationem, quoniam si finis manifeste cōuinci potest in suum malū exigere gladium, non aut occultus peccator petēs sacramentum. Sed tū respōsio haec debilis est. Quoniam et si ego solus scirē, eum, q̄ gladium suū exigit, in suam perniciē exigere, quāuis nō possum eum de crimine conuincere, teneor retinere, & tū eucharistiā dare deo. Et ideo aliud est discriminē, idq; maxime adnotādum, q̄ licet spiritualia bona sint temporalibus praeferenda, maior tū nobis incumbit cura succurrēdi proximis in temporalibus q̄ in spūalibus, praesertim dū spiritualia peccata peccatori nota sunt. Et ratio est, quia in spūalibus, vt se homo liberet a peccato, solius Dei auxilio indiget, in temporalibus verō sepius necessaria sunt humana praesidia, vt in fame, & in alijs afflictionibus. Quando verō quis ob ignorantiam peccaret, quā ego solus possum tollere, vrgentiōr mihi pēderet obligatio illi damno succurrēdi q̄ temporalis. Ex his sequitur aliud discriminē, q̄ ad cauēdum inēmoda & dāna temporalia possumus violento medio vti, vt pote cohibēdo hominē, ne in se, vel in aliū noxias manus injiciat: ad cauēdum autem alijs mala spūalia nō possumus nisi precationibus & monitis vti, vt aliter libere abstineat. Et pariter soluitur argumentū aliud, quod sic fieri solet. Ius naturale est, ne id faciamus alijs, quod nobis fieri nolumus: si autem sacerdos indignē petit, deberet nolle sibi concedi: ergo nec debet id dare alijs. Respondetur. n. ad minorem, q̄ cum sacerdos indignē petit sacramentum, licet non deberet velle in foro Dei, vt sibi cōcederetur,

vult tū secundum ius in foro exteriori, & ideo debet dare similiter petēti. Cōtra quartam demū conclusionē arguitur. Si ei, qui fuerat manifestus peccator, postquā emēdatus esset, liceret sacramentum ministrare, sequeretur satis esse, vt praelatus per cōfessionem eius resisteretiam nosset, quoniam nullum aliud iam reflat impedimētum. Respondetur, q̄ vt publico peccatori eucharistia in publico dispense tur, non satis est clam esse emēdatum, sed publica satisfactio e opus est, vt tollatur scādalo: nā vt extra de poenit. & remis. ait Alex. manifesta peccata nō sunt occulta: correctio purgāda. Et idē habetur ex verbis Aug. cā. Si peccauerit. 2. q. 1. clāculū tū, vbi nullū offerretur scādalo periculū, posset fortē sacerdos illi emēdato, si excommunicatus nō esset, sacra hostia impetiri. Primū argu. S. Thomae est cōtra scdā conclusionē. Propter vitādum scādalum, aut infamiam non est Christi mandatis contraueniēdum: ipse autē Matth. 7. iussit dicens, Nolite dare sanctum canibus, quod maxime tunc fit, dū eius corpus iniquis exhibetur: ergo hoc nequaquā licet. Et Matth. 15. Non est bonum sumere panē filiorū, & mittere canibus: hic autem est panis non solum hominum sed angelorū. Respondetur, praecipuum diuinum intelligi quando via iuridica impleri potest, vt si peccatores sint manifesti: nam occulta iudicio Dei praeseruantur. Secūdo arguitur. Ex duobus malis minus est eligendum: minus autem malum esse videtur si peccator iacturam faceret fariae, aut si ad tegendum eius honorem ei hostia non cōsecrata publicē porrigeretur, quā si admittetur indignē cōsecrata accipere: ergo alterum illorū est praeligēdum. Respondetur ad primū mēbrum, q̄ et si peccatori minus esset malū infamari, q̄ indignē sumere, sacerdoti tamen peius est peccare mortaliter infamādo peccatorem occultū, q̄ q̄ ille peccet: nemini. n. delinquere licet, vt aliū a delicto liberet. Vnde Aug. in lib. quæst. super Genesim periculisissimē, inq̄t, admittitur hec cōpensatio, vt nos faciamus aliqd mali, ne alius grauius malum faciat. Remediū aut illud hostiae nō cōsecratae Athisiodorensis non repudiat, imō ait salubre esse agrotō volēti in peccato cōmunicare, eā porrigere. Et Bonanētura ait illud tunc salte licere, si peccator ipse cōfiteretur, vt suo cōsulat honori. Quæq; opinio Adriano loco citato quodlib. 3. non displicet. At verō hic S. Th. eā omnino refellit dicēs, nefas esse

Contra quartam.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Altiſſimo. Bonanētura.

quoniam tunc sacerdos quantum in se est, faceret alios idololatrare, qui hostiam adorarent. Admonet enim Augustinus, ut nemo carnem Christi manducet, nisi prius adoret. Et extra de celebra. missa cap. De homine. ait Inno. quod cum falsa sint abijcienda remedia, quae veris sunt periculis grauiora, licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum peccet grauius si se ingerat irreuerenter ad sacramentum, grauius tamen videtur offendere qui illud fraudulenter sic praesumpserit simulare. Idem locis citatis aiunt Ricardus, & Palud. Adrianus vero ait primam rationem S. Thomae non concludere: quoniam adorantes semper intelligunt conditionem, si illic est corpus. Falsum tamen hoc est. Imò credentes credulitate humana hostiam esse consecratam, absolute adorant. Et qui conditionem apponeret, contra ecclesiae morem faceret: nam licet non esset consecrata, per solam ignorantiam inuincibilem excusarentur ab idololatria: non autem si ignorantia esset vincibilis. Et ideo sacerdos, quantum est de se, illos falleret. Et similis damnatur fallacia in dicto cap. De homine, si sacerdos simulans se celebrare, non celebraret. Quare grauius peccatum est per simulationem celebrare, aut hostiam non consecratam porrigere, quam indigne eucharistiam sumere: nam per hoc soli Deo fit irreuerentia, per illud autem & Deus blasphematur, & populus seducitur. Sicut si hereticus fingeret se celebrare, ut populum deciperet. *Ter* *ti* *o* *ar* *g* *u* *m* *e* *n* *t* *u* *m*

Ter *ti* *o* *ar* *g* *u* *m* *e* *n* *t* *u* *m*

ti arguitur. Corpus Christi interdum datur suspectis de crimine ad eius manifestationem: legitur enim can. Saep. 2. q. 4. Saep. contingit, ut in monasterijs monachorum furta perpetrentur, idcirco statuimus ut quando ipsi fratres de talibus expurgare se debent, missa ab abbate celebretur, quia expleta omnes communicent in hac verba. Corpus Christi sit tibi hodie ad probationem. Et can. Si episcopo subiungitur. Si episcopo vel presbytero aliquod maleficium fuerit imputatum, pro singulis missa celebrari debet, & communicari, & de singulis imputatis innocentem se ostendere. Respondet S. Thomas decreta illa (quae erant cuiusdam Guarnacensis concilij provincialis) merito esse abrogata. Ait enim Stephanus Papa quintus can. Consultasti ead. causa & q. Ferri candentis vel aquae feruentis examinatione confessionem extorquere à quolibet sacri canones non concedunt. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicae

ta delicta, commissi sunt regimini nostro iudicare, occulta vero & abscondita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum. Et idem cauetur extra de purgatio. cano. cap. Ex tuarum. & de purgatio vulgar. cap. vlt. Vbi habetur, quod huiusmodi purgatio est testatio Dei, atque adeo sine peccato fieri non potest. Et grauius, inquit D. Tho. videtur, si in hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliquis incurreret, vel inquireret iudicium mortis. Vnde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine ad eius examinationem. Cauendus est ergo ille nefandus abusus. Contingit enim saepe illis, qui zelotypia uxoris exuruntur, ut cogant uxores, ut sacramentum sumentes illic suam innocentiam demonstrarent. Et nonnunquam iudices ad extorquendum à mulierculis an matrimonium contraxerint eodem vtentur remedio, quod est nefandissimum. Imò neque debent consulere, ut confiteantur sacramentaliter, ut postea ex earum consensu confessarij dicant veritatem. Offerunt enim eis manifesta pericula metiendi in confessione. De quo in materia confessionis latius, d. 17.

ARTICVLVS. VII.

Virum nocturna pollutio aliquē impedit à sumptione huius sacramenti

POST peccati impedimentum sequitur aliud, quod potest esse & potest non esse peccatum, ut nocturna pollutio. De qua ergo queritur, vtrum sit sumptionis impedimentum. Et suppositis nonnullis distinctionibus. D. Tho. respondet tribus conclusionibus. Etenim circa pollutionem nocturnam duo sunt consideranda: vnum, quod de necessitate impedit, atque alterum, quod non impedit nisi ex quadam congruentia. Siquidem ex necessitate non impedit nisi solum peccatum mortale. At quantum pollutio in somnis per se non sit peccatum, quia pro illo temporis articulo non est libera, tamen ratione causa in vigilia praecedens quadoque culpam habet annexam, & nonnunquam mortalem. Quapropter causa eius consideranda est, quae triplicis generis esse potest. Nam vel est extrinseca, eademque spiritualis, quae provenit ex demonum illusione. Ii enim per phantasmatum commotionem possunt turpe aliquid in somnis sensui communi repraesentare.

re. Vnde interdum pollutio subsequitur. Aut potest esse intrinseca: & haec vel spiritualis: nepe ex praecedentibus cogitationibus: vel corporalis: seu ex superfluitate, aut debilitate naturae, seu ex redundantia cibi & potus. Atque harum trium quaelibet esse potest aut prorsus sine labe peccati, aut certe cum peccato, eodemque vel veniali vel mortali. Est ergo prima conclusio hinc inde. Quando pollutio, vel immundus fuit à culpa, vel venialem tantum habuit annexam, non impedit de necessitate sacramenti sumptionem, ita ut sumens reus fiat corporis & sanguinis Domini. Si vero illa causa fuit peccatum mortale, tunc nocturna pollutio impedit de necessitate. Probatur discutiendo per singulas causas. Illusio quippe demonum nonnunquam accidit ex praecedenti negligentia preparationis ad devotionem & orationem, quae potest esse vel venialis vel mortalis. Quodquidem verbum maxime notandum est: nam licet ei qui nunquam illas demonum illusiones sensit, non imputetur ad culpam, quod non se aduersus illas communiat, tamen qui illis deuehari assolet, tenetur se precationibus, atque alijs remedijs aduersus illas commutare, & nonnunquam corpus macerare. Quare tanta potest ingruere necessitas, tantaque esse negligentia, ut sit letale crimen. Cuius utique regula certa constitui non potest, sed est vir prudens consulendus. Quandoque vero huiusmodi illusiones ex nequitia demonum procedunt consuetum iussu à sumptione sacramenti cohibere. Vnde in collationibus patrum legitur, quod cum quidam festis diebus, in quibus erat communis dormiens pollueretur, seniores, comminantes illum nullam dare causam, decreuerunt ne ob id à sacra communione abstineret: & tunc demones cum viderent technas suas esse deprehensas, cessarunt. Similiter & lasciuiae cogitationes quadoque possunt omnino carere culpa, ut dum quis lectionis aut disputationis causa, aut ad audiendas confessiones stringitur de talibus cogitare. Et tales cogitationes, si non adsit concupiscentia & delectatio, non censentur immunda, sed honestae: & tamen ex illis nonnunquam subsequitur nocturna pollutio propter phantasiam apprehensionem, ut. 12. super Genesim ad litteram ait Aug. Quandoque vero eiusmodi cogitationes ex concupiscentia oriuntur & delectatione gignunt. Et tunc si adsit consensus vel in opere, vel in tali cogitatione, erit peccatum mortale. Sin minus erit veniale. Intellige nisi homo sentiat periculum, & minime eas reprimat: tunc. n. est delectatio

morosa, ut. 12. q. 74. ar. 6. & 8. docet S. Thom. Pari modo & corporalis causa effusionis seminis esse potest sine peccato, vel ex infirmitate naturae, vel ex eius superfluitate: quare si cut sanguis ita & semen solet in vigilia effluere, & nonnunquam absque alio obsceno motu, aut delectatione. Quandoque vero provenit ex culpa, sicut cogitatio: nepe, ex nimia repletione cibi & potus, quae potest esse vel mortalis vel venialis. Quamvis frequenter mortale non nascatur nisi ex cogitationibus, quae facile consensum pariunt. Vnde Gregorius scribens Augustino Anglorum episcopo epist. vlt. ca. 11. in registro lib. 12. quae refertur. d. 6. can. Testamentum. Et. 33. q. 4. can. Vir cum propria, ait cessandum esse à communione, quando ex turpibus cogitationibus provenit, non autem quando provenit ex superfluitate cibi vel potus: praesertim si necessitas adsit. Secunda conclusio. Nocturna pollutio ex quadam congruentia sumptionem impedit, idque propter duas: scilicet, propter corporalem fecunditatem, quae semper accidit, cum qua propter reuerentiam sacramenti non decet ad altare accedere, quare & volentes postea sacrum tagere, manus lauant. Vnde Levitici 15. Vir de quo egreditur semen coitus immundus erit usque ad vespere. Nisi forsitan si talis immunditia sit perpetua vel diuturna, sicut lepra vel fluxus sanguinis, vel id genus alia: huiusmodi enim morbi non debent hominem à sacra communione repellere. Secundo impedit propter euagationem mentis, quae nocturnam pollutionem subsequitur, praecipue dum ex turpi cogitatione processit. Tertia conclusio. Impedimentum hoc ex congruitate postponi debet propter aliquam necessitatem, ut Gregorius in eadem epistola autor est. Videlicet dum vel festus dies id exigit, vel ministerium: quando scilicet sacerdos in sua parochia celebrare debet.

Primum omnium contra secundum membrum primae conclusionis extat argumentum. Nocturna pollutio nunquam est peccatum: ergo, nunquam est propter culpam impediens. Patet antecedens quia in somno non est libera, & ut ait Augustinus de libero arbitrio, ubi non est libertas, nullum est peccatum. Paludanus dist. 9. q. 3. cuius maioris ad stipulatur, negant nocturnam pollutionem, quantumvis sit effectus peccati mortalis, esse villo modo peccatum, propter hanc rationem. Neque sine apparitione. Arguitur enim in fauorem eorum. Si esset peccatum, maxime quia sequeretur ex causa, quae esset peccatum: hoc autem

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Expositio articuli.

autem non sufficit: quoniam emissio seminis est opus potestatis vegetativae, alia vero opera eiusdem potentiae, ut nutritio & augmentatio licet procedant quandoque ex culpa, nunquam tamen censentur peccata. Neque partus mulieris adulterae, neque verò conceptus, sed solus concubitus est peccatum. Atque hanc opinionem videtur hic S. Th. docere dicens, non eternam pollutionem per se non esse peccatum, sed habere quandoque illud annexum ratione causae. Idemque expressius affirmat in 4. dist. 9. art. 4. quæstionum. dicens pollutionem in somno non esse peccatum: quia illic nullum est rationis iudicium, sed est signum peccati. *Prior propositio.* At quamvis nonnullis appareat de nomine disputatio, duabus tamen propositionibus respondetur. Prior. Pollutio in somnis procedens ex causa libera: quæ fuit peccatum, est peccatum. Probatur primo. Actus exterior est peccatum licet non sit liber propter libertatem, quæ est in interiori, ex quo procedit ergo pari modo pollutio, quæ procedit ex peccato libero. Fateor tamen argumentum non tantum libertatis demonstrare in pollutione in somno, quanta est in actu exteriori vigilantis: quia in hoc etiam dum fit adest libertas internæ voluntatis opus imperantis, in pollutione verò non manet nisi in virtute. Quare neque est tam formalis libertas, quam in percussione cum quis sagittam emittit, quæ longe post iactum hominem figit, quoniam in iactu ipso exteriori fuit formaliter libertas. Sed tamen quod virtus libertatis semper maneat in pollutione illa, arguitur secundo. Si quis pollutionem consulto procuraret post horam in vigilia subsequitur, illa esset peccatum, licet iam actus libertatis cessasset: ergo eadem ratione illa, quæ fit in somnis dum fuit in vigilia procurata. Tercio arguitur. Nonnunquam ipsum dormire est peccatum, potest enim prælatum, vel rex in bello præcipere, ut tali hora nemo dormiat: ergo & pollutio in somnis, quæ in vigilia habuit causam: esse potest delictum. Potissimum quando fuit ex proposito procurata. Nam nisi pollutio mala esset, nunquam eius procuratio esset peccatum. Quarto Aristoteles. 3. Ethicorum. ca. 5. ait, quod ebrios leges duplici poena puniunt: ubi & iniungit actus ebriorum esse peccata. Id verò non est propter libertatem, quæ tunc adest, sed propter præteritam: ergo dormientis pollutio pari ratione censeri potest peccatum. Postremo de nique. Nisi aliquando haberet culpam nunquam

sancti iudicarent illam esse impedimentum sumendæ eucharistiæ, sed solam causam, ex qua procedit: cum ergo eandem ipsam pollutionem asserant esse impedimentum subinde insinuant esse peccatum. Posterior propositio. Non est peccatum per culpam & maculam distinctam ab ea, quæ est in causa. neque habet novam rationem demeriti, quam vocant imputabilitatem, sed solum materialiter distinguitur à sua causa. Itaque est unica ratio peccati emanans à causa ad effectum, sicut in actibus ebriorum. Imò sicut in actu interiori, & exteriori: nisi quod dum actus exterior fit, semper intenditur actus interior, quod non fit in pollutione, aut in ebrietate. Et hæc est doctrina huius D. Thomæ dicens quod pollutio per se non est peccatum: id est, nouo gradu culpæ, præter eam, quæ est in sua causa. Sed tamen cum ait habere peccatum annexum, intelligit denominari peccatum à macula, quæ est in causa. Unde ad argumentum in contrarium factum respondetur, pollutionem esse peccatum non propter libertatem, quæ tunc est formaliter, sed propter præcedentem, quæ manet in virtute. Neque verò æqua ratio est de alijs actionibus potentiae vegetativæ: nam nutritio & augmentatio, & partus, &c. non sunt in nostra potestate immediate, sed mediate, & antecederet per applicationem agentium naturalium: sed tamen pollutio est immediate in hominis potestate, quæ ideo potest per liberos actus procurari. Ea verò quæ naturaliter fit omni, ut supra dictum est, caret culpa. Quocirca si postquam è lumbis decisa est, ubi actio libera finitur, estque in motu naturali, dormiens expergeret, licet illa propter morbi periculum retinere non possit, non censetur peccasse tanquam in vigilia pollutus. Quod ad secundum pusillorum scrupulos adiectum fit. Hinc fit, quod si quis in vigilia causam daret pollutioni futuræ in somno, sed tamen antequam dormiret, eum legitime facti poeniteret, pollutio in somno subsequens non esset peccatum, eo quod causa fuerit intercessa. Quare autem obiter, utrum si tunc etiam confiteretur, post subsequutam pollutionem, teneretur iterum confiteri, respondetur, quod si confessus est eam ex proposito procurasse, forsitan non esset opus confessione alia. Sed tamen tutius est aliam adhibere ad expressiorem explicationem culpæ: quoniam per facti contingentiam apertius constet, quanta fuerit culpa præcedens. Ut licet quis letaliter hominem percussit, prius idcirco confiteatur

fitetur, si tamen postea percussus mors sublequatur, necesse est tunc confiteri homicidium, quod ante non constituit fuisse homicidium. Tamen si fatear non esse omnino æqualem rationem: quia pollutio non est tam enormis. Ex his autem colligitur, ut pollutio sit peccatum non satis esse fuisse præteritam, sed requiritur fuisse libidinis causam procuratam, vel formaliter, vel per applicationem vitiosæ causæ ut est cogitatio, vel crapula, vel ingluviens. Nam licet quis videat inde, quod resipiscens dormit, aut inde quod nullam reflectionem sumit, pollutionis sibi periculum imminere, non tenetur propterea à cena abstinere, aut aliter iacens dormire, si non ita commodè potest. Huic autem doctrinæ annexum est per se, utrum licitum sit fluxum seminis sic solo animo desiderare, ut naturaliter & citra culpam accidat, aut postquam absque culpa contigit, liceat in illa præterita pollutione concipere. Apparet enim licitum esse: quoniam nisi obiectum voluntatis sit malum, neque ipsa voluntas est mala: nam ex obiecto actus sortitur speciem: cum ergo pollutio in somnis non sit peccatum, desiderare illam non procurando, non erit peccatum, atque adeo nec complacere in illa postquam præcessit. Et confirmatur: quia potest desiderium illud bonam habere causam: nempe, sanitatem, quæ ex illa superfluitatis egestione superueniret. Secundo arguitur, quia postquam complexus Iacob cum Lia inculpatus fuit, nihil vetabat quominus postmodum posset ei complacere. Tercio. Nullum apparet absurdum si quis desideret aliquam in uxorem ducere delectationis causa, quæ tunc erit licita. Non desunt, qui affirmantiam opinionem probabilem arbitrentur. Hic autem locus non vacat ad vniuersum rem examinare. Nihilominus crediderim cum Paludano in 4. d. 9. q. 3. cui Adrianus 9. 4. de eucharistia ad stipulatur, eiusmodi complacentiam & desiderium non licere. Est enim docta & cordata regula, quod quando actio ob ignorantiam vel aliam quamvis causam à culpa excusatur, consensus in actionem illam non est licitus, nisi simul cum consensu eadem excusans causa concurrat. Licet enim Iacob quando per ignorantiam putabat Liam esse suam in delectationem illam & opus consentire, sed sublatâ ignorantia consensus non excusaretur: quia liberi & ex proposito iam ferretur in re genere suo illicita. Quare ignorantia, quæ excusabat actum iam non excusat consensum.

Licet quidam ei delectari in hoc, quod non peccaverit, sed non in actu. Et pariter post pollutionem nocturnam, quævis Adrianus illic non neget licitum esse concipere in illa propter sanitatem, quæ subsequuta est: profecto doctius dicitur, quod etsi placere liceat de sanitate, non tamen de delectatione aut pollutione, quia quod de se malum est, ob nullam causam placere debet, aut concupisci. Periculosius tamen est desiderium præcedens pollutionem quam subsequens: quia præcedens potest esse causa operis, non tamen subsequens.

Primum argumentum. S. Thomæ iam solutum est, procedit namque ex autoritate Augustini. 12. super Genesim ad litteram. Vbi de somniantibus loquens ait, quod ex phantasia, quæ fit in cogitatione somniantis, cum expressa fuerit in visione somniantis, ut inter illam & veram coniunctionem corporis non discernatur, continuo mouetur caro, & sequitur id, quod cum motu sequi solet (id est pollutio) cum hoc tamen sine peccato fiat, quam sine peccato à vigilantibus dicitur, quod, ut diceretur procul dubio cogitatum est. Colligitur namque ex his verbis, pollutionem, quæ ex peccato non euenit, non esse ex necessitate impedimentum: impedit tamen ex quadam decentia propter sordiditatem & dinagationem mentis. Arguitur hic autem ad maiorem rei expressionem. Si pollutio per se non impedit sed ratione culpæ, quam ex causa contrahit, quid opus erat peculiarem articulum de eius impedimento facere: iam enim satis dictum erat quod peccatum mortale impedit siue sequeretur pollutio, siue non sequeretur. Respondetur, quod cum pollutio per se etiam seculoso peccato sit impedimentum ex congruitate necesse fuit per se tractari, non potuit tamen bene dilucidari nisi distingueretur quando accidit ex peccato, & quando absque illo. Præsertim quod pollutio sepe est indicium præteriti peccati, quod absque illa non satis erat cognitum. Secundum etiam argumentum sumitur ex allegata autoritate Gregorii in epistola ad Augustinum Anglorum episcopum, & refertur. 23. quæst. 4. can. Vir enim propria. Vbi ait, quod si quis coniuge non cupidine voluptatis raptus, sed tantum creatorum liberos causa utitur, ille profecto siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendo Dominici corporis mysterio suo est iudicio reliquendus, quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Ex quo fit, rem uxori-

Interd.

*Tertium ar-
gumentum.*

Alexander

Gerson.

riam, quando omnino sit licet, causa prolis generandæ, aut reddendi debitum, non impedire de necessitate sacramenti sumptionem. Nihilominus iuxta tenorem secundæ conclusionis additur ex quadam congruentia esse impedimentum. Ait enim super Math. Hieronymus, quod si Achimelech, vt. i. Reg. 21. legitur, noluit Dauidi panes sanctos propositio- nis cōcedere, nisi certior factus quod sui vxores nō tetigissent, quātō magis panis qui de celo descendit non potest ijs, qui paulo ante conugalibus vacauere amplexibus violari atq; contingit. Non quod nuptias condemnemus, sed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare carnalibus operibus non debemus. At quoniam impedimen- tum non est de necessitate, ait Gregorius re- linquendum esse eorum iudicio. At verò si in ipsa coniugali opera voluptas dominatur, vt ibidem Hieronymus subdit, tunc prohiberi debet coniuges, ne ad sacramentum accedat. Haud tñ intelligas peccatū esse mortale acce- dere, si non præcessit mortale in opere cuius reat⁹ manet. Tercio arguitur. Nocturna pol- lutio solas prę se fert corporis sordes: erāt aut in lege veteri plura immunditiarum genera, quę secundum legem impedimento erāt ne polluti templum ingrederentur, vt mēstruum & partus & sanguinis fluxus, quę tamen in noua lege non obstant: ergo nec debuit femi- nis immunditia impedire. Gregorius ibidem in eadem epistola respondet, quod immūdi- tie antiquę legis erant figure sordium ani- mę, quę in noua lege spiritualiter intelligi- mus, & ideo tanquam ceremonię ingressum factorum prohibebant. In noua vero lege omnia illa cessarūt, maximē si sint perpetuę. Non enim decet ob morbū perpetuum ho- minē sacramento salutis orbari: si tamen sint transeūtes, vt nocturna pollutio, ex quadam decentia impediūt illa die, non tamen de ne- cessitate. Vnde & Deuter. 23. legitur. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit sō- nio, egredietur extra castra, & non reuertetur prius quā a vespera lauetur aqua. Alexander Aletis loco citato. q. 47. de alijs im- munditijs corporalibus longos protrahit ser- mones an impediāt. Sed sufficit hic respon- sio. S. Thomas, quod nulla impedit. Ioannes enim Gerson de materia celebrationis con- sideratione. 7. distinguit dicens vnam esse im- munditiam corporalem, quę coniūctam ha- bet spirituales, vel secundum veritatem, vel

secundum apparentiam, qualis est pollutio, & hæc est, quę impedit. Alia verò est, quę nullam habet imaginem culpę, sed horro- ris, & abominationis. Et hæc, inquit, non impe- dit, sed magis commiserationem mouet, iux- ta verbum capituli, Ex parte, de clerico egro- tante, vbi habetur, quod afflicto non est dan- da afflictio. Neq; obstat cap. Tua nos, cod. ti- tulo, vbi sacerdos propter leprā administratio- ne ecclesię patriarchialis amotus est: quia nō fuit interdictus ne prorsus cōsecraret, sed ne populo administraret sacramēta propter horrorem. Quarto arguitur. Peccatū venia- le non impedit hominem a sumptione huius sacramenti, sed neq; mortale post pœniten- tiam: at dato quod nocturna pollutio pro- ueniat ex aliquo peccato præcedenti siue cra- pula, siue turpium cogitationum, plerunq; tale peccatū est veniale, & quanuis sit morta- le, potest homo illius mane pœnitere, & tñ accedere ad sacramentum: ergo huiusmodi sordes non impediunt. Ad quartum respon- det tacite, quod si sit veniale, nullum est impe- dimētum de necessitate, si autem fuerit morta- le, tunc licet per contritionem & confessio- nē reatus culpa auferatur, relinquitur tamen corporalis immunditia, & mentis distractio. Circa hoc responsum, vt dictorū omnium liquidō veritatem eruamus, queritur vtrum pollutio nocturna, quę vel ex culpa mortali ortum non habuit, vel cuius culpa per con- tritionem & cōfessionem deleta est, maneat semper propter sceditatem & distractionem mētis impedimētum de necessitate. Est enim Alexander Aletis, qui. 4. par. q. 47. memb. 1. art. 1. videtur sentire, qd pollutio etiam si non nascatur ex peccato impediāt de necessitate propter inhabilitatem mentis, quę inde con- sequitur ad tanta mysteria contemplanda, & propter inordinatam delectationē, quam ha- bet annexam. Et dicens impedire de necessi- tate videtur insinuare qd accedere cū illa ad sacramentū, sit peccatum. Et Gabriel in can- lectione. 10. ait, quod Alexandrum sequitur Albertus, & D. Bonauentura & Petrus à Pa- lude. Ego verò in his autoribus talem opinio- nē nec subsistere possum. Nā Bona. d. 12. q. vlt. & Alber. dist. 9. ar. 10. & Palu. q. 3. nō docēt impedire de necessitate, nisi qñ processit ex causa quę fuit peccatū mortale. Imò neq; Ale- xā. ait, nisi qd illa inhabilitas & irreuerētia sit quasi causa necessitatis quare nō est acceden- dū. Verū est tñ eum in solutione. 1. dicere, qd licet

*Quartum ar-
gumentum.*

Dubium.

Interd.

Gabriel.

*Prima propo-
siti.*

*Secunda propo-
siti.*

licet pollutio non fuerit peccatum, displicet tamen Deo pollutū accedere. Hæc ille. Si au- tē processit ex peccato, licet postea culpa sit per pœnitentiā deleta, videtur hūc. S. Th. insi- nuare, quod etiam tunc de necessitate impe- diat. Et ita eū intelligit Syluest. verb. Euchari- stia. 3. §. 10. licet ipse cōtrariam opinionem te- neat. Quam etiam tenet Palud. scilicet, quod post contritionem non est impedimentum de necessitate. Et Adrianus in quæstione de eucharistia quæstion. 4. hanc censet esse opi- nionem. S. Thomas, quod quidē certissimum iudicium est. Ugitur, vt opinionum turbam diluam⁹, prima propositio sit certissima, quā hic constituit. S. Thomas: scilicet, nullum esse impedimētum eucharistię de necessitate, nisi peccatum mortale. Adde vel excommunica- tionem, licet esse nonnūquam possit cū gra- tia, vt supra exposuim⁹. Ex hac sequitur se- cunda, quod quantuncq; fuerit pollutio enormissima non solum in somno, sed etiam in vigilia, vt fornicatio, vel aliud quodeuncq; adulterium, post legitimā pœnitentiā non remanet impedimētum de necessitate. Nam peccatum mortale non est impedimentum de necessitate nisi ratione culpę, quę aufer- tur per pœnitentiā. Et probatur ex illo Pau- li sepe citato, Probat autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c. Probatio nanque illa non est nisi examinatio cōscientię, vt ho- mo per clauis ecclesię in gratiam Dei recon- cilietur. Secundō probatur, quia ex pollutio- ne, sublata culpa, non remanet nisi corpora- lis immunditia & mentis distractio: hæc aut, vt hūc ait S. Thomas, solum ex congruitate, & decentia impediunt: ergo hic est sensus. S. Thomę in hac solutione, qualis fuit conclu- sionis secundę. Et confirmatur, quia illę sor- des & mētis distractio tanta emergit ex pol- lutione licita: scilicet, ex cōiugali opera, quā- ta ex adulterio: ergo deleta culpa nō est cur magis quantum ad necessitatem impediāt se- cunda quā prima. Tertiō, Sūt alia peccata grauiora quā fornicatio vel adulterium, vt puta homicidiū vel infidelitas, quę ideo ma- gis obstant communioni, quā fornicatio: & tamen illa per pœnitentiā deleta non re- manent impedimentum: ergo nec pollutio qualescunq; Imò verò dum quis iracūdia ex- candescit, tāta, & nonnūquam maiori men- tis turbatiōe & distractione alienatur, quā ex venere, vt sit etiam tñ per aliquā moram tam ineptus ad sumptionem eucharistię,

quā pollutus. Tertia propositio. Nihilominus post flagitiosam & enormē pollutio- nem in vigilia quantuncq; sit per pœnitentiā remissa, illico intra horam, imò eadem die ad eucharistiam sine aliqua vrgente vel honesta causa accedere, irreuerentia esset culpabilis: genere tamen suo non esset mortalis, nisi pro- pter scādalum, vt si alij essent delicti conscij, aut propter temeritatem, quia non debet ho- mo ita facile credere, tam subito esse legiti- mē contritum. Attamen hæc propositio non est singularis de pollutione, sed generalis de quocunq; peccato. Tanta enim esset irreue- rentia homicidam cruentis manibus, aut bla- sphemum polluto ore illico ad eucharistiam accedere. Tamen si, Veneris sordes peculiare quādam indecentiam ad sacramentum præ alijs sceleribus asserant. Dexterim sine causa quia tempore præcepti vel ad protegēdum honorem fieri posset communis sine culpa. Quapropter Carthusiensium institutum, vt nocte etiam citra culpam polluti mane non solum non celebrent: verum neq; ad gradus altaris accedant, plus videtur pudoris reli- giosis obijcere, quā necessariē reuerentię sacramento cōferre. Quod si quæras, quan- tum temporis abstinendum sit a communio- ne post pollutionem, vt decenter fiat: omnes tam Theologi, vt D. Thom. loco citato in. 4. quā decretorum glossatores, aiunt expe- ctandum esse tempus viginti quatuor hora- rum. Primō propter illas auctoritates veteris testamēti superius citatas Levitici. 15. & Deu- tero. 23. iubentes pollutum manere extra ca- stra vsq; ad vesperam. Quāquam illic non insinuat nisi duodecim horę. Secundō pro- pter rationem physicā: quoniam in diurno solari circulo censentur sensuum vires in or- dinem reuocari. In cōcilio autē Eliberitano can. Omnis homo, de consec. dist. 2. habetur, quod debet homo ante consecrationē a pro- pria vxore abstinere tribus aut quatuor aut octo diebus. At verò illud viginti quatuor ho- rarum, arbitramētum, fuit potius doctorum & sanum consilium, quā præceptum. Et si militer verbum concilij consilium sonat, fi- cut illud Pauli. Corinth. 7. vt coniuges ora- tionis causa de consensu amborum ad tem- pus abstineant. Nisi qd salubrius est ratione cōmunionis, qd ratione orationis. Quocirca pridie qd cōmunicandū sit, vel salte illa nocte irreuerētia est debitū petere, nunq; tamē mor- talis: imò forsan nec venialis si fiat procreādi causa.

*Tertia propo-
siti.*

*Carthusien-
sium mos.*

Dubitatio.

Quintum ar-
gumentum.

causa, nam facere contra consilium genere suo non dicit culpam. Redditio autem circa omnem sit culpam. Quintum argumentum S. Thomae est. Grauius peccatum est homicidij quam fornicationis: cōtingit autem hominem somnare se homicidij facere, aut furum, aut quodcumque aliud peccatū, & tñ propter hoc nō impeditur a sumptione eucharistiae: ergo nec deberet propter pollutionem. Negatur consequentia: quoniam somniū aliorum criminū, nec causa est immunditiae, nec distractionis mentis, vt pollutio. Quare nec merum somnium venereorum impedimentum est eucharistiae. Si autē somnium homicidij procederet ex culpa mortali, ratione illius causae esset impedimentum.

ARTICVLVS. VIII.

Verum cibis vel potus praesumptus impediat sumptionem huius sacramenti.

Equitur de cibo & potu utrū sumptionē impediat. Ad qd̄ praemissa distinctione respondetur duabus cōclusionibus. Impedimentum enim duplex est, aliud quod repugnantiam habet ad significatum huius sacramenti, atq; adeo ex natura sua peccatū mortale impingit sumēti, vt sumere in peccato mortali. Aliud verō est prohibitio ecclesiae propter sacramēti reuerentiā. Est ergo prima conclusio. Cibus & potus ex institutione ecclesiae impediūt sumptionem sacramenti triplici de causa. Et est conclusio Augustini in epistola ad Ianuarium. 118. quae refertur de consecra. dist. 2. can. Liquido. Prima ergo ratio Augustini est, in honore huius sacramēti, vt scilicet in os hominis intret nō dum aliquo cibo, vel potu infectū. Secundo, propter significationem, vt per hoc intelligatur Christū, qui res huius sacramēti est, eiusq; charitatem debere primū in cordibus nostris fundari, secundū illud Matth. 6. Quærite primū regnum Dei. Tertiū propter periculum vomitus aut ebrietatis, quæ quandoq; ex nimio cibi & potus usu cōtingit. Secunda cōclusio. Ab hac generali regula excipiuntur infirmi, qui statim communicandi sunt etiam post cibum, si de eorum periculo dubitetur, ne sine communione decedant, vt habetur can. Praesbyter, de consecra. dist. 2. ex concilio Guarnacensi.

Prima cōclusio.

Secunda cōclusio.

Mos iste ecclesiae ex traditione apostolorum à Christo ipso derivatus censetur, quod insinuat loco citato Augusti. dicens, sic hoc spiritui sancto placuisse in honore tñ sacramenti. Quare in vniuerso orbe mos iste, inquit, seruatur. Idē habetur in can. Sacramenta, de consecra. dist. 1. ex concilio Carthaginiensi. 3. cap. 29. Idem in concilio Toletano se primo, quod refertur. 7. q. 1. can. Nihil. Et quāuis hęc concilia non sint nisi provincialia, extat tamen decretum concilij Constantiensis generalis, sessione. 13. vbi idē statuitur. Et Innoc. 3. de celebra. missa. ca. Ex parte, prohibet ne sacerdos dum secundo celebraturus sit, lotionem calicis in prima missa sumat. Vnde fit cōsequens, qd̄ exigitur ieiunium natura vt in solutione quarti ait. S. Tho. Neq; verō de fuit in veteri lege figura: nam Leuitici. 10. cautum erat, ne filij Aaron intabernaculum ingressuri, vinū aut aliquid, quod inebriare posset, prius sumerent.

Est autem primum argumentum. S. Thomae huiusmodi. Sacramentum hoc à Domino institutum est in cœna: sed ipse postquam coenauerat, sacramentum discipulis suis tradidit, vt Luc. 22. & 1. Corinth. 11. legitur ergo, & nos pransi, aut coenati illud debemus suscipere. Secundo, Paulus eodē loco, Cum conuenitis, inquit, ad manducandum: scilicet corpus Domini, inuicē expectate. Siquis autē esurit, domi manducet. Vbi insinuat, quod post domesticam manducationē potest hęc sacratissima sumi. Tercio accedit canon supra citatus, de cōsecre. dist. 1. Sacramenta, ex concilio Carthaginiensi: vbi licet prohibeatur, vt non nisi ieiuni sacramentū sumant, tamen in die cœnæ Domini permittitur, vt sumatur post cœnam. Circa hoc notandum, qd̄ Lutherus, licet veritatem sacramenti non prorsus denegauerit, tamen in illo suo libello de abroganda missa priuata, morem hunc ecclesiae irridet, id quod Iodocus Clichtouæus libro. 2. de officio missæ contra ipsum composito cap. 20. refert. Imō consultius, inquit, esset, vt nō ieiuno stomacho, sed temperato cibo praesumpto, sacramentū reciperetur. Primum, propter exemplum Christi. Secundo, quia id admonet Paulus, vt qui esuriūt, prius domi manducet, quā ad sacramentum accedant. Tercio, quia stomachus purgator esset, & anhelitus purior. Hęc verō commenta non nisi, vt morem ecclesiae infirmaret, excogitauit. Multo enim vrgentiores rationes sunt,

Expositio
scilicet.

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

Quintum ar-
gumentum.

Sententia au-
toris.

sunt, quas hic D. Tho. adducit. Vnde ad primum argumentum Augustinus responderet, dicendo, quod licet Christus post cœnam discipulis corpus suum tradidit, nō tamen propterea calumniadum est ecclesiae. Ipse enim quō vehementius sacramenti huius altitudinem commendaret, vltimum, hoc est, post esum agni, voluit cordibus discipulorum infigere. Hęc Augustin. Tamen si vt super Lucam cap. 22. ait Beda, alia fuit vrgentior causa. Debuit enim Christus prius implere figuram, quā veritatem instituire, atq; adeo post cœnam agni typici verum consecrauit corpus. At cessante figura noluit, vt deinceps eodem ordine, hoc est, post alios cibos sumere tur, sed apostolos docuit, qui ecclesias instituerent, vt non nisi ieiunis traderetur. Locum autem Pauli tractat VValdensis tomo 2. de sacramentis ca. 87. vbi Aymonem inducit, locum illum explicantem. Corinthij namque nuper conuersi (ex quibus postmodum Achaici eundem ritum heredarunt) in more habebant semel in anno: nempe in die cœnæ Domini (sic enim est intelligendum, quia non id quotidie nec pluries faciebant) eandem Dominicam cœnam factō representare. Vnde conuenientes simul in ecclesiam panem & vinū ē suis domibus afferebāt, quibus à sacerdote consecratis communi mensa vescerentur. Imō forsā alijs ferculis. Et quidem mos rectē fortasse fuerat inchoatus, postmodum verō corrumpi cepit, & ad fastum vergere. Abusum tamen nō eodem modo autores referunt. Etenim D. Tho. super eundem locum ait, quod vnus quilibet afferebat in ecclesiam nō solum panem & vinum cōsecrandum, verū sua fercula preparata, quæ ante sacramentales species edebant. Et sic intelligit verbum Pauli. Iam non est Dominicam cœnam māducare (sed secularem) vnus quisque enim suam cœnam praesumit ad manducandū, id est, prius sumit quā sacramentum accipiat, vel prius diuites quā pauperes ad conuesendum cōueniant. Caietanus verō nō sentit quod adferrent alia esculēta aut poculenta, quā panem & vinum ad consecrandum. At abusus erat, quod diuites & nobiles nō expectabant pauperes: sed illis sprete omnes species consumebant. Imō VValdensis ait, quod panem consecratum reportabant in suas domos, atq; ibi eucharistiam celebrabant, quod Hieronymus aduersus Iovinianum insinuat, & cum pauperibus non

communicabāt. Longē autē probabilior apparet interpretatio. S. Thomae. Primum quoniam id faciebant in memoria historiae Christi qui prius coenauit, quā corpus suum traderet discipulis. Secundo quia inde Achaici, vt loco citato Thomas VValdensis ait, ritum illum duxerunt, vt illa die coenati communicarent. Tertiū, quia & Augustinus epistola supra citata id ipsum insinuat dicens, qd̄ Paulus illos reprehendebat, qui sacramenta mensis suis miscebāt. Et quarto ex ipsis apostoli verbis colligitur. Quoniam si non ederent & biberent, nisi panem & vinum sacramentalia, non diceret, quod alius esurit, alius ebrius est. Haud enim verisimile est, qd̄ species tantū sacramentales vsq; ad ebrietatem & crapulā sumerent. Item neq; pauperes defectu hostiae consecratae esurirent: quia non est probabile, quod illam ad saturitatem sumerēt, sed vnū eis frustulum sufficeret. Item quā dicens Paulus. Nūquid domos nō habetis ad manducandum, insinuat, illa esculenta & poculēta in ecclesias eos adferre, quibus domi vescerentur. Tamen si non defuit qui dicat diuino cibo & potu satiare se & ingurgitare solitos. Plinius autē Traiano scribit Christianis morē fuisse conueniēdi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & innoxium. Quare forsā Apostolus vel non reprehendit illos, quod frugalem & moderatam cœnam illa die in memoriam Christi facerent, vel non ob hoc tam acriter, quā quod diuites non expectarent pauperes, quibus suam cœnam impertirent. Quod autem ad rem fxit est qd̄ cum Paulus aiebat. Nunquid domos non habetis ad manducandum, non adinonebat vt prius domi suæ coenarent, & postea venirent ad sacramentum sumendum, sed quod si illas lautas cœnas affectabāt, post communionē, vt ait Scotus dist. 8. q. 1. in suis ædibus illas facerent, aut sicut ait hic Sanct. Thom. quod minus esset absurdū, vt domi vnusquisque reficeretur & epularetur, & a sumptione sacramenti illa die abstineret, quā post crapulam ad sacramentum accedere. Ad tertium respondetur. Achaicos, vt modo dicebamus à Corinthijs traxisse morem, vt in die cœnæ post seculares epulas sacramentū sumerent. Qui mos fortē vsq; ad Africam percrebuerat, & eundem tunc Carthaginienses concilium illis permisit eō, quod forsā & Corinthijs aliquando fuerat permissus. Sed tamen consuetudo illa prope tempus Augustini

Plinius.

Quartum ar-
gumentum.

stini iam cessauerat. Ait enim in epistola cita-
ta, quod vniuersus orbis morē nostrum iam
suscepit. Priscillianistę quoq; cōsueuerāt an-
te sumptionē eucharistię merum vinum ad
purgandum os & guttur sumere, sed in concilio
Bracharensi. 2. cap. 10. illa fuit consuetudo
abrogata. ¶ Quarto arguit. S. Tho. sumptio
aque vel medicinę, vel alterius cibi vel potus
in minima quantitate vel reliquiarum cibi in
ore manentium, neq; ieiunium ecclesię sol-
uit, neq; sobrietatem tollit, quę ad sacramen-
ti reuerentiam exigitur: ergo ista non sunt in-
ter impedimenta connumeranda. Responde-
tur duplex esse ieiuniū: primū naturę, quod
priuationem cuiuscunq; præsumpti per
modum cibi vel potus importat, & tale ad re-
uerentiam & venerationē sumēdi sacramen-
tū requiritur. Et ideo neq; post sumptionem
aque, vel medicinę, vel alterius cibi & potus
in quacunq; minima quantitate licet hoc sa-
cramentū accipere. Nec refert vtrum aliquid
huiusmodi nutriat, aut non nutriat aut per se
aut cum alijs, dū modo sumatur per modum
cibi aut potus. Reliquiæ verò remanentes in
ter dentes, si forsan deglutiantur mane, non
impediunt sacramenti sumptionem: quia non
trahuntur per modum cibi, sed per modum
saluę. Et eadē est ratio de reliquijs aque vel
vini, quibus os abluitur: dū modo non tra-
hiantur in magna quantitate, sed permixte
salina, quod euitari non potest. Aliud verò ie-
iunium ecclesię, quod ad carnis maceratio-
nem institutū est, per hęc prædicta, quę non
multum nutriunt, non frangitur. ¶ Quinto ar-
guitur. Contingit vt profunda nocte homi-
nes edant & bibant, & fortē totā noctem in-
somnia ducant, qui forsan mane indigesto
stomacho sacramentum percipiūt, minus au-
tem violaretur sobrietas si mane parum su-
mentes cibi, postea circa nonam sumerent sa-
cramentum, cum minus quandoq; esset tem-
poris interuallum. Respondetur, quod cum
asseritur sacramentū hoc ante omnes cibos
esse sumendum, non est intelligendum nisi eo-
dem die naturali, non quidem computando
ante viginti horas à sumptione, sed ab initio
diei naturalis. Quod licet diuersi diuersē su-
māt, alij. s. à meridie alij ab ortu, alij verò ab
occasu solis, tñ ecclesia Romana sumit à me-
dia nocte. Et ideo si post mediū noctis quid
quispiā per modū cibi vel potus vel medica-
minis sumperit, quantūcunq; post dormiat,
nequit illa die sacramentū sumere. Quicquid

Quintum ar-
gumentum.

verò ante mediā noctē sumperit: licet postea
nō dormiat potest illud sumere. Nihil. n. vel
somnia vel indigestio refert quantū ad ratio-
nē præcepti. Quapropter glossa. c. Ex parte,
de celebra. missa, dicens anteq̃ cibis sit dige-
stus non debere Christi corpus sumi, siuola
est. Neq; canon Tribus, de consecra. d. quem
citāt ei patrocinatur. Illic enim non fit men-
tio de cibo ante eucharistiā, sed de illo qui
post sumitur: si autem indigestio ex inopia
sonni mentem multū perturbaret, ineptum
reddere posset hominem ad sacramenti sum-
ptionem. Et sic est intelligendum cap. si con-
stiterit, de accusatio. Vbi sacerdos ob vino-
lentiam, quia in taberna pernoctauerat, & al-
tera die nulla præmissa dormitione missam
cantauerat, administratione ecclesię fuit pri-
uatus. Haud enim, vt vulgares putant, quia
post cibum non dormierat, condemnatus fuit,
sed vel propterea quod post mediū noctis ci-
bum sumperat, vel propter vinolentię tur-
pitudinem. ¶ Solutio autem hoc protinus du-
bium offert, quid censendum de alijs regioni-
bus, in quibus initium diei sumitur, vel ab oc-
casu solis, vt apud Hebręos, vel à meridie, vt
apud Aegyptios, vtrum sacerdos, qui mane
celebraturus est, debeat esse ab occasu solis,
vel à meridie præcedētis diei ieiunus. Et vbi
dies incipit ab ortu solis vtrū posset, qui ma-
ne ante ortum sumpsit cibum statim post or-
tum celebrare. Certe, neq; illud requiri vide-
tur, neque hoc sufficere. Respondetur ergo, q̃
standum esset consuetudini patrię, quę ec-
clesię decreto esset recepta. ¶ Sexto arguitur.
Non minor reuerentia sacramento debetur,
assumpto quā assumēdo: sed post sumptio-
nē licet illico cibum sumere: ergo & ante. Re-
spondetur ad maiorem, maximam deuotio-
nem, in ipsa sumptione esse necessariā: quia
tunc sacramenti effectus suscipitur. Quæ qui-
dem deuotio magis per præcedentia, quā
per subsequētia impeditur. Et ideo consilij
fuit cibum ante sumptionem interdico-
re, quā post. Debet nihilominus aliqua mo-
ra inter sumptionē sacramenti & reliquos de-
inde cibos intercurre. Vnde & in missa ora-
tio gratiarū actionis post cōmunionem ad-
hibetur, & cōmunicantes seculares suas etiam
priuatas orationes dicunt. Secundum autem
antiquos canones. Clemēs de consecra. dist.
2. can. Tribus proximē allegato statuit, vt si
mane dominica portio editur, ministri qui
eam sumperunt vsq; ad sextam ieiunent. Si
verò

Glossa c. de
parte.

Can. Tribus.

Septimū ar-
gumentum.

Ius Maior.

Intensio au-
tem.

Sextum ar-
gumentum.

Can. Tribus.

verò tertiā vel quarta hora acceperint, ieiunēt
vsque ad vespērā: antiquitus namq; propter
missarum raritatem illud poterat obseruari:
iam verò quoniam frequētius celebratur, ca-
nones illi sunt abrogati. Scrupulus ergo est
quorundam nolentium cibos sumere donec
species sint digestę: nam quantum ad præce-
pti necessitatē attinet à sacristia potest præ-
byter ad prandium ire. ¶ Restant tamen, præ-
ter hęc. S. Thomę argumēta alia. Arguitur er-
go septimō. Vsu venire potest, vt dū infirmo
periculum mortis ingruit, nulla sit in pyxide
hostia, quę illi porrigi possit, sitq; iā dies pro-
gressus quando nullus sacerdotū ieiunus est:
poterit ergo tunc sacerdos propter infirmi
necessitatē consecrare: & cū sacerdoti con-
secrare non liceat, nisi sacramētum sumat, po-
terit tunc non ieiunus illud sumere: nam præ-
ceptum ecclesiasticum non est contra præce-
ptum diuinum obseruandum: præceptum au-
tem vt infirmus viaticū sumat, est diuinum:
sed quod non nisi ieiuni sumant, est ecclesia-
sticū. ¶ Ioan. Maioris dist. 9. q. 3. ait licere præ-
bytero post prandium propter necessitatē
infirmi consecrare, clanculō tamen sine vesti-
bus sacris, & sine missa, per sola verba conse-
crationis, ita vt sacramentum non sumat, sed
ad infirmū deferat. Imò si nō esset inquit ho-
stia ex azymo, posset bucellā panis fermen-
tati consecrare. Paludanus verò dist. 8. q. 2. id
licere negat, & proculdubio negandum est.
Multa enim falsa inuoluit Maioris opinio.
Primum, quod hostia consecratur sine calice
quod esset sacramentum dimidiare. Itē, quod
licet sacerdoti sacramentum consecrare, non
illud sumendo, quod est sacrilegium idq; de
consecra. dist. 2. can. Sicut, & can. Cōperimus,
damnatum. Ad hęc & in fermentato consecra-
re ecclesia Romana ob nullam necessitatē
permittit. Respondetur ergo, quod sumere sa-
cramentum in articulo mortis fortē non est
præceptum diuinum, sed sumere semel in vi-
ta, sumere autem sub articulū mortis est ne-
cessarium si secundū ritum ecclesię sumi va-
let: alioqui cum non sit sacramentum neces-
sarius, nō est ministrandū, sicut nec ministra-
tur eis, in quib; vomitus timetur. Hic autē ca-
ue ab illa glossa Hugonis super can. Quod
à patribus dist. 75. dicentis quod post pran-
dium non potest fieri consecratio: si enim in-
telligit, quod consecratio non est valida, er-
ror est. Virtus enim verborum quādocunq;
à sacerdote proferantur, effectum habet, sed

tamen nō debet fieri. ¶ Octauo arguitur. Cō-
tingit, vt quis errore seductus aquam pro vi-
no infudit calici, quā post deglutionem sen-
sit esse aquam, & tunc debet iterum consecra-
re calicem & sumere. Pariter si dum est in sa-
cris meminit sacerdos se non esse ieiunum,
consumere nihilominus debet. Item si post
quā lotionem sumpsit, reliquias aliquas in
altari reperit, potest, imò debet eas sumere:
ergo sacramentum hoc potest à non ieiuno
sumi. Ad duo priora omnes concorditer re-
spondent, vt dist. sequenti. q. 2. videbimus, q̃
debet tunc sacerdos sanguinē post lotionem
consecrare & sumere: quia maior est obliga-
tio vt sacramentum fiat integrum, quā vt
à ieiuno sumatur. Et eadē ratione licet sit me-
mor non esse ieiunum debet consumere.
¶ Ad aliud verò quando post lotionem com-
peritur reliquię, respondet Syluester verb.
Eucharistia. 3. §. 8. & Caietan. in quodlib. 1. q.
17. quā de hoc composuit, quod debet eas
sacerdos cōsumere. Et ita credo, quia totum
reputatur vnum sacramentum, nec censetur
perfectum quousq; omnes reliquię infumā-
tur. Et confirmatur, quoniam si particula ho-
stię adhęsit palato licet sacerdoti sumere hau-
stū vini, quod potest excolari in guttur an-
te eandem particulam. Sicut in parascue ac-
cidere potest quando particula hostię conse-
cratē cū vino non cōsecrato sumitur. Quod
si obijcias canonem Tribus de consecra. dist.
2. vbi Papa præcipit, vt portiones, quę post
cōmunionē populi superfuerint, referuen-
tur in pyxide, diuersa est ratio, tum quia ille
non sunt cōsecratę ad sumptionē sacerdo-
tis, tum quia sunt notabilis quantitatis. Qua-
re si magnam hostię portionem in linteolis
post lotionem sacerdos inueniret, consilium
esset illam in pyxide referuare in crastinum.

Octauum ar-
gumentum.

Reliquię post
lotionem in-
ueniētes debet
consumi.

Obiectio. can.
Tribus.

Dilutio.

ARTICVLVS. IX.

Verum non habentes vsum rationis debeant acci-
pere hoc sacramentum.

R amissis impedimentis, quę
vel peccata sunt, vel effigiem
habēt peccati, queritur de de-
fectu vsus rōnis, vtrū sit etiam
obstaculum. Et præmissa di-
stinctione. S. Tho. tribus conclusionibus re-
spondet. Dupliciter enim quispiā dicitur ca-
rere vsu rationis. Vno modo quia eum ha-
beat

Prima conclusio.

bet debilem, sicuti qui male videt dicitur non videre. Et de istis alleritur prima conclusio quod eis non est sacramentum denegandum. Exemplum patet in infirmis, quibus licet caducare videatur ratio, modo aliqua deuotionis imaginem referant, non debet eis sacramentum denegari. Alio vero modo contingit, ut nullus sit prorsus rationis usus, taliter quod a natiuitate sint perpetuo amētes.

Secunda conclusio.

Et de istis subnectitur secunda conclusio. Nequaquam illis est sacramentum conferendum. Ratio est, quia ad eius sumptionem requiritur aliqua deuotio vel praelens vel praeliterita: illi vero nullam habent neque ullam quam habuerunt. Si vero non sunt perpetuo amētes: sed quandoque mentis compotes, de istis adhibetur tertia conclusio, quod si dum habebant rationis lucē, deuotionem erga sacramentum demonstrarunt, debet eis in articulo mortis ipsum exhiberi, nisi forsitan periculum vomitus aut expuitionis timeatur: secus si nunquam tale deuotionem habuerint. Unde in concilio Carthaginensi quod refertur 26. q. 6. can. Is qui sic legitur. Is, qui in infirmitate poenitentiam petit, si casu dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit, dent testimonium qui cum audierunt, & accipiat poenitentiam, & si continuo sit mortuus reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius eucharistia.

Expositio articuli.

Prima conclusio citra controuersiam est ab omnibus recepta. Secunda vero: scilicet, quod amentibus a natiuitate non sit dandum sacramentum, sunt qui negant, ut q. 49. memb. 4. ait Alexander. Et est glossa super can. Qui recedunt. 26. q. 6. quæquidem ait, quod amens a natiuitate potest baptizari, & corpus Christi in necessitate recipere. Glossa tamen illa non tenetur: quia cum hoc sacramentum non sit necessitatis, ut est baptismus, ecclesia non conuenit illud exhibere nisi habentibus, vel eis, qui habuerunt ad id deuotionem. Alioqui deberet etiam dari infantibus ante usum rationis. Si autem in primitiua ecclesia mos fuit tradendi illud infantibus, poterat eadem ratione tradi & amentibus. Sed de hoc statim. Terciam itidem conclusionem ibidem Alexander per aliud extremum infirmari videtur, in sinuans, quod neque illis qui habuerunt lucida intervalla & deuotionem sacramenti, postea dum sunt omnino mente abalienati sit conferendum: nisi tunc, ut ait Paulus, discernere pos-

sint inter hoc sacramentum & alios seculares cibos. Quam quidem opinionem Gabriel in 4. dist. 9. q. 2. asseuerantius affirmat, & ait esse ecclesie consuetudinem. At verò nescitur ubi sit talis consuetudo. Imò sunt decreta Arausica ni concilij & Carthaginensis. 4. quæ referuntur 26. q. 6. can. Qui recedunt, & can. Is qui, quas D. Tho. hic allegat: videlicet, quod illi, qui in phrenesim inciderunt, si antea in eis poenitentie signa præcesserunt, communicatio detur. Neque vlla est Gabrielis glossa dicentis intelligi quando aliquis rationis usus in eis permanet. Concilia namque de phreneticis simpliciter statuunt. Quare & eadem erit de amentibus ratio, quibus aliquando aliquis rationis radius affulsit. Et confirmatur sententia aduersus Gabrielem. Siquis quando iam porrigitur ei sacramentum mente alienaretur, nihilominus esset ei sacramentum exhibendum. Credo hoc nemo negaret: quoniam si dum quis mente sanus quando sacramentum suscipit per mentis euagationem distractus est, verè recipit sacramentum, cur non etiam ille, qui dum sacramentum efflagitat, mente capitur? Quod si ille recipit, certe & amens, qui antea deuotionem habuit ad sacramentum, recipiet. Caietanus autem, qui, ut quæst. præcedenti vidimus opinatur deuotionem esse necessariam tunc dum suscipitur sacramentum, ut gratia conferatur, nescio an consequenter diceret phreneticum non suscipere gratiam, atque adeo frustraneam illi esse sumptionem. Nisi forsitan diceret deuotionem præcedentem, dum usus rationis aderat, manere postea in virtute. Sed iam opinionem illam satis illic expugnatam reliquimus. Aliter tamen arguitur. Iura non sunt extendenda ultra quam sonant, maxime in re odiosa, qualis esse videtur ministrare amenti eucharistiam, quæ ex natura sua deuotionem exigit: canones verò citati ipsi præcise sacramentum concedunt, qui paulo post poenitentiae signa in phrenesim lapsi sunt ergo si quis a duobus vel decem annis est omnino mente captus, non apparet consentaneum ut ei sacramentum conferatur. Et augetur vis argumenti, sequeretur enim alioqui, quod deberet etiam ei quotannis exhiberi in pascha te ne defraudaretur illo gratiæ augmento sacramentali, quod profecto ecclesie usus non habet. Nihil mirum si sint, quos argumentum vincat. Nihilominus longè probabilior est conclusio, ut iacet apud D. Thomam absque vlla restrictione. Nam si deuotio quæ phre-

phrenesim antecessit, virtute durat in phrenetico eadem est ratio, ut quæ præcessit ante duos, quatuor, vel decem annos semper maneat in virtute: siquidem non est per contrarium actum interdicta. Quare hoc non est canonica iura extra suos limites extendere, sed ea per rationis æqualitatem amplificare. Nec tamen sequitur, ut singulis annis sint ad communionem admittendi: est enim habenda ratio venerationis sacramenti. Sed satis est, ut eis ab hac luce discessuris tanquam viaticum provideatur.

Primum argumentum. S. Thomæ est. Ad sumptionem sacramenti requiritur deuotio & examen conscientie, iuxta verbum Pauli. Probet autem se ipsum homo: quæquidem in amentibus locum non habent. Respondetur, nonnullos aliqualem habere usum, alijs satis est habuisse. Secundò arguitur. Inter carentes rationis usu connumerantur arreptitij, qui dicuntur energumenes: sed eiusmodi homines etiam ab adoratione sacramenti arceantur, ut Dionysius lib. ecclesiæ hier. autore est: ergo maiori ratione arceantur a sumptione. Respondetur Dionysio de energumenis loqui non dum baptizatis, in quibus ratione originalis culpæ vis demonum nondum extincta est, sed de baptizatis, qui a demone vexantur, eadem est ratio, quæ de alijs amentibus. De quibus ideo Cassianus lib. 1. qui ab immundis vexantur spiritibus communionem sacrosanctam a senioribus nostris nunquam meminimus interdictam. Tertiò. Pueri videntur omnium qui usu rationis carent esse maxime innocentes, atque adeo hoc sacramentum potissimum digni, quibus tamen in more non habet ecclesia illud ministrandi. Quatuor D. Thomas respondet. Primò quod de pueris recenter natis idem est iudicium, quod de amentibus, ut eis non exhibeatur sacramentum. Secundò, errorem esse Græcorum contrarium facientium propter verbum Dionysij, 2. cap. ecclesiæ hier. malè intellectum. Ait enim baptizatis esse sacram communionem dandam. Quod tamen, ut ait S. Tho. non intelligebat nisi quando adulti baptizabatur. Tertiò, ait nullum ob id detrimentum eos pati, quod Dominus dicit Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis: quia Augustinus in epistola ad Bonifacium scribit. Tunc unusquisque fidelium corporis & sanguinis Christi particeps fit: scilicet spiritualiter, quando in ba-

ptissime membrum corporis Christi efficitur. Quartò addit, quod quando iam pueri incipiunt aliqualem usum rationis habere, ut possint deuotionem concipere huius sacramenti, tunc potest eis conferri. Ex verbo autem Dionysij dubium insurgit, utrum ætate sua, & deinceps aliquo temporis curriculo in aliquibus ecclesijs mos fuerit obseruatus ministrandi infantibus eucharistiam. Etenim Caietanus infra art. 12. ait Nestorium & Pelagium autores fuisse amborum rituum: scilicet, & communicandi sub utraque specie, & eucharistiam porrigendi infantibus. De priori autem errore eodem art. dicemus, sed de posteriori postquam Caietanus hoc dicit, forsitan legit, nescio tamen ubi. Augustinus namque lib. de hæresibus ca. 88. inter errores Pelagianorum de isto non meminit. Quinimò cum illic, & lib. 1. de pecc. meri. cap. 20. dicat Pelagianos non baptizasse infantes propter vitam æternam, sed propter ingressum regni celorum, ut dist. 5. art. 1. retulimus, & eucharistia sumatur propter vitam æternam, iuxta verbum Christi. Nisi manducaueritis, &c. verisimile est, quæ eam non porrigebant infantibus: nam cum nullum crederent contrahere originale, putabant sine vilo sacramento eos posse habere vitam æternam extra regnum celorum. Quare S. Tho. hic non reducit errorem hunc nisi in Græcos. Et Thomas Waldensis istarum hæresum solertissimus indagator tomo. 2. de sacramen. cap. 91. Guidonem refert Carmelitam, qui vegetissimum Armenorum errorem recenset, quod cum paruulos non ante octauum diem baptizarent, tunc sacramentum vino & aqua liquefactum intra os paruuli ponebant. Et citat, S. Thomam hoc loco, cum quo consentit, seductos fuisse ex verbo Dionysij perperam intellecto. Tamen mirabile mihi sit, quod in concilio Florentino, ubi Armeni & Græci in gremium ecclesie Romanæ recepti sunt, nulla fuerit ritus huius eorum mentio facta. Sed ut ad Dionysium reuertamur, profecto videtur insinuare more illum sua ætate obseruari. Loco enim, quem hic D. Tho. citat, ubi de baptizatis in vniuersum loqui videtur, postquam ait, eum qui baptizatur trina merione mergi, subdit hæc verba. In fine omnium pontifex ita profectum ad sacratissimam eucharistiam vocat, atque consummatiuam illi sacramentorum communionem deificam tradit. Adulti verò non mergebantur, sed infantes. Quem quidē locum Faber

Quarta.

Dubium.

Th. Wald.

Diony.

Faber Stapu. ber Stapulensis antiquitatum peritus ait, in antiquis mysteriorum voluminibus, etiam de infantibus in hunc modum legi. Si episcopus adest, statim confirmari oportet. Quod si episcopus praesens non fuerit, antequam lactetur infans, aut aliquid gustauerit, communicet ei sacerdos de corpore & sanguine Domini ante missam etiam si fuerit necessitas. Sed & cap. 7. apud eundem Dionysium haec extant verba ad Timotheum. Illud vero, quod pueri quoque, qui nondum possunt intelligere diuina, sacri baptismatis altissimorumque communione sacrosanctae signorum participes fiat, videtur profanis, ut dixisti, rationabiliter irridendum. Veruntamen oportet tuam sanctam prudentiam erratibus non indignari. Et Cyprianus in sermone supra citato de lapsis inter loquendum de illis Christianis, qui tempore persecutionis idolis immolabant, ait infantes, eorum qui in manibus ad idola portabantur, non amisisse iustitiam, quam in baptismo susceperant. Quare dicere, inquit, poterant in die iudicii Deo. Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini ad profana contagia sponte properauimus. Quod quidem verbum Augustinus citat in epistola 23. ad Bonifacium, ubi adnotatur eucharistiam tunc temporis dari infantibus. Id quod ex historia confirmatur, quam paulo inferius recenset puella infantis loqui nondum scientis, quae cum ab idolorum sacerdotibus pane vino tinctum idolis immolatum, quia carnes per aetate comedere non poterat, gustasset, adducta ad eundem Cyprianum, ubi populum communicabat, sanctus pontifex sanguinem consecratum ori eius infudit, quem illico euomit, quia eucharistia, inquit, in ore polluto permanere non potuit. Et de ecclesiasticis dogmatibus cap. 52. & refertur de consecra. dist. 4. can. Si qui, habetur quod apud haereticos baptizati in nomine trinitatis dum veniunt ad catholicam fidem recipiantur & doceantur & instruatur, &c. Et subditur. Si vero paruuli sunt & hebetes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis qui eos offerunt & sic per manus impositionem chrismate communiti eucharistiae mysterijs admittantur. Vbi insinuat tunc pueris eucharistiam dispensari. Sunt qui glossant intelligendum esse cum peruenerint ad usum rationis. Tamen textus hoc non sonat. Nihilominus licet forsitan haec consuetudo aliquando in nonnullis ecclesijs viguerit, ut dist. 8. ar. 3. diximus, meritisimo illa profecto ortho-

doxa explosit ecclesia. Quonia cum sumptio huius sacramenti in re non sit de necessitate salutis, ut illic diximus, consuli debuit maxime eius reuerentiae, ne indeceter sumeretur. Et re vera infantibus dari nequit commodum. Nam cum Christus dicat, Accipite & manducate, debet corpus per modum manducationis sumi: pueri autem octo dierum manducare non possunt, & ita Armeni, ut diximus non dant nisi liquefactam hostiam per modum potus, quae non est manducatio. Adde imminens tunc esse periculum, ut illo etiam modo sumptam, illico de ore expuerent. Quare fertur, more eorum etiam fuisse, id quod infans expueret, concremare. Est autem abusus maximus, idemque superfluus. Caietanus addit aliam rationem: quia Christus tradidit hoc sacramentum dicens, Accipite & manducate: quare non debet, inquit, tradi nisi illi, qui rationis iudicio utitur, ut possit accipere, vel tali iudicio usus quandoque fuerit, ut affectum illius habuerit. Quod si roges, cur tale rationis iudicium ad hoc potius quam ad sacramentum baptismi exigatur, facilis est responsio, quod cum illud sit sacramentum regenerationis ad ablutionem peccatorum, quod non propria voluntate sed origine contrahitur: satis pueri per aliam voluntatem tanquam non viuentes offeruntur vitae. Hoc autem, quia est sacramentum viuentium, voluntatem propriam requirit suscipientis. Vnde Christus ad Augustinum cibum, inquit, sum gradum, cresce & manducabis me. Adde quod cum hoc sacramentum alimentum sit ad reficienda detrimenta spiritualis vitae, quae per actualia peccata in dies fiunt, non conuenit nisi adultis, qui de linquere possunt. Consuetudo ergo illa in solo illo loco euangelico fundari potuit. Nisi manducaueritis carnem filii hominis, &c. Illud autem Augustinus, ut iam supra pluries dictum est, in multis locis, & potissimum contra duas epistolas Pelagianorum lib. 1. ca. 22. & lib. 2. cap. 4. & in epistola ad Bonifacium, quam hic citat. S. Tho. & refertur de consecra. dist. 2. ca. Nulli intelligendum esse ait de manducatione spirituali per votum, quod includitur in baptismo. Quapropter in his, atque alijs frequentibus locis, ubi ait eucharistiam esse necessariam infantibus, nemo decipiatur inde colligens tempore Augustini illis ministrari, sed loquitur contra Pelagianos, ut demonstrat, infantes non posse habere vitam eternam, nisi per baptismum, votum eucharistiae inclu-

non esse infantibus eucharistiam ministrandam.

cluditur. Quod si quis sciscitetur, utrum si sacerdos infanti hoc sacramentum ministraret, esset ne verum sacramentum conferens gratiam. Respondetur primum quam difficillimum id fieri posse. Et facilius esset ministrare sanguinem, ut supra de Cypriano citatum est. Praeterea graue esset peccatum id facere sicut si daretur amentibus a natiuitate. At vero quantum ad collationem gratiae, si verum est quod ecclesia catholica aliquando habuit in consuetudine dare infantibus, certum est, quod si modo daretur conferret gratiam: quoniam ecclesia id, quod est de essentia sacramenti, mutare non potest, licet possit prohibere usum. Quemadmodum, licet prohibuit sanguinem ministrari laicis, nihilominus si ministraretur, etiam sine corpore, conferret gratiam. Sed quia illud non est adeo certum, posset teneri quod non esset sacramentum: quia requirit actum liberum vel presentem, vel precedentem. Sed tamen neque contrariam opinionem condemnare audeam. Sicut supra de consecratione diximus. Quae autem sit legitima etas, in qua possint paruuli sacramentum hoc suscipere, nulla est certior regula, quam dum iudicio prudentum, & maxime confessorum appareret puer biuium literae Pythagoricae Y attigisse, ut scilicet discernere possit inter bonum & malum, atque adeo inter hunc cibum & alios seculares, quod pluribus accidit a decimo usque ad duodecimum annum. Sic ait Alexander quarta parte quaestio. 49. membro. 5. & Paludanus distinctio. 9. quaestio. quarta & hic Caietanus, & Syluester verbo eucharistia. 3. §. 5. Imo ante decimum annum posset viuacissimus puer idoneus esse. Citra septimum vero, non esset permittendus, quia tunc vix rationis aurora ridere adest.

ARTICVLVS. X.

Utrum liceat quotidie hoc sacramentum suscipere.

Ad haec accedit quaestio de usus frequentatione, utrum quotidie liceat hoc sacramentum suscipere. Et supposita distinctio ne D. Thomas tribus conclusionibus responderet. Hoc enim sacramentum existimari potest vel ex parte virtutis ipsius vel ex parte dispositionis sumentis. Est ergo prima conclusio. Quantum ad virtutem

attinet sacramenti, vtile est ipsum quotidie sumere, ut homo quotidie eius fructum percipiat. Probatum auctoritate Ambrosij in lib. de sacrament. ubi ait. Si quotiescunque effunditur sanguis Christi in peccatorum remissionem effunditur, debeat semper accipere: qui semper peccat, semper debeat habere medicinam. Augustinus lib. de verbis Domini. Ille, inquit, panis quotidianus est, accipe quotidie, ut tibi proficiat. Secunda conclusio. Quantum attinet ad dispositionem sumentis, si quis se quotidie paratum inueniat, laudabile est, ut quotidie sumat. Est autem preparatio, ut non solum se liberum a peccatis sentiat, sed ut cum magna deuotione & reuerentia accedat. Vnde Augustinus loco citato postquam dixit, Accipe quotidie, subiunxit, sic viue, ut quotidie merearis accipere. Tertia conclusio. Simpliciter loquendo, non est vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc sacramentum accedere, sed quotiescunque homo ad illud se inuenerit preparatum. Vnde in libro de ecclesiasticis dogmatibus, legitur. Quotidie eucharistiam accipere, nec laudo, nec vitupero.

Quaestio haec ut titulus ostendit, non de celebratione sacramenti, utrum scilicet quotidie sit in ecclesia celebrandum, mouetur: illa enim proprium habet locum distincti sequenti. q. 2. art. 2. qui ideo locus expectandus est, ut multa, quae hic desiderantur, explicantur: sed solum queritur de susceptione, quae etiam ad laicos pertinet, utrum oporteat esse quotidianam. Quae utique quaestio inter sanctos non nihil habet perplexitatis.

Et quo a prima conclusione exordiamur, arguit. S. Tho. primo loco sic. Sicuti baptismus ita & hoc sacramentum passionem Christi representat: sed ea ratione qua Christus non nisi semel, ut i. Petri. 3. habetur, pro peccatis nostris mortuus est, baptismus non iteratur: ergo neque hoc sacramentum quantum est ex parte eius, ut ait prima conclusio, est quotidie sumendum. Et confirmatur argumento secundum. Veritas debet respondere figurae: sed agnus paschalis, qui, ut supra dictum est, praecipua fuit huius figura, non manducabatur nisi semel in anno, atque adeo ecclesia non nisi semel in anno passionem Christi celebrat, cuius hoc sacramentum est memoriale: ergo fas non est quotidie illud sumere. Ad primum respondetur, vnum discriminem esse, quod per baptismum configuramur morti Christi, ut supra dictum est eius characterem suscipientes, & ideo sicut semel

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Expositio articuli.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Solutio. x.

Caietanus.

uerfas sententias autores distrahit. Caieta. n. hic videtur quodammodo in eam partē verge- re, quod non sit vsq; adeo laudabile quotidie sumere, saltem nisi homo percipiat se fumen- do proficere. Vnde si post aliquātulam con- suetudinē sumendi non sentit fructu illo pro- fecisse, cōsultius censet, vt cesset. Et est senten- tia Ricardi in. 4. dist. 12. arti. 6. quæst. 1. Et Bo- nauentura eadem dist. artic. ult. quæst. 2. qui ait, vt qui se sentit eo feruere modo, quo fan- ti in primitiua ecclesia, quotidie sumat: qui verò sentit se frigere, raro accedat: qui verò medio se habet modo aliquando accedat, ali- quando cesset. At Alexander Alensis. 4. part. quæst. 51. membro. 3. & Gerson tract. 9. super Magnificat, multo propensius in alterā par- tem inclinant: scilicet, qd sit quotidie acceden- dum, si fieri potest. Cui quidem parti adhære- scit & Gabriel in can. lectione. 87.

Bonauentura.

Ex præsentī verò D. Tho. solutione huius argumenti tres possumus elicere conclusio- nes, si tamen prius inter personas distingua- mus. Sunt enim quidā sacerdotes & religiosi à seculari tumultu semoti, diuinaq; contem- plationi, lectioni, & orationi vacantes. Alij ve- rò sunt seculares, quæretes, vt inquit Paulus, quomodo placeant vxoribus, profanisq; ne- gotijs implicati. Et inter istos alij cum carnis illecebris & insultibus colluctantes nunc re- surgentes, nunc verò relabentes. Illos nanq; qui peccatis mortalibus sordet iam à præsen- ti quæstione tanquam ineptos exclusimus.

Prima propo- sitio.

Sit ergo prima propositio. Illis, qui nullo sūt mortal. reatu polluti, vtrunq; laudabile esse potest: scilicet, & accedere ad sacramentum, & cessare. Ait enim hic D. Tho. qd reuerentia huius sacramenti habet timorem amoris coniunctum. Vnde timor reuerentiæ ad Deum di- citur timor filialis. Ex amore autē prouoca- tur desiderium sumendi. Ex timore verò con- surgit timiditas reuerendi. Et ideo tam acce- dere, quam abstinere, suam habet rationē vir- tutis. Quocirca Aug. de ecclesiasti. dogma. Si dixerit, inquit, quispiam non quotidie acci- piendam eucharistiam, alius contra: faciat v- nusquisq; quod secundum fidem suā pie cre- dit esse faciendum. Neq; enim litigauerūt in- ter se Zachæus ille & Ceterio, cum Zachæus vt legitur Lucæ 19. gaudēs suscepit Dominū Ceterio verò, vt habetur Matth. 8. Non sum, inquit, dignus, vt intres sub tectū meum. Am- bo enim Dominum honorificauerunt, licet non vno modo. Secunda propositio. Si v-

Secunda pro- positio.

num alteri cōparet, laudabilius est & fructuo- sius accedere, quam abstinere. Primò, quia à pluribus præcipiuntq; virtutibus proficiscitur. Amor enim & spes & fiducia, ex quibus ac- cessus nascitur, præstantiores sunt virtutes; q timor, quæ est causa cessandi. Vnde postquā Petrus dixit, Exi à me Domine: quia pecca- tor sum, Respondit Iesus, Noli timere. Et Pa- ralytico Matth. 9. Cōfide, inquit, fili, remittū- tur tibi peccata tua, Et Prouerb. 9. Si quis est paruulus, veniat ad me: venite, comedite pan- nem meum, & bibite vinum, quod misui vo- bis. Vnde colligitur, qd permittente ecclesia genere suo laudabilius est quotidie comedere & bibere: quandoquidem datum est nobis in cibum ad reficiēdas ruinas spiritualis vitæ quas nostra efficit sensualitas, iuxta verbum Ambrosij citatum, Qui semper pecco, deo semper habere medicinam. Secundò, Quāuis qui ob reuerentiam abstinet, merito suo per fauorem diuinum, gratiam assequatur, tamē qui re vera accedit, præter illam consequitur & gradum gratiæ sacramentalis, quo alter ca- ret. Quapropter accedens maiorem percipit fructum. Tertiò, Quāquam cōtingere pos- sit, vt quandoq; abstinens deuotius, postmo- dū accedat, tamē ex genere rei deuotio plus ex sumptione crescit, quam ex abstinentia. Interest enim inter hunc atq; alios seculares cibos, qd illi nimium sumpti satietatē faciūt, quia tam eorū suauitas quam & sensualis vir- tus limitata est: dulcedo verò spiritualis hu- ius sacramenti, vt quæ per se infinita est, quo crebrius gustatur penitus cognoscitur, atq; adeo auidius cōcupiscitur, iuxta illud Ecce- siastici. 24. Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient. Quartò: si delitē Christi, quæ Dei sapiētia existit, est esse cum filiis hominum, quo plus nobis intus adest, maiores sunt eius delitē: intus tamē nobis modus incorporandi nos Christo est per hoc sacramentum. Quocirca regula illa Caietani, qd qui nō sentit se proficere: imò tepidus sibi & frigidus apparet, tum abstineat, licet non sit vsq; adeo aspernanda, neq; tamē omnino est certa: nam quandoq; demonum opera il- li nobis tepores accidunt, per quos nos molitū- tur à sacramēto arcere. Vnde, vt ait loco cita- to Gerson, perinde tūc esset abscedere à sacra- mēto, ac si quis dū frigeret, ad ignem accede- re recusaret. Tertia nihilominus adhibetur propositio secundum diuersos personarū sta- tus. Illis, qui corruptis affectib; fluctuāt, licet quoti-

quotidie resurgant, non est sanum consilium quotidie ad sacramentum accedere: etiam si sint sacerdotes: Tum quia timendum illis est ne nō sit eorum poenitētia legitima, tū quia neq; synceram & castam reuerentiā asserre possunt, vt sacramentum pro dignitate assti- ment. Alijs verò secularibus cōiugatis, qui rei familiari inferuiunt, licet à peccatis mor- talibus sint liberi, non cōsulerem frequētius, quam à quindena in quindenam ad sacramē- tum accedere. Nam quāuis curam habeant expurgandæ conscientie, nihilominus, vt ait Paul. non possunt non curare quomodo pla- ceat vxoribus, & quomodo rei familiari pro- spiciant, quod frequentiori sumptioni sacra- menti non est adeo congruens, potissimum qd in religionibus, illi qui non sunt sacerdo- tes, nō datur frequētius communio. Tameñ hoc non ita multum vigeat: quia ratio huius instituti est: qd non possent citra notam infir- miæ aliqui accedere, quin omnes accederent. Et nō est decens omnes frequētius cogere, q bis in mense. Quocirca si inter seculares esset aliqua persona & probitate & modestia insi- gnis, nulla esset irreuerentia, imò deceret for- tē semel in hebdomada communicare, cre- brius autē nullatenus approbare possem. Sa- cerdotes verò & religiosos, dūmodò integrē sint & probatæ, vitæ non modò nulla est te- meritatis effigies, verum est etiam religionis exemplum quotidie celebrare. Refert nanq; Gregorius lib. 4. dialogorū cap. 56. de beato Calsio episcopo Narniensi, qd quotidie cele- brabat, & audiuit vocē de celo dicentis, Age quod agis, & non cesset pes tuus, in natali e- nim apostolorum venies ad me. Quo utique die post septennium migravit ad dominum.

ARTICVLVS. XI.

Vtrum liceat omnino à communione cessare.

VM in articulo præcedēti de consilio frequētandi sacramē- tum dictum sit, ex ordine iam queritur, Vtrum liceat omni- no à cōmunionē cessare, quod est querere, vtrum sit aliquod præceptū co- trarium vniuersos Christi fideles ad susceptio- nem huius sacramēti, sicut de baptismo con- stitutum est. Et quoniam tam de præcepto di- uino dubium esse posset, quam de humano, respondet D. Tho. duabus cōclusionibus. Pri- ma. Manifestum est, qd homo tenetur hoc sa-

cramentum sumere non solum ex statuto ec- clesiæ, sed ex mādato Domini. Probatur pri- mō verbo ipso Christi Lucæ 22. Hoc facite in meam cōmemorationē. Verbum enim, facite, præceptum est. Secundò id confirmatur ex verbo eiusdē redēptoris Ioan. 6. Nisi mandu- caueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Sen- tentia enim hæc, quam dist. 8. art. 3. elucidavi- mus, mādicationem inducit tanquam ad sa- lutem necessariam: differētē tamen quā il- la baptismi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Quoniam cū baptis- mus sit inchoatio vitæ spiritualis, sumptio eius est necessaria in re. Cū autem eucharis- tia sit finis eiusdem spiritualis vitæ, vt illic emūctius declarauimus, satis est ad salutem obtinendam, vt spiritualiter sumatur in vo- to, quod in baptismo includitur: frustra autē esset votū nisi quando opportunitas adesset, impleteretur ergo ius diuinum est aliquādo il- lum re ipsa suscipere. Secunda conclusio. Ex

Secunda con- clusio.

statuto ecclesiæ certa sunt tempora definita ad exequēdum Christi præceptum. Rem hanc de præcepto diuino sumendi eu- charistiam, ait in præsentiarum Caietanus non apparere vsque quaque clarā: quo- niam multi, inquit, doctores, tenent commu- nionem non esse ex Christi præcepto neces- sariam, sed tantum ex præcepto ecclesiæ. Et quidē Alex. 4. par. 9. 51. memb. 2. de sacerdoti- bus censet, qd si non habeant curā animarum ob præceptum prælati non tenentur celebra- re. Sed & statim memb. 4. in vniuersa de laici- cis etiam loquens ait, quātum est de sui insti- tutione non esse de necessitate salutis, sed so- lū ex statuto ecclesiæ. Omnis vtriusq; sexus, Cui concors est Bonauentura in. 4. dist. 12. ar. ult. q. 1. & Gabriel in cano. Lectione. 87. Qui- bus Caietanus in hoc articulo, & in subsequē- ti libentius applaudit: nam & S. Tho. in. 4. d. 9. artic. 1. quæst. 2. vt sæpē illic solet, cum Alexandro cōsentit, eadem eius verba referēs. Durandus verò dist. 9. q. 2. & Palud. q. 1. con- clusione. 3. cōtrarium sentiunt: videlicet, esse præceptū diuinum. De sacerdotibus autē dist. sequenti. q. 1. articulus primus nos expectat, vt exploremus, quoties obligētur celebrare. Hic autē de præcepto sumēdi, vniuersos com- prehēdenti disputamus. De quo ego profe- cō nullatenus ambigere audeō, imò certō crediderim esse præceptum diuinū, vt hic D. Thomas, quicquid in. 4. dixerit, edocet. Sa- pissimē

Expositio ar- ticuli.

Sententia au- toris.

Ratio Durandi.

pissimè. n. opiniones, quas illic sequutus est, hic ad verum exigit. Et ratio quidē Durandi huiusmodi est. Sacramētum eucharistiæ est in salutem hominū à Christo in cena institutum: ergo qui in tota vita illud non sumeret, eandē institutionē diuinā negligere censetur, atq; adeo est præceptū diuinū. Ratio verò hæc non tātam habet energiā: nam opera consilij etiam sunt ad humanam salutē instituta, & tamen illa omittē nō est peccatum. Quod si Durandus dicat, consilia non esse instituta seu sacramēta, quasi necessaria, petit principium: hoc enim illi restat probādum: scilicet, hoc sacramētum institutum esse tanquā necessarium. Eadē quippe ratione probat sacramētum confirmationis esse in præcepto, quod tamē nullum testimoniū, vel ratio asseuerare cogit, vt dist. 7. ostensum est. Debet ergo prius probari sumere sacramētum esse institutionem diuinā tanquā præceptum, anteq̃ colligatur, q̃ non sumere sit mortalis contēptus. *Aliter ergo sic arguit Paludanus. In his rebus, in quibus nihil certū diuina lex statuit, cōsiderandū est, quid mos populi habeat, vt patet can. In his rebus. 11. dist. mos autem populi est cōmunicare infirmos sub articulum mortis tanquā de necessitate: ergo iudiciū est præcepti diuini. Item quia ante ecclesiæ statutū ille semper mos in ecclesia floruit. Et quidē ratio hæc aspernanda non est: tamen dicere q̃ lex diuina nihil certi de hac re habet, non est cur placeat. Adhibet rationē aliam hoc modo. Ecclesia non potest consilia euāgelica constituere tanquā de præcepto, sicut non potest statuere præceptum virginitatis, quod Paulus ait esse consilium: cum ergo legem indixerit cōmunicandi semel in anno, signum est illud non fuisse solum diuinum consilium, sed præceptū. Ratio verò hæc nō est omnino solida: quoniam licet de cōsilijs, quæ difficilia sunt, vt virginitas, ecclesia nequeat præceptum imponere, tamen de alijs, vt de ieiunijs & plurimis seruandis festis, præter diuinā addit alia mādāta.*

Ratio alia Paludani.

Rationes legitime.

Rationes legitime. Rationes ergo non sunt nisi istæ, quas hic D. Tho. adfert, quæ multo sunt maioris pōderis, q̃ Caietanus arbitratur. Nam etsi verbum illud, Hoc facite in meā cōmemorationem, possit interpretari, vt non sit præceptum sumendi, sed quod quotiescūq; fiat, fiat in eius memoriā, iuxta verborū sonitum, quæ ecclesia refert in canone. Tamen cūm referente euangelista Christus dixerit, Hoc facite in

meam cōmemorationem, vrgētissimum argumentum est, edidisse præceptum, vt sacramētū, quod in suam cōmemorationem instituerat, lege cōfirmaret, vt faceret. Vnde & Paul. 1. Corin. 11. sub eodē tenore verba Christi referens ait, Hoc facite in meam cōmemorationem. At quia post mysteriū calicis subdit, Hoc facite quotiescūq; bibetis in meam cōmemorationem, phrasim illam vsurpauit ecclesia. Et roboratur etiam nunc argumenti vis. Nullum dubiū est, quin celebratio sacramēti in ecclesia, quæ per eius ministros sacerdotē fit, sit in præcepto, peccarent enim grauissimè pōtiffices tum sumus tum etiam alij, si eorum negligentia celebratio huius sacramēti cessaret: & tūc sacerdotibus necessum est sacramētum suscipere. Illud autem præceptum in illo euāgelij loco potissimum habet fundamentum, vbi Christus sacerdotē instituit, quibus munus hoc iniunxit. Verbum ergo, facite, præceptū sonat celebrandi, ac perinde ministrandi populo eucharistiā, sicut Christus, discipulis ministravit, quo adeo præcepto populus id sumere obligatur.

Sed profecto & ex alio loco apud Ioannē, Nisi manducaueritis, &c. idem confirmatur præceptū. Quod enim hic ait Caietanus atq; alij per metaphorā intelligi de mādicatione non corporis, sed ipsius Christi personæ per fidem, qua in ipsum creditur, supra dist. 9. q. 2. ar. 1. satis explicuimus: nempe, q̃ etsi bona pars illius cōtextus in illo sit sensu intelligenda, tamē ex illo loco, Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mudi vita, inficias nemo ite pōt, quin de mādicatione sacramētali intelligatur. Fecit enim illic apostrophē a se ad corpus suū & sanguinem. Quare dicens, Caro mea verē est cibus, & sanguis meus verē est potus, insinuauit ante per metaphorā de fide fuisse locutum: post verò abiecta metaphorā secūdum veritatem carnē suā appellauisse cibū, & sanguinē, potum, ad differentia corporeæ alimonie. Sumunt. n. homines animalia corpora in cibū, eorum tñ sanguinem non itē in potum: Christus autē sicut sanguinē in cruce à corpore effudit, quo nos regeneraret in vitā, ita & corpus ipsum & sanguinē nobis dedit in cibū & potū ad eandē habendam. Atq; hac de causa Ioannes solius miraculi de quinque panibus, quibus turbas paviit, meminit, adiciens q̃ esset proximum pascha Iudeorū, in quo agnus typicus edebatur huius sacramēti figuram, nempe, vt mysterium

manducaueritis.

argumentum.

alud. q. 2.

mysteriū eucharistiæ insinueret, vbi verus agnus carnē suā sub specie panis pascedis animabus nostris consecraturus erat. Quia vtiq; de causa postmodū in historia cœnæ nihil meminit de institutione sacramēti: nimirū quia satis se de illo cap. 6. dixisse arbitrabatur. Accedit q̃ in prologo cōcilij Ephesini aduersus Nestorium, eadē verba, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, in sensu de mādicatione sacramētali allegantur. Igitur si vbi ait Christus, Nisi manducaueritis carnē filij hominis, &c. de mādicatione sacramētali loquebatur, planē docuit esse de necessitate salutis, vt vel in re, vel in voto sumatur. Vnde bene colligit D. Tho. q̃ si in voto est necessaria, cū votum nil aliud sit quā promissio sumendi, præceptum sit diuinū sacramētum hoc in re aliquādo sumendi. Quare responsū, quod hic cōminiscitur Caietanus, nihil ad rem attinet. Ait quippe q̃ licet mādicatione spiritualis huius sacramēti includat votū sumendi ipsum in re, tñ manducatio spūalis Christi non includit tale votū: quippe cū angeli in cælo māducant Christum vidētes eum, & tamen non habēt votū sumendi sacramētum. Responsū, inquā, nihil ad rem. Supponit enim verbum illud. Nisi māducaueritis, non intelligi nisi de manducatione, quæ est credere in Christum cū tamē non intelligatur nisi de manducatione sacramenti, quæ si sit spiritualis includit votum sumendi realiter. Quare hanc sententiam Caietanus ipse postmodū correxit in instructione circa errores libelli de cœna Domini, quæ inter eius opuscula circūferūt, vbi eundē locum Ioannis constituit & demonstrat intelligi de mādicatione sacramētali. *Præterea arguitur. Sacramētum hoc nobis Dominus instituit tanquā cibum & potum ad alendum & sustentandā spiritualementem vitam, sicut & baptismum ad ipsam progignendam: ergo sicut præceptum nobis dedit baptismi, ita est nobis firmiter credendum præceptum dedisse huius sacramentum: licet nō ita simpliciter sit necessarium, vt baptismus, est tamē eadem vix eandem vitam sustinere possimus, quod confirmationi non competit: quare diuinus illam non esse in præcepto. Ad hæc eodem tenore ecclesia præceptū posuit sacramenti eucharistiæ & poenitentie: sed sacramētum poenitentie non solum tanq̃ de iure positū expressit, sed determinando tempus præ-*

cepti diuini: ergo idē est de præcepto eucharistiæ censendum. In summa cū eucharistia eō q̃ est sacramētum charitatis, quæ est vinculū perfectionis, finis sit omnium sacramentorum, fas non est credere, quod cū de baptismo & poenitentia Christus diuinum præceptum tulerit, hoc reliquerit sine præcepto.

*Proterius autem ex hac sententia suboritur dubitatio, quæ oriri solet circa præcepta affirmatiua, quorū natura est, vt Theologi aiunt, obligare semper, sed non pro quocūq; tempore: quando scilicet hoc præceptum, persistendo in mero iure diuino, obliget. Ad hoc respondere pleriq; solent, quorum est loco citato Paludanus, obligare semel in vita, & saltem in articulo mortis. Et ratio eorū est: quia cū sic censeant satis fieri præcepto, non arbitrantur arctius esse restringendum: quia præcepta non sunt restringenda. Atq; idem dicit de præcepto confessionis qua ratione ad ius attinet diuinum. Attamen opinio hæc non est veritati admodū similis, quoniam natura cuiusq; præcepti ex eius fine exilimanda est: cū ergo finis huius sacramenti sit nutritio spiritualis vitæ ad reficiendum eius iacturas, quas per peccata facimus, & ad protegendū ipsam ab incurfu demonū & carnis insultib⁹ eadem eius natura docet, q̃ sit frequētius sumendum. Ad hæc si ecclesia prospexisset, ius diuinum tantū obligare semel in vita, non nos ad tantam frequentia obligaret. Et tamē in eius primordijs, vt supra visum est, quotidie populus communicabat, & postmodū ter in anno, & iam modo semel renemur. Atque idem de sacramento confessionis suo loco dicemus. *Secundò adijcimus, quod nisi ecclesia tempus declarasset, non posset ex iure diuino per certitudinē deprehendi, sed cōiectura & prudentia humana. Et ideo satis ecclesiæ Christus consuluit, dum ei facultatem reliquit, vt suo arbitratu illud tempus definiret. Vtrum verò articulus mortis sit tēpus quo ex præcepto teneatur fideles sacramētum hoc sumere, est dubium. Syluester nāq; verbo Eucharistia. 3. §. 1. sentit nullū esse præceptū. Quare licet quis, inquit, per negligentiam in articulo mortis viaticum non sumat, nullum incurret peccatū mortale. Adrianus autē in materia de cōfessione. q. 3. ad primum argumentū contrariū censet: nēpe eiusmodi tūc negligentia lethale esse. At Palud. loco citato. d. 9. q. 1. ait, infirmum, qui paulo ante in sanitate sacramētum hoc sumpsit, nō teneri in**

Quando obliget præceptum eucharistiæ.

Opinio autorum.

Ecclesiæ tempus præcepti præfixit.

Mos vniuersalis ecclesiæ

Eucharistiæ sumptio in mortis articulo necessaria.

Innocen.

Resolutio.

in articulo mortis iterato sumere. De hac verò re nescio an certa possit sententia constitui. In primis enim nullū extat, aut diuinum, aut humanum præceptum de hac re expressum. Canō enim solū iubet in paschate communicandum. Nihilominus vniuersalis ecclesiæ mos infirmis perhibendi viaticū, per totum orbem Christianū inuolabiliter obseruatus, magnū documētum est ex traditione apostolorum tāquam diuino iure præceptū descendisse. Accedit verbum cōcilij Niceni, quod refertur. 26. q. 6. can. De ijs. videlicet, vt de his, qui decedunt de corpore antiquæ legis regula obseruetur: nempe, vt necessario viæ suæ viatico non fraudentur. Noto enim nomē legis, & necessario, quibus videtur inferuari præceptū. Faciunt ad rē & plures eiusdem causæ & quæstionis canones, & rursus causæ sequētis. q. 1. & cap. Quod in te, de poenitē. & remis. quibus sanctissimē admonetur vt neque illis, qui sunt in publica poenitentia communio sancta in articulo mortis denegetur. Est siquidem maximū huius sacramenti cōmodum in illo tēporis momēto tum contra illusiones & pugnas dæmonū, tum præsertim quod cum sit sacramētum charitatis, quæ finis est & consummatio Christianæ vitæ, qua Christo incorporamur, per illud profite mur decedere tanquā membra in Christo viuētia. Vnde Inno. lib. 4. mysteriorum missæ, cap. 42. Necesario, inquit, sumendus est agnus, vt à vastitate angelo protegamur: neque exire possumus de Aegypto, nisi celebrando phasē paschalē agnum edamus. Et Eusebius lib. 6. ecclesiasticæ historiæ cap. 34. historiam refert Dionysij Alexandrini episcopi ad Fabianum de quodā Serapione, qui dum letali ægritudine iaceret, sentire se dixit detineri, vt mori non posset: quia eucharistia ei non præbebatur: quam cum assumpsisset quasi cathenis vinculisque disruptis animam exhalauit. Vnde idem Dionysius infert, tāto beneficio neminem in mortis articulo debere fraudari. Ex his ergo primū colligitur, q. qui renueret tunc sacramentum sumere, non posset à reatu mortali excusari, tum propter manifestum scandalū, tum quia non videretur amorem erga Christum gerere, qui eius tunc corpus non susceperet. Nihilominus si huiusmodi infirmus homo esset, qui frequenter in sanitate sacramentum sumeret, & vt ait Palud. paulō ante sumpsisset, neque vllū præsentiscret criminis remorsum, sed purā putaret ha-

bere conscientiam, licet non tantam adhiberet diligentiam ad sumendam eucharistiam, sed sine illa decederet, non esset peccati mortalis condemnandus. De illa autem Hispanorum cōsuetudine, qui condēnatis ad mortem eucharistiam non ministrant, aliæ nationes obmurmurant: quoniam nulla apparet causa, cur si sint verē poenitentes tanto beneficio priuentur. Præcipue cū secundū canonum sanctiones, vt habetur. 13. q. 2. can. Quæsitum, eadem illis communio sit danda. Et re vera forsā fatius esset, vt cōsuetudo hæc nostra non seruaretur. Præsertim cū sæpe per hoc sacramentum fiat homo ex attrito contritus, & suscipiat gratiam, quam nō recepit in poenitentia. Atq; adeo vsu sæpe venire posset, vt defectu eucharistiæ anima eius periret, qui alioqui saluus fieret. Excusare verò hanc cōsuetudinem per ignorantiam non possumus: nā satis Curia Hispana canones nouit. Sed dicere debent non vsq; adeo eiusmodi canones obligare, quin possint per contrariā cōsuetudinē abrogari. Et fortassis ortus huiusmodi cōsuetudinis, fuit, q. cum damnati ad mortem à cōmunionē reipublicæ abscindantur, in signum huius abscisionis negantur eis sacramētum cōmunionis tanq. reipublicæ hostibus. Accedit, quod apparet non nihil irreuerentiæ irrogari sacramento, si qui sacrosanctum Christi corpus susceperit, illico in patibulum & crucē raperetur. Et quandoq; propter mortis atrocitatem periculum vomitus imminere posset. Sed si quæras vtrum vniuersi Christiani isto præcepto obligentur, respondetur primū, quod pueri non obligantur vsq; ad duodecimū annū quādo alijs tenentur ecclesiæ legibus. Etenim licet paulō ante in rationis crepusculo possint illud suscipere, tamen ad obligandum ad sacramentum tam poenitentia quam eucharistiæ maior ætas requiritur.

Argumēta igitur S. Thomæ soluta restant. Primum. n. sumitur ex laude Centurionis, qui Christum intra testum suum suscipere recusauit: quod maiorem videtur laudem significare sacramētum recusantis quam suscipientis. Ad quod respondetur ex Gregorio in Pastoralis, quod humilitas tunc est vera, cū ad respuendum quod vtiliter præcipitur, nō est pertinax: Centurio autē præceptū non habuit suscipiendi Christū, veluti est nobis suscipiendi sacramētū: ob idq; licet illius humilitas cōmendetur, tamen qui à sacramento, quando ecclesia

De dāctio ad mortem.

Primum de poenitentia.

Primum de sacramentis.

Secunda conclusio.

Expositio articuli.

Caeteranus.

Aeneas Syl.

Dionysius.

Cyprianus.

ecclesia præcipit, abstinere, culpandus esset. Secundò arguitur. Cuilibet ab alijs abstineret licet, quæ non sunt de necessitate salutis: hoc aut sacramētum, supra dictum est, nō esse de necessitate salutis: ergo licet ab illo abstinere. Respondetur ad minorem, q. licet nō sit simpliciter de necessitate salutis, vt baptisimus, quātum ad pueros, nihilominus quantum ad adultos vtrūq; sacramentum est de necessitate: illud, scilicet, quia non possumus sine illo gratiam regenerationis adipisci, hoc autē, quia sine illo propter illius præceptum non possumus eandem gratiam conseruare. Tertiò arguitur. Peccatores non tenentur cōmunicare, ait enim Fabianus papa in can. Et si non frequētius, de conse. dist. 2. q. homines ter in anno cōmunicent, nisi forsā quis maioribus criminibus impediatur: si ergo illi, qui sunt in gratia, cōmunicare tenentur, melioris conditionis sunt iniqui, quā iusti. Respondetur negata maiori. Haud enim vult pontifex peccatores à culpa excusare si non cōmunicant, quandoquidem sua culpa se reddūt inhabiles, sed docet grauius esse peccatū indignē accedere, quā præceptum ecclesiæ transgredi. Quare nō sunt melioris conditionis quā iusti, præsertim cū graue de trimentum inde patiantur, q. sacramento carent. Quando verò sunt poenitētes, si ob aliquam causam iudicio proprii sacerdotis, vt ait Innocē. papa, cap. allegato. Omnis vtriusque sexus, à cōmunionē abstinent, à culpa tunc excusantur.

ARTICVLVS. XII.

Vtrum liceat corpus Christi sumere sine sanguine.

VM sacramentum hoc, vt diximus, in cibo & potu perficitur, merito propter morē ecclesiæ exhibendi laicis corpus sine sanguine, quæritur vtrum id sit licitum. Et S. Tho. distinctione præmissa duobus respondet conclusionibus. Hoc enim sacramētum & ex parte ipsius considerari potest, & ex parte sumētium. Ex parte igitur ipsius statuitur prima conclusio. Sacerdotes de necessitate sacramētū atq; adeo præceptū tenentur vtrūq; speciem cōsumere. Pro quantum ad integram significationem perficitur: est enim cōmuniū ex cibo & poti cō-

stans: sacerdotis autē munus est sacramentum consecrare & perficere: ergo sicut nō potest corpus sine sanguine cōsecrare: ita neq; vni sine altero sumere. Secūda conclusio. Ex parte sumētium provide in quibusdam ecclesijs obseruatur, vt seculari populo sanguis sumendus non detur, sed tantum corpus: sanguis verò à solis sacerdotibus sumatur. Probatur conclusio. Ad huius sacramētū sumptionem maxima exigitur, tū reuerētia, tū cautela, ne qd accidat, quod in iniuriā tāti mysterij vergat: id qd in sumptione calicis præsertim continere posset, quippe qui si incautē sumeretur, facile posset effundi. Igitur cū crebrescere familia Christiana, cui & senū debilitas & iuuenum imprudentia, & paruulorū temeritas cōmiscetur, difficile esset tantum discretionis vbiq; & cautela adhiberi, vt non crebro periculum effusionis immineret, cōsultissimum fuit populum à sanguinis poculo abigere.

Vetus hæc est querela de cōmunionē sub vtraq; specie, quā imperrimē Lutherani instaurare conati sunt. Quicquid sacrilegij nos acriter accusant, q. cū Christus eodē tenore dixerit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis, populum à sumptione calicis interdiciamus, vt est videre apud Rossensem artic. 16. sub Leone decimo condemnato. Et quidem hic Caietanus radicem moris huius in Nestorianos & Pelagianos re ducit, sicuti & aliū de eodē sacramento infantibus porrigēdo. Attamē hunc secundū iam supra art. 9. diximus nō esse vero simile apud Pelagianos viguisse, vt pote qui infantes, vt vitam haberent æternam, nullo arbitrabatur indigere sacramento. Neq; verò Nestoriani in concilio Ephesino hoc errore notātur, sed q. corpus in sacramento non diuinitati vniū credebant. An verò & hac quoq; intinēti fuerint macula, parum refert indagare. Fuit autem antiquus mos Græcorum, vt Aeneas Syluius de origine Bohemorū, & in epistola. 130. quā de hac re luculenter scripsit, cōmemorat. Imò & apud Dionysium de ecclesiastica hierar. c. 3. vbi de sacerdote sacrificante loquitur, idem ritus sub his verbis legitur. Velatum. n. & non diuisum panem renelans & in multa diuidens, & vniōnem calicis omnibus disper tiens, &c. Quæquidem cōsuetudo in ecclesia nōnullis durauit seculis, vt est videre apud Cyprianum epistola. 2. vbi ait, q. martyribus dabatur sanguis, vt actiores essent ad pugna. Et

Laurentius.

Ambro.

B. Rhenanus.

Pragenses.

Iacobellus.

Concilium
Constantiense.

Et sermone scilicet de lapsis subdit historiam de consecrato sanguine, quem puella ipse in os infudit. Et in historia Laurentij legitur dixisse Sixto, Experire vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commissi dominici sanguinis dispensatione. Vbi notatur diaconum tunc ministrasse sanguinem populo. Et lib. 9. historie tripartite. c. 30. refertur. Ambrosius hæc verba inter eius obiurgationem dixisse Theodosio. Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum Domini corpus? Qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies? Legitur non modo inter hæreticos, verum & inter catholicos ritus ille multo tempore inuauit, adeo ut temporibus S. Thomæ nondum fuerit abolitus. Dicens enim in quibusdam ecclesijs prouide ritum nostrum obseruari, insinuat contrarium quandoque fuisse vniuersalem. Et Beatus Rhenanus in annotationibus in Tertullianum lib. de corona militis, antiquas historias refert & Benedictinum & Carthusianorum, quibus legitur, solum fuisse sanguinem ministrari laicis, quem ex calice fistula argentea vel aurea exorbebat. Quem morè nunc & nonnulli Cisterciensium & Romæ cardinales celebrant Pontifice seruati. postea verò temporis cum ritus noster tanquam tutior & cautior crebresceret VVitelessis in Praga, & Pragenses cines coeperunt edicto publico proclamare necessariam esse communionem sub vtraque specie, nostrumque adeo morem esse hæreticum. Neque verò anti qui tantum hæretici VVitelessis & Ioan. Huius ut loco citato ait Aeneas Syluius, illius dogmatis autores fuere, sed quidam Petrus Dresensis in Pragam illud inuexit, ubi tunc Iacobellus literis clarus præsidebat, qui illud est amplexatus. Quapropter illorum error condemnatus fuit in concilio Constantiensi sessione. 13. Vbi habetur consuetudinem hanc nostram ad euitandum aliqua pericula & scandalum rationabiliter introduci, licet in primitiua ecclesia huiusmodi sacramentum recipitur a fidelibus sub vtraque specie (non dicitur ab hac vel ab illa ecclesia, sed a primitiua) postea a conficiantibus (scilicet a sacerdotibus) sub vtraque, & a laicis tantum modo sub specie panis suscipiatur: cum firmissimè credendum sit & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis quam sub specie vini veraciter contingeri. Et subditur eiusmodi consuetudinem diuinitus iam tunc fuisse obseruatam.

Quare Ioannes Gerson inter sua opuscula, & Turrecremata super can. Cõperimus, de consecra. d. 2. qui illa etate floruerunt, copiose de hac re scripsere. Sed nihilominus Lutherus hæresum omnium sentina in Bohemorum errorem iuratus, apud Germanos eundem iam putrem suscitauit. Contra quem & Rossensis eodem art. 16. & Clichtoueus lib. 1. de forma missæ cap. 28. & infra egregie disputant. Colligamus ergo duas conclusiones, quarum prior sit. Communio sub vtraque specie non est, quasi sit contra ius diuinum, eadem nata, quin imò & euangelica verba videntur illi superficie tenus patrocinari, & præterea antiqua ecclesiæ consuetudo. Quo fit ut per eiusdem ecclesiæ priuilegium possit nunc etiam indulgeri quibusdam illustribus, ut Cæsari & regibus, & cardinalibus non sacerdotibus, ut patet cum omni decentia & cautela sanguinem sumere. Posterior conclusio. Ecclesia consuetissimè ac sanctissimè interdixit populo huiusmodi sanguinis communionem. Et qui dixerit eandem sanctam ecclesiam id non potuisse aut non debuisse facere, manifestarius hæreticus est. Et quid quod hæc habeat potestatem nullum est dubium, ut potè cui spiritus sanctus in suis condendis decretis assiluit. Si enim verum est quod apostoli solennem formam baptismi bona causa mutarunt, baptizantes in nomine Domini Iesu, nihil mirum si ecclesia hunc ritum emendauerit. Tametsi fatear illud apostoli, quia erat mutatio formæ, quæ est de essentia sacramenti: absque speciali reuelatione nequiuisset facere. Hæc autem mutatio non est nisi de vñ sacramenti, qui non est de eius essentia: & ideo absque alia reuelatione per generalem prouidentiam facere id potuit, licet aliquando eadem ecclesia sanxit, ut fideles abstinerent a suffocato & sanguine. Et consiluit, ut bona sua Christiani ad pedes apostolorum afferrent. Quæ quidem pro ratione temporum mutata sunt. Quod autem constitutio hæc decetissima fuerit argumentum, quod hic adfert S. Thomas potissimum est de periculo effusionis. Accedit autem & secundum ob corruptionis periculum. Debet enim sacramentum hoc paratum esse pro infirmis, ut de consecratione. distinctio 2. can. Presbyter, iubetur: vinum autem facillimè acefcit, & corrumpitur. Et tertia ratio est, quod multis visum horribile est & nauseam mouet, & insuper sæpe haultus eius noxius est. Et quarto, posset prouincia tanta vini inopia laborare,

ut non posset copia pro populo haberi. Vnde Albertus Magnus in libello de corpore Christi censet, ut tali casu papa dispensaret, ut corpus sine sanguine consecraretur, cui nos tamen opinioni dist. 9. quæst. 1. cum Innocentio refragati sumus. Quinto, & id fuit condecens ad repellendum errorem eorum, qui, ut VValdensis loco citato refert, cõcelebant non totum Christum sub vtraque specie contineri, sed tantum corpus sub vna, & sanguinem sub altera. Vnde originem duxit eorum hæresis, qui ad complendum sacramentum bucellam sanguine tinctam ministrabant populo. Quem quidem abusus Iulius Papa can. Comperimus de consecra. d. 2. damnauit. Similiter namque ecclesia, ut supra dictum est, ad propulsum. Hebionitarum hæresim dicendum seruandas esse Iudaicas ceremonias, instituit ut consecraretur in fermentato. In his enim, quæ non sunt de necessitate salutis aut sacramentorum consilium ecclesia temporum rationes obseruat. Sexta demum ratio adhibetur, ut inter sacerdotes & populum hæc dignitate discernatur. Haud enim decet in hoc sacrificio pares esse. Habet quippe sacrosancta eucharistia, ut sæpe diximus, & rationem sacrificij & rationem sacramenti. Et quatenus sacrificium est oblatio, qua sacerdos nomine populi Christi hostiam viuam, sanctam & immaculatam Deo offert. Nam etsi plebs dicatur suo ordine tanquam assistentem offerre, sacerdos tamen est qui consecrat, & tanquam singularis ecclesiæ minister perficit sacrificium, ac subinde debet passionem ipsam perfectissimè repræsentare, in qua sanguis a corpore effusus fuit. Atque adeo vtrumque tenetur, tum consecrare, tum perinde sumere. Quæ verò ratione sacramentum existit, usus eius est, gratiam infundere & charitatē, qua populus in vnum corpus coadunatur. Illa verò gratia virtute corporis abunde participatur. Quod si nobis Paulum obieceris, 1. Corin. 10. dicentem. Multi vni sumus, omnes qui de vno pane & vno calice participamus, respondetur in primis Græce non legi. Et de vno calice, ut Rossensis hic bene adnotauit, sed paulò ante habetur, Calix benedicti omni, cui benedicimus (scilicet sacerdotes) non ne communicatio corporis Christi est? Secundo respondetur, in illa sacerdotis oblatione per modum cibi & potus omnes participare: quia pro omnibus offertur, & omnes suo modo offerunt. Sed quantum ad sumptionem sub speciebus panis omnes

simul suscipiunt sanguinem. At verò quoniam Lutherus vtrumque negat, scilicet & missam sacrificium esse, & aliquos esse præ alijs sacerdotes, imò vniuersis Christianis id muneris tribuit, vniuersos in sumptione vtriusque speciei exæquat. Quod si figuras sacramenti huius spectemus, Melchisedec sacerdos vmbra Christi panem & vinum offerebat, ut Genes. 14. legitur: tamē in esu agni Paschalis, aut in manna, quibus in figuram sacramenti huius populus pastus est, nulla fuit facta mentio vini, sed tantum cibi. Et Christus dum tanquam præambulum huius sacramenti miraculum, quinq; panum, quibus turbas satiauit præmiserit, nullam fecit vini aut potus mentionem. Et ut in. 4. d. 11. q. 2. art. 1. ait D. Tho. in veteri lege, qui animalia sacerdotibus in sacrificium offerebant, partem eorum quandoque sumebant, de liquidis autem libaminibus oblatis, ut de vino & oleo, ut legitur Levitici. 23. nihil populus resumebat, sed in solum usum sacerdotum cedebat. Adde quod etsi panes propositionis qui erant super altare in templo, populus semel in hebdomada ederet, tamen sacrificiorum sanguinem, ut Levitici. 3. & infra sæpe legitur, solus sacerdos tractabat liniens altaris cornua. Aduersus hanc verò catholicam veritatem hæretici plura congeminant argumenta. Primo enim opponunt de loco illo Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, ubi cum sub eodem tenore sanguis nominetur & caro, vtrumque, ut necessarium iubetur. Ad hoc plariq; eorum, qui hac de re differunt, respondet verbum illud intelligi non de manducatione corporis aut sanguinis in sacramento, sed per metaphoram de incorporatione in Christum per fidem cui respondet in gloria eius, & potus per visionem iuxta verbum eiusdem seruatoris. Ego dispono vobis regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Quemadmodum, & Christus dicitur panis angelorum. Atque hæc glossam firmiter hic sequitur Caietanus. At verò proculdubio locus hic de manducatione sacramentali intelligitur. Quare probè D. Tho. art. præcedenti præceptum in hoc loco fundauit sumptionis eucharistiæ: nam ut dist. 9. q. 2. art. 1. monstrauimus, quantis à principio Christus illic locutus fuerit de illiusmodi manducatione per fidem, postmodum verò potissimum in illis verbis de sacramentali, carne & sanguine eius loquitur, Atque

Confirmatur
institutio ecclesiæ
figuris
veteris testamenti.

Hæreticorum
argumenta.
Primum argumentum.

Dilatio.

Sententia
authoris.

que vtrunq; vt illic mōstrauimus, Augustinus optimē agnouit. Quare nec debuisset Caietanus negare, vt hic negat, sacramentum hoc voto in baptismo suscipi, vt D. Thom. cum eodem Augustino quāst. 73. art. 3. constituit. Id enim Diuus ille contra Pelagianos decreuit ob id quod pueros arbitrabantur si ne peccato nasci, atq; adeo sine vllō sacramēto esse dignos vita eterna. Cuius erroris ipsos ex hoc verbo redarguit, Nisi manducaueritis, &c. non habebitis vitam in vobis. Et ideo concludit esse hoc sacramentum de necessitate salutis saltem in voto, quod includitur in baptismo. Neq; tamē inde inferitur, vt Caietanus censet, baptismum in suo effectu gratiā ab eucharistia dependere, sed solum sequi, hoc sacramētum, quod est vinculum charitatis atq; adeo sacramētorum finis, spiritua liter includi in baptismo quod est sacramentum fidei per charitatem operātis. Respon deri ergo ad euāgeliū potest dupliciter. Vno modo, vt Nisi māducaueritis, &c. dictū sit ec clesie in comuni, id est, Nisi manducaueritis, vt ecclesia disposuerit, carnem & sangui nem, &c. Ex dispositione autem ecclesie sa cerdotes & ore ipsorū plebes sumunt vtrūq; singuli tamen plebis solum corpus. At verō interpretatio hæc non est admodum textui grata: cum enim ait, Non habebitis vitam in vobis, singulis dictum insinuat. Responso er go est, quam citata synodus Constantiensis innuit, videlicet, quod sub speciebus panis ca ro simul & sanguis sumitur: nā licet sanguis illic nō sit nisi ex naturali cōcomitantia, tam verē est ibidem quā corpus. Quod si Inno cen. in d. mysterio missę opponas, qui lib. 4. cap. 21. ait, nec sanguinem sub specie panis bi bi, nec corpus sub specie vini māducari, ipse se ibidem exponit. Ait siquidem vtrunq; si mul sub vtraq; specie sumi. Sed tamē sanguis sub specie panis nō bibitur sub signo potus, neq; in calice manducatur corpus sub signo cibi quapropter à sacerdote non perficitur sacramentum nisi vtroque modo consecret & sumat. Nihilominus dum sub forma pa nis comeditur corpus, sumitur sanguis. Quare Christus non dixit, Nisi manducaue ritis carnē sub specie panis, aut biberitis san guinem sub specie vini, sed simpliciter, Nisi manducaueritis, &c. vt manducatio referatur ad res, quæ ambæ sub vtraq; specie conti nentur. Secundus locus ab hæreticis obie ctus est ille Luc. 22. Hoc facite in meam com

memorationem. Vnde duplex extruunt ar gumentum. Prius ex forma præcepti, poste rius ratione exempli: quia dedit discipulis corpus, & seorsum sanguinem dicens, vt Me thaus refert, Bibite ex hoc omnes. Hoc au tem pariter Caietanus infirmare contendit, quali nō sit præceptū simpliciter sic faciēdi, sed quod quotiescūq; fiat, fiat in eius memo riam, vt ecclesia refert. At verō, vt arti. præce denti cum Sancto Thoma dicebamus, non est negandum esse præceptum. Alioquin non haberemus fundamentum præcepti celebra di in ecclesia. Sed nihilominus verbum illud, facite, multiplicē habet sensum. Primū enim per illud instituit Christus discipulos sacer dotes, præcepitq; adeo eis iuxta dispositio nem ecclesie celebrare & populo sacramen tum dispensare, ac subinde populo insit, se cundum eiusdem ecclesie dispositionem, sa cramentum sumere. Quemadmodum præci piens apostolis Matth. ult. baptizare, ex rei consequentia insit cunctis, vt baptizaretur. Et quando Ioan. 20. tradidit eis spiritum san ctum, tanquā facultatem remittendi pecca ta, in virtute præcepit Christianis, vt ea con fiterentur. At verō si rigorem verborum, vt sonant, attendamus, quando tradidit corpus vt est apud Lucam, dixit, Hoc facite, post ca licē verō id non adiecit. Vnde & Paul. 1. Co rinth. 11. pariter in traditione corporis cōme morat dixisse, Hoc facite, sed in potestione calicis non ait nisi, Hoc facite quotiescūq; bibetis in meam commemorationem, vt ec clesia refert: vbi non subiungitur vniuersale præceptum bibēdi, quod omnes liget, sed se cundum ecclesie ritum. Quod si nimis curio sa hæc adnotatio videatur, respōdetur secun dō quod quauis Christus præcepto illo vni uersalem fidelium ecclesiam comprehendit, nihilominus apostolis ecclesiam tunc repræ sentantibus positum est. Quare in comuni est intelligendum secundum ecclesie disposi tionē, quæ est vt sacerdotes vtrunq; speciem sumant: populus verō propter causas supra dictas, sub vna specie vtrunq; rem. Quocir ca neq; exemplum Christi in cōtrarium mo uet, quippe qui non plebi, sed dūtaxat apo stolis, quos sacerdotes instituebat, vtrunque communicauit specie, atq; adeo verbū Mat thei, Bibite omnes, non ad omnes Christi fi deles, sed præcisē ad apostolos, ac perinde ad sacerdotes palā refertur. Imō ne iste eccle siæ ritus tam nouus censeatur, exēplo ipsius Christi

Christi & apostolorum conuicti ostenditur. Discipulis enim euntibus in Emaus, vt Luc. 24. legitur, in fractione panis absq; vlla vini mentione sui perhibuit documentum. Angu stinus enim in sermone illius feriæ secundæ Paschatis, & autor imperfecti in homilia. 17. & Beda lib. 6. super Lucam, illam fractionem in qua discipuli eum cognouerunt, sacrosan ctum eucharistiæ sacramentum fuisse autu mant. Item Actuum. 2. legitur, quod tunc fi deles erant perseverantes in doctrina aposto lorum, & in communicatione fractionis pa nis, & in orationibus, quod boni autores in telligūt de fractione sacramenti. Atqui in li storia Iacobi Alphēi legitur, qd cum mortuo Christo iurasset non comestū ire panem quo usq; resurrexisset, apparuit ei Dominus, de ditq; panem, qui creditur sacramentalis, vbi nulla sit mentio vini. Et in oratione Domini ca petimus panem quotidianum, quod plu rimi de sacramento glossant. Et vt supra dixi mus, atq; VValdensis loco citato cap. 90. cō memorat, in vsu fuit apud quosdam, vt pa rochiani farinam conferrent, qua fieret panis pro omnibus consecrāndus, & non vinum. In cuius memoriam relicta fuit distributio pa nis benedicti in ecclesia sine vino. Accedit de niq; qd Pius papa decimus à Petro circa an num Domini. 160. vt refertur de consec. dist. 2. can. Si per negligentiam, cavit, vt si sanguis super terrā stillaret, sacerdos quadraginta die bus pœniteret, & si super altare quatuor die bus, vbi de secularibus nihil meminit, quod est indicium iam tūc inchoatum morem sub trahendi sanguinē populo. Postremum ar gumentū sumitur, ex detrimento gratiæ: nam cū sanguis perinde sit virtus conferendi gra tiā atq; corpus, apparet vt distinctus gra tiā gratiæ infundatur per sanguinē ab illo, qui infusus est per corpus: quo ideo nō debet populus orbari. Argumentū apud Lutheranos nullum est: quippe qui nullā gratiā per sacra menta conferri censent, sed ab alijs bifarium respōdetur. Primū, quod nulla est absurdi tas concedere, auctiorem gratiam sub vtraq; specie sacerdotibus concedi, quā populo sub vna. Nam cum effectus sacramenti abun de per summationem corporis conferatur, præ cipuam curam ecclesia habere debuit canen di periculū effusionis sanguinis: & ideo nul lam iniuriam fecit secularibus, dum eum illis subtraxit. Secundō & verius & populo plau sibilis respondetur, tantū, imō eandē præcisē

gratiā cōferri sacerdotibus sub ambabus spe ciebus, quā populo sub altera. Etenim, vt sci tē hic docet, Caiet. gratia nō minus confertur virtute illius rei, quæ sub speciebus contine tur per concomitationē, q̄ virtute illius, quæ cōtinetur ex vi cōsecrationis. Quare gratia, quæ in sumptione corporis infunditur, tā vir tute sanguinis datur illic cōtenti quā virtute corporis. Quocirca quando postmodū sacer dos sanguinem seorsum sumit, quia eius esse ctum iam sumpserat, non amplius recipit si cut si vnam hostiam post alterā sumeret. Si verō dum sumebat corpus fortē non erat dig nē dispositus, vt gratiā susciperet, & disposi tus est in sumptione sanguinis, tunc eādem virtute sanguinis simul & corporis recipiet. Quod autem Caietanus addit, species sacra mentales nō esse instrumēta conferendi gra tiā sed solum corpus & sanguinem, mini me salua eius gratia crediderim: nā postquā species sunt sacramenta, vt supra dictum est, scilicet signa tā corporis contenti, quā gra tiæ quæ confertur, non est cur non sint eius causa, vt aqua baptismi. Sed verum est qd nō sunt causa nisi virtute corporis & sanguinis. Argumentum primū ducit. S. Thomas ab auctoritate Gelasij de consec. dist. 2. can. Com perimus, vbi quosdam obiurgat qui tantum modō corporis sacri portione sumpta à cali ce sacri crucis abstinebant, iubens, aut qd integra sacramēta suscipiāt aut qd ab integris abstineant. Respōdetur autē, canonem illum peculiariter loqui de sacerdotibus iuxta sen tentiam cōcilij Toletani duodecimi: quæ ibi dem can. Relatum, refertur. Quale. n. inquit, erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans parti ceps esse dignoscitur. Secundō arguitur. Ad perfectionem huius sacramenti concumit & manducatio corporis & potatio sanguinis: ergo si corpus sine sanguine sumatur, imper fectum erit sacramentū, quod ad sacrilegium pertinet, iuxta verbum ibidem Gelasij. Diui sio vnius eiusdemq; mysterij sine grandi sa crilegio prouenire non potest. Respondetur perfectionem huius sacramenti non consiste re in vsu, vt supra dictum est, sed in consecra tione materiæ. Ob idque dum modō sacer dos vtrunq; sumat, illic perficitur, & ideo ni hil ei derogatur, licet populo non sub vtraq; specie ministretur. Tertiō. Hoc sacramētū celebratur in memoriam Domini: passio nis, sumiturque in salutem animæ: sed passio magis exprimitur in sanguine quā in cor

Primum ar gumentum.

Secundum ar gumentum.

Tertium ar gumentum.

Via mirabile est ei Christū suum
tradidisse corpus in cibum tanq̃
charitatis indicium qui ipsum per
O o 3 summum

Conclusio.

summum odium tradebat in crucem, queritur an hoc verum fuerit. Et S. Tho. recitat opinionem Hilarij super Mattheum, qui negat Iude fuisse sacramentum communicatum: affirmat vero ipse contrariam conclusionem scilicet, q. Iudas cum alijs discipulis corpus Dñi & sanguinem suscepit. Et probat primo autoritate Chrysostomi. hom. citata. 83. sup. Mat. Vbi ait, q. cum proditor ineffabilibus mysterijs communicasset, idem permanit, & divina mensa susceptus in melius commutari noluit: quia tali animo mysterijs susceptus nec timore, nec beneficio nec honore melior factus est. Cui accedit & Dionys. 3. cap. ecclesiastici. hierar. Vbi ait, q. Christus non pium neq. eorum dem, videlicet, Iudam secum in coena perceperat. Idq. ait inter loquendū de sacramentali coena. Et Aug. tract. 62. super Ioan. ait q. Dñs omnibus discipulis distribuit sacramentum corporis & sanguinis sui, vbi & ipse Iudas erat, vt Lucas, inq. ipse narrat. De quo statim. Subditur & ratio: nam quauis Iudæ nequitia sacram illam communionem non meruisset magisterio tamen Christi, qui nobis futurus erat exemplum iustitiae, cōgruebat vt occultum peccatorem sine accusatore & euidēti probatione ab aliorum communione non separaret, ne per hoc daretur exemplum praelatis ecclesiae similia faciēdi, & ne ipse Iudas exasperatus occasionem inde peccandi sumeret.

Expositio articuli.

Sancti testimonio.

De hac re ob id doctores discordant, quod nonnulli colliguntur ex euangelijs coniecturae in vtrāq. partem. Vnde Inno. lib. 4. mysteriorum. cap. 13. in partem Hilarij libentius inclinat, tamen alia Augustini opinionem non respuat. Quam, praeter locum citatum etiam tenet in epistola. 163. & super Psalmum decimū, quod refertur. 1. q. 1. ca. Christus. Cui concordat & Hieron. super illud Marci. 14. Biberunt ex eo omnes. Si tamen ille eorum fuerit commentariorum autor. Et Bernardus in quodam sermone, vbi ait, in eadē mensa sunt Petrus & Iudas. Et Aymo sup. Pau. 1. Corin. 11. Et Remigi, super Mat. c. 26. Et Leo in quodam sermone de passione Dñi. Quapropter sententia haec est tanquam sanctorum communis, imo tanq. euangelio affinis amplectenda. Vt autē res magis perspicua fiat, dubitare nō licet, quin omnes discipuli, qui dñi Christus consecrauit, praesentes aderant, sacramento communicauerint. Dixit enim, vt Matt. refert, Bibite ex hoc omnes, Et Marcus ait, q. biberunt ex illo omnes. Sed status litis est, vtrum

tunc aderat Iudas, an verò iam exiuerat. Praemitrenda igitur est forma, & ordo coenae, quae duas habuit partes. Primo enim sedes coenae uis Paschalem agnū, & illā appellat Ioan. cap. 13. coenā, cum ait, Et coena facta cum diabolo, &c. Vnde August. tract. 55. super Ioan. Non ita, inquit, debemus intelligere, coenam factā quasi iam consummatā: nā postea recubuit, & bucella suo traditori dedit, surgens à coena & positus vestimentis lauit discipulorum pedes, etiam Iudam ait, Et vos mundi illis sed non omnes: sciebat enim quisquis esset qui traderet eū. Deinde resumptis vestimentis iterū recubuit, & tunc ait. Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Et tunc Petrus suggestit Ioāni recumbenti supra pectus Dñi, vt ab eo quereretur quisquis esset. Cui Dñs secreto ait. Ille cui ego intinctū panem porrexero. Et tunc dedit Iudae intinctam bucellam, & continuo exiuit. Hec apud Ioannē. At quia ipse nihil de instituto sacramento meminit, dubiū reliquit quādo id fuerit institutū. Sed citra dubium instituit illud post lotionē pedum in secundo recubitu. Ille enim ordo erat necessarius, vt (quēadmodum eodē loco ait Beda) cōpleta prius figura veteris Paschatis, hoc est, eius agni, institueret nouū sacramentum. Ante cuius institutionē necessum erat pedes lauare, ad significandam summā mundi timent: quae ad eius sumptionem est necessaria. Igitur dum ait Mat. Coenābus illis accepit Iesus panē, &c. non accipit coenā, sicut Ioannes, pro esu agni, sed pro tota coena constanter ex primo accubitu, & secundo recubitu, nam licet fuerit per lotionē pedum interpolata, tota vocatur vna coena. Et q. tunc assideret illic Iudas docet palā Lucas. c. 22. vt Chrysostomus & August. supra citati aiunt. Apud quem postq. Christus dixit. Hic est calix noui testamenti in sanguine meo, qui pro vobis effundetur, continuo subdit. Verū tamen ecce manus tradentis me mecū est in mensa. Cum ergo, vt Marcus ait, omnes ex illo biberint, fit consequens, vt Iudas quoq. sumpsit sacramentum. Quare sententia haec non solemus tamquam doctorum, sed etiam tanquam euangelij est suscipienda.

Argumenta verò, quibus Hilarius & Innocentius hallucinati sunt, adfert D. Thom. Pri mum est hoc. Vt Mat. 26. legitur, postq. Dñs corpus suū & sanguinem discipulis tradidit, subiunxit. Nō bibam amodò de hoc genimi ne vitis vsq. in diem illū, cum illud bibā vobiscum.

biscum nouum in regno patris mei: cū infeliciter autē Iuda non erat illud bibiturus: ergo iam tunc nō aderat. Haec autē ratio Hilarij non cogitā: Christus loquebatur discipulorum collegio apperens eis animū suū, qui erat omnibus, quātum in se erat, precium sanguinis sui impetiri, nisi aliquis sua culpa ab eodem collegio se subducere vellet, quod fecit Iudas. Quare non sequitur, non illi etiam tūc fuisse dictum. Secundo arguitur. Dñs quicquid precepit, impleuit, secundū illud Aetnū. 1. Coepit Iesus facere & docere, inhiuit autē apostolis. Mat. 7. dicens. Nolite sanctum dare canibus: cum ergo ipse nosset Iudam esse canē, videtur ei non tradidisse sanctū sacramentū. Respondetur, preceptū Christi sic esse intelligendū, q. non est dādum eis sanctū: quos iuridicē constat esse canes. Christus autē vt Deus nouerat iniquitatem Iudae, non tū iuridicē, & ideo dedit ei, exemplum relinquens nobis, vt similiter nos demus occultis peccatoribus. Tertium autē argumentū est, vbi pūctum difficultatis lateret, vtrum. I. bucellam intinctā ante an post corpus & sanguinem tradidit Iudae, an verò in ipsa sacramentum tradiderit. Arguit igitur D. Thomas. Si Christus corpus suū & sanguinem Iudae tradidit, maxime dum intinctam bucellā, vt legitur Ioannis. 13. illi porrexit, praecipue cū legatur ibidem, q. post bucellā introiit in eum satanas vbi Augustinus ait. Hic nos doceatur quā sit cauendū malē accipere bonū: si enim corripitur qui non diiudicat, id est, qui nō discerit corpus Dñi à ceteris cibis, quomodo non dātur qui ad eius mensam fingens se amicum accedit inimicus? cū bucella autē intincta non accepit corpus nec sanguine Christi ait quippe idē Aug. eodē tract. 62. super idem verbum. Cum intinxisset panem dedit Iudae Simonis Iscariotis. Non vt putat quidam negligenter legentes tunc Iudas corpus Christi accepit: ergo nunquam ei idem corpus porrexit. Respondetur, cum eodē Aug. q. sine dubio Iudas cum pane intincto corpus Christi non sumpsit, sed simplicē panem. Significabat autē bucella illa, vt idem. Praeter subdit fictionem Iudae: non enim omnia quae intinguntur abluntur, ed vt inficiantur nonnulla tinguntur. Si autem bonū, inquit, aliquid hic significat intinctio (scilicet dulcedine bonitatis diuinae, quia panis ex intinctioe sapidiore redditur) idē bonum ingrātū nō immerito est secuta dāatio. Haec Augustinus. Et propter il

lam ingratitudinē id quod est bonū, factū est ei malū, sicut accidit sumētibz corpus Christi indignē. Haecenus ergo & Hilarius & vniuersi cū Augustino cōfentiūt. q. in bucella illa non sumpsit Iudas corpus nec sanguine. Neq. verò illis dissentire valet. Quoniam cū ceteris seorsum sanguine post corpus sub forma potus porrexerit, nullatenus suspicandū est quod Iudae sacramentale panē sanguine tinctū dederit: illud quippe nō esset mādu care, & bibere. Quare can. Cū omne de cōse. d. 2. ob id prohibetur hostiā intinctā populo ministrari. Differētia tū est q. Hilarius & Innocentius putāt illā bucellā ante institutionē sacramenti fuisse illi porrectā post q. cōmessā illico exiuit, anteq. sacramentum ceteris traderetur. Augustinus verò eodē loco ait intelligendū esse, q. Dñs iam antea distribuerat discipulis suis sacramentū corporis & sanguinis sui, quia Lucas narrat dixisse tunc Christum. Ecce manus tradentis me, &c. Deinde ad hoc inquit, ventū est vbi secundū narrationē Ioannis Dñs per bucellā intinctā atq. porrectam suū exprimit proditorē. In eandē sententiam subscribūt Hug. lib. 2. de sacra. p. 8. c. 4. & Magist. Sēten. d. 11. & oēs. De hac autē bucella posset curiosus inquirere in quo fuerit intincta. Ad quod, licet in euangelio nihil habeatur respondetur fuisse intinctā in vino: nā falsametum ad esum agni non erat necessarium, & Christi delicias nō curabat. In aqua verò nō est verisimile: quia nihil faciebat ad rē. Vinū autem, quia colorem mutat panis, ad significationem attinebat fecti cordis Iudae, & quia sapidum reddit panē, ad significationem charitatis, qua illum volebat Christus allicere. Enimvero praeter vinū consecratū aliud erat in mensa, imo vt Lucas enarrat, ante consecrationem corporis accepto Christus calice dixit discipulis. Accipite & diuidite inter vos. Et post cōsecratum porrexitq. panē iterum ait. Similiter & calicem postq. coenauit, dicens. Hic est calix, &c. vbi insinuat, coenam agni consummasse in potu nō consecrato, & post modum consecrasse aliud poculum. Tamen si de primo dixerit. Nō bibā de generatione vitis donec regnū Dei veniat. Quod Matth. refert post consecrationē calicis, quasi dictū de sanguine, qui fuit beatificae fruitionis precij. At verò & de naturali vino intelligi quoque posset quatenus caelestē letitiā beatitudinis significat: nā & post resurrectionē fuit illud quoq. impletū dū cū discipulis mandauit

Dubitatur.

cavit & bibit. Secundo forsan quis obijciat qd Christus visus est illo signo proditoris palasse, contra quam supra dictum est. Respōdetur aut qd cū Joanni in aurem illud dedisset secreto signum, alij non intellexerunt. Quare dum postea dixit ei. Quod facis, fac citius nō putauerūt nisi iussisse, vt emptum iret ea, que ad festum emere oportebat. Fuit autē illa secreta reuelatio necessaria, vt postea constaret omnia quasi Deum premonisse. Quare ait, Amodō dico vobis antequā fiat, vt cū factū fuerit credatis, quia ego sum. Tercio qui spūa forsan sciscitetur, quomodo dicat Ioannes, qd post bucellam introiuit in Iudam Sathanas, cū ante lotionem dixisset, qd diabolus misisset in cor, vt traderet Christū Iudas. Respondetur, qd mittere in cor minus est quā intrare. Misit. n. in cor eius cōsensum vt traderet, sed postmodū intrauit, sicut intrare solet in arreptitios, quorū membra mouet. Sic. n. intrauit in Iudā, vt scelus exequeretur, quod in corperat.

ARTICVLVS. III.

Virum Christus sumpserit & discipulis suis dederit corpus suum impassibile.

CVM Christus tunc corpus habuerit passibile, in sacramento vero sit modo impassibile, que ritur quale sumpserit & dederit. Et quæstionis causa fuit Hugo, qui lib. 2. modo citato, par. 8. c. 3. tenet consecrasse & tradidisse corpus impassibile & incorruptibile. Quam utiq; opinionem Innocentius lib. 4. de mysterio missæ cap. 12. referens refutat. Sententia ergo Hugonis, saltem vt lo eo citato refert Innocentius, fuit qd Christus viuens omnib⁹ quatuor dotibus gloriæ vsus fuerit: scilicet subtilitate dum per vterū clausum natus est; fragilitate, quādo abulauit super aquas; claritate, in trāsfiguratione; & impassibilitate, in eterna quando corpus suum tradidit discipulis māducandum. Ratio Hugonis fuit: quia in sacramento non est modo corruptibile, vbi non habet esse extensum, vt possit secundū se vel frangi, vel digeri: nisi secundū species. Et ideo ait, qd licet qui dabit visibilis erat & mortalis, tamē quod dabatur intusibile erat & immortale. Cōtra hanc statuit duas cōclusiones. Prima est. Corpus Christi, quod in specie sacramenti Christus dabat, nō erat impassibile. Remittit se tamen

ad ea, que in 3. par. dixerat. q. 45. vbi ostendit Christum nulla dote glorificati corporis fuisse, quoniam dos dicitur quid perpetuū, & receptum per modum habitus. Christus verō in corpore mortali, non habuit illas, nisi per modum transeuntis dispositionis, quare non per dotes, sed per miracula natus est, & ambulauit super mare. Quicquid autē sit de illis tamen de impassibilitate impossibile, inquit, est. Manifestū siquidē existit, qd idem corpus Christi erat, quod tūc a discipulis in propria specie videbatur, & in specie sacramenti lucebatur. Vnde Innocentius loco citato, tale ait corpus tūc dedit discipulis quale habuit, non autē erat impassibile secundū quod in propria specie videbatur, quinimō erat passioni paratū: nō ergo erat impassibile quod dabatur. Secūda cōclusio. Impassibili modo erat sub specie sacramenti, licet in se esset passibile, sicut illic erat inuisibiliter, quod in se erat visibile. Et per hoc respōdetur Hugoni: aliud quippe est in sacramento esse impassibile modo, quā esse impassibile. Quod. n. sit illic impassibili modo probatur: quia illic nō potest pati, sicut nec videri: nā cū istæ sint actiones extrinsecas accedentes requirūt contactū agentis ad passum: corpus autem Christi in sacramento, vt supra dictū est, quia nō est illic localiter, non cōparatur ad circumstantia corpora mediantibus proprijs dimensionibus, quibus corpora se contingunt, sed mediantibus dimensionibus specierum panis & vini: & ideo illæ sunt quæ videtur, tanguntur & patiuntur. Nihilominus passionibus, quas Christus in propria specie reciperet, afficeretur corpus, & anima in sacramento. Et eodē modo respondetur ad glossas, quas D. Th. adfert in primo argumento. Super illud. n. Mat. 27. Trāsfiguratus est, legitur, qd illud corpus, quod habuit per naturā dedit discipulis in cœna non mortale nec passibile, quod intelligitur nō dedit se mortali aut passibili modo, ita vt in sacramento posset crucifigi, sicut nō pōt comedi nisi ad comessionē specierū. Et super illud Levit. 2. Si oblatio tua fuerit de sartagine, &c. legitur, qd crux super omnia fortis carnē Christi, quæ ante passionē nō videbatur elui apta post passionē apta fecit: quod sic intelligitur, vt crux fuerit causa passionis, quæ per eum huius sacramenti representatur. Arguit autē tertio loco D. Tho. Nō minoris virtutis sunt modo verba consecrationis quā ante Christi passionē: tunc autē per ea cōsecratur corpus

corpus immortale & impassibile: ergo & tūc Negatur tū consequentia: quia ex vi consecrationis solū ponitur corpus in sacramento, reliqua verō accidentia nō nisi ex naturali concomitantia. Nunc autē etiā in propria specie est impassibile, quale tūc non erat. Quo autē hæc luculenti⁹ innotescat, subiungitur. 4. art.

ARTICVLVS. IIII.

Virum si hoc sacramentum tempore passionis suæ seruetur, ubi Christus moreretur.

EX opinione præcedenti, quā Innocentius loco citato refert, cōsequitur vt seruato sacramento tēpore passionis illic nō moreretur Christus. Secundū autē veritatem statuuntur duæ similes cōclusiones præcedentibus. Prima. Quicquid pertinet ad Christū secundū quod in se est, conuenit ei pariter & vt est in propria specie, & vt est in sacramento sicut viuere, mori, dolere, animatū vel inanimatū esse, & cetera huiusmodi. Secūda. Quæcūq; verō conueniunt ei per cōparationē ad extrinseca corpora, possunt ei attribui in propria specie, nō autem prout est in sacramento: veluti irrideri, conspui, crucifigi, flagellari & cetera huiusmodi. Ambæ cōclusiones colliguntur ex superiori articulo, vbi dictum est corpus Christi idem in substantia esse in propria specie & in sacramento: sed nō eodē modo: nā in propria specie cōtingit circumstantia corpora secundū proprias dimensionibus, in sacramento verō nō nisi secundū alias panis & vini. Quare in sacramento nō habet modum, vt possit videri aut tangi, sicut in propria specie. Nihilominus quicquid intelligit, aut vult, aut sentit extra sacramentum vult pariter & intelligit & sentit in sacramento. Quapropter dū extra sacramentum flagellabatur, dolore tūc sentiebat in sacramento, si cōsecratū tūc erat. Sputa verō, quæ extra sacramentū recipiebat, nō erant in sacramento. Afflictebatur nihilominus illic dolore propter illa. Atq; eadē ratione dū aīa separata fuit a corpore, separata fuit etiā in sacramento: erat. n. idē in cruce & in sacramento: quare si moriebatur in cruce, moriebatur in sacramento. Tamen per nouū miraculū, vt supra dictū est, nihil obstat quo minus Deus de potētia abso luta posset facere vt maneret in sacramento aīa coniuncta corpori, licet in propria specie esset diuincta. Hæc autē oīa satis. d. 10. q. 1. di

scussa sunt. Vnde quidā metricē dixerūt. Py xide seruato poteris sociare dolorē, hoc est, Christo seruato in pyxide sociat dolor, quo afficitur in propria specie. Innatus, sed nō illa tus, cōuenit illi. illic nō potest illi inferri: pōt tū innatū sentire si in propria specie inferatur. Et per hæc soluitur argu. S. Thomæ, quorū primū est. Mors Christi accidit ei per ei⁹ passionē: sed in sacramento nō potest pati: ergo neq; illic potest mori. Negatur cōsequentia. Solū enim sequitur qd nō pōt mori, per passionē, quā recipit in sacramento. Passio namq; dicit contactū a circumstanti corpore, quæ accidere ei nō potest in sacramento. Mors verō nō dicit ordinē ad extera, sed ad interna, hoc est separationē aīæ a corpore, quæ pōt accidere in sacramento per passionē susceptā in propria specie. Secūdo arguitur. In morte fuit separatus sanguis a corpore: sed in sacramento manet ei cōiunctus, ergo illic nō moreretur. Respōdetur ad minorē qd sanguis vt dictū est sub specie panis non est ex vi consecrationis, sed ex naturali cōcomitātia, & ideo quia nūc est in cœlo cōiunctus corpori, est etiam cōiunctus in sacramento. In triduo verō sub specie bus panis tantū esset corpus, & sub speciebus vini tantū esset sanguis. Et eodē modo respōdetur ad tertiū de aīa, quæ quatenus habet esse sensibile & rationale nō est in sacramento, nisi ex naturali cōcomitātia. Sed quatenus dat esse corporeum est illic ex vi sacramenti. In triduo verō quia anima erat separata a corpore, esset in sacramento corpus sine anima, quod per formam cadaveris habere, esse corporeū, vt super. d. 10. q. 1. art. 1. explicatū est.

DISTINCTIO
decimatertia de ministro huius sacramenti, & de ratione qua est sacrificium.

ICTENUS de sacrosancta eucharistia quatenus sacramentum est. Nunc ergo de eadem dicere superest qua ratione est sacrificium.

Cuius prima cōsideratio est de ministris. Est autē huius sacramenti minister non alius, q̄ sacerdos, qui solus Christū repræsentat, in cuius persona cōsecratur. Vnde in quādā epistola Isidorus, ad presbyterū, inquit, pertinet sacramētū corporis, & sanguinis Dñi in altario Dei perficere. Cui utiq; illud cōsecrare nefas est, nisi utrāq; consecrata materiā suscipiat: alioqui imperfectum relinqueret sacrificiū. Quale. n. sacrificiū est, ut in cōcilio Toletano legitur, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur?

Can. Perle-
stin. 25. dist.

De cōse. d. 2.
can. Relatū.

Cap. 2. ¶ Vniuersi ergo sacerdotes, quāuis peccatisordeant, hæreticiq; adeo, schismatici, excommunicati ac degradati sint: quia characterē sacerdotale amittere nequeūt, ubicūq; cōsecrare tētauerint, verē cōsecrāt. Nam ut in lib. de corpore Dñi autor est Aug. intra ecclesiā Saluatoris in mysterio corporis & sanguinis Dñi nūā bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito cōsecrantis, sed in verbo perficitur creatoris & virtute spirit⁹ sancti. Imò nisi vel nominatim excommunicatisint, vel publici clericorū percussores, ut in concilio Constātiensi cautum est, nulla est culpa eorū sacrificijs interesse, deq; eorum manibus sacramentum sumere.

Concilium Cō-
stantien.

Cap. 3. ¶ Quod autē sacramētum hoc, sacrificiū etiā sit, qua utiq; dignitate reliquis præstat sacramētis, Chri-

stus docuit apud Lucā dicēs. Hoc est corpus meū, quod pro vobis datur, hoc facite in meā cōmemorationē. Et hic est calix noui testamēti in meo sanguine, qui pro vobis effundetur. Si enim Dñs in ara crucis hostiam viuā se obtulit Deo patri, sit ut hæc eius memoria, sacrificium sit, quo eius immolatio referatur. Vnde Aug. in lib. Senten. Pro-

De cōse. d. 2.
cā. Relatū.

Idem ibi
in Chryso.

speri, semel, inquit, immolatus est in se ipso Christus: & tamen quoti die immolatur in sacramēto. Et super Epist. ad Hebræ. Ambrosius, In Christo semel oblata est hostia, sed nos per singulos dies offerimus ad recordationem mortis eius. ¶ Ad hoc autē sacrificiū celebrādū & tēpus requiritur idoneum, ut. i. quotidie a Solis aurora vsq; ad meridiem celebretur. Et locus condecens, ut tēplum & altare. Deinde vestes scdm ecclesiæ morē. Ac subinde psalmi, oblationes & preces atque aliæ ceremoniæ, quas ecclesiā spiritu sancto instructa a tēporibus Apostolorum perpetuo more & vsu seruat. Ut enim in sexta synodo Cōstantinopolitana legitur Iacobus frater Dñi secundum carnem, & Basilius Cæsariensis episcopus ediderunt missæ celebrationē. Quin verò apostoli, qui ut in eorū actis legitur, erant perseuerātes in oratiōe & fractione panis, ante suā ipsorum dispersionē credūt plurima, quæ in missa fiunt, ordinasse, quæ postea ecclesiā, sicut aurora

confer-

cōsurgens, Spiritus sancti numine magis ac magis locupletauit.

DISTINCTIONIS decimæ tertie, Quæstio prima, de ministro huius sacramenti.

S. Tho. 3. par. q. 82.

ARTICVLVS. I.

Utrum consecratio huius sacramenti sit propria sacerdotis.

Acrosancta eucharistia inter cetera sacramenta, ut in fronte statim totius, huius materiæ propositum a nobis est, hæc excellētia pollet, q̄ non tantum sacramentum, verum & sacrificiū est. Cum ergo hætenus de priori eius ratione satis dictum fuerit, tādē in hac distinctione, de eodem sacramēto quatenus sacrificiū est dicere restat. Et quia in sacrificio minister primū cōsiderādus venit, prior quæstio est de ministro, atq; adeo primus articulus, Utrum sit tantum sacerdos. Ad quod D. Tho. hac cōclusionē respōdet. Proprium est sacerdotum cōficere hoc sacramētum. Probatū primo autoritate Isidori dist. 25. can. Perlestin. Vbi ait. Ad presbyterū pertinet sacramētū corporis & sanguinis Dñi in altario Dei cōficere. Mox cōfirmatur ratione. Sacramētum hoc, ut in superioribus explicatum est, tantæ est dignitatis, ut nō nisi in persona Christi cōficiatur: nemo autē in persona alterius agere quicquā potest, nisi per potestātē ab ipso sibi collatam: igitur sicut per sacramentum baptismi baptizatis potestas conceditur sumendi hoc & reliqua sacramenta, ita solis sacerdotibus cū ordinātur confertur potestas hoc sacramētum consecrandi in psona Christi. Solis. n. illis, quos Christus sacerdotes ordinauit, munus hoc inuinxit dicēs, Hoc facite in meam cōmemorationem. ¶ Conclusio huius articuli quāuis non sit expressa in euāgelio, tñ sanctorum interpretationibus, & orthodoxis sacrosanctæ matris ecclesiæ decretis satis est cōstabilita, ut in can. Isidori citato, & de summa trin. & fide catho-

De cōse. d. 2.
cā. Relatū.

li. cap. Firmiter, Et in cōcilio Florentino, quibus habetur in solis presbyteris facultatem inesse consecrandi: ita ut si quis extra ordinem sacerdotalem hoc sacramentum consecrare tentaret, nullū esset sacramētum. Quare ecclesiā solenniter canit. Cuius officium committi voluit solis presbyteris, quibus sic congruit, ut sumāt & dent cæteris. At verò quia nulla est veritas, quā non Satanas per suos satellites oppugnare contenderit, non desuerunt hæretici, qui omnes dignitates ecclesiæ confusē permittentes contenderūt, nullos esse sacerdotes a reliquo vulgo distinctos, sed vniuersos Christianos promiscuē esse sacerdotes. Hanc hæresim coluit VVicleff, contra quē de hac re disputauit Thomas VVadensis tomo. 2. de sacramēt. c. 7. & 28. vbi quādam inducit Firmiani epistolā ad Cyprianū, qua de præstigiatrix puella refert, quæ se sacerdotissimā faciēs eucharistiam cōsecrabat. Eādēq; post modū hæresim Lutherus hæres VVicleff, coheres autē Antichristi in libro illo pestilēti de abrogāda missa priuata, suis Germanis persuasit. Et peculiariter de hoc sacramēto dixit, q̄ vnusquisq; pater familias posset domi suæ panem & vinū cōsecrare, & corpus & sanguinē suæ exhibere familiæ. Itaq; omnes cuiuscūq; ætatis & sexus, etiā mulieres dixit esse sacerdotes. Ex qua quidem hæresi tota illius nationis pernicies oborta est. Contra quem Iodocus Clichtonius. 2. lib. de officio missæ per septem prima capitula non infeliciter disputauit. Fuit enim ingenium illius bestię populares animos demerere, & contra sedē apostolicā, & sacrosancta sacramenta cōcitare, quod sic perficere arbitratus est, si omnes ordines ecclesiæ demoliretur, & persuaderet omnes esse Christianos æquales: neq; sacerdotes laicis præcellere, neq; agricolis episcopos, neq; Papā bubulco. ¶ Vniuersi autem rerum ordines & hierarchiæ aduersus hanc iniquissimā æqualitatem proclamant: nam & rerum natura ex partibus cōstat pulcherrimo ordine distinctis; in qua calī præminēt, elementaq; subsunt, quibus omnibus terra subditur, a quibus suā suscipiat virtutē. Et supra cælestes spiritus in suas sunt hierarchias distincti, quorū inferioribus superiores præsidēt, & diuina dispēsant. Atq; eorū instar D. Diony. apostolorū discipulus ecclesiasticā hierarchiā diuino munere institutā docet: in qua sub pōtificibus sacerdotes, sub illisq; alios ministros diuinitus institutos ostendit. Cui

VVicleff, et
Lutherus.

Vniuersa
hierarchia ex-
clamant con-
tra Lutherū.

Cui & Ignatius ei coactaneus, & Ioannis Euan-
gelistae discipulus, crebro in suis epistolis, &
potissimum in prima ad Trallianos episcopos,
presbyteros & diaconos secundum traditionem
magistri sui ex ordine recenset. In lege veteri
sola Leui tribu sacerdotum ministerio dedicata le-
gitur, cuius summus sacerdos, ut digne sacer-
dotio fungeretur, sanctis vestibus diuina in-
stitutione decoratus est, sacrosanctoque oleo
unctus, ut Exodi. 28. & 29. est videre. Cui soli
inter alios sacerdotes, ut ad Hebr. 9. ait Apo-
stolo. licebat semel in anno introire in sanctam, ubi
Christi sacerdotium designabatur. Quin ve-
ro & civilis respublica nunquam sine pontifici-
bus & sacerdotibus legitur. Ut apud Lium de Numa
Pompilio, Et Genes. 47. de sacerdotibus Aegypti
memoriae proditum est. Quis ergo non videat
quam sit absurda impietas, ecclesiam, ubi diuina
supernaturalia sacramenta tractantur, illo mini-
steriorum ordine & decore priuare, quo reliqua
Dei opificia coruscant?

*Testimonia
noui testamēti.*

Un nouo autem testamento plura sunt hu-
ius rei testimonia, quam ut praesens locus
capere possit. Elegit enim Christus Matth.
16. Petrum, cui proprie clauis regni coelorum
commissa: quod minus censebatur non potest cum
ceteris Christianis commissum: nam peculiariter
illi dictum est. Tu es Petrus, & super hanc pe-
tram edificabo ecclesiam meam. Cui & alios
vnde cum associavit apostolos. Ac subinde, ut
Lucas. 10. legitur, alios septuaginta duos disci-
pulos. Vnde ut dist. 21. can. In nouo, habetur,
episcopi apostolis successerunt, & reliquis di-
scipulis sacerdotes. Neque Christus dixisset.
Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem
constituit dominus super familiam suam, Lucas.
12. nisi alij alijs essent praefecti. Vnde Paul. 1.
Cor. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros
Christi, & dispensatores ministeriorum Dei.
Et ad Roma. 12. Sicut in vno corpore multa
membra habemus, omnia autem membra non
eundem actum habent: ita multi vnum corpus
sumus in Christo. Ac subinde. 1. Cor. 12. Si di-
xerit pes: quia non sum manus, non ideo non
est de corpore. Lutherus autem cum coecus
esset, omnes voluit esse oculos, ut corpus ec-
clesiae monstrum esset. Cum secundum eundem
Apostolum ad Ephes. 4. Alios Christus de-
derit apostolos, alios euangelistas, alios docto-
res & alios pastores. Et. 1. ad Timot. 3. & 5. &
ad Titum. 1. admonet non omnes & sine dele-
ctu creandos esse episcopos, quorum qualita-
tes describit. Et. c. 4. Noli, inquit, negligere gra-

tiam, quae in te est per manuum impositionem
presbyteri. Et Titum admonet per omnes ci-
uitates creare presbyteros. Quos & apostoli
per singulas ecclesias constituebant, ut A-
ctuum. 14. legitur. Sed Lutherani presbyteros
appellant seniores. At quia diximus ex ista
haeresi totam perniciem Germanorum esse obor-
tam, rationem subiungam. Qui enim sacerdo-
tibus peculiarem potestatem sacramentorum
a Christo concessam inficiantur, negare subin-
de debent eadem sacramenta vllum habere su-
pra naturalem effectum. Est enim Lutheranis
in more, ut civilis respublica creet suos pre-
sbyteros, cum quibus aliquando ego congres-
sus postulabam ex eis, Vtrum civilis repu-
blica potestatem habeat aliquam supra natu-
ralem ad conferenda Christi munera. Quod
quidem affirmare non poterant. Rursus quae
rebam, vtrum consecratio sacramenti sit effe-
ctus supernaturalis. Et quidem discipuli Lu-
theri, qui tenent verum corpus existeret in sacra-
mento, negare nequiverunt. Inferebam ergo
neque praefectus vrbis neque vllus est senatus con-
secrare potest: quomodo ergo hac valeat sa-
cultatem alicui ciuili conferre? Oecolampadius
vero qui veritatem corporis & sanguinis
in sacramento non agnoscit, & Lutherani, qui
nihil gratiae sacramenta conferre docent, nihil
mirum si nec sacerdotis, nec episcopi dignita-
tem admittant. Sacramenta enim & sacerdo-
tes mutua se consequentia inferunt. Et mune-
ra sacerdotum, quae apud istos hereticos sunt
praedicare, & baptizare, & coenam Domini in me-
ro pane & vino celebrare, quicunque, cerdoni
& sartorum exercere potest. Qui autem fate-
tur potestatem, quam Christus habuit diui-
nam dimittere peccata, in ecclesia reliquisse,
& functionem sui corporis & sanguinis con-
secrandi, atque alios charismatum effectus con-
ferendi, necesse habet dicere, quibusdam ciui-
lium functiones peculiariter commississe, quos
aliquo sacramento ad id muneris initiatos esse
voluit. Id quod plane Ioan. 20. declarauit di-
cens. Data est mihi omnis potestas in caelo &
in terra. Accipite spiritum sanctum: quorum
remiseritis peccata, remissa erunt, &c. super
quem locum Chrysostomus lib. 3. dialogo-
rum cap. 4. & 2. lib. de sacerdotio, ait, sacerdo-
tibus collatum esse in terra potestatem, quam
neque angelis neque archangelis Deus vnquam
dedit: ipsam enim contingit animam, transire
caelos, ut sententiam eorum in terra, Deus
confirmet in caelis.

Argutan-

Arguantur autem Lutherani cum suo VViti-
ele ex illo. 1. Petr. 2. Vos autem genus ele-
ctum, regale sacerdotium, gens sancta, populus
requitionis. Et Apocalypsis. 5. Fecisti nos
Deo nostro regnum, & sacerdotes, quae quidem
loca de vniuersis Christianis intelliguntur. Ad
quae nos quidem distinguentes respondemus,
quod sicut sacrificium vno modo accipitur
generaliter pro quacunque hostia, quae Deo of-
fertur, & secundo modo specialiter pro sacra-
mentorum administratione, & potissimum
pro sacrificio altaris, quod est munus publi-
cum, quod in persona totius ecclesiae fit: sic
& sacerdos vno modo generaliter dicitur o-
mnis Christianus, qui corpus & animam suam
coram Deo virtutum officijs sacrificat. Hanc
enim potestatem Christus sine etiam familiae
tradidit dum in cruce se obtulit Deo pro no-
bis, filios nos Dei adoptiuos constituens: cui
omnia nostra merita & sacrificia nituntur. Sed
& altero modo peculiariter & per antonomasia
sacerdotes non dicuntur, nisi qui sacra-
dant, hoc est, qui sacramenta administrant.
Suntque adeo mediatores inter Deum & popu-
lum, ut & Dei auctore populo administrant,
& vicissim pro populo apud Deum preces
fundant, & sacrificia offerant. Vnde secundum
argumentum S. Thomae in praesentiarum est.
Sacerdos hoc sacramentum conficit in perso-
na Christi: sed laicus sanctus est vnus Chris-
tus per charitatem: ergo videtur posse ipsum
conficere: ait enim super Matth. autor imper-
fecti, quod omnis sanctus est sacerdos. Ad quod
respondet, quod licet omnis iustus sit Christo
per fidem & charitatem vnus, non tamen
per sacramentalem potestatem, & ideo licet
non sit sic sacerdos, ut possit sacramenta con-
ficere, habet tamen spirituale sacerdotium ad
offerendum spirituales hostias, de quibus di-
citur in psalmo. Sacrificium Deo spiritus con-
tribulatus. Et ad Roma. 12. Exhibeatis corpo-
ra vestra hostiam viuentem, Deo placentem, &c.
Vnde Petrus apostolus loco citato ante illa
verba. Genus electum, regale sacerdotium, pra-
mittit quod admodum Christiani esse debeant
sacerdotium sanctum, offerentes spirituales
hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.
At quia Lutherani alia sacrificia non admit-
tunt quam virtutum opera, sit ut sacerdotium
ecclesiasticum repudient. Primum autem lo-
co arguit S. Thomas sic. Sacramentum hoc
consecratur virtute verborum, quae sunt for-
ma sacramenti, sed illa non sunt minoris vir-

tutis a laico prolata quam a sacerdote: ergo
& laicus consecrare potest. Respondetur, vir-
tutem non solum esse in verbis, verum in omni
sacramentali instrumento, veluti in ablutione
baptismi. Quare virtus conficiendi sacramen-
tum est etiam in sacerdote per potestatem ei in
sua ordinatione traditam, dicente episcopo. Ac-
cipe potestatem offerendi in ecclesia sacrifi-
cium tam pro viuis quam pro mortuis. Nam
& seculares artifices pluribus instrumentis vt-
tuntur. Tertio arguitur. Sicut baptismus
ita & hoc sacramentum in salutem hominum
institutum est: sed laicus baptizare potest: er-
go & consecrare. Negatur consequentia: quia
hoc sacramentum non est tantae necessitatis
quam illud. Quarto arguitur. Hoc sacramen-
tum perficitur in consecratione materiae: sed
alias materias, ut chrisma, & oleum sanctum,
& templa, & altaria, quae non sunt tantae digni-
tatis quam hoc sacramentum, solus episcopus
consecrare potest: ergo non est proprium sa-
cerdotis eucharistiam conficere. Negatur con-
sequentia: nam episcopus non solum accipit
potestatem super corpus Christi verum, sed
super mysticum: nempe, super ecclesiam, quam
in persona Christi gubernat: & ideo illa, quae
non pertinent ad dispositionem corporis my-
stici, non reseruantur episcopo, quale munus
est sacramentum consecrare. Episcopo vero
tanquam principi totius ecclesiastici ordinis
proprie incumbit tum sacerdotes ordinare,
tum subinde & omnia preparare, consecra-
re, & benedicere quae ad sacramenta, per sa-
cerdotes conficienda, idonea sunt, vnde templa,
altaria, chrisma, oleum, &c.

ARTICVLVS. II.

*Vtrum plures sacerdotes possint vnam simul ean-
demque hostiam consecrare.*

Respondetur quod quidam eccle-
siarum ubi sacerdotes dum or-
dinantur, simul consecrant, quae
ritur vtrum plures simul possint
eandem consecrare hostiam. Et
respondet S. Thomas affirmatiue, quod plures pos-
sunt vnum sacramentum perficere, ut sit in or-
dinatione sacerdotum. Probatur, quia sacer-
dos dum ordinatur, constituitur in eorum gra-
du, qui a Domino in coena potestatem con-
secrandi acceperunt. Quare non est inepta
quarundam ecclesiarum consuetudo, quae
habet

*Tertium ar-
gumentum.*

*Quartum ar-
gumentum.*

Conclusio.

habet q̄ sicut apostoli Christo cœnate simul cœnarunt: ita qui ordinantur cum episcopo celebrante concelebrant. Neq; inde subsequitur, vt sacramentum iteretur: quoniam, vt ait Innoc. lib. 4. de mysterio missæ. c. 25. omnium intentiones debent referri ad idem instans.

Innocentius. Sententia hæc S. Thomæ, quia nō est assertio euangelica, neq; vniuersalis ecclesiæ, sed quarundam, vt ipse fatetur, non caret scrupulo: quare licet de illa disputare. Innocentius enim quem hic sequitur, non tanquam papam decreuit, sed tanquam doctorem approbavit. Durandus ergo dist. præsentis quæst. 3. nō est veritus eam refutare. Ad cuius intellectum adnotandum est, trifariam posse plures facer dotes ad consecrationem vnius hostiæ concurrere. Vno modo, si vnus quilibet intenderet suam partem consecrare: & quidem si nullus signaret quam partem cōsecrat, sed in confuso quisq; intenderet cōsecrare vnam partem, tum consecratio nulla esset: quia pronomen, hoc, debet singularē demonstrare materiam. Sed si aliquo penicillo partes delinearentur, vnusquisq; posset cōsecrare suam: imò quauis male faceret & peccaret, posset vnus consecrare vnam partē alijs manentibus non cōsecratis. Concurrunt. n. illic omnia quæ sunt de essentia sacramenti. Et quantitas tunc specierum consecratarum continuarentur cum quantitate residui panis. Tamen si ingenuē fatear difficillimē posse partem consecratam à non cōsecrata discerni: & ideo est peccatum mortale id facere. Secundo modo possent duo intentiones habere consecrandi eandem totam hostiam cōplexim, vt scilicet, nemo per se absolute consecrare intenderet nisi simul cum altero: ita vt esset vtraq; intentio conditionalis ab altera pendens, & hanc in materia baptismi dist. 4. art. 4. diximus esse sacrilegā: nam intentio debet esse absoluta sicut forma, atq; adeo non sufficeret ad conficiendum sacramentum. Tertiò possunt cōcurrere quasi habentes suam quisq; intentionem totalem per se consecrandi. Et isto modo neq; Durandus dubitat, neq; vllus dubitare potest, quin si omnes eodem adæquato tempore formam simul proferant super eadem hostiam singuli consecrent: quia singulorum intentio fertur super legitimā materiam. Si tamē vnus alios præueniat, ille solus consecrat, & subsequentes nihil faciunt: quia reperiunt consecratam materiam. Hinc ergo Durandus infert, cōsuetudinē, vt plures dum ordinantur simul con-

secrent cū episcopo esse periculosa, ac perinde abolendam potius quā seruandam. Et quod Innocentius ait eandē consuetudinem in capella pontificis obseruari, vt cardinales presbyteri cum ipso simul cōsecrent, negat tunc tempore suo seruari: nam licet forsan tempore Innocentij seruaretur, propter periculum iam tūc abrogata erat. Fuit enim ipse magister sacri palatii, qui occultatē id nouerat. Neque verò, inquit, exemplum Innocentij & S. Thomæ de apostolis cū Christo cœnantibus ad rem attinet: quoniam apostoli non simul cum Christo cōsecraverunt, sed consecratum ab ipso sacramentum sumpserunt. Quare mos ille, inquit, deberet obseruari, vt qui ordinatur simul cum episcopo canonem legant, verba verò cōsecrationis sileatē prætereant. Et ratio eius est: quia vix fieri potest vt simul verba concurrant, ob idq; si quis prius quā episcopus prolationem perficiat, ille duntaxat cōsecrat, & postea neq; episcopus, neq; alij consecrant. Neq; valet, inquit, dicere omnium intentionē ad illud instans referri, quo episcopus consecrat: quia intentio facere non potest, vt verba antea, vel postea q̄ proferantur effectū habeant. Alioqui posset quis proferre nunc verba cum intentione consecrandi post horam. Paludanus verò præsentis dist. quæst. 4. licet prius vacillet, tamen opinionē tandem S. Thomæ & Innocentij sustinet. Caietanus autem in præsentiarum videtur multo propensius in opinionē Durandi inclinare.

Caietanus. Et fateor profectō consuetudinem hanc, vt dum multitudo sacerdotū ordinatur, omnes intendant consecrare, non esse tam tutam, secus dum episcopus ordinatur, vt bene ait Caietanus: nam tunc ordinans & ordinatus sunt tantum duo, vel forsan tres si duo ordinantur super eodē altari se mutuo expectantes: quo circa nullum est periculum quin simul concurrant. At verò vbi tanta est sacerdotum turba, vix possunt episcopum audire. Quapropter nō difficile in præsentiarum cum Caietano crediderim in primitiua ecclesia nō fuisse in more, vt noui sacerdotes consecrare intenderent, sed forsan recitabant canonē cum verbis consecrationis, sed tū absq; intentione consecrandi. Vnde in vetusto pontificali Romano de noniter ordinatis presbyteris sic legitur. Dicant omnia quæ sunt in missali sicut si celebrarent. Vnde & mos modò durat, vt hostia non adoretur quousq; episcopus cōsecraverit. Sed pontificale nouum à tempore

Innocentius. Innocentij octauo paulò ante annū Domini millesimum quingentesimum est, vbi legitur. Curet pontifex vt morosē & aliē canonem dicat. Et subditur, quod eodem momento debet ab ordinatis verba cōsecrationis dici, quo dicuntur ab episcopo. Et fortasse, vt ait Caietanus, appositū illud fuit ad tuendam opinionem Innocentij. At verò quoniam in quibusdam ecclesijs moris est, vt omnes dicant verba cum intentione consecrandi, non audeam huic mori & opinioni resistere quousq; ecclesia aliud cōsecreret. Quapropter opinio Caietani, q̄ noui sacerdotes proferant formam, nullam habendo intentionem determinatam consecrandi, aut non consecrandi, sed intendendo apud se facere quod debent, tuta quidem est, tamen non est consona ritui, qui obseruatur, & ab ipso episcopo ordinante iubetur. Debent ergo dicere, quā maximē possunt simul cum episcopo, & omnes qui eodē instanti verba perficiūt, licet non eodem momento inceperint, citra dubium verē consecrāt. Si verò aliquis ante prolationem formæ absoluat q̄ episcopus, vel postea, tunc est dubium vtrum omnes consecrent. Et D. Thomas cum Innocentio videtur partem affirmatiuam sentire, eo q̄ omnium, inquit, intentiones referrentur ad idem instans: videlicet, quo episcopus consecrat. Sed profectō fateor hoc me non satis intelligere: nam vel intelligūt illam relationem ad idē instans referri ex intentione ecclesiæ, vel ex intentione sacerdotum illo solo instanti consecrare proponentium. Primum quidem aliquando dicere solebam, sed nunc non audeo: quia cū non sit hoc decretum vniuersalis ecclesiæ tanquam necessarium obseruandum, sed sola opinio Innocentij & consuetudo particularium ecclesiarū, non apparet tutum dicere ex intentione ecclesiæ referri ad aliud instans, q̄ ad illud, quo forma profertur: siquidē tūc virtute significationis suum fortitur effectum. Secundo quia si hoc esset verum, non tam anxie iuberetur in pontificali, vt eodem momento ordinati cum episcopo proferrent verba: nam cū sic iubeatur, signū est q̄ nullus consecrat nisi quando verba profert. Si autem dixeris intentiones referri ad illud instans: quia sacerdotes eas ad illud momentum debent referre, tunc est argumentū, q̄ in pontificali hoc non admonetur, neq; episcopi ordinantes talem faciunt monitionem. Imò forsan non esset talis intentio legitima: quoniam verba ex sua significatione ha-

bent, vt primum instans non esse prolationis, sit primū esse corporis in sacramento. Quare sacerdos intentionem debet illi momento admetiri. Placebat etiam mihi aliquando dicere nō requiri tam instans & adæquatum consensum omnium formarū pro eodem instanti, sed q̄ dum modo non esset longa mora, licet vna prolatio paululò post aliam proferretur, virtute omnium fieret consecratio. Modo autem aliud mihi videor sentire: nam licet in baptismo vbi concurrunt materia & forma, non exigatur tā adæquatus concursus vnius cū altera, vt suo loco diximus, hic tamen vbi ad cōsecrationē non requiritur vsus materię, sed sola forma super materiam prolata, apparet necessaria consequētia, q̄ sicut dum quis solus consecrat, instans terminatiuum prolationis formæ est initiatiuum corporis in sacramento, ita omnino fiat dum plures simul consecrant. Cogi ergo mihi in hac sententiam videor, (nescio an leuiter) q̄ si nō omnes adæquate absoluant prolationem, ille solus qui primò absoluit (siue sit episcopus, siue alius) consecrat: aliorum verò, qui subsequuntur, nemo. Attamen non ideo mos iste cōsensus est omnino absurdus: quia cum certum sit eorū quempiam cōsecrare, nullū imminet idololatricæ periculum. Et cum in consecratione nulla sit characteris impressio, vt in baptismo nullum est sacrilegium super hostiam consecratam formā iterare, quando vnusquisq; putat se cōsecrare, præsertim ecclesia id permittente. Ex quo fit saluberrimum esse consiliū dū non oēs possunt p̄c̄tū & syllabarum cum pontifice proferre formā, vt potius studeant paulo morosius proferre q̄ festinatius: nam si aliquis prius cōsecraturus est, maximē decet, vt ille sit episcopus. Quare antequā ille cōsecret non solet sacramentum adorari, & illo perficiente formam, statim adoratur.

Argu. S. Th. Primum argumentum S. Thomæ est. Plures non possunt simul eūdem baptizare: sed non minor est vis sacerdotis consecrantis, q̄ hominis baptizantis: ergo nec plures simul possunt eādem hostiam consecrare. Videtur S. Thomas concedere totum antecedens, & negare consequētiam: eo q̄ Christus, inquit, non legitur simul baptizasse cum apostolis quādo instituit baptismū, sicut simul cū illis cœnauit quando instituit eucharistiā. Quod autem negat plures simul posse vnum baptizare, intelligit de iure: quia peccarent si id facerēt: nihilominus si id attēarent, baptismus teneret,

Resolutio quæstionis.

Consilium.

teneret eo modo quo supra. q. 67. arti. 6. ipse concessit. Ratio verò discriminis baptismi & eucharistie non est nisi congruentia quædam. **¶**Secundo arguitur. Quod potest fieri per vnum, superflue fit per multos: in sacramento autem nihil esse debet superfluum, Respondetur, q. cū sacerdos non operetur virtute propria, sed Christi, in quo multi vñ sunt, simul possunt plures iure cōsecrare, tempore & ordine ab ecclesia cōstituto. Nam si pro libito alio tempore id attentarent, sacrilegi essent, & mortaliter peccarent. **¶**Tertio. Hoc sacramentū est unitatis, vt Aug. ait super Ioan. nem: cui quidem unitati pluralitas repugnat. Respondetur, quod est sacramentum unitatis in ordine ad suscipientes, q. per ipsum profitentur esse vnum corpus mysticum.

ARTICVLVS. III.

Vtrum dispensatio huius sacramenti pertineat solum ad sacerdotem.

Prima conclusio.

Quoniam dispensatio sacramentis est a cōsecratione distincta, merito queritur, vtrū ipsa solis etiā sacerdotibus incumbat. Et respondet S. Tho. tribus conclusionibus. Prima. Ad sacerdotem pertinet dispensatio corporis Christi. Probatur primo autoritate cōcilij Remensis can. Peruenit, de consecr. dist. 2. vbi sic legitur, Peruenit ad notitiam nostram, q. quidā presbyteri laici co. aut femine corpus domini tradidit ad deferendum infirmis quod horribile & detestabile synodus censet. Et ideo interdicat ne talis temeraria præsumptio ulterius fiat, sed omnino presbyter infirmum per semetipsum communicet. Et subiungit D. Tho. rationem trinam. Primo, quia cū sacerdos in persona Christi cōsecrat, ipsum imitari debet, qui corpus suum consecrauit, & suis manibus discipulis tradidit: quare sacerdoti, cui conuenit consecrare, conuenit & sacramentum dispensare. Secundo, quia sacerdos constituitur medius inter Deum & populum: vnde sicut ei conuenit populi munera Deo offerre: ita & Dei dona populo tradere. Tertio, quia in reuerentiam huius sacramenti a nulla re contingitur nisi consecrata: vnde sicut corporale & calix: ita & sacerdotis manus ad tangendum sacramentum consecrantur. Quapropter nulli alij tangere licet nisi in necessitate, vt putā

si in terra iaceret, aut in aliquo alio casu necessario. **¶**Secunda conclusio subnequitur in solutione primi. Diacono conuenit dispensare sanguine. Intelligit ex officio. Probatur, quoniam adeo est propinquus sacerdotali ordini, vt aliquid d. eius officio participet, atq. adeo possit sanguine dispensare. Et confirmatur ex historia Laurētij diaconi supra citata, q. dixit Sixto. Experire, vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commissisti dominici sanguinis dispensationem. **¶**Tertia conclusio ibidem subiungit. Diaconus nequit corpus administrare nisi in necessitate iubente episcopo, vel presbytero. Quod si arguas, tantum esse dignitatem in calice quātam in corpore: ex quo inferri videtur, vt quod quis potest in sanguinem, possit in corpus. Negatur consequentia propter duo discrimina. Primum quia sanguis continetur in calice, atq. adeo non est opus, vt a dispensante tangatur sicut corpus. Secundo, quia sanguis effusus designat redemptionem Christi ad populum derivatam: quare vino admiscetur aqua, populi significans: diaconus autē est medius inter sacerdotem & populum, & ideo illi ex officio magis incumbit dispensare sanguinem q. corpus. **¶**Circa primam cōclusionem vnum est paruum dubium, vtrum iure diuino competat soli sacerdoti sicut consecrare, ita dispensare corpus: nam de iure pontificio nō dubitatur, vt patet cap. citato. Peruenit. & cap. Omnis vtriusq. sexus, de poeniten. & remiss. Respondetur id ex iure diuino colligi. Primum, quia prædictum cap. Peruenit, nūquā tam acriter prohiberet laicis, tanquā horribile & execrabile, nisi respectu iuris diuini dedecere censeret. Accedit, q. reliqua sacramenta, quæ necessarium requirunt ministrum, (quod ad excipiendum matrimonium dixerim) cuncta competunt iure diuino sacerdotibus ex officio, iuxta verbū Pauli. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo sicut ministros Christi & dispensatores ministeriorū Dei, nisi q. baptismus propter eius necessitatē laicis permittitur. Quod si arguas, vt arguit secundo loco S. Tho. Hoc sacramentum perficitur in consecratione materiz, non tamen in vsu, ad quem pertinet dispensatio: ergo sacerdotes in consecratione suo ministerio satis perfunguntur, atq. adeo administratio poterit alijs competere. Negatur consequentia: imò propter causas iam dictas non solum consecrare, sed & dispensare ad eorum officium attinet. At verò non est tam

tam arctum ius vt soli sacerdotes sacramentum administrarent, quā vt soli cōsecrarent: nā consecrare neq. ex dispensatione alijs possent sicut administrare. **¶**Vtrum verò omnes sacerdotes id habeat de iure diuino, alia res est. Arguit enim D. Thomas tertio loco, quod dōlis episcopis hoc cōueniat. Ait quippe Dionysius lib. de ecclesiast. Hierar. quod hoc sacramentum habet perfectiūnam virtutē sicut christina: signare autē christum baptizatos non pertinet ad sacerdotes, sed ad episcopos: ergo neq. eosdem baptizatos per sacramenti administrationem perficere. Respondetur, q. per assumptionē eucharistie perficitur homo secundum se in ordine ad Christum, cuius sit membrum, quod potest sacerdos quatenus aliquam perfectiūnam dispensationem episcopi participat: nempe, sacerdotalem, sicut diaconus, quā aliquo modo participat cum sacerdote potest ministrare sanguinem. Per christina autem confirmationis perficitur homo in ordine ad alios: nempe, ad propugnandam fidē aduersus hostes: & ideo sic perficere incūbit episcopo, tanq. principi Christiane militie. **¶**Sed arguitur præterea. Nullus sacerdos potest administrare sacramenta, nisi patreus suis parochianis, vt patet in dicto. ca. allegato. Omnis vtriusq. sexus, & in concilio Carthaginensi. cap. 7. & in elem. Dudum, de sepulturis: ergo nō omnibus sacerdotibus id competit. Respondetur, in presentiarum hoc tantum constitui, q. solis sacerdotibus ex officio incumbat, sicut consecrare, nā & administrare. At quoniam sacramentorum administratio actus iuridicus est, requiritur amplius vt administras iurisdictionem habeat in eos, quibus administrat, vel iure cōmuni, vel ex privilegio, vt possit illos absolueret, & absolute eucharistia dare. Quare in paschate soli patreij possunt suis subditis eucharistia administrare. Reliquo verò tempore omnes religiosi id possunt, sicut confessiones audire, vt patet cap. Religiosi, de privilegijs. Hec autem disputatio non est presentis loci, sed ad matetiam clauium spectat dist. 2. **¶**Appendit autem D. Thomas eidem primæ conclusioni vnum verbū: videlicet, q. in necessitate potest laicus sacramentum de terra leuare. Vbi adnotandum est, illud, quod dixerat, sacramentū hoc non debere tangi nisi a re consecrata, non esse intelligendū, nisi dum sacramentum perficitur, & ideo cōsecratur calix, & linteo la. imo altare & vestes, & tēplum, sed ad cō-

seruandum sacramentum non est necesse, vt pyxis consecratur. Et eadem ratione potest laicus manu tangere corpus in necessitate. Quare licet tunc esset in peccato, credo non peccaret, si reuerenter in absentia sacerdotis tangeret. Secus si osculo infirmus adoraret dū recipere nō potest: esset enim tūc peccatum, & nescio an mortale, licet non eiusdem generis, ac si illud in peccato susciperet: nam cū per adorationem non cōferatur gratia, vt diximus, non opponitur tunc obex, sicut per assumptionem. **¶**Contra hoc autem assertum arguitur. Oza, qui vt legitur. 2. reg. 6. eo q. manibus contingere ausus est arcam testamenti, dū ruinā minaretur, morte mulctatus est, licet causa pietatis id fecerit: maioris autem sanctitatis est sacramentum: ergo nullo casu licet laico illud tangere. Sunt qui respondeant ob id illū poenas dedisse q. illa nocte rei vxorile operam dederat. Attamen hoc, postquā historia id nō refert, sine autoritate assertitur. Et licet talis coniux modo tangeret sacramentum, nō peccaret. Alij ex Iudæis, vt Nicolaus illic refert, aiunt nō fuisse punitum, nisi quia consilium dederat, vt plausiro arca reportaretur, quæ humeris Leuitarum vehenda erat. Et ideo vbi periculum apparuit supplicio plenus fuit. Veruntamen h. historiam attendamus, nō apparet mortuus, nisi quia manibus tetigit. **¶**Et ideo fortasse legitima responsio est, q. Deus tam exacte volebat populum illum mandata ceremonialia obseruare, vt nullum illis permitteret interpretandi licentiam: tum quia figura erat Christi: tum ne passim & temere omnia interpretaretur. Et ideo quā obstrictē nasserat, vt sola Leuitica tribus arcū cōtingeret, nulla necessitas alijs facultatē tangendi faciebat, ob idq. fuit ille temeritatis cōdemnatus. Cū autē lex euāgelica nō sit iam feruorum, sed filiorum, nullum argumentum ex illis ceremonijs ad rem euāgelicā duendum est. **¶**Contra secundam conclusionem arguitur. Iam modo nullibi mos est, vt diaconus sanguinem ministret, neque in eorum ordinatione illi exprimitur facultas: ergo non videntur tale officium habere iniunctum. Respondetur, illud in primitiua ecclesia, dū populo administrabatur sanguis, fuisse solitum, vt cū sacerdos non posset toti multitudini corpus & sanguinem porrigere, diaconus post ipsum, sicut nūc dat lorionem, tūc ministraret sanguinem. Neq. illam facultatem necessum erat in eorum ordinatione expr-

Argum. de Oza.

Autoris responsio.

De secunda conclusione.

prime. Eo enim ipso quod diaconus, ut habetur d. 23. can. Diaconus, tamquam proprius sacerdotis minister ordinatur: habet calicem cum hostia ei ministrare, ipsumque coelebratum calicem dum opus est, propinare populo. Iam vero si ille cessavit in populo: durat tamen in capella pontificis, ut Durandus presente dist. 9. refert, videlicet, quod dum ipse solenniter celebrat post sumptionem corporis se ipsum vadit, & tunc diaconus consecratum calicem ei adfert, & porrigit. *Cōtra tertiam de mū conclusionem.* Si presbyter in necessitate, quia iacet egrotans, posset per diaconum hostiam consecratam ad infirmum mittere: sequeretur primo quod si sacerdos abesset, absque eius iussu posset diaconus id munus exequi: si eadem necessitas id exoptularet. Ac subinde sequeretur secundo, quod etiam dum presens sacerdos vel ex negligentia, vel ex nequitia nollet sacramentum deferre, posset tunc idem diaconus etiam reclamante & reluctante sacerdote eodem munere fungi. Imo vero sequitur tertio, ut subdiaconus, quumvero & laicus posset id facere: quandoquidem necessitas non habet legem, praesertim si iniquus sacerdos nollet infirmum confessionem audire, quia tunc accidere posset, ut per sanctam communionem ex attrito fieret contritus. *De diacono.* Primum illatum conceditur, cum Sanctus Thomas in 4. dist. presenti. quest. 1. ar. 3. quest. iuncula. 2. ubi ait, quod in absentia presbyteri necessitas ipsa interpres esset eius voluntatis, quod ratum haberet, ut diaconus eius vices impletet. Ad secundum respondetur, nefas esse diacono cum presbytero litigare, sed si negligens est, salutare est ipsum admonere. At vero tanta esse posset iniquitas sacerdotis nolentis misero infirmo in extremis succurrere, ut posset tunc diaconus suum munus praestare. Durandus loco citato commemorat se vidisse Romae, dum Papa cardinalibus sacram communionem exhibet, diaconum cardinale eandem administrare capellanis sacerdotibus. Quemquidem morem approbare metuit. Sed tamen non est cur illatum nullatenus admitterem: videlicet, ut subdiacono administratio sacramenti huius villo casu committeretur. Primum, quia nunquam est auditum. Secundum quia ut nomen eius sonat, non est minister sacerdotis, sed diaconi, cui tradit materiam consecrandam, et diaconus ipse tradat sacerdoti, ratio admo-

net, ne sanguinem possit administrare. De laicis Syluester verbo. Eucharistia. 3. §. 4. allegat cuiusdam opinionem tenentis in extrema necessitate posse laicum sacramentum infirmo deferre. Est tamen intolerabilis opinio. Etenim sacramentum hoc non est tantum necessitas ut baptisimus, ut debeat laico committi. Unde in praedicto cap. Peruenit, tanquam horribile & detestabile Synodus abominatur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum sacerdos consecrans teneatur sumere hoc sacramentum.

QUANTUM VBI SUPRA dictum fuerit consecrantem teneri sumere, tamen ut adiungantur propriae rationes, eadem nunc conclusio affirmatur: scilicet quod sacerdos quotiescunque consecrat, de necessitate sacramentum sub utraque specie tenetur sumere. Probat, primo auctoritate concilii Toletani de consecr. dist. 2. can. Relatum, ubi sic legitur. Modis omnibus tenendum est, ut quotiescunque sacrificas corpus Christi, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi in altari immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi participem se praebeat. Et confirmatur ratione, quia eucharistia non solum sacramentum est, sed & sacrificium: quicunque autem sacrificium offert tenetur eius fieri participes: quia exterius sacrificium signum est interioris, quo se ipsum homo offert Deo ut Augustinus de ciuitate Dei autor est, unde per hoc quod sacrificio participat, ipsum sumendo ostendit ad se interius pertinere. Secundum quia cum ipse consecrans debeat populo sacramentum dispensare, debet se ostendere eiusdem esse participem, quod alijs impertitur, ut ait Dionysius in lib. de ecclesiastica hierar. & ideo ipse debet ante sumere. Unde in allegato cap. subditur. Quale est sacrificium cui nec ipse sacrificans participes esse dignoscitur? Participes autem non sunt nisi qui de sacramento participat: secundum illud Apostoli 1. ad Corinth. 10. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris? *Conclusionem hanc quaest. praecedenti ar. 3. contra Lutherum statuimus, tenentem quod cum Christus non sumpserit suum corpus, nec sacerdotes debent sumere. Sed est hereticus in utroque. Est autem adnotanda haec ratio. S. Tho.*

Thoma: videlicet, quia hoc sacramentum est sacrificium, debet sacerdos ipsum consummare. Ratio namque sacramenti in sola consecratione consistit, ut dictum est: sed tamen quia ratio sacrificij consistit in representatione passionis Christi, sit ut dum a sacerdote sumitur, tunc quasi Christus immoletur, morsque eius & sepultura designetur. Arguit autem Lutherus apud Iodocum. 2. lib. de officio missae ca. 15. Natura sacrificij est, si sit perfectum hoc locustum, ut totum Deo relinquatur, atque adeo igne concremetur, ut Levitici. 1. legitur: si autem victima tunc pars Deo relinqueretur igne cremata, partem vero fumeret sacerdos: sacerdotes autem, inquit, nostri totum absumunt, & Deo nihil relinquunt. Perspice hominis blasphemiam quasi hoc sacramentum, ut Deo relinqueretur, deberet igni cremari. Ille enim erant figurarum ceremoniae: in euangelica vero veritate id potissimum Deo datur, quod sacerdotes eius nomine consumunt: sic enim sacrificij agni Iudei sumebant & panes propositionis Deo oblatos. Et sacerdotes ea, quae prius erant sacrificia in cibum suum vertebant, ut Exodi. 12. Numer. 24. & Levitici. 24. legitur. De hac autem sacrificij ratione quaest. proxima art. 1. latius.

Solutum ergo restat primum argumentum S. Thomae, cur scilicet, in alijs consecrationibus consecrans non vitur materia consecrata, ut episcopus dum Chrisma consecrat, non delinitur: nepe, quia illa consecratio non est sacrificium, sicut consecratio eucharistiae.

Secundo arguitur. In alijs sacramentis minister non sibi ipsum sacramentum praebet nemo enim se ipsum aut baptizare potest, aut confirmare: ergo neque sacramentum sumere. Negatur consequentia: quia reliqua sacramenta perficiuntur in ipso usu & applicatione materiae & ideo quia nullus esse potest & agens, & patiens, nullus se potest baptizare, sicut nullus se potest consecrare: in consecratione namque perficitur sacramentum, usus autem est quid consequens, & ideo potest sacerdos sacramento uti, quod consecrauit.

Tertio arguitur. Contingit quandoque, ut supra dictum est, corpus Christi in altari sub specie carnis, & sanguinem sub specie sanguinis apparere, quae ut supra diximus, cibo & potui apta non sunt: ob hoc in sub specie panis & vini traduntur ne sint horrore fumentibus: ergo tunc sacerdos sumere non debet. Respondetur, eo, quod inferitur, coeccesso, iux-

ta verbum Hieronymi super Levitici. dicentis. De hac quidem hostia, quae in Christi communicatione mirabiliter fit, edere licet: de alia vero quam Christus in ara crucis obtulit, secundum se nemini edere licet. Nec propter hoc sacerdos transgressor efficitur: quia ea quae mirabiliter fiunt, legibus non subduntur. Consulendum tamen esset, tunc sacerdoti ut iterato corpus & sanguinem consecraret & fumeret. Atque idem dicendum si post consecrationem deprehenderet venenum sibi propinatum in calice. Sed nota verbum, consulendum, quo insinuat, non esse preceptum ut illo casu, ut hic ait Caietanus, consecratio iteretur, & sumptio: nam miraculum absoluit hominem a precepto, sed tamen melius est ut iteretur. In casu autem veneni fortasse esset necessarium. Sed de hoc iterum. q. proxima.

ARTICVLVS. V.

Vtrum malus sacerdos eucharistiam consecrare possit.

ROSTER sacerdotes in genere quaeritur de illis, qui morum idoneitate non possunt, utrum mali: nepe, illi qui mortali crimine deturpantur, valeant eucharistiam consecrare. Et respondetur hac conclusione. Sacerdotes, etiam si non sint iusti sed peccatores, possunt eucharistiam consecrare. Probat, primo auctoritate Augustini in lib. de corpore Domini dicentis. Intra ecclesiam catholicam in mysterio corporis & sanguinis Domini nihil a bono maius nihil a malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrans: sed in verbo perficitur creatoris & virtute spiritus sancti. 1. q. 1. can. Intra catholicam, & de consecra. dist. 2. can. utrum sub figura. Secundum probatur ratione. Sacerdos consecrat non virtute propria, sed tanquam Dei minister in eius persona, malignitas vero non priuat ministerium Domini potestate, sancti qui bonos & malos habet ministros & seruos. Unde Matt. 24. postquam ait Christus. Quis putas est fidelis servus & prudens, &c. subdit. Si autem dixerit malus servus ille in corde suo, &c. Et Apostolus. 1. Corinth. 4. postquam dixerat, sic nos existimet homo, sicut ministros Christi, subnequit, Nihil mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum. Esse ergo potest certum aliquem esse

Obiectio.

Expositio ar-
ticuli.

se ministrum absque eius probitatis certitudine. Quod si quis obijciat, hoc Christi maiestati derogare, ut inquis ministris utatur: respondetur id potius eius excellentie congrue re, cui sicut verò Deo seruiunt non solum bona, sed etiam mala que per ipsius providentiam in eius gloriam ordinantur.

¶ Conclusio hæc nemini est orthodoxorum ambigua: sed hæretici sunt, qui contrariū docent, ut VViteless apud VValdensen tomo. 2. de sacrament. cap. 7. qui sic argutur. Si spiritus sanctus cum laico sanctissimo quem inhabitat, non concurrat ad consecrandum, à fortiori neq; cum pessimo sacerdote in quo non est spiritus sanctus. Est autem hæretica talis illatio, sicut si quis sic colligeret. Non concurrat cum optimo Nathanaele, ut esset apostolus ergo neque ad id muneris concurrat cum pessimo Iuda: potestates enim diuinitus collatae non in bonum singularium personarum, sed in bonum commune totius ecclesie, non sunt ex moribus ministrorum dependentes: aliā cum hominum crimina occultissima sint, vix unquam esse possemus certi an publici ministri ecclesie potestatem habeant, ut iudica eorum acta & sacramenta solida sint & valida. Vnde semper in ecclesia confusio, & turbatio oboriretur: quā eiusmodi perturbatores moluntur. Atqui ratio potissimum in sacerdotibus viget: character enim, ut suo loco diximus, non imprimitur ad modum habitus, tanquam virtus ad bene operandum, sed est mera potestas & indelebilis facultas ad operandum, siue bene siue male. Et secundum istos nunquam essemus certi vtrum sacramentū adoremus, an verò idololatremus. De hac autem re satis superq; diximus dist. 1. quæst. 5. art. 5. & 6. vbi innumeris testimonijs Augustini & aliorum sanctorū aduersus Donatistas, quorum plurima dist. 4. de consecra. referuntur, stabilitam hanc veritatem ostendimus, quod mali ministri, quantumvis hæretici, vera administrant sacramenta. Vbi & errorē Armachani repulimus, dicentis per quod cumque mortale delictum quancunque publicam potestatem delinquentis deperire. Quapropter de eadem re nihil hic amplius.

Primum argumentum.

¶ Primum argumentum, S. Thomæ est autoritas Hieronymi super Sophoniam & refertur. 1. quæst. 1. can. Sacerdotes, dicentis. Sacerdotes qui eucharistie seruiunt, & sanguinem Domini populis diuidunt, impiè agunt in lege Christi putantes eucharistiam precantis facere

verba, non vitam, & necessariam esse solennem orationem, & non sacerdotis merita de quibus dicitur. Sacerdos in quacumq; fuerit macula non accedat offerre oblationes Domino. Respondetur, Hieronymum illic tantum admonere, quod indignè accedere ad sacramentum sit grane scelus contra illos, qui credebant se dignè posse eucharistiam consecrare eo tantum merito, quod sunt sacerdotes, quanuis sint nequā. Haud tamē negat esse verum sacramentum etiam dum in crimine consecrant. ¶ Secundò arguitur. Damascenus lib. 4. cap. 14. ait quod panis & vinum per aduentū spiritus sancti super naturaliter transsit in corpus & sanguinem Domini: Gelasius autem Papa (ut habetur. 1. q. 1. can. Sacrosancta) ait. Quomodo ad Domini mysterij consecrationem celestis spiritus vocatus adueniet, si sacerdos qui eum adesse deprecatur criminosis plenus actionibus comprobatur? Respondetur mentem Damasceni non esse nisi dissuadere sacerdoti ne in peccato ad sacramentum accedat, ut ex his eius præcedentibus verbis colligitur. Sacrosancta religio, quæ catholicam continet disciplinam, tantam sibi reuerentiam vendicat, ut ad eam quilibet nisi pura conscientia non audeat peruenire. Dicens igitur. Quomodo celestis spiritus adueniet? solū intelligit qd non adueniet merito sacerdotis, nihilominus adueniet virtute Christi, cuius verba sacerdos profert. ¶ Tertiò arguitur. Hoc sacramentum sacerdotis benedictione consecratur: benedictio autem delictoris sacerdotis non est efficax ad consecrationem sacramenti, cum Malachia. 2. scriptum sit. Maledicam benedictionibus vestris. Et Dionysius in epistola ad Demophilum. Perfecit, inquit, cecidit à sacerdotali ordine qui non est illuminatus, & audax quidem nimium mihi videtur talis sacerdos manum apponens & audet immundas infamias (non enim dicam orationes) super diuina symbola Christi formiter enunciare. Adde quod cum consecratio scelesti ministri scelus sit, & ad peccatum Deus non concurrat, apparet ad talem consecrationem non concurrere. Respondetur quod sicut eadem actio in quantum sit ex praua intentione ministri, potest esse mala, & in quantum sit ex bona intentione Domini esse bona ut dum seruis iussu probi Domini praua intentione dat eleemosynam, ita benedictio & consecratio prauī sacerdotis in quantum indignè ab ipso fit, est peccatum & maledictio

Secundum a
Gumercium

Tertium a
Gumercium

ne digna, atque adeo ea ratione non concurrat ad illam Deus, sed tamen in quantum profertur ex persona Christi est sancta & efficax ad quam ipse concurrat. Vnde signanter dicitur, Maledicam benedictionibus vestris (id est) qua ratione vestre sunt.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum missa mali sacerdotis minus valeat: quam missa sacerdotis boni.

Iniquus sacerdos, ut iam modo dicebamus, sacrificando peccat, & nihilominus verè consecrat, merito queritur, vtrum eius missa tanti sit valoris acsi dignè consecraret. Ad quod S. Thom. distinctione præmissa tribus conclusionibus respondet. In missa nanque duo est considerare: scilicet, & sacramentum, quod est principale, & orationes quæ illic pro viuis & mortuis funduntur. Est ergo prima conclusio. Quā tum ad sacramentum non minus valet missa improbi sacerdotis, quā probi: quoniam ut art. proximo dicebamus ab utroque idem perficitur sacramentum. Oratio autem bifariam potest considerari. Vno modo in quantum ex deuotione sacerdotis proficitur, & sic subnequitur secunda conclusio. Non est dubium quin missa boni sacerdotis magis sit fructuosa. Probatur, primò autoritate canonis. Ipsi sacerdotes. 1. quæst. 1. vbi habetur, qd quanto sacerdotes fuerint digniores, tanto facilius in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur. Imò verò ex orationibus sacerdotis, qui est in peccato, nullus fructus sacramenti accrescit apud Deum, quoniam nullius sunt meriti apud ipsum. Sed alio modo eiusmodi orationes considerantur, ut à sacerdote in persona totius ecclesie, cuius ministeriū agit, proferuntur. Quod quidem ministeriū etiam in iniustis permanet: ut de ministerio Christi proxime dicebamus. Et tunc adhibetur tertia conclusio. Non solum hac ratione oratio iniusti sacerdotis in missa fructuosa est, verum & omnes eius orationes, quas per sonam ecclesie gerens in officij ecclesiasticis soluit, tametsi priuata eius orationes nullius sunt fructus apud Deū, secundū illud Prouer. 28. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

¶ Quæstio præsens celebris, est in qua multi

multa extra propriam lineam commiscunt. Primum quæstionem illā, vtrum missa oblata pro pluribus tantum singulis prosit quantum oblata pro vno. Sed hæc nihil ad presentem locū attinet. Dicturi enim de illa sumus, quæst. sequenti art. 1. Nunc ergo non comparatur missa respectu eorum pro quibus offertur, sed respectu sacerdotum offerentium, cæteris paribus, vtrum ex malitia sacerdotis minuat valor sacrificij siue pro vno, siue pro pluribus offeratur. Et S. Thom. non videtur ad formā quæstionis respondisse: haud enim cōclufit simpliciter & absolute, vtrum omnibus consideratis missa mali sacerdotis minus valeat, quā missa boni. Nihilominus intendit concludere simpliciter partē affirmatiuā. ¶ Pro cuius intellectu notandū est primò, qd nomine mali sacerdotis intelligimus eū qui est in peccato mortali: nam peccata venialia non obstant gratiæ & functioni sacramentali. Secundò notandū, hoc sacramentum considerandum esse, & qua ratione est sacramentum, & qua est sacrificium. Qua enim est sacramentum, effectus eius & fructus est gratia: quæ suscipienti confertur. De qua in præsentiarū nullus habetur sermo: satis enim supra distinct. 11. quæst. 2. de eo dictum est. Sed quatenus est sacrificium effectus eius est triplex: scilicet, per modum meriti, per modum satisfactionis, & per modum impetrationis, quos latius quæstione proxima articuli. 1. sumus explicaturi. Vbi & de offerentibus habendus est sermo. Congruentius enim duximus, omnia quæ ad rationem sacrificij pertinent, simul illic tractare, ut vicaria se luce dilucidant, qd mēbratim ea discernere. Et ideo si quæ hic desiderētur illic patebunt. ¶ Satis ergo erit nudā literā S. Th. exponere. Ait enim primum, quod in missa est duo considerare: scilicet, & sacramentum, quod est principale, & præterea orationes. Sed rogas, quodnam istorum sit sacrificium, vtrum solū sacramentum, an etiam orationes? Nam si solum sacramentū, dum consecratur, est sacrificium, consequitur, ut simpliciter sit tanti valoris missa mali sacerdotis, quā boni. Et tunc sensus primæ conclusionis esset, quod missa mali sacerdotis non minoris est valoris: quia tam verè consecrat ratione characteris, quā bonus. Sed re vera sensus hic non potest stare: nam tunc missa illius nequā sacerdotis, etiam in quantum sacrificium, esset tanti valoris, quā ti missa boni, quod Sanctus Thom. negare videtur

Dubitatio

detur. Sensus ergo eius non est iste, quod sola consecratio sacramenti censeatur sacrificium: nam sacrificiū, ut diximus, dicit oblationem & immolationem, atque adeo, ut quæst. sequenti cōmōstrabimus, non consistit in sola consecratione. Quare Sanct. Thomas consulto dixit sacramentum in missa esse principale, quasi non sit totum sacrificium, sed præcipuum in sacrificio, seu eius substantia. Imo verò ad sacrificium non solum concurrunt illa, quæ sunt de eius essentia, ut oblatio & sumptio: verum & preces, & orationes, quibus ecclesia instituit sacrificium offerri, quasque sacerdos nomine eius fundit, licet de iure positivo. At nihilominus stat semper argumentum quod missa mali sacerdotis, etiam quatenus est sacrificium, æquiualeat missæ boni. Cuius contrarium videtur Sanct. Thom. insinuare, ut patet ex argumento, quod affert ex. i. q. i. vbi habetur, quod digniores facilius exaudiuntur. Consequentia vero probatur, quoniam nomine sacrificij intelligitur primum sacramentum, quod idem est prorsus boni & mali, mox preces. Precum autem illarum, quas sacerdos tanquam persona priuata accumulatur, per accidens se habent ad sacrificiū atque adeo inde nihil ei per se accrescit aut decrescit. Eo vel maxime quod potest contingere, ut nullas adhibeat præter communes ecclesiarum. Illæ autem quas, fundit nomine ecclesiarum, & potissimum oblationes, eiusdem sunt valoris in bono & malo: quia non innituntur merito ministri, sed ecclesiarum. Caietanus hoc loco ob hac rationem, concedit illatum consequens: nempe, simpliciter tanti valoris esse missam mali, quam boni sacerdotis quoniam vterque est minister ecclesiarum, arbitraturque hanc esse sententiam. D. Thomæ. Quare ait in tertia conclusione minus dicere, quam inferat. Ait enim, quod oratio mali sacerdotis tanquam ministri ecclesiarum est fructuosa, sed intendit, quod non est minus fructuosa, quam oratio boni sacerdotis. Et subtextit rationem quod ministerium in persona ecclesiarum non est minus fructuosum, quam in persona Christi minister autem Christi seu bonus, seu malus, æque sanctificat. Scotus verò in presenti dist. quæst. 2. ad tertium principale contrarium tenet: nam meritum, inquit, ecclesiarum non est idea abstracta ab indiuiduis, sed meritum applicatum per istum ministrum. Quare ex illa parte non est tanti valoris. Veritatis tamen,

nisi fallor, summa sic habet. Ad sacrificij valorem æstimandum non est habenda ratio peregrinarum orationum, si quas forte sacerdos præter ecclesiarum institutū adhibeat: quoniam accidentariæ sunt, & sæpe nullas adiungit, imò forsitan cōsultius esset nullas passim multiplicare. Quare de illis nil, arbitror, Sancti Thomam hic fuisse locutum. Quamuis si illas prudentes & serias intererat, suo non careat merito, sicuti neque illarum, quas circumstant populus cordatè fundit. Tamen si neque debeant illas coaceruare, quæ attentionem audiendæ missæ perturbent. Preces itaque, quarum in valore missæ habenda est ratio, sunt illæ, quæ ex ecclesiarum institutione sunt. Illarum sunt, de quibus in præsentiarum. D. Thomæ distinguit, quæ quidem dupliciter considerantur. Si enim spectentur quatenus sunt ecclesiarum, eiusdem valoris sunt in bono & in malo ministro: sicuti si vir bonus æquale eleemosynam per seruum nequam & per bonum faceret, nihil enim malitia serui officit hero. Sed tamen quatenus eadem preces considerantur, ut ex peculiari deuotione sacerdotis emanant, maioris valoris sunt in bono sacerdote quam in malo. Hoc autem sufficit, ut missa boni sacerdotis simpliciter & absolute omnibus pensatis, melior sit, quam mali. Atque hanc sententiam arbitror esse tum veram, tum etiam. Sancti Thomæ. Primum quia licet meritum ecclesiarum sit in personis Christianæ reipublice, nihilominus applicatur per istum ministrum, quare applicatio, & oblatio sacrificij non est tanti valoris dū sit per prauum sacerdotem. Nam canon citatus, vbi habetur, quod quanto sacerdotes fuerint digniores, tanto facilius exaudiuntur, palam loquitur de sacerdotibus quatenus sunt ministri ecclesiarum, alias non magis denotaret sacerdotes, quam laicos. Et eleemosyna per malum seruum ministrata, licet nihil de merito Domini deterat, nihilominus considerata in particulari non est Deo æque grata. Et quod hæc sit opinio. Sancti Thomæ apparet primo, quia consulto non dixit oblationem & orationem mali sacerdotis, ut est minister ecclesiarum, comparatiue esse tam fructuosam, quam boni, sed absolute, esse fructuosam.

Item in solutionibus argumentorum placet fatetur missam boni ministri esse meliorem. Arguit enim primo loco, quod videatur missa sacerdotis mali non minus valere quam boni,

ni, propter illam autoritatem Gregorij in registro. Hæc inquam magnum laqueum incidunt, qui diuina, & occulta mysteria plus ab alijs sanctificata posse fieri credunt: cum vnus idemque spiritus sanctus ea mysteria occulte atque inuisibiliter, operando sanctificet. Quam quidem autoritatem D. Thomas intelligendam censet de sanctitate sacramenti: nam ministri sacramentorum, ut supra dictum est, etiam si sint hæretici: verè sacramenta perficiunt, quare malus tamen verè consecrat quam bonus: ergo a contrario sensu intelligit quod ratio sacrificij, quæ consistit in oblatione, secus habet. Et id quod in secundo argumento amplius declarat: sicut enim, inquit, baptisimus traditur a ministro in virtute Christi, qui baptizat: ita & hoc sacramentum in persona Christi, cuius nomine consecratur, sed non melior baptisimus datur a meliore ministro, ut supra dictum est: ergo neque melior missa est, quæ celebratur a meliore sacerdote. Et respondet quod in sacramento baptisimi non sunt solennes orationes pro omnibus fidelibus sicut in missa, & ideo non est simile: sed erit simile quantum ad sacramentum. Cum ergo hic loquatur de orationibus, & oblationibus sacerdotis, quatenus est minister, postquam illi confert cum ministro baptisimi, sit ut illa ratione intelligat missam melioris sacerdotis esse meliorem. Et ad maiorem explicationem arguit tertio loco. Sicut merita sacerdotum differunt per bonum, & melius, ita & per bonum & malum: si ergo missa melioris sacerdotis est melior, sequitur quod missa mali est mala, quod est inconueniens: quia malitia ministrorum non potest redundare in Christi mysteria. Respondet, concessio semper missam melioris sacerdotis esse meliorem: sed negat consequentiam, quod missa mali sit mala: nam per virtutem spiritus sancti cuius charitatis vinculo Christi membra copulantur, fieri potest, ut priuatum bonum vnius redundet in bonum alterius, malum autem vnius nunquam in alterum, nisi per eius proprium cōsensum, redundat. Et ideo missa mali sacerdotis virtute & merito ecclesiarum semper est bona. Sit ergo articuli resolutio, quod cum ex sacrificio missæ triplex percipiatur fructus, vnus per modum meriti talem hostiam offerentis, hic in sacerdote, qui culpa mortali maculatur, nullus est prorsus quatenus oblatio ex ipsius deuotione procedit, quia extra gratiam nullum est meritum. Sed quatenus il

la oblatio est ecclesiarum, applicabitur illic Christi & ecclesiarum meritum. Secundus effectus est satisfactio virtute operis, id est, hostiarum exhibitæ, qui quidem, ut Sanct. Thom. quæst. 79. arti. 5. nos docuit, crescit ex deuotione offerentis. Ex quo fit, ut ratione mali sacerdotis non crescat: quia sua deuotio nullius est valoris, sed quatenus per ipsum autoritate ecclesiarum sacrificium offertur, erit æqualis in omnibus malis sacerdotibus, ad modum quo de gratia baptisimi paruulorum locuti sumus. Augetur nihilominus in vno quoque aliorum offerentium, qui in gratia extiterint quales sunt, (ut quæst. proxima videbimus) circumstantes, atque omnes, qui in alimentum sacerdotis eleemosynarum subsidia conferunt. Pari modo tertius effectus impetrationis, qui per modum suffragij applicatur defunctis nihil virtute mali sacerdotis, quatenus est priuata persona, valebit. Nihilominus quatenus oblatio sit autoritate & institutione ecclesiarum, suum obtinebit valorem. Atque idem dicendum de circumstantibus, aut eleemosynis offerentibus si sunt in peccato. Sed quispiam forsitan contra hanc decisionem sic insurget. Si valor missæ potissimum ecclesiarum merito nititur, sequeretur etiam ex hac parte, esse variabilem: nam vno tempore in ecclesia est amplior iustorum numerus, quam in altero, & nonnunquam personarum maioris sanctitatis. Gabriel super canonem lectione. 26. suum secutus Aliacum cōclusionem concedit. Cuius tamen veritatis nihil certi aut explorati habeo. Primum enim apparet præfata ratio non prorsus despicibilis. Sed tamen ab altera parte apparet argumentum, quod sacramentorum ministeria non fundantur in gratia personarum ecclesiarum, sed in passionem Christi. Quare licet impossibile nulla esset in tota ecclesia persona Deo grata, nihilominus sacrificium, suum haberet valorem. Item quia ecclesia per habitus personarum nihil ad sacrificium attendendum, sed dormientium vel alijs vacantiis rebus, non offert sacrificium, sed solum per actum sacerdotis & circumstantium & eleemosynas ministrantium: ergo ex aliorum dignitate nulla fieri videtur ecclesiarum accessio.

ARTICVLVS. VII.

Virum hæretici, schismatici, & excommunicati possint consecrare.

INTER iniquos ministros quidam sunt simpliciter peccatores, quos dictum est consecrare posse: sed alij sunt ab ecclesia præcisi, de quibus maius est dubium. Quare non defuerunt, qui dicerent hereticos, schismaticos & excommunicatos: quia sunt extra ecclesiam, non posse perficere hoc sacramentum. Quibus Magister Sententiarum distinctione præsentis subscribere visus est. Sed diuus Thomas præmissis quibusdam distinctionibus, quatuor respondet conclusionibus. Possimus enim loqui & de receptiōe potestatis sacerdotalis, & de eius usu. **Prima conclusio.** Est ergo prima conclusio. Illi qui intra ecclesiam constituti & secundum eius statuta ordinati sunt, postmodum vero per heresim, schismam, vel excommunicationem ab ipsa præcisi duntur, recte quidem facultatem susceperunt sed non recte ea utuntur, eo quod contra ecclesiam iussum illam exercent. **Secunda conclusio.** Qui dum sunt ab ecclesia præcisi ordinem sacerdotij recipiunt, illi nec recte potestatem habent, nec quando sunt præcisi recte illa utuntur: quia utrumque est contra ecclesiam ordinem, quæ præcisos ab ordinibus cohibet, tam suscipiendis, quam exercendis. **Tertia conclusio.** Triaque veram habet potestatem, ut siue sacramentum consecrare atque tenent, verè consecrent, siue ministrare, verè ministrent. Probatum auctoritate Augustini libro secundo contra Parmenianum, ubi ait. Aliud est aliquid omnino non habere, aliud autem non recte habere. Et similiter, est aliud non dare, & aliud non recte dare. Et quæ heretici tandem habeant potestatem, illo documento illic monstrat, quod cum redeunt ad unitatem ecclesie, non reordinantur, sed recipiuntur in suis ordinibus. Ad idem facit quod articulo 5. ex eodem Augustino libro De corpore Domini, cano. intra catholicam ecclesiam. 1. questione. 1. citauimus, ubi in hunc modum legitur. Intra catholicam ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis domini nihil à bono minus, nihil à malo minus perficitur sacerdote. **Quarta conclusio.** Qui extra ecclesiam vel ordinatur, vel potestate ordinum utitur, mortaliter peccat quia non recte secundum ecclesie ordinem id facit: quare neque fructum sacrificij percipere potest. **Expositio articuli.** De his conclusionibus nullus est hic neces-

se adhibere verbum: quippe, quas distinctione. 1. questione. 5. articulo. 5. in tractatu de ministris in genere quam plurimis auctoritatibus Augustini atque aliorum sanctorum ac perinde ecclesie sanctionibus satis monstrauimus esse constabilitas, quorum plurima de consecratione. distinctio. 4. referuntur, ut can. Romanus. can. Si quis. & can. Si re vera, & quæ plurimis alijs. Quapropter in hac parte opinio Magistri Sententiarum repudiatur.

Primum argumentum colligit Sanctus Thomas ex Augustino dicente, extra ecclesiam catholicam non esse locum veri sacrificij, cano. supra allegato. Intra catholicam ecclesiam. 1. q. 1. & ex sancto Leone Papa ibidem cano. In ecclesia, ubi ait, Aliter (scilicet quam in ecclesia, quæ corpus Christi est) nec rata sunt sacerdotia, neque vera sacrificia. Et in concilio Laodicensi cano. Non oportet legi, quod non oportet hereticorum benedictiones accipere: quoniam magis sunt maledictiones quam benedictiones. Et multa huiusmodi alia adducit testimonia Petrus Lombardus in eadem sententiam. Hæc autem & similia cuncta, inquit Sanctus Thomas intelligenda sunt quantum ad hoc, quod extra ecclesiam non recte sacrificium offertur, quare nullum est illic spirituale sacrificium, quod sit verum veritate fructus: est autem verum veritate sacramenti, quemadmodum supra diximus, peccatorem sacramentaliter Christi corpus sumere, non autem spiritualiter. **Secundum** arguitur. Innocentius (ut cano. Arianos, eadem causa & questione legitur) ait Arianos, cæterasque eiusmodi pestes detestamur: quia licet eorum laicos conuersos ad Deum sub imagine penitentis suscipimus, tamen clerici eorum non videntur cum sacerdotij aut cuiuspiam ministri suscipiendi dignitate esse, quibus solum baptismum ratum esse permittimus: ergo heretici sacerdotali dignitate non funguntur, atque adeo consecrare nequeunt. Respondetur, illic pontificem non loqui de potestate quantum ad consecrandum hoc sacramentum, cæteraque perficiendum, sed de solo potestatis usu, videlicet, quod permittitur illis in extrema necessitate baptizare paruulos, ut tunc baptizando non peccent, sed nullatenus permittitur, ut consecrent, aut alia sacramenta ministrent. **Tertio** arguitur. Ille qui extra ecclesiam

est nihil agere posse videtur in persona & potestate ecclesie: sacerdos autem non videtur nisi in tali potestate consecrare posse: quandoquid & ritu & forma ecclesie id facit: ergo & qui extra ecclesiam est minime consecrat. Respondetur, quod sacerdos in precibus quidem, & orationibus proferendis in persona ecclesie loquitur, consecrationis vero formam non nisi in persona Christi pronunciat. Ob idque ab ecclesia præcisi per characterem ordinis, qui est Christi potestas, verè consecrat: preces tamen eius nullius sunt virtutis, aut efficacie.

ARTICVLVS. VIII.

Utrum sacerdos degradatus possit hoc sacramentum conficere.

QUIA degradationis nomen ablatione sonare videtur gradus sacerdotij, de degradato singulariter queritur, an possit consecrare. Ad quod hac conclusione respondetur. Sacerdos degradatus potest hoc conficere sacramentum: ita ut si consecret, licet peccatum mortale committat, consecratio tamen teneat. Probatum primo auctoritate Augustini eodem 2. libro contra Parmenianum, ubi ostendit apostatas à fide non carere baptismate, per hoc quod per penitentiam redeuntibus baptismus non relicitur, quod signum est, illum nunquam amisisse: quamobrem cum similiter dum degradati reconciliantur, non iterum ordinantur, signum est sacerdotij gradum non amisisse, atque adeo degradatum consecrare posse. Et ratio id ipsum elucidat. Potestas enim consecrandi eucharistiam ad sacerdotalem characterem ordinis attinet: character vero quilibet, ut proprio loco dictum est, quia cum consecratione datur, indelebilis est, sicut omnes quaruncunque rerum consecrationes perpetuæ sunt, neque amitti, neque iterari possunt: ergo in degradato permanet character, atque adeo eius consecratio erit valida. Et confirmatur auctoritate Augustini eodem lib. 2. citato contra Parmenianum, ubi ait, utrumque (scilicet baptismus & ordo) sacramentum est, & quadam consecratione utrumque homini datur: illud, scilicet, cum baptizatur, istud cum ordinatur: ideoque non licet à catholicis utrumque

iterari. Ex quo fit, ut character ordinis perinde atque baptismus sit indelebilis.

Expositio articuli. Circa hos duos articulos dubium est non dissimulandum, quod ex solutione tertij argumenti articuli præcedentis ortum habet: videlicet, utrum sacrificium illorum, qui sunt ab ecclesia præcisi, licet nihil illis prodest, prodest tamen alijs pro quibus offertur. Apparet enim ex verbis Sancti Thomæ colligi, ut nihil prorsus proficiat. Ait, inquam, preces nomine ecclesie in missa fieri, & ideo in hereticis & alijs præcisi nullius esse efficacie. Secundo id vehementius confirmatur: quia ecclesia non intendit per illos sacrificium offerre, quicquid sit de consecratione sacramenti, que fit in persona Christi ergo qua ratione est sacrificium nullius valoris est. Tertio. Qui sacrificium ab hereticis offerri petunt, aut à degradatis & schismaticis, & qui eorum sacrificijs interfunt, peccant: ergo neque illis villo modo est fructuosum. Quarto. Cum Lutherani nostra irrideant sacrificia, ridiculum apparet fateri, quod cum pro nobis offerant, quicquam prodest, præsertim illi, qui veritatem corporis & sanguinis in sacramento abnegant. **Responsio.** Certè res est dubia: nihilominus per has distinctiones respondetur. Primum. Certum est ipsis præcisi sacrificium, quia tunc peccat nil prodesse. Secundo. Notum quoque est eorum preces quatenus ex eorum deuotione dimanant, nullius esse efficacie: quia peccant offerendo. Tertio. Et id manifestum est nullum eorum, qui scientes ab eis petunt sacrificium, aut sacrificio interfunt, vllum percipere fructum: quia etiam peccant. **Dubium.** Ergo hinc deuoluitur. Si quis ignoras hunc sacerdotem esse Lutheranum, bona fide det ei elemosynam pro sacrificio, cui etiam interfit, & hereticus intendens facere, quod ecclesia catholica verè consecrat, licet non credat illic esse corpus & sanguinem, utrum prodest illi, pro quo offertur. Ad quod sub aliorum censura respondens asseruerim illis prodesse: nam quicquid sit de precibus: consecratio tamen fit in persona Christi, atque adeo in persona ecclesie: quia cum character sit indelebilis, quantum possit ecclesia prohibere usum, non tamen tollere potestatem, quin quicumque sacerdos eius intentione utatur, in eius potestate consecret, simulque sacramentum: & cum in hoc sacrificij substantia consistat, fit ut sacrificium natura sua prodest alijs pro quibus offertur, si sint in

gratia. Eadem ratione concederem, quod etiam si hereticus non requisitus, sed sua sponte sacrificet, intendendo quod facit ecclesia, offeratque pro Papa, pro rege, proque alijs Dei amicis, proderit illis sacrificium: nam quod requisitus, vel sua sponte faciat, naturam sacrificij non mutat. Et quod hanc fuerit sententia Sancti Thomae, apparet ex art. 6. ubi dicit, quod missa mali sacerdotis absque ulla distinctione praecisi, vel non praecisi, est fructuosa. Et in solutione tertij dicit, quod non est mala.

De precibus
mali sacerdotis.

De precibus tamen eius est maius dubium, eo quod simpliciter in praedicta solutione in 7. articulo ait Sanctus Thomas, quod orationes praecisi nullam habent efficaciam: ubi insinuat, quod illas non fundit quatenus, minister ecclesiae, eo quod est ab ipsa praecisus. Quare quod dixerat articulo 6. orationes sacerdotis peccatoris in missa, quatenus est minister ecclesiae, esse fructuosas, non videtur praecisos comprehendere. Qui autem dicere vellet, quod ecclesia praescindendo hereticos, degradatos & alios, non potest facere quin si sacrificent, eius utantur potestate, etiam in fundendis precibus, quantum peccent, glossare potest dictum Sancti Thomae, quod eorum preces nullius sunt efficaciae, quatenus ex eorum deuotione promanant, scilicet quatenus eas in potestate ecclesiae offerunt. Tamen prior solutio gratius literae Sancti Thomae ardeat.

Primum argumentum.

Primum argumentum in praesenti articulo ducit Sanctus Thomas ex can. Quod quidam §. Opponitur. 1. quod est. 1. cuius verba sunt. Suspendo, vel deposito sacerdote nulla ei relinquitur potestas sacrificandi, sed baptizandi, quae etiam est in laicis, & hereticis. Ad quod respondet, non esse dictum assertiue, sed inquisitiue, ut ex circumstantia literae haberi potest. Haud enim illa verba sunt Augustini, cuius est Can. sed Gratiani verbis Augustini non opponitis. Ex quo colligitur error glossae Ioannis super can. Accedens, dist. 50. asserentis clericum degradatum non retinere ordines, nec conficere sacramentum. Glossatores enim isti quoties in ius diuinum falcem mittunt, cruentantur.

Error glossae.

Secundum argumentum.

Secundo arguitur. Ille qui aliquid dat potest etiam auferre: sed episcopus dat presbytero potestatem consecrandi ordinando ipsum: ergo eandem ei degradando aufert. Respondetur, quod episcopus illam potestatem non confert virtute propria, sed tanquam minister Dei, quam ideo tollere nequit, iuxta verbum Christi Matthaei 19.

Quos Deus coniunxit, homo non separet: sicut neque, qui baptizat, potest unquam in baptizato characterem delere. Tertio arguitur. Sacerdos per degradationem, aut amittit potestatem consecrandi, aut solam executionem: non solam executionem, quia cum illam etiam excommunicatus amittat, nihil degradatio excommunicationi superadderet: ergo amittit ordinem & gradum. Respondetur, quod per excommunicationem, cum sit medicinalis poena, non priuatur sacerdos executione characteris quasi in perpetuum, sed in tempus correctionis gratia: degradatio vero quae propter enormia facinora, & potissimum propter incorrigibilitatem fit, est priuatio quaedam executionis ordinis, quasi in perpetuum. Tamen neque omnino eis occludatur regressus, si dignam egerint poenitentiam.

ARTICVLVS. IX.

Utrum liceat ab excommunicatis, vel hereticis seu peccatoribus communionem recipere, & eorum missam audire.

OST eorum delictum, qui in delicto missas celebrant, sequitur de alijs, qui cum illis in missa participant, ut exploretur an etiam delinquant. Ad

quod Diuus Thom. duabus conclusionibus respondet. Prima est. Non licet a praecisis communionem accipere, aut eorum missam audire. Probatur, quia illi. Heretici vel schismatici, aut excommunicati, vel etiam peccatores, quantum habeant potestatem consecrandi eu charistiam, tamen non ea recte utuntur, sed, ut proxime dictum est, peccant utentes: qui cumque autem communicat alicui in peccato, ipse particeps peccati efficitur, unde in 2. canonica Ioannes dicit, quod qui dixerit ei, Ave, (scilicet heretico) communicat operibus illius malignis: & ideo non licet a praedictis communionem accipere, aut eorum missam audire. Haec vero verba non intelligas, ut in superficie sonant tanquam assertam conclusionem, sed ut statim exponitur: nam cum in priori praemissa inter alios connumerauerit etiam peccatores non praecisos, si verbum praedictis, comprehensum oēs referret, falsa esset conclusio: quia non est peccatum sacramentum a peccatore suscipere, si non est excommunicatus. Imo collectio non est valida: nempe, ob id, quod ipsi cele-

celebrando peccent, peccatum esse eorum, vel missam audire, vel communionem accipere: quia hoc non est participare cum ipsis in crimine, quantum ab ecclesia toleratur. Voluit tamen S. Thom. illud verbum sic in genere praemittere, ut ius naturale insinueret, & inde ad distinctionem descenderet. Differt enim, inquit, inter praedictos peccatores, quod heretici, & schismatici, & degradati & excommunicati per sententiam ecclesiae executione consecrandi priuati sunt, & ideo peccant qui sacramenta ab eis recipiunt, vel eorum missam audiunt. Perspice quemadmodum ratio conclusionis non est illa generalis, quod quia ipsi peccant celebrando, peccatum sit eorum laicis interesse, sed haec particularis quod dum per sententiam ecclesiae executione ordinum priuati sunt, simul inhibetur etiam alijs ne eorum missas audiant, aut communionem accipiant. Secunda conclusio. A peccatoribus missam audire, vel communionem accipere, quantum per sententiam ecclesiae non sunt praecisi, licitum est: nam licet sint suspensi quantum ad se ex sententia diuina, & ideo celebrando peccent, tamen quo ad alios non sunt priuati sententia ecclesiae. Cum enim populi occultas sacerdotum maculas ignorent, non esset eis providè consilium si cohiberentur iniquorum sacerdotum sacris communicare, quousque ecclesia a suo gremio illos excluderet. Id enim significat sententia euangelica, quae neminem habet tanquam ethnicum & publicanum quousque ecclesiam non audiet. Unde super illud 1. Corinth. 1. Cum huiusmodi neque cibum sumere, ait glossa Augustini. Hoc dicendo noluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario usurpato iudicio, sed potius ex lege Dei, secundum ordinem ecclesiae, siue viro confellum, siue accusatum & communitum.

Explicatio articuli.

Excommunicati vitandi.

vitandi de causa.

Ad maiorem claritatem huius articuli adnotandum est, quod vitare peccatores dupliciter tenemur iure scilicet, naturali & positivo. Naturali, scilicet, quadruplici de causa. Vno modo ne simus eorum fautores: nam qui alienis peccatis fauet, consentire cum eis videtur, quod Paulus ad Romanos 1. condemnat dicens. Diuini sunt morte, non solum qui faciunt, sed qui facientibus consentiunt. Imo ratione quadam ad eorum peccata concurrunt. Secundo in casu correctionis fraternae, quando scilicet videmus, quod separare nos ab eorum consortio

prodesse possit, ut corripere, ut diuina familiaritate cum publico concubinario, qui alias meus erat amicus, me subtrahat. Tertio, ad vitandum scandalum: tenetur enim vir honestae famae, maxime si est persona publica, non mini suo & honori consulere consortia rescindendo cum hominibus corruptae vitae. Ac quarto, quando peccatum inferperet, & reipublicam inficeret: tunc enim non solum secrete stare nos a criminosis tenemur, verum & illos accusare. Et fortasse D. Thomas, haec generalia iura naturae insinuat in illa generali assertionem ante primam conclusionem: scilicet, quod a praedictis ne pe ab omnibus peccatoribus, etiam non praecisis tenemur canere communionem recipere, & missas audire. Attamen quia isti casus plurimum sunt occulti, neque facile quis iudicare valet, est alia particularis prohibitio de iure positivo, ut a sacro rum communionem abstineamus cum praecisis, nihilominus ecclesia tollere non praetendit naturalia iura, quominus quoties praedicti casus occurrerint, suum teneant obligandi vigorem. Veruntamen primam conclusionem sub illa generalitate, ut vniuersos excommunicatos vitare teneamur. Diuus Thomas secundum antiqua iura asseruit, quae suo tempore in vsu erant: nam paulo post successit Constantiensis concilium, & Basiliense, in quibus peccandis timoratis conscientijs sic consilium est, ut excommunicatos vitare non teneamur, nisi sint, vel nominatim excommunicati pro quocumque crimine, vel notori clericorum percussores. Censentur tamen nominatim excommunicati, qui de haeresi schismate, aut apostasia condemnati sunt, ut Lutherani VVicleffistae &c. Itaque illi, qui vel nomine proprio, vel nomine dignitatis propter quacumque inobedientiam excommunicantur, ut si excommunicetur praetor, aut decanus Salmantinus. Quare publici excommunicati ob alia crimina, ut incendiarij, nisi nominentur, non sunt vitandi. Et eadem ratione licet excommunicentur participantes cum excommunicato, nisi nominentur, non sunt excommunicati excommunicatione maiori. Sed haec Constantiensis constitutio supra dist. 1. q. 5. ar. 6. latissime exposuimus. Quod autem ab hereticis nec communionem recipere liceat nec eorum missam audire, habetur 24. q. 1. can. Si quis dederit, nisi in mortis articulo, ut ibidem ex Augustino adicitur, can. Si quis forte, sententia vero Gregorij 4. libro dialogorum.

Excommunicati vitandi iure positivo.

Qui excommunicati habent vitandam.

rum, quam de eisdem cauendis hereticis hic citat Diuus Thomas, habetur eadem causa. 24. quæstio. 1. can. Coepit, & 1. quæstio. 1. can. Superueniente. Cauebatur & iure antiquo nequis missam sacerdotis qui in publico erat concubinato audiret, ut distinctione. 32. can. Nullus, habetur, quem hic Diuus Thomas, citat. Eo quod tunc publici concubinarij excommunicati erant illi scilicet, ut ait in solu. tertij Sanctus Thom. qui aut per sententiam publicam erant condemnati, aut conuicti, aut quos nulla tergiversatio celare poterat. Non quod non sint alia peccata fornicatione grauiora, sed tum quod ad illam prouiores sunt homines, tum quod peculiari quadam foeditate sacramentorum ministrum commaculat. Iam verò bona causa rigor ille cessauit, quia indicatum est, tum ipsis concubinarijs occasionem perficandæ verecundia, tum & populo laqueum delinquendi inde offerri.

Primum argumentum. Primum argumentum Sancti Thomæ est. Ait Augustinus contra Petilianum. Neque in homine malo aliquis Dei fugiat sacramenta: sed sacerdotes quantuncumque sint ab ecclesia præcisi, verum conficiunt sacramentum: ergo non debemus ab illis fugere. Respondetur, quod fugientes missas & communionem præcisorum, non fugimus Dei sacramenta, sed ministrorum sordes. Quare hostia consecrata ab heretico adoranda est, & per alterius manus suscipienda. *Secundum argumentum.* Secundò arguitur. Verum Christi corpus signum est, ut supra diximus, corporis mystici: sed sacerdos præciscus consecrat verum corpus: ergo illud à corpore mystico sumendum est, ut signatum signo respondeat. Respondetur, unitatem corporis mystici fructum esse corporis veri percepti: qui verò indignè & contra ecclesiæ iussum, vel dant, vel recipiunt sacramentum, fructu eius & gratia priuantur: & ideo illis, qui sunt in unitate ecclesiæ, non licet illud à præciscis recipere.

ARTICVLVS. X.

Utrum liceat sacerdoti omnino à consecratione eu-
charistiæ cessare.

Andè in calce quæstionis quæritur de sacerdotibus, qua obligatione ad munus consecrandi teneantur, utrum liceat eis nunquam in tota vita consecrare. Et respondet Diuus Thom. duabus con-

clusionibus. Prima. Nō licet sacerdoti omnino, hoc est, per totam vitam à consecratione cessare, etiam si nulla ei parochialis ecclesiæ aut alius obligationis cura incumbat. Hanc asserit contra quosdam contrarium tenentes: videlicet, quod sacerdos nunquam obligetur celebrare nisi ratione curæ, quam habet super fideles. Probatur primò, quia unusquisque uti gratia sibi data tenetur cum fuerit opportunum: secundum illud. 2. Corinth. 6. Hortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis: opportunitas autè sacrificium offerendi non solum attenditur per comparisonem ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrare, sed principaliter per cōparationem ad Deum, cui sacrificium offertur. Quare conclusa etiam ratione priori, propter posteriorem tenetur celebrare. Vnde Ambrosius in quadam oratione, Graue, inquit, est, quod ad mensam tuam mūdo corde & manibus innocentibus nō venimus: sed grauius est si dum peccata metuinus, sacrificium non reddamus.

Secunda conclusio. Videtur sacerdos, etiam si nullam habeat animarum curam, teneri in præcipuis festis celebrare, & maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare consueuerunt. Vnde. 2. Machabeorum. 4. aduersus quosdam sacerdotes legitur, quod iam non circa altaris officia dediti erant, contempto templo & sacrificijs neglectis.

Quæstio præsens, uti huiusmodi alia, quæ vel ex euangelica, vel ecclesiastica lege, vel more definiti clarè nequeunt, vix potest per certam sententiam terminari. De hac enim re nulum extat expressum præceptum, aut consuetudo, quæ sacerdotes, quibus nulla incumbit animarum cura, palam cogat celebrare. Et condemnare rem aliquam ad peccatum mortale, ubi non extat præceptum, non nihil præ se fert temeritatis. Igitur etsi nemo sit qui neget esse peccatum saltem veniale, tam excellenti potestate conficiendi corpus & sanguinem Domini nunquam per totam vitam fungi: tamen de peccato mortali, ommissa animarum cura, aut alia obligatione ratione suspendij, existimat Alexander Aletius, ut eius utamur verbo. 4. par. 1. q. 51. memb. 2. huiusmodi sacerdotes omni alia obligatione liberos, nisi à suis superioribus eis iniungatur, nō peccare, licet per totam vitam nunquam celebrent. Atque idem in præfatiu Caietanus cōfer: nō alia ratione, nisi quia non extat tale præceptum. At verò S. Thom. apertè videtur contrarium censere

censere, scilicet, esse peccatum mortale: nam solum propter peccatum veniale, de quo nemo dubitare poterat nunquam tam seriò monisset quæstionem, definissetque adeo quod sacerdos tenetur, saltem in præcipuis festis, celebrare, atque illis maxime, quibus populus cōmunicare consuevit, ubi celsura peccati mortalis insinuat. Idemque tenet Ricardus præfati distinctione articuli. 1. quæstio. 2. & Durandus & Paludanus quæstione iidem. 2. & Syluester verbo Missa. 1. §. 7. Atque alij Summistæ. Et vera ratio Sancti Thomæ bene perpensa vrgere videtur. Dedit enim Christus potestatem consecrandi sacerdotibus vniuersis per characterem sacerdotalem, seu quacumque iurisdictione & cura animarum, ut in memoriam suæ passionis ea vterentur, dicens. Hoc facite in meam commemorationem, ubi non tantum consilium, sed præceptum, ut supradiximus, designatur: ergo ipsa natura rei admonet, ut aliquando teneantur, id in eius honorem facere, ne gratiam Dei in vacuum recepisse videantur. Cui accedit & parabola euangelica talentorum Math. 26. & Luc. 19. qua seruus neq. insimulatur in sudario talentū reposuisse & ob id quod nunquam illo vltus fuerat, iussus fuit mitti in tenebras exteriores. Itē quæ vox populi vox Dei & natura est: & sacerdotes nunq. celebrantes perficiuntur in vltu fidelium, quæ ideo sacerdos, quem eorum cura non tægit, administrare non tenetur, sicut neq. hoc ipsum alijs dare. Celebrare verò, consistit in consecratione eucharistiæ in qua sacrificium Deo offertur, ad quod sacerdos ex sui ordinis officio obligatur. *Secundo arguitur.* Sunt aliqui sacerdotes peccati reatu, aut excommunicationis sententia irretiti, qui ideo celebrare non tenentur, alioqui perplexi essent, cum etiam celebrando peccent. Respondetur, quod si sunt sententia ecclesiæ præcisi, & per eos non stat quominus reconcilietur, cessando nō peccant: quia legitimo arcetur impedimento. Si verò solum peccatū mortale eos cohibet, nō excusantur, si nunquam celebrent. Neque tñ sunt perplexi: quoniam peccatū nō agere possunt. *Tertio arguitur.* Sacerdotalis dignitas per subsequente infirmitatem non perditur, ut est in can. Gelasij, Præcepta. 55. distinctio. ubi ait. Præcepta canonica sicut non patiuntur venire ad sacerdotium debiles corpore, ita si quis in eo fuerit constitutus, ac tunc fuerit sanatus, amittere non potest quod tempore suæ sinceritatis accepit: coniungit autem quod;

mium extenuasse, sanè cū nihil sacerdotibus præ secularibus iniunxerit. Arbitror ergo, quod non alludit ad solum nōvum communificandi præceptum, sed ad præciorum morem quando populus in festo Natiuitatis, & paschatis, & Pentecostes communicabat. Concludendum ergo sub vehementi coniectura est, ut sacerdotes, seculis impedimento, tribus saltem hisce diebus teneantur consecrare, vel saltem aliis ter vel quater in anno: dolens enim pontifex cap. Dolentes, de celebr. missa. eos reprehendit sacerdotes, qui missarum solennia vix celebrant quater in anno. Quapropter qui aliquando celebrat, non cogitur sub poena peccati mortalis illis signanter paschalibus festis celebrare: satis enim habet præceptum ecclesiæ seruare de cōmunicando in paschate. Hec autem de præcepti vinculo hætenus dicta sunt. Nam sacerdotes non crebro celebrantes, suo non sunt nomine digni.

Primum argumentum S. Thomæ est. Ad officium sacerdotis non solum eucharistiā celebrare, verum & alia pertinet ministrare sacramenta: sacerdos autem non tenetur alia ministrare, nisi propter animarum curam: ergo neque consecrare. Negatur consequentia propter discrimen: quoniam alia sacramenta perficiuntur in vltu fidelium, quæ ideo sacerdos, quem eorum cura non tægit, administrare non tenetur, sicut neq. hoc ipsum alijs dare. Celebrare verò, consistit in consecratione eucharistiæ in qua sacrificium Deo offertur, ad quod sacerdos ex sui ordinis officio obligatur. *Secundo arguitur.* Sunt aliqui sacerdotes peccati reatu, aut excommunicationis sententia irretiti, qui ideo celebrare non tenentur, alioqui perplexi essent, cum etiam celebrando peccent. Respondetur, quod si sunt sententia ecclesiæ præcisi, & per eos non stat quominus reconcilietur, cessando nō peccant: quia legitimo arcetur impedimento. Si verò solum peccatū mortale eos cohibet, nō excusantur, si nunquam celebrent. Neque tñ sunt perplexi: quoniam peccatū nō agere possunt. *Tertio arguitur.* Sacerdotalis dignitas per subsequente infirmitatem non perditur, ut est in can. Gelasij, Præcepta. 55. distinctio. ubi ait. Præcepta canonica sicut non patiuntur venire ad sacerdotium debiles corpore, ita si quis in eo fuerit constitutus, ac tunc fuerit sanatus, amittere non potest quod tempore suæ sinceritatis accepit: coniungit autem quod;

doq; vt sacerdotes defectus aliquos incur-
rant, ex quibus a celebratione impediuntur,
sicut est lepra, & morbus caducus. &c. ergo il-
li non tenentur. Respondetur, q nulla aegritu-
do, aut plaga sacerdotali ordini superueniens
eum tollit, sed executionem quandoq; inhi-
bet consecrandi, vt si quis oculis, aut digitis,
aut lingua priuetur. Intelligit, nisi per dispen-
sationem, per quam ceteri consecrare possunt,
quod, vt supradixi, ego vidi. Quandoq; item
propter periculum, vt si quis cardiam seu mor-
bum caducum, aut mentis alienationem pa-
tiatur. Quandoq; rursus propter abomina-
tionem, vt patet de leproso, qui publice non
potest consecrare: potest id tamen occulte,
nisi lepra eo vsq; inualuerit, vt per membro-
rum corrosione eum ineptum reddiderit.

QVAESTIO SE- cunda de ritu huius sacra- menti, & ratione qua est sacrificium.

S. Thom. 3. par. quaest. 83.

ARTICVLVS. I.

Verum in hoc sacramento Christus immoletur.

*prima con-
clusio.*

POST ministrorum con-
siderationem sequitur de
ritu huius sacramenti. Et
quia ritus ad modum sa-
crificandi attinet, & ra-
tio sacrificij est immola-
tio Christi, queritur pri-
mo, verum in hoc sacramento Christus imole-
tur. Et respondetur duabus conclusionibus.
Prima. Celebratio huius sacramenti dicitur im-
molatio Christi. Probat per primam autoritatem
Augustini in libro Sententiarum Prosperi,
quae refertur can. Semel immolatus, de con-
secra. dist. 2. ubi ait. Semel immolatus est in
semetipso Christus, & tamen quotidie im-
molatur in sacramento. Deinde subiungitur
ratio duplex. Prima. Imagines, vt ad Simpli-
cium autor est idem Augustinus earum rerum no-
minibus appellari solent, quarum sunt imagi-
nes, sicut diu aularem depicta intuetes dicimus,
Ecce Herculem, aut Ciceronem: celebratio

autem huius sacramenti, vt supradictum est,
imago quadam est passionem Christi reprae-
sentans, quae fuit vera eius immolatio: ergo
hoc sacramentum merito immolatio Christi
nuncupatur. Vnde super epistolam ad He-
braeos Ambrosius, cuius autoritas refertur
can. In Christo, ead. dist. In Christo, inquit, se-
mel oblata est hostia ad salutem sempiternam
potens: quid ergo nos? nonne per singulos
dies offerimus? scilicet ad recordationem mortis
eius. Secunda ratio sumitur ex effectu sacra-
menti. Per hoc enim sacramentum participes
efficiuntur fructus Dominicae passionis, vnde
in quadam dominicali oratione secreta dicitur.
Quoties huius hostiae commemoratio ce-
lebratur, opus nostrae redemptionis exerce-
tur: exerceri autem opus illud est quodam-
modo Christum immolari. Secunda con-
clusio. Priori ratione etiam vetusta sacrificia,
dici poterant Christi immolationes, quasi e-
ius mortis representationes, vt videre est in
occis animalibus, potissimum in estu agni, &
in sacrificio, quo Abraham charum filium im-
molare parabat. At vero secundo modo huius
sacramenti proprium est, vt in eius celebra-
tione Christus immoletur. Atq; adeo hoc lo-
ge magis proprie sacrificium est.

Hic ergo opportunus tandem locus est, quo
peculiarem excellentiam huius sacramenti ab
initio hucusq; crebro insinuatam perpenda-
mus: nempe, quo discutiamus quemadmodum
non modo, vt cetera, sacramentum sit, verum
& pariter sacrificium. Et quo haereticorum ve-
neficam perfidiam primum omnium retunda-
mus, VVicleff, vt. 2. tomo d. sacra. c. 31. & 32.
apud VValdem videre est, hanc coepit ve-
ritatem inficiari, & labefactare. In eius vero p-
diu suus assecla Lutherus in libello illo blasphemio
de abroganda missa priuata subscribens, ait
Missae, quas sacrificia vocant, summa sunt ido-
latria, & impietas. Immo missarum usum nomi-
ne sacrificiorum & sacerdotum titulo tenere, est
negare Christum. Similibus namq; scomatibus
solet sanctam ecclesiam respergere. Contra
eum de hac re Iodocus lib. 2. de officio missae
cap. 10. & infra, non indocte dissertit. Stat ergo
firma orthodoxa conclusio, sacrosanctum
eucharistiae mysterium non tantum sacramen-
tum existere, verum etiam sacrificium, id est,
si legitimam sacrificij rationem spectes, christi-
colis vnicum. Atqui inde primum aduer-
sus haereticos argumentum ducitur, vt supra
de sacerdotibus arguebamus. Omnis respu-
blica

*Secunda con-
clusio.*

*Expositio ab
initio.*

Lutherus.

*Conclusio a
Iodoco.*

*Primum ad-
uersum haereticos.*

blica, seu naturae legem, seu scriptam retrospicias,
hiscetribus sacrificijs, s. sacerdotibus & legi-
bus, semper fundata fuit, facta, & recta. Nem-
pe, vt Dei cuiuspiam notitia, seu veri, seu fal-
si (quos plurimos idololatre cōfingebat) pro-
posita, illico propria sacrificia, templa & aras
statuerent, propriosq; subinde sacerdotes &
pontifices, qui sacris praesiderent, ac deinde
leges conderet, quibus eadem respublica sal-
ua cōsisteret. Fuit enim hoc naturale lumen
hominum mentibus semper innatum, vt per
sacrificia protestaretur, Deum esse omnium
rerum principium, à quo bona cuncta dima-
nat, atq; adeo finem, quo sunt omnia referen-
da iuxta illud. 1. Paralipome. 29. Tua sunt o-
mnia, & quae de manu tua accepimus, dedi-
mus tibi. Huiusmodi ergo ritum non modo
profanae historiae ubiq; memoriae prodū, ve-
rum & sacra pagina nobis tradit, vt de Abel,
Noe, Abraham, Isaac, & Jacob cōtestatur. Quo-
rum ideo patrum sacrificia ecclesia sanxit, vt
in canone cōmemorarentur, eo quod omnia
fuerint sacrificij nostri prognostica. Mox &
totum negotium scriptae legis in sacrificijs
& victimis immoladis versabatur: iuxta ver-
bum Domini Exod. 5. ad Pharaonem. Dimit-
te populum meum, vt sacrificet mihi in de-
serto. Quare post nefandum vituli sacrificium,
tria sacrificiorum genera illi instituit: nem-
pe, holocaustum in reuerentiam & honorem
diuiniae maiestatis, Deinde & placabilem vi-
ctimam ad satisfaciendum pro peccatis & cō-
placandum Deum. Et tertio hostiam pacifi-
cam, quae in gratiarum actionem pro susce-
ptis beneficijs offerebatur. Igitur cum lex il-
la vmbrae tantum esset instructa sacrificijs,
blasphemia haereticorum est, negare legem nostram
gratiae & veritatis, quae in summa religione,
& Dei cultu versatur, proprio sacrificio exor-
nari. Sed ecce commentum, quo Lutherani
veritatem hanc recutere moluntur. Aijunt,
inquam, cunctis illis sacrificiorum vmbis vni-
cum Christi in cruce respondere. Idque testi-
monio Apostoli ad Hebraeos. 10. (quod est hic
primum argumentum S. Thomae) adstruere
pergunt. Ait enim illic Paulus, q cum sacer-
dos vetus singulis annis intraret propitiato-
rium ad offerendum pro peccatis, quia illa sa-
crificia ad veram expiationem non sufficie-
bant, Christus ingrediens in mundum ait pa-
tri illi. Psalmi. 39. Hostia & oblationem no-
luit hic corpus autem adaptasti mihi, (quo sci-
licet tibi legitimum sacrificium offerrem.) Et

subdit Apostolus, q vnam pro peccatis ob-
tulit hostiam: vna enim, inquit, oblatione cō-
summauit in aeternum sanctificatos. Igitur cū
Christus, vt idem Apostolus ad Roma. 6. ait,
iam non moriatur, quod enim mortuus est
peccato, mortuus est semel, colligunt haereti-
ci, nos qui profitemur Christum quotidie im-
molare, blasphemos esse in ipsum, quasi vna
eius mors non satis pro cunctis peccatis fece-
rit, cum dicat Ioannes in sua canonica, pro o-
mnibus totius mundi satisfecisse. Ad hoc au-
tem cauillum respondententes, planè cōstemur
vnicū sacrificium Christi sufficiens in redem-
ptionem fuisse omnibus, qui eius membra effi-
ciuntur. Quapropter quotidianum nostrum
missae non est aliud ab illo distinctū, sed idem
propterea. Vnde Ambrosius loco supra citato
can. In Christo, de consecra. dist. 2. Vna est,
inquit, hostia, (quae scilicet, Christus obtulit,
& nos offerimus) & non multae: quia semel
oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium
exemplum est illius. Haec enim ille iuxta ver-
bum ipsius Christi. Haec quotiescūq; feceritis,
in mei memoriam facietis. Immolatur er-
go hic Christus, vt dixit S. Tho. in prima ra-
tione: quia est representatio illius passionis.
Exurgunt autem in nos hoc pacto haereti-
ci. Sequeretur, inquit, quod etiam dum festum
nativitatis celebramus, eadem ratione
deberemus fateri, quod tunc singulis annis
nascitur Christus, & dum festum feriamur re-
surrectionis, aut ascensionis, quod eadem die
quotannis resurgit, & ascendit in celum: nam
pariter illis festis illas cōmemoramus histo-
rias. Aperta tamen est argumēti versura. Aliud
enim est historiam aliquam psalmis, &
hymnis cōmemorare, & festum in eius hono-
rem colere, quod facimus in Christi solenni-
tatibus: aliud verò re ipsa gesta personā Chri-
sti & eius passionem referre, quod in missa faci-
mus. Sicut aliud est festum celebrare in memo-
riā Abraham dū voluit filium immolare, & aliud
comcediam illius agere, sicuti fit comedia
Plauti, aut Terentij: hoc enim pacto in missa
sacerdos personam Christi indutus eius pas-
sionem re ipsa refert. Accipe diuersa exempla.
In die veneris sancta Hymnis, psalmis & ieiunio
celebramus priori modo passionem Chri-
sti, vt ait Aug. de cōse. dist. 2. can. Semel Chri-
stus: sed in missa secundo modo, vt illico subiū-
git, cā. Semel immolatus. Sed rogas. Nūqd in
baptismo quoq; representamus passionem Chri-
sti? Respondetur, representare quidem, sed longè
aliter

Ambrosius.

*Secundū ha-
reticorū ar-
gumentum.*

aliter. Est. n. illa representatio, q. a. cōsepelitur
cū illo per baptismum in morte, vt ait Pau-
lus, dū per eiusdem gratiā sacramēti extin-
guntur nostra peccata. Hic verō prater gra-
tiam, quam suscipientes recipiunt, offerētes
referunt quasi imaginem ipsius passionis.

*Tertia ob-
iectio.*

¶ At tertio arguētatur. Postquā Chris-
tus semel sufficiens sacrificium obtulit, quid
nam rationis expostulat, vt quotidie ite-
retur? Respondetur, primam rationem ef-
se, q. religio cuiuscunq. legis id exposcit, vt
toto temporis curriculo, quo eadem religio
durat, suos habeat sacerdotes, suūq. perin-
de iuge sacrificium, quod quotidie frequen-
tando Deum suum colat, cui eadem est dica-
ta religio. Alioquin furda esset & sterilis, vt apud
Lutheranos, nec sine lachrymis, conspi-
citur. Nam cū tota eorū religio non sit nisi
concionari populo absque vlla psalmorum
musica, sacrificiorumq. oblatione, muti viue-
re videtur ieiuni & surdi. Atq. in huiusce rei
figuram in lege Mosayca prater paschalem
agnū, qui Exodi. 12. semel in anno immolari
iubebatur, precipiebatur, vt singulis diebus
duo agnuli immaculati quotidie offererentur
in holocaustum sempiternum, vt numer. 28.
refertur. Secunda verō ratio eiusmodi quoti-
diani sacrificij est maxime adnotāda, q. licet
sacrificio suo Christus in ara crucis quātum
ad sufficientiam prouideris nostris delictis
& criminibus satisfecerit, tamen quātum ad
efficaciam nulli, nisi taxatē secundum suam di-
spositionem, vel sacramentalem mensuram
participatur. Et ideo sicut nobis op^o est post
quā in gratiam Dei recepti sumus opera sa-
tisfactoria exhibere, quibus eandem passio-
nem fecūdius in dies participemus, imo
potissimē, hoc sacrificiū nobis erat maxime
operaprecium ad satisfaciendum. Atq. huc
attinet secunda ratio S. Thomae: videlicet, q.
per hoc sacramētū participes efficiamur pas-
sionis Christi: Nam etsi per gratiā baptismi
& aliorum sacramētorum participes itidem
eiusdem passionis efficiamur, tamē in eucha-
ristia non solum gratia, suscipiētes ratione
sacramenti infunduntur, verū offerētes per
hoc mysterium qua ratione est sacrificium,
oblatione ipsa & meretur & satisfaciunt. Ita-
q. sicut Christus in cruce & meruit & satisfecit
nobis: ita & offerētes per hoc sacrificium
quo ipsa applicatur passio, & merentur & sa-
tisfaciunt. At quia Lutherani huiusmodi no-
stras satisfactōes ab ecclesia relegare & pro-

*Eucharistiae
ligio.*

Figuratus

*Ratio adno-
tanda.*

scribere contendunt, inde & in hoc sacrile-
gium collapsi sunt, vt nullam negēt esse sa-
crificium. ¶ Accedit demū & figura Melchi-
sedec, secundum cuius ordinem & Psalmi-
sta & Apostolus Christum aiunt fuisse faci-
dotem: cū enim sacrificium ille in pane &
vino obtulerit, & Christus in cruce non nisi
sub figura carnis & sanguinis sese tradiderit,
restabat, vt sub speciebus panis & vini se idem
offerendum nobis relinqueret. ¶ Postre-
mō deniq. veritas hęc nostra cōfirmatur. Qui
negat hoc sacramētum altaris sacrificiū esse
Christianorū, nullū eis relinquunt propriū,
per qd suam religionē more & vsu colant: nā
oblationes panis & vini, carnum & cere nō
sunt propria nostra sacrificia: tū q. ante legē
euāgelicā etiam erāt inter gentes, tum q.
laici eadem offerentes nō sunt sacerdotes. At
verō Lutherani, vt nullos admittunt sacerdo-
tes: ita neq. vllum peculiare sacrificium, prae-
ter opera virtutū, quae vniuersis mortibus
sunt communia, sed omnem religionem de
medio sublatam contendunt. ¶ Testimonia
autem sanctorum patrum superuacaneū est
percellere, adeo sunt multa eademq. patētia.
Satis est illud August. lib. 10. de ciuitate Dei
cap. 20. vbi concludit dicens. Per hoc & sa-
cerdos est ipse offerens, ipse & oblatio. Cu-
ius rei sacramētum quotidianum esse voluit
ecclesię sacrificium: cū ipsius corporis ipse
sit caput, & ipsius capitis ipse sit corpus, tam
ipsa per ipsum, quā ipse per ipsam lucus
offerri. In cuius verba Innocentius tertius in
concilio Lateranensi cap. Firmiter, de summa
Trinit. & fide catho. subscribes, Vna, inquit,
est vniuersalis ecclesia, extra quam nullus om-
nino saluatur, in qua idem ipse sacerdos est
sacrificiū Iesus Christus, cuius corpus & san-
guis in sacramento altaris sub specie panis &
vini veraciter continentur. ¶ Vnde vt ait S.
Tho. in solutionibus secūdi & tertij argumē-
ti, sicut Christus in cruce immolatus est, in
qua, vt ad Ephel. 5. ait Apostolus, tradidit se-
metipsum oblationem & hostiam Deo in o-
dorem suauitatis: ita quia sacramētum hoc
imago passionis est, altare locum habet cru-
cis. Et sicut (vt ait August. lib. 4. De trinit.)
in immolatione Christi idem est sacerdos &
hostia: ita & in altari sacerdos gerens personā
Christi, ipsius verba ad ipsius corpus conse-
crandum pronunciat.

¶ Celsitudinem ergo mysterij mēte attentissimē
contempler. Sacrificium est munus
illud

*Adhuc
dec.*

Similitudo

Cap. 10.

*Arca et
cruce*

*Arca et
cruce*

illud, quod Deo de ijs rependimus, quae de
manu sua accepimus. Quod autē nobis sum-
mum beneficium contulit, ipsissimus fuit v-
nigenitus eius filius. Sic enim Deus dilexit
mundum, vt filium suum vnigenitum daret.
Eundemque, & qui nobis esset & in mundo
legislator, & in cruce redemptor, & in sacra-
mento pastus, & in caelo primum. Igitur
quia nos soluendo non eramus, nihil enim
quod pro tam cumulatis beneficijs retribuere
remus, in nobis erat (Quis enim prior, vt ait
Paulus Romanor. 11. id est, tanquam de suo
dedit illi) diuina fuit nobis ratione consultū
vt ipse idem redemptor se nobis sacrificium
relinqueret, vt nihil minus pro immensis illis
beneficijs patri redderemus, quā eundem
ipsum, qui hęc omnia nobis factus est: videli-
cet, vt posset a nobis & in reuerentiam diui-
nae maiestatis tanquā holocaustum offer-
ri: & ad nostra piacula expianda tanq. propi-
tia victima immolari, atque adeo esset nobis
pro gratiarum actione apud Deū hostia pa-
cifica. Id quod David in Psalmo precantaf-
se videtur, vbi ait. Quid retribuam Domino
pro omnibus quae tribuit mihi: calicem salu-
taris accipia, & nomen Domini inuocabo.

*De sacra-
menti
mysterio.*

¶ Quo ergo rem iam cū catholicis agamus,
rationes sacramenti & sacrificij in hoc diui-
no mysterio sic dignoscitur: quod cū sacra-
mentum sit sacrae rei signum, quā vel in se
cōtinet vel vsu efficit, ratio huius sacramen-
ti in consecratione perficitur, sacrificium au-
tem est quod Deo offertur: quare ratio eius
in oblatione consistit. Vnde dum in pyxide
asseruatur, aut infirmo in domum deferitur,
sacramētum est, non sacrificium. Ex quo fit
nec baptismum nec reliqua sacramenta vl-
latenus esse sacrificia: quia non sunt hostiae
Deo oblatae. Quare hoc non qua ratione est
sacramētum, sed qua est sacrificium tanta
indumentorum, ornamentorum, precum
& ceremoniarum, & cantionum, solennita-
te celebratur. ¶ Sed rogas. Nunquid in so-
la oblatione tota ratio sacrificij posita est? Re-
spondetur. Non prorsus, nam cū id quod
offertur sit corpus & sanguis, fit vt eorū con-
secratio, quae vt offerantur fit, sit forma sa-
crāmēti, vt pariter ad sacrificium pertineat.
Quare prius fit oblatio materiae consecran-
dae, dum dicitur. Suscipe Domine sancte pa-
ter hanc oblationē, &c. Deinde supplices ro-
gamus, vt accepta habeat & benedicat no-
stra sacrificia illibata. Et tandem post conse-

crationem memores passionis aliorumq. be-
neficiorum offerimus hostiam puram, san-
ctam, &c. Quinverō & sumptio corporis &
sanguinis potissimum ad sacrificiū attinet. *Immolari.*
Illic enim ratio immolationis perficitur: im-
molatio nanque idem est quod sacrificatio:
nempe, animalis occisio, a mola, id est, farre,
quo victima inspergebatur. Mors autē Chri-
sti non representatur in consecratione, imo
cōsecratur, vt immoletur, dū consumitur nā
illa est mortis & sepulturae Christi effigies.
Et in sumptione sanguinis adhibetur ima-
go effusionis eius. ¶ Quocirca si post conse-
crationem sacerdos sacramēta non sumeret,
sacrificium relinqueretur truncum & imper-
fectum, neq. effectum sacrificij plenū habe-
ret. Ob idq. scilicet quia sumptio vtriusque
formae ad essentiam sacrificij attinet, tātē fuit
curę ecclesię, vt nunquā sacerdos conse-
craret, quin vtranq. sumeret. Non ergo sacra-
mentum & sacrificium tanquā contraria
distinguntur, imo consecratio & vsus sacra-
mēti, adhibita oblatione, rationem integrat
sacrificij. Quapropter etiam populus, qui sa-
cris assilens sanctā suscipit communionem
per ipsam etiam sumptionem suo ordine &
gradu sacrificat. ¶ Et quemadmodum hoc
eucharistiae mysterium quatenus sacramen-
tum est, vt dist. 8. praediximus, sua habet pro-
pria nomina, dicitur enim synaxis, hoc est,
communio, & viaticum & eucharistia: sic &
in quantum sacrificium, dicitur Missa. quā
quidem vocem, sunt quibus placeat, esse lati-
nam, vt dicatur quasi missio, vt cū in fine
diaconus ait, Ite, missa est, idem sit, quod, Ite
missio est, sicut dimittitur concio dum ser-
mo vel lectio finitur. Hęc autem significa-
tio non videtur rei consona, imo quantum
coniectura assequi possum verbum illud ori-
ginem duxit ex primitiua ecclesia, quando
catechumeni non recipiebantur ad sacra, sed
in festis praecipuis admittebantur ad lectio-
nes epistolę & euangelij & tunc ante offerro
riū iuebatur exire, vt ait Dion. de eccle. hie-
rar. cap. 3. canente diacono, Ite missa est, hoc
est, sacra oblatio incipitur, cui vobis interes-
se non licet. Ait enim Isidorus in lib. de offi-
cijs, & Remigius in lib. de officijs missę, vbi
Isidorus citat, quod missa dicta est ab emit-
tendo, eo quod ante consecrationem dicen-
dum est a diacono post euangelium, si quis
catechumenus est procedat foras. Atq. inde
suspicio relicta esse, vt idem verbum di-
catur

Nota.

Missa.

*Arca et
cruce*

*Arca et
cruce*

catur in fine missæ, in præcipuis festis putâ quibus canitur, Gloria, sed tamen in contra-rio sensu: scilicet, Missa perfecta est. Hugo li- bro. 2. de sacrament. par. 8. cap. 14. Missa, in-quit, dicitur hostia & oblatio, quæ per sacer- dote[m] qui inter Deum & populum media- tor est, ad Deum transmittitur, quâ opinio- nē art. sequenti amplectitur. S. Th. Vtq; ta- mē sit, certum est missam idem esse quod sa- crificij oblationem. Quod quidem nomen non immerito alij dicunt esse Hebraicū. Nā ubi Hieronymus Deuter. 16. transulit, obla- tionem spontaneam, Hebraicē legitur, mis- sam, & alibi crebro in Leuitic. Aliis verò ob id non apparet esse Hebræum, quod effigie- magis habeat Latinam quā Hebræam. At tamen causa huius est, quod Hebraicus cha- racter, camach, ratione puncti daghues, non potest aptius Latine reddi quā per gemi- num S. Vnde sicut pro cion sine puncto La- tine dicimus sio, ita pro micga dicimus mis- sa. Quicquid tamen sit nomen est, non mo- do inter sanctos patres creberrimum, verum & in ecclesia celeberrimum, pro eo quod est sacrificij oblatio. Imò iam vltus obtinuit, vt omnes sacramenti solemnitates nimirum le- ctiones epistoliarū & euangeliorū & oratio- nes cōprehensim, significet, vt. e. missas totas, legitur & can. In sacramentorū oblationib; quæ inter missarum solemnia Domino offe- runtur, de consecra. dist. 2. & can. Iacobus, di-

Tria dubia.

*Duplex esse
huius sacrificij*

*offerentes in
triplici gra-
du.*

stin. 1. ¶ Per hæc tandem ea quæ quæst. pro- xima art. 6. & dist. 11. q. 2. art. 5. indecisa reliqui- mus, facili negotio clarescunt. Hæc autem sunt tria: quorum primū attinet ad effectus, & valoris sacrificij, secundū ad offerentes, ac tertium ad eos pro quibus offertur. Effectus enim sacramenti quatenus sacramētum est, per solā eius sumptionē recipitur, qui quidē est gratia gratum faciens, qua vita spiritualis alitur & nutritur. Effectus autem quatenus est sacrificium pari modo est duplex, vt qua- tenus est sacramentum, scilicet virtute ope- ris operantis: nempe, deuotionis & orationis sacrificantis; & virtute operis (quod aiunt) operati, hoc est, virtute hostiæ, & victimæ quæ offertur, sicut in sacramento virtute sa- cramenti, quod suscipitur. Ille ergo secundus effectus obtinetur per oblationem, consecra- tionem, & sumptionem, vt explicatum est: quoniam ex illis sacrificium integratur. ¶ Offerentes autem sunt in triplici gradu. Primum est sacerdos, qui immediate, hoc est

per se tāquam publicus ecclesiæ minister sa- cramentū consecrat, offert, & consumit, pro- priam Christi personam representans. Ge- neralissimē verò & mediatē, hoc est, per sa- cerdotem offert totus Christianus populus, qui quodammodo singulas missas offerunt, iuxta verbum Domini Exodi. 5. Dimitte po- pulum meū, vt sacrificet mihi in deserto. Et Leuitici. 23. & Numer. 28. populus ipse iube- batur sacrificia offerre, id tamen faciebat per manus sacerdotum, sicut modo Christianus populus, iuxta verbum citati canonis Ale- xandri. 1. q. 1. ipsi sacerdotes pro populo in- terpellant, & peccata populi comedunt. Par- ticulariū verò, sed tamen etiam quodammo- do generaliter, offerunt, omnes, qui aliquem specialem actum circa hoc sacrificium exer- cent, vt circumstantes, quorum ideo genera- liter fit in can. mentio, tameti inter illos sint gradus: nā principalis & specialis ministri altaris offerunt, & chorus q̄ plebs. Itē illi, qui sacerdoti celebranti alimenta & subsidia mi- nistrant. Quare in missa plebani curati totus populus parocciæ offert, & in missa episcopi tota diocesis. Specialissimē tamen offerunt illi, qui peculiarem elemosynam in hac mis- sam conferunt, vt pro se & suis offeratur. Illi autem pro quibus offertur, & non offerunt, sunt defuncti, atq; illæ personæ pro quibus, licet nihil subsidij contulerint, nec sint præ- sentes, tamen sacerdos sua spōte sacrificium offert. Defuncti verò cum non sint ecclesiæ militantis, cuius est hoc sacrificium, non offe- runt, nisi largo modo illi, qui pecuniam pro missarum oblatione reliquerunt. Ex quo fit consequens vt multi sint & offerentes & si- mul pro quibus offertur, vt illi qui elemo- synam largiti sunt, & circumstantes. ¶ Isti er- go omnes offerentes vnusquisq; in suo ordi- ne dummodò in gratia sint, quando offerūt, (quod est apprimē animaduertendum) tripli- ci modo & via valorem & fructum sacrificij consequuntur: scilicet, per modum meriti, per modum satisfactionis, & per modum impe- trationis. Per modum, inquam meriti tā de congruo quā de condigno. Meretur enim de congruo per hanc sanctam oblationem sospitatem & salutem corporis, & reliqua id genus subsidia & temporalia bonaniam & il- lic panem petimus quotidianum. Huiusmo- di nanq; caduca bona sub merito de con- digno non cadunt: nempe, vt certa & infallibi- li lege semper petentibus & merentibus con- cedantur

*offerentes in
triplici gra-
du.*

*offerentes in
triplici gra-
du.*

cedantur, sed prout Deus expedire nouerit tanquam remedia salutis animæ. Merentur præterea de condigno augmentum gratiæ, non modò per deuotionē, & orationes quas illic fundunt, sed etiam virtute operis, scatio- ne hostiæ: quam offerunt. Itaq; sicut offerēs in gratia panē & nummos sacerdoti, & alias largiens elemosynas, de condigno mere- tur augmentum gratiæ: ita, imò multo locu- pletius offerēdo corpus & sanguinem Chri- sti. Ex quo fit, vt illic effectus meriti operan- tis cōmisceatur cum effectu operis operati, id est, hostiæ quæ offertur. ¶ Secundum effe- ctum offerentes adipiscuntur per modū sa- tisfactionis. Per illam siquidem victimam sa- tisfaciunt pro poenis delictorū: quæ sibi ad culpam remissa sunt. Et hæc etiam satisfac- tio fit certa & infallibili lege, sicut in merito de condigno. Nam iste est proprius effectus operis operati, id est, hostiæ oblata. ¶ Tertiò allequuntur & alios effectus per modum im- petrationis, & suffragij: nempe, defunctis re- leuationē tormentorū purgatorij, aut pro- prius liberationem, quæ non fit ex rigore iusti- tiæ per modum meriti de condigno, sed per modum deprecationis, si Deus acceptaue- rit, & per modum applicationis sacrificij ad satisfaciendum pro ipsis, etiam si singularem elemosynam nō reliquerint. De quibus suf- fragijs infra. d. 45. Perpende quantum detri- menti patiantur, qui peccatorum labe fordēt: omnibus enim huiusmodi fructibus vacui sunt. ¶ Ex his fit consequens oēs huiusmodi effectus secundum quantitatem deuotionis offerentis esse plus minusue vberes. De satis- factione nanq; supra. S. Tho. q. 79. ar. 5. asse- ruit secundum quantitatem deuotionis offe- rentis esse magis æstimandam, quā secun- dum quantitatem rei oblata: quod illic expo- sitū satis reliquimus. Multo ergo maiori ra- tione & augmentum gratiæ eandem offerē- tis deuotionem insequitur. Et pariter impe- tratio, seu per modū meriti de congruo, seu per modum suffragij in defunctorum subsi- dium, quo offerētes sanctius hostiam immo- lent & offerant, efficacius impetrabunt. ¶ Se- cundo ex his consequitur, sacrificij valorem, quando sacerdos est in peccato, virtute suæ propriæ deuotionis nullum esse, vt quæstio. præcedenti art. 6. dicebamus, verum neq; vir- tute deuotionis cuiuscunq; peccatoris offe- rentis, siue offerat, quia interest sacrificio, si- ne quia elemosynam confert. Imò verò cre-

diderim, q̄slicet orationes & preces ecclesiæ oblata per malum sacerdotem, quatenus est ecclesiæ minister, fructuosæ sint in missa, vt illic docuit. S. Thom. preces tamē laici offe- rentis in peccato, nulla ratione fructum ad- ferunt apud Deū, quoniam laici proprie nō sunt ministri ecclesiæ: tanquam ad hoc mu- nus ordinati, & instituti, sed solus sacerdos per characterem. Quare virtute precis huius modi laicorū, qui peccato contaminati sunt neq; ipsis neq; verò alijs pro quibus ipsi offe- runt, quicquam proderit, licet ipsi satisfaciāt præcepto ecclesiæ audiendi missam, quod aliud est negociū. ¶ Ad hæc operæpretium duximus, insignem illam quæstionem appē- dere, vt rōm missa pro pluribus oblata tantū singulis proferat, ac si pro vno duntaxat offer- retur. Nā etsi lib. 9. de iustitia & iure. q. 2. art. 2. eam discusserim, nunc forsitan per hæc, quæ dicta sunt tum clariùs elucebit, tum & ad ve- ritatem exactius collimabitur, & compen- diosius absoluetur: sunt enim de hoc duæ o- piniones extremæ. Vna Scoti. quolib. 20. quæ respondet simpliciter negatiue: scilicet, non tantum valere, cui videtur Paludanus applau- dere in. 4. d. 45. q. 2. & quodammodo Syluester verb. Missa. 1. §. 9. scilicet, q̄ si generaliter of- fert pro pluribus non tantum valet singulis secus si pro singulis singulariter. Et quidem ante Caietanum communi vsu tenebatur o- pinio Scoti. Caietanus verò supra. q. 79. art. 5. & explicatiùs quolib. 1. q. 18. partē sustinet affirmatiuam: scilicet, tantum valere singulis oblata pro pluribus, quātum vni oblata pro eo solo. Prætermissa ergo ratione sacramen- ti, cuius effectus est gratia in suscipiente, de qua nihil ad præsens propositum. In ratio- ne sacrificij cōsiderantur & oblatio victimæ & subinde preces. Atqui in oblatione, confi- deratur & res ipsa oblata: nempe, victima quæ est corpus & sanguis, quæ de se est infiniti va- loris, & actio ipsa oblationis, consecrationis & sumptionis, quæ quidem cum sit hominis non est precij infiniti: sacrificium enim non dicit solū rem oblata[m], sed actionem offe- rentis. Quapropter non est idem omnino iu- diciū de oblatione, quā Christus in cruce obtulit, & de nostra. In illa enim non solū res oblata erat infiniti valoris, sed actio ipsa Christi, quia erat persona infinitē grata, & i- deo sacrificium illud fuit simpliciter infinitū nostrū verò non ita. Secundum est discerimē, quoniam passio Christi fuit infinita solū

*De valore
missæ oblatæ
pro pluribus.*

quoad sufficientiā, ut doctores aiunt, sed quātum ad efficaciam, non habet effectum, nisi taxatum in quolibet sacramento, quatenus est eiusdem passionis instrumentum. Aut si applicetur per modum meriti secundum dispositionem hominis, quæ per speciale fit auxilium Dei. Quocirca hoc sacramentum ut ratione sacramenti certum gradum gratiæ ex opere exhibito confert suscipienti, & quatenus sacrificium, certum habet gradum satisfactionis in quocumque offerente ex opere quod vocant operatum. ¶ Tunc ergo arguitur à parte negatiua, quod non tantum pro sit singulis si pro pluribus offeratur, quam si offerretur pro vno. Quod res finita in plures dispersitur, minor unicuique contingit portio: cum ergo sacrificio certus respondeat satisfactionis gradus, sit ut quod in plures ille dispersitur, minus habeat unusquisque. Hoc argumento loco citato absolute hanc conclusionem contra Caiet. sustinimus. Nunc verò re oculatius perpenſa, videtur mihi nonnullum indigere moderamine. Arguitur enim contra. Si opinio hæc, ut iacet, simpliciter esset vera, sequeretur, ut quod plures offerunt, minus singulis obuenire, satisfactionis sacrificij, atque adeo consultius esset sacrificio interesse, cui minor interest ministrorum numerus, minorque populus, quod est absurdum. ¶ Et ideo ad maiorem rei claritatem, notandum est, quod etsi tam ratione sacrificij, quā ratione sacramenti certus taxatusque effectus huic mysterio respondeat (quod certe verissimum est, eo quod utraque ratio est instrumentum, quo passio Christi limitato modo applicatur, & non est ipsa omnino passio, ut à Christo oblata) est tamen discriminē inter rationem sacramenti, & rationem sacrificij, quod ratio sacramenti consistit in receptione, quæ reducitur ad genus passionis, ratio verò sacrificij in oblatione, quæ reducitur ad genus actionis. Diximus enim quod baptismus potius dicit passionem, quam actionem: Vnde quia vnum sacramentum non percipitur nisi ab vno, nunquam confert nisi certum gradum gratiæ, licet ille, ut dictum est, ex maiori dispositione suscipientis quodammodo crescat. Sed tamen ex opere operato non multiplicatur effectus, nisi multiplicetur sacramentum. Dum enim eadem aspersione plures baptizantur, quia secundum numerum recipientium multiplicatur baptismus, sit ut singuli tantumdem recipiant, quantum si vnus baptizaretur. In oblatione verò eiusdem sa-

cificij per hoc quod plures offerant, non multiplicatur sacrificium: nam vnicuique est, quod vnus sacerdos & per eundem oēs offerunt. Nihilominus quod plures sunt offerentes, eo valor ipsius crescit, ut loco citato ait Syluester, quem nos in lib. de iustitia & iure refutauimus propter similitudinem suam de baptismo, quæ non est valida, nam dum plures vna aspersione baptizantur, sacramenta multiplicantur. Nunc autem eatenus similitudinem approbamus, quod sicut tunc propter plures suscipientes multiplicantur sacramenta, ita & in sacrificio quantum plures sunt offerentes, tanto maior est valor sacrificij: non quidem in singulis, sed in omnibus simul: quia unusquisque eandem offert hostiam. Quare in vnoquoque crescit sacrificium secundum deuotionem, ut S. Tho. quæst. 79. nos docuit: non quidem secundum proportionem æqualem, ut si deuotio vnius sit dupla ad deuotionem alterius, satisfactio itidem sit dupla: quoniam cum res oblata non duplicetur, sed sit eadem, fructus non duplicabitur. Et cunctis deuotionibus paribus maiorem fructum suscipit sacerdos, ideo, quod ille sit proprius minister ecclesiæ, non solum propter usum sacramenti, quia illud suscipit, verum & ratione oblationis, immo minister altaris, & chorus cæteris paribus, & populus, quia peculiariter altario seruiunt. ¶ Eligitur, ut ad questionem respondeamus, in sacrificio considerantur illi qui offerunt, & illi pro quibus offertur. Sit ergo prima conclusio. Numerus offerentium non minuit valor sacrificij in singulis: nam unusquisque offerentium perinde hostiam offert ac si nullus alius offerret: & ideo nemo alijs obstat, ut propter alios alij suo munere frustrerentur, crescit enim, ut diximus, tunc in oibus simul valor sacrificij. Imò verò quod plures concurrunt: sacrificium gratius est Deo & acceptius: nam cum late preces facilius exaudiuntur, & ipsa consecratio celebrior est. ¶ Et per hoc ad argumentum in contrarium respondetur. Concedimus enim, quod sicut sacramento, ita & sacrificio suus respondet taxatus effectus: ille tamen integer cuiuslibet offerenti respondet, siue solus offerat, siue cum alijs, veluti effectus sacramenti cuiuslibet suscipienti. ¶ Illi autem pro quibus offertur, sunt in duplici differentia: nam alij sunt pro quibus ex ecclesiæ instituto generaliter offertur sacrificium: scilicet pro papa, pro rege, pro episcopo & pro circumscribitibus, & pro parochianis, qui decimas sol-

solunt. Et de istis subnectitur secunda eadem que similissima conclusio. Propter maiorem eorum numerum nemo villo suo fructu: scilicet, satisfactionis & meriti defraudatur, quia generali instituto ecclesiæ singulis sacrificium applicatur vnicuique in suo ordine & gradu. Quare missa quæ offertur in magna parochia aut ab episcopo in magna diocesi, non minus singulis prodest, quā si parochia aut diocesis parua esset. ¶ Alij vero sunt pro quibus specialissime offertur: nam præter illam generalem applicationem ecclesiæ relicta est sacerdoti facultas, ut dum alio obligationis vinculo non tenetur: scilicet, animarum cura, liberè possit sacrificium specialiter pro hoc aut illo offerre. Et de ista sola oblatione quæstio debet in dubium reuocari. De qua quidē Caietanus idem censet, quod de generali oblatione: scilicet, quod pro quocumque numero offeratur, tantumdem pro sit singulis. Imò et si pro infinitis, inquit, offerri posset, eundem valorem haberet in singulis. Syluester verò distinguit, quod si oblatio fiat generatim non applicando intentionem ad hunc vel illum, sed ad omnes in genere, non tantum prodest singulis. Si verò sigillatim pro singulis offeratur, tantum prodest vnicuique, quantum si pro vno solo offerretur. Sed Scotus ait neutro modo tantum prodest singulis. Et hoc est, quod nos lib. de iustitia & iure, licet non tam explicite dicere cogitabamus. ¶ Quare & id modo explicando dicimus, quod si plures elemosynam pro eodem sacrificio conferant, tunc quia specialem habent actum circa tale sacrificium, censentur offerentes: & hac ratione neutro propter aliorum societatem: suo fructu aut meriti aut satisfactionis defraudatur. Si tamen considerentur quatenus ex intentione sacerdotis pro illis offertur, certe crediderimus obuenire singulis, quā si pro vno offerretur. Et ratio est: quia generali intentione ecclesiæ non applicatur pro illis sacrificium sed solum ex libera intentione sacerdotis: illi verò intentioni, quia est de essentia sacrificij, etiam ex opere operato respondet certus & taxatus gradus satisfactionis: & ideo quantum in plures illum distribuatur, tanto minus singulis obuenit. Et idem est si offerat pro alijs, qui elemosynam non sunt largiti. Et confirmatur. Satisfactio, quæ deuotioni sacerdotis respondet, si inter plures ipse distribuatur, minus singulis prouenit. Quod Caietanus cum cōmuni omnium opinione concedit, sed ait

illum effectum non debere illis, qui elemosynas offerunt. Pari ergo modo effectus oblationis, & precum quæ liberè ipse ut minister ecclesiæ, potest singularibus personis applicare, est certus, atque adeo si diuidatur inter plures minus unusquisque recipit. Et confirmatur secundum. Si unusquisque eorum, qui præsentibus sunt sacrificio, & ordine suo offerunt, pro alijs singularibus offerunt, minus sibi de satisfactione reſeruat: immò si totum alijs applicat, nil sibi relinquant. Quod credo nemo negabit, licet suum meritum sibi ipsi non pereat: ergo pari ratione sentiendum est de sacerdote offerente pro ipsa parte effectus, quem præter ecclesiæ institutione ipse liberè offerre potest. ¶ Quocirca optime in ordine nostro consultum est ut pro vna missa non recipiantur à pluribus elemosynæ, ac si pro vno esset offerenda. Primo quia elemosynam largientes in sua operatione decipiuntur: quare deterrentur & alienantur ab earum elemosynarum largitione. Secundo quia si hoc quod diximus verum est in rei veritate defraudantur. Tertiò & potissimum quoniam elemosynæ non debent suscipi pro valore sacrificij, sed in subsidium & alimentum sacerdotum. Ob idque manifestaria fraus esset tantum elemosynarum pro vno sacrificio corradere. Quapropterea eadem ratione illic diximus, & nunc dicimus, quod possit forsan sacerdos duas pitancias pro suo victu suscipere. Duas inquam, pitancias, ut ambæ argenteum nummum, vel paululo plus non excedant. Tametsi permissio hæc in alio iniquo usu fundetur: nempe, quod episcopi contra ius pauperum sacerdotes absque villo titulo sacris initiati. Nulli enim ordinari debent nisi qui suis fructibus vivere possent, & qui ecclesijs seruire sufficerent. Nam admittere ad sacerdotium illos qui non nisi mendicatis elemosynis victitare possunt, nefas est. Quapropter qui hac spe mendicitatis ecclesiā ingres- si sunt, suam perferant paupertatem. ¶ In calce demum articuli queritur, utrum sit præceptum diuinum audiendi missam in diebus festis sub reatu mortali. Nullum enim eiusmodi præceptum in euangelio legitur. Cui accedit quod audiendi alia sacramenta nullum extat præceptum, sed tantum suscipiendi illi, cui incumbit. Nihilominus citra controuersiam respondetur, esse præceptum pontificium iure diuino fundatum obligans sub reatu mortali. Et qui huic veritati reclamauerit tanquam suspectus aduersus sancta mandata punien-

Argumentum
a parte ne-
gatiua.

Moderatio
opinioni au-
tem.

Discrimē in-
ter sacramē-
tum & sa-
crificium.

Statutum or-
dinis domi-
nicani.

Qui suo ne-
queunt victi-
tare parri-
monio non sunt
ordinandi.

Præceptum
audiendi mis-
sam.

Conclusio.

mus est. Extat enim præceptum in concilio Agathensi, & admonitio in concilio Carthageniensi, quæ referuntur de consecra. d. i. can. Missas, & can. Qui die solenni. Quod si obmurmures, illa concilia non esse nisi prouincialia, quæ vim non habent perstringendi vniuersalem ecclesiam: accedit canon Apostolorum. Omnes fideles, ibidem relatus. At verò potissima huius veritatis ratio est, quod huiusmodi allegati canones, non habent formam noui præcepti, sed tanquam de re compertissima & à temporibus apostolorum constitutissima loquuntur, quod est testimonium, præceptum hoc nunquam in ecclesia fuisse ambiguum, sed more & usu ubique cultum. Et quæuis non sit in euangelio expressum, fundatur tamen in illo mandato diuino, Sabbata sanctifices. Sanctificatio. n. sabbati est ad vacandum diuinis officiis ordinatur, quod ecclesia de audienda missa consilio interpretata est. Vnde ad aliud argumentum respondetur, disparatè esse aliorum sacramentorum huiusque rationem: nam hoc non tantum sacramentum, verum & sacrificium est. Quia utique de causa annexum habet præceptum, ut audiatur à populo, qui suo ordine & gradu sacrificare tenetur. At quia prædictus canon Missas die Dominico (ubi omne festum subintelligitur) totas audiri iubet, hæsitabit quis forsitan quomodo totæ intelligantur. Respondetur non intelligi mathematico more, ut nulla omittatur particula (parum enim pro nihilo reputatur) sed moraliter, ut ciuitas habet humana. Quare si ab epistola re sacræ audieris, satisfecisti. Ad monet enim prædictus canon Apostolorum ut omnes Christi fideles in diebus solennibus scripturas apostolorum & euangelia audiant. Tamen si neque tam exactè forsitan monitum illud sit intelligendum. Euangelium autem non audire non esset tutum. Pari modo in fine si post assumptionem sacramenti quis exiret, non esset transgressionis reus. Nam quod in dicto canone Agathensi concilij adijcitur, quod si populus ante benedictionem sacerdotis egredi præsumpserit, publicè ab episcopo confundatur, non est in usu ecclesie, ut tamquam præceptum sub reatu mortali observetur. Neque verò si quis partem vnius missæ & reliquæ alterius audierit, est condonandus quandoquidè omnia audit necessaria. Sed cum dicimus audire missam, intelligimus præsentem esse: nam qui in magna ecclesia sacerdotem à longe spectat, licet non audiat, præceptum implet. Veluti qui græ-

cam audire missam, cuius nullum verbum intelligeret. Hinc colligitur attentionem, quæ sub præcepto necessaria est ad audiendam missam, non esse tantam, quanta in officio canonicis persoluendo requiritur, sed sat est, quod sit actus humanus. Quocirca quamuis indecentia sint colloquia inter audienda sacra, non tamen propterea transgressio fit præcepti. Possent tamen voces & cachinni in tantum prouocare, ut per se essent peccatum irreuerentiæ & scandali. Quemadmodum si quis sinistro animo audiendi sacrum ecclesiam adeat, quamuis illud propositum peccatum per se sit, nihilominus si missam audiat, præceptum implet quantum ad substantiam præcepti: cauet enim peccatum omissionis audiendi missam. Ex his colligitur alius dubij solutio, vtrum qui & missam tenetur audire & horas canonicas soluere, possit simul utriusque præcepto satisfacere. Syluester namque, in verb. Missa 2. §. vi. negat. Caie. verò in opi. de valore orationis concedit. Et hæc opinio arbitror veram, nam si quæ græcè audit missam, aut omnino surdus est, non tenetur esse attentus, ut verborum sensus percipiat, non video cur tunc non possit officium diuinum persolvere. Quare & idem quicunque poterit. Itæ arguitur. Vel ille qui in missa horas recitat utriusque præcepto satisfacit, vel neutri, vel alteri tantum: non tertium, quia nulla est ratio, cur vni potius quam alteri satisfaciatur. Quod si dicatur neutri satisfacere, obuiat tibi argumentum. Quod si postmodum horas tantum soluere, conferretur utriusque satisfecisse: ergo dum audiebat missam præceptum audiendi implebat. Et pari ratione si postmodum sacrum audiret, conferretur impleuisse utrumque: ergo dum missam audiebat, satisfaciebat præcepto horarum, atque adeo ambobus. Quod autem necessarium sit missam proprii festi audire, nulla ratione fulcitur: non enim præcipitur nisi missam audire, quod ad munus religionis sufficit. Tamen si reprehensione sacerdotes non careant, qui nullam rationem festi habentes, satis esse putant quocunque festo vnaquamlibet aliam missam dicere. Vnus autem scrupulus est, qui plurimos premit, vtrum scilicet, qui diploma habet pontificium, per quod sibi liceat tempore interdicti sacrum audire, teneatur illud diebus festis etiam tempore audire. Faciunt enim argumentum, quod privilegia conceduntur in fauorem, & non ad compulsionem: cum ergo tempore interdicti non habentes privilegia non cogantur audire missam

sam, sit ut neque privilegiati sint cogendi, alio qui suo privilegio constringerentur. Hoc autem non obstat argumento, crediderim tene-ri: quoniam præceptum audiendæ missæ obligat omnes commodè potentes audire. Vnde ad fallaciam argumenti respondetur, quod privilegium de se non obligat, sed solum facit hominem potenter audire, atque adeo facit eum materiam præcepti obligantis omnes potentes. Veluti si quis esset in carceribus, & prætor diebus festis potestatem illi faceret exeundi ad audiendum sacrum, profectò teneretur. Postremo denique ad sedulas timoratas conscientias notandum est ab hoc præcepto illos excusari, qui legitimo impedimento cohibentur, ut infirmus, & qui inimicitias gerit, si timet hostem sibi dari obuium, & ubi mos est virgines nobiles non prodire in publicum. Quamvis mos iste profectò non est laudabilis maxime si id autoritatis causa & maiestatis fiat. Itæ si vxor à marito ob zelotypiam prohibetur, quamvis ille quandoque peccet, illa tamen parere tenetur. Si verò mulier timet, si exeat, per eum eius aspectu impudicè commouendum, non ideo tenetur sua libertate priuatam, occlusam esse. Quamuis nonnunquam salubre esset charitatis consilium potius ab audiendo sacro abstinere, quam hominem in barathrum turpitudinis conijcere. Illi autem, qui seruiunt, si à suis heris missam audire ob aliquam negotia gerenda prohibeantur, excusantur. Non enim ideo tenentur heros relinquere. Ipsi tamen heri sibi videant, iusta ne an illegitima causa illos impediant. At verò si seruius præsentificeret Dominum in contemptum vel odium christianissimi id facere, domum teneretur tunc mutare.

ARTICVLVS. II.

Vtrum conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.

VM tota quæstio præfens circa hoc mysterium versetur, non quatenus sacramentum est, sed dumtaxat qua ratione est sacrificium, animaduertendum est præter eius substantiam, quæ est hostia corporis & sanguinis, sex rerum genera esse ad id solenniter celebrandum necessaria. Hæc sunt minister, deinde tempus & locus, quæ sunt due cuiusque actus proximæ appendices qualitates, quas circumstantias vocant. Quartum ministerii indumenta, quintum verba: sextum de-

niq; ceremoniarum aliarum signationes & aliarum gestulationes. Inter hæc autem solus minister est de iure diuino ac subinde de essentia: nepe, sacerdos, sine quo, ut dictum est, fieri nequit consecratio, de quo satis dictum est. Nam de episcopo, & diacono, hypodiacono & minoribus ordinibus dicere ad tractatum sacramenti ordinis spectat. Cetera quinque sunt de iure positio, atque adeo non ad essentiam sed ad solennitatem sacrificij pertinentia. De secundo ergo: scilicet, de tempore nunc quæritur vtrum sit conuenienter institutum. Ad quod tribus conclusionibus respondetur. Prima. Tempus determinari oportuit celebrationi huius sacramenti aptum. Probatum. Duo sunt quæ in celebratione huius mysterij per totam præsentem quæstionem præ oculis habere debemus. Primum representatio Dominicæ passionis, vnde fructus eius emanat. Et secundum, heroicum virtutis religionisque officium, per quod eiusmodi fructus percipimus. Et ratione utriusque cõdecuit tempus destinare, quo aptè fieret. Secunda conclusio. Con-

Prima conclusio.

ter celebraretur. Ait regulariter, propter emergentes casus, in quibus ratione interdicti à celebratione cessatur, vel ubi sacerdos alii non potest. Probatum ex secunda ratione sacrificij quia fructu dominicæ passionis quotidie indigemus propter quotidianos defectus. Vnde Dominus nos petere docet. Luca. 22. panem nostrum quotidianum: quod exponens Augustinus in lib. de verbis Domini, can. Non iste, de cõsec. d. 2. ait. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumas, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi prodest. Tertia conclusio. Regulariter solennis missa à tertia usque ad nonam est in ecclesia celebranda. Probatum ex prima ratione sacrificij quia tempore illo celebrata fuit Christi passio.

Expositio articuli.

Hæc quæstio de frequentatione sacramenti bipertita est: prius enim mebrum est de frequentatione assumptionis, quæ etiam ad laicos pertinet de quo. d. præc. q. 1. ar. 10. diximus: alterum verò est de celebratione, vtrum quotidie in ecclesia sit celebrandum, quod hic disputatur. Vbi adnotandum quod quatenus sacramentum est, satis erat illud toties consecrare quoties populo sumere esset necessarium. Sed qua parte est sacrificium, asserta est hic secunda conclusio, quod est quotidie celebrandum eo quod hoc sit nostre religionis munus & cultus.

Quapropter heretici negantes esse sacrificiū subinde negāt esse quotidie celebrandū. Hæc hæresi infectus fuit Vireleff. Cuius assecla Lutherus in blasphemio illo libello de abroganda missa priuata, quasi sua temeritate legē ponēs ecclesiæ ait, satis esse si singulis Dominicis diebus, & ijs solis vnica tantū eucharistia cōsecraretur, ad quā populus cōfluens cōmunicaret. Contra Vireleff latissime differt VValden. tomo. 5. de sacra. tit. 4. Et contra Lutherū Clichtoncus in Antiluthero lib. 2. de officio missæ. c. 8. & 9. Et quidem Lutherus duos perniciosos ritus intrudere in ecclesiā moliebatur. Vnum, vt non nisi vna eucharistia in hebdomada cōsecraretur alterū, vt populus toties cōmunicare cogeretur. Prior quidē multis nominibus perniciosus est, primū contra religionē: nam cum hoc sit sacrificium Christianorū propriū, manca esset nostra religio, nisi iuge haberet sacrificiū: iuge autē non esset nisi quotidie sacerdos noie publico ipsum cōsecraret, adorandumq; populo exhiberet, & in satisfactionē pro peccatis offerret. Diuinus. n. solaris circulus licet ad sustinendam vitā temporalem quotidianā adfert necessitatē cibi, potus & requiei somni: ita & quotidiana necessitatem religionis, vt sacrificium in quo religio consistit, noie publico quotidie celebretur. Adde, qd si tantum plebanus sacerdos illud deberet cōsecrare, reliqui priuati sacerdotes & religiosi deberent per totā vitā suā esse functione orbatī. Præterea sunt & frequētes paræciæ multo ampliores, quā vt possent oēs vna hora cōcurrere, & vni sacramētum cōmodē oēs adorare. *Dubium.* Dubiū autē est, vtrū sit obligatio sub reatu mortali quotidie celebrare, & quinam sint qui hoc vinculo obligentur. Primū responsionis mēbrum sit qd paræci, qui curā habent animarū, sacrum facere tenentur quoties populus audire obligatur: nā iniqua esset cōditio eius, qui audire cogeretur, vbi nemo dicere perstringitur. Quod & in aliorū sacramento rū administratione eadem retinet veritatem. Tenentur enim paræci sacramenta administrare, quæ populus tenetur suscipere. Quare saltem diebus festis eadem obligatione perstringuntur, nisi legitime fuerint impediti. In profectis verō diebus tenetur vnusquisq; pro ratione decimarum & stipendij vel quotidie, vel aliquando celebrare. De alijs autem liberis sacerdotibus, licet non desint Canonistæ, qui putent teneri quotidie celebrare, vt

Syluester verb. Missa. l. 7. refert, nullo tamen vel apparenti fundamento nituntur, imo quæst. præc. ar. 10. ostendimus non teneri nisi parricid. De ecclesijs verō cathedralibus, & collegiatis, & religiosorum conuentibus subditur secundū responsionis mēbrū nepe qd episcopis & platis incumbit cura sub reatu peccati mortalis faciēdi quotidie conuentualiter celebrari. Atq; hic est legitimus sensus canonis iteratur de cons. dist. 2. Sed idem adnotant Canonistæ super cap. Cum creatura de celebra. missa. vbi addūt, qd quilibet cōuētus quotidie tenetur celebrare duas missas alteram de festo aut feria, atq; alterā pro defunctis. Id tamen ex capitulo illo nequaquam colligitur, sed solū dātur negligentia celebrandi pro anniuersarijs defunctorū. Quare semel in hebdomada celebrare pro defunctis satis est. Quinuerō assertio hæc quotidie celebrandi regulariter est intelligenda: nam tam exiguis esse potest cōuentus, vt licet in aliquibus profectis sacrum non fiat nō sit mortale. At verō in ciuitate, vel in oppido populo, vbi multæ essent paræciæ, non satis esset in cathedrali seu collegiata quotidie celebrare, sed necesse est in basilicis etiā paræciis ad quas populus cōfluere possit, sacrum facere. *Quibus autem sit applicandus fructus sacrificij & satisfactio, alia est quæstionā* vt ar. præcedenti diximus præter applicationem, quæ sit generaliter ab ecclesiā, tenetur sacerdos pro suis paræciānis à quibus decimas, vel stipēdiū sumit, applicare. Quare tūc nō pōt sacrificiū alijs illud tribuere. Nihilominus tamē semper ei reseruatur aliqua fructus portio, quam potest, sicut cæteri offerentes, cui voluerit impertiri, quod etiā potest religiosus in suo cōuētū. Cæteriū sacrificiū ipsū nō pōt nisi platis cui voluerit applicare. De his autē ac de oībus diuinis officijs lib. 10. de ius. & in l. 5. p. totā copiosē à nobis dictū est. *Primum argumētum.* S. Tho. est. Hoc sacramentum est repræsentatiuū passionis, vt dictum est, cōmemoratio autē eiusdem passionis sit in ecclesiā semel in anno: ait enim August. super Plal. 21. Quotiescūq; Pascha celebratur nūquid Christus occiditur? Nō, sed tamen anniuersaria recordatio repræsentat quod olim factū est, quasi videamus in cruce pēdentē Christū. Et refertur de cons. d. 2. c. Semel Christi. Respondetur qd semel in anno cōmemoratur passio Christi sedm qd in ipso capite nro fuit perfectā, & ideo illa cōmemoratio

tio sit semel in anno. In sacramento verō recollitur prout eius effectū & fructū fideles percipiūt, ob idq; cultus ille sit quotidie, vt idē August. eadē. d. ait. c. Semel immolatus. *Secundū arguitur.* Passio Christi cōmemoratur in ecclesiā sexta feria ante pascha, nō autē in festo natalis: cum ergo hoc sacramentum sit cōmemoratiuū Dominiæ passionis, minimē cōgruere videtur, vt in die natalis ter celebretur cōsecratio, in pasche verō omniūq; intermitteretur. Respondetur, qd in veritatis præsentia figura cessat: hoc autē sacramētum figura est Dniæ passionis, ob idq; die illa, qua realiter gesta recolitur, nō cōgruit, vt in sacramento celebretur. Ne tamē ecclesiā in ea die sit sine fructu passionis per hoc sacramētum nobis exhibito, corpus Christi pridie cōsecratum illa die sumēdum reseruatur: non autē sanguis ratione periculi, ne vel acceat, vel effundatur. Præterea, quia sanguis, vt dictū est imaginem dniæ passionis expressius refert. Quidā verō excogitant per immisionē paritula cōsecrate in calicē, vinū conuerti in sanguinem: est tamen error: quoniam illa conuersio fieri nequit, nisi per cōsecrationem calicis. *Hic primum adnotato rationē custodiendi hostiā in die cœnæ in monumētis* hanc esse vnicam, vt altera die sumatur, quando cōsecrari non potest. Sed inde cepit in opinionē venire, qd custodia illa esset sepulchri effigies, cum tamē Christus non exspirauit nisi sequenti die sero. Hinc secūdū colligitur peccatum esse mortale in die pasche cōsecrare atq; adeo priuatim celebrare: nam esset cōtrariū iustissimæ ceremoniæ ecclesiæ, quæ plurimū refert. In alijs verō diebus licet, scilicet, cœnæ, & Sabbato sancto, licet si quis etiā ecclesiasticus habeat, vt sola vna celebraretur missa, non tū eius observatio tanti refert, quin priuatim, saltem ex facultate prælati præter missam solēnem possit quispiam celebrare. *In die tamen Natiuitatis solenni* tas triplicis natiuitatis Christi causa fuit, vt trina permitteretur celebratio: nam propter æternam natiuitatē ex patre, quæ nobis occulta est, in nocte canitur missa, cuius introitus est. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Et propter spiritalē, quæ vt legitur. 2. Petri. 1. Christus oritur tanquā Lucifer in cordibus nostris, canitur missa in aurora cuius introitus est. Lux fulgebit hodie super nos. Ac demum propter temporalem visibilēq; natiuitatem in carne adijci-

tur tertia missa clara luce, cuius introitus est. Puer natus est nobis. Tamen si secundū euangelia, quæ prædictis introitib; cōtraponuntur, dicere cōuenire possumus, qd missa postrema designet natiuitatem æternā, quæ est in plena luce, iuxta illud psalmi. 109. in splendoribus sanctorum ex vtero ante Luciferū genui te. Quæquidē generatio canitur in euangelio. In principio erat verbum. Prima verō missa respondet natiuitati ex virgine in carnis: quia in medio noctis natus est, in signum quod ad tenebras infirmitatū nostræ descenderat. Atque hæc natiuitas refertur in euangelio eiusdem missæ. De hac trina celebratione extat canon citatus. Nocte, de cōsecra. dist. 1. *Addit denique S. Thomas, qd etiam* alijs diebus, quibus conueniūt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda plures missæ celebrantur in die: scilicet, vna pro festo, atq; altera pro ieiunio, vel pro mortuis. Et quidem S. Thom. nō intelligit ab eodem sacerdote, sicut in die natiuitatis, sed solenni ter à clero, vel conuentu. *Vnde vtrum idē* sacerdotes plures in eodē die possit missas celebrare tangit argumento quinto, sic arguēs. In quadam dominicali oratione secreta dicitur, Concede nobis dñe quæsumus, hæc frequentare mysteria: sed maior erit frequentatio si pluribus horis sacerdos in die celebret: ergo illud est consilium. Et respondet ex decreto Alexandri papæ de cons. dist. 1. can. Sufficit. Vbi ait. Sufficit sacerdoti vnam missam in die vna celebrare, quia Christus semel passus est, & totum mūdum redemī: & valde foelix est, qui vnam dignē celebrare potest. Quidā tamen pro defunctis vnam faciūt: alterā de die, si necesse sit. Qui verō pro pecunia, aut adulationibus seculariū vna die præsumūt plures celebrare missas, non æstimo euadere dānationem. Hæc papa. Atq; de celebra. missa. c. Cōsultū est, idē ait Inno. 3. l. q. excepto die natiuitatis dñicæ (nisi causa necessitatis suadeat) sufficit sacerdoti semel in die vna missa solūmodo celebrare. *Sed huius occasione summissæ, vt est videre apud* Syluestrum verb. Missa. l. 7. plurimos cōcernūt casus, quibus idem sacerdos possit in die bis celebrare. Primus est in natali, vt dictū est. Secundus, ad sepeliendū defunctorū. Tertius ad communicandū infirmum, si nō est hostia in pyxide. Quartus propter peregrinos, propter nuptias, & propter ieiunium, & si superuenit aliqua magna persona.

Paludanus.

Nunquam sacerdos nisi ieiunius celebrare potest.

Hora diei.

Tertius argumentum.

Ac demum propter paupertatem parocciarum, quæ non possunt nisi dux vnu alere sacerdotem. Paludanus aut. 12. dist. q. 1. art. 4. plures istorum casus referens, addit propter nullam causam sacerdotilicere plures quam duas celebrare, præterquã in festo Natiuitatis. Adnotandum hic tamen est nunquã in ecclesia licuisse sacerdoti nisi ieiunio celebrare: vñ postq̃ in prima celebratione lotionẽ sumpsit, nullus superueniens, vel defuncti, vel magnæ personæ, vel cuiuscunq; alius rei casus, vel necessitas, causa esse potest legitima, vt iterũ celebret. Attamen ex his omnibus antiquis casibus, qui dum ecclesia sacerdotum raritate laborabat, frequentes erant, quibus vnus posset plures celebrare missas, non est iam in vsu præter diem Natiuitatis, nisi ille dũ quis propter parocciarũ paupertatẽ curã duarum habet. In qua verò prouincia eadem esset sacerdotum raritas, posset etiam in alijs casibus, maximẽ vsu & more id interpretante, idem fieri, dummodò nũquam nisi à ieiunio fieret: ita vt sacerdos in priori missa lotionem non sumeret. Neq; ob vllam necessitatẽ, vt bene adnotauit Paludanus, pluries q̃ bis celebret. Qui autem præter casus iuris: videlicet, pro pecunia, vel adulationibus seculariũ ductus pluries cõsecraret, peccaret mortaliter, iuxta verbum illud Põtificis. xltimo nõ enaderent dñationẽ. Quare & in foro exteriori puniendus esset. Circa tertiam conclusionem de hora diei, nota horas illas primam, tertiam, &c. omni anno esse numerandas sextã post medium noctis, vt si horologium incipiat à dimidia nocte, dum signatur hora sexta toto tempore anni incipit hora prima, & nona censetur tertia, & meridiẽ sexta, & post meridiẽ hora tertia dicitur nona. qua hora Christus expirauit. Vnde operarij euangelici, qui venerat hora vñdecima, quæ est quinta à meridiẽ, remordabantur ab alijs q̃ non nisi vna hora laborassent. Quocirca huiusmodi horæ per totũ annum sunt inuariabiles. Ex quo fit, vt in primitiua ecclesia missarum solẽnia, illis tribus horis: scilicet à nona vsq; ad meridiẽ iuxta conclusionem S. Thomæ fieri solerent, vnde can. Noctẽ sancta, de conse. dist. 1. cauetur ne reliquis tẽporibus missarũ celebrationes ante horam diei tertiam celebrentur: quia illa hora Christus crucifixus est, & Spiritus sanctus descendit. Qui textus intelligitur de missa solenni. Ad maiorem autem huius expo-

sitionem arguit D. Tho. tertio loco. In celebratione huius sacramenti ecclesia debet imitari institutionem Christi: Christus aut cõsecrauit hora ferotina: ergo illa hora est à nobis consecrandum. Respondetur, q̃ Christum decuit, vt supradiximus, sacramentum celebrare post agnum typicũ, qui eius erat figura: vnde quia ille in solis occasu cornabatur, tunc Christus consecrauit corpus veri agni. Idque in vltimo articulo conuersationis sue cum discipulis, vt charitatis mysteriũ altius in eorum corda imprimeret. Nobis aut cõsecrandum est, quando aptius eius passio representatur, tum & ad eius percipiendũ fructum: tum vt nostra plus excitetur deuotio. Tres autem fuerũt articuli passionis Christi. Primus, dum ludæorum linguis proclamãtũ est, vt habetur Marci. 15. Crucifige. Quod quidem fuit hora tertia: quando & Spiritus sanctus descendit super discipulos. Et ideo diebus festis quãdo populus à seruilibus operibus seruiatus interesse potest, hora tertia, id est, nona à medio noctis, missa solennis celebratur. Secundus verò articulus fuit, quando gentiliũ manibus fuit cruci affixus, & illa, vt Ioan. 19. legitur, fuit hora sexta: nẽpe, meridiẽ. Et ideo in primitiua ecclesia in diebus profestis, q̃ in parocia nõ erat nisi vnus sacerdos, illa hora fiebat sacri, vt tũc populus à laborib; cessans, anteq̃ prædium sumeret sacrificio interesset. Tertius articulus fuit, q̃ expirauit hora quæ erat nona, vt Matth. 27. habetur: nẽpe, tertia pomeridiana. Et ideo in diebus ieiuniorum illuc vsq; nõ celebrabatur populi missa. Vnde in concilio Cabilonensi de conse. d. 1. can. Solent, cauetur ne in diebus ieiuniorũ cibis sumatur, nisi missarũ solenniũ, ac subinde vespertinis officijs absolutis. Et inde quadragesimalis mos retẽns est, vt post nonam ante prædium vespere cõtentur. Imò additur illic, q̃ in Sabbato sancto circa noctis initũ missarũ solẽnia celebraretur, quia illo die longius protrahabatur ieiuniũ. Item & ratione ordinũ, quæ illo etiã die celebratur, & propter aliorũ officiorum prolixitatẽ, idq; etiam habetur decreto Leonis. 75. dist. can. Quod à patribus. & decreto Gelasij ead. dist. can. Ordinationes. Quarto arguitur. Leo papa de consecra. dist. 1. can. Necessẽ, scribens Dioscoro Alexandrino episcopo cõcedit sacrificium offerri prima diei parte: dies autem incipit à media nocte, vt supradictum est, ergo illico ab illa hora pos-

Tertius articulus.

Quæ hora diei missa celebrari debeat.

Quæ hora diei missa celebrari debeat.

sunt missæ celebrari. Respondetur, regulariter missam debere in die celebrari & non in nocte: quia Christus ipse in hoc sacramento præfens est, qui ait Ioann. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me donec dies est, venit nox, quando nemo potest operari. Quandiu in mundo sum, lux sum mũdi: radix aut diei ad sacra faciendã nõ debet sumi à medio noctis, sed à solis ortu. At neq; expectandus est solaris corporis aspectus, sed aurora, quãdo eius splendor apparere incipit. Vnde duo illa loca Marci. 16. & Ioan. 20. in quorum vno legitur, q̃ mulieres venerunt ad monumentum orto iam sole, & in altero, q̃ venerunt cum adhuc tenebræ essent, Augustinus de consensu Euangelistarum hoc pacto conciliat, q̃ in aurora crepusculo sic ortus est sol, vt tamẽ tenebræ non sint dissolutæ. Priuilegium autem natalis domini fuit, vt illa nocte Missarum solẽnia fieret, vt habetur can. citato. Noctẽ, de conse. dist. 1. Et pariter antiquitus, vt canonibus citatis habetur, Sabbato sancto iuxta noctis initium propter prædictas causas celebrabatur, & quia illa nocte Christus resurrexit. Iam verò nũc temporis statum tempus missis celebrandis decurrit ab initio auroræ quocunq; tẽpore anni vsq; ad meridiẽ. Potest nihilomin; ex priuilegio hora parũ tũ anticipari, tũ & postponi. Ait enim hic Paludanus papam dispensare cum cardinalibus, vt antelucanas missas celebrer, hoc est, paulo ante auroram: & audio alijs etiam esse concessum. Et sunt magnates qui habent priuilegium, vt eis per horam à meridiẽ celebratur. Neq; verò ita multum graue est, quãdoquidem in primitiua ecclesia etiã tardius celebrabatur. Attamẽ quod hoc fiat ad inferniendum delicijs eorum, qui noctes aleis & crapulis vacando in dies vertũt, diesq; dormiendo in noctes, non potest non esse vituperio dignum. Propter causam verò legitima: vt causa celebrandi in die festo quãdo quis iter facit, licet paululò, vel ante auroram, vel post meridiẽ celebret, quãuis sine dispensatione id fieret, non cõdemnarem ad peccatum, saltem mortale: secus si anticipatio, vel postpositio longior esset. Ait verò Paludanus non licere nisi matutinis psalmis solutis sacrum facere, quod non aliter quàm ex consuetudine ecclesiæ probat. Et Syluester verb. missa. 1. §. 4. ait omnes canonistas credere quod sit peccatum mortale, ipse tamen secus credit, & meritò, quia non omnes

consuetudines, quannis laudabiles, obligant sub reatu mortali. De hoc autem libro. 10. de iustitia & iure, quæstione. 5. scripsimus. Vbi asseruimus non esse peccatum mortale ordinem peruertere, tum quod etiam horarũ ordo non est sic necessarius, vt eius inuersio faciat peccatum mortale, vt si quis tertiam ante primam, vel primã in choro, & postea matutinas priuatim soluat. Secũdò, quia missa non computatur inter septem horas canonicas. Quare si quis ratioẽ infirmitatis excusetur à soluendo officio diuino, non ideo impeditur, quin possit celebrare. Ordinem autem sine causa peruertere peccatum esset, & forsan non grauius, q̃ veniale. Hec autem illic latius confirmauimus.

ARTICVLVS. III.

Vtrum oporteat hoc sacramentum celebrari in domo & vasis sacris.

Tertium inter cætera ad sacramentum consecrandum & sacrificiũ offerendũ requisitum est locus. Et ideo queritur vtrum tẽplum & vasa debeant esse consecrata. Ad quod hac cõclusionẽ affirmatiua respondetur. Consecrationes ijs rebus, quæ in vsum huius sacramenti veniunt, adhibentur. Idq; instinctu & impulsu Spiritus sancti ecclesiã gubernantis, atq; adeo nutu Iesu Christi, qui ait Matth. 18. Vbicunq; fuerint duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorũ. Et probatur congruentia ex duobus in sacramento consideratis, quæ sunt representatio passionis Christi, & reuerẽtia sacramenti, vbi Christus non tantum in figura, sed secũdum veritatẽ continetur. Nam sacramenti reuerẽtiam condecet, vt locus sit eidẽ celebrando dicatus & consecratus, atq; adeo vas, quo sanguis consecratur, atq; altare nẽpe, ara. Item & ratione effectus, & fructus, quem virtute passionis per idẽ sacramentum suscipimus, id etiã cõgruit: sanctificauit enim nos Christus per suũ sanguinẽ iuxta illud ad Hebr. vltimo. Iesus, vt sanctificaret per suũ sanguinẽ populu, &c. Obidq; vasa, quæ in vsum eiusdẽ sanctificationis assumuntur, sancta esse debent. Contaminator ille omnium sacrorũ VVit clest, vt omnes missæ ceremonias, sic & tem-
Expositio articuli.
plorum valorũq; cõsecrationes repudiabat, vt est videre apud VValdensem tomo. 5. de sacra

Conclusio.

sacramentalibus tit. 4. nempē, a capite. 28. Sed latius titulo. 17. cap. 143. & infra ubi duas refert cōtrarias hēreses. Quorum vna Sagarelorum erat, q̄ ecclesia consecrata nō plus valet ad orandum quā stabulum porcorum. Et hanc secutus est VViteless, & postea Lutherus. Alij verō per contrarium aiebant, nullatenus licere nisi in ecclesia orare. Fuit tamen semper, si ab statu legis naturā rem ordiri lubet, ubiq; solenne, loca sacrificijs dicare, vt excelsa ad significandum Deorum eminentiā, quæ excelsa testamentum vetus creberrimē tanquam idolorum ritus execratur: & lucos, ubi arbores dijs consecrabantur, quæ propter opacitatem, & silentium deuotionem quandā animis ingenerare possent. Et ideo luci dicebantur, vel a contrario sensu eo quod lucem solis non admitterent, vel fortē propter luminarium frequentiam. Adeo enim semper fuit mortalium animis insitum, Deum certis locis esse colendum, vt etiam falsissimæ religiones eam retinuerint veritatē. At verō vt de idololatriis ethnicis taceamus, sacra historia tradit etiā ante legē scriptam in lege naturæ iustos viros altaria, quibus Deo sacrificarent, dedicasse, vt Gen. 8. legitur de Noe, & 13. de Abraham, & 28. de Iacob qui cum a somno quo visionem viderat euigilans intelligeret verē dominū esse in loco illo, lapidem erexit in titulum. Quod quidem documētum est, locum, in quo cum Deo colloquimur, quandam habere sanctitatē. Id quod Dominus Moysen Exodi. 3. docuit, dicens ei de rubo. Ne appropries hūc, solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est. Vnde Deutero. 12. sic lex habebat. Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo quem elegerit dominus in vna tribuū tuarum offeres hostias. Erat enim futurum Hierosolymitanum templum in tribu Iuda. Quapropter neq; in peregrinatione deserti voluit populum sacrificia nisi in tabernaculo facere, quod peregratio sumptu & ornatu extrui iussit, vt Exodi. 26. legitur. Quā verō postea admirabili magnificentia Salomon Dei nutu & iussu tēplum adificauerit, vt. 7. Reg. 6. historia refert, nisi historia sacra esset, vix possent legē credere. Quo vtiq; templo, vt legitur ibidem cap. 8. persanctē Salomō Deum precatus est, vt quicquid eo loco homines ab eo peterent, propitijs auri bus exaudiret. Est ergo religio credere desi-

De Moysē Exodi. 3.

gnandum esse locum, quo Deum & sacrificijs & orationibus propitiū nobis faciamus. Vnde Ecolix papa de consecr. dist. 1. can. Tabernaculum. Si Iudæi, inquit, qui vmbra legis deserviebant, loca, in quibus sacrificabāt Domino, diuinis habebāt supplicationibus consecrata: multo magis nos, quibus veritas patefacta, & gratia, quæ per Iesum Christum facta est, templum Domino ædificare & solenniter sacrare debemus. Quæ quidem distinctio canonibus refertissima est de templis & eorum vasis & ornamentis. Est enim semper prę oculis habendum q̄ ubi est sacrificium, ibi & sacerdotes esse debēt & templa: & qui vnum tollit, omnia subinde sublata continent. Quapropter hereticorum argumenta illic fundātur quod nullum sacrificiū agnoscunt nisi fidē & virtutum opera inde pululātia: quare nec templa neq; aras admittūt nisi de quibus ait Pau. 1. cor. 6. & 2. cor. 6. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt, Spiritus sancti? qui in vobis est, scilicet, per fidem. Ruit autē huiusmodi fundamentum eo, q̄ eandem fidem, per quam in nobis Deus tanquam in templo inhabitat, profite ri secundum nostram religionem per sacramēta tenemur, ac potissimū per sacrificium altaris, cui ideo celebrando & administrando necessaria est templorum fabrica. Etenim si senatui cogendo, & iuri dicēdo, atq; alijs publicis negocijs agendis curia & forum atq; alia loca publicitus destinantur, cur non & ad rem diuinam faciendam basilicæ deputentur? Hinc ergo paganorum nomen ecclesia ethnicis indidit, q̄ vt a Christianis distaret, in pagis sacrificabāt. vt multi theologi autumant licet inter latinos solenne semp fuerit militiæ nō ad scriptos paganos vocare atq; inde egregiē ducta metaphora, nō baptizati, eodē appellātur noīe. Validsimū autē, vt rentur argumentum, quod nobis obmoliūtur, est assertio illa Christi ad Samaritanam Ioan. 4. Cum enim illa dixisset, Iudæos contendere adorandum esse Hierosolymis, Samaritanos verō in monte illo, ubi altare exerat Iacob: respondit q̄ iam inde veri adoratores adoraturi essent patrem in spiritu & veritate. Vbi insinuas videtur omnes templorum ceremonias in religione Christiana cessatū ire: sed in omni loco solo spū & mēte orandū: iuxta illud. 1. ad Timo. 2. Volo viros orare in omni loco leuātes manus sctas sine ira. At verō argumentū ex heretica sensus depra-

Hereticorum argumentum.

Hereticorum argumentum.

Hereticorum argumentum.

Hereticorum argumentum.

deprauatiōe extrinuit. Sensum enim Christi interrogatio ipsa Samaritanæ declarat. Illa siquidē solum proposuit litigium inter Iudæos & Samaritanos. Iudæi, n arbitrabantur nullibi tūc licitum adorare, nisi in templo: erat quippe illis diuinitus interdictum alibi q̄ in tēplo sacrificia & festa cōcelebrare, (quod aduersus Iudæos ait Chrysostomus;) vt dū templum illud dirūtū cernerent, & funditus destructum, legem illam abolitam intelligerent. Respondit ergo Christus, legem euāgelicam nō fore ad vllum locum coarctandam, sed ubiq; terrarum adorandū esse Deū, non quidem secundum illas animalium ceremonias, quæ figura erant & vmbra futurorum, sed in spiritu & veritate, per ipsas designata. Vbi ideo non inhiuit basilicas esse illi munerī dedicandas, sed admonuit & loca & vasa & ornāmēta sacra non ea fore ratione consecranda, tēquam sint orationis finis, sed tanquā media, quibus spiritus excitetur ad contemplandam diuinam maiestatem, cuius adoratio & cultus scopus est omnium orationum & sacrificiorum. Et per hoc etiam reprobatur alia contraria hēresis dicentium extra ecclesiam nequaquā orare licere, cōtra citatam Pauli admonitionem, vt in omni loco sit orandum. Aliud argumentum comminiscuntur Manichæi, vt lib. 20. contra Faustum cap. 21. refert August. q̄ nos tanquā idololatrias martyribus nostris templa & aras erigimus, sicuti ethnici Romulo, & Baccho. Ad quā blasphemiam illic, & 22. de ciuit. Dei ipse respondet, nos templa soli Deo extruere: nam fabricamus illa solum ad sacrificiū offerendum, quod diuorū nulli, sed vni Deo offerre fas est, cum sit actus patriæ. Quare non dicimus, Offerimus tibi Diua Maria, aut tibi Petro, sed Deo patri per Iesum Christum. Memorias verō martyrum ad eorum excitandam imitationem, & ad laudandum Dominum in sanctis suis facimus. Quare dum basilica Diuæ Mariæ, aut D. Petro dicari dicitur, nō illi, sed soli Deo in eius memoriam dicari intelligendum est. Primum argumentum S. Thomæ est. Sacramētum hoc dominicæ passionis memoriale est: Christus autem non est passus in domo, sed extra portam ciuitatis, iuxta illud ad Hebræ. vlt. Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est: ergo hoc sacramentum non debet in domo consecrari. Negatur consequentia: quia non

Chrysost.

Hereticorum argumentum.

Primum argumentum.

debet seruari in omnibus similitudo: quādo quidem Christus ob id sub diuo pati voluit, & nō intra Iudæorum portas, vt designaret passionem suam non esse sub eorum limine concludendam, sed in gentium vniuersitatē prolatandam. Nihilominus in vniuerso orbe debet sacramentum in domo regulariter celebrari, per quam domum significatur ecclesia, extra quam (vt ait Augul.) non est locus veri sacri sacrificij. Vnde Christus licet in eā po passus fuerit, tamē in domo consecrauit. Ait verō regulariter, quia ex legitima causa potest etiam sub diuo, seu in tentorio celebrari, vt de consecr. dist. 1. can. Cōcedimus, Triburiensis synodus permittit, dummodō altaris tabula consecrata, ceteraq; ad mysteria peragēda necessaria adfuerint. Sup mare verō propter periculū effusionis sanguinis neutiquā celebrare licet, neq; super flumen. Sed esto congruum sit templa & basilicas ad sacrificandum extrui: quidnam eorū consecratione opus est? Arguit enim secundo S. Tho. In celebratione huius sacramēti debet ecclesia Christi morem, ac subinde apostolorum imitari: Christus autem hoc sacramentum non in domo cōsecrata, sed in communi coenaculo seculari, vt Luca. 22. legitur, cōsecrauit: & de apostolis legitur Actuum. 2. q̄ erant perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, & sumētes cibum cum exultatione: ergo neq; modō operæ precij est templa consecrare. Hoc etiā nobis heretici obijciunt. Responsionis tamen sex sunt membra. Primum autē congruens esse templa consecrari, tum ad representandam sanctificationem, quā ecclesia consecuta est per passionem Christi, tum ad admonendum tam ministros, quā populum, sacrificantes, & sacramento communicantes quanta tunc pollere debeant sanctitate. Adde tertio, contra hereticos, q̄ per consecrationem domus rei diuinæ dedicatur, vt non liceat illam in profanos vsus conuertere. Quod si templum consecrari oportet, multo magis & altare, super quo & consecratio fit, corpusque & sanguis ponitur. Altare enim ab altitudine dictum est: quia in alto sacrificia fieri debent. Et quidem Beda lib. 6. super Lucam cap. 7. sepulchrū Christi significare cōset, & lintheola syndonem, quā fuit cōuolutus. Sed forsā nō est rei absōnū vt significet crucē, in qua Christus immolatus fuit, vnde & arā crucis dicim. Tripodes enim

Secundum argumentum.

Primum di-

Altaris consecratio necessaria.

Altare quid signet.

Bedā.

enim, quibus antiquitus sacrificia fiebant, aræ dicebantur: & sicut cruci Christus vivus affixus est, & illic mortuus: ita & super aræ consecratur, & dum consumitur, mori sepeliriq; representatur. Tametsi ad sepulchrum magis, quam ad crucem alludat, quia ara non ex ligno, sed ex lapide fit, ut de conse. dist. 1. can. Altaria. 1. sancitur. Sed non opus est omnino dam esse similitudinem. Linteola tamen decreto Eusebii papæ can. Consulto ead. dist. iubetur ne ferica sint, sed lineæ: quia corpus Domini in syndone lineæ sepultum fuit. At verò D. Tho. Christum ipsum altaris nomine designari censet, sic illud intelligens ad Hebræos ult. Per ipsum offerimus hostiam laudis Deo. Quamquam sensus forsitan Pauli sit, per ipsum à nobis offerri hostiam, quia ipse est, non hostiæ altare, sed ipsa altaris hostia. Per calicem aut patenā coopertum S. Tho. ait representari sepulchrum, ut argumento sexto videbimus. Vt utq; aut sit, altare consecrandum est ad significandum Christi sanctitatem, De qua dicitur Luce. 1. Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei, vel ratione sanctitatis, quæ in ipso celebratur. Unde can. Altaria. 2. de conse. dist. 1. ex concilio Agathensi habetur. Altaria placuit non solum vñtione christinatis, sed etiam sacerdotis benedictione sacrari. Quod si arguas contra Divi Tho. qui non videtur ad argumentum de Christo & apostolis respondisse, respondetur, solutionem ex eius dictis colligi: videlicet, quod quicquid fuerit de Christo, qui per potestatem excellētiæ neq; à sacramentis, neq; ab illis consecrationibus dependebat: tamen de apostolis credendum est templa & basilicas consecrasse, ex quorum ideo traditione ecclesia eundem duxit morem.

secundum dist. 1. sum. Colligit ergo secundò D. Tho. quod regulariter non licet, nisi in domibus consecratis sacramentum celebrare, ut can. Nullus in. 1. eadem dist. cauetur, quod est decretum Sylvestri papæ: scilicet, Nullus presbyter missas celebrare præsumat, nisi in consecratis ab episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotij. Idēq; cauetur decreto Forlicis can. Sicut non alij, ubi habetur quod sicut sacerdotes consecrari debent: ita & basilicæ & altaria. Quapropter cum pagani & infideles ad ecclesiæ gremiū non pertineant, ead. dist. utroq; canone Ecclesiā præcipitur, ut ecclesiam, in qua mortuorum cadavera in delium sepeliuntur, sanctificare non liceat, nisi

enulsis corporibus, & raris tignis & lapidibus. Huiusmodi autē canones de necessitate ecclesiarū consecratarum, iam non secundo illam antiquitatē servantur, sed satis est ecclesias esse benedictas. Consecratio. n. ecclesiæ non potest fieri nisi ab episcopo, ut patet de conse. dist. 1. can. Nemo, eadēq; christinatis vñtione atq; alijs solennitatibus, quæ in episcoporum pontificali habentur, quibus in benedictione non opus est. Tertiò nihilominus subiuigit D. Tho. quod propter necessitatē potest hoc sacramentum peragi in domibus non consecratis. (Adde nec benedictis) atque inviolatis, sed tñ de consensu episcopi. Unde ead. dist. can. Missarū ex concilio Triburiensi cōfetur missarum solēnia non nisi in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse. Idēq; prorsus subnectitur can. Hic ergo. Circa hoc ergo tertium membrum dubitatur, utrum celebrare in locis non consecratis, vel benedictis, nepe extra ecclesiam sine papæ, vel episcopi facultate sit peccatū mortale. Ad hoc respondetur. Primum, quod de licentia episcopi etiam citra necessitatem licitum est, ut canonibus citatis patet & can. Et clericos ead. dist. Item ex necessitate etiam sine licentia episcopi, ut patet de conse. dist. 1. can. consecrationem. Et ita tenet Sylvester. verb. Missa. 1. §. 5. Tametsi ubi licentia haberi potest, concedit ut petatur. Quare in bello licet in tentorio, & sub dio consecrare, etiam sine licentia, quāvis providendum sit illam ab initio habere. Quinimò non opus est magna necessitas, ut peccatū mortale excusetur: verbi gratia, ut cum populus magnus ad heremitorium in campum confluit, quod oēs capere non potest, non est peccatū altare in campo decenter extruere, ut oēs sacrū videant. Imò verò ubi nullus sit contemptus, vel scādalum, vix arbitror posse cōtingere peccatum mortale per celebrationem extra ecclesiam. Quod si verbum prædicti canonis Sylvestri obijcias, ubi privationē sacerdotij cōminatur celebrati extra ecclesiā consecratā: respondetur, illud in primis intelligi in primitiva ecclesia, dum oēs ecclesiæ consecrabantur. Quādo verò iam mos ille cessavit, quæcūq; honesta necessitas excusabit, si tñ debita reverentia servetur. Sed & præter necessitatē, sunt & privilegia. Predicatoribus. n. & Minoribus indultum est, ut cum altari portatili possint etiam sine licentia episcopi extra ecclesiam celebrare, ut patet cap. In his, de privilegijs.

Etodie ecclesiæ consecratur, non requiritur consecratio.

Tertium dubium.

Dubium.

In bello.

In heremitia.

Privilegia.

ad cruciatum. Nam verò modo per pontificum diplomata ratione cruciatæ quibusvis concessum est, ut intra lares proprios missas facere possint celebrari. Atqui ubi aliqua necessitas incumberet, nihil irreuerentiæ tales concessiones haberet. Habetur enim ibidē can. Si quis etiam, ex concilio Agathensi, ut cum quis longē ab ecclesia parochiali moratur, oratorium habere possit, (sed non ait domi) ubi in festis minoribus sollemnibus missam audire possit ad excusandam fatigationē familiæ. At verò quod vniuersi citra delectum huiusmodi concessiones vrantur, re vera non potest non reuerentiā sacrosancti sacramenti denigrare, & quandam præ se ferre contemptus effigiem. Quapropter & lege civili cautū est, ut in privatis domibus facta mysteria non fiat. Auth. sub pœna publicationis domus colla. 5. In primis ergo neq; ex privilegio sacrum facere licet, nisi in loco decenti. In locis enim ubi, vel mensa, vel lectus sterneretur, nisi ob gravem iactis infirmitatem, ut cōmunionem suscipiat, indecēssimum est huiusmodi privilegium uti. Imò, ut sententiam meam proferam, nisi esset periculosis persona, mallem, ut ceteri quādo exire ad ecclesias non possunt, die etiam festo missam non audirent, q̄ domi audirēt. Ait quartò S. Tho. propter necessitatem licere in ecclesijs violatis celebrare. Violatur autem ecclesia, vel per homicidium etiam citra sanguinis effusionem, vel per effusionem sanguinis citra homicidium, non autē per homicidium casuale, aut dum sit cum moderamine inculpate tutelæ. Item per quancūq; illicitam seminis effusionem in vigilia, ut habetur cap. significasti, de adulterijs. De qua etiam effusione seminis & sanguinis habetur etiam de consecra. dist. 2. can. Ecclesijs, & de consecra. ecclesiæ, vel altaris cap. si. Tametsi de concubitu concubitu dubium sit inter doctores: & forsitan per illum concubitu non violatur: nā pœnæ sunt restringendæ. Quapropter & effusio sanguinis debet esse notabilis, si enim sit per naturam in rixa puerorum, non violatur, ut notatur super cap. Proposui, eod. tit. Violatur etiam per hoc quod excommunicatus in ecclesia sepeliatur, ut habetur cap. Consultasti, de conse. ecclesiæ, vel altaris. Quocirca violata ecclesia non licet in ea celebrare absque gravi necessitate quousq; reconcilietur de consecra. cap. si ecclesia eod. tit. Quod si fuerit consecrata, non potest nisi ab episcopo loci reconciliari, vel de eius licentia per alium episcopum, ut habetur cap. Aqua, eodem titulo.

Simplici verò sacerdoti non potest id cōmitti, nisi à solo pontifice maximo, ut ait Innocentius, quem refert Sylvester. verb. Consecratio. 1. §. 8. Et debet reconciliari per aquam cū vino & cinere benedictā, ut habetur eo. c. Proposui, de conse. ecclesiæ, vel altaris. Si verò ecclesia non fuerit consecrata, sed tantum benedicta, potest à simplici sacerdote per asperfusionem aquæ lustralis reconciliari, ut eod. ca. si ecclesia habetur. Qua utiq; de causa, solent ecclesiæ consulto non cōsecrari, sed benedici, ne scilicet dum violantur, expectandus sit episcopus. Ait verò S. Tho. quod in tali casu propter necessitatem & de consensu episcopi licet in ecclesia violata consecrare, quāvis nullum canonem peculiarem referat, sed censet idem esse iudicium de domo non consecrata, & de violata. Arbitror verò maiorem exigere necessitatem ad hoc, quā ad celebrandum extra ecclesiā, ut verbi gratia si episcopus haberi non possit, & parochiani nequint sacra alibi commodē audire: tunc enim consulto vicario episcopi, posset quousq; episcopus accersiri posset, ibidē celebrari. Et est hic notandum prohibitionē hanc consecrandi in ecclesia violata intelligi, quando violentio est publicā: nā si sit occulta, nec opus est missas & sacrificia suspendere, neq; ecclesiam reconciliare. Et est opinio communis, ut Sylvester verb. Missa. 1. §. 5. refert nempe. Archidiaconi, Hostiensis, Ioannis An. hea, & aliorum super cap. unico, de consecra. eccle. vel altaris. lib. 6. Et est gl. super idem cap. Colligiturq; eadem sententia ex cap. significasti, supra citato de adulterijs. Vbi ecclesia violata ob id censetur reconcilianda, quod adulteri sacrilegium suum confessi publice fuerant. Unde nili vel facti evidentia, vel iuridica confessio intercedat, non opus est abstinere à sacris: quia ecclesia de occultis non iudicat. Rursus etiam adnotandū est, quod irregularitas non committitur propter celebrationē in ecclesia violata, sed solum quando est à iudice interdicta, ut dist. in presenti quæst. 2. Scotus & Paludanus bene aiunt. Quare quia dum est violata tantū est interdicta à iure, illic non incurritur, licet quis sciens & prudens ibidē celebret, ut patet cap. is qui, de senten. excommunic. lib. 6. Quinò addit Sanctus Tho. quod & si dispensatio in hoc cadere possit, ut in loco, vel non consecrato, vel violato possit celebrari, nullatenus tñ sine altari portatili consecrato, ut

Ecclesia benedicta per sacerdotē reconciliatur.

Violatio publica.

Irregularitas.

Quintum dubium.

ut habetur can. citato, Concedimus. Et ratio est, quod cum altaris consecratio sanctitatem Christi significet, quæ totius est fons & origo ecclesiasticæ sanctitatis, eiusmodi consecratio est necessaria. Quapropter ecclesia nūquam sine altari consecratur, nonnunquam verò altare consecratur sine ecclesia. Hinc colligitur, ob nullam necessitatē fas esse citra reatum peccati mortalis, celebrare, nisi super ara consecrata. Neq; ad id potest episcopus dispensare: quia talis dispensatio nullibi in iure legitur. At verò cum totū hoc sit de iure positivo, sumus pontifex, si vlla forsan causa videretur, dispensare posset. ¶ Sexto deniq; subiungit D. Thom. q. in aræ consecratione adhiberi debent sanctorum reliquiæ, quorum vita abscondita est cum Christo in Deo. Vnde eadem dist. can. Placuit, ex consilio Africano legitur. Placuit, ut altaria, in quibus nullū corpus, aut reliquiæ martyris condita probantur, ab episcopis, qui eisdem locis præfunt, si fieri potest, enertantur. Canon verò ille iam non est observatu necessarius, nisi ubi huiusmodi reliquiæ haberi possunt. Neq; in ara necesse est, ut recondantur. Quando enim populus Christianus non erat tam amplus, non ita passim fabricabantur ecclesiæ, sed ubi aliquæ erant reliquiæ, ut eadem dist. can. Ariariorum: legitur. ¶ Tertiò arguitur. Nihil frustra in ecclesia, quæ Spiritu sancto gubernatur, fieri debet: ecclesia verò & altaria cū sint res inanimes, atq; adeo nec gratiæ, nec alicuius spiritualis virtutis capaces, frustra consecrantur: ergo vanè. Ad hoc quatuor etiam respondet. Primò enim ait, huiusmodi consecrationes non fieri eo q. ligna & saxa gratiæ sint capacia, sed quia quandam spiritualem virtutem adipiscuntur, ut scilicet, humana de uotio inde excitetur, fiantq; homines ad diuina paratiores, nisi eorum irreuerentia virtutem illam impediatur. Vnde 2. Machab. 3. legitur. Vera Dei virtus quædam est in loco: nam ipse qui habet in celis habitationem, visitator & adiutor est loci illius. Quapropter dū consecrantur, emundantur hyssopo, & exorcizantur, ut inde virtus inimici propellatur. Eademq; ratione cum sanguinis, aut seminis effusione polluitur, reconciliantur, ut dictū est. ¶ Quod si interroges, quænam sit illa virtus, vtrum aliqua qualitas illic imprimatur, ut character in sacerdotibus. Caietanus hic duas refert opiniones extremas: nam alij censent ex parte ecclesiæ, vasorum, & vestium,

Sextum dist. can.

Tertium argumentum.

Prima responsio.

Percontatio.

Caietanus.

quæ consecrantur, nullam esse virtutem, quæ spiritus nostros moueat, sed solum ex parte nostra, quorum deuotio facit, ut Deus aliter illic nobis apparere censetur: cum tamen ille non sit ibidem aliter post consecrationem, quā prius. Sed re vera opinio hæc nihil profusus rebus consecratis tribuit: nam quandoq; deuotio nostra magis mouetur ex tēplo pulchro, quā ex alio ruinoso consecrato. Alij ergo aiunt virtutem quandam rebus consecratis per modū qualitatis inherere, quæ nos mouent. Sed hoc est in alterum extremū peccare. Haud enim credibile est talem qualitatem rebus illis imprimi. Medio ergo modo dicendum est q. habent quādam instrumentalem virtutem, non q. sit qualitas distincta, sed q. per consecrationem dedicantur, ut sint instrumenta Dei, quibus ipse aliter nostram deuotionem excitat, quā si non essent consecrata. Et propitiū nos illic audit, ut 3. Reg. 8. de templo Salomonis legitur. Et est quodāmodo simile de aqua baptismali: sicut enim illa per intentionem sacerdotis fit instrumentum ad faciendum hominem Deo gratum: ita per consecrationem fiunt templa & vasa instrumenta Dei ad excitandam deuotionem nostram. Thomas VValdensis tomo 5. de sacrament. cap. 147. latius tractat præsentem esse dominum in ecclesia oranti q. extra. ¶ Quocirca addit secundo S. Tho. quoddam probabiliter affirmare, q. per ingressum ecclesiæ consecrata remittantur peccata venialia, sicut per asperisionē aquæ benedictæ, inducentes illud psalmi. Benedixisti Domine terram tuam: remisisti iniquitatē plebis tuæ. ¶ Tertiò addit eandem ob causam consecrationem ecclesiæ & vasorum & vestium, quia est indelebilis, non iterari. Vnde in ead. dist. de consecra. can. Ecclesijs. Ex concilio Niceno legitur. Ecclesijs semel Deo consecratis nō debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exusta, aut sanguinis effusione, aut cuiusquā semine polluta fuerint: quia sicut infans à qualicūq; sacerdote in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti semel baptizatus nō debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dedicatus est iterum consecrandus, nisi propter causas, quas superius nominauimus. Si tamē fidē sanctę Trinitatis tenuerint qui consecrauerunt: alioqui qui sunt extra ecclesiā consecrare non possunt. Sed sicut can. Ecclesiæ ead. dist. legitur, ex concilio Meldensi. Ecclesiæ, vel altaria, quæ ambigua sunt consecra-

Sententia.

Secunda responsio.

Tertius responsio.

Quarta responsio.

tionem, consecratur. ¶ Quarto eadem ratione: nempe, quia huiusmodi res consecratæ virtutem aliquam adipiscuntur, iubet Iginus papa can. Ligna, ibidem q. ligna ecclesiæ dedicata ad aliud opus nō iungantur nisi ad aliā ecclesiā, vel igni comburantur, vel ad profectum in monasterio fratribus admittantur, nullatenus tamen ad laicorum opera. Et clemens can. Altaris, subiungit, q. altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: cineres quoq; eorum in baptisterio inferantur, aut in pariete, aut fossis pauimentorum iacentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. ¶ Sed circa hoc queritur, vtrum sit mortale sacrilegium, ut laici, & præsertim fornicarij, sacra vasa, aut vestimenta tangant. Prohibet enim Sixtus papa ead. dist. can. In sancta, ne sacra vasa ab alijs, quā à consecratis hominibus contrectentur. Et Stephanus papa can. Vestimenta, prohibet ne vestimenta alijs vbiusq; ecclesiasticis applicentur: neq; ab alijs, inquit, debent contingi. Respondetur, q. simpliciter tangere nullatenus est peccatū mortale: imò si absit contemptus, aut non est veniale, aut est leuissimum. Sed vsus eorū profanus genere suo est peccatum mortale, ut si quis auderet calice consecrato in mensa profana vti, aut corporali tanquam natiuitario, aut vestibus sacris in torneamentis. Hæc enim contemptum præ se ferrent mortalem. ¶ Quarto arguitur. Solum diuina opera debent recolui cum quadam solennitate, secundum illud psalmi. In operibus manuum tuarum exultabo: sed ecclesia, vel altare opere humano consecratur, sicut & calix & ministri & alia huiusmodi, quorum ideo consecrationes non recoluntur celebriter in ecclesia: ergo nec celebrari debet ecclesiæ, vel altaris dedicatio. Respondetur, q. quia consecratio altaris representat sanctitatem Christi, consecratio verò domus sanctitatem totius ecclesiæ, conuenientius recolitur cum solennitate consecratio ecclesiæ vel altaris, (intellige quando altare consecratur cum ecclesia) quā consecratio aliorum vasorum. Neq; illa consecratio opus est solius hominis, cū spiritualem habeat virtutem. Vnde can. Solennitates dedicationū ecclesiarum per singulos annos solenniter sunt celebrandæ. Durat autem eiusmodi solennitas (ut ibidē subditur) dies octo, quæ dicuntur Encenia. Et fuit ritus

Quarta responsio.

Dolatus.

Secunda responsio.

Quarta responsio.

Quinta responsio.

Sexta responsio.

Septima responsio.

Octava responsio.

Nonna responsio.

Decima responsio.

Undecima responsio.

Dodecima responsio.

Trigesima responsio.

antique legis, ut legitur 3. Reg. 8. ¶ Quinto arguitur. Veritas debet respondere figuræ: sed in veteri testamento, quod non figurā gerebat, non fiebat altare de lapidibus sanctis. Legitur enim Exodi. 20. Altare facietis mihi: q. si altare lapideum feceris mihi, non edificabis illud de sanctis lapidibus. Et Exodi. 27. mādabatur, fieri altare de lignis vestitis ære: vel auro, ut habetur Exodi. 25. ergo incongruè in ecclesia fit de lapide. Respondetur ex can. Altaria. i. q. altaria si nō fuerint lapidea, christiatis vnctione non sunt consecranda. Sed nomine altaris intellige aram: reliqua strutura ex ligno esse potest. Competit hoc primò significationi: significat enim Christum ara, ut dictum est, de quo 1. Corinth. 10. Petra autē erat Christus. Quod si significet sepulchrum, etiam illud erat lapideum. Si autē significat crucem, nō stat similitudo. Sed congruit etiam vsui: nā lapis materia solida est, & diuturna, & quæ vbiq; haberi potest, quod non erat necesse in veteri lege, cum altare in vno solo loco fiebat. Iubebatur autē aut de terra, aut de insectis lapidibus cōstrui, ad cauendā idololatriā auri. ¶ Sexto arguitur. Calix cum patena significat sepulchrū Christi, quod fuit excissum in petra, ut euangelia tradunt: ergo calix de petra fieri debet, & nō de auro, argento, vel stanno. Respondetur ex can. Vasa, ead. dist. quōdam sacerdotes non aureis, sed ligneis calicib; fuisse vsos, post verò Zepherinū papa patenis vitreis nullas celebrari constituit: deinde Urbanus propter periculum vitri, omnia fecit argentea. Post modum autem statutum est, ut calix Domini cum patena, fieret aut ex auro, aut ex argento, aut saltem ex stanno. Ex ære verò & orichalco minimè, ut habetur ex concilio Remensi can. Vt calix: eo quod vini virtute aruginem parit, ac vomitū subinde prouocat. Subditur autē ibidem. Nullus in ligneo, aut vitreo calice præsumat missam cantare: lignum enim, quia porosum est, sanguinem ebiberet. Et eadem est de lapideo ratio. Vtrum verò fractionis periculū offerret. ¶ Septimo arguitur. Sicut aurum pretiosius est inter vasorum materias, ita & inter pannos, sericum: ergo sicut calix ex auro, ita & palla deberent fieri ex serico. Respondetur, q. vbi sine periculo fieri potuit, ecclesia circa hoc sacramentū id statuit, per quod passionis Christi expressior fieret representatio. Non erat autem tantum periculum circa corpus, quod

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimum argumentum.

R. ponitur

ponitur in corporali, quā circa sanguinem, qui ponitur in calice: & ideo calix, licet sepulchrum designet, non fit ex petra, ne sanguinem inbibat. Corporale autem fit ex panno lineo, quo corpus Christi fuit inuolutū. Vnde Syluester papa canon. Consulto. Statuimus, inquit, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut intincto quisquam celebrare presumat, sed in panno lineo ab episcopo consecrato, sicut corpus Christi in syndone lineata & munda sepultū fuit. Congruit deinde lineus pannus propter sui munditiam ad significandam conscientie puritatem: & propter multilinguē laborem, quo nutritur, coquitur, cōtunditur, ad significandos labores Christi in passione perpeſſos. *O*ctauo deniq; arguitur. Dispenſatio sacramentorum, & eorum ordinatio ad ministros ecclesie pertinet, veluti reiū temporalium dispenſatio secularium principū ordinationi subiacet. vñ. 1. Corin. 4. Sic nos exultimethō, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei in dispenſatione verō rerū temporalium si quid contra statuta principum fiat, irritum habetur: sed si hæc, quæ dicta sunt, per ecclesie prelatos ritē sunt cōstituta, sit ut absq; eis consecratio irrita sit & cassa atque adeo verba Christi non essent tunc efficacia ad sacramentum consecrandum, quod est absurdum. Respondetur consequentia perēpta: nam et si dispenſatio sacramentorum ministris ecclesie incumbat, cōsecratio tamen sacramenti ab ipso Deo fit. Quare ministri id, quod est de substantia sacramentorum, mutare nequeunt, sed dūtaxat de eorum usu & solēitate disponere. Et ideo si sacerdos verba cōsecrationis proferat super materia debita cum intentione consecrandi, absq; omnibus prædictis & eorum consecratione, in rei veritate consecrat: peccat tamen grauiter ritum ecclesie non seruās. Colligito ergo genere suo esse peccatum mortale aliquod isto rō prætermittit. Attamen quia omnia sunt de iure positio, sola negligentia, si absit scientia & contemptus, non erit peccatum mortale. Non enim tenetur explorare sacerdos vtrum vasa sint consecrata, vel vtrum linteola sint ex lino, an ex alia simillima materia. Et an subtus ara lapidea lateat.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum conueniēter ordinentur ea, quæ circa hoc sacramentum dicuntur.

Quartum, quod ad sacrificij solemnitatem spectare diximus, talibus indolis vestimentorū ornatus, quē Lutherani omnium ceremoniarum oſores prorsus abiecerūt. Nulla tamen fuit vnquam religio, quæ non suo habitu esset distincta, quo eius professio ab alijs dignosceretur: vitam enim homines extero ornatu profitentur. Quare qui diuersum à vulgo habent institutum, diuerso debent indui amictū. Quamobrem si, ut cetera, ita & huius morem à lege nature deducere placet, etiam gentes suos sacerdotes inter sacrificandum sacris vestibus exornabant. Vnde flamines, à filamine & vitta capitis appellabāt. Sed ut ludicra hæc missa faciamus, miraculum est quanto ornamentorum apparatu & cultu Deus sanxerit pontificē antiquæ legis decoratum sacra facere, ut Exod. 28. legitur. Idq; duplici ex causa: altera, scilicet, ad populi attentionem captandam circa diuinā, atq; altera eademq; potissima ad nostrū sacerdotium designandum. Vtraq; ergo de causa ratio euangelica vrgentiū expostulat, ut & sacerdotes nostri non nisi sacris induti sacra facerēt: nempe, & ad representandam Christi passionem, & ad excitandos spiritus nostros, quibus efficacius fructum eiusdem passionis percipiamus. Ac demum, ut sacerdotes ornatu illo vitæ excellentiā profiterentur, qua reliquo vulgo præstare debent. Enimvero licet Christus, qui nec suam debebat passionem, quam ipse passurus erat, representare, neq; vllō ornatu ad deuotionem excitandam egebat, huiusmodi vestibus, cū primam missam celebravit, minime vsus fuit, certo tamē certius est apostolos sic ecclesiam instituisse, ut Petrum, de quo lib. 2. de sacramen. par. 8. cap. 14. ait Hugo primū Antiochi missam celebrasse, & Iacobū fratrem Domini. De quo dist. 1. de conse. can. Iacobus ex sexta synodo legitur, nobis missæ celebrationem tradidisse. Quinero Dominus ipse quoddam rei huius specimen reliquit: nam hoc consecraturus sacramentū surgens à coena, ut Ioan. 13. legitur, deposuit vestimenta sua, & accipiens linteum præcinxit se. Sic enim sacerdos ad altare accedens vestimenta communia deponens, meminisse debet tūc deponere, ut ait Paul. ad Ephes. 4. veterem hominem, & induere nouum, qui secundum Deum creatus est in iustitia & veritate sanctitatis. *E*rgo ut pontificales prætermittat

mus, sex sunt sacerdotis vestes: scilicet, amictus, alba, zona, manipulus, stola, casula. De quibus Hieronymus ad Fabiolam, & Rabanus in lib. de institutione clericorum, & Hugo lib. 1. de sacramen. & Inno. de officio misse atq; alij multa dicunt. Quas vtiq; vestes, ait Hugo lib. citato cap. 45. à veteri lege sumpsit ecclesia. *A*micus ergo, est cui in lege veteri cidaris respōdebat. Vnde Origenes super Leuiticū de summo sacerdote. Primum, inquit, accipit cidarim, quod est vel oppertorium capitis vel ornamentum. Et post hoc superimponitur ei mitra. Igitur linteum hoc si ad passionē spectes, velum illud significat, quo Iudæi, ut Matth. 26. legitur, faciem Christi velabant dicētes. Prophetiza nobis Christe quis te percussit. Si verō ad mores, armatura, de qua ad Ephes. 6. Apostolus, Galeam salutis assumite. Quod enim illi in derisum, & ignominiam Christo faciebāt, nos gloriæ nostræ debemus apponere. Et cum sicuti vir mulieris, ut 1. Cor. 11. ait Apostolus, ita & viri caput Christus sit, amictū illo sacerdos fatetur Christi capitis membrum esse, quē proprio cerebro, quo omnes sensus vigēt, impo-nens, proficitur sensibilia hæc omnia & caduca pro spe æternorum abijcere. Descendit & amictus super humeros, quibus onus Domini ferre docemur, vitiq; eius in modum crucis pectus perstringim⁹, quo nullas alias cogitationes, quam eas quæ Dei sunt, admittere pollicemur. *A*lba, sicut & amictus, vestis linea est candida & munda, qua similiter legales pontifices utebantur, quæ græce poderis, hoc est vsq; ad pedes: latine verō talaris dicitur, eo qd ad talos vsq; descendit. Primum memoria est illius, qua, ut legitur Lucæ 23. Herodes Christum indutū illūsit, quæ quidem illūſio honor noster esse debet. Sed quātū ad mores nostros, lorica est iustitiæ, qua ibidem Paulus indui nos admonet. Iustitia enim, ut ait Philosophus, vniuersam virtutem comprehendit, quæ in cunctis operibus nostris elucere debet: ob idq; totum nostrum corpus tegit. Est ergo non lanea, aut pellicea, quæ ex mortuis animalibus fit, qualibus tunicis, ut Gen. 3. legitur, Deus Adam à paradiso extorret induit, sed linea, quæ mortis floriditatem & gloriæ candorem representat, quem Christus in transfiguratione vestimentis suis exhibuit. Sanctificauit enim Deus ecclesiam, uti ad Ephes. 5. ait Paul. mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, ut ex

hiberet ipse sibi gloriosam, non habentē maculam, aut rugā, sed ut sit sancta & immaculata. *Z*ona autem seu cingulum cui in veteri sacerdotio respondebat baltheus, si ad passionis memoriā referatur, significat, aut primum ligamen, quo in horto Dominus captus fuit, aut flagellū, quo fuit caesus. Si verō morum sit nostrorum admonitio, fidem demonstrat quæ iustitiā nostram succingere debet. Nulla enim apud Deum iustitia est, nisi quæ fide nititur & stringitur. Vnde loco citato Paulus, ubi hominem coarctat, succincti, inquit, lūbos vestros in veritate (scilicet fidei) Tameſi cū eadē fides protectio sit nostra aduersus inimicos, scuto etiam ibidem comparauit. Sunt itaq; iustitia & fides adeo germanæ, ut Esaias cap. 11. de Christo loquens prædixerit. Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctoriū renū eius. Quod si obieceris in Christo non fuisse fidem, quæ est obscura cognitio, respondetur primō cū Hieronymo, qd habet illam in suis fidelibus de quibus idem propheta ad Christum ait cap. 49. His omnibus velut ornamento vestieris, & circundabis tibi eos quasi sponsa. Secūdo forſan ad sensum propius literalem, fides illic non accipitur nisi pro constantia dictorum & conuentorum, quæ, ut 1. officio. ait Cicero, est fundamentum iustitiæ, atq; adeo moralis virtus, quæ summa fuit in Christo. *P*ost hæc manipulus, à leuo brachio pendens secundum ligamen designat, quo Christus columæ fuit manibus alligatus. Quicquidem funis in brachio illo sinistro cordis viciniorem nobis cōmemorat, quod ad expianda nostra piacula, cruenta flagella pertulit. Quo ideo vicarium amorem repēdere sacerdos proficitur. Cuius gratia flagella huius mundi tanquā fructus poenitentiae tolerare debemus. Leua enim præterea manus & vitam significat præsentē, in qua opera poenitentiae perferenda sunt, ut loco citato ait Hugo. c. 52. Præterquā qd in brachio dextro impedimēto esset sacerdoti dū cruces facit. Atq; his quatuor insignibus nō solum sacerdos, sed & diaconus & subdiaconus induuntur. *S*tola, quæ & orariū dicitur, vinculum tertium representat, quo Christus crucē baculans fuit collo ligatus. In moribus verō nostris obediētiā & iugum Domini, cui colum quasi loro ligati submittimus ad portandum crucem Dni, eius vestigia sequuntur. Stola namq; indumentū fuit antiquū matronis

insigne usque ad intus pedes demissum. Unde, ut ibidem ait Hugo. c. 48. prius non orarium, sed alba erat, que vocabatur stola, sed postea mutata sunt nomina. Hoc autem ornatu non insignitur subdiaconus, sed sacerdos, qui per sonam Christi crucem portantem repræsentat. Diacono vero, qui eius est minister inter eum & subdiaconum medius, cōceditur, sed non nisi super leuū humerum: quia cum Christi iugum vitæ actiue & cōtemplatiue nos subiungat: & sinister humerus actiuam, dexter vero cōtemplatiuā referat, diaconus, qui (ut nomen eius sonat) ad ministerium est institutus, in leuo: sacerdos vero in vtroque humero stola portat, eandemque super pectus in modum crucis. Quo utique signo à dextris & à sinistris, prosperis scilicet, & aduersis cōmunitum docet. Quod autem diacono actiua potissimum vita incubat, ostenditur. Actiua. 6. ubi diaconi leguntur in ministerium pauperum mancipati, ne apostoli à cōtemplatione abducerentur. Quocirca stola, ut que mysterium est crucis, institutio euāgelica veteribus adiecit, ut lib. 2. de sacra. par. 4. ca. 10. autor est Hugo. Cuiusmodi denique vestimentum est casula, que & planeta dicitur. Et ut ait Rabanus lib. citato de institutione clericorum cap. 20. per diminutionem à casa dicta est, eo quod totum hominem tegat quasi minor casa. Vbi adnotandum est in dumentum hoc in ecclesiæ primordiis consuetum fuisse totum, & vndique conclusum usque ad pedes, sine manicis vllius aperturæ, ad formam vetusti Hispanorum pallii, (quod caputū vocant). Sacerdos vero complicabat utrinque ipsum, ut brachia exereret. Unde dicto lib. citato Hugo de ecclesiasticis sacramentis. c. 50. Casula, inquit, per quam charitas intelligitur, super dextrū brachium leuatur, ut amici in Deo amentur: replicaturque super sinistrū, ut inimici propter Deū diligantur. Sed postea, ut vsui sacerdotis aptior esset, ab vtroque latere incisa est. Designat ergo tunicam Christi incōsultile, qua exutus crucifixus fuit. Sed quantum ad mores, charitatem quæ ipsum ad crucem perduxit, & in nobis, ut ait Paul. multitudine opperit peccatorū. Atque hoc erat illud Aaron vestimentū, ut autor est lib. 1. de sacrament. c. 42. Inno. in cuius orā, ut ait Psaltes descendebat sacerdotale vnguentū, sicut ad nos omnia charismata à Christo deriuantur. Unde hoc modo indutus sacerdos monitū illud Pauli ad Colossē. 3. repræsentat. In

Casula.

Paul. ad Colossē. 3.

duite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti viscera misericordie humilitate, (quæ amicus caput tegens designat) benignitatem, (que in alba per totū corpus usque ad talos effusa refertur) modestiā (cuius effigiem cingulum renū prius se fertipatiētiā in duobus vinctis, manipulo scilicet, & stola expressam) super omnia hæc charitatem habentes, (cuius nos casula admonet) quod est vinculum perfectionis. Cuiusmodi vero à regione Dalmatice nomen traxisse fertur, quæ, ut ait ibidem Rabanus, in modū crucis efformata passionem Christi nobis refert. Hugo vero lib. 2. de sacra. par. 4. c. 13. ait à Colobio, quo apostoli celebrantes utebantur, ortum habuisse adiectis manicis: ut habetur in historia Synestri: & apud Thomam VValdensem lib. 5. de sacrament. tit. 4. c. 29. Ecce quibus sacris vestibus vestitus sacerdos ad sacrum altare accedit: nam si aliquam illarum cōsulto prætermitteret, tanquam mysterium contemptor mortaliter delinqueret. Secus si ex oblivione, vel aliqua negligētia id faceret. Debet & discooperto capite totū sacrum peragere, de conse. dist. 1. can. Nullus episcopus. Quare graue peccatū esset aliter facere: nam priuatur illic sacerdos in hoc delinquens communione sacramenti, nisi forsan ex rationabili causa prelati dispensaret. Est & lumen necessarium, ut habetur, c. fin. de celebra. missa. Quare & illud non habere, peccatū esset mortale: pertinet. n. & ad reuerentiam sacramenti quatenus lumen illud Dei gloriam repræsentat, & ad nostram excitandam deuotionem, qui per effectum sacramenti illuminamur. Post hæc quinta consideratio huius sacrificij versatur circa preces & verba, quibus missa cōficitur. De quibus queritur an sint cōueniēter instituta. Hoc autem in primis admonendum operæ precij duxerim, quod nemo debet sacerdotum inter sacra faciēda alias adhibere, aut preces, aut orationes quæ ecclesiæ sanxit. Sunt enim omnia mysteriorum plena: ob idque fas non est alia priuata cum illis cōmiscere, sed illa tantum reuerēter & attentē meditari & proferre. Quod autem D. Tho. ait Iacobū fratrem Dñi & Basilium Cæsariensem missæ celebrationem edidisse, quod refertur de conse. d. 1. c. 1. Iacobus, intelligitur, ut nomine missæ, alie vel earum nonnullæ orationes, quæ cōsecrationi adhibentur, comprehendantur. Nam, ut Hugo lib. 2. de officiis ecclesiasticis cap. 11. bene ait, missa initium inde sumpsit, ubi Dñs suum corpus

Dalmatica

Lumen

Quinta consideratio

Nota

Quia prius

missam celebrasset

braverit

pus

pus & sanguinem consecrans tradensque discipulis, iussit hæc in eius memoriam fieri. Sed apostoli missam auxerunt. Et lib. 2. de sacra. par. 8. c. 14. ait quod Petrus apostolus primus omnium Antiochie dicitur celebrasse. Id quod alijs non placet: propterea quod Actū. 2. legitur apostolos fuisse perseverantes in cōmunicatione fractionis panis, & orationibus, quod plerique doctorum de celebratione missarum interpretantur. Et re vera non est aliud vero simile, quod statim à Petre coste sacrosanctum hoc charitatis sacramentum celebrare inchoarent antequam spergeretur. Sed quod dicitur de Petro, & Iacobo, & Cæsariensi Basilio, intelligendum est quod facta apostolorum diuisione vnusquisque in sua ecclesia solennē celebrationē missarū instituit. Igitur quauis alijs alię placeant diuisiones, ea, quæ in missa dicuntur in tres partes secantur. Quædam. n. ante mysteriū cōsecrationis præmittuntur, alia vero ad cōsecrationem spectant, sed & alia post ipsam adhibentur. Atque prima pars in duas diuiditur, quarum prior est præparatio quædam tam sacerdotis quam populi, quæ quatuor habet particularitates scilicet, quotidianas, & vnam festinā. Primo ergo incipitur, ait S. Thom. ab introitu. Merito enim cōfessionis, quæ fit ante gradus altaris non meminit, quia illa non est pars missæ: sola. n. sacramentalis cōfessio debet præcedere de mortalibus, sed propter venialia oblata vel neglecta fit illa generalis confessio, de qua meminit Inno. lib. 2. mysterio. missæ c. 13. quam fundat in illo Prov. 18. iustus in initio sermonis accusator est sui: ubi recitatur psalmus ille 42. Iudica me Deus, & discerne causam meā &c. At vero in ordine nostro, ubi (quod citra aliorum notā dixerim) summa datur opera, ut ordinariū in sua semper maneat sinceritate & breuitate, neque vllæ fiant adiectiones, nullus recitatur psalmus. sed breuissima fit cōfessio, qualis illi mysterio congruit. Solent. n. vulgares sacerdotes sexcētas orationes illic inculcare. Cuiusmodi introitus autem, ut idem Hugo cum antiquioribus lib. 2. de officiis ecclesiasticis. c. 14. & Inno. qui in omnibus eū sequitur. c. 18. aiunt, aduentum Christi significat & introitū eius in mundum. Est enim sacrificium hoc passionis eius memoriale, ad quā subeundā mundum ingressus est tanquam lumen, ut Lucæ. 2. ait Simeon, ad reuelationem gentium, quod accessi cerei sacerdotē comitatus significat. Ob idque sacerdos ad altare accedens illud osculatur, cōmuniū significat

hæc partes triples.

confessio ante altare.

Introitus.

cans Christi & ecclesiæ, iuxta illud Cantic. 1. Osculetur me osculo oris sui. Et ideo chorus psalmū intonat vocē illam priscorum patrum cōmemorās. Emitte agnū Dñe dominatorem terræ. Esaie. 16. & ca. 64. Vtinā dirumperes celos & descenderes. At vero S. Tho. non tã ad significationē respexit, quã ad vocē laudis. Nam cum hoc sacramentum, non tantum quia sacramentum, sed quia sacrificiū, summa cum dignitate celebrandum sit, & Ecclesiastæ. 4. legitur. Custodi pedē tuum ingrediens domū Dei, & Ecclesiastici. 18. Ante orationē præpara animam tuam: ideo cōsecraturus sacerdos præparat sese, & totum populū. Quare prima pars missæ usque ad offertorium illuminatio & præparatio dicitur. Atque ideo à diuina laude initium sumitur iuxta illud psalmi. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendā illi salutare Dei. Nec verò deest nobis exemplum Christi, de quo ait Paul. ad Hebræ. 10. quod ingrediens in mundum cecinit illud psalmi. 39. Hostias & oblationes nolui, corpus autem adaptasti mihi, &c. Quapropter introitus plurimū sumitur ex aliquo psalmo: quia ut Dionysius. 3. cap. ecclesi. hierar. autor est, psalmi per modū laudis quicquid in sacra scriptura cōtinetur comprehendunt. Antiquitus verò, ut refert ibidem Hugo, integer psalmus canebatur: post verò cōsuetum est, ut vnus tantum versiculus dicatur loco psalmi, & tanquā versus subditur caput ipsius psalmi. Ut in missa apostolorum, Dñe probasti me. Et post iteratō repetitur introitus ad significandū frequentiam clamorū, quibus patres antiqui idēdem diuinam misericordiam excitabant, ut Christū mitteret, iuxta illud Esa. 28. Manda, remāda, expecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. In fine tandem additur, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, quod Nicena synodus cantari instituit, qua utique clausula omnis psalmi cōcluditur, insignū quod laus omnis in gloriā S. Trinitatis refertur. Et ut ait Hugo, Damasus in missa id quoque adiecit. Ceterū quod ipse & Innocentius. 1. Cælestinus papam, qui sedet ab ascensu Dñi anno. 426. introitum instituisse cantari in missa, legerunt apud Almaricum & Valerianum historiographos. Id autem Thomas VVald. tomo. 5. de sacrament. tit. 4. c. 31. multo antiquius cōsecratam Dionysii. c. 3. hic citato à S. Tho. ait quod pontifex ad sanctū altare psalmorum incipit melos concinētibz secū sacra carmina omnibus ecclesiasticis ordinis gradibus.

bus. Sed forsitan licet apud Græcos in more antiquitus fuerit psalmi in introitu canere, Latini vsq; ad Celestinum id nō receperāt. Nisi dicere maui q nō canebatur apud Græcos nisi in missa pontificis, & Celestinus illud instituit in missis quotidianis: nam vt. 11. de ciuit. Dei ait Aug. multa dicuntur patres instituisse, quæ potius antea instituta inuenerūt. Quamuis neque satis cohereat q Celestinus introitum instituerit, & Damasus, qui ipsum per quinquaginta sex annos antecessit, instituerit Gloria patri: sanè cum psalmus in introitu antequam gloria institutus censeatur, eo quod gloria sit psalmi conclusio. *Kyrie eleison* post introitum, quo Christi ingressus in orbem representatur, adiecitur misericordie postulatio, quæ ipsum, vt nos redimeret, induxit. Quare ter patri supplicamus dicentes Kyrie eleison: hoc est Dñe miserere: terq; dein de filio, Christe eleison. terq; tandem Spiritui scđo, Kyrie eleison. Nā cum pater & Spūs sanctus nullā sibi vniuerint creatā naturā, secundū diuinam Dños appellamus: Christū vero secundū humanam, qua nos redemit, vocamus Christum. Cæterum ad singulas personas ter supplicationē congeminauimus, vel contra tres nostras miseras: scilicet, ignorantia, culpa & poenæ, vt Inno. c. 19. ait: vel ad significandum, vt S. Tho. addit, q oēs personæ sunt in se inimicæ. Tota enim essentia, ac subinde misericordia & bonitas, quā implo-ramus, tā in singulis est personis, q in omnibus tribus simul. Atqui Syluester fuit, vt idem ait ibidem Hugo, qui circa annum Domini trecentesimo vigesimo Kyrie eleison idiomaticè Græco suscepit. Nam vt super verbo, baptizo, diximus, tū propter lingue celebritatem, qua primitus fides Christiana à Palestina profecta suscepta fuit, tū vt omnis Christianissimus in hac misericordie postulatione voce etiam conueniret, id fuit congruens. Colligitur ergo. Si Celestinus instituit psalmi introitus, vt missa tēpore Syluestri, qui Celestinum per plures q centum annos antecessit, à Kyrie eleison inchoaretur, vt in vigilia paschatis. Quod non est rationi dissensum: videlicet, vt introitus ad sacrificium esset misericordie postulatio. Fortasse namq; apud Græcos prius aliqui missarum cantus, & preces inceperunt, à quibus latini postea fuerunt mutuati, vt de introitu diximus.

Gloria in excelsis Deo. Tercio loco post misericordie preces, quibus nostras miseras Deo proponimus, can-

tus diuinæ gloriæ subsequitur, quæ finis est, quod nostrum referimus sacrificium, & à nostris miseris liberati peruenire conamur. Ca-put verò illius hymni angelorū chorus subortum Christi cælitus detulit, vt Lucæ. 2. refertur. Atqui Thelephorus, papa, qui seculum sub annum Domini centesimum quadragessimū hunc angelicū hymnum cani iussit in nocte Natiuitatis quādo ipse missas celebrari instituit, vt inter ei⁹ decreta refertur. Attamen, vt locis citatis Hugo & Inno. aiūt, Hilariū Pictauiensem episcopū, qui fuit tēpore concilij Niceni, post modum adiecit illa quæ sequitur ab illo loco, laudamus te: quare reliqua tantum præcedētia Thelephorus cani iusserat. Deinde verò circa annum Domini quingentesimum Simmachus adiecit, vt in omnibus diebus Dominicis, & in festis martyrum præcipuis caneretur, quod perpetuo vsu receptum est. In minoribus autem festis prætermittitur, & potissimū in Litaniis defunctorum officiis, quæ ad commiserationem potius pertinent q ad gloriam.

Quarto deniq; sequitur oratio, quæ dicitur collecta, eo quod ad illam populus mēte colligitur, vt totam diuinā mancipet contemplationi. Et quia vt ait ad Rom. 8. Paul. quid ore nescimus, sed spiritus nos docet, mutua salutatione Dei assilētiam præcamur. Vnde sacerdos ad populum versus, Dominus, inquit, vobiscum. Sed quia ipse attentiori spiritui pro populo precaturus est, non tantum populus respondet, sit etiam tecum, sed. Et cum spū tuo. Prior salutio sumpta est ex Ruth 2. vbi Booz dixit messoribus, Dominus vobiscū. Quin verò angelus cælitus missus sic virginem salutauit, Dñs tecū. resalutatio vero est apud Paulum. 2. ad Timothi. vlt. vbi ait, Dñs Iesus Christus sit cū spiritu tuo. Ac quia Christus resurgens, vt legitur Ioann. 20. apostolis dixit, Pax vobis, episcopi id repræsentantes eo mō in initio salutāt populū. Ceterum in decursu missæ eodem modo, quo ceteri sacerdotes, dicere debēt, Dominus vobiscum, vt in concilio Bracharēsi cap. 21. iussum est. Septies autē fit hæc salutio in missa per sacerdotem: scilicet, in prima collecta, & ad euangelium, nisi diaconus illud cecinerit, & ad offertorium, & ad præstationem, & ad agnus Dei, nisi q illic ait, Pax vobis, & ad ultimam collectam, & ante, Ite missa est. Deinde sacerdos populum ad orandum excitat, ait, Oremus: non q populum inuitet, sed q populus per

per ipsum, & ipse tanq mediator inter populum & Deum litaturus. Collectam autem concludit dicens, Per Dñm nostrum Iesum Christum: quoniam cum, vt ait Apostolus. 1. ad Timothi. 2. ipse sit vnus mediator Dei & hominum, per ipsum quicquid petimus obtenturi sumus à Deo, iuxta ipsius promissum, Ioan. 14. Quodcūq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Responso verò, Amē. optantis populi est, vt sic fiat. Atq; hæc est prior particula primæ partis. Inno. loco. c. 27. ait collectas nō nisi numero impari, quo Deus gaudet, dicendas esse, neq; vltra septem. Sed neutrum est obseruatum necessarium. Hoc tñ tertium obseruandum est, qd in concilio Mileuitano sancitur, ne preces, vel orationes dicantur, nisi in concilio fuerint approbatæ. Nā & Damasus papa, & Gelasius & Gregorius preces illas cōposuerunt. Nec licet orationem dirigere siue beatæ virginis sit siue sanctorū nisi ad solum Deum, à quo solo misericordia petenda est. Quāvis in oratione tanq intercessoris fiat sancti memoria. *Posterior* verò pars ait S. Tho. est in qua præmittitur instructio fidelis populi eo quod sacramentum hoc, vt in forma calicis habetur, mysteriū est fidei. Instructio autē dispositiue fit per prophetarum Apostolorūq; doctrinam, quæ per lectores & subdiaconos legitur: perfectè verò per fidem Christi quæ in euangelio continetur. Quare pars hæc sex cōtinet, tria quotidiana, & item festiua tria. Dicitur autem epistola, quia frequētius ex Paulo atq; alijs apostolis sumitur. Lectio autem hæc quasi præcursoris officium est: nam & lex vetus euangelij præcessit, cuius typum Baptista gerebat, & pariter Christus apostolos binos ante faciē suā misit, qui per epistolas eos preparabant, quibus annūciaturi erant euangelium. Quo circa dum ambæ lectiones fiūt, prius legitur prophetia q epistola, nō propter dignitatē, sed ppter antiquitatē. *At* loco citato Hugo Anacletum, qui sedit anno Dñi ceteresimo epistolas & euangelia legi instituisse. Quæ enim posterius in missa dicuntur, prius fuerūt instituta. Imò verò vt Thomas V Val. tomo 5. de sacra. tit. 4. c. 32. ait, tempore Dionysij id fiebat. Ait enim cap. 3. ecclesia. hiera. Deinceps igitur per ministros agiographorum librorum lectio consequenter fit. Quin verò & ad Colossen. vlt. ait Paul. Salutate fratres qui sunt Laodicie, & Nympham, & quæ in domo eius est ecclesia. Et cum lecta fuerit

apud vos epistola hæc, facite vt in Laodicensi ecclesia legatur, & eam, quæ Laodicensium est, vobis legatur. Et extat canō apostolorū, oēs fideles de conse. d. 1. vbi præcipitur omnibus fidelibus, vt cōueniētes sacris solennitatib⁹ ad ecclesiā ecclesiasticas scripturas apostolorum & euangelium audiant. *Post* epistolam canitur responso, quod & graduale dicitur, eo qd ad gradus altaris canebatur. Dicitur autem responso: quia ruminantes (vt Almaricus ait) quod lectum est recordantur, & recordādo dulciter correspondēt, quasi lectione proficientes, vt hic ait S. Tho. & ideo ad gradus altaris tūc accedebant, vt gradus suæ professionis designaret. *At* qui diebus festis quasi spe cælestis beatitudinis erecti, statim in laudem Dei prorūpūt, qd mneuma, hoc est, spiritualis iubilus dicitur, quāquidē cātionem Damasus papa à Hierosolymis in ecclesiā Romanam legitur induxisse, vt lib. 9. registri epistola. 8. autor est Gregorius. Etenim sicut titulus crucis terna lingua scriptus fuit: ita & in missa aliqua sunt Græca, vt Kyrie eleison, & aliqua Hebraica, vt Alleluia, & Amen. Est. n. Alleluia, vt ad Marcellā ait Hieronymus, idem qd, Laudate deū, duæ qppe sunt voces, Alleluia, quæ laude propriā Dei, qualis in cælo sit, designat, & ideo seruata est Latine. *Ac* deniq; quarto loco in festis sollemnissimis ab Alleluia proceditur ad Sequentias, quas vt ait Hugo lib. citato Abbas Notherus de Sancto Gallo cōposuisse legitur, quas Nicolaus papa ad missam cantari concessit. Licet nonnullas alij sancti, vt Gregorius & etiam S. Tho. adiecerint. *At* verò in septuagesima, quo tēpore exilium Adæ ē paradiso, & Babylonicam captiuitatem commemoramus, Alleluia nō canitur, sed vt est in psalmo. 136. suspendimus organa nostra: nā vt captiui illi dicebant. Quomodo cātabimus cāticum Dñi in terra aliena: sed loco Alleluia canitur tractus sicut in missis defunctorum: quasi alta prolixaq; suspiria & lamenta trahēdo, iuxta illud psalmi 119. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. *Præmissa* ergo apostolica lectione, sequitur quintò euangelij fidei, quod & euangelij pacis dicitur. Quo ideo lecto sacerdos librū exosculatur. Trāsitur autē à sinistro altaris cornu, quo legis veteris imperfectio designatur quæ aīam nō iustificabat, ad dextrū, vbi est perfectio fidei. Quare ibidem missale sistitur per totā oblationē. Præterq; q sacer-

dos à sinistro latere aptius legit. Mittitur ve-
rò à sacerdote diaconus, sicut à Christo dele-
gati sunt apostoli ad euangelium promulgan-
dum, precedente cruce, cuius sanguine fuit
nouum testamentum confirmatum: & accensis
cereis, lumē fidei referentibus. ¶ Et est lectio
euangelij res antiquissima, quod Alexander, vt
ibidē ait Hugo, legi iussit paulo post centesi-
mū annū ab orbe redēpto. Sed postea Ana-
sta. vt cā. Apostolica, de cōse. d. i. habetur ius-
sit, vt oēs illud scītes audirēt, tāquam milites
ad illud propugnandum attenti. Imò verò an-
tiquitus, vt supra diximus, canonib⁹ aposto-
lorum iussum est euangelium legi. Erāt enim
iam tunc, vt in eorū Actibus legitur, diaconi
quorum manus est euangelium canere. Can-
turus ergo diaconus primum ait, Dñs vobi-
scum, tum q̃ illa salutatione Pax vobis, Di-
scipuli domos salutare iussi sunt, tum vt Spi-
ritus sanctus se pectorib⁹ populi infunderet ad
percipiendam fidem. Quare respondetur. Et cū
ip̃u tuo Deinde rethorū more ad captandam
beneuolentiam proponit mysterij altitudinē
dicens initium, vel sequentia sancti euange-
lij, &c. Respondetq; populus, Gloria tibi dñe,
quali gratias de tanto nūcio agēs. Et impres-
sa in libro cruce, eadē se diaconus frōte mu-
nit, quā est verēcūdia sedes, protēstās, iuxta
verbū Pauli, se nō erubescere euangelium: ac
demū consignato ore ad pronūciandam fi-
dē, & pectore ad percipiendam, audēter illud
canit. ¶ Postremo denique pręcipuis festis,
q̃bus populus cōuenit. Nicenū canitur sym-
bolum, vbi quā fidem plebs in euangelio im-
plicitē audierat, (nam fides, vt ait Paulus ex
auditu) explicitē cōfiteatur: corde. n. creditur
ad iustitiā, vt idem ibidem ait apostolus, ore
aut cōfessio fit ad salutem. Et sic finitur pars
prima missę, qua populus pręparatur & in-
struitur, quā ideo dicitur illuminatio: & mis-
sa catechumenorū: nam illucsq; vt & Dio-
nysius ait. cap. 3. permissibatur catechumeni
adesse, tunc autem foras mittebatur cantan-
te diacono, vt supradiximus. Ite missa est,
hoc est, recedite, q̃a missa. i. oblatio incipitur,
cui vobis interesse nō licet. Vñ in cōci. Carta.
4. can. Episcopus nullū, de cōse. d. i. pręcipi-
tur, vt episcopus nullū ingredi prohibeat in
ecclesiā & audire verbū dei siue Gentilē, siue
Iudæum vsq; ad missam catechumenorum.
¶ Hinc ergo progreditur secūda pars princi-
palis, quę ad celebrationē sacrificij attinet.
Et q̃a offertur, vt sacrificiū, & consecratur &

Sequentia s.
euangelij.

Credo sue
fidei symbo-
lum.

Roma. 10.

sumitur, vt sacramētum, pars hęc tribus cō-
cluditur mēbris. Quorū primum est oblatio
scdm consecratio & tertiu sumptio. Oblatio
verò vno laudis cātu, & quatuor orationib⁹
peragitur. Canit enim chorus offertoriū, qđ
vt ait loco sape citato Hugo, Gregorius ca-
ni instituit, & vt ait Remigius, offerēda dicitur,
eo qđ tūc subdiacon⁹ diacono: diaconus
verò sacerdoti, sed sacerdos Deo illā cōsecrā-
dā offert. Quare & tūc cōgruit, vt popul⁹ sua
munuscula offerat, vt Alexan. 3. can. Omnis
Christianus de cōse. d. i. hortatur, vt verbum
illud. Exo. 23. impleamus. Non apparebis in
conspēctu meo vacuus. Nōnulla antiquitus
pręcessit huius figura. i. Paralip. 29. vbi dixit
Dauid. Ego in simplicitate cordis mei latus
obtuli vniuersa hęc: & populū tuū, qui hic
reperit est, vidi cū ingēti gaudio tibi offer-
re donaria. Gaudiū ergo illud significat can-
tus offertorij. Legitur. n. eodem lib. quemad-
modū Dauid instituerit, vt Leuita cū offerre-
tur holocausta, laudes Dño canerēt, clangē-
retq; tubis, cymbalis & psalterijs. ¶ Ab offer-
torio verò sacerdos, vt ait Inno. eod. lib. c. 54.
silētium tenere incipit, & collectas secretō se-
cum proferre, meior iam appropinquantis
passionis, quando iam, vt legitur Ioan. 20. Ie-
sus non palam ambulabat apud Iudæos, sed
adiit in regionem iuxta desertū. Vel quēad-
modum ait VVald. loco citato. c. 35. hoc est
primum silentium, quo Christus in horto ab
apostolis semotus secretē orauit dicens. Mi-
pater si possibile est, &c. Quare abusus quo-
rundam est sic proferre, vt ministri audiant:
nam & oratio ipsa ob id appellatur secreta.
¶ Lecto ergo, vel cātato offertorio, sacerdos
secretō materiā manibus tenēs, illā offert pa-
tri dicēs. Suscipe sancte pater, &c. vbi medi-
tari subinde debet iam inde personā referre
Christi patri seipsum offerentis. Tamen in
persona propria loquatur dicēs. Quam tibi
offero in memoriā passionis Domini nostri
Iesu Christi. Mox ablatis manib⁹ & seipsum
in spiritu humilitatis suscipi ab eodem æter-
no patre deprecatur. Respexit. n. Deus ad
Abel, deinde ad munera eius. Quare nisi p̃so-
na Deo grata fuerit, oblatio, quaten⁹ ab ip̃so
dimanat, esse nequit accepta. Deinde ad po-
pulū versus precatur, vt vnā secum orēt acce-
ptum fieri sacrificiū. Quocirca licet ad pręce-
dētia potius plebs attēta esse debeat q̃ orare,
inter secreta tñ congruit, vt oret. Tandē ergo
ad altare reuersus oratione secreta oblationē
conclu-

1. Paralip.

2. Paralip.

Silētium

Secreta

Suscipe

De pater

In spiritu

humilitatis

Orate

pro nobis

et c.

et c.

et c.

et c.

cōcludit. Atq; oblationes istæ antiquissimæ
sunt à tēpore Dionysij, vt VVald. tom. 5. de sa-
cra. tit. 4. cap. 33. docet. Et Leo papa, vt ait Hu-
go loco citato cap. 11. orationē. Orate fratres
statuit dici. ¶ Secūda ergo particula hui⁹ ter-
tię partis est pręfatio, qua & se sacerdos ad
cōsecrationē adornat, & populū ad diuinorū
contēplationem exhortatur. Quā quidē prę-
fationē ait ibidē Hugo Dionysium cōposuissē
se, sed Gelasij ex Græca in Romanā ecclesiā
inuenisse. Quapropter vt lib. citato VValdē.
ca. 35. ait, erronea est quorūdā opinio dicētiū
pręfationē à Gelasio fuisse institutā, quod ex
cōfessione ipsius Gelasij palā fit, can. Inueni-
mus, de cōse. d. i. vbi ait, Inuenimus nouem
pręfationes in sacro catalogo tantūmodo re-
cipiendas. Imò hinc aperte colligitur neq; cū
fuisse primum, qui pręfationē iussit in mis-
sa cātari. Quod præterea inde cōfirmatur, qđ
lib. 8. ad Gratia. Ambrosius nonaginta annis
antiquior Gelasio, atq; alij patres eiūsdē secu-
li de hoc gratiarū hymno meminerunt. ¶ Sa-
cerdos igitur silētium rūpens secretā oratio-
nem alta voce concludit, dicens, Dñs vobis-
cū, quē adesse eis opus est, qui gratias sunt a-
cturi: mox admonet sursū corda leuare, vt tā-
ti mysterij celebrationi circūstātes non cor-
pore tantū, sed mēte diuinitus suscita assi-
stant: terrena. n. corda celesti hoc sacramēto
nō sunt digna. Atqui exhortatio hęc desum-
pta est ex illo Thre. 3. Leuemus corda nostra
cū manibus ad Dñm in celos. Vnde Cypria.
papa, vt refertur de cōse. d. i. can. Quando,
ait ista admonitione excitari populū, vt pe-
ctus cōtra aduersarium claudat, vt soli Deo
pateat. Quare respondente choro se corda ad
Dñm habere leuata: rursus sacerdos admo-
net gratias agere. Nā vt supra dixim⁹, eucha-
ristia idē est, quod gratiarum actio. Cōmone-
mur ergo gratias pro redēptione, quā hic no-
strā celebramus, Deo agere. Et ideo respondet
chorus noīe populi, Dignum & iustū est: di-
gnū. i. quātum ad deū attinet, ac p̃inde ius-
tū quātū ad nostrā obligationē. Quare ite-
rū respōsum cōfirmans sacerdos ait. Verē di-
gnū & iustū est, equū & salutare nos tibi sēp
& vbiq; gratias agere per Christū dñm no-
strū, per quē maiestātē tuā laudāt angeli &c.
Nā etsi angelorū chori nō fuerint per Christū
redēpti, gratias nihilominus Deo perpetuō
cantant, qđ nos redemerit, vt eorū essemus so-
cietate digni, & eiūsdē p̃petue felicitatis cō-
sortes. Implentes ergo verbū illud Christi, E-

go te clarificauit super terrā, nūc clarifica me
&c. cōmemoramus maiestātē eius laudari ab
oībus angelorū ordinibus, quī vt habetur E-
sa. 6. & Apo. 4. non cessant clamare quotidie
Sanctus, sanctus &c. Quare easdē nos vocis
laudes cū illis cōcinentes intonamus, quibus
p̃fitemur filium æquale patri, & Sp̃m san-
ctū æquale vtriq;. Sed ad designandū earū-
dē p̃sonarū vnitatē in essentia adijcimus,
Dñs deus Sabaoth. i. virtutū & exercitū
quod est cōmune oīum. In cuius vtiq; laudē
cōstitemur creatorē esse celi & terrę dicētes
Pleni sunt celi & terra gloria tua. Ac deinde
in cōfessione redēptionis Christum laudātes
subnectimus, Benedictus qui venit &c. Quā
vtiq; voce intrāti Dño Hierosolymā qui prę-
cedebant & sequebantur acclamabant.
¶ Inde rursus sacerdos ad secūdū redit silen-
tiū: nā vt legitur Mat. 26. ter in horto à discip-
ulis auulsus secretō orauit. Et in secdo. silētio
qđ Lucas refert. lōgē, p̃lixius. Depudet verò
impudētissimū Lutherū huc inducere in lib.
illo infami de abrogāda missa priuata, obla-
trēm. Ait. n. sacrū canonē esse delirū cōpo-
sitūq; ab aliquo verboso & parū spūali hoīe
cōtra quē Clitho. lib. 2. de officio missę cap.
17. bene loquitur: nisi qđ canonis cōpositionē
non nisi vsq; ad Gelasium & Leonē atq; alios
pōtiffices reducit. Cū tñ certū sit ab ipsis, vt
qđ Apostolis originē duxisse. Hugo nāq; lib.
2. de sacra. par. 8. cap. 14. vbi ait Petrum missā
instituisse, subdit in initio fidei tres illas ora-
tiones canonis in vsu fuisse. Hęc igitur obla-
tionē, cum subsequētibus, cetera vgrō po-
stca diuersis tēporibus à sanctis patribus fuis-
se adiecta. Vnde loco citato lib. de officijs ec-
clesi. cap. 11. ait Gregoriū illico adieciisse, diei
quē nostros in tua pace disponas. Et Leonē,
Sāctum sacrificiū & immaculatā hostiam
Nec dubiū quin supra citatus Iacobus & a-
lij apostoli missām celebrātes canonē, saltem
pro magna parte, cōposuerint. Erāt. n. vt A-
gnum 2. legitur, p̃senerātes in oratione &
in fractione panis. Vnde VValdē. tit. 4. cita-
to cap. 36. illud Pauli ad Timoth. 2. Obsecro
primū omnium fieri obsecrationes & oratio-
nes & gratiarū actiones pro oībus &c. p̃pter
canonē missę dictū putat. Quare optimē cē-
set iā tunc cōpositum fuisse, licet summi pō-
tiffices nōnulla adiecerint. Supernacaneū est
ergo in Lutherana blasphemā retūdenda re-
morari. Vñ Inno. c. Cū Marthæ, de cele. mis-
sa. de canone loquēs, multa inquit tā de ver-
bis

Sanctus, san-
ctus &c.

Dñs De⁹ Sab-
aoth

Benedictus
qui venit &c.

Matth. 21.

Canon.

Canon ab hæ-
reticis oppu-
gnatur.

bis q̄ de factis dominicis inuenimus ab euan-
gelistis omiſſa, quæ apostoli vel ſuppleuiſſe
verbo, vel facto expreſſiſſe leguntur. Addit
deinde cōſecratoria verba non eſſe in ſecreto
proferenda, ſed publicitus, vt oēs audiant.
Hoc tamen eſt contra id, quod modò dixi-
mus: nēpe, hic eſſe obſeruandum ſecundum
ſilentium: immo peior eſſet ab uſus altē cano-
nem legere, q̄ collectas primi ſilēti. Ait enim
ſacer pater Dionyſius circa initium libri de
cæleſti hierar. ad Timotheum. Tu autē ſi
iuxta qd̄ ſancit noſtra piſſima traditio, quæ
ſanctē dicūt ſanctę mentis receſſibus con-
de, & à profana multitudine inuoluta cu-
ſtodi. Et circa finem libri eccleſ. hierar. Eſſi-
cientes, inquit, cōſecrationis preces ſas non
eſt ſcripto interpretari, neq; ipſarum arcanū
ē ſecreto in publicū efferre. Nam & Nu. 4.
præcipiebatur Aaron & filijs eius, vt ſoli in-
gredientes tabernaculū, vaſa inuoluerent in
ſanctuario, ne publicarentur. Quin verò my-
ſterium, vt in initio libri dicebamus, inde no-
men habet, q̄ etiam ſacerdotes gentilium ar-
cana Deorum preſſis labijs cuſtodiebant.

Canon.
¶ Canon ergo, qui tertia particula eſt ſecun-
dæ partis, decē cōplectitur orationes, quarū
quinq; cōſecrationem antecedunt, & tot
numero ſubſequentur. Primum. n. clemens
pater per Ieſum Chriſtū rogatur, vt accepta
habeat ſacrificia, pro vnitatē eccleſiæ, & pa-
pa, & alijs proceribus, pro quibus offeruntur.
Mox apud ſe ſacerdos mētalī oratiōe aliorū
meminit vinctū, ad quos deinde oblatio-
nem extendit, & dicitur primum memento.
Dein tertiō, ſit ſanctorum memoria, quo-
rum patrocinia imploramus, in quorumq;
conſortio & cōmunionem adunari petimus.
Ac deniq; quartō concluditur ſuplicatio, vt
deus oblationē placatus accipiat. Ac deinde
quintō in acceſſu ad cōſecrationem petitur
cōſecrationis effectus, ſ. vt benedicta mate-
ria fiat corpus & ſanguis Ieſu Chriſti. Qui-
bus peractis perficitur cōſecratio per verba
ſaluatoris. Qui pridie q̄ pateretur, &c. ¶ Poſt
modū ubi ait ſacerdos. Vnde & memores,
ſuam excuſat præſumptionē: nam memor
myſteriorū humanitatis Chriſti audet diui-
næ maiestati offerre quæ de ſuis donis ac da-
tis accepit. Quare ſecundō oblationem petit
eſſe acceptam, vt acceptum habuit ſacrifi-
cium Abel, atq; aliorum patrum. Tertiō ad
ſacroſanctā cōmunionem accedēs effectū
ſacramenti ſuplex precatur, quem, ſcilicet,

ſumētes p̄cipiat. Et quartō deinde precatur
vt idem pater omnipotēs defunctorum etiā
ſit memor, qui licet ſacramentum non ſuſci-
pian, participes tamē eſſe poſſunt ſacrificij.

Nobis quib; peccatoribus.
Quinta verò oratio. Nobis quoq; peccatori-
bus, pro ipſis peculiariter ſacerdotibus ſun-
ditur, vt ſanctis & martyribus aſſociari me-
reantur, per Chriſtū Dñm noſtrum. Per quē
obſecratio cōcluditur: nempe, vt per ipſum
hæc omnia proueniāt, per quem hæc bona
creantur, viuificātur, ſanctificātur, &c. Atq;
hic eſt canonis finis, ubi ſecunda pars miſſæ
finitur: quam ſi pro dignitate tractaremus lu-
culētis meditationibus eſſet locupletanda, à
quibus ne rei ſcholæ lineā prætergrede-
remur, abſtinuimus. Sunt autē præclari auto-
res, vt Hugo, Inno. Remigius, atq; alij id mu-
neris perſequētes, quibus & Thomas VVal.
lib. 5. citato de ſacra. meritō connumeratur.

¶ Tertia ergo pars, quæ ad ſumptionē ſacra-
mentī ptinet octo cōtinet oratiōes, & cōmuni-
onis pſalmū: quinq; ſ. ante cōmunionem,
& tres poſtea. Peractō nanq; canone ſacer-
dos ſecundum ſilentium interrūpit poſtremā
oratiōē alta voce cōcludēs, Per omnia ſecū-
la ſeculorū, Vbi ſecundus reſgreſſus Chriſti
ad dormiētes diſcipulos designatur, exhorta-
tis eos, vt vigilarēt. Preterea q̄ p̄ oratiōē hō
præparandus eſt ad tātum percipiendum ſa-
cramentū: & quia inter orationes ſaſtigium
tenet euāgelica hæc, quam Chriſtus docuit,
hæc primō cū omni reuerētia canitur. Quod
autem ait loco citato. ca. 11. Hugo Gregoriū
inſtituiſſe Dñicam orationem cani in miſſa,
Gregorius ipſe episto. 8. ſupra citata lib. 9.
regiltri, falſum oſtēdit, dicens, Oratiōē Do-
minicā idcirco nos poſt præcē dicimus, quia
mos apoſtolorū fuit, vt ad ipſam ſolūmodo
orationem oblationē cōſecrarent. Fuit er-
go apoſtolorū inſtitutū, Vnde cum tremore
non niſi præceptis ſalutaribus moniti, & di-
uina inſtitutione formati: ſcilicet, Chriſti iu-
bentis nos ſic orare, dicere audemus, Pater
noſter. ¶ Finita autē hac oratione ſacerdos ad
tertium ſilentii reuertitur, vt ſilentiorum nu-
merum Chriſti in horto compleat. Quare ſe-
cūda oratione, Libera nos, priuatim ab omni-
bus malis nos erui per hoc ſacramētum ex-
poſcit. Sed quia peculiariter, vt ſupra dixi-
mus, ad remiſſionē peccatorū ſacramētum
hoc conſert, adhibetur tertia eademq; inſi-
gnis deprecatio, ubi Chriſtus, qui tanquam
agnus per hoc ſacramētum occiſus reſertur,

rogatur vt quantum ad efficaciam tollat pec-
cata mundi, quæ quantum ad ſufficiētiā in
cruce ſuſtulit. Et quia hoc ſacramentum eſt
vnitatis & pacis, tunc pax populo porrigi-
tur: præterquā in miſſis defunctorum, quæ
non pro pace præſenti, quoniam non con-
uiunt nobiſcum, ſed pro ſempiterna requie
qua ipſi fruuntur, celebrātur. ¶ Quartō in ſra-
ctione hoſtię, de quo ar. ſequēti dicemus, pre-
catur ſacerdos cōmiſſionem corporis & ſan-
guinis fieri nobis in ſalutem mentis & corpo-
ris. ¶ Quintō deniq; pro ſe deuotē precatur
oratiōe illa, Dñe Ieſu Chriſte, Cui adijciens
Corpus & ſanguis Dñi cuſtodiat me in vitā
æternā, ſacroſanctum ſacramētum ſumit. De
inde ſi cōmunicandum eſt populo, diſtri-
buit cantate choro cōmunicandā. Ac demū
poſt cōmunionem adiecta oratiōe. Quod
ore ſimpliſſimus Dñe, & collecta ſolenniter,
miſſa concluditur per oratiōē tertiam, Pla-
ceat tibi ſancta trinitas &c. Illa. n. cōmuni-
cāda eſt ſicut exultatio gratiarū actionis ſi-
milis hymno, quem vt Matth. 26. reſertur
Chriſtus dixit.

¶ Arguit primō S. Tho. Hoc ſacramētū ver-
bis Chriſti, vt ait Ambro. cōſecratur: non er-
go neceſſe eſt alia addere, præſertim, cum in
euāgelio illa non ſint, quæ in canone ponun-
tur, q̄ oculos eleuauerit & dixerit, manducate
ex hoc omnes. Itē in alijs ſacramētis non ſit
oratiō pro vini & defunctis: non ergo debet
fieri in hoc. Reſpōdetur autē, q̄ quia in hoc ſa-
cramēto requiritur maior præparatio potis-
ſimum cū ſit ſacrificiū, præter verba neceſ-
ſaria cōſecrationis adhibentur alia, quæ licet
nō ſint in euāgelio expreſſa, colliguntur ta-
mē ex diuerſis eius locis, vt ait Inno. cap. Cū
Martha. de celeb. miſſa. Si enim Ieſus in re-
ſuſcitatione Lazari, vt habetur Ioan. 11. & in
oratiōe pro diſcipulis, vt legitur Ioan. 17. ocu-
los leuauit: certum ſit, id eū in cōſecratione
dixiſſe. Et cum dixit, Accipite & comedite,
idē eſt quod manducate: præſertim cum illa
verba nō addantur tanquam de eſſentia for-
mæ. Et quia dixit Ioan. 6. Niſi manducaueritis
carnē filij hominis &c. propterea Eccleſia ad-
dit, omnes. Et quia eucharistiā eſt ſacramen-
tum eccleſiaſtica vnitatis, cōgruit, vt pecu-
liariter in illo oretur pro vini & defunctis.

¶ Quartō arguitur. Baptiſm⁹ ſpecialiter dici-
tur ſacramētū fidei: ergo illic potius q̄ in iſto
fieri deberet inſtructio fidei. ¶ Quinto, cū in
omnibus ſacramētis requiritur deuotio, non

eſt cur magis in iſto quā in illis excitetur per
diuinas laudes, & admonitiōē, Surſum cor-
da. Adde q̄ cum ſacerdos ſit proprius mini-
ſter, iſ debet omnia dicere ſicut in ceteris
ſacramētis, & non chorus. Reſpondetur du-
plicē eſſe inſtructionem: aliā catechumenorū,
& illa conuenit baptiſmo: atq; alia fide-
lium, quæ in dies debent in fide proficere, &
hæc cōpetit huic ſacramēto: quanquam vt
ſuprà dictum eſt, etiā ad inſtructionē quæ ſit
in miſſa adinuitur & Gētilis & Iudæi, vt ca.
Episcopos nullū. de conſe. d. 1. ¶ Ad quintū
reſpondetur, maiorem deuotionem exigi ad
hoc ſacramētum, quā ad reliqua, propter
continentiā veri corporis & ſanguinis Chri-
ſti, & in ſacerdote & in populo: quia eſt ſa-
crificiū, quod pro omnibus offertur. Vnde
Cyprian. vt reſertur de conſe. diſt. 1. ca. Quādo
ait q̄ ſacerdos dicendo, Surſum corda parat
fratrum mētes, vt dum plebs reſpondet, Ha-
bemus ad Dñm, admoneatur non aliud ſe q̄
Deum cogitare debere. ¶ Ad ſextū reſpon-
detur, q̄ quia hoc ſacramentum eſt ſacrificiū
totius eccleſiæ, quod etiam populus ſuo etiā
ordine offert, ideo chorus vicem populi ge-
rens multa ſol⁹ dicit, vt introitum, alia incho-
ante ſacerdote proſequitur, vt Gloria, & ſym-
bolū, ad ſignificandum, q̄ talia ad populū
reuelatione diuina peruenerūt. Alia verò di-
cūtur per miniſtros, vt Episto. & Euāgelij
alia verò ſol⁹ recitat ſacerdos: quorū illa, quæ
ad ſe & ad populū pertinet, publicē dicit, vt
collectas, præſationem, & oratiōē dñicam.
Et in his excitat populum ad deuotionē di-
cens, Dñs vobiſcum. Alia autē, quæ a deus ſo-
lū munus pertinet, ſecretē ſolus dicit, Cuius
cauſā præter illā ſuperius allegatā, ex ſilentio
Chriſti in horto, addit S. Thomas: quia circa
Chriſti paſſionē diſcipuli non niſi occultē p-
ſitebantur Chriſtum. ¶ Septimō arguitur.

Septimum argumentū.
Cum in hoc ſacramēto diuina virtus per cer-
titudinem operetur, ſuperflue petit ſacerdos
eiufmodi certitudinē dicens, Quam oblatio-
nem tu Deus in omnibus &c. Ad ſeptimum
triſariā reſpōdetur, primō, q̄ licet diuina vir-
tus certiffimē operetur, poteſt tamen impe-
diri per intentionē ſacerdotis, & ideo petitur
vt intentio ſit recta. Secūdo id etiā quod cer-
tum eſt, nō incongruit à deo eſſe ſignificatū
Chriſtus Ioan. 17. ſuam expoſcit clarificatio-
nem. Tertiō, quia ſacerdos illic non tantū pe-
tit cōſecrationem fieri, quā fieri nobis fru-
ctuosā. Subdit. n. vt nobis corpus & ſanguis
fiat

fiat, id est, ad nostram salutem. Idque verbis
precedentibus insinuat, ubi dicimus. Quā
adscriptam, oblationem tu Deus in omnibus quaesumus
benedictam, hoc est secundum Augustinum,
quod refertur de cons. d. 2. can. Vtrū, per quā
benedicamur. s. per gratiam adscripta: id est,
per quam in caelo adscribamur: ratam, id est,
per quā de visceribus Christi esse cōseamur:
rationabilem, id est, per quā a bestiali sensu
exuamur: acceptabile, ut qui nobis ipsis dis-
plicemus, per hanc vnicam acceptabiles
unico filio simus. Applaudir huic expositio-
ni Inno. lib. 3. mysteriorū missae. c. 12. ubi ait
antithesim, hoc est cōtrapositionem hic fie-
ri ad proditiōem Iudae. Illa. n. Iudae traditio
fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua &
detestabilis. Petimus ergo nos eādem passio-
nem repraesentantes, oblationē fieri nobis be-
nedictā, hoc est, benedictionis causam, sicuti
illi fuit maledictionis: & cum ille per illā Chri-
sti oblationem fuit deletus de libro vitae, pe-
timus nos per nostrā eidem adscribi. Et Iu-
dae poenitentia irrita illi fuit, & desperationis
causam: nos ergo petimus, ut quod pro pecca-
tis offerimus ratum sit deo. Eius oblatio fuit
irrationalis & bestialis, nos petimus, ut ratio-
nabilis fiat. Illa denique non fuit Deo accepta:
imō propter illam condēnatus fuit in suppli-
cium aeternū: petimus nos ergo, ut sit nobis
accepta in vitam aeternam. Sincerius autem
possumus dicere, quod petimus hostiā benedi-
ctam esse, hoc est, verbis Christi cōsecratam,
ut sit allusio ad verbum inferius, benedixit,
ac fregit, & ad Abraham benedictionē Gen.
22. In limine tuo benedicentur oēs gentes,
hoc est in Christo per passionē, quae per hoc
sacramentum applicatur. Adscriptā, hoc est,
in album relata, quo fidelium munera Deus
adscribit in satisfactionē pro peccatis. Ratā,
ad differentiam non solum sacrificiorū idola-
trarum, quae semper fuerūt irrita & cassa,
verū & oblationū vetustae legis, quae iam
aboleuerūt, & ingratae sunt Deo. Rationabi-
le iuxta verbū Pau. ad Ro. 13. Rationabile ob-
sequiū vestrū: nam licet hostia haec supra ra-
tionem naturalem sit instituta, est tamen ra-
tioni divinae legis consentanea qua subinde
ratione sit Deo acceptabilis. *Octauum ar-
gumentum.* Hoc sacrificium excellentius fuit q̄
antiquorum patrum: ergo sacerdos incon-
gruē petit, ut habeatur sicut sacrificium A-
bel, Abraham & Melchisedech. *Ad demum
argumentum.* nonō. Corpus Christi, ut non incipit esse in

sacramēto per loci mutationem, ita nec esse
desinit: indecenter ergo sacerdos petit hoc
perferri per manus sancti angeli in sublime
altare Dei. *Ad octauū respondetur, quod licet*
hoc sacramentū ex seipso antiq̄ praefatur
sacrificijs, tamen sacrificia illa propter offe-
rentiū deuotionē fuerunt Deo acceptissima
& ideo petit sacerdos, ut sua populiq̄ deu-
tio sit sicut illa, accepta. *Ad nonū responde-*
tur, quod sacerdos non petit quod species sacramē-
tales deferantur in caelum, aut Corp⁹ Christi, qd
in caelo nunquā esse desinit, sed petit hoc pro
corpore mystico, ut scilicet, orationes sacer-
dotis, & populi angelus diuinis ministerijs
assistentibus Deo repraesentet, secundum illud A-
pocalyp. 8. Ascendit fumus incensorum de
oblationibus sanctorum de manu angeli. Su-
blime aut altare Dei, dicitur, vel ecclesia triū
phant, in quam transferri poscimus, vel ipse
Deus, cuius participationem efflagitamus.
De hoc enim altari dicitur Exodi. 20. Non
ascendes ad altare meum per gradus: id est,
in Trinitate gradus non distingues. Vel per
angelum intelligitur ipse Christus, qui ut ha-
betur Esaie. 9. est magni consilij angelus:
ipse enim corpus suum mysticum Deo pa-
tri ac perinde ecclesiae triumphati coniungit.
Et propter hoc, ait S. Tho. missa nominatur
quia per angelū sacerdos preces ad Deū mittit
sicut populus per sacerdotem. Interpretatio
est Hugonis, quam ar. citauimus, vel quia
Christus est hostia nobis missa a Deo, unde
in fine diebus festis diaconus copiam facies
populo abundi, dicit: Ite missa est. i. hostia
missa est ad Deū. Nos aut iā supra diximus,
quod nomē ipsum missa, idem est, quod hostia.

ARTICVLVS. V.

Virum ea, quae in celebratione huius sacramenti
aguntur sint conuenientia.

Extum, quod supra diximus
ad celebrationē missae requiri,
consistit in quarūdam rerum
adhibitione, de quibus statu-
tur conclusio, Omnia illic cō-
gruēter peragi. Probatur ex ecclesiae more,
quae cū spū sancto regatur, errare nequit. Et
cōfirmatur rōne: quia cū sacramentū sit signū,
eius significatio rebus & verbis perficitur: ut
baptismus ablutione & forma: cū ergo hoc
sacramentum passionem Christi significet,
& pra-

& praeterea corpus mysticum, vtrunque re-
bus & verbis significatur. Accedit quod &
vltus sacramenti deuotionem & reuerentiam
exigit, quae etiam & verba & res expostulat.
Omnia ergo quae hic aguntur & dicuntur ad
aliquid istorum trium pertinent.
Quod decim ergo sunt ceremoniae, de quib⁹
S. Thomas, duodecim argumentis edisserit.
Prima est ablutio manuum: secunda thurifi-
catio, quae videtur ad Iudaismum respicere.
Ideo arguit primo loco. In nouo testamēto
non sunt ceremoniae veteris obseruandae: illic
autem sacerdos & ministri ante oblationem
aqua lauabuntur, ut legitur Exodi. 30. Laua-
bunt Aaron & filij eius manus suas ac pedes
quando ingressuri sunt tabernaculum testi-
monij, & quando accessuri sunt ad altare: ibi
denique Aaron inebatur, ut adoleret incen-
sum suae fragrans ante altare quod erat an-
te propitiatorium, ut Leuitici 1. legitur: nō er-
go ea nobis facere congruit. *Ad primū re-*
spondetur, ecclesiam non seruare has ceremo-
nias tanquam in lege veteri praecipitas, sed tā-
quam per se tum ad reuerentiam sacramenti
pertinentes: quia preciosissimum sacramen-
tum illotis manibus tractare, indecens esset,
tum & propter significationē: nā ut Diony-
sius 3. cap. ecclesiasti. Hierar. ait, extremitatū
ablutio significat emundationem vsq̄ ad mi-
nima peccata, secundum illud Ioā. 13. Qui lo-
tus est, non indiget, nisi ut pedes lauet. Talis
verō emundatio ad tantum sacramentum exi-
gitur: quare, propter eadē venialia, praemittitur
ghalis cōfessio. Atq̄ hoc idē ablutio illa in le-
ge veteri significabat. Communi datum mundi-
tiam, quam tamen ablutio illa nō efficiebat.
Ablutionē verō pedum solus Christus fecit,
quam ecclesia praetermisit. Nam per ablutio-
nem mandum, quae vt 3. de anima ait Aristot.
organum sunt organorū, satis mūditiēs corpo-
rū designatur. Et ideo sacerdos interlauan-
dum, verticulum Psalmi profert. Lauabo in-
ter innocentes man⁹ meas. *Ad secundū pa-*
riter respondetur: nec thurificationem tanquā
veterem ceremoniam obseruari, sed tanquā
ecclesiae institutum cōgruens primū sacra-
menti reuerentiā: ut scilicet per suauem fumi
si quid prauis odoribus corporalis adest, loco
illo depellatur, ne aliquem possit prouocare
horrorem. Quia vtriq̄ de causa, ut illic Diony-
sius ait, sacerdos ante psalmū introitus a thū-
rificatione totius loci rem inchoat. Secundo
ad repraesentandum effectum totius gratiae,

qua sicut bono odore, Christus plenus fuit,
secundum illud Gene. 17. Ecce odor filij mei
sicut odor agri pleni: & a Christo in corpus
mysticum ministrorum officio deriuatur se-
cundum illud 2. Corinth. 2. Odorem notitiae
suae spargit per nos in omni loco: & ideo thū-
rificato altari, per quod Christus significatur
thurificatur ex ordine fideles. Accedit & ter-
tia causa ar. p̄ximo notata ex Apocal. cap. 3.
Nam ascensus fumi aromatum ascensione si-
gnificat orationum sanctorū vsq̄ ad Deū.
Tertia ceremonia est cruce signatio, d qua
arguitur tertio & quarto loco. Ea siquidem
quae in sacramētis ecclesiae aguntur, non sunt
iteranda: incongruē igitur sacerdos multoties
crucesignationes super hoc sacramentū ite-
rat. Adde quartū quod, ut Apost. ad Hebr. 7. ait,
Sine vlla cōtradictione quod minus est a ma-
iore benedicatur: cum ergo Christus in sacra-
mēto exillens largissimē sit sacerdote maior
indecenter hostiā consecratam sacerdos be-
nedicit. *Ad tertium respondetur, quod cruce si-*
gnatione sacerdos utitur ad cōmemorandā
passionem Christi, quae in cruce peracta est.
Sunt autē crucesignationes nouem: habuit
nāq̄ passio Christi gradus tres. Prima. n. fuit
traditio, quae a Deo facta est, & a Iuda & a Iu-
deis qd significat trina illa cruce signatio aē
cōsecrationem per verba illa, Haec dona, haec
munera, haec sancta sacrificia illibata. Huic
expositioni alludit Inno. lib. 3. myst. missae
ca. 3. ubi ait quod dicuntur dona quaten⁹ deus ea
nobis p̄ Christū donauit: munera verō qua-
tenus Iudas pro munere eum tradidit: sacrifi-
cia, eō quod Iudaei eum cruci obtulerūt. Sed
fortasse melius Hugo libr. citato de Officijs
ecclesiasticis cap. 24. cum Isidoro ait, dici do-
na, quia a Deo nobis donantur, iuxta illud Ia-
cobi 1. Omne datum optimum & omne do-
num perfectū de sursum est. Munera verō
ob id, quod a nobis euicissim offeruntur:
nā maior donat minori, minor verō munera
offert maiori, iuxta illud Gene. 4. Respexit
de⁹ ad Abel & ad munera eius. Etenim vt 1.
Paral. vlt. legitur, De his quae de manu Domi-
ni accepimus, reddimus ei. Sacrificia deniq̄
illibata, hoc est, nō contaminata, dicuntur ad
differentiam sacrificiorum, quae idololatrie
suis Deorum monstris litant. Hoc namq̄ sa-
crificium, quo Christum Deo patri offeri-
mus, purissimum est, & vnde quaq̄ sanctissi-
mū, hoc est, Deo dedicatissimū & acceptissi-
mū. Sed dicitur pluraliter sacrificia propter
varias

varias species corporis & sanguinis. Sed obiter hic est notandum, cruce istas sic super calicem & hostiam esse signandas, ac si crux super illas materialis iaceret, vel delinearetur, ut protensum brachium cum duobus digitis per lineam rectam contrahatur versus pectus, & postea transversa manu à sinistra versus dextram aliam ducat rectam lineam. Non enim est signatio sacerdotis, sed materiae.

Secunda cruce signatio.

Secundo subsecuta est Christi veditio, fuit autem venditus ab scribis, sacerdotibus, & pharisaeis, ad quod designandum fit iterum alia trina cruce signatio cum illis verbis, Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem quae art. precedenti exposita sunt. Additur & crux bina super illa verba, corpus & sanguis fiat, ut ait S. Thom. ad significandam personam proditoris Iudae & traditi Christi. Sed forsitan non est aliud mysterium, quod verba non sunt nisi duo.

Tertia.

Tertio, inquit, fuit facta praesignatio passionis in cena. Ad quod designandum adhibentur duae cruce, una in consecratione corporis, atque altera in consecratione calicis. Quarto denique post consecrationem designatur passio Christi in re: unde in memoria plagarum quinque sunt cruce signationes super hostiam sanctam. Etenim, ut ante consecrationem petitur, ut materia fiat benedicta, adscripta & rata, sic & consecrata hostia: nempe Christus offertur tanquam hostia pura, ad differentiam sacrificiorum gentium, quae impura erant & corrupta: sancta ad differentiam oblationum veteris legis, quae non erant eatenus sanctae, ut animam sanctificarent, sicuti haec nostra, quae tollit peccata mundi. Et ideo subditur, immaculata: ob id enim quod Christus agnus fuit innocens, qui peccatum non fecit, tollit peccata mundi, quod est homines sanctificare. Est ergo hostia pura & purificans, sancta & sanctificans, immaculata & maculas tergens. Quod verò demum adiungitur, Panem vitae aeternae, & calicem salutis perpetuae, definitio & explicatio est eiusdem hostiae. Ut enim sacerdotes veteris legis de sacrificijs edebant, quibus vitam temporalem sustentabant, sic & christiani esu & potu sacrosancti sacrificij spirituales, atque adeo sempiternam salutem sibi comparant.

Quinta.

Quinto representatur extensio corporis, effusio sanguinis & fructus passionis per trinam cruce signationem cum illis verbis. Corpus & sanguinem sumptimus omni benedictione & fructus namque, quibus sumen

tes corpus & sanguinem potiuntur, sunt benedictio & ros gratiae caelestis, quibus replentur & acceptantur ad gloriam. Sexto representatur triplex oratio, quam fecit in cruce, unam pro persecutoribus, cum dixit, pater ignosce illis: secunda pro liberatione à morte, cum dixit, Deus Deus meus ut quid dereliquisti me: tertia quae pertinet ad adaptionem gloriae, cum dixit, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et ad haec significandum triplex sit cruce signatio per illa verba, sanctificas, vivificas benedixisti, & praestas nobis. Per Christum. n. Deus & nostra sacrificia semper sanctificat, hoc est, sancta facit, & vivificat, quia hostia est viva vitam sumentibus praestans, siquidem per ipsam incorporamur Christo. Septimo representatur tres horae, quibus pependit in cruce: scilicet, à sexta usque ad nonam, quas quidem significat alia trina cruce signatio super illa verba, per ipsum, cum ipso & in ipso. Et licet istae tres cruce secundum usum Romanae ecclesiae ut ait Alex. 4. par. 9. 37. memb. 3. ar. 3. non fiant nisi ad labium calicis, ipsum tangendo: in alijs verò prima fit elevatio supra calicem, secunda verò tangendo labia calicis, & tertia intra calicem. Quibus, inquit Alexander, significatur diuturnitas, acerbitas & integritas passionis. Sed pro festo nescio cur crux diuturnitatis fiat altior quam aliae. Mysterium ergo nullum, ut conjicio, est aliud, quod cum calix illic significet crucem, prima crux super calicem significat elevationem Christi in crucem, secunda, qua tanguntur labia calicis, quod eidem fuerit crucifixus, & tertia intra calicem, quod fuerit verè mortuus & sepultus. Octavo inquit, S. Thom. per duas cruce, quae sunt extra calicem significatur separatio animae à corpore. At verò si per tertiam in calice fuit significata mors, duae exteriores nihil circa Christum significant, sed quia sunt in invocatione patris & Spiritus sancti, qui non sunt passi in cruce, sunt extra calicem. Est enim sic connectenda oratio. Per ipsum, scilicet Christum, per quem tanquam per sapientiam cuncta creasti, & per quem filium nos redemisti, est tibi honor & gloria: nam si mundum non creares & redimeres, nulla tibi gloria ab hominibus proveniret: Idem autem honor & gloria est tibi cum ipso: nam ipse ait, Omnia tua mea sunt. Quicquid enim pater possidet, filius possidet eundemque honor & gloria est tibi in filio, iuxta illud, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

cui. Itaque quicquid Deus facit, facit per filium & possidet cum filio, & consummat in filio. Non denique representatur resurrectio tertia die facta, quae significatur per tres alias cruce, quae sunt ad, Pax domini, quae quidem pax per eius mortem & resurrectionem nobis obvenit. Brevis autem, inquit S. Thomas, haec omnia sic exponere possumus, quod cum virtute passionis, quam passus est Christus in cruce, consecratio sacramenti fiat, & acceptio à patre, & fructus à nobis percipitur, ubicunque fit intentio de consecratione, aut acceptatione, aut fructu, sunt illae tres cruce. Collige ergo quod licet in genere novae distinguatur cruce signationes: tamen in particulari sunt numero viginti novem: octo scilicet ante consecrationem, quae significant passionem, non in re, sed praemeditatam. Et duae in consecratione, ac tandem post consecrationem, quae significant passio iam Christi in cruce, decem & novem. Hinc sequitur solutio quarti argumenti: videlicet, quod sacerdos non consignat corpus & sanguinem post consecrationem ad benedicendum ipsum vel consecrandum tanquam maiorem minorem, sed ad commemorandum virtutem & modum passionis Christi.

De manu.

De manu.

Quarta ceremonia est manuum apertio & elevatio, & corporis inclinatio. Et quinta versio sacerdotis ad populum. Et ideo arguitur quinto & sexto. In sacramento nihil fieri debet, quod ridiculum videatur: videntur autem ludere gestulationes, dum sacerdos brachia extendit, manus coniungit, digitos complicit se ipsum inclinat, & se ad populum vertit: ergo illa non condecet. Respondetur, illa non esse ludibrio habenda, eo quod causa significationis adhibentur. Dum enim sacerdos post consecrationem brachia extendit, Christum crucifixum refert. Lenat autem quandoque ad orandum, quo significatur affectus orationem in Deum dirigendi pro populo, secundum illud Threnorum. 3. Levemus cor nostrum cum manibus ad Dominum nostrum in caelos. & Exodi. 17. legitur quod cum levet manus vincebat Israel. Quod autem manus quandoque iungat, & se inclinet, habitus est suppliciter orantis, designatque praeterea Christi humilitatem, qui factus est obediens usque ad mortem crucis. Sed digitos etiam complicit, ut pollicem cum indice, quibus corpus consecratum tetigerat: ut si qua particula illis adhæserat, non disperga-

tur. Id quod ad reverentiam pertinet sacramenti. Hic ergo non est silentio pretereundum multorum dissidium non solum inter secula res sacerdotes & regulares, verum & inter religiosos eiusdem ordinis: unusquisque enim suum sequitur modum. Aliqui namque introitum manibus iunctis dicunt: & pariter, Teigitur. Alij verò eisdem apertis: inde decepti quod ordinarium non potest cuncta usque ad minimum explicare. Notandum est ergo ut ex hac littera S. Thomae colligatur, quod cum oratio & psalmodia ad Deum per nostram humilitatem dirigatur, ad utrumque orantes debent habere respectum: scilicet, & ad Deum ad quem oratio dirigitur, & ad humilitatem, & miseria nostras quas ei proponimus. Atqui manuum iunctura & inclinatio corporis habitus est & compositio humilitatis se coram Deo quemadmodum viginti illi quatuor seniores, qui Apocal. 4. dicuntur adorare Deum ante eius thronum procidebant, atque alia animalia, quae Ezechiel. 1. referuntur, duabus alis velabant faciem. Sed expansio & elevatio manuum affectum significat aperientis pectus elevantisque mentem in Deum. Hinc ergo regula colligitur quod communis modus orandi debet esse clausis manibus, ut nos prostratos coram Deo ostendamus, nisi ubi peculiariter elevatio mentis est significanda, quod fit in missa quotiescunque sacerdos proprio fungens munere collectas atque alias orationes ad Deum dirigit. Igitur dum psalmus introitus canitur, vel à sacerdote recitatur, manus debet habere clausas: quia illa non est oratio usque ad finem Kyrie eleison, sed est actio communis sacerdoti & populo. Argumentum verò, quod quidam in contrarium faciunt, quod ordinarius non iubet, ut postquam munus se signo crucis, manus claudat, nullum est: quia non opus erat id admonere: nam cum ad orationes iubeat manus expandere, tanquam notum relinquit quod ad Psalmos debet esse sacerdos modo communi. Quare dum postea ad initium gloriae iubetur manus depoenere super altare, non est indicium quod illucque habebat illas apertas: alioqui deberet à cornu altaris usque ad medium venire apertis manibus, quod est indecens. Imò verò cum iubetur dum dicit, Deo, manus iungere, insinuat quod illas iungat quemadmodum habebat antequam gloriam inciperet, & sic iunctis manibus prosequi debet Gloria, quia non est oratio, sed ad Dominum vobiscum iterum iubetur.

Ad praefationem.

tur manus aperire ad pādenda viscera sua populo, ac deinde iungere, quasi populum amplexans, & rursus ad collectam aperire: quia est oratio non chori, sed propria sacerdotis, qua mentem in Deum eleuat. Pari modo dū dicitur euangelium tam sacerdos, quam diaconus debet habere iunctas manus, neq; ordinarium opus habuit illud praecipere: quia cum nō sit oratio, debet esse sacerdos tanquā ad psalmodiam iūctis manibus, & eadem ratione dum offertorium dicit. Et a contrario sensu neque admonitio opus fuit, vt ad collectas secretas manus extenderet, quae citra dubium extendendae sunt: nam quod in prima collecta dixit, constitutissimum reliquit pro omnibus alijs collectis subsequētibz. Ad praefationē verō, quia nō est omnino oratio praecipiendū fuit, vt manus eleuaretur aperte, eo quod sit gratiarū actio, & proloquium ad canonem, vbi summa eleuatio mentis requiritur, vt verbum, Sursum corda, adhortatur. Sed ad Sāctus, sanctus, iubetur sacerdos manus claudere ad representandum illos viginti quatuor seniores, qui, vt habetur Apocalyp. 4. cum dicebant Sanctus, procidebant ante thronum Dei. Vnde filialis timor iūctura illa manū designatur. At quoniam illic ordinarium non praecipit, vt iterū manus aperiantur, sunt qui quemadmodum Gloria, ita totum canonem coniunctis manibus perlegant. Sed re vera abusus est: nam totus stilus canonis habet precatōis & orationis modū, sicut collecta. Te igitur clemētissimē pater supplices rogamus ac petimus, & sic totus per modum petitionis procedit: quare licet propter humiliationem corporis, quae in initio fit claudantur tunc manus, tamen erigens se sacerdos aperire eas debet, vt canon apertis legatur: sicut oratio Dñica, quanuis neque illic talis admonitio fiat. Praeterquē quod sic aptius potest sacerdos ad librum respicere. Ad sextum deniq; respondetur, q; quinquies se sacerdos vertit ad populū, quo significatur toties Christum post resurrectionem apparuisse, vt supra quæst. 33. visum est. Salutat autem septies populū, vt iam supra diximus, quinquies conuertendo se ad ipsum, & bis sine conuersione, vt in praefatione, & Agnus Dei. Episcopum autem, supra diximus, prima vice dicere Pax vobis.

Septimum particulas: de qua ceremonia tria abhibetur argumenta. Arguitur ergo septimo. Aposto-

lus. 1. Corin. 1. inconueniens existimat quod Christus fuerit diuisus: est autem in sacramēto post consecrationem, ergo non est diuidēdus. Octauo. Ea, quae in hoc sacramento aguntur passionem Christi representant, le-
guntur in passione Christi corpus fuit diuisum in locis quinq; vulnerum: ergo in tot partes est diuidendum. Nono. Totum corpus in hoc sacramento seorsum cōsecratur a sanguine: ergo incongruē vna particula miscetur sanguini. Ad septimū respondetur, illā hostiā fractionem tria significare, primō quidem diuisionem corporis Christi, quae lācea & clauis facta est in cruce iuxta illud canonis. Dū frangitur, de consecra. dist. 2. Dum frangitur hostia, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio designatur? Secundo diuisionē corporis mystici secundū diuersos statūs, scilicet militantū in hoc seculo, & in purgatorio expectantium, & in caelo triumphantium: nam ad omnes fructus redemptionis eius promanauit. Quapropter quia militantes & in purgatorio expectantes semper sunt in miseria, bis dicimus, Agnus Dei miserere nobis. Sed quia triumphantes iam fruuntur pace, ad quā nos anhelamus, teriō addimus Dona nobis pacem. Et militantū status designauit Christus viuens in hoc seculo: expectantium verō in purgatorio, descēdēs ad inferos: sed triumphantium dum resurrexit. Satis ergo est quod haec trifida diuisio significet diuisionem Christi in latere, manibus, & in pedibus. Et sic soluitur octauum argumentū. Sed de significatione singularium partium non est cōcors omnium expositio. Gelafius namq; can. Triforme, de consecra. dist. 2. ait partē missam in calicē significare Christum resurgentem, atq; adeo beatam virginē & alios siqui sunt in corpore & anima in caelo: illi enim sunt iam quasi immergi in sanguine redemptionis atq; ipso inebriati, iuxta illud Cant. 5. Inebriamini charissimi. Pars verō comesta significat Christum ambulātem super terram, atq; adeo militantes in hoc seculo, eo quod sacramento pascuntur. Diuisa enim hostia per medium, olim sola medietas sumebatur statim a sacerdote, & alterius medietatis vna pars mittebatur in calicem, atq; altera seruabatur in corporali vsq; in finem missae, & illa, inquit Gelafius, significat Christum descēdētem ad inferos, atq; adeo corpora, quae iacent in sepulchris. At verō propter periculum cessauit ille vsus, & ambae simul

Officium aguntur.

Nonum aguntur.

Hostia dicitur frangi quod significet.

posculi.

Hostia nō.

Hostia nō.

Hostia nō.

Hostia nō.

mul sumuntur. Secundum hanc interpretationem hostia diuiditur in duas partes, quarum vna significat viuos, altera defunctos, quaequidē subdiuiditur in beatos scdm corpus & animā & sepultos. Vnde versus. Hostia diuiditur in partes, tineta, beatos, Plene sicca notat viuos, seruata sepultos. Et secundum alios, existentes in purgatorio, qui certō expectāt gloriam. Alij dicunt, q; diuiditur in duos: scilicet, in beatos & nondum plene beatos. Et haec secunda diuiditur in duas, vt quae mittitur in calicem significet viuetes in hoc mundo, eo q; potatur calice, & reficiuntur sacramento. Seruata verō significat beatos, qui immunes sunt ab omni fractione & miseria. Et per hoc respondetur ad nonum, q; calix potest significare aut passionē Christi, quae representatur in hoc sacramento, & secundum hoc per partē in calicem missam, significatur viuetes in hoc seculo, qui adhuc sūt participes corporis & sanguinis Christi: aut significat beatitudinē, quae etiā in hoc sacramento figuratur. Et scdm hoc pars in calicē missa significat eos, q; perfecta felicitate perficiuntur. Addit tñ S. Tho. q; pars illa in calicem missa non debet populo dari in supplemētum cōmunionis sub vtraq; specie: quia panem tinctum Christus soli Iudae proditori porrexit. Neq; panis ille, vt supra diximus erat consecratus.

Septima ceremonia est lotio calicis, ideo arguitur decimō. Hostiae consecratae non additur alius cibus: ergo nec post sumptionem sanguinis sumendum est aliud vinum. Sed negatur consequentia: quia sumitur ad abluendum & calicem & os, ne aliqua reliquiae illic remaneant. Vnde extra de celebra. missa. cap. Ex parte, admonetur, quod semper sacerdos vino os perfundere debet, postquam totum percepit eucharistiae sacramentum: nisi cum eadē die aliam missam debuerit celebrare: ne si forte vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret. Et eadem ratione digiti, quibus hostia tigitur, vino abluuntur, quod est magis abstergium aqua. Contra octauam ceremoniam arguitur vndecimō. Veritas debet respondere figurae: sed de agno paschali & manna, quae erant figura huius sacramenti, inebatur, vt nihil seruaretur in crastinum: ergo nec debet aliquid seruari huius sacramenti. Respondetur. Satis esse quantum ad hoc veritatem respondere figurae, vt de hostia consecrata, quā

sacerdos, ministri & populus sumpturi sunt, nihil remaneat. Vnde Clemens can. Tribus de consecra. dist. 2. Tāta, inquit, in altario hostia offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remaserint, in crastinum non referuntur, sed cum timore & tremore clericorum & diligentia consumantur. Attamen quia hoc sacramentū quotidie sumēdū est, agnus verō nō nisi semel in anno, necesse est hostias consecratas pro infirmis conseruare, vt ead. dist. can. Praefbyter, cautum est. Nona deniq; ceremonia est, vt sacerdos solitarius missas nō celebret. Vñ arguitur duodecimō. Sacerdos pluraliter loquitur audientibus dum ait, Dominus vobiscum, & Gratiās agamus: non ergo decet, vt cum vno tantum ministro celebret. Respondetur, q; dum solenniter missa celebratur, plures debēt adesse, vt Soter papa, can. Hoc quoq; de consecra. dist. 1. iubet, dicens, vt nullus praefbyterorum missarum solennia celebrare praesumat, nisi duobus praesentibus sibiq; respondentibus propter rationem modō factam. Sed tamen in missis priuatis vnum sufficit habere ministrum, qui gerit vicem totius populi catholici. Et ita habet vsus. Dummodō nō sit foemina, quod in concilio Maguntin. c. Inhibendum de cohabi. cleric. & mulie. prohibitum est. Imō forsan neq; ob vllam necessitatem illud auderem citra dispensationem permittere propter indecentiam. Et citius auderem egomet mihi respondere & ministrare, q; foeminā ad id numeris admittere. Vtrum verō si quis esset solus inclusus eremita, posset absq; ministro celebrare, glossa praedicti canonis affirmat, & consentit Paludanus praesenti. d. q. 2. Attamen non probant, nisi per simile (vt glossae illae solent) dissimile: videlicet, quia licet soli sacerdoti infirmū vngere. Sed tñ non est firma collectio a sacramento extremae vnctionis ad sacrificiū missae. Quare nisi virgēs esset necessitas, vt in festo quando sacerdos missam audire nequit, nisi ipse solus celebret, nullatenus licet, imō forsan, nisi magnum esset festum, consultius esset non celebrare. At quia haec sunt de iure positio, citra dubium posset eremita celebrare solus cum dispensatione. De alijs ceremonijs: nempe de vestibus, lumine, & alijs Sanctus Tho. non loquitur, sed satis nos supra diximus. Aliam hic ceremoniam videtur D. Thom. praetermississe de eleuatione calicis, vtrum oportus eleuari debeat, an discoopertus. Sunt S f enim

Clemens.

Duodecimū argumentū.

Nota.

An solus sacerdos possit celebrare.

Quaestio de leu. calicis.

enim qui statum huius litis illic collocent, vtrum Christus in cruce semora coniectus, fuerit eleuatus, an discooperus: vt si fuit ille cooperus, sit calix similiter eleuatus, si non minime. Ego vero nequaquam in hoc crediderim litem consistere. Certo enim cum Abulensi in quinto paradoxo crediderim fuisse succinctum crucifixum. Ius enim nature & gentium non fert, vt homines, qui ultimo supplicio plebuntur illo dedecore dehonestentur, cu natura partes illas obtegi admoneat. Et quando id propter reos ipsos non obseruaretur, sit autem propter aspectum & pudorem circumstantum. Præsertim cu redeptor noster propter suam honestissimam modestiam in tanta esset habitus reuerentia, vt quæ carni- fices tam essent impudentes, viri tamen pij & mulieres, quæ illic aderant, honori eius consultu curarent. Quin vero Dominus ipse per suam providentiam sibi de hac re prospiceret. Quod ergo ad eleuationem calicis attinet, veritas est, qd mos ipsum eleuandi non est antiquus. Quare apud neminem eorum, qui de ceremonijs missæ scripserunt, mentio eius habetur. Vnde omnium antiquorum nuperimus Alexander de eleuatione tantum corporis loquitur. Et ratio erat, quia cum in hostia corpus & sanguis exillat, & in eleuatione calicis nonnihil periculi crearetur, satis patres ducebant corpus adorandum eleuare, Et ideo fortasse tempore sancti Thomæ mos ille nondum inceperat, ob idq; illum subiecit. In quo vero apud Carthusienses non eleuatur, neque in ordinario nostro, quod inde sumptum est, præcipitur nobis, vt eleuemus: quin & complures sunt religionum ordines, in quibus non præcipitur eleuari. Sed ne ab ecclesijs secularium distideant, illum eleuant. Secundo notandum est, qd illa parua quadra linea, qua calix cooperitur, non solum non est antiqua, verum ne que est de essentia ornamentorum altaris, neq; apud quempiam, qui hac de re scripserunt, mentio reperitur, sed tantum fit mentio de corporali, quod tam latum esse deberet, vt ipso cooperiretur calix, vt nos facimus. Nam vltus patenæ non est alius, qd vt in ipsa superposita calici offeratur hostia. Vnde Hugo libro 2. de officijs. c. 38. corporali inquit, palla tegitur calix. Igitur vbi mos coepit eleuandi calicem: quia non erat illa quadra, qua posset cooperitus eleuari, eleuari coepit discooperus. Quicquid mos in tota ecclesia seruabatur, cuius documentum est, qd in capella po-

tificis non eleuatur nisi discooperus, & in quam plurimis ecclesijs Italiae, Germaniae, & Angliæ. In quibus, vt ego vidi, non est illa quadra linea, quam Hispani appellant filio- lam, sed quedam tabella serica ad cooperien- dum calicem, dum est in altari, non autem ad ipsum eleuandum. Hæc adnotavi nequis ar- bitretur singulare esse ordini nostro calicem discooperum eleuare.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum possit sufficienter occurrere defectibus circa celebrationem huius sacramenti occurrentibus, statuta ecclesiæ seruando.

De defectibus tandem contin- gere solitis quæritur, vtrum possit illis occurrere. Apparet enim ecclesiæ pugnantia præcepta de celebratione mis- sarum posuisse. Respondetur autem vnica conclusione: scilicet, quod cunctis defecti- bus potest occurrere, idq; vno quatuor modo, rum, aut præueniendo ne accidant, aut illos emendando si acciderint, aut remedium ad- hibendo, aut saltem per poenitentiam de il- lis dolendo: ecclesiæ namq; sicut Deus, nihil præcipit impossibile.

Defectus autem hic S. Th. septem subne- dit. Primus est naturalis sine culpa: quare ar- guitur primo. Contingit liquidem, qd sacer- dos in progressu missæ, vel ante consecratio- nem, vel post antequam species sumat, vel moriatur, vel mente alienetur, vel aliqua cor- ripiatur morbi procella ne sacramentum pos- sit perficere: ergo tunc non potest adimple- re statutum ecclesiæ, vt sacerdos sacramen- tum perficiat. Respondetur, qd si sacerdos an- te consecrationem corporis moritur, vel alia graui infirmitate præoccupetur, non oportet per alium supplere. Si vero cōsecrato corpo- re id acciderit, vel etiam sanguine, ante sum- ptionem, debet per alium missæ celebritas sup- pleri: sunt enim verba Toletani Concilij. 7. q. 1. can. Nihil. Censuimus conuenire, vt cum a sacerdotibus missarum tempore mysteria sa- cra consecratur, si ægritudinis accidat cuius- libet euentus, quo coeptum nequeat cōsecratio- nis explere mysterium, sit liberu episcopo, vel presbytero alteri cōsecrationem exequi co- pti officij. Non enim aliud ad supplementum iniunctis mysterijs conuenit, quàm vt aut inci- pientis,

piensis, aut subsequenti benedictione sint completa sacerdotis: quia nec perfecta vide- ri possunt, nisi perfecto ordine compleatur. Cum enim sumus omnes vnum in Christo, nihil contrarium diuersitas personarum for- mat, vbi efficaciam prosperitatis vnitas fidei representat. Ne tamen quod nature langu- ris causa consilium, in presumptionis perni- ciam conuertatur, nullus absq; præuentu pa- tentis molestie minister, vel sacerdos cu coe- perit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere. Si quis hoc temerariè presumpse- rit, excommunicationis sententiam obtine- bit. Circa hoc notandum primum, in tali ca- su inde procedendum, vnde cessatum est. Du- bitaret hic tamen quispiam, vtrum in tali ca- su si nullus posset haberi sacerdos ieiunus, posset ille, qui non est ieiunus, sacramentum perficere & sumere. Absq; dubio posset: qa vbi duo præcepta sibi obuiant, in eā partem est inclinandum, quæ magis refertat præstan- tius est præceptum, vt sacramentum perficia- tur, quam prohibitio, ne quis ieiunus sumat. Si vero sacerdotis copia haberi non posset, sciscitatis, vtrum laicus, qui paratus esset ad communionem, sumere posset cōsecratas ma- terias. Respondetur, minime id fas esse: quia sanguine in primis laicum sumere nefas est, sed neq; hostiā sumere debet: quia laico non licet sacramentum perficere, sed esset hostia reseruanda in pyxide. Quid autem de cali- ce? Nam si seruaretur periculo subiaceret ne species in acetum corrumpentur. Respon- detur, potius subeundum esse illud periculum, qd laico liceat ministrare calicem. Si enim ad- hibita diligentia, vt sacerdos alia die perficiat sacramentum, fieri id non potest, & species corrumpantur, tunc in picinā sunt proijci- endæ. Perplexior autē ambiguitas est, vtrum sacerdos, qui tunc adesset, teneatur sacramen- tum perficere. Faciamus namq; non adesse, nisi sacerdotem concubinariū, qui existit in pec- cato mortali, qui proculdubio si in peccato sacramentū sumeret, mortaliter peccaret: qua- re nullatenus tenetur in peccato sumere: qa ad peccatum nemo obligatur. Vtrum in ta- li casu teneatur verè cōteri, & occasiones pec- cati abscindere ad perficiendum sacramen- tum. Respondetur tria. Primum, qd quantū ad tenorem concilij attinet, non tenetur: quia concilium non ait, nisi quod sit liberum alte- ri consecrationem exequi: & ideo simplici- ter concubinarius ille non obligatur ad rem-

sibi difficile. Sed secundo adieciimus, quod tantū posset esse scandalum, vt teneretur, ma- xime in periculo corruptionis specierū san- guinis. Tertiū addiderim qd vbi quis facili- modo potest sacramentum perficere, tenetur propter rei grauitatem, quæ est sacramentum consummare. Secundo arguitur. Contin- git quandoq; vt sacerdos ante consecratio- nem, vel post recolat se aut non esse ieiunum, aut aliqua mortali culpa irretiri: ergo tūc ne- cesse habet aliquod præceptum transgredi, sumendo. Respondetur, quod vbi difficultas occurrit, minus periculum est subeundum: maximum autem periculum est, qd sacramen- tum imperfectum maneat, & ideo si post cōsecrationem sacerdos recolit se non esse ie- iunum, absque dubio debet sumere. Si au- tem sit in culpa etiam excommunicationi annexa, satis est, vt coneratur. Si vero an- te consecrationem alicuius prædictorum sit memor, tutius (& merito) reputat Sanctus Tho. maxime in casu excommunicationis & dum ieiuniū fregerat missam inceptam de- ferere, nisi grāde scandalum timeretur. Si au- tem est in culpa mortali etiam si in introitu missæ quando est in altari sit inemor, satis est contritione & proposito confitendi, vt pos- sit inceptum perficere. Quid autem si illa cul- pa adeo illi cordi inhæreat, vt poenitere ne- queat, cuius certe si memor fuisset antea, non cogitasset celebrare. Respondetur, qd omni- no potius debet dare summum scandalum, quam sumere sacramentum in peccato, quia sic illud est intrinsecè malū, vt nulla de causa excusari possit, & ideo si non eū penitet, post- quam in sua est potestate, necessaria conse- quentia peccabit tam sumendo, qd relinquen- do sacramentum, maxime si est iam conse- cratum. Tertiū, contingit quandoq; vt in calicem musca, vel aranea, vel quoduis simi- le animal incidat, vel sacerdos admoneatur venenum illic esse mistum: tunc ergo & su- mendo homicida sui erit, & non sumendo sacri- legus. Respondetur, qd si id ante consecratio- nem calicis deprehenderit, effuso illo vino, infundendum est aliud. Si vero post cōsecra- tionem, extracto animali, diligenterque lo- to & ambusto, cineres debent in piscinā mit- ti, & species sumi. Intellige si animal est sum- ptu horribile, nā si sit exigua muscula, deglu- tiri debet ad excusandas illas ceremonias. Si autem venenum deprehenderit esse immis- sum vel venenosum animal, non sunt species tur- S. 2. sumenda,

Secundus de- fectus.

Tertius defe- ctus.

Aranea in calicem con- tacta, cineres debent in piscinā mit- ti, & species sumi.

sumenda, ne calix vite in mortem cedat, sed debet diligenter seruari cum reliquijs, & aliud denuo consecrari vinum: species vero, quando verò fuerint corruptæ, mittendæ sunt in piscinã. Contra hoc autem quod ait D. Tho. denuo consecradum aliud vinum, colligitur argumentum ex questione precedenti art. 4. ubi diximus, quod si hostia, vel calix appareat sub forma carnis aut sanguinis, sacerdos absoluitur à sumptione, licet sit consilium iterum consecrare. Respondetur, non esse simile: quia miraculum non comprehenditur sub lege, & Deus tunc miraculum operatus absoluit à lege sumptionis. Secus ubi non est miraculum. *Quartus defectus.* Quarto, contingit quandoque, quod per negligentiam ministri, quod non apponitur aqua, aut nec apponitur vinum: ergo tunc perplexitas est vel sumendi corpus sine sanguine, vel nec sumendi corpus nec sanguinem. Respondetur, quod si consecrata hostia ante calicis consecrationem id percipiatur, debet calix refici appositam aqua, vel vino si defuerat. Si verò post consecrationem sanguinis rescuerit, non fuisse aquam appositam, debet procedere: quia aqua non est de essentia, licet negligentia rea sit poenæ. Nam si tunc aqua sanguini apponeretur partem cula consecratarum specierum contingeret. Si verò tunc perceperit vinum non fuisse appositum, & nondum corpus sumplerit, debet vinum in fundi, & resumere forma consecrationis tantum calicis. Si tamē hoc perceperit post sumptionem corporis, debet sacerdos aliam apponere hostiam iterum consecradam simul cum sanguine. Et ratio est, quia vel sufficeret tunc sanguinem consecrare & illico sumere, prætermisissimis signis & verbis, quæ sunt à consecratione calicis usque ad sumptionem: & hoc non, quia cum in illis fiat mentio sanguinis quod corporis, sequitur ut quæ illuc usque facta fuerint non fuerint legitima, atque adeo sint iterum repetenda. Si autem repetantur omnia, tunc, quia hostia nulla est, participatione non fiet legitime: quia fieri debent simul super corpus & sanguinem, ut verè dicatur, Panem sanctum vite æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Et, quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui corpus & sanguinem sumplerimus, &c. Quod si arguas. In solutione proxima dictum est, quod dum venenum in calice deprehenditur etiam sumpto corpore, satis est vinum iterum consecrare & statim sumere: ergo pari modo dum reperitur esse me-

ram aquam. Negatur consequentia: quia ubi erat venenum, erat legitima consecratio: quare verba & cruce non erant repetenda, quia legitime fuerat facta. Vbi verò est mera aqua, nunquam fuit sanguis cum corpore. Scotus dist. 8. q. 3. ait satis tunc esse vinum tantum consecrare, & sumere, sine signis & verbis: quia illa non sunt de essentia sacramenti. Respondetur autem, quod licet non sint de essentia, sunt tamen de præcepto ecclesiæ, & plurimum habetia significationis & mysterij, & ideo dum commodè seruari possunt, seruanda sunt. Quod si arguas. Saltem si particula malsit in calice, satis est vinum consecrare: nam tunc erit simul hostia & sanguis ad faciendum signa. Respondetur, quod non possunt fieri commodè omnia signa, ut illæ cruce, quæ sunt hostia super calicem. His tamen non obstantibus, licet ubi homo priuatim coram uno vel duobus celebrat, consultius sit opinionem S. Thomæ seruare, tamen ubi in publico, & præsertim coram aliquo magnate celebratur, ad euitandum scandalum & turbationem populi fortè, non esset absurdum, ut sacerdos secreto fingens lotionem sumere, vinum tunc in funderet & consecraret, & sumeret: nam scādalum excusaret præsertim cum iam fuerint facta signa super hostiam, licet non legitime super calicem. Quinto arguitur. Vbi venire solet, quod sacerdos memoriam non habeat an verba consecrationis dixerit, vel etiam alia, quæ in celebratione sacramenti dicuntur: videtur ergo peccare in hoc casu siue iteret verba siue per eandem materiam, quæ fortè iam dixerat, siue utatur pane & vino non consecrato. Respondetur, primo, quod non quodcumque sacerdos fuerit dictorum immemor, mente perturbari debet: qui enim multa dicit, non omnium recolat, nisi dum reflectitur considerans hoc dicere: per illam enim reflexionem res efficiatur memorabilis. Quare licet quis attentè loquatur, nisi illam reflexionem faciat, scilicet, Hoc dixi, non adeo res memorie imprimetur: nam ut habetur in lib. de memoria & reminiscetia, obiectum memorie est quando res apprehenditur, ut præterita. Atque hoc debet scrupulosi discere & obseruare, ne quotiescūque sibi videantur obliti, id repetant. Si tamē probabiliter cōstet aliquam omisisse, tunc si id non est de essentia sacramenti, consilium est procedere, & non iterum resumere. Si verò sit de essentia, ut si certificetur se omisisse formam consecrationis, tunc debet resumere totum

totum, sicut si defecisset materia vini. Sed nota, si certificetur: quia non quicunque scrupulus sufficit ad resumendum. Sexto arguitur. Accidere potest, ut propter rigorem frigoris languenti sacerdoti manu hostia labatur in calicem, siue ante fractionem, siue post, & tunc non potest impleri legitima fractio, aut quod sola tertia pars mittatur in calicem. Respondetur, quod fractio illa, & immisio non pertinet nisi ad corpus Christi mysticum, sicut mixtio aquæ significat populum. Et ideo horum prætermisio non infert necessitatem repetendi quod omisum est. Septimo arguitur. Accidere potest per negligentiam sacerdotis, aut sanguinis effusio, aut vomitus sacramenti, aut hostiæ durasservata corruptio, aut corrosio à muribus, in quibus casibus non videtur huic sacramento debita reuerentia exhiberi secundum ecclesiæ statuta. Respondetur, ex canon. Pij papæ, Si per negligentiam, de consecra. dist. 2. ubi præcipitur, quod si quid sanguinis stillauerit in tabulam, lingua lambatur, & radatur tabula. Si verò non fuerit tabula radatur terra & igni consumatur, & cinis intra altare recondatur. Tamen si commodior usus est, ut projiciatur in piscinam. Sacerdos verò quadraginta dies poeniteat. Si autem super altare stillauerit calix, minister stillas sorbeat, & tribus diebus poeniteat. Si super linteam altaris & ad aliud stilla peruenierit, decem diebus poeniteat. Si usque ad tertium, nouem diebus poeniteat. Si usque ad quartum, viginti diebus poeniteat, & linteamina, quæ stilla tetigerit, tribus vicibus lauet minister calice subtus posito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recodatur. Posset etiam sumi in potum à ministro, nisi propter abominationem dimitteretur. Quidam autem ulterius partem illam linteaminum incidunt, & comburunt, & cineres in altari, vel sacrario reponunt. Subditur autem ead. dist. canon. Si quis per ebrietatem, qui est ex poenitentiali Bedæ presbyteri, si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam euomerit, quadraginta dies poeniteat si laicus est: clerici seu monachi, seu diaconi & presbyteri septuaginta diebus poeniteat, episcopus nonaginta. Si autem infirmitatis causa euomerit, septem diebus poeniteant. Et ead. dist. legitur ex concilio Aurelian. canon. Qui non bene custodierit sacramentum, & mus vel aliquod aliud animal comederit, quadraginta diebus poeniteat. Qui autem perdidit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit,

& non inuenta fuerit, triginta diebus poeniteat. Et eadem poenitentia videtur dignus sacerdos per cuius negligentiam hostiæ consecrata putrefiunt. Prædictis tamen diebus debent poenitentes ieiunare, & à communione cessare: pensatis tamen conditionibus negotij & personæ potest addi, vel minui ad poenitentiam prædictam. Hoc tamen obseruandum est, quod ubicumque species integre inueniuntur, sunt reuerenter conseruandæ, vel etiam sumendæ: quia manentibus speciebus manet ibi corpus Christi, ut supra dictum est. Ea verò, in quibus inueniuntur, si commodè fieri potest, sunt comburenda cinere in sacrario recodito, sicut de rasura tabulæ dictum est.

DISTINCTIO decimaquarta de poenitentia secundum se.

POST hæc sacramenta tria, quæ per se ad vitam attinent spirituales, quartum est poenitentia, quæ longè positis à Deo necessaria est medicina. Est enim poenitentia sacramentum remissionis peccatorum, quæ post baptismum committuntur. Quare, uti ait Hieronymus, secunda tabula est post naufragium. Vnde materia eius peccata sunt per contritionem confessionem & satisfactionem clauibus ecclesiæ subiecta. Forma verò, Ego te absoluo, ex verbis Christi collecta. Quodcumque solueris super terram erit solutum, & in caelis. Est ergo poenitentia euangelicum sacramentum, secundum il-

Definitio sacramenti poenitentia.

Hieronymus, ad Demetriadem.

Matt. 16.

Cap. 2.

lum Lucae ult. Oportebat Christū pati, & resurgere à mortuis die tercia, & prædicari in nomine ei⁹ pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. Quapropter vniuersis, qui crimine aliquo mortali sordescunt, necessarium sacramentum est, admonēte Domino. Si pœnitentiā non habueritis, omnes simul peribitis. Atque adeo quoties homo relabatur, toties idem est iterabile sacramentū. Respondit enim Christus quærenti Petro, Quoties delicta delinquentibus dimitteret. Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.

Luc. 13.

Matth. 16.

Cap. 3.

Lib. de vera
& falsa pœ-
nit. & de pœ-
nit. dist. 3. c. 4.
Pœnitentia. 2.
Ambrosius in
quodam ser-
mone. De pœ-
nitentia. d. 3.
can. 1. d. 1.

Cap. 4.

¶ Neq; verò solum dum homo ecclesiæ clauibus, vt per eius ministrum absoluitur, subiicitur, sacramentum est, verum & pœnitentis actus, qui eius materia existit, vera sunt virtus, quam & Præcursor ac subinde Dominus prædicabant, dicentes, Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Est autem specialis virtus, ad iustitiam attinens vindictiuam, iuxta verbum Augustini, Pœnitentia est quædam dolentis vindicta puniens in se, quod dolet commississe. Cui alludens Ambrosius, Pœnitentia, inquit, est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere.

¶ Causam verò, licet Deū habeat potissimā, qui illam infundit, habere etiam potest & timorem ser-

uilem, iuxta verbum Esaia, A timore tuo Domine concepimus, & quasi parturiuimus, & peperimus spiritum salutis.

DISTINCTIO
nis decimæ quartæ, Quæ-
stio prima de Sacramento pœ-
nitentiæ qua ratione est
sacramentum.

S. Tho. 3. part. quæst. 84.

ARTICVLVS. I.

Verum pœnitentia sit sacramentum.

IRIA sacramēta, de quibus hætenus actū est, vt dist. 1. q. 6. dicebamus, ad perfectionem spiritualis vite per se attinet, cuius generatio, augmentatio & nutritio. Hoc verò quartū pœnitentiæ per accidens eidē vitæ est necessarium: nēpē lōge positus à Deo tāquam medicina ad remouendū lethale peccati morbum. In hoc verò tractatu, sicut neq; in præteritis, nō possumus ordinē Magistrī sententiā omnino persequi. Nam etli quā plurima ex sanctis patribus diligenter congemat, non tamē ea ordinis luce, quæ necessaria esset. Quapropter D. Tho. alium est ordinē sequitur. Proponit enim sex de pœnitentia dissidere. Primum scilicet, de ipsa in se pœnitentia: secundū de eius effectu: tertium de partibus eius: quartū de suscipiētib; hoc sacramētū: quintū de ministrorū potestate, quæ ad clauē pertinet: sextum deniq; de solennitate huius sacramenti. At verò quia mors inuida eum ante diem nobis sustulit, qua de causa tantū prima duo membra scripta nobis reliquit, eundem ferē nos ordinem pro nostra vili, Deo dāte, imitabimur. Tamen si quartum membrum de suscipiētib; tertio: nempe, inter materiam confessionis miscebimus. Et sextum de solennitate pœnitentiæ inter materiam satisfactionis. Igitur nouē distinctionib; materiam hanc absoluemus. In quarū tribus primis vsq; ad sextā decimā de pœnitentia secundū se, & de eius effectu, ac demū de peccatorum

catorum reditu, & recuperatione virtutum. Et in tribus alijs vsque ad decimā nonā de tribus partibus pœnitentiæ, scilicet, contritione, confessione & satisfactione. Ac demum in tribus reliquis vsq; ad vigesimā secundā de ecclesiæ clauibus, deq; eius duabus potestatibus, quæ sunt indulgentiarum concessio & excommunicatio. Quod rem ergo exordiamur: pœnitentia inter reliqua sacramēta hoc habet singulare, quod non solum ecclesiæ sacramentum est, sed & virtus mētis Baptismus namq; & confirmatio & reliqua, nisi diuinitus super naturā instituta esset nulla virtutis ratione pollerent, nisi matrimoniū excipias: quod est officium naturæ. Pœnitentia verò antequā sacramētum esset: virtus erat. Quapropter duæ sunt distinctionis præsentis quæstiones. Prior, scilicet, de pœnitentia sacramento, posterior verò de pœnitentia virtute. Nam etli alij, quorum est Durandus, congruentius conuerso ordine videantur incipere à pœnitentia virtute, pro eo qd actus interior exteriori præcedit, nihilominus ordo hic noster congruentior est: tū qd cū tractatus præsentis sit de sacramēto: ab hac ratione exordium est, tum præsertim qd post enūciatum euangelium actus interior non habet rationem virtutis pœnitentiæ, nisi votum includat sacramenti. Quare prius est de obiecto isto dicendum, à quo virtus speciem sortitur. Eligimur primus articulus est, vtrum pœnitentia sit sacramentum. Et respondetur affirmatiua conclusione: scilicet, manifestū est qd pœnitentia, quæ in ecclesia agitur, est sacramentum. Probatur primò. Sicut baptisimus adhibetur ad purificandum ab originali peccato ita & pœnitentia ad remittendū actuale. Vnde Petrus Simoni Act. 8. Pœnitentiam, inquit, age ab hac nequitia tua: sed baptisimus est sacramentum: ergo & pœnitentia. Secundò. Sacramētum secundum Gregorium. 1. q. 1. can. Multi in aliqua celebratione consistunt cum res gesta ita sit, vt aliquid significatiue sanctè accipiamus, quod sanctè accipiendum est: manifestum est autem qd in pœnitentia ita res gesta sit, quod aliquid sanctum significatum, nam ex parte peccatoris pœnitentis, quæ ex parte sacerdotis absoluentis: nam peccator pœnitens per ea, quæ facit & dicit, ostendit eorū suū à peccato recessisse: similiter sacerdos per ea, quæ agit & dicit circa pœnitentem, significat opus Dei remittentis peccatum. Doctissime ergo Diuus Thom. non

Pœnitentia et
sacramentum
vtrum.

conclusio.

solum probat, pœnitentiam esse sacramentum, sed id ab vtraque parte habere, scilicet, pœnitentis & absoluentis: nam vtrinq; est in visibilis gratiæ visibilis forma: quæ est Augustini definitio.

¶ Nunquam defuerunt, nec desunt in ecclesia hæretici in sacramentum hoc oblatrantes, de quorū iniquitate & perniciē arti. 5. & post modum dist. 18. in materia confessionis mentio à nobis faciēda est. Interim ergo hoc solum notato, qd conclusio hæc D. Thomæ non solum scholastica est, & doctorum assertio, sed fides catholica, neq; tantum pontificio iure, verum & diuino firmata. Est enim sacramentum, vt dist. 1. exposuimus, sacra rei signum quatenus res illa hominem sacrat, est autem pœnitentia signum gratiæ, quæ intus homo à peccatis absoluitur, est ergo sacramentum. Minor autem fundatur super loco illo Matthæi. 16. Tibi dabo clauē regni caelorum, quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in caelis. Et Ioannis. 20. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis retenta erunt. Quæquidem loca citato loco elucidauimus. Quapropter ecclesia. capitu. Ad abolendam, & hæreticis eosqui vel de alijs sacramentis, vel de peccatorum confessione aliter sentire, aut docere non metuunt: perpetui anathematis vinculo innodauit. Et vt alia plura cōcilia prætermittamus, Florentinum, cui & Tridentinum subscripsit, Quartum, inquit, sacramentum est pœnitentia.

Expositio ar-
ticuli.

Conclusio ca-
tholica.

¶ Sed vt rem cum catholicis agamus, nomē pœnitentiæ, quatenus euāgelicum est sacramentum: ignotum latinis gentibus, vt res ipsa, fuit: sed quæ rōe est virtus, quæst. sequenti videbimus an sit latinum, quodq; sit eius significatū. Pro quo autē supponat, vt more dialectico loquamur, non est inter doctores conueniens. Scotus quippe præfati dist. q. 4. pro sola sacerdotis absolutione supponere arbitrat. Quare definiens pœnitentiā, ait, Pœnitentia est absolutio hominis pœnitentis facta certis verbis, cum debita intētionē prolata à sacerdote iurisdictionem habente, ex institutione diuina efficaciter significatibus ablutionē animæ à peccato. Neq; verò eius assertio ratione in superficie caret. Sacramentum enim, vt modò dicebamus, signum est, & causa gratiæ, hoc autē soli formæ cōuenit.

Dubium.

Scotus.

Definitio pœ-
nitentiæ.

Ego te absolvo. Nam gratia non confertur, nisi per claves ecclesie, quibus sacerdos virtutur. Adde, quod poenitentia virtus, quae in corde sistit, ut lignum non est visibile, ita nec sacramentum esse videtur, nec pars sacramenti. Ex his infert Scotus totam essentiam sacramenti esse absolutionem. Vnde distinct. 16. quæst. 1. infert, sacramenti poenitentiae non esse partes illas tres, quae sunt, contritio confessio, & satisfactio, quia illae non sunt partes sacramenti, sed praeuia dispositiones. Ac subinde secundum eum consequitur, ut nomen, sacramentum poenitentiae, non faciat sensum, quem vocant intransitivum, ut sacramentum poenitentiae, sit poenitentia, sed sit locutio transitiva, ut sacramentum poenitentiae idem sit, quod absolutio poenitentis. *reprobatur definitio Scoti.* At verò primum omnium definitio illa poenitentiae, ut de baptismo diximus, nimium est longa, quippe quae plura continet, de quibus disputandum est: nempe, an confessio sit etiam sine legitima intentione sit sacramentum, & an requiratur iurisdicatio, & institutio divina. Definitio autem debet esse brevissima communis animi conceptio, ut Aristotele. 1. posterior, tex. 5. docet, & ideo satis lucide in textu poenitentiae sacramentum definiimus: dicentes quod sit sacramentum remittendi peccata, quae post baptismum committuntur. Illic enim & proximum genus ponitur definiti, & loco differentiae proprius eius effectus exprimitur, quo & à ceteris sacramentis, quae non sunt in remissionem peccatorum instituta, distinguitur, & à baptismo quo originale remittitur. *Secundo* dicere quod absolutio sacerdotis sit sacramentum poenitentiae, non videtur rei consonum: imò ut cum bona venia illustri doctoris loquamur, à canonico loquendi more dissonat: quia, ut Florentina Synodus affirmat, omne sacramentum constat ex materia & forma: iuxta verbum Augustini. Accedit verbum ad elementum, & sit sacramentum. Si autem absolutio est tota substantia sacramenti, non dabitur huius sacramenti materia, quae sit eius pars. Imò expresse ait Synodus, quod actus poenitentis sunt: quasi materia. Neque ait, quasi, insinuans non esse verè materiam, sed eo quod non sunt materia extrinsecus appositae, ut aqua in baptismo, & chrisma in confirmatione. *Tertio*, quia oratio haec, sacramentum poenitentiae intransitivum (ut aiunt) accipienda est, ac si dicas, sacramentum quod est poenitentia: sicut sacramentum baptismi est

ipse baptismus, & sacramentum confirmationis, ipsa confirmatio. Quare bene ait Sanctus Thomas, quod poenitentia est sacramentum & Florentina Synodus. Quartum sacramentum est poenitentia. Absolutionem verò quis dicat esse poenitentiam, cum non sit actus poenitentis? Imò verba ipsius Scoti secum pugnant, dum ait. Poenitentia est absolutio poenitentis: nam poenitentia actus est poenitentis. Etenim, ut habetur in lib. de vera & falsa poenitentia, cap. 19. qui quidem liber tanquam Augustini refertur, poenitere est poenam tenere. Vnde cum absolutio non sit actus nisi sacerdotis repugnantia est, ut poenitentia sit absolutio. *Quarto* arguitur. In sacramentis non sola forma est signum, & causa gratiae sacramentalis, sed etiam materia ratione formae: non enim sola forma baptismi, sed absolutio ipsa est causa gratiae, materia verò poenitentiae sunt peccata contrita & confessio: ergo & ipsi actus poenitentis concurrunt etiam ad gratiam tanquam pars sacramenti, ut bene infra docet Divus Thomas, quæstio. 86. articulo. 6. Nam ut hic ait Caietanum licet Divus Thomas, in. 4. d. 22. q. 2. ar. 1. putaverit solam formam in sacramento poenitentiae habere rationem causae, sicut in sacramento eucharistiae, doctius hic tamen tam materiae, quam formae eandem efficaciam tribuit. Haud enim solum quia homo absoluitur, sed quia contritetur, & absoluitur, recipit gratiam sicut & in baptismo quia sub tali forma absoluitur. Atque hoc praesertim deberet Scotus concedere, qui tenuit sacramenta non aliter concurrere ad gratiam, nisi tanquam causa sine qua non. Quis enim ambigat, quin hoc pacto contritio & confessio concurrat? Nos autem dicimus non solum hoc modo, sed tanquam vera instrumenta Dei concurrere, sicut & actus contrahentium matrimonium qui sunt materia & forma sacramenti. Et haec est opinio antiquorum nempe Alexandri. 4. parte. quæstio. 60. membro. 2. Ricardi in. 4. distinctione. 16. articulo. 1. quæstio. 2. ubi ait, quod non solum confessio: verum & contritio poenitentis concurrunt ad gratiam, non solum quatenus virtus, sed etiam quatenus pars materiae sacramenti. Vnde si utranque rationem contritionis coniungas, ipsa per Dei auxilium principalior est ad effectum gratiae. Sed si rationem solam quatenus est pars sacramenti, consideremus principalis eorum sit forma, quae se tenet ex parte sacerdotis

Quartum argumentum.

clavium potestate utentis. *Quinto* arguitur. Quamvis forma sacramenti sit causa gratiae, non tamen ideo est tota substantia sacramenti: Baptismus enim non est verborum prolatio, sed, ut nomen sonat, ablutio ipsa. *Postremo* negare quod sint tres partes poenitentiae etiam qua ratione est sacramentum, non est sincere, & castè servare orthodoxam doctrinam patrum. Maxime cum satisfactio, quae est tertia pars, per sacerdotem sacramentum administrantem iniungatur. *Durandus* sentire videtur distinctione praesenti quæstio. ne. 3. et Marsilius affirmat in. 4. quæstio. 10. articulo. 1. quod sacramentum poenitentiae non sit una actio, sed aggregatum ex actibus poenitentis, & absolutione sacerdotis. Id quod cuiuspiam forsitan prima facie videtur hic Divus Thomas insinuare. Neque ratio naturalis videtur huic opinioni refragari: nam forma in naturalibus pars est substantiae compositae totum: est enim homo compositum ex materia & forma. Cum ergo absolutio sit forma sacramenti, apparet ut nomen sacramenti supponat pro illa, & actibus poenitentis, qui sunt materia. *Contra* hoc autem stat argumentum: nam si sacramentum poenitentiae idem sit quod poenitentia: cum absolutio non sit pars poenitentiae, sit ut nec sit pars sacramenti. *Ugitur* congruentius est, ut sicut de baptismo diximus, ita & de poenitentia dicamus. Etenim quia sacramentum non est res naturalis, sed artificialis, non supponit pro aggregato ex materia, & forma, ut homo, sed pro materia connotando, ut tali subiaceat forma, quemadmodum statua non supponit pro aggregato ex ligno, & forma accidentali (sicuti neque album pro aggregato ex corpore & albedine,) sed pro ligno, aut pro lapide. Vnde, ut baptismus non pro aggregato ex ablutione & forma, sed, ut nomen sonat, pro ablutione supponit connotando, ut fiat sub tali forma, ita sacramentum poenitentiae supponit pro actibus poenitentis, qui sunt materia sacramenti connotando, ut subdatur forma eiusdem sacramenti, quae est absolutio. Et sic saluatur, ut sint tres partes poenitentiae, qua ratione est sacramentum. Atque hoc S. Thomas in praesentia sentit, ubi ait, quod poenitentia est sacramentum. *Vnde* ad primum argumentum Scoti conceditur, sacramentum esse id quod est signum & causa gratiae: negatur tamen, quod sola forma sit tale signum & causa: imò materia

Durandus.

Marsilius.

Argumentum.

est signum ratione formae, ac perinde causa. Quare actus poenitentis clavibus ecclesiae subiecti causa sunt sacramentalis gratiae. Atque adeo nomen sacramenti pro ipso supponit connotando formam in obliquo. *Quod* si roges, cum tres sint actus poenitentis, pro quorum illorum supponat. Apparet enim, quod si poenitentia est poenae tenentia, pro sola satisfactioe supponat. Ex altera parte Durandus ait, pro sola confessione, & absolutione supponere. Nam confessio est proxima materia sacramenti. Quare ait, dicendum potius esse sacramentum confessionis, aut absolutionis, quam poenitentiae. Nihilominus respondetur, supponere pro tribus actibus poenitentis, sicuti domus pro composito ex lapidibus & lignis, ut expresse praedicta synodus Florentina asserit. Alioqui minime essent tres partes poenitentiae, & per omnes tres, etiam per contritionem, ut ait Sanctus Thomas in Quarto, distinct. 16. quæst. 1. articulo. 1. quæstiuncula. 3. poenitens poenam tenet: unde & ille actus internus dolor dicitur de peccatis. Eandemque poenam per verecundiam confessionis sustinet, ac demum per opera sibi in satisfactionem iniuncta. Quocirca ad secundum argumentum in favorem Scoti & Durandi factum respondetur, quod etsi contritio per se non sit sensibilis, sentitur tamen per exteram confessionem quam in voto includit: sicuti consensus contrahentium per hoc quod foris exprimuntur, efficiuntur materia & forma. Quapropter licet omnes actus sint materia, confessio tamen est materia proxima. Quamobrem in citato cap. Ad abolendam, hoc dicitur sacramentum confessionis. Sed nihilominus generali usu dicitur, ut ait citata synodus Florentina, sacramentum poenitentiae. Itaque sicut baptismus ratione materiae dicitur ablutio: sic & hoc sacramentum à materia sumit denominationem. *Quod* si arguas. Nonnunquam sit sacramentum poenitentiae sine legitima contritione: ergo illae non sunt partes essentielles. Respondetur, quod cum materia de necessitate confessionis sint peccata mortalia, non est perfectum sacramentum sine attritione, vel contritione: & saltem, ut sit sacramentum, licet non conferat gratiam, requiritur nonnulla metis dispositio, ut infra dicemus. De satisfactione verò, ubi clavis non errat, respondetur etiam aliquam esse iniungendam, ut dist. 18. patebit. Secundo respondetur, quod quia satisfactio est pars, quae

Solutio dubij.

Argumenta.

sequitur absolutione, ubi perficitur sacramentum, licet non vlla fiat, non inualidatur sacramentum. Quare satisfactio est pars integralis, vt manus & digitus, non tamen omnino de essentia: quia sane illa esse potest sacramentum: veluti de vltimis verbis consecrationis calicis dictum est. De his autem partibus infra distinct. 16. Ad aliud argumentum in fauorem Durandi & Marfil. negatur, formam sacramenti debere esse proprie partem sacramenti, sicut forma statue non est pars eius, neque albedo, pars albi, sed accidens eius. Quod si arguas. Forma sacramenti est de essentia ipsius: ergo est pars eius negatur consequentia. Est enim de essentia, quia sine illa sacramentum non perficitur. Nihilominus, quia sacramentum est sicut res artificialis, forma, quae est de eius essentia non est pars eius, sicut forma statue, est quidem de essentia statue, in quantum statua, nihilominus non est pars: quia non est de essentia subiecti. Et res sit manifesta in forma consecrationis eucharistiae: cum enim sacramentum non supponat, nisi pro speciebus continentibus corpus & sanguinem, vel si manus pro rebus contentis, forma sacramenti non est pars eius, sed cōsecrans & perficiens ipsum. Hoc autem discrimen ab hoc loco Christiane & catholice discere incipiamus inter materiam aliorum sacramentorum, & hanc huius: quod aliorum materia (excepto matrimonio) res est, aut naturalis, aut artificialis, vt aqua & chrisma, & panis, quae specialiter à Deo hoc tantum habet, quod sit tanquam pars sacramenti iustituta: materia vero huius, nempe, contritio, si sit perfecta, res supernaturalis est per auxilium speciale diuinitus inspirata, iuxta illud Ioan. 6. Nemo potest venire ad me nisi pater meus traxerit eum: & Apostolus. 2. ad Timoth. 2. Ne quando (id est, si quando) Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à Diaboli laqueis. Vnde Augustinus de fide ad Petrum, cap. 33. firmitissime, inquit, tene, & uallatenus dubites, neminem hic posse hominum poenitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit. Sed de hoc quaest. sequenti artic. 5. latius. Est enim Pelagianus error aliter credere. Secus de attritione quae absque Sacramento ad gratiam non sufficit. Hec enim naturaliter haberi potest.

Primum argumentum. Sancti Thomae est. Sacramenta, vt ait Grego. can. Multi, citato, 1. quaest. 1. sunt baptisimus, chrisma, corpus

& sanguis Christi, &c. quae ob id sacramenta dicuntur, quod sub tegumēto corporalium rerum diuina virtus secretius operatur salutem: in poenitentia vero huiusmodi res corporales non existunt: ergo non est sacramentum. Respondetur negata minori: quoniam nomine corporalium rerum intelliguntur actus exteri poenitentis & absoluentis, qui se habent sicut in alijs sacramētis aqua vel chrisma. Est autem, inquit, attendendum, quod sicut corporum medicamina duplicis sunt generis: quaedam enim sunt res, quae applicantur, vt emplastra aliae vero sunt actus ipsius infirmi, vt exercitationes: sic in sacramētis quaedam sunt, in quibus propter exuberantem, quam conferunt, gratiam, & virtutem excellentem, praeter humanos actus, adhibetur materia extrinsecus, sicut in baptismo, ubi sit plenissima remissio peccatorum quantum ad culpam & poenam: & in confirmatione, ubi datur plenitudo Spiritus sancti, vt dictum est: & in extrema vnctione, ubi confertur perfecta sanitas spiritualis: hoc est, abstergetur reliqua peccatorum: quicquidem effectus virtute passionis Christi per huiusmodi applicata instrumenta, quasi per extrinseca principia proueniunt. Et ideo in istis sacramētis non requiruntur actus humani, sed solū cōstitutio suscipiētis. Sunt tamen alia sacramenta, vt poenitentiae & matrimonij, quae habent effectum actibus humanis correspondentem, non quod nō sit supernaturalis, sed quod datur per actus humanos actiue concurrentes, tanquam instrumenta Dei: quare huiusmodi actus poenitentis sunt materia, & in matrimonio inuicem sunt materia & forma, vt distinct. 1. dictum est. Subtrahit autem sacramentum eucharistiae, quod per cōsecrationem perficitur, & cuius vltu corpus & sanguis applicatur & suscipitur. Et sacramentum ordinis, ubi potestas suscipitur ecclesiastica. Insinuat hic praeterea in sacramētis poenitentiae & matrimonij minus gratia sacramentalis conferri virtute sacramenti, quam in reliquis sacramētis, nisi deuotio & feruor contritionis illam augeat. Durandus distinct. praesenti quaest. 3. aliter hoc sacramentorum discrimen explicat: videlicet, quod ubi sacramentum suscipiēs adsumitur ad aliquam potestatem, seu suscipiendum, tunc adhibetur aliqua materia exterior, vt in baptismo, ubi recipitur potestas suscipiendi sacramenta. Per poenitentiam vero

simile.

Durandus.

verò nō recipitur huiusmodi potestas, sed sit remissio peccatorum. Sed tñ hoc discrimen stare non potest, nam per extremam vnctionem nulla potestas suscipitur, & tamen fit per applicationem chrisimatis. Et è cōuerso. per sacramentum ordinis acquiritur potestas conferendi sacramenta, quod tamen nō confertur per vnctionem chrisimatis. Cuius exemplum ponit Durandus, sed per traditionem hostiae & calicis. Alij nullam rationem exquirunt, nisi quia Deus ita instituit. Attamen cum Deus omnia suauiter disponat, reddenda est ratio, haec autem non inuenitur congruentior illa, quam Diuus Thomas ponit. Secundo arguitur. Sacramenta ecclesiae per eius ministros exhibentur, secundum illud. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei: poenitentia vero non exhibetur à ministris Christi, sed intrinsecus Dei opere inspiratur, secundum illud Hieremie. 31. Postquam cōuertisti me, egi poenitentiam: ergo nō est sacramentum. Respondetur ad maiorem, q. in sacramētis materiam habentibus extrinsecam, eam oportet, sicut formam sacramenti, per ministrum ecclesiae gerentem personam Christi, adhiberi, in signum quod excellentia virtutis in sacramento operantis est à Christo: sed in sacramento poenitentiae, quia actus humani sunt materia, illam nō minister, sed poenitens Deo p. internā inspiratione operante applicat. Complementum autem sacramenti exhibet minister poenitentem absolvens. Vbi id quod supra diximus, adnotato, videlicet, absolutionem non esse sacramentum, neque verò partem eius, sed eius complementum. Per hoc soluitur argumentum aliud, quo arguitur actus poenitentis non esse sacramentum neque verò partes eius: quoniam ante absolutionem nec contritio nec confessio rationem habent sacramenti. Respondetur, inquam, q. esto prius non sint partes, efficiuntur tamen tunc quando adueniens absolutio complet rationem sacramenti: tunc enim licet praecesserint, informantur. Ex quo fit vt in hoc sacramento non requiratur, vt materia, & forma eodem temporis momento concurrant. Tercio arguitur. In sacramētis, de quibus haecenus diximus, est aliquid quod est sacramentum tantum, & aliquid quod est res & sacramentum, & aliquid quod est res tantum: in hoc verò sacramento non sunt haec tria, ergo non est sacramentum. Negatur mi-

Primum argumentum.

norimò in poenitentia actus exterior exercitus, tam confessio, scilicet poenitentis, quam absolutio sacerdotis est sacramentum tantum. Videtur hic S. Thomas sentire, quod aggregatum ex cōfessione & absolutione sit sacramentum. Sed tamen sane intelligendum est, quod nomē Sacramēti supponit pro materia, vt perficitur per formā. Res autem & sacramentum est poenitentia interior peccatoris, sed res tantum est gratia, per quā fit peccatorum remissio. Quorum primum, inquit, totum, id est confessio & absolutio est causa secundae: scilicet, contritionis: secundum verò nempe, contritio est causa tertijs, scilicet, gratiae. Hic in primis perspicit D. Thomam planè condemnare opinionem illam Thomistarum, vt Capreoli & Paludani distinct. 1. quaest. 1. & distinct. praesenti ponentium in sacramētis non imprimantibus characterem, ornatum quendam, qui est dispositio ad gratiam, quae sit res & sacramentum, Quem ideo etiam fingunt in hoc sacramento poenitentiae. Contra quem vtiq; ornatum satis supra distinct. 1. q. 3. & 4. disputauimus: est enim res absque vlla necessitate introducta. Quā idcirco opinione licet D. Tho. in 4. distinct. 1. art. 4. cum antiquis vtiq; affirmauerit, in summa tamen, vt ibi monstrauimus, eādem abiecit, & hic planè cōdemnat, ubi rem & sacramentum, non ornatum, sed cōtritionem internam ponit. Nulla enim alia dispositio ad gratiā necessaria est in adultis, quā actus ipsius poenitentis. Et de hac loquitur D. Thomas 1. 2. quaest. 32. artic. 2. ubi ait quod gratia gratum faciens nunquā producit sine praui dispositione. Quare in paruulis nulla opus est dispositio. Neque verò character, vt illic declarauimus, tanquam dispositio ad gratiam, vt illi putant, imprimi tur, sed in intellectu ad protestandam fidem. Vñ hoc tamen addit hic Caietanus, quod nullatenus ego crediderim: nempe, dari posse attritionem, quae cū sacramento poenitentiae solū in voto sufficiat ad gratiā. Nā cum attritio, quae solū dicit dolore propter poenas inferni, nō sit sufficiens, & gratia sacramentalis non conferatur, nisi per sacramentum in receptum, nunquam per votum sacramenti fit homo ex attrito contritus, quod distinct. 17. quaest. 2. iterum explicabimus, ubi & aliud, quod hic Caietanus subdit examinabitur. Vtrum, scilicet, aliqua esse possit tā languēs attritio, quae nec per susceptionem sacramenti sufficiat ad gratiam. Sed hoc est,

Caietanus.

Dulcium.

est, quod dubium hic facit circa verbum Sancti Thomae, quomodo scilicet, exterior confessio & absolutio sit causa interior contritionis, cum contritio confessionem praecedat. Quamobrem Magister Sententiarum distinct. 22. hanc opinionem Sancti Thomae rejiciens, ait vice versa actum interiorem esse potius causam exterioris: & cum per interiorem ante exteriorem fiat remissio peccati, colligit contra Sanctum Thomam, quod si exterior confessio, & absolutio est sacramentum tantum, tunc non omne sacramentum novae legis efficit quod significat. Et contra firmatur opinio. Contritio est pars integralis sacramenti, ergo non potest esse effectus confessionis & absolutionis. Sunt Thomistae qui dicant, actus illos exteriores esse causam interioris contritionis: eo quod Deus per illos excitat cor hominis, vel ad mutandum obiectum actus interioris, qui prius erat propter poenas inferni, ut fiat propter deum, vel ad hoc, quod maiori conatu, & fervore homo conteratur. Sed re vera hoc non est necessarium, ut semper contingat: quare accidentarium est. Sensus ergo S. Thomae est & verissimus & cordatissimus, quod actus interior potest dupliciter considerari: uno modo, ut est prior natura quam gratia, & sic non est contritio, sed dispositio materialis, quae non habet rationem meriti, alias (ut ait Paulus) gratia Dei non esset gratia. Alio modo, ut est posterior natura, quam gratia per quam informatur, & tunc habet rationem contritionis: & hac ratione est effectus confessionis & absolutionis, & causa remissionis peccatorum. Quare eadem contritio, ut est effectus sacramenti est res, sed ut est causa remissionis est sacramentum. Accipe primo exemplum in attritione. Dum quis accedit attritus, per gratiam sacramentalem fit contritus: quare ille actus quatenus contritio effectus est sacramenti. Sed dum accedit vere contritus propter Deum, illa etiam contritio non est contritio, nisi quatenus prius natura informatur gratia per sacramentum in voto. Itaque gratia virtus virtute poenitentiae ad remittenda peccata. Sed de hoc explicatius dist. sequenti.

ARTICULVS. II.

Utrum peccata sint propria materia huius sacramenti.

Voniam dictum est materiam huius sacramenti esse actus poenitentis, & dici etiam solet esse peccatum, ad tollendum hanc amphibologiam quaeritur, utrum peccata sint propria materia. Et supposita distinctione respondetur binembris conclusionem. Consideratur enim in hoc sacramento & materia proxima & remota. Est ergo conclusio. Materia proxima poenitentiae sunt actus poenitentis, quibus homo conteritur, confitetur, & satisfait: materia vero remota sunt ipsa peccata, non quidem acceptanda: quia ille non esset actus virtutis, sed detestanda & destruenda, iuxta reprehensionem Apostoli. 2. Corin. 12. Non egerunt poenitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt. Ponit exemplum in artificialibus. Sicut materia proxima statuae metallum est, remota vero aqua, vel terra, ex quibus congelatur.

Animaduertendum est hic discrimen inter actus poenitentis, qui sunt materia proxima, & peccata, quae sunt materia remota. Haec enim dicuntur materia remota: quia ex ipsis directe conficiuntur actus poenitentis, sicut ex aqua & terra congelatur metallum, quae est materia statuae: aut sicut ex tritico fit massa, quae est materia proxima panis, sed quia sunt obiecta eorundem actuum, non facienda, ut obiecta virtutum, sed expulsa, & reprobata, sicut stippa est materia ignis. Et ideo actus poenitentis eo dicuntur materia proxima: quia sunt partes poenitentiae, atque adeo sacramenti simpliciter, & proprie materia ex qua: peccata vero potius dicuntur obiecta, quae per poenitentiam expelluntur: atque adeo materia circa quam. Secundo notato contra Scotum, ut proximo articulo dicebamus, quod licet asserat peccata esse materiam, quae per sacramentum expellitur, non tamen agnoscit propriam materiam sacramenti, quae sit eius pars: cum dicat totam substantiam sacramenti esse absolutionem, actus vero poenitentiae non esse materiam ex qua, sed dispositiones. In quo non solum Diuo Thomae hic contradicere, verum communi opinioni praeforum omnium doctorum, ut Alexandri Alesensis quarta parte. questio. 60. membro. 2. & Ricardi distinct. 16. questio. 1. articulo. 1. & Martij quae. 1. 10. & aliorum, immo ut supra diximus concilio Florentino, & Augustino dicentibus sacramentum

mentum constare ex materia & forma. Quin & rationi ipsi, nam forma dicitur relative ad materiam, quam informat. Secundum vero Scotum absolutio non est sic forma, cum nullam informet materiam, sed expellat. Notandum praeterea quod etiam peccator solet dici materia, ut ait S. Thomas opusculo 22. cap. 4. Et Gerson in Floribus moralibus, Alia tamen ratione: scilicet, quia est subiectum recipiens sacramentum, cuius gratia sanctificatur & perficitur.

Primum argumentum S. Thomae est. Materia in alijs sacramentis per aliqua verba prolata sanctificatur, ut patet in aqua baptismi & in chrismate: peccata vero sanctificari non possunt: ergo non sunt materia. Respondetur quod licet materia remota non sanctificetur tamen materia proxima. Actus poenitentis per absolutionem sanctificatur. Quod est novum argumentum, illos esse materiam sacramenti, per quos & sanctificatur poenitens. Secundo arguitur. Ut ait Augustinus in lib. de poenitentia medicina, nullus potest novam inchoare vitam nisi eum veteris poeniteat: sed ad vetustatem vitae non solum peccata pertinent, verum etiam poenaltates: ergo & illae sunt materia. Respondetur ad minorem, quod vetus vita non est obiectum poenitentiae, nisi ratione culpe quam detestatur: non enim hominem morborum corporaliū aut mortalitatis poenitet, sed culpa peccati. Remittitur nihilominus ratione poenitentiae poena aliqua purgatorii. Tertio arguitur. Peccatorum quoddam est originale, quoddam mortale, quoddam veniale, sed poenitentiae sacramentum non est contra originale institutum, quod tollitur per baptismum neque contra mortale quod tollitur per confessionem peccatoris: neque contra veniale, quod tollitur per aquam benedictam &c. ergo peccata non sunt materia poenitentiae. Respondetur poenitentiam esse de omni genere peccati, licet diversimodum de peccato mortali est proprie & principaliter. Proprie quidem, quia proprie eorum nos poenitet, quae propria voluntate peccavimus: & principaliter, quia propter mortalia hoc sacramentum est institutum, sanctum ad venialium remissionem alijs remedijs sacramentalibus abundemus. Peccata vero venialia sunt quidem propria materia, eo quod propria voluntate illa committimus, non tamen contra hoc est sacramentum principaliter institutum. Originale autem nullatenus est poenitentiae

materia. Neque principalis quidem, quia contra ipsum non est hoc sacramentum institutum sed baptismus, qui ad id sufficit: neque vero propria, quia cum illud propria voluntate non commiserimus: non potest eius nos poenitere, magis quam naturalium defectuum. Possumus quidem contristari, quod nati sumus cœci vel claudi, sed tamen horum poenitentia tangere nos non potest. Ait quidem Paulus ad Romanos. 5. nos omnes in Adam peccasse id tamen fuit, quia voluntas Adae nostra reputabatur, quod ad poenitentiam non sufficit. Si vero poenitentia largi accipitur pro cuiusque mali detestatione & displicentia, sic possumus poenitentiam habere originalem ut ait Augustinus lib. de poenitentia medici na cap. 2. quia illud detestamur & abominamur. Colligito ergo primo, quod qui nullus est conscientia actualis culpe, nullatenus confiteri potest. Quare cum beata virgo certa semper fuerit nullam talem culpam commississe ridiculum est quod dicitur, solitam fuisse confiteri Iohanni Evangelistae. Secundo quod hic ait S. Thomas posse largo modo poenitentiam esse de originali peccato, & in quarto dist. 16. quæst. 1. art. 2. quæst. iuncula. 2. ait quod talis poenitentia non solum potest, sed debet haberi. Quod quidam in suo Codice de confessione tract. 1. quæst. 3. reprehendit. Sed primum illa est sententia Augustini loco proxime citato, ubi ait per totam istam vitam debere nos originalis poenitere: quia impedimentum est assequendae gloriae: ubi dicit non illam poenitentiam esse necessariam ad delendum originale, quod certum est per baptismum remitti, sed ad roborandum desiderium gloriae, cuius est impedimentum. Quare poenitere non accepit nisi protedere & tristari de effectibus illius peccati in se, quod onus corruptibilis corporis aggrantis animam toleramus. Secundo quod illic S. Th. dixit, debet, hic non dixit nisi moderatius, potest esse poenitentia. Quod si quis interroget, utrum peccata mortalia commissa ante baptismum sint materia poenitentiae in materia baptismi distinximus, quod si accipitur poenitentia pro interiori, illa est necessaria, ut ibidem ait Augustinus iuxta verbum Petri Act. 2. Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum. Atque hanc poenitentiam Baptista praedicavit Iudeis antequam baptizarentur. Et de istis ait Aug. ibidem, quod nullus potest novam vitam inchoare, nisi veteris prius eum poenituerit. Sacramenti vero poeni

De beat. a. r. gine.

poenitentia illa peccata non possunt esse materia: nempe, confessionis: nam ante baptismum nullum est sacramentum: & post baptismum iniuria ei faceret, qui peccata preterita cōfiteretur. Sūt ergo legitima & necessaria materia peccata mortalia post baptismum cōmissa, quæ memoriæ occurrere possunt: nam de futuris timor esse potest, poenitentia verò minime: sicut neq; de obliis nisi in generali. De venialibus autem neq; confessio neq; poenitentia interior est necessaria: quia possunt per alia opera charitatis, vel per sacramentalia remitti: sed sunt nihilominus legitima materia, tam contritionis, quam confessionis.

ARTICVLVS. III.

Utrum hæc sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo.

Conclusio.

ROST materiam quaritur de forma, quæ nam sit huius sacramenti. Et respondet S. Tho. hac conclusione. Hæc est convenientissima forma huius sacramenti. Ego te absoluo. Probatum primò autoritate euangelica. Sicut enim Christus Matth. ultimo dixit discipulis, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos: ita Matth. 16. dixit Petro, Quodcūq; solueris super terram &c. Sed sacerdos dum baptizat, autoritate Christi dicit, Ego te baptizo: ergo eadē autoritate dum absoluit, dicere debet, Ego te absoluo. Secundò probatur ratione. Dictum est. art. 1. sacramentū perfici & compleri per ea, quæ sunt ex parte sacerdotis, oportet ergo ut ea quæ sunt ex parte poenitentis, seu verba, seu facta: nempe, confessio, & contritio & satisfactio, se habeāt, ut materia, ea verò, quæ sunt ex parte sacerdotis, se habeāt ut forma: cum ergo sacramenta efficiant quod figurāt, necesse est, ut forma significet effectum sacramenti proportionabiliter ad materiā. Vnde quia effect⁹ baptismi fit per aquā, forma est. Ego te baptizo: & quia sacramentum confirmationis fit per chrismā in modū crucis, forma est: Consigno te signo crucis, & cōfirmo te chrismate salutis. In sacramento autem eu charistia, quia consistit in consecratione præsentis materie forma est, quæ exprimit illam veritatem, cum dicitur, Hoc est corpus meū. Hoc verò sacramentum poenitentia nec cōsistit in cōsecratione materie, neq; in vtu eius-

dem consecratæ, sed magis in remotione & expulsiōe materie remotæ: scilicet, peccati, ut dictum est. Illa ergo expulsio congruentissime significatur illis verbis, Ego te absoluo: eo quod peccata quædam sunt vincula, secundum illud Prover. 5. Iniquitates sue capiunt impiū: & funibus peccatorum suorum quisque constringitur: ergo illa est optima forma.

¶ Cum forma hæc huius sacramenti non fitur nisi in eum: qui in aurem sacerdoti cōfiteatur, iterum dist. 18. in materia confessionis hic sermo forme redibit, ubi luculentior fiet. Nunc autem hoc adnotandum, qd de hac forma litem nobis prius contestantur heretici, ac deinde catholicorum nonnulli. Illi quidē, quia clauium potestatem esse in ecclesia negant, vllamue absoluedi facultatē, ut VVicleff apud VValdesem tomo. 2. de sacramēt. 135. & infra q negans confessionis necessitatē, hanc execratur absoluedi formā. Vnde ca. 147. luciferinam, inquit, esse presumptionem dicere qd homo habeat potestatem absoluedi hūc vel illum à peccato. Et Lutherus, ut est videre art. 11. & 12. à Leone condemnatis, bla sphemiam arbitratur, qd sacerdotes hanc sibi arrogant absoluedi facultatem, cum sola fides sufficiat ad salutem, sed de hac heretica impietate loco citato inferius dicturi sumus, & rursus. d. 20. quæ de clauibus erit. ¶ Catholici verò sunt tripartiti. Abulensis nanq; in prima parte sui (quod vocat) defensorij, cap. 6. adeo vult exacte uti absoluedi nomine, ut nesciam an quippiā expueat sanguinis. Cōtēdit nanq; qd nemo potest à culpa aut à poena absolui. Non quod vllō pacto in dubium renocet potestatem remittendi peccata esse in ecclesia: imò hoc, ut Orthodoxus fatetur, sed quod propter verbi improprietatem asserat, nec Deum absolue à culpa vel à poena. Nam culpa est priuatio rectitudinis rationis, & legis æternæ, quæ est in actu dum quis peccat, aut in omissione: quæ quidem culpa transiit trāsente actu. Vnde dum postea homo vel cōteritur vel cōfiteatur, iam illa culpa non est, sicut nec actus, qui trāsiiit ab eo autē, quod nō est, nemo absoluitur. Adde, qd cū priuatio non sit res positiua, non est vinculum atq; adeo ab illa nemo absoluitur. Et eadē ratione neq; vllus absoluitur à macula peccati quæ nō est nisi priuatio gratiæ, quæ per eius infusionē tollitur: qd nec macula est vinculum, Pariter arguitur de poena: nā cū illa nō dūm tempore

tempore contritionis & confessionis sit, sed sit futura, non sit absolutio ab illa. Atq; hac inquit, de causa in clem. 1. de privileg. prohibens Papa religiosos absolue, ait, ne à culpa & poena (ut eorum verbis vtamur) absoluant. Id quod clem. Abusionibus, de poenit. & remissio, repetit. Quasi illa parenthesi insinuauerit Pontifex, non esse proprium dicere, absolue à culpa & à poena: sed dicendū inquit est, Remittitur culpa, tollitur, deletur &c. At dum dimittitur, inquit, culpa, absoluitur homo à reatu poenæ æternæ: nam reatus non est poena, sed obligatio ad illam, & vinculum. Quare si quis dicatur absolui à peccatis, intelligitur propter reatum poenæ, qui nascitur ex peccatis. ¶ Sed enim potuisset Abulensis rigorem istum loquendi disimulare: nam cum ecclesia hac vbiq; vtatur forma, & in concilio Florentino eandem esse formam decretum sit, non licet de eius proprietate hesitare. Præsertim cum sit ex euangelio desumpta. Vnde ad primum eius argumentum respondetur, quod nō solum obligatio ad poenam vinculum est, verum & reatus culpæ: licet culpa transeat actu, manet, ut aiunt, reatu non solum poenæ. Imò quāuis nulla esset poena aut purgatorij aut inferni, ipsa inimicitia Dei est reatus: quia manet homo alligatus bono cōmutabili, ad quod se per culpā conuertit. Quia vtiq; ratione peccata ipsa dicuntur vincula, quibus voluntas hominis colligatur. Legitur enim Esaiæ, 58. Dissolue colligationes impietatis. Item Abulensis fatetur qd peccata dicuntur remitti & relaxari, iuxta illud, Relaxa facinora plebis tuæ Israel. Sed hæc nomina pariter ad vincula referuntur: nemo enim relaxatur, nisi à vinculis. Dicimus ergo peccata remitti, condonari, & relaxari &c. sed hominē ab illis absolui. Et pariter qd homo absoluitur ab obligatione poenæ, dicitur absolui à poena, sicut in iudicio absoluitur re⁹. Verbo ergo Pōtificis in capitulis citatis nulla insinuat improprietas absoluedi à culpa, & poenæ: sed arrogantiā reūditur eorum, qui absq; legitima facultate id attentant. ¶ Secunda verò fuit opinio eiusdem autoris tempore S. Thomæ, contra quem scripsit opusculum. 22. qui quidē dicebat, vt ex eius argumentis colligitur, formam non debere esse indicatiuam, sed deprecatoriā. Ego te absoluo. Quam quidem opinionē illic S. Tho. ait esse temerariam, & præsumptuosam. Atq; hanc tangit hic primo. 2. & 4. argumentis.

¶ Arguit ergo primò loco. Formæ sacramentorum ex institutione Christi & ecclesiæ vsu habentur: sed Christus non legitur hanc formam instituisse, neque etiam in cōmuni vsu habetur: quinimò in quibusdam absolutionibus, quæ in ecclesia publicè fiunt, (sicut in prima & completorio, in ecena Domini) absoluens non vtitur forma indicatiua, Ego te absoluo, sed deprecatoria, Misereatur vestri &c. vel, Absolutionem & remissionē tribuat vobis omnipotens Deus. ¶ Accedit secundò quod Leo papa ad Thodoretum, & refertur can. Multiplex, de poenit. dist. 1. loquens de poenitentia, quæ poenitentibus datur, ait, qd indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequit obtineri: supplicatoria ergo debet esse forma. ¶ Quarto loco ad idem argumentum. Sicut Dominus dedit potestatem discipulis absoluedi à peccatis: ita etiam dedit eis potestatem curandi infirmitates, & demonia eiciendi, & languores sanandi, ut habetur Matthæi. 10. & Lucæ. 9. Sed sanando infirmos Apostoli non vtiebantur his verbis, Ego te sano, sed, Sanet te Dominus Iesus Christus, sicut Petrus dixit Paralytico, ut legitur Actuum. 2. ergo videtur, quod sacerdotes habentes potestatem, Apostolis à Christo traditam, non debeant uti hac forma verborum, Ego te absoluo, sed, Absolutionem tribuat tibi Christus. Quæ quidē opinio confirmari potest, quia forma extremæ vntionis etiā est deprecatoria, Indulgeat tibi Deus &c. ¶ Est nihilominus opinio non solum temeraria, verum & ad illam alludens clauum potestatem negantium. Et ideo ad primum argumentum respondetur, quod licet Christus formam non exprellerit hæc formam sicut illam, Hoc est corpus meum: tamen ex illo verbo ad Petrum, Quodcūque solueris &c. planissime colligitur, Quare in hymno eiusdem Apostoli canit ecclesia, Et peccati vincula resolue tibi potestate tradita. Qui autem deprecatione solum vtitur non absoluit, sed absolutionē petit à Deo. Reliquæ verò deprecatoriæ formæ non sunt de essentia sacramenti, neque per se sufficerent ad collationem gratiæ, laudabiliter tamen formæ sacramenti præmittuntur, ne effectus eius ex parte poenitentis impediatur. Quod si rogaris cur non etiam præmittuntur formæ baptismi? Respondetur, quod in baptismo actus sciipientis minime sunt materia sacramenti, quemadmodum in sacramento poenitentia, Verbum

*Solutio quar-
ti.*

Verbum ergo Leonis de deprecatione intel-
ligendum est, quæ absolutioni antepositur,
Ad quartum argumentum negatur maior.
Haud enim Dominus dedit Apostolis illam
potestatem sanandi, sicut absoluendi: sed so-
lum ut ad eorum preces miracula illa Deus
operaretur. Tamen si & nonnunquam non de-
precatio verum & indicatio & imperatio
verbo utebantur. Legitur enim Actuum. 3.
Petrus dixisse claudio, Quod habeo, hoc ti-
bi do: In nomine Iesu Christi Nazareni sur-
ge, & ambula. Quod autem hic ait S. Tho.
non fuisse apostolis collatam potestatem sa-
nandi infirmos, ut bene ait hic Caietanus, nõ
sic intelligitur, ac si non posset Deus hæc po-
testatem dare, ut id facerent ministerialiter
sicut dedit potestatem absoluendi, sed solum
intelligitur de lege ordinaria. Nam quod san-
cti miracula facerent, satis saluatur per hoc
quod Deus eorum precibus faciat, quod ad
effectum sacramentorum non sufficit. Ad
aliud de forma extremæ unctionis respõdet
eodem opusculo S. Thomas eam esse desum-
ptam ex verbo Iacobi. 5. Oratio fidei salua-
bit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, &
si in peccatis est, remittentur ei. Vnde quia
effectus illius sacramenti non solum est spiri-
tualis gratia, sed etiam corporis sanitas, quæ
non infallibiliter virtute sacramenti obtinetur
forma est deprecatoria, ut ille etiam effectus
obteneatur. Hoc autem sacramentum nõ ha-
bet nisi effectum gratiæ, qui est certus & in-
fallibilis.

*Opinio Ma-
gistri Sent.*

*Tertium ar-
gumentum.*

Tertia opinio fuit Magistri Senten. dist. 18.
nitorem aliter huius formæ obscuratis. Quæ
opinionem S. Thomas argumentis tertio &
quinto tangit. Tertio igitur arguit. Idem est
absolvere à peccato, quod peccatum remitte-
re: sed solus Deus peccatum remittit, qui
etiam solus interius hominem à peccatis mu-
dat: ergo solus Deus videtur à peccato absol-
uere: quare sacerdos ut non dicit, Peccata ti-
bi remitto, ita nec dicere debet, Ego te absol-
uo. Hoc argumentum non solum hæretico-
rum est, verum & Magistri loco citato. Ait
enim solum Deum absolvere, iuxta verbum
Esaie. 43. Ego solus deleo iniquitates & pec-
cata populi. Et Ambro. in lib. de Spiritu san-
cto, & refertur de penitentia, d. l. can. Verbum,
Verbum, inquit, Dei peccata remittit, sacer-
dos est iudex. Sacerdos quidem suum offi-
cium exhibet, & nullius potestatis iura exer-
cet. Et Augustinus super illud Ioann. Ecce

agnus Dei, qui tollit, &c. Nemo, inquit, sol-
uit peccata, nisi solus Deus, qui est agnus tol-
lens peccata mundi. Adducit præterea Ma-
gister illud Matth. 8. quod cum Christus lepro-
sum prius sanasset, iussit ut se sacerdotibus
ostenderet. Et aliud Ioan. 11. ubi postquam Lazarus
ipse à monumento suscitauit, discipulis tradi-
dit dissoluendum. Vnde colligit id tantum euā-
gelicos sacerdotes posse, quod olim legales: il-
li autem à lepra non emundabant, sed muros esse
indicabant. Ex quo demum infert, quod in vniuer-
sum nemo absoluitur à sacerdote, nisi quem
prius Deus absoluerit. Ac subinde infert sen-
tentiam illius, Ego te absoluo, esse, Ostendo te ab-
solutum. Quam quidem opinionem insinuat
S. Tho. sic arguens quinto loco. Formam sic
quippiā exponunt, ut absoluo, id est sit, quod
absolutum ostendo: quæ quidem expositio,
si vera est, non potest nisi per reuelationem
haberi: nam ut Matth. 16. legitur, antequam
Petro Christus dixisset. Quodcumque solueris
super terram, &c. præmisit. Beatus est Simo-
Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit
tibi, sed pater meus, qui in cælis est: ergo præ-
sumptio est citra peculiarem reuelationem di-
cere, Ego te absoluo. Hæc magistri opinio
nem etiam Abulenensis loco modo citato, &
Alex. 4. par. q. 80. memb. 1. & Bonauentura
ead. dist. 18. q. 2. itidem opinantur. Huius au-
tem veritatis examen ad materiam pertinet
de clauibus. Est autem opinio, quæ nec te-
netur, nec sustineri potest. Nihil enim ferre ab
heresi differe videtur, clauium potestatem
abnegantium. Potestas quippe clauium po-
tissimum in peccatorum remissione vim obti-
net. Qui ergo negat, sacerdotem absolvere,
verè subinde clauem abnegat. Secundo, qui ait
sacerdotem non absolvere, pari facilitate de-
bet dicere, nec verè baptizare, sed cum ait,
Ego te baptizo, sensum esse, Ostendo te ba-
ptizatum: ac subinde virtutem sacramento-
rum conferendi gratiam demolitur. Nam si sa-
cramenta gratiam conferunt, suo etiam modo
sacerdotes ea administrantes ad id concu-
runt. Magister ergo sui ipsius oblitus fuit: nam
cum dist. 1. sacramenta nouæ legis assenierit
gratiā conferre, non debuisset ministerialem
hanc virtutem sacerdotibus denegare. Vnde in cõ-
cilio Constantiensi ex hoc quod sacramenta cõ-
ferunt gratiam, collectum est, sacerdotem ad
id concurrere. Quare Martinus. 5. in confir-
matione in calice eiusdem concilij, hæreticum
censet eum, qui negat sacerdotem verè absol-
uere

uere. Tertio, ut dudum dicebamus, cum eccle-
sia ista forma utatur. Ego te absoluo, genus
blasphemie est negare, verum, ut iacet, effi-
cere sensum. Quinero non solum blasphemia
est contra ecclesiam, sed & impietas contra sa-
cræ scripturam. Cum enim Matth. 16. Chri-
stus dixerit Petro. Quodcumque solueris super
terram, erit solutum & in cælis, & sententia il-
la ad id, quod est de necessitate salutis perti-
neat, in sensu proprio secundum regulam Au-
gustini, sunt verba intelligenda. Et locus ille
Matth. 20. rem videntissimè concludit. Enim
vero cum Christus præmisit. Data est mihi
omnis potestas in cælo & in terra, & insus-
flans subiuxerit. Accipite spiritum sanctum.
Quorum remiseritis peccata, remissa erunt,
planissimum sit, eandem potestatem qua ipse
pollebat, sacerdotibus tribuisse. Sed de hoc in
fra locis citatis plura adhibebimus. Acced-
dit demum solutio Diui Thomæ ad quin-
tum. Hæc enim, inquit, expositio. Ego te ab-
soluo, id est, absolutum ostendo, partim qui-
dem vera est, non tamè perfecta. Sacramenta,
quippe nonæ legis nõ solum significant, sed
efficiunt quod significant. Vnde sicut sacer-
dos dicens. Ego te baptizo, re ipsa & verbo
ostendit esse mundum, non solum significati-
uè sed efficiendo quod significat: ita cum ait.
Ego te absoluo, ostendit absolutum, verè ta-
men absoluendo. Quod si quis in contrariū
arguat. Vbi venire potest, ut poenitens non
sit corde dispositus, ut beneficium absolutio-
nis suscipiat, atque adeo tunc forma erit falsa.
Respondetur primò pariter argumentum cõ-
tra Magistrum militare. Secundo responde-
tur, veritatem propositionis per hoc saluam
fieri, quod quantum ad vim formæ attinet, absolu-
tio fieret. Sicut reliqua omnia sacramenta virtute
passionis Christi effectum habet, quæ tñ virtus
ex parte subiecti impediri potest. Et ideo sacer-
dos cum dicit. Ego te baptizo, vel. Ego te ab-
soluo, non loquitur quasi de re incerta. Vnde
August. lib. de adulter. coniug. Non est in-
quit, turpis, & difficilis post patrata & pur-
gata adulteria reconciliatio coniugij, ubi per
clauem regni cælorum non dubitatur fieri re-
missio peccatorum. Quocirca sacerdos nõ in-
diget peculiari reuelatione an poenitens sit le-
gitime paratus, sed sufficit illa generalis facta
Petro, quod virtute clauium sit remissio. Ex
his ergo bene colligit. D. Th. sensum potius
huius formæ. Ego te absoluo, esse, sacramen-
tum absolutionis tibi impedo. Et per hoc

soluitur argumentum Magistri, videlicet. Poe-
nitens ante absolutionem sacerdotis est diui-
nitus absolutus: ergo falsum est per sacerdotem
absolui. Respondetur enim illam fallaciam
in argumento latere, quod putant hæretici, &
pariter catholicus Magister, quod nemo di-
gne accedit ad sacramentum poenitentiae ni-
si verè contritus, cum tamen accedere possit
attritus, & tunc re vera absoluitur, ubi per ab-
solutionem primam suscipit gratiam, ut in-
fra patebit. Atque hinc nouum sumitur argu-
mentum contra Magistrum: nam secundum
ipsum nunquam per confessionem ex attri-
to fiet contritus. Si verò accedat verè contri-
tus, tunc respondent nonnulli, ut Magist. ip-
se refert & Scotus d. 4. q. 4. insinuat, quod ab-
soluitur à reatu poenæ. Sed in contrarium est
quod potestas clauium, quæ illic exercetur,
ad remissionem culpæ extenditur. Item, quia
posset poenitens ita esse contritus, ut nullum
haberet reatum poenæ, & tunc argumentum re-
diret. Alij dicunt quod solum absoluitur à precepto
confessionis, sed hoc falsissimè est: quia poeni-
tens non absoluitur, nisi à peccatis, quæ con-
fiteretur illa autem confitetur, de quibus est con-
tritus. Respondendum ergo, veram esse for-
mam: nam sensus est, Quantum in me est, &
per se attinet ad virtutem sacramenti, ego te
absoluo: hoc est, sacramentum absolutionis
(ut hic ait D. Tho.) tibi impendo, cuius virtu-
te si in peccatis existeres, absolutus fieres.
Quod autem ille sit in gratia, est res per acci-
dens, sicut accidere potest, (quod etiam di-
cebamus,) ut non esset legitime dispositus.
Sed arguis. Pariter dum confirmatio, vel
eucharistia, vel aliud sacramentum confertur
illa collatio sacramenti dici etiam posset abso-
lutio: quia illa gratia per se condonanda cul-
pæ sufficeret. Negatur consequentia: est, n. la-
tum discrimen, quod sacramentum poenitentiae
peculiariter institutum est ad remissionem
peccatorum post baptismum commissorum.
Ob idque legitima contritio votum confessio-
nis pro suo tempore debet includere: atque
adeo in virtute futuri sacramenti peccata re-
mittit. Quapropter dum quis absoluitur ap-
plicatur sacramentum, cuius virtute est abso-
lutus. In quo utique sensu vera est forma. Ego
te absoluo: quia tunc sacerdos complet, quod
poenitens in voto gerebat. Veluti dum Cor-
nelius in gratia existens baptizatus fuit, ve-
ra erat baptizantis forma. Ego te baptizo:
quia cõplebat illud, cuius virtute & voto fue-
rat

rat ab originali ablatus. Ad aliud, quod Magister adducit de leproso, respondetur, quod in hoc fuit seductus putans non esse maiorem virtutem in sacerdotibus nostris, quam in legalibus. Imo sicut inter sacramenta veteris legis & nostra, ita & inter sacerdotes hoc est discrimen, ut eleganter lib. 3. de sacerdotio edisserit Chrysostomus, quod illi nullam virtutem habebant spirituales conferendi gratiam: nostri vero illam a Christo plenissimam susceperunt, ut loco nuper Ioan. 20. citato aperit finem constat. Ad illud autem de Lazaro respondet Scotus illic significari sacerdotem eum qui contritus est, non absoluerit nisi a reatu peccati. Sed hoc iam impugnatum est. Respondetur ergo non esse omnimodam comparationem, ut propter hoc, quod Lazarus a Domino suscitatus erat, sacerdos non verè absoluat. Imo in illo discipulorum officio significata est potestas sacerdotum verè a peccatis soluendi. Vnde in lib. de vera & falsa poenitentia, qui Augustinus inscribitur, c. 9. Sic legitur, ipsi sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittit Dominus. Lazarum, quem de monumento suscitauit, obtulit discipulis soluendum, per hoc ostendens potestatem soluendi concessam sacerdoti. Respondet ergo D. Thom. ad tertium argumentum, quod solus Deus per auctoritatem & a peccato absoluit, & peccatum remittit: sacerdotes tamen utrumque faciunt per ministerium, in quantum, scilicet, verba sacerdotis in hoc sacramento instrumentaliiter operantur virtute diuina, sicut etiam in alijs sacramentis. Præsertim, quod Esaias. 42. non legitur, solus Deus, sed ipse Deus. At quid uis diceret, solus, non excluderet ministrum, sicut solus rex dicitur gubernare, licet id faciat per prætorum, & solus faber fabrefacere, licet faciat per instrumenta. Vnde Dominus utrumque expressit: nam Matth. 16. dixit Petro, Quodcumque solueris super terram, &c. & Ioan. 20. dixit discipulis. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt. Quocirca Paul. 2. Corinth. 2. Nam & ego quod donauimus, si quid donauimus, propter vos in persona Christi: donare autem peccatum, est hominem ab ipso absolueret. Vnde ecclesia in solennitate diuini Petri canit. Et peccati vincula resolue tibi potestate tradita. Addit uero S. Tho. illam formam potius ecclesiam usurpasse. Ego te absoluo, quam, Ego tibi remitto, quia hoc magis congruit uerbis, quibus Dominus potestatem cla-

uium impertitus est Petro. Et eodem pacto respondetur ad auctoritates Augustini & Ambrosii, intelligunt enim soli Deo competere per naturam auctoritatem absolueret a peccatis, nihilominus idem sacerdotibus per se potestatem ab illo potestatem etiam communicatur. Et Ambrosius eod. can. citato se se exponit dicens, quod ecclesie utrumque, ius scilicet, ligandi & soluendi Dominus concessit. Subiungit tertio. Sacerdos Tho. quod conuenienter sacerdos apponit aliquid, quod pertinet ad primam auctoritatem Dei, cui innititur, ut scilicet dicat. Ego te absoluo in nomine patris & filii & spiritus sancti, vel per uirtutem passionis Christi, vel auctoritate Dei, sicut ait Dionysius. 3. celestis hierarchie. Est. n. hic mendosa citatio in Diuino Thoma. Similiter Duran. in. 4. d. 22. q. 2. ait probabiliter, quod prædictis uerbis oportet aliquid addere, quod pertinet ad inuocationem diuini nominis, eo quod in quacumque forma sacramenti, in qua exprimitur minister, debet exprimi in cuius auctoritate sit minister. At uero hoc non est uerum, ut insinuat tanquam de necessitate sacramenti, ut in baptismo & confirmatione: nam ratio quare illic nominantur personæ diuinae, non est quia nominatur minister, sed quia in baptismo fit professio fidei, cuius propugnator constituitur in confirmatione. Et confirmatur, quia si ista adiectio esset de essentia, præfixa essent uerba, quibus esset utendum: & tamen Sanct. Thom. non dicit, nisi quod dicantur aut hæc aut illa. Est ergo decens dicere. Auctoritate Dei ego te absoluo in nomine patris & filii & spiritus sancti. Sed tamen omisio illius nullatenus esset peccatum mortale. Imo nisi intenter aliquis contempnus, neque esset ueniale. Tandem circa hæc formam dubitatur, utrum sit usque adeo necessaria, ut non liceat loco illius alteram æquiualem substituere. Respondetur in præmissis, pronome ego, cum in uerbo subintelligatur, non esse necessariam quod exprimitur. Secundo, etsi pro, absoluo, dicat sacerdos, remitto tibi peccata, ualidum esset sacramentum, ut bene hic ait Caietanus nam in euangelio habetur. Quorum remiseritis peccata. Quare Sanct. Thomas in solutione tertij non ait nisi quod forma per, absoluo, sit congruentior. Esset tamen peccatum illa uti forma, licet genere suo non mortale, nisi forte propter scandalum: quia uulgus non haberet absolutionem illam pro legitima. Similiter, ut ex solutione quinti colligitur, sufficiens esset

esset forma, sacramentum absolutionis tibi impediendum perinde esset, ut hic, inquit Caietanus, ac si diceret, sacramentaliter te absoluo: sed esset pariter hæc mutatio peccatum. Rursus cum Græci per tertiam personam dicant. Baptizetur seruus Christi, sit ut similiter si quis diceret. Absolueris, vel absoluaris, a me sufficeret: nam hæc non est deprecatio: ut ille Deus te absoluat, vel tribuat tibi absolutionem, quæ supra reprobata est, sed assertoria, ut ille Gregoriorum. Pariter si diceretur remittitur tibi peccata, solidum esset sacramentum. Nam, ut habetur in concilio Florentino, sufficit uerbum per quod exprimitur sacramentalis actio, ut a sacerdote exercita. Tametsi tanta mutatio per tertiam personam scrupulum inieceret, ne illa esset peccatum mortale. Scotus uero dicit sufficere, ut quomodocumque exprimitur actus per sententiam absoluentis, sicut in foro exteriori. Laxatio hæc tamē licentiæ, nimia est. Etenim S. Thom. opusculo citato cap. 2. absolutionem sacramentalem ab absolutione excommunicationis discriminat dicens, quod ad absoluendum ab excommunicatione: quia sit in foro exteriori, nulla est præscripta forma, sed quomodocumque sit absolutio. Secus uero in sacramento, cuius forma habetur a iure diuino. Neque necessarium est addere. Absoluo te a peccatis tuis, licet sit congruum. Addere autem, ab omnibus peccatis de quibus es contritus, & quorum es oblitus, & nescio quas alias ineptas inculcationes, non est prudentia, neque prudētibus sacerdotibus est in usu, sed uulgaribus & ruralibus.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum manus impositio sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.

PROPTER uisum quorundam manus imponentium, quæritur utrum illa sit necessaria. Et respondetur conclusionem negatiuam. Ad hoc sacramentum non requiritur manus impositio, sicut neque ad baptismum. Primo quia in euangelio ubi data est potestas clauium, nulla sit eius mentio, sed solum habetur. Quodcumque solueris, &c. Quorum remiseritis peccata. Et accedit ratio, quod impositio manuum in sacramentis fit ad designandum aliquem copiosum gratiæ effectum, quo suscipientes quodammodo

diuiniuntur sacerdotibus. Et ideo manus impositio fit in sacramento confirmationis, in quo confertur plenitudo spiritus sancti. Et in sacramento ordinis, in quo confertur, quædam excellentia potestatis in diuinis mysterijs. Vnde & 2. ad Timotheum. ait Paul. Et resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum: sacramentum autem poenitentiae non ordinatur ad consequendam aliquam excellentiam gratiæ, sed remissionem peccatorum: quare hic non requiritur.

Animaduertendum est hic in questione non verti, an impositio manuum sit de essentia sacramenti: quoniam neque in sacramento confirmationis, neque in sacramento ordinis manus impositio est de essentia: quando quidem non significatur per formam. Sed solum utrum sit de congruitate hic, sicut illic. Durand. autem dist. 22. q. 2. paulo differentius rationem assignat manus impositionis: uidelicet, quod in illis sacramentis, per quæ suscipiens ad solennem aliquam actionem deputatur, ut sunt confirmatio & ordo, imponuntur tanquam operationis organa: in alijs uero minimè. Sed hoc est quod S. Tho. insinuat dicens, Vbi sit copiosior gratiæ infusio ad eiusmodi obedienda officia. Sicut autem de hac cerimonia duæ diuersæ opiniones. Ille namque, contra quem D. Thomas opusculum citatum, 22. composuit, aiebat esse de necessitate salutis: quem illic. 4. cap. confutat, cuius argumenta hic D. Tho. refert. Sed VVicleffus, ut Thomas VValdenfis tomo. 2. de sacrament. cap. 147. commemorat, omnem manus impositionem deridebat. At uero quæritur non sit necessaria, ut ostensum est, nihilominus non est despicienda. Fuit enim in usu in primitiua ecclesia non solum in confirmatione, quæ ideo manus impositio dicebatur, ut patet cā. Manus, de consecra. dist. 5. uerum etiam in sacramento poenitentiae, ut patet in concilio Niceo cap. 9. & in Carthaginiensi cap. 32. Vnde, & qui erant in poenitentia publica per manus impositionem reconciliabantur, ut constat. d. 30. can. Poenitentes & 26. q. 6. can. Qui recedunt, & can. Is qui. Quare August. lib. 4. de baptismo, quod refertur. 1. q. 1. cā. Manus, sacramentum hoc ipsum poenitentiae appellat manus impositionem, ubi ait. Manus impositio, non sicut baptismus repeti non potest. Et ceremonia hæc, ut illic refert VValde

Expositio articuli.

Utrum manus impositio

Manus impositio a veteri lege mutata.

ta populi confitebatur, manus capiti hirci emillari imponebat, qui quidē hircus poenitentis figura erat. Etenim quoniam manus instrumentum sunt operandi, ceremonia illa significabat gratiam suo ministerio conferri. Itē quia Christus corporeos morbos manuum impositione curare docuit dicens Marci ult. super aegros manus imponent, & bene habebunt, aegritudines etiam animae eodem manuum tactu curabant. At verō quoniam ceremonia illa non est necessaria, vltis ille abolutus est: cuius ideo in concilio Florentino nulla sit mentio. Vnde licet Paludanus dist. 22. quæst. 3. arbitretur esse etiam nunc congruū manus imponere inter absoluendum poenitentem, verū tamen non habetur in vltimaque verō est congruum nisi ubi in tota provincia esset in more. Et multo minus manū eleuare dum sit absolutio.

Primum argumentum.

Primum argumentum S. Thomae est. Dicitur Marci ult. super aegros manus imponent & bene habebunt: sed peccatores etiam sunt aegri ergo eodem modo sunt sanandi. Negatur consequentia: quoniam prior manus impositio non est sacramentalis, sed ordinatur ad miracula facienda, vt per contactum manus hominis sanctificati etiam corporalis infirmitas tollatur. Sicut legitur de Dno Marci. 6. quod infirmum manibus impositis curauit. Et Matth. 8. quod contactu curauit Leprosi. Gratia verō sacramentalis non ex ministerii sanctitate, sed ex passione Christi promanant.

Secundum argumentum.

Secundū arguitur. In sacramento poenitentiae recuperat homo spiritum sanctum amissum, unde ex persona poenitentis dicitur in Psalmo. 50. Redde mihi letitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me: sed spiritus sanctus dabatur ab apostolis per manus impositionem, vt patet Actuum. 8. & Matt. 19. legitur, oblatos fuisse Domino paruulos, quibus manus imponeret: ergo id ipsum in poenitentia est obseruandum. Negatur consequentia: quoniam non semper spiritus sanctus per talē ceremoniam suscipitur, vt patet in baptismo, & eucharistia, sed ubi datur cum plenitudine, vt dictum est. Quod si arguas saltem in baptismo debere manus imponi, quia ibi datur copiose spiritus sanctus, iuxta illud Pauli. ad Titum. Per lauacrum regenerationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde. Respondetur, quod illa abundantia non refertur ad baptismum praecise, sed ad copiosum sacramentorum numerum.

Argumentum.

Tertio arguitur. Verba sacerdotis in poenitentia non sunt minoris efficacie quā in ceteris sacramentis: sed in ceteris non solum verba profert sed actum exercet, sicut in baptismo, ergo & in hoc sacramento debet manu tangere poenitentem. Respondetur, quod in sacramentis, quae vltima materia perficiuntur requiritur actus corporeus circa suscipientē, vt in baptismo, confirmatione & extrema unctione: hoc verō sacramentum non consistit in vltima materia, sed pro materia se habent actus poenitentis. Vnde sicut in eucharistia sacerdos sola prolatione verborum super materiam perficit sacramentum: ita & sola verba sacerdotis absoluētis super poenitentem perficiunt sacramentum. Addit S. Thomas. q. 1. aliquis actus corporalis esset ex parte sacerdotis necessarius, non minus competere crucis signatio, quae adhibetur in eucharistia sine missa super materiam consecrandam & consecratam, quam manus impositio in signū quod per sanguinem crucis Christi remittuntur peccata. Et tamen non est de necessitate huius sacramenti, sicut neque de necessitate eucharistiae.

ARTICVLVS. V.

Utrum hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

CONSTITUTIO sacramenti partibus queritur de eius necessitate. Ad quod D. Thomas sub distinctione tribus conclusionibus respondet. Est enim aliquid necessarium ad finem consequendum dupliciter. Vno modo absolute, atque altero ex suppositione. Est ergo prima conclusio. Sacramentū poenitentiae non est absolute necessarium ad salutem: nam sine illo potest quis per baptismum gratiam Christi obtinere, in qua consistit salus. Vnde. 2. Paralipo. ult. legitur. Et tu Deus iustorum non posuisti poenitentiam iustis Abraham, Isaac & Iacob, his, qui tibi non peccauerunt. Secunda conclusio. Hoc sacramentum est necessarium ex suppositione, non quidem vniuersis hominibus, sed peccato subiacentibus. Et probatur ratione. Peccatum, vt Iacobi. 1. legitur, cum consummatum fuerit, generat mortem: & ideo necessarium est ad salutem peccatoris, quod peccatum remoneatur ab eo: id autem abique poenitentia sacramento fieri non potest: quippe

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

pe in quo operatur virtus passionis Christi, absolutione sacerdotis, simul cum opere poenitentis, qui cooperatur gratiae ad destructionem peccati. Aut enim super Ioann. Augu. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Colligitur ergo responsalis conclusio tertia. Sacramentum poenitentiae est necessarium ad salutem post peccatum, sicut medicatio corporalis postquam homo in morbum periculosum incidit.

Responsalis conclusio.

Responsalis conclusio.

Responsalis conclusio.

Haeretici, vt VVicleff & Lutherani supradicti Satánico spiritu necessitatem huius sacramenti abnegant. Differenter tamen: nam VVicleff, vt est videre apud VValden. tomo. 2. de sacramentis cap. 135. & tomo. 5. de sacramentalibus. c. 68. non negat internam contritionem, qua Deo cōfitemur, sed externam confessionem auricularem. Lutherus verō, vt omnia funditus conuellat, neque internam contritionem iudicat necessariam. Vnde in ar. 7. a Leone cōdemnato. Nulla, inquit, opus est poenitentia, sed optima poenitentia est noua vita. Itaque nullo est opus dolore praeteritorum criminū, sed sola resipiscētia, id est, propolito mutandae vitae cum fide, qua credimus Deum nobis peccata remittere. Huiusmodi ergo haereticis multa complicat membra, quae sigillatim in subsequentibus proprias ledes viderant. Est enim necessitatis huius sensus multiplex. Vnus de poenitentia virtute, atque alter de poenitentia sacramento. Et vterque rursus bipertitus: scilicet, de necessitate finis ad consequendam salutem, & de necessitate praeccepti. Sic enim in praecedentibus sacramentis distinguebamus. Enimvero auxiliū Dei necessarium est ad remissionem peccatorum, tamen non est de illo praecceptum vltimum. Et vice versa eucharistia in re suscepta non est de necessitate salutis, vt patet in pueris: est tamen de necessitate praeccepti suo tempore. Baptismus verō vtroque modo est necessarius, si eius adsit copia. Igitur distinctio sequenti quæst. 1. aduersus Lutherū monstrabimus poenitentiam virtutem internam omni peccato mortali delendo sufficiens esse remediū. Et distinctio. 17. disputabitur, utrum sit vtroque modo necessaria. Et distinctio. 18. idem de confessione aduersus VVicleff. Ne ergo haec praematurē ventilemus, satis sit nunc conclusio. nem S. Thomae explicare. Quod enim. q. 68. art. 2. de necessitate baptismi omnibus vniuersim mortalibus enūciat, id modō Christianis, q. post baptismū mortaliter deliquere

rūt, pronūciat de sacramento poenitentiae. f. q. est illis necessarium necessitate finis. Itaque sine illo, salutē, quae per gratiā fit, nullus obtinere valet. Potest tamen hoc sacramentū homini lapsō deesse dupliciter. Vno modo in re, & voto: alio modo in re, licet non in voto. Qui ergo nec cōfiteatur, nec tempore debito confiteri proponit, si in peccatis est, in ipsis morietur. At quia apud Deum voluntas pro facto reputatur, votum sacramenti, quod in cōtritione includitur, sufficit. Dixerim omnibus Christianis: nam qui sacro fonte loti nō sunt nullo praeccepto sacramenti ecclesiastici tenentur. Addiderim. Qui mortaliter deliquerint, nam de peccatis generantibus mortem, D. Tho. loquitur. Peccata enim venialia nullo, vt aboleantur, indigent sacramento. Et quae ante baptismū committuntur: per ipsum factis abolerentur. Quod si roges. Quid opuserat huius sacramenti necessitate Christianos ligari: cum interior contritio in lege naturae & scripta sufficiens fuerit remediū? Dist. 1. q. 1. & 2. responsum est, quod cum nemini nisi, per Christum mediatorem per eius passionē exhibitam, salus pateat: decētissimū fuit, & nobis maximē operaprecium, vt haec nobis sacramentorum subsidia instituerentur, quibus Christus nobis virtutem eiusdem passionis impertiret, & nos vicissim profiteremur ab ipso solo beneficia salutis suscipere. Vnde sicut in remediū originalis instituit baptismū, quo regeneramur: ita in remediū actualium sacramentū poenitentiae quo sanamur. Quocirca sicut Christus dixit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei: ita Luc. 13. Si poenitentiam non habueritis, oēs simul peribitis. Quapropter necessitas haec sacramenti huius post lapsum, tanquam euāgelica orthodoxaque veritas est auscultanda, ecclesiae sanctionibus receptissima, vt de poenitentia dist. 1. quā plurimis canonibus est videre, vt vtroque can. Non potest, & can. Neminē, & can. Agite poenitentiam, & can. Multiplex, ait Leo per poenitentiae medicinam spem vitae aeternae lapsis patere. Quapropter concilium Tridentinum sessione. 5. cap. 14. & can. 29. insaniam illam Lutheri, nullibi vltique ad ipsum audiam, cōdemnat, pronūcians anathema eum, qui sola fide abique sacramento poenitentiae in re vel in voto dixerit lapsum recuperare salutem. At quia haec veritas infra locis citatis suis numeris est locupletanda

Obiectio.

Dilutio.

Orthodoxa veritas.

Concilium Tridentinum.

*Verū expref-
sum confef-
fio nis, an nece-
fariū fit ad
falutem.
Refponfio. 1.*

satis in praesentiarum. Sed est hic apud S. Th. animadvertendum non solum absolutionem sacerdotis, verum & actus poenitentis cōcurrere tanquam sacramenti partes ad eius iustificationem. Quod si scilicet, utrum ad salutem necessarium sit votum cōfessionis expressum & particulare, an verò satis sit commissorum criminum poenitere, & proponere in futurum vniuersa mandata seruare. Nō defunt qui dicant expresse esse necessariū. Et possumus opinionem hanc sic suffulcire. Tam necessarium est peccatori post baptismum sacramentum poenitentiae, quam baptismus ad remittendum originale: sed licet ignorantibus baptismum sufficiat votum implicitum ad gratiam obtinendam: tamen scienti ipsum esse necessarium, nō sufficit sine voto eius expresso: cū ergo Christianis necessitas huius sacramenti nota sit, nō erit cōtrictio legitima, nisi quae voto expresse confessionis fuerit vestita. Res est probabilis: sed tamen neque huiusmodi votum est in usu, neque reputari solet necessarium. Et ideo respondetur, quod licet utrumque sacramentum sit necessarium tamen baptismus non habet praefixum tempus, sed habita copia, & oportunitate statim est suscipiendus. Quare catechumeno necessarium est, ut baptismum petat, atque eius habeat expresse votum. Sed tamen tempus cōfessionis, licet praecceptum diuinū sit, est tamen ab ecclesia praehibitū, & ideo forsitan satis est ad cōtrictionē, ut hō proponat seruare oīa mādāta, quamvis forte non sit confessionis memor. Attamen quia hoc sacramentum ad id remissionis munus institutum est, suapte natura dicitur peculiari voto includi in contritione, sicut eucharistiam diximus voto in baptismo cōtineri. Atque haec est opinio Adriani. q. 1. de confessione in solutione. 2. argumenti, & antiquioris Ricardi. d. 17. ar. 2. q. 1. & Alexandri. 4. part. q. 76. memb. 2. Sed arbitror hanc veritatem non pluribus egere testibus. Ait enim Dominus Ezechiel. 33. Impietas impij non nocebit ei in quocumque die (id est, in quocumque momento) conuersus fuerit ab impietate sua: ergo cū primum quis ante Dei tribunal ingemiscit, subito cum ipso reconciliatur, iuxta illud Psalmi. 31. Dixi, cōfitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Sed nō opus est, ut illo momento poenitenti in memoriam veniat sacramentalis confessio: ergo absque eius voto expresse fieri potest remissio. Imò

verò fieri potest, ut poenitus diu perseveret, coram Deo lamentatus sine memoria sacramenti. Satis ergo est, ut adueniente tempore praeccepti contineatur. Tamen votum illud explicatum salubre sit cum primum quis cōteritur: nam per illud vehementius excitatur deuotio. Hinc fit quod dum quis rapitur ad martyrium, non opus habet voto confessionis: primum si non adsit copia confessoris, vanū esset, & quāuis adesset copia posset tamen subito rapi ad amorem Dei, & inflammarī ad martyrium, ut memorie non occurreret sacramentalis cōfessio, & nihilominus per martyrium obtineret veniam: nam martyrium non tantquam poenitentia, sed tanquam heroicus actus charitatis remittit peccata. Quāquā si meminit sacramenti, & confiteri potest, tenetur. Si autē in articulo mortis sit necessaria poenitentia, dist. 18. de confessione disputabitur. Primum argumentum S. Thomae sumitur ex glossa illius Psalmi. Qui seminat in lachrymis, quae ait. Noli esse tristis, si adsit tibi bona voluntas, unde metitur pax: sed tristitia est de ratione poenitentiae secundum illud. 2. Corin. 7. Quae secundum Deum est tristitia poenitentiam in salutem stabilem operatur: ergo bona voluntas sine poenitentia sufficit. Sed respondetur, glossam illā intelligi, de eo, cui adest bona voluntas sine interpollatione, quae fit per peccatum. Dum autem per lapsum illa interruptitur, non potest nisi per tristitiā quae ad poenitentiam attinet recuperari. Secundum argumentum colligitur ex illo Proverbi. 10. Vniuersa delicta opperit charitas: & cap. 15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata, cū ergo sacramentum poenitentiae non ad aliud quam ad purgandum peccata sit institutum, superfluum videtur: quandoquidem praedicte virtutes ad id sufficiunt. Respondetur, quod dum quis in peccatū labitur, praedicte virtutes nequeunt sine poenitentia liberare lapsum. Et est notanda solutionis energia. Haud enim negat virtutes illas concurrere ad reconciliationem lapsi: sed tamen id faciunt per poenitentiam. Requirit enim charitas, ut qui amicus erat, de offensa doleat in amicum commissā, eiq; satisfacere satagat. Requirit & fides Christi, ut per virtutem passionis eius, quae in sacramenti ecclesiae operatur, a peccatis iustificari studeat. Requirit demū & ordinata misericordia, ut homo suae miserie poenitendo subueniat, quā per peccatū incurrit, secundum illud Proverbi. 14. Mi-

*Primum ar-
gumentum*

*Secundum ar-
gumentum*

*Tertium ar-
gumentum*

seros facit populos peccatum. Vnde ecclesiastici. 30. dicitur. Miserere animae tuae placens Deo, Ambas horū argumentorū solutiones memorie, vsq; ad. d. sequē. q. 1. ar. 2. cōmendato, ubi monstrabimus nullū actū charitatis citra heroicū martyriū sufficere sine poenitentia ad remissionē culpae. Sed ut ait. S. Th. 1. 2. q. 113. ar. 8. gratia omnibus his virtutibus ad remissionē peccatorū vti. f. fidei: cū accedat ad Deū oportet credere, quod est, & spe veniae, & detestatione offensae Dei: quae ad charitatem pertinet, ut in subsequentibus elucidabitur. Tertiū arguitur. Sacramenta ex institutione Christi initiū habuerūt: sed Christus legitur sine sacramento remisisse peccata, ut Magdalena, & adultera, & paralytico, ergo & sacerdotes etiam potest sine sacramento illa cōdonare. Negatur cōsequentia, quoniam potestas excellētijs Christi nō depēdebat ex sacramentis, & ideo sine illis remittebat peccata, licet nō sine cordis cōfusione, quae est de lege naturae. Illā autem potestatem non contulit, ecclesiae: sed alia sacramentis alligatam.

ARTICVLVS. VI.

Ut poenitentia sit secūda tabula post naufragiū.

In poenitentia necessaria est, quae ritur quomodo sit necessaria, utrum tanquā secūda tabula post naufragiū. Et respondetur hac cōclusionē. Metaphoricē hoc sacramentum dicitur secūda tabula post naufragiū. Probatur. Id quod est per se, naturaliter eo prius est, quod est per accidēs: sicut & substantia prior est accidētis: sacramenta autē, ut in superioribus vidimus, quaedā per se ordinantur in salutem hominis, quamvis multa esset actualis peccati infirmitas, ut baptismus, qui est spiritualis regeneratio, & confirmatio, quae est spirituale augmentū, & eucharistia, quae est spirituale nutrimentum: poenitentia autem ordinatur ad salutem hominis per accidēs supposito lethali crimine: sicut in vita corporali non indiget homo medicatio ne, nisi infirmaretur. Hac ergo ratione poenitentia obtinet secundum locum respectu statūs integritatis, qui per praedicte tria sacramenta cōseruatur. Et ideo per metaphoram dicitur secūda tabula: quae quidē metaphora sumitur ex mari elementalī. Primum. n. praefidiū illud tranādi est integra nauis: secundum autem, illa effracta, est vna qualibet tabula, cui

naufragus infidens enatare conatur. Similiter. n. in vita spirituali amissa baptismi gratia per poenitentiam liberamur. Metaphora haec Hiero. auctori tribuitur, ut est videre de poenitentia. d. 1. can. Secunda tabula. Et est apud ipsum in epist. ad Demetriadē, & in alia ad Sabiniā, & lib. 2. sup. Esaiā in ca. 3. Sed tamē Tertullianus Hiero. antigor in lib. de poenitentia eandem posuit metaphoram. Et solet a doctores. d. 14. bisariam explicari. Vno modo, ut nauis integra fuerit status innocentiae, a quo per Adā praenauigationē eecidimus. Quare prima tabula post naufragiū, fracta nauis, est baptismus, & secunda postmodū poenitentia. Sed, pfectio metaphora haec rei nō aptē cohaeret. Primum, quia status innocentiae, qui summa erat tranquillitas pacatissimus, neuiquā poterat mari cōparari, neque illa innocentia nauis: siquidē nauis inter fluctus & scopulos nauigat. Secundū, quia si baptismus est prima tabula, fracta nauis, perit si militudo, ut poenitentia dicatur secunda: nam secunda tabula est, quae ex fractione nauis resurgit: quare si baptismus nō est nauis, sed prima tabula, non frangitur, ut poenitentia dicatur secunda. Tertiū, quia ista subsidia tranādi mare nō sunt nisi ecclesiastica sacramenta: in statu verò innocentiae nulla erant sacramenta. Aptius ergo & rei multo similis metaphoram exponit. Sancti. Thom. ut mare solū censeatur mūdus post peccatum Adā, quem omnes intrantes nauim baptismi ascēdunt, quae ob id integra dicitur, quod per ipsū oīa peccata quoad ad culpā & poenā simpliciter condonantur, atque adeo homines per ipsum in summa innocentia nauigant. Quae vtiq; nauis per peccatū mortale, quod naufragiū est, effracta, relinquit poenitentia: quare poenitentia nō dicitur secūda tabula respectu primae tabulae sed respectu saluae nauis. Nec debet cōparari scaphae, ut nonnullis placet, quae ex nauis tacta tur in vadas in naufragio, sed simplici solute tabulae, ex qua nauis erat cōpacta. Vbi ideo meditatē pefandū est poenitentium periculū eorū praesertim, qui cū passionibus colluctantur. Ut enim diruta nauis homines videas aspersos, & tabulis affixos adeo fluctuū infania hinc inde iactari, & nūc vndarum aggeribus submergi, nunc verò emergi, ut calamitatem prospectantes qui miseros clamoribus amant, aliquando spem eorū salutis concipiāt & protinus amittāt. In hunc modum pfectio eiusmodi poenitentes timere sibi maxime debent.

*Expositio ar-
ticuli.*

*Egregiū si-
mile poenitē-
tium.*

bent, nisi Deo manus porrigenti per firmis-
simam emendationis propositum sese manci-
pare summa ope nitantur.

*Primum argu-
mentum.* **¶** Primum arg. S. Th. est. Sup illud Esa. 3. Pecca-
tū suū quali Sodoma pēdicauerunt, ait glossa,
Secūda tabula post naufragiū est peccata ab-
scōdere: pōnitētia aut nō abscondit, sed pa-
refacit peccata: ergo non est secūda tabula.
Respondetur, bifariam cōtingere peccata ce-
lare. Vno modo dū cōmittuntur, & hoc glos-
sa illa vocat tabulā, id est, remediū: non q̄ sit
sufficiēs ad delēdū peccatū, vt est pōniten-
tia, sed q̄ ceteris paribus minus peccatū sit
quod sit occultē, q̄ quod sit publice: quia pu-
blicus peccator ex maiori cōtēptu peccare
videtur, & alijs scandalum offert. Sed altero
modo quis abscondit perpetrātū scelus, cō-
fessione omittendo, & hoc non est secūda
tabula: imō contrariū tabula, hoc est pō-
nitētia, iuxta illud Prouerb. 28. Qui abscon-
dit scelera sua, non dirigetur. **¶** Secūdo argui-
tur. Fundamentum in edificio non obtinet
secundum locum, sed primum: pōnitētia au-
tem in spirituali edificio est fundamentum,
secundum illud ad Hebr. 6. f. Non rursus ia-
ciētēs fundamentum ab operibus mortuis:
vnde p̄cedit ipsum baptismum secundum
illud Actuum. 2. Pōnitētia agite, & bap-
tizetur vnusquisq; vestrum: ergo pōnitētia
non est secūda tabula. Respondetur ad mi-
norem, quod pōnitētia non potest esse pri-
mum fundamentum simpliciter in prima edi-
ficatione spirituali: nam illud est fides, quæ
recipitur in baptismo, iuxta illud Actuum.
4. Fundamentum nemo aliud ponere pō-
test p̄ter illud, quod positum est, quod est
Christus Iesus, sed est fundamentum in secun-
da reedificatione per destructionem pecca-
ti: redeuntibus enim ad Deum primō occur-
rit pōnitētia. Apostolus verō illo loco non
loquitur, nisi de fundamentō spiritualis doctri-
næ. Quāuis forsan eandem fidem appellat
fundamentum pōnitētiæ: nam baptismus
fidei non sit sine vlla pōnitētia, iuxta ver-
bum illud Petri Actuum. 2. quod proximē
citatum est. Admonebat enim illic Hebræ-
os Paulus, vt super fundamentum susceptū
ædificarent bona opera ne retro labentes in-
digerent fundamentō pōnitētiæ ab operi-
bus mortuis, & fidei in Deum: sic enim ha-
bet littera. Pōnitētia verō, quæ baptismum
p̄cedit, non est sacramentum, atque adeo
nec fundamentum. **¶** Tertiū arguitur. Om-

*Secundum ar-
gumentum.* **¶** Xeo, quod dictū est, sacramen-
tum hoc esse necessarium, ap-
paret illico post peccatū fuisse
instituentum: eo vel maxi-
mē q̄ delictorū pōnitēre na-
turale semper fuit. Et ideo queritur, vtrum
conueniēter fuerit in lege noua institutū. Et
respondetur vnica cōclutione affirmatiua. Cō-
ueniēter hoc sacramentū in noua lege institu-
tum est. Tria n. est in eo considerare: materiā
scilicet, formā, & effectum. Materiā aut, vt di-
ctum est, sunt actus pōnitētiæ. Absolutio ve-
rō, quæ se tenet ex parte sacerdotis, qui ope-
ratur, vt minister, est forma, quæ tribuit sacra-
mentō cōplementum. Sed materia in reliquis
sacramentis, vt art. 1. diximus, res est aut natu-
ralis, aut artificialis, vt aqua; & panis: at qd
talis materia ad sacramentū assumatur, illud
habet ex institutione Dei. Formā verō & vir-
tus sacramenti totaliter est ex institutione Chri-
sti, ex cuius passiōe procedit. Attamē mate-
ria huius sacramenti nēpe, dolor peccatorū,
partim quidem naturalis est naturali. n. ratio-
ne homo mouetur, vt eū rei malē gestæ pō-
niteat: quia malum naturaliter displicet, sicut
bonum placet. Sed tamen q̄ hoc, vel illo mo-
do homo pōnitētiā agat est ex institutio-
ne diuina. Et quantum ad hanc partem insti-
tuit Christus sacramentum in initio p̄dica-
tionis sue: cuius prothema fuit, non solum q̄
homines pōniterent, sed q̄ pōnitētiā age-
rēt, vbi certos definitosq; modos ad sacra-
mentū requisitos insinuabat. Id aut, qd ad mini-
strorū officiū p̄tinet, definit Mat. 16. dicens,
Petro, Tibi dabo clauēs regni cælōrū, quod-
cūq; solueris super terrā, &c. Illic insinuata
est & potestas & forma. Tertiū verō nēpe, ef-
ficaciam & effectū sacramenti, atq; originem
virtutis eius manifestauit post resurrectionē
Lucæ

nia sacramenta sunt quædam tabule. i. reme-
dia cōtra peccatum: sed pōnitētia non tenet
secūdū locū inter sacramēta, sed magis quan-
tum, vt supra dictū est: ergo non est secūda
tabula. Respondetur, tria p̄cedentia pertine-
re ad integritatē nauis, quæ per baptismum
struitur, & per confirmationem roboratur,
& per eucharistiam sustentatur.

ARTICVLVS. VII.

*Vtrum hoc sacramentum fuerit conueniēter in
noua lege institutum.*

EXeo, quod dictū est, sacramen-
tum hoc esse necessarium, ap-
paret illico post peccatū fuisse
instituentum: eo vel maxi-
mē q̄ delictorū pōnitēre na-
turale semper fuit. Et ideo queritur, vtrum
conueniēter fuerit in lege noua institutū. Et
respondetur vnica cōclutione affirmatiua. Cō-
ueniēter hoc sacramentū in noua lege institu-
tum est. Tria n. est in eo considerare: materiā
scilicet, formā, & effectum. Materiā aut, vt di-
ctum est, sunt actus pōnitētiæ. Absolutio ve-
rō, quæ se tenet ex parte sacerdotis, qui ope-
ratur, vt minister, est forma, quæ tribuit sacra-
mentō cōplementum. Sed materia in reliquis
sacramentis, vt art. 1. diximus, res est aut natu-
ralis, aut artificialis, vt aqua; & panis: at qd
talis materia ad sacramentū assumatur, illud
habet ex institutione Dei. Formā verō & vir-
tus sacramenti totaliter est ex institutione Chri-
sti, ex cuius passiōe procedit. Attamē mate-
ria huius sacramenti nēpe, dolor peccatorū,
partim quidem naturalis est naturali. n. ratio-
ne homo mouetur, vt eū rei malē gestæ pō-
niteat: quia malum naturaliter displicet, sicut
bonum placet. Sed tamen q̄ hoc, vel illo mo-
do homo pōnitētiā agat est ex institutio-
ne diuina. Et quantum ad hanc partem insti-
tuit Christus sacramentum in initio p̄dica-
tionis sue: cuius prothema fuit, non solum q̄
homines pōniterent, sed q̄ pōnitētiā age-
rēt, vbi certos definitosq; modos ad sacra-
mentū requisitos insinuabat. Id aut, qd ad mini-
strorū officiū p̄tinet, definit Mat. 16. dicens,
Petro, Tibi dabo clauēs regni cælōrū, quod-
cūq; solueris super terrā, &c. Illic insinuata
est & potestas & forma. Tertiū verō nēpe, ef-
ficaciam & effectū sacramenti, atq; originem
virtutis eius manifestauit post resurrectionē
Lucæ

Lucæ ult. vbi dixit. Oportet p̄dicare in no-
mine eius (scilicet Christi) pōnitētiā & re-
missionem peccatorū in omnes gentes: p̄-
missio sermone de passiōe & resurrectione:
ex virtute enim nominis Iesu Christi patien-
tis & resurgentis sacramentū hoc efficaciam
habet ad remissionem peccatorum.

*Expositio de
noli.* **¶** Titulus articuli huius duplicem habet sen-
sum. Prior est, vtrum hoc sacramentum non
in lege naturæ aut scripta, sed in euangelica
primū debuerit institui. Et hunc reliquit D.
Tho. tanq̄ definitum. q. 61. vbi generaliter om-
nia sacramēta, quæ gratiam conferūt, mon-
stratum est a Christo fuisse instituta tanquā
instrumēta exhibite passiōis sue. Nam retro
actis seculis per solam eius fidem vterī mor-
tales salui fiebant. Posterior verō sensus est,
vtrum institutio sacramenti huius in euange-
lio congruentibus locis, & verbis habeatur.
Atq; adhuc respondet affirmatiue, q̄ sunt in-
finuata institutio in tribus locis euangelij: scilicet,
quātum ad materiā, & formā, & effe-
ctum. Quare cōclusio huius articuli, q̄ in euā-
gelio fuerit institutū hoc sacramentum tanq̄
conferēs gratiam, est de fide, vt patet in cap.
Ad abolendā, de hæreticis, & in concilio Flo-
rentino, & generali vsu ecclesiæ cōnumerātis
hoc sacramentum inter septem ecclesiæ sacra-
mentā. **¶** Sed circa institutionem materiæ di-
scernendū est, quod aliud est Deū illam insti-
tuisse, aliud verō hominē ad eam habendam
mouere. Instituit enim eam cōstituendo fi-
nem & modum. Naturaliter siquidem homi-
nem rei malē actæ pōnitet, vel p̄pter sup-
plicium, aut infamiam, quam timet, vel alia
de causa. Idq; non semper spe veniæ, sed for-
san pōnitētia est ei desperationis occasio, vt
proditori Iude vsu venit. Quocirca de Elau
ait Paul. ad Hebr. 12. q̄ nō inuenit pōniten-
tiæ locum, quātis cum lacrymis quesius-
set. Et de Antiocho. 2. Mach. 9. legitur, q̄ ora-
bat scelestus Deū, a quo non esset impetratu-
rus misericordiā. Christus autē instituit pō-
nitētiā, vt esset dolor offensæ Dei, qui ad cha-
ritatem attinet: nēpe, vt tanquam filios pō-
niteret nos patrem nostrum offendisse. Idq;
spe paternæ clemētiæ, vt eundem, quē lesi-
mus, elementem in nos speraremus. Hæc er-
go fuit institutio. Sed rursus materiā sic in-
stitutam, hoc est perfectam cōtritionem ne-
quimus ex nostris virib; nisi diuinā ope spe-
cialiter suffulti, habere. **¶** Sed arguat quis for-
te, Nullibi in euangelio fuisse sacramentū hoc

institutū, nam vbi ait Christus, Pōnitētiā
agite, non alium explicat modum, quā e-
odem themate Ioannes, qui tamen nullum sa-
cramentum instituit. Et ideo fortasse vterq;
non nisi illam pōnitētiā p̄dicabat, quæ
p̄uia est ad baptismum, per quem appro-
pinquat regnum cælōrum, iuxta verbum Pe-
tri Actuum. 2. Pōnitētiā agite, & baptizetur
vnusquisq; vestrum. Atqui Mat. 16. tantū
fuit facta p̄missio, vt verbū futuri tempo-
ris, tibi dabo, indicat. Et quāuis Mat. 18. de
p̄senti dicatur, Quæcūq; solueris super
terrā, erunt soluta & in cælō: tunc tamen non
erant apostoli sacerdotes: quia postmodū
in cœna fuerunt ad illam functionem institu-
ti. Neq; Lucæ ult. habetur illa forma exp̄s-
sa. Respondetur, q̄ S. Tho. non contendit hanc
formam tam exp̄ssam ostendere in euāge-
lio, q̄ est illa. Hoc est corpus meū, sed q̄ ver-
bis euāgelicis monstratur, eā & Christū insti-
tuisse, & apostolos ecclesiæ p̄mulgasse. Qua-
re dū dicit, Pōnitētiā agite, materiā pōni-
tētiæ explicuit, siue dūq; baptizaretur, siue
dum lapsus reconciliaretur. Et clauēs viuentis
promisit, quibus post passiōem sacerdotes
functuri erant. Sed p̄ceptum pōnitētiæ,
sicut & baptismi, non nisi post resurrectionē
posuit. Sicut enim dicit, Itē docete oēs gen-
tes, baptizātes eos &c. ita dicit, Oportet p̄-
dicare pōnitētiā in remissionem peccato-
rum in oēs gētes. Quapropter nuperrima sy-
nodus Tridentina loco citato, sessione. 5. cap.
14. ait Christum instituisse hoc sacramentum
post resurrectionem Ioan. 20. vbi insubliādo
in apostolos Spiritum sanctū, dedit eis pote-
statē dicēs, Quorum remiseritis peccata, &c.
De hac autē gratiæ efficaciam huius sacra-
menti sunt errores quos dist. sequenti, & 18. com-
memorabimus.

*Primum ar-
gumentum.* **¶** Primum argumentum S. Tho. est. Ea, quæ
sunt de iure naturali, institutione non indigēt:
sed eorū, quæ malē quis gessit, pōnitēre, ius
naturæ docet: quia nequit homo bonum di-
ligere, cui contrariū malum non displicet:
ergo pōnitētia non fuit in noua lege institu-
ta. Respondetur, de iure naturali esse q̄ aliquis
pōniteat de malis quæ fecit, & signa doloris
foris ostēdat, sicut Ninuite fecerūt, vt Ionæ.
3. legitur. Tamen si nōnihil fidei pōnites adū-
xerit sub spe veniæ a deo cōsequēdæ. Aiebāt
enim, Quid sit si cōuertatur & ignoscat deus
a furore iræ suæ, & nō peribimus? Colligitur
ergo, vt licet pōnitētia sit iure naturæ, aliq̄
T t 5 deter

Caiet. anm.

penitentiare
medium pec-
catum.

determinationem acceperit ex lege diuina, ut de legibus alijs natura dictum est. 1. 2. q. 91. art. 4. & q. 100. de preceptis decalogi. Caiet. tamen hic negat merum ius naturae absq; vlla fide & reuelatione penitentiam docuisse prout est doloris signum & remedium: quia seclusis fidei fundamentis, quibus docemur veniam obtineri à Deo, tristitia de dolore nolum noscitur esse remedium. Atamen adnotandum est hic, qd penitentiam esse remedium peccatorum intelligitur tripliciter. Vno modo, qd sit sacramentum conferens gratiam. Et hoc pacto notissimum, est nō esse cognitum ante fidem euāgelicam: quia nec erat institutum. Secundo modo per aliud extremum, qd lumen ipsum naturae qua ratione docet recedere à malo, & facere bonum, subinde admonet, ut errata displiceant: displicentiam autem dolor naturaliter subsequitur, atq; adeo non nulla diligentia malo medendi. Nam si in morbis naturalibus natura sollicita est salutis, fit, ut nisi sit omnino corrupta, sollicita sit in spiritualibus. Ad hoc enim muneris provida natura, ut interiectionibus nos instigat ad proedum morbum, sic fecit, ut nostra nos conscientia compungeret, ut nostras corruptas affectiones amicis panderemus, salutariaque consilia peteremus, & procuraremus medellam, ut resipiscētes coleremus virtutes, quas in nos natura ipsa seminavit. Et hoc est, qd hic S. Tho. docet. Sed medio modo cōtingit penitentiam esse remedium, scilicet, obtinendam à Deo. Et hoc S. Tho. in exemplo Niniitarū docet à fide provenire. Sed tamē loquitur de cognitione fidei supernaturali quae erat in lege naturae. De qua distin. 1. q. 2. diximus. Tamen si & naturalis ipsa Dei cognitio, qua cognoscitur esse vnus, & res humanas administrare, & mundum gubernare, perinde doceat Deum nostris malis offendi. Quare respublicae naturales bene institutae Deū suis sacrificijs placare studebant, credentes qd post hanc vitam tam iustos qd iniquos mererent retributiones. Ob idque nonnulla in eis vigeat imago spei venie. At tamē veram rationem tum offensae Dei, tū sempiternae felicitatis, quae in Dei visione consistit, sola euāgelica fides explicitē docuit: ob idq; dicitur explicita fides. Vnde Paul. Roma. 3. Christū, inquit, proposuit propitiatorem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum in sublatione Dei. Quasi iustitia sua, hoc est in-

stificatio omnium delictorum, quae fuerunt à principio mundi, non antea satis, sed per Christum fuerit perfecte ostensa. *Secundum gamentum.* Quod in veteri lege praestitit, non opus habebat institutione in noua: in veteri autem lege fuit penitentia, vnde Dominus conqueritur Hieremias. 8. dicens. Nullus est qui agat penitentiam super peccato suo: dicens, Quid feci ergo non debuit penitentia in noua lege institui. Respondetur, ea, quae sunt naturalis iuris diuersimodē in veteri & noua lege determinationem accepisse, secundum quod perfectioni illius legis, & maiori perfectioni nostrae cōgruebat. Vnde & penitentia sub illa lege determinationē accepit, prout ut esset magis in corde, qd in exterioribus signis, iuxta illud Ioelis. 2. Scindite corda vestra & non vestimenta vestra. Nam licet ratio naturalis docuerit etiam penitentiam in corde, illam tū homines illorum seculorū immodicē, ostendebant foris proprias in se ipsos manus iniiciendo, quod ad rem nihil referebat. Secundo determinationem accepit quantum ad aliquam confessionis effigiem in generali. Vnde Dominus Leuitici. 5. dicit. Anima, quae peccauerit per ignorantiam, offeret arietem immaculatū de gregibus sacerdoti iuxta mensurā assimationemq; peccati: & orabit pro eo, & dimittetur ei. Illa ergo oblatio erat quoddam penitentiae genus. Ob quod dicitur, Proverb. 18. Qui abcondit seclera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit & dereliquerit ea, misericordiam consequietur. Nulla tamen erat illi potestas spiritualium clauū quae ex passione Christi deuatur, atq; adeo nec vllum erat sacramentum, ut quis subiiciendo se clauibus per confessionem & satisfactionem doleret sub spe obtinendae veniae virtute sacramenti. De hac autem confessione, quae erat in antiqua lege, iterum in materia confessionis redibit sermo. Tercio arguitur. Penitentia, cum sit secundum tabula, posterior est baptismo: videtur autem prius ipso instituta, cum ut legitur Matth. 4. Christus initium suae predicationis fecerit dicens, Penitentiam agite, appropinquauit regnū celorum: ergo non fuit conuenienter instituta. Respondetur, qd historiae serie cōsiderata prius meminit Christus de necessitate baptismi dicens Nicodemus Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit, &c. quā de necessitate penitentiae Matth. 4. Illud enim fuit ante Ioan. in carceratione: quippe qui postmodū legitur bapti-

baptizasse: hoc autem successit postq; fuit in carcerem cōiectus. Et licet prius predicasset penitentiam quā baptismum, non fuisset incongruum, ut fecit Ioannes: quia etiam ante baptismum requiritur aliqua penitentia, iuxta illud Actuum. 2. penitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum. Quarto arguitur. Sacramēta nouae legis institutio nem habent à Christo, ex cuius virtute operantur, sicut reliquis, quae instituit: ergo nō videtur illud instituisse. Constituit D. Tho. in responsione tres gradus. Vnus nāq; sacramenti, vel passius est dum recipitur, vel actius dum confertur: baptismo ergo suo Christus nō est vnus recipiendo: quia non habebat originalem maculā, sed baptismo Ioannis, neq; plurimum conferendo: quia ut legitur Ioan. 4. ipse nō baptizabat, sed discipuli eius. Quis vnus secundum Augustinū ad Seleucianam discipulos baptizauerit. Sacramento verō penitentiae non potuit eadem ratione uti in recipiendo: quia nullum fuit in eo inuentum peccatū. Neq; verō decuit, ut conferret: nam ad ostendendum, tum suam misericordiam, tum potestatis excellentiam debuit peccata sine sacramento remittere. Sed sacramento eu charistiae vtroq; modo vnus est & recipiēdo, & praebendo, tum ad commendandam eius sacramenti excellentiam, tum quia memoriale est passionis eius, in qua ipse fuit sacerdos & hostia. Apostolos verō per Spiritum sanctum, quem misit, confirmauit, eosdemq; ipse sacerdotes, ordinauit.

ARTICVLVS. VIII.

Utrum penitentia debeat durare vsque ad finem vitae.

Vbi sequuntur duo articuli de continua penitentiae duratione. Oportet scilicet, utrum penitentia debeat durare vsq; ad finem vitae, & nonus, utrum debeat esse continua. Ad primū respondet per distinctionē duabus cōclusionibus. Est enim penitentia duplex: scilicet, interior, qua quis de peccato commissō dolet, & exterior, qua exterior doloris signa proferuntur. Prior ergo conclusio est. Penitentia interior debet durare vsq; ad finem vitae: semper enim debet homini displicere, qd peccauit: nam si ei placeret peccasse, ex hoc ipso peccatum incur-

reret & fructum veniae perderet. Displicentia autem in eo, qui doloris est capax, qualis est homo in hac vita, dolorem parit: in patria vero, vbi dolori locus non datur displiceant beatis peccata praeterita sine omni tristitia, secundum illud Esai. 35. Oblivioni traditae sunt angustiae priores. Posterior conclusio. Penitentiam exteriorem non oportet vsq; ad finem vitae perdurare: nam confessio sufficit semel facta, & satisfactio secundum mensuram peccati, & tempus per ecclesiae ministerium clauium potestate definitum.

ARTICVLVS. IX.

Utrum penitentia possit esse continua.

Vbi conclusum sit penitentiam vsq; ad finem vitae duraturam, circa modum durationis queritur, utrum possit esse continua. Et per aliam distinctionem respondetur alijs duabus cōclusionibus. Penitere enim, & actu contingit & habitu. Prima conclusio. Actu impossibile est continū, hoc est, perpetuū penitere. Vita namq; necessitas vtroq; penitentis actum tam intermū, qd externum & somno & alijs corporis officijs, quibus vacare oportet, necessario debet interpollare. Secunda conclusio. Habitu oportet hominem continuo penitere: & quo ad hoc qd nūquam homo aliquid contrarium penitentiae admittat, per quod habitus penitentiae tollatur, & quantum ad hoc, qd debet in proposito semper gerere, ut sibi elapsa peccata displiceant.

Ambos istos articulos ex illo lib. de vera & falsa penitentia colligit, qui sub nomine Augustini est inter decreta celeberrimū, tamen si alius auctoris credatur non solū propter phrasim, veluti & alter de penitentiae medicina, sed quia auctor. c. 17. Augustinum citat, & ab eo discedit. Tamen si nō sit hoc tam alijs efficacis argumentum, qd Erasmus censet: potuit, n. esse figurata locutio, qua de se veluti de alio dixerit. Quamuis de salute tarde penitentis Augustinus potuit dubitare, Credo quidem illi, qd dixit, Quacūq; hora peccator ingemuerit, &c. Habetur enim illic, Quid restat nobis nisi dolere in vita? vbi. n. dolor finitur, deficit penitentia. Si verō penitentia finitur, qd derelinquitur de venia? Et. c. 19. ait. Continū dolendū est de peccato. Quod declarat ipsa distinctionis virtus: penitere, n. est poenā tenere, vt

ut semper puniat in se vleiscendo, quod com-
misit peccando. ¶ Primam conclusionem ar-
ticuli octavi distinctio subiuncta in art. 9. de-
clarat. Cum enim ait, qd semper vsq; ad finē
vitae debet hominem displicere qd peccauit,
non intelligitur secundum actum, vt semper
homo actu cogitet de peccatis: nam displice-
re, vt ait Caietanus, bifaria, sumitur. Vno mo-
do pro actu positio contraria complacētie
& eum de isto actu sit preceptum affirmati-
uum saltem ratione cōfessionis, sufficit eum
semel habere, sicuti & semel peccata confite-
ri. Quare licet nunquam amplius homo, post
quam semel absolutus est, de suis culpis cogi-
tasset, nunquam incurreret nouum peccatū.
Alio modo accipitur negatiue, vt displicere
idem sit, qd non placere. Atq; isto modo intel-
ligit S. Thom. cōclusionem: videlicet, qd per-
petuo debet peccatum non placere, vt patet
per eius probationem: nam si peccatum rem-
issum post aliquando placeret, illa compla-
centia esset peccatum. ¶ Et pari modo intelli-
gitur secunda conclusio articuli noni, qd sem-
per debet homo secundum habitum pēnite-
re. Nō qd semper debeat iustus actuale habere
propositum non peccandi: quia sicut non
tenetur habere memoriam praeitorum: ita
neq; praesentē cogitationē futurorū, sed secū-
dum habitū oportet, vt sit dispositus seruare
mandata Dei. ¶ Sed rogas, vtrum licet nulla
sit obligatio, laudabile sit ei, cui sunt peccata
remissa, illa sedulo in memoria reuocare. Aie-
bat enim David psalmo. 50. Peccatum meū
contra te est semper, hoc est, in conspectu
meo est semper: cuius causa stratum suum la-
chrymis continenter rigabat. Respondetur de
hoc non esse certam regulam, sed prudentiā
adhibere opus est, secundum ingenium ho-
minum, & scelerum qualitatem. Incipienti-
bus namq; & continentibus, qui conflictum
carnis perferunt, nonnunquam praeitorū
memoria periculosa est: & ideo quando peri-
culum offert, rescindi debet. Quando vero e-
iusmodi periculum non creat, salutare consi-
lium est eadem peccata identidem memoria
repetere, quae pensatis peccatorum incom-
modis & detrimentis cor humiliet, & in bonum
confirmet, & fructibus pēnitētie ante actā
vitam vleiscatur. Porissimum cum Ecclesia-
stici s. legatur, de propitiato peccato noli es-
se sine metu. Debet enim in huiusmodi homi-
nibus sic metus ex vna parte, & fiducia, & mi-
sericordia ex altera vicarias habere operas,

Displicere bi-
fariam sumi-
patur.

Crebra et pe-
rennis cogi-
tatio an sit
laudabilis.

Quaestio de
fructu.

vt nec metus desperationē metus, nec fiducia
securitatē generet. Illis verō, qui peccata satis
luxerunt, & sunt virtute progressi, quantis
crebra peccatorū memoria quasi humilitatis
signū ad conterendam elationem mentis vt
lis sit: tamen saepe altior diuinorum contem-
platio accommodatio est. Nam etsi Magda-
lena tam multis annis antro abdita pēniten-
tiam egerit, non dubium quin altissima con-
templatio vsq; ad angelorum colloquium
fuerit euecta. ¶ Quod autem diximus nullā
esse obligationem habēdi propositum actua-
le, & actualem cogitationē futurorum, de le-
ge ordinaria intelligimus. Nam quādo velle-
mens tentatio & procella irruit, quae praesen-
taneū periculum offert cōsentendi in malū,
fortasse ratioe periculi tenemur propositum
actū confirmare ad propulsandum rabidum
tentationis impulsū.

¶ Primum argumentum S. Thomae in art. 8. *Primum ar-
gumentum.*
est. Pēnitentia ordinatur ad deletionem pec-
cati: sed pēnitēs statim cōsequitur remissio-
nem secundum illud Ezechielis. 18. Si impius
egerit pēnitentiā ab omnibus peccatis suis,
quae operatus est, vita viuet, & nō morietur:
ergo non opus est vltior pēnitentia. Nega-
tur cōsequētia: nam pēnitentia vera & pē-
terita remouet, & a futuris praeseruat. Quare
licet ratione prioris non sit necessaria nisi se-
mel, debet tamen esse iugis ad perseverantiā
secundum habitum, & quandoq; vt modō
dicebamus, secundum actum. ¶ Secundō ar-
guitur. Pēnitentiā agere ad statum attinet
incipientium, sed homo debet inde ad statum
proficientiū progredi, & vltior ad culmen
perfectiorum: ergo non est ei ea pēnitentiā
remorandum. Respondetur ad maiorem, qd
pēnitentiā interiorē agere simul cum ex-
teriori pertinet ad statum incipientium dum
a suis criminibus resipiscunt, sed pēnitentia
interior locum etiam habet in proficientibus,
& perfectis, secundum illud Psalmi. Ascensio-
nes in corde suo disposuit in valle lachryma-
rum. Vnde Apostolus 1. Corin. 15. Non sum,
inquit, dignus vocari Apostolus: quoniam
persecutus sum ecclesiā Dei. ¶ Tertiō argui-
tur. In hoc sacramēto, sicut in ceteris, statuta
ecclesiae seruanda sunt: sed secundum canones
determinata sunt tempora pēnitendi, vt in-
fra videbitur: vt scilicet, qui hoc vel illud pec-
catum commiserit, tot, vel tot annis pēniteat:
ergo pēnitentia non debet esse diuturnior.
Respondetur, canonibus illis tempora esse
praefixa

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

praefixa quantum ad actionem duntaxat ex-
terioris pēnitentiae.

ARTICVLVS. X.

¶ Vtrum sacramentum pēnitentiae debeat iterari.

¶ V M vt baptisimus, sic & sacra-
mentū pēnitentiae sit in remis-
sionem peccatorum, & ille nō
sit iterabilis, queritur vtrūne
hoc debeat iterari. Ad qd D.

Thom. vnica conclusione respondet dicens.
Manifestum est qd pēnitentia est pluries ite-
rabilis. Probatur primō autoritate euangeli-
ca: homo enim ad misericordiam exemplo
Dei inducitur, secundū illud Luc. 6. Estote mi-
sericordes, sicut & pater vester misericors
est: Dominus autem sine numero misericor-
diā discipulis suis inquit, dicens Petro Matth.
18. quereuti quoties noxam fratri in se pec-
canti condonaret, vt non solum vsq; septies,
sed vsque septuagies septies illam misericor-
diam praestaret, vbi finitus numerus pro infi-
nito ponitur: ergo De^o nobis pari modo pec-
catis, quoties pēnitentiā egerimus, igno-
scit. Praeterea cū nos petere doceat, Dimit-
tere nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
timus debitoribus nostris. Deinde probatur
ratione duplici contra duas contrarias hare-
ses. Haeretici namq; circa pēnitentiā naufragantes,
dicentes scilicet non posse hominem
per pēnitentiā secūdō consequi veniam,
bipertiti fuerunt. Nonatiani namq; post baptis-
mum lapsi omnino regressum per pēniten-
tiā occludebant. Alij verō dicebant, vt Aug.
in lib. de pēnitentia ait, semel per pēniten-
tiā habere locum, nō autem pluries. Ex bi-
no autem capite in hos errores impegērūt.
Primum scilicet, qd circa rationem verae pē-
nitentiae, quae per charitatē fit, errabant: cre-
debant scilicet, qd charitas semel habita non
posset amitti: atq; adeo pēnitentia, si sit ve-
ra, nunquam posset per peccatum tolli, vt sit
eam necesse iterari. Sed hoc, inquit 2. 2. q. 24.
artic. 11. reprobatur est. Nam licet charitas
ex natura sua perpetua sit, tamen ex natura
voluntatis, in qua est, quae secundum liberta-
tē est vertibilis, potest amitti, atq; adeo post
veram pēnitentiā potest homo peccare, vt
reconciliatione indigeat. Secūdō verō erra-
bant circa aestimationem grauedinis pecca-
ti arbitantes adeo esse grauem ingratitudi-
nem post impetratam veniam relabi, vt rela-

psus ille non sit remissibilis. In hoc autē erra-
bant dupliciter. Primum qd licet relapsus ra-
tioe ingratitudinis ingrauescat, nihilominus
potest aliud ante impetratam veniam alia ef-
se ratione grauius. Quare si omnis primus la-
psus remissibilis est, & relapsus quoq; remitti
pōt. Secūdō errabant & aduersum infinitā
Dei misericordiam, quae omnē exuperat sce-
lerum & numerum & magnitudinem, secun-
dum illud. Misere mei Deus secundum ma-
gnam misericordiam tuam, quod refertur ad
grauitatem peccati, & secundum multitudinē
miserationū tuarum dele iniquitatē meam,
quod refertur ad frequentiā. Vnde impietas
reprobatur Cain dicētis Genes. 4. Maior est
iniquitas mea, qd vt veniā merear. Misericor-
diae ergo Dei in remittendis culpis impietas
est terminū praescribere, iuxta illud. 1. Paral.
10. vlt. Immensa & inuestigabilis est miseri-
cordia promissionis tuae sup malitiā hominū.
¶ Autor primus pestilentissimae haeſis hu-
ius, quod lapsi non pateat remediū pēnitē-
tiae, vt aduersus Iovinianum libro. 2. autor est
Hieronymus, fuit haesiarcha ille vetustissi-
mus Montanus, a quo eam postmodū No-
natus Romanus presbyter haereditauit, vt li-
bro. 6. Ecclesiasticae historiae refert Eusebius
cap. 34. Deinde Cathari, Nouatum sectantes,
vt lib. de haeresibus. c. 38. ait Aug. & lib. 2. to-
mo. 1. haesi. 59. Epiphani^o. Vn superbiſsimū
odiosissimūq; nōne sibi arrogarūt, vt ppter
munditiā, quia nūquam peccabant, catha-
ri, id est, mundi dicerētur. Tamen si Hierony-
super Psalmum. 95. Nouatianos non proſus
dixerit, omnium pēnitentiā peccatorum
de medio tollere, sed aiebat, inquit, qd de men-
dacio, perſurio, & de furto, qd minora ab eis
existimabantur, haberi posset pēnitentia.
Ceterum de fornicatione & homicidio mi-
nimē. Haec autē haesi adeo illo seculo fuit,
vt par erat, exosa & execrabilis, vt plerique
sanctorum patrū contra illam scripserint, vt
Chrysostomus lib. de reparatione lapsi, & Cy-
prius in sermōe de lapsis, & Hieronymus
ad Damasum, & Ambrosius duobus libris
de pēnitentia, & August. inter quaestiones
nouī & veteris testamenti. quaest. 22. & libr.
de vera & falsa pēnitentia, ei inscripto, & mul-
ti alij. Fuit error hic condemnatus primō in
concilio Roma. 60. episcoporū, & cōcilio Ni-
ceno, c. 8. & est determinatio in cōcilio Late-
ranēsi vbi habetur, qd lapsus post susceptio-
nē baptisimi per pēnitentiā pōt semper re-
parari.

Errordur ex

Expositio ar-
ticuli.

parari. Et concilij Florentini connumeratis
penitentiam inter septem sacramenta. Tertul-
lianus egregium librum de penitentia edi-
dit, tamen paulo post medium videtur doce-
re non nisi semel locum venie penitentibus
patere. Semel enim, inquit, satis est, sed am-
plius nunq. Ceterum inferius videtur dictu
corrigere. Perinde enim hareticu esset id as-
seruere, atq; cum Catharis Novatianis con-
sentire. Et quonia haretis hac si vllu habe-
ret probabilitatis color, omnimodum obij-
ceret desperationis periculu, funditus est ex
humanis mentibus eradicanda. Et quia diui-
na testimonia, quia Deus suauiter omnia di-
sponit, per ratione patefunt, ab istis exordia
mur. Deus enim in hunc vnum finem, & an-
gelos, & homines condidit, vt eos bearet, sua-
que diuinitate donaret. Ob idq;, vt. ad Ti-
moth. 2. ait Paul. vult omnes homines saluos
fieri, nisi per ipsos steterit. Quocirca vtrique
creaturae iuxta propriam naturam prospexit.
Cu ergo angelus veru esset intellectualis nul-
lo suapte natura vtens discursu, aut volunta-
tis variabilitate, primo statim peccato obli-
natus est. Homini vero, quia natura rationa-
lis est, & subinde discurre, ac identidem ad
vtriuq; mutari aptus, penitentiae remedium
donauit, quo posset mutata mente a malo in
bonum conuerti. Quare non solum sacra-
mentum baptismi ei contulit, quo originali
labe absterfa in vitam spiritualem regenera-
retur, verum & penitentiam, vt medicinam,
qua quoties infirmaretur, sanari posset. Vn
sicut in seculari vita corporis curatio no est
nisi vna, sanatio vero, a frequentibus morbis:
sic & in vita spirituali baptismus natura sua
no iteratur: penitentia vero toties, quoties le-
thalis morb' expostulat. Secundo & fragilitas
humani generis id exigit: nam postqua iusti-
tiam perdidit originalem, sic mansit vulnera-
ti: vt itide collabatur id quod Dominus Ge-
ne. 8. in causam indulgentiae adduxit, vbi ait.
Nequaqua maledicam terrae propter homi-
nes: sensus enim & cogitatio humani cordis
in malum prona sunt ab adolescentia sua: no
igitur percutiam omnem animam viuente
sicut feci. Naturalis ergo pronitas ad malum
frequentationem penitentiae requirit. Et Da-
uid Psalm. 50. id in causam deprecande ve-
niae allegabat, q; fuisset in iniquitatibus con-
ceptus, quatum impulsus sepe eum prosterne-
bat. Tertiū ex natura ipsa sacramenti pen-
itentiae colligitur eius repetitio. Qui enim

negat post baptismu penitentiam, omnino
negat sacramentum penitentiae: nam illa, quae
ante baptismum sit, non est sacramentum.
Ob idq; in definitione diximus, penitentiam
esse sacramentu remissionis peccatoru, quod
post baptismum committitur. Igitur si post
baptismum semel lapsu penitentia non ne-
gatur, eade ratione nec si septuagies septies
labatur: nam ingratitudo eadem est in omni-
bus: & licet in posterioribus crescat, tamen
alia ratione priora possunt esse peiora. Quar-
to, qui negat penitentiam toties iterandam,
quoties peccatu est, ius naturae radicatus con-
uellit: natura enim admonet, vt quoties ho-
mo deliquerit, redire studeat in vias fides au-
tem nos docet redire in viam neminem pos-
se, nisi per Dei auxilium in eius gratiam recō-
cilietur, sublata vero penitentia, cum nulla
fiat reliqua spes venie, nemo respicere cu-
raret, sed in hac vita homo diabolus fieret.
Nam, vt rem alio argumento roboremus in
hoc inferorum miseria ab hac nostra huius
seculi militia differt, q; quandiu hic viuimus
patientia Dei, vt ad Roma. 2. ait Paul. ad pe-
nitentiam nos adducit iterum atq; iterum no-
bis parcendo. Sed eos impenitentes, qui di-
uicias bonitatis eius & patientiae longamini
tatis contemnunt, confirmata ira in infernum
obtrudit, vbi fructuose penitentiae omnis
occluditur via. Eandē catholicā veritatem
Deus nostris mentibus altissime impressam
curauit Ezechielis. 18. vbi ait. Si impius ege-
rit penitentia ab omnibus peccatis suis (no
ait his aut illis, aut semel, aut bis, sed quoties-
cunq;) vita viuet, & no morietur. Et subdit,
Nunquid voluntatis meae est mors impij, di-
cit Dñs, & non vt conuertatur a vijs suis, &
uiuatur? Id quod & cap. 33. iuramento confir-
mat. Vno, inquit, ego dico Dominus Deus,
Nolo mortem impij, sed vt conuertatur im-
pius a via sua & viuatur. Illo enim iureiurando
spem penitentis altissime corroborat. Si au-
tem, vt haretici aiunt, lapsus non pateret re-
ditus, certe falsum esset iuramentum Dei di-
centis nolle illoru mortem. Quem errorem,
vt a nobis auferat, replicat inquit, Conuerti
mini, conuertimini a vijs vestris pessimis: hoc
est, quacunque replicata malicia scelera &
flagitia cumulaueritis. Vnde subiungit. Im-
pietas impij non nocebit ei in quacunque die
conuersus fuerit ab impietate sua. In qua-
cunque, inquit, die, (licet millies id fecerit.)
Et Hieremias. 18. sine aliquo praescripto ter-
mino.

minio si penitentiam, inquit, egerit gens illa
a malo suo, quod locutus sum aduersus illam,
& ego penitentiam super malo, qd cogi-
tavi, vt facerem ei. Ad haec tadem, quoadmodu
nobis baptismus est quo originale remittitur,
Hebraeis erat fides per circumcisionem appli-
cata: sed post illa primam iustificacione Deus
relapsos ad penitentiam, vt visum est admo-
nebat, venia illis pollicitus: ergo baptizatis no-
bis per penitentiae sacramentu reconciliatio
pater. Sunt & rei huius exempla complura
Deus enim, vt Gen. 4. legitur, Cain ad peni-
tentiam allexit fraticidij, quod post remis-
sionem originalis patrauerat. Et in noua le-
ge Petrus, qui, vt ait Augus. baptizatus tunc
erat, post trinam negationem penitentiam
adeptus est. Et Paul. 1. Corint. 1. fornicarium
baptizatum Satanae tradidit, vt penitentiam
ageret. De quo ait epistola. 2. ca. 2. Ego quod
donavi, si quid donavi, propter vos in perso-
na Christi. Concedunt Nonatiani, sacerdo-
tes, vt ait Ambro. super baptizatos semper
habere potestatem ligandi: ergo cum Deus,
qui ad miserendum propensior est, quam ad
vltiscendum, simul coniunxerit. Quodcuq;
ligaueris, erit ligatum, & quodcuq; solueris,
erit solutum, iniquissime negant habere simul
etiam potestatem absoluedi a peccatis, quod
nisi per sacramentum penitentiae exercere
nequeunt. Accedit & parabola de filio pro-
digo, qui peregre proficiscens totam paternā
substantiam dissipauerat, & tamen conuersus
ad eor, reuersusque ad patrem paternis
eius visceribus susceptus est. Super hec oia
est locus ille apertus Matth. 12. vbi ait Chri-
stus, Omne peccatum & blasphemia remit-
tetur hominibus, spiritus autem blasphemie
non remittetur. Quis autē sit spiritus blasphe-
mia, statim explicat dicens. Quicq; dixerit
verbum contra filium hominis remittetur ei:
qui autem dixerit contra Spiritum sanctum,
non remittetur. Omne ergo peccatum, quo-
tiescuq; committatur, remitti potest, praeter
peccatum in Spiritum sanctum, quod, inter
alia significata, est desperatio, qua isti negan-
tes penitentiam, hominibus persuadere co-
tendunt. Ac demum Ioan. in. 1. cano. cap. 2.
rem clare explicat, vt Hieronymus aduersus
Iovinianu edisserit, quod refertur de peni-
tentia dist. 2. can. Si enim, Filioli, inquit, mei
haec scribo vobis, vt non peccetis, sed si quis
peccauerit, aduocatum habemus apud patre
Iesum Christum, & ipse est pro peccatis no-

stris propiciatio, no pro nostris tantum, sed
etiā pro totius mundi. Multi sunt alij canones
de penitentia dist. 2. sed haec satis. Vn regu-
la colligenda est, q; nunqua per Deu stat quo-
minus quicq; peccator reconciliari cu ipso
valeat: Nemin enim auxiliu speciale negat,
quod ad reconciliacionem sufficit, iuxta illud
Apocalip. 3. Ego quos amo arguo & castigo,
Aemulare ergo & penitentiam age. Ecce sto
ad ostiu & pulso: si quis audierit vocē meā,
& aperuerit mihi ianuam, cohabitabo cum eo,
& ipse mecum. Ex quo illud colligitur diui-
num axioma Osee. 2. Perditio tua Israel (id
est, tu es illius causa.) ex me autē auxilium
tuum. Hoc autem in calce memoriae com-
mendandum est, q; cum hoc ingentissimum
beneficium in bonum nobis nostrum Deus
contulerit, nos illo absurdissime abutimur.
Nam tā certa spes venie, securiores nos red-
dit, vt in peccatoru voluntate diutius renol-
namur. Sed caueant sero penitentes incer-
tum exitum, quo creberrime iratum Deum
experiuntur.

Hareticorum argumenta D. Thomas hic
diligenter conegit. Primum sumitur ex illo
ad Hebr. 6. Impossibile est eos, qui semel
sunt illuminati, & gustauerunt etiam donum
celesse, & participes facti sunt Spiritu sancti,
& prolapsi sunt, renouari rursus ad peniten-
tiam: sed quicq; semel penituerunt, fue-
runt illuminati, vt in baptismo, & receperunt
donu Spiritus sancti: ergo nemo eorum, qui
post penitentiam relabuntur, poterit postea
per penitentiam renouari. Hic locus, vt ait
loco citato Epiphanius, male intellectus ha-
reticos fefellit, quem eodem modo, vt hic S.
Tho. interpretatur. Existimabāt enim Iudaei
lauacrum baptismi perinde esse atq; illa vete-
ris legis, quibus se ab immunditie identidem
repuabant. Et quia illam epistolam ad He-
br. 6. scribebat, hunc errorem illis curauit ab-
tergere: videlicet, nequis postq baptizatus
est, vbi fidei lumine illuminatur, existimet si
recidat posse renouari, hoc est, iterato rege-
nerari in nouam vitam resumendo iteru ba-
ptismi, qui est lauacrum regenerationis &
renouationis Spiritus sancti. Sed quia ante
baptismum requiritur nonnulla penitentia,
dicit, iteru renouari ad penitentiam. Et quia
per baptismum, vt ait ad Romanos. 6. com-
morimur & cōsepelimur Christo quasi cum
ipso crucifixi, vel ipsum nobis crucifigentes,
propterea subdit, rursus crucifigentes sibi
metipsis

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

meripis filiū Dei. Quod autē huiusmodi re-
lapsi non sint remedio poenitentiae destituti,
ostendit ibide protinus Apostolus subdens.
Confidimus autem de vobis dilectissimi, me-
liora & viciniore salutem: tamen ita loquimur:
non enim inuitus est Deus, ut obliuiscatur
operis velli &c. Hoc est, si vos meditati-
mini per poenitentiam salutem recuperare, iustus
est Deus, qui vos suscipiet. ¶ Secundo argui-
tur. Ambrosius lib. de poenitentia ait. Repe-
riuntur, qui sepius agendam poenitentiam pu-
tant, qui luxuriatur in Christo: nam si veram
poenitentiam agerent, iterum postea non
putarent: quia sicut vnum est baptisma, ita vna
est poenitentia. Vbi insinuat quod sicut baptis-
mus non iteratur, ita nec poenitentia. Illic ve-
ro Ambrosius de poenitentia solenni loqui-
tur, quae, ut infra videbitur, non est iterabilis.
¶ Tertio arguitur. Miracula, quibus Domi-
nus morbos corporis sanauit, medicamina
spiritualium significant, quibus homines li-
berantur a peccatis: sed non legitur eundem
mortuum bis resuscitasse, aut eundem ab ea-
dem infirmitate bis curasse: ergo nec creden-
dus est eadem peccata eidem bis condonare.
Ad hoc Aug. lib. de poenitentia respondet,
quod cum multos cecos in diuerso tempore il-
luminauerit, & multos debiles confortauerit,
in diuersis ostendit eidem saepe peccata dimit-
ti, ut qui prius sanauit leprosum alio tempore il-
luminet caecum. Ideo, n. tot sanauit cecos,
claudos & aridos, ne desperet de se peccator.
Sed ideo non scribitur, aliquem nisi semel sa-
nasse, ut quilibet timeat iungi peccato. Medi-
cum se vocat, & non sanis, sed male habenti-
bus opportunū. Sed qualis hic medicus, qui
malum iteratum nesciret curare? Medicorum
est centies infirmum centies curare: qui cate-
ris minor esset si alijs possibilia ignoraret.
¶ Quarto arguitur. Gregorius dicit in homi-
lia quadragesima de poenit. dist. 3. can. Poe-
nitentiam. Poenitentia est antea acta peccata
desistere, & scilicet iterum non committere: &
Isidorus in lib. de summo bono can. Irrisor.
de poenitentia, dist. 3. Irrisor, inquit, est & non
poenitens, qui adhuc agit quod poenitet: er-
go qui verē poenitet, non iterum peccat atque
adeo poenitentia non est iterabilis. Respon-
detur, quod poenitentia est antea acta flere, & tunc
dum flet, neque actu peccare, neque propositū
habere peccandi: ille enim esset irrisor & non
poenitens, qui dum actu cōteritur id agit quod
poenitet, aut se facturū proponit quod gessit,

vel peccatum aliud. Quod autem postquam, eū
poenituit, relabatur, non excludit quin poe-
nitentia praeterita fuerit vera: veritas enim
prioris actus per subsequentem contrariū
non excluditur. Quare sicut, qui verē cucur-
rit, postea sedet: ita qui verē poenituit, potest
recidere. At quoniam hoc verissimum sit, for-
san illi sacri patres voluerunt praeterea do-
cere genus quoddam irrisoris esse quotidie
poenitere, & quotidie ad volubrum reuer-
ti: frequens enim relapsus indicium est, licet
non omnino euadens, propositum non fuisse
legitimum & firmum. ¶ Quinto arguitur.
Sicut baptismus habet efficaciam a passione
Christi: ita poenitentia: sed baptismus, quia
vnica fuit mors Christi & passio, non iteratur:
ergo nec poenitentia. Negatur consequentia
propter discrimen: nam baptismus habet vir-
tutem a passione Christi, sicut quaedam spiri-
tualis regeneratio: quia illic cōmorimur Chri-
sto. Vnde sicut statutum est hominibus semel
mori: ita semel nasci: poenitentia verō habet
virtutem a passione Christi, tamen spirita-
lis medicatio: quae frequenter iterari potest.
¶ Sexto arguitur. Gregorius ait, quod facilitas
veniae incentiuum praebet delinquendi: si er-
go Deus veniam frequenter praebet per poe-
nitentiam, ipse incentiuum praebet delinquē-
di. Respondetur, quod ipse non praebet tale in-
centiuum, sed nos per nostram maliciam ex
misericordia Dei, quae ut ait Paulus ad poenitē-
tiam nos adducit, ansam nāciscimur liberius
peccandi, atque adeo thesaurizandi iram in die
ira. Vnde Aug. in lib. de poenitentia. Cōstat
Deo multum displicere peccata, qui tamen
semper praesto est ea destruere, ne soluantur
quod creauit, nec corrumpatur quod amauit:
videlicet, per desperationem.

Q V A E S T I O S E- cunda de Sacramento poe- nitentiae secundum quod est virtus.

S. Tho. 3. part. quæst. 81.

ARTICVLVS. I.

Vtrum poenitentia sit virtus.

Cum

Conclusio.

Propositio ar-
gum.

Intro.

Perit.

V M alia sacramenta p se
non sint virtutes, sed Dei
instrumenta supranaturali
ter instituta, merito qua-
ritur, vtrum sacramentum
poenitentiae hoc habeat
singulare, quod sit virtus.
Et respondetur, supposita distinctiōe, hac con-
clusionē. Manifestum est, quod poenitentia, de
qua nunc loquimur, vel est virtus, vel actus
virtutis. Probatur primo, Praecepta legis nō
dantur, nisi de actibus virtutum, liquidem le-
gillatoris propositum, vt. 2. Ethic. legitur, nō
est nisi ciues facere studiosos: sed preceptum
diuinae legis est de poenitentia secundum illud
Matth. 4. Poenitentiam agite: ergo poeniten-
tia est virtus. Secundo probatur ratione. Poe-
nitentia, vt ex dictis colligitur, est de aliquo
prius a se facto aliquē dolere: dolor aut, vt. 2.
2. q. 39. ostensum est, vno modo accipitur secu-
dum quod est passio quaedam appetitus sensiti-
ui, & sic nō dicit per se virtutem, nec vitium:
quia non est habitus secundum rationē, aut
contra rationem electiuus, sed alio modo ac-
cipitur secundum quod est in voluntate: & hoc
modo est enim quadā electione, quae quidem
electio, si sit recta, necesse est vt sit actus virtu-
tis. Est enim virtus, vt. 2. Ethic. autor est Ari-
sto. actus electiuus secundum rationem rectā:
dicitur autē ratio recta, vt quis delectat de ma-
lo, quando & quo sine dolendum est: cum er-
go peccatum sit malum, & poenitentia dicat
dolorem eius moderatum cum intētiōe ve-
niae impetrandi, sit vt sit virtus.
¶ Poenitentia, nemo est qui dubitet, nomē esse
latinum, sicuti & poenitere, vnde derivatur.
Est enim poenitere aliquando tædere, vt Me-
mei poenitet, & sic quæque fortuna poenitet,
quādoque verō factum displicere, quae nostra
est significatio. At verō Lutherus, vt est vide-
re apud Rossensem, artic. 7. non admittit no-
mē hoc tali pollere significatu, vt respectum
habeat ad malum praeteritum, cuius sit de-
testatio, sed idem significare, quod mutatio
mentis, esseque dūtaxat propositum bene vi-
uēdi in futurum. Nomen enim Graecum est
μετανοιαe compositum ex trans & mēs, quasi
dicas, transmentatio. Vnde & Erasmus super
illud Matth. 3. Poenitentiam agite, vbi graece
est μετανοια, adnotauit, melius fuisse transla-
tū, Resipiscite, seu. Ad mentē redite. Tamen
non negat, quin ei, qui resipiscit, superior vi-
ta displiceat. ¶ Hic autem haereticus blasphemus

musque Lutheri error, & Latine, & Graece,
& secundum philosophiā & theologiā ex-
ploditur. Cicero, n. in epistolis ad Atticum
non semel ait. Me poenitet, quod te offenderim.
Et in Tusculanis sapiētis, inquit, est propriū
nil quod poenitere possit, facere. Et li. de Inuen-
tiōe. Vtrum id facinus sit, quod poenitere sit
necesse, quibus alijsque simillimis locis manife-
stē exprimitur respectus ad praeteritum ma-
lum, cuius dolore & tristitia affici eum oportet,
quem facti poenitet. Et Ausonius in illa
parœmia, Nosce tempus, metanœa ipsam in-
ducit sit loquentem. Sum Dea, quae facti, nō
facti; exigo poenas, Nempe vt poeniteat, sic
Metanœa vocor. Nomen ergo metanœa de
testationem praeteriti mali includit, ac subin-
de dolorem & mororem gignit. Vnde non
solum autor lib. de vera & falsa poenitentia,
verum & omnes Grammatici aiunt poenite-
re idem esse, quod poenā tenere. ¶ Quod nisi
illi tā indigne philosophiā a suis scholis pro-
fligarent, non sic hallucinarentur. Nam & si
metanœa non nisi mentis mutationem desi-
gnet, mutatio tamē ipsa respectum vtriusque
termini, a quo & ad quem comprehendit. Vt
enim natura nihil nisi contrarium corrumpē-
do generat, sic nemo mentem in melius mu-
tat nisi & male acta detestetur, sicuti & e con-
uerso, neque detestari quis praeterita potest,
nisi meliora proponat. Itaque haec duo vicaria
se connexionē consequuntur. Et hoc est quod
Aug. illis verbis sentit, Nemo voluntatis suae
arbitrarius constitutus potest noniam vitā inchoa-
re, nisi eum veteris poenituerit. At qui exem-
plum inter homines, ex quibus ad Deū argu-
mentū ducitur, id facit manifestū. Qui enim
amicū iniuria affecerit, quāuis dicat ei propo-
sitū habere nō amplius eum iniuria afficiēdi,
nisi dicat se poenitere illatē iniuriā, non facit
satis, vt in eius redeat amicitiam. Haud enim
satis est a malo cessare, nisi, quam iniuriā intu-
leris, satisfactione repenses. Vnde Lactantius
lib. 6. diuina institutio, c. 24. Metanœam, in-
quit, Graeci eam vocant, quam nos resipiscen-
tiam. Resipiscit autē ille, quem errati piget, &
seipsum castigat dementia, & confirmat ad
rectius viuendum. Et eleganter in Antonium
Cicero. Optimus, inquit, portus poenitenti
mutatio cōsili. Propositum ergo bene agen-
di non tota est poenitentia, sed poenitentiae
portus. ¶ Proles autem Lutheri sunt illi, qui
illuminati dicuntur, qui scilicet, aiunt pecca-
torū dolorē, & lachrymales gemitus adeo
V u non

non esse officia virtutis, vt sint vituperabiles. Pariter enim Lutherus in illo arti. 7. ait qd dolor de peccatis hominem facit hypocritam, & magis peccatorem. Quod verbum meritis modo pontificia anathematis censura condēnata fuit. *Declaratur* *stabiliturque* *conclusio.* Contra hos ergo nequa homines declaratur stabiliturque conclusio: scilicet, qd poenitentia sit vera virtus. Prænosse namq; oportet quid nomine poenitentiae intelligamus. Quinq; enim includit. Primum, in quo eius substantia & definitio consistit, est detestatio & odium & abominatio commissi peccati cum firmo proposito emendandi vitam spe venie diuinitus obtinendæ. Hæc namq; pro poenitentia virtutis definitio habenda est. Secundò ex eiusmodi detestatione subsequitur passio tristitia, quæ licet non sit de essentia virtutis, cōcomitur tamen naturaliter eadem detestationem. Vnde & Augustinus in lib. de vera & falsa poenitentia, & Latini omnes, poenitere, inquit, est poenam tenere de poenitentia dist. 3. can. Poenitentia. 2. Tertiò subsequitur opera satisfactionis, quibus se homo castigat. Hæc autem, licet vulgò poenitentia dicatur, sunt tñ verius poenitentia fructus, iuxta verbum Ioannis Matth. 3. Agite fructus dignos poenitentia. Quarto ex actib; illius virtutis generatur habitus: nā vt. 2. Ethic. autor est Philosophus, Actus generat habitus sibi similes. Quintum est finis effectusq; supremus poenitentia: nempe, reconciliatio amicitie Dei ac perinde acceptatio ad vitam æternā. Illam ergo detestatio nem, quæ substantia est poenitentia, & contritio dicitur, ait S. Thom. esse virtutem, vel actū virtutis. Alex. verò. 4. par. q. 34. q. 1. mēbro. 1. & Bonauen. præsent. dist. q. 1. reprehēdunt hoc, qd poenitentia non sit virtus, sed actus virtutis: nam cum virtus sit circa difficile, & difficile sit poenitere, habitum virtutis exigit. At verò D. Tho. non negat esse virtutem. Sed quoniam poenitere non habitū, sed actum dicit, & vsq; ad art. proximum nondū cōstituit, vtrum sit specialis virtus, ait sub distinctione esse virtutem, vel actum eius. Ad de qd licet virtutes infusæ antecedant suos actus, tamē in acquisitis prior est actus quam habitus. Vnde licet ad perfectionem actus requiratur, vt procedat ex habitu, tamē ad eius essentia satis est, vt sit rationi cōformis. Quare eiusmodi actus etiam si ab habitu non dimanet, non solum largē, vt ait Durand. præsent. dist. q. 1. est actus virtutis, verum & pro

prie. Artic. verò proximo monstrabitur esse specialem virtutem, & artic. 5. esse virtutem infusam. Quod autem sit actus virtutis, probatur primò naturalis ratione, quia est recte rationi conformis. Etenim, vt ait Aristo. actus virtutis est ille, qui electius est in mediocritate inter duo extrema consistens, prout sapiens determinauerit: scilicet, ille, qui de bono est obiecto, debitis circūstantijs vestitus. Obiectum autem legitimum voluntatis, sicut respectu amoris est bonum, ita & respectu odij contrarium malum. Vnde sicut bonum quando & vbi oportet amare, bonum est, ita & malū, quādo, & vbi oportet odire, quod fit per actum poenitentia. Contingit namq; de peccatis nonnunquā gaudere, iuxta illud Salomonis. Lætatur cū malē fecerint: nonnunquam vsque ad desperationem poenitere, vt Cain, qui aiebat. Maior est iniquitas mea, qd vt veniam merear: & Iudas, qui poenitentia ductus se suspendit. Dum ergo prudentia de bitum finē & modum poenitentia præferibit, quēpiam vt. l. spe venie cū moderamine poeniteat delictorū, actus ille erit virtutis officium quippe quo peccatum non solum quatenus rationi dissonum, imò quatenus Dei offensa repellitur ad ipsum Deum complacandum. Prouida enim natura primum nostrorū errorum accusatorem nobis cōstituit conscientiam nostram, vt ad Rom. 9. ait Paul. Quocirca qui peccatorum odium negant esse virtutem, cum natura ipsa pugnat. Et probatur secundò. Zelus ille, quo quis aliena peccata execratur, & officium iudicis, quo in malefactores animaduertit, virtus est: multo ergo magis ille, quo qs sua spōte propria peccata abominatur & vlciscitur, vt cōsequatur salutē, iuxta illud Paul. 1. Cor. 11. Si nosmetipsos diiudicemus, nō vtiq; iudicemur. Itaq; poenitentia, quatenus est detestatio peccati, virtus est naturalis, sed quatenus detestatio est offensa Dei ad eius recuperandam amicitiam, fit supernaturalis. Quanquam & lege naturæ, vt dist. 1. diximus, fuerit fides aliqua supranaturalis in confuso reuelata, quæ vt ostendebat Deum esse aliquibus sacrificijs cōlendum, admonebat tum humanis sceleribus offendi, tum adeò de eius offensis dolendum, & poenitendum. In euāgelio verò, quia fides est explicatior, altius ratio poenitentia cognoscitur. Præterquā qd in lege naturæ nō includebat votū confessionis sacramentalis, sicut in lege euangelica. Vnde arguitur tertiò. Vir-

tus, vt ait Philosophus, est quæ bonum facit habentem, & eius opus bonum: per poenitentiam autem homo ex iniusto sit apud Deum iustus, vt opera deinde Deo grata perficiat, iuxta illud Ezechiel. 18. Si impius egerit poenitentiam vita viuet: est ergo poenitentia virtus. Quarto arguitur. Dare operā, vt qd amicus erat amicitia amisā reficiat, est opus virtutis: ergo multo excellentius in Deum cōuer-ti, amicumq; eius & filium fieri, quod fit per poenitentiam. In summa, cum virtus, vt ait August. sit bona qualitas mentis, quæ rectē viuatur, quæ nemo malē vitur, quæ Deus in nobis sine nobis, id est, sine nostro merito, operatur, & hæc omnia poenitentia congruāt, fit vt sit virtus, eademque infusa, vt art. 5. vide bimus. Quamobrem cum alia sint bona quæ iure positio iussa, vt ieiunare: alia verò iussa quia bona, vt charos venerari parentes: poenitere non inter priora, sed inter posteriora connumeratur: est enim iustum quia suapte natura bonum. Fuerunt autem, vt Alex. & Bonauen. locis citatis referunt, qui dicerent non esse propriè virtutem, sed largo modo, ob id qd virtus directē fertur in bonū, poenitere verò est fugere à malo. At verò gratis hoc dictum est: primum, quia eadē est virtutis ratio in prosecutione boni, & in fuga mali, iuxta Horatianū illud. Prima virtus est vitium fugere. Secundò quia poenitentia includit & propositum rectē in futurum agendi, & relationem in Deum: quare proprium est virtutis opus. At verò cum aliarum virtutum singularis finis duntaxat extremis vitijs opponatur, & singulare propositū gignat rectē operando in suis proprijs materijs: poenitentia toti vitiorum vniuersitati generaliter obuiatur, propositumq; vniuersale procreat rectē secundum omnem virtutē operandi: quæ vti qd ratione cæteris virtutibus præstat. Hoc autem facile concesserim quod propositum rectē agendi præstantius est ex obiecto quam detestatio peccati: nam fuga mali ob id bona est, quod ad prosecutionem boni viam sternit. Habemus ergo poenitentiam esse virtutē de iure naturæ. Vnde, vt locis citatis & sepe apud philosophos est videre, lumine naturali innotuit esse virtutem licet supernaturalis fides tunc etiam ad id fuisset necessaria. Vnde Seneca tragœdia. 8. Quæ poenitet peccasse, penē innocens est. Et Aristo. 7. Ethico. inter incontinentem distinguens & intemperatum ait, quod intemperatum, quia passio-

nibus succumbit, non poenitet: incontinentem verò, quia cum illis colluctatur, post factum poenitet: & ideo hic curabilis est, ille verò minimè. Vtrum verò philosophi agnouerint hanc poenitentia rationem, quæ est Dei propitiatio, ad subsequentem artic. attinet disputare. Adicitur autem secunda conclusio, quod poenitentia euāgelica est etiam de iure diuino, ac subinde ecclesiastico nō solum consiliū, verū necessaria. Verbum n. Christi. Poenitentiam agite, necessitate finis: designat nēpe, quod absq; poenitentia nemo potest in gratia Dei redire. Vtrum verò illic Christus præceptum posuerit poenitentia virtutis, hoc est, contritionis, vt hic ait Sanctus Thom. præter illud, quod est de confessione, dist. 17. quæst. 2. in materia contritionis disputabitur. Extant præterea inter decreta septem distinctiones de poenitentia, & inter decretales titulus de poenitentia & remissio. vbi innumeris testimonijs ecclesia decernit poenitentiam esse virtutem, eandēq; eis qui mortali crimine tenentur necessariā. Quapropter conclusio hæc non vtiq; vera, sed catholica fides est: cuius adeò negatio est hæretica. Hinc fit passio moderata tristitia, quæ ex eadē detestatione nascitur, actū esse quoq; virtutis. Nam etsi passio, vt hic ait Sanctus Thom. per se nō dicat virtutem, quia nec dicit electionem, tamen quando à recta electione proficiscitur, studiola est. Stoici enim erant vt in Tusculanis ait Cicero, qui passionē vllam in sapientem cadere negabāt. Quam sententiam Seneca cōplexus est. Aristoteles verò illas merito passiones laudat, quæ rationē sequuntur. Vt enim naturale est de bono possessio gaudere, ita & de malo commissio tristari: quare, vt gaudiū, ita & tristitia in appetitu est cōcupiscibili. Est in tristitia conscientia carnis, malè acta vlciscens. Et quæ purus hō nisi per singulare Dei priuilegiū (vt beata virgo) quatenusq; sapiēs inculpate viuere nequit, laudabile est sapiētibus de peccatis, quæ omnium malorum pessima sunt, tristari. Quod vtiq; dogma fides nos nostra docet. Cor enim contritum & humiliatum, ait Dauid, Deus non despiciet, qui ideo sacer propheta lachrymis stratum suum per singulas noctes rigabat. Et Iohel. 2. Conuertimini ad me in fletu & plāctu. Et Niniuitæ cilicio & cinere suum mœorem prodebant. Et Barnab. 2. Anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curua, & oculi deficientes, & anima esuriens, V u 2 dat

dat tibi gloriā & iustitiam Domine & Lucā 6. Beati qui nunc fletis: quia ridebitis. Et. 2. Cor. 7. Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum. Quae enim secundum Deum tristitia est poenitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur. Et subdit eiusmodi tristitiam secundum Deum sanctam operari solitudinem, atque adeo defensionem, indignationem, timorem &c. Ex his ergo testimoniis Ambrosius & Gregor. illam eliciunt definitionem. Poenitentia est mala praeterita plangere, & plangenda iterum non committere. Ut August. libro de poenitentia. Poenitentia est quaedam dolentis vindicta puniens in se quod dolet commississe. de poenitentia dist. 3. can. Poenitentia. 1. & 2. Quod enim legitur Ecclesiast. 3. Tristitia longe expelle a te, multos enim occidit: id quod & Aristot. 7. & 10. Ethic. admonet, intelligitur de immoderata tristitia & primum ex parte obiecti quando de incommodis & iacturis secularibus propter nimium eorum affectum sumitur. Potissimum enim de quo hominibus tristandum est, non est nisi offensa Dei, & de ea quoque cum rationis moderamine. Pari modo tertium, quod in poenitentia posuimus: scilicet, satisfactionis opera, officia sunt virtutis, nempe, ut diximus, poenitentiae fructus. Atque adeo habitus ex huiusmodi actibus geniti in virtutum quoque numero sunt. Nam habitus per actus dignoscitur. Supremus autem finis & effectus poenitentiae non quidem virtus est, sed premium virtutem consequens: nempe, salus animae qui est effectus proximus per gratiam: & vita aeterna quae est summum premium per gloriam. Atque hoc est supremum argumentum quod poenitentia sit virtus, non quaecumque, sed diuina. Virtus enim simpliciter est apud Deum, cui apud ipsum premium positum est. Pollicetur autem poenitentibus regnum caelorum, ut loco citato Matth. 3. Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Et Ezechielis. 18. Si impius egerit poenitentiam, vita viuet. Et c. 33. Vno enim inquit, dicit dominus Deus, nolo mortem peccatoris, sed ut magis conuerfatur & viuat. Scilicet, vita perpetua. Sup quibus verbis antiquissimus Tertullianus in libro de poenitentia. Absurdū inquit, existimo de precepto diuino disputare. Bonū est poenitere, an non? Quid reuoluit Deus praecipit,

neque praecipit tantum sed hortatur. Inuitat premio ad salutem, iurans ait Vno. O beatos, quorum causa Deus iurat. O miserimos si nec iuranti Domino credimus? Multa & Cyprianus in sermone de lapsis, copulata alij, plurima denique August. in encomium poenitentiae congerit, quae inter decreta de poenitentia relata sunt.

Primum argumentum S. Thomae est. Poenitentia, ut diximus, est sacramentum quoddam ceteris connumeratum: sed nullum aliorum est virtus: ergo nec poenitentia. Concesso antecedente negatur consequentia, eo quod materia aliorum sacramentorum non sunt actus suscipientis, sed illa, quae a ministro applicatur, ut in baptismo patet & in confirmatione. Materia vero sacramenti poenitentiae sunt actus suscipientis, qui adeo sunt virtutes. Collige ergo discrimen poenitentiae, ut est virtus, & ut est sacramentum: virtus enim est pars & materia sacramenti, ut contritio, confessio, & satisfactio, pro quibus, ut supra diximus, supponitur nomen, sacramentum poenitentiae connotando quod informantur ab solutionis forma, quae non est virtus poenitentis, sed sacerdotis functio. Ob idque non ait Sanctus Thom. simpliciter quod poenitentia, hoc est sacramentum poenitentiae sit virtus, sed quod sit virtus, aut cum virtute: quia virtus non dicit omnes partes sacramenti, sed materialem. Contra hoc autem arguitur. Sequetur, actus poenitentis quatenus sunt materia sacramenti, non pertinere ad virtutem poenitentiae: virtus enim poenitentiae ut dictum est, in iure naturae fundatur: consistit autem sacerdoti in aures intentione obtinendi ab solutionem, atque ad eius arbitrium satisfacere, ius naturae non praecipit, sed diuinum: ergo illud non est virtutis poenitentiae munus. Respondetur, opera virtutis, quae sunt bona quia precepta, ad eandem virtutem pertinere ac si essent precepta quia bona. Ut ieiunare in quadragesima, quod est de iure positum, ad virtutem naturalem temperantiae attinet: quia ius positum constituit illud in ea virtutis specie. Pari modo licet illi modi poenitendi sint de iure diuino, nihilominus ad idem genus poenitentiae attinent, quantum sit poenitentia inuisa praeter acquisitam, ut illico elucidebitur. Secundum arguitur. Verecundia secundum philosophum. 4. Ethic. non est virtus: tum quod sit passio immutationem corporalem habens annexam, tum quod non sit dispositio per se

At cum sit de turpi facto, quod in viro studioso locum non habet: sed poenitentia simili modo est quaedam passio habens corporalem immutationem, ut plangitum, ut dictum est secundum Gregorium, quia est praeterita plangere, & est de turpibus factis, quae studioso viro non competunt: ergo non est virtus. Respondetur, poenitentiam, quae ratione est passio, iam diximus non esse virtutem nisi quatenus tristitia ipsa & plangitum ex recta intentione proficiuntur. Et quantum sit de turpibus factis, ut verecundia, differt tamen quod verecundia est de praesenti turpitudine, de qua homo confunditur, quae quidem virum probum non decet, neque ad perfectionem attinet virtutis. Poenitentia vero est de praeterito malo: non autem perfectioni virtutis repugnat, ut eum eratorum suorum poeniteat, quae antea commisit: quippe cum per hoc in statum virtutis redeat. Tercio. Nullus secundum ea, quae ad virtutem pertinent, stultus est, sed sapiens, ut. 4. Ethic. autor est Philosophus: videtur autem stultitia quaedam dolere hominem & contristari de peccato, quod elapsum est, quod fieri non potest, ut factum non fuerit: talis autem est poenitentiae dolor: ergo non est virtus. Respondetur ad maiorem, quod dolor praeteriti cum conamine faciendi, ut factum non sit, stultus esset. Hoc autem ad poenitentiam non attinet, sed dolere quod commiserit, & satagere ut commississe displiceat, tum reprobando factum tum conando, ut in futurum non succedat eum intentione abstergendi offensam Dei & reatum poenae. Hic autem haesitare quis posset, utrum illa detestatio peccati sit absoluta nolitio: scilicet, Nolo peccasse, an solum. Nolle peccasse, quam scholastici nolleitatem appellant. Ad hoc multum ex nominalibus respondet, duplicem esse absolutam nolitioem, & volitionem, alteram scilicet efficacem, quae est ad operandum, atque alteram, quae dicit simplex desiderium. Aiumt ergo, quod peccator licet non possit habere priorem quin sit stultus: quia quod factum est infectum esse nequit, potest tamen habere alteram. Nollo: quae sit indicatiui peccasse, ut includat simplex desiderium. Et haec aiumt requiri, ut generetur dolor & tristitia. At vero illa distinctio inanis est: nam certe omnis volitio, aut nolitio absoluta, i. indicatiui suapte natura est efficax, i. quae data possibili tate exiret in actum. Et ideo de impossibili nulla est voluntas absoluta, sed sola, quae includit

conditionem, Nolle peccasse, si esset possibile. Haec enim sola est, quae dicit simplex desiderium, & quam Aristoteles. 3. Ethic. c. 2. haberi posse de impossibili asserit: nam de impossibilitate absoluta ait. 4. de celo. 33. quod ad impossibile nemo mouetur. Atque haec sufficit ad pariendum dolorem & tristitiam, quae ideo explicatur per verbum poenitere, quod est de re facta poenam tenere.

ARTICVLVS. II.

Utrum poenitentia sit specialis virtus.

Adenus solum dictum est poenitere esse actum virtutis: quapropter disputandum restat, Utrum sit specialis habitus virtutis, ut temperantia & fortitudo, an vero sit conditio generalis aliarum virtutum: ita ut ad iustitiam pertineat poenitere peccati iniustitiae, & ad temperantiam peccati intemperantiae, &c. Et respondetur hac conclusioe affirmatiua. Necesse est ponere quod poenitentia sit specialis virtus. Probatum primo: quia de illa extat speciale legis preceptum. Poenitentiam agite. Secundo probatur ratio: nequa ut. 12. quaest. 54. ostensum est, habitus, quod etiam ait Arist. distinguuntur per actus & actus per obiecta: quocirca vbicūque occurrit specialis actus laudabilis circa speciale obiectum formale, ibi necesse est ponere specialem habitum virtutis: manifestum est autem quod in poenitentia inuenitur specialis ratio actus laudabilis: scilicet, operari ad destructionem peccati in quantum est Dei offensa, quod non pertinet ad rationem alius virtutis: ergo est specialis virtus.

Hoc primum hic ex superioribus colligendum, quod poenitentia non est via regia intra virtutum lineam ingressa, sed ex transuerso. Charitas enim, iustitia & reliquae virtutes, quia directe tendunt in hominem, quantum nullum esset in mundo peccatum, sunt per se ad recte viuendum necessariae: quare & in statu naturae integre fuerunt in Adam, & multo excellentius in Christo. Poenitentia vero, nisi homo peccasset, non fuisset necessaria. Quare non nisi occasione de hominis peccato sumpta Deus & natura fecerunt illam virtutem, Vbi homines attento animo adnotare debemus, Deum nos nequaquam eo fine creasse ut poeniteremus, sed ut ea sinceritate illi iu-

giter seruiremus, vt nulla egeremus poenitentia. Nostra autem peruersitas est, in Dei cultu & seruitio negligentissimos esse, sed satis nobis consultum putamus, si per poenitentiam misericordiam Dei imploremus. Quod re vera indicium est, non tam esse legimus Dei amatores, quam nostri: quia non tam suam voluntatem & gloriam explere curamus, quam nostrum assequi commodum. Sed quoad re scholasticam redeamus, quidam, vt praesenti distinctione quaest. 1. refert Bonaventura, videntes rationem poenitentiae esse conuersionem in Deum, quae fit per gratiam, commentum sunt gratiam esse habitum virtutis poenitentiae, vt sicut baptismus est gratia innocentiae: ita poenitentia sit gratia reconciliationis post lapsum. Sed haec opinio longe abest a veritate: nam gratia non est proprie virtus, quae fit in potentia ad operandum, sed id quo denotamur chari grati; Deo. Quare sicut anima operatur per potentias, sic gratia, quae est in essentia animae, non per se, sed per virtutes operatur, quae sunt in potentia. Alij autem, vt Alexander, 4. parte. quaestio. 54. & Sancti Thomae praesenti distinctione quaestione. 1. referunt, dixerunt poenitentiam non esse specialem virtutem, sed generalem vniuersalemque conditionem. Etenim, quia, vt proxime dicebamus, eadem est virtutis ratio in prosequendo bonum, & fugiendo malum, ad vnam quamque virtutem attinet, vt suum proprium bonum prosequi, sic & contrarium detestari malum. Vt ad iustitiam poenitere de commissa iniustitia, & ad temperantiam de contraria intemperantia. Et sic de singulis. Neque vero Scotus praesenti distinctione quaest. 2. ab hac opinione longo intervallo distat. Committitur namque in poenitentia quatuor actus: scilicet, velle punire peccatum, & nolle peccasse, quae est proxima causa punitionis, & velle acceptare punitionem, ac demum illam patienter ferre. Et primus, inquit, actus: scilicet, velle punire, est imperatorius subsequendum, quicquidem est, inquit, specialis virtutis, non quidem a reliquis distincta, sed iustitiae vindicare: est enim actus, quo homo tanquam Dei minister, vindicare se latagit: atque illud 1. Corinth. 11. Si nos metipsos diiudicaremus, non vtiq; iudicemur. Secundus vero actus putatur nolle peccasse, non est specialis virtutis, sed vniuersae cuiuslibet in propria materia, vt temperantiae nolle fornicatum fuisse. Et sic de singulis. Atque idem ait de tertio

scilicet, acceptare poenam gratanter: nam si id fiat proposito reconciliandi Deum, pertinet ad charitatem, si vero spe assequenda vitae aeternae, pertinet ad spem: si vero metu inferni, attinet ad timorem seruilem. Patienter autem ferre poenam est specialis virtutis patientiae. Quandus vero praesenti distinctione quaest. 2. ait poenitentiam esse specialem virtutem: nempe, iustitiam. De qua opinione articulo proximo dicemus. At vero Alexander 4. parte. quaest. 54. membro. 1. articulo. 2. & Bonaventura. & Ricardus praesenti distinctione articulo. 1. quaest. 2. & Marilius in. 4. quaest. 10. & omnes antiqui tenent cum Sancto Thoma esse specialem virtutem. Et in primis tot multiplicare actus in poenitentia adeo non est necessarium, vt confusione pariat. Neque vero arbitror Scotum intellexisse in propria forma esse requisitos. Plebs etenim, quum vero viri docti, dum ad mentem redeunt, eiusmodi numeri aut ordinis actuum nequaquam recordantur. Imo neque primus est velle punire, sed certe detestatio illa, quae est. Nolle peccasse, haec enim est substantia poenitentiae. Vnde naturaliter subsequitur dolor & positum emendandi vitam, & satisfaciendi: per quam vtiq; satisfactionem vindictam, & supplicium sumunt de peccatis. Quin vero vnicus potest esse actus, cuiusmodi intentiones includens. Quis enim dixerit hominem prius velle punire peccatum, quam ei displicuerit? Ad haec articulo 3. monstrabimus velle punire non satis exprimere rationem poenitentiae, nam punire solum dicit exactionem poenae pro culpa: poenitentia vero dicit auferre culpam. Egitur, vt veritatis confirmatio sit aliarum opinionum reprobatio hoc modo rei veritas comprobatur. Primum enim supponendum nomine poenitentiae intelligi virtutem illam, per quam fit conuersio in Deum, qui nobis reconciliatur. Vbiunque. n. in sacra scriptura sit de poenitentia mentio, attribuitur ei conuersio, vt 2. Paralipomeno. 30. Pius & clemens est Deus vester, & non auertet faciem suam a vobis, si reuerfi fueritis ad eum. Et Ecclesiastico. 5. Ne tardes reuertere ad Dominum. Et Iohannis. 2. Conuerimini ad me in toto corde vestro. Nam etsi ad conuersionem, vt Diuus Thomas. 1. 2. quaest. 173. articulo. 4. docet, requiratur motus in Deum per fidem atque adeo per spem: tamen statim articulo. 5. declarat motum illum detestationis peccati, quo ab illo recedimus, esse formale in Deum conuersione,

uersione dum per peccatum a Deo recedimus conuersiones nos ad creaturas. Hinc fit, actum poenitentiae habere pro obiecto, non hanc, aut illam rationem peccati, in materia temperantiae, aut iniustitiae &c. sed in communi. Neque vero solum quatenus est contra rationem, sed qua ratione est offensa Dei. Neque habet quolibet finem, sed detestari peccatum ad eum tollendum, vitamque emendandam ad reficiendam Dei amicitiam, & vt homo fiat illi gratus acceptusque ad vitam aeternam. Tametsi, vt nuper dicebamus, vnicus esse actus potest, detestandi peccatum propter Deum, sicut assensus est conclusio propter praemissam, & electio medij propter finem. Hinc ergo colligitur esse specialem virtutem: nam cum actus per obiecta distinguatur, vbiunque est vna ratio formalis obiecti, quae nulli alij virtuti conuenit, requiritur specialis virtus: haec autem formalis obiecti ratio nulli alij virtuti respondet quam poenitentiae: ergo est specialis virtus. Declaratur minor. Ad poenitendum de peccato quatenus est contra rationem in aliqua singulari materia sufficerent virtutes singulae, particulares, vt expositum est. Sed quia poenitentia respicit generalem rationem peccati quatenus Dei offensa, & sub ratione emendabilis propter Dei amicitiam, ad hoc non sufficiunt reliquae morales virtutes, tum quod illae non attingunt Deum per immediatum finem: tum etiam quod alijs virtutibus licet, competat habere relinquere aliquid particulare malum, vt faciant aliquid particulare bonum sui obiecti, non tamen calligare malum vniuersum emendando vitam in omni genere virtutum, quod est proprium poenitere non solum temperate, fortiter, & iuste agere, sed simpliciter bene viuere. Et hoc est punctum iudicio meo maxime notandum, in quo ratio consistit, vt poenitentia sit specialis virtus. Cui accedit & alia non infima ratio quod nolle poenitere est singulare peccatum quod non apparet cuiusnam virtuti sit contrarium, nisi speciali virtuti poenitentiae.

Punctum notandum.

Similem argumentum.

Et sic est intelligenda solutio secundi argumenti S. Thomae. Arguit enim. Quolibet virtus specialis habet specialem materiam, eo quod habitus per actus, & actus per obiecta distinguuntur: sed poenitentia non habet materiam specialem: sunt enim eius materia quaecumque peccata praeterita in quacumque materia aliarum virtutum: ergo non est specialis virtus. Respondetur, quod licet obiectum mate-

riale poenitentiae sit omne peccatum, habet tamen specialem rationem obiecti in quantum scilicet peccata sunt emendabilia per actum hominis cooperante Deo ad iustificationem. Et diuersae rationes formales eiusdem obiecti sufficiunt ad distinguendas virtutes. Dare, enim procedere potest & a iustitia sub ratione debiti, & a liberalitate sub ratione donationis, & a misericordia ad leuandam miseriam. Et per hoc redarguitur Scotus & alij tenentes, quod detestari peccata non sit actus vniuersae virtutis, sed generalis conditio omnium. Haud enim perspexerunt quemadmodum nulla aliarum virtutum per se habeat emendare totam vitam, operarique diuina ope ad iustificationem. Et hoc fortasse Christus Dominus Matthaei. 11. significauit dicens. A tempore Ioannis Baptistae regnum caelorum vim patitur: id enim propter poenitentiam dixit, quam Ioannes coepit praedicare: nam reliquae virtutes via regia cum auxilio Dei per adimplerem mandatorum regnum aperiant. Sed poenitentia quasi vi quadam: quia repente facit ex hoste filium & heredem.

Contra Scotum & alios.

Regnum caelorum vim patitur.

Et per hoc pariter ad aliud argumentum respondetur, quo solet argui. Philosophi cognouerunt omnes virtutes, scilicet quae de iure naturae promanant, iuxta verbum Pauli ad Romanos. Qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt: & tamen nullam de poenitentia mentionem fecerunt tanquam speciali virtute, vt est videre apud Cicero in officijs, & ad Herennium, & apud Senecam & Aristotelem. Respondetur, inquam, quod quia non agnouerunt in poenitentia gradum alium, quam detestari malum quod est contra rationem, ad quod sufficit quaecumque virtus in sua propria materia, poenitentiam legitimam ignorauerunt, quae est facere Dei amicos. Quod si Ovidium obieceris in libro. 1. de Ponto elegia. 1. vbi de Dijs ait, Saepe leuant poenas ereptaque numina reddunt, cum bene peccati poenituisse vident. Quibus verbis innuat Deum per poenitentiam placari. Quam obrem Romani atque alij ethnici pellibus & bellis aliisque calamitatibus ingruentibus intelligentes ob sua delicta a Dijs affligi procurabant per sacrificia eos placare. Respondetur, quod licet cognouissent Deorum iram per poenitentiam sedari, ignorabant tamen veram rationem iustificationis, quae est in poenitentia: nempe per eam homines fieri Dei filios.

Argumentum aliud.

Ovidius in libro de Ponto.

Lactantius. filios, atque adeo iustos & Dei gratos. Vnde Lactantius loco supra citato libro. 6. cap. 24. dum ait per poenitentiam hominem a peccato liberari, & in Deum reduci, ait quod Cicero hoc fieri posse non putavit, cuius verba, in libro. 3. Academicarum Quaestionum sunt. Quod si liceret ijs, qui in itinere errassent, sic viam deuiam secutos errore corrigere in poenitendo, facilius esset emendatio temeritatis. Censebant ergo illi philosophi poenitentiam initium esse emendandae vitae, non tamen omnino esse iustificatricem apud Deum: quia vniuersalem iustitiam non nisi in moralibus virtutibus, quae a natura proficiuntur, constituebant.

Primum argumentum. Contra hanc autem constitutam veritatem est argumentum, quod nonnulli validissimum putant, & est primum Sancti Thomae: nempe, quod licet poenitentia sit specialis virtus, non tamen sit alia quam charitas: eiusdem enim rationis est gaudere de bonis prius actis & dolere de perpetratis malis: charitas autem, qua Deum propter seipsum diligimus, est sufficientis causa gaudij, quod de officiis virtutum habemus, ut patet per Augustinum. 14. de Civitate Dei. Vnde & 1. Corinth. 13. Pau. Charitas, inquit, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: ergo pari ratione ad dolendum de peccatis praeteritis, non requiritur alia specialis virtus, quam charitas. Ad respondendum huic argumento notandum est, actum quempiam a virtute bifariam posse derivari. Vno modo elicitive, atque altero imperative. Exempli gratia. Dum quis fornicatur, ut bona mulieris deperdetur, actus elicitur ab intemperantia, & imperatur a vitio furandi. Pariter cum quis ieiunat propter Deum, actus elicitur a temperantia, & imperatur a charitate: charitas enim est, quae omnes virtutes refert in Deum, atque adeo omnibus imperat & virtus ad Dei amorem. Si ergo in actu poenitentis sola displicentia peccati praeteriti simpliciter consideretur, nulla speciali opus esset virtute poenitentiae: nam odium offensae Dei actus est elicitus charitatis sicut eius amor, atque adeo simplex ille dolor proprius eius est actus, sicut gaudium de bono virtutis. Sed tamen actus poenitentiae non solum dicit dolorem quemlibet, sed peculiarem ad delendum peccatum, & totam emendandam vitam, quod non est proprium officium charitatis: & ideo ad elicendum illum

actum requiritur specialis virtus poenitentiae. Nihilominus charitas omnium virtutum imperatrix, imperat poenitentiae ad eundem actum elicendum. Quinero & fides & spes, & timor & humilitas, & patientia, & multae aliae virtutes, eidem imperant poenitentiae, ut timor servilis, qui, ut artic. 5. videbimus, virtutem poenitentiae excitat. Sicut vice versa ipsa virtus poenitentiae imperat alijs, quae sibi sunt adminiculo ad illum constandum dolorem, veluti humilitas, verecundia, & patientia. Vt enim citharædus consonantibus fidibus lyrae ad eandem musicam virtutis poenitens virtutum choro ad poenitentiam perficiendam.

Tertium argumentum. Tertio, ut eius litteram expediamus, arguit Sanctus Thomas. Nihil expellitur, nisi a suo contrario: sed poenitentia expellit omnia peccata, atque adeo omnibus contraria est: ergo non est specialis virtus. Et est valde notanda solutio. Respondetur enim quod aliquid expelli ab alio stat dupliciter. Vno modo formaliter, & alio modo effectivè: formaliter namque aliud expellere, nihil aliud est quam illud secum non compati. Albedo enim dicitur expellere nigredinem, non quia color ipse sit actus, sed quia non stant simul in eodem subiecto. Calor autem expellit frigus non solum formaliter, sed etiam activè efficiendo in ipsum. Quare dum calidus carbō expellit albidinem nivis, non hoc facit per nigredinem, sed per calorem corrumpendo frigiditatem nivis. Poenitentia autem non solum formaliter expellit peccatum, quia se non compatiuntur, sed activè expellendo ipsum per auxilium Dei, quemadmodum calor expellit frigus. Ob idque poenitentia non est generalis virtus, formaliter contraria cuiusque peccato, ut temperantia intemperantiae, sed specialis omnium expultrix activè. In contrarium autem potest adduci argumentum ad hominem. Divus Thomas. 12. & 12. longam protraxit disputationem de omni virtute: & tamen non meminit de poenitentia: ergo non est specialis virtus. Respondetur illic non in situasse tractare, nisi de virtutibus theologis & moralibus, quae per se sunt virtutes ordinatae ad operandum bonum. Poenitentia verò, quia non est virtus, nisi ad expellendum peccatum, merito usque ad materiam sacramentorum tractandam reposita. Hanc nihilominus veritatem Caietanus in praefentia non approbat. Concedit namque poenitentiam

tenentiam esse unam virtutem, non tamen ab omnibus alijs distinctam, sed esse virtutem religionis. Et argumentum, quo ait suum intellectum conuincitur, est hoc. Si daretur una specialis virtus in hoc sensu, quod nullum haberet actum singularem circa bonum, sed tantum circa peccatum, sequeretur quod illa virtus necessario exigeret in habente illam contrarium actum vitiosum, ut posset in actum exire. Hoc autem adeo Caietanus reputat absurdum, ut argumento succumbat. Eodem argumento Durandus compellitur est dicere, quod poenitentia non potest esse primum & principale actus alicuius virtutis. Et ideo ait quod poenitentia non sit, nisi virtus iustitiae: cuius praecipuus actus est ad bonum, secundarius verò ad expellendum malum. At quia inter nos & Deum, ut inquit Aristoteles, non est aequalitas iustitiae, minus inconueniens est dicere, quod esset religio. Etenim, ut religionis actus est, ut se homo Deo subiciat debitum illi honorem reddendo, tanquam rerum parenti, & summo nostro benefactori: ita per eandem virtutem possumus ei, dum a nobis offensus est, honorem deferre poenitendo, & vindicando offensam in eum commissam.

Intentia ad rem. Et re vera opinio haec, quamvis nona, non omnibus displicet, neque est cur displiceat. Attamen in primis licet Caietanus se censeat non esse contrarium S. Thomae, manifestum est pugnare cum eius dictis. Nam ubicumque Sanctus Thomas definit aliquam esse specialem virtutem, intelligit distinctam ab omnibus alijs: cum ergo hic dicat poenitentiam esse specialem virtutem, cui attribuit specialem actum destruendi peccatum praeteritum, manifestè intelligit ita esse specialem, ut in nullam aliam incidat. Si enim esset religio, id ipse explicuisset, vel in conclusionem, vel in responsionibus argumentorum, quae hoc exigebant, vel in tertio, vel in articulo subsequenti, ubi tamen non ait nisi quod est species iustitiae. Quinero in 4. distinctione. 14. quaestione. 1. artic. 1. quaestiuicula. 4. & distinctione. 15. quaest. 4. artic. 7. ad 2. expresse ait poenitentiam distinguui a latia, qui est actus religionis. Enimvero religio, ut ait idem Sanctus Doctor. 2. 2. quaestione. 81. artic. 3. est virtus, qua proprie exhibemus reuerentiam Deo in quantum est primum creationis & gubernationis rerum principium. Poenitentia verò non habet hoc proprium, quod est exhibere reuerentiam, sed

Deum offensum placare, eiusque castigare offensam emendando vitam, quod a ratione religionis nonnihil differt. Quiaquam & hoc sit debitum honorem Deo deferre, quod per usum cuiuscumque virtutis etiam fit. Vnde ad argumentum Caietani respondetur, mirandum esse illo argumento sic conuinci. Nihil enim miraculi est, si detur aliqua virtus, cuius totum negotium sit morbos animae depellere, quae ideo usum habere non potest, nisi supposito morbo: neque ideo a perfecta virtutis ratione deficiet. Herba enim & medica mentis licet non habeat virtutem, nisi pellendi morbos praesentes, nihilominus tam proprie sunt virtuosa, quia quae bonam valetudinem conservant, sicut & ars medica, quae solam haberet vim contra praesentes morbos, optima esset. Adde quod verecundia virtus est, aut saltem laudabilis passio, & tamen non est nisi de turpi facto. Et vindicativa iustitia locum non habet, nisi in sceleribus corrigendis & vltiscedis: quare in statu naturae integra nullus ei pateret locus. Ob id enim diximus, poenitentiam non connumerari virtutibus, nisi ex transverso, supposita scilicet culpa. Tamen si culpam tollere, ratio est optima obiecti praesertim cum annexum habeat propositum emendandi vitam, qui est actus directè intentus in bonum. Atque eodem modo respondetur ad aliud argumentum, quod est. Semina virtutum ita nobis esse insita, ut possint a nobis acquiri cum auxilio diuino, ita ut nulli sit necessarium peccatum ad illas acquirendas. Id enim de illis virtutibus intelligitur, quae per se habent negotiari circa bonum, ut temperantia & reliquae. Poenitentia verò non est nisi ad tollendum malum. Quare illa non fuit in Christo, neque ideo minus fuit virtutibus exornatus quam Petrus, qui poenitentiam habuit: imò plus, eo quod innocentia praestantior res esset quam poenitentia: sicut neque habuit fidem, quae obscuram dicit visionem, sed euidentem eorum notitiam, quorum nos habemus fidem. Quocirca non sequitur, ut Durandus sibi videtur concludere, quod quanto quis pluries poeniteret, studiosior esset: tum quia habitus poenitentiae non facit per se magis studiosum, quillo carere, si quis esset innocens: tum quia habitus poenitentiae non intenditur per frequentationem actuum, quoniam per frequentia peccata mortalia interrumpuntur, sed quoniam poenitens perseverat, & non recedit, ut Magdalena, quae

intensissimum habuit poenitentiae habitum: & ideo multis innocentibus, qui nunquam mortaliter deliquerint, sanctior fuit.

Augustinus Aliud autem potest argumentum duci in fauorem Caietani ex Augustino. 10. de ciuit. Dei, quem Diuus Tho. loco citato 2.2. quæst. 81. artic. 1. citat dicentem, quod religio à reeligendo dicta est, quem negligentes amiseramus: amittimus eum autem per peccatum: ergo reeligimus per poenitentiam. Accedit quod sacramentorum usus, quibus iustificamur, atque adeo poenitentiae sacramentum ad cultum religionis attinet, ut dist. 1. dictum est: subiicere ergo nos clauibus ecclesiae, religio est. Respondetur, quod sunt nonnullae virtutes adeo similes, ut sepe vnius nomen transferatur ad aliam, ut misericordia, per quam maxime charitas lucet, sepe solet, charitas appellari. Et ideo licet per quancumque virtutem Deum colamus, tamen quia poenitentia simillima est religioni, ut per quam honorem exhibemus Deo, & nos ipsos macerantes sacrificamus, poenitentia dicitur quodque religio & sacrificium, iuxta illud psalmi. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. praefertim dum poenitentiae virtuti addimus sacramentum subiiciendo nos clauibus: tunc enim poenitentia imperat virtuti religionis, eamque ad suum opus mouet, ut ait Diuus Thom. in 4. loco citato quæst. 15. artic. 7. Nam pariter imperat patriae ad orandum, quae est vna pars satisfactionis. Aliud argumentum facit Caietanus. Quia inter homines non requiritur specialis virtus ad reconciliandam amicitiam: ergo neque inter nos & Deum. Illud autem art. proximo examinabitur.

ARTICVLVS. III.

Vtrum virtus poenitentiae sit pars iustitiae.

Prima conclusio.

Si poenitentia est specialis virtus merito queritur, sub quo sit genere, vtrum sit species iustitiae. Et respondet duabus conclusionibus. Prima, Poenitentia secundum quod est virtus est pars iustitiae. Probatur, quoniam poenitentia quatenus specialis virtus est, ut supradiximus, non habet tantum dolere de malo perpetrato, ad hoc. n. sufficeret charitas, sed habet insuper, ut doleat de illo quatenus offensa Dei cum emendationis proposito: emendatio autem offensa con-

tra aliquem commissa non fit per solam celsationem offensionis, sed exigitur ulterius quaedam recompensatio, quae locum habet in offensionis in alterum commissis: quod admodum retributio: nisi quod recompensatio tenet se ex parte eius, qui offendit, qui quidem satisfacere ei debet, qui iniuriam passus est: retributio autem tenet se ex parte eius, in quem est offensa commissa, qui quidem vindicat se de illo, qui iniuriam intulit: sicuti qui obsequium suscepit, retribuit premium. Vtrunque autem: scilicet & satisfacere & retribuere pertinet ad virtutem iustitiae: quia vtrunque est commutatio quaedam, atque adeo poenitentia est pars quaedam iustitiae. Et confirmatur autoritate Augustini superius allegata. Poenitentia est quaedam dolentis vindicta semper puniens in se quod dolet commississe: vnde dicta enim, ut in sua rethorica autor est Cicero, species est iustitiae. *Secunda conclusio.*

In poenitentia non consideratur iustum simpliciter seu politicum, sed secundum quid, ut filij ad patrem & serui ad dominum, & vxoris ad virum. Enimvero ut. 5. Ethico. autor est philosophus, bifariam dicitur iustum: scilicet, simpliciter quale est inter aequales, eo quod iustitia est aequalitas quaedam. Quod quidem iustum ob id vocatur politicum & civile, quod omnes ciues quatenus liberi sunt & sui iuris, sub eodem principe immediate gubernantur. Sed aliud est iustum secundum quid inter eos, qui non sunt simpliciter aequales, sed vnus est sub potestate alterius: & tale est iustum inter nos & Deum: non ergo poenitens aequale simpliciter recompensat Deo pro offensa, sed simplex reuertitur ad ipsum tanquam seruus ad Dominum, iuxta illud psalmi, sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri: & sicut filius ad patrem secundum illud de filio prodigo Lucae. 15. Patet peccatum in coelum & coram te: & sicut vxor ad virum secundum illud Hierem. 3. Fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me dicit Dominus.

Qui virtutum ordinem & chorum ignorat nil mirum ambigat quomodo poenitentia sit specialis virtus à ceteris oibus distincta, & tamen sit pars iustitiae: nam si est eius species, verè erit iustitia. At verò nulla est repugnantia: quoniam ingenium fuit Aristotelis omniumque philosophorum omnes virtutes morales

Secunda conclusio.

Expositio articuli.

rales ad quatuor capita reducere, quae sunt quatuor virtutes cardinales. Militant autem omnes sub istis, aut tanquam species sub genere, ut sub genere iustitiae distinguuntur distributiva & commutativa, sicut homo & equus sub animali: aut tanquam partes potentiales eius. Dicitur enim pars potentialis virtutis, quae non habet totam quidditatem alterius sed partem. Vt partes potentiales iustitiae sunt religio & liberalitas, ut docet Sanctus Thom. 2.2. quæst. 80. quia vtrique est ad alterum sicut iustitia: sed religio non dicit aequalitatem, quae esse non potest inter nos & Deum: neque verò liberalitas dicit rationem debiti, cum vtrique harum conditionum sit de quidditate iustitiae. Cum ergo ait Sanctus Thom. in priori conclusione, quod poenitentia est pars iustitiae, dubium facit, vtrum sit pars subiectiva, hoc est, directa eius species, an verò potentialis ab integra eius quidditate deficiens.

Sed primum omnium argumentatur quod neutro modo sit pars iustitiae. Virtus enim theologica & moralis ex aequo distinguuntur, vtriusque sit species, aut pars alterius: iustitia autem est virtus moralis, quod autem poenitentia sit theologica, probatur: quia cum satisfaciat Deo, cui peccatorem reconciliat, videtur Deum habere pro obiecto, in quo ratio virtutis theologicae consistit. Respondet negando, poenitentiam habere Deum pro obiecto. obiectum enim est materia virtutis: earum materia iustitiae, ut. 5. Ethic. autor est Philosophus, non est illa persona, ad quam est iustitia, sed magis res ipsae quae distribuuntur, aut commutantur. Vt materia iustitiae emptoris non est venditor, sed nummi, quos soluit in pretium rei emptae, quae fuit materia iustitiae venditoris. Et eadem ratione cum poenitens satisfaciat Deo, Deus non est materia poenitentis sicut nec fuit materia peccantis: sed actus humani, quibus Deus offenditur, sunt materia peccantis, & quibus placatur sunt materia poenitentis: quare non est theologica, sed moralis. *Unde* ut Sanctus Thom. in 4. dist. praesenti quæst. 1. docet, virtutes sunt in triplici differentia: quaedam enim habent Deum pro obiecto & fine, & istae sunt theologicae: obiectum enim distinguuntur per casum accensum, in quo fertur actio: Credo enim, spero & amo Deum, & credo & spero in Deum propter ipsum. Aliae verò sunt quae ne habent Deum pro obiecto, nec pro fine intrinseco

ipsius virtutis, ut virtutes purè morales. Obiectum. n. fortitudinis sunt pericula belli, & temperantiae delectabilia tactus: Finis autem omnium est moderatio & quies animi. Quando verò earum officia referuntur in Deum, id fit per extrinsecam virtutem: nempe, per charitatē. Cum enim quis rempublicam defendit, aut ieiunat propter Deum, actus illi eliciuntur à fortitudine & temperantia, sed relatio in Deum fit per charitatem. Sunt autem aliae mediae virtutes, quae licet non habeant Deum pro obiecto, habent tamen ipsum pro fine proximo intrinseco ipsius virtutis, ut religio, qua debitos honores deferimus Deo, ubi honores sunt materia, & Deus finis proximus, quem religio ipsa attingit, atque in hoc ordine constituitur poenitentia: quippe quia peccata execramur propter Deum. Itaque licet materia eius sint peccata, tamen finis intrinsecus est amicitia reficere inter Deum & homines. Atque hoc est quod Scotus, Durandus, & Marilius, quæst. 10. & multi alij non satis pro dignitate speculati sunt. Opinantur enim actum poenitentiae solum esse dolere de peccatis, & vindictam de illis sumere, quod pertinet ad iustitiam, sed tamē id facere propter Deum, esse relationem charitatis: & ideo superfluum existimant singularem speciem virtutis adhibere: Cum tamen veritas sit quod poenitentia ea ratione, qua est conuersio in Deum, intrinsece habeat dolere propter ipsum. Imò verò quodammodo Deus est obiectum eius in obliquo: est. n. actus poenitentiae dolere de offensa Dei, ea ratione qua est Dei. Quapropter licet poenitentia qua ratione est vindicta, sit pars iustitiae, tamen qua ratione est dolor offensa, est quaedam species charitatis, ut praecedenti articulo dictum est, ac perinde genere suo est virtus infusa, ut art. 5. monstrabitur. Atque hoc est quam maxime adnotandum pro materia contritionis, ut dist. 17. Hoc enim distat contritio ab attritione, quae est propter poenas in fernis: hic enim actus non elicitur à poenitentia virtute, sed ab alia purè morali, ut à timore ferni. *Sed* esto sit virtus moralis, videtur quod non sit species iustitiae: ratio enim iustitiae consistit in medio, sicut reliquae omnes virtutes, sed poenitentia non consistit in medio, sed in quodam excessu, secundum illud Hierem. 6. Luctum vniueri fac tibi plactum amarum: ergo non est species iustitiae. Respondetur, quod medium iustitiae non accipitur, sicut in

Poenitentia.

Contritio.

Secundum argumentum.

reliquis virtutibus in ordine ad duo extrema, ut temperantia est comedere nec multum nec parum, sed per aequalitatem ad aliud, ut tantum reddas, quantum accepisti, ut 5. Ethico. Aristote. edisserit. Attamen inter nos & Deum ut inter filios & patrem, non potest esse perfecta aequalitas, ut habetur 8. Ethic. propter excellentiam Dei. Quare ratio iustitiae inter istos consistit, ut persona deficiens faciat quantum potest. Et hoc in poenitentia solet vocari excessus, non quidem quod excedat rationis normam, alias esset vitium, ut si quis tantum se ploratu aut inedia maceraret, ut se occideret, sed quod cum non possit facere aequale, facit rationabiliter quantum potest. Quod quidem nunquam erit per se sufficiens, sed secundum acceptationem Dei. Hinc colligitur falsitas opinionis Durandi distinctio, praesentis quaestio. 2. tenentis poenitentiam non esse specialem virtutem, sed ipsissimam virtutem iustitiae. Cuius argumenta artic. precedente diluimus. Enimvero cum iustitia dicat aequalitatem, & inter Deum, & nos non sit aequalitas, poenitentia non habet totam quidditatem iustitiae. Adde secundam rationem: quod iustitia non habet nisi reddere aequale, non autem emendare vitam aut reconciliare amicum. Qui enim iniuria quempiam affecerit solum per virtutem iustitiae tenetur repensare quod abstulit vel in bonis, vel in honore, siue amicitia refarciatur, siue secus. Et quando iudex reorum peccata vindicat, non emendam hominis, quem suspendio enecat, intendit, sed supplicium lumere, vindicta vero poenitentiae procedit ex amore filiali ad emendam vitam. Quare non est omnino iusta, sed quaedam egregia eius pars charitati admixta. Sed tunc arguitur argumento precedenti, ut arguebat Caietanus. Ad refarciendam amicitiam inter homines non requiritur specialis virtus, sed sufficit iustitia, quae reddat aequale, & charitas, quae faciat amicitiam. Respondetur primo, quod forsitan requiritur virtus specialis similis poenitentiae: nam charitas solum facit poenitere de offensa amici: sed tamen tollere peccatum commissum in amicum dicit novam rationem. Secundo respondetur, quod quicquid sit inter homines, negatur consequentia inter nos & Deum: quia poenitentia dicit singularem modum placandi Deum concurrente simul cum ipsius specialis auxilio ad abolendum peccatum, & emendandum totam vitam. Arguitur tamen ex

Durandus.

Ratio poenitentiae.

Argumenta.

dictis Sancti Thomae contra ipsum. Sequetur quod poenitentia non esset species iustitiae: nam species directe collocatur sub genere participando totam eius quidditatem, ut homo participat rationem animalis. Et sic male concludit in argumento, sed contra, & concedit in solutione quarti, quod poenitentia sit directe species iustitiae. Respondetur, quod Sancti Thomae non intendit esse speciem propriam iustitiae, sed partem eius, ut in priori conclusionem asseruit. Sed tamen quia hic non ex parte tractatur differentia inter speciem & alias partes potentiales, non timet vocare eam speciem, etiam directe, ut in solutione quarti explicatur. Est ergo secundum ipsum poenitentia pars potentialis iustitiae, sicut de religione constitutum est 22. quaestio. 80. artic. 1. Tertio arguitur. Dux sunt species iustitiae, ut 5. Ethic. autor est Philosophus: scilicet, distributiva, & commutativa: sed sub neutra videtur poenitentia contineri: ergo non est species iustitiae. Respondetur ad minorem, quod continetur sub commutativa, cuius species est iustitia vindicativa, quae, qui alterum laesit punitur. Sicuti & retributiva. Sed forsitan quis arguat, vindicativam & retributivam potius pertinere ad iustitiam distributivam. Iustitia enim distributiva est, quae proportionem geometricam servat inter praemia & merita, ut qualis proportio est inter duorum merita, talis sit inter honores, qui auctoritate publica civibus distribuuntur: commutativa vero consistit in aequalitate, ut quantum accepisti, tantum reddas: iustitia ergo retributiva siue in bonis siue in malis videtur esse distributiva, ut quae proportio est quis est melior, plus habeat in honoribus & quae peior, plus in suppliciis. Respondetur, aliter rem habere: nam distributiva non habet rationem alicuius suscepti beneficii, sed solum civium meritorum & dignitatum, retributio vero habet rationem accepti, ut si beneficium ab alio accepisti, gratiam ei reddas aequalem. Et hanc virtutem Cicero lib. 2. de inveniione in iustitia commutativa ponit, quam gratiam vocat: quae in memoria & remuneratione officiorum, & honorum & amicitiarum observantiam teneat. Pariter ergo iustitia vindicativa est commutatio in offensis, cum quis propter offensam in alterum commissam, vel iniustus punitur a iudice, ut scilicet, quantum offensa intulit tantum supplicij pedit aut cum sua se sponte quis corripit, punit, & haec est poenitentia. Quare ideo vitaeque

commu-

commutatio quaedam est. Haec latius Divinus Thomae 2. 2. q. 80. artic. 1. edisserit. Quo autem clarius elucescant, arguitur sic. Cum quis iniuriam intulit, tres sunt personae, quae illam possunt recompensare: primum persona publica iudicis, quae in peccatores animadvertit, & haec non est specialis virtus distincta a iustitia, sed iustitia ipsa commutativa legalis: mox persona ipsa laesa privatim, & haec non potest vindictam facere: nemo enim se autoritate privata potest vindicare, iuxta illud Pauli ad Romanos 12. Non vos defendentes, id est, vindicantes charissimi: scriptum est enim, Mihi vindictam & ego (vel per me, vel per meos iudices) retribuam: quare vindicta in privata persona non videtur esse virtus. Tercio potest ipsa persona, quae laesa est, iniuriam, quam intulit, vicisci, quod pertinet ad poenitentiam. Tunc sic arguitur. Vel hoc facit tanquam persona publica, & sic non est specialis virtus, sed ipsa iustitia legalis: si autem tanquam persona privata, non videtur esse virtus. Respondetur cum D. Thoma loco citato concessio quod vindicta facta per iudicem pertinet ad iustitiam legalem commutativam. Si autem ille, qui iniuriam passus est, vindicaret se, non esset virtus: sed tamen posset vindictam a persona publica petere in iudicio, & haec non est omnino obligatio iustitiae ratione debiti, quoniam qui laesus est non tenetur recompensationem petere, ut ipse de iustitia facere debeat: nam potest iniuriam remittere. Et ideo illa est specialis virtus vindictae, quae reducit ad iustitiam tanquam pars eius potentialis. Unde subdit illic Cicero vindicationem esse, per quam vim, aut contumeliam defendendo aut viciscendo propulsamus a nobis. Ad propositum ergo de poenitentia respondemus quod neque omnino est sicut iustitia legalis, neque sicut dum persona laesa vindicta petit. Cuius adnotandum est discrimen inter Scotum & Sanctum Thomam: Scotus enim iam supra citatus considerat poenitentem tanquam personam publicam nomine dei castigantem seipsum eum reum. Itaque comparat illum ad eundem, & ideo poenitentiam exultat esse iustitiam commutativam, sicut si fieret a iudice. At Sanctus Thomas comparat poenitentem tanquam personam privatam in ordine ad deum, cui per poenitentiam satisfacit reddendo ei ius suum quantum humana facultas permittit: scilicet, detestando peccatum, submittendo se Deo offenso. Et est maius discrimen quam

appareat. Primum quia iustitia legalis non est nisi in persona publica. Secundo (quod est maxime notandum,) quod cum in peccato sint duo: scilicet, culpa & poena, vindicativa legalis non intendit nisi poenam pro culpa exigere, siue offendens restituatur in amicitiam offensi, siue secus, quod solum Scotus agnoscit in poenitentia. At poenitentia, ut Sanctus Thomas hic peracutè docet, tendit ad delendam culpam recuperandamque amicitiam: ob idque ait esse specialem virtutem, quae poenitens se Deo sua sponte subiecit, dolorem & satisfactionem ei privata auctoritate reddendo pro culpa. Et ideo ratione excellentiae personae Dei non potest ei reddere aequalem quod deficit ab integra quidditate iustitiae: ob idque est specialis virtus Deum habens pro intrinseco fine. Et hoc modo intelligendum est verbum Pauli, Si nos ipsos iudicaremus, non vique indicaremur. Quarto denique arguitur. Super illud Lucae 6. Beati qui nunc fletis, ait glossa. Ecce prudentia, quae ostenditur quae haec terrena sint misera, & quam beata caelestia: flere autem est actus poenitentiae: ergo magis est species prudentiae quam iustitiae. Est peregrina solutio: videlicet, quod quamquam poenitentia sit directe species iustitiae, non quidem sic directe, ut sit species continens totam aequalitatem iustitiae, sed quod per se spectet ad iustitiam: nihilominus quodammodo comprehendit virtutes omnes, quarum comitatu stipatur. Nam in quantum est iustitia quaedam hominis ad Deum, oportet quod participet theologicarum consortium, quae habent Deum pro obiecto. Quocirca primus motus convertendi se in Deum, ut supra diximus, est fidei passionis Christi per quam iustificamur, iuxta illud Pauli ad Romanos 3. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi. Deinde motus spei, iuxta illud eiusdem Apostoli ad Romanos 8. spe salvi facti sumus. Tertio, odium vitiorum, quod pertinet ad charitatem, unde 1. Petri 4. Charitas opperit multitudinem peccatorum. Sed ex ea parte, quae ad iustitiam attinet, non solum id participat, quod est iustitia, verum & a temperantia, & a fortitudine auxilium & opem mutuatur, in quantum ea quae delectant, aut deterrent in commutationem iustitiae veniunt. Abijcit enim poenitens delectabilia, & vincit terribilia, ut punit in se quod dolet commississe, atque in omnibus per prudentiam modum constituit.

ARTI.

Quantum ad gumentum.

Notae poenitentiae.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum voluntas sit proprium subiectum poenitentiae.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Expositio articuli.

Dubium.

COLLOCAT A poenitentia in sua specie, quaeritur de eius subiecto, vtrum sit voluntas. Et respondetur duabus conclusionibus. Prima. Si accipitur poenitentia pro passione, manifestum est non esse in voluntate, sed in concupiscibili: quia est tristitia. Si vero accipiat, ut est virtus, tunc adhibetur secunda conclusio, quod est in voluntate. Iustitia namque cum non sit virtus passionum moderatrix, ut temperantia & fortitudo, sed ad seruandam aequalitatem ad alterum, in quo, exclusis etiam passionibus, est magna difficultas, non est in potentia sensitiva, sed in voluntate, quia inclinatur, ut homo posthabito suo commodo, ius seruet alienum: cum ergo poenitentia, ut dictum est, sit species & pars iustitiae, sit ut in eadem sit voluntas. Et confirmatur, quia poenitentia est sacrificium quoddam iuxta illud Psalmi. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: offerre autem sacrificium est actus voluntatis, iuxta illud Psalmi. 141. Voluntarie sacrificabo tibi: ergo est in voluntate. Cum triplex tantum sit subiectum virtutum scilicet, intellectus, appetitus sensitivus, & voluntas, liquidum est non esse in intellectu: quia non est habitus cognoscitivus. Quod autem non sit in appetitu sensitivo, vel concupiscibili vel irascibili, praeter rationem S. Thomae confirmatur, quia poenitentia est virtus ad alterum: virtus autem appetitus sensitivi non ordinatur hominem ad alterum, sed ad se ipsum sedando passiones, rationem conturbantes. Secundo idque maxime confirmatur: quia poenitentia attingit Deum tanquam intrinsecum finem, ut dictum est: appetitus autem sensitivus, ut qui cognitionem sequitur sensitivam nequitiam Deum attingit. Igitur sicut iustitia inter homines est in voluntate, quia homo reddit alteri ius suum: ita & poenitentia est ibi dem: quippe qua reddit Deo ius suum, quantum ei facultas suppetit, ut paulo antea dicebamus. Neque parum refert nosse, poenitentiam in quo sit subiecto: nam si est in appetitu sensitivo, necessariam haberet annexam passionem, quae esset de essentia virtutis: secus vero si sit in voluntate. Ob idque non inutiliter quaeritur, vtrum esto sit in voluntate, aliquam habeat

necessariam passionem in sensu. A parte autem affirmativa extant argumenta, quae supra fecimus. Diximus enim esse detestationem peccatorum, quia facit voluntas, unde exurgit dolor & tristitia. Quare Ambr. Aug. & alij aiunt quod poenitentia est praeterita mala flere tristitia autem, & dolor est in appetitu concupiscibili, ubi sunt effectus, qui exurgunt circa delectabilia. Respondetur per tres propositiones. Prima. De essentia virtutis poenitentiae nulla est sententia vel affectio: quoniam tota essentia virtutis in detestatione mali consummatur. Quod si arguas poenitentiam debere esse opus satisfactorium ac perinde poenale: respondeatur eandem ipsam detestationem esse poenalem, praesertim quod poenitentes virtutibus iam prouecti cum satisfactionem perfecerint, non tenentur alijs poenalibus operibus insudare. Secunda propositio. Tristitia & dolor quantum est ex natura rei plurimum pullulat ex detestatione, nihilominus aliunde quandoque impeditur, ut si homo sit durus sensus, vel per vehementem letitiam de alia re: & maxime de Dei contemplatione. Quo circa carentia doloris & tristitiae non est signum impoenitentis cordis: praesertim in viris perfectis. Haud enim tantum in patria abstergit Deus lachrymas ab oculis sanctorum, verum & in hac vita per sui contemplationem. Non enim Magdalena crebris tristitijs in rupe conficiebatur, immo diuina consolabatur contemplationis dulcedine. Tertia propositio. Poenitentibus nondum perfectis salubre consilium est dolorem & tristitiam excitare, & lachrymas virgere, ut David, & Niniuite fecerunt. Nam per hoc tum detestatio ipsa perficitur, tum & cautela praecavendi peccata roboratur. Quod si arguas, tristitiam, & dolorem non posse per voluntatem procurari: nam cum tristitia sit de ijs, quae nobis nolentibus accidunt, repugnancia est ut tristitia sit voluta. Scotus praesenti distinctio. quaestio. 1. articulus. 3. multam committit literam ad explicandum, quomodo tristitia & poena peccati possit esse voluntaria. Sed nullum hic latet mysterium. Ad tristitiam enim requiritur aliquid nolentibus nobis accidisse. Attamen non exigitur notitia eiusdem tristitiae, sed rei de qua tristamur. Unde licet quisque volens deliquerit, tamen poenitentia nolle deliquisse, per illam conditionalem nolitionem, quam quaestio. proxima articulus. 1. exposuimus. Ex qua detestatio nascitur tristitia, licet detestatio ipsa voluntarie fuerit assumpta. Haud enim ad punitionem necessarium

est, ut homo iniustus puniatur. Sicut enim quis se potest sua sponte flagellis cedere, ita & considerare, tum peccati absurditatem, tum & Dei maiestatem, ut poenitentiam eliciat. Vtrum autem tristitia illa & dolor sit virtus sunt qui negent, ut Palud. dist. praesenti quaestio. 2. refert etiam tamē supradiximus, quod licet per se non sit virtus, est tamen, quia nascitur ex recta voluntatis electione. Quod si in contrarium arguas. Illa est in appetitu sensitivo, puta concupiscibili, sicut gaudium, qui quidem appetitus, uti modo dicebamus, non potest Deum attingere atque adeo nec dolere de peccato, quatenus est offensa Dei. Respondetur satis esse, quod voluntas, cuius electione illa passio exurgit, deum attingat. Nam & virtus temperantiae & fortitudinis sunt in appetitu sensitivo, quarum actus, per charitatem, quae est in voluntate, referuntur in Deum. Quumvero actus executiarum potentiarum, ut orare, & docere, sunt virtutes licet non sint nec cognitivae, nec appetitivae: sat enim est quod fiant ex electione: quare & gemitus & lachryma poenitentis actus sunt etiam virtutis. Maiorem autem haesitandi causam offert quaestio, vtrum dolor idem in eodem appetitu sensitivo habitum generet, sicut detestatio illi generat in voluntate. Et possumus affirmativè respondere: quia & in voluntate est difficultas ad poenitendum, & in appetitu ad moderate dolendum: quare utrobique requiritur habitus, quemadmodum liberalitas quavis, quia est pars iustitiae, principaliter sit in voluntate, ut S. Th. 1. par. q. 21. ar. 1. affirmat, est nihilominus similis habitus & in appetitu, ut ait. 2. 2. q. 66. ar. 5. & 2. 2. q. 104. art. 4. Posset nihilominus respondere, satis esse prudentiam & fortitudinem in appetitu ad moderandas passiones, & ideo poenitentiam sufficere in voluntate ad generandam tristitiam & dolorem in appetitu. Et sic soluitur primum argumentum S. Thomae, quod est. Poenitentia est species tristitiae: sed tristitia est in concupiscibili sicut gaudium: ergo illic est poenitentia. Respondetur, inquam, argumentum concludere de poenitentia, ut est passio, non autem, ut est virtutis habitus. Secundo arguitur. Poenitentia est vindicta quaedam, ut supra citatus Aug. in lib. de poenitentia ait: vindicta autem, quia est ad repellendum malum, est in appetitu irascibili: nam ira est appetitus vindictae. Respondetur sicut de tristitia, quod appetere ex passione vindictam de alio pertinet ad irascibile, quatenus

rationem praevenerit, & ideo non est virtus. Sed tamen eandem vindictam ex ratione & electione appetere virtus est. Quare sicut tristitia in concupiscibili à ratione profecta virtus est, sic & vindicta in irascibili: utraque enim est virtutis ministra. Tercio arguitur. Praetertitum, secundum Philosophum in lib. de memoria & reminiscencia, est obiectum memoriae: sed poenitentia est de praeterito: ergo pertinet ad memoriam. Respondetur, quod memoria est vis apprehensiva, poenitentia vero pertinet ad appetitivam, quae praesupponit apprehensivam: quare poenitentia non est memoria, sed illam praesupponit. Quarto. Nihil agit ubi non est: sed poenitentia excludit peccatum ab omnibus viribus animae: ergo non in voluntate tantum, sed in omnibus potentijs existit. Negatur consequentia, nam cum voluntas omnes alias potentias moveat, consequitur, ut poenitentia in sola voluntate existens, in singulis animae viribus operetur. De subiecto autem remoto, vtrum sit in omnibus hominibus, quaestio est, quae praesupponit scire an sit habitus infusus. De qua re statim.

ARTICVLVS. V.

Vtrum initium poenitentiae sit ex timore.

POST subiectum poenitentiae, sequitur inquisitio de eius causa, vtrum ex timore servili, qui est timor inferni, vel aliorum suppliciorum, oriatur. Ad quod S. Thom. supposita distinctione quatuor conclusionibus respondet. Potest, n. quaestio institui, aut de habitu, aut de actu poenitentiae. Est ergo prima conclusio. Habitus poenitentiae immediate à Deo infunditur sine nobis principaliter operantibus, non tamen sine nobis dispositione cooperantibus per aliquos actus. Secunda conclusio. Poenitentia quantum ad actus, quibus Deo operanti cooperamur, consistit in sex motibus Dei & intellectus & voluntatis nostrae. Primum enim principium est operatio Dei praeveneris & converteris cor nostrum, secundum illud Thre. ult. Converterte nos Domine ad te, & convertemur. Secundus autem est motus fidei nostrae per auxilium Dei, iuxta illud Pauli. ad Hebraeos. 11. Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est. Tertius est motus timoris servilis, quo quis suppliciorum timore à peccatis retrahitur, iuxta illud Esai. 26. Sicut quae

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Sex motus ad poenitentiam.

concepit, cum appropinquauerit ad partum dolens clamar in doloribus suis: sic facti sumus. Et habetur illic sermo de ijs, qui per poenitentiam ad mentem redeunt. Et subditur. Atimore tuo concepimus: & quasi parturimus, & peperimus spiritum salutis, id est, salutarem poenitentiam, ut ex precedentibus colligitur. In editione vulgata, non habetur à timore tuo, ceterum concepimus, &c. sed septuaginta habet. Atimore tuo, seu, propter timorem tuum. Quartus actus est motus spei, quo quis sub spe veniæ obtinentiæ assumit propositum emendandi se. Nam cum fides, ut ibidem ait Paul. sit sperandarum substantia rerum fides gignit spem, qua (ut idem ad Roma. 8. ait) salui facti sumus. Quintus actus est charitatis, quo peccata displicent, quæ ideo, ut ait Petrus operit multitudinem peccatorum. Ex qua sexto enascitur motus timoris filialis, qui propter reuerentiam Dei emendam suorum peccatorum Deo offert. Et in hoc consistit ratio specialis poenitentiae. ¶ Ex ijs itaq; inferuntur duæ alie corollariæ conclusiones quibus ad quæstionem respondetur. Tertia ergo conclusio est. Actus poenitentiae à timore seruilis procedit, sicut à primo motu nostri affectus ad hoc ordinato. Nam primus motus simpliciter non fuit noster, sed Dei. Secundus verò fidei, licet fuit noster non tamen nostri affectus: sed intellectus per voluntatem captiuus in obsequium Christi. Primus ergo motus nostri affectus est timor seruilis, qui dicitur ordinari ad poenitentiam, quia non est ad id sufficiens, cum non sit vera contritio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Expositio articuli.

Lutheri hæresis.

¶ Quarta conclusio. Actus legitimæ poenitentiae procedit à timore filiali, sicut ab immediato & proximo principio. ¶ Questio est egregia, ubi S. Tho. consideratissime ordinem iustificationis impij ob oculos ponit. Quam utiq; quæstionem. 1. 2. q. 113. doctissime edidit. At quia primam conclusionem tanquam rem indubitatam ipse asseruit, sunt tamen qui illam negent, & eius per suasio ex subiunctis conclusionibus pendet inuerso ordine procedamus oportet. Et primum, ut ab hæreticis nos extricemus Lutherus poenitentiam osor, ut est videre art. 6. per Leonem pontificem condemnato, ait contra tertiam conclusionem S. Thomæ timorem seruilem non esse bonum, sed malum potius. Quin verò & legitima, inquit, contritio, qua quis cogitans fecerat peccati, & amissio nem æternæ beatitudinis, & acquisitionem æter

næ damnationis, facit hypocritam & magis peccatorem. Quam conclusionem Cassianus inquit, docet, & sensus communis omnium: ita in se experitur. Ita solet impudentissimi ille communis omnium sensum, pro se allegare in ijs etiā, quorum contraria vniuersi homines in se experiantur. ¶ Contra ipsum ergo statuitur prima conclusio. Timor inferni est bonus, & incipientibus plurimum conferens. Id quod vniuersi in se experiantur, præter insensibiles. Et primo hoc colligitur ex illo Baptista. Matth. 3. Progenies viperarum quis demonstrat vobis fugere à ventura ira? Et dominus Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus: timete eum, qui postquam corpus occiderit, habet potestatem mittendi animam in gehennam ignis. Vbi per timorem gehennæ absterrentur homines à peccatis: id autem, per quod homo à peccatis arcetur, quis neget esse bonum & utile? Vnde Prouer. 1. Per timorem Domini declinat omnis à malo. Et Ecclesiasti. 1. Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est non potest iustificari. Et rursus. Initium sapientiae timor Domini. ¶ Duplex autem est Lutheri cauilla, primum quod istæ autoritates intelligantur de timore filiali, qui procedit ex charitate. At verò metus gehennæ non potest esse filialis, neq; filialem Sapientem appellaret initium sapientiae quippe qui iam supponit charitatem quæ illic sapientiae nomine designatur. Secundo autem, bonum esse deterere homines sceleratos per poenas inferni, non quia in se bonum est, sed propter bonum publicum ut desistant alijs nocere. In contrarium autem est, quod si malum esset homini timere infernum, iniustum esset talem metum ei incurrere pro quocumq; bono: quia non sunt facienda mala, ut inde eueniant bona. Accedit quod si est causa deterendi alios, etiam hanc habet bonitatis rationem, præsertim quod David Psalmo. 17. tanquam bonum suum proprium enarrabat dicens. Circumdederunt me timores mortis, & dolores inferni circumdederunt me, & in tribulatione mea inuocaui Dominum. Præterea isti ecclesiæ, vsum pervertunt cuius cōcionatores homines ad poenitentiam per timorem inferni exhortantur. In quo sacratissimi patres imitantur. Vnde August. tra. 3. super canonicam Ioannis exponens illud Mat. 23. Venite benedicti patris mei, &c. & discedite maledicti. Ecce, inquit, quid promittit Deus, vitam æternam: ecce quid minatur, ignem æternum. Et subdit. Illum non dū

prima præmissio.

ad maiorem partem per se respiciendum est.

conclusio trinitaria.

amas, vel hoc time. Et tra. 9. illud citatum Initium sapientiae timor Domini, interpretatur de timore seruilis, qui stat cum charitate impenitenti, cum Ioannes non dicat, quod omnis charitas foras mittit timorem, sed perfecta charitas. Vbi graphicè huiusmodi timorem comparat setæ sutoris, quæ linum introducit: & refertur de poenitentia dist. 2. can. Sicut seta. Enim verò quemadmodum seta non est satis firma, ut possit frustra cori consistere, sed est accommodata ad inducendum filum, quod intrans foras excludit setam: sic timor seruilis per se non sufficit amicitiam inter nos & Deum cōglutinare, seruit autem charitati inducendæ. Accedit & Hieron. super hunc locum Esaiæ. 26. hic citatum, & Chrysost. lib. 1. de compunctione cordis, & vetustissimus Tertullianus lib. 2. aduersus Marcionem, qui omnes timorem seruilem, ceurem bonam & frugem commendat. ¶ Sed quia Cassianum inuerecundè Lutherus pro se accersit, consulat eum solertissimus quisq; collatione. 3. capit. 4. ubi vnum modum vocationis peccatoris ait descendere ex necessitate, dum per metum respicit. Et collatio. 11. cap. 6. expresse meminit metus gehennæ tanquam rei utilis, & iterum. libro. 4. cap. 39. late monstrat per timorem seruilem nos incipere conuerti in Deum. ¶ Et præter hæc testimonia ratio est liquida: quoniam timere malum, perinde est suapte natura laudabile, ut bonum sperare: est enim illud naturale: & tamen Deus & natura non inclināt ad malum. Cum enim Propheta Deum precabatur, Domine ne in ira tua corripas me, bonum censebat iram Dei timere. Sed time re malum, ut mortem quādo est impedimentum fortitudinis, aut alijs virtutis, illud est vitium. Meritisimò ergo nuper in concilio Tridentino sessio. 6. can. 8. sub his verbis error iste damnatus est. Siquis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiorer facere, anathema sit. ¶ Adde, quod non solum timore poenæ inferni, verum & mortis & de honorationis & similibus, quæ omnia sub timore seruili comprehenduntur, bene agere & legem seruare bonum est. Vnde Deus statim Adæ præcipiens ne de ligno scientiæ boni & mali ederet, poenam, si secus faceret, subiecit mortis. Et Leuiti. 20. & in tota lege veteris comminabatur populo bella & alias calamitates, quæ quidē cum causa essent, ut emē

darentur, bona erant. Vnde in Psal. 77. Cum occideret eos, tunc querebant eum, & reuertebantur, &c. Quia utiq; de causa principes, ut spe præmij, sic & suppliciorum metu ciues bonos faciunt. Vnde Pau. ad Roma. 13. de principe Dei minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. ¶ Argumēta verò Lutheri sunt (ut solent) fallacissima. Arguit enim primo. Omnia, quæ sunt extra charitatem, sunt peccata, iuxta illud. 1. Corinth. 13. Si linguis hominū loquar & angelorū, charitatem autem non habeam, factus sum velut æsonans: timor autem seruilis est extra charitatem: ergo est malus. Sed maior est falsissima (licet Gregorius Ariminensis falsò illam admiserit) quoniam extra charitatem sunt actus moraliter boni, ut lib. 1. de natura & gratia cap. 20. late monstramus, licet non sufficiant ad gratiam comparandam. Et hoc est, quod Paulus dicit, quod extra charitatem est homo velut æsonans, quasi nihil valens apud Deum, Et. 1. Ioannes. 3. Qui non diligit manet in morte. Vnde August. de poenitentia dist. 7. can. Nullus. Quem poeniret, inquit, oportet non solum timere iudicem, sed diligere: quia sine charitate non potest esse salus. Non tamē inde sequitur quod omnia eius opera sint peccata. Qui ideo articulus in concilio Tridentino sessio. 6. can. 7. aduersus Lutheranos cōdemnatus est. ¶ Est ergo primum argumentum S. Thomæ. Poenitentia quidem incipit ex displicentia peccatorum: hæc autem pertinet ad charitatem: ergo illa est initium poenitentiae. Et respondet quod prius peccata incipiunt displicere ex timore seruili, quod propter Dei offensam, quod pertinet ad charitatem. ¶ Ad quod utiq; propositum notandum est secundum argumentum. Ad poenitentiam enim homines vocantur spe regni celorum, ut patet Matthæi. 5. illud autem est obiectum spei: ergo illa est initium poenitentiae. Respondetur, quod nomine regni celorum intelligitur regis aduentus, non solum præmiantis, sed etiam punientis, iuxta verbum illius Ioannis. Quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Quare timor seruilis etiam inducit ad regnum, licet non sufficiat introducere. ¶ Argumentum verò, quo Lutherani possent sciolos seducere, est hoc. Qui peccata propter poenas inferni detestatur, plus illas odit, quam peccatum: nam propter quod aliud est tale, ut ait Arist. magis est tale: Xx si enim

Argum. Lutheri.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Argumentum fallax.

si enim odio habeo filium propter patrem, plus odi patrem: odisse autem poenas plus quam peccatum, iniquum est & puerum: ergo & timor seruilis est malus. Ad huius autem intellectum premitenda est doctrina Sancti Thomae 2.2. quest. 19. artic. 4. querens enim illic, utrum timor seruilis sit bonus, respondet quod timor seruilis dicitur duo: scilicet, obiectum, quod est poena, & seruitutem: & seruitutem, inquit, est mala conditio: quia repugnat charitati. Qui enim solum tanquam seruus operatur, mouetur ab extrinseco non consentiente propria voluntate: qui autem ex charitate, mouetur sua sponte a principio intrinseco: sed tamen seruitutem non est de intrinseca ratione timoris seruilis: potest enim quis timore poenae moueri, ut vere consentiat poenitere. Quare ille non magis odit poenas quam peccatum appetit. Quod sic explicatius intelligitur. Si quis doleret de peccatis propter poenas inferni hac adiecta negatione. Si mihi non imminerent illae poenae, non me poeniteret, profecto ista conditionalis esset mala, & pertinet ad seruitutem: quia ille plius faceret poenas illas euitare, quam Dei offensam: & iste actus est, qui repugnat charitati, quia Deus super omnia diligitur. At vero si quis ex metu inferni mouetur ad detestandum peccata sine hac negatione, alias non me poeniteret, non inde colligitur, quod appetitum plus habeat odio poenas quam peccatum: nam tunc timor non est proprius finis poenitentiae, sed causa motus, charitatem & legitimam poenitentiam introducens, ut supra expositum est. Quin vero si quis in charitate existens ob timorem seruilem, aut peccata sibi dimissa de testetur, aut futura caueat, metus ille, quia fit ex gratia, est meritorius de condigno. Postremum autem argumentum Lutherianorum est, quod Sanctus Thomas facit tertio loco. Timor est quidam actus interior hominis: poenitentia vero non habet principium ab homine, sed est a Deo, iuxta illud Hierem. 31. Postquam conuertisti me, egi poenitentiam: ergo initium poenitentiae non est timor. Quare ait Lutherus, quod homines crassi & sordidi possunt timore poenae, tanquam serui, ut in veteri lege, moueri: euangelice vero non nisi per timorem filialem. Vnde Paulus ad Romanos 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. Respondet Sanctus Thomas, quod ipse etiam motus timoris seruilis procedit ex actu Dei

Timor seruilis dicitur duo.

Nota de distinctione.

Postremum argumentum Lutheri.

conuertentis eum, iuxta illud Deuterio 5. Quis det, eos talem habere mentem, ut timeant me? Vnde glossa super citatum locum Pauli. Spiritus est qui facit duos timores, seruilem, & castum: Paulus autem non condemnauit spiritum timoris, sed dixit, non esse sufficientem, nisi accedat filialis. Et haec de tertia conclusionem.

Hinc ergo retro redeamus ad secundam. Et primo est dubium, utrum semper in conuersione peccatoris requirantur formaliter isti sex motus eo ordine, quo illos hic D. Thomas constituit: nam videtur eos tanquam necessarios ponere. In primis hic missam facimus molestissimam contentionem cum Lutheris tenentibus solam fidem iustificare. Contra quem satis ac super lib. 2. & 3. de natura & gratia diluimus. Cuius error in concilio Tridentino sessio. 5. per multos est canones condemnatus. Ad rem ergo ut redeamus respondetur, non semper omnes actus istos esse necessarios formaliter, alioquin non posset homo subito conuerti, sed necessario indigeret tempore, sine quo series haec perfici non posset. Consequens autem est falsum: quoniam cum ut dicitur Thoma 1.2. quest. 112. art. 2. docet, preparatio hominis ad gratiam sit opus Dei praeuenientis, subito potest illam dispositionem perficere, iuxta illud Ecclesiastici 11. facile est in oculis Dei subire honestate pauperem. Immo vero motus timoris seruilis accidentarius est, nec necessarius ad conuersionem. Potest enim homo primo motu detestari peccata, quatenus sunt offensa Dei. Neque requiritur semper duo actus charitatis, & poenitentiae distincti, sed saepe vnicus poenitentiae alium virtute continet. Motus autem Dei praeuenientis semper est necessarius iuxta illud Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Ac deinde motus fidei, aut formaliter, aut virtualiter: nam sine fide, ut ait Paulus, impossibile est placere Deo. Dico virtualiter, quia in Christiano, qui doctus est fidem, cum primum recordatur peccati quatenus offensa Dei, illa memoria Dei est actus fidei gignentis spem. Sed Sanctus Thomas conuersus omnes actus, qui esse possunt causa poenitentiae, & saepe illo ordine concurrunt: praesertim ubi tempore antecedunt gratiam. Ait enim eodem loco Dominus Thomas, quod licet Deus quandoque subito moueat hominem ad dispositionem perfectam, ut eodem momento infundatur gratia, quemadmodum Paulo contigit,

Circa secundam conclusionem.

Nota de auxilio speciali.

Nota.

Nota de motu Dei praeuenientis.

Nota de auxilio speciali.

contigit, nonnumquam tamen mouet per praedictos & inspirationes & alios vijs ad quandam imperfectas dispositiones, quae longo tempore antecedunt gratiam. Sunt enim qui per actum fidei informis habent timorem inferni, & actum spei informis, & charitatis acquirunt, quibus & peccatorum sordes displicent & tamen semper nauitandum iacent in peccatis. Qui quidem proprie iuxta testimonium prophetarum citati dicuntur concepisse & parturire: quia doloribus pariendi cruciantur, & tamen vitiorum catena religantur ne pariant. Diximus autem semper necessarium esse motum Dei praeuenientis per auxilium speciale, quod D. Thomas 1.2. q. 112. & 113. subtilissime & christianissime edisserit: nam nulla actio liberi arbitrii naturaliter per solum concursum generalem Dei elicitur, causa esse potest gratiae tanquam vlla ratione meritum eiusdem primae gratiae. Id quod tanquam primum fundamentum in materia poenitentiae & contritionis subternendum est. Quare ratio illa meriti de congruo, quam Scotus conuenit est in peccatore disponente se ad gratiam, profecto (ut bona venia orthodoxi viri loquar) non est iusta, neque longissime a Pelagianorum errore distans. Afferit enim distinct. praesent. q. 2. art. 2. haec verba. Peccator in peccatis existens potest ex naturalibus cum communi influenza Dei considerare peccatum commissum ut offensam Dei, & ut legem diuinam, & ut auersum a Deo &c. & ille motus potest continuari & intendi ante infusionem gratiae, & ille dicitur attritio, & est dispositio siue meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis. Et subdit inferius, quod si illa attritio sit perfecta & circumstantiata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad iustitiam abas distans, inquit, est saluare quod apud Deum non est acceptio personarum. Quare ille, inquit, actus attritionis immutat, dum infunditur gratia, fit contritio. In quibus quidem verbis tria sunt, quae censura indigent. Primum quod obiectum attritionis ponit offensam Dei, contra quod distinct. 17. q. 2. disputabimus: nam illud est proprium obiectum contritionis: attritio vero solum est propter poenas. Secundum est, quod actus naturales ponit esse meritorius gratiae de congruo. Et eos (quod peius est) sufficere asserit ut dispositionem ad iustitiam coram Deo. Quod forte peiori censura quam male sonantis dignum est. Tamen si meti catholici viri, quam sanam esse non dubito, nullam sinistram notam inuisse-

rim. Praeterquam quod Durandum habet, & nominales multos in sua opinione consortes. De qua ideo re in concilio Tridentino multis diebus litigatum fuit, ubi meam rogatus sententiam lib. 2. de natura & gratia cap. 3. & 4. scripsi. Et primum negare auxilium speciale Dei, quod Scotus in praesentiarum & lib. 2. d. 28. negat, ut sine illo possit homo aliquo naturali actu liberi arbitrii in Deum conuerti, manifeste est contra illud Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum, quod nisi de auxilio speciali intelligatur, nullam haberet energiam: quoniam sine auxilio generali neque folia arboris mouentur. Quare nihil egregium de iustificatio ne dixisset. Quo ideo ariete concutiebatur Pelagius, lausius dicens, quod ex viribus nostris possumus recuperare gratiam, & similiter illo Paulus 2. Corin. 3. Non quod sufficientes simus conuertere aliquid a nobis, quasi ex nobis. Qui- bus accedit illud hic citatum Hierem. 81. Cō- uerte me domine, & conuertar, & Threno. 5. nō. Conuerte nos domine ad te & conuertemur. Vnde Augustinus de gratia & libero arbitrio cap. 5. Nisi domini Dei esset etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur. Domine Deus virtutū conuerte nos. Id quod & Paulus Rom. 9. docet dum comparat hominem secundum vires naturales luto, quod a figulo, non solum efformatur, sed molebitur, apparatusque, ut formā recipiat. Vnde Augustinus. Hypognosticon. lib. 3. ex professo aduersum Pelagium decernit, quod homo per liberum arbitrium nec incipere valet nec perficere, nisi speciali diuino subsidio praeueniatur, iuxta illud Pauli ad Philippenses 1. Ipse qui incepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi. Quod expresse apud Oseam Deus ipse affirmat. c. 3. dicens. Perditio tua Israel, tantummodo ex me auxilium tuum. Et confirmatur ratione, quia conuersio in Deum opus est supernaturalis. Quare hic erat litis contestatio inter catholicos & Pelagianos, quod Pelagius dicebat ex naturalibus nostris viribus posse nos iustificari. Sed ait Scotus, & eius sequaces, quod quavis dispositio illa naturalis nostra sit sufficiens ad iustitiam, tamen Deus infundit gratiam. Sed tamen profecto responsio non facit satis: nam litigium cum Pelagio non erat de qualitate illa, quae est gratia, per quam formaliter iustificamur. Quoniam usque ad concilium Viennense multo post tempore nulla fuit mentio habita de illa infusione quali-

Pelagius.

Auxilium speciale Dei necessarium ad conuersionem.

tatis. Neque verò Pelagius negaret illā qualitatem infundi à Deo. Sed quæstio erat de causa efficiendi: per quam conuertimur. Et quod maxime contra Scotum urget est, qd vt August. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 7. refert, hoc inter alia erat Pelagianorum argumentum, qd si facientem viribus naturalibus quod in se est Deus non iustificaret, esset acceptor personarum. Ad quod patres respondere debant Deum nulli quicquam debere. Et tamen eodem argumento vitur Scotus. Indubie ergo nō solum Deus est qui iustificat, sed & cor preparat & disponit, iuxta illud Ezechiel. 36. Auferam ab eis cor lapideum: & dabo eis cor carneum. Et illud Psalmi. 84. Deus tu conuerteris: (secundum vnā litteram) viuificabis nos. Et ad Romā. 2. Ignoras quoniam bonitas Dei ad poenitentiam te adducit? Quod si obijcias. Attritio, quæ sit ex timore seruili inferni potest haberi naturaliter sine auxilio speciali, & tamen illa cum adueniente sacramento sufficit ad gratiam: ergo homo se potest viribus nature sufficienter disponere ad gratiam. Negatur consequentia ad sensum nostrum. Intelligimus enim, qd nemo se potest disponere naturaliter dispositione, quæ est conuersio, cui absq; sacramento, succedit gratia illa namq; attritio non est conuersio, sed solum per illam tollitur obex, vt per supernaturalem virtutem sacramento infundatur gratia. Ex his ergo Tridentina synodus sessio. 6. cap. 5. decreuit exordium iustificationis in adultis à præueniente gratia sumendum esse, per quam excitantem, & adiuantem se homines ad suam iustificationem liberè affentiendo & cooperando disponunt. Et cap. 6. Disponuntur, inquit, homines ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia & adiuti liberè mouentur in Deum. Per hæc etiā ferè illud condēatur, qd illa opera naturalia quæ absq; speciali auxilio gratiam præcedūt, sint vilo modo merita: nam cum meriti nomen, quomodocunq; accipiat, ad mercedem & premium referatur, & gratia prima nullam habeat rationē nec propriē, nec impropriē mercedis & premij, nulla est propriē in operibus ratio meriti. Vnde in concilio Arausicano. 2. cap. 18. Debetur merces bonis operibus si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiat. Secundo cū meritū cōdigni & cōgrui in hoc differat, quod meritū cōdigno sit dignitas ad gratiam, meritum autē de congruo sit saltē operū cōgruitas, negare nō pos-

Synodus Tridentina.

Concilium Arausicanum.

sunt, quin si gratia detur ex merito de congruo, fiat ex operibus, quod Paul ad Romā. 11. simpliciter negat, dicens. Si autē gratia, iā nō ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. Accedit, & grande argumentum contra meritum congrui ex eius nouitate. Cū enim ecclesia à Pelagianis tantam fuerit molestia perpessa contendentibus quod iustificamur ex meritis, si sancti patres tutò potuissent hac distinctione, vt, eo modo illis satisfecissent qd scilicet, aliqua esset ex nobis naturalis dispositio, quæ esset meritum de congruo. Sed tamen hanc distinctionem, nec somnare ausi sunt, ne gratia Dei iniuriam irrogaret. Quare in concilio Palestino, vt refert ad Paulinū August. simpliciter anathematizatur qui dixerit gratiam Dei secundum merita nostra dari. Et Hypogno. lib. 3. ex illo ad Ephē. 2. cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, concludit nullum esse meritum hominis ante gratiam: insinuans quod in peccatore velut in mortuo nihil meriti præcedit. Ac demum ait. Audi hæretice stultē & inimicē fidei veritatis opera liberi arbitrij bona, quæ vt fiant præparantur per gratia præuentum nullo liberi arbitrij merito non damnamus (gratiam præuenientem appellat auxilium speciale.) Sed damnamus auctoritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratia præponuntur, & ex ijs tanquam meritis in Christo iustificari extolluntur: quis enim primò dedit illi, & retribuetur ei? Hæc Augustinus. Quapropter cum in prædicta Tridentina synodo fautores meriti de congruo multarum dierū disputationibus contendissent, vt in canone poneretur iustificationem fieri, nullis nostris propriē meritis præcedentibus, vt insinuaretur præcedere merita de congruo, neutiquā obtinere potuerunt: tum qd si impropriē est meritum, non est dignum meriti nomine, tū quod patres in concilio Palestino, Mileuitano, & Arausicano ab omni nominatione meriti ante gratiam prorsus exhorruerunt. Quare Synodus sessio. 6. cap. 5. declarauit exordium iustificationis nostræ in adultis à Dei per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, hoc est ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocatur. Hæc synodus. Et collegit illud ex concilio Mileuitano, sed expressius ex Arausicano, cuius can. 25. hæc extant verba. Hoc etiam salubriter cōfitemur & credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, & postea per Dei

Meriti de congruo non est

Synodus Tridentina.

Dei misericordiā adiuuamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis & fidem & amorem inspirat. Plura in hanc sententiam loco citato de natura & gratia digessimus. Sed hæc ad exprimendam poenitentia imaginem huc attulisse satis fuerit. Quod si quis nos re cōuenire cogitet, quod S. Tho. idem meritū de cōgruo agnouerit, quippe qui. 1. 2. q. 114. ar. 3. ait opus meritorium hominis vno modo considerari, vt procedit ex libero arbitrio, & sic ibi non potest esse cōdignitas propter maximam inæqualitatem, sed est ibi congruitas propter quandam æqualitatem proportionis: respondetur quod aliud est cōgruitas, aliud meritum congrui: & S. Tho. nullum ponit meritum cōgrui ante infusionem gratia, sed ait, videtur congruum vt homini operanti secundum suam virtutem Deus recompenset secundum excellentiam suæ virtutis. Cōgruum scilicet non quod cōgruitas sit in merito, sed in Deo, cui recompenratio cōgruit. Qui verò est in gratia potest, vt supra diximus, mereri de cōgruo alijs spiritualia bona, sibi quæ & alijs temporalia.

Supposita ergo primū omnium motione Dei corda nostra tangētis: quia vt eadem sessione, Can. 4. sancitur, non mouet nos tanquam inanimē corpus, sed vt liberè (quod nostrum est ingenium) ei assentiamur, si eidem inspirationi assentimus credendo, sperando, diligendo, ac subinde detestando peccata, gratiam nobis eodem instanti infundit. Quare eadem Synodus illuc cap. 6. ordinem hūc sex nostrarum actionum ex hoc loco S. Thom. desumpsit, vbi contra Lutheranos dicentes sola nos fide iustificari, decreuit potius proximam dispositionem esse motum charitatis & poenitentia. Est ergo tandem notandum quod omnes hi nostri motus, etiam si ab auxilio speciali procedāt, tū quatenus gratiam iustificantem antecedunt, nullam prorsus rationem meriti, aut de congruo, aut cōdigno habent, neque verò propriē causam, sed materiale dispositionem, quæ nobis cōsentientibus per Dei auxilium fit. Sed dum gratia in animā essentiam infunditur, simul tempore, sed posteriùs natura infunduntur prædictæ virtutes fidei, spei, charitatis & poenitentia, quibus gratia ipsa operatur ad remissionem peccatorum. Quare contritio non dicit actum nisi gratia informatum, qui de condigno est meritum vite æternæ. Quod dist. 17. q. 2. de contritione iterum tan-

Dei motum vnde Trid. vna synodus ait Thom. 1. 2. q. 114. ar. 4.

Epilogus super prædictum

gemus. Cuius natura illic est exactius explicanda.

Ex ijs tandem colligitur prima conclusio S. Thomæ, videlicet poenitentiam esse virtutem suo genere infusam. Vbi primū adnotandum est quod de infusis virtutibus supra dist. 6. præmissimus. Virtutes enim infundi prius in cap. Maiores, de baptismo, sub opinione relictum est, & in concilio Viennensi, tanquam probabilius approbatum, & nuper in synodo Tridentina sessio. 6. Can. 11. certius assertum. Quare de tribus Theologicis virtutibus nemo est qui ambigat infundi cū gratia in baptismo, & in quacunque iustificatione vbi infunditur gratia. Morales autem Durand. in 3. dist. 34. q. 6. negat, propterea qd cum non habeant Deum pro obiecto, possunt naturaliter acquiri. Virtutē autem poenitentia Scotus dist. præfati. q. 3. assertit esse acquisitam eadem ratione: quia non est nisi virtus iustitiæ moralis. Durandus verò. q. 2. plus dicit nempe, non esse virtutem infusam eadem prorsus ratione, sed moralem: quia, vt dixerat in 3. nullam putat esse infusam nisi Theologicas. At verò D. Thom. 1. 2. quæst. 51. articul. 4. ait duplicem esse virtutem infusam: vnā scilicet ex genere & natura sua: quia intrinseca ratione est supranaturalis, sicuti sunt Theologicæ, quæ Deum habent pro obiecto tūquam finem supranaturalem. Sed aliæ sunt per accidens infusæ, quæ scilicet cum Deum non attingant pro obiecto, aut sine intrinseco suo, possunt naturaliter acquiri, vt iustitia & reliquæ virtutes cardinales: infunduntur tamen quandoque à Deo ad perfectionem nature, vt scientia, quas infudit Adā. Et hoc pacto ait eadem. 1. 2. q. 63. art. 3. virtutes morales infundi cū gratia. Poenitentia verò non intelligit sic esse infusam per accidens, sed ex genere suo: nam licet non habeat Deum pro obiecto, vt Theologicæ, habet tamen illum pro intrinseco fine. Est enim eius proprius actus poenitere de peccato, quatenus offensa Dei ad eius amicitiam conciliandam. Quare proprio suo marte habet cōstituere hominem in gratia Dei, quod est supranaturale. Quocirca etsi admittatur aliqua acquisita virtus poenitentia, quæ sit in peccatore, non tamen illa est digna nomine poenitentia absolute, sed secundum quid: quia neque est similis legitimæ poenitentia, quemadmodum temperantia infusa & acquisita sunt similes: quia neutra attingit Deum.

Circa primā conclusionem. San. Thom.

Virtutum infusio.

Virtus infusa duplex.

Quæstio.

In Christo.

In Angelis.

In innocentibus.

Argument.

Solutio.

virtus enim poenitentiae, simpliciter sic dicta habet, sicut charitas, distinguere inter filium Dei & filium iræ. Congruit ergo Augustinia na diffinitio virtutis huic optime poenitentiae. Est enim bona qualitas metis, &c. quam Deus in nobis sine nobis (scilicet meritis, tamen sine nobis consentientibus) operatur. Per hæc alia quæstio soluitur de subiecto poenitentiae: nempe, de supposito, vtrum in vniuersum sit in omni creatura rationali, & intellectuali. Quam quæstionem S. Thom. distin. præsent. q. 1. ar. 3. discutit, vtrum scilicet fuerit in Christo & in angelis, & in beatis hominibus & in paruulis ante vsum rationis & in Adam, & in beata virgine. Et primū huiusmodi manifestum est non habuisse virtutem poenitentiae: quia repugnabat illi peccare, sicut nec fidem. Et eadem ratione neque in angelis beatis est: quia non solum nullum habuerunt peccatum, verum & ex natura sua si habuissent, non potuissent dignè, & studiose poenitere. Quare neque in damnatis angelis esse potuit huiusmodi virtus quia eorum peccatum est irremissibile, est tamen poenitentia illis ad tormentum. Sūt enim, vt legitur Sapient. 5. inter se gementes & poenitentiam agentes. In innocentibus verò, putā in paruulis ante vsum rationis certum est existere habitum poenitentiae, licet tunc actū habere non possint: nam vt dictum est, habitus virtutum infunduntur simul cum gratia: & illi sunt in statu, quo adueniente legitima ætate peccare possunt. Sed est apparet argumentum in contrarium, saltem in via Sancti Thomæ. Ille habitus nequaquam potest in actum exire: ergo est frustraneus. Probatur antecederet, quia veniente ad vsum rationis nisi peccatum mortale committat, poenitere, non potest: per peccatum autem mortale perditur illa virtus infusa. Dixerim in via S. Thomæ, qui tenet primum peccatū venientis ad vsum rationis non posse esse nisi mortale: nā si posset esse veniale per illud non perditur virtus, quæ ideo circa illud potest habere actum. Respondetur nihilominus, quod Deus cum gratia infundit omnes virtutes pertinentes ad illum statum: quare licet virtus illa numero non possit exire in actum circa peccatum existens, potest tamen habere actum conditionalem: scilicet, si peccarem me poeniteret peccati. Item quia illa perdita postea dū homo resipiscit infunditur similis, per quam homo minime poenitet peccatorum præteritorum,

etiam si sint remissa. Apostoli verò etiam post confirmationem habuerunt habitū poenitentiae, tum quia peccare potuerunt venialiter, tum quia erant in statu peccandi mortaliter, licet ex privilegio reservarentur. Sed de beata virgine Paluda, dist. præcedenti. q. 4. asserit simili ratione habuisse poenitentiam, quia potuit peccare venialiter. At quicquid sit de conclusione, ratio profecto est fallaciosa: quia vt nuper Tridentina synodus pronūciavit non potuit venialiter peccare. Nam autem Christi conceptionem religatū habuit fornicem, vt ait S. Tho. qui tūc fuit omnino extinctus. Qui autem diceret habuisse habitum poenitentiae: quia cū fuerit homo pura, & viatrix, fuit in statu peccandi licet fuerit per privilegium reservata, nihil absurdi diceret. Adam autem in statu innocentie posset quis propter rationem contrariam opinari habitum poenitentiae non habuisse: quia ratione status repugnabat illi peccare venialiter, eo quod esset ab omni malo exemptus: & mortaliter nisi quando statū perderet. Nihilominus S. Thom. 1. par. q. 95. art. 3. contrarium censet. Potuit enim habere actum conditionalem: erat quippe Adam sic dispositus, vt si peccatum in eo præcessisset, doleret, sicut si aliquam miseriam in alio perspiceret (licet ea tunc esse non potuerit) eam lenaret. Ob idque vt habitu misericordiae sic & poenitentiae fuit imbutus. Beatos verò homines in gloria, ait etiam ibidem S. Tho. insigniri habitibus poenitentiae, quos habuerunt in via, tum ad ornatum: quia sunt insignia triumphi per quæ de peccatis triumpharunt, tum etiam quod etsi non possint habere similes actus poenitentiae illis, quos habuerunt in via, memores tamen sunt peccatorum, gratias Deo agentes de sua misericordia, per quam eis fuerit relaxata. Quare actus illi nullum ingenerant dolorem, recordantur enim, vt ait Gregor. peccatorum sine dolore abstergente Deo, vt legitur Apocal. 21. omnem lachrymam ab oculis eorum.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum poenitentia sit prima virtus.

Ostremond denique ad maiorem præcedentiū explicationē quæritur de ordine poenitentiae ad reliquas virtutes, vtrum ipsa sit prima. Ad quod respondet se-

conclusionibus. Prima est fundamentalis. Inter virtutes non attenditur ordo temporis quantum ad habitus, sed dicitur vna earum esse prior altera ordine naturæ, qui consideratur ex ordine actuum. Et intelligitur conclusio non solum de infusis virtutibus, sed etiam secundum Aristotelem, de acquisitis: quia cū virtutes sint connexæ nullius habitus habet integram rationem virtutis, nisi omnium habeat consortium: quare & infusæ omnes simul cum gratia donantur. Sed tamen actus vnius virtutis sua natura præsupponitur ab alijs, vt quia prudentia constituit in omnibus medium, illa est prior ordine naturæ. Secunda conclusio. Quāvis actus quidam laudabiles & moraliter boni præcedere etiam tempore possint habitū (intellige infusum) poenitentiae, sicut actus fidei & spei in formū, & actus timoris seruilis, tamen actus & habitus charitatis simul sunt tempore cū actu & habitu poenitentiae, & cum habitibus aliarum virtutum moralium. Loquitur de habitibus infusis qui indidui sunt gratiæ communes. Probat, quoniam vt. 2. q. 113. arti. 6. monstratum est, in iustificatione impij simul est motus liberi arbitrij in Deum, qui est actus fidei per charitatem formatus, & motus liberi arbitrij qui est actus poenitentiae. Tertia conclusio, in qua plurimum difficultatis est. Horum duorum motuū primus, scilicet, charitatis præcedit secundum: nempe, poenitentiae, nam actus virtutis poenitentiae est contrariū peccatū ex amore Dei. Vnde primus actus est ratio & causa secundi. Sequuntur alie tres conclusiones istarum præcedentium appendices, quibus ad quæstionem respondetur. Est ergo quarta. Poenitentia non est simpliciter prima virtus, neque ordine temporis: quia oēs simul infunduntur, neque ordine naturæ: quia actus Theologicarū: scilicet, fidei, spei & charitatis præsupponuntur. Quinta conclusio. Poenitentia est prior cæteris virtutibus: scilicet, moralibus ordine temporis: nam nisi peccator prius egerit poenitentiam, non potest opera aliarum virtutum exercere, quæ sint Deo grata. Sexta. Ordine naturæ virtutes morales videtur esse priores poenitentiae, sicut quod est per se, est prius eo quod est per accidens: nam alie virtutes per se sunt necessarie ad bonum hominis, licet nullum esset peccatum: quia sunt ad faciendum bonum. Poenitentia autem, vt dictū est, non est virtus nisi præexistente malo ad de-

pellendum illud, sicut de sacramentis dictū est, quod supposita natura corrupta, baptismus, confirmatio & eucharistia pertinet per se ad vitam spiritualem: poenitentia verò non nisi per accidens ad depellendum morbum. Primæ duæ conclusiones manifestæ sunt, neque vlla egent expositione. Sed tertia est difficilis & plurima egens philosophia, vt explicetur. Scholasticorum enim cœtus putat hoc non nisi superficie tenus attingunt. Quare actum poenitentiae putant præcedere & charitatem & gratiam, eo quod per poenitentiam homo conuertitur in Deum, & conuersio est motus ad suscipiendam gratiā cū qua infunditur charitas. Et ideo Scotus, & Durandus non ponunt poenitentiam, nisi virtutem acquisitam præcedentem charitatem. Quare S. Thom. in. 4. dist. præsent. q. 1. art. 2. licet teneat esse virtutem infusam, nihilominus, quæstionula. 2. opinionem eōdem secutus ait, quod licet motus amoris charitatis acquiratur, quæ potest esse in peccato, antecedit motum poenitentiae, tamen quia charitas infusa per peccatum amissa, non recuperatur nisi per contritionem, quæ est motus poenitentiae: poenitentia, inquit, est prior charitate. Quare Palud. ead. dist. q. 3. conclusio. 2. eadem sequitur opinionem putans, eadem hic D. Thom. retinere. Itaque dum dicit actum charitatis esse priorem actu poenitentiae, intelligit de charitate acquisita. At verò profecto hoc menti S. Thomæ manifestè aduersatur. Quā hinc re maturius perspecta mutauit: nā cum in secunda cōclusionē dixisset, actus & habitus charitatis simul esse tempore, planè de infusis habitibus loquebatur: siquid actus præcedentes gratiam iam in prima cōclusionē ab hoc negotio excluderat. Igitur cū in tertia cōclusionē dicit actū charitatis esse priorem, de illo, q. elicitur ab habitu infuso, loquitur. Et cōfirmatur, quia poenitentia est dolor de offensa Dei ad ipsum reconciliandū: dolor autem offensæ amici & cupido reconciliandi illum ex præuia charitate & amore illius emanat. Et cōfirmatur secundo ex præcedentibus verbis S. Thomæ, ubi ait, quod actus fidei formate antecedit actum poenitentiae: fides autem per charitatem formatur & vivit. Vnde in præcedenti art. dictum est quod motus charitatis est proxima dispositio ad poenitentiam. Et Magdalene ait Christus Lucæ 7. Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multū: & tamen non sunt ei remissa sine poenitentia.

nitētia, quā lachrymā indicabāt. Sed quia poenitentia, ut hic ait S. Th. est dolor ex amore, dictū est, quia dilexit multū. Vnde idē S. Th. 1.2. q. 173. ar. 8. expresse ait quod gratia infusio est prior ordine naturę quā motus liberi arbitrij in peccatū. Sed exurgit cōtra hoc vehemētissimū argumentum, quod neoterici insolubile existimāt. Actus poenitētię est dispositio ad gratiam ac subinde ad charitatē: ergo est, prior quā gratia & charitas: impossibile est aut idē esse prius alio & eodē posterius: ergo nō est posterior quā gratia. Ad hoc tota Schola S. Th. bene respondet per distinctionē minoris Aristoteli. enim. 2. Phy. docet duo posse sibi esse mutuō causam in diuersis generib⁹ causari, atq; adeo vnu posse esse prius altero, & ē cōuerso. Sanitas. n. est causa finalis moderati exercitij, quę ideo prius mouet hominē ad deambulandum: sed tamen deambulatio prior est sanitatis in genere causę efficientis. Et vetus aperiens fenestram prior est in genere causę efficiētis apertione: sed tamen apertio prior est in genere causę materialis, quia nisi prius natura aperta esset, aer non ingrederetur. Eodem ergo pacto Deus per auxilium speciale mouens liberū arbitrium, ut homo cōuertatur in ipsum, simul infundit gratiā ac subinde virtutes inter quas & poenitentiam, cuius ideo actus in genere causę efficientis posterior est infusione gratię, & actu fidei, spei & charitatis: sed in genere causę materialis motus ipsi poenitentię est prior: quia nisi homo poeniteret, non fieret gratus. Et sic respondet S. Th. 1.2. q. 173. ar. 8. ad 2. Exemplum est in generatione ignis tenēdo cū Aristoteli. & S. Th. accidentia inhaerere nō materię, sed toti cōposito, dum enim lignū vsq; ad inflammationem calefit, calor ut octo, qui exēpli gratia sit summus, in genere quidem causę materialis prior est in ligno quā forma substantialis ignis, quia est eius dispositio sed tamen in genere causę efficiētis forma substantialis est prior nam calor ut octo non est nisi in igne, quare forma ignis ingrediens materiam adfert secū illū calorem: sicut ad productionem animę cōducuntur eius potentie. At verō quāuis exemplum naturale aptissimū sit, tñ non videtur anim⁹ satis quiescere. Arguitur enim Aut motus ille poenitētię qui est dispositio ad gratiam elicitur a solo libero arbitrio cū auxilio speciali, vel ab illo & a gratia simul iustificante: si a solo libero arbitrio falsum est quod ait S. Th. loco citato. 1.2. quod gratię

infusio est prior. Rursus sequitur illum motum non esse formatum atque adeo nō esse legitimā poenitentia, quę ut dictum est, generi suo est virtus infusa, neq; Deū attingit, neque est dolor de offensa, qui pręsupponit charitatem infusam. Si autē dicas quod elicitur a gratia simul cū libero arbitrio, alia subsequitur incommoda. Primum quod tunc non opus esset ponere auxilium speciale pręter gratię infusionem contra S. Th. 1.2. q. 109. & cōtra id, quod ait. pręcedenti dicebamus: nam cū illa gratia sit donum supernaturale, illa sufficeret ad infusionem supernaturalium virtutum, sine alio speciali auxilio. Item sequeretur, quod actus poenitentię esset prior suo ipsius habitu, quod neq; in genere causę materialis est factis intelligibile & quod sequatur patet, nam est dispositio ad infusionem gratię & charitatis atq; adeo ad infusionē sui ipsius habitus. Et est intellectu quod difficilimū est cū nulla alia pręcelleret dispositio, per solū actū elicitū ab habitu disponatur subiectū ad eundē habitum suscipiendū. Nam in naturalibus forma proprię ignis nō producit calorem in igne sed calor cōproducit ab agente introducēte formā, sed quod actus eliciatur ab habitu & disponatur ad eundē habitū suscipiendū, nihil mirū si multi non intelligant, quoniam fateor & me nō habent⁹ satis intellexisse. Et pręsertim quātū vix pōt distingui quomodo act⁹ ille quę natura pręcedit gratia nō sit meritorius. Dissolutio. ergo quis posset ad argumētū factum: quod actus poenitentię elicitur a solo libero arbitrio. & illa ratione, quā antecedit gratiā, non est meritorius, sed postea continuatur a gratia & habitu infuso & illa ratione per ipsam remittitur peccatum. Sed responsū hoc non apparet legitimū, nam eū non prius tempore moueatur liberū arbitrium, quā gratia infundatur: quia eodem momento sit vtrunque, non est satis intelligibile quomodo actus a libero arbitrio eliciatur, & postea ab habitu infuso continuetur. Dicēdū ergo (etsi punctū tetigim⁹ notanda est solutio) quod licet eodem puncto temporis Deus per auxilium speciale moueat liberū arbitriū, & infundat gratiā, nihilominus motio illa est dispositio, & via ad infusionē gratię. Etenim quia cōuertimur in Deū efficiimur ei grati, & non quā efficiimur ei grati, cōuertimur: quare in genere causę materialis prius natura sit motio in Deū. Igitur licet idē omnino act⁹ eliciatur a libero arbitrio, & simul a gratia & habitu poeni

poenitentię, nihilominus quā ratione procedit a libero arbitrio, est prior natura quā gratia & quā habit⁹ poenitētię & dispositio ad vtrūq; Sed quā rōne elicitur a gratia, & ab habitu poenitētię est Deo gratus. Alij negant consequentiā. Actus poenitētię est prior quā gratia: & gratia quā habitu poenitētię: ergo actus est prior suo habitu. Sed certē facilius est responsio data, quod actus quā ratiōne procedit a potētia est prior in gñe causę materialis quā gratia & quā habitu, sed habit⁹ est prior quā idē act⁹ sit vera cōtritiō formata. Atq; idē prorsus dicēdū de actu & habitu charitatis, quod scilicet actus quā temis procedit a libero arbitrio est in genere causę materialis prior quā ipse habitus, sed quātū procedit a gratia est posterior. Superuenit autē postremū argumētū: Sequeretur illū actū poenitētię esse verē meritorium postquā informatur gratia: cōsequēs autē apparet falsum: quia vel esset meritorius gratię, vel soli glorię, & non gratię: quia si esset meritorius gratię, esset illius, quę in illo instanti datur, quod est falsum: tū quia illa pręcedit, ut diximus: tū pręsertim quia Pelagianū esset dicere illam gratiā dari nobis ex nostris meritis. Quod autem non sit meritorius glorię probatur, nā maximē esset illius grad⁹ glorię, quod cōrespondet illi gratię: quia gloria non est maior quā gratia. Consequens tamen apparet falsum, quia cū illa gratia sit acceptatio ad gloriā, & illa detur sine meritis nostris, sit ut gloria detur sine merito. Ad argumētum respondet S. Th. 1.2. q. 112. art. 2. quod ille actus est meritorius, ut legitime probatū est, & non gratię, ut etiam argumētū ostendit, sed illius glorię, quę eidem gratię cōrespondet. Quod enim gratia prima detur ex meritis, hoc Paulus condemnat, alius gratia nō esset gratię gloria verō, pręter illā, quę datur ex sacramētis, nemini datur nisi secundū opera sua: & prout gessit in corpore, ut idē docet Apostolus ad Rom. 2. & 2. Corin. 5. Et ideo nulla est repugnantia ut eadem gloria, quę cōrespondet gratię sine meritis collata, cadat sub merito. Gloria verō cōrespondēs gratię sacramētali datur ex solo merito Christi, ut patet in paruulis. Et ad argumentum, illa gratia est acceptatio ad gloriā: ergo prius natura homo est acceptus ad gloriā eidem gratię respondentem, quā habeat actum contritiōis. Sunt qui propterea negant gratiam esse acceptationem ad gloriā, sed aiunt esse acceptationem ad amicitiam

Dei. Sed hoc dupliciter apparet falsum. Primo quia cū per gratiam formaliter homo sit dilectus & acceptus Deo, per ipsam est formaliter amicus, quare nō est acceptatio ad amicitiam. Secundo, quia cū gratia sit acceptatio ad gloriā, certē per ipsam, per quā sumus formaliter filij, acceptamur ad hereditatem. Respondetur ergo aliter, quod gratia duo facit, scilicet, constituit hominem in esse supernaturali filij Dei, & hac ratione antecedit actum poenitentię faciens illum meritorium. Sed habet secundo, ut sit acceptatio ad gloriā, & hac ratiōne actus est prior illa. Sunt, fateor, hęc eiusmodi, ut absque philosophię aduinculo adiri non possint. Sed tamen neque sine illis intellectis medulla veritatis legitime poenitentię valet explicari. Argumenta D. Tho. contra reliquas tres conclusionēs diriguntur. Arguit enim primō. Sup illud Matth. 3. Poenitentiam agite, ait glossa. Prima virtus est per poenitentiam punire viterem hominem & vitia odire. Respondetur solum illic fieri comparisonem poenitentię ad virtutes morales: nam nisi quis prius per poenitentiam iustificetur: non potest earum officia, quę grata sint Deo, perficere, ut ait quinta conclusio. Secundo arguitur. Recedere a termino prius esse videtur, quod accedere ad alium terminum ad quem: sed omnes alię virtutes, etiam Theologicę, pertinere videntur ad accessum ad terminum: quia omnes ordinantur ad bonum: per poenitentiam vero receditur a termino a quo: ergo ipsa est prior omnibus, cuius contrariū assertit quarta & sexta conclusio. Respondetur, quod licet recedere a termino a quo sit prius tempore, & prius natura quātū est ex parte subiecti, id est, in executione motus, tamen secundū ordinem causę agentis & finalis, quę mouet agentem, prius est in intentione accedere ad terminum ad quem: homo enim non proficiscitur a loco in quo est, nisi eo animo ut perueniat in aliū. Atq; hic ordo reperitur in actibus animę ut 2. Physico. auctor est Arist. Quare bñ coheret. 5. & 6. conclusiones: scilicet, quod poenitentia sit prior in exercitio moralibus virtutibus, sed ex parte obiecti & finis ille sunt priores. Quod autem theologicę, ut asserit quarta conclusio, etiam in exercitio sint priores natura quā poenitentia, alia est ratio: quia scilicet sunt eius radices. Tercio arguitur. Ante poenitentiam est peccatum in anima: sed simul cum peccato nullum

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

1. q. 112.

to nulla virtus animæ inest: ergo ante pœnitentiā nulla est virtus, sed ipsa est prima, quæ expellit peccatum. Respondetur, quod pœnitentiā aperit aditū virtutibus expellendo peccatū per virtutē fidei, spei & charitatis quæ sunt naturaliter priores. Ita tñ aperit eis aditū q̄ ipse simul tēpore intrant cū ipsa: nam eodem momēto, quo liberum arbitrium mouetur in Deum per fidem & charitatē, & in peccatum per detestationem simul remittitur peccatum & infunditur gratia, cum qua omnes virtutes, tam theologicæ quàm morales infunduntur. ¶ Restat hic tamen duplex dubium. Primum, vtrum sit prius infusio gratiæ, an remissio culpæ. Sed hoc quæst. proxima arti. 6. dissoluetur. ¶ Secundum dubium est: Vtrum pœnitentiā solis virtutibus moralibus aditum p̄dat: an etiam Theologicis: nam cū illæ sint priores natura ægē intelligitur, quomodo pœnitentiā illis aperiat aditum. Respondetur, quod de omnibus id intelligit D. Tho. nam qua ratione pœnitentiā est id, per quod tollitur peccatum, quod est impedimentum gratiæ & virtutum, aperit eis aditum licet earum opē suffulta modo iam satis exposito.

DISTINCTIO decimaquinta, De effectu pœnitentiæ.

Cap. j.

PŒNITENTIÆ huius tam secundum rationē sacramenti quàm secundum rationem virtutis effectus est, vt superiori eius definitione insinuauim⁹ omnium peccatorum remissio, quæ Christiani post baptismum commiserint, iuxta illud Ezechie. 18. Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis suis &c. omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Et cap. 13. Viuo

ego dicit Dominus, nolo mortem impij, sed magis, vt cōuertatur & uiuat, quacunque scilicet peccati labe fuerit maculatus. Imò adeo est virtus hæc necessaria vt absque illa impossibile sit peccatum vllū dimitti, admonēte per Hieremiā Dño, Si pœnitentiā egerit gens illa a malo, quod fecit, agam & ego pœnitentiā super malo, quod cogitavi, vt facerem ei. Ac si dixerit, Absque pœnitentiā nemini ignoscā. Vnde & Lucæ. 13. Nisi pœnitentiā habueritis, omnes simul peribitis.

¶ Ex ijs fit consequens remissionē peccatorū post baptismū propriū esse pœnitentiæ effectum: nā veluti per baptismatis vndam diuina gratia peccatum originale dimittit: ita & per pœnitentiā subsequētia mortalia. Tācti differant, q̄ super sacrum fontem, vt supra dictum est, plenissima fit culpæ & pœnæ indulgentia, per pœnitentiā verò non item, sed vsu sape uenit, vt remissa culpa reatus pœnæ relinquatur per satisfactorios pœnitentiæ fructus expurgandæ. Nā vt 2. Reg. historia refert postq̄ Dauidi suam confitenti culpam remissa est, pœnas orbitate filij luit. Vt enim Dei clementia est supplicibus condonare veniā, sic & ei⁹ iustitia castigare delicta, vel in inferno, si non sit deleta culpa, vel in purgatorio, si hic plenaria non fiat satisfactio.

Atqui

Cap. iij. ¶ Atqui cū originaliū, aut mortalium remissio fieri nisi per id nō possit, q̄ homo in gratiam Dei recipiatur, nequaquam vnum absq; reliquis, si plura sint simul, abstergi potest. Vnde autor libri de pœnitentiā, Quædam inquit impietas infidelitatis est, ab illo, qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Repugnaret enim præterea immentæ eius misericordiæ, cuius, vt est in Deu. perfecta sunt opera.

Cap. iij. ¶ Remissionis autem venialium alia est ratio. Nam cū nō sint diuinæ gratiæ repugnantia, vt committi possunt salua gratia & amicitia Dei: ita & remitti absque noue gratiæ infusione: non tamen absq; gratiæ & charitatis vsu & actu, qui pœnitentiā sit, licet non formalis & actualis, saltē virtualis. De qua Aug. in lib. de pœnitentiā, est, inquit, quædā pœnitentiā, quæ quotidie agitur in ecclesia pro leuioribus culpis: nam in multis offendimus omnes. Quapropter persistēti in peccato mortali nullum potest veniale remitti. Asserere nāq; vllum peccati genus absque gratia Christi, ei⁹que virtute passio- nis, deleri posse, impium est, cū eum solum, vt ait ad Roma. Paul. proposuerit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Et Ioānes in prima canonica. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris & totius mūdi. Possunt præterea per

asersionem lustralis aquæ, aliq; id genus sacramentalia, quæ virtute clauium ad id muneris ecclesia instituit, aboleri.

DISTINCTIONIS decimæquintæ, Quæstio prima, de effectu pœnitentiæ quātum ad remissionē mor- taliū.

S. Tho. 3. part. q. 86.

ARTICVLVS. I.

Vtrum per pœnitentiā omnia Peccata remoueantur.

Nhac distinctiōe decima quinta, Magister Senten. Inuersus ordo Magistri diuine, tūm impertinenter tractauit: immatūre nāq; de satisfactiōe sermonē proposuit. Nā cū illa sit

tertia pœnitentiæ, in postremū locū debet referri. Atqui & de satisfactiōe occasionem nactus mētionem fecit reſtitutionis, cuius ideo materiam sententiā hic disputant: cū tamen reſtitutio res sit huic loco impertinentissima. Est enim materia iustitiæ ad cessandum a peccato inter homines necessaria, cū satisfactio fiat Deo ad reconciliandum amicitiam. De reſtitutiōe ergo nos lib. 4. de iustitia & iure satis diximus. Et de satisfactiōe dist. 19. dicemus. In præſenti ergo solum de effectibus pœnitentiæ habend⁹ est sermo: nam cōstitutā natura, protinus est eius effectus explorandus. Est ergo prima quæſtio, de remissione mortalium, & secundā de remissione venialium. Atque adeo huius distinctiōis prim⁹ prim⁹ articulus generalis est, vtrum per pœnitentiā omnia peccata remittantur. Et supposita distinctiōe D. Thom. tres præmittit præambulas cōclūſiōes: ex quib⁹ quartam elicit, qua ad quæſtiōē respondet. Quod enim peccatū aliquod per pœnitentiā tolli

præſens distinctiō.

Dimisso huius distinctiōis.

Prima con-
clusio.

tolli nequeat bifariam potest cogitari. Vno modo qd sit aliquod peccatū, cuius hominē poenitere nō possit: atq; alio vt sit aliquod, quod etiam si hominē illius poeniteat, nulla tamen poenitentia delere sufficiat.

Secunda con-
clusio.

¶ Est ergo prima conclusio. Primo quidē modo peccata demonum hominumq; damnatorum per nullam poenitentiam deleri possunt. Cuius ratio est: quia eorū affectus sunt in malum obfirmati & obstinati, adeo vt displicere nequeat illis culpa & offensa Dei, quem immortalī odio prosequuntur iuxta illud Psalmi. 73. Superbia eorū, qui te oderūt, ascendit semper. Sed sola poena, quam patiuntur, eis displicet. Quia de causa poenitētia, sed infructuosa, cruciantur, iuxta illud citatum Sapient. 5. Poenitentiam agentes & prae angustia spiritus gementes. Quare poenitentia illa omni spe veniae vacua est, & desperatione plena. ¶ Secunda conclusio. In homine viatore neutiq; esse potest huiusmodi peccatum hoc modo irremissibile, eo qd quādiu est viator liberū habet arbitrium ad bonum & ad malum flexibile. Vnde dicere qd aliquod peccatum sit in hac vita, de quo homo poenitere non possit, est erroneum. Primō quidem, quia per hoc libertas arbitrii tolleretur. Secundo, quia per hoc derogaretur virtuti gratiae Dei, per quam mouere potest cor cuiuscūq; peccatoris ad poenitendum, secundum illud Proverb. 21. Cor regis in manu Dei, & quocūq; voluerit vertet illud. ¶ Tertia conclusio. Quod sit aliquod peccatum secundo modo irremissibile, quod scilicet per verā poenitentiam tolli non possit, erroneū etiam est asserere. Primō quia repugnat diuinæ misericordiae, de qua dicitur Iohel. 2. Benignus & misericors est, & pater, & multae misericordiae & praestabilis super malitia. Vinceretur enim quodāmodo Deus ab homine si quod homo peccatū delere conaretur, Deus non posset euellere. Secundo: quia hoc derogat passioni Christi, per quam poenitētia, sicut & cetera sacramenta, operatur, cum scriptū sit. 1. Ioan. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nec solū pro nostris, sed etiā totius mundi. ¶ Quarta conclusio. ex his colligitur conclusio. Simpliciter dicendum est, qd omne peccatū in hac vita per veram poenitentiam deleri potest. ¶ Quasiō praesens non est, vtrum per poenitentiam deleantur peccata, huius enim affirmatiua responsio ex superioribus supponitur, sed quasiō est de sensu vniuersali, vtrum

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Expositio articuli.

omnia aboleat, ita vt nullum sit peccatum quod poenitentia auferre nequeat. De quare duo versantur errores. Prior Lutherianorum de potestate liberi arbitrii tā absurde loquentium, vt putent nos cogi ad peccatū. Quin verō aiunt qd Deus ipse nos ad sepe peccandum compellit. Itaque tunc non solum poenitentiam nō potest deleri peccatum, sed neque vllō modo euitare possumus, quin illud perpetremus. Axioma ergo Lutheri fuit nō esse in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impijs Deus operatur. Quod quidem sub eisdem verbis Tridentina synodus sessio. 6. cano. 6. anathematis mucrone quā meritisimō confodit. Arbitror enim prouidentia Dei permissum fuisse in istam eos ve sanā corrumpere, vt constaret, ij, qui sic de Deo deq; libero arbitrio sensissent, qd essent in reliquis nulla autoritate digni, nā quā nullum aliud contra eos argumētum existeret, hoc vtiq; sufficeret, quod Deus qd summa bonitas est, voluntatem nullatenus habere potest mali culpae: imō nihil est quod in hominibus eius voluntati magis aduersetur, si autem nos cogeret ad malum vellet vtiq; & perciperet nos peccare, quod animus audire abhorret. ¶ Sed secundo arguitur. Peccatum vt August. contra Faustum lib. 22. ait, Non est nisi quid factū contra legē Dei: lex autē Dei eadem res est quae sua voluntas: nam intellectus & voluntas in ipso eadem sunt essentia: quomodo ergo potest esse peccatum quod Deo volente, imō cogente sit? Si enim sit per eius voluntatem, est eidem voluntati conformum, ac perinde suae legi simile: vnde palam sit non esse peccatum. ¶ Tertium ex ratione etiam coactionis sumitur argumentum. Peccatum enim, vt idem Augustinus in lib. de vera religione autor est: adeo est voluntarium malum, vt nisi sit voluntarium, nequeat esse peccatum: quia sola voluntate peccatur: si ergo Deus nos cogit, non est in nostra voluntate non peccare, atque adeo nō peccamus. Perspice ergo hominis absurditatem, Deū facit autorem, non vtiq; sed coactorem nostri peccati, & nos pecudes atq; illis iniquioris conditionis cum nos affirmat inuitos peccare. Clamat Iacobus instinctu & reuelatiōe Dei qd ipse intentator malorū est, admonens nos subinde vt nemo dum tentatur dicat quomā a Deo tentatur, & reclamat Lutherus qd non solum nos tētat, verū qd inuitos nos cogit. Profecto tūc nescio quomodo in vniuersum

Error Lutherianorum circa poenitentiam liberi arbitrii.

Prima ergo mētia contra Lutherianum.

Secundum argumentum contra Lutherianum.

Tertium argumentum.

Armacha in error.

vniuersalis illa, quā Paulus asserit, vera esset, Deus vult oēs homines saluos fieri: & monita illa diuina, Noli vinci a malo, noli deficere disciplina Domini: & quod ait Pfalter, Nolite fieri sicut equus & mulus: est enim sicut equus & mulus, qui sine subingatur sensualitati: quod si euitare nequiremus, nimis euitare admoneremur, sed genus dementia est de hac re disputare. Disputauimus nihilominus latissime lib. 1. de natura & gratia. c. 17. & 18. vbi ad istorum perperam intellecta testimonia satis respondimus. ¶ Monetur enim ex illo ad Roma. 1. Tradidit eos Deus in desideria cordis eorū. Et Esai. 6. Exceca dñe cor populi huius. Et Gen. 14. Indurauit dominus cor Pharaonis. At verō hec nihil aliud sonāt, qd Deus hominem finat sensum proprium sequi & affectum implere, vt longa peccatorum catena illaqueatus vix possit ei admonēti obedire. Cū enim, vt ait. 1. 2. q. 79. S. Th. sol corporeus naturaliter, absq; vlla libertate illuminet, sit vt dum quis claudit fenestrā ne solares radij ingrediatur, nihil causae in sole reijci possit, sed tota causa fuit, qui fenestrā clausit. Tamen dum homo cor Deo occludit: quia Deus non vt sol merē naturaliter, sed libere, sciensq; adeo & prudens id permittit, quodāmodo dicitur excecari, & tradere & indurare. Sic enim filius, qui nimia patris indulgentia perditē vitā transegit, ad patrem reuersus ait, Tu pater errororū meorū ea mihi permittendo causa fuisti. Et qd Deus non aliter induraret historia ipsa Pharaonis ostendit: Cū enim aiebat Deus, Quoniam tu non vis demittere populum, ecce ego percutiam omnia primitiua Aegypti, palam docebat, qd si voluisset demittere populū eius poenitentiam recepisset. Imō longa illa cōminatio & successio plagarum indicū fuit bonitatis Dei, qui ipsum ad poenitentiam adducebat, sed dicitur eum indurasse: quia singulati prouidentia duritiem eius permittit, vt maiestatem gloriæ suae in illis miraculis ostenderet. Cetera loco citato, cui libuerit, videat. ¶ Sed praeter hūc vesanum errorem, qd Deus quempiam ad peccatū cogat, Armacha lib. 9. de quæstio. Armenorū. c. 27. cōtendit probabile esse secundum scripturā aliquod esse irremissibile peccatū. Cuius argumenta sunt quae hūc soluit. S. Th. Itaq; ista opinio sentit qd sicut Deus confirmat aliquos in bonū, vt Apostolos, quae quidem cōfirmatio non fuit ablatio liberi arbitrii, sed irrenocabilis lex vt

nunquam peccaret mortaliter: sic sunt quorundam peccata firmata lege, veluti peccata demonum, irremissibilia. ¶ Est autē opinio, licet mitior qd illa Lutherianorū, tamē non solū falsa, verū erronea, vt hūc D. Tho. ait: Quippe quae Dei in primis bonitati aduersatur, cuius nullū magis natium est in operibus extra se factis qd omnes homines: vt ait Paul. saluos facere. Hoc enim vno proposito illos creauit, atq; hac siti eos redempturus de caelo descendit, vt nemine excepto suam eis beatitudinē impertiret. Item hoc est contra naturam hominis viatoris: hoc enim homo ab angelo distat, qd cū angelus sit merē intellectus nullo vtens discursu, primo peccato sic voluntatem suam malo inhærit, vt non esset amplius in bonum vertibilis: sed homo cū sit rationalis, sicut per intellectū semper potest discurre, ita per voluntatem a bono in malum, & vice versa mutari. Vnde vt ait Damascen. Quod hominib; est mors, hoc angelis est peccatum: hoc est libertatem mutadi se a malo in bonum, quam homines per solam mortem perdūt, angeli per primū peccatum amiserunt. Tertiō, hominem esse viatorem nihil aliud est qd in via esse ad patriā: via hūc autē nō est nisi libertas arbitrii: quod diuina ope suffulto potest quisq; ad celestē hereditatem peruenire, alioqui maximū periculum desperationis hominibus impenderet. Quare huiusmodi error non solum est a veritate euangelica alienus, verū & hominibus perniciosissimus si quis talē de Deo suspicionem haberet. Aequiparat enim viutes homines infernalibus demonibus, atque adeo in scopū desperatiōis adigit eos. Cū dicat Io. in sua canonica. c. 1. Si cōfiteamur peccata nostra fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra. Et c. 2. si quis peccauerit, (quocūq; scilicet peccati genere) aduocatū habemus apud patrem Iesum Christum iustum, qui propitiatio est pro peccatis totius mundi. Quocirca error ille blasphemus est, & iniurius in Christū & eius passionem: nam si aliquod esset irremissibile peccatum, non fuisset vniuersalis redemptor.

Impugnatur error Armachani.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

¶ Postremū deniq; ex vtraq; pagina sumitur efficacissimū argumentū. Deus enim absque exceptione vlla vniuersalibus verbis vniuersos mortalium a via veritatis aberrantes, vt ad mentē redeant, & conuertantur, inuitat. Quae quidem loca dist. praecedenti. q. 1. art. 10. retulimus. Ezechielis. 18. Si impius egerit poenitentiam

tentiam ab omnibus peccatis suis &c. Ab omnibus inquit: Quare vniuersum subditur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: ergo nullum est irremissibile. Et cap. 33. Vno inquit dñs: nolo mortem impij: hoc est, nullius impij, cuiusvis conditionis impietate fuerit infectus. Vnde subdit. Nūquid voluntatis meae est mors impij, inquit Dominus? & illud Iohel. 2. etiam vniuersale verbum est. Conuertimini ad me: sicuti & illud Matt. 21. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiam vos. Et ad apostolos Ioan. 21. Quorum remisistis peccata, remittentur eis: id est, quorumcunque & quaecunque peccata. Est enim vtriusque vniuersalis assertio, qua plenissima confertur potestas, sicuti & Matth. 16. Non dico tibi septies, sed septuagies septies: hoc est, nullus erit peccatorum numerus nulliusque generis, quod non remittes. Adde quod si aliquod est peccatum per poenitentiam irremissibile, eadem erit ratio de baptismo, quod est contra illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vnigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat: & contra illud vniuersale promissum Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. Alia quam plurima gratia evitandi fastidij praetermittimus. Ex ijs ergo apertissimis testimonijs ecclesia, e. firmiter, de summa trinit. & fide catho. decretum illud collegit. Si quisquam post baptismum prolapsum fuerit in peccatum, perveram potest semper poenitentia reparari. Vnde Chryso. in lib. de reparatione lapsi, & refertur can. Talis de poenitentia dist. 3. Talis, inquit, mihi crede, talis est erga homines pietas Dei: nunquam spernit poenitentiam, si ei sincere & simpliciter offeratur: etiam si ad summum quis perueniat malorum, conuersum ad libertatis viam libenter amplectitur. Contra hanc autem veritatem exurgit argumentum non minimi ponderis ex illo Io. 12. Propterea non poterant credere: quia iterum dixit Esaias (cap. 6.) excecavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligat corde, & conuertantur, & sanem eos: si enim non poterant, nulla eis poenitentia sufficiebat. Respondetur, & est valde notandum, quod inter auxilia specialia sunt gradus. Est enim auxilium ordinariū, quod per se cuique sufficit, ut resurgat, quod quidem semper Deus cuiusque homini, etiam sceleratissimo offert. De quo Apoca. 5. Ego sto ad ostium & pulso. Sed est aliud praeterea excellētis auxilium, quo homines

in profundum malorum lapsi indigent, ut resurgant. Et hoc non semper Deus illis offert, sed est, quasi miraculum ut resuscitent, ut apparuit in Pharaone & in Babylonicis, de quibus legitur Hier. 51. Curauimus Babylone & non est sanata, derelinquamus eam: quoniam peruenit usque ad caelum iudicium eius. Et in hoc sensu dicitur excecari non posse credere. At vero nequeunt culpam in Deum reicere, qui sufficenter quantum est de se illis auxiliatur, sed in se ipsos, qui tam difficile salutem suam fecerunt. Ut semper sit sententia Osee. 2. Perditio tua Israel: id est, tu es illius causa. Quod fit ut quando per timores seruiles, quos naturaliter habere possunt, eiusmodi homines cor emolliuerint, & per alias calamitates edomiti a tam ingenti scelere et flagitiorum prauitate cessare coeperint, tunc sufficet eis ordinariū auxilium. Praeterea quod illud etiam egregium nonnunquam illis offert, ut Mattheo, & Magdalene, & Paulo.

Primum autem argumentum in contrarium est illud ad Hebr. 12. quod Esau non inuenit poenitentiae locum, quando cum lachrymis inquisisset eam. Vbi glossa. Non inuenit locum veniae & benedictionis per poenitentiam. Et 2. Machabe. 9. dicitur de Antiocho. Orabat scelestus Deus, a quo non erat misericordia consequitur. Ex illa historia Esau, inserto loco citato. Archanus: peccatum illud, quod leuissima de causa, & absque ulla passione, quasi pro nihilo sit, non esse remissibile: quia sit ex magno contemptu, sicuti Esau qui pro misera lenticula primogenituram vendidit. Quocirca licet posset, ut c. 27. legitur, magno eiulatu apud patrem fle-ret, nequirit tota benedictione recuperare. Id quod Paulus in exemplum adducit eorum, qui ex nimio contemptu delinquant. At vero non eo pertinet exemplum, ut quando homo vere poeniteat, poenitentia non obtineat, sed ad hoc tantum quod huiusmodi contemptores legis nunquam aut vix vnum verum agunt poenitentiam: sicuti Esau, qui non eiulabat nisi propter primogenituram amissam, tunc odium fratris non deponebat: imo dicebat, Veniet lucus patris mei, et occidam Iacob fratrem meum. Similiter ad historiam Antiochi respondetur, qui cum superbia elatus subuersione Hierosolymorum moliretur, gratissima plaga diuinitus percussus coepit imaginem quandam poenitentiae verbis effingere. Sed tamen quia non vere eum offensus Dei poenitebat, sed quod culpa illa causa eiusdem plagae fuerat, veniam non obtinuit. Et hoc denotat historia appellans eum scelestum.

scelus: quia scelestus Dominum orabat. Secundo arguitur, autoritate Augustini in lib. de sermone Domini in monte, ubi loquens de impugnantibus fraternitatem ait, quod tanta labe est illius peccati: scilicet, ubi quispiam post agnitionem Dei per gratiam Christi, oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiae facibus agitur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum mala conscientia agnoscere, & annuciare cogatur: unde apparenter colligitur non omne peccatum per poenitentiam esse remissibile. Respondetur vero, quod ubi ait Augustinus, non possit, intelligit, non facile possit, (quoniam ipse lib. 1. retractationum aliter se exponat, ut illico videlicet.) Sic enim assolent sancti patres loqui secundum Aristoteli. de eo lo circa finem, ubi ait, quod impossibile dicitur, & quod simpliciter non est possibile, & quod non est factu facile sicut morbus dicitur insanabilis: quia secundum communem cursum non sanatur. Sic enim veritatis & pacis impugnatores secundum communem cursum nunquam resipiscunt. Sed nihilominus secundum excellētius diuinae gratiae auxilium possunt conuerti iuxta illud Psalmi. 67. Dixit Dominus ex Basan conuertam, conuertam in profundum maris: hoc est, etiam si quis sit in malorum fundo. Tercio arguitur, ex illo verbo Christi Matth. 12. Qui dixerit verbum contra spiritum sanctum non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro. At de peccato in spiritum sanctum disputat D. Thomas. 2. 2. q. 14. ad quem locum hinc se remittit. Triariam enim de eiusmodi peccato sancti patres loquuntur. Augustinus in lib. de verbis Domini appellat peccatum in spiritum sanctum finalem impoenitentiam: quia contra ponitur remissioni peccatorum, quae fit per charitatem quae spiritu sancto attribuitur. Si autem sic accipiat, non est speciale peccatum, sed generalis omnium conditio. Quare in hoc sensu aliquod esse peccatum irremissibile, quod quod absque poenitentia, ut art. proximo videbitur non possit remitti peccatum mortale post baptismum commissum. Athanasius vero & antiquissimi doctores appellabant peccatum in spiritum sanctum illud quod fit contra diuinitatem vel omnium, vel cuiusque persona rum trinitatis. Et distinguitur contra peccatum in humanitatem Christi vel contra homines. Et hoc dicitur irremissibile, non simpliciter, sed quia est remissibile: eo quod vel ni-

hil vel minimū habet excusationis. Quando enim Iudei obieiebant Christo, quod esset vorax, & potator vini, & publicanorum amator, aliquam habebant excusationem, quoniam haec omnia conuicia ad eius humanitatem pertinebant, propter infirmitatem carnis, quam in eo cernebant. Cui illa vitia comperere poterant. Sed quando obieiebant quod in Beelzebub eijceret demonia, iniuriā diuinitati irrogabant, quare nullā habebant excusationem, opera Spiritus sancti diabolo tribuentes. Alij vero distinguunt tria peccatorum genera. Vnum scilicet, quod procedit ex ignorantia: hoc est, contra filium: cui tribuitur sapientia: aliud quod procedit ex passione, quod dicitur contra patrem, cui attribuitur omnipotentia: & tertium quod procedit ex malitia, quod dicitur peculiariter in spiritum sanctum: cui attribuitur bonitas. Atque hoc etiam pacto peccatum in spiritum sanctum dicitur irremissibile, non simpliciter, sed quemadmodum proximē dicebamus, quia difficile est ut remittatur. Praeterea quod Christus non ait esse irremissibile, sed quod non remittetur: loquitur enim de facto secundum communem rerum cursum: scilicet ob defectum poenitentiae, quae difficilis est in his, qui consulto absque ignorantia, & passione delinquant, iuxta illud Esai. 22. Comedamus & bibamus cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum, Si demittetur iniquitas haec vobis, donec moriamini dicit Dominus, quasi dicat, minime. Vnde Iob. 9. verebar, inquit, opera mea scies, quod non parceres delinquenti: id est, manenti in peccato. Quāvis & ad poenas hoc referri possit: nam ut ait ibi Gregorius lib. 9. moralium cap. 27. etiam si delicti culpa per poenitentiam tollatur, poenas luere debemus vel in hac vita vel in altera. Et eodem modo Chryso. homilia. 42. super Matth. exponit quod peccatum in spiritum sanctum non remittetur, non quod per poenitentiam non possit remitti, sed quod huiusmodi poenitentia difficilis est, & qui illam non fecerit, poenas & in hoc seculo, & in futuro dabit. Atque horum instar responderi potest ad aliud argumentum quod fieri hic potest quartum. Ait enim Ioannes in 1. canon. cap. 5. Est peccatum ad mortem, non dico pro eo ut oret quis, & Ezechiel 14. Si bestias induxerim super terram ut vastent eam: scilicet, propter idololatriam, & tres viri isti: scilicet, Noe Daniel & Iob fuerint

runt in ea. Viuo ego dicit Dominus, quia nec filios nec filias liberabunt, sed ipsi soli libera buntur: & Hierem. 14. Noli orare pro popu lo isto in bonum. Cum ieiunauerint, non ex audiam preces eorum, &c. quoniam gladio & fame & peste consumam eos. Ad hunc lo cum Ioannis Sententiarum expositores lib. 2. d. 43. multis modis respondent. Primo Au gust. loco, quem D. Tho. argumento secun do citat de sermo. Domini in monte lib. 1. il lud intelligit de peccato impugnantium fratrum nitatem & gratiam Dei. Sed tamen postea li bro. 1. retracta cap. 9. dictum correxit, dicens quod debuisset addere. Si peccator in ta sce lerata mentis perversitate finierit hanc vitam quoniam de quocunque pessimo in hac vita constituto non est utique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non de speratur. Vnde & Canonista super can. Si sa cerdos, de poenitentia dist. 1. & theologorum multi, & etiam D. Tho. q. 3. de malo art. 15. in telligunt peccatum ad mortem peccatum si nalis impoenitentia. Tamen si fatear hunc mi hi sensum quadrare non posse. Nam etsi hu iusmodi peccatum irremissibile sit, nemo il lud tamē in hac vita cognoscere potest. Quis enim de alio nouerit an sit poenitentiam ante mortem facturum: Ioannes vero peccatum aliquod insinuat, quod homines possent deprehendere. Quo modo ergo dicere potuit vt pro illo peccato nemo oraret, quod nemo nouit? Nisi forsan de aliquo defuncto consta ret, vita in peccato fuisse defunctum, quod vix constare potest. Alij ergo intelligunt non es se orandum pro eo, qui peccat in spiritu san ctum secundo vel tertio modo: scilicet ex cer ta malitia. Attamen si hoc Ioannes appellat peccatum ad mortem ob difficultatem, qua habet vt tollatur, eadem ratione appellabit alia, in quibus ob obstinatam consuetudinem tantum difficultatis inest. Mitto alios, qui ver bum Ioannis intelligunt de peccato, cui est annexa excommunicatio: pro quo orationibus publicis sacerdotes ecclesia prohibet orare. Nam hæc expositio violentior est: im proprie enim id solum peccatum dicitur ad mortem, quod excommunicationi sit subdi tum. Quare Ioannes non erat tunc excom municationis memor neq; ecclesiasticæ prohi bitionis, sed de diuino iure loquebatur. Au gustinus (si ille fuit autor) lib. 1. de vera & fal la poenitentia cap. 4. aliam adfert expositio nem. Nouatiani enim, quos supra memora

Responsio ad illum locum lo. an.

Canonis in terpretes.

Aug.

uimus, & ipse illic insinuat, omne peccatum post baptismum commissum appellabat in spiritum sanctum, qui in baptismo suscipitur: nam quæ precedebant baptismum: quia ve ex ignorantia vel ex passione procedebant, dicebant esse contra filium, cui attribuitur sapientia, & contra patrem, cui tribuitur potestas. Et ideo per baptismum profitebantur remitti peccata, sed relapsis poenitentiam negabant. Quare omne peccatum post baptismum commissum aiebant esse ad mortem, atq; adeo de illo intelligendum esse Ioannē. Contra hanc ergo blasphemiam, quæ supra impugnata est, ait Augustinus Ioannem per peccatum ad mortem intelligere omne pec catum mortale, & per peccatum non ad mor tem, veniale. Sed loquitur, inquit, Ioannes de oratione tantum Dominica, qua sine alia poenitentia dimittuntur peccata venialia. Est ergo sensus, quod si quis peccata venialia com misit, per illam orationem obtinebit veniam veluti per aquam benedictam. Vbi autē peccatum est mortale, non sufficit oratio, sed requiritur poenitentia. Bona est expositio, sed tamen non satisfaciens, quoniam oratio Do minica non delet veniale nisi facta ab illo, qui est in peccato. Ioann. autem videtur lo qui de precibus, quas quis, p alio fundit. Am brosius lib. 1. de poenitentia ca. 8. & 9. aduersus eosdē Nouatianos aliam meditatus est ex positionem minime contēendam, videlicet quod Ioannes appellet peccatum ad mortē, peccatum grauissimum cuiuscumq; sit generis, pro quo non sufficit vt vnusquislibet oret. Quare Ioannes ait, Non dico vt pro eo oret quis: id est, quislibet, sed requiritur oratio in stantissima excellentissime personæ: sicut pro peccato Israel adorationis vituli nō vnus quilibet, sed Moyses orauit, idque exaggeratissimē. Aut dele me de libro vite, aut noxam populo remitte. Cui alludit illud. 1. Reg. 2. Si peccauerit vir in virū, placari potest ei Deus si autem in Dominū peccauerit homo, quis orabit pro eo? Quasi dicat, non nisi qui fuerit Deo gratissimus. Hæc ergo expositiones pa trum sic veneror, vt tamen sensum paulo dif ferentem mihi videre videar apud Ioannem. Præmiserat enim dicens quod quodcumque petierimus secundum dei voluntatē obtine bimus ab eo, & ideo orandū nobis esse cū si ducia. Sed quia poterat quis obijcere, si pe nos orare pro illo, qui est in peccato, & tamē frustra, respondet quod quando peccatum fra

Ambr.

Expositio

terti.

trum fratris est ad mortem, non obligamur pro illo orare. Vocat ergo peccatum ad mor tem quando hominem videmus adeo pecca tis esse inueteratum & obstinatum, vt in ini micis, aut in concubinato, aut usura, aut ob stinatissima hæresi, vt quantum prudentia do cet humana nulla spes de illo habeatur. Et tunc non prohibet orare pro illo: non enim ait, Nemo oret, sed non dico, id est, non præ cipio, vt roget quis, vel quemadmodum est græcè, vt roges. Nam quemadmodum supra diximus, nemo potest mereri alteri primam gratiam, nisi merēdo illi bonum motū, & orare pro talibus, est orare pro re difficillima, sed nihilominus possunt conuerti, vt Paulus precibus Stephani, & Augustinus precibus matris. Quare sepe est consilium orare pro talibus: tamen pro Turca raro sint qui oret. Quare ecclesia pro infidelibus nō nisi in die Parasceue orat. Alia citata testimonia facil linē duobus modis exponuntur. Primo, licet tres illi viri sancti orent pro populo, non impetrabunt: nō est sermo de remissione pec cati populi quoad culpam, sed quoad poenam: quæ quidem remissa culpa iussu infligitur ad emendationem. Et locis citatis com minabatur Deus populo vastationē & alias calamitates propter peccata. Et vt legitur. 2. Reg. 12. Licet pepercit dominus culpā adul terij Dauid, puniuit tamen eum morte filij. Secundo verba illa domini, Noli orare pro populo isto, & si steterint tres viri corā me, non audiam &c. audienda sunt in sensu com minatorio, sicut illa Ionæ. 3. Adhuc quadra ginta dies & Ninive subuertetur, hoc est, secundum præsentem iusticiam. Nam postquā Hieremias dixit cap. 14. Noli orare pro populo isto, & 15. si Moyses, & Samuel steterint coram me non est anima mea ad populum istum: statim eodem cap. propter orationē Hieremias nomine populi ait dominus, si con uertitis conuertam te, & ante faciem meam stabis. Pari modo intelligitur illud Amos. 1. & 2. cap. vbi ait Dominus, super tribus sceleribus Damasci & super quatuor non conuertam eū. Ex quibus Hebræi, vt Lyranus refert, inferunt Deum semel bisque peccanti indul gere, non autem ei qui ter, aut quater, aut plu ries peccat. Intelligitur, inquam, quantum ad ultiones & flagella, quæ illic comminatur Da masco, & Tyro affligentibus populum Israel. Ait enim Deus quod si vnū aut alterum in cursum fecissent aduersus populum, forsan

ignouisset eis, sed quia pergebant bella mul tiplicare, disperdet eos. Quo ad culpam verò septuagies septies, vt est in euangelio, conuer sis pepercisset. Quod si illud opposueris Obiectio. Prouerb. 1. Tunc inuocabunt me, & non exau diam. Mane consurgent, & nō inuenient me. Respondetur primo, vt supra, quod potest comminatio hæc intelligi quoad supplicia temporalia, quæ pro peccatis infliguntur, vt patet ex verbis præcedentibus. Quando ve nerit super vos tribulatio & angustia & repē tina calamitas. Nam ad remittendas peccatorum penas nō est necesse, vt semper Deus exaudiat. Secundo ad literā videtur illa com minatio aduersus serō poenitentes posita: nā prædixerat, Quia despexistis consilium meū ego i interitu vestro ridebo. De sero aut poenitentibus. d. 19. disputabim. Vtrum autē poenitentia, non solum omnia deleat peccata, sed etiam in quocunque momento, an verò detur aliquod tēp, in quo id facere nequeat propter necessariam continuationē, vel pec cati, vel contritionis dist. 17. q. 2. de contritio ne examinabitur.

ARTICVLVS. II.

Vtrum sine poenitentia peccatum remitti possit.

D virtutem poenitentia digni ficandam nō satis est nosse: omnia per ipsam deleri scelera, sed perscrutandū restat, vtrum sit ipsa omnino nec alia. Et ideo quaritur, vtrum sine poenitentia pecca tum per aliam virtutem, aut alio quouis mo do remitti valeat. Ad quod interrogatū præ missa distinctione tribus conclusionibus re spondetur. Quæstio nanque aut intelligi po test de poenitentia, quæ est sacramentū, aut de poenitentia virtute secluso sacramento.

Est ergo prima conclusio. Impossibile est peccatū actuale mortale cuiuspiam sine poeni tentia remitti, loquendo de poenitentia, quæ est virtus. Probatur, Peccatū est Dei offensa: ergo eodem modo id Deus remittit, quo of fensam in se commissam: hanc autē sine poeni tentia remitti est impossibile: ergo Probatur minor. Offensa directè opponitur gratiæ: ex eo enim quis cõsetur alteri offensus, quod ab eius gratia est repulsus. Hoc autem discrimi nis est inter gratiā Dei, & gratiā hominis, vt 1. 2. q. 110. art. 1. ostensum est, q gratia hominis

Yy non

non efficit, sed presupponit bonitatem verā vel apparetem in homine, propter quam eū diligit: gratia verō Dei est causa bonitatis hominis, propter quam eum diligit: eo q̄ bona Dei voluntas, quæ nomine gratiæ intelligitur, est vniuersalis causa cuiuscunque creati boni. Ob hoc ergo contingere potest, vt homo offendat, quia offensus est, hosti remittat absq̄, aliqua eius voluntatis mutatione, quia fingit esse mutatum. Deo autem id non potest accidere, vt cupiam absque illius mutatione voluntatis offensam remittat: quia tūc deligeret eum, quem bonum non efficit: offensam verō peccati mortalis inde pullulat q̄ voluntas hominis est auersa à deo per aliquod commutabile bonū. Requiritur ergo ad remissionē diuinæ offensæ, q̄ voluntas hominis sic mutetur, vt conuertatur ad Deū cum detestatione prædictæ conuersionis ad creaturā, cum proposito emendandi vitam, in quo quidem ratio virtutis poenitentiae consistit.

Secunda conclusio.

Abſque sacramēto poenitentiae, quod officio & abſolutione sacerdotis ligantis, & solutis perficitur, potest Deus peccata remittere. Intelligit absq̄, sacramēto nō solum in re, verū etiam in voto. Probatur, quia Deus non habet suam potestatem sacramentis suis alligatam. Quare Christus, vt Lucæ. 7. legitur, Magdalene absque vilo ſacramento: quia tunc non dum erat sub obligatione institutum, peccata dimisit.

Tertia conclusio.

Nec tunc tamē eadem dimisit peccata sine poenitentia virtute, vt Grege. autor est in homilia. Per gratiam enim, inquit, scilicet per poenitentiam, traxit inſus, quam per misericordiam suscepit foris.

Expositio articuli.

Quæſtio hæc de necessitate poenitentiae virtutis est precipua ac perinde meditate existimanda. D. enim Thomas adeo affirmat esse necessariam existentibus in peccato mortali post baptismū, vt impossibile cēſeat absq̄, illa Deū vili peccatum remittere. Vnde cum duplex sit Dei potentia: ordinaria scilicet, & abſoluta, de vtraq̄ est disputandum. Veruntamen quantum ad legem ordinariā nemo catholicorum ambigere debet poenitentiam virtutem esse necessariam. Haud enim vniuersi sancti patres, verū & vtraq̄, sacra pagina eam tanquam necessariū peccatorum remedium celebrat, vt est illud hic citatū Hierem. 18. si poenitentiam egerit gens illa à malo, quod fecit, agam, & ego poenitentiam super malo, quod cogitavi, vt facerē ei: ac si dixisset,

Testimonia sacra.

Alioquin nec ego peccata dimittam. Cui consonat illud Zachariæ. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et Ezechiel. 14. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis &c. vita viuet. Quasi dicat, Quādiu non egerit poenitentiam manebit in morte. Et infra, cum auerterit se impius ab impietate sua, & fecerit iudiciū, ipse animā suā viuificabit. Auerſio autē ab impietate motū voluntatis dicit, quo homo impietatem auerſatur & detestatur. Quæ quidem auerſio necessaria est ad conuersionē, vnde inferius, conuertimini & agite poenitentiam. Et Iohel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro. Quocirca Christus, pthema illud suæ prædicationis assumpsit, Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Vnde Luc. 5. Nō veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Quasi ad rem salutis necessariam. Quocirca Actū. 3. Poenitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra, quasi dicat, alioquin deleri non possunt. Tādem Christus Luc. 13. Nisi poenitentiam, inquit, habueritis, omnes simul peribitis. Sanctorum verō patrū testimonia innumera sunt, neque post tam apertam scripturam sacram recitatu necessaria. Plurima Gratianus de poenitentia dist. 1. conſeſcit, vt can. Nō omnis, & can. Non potest, vbi habetur q̄ nemo potest gratiā Dei cœlestis accipere sine poenitentia. Id qd plurimis subsequentibus confirmatur. Et tandem in cap. firmiter, de summa trinit. & ſid. cath. sola poenitentia proponitur lapsis in remedium. At verō extat in foribus obiectio contra necessitatē poenitentiae, q̄ sacrae literæ plurā alia subsidia cōnumerat ad remittēda peccata, quæ Cyrillus sup. Leuit. & Origenes ibidē homil. 2. ad septē referūt, quæ sunt baptismus, & fides, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salu⁹ erit: & charitas. 1. Petri. 4. Charitas operit multitudinē peccatorū. Quin verō & de spe ait Pau. ad Ro. 8. Spe salui facti sumus. Et eleemosyna Luc. 11. Date eleemosynam, & ecce oīa mūda sunt vobis. Et iniuriarum condonatio, Matt. 6. Si dimiseritis hominib⁹ peccata eorum, & pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. Ad hæc autē & id genus alia respōdetur, sic ista oīa cēſenda esse peccatorū remedia, vt nullū neq̄, oīa sine poenitentia sint sufficiētia. Primū enim fides, spes, charitas sunt necessaria eo modo, quo q̄ præcedenti art. 5. dictū est tāquā fundamēta poenitentiae. Quare nec fides, nec spes, formantur nisi

Testimonia sanctorum.

Obiectio contra necessitatē poenitentiae.

Dilectio vniuersi.

nisi per charitatem, neq̄, verō charitas existēti in peccato est legitima, nisi cum detestatio ne peccatorū. Eleemosyna verō, & remittere iniurias, ponuntur tanquā remedia in duplici ſensu. Vno modo q̄ multū peccatori conducūt, vt conuertatur, tū propter preces pauperū & eorū, quibus remissa sunt iniuriæ: tū quia cor emolliūt, & præparant, vt Deus singulariter opem adferens illud conuertat. Secūdo post remissionē culpam sunt per modū satisfactionis remedia ad soluēdas poenas. Hoc enim modo, vt legitur Ecclesiast. 3. eleemosyna extinguit peccatū. Et sic illud intelligitur Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime. De baptismo verō arguit D. Thom. primo loco. Non est minor virtus Dei circa adultos q̄ circa paruulos: sed pueris peccata dimittit sine poenitentia: ergo etiam adultis. Et respondet in ſentētia, q̄ baptismus quantum est ex primæua eius institutione ad dimittēdū originale peccatū, nullā exigit poenitentiam, eo q̄ cū illud sine propria voluntate committitur, absq̄, propria voluntate remittitur. Quare paruulis ante vsum rationis eiūſmodi culpa absq̄, vilo voluntatis motu condonatur. At verō adulti, qui originale culpam mortali bus accumularunt: necessarius est poenitentiae motus, iuxta verbū Petri Actū. 2. Priam agite, & baptizetur vnusquisq̄, vestrū. Nā vt ait, ad id propositū Aug. Nemo adultorū potest vitā nouā inchoare nisi præterita poenituerit. Vtrum verō requiratur vera contritio dist. 6. q. 1. art. 7. contra quosdam contrarium cēſentes partē negatiuā, p̄ captu nostro statuimus: nepe, nō requiri contritionē, sed satis esse attritionē, per quā tollatur obex. Quin verō Caieta. ait hic, q̄ baptismus secū adfert virtutē poenitentiae: quia est institut⁹ in remissionē peccatorū, & ideo sufficit adulto, vt fatēdo se peccasse, subiiciat se illi, vt per ipsum remittatur sibi peccata: nam illa, inquit, subiectio & susceptio baptismi est in virtute detestatio prioris vitæ. Et fortasse vera est eius opinio, tamēſi non auderem omnino illam approbare: nā cū ad hoc propositū dixerit Auguſt. neminē suæ voluntatis arbitriū posse nouā vitā inchoare, nisi præterita poenituerit, colligitur vt formalis poenitentia præteritorū requiratur. Quare Pet⁹ duo distinguēs ait. Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisq̄, vestrū. At verō de charitate plusculū est difficultatis propter nonnullos, qui videntur contrariū asserere. Scotus namq̄, 2. ſen

Testimonia sanctorum.

Contritio.

De charitate.

Scotus.

ten. dist. 28. inter loquēdum de præcepto charitatis ait, q̄ voluntas per actū charitatis licet informem potest se disponere ad gratiam de congruo. Vnde nonnulli inferunt, sine actu formali poenitentiae sufficere actū charitatis. Et alij, quos viua voce audiui, aiunt non sufficere quemlibet, sed egregiū. Et arguit ex autoritate Petri citata, charitas operit multitudinem peccatorū. Et Lucæ. 7. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam dilexit multū. Et Christus, Qui diligit me, diligitur à patre meo. Quibus accedit & ratio: nam poenitentia propterea remittit peccatū, quia est illi cōtrariū: sed nihil est peccato tam contrariū q̄ charitas: peccatum enim inimicitiam Dei parit, cui charitas contraria est: ergo charitas est poenitentia virtualis: hoc est, parē habens virtutē. Contra hanc opinionē disputauimus lib. 2. de natura & gratia. c. 16. Sed nunc lucidius tres conclusiones statuimus illic implicitas. Prima, Existenti in peccatis mortalib⁹, quæ vel habet in memoria, vel diligenti indagine in eam valet reuocare, nullus profusus charitatis actus quantumcūq̄, egregius: citra perpeſſum pro Christo martyrium, sufficit ad salutem. Hanc proſeſſo conclusionē sacra testimonia citata satis probāt. Nā cum in omnibus poenitentia palam exigatur, tanquā finis necessarius ad salutem, glossare illa dicendo q̄ sufficit virtualis poenitentia manifesta temeritas est. Pari enim modo vbi ait Pau. q̄ sine fide impossibile est placere Deo, possent glossare sufficere fidē virtuale. Imò & dicere possent q̄ dare eleemosynam, & remittere iniurias esset poenitentia virtualis: nā etiā illi actus pertinent ad charitatē, quod esset hæreticū. Secundō, vt eorū fundamētum eneruemus, charitas de se nō est poenitentia virtualis: nā vt per humana hæc visibilia inuisibilia intelligamus, quis ille, qui inimicū suū iniuria affectit, dicat, & verē dicat deinceps illum ex intimo corde dilecturū, & in omnibus ei morē gerere proponat, nō propterea charitas illa virtute comprehendit poenitentiam præteritæ iniuriæ. Nam cum illa dilectione stat, vt non eum iniuria illata poeniteat: sed quia animo suo iam satisfecit, vult esse deinceps amicus, alioquin non esset. Et ad maiorem claritatem rationis arguitur tertio. Dicere q̄ charitas sine formali detestatio ne præteritæ vitæ sufficiat ad salutem, nescio quomodo differat à Luthero in artic. 6. & 7. condemnatis à Leone, dicente q̄ sufficit resipiscencia

Prima conclusio.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

piscentia & noua vita. Lutherus enim solum negabat requiri actum formalem poenitentiae: nam quod illa charitas in futurum esset poenitentia virtualis, ipse non renebat. Est ergo condemnatus ex eo quod non ponebat formalem detestationem praeteritorum criminum. Vnde August. lib. 1. de nuptijs & concupiscenti. cap. 26. exponens illud Ecclesiastici. 21. quod ad rem praesentem urgentissimè facit. fili peccasti, non adicias iterum: sed de praeteritis deprecare, ut tibi dimittatur. Si autem peccando, inquit, desistere, hoc esset non habere peccatum, sufficeret, ut hoc nos scriptura moneret, fili peccasti, non adicias iterum. Non autem sufficit, sed addit. Et de praeteritis deprecare, ut tibi dimittatur. Quapropter Tridentina synodus sessio. 6. cap. 6. & 14. expresse decreuit poenitentiam, non solum continere cessationem à peccatis, verum & eorum detestationem. Ob idque profectò non video quo modo defendi possit, quod actus charitatis, citra martyrij perpersionem, sine formali poenitentia sufficiat, praesertim cum legitima poenitentia debeat includere votum confessionis, quod sine peccatorum detestatione haberi non potest. Item quia qui dicit, charitatem esse poenitentiam virtutalem, dicere conuincitur, quod etiam si tunc peccata occurrerent memoriae non opus esset formali detestatione: quandoquidem iam habet sufficiens remedium: quod profectò absurdum esset concessum. Neque verò necesse est hanc labem Scoti impingere, sanè cum ipse non asserat nisi quod per actum charitatis homo disponitur. Et potest glossari, vel quod vocat actum charitatis detestationem, vel quod illum actum statim detestatio concomitatur, vel loquitur quando peccata ita sunt obliuioni tradita, ut non possint in memoriam reuocari. De quo casu statim dicemus. Ad argumenta ergo in contrarium respondetur esse sophistica. Concedimus enim, actum charitatis contrarium esse peccato, & quod quicumque legitime Deum diligit, vicissim ab ipso diligitur. Sed tamen qui est in peccato mortali nequitiam, citra martyrium, habere potest legitimum actum dilectionis nisi detestando peccata. Nam cum peccatum sit motus auersionis, non expellitur nisi per motum contrarium conuersionis. Quare licet peccatrici dictum sit dimissa esse peccata: quoniam dilexit multum, in eius lachrymae fuerunt poenitentiae indices. Secunda conclusio, Peccatori, qui sic est omnino peccato

re oblitus, ut facta diligenti indagine nequeat ullius eorum meminisse, non est necessarius actus poenitendi, sed per actus alios charitatis veniam obtinebit. Conclusio est Gabrielis 4. di. 14. q. 1. art. 2. quae nescio cur reprobetur. Nam quauis poenitentia, virtus sit per se necessaria ad remissionem peccati non solum necessitate precepti, de quo distinct. 17. disputabimus, imò necessitate finis: hoc tamen intelligitur, quando peccatorum vlla potest haberi memoria. Si enim quis eo quod non facit diligentiam, non recordatur eorum, fateor sine poenitentia nullum alium actum charitatis ei sufficere. Si tamen merè naturaliter est oblitus, ut in sua potestate non sit peccata recollere, nequitiam potest detestationem habere. Nam quorum homo non est memor, quomodo illa detestari potest? Si ergo tunc esset necessaria poenitentia, tunc homo sine possibili remedio maneret. Tunc ergo ad remissionem huiusmodi obliuionum peccatorum sufficit quicumque actus charitatis, qui respectu illorum est virtualis poenitentia, ut quæst. seq. artic. 1. apertis verbis D. Tho. affirmat. Quod si dicas, debere tunc ceteri in genere sub conditione si peccatum habeat, profectò non videtur cur ad hoc teneatur, postquam nullam habet peccatorum notitiam. Dicere autem quod tunc Deus adiuuabit ut recorderetur, nullam prorsus habet fundamentum. Igitur quauis illa obliuio peccatorum non sit remedium remittendi peccata: quoniam cum nullus actus intellectus ad id sufficiat, multò minus ignorantia, vel obliuio, tamen quicumque alius actus charitatis, ad quem Deus auxilio speciali concurrat, erit sufficiens. Et est planum exemplum de baptismo, nam licet sit per se necessarius ad salutem, nihilominus si daretur aliquis inuincibiliter ipsum ignorans, citra votum eius expressum posset in Deum conuerti. Tertia conclusio, Martyrium, quando eius subita oblatio actum poenitendi impedit, sufficit sine poenitentia ad salutem. Conclusio hæc non est mihi tam certa quam superiores, sed tamen multò probabilior quod contraria. Asserunt eam Scotus & Gabriel distinct. praesentis. quæst. 1. art. 3. sed tamen nimium absolutè, dicentes feruorem martyrij sufficere. Et tamen arbitror esse moderandam. Si ille, inquam, qui martyrio expositus est, inducias habet ut possit peccata recollere, tenetur qui dem. Verbi gratia, dum est in carcere. Imò si copia suppetit sacerdotis & temporis, cõfiteri

teri tenetur (si singulare est confessionis preceptum in articulo mortis, de quo distinct. 18. disputabitur.) Quod si tantum temporis non habeat, possit tamen habere dolorem in genere, ad id etiam obligatur: nam martyrium non aliter potest vicem poenitentiae supplere, quam supplet vicem baptismi: non autem huius vicem supplet, nisi ubi eius copia haberi non potest. Si enim sub ipsum agonis articulum offerretur martyri baptismus, quæ renueret, re vera non esset orthodoxus martyr, ut distinct. 3. art. 11. asserunt reliquimus. Pari ergo modo si tempus habet poenitendi, & poenitentiam renuit, contemptor est & virtutis & sacramenti, atque adeo tunc nullus feruor martyrij, absque poenitentia sufficit. Sed faciamus hominem sic in martyrium rapi, ut atrocitas mortis eius occupet mentem: arbitratur quod licet sit in peccato, dummodo non sit in eius actuali complacencia, aut proposito, illa perpersione martyrij obtinebit veniam apud Deum. Probatur, Martyrium, ut loco proximè citato latè elucidauimus, supplet vicem baptismi, ut patet tum aliorum patrum testimonio, quos illic citauimus, tum & Augustini contra Donatistas, & refertur de consecra. distinct. 4. can. Baptismi vicem: Cuius utique euangelica fundamenta sunt, illud Ioan. 15. Maiorem charitatem nemo habet quam, ut animam suam ponat quis pro amicis suis: & Matth. 10. Qui confessus me fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Et qui perdidit animam suam (id est, vitam) propter me, in vitam æternam inueniet eam: sed tam necessarius est baptismus ad remissionem originalis quam poenitentia ad remissionem actualium: ergo pariter supplere potest poenitentiae vicem. Et confirmatur, quia, ut illic vidimus, tria distinguuntur ex æquo baptismata: scilicet, fluminis & fluminis, quod est virtus poenitentiae, & sanguinis, quod est martyrium: ergo quodcumque per se sufficit. Respondetur autem per hoc potest discrimen, quod baptismus non aliam dispositionem requirit quam non inuenire obicem contrarium. Martyrium autem per se dicit actum charitatis, ut S. Tho. supra quæst. 66. art. 12. dixit, & contra Cresconium lib. 2. cap. 12. ostendit Augustinus. Quinuerò & Paul. 1. Corinth. 15. Si corpus, inquit, meum tradidero ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: charitas autem in peccatore sine poenitentia non est legitima. At vero in contrarium est primum argumentum, quod sicut baptis-

mus non semper requirit actum charitatis: ita nec martyrium, ut patet in Innocentibus ante usum rationis occisis pro Christo, quos illic ostendimus fuisse martyres sine actu proprio charitatis. Vnde quæst. proxima art. 1. bonum dicemus argumentum, quod dormientes in peccato etiam mortali, qui ante somnum non habebant actualem voluntatem peccato inherenter, obtinebunt veniam. Nam hoc videtur S. Tho. in solutione secundi affirmare. Secundo, ut hoc nunc intermittamus, dicimus quod expositus martyrio in illo articulo habet legitimum actum charitatis, qui virtute includit poenitentiam, licet illa non sit formalis. Quare contraria opinio principium petit dum asserit legitimam charitatem in martyre non posse esse sine poenitentia. Hoc. n. est singulare privilegium martyrij, quod per se est summa charitas & confessio Christi. Cum enim dixit Christus, maiorem charitatem nemo habet, &c. hanc asserit maiorem, etiam quam illa, quæ est detestatio peccatorum: quare martyrij charitas in illo articulo, quo totum hominis animum expositum & absorbet, aliam non exigit, sed est summum holocaustum, quo se homo ex toto corde Deo tradit. Et est expressa sententia Chrysostomi sermo. 29. de poenitentia, ubi ait. Sicut in tenebris non est absque lucerna lumen, sic non potest homo peccatum absque poenitentia ablueri. Atque hoc, inquit, de homine iam baptizato dicitur. Et subdit. Item lector intelligat martyrium poenitentiae praeteriti non egere. Nam sicut lux diei non querit lucernam, sic iustitia ante Deum (scilicet martyris) sine poenitentia lucet. Vide quo modo martyrium tanto fulgore poenitentiae praefertur, quanto lux diei lucerna in tenebris fulgentior est. Quod si arguas. Baptismus ipse, cuius vicem martyrium supplet, aliquam poenitentiam, ut supra diximus, requirit: ergo & actus martyrij. Respondetur, quod dum martyr habet tempus memorandi peccata, detestari illa tenetur, sed si afflictio mortis & feruor in Deum illam recordationem impedit, satis est, ut homo se Christo sacrificet. Postremo autem argumentum est, quod casus iste, metaphysicus quibusdam videtur, ut homo tam repente rapiatur ad martyrium, ut non possit peccatorum recordari. Imò ut Chrysostomus homilia. 4. de diuite & Lazaro ait, repentina mors ex templo memoriam offert peccata praeterita, quod probat exemplo fratris Ioseph Genes. 42. qui in afflictione positi statim

tim dixerunt, merito hanc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum. Et pueri in camino ignis Danielis. 3. peccata sua cōfitebantur. At mihi profectio non apparet nisi casus, qui vñ venire potest. Nam licet egregia facinora, vt illud in fratrem venditum, statim occurrant menti, occultiora tamen atq; illa prefertim, quæ ex culpabili ignorantia precesse runt, indagine egent, vt in memoria redeant. Pueri autem apud Daniele diuino miraculo sustentabantur, vt pleno iudicio possent peccata, non tam sua, quam populi cōfiteri.

Aliud argu. Accedit & argu. pro nobis ex historia Cymentum ex pria. quæ Aug. lib. 2. cōtra Donatistas cap. 5. historia Cy- probabilius existimat non deposuisse errorem suum de baptizandis hæreticis vsq; ad mortis articulum. Et tamen cap. 18. ait errorem illum ab illo recompensatum fuisse, & passionis fæce purgatum. Nam quauis dici possit, qd nō fuerit pertinax in errore, & ideo ante martyriū fuisse in gratia, sed qd per illud fuerint illi remissa supplicia, si propter defensionem erroris illa demeruerat. Nihilominus licet vsq; ad mortis articulum fuisset in culpa, modo non haberet voluntatem in errore obliuiscere, sed se Deo commendaret, per illud fuisset saluus. Quare ecclesia non aliud fuit perferenda, vt in catalogum sanctorum illum referret, quā quod fuit martyr. Quod si quis dicat. Saltem martyr tenetur in agone habere dolorem in genere, & misericordiam petere. Respondetur primo, qd ille dolor in genere quando homo non est in memor alicuius peccati, neq; in genere peccasse, non est propriæ poenitentia: quoniam neminem propriè poenitere potest eorum, quæ nullatenus se fecisse meminit. Et ideo talem actū potius appellarem charitatis & amoris filialis qd formalis poenitentia. Secundo respondeo, qd positus in agone martyrii, nisi peccata sua spōte occurrant, consiliū faciet attentionem ad martyrium applicando, qui est actus fortitudinis, quā ad peccatorum recordationē: videlicet, vt cor satagat diuino amore inflāmare, vt strenuè mortem pro Christo optet. Non enim de martyribus legitur qd sub illum articulum peccata plangerent, sed quod curarent animum contra terrores mortis coramare. Sed tandem admonuerim, vt hoc priuilegiū nemo cogitet ad alios actus quantum feruentis charitatis extendere: quia est singulare perpeſi martyrii, quo se homo Deo sacrificat. Neque verò feruori desiderij

martyrii, vt putat Scotus, id tribuerim, quando martyr non est in actu passionis: desiderare enim martyrium absque formali poenitentia non sufficit, sed illud perpetuū tunc durat homo actū cōfiteatur Christum, & animam pro eo ponit, cui hoc priuilegiū adscribitur. Ad hæc adhibenda est alius dubij decisio, vtūm poenitentia non solum quantum ad detestationē peccati sit formaliter necessaria, vt expositum est, verūm quantum ad propositum emendandi vitam. Quam questionem recentiores quidam nobis offerunt. Maioris enim dist. præſenti quæſt. 1. ait non esse necessarium propositum actuale cauendi à peccatis in posterum, sed sufficere nō vel le, hoc est, non habere propositum peccandi. Et quidam iunior in suo codice de poenitentia tractatu. 1. quæſt. 3. ait, non esse tale propositum expressum necessarium: quia virtualiter includitur in detestatione peccatorum præteritorum quatenus offensa Dei sunt. Et quidem prima frōte sic apparet: nam ait S. Tho. in 4. dist. 17. quæſt. 2. artic. 2. propria peccata poenitentia sunt peccata præterita, & 1. 2. q. 113. art. 5. solum ait in iustificatione impij requiri vñum motum in Deum, atque alij qui sit peccati detestatio. Sed nihilominus opinio hæc, nec verò vera est nec tuta neq; in populum euulganda. Primo, quia nullus vnquā antiquorū sic ausus est loqui. Nā Alexan. 4. part. q. 69. memb. 9 & Durand. dist. 17. quæſt. 2. & omnes dicunt requiri propositum, neq; vñus fingit propositū virtuale. Et plana id ratio docet: nam vt supra. q. præcedenti artic. 3. declarauimus, propria ratio poenitentia est ex timore filiali sic vindicare delicta, vt vita emendetur. Vnde ait ibidem S. Thom. quod poenitentia est detestatio offensa Dei cum emendationis proposito, & artic. 5. subdit qd timor filialis necessarius ad poenitentiam est quo quis emendam Deo voluntarius offert. Idq; præſenti art. repetit, quod homo cōuertitur in Deum per detestationem conuersionis ad creaturam cum proposito emēdx. Et quæſt. sequenti art. 1. ad 2. ait quod requiritur, vt homo proponat abstinere ab omnibus & singulis peccatis mortalibus. Igitur cum finis poenitentia sit emendatio vite, fit vt si detestatio requiritur formaliter, propositū etiā formaliter exprimat, vt Magister Senten. dist. præſenti expressè ait. Et Ambros. dicēs quod poenitentia est male acta plangere, & plangenda iterum non committere: hoc est, firmum

firmum habere propositum. Vnde Ezechie. 18. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit præcepta mea, vita viuet. Quinuerò nomē ipsum cōuersionis hoc planè sonat, vt supra diximus. f. recessum ab vno termino, puta à bono creato, ad quod homo per peccatum formaliter se conuertit, & accessum ad Deum, à quo per peccatum recesserat. Et ideo Iohelis 2. Conuertimini inquit, ad me in toto corde vestro: conuersio autem ad Deum actum formalem dicit in ipsum. Ac demum confirmatur: quia dum nos conuertimur ad Deum, ipse cōuertitur ad nos, iuxta illud Zacharie. 1. Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos: Deus autem amore positio ad nos conuertitur, quo nos amplexatur: ergo & nos debemus in ipsum conuerti per actum formalem obedientia, quod proponamus à peccatis cauere. Quando ergo Sanctus Tho. ait solum requiri detestationem peccatorum, ibidem intelligit propositum etiam ab illis in posterū cauendi. Sed ecce fallacia cōtraria opinio. Dum quis verè, inquit, detestatur peccata tanquam offensa Dei, detestatio illa virtualiter includit propositum cauendi illa in futurum: ergo non requiritur aliud expressum. Respondetur autē ad antecedens, quod eiusmodi detestatio propterea dicitur vera: quia gignit propositū cauēdi in futurum. Et in hoc sensu virtualiter includit propositum. Sed si illud nō pariat, non est vera: quia cum abhorre præterita, & cauere futura diuersi sint actus, neuter includitur in altero, licet vñus sequatur ex altero, si alterum sit legitimum. Extat inter homines exemplum. Contingere potest, vt aliquem poeniteat irrogasse iniuriam alteri, & tamen non proponat in futurum cauere: quare poenitentia præteriti de se non includit propositū futuri, sed quando est legitima illud germinat. Colligimus ergo, quod poenitentia est detestatio formalis præteritorum peccatorum cum proposito emendandi vitam. Atq; hæc est necessaria post baptismum ad remittendum peccatum mortale. Quomodo autem sit in præcepto videbimus dist. 17. quæſt. 2. ¶ Non ergo sana est illa quorundā contritionis definitio, qd sit detestatio actualis, vel virtualis peccatorum. Atqui si hæc cōſura mihi in eos licet, qui tū vitæ integritate, tū doctrina insigniuntur, tum etiā de me profectio optime sunt meriti, quos ideo ex animo & suspicio & dili-

go, non possum non ægerrimo animo ferre qd res scholastica, eadēq; in visceribus philosophia, & theologia recōdita & vñusq; iuris materna lingua in vulgus edatur. Putat. n. isti optimi autores plebi sic bene cōsultū, & tamen, præter quam quod scientiarum maiestatem & auctoritatem extenuant, sexcentas occasiones errandi indocto vulgo offerunt. In vulgo autem pono quā plurimos plebanos, qui vix Latine sciunt, atq; adeo nec scholastica verba, quantuncunq; vulgari lingua eis proponantur. Adde quod scientiarum mysteria, nisi in scholis doceantur, propterea quod lingua vulgari edantur, non sunt opificibus & rudibus hominibus patentiora quā latinè. Quare cōsultius esset, vt ignorantes ad doctores dubia sua deferrent, qui viua voce eis responderēt, quā illis idiomate vulgari eadem porrigere. Quod ergo in summa aliā docta Hispanè scripta statim in principio, pōnuntur: videlicet, contritio est poenitentia voluntaria dolorosa, grandissima, actualis virtualis, nō debuisset, vt bona venia dixerim, vulgo proferri. Nam quomodo opifices, imò rurales sacerdotes intelligere possunt, quid est virtualis poenitentia? Statim colligent sufficere, vel elemosynam, vel orationem loco poenitentia. præſertim qd illa particula, virtualis, apud nullum antiquorum reperitur. Imò cum omnia testimonia supra citata scripturæ absolute exigant poenitentiam, temeritas est aliter populum docere: & de hoc deberet confessarius puniri, si aliter poenitentem doceret, qd quod debeat expressè detestari peccata, expressèq; propositum habere emendandi vitam. Sed & dum ait, grandissima, nisi adsit viua eiusdemq; doctæ vocis explicatio, offendiculū indoctis ponet. Hactenus de lege ordinaria, secundum quam constitutissimum est, poenitentiam esse ad salutem necessariā, sine qua actuale peccatum non remittitur.

¶ Sed quid de omnipotentia Dei absoluta? Vtrum possit Deus sine virtute poenitentia peccata mortalia dimittere: nā quod id possit sine sacramento citra controuersia S. Tho. secunda conclusione constituit. Quidā enim etiam ex discipulis S. Tho. metuentes quicq; ab absoluta Dei potentia excipere, aiunt nō esse credibile, vt eum ait in præſentiarum impossibile, intelligat de potētia absoluta. Sed re vera S. Tho. intelligit impossibile esse de quacunq; Dei potentia peccatū actuale mortale

tale sine poenitentia remitti, aliis non simpli-
citer diceret impossibile. Item quia ponit dif-
ferentiam inter virtutem poenitentiae & sacramen-
tum dicens, quod sine sacramento Deus potest re-
mittere peccatum, & tamen absque illo in re
vel in voto non potest de potentia ordinaria
sed de absoluta, quemadmodum Christus per
potestatem excellentie remisit paralytico &
Magdalena: ergo sine virtute intelligit per
nullam potentiam Deum id posse.

Conclusio.

Et ideo tanquam certa statuitur haec con-
clusio, quae quavis prima facie dura videat-
ur, fiet intelligi liquida. Sed tamen ad eius
intellectum praenotandum oportet quid sit remit-
ti peccatum. Ad quod rursus perpendendum
adnotandum est, quid maneat in peccatore
transiente peccato. Scotus namque dist. 14. q. 1.
recitat unam opinionem quam falsissime sui-
se iuacens D. Thomas impugnat, quoniam nul-
libi ea somniauit. Videlicet, quod nihil aliud ma-
neat, quam reatus culpe, quae non est nisi obligatio
ad poenam debitam illi culpe, quae sit relatio rea-
lis. Sed hac opinione quantum ad id reproba-
ta quod asserit esse relationem realem, sub-
dit opinionem suam quod scilicet, sit relatio
rationis: nempe reatus culpe, qui non est al-
iud quam obligatio ad poenam. Sed dicitur
rationis relatio, quatenus homo est obiectum
intellectus & voluntatis Dei obligantis ipsum
ad supplicium. Et ab hac, inquit, relatione ho-
mo dicitur peccator. Unde esse in peccato,
est esse ordinatum ad poenam, iuxta illud Au-
gustini super Psalmum, Beati quorum remis-
sa sunt iniquitates, ubi ait quod Deum pec-
cata videre est ea ad poenam imputare, auer-
tere autem faciem a peccatis est ea ad poenam
non referre. Ex hoc infert secundo offen-
sam Dei non esse aliud quam eius iram volen-
tis vindicare peccata. Quare de potentia eius
ordinaria, non remittuntur peccata sine illa
vindicta. Tercio tandem ad nostrum pro-
positum infert, quod de potentia absoluta
Deus potest remittere peccata sine poeniten-
tia, quia remittere non est nisi velle non puni-
re. Et clarum est quod potest peccatorem li-
berare a poenis inferni. Ac subinde distin-
gitur, quod quartum quod Deus potest pec-
cata remittere sine gratia infusioe, sicuti eco-
uerso prima gratiam infudit angelis in eorum
creatione absque remissione culpe. Neque solu-
intelligit sine infusioe qualitas, quae est gra-
tia, quia nec de hoc nos dubitamus sed absque
eo quod faciat hominem gratum. Nam sicut

Illatio. 1.

Illatio. 2.

Illatio. 3.

Illatio. 4.

potuit hominem creare in puris naturalibus
sine peccato, & gratia: ita potest peccatori
peccata remittere, constituendo illum in eo-
statu ut non sit peccator nec gratus. Subscri-
bunt in suam sententiam Gabriel distin. 14. at-
que alij iuniores. Et ut istorum opinionem cor-
roboremus arguitur praeterea, Deus posset
sceleratissimum hominem suis flagitijs etiam
sordetem ad suam recipere beatitudinem: er-
go tunc remitteretur peccatum sine poeniten-
tia & gratia. Ac demum arguitur. Peccatum
in solum Deum committitur, iuxta illud Psal-
mi. 50. Tibi soli peccavi, creditor autem, &
praesertim Deus, qui bonorum nostrorum
non indiget, potest debitori debita condona-
re, & inter debita peccatoris unum est con-
stitutio, ergo absque illa potest peccatum remit-
tere. Attamen, salva reverentia, quae Scoto
debetur, primum eius fundamentum etiam
in foribus apparet esse falsum. Quis enim si-
bi persuadere possit, ut hominem esse pecca-
torem non sit aliud quam esse obligatum ad
poenam? Arguitur enim sic primo. Reatus ad
poenam est effectus culpe: nam quia homo
peccator est damnatur ad supplicium: prius
ergo natura est hominem esse in culpa & pec-
cato quam destinari ad poenam. Secundo cui-
dentsissime arguitur. Quavis per impossibi-
le Deus nullum supplicium peccatoribus statu-
set, neque infernum scilicet, neque purgato-
rium, immo quavis neque esset gloria a qua
expellerentur, nihilominus facere contra di-
vinam regulam & voluntatem peccatum esset
ergo esse in peccato non est formaliter ordi-
nari ad poenam. Immo vero qui in inferno tor-
quentur quoties peccant, iuxta illud Psalmi.
73. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit
semper, & tamen non ordinantur ad novam
poenam. Tercio. Ordinari ad poenam licet
sit malum hominis, est tamen bonum iusti-
tiae: cuius Deus est causa: sed esse in peccato
nullatenus est bonum, cuius utique Deus non
est causa, sed solus homo: ergo absurdum est
dicere quod ordinari ad poenam sit esse in pec-
cato. Quarto denique res explicatur. Esse in
peccato est terminus huius, quod est pecca-
re, sicut esse in tenebris, est terminus huius,
quod est tenebrescere: peccare autem est de-
viare a divina regula & a Deo averti: ergo es-
se in peccato nihil aliud est quam esse devi-
um & aversum a Deo. Quocirca haec verum sit
quod transiente peccato nihil maneat in pec-
catore nisi relatio rationis, quia homo est ob-
iectum

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

iectum divinae voluntatis, non tamen est relatio
qua homo ordinatur ad poenam, sed illa, qua odio
habetur iniustusque est & inimicus Deo, quan-
vis lege ordinaria inde sequatur, ut condene-
tur ad poenam. In summa, ut art. 4. patebit, esse
in peccato pertinet ad inimicitiam, sed esse da-
mnatum ad poenam pertinet ad iustitiam. Et
hoc est valde notandum tanquam certissimum fun-
damentum materiae poenitentiae. Ex qua sit
secundo quod offensam Dei non est illa ira, qua or-
dinat hominem in poenam: nam illa virtus est &
perfectio Dei: offensam autem est malum ab ho-
mine Deo illatum. Quare offensam si accipitur
active est actus ipse peccandi, passive vero est
illa relatio rationis in Deo, qua dicitur ab ho-
mine iniuriam accepisse. Ex his ad propo-
situm colligitur tertio, Deum peccata dimittere
non esse non velle punire: nam licet nunquam eum,
ut dictum est, statuisset velle punire, maneret
in peccato: sed est eum in suam gratiam reuo-
care. Quapropter, ut art. 4. videbimus, post
remissum peccatum quoad culpam, saepenum-
ero remanet reatus ad poenam purgatorij. Enim-
vero esse in peccato & esse in gratia formaliter
opponuntur, ut duo ex natura sua contra-
ria. Quod si arguas. Contraria mutuo se ex-
pellunt active, hoc est per se immediate sicut
frigus calorem: peccatum vero non expellit gra-
tiam active, hoc est, immediate, sed demerito-
rie: etenim ut homo per virtutem non immedia-
te producit gratiam, sed meretur, ut illi Deus
faciat sibi gratiam: ita per peccatum non active &
immediate illa expellit, sed meretur, ut Deus
pellat illi a sua gratia. Item quia contraria sunt
in eodem subiecto: peccatum vero est in volun-
tate, & gratia secundum S. Thomam in essentia ani-
mae. Ad hoc respondetur cum Caietano in praesenti
loco. Aliud est quippe peccare, aliud esse
in peccato: peccare, n. est actus contrarius chari-
tati, quae est in voluntate: quare effectivum ex-
pellit charitatem: offendere namque Deum directe
opponitur huic, quod est ipsum diligere: sed
demeritorie corrumpit gratiam: nam quia homo
agit contra charitatem eius, illi expellit a sua gra-
tia. Sed tunc esse in peccato non est nisi esse in
macula, quae ut ait S. Th. 1. 2. q. 86. nihil aliud
est quam carentia gratiae, quae est lux, & nitor
anime: quare est esse hominem privatum
gratia atque a deo iniustum Deo. &c. Ac perin-
de remitti peccatum, & resiliere a peccato est
redire in gratiam. Sed arguit in contrarium Sco-
tus. Si macula peccati & esse in peccato non
est nisi privatio gratiae, sequitur quod nullus sit

argum.

nota solutio
vni.

magis peccator quam alius: quia privatio non
recipit magis, aut minus: neque vilius esset in
pluribus peccatis quam alius: quia privatio illa
non est nisi una. Respondetur, quod macula non
est duntaxat privatio gratiae, sed eiusmodi pri-
vatio respectu suae causae, quae est conversio
voluntatis hominis ad bonum commutabile:
illo enim tactu sordidatur anima. Unde sicut qui
nitidus est quo plura sordida tangit, eo ma-
gis sordescit: ita quo quis saepius, aut gravius
peccat, magis gratiae lumine & nitore priva-
tur. Habemus ergo, (quod nemo rem attente
speculatus negare potest) quod Deum homi-
ni peccatum remittere non est poenas illi con-
donare & relaxare: hoc enim est relaxare ri-
gorem iustitiae, sed est ipsum in suam gratiam
reducere, qui est actus amicitiae. Non dico non
posse Deum remittere culpam quin infundat
qualitatem, quae est gratia: nam etsi lege ordi-
naria illam infundat, tamen per potentiam ab-
solutam potest sine illa qualitate facere homi-
nem sibi gratum. Sed dico quod sicut homo ita
intrinsece est animal rationale, ut Deus per
nullam potentiam possit facere hominem non
rationalem: ita Deum remittere mortale pec-
catum, aut originale, est hominem, quem in-
iustum habebat & oderat, charum sibi facere &
gratum. Hoc supposito, ut ad nostram con-
clusionem descendamus, cordatissime animad-
vertendum est discrimen, quod D. Thomas hic
inter Deum & homines constituit: nempe, quod
homo possit alium diligere licet non sit bo-
nus, sed appareat bonus: quia decipi homo po-
test: immo quavis neque appareat bonus si ha-
beat aliquam rationem delectabilis, vel utilis.
Deus autem nec per suam omnipotentiam po-
test quicquam diligere nisi bonum. Cum enim
sit ipsa per se bonitas, & voluntas & bonitas
sint eadem essentia, est implicatio contradi-
ctionis, ut voluntas feratur nisi in id, quod suus
intellectus ostendit ei sub ratione boni: quia
falli non potest, necesse est ut illud sit verum bo-
num eo gradu, quo diligitur, immo diligendo
facit bonum. Ut diligendo solem facit eum
lucidum, & diligendo arborem, facit eam vi-
vere, & diligendo brutum facit id sentire. Qua-
re in creatione mundi quicquid faciebat, ut
ait historia, videbat esse bonum. Mittimus
tamen illas dilectiones rerum temporalium,
& loquamur de illa, quae absolute dicitur di-
lectio Dei, quae scilicet angelos, & homines
ad suam beatitudinem destinat. Haec ergo
non potest hominem, aut angelum diligere,

Argum.

nisi sit iustus & bonus, alioqui implicat contradictionem, ut sit sibi gratus: imò diligendo eum facit iustum & gratum. Hoc igitur ex his colligitur argumentum. Deum mortale aut originale peccatū hominis remittere, est ipsum in suam gratiam & amicitiam reuocare: in gratiam autē & amicitiam Dei hominem reuocari impossibile est per omnem potentiam, nisi sit bonus & iustus: bonum verò & iustum impossibile est hominē adultum fieri, nisi voluntatem, quam habet à Deo auersam, in ipsum cōuertat, quod per solam peccati detestationem, quæ est poenitentia, fieri potest: ergo omnino est impossibile Deum cuiuspiam mortale peccatū remittere, nisi per poenitentiam. Paruli verò ante vsum rationis quāvis etiam per nullam potētiam Dei possint in gratiam reuocari, quin fiat iusti & boni, tamen quia originale non propria voluntate cōmiserunt, possunt absq; proprio etiā motu à Deo iustificari. Ad argum. ergo in contrarium cōceditur, posse Deum sine poenitentia cōdonare peccatori poenas & ipsum nolle punire. Negatur tamen consequentia, ergo potest illi remittere peccata sine poenitentia: quia remittere peccatum nō est remittere poenas, sed facere hominē gratum. Imò verò fortassis peccatori potest Deus conferre gloriam de potētia ipsius absoluta permanenti in peccato. Quanquam qui hoc negauerit non longē aberrabit à vero: quia bonitati Dei repugnare videtur, ut ad illam felicitatem inimicum admittat: sicuti ē cōuerso, misericordiæ eius repugnet, ut eū cui remisit culpam, in inferno cruciet. Sed tū illo dato, id nō esset remittere peccatū: quia tunc admittit eum ad gloriā nō esset recipere eū in gratiā. Pariter ad aliud respōdetur, qd pōt De⁹ sine poenitentia cōdonare peccatori omne debitū: scilicet, omnē poenam, quam in satisfactionem & castigationē debet. Cōtritiō verò plus habet q̄ rationem debiti: nam debitū solum dicit id quod est sub præcepto: contritiō verò est præterea intrinsecē necessaria necessitate finis ad salutē. Postremum autem argumentum putant aliqui inuincibile, quo arguebatur, posse peccatum remitti sine hoc qd homo fiat Deo gratus per hoc qd maneat in puris naturalibus. Sed illud D. Tho. 1. 2. q. 113. art. 2. facit, & egregiē soluit. Arguit siquidem. Quando sunt duo cōtraria mediata potest vnū remoueri sine alio: potest, inquam, album tolli licet nō fiat nigrum, sed maneat

Responsio.

rubeū: gratia verò & peccatū sunt contraria mediata: nam pōt dari homo in puris naturalibus sine peccato & gratia: ergo sicut gratia prima angelo & Adæ fuit infusa sine expulsiōe peccati, pōt vice versa existenti in peccato illud remitti sine eo qd fiat Deo dilectus. Negat D. Tho. optimē consequentiā: nam plus, inquit, requiritur, ut offendenti Deum remittatur culpa, q̄ ut existēs in naturalibus non habeatur odio. Potest enim apud homines cōtingere, ut vnus alium, nec diligat, nec odio habeat: sed tamen qui offensam & iniuriā ab alio accepit, non pōt illam ei remittere absq; speciali beneuolentia: nam hoc, qd est remittere est beneuolentia: ergo licet possit esse homo in naturalibus sine odio & beneuolētia Dei, tamen postquā homo est in peccato, nō potest Deus illud remittere sine sua ipsius Dei beneuolētia: beneuolētia autē Dei nihil est aliud q̄ sua gratia, atq; adeo absque eadem gratia non potest fieri remissio. Contra hoc tñ facit tertium argumentum. S. Tho. Maior est misericordia Dei q̄ misericordia hominis, sed homo nonnunq̄ remittit offensam & iniuriā sibi illatam non poenitenti: imò id Dñs Matth. 5. mādāt dicens, Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui oderunt vos: ergo & Deus multo magis dimittit suam offensam impoenitentibus. Negatur cōsequentiā: nam hominem remittere offensam, non est nisi remittere satisfactionem, quam Deo relinquit: diligere autem eum, qui est in peccato non licet, nisi procurando illum in viam reducere, quod homo quidem diligendo efficere non potest. Et ideo misericordia Dei est maior, qui diligendo hominem facit eum iustum & bonum.

ARTICVLVS. III.

Virum possit per poenitentiam vnū peccatum sine alio remitti.

VIA dictū est per poenitentiam omnia dimitti, nec sine illa vllum posse remitti, restat tertia cōbinatio, vtrū per illā possit vnū sine alio remitti. Et respōdet D. Th. vnica cōclusiōe. Impossibile est p poenitentiam vnū peccatū sine alio remitti. Quā pbat trib⁹ rationib⁹. Prima, ex parte gratiæ Dei, per q̄ peccatū tollitur: nā vt 1. 2. q. 113. ar. 2. definitū est & modo art. præcedenti explicuimus, nullū peccatū remittitur sine

Tertium argumentum.

Conclusio.

Ratio 1.

Ratio 2.

Ratio 3.

Expositio articuli.

sine gratia: omne autem peccatum cōtrariatur gratiæ & excludit eam modo proximē exposito: ergo impossibile est vnū peccatum dimitti, quin omnia tollantur. Secunda sumitur ex parte poenitentiae peccatoris: peccatum enim mortale, ut ostensum est, nō nisi per veram poenitentiam remitti valet: verā autē poenitentia est peccatum abijcere quatenus est cōtra Deum, quod est vniuersis peccatis mortalibus cōmune: neminem ergo legitimē poenitere potest vnus peccati, nisi quem omnium in vniuersum poenitet: cui. n. peccatū quatenus offensa est cōtra Deū displicet oīa simul displicet: impossibile est ergo vnū peccatū sine alio per poenitentiam remitti. Tertio, quia remittere vnū sine alio, perfectioni repugnat Dei misericordiae, cuius, ut Deutero. 32. legitur, perfecta sunt opera: vnde cuius miseretur, in integrū miseretur: colligitur ergo ut in libr. de poenitentia legitur, quod quāda impietas infidelitatis est ab eo qui iustus & iusticia est dimidiam sperare veniam. Et confirmatur conclusio sententiā Augustini in eodē lib. si finis est, & refertur can. Sunt plures, de poenitentia dist. 3. vbi ait, Sūt plures quos poenitet peccasse, sed non omnino referuantes sibi quādam, in quibus delectentur: non animaduertentes Dominum simul mutum & surdum à demonio liberaisse, per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanare. Conclusionem præsentē nemo est qui dubitet, sed tamē sunt, etiam ex nostris, qui formidantes cunctentur eam de potētia Dei absolute affirmare: cum tamen planē S. Thom. hunc sensum faciat. Imò maior (si maior esse potest) implicatio cōtradictionis est Deum vnū posse peccatū mortale sine omnibus dimittere, quā peccatū remittere sine gratia, hoc est, sine eo quod hominem sibi faciat gratum, quod omnino impossibile monstratum est. Et hoc aperte omnes rationes S. Thom. demonstrant: impossibile enim est Deum vllum peccatū mortale, aut originale remittere, nisi hominem in suam gratiam reuocando: cum ergo gratum habere hominem nequeat nisi iustum, & iustus nemo esse possit si in peccato originali aut quocunq; mortali persistat: repugnat vnū absq; omnibus remittere. Imò consulto non restringit conclusionē ad mortale & originale, insinuans fortassis quod neq; vllum veniale per poenitentiam remittitur sine alio: nam si poenitentia

legitima est venialis culpa quatenus feruorem charitatis remittit, in omnia venialia ferri debet, in quibus eadem est ratio. Quāuis per feruorem charitatis possit remitti vnū veniale, cui homo non adheret absque alio, cui adheret, ut quæst. proxima videbitur.

Argumentum.

Contra hanc autem conclusionem arguere quis potest de peccatis oblitis. Apparet namq; neminem absolui per formam sacramenti, nisi à peccatis, quæ confessus est: si ergo poenitēs quorūda obliuiscitur, ab illis nō absoluitur. Vñ videtur colligi qd aliqua remittantur sine reliquis. At verò argumētū nullas aduersus cōclusionē vires habet. Primū quia modō loquimur de remissione per poenitentiam virtutem, per quam quidem si sit legitima contritiō, etiam in genere antequā fiat singulorum indagatio, sit omnium remissio. Secundo, quia etiā in confessione qui ex sua culpa, quia non fecit sufficiētem indaginem, non est omnium memor, neq; ab oblitis, neq; ab ijs, quæ confessus est, absoluitur. Si tamen absq; sua culpa quorundam est oblitus, gratiam recipit, atq; adeo omnium remissio nem. Quare non est necessaria disputatio, an absoluitur ab oblitis necne. Quāuis ut dist. 18. videbimus, dicēdus est absolui ab illis, nō formaliter: quia non sunt confessi, sed exten sine & consecutiue: quia absoluitur persona, absoluitur ab omnibus: licet si postmodū in memoriam redierint sint necessario contenda, ut illic apparebit.

Primum argumentum.

Primum argumentum S. Thom. est. Legitur Amos. 4. Plui super vnam ciuitatem, & super alteram non plui: pars vna cōpluta, est & pars, super qua nō plui, aruit. Quod exponens Gregor. super Ezechiel. & refertur de poenitentia dist. 3. can. Plui, dicit, Cū ille, qui proximum odit, ab alijs vitijs se corrigit, vna eademque ciuitas ex parte compluitur & ex parte arida manet: quia sunt qui cū quāda vitia refecant, in alijs grauius perdurant: ergo potest vnū peccatum per poenitentiam sine alijs dimitti. Negatur consequentia, quia verbum Gregorij solum intelligitur de cessatione: potest enim ille, qui plurimis inuictus est vitijs, à quibusdam cessare, etiam si ab alijs nō desistat. Quod fit quidem auxilio Dei, & etiam quandoque speciali, sed tamen non illo, quo fit vltima dispositio ad gratiam. Et ideo neq; ab illis, à quibus cessatur fit remissio. Secundo arguitur. Super Psalmo Beati immaculati, ait Ambrosi. & refertur can. Pri-

Secundum argumentum.

ma consolatio de poenitentia dist. 3. Prima cōsolatio est, quia non obliuiscitur misereri Deus secunda per punitionem, ubi et si fides desit, poena satisfacit & releuat: potest ergo aliquis releuari ab aliquo peccato manente peccato infidelitatis. Negatur cōsequencia: posset autem dupliciter responderi. Vno modo, quod Ambro. loquatur de fide catholica, & sentiat quod secunda consolatio Dei sit dum peccatorem etiam infidelem castigat in hoc mundo, quare quidem castigatio est satisfactio quae dam & releuatio. Sed tamen haec solutio suffineri non posset: quia qui est in peccato, ut dist. 19. videbimus, nullatenus satisfacit apud Deum, atque adeo nec ei releuatur poena futuri seculi. Et ideo optime respondet S. Thom. quod Ambro. non loquitur de fide catholica: nam cui illa deest, in peccato existit iuxta illud Ioan. 15. Si non venissem & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent, sed accipitur pro cōscientia. Quare sensus est, quod secunda consolatio est punire hominem in hac vita, per quas poenas patienter toleratas satisfacit homo pro peccatis remissis quoad culpā etiam si illorum homo conscientia non habeat, eo quod fuerint sine culpa sua oblita: quare releuantur ei poenae purgatorii. *¶* Tercio arguitur. Eorum, quae non se necessario consequuntur vnum potest esse sine alio, sed peccata, ut 1. 2. q. 113. art. 1. monstratum est, non sunt ut virtutes, connexa, quia non committuntur secundum accessum ad rationis regulam sed secundum recessum ab illa, qui potest in finitis modis contingere, sicut lineae exētes a centro: ergo vnum peccatum potest remitti sine alio. Negatur consequentia, quia licet non sint connexa, quatenus sunt conuersiones ad bonum commutabile, quia ratione potest esse vitium auaritię sine vitio prodigalitatis, & vitium iniustitię sine vitio carnis, nihilominus sunt connexa quatenus sunt auersiones ab vno incommutabili bono: scilicet, Deo. Et ideo nisi peccator ad ipsum conuertatur omnia relinquendo, nullius potest obtinere veniam. *¶* Quarto. Peccata sunt debita: quae nobis relaxari petimus, cum dicimus in oratione Dominica. Et dimitte nobis debita nostra: sed homo potest vnum debitum sine alio condonare: ergo & Deus. Posset quis negare consequentiam propter dissimilitudinem inter hominem & Deum. Doctius tamen Sanct. Thom. respondet distinguendo minorem: nam licet ex debitis externarum re-

rum, quae amicitiae non opponuntur, possit creditor debitorum partem sine alia parte dimittere, tamen ex illis, quae sunt contra amicitiam, ut puta ex iniurijs, & offensis, neque inter homines remittitur, vnum sine alio. Ridiculum enim videretur, ut quis rogaretur ut esset alteri amicus quantum ad aliquam iniuriam, & non simpliciter. *¶* Quinto denique arguitur. Deus per suam dilectionem peccata remittit, secundum illud Hierem. 31. In charitate perpetua dilexi te, & ideo attraxi te miserans: sed potest Deus hominem quantum ad aliquid diligere, quod odio habeat quantum ad aliud: diligit enim hominem quantum ad bonum naturae, odio tamen habet quantum ad culpam: ergo pariter potest remittere vnum peccatum sine alio. Negatur consequentia: nam Deus naturam hominis diligit ordinando ipsam ad bonum glorię non quatenus natura est, sed quatenus est in gratia, a qua per quodcumque peccatum impeditur. Sed diligit eum quantum ad esse naturae: cui non repugnat peccatum. Dilectio verò gratię, per quam fit remissio peccati mortalis: hominem in vitam aeternam ordinat secundum illud ad Romanos 6. Gratia Dei vita aeterna. Haec autem ordinatio fieri nequit, nisi omnium simpliciter fiat peccatorum remissio.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum remissa culpa per poenitentiam remaneat reatus poenae.

CVM tam plenam potestatem poenitentiae tribuerimus, merito quaeritur, utrum adequetur baptismo, qui poenas omnes cum culpis remittit, an verò remissa culpa aliquem poenarum reatum relinquat. Ad quod S. Tho. quinque conclusionibus respondet. Tribus scilicet praambulis ex quibus duas elicit quaestioni respondentes. In peccato enim mortali, ut 1. 2. q. 87. ostensum est, sunt duo: scilicet, auersio ab incommutabili bono, & peruersa conuersio ad bonum commutabile. *¶* Est ergo prima conclusio. Ex parte auersionis a Deo consequitur peccatum mortale reatus poenae aeternae, ut qui contra aeternum bonum peccauit, in aeternum puniatur. *¶* Secunda. Ex parte etiam conuersionis ad bonum commutabile in quam est contra rationis ordinem consequi-

Prima conclusio.
Secunda conclusio.

tur etiam peccatum mortale reatus alicuius poenae: quia inordinatio culpe non reducit ad ordinem iustitię, nisi per poenam, ut etiam civilis nos res publica docet. Insultum est enim, ut qui voluntati suae plus indulget, quam debuit, contra voluntatem suam aliquid patiat, sic enim erit aequalitas, iuxta illud Apoc. 18. Quantum glorificauit se, & in delictis fuit, tantum date ei tormentum & luctum. *¶* Tertia conclusio. Poena haec, quae debetur ex parte conuersionis ad creaturam, non est ex genere suo aeterna: quia cum eiusmodi conuersio non sit infinita: quia nec obiectum est malum infinitum, poena illi non debetur per se infinita, neque intensione neque duratione. Ex quo fit, ut si eiusmodi conuersio non esset auersio a Deo, non deberetur ei poena infinita: quare peccatis venialibus non debetur nisi temporalis. *¶* Ex his colligitur quarta conclusio. Per poenitentiam simul cum culpa remittitur reatus poenae aeternae. Probatur, quia cum per gratiam poenitentiae remittatur culpa fiatque conuersio in Deum, tollitur auersio atque adeo reatus poenae, quae auersioni respondet. *¶* Colligitur pariter quinta conclusio. Potest remissa culpa per poenitentiam manere reatus alicuius poenae temporalis. *¶* De quarta conclusione cum suis praambulis probationibus nemo est qui ambigat. Peccato namque mortali duplex debetur poena scilicet, poena damni, quae est priuatio Dei, & poena sensus, quae consistit in cruciatibus. Et prior respondet peccato: quia ratione auersionis a Deo, habet enim auersio haec quandam rationem infinitatis ex termino, quia est elongatio ab infinito bono, atque adeo quodam modo est infinita. Et eadem ratione, qui sic elongatur, meretur perpetuo esse ab illo exclusus, carereque perpetuo eius praesentia & conspectu. Quare suapte natura est poena infinita. Et haec est conclusio catholica expressa in euangelio Matth. 13. Exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Et expresse cap. 25. Ite maledicti in ignem aeternum. Et Luc. 16. Mortuus est diues, & sepultus est in inferno, quo nomine ecclesia intelligit perpetuum carcerem. Tamen, ut August. in Enchiridio refert: non defuerunt, qui adstruxerint comminationes istas ad terrorem esse factas. Quapropter negabant vlla fore aeterna supplicia, allegantes illud Psalmi. 17. Non obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua miserationes suas. Sed est haec perniciosa haec.

Sed est haec perniciosa haec. Deus enim non obliuiscitur misereri in hac vita, si homo sui ipsius non obliuiscatur. Sed tamen post mortem ubi ceciderit lignum, ut habetur Ecclesi. 11. illic erit. Igitur cum per poenitentiam homo conuertitur in Deum, tollitur illa aeterna poena damni, eo quod tollitur auersio. Eidem autem peccato ratione obiecti, quod cum non sit illa ratione infinitum malum: quia nullum est in creaturis infinitum, debetur poena sensus sed non exigit infinita supplicia intensiue secundum quantitatem obiecti, iuxta illud Deuter. 26. Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus. Vnde maior poena debetur homicidio quam furto, & longè acerbior haereticis: quare in inferno ut nulla est infinita intensiue, ita neque per se esset infinita duratione. Sed hoc habet ratione auersionis, & inimicitiae dānati daemones vel hominis. Et enim quia nulla est inter hominem & Deum iustitia proprie nisi fundetur in amicitia, cōsequitur ut inimico sic infligat poenam, ut illa nunquam habeat satisfactionis rationem: nam satisfactio est opus amici: & ideo existentes in inferno nunquam supplicia persolunt. *¶* Hinc ergo colligitur quinta conclusio, quod cum homo per peccatum laeserit & amicitiam Dei & iustitiam: sit ut quantum per poenitentiam amicitiam recuperet, nihilominus ratione iustitię soluere poenas debeat, ad iustum non quidem in inferno: sed vel spontaneas in hoc seculo, vel in purgatorio infligat. Vide quā a verò dissentiat opinio Scoti dicentis, remittere culpam non esse aliud quam remittere poenam. Et conclusio etiam in seculari politia vsu comprobatur. Qui enim alteri iniuriam intulit licet dum de iniuria veniam petit amicitiam conciliet, remanet tamen damni debitor ratione iustitię. Hanc theologi appellant commutationem poenae aeternae in temporalem. Sed tamen improprie dicitur commutatio: melius namque diceretur quod ratione conuersionis definit esse aeterna. *¶* Atque conclusio haec certissima est vniuersis catholicis, sed vnus Lutherus fuit, qui illam pestilentissime abnegauit dicens quod homini iusto post remissionem culpam nullius prorsus reliqua sit satisfactionis necessitas. Nam cum Christi meritum fuerit infinitum, atque adeo passionis eius efficacia infinita, & cuiusque dum fuerit membrum applicetur, nihil illi restat soluendum: nam illa satisfactio Christi imputatur ei ac si ipse eam fecerit. Vnde insert, quod nos ex-

Deut. 26.

Circa quintam conclusionem.

Luthe. errat.

gentes

gentes alias satisfactiones iniuriā irrogamus Christo, ac si sua satisfactio nō sufficeret. Ex hoc venenato fonte innumeris pestiferi errores dimanarunt. Negando enim necessitatem satisfactionis, quæ est tertia pars poenitentiae, negavit purgatorium, quāvis de hoc lubricē fuerit locutus, vt suo loco dicemus. Abiecit ecclesiastica ieiunia, irrisit poenitentias sacris canonibus decretas: execratus est indulgentias, quas vocat iniquissimos quaestus. In summa Christianos hac securitate de fides reddidit & ignavos ad fructus poenitentiae proferendos. Huic autē disputationi non vacat modō locus, neque verō est eius proprius, sed dist. 19. vbi de satisfactione per oēs eius numeros dicendum nobis restat. Interim ergo satis est articulum hunc esse ei condemnatum à Leone. Et est inter eius articulos quintus. Et de purgatorio. ar. 4. & 37. Atq. est apertissimus locus. 2. Reg. 12. quem hic pro catholica veritate adducit. D. Tho. vbi legitur, quod cum David poenitentia dñctus dixisset ad Nathan, Peccaui domino, respondit ei propheta, Dominus quoq. transiit peccatum tuum. Non morieris: Veruntamen filius, qui natus est tibi, morte morietur, (vide licet in poenam flagitij & sceleris, quæ patrauerat.) Subditur enim, Quamobrem non decedet gladius à domo tua vsque in sempiternū. Simile habetur num. 14. vbi orati Moysi, vt dimitteret populo idololatriæ scelus, respondit Dñs, Dimisi iuxta verbum tuum. At tamen omnes, qui tentauerunt me, non videbūt terram, pro qua iuravi patribus eorum. Et in euangelio Matth. 3. Ioan. facite fructus dignos poenitentiae. i. non solum mente poenitentia, verum etiā exteriori satisfactionis opera, vt quemadmodum ad Rom. 6. ait Paulus, sicut exhibuit peccator membra seruire in iustitiae & iniquitati: ita iustus factus eadem exhibeat membra seruire iustitiae. Et purgatorium insinuat. 1. Cor. 3. q. multi saluabuntur, sed quasi per ignem. Quapropter vt 2. Mach. 12. legitur, sancta cogitatio est pro defunctis orare, vt à peccatis soluantur. Hæc autem exactius loco citato differuntur.

Primum argumentum.

Argumenta penē hæreticorum S. Thom. dissoluit: est enim primum. Remota causa remouetur effectus: culpa autem est causa reatus poenitentiae: ideo enim peccator est dignus poenitentia: quia culpam commisit: ergo deleta per poenitentiam culpa nullus manet reatus poenitentiae. Respondetur ad minorem, quod cum pecca-

tum duo habeat: scilicet, auersionem à Deo, & conuersionem ad bonum creatum: auersio vt. 1. 2. quæst. 87. vilius est, habet se, vt formalis: nam formalis ratio culpe est auerti à Deo. Remota ergo causa formali remouentur species, vt sublato rationali tollitur species humana. Quare per hoc dicitur simpliciter tolli culpam, quod tollitur auersio per poenitentiam, sed tamen non tollitur omnino inordinata conuersio ad creaturam, pro qua ideo debetur reatus poenitentiae temporalis. Sed contra hanc solutionem sunt argumenta. Primum quod cum conuersio ad creaturam verē sit culpa ratione auersionis: & per poenitentiam nulla remaneat ratio culpe: sit vt nec remaneat conuersio illa, atq. adeo, nec reatus poenitentiae. Secundo argumentum hæretici. Remissa culpa homo manet amicus Dei: scilicet autem ceterum amicus qui amicum pro iniuria cruciat, quā illi iam pepercit. Respondetur ad primum, & est notanda solutio, quod Sanctus Thom. non ait manere inordinatam conuersionem, vt hic bene ait Caietanus, quatenus est vitium & culpa, sed quod manet inordinatio eius, quia nō prorsus est p iustitiā reordinata quousq. fiat plena satisfactio. Vt patet ex eplo supra posito. Potest. n. qui aliū lesit, in amicitiam eius recipi, manente iustitia laesa quousq. reficiatur debitum: quare non est contra legem amicitiae ab amico id petere, quod debet. Hæc enim est differentia inter castigationem inimici & amici, vt Dñus Thom. 1. 2. quæst. 87. artic. 6. sapienter adnotauit, quod inimicus castigatur iniuriis, amicus verō spontaneus debet soluere: & sic iustus post poenitentiam sua sponte in hac vita satisfaciunt, & in purgatorio nō resistit, sed patietur se iignē. Secundo arguitur. Donum Christi, vt Apostolus ait ad Roma. 5. fortius est quā peccatum: sed peccando homo simul incurrit culpam & reatū poenitentiae: ergo multo fortius per gratiam simul deletur vtrunq. Argumentum est etiam hæreticorum, sed tamen consequentia nulla est. Gratia enim vt. 1. 2. quæst. 111. monstratum est, diuiditur in operantem & cooperantem. Et quidem remissio culpe & reatus poenitentiae aeternae pertinet ad gratiā operantem: quia, vt supra dictum est, illud sit gratis sine nostris meritis. In iustificatione enim impij prius natura infunditur gratia poenitentiae informans, q. actus noster sit vera contritio. Sed remissio poenitentiae temporalis pertinet ad gratiā cooperantem in quantum homo per liberum

Argu. 1. con- tra solutio- nem.

Argu. 2. con- tra eandem.

Solutio pri- mi.

Secundum ar- gumentum.

Tertium ar- gumentum.

liberum arbitrium equanimiter ferendo poenas satisfaciunt iustitia: soluiturque à reatu temporalis poenitentiae. Quare licet vterq. effectus sit per gratiā, præcedit tamē effectus gratiæ operantis: & deinde subsequitur effectus gratiæ cooperantis cum libero arbitrio. At nō videtur solutio planē argumento satisfacere: nā si donum Dei qualis est gratia, sit fortius quā peccatum: cur non simul vtrunq. effectum extinguit, quem peccatum vno momento fecit? Respondetur, defectū esse non ex parte gratiæ, sed ex parte liberi arbitrij: nā remissio culpe, quia est effectus gratiæ, in instanti fit. Sed alter, qui fit ex merito liberi arbitrij informati gratia: sit secundū quantitatem motus eiusdē liberi arbitrij. Ex quo sequitur, q. tantus esse potest animi ferror, & conatus, vt vniuerso actui contritionis tollatur cū culpa totus reatus poenitentiae. Et ideo S. Th. non dixit in quinta conclusione, quod sit necessarium remanere reatū poenitentiae, sed quod potest remanere. Quod autem illi deest, per subsequencia opera est reficiendum. Sed arguitur, quod prima contritio totum delet. Illam primā, quæ cū sit, necesse est, vt aliquā partem delet poenitentiam: nam postquam, vt expositum est, informatur gratia, aliquid habet satisfactionis: ergo subsequens actus quantūcūque remissus auferet quantūcūque fuerit residuum poenitentiae. Nam cum multo sit maioris virtutis poenitentiam eternam tollere quā quantūcūque temporalem: si prima tollit aeternam, quæcūque secunda absterget totā temporalem. Atq. ex hoc rursus arguitur. Prima contritio habet duas partes secundū intentionem: sed vna sufficit ad tollendam totam poenitentiam aeternam: ergo reliqua ad tollendam totam poenitentiam. Respondetur, quod comparatio fieri debet inter ea, quæ sunt eiusdē generis: culpa autem & poenitentia sunt diuersi generis: & remittere poenitentiam aeternam non per se conuenit actui satisfactorio, sed quia p ipsum remittitur culpa. Et ideo non sequitur, quod actus, qui sufficit ad remissionem poenitentiae aeternae, sufficiat semper ad remissionem totius poenitentiae temporalis. Tertium verō argumentum est hæreticorum Achilles. Remissio peccatorū fit in poenitentia per virtutem passionis Christi secundū illud ad Roma. 3. Quem proposuit Deus propitiorem perfide in sanguine ipsius propter remissionem præcedentium delictorum: sed passio Christi fuit sufficienter satisfactoria pro omnibus peccatis, non solū

nostris, vt ait Ioannes, sed etiam totius mundi: ergo post remissionem culpe nullus manet reatus poenitentiae. Ad argumentū verō cōceditur minor in hoc sensu, q. passio Christi fuit sufficiens ad tollendum omnem culpam, & poenitentiam. Et ideo dicitur quantum ad sufficientiam infinita. At verō quia causa non fortitur effectū nisi applicata sit vt secundū modum applicationis habeat effectū quantum ad efficaciam. Vnde in baptismo, quia est instrumentum passionis Christi, quod tribuit mortuis vitam: nō per actus recipientis, qui sunt materia ipsius sacramenti, sed totaliter per sacramentum ceu per suum instrumentum, quo regeneramur in nouam vitam commorientes cum ipso, plenarie homo cōsequitur virtutem passionis eius, & ideo remissionem totius poenitentiae, ac si illic homo in satisfactionem suæ culpe moreretur. In poenitentia verō non communicatur nobis virtus passionis Christi, nisi secundū actus nostros qui sunt materia sacramenti, sicut aqua in baptismo: & ideo secundū eorum modum recipimus poenitentiarum remissionem, qui est effectus gratiæ cooperantis libero arbitrio. Et ideo non semper vnus solus actus sufficit, sed plures requiruntur.

ARTICVLVS. V.

Verū remissa culpa mortali tollantur omnes reliquæ peccati.

Recatum nō solum reatus poenitentiae concomitatur, verū & quædam debilitates subsequuntur quæ dicuntur reliquæ. Et ideo queritur, vtrum illæ per poenitentiam tollantur. Et respondetur similiter, vt in præcedenti art. duabus conclusionibus. Prima est. Nihil prohibet quin remissa culpa remaneant dispositiones ex præcedentibus actibus effectæ, quæ dicuntur peccati reliquæ. Probat, quia peccatum mortale ex parte conuersionis inordinatæ ad bonum commune, cui homo peccando afficitur, quandā dispositionem in anima efficit: & si frequentius iteretur, etiam habitum in illud obiectū inclinātem: culpa autem, vt dictum est, mortalis remittitur in quantum per gratiam tollitur auersio mētis à Deo: sublato autē eo qd se habet ex pte auersionis, vt modo dicebamus, id nihilominus remanere potest quod ex inordinata conuersione accidit homini: & ideo

Solutio.

Prima conclusio.

Secund. de co-
clusio.

Expositio ar-
ticuli.

Origines.

Simile.

Mar. 8.

Extrema.

ideo sicut reatus poenit. ita & reliquie remanere possunt. ¶ Secunda conclusio, Remanent autem debilitate & diminuta, ita ut homini non domineatur, & hoc magis per modum dispositionum, quam per modum habituum: veluti post baptismum remanet fomes. ¶ Reliquie istarum peccatorum sunt vel dispositiones, ut ait S. Tho. quare frequentatis actibus crescunt in habitus, & istae sunt inclinationes in peccatum. Imo esse possunt languores & debilitates corporis, nam per vitia potissimum carnis & iracundie, etiam complexionnes corporis mutantur: unde grauedo nascitur & furor. Quare istae non solum per poenitentiam, sed nec per baptismum ab homine adulto corruptorum morum susceptum absterguntur: nam habitus acquisiti in viro iusto permanent, & non nisi contrario exercitio eradicantur. Quo utique exercitio & animi vires irroborentur. Quod autem ait post baptismum relinqui fomitem, intelligit non tantum in adultis, verum & in parvulis, quare est sensualitatis pronitas ad bona sensibilia, non expectato rationis ordine. Optime hoc Origenes homilia. 8. super Leui. inter differendum de sex plagis illis, quae Leui. 13. numerantur, tractat per similitudinem ad corporum vulnera: ut enim in corporibus vix vulnera tam exacte curantur, quam cicatrices relinquunt, quare vestigia sunt & indicia curati vlcis: sic in animo vsu venit. Id quod in confusionem & opprobrium nostrum audire debemus: nam quod natura non sufficit in corpore, deberet humana libertas insignibus Dei auxiliis & subsidis suffulta in anima prestare. Et tamen multo difficilius cicatrices morborum spiritualium, quam corporum prorsus abolentur. Unde Hierem. 8. Nunquid refina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix filiae populi mei? Accedit ex euangelio illud Marci. 8. de coeco per Christum illuminato, qui primo restitutus est ad imperfectum visum: quare aiebat, Video homines velut arbores ambulantes. Deinde restitutus est perfectae sanitati, ita ut clare perspiceret omnia. Post primam ergo remissionem culpae qua homo restituitur ad visum spirituale, adhuc remanent in eo reliquie peccati praeteriti. ¶ Et quia huiusmodi reliquie semper, vel in totum, vel in partem, remanere timentur vsque in mortem, ad earum expurgationem institutum est sacramentum extremae unctionis, ut ecclesia

per Christum abunde instructa nihil praetermittat, ut hominem ex hac luce proficiscentem per purgatum mittat ad coelum. Expurgatio namque quantum ad omnem poenam si in hac vita non fuit perfecta, in purgatorio, ut dictum est, perficitur. ¶ Arguit nihilominus primo loco S. Tho. Nihilominus, ut Ang. lib. de poenit. auctor est, quia sanauit, quae non prorsus in integrum liberauerit: ortum enim hominem, ut legitur Io. 7. sanum fecit in sabbato, quia corpus ab infirmitate & animam ab omni contagione, sed reliquie peccati ad infirmitatem peccati continent: ergo nulla relinquuntur. Respondetur quod Christus in miraculis sapientissime puram ostendebat Dei virtutem, quare a tempore non penderet, & ideo subito perfectissimam sanitatem infirmis praestabat, ut fecit Petrus, de qua legitur Luc. 4. quod statim surrexit ad ministrandum. Et iacenti ad piscinam Io. 5. quem resumptis totis viribus iussit tollere grabatum suum. Quandoque vero, ut se ostenderet naturae dominum, quare temporis successu operatur, paulatim eandem operabatur sanitatem, ut in illo coeco Marci vlti. Pariter ergo in spiritualibus quandoque de repente, & culpam, & poenam, & omnes reliquias abstergit, ut de Magdalena Luc. 7. legitur. Quandoque vero per gratiam operantem remittit culpam, & per cooperantem progressu temporis poenas. ¶ Secundo arguitur. Bonum autem Dionysio. 4. cap. de diuinis nominibus. efficacius est quam malum: quia non agit nisi in virtute boni: sed per peccatum simul homo tota infectionem contrahit: ergo & per poenitentiam totam perfectionem. Iam ad simile argumentum supra responsum est, sed nunc praeterea negatur minor: quia nonnunquam non per primum peccatum incurritur tota infectio, sed per consuetudinem generantur habitus. ¶ Tercio arguitur. Opus Dei efficacius est quam opus hominum: sed per exercitium humanorum operum ad bonum tolluntur reliquie peccati contrarii: ergo multo magis tolluntur per remissionem culpae. Respondetur, quod vnico actu humano non tolluntur habitus & reliquie peccati: quia ut habetur in predicamentis, prauus ad meliores exercitationes deductus ad modicum aliquid proficiet, ut melior sit, sed exercitio multiplicato fit homo virtute acquisita studiosus. Id quod multo efficacius facit diuina gratia, siue vnico, siue pluribus actibus.

ARTI.

ARTICVLVS. VI.

Utrum remissio culpae sit effectus poenitentiae.

Conclusio.

In calce demum questionis, quia poenitentiae tributum est peccata remittere, queritur de modo, utrum sit vera causa, ita ut remissio sit eius proprius effectus. Ad quod respondetur duabus conclusionibus. Prima est bimestris. Remissio culpae est effectus poenitentiae secundum quod est virtus, principaliter tamen secundum quod est sacramentum. Probatur. Poenitentia est virtus secundum quod est principium humanorum actuum, quibus peccata detestamur: actus vero humani, ut supra dictum est, materialiter se habent in sacramento poenitentiae: quia sunt eius materia sicut aqua in baptismo: oportet autem sacramentum produci effectum suum, non solum ratione formae, sed etiam ratione materiae: quia ut supra diximus, ex utraque parte constat. Colligitur ergo, quod sicut remissio culpae sit in baptismo non solum virtute formae, verum & virtute materiae: scilicet aquae, principaliter tamen virtute formae, ex qua ipsa aqua virtutem suscipit, ut suo loco expositum est: ita etiam & remissio culpae est effectus poenitentiae: scilicet sacramenti, principaliter quidem virtute formae ratione clauium, quas ministri habent applicantes formam, secundario autem ex vi actuum poenitentis pertinentium ad virtutem poenitentiae, quatenus eiusmodi actus ordinantur ad clauis, ecclesiae sicut materia, ad formam: quia per ipsos poenitens clauibus subditur. ¶ Secunda conclusio trimembris. Sacramentum concurrens ad remissionem culpae tanquam causa instrumentaliter: gratia vero, per quam Deus formaliter culpam abstergit, tanquam causa magis principalis, sed actus poenitentiae quatenus est effectus eiusdem gratiae. ¶ Articulus hic propter modos prioris & posterioris inter poenitentiam & gratiam & remissionem culpae non nihil habet obscurae perplexitatis. Sed tamen superioribus intellectis liquidus est. Primum ergo notandum, quod quaestio non mouetur de poenitentia, ut est sacramentum: nam dist. 1. satis monstratum est omnia sacramenta conferre gratiam, vel augmentum eius. Quare cum per gratiam peccatum remittatur, manifestum sit quod sicut baptismi effectus est remissio originalis: ita poenitentiae sit remissio actualium. Sed quaestio est

de poenitentia virtute. Haec autem bifariam consideratur. Vno modo per se antequam ordinem vel lum haberet ad sacramentum poenitentiae, ut in lege naturae antequam esset institutum, & altero modo, ut est pars materialis sacramenti poenitentiae: atque utroque modo S. Tho. sentit remissionem peccatorum esse effectum poenitentiae virtutis. ¶ Atque conclusio haec, ut lector perspicere animaduertat, non tanquam opinio S. Tho. aut scholastica amplectenda est, sed tanquam catholica, quae ex conclusione secundi articuli, qua assertum est poenitentiam esse necessariam, manifeste colligitur. Nam poenitentiam virtutem resonant omnia illa sacra testimonia, ut Hieremias. 18. Si poenitentiam egerit gens illa, agam & ego poenitentiam: hoc est, remittam illis peccata. Et Ezechiel. 24. Si impius egerit poenitentiam omnium iniquitatum eius non recordabor. Et Christus, Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Et Actuum. 3. Poenitemini & conuertimini, ut deleantur peccata vestra. Itaque haec & similia omnia testimonia faciunt sensum causalem, ut poenitentia sit vera causa remissionis peccatorum. Quare haec causalitas verissima est in sensu proprio. Quia peccatorem suorum criminum poenitet, remittuntur ei sicut illa. Remissa sunt illi peccata multa quoniam dilexit multum, dilectione scilicet, qua sua est peccata detestata. Quapropter conclusionem hanc negare in sensu proprio profecto erroneum esset. Sed tamen si virtus poenitentiae consideretur tanquam materia sacramenti, inde sumitur noua ratio, quam facit S. Tho. scilicet, quod sicut aqua baptismi instrumentaliter est causa gratiae, qua remittitur originale: sic contritio absolutione informata est causa gratiae, qua remittuntur actualia. Ex quo fit, quod isto pacto non est causa meritoria: nam prima gratia, ut dictum est supra, non cadit sub merito, sed est causa tanquam pars sacramenti operantis ex opere (quod autem) operato. ¶ Ut autem res clarius fiat, loquamur dum quis digito Dei tactus per veram contritionem absque sacramento iustificatur. Scotus dist. 14. q. 2. art. 2. ait contritionem dupliciter concurrere ad remissionem peccati. Vno modo ut est dispositio praua, atque altero, ut est concomitans remissionem. Et primo modo concurrens ut informis, & secundo modo, ut informata per gratiam. Et haec est opinio fere communis. Sed tamen non attingit punctum, nam priori modo non est proprie causa

Zz causa

1. Dubium.

Primum argumentum.

causa postquam non est meritum de condigno, alioqui remissio fieret ex meritis nostris, quod esset Pelagianum. Et secundo modo non asserit esse proprie causam: nam causa prior natura est suo effectui: & tamen ipse, non dicit quod contritio sit prior remissione, sed eam comitans. Si autem sentiret, quod contritio formata concomitatur tempore remissionem, legitime esset sensus. Et hunc docet hic S. Tho. & est verissimus. Sed emergunt hic duo dubia, quae rem clarius explicant. Primum: oritur ex concessione ipsius doctoris supra art. 4. ad secundum, ubi optime asseruit, quod remissio peccati quoad culpam est effectus gratiae operantis: gratia vero operans est quae antecedit motum liberi arbitrii: virtus autem poenitentiae est motus liberi arbitrii: ergo remissio peccati non est ei tanquam eius effectus tribuenda: sed soli gratiae. Et hoc est im presentiarum primum argumentum S. Thomae ubi ait quod poenitentia est principium humani actus, qui cum causa esse non possit gratiae operantis, per quam remittitur peccatum, non potest esse causa remissionis. Doctore Caietanus sane intellectus respondet ad mentem S. Thomae. Gratia enim operans non ideo sic dicitur quia operetur omnino sine motu liberi arbitrii: imo in adulto gratia nihil operatur nisi mouendo liberum arbitrium. Sed dicitur gratia operans: quia ipsa praue nit liberum arbitrium mouendo illud, per cuius motum ipsa operatur. Quidam autem liberum arbitrium respectu gratiae operantis mere passiuum se habere, sed profecto non est neganda etiam eius actionem auxilium speciale facit liberum arbitrium consentire motui Dei. Et ideo motus ille liberi arbitrii in Deum per fidem, quam in peccatum per poenitentiam producit simul, & a libero arbitrio, & a gratia, quae eodem instanti infunditur. Et hoc expresse ait in responsione S. Th. dicens, quod gratia per motum liberi arbitrii remittit peccatum. Vnde ut supra art. 2. diximus, quatenus est a libero arbitrio non est meritum, sed dispositio materialis ad gratiam. Quare in genere causae materialis est prior quam gratia, & tunc non habet esse contritionis etiam si sit de offensa Dei. Sed quatenus procedit a gratia est posterior cum ipsa gratia, & prior in genere causae efficientis quam remissio peccatorum. Nam gratia sicut operatur per fidem & charitatem infusa, sic per actum poenitentiae infusa operatur ad remissionem

peccatorum. Et haec est verissima theologia, neque adeo difficilis, quin etiam mediocriter philosophus facile intelligat. Quapropter dicere quod virtus poenitentiae sit causa remissionis peccati materialis non est ad propositum: quia illa ratione non est simpliciter virtus, cum non procedat a gratia, nec simpliciter causa quia nullam habet rationem meriti, sed actus poenitentiae in quantum effectus gratiae: ut ait D. Thom. in talibus articulis, est causa efficiens remissionis. Attamen principalior causa est gratia, quae per ipsam virtutem operatur. Contra hoc autem est argumentum commune, quod art. 5. precedentis. quod tetigimus. Causa debet esse prior effectui, sed contritio non est prior remissione peccatorum: ergo non est causa. Probat: quia contritio, ut expositum est, sonat actum virtutis informatum gratia quare gratia est prior illo actu: remissio autem est prior quam gratia: quia nemo est Deo gratus nisi cui remissa sunt peccata: ergo de primo ad ultimum remissio est prior, quam actus poenitentiae. Respondetur, quod in genere causae efficientis & ex parte agentis, prior est gratia & actus contritionis formatus quam remissio peccati: nam Deus per gratiam, quae operatur per poenitentiam, remittit culpam. Sed tamen in genere causae materialis ex parte subiecti recipientis prior natura est remissio culpae quam infusio gratiae, atque adeo quam actus formatus poenitentiae: quia nisi anima careret peccato non reciperet gratiam. Et minoratur quidam dicant hanc esse iuniorum opinionem. Est enim expressum argumentum & expressa responsio. S. Th. 2. 2. q. 113. ad primum argumentum. Cuius sunt exempla in naturalibus de aere intrante aperienteque fenestram cuius introitus est prior quam apertio in genere causae efficientis, & apertio vice versa prior in genere causae materialis. Atque idem accidit calori dum inducitur in aquam, & gradui frigoris per ipsum inde expulso. Quae quidem exempla supra. q. proxima art. 6. copiosius declarata reliquimus. Ex quo colligitur secunda conclusio. Arguit enim S. Th. argumentum, sed contra volendo probare, quod poenitentia virtus non solum sit causa remissionis peccatorum, sed, quod sit praecipua. Illud enim esse proprie causa alterius, sine quo alterum esse non potest, effectus enim dependet ex sua causa, sed remissio culpae, potest esse a Deo sine poenitentia virtute, ut patet primum in lege naturae antequam essent instituta sacramenta, &

& modo per solum sacramentum in voto: ergo virtus poenitentiae est praecipua causa. Et respondet concedendo esse causam, sed negando esse praecipuam: quia actus poenitentiae nunquam est causa remissionis, nisi quatenus poenitentia est inseparabilis effectus gratiae. At solum concludit quod gratia est principalior causa quam sacramentum, sed forma sacramenti principalior quam materia: scilicet, poenitentia. Sunt autem qui dicant, gratiam, quae est effectus sacramenti, nunquam esse priorem contritione, quae est pars eiusdem, eo quod totum sacramentum est causa eiusdem gratiae. Et ita distinguunt de accedente ad sacramentum. Si enim accedat attritus, tunc attritio illa simul cum forma sacramenti est prior quam gratia: quia totum sacramentum est causa gratiae. Si vero accedat contritus & in gratia, tunc contritio non est causa gratiae primae, sed augmenti. Attamen licet in utroque membro bene dicant, tamen non inde negandum est quin gratia sacramentalis nonnunquam sit prior vera contritione, quae est pars sacramenti: nam cum S. Tho. hic loquatur de vera virtute poenitentiae, nequaquam loquitur de attritione, utpote quae non est vera virtus infusa, ut supra dictum est, sed de vera contritione. Et hanc ait esse inseparabilem effectum gratiae: quare gratia prior est illa, etiam ut est pars sacramenti. Causa ergo sic est constituendus, quod quis tunc primo in puncto absolutionis habeat veram contritionem, quae simul cum forma absolutionis producat primam gratiam. In illo enim casu verificatur etiam, quod in quantum procedit a libero arbitrio est prior quam gratia, & instrumentum producedi illam: sed in quantum informatur eadem gratia est posterior & vera contritio. Itaque sacramentum est instrumentum gratiae, quae nihilominus gratia per contritionem, quae est pars sacramenti, remittit peccata, & hac ratione est prior contritione. Forma autem sacramenti, quia non est actus virtutis poenitentiae informatus gratia, nulla ratione est posterior quam gratia, sed simpliciter prior.

Secundo loco arguit S. Thom. Aliae virtutes sunt excellentiores poenitentia: sed remissio peccati non dicitur effectus alicuius virtutis praeter quam gratiae: ergo nec poenitentiae. Respondetur negata minori: immo remissio peccati est effectus fidei, spei, & charitatis, per quas gratia operatur ad remissionem culpae: immo principaliter fidei & charitatis, ex quibus poe-

nitentia habet legitimam rationem virtutis, ut patet in ordine posito quaest. praecedenti. art. 5. Tertio arguitur. Remissio culpae non est nisi ex virtute passionis Christi secundum illud ad Heb. 9. Sine sanguinis effusione non fiet remissio: sed poenitentia in quantum est sacramentum operatur in virtute passionis Christi sicuti cetera sacramenta: ergo remissio culpae non est effectus poenitentiae in quantum est virtus, sed in quantum est sacramentum. Respondetur, quod etiam actus poenitentiae virtutis operatur in virtute passionis Christi & per fidem in ordine ad clauas ecclesiae, & ideo utroque modo est causa remissionis: scilicet, per fidem antequam essent instituta sacramenta in lege naturae: sicuti & omnes actus virtutum sunt meritorij in quantum nuntur fidei passionis Christi siue implicite in lege naturae, siue explicitè in euangelio. Secundo modo est causa tanquam pars sacramenti.

DISTINCTIONIS decimae quintae, Quaestio se- cunda de remissione ve- nialium peccato- rum.

S. Tho. 3. part. q. 87.

ARTICVLVS. I.

Utrum peccatum veniale possit remitti sine poenitentia.

Secundus effectus poenitentiae est remissio venialium, de quo praesenti. q. disputatur. Et primum utrum sine illa possint remitti. Cuius responsum D.

Tho. per sex conclusiones distribuit. Prima. Vtrumque peccatum tam mortale, scilicet, quod veniale est separatio hominis a Deo: differenter tamen, nam per peccatum mortale fit perfecte separatio usque ad auersionem: ideo enim dicitur mortale, quia tollit principium vitae, quod est gratia: sed per peccatum veniale fit imperfecte separatio citra auersionem a Deo: quia retardatur mens, ne ita propere feratur in ipsum, & ideo est quoddam deminutionis genus. Sicut graue bifariam contingit se-

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

parari a centro, vno modo si tollatur ab eo principium descendendi, quod est gravitas per hoc quod conuertitur in ignem. Et altero modo si manente gravitate retardetur in suo motu per aliquod impedimentum. Itaque vnam est simpliciter contra legem, & aliud præter. ¶ Secunda conclusio. Vtrumque peccati genus remittitur per poenitentiam, nam cum remissio culpæ fiat per coniunctionem hominis ad Deum, a quo aqualiter est separatus, & per vtrumque deordinetur voluntas hominis, & quodammodo per immoderatam conuersionem ad bonum creatum separetur ab ipso: sit ut licet peccatum mortale remitti non potest quando voluntas ei adhaeret: ita neque veniale, quia manente causa manet effectus. Sensus ergo conclusionis est quod non solum per poenitentiam remittitur veniale, sed quod aliquod genus poenitentiae sit ad eius remissionem necessarium, per quod scilicet remoueat voluntas a bono creato, cui præter ordinem adhaeret. ¶ Tertia conclusio. Ad remissionem mortalis perfectior poenitentia exigitur ut scilicet homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur quantum in ipso est: videlicet, ut diligenti adhibeat ad memorandum singula ut singula detestetur. ¶ Quarta conclusio bimembri. Ad remissionem venialium peccatorum non requiritur actualis expressa & diligens poenitentia, sed tamen nec sufficit habitualis displicentia, quæ habetur per habitum charitatis vel poenitentiae virtutis. Prima pars inde constat, quod cum veniale non sit auersio, non requirit detestationem, quæ sit conuersio. Secunda vero inde quod si habitus sufficeret, nullus existens in charitate vllum posset habere peccatum veniale, quod est falsum.

Quinta conclusio.

¶ Quinta conclusio. Requiritur ad remissionem venialium displicentia virtualis. Patet, quia cum non sint nisi tria genera displicentiae si non requiritur actualis & expressa, nec sufficit habitualis, consequens est: ut requiratur & sufficiat virtualis. Hæc autem cõtingit dum quis eo affectu fertur in Deum & res diuinas, ut quicquid sibi occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se commisisse etiã si tunc de illo non cogitet. ¶ Sexta conclusio. Hæc virtualis poenitentia non sufficit ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita post diligetem inquisitionem. Nota hic illud, quod præcedent iquaest. art. 2. notauimus: scilicet,

quod ad oblatorum remissionem non requiritur formalis poenitentia.

¶ Quæstio præfens primò supponit aliqua esse peccata venialia a mortalibus distincta. Hæc autem disputatio non est præfens loci. Extrat autem apud Sanct. Thomam. 1. 2. q. 88. & 89. Et quidem veniale peccatum secundum generale significationem, idem est quod dignum venia, quia ratione etiã mortale, quod procedit ex ignorantia, dicitur veniale & excusatur a parte, iuxta illud Pauli. 1. ad Timotheum. 1. Veniam consecutus sum, quia ignorans feci. Sed in proposito non accipitur, nisi ut distinguitur a mortali: nempe, quod non auertit a Deo. Atque isto pacto VViteles, ut est videre apud VValdensen tomo. 2. de sacramentis. cap. 154. & subsequenti, negabat vllum esse peccatum veniale. Sed multis euangelicis telis hæc heresis perimitur. Ait enim Christus Matth. 7. Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? vbi mortale, quia lumē adimittit oculis, trabes appellatur, festuca verò, quæ visum remittit, significat, veniale. Vnde in eundem locum Hieronymus, De iis, inquit, loquitur, qui cum ipsi mortali crimine detinentur obnoxii, minora peccata fratribus non concedunt, culicem colantes, & camelum deglutientes. Et Matth. 12. admonemur de quocunque verbo ocioso reddituros nos esse rationem verbum autem ociosum quis dicat esse mortale: Et. 1. Ioan. 1. Si dixerimus quod peccatum non habemus nos ipsos seducimus. Vbi ad illos etiã loquitur, qui sunt virtute & religione progressi, quibus absurdum esset dicere tam crebro mortalia contingere. Et Iacobi. 1. Concupiscetia cum conceperit parit peccatum (concupiscere est negligetiam habere ad repellendum illecebras) peccatum cum consummatum fuerit generat mortem: ergo ante peccatum mortale est aliud veniale. Et si ab humanis moribus exemplum petamus, solent amici sæpe præter amicitiam inuitiora quædam committere, quæ licet amicis displiceant, non tamē proinde sic amicitiam violant, ut prorsus tollant. Multa August. lib. de natura & gratia in hac causam confert, quæ, & plura alia, quia non datur hic proprius locus, cõsultò prætermittimus. ¶ Hoc igitur præsupposito circa primam & secundam & quartam cõclusionem nulla est difficultas. Tertiã verò hic discutit Caieta. quomodo scilicet intelligatur ad remissionem mortalium excigi singulorum detestationem

Expositio articuli.

Matth. 7.

Hier.

Circa quintam conclusionem.

detestationem. At quannus hic non esset ineptus locus, vbi hoc examinaretur, congruentius tñ list. 17. quæst. 2. quæ est de cõtritione, tractatur. Interim ergo hoc saltē necessarium exigitur, ut detestatio mortalium sit formalis & actualis, ut quæst. præcedenti. artic. 2. expositum est. Neque ad indulgentiam peccati Deus, qui ut legitur Ecclesiastici. 11. subito potest honestare pauperem, tempus indagandi omnia peccata expectat. Sed in quacunque hora, ut Ezechielis. 18. & 33. colligitur, ingemuerit peccator, iustificatur. Alioqui sæpe contingeret, ut non posset homo, nisi longissimo tempore in gratiam Dei redire, quod fieri, quam Deus habet de salute hominum, repugnaret. Quod ergo ait Sanctus Thom. est, quod quātum est de per se ex natura poenitentiae, debet homo dum tempus suppetit, sed præsertim dum occurrit confessionis præceptum, singula peccata mente explorare, etsi tot habere non potest numero detestationes, quot sunt peccata, saltē vnica singularis feratur cõplexim in omnia ad mentem demonstrata, Sed de hoc ibidem loco citato latius dicemus.

¶ Disputatio ergo præfens est de quinta conclusionem, quomodo scilicet, virtualis illa displicentia venialium intelligatur. In primis enim Durandus dist. 16. q. 2. hanc theologiam Diui Thomæ non admittit, quod virtualis displicentia sufficiat. Imò ait requiri aliquam displicentiam & contritionem formalem & actualem. Et ratio prima est, quia Diuus Thom. etiam fatetur quod peccatum veniale dicit inordinatam cõuersionem ad bonum commutabile: inordinatio autem non reëtificatur, nisi per auersionem actualem ab illo bono commutabili, atque per displicentiam actualem illius peccati. Secundo quia si non requiritur displicentia, vel sufficeret quicunque actus charitatis, vel seruidus, ut ait Diuus Thom. argumento. 3. non autem sufficit quicunque actus charitatis: nam nihil expellitur, nisi per suum contrarium: actus verò charitatis nulli venialium contrarius est: quia non repugnat ut homo Deū actu diligat, & maneat in proposito venialiter peccandi. Et eadem ratione nec sufficit seruidus charitatis: quia nec ille cõtrariatur venialibus: quandoquidem neque repugnat, ut quis seruile Deum diligat, & tamen peccet venialiter. Ioannes enim seruile diligebat, & tamen aiebat, Si dixerimus quod peccatum non habemus, &c. Et in fa-

uorem Durandi addamus nos, quod cum in sacra scriptura, ut latè supra monstratum est, nullū præter poenitentiam legatur sufficiens remedium peccati, gratis, imò temerè videtur loqui, qui venialia excipit, de quibus non requiratur nisi virtualis displicentia. Et accedit autoritas Augustini de vera & falsa poenitentia cap. 8. quem hic citat Diuus Thom. Poenitentia, inquit, assidue peccati, assidue necessaria est, in multis enim offendimus omnes, quæ quotidie remittuntur si semper deplorentur, vbi insinuat necessariam esse poenitentiam de venialibus. ¶ Sed nihilominus iis non obstantibus vera habenda est opinio D. Thomæ, quam ceu vniuersalem omnium sententiã doctorum affirmat. Et ideo non fuit anxius eam multis demonstrare. Fundamentum autem opinionis est discriminē inter mortale & veniale. Nam cum mortale per auersionem constituat hominem Dei inimicum, facit ut nullum eius opus Deo placeat: existens autē in solis venialibus multa facit opera Deo grata. Et ideo quannus veniale sit inordinata quædam cõuersio ad bonum commutabile, quia tamē non est auersio, non excigit actualem conuersionem, sed illa inordinatio reëtificatur pe actum charitatis, qui Deo est acceptus & gratus. Secundo, ad remissionem venialium propter eorum frequentiam etiam in hominibus perfectis, statuta sunt sacramentalia, ut aqua benedicta, benedictio episcopi, & multa alia: Fortiori ergo ratione sufficeret actus charitatis. Neque auscultatu digna est illa responsio, quod sacramentalia illa sufficiunt habenti displicentiam venialium; nam tunc profectò sacramentalia non essent necessaria, nam displicentia per se sufficeret. Et tamen sacramentalia facultate clauium ecclesiae sunt ad id muneris instituta. Tertiò, si vera esset opinio Durandi vix posset constitui differentia inter mortale & veniale quantum ad remissionem: nam si dicas sufficere detestationem in genere ad remissionem venialium, etiam illa sufficit ad remissionem mortalium. Quarto, quia peccata venialia non sunt de necessitate confessionis: ergo neque de necessitate formalis contritionis, neque est necessaria aliqua eorum inquisitio, licet sit consilium illa scrutari & confiteri. Enimvero si esset vir prouectus sanctitatis, quannus aliqua peccata venialia committeret, non esset credendum, ut minus veniam eorum obtineret per egregia opera charitatis, quam per eorum

Sententia auctoris.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

detestationem: nam inter homines, ille cui egregie amicus morem gerit, non exigit ab eo, ut de minutis culpis detestationem habeat. Postremo August. in enchiridio cap. 71. quem textum Gratianus de poenitentia dist. 3. can. De quotidianis, falso tribuit Chrysostomo, De quotidianis, inquit, breuib. leuib. que peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfaciatur: scilicet, Pater noster. Ad venialium ergo remissionem non alia detestatio requiritur. Secundum autem argumentum Durandi maiorem adfert difficultatem ad intelligendum utrum quicumque actus charitatis, vel quicumque semor sufficiat omnia venialia, aut aliqua remittere. Ad quod Scotus dist. 21. quæst. 2. respondet, peccata venialia in hac vita remitti per actum Deo magis acceptum, quam peccatum veniale ei displicebat, quoniam peccator non referat ipsum ad remissionem venialis, sed ad aliud opus: Deinde ad eandem remissionem acceptabit. Hæc autem sententia nimium ampla videtur. Quicumque enim actus legitime charitatis gravior est Deo & magis placet, quam quodcumque veniale displiceat, cum sit actus amici & filii sui, ad suam gloriam acceptus: & veniale non sit propter eandem amicitiam aduersus: ergo secundum Scotum per quicumque actum charitatis remitterentur omnia venialia. Consequens tamen est falsum: quoniam peccatum, non nisi per contrarium tollitur, & actus charitatis non quicumque, etiam si sit feruens, veniali contrariatur: quandoquidem, ut dictum est, simul se compatiuntur. Stat enim hominem habere propositum mentendi, dicendi: verba iocosa, & tamen actu etiam feruendo Deum diligere. Sed ais, licet tunc non fieret remissio propter obicem, tamen si ille obex non adesset per actum charitatis fieret remissio. Contrarium verò probat argumentum: quoniam actus, qui secum compateretur peccatum, quoniam complacentia peccati non sit præsens, nihilominus ex se non est contrarius peccato, atque adeo nec est virtualis displicentia, quæ ipsum delere sufficiat. Secundo arguitur, quia secundum Scotum quicumque actus meritorius, ut orare, dare elemosinam, &c. omnia peccata venialia remitteret: quia non est maior ratio de uno quam de alio, saltem, nisi actu illo illud committeretur. Consequens tamen non apparet consonum illi dicto Iohannis. Si dixerimus, quod peccatum non habemus &c. Ugitur responsio in has propositiones resoluitur. Prima. Nul-

lus actus, nec feruor charitatis vllum remittit peccatum veniale, quando eius adesset complacentia, aut propositum. Hæc certissima est. Secunda. Nullus actus, aut feror charitatis vllum remittit peccatum veniale, etiam absente eius complacentia & proposito, nisi illud, cui est contrarius: quia nihil pellitur, nisi per suum contrarium. Et illa sola dicitur poenitentia virtualis. Ideo autem est contrarius peccato veniali, quia si illius peccati cogitatio menti occurreret, displiceret ei, & doleret se commississe. Et iste reputatur feror charitatis respectu illius peccati. Quod si arguas. Eiusmodi conditionales nullius sunt meriti, aut demeriti: forsan enim verum est, & Deus scit, quod si mihi offerretur martyrium, illud subirem: & tamen hæc conditio nihil mihi apponit meriti apud Deum. Et est conuerso, si Petro offerretur occasio surripendi alienum, forsan faceret: & tamen neque hoc illi imputatur ad culpam: ergo regula Dini Thomæ vana est. Respondetur, quod Sanctus Thomas nunquam huiusmodi conditionales cogitavit vilius asserere, sed actum ipsum, & effectum animi, quia per se sufficeret delere venialem culpam, si offerretur memoria, sufficit illam delere, etiam si memoriam non occurrat: quod non sufficit ad remissionem mortali, nisi quando adhibita sufficienti diligentia illo tempore, quo illam tenetur adhibere, non possint memoriam occurrere. Sufficit tamen ad peccata venialia: quia nunquam est necessaria diligentia ea commemorandi, licet sit utilis. Et hoc est discrimen inter veniale, & mortale. Ex quo sequitur, quod actus charitatis nonnunquam omnia peccata venialia remittere potest: nempe, si sit tam ardens, ut cuiuscumque tunc memoria haberetur, displicentiam pareret. Quandoque verò non remittit, nisi quædam, & non omnia. Stat enim diligenter Deum magis esse affectum ad unum genus venialis: scilicet, mentendi iocose, quam ad aliud: scilicet, verbi ociosi. Itaque si huius memoria adesset, illud displiceret. Si autem adesset memoria alterius, non displiceret. Sed de hoc iterum artic. 4. Et per hoc respondetur ad autoritatem Aug. dicentis quod de venialibus quotidie agitur in ecclesia poenitentia. Primum enim hanc appellat poenitentiam. Et secundo si intelligit de poenitentia formali venialium, non intelligit esse necessariam, sed salubrem & utilem. Quare postquam dixit esse quotidianam poenitentiam venialium, statim

statim subdit, quod illa per sacramenta ecclesie & ordinationes sepe fugantur. Ex his inferitur solutio aliorum, quæ parua sunt dubia, quorum primum est. Vtrum attritio sufficeret ad delendum veniale peccatum. Et apparet non sufficere, cum, n. non sit dolor de offensa Dei, & venialis culpa sit aliqualis offensa, non est ei contraria. Nihilominus respondetur quod attritio venialium illius, qui est in gratia & charitate, potest sufficere ad deletionem aliquorum venialium: non quidem ex parte obiecti, quæ est timor inferni, sed ab extrinseco, quia procedit ex gratia & imperatur à charitate, quæ ratione ille actus sufficeret delere veniale, si tunc memoriam occurreret. Secundo queritur, utrum per alia opera exteriora, ut per elemosinas, per orationes & ieiunia remittantur venialia. Nam, ut secundum Scotum dicebamus, unumquodque sufficeret. Respondetur, quod quantum est ex obiecto exteriori non videtur repugnantiam habere ad peccata venialia, sed tamen quantum ad actum dilectionis interiore, ex quo procedunt, possunt sufficere, ut modo dictum est. Primum argumentum S. Thomæ est: Ad rationem vere poenitentiae pertinet non solum dolere de præterito, verum & proponere in futurum cauere, ut supra constitutum est: sed ad remissionem peccatorum venialium tale propositum non videtur necessarium, cum certum sit hominem sine huiusmodi venialibus præsentem vitam ducere non posse: ergo venialia sine poenitentia remittuntur. Respondetur, quod homo in gratia constitutus potest quidem vitare omnia, & singula mortalia, sed non omnia & singula venialia, quod 12. disputatur. Ideo ad remissionem mortaliū requiritur propositum vitandi omnia & singula, sed tamen ad poenitentiam venialium sufficit voluntas abstinendi à singulis, licet non ab omnibus collectione. Nihilominus debet habere homo propositum se preparandi ad peccata venialia minuenda, alioquin deserens appetitum proficiendi tollendique impedimenta spiritualis profectus, quibus sunt peccata venialia, periculum incurreret deficiendi. Hic animaduertendum est non latere Christianis propositum habere religionem colendi in his quorum transgressio, lethalis est: nisi si quis contemptu legis, & quasi eam nihili faciens acti non esset lata abique defectu peccata venialia committeret, profectio mortaliter delinqueret. Sed nota, contemptu legis: intelligo

enim contemptu totius, hoc est legis simpliciter, ut Caietanus bene (quantum conicio) adnotauit in summa verb. Contemptus. Nam si quis venialiter peccat solum contemnens legem in hac particula ac si non esset lex de mendacio iocoso vitando, non audeat ad peccatum mortale condemnare, nisi forsan ratione eminentis periculi, dum omnia venialia contemnerentur. Nam, ut ait in regula August. Qui minora contemnunt in maiora paulatim delinunt. Imò qui illa ratione contemptu legis consilia eius abieceret, peccaret mortaliter. Quin etiam & religiosi monachi, qui sine religionis contemptu & legem silentij, vel abstinencie temere & sine freno infringere, quamvis illa per se non obligarent ad culpam, mortaliter peccarent. Secundum argumentum. Poenitentia non est sine actuali displicentia peccatorum: sed peccata venialia possunt dimitti sine eorum displicentia, sicut patet in eo, qui dormiens occideretur propter Christum, statim enim in celum euolare, quod si maneret in venialibus facere non posset: ergo peccata venialia remittuntur sine poenitentia. Respondet Dinus Thom. quod passio pro Christo perpeffa: quia, ut supra dictum est, obtinet vim baptismi, hominem purgat ab omni culpa & veniali, & mortali, nisi actualiter voluntatem peccato inuenerit inherentem. Hic Sanctus Thom. docere videtur, quod dormiens occisus pro Christo, si dormibat dormitum non habebat actuale complacentiam aut propositum peccati, plenissimam obtinet omnium veniam tam venialium, quam mortalium, eo quod martyrium habet vim baptismi. Vnde sicut supra dist. 5. declarantes cap. Maiores, de baptismo & eius effectu, diximus quod dormientes & amentes, baptizandi sunt, & tunc obtinent remissionem omnium peccatorum, ita hic videtur asserere Sanctus Thomas, de martyrio: nam innocentes ab Herode occisi etiam si essent incircumcisi, iustificati sunt perinde ac si modo baptizentur. Qui autem velit tenere opinionem hanc dicere debet necessarium esse, ut tales dum inveniunt dormitum si erant in peccato mortali, carerent obice illius, ad quod non sufficeret, quod neutraliter se haberent, hoc est, neque haberent complacentiam neque vllam displicentiam peccati: nam ut illic art. 7. & 12. contra Caietanum disputamus, aliqua displicentia requiritur, ut saltem sit attritio ad tollendum obicem, ut baptis-

mus culpam deleat. Et qui hanc saltem non haberet, arbitror quod neque si pro Christo occideretur, obtineret veniam peccatorum: quia habebat obicem. Et ideo postquam ille dormiens non habuit affectum positivum martyrii, non est eius martyrio plus tribuendum quam baptismo, cuius vicem gerit. Quamquam hic Caietanus plus ei tribuit, dicens quod si dum iret dormitum haberet propositum mentiendi iocose, illud etiam veniale peccatum remitteretur ei per martyrium, propter plenissimum eius privilegium, & tamen non remitteretur, si dormiens baptizaretur: illud tamen privilegium ego non facile credam. Alii discipuli Sancti Thomae non tantum tribuunt martyrio dormientis quod baptismo: immo autem quod dormiens occisus pro Christo, si esset in peccato mortali, quamquam esset atroxius sufficienter ad baptismum, nihilominus per martyrium non obtineret veniam. Et ratio eorum est quia martyrium est actus charitatis, & illa attritio non est actus charitatis nec devotio martyrii. Et ideo glossant Sanctum Thomam dicentes, intelligere, quod si qui occiditur, est in charitate, per martyrium remittuntur ei peccata venialia. Est opinio probabilis, sed tamen puto plus sentire Sanctum Thomam postquam martyrium in hoc casu aequiparatur baptismo. Vnde sicut Innocentius occisus ab Herode martyrium profuit sine actu charitatis ex privilegio martyrii: ita forte & dormientibus. Tercio arguitur. Peccata venialia opponuntur fervori charitatis, ut. 1. 2. q. 89. dictum est: sed unum oppositorum tollitur per aliud: ergo per fervorem charitatis absque ulla displicentia fit remissio venialium. Respondetur, quod fervor charitatis includit virtualiter poenitentiam, non qui deinde omnis fervor respectu omnium venialium, sed eo modo, quo proxime contra Scotum & Durandum expositum est.

ARTICVLVS. II.

Utrum ad remissionem venialium requiratur gratia infusio.

VM remissio peccati iustificacionem, quae fit per gratiam significare videatur, congrue queritur, utrum ad remissionem etiam venialium requira-

tur infusio gratiae. Ad quod respondetur duabus conclusionibus. Prima, Ad remissionem venialium non requiritur, ut habitus gratiae infundatur, sed sufficit motus eius, & charitatis. Probat, quia unumquodque per suum contrarium tollitur: peccatum autem veniale non est contrarium habituali gratiae vel charitati, sed tantum retardat & refacit eius actum, licet non contra Deum: ergo ad remissionem non requiritur infusio novi habitus gratiae, sed sufficit actus illius habitus, qui prius fuerat infusus. Et confirmatur. Peccatum veniale in eo, qui est in gratia, nec tollit habitum gratiae nec illum minuit: ergo per rationem ad hoc quod idem peccatum remittatur, non requiritur nova gratiae infusio. Secunda conclusio. Quandoque de novo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur. Probat, quia in habentibus liberum arbitrium, in quibus solis possunt esse venialia peccata, non contingit infusio gratiae sine actuali motu liberi arbitrii in Deum & in peccata: talis autem motus charitatis sufficit ad venialium peccatorum remissionem.

Circa primam conclusionem dubium est, utrum utrum remissio venialium fieri possit non solum absque infusione novae gratiae, verum & absque illo eius augmento. Paludanus nanque distinctione. 16. quaestione prima, articulo secundo, ait absque illo augmento gratiae fieri posse nam peccatum veniale potest remitti per actum charitatis remissionem, quam fit habitus: & secundum Sanctum Thomam. 2. 2. quaest. 24. artic. 6. habitus charitatis non augetur per remissionem actus, Et confirmatur, quia si peccatum veniale non diminuit habitum gratiae, ut hic ait Sanctus Thom. fit ut neque eius remissio fiat per actum augmentem habitum. Nihilominus respondetur, non posse fieri huiusmodi remissionem sine augmento gratiae in genere gratiae. Et ratio est, quia non potest fieri sine actu charitatis: omnis autem huiusmodi actus est meritorius: ergo per ipsum acceptatur homo ad maiorem gloriam: per gratiam vero formaliter homo acceptatur ad gloriam: ergo fit tum maior acceptatio atque adeo maior gratia in genere gratiae. Vnde Divus Thomas solum ait charitatem non augeri per actus remissiones. Et ratio est, quoniam charitas est habitus voluntatis operativus, ex quo elicitur actus. Et in naturalibus calidum non

non augetur per agens remissum, sed gratia non est habitus potentiae: sed acceptatio ad gloriam: quare stat non augeri charitatem, & tamen augeri gratiam. Scotus autem, qui tenet charitatem, & gratiam esse idem, consequenter ait distinct. 16. & 21. quod gratia non augetur per quemlibet actum. Secus in via Sancti Thomae. Et ideo ad confirmationem respondetur, quod licet peccatum veniale non minuat habitum gratiae, nihilominus quia remissio eius non fit nisi per actum meritorium tunc augetur in genere gratiae. Quod addiderim, quia forsitan qualitas illa quae est gratia in genere qualitatis, non augetur per remissionem actus usque ad ingressum glorie: quando tam habitus charitatis, quam gratiae per modum premij donabuntur aequales meritis & glorie. Secunda conclusio plene scilicet habere videtur difficultatis. Nam cum per peccata venialia non opponatur obex gratiae, potest quis vere dolere de mortalibus manente venialium coplacentia: & tunc remittuntur mortalia sine venialibus. Respondetur hoc minime D. Thomae negare: quia per gratiae infusionem non deletur peccatum, cui voluit adhærere. Sed loquitur ubi non opponitur obex, & dum regulariter hominem peccatorum suorum poenitet: nam secundum eum munera usum dum quis conteritur omnium poenitet peccatorum nullum excipiens. Quare illa poenitentia tunc omnia venialia etiam oblata delet, propterea quod non est solum poenitentia virtualis sed etiam formalis & actualis.

Primum argumentum Sancti Thomae est. Effectus non est sine propria causa: sed propria causa remissionis peccatorum est gratia, non enim ex meritis propriis peccata remittuntur, iuxta illud ad Ephes. 2. Deus qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, conuincit nos Christo, cuius gratia salui essemus: ergo sine gratiae infusione non remittuntur venialia. Respondetur concessio antecedenti. scilicet quod etiam venialium remissio est effectus gratiae. Sed negatur consequentia, dum inferitur requiri infusionem novae gratiae: nam sufficit novus actus a praesistente gratia & charitate elicitus. Secundo arguitur. Peccata venialia remittuntur sine poenitentia: sed in poenitentia infunditur gratia sicut per alia sacramenta novae legis: ergo venialia sine infusione gratiae non remittuntur.

Respondetur, praemissas argumenti in equivoeco laborare. Veniale enim peccatum licet nunquam remittatur sine actu poenitentiae explicito, vel implicito, formali, vel virtuali, ut expositum est, potest tamen remitti sine poenitentiae sacramento, quod absolutione sacerdotis perficitur. Et ideo non sequitur quod requiratur gratiae infusio, nam licet infundatur per quodlibet sacramentum, non tamen per quodlibet actum virtutis. Et hic animadvertito modum theologum loquendi Divi Thomae: non enim appellat gratiae infusionem dum augetur, sed dum primo infunditur: nam tunc homo fit gratus, postmodum vero fit gratior. Quapropter cum actus virtutis ex natura sua praesupponat gratiam, qui non procedit ex gratia & charitate, non est simpliciter actus virtutis, ait quod non in quolibet actu virtutis infunditur gratia, sed augetur, nisi in actu poenitentiae, quando recipitur prima. At vero quia sacramentum quantum est de se, id est, quia ratione est sacramentum, est causa gratiae, ait quod in quolibet sacramento infunditur gratia. Accidit enim sacramento, ut suscipiens habeat gratiam, alius conferret primam. Quod si arguas, Sacramentum eucharistiae genere suo praesupponere gratiam: quia est sacramentum viventium, respondetur quod dicitur infundere gratiam, non solum quia illam auget si inueniat, sed quia illud augmentum est novum genus gratiae: scilicet licet ad novum effectum, puta ad spirituale nutritionem. Et sic de ceteris sacramentis sentiendum. Tercio arguitur. Peccatum veniale maculam quandam animae infert: macula autem non auferitur nisi per gratiam, quae est specialis animi decor: venialia ergo non nisi per gratiae infusionem remittuntur. Negatur consequentia. Enimvero sicut in corpore contingit esse maculam dupliciter, uno modo per omnimodam priuationem eius, quod ad decorem exigitur, ut coloris, aut debet membrorum proportionis: & altero per superinductionem alicuius impediens decorem: puta, luti aut pulveris: ita etiam animae inducitur macula uno modo per priuationem decoris gratiae per peccatum mortale, atque altero per inclinationem affectus inordinatam ad aliquod temporale citra expulsiorem gratiae, quod fit per peccatum veniale, quae quidem simpliciter non est macula, sed secundum quid, ut ait Sanctus Thomas. 1. 2. quaest. 89. artic. 1. Et ideo ad tollendum peccatum mortale necess-

Not. 4.

Dubium.

Dubium.

Quorundam
opima.

Reprob. opi
ma.

Aliorum o
pima.

saria est infusio gratiæ, sed ad tollendum venialia sat est elicere actum ex præcedenti gratia, per quam remoueat illa inordinata adhæsiō ad bonum temporale. Nota hic quemadmodum in peccato veniali non est solum reatus ad poenā, sed quedam macula contra id, quod ait, supra impugnatus Scotus distinet. 14. quæst. 1. Atque adeo hoc ita est verum, ut cum de peccato mortali loco citato sermonē habens diceret, nō aliud esse in peccato existerē q̄ imputari ad poenā, ubi multo euidentior est macula culpæ seclusa poenā postmodum distinet. 21. quæst. 1. de peccato veniali loquens, ubi minor ratio cogebat, adhibet secundam opinionem: videlicet, quod remissio venialis nō sit omnino remissio poenæ, sed remissio culpæ per actum charitatis. Hic ergo soluendum est dubium an peccata venialia remittantur in purgatorio quoad culpam. Enimvero secundum illam opinionem Scoti, quod remissio culpæ non est nisi remissio poenæ, facilis est affirmatiua responsio: nam cum peccato veniali non debeat poenā nisi temporalis, solutio illius in purgatorio esset solutio poenæ. Quinimodo eadem ratione infert Scotus posse veniale in inferno remitti. Attamen licet illa sua opinio gratiis concederetur, non est par ratio, quia cum in inferno illa poenā sit inimici Dei nūquam acceptatur ad perfectam solutionem, sicut illa, quæ est in purgatorio. Hoc tamen prætermisso, quia euidenter reprobatur est, remittere poenā esse remittere culpam, dubium restat quod Sententiarum distinet. 21. iuxta ordinem Magistri disputant, quomodo possit remitti in purgatorio. Supponimus enim ex supra dictis, quod cum venialia nō obstat gratiæ: potest homo in gratia Dei ab hac vita decedere cum peccatis venialibus. Quamuis, ut D. Thom. eadem distinet. quæst. 1. art. 2. refert, non defuerint qui hoc negauerint dicentes, quod gratia ipsa finalis culpas purgat veniales, eo quod tunc extinguitur concupiscentia. Quare in hac vitamēpe, in exitu, omnia dimittuntur. Hæc autem opinio, ut illic ait Sanct. Thom. frivola est, quia venialis culpa, ut dictum est, non remittitur nisi per sacramentum, aut sacramentale aliquod, aut per actum charitatis. Sunt autē quā plurimi, qui absq̄ istorū aliquo moriūtur: nepe, dormientes aut subito, aut cū cōplacētia aliquorū venialium. Itē Christus Mat. 12. dicens peccatum in Spiritum sanctum non remitti

in hoc seculo nec in futuro, insinuat à contrario sensu aliqua remitti in futuro. Vnde Grego. 4. lib. dialogorū, ait aliqua leuia peccata in alio seculo dimitti: quod non potest intelligi solum quantum ad poenā: nam illo modo etiam graua mortalia illic expurgantur. Quare eandem sententiam tenet in eadem distinet. Magister. Altero ergo duorū modorum dicendum est: scilicet, vel quod in primo ingressu purgatorii per illum actum elicitum charitatis, qui durat toto tempore purgatorii remittuntur omnia venialia, etiam si in complacentia eorum homo decesserit: quoniam illa tunc charitas ratione status, quia firma est, & inuertibilis ad malum, & ab omni concupiscentia libera virtualis est poenitentia omnium venialium. Et hanc solutionem tangit Sanctus Tho. quæstio. 7. de malo, articulus 12. Vel, quod multo verisimilius est, dicendum, quod per actum charitatis, & patientiæ continuatum illo tempore, quo veniale putatur, remittitur culpa: nā est actus Deo placēs & ad remissionem accommodatissimus. Et ad argumentum in contrarium fieri solitum: scilicet, quod in purgatorio nullū potest esse meritum, eo quod illic existentes iā sunt extra viam ac perinde extra statum merendi, aut demerendi, probè respondet Sanctus Tho. loco citato in 4. q̄ illic nullum esse potest meritum augmenti gratiæ, aut gloriæ: hoc enim est viatoribus proprium. Attamen cum sit inibi actus charitatis, nil obstat quominus sit remissio venialis culpæ, per quā neque gratia augetur, neq̄ gloria.

ARTICVLVS. III.

Utrum peccata venialia remittantur per aquam benedictam & alia sacramentalia.

Intra alias causas, quibus venialia remittuntur, queritur de sacramentalibus. Et respondet D. Thom. per hanc conclusionem. Triplici ratione quidpiam contingit esse causam remissionis venialium peccatorum. Supponitur enim ex supradictis ad huiusmodi remissionem nullus exigi noue gratiæ infusio, sed sufficere actum ex gratia procedentē, quo quis seruire aliquo in Deū moueatur, q̄ sit vel actualis vel virtualis poenitentia. Primo ergo modo remittuntur venialia per gratiæ infusionem ubi

ubi nō opponitur obex, ut supra expositum est. Secundo modo per aliqualem motum detestationis peccatorum. Et hoc pacto tria adhuc possunt concurrere, scilicet, confessio generalis, tñsio pectoris, & oratio dominica nam tñsio illa gestus est poenitentiæ, & in oratione dominica adhibetur petitio, ut dimittantur nobis debita nostra. Tertio modo remittuntur per motum reuerentiæ in Deum, & ad res diuinas. Et hoc modo remittuntur per benedictionem Episcopi, per aspersionē aque lustralis: per quamlibet sacramentalem vñctionem, qualis sit in confirmatione, & in collatione ordinum, & per orationem publicam ecclesiæ ad id institutam, quales sunt collectæ multæ in missa. Imo, ut supra diximus, secundum aliquos: per ingressum etiam in templum consecratum.

Conclusio hæc Sanct. Thomæ non solum concessio est generalis doctorum, verum & sanctionibus moreque, & vsu ecclesiæ celebrata. Vnde versus. Orans, tñctus, edēs, confessus, dans, benedicens. Orans: scilicet, oratione dominica. Tñctus (aqua benedicta.) E dēs (Eucharistiam.) Confessus, confessione generali. Dans (eleemosynam.) Benedicens (Episcopus.) Sed ijs omnibus generale est, ut nullum eorum veniale remittat, si opponatur obex, ut Sanct. Thom. docet in solutione secundi argumenti, quod est hoc. Quodlibet horum sacramentalium eandem relationem habet ad oē veniale peccatū: ergo qua ratione vnū dimittitur, dimittuntur omnia. Et respondet, per quodēmq̄ istorum cuncta remitti præter illa, quorum remissioni obstat obex volūtatis eis inherētis. Dubium tamen est circa primum modum, utrum sola infusio gratiæ quomodocunque fiat, per se absque actu charitatis suscipientis remittat venialia omnia. Et queritur propter sacramenta, utrum ex opere operato remittat omnia venialia. Caietanus enim hic ait, duo requiri ad remissionem venialium: scilicet, gratiam siue quæ tunc infundatur, siue quæ infusa fuerit, & actualem vñm eius & motum. Et ita visus est dicere Sanct. Thom. articulo præcedenti, videlicet, quod quia in adultis non infunditur gratia sine motu liberi arbitrii, propterea talis infusio remittit venialia. Et supra quæst. 79. art. 4. dicit per eucharistiā remitti venialia, tum quia datur per modum refectionis, tum etiam quia per illud sacramentum excitatur deuotio charitatis, cui venia-

lia contrariantur. In præsentiarum tamen, solum dicit, infusionem gratiæ sufficere ad remissionem. Et est argumentum de omnibus sacramentis, quod cum per se habeant infundere gratiam non opponenti obicem, quæ sufficit ad remissionem omnium mortalium fortiori ratione remittant per se omnia venialia secluso merito actus suscipientis. Quamquam in eucharistia: ut loco nunc citato vidi mus, sit peculiaris ratio ad id accommodata. Et ideo eucharistia singulariter definitur, remittere venialia, de consecr. distinet. 2. can. Cum omne crimen. Crediderim ergo, ut mediū hic constituiamus, quod per omne sacramentū remittatur omnia venialia solo illo actu cōcurrente, quo quis illud suscipit, quanquam non concurrat alius actus dilectionis. Et ille est vñs gratiæ: nam si per summptionem aque benedictæ, quia per illum actum homo reuertitur rem diuinam, suscipit remissionem venialium, multo efficacius per actum, quo suscipit sacramentum. Ex quo fit, ut quodcunque sacramentum quis attritus putans se esse contritum suscipiat, remittantur illi venialia, quorum non adest obex: nam illa attritio per gratiam sacramentalem informata est vñs gratiæ. De oratione dominica est text. de poenitentia distinet. 3. can. De quotidianis supra citatus. Angustinus in Enchiridio cap. 71. Et can. Tres autem, eod. tit. dist. 1. quem Gratianus citat Augustini ad Felicianū, cū nō sit nisi Epistola. 108. ad Seleucianam, ubi ait. Est enim poenitentia humilium & bonorum fidelium poenā quotidiana, in qua pectora cōtundimus dicentes, Dimitte nobis debita nostra, &c. De cōfessione autem generali, quicquid Paludanus distinet. 16. quæst. 1. dicat, non est textus expressus, sed ecclesiastica consuetudo. Hæc enim de causa dicitur in prima & in completorio, & à sacerdote sacrum facturo præmittitur ante gradum altaris. Sed de aqua benedicta est textus, de consecra distinet. 2. can. Aquam. Et de eleemosyna eodē tit. d. 1. can. Medicinā. De alijs quamuis Caiet. cōtendat canones citare, nullus est tamen expressus, sed antiquissimus ecclesiæ vsus sufficit, Hostiensis tamē est qui super cap. Omnis vtriusq̄ sexus, multa accumulat. De vñctionibus sacramentalibus cap. vnico. de sacra vñctione habetur, quod vñctio visibilis & exterior signum est interioris, & inuisibilis vñctionis.

Dubium autē est de istis sacramentalibus quā habeat

Primum argumentum.

Argum.

Dilutio.

Argum.

habeant virtutem remittendi venialia. Quidam enim sunt, qui non aliam habere cōsent, quam q̄ deuotionem excitant ad dolorem venialiū. Hæc videtur sententia S. Thomæ. in solutione primi argumenti, quod est huiusmodi. Peccata venialia non remittuntur, per poenitentiam formalem, aut virtuale, ut dictum est: sed aspersio aquæ benedictæ, benedictio episcopi, & reliqua nullam habent rationem poenitentiar: ergo non sufficiunt ad remissionem. Et respondet ad minorem, quod hæc efficiunt remissionem venialium in quantum inclinant animum ad motum poenitentiar. In contrarium tamē est quod, sæpe qui se aqua lustrali aspergit nullatenus excitatur nec memoriam habet venialium: & cōuerso si quis aquam non benedictam accipiat, q̄ putat esse benedictam: quia est in introitu ecclesiæ, quauis de venialium cogitet remissionem, non obtinebit per huiusmodi asperisionem eorum veniam. Dicendum ergo est hæc habere vim remittendi venialia ex vi clauis ecclesiæ ex opere operato, ut patet ex verbis, quibus benedicitur aqua. Alioqui non plus faceret dicere Credo, quam Pater noster, & aspergi aqua nō benedicta, quā benedicta, nec benedici ab episcopo quā a simplici sacerdote. Vnde responsio Sancti Thomæ sic est intelligenda, quod ista dimittit veniale peccatum: quia inclinant animam ad motum poenitentiar. Non quod semper requiratur illa excitatio, sed q̄ de se ad hoc sint instituta. Quare illa suscipere tanquam per illū effectum ab ecclesia accommodata censetur actus poenitentis, quauis in tunctione peccatoris, oratione Dominica, & confessione generali expressior appareat poenitentis imago. Quod si contra arguas. Sequeretur ista censenda esse sacramenta, postquā ex opere operato effectum sortiuntur spirituales, ac perinde subsequeretur ecclesiam posse instituere sacramenta, quod supra dist. 1. reprobauimus. Ad primum respondit Dñus Thom. superius quæst. 65. artic. 3. negando cōsequentiā: quia ad rationem sacramenti est nō quālibet effectum habere spirituales, sed requiritur, ut gratia infundat. Sed huiusmodi venialium remissio non exigit gratiæ infusionem. Et inde colligitur quod licet ecclesia non possit instituere sacramenta, quia gratiam conferunt, potest nihilominus hæc instituere sacramentalia. Enimvero quoniam hæc peccata frequentissima sunt etiam in vi

ris circumspiciendis, consultum fuit, ut tam multis t̄q; præsentaneis remedijs succurreretur eis. Tertiū arguitur. Peccata venialia inducunt aliquem reatum poenæ temporalis. secundum illud. 1. Corinth. 3. Qui superædificat lignum, scenum & stipulam, (id est, venialia) saluus erit, sic tamen quasi per ignem: sed huiusmodi sacramentalia nullam in se habent afflictionem poenæ: ergo non sufficiunt remittere culpam & poenam. Respondetur, per quodlibet istorum remitti veniale quantum ad culpam virtute alicuius satisfactiōis, aut motus charitatis, aut affectionis erga diuinā, ut expositum est. Non autē per quodcūq; remittuntur quoad poenam: quia hac ratione qui esset prorsus immunis à mortali bus per solam asperisionem aquæ benedictæ, aut tunctionem peccatoris, euolaret in cœlum sine transitu per purgatorium, quod non est concedendum. Remittitur ergo reatus poenæ secundum quātitatem & proportionem feruoris charitatis, qui p̄ prædicta excitatur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum veniale peccatum possit remitti sine mortali.

DE remissione vnius peccati sine alio quadruplex fieri potest combinatio. Prima, vtrum mortale, vel originale remitti possit sine alio. Et hæc quæst. præcedenti. ar. 3. ad partem negatiuam definita est: quia cum talis remissio non fiat, nisi per infusionem gratiæ, non potest fieri dimidiata venia. Secunda, vtrum vnum veniale possit remitti sine alio veniali. Et hanc in præcedentibus articulis huius quæstionis affirmatiuē terminauimus. Tertia vtrum mortale possit remitti sine veniali. Et huius quoque pars affirmatiua vera est: quia ut dicebamus art. 2. cōplacencia venialis non obstat gratiæ infusioni, quæ ad remissionem mortalis est necessaria. Restat ergo quarta, vtrum vice versa possit veniale remitti sine mortali. Ad quod Dñus Thomas negatiuē respondet tali conclusionē. Illi, qui exiit in peccato mortali nullum veniale remittitur. Probat, quia remissio cuiuscunque nunquam fit, nisi virtute gratiæ, secundum illud ad Rom. 4. Ad gratiam Dei pertinet, quod Deus alicui non imputet peccatum. Vbi cum absq; exceptione loquatur,

Tertium argumentum.

loquatur, glossa etiam intelligit de veniali: cum peccato autem mortali gratia non est simul possibilis. Conclusio hæc S. Thomæ quæ antiquorum est omnium, non erat cur ab aliquo in litem vocaretur. Nihilominus Scotus illi suo fundamento affixus, q̄ peccatum remitti non est nisi poenā condonari, vel solui, infert etiā in inferno posse dimitti veniale sine mortali. Quare æquiori ratione potest id in hoc seculo contingere. Vnde dist. 15. quæst. 1. ait quod iacēs in mortali culpa potest satisfacere pro poenā peccati mortalis remissi, id quod, & de venialibus non remissis concederet: quandoquidem apud ipsum eorum culpa non est nisi reatus poenæ. Atqui Durandus dist. 16. quæst. 2. confessus opinionem S. Thomæ esse doctoribus communem, nihilominus tenet contrariū: scilicet, posse veniale sine mortali remitti. Quauis agnoscat remissionem culpæ aliud esse quā poenā. Quam opinionem Gabriel eadem dist. quæst. 5. clementiorē exillimat. At vero quauis huiusmodi opiniones mitius solebam reprobare, iam vero modo omnino se mihi representant falsissimas. Haud enim isti attēdunt quemadmodum nulla possit esse remissio culpæ in homine per eius actum, nisi sit Deo acceptus: quia inter nos & ipsum nulla est ratio iustitiæ, quæ ex nobis dimanet, sed secundum suam acceptionem: cum ergo nullus actus peccatoris quantuncūq; sit moraliter bonus: sit opus amici Dei, nescio quo modo admittere queant per vllum peccatoris actum remissionem fieri culpæ quantumlibet leuissimæ. Vnde Ecclesiastici. 34. Dona iniquorum non probat altissimus, nec eorum respicit oblationes neq; in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Et super illud Prouerb. 15. Vota iustorum placabilia, ait ad Ricardum Gregorius, Neq; enim apud Deum quid datur, sed à quo datur attēditur. Respexit enim Dominus ad Abel & ad munera eius. Quam ergo personam Deus nō respicit, neque eius approbat satisfactionem. Remissio autem venialium non fit nisi per satisfactionem, iuxta verbum Baptiste Ioan. 3. Facite fructus dignos poenitentiar. Super quibus verbis. 21. de Ciuita. Dei, cap. vlt. Augustinus dignas elemosinas, p̄ peccatis eas esse ait, quæ ab ipso peccatore incipiunt. Vnde colligit, quod qui animæ suæ non miseretur placens Deo, nihil pro suis peccatis ei potest dignum offerre.

¶ Quinverò nihil opus est sanctorū testimonijs, Dñs enim ipse clamat per Esaiam cap. 1. Vae gēti peccatrici, &c. Et subdit. Quod mihi multitudo victimarū vestrarum, dicit Dominus: Plenus sum holocaustomatū arietū. Nō offeratis vltra sacrificium frustra. Ad nihil ergo peccatorum opera Deo placent: nam si ad remissionem venialium valerent, non fierent frustra. Atqui vanum esset cauillum dicentis propterea illa opera nō fuisse Deo grata: quod mala fiebant intentione. Etenim nihil aliud ponitur in causa, quā quod fieret in peccato: quia scilicet eorū manūs sanguine plenæ erāt. Quare opera eorum respectu Dei erant quasi pannus menstruatus, ut cap. 64. subditur. Vnde Paul. 7. Corin. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ad quod subinde propositū optimē illud adducitur Mat. 5. Amen dico tibi, nō exies inde, (scilicet ex carcere, in quem homo ob peccatū mortale includitur) quousq; reddas nouissimum quadrantem, (id est, vsq; ad leuissimam culpā.) Accedit & maximum argumentum ex illo Matth. 6. Si non dimiseritis hominibus peccata eorū, nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra. Et tamen qui ait in peccato mortali posse dimitti veniale, subsequēter cōcedat oportet etiā illi, qui odio fratris tenetur, posse veniale remitti: quare impiē petit dicens, Dimittite nobis debita nostra, sicut & nō dimittimus, &c. Quid pluribus? Concedere vllum prorsus peccati genus, nisi per Christum & meritum eius passionis remitti, quem Paul. ad Rom. 3. & Ioann. in. 1. Cano. cap. 2. & 4. generalem propitiatorē & propitiationem patrē misisse affirmant pro peccatis nostris, profectō nescio quo modo non sit impius error. Dicens ergo pater. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui, docuit nihil sibi omnino placere, quā quod ab homine, qui eius est membrum per charitatem procedat. Et tñ si vera esset opinio Durandi, sine Christi virtute posset per actum viribus naturæ elicitum remitti peccatum, atq; adeo Iudæis & Saracenis & idololatriis illud posset remitti, quod patribus, crediderim, quid Pelagianum suboleret. Placuit rem, quæ parua videtur, tam multis vrgere: quia certē nō clementior, ut Gabriel exillimat, sed impia in Christum hæc opinio videtur.

¶ Primum

Opera peccatoris nil sunt

Obiectio.

Dilutio.

¶ At verò tanta est pœnitentię vir-
tus, vt per ipsam non modò gra-
tia & virtutes restituantur, verum
& mortificata opera reuiuiscant.
Quod exemplo illius filij euange-
lici, qui dilapidatis bonis suis ad
viscera

ARTICVLVS. I.

Utrum peccata remissa redeant per sequens peccatum.

De tractatu effectus poenitentiae spectat explorare, utrum poenitentia sic peccata deleat, ut tamen per relapsum iterum dimissa redeant. Ad quaestionem D. Tho. supposita distinctione sex conclusionibus respondet.

Tria enim sunt questionis membra. Primo namque secundum bimebrem distinctionem praemittuntur duae praeambulae conclusiones. Deinde duae reprobantur opiniones. Ac deinde subduntur quatuor conclusiones ad respondendum. In peccato quippe mortali, ut supra dictum est, duo perpendenda sunt: est enim auersio a Deo, & conuersio ad bonum creatum. Et quicquid ratione auersionis illi conuenit, est vniuersis mortalibus commune. Atque adeo macula, quae fit per priuationem gratiae, & reatus poenae aeternae communia sunt omnibus mortalibus. In quo sensu ait Iacobus cap. 2. Qui offendit in vno, factus est omnium reus. Quod autem conuenit peccato ratione conuersionis non est omnibus commune: siquidem hac ratione peccata sunt diuersa, & nonnunquam contraria: ac perinde eorum supplicia varia. Est ergo prima praeambula conclusio. Manifestum est quod ex parte conuersionis peccatum mortale subleuens non facit redire peccata mortalia prius abolita, alioqui per peccatum prodigalitatis reduceretur homo in habitum, vel dispositionem auaritiae extinctae prius, & sic contrarium esset causa sui contrarii, quod est impossibile. Atque adeo nec redit reatus poenae sensus, qui illis dimissis debebatur. Secunda conclusio. Considerando in peccatis mortalibus absolute id quod est ex parte auersionis, per peccatum mortale subsequens redit illud, quod fuerat in prioribus ante eorum remissionem. Priuatur enim homo gratia & fit reus poenae aeternae, sicut & prius fuerat. Verumtamen, quia auersio in peccatum mortale ex conuersione quodammodo nascitur, fit ut ea, quae accidunt ex parte auersionis, diuersitatem quandam sortiantur, per comparationem ad conuersiones diuersas, sicut ad diuersas causas: ita ut sit alia auersio, & alia macula, & alius reatus, prout

viscera tandem paterna refugit, comonstratur, dum pater cum induiussit stola prima. Haud tamen necessum est, ut semper poenitens in aequali gratia, & virtute resurgat, aut quod mortificata merita ad aequale premium vitam recuperet, sed potest, vel in gratia aequali, vel maiori, vel minori resurgere. Poenitentia namque, ut ait Ambrosius, res optima est, quae omnes defectus reuocat ad perfectum. Ob idque ubi perfectissima est, gratiam omnem amissam renouat. Vnde fit ut ubi non est usque adeo perfecta, secundum eius proportionem iactura refarciatur gratiae & virtutum, quae fuerat per peccatum mortificata. Vnde Hiero. ut dist. 50. can. Quicumque, refertur. Quicumque, inquit, dignitatem diuini gradus non custodiunt, contenti fiant animam saluare: reuerti enim in pristinum gradum difficile est. Dicentes autem, difficile, non negat esse possibile. Veruntamen opera mortua, id est, quae in peccato fiunt, quia ex gratia, quae fons est vitae salientis in vitam aeternam, non emanarunt, vitam nunquam habere valent.

DISTINCTIONIS
decimae sextae, Quaestio prima de
reditu peccatorum per poenitentiam dimissorum.

S. Thom. 3. part. quaest. 88.

ex alio atque alio actu peccati mortalis consurgit. Atque hoc, inquit, est, quod in quaestione vertitur, utrum macula & reatus poenae aeternae, quae ratione oriuntur ex peccatis prius dimissis, redeant per peccatum mortale subsequens. Ut si quis, qui vel homicida, vel haereticus fuerat, post adeptam remissionis gratiam committit mortale minus, v. g. furtum, redeat tanta macula, quam habuerat per haereticum. Et quibusdam visum est simpliciter hoc modo redire peccata dimissa: quia nesciebant inter vnam auersionem & aliam discernere, sed tamen id esse non potest: quia opus Dei per opus hominis irritari nequit: remissio autem priorum peccatorum fuit opus diuinae misericordiae: unde per peccatum subsequens hominis non sic irritatur, ut perinde illa redeant, ac si non fuissent dimissa, iuxta illud ad Rom. 3. Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Et ideo alij ponentes peccata redire dixerunt, quod Deus non remittit peccata poenitenti postea peccaturo secundum praesentiam, sed solum secundum praesentem iustitiam. Praescit enim se pro eis peccatis eum aeternaliter puniendum, tamen per gratiam facit eum praesentialiter iustum. Sed neque hoc veritati consonat: quia si causa absolute ponatur, & effectus ponitur absolute. Quapropter si per gratiam sacramenta peccatorum remissio non fieret absolute, sed cum quadam conditione in futurum dependente, sequeretur, quod nec gratia, nec sacramentum esset causa sufficiens remissionis peccatorum. Nam quod ex alio semper pendet, non est per se sufficiens. Est ergo prima conclusio responsiva, quae est tertia in ordine. Nullo modo potest esse, quod macula & reatus praecedentium peccatorum secundum quod ex ipsis procedebant, redeant: nam si causa non redeunt, non est cur effectus redeant. Igitur cum qui modo furatur, non ideo sit haereticus, vel homicida ut prius, non est cur eadem prorsus macula redeat. Quarta conclusio. Contingit, ut subsequens actus peccati virtute contineat reatum prioris, etiam nondum remissi, ea scilicet ratione quod adiiciens peccatum peccato bonitatem Dei contemnit tolerantis peccatorem & ad poenitentiam expectantis, secundum illud ad Rom. 2. Secundum duritiam tuam, & impenitentem thesaurizas tibi iram in die irae: videlicet, bonitatem Dei contemnit. Quinta conclusio. Multo magis contemnitur Dei bonitas dum post remissionem prioris peccati homo relabi

tur in ipsum vel in aliud: quia tanto maior est ingratitude, quanto maiori beneficio opponitur, & maius est Dei beneficium peccatum remittentis, quam peccatorem sustinentis. Hac igitur postrema ratione per peccatum post poenitentiam remissum redit quodammodo reatus peccatorum prius dimissorum, non quatenus ex illis subsequebatur, sed quatenus effectus est peccati ultimo perpetrati, quod ratione remissionis priorum aggrauatur. Sexta conclusio. Hoc non est peccata dimissa simpliciter redire, sed redire secundum quid, in quantum in ingratitude postremi peccati priora virtualiter continentur. Haec quaestionem de reatu peccatorum theologi, ordinem Magistri Sententiarum secuti, disputant dist. 22. Sed profecto legitimus ordo expositus, ut disputationem remissionis peccatorum subsequatur sermo de eorum reatu. Et quidem prima conclusio cuius perspicua est: scilicet, quod per peccatum subsequens non redit praecedens, siue remissum siue non remissum, secundum malignitatem, quam habebat ex obiecto atque adeo nec redit secundum reatum poenae sensus: licet quidam, quos Magister Sententiarum refert, diceret simpliciter redire & quoad maculam, & quoad reatum poenae. Sed contra illos probatur conclusio: quia non redeunt Deo autore: nam ut ait Paulus ad Rom. 11. sine poenitentia sunt dona & vocatio Dei, unde cum remissio peccatorum sit donum Dei nunquam illud amplius imputatur, iuxta illud Naum. 1. Non confurget bis tribulatio, vel secundum. Septuaginta. Non puniet Deus bis in id ipsum. Et Ezechiel. 18. In quacunque hora ingemuerit peccator iniquitatum eius amplius non recordabor. Quae quidem testimonia ratione confirmantur, quia Deus non remittit peccata sub hac conditione in futurum, si relapsus non accidat: alioqui absolutio semper esset dependens, atque adeo imperfecta, ratione cuius non fieret homo amicus: sed est absoluta ut forma absolutiois sonat. Ego te absoluo. Neque vero redeunt per factum hominis. Ob id enim quod homo furatur non impingit in homicidium, vel aliud flagitium: quod antea commiserat: quare non reuocatur amplius iudicium propter illa priora iuxta verbum Pauli. 1. Corin. 11. Si nos ipsos diiudicamus: non utique iudicemur. Clementior enim est Deus quam homines, inter quos tamen postquam de aliquo crimine iudicatus est homo, & absolutus, non amplius de illo

in ius defertur. Arguebant tamen fautores illi contrarie opinionis. Per gratiam poenitentiae remittunt bona opera, quae fuerant per peccatum mortificata: ergo pari modo per peccatum redeunt peccata remissa. Negatur tamen consequentia: primum quia excellentior est vis clementiae & gratiae Dei ad vivificandum quam peccati ad mortificandum. Secundum, quia opera bona mortificari, non est omnino tolli, & aboleri, sed indigna reputari premium, ad quod erat accepta, propter indignitatem personae, quae sit inimica Dei. Quare cum poenitentia sit amica, opera remittuntur, ut quiescenti, latius patebit. Sed tamen peccata remitti, est omnino abstergeri & tolli, iuxta illud Iohannis. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi: quod autem in nihilum abiit: redire non potest. Sed forsitan sciscitabis, utrum Deus de potentia absoluta possit facere, ut eadem peccata isto modo redeant. Scotus enim, q. 1. ar. 1. concedit id posse facere innixus tamen illi suo fundamento quod peccatum imputari non est nisi puniri, & habet pro comperto quod Deus potest hominem pro peccatis dimissis punire ac si non essent dimissa. Sed tamen arbitror Deum nec de potentia absoluta posse facere, ut eadem peccata redeant quoad culpam, nisi iterum ab homine committantur. Primum quia licet possit punire peccata eodem supplicio ac si non essent dimissa: hoc non est redire quoad culpam & maculam, ut dictum est. Secundum quia illa afflictio tormentum non haberet proprietatem poenae: nam poena non est nisi pro culpa: quare si non redit culpa, non redit poena, & illud non esset punire, sed liberè torquere hominem. Sed in secunda conclusione, quae fundamentum est totius materiae, non nihil latet ambiguitatis, quatenus asseritur per peccatum subsequens eandem maculam redire & poenam dāni priorum peccatorum, sed tamen secundum quandam diversitatem. Macula, n. est privatio gratiae: privatio autem non recipit magis aut minus, nemo enim si est omnino cecus, est magis cecus, quam alius: ergo eadem absque ulla diversitate macula est in quibuscunque peccatoribus. Distinguitur minor: privatio enim in quantum privatio praefertur indivisibilis formae, ut est gratia, non recipit magis aut minus, hoc est, nulla est maior privatio quam alia. Sed tamen macula non dicit simpliciter privationem gratiae, ut hic ait D. Th. & 1. 2. q. 76. ar. 1. sed ipsam quatenus fit per peccatum.

Quare qui plura grauiorū peccata commisit, quō maior peccator est, eō magis se elongavit à gratia Dei & ideo maiore habet maculā veluti qua grauiori febri laborat longius distat à sanitate.

Et per id soluitur alia quaestio, utrum poena aeterna, quae est poena damni, sit eadem poena in omnibus damnatis. Durandus quippe d. 22. q. 1. eandem ait esse prorsus. Cui & Paludanus ead. dist. 1. q. 2. & Capreolus subscribunt, parum ad presentem litteram D. Thomae attendentes. Ratio eorum est, quia illa poena non est nisi privatio & carentia diuinae visionis: quam superius S. Th. q. 71. ar. 3. ad primum argumentum, ait non recipere magis aut minus. Quare nec tenebris, inquit, inferni recipiunt magis aut minus. Item quia poena dāni est infinita, ut idem D. Th. autor est 1. 2. q. 87. ar. 4. infinitum autem non recipit magis aut minus. His tamen non obstantibus crediderim, quod sicut non est eadem macula, ita neque eadem poena damni in omnibus damnatis. Et ratio prima est haec. Poena illa damni respondet maculae peccatorum: ergo ubi maior est macula, maior est poena. Itaque eadem carentia diuinae visionis, licet non sit maior privatio: quia privatio, ut dictum est, non recipit magis aut minus, est tamen maior poena. Et hoc est certè quod hic docet S. Thom. in hac secunda conclusione. Et arguitur secundum. Si hoc non esset verum, tanta poena damni puniretur puer in limbo, quanta Iudas in inferno, quod tamē est falsum cum carentia visionis non cruciet puerum, & tamen cruciet Iudam. Sed rogas. In quo consistit illa maior poena? Respondetur, in hoc certè quod illa poena, quae ex pluribus peccatis maiorque macula orta est, acerbius affligit miserum. Sed ais hoc solū probare, quod sit maior poena sensus in eo, qui turpius deliquit. Arguitur autem contra. Causa ex effectu penditur: cum ergo illa tristitia & afflictio, licet sit poena sensus, non solum ex igne & alijs cruciatibus succrescat, verum rōne caritatis Dei quae est poena damni: videlicet, quia maiori Dei odio & inimicitia ē regno exclusi sunt & inclusi illo carcere, sit ut eadem exclusio ē celo, quae est poena dāni sit maior in vno quam in alio. Etenim si privatio illa visionis diuinae alios non cruciat, ut pueros, alios vero cruciat, ut adultos, sit ut ex adultis alios & alios magis cruciet. Et confirmatur: quoniam illi qui ab hac luce in maiori odio & inimicitia

Dubitatio de poena damni

Sententia ad cor.

Dubium.

De secunda conclusionē.

tia Dei decesserunt, maiori indignatione, & ira exaruntur, quod per potestatem maioris sui inimici & magis sibi iniuri à celesti regno exiles illic detineantur. Nam etiam inter homines ciues qui à rege magis tyranno sibi magis inimico in exilium mittuntur aegritudinem patriae ferunt. Quod si arguas: ergo Deus de potentia absoluta nequit facere ut per peccatum minoris culpae redeat eadem poena dāni: quae oriebatur ex maiori culpa: profecto fateor, sicut supra diximus, ut redeat peccata quo ad eandem maculam culpae nisi eadem omnino committantur. Ad postremum igitur respondetur argumentum, quod est illa carentia illa visionis diuinae sit infinita tamen ex obiecto quam duratione, recipit tamen magis aut minus respectu conuersionis, à qua ortum habuit. Circa intellectum quartae & quintae conclusionum notato, quod cum ait Sanct. Thom. sequens peccatum grauius esse quam prius non remissum, & multo grauius quam prius si fuit remissum, non facit comparationem simpliciter secundum omnia, quae in vno & in altero considerari possunt, sed secundum quid, puta quod aliqua est noua ingratitude in posteriori. Exempli gratia. Siquis fecit vnu furtum, & postea aequale ex obiecto & circumstantijs propter ingratitude prioris tolerati aut remissi secundum est grauius. Sed tamen si prius fecit homicidium, & postea furtum, non opus est ut furtum cum sua ingratitude aequet grauitatem homicidij prioris, quia cetera ex obiecto non sunt paria, ut art. 3. latius explicabitur. Et multo magis crescit ingratitude quando prius fuit remissum, propter eam rationem, quod peccatur contra maius beneficium. Et addit Scotus dist. 22. quaest. 1. ar. 3. quia peccatur contra plures obligationes: nam quoties quocumque praeteritorum legitime poenitet, noua, inquit, obligatione obligatur bene viuere, saltē in voto. Attamen ut vera sit Scoti sententia, non est intelligendum poenitentem votum propriè emittere bene viuendi, sed dumtaxat id proponere. Quare non est semper noua obligatio, ut sit per legem aut per votum alioquin teneretur homo cōfiteri quoties proposuit bene viuere: nam tot vota esset transgressus, sed est noua obligatio tanquam iterati propositi, quod quidem propositum postea violatum non facit nisi maiorem circumstantiam ingratitude, & inconstantie. Sed tamen aliter arguit ibidem Scotus contendens

ut Scoti.

peiores esse ingratitude primò peccatis post innocentiam quam peccatis post remissionem peccatorum. Sed hoc tangit art. proximo S. Thomas.

Primum argumentum Sanct. Thomae est quod huic mouenda quaestioni causam obtulit. Legitur. n. Matt. 18. de quodā seruo, qui cum ei Dominus omnia dimisisset debita, similem misericordiam non fecit cōseruo suo sed miserum, ut debitum sibi redderet, virgebat, quare iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus quousque redderet ei vniuersum debitum. Vbi adnotat Augustinus lib. 1. de baptismo contra Donatistas ca. 12. & refertur de conse. dist. 4. can. Quomodo Deus peccata dimissa redire vbiunque non est fraternā charitas. Fraterna charitas tollit per quod cuiusque peccatum mortale: nam sublata paternā charitate Dei, fraterna manere nequit legitima: ergo per quodlibet sequens mortale redeunt omnino peccata dimissa. Respondet Sanct. Tho. Augustinum nihil aliud intelligere, quam quod iam expositum est: scilicet, redire quantum ad maculam, & reatum poenae aeternae si absolute in se consideretur non autem quod macula sit tanta, aut poena etiam damni, ut expositum est, quia non redeunt, tanquam eadem macula & poena ex peccatis prioribus resurgant. Quare nec redit eadem poena sensus: quia nec redit eadem conuersio ad bonum commutabile. Et hoc confirmatur verbis eiusdem Augustini lib. de Responionibus Prosperi, ubi cum dixisset quod non in id, quod remissum est recidit, scilicet, ille qui post baptismum relapsus est, quare nec pro originali peccato damnatur, subdit. Qui tamē ea morte afficitur, quae ei propter peccata dimissa debebatur, quia scilicet incurrit mortem eternam: quam propter priora meruerat.

At verò maior difficultas est in verbo illo euangelico quo legitur seruum illum missum in carcerem donec redderet vniuersum debitum, puta quod fuerat dimissum. Respondetur tamen, quod in parabolis, ut aiunt saepe sancti, non debent omnia ad vngue veritati respondere: primum enim illic non planè liquet seruum illum peccatum mortale commisisse negans cōseruo suo inducias soluendi debitum nam ubi legitur quod eum suffocabat, non aliud intelligitur, quam quod instanter virgebat ut solueret, quod non erat contra legem licet esset quaedā moralis ingratitude & cru-

Primum argumentum.

Expositio euangelij.

Caieta.

delitas, cum maius ipse beneficium suscepisset, sic illum premere, qui tunc soluendo non erat. Scio Caietanum & alios dicere, quod seruus ille depingitur peccasse mortaliter, sed tamen ad vim parabola non est necessarium. Præterea inter homines ius non permittit, ut dominus qui seruus semel debita omnia condonauerat, propter ingratitudinem, quam in conseruum committit, repetere id possit quod donauerat & pro soluto acceptauerat: illa enim in iure dicitur acceptilatio: Hoc est, quasi solutio. Est ergo perpendendum propositum inductæ parabola: Iusserat enim Christus Petro, ut quoties frater in se peccasset, noxam ei remitteret: voluit autem ostendere, quod qui in fratrem suum non est misericors, indignum se facit, ut Deus eius misereatur. Quare in oratione Domini docemur petere, ut nobis dimittantur peccata sicut & nos dimittimus debitori bus nostris. Eatenus ergo obseruanda sunt parabola verba, quod si quis non est misericors in fratrem: siue illa durities peccatum sit mortale, siue veniale, indignus sit cui remittatur, vel vnus obolus. Non quod quæ condonata ei fuerant repetantur ab eo, sed quod ob ea quæ post debuerit mittitur in carcerem quousque reddat vniuersum debitum. Quare licet ad exaggerandam duritiæ cordis illius serui prius referatur beneficium, quod suscepit à Domino, tamen Christus non vult concludere, quod ipse repetet peccata dimissa, sed simpliciter quod ei quod conseruo non remittit, nil remittetur à Domino. Immo peccata dimissa ad cumulū ingratitudinis adducuntur. Similiter enim dixit Matth. 5. de eo qui non conserferit cum aduersario suo in via, quod mittetur in carcerem donec reddat nouissimum quadrantem. Vbi donec non dicit terminum quasi post sit exiturus, sed perpetuam vltionem ad rigorem iustitiæ. Secundum arguitur. Super illud Luca. 11. Reuertar in domum meam, unde exiui, ait Beda. Timendus est iste versiculus nec non exponendus, ne culpa, quam in nobis extinetam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Ad quod respondendum, quod Beda non loquitur de reditu peccatorum dimissorum, sed de illo, qui securus putat illecebram peccati præteritis esse extinetam, cum tamen sit in periculo, ne iterum resurgat, & cum in simile peccatum cõiciat. Tercio arguitur. Ait Dominus Ezechiel. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: sed inter alias

Secundum argumentum.

Tercium argumentum.

iustitias, quas homo fecit, cõnumeratur poenitentia præcedens, quæ, ut dictum est, est pars iustitiæ: ergo cum quis post poenitentiam relabitur, ipsa eadem poenitentia, per quam venia fuerat consecutus non imputatur ei, atque adeo perinde illa peccata redeunt, ac si non fuissent remissa. Quomodo iustitiæ omnes & virtutes per peccatum mortificantur, latius videbimus. Quæ sequenti. Nunc autem satis est respondere quod traduntur obliuioni duntaxat quatenus erant merita accepta ad vitam æternam, quæ amplius eis non debentur, non autem quatenus impediabant, vel auferebant alia peccata. Et ideo poenitentia, quatenus erat meritoria, per sequens peccatum traditur obliuioni, non autem quatenus per ipsam remittebatur peccatum. Quare non fit homo reus debiti dimissi: ac si non esset dimissum, eo potissimum quod remissio illa Dei potius opus fuerat, quam hominis. Quarto arguitur. Peccata præterita per gratiam teguntur, ut patet per Apostolum ad Romanos. 4. illud Psalmi allegant. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: sed gratia illa per mortale subsequens tollitur: ergo peccata, quæ tegebant, deteguntur, atque adeo redeunt. Respondetur quod gratia simpliciter tollit maculam, & reatum poenæ æternæ, in quo consistit remissio culpæ. Tegitque, subinde actus præteritorum criminum, ne propter eos homo gratia priuetur & ad poenam imputetur æternam. Quare hoc nunquam redit quasi ab illis peccatis procedens. Deteguntur autem sublata gratia ad hunc sensum, quod iterum homo propter peccatum subsequens damnatur poena æterna.

ARTICVLVS. II

Utrum peccata remissa redeant per ingratitudinem, quæ specialiter est secundum odium fratrem, apostasiam a fide, contemptum confessionis & dolorem de poenitentia habitum.

Respondendum est quod conclusum est generaliter, peccata quodammodo per ingratitudinem redire, quæritur de quibusdam modis, in quibus ratio quædam specialis redeundi inuenitur. Ad quod S. Tho. iuxta duo membra vnius distinctionis respondet duabus conclusionibus. Peccata enim dimissa dicuntur redire in quantum reatus eorum ratione ingratitudinis virtualiter continetur in peccato sequenti. Hæc autem ingratitudo dupli-

Quartum argumentum.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Propositi.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

citer committitur. Vno modo ex eo præcisè quod sit contra beneficium Dei. Et sic repetitur conclusio præcedentis articuli. Per quodcumque peccatum mortale subsequens redeunt priora peccata dimissa. Nam per quodcumque sit homo ingratus beneficijs diuinitus sibi collatis. Sed alio modo committitur ingratitudo non solum faciendo contra beneficium, sed contra formam eius & modum, quo fit: & ideo statuitur secunda conclusio. Speciali quadam ratione ingratitudo quatuor generum peccatorum facit redire priora: nam forma collati beneficii, vel attenditur ex parte benefactoris, qui ob suam clementiam est beneficus, contra quam formam facit, qui fratri petenti veniam non remittit, sed odium tenet. Vnde Grego. 18. moralium. Ex dictis, inquit, euangelicis constat, quod si quid in nos delinquitur, & ex corde non dimittimus, & illud rursus exigitur, quod nobis iam per poenitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Vel attenditur ex parte poenitentis, qui beneficium suscipit, qui quidem duplici motu mouetur in Deum dum veniam petit: nempe, fidei formate, contra quam est ingratus, qui à fide apostatat, & motu liberi arbitrii in peccatum, ad quod primo pertinet ut peccata detestetur, contra quod facit, qui se poenituisse dolet. Et secundo subiicere se clauibus ecclesiæ, cuius propria ingratitudo est confessionem sacramentalem contemnere. Vnde distichon. Fratres odit, apostata fit, spernitque fateri. Poenituisse piget, pristina culpa redit. De his præterea quæ dicta sunt, nihil est ad notatum dignum. Arguit nihilominus S. Tho. Tanto est maior ingratitudo, quanto grauius est peccatum, quo post acceptum beneficium homo contaminatur: sed quædam alia peccata sunt istis acerbiora, ut blasphemiam contra Deum, & peccatum in Spiritu sanctum: ergo per hæc specialius redeunt alia peccata dimissa. Negatur consequentia, non enim de his specialiter asseritur, quod per ipsa redeant alia, quia hæc sunt grauiora, sed quia directius opponuntur formæ beneficiorum, quæ à Deo recipimus. Nihilominus per alia acerbiora peccata potest ex alio capite grauior estimari ingratitudo. Secundum argumentum. Tergit, utrum etiam redeant culpe originalis & venialis. Ait enim super Matth. Rabanus, Nequaferum tradidit Deus tortoribus donec redderet vniuersum debitum: quia non solum peccata, quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad poenam, verum & originale, quod in baptismo est ei dimissum: peccata autem venialia inter debita numerantur, pro quibus precamur. Dimitte nobis debita nostra: ergo ipsa quoque venialia redeunt: & pari ratione per veniale dum committitur, redeunt peccata præterita. Conceduntur duæ priores partes argumenti: nempe quod originale & venialia redeunt modo exposito quatenus ingratitudo peccantis ex beneficio remissionis illorum angitur. Negatur tamen, quod per veniale remissa redeant: quia cum illud non sit contra, sed præter Deum, per illud non incurritur proprie ingratitudo. Tercio arguitur. Tanto est maior ingratitudo, quanto post maius beneficium acceptum quis peccat: sed innocentia est etiam beneficium Dei, quia peccata vitamus secundum August. 10. confessionum dicentem. Gratia tua de peccatis quæcumque peccata non feci: ergo non minus Deo ingratus est, qui post innocentiam primo peccat, quam relapsus post remissionem: immo ingrator, quam aliquo istorum quatuor modorum delinquit. Hoc est argumentum Scoti dist. 22. q. 1. art. 3. quo fateri conuincitur grauiorem esse ingratitudinem contra innocentiam, quam contra remissionem: quia innocentia excellentius bonum est. Præclarissimum enim Christus cum sua innocentissima genitrice egit, quam cum peccatrice Magdalena. Cui & Caietanum in præsentium cõsentit. At verò opinio hæc & contra S. Tho. præsentis loco, & contra veritatem asseritur. Et primo

Tercium argumentum.

Scoti argu.

Triplex innocentia.

triplex innocentia genus considerare possumus: vnum scilicet, simpliciter, in quo Adam creatus fuit: secundum genus quodammodo dicitur status innocentie, quando homo est in originali solum, qui nunquam commisit mortale. Et tertium est innocentia baptismalis, dum scilicet, quis ab originali ablatus est per baptismum. Atqui de secundo illo genere nil ad rem, quia non est status innocentie: & ideo si quis in solo originali veniens ad vsum rationis peccaret mortaliter, dici non potest grauius esse ceteris paribus quam si post illud cum originali remissum per similem culpam peccaret: nam secundum est contra beneficium remissionis, primum autem non nisi contra tolerantiam in peccato originali. De innocentia vero simpliciter, quæ fuit in primis parentibus, credo non loquitur Scotus: quia illa in illis perijt, sed loquitur de infante baptizato, qui veniens ad vsum rationis primum peccatum committit, quod putat esse grauius quam post ipsius remissionem.

*Beneficij Dei
duplex esti-
matio.*

in aliud simile recidere. Sed quod hoc sit falsum, probatur in primis ut D. Tho. 2.2. quæst. 106, art. 2. & in præsentiarum, & Ricardus dist. 22, q. 5, art. 1. & omnes antiqui aiunt, beneficium aliquod Dei potest estimari maius alio dupliciter. Vno modo ex quantitate dati: quia scilicet, in se maius est. Sed & alio pacto ex modo dationis: quia scilicet magis gratus est datum. Et sic illud estimatur maius, quod minus fuit debitum. Et clarum est, quod inimicus minus debetur, quam illis, qui nec fuerant amici, nec inimici. Quare licet innocentia data Adæ fuerit primo modo maior, tamen si postquam peccauit, remisit ei Deus culpam, venia fuit magis grata: quia inimico, cui innocentia non fuerat data nisi ei, qui non fuerat inimicus: & cum ingratitudo directe opponatur gratiæ, hoc est, rei gratis datæ, maior ingratitudo fuit in secundo peccato, quam in primo. Tamen si primum propter damnum, quia totum genus humanum spoliavit amicicia Dei, & propter alias circumstantias, potuit esse peius. Hoc autem non est ad propositum. Sed ut ad innocentiam pueri baptizati reuertamur, quauis deimus per primum peccatum tolli maius bonum priori modo, tamen secundum habet maiorem ingratitudinem: quia est contra remissionem actualium, quæ facta sunt maiori inimico. Nam primum peccatum non fuit nisi contra beneficium remissionis originalis, quod non erat tanta inimicitia. Sed secundo arguitur, quod secundum sit maius: scilicet, cæteris paribus, si ambo sint homicidia, vel ambo furta: nam per secundum peccatum (quod Scotus & Caietanus non animaduertunt) non solum contrahitur ingratitudo contra remissionem primi actualis, sed etiam contra remissionem originalis per baptismum, per quem homo obtinuit innocentiam. Cuncta enim subsequencia crimina respectu ingratitudinis habet ad omnia præcedentia beneficia, & ad omnes remissiones peccatorum cuiuscunque generis. Quare Adam decimo etiam peccato peccauit contra beneficium innocentie, licet illam per primum perdidit: quia per decimum fuit ingratus illi etiam suscepto beneficio.

ARTICVLVS. III.

*Utrum per ingratitudinem peccati sequentis con-
surgat tantus reatus, quantus fuerat peccato-
rum prius dimissorum.*

VIA dictum est per ingratitudinem redire peccata dimissa, queritur utrum semper reatus ingratitudinis sit æqualis reatus omnium peccatorum remissorum. Fuerunt quippe, qui dicebant semper esse tantum reatum ingratitudinis, quantus fuerat omnium dimissorum criminum. Contra quos duæ faciles statuuntur conclusiones. Prima. Potest contingere, ut grauitas peccati post poenitentiam commissi sit æqualis grauitati peccatorum præcedentium, ac perinde maior. Sed hoc non est necesse, imò potest esse multo minor. Enimvero si quis furti veniam per poenitentiam obtinuit, & postea simile commisit furtum, tantus reatus est secundi quauis primi, imò maior, propter ingratitudinem, & multo maior si secundum esset homicidium. Si vero hereticus, vel alioqui perditissimus homo suarum impietatum ac scelerum veniam adeptus relabitur in simplex furtum, reatus illius furti, quauis eius ingratitudinem adiungas, non erit tantus, quatus fuerat præcedentium criminum dimissorum. Probatur quoniam reatus præcedentium non redit per peccatum sequens, quasi ab illis peccatis remissis iterum nascatur, sed solum quatenus per ingratitudinem continebantur in subsequenti. Secundo id præsumitur declaratur: quia vel reatus postremi est tantus ex obiecto peccati, & hoc non, quia ex illa parte est multo remissius: vel ratione ingratitudinis, ut patet in illius opinionis putabant, censebant enim ponderatam ingratitudinem, & perpendendam secundum grauitatem peccatorum dimissorum, propter argumentum, quod primo loco facit S. Tho. Quanta fuerat dimissa peccata, tantum fuit beneficium remissionis illorum, & quantum fuit beneficium, tanta est ingratitudo: ergo tantus est reatus postremi peccati, quantus præcedentium remissorum, ac subinde tantus ingratitudinis reatus. Sed in contrarium doctè arguit D. Tho. quia licet beneficium remissionis tantum estimetur, quanta fuit grauitas peccatorum, nihilominus non oportet ingratitudinis quantitatem absolute equalem esse Magnitudini beneficii. Contingit enim, ut contra idem beneficium unus sit magis, alius vero minus ingratus: quoniam duorum, qui idem beneficium susceperunt, unus potest, vel maiori despectu illud contemnere, vel alter, vel acerbius & grauius crimen contra benefactorem committere. Quapropter ingra-

*Prima con-
clusio.*

*Secunda con-
clusio.*

*Expositio ar-
gumenti.*

Deinde.

*Secunda ar-
gumentum.*

*Utrum ar-
gumentum.*

ingratitudinis magnitudo debet perpedi ex magnitudine beneficii, non quidem absolute, sed cæteris paribus: vel secundum proportionem contemptus, vel offensæ in benefactorem commissa. Ex his ergo colligitur secunda conclusio. Non est necesse, ut tantus sit semper reatus in peccato, per quod dimissa redeunt, quantus fuerat omnium illorum, nec ratione sui obiecti, nec ratione ingratitudinis, sed proportionaliter habito respectu ad beneficium remissorum, & ad peccatum, per quod redeunt. Conclusiones istæ clarissimæ sunt, & in superioribus satis explicite. Ex quibus colligitur, quod si quis illorum criminum veniam consecutus, scilicet, vnus vel alterius furti, committit postea graue homicidium vel adulterium maior est ingratitudo in illo, quæ si e conuerso postquam adeptus est grauiorum indulgentiam paruam committeret furtum. Secundo ex his colligitur id, quod supra diximus: scilicet, quod non semper redit idem reatus poenæ nec sensus nec damni. Durum enim, d. 22. & Palu. distinguunt inter poenam sensus & poenam damni dicentes quod non semper redit idem reatus poenæ sensus, semper tamen redit idem reatus poenæ damni: quia arbitrantur eandem proflus esse in vniuersis damnis. Hoc tamen iam a nobis reprobatur. Quare ubi non redit eadem poena sensus, nec redit, eadem poena damni. Quocirca de vtroque suo modo intelligitur illud Deute. 25. Pro mensura delicti erit, & plagarum modus. Secundum argumentum S. Tho. est. Peius peccat qui Deum offendit, qui offendit hominem, sed seruus qui a Domino manumissus eum offenderit iure in seruitutem pristinam iterato redigitur, ut habetur 2. q. 2. cap. Episcopus qui mancipium, & in Auth. ut liberti de cætero. §. 1. collat. 6. ergo multo magis ille, qui a Deo libertate peccati donatus est in ipsum ingratus. Respondetur quod neque inter homines manumissus in pristinam reuocatur seruitutem propter quolibet ingratitudinem, sed propter magnam, ut quando sine venia criminaliter accusat patronum, &c. Tercio arguitur. Dominus, ut legitur Matt. 18. seruum illum, a quo propter ingratitudinem remissa debita repetebantur, tortoribus tradidit quousque redderet vniuersum debitum: sed hoc non esset nisi ex ingratitudine tantus consurgeret reatus, quatus fuerat omnium remissorum: ergo exurgit tantus. Ad hoc iam nos supra respondimus, non esse necesse in omnibus exigere similitudinem, sed respon-

det præterea D. Tho. quod cui peccata redeunt propter ingratitudinem in hoc duntaxat sensu redit vniuersum debitum, quod numerus & grauitas remissorum in ratione adducitur ad æstimandam cæteris paribus grauitatem ingratitudinis.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum ingratitudo ratione cuius peccata dimissa redeunt, sit speciale peccatum.

Equid inexplicatè S. Th. relinquat querit tamen utrum hæc ingratitudo, de qua loquimur sit speciale peccatum, an verò non nisi conditio cuiuscunque peccati post penam remissi. Ad quod S. Th. respondet vnica conclusione. Ingratitudo peccatis quandoque est speciale peccatum, at non semper, sed est circumstantia & conditio generalis cuiuscunque peccati atque eius specialiter, qui committitur post poenitentiam. Declaratur probaturque conclusio. Actus humani siue boni siue mali ex intentione speciem suscipiunt: quare, §. Ethic. Philosophus, qui moechatur, inquit, ut furetur, potius est fur quam moechus, si igitur quispiam in contemptum Dei susceptus, eius beneficii aliquod peccatum committat: nempe, quia non ex alia ignorantia vel passione delinquit, nisi ut contemnat beneficium Dei, tunc illud peccatum trahitur in speciem ingratitudinis, atque adeo erit speciale peccatum ingratitudinis. Verbi gratia: ut si quis fornicetur ea sola causa ut Deum contemnat, ducunt illuc peccatorum rationes formales, licet materialiter sit vnica actio: nempe, fornicationis, & ingratitudinis licet ille magis nomine contemtor & ingratus quam fornicarius. Et huc tenent duo arg. S. Th. Sicut enim gratiarum retributio est specialis virtus & pars iustitiæ, sic ingratitudo est speciale vitium pertinens ad iniustitiam. Vnde Tullius Retho. 2. gratia ponit specialem virtutem, atque adeo ingratitudo illi contraria est speciale vitium. Dum verò quis non ex contemptu vel ingratitudine, sed ex alia passione homicidium vel adulterium committit, a cuius perpetratione non retrahit eum vel honor Dei vel eius beneficia suscepta, tale peccatum non trahitur ad speciem ingratitudinis, sed est in specie homicidij vel adulterij cui annexa est ingratitudinis conditio. Vnde Aug. in lib. de natu. & gra. Non omne peccatum, inquit, est ex contemptu, se tamen in omni

Conclusio.

Aristo.

Arg. S. Th.

Tullius.

DISTINCTIONIS
decimaseptimæ, Quæstio se-
cunda, de recuperatione
virtutum post pœni-
tentiam.

S. Thom. 3. part. q. 89.

ARTICVLVS. I.

Virum per pœnitentiam virtutes restituantur.

Primus est ordo, vt post
reditum peccatorum per
in gratitudinis labem, de
reditu gratiæ & virtutum
per pœnitentiam dispute-
tur. Primo in genere, vtrum
per pœnitentiam virtutes
restituuntur. Cuius breuissima est responsio
per vnam conclusionem. Per pœnitentiam
omnes virtutes restituntur. Probat ex il-
lo Lucæ. 15. Vbi pater mandauit filium, qui
bona sua dilapidauerat, stola prima indui,
quæ secundum Ambrosium est amictus sa-
pientiæ, quam simul insequuntur virtutes o-
mnes, iuxta illud Sapientie. 8. Sobrietatem & in-
stittiam docet, prudentiam & virtutem, qui-
bus vtilius nihil est in vita hominibus. Et ra-
tione confirmatur. Per pœnitentiam, vt di-
ctum est, peccata remittuntur: remissio autē
peccatorum esse non potest, nisi per infusio-
nem gratiæ: per pœnitentiam ergo homini
gratia infunditur, ad gratiā autem cōsequun-
tur omnes virtutes & dona, sicut ex essentia
animæ fluunt omnes potētiae: sunt enim vir-
tutes, potētiae, quibus gratia operatur: sit er-
go, vt per pœnitentiam omnes virtutes resti-
tuantur.

¶ Conclusio hæc sic in genere asserta nemini
dubia est: imo si pœnitentia accipiat, vt est
sacramentum, eodem gradu fidei tenendum
est per ipsam infundi gratiā ac subinde virtu-
tes, quo de sacramento baptismi assumatur.
Præterquā qd cum fides, & spes informes in
peccatore permaneant, ei qui nō apostatant
a fide, non infunduntur per pœnitentiam
duo illi habitus, sed informatur gratia & cha-
ritate, quas tunc suscipit. In apostata verō dū
in gremium ecclesiæ redit, habitus etiam ipsi
cum cæteris per pœnitentiam restituntur.

Quia

Ingratitudo
quādo neces-
saria est.

Scotus.

peccato Deus cōtemnitur. Quasi dicat. Non
quicūq; peccat, peccat vt Deū contēnat, &
illi inobediēs sit, sed nihilominus quia scit il-
lud esse a Deo prohibitū, quacūq; intētiōne
homo peccet, in quocūq; peccato est quæ-
dam generalis conditio inobedientiæ & con-
temptus. Illud autem, quod omnia peccata
consequitur, non est speciale peccatum.

¶ Hoc solum in presentiarū est animaduertē-
dum, qd quādo cūq; ingratitude est speciale
peccatū, tunc illa circūstantia est de neces-
sitate cōfessionis. Vt si quis fornicetur, vt Deo
quæ despiciat, inobediēs sit & eius legibus, nō
satis est, vt fornicationē confiteatur, nisi ex-
plicauerit hoc fecisse, vt Deo esset ingratus &
inobediens: quia hoc esset singulare peccatū
mortale. At verō quādo ingratitude non est
specialiter intēta, sed est generalis conditio,
dubium est, vtrum sit de necessitate cōfessionis.

Scotus. n. d. 2. q. 2. art. 3. ait, qd recidens debet
in cōfessione explicare ingratitude suā pec-
cati, cōfessio vniuersa peccata dimissa tanq̃
circūstantias aggrauantes illa, quæ tūc cōfi-
tetur, nō quide in speciali cōfessio singula,
sed neq; illa exprimēdo, at dicendo, De mul-
tis & magnis peccatis aliis pœnitui, & credo
qd Deus mihi remiserat, & ideo nunc mihi ma-
gis, ingratus. At verō quātū ad id quod ait
forte esse vtile omnia præcedētia in speciali
cōfiteri, in primis certū est nō esse necessariū,
imō forsan nec semper vtile illa tōties in me-
moriā reuocare, quando sunt multa absurda
& homo certus est legitimā omnium semel, aut
bis fecisse cōfessionē. Cōfessio autē illa gene-
ralis, Peccani in multis, &c. negari nō potest
quin sit salubris, ad maioreū humilitatē, quæ p-
verecūdiam auget. Sed tū neq; ad explicā-
dā ingratitude est necessariā: talis ingra-
tudo, vt modo dicebamus, non est speciale
peccatū, neq; verō semper est tāta, vt neces-
sitate cōfessionis inducat. Fornicatus est quis,
aut furatus semel aut bis, licet iterū recidat,
nō est ingratitude tanta, vt sit de necessitate
cōfessio: sed tanta esse potest, vt si quis se-
pe & sepius in remissione obtinuit peccato-
rū, liberatusq; fuit a multis periculis, in quæ
eorum causa fuerat cōiectus, tunc professio li-
cet ingratitude non sit speciale peccatū, est
tamen circūstantia necessariā cōfessio.

¶ Sed præter rationē ingratitude, vt dist. 18.
videbitur, crebro est necessariā inolitam
consuetudinem cōfiteri, vt cōmodius adhi-
beantur remedia & cautela in posterum.

Quinuerō regula sit vniuersalis, qd siue per sa-
cramentū quocūq; siue per internā cōuer-
sionem virtutis pœnitentiā, vbicūq; infun-
ditur gratia, infunduntur virtutes, quæ sunt re-
stituta possibiles: nā virginitas simpliciter re-
stitui nō pōt, sicut neq; innocētia vt ar. 3. pa-
tebit. De virtutibus aut acquisitis nullus est
hic sermo, illæ enim non generantur nisi ex
similibus actibus.

¶ Est aut primū argu. S. Tho. Nequeunt vir-
tutes amitti, per pœnitentiā restitui, nisi ipsa
sit eārū causa: pœnitentia autē est virtus: ergo
non est causa omnium: nepe, sui ipsius, imō cū
pœnitentia, vt dist. 14. q. 2. ar. 5. dictū est, vir-
tutes theologicas: puta, fidem spem, & charita-
tem præsupponat, sit vt neq; illarū sit cau-
sa. Respondetur eodem modo per pœniten-
tiam restitui virtutes, per quæ pœnitentia est
causa gratiæ: pœnitentia verō inquantū est sa-
cramentum est causa instrumentalī gratiæ,
vt supra dictum est, sed tamen inquantum
est virtus potius est gratiæ effectus: quoniam
nulla est simpliciter virtus, nisi quæ ex gra-
tia procedit, & ideo inquantum pœnitentia
est virtus per ipsam non restituitur virtutes
imō ipsa potius simul cum cæteris per sacra-
mentum pœnitentiæ infunditur & posterius
natura, quā theologica, vt dist. 14. quæst. 2.
ar. 6. vltimū est. ¶ Secundo arguitur. Pœniten-
tia in quibusdam actibus pœnitentiā cōfi-
stet: sed virtutes gratuitæ, adeo, infusa nō ge-
nerantur ex actibus nostris, sed vt in libr. de
libero arbitrio ait Augustinus. Illas Deus in no-
bis sine nobis operatur: ergo per pœniten-
tiam non restituntur virtutes. Respondetur
eadem distinctione, qd si pœnitentiam, vt
est sacramentū, cōtēplemur, actus pœniten-
tis nō sunt nisi causa materialis illius, sed vis
sacramenti pendet ex virtute clauium, quæ
applicatur per formam. Ego te absoluo, & i-
deo virtus clauium, quæ est instrumentalī
virtus Dei efficit, gratiā & virtutes. Sed ta-
men actus primus pœnitentis: nempe cōui-
tio, se habet vt vltima dispositio ad gratiam
consequendā. Alii verō sequentes actus pœ-
nitentiæ: scilicet confessio, & satisfactio, pro-
cedunt ex gratia & virtutibus. Sed arguitur
cōtra. Cōuitio est actus simpliciter virtutis
infuse, vt supra diximus, ergo informatur
gratia atq; adeo subsequitur illa: id aut quod
posterius est, nō potest esse dispositio ad id
quod prius est. Caietanus respondet hic qd cō-
uitio potest cōsiderari vt nuda & informis

atq; hac ratione est dispositio ad gratiam. Et
potest intelligi vt formata, & tunc est poste-
rior. Hoc aut alij vix intelligunt: arbitror tū
intelligendū esse quemadmodū loco citato
dist. 14. q. 2. ar. 6. id interpretati sumus: videlicet
qd cū contritio & a libero arbitrio & a gratia
procedat: si consideretur duntaxat, vt a libe-
ro arbitrio procedit, non est vera virtus meri-
toria, sed est vltima dispositio materialis ad
gratiā, atq; adeo ad virtutes gratiā consequē-
tes, sicut dispositio ad introductionē animæ
rationalis est panter dispositio ad intro-
ductionem potentiarū & passionū subse-
quentiū. Si aut consideretur, quatenus pro-
cedit a gratia, tunc habet verā rationē contri-
tiōis, & sequitur virtutes theologicas. Qua-
re contritio, vt sit a libero arbitrio, est dispo-
sitiō ad se ipsam, vt sit a gratia. Confessio
verō inde procedens manifestum est proce-
dere ex gratia & potissimū satisfactio, quæ
sequitur formam absolutionis. De illo autē,
qui attritus confitetur, nulla hūc habetur ra-
tio. ¶ Tertiū arguitur. Studiosus, qui habi-
tu pollet virtutis, absque difficultate letus
operatur: vnde Philosophus. 1. Ethico. Non
est, inquit, iustus, qui virtutis opere nō gau-
det: sunt autem pœnitentes, qui virtutum of-
ficia non eum delectatione, imō cū grauedi-
ne & seguitie exercent: ergo per pœnitentiā
non restituntur virtutes. Negatur consequē-
tia. Sed causa difficultatis est, quod eum per
pœnitentiā, vt supra dictum est, non pro-
dus omnes absterguntur peccatorum reliquie
nempe, vitiosi habitus acquisiti & languiores
quāuis restituta virtutes infusa per se incli-
nent, & insistent ad bonum, hominū patitur
difficultatē quousq; illi habitus per cōtrarios
actus pellantur: sicut si e sōnolētia vel alio cor-
poris morbo difficultatē fetuet in operando.

ARTICVLVS. II.

Virum post pœnitentiam restitui hō in equali virtute.

¶ Vniū virtutes restitui perfe-
tē possunt & imperfēte, quæ
cūq; sit, vtrum homo semper sur-
gat in equali virtute. Ad quod
D. Thom. 2. doctus conclu-
sionibus respondet. ¶ Prior. Secundū quod
motus liberi arbitrii in pœnitentia est in-
tensior, vel remissior, secundū hoc pœni-
tens consequitur maiore vel minore gratiā.
Probat. Motus liberi arbitrii, vt superius

Tertium. de
argumentum.

Prior. conclusio.

dicebamus, est in iustificatione impij ultima dispositio ad gratiam quemadmodum proximè explicabamus, qua ratione procedit à libero arbitrio: ob idque eodem momento cum eodem motu sit gratiæ infusio, vt. 1. 2. q. 113. art. 7. monstratum est: motus autè ille includit actum penitentiæ: formæ verò, quæ recipere possunt magis aut minus (vt sublimes excludas) intenduntur & remittuntur secundum diuersam dispositionem subiecti: intensior enim calor in lignum siccum inducitur q̃ in viride: ergo secundum proportionem contritionis fiet restitutio virtutū. **P**osterior conclusio est prioris corollaria. Poenitens quandoq; confurgit in maiori gratia q̃ prius habuerat, quandoq; in æquali, quandoq; in minori. Probatur. Nam contingit quandoq; resurgens contritionem proportionalem maiori gratiæ q̃ habuerat, quandoq; verò æquali, & quandoq; minori, atq; idem est de infusis virtutibus iudicium.

Expositio & tituli. **Q**uestione hanc varietas opinionum celebrem fecit. Et quia multum refert eius veritatem liquido eruere, operæpretiū est in eius explicatione nonnihil immorari. Et primò vt mentem S. Thomæ in ordine articulorum huius questionis percipias, distinguendum est inter virtutes & virtutū opera. Virtutes namq; sicuti & gratia, per peccatū omnino tolluntur, nisi q̃ fides & spes manent informes. Et ideo in tribus prioribus articulis agitur de reditu gratiæ & virtutum. Opera verò virtutum, quæ sunt ex gratia, non propriè tolluntur, sed mortificantur, & vt sic dicamus, suspēduntur. Quare de eorū mortificatione & viuificatione agit in tribus subsequētibz. Quæstio ergo præfens in quāta, scilicet, gratia homo resurgat, respectum etiam habere debet ad opera meritoria, quæ homo ante peccatū fecerat, per quæ gratia eius aucta fuerat. Et quāuis de ista quæstione tot ferè fuerint sensus quot capita, quatuor tñ sunt opiniones, quæ in scholis versantur. **P**rima quidē fuit

Quatuor opiniones. **Prima opinio Henrici De Gandauo** Henrici Gandensis quodlib. 3. q. 23. qui ait oēs resurgentes, in gratia æquali resurgere. Itaq; si illos inter se conferas siue ab æquali gratia omnes ceciderint, siue ab inæqualibus gradibus, siue per æquales cōtritiones resurgant, siue per gradus inæquales, omnes in æquali gradu resurgunt. Facit ergo homines resurgētes pueris similes dū baptizantur, quos gratiam æquali gradu suscipere supra monstrauimus. Hinc sequitur secundum istum autōrē

nonnūquam resurgētem in gratia æquali resurgere illi, à qua ceciderat, & quādoq; in maiori, & quādoq; in minori. Sed diuersa ratione ab hac S. Thomæ. Nō scilicet, quia gratia respōdeat motui resurgētis, sed quia Deus omnibus æquale confert gratiā. Hæc tñ opinio merito ab omnibus tanquā incredibilis refutatur. Primū. n. sequeretur, q̃ nil referret poenitentem feruētissimo contritionis motu resurgere, aut tepidissimo: quod mens sana concedere abhorret. Deinde sequeretur, q̃ in quodcūq; mortale delictū homo collabatur nulla prorsus in perpetuū haberetur amplius ratio apud Deū retro actæ vitæ quantūq; sanctissimæ. Quod magis etiam absōnū apparet. Demus hominem ceu Ioannē Baptistā longo tēporis curriculo vixissē sanctissimē, qui fortē vnū mortale delictum solo mētis consensu cōmisit, & extēplō ardētissimo doloris affectu eū sui delicti poenitet. Demus verò alium flagitiosissimū, qui eodē tempore scelestissimē vixit, & tepidissimo cōtritionis motu cōuertitur, isti secundū hanc opinionem in æquali gratia resurgūt. Quod adeo est cōcessu absurdū, vt nulla in opinione maneat pbabilitas. **S**ed videamus eius rationē. Arguit enim sic. Gratia, vt ait Paul. & cōtra Pelagium decretū est, non fit ex nostris operibus, sed à solo Deo: ergo in nobis nullus est motus, qui sit eius causa, sed tantū à nobis exigitur ei non resistere: hæc aut non resistentia, non est nisi negatio: nempe, non inherere peccato: negatio aut nō recipit magnis aut minus, & ideo sic in omnibus est æqualis: Deus autē non est personarum acceptor: ergo omnibus in gradu æquali gratiam confert. Et cōfirmatur, quia si aliquid opus nostrum requireretur, ex illo pēderet gratia Dei, contra illud ad Rom. 9. Non est volētis neq; currentis, sed Dei miserētis. **S**ed profectō ratio peior est quā opinio: nam dicere quod nullus actus conuersionis in nobis requiratur, est negare motum liberi arbitrij in peccatū esse necessarium, atq; adeo actū virtutis poenitentiæ & cōuersionis in Deū, contra illud Iohelez. Cōuertimini ad me in toto corde vestro. & Zachariæ. 1. Cōuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. & Lucæ. 13. nisi poenitentiam habueritis, oēs simul peribitis, quibus quā plurima similia superius relata sunt. Item si non resistere Deo nihil aliud esset, quā pura negatio, naturaliter se homo posset ad gratiam disponere, quod est Pelagianō

Reprobatur opinio Henrici Gandensis.

Ratio Henrici.

Ratio reprobatur.

Varia sententia. Pelagianō errori germanius. Respōdetur ergo, q̃ non resistere Spiritui sancto nō est mera negatio, sed cōsentire eius motioni, iuxta verbū Christi Ioā 6. Qui audit & discit, venit ad me, & ille motus est dispositio ad gratiā. Vnde ad eius argumētum per illā distinctiōnem gratiæ respōdetur, quā D. Tho. 1. 2. q. 112. art. 2. declarat. Accipitur enim vno modo pro gratia gratum faciente, atque altero pro auxilio speciali, qui est motus Dei. Et quidē ad auxilium speciale nulla in nobis dispositio prærequiritur: illud enim est tractio Dei, quā Deus nos præuenit mouendo liberū nostrum arbitrium. Ille autem motus, vt supra dicebamus, per quem Deo cōsentimus, est vltima dispositio ad gratiā gratum facientē. At verò quā vt est à libero arbitrio nō est meritoria, sit vt gratia nō sit ex nostris operibz: nam fieri ex operibus, est fieri ex nostris meritis: & quia idem motus noster præuenitur ab auxilio Dei, nullatenus gratia pēdere censetur à nostris operibus. Restat ergo opinio salua, q̃ secundū nostram dispositionem homo resurgit in gratia & virtutibz. **S**ed hoc admissō est secunda opinio Scoti dist. 22. q. vnicā. art. 2. vbi ait q̃ omnis resurgens à peccato resurgit ad maiore gloriam, q̃ fuerat illa, ad quā antequā deliquerat erat ordinatus. Non tñ oportet, vt semper resurgat ad tantā gratiam, quāta fuerat illa à qua ceciderat. Quod enim ad maiore gloriam resurgat, probatur, nam gloria respondet meritis, omnis autem resurgēs plura habet merita quā ante casum: nā habet illa omnia, à quibus ceciderat, quæ reuiscunt, & præterea actum contritionis dum resurgit. Quod aut non oporteat resurgere ad tantā gratiam, probatur: quia gratia, inquit, non datur nisi secundū dispositionem in detestādo peccatum commissum intente vel remissē: quare existimat nō resurgere nisi in tāta gratia, ad quāquē, quātus fuit actus detestatiōis. Et fundamentum ipsius est q̃ gratia & charitas, vt cēset sunt idē: habitus aut charitatis crescit sedm quantitātē actus. Sed profectō q̃ quis resurgat ad maiore gloriam q̃ gratiam, res est prorsus inopinabilis: nam gratia, quidquid quis fingat, esse nō potest aliud q̃ acceptatio ad gloriam: quare resurgere ad gloriam vt decem, nihil aliud est q̃ esse acceptum ad gloriam vt decem, atq; adeo habere gratiā & amicitiam vt decem. Et cōfirmatur. Si homo esset gratus Deo nō per qualitātē, quæ in eo existeret, sed quia di

Varia opinio Henrici Gandensis.

Secunda opinio Scoti.

Probatur Scoti.

Probatur 2.

Probatur opinio Scoti.

Probatur opinio Scoti.

Probatur opinio Scoti.

ligitur ab eo, sicut ego sū gratus amico, profectō fingi nō posset, vt sū acceptus ad gloriam vt decem, quin fuerim gratus vt decem & dilectus vt decem. Itaq; tria hæc diligere, gratum esse & acceptū ad gloriam sunt semper paria: ergo licet gratia sit qualitas, quā homo dicitur gratus & dilectus & acceptus, æqualis erit & gloriæ & meritis. Alia autē ratio est de habitu charitatis, quā homo diligit Deū, nam cū sit habitus potētiae, non augetur per actus remissiores illo, vt alio loco superius diximus. **S**ecundō arguitur. **S**i homo resurgit ad tantā gloriā, quāta respondebat meritis à quibus cecidit, & præterea ad illā, quæ contritioni adæquatur, cū illa essent accepta ad illam gloriā per aliquam gratiam, sit vt resurgat ad eundem gradū gratiæ, præter illū, qui respondet contritioni. Profectō nescio quid verè ad argumētum respōderi possit. Fingit autem Scotus q̃ cum quis cecidit à gratia & meritis, alius gradus gloriæ respondebat meritis & alius gratiæ: ideo resurgit homo ad illam gloriā respondētē meritis, quia omnia reuiscunt, sed nō reuiscit prior gratia, si erat minor q̃ merita: quia illam iam homo receperat à Deo, nā erat opus Dei: quare si perdidit, nō est dign⁹, vt amplius recipiat. Merita verò, quia non fuerunt premiata, reuiscunt. Sed re vera & hoc etiam est inopinabilius, quomodo scilicet, alia gloria respondeat meritis, & alia gratiæ, cum non sit nisi acceptatio meritorum ad gloriam. Cum enim homo facit opus meritorium vt vnum, necesse est vt gratia respondeat illi vt vno: si autem alia gloria respondet gratiæ, & alia merito, per illud meritum vt vno obtineret homo meritum vt duo: cum ergo hoc sit manifestē falsum, sit vt eadē gloria meritis & gratiæ respondeat. **Q**uod si loquamur de gratia collata paruulis propter merita Christi, etiam illa est acceptatio ad gloriam. Quare nulla est ratio, cur homo resurgat ad gloriam respondētē proprijs meritis, & non ad illā, quæ respondet illi gratiæ. Postremo arguitur etiam ad hominē. Si homo resurgit semper ad gloriam respondētē omnibus meritis: ergo resurgit ad eandem charitatem, quā habebat: & cum secundū Scotū gratia & charitas sint idem, resurgit ad gratiam præcedētem, atq; adeo non ad illam solam, quæ contritioni resurgētis respondet.

Tertia est opinio Okā in. 4. q. 8. quem Gabriel distinct. 14. q. 3. art. 3. & Almain & Maior nominalium

Secundum argumentum.

Scoti committitur.

Primum.

Tertia opinio nominalium.

ris. dist. 22. atq; alij nominales sequuntur: vide licet, quod homo semper resurgit ad maiorem gratiam & gloriam: nempe, ad illam, quae cō-
titioni respondet, & ad omnem illam, a qua homo cecidit. At verò ex hac opinione multa incredibilia subsequuntur. In primis enim cōsequitur quod si quis innocentissimus ut Ioannes Baptista (mittamus enim sacratissimā virginem) qui magnis meritis copiosissimum gratiae cumulū adeptus in multa colaberetur flagitia & scelera, & postmodum minimo legitime contritionis motu ad mentem rediret, cōsequeretur inquam, qd iste per minimum illam cōtritionis motum ex Dei auxilio procedentem eodem momento copiosissimam illam gratiam & gloriam meritis respondentem reciperaret, quod profecto nescio quis cōcedat. Nam utcumq; Deus sit ad miserendum promptissimus: tamen, qd ad tantum amicitiae gradum hominem flagitiosissimum, eundemq; ad se tepidissimē cōuersum vno momento reciperet, non videtur eadem sapientia & iustitia permittere. Inter homines enim, ex quibus ad Deum argumētū sumere licet, qui regi fuerat arcissimum amicitiae cōiunctus, si illi sit deinceps multis modis iniurius, nō qualicumq; amicitiae recōciliatione ita facile ad tantum gradum apud regem admittetur. Ait Hier. quem ar. 3. citat S. Tho. Quicumq; dignitatem diuini gradus nō custodiunt, cōtenti sicut animā saluare uertit enim in pristinum gradum difficile est & tamē isti totam gratiam recuperare facillimum faciunt. Sed secundo arguitur ex ratione S. Tho. Contritio resurgens non solum est vltima dispositio ad gratiam, quae tunc cōfertur, verū & ad illam per quam opera mortificata viuificantur: ergo sicut gratia noua datur secundū quantitatem illius dispositionis ita & antiqua debet secundū eius proportionē restitui. Tercio arguitur experientia quae constat, viros, qui integerrimam vitā longo tempore degerunt, si postea vitij illā contaminant, segniores se sentire dū resurgunt ad virtutū officia, quod non potest totum prauis habitibus acquisitis attribui: nam certe si ad maiorem gratiam semper resurgeret, maiori quoq; charitate imbuerentur, quae cum ut ait Greg. ociosa non sit, sed magna operatur ubi est, difficultatē illorū habituum superaret. Quapropter viri prudentes, qui ab optima vita ceciderunt, eamq; corruptis moribus, deturparūt, vix putant ad pristinum re-

dire gradum, quē ideo congenitis poenitentiae fluctibus recuperare cōtendunt, tantū abest, ut minime contritionis actū illū arbitrentur lucrifecisse. Sunt nihilominus contrariae opinionis argumenta nōnulla, ut ille Ezechie. 18. Si impius egerit poenitentiam, omnium iniquitatum ei⁹ non recordabor. Et iustus cap. 33. Impietas eius non nocet ei, si egerit poenitentiam. Et Iohel. 2. postq d. xit. Cōuertimini ad me, &c. subdit. Et reddā vobis annos, quos comedit locusta & Bruchus. Et Ambro. quem refert D. Tho. arg. 2. ait qd poenitentia est res optima, quae omnes defectus reuocat ad perfectū. Cui cōsonat illud Luc. 15. dum pater praecepit filio restitui stolā primam. Ex quibus apparet omnē gratiam in integrum restitui, alias peccatorū poenitentis Deus in perpetuū recordaretur, cū propter ipsā nō tāta gratia mortificata opa viuificaret atq; adeo semp ei noceret, & aliquo pacto puniretur in patria, quandoquidē propter ipsū perpetuū priuaretur hō aliquo gradu gloriae, qui respondebat mortificatis meritis. Veritatem ut ad hęc perspicatius respondeamus, explicare oportet opinionem quartam S. Tho. Est enim, qd gratia & virtutes praeterite restituantur secundū quantitatem, & proportionem cōtritionis, qua homo resurgit. Et haec est opinio doctorū antiquissima, ut Alexan. 4. p. q. 57. mebr. 5. & Alber. d. 14. & Bona. in. 2. p. eiusdem distinctio. ar. 2. q. 1. & Duran. in. 3. Sent. d. 31. q. 2. Potest tñ opinio duos habere sensus: vnus, qd gratia pristina recuperetur, ad aequalitatem contritionis resurgens, itaq; si cōtritio est vt vnu, gratia sit simpliciter, vt vnu, & si vt quatuor gratia erit simpliciter, vt quatuor. Et hic est sensus quē Thomista sustentare cōsueuerūt, & quē Capreo. d. 14. q. 2. insinuare videtur, licet nō se clarē explicet. Et sunt qui arbitrentur esse sententiā S. Tho. inferius ar. 5. quē locū tunc explicabimus, monstrantes nunquam id Sancti Thomae somniasse. Quicumque igitur fuerit sensus huius autor, tum falsissimus est, tū menti S. Tho. aduersissimus. Primum ex isto sensu sequitur illud absurdum quod cōtra Henricum inferebamus, qd si vir quinquaginta annos sanctissimam vitam agens: fortē vno leui mortali in fine vitae deliquit & alius, qui totam vitam flagitijs contaminauit, eadem contritione resurgerent, ad eandem gratiam & gloriā reuocarentur atq; adeo illius sanctissimae vitae nulla haberetur

restitutio, quod profecto sapientis animus concedere abhorret, quod tamen illi concedunt. Secundo arguitur. Secundum istos sequeretur, bona opera per peccatum mortificata non viuificari per poenitentiam, cuius cōtrarium affirmat & docet S. Tho. art. 5. Et testimonia modò citata firmissime assueant: nam viuificari opera nihil aliud est quā iterum ad gloriā acceptari per gratiam: cum ergo isti cōcedant per resurgens contritionem nō ei dari, nisi nouā gratiā, quae illi contritioni responderet, quae quidem quauis nulla bona opera resurrectione praecessissent, daretur, sit vt illa nullatenus resurgant. Sed vide lepidam quorundam solutionem. Aiant, inquam, qd illa gratia & gloria respondens contritioni, quae daretur si nulla opera praecessissent bona, datur propter contritionem & simul propter illa opera. Itaq; per ipsam omnia illa opera acceptantur. At verò si nil plus mihi gloriae accrescit, ppter illa mortificata qd si nulla fuissent, qd mihi prodest illa viuificari. Sed aiant augeri accidentale gaudiū: quia gaudebit homo illa fecisse. Attamē profecto cū hominis vita nō sit, nisi illa eterna, cōsequitur vt nisi illis meritis respondeat essentiale premiū vitae aeternae, nō propriē reuiuiscant. Imò sequeretur secundum istos, qd quācumq; merita poenitens accumularēt, nunq mortificata reuiuiscerent: quoniam nunq homo assequeretur nisi tantā gratiam: quanta fuerint merita. Verissimus ergo sensus opinionis S. Tho. qui inter extrema praedictarū opinionum medius est, in his propositionibus consistit. Prima. Ratione cōtritionis resurgens non solum cōfertur diuinitus gratia illi aequalis, verū & nouus gradus ratione meritum mortificatorum, quae tunc viuificantur. Probat, quia non solum est dispositio ad nouam gratiam, sed ad viuificationē aliorū. Quod si quaeras quāto gradu dabitur propter praecedētia: posset quis forsā respondere qd tantus, quantus datur nouus ratione contritionis. Itaq; si cōtritio est vt vnum, datur vnus gradus nouus ratione ipsius, atq; alter propter merita praecedētia. Sed huic responsio nō acquiescit animus: quoniam non solum habenda est ratio quantitatis, verū & multitudinis magnitudinisq; meritorum, quae fuerint mortificata. Nā resurgenti per cōtritionem, vt vnu, liquida ratio expolcit, vt plus gratiae restituitur, si a gratia vt decē ceciderat, qd si a quinque duntaxat cecidisset.

Qua enim ratione considerantur merita, debet multitudo & magnitudo considerari. Hanc igitur ob rem statuerim secundā propositionem. Ille qui summo conatu, quē per auxiliū Dei habere potest resurgit, praeter gradū gratiae respondentē cōtritioni recuperat omnem gratiā, a qua ceciderat, siue magna fuerat siue parua. Propositio probatur, quoniam si contritio est dispositio ad viuificationem operū, sit vt optima quae esse potest in integrū illa restituatur: nam sicut posita dispositione ponitur effectus, posita summa ponitur summus effectus. Atq; hanc eandē propositionē videtur S. Tho. in solutione secundae argumenti docere. Ait. n. Ambrosius, qd poenitentia res optima est, quae omnes defectus reuocat ad perfectum. Vnde arguit S. Tho. qd resurgens semper resurgat in gratia aequali. Et respondet, qd poenitentia quantum est de se habet virtutem reparandi defectus ad perfectum, & etiam promouendi ad ulteriorem statū. Infero ego. Igitur si perfecta est, totam reficit ruinā. Ad idēq; facit glossa sup. Leuit. 7. Aequē placet Deo virtus iustorū & poenitentia peccatorū, quae restituit in gradū pristini Dauid & Petrum: summa, si poenitentia cōuersos. Et Chrysost. quod refertur de poenitentia dist. 3. can. Talis, Deus, inquit, suscipit poenitentem & libenter amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Propter ea enim dixit Hieronymus hoc esse difficile, quia raro contingit summam hanc habere contritionem. Ex hac secūda propositione subsequitur tertia. Si contritio de-

Secundā propositio.

Secundum argumentum.

Chrysost.

Hierony.

Tertia propositio.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Secundū argumentum.

Secundum argumentum.

Quinta opinio S. Thomae.

Secundū argumentum.

Prima propositio.

Quaestio.

resurgere homo, nisi ad gratiā æqualem contritioni resurgens: neque in nimiam misericordiam dicentium, quod semper homo ad maiorem gratiam resurgit, sed media ratioe utrumque extremum temperat.

Solutio argu. quarta opinionis.

Ugitur ad obiectiones, qua parte aduersus nos militare videntur, respondetur primum autoritate Ezechielis. 18. solū concludere, quod per poenitentiam Deus sit immemor peccatorum criminum ad puniendum illa, non tamen, quod mortificata officia iustitiæ in integrum restituantur. Imo cum subdit, in iustitia, quam operatus est, viuet, insinuat quod secundum quantitatem iustitiæ quæ est in contritione recuperabit gratiam. Quod si arguas, peccata illa remissa quodammodo puniri postquam ratione illorum non restituitur tota iustitia. Non esset id concedere, absurdū: quia peccata remissa puniuntur poena temporali in purgatorio, imo & perpetuo in inferno, si homo extra gratiā decedat. At vero non est ita cōsentaneum in cælo concedere punitionē. Et ideo negatur, quod illud sit punire peccata, sed non premiare virtutes nisi quantum homo per Dei auxiliū meruit: alias concederetur, quod qui in hoc seculo non fecit plura bona quam fecit, puniretur in cælo, quia nō recipit maiora premia. Quod autem subdit, impietas impij, scilicet, poenitētis nō nocebit ei, solū intelligitur ad dānationem: nā in alijs nocet, siquidem post poenitētiā restant vitiosi habitus acquisiti, & reatus poenæ temporalis, atque adeo sunt quandoque causa, ut tota gratia non semper in integrum restituitur. Quod ex eisdē locis colligitur: nam sicut de iusto dicitur, quod in quacunque hora peccauerit, iustitia eius tradetur obliuioni: ita de poenitente quod impietas eius non nocebit ergo sicut per peccatum non redeunt omnia peccata remissa secundum totam eorū nequitiam: ita nec per poenitentiam, nisi quādo fuerit perfecta, redibunt in integrum opera mortificata. Illud autem euangelicum, quod pater restituit filio primam stolam, non docet eandem restituisse: prima enim non significat illuc, nisi principale, qualis est gratia gratum faciens sub quocunque gradu existat.

Argum. dilu.

Quod si quis arguat. Ergo non semper per poenitentiam omnia opera mortificata reuiuiscunt: puta, quando non restituitur tota gratia: quoniam cuiusque respondet suus gradus gratiæ. Quare illa tantum videntur reuiuiscere, quorum restituitur gratia, qua reuiuiscit.

Respondetur, non esse sic intelligendum gratiā respondere meritis, ut tot sint gratiæ: quot merita, sed est homo gratus pro toto illo statu meritorum. Quare semper omnia reuiuiscunt. At si homo resurgit ad medietatē gratiæ, singula erūt accepta ad subduplo minorem gloriam quam antea, & eadem proportionē si resurgat ad minores gradus. Sed contra. Bona opera mortificata per poenitentiam reuiuiscere, ut art. 5. videmus, non est aliud quam per ipsam tolli peccatū, quod erat obstaculum ne efficacia essent in peccatore ac Deo accepta ad vitam æternam: sublato autem funditus impedimento reddit plenarius effectus: ergo ad æqualem gratiam priori reuiuiscunt. Respondetur ad maiorem, quod licet per poenitentiam simpliciter tollatur peccatum, tamen quia contritio est actus procedens à libero arbitrio, sicut nō cōsequitur homo novam gratiam nisi secundum eius quantitatem: ita neque antiquam, nisi secundum eius proportionem. Suboriuntur autem ex ijs nonnulla dubia. Primum, utrum nō solū per illam primam contritionem resurgens, verum & per alios deinceps congeminos dolores reuiuiscant opera mortificata & augeatur gratia deperdita. Apparet enim pars negativa vera, quia subsequētes actus nō censentur resurrectiones cum iam sint viuentis opera. Respondetur nihilominus per oēs succedētes dolores restitui gratiā, ut si homo à gratia ut de cecidit & per primā contritionē non recuperavit nisi gradus quatuor, per subsequētes dolores & gemitus potest totam gratiam recuperare. Quin vero nō solū per illos actus poenitentiæ, sed per quoscunque actus charitatis, ut per elemosynas & alia opera. Nā cum illi gemitus, & officia ex charitate germinantur, atque adeo meritorij sint apud Deū, non est cur, ut sunt merita nouæ gratiæ, sint etiam recuperanda deperdita. Alioqui fieret consequens, ut qui per primam contritionem nō resarserit totā, nequibit postea iacturam rescire: quod est absurdū. Et quod alia etiā opera ad id valeant, probatur, nā inter homines pluris amicus facit alia officia illius, qui eius amicitiam læserat, quam identidem veniam petere. Et a fortiori Deus post legitimum dolorem peccatorū, pluris æstimat charitatis officia in proximos, quod si poenitens semper in gemitu permaneret. Vnde Christus Luca. 11. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Secundum dubium est, utrum per baptis-

Dilut.

Primum dubium.

Argumentum.

Tertium dubium.

Primum argumentum. pars negativa.

Secundum argumentum.

Secundum dubium.

baptismū tota deperdita gratia restituitur. Fac catechumenum, qui magnam habet copia gratiæ, peccare mortaliter, utrum postea dum baptizatur præter gratiā baptismalem totam illā restituitur. Si enim poenitentia sua esset summa, restitueretur quidem, ut dictum est, sed si tepida contritione baptizaretur, est dubium. Ad quod respondetur, quod possumus privilegiū hoc baptismō tribuere: nā postquam habet hanc excellentiam supra poenitentiam, quod totam remittit culpam & poenam, nihil mirum si & totam gratiam deperditam resciat. Attamen ab altera parte existit argumentum, quod sacramentum poenitentiæ per se maiorem gradū gratiæ tribuit, quam baptismus, si ergo per ipsum nō semper reddit tota gratia amissa, apparentia est, quod nec baptismus hoc habeat. Martyrium autem citra ullam ambiguitatem crediderim totam gratiam, in qua martyr inquam fuerat, renouare: nā illud re vera est intensissimum dilectionis opus, iuxta verbum Christi, Maiorem charitatem nemo habet quam, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Tertium dubium est de attritione, utrum per illam quoque in gratiam, à qua homo ceciderat, reducat: nempe, dum quis attritus putans se esse contritum sacramentū poenitentiæ suscipit. Arguitur enim à parte negativa. Gratia, à qua homo decidit, restituitur secundum dispositionem resurgens: attritio autē non est per se dispositio ad gratiam: ergo neque ad restitutionem deperditæ. Secundo arguitur. Sequetur, dato opposito quod si attritio illa esset summē intentia, per illam quoque restitueretur tota gratia. Nam si per quencunque contritionis gradum aliquis gradus gratiæ restituitur, per summum restituetur tota. Cōsequens autē falsitas probatur. Per remissam contritionē nō restituitur tota gratia: illa autem est præstantior, quam summa attritio: ergo nec per summam attritionem restituitur tota. Imo probatur, quod per illam nullos gradus restituitur: nam si dederis restitui, verbi gratia, medietatem, tunc arguitur. Per quartā partē contritionis nō restituitur, nisi quarta pars gratiæ: & illa est melior quā summa attritio: ergo per illam nō restituitur medietas. Quod si dederis restitui quartam partē, tunc redit sic argumentum. Per octauam partē contritionis non restituitur, nisi octaua pars gratiæ: & illa est melior quam summa contritio: ergo &c. Accedit demum, quod attritio,

dum sacramentum recipit, nulla gratia ratione attritionis confertur: quia illa non facit nisi tollere obiectionem, sed solus gradus sacramentalis. Profecto non proflus esset rationi absolum negare per solam attritionē cum sacramento quicquam resarciri amissæ gratiæ. In contrarium autem est vrgens argumentum, quod tunc sequeretur non quotiescunque homo reconciliatur in gratiam Dei mortificata opera bona reuiuiscere, quod est absurdū. Nam ut bona opera mortificari non est, nisi personam per peccatum impediri, ne sit acceptus ad gloriam: ita eadem viuificari, non est nisi tolli peccatum, quod sit per gratiam sacramentalem. Et ideo dicendum quod licet attritione per se quicunque gradus contritionis sit melior, tamen per gratiam sacramentalem informata perinde valet ad restitutionē gratiæ præteritæ, atque contritio. Et tunc est concedendum, quod per summam attritionem tota gratia restituitur.

Primum argumentum.

Primum argumentum S. Thomæ procedit contra id, quod homo aliquādo resurgat in minori gratia ab illa, à qua ceciderat. Diligentibus enim Deum, ut ait Apostolus ad Romanos. 8. omnia cooperantur in bonum: quod ait Augustinus, adeo verum esse, ut si qui eorum exorbitent, hoc est prolabantur, hoc ipsum Deus faciat eis in bonū proficere: sed hoc neutiquam esset verum, nisi homo semper in maiorem, vel æqualem gratiā resurgeret: ergo nunquam resurgit in minori. Respondetur autem quod non semper diligentibus Deum cooperatur in bonum hoc ipsum quod ab eius amore cadit, ut patet in ijs, qui nunquam resurgunt, vel licet resurgant, in fine tandem peccatis obnoxij sunt vita defuncti, sed illis tantum, qui secundum propositum vocati sunt sancti, id est, predestinatis, qui licet cadant & recidant, in fine tamen resurgunt. Cedit ergo eis in bonum cadere, non quia semper ad æqualem, vel maiorem gratiam resurgant, sed quia cauiiores resurgunt, ut sint in gratia perseverantiores. Neque id quidē prouenit ex parte gratiæ minoris ad quam resurgunt: quia quomaior est gratia, per se est permanentior, sed ex parte hominis, qui tanto firmitus in gratia perdurat, quanto per peccatum humilior fit & cautior. Scotus & qui eum eo sentiunt, quencunque resurgentium ad maiorem gloriam regredi, aliter informant argumentum: videlicet, quod homo de suo peccato reportaret commodum. Nulla tamen est in argumentum

Utrum per poenitentiam restituatur homo in pristinam dignitatem.

QUAE personae dignitas non nil à gratia & virtutib⁹ distat, queritur, utrum per poenitentiam restituatur semper homo in pristinam dignitatem. Et sup

positis duabus distinctionibus respondetur per tres conclusiones. Homo enim per peccatum duplicem amittit dignitatem: vnam scilicet apud Deum, atq; alteram apud ecclesiam. Atqui apud Deum etiam duplicem: vnam scilicet praecipuam, qua inter eius filios per gratiam computabatur. De qua respōdet prima conclusio. Dignitatem hanc, ut homo cōnumeretur inter filios Dei, semper per poenitentiam acquirit. Id quod Luc. 15. significatur in filio prodigo, cui pater reuertēti restituit stola primā & annulū & calceamēta, quae erāt filiorū ornatu & insignia, quibus à seruis dignoscebantur. Alteram verò dignitatem amittit secundariam: scilicet, innocentiam, de qua, ut ibidē legitur, gloriabatur filius senior dicēs. Ecce tot annis seruius tibi & nunquam mandatum tuum praeteriui. De qua subditur secūda conclusio. Dignitatem innocentie neq; per poenitentiam quis potest, neq; verò per Dei absolutam potestatem recuperare: recuperat tamen quādoq; aliquid maius. Prior pars liquida est: quia ad praeteritū nulla est potentia recuperare autem innocentiam, esset, fieri ut qui peccauit, nunquā peccauerit. Posterior verò pars probatur: quia ut Gregor. homil. de centum ouibus autor est. Qui errasse à Deo se considerant, damna praecedentia lucris sequentibus recompensant: & ideo gaudium de eis in caelo sumitur maius: quia dux in praetio plus eum militem diligit qui post fugam reuersus hostem fortiter premit, q̄ illum, qui nunquā teiga dedit, & nunquam aliquid fortiter fecit. Aliā verò dignitatem homo perdit ecclesiasticam per peccatum: quia indignum se ad ea exercenda reddit, quae ecclesiasticae dignitati competunt. De hac ergo subiungitur tertia conclusio. Peccator dignitatē ecclesiasticā recuperare prohibetur in quatuor casibus. Primus verò non est, quia per poenitentiam non recuperetur sed quia peccator impoenitens est. Vnde, 50. dist. can. Dño. ad Miltianum episcopum ait Ildorus.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

simile.

Tertia conclusio.

Tertium argumentum.

Argum.

Gregor.

meto apparentia: quia commodum non reportatur, nisi ex poenitentia quae occasionem ex peccato nata est. Hoc tamen consequitur secundum illos, quod melius est semper iusto homini peccare & poenitere, quā si toto illo tempore dormiret: quia semper augeatur ei gratia. Id autem non sequitur ex nostra opinione nisi raro, quando scilicet homo resurgit ad maiorem gratiam. Nunquam autem est concedendum, q̄ melius sit homini peccare, quantuncūq; postea poeniteat, sed q̄ habet meliorem statum dum post peccatū feruentissimē conuersus est. Magdalena enim in caelo maiorem habet gloriam q̄ si antequā peccasset in innocentia decessisset, & Petrus, & Paul⁹, & multi alij. Tertio arguitur. Sup illud Genes. 1. factū est vespere & mane dies vnus, ait glossa, Vespertina lux est, à qua q̄ cecidit, matutina, in qua resurgit: matutina autē est maior q̄ vespertina: ergo semper homo ad maiorem gratiam resurgit. Respondetur illam similitudinem non aliō rēdere quā ad ordinis consequentiam. Vt enim vespertina lucem subsequuntur noctis tenebrae, & matutina lux meridiana, sic se habet gratia, quam homo per peccatū obumbrat, & illa, quae in resurgente peccata serenat. Quod autē ad Rom. 5. ait Paul. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia, de gratia Christi duntaxat intelligēdum est, quae superat vniuersa mūdi delicta. Non autem est verum in omnibus q̄ quantō abundantiū quis peccauit, tantō abundantiorē gratiam consequatur quantitate peccata habitualis gratiae, licet semper gratia resurgens sit abundans quantum ad rationem gratiae: quia ei, qui plus pluries peccat, magis gratis beneficium remissionis confertur. Tamen si quandoq; grauiter peccantes feruentius doleant, & sic vberiorē gratiae habitum consequantur: veluti Magdalena. Arguitur autē q̄ semper homo resurgat in minori gratia: nam gratia resurgens semper est gratia incipientis: & tamen potuit homo cadere à charitate proficientis, vel perfecta, quae semper est maior quā incipientis. Respondetur q̄ dū vna & eadē gratia cōtinuatur in homine, semper proficiēs est maior q̄ incipiens, sed in diuersis non est hoc necesse. Potest enim resurgens maiori conatu incipere, quā ille vel alius habuit in statu profectus, ut in 2. dialogorum de Diuo Benedicto ait Gregorius, qui puer à magna perfectione conuersionis gratiam inuit.

Ildorus. Illos ad pristinos gradus redire canones praecipunt, quos poenitentia praecessit satisfactio, vel condigna peccatorum confessio: at cōtra ij, qui à vitio corruptionis non emendantur, nec gradum honoris, nec gratiam recipiunt communionis. Secundus casus est, quando negligēter clericus agit poenitentiam. Vnde ead. dist. can. Si quis diaconus. Cum in aliquibus, nec compunctio humilitatis nec instantia orandi appareat, nec ieiunij aut lectiōibus eos vacare videamus, possumus agnoscere si ad pristinos honores redirent, cum quanta negligentia permanerēt. Tertius casus est, si quis peccatum, cui annexa est irregularitas, committeret, imò licet sit casus citra peccatū. Vnde can. Si quis viduā, eadē dist. ex decreto Martini papae sic legitur. Si quis viduam vel ab alio relictam duxerit, non admittatur ad clericum, q̄ si irreperit, ei ieiunetur: scilicet, propter bigamiam. Similiter si homicidij aut facti, aut praeccepti, aut consilio, aut defensione post baptismū conscius fuerit. Et hoc etiam incurritur citra peccatum propter irregularitatem. Quartus casus est propter scandalū. Vnde ead. dist. can. De ijs verò, Rabanus. Ij qui deprahensi, vel capti fuerint publici in perurio, furto, atq; fornicatione, & ceteris huiusmodi criminibus, secundum canonum sacrorum instituta à proprio gradu decident: quia scandalum est populo Dei tales personas super se positas habere. Qui autem de praedictis peccatis, absconse à se commissis, occulte sacerdoti confitentur, si se per ieiunia & elemosinas, vigilijsq; & sacras orationes purgare curauerint, ijs, etiam gradu proprio seruato, spes veniae de misericordia Dei promittenda est. Et hoc est quod decernitur extra de qualitate ordinandorum. cap. Quaesitum, sub his verbis. Si criminosa ordine iudicario comprobata, vel alias notoria non fuerint, praeter reos homicidij post poenitentiam in iam susceptis, vel suscipiendis ordinibus impediri nō possunt. Atq; id ipsum confirmatur autoritate Gregorij ad Secundinū, can. Quia sanctitas, 50. d. Post dignam, inquit, satisfactionē credimus hominem redire posse ad suum honorem. Et can. Contumaces, ex concilio Agathensi. ead. dist. Contumaces clerici prout dignitatis ordo permiserit, ab episcopis corrigantur: ita ut cum eos poenitentia correxerit, gradum suum dignitatēq; recipiant. Quae priores conclusiones manifestissime

Secundus casus.

Tertius casus.

Quartus casus.

Explicatio orationis.

sunt: circa tertiam verò hoc est notandum q̄ casus primus & secundus de impoenitentibus & negligēter poenitentibus intelligēdi sunt quando peccatum erat publicum. In primitia enim ecclesia publici peccatores sive clerici essent sive laici non admittabantur ad sacra, post verò rigor ille cessauit, & nisi sit propter certa peccata & casus, nemo sua dignitate priuatur, aut suspēditur. Error enim fuit Armachani, quem dist. 1. q. 5. art. 5. tetigimus, q̄ propter quodcūq; peccatum, etiam citra condemnationem, perditur dignitas & officium quodcūq;. Secundo notandum q̄ irregularitas quomodocūq; cōmittatur etiam secreto, impedit ordines suscipiendos, & qui bigamus est aut sanguinis effusor etiam citra peccatum, ut cum iudex autoritate publica hominem occidit, dummodo fuerit post baptismum commissus: nam per baptismum omnis irregularitas tollitur. Quod autē ait D. Tho. per homicidium in defensione propriae personae irregularitatem incurri, intelligitur tempore suo: nam postmodū in concilio Viennensi casus ille optimo cōsilio exceptus est, ut qui cum moderamine inculpate tutelae se defendens homicidium faceret, non esset irregularis, sicuti qui ex ignorantia inculpabiliter illud perpetraret, quia illud nō est voluntarium, ut habetur in clem. Si furiosus, de homicidio. Et eodem modo respondendum est ad can. De ijs, 50. dist. vbi qui in obsidionis necessitate positi homicidiae fuerant, à sacris arcētur ordinibus. Illud enim per idem concilium Viennense temperatum est & mutatum. Propter scandalum autē meretricibus, aut alijs publicē peccatoribus non est cōmuniō danda, ut supra dist. 12. quaest. 1. arti. 6. dictum est.

Armachani error.

Irregularitas etiam citra peccatū committitur.

Primum argumentum.

Primum argumentū S. Thomae est. Super illud Amos. 5. Virgo Israel cecidit, ait glossa, Non negat posse resurgere, sed non resurget virgo Israel: quia semel aberrans ouis, & si reportetur humeris pastoris, nō habet tantam gloriam, quantam quae nunquā errauit: ergo poenitentia non restituit pristinam dignitatem. Respondetur, q̄ eadem est ratio de virginitate & de innocentia, quae pertinet ad secundariam dignitatem apud Deum: virginitas enim vt. 2. 2. q. 32. art. 3. ait S. Tho. aliud dicit de formali & aliud de materiali: formale enim est propositum nunquam expēdi Venerem actū corruptionis, quod quidem perditur per contrarium propositum etiam

studiosum. Quare si puella moreretur in proposito nubendi, non esset virgo, imò forsan laureola virginitatis non donatur in celo, nisi qui virginitatis voto confirmatur. Virginitas ergo quando per solum propositum contrarium corrumpitur, recuperabilis est per penitentiam, ut virgo, quæ stuprum habet in proposito, si ante experientiam eam poeniteat, virgo permanet. Materiale aut virginitatis est inexperiencia voluntaria veneris. Et qui semel venerem voluntatem expertus est, non potest non fuisse expertum. Vnde Hierony. super eisdem verbis Ainos, Cum Deus, inquit, omnia possit, de corrupta facere virginem non potest. Circa hæc verò solutionem & secundam conclusionem notanda est illa Gregoriana consolatio, q. qui irreparabilia dāna innoxetia, virginitatis aut aliorum honorum per infamia crimina incurrerūt, possunt & debet cumularis virtutū officiis Magdalenā imitari & Davidē atq. alios poenitētes errata repēare, ut suam ab oculis populi infamiam abstergant, ut in die iudicii charitas illis multitudinem peccatorum operiat, & clarissima poenitentiae virtus perinde illa contegat, ac si nunquam fuissent commissa.

Secundum argumentum.

Secundo arguitur. Hieronymus ait. Quicumq. dignitatem divini gradus non custodiūt, contenti fiant animam saluare, reuerti enim in pristinum gradum difficile est, can. Quicūq. dist. 50. & Innocentius papa can. Canones addit, q. apud Nicæā constituti canones, poenitentes etiam ab infimis officiis clericorum excludunt: ergo poenitentia pristinam dignitatem non restituit. Ad Hieronymum respondetur, q. non reputat impossibile, sed solum difficile pristinum gradum recuperare, quod att. precedenti satis expositum est. Ad Innocentium verò respondetur autoritate Augustini ad Bonifacium can. Ut constitueretur ead. dist. ubi ait, Ut constitueretur in ecclesia ne quisquā post alicuius criminis poenitentiam clericatum accipiat, vel in clericatu maneat, nō desperatione indulgentiæ, sed rigore factū est disciplina, alioqui contra clauēs ecclesiæ datas disputabitur, de quibus dictū est. Quæcūque solueritis in terra, soluta erunt & in celo. Et postea subdit. Nam & Sanctus David de criminibus mortiferis egit poenitentiam, & tamē in honore suo perstetit: & Beatus Petrus, quando amarissimas lachrymas fudit, utiq. Dominum negasse poenituit, & tamen apostolus permanuit. Sed nō ideo pu-

Ad Innoc.

ta est superuacua posteriorum doctorum diligentia, qui ubi saluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, (scilicet, negādo etiam poenitentibus honores prius ex perti, inquit, ut credo, aliquorū fides per affectatū honorum potentias. Et idem legitur ead. dist. can. Bene valet. Tercio arguitur. Ante peccatum potest aliquis ad maiorem gradum ascendere, non autem hoc post peccatū conceditur poenitenti: legitur enim Ezechiel. 44. Levitæ qui recesserunt a ministeriis appropinquabunt mihi, ut sacerdotio fungantur. Vnde ead. dist. 50. can. Hi qui, ex concilio Hilerdensi legitur. Hi, qui sancto altari deseruiūt si subito in flenda carnis fragilitate corruerint, & Dño respiciente dignē poeniteant, officiorum suorum sic loca recipiant, ut nō possint ad altiora officia ulterius promoveri: non ergo poenitens in pristinum regreditur dignitatem. Respondetur, illud intelligi de illis, qui publicam agunt & solennem poenitentiam: nam Petrus post negationem Christi pastor ouium factus est, ut patet Ioan. ult. Vbi etiam Chrysostomus dicit, q. Petrus post negationem & poenitentiam ostendit se habere maiorem fiduciam ad Christū. Qui enim in cetera nō audebat interrogare, & Ioanni interrogationem commisit, huic postea & prepositura fratrum credita est: & non solum non committit alteri interrogare quæ ad ipsum pertinent, sed de reliquo ipse pro Ioanne magistrum interrogat. Dicens, scilicet, Hic autem quid?

ARTICVLVS. IIII.

Utrum opera virtutum in charitate facta possint mortificari.

OST restitutionem habitū gratiæ & virtutū sequitur de actibus & operibus eandem virtutum, & primū utrum mortificari possint. Ad quod

S. Tho. respondet hac conclusione. Opera in charitate facta mortificari dicuntur per se quæ sunt mortale peccatum. Probat ex illo Ezechiel. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur. Et confirmatur ratione. Res viua per mortem perdit operationem vite: ergo per analogiam res mortificari dicuntur quando à suo proprio effectu, vel operatione impediuntur.

Conclusio.

pediuntur: effectus autem operum studiosorum, quæ in charitate sunt, est perducere ad vitam æternam: cum ergo hanc virtutem habeant ex gratia, quæ per mortale peccatum tollitur, fit ut per idem peccatū eadem opera mortificentur.

Conclusio verissima est eadēq. clarissima, circa quam adnotandū est moralia opera in triplici esse differentia. Alia enim sunt viua, ut quæ ex gratia & charitate dimanant. Alia verò mortua apud Deum, ut cuncta quæ fiunt in peccato mortali: nam vita animæ sola gratia & charitas est. Quare quæ ex illo fonte non manant, licet esse possint moraliter bona nullius tamē meriti sunt apud Deum. De sola. n. fide charitate informata dixit Christus Ioan. 4. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Videant ergo miseri in peccato iacentes quātam faciant iacturam temporis, & vite, quā diuinitus in hoc solum receperūt, ut iugibus officiis singulis momentis gratiam sibi apud Deū & gloriam accumularent. Alia denique sunt opera, quæ viua quidem prodierunt, sed tamen per peccatū sunt mortificata.

Sed arguit primo loco S. Tho. Quod non est, immutari non potest atq. adeo nec mortificari, qd sonat mutationē de vita in mortē: sed opera virtutū postq. facta sunt nō permanent: ergo non mortificantur. Respondetur, q. sicut peccata postq. transierūt actū manent reatū: ita opera virtutū manent in merito apud Deū. Et hac ratione quia homo per peccatum indignum se præbet illo præmio, dicuntur mortificari. Secundo arguitur. Per opera charitatis homo meretur vitam æternam: sed subtrahere mercedē merenti est iniustitia, quæ non cadit in Deū: ergo per nullū peccatū illa ratione mortificatur, ut fraudentur suo præmio. Memini me Romæ offendisse quēdā theologū, ut aiebat, studiosum, qui isto argumēto vincebatur nulla opera bona manere apud Deū sine præmio, qui ideo illa tenebatur phantastica opinione, q. quicumq. de hac vita decedit, sicut igne in purgatorio debet omnino expurgari anteq. in celum enolet: ita si ad tartara est descensus, in aliquo loco reservatur, ubi prius vniuersorum bonorū operū præmia recipiat. Adeo mordic⁹ illud dictum retinebat, Nullū est bonū, quod non præmiatur, nec malū quod non puniatur: alioqui, Deus esset iniustus. Iudicabat ergo ille de iustitia inter Deū

Expositio articuli.

Primum argumentum.

Inductum argumentum.

Secunda responsio.

Primum argumentum.

& homines perinde ac de illa, quæ est inter homines, cum tamē plus distent q. celum à terra. Nā in politica humana: quia homo homini potest ex se ipso quippiam tribuere, restat alter simpliciter debitor. Quare si mercenarius locauit suas operas apud quempiam, quanuis nullatenus sit ei amicus, manet nihilo min⁹ dignus mercede sua: quia iustitia ab amicitia non pender. Tamē quia nulla creatura ex se & suis naturalibus viribus quippiam potest Deo reddere, quod sit apud ipsum præmio æterno dignum, iuxta illud primæ Ioann. 4. Quis prior dedit illi, & retribuatur ei: sed omne meritum operum fundatur in personæ dignitate apud ipsum, quæ quidem dignitas ex mera gratia Dei pedit, per quam homo Dei mēbrum efficitur, inde fit ut peccatori nullum fiat ius reliquum illius præmij æterni apud Deū: imò cum per peccatum indignum se fecerit illo, nulla sit ei in iustitia: imò est summa iniustitia ut illo priuetur. Sed ais. Deberent ergo dici illa opera mortua, & non mortificata: quandoquidem mortali peccato delētur. Respondetur q. peccatum dicitur mortale respectu vite gratiæ, quam tollit, non tamen respectu gloriæ simpliciter, nisi sit finalis mors spiritualis hominis simpliciter est dānatio. Et ideo respectu gratiæ potius dicitur morbus, q. mors. Et eadē ratione opera bona dicuntur, non mortua, ut illa, quæ nunquā habuerūt vitam, sed mortificata, hoc est, suspensa, quousq. homo per gratiam, quæ radix eorū fuit, dignus fiat eorum præmio. Tercio arguitur. Fortius à debiliore non corrumpitur: sed opera charitatis sunt fortiora quibuscumq. peccatis, iuxta illud Prouerb. 16. Vniuersa delicta operit charitas: ergo non mortificantur per peccata. Respondetur, eiusmodi mortificationem non euenire aut ex debilitate charitatis, aut ex fortitudine peccati, sed ex libertate voluntatis, quæ à bono potest in malum deflecti.

Obiectio.

Dilutio.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. V.

Utrum opera per peccatum mortificata per poenitentiam reuiuiscant.

I virtutum officia per peccatum mortificantur, congruū est querere, utrum per poenitentiam reuiuiscant. Nō enim defuerunt, qui hanc potestatem

Conclusio.

virtuti poenitentiae denegarent, propter illam rationem, quod postquam transierunt, non permanent, ut mutari possint, contra quos statuitur conclusio. Opera mortificata per poenitentiam reuiuiscunt. Probatur ratione, quia illa opera non habent vim perducendi in vitam aeternam (in quo eorum vita consistit) solum secundum quod actu exsistunt: verum postquam esse desinunt, quatenus remanent in acceptatione diuina: hac autem ratione quantum est ex parte ipsorum semper remanent etiam postquam per peccatum mortificantur: quia semper Deus illa opera, prout facta fuerant, acceptat, eo quod voluntas eius nunquam mutatur, sed homo est qui mutatur. Quare & sancti, etiam si non uiuificantur, de illis alienis operibus bene factis semper gaudent, eo quod in honore & cultu Dei fuerint facta. Et in hoc sensu accipitur illud Apocalyp. 2. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Gaudent inquam accidentali gaudio. Quapropter simpliciter nulla bona opera pereunt etiam si facienti non remunerentur. Quod autem peccatori illa non sint ad vitam aeternam efficaciam solum est propter impedimentum suae indignitatis. Hoc vero tollitur per poenitentiam, per quam peccatum expungitur. Fit ergo consequens, ut per poenitentiam efficaciam suam recuperent perducendi poenitentem in vitam aeternam.

Expositio articuli.

Conclusionem hanc satis arti. 2. elucidauimus, quare non aliud est notandum, quam quod conclusio haec adeo est certa, ut temerarium in primis esset illam negare: nempe contra Theologorum turmam in 4. dist. 14. & 22. Imo quantum non sit in sacra pagina expressa, sunt tamen testimonia, quibus corroboratur, & praeterea patrum sanctiones. Illud enim Ezechiel. 18. In quacumque hora impius egerit poenitentiam iniquitatum eius non recordabor: & 33. Impietas impij non nocebit ei: licet ad litteram intelligantur, quod non erunt in memoria Dei nec nocebunt ad condemnationem, Et ideo D. Thom. ad hoc propositum illud non adduxit, nihilominus nonnullam vim habet ad probandum quod si poenitentia sit perfecta reducit hominem ad statum pristinum, atque adeo si sit remissior, reducit illum in partem. Textus autem hic allegatus Iohelis 2. Reddam vobis annos, quos comedit locusta & bruchus, non intelligitur nisi de restitutione bonorum temporalium. Sed glossa est, quae id ad restitutionem bonorum spiritualium transfert. Et quamvis symbolica,

Locus Ioh. 2.

& metaphorica theologia, ut ait Augustinus, non habeat tantam vim arguendi, nihilominus est optima similitudo. Et pariter est glossa Levit. 7. supra citata, quae ait per poenitentiam restitui hominem in statum pristinum. Accedit & locus ad Hebraeos 6. Vbi post obitum rationem, quae Apostolus Hebraeis impropere rat suam ingratitude in Deum, subdit: Confidimus autem de vobis fratres meliores non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis vestri, & laboris & dilectionis vestrae, quam ostendistis in sanctis, &c. Quem locum Anselmus, & Theophilactus, tum praefertim Gregorius, qui refertur de poenitentia, dist. 4. can. intermitte, de operibus mortificatis per peccatum, quae per poenitentiam reuiuiscunt, exponit. Ait enim Gregorius. Quod sicut priora bona opera per peccatum sunt irrita: ita per poenitentiam reuiuiscunt. Et Augustinus ad Macedonium ait quod Deus non minus tribuit poenitentibus quam antea tribuerat munera vitae & salutis. Et semper intelligitur, si sit summa atque ad idem facit illud, quod refertur de poenitentia, dist. 3. can. Pium ex lib. de vera & falsa poenitentia. c. 14. ubi ait. Pium est credere & nostra fides hoc exposulat, ut cum gratia Christi destruxerit mala priora in homine etiam remuneret bona. Et canon. Talis eadem dist. ait Chrysostomus. quod Deus suscipit poenitentem, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Cui consonat & illud supra citatum Ambrosij, quod poenitentia res optima est, quae omnes defectus reuocat ad perfectum. Non ergo solum temerarium, verum & erroneum esset negare mortificata opera reuiuiscere. In quo autem gradu reuiuiscat disputatio est doctorum quam satis superque arti. 2. vtilasse credimus, & fortasse satis clare conclusisse.

Primum argumentum S. Thome rem magis clarificat. Arguit enim. Sicut per subsequenter poenitentiam remittuntur peccata praeterita, ita per peccatum subsequens mortificantur opera prius facta in charitate: sed peccata per poenitentiam dimissa nunquam redeunt secundum se, ut quod praecedenti dictum est: ergo neque opera mortificata reuiuiscunt. Respondetur ad maiorem plurimum interesse discriminis: nam peccata per poenitentiam secundum se abolentur, ita ut Deo indulgente nil ulterius ex eis inducatur aut macula aut reatus, sed hoc solum quod peccatum sequens inde contrahat ingratitude. Sed tamen opera charitatis per peccatum non sic prorsus coram Deo abole-

Primum argumentum

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Illud.

tur, quin verò in eius acceptationem secundum se manent, impedita tamen per peccatum hominis quo ideo ex parte ipsius hominis sublato, Deo ex parte sua id implet, quod opera merebatur, vel in totum, vel in parte, ut expositum est. Et eodem modo soluitur secundum argumentum, quod est. Opera mortificantur ad similitudinem animalis, quod simpliciter moritur: ergo sicut illud non viuificatur, ita neque illa opera. Negatur, inquam, quod per se perinde mortificentur ut animal, sed impediuntur ex parte hominis. Tertio tandem arguitur. Opera bona merentur gloriam secundum quantitatem gratiae & charitatis: sed quoad hoc homo per poenitentiam resurgit in minori gratia & charitate: ergo tunc non simpliciter reuiuiscunt. Respondetur, quod ille, qui per poenitentiam resurgit in minori charitate, consequetur quidem premium essentiale secundum quantitatem charitatis, in qua inuenitur: habebit tamen de operibus in charitate factis maius gaudium quam de operibus, quae in secunda fecit. Haec verba sunt quibus nonnulli putant sententiam S. Thome esse quod resurgens nunquam resurgit nisi ad tantam adaequatam gratiam, quanta est contritio: ut ratione viuificatorum bonorum operum nullum habeat homo essentiale premium in caelo, sed tantum accidentale gaudium. At verò S. Thome id minime insinuat, imò cum restricte loquatur, scilicet quod cum homo resurgit in minori gratia non consequetur essentiale premium propter opera mortificata, docet quod quando resurgit in gratia aequali vel maiori habebit essentiale premium propter illam: vide licet, dum poenitentia fuerit perfecta. Ex quo inferitur quod si fuerit minus perfecta habebit in proportionem aliquid etiam premium essentiale virtute illorum. Solum ergo ait, quod tunc non habebit ad eundem gradum premium essentiale, quod illis respondebat. Neque verò ait, quod solum habebit de illis viuificatis gaudium accidentale, sed comparat gaudium accidentale illorum ad accidentale aliorum secundum charitatem, quae nunquam fuerunt mortificata, dicens quod illud prius erit maius, propterea quod magis gratis per remissionem obtinuit premium essentiale illorum, cuius fuerat factus indignus, quam premium aliorum operum, quae nunquam fuerunt mortificata.

ARTICULVS VI

Vtrum per poenitentiam subsequentem opera etiam mortua viuificentur.

Vanuis de operibus mortuis nulla appareat abiguitas, existit tamen nonnulla, vtrum possint viuificari. Ad quod praemissa distinctione, duabus conclusionibus respondetur. Opus aliquod dupliciter dicitur mortuum. Vno modo effectiue: quia scilicet est causa mortis animae, & secundum hoc omnia peccata mortalia sunt opera mortua, iuxta illud ad Hebraeos 9. Sanguis Christi emundauit conscientias nostras ab operibus mortuis. Et de istis statuitur prima conclusio. Huiusmodi opera, id est, peccata mortalia, non possunt per poenitentiam viuificari, sed potius per ipsam abolentur, secundum illud ad Hebraeos 6. Non rursus iactes fundamentum poenitentiae in operibus mortuis. Et ratio est manifesta, quia peccata non solum non emanant ex fonte vitae, quod est gratia, verum et rebellionem aduersus Deum, quod est vitae contraria. Sed altero modo opera dicuntur mortua priuatiue: quia scilicet carent spirituali vita: quae ex charitate pullulat, per quam anima Deo coniuncta spiritualiter viuificatur, sicut corpus per animam. Atque hoc patet fides, quae est sine charitate, dicitur mortua, secundum illud Iacobi 2. Fides sine operibus mortua est. Et per hunc modum omnia opera, quae sunt bona de genere, si sine charitate fiant, dicuntur mortua, licet sint moraliter bona. Sunt, inquam, mortua: quia non procedunt ex principio vitae: sicut si dicamus solum eitharæ vocem mortuam. De ijs ergo subiungitur secunda conclusio, quod & opera huius generis mortua impossibile est, ut per poenitentiam fiant viuia. Probatur, quia differentia mortis & vitae sumitur a principio a quo procedunt: opera autem quae non processerunt ex principio vitae, nempe ex gratia, quia iam transierunt, non possunt iterum ex eodem principio procedere, atque adeo nec viuificari.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Expositio articuli.

Hic nota, ut supra diximus, quantam miser peccator iacturam faciat operum, quae si in gratia essent, ad cumulum gloriae sibi conferrent. Graphicè enim profecto hoc Paulus Corint. 13. explicuit. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuerò, factus sum velut aes sonans, & cymbalum timiens, quod dat sonum sine spiritu & mente vitae: & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita, ut ardeam, charitatem

autem nō habuero, nihil mihi prodest: prodest autē si illa opera moraliter bona per poenitentiam uiuificentur: non ergo uiuificentur. Quin verō addiderim nec per absolutam Dei potentiam uiuificari posse. Quod si sciō in contrarium arguat. Posset Deus de potentia absoluta gloriam suam conferre homini propter bona opera, quae in peccato egit. Respondetur, quod licet possit Deus de sua potentia absoluta illis gloriam conferre, qui non fuerunt eius filij per gratiam (quod quidem non tam affirmatē, q̄ alij assero) dabit tamen pro suo beneplacito, attamen nō pro eorum dignitate: quia non poterit facere illius p̄t̄m dignos, nisi faciendo sibi amicos. Quare nec potest dare gloriam pro operibus, quae non procedūt ex gratia: nam, pro dicit dignitatem operū, quae certe, nisi hoies faciendo gratos nō potest digna facere atque adeo nec uiuificare.

Primum argumentum. Sed arguit primo loco S. Tho. Difficilius est, quod ad vitam illud perueniat, quod fuit mortificatum, quam quod illud, quod nunq̄ fuit viuū, uiuificetur: quia secundū naturā, illud quod fuit prius viues & postea mortuū nunq̄ reuiuiscit illud autem quod nunquam fuit viuū, generatur ad vitam, vt arbores ex terra, & animalia ex semine: igitur si per poenitentia uiuificantur opera mortificata, a fortiori & opera quae nunquam fuerunt viua. Negatur consequētia, quia in rebus naturalibus tam mortua q̄ mortificata carent principio vitae. Appellat autem hic S. Tho. opera mortificata illa, quae cū vitam haberent, illam per mortem perdidērunt, licet verē dicatur mortua: & mortua appellat illa, quae nunquā habuerunt vitā, vt semina, in quorū neutris est principij vitae, sed causa quare natura non potest priora uiuificare, est quia idem numero nō potest redire: eo qd̄ conditiones materiales indiuidui eodem loco & tempore non possunt eadem redire: quae autem nō fuerunt in rerū natura potest educere de potentia materiae. Sed tamen opera charitatis mortificata nō carent ex se principio intrinseco, sed extrinsecus impediuntur, mortua vero nunquam habuerunt principium vitae: & ideo nullum est inter hec & naturalia simile.

Opera mortificata. Secundo arguitur. Remota causa remouetur effectus: Sed causa cur opera de genere bonorum sine charitate facta, nunq̄ vixerūt, fuit defectus gratiae & charitatis, qui tollitur per poenitentiam: ergo per ipsam uiuificantur.

Respondetur, quod opera mortua habēt defectum gratiae & charitatis in ḡne principij: quia non processerunt ex illis: per poenitentiam vero licet restituatur gratia, non tamen fit, vt ex ipsa processerint, & ideo non uiuificantur. Tercio arguitur. Ait Hieron. (& refertur de poenitentia dist. 3. can. si quando.) Si quando videris inter multa mala opera facere peccatorem quenq̄ aliqua, quae iusta sunt, non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum: sed hoc maxime videtur, quādo mala praeterita per poenitentiam tolluntur: ergo videtur quod post poenitentiam Deus remuneret bona genere suo, quae in peccato facta sunt. Respondet primo S. Tho. quod Hieronymus non intelligit illa opera remunerari aeterno praemio, quod solis operibus viuīs ex charitate profectus debetur, sed temporalis, nō q̄ sint vlla mercede digna apud Deum, sed quod sit quaedam diuina largitio. Vnde Grego. in homilia de diuite & Lazaro, quod refertur ead. dist. can. Cauendū, ait quod nisi dines ille aliquod bonum egisset, & in praesenti seculo remunerationem accepisset, nequaquā ei Abraham diceret, recipisti bona in vita tua. Secunda responsio est, q̄ mortuus in peccato, ppter opera bona, quae extra gratiam fecit tolerabilius patietur in inferno. Verbum tamen hoc S. Thom. dist. 19. de satisfactione cōsideratiū examinabitur. Non enim vult dicere, quod si quis in concubinato viuens multa faciat moralia opera, & concubinato, verbi gratia, decreti sint in inferno cruciatus vt decem gradus, propter illa bona opera remittantur ad nouem: quoniam illa re vera nullius momenti sunt apud Deum, aut in praemio aeterno, aut in remissione aeterni supplicij, sed ideo cū illo mitius agetur: quod ex eis citis in bonis operibus, alia euitat noua peccata, pro quib⁹ acrius puniretur. Et hunc sensum insinuat Augustinus in illa lib. de patientia. c. 26. quem hic citat D. Thom. loquitur enim de illo, qui alijs criminibus irretitus persistit in fide, pro cuius cōfessione multis tribulationibus affligitur. Cuius vtique patientia bona est ex genere, & ideo ait, Non possumus dicere schismatico melius ei fuisse, vt Christum negando nihil eorum pateretur, quae passus est confitendo, sed existimandum fortasse tolerabilius ei futurum iudicium, quā si Christum negando cuncta illa vitaret. Vbi nō dicit quod tolera-

tolerabilius habebit, ppter peccata, in quibus permanet, sed tolerabilius, quā si Christum negaret. Quare in hoc sensu citat Paulum. Si tradidero corpus meum ita, vt ardeā, charitatem autem non habuero: nihil mihi prodest. Sed tamen ad patiendū minora tormenta quā si Christum negasset, multum prodest. Et haec de primo trium membrorum, in quae tractatum poenitentiae partiti sumus.

DISTINCTIO decimaseptima, De partibus poenitentiae in generali, deque earū prima, quae est contritio.

Cap. 1.

Quoniam sacramento huic, de quo agimus, poenitentiae inter reliqua sacramenta singulare est vt poenitentis actus sint eius materia, fit vt non solum quemadmodum in reliquis materia & forma in eo dignoscantur, verum & tres eius integrales partes distinguantur, quae sunt contritio, confessio & satisfactio. Id quod patres Florentini concilij suo decreto confirmarūt. Nempe vt, sicut peccatum corde, ore, & opere perpetratur, per easdem actiones clauibus ecclesiae ad eius remissionem subdatur. De illa naque poenitentia mortalium loquimur, quae post baptismum committitur, quae est reformatio vitae: nam alia est ante baptismum ad regenerationem

pertinēs, atque alia venialium ad vitam perfectionē, quae non est per tam exactas partes necessaria.

Est ergo contritio dolor de peccatis assumptis cum proposito cōfitendi, & satisfaciendi, quae quidē per se id exigit, vt de singulis sit mortalibus culpis singularis: nam vt ait Hieronymus. Diuerforum morborū diuersas esse deest medicinas: etenim vt quod oculum sanat, non sanat calcaneum, sic & diuersis vitijs diuersa sunt accommodanda remedia, atque adeo contrarijs contraria. Nihilominus clementissimus Deus, salutis nostrae sitibundus, temporum moras nō expectat, sed cū primū peccator ad mentem rediens generali suorum criminum detestatiōe in ipsum conuertitur, proponens oportuno tempore singula recollere & quoad potest detestari, suis ipsum visceribus amplectitur: iuxta illud Ezechiel. 33. Impietas impij nō nocet ei in quacūque die, id est, in quocūque momento conuersus fuerit ab iniquitate sua.

Debet autē contritio dolor esse omnium maximus appretiatuē, qui de rebus cunctis creatis haberi potest: videlicet, vt sic homo à vitijs abstinere proponat, vt pro nulla re mundi delictum vilum admittat: hoc enim est Deum ex toto corde, vt est in euangelio, diligere, & vt est apud Iohēlem, conuertere in Deū in toto corde nostro,

Nimirum, ut nulla cogitatio amoris Dei contraria, in corde admittatur: qui enim diligit patrem, aut matrem plusquam me, ait Dominus, non est me dignus.

Matth. 10.

C. p. 4.

Ex quo fit, contritionem sic ab attritione differre, ut contritio sit dolor de peccato, quatenus est Dei offensio, eademque speciali Dei favore elicit ad remissionem sufficientis: quia nemo inquit Christus, potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Attritio vero est dolor peccati, propter supplicia inferni, vel propter alia temporalia detrimenta. Quare, ut viribus naturae gigni potest, sic ad remissionem non sufficit. Neque actus ille, qui est attritio, fieri potest per se contritio: tamen accedente sacramenti gratia contritio dicatur extrinsece. Quod autem de contritione preceptum sit divinum, ostendunt verba Christi Matth. 4. Pœnitentiam agite.

DISTINCTIONIS decimæ septimæ, Quæstio prima, De partibus pœ nitentiæ in ge nere.

S. Thom. 3. part. q. 90.

ARTICVLVS. I.

Virum pœnitentiæ debeant par
tes assignari.

In secundo mebro tractatus pœnitentiæ, hoc est, in tribus subsequētibz distinctionibus, de tribus eius partibus propolui-
m^o disputare. Atq; adeo huius quæstio prima est de ipsis in genere: cuius perinde primus articulus est vtrū pœnitentiæ debeant partes assignari. Ad quod vnica cōclusione responde-
tur. Sacramētū pœnitentiæ habet partes. Pro-
batur, quoniam partes rei sunt, in quas mate-
rialiter totū diuiditur: habent enim se partes
ad totū sicut materia ad formā, vt. 2. Physic.
autōr est Arist. partes enim ponuntur in gne
causa materialis & totū in genere causa for-
malis: vbiq; igitur rōne materia inuenitur
ratio plurū, ibi est & ratio partū. Dicitur est
autē supra qd in sacramēto pœnitentiæ actus huma-
ni se habent per modū materia: igitur cum
plures actus requirantur ad perfectionē pœnitentiæ:
scilicet, cōtritio, confessio, & satisfactio, ille
sunt partes: nā partes sunt ex quibus totius
perfectio integratur.
¶ Vt autē ambos simul articulos perspecti
interpretemur, subiungamus secundum.

ARTICVLVS. II.

Virum conuenienter assignentur partes pœnitentiæ, contritio, confessio, & satisfactio.

In sacramenti pœnitentiæ sunt partes merito de earū numero quæritur, an sint tres nec plures, nec pauciores: scilicet, cōtritio, cō-
fessio, & satisfactio. Ad quod præmissa distinctione duabus respondetur
conclusionibus. Duplex enim est pars rei, vt
5. Metaphy. autōr est Philo. scilicet, pars ef-
sentis, & pars quātitatis. Et ptes rei materia-
lis, Physicæ quidē & naturales sunt materia
& forma: logicę autē & per Metaphysicam
abstractionē sunt genus & differentia. Con-
stat enim homo ex corpore & anima, & logi-
cē ex aīali & rationali. Et de ijs ponitur pri-
ma cōclusio. Sacramētū cōstat ex duabus
partibus: scilicet, ex rebz & verbis, vt baptis-
mus ex ablutione & forma verborū: & pari-
ter ex genere & differentia, sicut baptis-
mus est sacramētū regenerationis ex aqua & Spi-
ritu sancto. Attamen illo modo nō quæritur
an sacramētum pœnitentiæ has habeat partes:
quia

Conclusio.

Duplex pars rei.

Prima conclusio.

quia neq; in dubiū vertitur. At quia in sacra-
mento pœnitentiæ, vt dictū est, materia sunt actus
pœnitentis, quæritur an hæc materia sacra-
menti diuidatur in partes, sicut quātitas cor-
poris diuiditur in partes. ¶ Atq; in hoc sen-
su respondetur per secundā conclusionē. Cō-
tritio, cōfessio & satisfactio sunt partes pœ-
nitentiæ. Probat. Pnia est compensatio
offensæ, non quæ sit instar vindictiue iusti-
tiæ: nam in vindictiua iustitia sit compensa-
tio secundū arbitriū iudicis, & non ad libi-
tum offendētis vel offensæ: sed in pœnitenti-
a sit recōpensatio & secundū spontaneā
voluntatē peccantis, & secundū arbitrium
Dei, in quē peccatur: quia hic non quæritur
sola redintegratio æqualitatis iustitiæ, sicut
in iustitia vindictiua, sed magis reconcilia-
tio amicitie, quæ fit dum offendens offenso
secundū eius voluntatē recōpensat. Hæc
igitur ratio requiritur ex parte pœnitentis,
primo quidem voluntas cōpensandi, quod
fit per contritionem: secundū qd se sacerdos
arbitrio subiciat tanq; Dei vices gerentis,
quod fit in confessione. Tertiū qd recōpen-
set secundū arbitrium eiusdem diuini mi-
nistri, quod fit in satisfactioe. Fit ergo, vt par-
tes pœnitentiæ, nec plures sint, nec paucio-
res his tribus.
¶ De hac re & hæretici nobis litem contestā-
tur, & catholici nōnihil dubietatis offundūt.
Lutherus enim (quī quintus articulus est à
Leone condemnatus) tres has negat esse par-
tes pœnitentiæ: dicens fundamentum neq;
in sacra scriptura neq; in sanctis doctoribus
habere. Et quanq; vāritate se subinde corrigēs
dixerit nō negare nisi satisfactioē, ilico in
art. 6. cōtritionē impudentissimē infamat di-
cens, discussionē detestationis neq; peccatorū
hominē facere hypocritā, & magis peccato-
rē. Ac demū art. 8. & 9. versutē de amiculari
cōfessione pronuntiat. At verō contritionē
esse necessariā satis superq; dist. 14. & 15.
apertissimis testimonijs sacra scripturae mō-
strauimus. Quorum aliqua quæst. seq. etiam
repetimus. Id quod & de cōfessione dist. 18.
& de satisfactioe in subsequenti similibus te-
stimonijs confirmabimus. Interim tamen in
genere satis illa loca sunt Matth. 16. & Ioan.
vi. quibus Christus: cuius prothema dū mū-
dū ingrederetur fuit, vt pniām agerent, euan-
gelicū modū pniæ præscripsit. Petro, & Apo-
stolis potestatē tribuēs, vt quicquid absolue-
rēt sup terrā, esset solutū & in cœlo, & quic-

quid ligarent, esset ligatū: & quorū peccata
remitteret: remissa essent, & quorū retineret,
retēta. Illic enim iudices apostolos eorumq;
posterōs instituit peccatorū, quorū adeo iu-
dicio peccatores subiecit, ad quorū tribunal
sua peccata deferret. Nemo autem accusator
sui esse potest, nisi quem erratorū pœniteat,
quibus Deū offendit, & qui legitime confes-
sus paratissimū se iudici subdat, vt secundū e-
ius arbitriū satisfactoriū se offerat. Ecce ergo
triū partū pniæ euāgelicū fundamētū. Vnde
Chrysost. can. Perfecta de pnia. d. 3. Perfecta,
inquit, pnia cogit peccatorē oīa libenter sus-
ferre. In corde eius cōtritio, in ore confessio,
in opere tota humilitas: hæc est fructifera
pnia. Quocirca vt tria sunt peccatorū gna:
scilicet, in corde, ore, & opere: tot sunt pniæ
partes, qd ad singulorū remissionē sunt neces-
sarię. Sed latius, dū sigillatim de singulis de-
tur dicēdi loc^o. ¶ Inter catholicos verō Sco-
tus, dist. 16. q. 1. ait ista tria nō esse partes pniæ:
neq; vt est virtus, neq; vt est sacramētū: nā
virtus pniæ est quidam habitus permanens
nō habens partes: isti autem sunt actus tran-
sitorij: neque verō sunt partes pœnitentiæ,
vt est sacramētum: Dixerat enim dist. 14.
q. 4. quod sacramētum pœnitentiæ non est
nisi sola sacerdotis absolutio, qua virtus elā-
uium ad conferendam gratiam applicatur.
Ex quo dist. 16. infert huiusmodi actus pœni-
tentiæ nō esse partes pœnitentiæ, sed potius di-
spositionē præuiā, vt dignē suscipiatur sacra-
mētū. Hanc autē opinionē supra dist. 14. q. 1.
art. 1. cōpluribus consensimus, & forsā ex-
cussimus argumētis. Sed ceteris pptermissis,
pfecto negare qd tres istæ sint partes pniæ
est negare nō solū Magistrū sent. cuius expo-
sitor ipse est, verū & vniuersam theologorū
scholā ipsū precedentū qd vno ore partes
pniæ appellāt. Quin etiā hoc est negare auto-
ritatē sanctorū patrū, vnde hic sermo deriua-
tus fuit, ac subinde generale sacerdotū idio-
ma, qui ita in tota ecclesia loquūtur. Sunt er-
go partes, non quidem pœnitentiæ virtutis
vt statim ait S. Tho. sed sacramenti. Nā cum
omne sacramētū constet ex materia & for-
ma, sustineri non potest, quod sola absolutio
sit pnia, vt ibide fusi^o monstrauimus: sitq; in-
de vt actus isti sint materia sacramenti p qua
supponit sacramētū nomē cōnotādo formā:
sicuti baptis^o supponit p ablutionē. Et ideo
istæ sunt tres partes materiales sacramenti: si-
cuti carnes et ossa sūt partes materiales hoīs.

Bbb 5 At

Scot^o de par
tibus pniæ.

Illar. Scoti

Partes pœni
tentiæ sacra
menti.

Durandus

At verò Durandus dist. 16. quæst. 1. aliter huc partium numerum inficiatur. & detruncat dicens, quod sola confessio est materia sacramenti eo quod est materia proxima: nam contritio non est nisi dispositio: quia esse potest sine sacramento. Præterquam quod cum sit in mente non est sensibile signum. Et quod satisfactio non sit pars sacramenti sed fructus eius probatur, tum quia sequitur sacramentale formam, tum præsertim: quia non est de essentia, ut patet in confessione, quæ fit sub articulo mortis, ubi nulla imponitur satisfactio. Et ideo dist. 14. dixerat hoc sacramentum vocandum esse sacramentum, non quidem poenitentiae, sed confessionis. At verò & hoc illic impugnauimus, nam peccata ipsa confessio contritionem includit, & propositum satisfaciendi, super quæ fertur absolutio. Quare omnes tres actus sunt materia ad gratiam sacramentalem partialiter concurrens cum forma. Et hæc est legitima theologia, cui vera philosophia ancillatur: imò quæ ecclesiæ usus, & expresse Florentina Synodus sanxit. Verba enim Synodi sunt. Quartum sacramentum est poenitentia, ubi docetur sacramentum supponere pro actibus poenitentis. Et subditur. Cuius quasi materia sunt actus poenitentis, qui in tres distinguntur partes. Neque verò ait, quasi, ac si non sint vera materia, sed quia non sunt materia extrinsecus appositæ, ut ablutio & chrismatio. Quarum prima, inquit, est cordis contritio, secunda est oris confessio, & tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis. Præterea contrarius error damnatus fuit primò a Leone pontifice decimo, deinde in concilio Tridentino sessione. 6. can. 14. ubi poenitentia affirmatur has tres partes continere. Post hos igitur sacros canones non est fas negare tres esse partes poenitentiae, sed veritas hæc tanquam orthodoxa est veneranter amplectenda. Ad argumeta verò Durand. respondet illi eo S. Tho. At sunt præterea quedam alia argumenta: quia nonnunquam homo confitetur sine contritione, cum sola attritione, quæ sufficit ad sacramentum. Secundo Alexander 3. cap. Quod quidam de poenitentis & remissionis iubet, ut illi qui non habent propositum abstinendi in futurum, nihilominus confiteantur: & tamen si confessio esset pars sacramenti, esset quidem peccatum sacrilegij contra sacramentum: quia cum illa sit ficta, sacramentum vitaret. Ad primum respondetur, quod

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Solutio.

attritio exillimata contritio dum forma sacramentali informatur, fit etiam pars sacramenti. Ad secundum negatur confessionem illius qui non habet firmam propositum emendandi vitam esse fictam: si tamen poenitens defectum propositi confiteatur, quia ficta confessio non est nisi ubi aliquod celatur crimine. Vnde licet confessio illa inualida sit ad gratiam nihilominus valet ad obedientiam præstandam prælato, qui illi possit salutaribus documentis adiuuare.

Primum argumentum. S. Tho. in ar. 1. est. Sacramenta sunt, in quibus diuina virtus secretius operatur salutem: diuina autem virtus simplex & vna est: non ergo huic sacramento decet partes assignari. Negatur consequentia: nam etsi sacramentum ratione diuine virtutis quædam habeat simplicitatem, tamen diuina virtus propter sui amplitudinem operari potest multis tam instrumentis, quam eorum partibus. Secundo arguitur. Poenitentia & est virtus, & est sacramentum, quatenus verò est virtus non assignantur ei partes, cum virtus sit habitus quidam qui est simplex qualitas mentis: neque verò sacramento huic videtur partes assignandæ ex parte materię quæ doquidem neque baptismo neque alijs sacramentis assignatur nisi simplex materia & forma. Primum membrum argumeti est Scoti, quo concludit virtutis poenitentiae nullas esse partes. Quia utique ratione & D. Tho. id ipsum concedit: nam actus isti non sunt nisi effectus virtutis, qui est simplex habitus. Assignatur nihilominus ei partes materiales quatenus est sacramentum eo quod huiusmodi actus sunt eiusdem sacramenti materia. Quæquidem ratio non habet locum in reliquis sacramentis: quippe quorum materia est res exterior eademque simplex, ut aqua vel oleum. &c. Tercio arguitur. Poenitentię materia sunt peccata, ut dictum est: peccati autem non sunt partes. Responsum autem est supra, quod non sunt materia nisi remota: quia sunt obiecta humanorum actuum, qui sunt materia proxima.

Mox primum argumentum articuli secundi est. Contritio est in corde: confessio in ore, satisfactio in opere, quorum ideo primum ad interiorem pertinet poenitentiam, & duo duntaxat ad exteriorē: poenitentia verò interior non est sacramentum: quia non est signum sensibile: ergo tantum sunt due partes. Respondetur, quod quauis contritio quantum ad essentiam sit in corde, tamen quatenus propositum continet

Solutio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Primum argumentum.

tinet confitendi & satisfaciendi ad exteriorē pertinet poenitentiam. At forsitan quis contra hanc solutionem insurgat. Si contritio secundum suam essentiam non est pars sacramenti, sed quatenus includit confessionem, fit ut per se non sit pars, atque adeo non sint nisi due partes. Respondetur, quod S. Tho. non dicit secundum essentiam non esse partem, sed quod secundum essentiam est in corde. Nihilominus secundum suam essentiam est pars scilicet, quatenus est dolor & detestatio peccatorum cum proposito ea tollendi: sed quia peccatum non tollitur nisi per propositum confessionis & satisfactionis, in sua essentia includit idem propositum confitendi & satisfaciendi. Et ideo sunt tres partes habentes diuersas rationes, inter quas contritio est aliarum initium. Nam cum confessio & vindictio peccati fieri ab homine possit vel inuero, cum puniatur a iudice, & solum ad recompensandam iniuriam sine intentione amicitie, vel ab ipso tunc ad reconciliandam amicitiam, contritio illa, quæ hoc postremum propositum habet, distincta pars est a confessione & satisfactione secundum se consideratis. Itaque contritio est per se pars sacramenti, sed non est per se sensibile signum, nisi quatenus per confessionem & satisfactionem innotescit: sicut consensus interni contrahentium matrimonium. Secundo arguitur. In sacramentis nouæ legis confertur gratia, sed per satisfactionem nulla confertur, quippe quæ absolutionem subsequatur, imò verò quandoque non est necessaria, ut dum quis sub articulo mortis confitetur: ergo non est pars. Respondetur, quod satisfactio confert gratiam prout est in proposito, & auget eam in exercitatione, sicut baptismus adulatorum accedentium in gratia, eam illis auget. Consideratè audienda est ista solutio: nam satisfactio, quando vi clauis est iniuncta a confessario, peculiarem quandam modum habet augendi gratiam tanquam pars sacramenti, præ satisfactione illa, quam quis sua sponte faceret, ut dist. 19. videbimus. Quapropter sacerdotes non bene poenitentibus consulant satisfacere paratis non iniungendo eis dignas poenitentias. Ad argumentum super factum Durandi, quod cum sine satisfactio ne possit esse legitimum sacramentum, sequatur, non esse partem. Negatur consequentia: sine parte enim essentiali non potest res consistere, sed tamen sine parte integrali, qualem nos ponimus satisfactionem, esse potest. Ho-

mo nanque, quantis non sine anima, tamen sine manu exillere valet. Tercio arguitur. Non est idem pars rei & eius fructus: sed satisfactio est fructus poenitentiae secundum illud Ioan. 3. Facite fructus dignos poenitentiae: ergo non est pars. Respondetur, nihil vetare quominus satisfactio sit fructus poenitentiae virtutis, & pars poenitentiae sacramenti.

Quarto arguitur. Poenitentia ordinatur contra peccatum: sed peccatum potest solum in corde consummari per consensum: ergo & poenitentia absque alijs exterioribus partibus. Negatur consequentia: nam cum, ut ait Dionysius 4. cap. de diuinis nominibus, bonum sit ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus, plura requiruntur ad bonum, quod ad malum. Et ideo quauis peccatum in solo corde possit consummari, nihilominus perfectio sacramenti poenitentiae exigit eiusdem culpe confessionem & satisfactionem. Postremo arguitur, quod sint plures partes quæ tres: nam in homine non solum sunt partes materiales quantitatis corporis, verum & anima, quæ est forma. Respondetur, non negari quin pars poenitentiae præcipua sit forma absolutionis, quod in prima conclusioe assertum est. Sed hic non loquimur nisi de partibus materialibus.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Postremum argumentum.

ARTICULVS. III.

Verum prædicta tria sint partes integrales poenitentiae.

dictis constat huiusmodi partes esse materiales, atque adeo integrales. Sed propter quosdam id negantes queritur, an sit verum. Et respondetur hæc tria esse partes integrales poenitentiae. Tria enim sunt partium genera, ut ad propositum spectat: scilicet, essentialium, ut materia & forma: & subiectiuarum, ut species generis: & generis. licet hoc & equus, aialis: & potetiales, ut potetia aialis: scilicet, intellectus & voluntas, quæ dicuntur ei partes. Has ergo constat non esse partes componetes essentiam sacramenti, ut forma & materia, sed quidā dixerunt quod essent partes subiectiuarum: ita ut ista sint predicationes generis. Contritio est poenitentia, Confessio est poenitentia, &c. sed hoc inde patet esse falsum, quod in singulis partium subiectiuarum est tota substantia generis, & ideo verum est, quod homo est animal, & equus etiā aialis: contritio verò non est sacramentum præter neque confessio, sed omnes simul

Conclusio.

Tria partium genera.

multas partes sub connotatione superueni-
tis formae absolutionis, ut supra expositum
est. Alij vero dixerunt, quod essent partes poten-
tiales, itaque sicut anima per potetias sic sacra-
mentum per has partes operatur. Sed neque
hoc est verum: quia partibus potentialibus
adest subiectum secundum totam suam es-
sentiam, non quod intellectus sit anima, imo
est eius proprium accidens, ut ait Aristoteles
sed quod sit in tota essentia anime: tota enim
essentia adest intellectui, & tota voluntati:
sacramentum vero poenitentiae non totum
confessione, ut putat Durandus, sed totum scilicet
et, forma sacramenti adest omnibus simul,
sicut anima informat omnes partes corporis. Et
haec est propria ratio partium integralium:
videlicet ut simul sumptae recipiant formam.
Ille enim sunt partes integrales ex quibusto-
tius perfectio integratur: & ex his tribus ge-
rentibus vicem materiae informatae per ab-
solutionis formam, integratur sacramentum
poenitentiae.

Primum argumentum. Arguit autem primo loco S. Thom. Pecca-
tum cordis, oris & operis sunt partes subie-
ctivae, hoc est, species, imo genera peccatorum:
nam quodlibet est per se peccatum: ergo etiam
poenitentia cordis, oris & operis erunt par-
tes subiectivae poenitentiae. Negatur consequen-
tia. Ad eius intellectum animaduertendum
est, quod peccata cordis, oris & operis pos-
sunt considerari duobus modis. Vno quidem
per se absolute secundum propriam rationem
quae in aliqua harum potentialium consum-
matur. Et isto modo sunt species, imo gene-
ra peccati. Exempli gratia. Haeresis, quae in
intellectu consummatur: est per se peccatum
cordis, & pariter consensus in delectatione
venerea sine ordine ad opus, contumelia ve-
ro: est per se peccatum, quod consumma-
tur, in ore: & homicidium seu adulterium
quod consummatur in opere. Et isto modo
non est simile de poenitentia, eo quod malum ex
singulis defectibus consummatur, bonum vero
non nisi ex integra causa. Sed alio modo di-
stinguitur illa peccata non tanquam genera,
sed tanquam gradus eiusdem peccati, ut si quis co-
sentiatur in homicidium, & dicat se perpetra-
turum, & tandem perpetrare: unum quidem est
peccatum habens gradus in corde, ore & o-
pere, quare satis est tunc confiteri homicidium:
& tunc illi gradus se habent sicut partes inte-
grales, atque huius instar se habent haec tres par-
tes poenitentiae, quae sunt contritio, confessio

& satisfactio. *Secundo* arguitur. Nulla pars
integralis continet in se aliam sibi condiciam
sed contritio continet in proposito & virtu-
te confessionem & satisfactionem: ergo non
condiciatur ab illis. Respondetur ad maio-
rem, quod una pars non potest continere aliam
formaliter, ut caro non continet os, neque ca-
put pedem, in virtute tamen potest una aliam
continere, ut fundamentum continet parie-
tes, & tecta: & hoc modo contritio continet
reliquas. *Tertio* arguitur. Ex partibus
integralibus simul & aequaliter constituitur
totum sicut linea ex suis partibus, sed hoc non
contingit hic: ergo non sunt partes integra-
les. Respondetur ad maiorem, quod inter partes
quascunque integrales est ordo adinuicem, di-
uersimode tamen nam quaedam habent or-
dinem tantum in situ, siue consequenter se ha-
beant, ut partes exercitus, siue se tangant, si-
cut partes acerui, siue etiam colligantur, si-
cut partes domus, siue etiam continentur si-
cut partes lineae. Et haec partes quia non sunt
entia successivae neque habent diuersas virtutes
simul & aequaliter constituunt totum. Quae
dam vero habent insuper ordinem temporis, ut ma-
ne, meridies & vespere, & iste, quia sunt suc-
cessivae, non eodem momento constituunt,
sed successione. Aliae vero partes praeterea
habent ordinem virtutis, sicut partes anima-
lis, quarum prima virtute est cor, a qua reli-
quae pendent, & inter reliquas aliae ab alijs, &
isto modo se habent partes poenitentiae, quarum
reliquae, ut legitime sunt, ex contritione pen-
dent, & successu temporis unam integram ma-
teriam sacramenti.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum conuenienter diuidatur poenitentia in poenitentiam ante baptismum, & poenitentiam mortali, & poenitentiam veniali.

Ande propter autoritatem li-
bri de vera, & falsa poenitentia, ubi
distinguitur poenitentia in poenitentiam ante baptismum & poenitentiam mortali, & poenitentiam veniali.
queritur, utrum illa distinctio sit legitima. Et
respondetur, esse legitimam distinctionem poenitentiae virtutis, non autem sacramenti. Est enim considerandum unam quamlibet vir-
tute operari secundum temporis cognationem
veluti

Q V A E S T I O secunda, de prima parte poenitentiae, quae est contritio.

Obiter D. Thomae. I C nobis lux occidit S. Thomae. Hic, inquam, obi-
tus illi calamus suffulit, ne
tertiā partē perficeret.
Hinc ergo eade ferē or-
bati luce nauigare no-
bis necesse est. Nam et si

quae scripta reliquit in Quarto inter oēs sen-
tentiarum interpretes nomen merito habeat
& dignitatem, non tamen illam attingunt, quae
proprio calore, meditatione, studio in sum-
ma digessit. Quocirca in subsequētibz non
vsq; adeo ad vnguem eius literā persequemur
ut libris de Iustitia & iure, & hic haecenus fe-
cimus, sed ordine & sententias eius quoad po-
terimus secuti, & ubi rō suaserit plurima etiā
verba referētes, liberiori stylo utemur. Non
quod eius assequi velligia praesumamus, Quis in-
id animo constituere audeat? sed quod necessi-
tas nos compellat ruinā, quā nobis eius deces-
sus fecit, & aeternā, quā nos subinde fecimus,
pro tenui nostra virili utiq; resarcire & resi-
cere. *Circa* quaestione ergo praesentem sex
quaeruntur. Primo de contritionis quidditate,
utrum sit dolor de peccatis assumptis. Secundo
de eius materia, utrum tantum sit de peccatis praeteritis.
Et tertio utrum debeat esse de singulis.
Quarto de eius quantitate, utrum debeat esse
maximus dolor. Quinto de eius forma respe-
ctu attritionis, utrum scilicet attritio possit fie-
ri contritio. Sexto de eius necessitate, utrum
vllum extet contritionis praecceptum.

ARTICVLVS. I.

Utrum contritio sit dolor pro peccatis assumptis cum proposito confitendi & satisfaciendi.

Ic in primis hoc est animad-
uertendum quod cum contri-
tio id ipsum sit quod interna
virtus poenitentiae, & sub hoc
nomine in superioribus, potis-
simum dist. 14. quaest. 2. dist. 15. & 16. copiosius
fuit de illa deq; eius effectibus disertum
perparum est quod de contritione nobis di-
cendum superest, sed pleraque omnium tan-
quam

veluti secundum alias debitas circūstantias,
vnde aliter operatur virtus poenitentiae post
orbem redemptum quam in lege naturae. Per-
tinet autem ad poenitentiam, ut derelictur pec-
cata praeterita cum proposito emendandi vi-
tam in melius, qui est quasi poenitentiae finis.
Et quia morales actiones accipiunt specie a
fine, ut. 1. 2. q. 1. artic. 3. dictum est, consequens
sit ut secundum diuersas mutationes, quas poe-
nitens per poenitentiam intendit, diuersae spe-
cies poenitentiae distinguatur. Est autem tri-
plex immutatio a poenitente intenta. Prima
quidem per regenerationem in nouam vi-
tam, & haec pertinet ad poenitentiam ante ba-
ptismum. Secunda vero est immutatio per re-
formationem vitae praeteritae iam corruptae,
& haec pertinet ad poenitentiam mortaliū
post baptismum. Sed tertia est immutatio in
perfectiorem operationem vitae, & haec per-
tinet ad poenitentiam venialiū, quae remit-
tuntur per aliquem feruentem actum chari-
tatis, ut supra dictum est.

Hic nihil prorsus est adnotatione dignum:
sed facillime sunt argumentorum solutiones.
Primum est. Poenitentia est secunda tabula
post naufragium, sed baptismus est prima: er-
go ante ipsum nulla est poenitentia. Sed re-
spondetur quod poenitentia, est secunda tabula
qua ratione est sacramentum, & quae praecedat
baptismum non est sacramentum. *Secundo*
arguitur. Quod potest destruere ma-
ius, quale est mortale, potest destruere minus,
quale est veniale: illa ergo poenitentia, quae est
mortaliū est venialiū, atque adeo non sunt
duae. Respondetur quod et si poenitentia morta-
liū per se sit venialibus sufficiens, tamen non
conuertitur: quia ille, qui est in gratia potest
habere poenitentiam venialiū absque poeni-
tentia mortaliū. *Tertio* denique arguitur.
Sicut homo post baptismum potest pecca-
re venialiter & mortaliter, ita & ante bap-
tismum: ergo sicut post baptismum distingui-
tur duplex poenitentia, ita & ante ipsum. Ne-
gatur consequentia, quia post baptismum po-
test esse veniale sine mortali, atque adeo remis-
sio venialiū sine mortalibus: sed ante bap-
tismum non potest esse veniale sine mortali. Te-
net enim S. Tho. quod primum peccatum venientis
ad usum rationis non potest esse nisi mortale.
Et ideo ante baptismum in adulto non potest
esse veniale sine mortali, atque adeo neque ab-
sque illo remitti. Quare in illo non distinguitur
poenitentia mortaliū a poenitentia venialiū.

seruare vitam: tamen dum constat ei non esse possibile illam seruare, velleitate deponit, & absolute vult merces in mare proijcere. Quare tristitia, inquit, illius non est causa vel leitas, quae iam deposita est, sed simplex affectio & desiderium, quo homo afficitur ad sua propria bona. Pari modo ait detestationem poenitentiae non esse nolletatem: quia constat homini impossibile esse peccatum non fuisse, sed esse simpliciter affectione, quae homo habet ad Deum, vel ad beatitudinem, & illa est causa tristitiae. Haec aut opinio est extranea & a doctoribus & a veritate. Primum enim est contra Aristotelem. 3. Ethic. dicentem de non frago, quod simul habet velleitate non proijcendi merces cum absoluta voluntate proijcendi, nec sunt repugnantes. Secundum est contra rationem Phylisam: nam si haberi potest propositum & desiderium rei impossibilis, etiam si constet esse impossibile, ut ipse admittit, eadem affectio & idem desiderium non potest non parere actum illum conditionalem: quare istum actum de impossibili habere, non magis repugnat quam habere eius desiderium. Immo vero cum quis filium aut rem charam amisit, propterea moeret, quod vellet illud non accidere, quod videt impossibile non accidisse. Ob idque non est prudens consolatio illa vulgaris dum quis moestus est de re aliqua, dicere illi moestitiam nihil prodesse, & ideo esse abijciendam. Quare Solon dum defunctum filium amare lugeret, dicenti ei quod nihil illi lachrimae illi prodesse, respondit, Propterea lachrimor, quia nihil lachrimando proficio. Tercio praedicata opinio est contra historiam Christi, qui profectus in agonia positus eam habuit nolitionem mortis, quam expressit verbis: expressit autem conditionale. Pater, si possibile est, transeat a me &c. & tamen sciebat secundum quod praefinitum erat a patre, non esse possibile: nam dicere quod habebat absolutam nolletatem, est haereticum: dicebat enim Spiritus promptus est &c. Quarto denique negare detestationem poenitentiae esse actum elicitum voluntatis, qui esse non potest nisi conditionalis nolitio, est temere doctorum vniuersitati contradicere, quorum est Alexand. 4. par. 9. 54. memb. 2. art. 2. & hic D. Tho. Unde ubi ergo detestatio poenitentiae est, Nollem peccasse si esset possibile, & quia homo videt esse impossibile contristatur, & moestus fit de Dei offensa. Quod si arguas, Ergo Deus ipse nollet etiam peccata hominum fuisse, atque adeo habet

nolitionem, quae impleri non potest. Profecto illatum conceditur. Deus enim non solum habet absolutas nolitiones, quae sunt efficaces de bono obiecto, secundum quas omnia quaecumque voluit fecit in caelo & in terra, verum & conditionales, de rebus, quae ei displicent. Nollem homines peccare, aut peccasset nam propterea prohibet nos peccare. Sed de hoc aliam. Haec autem repetitum lector putet quod dist. 15. q. 1. art. 2. admonuimus: scilicet, quod non sit explicandum in definitione, idque minime vulgo, quod contritio sit detestatio actualis vel virtualis: nam cum testimonia illic relata poenitentiae exigant, non est fas aliter loqui quam ipsa sonant. Et multo minus admittendum quod sufficiat propositum virtuale. Nam praeter testimonia illic citata est expressa sententia concilii Florentini, ubi habetur quod ad contritionem spectat dolere de praeteritis cum proposito non peccandi: nomen autem propositi actuale intentionem seruandi legem sonat. Cum enim poenitentia sit vitae mutatio, non minus requirit propositum futurum, quam detestationem praeteritae. Quia vero magisnam finis poenitentiae est honor Dei, & utilitas nostra, dolor autem praeteriti eo potissimum in honorem Dei & nostrum commodum cedit, quod propositum parit, ut vitam emendemus, ad quem potissimum finem poenitentia ordinatur. Ad haec tandem cuiuscumque virtutis est propositum ingenerare operandi secundum illam: ergo cum poenitentia sit virtus ad hoc praecipue destinata ut vitam nostram corrigamus, oportet, ut rei huius propositum expressum secum adferat. Sunt qui dicunt non opus esse onerare praeccepta dei, nisi sint in sacra pagina expressa. Sed respondetur in primis hoc propositum, ut supra diximus, elicit ex sacra pagina, ubi nobis praecipitur conuersio in Deum, tum etiam ex natura ipsius poenitentiae: quare cum in nostram cedat utilitatem, non est nobis onus. Immo tam facile est habere tale propositum, quam habere verum praeteritorum dolorem. De alia vero particula posita in definitione contritionis quod sit cum proposito confitendi, & satisfaciendi, iam supra diximus quod non requiritur expressum in illo momento, quo homo conuertitur, sed satis est propositum habere seruandi legem ubi includitur propositum confitendi tempore ab ecclesia praescripto. At quia in euangelio praefixus est poenitentiae modus per sacramentum, hac ratione propositum confitendi

Reprobatio opinionis.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Obiecta.

Non est autem dum quod contritio sit detestatio actualis vel virtualis.

Cum propositum sit confitendi & satisfaciendi.

confessionis & satisfactionis censetur peculiariter includi in contritione.

ARTICVLVS II.

Utrum contritio tantum sit de peccatis praeteritis actualibus propriis.

Secundus articulus est, de contritionis materia. Et arguitur quod non tantum sit de actualibus praeteritis propriis, peccatis. Primum ex sententia Augustini in lib. de poenitentia medicina. c. 2. ubi ait, quod nemo vitam eternam desiderat, nisi eum huius vitae mortalis poeniteat: ad immortalitatem autem vitae non solum peccata actualia attinent, verum & eius mortalitas, & omnes calamitates, atque adeo originalis labes, ut idem ibidem ait: ergo & de poenis etiam peccatorum, & de originali dolendum est. Secundo arguitur. Peccatum ex subsequenti effectu aggrauatur: ait enim Hierony. quod poena Arij nodum est determinata, quia adhuc est possibile aliquos per eum heresim corrumpere: grauitas autem peccatorum est obiectum contritionis: ergo contritio extenditur ad peccata futura, quorum peccator fuit causa. Atque inde sumitur argumentum tertium, quod etiam alienorum debeat hominem poenitere: iuxta illud Psalmi, Ab alienis parce seruo tuo. In contrarium autem est, quod poenitentia est secunda tabula post naufragium: ergo solum est de peccatis post baptismum commissis: & cum sit conuersio in Deum, & auersio per sola propria & singula peccata commissa fiat, solum est necessaria de peccatis praeteritis, atque adeo de singulis, quorum est necessaria confessio. De materia sacramenti poenitentiae supra dist. 14. q. 1. art. 2. partim tractauimus, ubi monstrauimus materiam huius sacramenti remota esse peccata, quae sunt obiecta actus poenitentiae, quem quidem actum hic nomine contritionis intelligimus. Quare ad praesentem quaestionem vnica breuiter conclusio ne respondemus. Contritio quae est pars sacramenti poenitentiae: necessaria est de omnibus peccatis mortalibus: solum tamen esse potest de poenitentis propriis, quae scilicet proprio arbitrio committunt. Contritio, inquam, sacramenti, quia potest etiam homo poenitere bonorum, quae fecerunt etiam aliorum, quae non sunt peccata, sed talis contritio non est virtus

Partis negationis primae argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Per affirmatiua.

Decisio articuli.

Conclusio.

poenitentiae. Primam partem conclusionis dist. 15. q. 1. art. 2. satis elucidauimus, ubi demonstratum est poenitentiam usque adeo esse necessariam, ut sine illa nullum peccatum mortale remitti possit. Secunda vero pars probatur, quia poenitentia, quae sua est propria significatio, non est nisi earum actionum, quas in hominis potestate fuit facere & non facere, iuxta verbum Hesiodi, Metanoea vocor, quae facti, non facti, exigo poenas. Haec enim, quae non in nostra fuerunt potestate, possunt nobis displicere & tedium facere, ut quod hoc aut illo simus genere aut ingenio, aut corporis habitu nati: poenitere autem illorum quia evitare nequimus, nequaquam possumus. Sed est praeterea peculiaris ratio in contritione, quae est virtus: nam cum huius vis in eo sit posita, ut per ipsam in Deum conuertamur, aut seruorem charitatis eius recuperemus, auersio autem ab eo, aut charitatis tepor non fiat nisi per proprium peccatum, sit ut poenitentia solum de huiusmodi peccato esse possit. Confirmatur ex nomine contritionis, quae dicit amotionem cordis nostri a peccato, in quo erat induratum, induratio autem illa non erat nisi per nostrum liberum arbitrium, quod peccato adhaerebat: ergo de proprio nostro solo peccato commissio possumus contritionem habere.

Hesiodus.

Solutio primae argumenti.

Solutio secundae argumenti.

Cec virtus

virtus quatenus generali quadratione est detestatio omnium offensarum Dei, quæ in omni peccato reperitur. Non tamen hominē poenitere potest illud à se commissum in, quia res integra est, ut nunq illud committat. Sed tamē proponere debet. Illud nunq cōmittere, & cauere ne committat, illud autem propositū ex eadē poenitentia virtute, ut supra diximus, nascitur, quia ratione poenitētia est generalis detestatio omnium offensarum Dei. Cautela verō adhibetur, quatenus poenitentia rationē participat prudentia. Et ideo cōtritio, ut ait luc S. Tho. q. 2. art. 2. quæstionē la. 4. tanq in obiectum propriū fertur in peccatum p̄teritū, sed ex consequenti respicit futurum. Quocirca diximus poenitentiā p̄teritorum non esse legitimā, nisi pariat futurum propositum, cauendi in futurum. De peccato autem alieno, cuius poenitens fuit causa, non potest ipsum poenitere, quia non est ampliū in sua potestate, ut non cōmittatur quare tota grauitas culpæ peccati, quod alijs hominibus futurum est, causa ut peccent, ipso p̄mēto, quo perpetratur, contrahitur. Obidq; ex alienis peccatis nihil culpæ accrescit primō peccanti. Colligitur ergo, quod poenitētia solius est proprii peccati. At verō quando homo videt quanta mala ex sua culpa succreuerint, quia tūc agnoscit quantum suum crimen fuerit, acerbius eum illius poenitet. Et ideo postquam in die iudicii paruerint effectus cuiuscunq; peccatoris, augebitur cuiusq; poenitentia, non verō augebitur subinde poena damnatorū, nisi accidentaliter, quia videbūt quātorū fuerint malo rū causa. Pōt etiā iustissimus quisq; imō debet trīstari & mēstus esse, q̄ alij peccent, ille tūc nō est poenitentiæ effectus sed charitatis, sentie effectus.

ARTICVLVS III

Utrum de singulis mortalibus culpis requiratur singulari contritio.

In tertio articulo arguitur, q̄ non sit de singulis peccatis necessaria contritio. Contritionis motus est ad iustificatio nem impij necessariū, ille autem esse potest in instanti cū sit spiritalis, iuxta illud Ezech. 33. Impietas impij non nocet ei in quacunq; die conuersus fuerit, vbi die sancti p̄ hora & momento usurpant, iuxta illud Ecclesiastici. 11. Facile est in oculis Dei subito honestare pauperem: in instanti verō non potest esse singulorū recogitatio. In contrariū est sententia Hieronymi dicē tis diuersorū morborū diuersas esse medicinas, quia quod sanat oculū non sanat calcaneū: tūc ergo contritio sit medicina, debet singulis accommodari.

Quæstio hæc est & cognita necessaria propter vsum poenitentiæ, & decisu non facili propter opinionū obscuritatē. Ob id igitur non nihil eget meditationis. Et primū quidē opinio fuit antiquorū omnium, q̄ requiratur contritio specialis singulorum, ut Alexandri 4. par. q. 69. memb. 8. art. 2. & Richar. dist. 16. art. 4. q. 2. & Durā. dist. 17. q. 2. & Palud. ead. dist. q. 1. art. 2. Non tū expresserunt, an tot numero esse debeant contritiones, quot peccata. Et ideo Caiet. super tertiā partē q. 87. art. 1. & latius q. 2. de contritione super eandem tertiā partē ait ridiculū esse de singulis singulas exigi contritiones, siue contritionē secundū se ipsam consideres, siue in ordine ad sacramentale confessionē. Et quia subofscure loquitur, opinio eius consistit per distinctionē in duabus conclusionibus. Ant enim contritio consideratur quatenus pars est sacramenti & materia confessionis, & tūc requiritur ut reuocatis quoad ei fieri pōt peccatis oib; in memoriā cōtritio in hæc collectim feratur formaliter, q̄ subinde virtute fertur in p̄tā citra culpā obliu. Si autē cōsideretur per se cōtritio, nō exigitur specialis, quia nec requiritur indagatio & recordatio peccatorū, sed sufficit generalis detestatio peccatorū: imō satis est dicere, Peccavi, ut argumētū factū pbat. Atq; hæc est opinio, quæ nūc plurimum habetur in vfu. Nihilominus arbitror moderatione opus habere, & ideo tribus conclusionibus respondetur. Prima. Cōtritio per se & simpliciter natura requiritur singulorū mortalium specialis & singularis, nō solum in ordine ad confessionem, sed etiā per se ipsam in iure naturæ, quatenus per se ipsam solum ex gratia procedentē remittuntur peccata. In primis enim hæc est expressa sententia S. Tho. loco citato. 3. par. q. 87. art. 1. Cui verba sunt. Exigitur ad remissionē peccati mortalis perfectior poenitentia, ut scilicet homo peccatū mortale actuale detestetur quātū in ipso est, ut diligentiam adhibeat ad memoranda singula peccata mortalia, ut singula detestetur. Id quod de cōtritione secundū

pars affirmat.

Decisio articuli.

Opinio antiquorum quæritur quæritur opinio antiquorum quæritur.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Prima conclusio.

Pars negatiua argum.

dum se ipsam affirmat sine ordine ad confessionē. Sed præter eius autoritatē arguitur ratione. Contritio est motus cōuersionis auersioni contrariū, sed per quodcunq; peccatū mortale sit auersio: ergo quantum est de se quodcunq; sui exigit contritionē. Et confirmatur ratione, quā D. Tho. q. præsentī, quæstionē 6. ad secundū insinuat. Arguit enim, q̄ sufficit vna oīm peccatorū contritio, eo q̄ vna est oib; auersionis ratio. Et respondet, q̄ illa auersio variatur ratione diuersarum contritionū. Est ergo ratio huiusmodi. Cōtritionē debemus admetiri grammati peccati: sed peccata ratione suorum obiectōrū & circumstantiā aggrauantur magis & minus: ergo quātū est ex natura rei debet esse singulorū singularis. Tertiū arguitur. In iure naturæ anteq̄ esset instituta confessio, sed sola fides mediatoris in consilio, requirebatur, ut quisque postq̄ in Deū cōuertebatur diligentia faceret quatenus cognitio illius temporis admoneret, ut sua delicta recolere, atq; illorū cū poeniteret spe venire apud Deū: re vera uelcio quis hoc negare possit: nā lumē naturale id docet: ergo sine respectu ad confessionē exigitur peccatorū contritio. Imō verō Christus eo modo confessionē instituit peccatorū, quo in lege naturæ erat requisita cōtritio. Cōfessio arbitror, conclusionē esse verissimā, sed adhibetur ei secūda ei moderatrix. Quādo tēpus nō suppetit, aut cōmoditas non datur & oportunitas, sufficit cōtritio generalis peccatorū in consilio, quatenus sunt offensa Dei. Hæc conclusio argumētū factū planē cōcludit: quoniam Deus salutis nostræ sitibundus nihil à nobis pro quocunq; momento exigit, nisi quod tūc est nobis possibile: cū ergo nobis tā subita peccatorū recordatio non sit possibilis, quocunq; momento peccator digno Dei tactū dixerit: Peccavi, sufficit ei, sed tū hoc est, quia illa momentanea & gñalis cōtritio propositū includit pro tēpore & loco singulorum poenitēdi. Sicut baptis mus licet sit per se necessarius, tū vorū eius dum non datur rei oportunitas, sufficit. Scio equidem Caietani prædictā cōclusionē secundā hoc redarguere, sed vim argumētōrū suorū nō video. Arguit enim primō hoc nō colligi ex sacra scriptura aut ex doctoribus. Attamen id nos negamus: nā cū sacra scriptura cōuersionē à nobis exposcat, quæ quidē cōuersionis est detestatio offensa Dei, ex natura rei sequitur, q̄ debet esse cuiuscunq; offensa

detestatio. Et hoc sonat illud Iohel. 2. Cōuertimini ad me in toto corde vestro: scilicet, quicquid auersionis in corde est inde expungite. Cui consonat illud Esaia. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Recogitare annos non est nisi ad inquirendum peccata singula & de illis dolendum. Idq; non obscure insinuat illud Ezechie. 18. Si impius egerit p̄niam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia præcepta mea, vita viuet, vbi peccatorū p̄niam assimilatur mandatorū custodia, quæ est singulorū. Quod autē ait nō elici ex doctoribus, profectō contrariū ostendit admonitio illa in lib. de vera & falsa p̄niam. c. 14. quæ refertur Caiet. Cōsideret, de p̄niam dist. 5. scilicet, Cōsideret peccator qualitatem criminis in loco, in tēpore in varietate p̄sonæ &c. Etenim si circumstantiæ sunt sic meditando, a fortiori & peccatorū numerus. Atqui S. Tho. & doctores citati dicūt requiri contritionē in speciali sine mentione confessionis. Arguit secundo Caietanus, q̄ sequeretur ex hac nostra assertionē, q̄ contritio generalis non sufficeret, nisi vel præcederet vel subsequeretur in speciali singulorū. Respondetur, q̄ si inferat non sufficere ut non cū primū habetur, fiat peccatorū remissio, negatur illatio, imō illo sit momento, si verō inferat nō sic sufficere, quin homo vel ant vel post teneatur indagare facere etiā singulorū, certē id concedo etiā in iure naturæ, nec contrariū ipse pbat. Sed rogas, secundū præcepto confessionis, quādo tenetur homo illā indagare facere, ut de singulis contemplantur. Respondetur, q̄ in iure naturæ, & in lege veteri tenebatur data oportunitate & cōmoditate saltē antea q̄ immineret grande periculum obliuionis. Sed tū in lege euāgelica: quoniam præscriptū est tēpus confessionis semel in anno, satis est tūc quātū ad vim præcepti speciale illā habere cōtritionē, nisi forsitan in articulo mortis, de quo ar. 5. videbim;.

Esai. 38. Recogitare annos.

Secundum argumentum, Caietani.

Quando tenetur quis contritione habere de singulis peccatis.

Qualis esse debeat singulorum contritio.

Respondetur Caietani.

7ª con-
cl.^o

D. Thom.

Sententia au-
toris.

quantis dolores & tristitia, quæ sunt passio-
nes tot sigillatim elicere & numerare vix sit
in hominis facultate, isti tñ dolores, vt dictū
est, nō sunt de essentia pñæ, sed sola detesta-
tio, quæ est actus voluntatis. Et istas habere
plures & diuinas singulorū peccatorū nō est
impossibile. Attñ crediderim, neq; has esse
prorsus necessarias. Tamen si consulti fuer-
it, si quis in tēpore illas conetur elicere. Sit
ergo tertia cōclusio. Satis est ad habēdā cōtri-
tionē singulorū specialē, dum quis ad confes-
sionē accedit cogitare annos in amaritudi-
ne animi, hoc est, peccata singula per tēpora
& loca indagare, quib⁹ memoriæ oblati cō-
tritionē habere illorū, hæc enim dicitur sin-
gularis, CD. Tho. hic quæstionē. 6. ait, qd quā-
tū ad principiū contritionis: scilicet, dum qd
cogitat de peccatis, sufficit dolere de singulis
eo ordine, quo occurrunt, vt dolores iuxta
numerū peccatorū numeretur, & licet dolo-
res illi non sint prorsus contritiones, sufficit
esse attritiones. Sed tñ in termino, inquit, id est
peracta indagine, qñ iam cōtritio est forma-
ta per gratiā, sufficit, vt sit vna contritio de
omnibus, tunc enim ille motus agit in vi di-
spositionū oim precedentū. Et fuit iste mo-
dus loquendi antiquus, quē Durand. loco ci-
tato sequitur. Et Caieta. secūda citata quæst.
de cōtritiōe ait esse eōdem doctrinā. Fateor
me tñ hoc de istis attritionibus nō posse, aut
bene intelligere, aut satis credere. Neque S.
Tho. in summa hoc dixit, neq; si hæc tracta-
set, dixisset. Enimvero aut ille, q indagine mē-
te inchoat suorū peccatorū, in principio ve-
ram habuit cōtritionē in genere de offensis
Dei, aut secus. Si habuit profectō oēs detesta-
tiones sigillatim factæ sunt veræ cōtritiones. Si
verō neq; in principio, neq; per aliquā illarū
specialē verē detestatur peccatū tanq̃ offen-
sam Dei, certē illæ detestationes, quas appel-
lant attritiones, non sunt necessariæ. Sed sa-
tis est qd hō mente recolat peccata oia absq;
vilius displicētia dūmodo nō habeat cōpla-
centiā: & peracta indagine vnicā cōtritione
hæc oia detestetur. Quare nescio, cur Caieta.
dixerit, qd requiratur detestationes sigillatim
singulorū, sed nō contritiones nisi vna: nam
si detestationes nō sunt cōtritiones, nō sunt
necessariæ. Et re vera poenitentū vsus nō est
nisi in principio habere cōtritione generalē
quæ sufficit ad gratiā. & deinde peccata in-
uestigare ad confitendū, vel si existēs in pec-
catis vult oia in mentē referre anteq̃ vllū ha-

beat detestationis actū, satis est oibus reme-
moratis vnā detestationē applicare. Nam &
sic nonnulla collectim homo confitetur. Nō
enim opus est meretrici, vt sigillatim omnes
suas turpitudines recēscat, sed satis est dicat,
decies aut centies. Imō vt dist. seq. videbim⁹,
qñq; sufficit dicere tēpus, quo in illo flagitio
fuit. Hæc verō singularis, licet mēbratū nō
respōdeat singulis peccatis, debet tñ eo esse
acerbior & luctuosior, quo sunt grauiora pec-
cata. In calce demum notandum, cur con-
tritio nunq̃ dicatur virtualis, quod Caietan.
saepē illic repetit. Primū enim cōtritio illa ge-
neralis, qua quis ante indagine cōuertitur in
Deū, dicitur virtualis singulorū: sed nihilomi-
nus est formalis actus pñæ & formalis detes-
tatio & contritio. Secundō, post diligentē
peccatorū inquisitionē illa cōtritio singula-
ris eorū, quæ memoriæ occurrūt, dicitur vir-
tualis eorū, quorū homo citra culpā sic obli-
t⁹ est, vt nō possit in memoriā reuocare. Sed
tñ hæc etiā est formatissima cōtritio, & detes-
tatio. Quapropter in definitiōe cōtritionis,
vt supra dist. 15. q. 1. artic. 2. admonitū curaui-
m⁹, non est ponendū qd sit detestatio actualis
vel virtualis peccatorū, & presertim hoc vul-
go nō est, pponendū: quidē oia testimonia
illic relata absolutē pñam exigunt, quæ sim-
plici nomine non intelligitur nisi actualis.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum contritio dolor esse debeat maxi-
mus qui esse potest per naturam.

Varus articulus est de quāti-
tate cōtritionis, & arguitur, qd
non requiratur dolor maxim⁹
qui esse potest per naturā. Ex
poenitētia docemur, cōplures ve-
hemētiori dolore de alijs rebus percuti, qd
peccatis, vt de morte, deq; alijs iacturis tem-
poraliū rerū: id qd acriorib⁹ lachrymis & sin-
gultibus iudicant. Et tñ huiusmodi hoīes ma-
iorē sensum habētes aliarū rerū qd peccatorū
vulgus non condemnat. Adde secūdo, qd
dolor consolatione mitigatur: dolor autem
poenitētis cōsolationē habet annexā, ppter
spem veniē, cū alijs sint dolores potissimū in-
ferni, qd omni sunt cōsolatione destituti. Cū
cōtritiū autē est, qd cū pñæ dolor esse debeat
de malo, quo per⁹ illud est, maiorē decet esse
dolorē: maiorū autē pessimū est peccatū: ergo
eius

Meretrici
confessio.

Contritio
quam dicit
virtualis.

Parti poe-
nitētie pñam
arguunt.

Secundū
genuerunt.

Parti poe-
nitētie pñam
arguunt.

ei⁹ dolor, si legitim⁹ sit, debet esse maximus.
Pro quæstionis decisione meminisse ex su-
perioribus oportet duplicem, esse dolorem,
alterū in voluntate, qui est detestatio pecca-
ti, in quo essentia contritionis consistit, atq;
alterū in appetitu sensitivo, qui est prioris ef-
fectus. Rursus quantitas actus attendi dupli-
citer potest scilicet, vel ex gradu intensio-
nis, vt Physiici loquuntur, vel ex appetitu uē ex
parte obiecti, quod pluri vel minoris asti-
matur. Sunt ergo de hac re opinionēs variæ.
Primū enim Adria. q. 2. de pñæ, & quodlib.
5. art. 3. tenet, contritionē sic esse debere maxi-
mā, vt totus ei conatus hoīs apponatur, alio-
qui, inquit, licet esset de offensa Dei & pro-
pter Deū, nō esset sufficiens ad delendū pec-
catū. Cuius rationes inferius examinabim⁹.
Secūdo verō dist. 14. q. 2. licet non summū
conatū exigat, ait tamen, qd detestatio anteq̃
fiat legitimā contritio certam habere debet,
tum gradualem intensiōem, tum subinde
extensiōem, & temporale continuationem.
His tamen non obstantibus ad quæstionē
quinque conclusionibus respondetur.
Prima. Dolor, qd est essentialis cōtritio: nē-
pe, peccatorū detestatio, maximus esse de-
bet appetitiuē dolorū omnium, quod est di-
cere. Debet peccator sic detestari peccata, vt
pro nulla re mundi amplius illa committat.
Quæ quidem conclusio non vtrūq; vera est,
sed velut catholica veritas ex euangelio col-
lecta. Probat. Contritio, vt dist. 14. q. 2. art.
5. de poenitētia diximus est actus charitatis,
qui videlicet ex timore filiali nascitur. Ois
enim dolor rei perditæ, vt ait Augu. in illius
amore fundatur. Ob idq; dolor peccati, per
quod Deū amittimus, debet esse de offen-
sa Dei propter ipsam, atque adeo per eius
auxilium sufficiens ad eius recōciliandā ami-
citiam: ergo eadem est mensura actus poe-
nitētis & charitatis: charitas autē Dei, eo qd
ipse supremus est omnium bonorū finis, debet
esse appetitiuē omnium amorū maximus,
vt scilicet, nullam rem ei præferamus, sed ip-
sum vniuersis ergo eadem ratione quæ amif-
se per peccatū charitatis poenitet, eodē gra-
du debet illud detestari. Et confirmatur ra-
tio ex consonantia vtriusq; præcepti: mada-
tum enim charitatis, vt ait christus, Matth.
22. & scribitur Deut. 6. est Deū diligere ex to-
to corde, in tota anima, & in tota mēte: hoc
est, nihil dilectioni cōtrariū in corde relinq̃-
re. Et similiter de cōtritione legitur Iohel. 2.

Cōuertimini ad me in toto corde vestro. Et
ad idē tendit postrema ratio inter arguēdū
facta. Sicut enim Deus primū est bonū inter
diligibilia: ita & peccatū summū est malum
inter odibilia: igitur qua ratiōe est Deus sum-
mē diligendus, peccatū est summo odio ha-
bendū. Quapropter idem est dolorē pecca-
torū summū esse debere appetitiuē, & pec-
catū super omne odibile odio esse habendū.
Et confirmatur hæc conclusio illo etiā testi-
monio Matth. 10. Qui diligit patrē, aut ma-
trē plusq̃ me, nō est me dign⁹: & qd amat aīam
suā, pdet eā, cui⁹ sensus literalis est ob nullā re
mundi nec ppter vitā fas esse peccare. Imō
etiā contradiciōne implicat, vlla ratione
licere peccatū: nam si liceret, non esset pec-
catū. Secūda conclusio. Minimē opus est
vt eadem detestatio & nolitio peccati sit ma-
xima intensiue. Conclusio hæc, quam hic
D. Tho. affirmat, est contra Adrianum supra
citātū, qui asserit necessariū esse summū co-
natum. Et probatur. Intensio actus voluntatis
fit ex vehementia obiecti nō uentis: ob-
iectū autē sensibile vehementius suapte na-
tura mouet volūtātē, quā spūale: quoniā
voluntas sequitur cognitionem intellectuā:
intellectus autem in hac vita sumit cognitio-
nem a sensu: sensibilia verō sunt propinquo-
ra obiecta, quā spiritualia, quæ abstrahunt
a sensu: sed quo obiecta sunt propinquiora,
eo vehementius mouent: ergo amor sensua-
lium potest esse intensior, quā spiritualiū, atq;
adeo displicentia amissionis eorū, quā di-
splicentia amissionis spiritualiū. Et cum do-
lor peccatorū sit de rebus spiritualibus: scili-
cet, quia per ipsa amittimus Deū & eius glo-
riam, sit vt alius dolor possit esse maior, neq;
hoc sit culpabile, quia sequitur naturā rerū.
Quare non est culpa si dum homines filios,
aut honores, aut alias res charas amittāt, in-
tensius illud eis displiceat quā peccatum.
Ex quo sequitur illud Matth. 10. Qui amat
patrem, aut matrē plusquā me, non est me
dignus, non intelligi intensiue, sed appetiti-
uē: vt dudū expositum est. Tertia con-
clusio. Dolor, qui est in parte sensitua vehe-
mentior esse potest, quā qui ex detestatio-
ne nascitur peccatorū: neq; hoc etiā est cul-
pa. Probat. Dolor in sensu dupliciter gi-
gnitur. Vno modo per læsionē ipsius sensus,
vt cum quis ferro aut igne plagam accipit.
Et hoc modo nō est dubium, quin dolor sen-
sus vehementius exurat, quā peccatorum:

Secunda con-
clusio.

Tertia con-
clusio.

ulgi consolat.

quarta conclusio.

Bernardus.

nam vires inferiores vehementius à suis proprijs obiectis sensibilibus mouentur, quam per obedientiam rationi: per quam quidem obedientiam excitantur ad dolorem peccatorum: imò verò, vt supra diximus, non semper contritio sufficit sensualem dolorem exprimere: quare ille dolor non est ad poenitentiam necessarius. Secundo modo dolor ille sensualem nascitur per obedientiam: quia sensualem appetitum excitatur à voluntate, cui quidam obediunt. Et etiam isto modo potest esse vehementior rerum sensualem quam peccatorum: quia eadem ratione vires sensualem propter circa sua obiecta obediunt rationi, quam circa obiecta spiritualia. Per hac consolari debent vulgares, qui non tam affliguntur, & gemunt, nec tantas effundunt lacrymas, propter commissa peccata, quam propter amissas res temporales: est enim natura in causa, & ideo non vergit in culpam. Tamen si saluberrimum sit poenitentibus consiliu lamentabile dolorem excitare, qui causa esse solet maioris detestationis, etiam appetitui. Et sic intelligitur illud Augustini. Non sunt in te christianæ charitatis viscera, si plangis corpus, à quo recessit anima, & non plangis animam, à qua recessit Deus. Atque huius exemplum in Niniitis habemus, & in Dauide & Petro, amarissime lacrimantibus. Quin et Christus Matth. 23. dicens, Vt tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sydone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere, poenitentia egissent, admonitos poenitentes facit, vt egregia poenitentiae documenta perhibeant. Vnde David, Afflictus sum & humiliatus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Quod si hic interrogas, vt tunc contritio vsque adeo nimia esse possit, vt sit vitiosa, ex dictis colligitur quarta conclusio sub eadem distinctione. Contritio, inquam, quantum ad eius substantiam, quæ est peccatorum detestatio, non potest esse per se nimia, imò per se quanto maior, tanto melior. Dolor verò sensualem potest esse nimius, ac perinde vitiosus, atque adeo ipsa contritio quatenus est causa vitiose tristitiæ. Probatur prima pars ratione ista: charitas autem non habet modum, imò, vt ait Bernardus, modus diligendi Deum est ipsum sine modo diligere: quia est infinite bonus: ergo nec detestationi offensæ Dei prescribendus est modus. Secunda verò pars probatur. Nam contritio est actus virtutis, atque

adeo mediū inter duo extrema, quod quidem mediū prudentia statuere debet: posset autem homo tanto se dolore & more affligere, vt mortem sibi aut morbum acciperet, quod esset homicidij genus: debet ergo, vt ad Roman. 12. ait Paul. rationabile esse obsequium nostrum. Atque adeo dum aliquid peccatorum meditatione & execratio propter nimiam intentionem noxiū dolore gignit, cessandum ab illa est, non quia ipsa per se sit mala, sed ea ratione, quia causa est detrimēti. Quapropter ubi sancti verbis de hac re superabundare videtur, sanè glossandi sunt, vt illud Anselmi sua peccata lamentantis. Vtinam sic impingentur viscera animæ meæ, vt medullæ corporis mei exierint. Desiderabat enim ex pinguedine orationis medullas, non corporis, exicari ad mortē, sed animi, ne terrena amplius concupisceret, nisi forsitan per hyperbolicam verba illa proferebat.

Primum igitur argumentū in contrarium per secundā & terciā conclusionē solutum est: hoc enim experientia docet, quod dolor sensualem, qui non est de essentia poenitentiae, potest esse maior de rebus alijs, quæ de peccatis. Ad secundū verò, quod contra primā procedit, nepe, quod dolor peccatorum propter annexā consolationē non potest esse maximus, respondetur quia illa consolatio, quæ ab spe veniæ procedit, non est detestationi peccati contraria, imò est eius proles. Et ideo non remittit eam, quominus sit appetitui maxima, atque adeo dulcedine quadā profluvium lacrimarum emittat.

At quia dictū est appetitui doliū esse magis de peccatis, quam de rebus alijs, forsitan quispiam sciscitetur, vt ratiō sibi sit vt huiusmodi collationes vel poenitentes secū faciāt, vel confessarij admoneāt: videlicet, quod debeāt, proponere sic non peccare, etiam si charissimi filij ante se trucidentur, & turpissimā infamiam incurrant, & atrocem mortē, non debent minimū peccatū admittere. Respondetur, non esse consiliū vt vulgares homines & imbecilles his cōparationibus tententur. Stat enim quæpiam legitimam habere cōtentionē, qui tamē si istæ cōparationes ei proponantur, vacillet animo. Satis ergo est vt quis absolute doleat de peccato quatenus est offensæ Dei. Paul. quidē, quia perfectus erat, tunc dicebat, Quis nos separabit à charitate Christi? An nuditas, an gladius? &c. Quare proficientibus cōsiliū est his cōparationibus se se ad perfectionem animare, incipientibus verò potius sunt

Anselmus

solutio primi argum.

solutio secundæ argum.

Dubium.

ulgi consolat.

sunt caudæ. Aliæ sunt cōparationes, quas quidā meditantur: scilicet, malle in infernum obtrudi, & visione diuina perpetuò carere, quod culpā committere. In huiusmodi autē cōparationibus, hoc est cōsiderandū, quod eiusmodi poenæ perpetuæ: puta damni & sensus in inferno de lege ordinaria sunt inseparabiles & cōuertibiles effectus culpæ. Nā omnis, qui in mortali culpa decesserit propter eā illas patitur. Et ideo non est prudentis animi tales cōparationes facere: quoniam pati poenā inferni, nunquā potest esse aut necessaria, aut vitilis causa evitandi culpæ, sicut pati mortē temporalē, aut alia damnatio est effectus ipsius culpæ, & ideo neque per se illa poenā ad evitandā culpā est eligibilis, sicut nec poenā purgatorii. Si autē quis per hyperbolē cōparationes illas faciat, tunc distinguendū est inter poenā damni & poenā sensus, & inter culpā quatenus est causa illarū poenarum, & eandem quatenus est offensā Dei. Si enim consideretur culpā solū, quatenus est causa poenæ damni: puta, perpetuæ separationis à Deo magis timenda est separatio quæ culpæ: quia culpa propter talem separationē est timenda, & id propter quod est tale, magis est tale, quare id, propter quod aliquid fugitur, magis est fugiendū. Si autē consideretur culpa quatenus est offensā Dei: scilicet contra eius legem & voluntatem, prior est quæ separatio ab ipso: nam licet huiusmodi separatio sit oīni poenarū maxima, tamen malū culpæ quatenus est offensā Dei peius est omni malo poenæ. De his autem cōparationibus, vt D. Tho. in præsentiarū. q. 2. arti. 3. admonet, non est hominibus tentandus. At verò quia non solum culpa cum alijs malis & incommotis cōfertur, verum & inter ipsa peccata collatio etiā fieri potest, adhibetur quinta conclusio. De grauiori culpa, si cōparatio inter culpas fiat, maior debet esse cōtinentia appetitui, licet quantum ad gradus intensiōis id non sit necessarium nec quantum ad dolorem & tristitiā. Prima pars conclusionis probatur. Nā licet culpa, neque minima venialis, sit eligibilis neque ad evitandū aliā culpā, quia implicat contradictionē licere peccare: & ideo nunquā datur casus, in quo licitū sit vni minimū peccatū committere ad evitandum maximū. Tamen paratus esse debet animus, vt si aliquod ex hominis fragilitate committendū sit, potius sit minus quam maius admittendū. Hoc asseritur contra quosdam, qui plus peccata abhorret, quæ

quinta conclusio.

honoris & humanæ existimatiōi magis aduersantur, quam alia, quæ plus Deo displicent. Vt quia furtum ignobile vitium magis est & vile, acerbius eos poenitet fuisse in furto deprehensos, quam in adulterio vel homicidio. Imò inuenias, qui dicant, malle se in hæresim, vel in blasphemiam incidisse, quam in nefandū flagitiū, quod vulgo in maiori infamia denotatur: quæ quidē re vera charitatis peruersio est. Nā & si cunctis peccatis mortalibus cōmune sit esse offensam Dei, & ab ipso hominē separare, tū ratione cōuersionis illa, quæ prioris sunt obiecti, absurdiore sunt, Deoq; magis inuisa, ac virgientius prohibita, & ad maiora destinata supplicia. Arguitur ergo sic. Sicut ad ordinem charitatis spectat Deum præcunctis rebus creatis diligere: sic ea acerbius detestari, quæ illi sunt magis execrabilia, & ab eo nos longius alienant. Et secundo arguitur. Qui citius euitaret peccatū magis infame, quam illud, quod Deo magis displicet, famā suā & honore amoris Dei præferat, id quod genere suo peccatū est. Quod si verba Hierony. quæ hic citat S. Tho. obijcias collaudatis Paulum, quod minima peccata veluti magna plangebant, respondetur, quod non eū laudabat, quod grauiora non magis plangeret, sed quod perinde dolebat de minimis ac si essent magna, quod ad viros attinet perfectos. Nihilominus quod ecclesiā fuisset persecutus, amariū lamentabatur, quam alia minora. Quæris autē vtrū magis detestari, & fugere peccatū minus detestabile, sit per se peccatū mortale, vt si quis sic animatus sit, vt casu, quo alterū deberet eligere, potius eligeret adulterium quæ furtū, vel hæresim & blasphemiam quæ nefandū crimē. Respondetur quod illud propositū non est nisi vni simplex peccatū adulterij, quod grauius est quæ furtū, vel vni hæresis, quod grauius est quam alia turpitudine. Et in hoc sensu est intelligenda conclusio, quod adulterij est magis detestandum quam furtū: videlicet, quod citius deberet homo furari, quam adulterari, non quod adulterij & citius illud eligere sint duo peccata, sed quod ipsum per se sit vni grauius. Secunda pars conclusionis patet: quia cum intensio actus & dolor sensualem non sit de essentia cōtentionis, nil obstat, quo minus possit homini intensius dolere peccatum magis infame aut aliū magis nocuum: quandoquidem, vt supra dictum est, dolor & moror de alijs incommotis esse possit maior, quam de peccatis

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

tis. Dixerim autem in conclusione, si huiusmodi fiat peccatorum comparatio: quoniam ad necessitatem contritionis non est requisita. Potest enim, ut hic ait S. Tho. dupliciter fieri. Vno modo sigillatim & formaliter, ut scilicet fiat detectio maior homicidii atque scilicet altera minor furti: vel generaliter & virtualiter, veluti si vnico actu peccata, quae sunt in memoria, homo detestetur taliter in quibus actus vel hemetius feratur in peccatum mortale grauius. Et neuter modus est necessarius, sed satis est, ut homo suorum peccatorum sic poeniteat, ut illa proponat pro nullo. cuiusdam detrimento, aut consequendo comodo iterum committere. Atque facta conditionali comparatione sic appretiatione plus detestari furtum, ut si alterum esset committendum, potius homo committeret homicidium, non est peccatum saltem mortale, dum modo firmiter sit propositum neutrum committendi, sed est venialis peruersio ordinis charitatis. Contra id autem, quod diximus malum culpae minimam non esse eligendum ad vitandum maximam, arguitur. Posset quis verbum quod aliud esset otiosum dicere ad vitandum periculum, imo & ieiunium vel festum frangere, respondetur ergo illud esse falsum quod illa quae non sunt intrinsece mala, sed mala quia prohibita, possunt fieri ad vitanda alia maiora, mala etiam temporalia, sed tunc non erunt peccata si sunt media necessaria. Illa autem quae sunt intrinsece mala, ut meriri, neutiquam licent, neque ad vitanda blasphemiam, neque ad saluandam salutem reipublicae. Per haec tandem de alijs similibus comparationibus sentiendum. Paludam namque dist. 17. q. 1. art. 5. post alios interrogat utrum magis homini dolendum sit de peccato alieno grauiori quam de proprio minori. Arguitur enim ad partem affirmatiuam. De peccatis dolendum est quatenus offensa sunt Deo, sed maior offensa magis Deo displicet: et ergo ordo charitatis eius expostulat, ut de grauiori offensa, cuius sit sit aliena, vehementius tristetur. Rursus autem magis dolendum sit de passionibus Christi, quam de peccatis. Et statim respondetur quod de peccatis, quia in illorum acerbius ei indoluerit. Item, utrum beata virgo maiorem dolorem habuit de morte filij sui, quam de peccatis crucifixi. Ad primum respondetur, appretiatione magis esse dolendum de minimo peccato proprio quam de grauius alieno. Nonne assignat Paludam: quia magis dolendum est de malo proprio quam de alieno. Sed haec debilis est causa, nam inter incommoda temporalia licitum est actus de alieno dolere quam de proprio. Ratio ergo legitima

est quod appretiatione plus me dolere de alieno, quam de meo, est quod citius velle fieri meum quam alienum. & nemini licet ad emendandum grauiusimum peccatum mortale in alio, vel minimum veniale committere: quia implicat contradictionem licet peccare. Ex quo sequitur appretiatione magis esse dolendum de proprio peccato quam de passionibus Christi, quia neque ad illam vitandam licitum esset peccare. At vero quantum ad intentionem graduale actus, & acerbitate sensuale doloris nil vetat, quominus Magdalena potuisset amarius flere Christi morte, quam propria peccata. Comparando vero aliena peccata ad passionem Christi, maior habendus est dolor de offensa Dei quam de eius morte: quia offensa peior est: imo illa Deo placere non potuit, cui tamen passio placuit quatenus redemptio fuit nostra. Et ita beata virgo, sicut & Christus ipse, maiori affecta est moerore de peccato crucifixi, quam de morte Christi. Tamen si sensuale dolore habere potuit acrior de morte, cuius gladius eius animam transuerberauit. Respondetur ergo argumenta diligere, quae praedictis conclusionibus obstat videntur. Et primum contra secundam, & tertiam conclusionem quod non est necessaria maxima contritio & dolor intensius, asserit Adrianus, non sufficere dolorem peccatorum, quatenus sunt offensa Dei, nisi summo conatu fiat. Verumtamen assertio eius non modo falsa est, verum, ut bona venia dixerim, temeraria, & facis literis parum consona. Nam Ezechiel 18. & 33. non habetur, nisi quod in quacunque hora & momento conuersus fuerit impius, omnia eius peccata delebuntur. Et Zachariae 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: conuersio autem quantum ad suam substantiam solum dicitur de detestatione peccati propter Deum: exigere ergo eximum conatum temeritas est, eademque scrupulorum genitrix, quos haec opinio pusillorum animis coniecit, qui nihil de conatu summo sentiunt. Impletur enim praecipitum de actu spei, & charitatis, licet non toto conatu fiat, cur ergo non de contritionis mandatum? Hallucinatus ergo fuit Adrianus falso intellectu scripturae: citat enim pro se illud Deuterio 4. Cum quascumque Dominum Deum tuum inuenies eum sitamen toto corde quascumque & tota tribulatione animae tuae. Et in psalmo 118. Beati qui in toto corde exquirunt eum. Totum autem cor & tota tribulatio infirmare videtur summum conatum. Ad hoc autem nos supra respondi-

Respondetur
Adrianus.

mus exponentes illud Iohel 2. conuertimini ad me in toto corde v. r. o. intelligitur, nam ad normam illius. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo videlicet, quod nihil in corde relinquatur electioni & gratiae Dei contrarium, quasi idem cor Deus simul & damus possidere possint, contra illud euangelicum, Nemo potest duobus Dominis seruire. De conatu siquidem illo nec in scriptura sit mentio, nec vltus ecclesiae in contritionibus exigendis rationem habet tanquam de re necessaria. Aliud asseri posset contra nos arg. quod nemini Deus, nisi quod in se est facienti gratia confert: nemo autem totum quod in se est facit, nisi summum conatum adhibeat. Ad hoc autem respondetur neminem facere quod in se est insufficientem ad gratiam ex virtutibus naturalibus sed diuina ope suffultum, ad quod non requiritur, ut tantum faciat quantum simpliciter potest sed quod Deus auscultet, motioni eius consentiens, iuxta illud Ioan. 6. Qui audit & discit, venit ad me. Contra hoc autem quod in postrema conclusione diximus, non exigere necessario intensiorem gradum contritionis, aut sensuale doloris & maiores lacrymas de grauiori peccato, procedere videtur illud Aug. lib. de vera & falsa poenitentia. ca. 14. & refertur de poenitentia. d. 5. can. Consideret. ubi admonet, ut peccator omnes peccatorum appendices circumspiciat & qualitates consideret, ut in singulis modis criminis sentiat, & omne vitium qualitate lacrymis debeat. Et in sermo. 11 ad fratres in eremo. Grauius, inquit, peccata grauioribus lamentis indigent. Ad hoc autem, & si quae similia apud sanctos patres reperiantur respondetur tria. Primum, quod ubi circumstantia peccatorum sunt mortaliter aggrauantes, ut de seque debemus, requirunt singularem detestationem ac si essent distincta peccata. & ideo ad confitendum, singula sunt exploranda. Secundo etiam si non sunt mortaliter aggrauantes salubre consilium est singulas perpendere ad excitandum dolorem, & hic videtur mens Aug. dirigi. Sed tertio, ubi solominus respondetur, quod remissio peccati attendi potest & quantum ad culpam, & quantum ad poenam. Et quidem, quantum ad poenam, quae remissa, de detestatio sufficit quantum ad culpam, remissa, dum modo sit de offensa Dei propter ipsum. Sed quantum ad secundum grauior peccata grauioribus lamentis sunt ablucenda, ut plenaria fiat satisfactio. Et in hoc sensu illud quoque, Ambrosius intelligit ad virginem lazarum. c. 8. ubi inquit poenitentia necessaria ostendit. Cor vero sit liquefens, sicut cera, & totum

Contra S. con
dictionem refi
nauit Aug.

Respondetur
Aug. tripli
ter.

Adrianus secun
do.

Adrianus 3o.

corpus maceretur. Epillud Cypria, sermo. 5. de lapsis. Quam magna deliquimus, tam grauius desileamus: alto vulnere diligens & longa medicina non desit: poenitentia crimine minor non sit. Et Hug. lib. 2. de sacram. p. 14. cap. 2. Si in correctione minor est afflictio: quam in culpa fuit delectatio, non est dignus poenitentiae fructus. Attamen neque hac ratione nec cessant sunt gemitus & fletus: nam per alia opera, ut pote, orationem, ieiunia, &c. compleri potest satisfactio. Postremo examinanda superest opinio Scoti: qui loco citato tenet, requiri detestationis intentionem & extensionem ad certum usque tempus antequam infundatur gratia & fiat contritio. Contra hanc namque opinionem est argumentum, quod nulla est a suo auctore ratione facta, quapropter eadem facilitate negatur, quae est asserta. Imo cum nulla scripturae bali firmetur aut sanctorum testimonio roboretur, videtur temeritatis labem contrahere. Reclamat enim Chrysostomus libello de reparatione lapsi, & refertur de poenitentia. d. 3. can. Talis, ubi ait. Talis est erga homines pietas Dei nunquam spiritus poenitentiae: sincere & simpliciter offeratur: etiam si non potuerit quae implere in praesenti satisfactio ordine, quantumque tamen, & quando libet breui tempore gestam huiusmodi ipsam nec patitur quauis exiguae contritionis poenitentia incedere. Quin etiam, ut secundum adhibeamus argumentum, videtur si ripere si crederet dissonare, illud in modo citato loco Ezechiel. 33. In pietate impij non nocet bene: poenitentia die conuersus fuerit, ubi dicitur secundum contritionem sanctorum pro quibus poenitentia accipitur. Quapropter nulla certa requiritur intensio, aut contritio, sed satis est mouere ad conuersio, iuxta illud Ezechiel. 18. de est in oculis Dei. Subito honestare pauperem. Unde papa in epistola ad Theodorum. & refertur de poenitentia. ca. 1. Multiplex est poenitentia, inquit, ut poenitentia quae peracta est absolutio danda quae poenitentia dicitur poenitentia temporaria de qua, nec mala respondere apud quem nullas poenitentias venientias comitetur, dicitur spiritus Dei per poenitentiam. Conuersio in gemitu & lacrimis. Profecto post haec verba posset quis poenitentiam intentionis aut extensionis contritionis opinari aut deinde. Tertio, in facia paginae ipsa requiritur conuersio hominis ad Deum iuxta illud Zachariae. Conuertimini ad me, &c. conuersio autem non debet nisi simpliciter mota peccato in Deum absque alio ergo fundamento offeratur huiusmodi intentionis & extensionis. Tamen substantia conuersionis

Scoti.

Contra Scotum
Primum ar
gumentum.

Secundum ar
gumentum.

Aug. 2o.

Tertium ar
gumentum.

Quartum ar
gumentum.

ex obiecto attenditur: quod scilicet sit detestatio
offensa Dei propter ipsum in ipso autem
est quid accidentale: ergo licet ratione ipsius
dignior fiat conversio, non tamen facit ex actu, quod
non est conversio fiat conversio. Atque adeo si ac-
tus ille a principio erat contritio nullam aliam
intentionem exigebat, si vero non erat nisi at-
tritio, neque in fine erit contritio, nisi forsan ex
trinfecore si sacramentum accesserit, ut art. se-
quenti videbimus. **¶** Quinto Deus prior
est ad veniam, quam ad vindictam, sed per quan-
tumque conversionem, etiam circa intentionem
subito decidit homo a gratia: ergo subitanea
conversione eandem potest recuperare. **¶** Sex-
to, ut vltus actu aperiamus. Nullus detestatio
nis actus tempore antecedens gratiam est ef-
fentialiter ad iustificationem requisitus, eo quod
simul esse potest cum peccato: ergo ille actus,
qui per certum illud tempus continuatur, quod
Scotus appellat attritionem, non est proxima
dispositio ad gratiam, sed ille solus, qui per
auxilium speciale elicitur cum quo simul re-
pore gratia infunditur. At Scotus, quia opi-
natur, hominem ex viribus naturalibus sic se
posse ad gratiam disponere, ut nisi ea Deus
infundat, sit acceptor personarum, illa effin-
git actus intentionem & extensionem. Illam
tamen naturalis dispositionis assertionem, d.
14. quæst. 2. ar. 5. abunde monstravimus non
esse sacra pagine consentaneam, ut verbo
Christi. Nemo potest venire ad me, nisi pa-
ter meus, qui misit me, traxerit illum, & simi-
libus. **¶** Et septimo arguitur. Sequeretur ex
opinionem Scoti, quod ad salutem esset neces-
saria neque contritio, verum & attritio, atque
adeo si ex contritione est præceptum, esset pa-
riter de attritione, quod concessu absurdissi-
mum est, non enim est necessaria nisi poenitentia,
quæ contritionem sonat. **¶** Octavo denique
argumentum, idemque non minus validum est
quod sequeretur, si id verum esset per aliquan-
tum temporis homini non esse possibile in gra-
tiam se Dei recipere, ut pote usque ad illud in-
stans, quo completa esset intentio, & continuatio
actus: hoc autem clemencie & omnipotentie Dei
adversatur: qui subito potest hostem pauperem
re. Sunt qui respondeant, Deum nunquam permis-
sum ire, ut quisquam illo tempore moriatur.
At vero cum nulla extet lex, cui mors illa repu-
gnet, figmentum potius responsionis hoc est
responsio. Respondent ergo alij per intensio-
nis augmentum suppleri posse extensionis
continuationem. Contra hoc autem arguitur

Vel summa intentio requirit etiam continua-
tionem per tempus aliquod, vel tanta esse po-
test intentio, quæ in instanti sufficiat. Si pri-
mum dederis argumentum non solues, nil enim
plus homo facere potest, quam contritionem habere
summe intensam, quæ si tempus etiam re-
quirit, intra illud est homini impossibilis sa-
lus, si medio illo tempore moriatur. Si vero se-
cundum admiseris, tunc manifeste colligitur nul-
lam contritionem quantuncumque remissam
certam aliquam temporis continuationem ex-
poscere. Detur enim disputationis gratia sum-
ma contritionem esse ut octo, quæ in instan-
ti sufficit, si alia tempore indiget: sit verbi gra-
tia contritio ut unum, quæ requirit continua-
ri per horam, tunc sic arguitur. Illa satis ha-
bet continuari per dimidiatam horam, imò &
per unam quartam & quocumque tempore da-
to satis habet per minus continuationem suf-
ficere in instanti. Probatur antecedens. Contri-
tio ut octo continuata per horam sufficit: er-
go contritio ut unum sufficit per octavam:
quia debet respondere proportio intentionis
proportioni minoris continuationis: ergo nec
requirit medietatem horæ nec quartam. Si de-
deris saltem requirere octavam arguitur sic.
Contritio ut octo, quæ est summa, sufficit
per medietatem horæ: quia sufficit in in-
stanti: ergo contritio, ut unum sufficit per
sexdecimam partem horæ. Quo dato rursus
arguam. Contritio ut octo sufficit per quar-
tam partem horæ: ergo contritio ut unum sufficit
per trigessimam secundam. Hac ergo gradatione
convincetur respondens, nullam contritionem ali-
quam exigere temporis continuationem. Li-
buit argumentum hoc physicum adhibere,
licet alia sufficiant theologa.

ARTICULVS. V.

Verum attritio sic a contritione differat ut fieri ne-
queat contritio.

Quintus articulus est de forma
attritionis, quia a contritione
differt. Et arguitur, quod attritio
non sic a contritione differat quod
fieri possit contritio. Attritio
non aliter a contritione differt, quam informe
a re iam formata, quia attritio esse potest sine
gratia, contritio vero minime, fides autem, quæ
prius erat informis: postea per charitatem in-
formatur: ergo pari modo attritio fieri po-
test contritio.

¶ In

¶ Contra istam autem arguitur. Eorum, quo-
rum principia sunt omnino diversa, neutrum
potest alterum fieri: attritionis autem princi-
pium est timor servilis, contritionis vero ti-
mor filialis, ut supra visum est: ergo attritio
fieri nequit contritio.
¶ Quæstione præfati duo exploranda pro-
ponuntur. Primum, qualis quantaque sit inter at-
tritionem & contritionem differentia. Secun-
dum, utrum idem actus, qui modo est attri-
tio: fieri possit contritio. Atque de priori in-
terduo varie sunt opiniones. Caiet. namque in pri-
ma, quæstione contritionis, quam tertie par-
ti S. Tho. adiecit, plures attritionis contritio-
nisque species multiplicat, quod opus esset. Qua-
propter legenti non nihil confusionis obijcit.
Supponendum enim in primis est attritionem
dispendentiam esse imperfectam peccati con-
tritionem vero perfectam. Perfectio vero, in-
quit, consistit in tribus. Primum est detestatio
peccatorum, quæ nisi habeatur, neque contri-
tio est: neque vero attritio. Secundum est propo-
sitionem cauendi in futurum. Et hoc, inquit, si
tantum habeatur per negationem: scilicet quia
poenitens non proponit peccare, sed tamen
neque absolute proponit non peccare: scilicet
quia non relinquit statum, in quo est, ut con-
tingit concubinariis, aut vlturariis, qui tantum
habent velleitatem relinquendi peccatum, ta-
lis dispendentia est una species attritionis, quæ
dicitur impenitentia. Si vero illud propo-
situm habeatur in consilio, est secunda species
attritionis poenitentium. Tertium autem, quod
ad contritionem requiritur, est quod talis actus
sit informatus charitate, defectu cuius quan-
tus quis dolcat de peccatis quatenus offensa
Dei sunt, & propter Deum, nisi ex charitate
procedat, non erit perfecta contritio, sed erit
dolor ille contritio acquisita, quæ est prima
species contritionis. Unde infert, quod potest ho-
mo totum fecisse, quod est ex parte sua, tali-
ter quod habeat ultimam dispositionem ad gratiam
& tamen non simul tempore illam recipiat, sed post
modum quando Deo placuerit illi cōferre.
Itaque homo adultus nulla ex parte liberi arbitrii mu-
tatione facta nec sacramento adhibito nunc non
habet gratiam, & postea habebit, & tunc ille do-
lor fiet perfectæ contritio. Est opinio usque ad Cai-
eta. nunquam audita, & certe nescio cui sit unquam
credenda. Igitur ut tam multiplices acceptiones
evitantes prius quæstionis membrum expediamus,
adnotandum quod nomine attritionis so-
lum illam detestationem intelligimus, quæ per

se non sufficit ad delendum peccatum, sufficit
tamen cum sacramento. Nomine vero simplici-
ter contritionis, illam, quæ per se sufficit sine sa-
cramento, quæ quidem est simpliciter contri-
tio in Deum. Ex his primis sequitur quod contritio
& attritio convenire debent non solum in hoc
quod utraq; sit detestatio peccati super omne de-
testabile, verum & in absoluto proposito non
quam peccandi pro aliqua re mundi. Probatur
quoniam alias ille actus neque cum sacramento suf-
ficeret, quare non est nomine attritionis dig-
nus. Igitur illam velleitatem impenitentium
non est cur attritionem appellemus: nam etsi de
præterito peccato sufficiat nolitio illa con-
ditionalis, Nollem peccasse, tamen absoluta
requiritur voluntas, exeundi a peccatis atque
adeo nunquam in futurum peccandi. Colliguntur
ergo inter contritionem, & attritionem quin-
que differentie. Prima utique sumitur ex par-
te obiecti, quod contritio est dolor de offensa Dei
seu (quod idem est) propter Deum: attritio ve-
ro dolor peccati ob timorem inferni aut alio-
rum nocumtorum temporalium. Secunda
sumitur ex parte cause, quod attritio oritur ex
timore servili poenarum, contritio vero ex ti-
more filiali, ut d. 14. q. 2. ar. 5. monstravimus.
Ex qua differentia subsequitur, & tertia, quod
attritio potest ex viribus naturalibus elici: quia
non est ultima dispositio ad gratiam, sed po-
test simul esse cum peccato, contritio vero na-
ci nequit nisi ex auxilio speciali Dei superna-
turali præveniente liberum arbitrium, & simul
infundente habitum poenitentiae, ex quo actus con-
tritionis elicitur, ut loco citato expostum re-
liquimus. Firmissimi enim illic testimonij
sacris ostendimus legitimum actum poenitentiae haberi
non posse per naturam, sed per Dei gratiam: eo quod
est charitatis germen. Subsequitur ex his quar-
ta differentia ex parte effectus, quod scilicet
attritio non sufficit hominem in gratiam con-
firmare, contritio vero sua intrinseca virtute
diuinitus recepta id facit. Quapropter ut lo-
co citato diximus non indiget extrinseca cha-
ritatis virtute, ut referatur in Deum, sed ipsa
ex se id habet. Atque hinc tandem colligi-
tur quinta postremaque differentia, quod at-
tritio potest esse actus informis, contritio ve-
ro nequaquam: quia simul a Deo liberum ar-
bitrium mouente infunditur & gratia & cha-
ritas, ut distinct. 14. quæst. 2. arti. 6. exponere
studuimus. **¶** Contra hæc autem arguitur. Potest
homo ex puris naturalibus peccatum detes-
tari, quatenus offensa Dei est: sed talis detes-
tatio,

statio, ut in superioribus diximus, est proxima dispositio ad gratiam: ergo viribus naturalibus nos possumus ad gratiam disponere. Probat maior. Possum detestari peccatum, quatenus offensa est patris vel alius amici mei cum ergo Deum naturali lumine cõstet esse cum eis creaturis meliorem, potest quis, & peccatum detestari quatenus est eius offensa. Ad argumenta conceditur maior. Potest namque habere quisquam illud actum ex puris naturalibus. Volo Deo in omnibus & super omnia placere, ut lib. 1. de natura & gratia ca. 22. monstrauimus. Quæquidem dicitur dilectio Dei obiectiua, id est quæ Deum habet pro obiecto & acquisita: non tamen infusa & perfecta & executiua atque efficax amicitie Dei: quia potest esse cum peccato. Pari ergo modo potest esse similis detestatio offensæ Dei. Negatur tamen minor: scilicet, quod illa sit proxima dispositio ad gratiam: talis dispositio non fit nisi per auxilium speciale. Et hæc fuit Caietani hallucinatio loco citato. Contra quæ ideo statuitur conclusio. Neutiquam potest vltima dispositio ad gratiam, quin simul eodem tempore gratia infundatur. Et primum quod talis vltima dispositio tempore præcedat gratiam expressè est contra S. Th. 1. 2. q. 113. ar. 8. ubi ait motus illos liberi arbitrii in Deum & in peccatum, & gratie infusionem esse simul tempore: quia verò gratie infusionem natura præcedere motus illos quatenus sunt iustificatiõis causa. Et in solutione ad secundum id declarat per simile in naturalibus. Vltima, n. dispositio ad formam ignis simul cum eadem forma producit: sed fortiori ratio id in presentiarum accidit. Vltima, n. dispositio ad gratiam est instrumentum Dei ad illam producendam: posito autem instrumento Dei statim ponitur gratia, ut patet in sacramentis. Pari namque facilitate diceret Caietanus, quod quando quis suscipit sacramentum, non illico suscipit gratiam, sed quando Deus voluerit. Ad secundum & testimonia sacra Caietano aperte contradicunt, ut illud Ezechiel. 33. impietas impij non nocebit ei in quacunque die, hoc est, in quocunque momento, conuersus fuerit. Et Zachar. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, quasi sine mora. Est enim tamquam sol continenter ad ostium pulsans, ut est in Apoc. ut cum cor primum aperiatur, illud sua gratia suffundat. Tertiõ arguitur. Si homo sic est dispositus ut nihil amplius ex parte illius requiratur, ut concedit Caietanus, quia nec requiritur intentio, nec continuatio. Secundo argumentum.

tica, quid in causa esse potest, ut Deus non illico infundat gratiam. Adde, quod tunc sequere retur hominem sufficientissimè ad gratiam dispositum posse sine eadem morte obire: quæ adeo damnari. Quarto denique, ut neruū fallaciæ pugnamus. Aut illa detestatio offensæ Dei fit per auxilium speciale aut solis viribus naturalibus. Si primum illa esse non potest sine gratia & charitate: nam homo per tale auxilium tunc est tractus iuxta verbum Christi. Nemo potest venire ad me nisi pater meus traxerit eum. Si verò sit per vires naturæ, non est vltima dispositio, imò neque est ad gratiam requisita: quare adhuc aliquid homini faciendum restat, nemo, n. vt. 1. 2. q. 109. ar. 6. autor est S. Th. sine auxilio speciali totum facere potest, quod infuse est. Sed argumentum, quo Caietanus vincitur expellamus. Arguitur, n. quod si posita vltima dispositione, certum est simul conferri gratiam, certum esse posset homo se esse in gratia, contra illud Ecclesia. 9. Nemo scit amore an odio dignus sit: quoniam certus quisque secum esse potest de testari se peccata tanquam offensam Dei. Hoc autem argumentum profectò non est tanto autore dignum. Etenim in primis si aliquid valeret, neque ipse posset illatum consequens euitare: nam et si concederemus non simul cum dispositione adesse gratiam, nequit Caietanus negare, quia posita vltima dispositione vel tunc vel post parum temporis conferatur: alioqui non esset certa consequentia illa. Zacharia. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, & in quacunque die, &c. Quapropter, si certus est homo vltimè se habere dispositionem, post paruum tempus certus erit se habere gratiam. Igitur ad argumentum respondendo, negamus (quod in apologia nostra aduersus Cathar. latius disculsi) posse quempiam certum esse tale habere dispositionem: nam primum nemo certus est se habere detestationem peccatorum tanquam offensam Dei propter ipsum, imò, sipe latet fallacia, ut scilicet homo putans se dolere propter Deum, non doleat nisi propter poenas inferni, quæquidem attritio sine sacramento non sufficit ad gratiam. Quod si tunc sacramentum suscipiat, non est certus an minister legitimè habuerit intentionem illud conferendi. Præterea quod ex attrito fiat quis per sacramentum contritus: non est certitudo fidei sed doctorum opinio. Sed ipsi prætermisissimè eundem responsio est, quod nemo certus esse potest an illa detestatio offensæ Dei, licet intellectus circumstantiam ponat, propter Deum, fiat Deo

Deo per auxilium speciale supernaturaliter tra hente, quod requiritur ad gratiam assequendam. Quod miror Caietanum doctrinæ S. Thomæ peritissimum non animaduertisse. Per contritum extremum ait Caiet. 3. par. q. 84. art. 1. quod potest esse attritio, quæ sine sacramento confessionis ad gratiam sufficiat, quod intelligere nequeo, quomodo accidere possit. Si enim est attritio ex parte obiecti, nempe dolor propter poenas inferni, neutiquam sufficere potest sine sacramento, sanè cum non sit vera conuersio in Deum. Si autem sit de offensa dei, propter ipsum, & sit per auxilium speciale, non tunc attritio, sed vera contritio est sine sacramento sufficiens. Si verò fiat sine auxilio speciali, tunc non debet dici attritio, sed contritio acquisita. Illa verò non est vltima dispositio ad gratiam, atque adeo licet illam velit appellare attritionem, neutiquam absque sacramento sufficit. Expellimus ergo prius articuli membrum, quo modo: scilicet, contritio, & attritio differant. Et quid ibidem Caietanus. suam complexus opinionem, ait quod acquisita contritio, de qua modo loquebamur: scilicet, detestatio offensæ Dei naturaliter elicitæ dici potest attritio dum est informis, & eadem, inquit, sit contritio dum postea vel per sacramentum, vel per diuinum auxilium infunditur gratia: quia potest vsque ad illud tempus continuari. Similiter Scotus art. præcedenti impugnatus ait, quod illa detestatio ex viribus naturalibus præcedens gratiam, est attritio, & per legitimam continuationem accedente gratia fit contritio. Atqui hoc Caietanus fundare nititur in D. Th. 3. par. q. 89. ar. 1. ad secundum argumentum. ubi ait quod primus actus poenitentis: scilicet, contritio, se habet ut vltima dispositio ad gratiam consequendam: alij verò suble quætes procedunt ex gratia. At verò nunquam D. Th. aliquam contritionem acquisitam etiam de offensa Dei, cogitauit esse vltimam dispositionem ad gratiam: quia neque est necessaria, sed ipsa contritio, ut illic explicuimus, procedens à libero arbitrio & gratia, quatenus procedit à libero arbitrio est dispositio ad eandem gratiam. Quocirca opinio S. Th. expressè est contra Caietanus. dist. præsentis. q. 2. artic. 1. quæstionibus. 3. ubi reprehendit eos, qui affirmant attritionem fieri posse contritionem, eo quod ex diuersis principijs dimanant: attritio, scilicet, ex viribus naturalibus: & contritio ex virtute infusa. Duplex igitur est contritio: altera ex obiecto, quæ, scilicet, est dolor offensæ Dei, atque altera extrinsecæ, quæ est qua-

liscunque dolor peccati, sed informatus gratia. Et pariter attritio altera est intrinsecæ ex obiecto: quia scilicet, est dolor peccati, non quatenus est offensa Dei, atque altera extrinsecæ, quia licet sit dolor de offensa, caret tamen gratia. Ad quæstionem ergo duabus conclusionibus respondetur. Prima. Attritio, quæ intrinsecæ ex obiecto habet, ut sit attritio, non potest fieri contritio, quæ intrinsecæ id habet ex obiecto. Probat manifestè: quia actus sumunt species ex obiecto: sed attritio & contritio habent diuersa obiecta: ergo differunt specie: obidque neuter eorum actum potest fieri aliter. Secundo id probatur: quia attritio procedit ex viribus naturalibus, contritio verò ex virtute infusa. Secunda conclusio. Attritio, quæ id habet ex obiecto potest fieri extrinsecæ contritio, ut dum quis ad sacramentum accedit attritus putans se esse contritum, tunc per sacramentum suscipit gratiam, per quæ eadem attritio informatæ dicitur extrinsecæ contritio. Sant qui dicant, virtute sacramenti illa attritionem mutare obiectum, ut fiat peccati quatenus est offensa. Sed hoc est inopinabile: nam sacramentum non constituit actui voluntatis aliud obiectum. Et parimodo contritio acquisita si continetur in gratia, fit contritio formata. Tamen S. Th. in presentiarum fortan non concederet, quod ille actus continetur virtute habitus poenitentiae infusi: eo potius iuxta, quod licet sit dolor de offensa Dei, non tamen Dei tanquam supernaturalis finis, postquam elicitus fuit naturaliter. Contritio verò, quæ elicitur, ab actu infuso, habet Deum pro fine supernaturali. Quapropter significatiuis diceretur hominè ex attrito fieri contritum, quod detestationem ex attritione fieri contritionem. Tamen & hæc locutio in sensu expposito etiam admittatur. Hæc autem contritionis & attritionis distinctio in intrinsecam, & extrinsecam, non est expressa doctrina S. Th. imò quæstionibus citata in præsentis dist. ait, quod illæ detestationes informes ex viribus naturalibus præcedentes gratiam, quales Caietanus & Scotus ponunt, transeunt adueniente gratia & virtute poenitentiae infusa, & ideo nunquam informantur gratia. Quapropter absolute concludit attritionem fieri non posse contritionem. Et per hoc respondet argumento in capite quæstionis obiecto, negando illam consequentiam, fides & spes informes postea fiunt formata: ergo & actus attritionis: quia habitus

Attritio duplex.
Prima intrinsecæ.
Secunda extrinsecæ.

Secunda conclusio.

Quorundam opinio.

Attritio sine sacramento non sufficit.

Quartum argumentum.

Solutio ad argumentum de gratia.

Caietanus.

Responsio ad argumentum.

Duplex contritio.

bitus illi inquit, pertinet, actus verò tran-
seunt. At verò cū sint genere suo boni, nil re-
pugnare videtur, quominus possint perma-
nere cū gratia. Et ideo Palu. d. 17. q. 1. ar. 1. &
Major. d. 14. q. 1. concedit attritiones illas pos-
se fieri contritiones. Quocirca fortasse S. Tho.
nō negasset hoc esse possibile, sed hoc tantū
vult qd nō est necessariū aut qd precedat, aut
qd permaneant: quia nō sunt proxima dispo-
sitiō ad gratiā neq; veri actus poenitentię: pre-
fertim quia nō loquitur de attritione quādo
per sacramentū fit contritio, vbi nequāq; nega-
ret attritionē informari sacramentali gratia,
sed loquitur dū conversio per solā fit contri-
tione sine sacramēto: tunc enim nisi attritio,
quæ est propter poenas inferni de qua loqui-
tur S. Tho. mutetur in verā contritionem pec-
cati quatenus offensa Dei, nunq; sit vera con-
versio. Et ideo ait qd prior naturaliter creata
transit cui altera ex habitu infuso elicitā suc-
cedit.

ARTICVLVS VI.

Utrum illud extet contritionis diuini præceptū.

Partis nega-
tina argum.

Exus articulus est de præce-
pto contritionis. Et arguitur, qd
nullum sit de hoc diuinū præ-
ceptum: nā si aliquod esset, il-
lud maxime, Nisi pñiam ha-
bueritis oēs similiter peribitis: illud aut solū
dicit, necessitatē finis, videlicet, consequende
salutis putā qui pñiam non egerit, gratiā, in
qua salus cōsistit, nō obtinebit. Neq; verò in
de cōtinetur esse præceptū, quod ex simili-
bus verbis. Ioā. 3. Nisi quis renatus fuerit ex
aqua, & spiritu sancto, nō intrabit in regnū
celorū colligitur baptisimū præceptū quoniam
ad baptisimū non solū tenetur ille, qui in pec-
cato est originali, verū & ille, qui per bap-
tismi votū gratiā suscepit quod est signū præ-
cepti, ad præcepta enim etiā illi, qui in gratia
existūt, tenentur: contritio verò solū existēt in
pñtō mortali necessaria est: minime verò post
ea qd est in gratia cōstitutus: ergo de contri-
tione nō est singulare præceptū. In cōtrariū
est verbū Christi Matt. 4. Poenitentia agite,
appropinquauit enim regnum celorum.

Decisio arti.

Ad huius questionis decisioē supponen-
dū in primis nemine negare, quin confessio-
nis præceptū extēdat se quodā modo ad cō-
tritionem: nā cū ius ecclesiasticū confessio-
nis determinatio sit diuini iuris, confiteri te-

nemur quemadmodū ius præcipit diuinū. I.
verē nos accusando: nō tamē esset vera accu-
satio, nisi peccatorū nos poeniteret, & saltem
in extimatiōe nostra, quatenus peccata sunt
Dei offensa. Quapropter ratione confessio-
nis præceptū est contritionis. Rursus nemo
dubitat, quin contritio sit ad salutē necessaria
hoc est ad gratiā obtinēdam. Sed controuer-
sia est, utrum per se sit præceptū contritionis
secluso etiam præcepto cōfessionis. Et fortas-
se his non est tanta quantā nōnulli contestā-
tur, vt resoluta quæstione constabit. Ugitur
cum articulus duo habeat membra, scilicet,
de præcepto, & de tempore, quo obligat ad
hæc ambo sex conclusionibus respondetur.
Prima. Virtutis poenitentię, quæ itidē contri-
tio nominatur, præceptū est diuinū. Proba-
tur autoritate citata Matt. 4. Poenitentia agi-
te, &c. quam D. Tho. 3. par. q. 85. ar. 1. ait esse
præceptum. Et cōstat illud Christū nō loqui
de sacramento pñiæ, quod tunc vim nō ha-
bebat obligandi, sed de pñiæ virtute, quæ est
peccatorū detestatio. Tamen si & illic fuerit
sacramentum institutū, quod post eius mor-
tē vim habiturū erat obligandi, vt q. 84. idē.
S. doctor autor est, quod nos illic explicui-
mus. Quare & d. præsent. q. 2. ar. 2. quæstion.
3. ad 2. expresse ait, qd homo tenetur speciali-
ter de peccato contreri. Tamen si de articulo
confessionis loquatur. Sed secūdo probatur
cōclusio ratione. Poenitentia virtus est, vt cō-
fessum ad salutē necessaria, ergo est in
præcepto. Hac enim consequētia virtutis vbi
que D. Tho. vt 3. par. q. 68. ar. 1. vbi nō aliter
probat vniuersos ad baptisimū teneri, quā
qd vniuersis est ad salutē necessariū. Et ea-
dem ratione sacramentum poenitentię collig-
itur esse in præcepto: quia scilicet ad remis-
sionē mortaliū post baptisimū est necessa-
rium. Nā cū intentio legislatoris, vt ait 2. E-
thic. Arist. sit facere ciues bonos, hoc illi ma-
ximē munus incūbit vt de rebus ad salutē
necessariis leges cōdat: alioqui inutilis eius es-
set reipublice administratio. Et nequis argu-
mētum cauilletur dicens solū concludere, qd
contritio sit necessaria nō per se, sed vt pars
sacramēti poenitentię, arguitur de lege natu-
ræ & scriptæ, vbi non erat sacramentū poeni-
tentię institutū: sic enim apertior sit argumē-
ti vis. Tūc enim contritio in lege naturæ & fidei
qualis tūc erat infusa necessaria p se erat. abs-
q; alio sacramēto ad salutē atq; adeo in præ-
cepto qd nō est cur reuelato euāgelio cessauerit
Quod

Prima cō-
clusio.

Secunda ar-
gumentum.

Quod si quis in contrarium insurgat. Gra-
tia est ad salutē necessaria, & tamen de illa
habenda non est singulare præceptum. Re-
spōdetur, gratiā non esse opus nostram, sed
Dei, neque verò tam rationem mediū ad salu-
tem, quā finis habere, quia est salus ipsa &
vita animæ: præcepta autem non dantur de
fine, sed de medijs, quibus finem consequi-
mur. Tertiū & ratione honoris. Deo debiti
eadem cōfirmatur sententia. Quicūq; iniu-
ria proximum lesit, tenetur eam repensare:
ergo a fortiori qui Deo iniurius est eidem
præcepto subditur: quicūq; autem peccatū
mortale committit, Deo iniuriam irrogat: er-
go eam tenetur per poenitentia vlcisci. Sed
ex parte rei nostræ eadem conclusio quarto
corroboratur. Tenetur quisq; corpus suum
non negligere, vt scilicet morbis & vitæ de-
trimētis homo, si fieri potest, occurrat, & ho-
mō suo consulat, iuxta illud Ecclesiasti 41.
Curam habe de bono nomine: ergo fortiori
ratione tenetur curam spiritualis salutis ha-
bere, quā certē nisi per poenitentiam recu-
perare non potest. Quinto arguitur. Vocā-
ti Deo resistere, peccatum inobedientiæ est,
iuxta illud Prouer. 1. Quia vocaui & renui-
stis, ego quoq; in interitū vestro ridebo: &
Esaie. 65. Omnes in cede corruetis pro eo qd
vocaui, & non respondistis: Deus autem pec-
catori semper adest ad ostiū cordis, vt Apo-
calyp. 3. legitur, pulsans: ergo illi omnino re-
sistere peccatum est: obedire autem illi non
possumus nisi per poenitentia virtutem: ergo
ad illam præcepto cōstringimur. Atqui
Tertul. antiqui autor in lib. quē de poenite-
tia & dicit, in eandē sententiā egregie loqui-
tur. Audaciam enim, inquit, existimo de bo-
no diuini præcepti disputare: scilicet, poeni-
tentię. Neq; enim quia bonum est, adeo au-
scultare debemus, sed quia Deus præcepit.
Ad exhibitionē obsequij prior est maiestas
diuinæ potestatis, prior est autoritas impe-
rantis, quā vtilitas seruientis. Bonū est poe-
nitere, an non? Quid renoluisti? Deus præci-
pit. Quod igitur Deus tantopere commen-
dat, summa utiq; grauitate & aggredi & cu-
stodie debemus. Quod si quis nobis D.
Thomam obijciat. 2. 2. q. 14. art. 2. vbi ait fina-
lem impoententiam non esse speciale pecca-
tum, sed quādam peccati circūstantiā: quod
quidem nequaquam dixisset, si singulare es-
set præceptū poenitentię: nam tunc non poe-
nitere, singulare esset peccatum. Responde-

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

Quintum ar-
gumentum.

tur, quod poenitere potest esse & circūstan-
tia cuiuscūque peccati, & singulare pecca-
tum. Circūstantia quidem vbi non occurrit
articulus præcepti poenitentię, vt paulopost
videbim. Exempli gratia, ei, qui homicidiū
fecit, manere in illo peccato, est tantū circū-
stantia homicidij, in quo persistit, si tamē ad-
ueniat articulus mortis, in quo tenetur, esset
singulare peccatum non poenitere, diuino
do mortem præsentificens posset peccatorū
recordari, sed si subita corripitur morte, nō
habens tempus poenitendi solo peccato ho-
micidij dātur. Exēplū est in furto, qui n. rē
fussulit alienam, quādiu non occurrat noua
necessitas restituēdi, solū permanet in pec-
co furti, sed quādo illa occurrit, putā si credi-
tor egens pretat, tunc est singulare peccatum
non restituere. Quapropter D. Tho. 2. sentē.
q. 43. art. 3. ad tertium ait qd impoententia le-
cundū quod dicit propositum non poeni-
tēdi est species peccati in spiritum sanctum,
secundū autem quod dicit permanentiam
in peccato vsq; ad mortem per negationem
poenitentię, est circūstantia omniū pecca-
torum, & eandem distinctionem insinuat lo-
co citato. 2. 2. art. 1. ad tertium argum.

Dilatio arg.

Ad argumētū ergo in capite positū iam re-
sponsum est: hō id enim, quod illud, nisi poe-
nitentiam habueritis &c. ingerit poenitentię
necessitatē ad salutē, colligitur præceptum
poenitentię, sicut ex alio, nisi quis renatus
fuerit ex aqua &c. colligitur præceptum ba-
ptismi. Et cū arguitur, Ad poeniam non teneri
hoies postquā sunt in gratia, sicut ad bap-
tisimū: ergo nō est præceptū poenitentię, sicut
baptismi, negatur consequētia. Concedimus
enim hoc præceptum obligare eos, qui sunt
in peccato mortali, donec sint in gratia, & nō
amplius. Contra hoc autem arguitur. Con-
tritio est vltima dispositio ad gratiā: ergo si
tenemur præcepto contritionis, tenemur sin-
gulari præcepto ad habendā gratiam. Con-
sequens autem est falsum, quia illud est opus
Dei supernaturale, quod nō est in nostra po-
testate. Respondetur, vt de præcepto dile-
ctionis Dei super omnia tēpore, quo eius
necessitas occurrit, respondet S. Tho. 1. 2. q.
100. artic. 10. & 2. 2. q. 44. art. 1. & nos lib. 1. de
natura & gratia, cap. 22. diximus, qd tenemur
per diuinum auxilium ad gratiam & chari-
tatem suscipiendam nos disponere, nā quod
per amicos possumus, & maxime per Dei
auxilium simpliciter posse dicimur.

Argument.

Responso.

Sed

¶ Sed aliud forsitan quispiam contra hanc sententiam argumentum meditabitur. Non tene-
mur perseverare in gratia, quam in baptis-
mo recipimus aliquo singulari precepto: sed
alijs particularibus. Non occides, Non furtu
facies, &c. Alioqui qui hominem occideret,
duplici peccato coplicaretur: scilicet, homi-
cidij, & lapsus a gratia, quod est falsum: sed
non est maior obligatio recuperandae salutis
q̄ eā conservandae: ergo non est de hoc singu-
lare contritionis preceptum. Negatur con-
sequentia: nam licet custodia gratiae receptae
sit mandatorū observatio, nihilominus qui
illam perdidit, tenetur illā recuperare, quod
non potest nisi per poenitentiam perficere,
& ideo nil mirum si eius sit singulare prae-
ceptum. ¶ Postremū autem argumentum con-
tra hoc idemq; molestum est. Periculosum
captiosumque illius rei preceptum est, quae
nobis adeo est occulta, ut constare nobis ne
queat, an tale preceptum impleverimus: ita-
lis verò est conversio nostra: nemo enim, ut
paulò ante monstravimus, scit an verè se ad
gratiam disponat: nemo ergo ad id sub prae-
cepto tenetur. Respondendum ergo est, sicut
de precepto charitatis: videlicet, quod quan-
vis tale sit preceptum: nihilominus inin-
cibili ignorantia quisq; potest excusari putās
se illud implevisse. Igitur cum quis humano
more ad arbitriū prudentiū putat se esse cō-
tritum, licet verè non sit nisi attritus, a trans-
gressione p̄cepti cōtritionis excusatur, quā-
vis gratia non recipiat. Neq; verò cōfiteri te-
netur quousq; ecclesiasticū tēpus aduenerit.
¶ Hae autem asserta conclusio in alias nos
angustias videtur cogere: videlicet, protinus
ut quis in peccatum ceciderit, hoc precepto
ad contritionem vrgeri, de qua re Caietanus
in opusculo, 21. quaestionum septimam inse-
ruit. Atqui a parte affirmatiua est argumētū
q̄ cū alijs morbis, qui praesentaneā minatur
mortem corporalem illicò succurrēdum est
iure naturae: & peccatum, ut ait Iacobus, con-
summatū morte aīe generet, apparet ratione
praeccepti q̄ primum esse succurrēdum. Cui
accedit & autoritas S. Thomae, 22. q. 62. art. 8.
ubi ait quod nec per modicum tempus licet
in peccato morari, sed quilibet tenetur pec-
catum statim deferere: secundum illud Ecce-
lesiastic. 21. Quasi a facie colubri fuge peccatū.
Accedit & illud Ecclesiastic. 3. Qui amat peri-
culum, peribit in illo: qui autem in peccato
perstat, periculum sibi creat moriēdi in illo.

Postremū ar-
gumentum.

An quis ut
primum pecca-
uit teneatur
conteri.

Quare & cap. 5. Idem sapiens, Non tardes, in
quit, conuertere ad Dominum, nec differas de
die in diem, subito enim venit hora eius.

¶ His tamen nihil obstantibus statuitur huius
articuli secunda conclusio. Non illico, ut h-
mo reum se sentit culpa poenitentiae lege poe-
nitere constringitur. Haec profecto conclu-
sio more & vñ ecclesiae satis videtur consti-
bilis. Nemo namq; a sacerdotibus vñum cla-
uium habentibus tanquam denuo peccasse
reprehenditur, si non cum primum peccauit
relipseat. Et tamen si confestim relipiscere
teneretur, singulis momentis peccatū eius im-
poenitentiae angeretur, quod esset peccato-
res plus nimio culpae, praecceptumque adeo
tāquam rigidum nimis & durum denotare.
Secundò praecceptum singulare poenitentiae
est affirmatiuum, veluti & confessionis: prae-
cepta autem affirmatiua, ut doctoribus cun-
ctis est in confesso, licet semper obliget, no-
tamen (ut aiunt) pro semper, sed sua habent
stata tempora. Quare sicut non statim confi-
teri obligamur, ut q. sequenti videbimus, ita
nec cōteri. ¶ Sed forsitan quis obijciat nō solū
affirmatiuum esse, sed negatiuum includens
tenemur. n. non esse extra gratia & amicitia
Dei, sicut nō furari. Quapropter veluti fur il-
lico tenetur restituere, ita & qui Deo iniuriā
intulit tenetur extēplo satisfacere. ¶ Ad hoc
respondetur, ut supra, q̄ non esse extra gra-
tiam & amicitiam Dei tenemur quidem, nō
tamen singulari precepto, sed alijs particu-
laribus, Non occides, non furtum facies, &c.
Quare homicida, ut supra diximus, qui per
quodcunque tempus manet in peccato non
committit singulare delictum impoenitentiae,
sed manet in homicidio. Et in hoc sensu di-
xit S. Th. loco citato, 22. q. 2. q̄ non licet per ali-
quod tempus in peccato manere, sicut non
licet furari, occidere, &c. Et ideo qui poenitē-
tiam differt, solum auget culpam homicidij,
sed quando periculum imminet mortis, sin-
gularis culpa est non poenitere. Et idem est
de fure non enim nouum peccatum comit-
tit, si protinus nō restituit, sed augetur graui-
tas furti, quousq; noua ratio necessitatis cre-
ditoris, vel alia, nouum impingat peccatum.
Et in eodem sensu S. Th. distin. praecedenti
arti. 2. quaestiuicula. 3. ad. 2. ait quod dū pec-
catū ad memoriam reuocatur tunc tenetur
homo specialiter conteri: intellige, inquam,
confestim teneri prohibitione homicidij vel
furti quousq; necessitas confessionis, vel pe-
riculi

Secunda con-
clusio.

Ratio 2.

Obiectio.

Dilutio.

S. Th. distin.

riculi singulare adhibeat obligationem poe-
nitendi. ¶ Et eodē pacto respondetur ad auto-
ritates citatas. Iubemur enim peccatum fuge
quasi a facie colubri, nō per singulare prae-
ceptum, sed, per omnia mandata peccatum
prohibentia. Quod autem poenitentiam nō
differamus, in quocunque tempore consiliū
sonat: tempore autem imminētis periculi
mortis praecceptum. Ex his colligitur respon-
sio dubij si quis sciscitetur hunc actum, Nolo
poenitere quantum delictum sit, cuique prae-
cepto contrarium. Respondetur enim sub di-
stinctione, quod tempore quo quis poenite-
re tenetur, est singulari praeccepto contrarius
ac perinde genere suo mortalis: alijs verò tē-
poribus non est nisi contra alia praeccepta de
non perseverando in furto, homicidio, &c.
& ideo genere suo non est mortalis, est nihi-
lominus venialis: quia nolitio boni obiecti.
¶ Instas autem rogans. Quo ergo tempore
singulare hoc praecceptum occurrit? Scotus
quidem libr. 3. dist. 27. ait diebus festis teneri
hominē singulari praeccepto de peccatis cō-
teri. Et ratio eius est quia festorum cultus eo
nobis sine praeccepto est, ut Deum ipsum a-
more & dilectione colamus, tunc ergo dile-
ctionis mandato tenemur, quod utique abs-
que poenitentia impleri nequit.

Ratio au-
tem ar-
bitris
matis.

Tertia con-
clusio.

Ratio 1. con-
clusionis.

Secunda.

Tertia.

¶ Contra hanc autem sententiam subiungi-
tur tertia conclusio. Neutiquam festorum cul-
tus singulari hoc nos poenitentiae nexu li-
gat. Probat. Praecceptum de colendis festis
aliud est a praeccepto poenitentiae distinctum
cultus siquidem festorum virtus religionis
est virtus autem poenitentiae, ut distin. 14. q.
2. ar. 2. & 3. monstravimus, non religionis, ut
Caietanus opinatur, sed iustitiae pars est: nul-
lum verò praecceptum ad alterius officia per
se obligat. ¶ Secundò praeccepta non obligāt
ad finem, sed ad media, quibus obtinetur: si-
nis enim ieiunij est per corporis extenuatio
nem animam ad supernorum contemplatio-
nem erigere: illa tamen cōtemplatio non ca-
dit sub praeccepto ieiunij. Pari modo licet fe-
storum cultus ad hoc ordinetur, ut homo di-
uinis laudibus vacans ad amorem Dei se ex-
citet, tamen sub praeccepto non cadit nisi ab
operibus seruilibus vacare, & sacrificio mis-
sa, ut ecclesia iubet, interesse. ¶ Tertiò. Quia
hoc esset nimium fidelium animos irritare:
cum enim tam numerosus sit festorum acer-
uus, nimium populus premeretur si toties tā
difficili subderetur mandato, ut legitime cō-

teri teneretur, atq; adeo omnes peccatorum
fimbrias, & occasiones praescindere. Quarto
demum. Ecclesia diuinum explicando man-
datum satis duxit semel in anno homines ad
poenitentiam compellere: nō ergo diuinum
ius tam crebram exigit contritionem. Eccle-
sia verò: quia de internis actibus non indicat
contritionem per se non praecipit. ¶ Quod
si ex veteri testamento illud nobis. Levitici.
16. obieceris, Sabbatum requietionis est, affli-
getis animas vestras: & cap. 23. de eodem die
festo. Affligetis animas vestras in eo, omne
opus seruile nō facietis in die hac, &c. respo-
detur, quod cultus festorum illius legis quan-
tum ad id, quod morale continet, Exodi. 20.
explicatur consistere in sola cessatione a ser-
uili opere, quod in nostris festis durat. Verū
tū quoniam eisdem festis populus iuebatur
animas affligere legale erat, & iam cessauit.
Neque verò afflictio illa illic significatur fuisse
se peccatorum cōtritiō, sed ieiunium, & cor-
poris maceratio, idq; praecipue praecipieba-
tur in festo expiationis, quod expurgandis
fordibus institutum erat. Cui illud consonat
Esa. 58. Nūquid hoc est ieiunium, qd̄ elegi per
diem hominem affligere animam suam?

Quarta.

Quinta con-

Ratio 1. con-
clusionis.

¶ Igitur ut quaestioni faciamus satis subiun-
gitur quarta conclusio. Tempus singularis
praeccepti contritionis est dum ecclesiae decre-
to semel in anno confiteri tenemur, atque a-
deo in articulo mortis. ¶ Probat. nam prae-
ceptum poenitentiae, quod in lege naturae &
scripta cucurrit, Christus sacramentum poe-
nitentiae instituens quātum ad eius modum
determinauit: sed quia ex euangelio colligi li-
quid non poterat, ecclesia praescripsit an-
nuale tempus: sit ergo, ut idem tempus & cō-
fessionis & contritionis iniunxerit. Et praeter
illud extat de iure diuino dum imminet peri-
culum mortis: nam tunc etiam, ut distin. sub
sequenti videbimus, si copia adsit confessarij,
tenetur quisque confiteri. Et ideo in prin-
cipio quaestionis diximus non esse tantam li-
tem inter negantes praecceptum singulare cō-
tritionis nisi quando necessitas confessionis
occurrit, & alios contrarium asserentes: quo-
niam in tempore differre non debent: nam
extra haec: non est aliud necessarium con-
tritionis tempus. Est tamen hoc discrimen q̄
secundum opinionem hic a nobis defensam
in articulo mortis, licet non adsit confessarij
copia: tenetur moriturus singulari praeccepto
conteri. Et idem arbitror in festo paschatis,
Ddd aut

aut semel in anno. Enimvero si tempus confessionis non esset decretum, teneretur homo conteri prater periculum mortis, illo etiam salte tempore, quo metus esset ne peccata oblivioni traderetur, quod quidem per ecclesiam ad singulos annos definitum est. *¶* Existunt autem contra hoc argumenta: nam quocumque tempore occurreret preceptum dilectionis Dei iam super omnia, huius etiam obligatio cõcurreret, vt pote sine quo illud impleritõ põt. Itõ quoties sacerdos sacramenta administrare deberet quæ in gratia teneretur administrare. Respondetur, etiam his casibus obligationem exurgere pœnitendi, nõ tamen ex vi talis precepti, sed aliorum vinculo: scilicet, dilectionis, aut legitime administrationis sacramenti. At verõ dum quis sacramentum eucharistie suscipitur, singulariter cõtritionis precepto obligatur ppter sacramenti illius dignitatem. *¶* Postremum autem argumentum, quod contra hanc sententiam obijciatur est, quod nemo posset ab hac luce in vno solo peccato mortali discedere. Hoc autem consequens eo moderamine concedendum est, si peccatori tempus suppetat pœnitendi. Tunc. n. novũ esset peccatum nõn confiteri, si copia sacerdotis adesset. Et eadẽ rone cõsequitur qd qui nõn confitetur semel in año duplici peccato peccat: altero omissionis contritionis, & altero confessionis. Item quoties quis eucharistiã sine contritione suscipit. Tamen hoc postremum non ita facile concederem: quia quando preceptum per se contritionis non obligat nisi ratione eucharistie sumendie, non est nisi vnum sacrilegium indignæ sumptionis eucharistie. Imõ verõ forsan, quia in precepto confessionis determinatur tempus cõtritionis, vnicum censetur preceptum contritionis, & confessionis semel in anno, nisi quod si non potest perfecte impleri quo ad confessionem, debet saltem impleri quoad contritionem. *¶* Hic inter additiones S. Thomæ ex quarto libro inepte adhibentur articuli, vtrum pœnitentia per totam vitam durare debeat, & an debeat esse continua, quandoquidem in tertia parte. q. 84. artic. 8. & 9. expressè illos tractaverit, quos nos perinde dist. 14. q. 1. exposuimus. Vbi conclusimus pœnitentiam peccatorũ nõn nisi semel esse necessariam. Quocirca licet post remissã peccata quandoque sit salubris peccatorum detestatio, quãdoque verõ nocua, vel quia oc-

casione sine laetitia delectationis offert, vel aliorum adfert officiorum impedimentum, nunquã tamen est amplius necessaria. *¶* Nihilominus tã circa presentẽ articulũ qd circa illos duos, hæc examinanda est postrema sententia. Vtrum quotiescunque peccatum memorie occurrerit, teneatur illud homo detestari, siue nunquam fuerit alia contritione dilutum, siue fuerit iam remissum. Huius enim potissimum causa Caietanus questione illam septimam in opusculo. 21. questione num. 1. dixerit. Fuerunt enim graves auctores huius sententie, qd dicerent quod quotiescunque peccatum commissum memorie se præterire offerat, teneretur hõde illo dolere etiã si remissum fuerit, & a fortiori si non fuerit remissum. Tenet Alexan. Aletis. 4. part. q. 66. me. 3. art. 2. & Richar. in. 4. dist. 14. art. 9. q. 1. quos Gabriel ead. dist. atq; alij sequuntur. Quia verõ & Palu. d. 17. q. 1. ar. 3. ppter ea, qd D. Tho. ead. dist. q. 3. art. 1. quæstione. 4. ait, qd homo tenetur ad cõtritionẽ qn peccata memorie occurrunt, precipue dum in periculo mortis existit &c. Peccatum enim tunc occurrit memorie speculariũ quando quis de illo cogitat, vel ad tractandũ de illo, vel dum audit confessiones &c. Tunc autem practice quando occurrit, aut tanquam opere exequendũ, aut tanquam delectatione in eius cogitatione sistendo. Et tunc aiunt illi teneri hominem de illo dolere. Et probant, quia cum tunc occurrat requam Dei offensum, contemptus esset Dei nisi illud homo detestaretur. *¶* Non tamẽ est quæstio magni momenti, & ideo duabus conclusionibus facillimẽ dissolvitur. Prima, quæ sit quinta huius articuli. De peccato semel remisso nunquam est simpliciter necessaria pœnitentia, nisi forsan tantum periculum offerretur consentiendi, vt aliter evitari non posset. Probatur, quoniam propria materia confessionis est culpa, in qua homo existit, ad cuius detestationem virtus pœnitentie ordinatur: ergo peccatum, quod semel remissum est, non est necessaria materia pœnitentie siue speculariũ, siue practice offeratur, iuxta illud Naum. 1. supra citatum. Non puniet Deus bis in idipsum, & aliud Pauli, sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. *¶* Secunda, quæ sit sexta conclusio. Quamvis peccatum non dum fuerit remissum, hoc solum qd est memorie occurrere practice minime secum adfert necessitatem contritionis sub

At cõ pœnitentia non tenetur de illa cogitare.

Peccata de peccatis non tenentur de peccatis.

Quarta conclusio.

Quarta conclusio.

sub precepto, nisi aliquod temporum adsit, quæ eiusmodi pcepto sunt decreta, vt est articulus confessionis, aut articuli mortis &c. Probatur, quia vel est necessaria contritio ratione singularis precepti pœnitentie, vel ratione dilectionis, quam tunc homo erga Deũ habere tenetur, vel ratione evitandi periculi consensus: nõn primum, quia cum preceptum contritionis, vt supra dictum est, sit affirmatiuum, habeatque sua tempora præfinita, memoria illa peccatorũ minime ad obligandum sufficit, sicuti preceptum dilectionis non obligat quoties Dei bonitas, & eius in nos immensa beneficia memorie occurrunt: alioqui stando in iure diuino antequam ecclesia tempus confessioni decerneret, teneretur homo etiam tunc confiteri. Accedit ratio, quod potest peccatum occurrere memorie tanquam perpetrandum, quod nunquam fuit commissum, & tunc non potest haberi dolor seu pœnitentia, quæ tantum esse valet de commissis. Nec tenetur tunc homo ratione dilectionis, vt quidam autunt dicentes, quod tunc vel peccata detestatur, vel approbat, vel neutro modo se habet. Si secundum peccata tertium, Deum videtur contemnere: ergo obligatur ad primum. *¶* Contra hos autem arguitur, quia cum tunc non occurrat dilectionis preceptum: (esset enim importabile, qd toties homo teneretur diligere, quoties tenetur peccatis resistere) colligitur vt nullus sit contemptus nullum tunc habere actum complacentie, vel displicentie. Esset nanque durum asserere quod propter id, quod nobis naturaliter contingit, qualis est peccatorum recordatio, nouo precepto dilectionis cogeremur. Nec demum tenetur ratione periculi: quoniam potest homo quoties peccatum occurrat, vel de nouo committendum, vel iam commissum, vt eius cogitatu tunc oblectetur, cogitationem ab illo dimouere, per quod satis ei resistit, atque adeo pro tunc Deum satis diligit. Imõ verõ nonnulla sunt peccata potissimum carnis, quæ longius evitantur dum eius cogitatio fugitur, quam si illa præsentẽ contendat homo displicentiam eius habere: adeo sunt lubrica, & quæ se violenter insinuant. Fateor equidem quod si casus dari posset, in quo homo non posset cõsensum in culpam cauere, nisi positino actu voluntatis cõsensum repellendo, teneretur quidem. Sed non video casum, in quo nõ sit facilius aliorum co-

gitatum diuertere. Cui autem voluntas adest in virtutes propensa, cõsiliũ esset ad displicentiam, & detestationem conari. *¶* Aliã hic quæstionem subiungit S. Tho. vtrum post hanc vitam possit esse pœnitentia. Et est distinguendum tam de triplici statu post hanc vitam, quam de tribus, quæ in contritione cõsiderantur, quæ sunt dolor sensus, contritionis forma, quæ est gratia, atque eius efficacia, quæ est remissio culpe. In patria ergo esse potest peccatorum abominatio cõ forma quæ est gratia sine dolore tamẽ, propter plenum gaudium, quod illic existit, sed absq; efficacia remissionis, quia illam in via obtinuerunt: sunt tamen illic triumphantes de victoria contra peccata. In inferno autem potest esse pœnitentia peccatorũ cõ dolore maximo, quo illic semper dñati excruciantur, sed absq; gratie forma, & fructu, & efficacia remissionis propter obstatam voluntatem. Veruntamen in purgatorio existentes dolorem quidem habent de peccatis eundemque gratia informatum, non tamen meritorium, quia sunt extra viam: quare neque eorum dolor est contritio efficax ad remittendum peccatorum pœnas. Vtrum verõ illic remittantur veniales culpe dist. 15. q. 2. art. 2. elucidabimur. *¶* Importunẽ quoque & hoc loco ille articulus adijciatur ex lib. 4. S. Tho. de effectibus cõtritionis: quandoquidem totam illam materiam locupletissimẽ edisserit in 3. part. q. 86. & 87. quas dist. 15. satis interpretati sumus.

Primum ostendit hanc pœnitentiam esse triplicem: scilicet, in via, in inferno, in purgatorio.

In inferno.

In purgatorio.

DISTINCTIO

decima octaua, De confessione.

Cap. 1.

Secunda pars sacramenti pœnitentie est cõfessio, quam etsi hæretici nõ defuerint, qui contritis corde negauerint necessariam, catholica tamẽ nos veritas admonet, nemini, qui post baptismum in lethale crimen lapsus fuerit, absque

Ddd 2 absque

abique ea in re, vel in voto patere salutem. Fuit enim per Christum Ioan. 20. instituta. Nam ubi spiritu sancto in discipulos insufflato, plenarium eis iudicium remittendi peccata tribuit, sacramentum subinde penitentiae instituit, atque adeo cunctos fideles à gratia baptismatis in mortale relapsos sacerdotum iudicio subiecit praeceptoque adeo confessionis obligauit. Cuius deinde ecclesia tempus definiens, ut id quotannis faceremus, iure nos pontificio perstrinxit.

Cap. ij.
Confessio m. definita.

¶ Est ergo confessio ecclesiastica, sacramentalis quaedam peccatorum accusatio ad indulgentiam virtute clauium ecclesiae obtinendam. Cuius qualitates patres circumscribentes aiunt. Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis. Atque frequens, nuda, discretæ, libens, veracunda. Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata. Fortis & accusans, & sit parere parata. Debet ergo prudentissimus quisque Christianus cuncta sua peccata cordis, oris, & operis, tam secreta, quam publica, saltem mortalia, cum omnibus suis circumstantiis notabili macula aggrauantibus confiteri, eademque eidem sacerdoti, nisi legitima obtiterit causa. Nequiret enim aliter qualis est, talem se diuino sacerdotis tribunali sistere.

Cap. iij. ¶ Ex quo fit consequens, ut quauis confessio, quantum ad suam

attinet essentiam, non exigit necessarium, ut sit secreta, nihilominus, nisi clam fieret, nequiret facile in ecclesia sustineri, ut occultorum omnium scelerum, quod necessarium est, fieret. Quapropter qui clancularia auricularemque confessionem exterminare ab ecclesia student, religionem à Christo semper obseruatam de medio tollere haereticè contendunt.

¶ Legitimus autem sacramenti penitentiae minister est sacerdos, qui vel ordinaria vel delegata fungitur iurisdictione, iuxta tenorem canonis, Proprio sacerdoti vel de eius licentia confiteatur. Nam cum absolutio iuridicus sit actus clauium ecclesiae, non sufficit, ut valida sit, sacerdotalis character iurisdictione vacuus. Consulto enim Christus Petro pascendum suum gregem commisit, ut pascendi iurdictio, ab ipso per ecclesiae membra deriuaretur. Vbi ergo non est iurdictio, nulla est absolutio, & multò minus quæ à sacerdote non fit. Quapropter confiteri laico in nullo casu necessarium est, & quam rarissimè utile propter verecundiam ad capiendum consilium. Imò verò iam eiusmodi confessio aboluisse videtur ab usu.

¶ Absit aut, ut dicas sacerdotem penitentem absolutum ostendere, & non verè absolute, dicente Christo ad Petrum, Quodcumque solueris, &

Cap. iij.

Can. Omnis penitent.

Ioan. 20.

Cap. v.

Matth. 18.

Ioan. 20.

& postea discipulis, Quorum remiseritis peccata: non autem. Quorum ostenderitis remissa. Vnde autor libri de vera & falsa penitentia, quod de penit. dist. 1. refertur. Ipsi inquit. sacerdotes euangelici plus possunt, pdesse quàm veteres plus confitentibus parcere: quibus enim remittunt, remittit Dominus. Et infra, non dixit. Quos putatis ligare aut soluere, sed in quos exercueritis opus iustitiae aut misericordiae. Quapropter effectus sacramenti penitentiae non est ostendere remissa peccata, sed verè remittere, ut antea de penitentia virtute dictum est. Nam praeterquam quod saepe sacerdos absolutione sua attritum iustificat, tunc etiam quando contritus & iustus ad sacramentum accedit, quia contritio virtuti suscipiendi sacramenti nitebatur, verè cum sacerdos quantum ex parte sua est, absoluit, ut forma sonat.

¶ Dum ergo homo ex intentione nullum mortale in confessione praetermittit, tamen forte legitimus non habeat in corde dolor, ut gratiam consequatur, erit quidem confessio informis, sacramentum verò nihilominus validum, ut non sit iteranda confessio, sed per legitimam postea contritionem fiet gratiae reparatio.

¶ Quanto verò sacerdos teneatur diuino vinculo auditam confessionem sigillo secreti obsignare, natu-

ra ipsa confessionis quàm maximè necessariè palam commonet, quæ abique arctissima secreti fide sustineri non posset. Igitur ut apud Deum peccata remissa contestata sunt prorsus, iuxta illud Psalmi. Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: sic debent esse in pectore sacerdotis recodita. Caueat ergo omnino, ut canone admonitus est, ne verbo aut signo, aut alio quouis modo aliquatenus prodatur peccator: imò pinde obmutescat, ac si nihil audiuisset, ne & ira in primis Dei & in iudicium quoque ecclesiae impingat, ut sacerdotali officio depositus in arctum monasterium detrudatur.

Psalm. 1.

Can. Omnis penitent.

DISTINCTIONIS

18. Quæstio. 1. De necessitate confessionis.

Autoris institutum.

Primum iuxta Aristotelis doctrinam. 2. Poster. querendum est an res sit, quàm quid sit: & quia in moralibus id est res esse, quod esse necessarium vel commodum: alioqui superfluum esset, primò queritur de necessitate confessionis, quæ de eius quidditate. Quare in praesenti distinctione quatuor disputabimus quæstiones, primam, de necessitate sacramentalis confessionis, secundam, de eius quidditate & qualitatibus, & tertiâ subinde de eius effectu, ac demum quartam de eius ministerio. In prima quæst. sunt quinque articuli: primus, an confessio iure diuino fuerit instituta, tanquam ad salutem necessaria. Secundus, utrum fuerit in lege naturæ vel scripta. Tertius, utrum omnibus peccatoribus de o-

inibus peccatis sit necessaria. Et quartus quo tempore sit necessaria. Quintus demum vtrum super confessione non facienda possit esse dispensatio.

ARTICVLVS. I.

Vtrum sacramentalis confessio fuerit à Christo instituta tanquam ad salutem necessaria.

Partis negatiue argu. 1.

Arguitur ergo, q. sacramentalis confessio non sit ad salutem necessaria: ad salutem enim sufficit gratia Dei: gratia autem per solam contritionem, vt dictum est, adipiscimur: iuxta illud psalmi. 21. Dixi confitebor: aduersus me iniquitatem meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei: ergo nulla præterea nobis opus est confessione.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

¶ Secundo. Acta Christi sunt in evangelio sufficienter scripta: nullibi autem præceptum sacramentalis confessionis legitur: imò Matth. 19. Si vis, inquit, ad vitam ingredi, serua mandata, vbi ea duntaxat recensuit, q. sunt in decalogo: ergo confessio non est de iure diuino. ¶ Tertio, accedit autoritas Hugo. lib. 2. de sacramen. part. 14. c. 1. vbi querens, cur Christus præceptum non dederit hominibus sua peccata confitendi, sicut discipulis dedit confitentium peccata remittere: respondet id non dedisse ne extorta & coacta videretur confessio: cogitavit enim quod ægriliber saltem quærent, & ideo me dicis dixit, vt curarent, sed infirmis non dixit vt ad medicos curadi veniret. ¶ Quarto, Est textus Theodori Cantuariensis archiepiscopi. can. si. de poenitentia dist. 1. vbi ait q. quidam soli Deo debere peccata confiteri dicunt, vt Græci, quod Magister Sent. dist. 17. insinuat videtur: si autem iure diuino esset instituta, nulli possent negare confessionem esse necessariam. ¶ Quinto, demum accedit glossa Ioannis Theuronici in initio dist. 5. de poenitentia. adstuentis, q. melius esset dicere institutam fuisse confessionem à quadam vniuersali ecclesie traditione, q. ex noui aut veteris testamenti autoritate. In quam opinionem Panor. super e. omnis vtriusq. sexus, licet vacillans inclinare videtur. Et Duran. dist. 17. q. 14. licet quodammodo ambiguit, tamē in hanc plus partem propendet, q. can. Ois vtriusque sexus, non faciat præceptum, sed consilium. Et Erasmus in scholijs super Epistolis

Hieron. nempe, super epitaphiū Fabiolæ ad Oceanum, sacramentalem confessionem singulorum peccatorum negat fundamentum habere in antiquis. ¶ Un contrarium est ecclesie autoritas, quæ spiritu sancto afflata inter sacramenta connumerat sacramentum poenitentiae, cuius pars necessaria est confessio: sacramenta vero, nemo, nisi Christus gratia sacramentorum autor, instituisse potuit.

¶ Tantum confessio adfert emolumentum sanctæ ecclesie, vsque adeoque proinde illam nobis inuidet Satan, vt vix fuerit hæreticus, qui non eius suggestionem de medio eam tollere contenderit. Fuerunt enim primum antiqui Malsiliani, vt Damascenus lib. suo, de hæresibus refert, qui confessionis necessitatem abnegant, à quibus & Iacobitarum à Iacobo hæresiarcha sic dicti iuxta Guidonis Carinellæ historiam in lib. de hæresibus, eandem hæresim tenuerunt. In quo errore Theodorus VValdensis tomo. 2. de sacramentalibus. capit. 138. ponit & Iulianum apostatam: legitur enim in historia Tripartita, lib. sexto, capit. 2. in hunc modum. Fertur Iulianum imprudenter negasse Christianam fidem, vt sanguine immolationum nostrum baptismum studeret abluere, & abrenunciare ecclesiasticæ confessioni: sed tamen alia litera non habet, nisi, ecclesiasticæ professioni. At vero quid mirum si qui à fide apostatauerat, eius abiceret sacramenta? Et Ambrosius aduersus Novatianos lib. primo, de poenitentia disputat necessitatem negantes huius sacramenti. Ille autem hæresiarcha Ioannes VViteless, vt idem VVal. ibidem refert, fuit qui inipudenter aduersus confessionem clanculariam & auriculariam blasphemauit, dicens fuisse institutionem Papalem in cap. Omnis vtriusque sexus, absque ulla sacra autoritate, multumque subinde ecclesie nocuisse, multasq. hæreses & contentiones circa factum, & questum temporalium introduxisse. Hanc subinde hæresim Lutherus, vt populum insecaret, & mollius ad se pertraheret totis viribus persuadere nixus est. Nam cum inter omnia sacramenta hoc sit, vt vtilissimum, ita adimpleri difficillimum, quos illo confessionis onere semel exonerabat, eosdem ad alia sua dogmata facile pelliciebat. Vnde prius in art. 8. ex illis qui sunt à Leone damnati, dixit non esse confitenda venialia peccata, neque omnia mortalia. Et in art. 9. adiecit, quod qui omnia confitetur, nihil misericordie Dei ignoscen-

Decisio articuli.

Malsiliani & Iacobitarum hæresim.

Iulianus apostata.

VViteless.

Lutherus.

Duplex quæstio.

Decisio articuli.

Malsiliani & Iacobitarum hæresim.

Iulianus apostata.

Prima conclusio.

Declaratio conclusio.

Præceptum confessionis.

Chrysostomus.

ignoscendum relinquit. Pende bestie vafriciem, quasi quæ confitemur non misericordie diuine offeramus ignoscenda. Si naderet verum nullum esset confitendum. Quare tade cum ne garet sacramenta gratia conferre, & hoc prorsus aboleuit ab usu. Vt ergo contra istos hæreticos ad quæstionem respondeamus, quæ dist. 14. q. 1. ar. 5. in hunc locum reiecit meminit ex superioribus oportet, duplicem esse quæstionis huius sensum: videlicet, an confessio sit diuinitus instituta, vt necessaria necessitate finis, vt sine qua salutem consequi non possumus: & vtrum præterea sit de necessitate præcepti vel diuini vel humani. Enimvero puero ante usum rationis necessarius est baptismus necessitate salutis, non autem necessitate præcepti, quod cum liget. Et vice versa, honorare parentes, non est illi ad salutem necessarium, venienti tamē ad usum rationis præcepto. Igitur quinque conclusionibus ad quæstionis titulum respondetur.

¶ Prima. Sacramentalis confessio à Christo est instituta, tanquam cuiusque post baptismum in mortale crimen lapsi ad salutem necessaria, & loco necessitatis pro tempore: & ideo dicitur necessaria, in re vel in voto: nam si votum confessionis, in contritione inclusum, est necessarium, causa est, quia confessio ipsa in re est necessaria: sed quia apud Deum voluntas pro facto reputatur votum sufficit. Et certe si est necessaria ad salutem, planè intelligitur id esse de iure diuino: nam cum salus nostra spiritualis opus sit supernaturale per speciale auxilium Dei proueniens, nil ad hunc finem necessarium esse potest, nisi diuinitus fuerit institutum. Boni autem lector consulat si in re tam scitu necessaria explicanda, quam profecto pro ratione presentium temporum ieiunè nimis scholastici tractant, non nihil immoremur. ¶ Probatur ergo sic declarata conclusio, quod ad vtranque partem illo præcipue verbo Christi Ioan. 20. ad apostolos. Accipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Super quibus verbis Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio. Quid ipsum inquit, hoc aliud esse dicas, nisi omnium rerum celestium potestatem illis à Deo concessam? Quorum enim ait, peccata remiseritis, remittuntur, &c. Pater omnifariam filio potestatem dedit. Cæterum video ipsam eandem omnifariam potestatem à filio illis traditam. Hinc ergo planum colligitur argumentum, quod

& illic fuerit instituta confessio, & tanquam necessaria. Arguitur enim sic. Plenaria Deus potestate impertitus est sacerdotibus remittendi, & retinendi peccata: ergo iudices eos rei huius constituit, atque adeo eius iudicium, & sententiam necessariam esse voluit via ad salutem iudicare autem de peccatis rectè ne queat: nisi illa noverint, iuxta illud Prouer. 12. Qui iudicat quod nouit, iudex iustitiæ est: nam aliter non posset pro criminis quantitate poenā metiri. Præsertim cum sacerdos sit iudex, vt sit etiā Christi vicarius medicus atque adeo debeat pro morborum ratione medicinales poenitentias imponere: nosse vero nequeunt occulta & intima cordis nisi de linquentium confessione: ergo sacramentalis confessio illic est reu ad salutem necessaria instituta. Bonaventura d. 17. ar. 1. par. 2. distinctionis. q. 3. dicit, q. in sacramento poenitentiae sunt duo: nempe, absolutio, quod est formale sacramenti, & confessio, quod est materiale: quorum primum Christus instituit Io. 20. secundum vero non, sed insinuauit: & ideo confessio, inquit, est à Christo insinuata, & ab apostolis instituta, & à Iacobo promulgata ca. 5. Confitemini alterutrum peccata vestra. Quam quidem doctrinam desumpsit ad litteram ex Alex. 4. par. 1. 76. memb. 3. ar. 2. Scotus vero eadem d. 17. plus adiecit: scilicet, q. licet illo loco fuerit institutum sacramentum poenitentiae, non tamen tanquam necessarium sed tanquam utile: itaq. commissum sit sacerdotibus iudicium peccatorum, non tñ tanquam necessarium, sed tanquam arbitrium & utile. Nam & sacramentum confirmationis diuinitus est institutum, non tamen tanquam necessarium. Quare subdit, quod qui teneret, confessionem solum esse de præcepto ecclesie, non potest faciliter impugnari, licet rationabili, sit dicere, quod sit de iure diuino. ¶ At vero nescio quid in mentem Scoti venerit, hoc arbitrium iudicium in re hæc commentari. Est enim, vt bona venia dixerim, ficta quædam expositio, nec parum perniciosa. Cogit me tam necessaria hæc catholica veritas hoc verbum dicere: nam si in hoc testimonio non firmiter stabiliatur confessionis necessitas, non habemus robustius aliud aduersus hæreticos. Quocirca cum tanti ecclesie referat confessionem in iure diuino fundare, munus theologi est hunc locum non debilitare, sed interpretando corroborare. ¶ Ad rem ergo, vt re deamus, iudex arbiter quod Scoti inferius ter quæ.

Argum.

Bonaventura.

Alexander Scotus.

Impugnatio Scoti.

Iudex arbiter.

sepe fallit, nō dicitur propterea, q̄ quis pos-
sit inter aliquos hūc vel illum eligere, sed or-
dinarius & arbiter hoc differunt, quōd arbi-
ter est, qui nullam habet iudicandi cogēdiq;
potestātē, nisi quā qui eum eligit, ei tribuit,
vt colligitur ex c. Sanē de arbitris: & ex to-
to illo titulo. Ordinari⁹ verō est qui ex se ha-
bet potestātē, vt rex vel eius minister, cui ip-
se vim coercitiuam tribuit. Si enim duo aut
tres prætores in vrbe sint à rege instituti, pro-
pterea q̄ in arbitrio cuius est ad quēlibet eo-
rum recurrere, nullus dicitur arbiter, sed cer-
te omnes sunt ordinarij. Cū ergo Christus
dicat, Accipite potestatem, quis nam dubi-
tet apostolos fecisse ordinarios necessariosq;
peccatorum iudices, ac subinde eos, quibus
auctoritate apostolica inuincta est animarū
cura? Quare, licet quisq; posset ad quēcūq;
sacerdotū recurrere, quod est exemplū Sco-
ti, certe nō sunt arbitri, sed ordinarij: quia nō
accipiunt à pœnitente potestatem, sed pote-
state Christi funguntur, quā non habent lai-
ci. Præsertim q̄ non possunt eligi quicūque
sacerdotes in confessarios, sed illi, quibus au-
toritate apostolica, vel inuincta est animarū
cura, vel priuilegio concessum cōfessionem
audire. Vnde in cōcilio Florentino minister
huius sacramenti est sacerdos habens pote-
statem absoluenti vel ordinarij, vel ex pri-
uilegio superioris ordinarij. Hoc autē pos-
set quēpiam fallere, q̄ sancti vocant sacer-
dotes arbitros inter Deum & homines: non
tamē id intelligitur in hoc sensu, quōd in no-
stro sit arbitrio illis subijci, vel nō subijci, sed
quōd tanquā ordinarij Dei iudices arbitra-
tur de peccatis nostris, vtrum remittere ea
nobis, an retinere debeant, cum hac vel illa
inuincta pœnitentia. Vis ergo argumenti
est hæc. Christus hanc tradidit potestātē or-
dinarij sacerdotibus: ergo necessarium il-
lud iudicium illis commisit. Idque planē for-
ma illa demonstrat, Quorum remiseritis, re-
missa: & quorum retinueritis, retenta erunt.
Sed ait Scotus, verbum illud non esse præci-
sum id est, non alia remittentur nisi quæ vos
remiseritis, neque alia retinebuntur: quoniam
sacerdos, inquit, neque remittit, nec retinet
nisi quæ audit in cōfessione præter quæ tñ
Deus alia remittit, atque alia retinet, id est,
in inferno punit. Solutio autem hæc vim
verborum non infringit: nam si Deus alia re-
mittit, quæ non exponuntur iudicio sacer-
dotis, est quia nō adest confessarij copia pro

tempore: & si alia retinet, est propter culpā
hominis ea non confitentis, iuxta præscri-
ptū ecclesiæ. Et ideo in hoc, quod dicit, Quo-
rum retinueritis, necessitatem monstrat con-
fessionis: imō verō non tantum in hoc mem-
bro, vt aliqui volunt, verum & in altero asser-
matiuo: nam in hoc, quod ait, Quorum remi-
seritis, potestatem ordinarij confert, quæ
nisi populum eidem sacerdotū iudicio subdi-
disset, vim non haberet coercitiuam, atque
adeo non esset ordinaria. Mēte cōcipe ver-
borum Christi spiritum. Quemadmodum
rex anulum suum tradens prætori ait, Acci-
pe sigillum hoc ad iudicandum causas, Quo-
rum delicta remiseris, remissa erunt, & quorū
ad supplicium retinueris, retenta, perinde ac
si ego facerem. Sic ergo Christus, qui inquit
tū homo, qua ratione nos à peccatis rede-
mit, vniuersalis iudex constitutus est omnium
peccatorū, tñ in hoc seculo & in futuro, &
illud Ioan. 5. Dedit ei iudicium facere, quia fi-
lius hominis est, eandem memorans potesta-
tem ait. Data est mihi omnis potestas in cœ-
lo & in terra: scilicet, iudiciaria, sicut misit me
vicens pater, ego mitto vos, Accipite ergo
spiritum sanctū, per quem ego meritorum,
scelerumq; causas iudico, & peccata remit-
to, & mea prorsus auctoritate, vt mei vicarij
iudices fungimini, conferendo gratiam eius-
dem spiritus sancti ad remittendum pecca-
ta, vel illam impœnitētibz subtrahendo, ita
vt sicut nemo nisi iudicio meo potest aut sal-
uus fieri, aut condemnari, sic qui vestro iudi-
cio fuerit approbatus veniā obtinebit apud
patrē. Quapropter repudiandus est Arma-
chan⁹, qui lib. 11. de quæstio. Armeno: quan-
do concedat potestatem remittendi peccata cō-
cessam apostolis, non tñ illā hoc, inq; loco,
sed quādo creati sunt sacerdotes, suscepit:
quia simul inquit, munera omnia sacerdoti-
a debuerunt recipere. Hierony. nanq; super
eundem locum Ioan. ait, & in epist. ad Edi-
biam. q. 9. hic illam recepisse: nam cum vt
ait Apostolus, 1. Corint. 12. Diuisiones gratia-
rum sint, nil obstat quominus diuersis tem-
poribus apostoli diuersas potestates sacerdo-
tales ad diuersos effectus suscepierint. Quare
licet antea suscepissent potestatem in corpus
Christi verū cōsecrādū, hoc loco suscepit
potestātē in corp⁹ mysticū, ita Durā. d. 17. &
Marsilius. q. 12. art. 1. tenet. Præterea diuina
cōfessionis institutio testimonio illo Matth.
16. ad Petrū nihilo infirmiori cōfirmatur, Tibi

simile.

Ioan. 5.

Contra illa.

ma.

et cetera.

et cetera.

et cetera.

et cetera.

dabo claves regni cœlorum. Quodcūq; sol-
ueris super terram, erit solutū & in cœlis: &
quodcūque ligaueris, erit ligatum. Sed autē,
illa non fuit, nisi promissio. At verō, cū di-
uina promissio diuinam habeat fidem, tam
certum est id, quod promissum, concessisse, ac
si planē dixisset, Do. Quare Matth. 18. Asser-
tiue ait, Quæcūq; alligaueris super terram
erunt ligata & in cœlo: & quodcūque solue-
ris, erit solutum: eadem ergo claves tradi-
dit præsentī loco Ioan. 20. & cap. vlt. Petro sin-
gulariter, tanquā capiti verbo illo, Pisce
agnos meos. Claves autem regni cœlorum
quid aliud denotare possunt, quā potesta-
tē aperiendi ipsum & claudēdi? Aperire autē
nihil aliud est, quā obstaculum ingressui
tollere, quod est peccatum, atque adeo clau-
dere est illud negata absolutione nō tollere.
At verō cū neq; peccatum remittere neq;
aperire queant, nisi tanquā iudices
iudicare tamen nequeant nisi causas cognos-
cendo, sicut ipse Christus facit, à quo pote-
statē habent colligitur, vt vbi dedit illis pote-
statē remittēdi, dederit & potestātē coerci-
tiuam peccata cognoscēdi, ac perinde pecca-
tores ad confessionē obligauerit. Quod qui-
dem ecclesiæ interpretamento apertissime
confirmatur, vt latius dist. 20. monstrabitur,
quæ duas claves se habere profertur: scilicet,
scientiæ, & potestatis, quæ eo sunt nexu con-
iunctæ, vt nisi clavis scientiæ ad cognoscē-
dum præmitteretur, clavis potestatis ad ab-
soluendū manca esset & trunca. Et ideo Ale-
xander, & sanctus Bonauentura intelligētes
illic esse datam potestatem absoluenti, subse-
quenter intelligere debent inuinctam esse
populo necessitatem confitēdi. Nā vt dist.
17. art. 2. q. 1. bene ait Ricardus, null⁹ est meus
iudex si in meo arbitrio est illi subijci: & ideo
cū sacerdotes sint à Deo instituti nostri iu-
dices, de necessitate tenemur illis confiteri.
Hæc ille. At ne Christi institutio rationē
caruisse hæreticis videatur, optima est, quam
D. Tho. dist. 17. q. 3. est meditati⁹. Cū enim
nemini nisi per Christi mortē salus pateat,
quem Deus, vt ait ad Rom. 3. Pau. proposuit
propitiatorē per fidem in sanguine ipsius
passio verō nemini, nisi ei applicata, profuit
decentissimum fuit & religioni necessarium
sacramenta ab ipso auctore salutis nostræ in-
stitui, quibus eadem passio tū ad remissio-
nem originalis, tum deinde ad remissionem
actualium criminum applicaretur, ad quæ

ideo sacramenta suscipienda suam familiam
obligaret. Quapropter sicut baptismus est
ad originalis abhūionem necessarius, vt re-
generemur in nouam vitam: ita & sacra-
mentum pœnitentiæ ad remissionem actualium,
vt ab eisdem morbis sanemur. Quod si vi-
gentis quæras, cur nō interior contritio ad
huiusmodi applicationem sine exteriori sa-
cramento sufficiat: quādoquidem per ipsam
gratia confertur. Iam dist. 1. responsum est, sit.
quod diuinus honor, & utilitas nostra id exi-
gebat, nempe, vt signis istis exterioribus sa-
cramentorum prosteremur saluē per su-
pernam Dei virtutem nobis obuenire, quæ,
vt ait Gregor. in illis secretis operatur.

Et per hoc diluitur argumentum Scoti. Sa-
cramentorum enim necessitas ex eorum fine
pendenda est: sacramentum autem cōfir-
mationis non est ad remissionem peccato-
rum institutum, & ideo non cognoscitur illud
tanquā simpliciter necessarium suscipere.
Sacramentum verō pœnitentiæ est in remis-
sionem peccatorum, vt baptismus, & ideo
est ad salutem necessarium, vt ille Placet er-
go mihi illud axioma Durandi ad hoc pro-
positum distinct. 17. q. 9. quod omne reme-
dium diuinitus ordinatum contra culpam,
quæ contraria est gratiæ, est ad salutem ne-
cessarium. Quanquā, vt distinct. 14. quæst.
prima articulo quinto, cum S. Thom. dixi-
mus sit discriminē: quoniam cū omnes le-
ge communi nascantur filij iræ, baptismus
simpliciter est ad salutem necessarius: sacra-
mentum verō pœnitentiæ non simpliciter,
sed ex suppositione: scilicet, supposito pec-
cato mortali post baptismum. Precedit &
notatio necessitatis confessionis ex vni-
tate maxime & vni, qui nobis inde prouenit.
Cū enim naturæ lūmine doceamur, eis, qui
corrupti sunt moribus, magnum esse em-
bumentum corda sua amica patetere, &
quibus vel re, vel cōsilio inuenitur, cōsul-
tisq; nobis Christus cōfessionem insti-
tuit, quæ sub tantum secretum, quāntū sacer-
dotibus præcipit, eis tanq; eius vicarij, mor-
bos nostros exponeremus, qui eis auctori-
te & nos ab illis liberaret & saluaria medi-
cina in postero adhiberet: ut possit enim o-
mnia suauiter iuxta eiusq; naturam & quæ
hōies sum⁹ ere nostrā maxime sint, vt hōies
De⁹ nobis iudices relinquere, ad quos nostras
deferremus causas, præsertim spirituales. Hæc
enim ratio ad alia negotia transgredī eccle-
siæ

Cur ei
interio
sine
vocali
nisi
sicut
sit.

Solutio arg.
Scoti.

Discrimē in-
ter sacra-
ta bap-
tismi &
pœnitentiæ.

Ratio neces-
sitatis confes-
sionis.

ANAL.

Ger. anru
leg. 10 ad
Caesarem.

Legatio Ger
manorum vi
sum mouit.

Secunda con
clusio.

Secus.

fiat praefecit tum summum eius vicarium, tum sub ipsum alios praefatos, qui ecclesiasticam rem publicam administrarent. Fac, confessio nem sacramentalem non esse necessariam, sed satis esse soli Deo confiteri, profecto tota res publica plena esset occultis vitijs, quae non possent non in publicum prodire: verecundia enim confitendi vehementissimè homines à peruersis morib⁹ arcet. Id quod me teste Germani ipsi publice, dum inter eos agebam, confitebantur. Qua de re ex inelyta Norimberga ciuitate missa est ad Caesarem legatio, per quam ciues illi petebant, ut Caesar imperatorio iure confessionem auriculari indiceret. Aiebant enim se vsu & more intellexisse rem publicam suam, postquam confessio cessauerat, vitijs contra iustitiā & alias virtutes scaturire, quae illis antea fuerant incognita. Rursum tamen eadem legatio mouit nam cum fateri omnino renuerent per absolutionem sacerdotis culpas remitti, & diuino iussu teneri homines vera fateri, quomodo plebs conuinci posset Caesarea lege occulta sua scelera secretò confiteri? Nam qui non confiteretur, cum id praetor cognoscere non posset, quomodo poenarum minis cogi posset? Adde, quod nisi tantus esset fructus confessionis, quantus est absolutio peccatorum, ad tantumque sacerdos secretum diuina lege teneretur, intollerabilis lex esset, quae homines sceleratissima sua crimina in aurem sacerdotis exponere compelleret.

Secunda conclusio. Sacramentalis confessio diuino iure est praecipua. Itaque non solum necessaria est ad consequendam gratiā, ut de contritione diximus, quaquidem gratia recepta, ut non est amplius necessaria, ita neque habet iam pro tunc necessitatē praecipui. Imò postquam quis per contritionem suscepit gratiam, tenetur iure diuino ad confessionem: quae in contritione voto fuerat inclusa, ut art. 4. latius monstrabitur. Hæc ex superiori liquida consequentia colligitur: nam ut art. precedenti dicebamus, munus principis est ciues ad necessaria salutis officia legibus instituere: ergo si, ut probatum est, sacramentum poenitentiae est ad salutem necessarium, fit ut de illo sit singulare praecipuum. Eodem enim modo & de baptismo argumentati sumus. Scot⁹ vero loco citato, quod non prorsus sentit confessionem esse simpliciter necessariam, aliter arguit ad fundandum confessionis mandatum. Quicquid, enim, inquit, gra-

tiam Dei amisit, tenetur de necessitate praecipui charitatis, Diliges dominum Deum tuum, agere quantum in se est ad eius recuperationem: sed quamvis contritio sit una via recuperandi, confessio tamen est faciliior. Rō vero hæc pl⁹ languoris habet quā vigoris. Nā si sacramentum non esset tanquam necessarium institutum, nunquam dilectio Dei illud suscipere cogeret: quia nemo illo praecipuo omnia remedia adhibere cogitur quā sint faciliora; sed satis est apponere necessaria. Secunda ratio eius est: quia si solum esset de iure humano, Papa non teneretur eo, quia princeps non obligatur suis legibus. Sed neque hæc ratio multum valet: quoniam licet princeps non cogatur suis legibus per vim coercitiuam, cogitur tamen per vim directiuam, ut lib. 1. de iustitia & iure, q. 6. arti. 7. diximus. Quare licet praecipuum confessionis non esset nisi ecclesiasticum, teneretur illo, sicut ieiunare quadragesima. Firmissima ergo ratio praecipui confessionis ex necessitate sumitur sacramenti poenitentiae. Vnde eodem ipso loco Ioannis. 20. ubi instituta est confessio, tanquam necessaria ad salutem, planè intelligitur datum praecipuum confessionis. Quod miror Caietanum non animaduertisse, qui in expositione eius loci dixit. Fateor institutio nem sacramenti poenitentiae hic haberi, non praecipuum. Tamen & illud Matth. 4. Poenitentiam agite, appropinquauit regnum coelorum, praecipuum quoque adferat sacramenti poenitentiae: nā licet tunc nondum vim praecipui habebat, nisi quaten⁹ poenitentia est virtus, tamen praecipit illic facere poenitentiam eo modo, quo ipse erat institutum conferendo apostolis clauis regni coelorum, & potestatem remittendi peccata. Adhuc nihilominus iuniores quidam, qui praedicta testimonia enervare contendentes, nullum aliud firmitus exquirere satagunt. Aiuunt, inquit, illud Ioan. 5. non intelligi de iudicio peccatorum, sed de iudicio finali, quod facit Christus. Et illud Matth. 18. Quaecūque alligaueritis &c. non intelligi nisi de ligatione per excommunicationem, quia instituebat apostolos illic Christus de correctione fraterna. Et ex illo Ioan. 20. Quorum remiseritis &c. non colligi necessitatem confessionis omnium peccatorum occultorum & metaliū, sed hoc haberi ex sola ecclesiae consuetudine, quae est optima legum interpret. Exceptiones autem istae sunt eorum hominum, qui contra doctrinā

Aduersus
illos iuniores

Intelle
ci Ioan. 5.

Dilatio. 1.

Dilatio. 2.

Arg.

Lonar.

Arg.

etiam Aristot. 1. Ethic. in re morali, & sacra demonstrationes exigunt mathematicas, ac subinde vrgentius contendunt testimonio sacra infirmare, quā corroborare. Si. n. pater omne iudicium dedit filio in quantum homini ad ipsum profecto spectat de virtutibus & vitijs vniuersis, quantumvis occultis non solum in die postrema mundi, verum, & in hoc seculo iudicare, ut reos, vel absoluat, vel condemnet, quam quidem potestatem reliquit sacerdotibus. Rursus potestas clauium regni coelorum quantumvis ad excommunicationem se extendat, potissimum tamen, ut nomen sonat, in aperiendo claudendoque regno coelorum posita est. Aperire autem est peccata tollere, quae ingressui obstant. Vnde Matth. 16. post promissionem clauium, quam c. 18. Christus repetit, intelligens Petrus vsum earum potissimum esse peccata remittere, seiscitatus quoties peccata remitteret. Auscultent isti Augustinum sermone. 55. tertie partis sermonum ad coniugatos, & refertur de pñia. d. 1. can. Agite poenitentiam. ubi ait, Agite poenitentiam qualis agitur in ecclesia ut oret pro vobis ecclesia. Nemo dicat sibi, Occulte ago apud Deum: nouit Deus, qui mihi ignoscat quae in corde ago. Ergo sine causa dictum est Quae solueris in terra soluta erunt & in caelo ergo sine causa clauis datae sunt ecclesiae Dei fructum euangelium Dei, fructum verbum Christi promittimus vobis quod ille negat. Ecce ius diuinum confessionis fundatum in euangelico verbo, quo loco datae sunt clauis ecclesiae. Vnde Berna. in sermone de apostolis Petro & Paulo. Qui, inquit, scilicet, Petrus, clauis regni coelorum tan singulariter accepit, ut praecedat sententiam caeli sententia Petri, ut scilicet, Deus Christianorum nemini prius remittat peccata quae re, vel voto clauibus se Petri subiecerit. Et Aug. lib. de pñia & refertur de pñia. d. 1. can. Quae poenitent, id est verbum Matth. 18. Quodcumque solueris super terram, &c. sic exponit. Ego Deus & omnis caelestes ordines & omnis sancti in gloria mea laudant vobiscum & confirmant quodcumque ligatis & solutis, & loquitur de remissione peccatorum. Rursus si Christus Ioan. 20. spiritum & potestatem contulit apostolis remittendi, retinendiue peccata quam ipse habet, & potestas eius ad occultissima eorum cordi extendatur iudicanda, manifestè inde colligitur necessitas confessionis etiam eorum: quae secretissima sunt. Quapropter

Ambrosii. lib. de poenitentia certe illo loco necessitatem sacramentalis poenitentiae fundat, atque adeo sacramenti praecipuum. Aiebant enim Cathari. illi soli se Domino hanc deferre reuerentiam, cui soli potestatem remittendi peccata reseruarent. Quod quidem Lutheranos est dictum: nā qui a regis praetoribus & iudicibus iudicantur regi potestate adimant iudicandi. Nunquid, quod regius iudex per eius potestatem decernit, rex ipse decernit? Bene ergo ait Ambrosius. Quis est qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Deus nobis iussit eius ministris obtemperare, nos ergo sumus qui honorem soli Deo deferimus suis obediendo ministris: haeretici autem, qui ministris Dei non parant, & ideo honorem quae soli Deo deferre putant, iniquissimè auferunt. In quibus Ambrosii verbis nota necessitas obedientiae, atque adeo praecipui confessionis. Quo ergo ad rem redeamus, firmissima est conclusio. sacramentum poenitentiae omnium quorumcumque peccatorum etiam occultissimorum iure diuino esse ad salutem necessarium, & sub praecipuo non ob id solum quod in vbi & functionibus ecclesiae fundetur, sed & in firmissimis testimonijs euangelij. Quare nullo istos doctores qui dū conclusionē negare non audet, firmitatem fundamentorum labefacta re conantur. Nam ecclesiae usus & decretum licet per se & inter fideles firmissimum sit fundamentum, tamen aduersus haeticos, qui eius auctoritatem non tantum estimant, tenuissimum est, nisi sacra testimonia adferantur: quibus ipsa se fundat ecclesia.

Utrumque item sententia confirmatur adduci solitum est illud Iacobi. 5. Confitemini alterutrum peccata vestra. Nam quamvis nonnullis non tam in eam locum hic habere videatur, habet tamen egregiam. Opponunt enim quidam, quod apostolus non potest sacramentum instituere, quod gratiam conferat, sed Deus, qui auctor est eiusdem gratiae. Quod quidem salua egregia auctoritate D. Bonae & Alexan. verissimum est: quoniam, ut dist. 1. q. 5. ex Augustino colligimus, potestatem excellenti per quam Christus sacramenta instituit, licet communicare potuerit, tamen neque ipsi neque illi creature communicant, sed administratione eorum illis commisit, iuxta verbum Pauli. Cor. 4. Sic nos existimet hō sicut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. Ut opponit quod ubi Iacob⁹ ait, alterutrum sacerdotum

Ambros.

Præceptum

Confirmatio
eiusdem
conclusionis.

Obiectio. 1.

Obiectio.

tum nomine subacito, non videtur de sacra-
mento mentionem facere, sed de illa quæ in
ter laicos mutuo forsan fieri consueverat.
Veruntamen Beda verbum illud de sacramen-
tali confessione idque merito intelligit: nam
quia multi, ut ait ad Corin. Pau. propter pec-
cata infirmantur, infirmos Iacobus admonet
ut accersitis presbyteris primum confitean-
tur, ut subinde ipsi orent pro illis. Dicens er-
go, confitemini, non se insinuat autorem le-
gis, sed id admonet, quod Christus institue-
rat. Premiserat enim similiter dicens, Nolite
iurare neque per celum neque per terram, &c.
& tamen id non dicebat, tanquam præcepti
autor, sed tanquam vel promulgator vel ad-
monitor diuini mandati. Similiter enim Pe-
trus dixerat, Pœnitentiam agite, & baptize-
tur vnusquisque vestrum. Quod ergo Iacobus
admonet signum est diuini præcepti. Igitur
quod ait alterutrum, scitè interpretatur Hugo
lib. 2. supra citato de sacrament. par. 14. ca. 1.
Etenim cum apostolus præmonuerat indu-
ci presbyteros, hoc est sacerdotes ecclesiæ, il-
lic insinuauerat confessionem illis esse facien-
dam. Ait autem, alterutrum, id est, alter alteri
puta, homo homini, ac si dixisset, Non satis
est hominè Deo confiteri, ut David, qui aie-
bat, Dixi confitebor iniustitiam meam Do-
mino, sed hominè etiam propter Deum. Itaque
alterutrum, non id sonat, quod vnusquisque
promiscuè vnique, puta, laicus laico, sed
alterutrum idem est, quod inter vos: scilicet,
homines hominibus oues pastoribus, subie-
cti prelati. Præterquam quod & sacerdotes
sacerdotibus inuicè confitentur. Quapropter
quod ait, Et si in peccato sit remittetur ei, non
solum refertur ad presbyterorum orationem
qui orabunt pro infirmo, quasi illa sola sit fu-
tura remissionis causa, sed ad absolutionem
sacramentalem, quæ orationem præcedere
debet. Et ideo subdit, Confitemini alterutrum
peccata vestra, & orate pro inuicem, ut sal-
uemini. Non solum orate, ut saluemini sed con-
fitemini, ut saluemini. Quare hoc potissimum
loco fundatur necessitas confessionis in arti-
culo mortis. Aggredit in eandem sententiam
August. lib. 2. de visitatione infirmorum, ca.
4. vbi contra illos, qui dicebant satis esse con-
fiteri Deo, hunc locum adducit, quod scilicet,
necessarium sit confiteri alterutrum: puta, ho-
mines hominibus, non quibuslibet, sed accersi-
tis presbyteris. Ad iungitur & aliud testimo-
nium ex suscitatioe lazari. Ioan. 11. quæ apostolis

tradidit institutis absolue dum. Hic aut lo-
cus non est vsque adeo efficax, nisi per mo-
dum exempli neque; tamen simillimi, quia a-
postoli non suscitauerunt Lazarum, ut absol-
uerint peccatorem. Quapropter autor li-
bri de vera, & falsa pœnit. Ipsi autem, inquit,
sacerdotes plus iam possunt proficere, plus co-
fitebibus parcere quibus crimen remittit Do-
minus: scilicet, per ipsos apostolos. Lazarum,
quem de monumento iam suscitauerat, ob-
tulit discipulis solvendum, per hoc ostendens
potestatem soluendi concessam sacerdotibus.
Hæc ille.

Adhibetur, & illud de leprosis Lucæ. 17. *similis con-*
quibus Christus curatis ait, Ite, ostēdite vos *firmiter.*
sacerdotibus. Illa autem historia ad litera so-
lum fuit ne Christus videretur sacerdotes ve-
teris legis suo iure spoliare, quorum erat de-
sanata lepra iudicium ferre: licet per myste-
rium ad Christianos referatur, qui faciebant
lepram suam ostendere debent. Verun-
tamē mystica est theologia, quæ, ut autor est
August. non est argumentatiua. Quare licet
fidelibus plurimum prædicata conferat, ta-
men hæreticos non tanta vehementia concu-
tit. Scio hæreticos canillari posse, quod li-
cèt testimonium hæc vim habeant necessitate
confessionis concludendi, non tamē clancu-
larie illius, quæ fit in aures sacerdotis. Qui-
bus nos tamē respondemus quod in presentiarum
hanc nos tandem conclusionem elicere con-
tēdimus, quod confessio, quæ fit sacerdotibus,
sit necessaria. Conditio autem illa, quod in se-
creto fiat aut in publico, clam, aut palam, non
est de eius essentia, tametsi, ut confessionis re-
ligio omnium occultorum criminum duret
in ecclesia necessariū sit, ut secreta fiat, quod
quæst. seq. ar. 6. monstrabimus optimis etiam
sanctorum patrum fundamentis fulciri.

Tertia conclusio. Dux præcedentes conclu-
siones de necessitate confessionis, & de eius
diuino præcepto, sunt veritates catholice fi-
dei, quas nemo citra hæresis labem negare po-
test. Ex testimonijs enim citatis, præcipue,
ex prioribus ecclesia elieuit anathemate il-
los feriendos, qui negauerint præceptum ef-
se diuinum confessionis. In concilio enim Co-
stantiensis sessio. 8. & postea in bulla Martini
5. eiusdem concilij confirmatoria, damnatus
est inter alios septimus error VVitelessi dicē-
tis. Si homo fuerit cōtritus, confessio est ei su-
perflua & inutilis. Vbi licet non fiat expres-
sa metio diuini iuris, tamē cū decernitur cō-
fessionem

fessionem esse necessariam ad peccatorum re-
missionem, planè decernit necessariam esse de
iure diuino: nam ut supra diximus, cū gra-
tia sit supra naturalis, omnia, quæ sunt ad ip-
sam comparandam necessaria, sunt de iure di-
uino. Sed postmodum sub Syxto. 4. condē-
natus fuit eius autoritate error cuiusdam Pe-
tri Osmentis Hispani dicentis, confessionem
non esse institutam à Deo, sed sola huma-
na constitutione stabilitam. Ac post atate
nostra de eodem errore damnatus fuit qui-
dam Hispanus vir alias insignis. Ac demum
in concilio Tridentino aduersus Lutherum
sessio. 4. sub Iulio cap. 5. decretum fuit, inte-
gram peccatorum confessionem à Domino
fuisse institutam, & post baptismum lapsis
iure diuino necessariam existere. Quarta cō-
clusio. De confessione sacramentali adhibi-
tum est præceptum humanum pontificium
quoad tempus. Patet. c. Omnis vnusque se-
xus. de pœnitentijs & remissio. Cuius verba
sunt, Omnis vnusque sexus fidelis postquā
ad annos discretiōis peruenerit, omnia sua so-
lus peccata saltem semel in anno fideliter cō-
fiteatur proprio sacerdoti. Vbi verbum con-
fiteatur, præceptorium est. Sunt autem qui
dicunt, ut apud Adrianū. q. 1. d. cōfessione, &
apud alios iuniores videre est, decretalem il-
lam non esse declarationem diuini iuris, sed
institutionem temporis confitendi. Hoc au-
tem contra vniuersalem doctorum senten-
tiam est, & contra veritatem. In primis nega-
re isti non contendunt, ut reor, illud esse præ-
ceptum, esset enim manifestarius error. Est
enim peccatum mortale solum propter illā
decretalem non confiteri semel in anno: non
tamē est nouū præceptum à diuino distinctū,
alioqui qui non confiteretur, duo committe-
ret peccata cōtra duo mandata. Imò hoc est
nouū argumentū, confessionem esse de iure di-
uino, quod cū ecclesia non iudicat de occul-
tis, nunquā tam ingens tamque difficile
præceptum Christianorum humeris impo-
suisset, nisi diuino iure, intellexisset positum.
Est ergo determinatio & interpretatio diui-
ni præcepti: nam cū in euangelio non sit
determinatū expressum tēp. cōfessionis, illa
determinatio cōmissa est ecclesiæ. Dubiū
autē est, utrū licet non esset præceptum diuinū,
posset ecclesia de hoc facere præceptum huma-
nū. Est enim argumentū à parte negatiua, quod
ecclesia non est index de occultis mētis cogi-
tatibus, qui solēt esse peccata, can. Erubescat.

d. 32. & can. Si oīa. 6. q. 1. Adria. verò loco cita-
to ait argumētū nō valere: nā si ecclesia non
potest punire occulta, non est defectu iurisdic-
tionis, sed defectu p̄bationis. Quare po-
test p̄ peccato occulto quispiā ex cōfessionē
ecclesiæ incurrere. Attamē ut contra hoc ar-
guamus, non est eadē ratio de ex cōfessionē
pro occultis, & de præcepto directio cōfite-
di actus mentis: nā ex cōfessio solum est pri-
uatio bonorū spiritaliū, quibus ecclesia pri-
uare hominem potest, si hoc vel illud fecerit
quantuncūq; occulte: præcipere autē cogi-
tationū confessionem, est cōpelle e hominē,
ut illa detegat, quæ soli Dei cognitioni sunt
reseruata. Sed tamē argumētū efficax est,
quod supra de Apostolis fecimus, quod cū ne-
mini Deus potestatem excellentiæ insinuendi
sacramēta cōcēderet, nunq̄ potuisset ecclesia
præceptū de tēpore sacramenti adhibere, ni-
si in genere præceptū esset diuinū. Igitur in
hoc ecclesiastico statuto duo sunt cōsideran-
da: scilicet, præceptū cōfitebdi, & hoc est de iure
diuino, & determinatio tēporis, & hoc est
de iure humano. Quod si quis arguat, nullū esse
discrimē inter diuinū & ecclesiasticū præceptū:
nā cū ecclesia nulla præcepta faciat nisi per po-
testatē sibi diuinā cōcessam: sua etiā præcepta
sunt diuina, iuxta illud Luc. 10. Qui vos au-
dit, me audit. De hoc lib. 1. de Iustit. & iure.
q. 6. ar. 4. satis cōtra Gerſo. scripsimus hac ra-
tione tenēdō, oīa præcepta ecclesiæ esse diui-
na. Est enim latū discrimē inter hoc, quod est
præcepta facere per potestatem diuinis susce-
ptā, & hoc, quod est præcepta diuina generalia
in particulari determinare. Etenim, quis ec-
clesia potestatem à Deo receperit cōfendi le-
ges, quas expedire iudicauerit, nihilominus ip-
sa est, quæ illas cōdit, ut est lex quadragesimalis
ieiunij, & ne bigami, aut sanguinis effusores
ordines suscipiant, quæ ex sua institutione vim
habēt obligadi. Pariter & regibus dedit pote-
statē cōdendi leges, ut est Proverb. 8. Per me
reges regnāt & nihilominus regie leges hu-
manæ sunt. Lex aut diuina est, quæ Deus p̄ se
immediatē cōdidit. Atqui præceptū confessio-
nis nō est ab ecclesia positū per ordinariam
potestatem: quam habet à Deo cōdendi lege:
quia illa nō se extendit ad cōdenda sacramē-
ta: quare præceptū hoc immediatē fuit à Chri-
sto latū, atq; ad cōfessionem diuinā: sed tū quia cō-
misit potestatem ecclesiæ iura diuina quoad tē-
pus & alias qualitates determinadi, fecit hanc
tēporis determinationē, quæ est de iure humano.
Idem

Argumētū.

Præceptum
confitebdi de
iure diuino.

Determina-
tio temporis
de iure hu-
mano.

Argum.

Nota discrimē.

similis con-

Præceptum

Hæreticos

Adrianus.

Idem.

Tertia cōclu-

Concilio Co-

stant.

præceptum

Dilectio.

Hugo.

Alia confir-

matio.

Idem omnino est de sacramento eucharistie quod est de iure diuino. Nisi manducaueritis, &c. sed tempus est de iure humano: veluti Sabbata sanctifices est de iure diuino, sed colere festum Petri aut Pauli, est de iure humano.

In negare confessionem esse de iure diuino necessariam si fuerit semper heresis.
At circa tertiam & quartam conclusiones solvendum dubium superest, vtrum negare confessionem esse de iure diuino necessariam fuerit semper heresis in ecclesia, an vero solum post dictum decretum concilij Lateranensis sub Innocentio tertio. Et mouetur dubium propter autoritatem Bonauenturae, qui dist. 17. in expositione secundae partis litterae, ait, quod si quis esset modo huius opinionis hereticus esset censendus propter autoritatem concilij obligantis ad confessionem, sed tamen ante determinationem, inquit, negare hoc non erat heresis: quia negantes tunc confessionem non negabant clauum potestatem neque utilitatem confessionis: sed eius necessitatem, quod non erat hereticum. Adrianus verò. 2. q. de confessione ait semper fuisse hereticum: quia semper fuit contrarium euangelio. Alij verò, vt autor Codicis confessionis ait, q. ante determinationem concilij negare necessitatem confessionis non erat hereticum, sed sapiebat heresim: quia erat contra conclusionem ex duabus praemissis illatam, quarum prima erat de fide, secunda verò non, sed sapiebat fidem: scilicet, necessariū est peccatori, vt sua peccata sacerdos remittat: hoc autē obtinere non poterat nisi prius peccata sacerdoti confiteretur: ergo necessaria est confessio. Secunda enim, inquit, praemissa non erat tunc de fide: quia nondū constabat, quod nō possent sacerdotes aliter peccata remittere, quā per iudicium confessionis.

Adrianus.
Contra hoc autem adhibetur quinta conclusio, conclusio huius articuli. Confessio nem sacramentalem esse ad salutem necessariam semper ab orbe redempto fuit catholica veritas, & eius assertio contraria fuit heretica. Probatur primò quia ecclesia nō potest facere propositionē ē nō heretica hereticam nisi articulum veritatis ē sacra scriptura explicando: quare propositio quae nunc est heretica contra scripturam, semper fuit heretica, licet ante ecclesiae interpretationem possent eius assertores excusari ne essent heretici. Secundò, quia quanta claritate habetur in euangelio facultas clauum apostolis collata ad remittendum peccata, habetur, id non

Quinta conclusio.
Conclusio ratio.

Ratio. 2.

posse facere nisi tanquā peccatorum iudices, atque adeo tanquā causarum cognitores, quod facere non possent, nisi per peccatorum confessionem. Tertio euidenter arguitur. Haec veritas non solum semper fuit certa in euangelio, verum & patribus semper cognita: mirandum est sic quempiam hallucinari, vt credat mille ducentos annos vsque ad Innocentium. 3. ecclesiam nūquā fuisse hanc veritatem confessionis edoctam cū citati patres: scilicet, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, & Cyprianus serm. 3. de lapsis tam aperte de necessitate confessionis loquuntur. Et vetustissimus Tertullianus supra citatus in lib. de poenitentia apertissime hoc sacramentum ait fuisse institutum à Deo, atque adeo ait q. nisi pēta patefecerimus, peribimus. Quinuerò Dionysius apostolorum coetus in epistola ad Demophilū, & Basilius in lib. de institutione monachorū, & Cyrillus lib. 3. super. Leuiticū, & Origenes super Psalmū 37. & saepe citatus Chrysostomus, quos quidem sanctos patres, quae sequenti ar. 3. iterum allegabimus, confessionem sacramentalem, quam exomologesin appellant, tanquā euangelicam didicerunt, & docuerunt. Vnde Leo primus ad Theodorum, & refertur can. Multiplex de poenitentia dist. 1. Multiplex, inquit, misericordia Dei: ita lapsis subuenit humanis, vt nō solum per baptismi gratiam, sed etiam, per poenitentiae medicinam spes vitae reparatur aeternae. In summa Lactantius lib. 4. diuinarum instit. cap. 17. Confessionis nostrae circuncisionem figuram fuisse monstrat: nam sicut illi pudendū membrū, quod figuram praefert & imaginē cordis, sublata pellicula nudabāt, ita nos pudēda cordis debemus sacerdoti patefacere. Vnde cōcludit ea, vlti. q. cū singuli quique coetus hereticorum se potissimum Christianos, & suam esse ecclesiam catholicam putent, illa tamē est catholica ecclesia, in qua est confessio & poenitentia. Quapropter Lateranense concilium solum explicuit preceptum quoad tempus quod nouerat, semper fuisse receptū, seu diuinum.

Ad primum igitur argumentum supra factum respondetur, quod quāuis gratia ad remissionem peccatorum sufficiat, illa tamē quae per solam contritionem haberi potest: nunquā tamen contritio est valida, nisi votum sacramentalis confessionis includat. Quo fit vt etiam gratia recepta preceptū maneat confessio-

confessionis, per quam eadem augetur gratia. Praefertim cū confessio attinet primam gratiam conferat. Ad secundū iam responsum est: preceptū sacramenti huius ibi esse positū, vbi est institutum: vbi apostolis est collata potestas remittere peccata. Quod autem ait Christus, Si vis ad vitam ingredi serua mandata, connumerando praefert deca logū, sic intelligitur q. illa mādāta sunt necessaria existēti in gratia ne ab illa cadat, & ideo proposita illi iuueni sunt, qui iustū videtur ac celsisse ad Christū, quippe qui se dixerit, seruare mandata. At verò quia gratia res est supernaturalis, ad illam assequendam non sufficit seruatio mandatorū, quae sunt de iure naturae, imò neque ipsa mandata seruari possunt ad intentionem precipientis nisi supposito dono gratiae Dei, quae supernaturali virtute sacramentorū confertur: de quibus ideo suscipiendis sunt alia diuina precepta per modū necessitatis proposita. Nisi quis renatus fuerit &c. Quare antequā diceret, Si vis ad vitam ingredi, serua mādāta, praedixerat, Poenitentia agite &c. Ad tertium respondetur, q. Hugo non contendebat preceptū confessionis esse à Christo edictum, sed hoc solum q. expressis verbis illud nō posuerat per modū precepti, sed apostoli explicuerunt illud tanquā in potestate clauum sibi concessa inclusum. Circa canonem verò Theodori nosse opus est casum, qui tempore Nestarii praecessoris Chrysostomi Constantinopoli accidit. Cū enim nobilissima femina frequens esset in ecclesia, vt preces sibi à confessario in poenitentia iniunctas solueret, inuenta est cū diacono concubuisse: quae propter populi sequere coepit in sacerdotes. Quod scandalū vt Nestarius episcopus sedaret, cessare fecit confessionis religionē. Et ex illo solo casu, quē Theodor⁹ in illo canone insinuat, versuti heretici cōtendunt nō fuisse confessionis nostrae ritum antiquū, cū tñ in eodem capite refertur historia quēadmodū vsus fuerit antiquissimus presbyterū bonae conuersationis, seruātem secretum, ac sapientē virum (verba sunt historiae) statuere, qui confessiones audiret, & secundum cuiusq. culpā indiceret mulctam. Et in hoc, quod dicit, secretum ostendit secretam fuisse confessionem, occultorum etiam peccatorum, vt infra patebit. Sed tamen antiquiores Graeci, vt Origenes, Basilius, & alij nunquā negarunt confessionem. Illam verò Constantinopolitanā cō-

fessionem certū est perexiguo tempore durasse: nam licet fortasse Chrysostomus tunc Chrysost. iunior propter illud scandalum conueneret, certum est tamen factum episcopum modis omnibus persuasisse confessionē, vt patet in lib. 2. supra citato de sacerdotio, vbi eximiam illam potestatem remittendi peccata sacerdotibus indultā tantū aestimat. Et in imperfecto, si finem est, homilia. 3. id clare monstrat. Et in libr. de compunctione cordis. Ex hoc enim, inquit, quod in memoria non habemus peccatum, sit vt ad confessionem nō accedamus. Quomodo enim confitebimur, quorum nec memoriā quidem habemus? Et latissime in sermone de poenitentia & confessione. Et de poenitentia. d. r. referuntur duo ei⁹ canones, 1. Perfecta, &, Nō potest, vbi ait, q. in corde cōtritio, in ore confessio, & in opere debet esse humilitas. Et quod non potest quis gratiam Dei caelestis accipere nisi prius purgatus fuerit ab omni sordē peccati per poenitentiae confessionē. Quod si obijcias illud, quod ait homilia. 2. super psalm. 50. Si cōfanderis alicui dicere quod peccasti, dicito quotidie in anima tua. Non dico vt confitearis cōseruo tuo vt exprobrat: dicito ea Deo, qui curet ea. Potest fortasse intelligi de eo tempore, quo cum Nestario consuebat ad visitandū sancti dāse sed tamen forsūtā non intelligit nisi quod nemo cogitur pandere confessorio suo cor suum, vt fiat publicum, vt ait, quoque in can. Quis aliquando, eadem dist. Non dico vt te prodas in publicum. Sed cū ait, Dic Deo, intelligit, vel eius vicario sub secreto Dei, quādo tempus necessitatis occurrit, alias sufficit dicere in mente soli Deo. Et ita intelligendus est canon ille, eiusdem Chrysostomi ead. dist. Lachrymae lauant delictum, quod pudor est confiteri non vt glossa intelligit: scilicet, quod vbi propter pudorē quis peccatum sacerdoti non confitetur, sufficiunt lachrymae: esset enim intolerabilis error. Sed quod extra tempus necessitatis confessionis, lachrymae, vt Magdalene, sufficiunt. Et simi limodo ad testimonia illa sanctorum respondetur, quod Magister Sententiarū dist. 17. & Gratianus in princip. de poenitent. dist. 1. cōgenuit, ad probandum non esse necessariam confessionem. Ait enim Propheta Psalm. 31. Dixi, confitebor aduersus me iniustitiam meā Dño, & tu remisisti impietate peccati mei: quo loco Cassiod. ait, q. cū primū homo deliberat confiteri, remittuntur ei peccata. Et

Et August. Magna misericordia Dei, qui ad solam promissionem peccata dimittit. Et lib. de libero arbitrio, quod refertur ead. dist. can. Si cui, luce clarius constat cordis contritione, non oris confessione peccata dimitti. Respondeatur, inquam, primo Psalmistam loqui eo tempore, quo sacramentalis confessio non erat instituta, quo ideo tempore satis erat dicere, Tibi soli peccavi. Secundo, hæc & alia id genus testimonia tantum probant, quod ubi non instat confessionis tempus, & ubi tempore instanti confessarii copia non adest, sufficit contritio. Nam tunc, ut ibidem ait August. can. Magna pietas, votum confessionis pro opere reputatur. Quod si de Petro, & Magdalena obijcias, quibus peccatorum indulgentia sine confessione concessa est, Unde Ambrosius super Lucam, Lacrymas Petri lego, satisfactionem non lego. ead. dist. can. Petrus. Primum eodem modo respondetur, quod tunc confessio non erat in præcepto. Secundo quod Christus per potestatis excellentiam potuit Magdalene peccatum sine sacramento remittere. Ad quintum demum de glossa Ioannis Teutonici respondetur: non esse opinionem, sed manifestum errorem, eundemque intolerandum, ac de glossis decretorum abradendum. Glossatores enim illi quoties in ius diuinum se se immergunt: quia illud non calent, non possunt non multis erroribus intin-
Respondetur Durando.
di inde emergere. Ad Durandum respondetur, quod satis ei multo fuisset rem sacram tam certam, quantum est præceptum confessionis ecclesiasticum in dubium non reuocare: est enim vir quidem catholicus, sed tamen quandoque liber plus forsan iusto. Et in præsentiarum licet anceps vacillet, presens tamen fulcire hanc partem conatur, quod can. Ois vtriusque sexus, non adferat præceptum confessionis, sed consiliu, licet illic subdatur præceptum sumenda paschalis eucharistiæ. Et ratio eius est, quod ecclesia præceptum coertiuum ponere non potest, nisi de re, quam, ut puniat, cognoscere valet: non autem potest cognoscere, an quisque occulta peccata, & potissimum cogitata cordis confiteatur: ergo nec de hoc potest præceptum edere. Quapropter licet quis excommunicaretur, inquit, si non confiteatur, excommunicatio non ligaret eum in foro exteriori, neque ullus teneretur eum euitare: quia nemo sciret, an esset excommunicatus. Est tamen hoc valde erroneum, ne dicam hæreticum. In primis e-

nim ecclesia, ut identidem diximus, præceptum confessionis quantum ad substantiam non posuit: quia est diuinum, sed tempus determinauit, quod absque dubio facere potuit: hoc enim non est mutare substantiam sacramenti. Quemadmodum statuere potest, ne baptizatus fiat in epiphania, sed in paschate, ut ait in eius expugnatione Paluda. ead. dist. q. 7. ubi ad eius obiectionem probe respondet, quod eadem ratione probaret non posse ecclesiam præceptum eucharistiæ ponere: nam neque ei constare potest, an homo hostiam consecratam sumat, an vero in ore feruet, quam postea expuat. Respondemus ergo, quod potest ecclesie per schedulam curati nosse parochianos esse confessos, nam satis est humano more id cognoscere. Et quod præceptum confessionis edixerit, patet, nam eodem tenore canon loquitur de confessione in anno facienda, & de eucharistia in paschate. Imò expressius præcepti verbum in priori ponitur: scilicet, confiteatur, & sub eodem tenore subdit, suscipiens ad minus in pascha &c. & poena ut aliter faciens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & ecclesiastica sepultura, cuius atrocitas peccatum mortale designat, super vtrumque præceptum fertur. Et dum ecclesia non confessos excommunicatione percellit, in foro conscientie ligat: nam & suffragijs priuantur ecclesiæ, & tenentur se sacris subtrahere. Ad Erasmus respondetur multo fuisse peris locutum: ait enim in scholio citato, quod tempore Hieronymi nondum instituta fuerat secreta confessio, quam postea ecclesia salubriter instituit, si modo recte vtratur ea & sacerdotes, & laici. Verum in hoc, inquit, labuntur theologi quidam parum attenti, quod quæ veteres illi de huiusmodi publica & generali confessione, quæ nihil aliud erat quam signis quibusdam & piamentibus ab episcopo indictis se peccatorem & bonorum communione dignum agnoscere, trahunt ad hanc occultam & longè diuersi generis. Perpède, quam planè Erasmus singulorum peccatorum confessionem, ac perinde sacramentum poenitentiae negauerit, dicens, esse theologorum inuentum, nec fundari in antiquo ecclesiæ more, quod manifesta hæresis est & in ecclesiâ blasphemata. Cuius generis fuit conuictum illud in colloquio de naufragio, quem irridendo ait, insulurasse in aurem sacerdotis. Utinam ergo istorum opera, qui Ciceronianam potius quam ecclesiasticam

sticam phrasim redolent, ab eiusmodi essent beneficiis flosculis expurgata.

ARTICVLVS. II.

Utrum necessitas confessionis fuerit de iure naturali aut scripto ante euangelium.

Articulus secundus est de iure naturali, & scripto, & arguitur quod illis etiam fuerit necessaria. Adam enim & Cain non nisi ad præcepta naturalis iuris tenebatur, qui tamen Gen. 3. & 4. de hoc reprehensi leguntur a Deo, quod peccata sua non fuerint confessi. Idemque arguitur de Iob qui sub eadem lege cap. 31. ait. Si abscindi, ut homo peccatum meum. Et in lege scripta Moy si legimus apud Esaiam cap. 43. Narra siquid habet, ut iustificeris. In contrarium autem est quod, ut Iudo ait, & refertur can. Ius naturale dist. 1. Ius, inquit, naturale est commune omnium nationum: confessio autem non est vniuersis gentibus communis.

Quæstio facilis est, quæ non nisi ad explicanda nonnulla sanctorum dicta mouetur. Ad quam igitur tribus conclusionibus respondetur. Prima. Confessio sacramentalis nequaquam esse potest de iure naturæ, hoc est, sola natura eam docente, & fieri dictare. Probatur, quia ius naturæ, ut nomen sonat, minime ad supernaturalia extenditur: sacramenta vero euangelica sunt super naturalia, tum quia, ut initio primæ distinctionis diximus, sunt protestationes supernaturalis fidei, tum quod effectum habet supernaturalis gratiæ. dictamen ergo naturalis iuris docere non sufficit confitendum esse sacerdoti spe veniæ obtinende. Et confirmatur. Naturale ius, ait Cicero, est illud, quod non opinio ingenui, sed naturalis quædam vis inseruit: neque, ex principiis naturæ: sacramentorum vero cognitionem, & infusionem non innata, sed diuina virtus nobis inseruit: igitur ut miraculorum operatio, & mysteriorum celestium reuelatio, sic & sacramentorum institutio res supernaturalis est. Quod si arguas contra. De iure naturali est quod nullum malum maneat impunitum: occultum autem puniri non potest nisi confessione delinquentis probetur: ergo confessio est de iure naturæ. Negatur consequentia. Satis enim est occultum, quod non puniatur in hoc seculo, ut puniatur a Deo, ut habetur ca.

Si omnia. 6. q. 1. Si vero rursus argumenteris, Poenitentia, ut dist. 14. q. 2. diximus: fundatur in iure naturæ ergo confessio, quæ est eius pars. Negatur consequentia. In iure enim naturæ supposita scintilla illa fidei infusa, quæ tunc infundebatur, quæ Deus cognoscebatur retributor boni & mali, natura dictabat ab illo esse veniam efflagitandam, per internam vero mentis loquellam: sciebant enim mentis cogitatus perspicere. Videtur autem per aliud extremum confessionem esse contra ius naturæ: nam si natura docet, ut secretum, quod fidei nostræ amicus committit celestem, ut Proverb. 11. admonemur, fortiori ratione admonet, ut celestem propria peccata, quæ si apte natura pudorem & verecundiam offundit. Quare Chrysostomus can. Quis aliquando de poenitentia. dist. 1. Non tibi, inquit, dico, ut te prodas, insinuans grauissimum onus hominibus imponi, ut scelera sua alteri proferant. His tamen non obstantibus subiungitur secunda conclusio. Confessio sacramentalis non est contra ius naturæ, imò vero licet ratio naturalis ad eius notitiam non pertingat, supposita tamen per fidem cognitione virtutis huius sacramentalis instinctus naturalis ad illud suscipiendum instigat. Naturale enim est, ut homo desideret a peccato liberari, & morbis suis spiritalibus mederi. Quare si naturale nobis est, ut fido amico nostra secreta pandamus, in xta illud Ecclesiasti. 6. Confiliarius sit tibi vnus ex mille: multo est certe ratio consonantius, ut ubi cum tanto secreto, & fructu id possumus, faciamus.

Ad primum ergo argumentum respondetur, quod non sumus tam Domini alieni secreti nobis commissi, quam nostri, & ideo possumus nostrum, non autem alienum detegere. Ad secundum respondetur, quod pudenda detegere iactantia causa de quibus ait Prophetæ. Letantur cum male fecerint, est impudentiæ vitium, & sine conducenti causa illa propalare, est honorem prodigere. Et hæc sunt contra ius naturæ. Quare Chrysostomus. secundum admonet, ut nemo se criminis in publicum prodatur. Confiteri autem peccata in dici ea iuridice interroganti est opus iustitiæ atque adeo causa medicinæ adhibende illa fidei amici committere est prudentia, & præsertim confessario ea exponere ad obtinendam salutem, humilitas & obedientia. Tertia conclusio. In lege veteri non erat confessio sacramentalis, ut in noua. Hanc conclusionem satis sufficit

Ecc pra

pra confirmamus dist. 2. q. 2. art. 2. Thomas enim V. Valdensis tom. 2. de sacrament. cap. 136. fundare studet confessionem nostram in ritu illius legis constitendi peccata. Nam confitebantur, inquit, peccata operis gratia, ut adulterium, homicidium & blasphemiam, non autem peccata cordis. At vero in primis certissimum est nullum illis fuisse penes sacerdotes clauum potestatem spirituales ad remittenda actualia, sed solum in circuncisione remittebatur originale. Sanguis enim hircorum & taurorum &c. ut ait Paul. ad Heb. 9. inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, non autem spiritus. Hinc autem colligitur neque ullam fuisse tunc obligationem ullum confitendi peccatum oculum sacerdotis esset enim intolerabile eos absque remissione culpae ad rem tam difficilem obligare. Sed forsitan per modum capiendi consilij & remedij liberè quisque aliqua peccata periculosa exponerebat in aures vel sacerdotis vel Pharisei, cuius sanctitatem magni aestimabant. Vnde Matth. 3. legitur, quod Ioannes publicanis & militibus & alijs diuersae sortis confitentibus peccata sua, salutaria monita & documenta dabat.

Solutio. 1.

Ugitur ad primum argumentum respondetur primo, quod in illa reprehensione Adae & Cain celantur sua crimina fundatur ius gentium, & civile, & canonicum, tum ut ante quod reus condemnatur, exigatur eius confessio, tum etiam, ut si iudice interrogatur, teneatur ipse parere & veritatem fateri. Eadem enim iustitia, quae reos punire iubet, interrogationem hanc & confessionem exposcit. Atque huc pertinet dictum Iob. Ait enim crimine esse, peccatum abscondere tempore & loco, quo est detegendum. Quod si dicas hoc habere locum quando fama & iudicia proclamant, & tamen Adae peccati nulli erant testes, respondetur, quod cum Deo omnia sint comperta, ius ipse habet, absque alia infamia, indicijs vel testibus quodcunque peccatum quantumvis secretum ad puniendum interrogare. Atque hoc optimo iure (quod hic notandum est) potuit confessionem sacramentalem instituere & a nobis exigere. Vnde Ambrosius lib. de paradiso. c. 14. in eadem Adae historia eandem fundat confessionem. Et inde canonem illum Non potest. 1. de poenitentia dist. 1. elicit, ubi ait, Non potest quisque a peccato iustificari, nisi peccatum ante fuerit confessus. Et canon. Ecce nunc. Illa, inquit, confessio nos liberat a morte, quae fit cum poeni-

tentia. Ad tertium denique respondetur confessionis ritum in lege vetere medium fuisse inter confessionem iuris naturae & nostram. in iure enim naturae confessio tantum erat necessaria mentalis apud Deum: in lege vero scripta, quae umbra erat & figura nostra, corripit exterior quodammodo esse. Dū in Leuit. c. 6. & 7. pro diuersis peccatis iubeantur diuersa offerri sacrificia. Et praecipue in festo expiationis iubeatur Leuit. 16. sacerdos manibus impositis super hircum, emissario confiteri peccata populi, non quod illi essent prius a singulis confitenda, sed in genere fatebatur haec & illa peccata quotidie committi a populo, pro quorum igitur expiatione preces fundebat. In noua vero lege, ubi Deus non aenigmatibus, ut olim, & in prophetijs, sed palam ut ait Paul. Locutus est nobis in filio, per quem nostrā est redemptionem operatus, explicatē faciēda est singulorum confessio, ut eadem redemptio virtute clauum applicetur.

ARTICVLVS. III.

Utrum omnibus hominibus & de omnibus peccatis necessaria sit confessio.

Articulo isto tertio, duas vniuersalitates & personarum & peccatorum eo si mul complexi sumus, quod mutua se opera abae dilucidet. Arguitur enim, quod omnes in vniuersum teneantur ad confessionem. Ius diuinum, eo quod Deus vniuersalis est omnium Dominus, vniuersos obligat mortales: quare lege baptismi suscipiendi vniuersus mundus obligatur: confessio autem, ut supra diximus, est de iure diuino: ergo ad illam vniuersi mortales tenentur. Secundum, sacramentum poenitentiae est in remissionem peccatorum institutum: sed ut habetur Ecclesiastes. 7. non est qui faciat bonum, & non peccet, saltem venialiter, ergo vniuersi praepcepto confessionis subduntur. Un contrarium est, quod ut ait Hieronymus, sacramentum poenitentiae est secunda tabula post naufragium: sed esse possunt aliqui qui post baptismum naufragium non fecerunt: ergo illis non est necessaria confessio.

De hac quaestione variae sunt doctorum opinioniones. Ricardus enim dist. 17. artic. 2. q. 4. ait, omnes tam fideles, quam infideles teneri praepcepto confessionis, non quatenus est

Partis effectus

Secundum argumentum

Parergon

Descriptio

Recursus

est pontificium, sed quatenus diuinum. Quod & Scotus eadem dist. alludit. Et secundo ait, quod dum quis mortale non habet, tenetur venialia confiteri propter praepceptum ecclesiae. In quam sententiam consentit S. Bonaventura ead. dist. in 2. part. artic. 2. q. 1. Alexan. vero. 4. part. q. 77. memb. 1. ait, quod homo quantumcumque perfectus nullam habens peccata, aut mortalis, aut venialis conscientiam tenetur confiteri, non quidem propter praepceptum diuinum, quod tantum obligat de peccatis mortalibus, sed propter praepceptum ecclesiasticum. Et ut suam opinionem clarius perspicias tenet, venialium confessionem sub nullo cadere praepcepto, & nihilominus ait teneri hominem, dum non est conscius peccati, confiteri sacerdoti in genere, dicendo, Ego sum peccator: idque ad dandam gloriam Deo, & praestandam obedientiam ecclesiae. His tamen non obstantibus ad quaestionem quinque respondetur conclusionibus. Prima. Praepceptum confessionis solum obligat fideles: sic enim habet canon concilij. Omnis utriusque sexus fidelis: quod quidem est expressio & determinatio diuini iuris. Quod si dicas, propterea ecclesia adiecit illud moderamen, quod de infidelibus non iudicat, iuxta illud Pauli, De ijs, qui foris sunt, nihil ad nos, subduntur tamen diuino iuri. Contra hoc arguitur. Ius diuinum supernaturale solum obligat vniuersum orbem ad suscipiendam euangelicam fidem: obligatio autem ad alia praepcepta singularia sacramentorum non exurgit nisi ex ipsa professione fidei, quae fit in baptismo: quemadmodum si quis fecit votum simplex religionis, licet teneatur ad religionem, non tamen ad eius caeremonias & officia, donec illam profiteatur: infideles ergo non tenentur immediata obligatione ad confessionem, sed dum baptismum susceperint. Atque id aperte confirmatur. Infideles tenentur baptismatis vnda prius ablui, quam alia eis sacramenta permittantur: per baptismum autem omnia peccata plenissime remittuntur: ergo non tenentur ad confessionem, donec post baptismum fuerint lapsi. Ex quo fit, quod illud concilij Carthaginensis. 4. quod refertur can. Baptizandi de poenitentia dist. 4. ubi habetur, quod baptizandi per aliquot dies abstineant a vino, & carnibus, & sacerdotali manuum impositione examinati baptizentur, non intelligitur, quod debeant sacramenta-

1. Bonavent.

Alexan.

Prima conclusio

Secunda

Argumentum

Confirmatio

liter absolui, sed manuum impositio erat genus exorcismi. Secunda conclusio. Nemo qui nullus est peccati conscius, confiteri tenetur. Probatur, quia non iure diuino, ut Ratio co. in Alexander ipse fatetur: sed multo minus humanum: Nam canon non dicit simpliciter, Omnis Christi fidelis teneatur confiteri, sed restrictè. Teneatur sua confiteri peccata: ergo eum qui peccata non habet, non obligat. Quare nescio quid in mentem venerit, Alexandro, ut isto iure voluerit ligare illos, qui nullius sunt conscij peccati. Contra id autem, quod ait, debere saltem confiteri in genere, est efficacius argumentum, quod illa non est confessio: quod est pars sacramenti: nam confessio est actus iudicialis: iudicium vero debet fieri in particulari: de illo autem, qui dicit se esse peccatorem, nullum potest sumi iudicium: nam & sanctissimi viri hoc ubique dicunt. De qua re latius, q. sequenti. Sed arguit contra S. Bonaventura, quod nemo esse potest tam sanctus, qui non sit peccati conscius, saltem per integrum annum: nam ut ait Ioan. in sua canonica. si dixerimus quod peccatum non habemus nos ipsos seducimus. Ad hoc tamen respondetur, quod nos non loquimur per annum vel per dimidium, sed quoad homo nullius habet peccati conscientiam. Ioan. enim solum nos admonitos facit, ne affirmemus nos non habere peccatum: nam facile homo memoria labitur, sed tamen nil obstat quominus homo nullius sit memor culpae. Tertia conclusio. Cum tria sint peccatorum genera: scilicet, originalis, venialis & mortalis, nec de originali, nec de aliquo peccato ante baptismum commissio necessaria est confessio, imò neque illam, vel ante, vel post baptismum fieri licet. Hanc conclusionem supra dist. 5. q. vnica artic. 6. demonstrauimus: nam cum peccatum originale non fuerit nostra propria voluntate commissum, non solum confessio, verum nec contritio de illo requiritur, imò nec conteri de illo proprie possumus. Atqui dum in baptismo remittitur, omnia illuc usque commissa simul cum illo condonantur: quare iniuria fieret baptismus si qui illo ablutus est, illa postmodum confiteretur. Quarta conclusio. Venialia peccata quantumvis legitima sint confessionis materia, taliter ut consilium sit salutare, illa confiteri, non tamen de illis est necessaria confessio. Prima pars est nota: quia cum hoc sacramentum in remissionem peccatorum sit

Secunda conclusio

Arg. Bon.

Solutio.

Tertia conclusio

Conclusionis ratio.

Quarta conclusio

institutum: & venialia verè sint peccata, materia sunt confessionis. Quare viri boni & religiosi hæc sunt, quæ quotidie confiteri solent. Enimvero eiusmodi confessio, quia legitima est, gratiam auget: quinverò aliquando conferte primam gratiam potest attrito, si aliquid habeat mortale cuius culpa fuerat prorsus oblitus: præterquam quod ad puritatem conscientie & cautelam non peccandi plurimū confert. ¶ De secunda verò parte, fateor, aliquando maior dubitatio exilii propter D. Bonaventuram, & Ricardum, & huius classis alios contrarium sentientes. Nihilominus citra dubium vllum est vera. Primum S. Thom. dist. 17. q. 3. licet ante prius videatur, demum tamen hoc affirmat, & 3. part. q. 65. arti. 1. expresse ait, ad deletionem venialis peccati nullum esse directè institutum sacramentum. Cuius rationem inde adfert, quod sacramenta omnia ad infusionem gratie sunt instituta: veniale verò absque gratie infusione remitti potest per actum charitatis, vt dist. 15. q. 2. late monstravimus. Quare inferius q. 84. arti. 2. ait, quod sacramentum poenitentiae non est contra venialia principaliter institutum. Eandem opinionem tenet Scotus dist. 17. & ibidem Durand. q. 9. & Caieta. q. 1. earum, quas de confessione adiecit ad tertiam partem, vbi ait, q. alia opinio est tutior, sed hæc est verior. At melius forsitan dixisset: quod confiteri liberè venialia est tutius, non autem quod opinio ad id obligans sit tutior: quia multos ingerit scrupulos. Probat ergo conclusio. Venialia inf. diuino confiteri non tenemur, vt auctores contrarie opinionis concedunt, tū quia sacramentum est secunda tabula post naufragium: & veniale peccatum, quia non separata Deo, non frangit innocentie nauim, atque adeo non est naufragium: tū etiam quia non requirit infusionem gratie, quæ fit per sacramentum. Neque verò tenemur illo iure potestatis, Omnis vtriusque sexus, vt ipsi putant. Primum, quia illud, vt supra diximus, non est nisi determinatio diuini iuris: determinat autem consilium: solum tempus, & modum, cui facienda est confessio: reliqua verò observanda relinquunt, vt iure diuino statum est. ¶ Secundo, quod est vergentissimum argumentum. Ecclesia sicut sacramenta instituere non potest, ita neque formam neque materiam mutare: peccata autem confessa sunt necessaria materia: ergo quæ

uis daremus illud esse aliud præceptum distinctum à diuino, si de iure diuino venialia non sunt necessaria materia, non potuit ecclesia eadem facere necessaria: potissimū cum esset præceptum diuinum aggravare: & multa peccata venialia mentalia, quorum ecclesia per se non est immediatus index. ¶ Tertio arguitur. Quamvis ecclesia singulare præceptum fecisset de confessione, non debuit alium finem habere, quam qui est diuini iuris: ille autem est, eos, qui extra gratiam Dei sunt, in eius amicitiam reuocare: necessitas enim huius finis, vt supra diximus, est causa necessitatis præcepti: ergo cum veniale non pellat hominem à gratia, non est necessaria confessio materia. ¶ Quarto, illud, quod præfati auctores aiunt, teneri, scilicet, hominē confiteri venialia, vt ecclesie obediat: quando non est mortali obnoxius: scilicet si mortale, gratis dicitur: nam materia necessaria sacramenti per se debet esse necessaria: quare si venialia per se sunt materia, etiā adiecto mortali debet in confessione pādi, vel si tūc non sunt confessi necessaria, certe nec sine illo. Et arguit bene Scotus. Sequeretur, inquit, q. homo hæcenus esse posset in multis venialibus absque mortali, qui si nūc delinqueret mortaliter, hoc superueniens mortale liberaret eū ab obligatione, qua tenebatur confiteri venialia: quia confitendo solum mortale satisfaciunt præcepto ecclesie. ¶ Quinto demum ex verbis ipsius canonis veritas hæc colligitur, ex illis scilicet, omnia sua peccata, & ex poena subiuncta, quæ est ingressu ecclesie, & moriente ecclesiastica sepultura arce. Esset, n. implicatissimum vinculum explorandi omnia venialia ad confitendum, idque sub tam acri celsura. ¶ Accedit postremo magnum argumentum, quod cum præter medium iuris diuini ad delendum venialia, quod est charitatis firmidus actus, vt supra expostum est, ecclesia instituerit multa alia ad id remedia, vt aquam lustralem, benedictionem episcopi & cetera: iū est quod nonnec voluerit ad venialium confessionem coercere. In summa determinatio est Augustiniana. ca. no. De quotidianis de poenitentia dist. 3. quod scilicet pro venialibus sufficit quotidiana oratio fidelium: videlicet, Pater noster. ¶ Per hoc ergo soluitur argumentum, S. Bonaventuræ: quod est hoc. Ecclesia præcipit oēs confiteri semel in anno: q. habet peccata venialia, habet materia confessionis: ergo tenentur confi

confiteri. Respondetur, quod non iubet confiteri nisi ea, quæ homo tenetur iure diuino. Quod si contra rursus arguas. Iure diuino, data est sacerdotibus potestas remittendi omnia peccata tam mortalia, quam venialia, Quorum remiseritis &c. Sed tanta esse debet subditorum obligatio ad confitendum, quanta est prælatorum potestas ad absolvendum: ergo sub præcepto est confiteri venialia. Negatur minor: quoniam facultas remittendi debet esse amplissima: pro illis etiam, qui sua sponte peccata, quæ non tenentur, confiteri voluerint, vt si quis alijs temporibus, quam ab ecclesia constitutis voluerit confiteri: & peccata iam confessa in confessionem reducere, & pariter si venialia quis voluerit confiteri. Obligatio verò iudicari debet ex natura peccatorum: & quia confessio instituta est ad recuperandam Dei amicitiam, quæ per venialia non amittitur, nulla extat confessio eorum obligatio. ¶ De monachis autem eadem quæst. citata Caietanus opinatur teneri semel in mense venialia etiam confiteri propter Clementinam, Ne in agro dominico, de statu monachorum, vbi iubentur, vt singulis mensibus ad confessionem accedant: quoniam cum illic non habeatur, quod confiteantur omnia peccata, sed simpliciter, quod confiteantur, insinuat quod de venialibus faciliè occurrentibus teneantur confiteri: nam religiosi præter commune ius, possunt singularibus statutis ad singulares ceremonias sub mortali etiam obligari. ¶ Neutiquā tamen crediderim teneri, saltem sub peccato mortali de venialibus: esset enim nimium rigida lex, quæ venialium confessionem sub mortali cuiquā iniungeret. Imò verò crediderim decretum illud nullatenus communi canonem mutare, sed solum tempus abbreviare, vt quomodo omnes tenentur singulis annis, si habeant peccata mortalia: ita monachi teneantur singulis mensibus. Imò nescio, an possit Papa venialium confessionem præcipere, saltem, vt argutum est, faciendo illa necessariam materiā confessionis, si de iure diuino non est necessaria. Potest se tamen quisque voto obligare ad illa confitenda, sed eiusmodi vota neutiquā consulerem. ¶ Rem ergo conclusionem quinta claudamus. Omnia, & sola peccata mortalia post baptismum commissa, quæ in memoria vel habentur, vel per le-

gitimam diligentiam haberi possunt, cum suis omnibus circumstantijs mortaliter aggravantibus sunt de necessitate confessionis. Probat, quia hæc oia naufragium faciunt spiritualis vite. Hinc fit, quod qui solis venialibus est obnoxius potest sine confessione sacramentum eucharistie suscipere, & à suo prælato tempore paschatis absque vlla præmissa confessione petere. Cui, nisi alia legitima via confiteretur, prauum esse hominem & impostorem, danda est fides ac subinde sacrosanctum eucharistie sacramentum. Hæc postrema conclusio distinct. sequenti, vbi de integritate confessionis discedendum est, membratim nobis restat, & ad amussim explicanda: & ideo in præsentiarum satis. ¶ De verbo autem illo decretalis, postquam ad annos discretionis peruenierit, nil opus est disputare. Haud enim designat certum tempus, vt duodecim, aut quatuordecim annorum, sicut ad contrahendum matrimonium, sed cum primum puer fuerit doli capax, sic scilicet si inter bonum & malum discernere coeperit, vt prudentium iudicio mortaliter peccet. Et ratio est clara: nam cum necessitas præcepti confessionis tam diuini quam ecclesiastici ex eius necessitate ad salutem oriatur, cum primum homo necessitatem salutis incurrit tenetur etiam ad confessionem tunc semel in anno, tum & in articulo mortis. Verum est tamen quod vsque ad annum ætatis duodecimum ecclesia per celsuras neminem ad confessionem egeret: quia licet nouerit antea etiam posse peccare, vt capit. Pueris, de delictis puerorum, decernitur, nam à septem annis vbi desinit infantia & incipit pueritia peccare possunt, suis tamen præceptis & censuris non vult ante duodecimum, vel quartum decimum cogere, sed relinquit eos sub diuino iure. ¶ Ad primum argumentum respondetur, quod quamvis confessio sit de iure diuino, ad quam ideo si Deus voluisset, omnes potuissent obligare, non tamen id posuit nisi Christianis, qui per baptismum, qui ianua est sacramentorum, capaces eius fiunt. ¶ Ad secundum respondetur, quod licet non sit homo, qui non peccet, potest tamen esse qui citra culpam suam nullus sit peccati conscius. ¶

Ecc 3

ARTI

Ratio conclusi-

Am. discre-

Ratio.

Solutio. 1. ar-

Solutio secun-

ARTICVLVS. III.

Utrum statim homo de peccato confiteri teneatur,
an vero solum semel in anno aut etiam
in articulo mortis.

Pris nega-
ti. et argu.

Secundum ar-
gumentum.

Partis affir-
mativae.

Argum.

Decisio arti-
culi.

Prima conclu-
sio.

Secunda conclu-
sio.

Tercia conclu-
sio.

Articulus quartus est de tem-
pore, quo necessitas confessio-
nis occurrit. Arguitur autem
quod homo statim confiteri
teneatur. Qui enim amat peri-
culum perhibet in illo: qui autem non ilico
confitetur periculum sibi creat moriendi in
peccato: quia dies mortis repentina est.
Secundo. Cum sit presentaneum remedium
restituenda divinae gratiae, qui illo statim
non utitur, contemnere Dei misericordiam
videtur, ut libro 2. de sacramentis. part. 1. ait
Hugo: contemptus autem divinae benigni-
tatis, ut Paulus ad Romanos 2. docere videtur,
peccatum est: ergo tenetur homo statim con-
fiteri. In contrarium est, quod ecclesia non
nisi semel in anno confessionem iussit, sicut
eucharistiam sumere in die paschatis: ergo
sicut non est peccatum non pluries eucha-
ristiam sumere, ita neque confessionem non
pluries facere. Et ex hoc sumitur argumen-
tum, quod neque in articulo mortis sit ne-
cessaria confessio sub reatu non peccati:
nam ecclesia, quae fida est divinatorum inter-
pres, divinum ius explicando solum nos coe-
git semel in anno confiteri: si autem articu-
lus mortis confessionis necessitatem secum
afferret, ecclesia id non subiceret.
Quaestio haec in duplici sensu disputanda
venit: scilicet, vel de iure ecclesiastico, vel de
iure divino. Ad quam ideo septem conclusio-
nibus respondetur. Prima. Iure ecclesiasti-
co non tenemur confiteri, nisi semel in anno.
Conclusio probatione non indiget, quia est
expressus canon ecclesiae, sed duntaxat ex-
plicatione. Non enim ecclesia confessionem
praecipit necessario in paschate faciendam,
sed eucharistiam tunc suscipere: confiteri
autem non nisi semel in anno. Quocirca quo-
cumque die totius anni, homo confiteatur, prae-
ceptum implet. Itaque praecipit, ut inter
annuam confessionem, et aliam non plus tem-
poris intererit, quam annus. Qui enim co-
nfiteatur mense Iunii, usque ad alterum annum
eodem die non tenetur amplius confiteri.
Tenetur nihilominus in paschate eucha-ristiam

suscipere, & tunc quidem si peccatum
habet, quod nunquam fuit confessus, tene-
tur ratione eucharistiae pro eius dignitate su-
menda confiteri. Si autem legitimo impedi-
mento teneatur ne suscipiat eucharistiam,
non teneatur confiteri, usque ad annum à
die, quo confessus est, nisi mortis articulus
interveniat.

De iure autem divino maior est dubitatio,
quod n. nino charitatis ardore accessit dicit
statim postquam homo peccat ad confessio-
nem teneri. Inter quos est Guilhelmus Pa-
risiensis in suo tractatu de penitentia. Hoc
tamen non fundat in natura praeccepti con-
fessionis, sed in periculo, ne scilicet quis mo-
riatur in peccato, & ne unum peccatum in
aliud hominem praecipit, & ne tradatur
oblivioni, & praefertim quia mora in pecca-
to ipsum aggravat. Contra hoc autem sta-
tuitur secunda conclusio. Non cum primum
homo peccat, confiteri tenetur. Conclusio
est sancti Thomae, distinct. 17. quaest. 3. qua-
est. 4. & quidem verissima. Probatur.
Maior est necessitas contritionis, quam con-
fessionis, maiusque periculum ex eius negli-
gentia imminet: nam sine confessione, dum
non est copia, potest quis per solam contri-
tionem salvari: & tamen confessio sine con-
tritione, vel vera, vel existimata nihil pro-
dest: ad contritionem autem nemo statim
tenetur, nisi singularis necessitas urgeat, ut
distinct. praecedenti, quaest. 2. artic. 6. pro-
ximè constituimus: ergo à fortiori neque
ad confessionem tenemur statim. Argumen-
ta praeterea, quae illic fecimus, ad praesens
propositum faciunt, satis autem illic sunt expo-
sita. Sed potissimum est illud, quod prae-
ceptum de confessione etiam de iure divino
est affirmativum: universa autem affirmati-
va praeccepta sua habent statuta tempora, qui-
bus sunt necessario implenda: ergo & hoc
pariter. Et confirmatur hoc de baptismo,
qui tantae necessitatis, imò maioris est, quam
hoc sacramentum, & tamen non statim tene-
tur homo baptizari, ut supra distinct. 5. quaest.
vnic. artic. 3. monstravimus. Neque vero
oportunitas confessionis novum praecceptum
inducit: nam est, si quandoque praecceptum
elemosynae, non oportunitas dandi, sed ne-
cessitas illud adferret.
Unde ad argumentum factum responde-
tur, quod non quodcumque periculum in-

Guill. Pari.

Secunda con-
clusio.

Argumentum
primum.

Solutio.

ducit mortale peccatum, sed illud, quod est
presentaneum, dum autem homo est sanus,
neque morti se offert, non est proprie pericu-
lum mortis: nam repentinae mortes non so-
lent ita crebro accidere. Et ad aliud Hugo-
nis respondetur, quod nullus est contemptus
non confiteri quando non est vixens neces-
sitas mandati, aut periculi, sed loquitur ille
de ipsis, qui nec in articulo mortis confiteri
volunt. Neque vero manere in peccato est
tanta causa alterius peccati, si non actu illud
continuetur, ut propter illam causam tenea-
tur homo confiteri: nam etiam existens in
gratia potest esse in simili periculo. Neque
tenemur esse tam attenti ne peccatum me-
moriam labatur: satis enim est postea diligen-
tiam rememorandi adhibere.

Quaeris instantius secluso humano iure,
quod tempore ius divinum antea obligabat
ad confessionem? Ad hoc facile omnes re-
spondent, & ita respondendum est (quae sit
hic tertia conclusio) quod obligat in articu-
lo necessitatis. Hoc patet, quia similiter o-
mnia praeccepta affirmativa obligant, dum
scilicet necessitas rei praecceptae occurrit.
Hoc autem est, quod difficultatem adfert:
nempe, nosse quando talis necessitas occur-
rit. Ad cuius elucidationem distinguendum
est cum Sancto Thoma loco citato: quoniam
aut loquimur de confessione in voto, aut in re.
Rursus vel de confessione per se ratione ip-
sius praeccepti, vel per accidens, ratione alius
rei faciendae, quae confessionem exigit. Est
ergo quarta conclusio. Votum confitendi
pro tempore est necessarium, quotiescumque
est necessaria contritio, ut in articulo mortis,
aut recipiendae eucharistiae, aut quando ad-
ministranda sunt sacramenta. Patet, quia ut
sit legitima contritio, illud votum requirit,
ut superius expositum est. Quinta conclu-
sio. Confessio in re per se est iure divino ne-
cessaria in articulo mortis. Conclusio haec
quam hic diuus Thomas, & quodlibet. 2. ar-
tic. 1. affirmat, primum probatur more &
usu ecclesiae, quae viaticum infirmitate peri-
clitantibus tanquam rem necessariam admi-
nistrat, quod certe non faceret nisi ius divinum
intellexisset. Sed ais, Unde elicitur ius illud:
nam in evangelio non dicitur nisi, Quorum
remiseritis peccata? Respondetur, hoc insi-
gni efficacia colligi ex natura ipsius prae-
cepti, quae profecto, ut saepe diximus, ex eius

sine est perpendenda. Arguitur enim sic. Sa-
cramentum poenitentiae est ad hoc institu-
tum, ut per illud remittantur peccata post
baptismum commissa: necessitas autem hu-
iusmodi remissionis quam maxime occurrit
in exitu vitae, quo utique momento status
perpetuae vitae agitur, ut scilicet homo à
perpetuo supplicio in aeternam foelicitatem
transmigret: ergo tunc maxime articulus ne-
cessitatis confessionis occurrit si copia adsit
confessarii. Profecto quando non esset aliud,
hoc sufficeret argumentum. Nihilominus
id ex illo testimonio Iacobi supra exposito
maximè confirmatur capit. 5. ut loco citato
ait, S. Thom. Meditare nanque & consulto sa-
cramentum poenitentiae cum extrema vn-
ctione coniunxit, dicens, ut infirmus confi-
teatur, & ungatur oleo sancto, quasi tunc ma-
ximè divino iure sit necessaria confessio ad
abstergendas peccatorum maculas, & vnctio
ad eradendas earum reliquias. Unde Cypria-
nus in epistola ad presbyteros, & diaconos,
Qui preni, inquit, infirmitate aliqua & pe-
riculo coeperint, exomologesid est, confes-
sione facta, & à nobis poenitentia imposta
in pacem à domino remittantur. Quocirca
quod de infirmitatis periculo dictum est, de
presentaneis, & instantibus quibuscumque
periculis mortis intelligendum venit. Dixerim
praesentaneis, quia non quodcumque pericu-
lum obligat ad confessionem, ut tranare
quodcumque flumen, & agitare tauros, &
tormenta: quoniam licet aliqui illic mor-
ti succumbant, rarissime tamen. Sed tamen
ad ingrediendum praelium, & ad longam na-
vigationem ineundam certè necessaria est
confessio. Argumento autem, quod in
contrarium obieci, respondetur, quod
licet ecclesia in canone non meminerit de
articulo mortis, reliquit eum tamen ceu no-
tum ex ipsa natura praeccepti, quem rursus
usu & more declarat. Sexta conclusio. Per
accidens nonnunquam occurrit confessio-
nis necessitas hoc est, ratione alius rei facien-
dae, ut ad sumendam eucharistiam: non au-
tem quodcumque isto modo est necessaria
contritio, est necessaria confessio. Nam ad
suscipiendae alicuius sacramenti eo quod gratiam
conferat, necessaria est contritio, saltem quae
obicem tollat, & tamen non est necessaria
confessio: nisi in susceptione ordinis sacri,
non propter dignitatem illius sacramenti, sed
propter

Confirmatio
ex Iacobi. 5.

Quod pericu-
lum mortis in-
ducit neces-
sitate confes-
sionis.

Sexta conclu-
sio.

Necessitas
confessionis
in articulo
mortis de iure
divino.

Reprobatur
quidam opi-
ni

6

7. dicitur

Tempus ne-
cessitatis co-
fessio.

propter eucharistiam, quam illic ordinati suscipiunt. Hoc enim singulare privilegium est eucharistiae, de quo singulariter ait Paul. Probet autem se ipsum homo &c. & idem est de administratione solenni sacramentorum, quae contritionem exigit, ut digne fiat, non autem confessionem. Sunt qui dicant, quoties quis absque confessione eucharistiam suscipit, duo committere peccata: scilicet, omissionis confessionis & indigne sumptionis eucharistiae. Veruntamen causam huius non video. Fateor quidem dumambo per se concurrunt praeccepta, duo esse peccata, ut si qui illo anno non est confessus in die paschatis non confitetur, nec eucharistiam suscipit, duo facit peccata. At vero qui tunc ambo praeccepta implevit, & postea in festo Pentecostes vult sua sponte eucharistiam sumere, si non confessus illa suscipiat, conscius lethalis criminis, non video cur duo peccata committat, quia tunc non currit per se praecceptum confessionis, sed unum praecceptum Pauli. Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat. Et ideo licet forsitan sit questio de nomine, nam de re tanta esset gravitas in vno, quanta esset in duobus, arbitror tamen non esse nisi vnu sacrilegium indigne sumptionis. At nondum satis quaestioni factum est, superest enim dubium, vtrum stando in iure diuino praeter articulum mortis, sit alius articulus necessitatis confessionis. Sunt enim qui nullum alium arbitrantur occurrere, dicentes, quod cum sit praecceptum affirmativum, satis impletur semel in vita: quare non est vinculum praesens innodandum. Hoc autem profecto est creditum difficilimum: nam cum hoc sacramentum institutum sit ad amicitiam cum Deo refarciendam, & Deus ut dist. 14. q. 2. dicebamus, non in hoc nos tantum creaverit, ut de hac luce exeuntes perditae vitae perirent, sed potius ut in eius amore & servitio vivamus, eiusque mandata ad eius intentionem exequamur, iuxta illud. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata, ridiculum est, quod sacramentum poenitentiae sine quo peccator nullum eius mandatum ad eius intentionem servat, sed totam illam prodigit vitam, usque ad articulum mortis non obliget. Accedit quod charitatis praecceptum pluries non, quam in articulo mortis obligat: nam & inter homines amicitiae iura non in morte, sed in vita obligant, ut scilicet, vita necessitudinis per vices sibi amici im-

pendant. Vnde Aristo 9. Ethic. Amicitia, inquit, vno aut altero officio confirmatur, sed quousque amici modum salis comedant: cum ergo charitatem sine poenitentia recuperare homo non possit, fit ut poenitentia pluries obliget. Adde quod, ut in materia eucharistiae diximus, praecceptum illius sacramenti diuinum eo quod ad nutriendam spiritualem vitam institutum est, pluries quam semel in vita obligat: pariter ergo hoc, quod est ad separandam salutem necessarium. Quod si scilicet, Quis nam ergo est ille alius necessitatis articulus diuini iuris, respondet conclusio septima. Secluso etiam positio iure tenebatur quisque iure diuino eo tempore confiteri, quo secundum commune iudicium humanum periculum imminerebat oblivionis. Probamus, ut solemus, ex fine ipsius praeccepti: cum enim hoc sacramentum sit, ut missio omnium peccatorum per confessionem & absolutionem institutum, & confessio sine eorum memoria fieri nequeat, fit, ut imminente oblivionis periculo obligaret. At qui haec fuit ecclesiae ratio maxime hic adnotanda institui annualem confessionem: Sunt enim aliqua praeccepta diuina, quae secum adferunt statuta tempora, ut praecceptum fidei, & charitatis, & baptismi, quod obligat data decenti oportunitate. Alia vero sunt, quorum tempora eodem iure non sunt decreta, ut fabulata sanctifices, & praecceptum eucharistiae, ac subinde hoc. Vnde cum usque ad concilium Lateranense diuersa essent de hac re iudicia, diuersique antistites diuersa tempora confessionis statuerent, ut Fabianus ter in anno, de consecrat. d. 2. can. Et si non frequentius arbitrata est synodus semel in anno, quo sol suum explet cursum, posse homines criminalium delictorum facta diligentia meminisse. Ex quo sequitur quod a tempore illius statuti canonis ius diuinum praeter articulum mortis non obligat, nisi secundum ecclesiae dispositionem semel in anno. Quod si arguas, quosdam tenaciori memoria vigere quam alios, & alios plura habere peccata, quae citius essent confitenda. Respondetur, hoc nihil referre, sed statum esse ecclesiae iudicio, quae secundum eam prudentiam medium constituit: praeccepta enim debent esse coeque, quae oes aequaliter obligent. Quocirca quidam dicunt, ut Marti. q. 22. nempe casum, in quo timetur oblivionis periculum esse articulum necessitatis falsum est. Satis enim est, ut hoc statuto tempore ecclesiae diligentia faciat ad re-

Septima con-
clusio.

Ratio confide-
ratio.

Argumentum.

cordandi. Pari ratione quod ait Bonau. dist. 17. artic. 2. qu. 2. religiosos scilicet teneri confiteri pluries, quam seculares merito loco citato reprobatur Sanct. Thom. stando in iure diuino & communi ecclesiastico, secus si suis particularibus statutis autoritate summi pontificis confirmatis ad plures teneantur confessiones. Arbitror namque autoritate Papae posse religiosos ad frequentiores mortaliu confessiones obligari etiam sub mortali, secus de venialibus, ut artic. praecedenti diximus. Quamvis in ordine nostro nullum sit praecceptum confitendi pluries, quam semel in anno, nec scio in qua religione hoc sit sed consuetudo & constitutio laudabilis. Sed arguitur cursum Ecclesiae, ut definiuit annum, potuisset definire, ut bis in anno vel semel in biennio fieret confessio: ius autem diuinum semper est permanens. Respondetur, quod licet sit permanens in substantia confessionis, tamen tempus Deus ecclesiae arbitrio definiendum commisit, & ideo quod ipsa decreuerit, id Deus approbat. Veruntamen cum spiritus sancti ducatu regatur, deuiare ab eo, quod expediens erat, non potuit: si tamen ultra biennium confessionem differret, imo forsitan ultra annum, non esset satis, Christianae familiae consultum. Ex his assertis conclusionibus colligitur solutio illius dubij. Vtrum qui semel in anno confessus obligatus fuerit alicuius peccati sine culpa sua in confessione, teneatur cum primu in memoriam venerit illud confiteri, an vero licite possit usque adsequentem annum illud deferre. Respondetur enim, non teneri statim usque ad alium annum, nisi casu mortis, vel fumen de eucharistiae: nam postquam iste semel in anno legitime confessus est, non amplius tenetur illo anno, secus si ex culpa sua fuerit obligatus. Grauior tamen ex postrema conclusione emergit quaestio. Vtrum qui in quadragesima non confitetur, teneatur illico transacta quadragesima confiteri. Respondet namque Divus Antonius 3. parte titulo. 14. cap. 19. §. 3. quod praeccepto ecclesiae semel tenetur homo in anno confiteri: quare qui in toto anno non confitetur, solo vno peccato peccat, quo anno transacto virtute praeccepti ecclesiastici non amplius tenetur confiteri: quippe esset nimium aggravare praecceptum. Atque idem est de praeccepto eucharistiae. Sicuti qui non ieiunauit in quadragesima non tenetur iterum

ieiunare. Et Antonium sequuntur nonnulli non solum ex summissis, verum ex theologis scholasticis. Et quidem opinio esse potest alijs probabilis: ego tamen pro mea ingenij tenuitate nunquam ausus sum eam quantum ad confessionem affirmare. Primum enim si adiuncta est censura excommunicationis, ut adiungi solet, & optime potest, virtute illius citra dubium homo ille negligens elapso anno confiteri tenetur: quia non potest ab excommunicatione absolui donec confiteatur. Sed exclusae excommunicationis censura, quae de iure communi non adhibetur, occurrunt argumenta minime infirma. Sequeretur enim si illud esset verum, quod posset quis per totam vitam sine confessione in re gratiam recuperare, si modo non esset adiuncta excommunicationis poena, sicuti de iure communi non adiungitur. Probatur. Ille qui hoc anno non confitetur, satis habet conteri de peccato proponendo confiteri in anno sequenti: et si in subsequenti non confiteatur, satis est conteri tandem confessionem proponendo in posterum, & sic semper. Quod si respondeas teneri saltem ratione eucharistiae sumendae in Paschate, contra hoc etiam currit argumentum: nam pariter qui in Paschate non suscipit communionem, si excommunicationem excludas, vno solo peccato peccat, neque tenetur amplius illo anno usque ad alium, sicut qui non seruasset festum Paschatis. Quare etiam tunc sufficeret conteri cum proposito suscipiendi eucharistiam in proximo anno. Et sic deinceps semper. Consequens profecto absurdum est concessum. Ad hoc ergo responderi posset, ut debet, quod qui sic quotannis confessionem procrastinando omitteret, primum non deberet apud se tutus esse firmum habere propositum eadem praeccepta seruandi, atque adeo legitimam contritionem. Secundo deberet ecclesia in eiusmodi negligentem acris animaduertere: veniret enim in suspicionem quod non satis bene sentiret de fide. Sed nihilominus argumentum procedit quantum ad id, quod est de per se: quod si bona fide semper legitime proponeret confiteri, conclusio sequitur. Sed secundo, ut rei punctum aperiatur, arguitur. Natura praeccepti, quod nostrum est axioma, ex intentione praecipientis percipiendum est: intentio vero ex fine praeccepti: finis autem praec-

Sententia an
alijs probabilis: ego tamen pro mea ingenij
tenuitate nunquam ausus sum eam quantum
ad confessionem affirmare.

Ratio 3. con-
clusio.

Sententia an
talis.

Secundum ar-
gumentum.

pti huius est reconciliatio hominis in amicitia Dei: ergo si iure diuino iubetur reconciliari, & ecclesia explicuit id fieri semel in anno, in tentio eius fuit, vt anni transitus non excusaret negligentem, quin semper reatu culpæ committit teneretur, quousque præceptum impleat. Non dico quod quotidie nouum peccatum committat, sed quod maneat in primo, idque semper aggrauetur. Accedit in confirmationem huius: quod aliquantulum non adhiberent excommunicationis censuram quousque negligens confiteretur, nisi ille esset præceptum diuini, tum ecclesiastici sensus.

Tertium argumentum.

Tertio denique arguitur. Præceptum eucharistie est merè affirmatiuum, nihil negationis includens, sed ad nutritionem spiritua lem institutum, & ideo habet præfixum tempus Paschatis: quare illo elapso, si excommunicationem submoueat, non videtur homo amplius teneri, sed semel peractis. Attamen præceptum confessionis sic est affirmatiuum vt tamè negationem includat: est enim eius finis, vt ultra annum nemo in inimicitia Dei permaneat: quare qui per annum remedium confessionis non adhibet semper manet omissionis reus quousque legem compleat, veluti qui debitor est pecunie præfixo termino Paschatis illo transacto nihilominus manet debitor quousque persoluat. Concluditur ergo, quod qui neque in quadragesima neque in illo anno confessus fuit, semper manet omissionis reus quousque cõmunicetur & ita vniuersalis habet ecclesiæ usus.

ARTICVLVS. V.

Utrum in præcepto confessionis cadat dispensatio.

Pars negatiua.

IRCAEANDEM præcepti necessitatem arguitur quod non sit tanta, quin super hoc præcepto ecclesia, nempe, Papa vel concilium dispensare possit: nam si id fieri non posset, maxime quia confessio est de iure diuino: attamen super ius diuinum videtur quoque Papa dispensare posse: nam redditio voti est naturalis iuris iuxta illud Psalmi. 75. Vouete, & redte Domino Deo vestro, id est, si voueritis, red dte: & tamen super voti Papa dispensat.

In contrarium est, quod confessio est pars sacramenti poenitentie, quod est necessitatis vt baptismus: & ecclesia nequit facere, quod baptismus non sit omnibus necessarius: ergo neque, quod confessio non sit omnibus post baptismum mortaliter peccantibus ad remissionem peccatorum necessaria. Atque inde rursus arguitur, quod neque in tempore possit dispensare ne fiat semel in anno: cum constitutio illa ecclesiæ sit determinatio diuini iuris, sit vt sicut non potest dispensare super ius diuinum, ita neque super tempus confessionis.

Decisio arti.

Questio facilis est, ad quam ideo tribus conclusionibus respondetur. Prima, Ecclesia: scilicet, Papa aut concilium super substantiam præcepti confessionis: videlicet, vt quisquā nunquam confiteri teneatur, dispensare nequaquam potest. Probatur primo ratione, quia præceptum confessionis est diuinum: inferior autē super legibus superioris dispensare nequit. Secundo peculiarius etiā probatur: quia confessio non est vtunque de iure diuino, sed pertinet ad sacramentum: & sacramenta veluti sacra scriptura, sunt ecclesiæ fundamenta. Vnde distinctio. 7. quæst. 3. artic. 1. quæst. i. cuncta. 5. Sancti Thomæ optime sic arguit. Ministri ecclesiæ non sunt instituti ad fundandam ecclesiam, vnus enim fuit eius fundator Christus per potestatem excellentiæ, sed supposita eius fundatiōe, & institutione, constituti sunt eius ministri, qui fundatam rite, & recte gubernarent: veluti ad operationes rerum naturalium supponitur earum supernaturalis creatio: quare ministri ecclesiæ non possunt eius fundamenta mutare: sed dispensare. Vnde Paulus sic nos exstimet homo vt Dei ministros, & dispensatores mysteriorum Dei. Vbi dispensare non sumitur pro eo quod est quenquā, à lege diuina excipere, sed pro eo quod est administrare. At quippe. 1. Corin. 3. fundamentū aliud nemo potest ponere, quā posuit, quod est Christus Iesus. Ecclesia autē fundata est in scriptura sacra & sacramentis, ergo sicut eius ministri, non possunt nouos edere articulos, qui in sacra scriptura non lateant, ita neque noua sacramenta instituire, aut mutare: ac proinde sicut facere nequit vt quis in originali exillens, saluus sine baptismo fiat, ita neque, vt ille qui in mortale relabitur, sine confessione in re vel in voto iustificetur.

Secunda.

Secunda.

Secunda conclusio. Papa vel concilium generale iusta de causa dispensare valet in tempore cum aliqua singulari persona, vt si Eremita esset ab humano consortio longe semotus, sanctitate clarus, posset dispensare, vt non nisi in biennio vel tribus annis semel confiteretur, præsertim cum nisi mortale haberet, ipse nunquam teneretur. Et secum etiam imple Papa dispensare posset: si rationalibus subesset causæ: si tamen conscius esset lethalis criminis, cum tunc debeat sanctitate pollere & exemplo, vix posset adesse causa, vt secum super hoc præcepto dispenseret. Dixerim concilium vel Papa: quia nemo alius potest super hoc dispensare. Probatur conclusio, quia illa temporis determinatio, vt dictum est, est de iure positivo ecclesiastico. Tertia conclusio. Dum papa in eiusmodi dispensationibus clauibus abuteretur, graueretur peccati, & tantus esse posset abusus, vt dispensatio non teneretur, maxime in re tanti momenti quanti est poenitentis sacramentum.

Tertia.

Utrum ad primum argumentum respondetur primo, quod etiam si admitteretur, Papam posse aliquo modo dispensare in iure diuino, non tamen posset in necessitate sacramentorum, quæ sunt ecclesiæ fundamenta. Sed secundo respondetur, quod neque in merito iure diuino dispensare potest. Enimuero, vt ait Sancti Thomæ. 2. 2. quæst. 68. artic. 10. & nos libr. 7. de iustitia & iure quæst. 4. artic. 1. explicuimus, cum Papa dispensat in voto, non dispensat in iure diuino, quod est inuoluntate reddendum esse, sed determinat, id quod cadebat sub obligatione determinationis humane, illius scilicet, qui votum emisit in tali casu propter meliorem causam non tenere. Et eadem ratione potest dispensare in iuramento, tollendo vinculum, quatenus ab homine processit. Quod si arguas eadem ratione posse dispensare super matrimonio: ratio: quando quidem ex humanis voluntatibus contrahentium pendet, negatur consequentia: quoniam per votum simplex homo nec se nec suam tradidit Deo, sed promissit quare Dei vicarius potest promissionem illam iusta de causa remittere: in matrimonio vero alterutrum aubo se sibi tradiderunt, feceruntque adeo insolubile vinculum, veluti qui religionem solemniter vovit. Sed tamē disputatio hæc non est præsentis loci. Ad id autem, quod contra secundam conclusionem

nem obijciatur, responderetur, quod quantum præceptum canonis sit determinatio diuini iuris, nihilominus determinatio illa est de iure positivo. Restabat circa hanc confessionis necessitatem nosse, vtrum sit necessarium confiteri proprio sacerdoti, sed tamē perspectiorem ordinem esse duximus, si cuncta, quæ ministros tangunt, in quartam questionem, quæ de ministris erit, reijceremus.

Dubium.

DISTINCTIONIS Decimæ octauæ, Quæstio secundæ de quiditate & qualitatibus confessionis.

ARTICVLVS. I.

Utrum sacramentalis confessio sit sacramentalis peccatorum accusatio ad indulgentiam, virtute clauum ecclesiæ, obtinendam.

Ista questione secundum sex sunt de confessione disputanda. Prima de eius quiditate. Secunda de eius conditionibus in genere. Tertia, in sum omnia peccata cõfiteri. Quartum de confessionis circumstantiarum. Quintum de eius integritate, & sextum an debeat esse secreta? Arguitur ergo, quod confessio non sit sacramentalis peccatorum accusatio, ad indulgentiam, virtute clauum ecclesiæ, obtinendam. Extant enim definitiones aliorum sanctorum, quæ non prorsus huic confirmare videntur: at quippe Augustinus, quod confessio est per quam mortibus latens spe veniæ aperitur: vbi accusatio nullam facit mentionem. & Gregorius aut quod confessio est peccatorum detestatio & ruptio vulneris, vbi nulla de spe veniæ fit mentio. In contrarium est, quod definitio debet causas definiti succincte explicare: in hac autem definitione omnes sub compendio colliguntur.

Pars negatiua.

Confessio, vt in libro de verbis euangelii homilia. 8. ait Augustinus, altera laudis est, atque altera frandis. Confessio laudis est, quam

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

diuinam excellentiam, eiusque in nos beneficentiam decantamus. Confessio vero fraudis est, qua nostra peccata propalamus. Et vtraque in gloriam Dei cedit. Nam & Iosue 7. legitur, quod Aham occulto peccatori dixerit Iosue. Fili mi da gloriam Deo domino Israel atque confitere, & quid feceris dicito mihi, ne abscondas. Hæc autem criminis confessio apud illos quibus nomina hæc similiter cadentia placent, quadruplex distinguitur. Est enim confessio mentalis, ceremonialis: scilicet, legis veteris, criminalis coram seculari iudice, & sacramentalis, quæ est ad nostrum propositum. De qua statuuntur quatuor conclusiones. Prima, quæ definitio eius sit. Sacramentalis confessio est sacramentalis peccatorum accusatio ad indulgentiam virtute clauium ecclesiæ obtinendam. Probatur: nam definitio debet causas rei explicare, quæ secundum Aristote. 2. Physico. sunt quatuor: in hoc autem quod dicitur, accusatio, exprimitur forma & substantia confessionis: non enim debet esse peccatorum propalatio ad iactantiam, ut illorum qui letantur cum male fecerint, nec solum per viam simplicis denuntiationis, sed per viam accusationis ad correctionem & vindictam. In hoc vero quod dicitur, sacramentalis, distinctio fit à contritione, quæ est mentalis tantum accusatio. Sed in hoc quod ponitur, peccatorum, explicatur materia & causa agens: nam peccata non nisi peccator confiteri potest. Et in hoc differt à confessione laudis excellentiæ Dei. Ac demum cum adhibetur, ad indulgentiam obtinendam, explicatur finis, quo differt à criminali confessione, quæ sepe ordinatur ad supplicium: nam & si nonnunquam sacramentalis confessio ex timore nascatur, debet tamen spe veniæ ex charitate procedere. Sed dum tandem additur, virtute clauium ecclesiæ obtinendam, designatur iudex: nempe, proprius sacerdos, qui virtute clauium reum absoluit. Unde ad argumentum in contrarium respondetur, quod omnes alie definitiones sunt potius sanctorum gratitatem referentes quàm causas ad amulsim explicantes. Per accusationem enim morbus latens, ut ait Augustinus, aperitur sacerdoti. Et eadem apertionem appellat Gregorius vulneris ruptionem. Sicut autem, qui longiores adhibent definitiones, ut quod sit accusatio ex erubescencia procedens, & satisfactoria, & secreta, & proprio sacerdoti facta &c. Sed tamen, ut saepe diximus, definitio debet esse brevis, & compendiosa: quare ut ait Sanctus Thomas. ubi de hoc tractat distinctio 17. quæst. 3. non debent omnes eius conditiones in definitione exprimi, sed in virtute insinuari, ut postmodum membratim explicentur. Secunda conclusio, quæ est Sancti Thomæ ibi artic. 2. Confessio sacramentalis est actus virtutis. Hoc enim, ut supra diximus, sacramentum eo à reliquis differt, quod materia eius sunt actus poenitentis, in reliquis vero aliquid extrinsecè appositum: quare in reliquis materia sacramenti non est virtus, sed eorum susceptio est virtus. Hic vero ipsamet accusatio, quæ est pars sacramenti, est actus virtutis: nam ad rem virtutis sufficit, ut sit rationi consentaneum, & fiat ubi & quando oportet. Confessio autem hanc imprimis rationem habet virtutis, quod est vera explicatio cordis, ut sicut homo habet in mente, ita ore profert. Item hoc, quod fit in remedium peccati, ut homo ab ipso liberetur. Et tertio: quia est actus obediendi Deo, & ecclesiæ. Quod si arguas omnem virtutem esse de iure naturæ: confessio autem est supranaturalis, respondetur, quod confiteri crimen ubi & quando oportet in genere, est de iure naturali, quod in sacramentali confessione reperitur: sed tamen istæ circumstantiæ scilicet, ubi: quando, & quo fine fieri debeat, statuitur sunt de iure diuino. Quod si interroges, ad quam virtutem pertineat, an ad solam veritatis dicende. Additur tertia conclusio. Confessio sacramentalis est actus specialis virtutis, scilicet, poenitentiae. Probatur: nam quoties ad generalem rationem virtutis additur alia particularis, resultat specialis virtus, ut quia liberalitas consistit in faciendis mediocribus sumptibus, & peculiaris difficultas est facere magnos, nascitur particularis virtus magnificentiae. Pari modo ait Aristoteles. 4. Ethicor. quod confessio, quæ fit in iudicijs, non solum est generalis virtus veritatis, sed specialis iustitiæ. Et similiter confessio laudis beneficiorum Dei non est solum generalis virtus veritatis sed laudis & religionis. Et similiter confessio sacramentalis confessio, non est solum generalis veritatis virtus, sed poenitentiae, ex qua per contritionem imperatur. Quarta conclusio. Multæ alie sunt virtutes huius comites: concurret enim ad huiusmodi sanctam confessionem virtus spei vite eterne, quæ poenitentiam

Prima conclusio.

Ratio. 1. conclusio.

Solutio. 1.

poenitentia, accusationem ut faciat, imprecatur: & suo modo quandoque, timor iudicii. Præterea verecundia, non ut mouens: imò potius obflare videtur, sed tanquam vindicatrix simul concurrere ad luendam poenam. Quare sancti non immerito has tres partes poenitentiae tribus per sonarum attributis adaptare consueverunt ut contritio, quia est detestatio mali, respondeat misericordiae, & bonitati, quæ attribuitur spiritui sancto: confessio vero, quæ est veritatis manifestatio respondeat sapientiæ filii, & satisfactio propter laborem, omnipotentiae patris. Hæc loco citato S. Tho. quæ sunt recentu digna.

Secunda conclusio.

Argum.

Tertia conclusio.

Quarta.

poenitentia, accusationem ut faciat, imprecatur: & suo modo quandoque, timor iudicii. Præterea verecundia, non ut mouens: imò potius obflare videtur, sed tanquam vindicatrix simul concurrere ad luendam poenam. Quare sancti non immerito has tres partes poenitentiae tribus per sonarum attributis adaptare consueverunt ut contritio, quia est detestatio mali, respondeat misericordiae, & bonitati, quæ attribuitur spiritui sancto: confessio vero, quæ est veritatis manifestatio respondeat sapientiæ filii, & satisfactio propter laborem, omnipotentiae patris. Hæc loco citato S. Tho. quæ sunt recentu digna.

ARTICULVS. II.

Utrum sedecim conditiones, quæ confessioni assignantur à partibus solent, sint congruentes.

EC VN DV S articulus est de confessionis qualitatibus, quæ eius quidditatem circumstant. & ideo arguitur, quod non sint sedecim necessariae: nam inter illas ponuntur quatuor scilicet, simplex, humilis, fidelis, & fortis, quæ omnes dicunt distinctas virtutes à poenitentia: ergo non oportebat illas inter qualitates poenitentiae re ferre. In contrarium est autoritas doctorum omnium, qui ex medulla ipsius confessionis illas elicerunt. In capite conditionum confessionis, quæ in particulari sunt elucidanda, primum de eis in genere oportet vnicam conclusionem. Conditiones confessionis sunt sedecim, quæ hisce distichis referri solent: videlicet. Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis. Atque frequens, iuda discreta, libens, verecunda. Integra, secreta, la chrymabilis, accelerata. Fortis & accusans, & sit parare parata. Verum tamen conditiones istæ in quatuor secantur membra. Quædam sunt de intrinsecâ ratione confessionis simpliciter necessariae, ut pote sine quibus confessio esset nulla, ut quod sit accusans, hæc est essentialis forma confessionis. Et quod sit integra, aliis facta esset, quæ ideo conditio ineluctabiliter esse fidelem. Et similiter quod sit iuda cum circumstantiis necessarijs. Et rursum parare parata. Nam cum sit actus iudicialis debet poenitens, sicut reus, parare iudicii clausule non errante. Alia vero est in secundo gra

Utrum par sit poenitentia.

Utrum arguatur.

Utrum affirmetur.

Utrum decidatur articulus.

Utrum conclusio.

Utrum distichus.

du: quippe quæ licet non sit usque adeo necessaria quin absque illa confessio esset valida, tamen est humano more necessaria ut sine qua sacramentum poenitentiae suscipi in ecclesia non posset. Et hæc est, ut sit secreta. Sed & alie sunt in tertio gradu, quæ aliquo modo intellectus necessitatem quandam asserunt, non tamen si in rigore vocis usurpentur. Quia verò quædam sunt simpliciter sub consilio. Ad hunc enim numerum colligendum notandum est cum D. Thoma distinctio 17. quæst. 3. artic. 4. quæ siuicula. 4. quod quædam competunt confessioni quatenus est actus virtutis in genere & quædam quatenus est specialis virtutis poenitentiae: & quædam quatenus est pars sacramenti. In quantum est virtus, requirit quatuor conditiones cuiuscunque virtutis, quas Aristoteles ponit. 2. Ethico. Debet enim studiosus prius operari sciens, & quantum ad hoc ponitur, discretus. Quapropter si discretus dicat, ut qui confitetur sciat quid faciat, ut sit actus humanus est simpliciter de necessitate: nam si fatuus vel alius nesciens quid faceret, sua peccata sacerdoti propalaret, non esset confessio. Sed tamen si discretus sumas, ut qui confitetur discernere nouerit inter peccata maiora & minora, ut omnia ponderet non est de essentia. Rustici enim hoc non faciunt. Est tamen magnum ornamentum. Secundo requiritur, ut studiosus sit eligens, & propter hoc ponitur libens. Unde si id sonet, quod eligens, est de necessitate, nisi enim fieret ex electione, non esset opus virtutis. Sed si intelligatur libens: id est, quadam animi promptitudine: est quidem ornamentum, attamen non simpliciter de necessitate, nam multi magna tamen graue illi ne ad confessionem accedant. Tertio requiritur ad virtutem, ut fiat ex electione propter finem eius. Ex quantum ad hoc dicitur parata, quæ eatenus est de necessitate, ut debeat fieri confessio intentione legitima: scilicet, quod homo intendat se accusare coram Deo spe veniæ, ut in definitione eius dictum est. Vtrum vero alia, quæ sunt sinistra intentio etiam venialis: invalidet sacramentum, videbimus quædam de confessione si fiat intentione enim rei temporalis, licet illi adiungatur, clarum est non invalidare si de se sit licita, ut si quis confiteatur causa salutis obtinendæ, vel vincendi in lito vel prelio, quod potest esse licitum. Quarta conditio est, ut homo immobiliter operetur, & quantum ad hoc dicitur fortis. Quod si sonet, ut homo propter nullum impedimentum in ca-

Prima conditio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

tur quominus confiteatur ubi, & quando oportet secundum necessitatem confessionis, est necessaria conditio, si autem quod virili animo & strenuo fiat, est ornamentum, sed non necessarium. ¶ Secundo confessio est actus virtutis poenitentiae, quae habet tres gradus. Incipit namque ab horrore turpitudinis peccati: & respectu huius debet esse verecunda: nam si homo non narraret peccata nisi per modum instantiae, nulla esset confessio. At dum modo, sit accusatio, reliquis pudor est quidem ad ornatum conferens, sed non simpliciter necessarius. Secundo progreditur ad dolorem, & quantum ad hoc dicitur lachrymabilis. Quod si referatur ad lachrymas mentis, ut sit vera detestatio, est de necessitate: sed tamen lachrymae sensus ornamentum sunt confessionis, non tamen semper est in nostra potestate illas exprimere. ¶ Tercio consummatur in abiectioe hominis, & quantum ad hoc ponitur humilis, quae respectu huius, ut peccatum narretur quatenus peccatum, est necessaria, ceterum est confessionis decor. ¶ Tercio confessio ex sua natura est occultorum manifestatio: & quantum ad hoc habet quatuor alias condiciones. Requiritur, n. ut sit fidelis: id est, ut verè proferatur quod est in corde. Et haec conditio est simpliciter necessaria, ut sit manifestatio vera totius materiae necessariae confessionis: quae ideo in integritate includitur. Vtrum verò quodcumque per se veniale fiat in sacramento mortale, videbimus statim articulo quarto. ¶ Secundo, non debet verborum inuolutio obscuritate offundere: & quantum ad hoc ponitur iuda, quae quidem nuditas eatenus est necessaria, ut non sit in causa, ut confessarius non percipiat peccati naturam, quae illud mortaliter aggruat. Quare ad hanc conditionem reducitur circumstantiarum confessio. Quod autem non alia adhibeatur verborum rhetorica pertinet ad ornamentum. Tercio requiritur, ut non multiplicantur verba ad rem non pertinentia, & propterea dicitur simplex: pura enim excludit intentionem finis, quae vitiat sacramentum, sed simplex refertur ad verba, ut non exprimantur nisi quae ad peccati explicationem attinent sine aliorum iniuria. ¶ Et quarto requiritur, ut nihil subtrahatur eorum, quae sunt necessaria ad confessionem: & contra hoc dicitur integra. Quae quidem conditio est simpliciter necessaria, de qua late dis-

putabimus. ¶ Quarto confessio est pars sacramenti, atque hac ratione quinque alias exigitur conditiones: nempe, ut sit accusans, & non excusans in primis necessaria. Mox ut sit parè parata: & iste ambiguit, ut dictum est sunt simpliciter necessariae. Deinde, ut sit secreta: & haec licet non sit de essentia sacramenti, tamen ob causam supra dictam est suo modo necessaria. Praeterea demum requiritur, ut sit frequens & accelerata: sed istae conditiones non ad praeceptum, sed ad consilium referuntur: quantum ad necessitatem enim non requiritur frequentior, nec acceleratio, quae quando ecclesiastice capit, vel casus necessitatis occurrunt. ¶ Igitur ad argumentum in contrarium respondetur, non inconuenire, imò conuenire maxime alias virtutes sacramentalem confessionem circumstare, quarum aliqua sint poenitentiae imperatrices, aliae ancillae: & auxiliare: est enim proles diuinae sapientiae ad cuius arcem, ut Prouerb. 9. legitur, ancillae suae homines vocant.

ARTICVLVS. III.

Verum confessio debeat esse integra sic, ut omnia peccata poenitens confiteatur.

In his sedecim recensitis conditionibus tres sunt, quae amplius, & pressius requiruntur: nempe, integra iuda, secreta, & de quibus quatuor reliquos articulos subiungamus oportet. Nam integra duplicem habet sensum. Primum, quod omnia cum suis circumstantiis quisque confiteatur, & secundum, quod omnia confiteatur eidem sacerdoti. Confessio enim, quae priori modo non est integra dicitur ficta, quae autem partim sit uni sacerdoti, & partim alteri sine legitima causa dicitur dimidiata. ¶ Arguitur ergo, quod non sit necesse confessionem esse integram. Confessio sit ut peccata sacerdoti innotescant: contingit autem aliqua esse publica & sacerdoti notissima ergo illa non sunt necessaria confitenda. Secundo occulta reuelare videtur iuri naturae esse contrarium nam quae homo corde secum contra Deum peccat satis esse videtur: ut secum etiam Deo confiteatur. ¶ In contrarium tamen est, quod impii est à Deo dimidia sperare veniam, cū sint plures de poenitentia distinctae: omnium autem veniam virtute clauum nemo obtinere potest nisi

nisi omnia confiteatur: ergo omnia sunt de necessitate confessionis.

¶ VVitellus, ut est videre apud VValdensem 2. tomo de sacrament. cap. 135. & subsequen- tibus obligationem huius auricularis confessionis negabat, dicens neminem teneri peccata occulta sacerdoti detegere. Vbi maxime contra istos haereticos adnotandum est, quod negantes auricularem nostram, & clanculariam confessionem, inde mouentur, quod concedere remittunt esse necessarium peccata occulte confiteri. Qui enim hoc concederet, manifestè conuinceretur confessionem debere esse secretam: nam importabile esset iugum, ut cogerentur homines peccata sua occultissima eademque sceleratissima publicitus pro- palare. Quocirca, ut negent necessarium esse confiteri occulta, negant hinc ritum confite- di secretè, ut art. 6. iterum dicemus. Lutherus est, ut est videre, in eius art. 8. per Leonem condemnato, in omnibus singularis alia ratione confessionem detrahit. Haec enim inter se cretam & publicam distinguit, sed ait neque venialia neque omnia mortalia esse confitenda, ut aliquid relinquamus misericordiae Dei. Fuit enim hominis delirium cogitare, quod dum confitemur nostrae iustitiae innotemus, & quae non confitemur relinquimus misericordiae Dei. Sed ista ratio nihil debemus confiteri: at propterea confitemur, quia nostra peccata vicario Dei proponimus, à quo diuina eius potestate & clementia remittantur.

¶ Ad quaestionem ergo unica conclusionem, respondetur. Omnis Christi fidelis tenetur omnia sua peccata mortalia, post baptismum vel corde vel ore vel opere commissis confiteri. Et hic est sensus canonis. Omnis vtriusque, sexus. Et in concilio Florentino habetur ad confessionem pertinere, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet suo sacerdoti confiteatur integraliter. Dixerim mortalia, quoniam, ut venialia non sunt de necessitate confessionis: ita potest quisque, aliqua eorum, quae commiserit, confiteri, aliaque tacitus praeterire. Neque, n. ideo confessio ficta redditur, neque dimidiata. Probatur conclusio ex loco illo superius exposito Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, &c. Illi enim absque ulla restrictione potestas est apostolice concessa remittendi peccata: ergo remittendi omnia. Et cum illa remittere nequeant, nisi tanquam iudices, neque de illis iudicare, nisi si peccata & eorum causas per clauem sci- entiam

tiae cognoscant, sit ut totam suam familiam Christus obligauerit illis confiteri mortalia usque ad occultissima cordis. Nam cum de operibus ex causis iudicandum: & opera, ut ait Christus, ex corde exeant, radices etiam peccatorum illic latentes sunt confessario aperienda. ¶ Secundo manifestè probatur conclusio. Quemadmodum Deus, ut supra dictum est, nequit ullum mortale absque omnibus remittere: quoniam remissio sit per gratiam, & amicitiam eius: ita neque sacerdotes eius vice & munere fungentes possunt nisi omnia simul remittere. Quare non dixit, Quae remiseritis erunt remissa, & quae retinueritis retenta: quasi eiusdem personae aliqua remittant, & aliqua non: sed quorum remiseritis, id est, quem iudicaueritis, veniam dignum in totum absoluit, alioqui in totum ligat: & hoc significat forma absolue autem vel ligare neminem valent nisi de illo iudicando: ergo poenitens, qui omnium veniam petit, omnia tenetur sacerdotis iudicio exponere. Tercio id patet ex fine virtutis poenitentiae, confessio siquidem sacramentalis in hoc differt à criminali, & iudiciali, quod iudex in foro exteriori non intendit nisi malefactorum vindictam & punitionem, & ideo confessio nem non requirit nisi illius criminis, de quo vult supplicium sumere: confessionis vero sacramentalis finis est reconciliare amicitiam Dei, & hominem corrigere: hoc autem fieri non potest nisi poenitens suum statum, qualis sit, sacerdoti pandat. Id quod, nisi omnia peccata etiam intima cordis aperiat perficeri nequit. Quarta idque propterea ex confessionis fidelitate confirmatur. Ut enim confessio non debet esse trunca, sed prorsus omnia peccatorum: ita & confessio si sit fidelis. Vnde bene adnotauit Caietanus. 2. quaest. de confessione super tertiam partem. Discrimen inter verba, quibus Christus tradidit potestatem iurisdictionis in foro exteriori, & in foro interiori: nam de illa dixit. Si peccauerint fratres vestri: quasi ad tribunal exterius non nisi si peccata, quae probari possunt, deferenda sunt. De hac vero ait, Quorum remiseritis peccata: quasi cuncta sint ad hoc iudicium deferenda. At quia haeretici huiusmodi confitentium ritum nouum esse in ecclesia praedicant à tempore Innocentij, dicentes quod olim non fiebat in particulari distincta confessio, ut singula explicarentur peccata, sed generalis in publico, quae se homo fatebatur peccatorem:

torem, sicuti de lege veteri diximus ubi homines per sacrificia in genere se profitebantur esse peccatores. Et arguitur quarto. Hoc est manifeste sacramentum poenitentiae negare, ubi vlla conferatur remissionis gratia: nam & illam generalem confessionem sanctissimi perinde faciunt, ac nequissimi homines, atque adeo per illam nullum potest de hominis statu sumi iudicium. ¶ Igitur & qd semper in ecclesia in usu fuerit etiam occultorum confessio, patet ex loco citato Augustini sermo. 55. tertiae partis sermonum, & refertur can. Agite de poenitentia dist. 1. Agite enim, inquit, poenitentiam, qualis agitur in ecclesia. Nemo sic dicat: Occulte ago, nouit Deus, qui mihi ignoscet: quia in corde meo ago. Ergo sine causa dictum est, Quod solueris super terram, solutum erit & in caelis: Vide, quomodo de occultis, quae corde geruntur, erat tempore Augustini poenitentia, imò & tunc antiquissima. Et libro 2. de visitatione infirmorum supra quoq. citato expressissime reprehendit eos, qui existimant soli Deo, cui nihil occultum est, confiteri, cum confitendum, inquit, sit Domini vicario. Et subdit, Ergo ad te venire roga sacerdotes, & fac eum tuarum conscientiarum penitus participem. Nota conscientiarum, ubi loquitur de occultis, de quibus prius dixerat, nihil esse Deo occultum. Unde in libr. de paradiso Ambrosius, quod & in de vera & falsa poenitentia refertur, & can. Non potest. 1. de poenitentia dist. 1. Non potest quis, inquit, iustificari à peccato, nisi confessus ante fuerit peccatum, ubi nulla sit exceptio publici aut secreti, sed generalis est sententia, Nullus potest à quocumq. peccato &c. Et Origenes super Psalm. 37. Vide, inquit, quid nos docet scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Peccatum, inquit, in genere nullo excepto. Vbi palam loquitur de secreta confessione: nam paulo post mentionem subdit de publica. Quare exemplum subdit: sicut iij, qui habet intus indigestam escam, nisi vomuerint, non releuantur: ita qui occultum habent peccatum, nisi confiteantur. Et subnequit, quod circumspiciendus est diligenter sacerdos, cui confiteri debes. Clare ergo de occultorum confessione loquitur. Et Hieronymus super Eccle. c. 10. Si quem, inquit, serpens diabolus occulte momorderit, & nullo conficio eum peccati veneno infecerit, si tacerit qui percussus est & non egerit poenitentiam, nec vulnus suum

fratri & magistro voluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Perspice, quam clare tempore Hieronymi erat confessio occultorum. Quem utiq. locum credibile est, Erasmus legisse, qui nihilominus super epitaphium etatum ad Oceanum, adnotauit, tempore Hieronymi non fuisse in usu occultorum confessionem. Et supra citatus Laetan. ait, quod sicut per circumcisionem nudabatur membrum illud, ita per confessionem debemus exponere pudenda cordis, atque adeo occultissima peccata. Et Cyprianus sermo. 5. de lapsis, inquit, quantis nullo sacrificij, aut libelli facinore constrikti sint: quoniam tamen de hoc cogitauerunt id ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confiteantur. Et vetustissimus Tertullianus in lib. de poenitentia facit comparationem, quod sicut qui vlcus habet pudendum, ne pra pudore illud ostendat, re maualuita & ei usu venit q. sua peccata non detegit. Atqui ut vsq. ad apostolorum tempora rem reducamus, Dionysius Pauli discipulus in epist. ad Demophilum, ipsum reprehendit, quod contra ordinem ecclesiasticae disciplinae adstaret cuidam, qui sua peccata sacerdoti confitebatur. Et Clemens primus successor Petri epist. 1. ait, Petrum docuisse, ut cogitationes internae panderentur sacerdotibus. Decuit hac tēpestate haec de multis testimonia huc accersere, quibus impudētia eorum proditur, qui vniuersalem omnium etiam occultorum confessionem ab ipso vsq. apostolorum tempore celebratam fuisse negant. Cū tūvel inde satis eadē cōstet veritas, q. nullibi extat canō ubi cōfessio primū fuerit iussu: nā Innoc. solū praecipit cōfiteri oia peccata eo more, quo semper fuerat ecclesiae in usu. ¶ Dubitabit hic autē quispiam de peccatis oblitis, vtrum etiam illa teneatur homo cōfiteri: nam in canone Lateranensi simpliciter dicitur, omnia: in Florētino verō nō nisi restrictē, quorum memoriam peccator habet. Respondetur, quod obligatio simpliciter fertur in omnia mortalia post baptismum commissa. Sed est inter oblita discrimen, quod illa quorum homo ex culpa sua oblitus est, sic cōfiteri tenetur, quod per obliuionem non excusatur, atque adeo per absolutionem non recipiet gratiam. Illa verō, quorum post diligentem indaginem meminisse nequit, simpliciter quidem confiteri tenetur, sed tamen pro tunc excusatur ignorantia

tia inuincibili: & propterea dictum est in concilio Florētino, quorum memoriam habeat. Quod autem obligatio semper ea confitendi maneat, inde constat, quod postquam in memoriam recurrerint, sunt necessario confitenda: idque non propter obligationē tunc exturgentem, sed propter antiquam, quae semper manet. ¶ Igitur ad primum argumentum respondeatur, quod licet aliqua sint peccata publica & sacerdoti nota tanquā priuatae personae, non tamen tanquā iudici, & ideo sunt illi per confessionem exponenda praesertim quod cum iudicium de rebus sumendum sit e suis causis, necessarium est, ut poenitens cor suū pandat, ut innotescat quo fine & causis illud fecit. ¶ Ad secundum iam supra responsum est, quod confiteri occultissima peccata sub vinculo diuini sigilli ad obtinendā veniā à Deo non est contra ius naturae, quin natura ad id maximē inclinat.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum singula peccata quoad numerū cū omnibus suis circumstantijs sint fideliter confitenda.

De maiorem explicationem praecedentis articuli quaeritur circa aliam conditionem, ut sit nuda, quo modo sint omnia confitenda: & arguitur quod non debeat quis numerum omnium peccatorum confiteri. Confessio oris contritioni cordis respondet: contritio autem, ut supra dictum est, sufficit generalis omnium: nam potest in momento haberi: ergo pariter confessio omnium potest intelligi si in genere, quis dicat, Ego feci multa peccata, aut saltem si dicat, feci decem aut viginti: tū. n. oia confitentur: potissimum cum de hoc nullum extet praecceptum, quo expressior requiratur confessio. ¶ Secundo arguitur. Circumstantias omnes confiteri est impossibile, quod si dicas confitendas esse illas, quae aggrauāt mortaliter, neque illas possunt plebi homines cognoscere. Dicere autem, quod teneatur vires elegantes & sapientes ad aliquid confitendum, ad quod non teneantur rustici, est facere legem inaequalem, quae tamen omnes debet pariter ligare: praesertim quod in canone non iniungitur nisi tantum confessio omnium peccatorum, ubi nihil de circumstan-

tijs habetur. ¶ Tercio arguitur. Si numerus peccatorum: & circumstantiae essent plenē confitenda longo temporis spacio solertissimaque diligentia saepe opus esset ad eorum memoriam reficiendam: nullibi tamen tam exactae indaginis faciendae praecceptum extat: ergo non sunt illa omnia de necessitate confessionis. ¶ In contrarium tamen est, quod confessio est actus iudicialis, per quem iudex confessionem audiens debet iudicium personae sumere, ad quod data est illi clavis scientiae, ut hominis statum cognoscens, iudicet an digna sit venia, quantaque sit adhibenda ei poenitentia, qualesq. apponendum remediū in futurum: quod quidem fieri nequit cōmodo, nisi peccatorum numerus cum suis circumstantijs exprimat: alioqui confessio nō esset nuda.

¶ Duo sunt articuli huius membra: scilicet, de numero peccatorum, & de eorundem circumstantijs, ad quae ambo octo conclusionibus respondetur. Prima, Numerus peccatorum est de necessitate confessionis, ut scilicet singula quilibet fideliter confiteatur. De hac conclusione, ut ait Syluester verbo, confessio. 1. §. 10. Sanctus Thomas neque in summa neque in quarto aliquid dixit. At neque opus erat, ut quippiam diceret: quoniam de numero neque est singulare praecceptum nec singularis consideratio, sed eo ipso praeccepto, quo tenemur confiteri omnia, tenemur confiteri singula. Probatur ergo conclusio. Confessio sicuti contritio instituta est ad cōuersionem in Deum: ergo sicut per quodcunq. peccatum auertimur, cuiuscunq. per se est tam necessaria confessio quā contritio. Sed est discrimen, q. cū contritio sit actus mentis apud Deum, qui voluntatem pro facto reputat, eo ipso, quod quis in genere cōfiteritur confiteri proponens veniam obtinet confessio: verō cū sit accusatio atque delictorum declaratio per se exigit, ut supra diximus, singularem contritionem atq. adeo singulorum expressionem, ut homo se nudē clauibus ecclesiae subdat. ¶ Secunda conclusio. Non est de necessitate confessionis, sic singula confiteri, ut sigillatim numerentur, sed satis est sic explicare, ut sacerdos iudiciū de persona satis possit capere. Ad huius intellectum bene distinxit Caietanus quaest. 3. de confessione, quam adiecit ad tertiam partem, inter iudicium, quod ad exactam vel punitionem, vel praemiationem ordinatur, &

& aliud, quod non ordinatur nisi ad bonum primatæ personæ, quæ indicatur. Illud enim quod in postrema die mundi factur⁹ est Christus, quando reddet unicuique iuxta opera sua, exactissimam expostulat singulorum cognitionem, ut iustis imē quisq; recipiat pro ut gessit in corpore. Hoc autem iudiciū poenitentia est salutare ad salutem scilicet hominis ordinatum, iuxta illud Ioan. 6. Nō misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum & ideo ad hunc finem nō est necessaria tam exacta & numerosa peccatorū recitatio: quoniam neque poena tam ad vnguem taxanda est secundum peccatorum mensuram, neque adhibenda medicina, nisi ad arbitriū sacerdotis clare non errante. Igitur in primis explicare: si enim quis furtum & homicidiū fecit nō satis est dicat, feci duo peccata mortalia, cum homicidium grauius sit furto, atque alia multo alijs scelestiora, ut hæresis, & blasphemia & alia. Vnde ex criminū speciebus potissimum sumitur personæ iudiciū quæ ideo explicanda sunt. Individua verō eiusdem speciei non opus est numerare, ut dicatur, feci hanc fornicationē, & postea hanc secundam, & postea hanc tertiam, &c. sed satis est dicere decies aut vices fornicatus sum, aut falso iuravi, &c. nisi aliquod horum peccatum circumstantiam habuerit mortaliter aggrauantem, de qua ilico dicemus. Neque vllum subest periculum si cum dicitur, vices, aut cōties paulō sint plures aut pauciores vices. Cauendum tamen vtrumq; extremum, nam qui affirmādo dixerit pluries se peccasse, quā peccauerit, peccatum committit contra discretionem confessionis infamando seipsum, sicuti qui pauciora confitetur quā fecit, peccat contra integritatem. Ob idq; ad cauendum vtrumque extremum discretio faciat, ut poenitens qd dubiū est sic sub dubio confiteatur. Toties hoc feci paulō pluries aut paucioribus vicibus. Quod si roges, vtrum si postea occurrat memoriæ qd alia vice illud peccatum commisit, cuius non fuerat recordatus, sit confitendum. Respondetur, quod si error fuit notabilis in numero ut si dixit, Decies paulō pluries & postea memor sit, quod commiserit vices, certē tenetur excessum confiteri. Si autem non sit notabilis, ut si comperit se, peccasse duodecies non est necessarium: quia iam sub dubio di-

Species & genus peccatorum expresse debet.

Quod dubiū est sub dubio confiteri debemus.

cens, paulō pluries, vices illas confessus est. Imō verō ut ibidē ait Caietanus quando per tempus & consuetudinem potest coniectura fieri numeri, satis est tempus confiteri, ut prostituta mulier, quæ parata est quencunq; admittere, satis est dicat. Tanto tempore fui huic turpitudini exposita. Nisi aliq; sint circumstantiæ aggrauantes mortaliter quæ illo generali verbo non satis explicantur. Quāquam & hoc documentū grano salis est confitendum: nam tanta esse potest frequentia, ut sit confitenda. Quāuis enim duæ sint mulieres eodem tempore mente in turpitudinem paratissimæ, vna tamen potest eodem tempore decies in re peccare, & alia millies, & semper augetur peccatum in opere: & ideo dicēdū est, Toties aut quasi aut paulō pluries mihi accidebat in die, aut in hebdomade, aut mēse, &c. Adde, qd inter publicos latrones, qui in omne facinus parati sunt, potest esse iatu discrimen: videlicet, ut vnus amplissima latrocinia fecerit, alius verō nō nisi rara & forsitan exigua: quare nō satis est dicere. In latrocinij vitio versatus fui tanto tempore: nā multitudo magnitudoq; latrociniorum circumstantia est notabiliter aggrauans. Quapropter suffugium illud nominandi duntaxat tempus consuetudinis, intelligendum est: dū peccatorū numerus modum excedit, ut per censeri cuncta nequeant. Alioqui consuetudinis est numerum explicare. Dum modū inquit, excedit: ut dum quis assidua cōsuetudine iurandi distractus nequit omnia iuramenta nominare. Aut concubinariis, qui perinde ac maritus concubinam in domo & lecto habet. Atqui dum quispiam sic tempus explicādo confessus est, licet postmodum in particula ri cuiuspiam recordetur peccati, nō tenetur amplius illud confiteri: quia satis illud confessus est, cum dixit quotidie similia perpetrasse. At quoniam diximus, fideliter omnia confitenda, dubitatur circa illam circumstantiam, ut confessio sit fidelis. Vtrum quodcūque mendacium in cōfessione sit peccatum mortale. Caiet. nūq; 2. 2. q. 69. ar. 1. ad 3. sustinet quodcūque mendacium in iudicio etiā exterius esse peccatum mortale. Itaque sicuti quodcūque mendacium quantūcūque leue, si iuramentum adhibeatur, fit mortale: ita licet extra iuramentum fiat in iudicio, eo quod est cōtra iustitiā, ut decipiatur iudex. Præterea in foro, inquit, plūq; iniuria fit Deo. Ac postmodum in summa verb. confessio condi-

Quando satis sit tempus confiteri.

Moderamē.

De muliere prostituta.

De publico latrone.

Memoria in confessione.

Caiet.

conditione. 4. id ipsum explicans ait, quod dū quis venialia facit materiā confessionis tunc de illis mētiendo mortaliter peccat, siue neget se fecisse veniale quod fecit, siue affirmet se fecisse quod non fecit. Secus si nō proposuit illa confiteri. De hoc autē lib. 5. de iustitia & iure. q. 6. ar. 1. plura in eius refutationem satis diximus. Quare nunc statuitur hic tertia conclusio. Mentiri in cōfessione circa materiā mortale, mortale est: sed circa veniale, non est nisi veniale. Probatur prima pars. Si enim quis neget mortale se fecisse quod fecit, res est clara: quia si illud tacendo cōfessionē mutilat ut sit dimidiata, a fortiori si illud negauerit. Si autē affirmat se mortale fecisse quod non fecit itidem est mortale. Nā et si ut in relect. tegendi & detegendi secretū & lib. 5. de iust. & iure. q. 10. ar. 2. monstrauimus, non sit genere suo mortale infamare se ipsum: quia est dñs sua fama, nisi sit persona publica, tñ in confessione sacramentali peccatū mortale est, quia est iudicē in foro Dei decipere, atq; adeo occasionem illi offerre abutendi clare scientiæ inimicū Dei ipsum indicando, & a reatu quē non habet mortali in casu absolūdo. Est ergo nō solum contra fidelitatem verū & contra iudiciatē & discretionē confessionis. Imō verō in iudicio etiā civili mentiri in re graui pertinet ad iudiciū est peccatū mortale: ergo a fortiori in cōfessione. Quod n. ait Gregorius, Bonarū mentiū est ibi culpa agnoscere vbi culpa nō est, non intelligitur quantū ad substantiā actus, ut quis se fecisse dicat, quod nō fecit. Sed quantū ad eius qualitatem, ut iuxta verbū Iob. c. 9. omnia sua opera vereatur si forte aliquo defectu cōmaculentur. Sed arguet quis forsā. Dū quis putat id fecisse, quod nō fecit: vel id esse mortale, quod nō est mortale, tenetur illud cōfiteri. Respondetur teneri quidē, at non de per se, sed ratione serupuli, atque adeo quando homo est dubius, tenetur confiteri sub dubio. Secunda verō pars conclusionis probatur. Contra omnes alias virtutes ex leuitate materiæ contingit peccare solū venialiter, etiam contra fidem ergo & cōtra iustitiā, quæ fit in iudicio, si mendaciū sit de re leui, erit peccatū veniale. Secūdo peculiariter arguitur ad nōstrū propositū. Peccata venialia nō sunt de essentia confessionis: ergo mendacium circa illa nō vitiat mortaliter sacramentū. Neq; valet ratio Caiet. quod postq; homo proponit peccata ve-

Nota cōclu.

Solum.

Secunda pars conclusionis.

nialia cōfiteri facit materiā confessionis. Tū, quia nō facit illa materiā necessariā & graui sed leui & spontaneā. Tū præsertim quia cū homo negat veniale, quod fecit iā subtrahit illud ne sit materiā cōfessionis. Et deum arguitur dicēs, qñ dū hō mētitur se fecisse veniale quod nō fecit, nō grauius decipit facit dotē, ut iudiciū valde diuersum de poenitēte cōcipiat. Profecto cū venialia vix possint ab hōie clare deprehēdi, multū esset illaqueare cōscientias, dicere quod de venialibus in confessione mētiri, esset mortale. De circumstantijs verō duplex est cōsideratio, vna scilicet, de quidditate earū & numero, atq; altera de earū cōfessione. Et quāuis S. Th. d. 1. q. 3. vtrumq; tractauerit, tñ postea 2. q. 7. satis de priore differuit, quæ ideo ad præsentē disputationē nō attinet. Hoc ergo satis est hic lupponere, qd circumstantia, ut nomen sonat, quā latini appendicē vocāt, est accidēs actioni ad iacens, quod eius qualitatem in genere moris variat, augēdo, sicut minuēdo. Et sunt numero septē, ut quis, id est, quæ persona, s. vtrū ecclesiastica an secularis sit, quæ peccauit. Quid id est, quantū cōmisit crimē, nepe, an magnū vel parū fecerit furtū, magnā aut parū personā laeserit. Vbi, id est, quo loco, s. sacro an profano. Quibus auxilijs, videlicet, an Turcarū auxilijs Christus bellū gerat. Cur id est, qua intētiōe fecerit, nepe, ut iū quis inopia pressus furtum fecerit, an verō ut alteri iniuriā faceret. Quomodo, id est, vtrū fraude per insidias, an aperto Marte occiderit. Quando, puta vtrū noctu dormiēte dño edes fuerit aggressus, a media luce in ei⁹ pntia. Prior enim est fraus, & posterior cōtumelia. Vbi, id est, tur quod ad nōstrū propositum attinet sciēdū est, de circumstantiarū cōfessione esse præceptū. Quod si quis obijciat, nullibi id esse expressum. Nec diuino nec humano iure: respondetur, esse iuris vtriusq; illius. s. quo tenemur cōfiteri. Nā quo iure tenemur cōfiteri, tenemur confiteri integrē, atq; adeo crimina oīa cū suis circumstantijs. Accedit autē can. Cōsideret. de pñia. d. 3. ex lib. de vera & falsa pñia. c. 4. vbi habetur. Cōsideret. s. poenitens qualitatem criminis in loco, in tempore, &c. At verō quia nō oēs circumstantiæ sunt in cōfessione necessariæ, intelligendū est, quæ istarum sint necessario cōfiteandæ. Vbi adnotandum tres esse earū differētiās: quæ dā. n. sunt imper tinētes. s. nec augētes nec minuētes: aliæ vero pertinētes quæ augent, aliæ pertinentes, quæ

De circumstantijs.

Circumstantia quid. Circumstantia septem.

Circumstantia vbi præceptū.

Quarta.

quæ minuant. ¶ Sit ergo quarta conclusio. Impertinentes adeo non sunt confessio necessaria, ut earum confessio sit contra confessionis virtutem, quæ est ut sit simplex. Prima pars manifestissima est, quia nihil faciunt ad exprimendam qualitatem peccati. Et inde sequitur secunda, quia omnis verborum multiplicitas impertinet in faciamento vitiosa. Ut si quis dicat hominem ante prædium vel à prædio occidisse, aut si quis dicat pulchritudine mulieris victum, aut mulier precibus, vel precio ductam peccasse: hæc. n. oia debet confessarius rescindere: potissimum cum ad excusationem vergant, ut si miles homicidium confiteatur, quod in duello fecit, narrando quod strenue fecit, vel nobile decebat. Aut aulicus amores confiteatur, dicens hoies illius sortis vix posse absque illis in aula vivere. Et pariter mercator sua furta excuset. Hec enim iam non solum contra simplicitatem, sed & contra accusationem confessionis vergunt. Non dixerim verborum impertinentiam peccatum esse mortale, aut confessionem cassare, aut sua gratia privare, sed tamen frequenter est peccatum veniale, & posset esse mortale, ut si nobilis diceret. Occidi hominem in duello, quia nec potui nec debui honorem meum aliter protegere: est enim illa blasphemiam contra legem Dei, atque adeo contra rationem accusationis, & contra humilitatem confessionis excusatio & superbia mortalis. ¶ Aliæ sunt circumstantiæ pertinentes, quæ minuant. Et hæc sunt in duplici differentia: quædam sunt adeo minuentes, ut de mortali veniale faciant, aut omnino tollant rationem culpæ: de quibus sit quarta conclusio. Circumstantiæ, quæ tollunt rationem culpæ, vel quæ de mortali faciunt veniale, sunt necessarii confitenda. Ut si quis hominem ex ignorantia inuincibili in incertum iaculando occidit, vel cum tutamine inculpate tutelæ sese tutando, & in confessione simpliciter diceret, Feci homicidium, confiteretur tanquam peccatum id, quod non est peccatum, atque adeo peccaret mortaliter, ut proxime dictum est. Et pariter si quis extrema necessitate pressus panem alienum arripuit, non debet dicere simpliciter. Feci furtum, sed coactus inopia, quæ rationem culpæ tollit. Sicut si etiam citra necessitatem non nisi obolum surripuit, quod non est nisi veniale, non debet dicere simpliciter, furtum feci: nam hoc genere suo sonat mortale. ¶ Si vero sint circumstantiæ parum minuentes, ita ut peccatum mortale in sua specie relinquatur, de illis ait Paulus. d. 16. q. 3. ar. 3. Melius est illas non confiteri.

Circumstantiæ per mercedem plices.

Quarta conclusio.

Confiteri tanquam peccatum quod non peccatum mortale est.

Circumstantiæ parum minuentes.

Nihilominus cum moderamine respondetur, per quintam conclusionem. Licet non sit necessarium illas confiteri, tamen si multum minuant, necessarium est illas exprimere. Exempli gratia. Si puella gravi inopia oppressa, aut mortis metu, ut periculo vite succurreret, inueniem admittit, licet peccatum mortale sit, potest tamen sine fame, & honori cōsulere, dicendo causam que turpitudinem suam aliquo modo alleviet. Pariter si quis putat se benefacere, furtum fecit, quod pauperibus largiretur, aut si peieravit, ut vitæ servaret regis. Ut enim ecclesia. 41. admonetur, cura habenda est de bono nomine sua confessionis veritate. Imò vero si esset persona, quæ multum prodesse posset reipublicæ & confiteretur episcopo, quod occiderit hominem teneretur honorem suum protegere dicere si verum esset, quod ille occiderat parentes suos. Si autem tamen non minuant, satis est eas non confiteri. ¶ In tertio gradu sunt circumstantiæ aggravantes, & inter illas etiam non nihil est discriminis. Quædam sunt, quæ sic sunt circumstantiæ, ut per se sint ipsa peccata contra distincta præcepta atque adeo mutant speciem in genere moris, ut sanguinem fundere vel occidere vel fornicari in ecclesia illud. n. qd. est esse in ecclesia, est particulare peccatum sacrilegij contra præceptum religionis de honore, qui loco sacro defendendus est. Et de illis adijcitur sexta conclusio de cuius veritate nemo ambigit. Eiusmodi circumstantiæ mutant mortaliter speciem in genere moris sunt de necessitate confessionis. Patet, quia sunt per se peccata: & adeo qui illas subtraheret, non omnia confiteretur peccata. Similiter si quis fecit adulterium intentione faciendi furtum, aut si rapuit virginem aut monialem: etenim quantumvis actus ille sit unicum peccatum, habet tamen duas deformitates. ¶ Aliæ autem sunt, quæ aggravant peccatum, sed tamen speciem non mutant, ut si quis furatur vel decem vel centum vel mille. Et de illis sunt opinioniones diversæ. Quidam enim opinantur solas circumstantias mutant speciem esse de necessitate confessionis, quas autem aggravare in infinitum. hoc est mortaliter, quia cum una species non possit alius naturam attingere, dicitur infinitate distare. Atque huius opinionis fuit S. Th. in. 4. d. 16. q. 3. ar. 2. questus. 5. & Bona d. 17. q. 1. ut. & Duran. d. 16. q. 4. & est fere omnis opinio Sco. quidem. d. 17. ar. 2. non distinguit inter circumstantias mutantes vel non mutantes speciem: sed tamen in idem incidit. Ait siquidem illas circumstantias esse confitendas, quæ sunt prohibere non

Quinta conclusio. Exemplum.

Aliud exemplum.

Circumstantiæ aggravantes.

Sexta conclusio.

Circumstantiæ non mutant speciem.

Sexta opinio.

Argumentum.

Quarta.

Sexta conclusio.

Conclusio prima.

Quarta conclusio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

ua prohibitionem, ut ista modo relatæ. Et argumentum illorum est, quia si illa, quæ non mutant speciem essent confitenda, cum nulla ratio plus de aliquibus vigeat, quæ de cunctis, omnes essent confitende, quod esset vanosceripulos hominibus ingenerare. Caiet. in illa. 3. q. citata de confessione cōsentit cum cōi opinione in hoc, quod non mutant speciem non sunt necessarii confitenda: sed putans se in hoc differre, ait, quod neque omnes mutant speciem sunt de necessitate confessionis. Nam diuinare, inquit, per terram, vel per astra, vel per aquam differunt specie, & tamen non est necesse illas species confiteri. At tamen neque in hoc arbitror a cōi opinione differre: nam quando S. Th. & alij suæ opinionis patroni dicunt circumstantias mutant speciem esse confitendas, intelligunt eas prorsus, quæ differunt in genere moris, ut exempla posita monstrant. Diuinare, autem per astra vel per aquam est differentia in genere naturæ, quare nunquam illi dicerent, quod essent confitenda, sicut nec furari sericum, aurum, vel panem, dummodo fur explicet rei precium. ¶ Colligamus ergo, quod omnes mutant speciem in genere moris sunt confitenda, si sunt mortales. Sed non mutant autores citati negant necessarii confitendas. At profecto proinea ingenij tenuitate hanc statuerem septimam conclusionem. Omnes circumstantiæ notabili modo ad iudicium sapietis aggravans peccatum, siue mutet, siue non mutet speciem est necessarii confitenda. Conclusio est antiquiorum: nempe, Aristoteli dor. in. 4. in materia de confessio. c. 3. & Alexan. 4. pa. q. 77. memb. 3. art. 2. & inter recentiores est Mar. in. 4. q. 12. art. 1. & aliorum recentiorum. d. 17. Probatur. Si circumstantiæ mutant speciem sunt necessarii confitende, est quia mortaliter aggravant, & in actu principali non explicantur: sed quedam non mutant speciem sunt huiusmodi: ergo sunt confitenda. Probatur minor. Demus verbi gratia furari decem aureos esse gravitatis, ut vnum: & furari eos ex ecclesia esse gravitatis duplæ: arguitur sic. Furari mille aureos à mercatore multo est gravius, quam furari decem ab ecclesia: nam plus gravitatis addit furtum non gentorum nonaginta aureorum supra decem, quam illa circumstantia, ut sit ab ecclesia: ergo necesse est dicere quantitatem precij. Secundo. Qui furatus est mille aureos, & tantum confitetur fecisse furtum mortale, ipsummet actum furti non explicat, ut de ipso possit sumi legitimum iudicium: si enim postquam quis dixit fecisse

mortale furtum, dicat se furatum mille, aut decem aut centum millia, profecto longe aliter confessarius de illo homine indicabit, & aliam poenitentiam, aliudque remedium adhibebit. Et confirmatur tertio. Siquis semel furatus est decem, & postea decem, & sic decies, debet oia confiteri: ergo si semel furatus est mille: nam gravius hoc unum peccatum est, quam illa simul decem. Et arguitur quarto. Si qui furatur mille non tenetur quantitatem confiteri, sequeretur, quod & si mentiretur dicens non esse furatum nisi decem, non redderet inuvalidam confessionem: nam si illud, quod celat, est de necessitate confessionis, consequitur conclusio nostra: si autem non est de necessitate, tunc mendacium non est in materia confessionis mortale, sed veniale, quod ipsam non inuvalidat: nam celare quantitatem furti non est perniciosum, nisi quando fit ad excusandam restitutionem. Si ergo poenitens haberet firmum propositum restituendi omnia, non mentiretur mortaliter illa celando: & tamen illud esset mortale mendacium in confessione: ergo ratio est quod celata illa quantitas erat de necessitate confessionis. Quinto. Siquis decem hoies sigillatim occidit, non integrè confitetur dicens occidisse, nisi dicat quot homines: ergo si unico consensu mentis. cōfessit decem occidere vel vnicum sulphureo iactu illos occidit tenetur numerum exprimere: & tamen ille vnicus iactus, si vnum tantum interficiat vel decem, non mutat speciem. ¶ Sexto arguitur. Qui firmum propositum occidendi hominem per diem integrum sine intermissione habuit unico fuit maculatus peccato: & tamen tanto gravius peccat, quam si sola una hora illud habuisset, ut videatur confessio necessaria. Imò si quis idem per diem odium illud intercederet, & crebro repeteret non opus esset vices illas numerare, sed posset confiteri, quod per totum diem habuit illud odium. Ad hæc tanta iræ excaulescentia & furore quis posset hominem perinde atque canem trucidare, ut teneretur circumstantiam illam confiteri, licet non mutet speciem. ¶ Septimo incestus inter affines & inter consanguineos non differunt specie, ut D. Tho. 2. 2. q. 154. artic. 9. autor est, & tamen profecto si quis accessisset ad sororem, non satis confiteretur dicens, commisi incestum: nam illo nomine poterat intelligi concubitus cum consobrina uxoris quo gravissimè peior est cum sorore. Quinero licet quis fortasse sustineat

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimum argumentum.

8. Argum.

Circumstantia
no mutates
speciem.

Circumstantia
de die festo.

Cuius.

quod cum sorore & matre non differant specie, nihilominus circumstantia cum matre est necessarii explicanda. Accedit hisdem, quod differentias specificas rerum cognoscere non est theologi munus, & multo minus plebanorum sacerdotum, tamen debent habere iudicium quantitatis peccati. Vnde S. Th. licet sic fuerit locutus in 4. cum communi opinione, fortasse in summa, quae suum erat postremum testamentum sententiam mutasset. Quod si queras ex circumstantiis non mutatis speciem, quae sint confitenda. Dico. illae, quae sic aggrauant, ut existimatio alia notabiliter fumeretur confitentis, si illas explicaret. Lenius tamen aggrauantes minimè sunt confessioni necessariae. Vbi praeterea notandum est, quod quando sunt plures partiales actiones ad unam integram concurrentes, satis est finalem illam confiteri. Quasi quis arma ut hominem occideret, armavit se, & exploravit ubi esset inimicus: omnia quidem sunt peccata, sed tamen si tandem occidit, satis est dicat. Occidi hominem. Eodem modo qui patratam fornicationem confitetur, non opus habet suavia & alios tactus confiteri. Rursus si qui confitetur notus est confessarius, non opus est dicat, se esse sacerdotem, aut coniugatum, aut monachum, qui rem veneream confitetur. Neque obstat quod supra diximus, etiam peccata manifesta confitenda esse: nam illud est necessarium ut talia peccata deferantur ad poenitentiale iudicium: qui vero confitetur, iam eidem iudicio subditur. Dixerim leuiore circumstantias non esse de necessitate confessionis, est tamen sapientissimum consilium, ut ait Aug. in dicto canone, Consideret, ut quasdam ad te pertinentes explicet, ut si in die praecipuo festi scandalosum quis peccatum fecit, imò quantum non sit festum, ut si forsan in die veneris sancto turpe flagitium commisit, aut si occidit virum sanctitatem, literis aut nobilitate insignem, aut ex leuissima causa, &c. aut si furatus est ab illo, qui egestate laborabat, atque alia id genus. De die autem festo disidium est inter Scotum, & qui eum sequuntur, atque alios: Scotus namque putat per quodcumque peccatum mortale transgredi praecipuum. De quo dubio Caieta. instituit questionem quartam in quodlibet. 19. questionum, quo parte sustinet negativam: nam festum pertinet ad religionem, & ideo tantum consilium in cessatione ab opere serui, ut opus seruale in sensu literalis accipiat: peccatum ergo, licet sit opus seruale in

sensu spirituali, non frangit festum ad literam, sed qui in festo peccat, facit contra intentionem festi, quae est cultus Dei. Vnde S. Th. 2. q. 122. art. 4. ad tertium. Magis, inquit, facit contra praecipuum seruandi festum, id est, contra eius finem, qui peccat in die festo, qui aliud corporale opus licitum facit: finis autem praecipui, ut supra diximus, non cadit sub praecipuo. Et ideo non est necessarium confitenda circumstantia peccati, si fiat in die festo, sicut si fiat in loco sacro, quando illic effunditur vel sanguis, vel semen, vel surripitur res ecclesiae: nam alia peccata licet fiat in loco sacro non aggrauantur ex illa circumstantia. Propterea enim, qui quispiam peieret in loco sacro: vel falsum testimonium dicat, non est circumstantia loci necessarii confitenda. Imò licet quis illic mente consentiat facere adulterium vel homicidium extra ecclesiam, non est circumstantia loci necessarii confitenda: est autem confitenda, si e contrario quis extra ecclesiam mente consentiat alterum illorum criminum perpetrare in ecclesia. Enimvero quod de peccato in re dictum est, idem de consensu mentis est intelligendum. Neque, si occidere in ecclesia, duplicem habet deformitatem, licet domi habeas illum consensum faciendi in ecclesia, non satis est confiteri consensum in homicidium, nisi adicias, in ecclesia. Quare licet quis opere non fuerit adulter, si tamen in id mente consentit, non satis est confiteri se consensisse in fornicationem, nisi expresse in adulterium. De simplici vero stupro saepe rogatus fui, utrum consensus in ipsum sit specie distinctum a fornicatione, ut illa circumstantia sit necessarii confitenda. Puella namque ingenua, atque moniales dum eis accidit confiteri mentalem consensum in rem veneream maximo suffunditur pudore exprimere circumstantiam sint ne virgines nec ne, imò & confessarios ipsos suppuet id interrogare. Vtrum ergo necessaria sit illa interrogatio dubitatur, nam si stuprum omni specie mutat, necessaria est: si autem non mutat, non est necessaria. Et quidem de raptu non est dubium, qui faciat distinctam speciem, ut si quis per vim virginem violat, aut per vim subtrahat, licet postea ipsa consentiat in actum: nam vis illa manifestaria est iniuria contra iustitiam, ut D. Th. 2. q. 154. ar. 7. bene docet. Si tamen sit simplex stuprum sine virginitate puella ultro consentit, imò rogat iuuenem, non ita certum est mutare speciem. In primis, idem S. doctor ibidem art. 6. non id simpliciter

D. Thom.

Quaestio
grauatur ex
circumstantia
loci.

Stuprum enim
sit circumstantia
illa ista a
simplici fornicatione.

Raptus dicitur
non est stuprum
simpliciter.

Anterior sententia.

Caietanus.

Coniectura.

ter asserit de omni virgine, sed de illa, quae est sub cura paritum. Et adducit rationem mutationis speciei ex parte puellae: quia inhabitare se reddit matrimonio. At re vera, ut mea tenuem opinionem proferam non clare video saltem si puella, quae non est sub cura paritum, vel masculus etiam virgo sua sponte vult virginitatem perdere, quod sit distincta species luxuriae a simplici fornicatione nam puella est domina sui corporis in illo visu sicuti puer. Caietanus autem quod non est domina magis quam alterius membri ad scindendum: ita quod sicut non potest abscindere sibi digitum, non potest aperire illam partem nisi per viam matrimonij. Sed illa est metaphysica, quae S. Th. non somniauit. Peccat enim peccato luxuriae, non tamen iniustitiae, sicut si abscinderet digitum. Imò sicut homo est dominus oculorum ad videndum, & pedum ad ambulandum ita & illius partis ad illum actum, ut citra iniustitiam id possit facere. Et licet se reddat inhabile ad matrimonium, hoc est accidens in puella, nam masculus non se reddit inhabile, & pariter se ipsam et si vult se facere inhabile, ne mini facit iniuriam. Imò fortasse licet esset sub cura paritum, postquam ipsa est domina sui corporis, licet illis faceret aliquam iniuriam, non mutaret speciem. Secus de uxore, quae suam fidem alligauit viro. Siquis ergo habet contra opinionem, abundet in suo sensu: sed tamen arbitror hanc esse probabiliorem. Et ideo non debet confessarius tantum pudescere puellam interrogando, an sint virgines, vel eorum ruptae. Praefertim: quia saepe cum ait se consensisse in illam obsecrationem, coniectura sit esse corruptam, alioqui ipsa non interrogata diceret esse virginem. Quando vero confitetur perperatum opus, tunc bonum est querere an fuerat virgo, & etiam a masculo: nam siue mutet speciem siue non, est graue detrimentum: quia irreuerabiliter illic perditur aureola virginitatis, & puella grandem fecit iniuriam honoris, & periculum sibi creauit si postea a marito non reperiatur integra. Quando vero cogitatio & delectatio mentis non est mortalis, sed citra consensum venialis, tunc quia venialia non sunt de essentia confessionis, potest quis confiteri genus peccati sine specie, ut si quis passus est cogitationes adulterij, vel alius absurdioris flagitij, potest confiteri dicendo duntaxat: quod passus est cogitationes venereas. Est autem multo salubrius postquam venialia illa confitetur, species e-

tiam quātuncumque impuditas explicare: quia erubescencia esse potest tum meritum apud Deum, ut poenitenti opituletur, tum etiam naturalis causam, ut ipse se compescat. Et sic utroque modo tales cogitationes abigantur. At postquam de confessarij interrogationibus dicere coepimus, hoc etiam explorandum, utrum teneantur interrogare poenitentes. Ad quod respondetur (& est notandum) quod officium per se confessarij non est interrogare, sed audire poenitentem. In foro namque criminali, quod procedit ad punitionem, debet iudex interrogationibus eum examinare, sed in foro poenitentiario, quod non procedit per vim coactionis ad extorquendam confessionem, sed per spontaneam voluntatem confitentis, quantum est de se satis est simplicem confessionem audire, & secundum illam indicare. Vnde in canone supra citato, Consideret, non adinuenietur confessarius inquirere, sed poenitens sua peccata & qualitates considerare. Sola ergo poenitentis ignorantia est in causa, ut canon Omnis utriusque sexus discretum sacerdotem admoneat, ut diligenter peccatoris circumstantias & peccati inquirat, poenitentisque adeo conscientiam aliquibus interrogationibus perscrutetur. Hoc aduersus ista confessionalia, quae vulgo circumferuntur commonuerim, in quibus tantus est interrogationum acerrimus, ut poenitentibus salubris esset illarum multas ignorare, praefertim cum nonnulli sacerdotes, ut earum se peritos ostendant, nullam praetermittant: cum tamen confessarij munus sit huc potius totis nervis inuenire, ut poenitentem firmissimo proposito confirmet, ut in futurum caneat. Fines enim confessionis est poenitentis salus, quae praemia diuina ope in illo proposito & cautela consistit, ut summam de operam nunquam amplius recidendi. Et tamen videas quā plurimos tam confitentes quam confessarios, qui putant totum negotium consistere in hoc, quod nihil inconfessum praetereant. Ceterum de terrore & persuasionem in futurum nec verbum ullum. Qui quidem mihi videntur, ut est in euangelio, domum scopis mūdare, ut spiritus immundus cum suis septem satellitibus reuersus illam mundatā inueniat. Ugitur prudentia sacerdotis sit ubi poenitens cordatus apparet, neque tāta sarcina peccatorum onustus, dicitque se diligenter fecisse pro sua virili, & iudicio suo nullius esse oblitum delicti: nil amplius interrogare. Vbi autem poenitens non apparet tanta prudentia

An confessarij
teneantur
interrogare
poenitentes.

Confessarij munus.

Matth. 23.

Nota consilij

Nota.

Solutio. 1. ad
gumen.

Solutio secundum
di argum.

Secunda.

Dubium.

Argum.

præditus, nec tantam suæ conscientie curam gerere, ea prorsus interroget, quæ secundum suum statum & officium verisimile est incurrisse citra molestem minutiarum persecutionem: & potissimum, ut D. Tho. loco citato d. 16. q. 3. admonet, de re venerea non sunt interrogationes multiplicandæ, tunc ut pudori consulatur, tunc ut occurratur periculo ne illecebra se se infuset.

Ad primum itaq; argumentum in responsum est, quod ad contritionem satis est habere propositum confessionis, & ideo satis est si sit in principio generalis, quando tamen articulus confessionis instat, esse debet singularis, ut expositum est, & tale esse debet singulorum confessionem. Ad secundum Alexan. 4. part. q. 77. memb. 3. respondet, non omnes teneri ad confitendas omnes circumstantias etiam aggravantes mortaliter, sed doctiores nam simplices non tenentur eas scire, sed tenentur ad interrogata sacerdos respondere. Attamen veritas & proprius respondetur, omnes equaliter teneri quapropter canon generaliter dicit, quod omnes confiteantur omnia, sed tamen simplices per ignorantiam inveniabilis non nunquam exculantur non solum nescientes circumstantias, sed & peccata ipsa, quia non omnia peccata mortalia intelligunt quousque instruantur. Ex hac verò solutione exurgit dubitatio scilicet digna, utrum dum poenitens aliqua ignorantia laborat, quæ illi est inveniabilis, & tamen certissimum est esse errorem, teneatur confessarius poenitentem docere veritatem. Exempli gratia. Est mulier, quæ claudet nuptum viro, cum quo copulam non consummat, & postea in publico alteri matrimonio coniungitur, ex quo filios suscipit, putat illud secundum matrimonium esse validum, cum tamen omni procul dubio non sit nisi primum. Utrum teneatur confessarius illam admonere: nam quod non teneatur est hoc maximum argumentum. Id, quod non prodesse, sed obesse potest, sub præcepto, charitatis non cadit: sed admonitio illa est eiusmodi nam quamvis mulier illa in iudicio iuret illud non esse suum, sed alium, nulla ei adhibebitur fides, sed cogitur manere cum secundo, cui in facie ecclesiæ coniuncta est. Imò si separarentur, maneret filij patrimonio delibituti, quia haberetur illegitimi, nullus ergo erit talis admonitionis fructus. In primis hic distinguendum est: nam vel illa ignorantiam citra diversitatem opinionum certum est esse errorem,

ut in exemplo proposito, aut consistit in opinionum diversitate: scilicet, quia controuersatur inter doctores, an talis contractus sit vitiosus, vel vitiosus impionis genus super beneficio sit licitum. Et de isto secundo membro ut singula proprijs locis examinentur, disputabitur arti. proximo utrum. si poenitens teneatur in omnibus confessario parere. Prius autem membris est præsentis loci. Et quidem Adria. q. 5. de confessione. dubio. 6. distinguit de ignorantia poenitentis, sit ne iuris diuini, an humani, an facti. Si sit ignorantia iuris diuini, ponit generalē conclusionē absque exceptione, quod siue sacerdos se profuturum existimet siue secus: imò quousque nocere credat, tenetur poenitenti veritatem detegere. Et ratio eius est quia ignorantia diuini iuris nunquam est inveniabilis, nisi quando non est qui veritatem docere valeat: cum ergo tunc sacerdos poenitentem possit illuminare, tenetur. Quod si contra arguas. Melius illi poenitenti esset sua ignorantia inveniabili laborare, quia a peccato excusabatur, quod miserum tantis incommodis intricare. Respondetur, quod non est tam consulendum commodo particulari illius, quam veritati diuinæ, quæ vergit in utilitatem communem, elucidandam: ut ait Grego. vtilius scandalum nasci pei mittitur, quam veritas victa relinquatur, de regulis iur. in decretalibus. Et Ambro. serm. 83. Ego interdum pareo vobis tacere velle, sed malo vos contumacie causas reddere, quam me negligentie sustinere iudicium. Et Apostolus Actuum 20. Nunc ego sum a sanguine omnium vestrum: non enim præterfugi quominus annuntiare verbum Dei vobis. Quem textum Grego. d. 42. can. Ephesij, ad hoc propositum citat. Si autem sit ignorantia iuris humani, quod omnes scire tenentur, quia semper publicatur in ecclesijs, ut si quis est matrimonio copulatus cum consanguinea in quarto gradu ignorans gradum illum esse prohibitum, eadem est ratio siue sacerdos prodesse putet, siue secus. Si verò est ignorantia humani iuris vel facti quod non omnes scire tenentur, est tamen in præiudicium tertij, tunc si confessarius putat se posse prodesse tenetur, si minus, non tenetur. Et multo minus si non vergat in præiudicium tertij. Multa alia de hac re inculcat illic Adrianus.

At verò non opus est tam multis distinctionibus, sed per has propositiones luculentius respondetur. In primis, nemini vlla de causa licitum est inerti, & multo minus sacerdoti in

in sacramento. Quapropter neque ad tollendum scandalum, neque ad liberandum hominem a morte æterna fas illi est dicere poenitenti, ut in illo facto maneat, quod ex errore nascitur, qui citra dubium error est. Quare si suam taciturnitatem & dissimulationem poenitens prudenter posset interpretari in fauorē sui erroris, non licet aliquo modo tacere. Ut si in casu præsentis mulier sub dubio constiterit scrupulum suum, an ille esset iuris maritus, non liceret sacerdoti tacere, sed deberet veritatem explicare: quia suum silentium illa acciperet ceu responsum, quod suum matrimonium erat iudicium. Et hoc est verum de quacunque ignorantia, siue iuris diuini, aut humani, siue facti. Secundum assertum sit. Quando ignorantia est iuris, quod omnes tenentur scire siue diuini siue humani, vel facti, quod ille poenitens scire tenetur, sacerdos obligatur poenitentem instruere quicquid sequatur, siue profit, siue obstat. Res est clara: nam omnis talis ignorantia est culpabilis, & peccatum. Quare si poenitens ignorat articulum aliquem fidei, nulla de causa debet silere sacerdos, sed illum docere. Si autem ignorantia sit eorum, quæ non omnes tenentur scire, siue sit iuris diuini, siue humani, tunc distinguendum est. Si sacerdos viderit, quod possit prodesse, idque sine gravi scandalo, tunc tenetur detegere. Si verò viderit, quod nullatenus prodesse potest, aut sine gravi scandalo, tunc tenetur tacere, & dissimulare, si non interrogatur, aut si alter non confitetur de illo, tanquam de re scrupulosa. Verbi gratia. In exemplo præsentis ignorantia est diuini iuris nescire, quod matrimonium primum sit validum, & secundum irritum: sed tamen non omnes id tenentur scire: imò inter sacerdotes plurimi id ignorant. Videt tamen sacerdos, quod maritus non crederet uxori dicenti, quod primo fuerat alij nuptus: imò a iudice compelleretur manere cum illo. Quare tunc nihil aliud sacerdos si diceret ageret, quam cogere miserum mulierem, ut nunquam posset debitum petere, imò neque reddere: nam cum sciat illud non esse suum, se it subinde quod ad illud quousque accedere est fornicari, quod priusquam faciat mori debet. In hoc ergo casu tacendum est in quo quædam dicat Adria. locum habet sententia Augusti. de poenitentia. dist. 7. can. Si quis, in secundo. Si scirem tibi non prodesse, non te admonerem, non te terrem. Præterea etiam est attendendum si magnus scandalum sequeretur ex separatione: quia sunt persone nobiles, aut alias aliquod nomen habentes in re publica, & habentes liberos. Et idem est de

ignorantia humani iuris, ut si ignorans putet matrimonium in quarto gradu esse licitum: aut ignorantia facti, ut si ignoret maritum suum esse sibi consanguineum, cum tamen sit. Unde ad argumentum Adriani respondetur, quod ille, qui inuincibiliter ignorat diuinum ius non tenetur doctorem inquirere, quem de re illa consulat. Quare si de illo non facit scrupulum in confessione, sacerdos non tenetur poenitentem illum errorem docere. Quoniam ignorantia semper manet inuincibilis. Quod si roges utrum si mulier illa alia de causa debitum remueret coniungi reddere, deberet sacerdos eam admonere, ut redderet. Apparet enim quod deberet postquam inuincibiliter ignorat, suum esse matrimonium. Respondetur nequaquam debere: quia illud esset affirmare illum esse suum, sed posset in genere dicere, quod uxores tenentur suis viris debitum reddere. Est hic tamen valde adnotandum, aliquam posse esse ignorantiam vni inuincibilem, quæ alteri posset esse vincibilis, & culpabilis. Ignorantia enim humani iuris de matrimonio non contrahendo in quarto gradu, certe longe paucioribus est inuincibilis, quam alia iuris diuini, quod primum matrimonium est, quod valet. Et ideo sacerdos prodegit acutius ut debet, ut ex qualitate personæ, quæ confitetur, & ex alijs coniecturis perpendat, utrum illa ignorantia in illa sit crassa, & supina, quam tenetur vincere, tunc enim etiam si sit ignorantia facti tenetur illum admonere.

Ad autoritates autem Patrum Ambrosii & Gregorii respondetur, quod loquuntur cum copionatoribus, qui publice veritatem prædicant: illi enim debent nudas veritates propagare, & iura exponere, quousque tangant. Tamen etiam dum scandalum pusillorum in tota republica timeretur, in aliud rebus esset dissimulandum. Sed tamen consideratio hæc non est præsentis loci. Ad tertium denique argumentum, quod de diligentia ad recolendum peccata fiebat, respondetur, præceptum de facienda diligentia esse non solum humanum, sed diuinum, non quod vllum extet de hoc singulare, sed quod eodem præcepto, quo tenemur confiteri peccata omnia cum suis circumstantijs, tenemur diligenter narrare opera discurrēdo per tempora, & loca, & personas, & pernegocia, in quibus sumus versati, ut ea in memoria reuocemus, quæ confiteri tenemur. Quoniam quis iure ad opus aliquod tenetur compelli, & ad media, quæ illi sunt necessaria,

Obidij

Scotus.

Ob idq; ait Scot. dist. 17. q. debet homo tanta inquisitionem facere, quanta in negotio faceret arduo, quod sibi multum esset cordi. At tamen diligentia hac existimari debet secundum qualitatem personae, & negotiorum pericula, in quibus versatur. Qui enim curam habet conscientiae suae coram Deo, & quotannis confitetur, neque verò mercaturam exercet, aut alia negotia, in quibus mendacia, vel periuria, vel usurae, vel mulierum consortia accidere solent, non est diuturna diligentia necessaria. Vbi autem ista crebra esse solent, solentior adhibenda est inquisitio ad arbitrium prudentis, quia cum quisque fecerit, quavis probabiliter habeat coniecturam, quod si proximior fecerit indagare, aliqua occurrent peccata, quae tunc non occurrunt, non ideo perstringitur plures temporis inquirendo consumere: quia nemo tenetur totum prorsus facere quantum potest, sed quantum pro rei qualitate decet, cum proposito postea confitendi si quorum tunc oblitus est, postmodum memorie succurrerint: finis enim, ut diximus confessio nis non tam est diligentissima inquisitio ad memoriam omnia, ut nullum obliuioni tradatur, quam firmissimum propositum, ut omnia relinquatur. Quapropter soletem illorum curam, qui peccata scribunt ne obliuioni tradantur, sic non vituperare, ut tamen neque consilia. Haud enim ad discretam secretaque confessionis rationem id certe pertinere videtur, maxime si peccata sunt infamia, & quae possent hominem in periculum conijcere: multa enim inde mala succrescere solent. Igitur quantumcumque quis lubricitate, & debilitate memorie laboret, non ad aliud tenetur quam ueritate disquirere. Et quae illo modo memorie non succurrerint, nullam culpam adferunt, licet propter obliuionem praetermittatur eorum confessio.

ARTICULVS. V.

Utrum necessarium sit omnia peccata eidem confiteri.

Quoniam diximus non confiteri omnia, si tamen reddere confessionem: & non omnia confiteri eidem eadem facere dimidiata, arguitur, non esse necessarium eidem omnia confiteri. Primum de impedimento naturali. Si quis in articulo mortis confiteri inceperit, & instante morte non potest confessionem perficere, nihilominus est absoluen-

Partis negatiuae. L. argu.

duus: quandoquidem quod dicere coepit, confessio est, & quod omisit non fuit in sua potestate perficere. Quod si concedatur, absolutio tunc esse exhibenda sacramentalis: sequeretur pari ratione, quod etiam dum nullum peccatum posset verbo, aut nutu in particulari exprimere, deberet infirmus sacramentaliter absolui, quod ex concilio Carthaginiensi. Is qui in infirmitate, & ex canone Leonis. His qui tempore. 26. q. 6. colligendum apparet: consequens autem est falsum, quia illic nulla est confessio. Secundum, de impedimento legali arguitur. Vbi venire solet, quod poenitens aliqua commiserit scelera superiori reuerentia, atque alia non reuerentia: potest ergo non reuerentia inferiori confiteri, & alia tacere quousque superioris possit ergo dimidiare confessionem non semper est criminis. Tercium arguitur. Accidere potest, ut sit qui prius de aliquo peccato confessus: quod sibi, aut suo proprio sacerdoti graue periculum offerat, tunc ergo licitum erit illo praetermisso reliqua confiteri, atque adeo non semper dimidiare confessionem est peccatum: nam, ut Bernardus in lib. de praeepto autor est: quod pro charitate institutum est, contra charitatem militare non debet. Exemplum est, si puella impudice amat sacerdotem, qui solus est in oppido, si confiteatur mentale sacrilegium carnis, sacerdos facile deprehendet se esse illi, de quo confitetur, quod praesentaneum erit periculum, ut ipse etiam consentiat. Item si sacerdos occisus est pater, aut frater, aut filius sacerdotis, & homicida confiteatur ei hominem occidisse, facile sacerdos conijcet ab illo suum consanguineum fuisse occisum, & sic periculum erit ne se, aut proprio Marte, aut iudicis vindicet: tunc ergo licitum erit confessionem detruncare. Quarto. Vbi saepe venire potest, non posse quoniam circumstantia peccati bene exprimere nisi alium infamando, quod est contra charitatem: ut verbi gratia, si quis nefanda consuetudinem habuit cum matre, nec habere potest copiam sacerdotis, nisi qui illam nouerit: ergo tunc illa circumstantia tacita non mutilatur confessio. Quinto. Accidit sepe, ut poenitens aliam habeat opinionem circa aliquos dubios casus quam sacerdos, ut putet non esse peccata, quae sacerdos pro peccatis ducit. Tunc ergo poenitens non tenebitur ei auscultare, & obediens esse: ergo in tali casu poenitens poterit confessionem detruncare, & ad alium sacerdotem recurrere. In contrarium autem tenent sententia illa lib. de vera & falsa poeni-

Concilium Carthaginiense.

Secundum ad argumentum.

Tertium ad argumentum.

Exemplum.

Exemplum.

Quartum ad argumentum.

Quintum ad argumentum.

Partis affirmatiuae.

poeni

Dist. 18. art.

Durandus.

Pala. & Capreolus.

Durandus. 10.

poenitentia. ean. Consideret, de poenit. dist. 5. Cautus sit poenitens, ne verecundia ductus dimidat apud se confessionem, ut diuersa velit diuersis sacerdotibus manifestare, quod est se laudare, & ad hypocrisis tendere. Ad quaestionem illam conclusionem affirmatiua respondetur. Quantum confessionis natura de poscit omnia peccata cum suis circumstantiis sunt eidem sacerdoti confitenda: quod si secus fiat confessio est dimidiata. Probat hoc S. Tho. dist. 17. q. 3. art. 4. per analogiam ad corporis medicinam. Etenim quia morbi contrarij esse solent, ut quod uni prodest, alteri noceat, & unus ex alterius coniunctione aggravari solet, necessarium est, ut medicus totam infirmi habitudinem cognoscat, tum ut cuiuslibet morbi grauitatem perpedit, tum ut sic uni medeatur, ut nulli noceat: pari ergo ratione spiritualis medicus debet totam peccatoris habitudinem intelligere, quod fieri non potest, nisi poenitens omnia eidem sacerdoti confiteatur. Durandus. quid dist. 17. q. 15. licet conclusionem approbet, rationem tamen inualidam contendit ostendere: quoniam circumstantie, inquit, aggravantes non sunt de necessitate confessionis, nisi quando speciem mutant: illa autem grauitas, quae unum peccatum ex coniunctione alterius contrahit, non vertitur in aliam speciem, atque adeo non est de necessitate confessionis. Neque, verò propter medicinam adhibendam est necessarium, ut confessio uni fiat: nam medicina curatiua, est gratia, quae omnibus peccatis est communis: medicina autem praeseruatua non est necessaria, quia non est de essentia poenitentiae, quod homo deinceps nunquam in ea de peccata recidat. Pala. ead. dist. & Capreolus multa litera contra Durand. consumunt, ut D. Thom. taceantur. At verò non est res tanti momenti: in re enim morali D. Tho. non contendit demonstrationem facere. Sumitur tamen optimè ratio haec ex fine confessionis, qui est ut poenitens clauibus ecclesiae subditus vitam emendet. Vnde licet non sit de essentia poenitentiae, ut nullum sequatur reciduum, nihilominus natura confessionis secum adfert, ut debeat se sincere poenitens uni medico qualis est, talem ostendere: ut mederi illi sacerdos possit. Et certe ratio, quae adducit Durand. non tantum vigoris habet, quae haec arguit. n. quod sicut contritio apud Deum non potest esse de aliquibus peccatis, quin sit de omnibus, ita nec confessio. Hac autem ratione nos supra vbi sumus ad probandum omnia peccata esse necessariò confitenda: non tamen tantam vim habet ad probandum, quod sint eidem poeni-

palanda. Accedit etiam ex parte poenitentis, quod licet erubescencia multiplicior sit, ut verbo S. Tho. utamur, quanto inter plures dimidatur, non tamen tam grandis est quam si uni totam sententiam peccatoris tui padas. At verò quando dicimus confessionem, quae uni non fit integrè, esse dimidiata ac perinde vitiosam, intelligitur quando per se est dimidiata: secus si dimidietur per accidens. Per se autem dimidiata dicitur illa quae ex intentione diuiditur: videlicet, non urgente legitima causa. Si autem id legitima causa fiat, mutilatur per accidens. Verbi gratia. Si quis vult generaliter confiteri, & hoc Generalis confessio. Si autem confitetur quidam, cras alia, & deinde alia, & sic per hebdomadam, nunquam confessionem dimidiat: quia fertur intentio ad unam absolutionem faciendam. Eode iure si quis confiteatur aliqua venialia, & non alia, quia ad ea confitenda non tenetur, non per se detruncat. Item si quis vult confessionem iterare quorundam mortalium, de quibus legitime confessus est, licet non omnia confiteatur, non dimidiat. Imò licet in tali casu intendat generalem omnium confessionem facere, potest hodie partem confiteri, & ab illis absolui, & cras aliam partem: & tunc absolui, & sic per hebdomadam. Quinetiam si diuersis sacerdotibus confiteretur, non esset dimidiatio, quis esse forsitan posset genus hypocrisis non se tam peccatorem uni ostendere, quam fuerit. Præterea si quis fecit diligentiam solentem ad arbitrium prudentis, & illa, quorum non recordatur, non confitetur, postea dum in memoriam venerint, licet teneatur eadem suo tempore confiteri, non tamen eidem sacerdoti. Dubium autem esset si ex culpabili negligentia non omnia recolit. Tunc. Caieta. verb. Confessio. r. cōditio. 10. dicere videtur perinde esse ac si ex intentione dimidiaret. Hoc autem examinabitur quod sequi. Vbi de iteranda confessione acturi sumus. Difficultates autem circa hanc conclusionem Circa primū argumenta facta offerunt non continendas, & argum. primū argumentū est de impedimento naturali, cum quis in articulo mortis confiteri integrè non potest. Vbi duas arbitror extremas opiniones esse cauendas. Vergere enim quidam possent in hoc extremum, quod licet aliqua confiteretur, & mente conturbatus non posset omnia, non esset absolueendus, quia non est integra confessio. Hoc autem citra dubium arbitror esse falsum, imò quodcumque peccatum infirmis in illo articulo, vel voce, vel nutu explicet in particulari, quantumcumque veniale, si ultra progredi non valet, est sacramentaliter absolueendus.

Circa primū

opi. quorundam

Abulensis. dus. Et ratio est, quia illa est confessio, postquam est expressio peccati in particulari, de quo sacerdos indicare potest. Neque vitiū habet di- midiationis: nam si, ut quod proxime dictum est, aliqua est causa legitima dividenda: confessio- nis, nulla esse potest magis quam impossibilitas, quae a natura procedit. Nec satis est responde- re, quod tunc contritio illi sufficit apud Deum: nam euenire posset, ut ille esset solum attritus qui per sacramentū fieret contritus, nec tamē in propitu subueniri illi posset per eucharistiā: & cum ius ille habeat ad absolutionem, iniurio sum sacrilegiū esset eā illi denegare, eo prae- fertim articulo, quo in re dubia in eā parte in- clinandū est, ut ecclesiasticis subsidiis exeu- ti ab hac vita succurratur. In aliud extremū proculdubio peccarent, qui affirmaret, quod in illo articulo quauis infirmus non valeat nec voce nec nutu in particulari aliquod pecca- tū exprimere, dummodo contritionis signa in genere ostendat, debeat illi sacramentalis abso- lutio impedi. Enimvero nisi aliqd delictū in particulari, nutu saltē designet, non est sacramē- taliter absoluedus. Id quod Abulensis super Matth. c. 16. q. 79. tanquā rem manifestā bre- uissimē asseruit. Est tñ res certior, quod Abulē- sis, vel cuiuspiam autoritate indigeat. Ob id nanq; nec S. Tho. nec ullus alius de hac re di- sputauit, quod nullus de eo vnq; ambegit. Sed quia quosdā contrariū opinātes audiui, opereptū duxi canones, quos ad id falso asseruit expo- nere, & rationē veritatis subijcere. Citant. n. canonē. Is qui in infirmitate. 26. q. 7. Estq; cō- cilij. Cart. agi. 4. c. 77. cuius verba sunt. Is qui in infirmitate poenitentiā peti- t, si casu dū ad eū sacerdos inuitat⁹ venit oppressus infirmi- tate obmutuerit, vel in phrenesim versus fue- rit, dent testimoniu qd eū audierit: & accipiat poeniam, & si cōtinuō creditur moriturus reco- cilietur per manus impositionē, & infundat- ur ori eius eucharistia. Si autē superuixerit, subdatur poenitentiae legibus: quādiu sacer- dos, qui poenitentiā dedit pbauerit. Hic au- tē primum oīm nulla fit mentio signorū cō- tritionis, quae infirmus in praesentia sacerdo- tis debet ostendere, ac perinde nullus modus confessionis infirmi insinuat⁹. Sed quauis dum sacerdos venerit, iam ille per phrenesim iudicio careat ad ostendendū illa signa, per solū testimoniu testiu inbetur sacerdos infir- mo poeniam dare, & ipsum reconciliare. Igitur cū illic nulla fiat cōfessiois metio, nulla suspi- cio esse pot, ut noie poenitentiā intelligatur sacramē-

Canon. Is qui in infirmitate. 26. q. 7.

Can. Is qui in infirmitate. 26. q. 7. talis absolutio: nam ille infirmus, neque in gene- re, neque in specie, neque nutibus insinuat⁹ cō- fessio sacerdoti: quippe cum quicqd in eius absentia infirmus dixerit, vel fecerit, nullā cō- fessionis imaginē habere potuit. Alioqui cō- ceden dū esset, quod qui in carcere oclusus nul- latenus potest praesentia sacerdotis potiri, si peccata sua diceret sermo, quod illa deferret in autē sacerdotis, esset cōfessio, quod nemo sa- nae fidei dicere audebit, cū cōfessio sit perso- nalis actio, quae ideo debet sacerdoti imme- diatē fieri. Loquitur ergo planē canō de ijs, qd erāt in poia publica, ut praecedentia capitula eiusdē synodi ostēdūt. Est enim capitulu. 75. ut sacerdos poeniam imploranti absq; personae acceptione poenae leges iniungat, & c. 76. ut negligentiores poenitētes tardius reconcilien- tur. Et tūc subditur caput sequēs. Is qui & c. Accipiat ergo poeniam, idē est, quod accipiat reco- ciliationis absolutionē, ut bene ait glossa, quae quidē forma habetur. c. A nobis. 2. de sent. ex- com. fiebat enim cū psalmo poenitentiali, & oratione dñica & c. Et ideo subnequit canon, quod si superuixerit statuti poenae legibus subda- tur. Nam, ut habetur in dicto. c. A nobis, quauis poenitēs esset apud Deū virtute poenae recoeci- liatus, debebat tñ reconciliari ecclesiae. Qua- re, ut ibidē subditur, etiā infirmo morte prae- uento impēdebatur, ut posset populus cum mortuo in exequijs cōicere. Et de eadē reco- ciliatione loquitur canon eiusdē concilij: a- grotātes, de conse. dist. 4. ubi habetur, quod si a- grotans per se non possit respondere, sufficiat testimoniu qd petierit baptismū, ut baptize- tur, & idē sit de poenitentibus. s. publicis. De quibus etiā planē loquitur & Arausicanū cō- ciliu. c. 12. ubi ait. Subito obmutescens & ba- ptizari & poeniam accipere pot, si voluntatis praeterite testimoniu aliorū verbis habet, aut praesentis in suo nutu. De eadē quoq; re- conciliatione sancitur in cōcilio Cartha. 2. ut ibidē refertur. c. Aurelius, quod si epūs adfuerit, per ipsum fiat in articulo mortis reconcilia- tio, sin minus de eius licentia. Atqui de eadē ad literam reconciliatione loquitur Leo in subsequenti canone. His qui in tempore. Et est in epistola eius ad Theodorū. 69. ubi ad- monet vniuersos poenitētes ante mortis pe- riculū reconciliari: nam ut legitur Ezechiel. 18. Cum cōuersus ingemueris, tunc saluus eris. Quod si aliqua aegritudine grauati, qd paulo ante, inquit, poscebat, sub praesenti significa- re nō valeat, testimoniu eis fidelū & circum- stantium

Confessio in- bet immedia- te fieri. Iam- dati.

Canon. Is qui in tempore.

stantiū pdesse debet. Quis autē dicere au- deat testimoniu testiu valere pro cōfessione infirmi nihil potēis significare, ut sacramēta- liter absoluat⁹? Meridie igitur fulgētius est canones istos neque superficie tenus de cōfel- sione, aut absolutione sacramentali loqui. Qua- re neque vllō ficto colore adduci possunt ad p- bandū generalia signa contritionis pro cōfel- sione valere, ut possit infirmo sacramentalis absolutio exhiberi. Opinione ergo, quae ex canonibus negligenter inspectis vgnī pos- set, exclusā, probatur conclusio. Confessio, ut dictū est, pars est distincta a contritione, eadēq; ad absolutionē necessaria: nam sacerdos clauē potestatis ad absoluedū uti non pot, nisi praecedere iudicio per clauē scientiae: qui autē solū ostendit in genere contritionis signa nullo explicato particulari peccato, non con- fitetur sacramentali cōfessione, per quā pos- set sacerdos uti clauē scientiae: ergo non potest sacramentaliter absolui. Priorē praemissam ne- mo negare valet: minore autē ipsi opinio- nis cōtraria fautores videtur cōcedere. Ait enim, quod ille non potest cōfiteri: si ergo non po- test, non confitetur. Quod autē confiteri non possit satis est ad liberandū hominē p tunc a pracepto cōfessionis, quod & nos quoque excusare fatemur: non tñ sufficit, ut dicatur, cō- fessio. Quapropter absq; sacramēto absolu- tionis porrigenda est ei eucharistia, quae pot eum facere ex attrito cōtritu, attū sacramē- tū poenitētia nullū est. Alij verō cordati⁹ negāt illa signa, non esse confessionē: imo autē esse confessionē generālē, quae sufficit ad sa- cramentū poenae. Cōtra hoc autē arguitur. Cō- fessio sacramentalis debet esse actus iudicia- lis, ut sacerdos iudicare possit de conscientia poenitentis: iudiciū autē est actus prudentis, quod ideo fieri non potest, nisi re in particu- lari cognita, ut 2. 2. q. 47. artic. 3. autor est D. Thom. ergo generalis illa confessio non suffi- cit ad absolutionem, quae est forma sacramē- ti. Et declaratur amplius, confirmaturq; argu- mentū. Verbū illud generale, Ego sum pec- cator, cōmune est, & sanctis hoibus, & pecca- toribus: quod enim quis magis iustus est, eō se maiorem peccatorē confitetur: quare ex illo verbo non sumitur iudiciū, ut ille ha- beat aliqua peccata: alioqui si postq infirm⁹ legitime confessus est, & postea loquela pri- uatus, ostenderet signa contritionis, iterū esset absoluedus sacramentaliter: & si deinde ite- rū atq; iterū eadē ostenderet signa, iterū atq;

Probatur cō- clusio.

Impugnatio- ergo.

iterū esset absoluedus. Quis enim in illo arti- culo nō illa signa ostēdat, quauis certissimus sit legitime fuisse cōfessum? Quod si quis di- cat non opus esse, sacerdotes iudiciū tunc su- mere de statu hominis, eō quod nō sit ei tūc poe- nitentiā inieciurus: canillū est frigidū. Quod enim non sit iniungenda poenitētia accidit ex debilitate infirmi, qui non potest adim- plere. Nos autē arguimus ex natura cōfel- sionis, quae debet esse actus iudiciarius, atque adeo singulariū cognitio. In summa signa il- la nihil aliud sunt qd contritionis indicia: cum ergo confessio alia sit pars a contritione di- stincta, nequaquā illa sufficiat, ut pro confessio- ne habeantur. Fingunt aliqui, quod si infirmus sic illa ostendat signa, ut sacerdoti annuat, quod ipsum absoluat, valet pro confessione. At ve- rō insinuatio illa nō est nisi velut effigies pe- titiois absolutionis: petitio autē absolutionis nullatenus est cōfessio: quia non est pec- cati explicatio. Neque, si in genere dicat se ha- bere peccata. Neque, est cur nobis verbū obij- ciatur S. Tho. in 4. dist. 22. q. 2. art. 1. ad primū ubi ait quod confessio generalis nonnunq est sa- cramentalis: ipse enim se planē exponit exē- pli subijciens, cum poenitens illa, quorū me- minit, in secreto sacerdoti confitetur: tunc. n. adiecta generalis confessio venialiū, & obli- torum, est sacramentalis, quod nos fatemur ingenuē. Secus autē ubi nullū exprimeretur in particulari. Imo illic protinus D. Tho. in solutione secundi cōfirmat nostrā sententiā dicens, quod ad cōfessionē sacramentalē, quae iudiciū sacerdotis expectat, requiritur aliqua- lis peccatorum manifestatio: scilicet, in spe- cie, per quā sacerdos iudicare de homine pos- sit. Ugitur attētus sit sacerdos in simili euen- tu, ut semotis arbitris solus manēs cum infir- mo fatagat, ut de illis interrogatus, quae verifi- mile est commisisse, vel gestu, vel nutu aliqd exprimat peccatū, ut ei sacramentalē absolutio- nē exhibeat: alioq id certe neutiq; licet. Nā si arguas in re dubia minus periculū esse ab- soluere, qd nō absoluere, respondetur. Imo est maior, quia est periculū sacrilegi, quod com- mittitur dū sacramentū sine necessarijs requi- sitis alicui impeditur. Obijcere qd forsā pot formā absolutionis: quae in nonnullis manua- libus scribitur ad vngendum infirmos, ubi post absolutionem a censuris subditur. Item te absolutio ab omnibus peccatis tuis, & excessibus & c. At verō forma illa secundum nullam opinionem intelligi potest, ut sit for- ma

Comentari- quorundam.

Documentū.

De manuali- bus.

Aduerte.

ma sacramenti. Etenim quauis quis fingat opinionem modò impugnatam esse veram, illa intelligitur quando infirmus non potest aliquod peccatū in particulari cōfiteri: nam si potest, nemo vnquam dubitauit quin sine praua confessione nō possit fieri absolutio sacramentalis: & tamē sacerdos vncturus infirmū nō exigit ab illo sacramentalē cōfessio nē, atq; adeo absolutio esse non potest sacramentalis. Quare in illa forma nullaten⁹ debet poni. Itē te absoluo ab oib⁹ peccatis tuis, quē sacramentalis videtur, neq; in manuali antiquo Romano, neq; in ordinario ordinis nostri, vbi maxima cura est seruandi antiquitatē, ponitur, nisi deprecatoria Dñs Iesus Christus, &c. te absoluat per ministeriū nostrū ab oib⁹ peccatis tuis &c. Et idē est aduertēdū in forma absolutionis, quā in diplomatis cruciatz in fine appenditur. Vbi sit plenaria absolutio à cēsuris, & culpis, & poenis, quod intelligitur quotiescunq; præcedit legitima confessio. Alioqui si infirmus confiteri nō pōt, & ostendit cōtritionis signa, intelligitur absolutio fieri à cēsuris. Insuper & ab oī poenariū reatu, si culpa fuerint vel antea per cōfessionē, vel tūc per contritionē remissa.

Circa secundū argumentum de casibus reſeruatis.

Secundū argumentū latissimū campū aperit de casib⁹ reſeruatiōe, & de modo quo sunt, tam cōfiterenda, q̄ absoluenda. Fuit enim VVitelſſ, vt est videre apud VValdenſ, tomo. 2. de sacramēt. c. 149. qui contra hanc causā reſeruatiōē oblatiuit: dicens, esse contra regulas charitatis. Cōtra hereticos autē satis est rationē regiminis afferre, quāquidē exposcit, vt grauiora peccata grauiori iudicio subdatur, tū vt melius corrigi possint, tū vt si sint in re publica pestifera, cōmodius adhibeatur remediū, tum præsertim, vt aciori metu corrupti homines, & nefarii ab huiusmodi sceleribus arceantur. Quapropter vt Innocent. in sermone, de natali apostolorum Petri & Pauli annotauit, non absq; mysterio singulariter Petrus quæſiuit, quoties peccanti remissionē indulgeret, ei⁹; peculiariter rñsum est, vt septuagies septies: nepe q̄ plenissima omniū remittendi iurisdicō penes ipsū manebat, q̄ in inferiores ab illo deriuaretur. Absolutio enim, quæ vi clauium fit, non solum characterem requirit, verū & iurisdicōnem, ratioe cuius grauiora crimina potest superior ob præfata rationem reſeruare. Vnde Origenes homilia. 10. super numeros, ait, laicū peccantē indigere quandoq; nō so-

Innocent.

Origenes.

lū sacerdote, sed etiā episcopo. Et hæc tamen non obstante veritate Durand. dist. 17. q. 15. ait ecclesiā Romanā non habere in consuetudine reſeruare nisi cēsuras: videlicet, excoicationis, suspensionis, & irregularitatis, non autem culpas quantuncūque graues. Quare abusus est, inquit, aliorū prelatorū reſeruatiū sibi absolutionē à peccatis. Vnde secundū Romanū morē nulla est, inq; necessitas cōfiteri duobus, sed satis esset à superiore extra cōfessionē à cēsuris absolui, & integrē cōfiteri inferiori ordinario. Nihilomin⁹ mos vniuersalis ecclesiæ est cōtra Durand. Quinve rō & sacri canones. Etenim canone latore 33. q. 2. memoriæ proditū est Ratholdū Argentoratensem episcopū parricidā quendā Nicolao pōtifici remisisse à quo absolueretur, licet illic nulla interueniret excoicatio. Et c. Si episcop⁹. de pot. & remis. lib. 6. sancitur vt dum episcopus facultatē alicui eligendū fessorem cōcesserit, electus ab illo possit eū à peccatis absolvere, exceptis casibus ab episcopo reſeruatis, de quibus inquit, nullā potestatem habet electus. Et decreto Sixti quartū in extrauagati & si Dominici, excoicatur illi, qui à casibus reſeruatis Romano pontifici absoluit. Quod si obiter inquiras, vtrum superior pro libito possit quoscunq; reſeruare casus. Distinctione opus est: nā delegatis à superiore, qui per se non habet ordinariā iurisdicōnem absoluedi, possunt illi, vt libuerit peccata reſeruare, vt episcop⁹ sacerdotibus, qui nō sunt parochi, & prelati in religione suis sacerdotibus: nā cū illi nullā habeant iurisdicōnem, nisi quā à superiori suscipiūt, potest eā illis superior taxare & moderari, vt libuerit. Si autē illi inferiores potestatem habeant ordinariā, vt sunt parochiarū curati, profectō nō potest, p libito saltē episcopus: nam cū ipsi sint ordinarij q̄ nisi impediātur, ab oib⁹ possunt absolvere, quā ordinariā potestātē nō habent ab episcopis, sed à iure diuino, non potest superior nisi id bono cōi viderit expedire, illos sua potestate fraudare. Imò tant⁹ esse posset abusus reſeruatiōis, vt parochi nō tenerentur superiori parere, sed eo incōsulto possent à reſeruatis illis absolvere: potissimū cū minime reſeruatiōes sint in grauiamē populi. Est tñ adhībēda prudētia & cōsiliū super huiusmodi minutorib⁹ casibus reſeruatis, ne sine causa inferiores inobedientes iudicentur. Et p hoc soluitur aliud argu. qd fieri solet: scilicet, q̄ si posset superior casus reſer-

Quæſtiō super reſeruatiōe.

*reſeruatiō cor-
dis an pos-
sit reſeruari.*

reſeruare, posset confessionē dissecare in tres vel quatuor partes. Vt si hæresim reſeruaret sibi & blasphemias Decano, & adulteria Archidiacono. Respondetur, inquam, quod illa reſeruatiō esset imprudens, & clauium abusus: quare non esset digna, quæ obseruaretur. Vtrum verò possint reſeruari peccata interiora mētis, vt mētalis consensus in hæresim, aut in cōspirationē ecclesiæ dubitari pōt: est n. à parte negatiua argumentū, quod ecclesiā, vt dictum est, non habet iurisdicōnem directā in actus interiores. Respondetur duo: primū loquendo de absoluta potestate reſeruari quidē posse: quia illud non est iurisdicōnem exercere in actus mentis, sed illam nō alteri conferre. Cū enim omnis iurisdicō deriuetur à Christi vicario, si ipse diceret, Nolo vt quispiam facultatem habeat absoluedi eum, qui mente consenserit in grauiſimū hōc aut illud peccatū, reſeruatiō teneret. Nihilomin⁹ secundo dicimus qd esset error illa reſeruare, quia peccata cordis sunt tum frequentissima, tum etiam occultissima, vt vix homo secū discernere possit, cōfenserit necne: & ideo intolerabile est cū eiusmodi scrupulis ad Papam semper recurrere. Quapropter opinio quorundā canonistarū dicentū hæresim mentalem esse reſeruatiā Papæ, & excommunicationi subiectam, falsissima est & inopinabilis.

*Quæſtiō quæ-
ritur an
reſeruatiō
cor-
dis an pos-
sit reſeruari.*

*reſeruatiō
cor-
dis an pos-
sit reſeruari.*

*reſeruatiō
cor-
dis an pos-
sit reſeruari.*

*reſeruatiō
cor-
dis an pos-
sit reſeruari.*

Descendendo ergo ad reſeruatiōum confessionem Durandus loco citato refert quatuor opinandi modos. Primus est quod peccantes debet omnia cōfiteri inferiori, qui cū ab omnibus debet absolvere, sed mittere nihilomin⁹ ad superiorem, qui debet iterum audire de omnibus: & vel iterum absolvere, vel ad inferiorē remittere, qui iterum absoluat. Et ratio eius est, quia neque inferior pōt à nō reſeruatis absolvere nisi oīa audiat, neq; superior à reſeruatis, nisi oīa etiam audiēdo, eo quod integritas cōfessionis est de iure diuino. Modus autem iste nulli est rationi contententis: nam cogere hominem bis cōfiteri est molestam sine causa confessionē red dere. Item quia si ille ab inferiori est ab oib⁹ absolutus, nō esset necessaria integra alia cōfessio, quæ fit superiori. Et ideo abhibetur secundus modus, q̄ post absolutionē inferioris tenetur se poenitens superiori representare, non vt absoluat, sed vt adimpleat præceptū manifestandi illa peccata reſeruata superiori. Hic verò modus longius & peius à ve-

ritate distat: nā si inferior ab illis peccatis absolueret, non propriè dicerentur reſeruata. Neq; verò posset superior cogere, vt illa sibi iteratō dicerentur: quia nemo potest cōpelli in foro poenitentiali peccata sua detegere, nisi ppter absolutionis beneficiū. Item satis esset illi dicere & nō expectata absolutione recedere, quod est ridiculū. Tertius ergo modus est, licet à Durandō sit ordinē quartus, q̄ homo dum peccata reſeruata cōmittit, peccat in Deū, & in ecclesiā, & inferior absoluit in foro Dei, & superior in foro ecclesiæ. At verò hæc distinctio non habet locū in culpis: nemo n. vere peccat nisi contra Deū: & ideo si per clauēs ecclesiæ absoluitur poenitens ab inferiori quo ad Deū, nō indiget alia absolutione à peccatis. At non opus est pluribus has tres opiniones concutere, quia expresse sunt contra can. supra citatum si episcopus, & contra decretum Syxti quarti, quibus determinatur nullum inferiorem posse à casibus reſeruatis quempiam absolvere, aliis ineptè dicerentur reſeruati. Quartus igitur modus est, quem ecclesiā iuxta istos canones, obseruat: videlicet, vt poenitēs integrē cōfiteatur inferiori: qui tantū absoluit à non reſeruatis, & ideo ille superiorem tenetur adire, per quem à reſeruatis absoluitur. Sed contra hoc videtur argumentum Durandi militare: quia frustra esse videtur peccatorum confessio, quam quis facit sacerdoti, à quo non potest absolui: cum ergo inferior non possit absolvere à reſeruatis, frustra illi dicuntur: & cū homo cogi non possit ad cōfessionem, nisi ratione absolutionis, non videtur eiusmodi poenitens compelli posse integram facere confessionē inferiori. Item quia nemo videtur cogi posse ad cōfitemdum peccatum, nisi semel: si ergo reſeruatum cōfitemdum est superiori, iniusta videtur coactio, vt propaletur etiam inferiori. Ob id ergo est alius modus, quem Durandus ponit, quartus: q̄ poenitens sola peccata nō reſeruata cōfiteatur inferiori, per quē ab ipsis absoluitur, & deinde sola reſeruata cōfiteatur superiori, à quibus perinde est absoluedus: quo casu ambæ partiales absolutiones faciunt vnicam, atque adeo est vnum sacramentum. Sed contra hoc est maximū argumentum, quod integritas confessionis est de iure diuino, quo perinde iure omnia peccata sunt vni pandenda, qui totum statum hominis & habitum cognoscat.

Ugitur

*Tertius mo-
dus.*

*Quartus mo-
dus.*

Arg. Durand.

*Alius mod⁹
Durand.*

Argument⁹.

Integritas confessionis de iure diuino. Ugitur quò quæstioni luculentius satisfiat supponendum, ut modò dicebamus, integritatem confessionis esse de iure diuino: quare nisi urgente necessitate: quæ ab eodem oriatur iure, non licet eam in plures confessiones diuidere. Plana ergo via est, ut qui casibus reſeruatis est irretitus, primùm adeat ſuperiorem, ſi eum conuenire poteſt, qui facultatem ei faciat conſitendi inferiori. Et ut ſuo pudori ſalubrius conſulat, melius eſt, ut conſellarium inferiorem adeat, cui dicat aliquo premi reſeruato peccato, ut ille facultatem à ſuperiore poſtulet: hæc enim eſt obſeruatiſſima in religionibus conſuetudo. Neque in facultate cōcedenda difficileſſe debent prælati, ſed ſic debent bono communi proſpicere, ne tamē grauiffimam reddant cōfeſſionis religionem, ſed perſonæ circūſpectis & doctis caſus ſuos committant. Et tenetur prælatuſ tāquam peccatum conſeſſum ſub ſigillo ſeruare, ne per eius verba, aut nutuſ poſſit perſona infamari. Et eodem iure ſigilli tenetur qui facultatem petijt, licet non obtineat: quia hæc omnia ad ſacramentum pertinent. Abſit autem epiſcopo pro hoc munus aliquod aut pecuniā accipere, eſſet enim ma-
Pro caſibus reſeruatis niſi debet accipere Epiſ. niſter ſacramenti venditio. ¶ Quando vero ſuperior cogere ne abſolutionem reſeruati peccati committere debeat, ſed illud ipſe velit audire, tūc via regia eſt, ut ſuperior ipſe integram poenitentis conſeſſionem audiat. ¶ Dubium autem hinc emergit vtrum ad id ſuperior tunc teneatur, ſi poenitens ei vult integrè conſiteri. Apparet enim teneri: quia cū integritas conſeſſionis ſit de iure diuino, non eſt ſine neceſſitate, ut diximus, diuidenda: cū ergo ſuperior poſſit facere, ut non diuidatur, proſectò compelli iure videtur. Præſertim cū peccatū reſeruātū obligetur iterum poenitens conſiteri inferiori: tenetur enim tunc ſuperior eum hac moleſtia, & grauamine leuare. ¶ Præterea quia cū ſit Dei miniſter, debet Deum imitari, ut ab omnibus peccatis ſimul abſoluat, atq; adeo omnia audiat. Adhæc præſertim accedit, qd ſi ſic poſſet Papa, vel Epiſcopuſ, conſeſſionē ſubditi diuidere, pari modo parochuſ poſſet aliqua peccata parochiani ſui audire, & abſolvere, & de alijs ad ſuum delegatum remittere, quod proſectò nemo auderet facere. ¶ Adrianuſ. q. 4. de cōfeſſione ſtatuit regulam generalem, quòd nec ſuperior, nec inferior poteſt ab aliquibus peccatis abſolue-

re, quin ſimul abſoluat ab omnib⁹. Quæquidē ſentētia ſanè intellecta veriſſima eſt: quia non ſit à Deo dimidiata venia. Inde ergo inferunt quòd ſuperior neuiquam poteſt à reſeruatis abſolvere, niſi etiam omnia non reſeruata audiens ab omnibus abſoluat: neque vero inferior pari iure poteſt à non reſeruatis abſolvere, niſi priuſ facultatem habeat à ſuperiore abſoluedi à reſeruatis, ut ab omnibus ſimul abſoluat. Caietanuſ verò in ſumma verbo. Confeſſio, cōditione. 10. ait morè Romanum eſſe, ut poenitentiaſ Romani poſt ſiſciſ reſeruata dimittat audiant, à quibus poenitenteſ abſolueſſe, de reliquiſ mittunt eos ad ſuos ordinarioſ. At verò Durand⁹ loco citato id negat, dicens, quòd non abſoluiunt, niſi à cenſuris: à culpiſ verò omnibus relinquunt eos à ſuiſ ordinarijs abſoluedoſ. ¶ In hac ergo opinionum varietate ſit prima propoſitio. Superior quando rationē emittit cognoscere peccata reſeruata, debet ipſiſ cognitiſ remediū adhibere, & poenitentiam, ſi viſum fuerit, taxare, & à cenſuriſ, ſi quæ ſunt, abſolvere, caterū à culpiſ nequaquam ſacramentaliter, ſed facultatē facere inferiori, ut tota audita cōfeſſione ab omnibus plenariè abſoluat. Hic enim eſt celebratiſſimuſ eccleſiæ uſuſ. Neque ob id poenitēſ grauatur, quòd reſeruatum biſ perſtringitur dicere: nam cū ſuperior eodem ſigillo teneatur, quo inferior non eſt grauamen, ut propter peccati grauitatem, & nocendi periculum præter integram conſeſſionem, illud teneatur ad ſuperiorem deferre. Nam cū Epiſcopuſ, & præcipue Papa alijs ſit maioribuſ cauſiſ eccleſiæ mancipatuſ & impedituſ nō cogitur longas conſeſſioneſ ſubditorū audire, ſed ſatiſ eſt, ut reſeruatiſ medeatur. ¶ Secunda propoſitio contra Adrianuſ. Si ſuperior voluerit ſola reſeruata in conſeſſione ſacramentali audire, & ab illiſ directè abſolvere, abſolutio tenet, & eſt verum ſacramentum conferens gratiam. Quare licet poenitens non ſit de omnibus, niſi attrituſ, fiet tunc contrituſ. Probatur, quia illic eſt vera conſeſſio: nam ſicut ex parte poenitentis, ut modò dicturi ſumus, poteſt eſſe impedimentum truncandi conſeſſionem ſic, quòd nō omnia teneatur eidē dicere: ita ex parte prælati poteſt eſſe legitima cauſa ne omnia poſſit audire, ut repentini morbi, vel aliuſ negotij ad bonū cōe referentiſ, & nihilomin⁹ teneatur abſolutio. ¶ Vnde ad primū argumētū factum

factum reſpondetur, concludere tantū cōgruitatem rei, ut ſuperior vel debeat totam conſeſſionem audire, vel totam committere. Atq; ad illud de curato reſpondetur, nō eſſe tam liberam ei facultatem conſeſſionem diuidendi, quia non poteſt caſuſ, ut ſuperior reſeruare. Et ideo ſicut ſi poenitens ſine cauſa diuideret conſeſſionem, nulla eſſet conſeſſio, ita ſi id accideret ex parte curati, imò fortalle ex parte epiſcopi. Si tamē plebanuſ dum audit longam conſeſſionē ſubito morbo corripereſſet, & aliuſ cū id delegaret, nō adelleſſet, poſſet abſolvere poenitentem: & eſſet verum ſacramentum. Et ad argumētum Adriani conceditur, quòd neminem poteſt ſacerdoſ ab aliquib⁹ peccatiſ abſolvere quin ſaltem conſecutiue ab omnib⁹ abſoluat: poteſt tamē ab aliquib⁹ directè abſolvere, nō abſoluedo directè ab omnibus. Exemplo id conſtat, dum quiſ aliquorū peccatorū citra culpam oblituſ, ea quorū eſt memor conſitetur: tunc enim ab illiſ tantū, quæ conſitetur, directè abſoluitur: quapropter, dum alia memoriæ ſuccurrerint, conſiteri tenetur. At verò cū gratiam ſacramentalem accipiat, conſecutiue & extenſiue abſoluitur ab omnibus. Id ergo ipſum in præſentiaſ uſu venit. Et hæc dū incipitur à ſuperiori. Si vero aliqua ratio popoſceat ab inferiori incipere, putā dum ſuperior longe abeſt, & accidit eucharistiā eſſe ſuſcipiendam ad vitandum ſcandalum, vel quid ſimile, tunc ſi peccatum aliquod annexam habet excommunicationē, quam habent omnia, quæ papæ in cœna Domini reſeruantur, tunc inferior neq; à nō reſeruatiſ abſolvere poteſt: quia excommunicationeſ etiam minori excommunicatione non poteſt ſuſcipere ſacramentum. Quare tunc vana eſſet conſeſſio, quæ inferiori fieret, niſi eo ſine, ut facultatem abſoluedi à ſuperiore procuraret. Si autem nulla eſt excommunicationeſ tunc quidem, ut diximus, uſuſ eccleſiæ eſt idemq; adeo obſeruand⁹, ut integrè ille conſiteatur inferiori etiam reſeruata. Et tunc inferior abſoluit quidem directè à non reſeruatiſ, conſecutiue tamen, ut declaratū eſt, à reſeruatiſ, dum modò poenitens firmū habeat propoſitum recurringendi ad ſuperiorem nam dum in mora eſt recurringendi, putā habita oportunitate abſolutionem nō procurat, ſemper manet in culpa. ¶ Vnde ad argumētum ſupra factū. Nemo cogitur ſua peccata detegere illi ſacerdoti, à quo non poteſt ab-

ſolui, inferior non poteſt à reſeruatiſ abſolvere: ergo poenitens non cogitur illa ei conſiteri. Negatur maiorimò cogitur ea conſiteri, ut per integram conſeſſionem paſtor vultum pecoriſ agnoſcat, ut de non reſeruatiſ ſalubriuſ poſſit iudicare: nam ex connexionē peccatorū reſeruatorū iudiciū ſumitur de non reſeruatiſ, ut cōſulciuſ ei adhibeatur medicina. Et hæc eſt ſententia San. Thomæ. d. 17. q. 3. ar. 4. quæſtiunculæ 2. ad quartū argumētum. Tunc autem ſuperior citra dubium poteſt ſola reſeruata audiendo ab ipſiſ præſe abſolvere: quia reliqua iam fuerunt remiſſa. Et eadem ratione in ſuperiore caſu abſolutuſ à ſuperiore à reſeruatiſ, tenetur poſtea de omnibus integrè conſiteri inferiori. Quæ utiq; ratione non eſt grauamen ſi de reſeruato cogatur biſ conſiteri: eo præſertim, quòd per ſecundum ſacramentū ſemper augetur gratia, & iterata erubeſcentia meritū, ut eadem diſt. 8. q. ar. 3. quæſtiunculæ 5. ad 4. ait S. Tho. ¶ Digladantur hic auctoreſ, vtrum ſic diuiditur conſeſſio, ſit vnicum ſacramentum, quòd ex duabuſ partibuſ conſtat & vnica conferatur gratia. Reſponderetur, conſecrationem forſan poti⁹ ad nomen, quam ad rem pertinere. In primis hoc eſt certum, quòd per abſolutionem primi abſoluentiſ ſiue ſit inferior ſiue ſuperior, conferatur ſacramentaliſ gratia. Vnde ſecunda conſeſſio & abſolutio eſt prioris pfectio. Et ideo poteſt dici vnicum ſacramentum, & ſuſtineri, quòd per ſecundum ſacramentum non augetur ſacramentaliſ gratia: quia prior fuit data in virtute ambarū abſolutionū. Attā ſi ſit vnū ſiue duo ſacramēta veriſſimiliuſ eſt, quòd per ſecundam abſolutionem augeatur gratia. Quapropter ſi forſan poenitens in priori cōfeſſione non erat ſatiſ attrituſ, quia nō habebat ſufficiens propoſitum, ut gratiam recipereſ, & in poſteriori eſt legitime attrituſ, recipiet tunc gratiam. Alia verò dubitatio eſt poſſet hic obrepere, vtrum ei, qui à caſib⁹ reſeruatiſ ſemel abſolutuſ eſt, liberū ſit poſtea quotieſ voluerit conſeſſionem iterare, & ab eiſdē abſolui. Reſpondetur, quòd virtute formæ commiſſionis non ſemper illud licet: ſolent enim prælati in religionib⁹ in præcipuiſ feſtiſ ſic indulgere facultatē. Poſſint etiam ſacerdoſ abſolvere auctoritate mea, & non vteriuſ. Tunc enim tranſactio illo tempore nulluſ manet confeſſor, qui auctoritatē illam habeat audiendi: nam etiam ad abſoluē

dum à mortalibus semel remissis requiritur iurisdicção, vt. q. 4. videbimus. Quapropter consultius est, non illis verbis facultatem illam concedere, sed vt. à peccatis hucusque commissis quicunque possit absolui ab expositis confessoribus. Præsertim, q. secundum illam confessionis formam qui quacunque de causa non confitetur illa die, non potest postea absolui. At vero iam vsus interpretatur: vt qui semel à reuerentis absolutus est, possit ab eisdem absolui, nam intentioni reuerentis per priorem absolutionem sit satis. Hoc autem dubium est multo maioris ponderis, de quo dist. 12. q. 1. ar. 4. admonuimus, vt. vtrum scilicet quando quis habet casum reservatum, & habere tunc non potest superioris copiam, possit per solam contritionem eucharistiam suscipere absq. absolutione. Haud enim desunt qui regulam de hac re statuunt ampliore iusto: scilicet, quod tunc licet eucharistiam sumere, ac si non esset sacerdotis copia. Est tamen prudentibus moderaminibus perstringenda. Primum omnium requiritur legitima contritio, vt homo sit certus apud Deum non esse in peccato. Secundò si prælatus est præsens, vel facile conueniri potest, propter veritatem, vel alia de causa non licet ad eucharistiam sine eius absolutione accedere. Si verò, absens sit, vt puta episcopus, vel papa, & reservatus casus annexam habeat excommunicationem, tunc neq. ad euitandum quodecunque scandalum audeat id cuiquam confidere. Si enim sciretur esse excommunicatum, res est clarissima: puniretur nãq. qui id facere attentaret. Sed et si secretò esset excommunicatus, grauissimum deberet esse scandalum cuius euitatio causa esse posset legitima suscipiendi sacramenti. Præsertim dū quis propter hæresim excommunicatus est, aut propter alium casum reservatum in ecclia domini. Si autem non habeat annexam excommunicationem, tunc nisi ad euitandum magnū scandalum, id non licet. Idque dum ratio fieri compulerit: fieri debet præmissa integra confessione apud inferiorem sacerdotem, cuius consilio vratur, pollicitus illico bona fide superioris absolutionem procurare. Hoc verò non nisi semel permittendū: nã si cui semel eucharistia sine absolutione superioris concessa est, id iterum permitteretur, offerretur ei antea nunquam absolutionem procurandi.

Tertium argumentum notandum, q. quantus confessio sit de iure diuino, nemine

tamen prudētissimus & clemētissimus Deus cū grani periculo ad id obligauit. Quare vbi ex cōfessione mea periculum vitæ mihi immineret, aut periculum famæ, vt pote si timeretur, sigillum confessionis à confessario fractum iri, cōfiteri non teneor. Et multo minus teneretur homo in casu, quo metueret confessionem in præiudicium animæ cessuram. Vt si puella timeret nequam sacerdotem irritare, à quo postea de turpitudine sollicitaretur. Quocirca tūc si sacerdos ille curat⁹ prius sit petenda est ab illo instāter facultas alteri cōfiteri, quam ipse iuxta tenorem canonis. Omnis vtriusq. sexus, tenetur cōcedere. Neque in hoc debent ordinarij esse difficiles, nisi dum eis bona fide confiteri parochianos nequiter talem facultatem petere, vt occasio nem accipiant persistendi in delictis. Quod si eandem facultatem concedere renuerit, currendum est ad superiorem, vt ait D. Tho. dist. 1. q. 7. ar. 3. art. 3. quæstioncula. 4. ad quintum argumentum. Sed in hoc solum cōsistit dubium, vtrum dum poenitens habet plura peccata, & solum aliqua sunt, quæ periculum esset confiteri prælato, qui facultatē concedere renuit confitendi alteri nec accusus ad superiorem patet, vtrum tunc peccetor abstinere in totum debeat à confessione an verò salubrius sit illa duntaxat confiteri: quæ sine periculo potest. Plurique enim omnium tam arctum vinculum censent integritatis confessionis vt dicant tūc potius abstinendum esse à confessione, quam illam dimidiandam. Imò Sanct. Thom. loco citato in eandem sententiam inclinare videtur dicens, quod tunc quidem est iudiciū ac si non haberetur copia confessoris, & magis deberet eligere confiteri laico. Sed hoc quæst. 4. arti. 2. examinabimus. Et Caietanus in verb. confessio conditione. 10. & Syluester confessio. 1. q. 1. 8. dicunt, q. debet differri confessio quousq. commodè possit fieri integra. Et re vera si id potest fieri commodè: ita faciendū est. At verò quando nulla expectatur commoditas, nulla vult ratio vt ob nequitia sacerdotis subditus suo fraudetur cōmodo atq. adeo pōt illa cōfiteri, quæ sine periculo pōt: quando quidem per ipsum non stat, quominus omnia confiteretur. Præsertim cum accedere posset illum esse dūtaxat attritum, qui per absolutionem fiet contritus. Vnde glossandus est hic S. Tho. q. illis peccatis quæ cōfiteri non tenetur, iudicandū est ac si tunc non esset

esset copia confessoris. Quod si scisciteris, vtrum illa, quæ non confitetur, teneatur dum commodè potest, confiteri alteri, an possit, vsq. in alterum annum differre. Dicit enim si supra, q. dum quis absq. mala fide aliquo rum obliuiscitur, dum confitetur, non tenetur illa vsq. ad sequentem annum confiteri: ergo cum etiam ille legitime confiteatur non tenetur amplius illo anno confiteri. Respondetur autē, non esse simile, quoniam ille legitime cōfessus est omnia, quorum memoriam habet, iuxta tenorem Florentini concilij: hic verò non est omnia confessus: quare sublato impedimento tenetur, habita oportunitate, illa confiteri.

Ad quartum argumentum in primis respondetur, vt ad pcedens. Quando, n. aliqua circumstantia mortaliter aggrauans, vergit in infamiam alterius personæ, adhibenda est diligētia, siat confessio illi sacerdoti, qui illa non nit, petendo facultatem confitendi alteri. Si vero necessario sit facienda confessio ei, qui personam agnoscit, sunt qui putant dissidiū esse inter Caietanum in summa verb. Confessio, condit. 3. & cōm opiniohē qd tñ nullū est. Et ideo respondetur duo. Primum est, q. si ex hoc quod poenitens confiteatur circumstantia alterius personæ, aliquod illi periculum imminet, vel mortis, vel notabilis infamie tunc tacenda est circumstantia. Et hoc est quod ait Caietanus. Vt si quis verbis gratia accelsit ad vnicam sororem, vel ad matrem, & confitetur proprio fratri, qui improprio id dabit matri vel sorori reuelando secretū, vel flagitium vlciscetur in illis, tunc certē credo non est qui non fateatur præterundam esse circumstantiam, iuxta verbum Bernardi: quia confessio illa esset contra charitatē. Nā & ius naturæ, quod à Deo etiā deriuatur, iubet honori alterius & famæ & vitæ sicut honori proprio & vitæ consulere. Sūt quidem qui articulum mortis excipiunt, dicentes, quod tūc non obstat tali periculo infamie alienæ debet moriturus circumstantiam illam complere confiteri: nam tenetur ille criminis socius illud periculum famæ pati propter salutem morituri. Sed tamen rationem huius exceptionis non videam: nam si ad salutem poenitentis est necessaria illa explicatio circumstantiæ sit vt etiam citra articulum mortis sit necessario explicanda. Si verò non est vsq. adeo necessaria, in articulo etiam mortis est tacenda imò tunc plus tenetur infirmus consulere fa

mæ alterius. At si nullum timetur periculum huiusmodi, sed hoc tantum, quod confessarius sciet personam, quam nouit, deliquisse, seruabit tamen secretū, tametsi deinceps non tanti æstimabit personam illam, tunc hoc non obstante explicanda est circumstantia. Et hæc est sententia Sanct. Thomæ dist. 16. q. 3. art. 2. quæstioncula. 5. ad quintum. Et Bonauentur. dist. 21. in. 2. par. quæstionis. arti. 1. Et Durand. dist. 16. quæst. 4. & recentiorum omnium. Neq. Caietanus bene intellexit eadem sententiæ refragatur. Et ratio est plana, quod cū confiteri omnia mortalia sit de integritate confessionis, nullatenus poenitenti licet ob id solum circumstantiam mortalem tacere, ne confessarius sciat: eodem enim confessionis sigillo tenetur celare culpas aliarum personarū quo ipsius poenitentis, ob idq. illud non est alios infamare. Præsertim, cum cōplices sua culpa in illud se periculum immergerint. Quando verò alia persona est explicanda, non quia fuit socius delicti, sed alia de causa, tunc multo maior est adhibenda cautela. Vt si quis confiteatur infamasse patrem aut prælatum de tali crimine, tamen dicendo verum, vbi a perit crimen patris vel matris. Tunc inquam maxima circumspectio vtēdum, vt primū bene examinetur an sit circumstantia necessaria confessionis, qualis, fateor, esse potest infamatio parentum de re grauissima, & ideo confitenda, non solum quando fuit mendacium: nam hoc notissimum est, verum etiam quando crimen parentum fuit verum, si fuit infamatio præter ordinē iuris. Imò addit eodem loco Bonauentura, quod non solum ad exprimendam circumstantiam peccati proprii, verum etiam ad providendum sibi remedium potest poenitens reuelare aliam personā. Vt si puella ab aliquo moleste in turpitudinem sollicitetur, detegere illam personā potest in confessione. Quæquidem sententia verissima est, si tamen prudentia adsit. Et enim non solum in cōfessione, imò extra cōfessionem potest quisq. ad protengendam suam virtutem illud facere. Quinverò non solum ei qui prodesse potest & non obesse reuelare id potest in tali casu, verum & illi, qui obesse potest: nam qui iniuriam alteri intonat, saltem quandiu in illa perdurat, ius perdit suæ famæ, ac perinde alter ius habet defendendi se postquā reliqua remedia adhibuerit cum detrimento famæ alterius. At verò in confessione propter eius dignitatem & necessitatem

Ggg 2 celsitatem

cessitatem ne fiat exosa, non tantum licet quam extra. Non enim inquam, sacerdoti facienda est reuelatio, ut ipse oblit alteri, sed solum ad capiendum eius consilium. Quapropter confessarius cauere debet omnino ne, etiam de licetia poenitentis extra confessionem eius negocium tractet, aut reuelat: faceret enim confessionis religionem odiosam, sed tantum consulat poenitentem quid debeat facere, ut ipse sibi prouideat. Quapropter vix contingere potest: ut deceat hac de causa in confessione reuelare personam.

Ad solutionem quinti argumenti meminisse oportet, quod poenitens in omnibus, quae clauis non errante sacerdos ei iussit, tenetur ei parere. Secus si errauerit clauis. Et ratio est, quia sacerdotes, ut supra diximus sunt constituti a Christo ordinarii iudices cognoscendi delinquentium, peccatorum causas in poenitentiali foro per clauis sciendi & potestatis. Quapropter ecclesia vim habet coercendi, ut sacerdos possit poenitentem cogere, ut ei obtemperet, ut d. sequenti. de iniungenda poenitentia iterum dicturi sumus. Dum tamen clauis sacerdotis errauerit vim cogendi amittit. Ob idque canon. Quem poenitet, de poenitentia d. i. ille, qui confiteri vult admonetur, sacerdotem querere scientem ligare & soluere. Ergo quando confessor & poenitens sunt diuerse opinionis aut Contradi. de contractibus. q. 100. quem Adria. sequitur de confessione. q. 5. dubio. 7. Et fuit Gofredi & Canonistarum opinio, ut ait Syluester verbo. confessor. 3. §. 7. in quorum ipse est grege. Aiunt inquam isti distinguendum esse de sacerdote, sit ne ordinarius, cui officium incumbit absolueudi vel delegatus. Si est, inquit, ordinarius, tenetur poenitentem absolue, etiam si non se cum consentiat, volens manere in contractu quem contra ipsius opinionem putat non esse usurarium. Et ratio huius est, quod postquam opinio poenitentis est probabilis excusat eum a culpa, & ideo ius habet absolutionem petendi, quam ideo plebanus tenetur impendere accommodando se ecclesiae, quae hanc opinionem, ut probabilem iussit. Si vero sacerdos non est ordinarius, sed qui confessionem sua sponte audit, ille, aiunt, non debet illum absolue, quia postquam non tenetur, vltro facit contra propriam conscientiam, quare nullam ei iniuriam irrogat absolutionem negando. Et ad verum distinctionem haec sacerdotum nihil ad rem pertinet: sed hoc solum distinguere

dum est, an opinio poenitentis sit probabilis inter auctores probata auctoritatis, nec ne. Si enim hoc careat probabilitatis gradu licet sacerdos sit ordinarius curatus, nec tenetur eum, nec debet absolue, veluti si qui prius clam contraxit cum aliqua sine consummatione copula, existimat quod potest manere cum secunda ex qua prolem suscepit. Si vero opinio illa est probabilis, tunc sacerdos siue ordinarius siue delegatus, cui liberum est confessionem audire & non audire, tenetur eum absolue. Ut, verbi gratia, si Praetor habens in carcere vinetum quem euidenter scit esse innocentem, sed est tamen legitime probatus nocens & adherens opinioni Secuti, quod non debet eum occidere, confitetur sacerdoti sequenti opinioni Sancti. Tho. quod debet eum occidere tenetur nihilominus sacerdos eundem Praetorem in sua persistente opinione absolue. Probat, quia in talibus casibus poenitens est in gratia, & ideo sacerdos absolutionem denegare iure suo illi expoliatur. Est namque fallacissima consequentia haec. Sacerdos hic non tenetur confessionem audire: ergo nec postquam audiuit, tenetur absolue. Nam eo ipso quod conditionem acceptauit audiendi confessionem, praesumpsit se ad absolueendum casu quo poenitens esset dispositus. Accedit, quod postquam poenitens confessus est sua crimina, grauius onere premeretur, si quia sacerdos absolutionem ei suspendit, iterum confiteri cogatur. Unde ad argumentum Contradi respondetur, quod sacerdos non ordinarius non magis facit contra suam conscientiam, quam ordinarius. Nam facere contra conscientiam non est facere contra speculatiua conscientiam, sed contra id, quod operaretur putat licitum esse facere: & quia sacerdos existimet opinionem poenitentis esse falsam non tamen inde existimare debet, sibi non licere ipsum absolue, siquidem propter probabilitatem excusatur ille a culpa. Et ad verum scilicet citabitur quispiam consequenter, utrum liceat sacerdoti contra suam propriam opinionem poenitentem consilare. Ut si exemplo proximo inuesto praetor habeat opinionem S. Tho. quod debet vinetum occidere, quam etiam opinionem tenet sacerdos, qui frater est illius innocentis, utrum contra propriam conscientiam possit consilare Praetori, ut illum non occidat. Profecto credo, non liceret, quia esset doctor dogmatis, quod credit esse falsum. Quod quidem in sacramento confessionis est factum legum

legum. In his autem multa opus est prudentia, ut qualitas tam sacerdotis quam poenitentis perpendatur. Nam si sacerdos est ignarus, non tanta ei fides debetur et si, vice versa poenitens est doctus & creditur non sana fide tali opinioni adherere, non est absolue. Ut si plura habet sacerdotia curata quod scit viros omnes doctos reprobare, ob id, quod audiat eum tales opinari esse licitum, non est in bona fide atque adeo nec est absolue. Adde, quod sepe euenit ut prudens sacerdos si praesciat poenitentem his aut illis implexis contractibus esse inuolutum, eius confessionem audire recuset, & tamen si forte audiat, nihilominus absoluat. Sunt enim qui praescientes quod pluralitate parochiarum implicatum eius confessionem non audiunt: qui tamen si forte id audiat iam parte confessionis intelligant, non audent absolutionem negare, nisi pluralitas sit excessiua, vel possessor indignus.

ARTICVLVS. VI.

Virum confessio debeat esse secreta.

Articulus sextus propositus est de confessionis secreto, & ideo arguitur quod non debeat esse secreta. Substantia enim confessionis, ut in eius definitione designatum est, non est nisi quod sit accusatio peccatorum ad obtinendam veniam virtute clauis: quod autem clam, aut palam fiat, accidentarium est, & arguitur quod sit expeditius, ut fiat palam. Finis enim confessionis, unde id quod expedit indicare debemus, est salus & emendatio poenitentis: si autem confessio fieret publice, erubescencia esset multo maior, atque adeo metus vehementior, ut homo a peccatis cauere, & praeterea iudicium publicum ecclesiae salubriora remedia aegroto animo adhibere posset: congruentius ergo fuisset confessionem non secretam sed publicam instituere. Et secundum arguitur. Si confessionem expediret occulte fieri, sequeretur subinde necessarium, ut propria voce quisque confiteretur, atque adeo nec nuntius nec per interpretem licita esset confessio: quod est falsum, cum linguae defectus per alia instrumenta suppleri possit. In contrarium est & patrum sententia adstruentium debere esse secretam,

& vniuersalis ecclesiae mos id obseruantis.

De hac re iam artic. 3. diximus quemadmodum haeretici catenam suorum errorum inculcunt. Negant enim auricularem confessionem non ob aliam causam quam ut inde gradum faciant ad negandam vniuersalem confessionem occultorum criminum: nam si se mel obtinuerint non esse confessionem necessariam nisi publicam, statim eis ius natura patrocinabitur, ne occulta peccata in publicum proferantur. Quapropter Petrus ille Osonensis Hispanus condemnatus sub Sixto quarto his propositionibus suam telam texebat. Prima. Peccata mortalia sola cordis contritione delentur sine ordine ad clauis ecclesiae. Secunda. Confessio de peccatis in specie fuit ex aliquo statuto vniuersalis ecclesiae, non iure diuino. Tertia. Prauas cogitationes confiteri non debet poenitens, sed sola displicentia delentur sine ordine ad clauis. Ex quibus demum colligebat quartam, quod confessio non debet esse secreta. Catholici ergo vice versa debent suam veritatem ordiri. Primum scilicet, quod omnium occultorum mortalium sit necessaria confessio. Ex quo fundamento facile colligitur solutio praesentis articuli. Ad rem igitur duabus conclusionibus respondetur. Prima. Quod confessio sit secreta non est de eius essentia. Haec ex eius definitione satis constat, et enim dum modo quisque se clauibus ecclesiae confitendo subdat in remissionem peccatorum sacramento poenitentiae satisfacit. Secunda conclusio. Confessionem esse secretam est ad eius sustentationem necessariam, atque adeo sit ut eius secretum & poenitenti congruat, & sacerdoti confessionem audienti sit necessarium non solum ex iure pontificio, sed ex diuino colligitur. Probat, ratio conclusio. Legem naturae lex gratiae non destruit sed perficit: lex autem naturae docet & admonet ne occulta verendaque crimina in publicum nisi via iuris ad eorum vindictam proferantur, lex autem gratiae diuina iubet omnia peccata etiam occulta confiteri: ergo inde colligitur confessionem debere esse secretam, alioquin renuente natura aut homines non possent, aut non nisi violentissime possent ad confessionem adducere: cum tamen diuina prouidentia iuxta cuiusque naturam & ingenium suum inter omnia disponat. Igitur cum haeretici nos interrogando perurgent, ubi secreta confessio in euangelio reperiatur instituta, satis nobis est respondere in euangelio collatas esse

ecclesie clauis, & potestatem remittendi omnia peccata, quae Deus remittit: ergo omnia etiam occultissima cordis, & hoc non nisi per iudicium, quod causae cognitionem requirit, & eius natura est ne occulta in publicum proferantur: ergo in euangelio est secreta confessio instituta. Et quod id non sit solum de iure potestatis confirmatur: nam si hoc esset verum, posset nunc ecclesia precipere, ut occultorum confessio in publico fieret, quod profecto falsum est: nam licet hoc non esset materiam omnino confessionis mutare, esset tamen sic eius modum variare, ut fieret intolerabilis.

Testimonia patrum.

Ad praesentem ergo conclusionem confirmandam non alia sunt patrum testimonia exquirenda, quam quae articulo 3. ad probandum omnium peccatorum quantuncumque occultorum confessionem esse necessariam, retulimus, ut Aug. Ambrosius, Hieronymus, Lactantius, Cyprianus, Dionysius, et Clementis, qui omnes palam affirmant confessionem occultorum, atque adeo cogitationum mentis esse necessariam. Et apud Eusebium lib. 9. histo. tripar. c. 35. narratur quodammodo in primitiua ecclesia destinabatur presbyter bonae conuersationis, qui se cretum seruaret, ad quem qui deliquerant accedentes delicta propria confitebantur. At vero quoniam illic praemittitur, illud visum fuisse Pontificibus, ut velut in theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta panderentur, cauillantur haeretici dicentes, illud de publica confessione intelligi. Est tamen iniusta glossa: quoniam ubi dicitur quod presbyter ille deberet secretum seruare palam docetur, confessionem fieri secretam. Sed dicitur in Theatro, & sub testimonio ecclesiastici populi: quia presbyter erat in ecclesia veluti in publico expositus, ut quicumque posset ad illum accedere & peccata sua in aurem proferret, atque adeo idem presbyter, ut nunc moris est, de ciuium confessionibus testimonium perhibebat. Obiiciunt autem oppugnatores huius auricularis confessionis canones complures, in quibus publicae poenitentiae fit mentio. Veritas autem est, quod in primitiua ecclesia quandoque feruente sanguine Christi famula eius in sinceritate & candore obedientiae durauit de nonnullis manifestis peccatis iubebantur christiani publicam agere poenitentiam: imo nonnulli sacerdotes in confessionibus illas poenitentias iniungebant, caueo ne confessionis sigillum rumpere, de quibus utique publicis poenitentibus articulo

Haereticorum glossa.

precedenti diximus, & dist. sequen. latius dicturi sumus. Colligere autem inde, non fuisse clanculariam confessionem omnium criminum, etiam occultorum, vaticines haereticae est. Peripice apud Orig. ambas confessionum formas distinctas loco supra citato supra Psal. 37. Ait quippe, vide quid nos docet scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Quod enim tunc de occultorum confessione verba faciat, declarat subdens. Fortassis sicut illi, qui habent intus inclusam escam indigestam, stomacho grauius imminuentem, si vomuerint, releuantur: ita etiam illi, qui peccauerunt. Si quidem occultant, & retinent intra se peccatum, intrinsecus virguntur, & propemodum suffocantur ab humore peccati. Si autem ipsi sui accusatores fiant, dum accusant se ipsos, & confitentur, simul euomunt delictum atque omnes morborum digerunt causas. Tatum modo circumspecte diligentiis cui debeas confiteri peccatum tuum. Cui debeas causam languoris exponere: ut ita demum, si quid ille dixerit, siue quid consilij dederit, facias, & sequaris. Quis ambigat verba haec ad priuata, & secreta confessionem pertinere? Subdit autem paulo inferius, si intellexerit (scilicet sacerdos) & praeniderit, rationem esse languorem tuum, qui in conuictu totius ecclesiae exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & ceteri edificari poterunt, & tu ipse facili sanari, multa hoc deliberatione, & laetisperito medici illius consilio procurandum est. Ecce quomodo quandoque consilio confessoris fiebat confessio publica. Inualuit autem usque adeo ille usus, ut quandoque cogerebantur homines poenitentiam illam publicam agere. Quod quidem abusus retundit Leo Papa primus mille hinc retro annis in epist. 57. ad episcopos Capuanos. Et refertur, de poenit. dist. 1. c. quauis euius verba sunt, Illam contra apostolicam regulam praesumptionem, quam nuper audimus a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituimus submoueri. De poenitentia videlicet, quae a fidelibus postulat, ne de singulorum genere libellis scripta professio (vel confessio) publice recitetur, eum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis: qui propter Dei timorem apud omnes homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, ut ea poenitentiam poseunt, non timeant publicare,

Origenes.

Matth. 18. 1. 2.

Secundum dist. 1. 2.

Abusus poenitentiae publicae subleuatus a Leone Can. Quauis euius, de poenit. dist. 1.

Confessio per litteras.

care, remoueat probabilis consuetudo, ne multi a poenitentiae remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut timent inimicis suis sua facta referare. Sufficit enim illa confessio, quae Deo offertur etiam sacerdoti. Tunc enim plures ad poenitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Perpende in hoc canone rationem vetustissimam eiusdemque occultissimae confessionis. Cui alludunt, & verba canonis, quem poenitet. Si peccatum occultum est, sufficit referre in notitia sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris.

Ugitur ad primum argumentum, iam responsum est, confessionis secretum non esse de eius essentia, sed eius usus necessarium. Quapropter etsi dum in publico fieret, maior esset erubescencia, & metus: est tamen hominum languori consulendum, qui, ut Papa nos mondo admonuit, si cogerebantur publice confiteri, a confessionis religione exterrerentur.

Secundum autem argumentum quatuor nobis disputanda membra offert, scilicet, de nutibus, de scripto, de internuntio, de interprete, de quibus nos S. Tho. dist. 17. q. 3. artic. 4. quaestione 3. docuit, dicens, quod cum confessio, & actus sit virtutis, & pars sacramenti, potest quidem in quantum est dumtaxat virtus, fieri, vel scripto, vel per interpretem. Potest enim peccator conscientiam suam tum per litteras, tum etiam per internuntium amico fideli referare, a quo consilium, vel auxilium capiat. Haec autem non est sacramentalis confessio. At quatenus est pars sacramenti actum habet determinatum, sicuti alijs sacramentis sunt determinatae materiae. Unde sicut materia baptismi est aqua, cuius ad ablutionem est frequentissimus usus: ita & sacramentalis confessio debet fieri voce, quae hominibus data est ad explicandam mentem. Ratio haec non utique demonstratoria est, sed utrumque suaforia secundum praesentem materiam. Cum enim confessio, veluti absolutio, actus sit personalis: sit ut quodammodo absolutio fieri non potest, nisi praesente poenitente, ut forma ipsa significat, absoluo te, ad modum, quo in consecratione demonstratur materia praesens, hoc est corpus meum, ita & confessio esse debeat actus quo praesentis sacerdoti peccatorum nostrorum accusationem proponimus: praesentibus vero voce propria loquimur, sicuti absentibus scripto, vel per nuntium. Primum ergo mem-

brum quod in argumento tetigimus, est de nutibus, ad quod respondetur, quod tam lingua ignarus, quam mutus, qui de religione confessionis eruditus est, tenetur meliori quo possit modo nutibus confiteri: id enim affirmat d. Thom. loco citato, & eadem distin. Scot. et omnes. Et ratio est, quia nutus pro vocibus seruunt quapropter pari iure, & mutus, & loquens ligantur. Dixerim autem meliori modo quo possit, non quidem quod teneatur summam diligentiam adhibere exquirendi effingendi, nutus, quos sacerdos intelligat, sat. n. est illa praestare, quae iudicio prudentum in re graui adhiberi debet. Caietan. in sum. verb. confessio. §. 11. excogitauit solertiam quandam nescio an necessariam: nempe, quod si mutus aliquando audiuit, & legere nouit, habere debet omnia peccata, quae homines committere possunt, scripta, & postea in praesentia sacerdotis digito ostendere annuendo illa, quae fecit. Nam illa scriptura, licet ab alio legatur, est secreta, ut pote per quam non constat, quis illa, aut quae illorum fecit. At vero tanta diligentia non requiritur, sed satis est illa explicare, quae bono modo potest, & de reliquis idem erit iudicium, quod de oblitis citra culpam. Arguet hic fortasse argutus quispiam sic contra hanc sententiam. Sequetur inde, quod si qui loqui sciunt, non voce, sed nutibus confiteretur, confessio esset valida: erit enim integra, & habebit omnia quae sunt de essentia: quandoquidem confiteri voce aut nutu essentia non mutat. D. Tho. quodlibet 1. art. 10. ait, quod licet mutus, nutibus, & scripto confiteri possit, nihilominus qui loqui potest, praeprio ecclesiae tenetur confiteri voce: quod nisi facit, mortaliter peccat, atque gratiam non recipit. Attamen canon non habet hoc expresse, & ideo fortasse, quod omnia integre & perfecte explicaret, non video cur non validam faceret confessionem. Imo, si modo contemptus non interueniret, peccataque essent explicati faciliora, non video cur esset peccatum mortale, esset tamen inter venialia non paruum, eo quod legitimus usus est confiteri verbo, & erubescencia tunc esset minor. At vero si peccata essent, vel multa, vel implicata, ut usurarum, aut simoniarum aut quae ardua negotia tangerent, nequirent omnia nutibus explicari: atque adeo neque esset confessio valida. Et in hoc casu vera est opinio S. Tho. Secundum membrum argumenti est de scripto. Et S. Thom. dicit lo-

Caietan.

Dubium.

S. Thom.

Confessio per litteras.

Tertia conclusio.

conuersio in Deum, licet tunc nulla sacramentalis gratia conferatur, sed per modum dumtaxat conuersionis. Hoc patet per similitudinem ad baptismum, qui in voto ad gratiam remissionis peccatorum sufficit. Tertia conclusio. Per confessionem in re accedente absolutione contrito augetur gratia, attrito vero confertur prima. Vtraque pars per eandem baptismi similitudinem constat: nam pariter hoc in remissionem peccatorum est institutum. Quare gratiam, si inuenit, auget, et si non inuenit, neque obex obstat, confert. Hanc vero secundam partem in subsequen- tibus luculentius explicabimus. Quarta conclusio. Sacerdos sine gratiam augeat, attrito primam conferat, verè absoluit, atque id negare sententia euangelice dissonat. Hanc conclusionem. dist. 14. q. 1. art. 1. contra Magist. Sententiarum satis stabilimus, qui dist. 18. ait, sacerdotem non absolueret, sed absolutum ostendere. Est enim contra illud. Quod cumque solueritis, & quorum retinueritis: non enim, inquit. Quorum ostenderitis remissa, sed. Quorum remiseritis. Alioqui forma, Ego te absoluo, falsa esset.

Vitelef.

Vitelef, quidem, ut est videre apud VValdentem. tomo secundo de sacramentali. capite. 14. 4. ordinem horum verborum sic pernecebat, ut cum Christus dixit, Quod cumque solueris super terram, erit solutum & in celis sensus esset. Nihil tu solues in terra, nisi quod iam solutum fuerit in caelo, & nihil tu remittes: nisi quod iam fuerit remissum. Est autem impudentissima peruersio: nam tunc nullam apostolis concederet facultatem: imò esset quasi irrisio. Nihil tu poteris absolueret, sed totum sine te ministro erit absolutum in caelo. Quare nullas Petro tradidisset clauis aperire & claudendi regni. Verus ergo Aug. contra in lib. de adul. coniug. Per clauis, inquit, ecclesie regni celorum non dubitatur remissio fieri peccatorum. Et lib. de vera & falsa poenit. Ipsi, inquit, sacerdotes nostri plus iam possunt proficere quam veteres, qui lepra non mundabant, sed mundatos ostendebant, plus possunt confitentibus parcere, quibus crimine mittit dominus, scilicet per eos. Lazarum Christus, quem de monumento iam suscitauit, obtulit discipulis soluendum: per hoc ostendens potestatem soluendi concessam sacerdoti. Et li. 3. de sacer. Chry. Sacerdotes, inquit, antiqui lepram non mundabant, sed mundatam ostendebant. At vero nostris non corporis lepram,

Aug.

Chrysost.

verum animae sordes non dico purgatas probare, verum purgare, prius concessum est. Quo circa in concilio Constantiensi in bulla Mart. 5. definitum est, sacerdotes per sacramenta remittere peccata. Est ergo indigna glossa decreti illa super can. 1. d. 1. de poenit. quae ait, neque contritione neque oris confessione peccata remitti, sed tantum gratia Dei. Nam etsi nemo tollat peccata nisi solus Deus de consec. d. 4. can. nemo. idque formaliter faciat per gratiam illam instrumentaliter per sacramenta producit.

Vnde ad argumentum supra factum nonnulli respondent, quod dum homo contritus ad sacramentum accedit absoluitur à poena, vel, quemadmodum alij dicunt à precepto confessionis. At vero solutiones istae non consonant formae. Ego te absoluo. Quare respondetur, quod verè tunc etiam sacerdos absoluit à culpis: sensus. n. est, ut illic cum S. Th. diximus, Ego sacramentum absolutionis tibi impendo, cuius voto remissionem obtinuisti, & cuius virtus sufficeret tibi si modò eadè peccata, si sine obice illa haberes, remitteret. Idem enim est sensus in forma, Ego te baptizo quādo catechumenus in gratia existens baptizatur. Ad secundum respondetur, quod confessio non liberat à morte nisi dum accedente gratia informatur. Quinta conclusio. Confessio cum absolutione non solū à culpa, verum & à poena liberat, tam eterna quā temporali. Probatur: nam dum liberat à culpa sine in re siue in voto applicetur, simul liberat à poena eterna: quā aut applicatur in re tunc virtute clauis quod aut ex opere operato, remittitur pars poenae quae erat in purgatorio lucida siue culpa fuerit per contritionem remissa, siue tunc per sacramentum remittatur. Imò tā parua esse potest, ut totam remittat. Probatur, quia vis clauis ad culpam se extendit & poenā, vnde licet tam per contritionem quā per confessionem per modum meriti aliquid poenae temporalis remittatur, tamen superueniente absolutione plus virtute clauis condonatur. Sexta conclusio. Per sacramentum poenitentiae iam paradiis referatur, ut per baptismum & spes subinde tribuitur salutis: quandoquidem obstacula introitus regni non est nisi peccatum, quod sacramentalis confessio & absolutio tollit. Atqui spes salutis nostrae in Christo sita est, cuius clauibus se homo per confessionem subiicit.

ARTICVLVS. II.

Verum confessio possit esse informis.

Parti negatiue argumētum primum.

Ira defectus confessionis arguitur, quod non possit esse informis. Confessio est una trium partium sacramenti, sed contritio, & satisfactio nequeunt esse informes: nam detestatio peccati, ut supra diximus, non est contritio, nisi gratia iuxta iuratur, & impleretur poenitentia, ut dist. seq. videbimus, non est satisfactio nisi ex gratia procedat: ergo & accusatio peccatorum, quāuis habeat alias condiciones, nisi fiat in gratia, non erit confessio. Secundò arg. Accusatio, quae fit ore debet cordi fideliter correspondere, ut sit sacramentalis confessio: dū quis autem in peccato confitetur, os cordi non consonat: quia quod ore cōdemnat, corde approbat. Adde, quod qui sic confitetur inortuus est per peccatum Eccl. vero. 17. legitur. A mortuo, velut qui non est, petit confessio. Et potissimum omnium arguitur tertio. Distū est. d. praeced. q. 2. art. 6. preceptum esse de contritione, idemque praeter articulum mortis obligare dum occurrat confessionis preceptum: ergo confessio quae fit sine contritione vera aut existimata quae sufficit ad gratiam non est valida. Et in contrarium est, quod cetera sacramenta, ut de baptismo, & eucharistia diximus, possunt esse verè sacramenta, licet à hēto recipiantur, qui gratiam propter obicem non suscipiunt: quo fit ut idē accidat sacramēto poenitentiae. Titulus articuli huius, qui est S. Thom. d. 17. quaest. 3. artic. 4. anceps est. Potest enim esse sensus generalis. Vtrum talis defectus accidere possit confessioni, ut fiat non modò informis, verum & inualida. Et hic neque in dubio cadit, neque ad nostrum attinet propositum. Potest enim ex parte poenitentis, vel defectu intentionis, vel quia non sit integrè, vel alijs de causis irrita fieri confessio. Praeterea ex parte sacerdotis, absolutio esse potest nulla, quia legitimam non habet, vel intentionem, vel iurisdictionem absoluendi. Secundus sensus est ad rem pertinet presentem: videlicet, vtrum possit esse legitima confessio quoad substantiam sacramenti, licet effectu gratiae careat: quemadmodum de baptismo & eucharistia dictū est. Circa hūc verò sēsum adnotandum est, quod nullum aliud sacramentorum dicitur informe, & si effectu careat, sed ineffi-

Secundū argumentum.

Solutio arg.

Quinta conclusio.

Solutio quaest.

Conclusio.

cax. Nam etsi omnia sint causa gratiae, nullum tamen eandem in se recipit, quia eorum materia est res extrinsecus suscipienti appositā. In hoc verò est peculiare, quod cum confessione, quae est actus poenitentis, sit materia sacramenti, dicitur informis gratia, & charitate, quae sunt effectus sacramenti: atque adeo dum sacramentum est inefficax dicitur informis. De hac ergo questione duae sunt extremae opiniones, in quarum medio consistit veritas. Est enim una opinio in vno extremo, cuius fautor est Ioannes Maior. dist. 17. q. 3. & expressius quaest. 9. Sed explicat Adrian. quæst. 5. de confessione. dist. 5. Hi enim auctores regulam generalem constituunt, quod omnis confessio, quomodoque informis ob aliquod impedimentum gratiae est prorsus inualida, ac perinde iteranda. Quae quidem opinio negat non subinde ad questionem responderet, scilicet, non posse confessionem seruata substantia sacramenti esse informem. Imò verò ad hoc ut confessio sit valida, requiritur, inquit, vera contritio poenitentis, per quam iam accedat cum gratia: atque adeo secundum hanc opinionem nemo potest ex attrito per sacramentum fieri contritus. Alia est opinio cuiusdam Benardi de Ganaco, quā Capreolus refert. d. 17. q. 2. tenentis per alterum extremum: quod nulla confessio: dummodò sit integra ex defectu contritionis sit irrita. Quare licet nulla, inquit, prorsus adsit contritio neque attritio, est valida neque vlla est obligatio eiusdem iterandae. Hae igitur opinio affirmat inaequale det ad questionem. Veruntamen inter has opiniones media via est legitima: atque adeo ad questionem duabus conclusionibus respondendum. Ad quarum intellectum supponendum est, quod confessio, quae non est valida quantum ad substantiam sacramenti nec informis dicitur neque formata: quia non est confessio. Igitur quando confessio dicitur esse informis vel formata, supponitur esse confessio, nisi quod informis est imperfecta, & formata per gratiam est perfecta. Hoc supposito, de confessione loqui possumus, aut quare ratione est actus virtutis, aut quare est pars sacramenti. Est ergo prima conclusio. S. Thom. loco citato. Confessio quare ratione est actus virtutis poenitentiae: non potest esse informis: quia confessio veluti contritio, quare parte est actio virtutis, est actus meritorius. Quia nullū opus dicitur

Duae extremae opiniones.

Ioan. Maior.

Adrianus.

Regula.

Deesse quaest.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

dicitur simpliciter aut est officium virtutis nisi sit Deo acceptum, atque adeo ex charitate procedat, quæ est principium merendi. *Secunda conclusio eiusdem S. Thom.* Confessio quatenus est pars sacramenti, potest quantum ad substantiam esse vera confessio, & nihilominus informis. Probatur, quia confessio prout est pars sacramenti nihil aliud est quam quedam accusatio, qua homo suam conscientiam sacerdoti clauibus ecclesie fungenti fideliter manifestat. Potest autem peccator in peccato persistens cum etiam sua peccata fideliter sacerdoti patefacere, subdando se illi, ut remedium ei prouideat: ergo potest confessio esse informis. Nempe ut sit impletio præcepti absque effectu gratiæ. *Sed* quod ex falsitate contrarie opinionis veritas elucescat, fundamētum Maioris est, quod iecit in 4. di. 9. q. 1. de eucharistia, scilicet, quod quilibet existens in gratia sacramentum digne, & meritorie sumit: quicunque autem in mortali suscipit, mortaliter peccat: si autem suscipiendo peccat, confessionis præceptum non implet, ut etiam Adrianus infert: atque ideo iterum confiteri tenetur. Addit præterea Maior loco citato, distinct. 17. quod qui putat diligentiam sufficientem fecisse, eo ipso est in gratia. Et idem consequenter affirmare censetur, si putat verè se esse contritum. Quare eius confessio non potest esse informis. Illud autem suum primum fundamentum, ut supra distinct. 12. q. 1. artic. 4. monstrauimus, falsissimum est. Imò sicut quispiam in gratia existens, indigne potest accedere ad eucharistiam, si putet se esse in peccato: ita econuerso potest, qui est in peccato, si bona fide putet se fecisse sufficientem probationem, digne accedere ad sacramentum. Non enim sequitur, si quis probabiliter putat se sufficientem fecisse diligentiam, & esse contritum, verè ita esse. Quando ergo isti arguunt, vel peccator dum accedit ad sacramentum fecit sufficientem diligentiam, vel non. Respondeo, non fecisse: sed negatur illatio, dum infertur, ergo peccat accedendo: quia potest inuincibiliter credere se talè fecisse diligentiam. Sed cum ex hoc rursum infertur, ergo iam est in gratia ante absolutionem: & hæc quoque consequentia negatur, quia peior est quam prima: est enim error dicere, quod ignorantia quæ excusat à noua culpa, sufficiat delere peccatum, in quo homo existeret. Actus enim intellectus non

Impugnatio alterius opinionis.

Adrianus Maior.

Autoris responsio.

sufficit hominē in gratia constituere, & multo minus ignorantia. Alioqui sequeretur, posse contingere, ut qui modo non est in gratia absque noua detestatione, & susceptione sacramenti per solam mutationem opinionis consequeretur illam: ut si quis modo non fecit sufficientem diligentiam & ita crederet, persuaderet verò alter ei illam fuisse diligentiam sufficientem: tunc enim secundum istos sit consequens, quod esset statim in gratia, quod est delirium. Item dicere, quod ad dignam susceptionem sacramenti prærequiritur digna contritio, & gratia, & quod sacramentum nunquam faciat ex attrito contritum, est vniuersali omnium doctorum sententiæ contrarietate. Quinetiam & catholica veritati quod sacramenta gratiam conferunt iustificatrice ut d. 1. q. 3. monstratum est, & in concilio Florentino. Qui enim negat ex attrito fieri contritum subinde negat vllū sacramentū gratiā conferre. Præterea, dicere, quod quicunque cogitat se sufficientem fecisse diligentiam, sit subinde securus eam fecisse, est homines nimium securos facere, sunt namque aliqui tam desides & ignari, ut facile credant se sufficientem fecisse. Quinetiam, ut postremum verbum addamus, ex illa opinione fieret consequens, ut homines esse certi possent, se esse in gratia. Nā si hæc est bona illatio, homo probabiliter putat etiam ad iudiciū prudentū se esse in gratia, ergo est in gratia: cum antecesserit enim possit esse certū, sit ut conclusio sit certa. Colligitur ergo, quod confessio possit esse legitima, etiam si non fiat in gratia. At verò conclusio nostra plus affirmat, nempe, quod etiam si nec per sacramentū conferatur gratia, quia culpa bili ignorantia homo putat se esse legitime dispositū, cum verè non sit, potest confessio esse valida. Cuius utique egregia ratione meditari est loco citato S. Tho. Sequeretur namque dato opposito, quod semper homo esset ambiguus, vnde præceptū confessionis impleuerit. Si enim verum esset, quod illius qui sine gratia accedit ad sacramentū neque illa per ipsum suscipit, confessio non est valida: cum nullus sit certus in gratia suscepisse sacramentum, nunquam esset certus, confessionem fecisse legitimam, & præceptum impleuisse. Atque adeo sacramentum, quod nobis ad placidas conscientias institutum est, illas potius turbulencia & tremore inquietaret. Accedit, quod vitæ norma ex prudenti more & vltima sumenda est: viri tamen prudentes licet certi esse nequeant sintne in gratia Dei, non subinde existunt dubij, an præceptum su-

Concilium Florentinum.

Ratio S. Tho.

Secunda conclusio.

Adrianus.

Primum argumentum.

Obiectio.

medi sacramentum impleuerint. Adde tandem, quod omnia alia præcepta, ut charos honorare parentes, ieiunare, &c. possunt quantum ad substantiam operis extra gratiam impleri, cur ergo non impleantur & præcepta suscipiendi sacramenta, quatinus obex adsit gratiæ. *Secundo arguitur.* Baptismus, ut supra diximus, sicut receptus est verè sacramentum, si recipiatur cum intentione suscipiendi quod Christus instituit, quatinus obice forte gratiæ in suscipiente reperiat: ergo id contingit in sacramento poenitentiae. Scio Adrianus negare consequentiam: quia per baptismum imprimatur character non autem per poenitentiam, atque ille non est iterabilis, ut poenitentia sacramentum. Attamen discrimen hoc nihil ad rem. Ratio enim cur hoc conuenit baptismum, non est nisi quia sacramentum & eius effectus sunt duæ res distinctæ. Et ideo nil vitat, quominus possit homo suscipere substantiam sacramenti cum obice gratiæ, quæ est eius effectus. Quare licet baptismus nulli imprimeret characterem, id ipsum nihilominus accideret. Veluti si sacramentum extreme vnctionis non imprimeret characterem cum obice gratiæ susciperetur, nihilominus esset verè sacramentum. De altero verò extremo citate opinionis, quod scilicet, absque villo profuso dolore qui sit, vel contritio, vel attritio, confessio sit valida dicemus articulo proximo. *Ad primum igitur argumentum respondeatur,* quod contritio, & satisfactio sunt coram Deo, in cuius conspectu nihil est solidum, & gratum, nisi quod ex eius charitate procedit: confessio autem, prout est pars sacramenti, sit homini, cui licet sit vicarius Christi, potest fieri legitima peccatorum accusatio, & ideo quanquam non fiat secundum finem Dei præcipientis, atque adeo nec sit ei accepta, est tamen valida quantum ad substantiam confessionis, & sacramenti. *Quod si in contrarium arguas:* contritio est una trium partium sacramenti, ut in concilio Florentino definitum est: ubi autem est confessio informis non est contritio: ergo illic nullum est sacramentum. Respondetur per eandem distinct. quod contritio, ut est virtus significat actum gratia informantem. Sed ut est pars sacramenti, quantum ad eius substantiam non dicit nisi ordinem ad sacerdotem, puta, detestationem, ut confessio sit peccatorum explicatiua, per modum accusationis. Vnde in concilio solū determinatur in

genere, quod contritio est pars sacramenti, quod autem contritio formata sit necessaria, ut sacramentum sit perfectum, & efficax, vel attritio sufficiat ad substantiam sacramenti, Theologorum scholis relictum est explicandum. *In secundo argumento tangitur difficultas præcipua,* vtrum ad sacramentum poenitentiae, ut gratiam conferat, requiratur contritio in se, vel saltem in opinione peccatoris, ut putet se esse contritum, an verò sufficiat attritio etiam cognita. Et ratio dubitandi est, quia ut supra distinct. 6. quaest. 1. artic. 7. constitutus ad digne suscipiendum baptismum sufficit attritio, per quam tollitur obex ut gratia recipiatur, & d. Thom. 3. p. q. 79. artic. 3. expresse ait, quod potest quis digne accedere ad baptismum habens conscientiam peccati mortalis. Et illico, q. 80. artic. 4. ad 2. equiparare omnino videtur sacramentum poenitentiae, & baptismum, dicens, vtrumque esse institutum ad tollendum febrem peccati. Atque adeo licet quis sciat, se non esse contritum, nempe dolere solum propter penas inferni, sicut ad baptismum digne potest, ita & ad confessionem accedere. *Nihilominus* ut d. 12. quaest. 1. artic. 4. ita & nunc fateor, id mihi persuaderi non posse. Nam etsi tam hoc sacramentum quam baptismus sit ad delendum peccatum institutum, diuersimodè tamen. Ille siquidem est institutus ad delendum originale, quod non propria voluntate contraximus, & consecuturine alia quæ cum illo simul inuenit: atque adeo est regeneratio in nouam vitam. Sacramentum verò poenitentiae est ad tollenda peccata, quæ nos propria voluntate commisimus: & ideo baptismus non requirit aliam detestationem, quam quæ obicem gratiæ tollat: sed tamen hoc sacramentum requirit accusationem poenitentis, tanquam eiusdem sacramenti materiam, ac perinde detestationem, quæ eidem confessioni fideliter respondeat. Qui autem non se accusat offendisse Deum, non se legitime coram Deo accusat: ergo ut peccatus ori fideliter consonet, requiritur detestatio peccati quatinus est offensa Dei. Saltem secundum iudiciū poenitentis. *Secundo,* sacramentum poenitentiae est eorum, qui cum per proprium actum & voluntatem auerisunt à Deo, eadem voluntate in ipsum conuertuntur: at verò quem peccati quatenus offensa Dei est, non poenitet, certè non conuertitur.

Secundum argumentum.

Sententia authoris.

*Sententia au-
toris.*

*Ad autori-
tate. S. Tho.*

titur. Nam ad amicitiam refarciendā requi-
ritur poenitentia offensae amico illatae. Acce-
dit demum, quod doctrina haec de attritio-
ne, quae in sacramento fit contritio, licet sit ve-
ra, non est tamen ita multum vetus. Patres
enim antiqui solam contritionem agnosce-
bant necessariam ad confessionem. Reuera
eum qui mihi diceret non se poenitere pro-
pter Deum, absolvere non audeo. *¶* Ugitur
ad S. Tho. respondetur, quod in priori loco
nihil de sacramento poenitentiae meminit, sed
praecise de baptismo dixit, quod potest quis
cum conscientia peccati mortalis ad ip-
sum accedere, quod nunquam de poeniten-
tia dixisse invenitur. Quoniam nec causa, qua
in baptismo assignavit, scilicet, quod est spi-
ritualis regeneratio & ablutio, sacramento
poenitentiae competit. Unde ad secundam
eius autoritatem respondetur, quod illic, quia
solum faciebat comparationem ad sacramen-
tum eucharistiae, quod est viventium nutri-
mentum, eatenus sacramentum hoc cum ba-
ptismo coniunxit, ut ostenderet hoc etiam
esse institutum in remissionem peccatorum:
quod forma ipsa, Ego te absolvo, declarat.
Sed tamen non inde colligitur, administran-
dum esse, nisi accusanti se offendisse Deum,
in quo verum se dicere putat. Imo vero in
4. dist. 21. q. 2. ait, quod confessio de se opera-
tur, praesupposita contritione, quae culpam de-
let. Et in praesentium ad argumētū, quod
hoc loco tractamus, scilicet, quod in confes-
sione oportet, ut os cordi concordet, respon-
det, quod is, qui absque contritione pec-
cata vere narrat, cor habet verbis concors, qua-
tū ad substantiam confessionis: quanvis di-
scordet a confessionis fine. Et eodem modo
respondet ad illud Eccle. 17. scilicet, quod ab eo, qui
est in peccato confessio perit, quantum ad fru-
ctum. Unde colligitur, neminem accedere
digne ad confessionem, nisi iudicio suo sit co-
ntritus. *¶* Ad tertium respondetur, quod qui
sciens se non esse contritum confitetur, non
implet contritionis praecceptum. Si verum est,
quod dist. praecedenti diximus, esse tale sin-
gulare praecceptum, idque obligare dum eccle-
sia praecipit confiteri. Secus si putet se esse
contritum, ita ut sacerdotis iudicio, ut statim
dicemus, veniat absolviendus.

ARTICVLVS. III.

*Verum informis confessio eatenus sit vali-
da, ut non sit necessario iteranda.*

*A*d maiorem explicationē pra-
cedentis articuli arg. quod nul-
la informis confessio sit valida,
sed omnis sit iteranda. Primo.
Actio ministri debet ad nor-
mā principalis agentis exerceri iudicium au-
tem: poenitentiale est ministri Dei: ergo debet
iudicio Dei congruere, ut fiat secundum eius
motionem, qui est agens principaliter ab-
soluens: confessio autem informis non fit se-
cundum Dei motionem: ergo cum fiat eius
ministro non est valida. *¶* Secundo. Si confes-
sio informis esset valida, sequeretur, quod per ip-
sam impleteretur praecceptum non solum eccle-
sia, sed etiam verum & diuinitas: cōsequens tñ inde
apparet falsum, quod intentio diuini praeccepti
est hominis iustificatio, quae per informē co-
fessionē non fit. *¶* Tercio, si confessio informis
esset valida sequeretur, quod etiam si quis
sinistro fine confiteretur, confessio esset vali-
da, ut si quis propter vanam gloriam confitere-
tur, imo propter peiorem finem, puta, ut
Deus suos usurarios cōtractus prosperaret:
consequens tamen est falsum, & contra illam
conditionem, ut sit pura quantum ad inten-
tionē. *¶* Quarto. Si confessio informis esset va-
lida, sequeretur, quod postea recedēte fitione sa-
cramentum praecedens summi fortiteretur esse
etiam hoc autē privilegium soli baptismo tri-
buitur, ut supra dist. 6. q. 1. ar. 8. ostensum est.
¶ In contrarium est, quod finis praeccepti nō
cadit sub praeccepto, & ideo potest absque
gratia, quantum ad substantiam impleri: &
pariter praecceptum confessionis, quare tunc
non est necessarium, ut repetatur.

¶ Quasi hoc ad pusillorum conscientias
sedandas est scitu necessaria. Scrupuli enim
qui homines in hac re magis molestant, sunt
de iteranda confessione. Vbi hoc primum est
iudicandum fundamentum, quod tria haec nu-
tuo se consequuntur, scilicet, confessionem
esse validam, & per illam impleri praecceptū,
saltem quoad substantiam, & non esse iteran-
dam. Ob id enim, quod est valida, fit ut per
ipsam praeccepto satisfiat, ac perinde, ut non
sit iteranda: & e converso, eo quod non est
valida, fit ut nec sit impletiua praeccepti, ac
perinde, ut sit iteranda. *¶* Rursus est supponen-
dū, ut ait Caie. q. de confessione informi, quā
ad tertiam ptē adhibuit, duo esse hic extrema
vitanda. scilicet, ut nec credatur oēm informē co-
fessionē esse validam, neque vero nullam. Quo-
circa iudicium, utrum sit invalida non satis
sumitur

*Finalis
narratio.*

Notandum.

*Prima con-
clusio.
In generali
de conf. ex p-
te sacer.*

sumitur ex eo quod sit informis, sed penetra-
dū est ad causas, quae sit informis. In illis enim
perspicandū est quae sit ficta, & nihilominus
valida. Quoniam quae invalida est, ut supra
diximus, non est confessio: sed nūc non pro-
cedimus in tanto rigore. *¶* His suppositis ad
questionē respondetur sex cōclusionibus, di-
scutendo per oēs causas. Enimvero, quod con-
fessio sit informis, euenire potest, aut ex par-
te sacerdotis, aut ex parte poenitentis. *¶* Sit er-
go prima conclusio. Confessio, quae fit sacer-
doti non habenti, vel iurisdictionē, vel inten-
tionē absolventi, est invalida, per quam adeo
non impletur praecceptum, sed est iteranda.
Probatū, quoniam absolvere non est actus
solius characteris sacerdotalis, per quem sa-
cerdos potestatem habet in corpus Christi
verum, sed exigit praeterea iurisdictionem,
quia absolvere, ut q. sequar. petemus, est mu-
nus pastoris collatum Petro, quum Christus
ei dixit, Pascere oves meas. Pascere autē actus
iudicis est, ac perinde absolvere ad iudiciū
attinet. Ex quo fit, ut etiam si quis bona fide
cōfiteatur sacerdoti, quē arbitretur habere iu-
risdictionē, cū primū resciverit eā nō hēre te-
neretur iterum confiteri eodem anno, quia co-
fessio nō fuit maioris valoris, quā facta lai-
co. Et secundo subsequitur, quod potest con-
fessio esse formata, & nihilominus invalida.
Formata, inquam non per gratiam sacramen-
talem, sed per illam quae datur virtute perfe-
ctae contritionis. In casu enim praesenti qui
bona fide illegitimo sacerdoti cōfiteatur, per
ignorantiam tunc excusatur, quousque sciat
non esse legitimum. Et ideo suo merito non
fraudatur. Idemque dixerim, de eo, qui est ab
eadem iurisdictione suspensus, vel excommu-
nicatus nominatim, aut propter manifestam
clerici percussione, iuxta decretū Constā-
tici. concilij. Nā ut dist. 1. q. 5. art. 6. diximus,
alios excommunicatos evitare nō tenemur,
etiam si sciamus esse excommunicatos. Et
ideo absolutio ab eis impensa tenet. Secus si
sunt suspensi, aut degradati. Pari ratione si
minister non habuit intentionē absolventi,
absolutio est nulla. Sed hac sollicitudine ne-
mo debet perturbari: nam nisi manifestissi-
mē constaret, sacerdotem non habuisse in-
tentionem absolventi, certus poenitens esse
debet illam habuisse. *¶* Ex parte vero poeni-
tentis confessio sit informis, aut ex defectu
intentionis, aut ex defectu integritatis con-
fessionis, aut ex defectu contritionis. *¶* Sit er-

*Ex parte
poenit.*

go secunda conclusio. Si deest poenitenti in-
tentio suscipiendi sacramentum ecclesiae, cō-
fessio est nulla, & ideo est iteranda. Et semper
intelligitur eodem anno, quia per illam non
impletur praecceptum ecclesiae. Conclusio est
clara, quia, ut in baptismo diximus, intentio
suscipiendi est de essentia sacramenti. *¶* Ter-
tia conclusio. Confessio per se, & ex intentione
ne dimidiata est nulla, neque impletiua pra-
cepti, sed iteranda. Quod autem dicimus ex
intentione per se, q. praecedē, art. 5. explanatū
est, dimidiatio enim & mutilatio per acci-
dens, in casibus iure permisis, quos illic enar-
rauerimus, confessionem non vitiat, quia trun-
catio illa non fit ex intentione, & voluntate
celandi aliqua peccata, sed ex necessitate.
Neque vero si illa praetermittantur, quae non
sunt de necessitate confessionis, ut venialia
peccata &c. *¶* Animaduertendū hic tamen
cum Caie. in summa ver, confessio, conditio
necesse, bisariam contingere, ut confessio muti-
letur, & dimidiatur. scilicet, directe, & indirecte. Di-
recte enim mutilatur, dum quis ob verecun-
diam, aut ex pusillanimitate, vel alia de causa
mortale aliquod peccatum, & circumstantiā
inter confitendum silet, & haec est mutilatio
sacrilega, atque adeo peccatum per se novū
confessionē faciens irritam. Et eadem ratio-
ne si consulto diceret, nolo facere diligentiam
more illorū, qui nolūt intelligere, ut bene a-
gāt. Haec enim directa est etiam dimidiatio,
sicut cū consulto taceatur peccatū. *¶* Secun-
do potest contingere indirecte, nempe dum
homo ex culpabili negligentia omittit legiti-
mam indaginem facere peccatorū. Negligē-
tia enim, quando est crassa, reducit in natu-
ram actus. Cū enim quis incaute occidit
hominem, licet minuat quodammodo cul-
pa, nihilominus est homicidium, ob defectū
diligentiae, quae faciēda erat. *¶* Sed est hic ta-
men valde annotandum, quod non omnis
negligentia, quae homini culpam impingit
ne fructum sacramenti suscipiat, proinde red-
dit confessionem invalidam, sed distingue-
re oportet. Enimvero dum negligentia a-
deo est crassa, & supina, ut nulla prorsus re-
putetur, illa confessionem annullat, perinde
ac si homo noller facere diligentiam.
Sunt enim homines adeo vecordes, & desi-
des, ut videntes se plurimis criminibus impli-
catos ferē nullam faciant diligentiam, quod
perinde est ac si noller facere. Quando vero
homo facit diligentiam, quae apparet suf-
ficiens,

*Tertia con-
clusio.*

*Confessio di-
midiatū
directe, &
indirecte.*

*Negligē-
tia
indignis*

Notandum.

ficiens, sed reuera nō est sufficiens, vt art. præcedenti dicebamus, tunc licet culpa lateat, vt confessio maneat informis, nihilominus confessio est valida, quia non est ex intentione dimidiata. Itaque licet negligentia sit culpabilis in explorando iure, aut facto, nisi sit nimium crassa, quauis poenitens peccatum omittat mortale in confessione, sine ex ignorantia facti, quia nō recordatur illius, sine ex ignorantia iuris, quia nō putabat esse peccatum, non tenetur confessionem repetere, & iterare, sed satis est, dum intellexerit diligentiam non fuisse sufficientem, negligentia confiteri, idque anno sequenti. Nam postquam illo anno validam fecit confessionem, absolutus est a præcepto. ¶ Restat ergo dubium, an ex parte contritionis confessio vsq; adeo sit inualida, vt sit repetenda? Ad hoc respondetur quarta cōclusionē. Vbi nulla prorsus est, detestatio peccati, quæ aliquo saltem modo sit attritio, nulla est confessio, siue fictionem illam homo confiteatur, siue ignoret putans satis se esse dispositum. Talis enim est impoenitentiū confessio. Conclusio est Capreoli loco citato, dist. 17. q. 2. contra illum suū Bernard. & Duran. q. 13. & Caiet. q. citata, de confessione. Et ratio est, quia vbi nulla est contritionis scintilla, confessio ipsa nō habet accusationis imaginem, sed est simplex quædam peccatorum narratio, & simulata accusatio. ¶ Quinta demum conclusio sit. Vbiunque est aliqua detestatio cum aliquo proposito mutandi vitam, quauis illa non semper nec per se nec per sacramentum ad gratiam sufficiat, sit validum sacramentum, si reliqua quidem concurrant, quæ sunt de essentia sacramenti, vt intentio, integritas &c. Dixerim, cum aliquo proposito: quia cum contritio, & dolorem includat præteriti peccati, & propositum in futurum, quia ratione vbi nulla esset detestatio, annullaretur confessio, eadem itidem ratione, si nullum esset propositum mutandi vitam. ¶ Dubium tamen omnium præcipuum hic a Caiet. & alijs interpretibus S. Tho. silentio præteritum video: quomodo scilicet intelligatur conclusio S. Tho. præcedentis articuli, & hæc modo asserta, de confessione informi, quæ nihilominus est valida: vtrum hoc intelligatur etiam vbi non accedit absolutio. Videtur enim Caiet. sentire atq; alij, quod si quis integrè confiteatur cū aliquo dolore insufficienti, quæ dicitur fictio, dummodo eandem confiteatur fictionem,

vt confessio fiat integra, tunc confessio est valida. Id quod confirmari posset ex canone. Omnis vtriusq; sexus, de poenit. & c. vbi iubetur, vt sancta eucharistia in paschate accipiat, nisi forte de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus poenitens duxerit abstinendū. His enim verbis denotari videtur, quod ille tunc non est absoluedus, & nihilominus satisfecit præcepto. Præterea accedit expressior canon, quod quidam eodem tit. vbi Alexā. tertius iubet, confessionem illius admitti, qui dicit se a peccato abstinere non posse. Quo casu manifestum est, illum non esse absoluedum, & nihilominus videtur præcepto satisfacere. ¶ His tamen non obstantibus subiungitur sexta conclusio. Confessio, quam non sublequitur absolutio, licet possit vtiliter fieri, nequam tamen est valida ad complendū præceptum, imò est iteranda. ¶ Est enim animaduertendum, quod quandoque sacerdos intellexerit, poenitentem non esse legitime dispositum, vt gratiam sacramenti suscipiat, nullatenus potest eum absolvere. Hæc enim sacrilegus error, enim absolvere, qui noscitur a Deo non absolui. Contra verbum Christi, quorū remiseritis, remissa erunt. Et quod solueris super terram, erit solutum & in celo. Et ideo qui fictè accederet ad confessionem, nisi fictionem confiteretur dicens, se nō esse dispositum sacrilegus esset, & dimidiator confessionis, & sacerdotis seductor, qui posset eum tūquam idoneum in casum absolueret. Si vero fictionem confiteretur, posset aliqui opinari, quod licet nō absolueretur nihilominus per talem confessionem impletur præceptū ecclesiæ, postquam homo iam facit, qd sua pro fragilitate potest. ¶ Cōtra hoc autem asserta est sexta hæc conclusio. Et probatur ex intelligentia eiusdem canonis, Omnis vtriusque sexus. Dum enim omnis illic christianus iubetur, vt confiteatur semel in anno, idem est, confiteatur, quod sacramentum poenitentiae suscipiat: nam cum illico subiungatur, & sacramentum eucharistie suscipiat, illic docemur in simili sensu dixisse, confiteatur, id est, sacramentum suscipiat. Et confirmatur hoc, quia si dixisset, baptizetur, aut confirmetur, planè intelligeretur, idē esse quod sacramentum baptismi, & confirmationis suscipiat. Eodem ergo modo, quia homo ex se ad suscipiendum sacramentum poenitentiae nō aliud debet facere, quam confiteri

fiteri, dictum est confiteatur, pro eo quod est, sacramentum suscipiat: at vbi non accedit absolutio nullum est sacramentum: ergo huiusmodi confessio non est valida ad complendum præceptum. ¶ Quod si arguas finis præcepti non cadit sub præcepto: sed absolutio est finis confessionis: ergo potest impleri præceptum confessionis sine absolutione. Respondetur ad maiorem, quod & si absolutio in hoc sensu dicatur confessionis finis, quod confessio sit, vt subinde absolutio fiat, nihilominus totum sacramentum ex ambabus partibus constans, est medium ad obtinendā gratiam, qui est eius vltimus finis: & ideo confessio quæ cadit sub præcepto est illa, cui iudicio sacerdotis debet adiungi absolutio: adeo ut autem gratia non cadit sub præcepto: Quæ obrem confessio informis, quam quis putat esse legitimam, potest esse valida. ¶ Secundo, probatur conclusio per similitudinē ad baptismum, & alia sacramenta: nam baptismus ob id est validus etiam dum a ficto recipitur: quod suscipitur totum sacramentum cū materia, & forma. Atqui si eum, qui baptismum petit, constaret esse in peccato, cuius obicem opponeret gratia, nullatenus esset baptizandus, licet si re vera baptizetur cum legitima intentione, vel quia poenitens obicem suum celat, vel quia sacerdos errando baptizat, sit nihilominus validus. Pari ergo iure confessio informis non est valida nisi, vel ex ignorantia sacerdotis, aut poenitentis absolutio accedat. Sed est discriminē, quod quia in baptismo nulla requiritur confessio licet q baptizatur maligne occultaret suā fictionē, nihilominus sacramētū teneret: hic vero minimè, quia confessio trunca tunc esset & dimidiata. ¶ Tertiò, Præceptum contritionis, vt dictum est, simul currit cum confessione, præsertim tempore, quo ab ecclesia iussa est confessio. Quare tunc requiritur, vt qui confitetur eū dolorem hēat, vel sacerdotis iudicio habere putetur, qui cū sacramento sufficit per illum namq; dolorem arbitror tūc impleri contritionis præceptum. Igitur q nō censetur absolutione indignus, præceptum contritionis non implet, atq; adeo, nec confessio nis. ¶ Quartò, Quod eadem sit in presentiarū sententia S. Tho. probatur. Primò ex eius loquendi mō. l. q. confessio informis recedente fictione suā habet effectum vbi insinuat confessionē informē esse materiā sacramēti per absolutionē: alioqui nunq; fortiretur effectū.

Itē id colligitur ex eius ratione. Ait quippe confessionē informē posse esse validā: quia alias, cū nullus sciat charitatē habere, nunq; hō sciret se esse cōfessum: totū ergo defectū ponit in defectu gratiæ, nō in defectu absolutionis: nam q scit se nō esse absolutum, nil mirū si sciat se non legitime esse cōfessum. Nullū ergo dubium, quin S. Tho. nunq; censuerit confessionē informē esse validam, nisi cui adsit absolutio. & ita tenendū. ¶ Vnde ad primū argumentū negatur, confitentē facere quantum debet, quousq; sic confiteatur, vt iudicio sacerdotis absolueretur. Nā quauis oēs, dum confitentur accusent se nō fecisse diligentiam, neq; esse prodignitate paratos, illud tū non est consuetū intelligi, nisi ad exaggerandā humilitatē, & reuerentiā, quæ sacramento debetur: quo igitur verbo non obstante censetur poenitens dignè accedere. ¶ Ad canonē, Ois vtriusq; sexus respondetur, q licet quandoq; poenitenti sacerdos consulat abstinere ab eucharistia in tēpus, non inde colligitur, q nō eum tunc absoluat. Nā aliæ causæ intercedere possunt abstinendi. Secundo, licet aliqua causa interueniat differendi absolutionē, nō subinde fit consequens, vt confessio sine absolutione sit præcepti impletiva, imò contrariū in fauorē presentis cōclusionis elicitur. Enimvero quoties absolutio differtur nullus arbitratr se satisfecisse præcepto quousq; ex confisio sacerdotis occasiones peccati auferat, vt tandē absolueretur. Hic enim est mos vniuersalis ecclesiæ, quō prædicta cōclusio solidè confirmatur. ¶ Decretū vero canonis, quod diuidā, quononnulli exilimāt, cōfessionē illā impoenitentis recipi tanq; præcepti impletivā: planè mihi videtur, saluo aliorū iudicio, contrariū docere. Verba enim decreti sunt: Eorum confessionē, si non valetū abstinere, recipere debes: & eis de criminibus consilium exhibere quia licet nō sit vera eiusmodi poenitentia, admittenda tamē est eorū confessio, & crebris & salubribus monitis poenitentia indicenda. Intelligit ergo textus, illam non esse poenitentiam, quæ fieri debet secundū præscriptū ecclesiæ, sed esse vtilē, tum propter humilitatē, & verecundiā, & obedientiā, tum etiā, vt homo inducatur ad legitimā faciendā cōfessionē, quā secundū ritum ecclesiæ tenetur facere. Quare ille non propriè est fictus, quia suū expandit peccus. Neq; petit absolui.

¶ Ex his ergo colligere quisq; potest casus, quibus vsu venire potest, vt confessio iuxta sententiam

sententiam D. Tho. in precedenti articulo. Plures enim in prefata questione Caietan. atq; alij congerunt. Primus quem ille ponit est, quando quis dolet, & odio habet peccatum, sed non supra omne odibile, ut proponat pro nulla re mundi iterum peccare. Et cogitat plerumq; sic confiteri, non tamen obtinere gratiam, licet adimpleant preceptum. At vero non sic audeam conturbare conscientias, quia illae comparationes non sunt factu necessariae, ut dist. preceden. q. 2. dicebamus, sed sit est absolute dolere de offensa Dei, ut confessio sit fructuosa. ¶ Primus igitur casus est ille superius positus, dum quis putat se fecisse sufficientem diligentiam, quae tamen non fuit sufficiens, sed tamen cum sua credulitate absoluit eum sacerdos. Iam enim diximus contra Ioannem Maior, quod credulitas hae potest quandoq; excusare hominem a noua culpa, licet peccata non deleat, & nunc etiam adijcimus, quod nec sacramentum cum tali credulitate sufficit, praeterquam quod potest esse culpabilis ignorantia, & tunc ipsa confessio erit peccatum, & nihilominus si tamen poenitens, quam sacerdos putat sufficientem fuisse diligentiam, potest absolutio subsequi, infructuosa tamen. ¶ Secundus casus est, dum quis accedit cum dolore putans se habere legitimum propositum abstinendi, & tamen illud vere non habet, sed tantum conditionale, vellem, si bono modo possem abstinere a peccato, quale est impenitentium propositum. Quando enim attritio hac infirmitate propositi claudicat, licet absolutio accedat nunquam tamen sufficit ad gratiam. Nam quicquid sit de dolore, propositum tamen semper debet esse absolutum. Et hoc foris Caieta. appellauit odium peccati, sed non supra omne odibile. Atq; hoc genus informis confessionis vercor, ne sit multum frequens in vulgo. Quare in legitimo proposito persuadendo deberent sacerdotes solutio insulare.

¶ Atqui meminisse oportet ex superioribus contritionem ab attritione nulla intentione differre, sed solum obiecto: detestatio enim peccati sub ratione offensa Dei sub quacumq; intentione est contritio, quae si fiat per specialem auxilium Dei, per se sufficit ad gratiam: si vero per vires naturales, arbitror cum sacramento satis esse, sicuti attritione. Dolor vero peccati propter poenas inferni, quantumcumq; intensus, non est nisi attritio. Est autem poenitentia per quam difficile dignoscere, quando unum

habeat, quandoque alium, dolorem. Et ideo confessari non debent ita multum incumbere, ut cum plebeis poenitentibus discutiant, ex quo fonte eorum dolor nascatur, sed satis est eos admonere, quod debet nasci ex amore. ¶ Scio quosdam nec sine probabilitate de huiusmodi attritione distinguere, quae si sit propter poenas inferni, sufficit cum sacramento: quia illic Deo timetur, ut ultor, & inflictor illarum poenarum: quum tamen dolor ex timore detrimentorum temporalium nascatur, & timore honoris, aut infamiae, aut mortis, aut iacturae bonorum, adiut, neq; cum sacramento sufficere ad gratiam, tamen si confessio sit valida. At vero probabilius fortasse dicatur, quod cum ille timor sit bonus, quia illa sunt vere mala, & a Deo, licet per causas naturales inflicta: illa attritio dummodo existimetur contritio, & deo sacramento sufficit.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod in confessione informi consideratur & ipsa confessio, quae est actus poenitentis, & absolutio, quae est actus sacerdotis. Concludit igitur argumentum, quod sacerdos non debet poenitentem absolvere, quem scit non esse idoneum, ut gratiam recipiat, ut iam retro monstrauimus. At vero confessio informis fit ex motione Dei, non quidem mouentis ad gratiam, sed confessionem inuictis: sicuti qui honorat parentes in peccato mortali, illud ex motione Dei, hoc est, iussu eius facit. Et ideo si putat se esse dispositum, & absoluitur preceptum implet quo ad substantiam, sicut quod si baptizatur, licet neutrum impleatur ad intentionem praecipientis. ¶ Ad secundum argumentum conceditur per confessionem informem impleri preceptum confessionis, non solum ecclesiasticum, verum etiam, diuinum quantum ad substantiam actus. Nam ecclesiasticum est diuini determinatio. ¶ Quod si arguas, intentio Dei iubentis confessionem fuit, ut per ipsam homo in eius gratiam reconcilietur: ergo absque illo non impletur preceptum. Respondetur, argumentum concludere, quod non impletur ad intentionem, & sine praecipientis, sed tamen quia finis non cadit sub precepto impletur quantum ad substantiam. ¶ Ex his autem contra illa, quae dicta sunt, exurgit argumentum. Per opus, quod est peccatum, non impletur preceptum, vel Dei, vel ecclesiae, quae in suis preceptis auctoritate Dei vtitur: qui autem vel scies, vel ex crassa ignorantia facit confessionem informem peccat, ergo per illam, quae est peccatum

Adrian. catum, non implet preceptum. Hoc argumentum loco citato Adrianus quaest. 4. de confessione negare conuincitur, vllam confessionem informem esse inuallidam. Et pariter dicit, quod quod indigne suscipit eucharistiam in paschate non satisfacit precepto ecclesiae. Quinvero eo prorumpit ut dicat, ut qui soluit res alienum eo animo, ut creditor eo male utatur, non soluit preceptum iustitiae. At vero negatur in primis illa eius maxima, imo per peccatum mortale potest quantum ad substantiam impleri preceptum. Ut, dum quis vadit ad audiendum sacrum die festo intentione furandis: si vere audit, preceptum implet: quanquam intentio eius grauius peccatum sit, quam fuisset ommissio precepti. Et negare, quod qui malo fine soluit debitum creditori, non satisfaciat precepto iustitiae, est rem inopinabilem dicere. Idem ergo contingere potest in confessione, dum quis vel non fecit diligentiam sufficientem, vel non habet sufficientem propositum, putat nihilominus dignè accedere, tanta enim potest esse ignorantia, ut peccet accedendo, & nihilominus satisfaciatur precepto. Quando vero sciens accedit indispositus, si fictione occultet, non implet preceptum: quia dimidiat confessionem. Si vero adit praelatum suum non intentione, ut absoluitur, sed ut audita confessione consilium ei, & remedium adhibeat, iuxta tenorem capituli, Quod quidam, non peccat nouo peccato, imo facit actum obedientiae, & prudentiae, remedium procurando. Et idem est de precepto eucharistiae. Si enim quis accedit, putans se bona fide accedere, quamquam fallatur, neq; gratiam recipiat, satisfacit precepto. Si vero manifestè sciret in peccato accedere, non solum sacrilegium committeret indigne sumens, verum nec satisfaceret precepto: non solum quia obiecto opponit gratiam: sed quia excellentia dignitatis illius sacramenti singulari ratione exigit accedentis dignitatem: & ideo qui aliter accederet, contemneret potius, quam impleteret preceptum. ¶ Tertio argumento mouetur Syluest. ver. confessio. § 7. ut dicat, confessio neque principaliter fit propter inanem gloriam, non esse validam, nec per illam impleri ecclesiae preceptum. Nam de essentia confessionis est, ut fiat spe veniae. Nihilominus respondetur primo, quod licet talis confessio non sit actus virtutis: quia est peccatum veniale, tamen quia peccatum veniale non est obex gra-

tia: fieri potest, ut non solum illa confessio sit valida, si alium non habeat defectum, verum & absolutio sit fructuosa. Quoniam nil obstat, quominus quis possit spe veniae obtinere, & gratiam habendam confiteri, & nihilominus id simul faciat ob vanam gloriam. Quando vero adiungitur finis mortalis, longe alia ratio est: quia tunc neq; attritionis ratio interuenit, cum nec sit verus dolor, nec absolutum propositum: quare confessio iuxta ea quae dicta sunt non est valida. ¶ Quartum Ad quartum mihi argumentum maiorem difficultatem affert, propter verbum S. Tho. quo quibusdam videri potest huius fuisse sententiae, ut confessio informis recedente fictione suum sortitur effectum, sicut de baptismo asserit Augusti. Veruntamen haec opinio neq; clarè est. S. Th. neq; solida ratione fulcitur. Primum enim, ubi confessioni non adiungitur absolutio, quia non est sacramentum, nullum unquam potest habere fructum. ¶ Secundo etiam si confessio sit informis per ignorantiam adiuncta absolute, ut explicatum est, non est cur recedente fictione gratiam conferat, quia ut dist. 6. q. 2. artic. 8. ostendere nitentur, privilegium hoc Augusti vni duntaxat baptismo tribuit, in eo canon. tunc valere, de consecr. dist. 4. Et ratio est, ut illic diximus, non quia imprimatur character: alioqui, & confirmationi & ordini etiam congrueret: sed quia patres sic verbum Christi intellexerunt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. ut originale non nisi solius baptismi virtute remittatur: inde namque collegerunt, ut baptismus siue receptus recedente fictione gratiam conferat, quia originale remittitur, & quia cum eo praecesserant mortalia, haec autem ratio in nullo alio sacramento reperitur. Unde S. Tho. licet in quarto fuerit de hac re varie locutus, nam dist. 4. q. 3. artic. 2. idem privilegium videtur tribuere omnibus sacramentis imprimantibus characterem: & hic etiam sacramento poenitentiae: tamen, 3. part. q. 69. artic. 10. soli baptismi illud videtur ascribere: eo quod est quaedam regeneratio, per quam originale tollitur. Dum autem sacramentum poenitentiae absque gratia siue suscipitur, contritio postea, & etiam iterata confessio sufficit ad delendum non solum peccatum illud fictionis: verum omnia, quae confessione informi fuerat homo confessus, ergo non opus est, ut sacramentum praecedens tuam gratiam conferat. Nam baptismus, ut diximus, quia illa sola causa, quod nec origi-

nale neque peccata baptismum precedētia possunt per aliud sacramentum remitti, & ipse non est iterabilis, incipit, ut ait Augustinus. recedente fitione tunc valere. De peccatis vero, quae in confessione informi non delentur non est eadem ratio; quia possunt per aliam confessionem in re, vel in voto deleri. Unde ad S. Tho. respondetur primum, quod fortasse loquebatur in 4. cum communis vulgo, quod quidem in summa correxit, & correxisset clarius, si huc usque pervenisset. Secundum respondetur, quod non videtur idem tribuisse huic sacramento quod baptismus: ait enim, quod quantis tunc confessus non percipiat absolutionis fructum, tamen recedente fitione recipere incipiet, sicut est in alijs sacramentis. De alijs autem sacramentis non impimentibus charactere nullibi hoc ipse opinatus est, sed Capreo, & Palu. qui fitionem illi ornatu per sacramentum hoc imprimi autumat, illi gratiae fructum recedente fitione, & hic quoque fingunt. Attamen S. Tho. ut arbitror, non aliud sibi vult, q̄ q̄ recedente fitione per contritionem incipiat homo habere gratiam, & remissionem peccatorum, quam non habuit per prius sacramentum: & si iterum confiteatur, habebit etiam gradum sacramentalis gratiae, similem illi quem habuisset per primum sacramentum. Nunquam tamen eundem numero.

Capreo. & Palu.

S. Thom.

DISTINCTIONIS decimae octavae, Quaestio quarta, De ministris sa- cramenti poenitentiae.

ARTICVLVS. I.

Utrum necessarius minister sacramenti poenitentiae sit sacerdos, cui soli confiteri licet.

Iuxta hanc quaestione quartam sex sunt nobis disputanda. Primum de proprio ministro, an sacerdos sit necessarius minister sacramenti poenitentiae. Secundum, utrum non omnis, sed proprius. Tertium, qui sunt ij, qui ex pri-

uilegio possunt confessiones audire. Et quartum, utrum in articulo mortis possit quisq; p̄ quēcūq; sacerdotē a quocūq; peccato absolui. Et duo postrema de sigillo confessionis. Arguitur ergo, q̄ sacerdos nō sit necessarius minister huius sacramenti. Apostolus, Iacob. c. 5. fuit confessionis promulgator: non tamen aliud ait, quam confitemini alterutrum peccata vestra: ergo unicuique licet cuilibet christiano promiscue confiteri. Praesertim cū in baptismo oēs christiani sint instituti sacerdotes, iuxta verbum Ioan. Apoca. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Secundum arguitur. Sacramentum poenitentiae tam necessarium est relapsis, quam baptismus originali labe intinctis: Sed in necessitate laicus potest baptizare: ergo & in simili necessitate confessionē audire. Tertio arguitur auctoritate Cyprii, lib. epist. 17. quae incipit, Mihi vos, ubi post alia, haec verba subdit. Si aliqui incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent praesentiam nostram, quin apud presbyterum quencūq; praesentem, vel si presbyter repertus non fuerit, ut vrgere exitus corperis, apud diaconū quoq; ex omni logesin, id est, confessionē suam facere possint, ut manu eis in poenitentia posita vadant ad dominū cum pace. Vbi confessionē insinuat fieri posse diacono. Quarto arguitur ex libr. de vera, & falsa, poenitent. qui refertur, de poenit. d. 1. can. quem poenitet. Vbi sic legitur. Tanta itaq; vis confessionis est, ut si deest sacerdos confiteatur proximo. Et Beda super verbis Iaco. citatis ait. Coequalibus quotidiana, & leuia grauiora pandamus: non ergo sacerdos est necessarius minister. In contrarium est, q̄ solis apostolis eiusq; perinde succedentibus episcopis, & sacerdotibus eorū auxiliarijs data est potestas clauium: ergo illi sunt ordinarij iudices, quibus est necessarius confitendū. Res haec inter catholicos nulla opus habet disputatione quos utique ecclesia decretis quam plurimis vsuque inuolabili, docet, solos sacerdotes esse poenitentium ministros. Sed haeretici, & potissimum Lutherani sunt, qui sacerdotalem dignitatē de medio ecclesiae tollunt. Lutherus enim in illo Satánico libro de abroganda missa priuata, in sacramento, inquit, poenitentiae, & remissione culpae non plus facit Papa, vel episcopus, quam infirmus sacerdos: imo ubi nō est sacerdos, & quē tantū quilibet christianus, etiā si mulier, aut puer

Partis negat
tina arguitur

Secundum ar
gumentum

Tertium ar
gumentum

Quantum ar
gumentum

Partis affirmat
tina

Decisio articuli

Lutherus

puer esset, qui quidē fuit articulus tertius distinctiō a Leone tāquā pestilētissima haerēsis cōdemnatus, & fuit etiam, ut Marfi. in. 4. q. 12. articulus 7. refert, Vualden. error, & famosissimū haereticū illū Vuitcleff. ut apud Tho. Vualdenf. tomo. 2. de sacramentis. capit. 135. infra est videre. Attamen quia haec disputatio ad distinctionem inferius subiungendā de clauibus congruentius attinet, non est hic latius extendenda. Respondetur ergo ad quaestione tribus conclusionibus. Prima. Solus sacerdos est sacramenti poenitentiae minister, cui ideo necessario faciendā est confessio. Probatur. Sacramentum poenitentiae est indicium, quo homines virtute clauis ad regnū caelorum admittuntur, aut inde excluduntur: eiusmodi autem clauēs eius apostolis ac subinde, eorum successoribus sacerdotibus collatae sunt: ergo illi sunt soli ministri. Probatur minor: Quia Matth. 16. Petro singulariter dictum est, Tibi dabo clauēs regni caelorum. Quodcūq; solueris &c. & Matth. 18. apostolus idem verbum repetitum est, Quaecūq; solueritis super terrā, erūt soluta & in caelo &c. & Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata remissa erunt &c. Et accedit congruentissima ratio S. Tho. dist. 17. q. 3. art. 3. Gratia, quae per sacramenta confertur, a Christi capite deriuatur, q̄ in sua passiōe auctor ei⁹, & meritor fuit ergo concedens fuit ut soli illi, qui potestatem habēt in corpus Christi verum, ministri essent sacramentorum, per quae eadem gratia deriuatur in corpus mysticum: illi autem sunt soli sacerdotes, quales fuerunt apostoli in cena ordinati ad idem corpus consecrandum: ergo illi soli sunt sacramentorum ministri, iuxta verbum Pauli. 1. ad Corin. 4. Sic nos exillimet homo ut ministros Christi &c. Et potissimū sacramenti poenitentiae, per quod homines idonei fiunt ad suscipiendum idem corpus Christi verū in eucharistia. Et quod haereticorum fallacias detegamus, arguitur secundo. Christus instituit singulariter sacramenta q̄ instrumenta essent suae in nos deriuatae gratiae: ergo & singulares ministros. Consequētia profectō inde tenet, quod dū in rebus, civili iudicia sunt cōstituta publica subsequenter & ministri sunt constituti, quibus solis illa administratio incumbat. Ut est videre in regib⁹, cōsulibus, pratoribus, & in cūctis iudicib⁹. Multo ergo est rō efficacior, ut diuina sapiētia sacramentorū administrationē, quibus suam gratiā hoībus imparti-

Vuitcleff.

Prima conclusio

Ratio S. Tho.

Paulus.

Argumentum

tur, non quibuscūque permetteret, sed selectis ministris, & ad id muneris a se creatis committeret, quales sunt sacerdotes. Iuxta verbum Pauli ad Ephesi. quarto. Dedit quidem quosdam Apostolos, alios prophetas, alios autem pastores, quo nomine intelliguntur praelati. Atqui haec fuit Lutheri, & praesecorum haereticorum praecipitatio, ut alio retro loco, a nobis dictum est: quod cū sacramenta negassent aliquem habere effectū gratiae, inde precipites dixerūt, nullos esse necessarios sacerdotes. Et profectō si eius fundamentum, bonum esset, consequentia bona erat: q̄ si in eucharistia non cōsecraretur verum Christi corpus, neque sacramenta virtutē haberent spirituales, consequens esset quod non esset altior virtus in nostris sacerdotibus quam in Mosaycis. Vnde Lutherus, quia dixit ad remissionem nihil agere absolutionem sacerdotis, sed sufficere poenitentis fidē, subsequenter adstruxit, nihil egrediū habere sacerdotes praeter reliquo populo. Veritas verō catholica habet, per sacramenta cōferri gratiam, quare & spirituale munus & functionem in sacerdotibus agnoscit ad eandem conferendam, ut in cōcilio Constan. per bullam Martini quinti decretū est. Ac subinde in interrogationibus, ad quas Ioannes Hus compellus est affirmanter respondere vna fuit, utrum crederet quod christianus ultra contritionem cordis habita copia sacerdotis, soli sacerdoti de necessitate salutis cōfiteri teneatur, & nō laico, seu laicis quantumcūq; bonis & deuotis. Nam Vuitcleff magister eius, duobus item modis peruertebat verba euangelij. Quodcūque solueris, erit solutum, & quorum remiseritis, remissa erunt, ut tomo. 2. de sacram. c. 44. & 5. refert Vualdenf. Primo, ut supra diximus, id est, nihil quidem poteris soluere, nisi illud prius remissum sit in caelo. Ex quo colligere cōtēdebat quod nō plus facit sacerdos quam laicus. Secundo, quod illa potestas fuit data Petro & Apostolis ob suam sanctitatem, & ideo qui non succedunt ei in sanctitate, non succedūt in potestate: obidq; satius esse confiteri laicis probare vitē quam sacerdotibus discipulis. Qui quidem error, ut refert Guido Carmelita, fuit haeretici Sagarelli de Parma, qui dicebat, quod Papa neminē potest absolvere, nisi foret ita sanctus, sicut beatus Petrus, & in tanta paupertate quanta beatus Petrus fuit, & in tanta humilitate. Sed cōtra primum iā

Lutherus.

Lutherus.

Concilium Cōstantiens.

Vuitcleff.

diximus. quæst. præcedenti. artic. 2. quod illa potius videretur irritio potestatem negantis, quam vllam concedentis. Et contra secundum errorem satis disputauimus dist. 1. q. 5. artic. 5. compluribus testimonijs, & rationibus ostendentes, quod ministris, qui in boni publici, & ad consulendum singulorum consuetudinis instituti sunt, non adimitur per eorum quodcumque peccatum illa potestas publica. Alioquin oia versarentur in dubio. Veritas hæc demum, quod sit solis sacerdotibus confitendum, habetur in multis canonibus de poenitentia, dist. 1. vt can. Quæ poenitet, & can. Agite poenitentiam, & can. Quidam, & multi alij. At quauis sacerdotes sint ordinarij ministri sacramenti poenitentiae, restat tamen dubium, vtrum quispiam in absentia sacerdotis teneatur confiteri laico. Quod si non sit præceptum de mortalibus, vtrum saltem de venialibus: aut si nullum sit prorsus, vtrum eiusmodi confessio sit licita: & esto sit licita, vtrum aliquando sit consilium confiteri laico, an potius nunquam talem confessionem facere. Sit ergo secunda conclusio. In nullo prorsus euentu necessarium est confiteri laico. Probat: quia cum laicus non habeat potestatem clauium, certissimum est, quod neminem sacramentaliter absolueret potest, sed tantum deprecatorie, vt, misereatur tui &c. atque adeo confessio illa nullius esset pars sacramenti: neque gratiam vllam conferre posset: vnde cum præceptum, tam diuinum quam humanum non sit latum, nisi de confessione, quæ est pars sacramenti, obtinendam absolutionis gratiam, nullum extat de confessione facienda laico. Alioquin in cano. Omnis vtriusque sexus, fieret mentio huius confessionis, cum tamen non dicatur, nisi vt vnusquisque proprio sacerdoti confiteatur. Tertia conclusio. Quodam in ecclesia vsus viguit confitendi laicis in absentia sacerdotis: ingruente saltem necessitate, hoc constat ex illo verbo citato, lib. de vera & falsa poenitentia, qui si non fuit Augustinus, non tanta pollet autoritate, quantam Magister sentent. & Gratia illi tribuerunt. At verò persuadere mihi non possum quod fuerit in vsu confiteri peccata occultissima, & grauissima, quæ alienius essent infamiae: nam cum illic nullum esset sacramentum, aut absolutio a peccatis, aut collatio gratiae, atque adeo, vt dictum est, nunquam confessio illa fuerit in præcepto, incredibile est quod sua sponte homines sine aliquo fructu pudenda conscientiae alijs propalarent. Enim verò, & ratio S. Tho. & omnium doctorum, quæ ex similitudine baptismi ducitur, nihil concludit: nam baptismus est sacramentum simpliciter necessitatis, potissimum infantibus, quibus ante vsu rationis nulla reliqua patet salutis via, quam per ipsum: & ideo conceditur, vt in extrema necessitate a laico sacramentum illud impendatur. Cum ergo hoc sacramentum non competat, nisi adultis, quibus contritio sufficit, & quauis non sint, nisi attriti, nequeat per confessionem factam laico fieri contritio, non est efficax similitudinis ratio, vt laicus in necessitate fiat perinde minister poenitentiae, sicut baptismi. Cæterum obijciat forte nobis quispiam verba hæc citati canonis, quem poenitet. Licet laicus, cui sit confessio potestatem absolueret non habeat: poenitens verò sit dignus venia qui ex desiderio sacerdotis, socio confitetur. Quibus decipi quis posset, cogitas desiderium illud perinde valere, ac si confiteretur sacerdoti. Et d. Tho. ibidem solad primum ait, quod quauis laicus ille sacramentum non potest perficere, vt sacerdos: quia non potest absolvere, tamen defectum sacerdotis summus sacerdos supplet. Caneat tamen lector hoc sic intelligere, quod Deus tunc confert eandem gratiam, quam conferret per sacramentum, aut quod si poenitens est tantum attritus, eius attritio fiat contritio: quia vbi non est sacramentum, non est speranda alia gratia quam quæ actui detestationis respondet: sed sensus est, quod si ille accedit contritus, Deus acceptat suam voluntatem postquam non potest habere copiam sacerdotis. Præterea emibescit confitendi, & humilitas augebunt illi meritum, & poterit ab illo amico consilium accipere & medelam suis curandis morbis. Haud tamen laicus ille poterit iniungere poenitentiam sacramentalem, nisi per modum consilij. Quare quod ibidem subdit S. Thom. eius confessionem esse quodammodo sacramentalem, non intelligitur quasi sit pars sacramenti, sed quod ex desiderio poenitentis non valentis sacerdotem conuenire, habet quandam imitationem sacramentalis confessionis. Sed si quis dubitet, an iam nunc temporis consilium sit huiusmodi laicas facere confessiones, Scot. distinet. 17. artic. 2. vtilius censet, vt non fiant. Et distinet. 14. artic. 2. durius ait, dubium esse, an talis confessio esset in detrimentum salutis. Modestius tamen dicere possumus, iam non esse in

vsu neque esse consulendas: quia certè fructus aut nullus est, aut perexiguus ob verecundiam, & forsitan quia ore proferendo peccata cordis contritio vehementius accenditur. Quare ratione nonnullis nautis ingruente procella, & mortem ob oculos adferente in more est alterutrum confiteri. Attamen apud infirmum hominem, & remigerum conscientiam exonerare, plus posset detrimenti, & periculi famæ, & vite asserere, quam spiritualis emolumenti. Occasione autem huius queritur vtrum laicus ille, cui sit confessio, eodem ipso vinculo, quo sacerdos, ad sigillum secreti teneatur. Ad quod respondetur, quod obligaretur maiori vinculo, quam si illud sub secreto alio quocumque audiret citra sacramentalem confessionem, & ideo graue committeret peccatum mortale, si illud reuelaret, & esset supplicio dignus: non tamè eodem prorsus, quo sacerdos: quia cum illud non sit sacramentum, fit, vt nec reuelatio sit sacrilega. De venialibus autem nonnulla apparet dubitandi ratio: nam cum non sint de necessitate sacramenti, videtur eorum confessio sic posse fieri laico, vt ipse valeat poenitentem ab eis absolvere. Respondetur nihilominus per quartam conclusionem, quod neque a venialibus potest laicus absolvere sacramentaliter: quoniam licet non sint de essentia confessionis, eorum tamen absolutio est munus clauium, quæ laicis non sunt indultæ. Per modum vero sacramentalis ceremonie posset quis dubitare, an deprecatoria absolutio laici venialia remitteret, sicut aqua benedicta, & absolutio generalis, quam facit sacerdos in introitu missæ. At verò nullum video fundamentum, vt tantum laicæ absolutioni tribuamus, cum nullibi reperitur ab ecclesia ad id instituta. In dubium præterea vocari potest, quam poenam incurreret laicus, qui absolveret sacramentaliter niteretur. Ad quod primum respondetur, quod grauissimè peccaret, & esset maximo supplicio dignus, tanquam sacrilegus. Sed & vtrum incurrat irregularitatis poenam disputari consuetum est: nam ex vna parte cap. Si quis, & cap. Ex literis, de clerico non ordinato, iniungitur irregularitatis poena cuiusque non ordinato, qui sacramenta solenniter administrat: scilicet, consecrando, aut solenniter baptizando, aut aliud diuinum officium exercendo. Ex altera verò parte extat cap. His qui, de sentent. excommunic. lib. 6. vbi habetur, quod nullus poenam irregularitatis

incurrat, nisi sit in iure expressa. Propter hoc ergo. c. Sylu. in verb. Confessor. i. & alij tenent hic, quod non incurrit irregularitatis poenam huiusmodi laicus absolvens. Paluda. verò distinet. 17. q. 3. propèsius inclinat in hoc, quod esset irregularis. Cui quidè opinioni plus multò fauet capit. Si quis, tum quia ponit exemplum de baptizante solenniter, quod minus est quod absolvere, tum quia subdit, Aut aliquod diuinum officium exercuerit non ordinatus: quo verbo omnia sacramenta comprehenduntur: & certè par est de omnibus ratio. Ad primum igitur argumentum responderet S. Thom. quod Iacobus loquebatur christianis, quibus præsupponebat notam esse legem euangelicæ confessionis solis presbyteris faciendæ. Adde, quod supra diximus, in eo quod præmisit, vt infirmus induceret presbyteros ecclesie significauit confessionem illis faciendam, vt alterutrum id sit quod homo homini, non cui libet sed sacerdoti. Ad aliud Apoc. respondetur, quod licet omnes christiani sint sacerdotes, eo quod se & sua Deo sacrificant, nomine tamen peculiari illi soli intelliguntur, qui corpus Christi verum, & consecrant, & offerunt. Ad autoritatem Cypri. respondetur, quod loquitur de illis infirmis, qui erant in poenitentia publica: quorum reconciliatio pertinebat ad episcopum, si haberi posset. Alioquin fieri poterat, non solum per presbyterum, sed etiam per diaconum. Atqui de eadè arbitror reconciliatio illud Aug. ad Fortun. intelligi de cõsec. d. 4. can. Sanctum vbi narrat historiam cuiusdam naufragi qui per quendam laicum, qui non erat sacerdos, reconciliatus est. Quamquam hæc historiam ipse narrat tanquam apotheticam. Ad tertium argumentum respondetur, quod verba illa cap. Quem poenitet, nullum sonant præceptum, sed commendationem virtutis confessionis, quæ tanta est, vt possit fieri laico. Et idem ait S. Thom. loco citato. Et quauis in solutione ad primum dicat, quod quando necessitas imminet debet poenitens in absentia sacerdotis confiteri laico: verbum, debet, non sonat præceptum vt nonnulli ex Summis arbitrantur, sed decentiam, quæ tempore S. Thom. erat frequentius in vsu. Et eodem sensu sententia Bedæ est audienda, non quidem tanquam præceptum sed tanquam consilium, quod tunc temporis eurrebat. Adducit Scot. illic, & Mar. quæst. 10. peccatum quæ antiquitus erat, consuetudine nescio vbi illam legerunt, quod damnati

incurrat, nisi sit in iure expressa. Propter hoc ergo. c. Sylu. in verb. Confessor. i. & alij tenent hic, quod non incurrit irregularitatis poenam huiusmodi laicus absolvens. Paluda. verò distinet. 17. q. 3. propèsius inclinat in hoc, quod esset irregularis. Cui quidè opinioni plus multò fauet capit. Si quis, tum quia ponit exemplum de baptizante solenniter, quod minus est quod absolvere, tum quia subdit, Aut aliquod diuinum officium exercuerit non ordinatus: quo verbo omnia sacramenta comprehenduntur: & certè par est de omnibus ratio. Ad primum igitur argumentum responderet S. Thom. quod Iacobus loquebatur christianis, quibus præsupponebat notam esse legem euangelicæ confessionis solis presbyteris faciendæ. Adde, quod supra diximus, in eo quod præmisit, vt infirmus induceret presbyteros ecclesie significauit confessionem illis faciendam, vt alterutrum id sit quod homo homini, non cui libet sed sacerdoti. Ad aliud Apoc. respondetur, quod licet omnes christiani sint sacerdotes, eo quod se & sua Deo sacrificant, nomine tamen peculiari illi soli intelliguntur, qui corpus Christi verum, & consecrant, & offerunt. Ad autoritatem Cypri. respondetur, quod loquitur de illis infirmis, qui erant in poenitentia publica: quorum reconciliatio pertinebat ad episcopum, si haberi posset. Alioquin fieri poterat, non solum per presbyterum, sed etiam per diaconum. Atqui de eadè arbitror reconciliatio illud Aug. ad Fortun. intelligi de cõsec. d. 4. can. Sanctum vbi narrat historiam cuiusdam naufragi qui per quendam laicum, qui non erat sacerdos, reconciliatus est. Quamquam hæc historiam ipse narrat tanquam apotheticam. Ad tertium argumentum respondetur, quod verba illa cap. Quem poenitet, nullum sonant præceptum, sed commendationem virtutis confessionis, quæ tanta est, vt possit fieri laico. Et idem ait S. Thom. loco citato. Et quauis in solutione ad primum dicat, quod quando necessitas imminet debet poenitens in absentia sacerdotis confiteri laico: verbum, debet, non sonat præceptum vt nonnulli ex Summis arbitrantur, sed decentiam, quæ tempore S. Thom. erat frequentius in vsu. Et eodem sensu sententia Bedæ est audienda, non quidem tanquam præceptum sed tanquam consilium, quod tunc temporis eurrebat. Adducit Scot. illic, & Mar. quæst. 10. peccatum quæ antiquitus erat, consuetudine nescio vbi illam legerunt, quod damnati

ad mortem non mittebantur, nisi laicis confiteri. Fuit autem nefanda consuetudo, si aliquando viguit.

ARTICVLVS. II.

Utrum sit necessarium proprio confiteri sacerdoti

Esto, oporteat confiteri sacerdoti, arguitur tamen, quod non sit necessarium confiteri proprio. In electione cuiusque possumus eligere, ut de poenitentia dist. 1. cano. Quem poenitet, permitti videtur, ubi dicitur, quod qui vult confiteri sacerdotem eligat, qui sciat ligare, & solvere: sed nonnunquam proprii sacerdotes non sunt idonei: ergo tunc licet vnicuique alium deligere. Nam ea quae sunt ad salutem necessaria, non sunt arctanda, ne hominibus via salutis ocludatur: videtur tamen arctatio stricta, quod vni parochiali sacerdoti teneantur omnes confiteri. Secundo arguitur. Si omnes tenerentur parochiali confiteri, sequeretur quod ipse omnes teneretur audire quoties confiteri vellent: accidit autem esse plures, qui pie volunt crebras facere confessiones, quas proprius sacerdos non videtur pro libito poenitentium obligatus audire: ergo non omnes tenentur proprio confiteri sacerdoti. Tertio. Sunt aliqui prelati, & magnates, praecipue summus Pontifex, qui non videntur habere proprium sacerdotem: ergo illi possunt quibus maluerint confiteri. Quarto. Si necessarium esset confiteri proprio sacerdoti, hoc esset propter iurisdictionem, quae ad absolvendum est necessaria, cum ergo absolutio a venialibus sit vera absolutio, fieret consequens, ut etiam venialia nemo posset confiteri, nisi proprio sacerdoti, quod est contra ecclesiae usum. Quinto. Quod pro charitate institutum est, ut supra citatus Bernardus ait, contra charitatem militare non debet: vsu autem venire solet, ut periculosum sit, & pestiferum propriis sacerdotibus confiteri: ergo tunc fas erit cuiusque illis inconsultis ad alium sacerdotem diuertere. Contra contrarium est decretalis Innocentij tertij iubentis, ut omnis Christi fidelis proprio sacerdoti confiteatur.

Ad hanc questionem ob id varie doctores respondent, quod non omnes in nomine conueniunt, quoniam dicatur proprius sacerdos. Ricardus namque dist. 17. artic. 3. quaest.

1. ait, quod quadrupliciter potest accipi proprius sacerdos. Nemo pro parochiali, pro episcopo, & pro delegato a iure, & pro delegato ab homine. Et Bonaventura ead. dist. 1. artic. 1. quaest. 2. dicit quod accipitur tripliciter: vno modo communissime pro quocunque potest absolueri, siue propria autoritate, siue ex commissione. Et alio modo communiter pro quocunque ordinario siue sit episcopus, siue parochialis. Alio vero modo proprie pro parochiali. Et Paludanus ibidem, eadem distinct. 9. 3. dicit quod accipitur dupliciter proprius. Vno modo pro quocunque potest absolueri, licet sit ex commissione: & illo modo dicitur accipi in primo verbo canonis, ubi praecipitur, ut quisque confiteatur proprio sacerdoti. Et alio modo accipitur proprius pro ordinario: & sic usurpatur in posteriori verbo cum dicitur, nisi forte de proprio sacerdotis consilio. Quare equivoce, inquit, accipitur illic proprius sacerdos. At vero huiusmodi distinctiones nulla ratio facere cogit, imo abusus est delegatum appellare proprium sacerdotem. Proprius enim sacerdos non nisi unico accipitur modo. Idem enim est proprius, quod ordinarius, cui scilicet, ex proprio officio, & iurisdictione cura incumbit animarum, & iudex est in foro poenitentiae. Quod dixerim ad excludendum electum episcopum, antequam sit sacerdos, qui licet iurisdictionem habeat, nequit tamen sacramentum poenitentiae administrare. Quod autem non aliter accipiat proprius sacerdos, probatur. Nam proprius distinguitur contra delegatum: qui ergo ex commissione absoluit non est proprius sacerdos. Aliud est enim esse legitimum, & aliud proprium, ut proprius sit ordinarius, legitimus tamen est quicunque id potest, siue propria, siue commissa autoritate. Tres ergo sunt cuiuscunque secularis christiani proprii sacerdotes: Nemo Romanus pontifex, qui est vniuersalis totius ecclesiae: & episcopus in suo episcopatu, & parochialis in sua parochia: archiepiscopus non est proprius sacerdos in episcopatu suffraganei, licet habeat iurisdictionem super episcopum in foro exteriori. Syluester tamen in verb. Confessor. 1. §. 1. ait, tempore quo visitat episcopatum, habere potestatem tanquam proprium sacerdotem. Hoc tamen non probat, nisi per cap. Nostro, de poenitentia, & remissis, ubi tamen nulla sit de hac re mentio, sed solum habetur, quod possit indulgentias concedere.

Bonaventura vero cap. 1. de anis. lib. 6. id plane decernit.

Isti ergo omnes notati sunt de iure diuino ordinarii, ut in materia de clauibus videbimus. Quia n. episcopus huic vel illi beneficium conferat parochiale, tamen quicunque est parochialis, iure diuino est proprius sacerdos. Veluti licet ad cardinales spectet electio Papae, & ad canonicos electio episcopi, potestatem tamen a iure diuino habent. Ipse enim Christus, qui elegit apostolos, quibus episcopi successerunt, can. Quorum vices. 68. dist. elegit quoque alios septuaginta duos eorum auxiliares, quibus successerunt sacerdotes, can. In nouo. 21. distinct. Religiosi vero sub pontifice maximo habent etiam suos ordinarios prelatos, ut generale, provincialem, & nos priorem: nam superior, nisi sede Prioris vacante, non est ordinarius. Hoc super positum ad questionem vnica respondetur conclusione. Necessarium est confessioni atque ad eius essentiam requisitum, ut fiat, aut proprio sacerdoti, aut cui ipse commiserit. In hoc enim sensu accipiendum est verbum canonis. Confiteatur proprio sacerdoti: nempe, ut subintelligatur, aut de eius licentia, ut paulo inferius in eodem canone explicatur. Quod si autores citati animaduertissent, nunquam nomine proprii sacerdotis extendissent ad delegatum, neque Paludanus dixisset equivoce illic accipi proprium sacerdotem. Probat conclusio ratione S. Thomae loco citato ex discrimine saepe notato inter hoc sacramentum, & reliqua: nam cetera non consistunt in hoc, quod suscipiens aliquid agat, nisi tantum suscipere materiam exterioris appositam, sed ut recipiat fructum, requiritur, ut obicem tollat: in hoc vero sacramento requiruntur, ut dictum est, tanquam de essentia actus poenitentis, qui sunt sacramenti materia, quos quidem actus debemus submittere potestati clauium: actus vero nostri: quia a nobis eliciuntur, non possunt per alium dispensari, & gubernari, nisi imperium in nos habeat: veluti in naturalibus nequit agere formam in materia inducere, nisi sibi sit subiecta, ut est terra calefactibus orbibus: ergo de necessitate sacramenti est non solum, ut minister habeat ordinem sacerdotalem, ut in ceteris sacramentis, verum & iurisdictionem, qua nos possit, ut absolueri, ita & ligare: nam ambo eiusdem sunt potestatis membra. Haec ergo ratione clarescit, cur ad reliqua sacramenta conficienda non sit necessaria iurdictio: potest enim

sacerdos quicunque sacramentum conficere & quamvis sit excommunicatus, & degradatus, peccabit quidem, nihilominus sacramentum erit verum: & quamvis soleniter baptizatum, aut extremam unctionem in aliena parrochia contra iustitiam alienam iurisdictionem usurpando administrare, nihilominus sacramenta erunt solida. At si quempiam sine iurisdictione absoluat, non solum peccabit mortaliter, imo & sacramentum nullum erit perinde ac si a laico fieret absolutio. Est enim iurdictio, vel ordinaria, vel delegata, de essentia ad absolvendum, sicut character sacerdotalis. Vnde in concilio Florentino, minister huius sacramenti declaratur esse sacerdos potestate habens, vel ordinariam, vel delegatam. Dubium autem est, utrum hoc sit de iure diuino, an vero solum de iure positivo canonis. Omnis vtriusque sexus Armachanus enim lib. 1. de quaestione Armen. cap. 2. & infra contendit ex merito iure diuino a quolibet promiscuo sacerdote quemlibet posse absolui, & id ante constitutionem canonis cuiusque licuisse, sed coarctatio, quod confessio, fiat proprio sacerdoti, inquit, a iure humano. In quam sententiam subscribere videntur Paludanus dist. 17. quaest. 3. artic. 2. & Syluester verb. Confessor. §. 2. At licet hoc in materia de clauibus sit pressius discutendum, est tamen factum, imo iure diuino est ad absolvendum iurdictio necessaria. Canon enim, ut identidem repetimus, nihil aliud fecit, quam iuri diuino annuale tempus praescribere. Quare nunquam confessionem ad proprium sacerdotem pertinxisset, nisi id intellexisset esse diuini iuris, semperque adeo in ecclesia obseruatum. Item Christus ipse Petrum pastorem instituit Ioan. vlti. Pasce oues meas, ac perinde reliquos apostolos, & eorum successores: indicare autem de causis spiritualibus tam in foro poenitentiae quam in foro exteriori est officium pastoris medicis gregi suo, pascere autem vniuersum adfert coarctationem, adeo iurisdictionem in subditos: iurdictio ergo iure diuino est in foro poenitentiae ad absolvendum necessaria. Vnde Bonifacius cap. Si episcopus, de poenitentia & remissis lib. 6. Nulla, inquit, potest consuetudine induci, quod aliquis praeter sui superioris licentiam confessor sibi eligere valeat, qui cum possit soluere vel ligare. Quod autem nulla consuetudine abrogatur, ius est diuinum aut naturale. Quoniam in ipso can. Omnis vtriusque id adnotatur, ubi dicitur: quod nullus sacer-

*Solutio. 1. ar-
gumen.*

S. Thom.

*Secundum ar-
gumentum.*

*Tertium ar-
gumentum.*

*Sententia au-
toris*

dos nisi de licentia proprii, potest alium ab-
soluere vel ligare.
Ad primū argu. respondetur, qd admonitio
illa canonis. Quē poeniter: eligēdi sacerdotē
scientē ligare & absolvere, intelligitur secundum
prescriptionem prefati cap. Omnis utrius-
que sexus, ut scilicet fiat de licentia proprii
sacerdotis, alioqui totum esset irritum & ina-
ne. Neq; verō coarctatio hæc, ut proprio sa-
cerdoti confessio fiat, est nimia, imō est euan-
gelica, & salutis populi cōferens, ut ait Christus
& cognoscatur ab illis. Ait verō S. Th. qd pec-
caret sacerdos si non esset facilis ad præben-
dam facultatem confitendi alij: quia multi,
inquit, sunt infirmi, qui potius sine cōfessio-
ne morerentur, quam tali sacerdoti confite-
rentur. Ad secundum verō argumentū re-
spondet Ricard. d. 18. tria. Primum, quod paro-
chialis sacerdos tenetur parochianorum cō-
fessiones audire quando ipsi tenentur confi-
teri: puta, semel in anno, & in articulo mor-
tis. Et hoc certissimum est: quoniam iniquū
esset ius gregem obligans cōfiteri, nisi pasto-
rem obligaret audire. Secundo ait, quod ex-
tra illos casus non tenetur de necessitate, sed
de congruitate: quia nullum extat præceptū
eum obligans. Tertio addit, quod quādo nō
vult confessionem audire, interpretatur tri-
buit licentiam, ut possit subditus alium quē
cunq; adire cōfessarium. Sequitur eum non
nulli ex iunioribus: inter quos est Sylvester
ver. Confessor. 1. 18. Contrarium sentit A-
drian. illa. q. 5. de cōfessione dubio. 8. Suppo-
sito ergo, quāquam certissimo primo mem-
bro de tēporibus necessitatis, de alijs respon-
detur, quod tenetur curatus parochialis con-
fessionem subditorum audire non solum tē-
pore necessitatis: sed quoties illi rationabili
causa voluerint confiteri. Præceptum enim
hoc non est aliud querendum, quā quod
officium pastoris hoc secum onus affert: nā
eum inter actus pascendi egregius ille sit,
qui in sacramēto poenitentię exercetur, quo-
ties omni rationabili causa pabulū illud po-
scit, tenetur ei pastor porrigere. Alioqui si tā
multa confessionalia, q̄ iam sunt indulta, se-
moueas, stando in iure communi, ma-
ximum esset populi damnum & detrimen-
tum si non haberent poenitētes curatorum
suffugium, ut possent sarcinam suorum pec-
catorum, quoties expediret, exonerare. Dixe-
rim quoties ex rationabili causa expediret:

nam solent esse in hoc subditi nimij, & non-
nunquam morosi idēdem ad confessionē
recurrētes. Item ex parte sacerdotis possunt
esse impedimenta, ut si alijs negotijs vacat,
quare tunc non possit poenitentem audire.
In hoc enim adhibendum est sal prudentia.
Adde quod dum sacerdoti non vacat con-
fessiones audire faciliū esse debet in conce-
denda facultate: nam si illa expresse non con-
cessit, ut cum debita reuerentia Ricard. dix-
rim, profectō non est tutum dicere, ob id, qd
curatus cōfessionem audire renuit, interpre-
tatur licentiam dare confitendi alij. Nam cū
iurisdictio sit de essentia absolutionis, & ne-
mo eam habeat nisi ordinarius sacerdos, ne-
cessaria est eius expressa vel cōsuetudinaria
licetia, ut alius eum credatur habere.
Tertio argumento inquiritur, quānam sint
quarundā insignium personarum proprii sa-
cerdotes. Et primum de Papa posset fortasse
fingi conciliū esse iudicem illius in foro con-
scientie. Hoc tamen est secundum omnium
opinionem falsum: nam quāvis quis utcum-
que admitteret conciliū esse supra papam
nullus tamen negare potest quin ipse sit sum-
mus sacerdos ordinarius totius ecclesie.
Quare licet conciliū ius habeat quandoq;
ad ipsum cogendum, ut cum de hæresi con-
uenitur, vel in alijs fortasse casibus, de quib;
modo non disputamus, nihilominus ordina-
rio iudicio, & potissimum conscientie ipse
est summus iudex. Illi autem qui putarent,
præceptum confessionis non esse nisi de iure
positiuo: fortan dicerent non teneri ad cō-
fessionem: quia princeps non tenetur suis le-
gibus. Sed de hoc iam diximus quæst. 1. ar. 1.
quod quāvis princeps non teneatur suis le-
gibus, ut coercitua: quia nemo à se ipso cogi
potest, tenetur tamē directiua rationis: quæ
iubet, ut quod quisq; alijs præcipit, si sibi po-
test esse commune, faciat, & sic tenetur iuniorum
festorumq; præcepto. Insuper quia
ut supra monstratum est, præceptum cōfessio-
nis est diuinum, sed ad semel in anno tene-
tur Ecclesiastico iure. Dubium ergo restat
vtrum habeat ordinarius confessorum iure
diuino. Et sunt qui respondeant, vniuersos
sacerdotes esse eius ordinarios iudices in fo-
ro conscientie tanquam proprios sacerdo-
tes. Quorum ratio est quia cūm præcep-
tum hoc sit diuinum, neminem Christus re-
liquit sine ordinario iudice in foro conscien-
tie, cui confiteri teneretur. Fundamentum
autem

*Opinionis re-
solutio.*

Obiectio.

Dilutio.

*Sententia au-
toris.*

*Solutio ar-
gumenti.*

autē ordinarij iudicis est iurisdictio: ergo dan-
dus est sacerdos, qui hac fungatur iurisdictio-
ne in eundem pontificem maximum: & cū
illa sit singularis ratio vnius potius sacer-
dotis q̄ alterius, sit ut omnes dum sacerdotio
iniciantur, simul suscipiant iurisditionem ad
absoluendum Pontificē, licet in eius optio-
ne relinquatur quem maluerit eligere. Qua-
propter licuti dum Papa in heretum labitur,
subditus sit concilio in foro exteriori, sic per
quodlibet peccatum mortale compellitur,
ut coram sacerdote compareat, qui eum ab-
soluat. Hæc autē opinio peregrinior appa-
ret quā, ut facile cuiuslibet persuaderi possit.
Primum quēum in ordinatione sacerdotis, ut
omniū est vnus cōsensus, nulla iurisdictio ab-
soluendi à mortalibus aliam quācumq; per-
sonam conferatur, figuratū apparet vnicū
Papam excipere, ut vniuersi in eū iurisdictio-
nem accipiant. Est enim mirabile, qd cū Pa-
pa omniū sit supremus, & in reliquis iuribus
ab oib; exceptissimus, singuli christiani nō
habeant nisi duos, aut tres ordinarios sacerdo-
tes, ipse verō solus habeat vniuersos. Quod
si dicas hoc ipsum in eius fauorē & excellen-
tiam cedere, arguitur contra. Proprius sacer-
dos est qui subditum potest sua iurisdictio-
ne ad sacramentum cogere: potest enim Pa-
pa, vel episcopus, vel parochialis ad cōfessio-
nem parochianū cōpelle: igitur si omnes
sacerdotes sunt ordinarij, Papæ, possunt eum
constringere, vel si id nō possunt, nisi ex eius
electione, per id ostenditur neminē in ipsum
iurisditionem habere, nisi quam ipse ei tri-
buerit. Respondetur ergo, neminem habere
iurisditionem in Papam, nisi quem ipse ele-
gerit, per quam electionem, eandē illi iurisdi-
ctionem tribuit. Et hic est sensus S. Tho. dum
in responsione huius argumēti ait, à iure cō-
cellum esse praelatis, ut possint eligere sibi
proprijs sacerdotes. Et hæc est sententia Pa-
ludani atque omnium.
Vnde ad argumentum in contrarium re-
spondetur, quod & si dum in peccatum mor-
tale labitur, eo ipso ad confessionem iure di-
uino compellatur, non tamen inde subsequi-
tur quempiam habere iurisditionem super
eum, sed ipsum eodem iure teneri iudicem si-
bi constituere. Quare Christus non desituit
eum deserendo sine iudice, postquā ipse eū
potest teneturque eligere: nam alius eum cō-
pelle non valet. Imō verō idē est prorsus de
episcopo, qd licet à Papa cogi possit, nihilominus

numus dū cōfessariū sibi eligit, tūc dat illi iuris-
ditionem in se, quam nō habebat. Postquā
autem tam Papa q̄ episcopus cōfessariū sibi
constituit, tenetur ei parere sicut fidelis ex-
teri. Familiarē autē cōmentalis pontificis o-
mnes aiunt, quod præter ipsum, eius etiā po-
nitariū est eius ordinarius, qd potest etiā aliū
delegare, ut familiam absoluat. Commēta-
lis, inq; familiaris: nam qui per orbem dispersi
dicuntur Papæ familiares, nisi nouo aliquo
priuilegio potiantur: non comprehenduntur
in hac parte familiaris nomine. Episcopi autē,
ut aiunt illic Paluda. & Sylue, & communiter
Canoniste, habent suos proprios sacerdo-
tes: nempe, archiepiscopos, & archiepiscopus
habet primatem, & ille patriarcham, nisi sint
excepti. At profectō de hoc nec ius vllum ex-
tat, nec cōuincens ratio: quia archiepiscopus
solum est episcopo superior in foro exteriori
quantum ad causas iudicarias: in foro au-
tem conscientie nō est eadem ratio, imō for-
san iure cōmuni omnes sunt immediati Pa-
pæ. Habent autē ex concessione Greg. noni
ipsiatq; omnes inferiores praelati, ut possint
absq; vllius superioris licentia cōfessariū eli-
gere. c. Ne pro dilatione, de poenit. & remis.
Commētales verō ep̄i eundē ipsum habent
pro proprio sacerdote, qui & delegare suam
facultate alteri potest, ut eiusdē familiaris con-
fessiones audiat. Sed non video cur non sint
etiā parochiali subditi cathedralis ecclesie,
aut illi, in cuius parochia cōmorantur. Cardina-
les verō nō ep̄i præter legatū nō eo fruantur
priuilegio quo episcopi: quia ip̄i non sunt
praelati. Sed iam de consuetudine nō subdū-
tur episcopis in foro poenitentiali, sed imme-
diatē Papæ: & sunt tanq̄ ordinarij praelati suorum
cōmentaliū, ut in summa verb. Absolutio
ait Caie. Similiter & omnes praelati religio-
nū, ut abbates generales, provinciales, prio-
res, & guardiani eandem habent facultatem
eligendi sibi confessores eadem concessione
Grego. can. Ne pro dilatione: quia omnes cō-
prehenduntur nomine praelati. Præterq; qd mo-
re, & vsu ita obseruatū est in religionibus. Cu-
rati verō non sunt praelati, & ideo in propriū
sacerdotē habent solum episcopum. Quāq;
consuetudine habeant, ut possint sibi eligere
confessores præterquam à casibus reſeruatīs.
Quinverō, & vniuersi simplices sacerdotes
eadem gaudent facultate, ut sibi promiscuē
quencūque eligant sacerdotē. Quapropter
& cuiusq; de religiosis cōfiteri possunt, quā-
quam

*Familia Pon-
tificis.*

Episcopi.

Praelati.

*Commētales
episcopi.*

*Cardinales
non ep̄i.*

*Praelati reli-
gionum.*

Sacerdotes.

Obiectio. 1.

Dilectio.

Imperator.

Rex.

Peregrini.
Vagabundi.

Caieta.

quā huiusmodi religiosus nec sit expositus ab episcopo, nec a suo prelato. Potest quidē cum eius prelatus punire, si confessionem sacerdotis secularis audierit: sed tamen sacramentum tenebit: quia ille facultatem habebat enim eligendi. Quod si quis nobis contra id, quod de consuetudine diximus, cap. Si episcopus, de pœni. & remissio. lib. 6. obijciat, ubi habetur, nulla consuetudine induci posse ut quisque absque licentia sui superioris confessorium sibi eligat. Respondetur nudā consuetudinem contra illud ius prævalere posse. At verò cum præfati superiores videant subditos promiscuē sibi eligere confessarios, & sileant, conuincuntur eandemque permittere facultatem. Inter seculares verò Imperator: ut ait Hostiensis, & Augustus, de antiquissima consuetudine confitentur suis capellanis. De hac verò re nihil certi legitur, & ideo eadem est forte de illo ratio, quæ de regibus. Rex enim, ut fertur, episcopum habet in proprium sacerdotē, ubi regiam habet sitū, aut ubi inungitur & coronatur. Sed profecto ubique, & des habet regias, & moram traheret habitandi posset & episcopo & parochiali confiteri. Atque idē est habendū iudiciū, de minoribus principibus, ac de alijs magnatibus, ut sunt duces, & ceteri. Hæc autē minutius persequi labor est Summarum, præsertim cum iam non solū reges, verum magnates omnes diplomatis abudēt pontificijs ad confessarios quos voluerint, eligēdos. Peregrini verò & vagabundi, seu parochiani oppidorū ubi se inuenerint, confiteri debent, nō nisi plebanis: quia non debent esse liberioris conditionis, q̄ incolæ. Tamen si moris erat antiquitus: ut peregrini a suo diocesano facultatem impetrarent ubilibet confitendi. Et Caieta. in summa verb. Absolutio, hæc facultatē in primis restringit ad tempus solū quando est necessaria confessio, sed restrictionis causam nō video. Subdit ibidem se meminisse, q̄ legerit Eugenium. 4. concessisse seu declarasse viue vocis oraculo, viatores ubi se inuenerint in pastore, cēsendos tanq̄ adeptos incolatū quoad sacramenta pœnitentiæ, & eucharistiæ. Est hic tamē adnotandum, ut ait ibidem q̄ peregrini etiā quoad casus reſeruatos subditur legibus eius diocesis, cui applicuerūt. A casib⁹ enim, qui illis reſeruati sunt episcopo, nō possunt absq̄ eius licentiā absolui. Sed ex hac veritate alterum oritur dubiū, vtrū si ille peregrinus in sua diocesi crimen commisit

reſeruatum illic episcopo, ut sit verbi gratia periculi quod in diocesi, in qua vult confiteri nō est reſeruatum, vtrū possit absolui absq̄ licentiā episcopi eiusdē loci. Et arguitur posſe quoniam postquam illic non reſeruatur, quicūque parochialis sacerdos habet ordinariā facultatem absoluendi ab illo. Sed & ex altera parte existit argumentum, quod peregrini quandiu non mutant domicilium, non videntur absolui in alia diocesi, nisi de licentiā interpretatiua sui episcopi: si autem episcopus facultatem ei concessisset peregrinandi, ut in primitiua ecclesia moris erat, licet eo ipso concederet ei licentiā confitendi ubique, non tamen, ut absolueretur a sibi reſeruat⁹: non ergo videtur posse absolui in alia diocesi, sine licentiā saltem episcopi illius loci, in quo confitetur. Atq̄ hoc mihi est probabilius. Secus de vagabundis, qui cum nulli bi habeant domicilium, non tenentur nisi legibus episcopi loci ubi sunt. De excommunicatione quoque dicemus suo loco, q̄ etiā qui excommunicatus est in alia diocesi, potest si iam satisfecit pœcepto, absolui auctoritate episcopi loci ubi est, & per diploma cruciatē. Sed de hoc illic latius. De scholaribus autē idē est prorsus iudiciū, quod de incolis. Tenentur in quā, confiteri curato eius parochie, in qua habet domiciliū: nā scholasticus Salmatius nō gerit animarum eorū curam: quare nec potest confessiones eorum audire nec talem facultatem alteri committere. Quocirca neq̄ vllum peccatum, quoad culpam potest sibi reſeruare, sed solam excommunicationis censuram, est enim constitutionum executor, in quarum ideo custodiam potest excommunicationis sententias pronūciare. Si autem in aliqua vniuersitate constitutus est aliquis scholaris pastor, statim est proprijs legibus, aut consuetudini.

Ad tertium sunt qui respondeant vniuersos sacerdotes, dū ordinantur, iurisdictionem accipere ad absoluendum a venialibus, ac perinde ab illis mortalibus quorum legitima absolutio præcessit, eo q̄ nō sunt necessaria materia confessionis. At verò quauis disputatio forſitā sit de nomine tantum libentius dicerem nullam prorsus iurisdictionem sacerdotibus cum charactere accipere, sed tantum potestatem ordinis. Possunt nihilominus omnes a venialibus absolueri: quia ad id nulla opus habent iurisdictione: iurisdictione enim, nulla est, ubi nulla inuenitur cogendi vis. Et

neque ad confessionē venialium vllus cogi potest, neq̄ dum illa tantum confitetur, cogitur omnia dicere, neq̄ vllam acceptare pœnitentiā: absolutio ergo illa licet sacramentalis sit, non tamen iurisdictione indiget, atque is mihi apparet sensus verborum S. Tho. in. 4. dist. 18. q. 2. art. 3. ad tertium, ubi ait, q̄ remissio venialium sequitur potestatem ordinis: hoc est, ad remissionē illorum etiam per sacramentalem absolutionē, nihil aliud requiritur quā sola potestas ordinis. Ad absoluendum verò a mortalibus, etiā si eorū alias absolutio præcesserit, arbitror ex suo gñe iurisdictionem requiri: quare eam non cenſeo posse a simplici sacerdote fieri. Quartū demum argumentum huius ambiguitatis solutionē exposulat, vtrū possit quis vlla ex causa alieno sacerdoti absq̄ proprii licentiā confiteri. Enimverò S. Tho. dist. 21. in fine ex positionis literę quinque refert casus ex intentione Magistri, in quibus absque licentiā proprii sacerdotis licet alieno confiteri, ut si quis sit vagabundus, si mutauit domicilium, & si offendit in aliena parochia, & propter malitiam sacerdotis, & in articulo mortis. At qui Hostien. quem distinct. 17. quæst. 3. artic. 2. refert Paludan. octo connumerat, quibus si ipsum fieri potest. Ceteri verò casus: nempe de vagabundis, peregrinis, & morti, proximis nihil ad rē pertinet: nā illi iam censentur mutare proprios sacerdotes, & de articulo mortis videbimus arti. 4. Sed dubium est, vtrū sola culpa proprii sacerdotis, cui scilicet periculosum est confiteri, quia vel est confessionum detector, vel sollicitator pœnitentium ad malum, ius faciat subdito, ut absque eius obtenta licentiā alium adire valeat confessarium. Ad hoc enim dubium Hostiens. affirmatiuē respondet, quā opinionem sequitur ibi Paludanus, ibidemque Ricardus art. 3. q. 3. & Syluester verb. confessor. r. §. 6. & Adrian. quæst. 5. de confessione dubio. 3. ubi ponit exemplum de concubina plebani, quæ non debet illi confiteri, sed ad alium ire, petita licet non obtenta licentiā. Imo est opinio Magistri sentent. in vltimis verbis distinctionis. 21. quā probat ex decreto Vrba. 2. can. Placuit, de pœnitentiā dist. 6. ubi prohibetur, ne sacerdotum quispiam pœnitentem suscipiat alteri sacerdoti commissum sine eius cōsensu, & subditur. Nisi sit ignarus. Et ratio huius opinionis esse potest, quod Deus neminem absque eius culpa be-

neficio pœnitentiæ destituit: iniquitas autem proprii sacerdotis eum iure priuat confessionem audiendi: subdito ergo ius relinquitur alium exquirendi, qui sibi expediat. Neque sufficere videtur responsio, quod tunc satis est illi contritionē habere: quoniam forſan non est nisi attritus, & per confessionis subditi fieret contritus. Verū tamen his non obstantibus opinio hæc falsa est, & nisi patronum autoritas obſtaret, fortasse peiori nomine digna propter periculum, quod offert pœnitentiæ ecclesiastici ordinis. Est in primis S. Tho. in præsentiarum contraria sententia: in solutione ad quintum, ubi ait, in similibus casibus quando timetur sacerdotis periculum, perendū esse ab illo facultatē adeundi alium, quā si negauerit, recurrendum ad superiorem, & quando nullum fuerit remediū confitendum potius esse laico. Idemque ait Marſilius. q. 12. artic. 1. & Caietan⁹ verb. Absolutio, ubi ait, adeo esse iurisdictionem ad absoluendum necessariā, ut si sacerdos absoluat eum, qui non est sibi subditus, absque licentiā proprii sacerdotis, nihil fiat. Dicendum ergo quod sola proprii sacerdotis nequitia non tribuit ius subdito adeundi alium confessarium. Et ratio est, quia nullus alius propter illam solam nequitiam iurisdictionē acquirit absoluendi, nec subditus illam potest ei tribuere, & absque iurisdictione nulla est absolutio. Certe ratio adeo est euidentis, ut sola sufficiat, & expressa in canone ipso, Ois vtriusque sexus, qui nullo excepto casu inbet, ut quoties subditus voluerit iusta de causa (inter iustas verò hæc est vna) alioq̄ confiteri sacerdoti, licentiā prius postulet, & obtineat a proprio sacerdote, cū aliter illum nō possit absolvere, vel ligare. Adiecit autem & ratio secūda nihilo infirmior, quoniam opinio contraria proutissimā offert citicūq̄ anſam fingēdi malitiā, & periculū in proprio sacerdote, ut illo colore possit alii sibi, quem libuerit, eligere. Multo ergo min⁹ incōuenit, ut simili casu homo sine cōfessione maneat, quā hanc occasionē offerre a firmo ecclesiastico ordine deuiandi. Tertio, quia eadem tunc ratione idē fieret in casibus reſeruatis: videlicet, si in episcopo reſeruato idē appareret periculū, neq̄ vellet facultatē alteri concedere absoluendi, posset subditus eorūdem casus alteri confiteri, & ab ipsis absolui, & sic vana esset reſervatio. Dicendum ergo quod in simili euentu subditus ille nemini debet confiteri,

*Solutio contra
via rationis.*

*Ad textum
vrbam.*

*Solutio
s. cunda.*

*Reprobatio
glossa.*

Nota.

Dubium.

confiteri, sed perinde censere ac si nullam haberet copiam sacerdotis: nā profectō necessitas illa non est maior, quā si proprius sacerdos abiret aut moreretur. Cum ergo tūc sine licentia superioris nemini possit confiteri, idem est censendum quando est periculū illi confitendi. Ad rationem ergo in contrarium respondetur, quod dum subditus non est nisi attritus, procuret esse contritus: nam pluri refert ordinem hierarchicum seruare, vt nemo sine iurisdictione absoluat, quā vni fortuito euentui providere. Præsertim quia in tali casu potest subditus absque confessione putans se esse contritum eucharistiā suscipere: quandoquidem non habet sacerdotem, cui possit confiteri. Ad textum illū Vrbani, sunt qui respondeant, quod dum illic permittitur subditus ob ignorantiam proprii sacerdotis eum deferere, & transire ad alium, intelligitur, obtenta superioris licentia. Veruntamen si attentius verba textus inspicantur planior multo fiet responsio. Illic nā que nulla sit mentio proprii sacerdotis, sed expressus casus textus est, dum quis habens facultatem aut priuilegium eligendi confessionem committit se sua sponte alicui sacerdoti. Et quātom ex verbis textus conijcitur sermo illic habetur de poenitentia publica, a qua cum imposita esset ab vno sacerdote, curabat poenitens per alium releuari. Vt modo etiam de poenitentijs occultis facere consuecunt ignaui poenitentes. Quare glossa, quæ ait, se commisit, id est, quia ei? parochia nus est, sensum verbi peruertit. Succurritur enim illi ambitioni sacerdotum ne postquā quis tradidit se vni, licet priuilegium habeat eligendi alium, nemo tamen alius eum suscipiat, nisi pro ignorantia prioris: tunc enim potest libere ad alium trāsire. Est hic tamē animaduertendum, quod in casu, quo propter dictum impedimentum subditus non confitetur proprio sacerdoti, non ideo liberatur à præcepto confessionis illo anno, vt quæst. 2. ar. 1. diximus, sed cumprimū commodē poterit, tenetur confiteri. At verò hic obiter ad illud, quem tetigimus casum, respondemus oportet, videlicet, an si peccator suo cōplici confiteatur, confessio valeat. Vt si concubina sui proprii sacerdotis ei confiteatur. Respondetur autem sine disputatione primum, quod ex genere suo confessio est valida postquā omnia, quæ sunt de essentia cōcurrunt, vt materia, forma, intentio, & iurisdic-

ctio. At si sic fiat, vt in notitiam aliorum veniat, non potest fieri sine scandalo, quod vix peccatū esse possit minus q̄ mortale. Si autem sine scandalo fieret, & sine periculo incitandi se ad malū, confessio esset valida, & esse posset fructuosa. Quāquā erubescetia nō esset tāta, quāta si confessio fieret alteri. Quia etiam vix potest impudentia & impudicitia excusari, quia apparet colloquium illi simili, quod fit extra confessionem. Attamen vbi est periculum excitandi & irritandi illecebrā sacrilegium est impudentissimum: & confessionem, quæ est peccatum mortale, iam diximus non esse validam, quāuis peccatum illud exprimeretur, propter defectum non solum contritionis verū, & attritionis. Refert Adrianus in sua dicecesi huiusmodi confessionem sub sententia excommunicationis esse prohibitam.

ARTICVLVS. III.

Utrum licitum sit alteri, quā proprio sacerdoti ex priuilegio vel mandato superioris confiteri.

Uoniam dux vix in superioribus aperta sunt, quibus iurisdicctio alicui cōpetere potest: scilicet, ordinaria & delegata: & de priori dictum satis est, sublequitur, vt de posteriori dicamus. Arguitur ergo quod non liceat ex indulto superioris alteri, quā proprio sacerdoti confiteri. Nemo potest vllum in præiudiciū alterius priuilegium indulgere, sed cōcedere alterius subdito priuilegium, vt absq; eius facultate confiteatur alieno est in præiudiciū proprii sacerdotis, qui ius habet cogendi suos subditos, vt sibi confiteatur: ergo id fieri non potest. Vnde d. 25. q. 1. can. Ideo, ostenditur sic esse cōcedenda priuilegia, vt nō sint in aliorū detrimentum, iuxta verbū Pau. 2. corin. 8. Nō volumus, vt alijs sit remissio, vobis autē tribulatio. Quinimō, vt secūdo arguam? per hæc priuilegia impeditur diuinum mandatum, quo proprius pastor tenetur vultum peccatoris sui cognoscere, iuxta illud Proverb. 27. Deligenter agnosce vultū pecoris tui, tuosq; greges considera, exemplo Christi qui ait, Ego cognosco oues meas, & cognoscūt me meæ. Accedit tertiū, q̄ priuilegium nequit subditū ab obediētia sui pastoris excimeretur go qui per indultum confitetur alteri, tene-

De affirmatiua.

De iurisdictiua.

De priuilegio.

De re.

De cōclusiua.

tur etiam & suo proprio confiteri, si id exegerit: esset autē in multa molestia quēpiam cogere eadē peccata bis confiteri ergo ex privilegio superioris nemo sic potest alteri confiteri, vt præcepto satisfaciatur. In contrarium est, q̄ ea, quæ sunt ordinis, potest proprius iudex cuiusq; eiusdem ordinis committere: cum ergo sacramentum poenitentiae administrare sit sacerdotis ordinis, & episcopus sit proprius sacerdos & iudex: & iudex sacramenti potest idem munus cuiuslibet sacerdoti committere: nati pari iure. & casus sibi aliquos referre potest. In introitu articuli huius adnotandum est tribus modis concedi posse facultatem alteri, quā proprio sacerdoti confitendi: scilicet, vel à iure, vel p̄ consuetudine, modo supra exposuit: quia scilicet superiores vident, & tacentes dissimulant: vel concessione proprii sacerdotis expressa vel interpretatiua. Et iō membratim ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Et primum quantum ad indultum iuris quæstio orta est propter religiosos. Circa initium enim ordinum mēdicantium, quia huiusmodi priuilegia tunc illis concedi inceptum est, non defuerunt seculares doctores, qui in contrarium reclamarent. Enimvero Henricus Guandensis quod lib. 1. contendit, Pontificē maximum neutiquā posse priuilegia huiusmodi indulgere, quoniam parochiam tenerentur suo proprio parochiali confiteri. Quāquid opinio nem fundabat in verbis illis cap. Omnis vtriusque sexus, omnis proprio sacerdoti confiteatur, neq; possit alieno nisi de eius licentia petita & obtenta. Quare aiebat confessos religiosos teneri rursus confiteri proprio curato. Hanc postmodū falsam opinionem absurdiorē fecit Ioannes quidam de Poliacō dicens, quæc Papa, imō nec Deus poterat facere, quin subditus alteri confessus teneretur suo proprio sacerdoti confiteri. Repugnabat enim, inquit, vt quis esset proprius sine virtute cogendi subditum: imō dicebat illam confessionem, quæ fieret religiosi, non esse sacramentalem. His tamen nō obstantibus prima cōclusio huius articuli est. Concessio facta religiosi mendicantibus audiendi confessiones populi fuit promissa & sancta, & in fauorem populi facta, eorumq; adeo cōmuni bono præcipue cōducens. Est enim confessariū conditio vt vite inprimis, deinde scientia, & prudentia dignitate

possent hoc autē non est, vt citra cuiuspiā iniuriam loquamur, cur nequeat perinde in religiosis inueniri, qui claustris inclusi literis vacant, vt in secularibus. Adde q̄ cum non sint alijs negotijs implicati expeditius possunt confessionibus audiendis operam dare. Præterquā q̄ cum temporalia metant, quibus aluntur, debent, vt ait Paul. Spiritualia in populum refundere. Experientia profecto docet tantum emolumentū religiosorum curam in confessionibus audiendis, & cōcilio habendis christianis populis indies afferre, vt eis sublati, non possit ecclesia non multū detrimenti accipere. Sed in re propria loqui sic pudet. Sublequitur autē dubium vtrum quæ confessi sunt religiosi per priuilegia teneantur iterum confiteri proprio parochiali sacerdotibus. Fuit enim citatus Henricus Guandensis, & quos Adrianus citat. q. 5. de confessione, scilicet, Hostiens. Archidaco. & Ioannes Monachus, qui sustinent partem affirmatiuam, eo quia. Omnis vtriusq; sexus simpliciter obligat confiteri proprio sacerdoti, cui priuilegium fratribus indultum non videtur derogare. Et ideo confessus religiosi nō deobligantur confiteri proprio sacerdoti eadem peccata, si alia non habuerit. Nihilominus statuitur secunda cōclusio. Qui confitentur religiosi ex priuilegio illis indulto, nullatenus tenentur amplius confiteri eadem peccata proprio. Cōclusio hæc planē colligitur ex cap. eodem. Omnis vtriusq; sexus, quo adiectum nituntur contrariam suam opinionem fulcire. Quam vice versa ex verbis subiacentibus in eodē canone sequitur & nostra conclusio, & eorū argumentū solutio. Subditur enim illic, q̄ qui voluerit confiteri alieno sacerdoti, tūc ei herbis dum licet iā proprio sacerdote petierit & obtinuerit. Et loquitur manifeste, canō de ea confessione, quā preceperat fieri semel in anno: quare manifeste illic docetur, q̄ qui de licentia proprii sacerdotis confitetur alteri perinde implet præceptū, ac si confiteretur proprio inter proprios aut sacerdotes cōnumeratur episcopus, & multo iustius Papa, ergo cū religiosi priuilegiū habeant papæ, sit vt qui illis confitentur, perinde satisfaciāt ecclesie præcepto, ac si propriis sacerdotibus confiterentur: nā licentia papæ & episcopi eandē vim habet, ne maiore dicamus, ac si essent proprii parochialis curati. Et hæc est rō, quā d. Tho. præfati loco dist. 17. q. 3. ar. 3. q. 5. adfert. At quip p̄ q̄

pe q. impedimētū ne qspia possit absoluerē
pōt esse aut defectū iurisdictionis, aut eē
excoicationis, vel alijs, quibus est suspēsus.
Et prior quidē defectus suppleri potest per
commissionem illius, qui talem habet iurisdic-
tionem: unde cum papa plenissimam ha-
beat iurisdictionem in toto orbe Christiano
& episcopus, perinde possunt absoluerē at-
que parochiales sacerdotes. Et accedit opti-
ma ratio: nam qui papae ipsi aut episcopo cō-
fiteretur, proculdubio satisfaceret praecepto
ridiculi enim esset tunc dicere, quod requi-
reretur licentia sacerdotis parochialis: ergo
qui ex eorum privilegio confitetur, similiter
omnino satisfact. Ac demum arguitur. Qui
bus papa diploma cōcedit ut eligere sibi pos-
sint confessorios, quis ambigat, quin absque
licentia proprii curati satisfactant praecepto
multo ergo minus ambigendum, quin illi sa-
tisfaciant, qui confitentur religiosi ex privi-
legio papae per episcopum expositis. *Am-
bax conclusiones canonica autoritate robo-
rantur.* Primum enim huiusmodi privilegia
concessa leguntur per Alexandrum. 4. circa
annum domini millesimum ducentissimum
sexagesimum. Deinde decem post annis cō-
firmata fuerunt per Urbanum. 4. & Clemen-
tem. 4. continuo succedentes. Post hęc verō
annis. 50. Ioānes ille de Poliano post in cōtra-
rium succlamavit, qui anno domini millesimo
trecentesimo vigesimo secundo vocatus
Romam cōpulsus fuit errorem reuocare, ut
patet in extrauag. Ioannis. 23. Vas electio-
nis, ubi iuxta decreta predecessōrū Alexan-
& Clementis conclusum est confessorios fratri-
bus religiosi non teneri amplius confiteri
proprio sacerdoti eadem peccata. Quare de
eadem veritate ambigere iam nefas est. De-
inde Bonifacius octauus in extrauag. Super
cathedram, de sepulturis, concessione mō-
deratus iussit, ut praelati mendicantium reli-
giosos episcopo praeferant idoneos, qui-
bus ipse facultatem faceret tum praedicandi
tum & confessiones audiendi, quo reuocante
papa ipse tunc eandem facultatem concede-
bat. Post verō subsecutus Benedictus. 9. vnde
mus, in extrauag. Inter cunctas, de privile-
gijs, reuocata illa moderatione Bonifacii
amplissimam eis contulit facultatem prae-
dicandi & confessiones audiendi nulla facta pre-
sentatione episcopo, nullaque eius petita li-
centia. Tandem successit Clemens quintus,
qui in Clem. Dudum, de sepulturis, reuocās

decretum Benedicti renouauit aliud Bonifa-
cij, ut praesentatione facta episcopo facultas
ab eo petatur, quam si negauerit, papa con-
cessit. Cuiusmodi decreto statim modo, C.
non verō Gregorius, ex autoritate, 16. qui quo
sacerdotibus monachis potestatem facit, ut
possint baptizare, praedicare, communionē
dare praesentiam imponere, atque peccata
soluere: ad rem non attinet praesentem quia
ut ait D. Tho. dist. 18. q. 3. ar. 3. illic non loque-
batur Gregorius nisi de monachis illis, qui
iurisdictionem super aliquibus parochiis sibi
commissam habebant, quos alij aiebant eo
ipso quod erant monachi, non posse actiones
illas hierarchicas exercere, ubi Gregor.
decernit contrarium.
Ex his sit glossa Bernardi can. Omnis v-
triusque sexus super ver. Alieno, nullus, prorsus
apparentiam habere, quatenus ait privi-
legia concessa fratribus, solum illis dare ex-
coicationem audiendi confessiones, sed nihilo-
minus requiri licentiam proprii sacerdotis:
nam in praedicto canone manifestum est no-
mine proprii sacerdotis intelligi cum paro-
chiali tam episcopum quam papam: si ergo
illi licentiam conferunt, satis est. Caterū quā-
uis, proprius, idē esset, quod parochialis, sub
intelligitur semper superioris licentiam sus-
ficere. Praeterea arguitur. Nemo potest, imo
crediderim, neq; autoritate papae, quicquid
citati autores dixerint, ad contendendum ite-
rum cōpelli ea, a quibus semel absolutus est:
nam ecclesia non habet in hoc autoritatem
nisi secundum ius diuinum: iure autem illo sa-
cramentum hoc non est institutum, nisi in re-
missionem peccatorum: postquā ergo hunc
fructum quis per sacramentum sortitus est,
cogi non potest, nisi ultro ipse velit, iterum
eadem confiteri: quia ille iā nulla habet pec-
cata, & ut ait S. Thom. in praesentiarum solu-
tione. 4. & nullus cōpellitur confiteri, qui nō
habet peccata. Merito ergo ut ait Antonius
3. par. tit. 17. cap. 9. illa glossa condemnata
fuit per Clemen. 4. in quodam privilegio
fratribus concessio, incipienti. Quidam teme-
rē. Vnde ad argumentum Ioannis, Mona-
chi & Archidiaconi respondetur, non esse cō-
patibilia privilegium religiosorum, & prae-
ceptum confitendi proprio curato in hoc sen-
su, quod cōfessus religioso teneatur iterum
confiteri proprio curato: nam vna absolutio
liberat eū ab obligatione alterius, ut ait Be-
nedictus. 11. in extrauag. citata inter cunctas
de

de privilegio in quo verbo nō est illa extraua-
gans reuocata per Clementinam. Dudum.
Quod si queras vtrum dictum privilegium,
sit derogatio praecepti Omnis vtriusque se-
xus, respondetur nullum habere reprobatio-
nis colorem, sed esse indultū iuxta eius tenorē
ubi habetur, quod de licentia proprii sacer-
dotis potest quisq; confiteri alteri. In con-
trarium autem obicitur extrauagans quae-
dam Martini quinti, quam Adrianus citat.
Ad vberes fructus, sed non est inter commu-
nes relata, ubi ait. Volumus autem quod ij,
qui fratribus confitebuntur, suis proprijs
parochialibus sacerdotibus, semel saltem
in anno confiteri, prout generale concilium
statuit, nihilominus teneatur, quodq; iidem
fratres eos ad hoc exhortentur. Veruntamen
extrauagans haec in primis, non praecipit ho-
minem eadem iterum confiteri, a quibus se-
mel absolutus est: quare solum potuit prae-
cipere, ut homo se repraesentet proprio sacer-
doti dicens se iam esse absolutum. Nam dice-
re quod saltem in paschate teneatur homo
confiteri proprio sacerdoti, si aliquid habet
mortale, non video quomodo intelligatur:
quoniam annualis cōfessio, ut supra diximus
nō obligat in paschate, sed in quolibet tem-
pore anni: quare qui confitetur fratribus sub
natali domini, non tenetur iterum vsque ad
integrum annum amplius confiteri nisi ra-
tione sumenda eucharistiae in paschate, tūc
autem si quis peccatum habuerit mortale, e-
tiam potest fratribus religiosi confiteri, post
quam ille casus non est exceptus in extraua-
ganti. Vas electionis, neq; in Clemen. Dudum.
Neq; verō glossa Adriani eiusdem extraua-
gantis Martini, quae illam intelligit quan-
do fratres ad episcopos neglexerint habere
recursum, satis intelligo: quoniam quousque
se praesentet nullam habent facultatem au-
diendi confessiones: & tamen Martinus vide-
tur intelligere postquam habent autoritatem.
Quare citius dixerim illam extrauagantem
in hac parte nō esse receptam: quia derogat
extrauagantibus. Vas electionis & Dudum.
Idemq; responderem verbis Sixti. 4. in ex-
trauag. Vices illius, de tregua & pace, ubi ad-
monet religiosos, ut praedicare desistant, qd
parochiani non sint obligati saltem in pas-
chate confiteri proprio sacerdoti: quia de iu-
re, inquit, tenentur. Respondeo, inquam, me
illa verba non intelligere: quia nullum est ta-
le praeceptum confitendi in paschate, sed se

mel in anno. Item cum continuo subiungat
per hoc non intelligere excludere mendican-
tes quominus secundum iuris communis &
privilegiarum illis concessorum dispositio-
nem confessiones audire, & poenitentias in-
iungere valeant, ratas habet confessiones il-
lis factas ad implendū praeceptum de semel
in anno. Secus de administratione sacra-
menti eucharistiae, qd religiosi administrare pro-
hibetur in paschate, ut Clemen. Religiosi, de
privilegio, cauetur.
Quo ergo ad expositionem Clemen. Du-
dum, redeamus, primum notandum, quod cū
illic magistri & ministri generales & provin-
ciales iubeantur facere vel per se vel per alios
illam praesentationem, etiam Priores & guar-
diani poterunt illam facere, & verē faciūt ex
commissione eorundem Prouincialium, &
poterunt alium mittere, qui illos praesentet.
Vtrum autem ius competat episcopis eos
examinandi, non habetur in extrauaganti,
sed hoc solum, ut praelati religiosorum sufficie-
tes personas & idoneas & peritas eligat. Vbi
infinuatur examen non incumbere nisi prae-
latis ipsis religiosorum. Vnde in extrauagan-
ti Benedicti. 11. non iuebantur confessorij,
personaliter comparere coram episcopo. At
quoniam illa reuocata est per Clemen. Du-
dum, in qua sit episcopo facultas, ut possit re-
futare praesentatos, apparet subsequenter il-
lis incubere eos examinare. Quare, si ipse ve-
lit, comparere coram ipso debent. Vtrum autē
eius licentia ipso mortuo vel amoto semper
duret, an verō debeat singulis episcopis prae-
sentari. Respondetur, sat esse si sepe habeat
vnius episcopi facultatem, ut non teneantur
amplius eidem episcopo vel alteri presenta-
ri. Sic enim habetur in extrauag. Benedicti,
quae in hac parte nō est reuocata. Vtrum ve-
rō eiusmodi fratres expositi possint absolue-
re ab omnibus casibus reueruatis episcopo,
Syluester in verb. Confessor. 2. §. 5. & Gabr.
dist. 17. q. 2. arti. 3. atq; alij affirmantē respon-
dēt: quia privilegium papae non potest infe-
riori nempe, episcopo, coarctare. Quare cū
Clemen. Dudum fuerit in concilio Viennen-
si decreta non potest inquit, Sylu. episcopus
religiosis reueruare casus, sicut sacerdotibus
parochialibus. Veruntamen haec opinio neq;
est tuta, neq; more seruatur: quoniam ex pre-
se habetur in eadem Clemen. Per huiusmo-
di confessionem nequaquam intendimus am-
pliores potestatem fratribus impendere, q
Iii est

est curatis & parochialibus sacerdotibus à iure cōcessis: nisi forsan eis ecclesiarum praelati vberiores in hac parte eis gratiam specialiter dicerent faciendam. Et confirmatur ratio: quia licet privilegium sit papæ, & concilij, nihilominus vult religiosos facultatem recipere ab episcopo, ut sint tanquam eius coadiutores. Quare in hoc non cōferunt eis ius amplius, quam habet curati. Idq; confirmatur ex Clem. Religiosi, de privileg. ubi excommunicantur religiosi, si tentaverint absolvi à casibus reservatis apostolicæ sedis, vel locorum ordinarij. Quapropter nulla est solutio respondentium, q; solum inhi-bentur absolvi à casibus reservatis, quib; est excommunicatio annexa: nam due sunt clausule: prior, ne absolvant excommunicatos, & posterior, ne absolvant à reservatis etiam citra excommunicationem. Verumtamen si episcopus vult plures casus reservare religiosi, quam plebanis, tunc censetur, id facere in fraudem & in odium ipsorū, & ideo tam aperta esse posset fraus, ut non esset illi parendum, quia pari sorte sunt tractandi, ut plebani.

Dubium.

Aliud verò dubium est, utrū eandem potestatem, quam habent ab episcopo vnius diocesis exercere iure possint in alia Syl-vester enim verb. Cōfessor. l. §. 12. & ver. Cōfessor. 2. §. 4. ait nō posse: propterea q; in præfata extratag. expresse habetur, q; extra ciuitates & dioceses, in quibus sunt deputati, non possint illam facultatem exercere. Fate-tur tamen, curatum parochialem posse suos parochianos absolvi ubique; etiā extra diocesim. Hæc tamen duo male coherent, Clementina enim pares facit religiosos & plebanos. Quare sicut plebanus suum parochia-num ita & religiosus verbi gratia Salmanti-nus potest hominem suæ diocesis Segobitæ & ubique; absolvi. Veluti religiosus, qui facultatem habet sui praelati audire religio-sorū confessiones, quencunq; subditum sui cōuentus potest ubique; terrarum absolvi, perinde ac prior ipse præterquā à casibus reservatis. Clementina ergo solū cauēt, ne habentes facultatem episcopi putet eam habere, nisi in subditos eiusdē episcopatus. Hoc enim est notum, q; expositus Salmanti-cæ ab episcopo non potest extra diocesim eandem facultatem exercere erga subditos alienæ diocesis. Atq; hæc de privilegijs concessis à iure.

Circa cōcessiones autem, quæ sunt ab homine, hoc iure primum fundamentum, q; omnis & solus ordinarius, qui propriam habet animarum curam, si non sit iure prohibi-tus, potest eicunq; alij sacerdoti nō iure im-pedito facultatem suam concedere absolvi-di suos subditos: ut Papa episcopis, paro-chiarum plebanis, & religiosorū praelatis. De legatus autem id non potest nisi in facultate sibi commissa hoc fuerit expressum, ut pos-sit subdelegare. Quare vicarij episcoporum nisi habeat expressam facultatē subdelegan-di id non possunt, neq; vicecurati. Attamen quando substituantur curatorum loco, per episcopos sit eis potestas subdelegandi. Et eandem facultatem poenitentiarj pontificis habet officio suo annexam. Atqui & episco-pus confirmatus non impeditur: anteq; ordi-netur, licet neminem possit absolvi, & test-tamen eandem facultatem concedere. Dixe-runt autem, non impeditur: nam episcopus vel sacerdos parochialis excommunicatus no-minatum, vel hæreticus vel manifestarius per-cussor clericorum neminem potest sibi sub-delegare neq; in foro exteriori neq; in poeni-tentiali, eo q; licet habeant iurisdictionē, non tamen habent eius vltimū, & committere est vltus iurisdictionis. Sententia est Palud. 17. d. q. 3. circa finem: & notatur cap. Romana, de officio vicarij lib. 6. Si autem postq; suam fa-cultatem alteri delegavit, excommunicetur, non ob id cessat vltus in delegato. Quod an-tem non possit sacerdotibus eo modo exco-municatis vel suspensis eiusmodi facultas cō-mitti, clarum est, postq; eam nō possunt exer-cere. Quæritur etiā quispiam hic posset, utrū sufficiat ratihabitio, ut absolutio sit valida. De hoc autem nulla est cōtrouersia. Si enim ratihabitio sit de futuro, ut si sacerdos absq; iurisdictione absoluat alienum parochianū credens q; cum episcopo eius vel plebanis sciverit, ratum habebit manifestum est, nul-lum esse sacramentum: quoniam cū sacramē-tum tunc conferat gratiam quando applica-tur absolutio, nequit vltio pacto ex futuro pō-dere, sed tunc debent cōcurrere omnia quæ sunt de essentia sacramenti, atq; adeo iurisdic-tio sacerdotis: quare si tunc illam non habet nil ratihabitio futura refert. Si autē ratihabi-tio sit de presenti vel de præterito, quia ppi-rii sacerdotes videt subditum cōfiteri alteri, & ta-cens dissimulat, illa videtur sufficere: quia nō censetur solū ratihabitio, sed consensus inter-pretatiuus.

De privileg. concessis ab homine.

Delegatus.

Vicarij episcoporum.

Vicecurati.

Primum argu-mentum.

Secundum ar-gumentum.

Tertium ar-gumentum.

De religiosi.

Privilegijs sacerdotum que voluerit possint eligere.

Ratihabitio de present.

pretatiuus, cuius virtute diximus sacerdotes sibi inuicem promiscuè cōfiteri. Tamen, ut supra dicebamus, nō sit satis tutum in re tam necessaria eiusmodi interpretatiuo consensu, sed est expressus requirendus.

Postremū dubiū est de illis, qui facultatem habentes eligendi confessariū siue per pontifi-cium diploma, siue ab episcopo, siue à paro-chiali sacerdote, plenā habeat libertatē elige-di quæ maluerint sacerdotem, an sint adstri-cti eligere ordinarios curatos, atq; eos tantū religiosos, qui expositi sunt per episcopum. Ad hoc dubiū non desunt, qui censent tam-lismodi privilegijs fungētes nō habere tam liberam facultatē: sed arceri, ut eligant illos, qui aliās sunt cōfessarij. Et ratio eorū est, quia sic in diplomate habetur, ut possint eligere confessores: debet ergo esse confessores ante-q; eligantur. Itē quia adijcitur, confessores idoneos: idonei autē nō dicuntur, nisi qui iu-dicio publicæ autoritatis sint approbati, qua-les sunt habētes sacerdotia curata, & per epi-scopū expositi: iudiciū enim idoneitatis non est relinquendū priuatis personis, sed ijs, qui publica funguntur autoritate. Et tertio ar-guitur, quia non est cēsendus summus Ponti-fex omnes sacerdotes sic tumultuariē in cō-fessarios approbare: nam ut habetur de po-nit. & remis. c. si episcopus, lib. 6. in generali concessione illa non veniunt, quæ non esset quis in specie concessurus: si autem Papa p-miscuam hanc autoritatē omnibus concede-ret, perinde esset ac si hominib; idiotis, & in-dignis in specie eandē facultatem committe-ret, quod esset christianorum salutē periculo exponere: quare non est credendus Pontifex id cōcedere. Idem tenet glo. super. c. Omnis vtriusq; sexus, super verb. Alieno: nempe q; non possunt eligi, nisi habentes ordinis exe-cutionē, iuxta tenorem canonis. Adijcimus §. ecce. 16. q. 1. & de privilegijs. c. religiosi, ubi habetur, quod religiosi nō habent executio-nem potestatis ordinis, nisi fuerint à populo electi, & de consensu abbatis ab episcopo ap-probati. His tamē non obstantibus nō est timendū, quin quos voluerint, eligere valeāt. Et hæc est opinio communis: nempe, Anto-nini. 3. part. titu. 17. c. 7. & Gabriel. dist. 17. q. 2. dubio. 5. & Adria. de cōfessione. q. 5. dubio 1. & Paluda. ead. dist. q. 3. art. 2. quem sequitur Sylu. verb. Cōfessor. l. §. 1. Et ratio est quia ad absolutionē solum requiritur potestas or-dinis, & iurisdictionis: & quidem potestātē

ordinis quicunq; sacerdos habet, & iurisdictione nō ille qui privilegium cōtulit per electionē poenitentis qui ei cōfert. Sed quia ex hoc se-cundo quæstio pendet, probatur primò, ex verbis diplomatis, ut possint eligere confes-sorē, nā hoc non est eligere eum, qui est con-fessor, sed per electionē facere confessorē: pu-ta, eligere in confessorē: sicut cū eligitur epi-scopus, non eligitur ille, qui erat episcopus, sed qui non erat, eligitur in episcopū. Et quā-uis addatur, idoneum, adiectio illa duo sonat primum q; non sit suspensus per censuram, aut notatū excommunicatus &c. Secundo ad-monetur poenitēs iuxta tenorē can. Quem poenitet, ut eligat cōfessorē scientē ligare, & soluere: nihilominus optio ipsi relinquitur: quia privilegia nō sunt coarctanda magis q; sonant, & proculdubio si intentio Pontificis es-set, ut non eligerentur, nisi ordinarij, nunq; il-lud silentio præteriuisset: cum ergo id nō ex-presserit, gratis fingitur illa restrictio. Nā de potestate Papæ, q; id potuerit facere, nemini dubitare licet. Et in c. citato ne pro dilatione ubi Grego. concessit praelatis facultatē elige-di confessariū, nullā facit restrictionē, sed ait, q; præter sui superioris licentiam possit si-bi eligere prouidū confessorē: eodem ergo modo intelligitur concessio diplomatis cru-ciatæ. Ad illud verò q; Papa nō præsumitur indoctos homines, & non idoneos eligere, re-spondetur, q; contra intentionē Papæ, & præ-latorū obmurmurare nefas est. Tamen si ocu-los ad eos, q; curā habet parochiarū, & sacer-dotia curata possidet circūferamus, fortassis (quod non absq; mœrore fundum est) tam multos indoctos sacerdotes, & minus idoneos inueniamus curā aīarū habētes, q; eadem cu-ra vacuos, adeo ut multo consultius sepe fue-rit existis eligere q; ex illis. In summa hoc pla-nē confirmatur, si proprius plebanus facul-tatē cōcederet suo parochiano confitendi al-teri, licet nihil aliud adijceret, q; dubitet quin posset eligere quæ maluerit sacerdotē, siue pa-rochiale, siue aliū: cur ergo non id liberē pos-sit, qui privilegiū habet Pontificis? Tandem hanc litē videntur iam diremisisse indulgētiarū cōmissarij, ut hæc scholastica disceptatio autoritate Pontificis absolueretur. In nu-perrimo nanque Tubileo Dni Jacobi sub hac forma venit concessio, ut possit quisq; confessariū eligere sacerdotem secularem, aut religiosum, qui non sit suspensus, nec spe-cialiter reprobatus per suū praelatū. Suspen-

Solut. 1. arg.

Idoneū q; but la cruciatæ quo modo. relligatur.

Solut. 2. arg.

Solutio. 3.

sus. s. vel reprobatus per aliquā censurā: quā-
si dicat, quicūq; alius absq; vlla exceptione
possit eligi. Ad glossas autem cap. Omnis
vtriusq; sexus, & clem. religiosi. de priuile. re-
spōdetur, quod solum illic habetur sermo de
religiosis: quare nō potest trahi in consequē-
tiam, quod non possint quilibet sacerdotes
seculares eligi. Præterea, & de religiosis bene
respondent Palud. & Sylu. quod licet de iure
communī non habeant executionē potesta-
tis, nihilominus ex facultate proprii sacerdo-
tis, & a fortiori episcopi, vel Papæ illam pos-
sunt habere, neque est cur de hoc vlla sit du-
bitatio. Verum est, prædictos autores adde-
re, quod religiosi cum non habeant velle, vel
nolle, sine consensu prælati non debent absq;
eius licentia eiusmodi priuilegiatorum con-
fessiones audire, quod ego fateor. Nā si quis
contra arguat. Papa potest inconsulto, & in-
uito prælato iubere subdito eius, vt cōfessio-
nem audiat: ergo potest subditus absq; licen-
tia prælati id facere. Respondetur, quod si pa-
pa id sic iuberet, vera esset argumenti conclu-
sio: at verò per illa diplomata nihil religiosi
iubet, sed facultatem duntaxat concedit pœ-
nitenti eligendi, quæ quidem electio non co-
git religiosum. Et ideo qui inconsulto præla-
to talem confessionem audiret, posset ab eo
tanquam inobediens puniri. Nihilominus sa-
cramentū, & absolutio teneret: quia per electio-
nē pœnitentis religiosus à Papæ iurisdictionē
acquirat. At quoniam de confessoriorū ele-
ctione mentio hic habetur, adnotare est ope-
repretium qualitates, quas confessarios ha-
bere decet. Nam præter duas, quæ sunt de es-
sentia sacramenti, scilicet, potestas ordinis, &
iurisdictionis, & tertiam de necessitate, quæ
est sigilli custodia, requiritur, vt & scientia
polleat & prudentia: est enim tum iudex, tum
etiam medicus. Et tanquam index debet præ-
ditus esse scientia ad inquirendum, & discer-
nendum peccata, sint ne mortalia, an venia-
lia, & eorum circūstantias pro qualitate sub-
ditorum. Qui enim operam dat eorum con-
fessionibus audiendis, qui sunt vel mercato-
res, vel alius negotijs arduis implicati, maiori
scientia polleere debent, quam qui curam ha-
bent populariū, aut rusticorum. Quauis fa-
tis sit, vt confessorius dubitare sciat, vt peri-
tiores possit consulere. At verò tanquam me-
dicus prudentia indiget, vt cauēdis in poste-
rum peccatis remedium adhibere sciat iuxta
personarum, locorum, & temporum qualita-

tes. Tacti supra hæc oīa pbitatē sacerdotis
desiderem, & zelū Dei, vt exaggeratē pœni-
tentem admonitum curet, quanti referat vi-
tam secundū diuinā voluntatem emendare.
Ad primum igitur argumentorum, quæ
capite articuli sunt proposita, doctē D. Tho.
respondet loco præsentī, quod nemini sit præ-
iudicium, nisi id ei subtrahatur, quod in fau-
rem ipsius indultum est, vt verbi gratia, si be-
neficiū: quod quis possidet absq; vlla eius
causa, & crimine subtraheretur iurisdictionē au-
tem nemini conceditur in suam priuatā vti-
litatem, sed in commune bonū populi & ho-
norē Dei. Et ideo qn superioribus expedire
ad salutē plebis videtur, & ad honorē Dei
alijs suam facultatem committere, nemini sit
præiudicium, vel iniuria, licet illi, qui querūt
quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, & gregi
præfunt nō vt oues pascant, sed vt ab illis pa-
seantur, arbitretur in detrimentum sibi & in-
iuriam cedere. Si autem aliquod detrimen-
tum ex frequentia horum priuilegiarum ali-
quibus videatur offerri, apparet religiosi ac-
cidere: nam libera eorū facultas inscio præla-
to consistendi non potest non multum inco-
modi eorū regimini asserre. Sed postq; Papæ
placet, parēdū est, vel aliter per eius autorita-
tē huic, si iactura religionis est, providendū.
Ad secundū respondetur eodē modo, per
hoc nō impediri diuinū mandatū cognosce-
di vultū pecoris, hoc enim solertissim⁹ quisq;
prælati extra viā cōfessionis facere potest vi-
gilando super gregē. Ceterū per viā confessio-
nis credere subdito debet asserenti se esse le-
gitimē confessum: nam in foro conscientie
pœnitenti credendū est, & pro se, & cōtra se lo-
quēti, secus in foro exteriori. Ad tertiu de-
niq; iā respōsum est, qd qui semel per superio-
ris facultatē cōfessus est, nō tenetur amplius
cōfiteri, vt Bñdi. ii. in extrauag. Inter cūctas
decreuit, neque in hoc est reuocata. Quare
neq; ad id potest ipsum proprius sacerdos
cogere, Nec proinde censetur ab eius obediē-
tia eximi: nā quod autoritate superioris sit,
minimē censendū est contra obediētiā mi-
noris procedere. Addit tamen D. Tho. in
hac solutiōe, qd fructuosē quis posset illa pec-
cata, à quibus semel est absolutus, iterum cō-
fiteri: quia quātō pluries quis eadē peccata
cōfiteatur, plus ei de pœna remittitur. Hoc
autem Scot. dist. 18. solutiōe primā argu. nō
vsq; adeo, pabile reputat, ino probabilius,
qd per secundā absolutionem nihil pœnæ re-
mittatur

mittatur: quia cum semel Deus iudiciū ab-
solutionis ratificauit, licet non sit absurdū il-
lud iterare, nihilominus non iteratur cū illo
fructu: nam idē, inquit, contingit in foro liti-
gioso, vbi postq; re⁹ semel absolutus est, non
aplius à pœna eorundē delictorū absolui po-
test. Opinio hæc tamē tenuissimo nititur fun-
damento: nam in litigioso foro post vnā ab-
solutionē nihil amplius pœnæ fit reliquum:
in sacramentali verò non semper absolutio
prima tollit totam pœnā. Et ideo postq; secū-
da est legitima absolutio, & cadit sup debitā
materiam: quia materia, vt habetur in conci-
lio Florentiensi peccata confessā, nulla est cau-
sa, cur per ipsam non fiat etiam remissio pœ-
næ. Secūdo, quia etiam dum quis accedit cō-
tritus ad primam confessionem habet remis-
sam culpam, & nihilominus per absolutionē
fort⁹ remissionē pœnæ: cur non ergo idē
adipiscatur per secundam, & tertiam? Cae-
tanus in 4. q. de confessione, super 3. partem
ait, quod absolutio non solum remittit pœ-
nam, sed etiam reliquias culpæ, quæ sunt cor-
ruptæ habitudines, & inclinationes ad pec-
candum. Crediderim tamen hoc proprium
esse sacramenti extreme vnctionis, vt suo lo-
co videbimus. Hic autem circa istas confes-
sionum repetitiones: peccatorum, si alias sa-
cramentaliter remissorum, adnotandum est
qd non sunt huiusmodi confessiones pro libi-
to repetēdæ, esset. n. abusus sacramenti iterum
atq; iterū eadē peccata absq; causa confiteri.
Et tantus esse posset abusus, vt sacramentum
nullum esset, & nullā conferret gratiam, imò
esset religionis ludibrium. Sed tunc tantum
eiusmodi repetitiones sunt licitæ, quādo cau-
sa grauis interuenit: videlicet, si fortē se offe-
rat grauis confessorius, & doctus, cui homo
vult detegere vitam suam, vel in mortis arti-
culo, vel in aliquo magno festo, & iubileo,
idque non quotannis, sed rarissimē.

ARTICVLVS. IIII.

Virum in articulo mortis possit quisq; per quem-
cūq; sacerdotem à quibuscūq; peccatis, &
censuris absolui.

Varitur hoc quarto articulo
virum ab istis hæcenus cōsti-
tutis veritatibus aliqua fiat ex-
ceptio, saltem in articulo mor-
tis, vt quisque tunc possit per

quencūq; sacerdotē à quibuscūq; peccatis
& censuris absolui. Et arguitur à parte nega-
tiua. Ad absolutionē, vt dictū est, requiritur
iurisdictionē, nemo tamen ea carens propter ar-
ticulum morietis eandē acquirit: ergo nemo
tunc potest, nisi à proprio sacerdote absolui.
Secundo: Sequeretur si tunc posset moritu-
rus à quocūq; absolui, qd etiā si mortē ille eua-
deret, satisfecisset pro illo anno præcepto cō-
fessionis, atq; adeo non teneretur eodē anno
confiteri proprio sacerdoti: consequēs tamē
apparet falsum, quia nō videtur ille articulus
subditum ab obediētiā sui pastoris eximere.
In contrarium tamē est, qd necessitas spiri-
tualis multo maior est qd tēporalis, sed in ex-
trema necessitate potest quis vti pane, & re
aliena inuito dño: ergo in illa necessitate spi-
ritualis salutis potest quisq; ab alieno sacer-
dote absolui.
De substantia huius quæstionis nulla est cō-
trouersia, & ideo vnica conclusione respon-
detur. In articulo mortis, si haberi non possit
copia, pprii sacerdotis, potest quisq; per quē-
cūq; catholicū sacerdotē absolui, nō solum
à quibuscūq; peccatis, quantūcūq; vel à iu-
re, vel ab homine reseruatis, verū à quacūq;
ex cōicationis cōsura. Ratio cōclusionis est
illa iam insinuata, qd sacramētū hoc sit in re-
missione peccatorū institutum, & articulus
mortis sit vbi res agitur, aut perpetuæ felici-
tatis, aut perpetuæ damnationis, non ageret
ecclesia, quæ spiritu sancto gubernatur, secū-
dū amplissimā Dei misericordiā, si nō omni
remedio exeūti ab hac luce prōptissimē suc-
curreret, atque adeo si aliquod tūc peccatū
reseruātū veller, aut aliqū sacerdotē suspen-
sum, ne munus absolutionis impederet. Quod
si quis dicat sacramētū hoc non esse tā ne-
cessariū, qd est baptismus: quia occurrentibus
impedimētis iuris sufficeret cōtritiō. Respō-
detur, qd esto, ita sit, nihilominus nō debet ec-
clesia deficere in eo, quod potest, cū sacramē-
ta omnia gratiam cōferant, & sepe, vt dixi-
mus: ex attritis contritis reddant. At verò
quauis cōclusio certissima sit, nihilominus
restat dubiū, utrū sit de iure diuino, an verò
de iure positiuo. Et vt clari⁹ proponatur du-
bium, non ambigitur quominus iurisdictionē
de iure diuino sit ad absolutionē necessaria, An iure di-
uino oīs sacer-
dos possit ab-
solvē in ar-
ticulo mortis
de iure

Paludani. de iure pontificio, quod cunctis in hoc casu iurisdictionem tribuit. Paludani. namq. dist. 20. q. 1. conclusionem. 1. dicit hoc esse de iure diuino, id enim elicitur ex altera eius opinione, quam tenet dist. 17. q. 3. art. 2. f. quod stando iuri diuino ante canonem ecclesie, quilibet sacerdos poterat quencumq. absoluere, quod tamen nos illic p. tenuitate nostra refutauimus. Sed quantum ad articulum mortis idem tenet Capreo. dist. 19. Idemq. tenere videtur D. Tho. dist. 20. art. 1. quæst. 2. Probat enim præsentem conclusionem hoc pacto. Quilibet sacerdos, quantum est de virtute clauis habet potestatem indifferenter ad oēs, & quantum ad oia peccata: sed quod non possit omnis ab omnibus peccatis absoluere, hoc est quia per ordinationem ecclesie habet iurisdictionem limitatam, vel omnino nullam. Sed quoniam necessitas legem non habet: ideo quando articulus necessitatis imminet per ecclesie ordinationem nemo impeditur quin absoluere possit. Durand. vero dist. 19. q. 2. prior opinione recitata, probabilioris exultimat alteram: nempe, q. hoc sit de iure positiuo: quia Christus, inquit, Petro tanq. patri commisit curam, & regimen totius ecclesie: ad regimen autem spectat iurisdictionem tam in foro conscientie, q. in foro exteriori: ergo nemo habet iurisdictionem, aut vsum eius nisi per auctoritatem ecclesie, quia igitur vtuntur sacerdotes absoluentes in articulo mortis. Atq. hæc pfecto opinio est mihi non solum probabilis, verum certa propter hanc eandem rationem. Nam et si Christus in ecclesia reliquerit iurisdictiones, vt art. 2. dicebamus, nihilominus earum distributiones ecclesie commisit: quæ hunc, vel illum creat episcopum, vel parochiale sacerdotem. Et confirmatur, quia cum illa, quæ est in foro interiori, perinde sit iurisdictionem atq. illa, quæ est in foro exteriori: & hanc secundam manifestum sit Christum tradidisse ecclesie ad eam distribuendam, sit, vt & illa illo modo reliquerit, quare q. sacerdotes absoluant in articulo mortis, ex concessione ecclesie sit. Atq. hoc confirmatur ex modo ecclesiastico loquendi, vbicunque enim refertur excommunicationis absolutionem, dicens, vt a nullo fiat talis absolutio, excipit, dicens. Præterquam in articulo mortis, quasi sit illa facultas, vt patet cap. Pastoralis. §. præterea. de offi. ordin. & cap. Eures. de hertiis, & cap. Eos qui. de sentent. excomm. lib. 6. & multis alijs. Neque S. Thom. perspicenter

legatur, aliud sentit: nunquam enim ait, quod quilibet simplex sacerdos virtute iurisdictionis, quam habet, possit absoluere, sed virtute clauis, quæ sunt ecclesie concessæ, nisi impediatur per ecclesiam, quæ nullam dat illi iurisdictionem, vel limitatam. Et in solutione ad primum expressè ait, quod quia ecclesia acceptat, vt quilibet sacerdos absoluere possit in articulo mortis, ideo ex hoc ipso quis iurisdictionis habet vsum, quāuis iurisdictione careat. Vide quā doctè non cōcedat, sacerdotem vllam iurisdictionem suscipere dum sacerdotio initiatur: neque concedit sacerdotem absoluentem in articulo mortis vllam habere iurisdictionem, sed merum vsum iurisdictionis ecclesie ex eius voluntate. Sed dubium hinc emergit, q. si huiusmodi absolutio in articulo mortis ex concessione ecclesie sit, sequeretur quod Papa, vel conciliū posset eandem concessione renouare: nempe, vt non quisque posset a quo cūq. peccato absoluere. Distinguitur consequens: si enim posset potestatem dicat absolutam, cōceditur: si autem dicat id, quod legitime fieri potest, negatur consequentia: esset enim intolerabilis error si ecclesia amplitudinem absolutionis in articulo mortis cohiberet, & ideo ab spiritu sancto, cuius numine potestatem in reedificationem, non in destructionem accipit, non permittetur id facere. Quæritur autem quidnam dicatur articulus mortis. Syluest. nanque verb. Confessor. 1. §. 6. membr. 7. vocat articulum mortis non solum cum quis est morti proximus, sed etiā dum quis se obicit periculo mortis: nempe, vel præstū, vel mare est ingressurus. At pfecto consilio est nomen periculum mortis censere articulum mortis: articulus enim mortis est cum mors iam est in fieri per causam naturalem, aut violentam: nempe, aut per infirmitatem, aut dum ministerio iustitiæ quis est interficiendus. Et in his tantum casibus licet cūcūq. sacerdoti quemlibet absoluere, secus de periculo mortis: nam priuilegiū non est ampliandum, maxime in re tam periculosa: quia absolutio sine iurisdictione, aut iurisdictionis vsum nulla est, & canones nunq. loquuntur, nisi in articulo mortis, neq. illam facultatem ecclesia concedit, nisi quando sacerdos proprius haberi non potest. At vero non nihil ambiguitatis secum addert amplissima ista concessio, vt a quolibet tunc sacerdote possit fieri absolutio. Enimvero D.

Thom.

Thom. hic, & Caieta. verb. Absolutio, & omnes nullum excipiunt sacerdotem. Syluester vero verb. Confessor. 1. §. 20. ait, quod licet huiusmodi absolutio fieri possit a quolibet sacerdote excommunicato, suspensio, & degradato, & irregulari, nihilominus non potest fieri a præciso. Et vocat præcisum hæreticum, & apostatam, qui amissa fide non sunt membra ecclesie. Et quamuis id non probet nisi auctoritate Rainerij, ratio tamen pfecto apparet magis virens, quā simplex cuiusque auctoritas. Nam cum hoc sacramentum non sit tantæ necessitatis, quantæ baptismus, videtur p. habile q. hereticis & apostatis qui non solum vsum iurisdictionis suspensi sunt verum iurisdictionem eradicata fide funditus amiserunt, ecclesia non permittat vsum absoluendi, neque in articulo mortis, sed quod si alius inueniri nequeat sacerdos, perinde sit tunc iudicandum ac si nullus esset. Accedit, quod maxime timendum esset præsertim ab apostata, quod intentionem non haberet legitimam absoluendi. Nihil asseuerare ausim, tamen videtur mihi opinio hæc valde probabilis, & ideo in conclusione dixi, per quencumq. catholicum sacerdotem. Quod autem sacerdos tunc quicūq. valeat ab excommunicatione periclitatem absoluere, nullum est dubium, quoniam absolutio a peccatis, nisi vinculo excommunicationis soluto, nulla est. Quare & hæreticus tunc & apostata, si legitime relapsus, absolui potest. Nam & a quibuscumque alijs celsuris, vt interdito, & alijs absoluitur. Et si agat publicam penitentiam, venit etiam reconciliandus, vt 26. quæst. 6. & alibi crebro sacri canones consulte prouiderunt. Vtrum vero ab huiusmodi censuris laicus possit morietem absoluere, dubitatur. Nam quod nullatenus queat a culpis sacramentaliter absoluere, constitutissimum est. Sed quia a censuris iudex etiam laicus absolueri potest, queritur in articulo mortis de laico quocumque etiam si nulla polleat iurisdictione. Et Palud. loco citato distinct. 20. negat laicū ab excoicatione tunc posse absoluere: quia absolutio ab excommunicatione non cōceditur in articulo mortis, nisi rōne absolutionis a peccatis, cum ergo laicus a peccatis non possit absoluere, non creditur ei concessa facultas absoluendi ab excommunicatione. Item, quia vel absolutio illa intelligitur quantum ad corpus, vt possit ecclesiastica sepultura gaudere, vel quantum ad animā, vt

possit frui indulgentijs ecclesie. Quantum ad primum non est necessum, quia post mortem potest iudex defunctum ad illum effectum sepulture absoluere. Sed quantum ad animā, nisi sit in gratia, non possunt ei huiusmodi indulgentiæ pdesse, & si decedat in gratia, etiā post mortem potest ad eundem effectum absolui per easdem indulgentias. Glossa quidē cap. Pastoralis. §. Præterea, de offic. ordin. in partem affirmatiuam inclinat, quod scilicet, laicus possit tunc absoluere. Attamen, quia glossæ istæ nullis rationibus vt solent, nec planis textibus, rationes modò factæ maioris sunt ponderis, præsertim cum vsum ecclesie habeat, vt nec in illo articulo vllus ab excoicatione absoluitur, nisi a sacerdote: idq. si infirmus restituerit, vt a peccatis absoluitur. At p. iudex potest pro libito ab excoicatione tunc absoluere, etiā si infirmus restituere nolit, aut facere quod iubetur: quia potest eum absoluere ab obediētia quāuis maneat in pēto, a quo, nisi relapsus, absolui nequit. Neque canon, Sanctum est, de cōsecra. dist. 4. vbi quidam naufragus refertur per laicum reconciliatus, contra nos facit, tunc quia, vt ibidem ait Aug. ad Fortunatū, historia illa non est authentica, tum etiā quia illic solum fit sermo de reconciliatione a penitentia publica, quam non erat necesse habere excommunicationem annexam. Ad primum argumentum iam S. Tho. respondit, q. licet per mortalem infirmitatem sacerdos acquirat iurisdictionem absoluendi, tamen quia ecclesia illam absolutionem acceptat, sit, vt de eius licentia acquirat vsum iurisdictionis eiusdem ecclesie. Ad secundū quoque respondetur cum S. Thom. illatione concessa: nempe, quod absolutus in articulo mortis a simplice sacerdote, absoluitur subinde ab ecclesia præcepto pro illo anno: quare non tenetur iterum confiteri proprio, sed certiorum illum facere se fuisse confessum. Imo licet alia peccata postmodum committat, non tenetur vsque in subsequenter annum confiteri nisi ratione eucharistiæ in paschate suscipiendæ. Addit autem S. Tho. idem esse de excommunicatione: nempe, quod qui tunc a quacumque excoicatione absoluitur: non tenetur ad iudicē excoimunicantē recurrere, vt iterū absoluitur, sed satis est satisfacere pro debito pro quo lata erat excoicatio. Quod si dubites, an si satisfacere noluerit, recidat in excoicationē. Ap-

lii 4 pare

paret enim non recidere postquam absolutio simpliciter fuit facta: neq; S. Tho. de illo relatu meminit. At verò de hoc expressum extat decretum Bonifacii octavi cap. Eos qui, de sentent. excom. quo iubet, ut huiusmodi per simplicem sacerdotem absoluti, si periculum euaserint, cum primum potuerint se iudici representent satisfacturi, put iustitia sua debet, ne censurę illudant ecclesiasticę, quod si non fecerint, eo ipso iure in eandē recidant excommunicationis sententiam.

ARTICVLVS. V.

Utrum sacerdos in quolibet casu sigillum teneatur seruare confessionis.

Partis negatiue argu. 1.

Postrema consideratio confessiois est de eius sigillo. Arguitur ergo, qd non in quocunq; casu teneatur sacerdos illud seruare. Si sacerdos ad sigillū confessionis ex aliquo precepto obligatur, illud esset ecclesię: ad preceptū autem nemo obligatur contra voluntatē auctoris eiusdē precepti: ergo quotiescunq; ecclesię preceperit occultum aliquod crimē reuelari, teneatur sacerdos, etiam si illud in confessione sciuerit, detegere.

Secundum argumentum.

Secundò, Quod p charitate institutū est, ut in lib. de precepto & Disp. auctor est Bernardus, nō debet contra charitatē militare: sed celatio confessionis nonnūq; verget in publicū detrimētū, ut dū sacerdos ex poenitente intellexerit esse hereticū, & Christianę religionis peruersorē, quē non potest ab illa corruptione cohibere: tūc ergo debet eū prodere: quia bonum cōe prestantius est particulari.

Tertium argumentum.

Tertiò, Dum sacerdos per confessionē poenitentis intelligit esse indignum prelatione, tenetur eius promotioni, si sua interest, obuiare, & illud esset genus quoddā reuelandi secretū confessionis, ergo illud in illo casu licet.

Quartum argumentum.

Quartò, Magis debet homo cōscientię suę, ppię prospicere q̄ alienę famę: quia charitas bene ordinata a se ipsa incipit: sed quādoq; sacerdos nō potest ppiū sigillū seruare, nisi propriā conscientiam legat, ut dum in testimoniū deductus iurare cogitur an tale crimē sciuerit: tunc enim si negat per iurij reus sit: ergo in tali casu potius debet eum prodere.

Partis affirmatiue.

Un contrariū est decretalis Ois vtriusq; sexus, cuius verba sunt, Caueat sacerdos ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo

prodat aliquatenus peccatorem.

Ad presentē questionē quinq; conclusio-
nibus rōdetur. Prima, Quicunq; sacerdos teneatur confessionē oīno celare, & qui eius sigillū referaret, esset sacrilegus: hoc est rei sacrę violator. Conclusiōe D. Th. dist. 21. q. 3. arti. 1. sic pbat. Ea quę in sacramētis exterius geruntur, signa rerū sunt, q̄ interius fiūt: illud ergo, qd interius poenitēs se sacerdoti subdit, signū subiectionis est, quā interius se subijcit Deo, ac subinde absolutio sacerdotis est signū absolutionis Dei, quā peccata veluti obliuioni tradita sic cōtegit, iuxta illud Psalm. 31. Beati quorū remissę sunt iniquitates, & quorū tēta sunt peccata: cogitur ergo sacerdos eadē sigilli cōsignatione habere cōfessā, & quasi oblita. Duran. autē. d. 21. q. 4. qui vbiq; demōstrationes exoptat, hanc rationē labefactare molitur, dicēs, qd exterius signū sacramēti nō significat nisi interiorē effectū remissionis peccatorū, ut patet in forma, Ego te absoluo: celatio verò nō est effectus eiusdē sacramēti, sed obligatio inde resultās: ergo rō nihil probat.

At verò nō est opus in defensionē huius rationis tot verba cōsumere, quot Capre. d. 21. q. 2. cōgerit. D. n. Th. in hac materia nō instituit demōstrationē facere mathematicas. Est tamē rō in materia theologia q̄ optima. Nō n. vult dicere, qd sigillū sit effectū significatus per formā absolutionis: sed arguit egregiē, qd si absolutio sacerdotis significat absolutionē internā Dei, & per illā Deus habet peccata tanq̄ oblita & cōfessā: consequēs sit, ut sacerdos, qui est eius minister, resultet inde obligatus eodē modo, illa habere occulta, ut Deus.

Atqui hęc ratio nō solū veritatē conclusiois pbat, verū & sigillū esse de iure diuino. Vñ Scot. d. 21. q. 2. ait triplici iure cōstabilirī: nēpe, naturali, diuino, & humano. Probat autem esse de iure naturali ratione Ricardi ead. distinct. artic. 4. quęst. 1. quę est huiusmodi. Mentiri est contra ius naturę: sed si sacerdos id quod in confessione nouit, diceret se scire, mentiretur: ergo illa reuelatio est contra ius naturę. Probat minorem, quia sacerdos ea, quę nouit in confessione, non scit tanq̄ homo, sed tanq̄ Deus. Declarat hoc exēplo angeli Exod. 20. qui in persona Dei loquens Moyši de rubo dicebat, Ego sum dominus Deus tuus &c. quod si in propria persona affirmaret, mēteretur, pari ergo modo cum cōfessariis affirmat, Ego hoc scio, mentitur, quia non scit, nisi in persona Dei.

Scotus Scoti. verò

Decisio articuli.

Prima cōclusio.

Rō 3. Thom.

Duran. d. 21. q. 4.

Exod. 20.

Scotus Scoti.

verò hęc rationē reprobatur dicēs, qd sacerdos ea quę nouit in cōfessione in propria persona audit, & noscit. Hoc autē est nimium in aliud extremū vergere, nisi distinctione vtatur. Vñ enim loqui in persona alterius potest dupliciter cōtingere, vno modo quia induit personā & vocē alterius, ut in comedijs fit, vbi vnus personā Chremetis, alius verò Paphili agit. Et isto modo loquebatur angelus in persona Dei. Altero modo id contingit, quia iste loquitur per potestātē, quā suscepit ab alio, sicut loquitur prator in persona regis dū profert sententiā. Et quāvis isto modo quis loquatur in persona alterius per alterius facultatē, nihilominus ipse propriē loquitur. Ricardus ergo censet sacerdotē audire, & nosse ea quę audiuit in cōfessione tanq̄ Dei priori mō. Et certē non facit nisi posteri: nā tanq̄ eius minister cognoscit peccata, & absoluit iuxta vocē Christi quorū remiseritis. Et ideo si extra cōfessionē diceret illud nosse, quod in confessione nouit verū diceret: quare referare sigillū cōfessionis nō est mētiri. Vñ qd auctores & canōes aiūt sacerdotē illa nosse ut Deū, nō est intelligēdū nisi qd illa nouit, ut minister Dei, atq; adeo tenetur seruare secreta, ut Deus seruat, ac proinde est sacrilegus dū reuelat, licet veritatē dicat. Aliter ergo pbat sigillū hoc esse de iure naturę: nēpe, ex illo generali principio deriuatū, Quod tibi nō vis, alteri ne facias, & ex alio, quod vnusquisq; tenetur seruare depositū, & potissimū secretum, quod apud se deponitur, ut celet: nam pollicetur deposita rursus id summa fide custodire, hoc enim modo sacerdos, ut per suū officiū admonetur, spondet non solū homini, sed Deo summa fide confessionē habere in pectore conditā. Imò consultius est quęcūq; in confessione ne audit, curare obliuioni tradere. Cuius autē diuinū eiusdē sigilli si quęras, vbi nā scriptū extet, respondetur ibidē prorsus, vbi occultorū cōfessio iubetur: nā vt. q. 2. art. 6. explicuimus, quāq; confessionis secretū non sit de eius essentia, est nihilominus necessariū, ut cōfessio sustineatur. Atq; in hoc sensu audiendū est verbum hoc S. Tho. in sua conclusione. De necessitate sacramenti est, qd quis confessionē celet. Quod nos ideo nō posuimus in nostra conclusione, ne intelligeretur tanq̄ de cōfessionis essentia. Quod aut sit de necessitate pbat ex Aristotele. 2. Physic. vbi ait, ex necessitate finis deriuari necessita

Ricardus.

Nota.

Sigillū cōfessionis de iure diuino.

De necessitate cōfessionis est vt sigillū teneatur seruare.

Ratio ex Aristotele.

Ratio ex Aristotele.

Ratio ex Aristotele.

tē ad media. Si enim viuere necessariū est, & id sine cibo seruare nō possumus, fit vt & ci bus ipse sit necessarius: pari ergo modo quia cōfiteri occulta scelera, idq; ceu cōmune bonū ecclesię necessariū est, id qd sine cōsignatione sigilli secreti seruari nō potest, fit vt sigillū ipsum sit penitē necessariū. Ex quo fit, qd neq; ad seruandū vitā hominis quantū cunq; esset vel regis vel papę, vel proprię ipsius sacerdotis, neq; ad seruandā salutē totius reipublicę siue tēporalē siue spirituale in summa ob nullū, qui fingi posset, euentū, licet sigillū confessionis aperire nā quocūq; casu aut causā ruperetur, confessio in suspicionē veniret, qd posset reuelari, & inde homines ab illius religione arcerentur, atq; adeo sacramentū periret, quod ecclesię est necessariū. Quapropter Aluissiodorēsis, aliās nobilis auctor, nō est auscultandus, qui. 4. cap. de cōfessione ait, qd quādo ex secreto cōfessionis magnū periculū immineret ecclesię, licitum esset de licētia episcopi illud denunciare, dicēs aliud esse sigillū infringere, qd nūq; licet, aliud aperire, quod nonnūq; licet. Merito enim vniuersi doctores eū in hac sententiā solitariū deserūt. Nā ad astimandū quāti sigillū referat, non est conferēda fama vnus singularis poenitētis, vel duorū aut decem, per quorū infamiam posset succurri maximo cōmuni cōmodo, quoniam posset aliquod bonū cōtingere excellentius q̄ fama illorū, sed est faciēda cōparatio aliorū bonorū ad bonū sacramēti cōfessionis, quod est in ecclesiā q̄ maxie necessariū. Hinc fit, qd licet sacerdos videat personā innocentissimā eadēq; & dignitate & auctoritate maximā in suppliciu capitis rapi, sitq; certissimū per cōfessionē, quā malefactoris audiuit, illū esse innocentē, posseq; eū facillimē detecta cōfessione liberare, nequitia illi fas est, quis ipse, qui in suppliciu rapitur, esset idē sacerdos, qd illa se posset vitare. Et quāq; per cōfessionē qd intelligat nefandissimā heresim vel contumaciatē aliquā in reipublicā insperare, neq; illi malofas ē per reuelationē cōfessionis occurrere, taliter scilicet, ut psona per cōfessionē innotescat, siue fuerit poenitēs siue alius ille, qui prodatur. Neq; vilius est valoris cōsequētia, poenitēs tenetur in illo casu latentes illas pestes detegere, vt eis occurratur: ergo si suasio sacerdotis ad id nō potest adduci, debet ipse prodere: nō enim licet semper aliqd facere, p alio, qd ipse facere tenetur. Sed alia est tunc

Sigillū cōfessionis ob nullū casum licet reuelare.

Aluissiodor.

Nota.

Nota.

pru-

prudētia vtendū, vt scilicet sacerdos admo-
neatur vrgētissimē pœnitentē, vt reuelet. Qd
si obtinere nō poterit, nō absoluat. Et gene-
ralibus verbis eos admoneat, quibus pericu-
lum creatur, vt sibi prospiciāt, & pericula ca-
ueant, quæ accidere possunt. Et quauis epis-
copus per confessionē subditi intelligat ef-
se irregularem, & ordines petat, neque aliam
habeat causam, qua se se excuset, tenetur
eum ordinare. Et quauis curatus intelligat
per cōfessionē duos esse affines, qui nō pos-
sunt contrahere, tenetur, si publicē petunt,
eos coniungere, si alia via subterfugere ne-
quit. ¶ Eadem conclusio præter ratio-
nes, monitis etiam sanctorum patrum con-
firmatur. Ait enim Gregor. can. Sacerdos de
pœnitentia dist. 6. Sacerdos ante omnia ca-
ueat ne de ijs, qui ei confitentur peccata ali-
cui recitet, quod ea confessus est, neque pro
aliquo scandalo. Quod si aliter fecerit depo-
natur, & omnibus diebus vitæ suæ ignomi-
niosius peregrinando pergat. At quia eius-
modi peregrinatio non adeo salutifera pos-
tea iudicata est, mutatum est in concilio La-
teranensi supplicium, vt sacerdos huiusmo-
di officio sacerdotali depositus ad agendam
perpetuam pœnitentiam in arctum mona-
sterium detrudatur. Est tamen adnotandum
quod quauis ista pœnæ ipso iure incurran-
tur, nihilominus nemo eas subire tenetur
quousque iuridicē fuerit condemnatus sigil-
lum fregisse, vt lib. 1. de Iustitia & iure. q. 6.
art. 6. latē monstrauimus. ¶ Quod si contra
conclusionem arguas. Alia sunt multa præ-
cepta diuina etiam de sacramentis, à qui-
bus impediendis homo propter aliquas gra-
ues causas excusatur: nemo enim tenetur, vt
diximus, cum periculo vitæ suæ cōfiteri, vel
eucharistiam sumere, imò nec baptismum: et
ergo ad cauendum periculum vitæ licet sigil-
lum confessionis frangere. Respondetur, qd
præcepta affirmatiua licet nonnunquam ad
cauendū huiusmodi pericula præterire: quia
non obligant pro semper, negatiua verò quia
pro semper obligant, nullo casu transgredi li-
cet: est inq. præceptum, Non occides: nul-
lam ergo ob causam autoritate priuata licet
hominem sponte occidere, nisi dum se qui-
spiam coactus defendit. Est etiam præceptū
ne vlla sacramento irrogetur iniuria: nulla er-
go de causa fas est, sacrosanctam eucharistiam
aut conspuere, aut pedibus proculcare. Pari-
modo in sigillo confessionis est præceptum

negatiuum, ne reueletur tanquam res sacra,
quocirca nulla de causa illud fas est reuelare.
¶ Non desunt quidam, rem hanc non pro di-
gnitate æstimantes qui aiunt, non teneri sa-
cerdotem, mortem oppetere antequam sigil-
lum confessionis reuelet. Vt si tyrannus gla-
dio ad iugulum appposito extorquere cona-
retur à sacerdote secretum confessionis, aiūt
licere illi id detegere ad seruandam vitam:
quia nemo cogitur cum tanto periculo alie-
nam seruare famam. Est tamen error non fe-
rendus talis opinio: quia non solum ad famā
vnius personæ coniiciendus est oculus, sed
ad sacramenti custodiam, pro quo seruando
in ecclesia sacerdotale officium sacerdotem
obligat millies oppetere mortem: quando-
quidem antequam quis blasphemam irreue-
rentiam sacramento eucharistiae irroget, mil-
lies debet mori. ¶ Hoc adeo verum est, vt
Ricardus & alij de sacerdote exemplum po-
nant, qui iter cum latronibus agens in ingres-
su nemoris per confessionē vnius intelligit
se ab altero esse in nemore occidendum. Quē
quidem sacerdotem potius, aiūt, debere ex-
pectare mortem, quam per fugam confessio-
nem reuelare. Idque profecto verum est vbi
necessitas daretur aut reuelandi confessio-
nem, aut moriendi. Sed tamen in eiusmodi
euentibus vix accidere potest, quin pruden-
ter valeat sacerdos vtrunq. per aliquam fi-
dē causam euitare. ¶ At qui non solum mor-
talia, verum & venialia cadunt sub sigillo se-
creti sub reatu mortali: nā etsi infamare ho-
minem de veniali extra confessionem cogni-
to vel nulla sit culpa, vel raro venialis, tamen
si sciatur in confessione mortalis est reuela-
tionem & per hoc detererentur homines à
confessione. Imò nō solum peccata, sed & a-
lia, quæ ingenerare possent infamiam, sub eo-
dē arcto sigillo cadūt, vt si sacerdos per con-
fessionē intelligeret pœnitentē esse sordidif-
simis parietibus natū, aut aliam eius labē infam-
iæ. ¶ Secūda conclusio. Nō solum persona pœ-
nitētis cadit sub sigillo cōfessionis, verum &
alia quæcūq. illi explicita, quæ posset, si pœ-
deretur, infamia ladi. Probat, nā respectu
etiā illius est necessariū sigillū, vt homines à
cōfessione nō arceantur: nā aliquādo, vt dictū
est, cōuenit cōplices delicti explicare propter
necessariā circumstantiā, vel aliam etiā personā,
cuius fama & honor ex reuelatione pericula-
retur: si ergo per clausurā sigilli eorū fame &
honori nō cōsuleretur, cōfessio fieret execra-
bilis.

bilis. Imò quauis pœnitēs aliquā personam
in confessione imprudēter detegeret, quam
non erat necessarium nominare, eius etiam
fama sub eodem sigillo custodienda est: quia
non omnes ita possunt prudenter confiteri,
quin aliqua referent secreta, quæ non erant
relatu necessaria. ¶ Tertia conclusio. Quan-
uis directē sola peccata sint sigillo secreti
obseranda, nihilominus indirectē res alia,
quæ non sunt peccata, ex quarum manifesta-
tione posset veniri in notitiā peccati aut pec-
catoris, cadunt etiā sub eodem sigillo. Vt si
quis dū homicidium confitetur, narrat quē-
admodum faber gladium resinsciui ei vēdi-
dicit, vel si narrat quemadmodū amicus cri-
men ei dissuadebat. Illa enim licet in illis per-
sonis non sint peccata, possent tamē, si dete-
gerentur, vestigiū aperire explorandi peccatū
vel personam. Eodem modo si cōfessor dice-
ret, Petrus fuit tali hora in tali loco: posset
enim tūc Petrus in suspitionē venire homi-
cidij, quod illi fuerat perpetrātū. Reliqua ve-
rò quæ ad peccata nihil pertinent, nō cōpre-
henduntur sub sigillo. Quauis neq. de re vl-
la per confessionē audita debeat sacerdos vi-
quā vel mutare. Præsertim dū circumstātes in-
telligere possint in confessione fuisse audita
quoniam statim pertimescūt, non est tā sanctē
recondita quæ illic dicuntur. Debet ergo iudi-
cium illud esse velut sacrariū, quoddā ab hu-
mana conuersatione longē semotum. At ne
plus nimio rē exagereimus, quādo peccatū
sic in genere detegitur, vt nullatenus ad no-
titiā personæ referri possit, nō esse, vt bene ait
Scotus d. 2. q. 2. confessionis reuelatio. Neq.
obstat Panormitanus super e. Omnis vtriusq.
que sexus, dicens, qd etiam reuelare peccatū
est sigillum infringere: nam licet in dicto ca-
peccatū reuelari vetetur, tamen per præce-
dētia verba illud exponitur: scilicet. Caueat
ne quouis modo prodat peccatorem. Vbi in-
sinuatur eatenus esse celādum peccatū, vt
nullatenus peccator prodatur. Quare in con-
fessionibus aut scholasticis prælectionibus licet
peccata taxare & reprehendere, quæ in con-
fessionibus audiuntur. Tamen si imprudētia
esset & scandalum dicere talia in confessio-
nibus esse audita. Et præterea cauendum ne
in præsentia eorum prædicentur, qui illa cō-
fessi sunt: contemiscerent enim metuentes
suas cōfessiones in publicū prodū. ¶ Et ideo
ijs, qui regibus à confessionibus sunt, consi-
lium esset nunquam in eorum præsentia de

peccatis reipublice p̄dicare. Pari rōne dicere.
Iste confessus est mihi sua peccata, nō est re-
uelare confessionem: nam cum materia con-
fessionis nō sint nisi peccata, nō est hoc plus
dicere, quā. Iste confessus est mihi. Atq. adeo
nec esset reuelatio dicere, Confessus est mi-
hi sua venialia, quia ad minimum potuit cō-
fiteri venialia, nisi exprimeretur veniale in
specie. Dicere autem, Iste confessus est mi-
hi sua peccata mortalia, esset reuelatio cōfes-
sionis: quia potest homo sine mortalibus cō-
fiteri. ¶ Quid autem si peccata sint publica,
vt si sit publicus cōcubinarius, aut meretrix,
aut vsurarius vtrū licitū sit dicere, Iste cōfel-
sus est mihi legitimē de suo meretricio, & ab-
soluta est à me? Videtur enim id esse licitum
eo qd in honorē cedit pœnitentis. Caiet. verb.
Confessor negat id licere: quia illud peccatū
licet sit publicum, tamen postq. ad confessio-
nem relatum est, non licet illud extra profer-
re. Et profecto opinio est mihi probabilior,
quā contraria. Licet tamē dicere, Illa cōfel-
sus est, & beneficiū absolutionis obtinuit.
Si verò fortē peccator nō absoluitur, vtrū li-
ceat in aliquo casu interrogato sacerdotē re-
spondere. Iste non est absolutus: est enim ca-
sus in penumero contingens, dū scilicet qui
spiam viuit in statu peccati vsuræ vel concu-
binatus: & quotannis confitetur eidem sacer-
doti, qui eum non absoluit, vtrū reprehē-
sus ille sacerdos quomodo cōfessiones illius
audiat, possit dicere. Non absoluo: respon-
det ibi Caietanus, licet hēsit, id licere quia
cum suspēso absolutionis ex alijs causis pro-
uenire possit, quā ex pertinaciā in peccato
illa nō est reuelatio confessionis. At verò pro-
fecto nullatenus licet, vt ipse tandē insinuat:
nam per se ipsa responsio supposito statu il-
lius hominis vehementem generat opinionē
illum nō absolui, quia est impœnitens. Nam
si causam subiūgeret, Non absoluo quia non
resipiscit, manifestaria esset cōfessionis aper-
tio. In his ergo oibus nō aliud licet dicere qd.
Ipse est confessus mihi, & ego feci officium
meum. Nisi forsitan ipse pœnitens se prode-
ret. Si enim hereticum mihi in carcere con-
fessum, quia impœnitens est non absolui, &
postea in incendium raptus dicat se manere
in sua heresi, non est periculum licet ego sa-
tear ipsum non absoluisse. ¶ Quarta conclu-
sio. Quauis proprius sacerdos proprie
vinculo seruadi sigillum obligetur, nihilomi-
nus tamen, dū alia persona confessioni misce-
tur

tur aliquid eiusdem obligationis participat, quauis proprie loquendo sigillum confessionis non habeat. Et probatur quoad partes singulas. Sigillum enim confessionis insequitur clauem scientie: ob id enim quod sacerdos clauis scientie pollet ad cognoscendum peccatum in sacramento, sigillum, quo tenetur eandem confessionem celare, sit ei sacrum, & sacra fide inuolabile, & dum illud rumpit fit sacrilegus: puta, sacri violator. Seculares vero non habent eandem clauem scientie, & ideo neque sigillum eis est sacrum, atque adeo nec subduntur penis iuris tanquam sacrilegi, si illud referent: nihilominus aliquid eiusdem sigilli participant, atque adeo aetiori vinculo tenentur confessionem illam celare, quam si sub alia quacunque secreti fide extra confessionem illa nouissint. Per hoc respondetur ad sigillum, quod tenetur interpret confessionis seruare: iam enim diximus, illud non esse sacrum sicut in sacerdote: quia illa confessio non est necessaria, licet magna adferat secreti vinculum. Et idem dicendum si quis confiteretur laico. Si autem quis confiteretur per internuncium, peccaret quidem mortaliter internuncius reuelans, non tamen tam grauiter, quam interpret, quia illa confessio, ut diximus, non est valida, sed per imprudentiam confitentis facta. Si autem quis casu audiuit confessionem, non se ingerendo, sed quia alter locutus est alter, tenetur quidem etiam sub peccato mortali celare, sed non sub sacro sigillo sacramenti. Si autem per iniuriam, aut fraudem se se ad audiendum ingereret, de quo sacer Dionysius supra citatus reprehendebat. De mophilus ille profecto arctissime omnium teneretur ad sigillum, licet non sub censuris sacerdoti decretis: esset tamen grauiter puniendus. Praesertim si personam sacerdotis fingeret. Vt si quispiam ob zelotypiam, qua uirgitur uxoris, credens esse adulteram, loco sacerdotis federet, ut uxor per transennam ei confiteretur: in hunc quidem grauissimo supplicio esset animaduertendum, tametsi ad gradum criminis nunquam pertingeret fractio sigilli, quod sacerdos committeret. Quinta ex his colligitur conclusio. Nunquam occurrit vinculum sacri sigilli confessionis, nisi ubi confessio est sacramentalis, quae, scilicet, sit intentione faciendi accusationem coram Deo. Hoc dixerim ad abstergendam ignorantiam imperiti vulgi: solent enim aliqui ad commendandum secretum dicere amico, Hoc vobis dico sub sigillo confessionis: non tamen propterea est sigillum confessionis: sed secreti humani, etiam si alter affirmet, se illud recipere sub sigillo confessionis: quoniam quicquid ambo dicant, nunquam est confessio. Immo Paludanus dist. 21. q. 3. arbitrat. Palud. tur iniuriam irrogari sacramento si quis, vel tradit, vel recipit aliquid extra sacramentum sub tam arcto sigillo ac si esset sacramentum. At forsitan nulla est irreuerentia: quia bene homines intelligunt non tantam inde exurgere obligationem, quantam ex confessione. Quinimodum licet hoc dicat sacerdoti genibus flexis, & premittendo confessionem generale, si id duntaxat faciat causa detegendi illud secretum, non exurgit inde vinculum sacri sigilli confessionis, tum quia illud secretum sepe non est peccatum, tum quod licet sit peccatum, cum alia taceat, non fit intentione confessionis faciendae, sed commendandi illud secretum. Et ideo sacerdotes debent illas ceremonias euitare. Et est tam latum discrimen, ut quicquid sub huiusmodi ceremoniis committitur sub secreti sigillo, si ille qui recipit, legitime de illo in iudicio interrogetur, tenetur illud propalare, quod tamen nefas esset, si in confessione sacramentali id audiuisset. Dixerim, nisi sit confessio sacramentalis, hoc est, figuram habeat sacramenti: nam si quis intentione confitendi incipiat confiteri, licet aliqua de causa confessionem non finiat, exurgit obligatio sacri sigilli: illa est pars sacramentalis confessionis, quoniam si reliqua confitetur illa pars cum alia sufficeret, ut subsequeretur absolutio. Et eadem ratione, si defectu contritionis, vel alia de causa absolutio suspendatur. Immo vero licet qui facit confessionem non habeat firmum propositum abstinendi, sed confiteatur secundum tenorem cap. Quod quidam, de poenitentia, & remis, eadem nascitur sigilli obligatio. In summa etiam praelati, ut supra diximus, dum ab eis petitur facultas absoluendi a reuerentis, tenentur ad sigillum, ne personam poenitentis prodant, neque vero peccatum eo modo, per quem persona inuestigari posset. De hac autem materia multo plura adducere huc possemus: a quibus enarrandis ob id abstinemus, quod libro quinto, de iustitia & iure, quaest. 6. articulo 2. & multo copiosius in relectione detegendo, & detegendo secreto membro tertio, quaest. tertia, & quarta, locuti sumus, ubi studiosissimus quisque vniuersa potest inspicere, quae ad hoc pertinent negotium. Ad

De interpret.

De internunc.

De eo qui casu audiuit confessionem.

Quinta conclusio.

Vulgaris commendatio secreti.

lo confessionis: non tamen propterea est sigillum confessionis: sed secreti humani, etiam si alter affirmet, se illud recipere sub sigillo confessionis: quoniam quicquid ambo dicant, nunquam est confessio. Immo Paludanus dist. 21. q. 3. arbitrat. Palud. tur iniuriam irrogari sacramento si quis, vel tradit, vel recipit aliquid extra sacramentum sub tam arcto sigillo ac si esset sacramentum. At forsitan nulla est irreuerentia: quia bene homines intelligunt non tantam inde exurgere obligationem, quantam ex confessione. Quinimodum licet hoc dicat sacerdoti genibus flexis, & premittendo confessionem generale, si id duntaxat faciat causa detegendi illud secretum, non exurgit inde vinculum sacri sigilli confessionis, tum quia illud secretum sepe non est peccatum, tum quod licet sit peccatum, cum alia taceat, non fit intentione confessionis faciendae, sed commendandi illud secretum. Et ideo sacerdotes debent illas ceremonias euitare. Et est tam latum discrimen, ut quicquid sub huiusmodi ceremoniis committitur sub secreti sigillo, si ille qui recipit, legitime de illo in iudicio interrogetur, tenetur illud propalare, quod tamen nefas esset, si in confessione sacramentali id audiuisset. Dixerim, nisi sit confessio sacramentalis, hoc est, figuram habeat sacramenti: nam si quis intentione confitendi incipiat confiteri, licet aliqua de causa confessionem non finiat, exurgit obligatio sacri sigilli: illa est pars sacramentalis confessionis, quoniam si reliqua confitetur illa pars cum alia sufficeret, ut subsequeretur absolutio. Et eadem ratione, si defectu contritionis, vel alia de causa absolutio suspendatur. Immo vero licet qui facit confessionem non habeat firmum propositum abstinendi, sed confiteatur secundum tenorem cap. Quod quidam, de poenitentia, & remis, eadem nascitur sigilli obligatio. In summa etiam praelati, ut supra diximus, dum ab eis petitur facultas absoluendi a reuerentis, tenentur ad sigillum, ne personam poenitentis prodant, neque vero peccatum eo modo, per quem persona inuestigari posset. De hac autem materia multo plura adducere huc possemus: a quibus enarrandis ob id abstinemus, quod libro quinto, de iustitia & iure, quaest. 6. articulo 2. & multo copiosius in relectione detegendo, & detegendo secreto membro tertio, quaest. tertia, & quarta, locuti sumus, ubi studiosissimus quisque vniuersa potest inspicere, quae ad hoc pertinent negotium. Ad

Sententia a coris.

Observa.

Praelati, qui coequebantur.

Solutio.

Solutio secundum argumentum.

Alexander.

Ad hunc.

Ad primum igitur argumentum responsum satis est, ius contegendi secretum confessionis non esse tantum pontificium, quinimodum est diuinum, sicut praecipuum ipsum confessionis. Quapropter, ut super praecipuo confessionis nulla potest cadere dispensatio ecclesiae, ut q. 1. ar. 5. dictum est: ita neque super hoc de seruando secreto confessionis. Quare sub quacunque censura & rigore cogendi ecclesia iuberet secretum aliquod propalari, non est credenda id intelligere de secreto confessionis. Si autem id de eodem secreto in particulari reuelando praecipuum poneret sub quacunque anathematis conuinatione (quod non est timendum facturum) nullatenus ei esset auscultandum, neque eius censura, diuino iure reclamante villo pacto ligaret. Ad secundum varij varie respondent. Alexander enim Alensis 4. pa. q. 78. memb. 2. ar. 2. distinguit, quod si peccatum aliquod in confessione recitetur non tanquam factum, sed tanquam faciendum cum proposito scilicet illud perpetrandi, est quidem sub secreto seruandum non tamen sub sacro sigillo confessionis, quae quidem opinio est etiam Panormitani super d. cap. Omnis vtriusque sexus, quae sequitur Syluestri. verb. Confessor. 1. §. 5. Immo & Innocentius in eadem citatur sententiam. Et ratio est, quia materia confessionis non est nisi peccatum commissum. Quare ait Alexander quod si quis confiteatur peccatum praeteritum quauis non habeat firmum propositum abstinendi deinceps, occludendum est sub sigillo, secus autem si non est factum, sed de nouo faciendum. Haec autem non bene coherent nam si peccatum iterandum cadit sub sigillo, cur non etiam illud, quod est de nouo perpetrandum, cum vtrunque sit futurum? Bene ergo ait S. Tho. illam opinionem esse erroneam: quia est contra veritatem sacramenti. Nam ut baptisimus quauis fidei susceptus, est sacramentum, ita & confessio informis est sacramentalis, etiam si ob defectum firmi propositi absolutionem non consequatur. Est, inquam, sacramentalis, licet non sit integrum sacramentum, & hoc sufficit, ut sit seruanda sub occulto sigillo. Nam in cap. Quod quidam, saepe citato praecipitur eius confessionem admitti qui non potest abstinere. Quare tunc sacerdos non facit contra charitatem illud occultando: quia charitas non exposcit, ut peccato, quod homo nescit, remedium adhibeat: & quod scitur per confessionem, ut illico di-

sturi sumus, est quasi nescitum. Sed aliter, si potest, citra periculum reuelandi confessionem malo illi occurrere, ut diximus, occurrat vel curando suasionibus dimovere poenitentem ab illo proposito, vel generaliter eos admonendo, quibus periculum creatur. Contra hanc autem solutionem posset quis ambigendo arguere. Siquis sacerdoti confiteatur intentione mouendi eum ad malum, tunc sacerdos, praecipue si illud sit in malum reipublicae, tenetur id detegere: nam illud non est peccatum sub sigillo confessionis obseruandum. Antecedens elucidatur exemplo, quod Romae contigit Cardinalis enim quidam, qui conuinationem in pontificem moliebatur, confessus est alteri eiusdem ordinis domino, & quidem sacramentaliter, sed tamen ea intentione, ut eum in suam conuinationem traheret. Postea vero per aliam viam coperta Cardinalis, qui confessionem audierat de hoc accusatus fuit, quod rem non protinus detegisset, immodum id fuit pecunia mulctatus, & nisi ignorantiam sibi obtendisset, acriter fuisset punitus. Ad hoc igitur respondetur, quod si constaret eum, qui confitetur sacramentaliter confiteri per modum accusationis coram Deo, quauis aliud finitrum haberet propositum annexum etiam mortale, quod, ut supra diximus, faceret confessionem non esse validam, esset nihilominus sub sigillo confessionis confessio seruanda. Est enim possibile, quod quis ad confessionem accedat cum proposito patrandi aliquid quod malum, quod putat non esse peccatum: puta, congregandi cum aliquo in duello, vel occidendi manifestarium tyrannum quem putat sibi licere priuata autoritate interficere. Tunc enim quauis admonitione confessorij intelligeas id esse peccatum, nolit a proposito desistere, & ideo absque absolutione recedat, nihilominus in tali casu sigillum confessionis seruandum est: quia talis confessio est sacramentalis, quandoquidem per solam mutationem propositi absque alia confessione esset ille absolendus. Veruntamen quando quis ad confessionem propositum adfert peruertendi confessorium, in haesum, scilicet, vel in conuinationem, vel aliud malum eum attrahendi, non est ille censendus intentionem habere confitendi, & ideo illico puniendus est ne alios sua contagione contaminet. Et ita debuisset Cardinalis ille facere. Quando vero sacerdos per confessionem intelligit obnoxium esse alicui damno reipublicae, cuius poenitentis

Argumentum.

Exemplum.

pœnitens nō est in causa, debet sacerdos admonere, vt ipse remedium, si potest, adhibeat, quod si renuerit facere, non est absolue-
dus, nihilominus celādum est secretū, & modo supra dicto adhibendum remedium.

Solutio. 3.

Ad tertium respondet sapienter D. Tho. quod potest sacerdos suffragium ei denegare, quem per confessionem nouit esse prelaturā indignum, vel aliter etiam eum impedire, si alia appareant cause indignitatis eius. Vnde colligitur, quod si ex negatione suffragij colligeretur reuelatio confessionis, nullatenus liceret. Plura de hac re diximus. q. 4. ci tata in relectione.

*Circa solutio-
nem quart.*

Atqui eodē loco: scilicet, quæst. 4. plurima circa solutionem quarti hic præpositi argu-
menti enarrauimus, in quo præcipua versatur rei huius difficultas. Respondet ergo primum S. Thom. quod cum quæ homo scit in confessione nō sciat tanq̃ homo, sed tanquā Deus, puta, vt minister Dei, qui illa peccata habet perinde ac si nunquam fuissent facta, optime affirmare potest se illa non scire, quæ in confessione scit, imō si in testem adducatur id ipsum potest iurare. Circa hanc autem solutionem hoc primum notandum, q̃ intelligitur dum sacerdos interrogatur non in particulari, vtrum in confessione sciuerit talem hominem hoc fecisse peccatum, quæ quidem interrogatio sacrilega esset, sed dū interrogatur in genere bona fide, vtrum sciat illud fecisse. Tunc enim non est cur iurare recuset, quia verum iurat, dicēs se nescire. Imō quauis extra confessionem illo modo sciret: scilicet, solo auditu: quia qui delictum fecit: dixit se fecisse, potest iurare se nescire. Enimvero quæ homo audiuit, quauis vulgari sermone dicatur quodammodo scire, tamen propriē id duntaxat iure scire dicimur, (vt ait. i. lib. retractatio. cap. 14. Aug.) quod firma ratione deprehendimus: nempe, quod vel per scientias nobis demonstratur, vel ipsi proprijs oculis vidimus. Quin & Bald. i. scire leges. ff. de legib. scientia, inquit, est infallibilis notitia veritatis. Et cap. Testis. 3. q. 9. Id testis scire dicitur, qd̃ visu, aut alio sensu experimentaliter nouit. Quare sub disunctione testis in iudicio interrogatur, an sciuerit, vel audiuerit, quasi audire non sit scire. At verō si scire vulgari modo capiatur, vt id etiam comprehendatur, quod aliorum testimonio didicimus, vt alibi ait Augusti. tunc ad hoc suffugiendum est, quod quæ sacerdos

Aug.

in confessione audiuit, non scit, vt homo, sed vt Deus. Quod autē hoc clarius fiat, arguitur sic. Ex duabus contradictorijs necessariū est alteram esse veram, alteram verō falsam ex his autem contradictorijs a sacerdote prolatis de eo, quod in confessione nouit, Scio hoc, Nescio hoc, affirmatiua est vera, q̃ simpliciter scit: ergo negatiua est falsa, atque adeo dū illa profert, mentitur. Duo sunt extremi respondendi modi, q̃ ambo cauēdi sunt. Ricard. nanq̃, vt diximus, ait affirmatiuā falsam: q̃ simpliciter nō scit, sed tanq̃ De⁹, hoc est, solus Deus scit. Hoc autē iam impugnatū est: quia nō scit, vt Deus, in illo sensu, quo angelus Moyfi loq̃batur, dicēs, Ego sum Deus tuus, sed scit tanq̃ Dei minister, si qd̃ dicit, Ego te absoluo, & ideo simpliciter scit. At ppter arg. Gabriel. d. 21. art. 3. in alterū extremū impingit dicēs, affirmatiuā esse verā, & negatiuā falsā, ob idq̃, per neutram debet sacerdos mōdere: nā si affirmatiuē respōdeat, frangit sigillū, & si negatiuē, mētuitur: quare quātūcūque, inquit, interrogetur, debet tacere. Et in cōtrarium arguenti, q̃ tunc sacerdotis silentiū suspiciōe iudici ingenerabit, verum esse quod interrogatus responderet, nihil ad sacerdotem: quia qui silet non plus affirmat quā si neget, sed ex malitia hominis nascitur illa suspiciō. Cōtra hoc autē responsū militat argumētū, q̃ cum legitime posset suspiciōi illi occurrere, debet illam euitare dicēs se nescire. Nam si accipiat propriē, vt expositum est, verū ait simpliciter. Si verō accipiat vulgari, vt includat etiam nescire per auditum, nihilominus eadē negatiua est vera. Vnde ad argumētū respondetur tam affirmatiuā q̃ negatiuā esse veram, sed non esse tunc contradictorias propter sensus diuersos: affirmatiua enim accipitur simpliciter, scio, & negatiua accipitur cum restrictione, scilicet, Nescio, vt homo, sed vt Deus. Quid autem hoc sit, iam supra expositum reliquimus: est enim sensus, scio quemadmodum scit Deus: Deus autem scit, non, vt in opprobrium dicat, sed, vt obliuioni tradat, quod in die iudicii ad gloriam referat pœnitentiū: idem ergo est, Nescio, vt homo, quod Nescio, vt dicam. Nam cum scientia ordinetur ad dicendum, verbum illud scire, & nescire aptē recipit illud moderamen. Nescio vt dicere possim. Et in hoc sensu, ait Bernardus. Nihil minus scio, quā quod in confessione scio. Accedit, quod vocū significationes

Argum.

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Argum. Gm.

lri. obiecta.

Solutio. 3.

Solutio. 4.

Solutio. 5.

Solutio. 6.

Solutio. 7.

Solutio. 8.

Solutio. 9.

Solutio. 10.

Solutio. 11.

Solutio. 12.

Solutio. 13.

Solutio. 14.

Solutio. 15.

Solutio. 16.

Solutio. 17.

Solutio. 18.

Solutio. 19.

Solutio. 20.

Solutio. 21.

Solutio. 22.

Solutio. 23.

Solutio. 24.

Solutio. 25.

Solutio. 26.

Solutio. 27.

Solutio. 28.

Solutio. 29.

Solutio. 30.

Solutio. 31.

Solutio. 32.

Solutio. 33.

Solutio. 34.

Solutio. 35.

Solutio. 36.

Solutio. 37.

Solutio. 38.

Solutio. 39.

Solutio. 40.

cationes ex humano vsu sunt æstimandæ, & in communi sermone cum sacerdos ait. Nescio, nemo de ijs, quæ confessione nouit, verbum intelligit. Atqui simile illud est Marci 13. De illo die nemo scit, neq̃ filius hominis: nam licet quicquid pater nonerit, etiā filius nouerit, vt ipse ait alibi, tamen quia ad finem redemptionis nō expediebat nobis scire diē iudicii Christus in quantum redemptor nesciebat illud, vt in hac vita propalaret. Neq̃ verō opus est exprimere, Nescio, vt homo: nam ipsamet propositio ex accommodatio-
ne vsus inter Christianos secum addert illum sensum, nō intelligi per illud verbū id, quod per confessionem potum est. Vtrum verō in alijs secularibus secretis extra confessionem liceat itidem respondere, Nescio, vt scilicet, eundem faciat sensum, qui est, Nescio, vt dicam, lego citato in eadem nostra relectione late discursimus. Quid autē si sacerdos interrogetur. Vtrum audisti Petrū hoc crimen patralle? tūc enim nō admitteretur, responsio per Nescio, q̃a incepta esset: nam licet quis nesciat illud esse factum, quod audiuit factum esse, scit tamen audiuisse. Respondetur, optime posse respondere, non meminisse. Nā idē est, dicere, Nescio vt dicā, quod non meminisse, vt dicam: meminisse enim scire est. Sed præterea si inde generaretur suspitio, optime etiā respondere potest, non audire: quoniam cum audire ad scientiam quoq̃ pertineat, eundem recipit sensum: scilicet, Non audiui, tanq̃ hō, vt dicā, sed vt Deus, vt nō dicā. Dubium autem, quod vrgentiū præmit, est, quid si, vel infidelis tyrannus, vel improbiſſimus christianus peculiariter a sacerdote exquiret, vtrum audieris in confessione Petrum hoc fecisse. Profecto non licebit respondere, Non audiui in confessione: nam responsio hæc non recipit moderationē illam, Non audiui, vt dicam: quia totum exprimitur in interrogatio-
ne, scilicet, vtrum audiuiſti, vt non dicas aut vt Deus, & ideo responsio, Nō audiui, vt Deus, est mendacium, quod quidē dicere nulla de causa licet. Igitur in tali casu si tyrannus est infidelis, respondendum est il-
li tanquam sacramētum vituperanti, religio-
nem christianam præcipere de sacramentali confessione in neutram partem: quicq̃ esse loquendum. Et multo efficacius respondendū esset reprobatiſſimo christiano tanquam sacrilego. Non est fas, vt tibi ad istam tuam sacrilegam interrogatiōnem quicquam respō-

Marci. 13.

Dubium.

Solutio.

Dubium aliud.

Quo modo re-

spondendum

tyrannus.

Solutio.

Solutio.

Solutio.

Solutio.

Solutio.

Solutio.

Solutio.

Solutio.

Solutio.

Solutio.

deatur. Et in vtroque casu si mortem illi tyrā-
ni sacerdoti comminarentur, illa esset potius
oppetenda, quā verbū viliū proferen-
dum, quod in reuelationem sacramenti con-
fessionis vergeret. Atqui cōsideratē hic ani-
maduertendum est, quod quæ ratione sacer-
dos quæ per confessionem audit, & scit, neq̃
scit, neque audit sicut homo, sed sicut Deus:
ita, nec pœnitens ei quicquam dicit, vt homi-
ni, sed vt Deo: & ideo dum pœnitēs ipse in-
terrogatur, vtrum hoc, vel illud cuiquam di-
xerit, optime iurare potest se nemini dixisse,
si nō nisi in confessione dixerit: quia intel-
ligitur nemini hominum dixisse tanquam ho-
mini. Quæ circa & si sacerdos dicat, mihi di-
xisti, respondere audeat, & iurare potest,
Nihil tibi dixi. Si autem interrogetur, an di-
xerit in confessione, nequāquam licet nega-
re: nam sensus esset, Non dixi, vt Deo, qui
sensus esset falsus, sed tunc respondendum
est cum acrimonia, vt nuper in de sacerdo-
te dictum est: quia interrogatio illa impia, &
sacrilega est.

Occurrit hic autem dubiū nullatenus dissi-
mulandū, vtrum vnam confessionem liceat
reuelare in alia. Exempli gratia, sacerdos ac-
cessit ad fororem ignoratā, vincibili & pro-
babili ignorans esse fororē, & postea ipsa cō-
fiteri fratri se esse illam, ad quam accesserat.
Et sacerdos non potest confiteri nisi alij, qui
scit vnicam illi esse fororem, vtrū debeat cō-
fiteri illi circumstantiā incestus. Ex ijs enim,
quæ supra diximus, constat debere illam cō-
fiteri. Tamen ex alia parte militat, quod illā
circumstantiam non scit, nisi per confes-
sionem. Profecto res est dubia, & videtur veri-
tas in hanc partem inclināre, q̃ non debeat
illā circumstantiā cōfiteri: quia strictius est vin-
culū secreti confessionis, q̃ integrā faciendā
confessionis. Sic aiunt Scot. Paluda, Adria. &
alii. Attamē ratio certē non vsque adeo con-
uincit: quia nescio cur sit arctius vinculum
seruādi sigillū, q̃ integrē confitendi: quando-
quidē obligatio sigilli ex obligatione cōfes-
sionis emergat. Præsertim cū dicere in cōfes-
sione nō sit tā gravis infamatio, postq̃ sacer-
dos audies tenetur ad sigillū illius, idē est de
sacerdote, qui inter audiendā cōfessionē errāte
clauē peccauit absolūdo, v. g. alterum sacer-
dotē a peccato, cui erat annexa excommuni-
catio, & irregularitas, ob cuius errorem alter
excoicatus celebrat. Vtrū si nō sit, nisi alius
terti⁹ sacerdos, cui ille cōfiteatur, debeat suū
confi-

*An liceat
vnam confes-
sionē reuelare
in alia.*

Solutio.

Solutio.

confiteri errorem cum manifesto periculo quod audiens intelligat quisnam sit ille sacerdos male absolutus. Reuera utraque opinio est probabilis, & fortasse hæc probabilior, quod debeat confiteri. His autem similibusque casibus exceptis manifestum est, quæ in una confessione audiuntur nullatenus licere in alia explicare, taliter, ut venire queat sacerdos in notitiam personæ: nam licet non sit tam gravis reuelatio, quam si fieret extra confessionem, est tamen reuelatio mortalis.

Solutio rō. **¶** Addit in eadem solutione D. Thom. quod eadem ratione prælati audiens confessionem subditi non potest eum extra confessionem punire, ut si Abbas audiens confessionem Prioris intelligat esse illa functione indignum, potest quidem illi suadere in confessione, ut dignitatem resignet, aut si est alia causa, vel occasio potest eum amonere, non tamen propter peccatum illic auditum. **¶** Est autem solutio hæc prudenter consideranda, ut eius intelligatur ratio. Haud enim ob hoc tantum non licet poenitentem punire publice: quia fieret tunc confessionis reuelatio, sed neque secretum potest illi priuare propter illud crimen: quia illud quod scitur in foro poenitentiae perinde habet, ac si nullo modo sciretur, & peccatum quod non est à iudice cognitum, non potest ab eo puniri. Quare iudex audiens delictum in confessione nullum habet ius puniendi, nisi iniungendo poenitentiam in confessione: nam extra confessionem potest negare delinquens se illud fecisse, & saltem non erit mendacium perniciosum. **¶** De iis autem subditorum officiis distinctione opus est. Si enim est tale, quod quandam habeat iurisdictionem etiam subalternatam, tunc nullatenus superior potest illum priuare ratione confessionis sacramentalis, etiam si caueretur reuelatio: quia ille habet ius possidendi, & ideo non potest sine causa & iudicio spoliari, quæ quidem causa per aliam viam quam sacramenti innotescat. Si autem est officium, quod non habet iurisdictionem aliquam, sed est ad nutum prælati solius amouibile, ut sacrista, & procurator &c. tunc si prælati per eorum sacramentalem confessionem intelligit esse, vel fures, vel inhonestos, vel aliter indignos, potest illos amonere, dum modo caueatur ne confessio reueletur: quoniam eiusmodi amonitio nullum actum iudicium requirit, cum non habeant ad eadem officia ius. **¶** Sed rogas

utrum saltem prælati per notitiam, quam habuit in confessione sacramentali adduci possit, & moueri ad faciendam inquisitionem de iis criminibus. Apparet enim posse, quia inquisitio est ius prælatorum, ut si testes inuenerint, scelera viciscantur. Respondetur, neque hoc certe posse per particularem inquisitionem: nam ius inquirendi nascitur ex delicto vel infamia, vel semprobatione: & quod in confessione nescitur, nullius horum rationem habet. Potest autem dum visitat tempore solito attentior esse ad hoc, maxime si est crimen vergens in damnum publicum. Potest etiam attentius vigilare super gregem suam: quia nihil vetat quominus homo per audientiam confessionum prudenter fiat.

Nota. **¶** Quid autem si rem sciat non per confessionem, sed per viam confessionis, ut si quis scripsit sua peccata, & perdidit scriptum, quod prælati inuenit. Scio hoc vñ venisse, ut quidam prælati per hanc viam ad inquisitionem processerint, sed fuit iure optimo à superiore de hac re punitus. Est enim confessio tam sacra, ut id etiam, quod ad eam ordinatur, sit perpetuo silentio sepeliendum. **¶** Et quod dictum est de prælati ecclesiasticis, intelligendum de prætoribus, & iudicibus secularibus. Quamuis enim nequissimi sacerdotes duo, vel tres crimen, quod per confessionem audierunt, in aures iudicis deferant, nullatenus ipse sciens non alia via illis innotuisse, quam per sacramentalem confessionem, potest ad illam inquisitionis viam procedere: quia illud non est habendum, aut pro infamia, aut pro iudicio, tantum abest, ut possint eiusmodi testimonia in scriptis suscipere, aut reum capere, aut interrogare: isti enim omnes essent sacrilegi processus. Imò verò quāuis bona fide iudex incipiat in aliqua causa procedere, cum primum certo sciuerit rei cognitionem ex sola confessione sacramentali fuisse ortam, cessare debet, & facta omnia pro infectis habere. **¶** Quod si quis arguat, sequeretur etiam, quod si per viam confessionis iudici constaret insigni furtum, aut incendium perpetrandum tali nocte in vrbe, non posset insidias tendere, & reos capere, ut ex lege contra ipsos ageret. Ad hoc respondetur, quod si sacerdos reos manifestauit, neutiq; contra ipsos procedi potest, quia fuit iniquissima reuelatio. Imò neque crimine licitum est exprimere, si per id in reorum notitiam veniri potest. Si tamen dūtaxat in genere dixit, Vigilate super vrbe, fortasse

fortasse aliqua determinata, & nocumenta accidere possunt tunc iudex vigilare potest & illi obuiare malo, & si nefarios tunc comprehenderit, sua ipsorum tunc erit culpa.

ARTICVLVS. VI.

Utrum peccatum, quod sacerdos in confessione nouit possit vel de licentia poenitentis, vel si alia via illud nouit, prodere.

Primum argumentum. **T** Andem, ut præsentis negotio postrema imponatur manus arguitur, quod nec de licentia poenitentis sacerdoti liceat confessionem reuelare. Id enim quod superior facere nequit, neque inferior potest, per facultatem autem papæ sacerdos non potest. Serare sigillum: ergo neque id per licentiam poenitentis fieri potest. *Secundum argumentum.* **¶** Secundò. Quod in bonum commune institutum est non potest arbitrio priuata personæ immutari, secretum autem confessionis est necessarium ne homines à confessione terreantur: ergo poenitentis facultas non sufficit illud immutare. *Tertium argumentum.* **¶** Tertio arguitur, quod etiam si ille sacerdos alia via nouerit, nequeat tamen illud prodere. Nam quicumque sacerdos in virtute obligatur poenitenti eius peccata nemini propagare, neque verò dicere: qui autem extra confessionem hoc alteri promitteret, quomodo cumq; id sciret, teneretur tacere: ergo à fortiori cum id fuerit in confessione pollicitus. Præsertim quod illo admisso aperiretur via scandalum: putarent enim homines sacerdotem nota in confessione publicare. *¶* In contrarium autem quantum ad prius membrum est, quod cum poenitens ipse possit sua peccata reuelare, eodem iure potest eandem facultatem alteri facere. Et quantum ad secundum. Ea, quæ quisque publica via nouit nullo iure cohibetur dicere: ergo propterea quod quispiam sacerdoti eadem confiteatur, non priuatur illo iure.

Decisio arti. **¶** De hac re variae sunt opiniones. Alexander enim Alesis. 4. par. quæst. 78. membr. 2. & Scotus & Durandus in. 4. dist. 21. negant posse sacerdotem confessionem reuelare. Et ratio quidem Alexandri est illa priori loco facta: quia quod sacerdos scit tantum, ut Deus per nullius hominis facultatem reuelare potest. Et eadem seire mouetur Durandus, quia notitia, inquit, sacerdotis per confessionem

acquisita non sufficit, ut citra mendacium possit dicere se illud scire: quare licet id dicat de licentia poenitentis, mentitur. Veruntamen iis non obstantibus, ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Licitum est sacerdoti de licentia poenitentis confessionem reuelare. Conclusio est S. Tho. præfati loco, & Bonauenturae, & ferè omnium. *¶* Et ratio est optima, quia ut ait S. Tho. duo sunt, quæ sacerdoti obstant ne confessionem reuelet, primum quia id nescit, ut homo, sed ut Deus: secundum est scandalum ne homines confessionem abhorreant: utrumque autem obstatulum tollitur de licentia poenitentis: nam per illam fit, ut sacerdos peccatum sciat etiam ut homo. Et præterea per hoc, quod homines sciunt, non posse suam confessionem reuelari nisi de eorum licentia, satis obuiatur scandalo. *¶* Atqui in re nulla est controuersia, contrarij enim auctores non negant per facultatem poenitentis licitam esse posse reuelationem: quia nec negare possunt, cum in cap. Officij, de poenit. & remissio. conflet sacerdotem papam consuluisse de quodam peccato, quod mulier sibi fuerat confessa. Præterea & ratio est manifestissima cum sigillum confessionis in bonum poenitentis, sit institutum, & quandoque ei reuelatio sit expediens non est cur non liceat sacerdoti committere ut consilium ei salutare ab alijs petat. Sed differtimen est, quod illi dicunt necesse esse, ut poenitens iterum extra confessionem narret peccatum ipsum, cuius reuelandi facultatem vult facere sacerdoti. At verò hæc est vna ceremonia metaphysica nihil ad rerum morale pertinet: nam si licet poenitenti qui solum homicidium confessus est, extra confessionem narrare iterum homicidium dicendo, Hoc poteris reuelare, scilicet sine iterata narratione non liceat dicere, Reuela illud, quod tibi confessus fui, sanè cum idem utrumque significet. Præsertim quod inter confitendum potest eandem dare licentiam. At verò in usu huiusmodi facultatum poenitentis multa est adhibenda prudentia. Primum scilicet cauendum ne dum sacerdos viderit poenitentem ad id cogi, facultate eius utatur. Ut si verbi gratia, tyrannus iudex egeret reum, ut licet eum concederet sacerdoti dicendi peccatum, tunc etiam quantūcumque illam concedat nefas est sacerdoti sigillum aperire: quia verget in caput poenitentis. Rursum & à quodam abusu cauendum maxime quem video inter iudicium

ces ecclesiasticos canonistas inferpere, quem certe ex canonibus sacris nunquam collegerunt. Cum enim agitur, exempli gratia, causa, de re matrimoniali, dum quis petit eam, quæ alteri nupsit, dicens, prius sibi clam fuisse nuptam, quod ipsa negat, mittunt eam ad confessarium, cui confiteatur, ut postea sincerius respondeat in iudicio. Est enim hoc ansam præbere puellis mentiendi in confessione: nam quod semel in iudicio negarunt, facile & in confessione negabunt. Et multo minus licet in talibus casibus, ut sacerdos habita licentia poenitentis illud tractet in publico. Longe enim minus inconueniens est, ut homines in falso matrimonio perdurent, quæ per viam confessionis ista tractentur. Et solet aliud absurdius etiam inter ignaros homines accidere: videlicet, quod cum quis zelotypia vxoris vitur, conditionem, vel offert, vel accipit, ut vxor confiteatur alicui sacerdoti, cui facultatē faciat reuelandi, sit ne adultera, an pudica. Primum hic ignorantia interuenit: quod sacerdos poterit citra mortale reuocare marito vxorem esse pudicam, licet sit adultera: quia mendacium non est perniciosum: quare exigua est in hac parte sacerdotis autoritas. Secundum manifesta offertur occasio adulterę mentiendi in confessione pro poenitenti iterum confiteri. Ac demum sacramentum cum hac ratione iniungatur, in vilipendium venit. Non est ergo poenitentis licentia vtendū, nisi priuatim in eius commo dum ad capiendum consiliū in re, quam sacerdos definire non valet: idque si fieri potest sine reuelatione personæ. Quamquam si aliter fieri nequeat, nominari, & ipse de eius licentia potest. Imo sacerdos ipse absque licentia potest de eadem re peritiores consulere, dummodo persona in noticiam venire non possit. Si tamen poenitens remiserit etiam in genere sacerdotem tale consiliū capere, non potest ultra procedere, sed eum absque absolutione dimittat. Quam ob rem dum poenitens intelligit se aliquibus negotijs impeditum, quæ tunc scientia, & prudentia extricari non possunt, sapientem debet sacerdotem inquirere, qui per se absque huiusmodi consiliorum turbis de illis valeat iudicare. Quod si scilicet, quid si confessarius errorem aliquem intolerabilem inter absolvendum commiserit, ut si absoluit non subditum, aut excommunicatum a casu reservato, vel in præiudicium tertij dixit non esse restituendum id, quod re vera erat alienū? Fertur tempore concilij Basiliensis inter magistros, quibus Ioannes Nider intererat, disputatū esse, utrum in tali casu liceret sacerdoti, habita legitima facultate, absentem absolueret, antequam eum conueniret. Illa tamen disputatio nullibi extat. Absentem autem nullatenus absolueret licet, vt q. 4. citata in nostra relectione latius disputauimus. Et ideo hic respondendum quod si error non est ita grauis, sed creditur poenitens fuisse absolutus, non est ampli⁹ curandū. Si autē est ex istis grauib⁹ recitatis conuenire sacerdos debet poenitentem, & dicere errorem graue in audientia suæ confessionis commisisse, & ideo sibi videat, utrum velit iterum confiteri, vel saltem sub eodē sigillo facultatē facere docēdi eum veritatē. Et tunc poenitens tenetur consiliū capere sacerdotis, quod si respuerit, tunc sacerdotis culpam in se ipsum transfundit. At verò extra hos necessitatis casus nullatenus sacerdoti licet de culpis extra confessionem cum poenitente ipso sermonē vllū inire, quod imprudentissimi quidam sacerdotes non satis animaduertūt. Est enim hoc gen⁹ quoddā reuelationis sigilli, & exprobrationis peccatorū, quia peccator pudens negare iure potest quicquam ei dixisse.

¶ Circa alterum vero quæstionis membrum fuit opinio Altiſiodoreſ. 4. part. q. de sigillo, aliorumq; antiquitus, qui negarunt posse sacerdotem, quæ cognouit in confessione, quamuis alia via ei sint nota, in publico alteri referre, nisi si prius illa nouerit protestetur poenitenti illa non recipere sub sigillo. At verò hæc opinio, ut ait loco citato S. Tho. dū minimum sigillo tribuit, præiudicium veritati & iustitiæ seruandæ facit. Et ideo statuitur secunda conclusio. Quod sacerdos extra confessionem nouit siue ante, siue post, iure potest, dummodo id secundū leges faciat, publice dicere. Probat⁹ q. a, ut dicebamus, ius qd hō de hac re extra confessionē habet, p confessionē nō amittit. Secundū, q. a, alias lata aperiretur fraudibus via, ut si prædo coram sacerdote furtum faceret in ecclesia, posset statim illud in aures sacerdotis susurrare, ut os illi obstrueret, ne posset dicere. Item contraria opinio admittit licet sacerdos in testem rei, quā videt, produceretur, nequiret testimonium necessariū perhibere, neq; si quis corā ei delinqueret, quē admonitum incorrigibile expertus esset, si ei idē peccatum confiteretur, posset

posset denunciare. Quæ omnia absurda sunt, & legibus iustitiæ aduersa. Quinero quamvis extra confessionem non nouerit peccatum, quod sibi confessum est, si habeat incerta, potest criminolum in iudicium deferre, ut si latro inter confitendum crumenam absconditū sacerdoti, licet confiteatur illi furtū postmodum sacerdos compertus suam crumenam sustulisse, potest illum denunciare, dicens, tali hora, & loco sibi fuisse sublatam, & eodē tempore illum illic ad fuisse. Carterū in his omnibus prudens est semper cautela adhibenda, ne sacerdos in suspitionē veniat, quod sit sigilli violator.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, q. quāuis quod superior prelati non potest inferior nequeat, tamen poenitens nō tanq̃ prelati, sed tanq̃ dominus suæ famæ potest pro honore suo crimine suum reuelare, & reuelari facere, quod tamen Papa nequit facere, cum nō sit alienæ famæ dominus. Et eodē modo respondetur ad secundū, q. quāquam sigillum confessionis in bonum commune institutum sit, nihilominus non seruit, nisi ad protegendū singulorum honorem. Et ideo si nō aliter quā per facultatem poenitentis reuelatur, nunquam confessio odiosa fiet. Ad tertium denique respondetur, quod sacerdos non obligatur poenitenti ad celandum crimine, nisi qua ratione illud in confessione scit. Quare quod alia via scierit per illam obligationē celare non cogitur, dummodo, ut dictum est, scandalum caueat, & suspitionem detecti sigilli.

DISTINCTIO 19. De satisfactione, & de purgatorio.

Cap. j.

ertia demum pars poenitentiæ est satisfactio, quæ p̃inde virtus est iustitiæ. Est em̃ satisfactio iniuriæ Deo illatæ cum proposito cauendi in futurum ad quandam æqualitatem iustitiæ compensatio.

Cap. j.

Nam effi, vt. 8 ethic. autor est Philosophus, dijs & parentibus æquale reddere nequeamus, possumus id tamē secundū æqualitatis proportionem præstare, ut sicut Deus nobis, quæ suam immensam bonitatem decet, beneficia confert, ita & nos, quæ pro ratione nostræ tenuitatis possumus, tum gratiarum actiones, tum etiam satisfactioes rependamus. Vnde Anselmus in lib. Cur Deus homo, satisfactio, inquit, est Deo honorem debitum impendere. Et in de Ecclesiasti. dogmat. legitur. Satisfactio est peccatorum causas excidere, & earum suggestionibus adiutum non indulgere.

Cap. ij.

¶ Pestilens ergo est hæreticorum nequitia eo fucō satisfactionem Christi extollere, ut nostram necessariā esse abnegent. Nam etsi eius saluifica passio sufficientiam nobis attulerit expiandis peccatis non solum nostris, ut ait Ioan. sed etiam totius mundi, tamen efficaciam in nobis habere noluit, nisi secundum illum gradum, & modum, quo per eius sacramenta, & opera nostra auxilio suo subnixa nobis applicatur. Quare saepe remissa culpa poenarum nō nihil reliquum sit, per eius opem, & nostram diligentiam exoluendum. Vnde Ioannes non solum, ut homines poenitentiam agerent, prædicabat, verum, Facite, aiebat, fructus dignos poenitentiæ. Quæ utiq;

Kkk 2 ratione

ratione virtus in nos Christi excel-
lentius commendatur, qui nobis
non solum culpas per suam ope-
rantem gratiam remittit, verum
& cooperatorem gratiā tribuit qua
possimus eius praeuenientes iudi-
cium poenas eorundem delicto-
rum nostrorum pedere, iuxta ver-
bum Pauli, Si nosmet ipsos iudi-
caremus, non utique iudicemur.
Cap. iij. ¶ Atqui quanuis omne opus per
gratiā Dei exhibitum, qua gene-
rali ratione ad meritum ei gratū
est, eadem sit & ad satisfactionem
acceptum, peculiari tamen ratio-
ne & per antonomasiam solum il-
lud, quod poenam habet annexā
est in poenitentiam iniungendum.
Quapropter sancti patres satisfac-
tionis opera in tria partiēda duxe-
runt, quæ sunt ieiunia, orationes, &
elemosynæ. Nam sicut tria sunt in
nobis bona: nempe corpus, anima
& externa bona, ita & omne quod
est in mundo ait Ioannes: scilicet
peccatum aut concupiscentia car-
nis est, aut concupiscentia oculo-
rum, aut superbia vitæ. Ac perin-
de contra primum institutum est
ieiunium, iuxta verbum Joel. Co-
uertimini ad me in toto corde ve-
stro, in ieiunio fletu & planctu. Et
contra secundum elemosyna, iux-
ta illud Danielis, Peccata tua ele-
mosynis redime. Et contra tertiū
oratio, qua nos Christus petere pa-
trē docuit, ut nobis peccata dimit-
tat, quorum initium & radix, ut

est apud Sapientem, Superbia est.
Vnde Hierony. oratione, inquit,
sanantur pestes mentis, sicut & ie-
iunio pestes corporis. Quinimodē
flagella, quibus Deus peculiari p-
uidentia homines castigat, ut or-
bis inundatio, & Sodomorum con-
flagratio, si illas homines acceptā
tes emendentur, & corrigantur, ad
satisfactionis rationem apponun-
tur, quoniam non confurget du-
plex tribulatio, nec vindicabit
Deus bis in id ipsum in tribulatio-
ne. At si obstinati pereant, cruciatur
in hoc seculo pati incipiunt, quos
æternū sunt in inferno perpeffuri,
ut Augu. super illud Deuterono.
32. Ignis succensus est in furore meo
& ardebit usque ad inferni nouis-
sima, adnotauit, dicens, Vindicta
hic incipiet, & ardebit usque ad
extremam damnationem.
¶ Cæterum sacerdos in poeniten-
tijs iniungēdis prudentia opus ha-
bet, ut multa circumspectat: nimi-
rum, non solum gravitatem scele-
rum, verum, & personarum quali-
tates. De qua quidem re dist. pro-
xima redibit sermo. Atqui cum
autore Paulo. 1. Corint. 12. Omnes
simus eiusdem corporis mem-
bra, debeamusq; subinde, ut ait,
ad Galat. Alter alterius onera por-
tare, sit, ut unusquisque possit par-
ticipium suorum operum alteri
impendere, ut alter pro altero sa-
tisfaciat.

¶ Poenitentia verò publicæ, & so-
lennes

Hierony.

Naum.

Augu. en-
igm. de po-
nit. dist. 3.

Cap. iij.

Cap. v.

lennes in primordijs ecclesiæ, ac
deinceps frequentes erant, ut can.
In capite. 50. dist. & alij poeniten-
tiales testimonio nobis sunt: iam
verò per quam ratō sunt in vsu. Ijs
verò q in fine poenitet, satisfactio
non iniungitur, quorum quidem
poenitentiam Aug. ut male fidam
metuit, dicēs, Fateor vobis, quod
illi, qui in vltima necessitate agri-
tudinis suæ positis poenitentiam
petit, nō negamus quod perit, sed
nō præsumimus quod benè hinc
exit. Et subdit, si securus hinc exit,
ego non sum securus.

Cap. vj. ¶ Ex his demum facile est collige-
re eis, qui in hoc seculo pro ratio-
ne suorum criminum plenam nō
fecerint satisfactionem, loco pur-
gatorij esse perpurgandos. Nam
vti ait, Paul. Christus ecclesiam
suam non præsentabit patri quo-
usque sit sine macula, & sine ruga.
Vnde. 2. Machabæ. 12. legitur, san-
cta & salubris est cogitatio p defū-
ctis exorare, ut à peccatis soluant.

DISTINCTIONIS decimæ nonæ, Quæst. pri- ma, De quiditate, & necessitate satis- factionis.

Distinctio præfens in tres
ex ordine quæstiones
distribuitur. Prima est,
de quiditate, & neces-
sitate satisfactionis. Secū-
da de ijs operibus, per
quæ fieri debet satisfac-

ctio. deque poenitentij sacramentalibus, &
ecclesiasticis, ac demū de ijs, qui in fine poe-
nitent. Et tertia, de purgatorio. Prima quin-
que continet articulos. Primum, de quidi-
tate satisfactionis. Secundum, de eius possi-
bilitate. Tertium, de necessitate. Et quartū,
de eius qualitate, & integritate. Quibus ad-
iungitur quintus de operibus, quæ in pecca-
to sunt, an alicuius sint momenti.

ARTICVLVS. I.

Verum satisfactio sit virtus
iustitiæ.

Materialiam satisfactionis, quæ
tertia est pars poenitentia, ag-
grediētibz nosse prius opus
est, quid hoc nomine signifie-
tur, ut de eius possibilitate, &

necessitate lucidior fiat disputatio. Argui-
tur ergo, quod satisfactio non sit virtus, neq;
verò virtutis officiū. Opus enim virtutis me-
ritum est apud Deum, satisfactio autē, quo-
niam debitum importat, non videtur merito-
ria, cum meritum opus sit spontaneum, &
gratis exhibitum: ergo satisfactio non est
virtus. ¶ Secundo arguitur, Principale in vir-
tute moris, ut. 8. Ethic. autor est Philosophus
est electio, quæ est intus in voluntate, satisfac-
tio verò non fit, nisi per opera extrinseca:
ergo non est virtus. ¶ Tertio arguitur, quod
non sit actus iustitiæ: quia satisfactio ad hoc
fit, ut quisque alteri concilietur: reconciliatio
autem, quia officiū est amicitia, ex charita-
te procedit: non ergo satisfactio actus est ius-
titia. ¶ Quarto, ex eadē radice arguitur. Si
satisfactio actus esset iustitiæ, consequens fie-
ret, ut satisfactio, & restitutio eadē res essent,
vel saltem restitutio esset satisfactionis pars:
nam per satisfactionem homo, & Deo recon-
ciliatur, & proximo: per restitutionem verò
rei ablatae reconciliatio fit cum proximo: cō-
sequens autem est falsum, quoniam satisfac-
tio est pars sacramenti, restitutio verò mini-
me. ¶ In contrarium est, quod satisfactio est

pars poenitentia: poenitentia verò est virtus.
Item quia per satisfactionem, ut ait Ambro.
honorem Deo debitum impendimus: ratio
verò debiti ad virtutem pertinet iustitiæ.
¶ Satisfactio nomen latinum est, id quando-
que significans, quod debitum ad æqualitatem
soluo: nam, satis, equalitatem dicit. Et nonnum-
quam

Partis nega-
tiue argu. 1.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum

Pars affirm-
tiua.

quam idem est, quod opinioni alterius vel interrogationi respondeo, vel præceptum impleo, sicut dicitur quis exultationem, quæ de ipso habetur, vel seruus domini mandato satisfacere. Et Petrus. Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos ratione &c. In præsentiarum verò in ea significatio usurpatur, quæ (ut Alconius autor est) satisfactio idem est quod tantum facio, quum satis sit irato ad vindictam, hoc est, iniuriam illatam repenso. Tamen si ex accommodatione usus theologorum non tam ample, sed restrictius nomen usurpamus, pro ea compensatione, quam homo Deo facit pro peccatis. In qua utique significatione, ut art. 3. videbimus, inter sanctos ecclesie patres creberrime ab ecclesie primordiis in usu est. Accipitur autem satisfactio tripliciter: vno modo pro quocunque remedio, quod ad remissionem peccati adhiberi potest. Quo pacto passio Christi fuit satisfactio pro peccatis humani generis. Et in puris hominibus secundum hanc acceptionem includit omnes tres partes poenitentiae. Secundo verò modo accipitur, ut distinguitur contra contritionem, & confessionem. Et sic accipitur in præsentiarum. Sed hic etiam modus bipertitus est: nam potest satisfactio accipi, ut est tantum opus poenitentiae virtutis, siue imponatur a confessario in sacramento, siue sua sponte homo illam faciat. Postremo ergo modo usurpatur pro ea satisfactione, quæ a sacerdote iniungitur. Qua utique ratione est tertia pars poenitentiae.

Prima conclusio.

Ad questionem ergo tribus conclusionibus respondetur. Prima, satisfactio secundum hanc nostram euangelicam significationem est actus per se virtutis. Bisariam enim opus aliquod esse potest virtutis. Vno modo materialiter: quia cum nullam naturam suam maliciam implicet, debitis sit circumstantiis, ut comedere, ambulare, & loqui quando, & ubi oportet. Altero modo formaliter, quia suo nomine formam, & rem virtutis sonat, ut strenue subire pericula belli, charos honorare parentes &c. Et hoc secundo modo omne opus, quod de se dicitur medium secundum rationis lineam, est virtus: nam virtus in medio eritate consistit: cum ergo satisfacere, ut nomen sonat, idem sit, quod æqualitatem inter duos constituere, per se est virtutis officium, nisi extrinsecus maculetur. Secunda conclusio.

Secunda conclusio.

Satisfactio est species virtutis iustitiae, quæ parte poenitentiae iustitia dicitur. Quod enim

sit pars iustitiae, manifestum est: quia proprium est iustitiae æqualitatem inter duos ponere, & hoc, ut dictum est, nomen satisfactionis importat. Aequalitas verò hæc, aut in rebus constituitur datis & acceptis, aut in actionibus, & passionibus quibus se inuicem homines, aut iniurijs afficiunt, aut beneficijs. Et quia res sunt quæ dantur, & accipiuntur, illa æqualitas dicitur in rebus redditio, & restitutio, ut dum qui frumentum ab alio, vel rem aliquam accepit, reddit pecuniam. Aequalitas verò in actionibus constituitur, dum vel quis pro beneficio recepto gratias refert, vel pro iniuria, & offensa alteri illata poenam, & supplicium rependit. Sed hoc dupliciter contingit. Vno modo dum inuitus a iudice punitur, & illa dicitur vindictio, & ultio, quæ pertinet ad iustitiam vindicativam, cuius munus est poenam pro culpa infligere, siue recedat ratio amicitiae fiat, siue minime. Sed altero modo contingit, dum quis sponte pro iniuria quam alteri iniulit tanquam persona priuata castigat sese, procurans in amicitiam alterius reconciliari. Et hæc proprie dicitur satisfactio, quæ est pars poenitentiae. Sententia est D. Th. in 4. dist. 15. q. 1. art. 1. quam postmodum explicuit 3. part. q. 85. & nos ibidem latius dist. 14. q. 2. art. 3. Vbi & hac ratione contra Scotum elucidauius, quemadmodum poenitentia non sit iustitia vindicativa, sed specialis virtus. Dist. ergo satisfactio a iustitia vindicativa: quod vindictio passioe potius est satisfactio, quam quis ab alio patitur. At verò satisfactio est actio, quam poenitens sua sponte exercet: & ideo dicitur satisfacere, & poenitere: id est, poenam sua sponte tenere. Et inde rursus sequitur, quod satisfactio de se non dicitur virtutem, quia non fit ex electione patientis, sed iudicis, in quo est virtus vindicativa: quamvis si patienter sufferat, illa patientia sit virtus. Satisfactio verò, quia fit ex electione poenitentis, per se dicitur virtus. Tertia conclusio. Restitutio tantum a satisfactione differt, ut nec pars illius sit, sed præambulum quoddam. Conclusio hæc ex superiore colligitur: nam restitutio, ut diximus, fit in rebus datis, & acceptis, satisfactio verò in actionibus. Quare utraq; potest absque alia reperiri, licet nonnunquam ambæ coeant. Potest enim quis rem ab alio accipere, vel citra iniuriam, ut dum accipit mutuum, vel cum iniuria, ut dum accipit furto. Et rursus potest quis alium iniuria aliquem afficere, etiam si ab illo non accipiat rem, ut dum contumelijs afficit. Vnde cum nec satisfactio, de qua hic loquimur, locum habeat, nisi ubi iniuria præcessit, neque restitutio, nisi ubi res sit sublata, colligitur, ut dum quis reddit, quod citra iniuriam acceperat: nempe, mutuum, aut pretium rei emptæ, fiat restitutio absque satisfactione. Dum autem pro iniuria illata, ubi scilicet sola contumeliosa verba præcesserunt, humiliando se homo veniam petit, fit satisfactio absque restitutione. At verò dum res redditur per iniuriam sublata, ut furtum, & restitutio primum requiritur, & deinde satisfactio pro iniuria. Hinc ergo colligitur restitutionem non esse, aliud quam cessare a peccato, qui enim quod debet ubi & quando oportet non restituit, in peccato est, a quo ideo homo non cessat quousque restituat. Et hoc est quod ait Augustinus. Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Et cum satisfactio nihil apud Deum valeat nisi peccatum cesset, fit ut restitutio sit satisfactioni præambulum. Et est insuper notandum, quod satisfactio, quæ fit proximo, fit Deo: quia omnis iniuria proximo illata, est offensa Dei, sed non convertitur: potest enim satisfactio fieri Deo, ubi non fit proximo. Et de hac proprie præsens instituitur tractatus. Hanc verò tertiam conclusionem non solum ad explicandam satisfactionis naturam adieci-mus, verum, & ad ostendendum quam sit restitutionis consideratio & disputatio a præsentis negotio aliena. Quapropter etsi sententiarum Magister dist. 15. non tam ad rerum ordinem attentus restitutionem cum satisfactione miscuerit, ansam suis interpretibus præbens, ut ibidem de restitutione longum tractatum fecerint, nos tamen hic nullam eius mentionem facturi sumus. Est enim res ad materiam iustitiae spectans, de qua nos ideo lib. 4. de iustitia & iure, satis superque diximus. Ex his ergo definitionibus satisfactionis colligitur. Est enim satisfactio iniuriæ Deo illatæ cum proposito cauendi in futurum ad quandam æqualitatem iustitiae compensatio. Atque ad hanc rationem exigendæ sunt sanctorum definitiones, quæ eorum grauitatē præ se ferunt. Etenim iustitia non solum resarcire habet præteritam culpam, verum in futurum cautelam adhibere: siquidem, ut 2. Ethic. autor est Philo. poenæ medicinae sunt, non modò morborum præsentium curatiue, verum, & a futuris præseruatiue. Dictum est autem, Deo illatæ, ad denotandam satisfactionem sacramentalem, de qua in

presentiarum loquimur. Nam & homini quoque homo satisfacit, sed ad omnimodam æqualitatem iustitiae. Deo verò non nisi ad quandam: nempe, ad æqualitatem proportionalem. Vnde Anselmus, in lib. Cur Deus homo, ad præteritam culpam respiciens, ait, satisfacere est Deo debitum honorem impedire. Debitum scilicet, non utique, nam vniuersi homines quantuncumque innocentes debent illi honorem, sed debitum ratione culpe. Nam etsi Deo nihil re vera adimatur honoris, tamen peccans quantum in se est, honorem ei detrahit, quem per satisfactionem ei repensare debet. In lib. verò de ecclesiasticis dogmatibus dogmate. 23. qui Augustino tribuitur, habita futurorum consideratione legitur, quod satisfactio est peccatorum causas excidere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere: de peccatis. dist. 3. can. Satisfactio. nempe, confortia praua succidere, & peccandi loca, & tempora euitare. Nam eorum radicem nempe, fomitem conuellere nemo potest. Tamen Anselmus, & in honore Deo debito cautelam futurorum insinauerit, & Augustinus, in excisione causarum peccandi punitionem pro præteritis designauerit. Qua propter utrumque, in definitione complexi sumus. Ad primum igitur argumentum negatur, quod satisfactio ob id quod debitum importat, rationem meriti perdat: nam ratio meriti in hoc consistit, quod id, quod honestum est, sponte fiat. Quare cum reddere debitum virtus sit iustitiae, consequitur ut si non fiat per coactionem, sed spontanea electione, meritum sit apud Deum. Est enim hoc, ut in Prouerbio est, facere de necessitate virtutem. Imò nihil erga ipsum mereri possumus, nisi spontanea faciendo quod ei modo aliquo debemus. Et iam dictum est, in hoc differre satisfactionem a satisfatione, quod satisfactio dicitur propterea electionem. Quod si scisciteris, utrum saltem satisfactio proptereaque sit redditio debiti minuat rationem meriti. Enimvero apud homines, quod alias debetur non tantam beneuolentiam conciliat, quæ beneficii gratia impensum. Respondetur, apud Deum non ita esse, imò cæteris paribus, quod fit ex debito plus meriti habet, quam si fiat sponte. Et ratio est, quia ex pluribus virtutibus procedit. Ieiunium enim supererogationis nascitur ex sola virtute abstinentiae, quod autem ab ecclesia iustum est, ex eadem virtute oritur, & præterea ex obedientia. Et ideo satisfactio

presentiarum loquimur. Nam & homini quoque homo satisfacit, sed ad omnimodam æqualitatem iustitiae. Deo verò non nisi ad quandam: nempe, ad æqualitatem proportionalem. Vnde Anselmus, in lib. Cur Deus homo, ad præteritam culpam respiciens, ait, satisfacere est Deo debitum honorem impedire. Debitum scilicet, non utique, nam vniuersi homines quantuncumque innocentes debent illi honorem, sed debitum ratione culpe. Nam etsi Deo nihil re vera adimatur honoris, tamen peccans quantum in se est, honorem ei detrahit, quem per satisfactionem ei repensare debet. In lib. verò de ecclesiasticis dogmatibus dogmate. 23. qui Augustino tribuitur, habita futurorum consideratione legitur, quod satisfactio est peccatorum causas excidere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere: de peccatis. dist. 3. can. Satisfactio. nempe, confortia praua succidere, & peccandi loca, & tempora euitare. Nam eorum radicem nempe, fomitem conuellere nemo potest. Tamen Anselmus, & in honore Deo debito cautelam futurorum insinauerit, & Augustinus, in excisione causarum peccandi punitionem pro præteritis designauerit. Qua propter utrumque, in definitione complexi sumus. Ad primum igitur argumentum negatur, quod satisfactio ob id quod debitum importat, rationem meriti perdat: nam ratio meriti in hoc consistit, quod id, quod honestum est, sponte fiat. Quare cum reddere debitum virtus sit iustitiae, consequitur ut si non fiat per coactionem, sed spontanea electione, meritum sit apud Deum. Est enim hoc, ut in Prouerbio est, facere de necessitate virtutem. Imò nihil erga ipsum mereri possumus, nisi spontanea faciendo quod ei modo aliquo debemus. Et iam dictum est, in hoc differre satisfactionem a satisfatione, quod satisfactio dicitur propterea electionem. Quod si scisciteris, utrum saltem satisfactio proptereaque sit redditio debiti minuat rationem meriti. Enimvero apud homines, quod alias debetur non tantam beneuolentiam conciliat, quæ beneficii gratia impensum. Respondetur, apud Deum non ita esse, imò cæteris paribus, quod fit ex debito plus meriti habet, quam si fiat sponte. Et ratio est, quia ex pluribus virtutibus procedit. Ieiunium enim supererogationis nascitur ex sola virtute abstinentiae, quod autem ab ecclesia iustum est, ex eadem virtute oritur, & præterea ex obedientia. Et ideo satisfactio

Anselmus.

Aug.

Solut. 1. arg.

Dubium.

Solutio. 2.

etio iniuncta in confessione magis est meritoria quam si ultro fieret. Propter secundum argumentum quidam ex neotericis quitotum negotium virtutis in actu interno collocant, aiunt, quod satisfactio est volitio efficacis reddendae quales &c. quasi externa opera ad virtutem satisfactionis non pertineant, cum ipsa sint in quibus ratio satisfactio- nis consistat. Sunt enim aliquae virtutes, & vi- tia, quae ex sua natura in actibus interioribus consistunt, ut fides, & heresis, amor, & odium. Alia vero natura sua consistunt in verbo, ut laus & contumelia. Sed alia natura sua consistunt in opere, ut elemosina, erogatio, & homici- dium &c. In his ergo virtutibus, & vitiis ter- ti generis si consideretur quod est generale omni virtuti & vicio, id quod precipuum est consistit in electione voluntatis: nam de ra- tione virtutis, & vitiis, ut sit in electione vo- luntatis. Si autem consideretur illud quod pertinet ad specialem rationem talis virtutis, illud est exterius opus: consistit enim satis- factio in opere laborioso, & poenali, & ideo volitio talis operis non est satisfactio, nisi ea ratione qua voluntas pro facto reputatur.

Solutio. 3.

Ad tertium respondetur, quod in satis- factione proximus finis est recompensatio il- late iniuriae, ultimus autem per illam recom- pensationem amicitiam refarcire. Actus ve- ro ab illa virtute elicitur, cuius proximum finem habet pro obiecto: & ideo satisfactio est actus elicitus iustitiae: imperatur tamen ab alia virtute, cuius actus est ultimus finis. Et ideo satisfactio imperatur a charitate, qua- mouet virtutem poenitentiae ad eliciendum illum actum. Ad quartum denique per ter- tiam conclusionem responsum est: negatur enim consequentia. Satisfactio est actus iustitiae: ergo est idem quod restitutio. Quoniam per unum ponitur medium in actione ad re- cuperandam amicitiam, per alterum vero in rebus ad cellandum a peccato.

Solutio. 4.

ARTICVLVS. II.

Utrum satisfacere Deo sit homini possibile.

Parti nega- tiva argu. 1.

ostquam de satisfactione in genere dictum est, ad satisfac- tionem, quae Deo fit peculia- riter descendentes argumen- tamur, quod non sit homini possibile. Satisfactio, ut nomine ipso admo-

nemur, debet offensa adaequari: sed offensa Dei est infinita, quia cum sit elogatio ab infi- nito bono, est infinita distantia: homo autem, cum finitus sit, nequit ex se infinitum praesta- re opus, atque adeo, nec Deo satisfacere.

Secundo, satisfactio fieri debet per id, quod alias non est debitum: qui enim alteri, cui iniuriam intulit, pecuniam aliquam deberet, per eiusdem solutionem non compensaret iniu- riam: nos autem serui Dei sumus, quorum ideo quicquid est, domini est. Praesertim cum quicquid boni habeamus, ab ipso receperi- mus, iuxta illud. 1. Paral. 29. Tua sunt omnia & quae de manu tua accepimus dedimus ti- bi: ergo non habemus, per quod possimus sa- tisfacere.

Tertio. Quia etiam si aliquid ha- beremus, quod Deus nostrum fecerit pro- prium, quamuis totum illud ei reddamus, non sufficit ad reddendas gratias pro beneficio creationis ab illo susceptum: satisfactio vero est solutio pro offensa illi illata: ergo nihil nobis superest, per quod ei satisfaciamus.

Quarto, denique. Peccatum mortale actuale grauior- ris est poederis, quam originale, cum reatum poenae sensus annexum habeat, qui non est in originali: sed pro originali non potest pu- rus homo satisfacere: ergo nec pro mortali.

In contrarium tamen est, quod Luc. 3. prae- ceptum nobis dedit Christus satisfaciendi, ubi ait, Facite fructus dignos poenitentiae: au- tore autem Hiero. qui dixerit Christum aliquid homini impossibile praecepisse anathema sit.

Disputationem hanc pro capto nostro la- te aduersus Lutherum lib. 3. de natura & gra- tia, cap. 6. diduximus, de cuius heresi art. pro- ximo dicturi sumus. Nunc ergo, ut cum catho- licis dumtaxat rem agamus, meminisse oportet hominem Deo bifariam debitorem consti- tui. Vno modo ratione beneficiorum, quibus nos in dies accumulatur, & horum repensatio est actus laetiae, hoc est cultus Dei, de quo ni- hil ad praesens. Altero modo ratione iniuriae in ipsum illatae, & hoc ut diximus, dicitur sa- tisfactio.

Duplex ergo est questionis sen- sus: vnus, utrum puta creatura: nepe, homo vel angelus possit pro culpa satisfacere: hoc est, utrum possit sufficiens adhibere remedium in remissione peccatorum. Na isto quoque modo proxime diximus satisfactionis nomen vsur- pari. At sensus hic non est praesentis loci, sed disputatur a D. Thom. in initio tertiae partis. De quo nos eodem loco fuisse locuti sumus ostendentes, Christum ea ratione, qua suppo-

nitum erat diuinum perfecte satisfecisse pro- cumetis peccatis humani generis. Quamuis Durandus dist. 15. q. 1. id iniciari contende- rit, eo quod quicquid Christus in quantum homo habebat, Deo erat obligatum. Id quod alij iuniores ipso pluribus rationibus suade- re conantur, sed nunquam persuasum fa- cient: quoniam rei medullam, ut bona ve- nia dixerim, non inspicunt. Quicquid enim Christus recepit, debitum ei est ratione v- nionis humanitatis ad suppositum diuinum: id est, quia hic erat homo Deus, quasi ex se suapte natura illud habens. Rursus ex pro- pria natura, licet nullam gratiam creatam re- cepisset, erat per se infinite gratus Deo, & in- finite amicus tanquam naturalis filius, iuxta illud Ioann. 1. Vidimus eum plenum gratiae & veritatis, quasi verbum vnigenitum a patre. Ob id quicquid Deo in pretium redem- ptionis nostrae, siue viuens, siue moriens, ob- tulit, erat Deo infinite gratum. Itaque erat implicatio contradictionis, id quod ipse pati offerret non esse acceptum, non propter gratiam creatam sicut in nobis, sed quia actio- nes eius non erant naturae humanae, sed diui- ni suppositi per naturam humanam exerci- tae. Actiones enim, ut ait. 2. de anima Philoso- phus, non sunt naturae, sed suppositi. Et quic- quid offerebat, offerebat tanquam de suo: id est, sibi debito, quia Deus erat. Et in hoc con- sistit perfecta ratio satisfactionis, quod sol- uens soluat tanquam de suo. Quocirca S. Thom. 3. part. quae. 1. art. 2. ad secundum ait, quod solus Christus potuit perfecte satis- facere. Nam si puro homini Deus daret tan- tam gratiam, ut pro reliquis omnibus satisfac- ceret, esset quidem satisfactio, sed tamen non perfecta, eo quod satisfactio illa fundaretur in gratia Dei, cui facienda erat satisfactio: quasi ipse prius ministraret satisfactiois pre- tium. Vnde illud Augustini. 3. de trinitate. c. 10. scilicet, non defuisse Deo alium modum sanandae nostrae miseriae, id nequaquam de perfecta satisfactioe intelligitur, sed sic pror- tus, quod cum peccatum contra Deum solu- committatur, poterat quidem humano ge- neri absque vlla, vel absque perfecta satisfac- tione eius condonare peccata: attamen per- fecte satisfacere, sic Christus solus valuit, ut nemo alius. De hac vero re satis. Na in pre- sentiarum de satisfactione puri hominis lo- quimur. Et quid quae. 1. ut proposuimus, intelligi potest, vel de sufficienti remedio ad

remissionem culpa, vel de solutione poenae, quae remissa culpa debetur. Et neque prior sensus ad locum attinet praesentem. Costat enim hominem ex viribus naturae nequire re- missionem peccatorum obtinere: ille enim erat Pelagianus error. Potest nihilominus di- uina ope suffultus in ipsum conuerti, utrumque enim ait Christus. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Qui autem audit & discit, id est, motioni patris consentit, venit ad me. Sensus ergo questionis est, utrum remissa culpa, possit homo poenam perfolue- re: nam hoc etiam proprie est satisfacere pro peccato: quandoquidem quousque omnino soluat poenam, non dum perfecte peccatum est remissum, eo quod utrumque reatum includit. scilicet & culpe, & poenae. Quare hec satisfactio est quae a contritione, & confessione distinguitur. Respondetur ergo ad questionem tribus conclusionibus. Prima. Possibile est homini Deo satisfacere, pro peccato quoad poenam remissa culpa. Probat. Satisfactio, ut mo- do dicimus, est opus iustitiae, sed potest ho- mo poenam, quam pro culpa Deo debet, ad iustitiam ei: ergo, soluere & satisfacere. Probat. mi- nor. Iustitiam, ut 8. Ethic. autor est Philo. aliter inter pares constituitur, & aliter inter impa- res. Inter filios, & parentes, & nos, & Deum. In- ter alios namque, quibus requiritur iustitia ad equali- tatem, ut qui decem debet, decem reddat: attamen dijs & parentibus, a quibus esse ipsum recepi- mus, par reddere non possumus: iuxta illud Da- uid, Quid retribuam domino pro omnibus quae retri- buit mihi? Et Eccl. 40. Ligna libani non suffi- cerent ad holocaustum Deo dignum, & ideo sat- est equale ei reddere secundum proportionem: videlicet, ut sicut ipse facit, quod sua bonitatem & omnipotentiam decebat: ita & nos illi quod pos- sibilitas nostra fert, reddamus. Hoc enim mo- do qualis est proportio beneficii Dei ad ipsum confe- rentem, talis est solutio nostra ad nostram pos- sibilitatem. Quapropter sicut pro beneficiis ab ip- so receptis satis est eas ei referre gratias, quas pro nostra virili possumus, ita sat est & pro iniu- rijs secundum vires nostras, & auxilium suum ei sa- tisfacere.

Secunda conclusio. Nihil, quod in sa- tisfactione Deo offertur, nisi eius ope & fauore perij eius gratia fiat, aliud est pro apud ip- sum. Probat. quia inter nos & ipsum nulla est ratio iustitiae, nisi ex eius gratia & acceptatio- ne praecedat: hoc, namque, Aristoteles neque; Phi- losophorum vllius naturalis lumine cognouit: na- est cognouerit dijs, & parentibus non posse nos

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere

reddere equale, ignorarunt tamen quantum diuina maiestas parentum dignitati antecellat. Possimus enim parentibus quantum ad vitam atinet temporalem, iustos nos modo exposito exhibere. At quia Deus infinitus vires nostras excellit, neque hec ratio iustitiae ex nobis, nisi ex eius gratia oriri possit. Nam ut Esai. 64. legitur. Omnes iniustitiae nostrae sunt sicut panus menstruae. Unde quae admodum, ut dist. 14. q. 2. ar. 6. monstrauimus, nemo nisi diuina gratia suffultus potest in Deum conuerti, ut culparum remissionem obtineat: ita neque pro poenis, quae eisdem culpis decretae sunt, nisi per eandem gratiam satisficere valeamus. Itaque nisi persona prius sit grata, nequit eius satisfactio esse Deo accepta. Ex quo fit consequens, ut antequam mortalis culpa remittatur, nulla esse possit satisfactio poenae, quia eiusmodi culpa nullam secum gratiam admittit. **Tertio conclusio.** Modus hic recipiendi gratiam Dei per hoc, quod efficiuntur membra Christi peculiarem quendam iustitiae gradum adiungit satisfactionibus nostris. Nam etsi quacunque alia via Deus nos absque Christo mediatore redderet gratos, sat esset ut possemus ei satisfacere, nihilominus, quia, ut dictum est, Christus de iustitia condigna satisfecit pro nobis, eo ipso quod eius efficiuntur membra ratio illa iustitiae ex nostro in nos capite deriuatur. Haec autem praesentis arti 4. sunt iterum confirmanda. Et ideo satis fit modo ad argumenta proposita respondere.

Primum argumentum. Ad primum igitur argumentum quidam respondent, ut ait S. Tho. quod peccatum non habet, ut sit infinitum nisi ratione auersionis, & quantum ad hoc gratis dimittitur sine nostro opere. Sed ratione conuersionis non est nisi finitum: quia nullum obiectum creatum est infinitum. Et hac parte possumus pro illo satisfacere. Veruntamen solutio haec nulla est quia pro peccato satisfacimus non solum quatenus est conuersio ad creaturam, sed proprie quatenus est offensa Dei, quod habet ratione auersionis. Et ideo aliter respondetur, quod sicut peccatum ratione auersionis induit rationem quandam infinitatis, quia est elongatio ab infinito bono: ita & conuersio eandem habet infinitatis figuram, quatenus homo ad idem accedit infinitum bonum. Postquam autem homo est filius Dei, & membrum Christi, cui virtus passionis eius infunditur, opera sua, quae gratia informantur

tur habent eandem infinitatis virtutem per diuinam misericordiam, ut sint apud ipsum satisfactoria. **Ad secundum** respondetur, quod quantum homo quicquid habet a Deo receperit, non tamen eo prorsus modo se habet respectu ipsius, quo ciuili emptitiusque; semper respectu herinam huiusmodi seruus non est sui iuris, nec liberum habet rerum suarum dominium, sed omnia sunt Domini. Clementia vero & immensa benignitas Dei, dum hominem ad suam imaginem creauit, rationem ei & liberum arbitrium indidit, quo esset Dominus suarum actionum, ac subinde suarum rerum. Sic enim legitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & praesit piscibus maris, &c. Et infra. Replete terram & dominamini piscibus maris, &c. Et ideo licet quicquid Deo damus, ab ipso receperimus damus tamen ut nostrum, cuius ne ipse dominos fecit. Postquam enim rex oppidum aut praedium dono dedit ciui, potest postmodum ciui si aliquid debeat regi, inde soluere. **Tertium autem argumentum** id solum probat, quod non possumus Deo reddere aequi ualens aut pro beneficio, aut pro offensa, non tamen quod non possumus reddere sufficiens secundum nostram possibilitatem, ut expositum est. Nam etsi quicquid Deo potest possumus, totum ei debeamus, ipse tamen non exigit a nobis tanquam necessarium, quantum nos facere possumus, quia secundum statum praesentis vitae, & nostram fragilitatem, non esset nobis possibile totum nostrum posse Dei cultui ad referendum ei gratias impendere. Quia necessarium nobis est aliorum curam gerere, quae ad vitam praesentem attinent. Et ideo satis Deus duxit, obligare nos ad mandatorum custodiam: super quam ideo potest homo aliquid erogare, per quod satisfaciat, ut si bera ieiunia & orationes, & elemosynas, &c. **At** vero fortasse hic quispiam sciscitetur, utrum per ipsa eadem opera alias Deo debita possumus satisfacere: nempe per executionem mandatorum eius. Nam ut hic insinuat S. Tho. & expresse ait Scotus dist. 15. q. 1. & illic alij doctores, satisfactio debet esse redditio voluntaria rei alias indebitae. Ad hoc autem. q. sequenti respondebitur.

ARTICVLVS. III.

Utrum satisfactio sit ante ingressum gloriae necessaria.

Si

Partis negatiuae. 1. argu.

Ita esset, rem inter catholicos tractare praecedens articulus de possibilitate satisfactionis sufficeret. Sed tamen Lutherus negotium nobis facit disputandi, utrum sit necessaria. Et arguitur non esse necessariam. In re enim tam graui temeritas est, tanquam necessarium asserere id, quod in sacra scriptura non reperitur: nullibi tamen in sacra pagina nomen hoc satisfactionis inuenitur: ergo satisfactio non est necessaria.

Secundum argumentum.

Secundo arguitur. Assertio haec necessariae satisfactionis praeterquam quod superbam arrogantiam praese fert: nempe, quod homines satisfacere Deo valeant, iniuriam Christo, eiusque passioni irogare videtur: ait enim Paul. ad Ro. 3. iustificatos nos gratis per gratiam Christi, perque eius redemptionem, quem proposuit Deus propitiator per fidem in sanguine ipsius: unde plane colligitur, cum meritum eius, & passionis virtus fuerit infinita, quod exuberantissima eius fuerit propitiatio pro peccatis non solum nostris, ut ait Ioan. verum, & pro totius mundi: ergo post eius satisfactionem eo tunceliosius in ipsum est, qui aliam asserere aut det necessariam satisfactionem.

1. 1. 1. 2.

Tertium argumentum. Paul. ad Rom. 8.

Tertio arguitur ex illo Paul. ad Ro. 8. Nihil damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu: hoc est, quod eius effecti sunt membra: cum ergo per gratiam, qua peccata quo ad culpam remittuntur, eius efficiuntur membra, fit ut nihil nobis damnationis sit reliquum: reatus autem poenae etiam temporalis aliquid est damnationis: ergo remissa culpa nihil restat luendum poenae, atque adeo huiusmodi satisfactio non est necessaria. In cuius consequentiam subdit, Si Deus pro nobis omnibus tradidit filium suum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ex quo colligitur, quod per eandem gratiam iustificationem qua applicatur nobis passio Christi, omnia nobis condonantur, atque adeo nullus poenae reatus remanet. Unde subdit, Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui condemnabit? Est ergo satisfactio nostra adeo non necessaria apud Christum, ut sit etiam ipsi iniuriola.

Per affirmatiua.

Un contrarium autem est verbum illud supra citatum Ioannis apud Matth. & apud Lucam cap. 3. Facite fructus dignos poenitentiae, ubi Baptista non solum homines ad poenitentiam instigabat, verum, & ad eius fructus, qui nomine satisfactionis intelliguntur.

Dei. 1. 1. 2.

Inter alias Lutheri blasphemias haec fuit in

signis, quod satisfactionem, quam Christiani in ecclesia praedicant pro peccatis, execratus est. Imo & vocabulum, inquit, ipsum, satisfactio, vehementer odi, & sublatum vellem, quod non modo in scripturis non inuenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisque possit pro vilo peccato satisfacere, cum gratis ille ignoscat omnia. Sed fuit, inquit, Papa & episcoporum inuentum ad indulgentiarum quaestum. Quicquidem fuit articulus quintus eorum, qui a Leone iure optimo condemnati sunt. Cuius causa cap. illud nos sextum citatum lib. 3. de natura & gratia, de satisfactione inscripsimus. Addit, quod si aliqua restat satisfactio remissa culpe facienda, ecclesia non habet facultatem indulgentias huiusmodi satisfactiones relaxandi. Sed error hic ad tractatum indulgentiarum retundendus spectat. Quo ergo viri hominis aperiamus, errorem hunc collegit Lutherus ex falso sensu, quo censebat instituta Christi nobis imputari, cuius in synodo Tridentina celebris fuit disputatio. Quam utique disputationem lib. 2. de natura & gratia, cap. 20. fuisse diduximus. Suadere enim contendebat Lutherus instituta Christi, quam in cruce patri obtulit, sic nobis prorsus imputari, ac si quilibet nostrum eam per eius infinitam virtutem tunc obtulisset. Itaque sicut fuit in ipso infinita quoad sufficientiam: ita & nobis quotiescunque applicatur, est quoad efficaciam sufficientissima ad deleendum omnem poenam, quod per baptismum supra diximus baptizatis contingere. Quam utique ratione negant commoditatem satisfactionis nostrae, ac subinde purgatorium ad expurgationem venialium, vel poenarum, quae remissis mortalibus debentur. Quamquam alio nescio quali modo, ut quaestione tertia, videbimus, illud adstruxerit.

Lutheri error eodem.

Contra hanc autem erroris perniciem statuitur ad respondendum quaestioni conclusio. Per remissionem culpe licet poena damni semper tollatur (quia cum per ipsam fiat homo amicus Dei, fit, & eius conspectui dignus) non tamen semper totus reatus temporalis poenae condonatur. Probatur, quia in peccato, ut D. Thom. supra quaest. 86. artic. 4. ait, consideratur, & auersio a Deo, & conuersio ad obiectum creatum: atqui auersioni respondet poena damni: hoc est, privatio diuinae praesentiae: conuersioni vero poena sensus: quare in inferno secundum grauitatem peccati, quod

Conclusio.

Ratio conclusio.

atten-

attenditur ex obiecto, supplicium infligitur: misericordia autē & amicitia Dei non auersatur eius iustitiae: ergo licet per gratiam remissionis homo fiat amicus Deo, nihilominus per iustitiam luere debet peccati poenas vel in hoc seculo per expiationē satisfactionis, vel postmodum in altero per ignem in purgatorio. Ut illud impleatur Apocalypsis 18. Quantum glorificauit se, & in delictis fuit tantum date illi tormentum & luctu. Et Deuterono. 25. Pro mensura delicti erit & plagarum modus. Et confirmatur hæc veritas ex illo. 2. Reg. 12. Vbi Nathan Dauidi dicenti, Peccauit Domino, respondit, Dominus quoque transiit peccatum tuum, non morietur: verum tamē filius, qui natus est tibi, morietur. Vbi remissa culpa Deus exegit ab eo poenam in morte filij. Quod Gregor. can. Si peccatum, de poenitentia distin. 1. ad nostrum propositū interpretatur. Dixerim non semper: quia per baptismum, qui est regeneratio quædam, ut supra diximus, funditus peccatum aboletur quoad culpā & poenam. Et in sacramento poenitentiae contingere potest, ut per contritionem & per confessionem quoque remittatur. Quod utique discrimen baptismi & poenitentiae deliquit, ut supra diximus, Paulus ad Hebr. 6. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, &c. & prolapsi sunt, rursus renouari ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibi mephtis filium Dei. Vbi secundum sacros doctores insinuat, per poenitentiam non fieri tam amplā peccatorum indulgentiam, quam per baptismum quem illuminationem appellat. Et secundum arguitur. Qui satisfactionem negat, profectio & confessionis necessitatem tollit: nam forum poenitentiale, ut supra diximus iudicia le est iudicis autem functio est cognita existimataque peccatorum gravitate arbitrari secundum eorum merita sententiam: arbitrium vero hoc fieri nequit nisi dum sacerdos tanquam Dei vicarius peccatorum ratione satisfactionis imponit. Quod quidem arbitramentum si non esset necessarium, nunquam Christus iudices ordinarios constitueret, quibus sunt confitenda peccata. Atque hæc ratione cum ad baptismum non sit necessaria confessio, quia se homo subdat ecclesie clauibus quia illucque homo non est in ecclesia, nulla ab eo, qui baptizatur exposcitur satisfactio. Et quia non solum hæreticis, verum & ex catholicis nonnullis sensus ille imputatur iustitiae Christi non displicet, quare nec satisfactio ritus omnino placet, Arguitur tertio vrgentissimo arg. Si verum esset illo modo nobis imputari iustitiam Christi sequeretur, ut quomodocunque quisque fieret membrum Christi, siue vno actu remisso, siue multis & feruentissimis, vniuersi tamen essent æquales & æque iusti apud Deum, quia eadē illis imputatur iustitia. Adeo fuit Luthero collectio hæc recepta, ut in sermone de natiuitate virginis insigniter blasphemus dixerit, Oes Christiani æque magni sumus sicut mater Dei & æque sancti sicut ipsa. Vnde rursus consequeretur neminem, quantuncunque merita accumularet posse fieri alio sanctiore. Si ergo tam impia blasphemia aliter euitari non potest, necesse est dicere, quod etiam Christus in cruce quoad sufficientiam pro vniuersis peccatis satisfecerit, tamē quia efficaciam in nullo homine habere potest nisi applicetur vel per sacramentum, vel per eius bonum motum in Deum fit ut efficaciam habeat in quocunque secundum motum conuersionis. Et ideo sicut non omnes dum sunt membra Christi, ad eundem gradum gratie recipiuntur apud Deum, ita neque cunctis idem gradus remittitur poenae. Quare in hoc sensu iustitia Christi imputatur nobis, quod omnis nostra iustitia innuitur iustitiae eius, quasi ipsa fuerit causa efficiens nostrae Participatur tamen nobis secundum quantitatem nostrarum dispositionum, quas eius auxilio afferimus, & secundum gradum gratie cuiusque sacramento designato. Ex quo fit ut sæpe remissa culpa relinquatur aliqua poena atque adeo necessaria nobis sit satisfactio aut plena purgatio antequam in caeleste regnum recipiamur.

Responsa vero argumentorum, quæ in contrarium proposita sunt, rationes existunt, quibus eadem conclusio confirmatur. Vnde ad primum respondetur, quod etiam nomen formaliter satisfactionis in hoc significato in sacris bibliis non reperiatur, reperitur tamē res ipsa. In primis loco citato Matth. & Luca. 3. Facite fructus dignos poenitentiae, ubi ait Sanctus Thom. insinuat præceptum satisfactionis. Insinuat autem præceptum poenitentiae, quod de iure naturali ortum habuit, & postmodum per Christum perfectionē suscipit, & complementum. Item Matth. 16. Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in caelo: quodcunque ligaueris erit ligatum. Et Ioannis. 20. Quorum

Tertium argumentum

Primum argumentum

remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta. Est enim peruersus intellectus Lutheri, quod illic non detur potestas nisi remittendi, & retinendi tantum culpas, non poenas: alias dixisset, Quorum satisfactio- nes remiseritis, aut retinueritis. Quod autem hoc sit intellectum verbi peruertere, patet: nam verba, si eorum amplitudinem inspicimus, perinde sonant, ac si Christus dixisset, Quodcunque, & quomodocunque solueris, aut ligaueris sententia tua probabitur in caelo, & quæcunque, & quomodocunque remiseritis aut retinueritis: hoc est, si totum remiseritis elauē non errante, erit remissum, & quæcunque seu quancunque partem retinueritis quo ad satisfactionem temporalem, erit retentum. Quemadmodum, ut supra dictum est, si rex prætorē ad urbem cum plenissima potestate mitteret ad vlciscenda aliqua crimina in ipsum regem commissa, dicens ei, Quicquid tu, & quomodocunque condonaueris, aut vindicaneris, ratum ego habeo: profectio posset delinquentes in regis gratiam reuocare, obligando eos nihilominus ad aliquam mitiorem, aut acerbiorē poenā. Accedit præterea, & illud Pauli ad Roman. 11. Si nosmetipsos diiudicemus, non utique iudicemur, quod porro intelligi tantum nequit de interna contritione, qua deletur culpa, sed de iudicio, quo se homo castigat præueniendo iudicium Dei: fit enim allusio ad generale iudicium: hoc est, si nos de nobis ipsis supplicia sumeremus, non utique haberet Deus, quod in seculo futuro, aut per ignem purgaret, aut certe condēnaret. Atque huic, & alius eiusdem apostoli locus continet Rom. 6. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestrae: sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiae, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiae in sanctificatione. Vbi apertā satisfactionis exhortationem facit, ut scilicet postquam in amicitiam fuerimus Dei recepti, satagemus per egregia opera poenas peccatorum pendere. Alioqui, ut ait. 1. Corint. 3. multi detrimentum salutis patientur, sed salui, inquit, erunt: sic tamē quasi per ignem, ubi purgatorium designat, quod si pro solis esset venialibus institutum, & non pro his poenis, quæ remissis mortalibus sunt reliquæ, non esset tam tremendum, quam re vera est. Sed de hoc quæst. vitima latius. Idē confirmatur exemplo Niniitarum, & alio-

Luth. err. v.

Paul. Ro. 11.

rum, qui lugubrem pro peccato poenitentiam egerunt. Quam quidem religionem Christus Matth. 11. comprobatur, dicens, Vae tibi Bethsaida, Vae tibi Chorozaïm, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in te, olim in cilicio, & cinere poenitentiam egissent. Præter hæc: & sacri doctores satisfactionis veritatem vno ore profitentur. Gregorius enim homilia. 20. super illum locum, Facite fructus dignos poenitentiae, aliud est, inquit, facere fructum, & aliud poenitentiae fructum dignum facere. Quisquis enim illicita nulla commisit, huic iure conceditur, ut licitis utatur. At si quis in fornicationis culpam lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto se meminit illicita perpetrasse. Et in lib. de vera & falsa poenitentia. Sunt digni fructus virtutum, qui non sufficiunt poenitentibus. Et Chrysostom. homilia. 10. super Matth. Inculenter eundem persequitur sensum. Et vetustissimus Tertullianus lib. suo de poenitentia identidem satisfactionis sermonem repetit. Offendisti enim, inquit, & reconciliari vis, habes cui satisfacias. Et infra dicit confessionem ad satisfactionem ordinari, quæ faciendā est in corioribus, & lamentis in cilicio, & cinere. Et Ambrosius ad quandam corruptam, Poenitentia, inquit, agenda est secundum conscientiae molem, non verbis, sed facto. Grande scelus grande habet necessariam satisfactionem. Et Cyprianus sermone. 5. de lapsis. Dominus grandis est, & dominus nostra satisfactione placandus. Et Hieronymus ut refertur de poenitentia distin. 1. can. Mensuram, egregie decernit quemadmodum sint poenitentes in satisfactionem iniungenda. Et can. Vide idem luculenter refert. Et Leo primus ibidem cano. Multiplex. Mediator, inquit, Dei & hominum dominus Iesus Christus hanc propositis ecclesiae tradidit facultatem, ut confitentibus poenitentiam in satisfactionem darent, & eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem admitterent. Sed esset immensum opus sanctos doctores in hanc rem citare. Nemo ergo ex catholicis dicere audeat, Vbi nam nomen satisfactionis reperitur?

Matth. 11.

Chrysost.

Tertullianus

Ambros.

Cyprianus

Hieronymus

Solutio. 2.

Ad secundum respondetur primum, quod si nos affirmaremus per nostras vires naturales satisfacere Deo posse, non solum arrogantes essemus, verum & in Pelagianos inclinantes. At verò dicentes, quod postquam effecti sumus

anuis Christi membra per eius gratiam, qua nobis peccata remittuntur, posse pro eorum poenis satisfacere, nil nobis proprie arguamus, sed totum Christo redemptori tribuimus qui nobis dat, & incipere, & perficere. Quare neque quippiam merito & passio eius detrahimus, imò fatemur quantum ad sufficientiam pro omnibus peccatis, satisfecisse. Sed tamē dicimus eandem nobis satisfactionem vel per sua sacramenta, vel per nostra opera ex suo auxilio promanantia ad eorum modū applicari. Et ideo p eadē nos opera virtute eius passionis posse satisfacere. Ad textū autem respondetur, primum, quod Paulus loquitur de illis, qui post baptismum innocenter vivunt, ubi omnes poenae condonantur. Secundō respondetur, quod damnatio proprie non comprehendit reatum temporalis poenae, & ideo ait. Si Deus pro nobis, quis contra nos, quia tunc non habemus inimicum demonē, qui vel accusator sit vel tortor nostri, sed restat nihilominus reatus inflicte poenae: quam a nobis Deus ipse per suos ministros exigit.

ARTICULVS. III.

Utrum possit homo pro vno peccato sine alio satisfacere.

Partis negativae. 1. argu.

Secundū argumentum.

Onstituta possibilitate & necessitate satisfactionis, ad explicandum magis quomodo fiat arguitur, quod quis possit de vno peccato mortali sine alio satisfacere. Nam eorum quae adiuncte eō nexione non habent, vnu potest sine alio auferri: peccata verō non sunt inuicem connexa: ergo sicut inter hoīes potest quis creditori suo de vno debito satisfacere, absq; alterius satisfactione, id potest apud Deum, qui clementior est contingere. ¶ Secundo. Si homo non posset de vno peccato sine alijs satisfacere id maximē esset, quia satisfactio, praesupponit gratiam, per quam non potest vnum peccatum absq; alio remitti: quod autem huiusmodi gratia non requiritur arguitur sic. Si postquā homo est a peccatis omnibus quoad culpam absolutus in aliud relabatur crimen, potest pro peccatis prius remissis quoad poenā satisfacere, aut enim Daniel cap. 4. Peccata tua eleemosynis redime, quod regi Nabuchodonosor dicebat, qui vt

subseques poenā demonstrat, peccato tūc erat irretitus. ¶ Tertiū arg. Si satisfactio, quae sit extra gratiā non esset satisfactoria, sequeretur, quod cū nemo sciat ad odiū vel amorem dignus sit nemo esset certus an peccatis satisfecerit, atque adeo identidem deberet satisfactionem repetere. Item sequeretur, qd neq; illa satisfactio esset impletum praeccepti sacerdotis iniungentis poenitentiam atq; ad eā ire rum esset eadem imponenda, quod ecclesiae vltis non seruat. ¶ In contrarium tamen est quod vt Esai. 58. legitur, ieiunium eorum, qui ad contentiones, & lites ieiunabant, Deo non erat acceptum, quāvis ieiunium genere suo sit satisfactorium opus: satisfactio verō fieri nequit apud Deum nisi per opus ei acceptū ergo cū exiens in aliquo peccato opus praestare nequeat Deo acceptū, sit vt nemo pro vno peccato absq; satisfactioe omnium satisfacere queat.

¶ Quālio hāc ex ijs quae diximus art. 2. decisiva videtur. Sed tamen quia nonnulli contrarium sentiunt, quos Magist. Sent. d. 15. citat necessarius fuit, singularis articulus. Scotus namq; in 4. dist. 15. q. 1. art. 4. in eodem petitiōis, quod dist. 14. q. 2. praedixerat: nempe, quod potest hō ex viribus naturalibus mereri primam gratiam de congruo, idē de satisfactione affirmat: scilicet, quod opus nostrum non sit satisfactorium nisi de congruo apud Deum. Et ideo subdit, cum moderamine tamen sine prauidicio, quod qui semel vere poenitet, & recipit satisfactionem vel poenitentia condignā sibi imposuam ab ecclesia clauē non errante, quantūcūq; postea recidit, si adimpleat eam voluntarie extra charitatem, soluit quidem poenam, sed non meretur gratiam. Et quāvis exemplum nō ponat nisi de satisfactione iniuncta ex vi clauis in sacramento, profecto rationes eius pariter militante de ea, quae non esset iniuncta, sed liberē fieret. ¶ Hoc tamen non obstante ad quaestionem & eius annexa tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Pro nullo peccato mortali pōt fieri satisfactio quoad poenā, nisi prius fuerit quoad culpā remissū. Hāc conclusionē vniuersi cōcedunt quā neq; Sco. negare valet. Est. n. implicatio contradictionis, vt remittatur poena ante culpā cū reatus poenae intrinseca ratioe cōnectatur culpa, quicūq; manet in culpa, manet in reatu poenae. Des. n. aliquid, cui remissa est poena, & rogo utrum maneat dignus poena debita culpa

Tertium argumentum.

Partis affirmativae.

Decisiva articuli.

Scotus.

Prima conclusio.

culpe vel nō. Si sic ergo nō est remissa poena si verō nō: ergo nō manet in culpa. Itē quā manifestū est, qd si ille tunc moretur in culpa descenderet in infernū: nā ad coelū vel purgatorium ire nō potest in inferno aut nemo est, qui non poena sensus crucietur. ¶ Secunda conclusio est illa quā art. 2. praemisimus. Nulla satisfactio poenae pro remissa culpa fieri potest apud Deum, nisi ab illo, qui tunc in eius est gratia constitutus. Itaq; si quis p peccato remisso debeat poenas purgatorii per mensem perpeti, quibuscūq; orationibus, elemosynis & ieiunijs in peccato incubat, nihil profusus illius poenae purgatorii remittetur. Conclusio est S. Thomae dist. 15. q. 1. art. 3. & Bonaueni. & Ricar. ead. dist. & Alexandri. 4. part. q. 85. memb. 1. & omnium antiquorum. Et inter reuociores est Syluest. verb. satisfactio, §. 7. Adriani in materia de confessione, & Caietani q. 2. de satisfactione, quam ad tertiā partē adiecit. Nam Scotus solus Gabriel sequitur, & rarissimi eo recentiores. At qui Durand. dist. 15. q. 2. ait opinionē. S. Thomae, licet sit durior, esse tamē tutiorem & citius cōsulendā, tūc si opinio, inq; Scoti non sit oīno cōdēnada. Probatur conclusio. Satisfactio pertinet ad remissionē offensae Dei: oportet ergo, vt tali modo fiat, qui eide tollendae offensae competat ad amicitiae restitutionem: hoc aut fieri non potest nisi per gratiam. ¶ Sed ais. Ratio hāc, quae est. S. Tho. & Alexandri, solū procedit, si satisfactio sumatur pro contritione aut confessione, vel p quo cūq; remedio, quo remittitur culpa: eo qd culpa remitti nō potest nisi per gratiam. At verō remissa iam culpa apparet, non exigi gratiam ad soluendā poenā: quia poena illa non est, nisi qd temporale. Imò dicem⁹ qd verō vis rōnis in hoc consistit, qd cū reatus poenae sit annexus culpa, solutio ipsa poenae attinet ad perfectam remissionem culpa, & ad perfectē reconciliandam amicitiam: & cū quicūq; remissio peccati fiat ex gratia Dei, subsequitur vt satisfactio poenae pro remissa culpa extra gratiam fieri nequeat. ¶ Secundo arguitur. Nulla sit remissio nec culpa nec poenae nisi in virtute passionis Christi: nam ipse fuit vniuersalis redemptor, qui nos & a culpa & a poena quantum ad sufficientiam liberauit: sed passio Christi ei, qui est in peccato non applicatur: ergo nec pro poena satisfacere potest. Certē argumentum est apud Christianos solidum. ¶ Cui accedit & tertiū

Secunda conclusio.

Ratio conclusiva.

Obiectio.

Secundū argumentum.

quia vt. 2. 2. quaest. 31. autor est D. Thom. be- neficentia est effectus benivolentiae: ei autē, qui est in peccato, Deus non bene vult, respectu gratiae & gloriae, sed solum quoad bonā naturalitatem, vt est in Psalmo, peccatores odio habet: remittere autem Deum homini poenas est ei benefacere respectu gratiae & gloriae: ergo nulli peccatori vllam remittit poenam. ¶ Quarto arguitur. Inter nos & Deum, vt diximus, nulla est ratio iustitiae nisi ex eius acceptione procedat, neque quippiam apud ipsum alicuius est precij, nisi ex gratia eius dimanet, quā persona sit accepta, iuxta illud Gene. 2. Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: & ideo licet remissa culpa sola poena temporalis restet soluenda, tamen qui non est Deo acceptus, nihil ei acceptum & gratum exhibere potest, atque adeo quicquid faciat, nihil ei soluit, sed omne nihil apud ipsum penditur, tanquā falsa moneta. ¶ Quinto arguitur. Mutatio poenae aeternae in temporalem solum euenit ex gratia & amicitia Dei: ergo solutio eiusdem temporalis poenae in eadē debet amicitia fundari. Durandus ait quod dum remittitur culpa, mutatur poena aeterna in temporalem sub illa conditione, vt in gratia soluiatur, alioqui superueniente peccato iterum mutatur in aeternam, ita vt solui non possit. Hoc autem est falsum: nam cum, vt ait Paul. sine poenitentia sint dona Dei, mutatio poenae aeternae in temporalem simpliciter fit, & non dependenter ex conditione aliqua futura. ¶ Sexto probatur conclusio autoritate Pauli. 1. Corinth. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Neque verō satis responderit, qui dixerit, opera extra charitatē nihil prodesse ad gratiam & gloriam, prodesse tamē ad solutionem temporalis poenae: nam si ad hoc saltē prodesset, aliquid, imò multū prodesset. Et Esai. 58. Conquerentibus. Quare ieiunatum⁹, & nō aspexisti: humiliatum⁹ animas nostras, & nescisti: quae quidē opera genere suo sunt satisfactoria responder domini. Ecce in die ieiunij vestri inuenitur volūtas vestra, & oēs debitores vestros reperitis. Nūquid tale est ieiunium, qd elegit? Neq; valet responsio dicentū, propterea ieiunia illa nō fuisse satisfactoria, qd erant peccata: quā hoc illic non habetur, sed quod tūc voluntatem habebant

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Esai. 58.

Septimū ar-
gumentū.

Corollarium.

Tertia con-
clusio.

habebant alijs peccatis inhaerentem. Et Pro-
uerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas: sed
per satisfactionem operiuntur delicta: ergo
est effectus charitatis. Vnde cap. 15. subditur
Victime impiorum abominabiles domino: vo-
ta iustorum placabilia. & Ecclesi. 34. Dona ini-
quorum non probat altissimus. Et infra. Qui
baptizatur a mortuo, & iterum tangit mor-
tuum, quid proficit lauatio illius? Sic homo,
qui ieiunat a peccatis suis, & iterum eadē fa-
ciens, quid proficit humiliando se? Orationē
illius quis exaudiet? Septimo arguitur. Quā-
uis daretur, satisfactionē poenae fieri posse ex-
tra gratiam, non tamen esset tanti valoris,
quanti si fieret in gratia: datur ergo quanto
sit minoris precij. Si dicas quod illa, quae
fit in gratia est duplo maioris, profecto,
& eadē ratione est quadrupli, & in quacūq;
proportione maioris pretij: & eadem ratio-
ne licet illa satisfactio quocūq; augmento
extra gratiam crescat nequaquam adaequa-
bit minimam satisfactionē factam in gratia:
& cum illa, quae fit in gratia, non aestimetur
nisi pretio finito, sit, vt nulla alia vilius sit aesi-
mationis. Ex hac cōclusionē sequitur, nul-
lam esse satisfactionem poenae meritoria de
congruo, vt Scotus contendit, sed solum de
condigno: nam opus, quod extra gratia fit,
vt dist. 14. q. 2. art. 6. late monstrauimus, nullus
est meriti, neque verò de congruo, alioqui, vt
ait Paulus, gratia non esset gratia, saltem nō
haberetur perfectam rationē gratiae, si congrui-
tas esset in opere, quod ad ipsam disponit. Il-
la autem satisfactio, quae fit in gratia, de con-
digno est satisfactoria, sicut meritoria.
Adrianus autem & nuperrimi quidam au-
tores, de hac satisfactione in peccato dis-
tingunt dicentes, quod licet non sit satisfac-
toria de iustitia, valet tamē apud Deum per
viam liberalitatis & gratiae, cui liberum est
acceptare, vel non acceptare. Hoc tamen, vt
bona venia dixerim, est merum figmentum:
liberalitatem enim suam Deus semper suis le-
gibus admetitur: quare opera, quae absq; eius
speciali auxilio fiunt, nullatenus digna sunt sua
liberalitate quā ad gratia. Et oppositū dicere
est absq; vlla ratione temere diuinare. Tertia
conclusio, quae ad titulum quaestionis respō-
detur, est. Nemo potest pro vno peccato sa-
tisfacere, quin satisfaciatur pro omnibus. Con-
clusio est, quae palam ex superiori deducitur
nā si satisfactio nō sit sine gratia, & gratia nō
pōt esse cū peccato, sequitur vt pro nullo fie-

ri possit absque alio. Sed contra. Si poeni-
tenti praecipitur ieiunium pro adulterio, &
oratio pro blasphemia, & elemosyna pro
furto, tunc cum homo ieiunat, satisfaciatur pro
adulterio, & non pro alijs, & cū dat elemo-
sinam, satisfaciatur pro furto, & non pro alijs. Re-
spondetur, quod si sit in gratia, hoc non ne-
gamus. Quare sensus cōclusionis nō est, nisi
quod satisfactio nil potest pro vno valere, ni-
si ex radice gratiae pullulet, quā omnia sunt
remissa, vt satisfactio ad perfectam omnium
remissionem procedat.
Ugitur ad argumenta proposita responde-
tur. Ad primum quidem, quod etsi peccata
non sint connexa ratione conuersionis, quia
potest esse auaritia sine prodigalitate, sunt ta-
men connexa ex parte auersionis, quā ratio-
ne quocūq; est obex gratiae, quae ad remis-
sionem requiritur tam poenae quam culpae.
Ad secundum respondetur, illam esse cau-
sam tertiae cōclusionis, quae asseritur in secu-
da, quod. l. sine gratia nulla est solida satisfac-
tio. Vnde ad verbum Danie. alij respondēt,
q̄ intelligitur sic consilium, vt Nabuchodo-
nosor per elemosynas se disponeret ad re-
missionem peccati. At quāuis haec vna esse
possit solutio, commodior tamen est, quam
dat S. Tho. vt inberetur rex, quod a peccatis
resipiscens, elemosynas deinde satisfaceret
pro poenis: hoc enim est redimere peccatū:
nempe poenam soluere. Ad tertium verò
cōceditur, quod nemo potest esse magis cer-
tus, q̄ satisfecerit pro peccatis quam q̄ sit in
gratia. Quapropter Eccle. 5. scriptum est, De
propitiati peccatorum noli esse sine metu.
At verò neminem debet haec cura iterum sa-
tisfaciendi angere, nisi quem conscientia do-
cuerit satisfecisse in peccato. Ad aliud re-
spondetur, quod si poenitentia sit iniuncta
in confessione, licet per eius impletionem
nihil prorsus poenae purgatorij remittatur,
satisfit tñ praecepto sacerdotis, quē admodū
dictū est, alia praecepta etiā diuina posse im-
pleri in pēto, q̄tū ad eorū substantia. Quare q̄
sic implet, nō peccat, saltē mortaliter. Quo-
circa nec tenetur confiteri, quod in peccato
poenitentiam impleuerit. Haud tamen ex-
cusabitur omnino a veniali culpa propter ia-
cturam, quam fecit tanti boni nempe, quod
si in gratia illa impleuisset, obtineret veniā
poenae in purgatorio luendae.
Aliter tamē arguit Scotus, & vt diximus,
Duran. in fauorem Scoti: scilicet, q̄ opinio
S. Tho.

obicitur.

Dilutio.

Solutio. 1. et 2.

Solutio. 3.

Solutio. 4.

Solutio. 5. et 6.

Solutio. 7.

Solutio. 8.

Solutio. 9.

Solutio. 10.

Solutio. 11.

Solutio. 12.

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

Argu. aliud
acet.

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Postremum
argumentū.

Solutio.

S. Thom. est dura, & ideo, vt ait Scotus, occa-
sione offert peccatoribus obstinatiois, vt ab
operibus bonis cessent, cum videant nullius
esse mouēti apud Deum. Ad hoc autem pri-
mò respōdetur, q̄ si vera est, vt rationes pro-
bant, nō est dura: quia iugum domini suauē
est. Secundo verò negatur esse duram, imò est
valde vtilis ad excitandos ignauos homines,
vt resipiscant, ne dispendium tantorum ope-
rum faciant. Et tertio per illa opera, quāq;
remotē, peccator disponitur ad emolliendū
cor. Praeterea argumētatur, q̄ Deus nō est
acerbior in exigēdis satisfactionibus, q̄ sunt
homines inter homines verò potest debitor
creditori pro aliquo debito satisfacere nō sa-
tisfaciēdo pro oib; ergo & id fit apud Deū.
Ad hoc primò negatur cōsequētia, quia in-
ter homines potest interuenire propria ratio
inlūiae dati & accepti seclusa amicitia, sed
inter nos & Deum minimē. Secundo respon-
detur, q̄ illa satisfactio, quae fit ad reconcilia-
tionem amicitiae, neq; inter homines fieri po-
test pro vna offensa, nisi fiat pro omnibus.
Ridiculū enim esset si homo dū satisfaciatur pro
eo q̄ alia iniūm perensit, altera eundē
caderet. Postremo deniq; arguitur. Si opi-
nio S. Thomae esset vera, sequeretur q̄ ho-
mo pro pēto remisso in inferno aeternum pu-
niretur, vt si homicida post obtentam veniā
relaberetur in furtum. Respondetur tamen
concessa consequentiam et si per se poena
temporalis nunq; redeat in aeternam, per ac-
cidens tamen ratione status, quia existens in
inferno manet inimicus Dei poenam illam,
quam pro homicidio debebat, nunq; perfol-
uit. Imò eadem accidentaria ratione pro ve-
nialibus perpetuò puniretur. Nam si in infer-
no vlla posset fieri remissio poenae, sequeretur
q̄ aliqua illic esse posset redēptio, quod
profecto absurde quippiam, vt in sua opinio-
ne persistant, cōcedunt, dicentes, q̄ etsi non
possit fieri omnimoda liberatio, potest nihilo-
minus aliqua esse redēptio. Cum tamē ec-
clesia simpliciter & vniuersaliter canat, nullā
posse esse in inferno redemptionem: quia ne
quāq; illic locum habet virtus redemptionis
Christi. Item sequeretur, q̄ posset esse illic nō
paruum spei solatium & refrigeriū. Si enim
homo, qui diu sceleratissime vixit, post mo-
dum per minimam contritionem conuerter-
retur, grauisimi poenarum reatus illi mane-
rent soluendi: ille ergo si in minimo peccato
mortali decederet, licet in initio grauisimis

infernorū tormentis adiceretur, speraret tamē
maxima ex parte esse illi releuanda.
Nihilominus contra hanc veritatem hoc
videtur militare argumentum, q̄ videri pos-
set tunc Deus crudelis nimium: nam q̄ pec-
cator in hoc seculo satisfacere nequeat per
opera, quae ipse exhibet, satis apparet rationi
bus comprobatur: in inferno autē Deus est
qui supplicia illa per suos tortores infligit: ri-
gor ergo inmodicus est perpetuò illa, quae
temporalia erant, exigere. Respondetur, q̄
modus ille supplicij homicidio, verbi gratia,
debitus, ex natura sua perpetuū erat, sed gra-
tia Dei fuit, vt per remissionem culpae fieret
temporalis. Atq; adeo si in charitate soluere-
tur, virtute charitatis efficaciam habebat ad
soluendum. Quapropter, quādo culpa sua
homo fit hostis Dei, nulla fit ei iniuria si tan-
quā hostis perpetuò puniatur nunq; soluē-
do quod debet: nā illic nulla interuenit cha-
ritas, quae iustitiam temperet. Praeterea q̄
infernorū tormenta non sunt sub illa figu-
ra contemplanda, ac si singulis peccatis sin-
gula respondeant, sed secundum totū simul
statum, quo homo ab hac luce recedit, con-
stituitur ei plagarum modus.

Argum.

Solutio.

Partis nega-
tinae argu.

Secundum ar-
gumentum.

Partis affirma-
tinae.

Decisio arti.

ARTICVLVS. V.

Verū satisfactio in peccato facta aduenire cha-
ritate effectū suū sortitur remissionis poenae.

Anctus Th. hac adhibet loco
citato quaestiuiclam de sa-
tisfactionis fructu dūueniente
gratia. Arguitur ergo sic pri-
mò, q̄ adueniente gratia satis-
factio in peccato facta fructificet. Efficacia
satisfactionis impeditur per peccatum, veli-
ti effectus baptismi per licitionem, quā susci-
pitur: sed recedente fictione baptismi sorti-
tur suū effectū: ergo & satisfactio recedē-
te peccato recipiet suū fructū. Secundo,
si fructus satisfactionis factae in peccato postea
per charitatem non viuificaretur, necessariū
esset vt postea eadem poenitentia imponere-
tur, quod quidem vltus ecclesiae nō seruat: er-
go tunc virtutem sortitur. In contrarium
est, q̄ opera, quae extra charitatem fiunt, tūc
nullam habent vitam: quod autē nunq; vixit,
nunq; per charitatem postmodū reuiuiscit.
Ad hanc quaestionem, atq; ad alias illius
appendices tribus conclusionibus respōde-

*Prima cōclu-
sio.* tur. Prima. Illa satisfactio, quæ in peccato
exhibetur, nunquam per aduentum charitatis
obtinebit satisfactiois valorem. Conclusio
est S. Thomæ loco citato, ubi ait, q. cum in
quouis opere consideretur & meritum & sa-
tisfactio, quidam dixerunt, quod opera facta ex-
tra charitatem postea ipsa accedente viuifi-
cantur quantum ad hoc, q. sint satisfactoria
respectu poenæ dimittendæ, non autem quā-
tum ad hoc, quod sint meritoria vitæ ater-
næ. Sed hoc, inquit, nō pot. esse, quia virtutē
habent ex hoc, quod sunt ex charitate tanq̃
Deo accepta per gratiam. Et ideo eadem ra-
tione, quā nō viuificantur quoad meritum,
nec viuificantur quoad satisfactioem.

*Satisfactio
distinctio.* At verò hac non obstante veritate Paluda,
distin. 15. q. 1. conclusionē. 4. & Syluest. verb.
Satisfactio. §. 7. & ferè Thomillæ Capreolū
in ead. dist. secuti non absolute sed sub disti-
nctione respondet. Ait quippe inter satisfac-
tiones esse nonnullas q. effectū aliq̃ relin-
quūt, vt eleemosyna relinquit attenuatā sub-
stantiam, & ieiunium maceratum corpus. Atq;
has dicunt, licet in peccato fiant, tamen per
charitatē postea suū valorem suscipere, quia
in effectū manent. Et hanc censent esse opi-
nionem hie. S. Tho. in solutione argumenti,
quod hic secundum fecimus. At verò Adria-
nus, & Caietanus locis citatis merito hanc ir-
rident sententiam, nisi quod Adrianus putat
esse hic S. Tho. eandemq. 3. part. q. 89. arti. 1.
tunc retractasse, ubi absolute pronunciauit, ope-
ra quæ dum sunt mortua sunt, nunquam vi-
uificari. Veruntamen, vt opinio hæc falsa est,
ita neque in præsentiarum eam D. Tho. doc-
uit. Nam quid facit, quod relinquitur effec-
tus, vel nō relinquitur, postquam effectus
ille non est operatio aliqua satisfactoria, quæ
in charitate fiat? Item quia licet aliq̃ sum-
ptum quis fecit per eleemosynam, potest dū
iterum confitetur diuor esse, & valēior quā-
uis ieiunauerit. Ac demum cum illa opera
non resurgant quoad meritum: non est cur
resurgant quo ad satisfactioem. Et quod
S. Thomas non fuerit huius opinionis, pa-
tet cum absolute responderit opera mortua
nunquam viuificari. Atque idem confirmat
in solutione ad argumentum, quod nos feci-
mus primum, ubi ait, quod baptismus, quia
imprimat characterem, incipit valere rece-
dente fictione, & rursus, quia est instrumen-
tum Dei per ipsum operantis. Satisfactio ve-
rò nec characterem imprimat, nec est Dei

*ostenditur fal-
sa opi. hac.*

instrumentum. Falluntur tamen ex solutio-
ne tertij, quod nos fecimus secundum, ubi ea-
dem distinctione præposita de satisfactioe,
quæ relinquit effectum, & alia, quæ non re-
linquit, respondet quod prior facta in pecca-
to non opus est, vt iteretur: quia quantum ad
id, quod de ea manet, per superuenientē poe-
nitentiam Deo est accepta. Hic autem non
ait, illas poenitentias viuificari, sed id, quod
manet, esse acceptum Deo per poenitentiam
in charitate illi oblatā. *Caietan.* Caietanus verò ead.
quæst. 2. de satisfactioe aliter distinguit. Si
enim, inquit, eiusmodi poenitentia in pecca-
to exhibita fuit in sacramento virtute cla-
uuni imposita, tunc adueniente charitate vi-
uificatur, quia est opus sacramentale, & sa-
cramentum recedente fictione sortitur effe-
ctum. Secus autem si non est imposita in sa-
cramento, quia non est eadem ratio. Et po-
telt Caietani opinio à simili cōfirmari: nam
sacerdos quantumcūq; sit in peccato, per o-
blationem sacrificij satisfacit pro populo, eo
quod non offert nomine proprio, sed tanq̃
minister ecclesiæ. Cū ergo cui per clauē ec-
clesiæ iniuncta est poenitentia, tanquam mi-
nister ecclesiæ satisfaciatur, sit vt etiam sua sa-
tisfactio etiam in peccato sit valida. Item si
quis in testamento pauperibus eleemosynas
legauerit, licet executor testamēti in pecca-
to illas distribuatur, nihil satisfactiois perdūt.
Et idem est si nequam famulus iussus eleemo-
synas iusti domini faciat. *Nihilom.* in pro-
fecto quantumcūq; sint poenitentia iniuncta,
si in peccato fiant, nunquam per gratiam vi-
uificabūt. Nā S. Tho. nulla facta exceptio-
ne absolute ait, huiusmodi satisfactioes nū-
quam viuificari. Cui sententiæ Adrianus lo-
co citato adheret. At præter autoritatem S.
Tho. ratio, quæ permultum mouet est, quā
supra posuimus: nempe, quod præterquam
baptismo nulli sacramento conuenit, vt si
in peccato recipiatur, suum postmodum per
gratiam sortiatur effectum. Sed præterea se-
cūda ratio peculiaris hic adhibetur, quod sa-
tisfactio non est sacramentum, quippe quod
in absolutione consummatur: vnde licet si il-
lic imponatur poenitentia, virtute clauū sit
magis satisfactoria, tamen illa satisfactio nō
est de essentia sacramenti, sed pars integralis,
sine qua esse posset sacramentum, vt homo
absque digito. Et ideo non operatur ad mo-
dū sacramēti ex opere operato, sed ex ope-
re operātis: alioqui et si fieret per opus malū,
quod

Caietan.

Olserua.

*Sententia an-
tior.*

quod esset peccatū veniale, satisfactio illa, &
gratiam augeret, & ad satisfaciendum vale-
ret, sicut si baptismus per peccatum veniale
ob vanam gloriam susciperetur. Dicere au-
tē, q. peccatum sit opus satisfactorium, ne-
mo, arbitror, audeat agitur satisfactio nisi sit
imposita per clauē ecclesiæ, non tamen e-
xercetur per personam publicam tanq̃ mini-
strum ecclesiæ, sed per ipsam personam pri-
uatam: & ideo si fiat in peccato, nunq̃ viuifi-
cabitur. *Neq;* verò exempla in cōtrarium
adducta vllius sunt ponderis: nam sacerdos
per oblationē nequaq̃ satisfacit pro eo, qui
tunc est in peccato mortali: quare multo mi-
nus si quis pro se peccatore satisfacere tētet.
Præsertim quia non satisfacit tanq̃ minister
ecclesiæ, sed iussus ab ecclesiā, nomine tamē
proprio per proprium opus. Quare neq; est
similis de executore testamenti, qui exequi-
tur, non propriam, sed alterius satisfactioē.
*An opera,
quæ in pecca-
to fiunt, sint
meritoria.* Dubium autē hinc emergit, vtrum satis-
factiones & opera, quæ in peccato fiunt, sint
quoquo pacto meritoria alicuius præmij, si
sint bona genere suo. Sunt enim qui nescio
quid in illis meriti congrui & emolumentū
perscrutentur. Nam præter Scotum Adria. q.
illa de sacramento poenitentia dicit illa ope-
ra extra charitatem valere ad sex. Primum sci-
licet, quia de congruo valent impetrare re-
missionem culpæ per gratiam. *Cōtra* hoc
autē adstruitur hic secūda conclusio. Nullus
sunt prorsus meriti aut de congruo aut de cō-
digno. Quam conclusionem non ideo toties
repetimus, q. illam hic contendamus proba-
re, satis enim supra dist. 14. q. 2. art. 6. illam ad-
struximus. Sed & lib. 2. de natura & gratia. c.
4. copiose demonstrare conati sumus. At re-
petimus hic eam propter S. Thomam, qui
loco præsentis q̃stionē. 4. cōtrariū insinuate vi-
detur. Ait enim q. licet opera in peccato fa-
cta non sint meritoria de condigno, sunt ta-
men meritoria de congruo, non tamen q. cō-
gruas & decentia sit in illis, vt Scotus & ei
sequeces opinantur, sed in Deo, iuxta verbū
Anselmi, Deus iustus est, cum peccatoribus
parcat, quia eū decet. Et ista ratione, inquit,
valent ad tria: scilicet, ad temporalium conse-
cutionem, & ad allectionē gratiæ, & ad as-
suētudinem bonorum operum. Subdit tamē
tandem, q. cum non sint propriè merita, ma-
gis, inquit, concedendum est, quod huiusmo-
di opera non sint alicuius rei meritoria. Qua-
re postmodum. 1. 2. q. 1. & pen. nullū meriti

*An opera,
quæ in pecca-
to fiunt, sint
meritoria.*

*Secūda con-
clusio.*

Anselmus.

nomē admittit nisi fundetur in gratia & ami-
citia Dei. Nam certē Anselmus in illo verbo
adeo non insinuat vllum meritum antecede-
re gratiæ, vt illud planē neget, dicens q. dum
homo iustificatur nulla alia est causa, q. quia
sic decet Deum facere. Et eodem modo intel-
ligitur illud August. super Ioan. cap. 9. quod
Adria. pro se citat, peccatores humiliter petē-
tes deus audit: humilē enim petitionem ap-
pellat proximam dispositionem ad gratiam
quæ sit per auxilium speciale. Igitur quod S.
Tho. ait opera pētoris esse dispositionem ad
gratiam, non intelligit proximē, sed remotē.
Nō. s. q. ex liberalitate sua De⁹ acceptet nū-
nunq̃ illa opera, vt Adrianus & aliqui volūt
tanquam proximam dispositionem ad gra-
tiam, sed q. per illa homo assuescit virtutib⁹,
& sic affectus inclinatur in earū officia. Quo
circa Deus quādoq; mouetur, vt opem pec-
catori afferat singularem, quā se conuertat.
Conducunt præterea, vt sepe diximus ad Opera in pec-
euitandam transgressionem præcepti: nam catō facta ad
per illa implentur mandata quantum ad eo- quid cōferat
rum substantiam. Conferunt item ad euitan-
da alia peccata: nam qui operib⁹ genere suo
bonis operam dat, à prauis abstinet. Item va-
lent ad mouēdos homines iustos, qui eiusmodi
peccatoribus per suas orationes mereantur
de cōgruo bonum motum in Deum. Ad
quod potissimum eleemosynæ seruiunt, iux-
ta verbum Christi, Facite vobis amicos de
mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, re-
cipiant vos in æterna tabernacula.

*An presen-
tiam valeant ad obtinenda temporalia bo-
na. Quod hic D. Tho. affirmat. Et videtur da temporal-
colligi ex illo Ezechiel. 29. ubi legitur, Deū
dedisse Nabuchodonosor terrā Aegypti p-
eo quod laborauerit in obsequium Dei: qui
quidem labor cum esset hominis gentilis vi-
detur assumptus fuisse in peccato. Et Aug.
lib. 5. de ciuitate Dei cap. 12. & 15. ait, Deum
Romanis propter eorū iustitiam & strenua
opera dedisse imperium. Et Hierony. quod
refertur de poenitentia dist. 1. can. Si quando,
ait, q. Deus iustus operum bonorum pecca-
toris non obliuiscitur in remuneratione.
Idemque ait Gregor. In homilia de diuine, et
Lazaro, quod refertur ibidem can. Canēdū.
*His tamen non obstantibus certē huius-
modi opera nequaq̃ sunt, nec dici possunt* Opera in pec-
merita de condigno nec de congruo bono- catō facta ne
rum temporalium: quia omne meritum finit meritoria.
LII 2 datur*

*Opera in pec-
catō facta ad
quid cōferat*

*An presen-
tiam valeant ad obtinenda temporalia bo-
na. Quod hic D. Tho. affirmat. Et videtur da temporal-
colligi ex illo Ezechiel. 29. ubi legitur, Deū*

*Opera in pec-
catō facta ne
merita dici*

Distin. 19. bo-
norum tem-
poralium.
datur in amicitia. Ob idq; de bonis tempora-
libus distinguendum est. Si enim Deus illa
conferat, tanq; media ad gratiam, possunt
cadere sub merito de congruo, tamē per me-
rita, quæ homo facit in gratia. Conferunt enim
nonnunq; viro iusto ob sua merita bona tem-
poralia, ut eum in bonum promoueat, quæ,
quia non sunt necessaria media, non cadunt
sub merito de condigno, sed quia possunt ef-
fe media, cadunt sub merito de congruo. Et
ita ob meritum parentum Ioannis Baptiste
dedit eis filium, & pariter matri Samuelis. Si
autem sint bona, quæ non habeat illum or-
dinem ad gratiam, non conferuntur à Deo
per auxilium speciale, sed per causas natura-
les. Imo quandoque dicuntur dari, quia per-
mittuntur propter opera, quæ sunt peccata
venialia. Et ille est verissimus sensus Augusti-
ni loco citato. Probat enim illic peccata Ro-
manorū ex vanagloria processisse. Quis au-
tem dicat Deum præmio bonorum tempora-
lium remunerare peccata? Sed ait, iuxta
verbū Christi, q; quia illa faciebant propter
vanam gloriam, receperunt à mundo merce-
dem suam, Deo permittente victorias illas,
quas Romani per naturales virtutes & cau-
sas obtinuerūt. Et eodē pacto intelligitur hi-
storia illa Nabuchodonosor, si labores, quos
sumpsit, fiebant in peccato: nam potuerunt
fieri in gratia. Præterq; q; victorias illius secu-
li in mysterio De⁹ faciebat ad terrendū ma-
los, & premiandum bonos, qui saltem in
conspēctū hominum seruiebāt illi. Verbum
autem Hieronymi q. 89. glossat D. Tho. &
nos dist. 16. q. 2. art. 6. glossauimus, quod non
intelligitur Deus recordari bonorum ope-
rum peccatoris ad premiandū ratione meri-
ti, sed q; sit quædam Dei largitio per cau-
sas naturales, qui solē suum oriri facit super
bonos & malos. Et eodem pacto intelligitur
verbum Gregorij de diuite epulone, qui re-
cepit bona in vita sua.
Obiectio con-
tra conclusio-
nem.
Dilutio.
Quod si contra conclusionem principale
quis sic arguat. Nullum malum Deus absq;
ultione relinquit: ergo neque vllum bonum
absque premio. Respondetur, quod opus
ex nostris viribus potest esse peccatum, &
ideo punitione dignum. Bonum autem ex
eisdem viribus facere non sufficimus sine
Dei auxilio speciali, & ideo bonum in pecca-
to factum non est simpliciter bonū, cui De⁹
aliquid debeat, sed bonum secundum quid:
id est, morale.

An opera in
peccato
facta
conferant
ad mitiganda
inferni suppli-
cia, etiam dubitatur.
Ad quod respondetur
etiam minuat
tertia conclusio, quæ est ibidem S. Tho-
ma, sub distinctione. Potest enim intelligi
eiufmodi poena mitigari sic, ut illa, quæ pec-
cator iam demeruit, pilla opera minuat.
Tertia con-
clusio.
Vtrum autem eadem opera in peccato
facta conferant ad mitiganda inferni suppli-
cia, etiam dubitatur. Ad quod respondetur
etiam minuat tertia conclusio, quæ est ibidem S. Tho-
ma, sub distinctione. Potest enim intelligi
eiufmodi poena mitigari sic, ut illa, quæ pec-
cator iam demeruit, pilla opera minuat.
Est isto modo, nequaquam per huiusmodi
opera genere suo bona in peccato mortali
præstia, quæq; poena minuitur. Et ratio est
illa, quæ retro posuimus. arti. præcedenti:
nempe, q; poena nequaquam ante culpæ remis-
sionem aut tolli, aut minui potest, quoniā
vtrumq; est effectus gratiæ, per quam ante
remittitur culpa. Secundo modo potest per
illa opera minui & mitigari poena inferni:
quia per illa impeditur meritum poenæ,
hoc est, peccatum. Et isto modo per illa ope-
ra fiūt remissiora infernorum supplicia. Pri-
mo, quia cū per illa, ut diximus, impleatur
præcepta quo ad substantiam, per illa euita-
tur omissionis reatus. Secundo, quia per illa
assuetudinem bonorum operum ex minori
contemptu homo peccat. Item quia nonnun-
quam propter illa differtur plaga Dei, sicuti
& quandoq; bonum temporale confertur.
Ponit exemplum S. Tho. de Achab. 3. Reg.
21. cui cum Deus comminatus esset magnū
supplicium propter mortem Naboth, post
modum quia humiliatus est propter De-
um ieiunans, & dormiens in sacco, di-
stulit Dominus ne in diebus eius malum
induceret, vsque ad dies filij sui. Tamen si, ut
conijcitur, humiliatio illa Achab non fuit fa-
cta in peccato, sed fortē fuit vera conuersio,
sicuti & de Ezechia legitur. 4. Reg. 20. cui
propter suā humilitatē ter quinos annos ei
Deus adiecit. Quod autem Gregor. homilia.
10. super Ezechiel. & refertur de poenitentia
dist. 1. can. Sicut Acalib, dicit, q; illa poeniten-
tia in reprobo placuit: reprobis nominatur
propter scelus, & poenitentia placuit, quia
tunc fortē fuit legitima. Quare huiusmodi
bona temporalia, quæ ob virtutem conferū-
tur, bene cadunt sub merito congrui, quia or-
dinantur ad gratiam. De priori membro cō-
clusionis iam supra diximus dist. 18. quæst.
2. artic. sexto, ubi exposuimus sententiam
Augustini in libro de patientia. capit. 26.
ubi ait, q; hæreticus & schismaticus toleran-
do supplicia, ne Christum omnino neget, to-
lerabilis in inferno habebit. Id enim intelli-
git iuxta tenorem secundæ partis huius con-
clusio-

Refolutio
in opinionem.
clusionis: quia scilicet peccatum eius erit mi-
nus, & ideo minor poena. Et idem ait, in en-
chiridio. c. 108. in vltimis verbis. Nam quan-
tum ad priorem sensum, quod nihil eis remit-
tatur de poena, facit quod eodem cap. prædi-
xerat, & refertur. 13. q. 2. can. Tempus: scilicet,
quod dānatis in inferno nullatenus profunt
ecclesiarum suffragia: inde ergo colligitur mul-
tō eis minus prodesse opera, quæ in pecca-
to fecerunt. Et reprehendit meritū ibidē D.
Tho. duas opiniones, priorem scilicet dicen-
tium, quod propter opera bona facta in pec-
cato mortali, licet nō minuat poena in in-
ferno quantum ad subtractionem alicuius par-
tis eius, fortificatur tamen damnatus per sub-
tractionem passibilitatis, posteriorem ta-
men dicentium, quod saltem remittitur eis
vermis conscientie. Neutra enim opinio to-
lerabilis est: nam cum poena inferni sit ade-
quanda quantitati culpæ: quia secundum
mensuram delicti erit & plagarum modus,
fit, ut qua ratione per illa opera non minua-
tur culpa, nec minuat passibilitas: nec con-
scientie vermis: nā ambae sunt poenæ sensus.

DISTINCTIONIS decimæ nonæ, Quæstio se- cūda, de ijs, per quæ fie- ri debeat satisf- factio.

ARTICVLVS. I.

Vtrum satisfactionem per opera poenalia
fieri oporteat.

Partis nega-
tivæ argumē-
tum primum.

Secunda quæstio inquit
de operibus, per quæ fie-
ri debeat satisfactio, & cō-
tinet sex articulos. Prim⁹
vtrū satisfactio per ope-
ra poenalia fieri debeat.
Secundus, vtrum flagel-
la Dei ad satisfaciendum profint. Tertius,
vtrum sint tria satisfactorum genera. Quar-
tus, vtrū possit vnus, p alio satisfacere. Quin-
tus, vtrum sit aliqua poenitentia publica. Et
sextus, vtrum in fine vite sit valida. Argui-
tur ergo, quod satisfactio per opera poena-
lia fieri non debeat. Satisfactio enim fit Deo,

qui nostris afflictionibus, & tribulationibus
non delectatur. Secundo, quia opus, quāto
ex maiori charitate procedit, tantō minus ha-
bet annexæ poenæ, quia charitas vt habetur.
i. Ioan. 4. poenam nō habet: si ergo oportet
satisfactionē esse poenale fieret, vt q; ex mino-
ri charitate procederet, melior esset, quod est
absurdum. In contrariū est verbum Gre-
gorij. Iustum est, vt peccator tantō sibi maio-
ra inferat lamenta per poenitentiam, quāto
maiora intulit damna per culpam.
Ad quæstionē hanc secundam duabus cō-
clusionib⁹ respōdetur. Prima. Opera per quæ
satisfactionem fieri oportet, genere suo de-
bent esse tum Deo honorifica, tum etiā poe-
nalia. Satisfactio enim duplicem habet respe-
ctum: scilicet, & ad Deum, cui fit, & ad pec-
cata, de quibus fit. Et quidem respectu Dei
debent esse honorifica, iuxta verbum Ansel-
mi supra citati, quo ait, satisfactio est honorē
debitum Deo impedere. Nam quantum est
ex parte peccatoris, vt diximus, per offensam
quippiam honoris Deo detrahatur. In pecca-
to verō consideratur & quod factum est, &
quod est in posterum cauēdam. Et respectu
prioris satisfactio esse debet castigatio iusta:
& respectu futuri præseruatina medicina. Et
vtraq; rōne satisfactio cōgruit, vt sit poena-
lis: nā poenale est illud, per qd aliqd bonū ali-
cui subtrahitur. Vnde sicut homo peccando
honorē, vt dictum est, Deo subtrahit, vt bo-
num sibi vel delectabile vel vtile accumula-
ret, necesse est ad satisfaciendum pro præte-
rita offensa vt sibi aliquid detrahat, quod in
honorē Dei cedat: & cū poena nihil aliud
sit quā priuatio boni vel delectabilis vel v-
tilis, fit vt satisfactio pro præterita offensa sit
genere suo poenalis: scilicet, quia sibi homo
subtrahit aliquid delectabile, vt per ieiuniū
& orationem, quæ aliquem adfert languorē
& lassitudinem: aut vtile, vt per elemosinā.
Dixerim genere suo poenale: hoc est, ex ob-
iecto: etenim si satisfactio cōtempleris, vt
ex virtute charitatis & poenitentiae pullu-
lat, delectabilis est: nam secundum Aristote-
lem. 2. Ethic. hæc est, vna virtutis cōditio. Rur-
sus si consideretur satisfactio, vt medicina ca-
uēdis futuris peccatis accommodata, hoc etiā
modo congruit illi, vt sit poenalis: nam poe-
næ, vt ait Philosophus, medicinae sunt. Ete-
nim vbi homo prius expertus est poenā, nō
facile redit ad culpam.
Ad pleniorē tñ cōclusionis intellectum no-
tandum

Nomen po-
næ qd sonet.

tandum, quod nomen poenae malum per se sonat contrarium contra malum culpae. Malum autem, ut dicitur de ciuitate Dei ait Aug. non est natura aliqua sed defectus boni hoc nomen accepit. Bonum enim, ut dicitur Ethic. autor est Philosophus, triplex est: nempe, honestum, utile, & delectabile. Priuationo ergo boni honesti, quod est virtus, est culpa, priuationes vero boni utilitatis aut delectabilis sunt poenae, in quas per peccatum originale lapsi sumus. Et ideo eleemosyna & ieiunium dicuntur poenae ex obiecto, tamen si fiant quando & ubi oporteat, sunt verae virtutis bona. Oratio vero quauquam ex obiecto sit bona, tamen quia lassitudinem & languorem corpori addit, poenalis dicitur. Hoc ergo supposito conclusio non apparet ita multum liquida & certissima ex una parte videntur ei fauere tum testimonia sacra & sanctorum, tum etiam ecclesiae usus. Legitur enim Iohelis. 2. Conuertere ad me &c. in ieiunio & fletu & planctu. Et Ninuite & Achab, ut legitur. 3. Reg. 21. in cilicio, ieiunio & lamento fecerunt poenitentiam. Quem morem approbans Christus Matth. 23. Vae tibi, inquit, Bethsaida &c. quia si in Tyro & Sidone factae essent istae virtutes olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent. Id quod Ioannes poenitentiae praedicator & exemplar victu & vestitu in eremo praeferebat. Imo & poenitere, ut diximus, est poenam tenere. Et poenitentia, ut ait Ambrosius, est praeterita mala plangere &c. & ut ait Aug. est quaedam dolens vindicta puniens in se quod dolet commisisse. Et ecclesiae usus non habet imponere poenitentias nisi poenales. At vero neque ex altera parte rationes desunt, quibus suadetur per opera etiam non poenalia satisfieri posse. Vnde Scotus dist. 15. q. 2. art. 3. in eadem est opinio, & Gabriel dist. 16. q. 2. & nonnulli alii. Quapropter secunda hic statuitur conclusio. Omne opus meritorium nempe: quod ex gratia procedit, generaliter ratione est satisfactorium. Probat, quia plus est gratiam augere, quam poenam minuire: sed per omne opus meritorium aliqua sit accessio gratiae: ergo pariter per illud aliqua sit poenae remissio. Quare per actum quemcunque dilectionis Dei, per contemplationem & mentalem orationem & alia huiusmodi generaliter sit satisfactorio. Id quod de contritione supra ostensum est: eo quod ex charitate procedit, nunquam enim remittitur culpa, quin a

liqua fiat remissio poenae. Secundo, quia non potest esse aliquod tale opus, quantumcunque spirituale, quin secum aliquam poenam & fatigationem adferat. Nam contemplatio ipsa, quia utitur sensus phantasmate, quodammodo vires relaxat. Item Deo illud est gratius, quod pretiosius: pretiosiora autem sunt ei alia officia quam ista poenalia, ut nonnunquam literis operam nauare, & publicis concionibus, quae in bonum publicum referuntur. Vnde D. Tho. ut inferius videbimus, eleemosyna, inquit, est magis satisfactoria, quae videtur ex maiore charitate proficisci, quam ieiunium, licet sit minus poenalis. Quid ergo est, quod prima conclusio asserit, & auctore exemplum confirmat. scilicet quod satisfactio fieri debet per opus poenale? Respondetur quod quantumuis eiusmodi opera generaliter bonitatis & meriti sunt satisfactoria, nihilominus peculiariter & per antonomasiam sola opera, quae ex obiecto sunt poenalia: id est, quae priuant bono utili aut delectabili, censentur satisfactoria. Quapropter illa sola sunt in confessione sacramentali iniungenda, anquam particulari poenitentia. Quamuis generaliter addatur, Quicquid boni feceris, & mali sustinueris, &c. ut infra videbimus. Eadem via patet dissoluendi dubium aliud, utrum necessarium sit ad satisfactionem ut sit opus exterius. Scotus enim loco citato dist. 15. & Gabriel dist. 16. q. 2. & alij eius sequaces adeo constitutum habent requiri opus exterius, ut id in definitione satisfactionis collocent. Ex quo inferunt, quod duo eadem largientes eleemosyna, unus tamen maiori conatu, aequaliter satisfaciunt, licet ille qui fementius conatur, maius meritum habeat. Itaque actum interiore nihil ad satisfactionem referre putat, quia non est poenalis. Videtur autem Scotus pugnata dicere qui nepe dicens dilectionem Dei esse satisfactoriam, actum interiore a ratione satisfactionis excludit: nam dilectio actus interior est. Quare dicendum quod generali ratione actus interior est satisfactorius, ut si quis non habens unde eleemosynam erogaret, cuperet illam largiri misericordia in pauperes affectus. Specia liter tamen & per antonomasiam solum opus exterius est satisfactorium, & illud est peculiariter in poenitentiam imponendum. Vnde sit consequens, ut opus interius, si ad exterius procedat, maioris sit satisfactionis, quam si

quam si sit solum interius quod magis poenale, tum quod est interni consummatio. Praeterea quod actus interior dum prodegit foras in opus, non semper conatu augetur. Quare licet affectus eorum, qui non possunt in opus exire, non careant suo merito, non tamen ceteris paribus tanti sunt pretij apud Deum, quanti illi, quos opus exterius sequitur. Et per hoc respondetur ad argumentum, quod quis forsitan obijciat. Actus exterior, ut dicitur D. Tho. & plerique doctores docent, non addit, vel malitiam, vel bonitatem interiori: ergo non sunt ambo magis satisfactorij, quam solus interior. Respondetur, inquam, primum quod in exitu ad exterioris interior crescit. Et secundo respondetur, quod licet non addat essentialem bonitatem, addit nihilominus accidentalem, scilicet vel laborem vel sumptum, ubi maiori patientia & tolerantia opus est. Eadem rationis serie alia deciditur quaestio, utrum satisfactio debeat fieri per opus alias indebitum. Scotus n. dist. 15. q. 2. ita expresse ait. Cui non solum sui affectus subscribunt, verum & discipuli S. Tho. ut Palud. dist. 15. q. 1. art. 2. & Capre & Sylu. verb. Satisfactio. §. 2. Et exponit se amplius Palud. dicens, quod si cui imposita esset eleemosyna in poenitentiam, & illam daret existenti in extrema necessitate, minime poenitentiam impleveret. Neque si dies ieiunii ei fuerit iniunctus, implet ieiunando in quadragesima: quoniam opera, inquit, illa sunt alio iure debita. Vnde infert, quod cum sacerdos imposita peculiariter poenitentia addit, Quicquid boni egeris, aut mali sustinueris sit tibi in remissionem poenae, &c. intelligitur de bonis supererogationis quae non sunt alias debita. At vero nec S. Tho. illam adiecit particulam, nec vilius alius. Tamen si, ut supra quod precedenti articulo vidimus, illud insinuauerit dicens, quod quia Deus non obligauit nos ad omnia, quae valemus, restat nobis aliquid supererogationis, per quod possimus satisfacere. Ad id vero in illa quod de satisfactione hanc conditionem excludit dicens, per opera alias indebita posse fieri satisfactionem. Medio ergo nos modo, ut in his proximis decidis, respondeamus, ut sit assertio prima. Per quodcumque opus meritorium, etiam si alias sit debitum, ut per impletionem mandatorum, possumus generali ratione satisfacere. Nam si virtutem habet augendi gratiam, non est cur eandem non habeat remittendi poenam. Immo, ut supra diximus, si est alias debitum est magis meritorium quam si sponte fiat.

Dicere ergo, quod sit meritorium & non satisfactorium, fundamento caret. Secundo, quia ecclesia ieiunia quadragesimalia, & alia quatuor temporum in satisfactionem peccatorum instituit, id quod in praefatione canit dicens, Qui corporali ieiunio vitia comprimis, &c. ergo per illa ieiunia satisfacimus: alioquin consilium esset non imponere illa ieiunia, ut liberius assupta magis satisfaceremus. Tercio, quia per opus martyrij, etiam occurrente praepcepto, quis dubitet, quin possit satisfacere. Vnde argumentum istorum, quod scilicet nemo potest eo opere duo praepcepta implere, profecto falsum assumit. Ecquis enim dubitet, quin possit homo teneri ad idem ieiunium eodem die & praepcepto ecclesiae, & suae religionis, & ex voto, si omnia tria concurrant. Item si quis tenetur psalmos in poenitentia impositos recitare, potest inter audientia ex praepcepto missam poenitentiam illam implere, quicquid quidam ex Summis dixerint. Sit vero assertio secunda. Illa opera alias indebita non sunt in poenitentia ordinario more imponenda. Quare cum imponitur eleemosyna vel ieiunium, si nihil amplius addatur, non intelligitur de illo, quod est alias indebitum. Quocirca dum constituitur in quadragesima imponitur dies ieiunij, si ille non habet excusationem legitimam non ieiunandi totam quadragesimam, intelligitur dies illi post pascha. Et ratio est, quia nomine poenitentiae semper intelligitur opus supererogationis. Dico non esse imponendum opus, ad quod ille tunc alias tenetur quando imponitur poenitentia. Nam si imponitur absolute eleemosyna, & postea occurrat pauper in extrema necessitate, tunc quicquid Palud. dicat, optime implebitur poenitentia si eleemosyna erogetur illi, quia forte accidit, ut cum teneretur eleemosynam dare, occurreret illa necessitas. Sed tertio adijcimus, quod quandoque erit salutare consilium imponere poenitentiam de rebus alias debitis: nempe, quando presbyter videt poenitentem non ad implere iura communia, ut per accessione nouae obligationis arctius cogatur illa implere. Est forte quispiam non seruans ieiunium quadragesimale cum possit optime tunc imponetur ei, ut illud seruet vel in totum vel in partem. Item si est homo diues, qui tenetur facere eleemosynas in graui necessitate, & praeparata non facit salubriter per sacramentalem poenitentiam cogetur id facere. Vnde ad argumentum, quod facit in contrarium Ma-

ioris. Sequeretur enim, inquit, quod posset iniungi in poenitentia sacerdoti, ut statas horas canonicas persolveret, aut res alienum creditori. Conceditur, profecto, consilium esse quodammodo illas iniungere poenitentias, dum poenitentes creditur illa ratione facturus, quod alias non faceret. Si autem iniungeretur alicui decem aurei in eleemosynam, & postea aliqua iniuria pauperem laderet, cuius gratia deberet illi decem aureos, non impleverit poenitentiam per eorum solutionem.

Solutio prima arg. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod licet Deus non delectetur arumis & flagellis nostris, quatenus poena afficiunt, oblectatur eis tamen quatenus iusta sunt peccatorum castigatio, quae in ipsum committimus. Ad secundum vero respondetur quod quamvis charitas efficiat, ut opus sit minus poenale, non ideo quo maior est charitas minor est satisfactoria in satisfactione enim consideratur poenalitas, sicut in merito difficultas. Quando autem minuitur difficultas ex parte ipsius actus, quia res est facilis, diminuitur ceteris paribus & meritum. Sed si difficultas est allevatio ex propitius voluntatis eueniat, tunc ratio meriti non attenuatur, imo augetur. Similiter ergo quando diminutio poenalitatis non provenit ex ipsa, quia est exigua, sed ex propitius voluntatis, quam parit charitas, tunc efficacia satisfactionis non est minor, sed maior.

ARTICULVS. II.

Utrum flagella, quibus a Deo in hac vita punimur, sint satisfactoria.

Secundo loco quaeritur de flagellis, quibus mortales Deus sepe caedit, an sint satisfactoria, & arguitur a parte negativa. Nihil enim satisfactorium est, ut ex dictis colligitur, nisi sit & meritum. Ista electione sunt posita: cum ergo flagella non fiant nostra sponte, sed a Deo nobis infligantur, non sunt satisfactoria. Secundo. Satisfactio non est nisi iustorum hominum: flagella vero iniquis sepe mittuntur, ut in orbis inundatione, & Sodomorum conflagratione expertum est. Tertio. Satisfactio ad vindicanda peccata est instituta, flagellis au-

Præter negat. argum. primum. Ista electione sunt posita: cum ergo flagella non fiant nostra sponte, sed a Deo nobis infligantur, non sunt satisfactoria. *Secundum argumentum.* Satisfactio non est nisi iustorum hominum: flagella vero iniquis sepe mittuntur, ut in orbis inundatione, & Sodomorum conflagratione expertum est. *Tertium argumentum.* Satisfactio ad vindicanda peccata est instituta, flagellis au-

tem etiam iusti percipiuntur, ut historia Iob nobis refert: ergo illa non sunt satisfactoria. In contrarium est, quod ut ad Roma. 5. legitur, tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem, & ut ait glossa, a peccato purgationem: purgatio autem satisfactoria est.

Adnotandum ad intellectum questionis, quod et si calamitates omnes & arumae huius vite generali modo flagella sint Dei, propter peccatum originale humano generi infliguntur, iuxta illud Amos. 3. Si erit malum in ciuitate quod dominus non fecerit: nihilominus sunt in duplici differentia. Aliqua enim sunt infliguntur non speciali sed generali concursu Dei vel per causas naturales, ut morbi & naturales mortes, vel per causas liberas iustas, ut supplicia ordine iuris malefactoribus decreta, vel per permissionem, ut dum per iniuriam alij alios ledunt. Sed alia sunt, quae Deus speciali providentia mittit in orbem, ut diluvia, incendia, submersio Aegyptiorum, mors filij Davidis, & id genus alia.

De illis ergo secundi generis mouetur specialiter questio, & respondetur vnicuique bimbri conclusionem, quae est S. Thomae. distinc. 15. quest. 1. artic. 4. Si eiusmodi flagella a quo animo & patienter acceptentur, sunt patienti satisfactoria. Si vero iniquo animo & per impatientiam homo resiliat, non sunt satisfactoria, sed habent meram rationem vindictae. Probat utraque pars. Recompenratio praeteritis offensae potest fieri & ab eo, qui offendit, & ab alio: quando fit ab alio potius habet vindicationis rationem quam satisfactionis, ut cum quis a iudice plebitur: quando vero fit ab eo, qui offendit, tunc habet satisfactionis rationem, sicut & meriti. Quando ergo flagella sunt ipsius, qui flagellatur, tunc induunt satisfactionis formam: sunt autem ipsius per patientiam & aequanimitatem, quia ipsa acceptat, quando vero illa respuit, tunc non sunt ipsius, & ideo per manet in ratione merae vindictae. Hic autem dubium est inquisitione dignum, utrum eiusmodi per se flagella non sint satisfactoria, sed sola patientiae virtus. Nam si sola patientia est satisfactoria, quantacumque essent flagella, satisfactio non nisi gradu patientiae adaequaretur, quem nunquam excederet. Si vero flagella ipsa semper essent satisfactoria licet duodecem gradu patientiae illa ferrent, qui maiora pate-

Pars affirm. tunc.

Decisio articuli.

Conclusio bimbri.

Conclusio bimbri.

Dubium.

pateretur, plus satisfaceret. Etenim qui cum aequali patientia ieiunat in pane, & aqua, magis satisfacit, quam qui ieiunat in piscibus, & vino. Quod autem flagella per se non sint satisfactoria, inde arguitur, quod in alijs aduersitatibus naturalibus non apparet maiorem esse satisfactionem, quam sit virtus patientiae, quae tollerantur: nam accidunt nobis per naturales causas. Item quia opus non est satisfactorium, nisi sit liberum sumptum: flagellum vero non fit liberum homini, nisi per liberam acceptationem. Respondeatur non solum secundum quantitatem patientiae esse satisfactoria, sed per se ratione obiecti si libere acceptentur. In quo utique differunt ab alijs criminibus, & calamitatibus naturalibus. Et ratio est, quia et si omnia vulgari voce dicantur flagella Dei, proprie tamen hoc nomine ea duntaxat censentur, quae ab ipso per particularem providentiam infliguntur. Dicuntur enim propria Dei, eo quod non per naturae ordinem, sed supra ordinem naturalium causarum ea per se ipse infligit. Et ideo licet non sint sacramentalia, tamen quia Deus illa mittit ad vindicandum, & ultiscendum peccata, sunt per se satisfactoria per quandam similitudinem ad illa, quae consellarii in sacramento imponit, quemadmodum poenae purgatorii. Quocirca qui aequali patientia grande flagellum suffert, magis satisfacit, quam qui eadem patientia, & aequanimitate ferret minus. Calamitates autem naturales non tam mittuntur a Deo in vindictam peccatorum actualium, quam naturalis ordine accidunt ex peccato originali. Sunt enim nobis naturales, nisi quod per originalem iustitiam supernaturaliter praeservabamur ab illis. Quapropter satisfactio in eis non est, nisi ad iustam quantitatem virtutis patientiae pensanda. Quo fit, ut flagella Iob magis fuerint ei satisfactoria, & Dauidi mors filij, quam si per causas naturales illa acciderent. Unde ad aliud argumentum respondetur, quod et si flagellum non fiat liberum, nisi per acceptationem, nihilominus non solum acceptatio interna est libera, verum & opus ipsum exterius sit liberum. Sequitur secundum discernimen inter ista flagella Dei, & naturalia, quod si priora infligantur illi, qui est in gratia, ut Iob, licet nullum actum haberet positum voluntatis, sed tantum non obmurmuraret, opus ipsum esset satisfactorium. Nam in purgatorio quamquam qui illic purgantur, non haberent actum positum acceptandi, sed solum quod

non rennerent, solueret poenas debitas. Imo quamvis acceptatio eius esset peccatum veniale, forsitan quis diceret esse illic satisfactionem, licet illa acceptatio non sit meritoria: quoniam venialis culpa, sicut non est obex gratiae, ita neque obstat satisfactioni, quae a Deo infligitur. Hoc ego tamen non asseuerarem, quia illa flagella non satisfaciunt ex opere operato ad modum sacramenti. Et ideo si per peccatum veniale acceptentur, forsitan non satisfaciunt. Quamquam & oppositum est sustinabile. In calamitatibus vero naturalibus, nisi sit actus positus acceptandi, non est satisfactio, neque si ille actus esset peccatum veniale: quia tota illa satisfactio in illo actu interno consistit. Quare agroti, & aduersa patientes admonendi sunt, ut infortunium acceptent. Quapropter si iustus per flagellum Dei subito moriatur, mors illi est satisfactoria, licet nullum habere possit actum acceptandi. Quamobrem Nabuchodonosor, qui ut legitur Daniel 3. repentina insania diuinitus castigatus fuit, per illam, si erat in gratia, poterat satisfacere. Et tamen si illa accidisset naturaliter, non esset satisfactoria.

Sacer autem Hieronymus negotium nonnullis facessit, super Naum capit. 1. & refertur de poenitentia distinc. 3. can. Sunt plures, super verbum enim illud, Non confundet duplex tribulatio, quod septuaginta interpretantur, Non vindicabit Deus his in idipsum in tribulatione, videtur insinuare, quod nulli eorum, qui in hoc seculo flagellantur a Deo, iterum cruciabuntur in altero. Et subiungit eorum exempla, qui in diluvio, & in Sodomis, & in mari rubro perierunt.

Ab sit vero, ut magno Hieronymo haec in uratur nota, ut docere cogitauerit, neminem eorum, qui hic puniuntur, puniri in inferno. Enimvero eorum, qui non convertuntur ad cor, ut respiciant, Deus non miserebitur: nam in vniuersum peccatores odio habet. Dicere autem, quod quoscumque in hoc mundo flagellis percutit, ita corde compungat, ut conuertantur, temerarium est, & omni fundamento destitutum. Nam de Antiocho legitur. 2. Machab. 9. quod orabat Deum secessus, a quo non erat veniam consequuturus: quare & in hoc, & in altero seculo punitus fuit. Et Iudas Apostolus ait, de Sodomis, quod facti sunt exemplum ignis aeterni poenam sustinentes. Et infra subdit, Vae illis, qui in via Cain aierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in

Calamit. u. naturalium acceptatio est satisfactoria.

Daniel. 3.

D. Hieronymi glossa in Naum. cap. 1.

Tropus Hieronymi.

& in contradictione Core perierunt. Quos-
quidem arboribus autumnalibus comparat
quæ bis mortuæ eradicantur. Vnde Aug. su-
per illud verbum Deute. 32. Ignis succensus
est in furore meo, & ardebit usque in inferni
nouissima, & refertur de poen. d. 3. can. Ignis
allusionem ad Sodomam faciens, ait, idest,
vindicta hic incipiet, & ardebit usque ad extre-
mam damnationem. Quod quidem Magist.
Senten. contra illos, inquit, notandum est, qui
dicunt illud scilicet, Non iudicabit Deus his
in idipsum, ad omnia pertinere flagella, quia
quidam hic flagellis emendantur, alij & hic
& in æternum puniuntur. Sensus ergo Hie-
ronymi, ut bene Magist. exponit, non est ge-
neralis, sed per distinctionem intelligendus:
scilicet, quod qui flagellis hic emendantur, non
iterum puniuntur, qui autem obstinati mori-
untur, & hic & in inferno supplicia sustine-
bunt. Cuius ipse se melius exponit Hierony-
mus: neque enim hoc in universum intellegit
qui emendantur flagellis, non puniuntur ite-
rum in purgatorio. Quod adnotauimus con-
tra quosdam, qui sic exponere Hieronymum
contendunt, quod quicumque hic a Deo flagellis
ceditur, si in gratia decedit, non transibit per
purgatorium. Nam in primis non potest in-
telligi de illis, qui ordine naturæ aut iuris
mortes patiuntur. Siquidem illa ut diximus
non sunt propria & perfecte flagella Dei, atque
adeo nec satisfactoria pluri fuerit patientiæ
virtus. Quare ridiculum est dicere, quotquot
ex lege ordine iuris capite plectuntur, igne
purgatorii liberari: quoniam eadem ratione
neque illi, qui in cubili suo dolore rabido ani-
mam exhalant, per purgatorium transirent.
Sed neque de illis, qui propriis flagellis Dei ex-
tinguntur, id vniuersum intelligit Hiero. Ait quod
per Deum ut omnium rerum, ita & supplicio-
rum scire mensuras, & ideo grauius culpas
gravius punit, leuius vero leuius. Vbi sen-
tit, quod quod in hac vita infligit flagella ad iustum
secundum scelerum magnitudinem, tunc
illi si emendantur, absque transitu per purga-
torium euolabunt in cælum: alioquin punirentur
bis in id ipsum, idest pro eadem culpa. At-
tamen si hic flagella non inferunt pro quantita-
te & merito scelerum, reuera reliquum in pur-
gatorio restabit soluendum: quia hæc non est
bina puniatio in id ipsum, sed ambe sunt vna
iusta. Possit quis forsitan dicere, quod quicumque
in hoc seculo speciali animaduersione cedit,
ad iustum castigat, ut nihil super sit soluendum.

Sensus Hier.

Expositio Hiero.

Qui in pati-
bulis obicit.

Cōiectura hæc tū omnimodā non habet cer-
titudinem.

Ad primum igitur argumentum iam respon-
sum est, quod eiusmodi flagella sunt voluntaria
per acceptationem. Ad alia vero duo respo-
detur quod illa flagella quinq; rationibus con-
tingunt, vel ut iustis per patientiam augean-
tur merita, ut Iob. Vel ad custodiam virtutū
ne superbia tentet: qua ratione Paulus ange-
lo Satanæ colaphizabatur. Vel ad corrigenda
peccata, ut Marię lepra Numc. 12. Vel ad
gloriam Dei, ut de eo, qui cecus natus fue-
rat, quæ Christus curauit. Ioan. 9. Vel ad ini-
tium infernalis poenæ, quod Herodi, & Pha-
raoni, accidit. Vnde sicut ex eodem igne, ut
ait Gregor. aurum rutilat, & palea fumigat:
ita eisdem flagellis boni curantur, & mali per
impatientiam peius inficiuntur. Quocirca li-
cet flagella cōmunia sint tū effectus satisfac-
tionis non obuenit nisi bonis. Atqui ut ad ter-
tium peculiariter respondeamus, & illa flagel-
la, quæ ad augenda merita innocentibus in-
fliguntur ut Iob, etiam ob præteritam culpā
infliguntur, non quidem personæ propriam
sed naturæ. Si enim originalem labem genus
humanū non contraxisset, nunquā ijs calami-
tatibus fuisset subiectū. Vnde iustus Iob cū
ipse personalia crimina in se non esset exper-
tus, dei natiuitatis suæ maledicebat, quæ fla-
gellis suis causam ministrauerat.

ARTICVLVS. III.

Utrum conuenienter tria enumerentur satisfactoria
opera.

R

ostremo queritur, an opera
satisfactoria esse debeant vel
elemosyna, vel ieiunium vel o-
ratio. Et arguitur a parte ne-
gatiua. Opus satisfactorium
debet esse poenale: oratio autē poenā non ha-
bet, imo est medela tristitiæ, iuxta illud Iaco-
bi. 5. Tristatur aliquis in vobis, oret & psal-
lat: ergo illa non est in numero eiusmodi ope-
rū. Secundo arguitur. Peccatum omne vel est
carnale, vel spirituale, ieiunio autē, ut ait Hie-
rony. glossa super illud Matt. 17. Hoc genus
demoniorū non eiicitur nisi in ieiunio & ora-
tione, sanatur pestes corporis, oratione vero
pestes animæ, ergo non opus est alio tertio.
Tertio, Satisfactio necessaria est ad emun-
dationem peccatorum: sed elemosyna ab om-
nibus peccatis mudat, iuxta illud Lucæ. 11.
Date

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Numc. 12.

Solutio. 3.

Partis negati-
uæ. 1. argu.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Date

Partis affirma-
tiuæ.

Decisio arti-
culi.

Conclusio.

Ratio.

Anselmus.

Radices pec-
catorū tres.

Ordo expositi-
onis Magi-
stri sentent.

Date elemosynā, & ecce omnia munda sunt
vobis: ergo illa sola sufficit. In contrarium
tamen est, quod satisfactiones, cum sint me-
dicinæ, debent generibus peccatorum respo-
dere: quod enim medendo vni peccato con-
ducit, alteri nocet: sed plura sunt peccatorū
genera: ergo & plura esse debent satisfacto-
ria opera. Precipue cum plura sint opera pec-
nalia, ut peregrinationes, & alia. Ad
quætionem respondetur, secundum
sententiam S. Tho. dist. 15. q. 1. art. 4. quæqui-
dem omnium est doctorum cōcors, affirma-
tiua conclusio. Oia opera satisfactoria ad
hæc tria reducuntur, quæ sunt ieiunium, ora-
tio, & elemosyna. Duo enim, ut supra dictū
est, in satisfactione sunt contemplanda: scili-
cet, & ratio iustitiæ, qua vindicantur offensa
præterita, & medicina a futuris præseruiens.
Et vtrique ratione hic ternarius numerus, ut
decens comprobatur. Nam satisfactio in
iustitiā exigit, ut ait Ansel. ut aliqd nobis boni
in Dei honore subtraham: habemus autē tria
bona: scilicet, corpus, & animam, & exte-
riora fortune, subtrahio autem exteriorum bo-
norum fit per elemosynam, bonorū autem
corporis, quæ sunt delectabilia tactus, per ie-
iunium: de bonis autē animæ, ut per quæ re-
spectu Dei perficimur, nihil subtrahere de-
bet quātum ad corū essentia, ut quippiam
diminuat: sed tamen per hoc quod ea
Deo submittimus satisfactoria apud eū sūt
submissio autem illa fit per orationem. Sed
et si consideretur satisfactio ratione medici-
næ præseruiatiuæ, quæ debet, ut ait Aug. pec-
catorum causas excidere, numerus etiam hic
ternarius congruit, ut super Matth. idem ait
Angu. Nam radices peccatorum, ut in. 1. can.
cap. 2. ait Ioan. tres sunt iuxta numerū trium
bonorum, quæ modò nominauimus: nempe
concupiscentia carnis, & concupiscentia ocu-
lorum, & superbia vitæ. Concupiscentia car-
nis per ieiunium exciditur, & concupiscentia
oculorum per elemosynam, & superbia vi-
tæ per orationem. Adde quod etiam si effectus
& obiecta peccatorum cōtemplemur, idem
est numerus competens: nam omne pecca-
tum vel in Deum tantum committitur, vel
in proximum, vel in nos ipsos. Atqui suggestio-
ni primi obuiamus per orationem, & secun-
di per elemosynam, & tertij per ieiunium.
Expositores Magistri sententiarum ansam
arripiunt disputandi hic ad lōgum de his tri-
bus virtutibus, cum tamen hic non pateat lo-

cus huic disputationi proprius: quia hic non
habetur earum mentio nisi quatenus sunt sa-
tisfactoriæ. Tractare autem de earum natura
& conditionibus, & numeris ad suas cuiusq;
proprietas sedes spectat. Quapropter & si D.
Tho. dum interpretē Magistri ageret, in præ-
sentiarum de illis disputauerit, postea tamen
ordine rerum legitime instituto in. 2. 2. de eis
tractauit. Atque adeo si hucusque peruenis-
set, nullam earum mentionē hic fecisset. Neque
nos certe facturi sumus: esset enim molestam
prolixitatem loco importuno intermiscere.
Cōsideratio ergo elemosynæ ad tractatū cha-
ritatis attinet, de qua ergo D. Tho. 2. 2. q. 32. dis-
seruit, & oratio ad materiā religionis, de qua
ideo disputauit eod. lib. q. 83. Sed ieiunij vir-
tus est temperatiuæ, de quo idcirco tractauit,
q. 147. Vnde non opus est professores Quar-
ti senten. hic Scholasticos eiusmodi materijs
remorari. Ordo autē istarū virtutū licet in
speculatione iste sit, quæ modò posuimus, ta-
mē in executione ieiunij est primum, quod
oratio secundo loco subsequitur, & tertio ele-
mosyna. Nam per ieiunium corpus extenuatur,
spiritualeq; fit, ut orationi, quæ est eleuatio
mentis in Deum, non sit impedimētum. Postq;
autem per orationem beneficia Dei impetra-
mus, benefici esse debemus in pauperes. Quin
verò nō solum beneficentia, & misericordia
ex ieiunio, & oratione promanat: verum, &
omnium virtutū chorus. Nam cum oia mala
ex carnis sensualitate, & suggestionē originē
trahant: & animæ consensu consumuntur,
attenuatum corpus, & impinguitus per ora-
tionem animus virtutum proles generat. Cuius
in præfatione ieiunij verbis illis admo-
nemur, Qui corporali ieiunio vitia cōprimis,
mentem eleuas, virtutē largiris &c. Atq; id
ipsum Christ⁹ admonere nos voluit Matth.
17. dicens, Hoc genus demoniorū nō eiicitur
nisi in ieiunio, & oratione: nam etsi potesta-
tē eiiciendi demonia apostolis contulerit, sic
eā tamen, ut in eius executione ordo virtutū
nō periret. Ad expellendū enim demo-
niū a solo corpore obfesso sufficit miraculo-
rū potestas, ad qd etiā ordinatur exorcismi.
Ut autē ab aia eiiciatur, quā per culpā possi-
det, necessaria est obfessi cōuersio, atq; adeo
dispositio ex parte ipsius, quam Christus
nomine ieiunij, & orationis expressit. Quin-
verò, & ex parte illius qui eiicere demoniū
habet requiritur huiusmodi spūalia arma, ut
sua oratione impetret obfesso bonū illū mo-
tum

Tractatus de
elemosyna.

Tractatus or-
ationis.
ieiunij.

Ordo harum
trium virtu-
tum.

Matth. 17.

tum in Deum. Et quia omnis eiusmodi dispositio nulla est nisi fidei fundamento nitatur, iuxta verbum Iacobi ca. 1. Qui postulat, postulet in fide nihil hæsitan, subiunxit Dñs, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis moti huic, Transi hinc illuc, transibit, & nihil impossibile erit vobis. Quare dñs dixit Christus, Hoc genus demoniorum, &c. licet sint qui intelligant, genus spurcorum demonum ad luxuriam incitantium fortasse non intellexit, nisi genus demoniorum obfidentium non solum corpora, sed animas. At verò Christus, quia potestatem habebat neque sacramentis, nec huiusmodi ceremoniis alligata, absque oratione & ieiunio eiecit demonum ab anima, & a corpore.

Solutio prima arg.

Ad primum igitur argumentum bisariam respondetur. Primum quod mentalis oratio contemplationi vacantium, quia plena est delectatione, absque ullius poenae mixtura, non est satisfactoria, sed tantum vocalis. Melius tamen secundum ea, quae praedicta sunt, respondetur, quod etiam mentalis est satisfactoria non solum quia meritoria, verum quod etiam suavitatem habeat spiritus, habet nihilominus afflictionem carnis: nam ut ait super Ezechiel Grego. Dum crevit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmatur proculdubio fortitudo carnis. Vnde & verum scemoris Iacob legitur Gen. 32. ex luctu angeli emarcuisse. Tamen si in poenitentia sacramentali non est iniungenda oratio mentalis, sed vocalis. Neque, verò usque adeo strictè intelligendum est omnia opera satisfactoria esse poenalia: nam oratio profecto poenitentiam habet modum satisfaciendi non tam per modum poenitentiae, quam per modum deuotionis & impetrationis. Docuit namque nos Christus orare dicentes, Dimitte nobis debita nostra. Vñ D. Th. loco citato. 22. q. 83. ar. 14. ait quod oratio non debet sic fieri, ut molestia orantem afficiat: quare neque qui orat debet sic corpus disponere, ut lassitudine animam aggrauet. Non enim sic ineunda est oratio, ut corpus deprimat, sed ut mentem subleuet. Ad secundum respondetur, quod peccatum carnale vno modo dicitur, quod in delectatione carnis consummatur, ut est gula & luxuria. Alio modo, quia ordinem habet ad carnis oblationem & prosperitatem, ut est auaritia. Quae quidem peccata sunt media inter spiritualia & carnalia, atque ad id ordinatur elemosyna. Ad tertium respondetur, quod quauis singula istorum per quam

Solutio secunda.

Solutio tertia.

dam congruentiam singulis peccatis approprietur, congruit enim ut per quod quis peccat, puniatur, tamen potest vnum loco alterius substitui, ut qui ad ieiunandum viribus caret: & cui orare non vacat, elemosynas erogat. Et ideo potissimum elemosyna est, quae a licito loco subrogatur: nam habet praeter alios hanc excellentiam, quod sic satisfactioni seruit, ut miseros egenosque pascit, quos praeterea ad orandum pro suis benefactoribus excitat: quare ieiunium quodammodo & orationem includit. Quapropter consilium est salutare plurimum in poenitentiam elemosynas imponere. Ad quartum demum, quo arguebatur plura esse satisfactoria opera, respondetur, quod licet plura sint delictorum genera, omnia tamen ad illa tria, quae Ioannes commemorat, reducuntur, atque adeo omnia opera satisfactoria ad haec tria. Quicquid enim corporis labore impenditur, nomine ieiunij comprehenditur, ut humilationes, vigiliae, peregrinationes, flagellationes, & alia id genus. Et quicquid in proximi utilitatem expeditur, est elemosynae genus, ut visitare infirmos, sepelire mortuos, ignorantes docere, solamen ferre afflictis. Et rursus quicquid laetitia rationem habet, orationis nomine denotatur, ut interesse sacris, cereos vel alia in cultum sacrificiorum offerre.

ARTICVLVS. IIII.

Virum vnus possit pro alio satisfacere.

Varo hic explorandum restat an possit vnus suorum operum alium participare facere, ita ut vnus pro alio satisfaciatur: arguitur enim a parte negatiua. Satisfactio, ut dictum est, opus est iustitiae: nemo autem potest de iustitia: hoc est de condigno alteri mereri, ut opus vni alteri apponatur ad meritum, pro quo suscipiat premium iuxta illud Psal. 61. Tu reddes unicuique iuxta opera sua, & Paul. 2. Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum: ergo nemo potest pro alio satisfacere. Secundo vnusquisque dum pro alio vel orat, vel ieiunat, vel quippiam aliud praestat bonum sibi meretur, quia illud est charitatis officium: ergo eadem ratione pro se satisfacit, atque adeo eodem opere satisficeret pro duobus, quod ratio non fert iustitiam. In

Solutio quarta.

Partis negatiuae argumentum.

Secundum argumentum.

Partis affirmatiuae.

Decisio articuli.

Prima conclusio.

Conclusio limitata.

Haereticorum receptio.

In contrarium autem militat illud ad Galat. 6. Alter alterius onera portate: inter onera vnum est poena namque peccato debita: ergo vnus potest pro alio eam soluere. Premittendum hic videri cuiquam potest sacerdotum documentum, quod in iniungendis poenitentibus seruandum est, vtrum. Ad iustum debeant delictis poenitentias admetiri, an vero pro arbitrio eas possint taxare, & vtrum ius habeant sic poenitentes ad aliquas satisfactiones ligandi, ut teneantur illi sub reatu mortalis culpe eis parere. Sed haec omnia dist. sequenti propriam sedem habent, ubi de potestate clauum ligandi, atque soluendi in foro poenitentiae est disputandum. Quo ergo ad rem redeamus, haeretici inuicem nos quod credamus posse satisfacere Deo, multo nos amarulentius reprehendunt, quod etiam presumamus nostras quoque satisfactiones alijs inuicem. Obiurgatio fuit VVitellesii, ut est videre apud VValdenses tomo. 2. de sacramentalibus titulo. ca. 100. Et Lutherus de hac etiam arrogantia nos subannat, quod sic existimemus redundare nos meritis apud Deum, ut postquam homo pro se satisfecit, superesse sibi putet, quod alij praestet. Nihilominus contra hanc haeresim statuuntur duae conclusiones. Prima. Vnus potest pro alio satisfacere. Et id negare, est sanctorum communionem negare, quam in symbolo confitemur. In hoc enim quod eodem baptismate abluimur, & eisdem participamus sacramentis, potissimum corpore, & sanguine Christi, profiteamur nos esse membra eiusdem corporis, ut 1. Corin. 12. ait Apostolus, & loco citato ad Galat. Vnde sicut pes non sibi tantum ambulat, sed in oculorum utilitatem, ut eos portet, neque oculus sibi tantum videt, sed ut pedes dirigat: ita, & nobis nos inuicem res nostras, & officia communicare debemus. At verò intelligitur conclusio dummodo ambo, & qui satisfacit, & pro quo satisfacit sint in gratia: nam iam supra constitutum est, non posse satisfactionem fieri, nisi per opus Deo gratum, neque vllum opus est gratum Deo, nisi persona prius sit grata. Et eadem ratione, neque quippiam acceptat in solutionem illius, quod quis sibi debet, nisi ille etiam sit sibi gratus: nam acceptare pro illo est opus benevolentiae in illum, & tamē peccatores odio habet. Sed auiunt haeretici rationem ad conclusionem adductam duntaxat concludere, quod bona temporalia de-

beamus mutuis officijs communia inter nos facere, bona vero spiritualia dona sunt Dei, quae singulis pro seipsis confert, quomodo ergo potest ea quis alteri largiri? Attamen exceptionem hanc de suo ipsi capite fingunt: vrgentiori namque ratione si bona temporalia communicamus, & spiritualium quoque possumus facere alios participes. Primum, quia inter spiritualia, & temporalia cambium interuenire potest, iuxta verbum Pauli. 1. Cor. 9. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est si carnalia vestra metamus? Secundo, quia si vnusquisque potest temporalia sua alteri erogare, cur non & elemosynas, quae pro illo satisfaciunt, elargiri? Nam quāto haec germanius ex charitate procedunt, tantō magis possumus cum proximis ea cōicare. Plana sententia est Apostoli ad Roma. 15. ubi ait. Probauerunt Macedonia, & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui in Hierusalem sunt: placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Et sequitur ad rem. Nam si spiritualium eorum participes sunt gentes, debent & in carnalibus eorum ministrare. Participes, inquit, spiritualium, non quia eorum doctrina lactabantur, quia absentes erant, sed quia, & suis orationibus, & suffragiis mutua se opera adiunabant. Nam etsi opera nostra dona sint & munera Dei auxiliantis nobis, tamē quia sponte nostra, & libertate illa exercemus, neque ut supra dictum est ad cuncta nos obligat, quae facere possumus, nihil obstat quominus eiusmodi opera in aliorum subsidium possumus ipsi offerre, quae certū est ipsum rata acceptaque habere. Atqui huc videtur Paulus alludere ad Eph. 5. Estote imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit vos, & tradidit semetipsum pro vobis, ubi admonitos nos apostolus habere voluit, ut sicut Christus caput nostrum pro suo se corpore tradidit: ita vnusquisque membrum se tradat pro alio. Accedit & illud ad Colos. 1. Gaudeo nunc in passionibus pro vobis, & impleo ea quae defuncti passionum Christi, id est, satisfacio pro vobis sicut Christus satisfecit. Neque enim verbum, quae defuncti passionum Christi, quoniam debet conturbare: quoniam licet illa infinita fuerit, quoad sufficientiam, tamen quoad efficaciam applicatur finito modo, ut nuper explicatum est: & ideo dum sanctorum merita ex eadem passione pro manantia nobis applicantur, cumulator nobis obuenit fructus. Item qui hanc veritatem inficiantur, pietatem viuentium negant, quam in defun-

Paul. Ro. 15.

Paul. Eph. 5.

Pon. Colo. 3.

2. Machab. 12.

Dubium.

Secunda conclusio.

Corollarium.

S. Th.

Nota.

in defunctos suis suffragiis exhibent, cum. 2. Machabeorum. 12. scriptum sit, sanctam esse cogitationem pro defunctis orare, ut a peccatis solvantur. Sed hoc iam materiam indulgentiarum attingit. Item & catholicum ecclesie ritum propulsant offerendi sacrificium pro viuis & defunctis. Sed hæc contra hæreticos satis sunt.

¶ Dubium hic autem restat, utrum hæc conclusio non solum de satisfactione libera intelligatur, sed & de illa, quæ in confessione imponitur, utrum illam possit alter pro altero implere. De hoc ergo adhibetur secunda conclusio, quæ est S. Th. dist. 20. ar. 2. sub distinctione. Duo enim in satisfactione considerantur: scilicet, & solutio debiti pro offensa commissa & medicina ad cauendum postea peccatum. Est ergo conclusio. Quatenus satisfactio est in remedium subsequens peccati, non potest alter illam pro altero implere. Quoniam ieiunium aut flagellum viuis nihil alteri proderit ad castigationem corporis, quæ necessaria est, ut peccata fugiat, nisi quia per accidens oratio viuis & bona opera, quæ in gratia sunt, possunt de congruo mereri alteri augmentum gratiæ, quæ efficax est remedium vitandi peccati. Sed hoc non est tamen satisfactio, quam mereri pro altero. Ceterum quantum ad offensam commissam potest unus pro altero poenam soluere. Atqui in hoc sensu intelligitur prima conclusio. Hinc subsequitur seu corollarium quod poenitentia, quæ ordinario usu imponitur in confessione, nemo alius pro poenitente ipso potest implere: quia imponitur tanquam satisfactoria medicina ad correctionem, atque adeo est onus personale. Si vero sacerdos aliqua ratione ductus iudicaret imponendam esse poenitentiam per illud vel per amicum soluendam, nulla obstat ratio quominus id facere possit, quandoquidem lex communis est, ut unus possit pro alio satis facere. Presertim si est elemosyna vel peregrinatio, vel aliquid huiusmodi. Et hæc certe docet ibidem S. Th. subdens. Nec oportet quod minor poenitentia imponatur ei, qui pro altero satisfacit, quam principali imponeretur, ut quidam dicunt hac ratione moti, quod poena propria magis satisfacit, quam aliena. Nam poena, inquit, vim satisfaciendi ratione charitatis habet, & ceteris paribus maior est charitas satisfacere pro alio, quam pro se ipso. Vnde in vitis patrum de quodam legitur, qui cum ex feruore charitatis poenit-

tiam pro peccato, quod non commisit, fecisset, alteri, qui commiserat, remissum est. Et subdit D. Th. quod quantum est ex ratione soluendi debitum poenitentiae, non requiritur, ut unus pro altero satisfaciat, quod alter sit satisfaciendi impotens, quia hoc est impertinens ad solutionem. Sed tamen quia hoc congruit in quantum est remedium, non est permittendum, ut poenitentiam sacramentalem unus pro alio expleat, nisi propter defectum qui est in alio.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, non esse idem iudicium de merito condigni & de satisfactione: nam merito respondet essentiale premium quod consistit in visione Dei: visio autem illa datur secundum puritatem cordis, iuxta illud Matth. 5. Beati mundum corde, quoniam ipsi Deum videbunt: purificatur vero cor per charitatis opera, & ideo quia opera viuis non apponuntur alteri ad propriam dilectionem & cordis puritatem, nemo potest alteri de condigno mereri præter solum Christum cuius meritum fuit infinitum: nam virtute sui meriti confertur parulis sine proprio actu gratia. At vero poena peccati remissi non taxatur secundum dispositionem illius qui illam debet: nam quandoque quis melior est plura debet, propter plura peccata ei dimissa. Et ideo nec solutio exigitur secundum eius gratiam quam ipse habet, sed solum secundum aequalitatem poenæ debite. Quia utique ratione alius poterit eam pro illo pōdere. Aliud verò dubium hic exurgit perplexius, videlicet, utrum illa satisfactio viuis pro altero sit de condigno, & non solum de congruo. Non dico meritum condigni, sed solutio condigni, hoc est, de iustitia. Itaque, sit tamen certa lex, quod Deus illam acceptet, ac si alter satisfaceret, an verò non sic, sed quod Deus acceptabit, si ei placuerit, de quo non sumus certi, ut de merito de congruo sæpe diximus. Apparet enim quod si quis non potest alteri mereri de condigno, quod nec possit de iustitia satisfacere. Nihilominus crediderim, quod inter viuos sit satisfactio de iustitia & certa lege: nam cum hic modus satisfaciendi non sit nisi merita solutio debiti, & fiat in gratia & pro eo, quod est in gratia, non est cur Deus non acceptet de iustitia. Secus si quis satisfaciat pro defuncto: nam cum defuncti iam sint extra viam merendi, & satisfactio dei viuentium more, sed sunt ubi a Deo pro modo purgationis plebuntur, viuentium satisfactio non solum proliant illis per modum suffragij,

Primum argumentum

Matth. 5.

Dubium.

Defuncti quomodo pro se possunt satisfacere.

Solutio secundæ.

gij, ut Deus acceptet, si ei placuerit. Nisi satisfactione defunctus ipse in legatis reliquerit. Quare, ut distinct. 22. videmus, differenter conferuntur indulgentiæ pro viuis & defunctis: pro viuis, scilicet per modum absolutionis, pro defunctis verò per viam suffragij. ¶ Ad secundum respondetur, consequentia perempta, propter discrimen meriti, & satisfactionis. Dum enim quis meretur alteri de congruo, meretur & sibi de condigno, & dum satisfacit pro alio, eodem actu sibi meretur de condigno, propter charitatis officium: non tamen eodem modo se satisfacit: quia satisfactio est solutio debiti, & idcirco opus non potest sufficere duobus debitis ad iustum pro utroque. Et ideo quod quisque pro altero soluit, ab se abdicat, sed hoc cedit ei in meritum vitæ æternæ.

ARTICULVS. V.

Verum aliqua poenitentia debeat publicari vel solemnizari.

Partis huius argumentum.

Secunda argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimum argumentum.

Octimum argumentum.

Nonum argumentum.

Inter ecclesiasticas poenitentias erant antiquitus quædam publicæ, atque aliæ solennes. Arguitur ergo quod illæ non fuerint licitæ. Non est hæc sacra doctrina illo metu, aut causa peccatum, quod in confessione auditur, extra proderet quantumvis fuerit publicum: sed per publicam poenitentiam proditur, ergo illa non est licita. ¶ Secundo. Iudicium transigi debet secundum conditionem fori: forum autem poenitentiae est secretum: ergo secretum debet totum peragere, atque adeo poenitentia publicari non debet. ¶ Tertio. Si poenitentia publica, & solennis esset licita, nulla est ratio, cur iterari non posset: quandoquidem poenitentia est iterabile sacramentum, & peccata pro quibus imponitur, sunt etiam iterabilia: & tamen iure non permittitur iterari: ergo iudicium est non esse licitam. ¶ Quarto. Quia si esset decens, nulla est ratio cur non, & mulieribus, & sacerdotibus, & a quocunque sacerdote posset imponi: ius autem hoc non permittit nisi a solo episcopo imponi, sacerdotibus exceptis, & mulieres videntur etiam exceptas, quia decet eas habere comam, ut. 1. Corin. 11. ait Paul. que tamen in poenitentia solenni detondetur: ergo illa non est religio congruens. ¶ Quinto arguitur. Poenitentia, ut ait Ambrosius. Omnes defectus reuocat ad perfectum:

sed agētibz solennem poenitentiam, non est iudicium ad pristinos honores redire, quia eiusmodi poenitentes nequeunt ad ordines sacros promoueri: ergo huiusmodi poenitentia non est congrua. ¶ In contrarium est, quod medicina debet morbo adaptari: peccatum autem quandoque est publicum, aut tale, quod exemplare exigit poenitentiam: nam ut legitur cap. Manifesta, de poenitent. & remissa manifesta peccata non sunt occulta: correctio ne purganda: ergo tunc ratio exposcit, ut poenitentia fiat publica.

¶ Quando in ecclesia sanguis Christi recens seruebat, neque adeo populus Christianus erat prolatatus, multa Christianis ecclesia indicebat, quæ deinde multitudine crebescere, eodemque sanguine tepescere cessauerunt. Inter quæ fuit publica, & solennis poenitentia. Ad questionem ergo, doctores & S. Th. dist. 14. q. 1. art. 5. affirmatiua conclusione respondent. Poenitentia publica est debita quatuor rationibus. Prima est ratio iustitiæ: nam qui suo facinore aliorum oculos offendit, illa est talis, ut confusione ipse & pudore patiatur. Secunda quatenus satisfactio est medicina: nam qui manifestare criminis est, conuenit ut per manifestam infamiam cohibeatur ne iterum similia perpetret, & quos suo exemplo in malum induxit, suo etiam supplicio exterreat, ne illum sequantur. Et præterea nonnullum est solamen, ut Christiani intelligant, nullum esse tam atrox crimine, quod ecclesia per Dei benignitatem & auctoritatem non possit indulgere.

¶ Conclusio hæc frequenter poenitentia publicari confirmatur, inter quos præcipue discernendum est triplex poenitentiarum genus. Vna enim est publica & solennis, alia verò publica sine solennitate, sed alia privata, & secreta. Publica & solennis est illa, quæ describitur can. In capite. d. 30. c. 1. solennitas ex multis ceremonijs constabat. In primis, non poterat illa imponere, nisi episcopus, vel de eius mandato, ut ibi denotatur, & c. Statuimus, de mandicis. Neque verò poterat postea, nisi per episcopum, aut eius vicarium reconciliari, ut can. Aurelius. 26. q. 6. Et eiusmodi poenitentes in capite quadragesimæ sistendi erant ante fores ecclesiarum, nudis pedibus, vultibus in terram demissis, ac tonsa coma, ut ibi refertur can. Poenitentes, Frantque in ecclesiam a clero septē poenitenciales psalmos cantante introducedi, cinereque super caput aspergendi, & cilicio coope-

Pars affirmatiua.

Dei se articulo.

Poenitentia publica licita quatuor rationibus.

Tertia.

Confirmatio conclusionis.

Poenitentia diuisa. Publica & solennis.

Ceremonia poenitentia solennis.

cooperiendi & cum illo cantico. In sudore vultus tui eiciendi erant ab ecclesia, sicut Adā proiectus fuit a paradiso. Et iterum die cœnæ presentabantur decano & presbyteris in luminibus ecclesiæ. Quæ quidem poenitentia non poterat imponi nisi pro crimine grati & publico, & quod totam civitatem conturbaret, ut habetur. 26. q. 6. can. ult. Neque poterat propter dignitatem clericatus clericis imponi, atque adeo & laici fiebant irregulares, ut ibidem habetur, & infames, ut can. Infames. 6. q. 1. vt theodem can. In capite comprobatur & can. Confirmandum. Poterat tamen imponi fornicis, præterquam quod non erat eis coma rondenda. Hoc autem poenitentia genus omnino aboleuit ab usu. De quo hoc solum vestigium in ecclesia relictum est, quod in capite ieiunij cinere capita conspergimur, ut ait Hugo lib. 2. de sacrament. par. 9. cap. 3. & in diebus sanctis cœnæ & crucis recitantur psalmi in choro poenitentiales. Secundus gradus poenitentia publicæ remissior erat sine solennitate: nempe quando imponebatur peregrinationes: quæ etiam cum baculo cubitali fieri solebāt, & inclusiones in monasteria. Et ista poenitentia poterat a presbytero imponi, & poenitentes per ipsum reconciliari. Sed non poterat imponi nisi pro delicto graui & publico, licet non esset scdālbis, sicut illud, quod requirebatur ad poenitentiam solennem, ut ait Syluest. verb. poenitentia. Nisi forsā sua sponte vellet, qui graui se peccato onustum sentiebat, eandem publicam poenitentiam acceptare. Sed tunc sic erat imponenda poenitentia publica, ut peccatum non proderetur. Nam poterat homo peregrinari & flagellis publicè cædi, aut pōdera ferrea baiulare: licet non constaret vñū pro suis peccatis, an alienis, an verò ex deuotione faceret: sicut modo etiam, sunt. Vñū tamen est hic maxime adnotandum, quod ab interpretibus iuris adnotatum esse debuit, quod vbi canones decernunt propter aliquod peccatū, hominem priuari aliqua sua re, quam iure possidet eiusmodi poenitentia nequaquam poterat imponi in sacramento, sed in foro exteriori ordine iuris reo condemnato: quoniam illa non est poena poenitentialis, sed legalis. Ut verbi gratia, can. Sacerdos, de poenitentia, dist. 6. & cap. Omnis vtique sexus iubetur sacerdos fractor sigilli deponi: illud ergo nec fieri potuit vnq̃ nec potest nisi in iudicio de crimine cōdem-

netur. Idem erat de sacerdote, qui cum filia spirituali se commiscuisset, qui deponi iubebatur, & duodecim annis peregrinari can. Si quis sacerdos, 30. q. 1. Idque adnotandum est in cap. Qui presbyterum, de poenitentia, & remissio. vbi occidenti presbyterum, duodecim anni poenitentia imponuntur. Subditur autem, Conuictus verò vsque ad vltimū tempus vitæ suæ militie cingulo careat, & absque spe coniugij maneat. In priori enim membro designatur poenitentia sacramentalis, & in secundo criminalis, quando homicida erat clericus: nam laicus lege civili puniretur. Sed neque ista poenitentia publicæ modō sunt in usu, nisi sub aliquo moderamine. Solet enim nonnunquam imponi poenitentia publica, dum modo persona non se prodat, ut in cœna Domini laminam ferream humeris baiulet, aut publicè vicatim vapulet. At autem poenitentia quæ rarissimo imponende sunt, & cum prudentia. Peregrinationes autem quia secretius fieri possunt, consultius imponuntur. At verò & de poenitentia priuata & secreta erant crebri canones poenitentiales, quibus sacerdotes erant alligati ad iniungendas poenitentias. Enimvero pro quocumque criminali vitio, ut habetur can. Hoc ipsum, 33. q. 2. imponebatur septem anni poenitentia, quæ erat vna annorum hebdomada, exēplo Dauidis. Reg. 1. 2. q. pro homicidio & adulterio septem diebus ieiunauit: & iacuit super terram. Dixerim, pro quocumque criminali vitio ut habetur can. Predicandum, 22. q. 2. quale est pericuriū, homicidiū, adulterium, & similia, quia non erat vñs tot annos imponere pro quocumque peccato mortali: quandoquidē multi erāt canones, in quibus non imponebatur nisi quadraginta dies, ut cap. 1. de sortilegis. Et quandoque tres quadragesimæ, ut extra de accusatio. cap. Accusasti. Et quandoque vnus annus, tres quinq; &c. & quandoque plures, ut decē, duo decim, &c. in quibus enarrandis nulla est vtilitas, postq̃ non sunt in usu. Hoc est tamen animaduertendum, quod septem illi anni non intelligebantur, ut quotidie fieret poenitentia, sed forsā semel in mēse indicebatur vñū ieiunij. Et poterat sacerdos arbitrari vel secundum quantitatem criminis, vel qualitatem personæ, nempe, vel remittere, vel augere modū poenitentia, si ei esset incestus, aut peccatū contra naturam, ut can. Hoc ipsum refertur. Tamen quandoque canones ipsi modum poeni-

poenitentia expressissent, ut abstinere a vino & carnibus in quarta, & sexta feria, ut can. Celebrans. 11. q. 3. vel in pane & aqua quadraginta diebus, extra de sponsa duorum. c. Acipisti. Quod si roges, quid fuerit in causa, ut olim tanto rigore poenitentia illa iniungerentur, respondetur, sic tunc patres intellexisse obseruandum, ut poenitentia ad æqualitatem criminum imponerentur, ita, ut nihil ex purgandum restaret in purgatorio. Vñā se tñ luc diuitatio insinuat. Si pñno quoque criminali vitio erant iniungendi septem anni, qui decies, vices, vel pluries illa peccata perpetrasset, vtrum esset toties multiplicato septenario annorum obligandus: nam professio, si tantū ille esset onerandus, aliquando nō sufficerent bis, aut ter centum anni poenitentia. Respondetur, quod fortasse in eodem septenario augebatur poenitentia modis, ne tot multiplicarentur, & quandoque multiplicabatur. At verò postmodum aucta ecclesia coeperunt Christiani præ animi languore & accidia eiusmodi poenitentia ægre ferre. Et inde aperta est indulgentiarum via, quas relaxationes appellauit, quibus eiusmodi poenitentia imminuere relaxabantur, ut dist. 27. vi debim⁹. Atque inde paulatim res præcipit fecit, ut iam vix vlla imponatur poenitentia quæ pro decima parte aut pro cetera criminum sit sufficiens. Adijcitur tandē secūda conclusio. Hac ætate eiusmodi canones non sunt in usu, sed poenitentia sunt arbitrarie. Hoc patet cap. Quæsitum, & cap. Deus qui, de poenit. & remissio. In quibus iniungendis debet sacerdos circumstantias criminum & personarum, atque alias considerare, ut prudenter eiusmodi poenitentia moderetur, iuxta decretum Leonis papæ. 26. q. 7. can. Tempora. De hoc autem dist. sequenti, quæ est de clauibus amplius disputabimus.

Ad primum igitur argumentum iam responsum est, q̃ sacerdos imponendo poenitentiam publicam non deregat crimen, quamuis suspicio inde oriatur, aliquid enormis peccatum poenitentem commississe: quia alias ob causas potest illa opera poenalia subire. Responsio est S. Thomæ. ex qua colligitur, quod poenitentia publica nonnunq̃ imponebatur pro occulto peccato consentiente poenitente ad maiorem humilitationem: nam quando peccatum erat publicum, non erat tanta cautela necessaria. Ad secundum respondet S. Tho. quod poenitentia solennis, quamuis

occulte esset iniungenda in foro poenitentia, nihilominus non erat necessarium, ut executio esset occulta scdālbis postq̃ peccatū, in ciuitate seminauerat. Sed arguis, cur nō etiā imponebatur publicè? Respondetur, q̃ nō erat imponenda poenitentia, nisi fieret sacramentalis absolutio a pñis, & ideo re cōfitebatur, vel episcopo, vel cui ipse id commiserat, & inter absoluentum imponebatur illa poenitentia solennis. Ad tertium respondetur, q̃ poenitentia solennis non iterabatur, ut legitur can. Repentimur, de poenitentia dist. 3. cuius ratio triplex erat. Prima, ne vilesceret, & timeri desineret. Secūda, propter significationem, quia figura erat eiectiois Adæ de paradiso, quæ nō fuit nisi semel facta. Tertia, quæ erat præcipua, quia erat quasi solennis professio nunq̃ recidua. Vnde Ambrosius in eodē can. grauiter reprehendit eos, qui post solennē pñiam relabebatur, quasi iterabilis illis esset illa poenitentia. Cum tamen sicut vñū, inquit, est baptisma in ecclesia, ita & vñica poenitentia. Ad quartum iam responsum est, q̃ solis clericis non imponitur solennis poenitentia, sed ritè imponitur mulieribus, præterq̃ quod eo tñ eis nō rescindebatur, quam eis, iuxta verbum Pauli. 1. Corint. 11. habere cōgruit in signum subiectionis erga viros. Ad quintum respondetur, quod poenitentia, iuxta verbū Ambrosii, quamuis omnes defectus spirituales reuocet ad perfectum reuocando hominem in gratiam pristinam, non tamen opus est, ut reuocet ad dignitates ecclesiasticas & legales. Quare solenniter poenitentes manēt infames & irregulares, nisi ratio publica expōscerit, ut de licētia episcopi pmoueat ad sacros ordines. Imò extra publicam poenitentiam est etiam nunc in more, ut mulieres, quæ virginitatem amiserunt, non videntur, si modo crimen publicum fuerit.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum in extremo vitæ articulo possit quis verā agere poenitentiam.

Rostremus articulus hui⁹ quæstionis merito de postremo articulo vitæ instituitur. Arguitur ergo, q̃ sub illum articulum non sit poenitentia valida. Primo, exemplo illi⁹ miseri Antiochi, qui in extremis politus, vt. 2. Machabæ. 9. legitur, do-

Solutio terti

Ambros.

Solutio quari

Solutio 5.

Partis negatiua argumētū primū

Mmm lore vi

Secundū argumentum.

Primum argumentum.

Pars affirmativa.

Decisio articuli.

Prima conclusio.

Ratio optima.

Secunda ratio.

Ratio 3.

lore viscerum correptus orabat sceleratus Dominum, a quo non erat misericordiam consecutus. **Secundo.** Poenitentia est virtus, per quam poenitens peccata dimittit; qui autem in faucibus mortis poenitentiam agit, potius a peccatis dimittitur, quia ea amplius perpetrare non potest, quam ea dimittat. Praeterea cum tunc firmum nequeat habere propositum satisfactionis quae est tertia pars poenitentiae, cum tempus iam tunc eam fieri non permittat. **Tertio.** Si poenitentia in mortis articulo esset valida, sequeretur, quod repente defunctus transiiret in eorum numerum, Deus a nemine quod impossibile est, exigit; & ideo cum morienti impossibile sit satisfacere, nihil ei restabit soluendum. **In contrarium** facit latronis exemplum, quod in cruce sic vitam aeternam poenituit, ut inde ad eam migraret. **Res est,** quae plus timoris quam dubitationis offert. Respondetur ergo facile duabus conclusionibus. **Prima.** Quocumque temporis articulo homo habeat iudicium sanum, & liberi arbitrii usum potest legitime per poenitentiam conuertere. Et ratio est plana, quia ad conuersionem non requiritur nisi Dei auxilium, cui homo libere consentiat: Deus autem, quandiu vita huius seculi durat, semper est ad ostium pulsans; ergo quandiu libere homo valuerit auxilio illo uti potest conuertere, iuxta illud Ezechiel 33. In quacumque die, id est, in quacumque hora conuersus fuerit peccator ab impietate sua, impietas eius non nocet ei. Et confirmatur ratio, quia in hoc differt vite praesentis status ab illo, qui est in inferno, quod homo quandiu in hoc seculo vivit, ingenium habet & usum rationis humanum, ut scilicet possit manum vel ad bonum vel ad malum porrigere, sed in inferno quasi ingenium demonis induit, ut sit in malum irreuerabiliter obstinatus sicut in coelo statum acquirit angelicum, ut sit in bonum perpetuo confirmatus. Et est alia confirmatio, quod Deus propensior est ad indulgentiam, quam ad vindictam, cum ergo homo quandiu vivit, delinquere possit, iniqua esset conditio nisi & resurgere valeret. Et est sententia Auctoris libri de vera & falsa poenitentia cap. 5. ubi legitur paratissimum esse Deum semper poenitentes suscipere, ut neminem excludat, ubi & latronis exemplum asseritur. Et Gratianus can. 1. de poenitentia dist. 7. quod usque ad extremum vite spiritum daret tempus poenitentiae, probat auctoritate Leonis canonis. Nemo ubi ait, Nemo desperatus est dum in hoc corpore constitutus est: quia nonnunquam quod confidetur aetatis differtur, consilio maturiori perficitur. **Secunda conclusio.** Poenitentia usque ad ultimum articulum dilata praesertim in illis, qui illuc usque vitam perdite transegerint, non est tuta, nec multum confidentiae generans, nisi dum homo egregie compunctus apparet. Et certe quoniam Augustinus nunquam de illa dubitasset, rationes nos id admonent. Primum qui usque ad illud punctum benignitatem Dei cum ad poenitentiam adducere desperavit, indignus est, cui Dominus manus porrigat. Praeterea quod saepe & saepissime illo monito fortasse non sufficit ordinarii speciale auxilium Dei, ut homo tanto peccatorum onere pressus, tam subito respiciat, sed forte requiritur extra ordinarii, quod non est necesse, ut Deus semper apponat. **Secundo.** Plurimos mors repentina surripit, quibus non datur gemendi spatium: & quibus ipse suppetat, corpus tamen dum infirmitate corrumpitur, aggravat animam, quam subinde vix permittit de Deo cogitare, & ad cor intus conuertere, quod delictorum maculis oppletum videre exhorrescit. Praeterea quod familiares & alij necessarii, seculare potius commodum quam mortui salutem sitiētes, maximo sunt agonizanti impedimento. Ob has ergo causas non ita multum frequenter (si hoc dicere ausum) in eiusmodi hominibus vera est contritio, & dolor offensae Dei: imo quae contritio apparet, non est nisi attritio de inferni memoria & metu genita. Quapropter quod sic absque sacramento discedunt, damnationem incurrunt. Sunt enim veluti fatuae ille virgines evangelicae, quae veniente Domino internum virtutis oleum non habent, quo possint igne charitatis ardere, sed extrinsecus illegitimo dolore fumigant, quia tempore opportuno non impleverunt vasa sua. **Et** quod postremo de terret est, non esse articulum fidei, ut attritio per sacramentum fiant contriti. Non est enim expressa evangelica assertio, aut ecclesiastica definitio: Imo neque apud Augustinum aliumque illius classis auctorem reperitur: sed est scholasticorum collectio, quae quam sit vera, non tamen est digna, cui balances perpetuae nostrae aut salutis aut damnationis confidamus. **Sanctus ergo Augustinus** hanc malefida poenitentiam depingit lib. 50. homiliarum, homil. 41. quam Gratianus inter decreta retulit canon. Si quis.

Si quis, de poenitentia dist. 17. si quis enim, inquit, positus in ultima necessitate aegritudinis suae voluerit accipere poenitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit, factor vobis, non illi negamus quod petit, sed non praesumimus, quia bene hinc exit. Non praesumo, non vos fallo, non praesumo. Et infra. Agens poenitentiam & reconciliatus cum sanus est, & postea bene vivens, securus hinc exit. Agens poenitentiam ad ultimum reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Itaque mens Augustini est, quod poenitentia in mortis articulo facta, non est sufficiens signum, quod vita defunctus ingrediatur viam salutis. Sed tamen neque est asserendum, quod condemnatur. Quare paulo inferius subdit. Non dico damnabitur, sed nec dico liberabitur. Sed & Cyprina. aciora verba his accumulatur, quae referantur de poenitentia dist. 7. can. Idcirco: videlicet, si infirmitate aut periculo coeperit deprecari, qui ante poenitentiam non egerunt, prohibendos esse ab spe communionis & pacis: quia rogare illos, non poenitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit moriturum. At vero, ut arbitror, loquebatur de ijs, qui erant in poenitentia solemnibus, quibus tunc forsitan, si non reconciliabatur usque ad mortis articulum, non porrigebatur sacramentum eucharistiae. Sed ille usus mutatus est ut. 26. q. 6. multis canonibus comprobatur, ut can. Is qui, & sequentibus, & q. 7. can. Ab infirmis, ubi iubetur conciliationem suscipi publice & sollemniter poenitentium, dum sunt in articulo mortis. Verba autem, quae ad dist. can. Nullus, Gratianus refert tanquam Augustini lib. de vera & falsa poenitentia cap. 17. nescio an sint eius. Ait enim ibi auctor ille, quod quoniam de salute sero poenitentium Augustinus potuit dubitare, ipse tamen credit illi, qui dixit. Quacumque hora peccator ingemuerit & conuersus fuerit, vita vivet. Quamquam, ut supra diximus, sunt qui putent de se tanquam de alio ab Augustino relatum. Sed nescio an sit commentum legitimum. Atqui & Hugo lib. 2. de sacramentis part. 14. cap. 5. Difficile, inquit, est, ut tunc (scilicet in articulo mortis) vera sit poenitentia quando tam fera venit. Quando enim cruciatus membra ligat, & dolor sensum opprimit, vix homo aliud cogitare potest. Valde suspecta debet esse poenitentia, quae coacta videtur esse. Facile est, ut homo se nolle putet, quod posse non datur. Possibilitas optime vo-

Aug. homi. 4.

Sensu Aug.

Cyprianus.

Refut. Cypria.

Lib. de vera & falsa poenitentia cap. 17.

Hugo. Poenitentia se incommoda.

Dubia alia se exponit qui sero poenitent.

luntate probat. Si non facis dum potes, manifeste ostendis, quod non vis. Haec ille. Ad quam sententiam & hoc tandem adiciendum, quod etiam si essemus legitima tunc nos poenitentia conuersuros, meditandum tamen nobis esset, ut supra diximus, non in hoc tantum a Deo conditos, ut in fine misericordiam de erratis petamus: ille enim, noster potius amor videtur, quod Dei: sed in hoc praecipue, ut vitam in eius exequenda madatorum iulitia expendamus, ut eius impleatur voluntas, & exaltetur gloria. **Ad primum igitur argumentum** respondetur, quod Antiochus propterea non est venia concessus, quod poenitentiam non habuit. Sed tamen ob id nobis exemplo propositus est, ut admodum neamur dolorem peccatorum, qui ex cruciatus mortis enascitur, fallacem esse saepissime. **Et eodem modo** respondetur ad secundum: videlicet, hoc concludere, quod poenitentia in illo articulo, non est tam certum signum salutis, quam quae fit dum homo peccare potest: nihilominus esse potest legitima: nam cum satisfactio non sit de essentia sacramenti, ut supra diximus, sit ut neque eius propositum sit tunc necessarium. **Ad tertium** respondetur, quod licet tunc moriens satisfacere nequeat, culpa sua fuit quod tempus ad id ante non elegit, & ideo poena, quae per contritionem & confessionem non fuerit ei dimissa, in purgatorio est luenda, ut ratio divina iustitiae servetur.

Solutio prima.

Solutio 2.

Solutio 3.

DISTINCTIONIS decimae nonae, Quaestio tertia de purgatorio.

ARTICVLVS. I.

Utrum purgatorium sit post hanc vitam.

Consequens est, ut in calce sermonis de satisfactione quaestione de purgatorio disputemus, nam de purgatorio duplex est consideratio. Una, qua illic quod in hac vita satisfactio non remittitur, purgandum restat. Et haec ad praesentem attinet locum. Altera vero, quatenus unum est ex receptaculis, quibus

Partis nega-
tinae argum-
tum primū.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Deciso arti-
culo.

Hereticorum
error.

Lutherus.

Figmentum
lutheri.

Alius error
lutheri.

animæ, cum corpora exuunt, recipiuntur, & ex quibus in postrema resurrectione prodibunt. Et hæc pertinet ad dist. 44. & 45. ubi de statibus defunctorum, & resurrectionis tractatur. Atqui quæstio hæc tribus articulis clauditur. Primus est de existentia purgatorii, & secundus de quantitate poenæ, quæ illic infligitur. Ac tertius de eius qualitate. Arguitur ergo quod post hanc vitam nullū sit purgatorium. Legitur enim Apocal. 14. Beati mortui qui in domino moriuntur, à modo iam dicit spiritus, ut requiescant à laboribus suis: sed qui in charitate decedunt, in Domino moriuntur: ergo nullus eis restat labor, atque adeo nec purgatorium. Secundum arguitur. Nullibi in sacra pagina legitur ubi sit locus purgatorii: nam illis verbis Matth. 25. Ibi sunt in ignem æternum, solum ignis damnatorum designatur. In contrarium est illud. 2. Machab. 12. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur, quod nec de damnatis, nec de beatis intelligi potest.

Quemadmodum de satisfactione, ita & de purgatorio, quia cõnexa sunt, hæretici reclamant illud negantes. Et fuit Græcorum, & Armenorum hæresis, ac subinde VValdensium, & fortassis Ioannis Hufs, & VVitelessi, quævis in concilio Constantiensi inter alios eorum errores ille non referatur. Nam Bohemi eorum hæresum cultores, hanc mordicus tenent. Lutherus verò, qui sunt eius articuli, quartus, & 37. & 38. à Leone condemnati, purgatorium negat eo modo, quo ab ecclesia creditur: nã dicit nullibi in sacra scriptura eius testimonium extare. Fugit tamẽ nescio quam purgatorii effigiem commentitiam nempe, animas ab hoc seculo soluentes, ante quã regnũ ingrediantur, timore solo cruciari: nimirum, hæsitantes quo fiat statu, & loco, salutis ne an damnationis. Atque huius phrenesidis fundamentum fuit alius eius error, quo docuit in hoc seculo neutiquam esse posse perfectam charitatem, sed semper habere admixtum aliquid peccati, perfectam verò charitatem non esse, nisi in patria. Et quia ait Ioh. 1. cano. cap. 4. quod non nisi perfecta charitas foras mittit timorem, & quod timor poenam habet, inde colligebat, quotquot ab hac vita proficiscuntur, quantumvis sanctissimos, ante ingressum cœli alicubi remorari patientes illã timoris poenã incertitudinis sui status. Quare dicebat, quod in solo inferno est ignis, in pur-

gatorio verò non nisi paucos, & metus, iuxta illud Psal. 11. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. His tamẽ erroribus nihil obstantibus ad quæstionẽ 2. conclusionibus respondetur. Prima. Post hæc vitam, est locus, in quo animæ igne purgantur à poenis, quæ ex remissis mortalibus relictae sunt, vel venialibus sunt annexæ, neque in hac vita fuerunt satisfactione deletæ. Quamquidem conclusionem licet videam nostros bonis rationibus fulcire, tamen vnicum eius est fundamentum, quo concessio, planissima consequentia colligitur, sed illo negato, nulla esse potest ratio, quæ hæreticos convincat. Fundamentum autem est illud, quod hæc de causa. q. 1. arti. 1. tam multis corroborare studuimus: nempe, iustitiã Christi non sic nobis imputari, ac si nos illã exhibuissemus. Nam illud est hæreticorum fuisse illam tũ ad negandas satisfactiones ac subinde purgatorium. Enimverò si cum primũ quilibet post baptismũ lapsus reuinitur, Christo sitque eius membrum, imputatur ei eius passio veluti dum legitime baptizatur, profecto neque vlla opus est satisfactione amplius in hac vita, nec purgatione in altera. Veritas autem catholica est, quod solum in baptismo, ubi regeneramur in Christo, & cõmorimur, ac sepelimur in illo, ut ait Paul. sit illa nobis plenissima passiois cõcatio. Deinde verò non applicatur nobis nisi per poenitentiam, & alia sacramenta, quæ habent certum gradum gratiæ, ac perinde certum satisfactionis, aut secundum mēsuram nostrorũ operum, quæ diuina ope maiora esse possunt, & minora. Quod negare est facere oēs iustos æquales in sanctitate, quæ fuit Lutherana blasphemia. Hoc autem constituto palam consequitur non semper per cõtritionem, aut sacramentum poenitentia remitti totam poenam temporalem. Ex quo rursus subinfertur, quod neque illud quod relinquitur semper in hoc seculo per satisfactionem in integrum deletur. Præterea cum peccatum veniale natuum etiam habeat reatum poenæ, & cõsuetudini peccati simul cũ gratia esse possint, sit cõsequens, ut non omnis, dum hæc vita defungitur, prius ab his poenarum maculis expurgatus decedat. Hinc ergo argumentũ sic extrahitur. Paradisus cœlestis, ubi diuina præsentia conspicitur, ferre nequit, ut nomẽ ipsum, & constantissima ratio admonet, ut quippiã maculosum in eam ingrediat: sic enim

Prima cõ-
clusio.

Fulcimen
elusionis.

Cor. 11. 11.

Argument.

Paul. Eph. 5.

Malach. 3.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

enim & Esaias 35. cap. de hac beata via vaticinatus est. Via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus: sic in Apocalyp. Ioan. cap. 21. Non intrabit in eam aliquid inquinatum: sic & ad Eph. 5. ait Paul. de ecclesia sponsa Christi, quæ illam sanctam ciuitatem ingressura est, quod Christus eam sanctificauit mundans eã lauacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiã non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata. Vbi denotatur, quod non sit cœlum ingressura, donec sine macula sit & ruga, sicut de lauacro baptismi emerit: quare & quancunque animam cœlum ingrediẽtem illis verbis spõsus excipiet (tametsi de beata virgine per antonomasiam intelligatur). Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, veni de libano, veni coronaberis: ergo necessarius est locus, per quem felices animæ transeunt ad quocũq; inquam mēto, quod diuinis oculis indignum est, perpurgetur. Huic certe veritati non dissonẽ concinit Malachias cap. 3. ubi ait. Ipse (scilicet Christus) quasi ignis cõflans, & quasi herba fulgonum. Et sedebit cõflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & collabit eos quasi aurũ, & quasi argentum, & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Arridet enim Malachias Paul. loquitur sola minuta peccata purgantur. Ad idemque alludit in enchiridio cap. 69. atque idem refertur ead. dist. 25. can. Qui in aliud, ubi ait, quod qui in aliud seculum distulit fructum cõuersionis, prius purgabitur igne purgationis, qui non est æternus. Atqui Hieronym. in postremis verbis lib. 18. super Esaiam refert quosdam verba Pauli, sic intelligentes, vt colligeret, quod etiam ignis, quo in inferno puniuntur peccata mortalia, quod intelligebant, per ligna, fœnum & stipulas, non sit æternus, sed transitorius: vt tandem damnati salui fiant. Cõtra quod ait, quod sicut diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, Non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum, & impiorum, & Christianorum (scilicet per fidem formatam) quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & mistam elementia sententiam iudicis. Ante hos sacros patres, fuit & priscus Origenes homilia. 6. super Exod. qui eodem modo eundem locum Pauli exponit, dicens, quod Dominus purgabit filios Leui, sed & illic, inquit, cum venitur, si quis multa bona opera, & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igne resoluitur, ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exurit, vt amplius de

torio concremabitur, vt ipse purificatus recipiatur in regnũ. Hanc enim locum etiam cauilatores aliorum iniquẽ vertant, tamen vt bene ait S. Tho. 1. 2. q. 89. art. 2. nõ possunt alium recipere sensum, quàm quod per aurum argentum, & lapides preciosos intelligantur bona opera, quæ supra fundamentum fidei secundũ diuersos virtutis gradus extruuntur: per lignum autem, fœnum & stipulam, venialia peccata: quæ etiam suos habet gradus. Nam sicut hæc saluo ædificio comburi possunt, ita & veniales culpæ in purgatorio salua fide formata, ac perinde persona. Et sic exponit hunc locum Aug. in de fide & operibus, & lib. 21. de ciuit. Dei, & sermo. 4. de igne purgatorio, qui est. 41. inter sermones de sanctis, & refertur 25. dist. can. Vnum orarium, ubi ait, quosdam per ligna fœnum, & stipulam intelligere capitalia crimina super fidem fundata. Sed tamen, inquit, intellectus iste seductorius est, quia qui illa peccata committit, saluus esse non potest, sed est æterno igne puniendus. Illo ergo transitorio igne, de quo Paul. loquitur sola minuta peccata purgantur. Ad idemque alludit in enchiridio cap. 69. atque idem refertur ead. dist. 25. can. Qui in aliud, ubi ait, quod qui in aliud seculum distulit fructum cõuersionis, prius purgabitur igne purgationis, qui non est æternus. Atqui Hieronym. in postremis verbis lib. 18. super Esaiam refert quosdam verba Pauli, sic intelligentes, vt colligeret, quod etiam ignis, quo in inferno puniuntur peccata mortalia, quod intelligebant, per ligna, fœnum & stipulas, non sit æternus, sed transitorius: vt tandem damnati salui fiant. Cõtra quod ait, quod sicut diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, Non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum, & impiorum, & Christianorum (scilicet per fidem formatam) quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & mistam elementia sententiam iudicis. Ante hos sacros patres, fuit & priscus Origenes homilia. 6. super Exod. qui eodem modo eundem locum Pauli exponit, dicens, quod Dominus purgabit filios Leui, sed & illic, inquit, cum venitur, si quis multa bona opera, & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igne resoluitur, ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exurit, vt amplius de

S. Thome.

Locus exposi-
tus ab Aug.

Idem Aug.

Hieronym.

Origenes.

coquatur, ut si purum aliquid est auri, purgatum tandem resideat. Quod si aliquis illic totus plumbeus venerit, fiet de illo, hoc quod scriptum est, Demergetur in profundum tanquam plumbum in aqua validissima. Et quantum isti sancti solum peccata venialia designari sentiant in verbis Pauli expurganda in alio seculo, eadem profecto ratione ex eisdem testimonijs colligitur & poenas remissionum mortalium illic esse expiandas. ¶ Præter hæc est apertissimus locus citatus. 2 Machab. 12. ubi de fortissimo Iuda legitur qui postquam cadauera, quæ in prælio ceciderant, sepelivit, collatione facta duodecim mille drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium bene de religione cogitans. Vbi concluditur quod sancta & salubris est cogitatio pro defunctis orare, ut a peccatis solvantur. Hoc enim testimoniū usque adeo est evidens, ut hæretici aliter recutere illud nequeant, quam negando librum illum esse canonicum. Attamen licet usque ad tempus Hieronymi sub iudice lis fuerit, esset ne canonicus, ob id quod apud Iudeos non reperiebatur, tamen ecclesia semper eum habuit ut canonicum, unde Aug. lib. 18. de civit. Dei. cap. 36. ait quod libros Machabeorum non Iudæi, sed ecclesia pro canonicis habet. Et Hieronymus in prologo super 2. eorum lib. ait, quod licet non habeantur in canone Hebræorum, tamen ab ecclesia inter divinarum voluminum adnotantur historias. Quæ circa in concilio Carthaginensi, & decreto Gelasij, & Innocentij primi, & Augustini, de doctrina christiana, cap. 8. inter canonicos adnumerantur. Et postea in concilio Florentino, cui Tridentinum de hac re subscripsit. Igitur a tempore, antiquo ante annos hinc mille fere ducentos ecclesia recepissimos illos libros habet, in exequijs mortuorum illam canonicam lectionem. Atque Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda, catholicam religionem orandi pro mortuis eadem autoritate confirmat. Et Gregorius Nissenus. Si aliquis, inquit, Christo consentiens in hac vita purgare peccata minus poterit, post transitum hinc per purgatorij ignis conflationem expeditur. Et subdit. Hoc prædicamus dogma veritatis servantes, & ita credimus. Hoc etiam universalis ecclesia tenet pro defunctis exorans, ut a peccatis solvantur. Ecce testimonia sacra, sanctorum interpretamentis confirmata, quibus purgatorium adstruitur, &

quibus proinde contradicere proculdubio hæreticum est, & a fide alienū ut ait S. Th. dist. 21. q. 1. art. 1. Est enim decretum concilij Carthaginensis, 4. cap. 55. ubi sic legitur. Qui oblationes delinctorum aut negat ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tanquam egeni necatores excommunicentur. Et in concilio Florentino inter Armenorum instructiones una est hæc. Item si verè poenitentes in Dei charitate decesserint antequam dignis poenitentia fructibus de commissis satisfecerint & omisis, eorum animas poenis purgatorij post mortem purgari: & ut a poenis huiusmodi releventur prodesse eis fidelium viutorum suffragia. Præterea ex lib. Psalmorum multa orthodoxa ecclesia desumit ad orandum pro mortuis, ut illud. De profundis clamaui ad te domine, &c. & Circumderunt me dolores mortis, & dolores inferni circumdederunt me. Nam inferni nomine non solum damnatorum locus, verum & quod iusti etiam descendunt, designatur iuxta illud Gen. 37. Descendam ad filium meum lugens in infernū. ¶ Satis Lutherū sua extimulabat conscientia, ut purgatorium confiteretur, nisi tamen fuisset perniciosæ amator popularis libertatis & fautoris. Ait enim art. 37. Ego tamen & credo purgatorij esse & consulo, suadeoque credendum, sed neminem volo cogi. Versutū dogma. ¶ Sed arguet quis forsitan contra hanc veritatem. Sicut charitas se habet ad æternū præmium, ita & peccatum se habet ad supplicium æternum: sed decedentes in peccato statim descendunt in infernum: ergo & decedentes in charitate statim evolant in cælum. Respondetur ad maiorem, non esse omnino simile; nam cum bonum sit ex integra causa, malum autem ex quocūque defectu, potest bonum charitatis retardari per aliquod malum venialis culpæ, vel poenæ pro mortali remissio. Et tamen mortale peccatum per se sufficit ad descensum. Enim verò cum respectu Dei, ut diximus, nulla sit in nobis iustitia, nisi quæ suæ gratiæ imputetur, sit ut qui in peccato mortali decessit, quantacūque bona in charitate egerit, nihil tamen iustitiæ habet, ut præmium aliquod illorum ante descensum in infernum suscipiat. ¶ Secunda conclusio. Iusti, qui a culpa & poena in hoc seculo absolvi sunt, absque transitu per purgatorium in cælo recipiuntur. Conclusio catholicis in confesso est: statuitur autem contra Lutherum. Et primò ex ijs, quæ dicta sunt

Ex Isaiam.

Lutherus.

Argum.

Secunda conclusio.

sunt colligitur: nam purgatorium non est nisi ad abstergendos reatus aut poenæ aut venialis culpæ: est autem possibile, & saepe numero contingens, ut multorum animæ cum innocentia cædore hinc proficiantur. Ut sacro fonte abluti ante usum rationis defuncti, & apostoli, & martyres, atque alij sanctorum canonis cōscripti. Nam de deipara virgine quis audeat dubitando blasphemare? Imò de diu Stephano, cui in martyrio posito aperti sunt cæli, ubi vidit Iesum statim in gloria nonne vesante mētis esset dicere, quod felici animæ a corpore proficiēti recluderentur iisdem cæli, ut timore aliquo cruciaretur de suo statu dubitans? At de illo timore, quem in purgatorio fingit ob incertitudinem sui status, articulo proximo dicturi sumus. Ex hac conclusione subsequitur, quod status purgatorij non est per se ex necessitate medius inter nostrum, & illum felicem beatorum, sed per accidens, quando scilicet accidit hinc animas cum aliquo reatu poenæ proficiēti.

D. Stephano.

Adversus Lutherum argumentum.

Solutio prima.

Solutio 2. ubi sit purgatorium.

Prima opinio.

Secunda opinio.

Tertia opinio.

Purgatorij ignis idem qui inferni.

¶ Ad primum igitur argumentum nostrum respondetur, verbum illud Apocalyp. sic intelligi, quod morientes in domino statim cessant a labore merendi, & demerendi, quem habebant in via, non tamen omnes a labore passionis, qua purgantur. ¶ Secundum argumentum petit, ubi nam sit purgatorij locus. Hæc autem quæstio ad dist. 44. & 45. attinet, ubi de receptaculis mortuorum agendum est latius, multaque alia de purgatorio adhibenda, quæ hic ideo prætermittimus. Interim autem respondetur, quosdam opinatos esse, lege communis unum quæque illic purgari, ubi deliquit. Sed hoc ideo non est probabile: quod potest homo simul pro multis peccatis puniri, quæ diversis locis commisit. Alij verò dixerunt puniri omnes lege communis supra nos vel in aere, vel in elemento ignis, eo quod eorum status medius est inter nostrum & beatorum. Sed neque hoc est probabile, quia non puniuntur pro charitate, qua nos excedunt, sed pro peccato, quod in eis est infirmum. Dicendum ergo quod licet de hoc testimonium sacra scriptura sit nullum, neque convincens ratio, ducitur tamē ex naturæ rei cōiecturæ, quod lege communis eodē igne eruciantur, quo damnati in inferno, tum quod in scriptura non est alia mentio quæ ignis inferni, tum etiam quod cum in purgatorio sit peccatorum puniō, sicut in inferno, videtur eidem igni cōpetere. Neque opinio est plures multiplicare, postquam non aliter differunt, quod

vnus est æternus, alter temporalis. Quæquidē differētia solum dicit duos respectus eiusdem ignis secundum substantiā. Vnde Gregorius supra citat. 4. lib. dialo. Sicut sub eodē igne aurū rutilat, & palea fumat: ita sub eodem igne peccator crematur, & electus purgatur: videlicet, quod damnati cœu in perpetuo carere sunt illic inclusi, alij verò non nisi ad tempus quousque purgantur. Est autem ille ignis corporeus, quandoquidē & corpora post resurrectionē comburet. Quāvis ignis inferni, quia institutus est ad cruciandū, alijs atrocitatis nominibus nuncupatur, iuxta illud Plal. Ignis sulphur, & spiritus procellarū, pars calicis eorum. At verò quia poena purgatorij solum est ad purgandū (quod igni est propriū) illa poena soli igni tribuitur. Est igitur in medijs terræ visceribus: nam & nomē inferni infimū locū sonat, & ubique in sacra pagina legitur in infernum descensus, ut de Nathan, & Abiron legitur Num. 16. quod descenderint viuentes in infernum. Et Psal. 54. ubi Psalmista iniquis maledicēs ait. Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Et communis nomine cum inferno damnatorum ait Iob, cap. 14. Ut in inferno protegas me. Et David Deus redimet manum meam de manu inferi: hoc est, de purgatorio & limbo. Quapropter sinus purgatorij paulo est elevatior, quod locus damnatorum: nempe, ubi certa spes est paradisi. Cui loco supereminet limbus pueri, quod ignis non attingit: nam supremus sinus Abraham: hoc est, pauci limbus, iam ab orbe redempto vacuus est. ¶ Dixerim lege hæc. comuni illic animas purgari: nam ex dispensatione probabile est, ut ait Hugo, quod in his locis puniantur, ubi commiserunt culpam. Et Gregorius in dialogis narrat de quodā Germano episcopo Capuano, qui in balneis purgabatur. Quæquidē dispensatio non nunquam sit, vel ad viutorum instructionē, vel ad mortuorum subventionem, ut viuētibz eorum poenæ innotescant, qui suis suffragijs eos adiuvent.

Limbus pueri.

Sinus Abraham.

Animæ non nunquam alijs quam in purgatorio purgantur.

ARTICULVS. II.

Virum poena purgatorij excedat omnem poenā temporalem huius vite.

Varitur secundò de quantitate purgatorie poenæ, & arguitur quod non excedat omnem poenam huius vite. In purgatorio non tenentur nisi animæ, nam post resurrectionem corporum

Partis negatiua. Argum.

Secundum ar potu non est amplius duraturus: acerbior autem *gumentum* poena ignis est exurentis corpus, quam animam cruciatu, tum quod magis passum est quam anima separata; cum sit materiale, tum quod habet qualitates igni contrarias, & materiam, qua potest ignem suscipere, quod anime non convenit: ergo tormentum ignis in hac vita vehementius est, quam purgatorium.

Pars affirmativa *una.* ¶ In contrarium est sententia Augustini in sermone citato, qui ait, quod ille ignis purgatorius durior erit, quam quicquid poenarum in hoc seculo, aut sentire, aut videre, aut cogitare quis potest. Et in lib. de poenitentia, cap. 18, qui refertur can. Qui in aliud, dist. 4. deinde ferat. Et in lib. de vera & falsa poenitentia comparatur ad tranquillitatem martyrum crucis, & asseritur esse maior illis. De poenitentia dist. 7. can. Nullus.

Decisio articuli. ¶ In hoc articulo multa de modo & qualitate poenae purgatorii sunt perferenda, quo modo scilicet crucietur, & an illic exultantes sint certi sine salutis. Et ideo ad questionem quatuor conclusionibus respondetur. Est enim illic duplex poena: scilicet, damni & sensus. At vero de poena damni triplex est dicendi modus. Fuit enim olim, ut D. Tho. loco citato, dist. 4. art. 1. refert, qui opinati sunt exultantes in purgatorio adeo esse poenis absortos, ut non sentiant se purgari, sed potius putent se esse damnatos. Hinc errori proximus est ille recitatus Lutheri tenentis duobus saltem esse de sua salute propter suam imperfecam charitatem, quae annexum habet timorem, & pauperum quasi expectantium iudicis sententiam, ut est videre in suo peccato allegato art. 7. & latius in 38. Adversus quem errorem Caietanus Augustinus respondit, non esse compo situm, sed brevissime se expediit. Si ergo prima conclusio. Existentes in purgatorio neque de sua salute ambigunt, imo sunt de illa certi. Probatur illi finem charitatis: ergo habet formatam fidem & spem, qua habebant in via in viam ante per fidem credebant non patris tormentis nisi damnatos, & eos, qui purgantur, & vident se non esse damnatos: ergo certo sciunt se esse in purgatorio. Probatur minor: quia per eandem fidem norunt damnatos Deum non diligere: ipsi autem expectantur de eius dilectione persistere: ergo plane colligunt se esse in purgatorio. Et cum per eandem fidem credat, illis qui illi exultant, non esse possibile in peccato relabi, quia intelligunt esse extra viam, sicut sunt sine salutis

certissimi. ¶ Secundo retinent spem, quam habuerunt in via: ergo beatitudinem sperant, quod quidem per fidem credunt donatis non esse possibile. Neque suspicabile est ignis vehementia sic illos obducere, & absorbere, ut usum habere nequeant illarum infusarum virtutum. Primo, quia anima separata valentior est, ut cruce ferat, quam in corpore. Unde epulo ille dives dum ex infernalibus flammis cupiebat exire, & refrigerari, ostendebat non habere absorptam rationem. Secundo, quia non est Deus credendus tanto cum rigore amicos suos cruciare, ut lucis ratione in eis exstinguat. Quapropter vergetius est argumentum adversus priorem opinionem dicentium, quod putant se esse damnatos: esset enim illa afflictio maior, quam Deus illa amicos suos afficere debeat. ¶ Quinimo contra Lutherum hoc est maximum argumentum. Profecto si existentes in purgatorio accipientes essent ambigentes, quia essent sententiam auditurum manifestissima esset anxietas & intolerabilis cruciatus. Quod enim quis in hoc seculo dubius sit sine salutis, eo non esset tam gravis tormentum, quod est in statu, quo potest in viam redire. At si postquam homo est extra viam quando non potest aliorum declinare, dubius esset quidnam sit Deus de ipso decreturus, acerrima esset afflictio. Praeterea cum, ut patet antea diximus, saepe legantur amicos appaere, a quibus suffragia exposcent, quod non facerent, nisi certi essent sine salutis, & flagrantissime cuperent ab illo carere dissolui, & esse cum Christo. ¶ At vero aduersus illud hec unum ex suis ipsis concessis sumitur argumentum novum, si passim enim ille pugnatia dicebat. Fuit namque in illo errore, ut quicumque in hoc seculo per fidem fieret membrum Christi, esset omnino certus sine salutis. Mirandum ergo est quomodo postea dixerit, quod anima corpore exuta illa perdat certitudinem, & panore in purgatorio crucietur. ¶ Deinde arguitur. Quia si daretur eis quod nullius charitas in hoc seculo potest fieri esse perfecta, ut non habeat admixtum timorem, quid subinde necesse est dicere, quod exiles a corpore, si nulla indiget purgatione, debeat in illo timore manere. Dixerunt quod multi tunc praeter faciatissimam virginem & apostolos in hoc seculo eo charitatis accedunt, ut charitas in eis foras immetur timorem. ¶ Stat ergo sententia catholica, quod poena damni existentibus in purgatorio non est in si retardatio a consecratione suae felicitatis. Unde ad argumentum Lutheri responderunt, charita-

charitatem bifariam dici perfectam. Vno modo perfectione viae, atque altero perfectione patrie. Perfectio viae est, ut nomen sonat, non de uiuere a recta mandatorum linea, quod comprehenditur illo magno precepto, Diliges dominum tuum ex toto corde tuum est, nihil admittes in corde tuo dilectioni contrarium. Perfectio autem patrie est, sic fixum habere cor in Deum, & immobile, ut non solum non declinamus, sed neque declinare possim ab eius voluntate, neque eius dilectionem remittere: illam enim appellat Paulus pacem, quae exuperat omnem sensum. Atque illa non cadit sub precepto, sed pertinet ad premium & finem prioris. De priori autem ait Ioannis. cano. cap. 2. Qui seruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est. Et de eadem in cap. 4. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut si charitatem habeamus in die iudicii, nam perfecta charitas foras mittit timorem. Potest ergo homo ad hanc lucem decedere absque timore, modo accideret cuius potest, ut quantum cum timore discedat, sit nihilominus a purgatorio liber. Haec equidem negamus, quin in purgatorio aliquis sit metus, non tamen est ille formidinis, quem charitas foras mittit, quia illic nullus est metus perpetui gehennae, sed erit metus de tempore durationis illarum poenarum, quia fortasse nesciunt, quantum sit eis tempus purgatorium praescriptum, & quando hoc seint, ignorant quibus suffragiis sint in hoc seculo iuvandi. ¶ Secunda conclusio. Poena ista damni est omnium maxima, quae in hoc seculo accidit. Conclusio est S. Tho. loco citato. Probatur primo, quia desiderium rei concupiscentiae per se agit, & cruciat: in illis autem, qui sunt in purgatorio, multis nominibus excreuit. Primo, quia quod desideratur est summum bonum. Secundo, quia fides illic robustior est quam in via, & spes certior, & charitas consummata, ac perinde intensissima, quae extra paradisum esse potest, eo quod illic moles corporis non est anima separata obiaculum diligendi totum coelestem. Sunt enim illic veluti graue saxum in sublimi monte aliqua impeditur, ne suo pondere ad centrum terrae feratur. Angitur praeterea illis inde poena, quod vident sua culpa ab illo diuino conspectu retardari. ¶ His tamen non obstantibus hanc conclusionem, quae etiam est Ricardi dist. 20. art. 2. q. 2. concedere renuit Bonaventura. ead. dist. art. 2. q. 2. idemque propterea quod desiderium illud videndi Deum ob certitudinem spei multum habet consolationis adi-

utem. At profecto licet hoc verum sit, nihilominus amoris vis omnem exuperat consolationem. ¶ De poena vero sensus, quia corpore ignis in spiritu agere non valet, variatum inter doctores plurimum fuit. Quorum oes opiniones D. Tho. dist. 44. ad quod locum disputatio haec pertinet, q. 3. art. 3. percellit. Quidam negant esse corporeum. Sed contra sensit Aug. 21. de ciuitate Dei. c. 10. quia dictum est Matth. 25. Ite in ignem aeternum, quod verbum non per metaphoram, sed in sensu proprio intelligendum est. Alii dixerunt animas cruciari igne, quia apprehendunt ipsum, ut nocuium: non solum visus non potest animam consistere, nisi se videat, ut sibi non euadit. Sed certe neque hoc sufficit ad afficiendam animam dolore, & inextinguibile vel illa apprehensio esset vera, vel falsa, & ficta. Si esset falsa, error non esset cruciatio ignis, sed ex soli imaginatione procedens, quare non opus esset adesse ignem, sed quod illud accideret sicut somniantibus. Quod re vera animalibus separatis congruere non potest, quia non habent species phantasias, sed intellectuales, per quas falli non possunt sicut somniantes. Et si absque caliditate phantasias speciebus deciperentur, peior esset deceptio: nam esset manifestus error, quo nec Deus decet demones, aut animas decipere, nec sua naturae congruit decipi iudicando rem praesentem, quae non est. ¶ Ab hisque dilectio ergo dicendum est ignem illic realiter esse, & realiter agere in animas & demones. Unde Gregorius 4. lib. dialogo. Colligere inquit, ex dictis angelicis possumus, quod incedunt animae non solum videndo, sed etiam experiendo patiatur. ¶ Sed dicunt alii hoc sic intelligi, quod ignis potest considerari non modo, ut res corporea, & haereticum nulla potest actio in anima exercere. Alio modo, quatenus est instrumentum Dei supernaturaliter operantis, & hoc modo potest agere in spiritum, quod admodum aqua baptismi causa instrumentalis est gratiae. At vero si ignis illic in quantum corpus non agit, nihil eo operari esset: nam aqua vel purus aer posset animas tanquam instrumentum Dei, & multo facilius torquere. Item quia re corporea Deus non utitur tanquam instrumento ad spirituale effectum, nisi ut deo actione naturae liberi ipsi, ut per abluitionem aquae abluit animam, sicut actione a se statuarii facit statum: si ergo ignis instrumentum est Dei, per suam propriam actionem est eius instrumentum.

¶ Sit ergo tertia conclusio praesentis articuli. Minus 5 Ani-

De poena sensus. Opin. 1. Opin. 2. Opin. 3. Opin. 4. Opin. 5. Opin. 6. Opin. 7. Opin. 8. Opin. 9. Opin. 10. Opin. 11. Opin. 12. Opin. 13. Opin. 14. Opin. 15. Opin. 16. Opin. 17. Opin. 18. Opin. 19. Opin. 20. Opin. 21. Opin. 22. Opin. 23. Opin. 24. Opin. 25. Opin. 26. Opin. 27. Opin. 28. Opin. 29. Opin. 30. Opin. 31. Opin. 32. Opin. 33. Opin. 34. Opin. 35. Opin. 36. Opin. 37. Opin. 38. Opin. 39. Opin. 40. Opin. 41. Opin. 42. Opin. 43. Opin. 44. Opin. 45. Opin. 46. Opin. 47. Opin. 48. Opin. 49. Opin. 50. Opin. 51. Opin. 52. Opin. 53. Opin. 54. Opin. 55. Opin. 56. Opin. 57. Opin. 58. Opin. 59. Opin. 60. Opin. 61. Opin. 62. Opin. 63. Opin. 64. Opin. 65. Opin. 66. Opin. 67. Opin. 68. Opin. 69. Opin. 70. Opin. 71. Opin. 72. Opin. 73. Opin. 74. Opin. 75. Opin. 76. Opin. 77. Opin. 78. Opin. 79. Opin. 80. Opin. 81. Opin. 82. Opin. 83. Opin. 84. Opin. 85. Opin. 86. Opin. 87. Opin. 88. Opin. 89. Opin. 90. Opin. 91. Opin. 92. Opin. 93. Opin. 94. Opin. 95. Opin. 96. Opin. 97. Opin. 98. Opin. 99. Opin. 100. Opin. 101. Opin. 102. Opin. 103. Opin. 104. Opin. 105. Opin. 106. Opin. 107. Opin. 108. Opin. 109. Opin. 110. Opin. 111. Opin. 112. Opin. 113. Opin. 114. Opin. 115. Opin. 116. Opin. 117. Opin. 118. Opin. 119. Opin. 120. Opin. 121. Opin. 122. Opin. 123. Opin. 124. Opin. 125. Opin. 126. Opin. 127. Opin. 128. Opin. 129. Opin. 130. Opin. 131. Opin. 132. Opin. 133. Opin. 134. Opin. 135. Opin. 136. Opin. 137. Opin. 138. Opin. 139. Opin. 140. Opin. 141. Opin. 142. Opin. 143. Opin. 144. Opin. 145. Opin. 146. Opin. 147. Opin. 148. Opin. 149. Opin. 150. Opin. 151. Opin. 152. Opin. 153. Opin. 154. Opin. 155. Opin. 156. Opin. 157. Opin. 158. Opin. 159. Opin. 160. Opin. 161. Opin. 162. Opin. 163. Opin. 164. Opin. 165. Opin. 166. Opin. 167. Opin. 168. Opin. 169. Opin. 170. Opin. 171. Opin. 172. Opin. 173. Opin. 174. Opin. 175. Opin. 176. Opin. 177. Opin. 178. Opin. 179. Opin. 180. Opin. 181. Opin. 182. Opin. 183. Opin. 184. Opin. 185. Opin. 186. Opin. 187. Opin. 188. Opin. 189. Opin. 190. Opin. 191. Opin. 192. Opin. 193. Opin. 194. Opin. 195. Opin. 196. Opin. 197. Opin. 198. Opin. 199. Opin. 200. Opin. 201. Opin. 202. Opin. 203. Opin. 204. Opin. 205. Opin. 206. Opin. 207. Opin. 208. Opin. 209. Opin. 210. Opin. 211. Opin. 212. Opin. 213. Opin. 214. Opin. 215. Opin. 216. Opin. 217. Opin. 218. Opin. 219. Opin. 220. Opin. 221. Opin. 222. Opin. 223. Opin. 224. Opin. 225. Opin. 226. Opin. 227. Opin. 228. Opin. 229. Opin. 230. Opin. 231. Opin. 232. Opin. 233. Opin. 234. Opin. 235. Opin. 236. Opin. 237. Opin. 238. Opin. 239. Opin. 240. Opin. 241. Opin. 242. Opin. 243. Opin. 244. Opin. 245. Opin. 246. Opin. 247. Opin. 248. Opin. 249. Opin. 250. Opin. 251. Opin. 252. Opin. 253. Opin. 254. Opin. 255. Opin. 256. Opin. 257. Opin. 258. Opin. 259. Opin. 260. Opin. 261. Opin. 262. Opin. 263. Opin. 264. Opin. 265. Opin. 266. Opin. 267. Opin. 268. Opin. 269. Opin. 270. Opin. 271. Opin. 272. Opin. 273. Opin. 274. Opin. 275. Opin. 276. Opin. 277. Opin. 278. Opin. 279. Opin. 280. Opin. 281. Opin. 282. Opin. 283. Opin. 284. Opin. 285. Opin. 286. Opin. 287. Opin. 288. Opin. 289. Opin. 290. Opin. 291. Opin. 292. Opin. 293. Opin. 294. Opin. 295. Opin. 296. Opin. 297. Opin. 298. Opin. 299. Opin. 300. Opin. 301. Opin. 302. Opin. 303. Opin. 304. Opin. 305. Opin. 306. Opin. 307. Opin. 308. Opin. 309. Opin. 310. Opin. 311. Opin. 312. Opin. 313. Opin. 314. Opin. 315. Opin. 316. Opin. 317. Opin. 318. Opin. 319. Opin. 320. Opin. 321. Opin. 322. Opin. 323. Opin. 324. Opin. 325. Opin. 326. Opin. 327. Opin. 328. Opin. 329. Opin. 330. Opin. 331. Opin. 332. Opin. 333. Opin. 334. Opin. 335. Opin. 336. Opin. 337. Opin. 338. Opin. 339. Opin. 340. Opin. 341. Opin. 342. Opin. 343. Opin. 344. Opin. 345. Opin. 346. Opin. 347. Opin. 348. Opin. 349. Opin. 350. Opin. 351. Opin. 352. Opin. 353. Opin. 354. Opin. 355. Opin. 356. Opin. 357. Opin. 358. Opin. 359. Opin. 360. Opin. 361. Opin. 362. Opin. 363. Opin. 364. Opin. 365. Opin. 366. Opin. 367. Opin. 368. Opin. 369. Opin. 370. Opin. 371. Opin. 372. Opin. 373. Opin. 374. Opin. 375. Opin. 376. Opin. 377. Opin. 378. Opin. 379. Opin. 380. Opin. 381. Opin. 382. Opin. 383. Opin. 384. Opin. 385. Opin. 386. Opin. 387. Opin. 388. Opin. 389. Opin. 390. Opin. 391. Opin. 392. Opin. 393. Opin. 394. Opin. 395. Opin. 396. Opin. 397. Opin. 398. Opin. 399. Opin. 400. Opin. 401. Opin. 402. Opin. 403. Opin. 404. Opin. 405. Opin. 406. Opin. 407. Opin. 408. Opin. 409. Opin. 410. Opin. 411. Opin. 412. Opin. 413. Opin. 414. Opin. 415. Opin. 416. Opin. 417. Opin. 418. Opin. 419. Opin. 420. Opin. 421. Opin. 422. Opin. 423. Opin. 424. Opin. 425. Opin. 426. Opin. 427. Opin. 428. Opin. 429. Opin. 430. Opin. 431. Opin. 432. Opin. 433. Opin. 434. Opin. 435. Opin. 436. Opin. 437. Opin. 438. Opin. 439. Opin. 440. Opin. 441. Opin. 442. Opin. 443. Opin. 444. Opin. 445. Opin. 446. Opin. 447. Opin. 448. Opin. 449. Opin. 450. Opin. 451. Opin. 452. Opin. 453. Opin. 454. Opin. 455. Opin. 456. Opin. 457. Opin. 458. Opin. 459. Opin. 460. Opin. 461. Opin. 462. Opin. 463. Opin. 464. Opin. 465. Opin. 466. Opin. 467. Opin. 468. Opin. 469. Opin. 470. Opin. 471. Opin. 472. Opin. 473. Opin. 474. Opin. 475. Opin. 476. Opin. 477. Opin. 478. Opin. 479. Opin. 480. Opin. 481. Opin. 482. Opin. 483. Opin. 484. Opin. 485. Opin. 486. Opin. 487. Opin. 488. Opin. 489. Opin. 490. Opin. 491. Opin. 492. Opin. 493. Opin. 494. Opin. 495. Opin. 496. Opin. 497. Opin. 498. Opin. 499. Opin. 500. Opin. 501. Opin. 502. Opin. 503. Opin. 504. Opin. 505. Opin. 506. Opin. 507. Opin. 508. Opin. 509. Opin. 510. Opin. 511. Opin. 512. Opin. 513. Opin. 514. Opin. 515. Opin. 516. Opin. 517. Opin. 518. Opin. 519. Opin. 520. Opin. 521. Opin. 522. Opin. 523. Opin. 524. Opin. 525. Opin. 526. Opin. 527. Opin. 528. Opin. 529. Opin. 530. Opin. 531. Opin. 532. Opin. 533. Opin. 534. Opin. 535. Opin. 536. Opin. 537. Opin. 538. Opin. 539. Opin. 540. Opin. 541. Opin. 542. Opin. 543. Opin. 544. Opin. 545. Opin. 546. Opin. 547. Opin. 548. Opin. 549. Opin. 550. Opin. 551. Opin. 552. Opin. 553. Opin. 554. Opin. 555. Opin. 556. Opin. 557. Opin. 558. Opin. 559. Opin. 560. Opin. 561. Opin. 562. Opin. 563. Opin. 564. Opin. 565. Opin. 566. Opin. 567. Opin. 568. Opin. 569. Opin. 570. Opin. 571. Opin. 572. Opin. 573. Opin. 574. Opin. 575. Opin. 576. Opin. 577. Opin. 578. Opin. 579. Opin. 580. Opin. 581. Opin. 582. Opin. 583. Opin. 584. Opin. 585. Opin. 586. Opin. 587. Opin. 588. Opin. 589. Opin. 590. Opin. 591. Opin. 592. Opin. 593. Opin. 594. Opin. 595. Opin. 596. Opin. 597. Opin. 598. Opin. 599. Opin. 600. Opin. 601. Opin. 602. Opin. 603. Opin. 604. Opin. 605. Opin. 606. Opin. 607. Opin. 608. Opin. 609. Opin. 610. Opin. 611. Opin. 612. Opin. 613. Opin. 614. Opin. 615. Opin. 616. Opin. 617. Opin. 618. Opin. 619. Opin. 620. Opin. 621. Opin. 622. Opin. 623. Opin. 624. Opin. 625. Opin. 626. Opin. 627. Opin. 628. Opin. 629. Opin. 630. Opin. 631. Opin. 632. Opin. 633. Opin. 634. Opin. 635. Opin. 636. Opin. 637. Opin. 638. Opin. 639. Opin. 640. Opin. 641. Opin. 642. Opin. 643. Opin. 644. Opin. 645. Opin. 646. Opin. 647. Opin. 648. Opin. 649. Opin. 650. Opin. 651. Opin. 652. Opin. 653. Opin. 654. Opin. 655. Opin. 656. Opin. 657. Opin. 658. Opin. 659. Opin. 660. Opin. 661. Opin. 662. Opin. 663. Opin. 664. Opin. 665. Opin. 666. Opin. 667. Opin. 668. Opin. 669. Opin. 670. Opin. 671. Opin. 672. Opin. 673. Opin. 674. Opin. 675. Opin. 676. Opin. 677. Opin. 678. Opin. 679. Opin. 680. Opin. 681. Opin. 682. Opin. 683. Opin. 684. Opin. 685. Opin. 686. Opin. 687. Opin. 688. Opin. 689. Opin. 690. Opin. 691. Opin. 692. Opin. 693. Opin. 694. Opin. 695. Opin. 696. Opin. 697. Opin. 698. Opin. 699. Opin. 700. Opin. 701. Opin. 702. Opin. 703. Opin. 704. Opin. 705. Opin. 706. Opin. 707. Opin. 708. Opin. 709. Opin. 710. Opin. 711. Opin. 712. Opin. 713. Opin. 714. Opin. 715. Opin. 716. Opin. 717. Opin. 718. Opin. 719. Opin. 720. Opin. 721. Opin. 722. Opin. 723. Opin. 724. Opin. 725. Opin. 726. Opin. 727. Opin. 728. Opin. 729. Opin. 730. Opin. 731. Opin. 732. Opin. 733. Opin. 734. Opin. 735. Opin. 736. Opin. 737. Opin. 738. Opin. 739. Opin. 740. Opin. 741. Opin. 742. Opin. 743. Opin. 744. Opin. 745. Opin. 746. Opin. 747. Opin. 748. Opin. 749. Opin. 750. Opin. 751. Opin. 752. Opin. 753. Opin. 754. Opin. 755. Opin. 756. Opin. 757. Opin. 758. Opin. 759. Opin. 760. Opin. 761. Opin. 762. Opin. 763. Opin. 764. Opin. 765. Opin. 766. Opin. 767. Opin. 768. Opin. 769. Opin. 770. Opin. 771. Opin. 772. Opin. 773. Opin. 774. Opin. 775. Opin. 776. Opin. 777. Opin. 778. Opin. 779. Opin. 780. Opin. 781. Opin. 782. Opin. 783. Opin. 784. Opin. 785. Opin. 786. Opin. 787. Opin. 788. Opin. 789. Opin. 790. Opin. 791. Opin. 792. Opin. 793. Opin. 794. Opin. 795. Opin. 796. Opin. 797. Opin. 798. Opin. 799. Opin. 800. Opin. 801. Opin. 802. Opin. 803. Opin. 804. Opin. 805. Opin. 806. Opin. 807. Opin. 808. Opin. 809. Opin. 810. Opin. 811. Opin. 812. Opin. 813. Opin. 814. Opin. 815. Opin. 816. Opin. 817. Opin. 818. Opin. 819. Opin. 820. Opin. 821. Opin. 822. Opin. 823. Opin. 824. Opin. 825. Opin. 826. Opin. 827. Opin. 828. Opin. 829. Opin. 830. Opin. 831. Opin. 832. Opin. 833. Opin. 834. Opin. 835. Opin. 836. Opin. 837. Opin. 838. Opin. 839. Opin. 840. Opin. 841. Opin. 842. Opin. 843. Opin. 844. Opin. 845. Opin. 846. Opin. 847. Opin. 848. Opin. 849. Opin. 850. Opin. 851. Opin. 852. Opin. 853. Opin. 854. Opin. 855. Opin. 856. Opin. 857. Opin. 858. Opin. 859. Opin. 860. Opin. 861. Opin. 862. Opin. 863. Opin. 864. Opin. 865. Opin. 866. Opin. 867. Opin. 868. Opin. 869. Opin. 870. Opin. 871. Opin. 872. Opin. 873. Opin. 874. Opin. 875. Opin. 876. Opin. 877. Opin. 878. Opin. 879. Opin. 880. Opin. 881. Opin. 882. Opin. 883. Opin. 884. Opin. 885. Opin. 886. Opin. 887. Opin. 888. Opin. 889. Opin. 890. Opin. 891. Opin. 892. Opin. 893. Opin. 894. Opin. 895. Opin. 896. Opin. 897. Opin. 898. Opin. 899. Opin. 900. Opin. 901. Opin. 902. Opin. 903. Opin. 904. Opin. 905. Opin. 906. Opin. 907. Opin. 908. Opin. 909. Opin. 910. Opin. 911. Opin. 912. Opin. 913. Opin. 914. Opin. 915. Opin. 916. Opin. 917. Opin. 918. Opin. 919. Opin. 920. Opin. 921. Opin. 922. Opin. 923. Opin. 924. Opin. 925. Opin. 926. Opin. 927. Opin. 928. Opin. 929. Opin. 930. Opin. 931. Opin. 932. Opin. 933. Opin. 934. Opin. 935. Opin. 936. Opin. 937. Opin. 938. Opin. 939. Opin. 940. Opin. 941. Opin. 942. Opin. 943. Opin. 944. Opin. 945. Opin. 946. Opin. 947. Opin. 948. Opin. 949. Opin. 950. Opin. 951. Opin. 952. Opin. 953. Opin. 954. Opin. 955. Opin. 956. Opin. 957. Opin. 958. Opin. 959. Opin. 960. Opin. 961. Opin. 962. Opin. 963. Opin. 964. Opin. 965. Opin. 966. Opin. 967. Opin. 968. Opin. 969. Opin. 970. Opin. 971. Opin. 972. Opin. 973. Opin. 974. Opin. 975. Opin. 976. Opin. 977. Opin. 978. Opin. 979. Opin. 980. Opin. 981. Opin. 982. Opin. 983. Opin. 984. Opin. 985. Opin. 986. Opin. 987. Opin. 988. Opin. 989. Opin. 990. Opin. 991. Opin. 992. Opin. 993. Opin. 994. Opin. 995. Opin. 996. Opin. 997. Opin. 998. Opin. 999. Opin. 1000. Opin. 1001. Opin. 1002. Opin. 1003. Opin. 1004. Opin. 1005. Opin. 1006. Opin. 1007. Opin. 1008. Opin. 1009. Opin. 1010. Opin. 1011. Opin. 1012. Opin. 1013. Opin. 1014. Opin. 1015. Opin. 1016. Opin. 1017. Opin. 1018. Opin. 1019. Opin. 1020. Opin. 1021. Opin. 1022. Opin. 1023. Opin. 1024. Opin. 1025. Opin. 1026. Opin. 1027. Opin. 1028. Opin. 1029. Opin. 1030. Opin. 1031. Opin. 1032. Opin. 1033. Opin. 1034. Opin. 1035. Opin. 1036. Opin. 1037. Opin. 1038. Opin. 1039. Opin. 1040. Opin. 1041. Opin. 1042. Opin. 1043. Opin. 1044. Opin. 1045. Opin. 1046. Opin. 1047. Opin. 1048. Opin. 1049. Opin. 1050. Opin. 1051. Opin. 1052. Opin. 1053. Opin. 1054. Opin. 1055. Opin. 1056. Opin. 1057. Opin. 1058. Opin. 1059. Opin. 1060. Opin. 1061. Opin. 1062. Opin. 1063. Opin. 1064. Opin. 1065. Opin. 1066. Opin. 1067. Opin. 1068. Opin. 1069. Opin. 1070. Opin. 1071. Opin. 1072. Opin. 1073. Opin. 1074. Opin. 1075. Opin. 1076. Opin. 1077. Opin. 1078. Opin. 1079. Opin. 1080. Opin. 1081. Opin. 1082. Opin. 1083. Opin. 1084. Opin. 1085. Opin. 1086. Opin. 1087. Opin. 1088. Opin. 1089. Opin. 1090. Opin. 1091. Opin. 1092. Opin. 1093. Opin. 1094. Opin. 1095. Opin. 1096. Opin. 1097. Opin. 1098. Opin. 1099. Opin. 1100. Opin. 1101. Opin. 1102. Opin. 1103. Opin. 1104. Opin. 1105. Opin. 1106. Opin. 1107. Opin. 1108. Opin. 1109. Opin. 1110. Opin. 1111. Opin. 1112. Opin. 1113. Opin. 1114. Opin. 1115. Opin. 1116. Opin. 1117. Opin. 1118. Opin. 1119. Opin. 1120. Opin. 1121. Opin. 1122. Opin. 1123. Opin. 1124. Opin. 1125. Opin. 1126. Opin. 1127. Opin. 1128. Opin. 1129. Opin. 1130. Opin. 1131. Opin. 1132. Opin. 1133. Opin. 1134. Opin. 1135. Opin. 1136. Opin. 1137. Opin. 1138. Opin. 1139. Opin. 1140. Opin. 1141. Opin. 1142. Opin. 1143. Opin. 1144. Opin. 1145. Opin. 1146. Opin. 1147. Opin. 1148. Opin. 1149. Opin. 1150. Opin. 1151. Opin. 1152. Opin. 1153. Opin. 1154. Opin. 1155. Opin. 1156. Opin. 1157. Opin. 1158. Opin. 1159. Opin. 1160. Opin. 1161. Opin. 1162. Opin. 1163. Opin. 1164. Opin. 1165. Opin. 1166. Opin. 1167. Opin. 1168. Opin. 1169. Opin. 1170. Opin. 1171. Opin. 1172. Opin. 1173. Opin. 1174. Opin. 1175. Opin. 1176. Opin. 1177. Opin. 1178. Opin. 1179. Opin. 1180. Opin. 1181. Opin. 1182. Opin. 1183. Opin. 1184. Opin. 1185. Opin. 1186. Opin. 1187. Opin. 1188. Opin. 1189. Opin. 1190. Opin. 1191. Opin. 1192. Opin. 1193. Opin. 1194. Opin. 1195. Opin. 1196. Opin. 1197. Opin. 1198. Opin. 1199. Opin. 1200. Opin. 1201. Opin. 1202. Opin. 1203. Opin. 1204. Opin. 1205. Opin. 1206. Opin. 1207. Opin. 1208. Opin. 1209. Opin. 1210. Opin. 1211. Opin. 1212. Opin. 1213. Opin. 1214. Opin. 1215. Opin. 1216. Opin. 1217. Opin. 1218. Opin. 1219. Opin. 1220. Opin. 1221. Opin. 1222. Opin. 1223. Opin. 1224. Opin. 1225. Opin. 1226. Opin. 1227. Opin. 1228. Opin. 1229. Opin. 1230. Opin. 1231. Opin. 1232. Opin. 1233. Opin. 1234. Opin. 1235. Opin. 1236. Opin. 1237. Opin. 1238. Opin. 1239. Opin. 1240. Opin. 1241. Opin. 1242. Opin. 1243. Opin. 1244. Opin. 1245. Opin.

Anima in purgatorio realiter patitur poenā sensus ab igne per propriam eius actionem, tamen supernaturaliter, qua Deus tanquam instrumento suae diuinae iustitiae ad purgandas animas utitur. Neque opus est aliam ei virtutem imprimere, quam illo uti tanquam suo instrumento, sicut de aqua baptismi supra diximus. Ad huius autem rei intellectum notandum, quod anima a corpore non potest pati, nisi ei quodammodo uniatur: unde quia anima unitur corpori nostro patitur ab eo, ut 2. de anima ait Aristoteles, afficitur enim letitia, & dolore ex corpore: & ut est Sapient. 9. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Sicut ergo anima unitur corpori tanquam actus ipsum viuificans ita supernaturaliter anima in inferno vel purgatorio unitur igni: non quod ipsum viuificet, sed quod ab ipso patitur, & hoc loco detineatur, quod naturaliter ab igne fieri non posset: nam licet spiritus definiatur loco, non tamen naturaliter ei subditur, ut videtur detineatur ab illo, sed hoc patitur ab illo igne, tanquam instrumento Dei, qui est animae velut carcer, cohibens eam quod voluerit exire, & potissimum ne in concupiscentiam paradisi euolare possit. Qui enim per baptismi aquam gratiam confert, nil mirum si per ignem possit animas illic comprimere. Immo vero unus angelus alio fortior potest eum inuitu loco aliquo detinere per vires naturae, ne exire possit. Et quidem in damnatis augetur poena illa, eo quod per ignem illum instrumentum Dei, quem tanquam capitalem hostem immortalis odio prosequuntur, detinentur. Anima vero, quae purgatur, non illum habent merorem, sed quod suae culpae illum sibi carcerem creauerint. Vnde Augustinus loco citato. 21. de ciuit. Dei cap. 10. Cur, inquit, non dicamus, quamuis miris, tamen veris modis spiritus incorporeos posse spirituali ignis corpore poena affligi, si spiritus hominum includi potuerint corporalibus membris? Ad haec enim, inquit, daemones (atque adeo animae) corporeis ignibus cruciandi, non ut ignes ipsi eorum iuncturis inspirentur, & animalia fiant, sed ut ipsi spiritus ab ignibus poenae accipiant. Et loco citato. 4. dialogo. Gregorius probans animas incendium pati ait: Dum veritas peccatorem diuitem damnatum in igne perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Cui sententia & Iulianus Toletanus archiepiscopus subseribens quem Magister Sententiarum dist. 44. citat

ait. Si uiuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem etiam corporeo igne tenetur? Quin etiam ad diderim ad maiorem rei explicationem dānato rui purgatori quod aīas nō modo sic pati quasi carcere inclusas, verum & per tristitia acti in corporibus virentur: haec enim proprie est poena sensus. Non quod sensus habeant corporeos, sed dicitur illa tristitia poena sensus ad differentia poenae damni. Probat. Quia si nō esset alia tristitia, nisi quae detinetur in carcere, a quo prohibentur exire, non magis includerentur igne, quam aqua vel aere: cum ergo includuntur igne, actio ipsa ignis peculiariter illic applicatur. Et confirmatur plane ex verbis Gregorii dicentis, quod experitur incendiū & cremantur: igitur sicut si anima esset in corpore, quod exurit, reciperet in appetitu sensitiuo dolorem, ex quo generaretur ei tristitia in appetitu rationali: nepe, in voluntate: ita per illum ignem quatenus instrumentum Dei generatur in anima, licet corporeo sensu careat, tristitia similis illi, quae generaretur ex sensatione ignis. Quae quidem tristitia est tanto maior quā dolor, qui recipitur in sensu corporeo, quanto anima exuta illo sensu delicatius & tenerius afficitur. Nam etiam in corpore quo lesiones penitus ad animā penetrant: videlicet, ad cordis viscera & centrum, tāto sunt acerbiores. Ex quo colligitur, ut ad titulum questionis reuertamur, quod poena illa est maior omnibus, quae in hac vita recipiuntur. Quod praeter testimonia Augustini citata, est etiam sententia Gregorii in expositione tertii Psalmi poenitentialis. Ex his sit consequens, quod poenā, quam unusquisque in purgatorio patitur, homo mortalis in hac vita non posset citra mortem tolerare, sed quia illic est supernaturalis incorruptibilis anima eam ferre valet. At postquam dictum est animas illic detineri ab igne tanquam instrumento Dei, forsitan quis sciscitetur, utrum detineantur a solo Deo immediate, an vero per angelos probos vel reprobos. Apparet enim, quod ministerio demonum in purgatorio cruciuntur: nam ut ait Mag. Sent. d. 44. dānati illos habebūt tortores in poenis, quos habuerunt incitatores in culpa cum ergo ad peccata quoque venialia incitent, sit ut poenas quae pro illis exiguntur, etiam infligant. Neque quod ille animae sint iustae, quicquid ob stare videtur cum Iob legatur demonis opera calamitatibus attritus.

Nihil

Quarta conclusio. Nihilominus per quartam conclusionem respondetur. Deus per nullum ministrum, sed solum per ignem animas in purgatorio castigat. Probat. quoniam cum iusti in hoc seculo cum eis depugnauerint, ac demum de eis triumphauerint, ratio iustitiae non permittit, ut victores victis post hanc militiam subdantur, a quibus cruciuntur. Esset enim eis praeter alios tormentis acerbum ab illis puniri, quos in praesidio Dei vexillo proque eius legibus meritis dimicantes prostrauerunt. Quare neque diuinam bonitatem hoc permittere decebat. Quod autem neque hoc licitum angelorum ministerio torqueantur, inde probatur, quod non licet beatos illos spiritus tortores esse suorum ciuium, qui iam in gratia cōsippiati certi sunt inter eos. solum ire. In hoc quidem seculo quo durat spiritus malitiae, non est indecens, ut iustos ad probationem virtutis, & mali angeli premant, & boni, ut de Iob legitur, & de Iacob, quorum alter a Satana in Iherosolymis perstratus est, & alter ab angelo in Iudaea, ubi ei inermis formis emareuit. Sententia est Dionysii. 4. cap. de diuinis nominibus. Sed tamen in altero longe alia est ratio. Quod si arguas. Anima, cum sit actus corporis, nequit extra ipsum per se naturaliter moueri: ergo necesse est ab angelis, vel bonis vel malis portetur. Conceditur quidem antecedens, ut ratio nos physica doceat. Sed ad consequentiam respondet S. Thomas, possibile esse: quod eos angeli boni ad loca poenarum deducant. Dicit, possibile, quia potest Deus suo nutu animas illas traducere in purgatorium. Sed multo certius est, quod transferantur per angelos bonos, per quos subleuantur in celum. Atqui demones morientibus quidem iustus certus est adesse insidiat, si quid in animae expiratione lucrari possint, ut in historia Martini legitur. Ceterum post eius exitum nihil habet, quod ab eis sperent, licet eas fortasse concomitentur usque ad poenarum locum, de quarum visu letantur. Ad primum igitur argumentum supra factum respondetur, quod etsi anima separata non sit tam passionibus subdita, quam in corpore, est tamen magis passionis perceptiua, atque adeo acriori dolore laeditur. Quod autem argumentum contra hanc veritatem quidpiam potius habere videtur, est, quod cum peccata venialia, ad quorum purgationem locus ille directus conditus est, tam leuibus satisfactionibus in hac vita purgantur, quin vero

& remissa mortalia poenis non multum duris expiatur, ut ieiunij elemosynis, orationibus, vel si quis humicubet, vel se flagellis cedat, magni penditur, quomodo sit credibile tantam poenarum acerbicatem esse in purgatorio eisdem peccatis decreta? Respondetur in primis, quod poena hic sponte assumpta, qua ratione est meritoria maiorem virtutem habet quā illa, quae a Deo in purgatorio infligitur, quae, ut modo dicemus, non est meritoria, sed infligita. Porro autem licet solutio sit legitima, non tamen totam vim argumenti enervare videtur, potissimum cum venialia per tam multa eademque facillima remedia hic deleantur. Responso ergo forte est, quod clementia Dei non fert multo tempore amicos suos a suo conspectu cohibere, & ideo sapientissima eius providentia fuit illas poenas ad eos expurgandos instituisse, quae breui tempore possent animas illic perpurigare: nam cum illa supplicia sint supra naturalia, quae subiectum corrumpere non possunt, potuit quacumque temporis longitudinem accumulatis poenis supplere. Quapropter crediderim, nunquam aliquem in purgatorio viginti annis extitisse, imo, ut mea fert opinio, nec decem. Nam cum nemo illic sit nisi Dei amicus, contritio eius, & post Christi passum sacramenta, & suffragia, & bona, quae egit, opera ad eumdem ei satisfactionis accedunt. In summa non est credibile, ut quos poenarum accumulatione expedire Deus brevius inde potuit, temporis prolixitate detineat.

ARTICVLVS. III.

Utrum poena existentium in purgatorio adeo sit illis voluntaria, ut sit etiam meritoria.

Postquam de quantitate illius poenae visum est, subsequitur, ut de eius qualitate dicam, utrum sit voluntaria. Arguitur ergo a primo argumentum. Ipsi sunt in charitate confirmati, & intelligunt voluntatem Dei esse, ut illam perpetuantur poenam: ergo suam voluntatem cum diuina concordant: in hoc enim rectitudo cordis consistit: adeo illa poena est voluntaria. Praeterea, quod sapiens dum finem optat, pariter medium subinde eligit necessarium: cum ergo illi intelligant sine perpeffione illius poenae non posse frui con

Secundū ar- concupit o sine illam eligunt. *Secundū ar-*
gumentum. guntur: quia si illa patientia ex vltione ele-
ctione non procederet, nulla illis esse posset
culparum remissio: cuius contrarium Gre-
gor. 4. lib. dialogorum ex euangelio colligit.
Pars affirma- In contrariū est, qd si illam sua sponte elige-
tua. rent, nec cuperent nec peterent ab illa libera-
ri, cuius contrarium Gregori. ibidem refert
& ecclesia dum suis suffragiis illos iuuat, at-
testatur. Item quia si assumptio illius poenae
voluntaria esset, nihil obfaret quominus ef-
fet meritoria, postquā ex charitate procedit:
& nondum sunt in termino viae, quando qui-
dem semper peregrinantur a domino.
De his arti. Articulus iste adhibetur contra Lutherum
qui vt est videre ar. 38. per Leonem condem-
nato, ait exsistentes in purgatorio per suum
illum timorem & pauorem mereri apud do-
minum: quoniam dum illic perferunt chari-
tas, illum timorem excludit, quo excluso fit
inde in exilium transitus. Tum etiā quod qui
crucem ferunt Christi, sunt eo digni: sed illi
ferunt crucem Christi. Ad quātionem in
hilominus tribus conclusionibus responde-
tur. Prima est S. Tho. loco citato. Poena il-
la purgatorii non est simpliciter voluntaria
sed hoc tantum nomine, qd est patienter to-
lerata. Poena enim: si nomen ipsum attentē
audias, nulla esse potest voluntaria volunta-
te absoluta: id est per se voluta, quia per se so-
nat in malū, sed voluntate conditionata pro-
pter aliquem bonum finē: sicut vltio est bo-
na propter sanitatem. Sed hoc etiam modo
bifariam esse potest voluntaria. Vno mo-
do, quia eligitur, & procuratur tanquam me-
dium ad consequendum finem: atq; hoc pa-
cto satisfactiones poenitentium in hac vita
sunt voluntariae, & martyrii cruces. Vel quia
illas procurat, aut sic exoptant, vel acceptat,
vt nollent non accidere. Sed alio modo poe-
na dicitur voluntaria, eo qd licet per ipsam nul-
lum nobis bonum accrescat, atq; adeo non
eligatur, nihilominus est medium, sine quo
non possumus concupito bono potiri, & ideo
aequo animo toleratur. Atq; hoc pacto in
purgatorio poena est voluntaria, atq; adeo
aequanimitas, qua toleratur, est laudabilis.
Secunda con- Secunda conclusio. Neq; patientia illa illo-
clusio. rum, qui purgatur, neq; vllus alius eorum af-
fectus potest esse meritorius accumulanda gra-
tiae aut gloriae. Probatur planē, quoniam sta-
tus merendi annexum est, vt in eo possit etiā
esse demeritū in purgatorio aut nemini est

demereri possibile alijs possent dānari, ergo
neq; sunt in statu merendi. Secundo, quia sta-
tus merendi & demerendi eo praeciso tem-
pore durat, quo anima est in hoc corruptibi-
li corpore, cuius sensualitas nobis relicta est ad
pugnā. Vnde Iob. c. 7. Militia est vita homi-
nis super terram. Et Paul. Quis me liberabit
de corpore mortis huius? Cum primum er-
go anima a corpore liberatur, militia ces-
sat, & immobile manet meritum & deme-
ritum illucisque peractum. Vnde Eccle-
siasti. n. homo comparatur arbori, quā quā
diu viuit crescere potest, abscissa verō cresce-
re cessat. Si ceciderit, inquit, lignum ad austrū
aut ad aquilonem, in quo loco ceciderit, ibi
erit. Quod exponens. Hiero. ait, nomine au-
stri intelligi iustorum casum, aquilonis verō
iniquorum. Et ideo neutri, inquit, possunt am-
plius proficere neq; in malum neq; in bonū,
sed in pristinis, ait, sedibus perseuerabunt.
Atqui hoc est, quod Christus nos illis verbis
Ioa. 9. admonuit. Me oportet operari opera
eius, qui misit me, donec dies est. Venit nox,
quando nemo potest operari. Quem locum
Aug. tract. super Ioan. 44. exponens ait, Ope-
retur ergo homo dum viuit, ne illa nocte (sci-
licet mortis) praeniat, vbi nemo possit
operari. Idemq; ait illic Chryso. homi. 45. &
Hiero. super epist. ad Galat. interpretans, si-
mile illud verbum Paul. cap. 6. Dum tēpus
habemus operemur bonum. Et Origenes in
enarratione Psal. 3. ait Christū nomine no-
ctis intelligere tempus post hanc vitam futu-
rū: quo nemo potest operari, sed vnusquisq;
tunc, inquit, pascitur ex operibus suis, quā
hic positus operatus est. Et aperte in Ecclesi-
cap. 14. Ante obitum operare iusticiam: quo-
niam nō est apud inferos inuenire cibū, hoc
est nouū aliquod meritum, quo ciberis. Cui
consonat & illud ecclesia. 9. Quodcumq; pot
facere manus tua instanter operare: quia nec
opus, nec ratio, nec sapientia nec scientia e-
runt apud inferos, quō tu properas. Non, qd
sacri patres ad inferos descendentes nō illis prae-
diti essent virtutibus, sed qd earū vsus non ef-
fet illic ad meritorū cumulum possibilis. In
summa, Apolto. 2. Corin. 5. Oportet nos, in-
quit, manifestari ante tribunal Christi, vt re-
portet vnusquisq; ppria corporis, prout ges-
sit siue bonū siue malū, vel secundū phrasim
graeam, vt ea quisq; reportet, quae sunt per
corpus. Extra corpus ergo nullum est, aut
meritum aut demeritum. Quod Aug. in
enchiridio

enchiridio cap. 110. nos admonens ait. Hic o-
mne meritū comparatur, quo post hanc vi-
tam releuari quisq; posset vel grauari. Nemo
autem speret, quod hic neglexit qui obierit,
apud Deum promereri.
Luthero ergo iam supra responsum est, qd
illic non est seruilis metus, ad quem expellen-
dum perficitur charitas, sed metus forte du-
rationis poenarum, qui quidem metus nihil
auget meriti. Quod autem ait illos ferre cru-
cem Christi, praenotatio est euangelij: tolle-
re enim crucem, & sequi Christum non con-
tingit, nisi in hac vita, vbi homo facit fructus
dignos poenitentiae: illi autem non tollunt,
sed tolerant passiones illas a Christo ipso
tanquam a iudice inflictas. Tertia con-
clusio propter rerum consequentiam adhi-
betur illa, quam supra dist. 15. q. 2. ait. 2. posui
mus cum S. Tho. q. 87. nempe, in purgatorio
fit remissio culparum venialium. Fuerunt e-
nim quidā opinati qd in puncto mortis, quo
postremo anima est in corpore, venialia o-
mnia quantū ad culpam tolluntur, eo qd tunc
extinguitur concupiscentia. Hoc tamen est
falsum, quia forsā anima non desinit esse in
toto corpore per vltimum sui esse: quando-
quidem successiue membra deserit. Secūdo,
quāq; daretur minima pars in corde, in qua
potest feruari vita, atq; adeo daretur vltimū
esse illic animae, tunc tamen non est vsus libe-
ri arbitrij, vt possit per charitatem fieri remis-
sio culparum: Praesertim cum sint multi morien-
tes sine sacramentis, & cū complacentia ve-
nialium imō, alij etiam subito. Praeterea est
etiam expresse contra Grego. 4. lib. dialog.
qui ex illo Matthae. Qui peccant in spiritu
sanctum nō remittentur eis in hoc saeculo, neq;
in futuro, optime colligit, peccata leuiora re-
mitti in purgatorio. Fit ergo eiusmodi remis-
sio, vel in primo ingressu purgatorii per mo-
tū charitatis ratione status illius, quo firma
est charitas, & ab omni concupiscentia libe-
ra, atq; adeo ad malū inuertibilis. Quod sen-
tire videtur S. Thom. q. 7. de malo arti. 12. vel
(quod forsā pbabilius est) remittitur venia-
lis culpa per illam patientiam, qua qui pur-
gatur tolerat poenam illi respondentem to-
to, quo durat, tempore.
Ad primum igitur argumentum responde-
tur, quod vt homo conformet suā volūtatē
diuinae non est necesse, vt eligat id, quod Deū
velle intelligit, sed satis est illud patienter tole-
rare: vt accidit homini dū patetēs sibi, aut na-

ti mortem obeunt. Et in hoc etiam consistit
sapientia, vt homo, quod intelligit necessariū
ad finem, aequanimiter perferat, licet mallet
ab illo liberari. Ad secundum respondetur
argumentum concludere illam patientiam
esse meritoriam remissionis venialis culpa.
Quod autem conclusione secunda assertum
est, ad id attinet, vt rationes, & testimonia
probāt, quod illic nullum est meritum accu-
mulanda gratiae aut gloriae, sicut in via con-
tingit. At verō quod ratio actus illius lauda-
bilis charitatis remittatur culpa sine vlla ad-
iectione gratiae, illi statui non repugnat: eo vel
maxime quod illa non proprie dicitur tam
ratio meriti, quā ratio cōsummatę charitatis,
quae relinere a diuina voluntate nō potest, &
ideo, vt non est ratio perfectae libertatis, ita
nec proprie meriti. Haec tenens de secundo me-
bro tractatus de poenitentia, quod de tribus
eius partibus propositum erat.

DISTINCTIO vigesima, De clauibus ecclesiae.

I Ost sermonem de
sacramento poeni-
tentiae qua ratione
ad poenitentes atti-
net, subsequit me-
ditatio clauium ecclesiae, quibus
eius ministri in eodem sacramen-
to ceterisque dispensandis, atque
in ecclesiastica republica admini-
stranda funguntur. Sunt enim cla-
ues, vt habet glossa super Matth.
capit. 18. discernendi scientia, &
potentia iudicandi, qua ecclesiasti-
cus iudex dignos recipere, & indi-
gnos debet excludere a regno.
Hanc enim diuinam facultatem
prouidentissimus seruator noster
ecclesiae suae prospiciens tum Pe-
tro Matthae. 16. tum etiā toti Apo-
stolo.

Cap. j.

Definitio cla-
uium.

Matth. 16.

Matth. 18. stolorum sacro collegio Matthæ. 18. pollicitus est. Quinuerò & hoc loco fortasse iurisdictionē in extero foro cōtulit. Deinde in ecclia sacerdotibus institutis post resurrectionem demum insufflato spiritu sancto potestatem remittendi, retinendique peccata donauit, quod absolueret, & ligare. Enimuerò eum ante eius passionem, qua regnum celorum hominibus apertum est obseratum semper fuerit, nemo, aut in statu naturalis iuris aut sub lege scripta hoc celesti munere potitus est, sed est donum quod humanum genus redemptori debet. Vnde Paul. *Hebræ. 9.* hoc discrimen inter summum sacerdotem veteris legis & Christum Pontificem nostrum constituit, quod ille solum per sanguinem hircorum & taurorum introibat in sancta sancto rum ad ceremoniales sordes emundandas. Christus autem Pontifex futurorum bonorum in sanguine proprio introiuit in sancta, ut æterna redemptione inuenta celestem nobis aditum aperiret.

Cap. ij. Atqui diuina hæc potestas non in omnibus promiscuè Christianis existit, ut hæretici docent, arbitrati omnes Christianos esse sacerdotes, perperâq; illud Petri allegantes. Vos autem genus electum, regale sacerdotium. Quin verò, ut Apostolus ad *Ephes. ait*, sapientissimus architectus noster quos-

dam quidem dedit Apostolos, quosdam autem dedit prophetas, alios verò euangelistas, alios autem pastores & doctores ad cōsummationem sanctorum in opus ministerij in ædificationē corporis Christi. Quare & sacerdotes esse voluit, quibus sacramentorum dispensationem cōcederet. Vnde Ambro. Hoc, inquit, ius (scilicet ligandi & soluendi) solis permissum est sacerdotibus. Tamen si eo uti nequeant, nisi in eos, qui p iurisdictionem sibi sunt subditi, iuxta capit. Omnis vtriusque sexus ubi cauetur, ne vllus sacerdos alienum paræcianum sine licentia sui curati soluere vel ligare præsumat. In hoc .n. Christus dñs Petrum vniuersalē ecclesiæ pastorem cōstituit dicens ei, Pasce agnos meos, ut inde tāq; a Christi vicario ac subinde ecclesiæ capite ois iurdictio deriuata i alios prælatos & ordinarios sacerdotes decederet. Quapropter qui ab ecclesia præcisi iurisdictione priuatur, vsu etiam clauu suspenduntur.

¶ Virtus autē in primis sacerdotalis clauis est pœnitentē a peccatorū culpis nō solum absolutū ostendere, ut alibi retro diximus, sed verè diuino nutu absolueret, ut verbū euāgelicū, Quodcūq; solueris sonat, & per formam ipsam absolutionis exprimitur. Vnde auctor libri de vera & falsa pœnitentia. Nō solum, inquit, dixit Christus,

*Ca. dñs iuris
sque exco.*

Ioan. 18.

Cap. ij.

quos

Rimum ergo hinc exordium sumendum est, ut exploremus an sint clauis in ecclesia: nam a parte negatiua est hoc primum argumentum. Clauis

Partis negatiua. 1. argu.

potissimum necessarie sunt ad ingressum domus, cuius ostium occlusum est: sed Apoc. 4. ait Ioan. Vidi, & ecce in celo ostium apertum: ergo ad eius ingressum nullus opus est clauibus. ¶ Secundum, quia nullum est aliud ostium ecclie, quam Christus: ait enim ipse Ioan. 10. Ego sum ostium: quicūq; & ipse est qui suum ostium aperit dum gratiā confert, & claudit dum negat, iuxta illud Apoc. 3. Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid, q aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. ¶ Tertiū arguitur clauis in ordinis sacerdotalis collatione cōferuntur: scientia autem iudicandi de peccatis, & eorum meritis illic non infunditur, sed per literarum studium, & disciplinā acquiritur: sunt enim complures sacerdotum ignari & rudes: ergo nulla est clauis scientiæ. ¶ In contrarium autem est illud Matth. 16. Tibi dabo clauis regni celorum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Partis affirmatiua.

Decisio arti.

DISTINCTIONIS vigesimæ, Quæstio prima, De clauu asser- tione.

Tertium membrum disputationis de pœnitentia in superiorib; propositum fuit de clauibus, deque earum duab; functionibus, quæ sunt indulgentiarum largitio, & excommunicatio, quod ideo tribus distinctionibus absoluetur. Quarum hæc prima duas continet quæstiones. Prima est de clauum asserione & subiecto. Et secunda, de earum virtute, & effectu. Atqui prima hæc quinque articulis cōcluditur Primus est, vtrū clauis sint in ecclesia. Secundus, quo loco euāgelij sint instituta. Tertius de earum subiecto. Et quartus, de ecclesiastica iurisdictione. Ac demum quintus, de earumdem clauum legitimo vsu.

¶ Materia hæc in ecclesia grauissima est: stupor enim est illis, qui ad notitiā veritatis non perueniunt, quod Christus ecclesiæ tantam potestatem remittendi peccata, quæ in Deum ipsum committuntur, reliquerit, ut clauum sit nomine digna, nimirum quibus iudicio suo valeat cælum, quod redemptor ipse nobis mercatus est, tum obserare, tum subinde referare. Quod ideo non solum gentibus, sed hæreticis, qui ex nobis exierunt, in credibile censetur. Est tamen materia hæc in superioribus adeo membratimq; tractata, & decerpta ut sit pro magna parte discussa. Sed necesse est cuncta in ordine redigere. Igitur, ut a nomine exordiamur, adnotādū, nomen hoc non secundū proprietatē, sed secundū metaphoram ab ecclesia usurpari. Enimuerò quia clauis munus est obstaculū auferre, quo impeditur ingressus, & rursus idē obstaculū obijcere, ne idē ingressus pateat: & impedimentum ingrediendi eccliam sit peccatū, facultas illa spiritalis & ecclesiastica ex Christi cōmissiōe tollēdi peccata, & obligādi fideles sub reatu pœni, excludēdiq; hoies p excoicationem ab ecclesia, designatur noīe clauu.

Clauis metaphoricè sur.

¶ Omnis

Spiritualis Omnis ergo spiritualis potestas ecclesie dicitur generalis nomine potestas clavis, ad diffinitionem potestatis civilis, quae non est spiritualis. Enimvero quavis princeps, ut s. Eth. ait Philosophus, per suas leges & gubernationem cuius bonos faciat & virtutes inbuant, quilibet aditus regni celorum aperitur, nihilominus quia non habet potestatem immediate tollendi peccata, aut pellendi homines ab ecclesia, potestas sua non est spiritualis, sed naturalis, & temporalis: potestas vero ecclesiae est supernaturalis à Christo concessa ad perpetuitatem attingens regni celorum. Veruntamen potestas haec spiritualis duplex est, quaedam scilicet ordinis ad characterem sacerdotalem attingens, quae est potestas administrandi sacramenta, per quae gratia confertur in remissionem peccatorum. Sed alia est potestas iurisdictionis, quae ad hanc ordinatur, ut leges condere ecclesiasticas, dispensare in votis, indulgentias conferre, excommunicare, ab excommunicatione absolueret, quinque & sacram scriptura exponere, iuxta illud Luc. 11. Vt vobis legis peritis, qui tulistis clauem scientiae. Vnde de Christo ait Ioan. Apocal. cap. 3. dignum fuisse aperire librum, & soluere septem signacula eius.

Luc. 11. Quocirca Hierony. lib. 6. super Esaiam cap. 24. exponens illud, Quaecumque solueritis super terram erunt soluta & in caelo, ait soluit eos Apostoli sermone Dei, & testimonijs scripturarum, & exhortatione virtutum. Ob id quae & predicare quodammodo ad claves dicitur. At qui hac ratione iuxta triplicem significationem regni calorum, aiunt quidam triplicem esse munus clauium. Appellatione namque regni calorum nonnunquam intelligitur scriptura sacra, quemadmodum Origenes & Hierony. illud exponunt Matth. 21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti iustitiam. Et quandoque intelligitur ecclesia militans, ut illic. Simile est regnum calorum grano sinapis: hic seminatur & crescit usque ad fructum gloriae. Sed potissimum accipitur pro aeterna caelesti felicitate, ut Matth. 5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum calorum. Igitur per interpretationem scripturae aperitur regnum calorum primo modo. Et per excommunicationem excluditur homo secundo modo à regno calorum: hoc est ab ecclesia. Et per absolutionem à peccatis introducit in regnum calorum tertio modo. At vero licet haec distinctio non

nihil lucis adferat, attamen Christus dum claves regni calorum nominat, non intellexit nisi regnum caeleste: nam ad illud haec omnes functiones referuntur. Verum est tamen, quod in istis aperire & claudere regnum calorum potest accidere aut ex vi clauium, aut autoritate priuata. Dum enim concilium explicat articulum aliquem fidei, virtute clauium aperit sensum sacrae scripturae. Dum tamen doctor illam interpretatur, non virtute clauis, sed priuata scientia: quia non est iudex. Pari modo dum sacerdos sacramenta administrat, virtute clauium hoc facit, sed dum laicus baptizat, non virtute clauis quae in ipso sit, cum characterem non habeat, sed est ob necessitatem sacramenti substitutus. Functiones ergo illae condendi leges, excommunicandi, &c. non indigent characterem: nihilominus iurisdictione illa generaliter nomine clauium intelligitur, quas Christus dedit Petro. Attamen per antonomasiam nomine clauium intelligimus potestatem ordinis ad remittendum peccata. Atque haec nominantur claves sacramentales. Igitur definitionem clauium, quae quodammodo omnia comprehendit, bene colligit glossa super illud Matth. 18. Quodcumque solueritis, &c. quae ait. Claves sunt discernendi scientia, & potentia iudicandi: id est, ligandi & soluendi: quia ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos debet excludere à regno. Hanc ergo clauium caelestem potestatem haeretici de medio ecclesiae sublatam contendunt. Fuit enim haereticum primum Noatianorum seu Catharorum, ac deinde VVicleff, ut est videre apud Thomam VValden sem. 2. tomo de sacram. cap. 144. & duobus sequentibus. Aiunt enim quod claves non sunt potestates spirituales datae specialiter sacerdotibus ad tollendum peccata hominibus quia hoc est agno proprium, de quo ait Ioan. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Sed claves Petro & ecclesiae concessae non sunt nisi potestates scientiae iudicandi de viatoribus conformiter ad voluntatem diuinam secundum iudicium legis Dei, atque adeo praedicandi, & exempla virtutum tribuendi fidelium, ut obferentur à vijs inferni, & aperiatur eis aditus paradisi. Quaequid potestates non in solis sacerdotibus, sed etiam in laicis doctis & pibus existunt. Verba sunt illius haeretici. Vnde illud, Quaecumque solueris super terram, &c. ut supra diximus, sic glossabat. Nihil soluere poteris nisi quod in caelo sit prius solutum. Hae Lutherus haeresim

haeresim totis venis ebibit, hanc foueam Germanis efudit, ubi totam eorum religionem contempnit. Quare excommunicandi potestatem negauit, ut infra videbimus, & totam ecclesiae hierarchiam deturbauit. Nihilominus ad quaestionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Claves spirituales remittendi peccata in solo Deo sunt trino & vno tanquam eius primam naturamque autoritatem: in Christo autem quatenus homo est, existunt tanquam per potestatem excellentiam: sed in omnibus sacerdotibus tanquam in eius ministris, qui eius sacramenta ministrant, quae de eius latere pendentis in cruce promanant. Enimvero ut nullum malum, peccatum est, nisi quia contra Deum, iuxta illud Psalmi, Tibi soli peccauimus & solus ipse est, cui naturaliter conuenit peccata dimittere, iuxta illud Eccl. 43. Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me. Vnde Luc. 5. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Quam Christus sententiam confirmans, ut se Deum illa ratione ostenderet, subdit. Vt autem sciamus quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait Paralytico, Tibi dico, surge, cui per potestatem excellentiam ab ipso sacramento peccata remittit, in cuius testimonium surgere eum iussit. Atque hanc excellentiam virtutis designauit Ioannes dicens, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. At vero non subinde negauit, quin ad tollenda peccata sacramentorum instrumentum utatur, quod per suos ministros applicatur. Vnde adeo ergo nulla est blasphemia hanc clauium potestatem in ecclesiae ministris agnoscere, ut hoc ipsum in gloriam ipsius Christi, & amplissimam eius potestatem referatur. Nam dum haeretici sciscitantur, quid causa esse posset, ut Christus hac potestatem relinqueret, obuia est nostra responsio, quod antequam Deus esset homo non decebat hanc potestatem in hominibus esse, sed ut cum ipso solo de sua salute tractarent. Postquam vero homo factus nos sanguine suo lauit, decentissimum fuit, ut humano generi deinceps per homines confuaret, ut scilicet humanos haberemus iudices eius autoritate pollentes, ad quos nostras deferremus peccatorum causas, nosque tum doceretur, tum iudicarent, atque adeo absoluerent vel ligarent, ut eorum iudicio & corrigeremur, & si duam salutis per eius sacramenta haberemus, ac Deum hac ratione coleremus. At vero, quia haeretici nullam rationem admit-

tunt, sed omnia volunt in euangelio fundari, satis illis esse deberet locus ille solentis Matth. 16. ad Petrum, Tibi dabo claves regni calorum, qui si praecedentia verba & subsequentia perpenderint, de potestate remittendi peccata planissime intelligitur. Rem enim Christus sapientissimè deduxit ex illa confessione Petri ad Christum, Tu es filius Dei viui: hoc est, non adoptiuus, sed naturalis, quales homines per actum vitae progignunt. Quaequidem confessio primum est fundamentum fidei, cui peccatorum remissio nititur. Et ideo ab illa fundamentali petra Petro nomen indidit, super quo, vel super cuius confessione fundanda esset ecclesia, cuius perinde ipse futurus esset caput, vices Christi gerens. Et quia capiti & principi rei publicae in signum supremae iurisdictionis claves regni traduntur, in figuram huius subiunxit, Tibi dabo claves regni calorum. Claves scilicet, quas ego in quantum Deus vnus cum patre & spiritu sancto per naturalem virtutem habeo, & tanquam homo per excellentiam, easdem tibi tanquam meo vicario dabo. Vt quemadmodum quicquid ego super terram soluo, solutum est in caelo, & quicquid ligo, ligatum est: sic quicquid tu solueris aut ligaueris super terram, solutum erit aut ligatum in caelo. Cum ergo nulla fere caelum claudatur nisi solo peccato, planissimum est potestatem illam remitti peccata esse promissam. Nam si tantum Petro munus iudicandi ecclesiam secundum diuinas regulas pollicetur, nihil noui ei promitteret: nam ius ipsum naturae vniuersos iudices & doctores non solum ecclesiasticos, verum & civiles, admonet, ut nihil prorsus doceant, nullamque sententiam proferant, aut legem ferant, nisi quatenus intellexerint id esse diuinae voluntati & regule conforme. Christus autem aliquid egregium & supra naturale, quod de caelo ipse detulerat, significauit Petro largiri. Adde quod licet per praedicationes & iudicia humana mediate & remote aperiatur regnum calorum, quatenus illa ratione virtutes instituuntur, quibus caelestis via communetur, nihilominus immediate non aperiatur regnum nisi per absolutionem peccatorum, nec clauditur nisi clauium iudicio quo retinentur. Hanc ergo potestatem illic designauit. Accidit & in hac veritate alius ad illam Christi praedicationem, Poenitentiam agite, appropinquauit regnum calorum, ut enim per poenitentiam diuina virtute sufful tam regnum calorum aperiatur & Petro pro

Locus Matth. 16.

Confirmatio huius veritatis.

Non nullae

millie sunt clauces pœnitentes absoluendi. At qui quāq; verba tō habeant, nisi promissio nis formam, tamē vel illic eadē collata est potestas, vel omni proculdubio certissimū est postea eadē tradidisse: Deus enim fidelis est, & seipsum in promissis negare non potest. Tradidit verō eā Ioan. vii. vbi Christus inter rogato Petro, an se plus alijs diligeret, respō- dentiq; cum diligere, ait, Pasce oues meas.

*Secundus lo-
cus.*

Secundus locus apertissimus est ille Ioan. 20. Data est mihi omnis potestas in celo, & in terram, remittendi peccata. Sicut mi sit me vides pater, & ego mitto vos: scilicet, ad eandem functionem fundandi meam fi- dem, dispersiendiq; in orbem virtutē pœnio- nis meae. Accipite spiritum sanctum (quo re- mittuntur peccata) ut quemadmodum quorū ego remitto peccata, remissa sunt, & quorū retineo, retenta: ita & quorū vos nōtē meo remiseritis, retenta sint. Vbi Chrysostomus ait, omne potestate, quā Christus habebat remittendi peccata, tradidisse apostolis. At quoniam con- fessionis materia, & hæc adeo sunt germanæ, ut vix altera absq; altera tractari queat, dist. 18. q. 1. art. 1. hunc locum, & alios ad hoc perti- nentes, q; pro nostra facultate potuimus locu- pletē, tractauimus. Nō ergo opus est iterum nauileam mouere. Adieciimus & sanctorum

*Sanctorum
patrum testi-
monia.*

patrum auctoritates plurimas quarū pleraque, dist. 1. de pœnia. Gratia cōgessit, ut can. Agite, qui est Augustini, & can. Multiplex, qui est Leonis, atq; alios id genus patrū. Sed ad pro- positum peculiariter illa peracuta est redar- gutio Ambrosii, aduersus hæreticos negantes posse hōi nō ministerio peccata dimitti. Cur enim, inquit, baptizatis, si per hominē pecca- ta dimitti nō licet? Lutherani enim sacramē- tū saltem baptismi non negant. Illic ergo ne- cesse habent dicere, q; hominis ministerio sit peccatorū remissio, cur ergo non per sacra- mentū pœnitentiæ? Hæc enim de causa in cō- cilio Constantiensi definitum est sacerdotes habe- re potestatem remittendi peccata, quia sunt sa- cramentorū administratores. Accedit in con- firmatione clauis illud Apostoli. 1. Corint. 5. quēadmodū & incestuosum quendā excōi- cauerit, & postmodū ab excōicatione absol- uerit. Inuare se forsan possent hæretici testi- monio illo citato. Hieronymus super Esai. quasi potestas clauis non sit aliud q; sermone dñi, & testimonijs scripturā, & exhortatione virtutum hoies a peccatis retrahere. At verō Hieronymus illud genus soluendi affirmas, non

*Concilij Con-
stantiensi.*

negat aliud remittēdi peccata. Secunda cō- clusio. Non vna tantū, sed duæ sunt eiusmo- di clauces. scilicet potestatis, & scientiæ. Probatur primō auctoritate euangelica, vbi clauces sub numero plurali explicantur. Neq; verō vti- clauis referenda est ad soluendū, & altera ad ligandū, sed ad vtrūq; requiritur vtraque. Quapropter cum dicitur clauces non desi- gnatur distinctio potestatis ordinis, & po- testatis iurisdictionis, sed auctoritas cognoscē- di causam, & auctoritas ferēdi sententiā. Proba- tur. Potestas clauis est iudiciaria, ut dist. 18. q. 1. art. 1. late ostendimus: clauces enim Deus apostolis, & eorum successoribus tribuere re- gni celorū, non sunt aliud, q; iudices eos con- stituere in condonandis, & retinendis pecca- tis. Ad hoc autem duo sunt necessaria: nēpe, potestas ad simpliciter agendum, & habitus ad bene agendū, sicut voluntas est potestas volendi, & habitus iustitiæ, qualitas ad rectē volendū. Simili enim modo in sacerdote ad remittēdi peccata requiritur potestas indul- gendi sed quia vsum idoneū illius potestatis habere nequit, nisi per iudicium de dignitate pœnitentis, an scilicet sit idoneus qui absol- uatur, an verō dignus qui repellatur, ad vtrūq; requiritur facultas. Illa ergo facultas, & pote- stas, quam habet cogēdi pœnitentem, ut sua ei peccata referat, ut eius statum, & cōditio- nem cognoscat, est clauis scientiæ: & illa, per quā pœnitētē, vel absoluit, vel ad aliquā pœ- nitentiā obligat, vel prorsus repellit dicitur clauis potestatis. Et p hoc soluitur argumē- tū, quod quispiā posset obijcere. Impedimē- tum regni celorū non est nisi vnius generis: putā, peccatū, ergo vna sufficit clauis. Nega- tur, n. consequentia, siquidē ad idē opus duæ possunt esse facultates, quarū vna ordinatur & disponit ad alteram: nā & habēs clauē ape- riēdi seram, nisi artem habeat, nihil facit. Qua propter vsum clauis scientiæ antecedere debet vsum clauis potestatis: quoniam nisi cognita causa nequit iussē sententiā ferri. Sicut in na- turalibus, nisi prius agens passum disponat, & præparet, formam non inducit. Et confir- matur hoc exēplo externi foris iudex, n. prius exercet potestatem scientiæ cogendo testis, & accusatorē, & reū veritatē ppalare, & deinde cogit parere sententiā. Arguitur emergit tū ex hac similitudine argumētū: arguitur, n. q; eiusmodi clauces non potius regni celorum q; inferni dici debeant, quēadmodū iudex & reū in carcere intrudit, & liberatū educit: ita &

*Secunda cō-
clusio.*

*Ratio cōclu-
sionis.*

ita & sacerdos dum peccata retinet, reum in- cludit in infernum, & dum absoluit, inde edu- cit. Respondetur, quod licet cui cœlum per retentionem peccati clauditur, infernus ape- ritur, ut intret: & dum alicui per absolutio- nem cœlum aperitur, infernus clauditur ne intret, tamen a digniori sit denominatio: nā finis humanæ vitæ est ingressus cœli, descen- sus enim ad infernum est per accidens: quia est exclusio a regno. Vnde si similitudo refe- ratur ad iudicem secularem, in hoc debet col- locari, q; finis potissimū iudicis sit aperire carcerem, ut homo in libertatem exeat. Ar- guitur ergo rursus, quod inter clauces ecclesiæ nulla debet esse potestas ligandi ad culpam, aut illam retinendi, quia sacramenta in bo- num hominum, & ad conferendā eis gratiā sunt instituta, præsertim cū ecclesia pro pec- catoribus oret. Respondetur: quod sicut Deus non obdurat, ut ait Augu. impertiendo mali- ciam sed non conferendo gratiam: ita & sa- cerdos non dicitur peccatum retinere indu- cendo pœnitentem in ipsum, sed non absol- uendo, quem indignum iudicat, in quo Deū imitatur. Quod si hic quispiā interroget, quænam res sit ista clauis potestatis. Scotus dist. 19. art. 3. in hoc singulariter responder, q; non est character sacerdotalis: nam character ille non est nisi potestas conficiendi corpus, & sanguinem Christi verum: clauis autē est potestas ligandi, & soluendi. Imo sic, inquit, character a clauis potestate differt, ut ille esse possit sine ista, quinuerō, ita re vera fuit nam in ecclia Domini apostoli characterem sacerdotalem receperunt, & postmodū Ioan. 20. virtutem clauis, Quorū remiseritis &c. Atq; eundē ordinem episcopus dum sacer- dotes inuitat seruare videtur: nam prius tradi- to calice, & hostia imprimit characterem cō- secrandi, & postea superpositis eis manibus, ait, Accipite spiritum sanctum, Quorū re- miseritis &c. Et subdit, q; sicut sunt duæ cla- ues, forsan sunt duo characteres: imo necesse habet dicere esse tres: nempe, character con- secrandi, & duæ clauces, vel saltem, inquit, cha- racter sacerdotalis est dispositio ad illas cla- ues, quæ nō sunt characteres. Alij nomina- les negantes, characterem distingui ab anima animi, hanc potestatem non esse, nisi essentiā ipsam animæ, quæ facultatem habet ligandi, & soluendi. Quinuerō Marfilus. q. 12. sic ar- guit. Quod potestas clauis sit in ecclesia est fides catholica: de characterē autem non est

Argum.

Que res sit.

Nominales.

nisi opinio: ergo character non est illa pote- stas. Nihilominus subiungitur hæc tertia cō- clusio. Potestas hæc clauis, de qua in presen- tiarum loquimur, quæ est remittendi, & reti- nendi peccata, non est aliud quā sacerdota- lis character. Probat, quia, ut dist. 1. q. 4. la- tē monstrauius, character nil aliud est q; fa- cultas ad suscipiendum, vel conferendum ali- quod sacramentum: ut character baptismi ad suscipienda alia sacramenta, & character ordinis potestas illa conficiendi, & conferen- di. Ad hoc enim solum munus ordinatur sa- cerdos, atque hanc ob causam sacramentum ordinis ab omnibus asseritur characterē im- primere, quæ sit potestas supra corpus Chri- sti verum & mysticum. Et cum sacerdos pec- cata remittere aut retinere nō possit, nisi per applicationem sacramenti, sit, ut idem chara- cter, qui est potestas administrandi sacramen- tū, sit hæc potestas clauis. Nā alia potestas iurisdictionis, quia non immediate versatur in retinendis, aut remittendis peccatis sacramē- taliter, nō indiget characterē. Neq; verō de hoc pugnaciter dimicandum est, sit ne chara- cter res aliqua distincta ab anima, eodē enim citato loco probabilius existimamus, non esse rem distinctam: nihilominus admonui- mus non esse negandas propositiones illas in fessu formali, character imprimitur in anima, & est indelebilis, & est facultas faciendi aliqd aut patiendi ita, ut dicat animæ potentiam supernaturalē. Nam etsi nomen characteris non sit adeo antiquum, res tamen ipsa est de fide: nempe, q; per sacramētū baptismi tradi- tur facultas alia sacramenta suscipiendi, & per sacramentum ordinis ea cōferendi. Ad argumētū ergo Scoti, quantū ad id, quod de Christo adfert, qui prius visus est characterē sacerdotale apostolis cōtulisse, & postmodū potestatem clauis, art. proximo respōdebim⁹: nā cum haberet potestatem excellētiā, potuit diuisim illas facultates donare. Sed quantū ad id, quod subiunxit de episcopo ordināte sacerdotes, responderetur, simul dum imprimi- tur character cōferri potestatem clauis, sed quæ non potest oia simul dicere, postmodū pro- latio verborū. Accipite spiritum sanctum, & manū impositione declarat facultatem chara- cteris pri⁹ impressi. Ex quo fit, ut vn⁹ idēq; character per diuersos respectus ad diuersa officia dicatur plures potestates: nempe, cō- ficiendi eucharistiā, cognoscendiq; delicta, ac perinde soluendi, & ligandi sicut idē ignis ca- Nūm 2 lesacit,

*Tertia cōclu-
sio.*

*De characte-
re.*

*Ad argum.
Scoti.*

*Idem chara-
cter plures potest*

Tertia conclusio.

Ratio.

Declaratio con-
firmatio.

Quarta con-
clusio.

nem suam, & bibendi sanguinem disseruerat, non tamen modum manducandi patefecerat, quousque re ipsa eos docuit. Dicere autē sacerdotibus fuisse prius institutos, q̄ mysterium consecrati intelligerent, ratio nō fuit. Tertia conclusio. Quod illic in cœna collata eis fuerit potestas clauum in foro poenitentiae, probabilitate non caret: at tamen multo est probabilius, illam fuisse collatā Ioā. 20. Prior pars probatur: nam cum illic fuerit apostolus impressus sacerdotalis character, quem diximus esse modo potestatem clauum, coniectura fuit, vt quemadmodum nunc dum sacerdotes ordinantur in impressione characteris illam potestatem suscipiunt, ita & tunc susceperunt apostoli. Sed tamen tunc dicendū est, q̄ acceperunt illā potestatem alligatam, ne vti illa possent quousq; post resurrectionem spiritum sanctum ad id muneris susceperent. Et ideo Ioā. 20. Datus est eis spiritus sanctus, utque adeo facultas eadem potestate vtendi. Et re vera parui refert, sic vel aliter dicatur. Nihilominus verba ipsa. Accipite, & Quorū remisistis, vehementiore ingenerant opinio- nem, q̄ illic fuerit eadē potestas collata. Præterq̄ q̄ omnium doctorum autoritas huic sententiae suffragatur, vt Turrecremata, & Caie. super eundem locū euangelij, & S. Tho. in 4. dist. 24. q. 2. ar. 3. vbi ait, q̄ Christus dedit apostolis sacerdotale potestatem quātū ad actum principalem in cœna, quando dixit, Accipite & manducate &c. subdens, Hoc facite in meam cōmemorationē. Quinuerō, & sacer Hierony. ad Hedibiam. q. 9. eandē assentit veritatem, vbi it, quod licet ab initio quo apostoli ad apostolatū assumpti sunt, spiritum sanctum receperint, tamen post resurrectionē eundem receperūt ad hunc finem, vt peccata dimitterent. Idem ait super eundem locū Ioannis. Et similiter Chryso. atq; Ambro. lib. 1. de poenitentia. Dicendū ergo, q̄ in cœna tanq̄ in radice id est, in characterē receperunt potestatem clauum, sed postea extensa fuit potestas eiusdem characteris ad hanc functionē, veluti dum episcopus ordinatur non suscipit characterem nouum, sed extensionē characteris sacerdotalis ad cōfirmandum, & ordinandum. Et sic opinio Armachani deseritur. Quarta conclusio. Id quod ait Turrecremata Petri Ioan. vlti. plenissimam potestatem in vtroq; foro recepisse, verissimum est: quod vero subdit alios apostolos eādem per ipsum suscepisse, veritati non consonat.

Nam apostoli oēs cum omnibus apostolicis functionibus a Christo sunt immediate instituti. Hoc enim Paulus consulto probare contendit ad Galat. 1. & 2. Nam plenius apostoli hoc illi calumniabantur, quod cum nō esset creatus immediate a Christo, non esset verē apostolus. Et ideo concedens ipse, neminem posse esse apostolum, nisi a Christo institutū probat se fuisse ab ipso immediate in apostolatū assumptū. Quare ait, Paulus apostolus non ab hominibus, neq; per hominē, sed per Iesum Christum. Ac subinde monstrare contendit, quod ceteri non eum euangelicā pradiationem docuerint, sed q̄ per reuelationem Iesu Christi spiritum prophetiū suscepit. Atq; eadem ratione vacante loco Iudae apostoli non substituerūt alium, sed fortē diuinitus exoptularūt, vt Christus eum eligeret, cui spiritū prophetiū inspiraret, & apostolicam autoritatē perhiberet. Igitur cum vtriusq; plenissima iurisdicō de essentia sit apostolici muneris, vtrūq; a Christo omnes immediate susceperūt, atq; adeo vnusquisq; erat per Christum episcopus vnuerſi orbis, quem ideo inter se partiti sunt, vt vnusq; ad ad suam plagam diuideret. Vnde illos simul ordinauit dicens, Accipite, Hoc est corpus meum &c. Hoc in mei memoriam facietis. Et omnibus simul dedit potestatem remittē dipeccata, Accipite spiritum sanctum, Quorū remisistis peccata &c. Atque omnibus plenissimā dedit iurisdicōne Matt. 18. Quicūq; solueritis super terrā &c. Quo fit, vt in munere apostolico omnes fuerint aequales Petro. Nisi quod Petrus tanq̄ ecclesiae caput erat eorū p̄fēs, vt cōcilium conuocaret, vt Act. 15. legitur, & alia obiret p̄fidentis officia. Quapropter tanq̄ qui perpetuo erat futurus caput, tandem Ioan. vltim. suscepit eandem plenitudinem non solum tanquam apostolus, sed tanquam Christi vicarius, cuius autoritas permansura erat in eis, qui suam se dem occuparent. Hoc enim Petrus habuit singulare tāquā caput, q̄ ceteris data est potestas tantum personalis, non tamen successura in alios, nisi per autoritatem Petri. Nam etsi episcopi successores apostolorū dicantur, vt can. Quorum vices, dist. 68. illam tamē autoritatē non suscipiunt, nisi per Romanū p̄fificē Petri successorē. Sed vnus hic tamen scrupulus superesse videtur, quod etsi cōstet hanc clauum potestatem Christum apostolis concessisse ne p̄ tamē subinde cōstat eam per-

Paul. Galat.
1. & 2.

An clauū
potestas
rit cōcessa
quā p̄fificē
ecclesiae da
manu-

Solutio. arg.
1. & 2.

Tertium ar-
gumentum.

Quarta ar-
gumentum.

concessisse tanq̄ perpetuū in ecclesia per- mansura. De hoc alitē statim arti. proximo. Arguitur, vt arguētis Armachani satisfacia- mus, ad primū, quod nos fecimus, responde- tur, q̄ Christus per potestatem excellentie po- uuit apostolis apostolica munera successu tē porum impertiri, & ideo non fuit necesse, vt eo tempore, quo eis ad apostolatū assump- ptis, eumē eis traderet. Vnde Marc. 3. non le- gitur, nisi quod fecerit, vt essent duodecim cū illo, vt mitteret eos p̄dicare, & dedit illis potestatem curadi inhirmitates, & demonia eiiciendi, quod erat ad cōfirmandam fidem necessariū, etiā ante passionē. At quia vsuū consecrandi, & absolendi habituri nō etiā, nisi post passionē, illuc vsq; distulit eas facul- tates eis adhibere. Quapropter licet ante pas- sionem iam essent destinati apostoli, & insti- tuti, nihilominus eorum potestas, & facultas non fuit omnino completa, sed manca quo- usq; Christus resurrexit, imō, vsq; ad pente- costen, quando suscepit spiritum sanctū, & linguarum dona. Et per hoc responde- tur ad secundū, nempe, q̄ diuersas potesta- tes eiusdem characteris in diuersis temporibus eis contulit. Et ideo licet impresserit eis cha- racterem in cœna, postmodum tamen extē- dit eiusdem potestatem ad remittenda pec- cata. Episcopus autē, q̄a habet suā potestatem sacramentis alligatā, non potest eam diuide- re, sed vbi imprimit characterē, illic confert potestatem clauū. Aliter tamen Armacha- nus arguit, quod sit hūc tertiuū argu. Apostoli vt Mat. 4. legitur, baptizabant, idq; ex offi- cio tanq̄ apostoli, atq; oleo curabāt infirmos eo more, quo Iacobus. c. 5. docet sacramentū extreme vñctionis administrari, ergo sacra- menta conferebant, atq; adeo ante cœnam erant sacerdotes. Ad hoc autē respondetur, q̄ licet apostoli ante dominicā cœnā baptiza- rent, non tamē subinde dicere cogimur, q̄ ba- ptizauerint ex officio tanq̄ sacerdotes, sed nullū Christi. Præsertim cum id modō laicis liceat. Quod autem oleo infirmos curarent, non pertinebat ad sacramentū extreme vñ- ctionis, sanē cum illud nō cōferatur, nisi post sacramentū poenitentiæ & eucharistiæ, quæ- quidem sacramenta certū est apostolos ante passionē non administrasse. Illa ergo nō erat nisi simplex curatio per donum sanitatis. Quarto arguitur. Si Christus in cœna apo- stolos ordinauit, sublegetur, quod duo eis co- tulit sacramenta ordinis ad cōficiendū cor-

pus, & sanguinem, & sic plura sunt quā se- pte sacramenta: nā successiue dixit, Accipite & comedite, & postea, Accipite, & bibite. Sed respondetur, quod Christus non illo verbo p̄cise ordinauit apostolos, Accipite, & comedite, vel illo, Accipite, & bibite, tunc enim solū eis porrexit eucharistiæ sacra- mentū, sed illo, Hoc facite in meā cōmemora- tione. Quod licet dictū sit inter porrectionē corporis, & sanguinis, tamē ad vtrūq; refer- tur: quare non sunt duo sacramenta, sed vnū. Imō quāuis seorsum daret illas facultates ad diuersas materias, essent partiales facientes vnā potestatem, sicut sacramentū est vnū ex duabus speciebus constans. Quinto arguit valentius, quod potestas clauū soluedi, & ligandi non fuerit collata illis Ioan. 20. sed ante resurrectionē, nam alias, inquit, sequeretur q̄ nec Iudas fuerit verē apostolus, latē cū po- testas clauū sit p̄cipuū de essentia apostoli, neq; D. Tho. eandē suscepit potestatem: nā Iudas in laqueo se enecauerat, nec Thomas intererat dum Christus apostolis dixit, Acci- pite spiritū sanctū &c. Et tamen de Iuda ait Petrus Act. 1. quod cōnumerat* erat eis (sc. apostolis) & sortitus esset sortem ministerij apostoli. Respondetur autē, quod vt Iudas sortitus diceretur sortē ministerij apostoli, sa- tis erat fuisse iā cōnumeratum apostolis, fun- ctūq; officio p̄dicandi, & sanandi infirmos characterēq; sacerdotale suscepisse, qui radix erat potestatis clauū, tamē si sua culpa non fuerit eadem potestate donatus. De Thoma autē respondetur, quod apostolis tanq̄ cōmu- ni collegio data est illa potestas, quam ideo etiā abens Thomas tanq̄ mēbrū eiusdē colle- gij suscepit. Quinuerō illic oēs posteri sacer- dotes eandē suscepūt potestatem, alioqui ne- gandū esset presbyteros, qui modo sunt, illā habere. Si ergo nondum nati illā tunc in apo- stolis suscepunt, nil mirum si abens Tho- mas ea suscepit. Alii possent dicere, quod post dies octo, quando intulit digitum in la- tus Christi eandem suscepit potestatem. Sed congruentior est prior solutio.

ARTICVLVS. III.

Verion clauus in solis sacerdotibus euan- gelicis existant.

ost hac quaeritur de clauū sub- iecto vtrum sint in solis sacerdo- tibus euangelicis. Et arguitur a Partis nega- tione. Deus nunq̄ huma- num

Solutio.

De Thoma.

Partis nega- tione argu. 1.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

Prima affirm-
tione.

Deciso arti-
culo.

Anglie er-
ror.

num genus subsidio destituit, quo possent ho-
mines regnum celorum ingredi: hoc autem
est minus clauum in aperire regnum celorum:
ergo haec potestas fuit in lege naturae. **Secun-
do.** Sacerdotes veteris legis fuerunt vere sacer-
dotes diuinitus instituti, ut in Exodo, & Leui-
tico legitur: sed clauum potestas est sacerdo-
ti annexa: ergo in veteri lege fuerunt clauum.
Tertio. Quoniam Christus clauum potesta-
tem apostolis tradiderit, non tamen constat
eam ita diuinitus tangere perpetuo permanens:
non ergo relictum in ecclesia. **Quarto.** Oes
Christianos Christus, ut a Petro legitur, fe-
cit regale sacerdotium: ergo omnes Christia-
ni pari iure clauum habent auctoritatem. **¶** In
e contrario autem est verbum illud. Ambrosi-
us quod in textu citauimus, Hoc ius (s. ligandi,
& solvendi) solis concessum est sacerdotibus.
¶ Quod haec sollemnis est, non quod inter catho-
licos sit dubia, sed quod tum haeretici de illa per-
uerse sentiunt, tum & orthodoxi intellectu
est necessaria. Lutherus enim, qui fuit eius. 10.
articulus a Leone condemnatus, in illo pesti-
ro lib. de abroganda missa priuata contendit
omnes Christianos esse sacerdotes, allegans
illud citatu Petri, quod sunt omnes gentes ele-
cti regale sacerdotium, & Apoc. 5. Fecisti nos
Deo nostro regnum, & sacerdotes. Et. 2. 20.
fuerunt sacerdotes & Christi eius &c. Quare
ait, quod sacerdotes rasi, & vincti hoc libi per in-
iuriā assumunt, & arrogat priuilegiū. Et ideo
ait in prefato art. Tantū quilibet Christianus
facit quātū Papa, & episcopus, etiā si mulier,
aut puer sit. Eiusdem heresis autor prius fuerat
V. Vitellius, ut Thomas V. Valde, refert tomo
2. de sacra. 7. & 28. & 241. **¶** Praeter hanc
haeresim alius error temporib' nostris nunq̃
antea auditus de hac ecclesiastica potestate
exortus fuit Angliae sub Henrico octauo, q̃
animo repudiandi uxorem Catharinā liem
cum Romano pontifice cōtestatus est, vnde
occasione nactus contendere cepit eccle-
siasticarum clauum potestatem penes regē
esse, & ita se regem in temporalibus, & spū-
tualibus praedicauit episcopos, & sacerdotes
creans. Quem errorem, ut ab Anglia propul-
sarent, multae martyrum centuriae, sese gla-
dijs ignibus, atque alijs truculentis mortibus
obiecerunt. Hanc verō procellam tandem
diuina clementia per Philippum secundum
catholicum Hispaniarū regem, qui Mariam
Christianissimam eiusdem Henrici filiam du-
xit, sedatam curauit. **¶** Ugitur ad quaestio-
nis

huius legitimā decisionem, meminisse prius
oportet, multiplicis potestatis haec tenus ex-
plicat. Est enim & potestas sacerdotalis cha-
racteris, & duplex iurisdicōtio tam in foro in-
teriori ad ligandum, & solvendum per sacra-
mentum poenitentiae, q̃ in foro exteriori ad
soluendum, vel ligandum per indulgentias, vel
excommunicationem, ac demum ad guber-
nandam ecclesiam. Secundo supponendum
huiusmodi potestates esse supranaturales,
ut patet ex earum fine, qui est ingressus re-
gni celorum. Nam potestas reipublicae ci-
uilibus naturalis est, ut pote ad finem natura-
lem nempe, ad pacem, & tranquillitatem rei
publicae relatā dicitur finis hic proximus ad il-
lum supremum per Dei prouidentiam refe-
ratur. **¶** His suppositis ad quaestionem qua-
tior conclusionibus respondetur. **Prima.**
Ante orbem redemptum nulla spiritalis
fuit, aut in lege naturae, aut sub lege scrip-
ta clauum potestas gratiae effectrix. Probatū
quia clauum regni celorum est, quia ipsum ape-
ritur sed ante Christum natum cunctis homi-
nibus obseratum fuit, nam & iustissimi qui-
que ad limbum descendebant sperantes bea-
tam spem, & aduentum regni Christi: ergo
tunc nulla erat potestas clauum. **Secundo.**
quia ut distinct. 1. monstrauimus, in lege na-
turae nulla erant proprie sacramenta, & in
lege scripta licet essent sacramenta gratiam
significantia per Christum conferenda, ta-
men nullam per se conferbant, sed omnes
in sola fide venturi salui fiebant: potissima
verō clauum virtus in applicatione sacra-
mentorum consistit: ergo tunc nulla erat
potestas clauum. **Quare, & distinct. 2. & di-
stinct. 18. collegimus, nullam fuisse sacra-
mentalem confessionem in lege Moysa-
ca. ¶** Atque hoc ipsum est, quod Baptista
Christi praenunciū, ac deinceps Dominus
ipse nos docuerunt, dum euangelicam pra-
dicationem inde auspiciati sunt, ut homines
poenitentiam agerent: quia appropinquau-
rat regnum celorum, ubi Christus insinua-
uit in sacramento potissimum poenitentiae
clauum eiusdem regni se collocaturum.
¶ **Secunda conclusio.** Christus fuit, qui pri-
mus habuit clauum regni celorum. **Conclu-
sio.** est sancti Thomae distinct. 19. quaest. 1.
art. 2. ubi ait, quod virtus aliqua esse potest
in aliquo, aut tanq̃ in per se agente, quod est
perfectius, aut tanquam in instrumento, qui
est minus perfectus modus: virtus autem
aperiendi

multiple
potestas.

potestas
ecclesiastica
sunt supra-
naturales.

Prima con-
clusio.

Ratio con-
clusionis.

Ratio 2.

Secunda con-
clusio.

Tertia con-
clusio.

Haereticorum
cauillatio.

2. Cauillatio.

Matt. 28.

aperiendi regnum celorum fuit in Christo
tanquā in per se agente: nam quatenus Deus
id per propria auctoritatem habebat: & qua-
tenus homo, per meritum suae passionis, ubi
tollens peccata nostra, totiusque adeo mun-
di qui eius redemptionem expectauerat, cū-
ctis regnum aperuit, iuxta verbum eius ad la-
tronē in cruce. Hodie mecū eris in paradiso:
& ideo absq̃ caractere ordinis habuit clauē
excellētiā, ut regnum etiam absq̃ sacramē-
tis posset aperire: sacerdotes vero, qui sunt
eius instrumentales ministri, nō nisi per
sacramēta: iuxta illud. Apoc. 3. 7. asseritur
habuisse clauē David, quod intelligitur qua-
tū ad referendā mysteria scripturae sacrae,
cuius spiritus exponitur, & quantū ad ingres-
sum regni celorum, cuius virtute illuc ingredi-
tur. **¶** **Tertia conclusio.** Christus hanc ecclesi-
asticā potestatem nō solum ut in eis repora-
liter duraret, quibus ea contulit, sed ut perpe-
tuo esset in ecclesia permanens. Quod n. ea
ecclesiā donauerit in superioribus probatū
est: sed quod eam perpetuo donauerit haeretici
fortan inficiari possent dicētes, in euangelio
nullam haberi mentionem perpetui succes-
sionis: nam solis apostolorum personis dictū
est, Tibi dabo, &c. &c. Quorū remiseritis, &c.
Itē: quia alijs facultatibus apostolos insigni-
uit, quae in ecclesia non persistunt, ut dono
linguarum & sanitatum, & spiritu propheti-
co ad cōdendā scripturam sacram. Et ideo
contra huiusmodi cauillationes probatur cō-
clusio. Christus fundauit ecclesiam vsq̃ ad cō-
summationem saeculi duraturā: nempe, super
suam fidem & leges, sine quib' nemi salus
patere potest, atq̃ adeo fecit eam vnū ouile,
quod nisi qui intrauerint salui esse nequeūt.
Vnde Matt. 24. Praedicabitur hoc euangelium
regni in vniuerso orbe in testimonium omni-
bus gentibus & tunc veniet consummatio.
Et Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum omni-
bus diebus vsq̃ ad consummationem saeculi:
sed potestates clauum sunt collatae in bonū
commune totius ecclesiae: ergo non solum
apostolis, sed in illis suis etiam posteris sunt
traditae. Quare non opus fuit Christo succe-
ssionem meminisse, sed ipsamet traditio cla-
uū perpetuitatem designabat. Nam etsi
solis apostolis dixerit, Ite, baptizate, & c. res
ipsa ostendit baptismum perpetuo in eccle-
sia durare. Alias verō dignitates, quae pecu-
liariter ad apostolicam functionem pertine-
bant, non necessarii oportuit in ecclesia per-

durare. Vnde Paul. ad Ephes. 4. distinguens, *Par. Eph. 4.*
ecclesiae membra ait, Ipse quidem dedit quo-
sdam apostolos, quosdam autem prophetas
alios vero euangelistas, alios autem pastores
& doctores ad cōsummationem sanctorū
in opus ministerij, in aedificationem corpo-
ris Christi donec occurrant. oēs in vnitatē
fidei, s. in die iudicij. Quocirca & apostoli ipsi
successores sibi creant, ut in illa dictū sunt.
¶ **Quarta conclusio,** qua ad quaestionem res-
ponderetur. Potestas clauum sacramentalis
in solis euangelicis sacerdotibus existit. Vbi
adnotandum, quod Christum clauum contulisse
intelligi potest aut toti ecclesiasticae republi-
cae in cōsueti p̃as gubernandi se se, aut elige-
di regē est i toto reipublicae corpore aut p̃o-
nis. At quicquid sit de iurisdicōne, de qua sta-
tim dictū sumus potestas in clauum absol-
uendi & ligandi in foro poenitentiae manifestū
est nō posse in corpore simul ecclesiae consi-
stere: quia est personalis potestas, quā sacer-
dos dū sacro ordine initiatur, suscipit, quā di-
uinitus esse characterē: corpus n. ecclesiae nō
suscipit in communi ordines, sed personae.
¶ **Conclusio** haec apud catholicos probatione
non indiget, sed aduersus haereticos vnico ni-
tatur fundamento quod ipsi subuertere cōten-
dunt. Superius enim d. 13. q. 1. art. 1. haereticorum
catenam, & potissimum Lutheri depinximus.
Enimvero, quia in sacramētis nulla vni gra-
tiae conferēdi, aut mysteriū vllū supernatura-
le agnoscunt, sed docent vniuersi, propria si-
de ad salutē sufficere, nihil mirum si neq̃ ad
executionē horū mysteriorū selectū aliquē
ministrū confiteatur. Quapropter nō eo fa-
ciūt Christianos oēs sacerdotes quod Christia-
nā dignitatē extollāt, sed quo sacramēta per-
fundēt, in quib' posita est Christiana religio.
Illis ergo: qui sacramēta nostrā virtutē cōferunt
habere iustificandi & in sacramento eucharis-
ticae corp' Christi esse verū sacillimū est sub
inde persuadere ministros esse diuinitus ad
id delegatos, & per sanctā vnctionē institu-
tos: ut in ordinis susceptioe gratia perfunda-
tur, qua fiat sacramētis gratia administrādis
idonei. Vnde Paul. 1. Cor. 4. re vera nō de cui-
ctis promiscue Christianis, sed singulariter d
ipsis apostolis ac sacerdotib' aiebat. Sic nos
exaltimet homo ut ministros Christi, & dis-
pensatores mysteriorū Dei: nam & pulcher-
rimus mundi ordo, in quo elementa alia alijs
subiungunt, & supra coelestes hierarchiae, & cū-
les omnes reipublicae nū aliud clamant, quā
Nū s. quod

Quarta con-
clusio.

Probatū cō-
clusio aduer-
sus haereticos.

Lutherus.

quod ad singula officia publica sui sunt desti-
nandi peculiares administrari: quanto ergo de-
centius ecclesiastica hierarchia id postulat;
quam regius Plantes regina appellat ad de-
xtram sapientiae sedentem in vestitu deaura-
to circumamicta varietate. Ad litteram vide-
tur Apostolus. 1. Corin. 12. similem popularē
querimoniam reprimere. Conqueriebantur
enim illi neochristiani, quod non omnes in sa-
cerdotio, aut in alio eminentiori loco essent,
putantes ob id non esse perfecte Christianos.
Quibus Paulus proposita membrorum simi-
litudine ait, in corpore ecclesiae alios esse o-
culos, alios manus, alios pedes: nam diversa sunt
gratiarum dona: scilicet, ut ait ad Ephes. 4. Alij
sunt apostoli, alij pastores, & doctores &c. si
ergo, inquit, dixerit pes, Quoniam non sum
manus, non sum de corpore, non ideo non
est de corpore? Et si dixerit auris, quoniam
non sum oculus, non sum de corpore, non
ideo non est de corpore? Si totum corpus o-
culus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi adora-
tus? Lutherus autem nesciuit aliter lite dirime-
re, q. faciendo oēs oculos: ut faciendo populū
oculatisimū. Arguit, illa ratione oēs exocu-
lauit. Si enim omnes sunt episcopi, ubi subdi-
ti? & si oēs sacerdotes parochiales ubi paro-
chiani? At verò quid opus est cum istis litiga-
re, cum manifestū sit apostolos ipsos alios creas-
se episcopos, & sacerdotes sibi successuros?
Nam Pau. ut legitur Actū. 20. vocauit ad se
presbyteros Asiae, quibus ait, Vos posuit spi-
ritus sanctus episcopos regere ecclesiam. Et. 1.
ad Timo. 3. docet, qualem oporteat esse epis-
copū. Et. c. 4. admonet, ne cito cuius manus
imponat, ubi docet eū ordinasse in epīm, qui
subinde ordinabat presbyteros. & ad Titum
1. admonet ipsum, ut per ciuitates constituat
presbyteros, sicut ipse disposuit ei, quē epīm
etiam ordinauerat. At quoniam de re hac loco
citato dist. 13. q. 1. plura diximus, satis de hac
quarta conclusione. Respondetur ergo Lu-
thero, q. licet Petr. & Ioan. in Apoca. dicant,
q. Christus nos simul sacerdotes fecerit & re-
ges, non tamen affirmabit Lutherus omnes
Christianos esse reges. Pari ergo modo licet
oēs christiani ea generali ratione dicantur sa-
cerdotes, quod se & sua Deo in sacrificiū of-
ferunt, nihilominus per antonomasiam illi di-
cuntur sacerdotes, qui ad sacramenta admini-
stranda consecrati sunt.

Actū. 20.
Luthero re-
spondetur.
ubi data sit
potestas cum
stranda consecrati sunt.
hic sacerdo-
tibus.

hac potestas data sit cunctis sacerdotibus.
Nam soli apostoli fuerunt a Christo ordina-
ti apostoli soli; illi acceperunt spiritum san-
ctum in remissionem peccatorum. Et quan-
tis supra monstratum sit, illam potestatem su-
scipisse tanq. perpetuū in ecclesia duraturā,
posset nihilominus cauillator quispiam dice-
re, solum de iure diuino manere in episcopis,
qui dicuntur apostolorum successores, ut est in
can. Quorū vices. d. 68. atq. adeo inferre, q. po-
testas sacerdotalis non est, nisi de iure politi-
co: quia. i. ecclesia sanxit, ut sacerdotes ordi-
narentur in auxiliū episcoporum. Responde-
tur tamen, q. sacerdotiū est de iure diuino, &
quantū ad potestatem consecrandi, & quan-
tum ad vim clauium absoluedi in foro poe-
nitentiae. De priori enim membro ambigere
nemo potest: nam cum character & ordo sacer-
dotalis sit de essentia conficiendi eucharistiae:
& ecclesia non habeat auctoritatem mutandi
ea, quae sunt de essentia sacramenti, non est du-
biū quin de iure diuino sit illa potestas in om-
nibus sacerdotibus. Nam si soli apostolis eā
Christus tribuisset, non auderet ecclesia, nisi so-
lis episcopis eorum successoribus tribuere.
Quare cū preter apostolos septuaginta duos
discipulos elegerit, ubi auxiliares presbyteri
episcoporum intelliguntur, sit ut dum aposto-
los sacris ordinibus initiavit, illic designa-
ret ordinandos presbyteros. De alia verò po-
testate ligandi, & soluendi res non est ita cer-
ta, vsus tamen ecclesiae, rerum diuinarum cer-
tissimus interpret, docet etiam eandē quoq;
iure diuino esse sacerdotio annexam porro
cū inter ordinandum possit facultatem con-
secrandi ait. Accipite spiritum sanctum, Quo-
rum remiseritis &c. ubi profitetur, quod eo-
dem loco Ioan. 20. data sit illa potestas cun-
ctis sacerdotibus. Id quod Ambros. libr. 1. de
poenitentia ait, solum permissum esse sacer-
dotibus. Et lib. 2. Concessit hoc, inquit, Chri-
stus apostolis, & de apostolis ad sacerdotium
officia transmissum est. Et ratio quoque suf-
fragatur: nam si connexio hac potestatum
non esset de iure diuino, ecclesia posset fa-
cere, ut sacerdotali characteri non esset anne-
xa potestas clauium, quod certe efficere
nequit. Consentaneum enim est, ut dum
Christus potestatem presbyteris tradiderit
super corpus suum verum, simul &, quae il-
li annexa est, tradiderit super corpus mysti-
cum, ut dignē idem verum corpus possent
plebi dispensare. Accedit demum, quod
cū

Caualatio.
Dolutio.
potestas li-
gandi, & so-
luendi huius-
rit collata
cunctis sacer-
dotibus.
Ambros.
Ratio opti-
ma.
alia ratio
cū

cū confessionum audientia tanti popu-
li, quantus est Christianus, soli episcopi
non sufficerent, non satis Christus eccle-
siae suae consulisset, nisi presbyteris, qua-
ritione sacerdotes sunt, eandem facultatem
relinqueret. Quare ubi illam apostolis dedit
tribuit & presbyteris, nisi quod iurisdictionū
distributionem commisit Petro, quae non est
de intrinseca ratione sacramenti, sed de neces-
sitate applicationis materiae.

Ex his sequitur discrimen inter sacerdotes
legis naturae, & scriptae, ac nostros: oēs enim
erant verē sacerdotes sacrificia in Dei cultū
offerentes, atque adeo nonnullam habentes
spiritualem potestatem. Bisariam enim po-
testas dicitur spiritualis. Vno modo ratione
finis, atq. altero ratione effectus. Ratione fi-
nis dicitur, quia ordinatur ad veram religio-
nem. Et ratione effectus, quia instrumentalis
est, causa gratiae. Atqui dist. 1. q. 2. ostensum
est, quemadmodum in lege naturae res publi-
ca ipsa ciuili instituere poterat vera sacrifi-
cia, quibus verum Deum colerent, atq. adeo
sicut reges & magistratus creare poterat, ita
& sacerdotes, qui diuino cultui manciparen-
tur. Imo & rex ipse illos poterat instituere:
quia nullam habebant supernaturalem pote-
statē. Et tales leguntur Gene. 17. fuisse in Aegy-
pto sacerdotes, & fuerunt inter Romanos, &
in alijs gentibus. Quinuo poterant iure he-
reditario primogenitura succedere. Quare
Melchisedec iussu Dei ferunt Iudei, quia pri-
mogenitus erat Noe: nempe, se fuisse sacer-
dotem. Et Iacob, fertur, ius hoc a fratre suo
Esau fuisse ineratam. At verò sacerdotes le-
gis Moysi a quo non haberent potestatem
spiritualem quantū ad effectum: scilicet, con-
ferendi gratiam, nihilominus, quia eorum sa-
cificia, vnctiones & vestes mystica erant &
figura rerum supernaturalium legis euange-
licae, non poterant a republica creari, sed a
Deo per ministerium Moysi. Et ideo Deus
instituit Aaron summum Pontificem, ut ha-
beretur Exo. 28. & selegit tribum Levi, in qua
perpetuū essent sacerdotes & ministri tem-
pli. Nullam tamen habebant spiritualem po-
testatem quantum ad effectum: confendi
gratiam, atque adeo, nec concedendi indul-
gentias, nec excommunicandi, aut priuandi
beneficijs ecclesiasticis, quia haec omnia sunt
spiritualia quoad effectum. In lege autem e-
uangelica, quia sacerdotes potestatem ha-
bent spiritualem conferendi gratiam a Chri-

Discrimē in
to sacerdo-
te, legis na-
turae scriptae
& nostrae.
non poterat
instituere sa-
cerdotes.
potestas li-
gandi, & so-
luendi huius-
rit collata
cunctis sacer-
dotibus.
Ambros.
Ratio opti-
ma.
alia ratio
cū

sto ipso, autore gratiae & redemptore creati
sunt. Quod autem diximus in lege naturae &
scriptae fuisse verē sacerdotes intelligitur ante
promulgationem euangelij, quando poterat
esse verus vnus Dei cultus. Iam enim nulli-
bi sunt veri sacerdotes nisi in euangelica ec-
clesia. Nisi forsitan aliqua sunt gentes, ubi lex
euangelica inuincibiliter ignoratur, quae sint
ab omni idololatriae genere munda & vnū
Deum colant. Quod de tota vna republica
non est credibile: nam si lege naturae seruassent
aliquo Deus eos supernaturali lumine irra-
diasset, ut veritatem inquireret. In Iudeis ve-
rò manifestum est nullū vigere iā verum sa-
cerdotium: quippe quod in euangelicū iam
translatum est, iuxta illud Pau. Heb. 7. Tran-
slato sacerdotio necesse est, ut legis transla-
tio fiat. Ut enim sacrificia omnia illa per vnū
cū sacrificiū Christi abolita sunt ita & sacer-
dotium. Per hac ergo, quae dicta sunt, argu-
menta facta soluta restant. Ad primum enim
respondetur, quod sub lege naturae hominum
genus non erat remedio destitutum: nam ut
d. 1. monstratum est, illucebat etiam tunc sub-
obscurus quidā in eis fidei radius, quo legē na-
turalem seruantes per diuinum auxilium cō-
uertere poterant. At quia Christo nondum pas-
so sacramenta non conferebant gratiam, sit
ut nec fuerit in sacerdotibus illis potestas
lacrimum. Atq. idem respondetur ad secun-
dum de sacerdotibus veteris legis. Tamen si
ratione praedicta a Deo essent creati. Ad
tertium autem iam responsum est, ubi dixi-
mus potestatem clauium esse ecclesiae tradi-
tam in perpetuum permansuram. Et ad
quartum: ubi declarauimus quemadmodum
Christiani omnes dicantur sacerdotes.

Solutio pri-
ma arg.
Solutio 2.
Solutio terrij
Solutio quar-
ta.

ARTICVLVS. IIII.

Verum potestas iurisdictionis in vtroque foro sue-
rit sic collata ecclesiae, ut in toto corpore
immediate resideat, an vero
in prelatis eius.

Vanuis de potestate clauium
sacerdotali satis dictum sit, ta-
men de iurisdictione in vtro-
que foro dubium restat. Et i-
deo arguitur q. eam Christus
toti corpori ecclesiae immediate tradiderit
inde derivaretur ad prelatos. Potestas ciuili
gubernandi sese est in toto corpore republi-

Parti affirma-
tiva.
Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Pars negati.

Decisio arti-
culi.

Gerson
Almain.

An concilium sit su-
pra Papam.

Fundamentum
Gerson.

Rex a repub.
recipit pote-
statem iuris-
dictionis

ca, quæ potest regem eligere, vel se per alios magistratus gubernare: atque hanc potestatem Deus iure naturæ cuique reipublicæ dedit: ergo simili ratione Christus vniuersæ reipublicæ christianorum eandem contulit potestatem, & non personis singulis. ¶ Secundo arguitur. Conciliū vniuersale dicitur vniuersalem ecclesiam representare: ergo suam auctoritatem non habet à Papa, sed à se, quasi illic assistant omnes Senatores, & Procuratores ecclesiæ, per quam auctoritatem possunt de legibus, & magistratibus ecclesiæ disponere, cui alludit verbū illud Christi ad Petrum Matth. 18. Si te non audierit, dic ecclesiæ: quæ ratione videntur antistites appellari prelati ecclesiæ iuxta verbū Iacobi. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ: ergo Christus iurisdictionem hanc toti ecclesiæ immediate reliquit. ¶ Tertio, quia sacerdos cardinalium senatus Papam creat: ergo nomine & auctoritate ecclesiæ illud facit: si ergo auctoritas creandi Papæ, qui est summū caput ecclesiæ, est in tota ecclesiā, penes ipsam est tota ecclesiastica potestas & iurisdictione, & ab ipsa derivatur in personas. ¶ In contrarium est, quod Christus nullibi legitur toti ecclesiæ congregationi ullam contulisse potestatem, sed personis. ¶ Nihil hic dicere molimur de illa molestia lite, utrum concilium sit supra Papam, quæ causa est, ut nunquam concilia eo cando re feliciter celebrentur, quo antiquitus. Sed quia rerum consequentia hoc exposcit, ne clauum tractatus mutilus maneat, quicquid sit de illa questione, pro nostra tenuitate subiectum proximum ecclesiasticæ potestatis, & iurisdictionis explorare adornamus. Enim uero Gerson in tract. potestatis ecclesiasticæ, quem imitatur Almain in suo libro de comparatione Papæ & concilij cap. 6. atque alij fautores illius opinionis, quod concilium est supra Papam, arbitrati suam opinionem ex hoc fundamento pendere, aiunt, potestatem ecclesiasticam iurisdictionis in utroque foro residere in tota vniuersitate ecclesiæ, hoc est, in toto corpore, quod aiunt categorice instar reipublicæ ciuili. Iure enim nature potestas regendi reipublicam in tota ipsa est, & in nullo seorsum membro, nisi ab ipsa eligatur, ut est videre in antiquo regimine Romanorum, & nunc apud Venetos. Nisi quod illæ, quæ rege gubernantur, ipsum elegerint, in quæ suā trāstulerūt auctoritatem, quæ iure hereditario perpetuo succederet in suam sobo-

lem, iuxta tenorem. I. Quod principi placuit, f. de constitu. princip. Sic ergo aiunt existere potestatem in corpore ecclesiæ immediate propter rationes, quas fecimus, & alias eiusdem vigoris. ¶ In contrariū tamē ad questionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Potestas iurisdictionis ecclesiasticæ non residet in toto corpore immediate, sed in prelati. Conclusio est Cardinalis à Turrecremata. 2. lib. sum. eccle. c. 71. & Caieta. in opusculo de comparatione Papæ & concilij. Et notandum est primò discrimen: illi enim dicunt, quod Christus tradidit hanc potestatem communitati ecclesiæ, ut ipsa crearet prelatos, sicut Romani quibus regerentur. Nos autem dicimus e conuerso quod Christus tanquam cuius rex regni celorum, & ecclesiæ caput instituit Petrum, & apostolos, atque alios prelatos, per quos ipse gubernaret ecclesiā. Ad cuius probationem hoc supponendum est, quod ipsi etiam admittunt: nempe, hanc potestatem non conuenire ecclesiæ iure naturali, aut humano, sed solo diuino per Christum nam Psalmo. 2. ait ipse. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius: id est, vniuers rex super vniuersalem ecclesiam. Et Psalmo. 109. Iurauit Dominus: & non poenitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Vnde Paul. ad Hebræ. 7. probat Christum vnicum esse sacerdotem ecclesiæ, à quo omne sacerdotium, & sacrificium derivatur. Et ideo ait, quod alij sacerdotes sine iureiurando facti sunt, Christus autem cum iureiurando: quia in æternum erat permansurus. Idemque cap. 8. & 9. prosequitur ostendens Christum esse vnicum Pontificem futurorum bonorum: hoc est, per cuius sacrificium, & sacramenta obuentura nobis sunt supra cælestia bona. Atque adeo Psalmo. 44. Propter ea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus, seu præ participibus tuis, ubi denotatur omnes sacerdotes, & ecclesiæ antistites de eius sacerdotio participare, secundum illud Apostoli ad Colossen. 2. Qui est caput omnis principatus, & potestatis, quæ est in ecclesiā.

¶ Hoc ergo supposito sic arguitur. Ecclesiā non habet potestatem iurisdictionis, nisi à solo Christo: Christus aut nullibi legitur eā tradidisse corpori ecclesiæ, sed personis, & prelati: ergo in ipsis est immediate. Probat minor quæ singulariter Petro dictū est, Tibi dabo cla-

Prima conclusio.

Christus instituit prelatos per quos suam regat ecclesiam.

Potestas iure diuino conuenit ecclesiæ.

Paul. Heb. 7.

Psal. 44.

Tertium argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

ues regni celorum, Quodcumque solueris, &c. Et Ioan. ult. propter singularem amorē, quod Petrus diligebat, atque adeo ob singularem dignitatem ei singulariter dixit, Pasce oues meas, ubi caput eū ecclesiæ constituit. Quare & illi pollicitus est dicens, Ego orabo pro te, ut non deficiat fides tua: nempe, quia super eius fidē prædixerat, se extructurū ecclesiam. Et ad apostolos singulariter ait, Quicumque solueritis super terram, &c. & Quorum remiseritis, &c. ergo omnē iurisdictionē eis tribuit, atque eis successoribus, iuxta verbū citatū Paul. Ipse dedit apostolos quosdā alios prophetas, &c. in opus ministerij: hoc est, ut essent eius ministri. Quare Paul. 1. Cor. 4. nō dixit eos fuisse ministros ecclesiæ, sed Christi. ¶ Secundo, id maxime confirmatur ex illo Ioan. 15. Nō vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis, & fructū afferatis, &c. quia si dicat, nō sicut res publica ciuiliū hūm eligi regē, vos me elegistis, sed ego, qui ex me habeo regē sacerdotalemque potestatem, eligi vos, ut meam colatis ecclesiam, & fructū germinare faciatis. ¶ Atque hoc inde confirmatur, quod ut legitur Marci. 3. ipse ad se singulariter duodecim vocauit, quos fecit, ut essent apostoli, quibus ait Ioan. 20. Data est mihi potestas in celo & in terra: sicut misit me pater, & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum, &c. Certē nescio quid clarius. Perinde est, ac si dixisset, sicut ego à nulla reipublica potestatem habeo, sed cælitus mihi data est: ita neque mei ministri ab ecclesiā debent potestatem aliquā recipere, sed à me ipso. Et ideo quæ data est mihi potestas ego eam do vobis. Accipite spiritum sanctum: accipere autem spiritum sanctū non est totius corporis ecclesiæ, sed personale beneficium. Enim uero quia spiritus sanctus est in personis, ideo est in ecclesiā, & non e conuerso. Quare in Pentecoste apostoli tanquā singulares personæ, & Dei ministri acceperunt ab ipso, & nō ab ecclesiā spiritum sanctū. ¶ Atque hinc sumitur quartum argumentum. Sacerdotes ecclesiæ instituuntur per sacramentum ordinis, quod confertur gratia: gratiam autem ecclesiā nō confert, sed Christus per virtutem sacramentorum, atque adeo non ecclesiā, sed Christum, qui est autor gratiæ, per suos proprios ministros instituit sacerdotes, atque imprimis characterē, qui est conferendi facultas & clauum potestas: ergo eadem ratione quæ gratia, & ut artiprecedenti diximus, character nō est

in tota ecclesiā, sed in personis, quibus Christus & gratia confert, & characterem imprimi, colligitur ut iurisdictione, quæ ad eandē clauum functionē est necessaria, non toti ecclesiæ, sed certis personis tribuerit. Profecto est magnū argumentum, quod si character consecrati corpus verū, (quod manifestū est) non sit in toto corpore ecclesiæ, sed in personis: ita & iurisdictione non sit nisi in personis: quando quidem corpus mysticū super verum est fundatum. ¶ Ut autē res apertius pateat: arguitur sic quintò. Christus non solū in terris agens, sed & nunc de celo ecclesiam suā gubernat, quam ipse fundauit, iuxta illud, Ecce ego vobiscū sum usque ad consummationē seculi: dū autē vitam in terris debebat, prelati nō habebant auctoritatē ab ecclesiā, sed ab ipso tanquā ab autore eius & fundatore. Quare Paul. ut dictū est ad Galat. 1. ait nō fuisse ab hominibus nec per homines apostolū sed à Christo. Quocirca in apostolorum prefatiōe nō dicitur vicarij ecclesiæ, sed ipsius Christi. Quos opereis tui (hoc est, functionis tue) seide (scilicet ecclesiæ) contulisti præesse pastores: ergo si ut illico post ascensum in cælum per suos ipse apostolos, & per quos illi constituiebant episcopos, regere ecclesiam, ad quod munus obsequiū misit eis spiritū sanctum, pater noster forma per apostolorum successores episcopos, & per discipulorum successores presbyteros, quos ipse elegit ecclesiam gubernare, non ergo potestas iurisdictionis descendit ab ecclesiā immediate, sed à Christo. Atque hic perspicendum est discrimen inter reipublicam ciuilem, & ecclesiā, quod in reipublica ciuili nullus fuit à principio rex, cui competere dominium, sed reipublica creauit suū regem, quæ poterat per alios à se creatos magistratus administrare. Ecclesiā uero Christus per se fuit rex à patre constitutus, ut in Psal. 132. ait David. Quare sicut in familia domus, si nō residet auctoritas gubernandi domū, sed in patre familias, & alijs economis, & ministris, quos ipse voluit eligere: ita & Christus regis sui familiæ, cui nō dedit iurisdictionē sed ministris, quos ipse elegit, tanquā eius præfatos. Accedit sextò, ut ait Turrecremata quod si Christus potestatem ecclesiasticā ecclesiæ contulisset, consequens fieret illā residere in tota congregatione. s. in laicis opificibus, in mulierculis, & pueris & quod conciliū vice omnium congregaretur, sicut senatores noie totius ciuitatis aut regni, & cardinales per potestatem omnium eligerent

Quintum argumentum.

Paul. 1. Cor. 12.

Postremum argumentum.

Ratio. 1.

eligerent Papam, quod certè multis nomini-
bus est absurdum. Primum, quia cum in re
publica sint multi inhabiles ad exercenda ec-
clesiastica officia, mulieres enim non possunt
esse presbyteri, sicut in civili republica pos-
sunt esse reginae, & pueri reges, indecorum
esset toti ecclesiae illam committere faculta-
tem eligendi praelatos. Secundò, quia cum
sit impossibile totum orbem, si totus Chri-
stianus esset, convocare ad eligendum Pa-
pam, vana esset illa tam diffusa potestas. Ter-
tio, quia tunc sequeretur, quod si Papa & epi-
scopi aliquas leges ecclesiasticas conderet,
& totus populus reclamaret, cum tanto excessu
sit maior pars ecclesiae, si adu esset iudicio po-
puli, quod tamen est haereticum. Signum er-
go est, quod praelati non habent iurisdictionem
ab ecclesia, sed à Christo sunt populo
Christiano praefecti. Septimo & postremo
arguitur argumento Caietani. Si potestas ec-
clesiastica immediate esset in ecclesia, seque-
retur, quod si tota ecclesiae congregatio sancire
vellet, ut ecclesia non gubernaretur per unum
pontificem, sed per duos, aut plures, ut dum
Romana respublica per consules gubernaba-
tur, & nunc gubernatur Venetia, id posset fa-
cere, quod esse haereticum, fautores ipsi con-
trariae opinionis concedunt. Quocirca pro-
fectò non bene sibi constant: nam si illa ratio-
ne concilium asserant supra Papam, ut auto-
ritas in tota ecclesia resideat, à qua pederet Pa-
pa, consequens sit, ut ecclesia non sit insti-
tuta instar regni, ut sit una persona supre-
mum caput, sed ad modum antiquae Romae,
& illius reipublicae, quam s. Ethic. Aristot. ait
per optimatum potentiam regi: quod profe-
ctò nemo Christianorum dicere audebit, nisi
sit haereticus. Ex his ergo planè colligitur
appendix secunda conclusio. Summam ec-
clesiasticae potestatis primum contulit Chri-
stus Petro tanquam eius vicario & ecclesiae capi-
ti, quod ipse constituit, à quo eiusque successo-
ribus in eadem sede eadem iurdictio in to-
tam ecclesiasticam hierarchiam derivatur.
Quia ut patet Matth. 16. ei tanquam ecclesiae
fundamento, quod sibi Christus substituit,
plenariam pollicitus est clauum potestatem,
quam Ioan. ult. contulit, dum ter publice &
iuridice interrogans an se plus omnibus dili-
geret, quasi rogaret, an omnium esset dignif-
simus, qui omnium esset caput, dixit, & ecce
agnosce meos. Hanc verò conclusionem non
intendimus hic multis comprobare, esset enim

Ratio. 2.

Septimū argu-
mentū.

Impugnatur
ratio.

Secunda con-
clusio.

Inductio

Inductio

magnam rerum sylvam commovere, sed ea
in hanc consequentiam adiecit, quod ecclesia
stica potestas non in tota ecclesia communi-
tate, sed in personis residet. Dum autem dici-
mus, à Petro derivari omnem ecclesiasticam
potestatem, non intelligimus in reliquos ap-
ostolos, iam enim supra art. 2. adstruximus
apostolos immediate à Christo omnem iur-
isdictionem accepisse gubernandi orbem.
Sed tamè nullus praeter Petrum reliquit suc-
cessorè ut per suam auctoritatem, & episcopi
omnes & clerici ab una sede Petri illam reci-
piunt. Caue tamen ne subiade hinc elicias
episcopos & presbyteros esse de iure positi-
vos: sunt enim, ut paulò ante diximus, de iure
diuino. Quare Papa facere nequit, ut nulli
sint episcopi in ecclesia, aut sacerdotes. Sed
tamè dicitur iurdictio à Papa derivari: quia
per ipsum episcopi singuli suis diocesis
mancipantur, & presbyteri suis parochijs.

At dū de subiecto iurisdictionis loquimur,
quam dicimus absque sacerdotali charactere
reperi, dubitatio se insinuat, utrum omni-
bus possit Christianis convenire. Et quidem
de viris pro constanti relinquitur: quippe cum
episcopus ante quam ordinetur, iurisdictionem
habeat indulgentias conferendi, & ex-
communicationis leges & praecepta ferendi.
Certum quoque est viros omnes, nisi aliqua
sint ecclesiastica lege prohibiti ad sacerdotiū
& episcopatum assumi posse. Sed de se-
cundæ sexus quaestio nos interpellat, utrum
sit capax spiritualis potestatis ecclesiasticae.
Nam utrinque nos admonet Paulus, dum ex
vna parte ad Galat. 3. ait, quod in Christo Je-
su non est Iudaeus nec Graecus, non est seruus
nec liber, non est masculus nec foemina. Ex
altera verò. 1. Corinthi. 14. ait, Mulieres in ec-
clesia taceant, non enim permittitur eis lo-
qui, sed subditas esse: si quid autem volundi-
scere, domini viros suos interrogent: utpe enim
est mulieri loqui in ecclesia. Et ne quis arbi-
tretur, suum non Dei, praeceptum esse, subdit.
Si quis videtur propheta esse aut spiritualis,
cognoscat quae scribo: quoniam Domini sunt
mandata. De hac quaestione oēs cōsentiunt, mu-
lierē non posse potestatem ordinis suscipere, ut
ait s. Tho. dist. 25. q. 2. Id quod ibidem inter agē-
dū de ordine examinādū est: quia illa est po-
testas immediate aperiendi regnū coelorum. Sed
de iurisdictione subditibide in solutioe. 2. arg.

quod Abbatisse non habet iurisdictionem ordi-
nariam,

Episcopi & presbyteri sunt de iure diuino.

Dubium ergo.

An mulier sit capax potestatis spiritualis.

Paul. ad Gal. 3. lat. 3. Pau. 3. Cor. 14.

Episcopi & presbyteri sunt de iure diuino.

Dubium ergo.

An mulier sit capax potestatis spiritualis.

Paul. ad Gal. 3. lat. 3.

Pau. 3. Cor. 14.

Abbatissa non habet iurisdictionem ordinariam.

Secunda con-
clusio.

Ratio conclu-
sionis.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio. 4. ma-
gna robora.

narā, sed quasi commissariam propter pericu-
lum cohabitationis virorum, & mulierū. Et
dist. 9. q. 1. art. 1. quaestio. 3. ad quartum ait.
quod cum mulier secundum Apostolum sit
in statu subiectionis, non potest habere aliquā
iurisdictionem spirituales: quia etiam secun-
dum Philo. 8. Ethic. Corruptio vrbauitatis
est, quando ad mulierem peruenit dominium.
Vnde mulier neque habet clauem ordinis, nec
clauem iurisdictionis, sed mulieri, inquit, cō-
mittitur aliquis vus clauis, sicut habere cor-
reptionem in subditas mulieres propter pe-
riculum, quod imminere posset. Sub hoc er-
go moderamine constituitur tertia conclu-
sio. Mulier non potest in dignitate constitui
cui sit spiritualis iurdictio annexa. Hoc. n.
videtur Pau. loco citato commonere. Et pra-
terea. 1. ad Tim. 2. vbi ait, Mulier in silentio
discat, cum omni subiectione: docere autem
mulierem non permitto, nec dominari in vi-
rum, sed esse in silentio. Quamvis hic non fiat
mentio ecclesiae, nec iurisdictionis simpliciter,
sed in virum. Et confirmatur conclusio ra-
tione: quia potestas iurisdictionis licet non sit
immediate potestas clauum: hoc est, remit-
tendi peccatū, ordinatur tamen ad illam, imò
ex illa ortum habent: atque adeo sicut mulier
non potest habere potestatem ordinis, sit ut
nec ei congruat habere iurisdictionem spiritua-
lem. Secundò, quia potestas iurisdictionis per-
tinet ad dignitatē sponsi ecclesiae, qualis fuit
Christus: cum ergo sexus foemineus sit natu-
ra sua virili subditus, iuxta illud Gene. 3. sub
viri potestate eris, mulierem non decet pra-
minentia illa, ut vim habeat coactiuam spiri-
tualem. Tertiò, quia iurisdictionis vus requi-
rit scientiam: mulierem autē non condecet li-
teris vacare, ut theologia, vel iura discat: qua-
re neque decorum est, neque verò tutū in di-
gnitate illas constituere, cui iurdictio spiri-
tualium annexa sit, vnde animarū salus pen-
det. Quartum argumentum profectò ma-
gni poderis est, quod neque Christus neque subin-
de ecclesia talem dignitatem mulieri commi-
sit, ut optimè Innocēt. 3. cap. Noua, de poe-
nit. & remissio. adnotauit, vbi ait noua & in-
audita esse quod abbatissa moniales benedicit,
aut confessions audiant, aut praedicent: cum
beatissima virgo Maria dignior & excellen-
tior fuerit apostolis vniuersis, cui tamen do-
minus clauem regni coelorum non commisit:
quo utique exemplo quantumuis in ecclesia
mulieres praecesserint sanctitate praclarissi-

Secunda con-
clusio.

Ratio conclu-
sionis.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio. 4. ma-
gna robora.

ma, nunquam illis fuit potestas clauum commi-
sa. Vnde Ambrosius in lib. quaestionum noui &
vet. testam. & refertur can. Mulierem. 33. q. 5.
ait quod mulierem constat nullam habere au-
toritatem, neque iudicare posse. Et cap. Dile-
cta, de maior. & obed. cauetur, quod ex commu-
nicare non valet. Atque in eadem sententia sunt
cū D. Thoma Theologi, ut Duran. dist. 19. q.
1. & Palud. ead. dist. q. 2. & Syluest. verb. Ab-
batissa. §. 1. Atq. d. 32. can. Mulieres, qui est cō-
cilij Laodicensis, fit mentio mulierum, quas
Graeci presbyteras vocant: id est, matronas vi-
duas, quibus forsā aliqua iurdictio spirita-
lis committebatur, quas concilium inhibet
tanquam ordinatas in ecclesia constitui. Quod
si arguas, Maius est propheta domum, quod spi-
ritualis iurisdictionis: sed vt. 4. Regū legitur,
multae fuerunt mulieres prophetissae. Respon-
detur, quod prophetia neque est sacramentū
neque ad rem sacramentalem solvendi, & li-
gandi attinens, ut spiritualis iurdictio.

Hinc fit quod Abbatisse, & aliae matres san-
ctimonialibus praefectae ratione officij pote-
statem non habent ponendi praecepta spiri-
tualia, sicut religiosorum praelati, sed tantum
civilia, sicut matres familias. Discrimen au-
tem hoc est huiusmodi. Principes seculares
possunt praecepta ponere, quae obligent qui-
dem sub reatu mortali, sed quia non sunt spi-
ritualium iudices, non est eorum facultas de-
cernere, ut suum praeceptum obliget sub rea-
tu mortali, aut veniali, sed tantum constitue-
re opus in genere virtutis, cuius transgressio
ex natura, & quantitate, & qualitate rei pen-
sari debet, sit ne mortalis, an venialis. Papa
verò & ecclesiastici praelati eo ipso, quod ali-
quid praecipunt sub sententia excommuni-
cationis, nisi praeceptum contineat manife-
stum errorem, obligat quidem sub reatu mor-
tali, & tale est praeceptum praelati in ordine
nostro, si ponatur in scriptis, licet non ha-
beat adiunctam censuram excommunica-
tionis. Matrona ergo eo quod praeficitur
monialibus, potestatem habet ponendi pra-
cepta primi generis, sicut mater familias,
cui subdite tenentur obedire: nempe, ne
litteras scribāt, aut recipiant, aut cum viris lo-
quantur, aut ad hortos exeant. Sed tamē ista
praecepta ex natura rei aestimari debent sub
quo reatu obligent, mortali, an veniali.
Tantum enim ad custodiam domus confer-
re possent, ut eorum transgressio esset morta-
lis, & tam parum, ut esset venialis. Similia
enim

Hinc fit quod Abbatisse, & aliae matres san-
ctimonialibus praefectae ratione officij pote-
statem non habent ponendi praecepta spiri-
tualia, sicut religiosorum praelati, sed tantum
civilia, sicut matres familias. Discrimen au-
tem hoc est huiusmodi. Principes seculares
possunt praecepta ponere, quae obligent qui-
dem sub reatu mortali, sed quia non sunt spi-
ritualium iudices, non est eorum facultas de-
cernere, ut suum praeceptum obliget sub rea-
tu mortali, aut veniali, sed tantum constitue-
re opus in genere virtutis, cuius transgressio
ex natura, & quantitate, & qualitate rei pen-
sari debet, sit ne mortalis, an venialis. Papa
verò & ecclesiastici praelati eo ipso, quod ali-
quid praecipunt sub sententia excommuni-
cationis, nisi praeceptum contineat manife-
stum errorem, obligat quidem sub reatu mor-
tali, & tale est praeceptum praelati in ordine
nostro, si ponatur in scriptis, licet non ha-
beat adiunctam censuram excommunica-
tionis. Matrona ergo eo quod praeficitur
monialibus, potestatem habet ponendi pra-
cepta primi generis, sicut mater familias,
cui subdite tenentur obedire: nempe, ne
litteras scribāt, aut recipiant, aut cum viris lo-
quantur, aut ad hortos exeant. Sed tamē ista
praecepta ex natura rei aestimari debent sub
quo reatu obligent, mortali, an veniali.
Tantum enim ad custodiam domus confer-
re possent, ut eorum transgressio esset morta-
lis, & tam parum, ut esset venialis. Similia
enim

Ambros.

Abbatissa nequeunt in-
dicere prae-
cepta spiri-
tualia. Discrimen in-
ter praecepta
veniale & po-
tentialia.

Abbatissa
nequeat pre
ceptum pone
re more reli
giorum.

enim precepta posset mater familias pone
re suis filiis, licet in monasterio urgentior sit
causa, & magis obligent illa precepta. At ve
ro ponere preceptum more religionum, ut
eo ipso, quod in scriptis detur, intelligatur o
bligare ad mortale, re vera nequeat ex facul
tate officij annexa. Nec de hoc vilo modo
dubitandum est: quia earum preceptura no
est sicut religionum: alioqui possent exco
municare, quod nullus concedit, quia exco
municatio est priuatio bonorum spiritualium.
¶ Quod si quis arguat, ratione voti moniales ten
eri plate parere etiam si spirituale preceptum
ponatur: si quis uouit alicui seculari obedi
entia obedire tenetur: maxime si Deo uotu fa
ciat obediendi homini. Respondetur, quod dum
quis uouet obediētē esse alteri, non intelligi
tur, nisi prout moris est obtemperare, vel lai
cū laico, vel religiosum religioso. Ob id enim
quod quis uoueat obedire amico suo seculari,
non propterea ille potest ponere ei spiri
tuale preceptum, ut episcopus. Pari ergo mo
do moniales uouent obedire prelate secun
dum potestatem, quam ipse habent prae
cipiendi. ¶ Et confirmatur hoc, quia non sunt
moniales in hac parte melioris conditionis,
quam religiosorum conuersi, quibus tamen
nunquam spiritualium cura demandatur.
Reliquit enim D. Franciscus inter sua statuta
ut conuersi absque sacris ordinibus fieri pos
sent Guardiani, qui ideo curam animarum ha
bebant, & subinde ceu episcopi electi non
ordinati confessorios creare poterant, & ca
sus referuare, a quibus nisi de sua licentia ne
mo subdigeret: um ualeret absolui spiritualia;
precepta ponere, eademque sub censura exco
municationis. At quauis hoc autoritate Pa
pae fieri poterat, tamen quia sapienter iudica
tū est minimē cōdecere, ut qui non haberent
potestatem ad consecrandum corpus Chri
sti uerum, illam haberēt spirituale curā ex
ga mysticum, mos ille abolutus est.
¶ Possunt itē eiusmodi prepositae si habent
iurisdictionem in aliquos uasallōs, eis prae
cipere sicut seculares, sicuti possunt mulieres
esse reginae, quae est gubernatio temporalis,
non obstante uerbo Aristotelis supra citato,
quod uidetur esse corruptio reipublicae. Ma
ximē si succedat iure hereditario: nam ut lu
dic. 4. legitur, Debora indicauit populum
Israel. Possunt itē idem, ut ait Panorm. iuxta
glo. in d. cap. Dilecta, praesentare ad benefi
cia, imo habet ibidē glossa, quod pōt Abba

Ordo dñi
Francisci.

tissa conferre ecclesias, & beneficia sibi subdi
ta, atque idem Syluest. loco citato cum suo
Panorm. Tametsi de hoc non sum adeo cer
tus, an habeat ratione officij, vel ex Papae cō
missione. ¶ Hae autē dictae sunt quatenus iur
isdictione ratione officij competit mulieribus.
Quod quidem, ut uerum dicam: non uideo
esse planē de iure diuino: nam Paulus non
prohibet mulieres nisi docere in ecclesia,
quas iubet subditas esse uiris. Neque uerō qd
subdit, haec esse mandata diuina, sic intelligit
esse de iure diuino, ut non cadat dispensatio
in illa. Sed haec omnia sunt de iure canonico,
quod ecclesia tanquam uerbis Pauli consen
taneum statuit. Quapropter praedictam con
clusionem sub illa limitatione, ratione officij,
constituimus: nam ex commissione non ui
deo cur non possint hanc habere potestatem
constituendi huiusmodi precepta spirita
lia. Non, inquam, uideo cur Prouincialis ubi
ei uisum fuerit ad honore domus, & monia
lium expedire, non possit Priorissis, & Abba
tissis committere, ut possint huiusmodi prae
cepta spiritualia in graui necessitate ponere,
citra tamen excommunicationis censuram: nā
hec facultas non tantum mulieribus commis
sa est, nec eis committere decet. Tametsi Pa
lud. loco citato, quia hoc est ius posituum,
cēseat eam quoque posse eis committi, cum
cōmittatur merē laico, ut dist. 22. uidebimus.
¶ Ad autoritatem ergo in contrarium allatā
Pauli ad Galat. 3. respondetur, illud, quod in
Christo Iesu non est Iudeus, nec Graecus, ma
sculus, nec femina, intelligi, quantum ad
suscceptionem fidei, ad quam, cum uniuersos
mortales obliget, absque vilo discrimine, o
mnis anima rationalis admittenda est.
¶ Ad primum igitur argumentū iam respon
sum est, nō esse simile de potestate civili, quae
naturalis est, & de ecclesiastica supranatura
li, quam Christus tanquā per se rex illius per
suos proprios ministros gubernat. ¶ Ad se
cundum de cōcilio Cardinales Turrecrema
ta, & Caietanus locis citatis respondent ē re
gione omnino ad Gersonem, & alios. Quia,
a parte concilij pugnant, dicunt Papam a cō
cilio recipere autoritatem. Cardinales uerō
supra citati dicunt ē conuerso, quod conci
lium recipit illam a Papa. Sed certē utrunque
(ut sub correctione ecclesiae, & peritorū di
xerim) falsum apparet. Prior. n. opinio satis
est impugnata. Sed nec posterior censetur
vera: quoniam episcopi, & qui legitime sunt
personae

Abbatissa
ex commissi
one possunt
ponere prae
cepta spirita
lia.

Solutio pri
mi argu.

Solutio 2.

Impugnatur
posterior epi
personae

quo sensu de
beat accepta
q concilium
representat
diuino sale ec
clesiam.

Solutio 3.

personae concilij legitime congregati prae
sidente Papa, aut eius legatis, eo ipso, q sunt
episcopi per se habent, dum publica autori
tate congregantur, autoritatem ecclesiae, sicuti
natores in senatu. Quare nulla alia indigent
Papae autoritate, nisi quod ipse sit praes tū
quam caput. Non quod ipsi episcopi sint tā
quam procuratores totius ecclesiae recipien
tes autoritatem a toto populo, sed per autori
tatem episcopalem, quam a Christo suscepe
runt, dum publico nomine congregantur ha
bent autoritatem, quibus spiritus sanctus, ut
errare nequeat, assit. Quocirca quod cōci
lium dicitur uniuersalem ecclesiam represen
tans, in antiquis concilijs non legitur, sed est
nouum. Et ideo, ut uerum sit, non debet acci
pi in eo sensu, quasi illic totus Christianus po
pulus per suos procuratores, & legatos sit cō
gregatus, nam populus non habet talem au
toritatem coeundi in concilio per se, vel per
alios. Imo licet omnis populus reclamaret,
possent episcopi cum Papa facere cōcilium.
Sed quod ipsi soli per potestatem diuinā re
praesentant totam ecclesiam, ut possint Chri
stianum populum coe
gredi, & parant. Non ergo alite
autoritatem a summo Potēte, quā quod
episcopi creatur ab ipso. Et e contrario, si ali
qua ratione concilium est supra Papam, non
est quod ipse a concilio ullam recipiat auto
ritatem, sed quia omne membrum, etiam ca
pit: est pars totius, & ideo tenetur stare de
creto, & sententiae totius. ¶ Ad tertium eodē
pacto respondetur, quod licet cardinalium
collegium eligat Papam, tamen, cardinales
nō eligunt nomine totius ecclesiae, quasi to
tus populus habeat autoritatem eligendi Pa
pam: sed quod etli electio ad omnes episco
pos spectaret, tñ quia nō possēt sine magno
dispendio, & multo tempore conuenire, ele
ctio cardinalibus est cōmissa. Atm Papa ab il
lis dñ eligitur, nullā potestatem acquirit, sed a
Christo, quia instituitur successor Petri.

ARTICVLVS. V.

Verum quilibet sacerdos possit uti clauē
in quemlibet.

Pars affirmati
ua.
Primum ar
gumentum.

Andem quatuor de usu clauium
& arguitur, quod possit unius
quilibet sacerdotum in quemli
bet sua uti clauē. Sacerdotes a

Christo susceperunt autoritatem illo uerbo
Ioan. 20. Quorum remiseritis &c. ubi nulla
est facta restrictio: ergo potest sacerdos unū
quemque absoluerē. ¶ Secundo arguitur. Si
non posset unusquisque sacerdos omnes ab
soluere, hoc esset ex defectu iurisdictionis:
sed maior est defectus gratiae: quā iurisdic
tionis: quia ubi Christus dedit apostolis po
testatem absoluerē in sufflauit in eos spiri
tum sanctum: & tamen mali sacerdotes pos
sunt absoluerē: nam aliis nemo subditorum
esset certus, an fuerit absolutus, cum nemi
ni constet suum sacerdotem esse in gratia:
ergo & sine iurisdictione absolutio erit vali
da. ¶ In contrarium est cap. Omnis utriusque
sexus, ubi prohibetur ne uilus sacerdos alie
num parochianum, nisi de licentia sui sacer
dotis absoluat.

Secundū ar
gumentum.

Pari negati.

Decisio arti
culi.

Prima cōclu
sio.

Notandum.

¶ De istu usu clauium quoniam distin. 1. q. 5.
multa inter tractandum de ministris sacra
mentorum diximus, pauca hic dicenda su
per sunt. Ad questionem ergo duabus con
clusionibus respondetur. Prima. Nullus sa
cerdos absque potestate iurisdictionis potest
ut clauē ordinis absoluerē, aut ligando.
Hanc conclusionem art. 1. tetigimus, ubi di
cebamus characterem esse meram potentiam,
quae agere non potest, nisi passum ei appli
cetur, ut agat: subiicitur autē per iurisdic
tionem sacerdoti materia, per quam ei subditi
adduntur. Si autem altiore rationem de
sideres, haec est egregia, quod officium pasto
ris est ad salutem gregis oculatē attendere:
supremus autem ecclesiae pastor non sufficit
toti ecclesiae prospicere, nisi singulis dioecesi
bus episcopos praeficiat, neque episcopus to
ti dioecesi, nisi parochijs parochiales sacerdo
tes praeponat: cum ergo summa gregis no
titia, & iudicium per confessionem sacramē
tale sumatur, in hoc sacramento praecipue
decet, ut non sit liberum cuiunque ad que
cunque sacerdotem discurrere, sed sit quisque
suo proprio alligatus, ut non nisi illi, vel de
eius licentia confiteatur: hoc autem ligamen
fit per iurisdictionem: ergo absque illa nemo
sacerdotum potest quinquā absoluerē.
Multo ergo congruentius in hoc foro neces
saria est iurisdicō, quā in exteriori, ubi ta
men nullus sine iurisdictione potest quen
quam iudicare. Quare, licet sacerdos non sub
ditum absoluerē tentauerit, nulla est abolutio
nisi in articulo mortis. ¶ Utrum autē hoc
sit de iure diuino, quod Armachanus libere
Ooo negat

An iurisdic
tio sit neces
saria de iure
diuino.

negat, supra dist. 18, q. 4, art. 2, discursus, eo-
cludentes hoc esse de iure diuino: cum Chris-
tus has iurisdictiones instituerit, contra quod
ideo ius nulla consuetudine praescribitur. Si
episcopus, de poenit. & remis. lib. 6. Cuncta
illic, quae ad confessionem proprio sacerdo-
ti faciendam attinent, elucidata sunt. Eadem
ratione non potest sacerdos a casibus referen-
tis aliquem absolueret, quia in hoc poenitens
non est eius subditus. Et pari iure, nec potest
excommunicatum absolueret: quia priuatus
est sacramentis. Ceterum in omnes alios sub-
ditos potest clauis sua uti. Et est similitudo in
clauis materiali, quae non potest aperiri, nisi
propria seram: & in causis naturalibus, qua-
rum nulla potest agere, nisi in subiectam sibi
materiam. Ignis enim non potest coelum in-
flammaré, neque calor naturalis hominis fer-
rum digerere, quod potest calor struthionis.
Quod si argumentum in contrarium sacer-
dotum veteris legis asseratur, ubi nulla erat
iurisdictionis distinctio, nullum est, tum quod
totus ille populus non habebat, nisi unicum
templum instar vnius parochiae, tum praeter-
tim, quod sacerdotes non habebant potesta-
tem spirituales soluendi, vel ligandi, vel ex-
communicandi. *Secunda conclusio.* Quan-
quam minister sit in peccato mortali, nihilomi-
nus iurisdictione retinet, ut absolvere pos-
sit, nisi fuerit schismaticus, vel haereticus, vel
suspensus, vel degradatus, aut excommuni-
catus nominatim, vel propter manifestam ele-
rici perculsionem. Hanc conclusionem dist.
1, citata, art. 5, & 6, latissime contra hereticos,
& contra Machanum confirmamus. Cum
enim ministri non sint, per sacramentum pro-
prij autores gratiae, sed Christus, eorum mali-
tia non obstat quominus sacramentum sit va-
lidum. Quare bonitas morum ministri non
est de essentia sacramenti, iuxta sententiam
Augustini interpretantis verbum Ioannis
Matth. 3. Ipse (scilicet Christus) est, qui bapti-
zat. Quapropter licet minister gratia careat
virtute Christi per sacramentum confertur.
At vero quoniam iurdictio, ut dictum est,
autoritate ecclesiae tribuitur ei, qui episcopa-
li ecclesiae, aut parochiae praeficitur, potest ea-
dem ecclesia, vel eiusdem iurisdictionis ei
suspendere, ut facit in schismaticis, haereticis,
&c. Quare licet attentum sacramentum poe-
nitentiae administrare, non valet sacramentum,
nec absolutio tenet. Quod si arguas, Si atten-
tent sacramentum eucharistiae conficere, sa-

cramentum tenet: ergo si absolvant: nam di-
cere ad hoc requiri iurisdictionem, non tamé
ad illud, videtur principij petio. Negatur ta-
men consequentia, nec est petitio principij:
quoniam in omni sacramento requiritur ma-
teria, & forma: & in sacramento eucharistiae
materia est duntaxat panis, & vinum: quare
nulla iurdictio ad consecrandum requiritur.
Materia vero poenitentiae est ipse poenitens,
& ubi suspēditur iurisdictionis usus, sine per
suspensionem sacerdotis, sine per excommu-
nicationem subditi, subtrahitur materia ne-
cessaria sacramenti. Quare in sacramento poe-
nitentiae usus iurisdictionis est de essentia, non
tamen in sacramento eucharistiae, aut in cate-
ris. Quapropter si quis sacerdotum non sub-
ditum baptizet, quannvis si extra extremam
necessitatem id faciat, peccet, nihilominus
quia materia legitima est aqua, sacramentum
tenet. Neque ob id solum quod characterem
imprimat: nam etiam si extremam vñtionē
administeret, esset valida, idque quannvis ef-
fet suspensus licet tunc grauius peccaret. Idē
est si episcopus alienum subditum confirma-
ret, aut etiam ordinaret, etiam si esset suspen-
sus: quia in his sacramentis materia, & forma
concurrunt. Neque consistunt in actu iudicia-
rio, ubi cognoscenda est causa, & ferenda sen-
tentia: hac enim de causa in sacramento poe-
nitentiae usus iurisdictionis est de essentia.
De his autē quia in superioribus sunt elucida-
ta, satis in praesentiarum.
Ad primum igitur argumentum responde-
tur, quod etsi in susceptioe ordinum omnes
suscipiant potestatem ordinis, quae est pote-
stas absolueudi, iuxta citatū verbum, Quo-
rum remiseritis &c. est nihilominus neces-
saria applicatio materiae, quae sit per iuridi-
ctionem, quae promissa est singulariter Pe-
tro Matth. 16. ut ab ipso in omnes descen-
deret.
Ad secundum respondetur concessio quod
defectu iurisdictionis non potest quilibet sa-
cerdos quemlibet absolueret, sed negatur con-
sequentia dum inferitur, tantum impedimen-
tum esse defectum gratiae. Nam etsi peius sit
sacerdoti gratia, quam iurisdictione carere, ta-
men administratio sacramenti iu-
risdictione est necessaria po-
nitentiae, quam gratia ob-
lationem pre-
dictam.

DISTIN

DISTINCTIONIS
vigesima, Quæst. secū-
da, De virtute, &
effectu clauis.

ARTICVLVS. I.

Utrum effectus clauis se extendat ad remissio-
nem peccati quo ad culpam, & poenam.

Orestas clauis duplex
est, ut articulus superioris
quæstionis distinximus.
Vna est sacerdotalis cha-
racteris, quæ dicitur sacra-
mentalis, eo quod effectum
habet in sacramento poe-
nitentiae ligandi, & soluendi. Et hæc proprie,
& principaliter dicitur potestas clauis. Alia
vero est, quæ characterem non indiget: ut pote-
stas iurisdictionis, quæ in non sacerdotibus
existere potest, quæ non ita proprie dicitur
potestas clauis, sed mediata, quia non est
sacramentalis, sed extra sacramentum per il-
lam sit remissio peccatorum quoad poenam:
nempe, per indulgentiarum largitiones, &
ligatio per excommunicationem. De effectu
ergo huius secundæ potestatis in duabus sub-
sequētibz distinctionibus agendum nobis
restat. Sed de effectu primæ, quæ est sacramē-
talis, præfens locus dicendum requirit, ut to-
ta materia sacramenti poenitentiae comple-
mentum hac quæstione suscipiat. Arguitur
ergo: quod virtus hæc clauis non se exten-
dat ad remissionem culpæ. Remittere pecca-
ta, quia sit per gratiam, est proprius effectus
solius Dei per spiritum sanctum, iuxta illud
Psalm. Gratiam, & gloriam dabit Dominus:
ergo sacerdos non remittit peccata. *Secun-
do,* Qui ad poenitentiam accedit non contri-
tus, indigne accedit: quia accusatio, quæ se
ostendit poenitere Deum offendisse, mendax
est: qui autem indigne accedit, nullam per sa-
cramentum gratiam suscipit: qui autem acce-
dit contritus ante sacramentale absolutionē
est in gratia: ergo nunquam virtute clauis fiet
peccatorum remissio. *Sed tertio* quod vici-
tium nulla remittatur poena temporalis argui-
tur: quoniam eadem ratione posset remitti to-
ta: consequens tamen est falsum, quia cum
satisfactio sit pars sacramenti, apparet semper

relinqui aliqua particula, quæ sit satisfactiois
materia. *In contrarium* est tum verbum eua-
gelicum, Quorum remiseritis peccata, remis-
sa sunt: tum etiam forma sacramentalis, Ego
te absoluo.

Hanc quæstionem disputat D. Tho. in 4.
dist. 18, q. 1, art. 3. Aliter tamen definire saltem
verbis illam videtur, quam similem de sacra-
mentis definit, 3. par. q. 62. In 4. namque: tanquā
expositor Magistri, qui ait, sacerdotem non
absolueret, sed ostendere absolutum, in illam
partē inclinavit, quod sacerdos absolutē non
remitteret culpā, eo quod non remittit, nisi tan-
quam instrumentum. Sed tū in 3. par. non ne-
gat quin sacramenta simpliciter dicantur co-
ferre gratiam, licet id non faciat, nisi tanquā
instrumenta. Tribus igitur conclusionibus sub
distinctione respondetur. Agens enim alicuius
effectus duplex est: scilicet, principale, &
instrumentale. *Est ergo prima conclusio.*
Tanquam agens principale, & per naturalem
& propriam auctoritatem sacerdos non remit-
tit culpam, sed solus Deus: ut enim peccatū
solum contra ipsum committitur, iuxta illud
Psalm. Tibi soli peccaui: ita & ipsius est pro-
prium peccata remittere. Ad hæc, cum gra-
tia, per quā sit remissio, sit acceptatio ad glo-
riam, sicut dare gloriam, quæ sibi propria est,
non nisi illi cōuenit, ita nec dare gratiam. Et
hoc est quod ait citatus Psalmus. Gratia, &
gloriam dabit Dominus: nam qui dat super
naturalem finem, dat & media supranatura-
lia ad ipsum. *Secunda conclusio.* Tanquam
minister, & instrumentum Dei sacerdos dum
absoluit, verē peccata remittit. *Conclusio* huius
ex his, quæ diximus, dist. 1, q. 3, ubi sacramen-
ta euangelica monstrauimus conferre gratia
liquido colligitur. Nam si sacramentum cau-
sa est gratiae, minister dum illud applicat, mi-
nisterio suo peccata remittit. Hæc enim fuit
collectio concilij Constan. ubi decretum est
ministerium sacramentorum per ipsa sacramen-
ta gratia conferre, quæ est nostra conclusio, *stant.*
Sed re vera euangelium tam clarē illā probat
quæ concilij, ubi ait Christus. Quicunque solu-
ris super terrā &c. & Quorum remiseritis &c.
Id quod, & forma ipsa declarat, quæ certē, si
sacerdos peccata non remitteret, falsa esset.
De hac verō re, ut haereticos ostendimus, qui
clauis virtutem negant, & sacramentorum
efficaciam gratiae, qui satis in superioribus ex-
pugnati sunt, his est cū Magistro sentent. qui
dist. 18, negat vñq. sacerdotē verē absolueret, *giff. sent.*
Ooo 2 sed

Ratio Magi.

Ratio Thom.

Ratio contra Alexand.

Scotus.

Distinctione primis per tria membra.

Primum mebrum.

sed ait duntaxat ostendere absolutum. Et ratio eius est, quam secundo loco hic fecimus: nempe, quod neminem censet dignè accedere ad sacramentum, nisi existat in gratia. Et hæc fuit opinio Alexandri 4. par. q. 80. memb. 1. & Bonavent. dist. 18. q. 2. & ibidè Richard. & Abulensis. 1. par. sui defensorij cap. 6. Et fuit inter iuniores opinio Gabri. dist. 14. q. 2. & Almaini dist. 18. q. 2. & Maioris vtraq; dist. 14. q. 2. & 18. q. 1. omnes, inquam, aiunt, quod sacramentum poenitentiae nunq; conferre potest primam gratiam. Et ideo ait Alex. & omnes illi, quod sacramentum poenitentiae nunq; remittit, nisi solam poenam. *Contra* tamen tenet hoc loco D. Tho. scilicet, dist. 18. q. 1. art. 3. ubi ait, quod licet quis accedat non bene dispositus ad poenitentiam, si obicem non opponat, recipit primam gratiam sicut per baptismum. Et subdit contra Alexand. rationem: quia hoc sacramentum non ordinatur ad remissionem poenitentiae, sed etiam culpæ, ut baptismus. Idemq; ait. in 3. p. q. 86. art. 6. ubi dicit, quod remissio culpæ est effectus poenitentiae, & principalis quidem virtute clauium, & formæ absolutionis. Eadem est opinio Scoti in 4. dist. 18. q. 4. art. 3. & Duran. & Palud. ead. dist. & Marfilij in 4. dist. 12. & Rossensis art. 5. contra Luth. ubi ait expressè, quod sacramentum poenitentiae quodq; potest conferre primam gratiam attrito. Adrian. q. 2. de clauibus, ait hanc opinionem S. Tho. vniuersalius iam modo sustinere. In hac autem controversia distinguendi sunt tres gradus. Primò, quando homo accedit ad sacramentum contritus. Secundò, quando per aliud extremum accedit eum obice ne gratiam suscipiat, licet putans se dignè accedere confessionem faciat, & sacerdos putans eum esse satis dispositum, absoluat, sed frustra. Et tertius medius modus quando accedit attritus, putans se bona fide esse contritum. Et quidem in primo casu, qui est Magistri, & suorum sequacium, licet re vera sacerdos tunc non conferat primam gratiam, nihilominus non est negandum quin verè absoluat, ac remittat, ut dist. 14. q. 1. art. 3. ubi egimus de forma absolutionis, secundum S. Tho. & veritatem ostendimus. Nam profectò alioqui forma ipsa esset falsa, Ego te absoluo. Item quia quandoq; etiam qui baptizatur est in gratia, & tamè vera est forma, Ego te baptizo: id est, absoluo, etiam spiritualiter à peccatis. Item quia sacramentum non solum est signum gratiæ, verum, & vera causa. Quare, ut illic S. Tho. q. 84. probè do-

cet, cum quis formam illam perfert, Ego te baptizo & Ego te absoluo, non debet accipi in hoc sensu, Ego te ostendo baptizatum, & absolutum, quasi signum ostendens gratiam, sed ego te verè baptizo, & absoluo applicando veram causam ablutionis, & absolutionis. Quare Magister sui oblitus fuit, dicens sacramenta conferre gratiam, & nihilominus sacerdotem non verè absolueret, sed ostendere absolutum. Igitur licet daremus, neminem dignè accedere ad sacramentum, nisi qui est in gratia, consequentia nulla est, qua inferatur, quod sacerdos non verè tunc absoluit. *Neq;* ob id solum dicitur absolueret, ut ait Alex. quia remittit poenam, neq; ob id quod absoluit à præcepto confessionis: nam absolute absolueret, principaliter est à culpis, iuxta verbum euangelicum, Quorum remiseris, &c. Veritas ergo formæ optimè seruatur in illo sensu, quem illic explicat S. Tho. ut, Ego te absoluo, idem sit, quod Ego sacramentum absolutionis tibi impendo, cuius virtute, si in peccatis existeres, quibus obicem non opponeres, remissionem consequeris. Nam & per eandem absolutionem conferatur augmentum gratiæ, quæ per se sufficeret peccatum remittere. Pari modo, & in secundò casu, si quis accedat cum obice gratiæ accedat, veritas formæ saluatur. Ego te absoluo: id est, sacramentum absolutionis impendo, quod nisi obicem ex parte tua inueniret, remissionem tibi peccatorum conferret: licet non opus sit conditiones illas exprimere. Quare in nullo casu tenenda est opinio Magistri, quæ scilicet interpretatio formæ sit, Ego te absoluo: id est, absolutum ostendo: est enim syncretis, & castitate ecclesiastica formæ denigrare, & contaminare, & in sinistram sensum pervertere. Nam verba euangelica, maxime in re tanti mysterij debent accipi in sensu proprio. Verba autem illa, Ego te absoluo, non possunt facere sensum illum, Ego te absolutum ostendo. Quoniam res diversissimæ sunt, absolueret, & ostendere. Prætor enim non potest verè remittere debita, quæ quis alteri debet: sed ostendere per suam sententiam, quod nihil debet. Et in hoc sensu dicitur absolueret reum, non quidem ab eo, quod debebat, sed à lite. Creditor autem solus est, qui potest debita remittere. Et hoc pacto Deus ministerio sacerdotis verè remittit debita. Quare verbum absoluo, non potest exponi per ostendo. Et confirmatur, quia si talem posset facere sensum, liceret tunc sacerdoti committat

Absolute principaliter est à culpis.

Secundum mebrum.

Tertium mebrum.

Secunda conclusio.

Peccata non tolluntur per actum mentis, sed voluntatis.

Nota.

Ratio 2.

tare verba, & dicere, Ego te absolutum ostendo. Esset tunc sacrilegus, qui illa vteretur forma. *De* tertio verò sensu medio, vtrum scilicet quis possit ita attritus ad sacramentum accedere, ut per ipsum primam gratiam, & veram remissionem peccatorum obtineat, est inter citatos autores scholastica controversia. Sed profectò adeò est opinio S. Tho. verior: nempe, quod per sacramentum poenitentiae nonnunq; imò sepe confertur prima gratia, ut vix possit alia sustineri. Quocirca hæc sit hic secunda conclusio. Nam in primis fundamentum illorum falsissimè est, ut supra dist. 18. q. 2. art. 2. monstrauimus: nempe, quod quicumq; accedit sine contritione, sic indignè accedat, ut peccet accedendo: nam potest esse attritus, & bonafide putare se esse contritum: quare tunc non indignè accedit. Sicut econuerso quod accedit ad eucharistiam contritus, si putet se non esse contritum, indignè accedit. Neque verò, ut Maior. sentit, quicumq; putat se esse contritum perinde in alio extremo dignè accedit, ut iam sit in gratia ante absolutionem. Nam illa cogitatio mentis, qua quis cogitat se esse contritum, sufficit quidem ad excusandam culpam, ne quis peccet accedendo, non tamen ad tollendum peccata præterita: nam peccata non tolluntur per actum mentis, sed per legitimam contritionem. Quare qui accedit attritus putans se esse contritum, dignè quidem accedit, ut obicem non ponat effectui sacramenti. Vnde cum sacramentum per se conferat gratiam: eam ille per ipsum suscipit. Dixerim accedens attritus putans se esse contritum, nam ut eod. loco citato ostendimus, arbitror attritionem, nisi quæ existimetur contritio, nunq; sufficere, ut per sacramentum conferatur gratia: eo quod accusatio, quæ debet esse signum poenitentiae, qua rōe homo offendit Deum, non esset signum verum secundum conscientiam, & existimationem poenitentis: quia loqueretur contra cor. *Secundo* probatur hæc veritas, quod sacramentum poenitentiae quandoq; conferat primam gratiam ex nomine ipso clauium. Si enim nunquam absolutio in re exhibita peccatum tollit, nescio, cur dicatur sacerdos habere clauem in foro poenitentiae. Nam metaphora clauium, ut supra diximus, sumpta est ab aperiendo, & claudendo hostio. Si autem sacerdos nunquam verè aperit cor hominis, sed solummodo ostendit apertum, inepta esset clauis metaphora. Nam quæ metaphora est, Dabo tibi clauem ad ostendendum,

Ratio 3.

Ratio 4.

Ratio 5.

Adde quod tunc aptior esset forma, Ego te absolutum ostendo. *Tertio*, profectò hoc est in errore inclinare eorum, qui clauem negant ecclesiæ. Nam, ut apud Tho. V. Val. tom. 2. de sacra. d. cap. 14. v. 146. refertur, hoc hæretici contendebant, quod sacerdos, nec poterat absolueret, nec peccatum remittere, nisi homo prius esset à peccatis absolutus. Et hoc ipsum omnino est, quod illi aiunt. Contra quod August. lib. de poenit. c. 9. comparans nostros sacerdotes veteribus ait, quod illi solum ostendebant mundatos esse homines à lepra, nostri verò verè habent potestatem emundandi. Vbi exponens verbum illud Ioan. Quodcumq; solueris super terram &c. ait: hoc est, Ego Deus, & omnes ordines coelestis militiæ, & omnes sancti in mea ecclesia laudant vobiscum, & confirmant, quod ligatis & solutis. Vnde Bernar. in serm. Apost. Petri & Pauli ait, quod sententia cœli præcedit sententia Petri. Quo quidem verbo vtitur, & Hugo. lib. 2. de sacra. parte. 14. c. 8. exponens illud, Quodcumq; solueris. Vbi ait, quod non dixit, Quodcumq; tu absolutum ostenderis, sed quod tu verè solueris. E Chryso. lib. 3. dialog. c. 5. confirmans idè omnino ait, quod illi mundatos ostendebant: euangelici verò immunditiam mentium non ex parte probandi, sed omnifariam mudandi obtinere potestatem. *Quarto* arguitur, Christus dicens Io. 20. Data est mihi potestas &c. Accipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis &c. eandem Apostolis potestatem tradidit, quam ipse habebat, sed Christus veram habuit potestatem remittendi peccata conferendo primam gratiam. Per illa enim verba ad Magdalenam, Remittantur tibi peccata tua, licet tunc esset in peccatis, remitterentur ei: ergo per illa similia verba, Quorum remiseritis peccata, eadem illis largitus est: nisi quod tribuit eis illam sacramentis alligatam. *Quinto* arguitur. Si sacerdos non habet potestatem remittendi peccata per primam gratiam: profectò plus oneris quam emolumenti præceptum confessionis haberet. Obligare enim hominem ad rem tam difficilè quæ est, grauissima peccata alteri patefacere, nisi beneficium remissionis illic posset quodamque assequi, non videtur id suauis iugo Dei consentaneum. Dicere enim, quod hoc conducit, ut sacerdos ostendat hominem esse absolutum, parui esset momenti. Nam quæro, cui ostendit? Deo quidem non quia omnia scit: neq; verò ecclesiæ: quia non est hoc fori exterius.

terius. Sed quod nec poenitenti id ostendat, probatur: quia si nunquam homo ex attrito per confessionem posset fieri contritus, nihil prorsus certitudinis poenitenti per absolutionem accresceret, sed cum eadem ambiguitate, qua dubitabat se esse verum contritum, recederet haesitans se esse verum absolutum. Si autem per absolutionem homo potest primam gratiam recipere, licet accedens putans se esse contritum deciperetur, certior tamen recederet, quod gratia sit consecutus. Nam certior esse potest coniectura, obicem non opposuisse, dum putabat se esse contritum, quam quod fuerit verum contritus. *Septimū argu.* Sexto. Sacerdos habet auctoritatem ligandi: Nam possunt tum Praelati excommunicare, tum etiam sacerdotes poenitentes obligare ad opera satisfactionis exoluenda, ut illico ostensum fuit: ergo & possunt absolvere. Alioquin Christus in collatione clauum rigorem potius infligit erga nos, quam misericordiam suam clementiam declarasset. Quare neque tamen pedenda esset haec facultas ecclesiae quantalimam. Nam dicere, quod illic peccata quidem venialia remittantur, non est res tam egregia, cum illa per plura alia sacramentalia, remittantur, ut per aquam lustralem &c. *Septimū.* Si autem baptismus institutus est in remissione originalium, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto &c. ita poenitentia in remissione actualium iuxta illud Luc. 24. oportebat Christum pati &c. & praedicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes: sed per baptismum confertur prima gratia, ut patet in pueris: imo in adultis sufficit non ponere obicem. Ambrosius enim ait, quod illic non requiritur gemitus neque planctus: imo per omnia reliqua sacramentalia potest conferri prima gratia, ut non solum de baptismo, verum de eucharistia tenent fautores ipsi contrariae opinionis. Ut Magister & Alex. 4. par. q. 47. magister bro. 3. art. 2. ergo & per poenitentiam potest conferri prima gratia: praesertim cum de ipsa expressum dictum sit, Quorum remiseritis peccata. Et confirmatur argu. quoniam in concilio Florentino in instructione Armenorum decretum est, in hoc differre sacramentalia nonne legis a veteribus, quod illa significabant quidem, sed non conferebant gratiam, nostra vero continent gratiam, & ipsam digne suscipientibus conferunt: ergo vel poenitentia non est sacramentalis, vel gratia prima confert. Nam dicere satis esse, ut illa augeat, non satisfacit verbo concilii: quoniam aliud est, augere gratiam, aliud con-

ferre: nam conferre nihil aliud est, quam hominem in misericordia Dei in eius amicitia, & gratia constituit. *Octauū arg.* Quin vero octauo, ut re concludamus, arguitur. Si poenitentia ex se non haberet, ut quoad priam gratiam conferret, persuaderi non posset, esse sacramentalis: quoniam in euangelio non habetur poenitentia, vel aliud quidpiam esse sacramentalis: sed quia ibidem habetur, conferre gratiam, concilia ex traditione Apostolorum colligunt sacramentalium naturam, & nomina. Nemo enim, quia de baptismo dictum est, Nisi quis renatus fuerit &c. Et de eucharistia, Nisi manducaueritis carnem &c. ergo si idem non colligatur de poenitentia ex verbis, Quorum remiseritis, nulla sit reliqua persuasio, quod sit sacramentalis: imo neque elici potest, quod per ipsum, aut per alia augetur gratia. Quoniam augere gratiam, nec est aperire regnum, quod tribuitur baptismum, neque dare vitam: quod tribuitur eucharistia, neque veniam concedere: quod tribuitur poenitentia. *Tertia conclusio.* Hanc ad consolationem poenitentium congerere fuit operam pretium, ut virtus poenitentiae in remittendis peccatis eis luceret, considerentque adeo contingere posse, ut ad hoc sacramentalis in peccato accedentes, inde in gratia recedant. Non tamen propterea seigniores fieri debent in legitima procuranda contritione. Falsum autem fundamentum contrariae opinionis est, quod arbitrantur oclusam esse Deo quicquam aliam viam remittendi peccata quam per legitimam contritionem, cum tamen sacramentalia, potissimum baptismus, & poenitentia, ad hoc ipsum sint instituta, si obicem in suscipiente non imminerint. *Tertia conclusio.* Eadem virtus clauum se extendit etiam ad remittendam poenam: nam de aeterna, tam damna quam sensus in dubio eadem non potest: etenim cum remissio culpae non fiat nisi per gratiam, tunc fit homo diuino conspectu dignus, atque adeo ab inferno liber. Sed de poena temporalis itidem probatur, quia plus est gratiam infundere, culpamque remittere quam poenam, quicquidque ergo causa potest poenitentia, potest & secundum. Quia utique, ratione, & contritione, & cuiusque, actui meritorio hoc competere supra ostensum est, quod ad poenitentiam remissionem valeat. Cum ergo virtus clauum sit potestas soluendi, sit ut ad id quicquid sit efficax: nam si vim habet ligandi ad poenam, tam in sacramentali, quam extra per excommunicationem, magis consentaneum est, ut habeat etiam ad remittendum poenam, idque non solum in sacramentali, sed etiam extra per indulgentiarum relaxationes, ut in subsecutibus distinctionibus monstrabitur.

strabitur. Item quia remittere peccatum totum dicitur, remittere, & culpam, & poenam. Itaque, si homicidio remissio excludit ipsius naturam debeat temporalis poena decem dierum acerba, vel, quod auiunt, intensior, ut decem, & contritio secundum suam quantitatem, & confessio secundum suam deuotionem parte remittat, & absolutio parte, tam extensionis, quam intentionis, tunc tam parum esse posset poenae reatus, aut contritio tanta, ut totus extinguatur. *An per poenitentiam tota remittatur poena. Nota discrimin.* Si autem queras utrum tota semper remittatur, iam satis supra dist. praecedenti. q. 1. & 3. responsum est per discrimen inter haec duo sacramentalia baptismi, & poenitentiae, quod per baptismum: quia est regeneratio in nouam vitam, licet coplantamur morti, & resurrectioni Christi, ut plenissima fiat illi condonatio culpae, & totius poenae. At vero quia per sacramentalis poenitentiae non regeneramur, sed sanamur virtute clauum ecclesiae, non fit ibidem tam plena poenarum remissio, sed iudicio sacerdotis habito respectu tam dispositionis poenitentis, quam granitatis peccatorum. Et hoc diximus esse fundamentum tam satisfactionis, quam purgationis. *Solut. 1. arg.* Ad primum igitur argu. negatur consequentia. Remittere enim peccata per propria supremamque auctoritatem soli Deo conuenit, illius autem auctoritati nihil derogat, imo multum honoris arrogat, quod eius ministri, sicut & eius sacramentalia, veluti suae passionis instrumenta, eundem sortiantur effectum. Nihil enim dignitati artificis detrahatur si per instrumenta sua arte exerceat. Quapropter auctoritas illa Esaias, Ego sum qui deleo iniquitates vestras. Et illa Augustini, Nemo tollit peccata, nisi solus Deus, atque aliae, quas Magister sent. dist. 18. congeminat ad probandum sacerdotem non remittere peccata, nullius sunt roboris: quoniam omnia hac ratione diluuntur. Vnde Hugo loco citato lib. 2. par. 14. Ait enim, inquit, Dominus in propheta, Ego solus deleo iniquitates, & peccata populi. Item Ambrosius. Ille solus dimittit peccata, qui pro peccatis nostris mortuus est. Et subdit. Sed istas auctoritates ita interpreta- *ad auctori- tes.* ri debemus, ut non auferamus quod Christus commisit hominibus: dicit enim ipsa veritas, Quorum remiseritis peccata, remissa sunt. *Aug.* *Ambros.* Duo autem hic testimonia patrum videtur dubium facere. Primum est Ambrosius de poenitentia. dist. 1. can. verbum. ubi ait, Verbum Dei: hoc est, filius Dei dimittit peccata, sacerdos est iudex: sacerdos quidem suum officium exhibet, & nullius

potestatis iura exercet: ubi videtur docere sacerdotem non absolueret. Respondetur, quod dum ait, nullius potestatis iura exercere, non negat eum absolueret, sed ait quod non exercet propria potestatis iura, sed potestate ministri diuinitus susce- *Dilutio.* pta. Sic enim dicere possumus, quod prator non videtur iure suo, sed regis. Subdit. illico, Dominus parius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui utrumque pari ratione commisit. Et rursus, Certum est quod ecclesiae utrumque licet. Aliud est Hieronymus super verbum Matt. 16. Tibi dabo clauem &c. ubi ait. Istum locum episcopi, & presbyteri non intelligentes, aliquid tibi de Phariseorum assumunt supercilium, ut vel darent innocentibus, vel soluere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quaeratur: docet ergo sententiam sacerdotis non esse absolutionem. Respondetur Hieronymus. nihil aliud docere, quam quod presbyteris non licet, ut libet, absolveret, sed cum iudicio clauis scientiae. Quare si suo cuncto arbitratu, vel innocentibus condonent, vel absolutione indignos absoluant illam sententiam Deus non approbat. *Obiectio ex Hierony.* Ad secundum iam responsum est, constitudo medium inter digne accedere: hoc est, in gratia, & indigne: hoc est, peccando in accessu. Nam potest quis putare se esse contritum, qui verum non sit, & tamen non peccet accedere. Quam quidem solutionem dist. 18. q. 3. artic. 2. explicuimus, ubi fallacia argumentorum contrariae opinionis aperuimus, & refutauimus. *Dilutio.* *Solut. 2. arg.* Circa tertium argu. D. Tho. dist. 18. q. 1. artic. 3. quaest. 2. ad tertium, habet opinionem extraneam, quae forsitan tunc etiam in vulgo doctorum, quod vulgus in quarto aliquando se quebatur. Adeo enim pro constanti habet restare semper poenam aliquam per satisfactionem soluendam, ut cogitet virtute clauum non semper aequalem poenam remitti, sed proportione nabiliter. Exempli gratia. Si quis debet poenam, ut quatuor, & vi clauum remittitur gradus unus, si alius non deberet, nisi unum gradum, & per absolutionem totum remitteretur, nihil restaret per satisfactionem soluendum. Et ideo ait, quod remittitur, nisi pars aliqua, verbi gratia, quarta pars, ut debenti octo remittuntur duo, & debenti quatuor, unum: & debenti duo, dimidium. Porro autem opinio non est credibilis. Quare citra dubium, si in 3. par. hucusque peruenisset, illam mutasset. Nam effectus sacramentalis, qui est ex opere operato, est unus certus gradus gratiae: ergo eadem ratione unus certus gradus remissionis poenae, nulla enim est discriminis ratio.

Præterea si opinio hæc esset vera, quò quis le-
uora peccata commisisset, peioris in hac par-
te esset cōditionis: nam minus ei virtute cla-
uium remitteretur. Item ipse D. Tho. in solu-
tione quarti concedit, q̄ toties potest iterari
absolutio super eadem peccata, vt tota pœ-
na remittatur, quod iam supra contra Scotū
confirmauimus, dicentem, q̄ per secundam
absolutionē nulla remittitur pœna. Si ergo
absolutiones subsequentes possint omnino
tollere pœnā, consequens est, vt æquales par-
tes tollant: nam si non tollerent, nisi partem
aliquotā residui, nunq̄ tota absolveretur. Ci-
tra dubiū ergo dicendū, q̄ absolutio semper
æqualē partē pœnæ delet, siue pœnitens sit
reus patre sue magnæ. Quapropter quan-
doq̄ tollit totam. Imò verò ante absolutio-
nē per contritionē, & confessionē cōtingit
totam esse sublatam. ¶ Vnum tamen fortas-
se verū est, quod accedenti ad sacramentum
melius disposito, etiam vi clauū maior pœ-
na remittitur, id quod in prædicta solutione
quarti S. Tho. adstruxit: nā simile de gratia
baptismali asseruit. q. 69. arti. 8. Et ideo ait, q̄
tanta potest esse contritio, quod tota pœna
remittatur. ¶ Contra hoc autem arguitur. Se-
queretur, quod aliquando sacerdos nullā de-
beret imponere pœnitentiā. Respondetur, q̄
si ei constaret nullum reatum pœnæ manere,
venit cōcluderet argumētū, sed quia id non
cōstat, semper debet aliquam iniungere.

ARTICVLVS. II.

Vtrum sacerdos virtute clauū possit pœ-
nitentem ad pœnam ligare.

Via duo sunt clauū membra,
soluere: scilicet, & ligare, ex-
plorandū restat, vtrum vtrūq̄
valeat sacerdos in sacramento
pœnitentiæ exercere. Et argui-
tur, q̄ ligare nequeat. Clauum enim pote-
stas ex virtute passionis Christi: efficax est:
sed effectus passionis non est ligare, sed igno-
scere: ergo nec sacerdos ligare in sacramen-
to potest. ¶ Secundo. Sicuti absolvere est ob-
staculum amouere, ita & ligare est illud op-
ponere: obstaculum autem celi est peccatū,
quod sacerdos impingere pœnitenti non po-
test: ergo nec potest ligare. ¶ Tertio argui-
tur. Si sacerdos posset pœnitentem ligare ad
pœnitentiā, sequeretur, quod si pœnitens

postea eiusdem pœnitentiæ obliuisceretur,
teneretur eandem confessionē iterare, vt ite-
rū iniungeretur pœnitentiā: quia alia via im-
possibile est ei illā implere: consequens tamē
est falsum: quia peccata, à quibus homo vir-
tute clauū ritē absolutus est, nequā ite-
ratō cogitur confiteri. ¶ In contrariū tamen
est, quod in euangelio vtrūque coniunxit
Christus, Quodcumque solueris, & quodcum-
que ligaueris, & Quorum remisistis, & Quo-
rum retinueritis.

¶ Ad quæstionē duabus conclusionibus re-
spōdetur. Prima. Sacerdos virtute clauū in sa-
cramento pœnæ, vt absolvere potest, ita, & ligare,
& q̄tū ad culpā, & q̄tū ad pœnā licet diuer-
simodē. Probat. Sacerdos soluit, & ligat
eum Dei minister: ergo simili modo ipse fun-
ctioes has ministerialiter exercet: quod De-
per suā auctoritatē. Deus autē vtrāq̄ rōne pec-
catū q̄tū ad culpā absoluit, & ligat, & q̄tū
ad pœnā: ergo eodē modo minister. De-
claratur minor. Operatur. n. in culpā directē
eā tollēdo, si homo sit dispositus, indirectē tñ
ligādo, & retinēdo in q̄tū indurat, & execat:
q̄ndē hoc nō facit directē precipitando ho-
minē in culpā, sed indirectē nō largiēdo gra-
tiā: quia homo nō se preparat, sed resistit mo-
tioni Dei. Hodē ergo pacto, & sacerdos dire-
ctē remittit culpā, sed indirectē retinet onē-
do hoīem nō esse venia dignū. In pœnā verò
vtrōq̄: mō directē De⁹ operatur: nā & pœnā
directē parit, & tollit, directēq̄ etiā infligit:
similiter ergo sacerdos partē pœnæ pœnitē-
ti directē remittit: ergo cū aliqua pœna re-
maneat, ad illā ligat. Bisariā tñ, vt ait S. Th. d.
18. q. 1. art. 3. Nā si cōsideretur tota quantitas
remanētis pœnæ, ad illā non ligat directē: quia
non obligat, vt in hac vita satisfiat pro illa,
sed indirectē, q̄ ab illa nō absoluit. Cōsidera-
ta verò pœna specialiter hac vel illa, directē
ligat pœnitentem ad illam soluendum.

¶ Particularē reliquæ huius cōclusionis liqui-
dæ sunt, & omnibus in confesso. ¶ Hanc verò postremā Scotus dist. 18. negat
dicēs, sacerdotē non habere auctoritatē obli-
gandi pœnitentē ad aliquam pœnitentiā,
nisi sua ipse spē eā voluerit acceptare. Ad-
dit verò, q̄ si illā acceptauerit, debitor fit sol-
uēdi ex pcepto ecclesiæ, cui se volūtariē sub-
misit. Vbi insinuat, q̄ tenetur sub reatu mor-
tali. Priorē partē nō aliter pbat, q̄ ex illo suo
principio, qd. d. 18. q. 1. art. 1. impugnauimus:
nēpe, sacerdotē nō esse iudicem ordinarium,
sed

sed arbitrium. Inde enim infert in potesta-
te cuiusq̄: esse submittere se sacerdoti quan-
tum ad remissionem culpæ, & pœnæ, vel so-
lum quantum ad remissionem culpæ. Po-
test enim quisq̄, nō sacerdoti, sed Deo se sub-
ijcere in solutione pœnæ, vt ei vel in hoc
mundo vel in purgatorio eam infligat, si ip-
se vltro eā noluerit implere. Et q̄ tunc sacer-
dos debeat eum absolvere, licet pœnitentiā
renuat acceptare, probat. Nam quis illud nō
sit magnū signū contritionis, tñ postquam
pœnitens dicit se esse contritum, subdereq̄:
se Deo in solutione pœnæ, signum est illum
esse in gratia, atq̄ adeo absolutione dignū.
¶ Et secundo arguit. Quia si sacerdos posset
pœnitentem obligare ad pœnam, hoc esset,
quia ei constat illum esse reum pœnæ dimis-
sa culpā: nam si sciret non esse reum, nullam
ei deberet pœnam iniungere. Sed illa nō est
sufficiens ratio, alioqui consequens fieret, vt
deberet illum obligare ad totam pœnā, quā
debet, quod est falsum, vt ar. sequen. videbi-
mus. Sequitur eum ē immoribus nonnulli
vt Gabr. d. 16. quæst. 2. & alij. ¶ Item tertio ar-
guitur. Nullum extat satisfactiois diuinum
præceptum ergo neq̄: ecclesia neq̄: sacerdos
potuit illud ponere: nam satisfactio, vt dictū
est, non est de essentia sacramenti: quare ne-
que imponitur in articulo mortis. ¶ Quarto
Quod homo in hac vita per leuiorē pœnā
satisfaciat, quā sunt in purgatorio, est maxi-
ma misericordia Dei in fauorē hominū im-
penitens: ergo potest homo suo iuri renuncia-
re, & totum se ad purgatorium remittere. Et
confirmamus nos eandem cōclusionē, quia
posset quis tanta contritione teneri, vt nollet
indulgentias accipere, quæ ad remissionem
pœnarū purgatorij cōceduntur, sed vsq̄: ad
nouissimū quadrantē in purgatorio persol-
uere. Sed tñ hoc. d. proxima examinandum
est. Eandem opinionē tenet Syluest. verb. Cō-
fessor. l. 25. & 26. In cuius sententiam citat
Hostien. & Pano. in cap. Significauit, de pœ-
nitent. & remissio. qui Scotū sequuntur. Sed
facit limitationes. Primò, q̄ non tenetur ac-
ceptare, si dicat se velle puniri à Deo. Et nisi
esset pœnitentiā restituendi debitum, aut ca-
uendi occasiones peccatorum. Istæ autem li-
mitationes superuacaneæ sunt: nam pœnitē-
tiā restituendi & euitandi occasiones pecca-
torum, nō pertinet ad satisfactioem, sed ad
legitimā contritionē, vt homo exeat à pecca-
to. Et dicere q̄ debet pœnitentem habere pro-

positum acceptādi à Deo in purgatorio sa-
tisfactionē, est ridiculū: nā pœna purgatorij
non est satisfactio, nec opus est acceptari in
hac vita, quia à Deo infligenda est, & non
ab hoīe eligenda. Caiet. verò in. 2. q. de satisfac-
tione, quā tertiæ parti adhibuit, partim cō-
sentit cū Sco. & partim ab eo dissidet. Tenet
inquā, q̄ pœnitēs nō tenetur acceptare pœnā
imò q̄ quis acceptet, non tenetur sub reatu
mortali adimplere. Et re vera si alterutra ef-
set tenenda, hæc videtur opinioni Sco. præ-
ferenda: nam si obligatio ad soluendū pœnā
non nascitur ex potestate sacerdotis, quia ip-
se obligare nequit, sit vt licet pœnitens sua
sponte velit acceptare non sit aliud vinculū,
quā simplicis promissionis, quā autē se factū-
rū. Hæc autē promissio genere suo non obli-
gat sub reatu mortali: quia non fit votū Deo
imò verò neq̄: est propriē promissio sed sim-
plex assertio, faciā: & ideo citra mortale po-
test pœnitēs mutare postea propositū remit-
tendo se ad purgatorium: quia si sacerdos nō
potest obligare, nullā obedientiam ei in hoc
debet, sed est quædam venialis fallacia, qua
eum decipit.

¶ At verò quis hæc duæ opiniones non pror-
sus omni sint probabilitate destitute, nihilo
minus adhibetur secūda conclusio. Sacerdos
sic potest pœnitentē ad aliquā pœnitentiā
obligare, vt nisi manifest⁹ error appareat, te-
neatur eā acceptare ac subinde implere, idq̄:
ex genere suo sub reatu mortali. Conclusio
est hic S. Tho. loco citato & Magist. Senten-
d. 16. & 18. & ead. d. Ricar. ar. 1. & 5. & Paln. d.
20. q. 2. Et ex neotericiis alij. Dixerim, nū
manifestus error appareat: nā claus erratē nō
tenetur pœnitēs obtemperare. Erraret autē vbi
pensatis omnibus circūstantijs tā personæ q̄
grauitatis pœnæ manifest⁹ constaret non esse
acceptandā. Dico, manifest⁹ quia in re dubia
sacerdotis iudicio standū est. Adieci est au-
tem: genere suo: quoniam tam parua potest ef-
se pœna, vt parui referret vel non acceptare,
vel acceptam non adimplere, & sic esset pec-
catū veniale. Probat. conclusio ex fundamē-
to contrariū illi Scoti quod loco citato con-
stabilimus. Sacerdos quidē est iudex, nō ar-
biter, qui potestatem accipit à pœnitēte, sed
ordinarius à Christo institutus, quāquam
eius vicarius eius potestate & auctoritate vti-
tur: ergo potest pœnitentem vel absolvere,
vel si iudicio suo iustum iudicauerit non in
totum absolvere, sed obligando ad aliquam
satisfac-

Caiet.

Prima cōclu-
sio.

Declarati-
o conclusionis

Probatio cō-
clusionis.

satisfactionem suis culpis dignam. Nam Gabrielis responsio, quod sit ordinarius quantum ad remissionem culpe & non quantum ad absolutionem poenae, ipsam se manifeste ostendit esse gratis excogitatum. Nam cum Christus simul dixerit. Quodcumque solueris, & quodcumque ligaueris, & quorum remiseris, & quorum retinueris, esse elicitur plane commentum quod sit ordinarius quantum ad absolendum, & non quantum ad ligandum. Secundum ad maiorem huius explicationem arguitur. Deus commisit sacerdotibus potestatem absolendi, non quomodocumque, sed in iudicio: ad quod clavis scientiae feruit: ergo sacerdos per eandem clauem discernere debet non solum an poenitens sit absolutione dignus, sed quomodo sit dignus: nam inter dignum & indignum est medium, ut quis sit absolutione dignus cum aliquo ligamine & onere, sicut contingit in foro exteriori iudicio. Nulla enim est ratio cur in hoc foro conscientiae a foro exteriori differat. Quare sicut iudex in foro exteriori existimata causa criminis quandoque neque omnino condemnat toto rigore iuris, nec omnino absoluit, sed aliquam poenam arbitrariam vel maiorem vel minorem infligit, quam reus acceptare, & soluere tenetur: ita, imo multo aequius, hoc habet sacerdos ius. Alioqui superflua esset clavis scientiae ad considerandum omnium peccatorum causas, & ponderanda merita, quod & poenitens ipse facere debet, ut habetur can. Consideret, de poeniten. d. 7. Et re vera, ut superius diximus, verborum spiritus ille est, Quodcumque & quomodocumque solueris vel ligaueris, & Quaecumque & quomodocumque remiseris, vel retinueris siue in parte siue in totum, rata erit sententia in caelis, ipsi ergo poenitens stare tenetur. Tertio. Sacerdos absoluit tanquam Dei minister: sed Deus illo modo saepe absoluit a culpa retinendo aliquam poenam soluendam: ergo pari modo poterit sacerdos absolvens a culpa ad illam poenam obligare. Quarto. Sacramentum poenitentiae est tum castigatio pro praeteritis, tum & medicina ad curandum futura: & ideo poenitentia semper indicitur in luctu & planctu, ut habetur Iohel. 2. & alijs operibus poenalis: ut diximus: ergo cum utrumque sit necessarium, sacerdos potest obligare ad poenitentiam, quae sit non solum vindicta praeteritae culpe, verum & medicina: nam poena purgatorij non est

medicina. Quare si omnia illuc remitteretur, nihil aut parum sacramentum poenitentiae prodesse corruptis affectibus humanis mede dedit. Quinto. Ut ius accedat canonicum, certa est determinatio concilij in cap. Omnis utriusque sexus, ubi sub eodem tenore ponitur, ut omnis sua peccata confiteatur, & iniunctam sibi poenitentiam proprijs viribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter eucharistiae sacramentum: quare si de confessione & eucharistiae susceptione praecceptum est, idem de poenitentia implenda est sentiendum. Et cap. Statuimus, de maledictis, habetur, quod blasphemus, qui noluerit acceptare poenitentiam, interdicitur ingressus ecclesiae: qui dem poenae rigor iudicium est peccatum esse mortale non acceptare poenitentiam. Quod si dixeris illud intelligi de poenitentia publica, fateor equidem. Ceterum nulla est causa cur non sit eadem ratio de poenitentia secreta. Atqui & Roffensis nobilissimus autor, art. 5. contra Lutherum eandem sustinet conclusionem, quam multis sanctorum sententijs corroborat. Ait enim Leo primus, & refertur de poenitentia dist. 1. can. Multiplex, quod mediator Dei & hominum homo Dominus Iesus Christus hanc praepositis ecclesiae tradidit potestatem, ut confitentibus poenitentiae satisfactionem darent, & eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem admitterent. Et Rabanus in collatione Synodorum. Poenitens, inquit, illud quod ei institutum fuerit, ita caute obseruet ac si ex ore dei fuerit prolatus. Et ex vetustissimo Tertulliano & Cypriano idem colligitur. Et beatus Rhenanus in prologo eiusdem Tertulliani dicit se reperisse antiquam Synodum, ubi inebantur presbyteri secundum canones poenitentiam iniungere, & poenitentes ut quicquid a sacerdote illis fuisset institutum, ac si ab ipso omnipotentis Dei ore esset prolatum ita diligenter ac cautissime obseruarent. Idemque in poenitentiali Romano iubetur. Quinto ex hoc sumitur sextum argumentum. Olim ecclesia sanxit canones poenitenciales, quos tenebantur presbyteri imponere, & postmodum, ut habetur cano. Mensuram, ex Hieronymo, de poenitentia dist. 1. & c. Deus qui, de poeni. & remis. poenae relictae sunt ad arbitrium sacerdotis. Et concilium Florentinum. Pars, inquit, poenitentiae, satisfactio est secundum arbitrium sacerdotis: ergo manifeste colligitur, quod sacerdotes autoritate habent

bent illas imponendi, obligandi; poenitentes ad illas exoluendas. Et hoc est quod sonat admonitio auctoris libri de poeniten. can. Consideret, de poenit. dist. 5. Ponat se scilicet poenitens omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reservans sui, ut omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita aeternae. Quapropter una inter conditiones confessionis ponitur, quod sit parere parata. Re vera nescio, quo modo ad haec satis responderi possit. Ad primum igitur argum. respondetur, quod passio etiam Christi, quae virtute clauium applicatur, requirit, ut ait ad Rom. 8. Pau. ut cum eo compatiatur, ut simul conglorificemur. Ad secundum respondetur, quod non solum peccatum, sed & poena peccati est oblatulum regni, ad quam ideo soluenda sacerdos ligat, ut aditus regni pateat. Ad tertium, Syluest. verb. Confessio. 1. §. 3. respondet concedendo consequens: nempe quod qui oblitus est poenitentiae, tenetur confessionem iterare secus, si non est oblitus, licet non adimpleat, quia adimplere potest. Et est opinio Ricard. d. 17. art. 2. q. 8. Et citat praeterea Sylu. Palud. in eadem sententiam, sed re vera non est eius assertum: nam dist. 17. q. 5. postquam eam videtur tenere subdit, quod multis apparet contrarium, & in illa opinione videtur persistere. Sed mirabilius est, quod non solum alij summuli: verum & ipse Syluest. eandem opinionem D. Thom. impingat, cum illa nullibi insinauerit. Imo dist. 17. q. 3. art. 3. quaest. hunc. 5. ad quartum expressum in vniuersum dicit, nullum teneri confiteri peccata, quae non habet, atque adeo neque illa, quae rite semel confessus est, & a quibus est absolutus. Et ita procul dubio tenendum est. Quare ad argumentum negatur consequentia: licet enim teneatur poenitens, poenitentiam implere, tamen si illius oblitus est citra culpam, liber sit a praeccepto: & si ex culpa, illam solum confiteri tenetur. Damnum autem, quod utroque casu inuenit, est, quod manet reus ea in purgatorio soluendi. Ad primum vero argum. eorum, quae in fauorem Scoti videntur, satis responsum est. Negatur enim in arbitrio poenitentis esse subicere se sacerdoti, ut vult. Imo cum sit ille vicarius ordinarius Christi, tenetur se illi poenitens de plano submittere. Quare si iniuncta poenitentia acceptare renuat, eo ipso non est in gratia, quia peccat, atque adeo non est absoluentus. Nulla enim est consequentia. Dicitur

confitetur est in gratia, ergo nullam tenetur acceptare poenitentiam: nam & dum contritus est, habet gratiam, & nihilominus tenetur confiteri. Ad secundum autem respondetur negata consequentia, qua inferitur, quod possit sacerdos obligare ad implendum omnem poenam, quae post absolutionem relinquitur. Nam possent esse tam graua peccata, ut homo per totam vitam nequiret quantum poenari debet, persolvere. Et ideo error esset clavis illam imponere: cum non solum secundum peccata, sed secundum humanam fragilitatem impositus sit poenitentiae modus, ut illico dicamur sumus. Ad tertium responderi vno modo potest negando non esse diuinum praecceptum satisfactionis. Imo Magi. sent. dist. 16. ait, verbum illud Ioh. Matt. 3. Facite fructus dignos poenitentiae, esse praecceptum satisfactionis, quod S. Th. in expositione textus glossat dicens, quod Ioan. non erat auctor illius praeccepti, sed enunciator, cuius Christus fuit institutor: quod instituit tres partes poenitentiae. Secundum vero ad maiorem explicationem respondetur concessio non esse praecceptum diuinum, quod per se obliget, nisi satisfactio a sacerdote imponatur. Nam quauis alijs aliud placeat, re vera dicere non audent quod poenitens seclusa poena iniuncta teneatur satisfacere sub reatu peccati mortalis. Siquidem ante confessionem nemo diceret hominem teneri ad satisfactionem: ergo si tunc non imponatur poena, certe nulla apparet ratio, cur aliquam teneatur facere. Item, quia sequeretur eadem ratione teneri ad totam poenam soluendam, quod iam negatum est. Nam cum quantam facere debeat, arbitrio sacerdotis taxandum sit, si ille non discernit quantam poenitentiam iudicet non teneatur. Crediderim ergo praecceptum diuinum satisfactionis esse non simpliciter, sed secundum quod ecclesia per suos ministros satisfactorum iniunxit. Quare licet ante confessionem non obliget, non sequitur quod non possit sacerdos virtute illius poenitentem obligare. Ad quartum denique conceditur misericordia Dei esse ut leuius in hac vita satisficiamus, quam sint in purgatorio tormenta: sed illa misericordia habet admixtam iustitiam, qua compellamur illas poenas soluere. Atqui in hoc cumulator apparet misericordia, ut cogamur hic proleuioribus satisfacere, ut grauiora euitemus. Quare non possumus hac parte iuri nostro citra clauum iniunctum renuciare. Ad confirmationem vero respondetur, quod licet daretur posse hominem renuciare indulgentiarum subsidio, eas non accipiendo, quod

Can. Consideret.

Solutio prima.

Solutio 2.

Solutio 3.

Quintum argumentum.

Obiectio Dilatio.

Leo. 1.

Rabanus.

Postremum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Solutio 2.

Solutio 3.

Solutio 4.

Solutio 2.

Solutio 4.

do, quod dist. proxima examinabitur, non tamen inde sequitur, quod non tenetur accepta re poenitentiam, quia hic est iustitia, illic autem libertas.

ARTICVLVS. III.

Utrum sacerdos secundum proprium arbitrium ligare possit & soluere.

ut. negati-
u. arg. 1.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Per affirma-
tiua.

Deciso arti-
culi.

Si potest sacerdos poenitentem obligare, necesse est ligare an proprio arbitrio possit, an vero aliquibus teneatur legibus. Et arguitur, quod possit ligare secundum proprium arbitrium, ex can. supra citato Mensuram, ubi ait Hieronymus, Mensuram temporis in agendo poenitentiam idcirco non satis aperte praefigunt canones pro vno quoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter vnumquodque sit emendandum, sed magis arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt. Et secundum arguitur. Si sacerdos non posset proprio arbitratu poenam metiri, sequeretur quod necessarium ei esset admetiri eam quantitati delicti, ut tanta esset poena quantum fuit delictum: consequens tamen est falsum, ut supra dictum est, tum quod quandoque esset nimis rigida, tum quod sacerdos nescit semper quanta poena cuique peccato ad iustum respondeat. Et tertio. Si sacerdos liber non esset ad quancumque imponendam poenitentiam pro suo arbitrio, sequeretur quod non semper poenitentia iniuncta sufficeret ad soluendam omnem poenam purgatorij, idque extra culpam poenitentis & sacerdotis. Ut verbi gratia, si poenitens sit paratus quancumque poenitentiam recipere, & sacerdos pensata qualitate personae & alijs circumstantijs non tanta poena poenitentem plectit, quanta pro quantitate delicti deberet: tunc enim apparet luendum restare in purgatorio residuum illius poenae: eo sequens tamen apparet falsum: nam sacramentum, ubi nullus intervenit error, suum effectum plenè consequitur: effectus autem poenitentiae per tres suas partes est remittere, & culpam & poenam. In contrarium autem, quod scilicet non possit sacerdos proprio arbitrio taxare poenam, probatur ex illo Gregorij can. Falsas de poena distin. 6. Falsas poenitentias dicimus, quae non secundum auctoritatem sanctorum patrum pro qualitate criminum imponuntur. In ingressu quaestionis huius praesupponere oportet cuiusque peccato certum supplicij gradum quoad poenam sensus respondere in inferno, atque adeo postquam remissum fuerit, verbi gratia, per minimam contritionem respondere illi quoque in purgatorio certam poenam tam in duratione temporis, quam in rigore tormenti. Illius ergo quantitatis pars aliqua remitti potest per contritionis fervorem, & per confessionem & per absolutionem virtute clauium, ut diximus. Illud autem, quod post haec omnia restat, necessarium est, ut vel hic per satisfactionem extinguatur vel in purgatorio aequali poena perpurgetur. Atqui, ut supra diximus, poenitentia hic liberè assumpta ratione meriti plus potest remittere poenae purgatorij, quam si illic soluere tur. Quod si sit vi clauium in sacramento iniuncta, maioris efficaciae ceteris paribus est, quam si sua sponte eam poenitens assumeret. His praehabitis ad quaestionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Nequit sacerdos poenitentiam secundum arbitrium pro libito suo imponere, sed arbitrari illam debet habita circumstantiarum consideratione. Conclusio liquida est: quoniam non absoluit sua propria auctoritate, sed Dei: quia ratione data est ei clavis scientiae, ut secundum rationem perpenderit, quae debet absolueri & quomodo. Instrumētum enim, qualis est sacerdos non mouetur nisi ad nutum principalis agentis. Vnde Dion. in fine libri ecclesiae. Hierar. Sacerdotibus, inquit, utendum est virtutibus hierarchicis, quando diuinitas eos mouerit. In cuius signum Mat. 16. antequam Petro potestatem contulerit soluendi & ligandi, praemisit, quod fidei mysteria non caro & sanguis, sed pater eius reuelasset. Et Ioan. 20. Accipite, inquit, spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c. insinuans illa potestate remittere di non proprio arbitratu, sed secundum iudiciū spiritu sancto regulatū eis esse utendum. Atque hoc est quod nuper citatus Hiero. super verb. Mat. 16. Quodcumque, solueris, admonuit ne. presbyteri Phariseorum supercilio tumentes puterent siquē indignū absoluerint, absolutū ideo esse apud Deū, vel si innocentē ligauerint, putent esse ligatū. Et quod Hiero. ait quantum ad culpā, eadem ratione intelligendū est quantum ad poenam. Si enim quispiā in purgatorio dignus est igne vnius anni, non putent, quod per septē Psalmos poenitētiales quos in poenitentia iniungit, poenitentia tota poena liberetur: nam tunc iustitiae Dei non fieret satis. Neque est Christi de hac re in exemplū addu-

re oportet cuiusque peccato certum supplicij gradum quoad poenam sensus respondere in inferno, atque adeo postquam remissum fuerit, verbi gratia, per minimam contritionem respondere illi quoque in purgatorio certam poenam tam in duratione temporis, quam in rigore tormenti. Illius ergo quantitatis pars aliqua remitti potest per contritionis fervorem, & per confessionem & per absolutionem virtute clauium, ut diximus. Illud autem, quod post haec omnia restat, necessarium est, ut vel hic per satisfactionem extinguatur vel in purgatorio aequali poena perpurgetur. Atqui, ut supra diximus, poenitentia hic liberè assumpta ratione meriti plus potest remittere poenae purgatorij, quam si illic soluere tur. Quod si sit vi clauium in sacramento iniuncta, maioris efficaciae ceteris paribus est, quam si sua sponte eam poenitens assumeret. His praehabitis ad quaestionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Nequit sacerdos poenitentiam secundum arbitrium pro libito suo imponere, sed arbitrari illam debet habita circumstantiarum consideratione. Conclusio liquida est: quoniam non absoluit sua propria auctoritate, sed Dei: quia ratione data est ei clavis scientiae, ut secundum rationem perpenderit, quae debet absolueri & quomodo. Instrumētum enim, qualis est sacerdos non mouetur nisi ad nutum principalis agentis. Vnde Dion. in fine libri ecclesiae. Hierar. Sacerdotibus, inquit, utendum est virtutibus hierarchicis, quando diuinitas eos mouerit. In cuius signum Mat. 16. antequam Petro potestatem contulerit soluendi & ligandi, praemisit, quod fidei mysteria non caro & sanguis, sed pater eius reuelasset. Et Ioan. 20. Accipite, inquit, spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c. insinuans illa potestate remittere di non proprio arbitratu, sed secundum iudiciū spiritu sancto regulatū eis esse utendum. Atque hoc est quod nuper citatus Hiero. super verb. Mat. 16. Quodcumque, solueris, admonuit ne. presbyteri Phariseorum supercilio tumentes puterent siquē indignū absoluerint, absolutū ideo esse apud Deū, vel si innocentē ligauerint, putent esse ligatū. Et quod Hiero. ait quantum ad culpā, eadem ratione intelligendū est quantum ad poenam. Si enim quispiā in purgatorio dignus est igne vnius anni, non putent, quod per septē Psalmos poenitētiales quos in poenitentia iniungit, poenitentia tota poena liberetur: nam tunc iustitiae Dei non fieret satis. Neque est Christi de hac re in exemplū addu-

Prima conclusio.

Dion.

Hieron.

Obiectio.

Dilutio.

Secunda conclusio.

Sacerdotis consilium.

Poenitentia iniungenda modis optimis.

ad illicendū, quem sacerdos imitari debeat, quicquid quibus peccata remittebat, nullā satisfactionē imponebat, sed ut legitur Io. 8. eos commonebat, ne amplius vellent peccare: nam, cum haberet potestatem excellentiae, plenissime peccata remittebat quo ad culpā, & poenā. Sacerdos vero debet esse sacramenti legibus adstrictus. Quod si arguas Christus laudauit villicū iniquitatis, quod prudenter fecisset, dum debitoribus Domini sui dimisisset largiter: ergo similiter debet facere sacerdos. Negatur consequentia: quia de hoc non laudabatur ille, quod propria auctoritate quē domino debebantur remisisset, imò in hoc fuit etiam iniquus: sed de hoc laudatus fuit, quod secundum prudentiam huius seculi sibi consuluit: prudentia ergo sacerdotis esse non debet, nisi legibus domini in solutio debitorum adstringi. Pari modo si pro suo arbitratu vellet maiorem poenam iniungere, quā cuius poenitens debitor est, erraret clauis, ad quam ideo poenā ligare non posset. Secunda conclusio. In poenitentis arbitrandis non debet sacerdos peccatorum tantū grauitatē estimare, sed etiam possibilitatem ad comoditatē implendi prospicere secundum qualitatem personae & circumstantiarum. In inferno quidem, & in purgatorio, ubi nulla in poenis habetur medicinalis ratio, sed solum vindictae, aut purgationis, secundum qualitatem delictorum ad iustum infliguntur. At poenitentia in sacramento, ut saepius dictum est, non solum sunt peccatorum vindictae, sed etiam medicinae: unde sicut medicus non semper rigore medicaminū vitur, quae morbus exigit, sed ad egri debilitatē attendit, qui si rigore illum ferre nequit, remissius cum eo agit: ita sacerdos licet admonere debeat poenitentē quātam peccata sua satisfactionem exigant, eumque animare, ut satisfaciāt, nihilominus si poenitens ei suam imbecillitatem exponit, praesumiturque, aut propter debilitatem corporis, aut propter animi spiritusque languorem, & teporem non esse condignam poenitentiam impleturus, debet illi motem gerere, & remissiores imponere. Imò quauis poenitens paratissimus sit omnes acceptare poenitentias, nihilominus sacerdos debet qualitatem personae aestimatē considerare. Haud enim homini secundum suū statum pauperi aut indigenti familiam debent largi elemosynae imponi, neque is qui labore, & sudore vultus sui pane vescitur, in magna ieiuniorū inedia adigendus est. Item &

honori consulendū: non enim illae sunt poenitentiae iniungendae, quas persona implere non deceat. Decretū est Leonis Papae can. Tēpora. 26. q. 7. & can. His qui, ex concilio Laodicē. Nā est in tota illa, quae de poena publica fiat mentio, ratio tamen eadem est de poena publica, & secreta. Itē licet oculi ad magnitudinem delictorum cōsiderentur, in poenitentia, quae ratione vindictae imponitur, cōsideranda est tamen contritiōis vis: nam quanto plus per contritiōem, & alia opera remissum fuerit, tanto minor iniungenda est poenitentia, & quanto minus, maior. Rursus, & in ratione medicinalis remedij habenda est ratio personae, ut ubi vehemētior est peccati illecebra, maior iniungatur poenitentia. Quare iniueni, per eandē fornicatione maior est iniungenda poena quam seni, tametsi minus peccet: quia cum vehementius infligitur ad malū, vehemētiori indiget colubitione. Et homini auaro, & tenaci amplior est iniungenda elemosyna, ut liberalitatis virtuti affluat.

Secunda consideratio.

Tertia consideratio.

At quoniam dictū est virtute clauium posse sacerdotē satisfactionē arbitrari, quaeritur, utrum secundum suum arbitrium clauis non errante remittatur poena purgatorij. Exempli gratia. Indicat, idque prudenter sacerdos illis delictis tantā respondere poenā in purgatorio, ut tali satisfactione possit tota deleri, utrum quis forte maior illa purgatorij fuerit, tota per illam satisfactionem vi clauium remittatur. Videtur enim tota remitti: siquidem illa commutatio fit clauis non errante: quia vim habet per absolutionem, & per iniunctā satisfactionem aperiendi regnū ecelorum. Scotus dicit, aut iustitiam poenae, quae debetur peccato, verbi gratia, homicidio, non consistere in indiuisibili. Imò videtur, sicut in commutationibus pretij rei, quae valet decem, latitudinem habet pretij, ut iuste possit paulo plus minusve aestimari, ut nouē, vel vnde cū: ita est de iustitia poenae, quae debetur peccato. Quod si intelligat de poena, quae est in purgatorio, falsum est: nā illa ad pūctū aequalitatis exigitur, sicut in inferno. Si autem intelligat (ut videtur) secundum taxationē sacerdoti commissam virtute clauium, verum dicit. Exempli gratia. Si poena ut decem respondet homicidio in purgatorio, commissum est sacerdoti, ut illa possit remittere usque ad sex. Hoc non aliunde conuenit, nisi quia virtute clauium dum Christus dixit, Quorum remi. &c. fecit sacerdotes ordinarios iudices, ut illam poenam prudenti arbitramento remitterent. Et quia aequalitatis pūctum non poterat homo

An per poenitentiam arbitrio sacerdotis remittatur poena purgatorij.

Scotus

Exemplum.

homo percipere, sit maximè credibile quòd arbitrium: ut nomen ipsum sonat haberet latitudinem, ut posset remittere vsq; ad quinque vel vsq; ad septem. Ait ergo Scotus, quòd quando arbitramentum sit intra illam latitudinem clavis non errat, si verò deficiat vel excedat tunc errat. Hic autem nonnulla sunt te-
nui iudicio meo adnotanda. Primum spectat ad sacerdotis autoritatē. Potest enim, ut bene ait Scotus, poenam, quæ in purgatorio est, ut decem, taxare ad septem, ita ut eius sententia rata habeatur in celo: quare illa impleta, nihil amplius debetur in purgatorio. Et potest etiam remittere vsq; ad sex vel quinque. Itaq; si tres æqualia omnino peccata confiteantur digressis sacerdotib; licet vnus imponat vni poenitentiam ut quinque; & alius ut sex & alius ut septem, nullius clavis errabit: & ideo oēs tenentur suas implere poenitēcias. Quare vbi prius impleuerit quinque, erit liber à purgatorio: secundus verò minimè quousq; impleat sex neq; tertius quousq; impleat septem. Et si moriatur antequam compleat omnia septem, in purgatorio soluet tantum, quantum illi residuo, quod hic non soluit, respon-
det. Si autem sacerdos taxet vltra septem, quāvis sit error clavis, nihilominus si non excedat denarium numerum, qui debetur in purgatorio, quāvis posset poenitens non acceptare propter rigorem poenitentiae, tamen à poena purgatorii non liberabitur, nisi totam acceptet & soluat vel sacerdos minorē imponat, quia si nō acceptetur nihil virtute clauis remittitur. Hæc omnia, si superficie tenus aspiciantur, videri poterunt gratis asserta. At verò si in illis consideretur, profectò, ex natura clauis soluendi & ligandi colligi appare-
bunt. Si autem imponatur poenitentia infra quinque, tunc clavis errat per defectū. Et ideo sunt qui dicant, nihil tunc virtute illius remitti in purgatorio, eo quòd clauis errante nihil fit. Est tamen hæc sententia dura, & certè falsa: nam licet clavis erret non imponēdo poenitentiam ad iustum, non tamen errat in totum: & ideo remittitur illud, quod illi gra-
dui poenitentiae responderet. Alioqui hac nostra tempestate, in qua poenitentiae quā le-
uissime imponuntur, nihil virtute illarum in purgatorio diminueretur. Secundum etiā ex parte sacerdotis notandum, quòd non ha-
bet potestatem ligandi ad poenam, quæ illā excedat, quæ in purgatorio debetur, nisi for-
san per viam salutaris medicinae ad cauē-

dum in futurum. Quo fit, ut si in casu presen-
ti sacerdos imponeret poenitentiam vsque ad vndecim, vel duodecim, eamque poeni-
tens acceptaret, cum partem illius solueret vsque ad decem, liber esset à purgatorio. Quare ille excessus reponeretur in thesauro ecclesiae. Tertium autem ad poenitentem spectans est, quòd ut non teneatur poeniten-
tiam acceptare, non requiritur ut excedat il-
lam, quæ debetur in purgatorio, sed satis est, ut sit excedens secundum tenorem secundae conclusionis asserere: pensatis scilicet non so-
lūm peccatorum grauitatibus, sed personarū qualitate & alijs circumstantijs. Ex his pla-
nè infertur tertia conclusio. Saepè & quāuis sepius, per soluta poenitentia in sacramen-
to iniuncta restat poenitens debitor alterius in purgatorio soluendae. Nam si clavis errat, res est clara, siquidem propter vitium ministri iustitia Dei non variatur. Et quāuis nō er-
ret, idem etiam accidit: nepe, dum sacerdos, vel ob imbecillitatem personae, vel ob aliam causam prudenter non totam poenam iniū-
git, quā alias iniungeret. Nam circumstan-
tia illæ, quāuis sufficiant ad excusandū sa-
cerdotem & fortè poenitentem à culpa, non tamen apud Deum ad mutandum stabili-
mentum suae iustitiae. Hinc fit culpam esse sa-
cerdotum non animare poenitentes ad acce-
prandas condignas poenitēcias, vel eas sal-
tem, quæ essent alicuius ponderis, quibus a-
cerba purgatorii supplicia tollerentur, vel bo-
na ex parte relaxarentur: nam profectò quæ modo in vsu sunt, non tam poenitentiae, quā poenitentiarum ludibria existimantur. In
calce autem quaestionis huius dubitatur, ut-
rum possit sacerdos mutare poenitentiam ab alio eidem poenitenti impositā. Syluester
enim verb. Confessio. 7. §. 27. citat quosdam
Canonistas, quos hac parte sequitur: vide-
licet, quòd si crimen, pro quo imposita fuit
poenitentia, non sit superiori reseruatum, po-
test secundus sacerdos poenitentiam ab alio im-
positam mutare. Sed re vera quāuis hoc in vsu
versetur, non video qua auctoritate id fieri
queat. Si secundus non sit superior primo, sed
ambo sint priuari & æquales. Nam sacerdos
quicumque iniungens poenitentiam est absolutus
iudex, qui non subditur, nisi superiori: cum
ergo ille fuerit officio suae clauis perfunctus,
non video quo iure alter possit sententiam
eius mutare. Praesertim si verum sit, ut verū
est, quòd sacerdos clauis non errante potest
obligare

Scotus.

opinio dura.

Consideratio
secunda.

Consideratio
tertia.

Tertia conclu-
sio.

Ad hanc
quaestio-

Syluester

tertium simul respōsum est in tertia conclu-
sione, concessio eo, quòd concluditur: videli-
cet, quòd etiam clauis non errante, non sem-
per oportet, ut poenitens maneat liber ab om-
ni poena purgatorii: quia mos gerendus est
ingenio poenitētis, si non potest condignam
hic poenitentiam persolvere.

Tractatus poenitentiae finitur.

DISTINCTIO vigesima prima, De indulgentijs.

In acutis hæc clauis Cap. 1.
comemorata, præ-
ter vsum, quæ in sa-
cramentis habet, &
potissimū in sacra-
mento poenitentiae soluendi, & li-
gandi, latius patet, etiā extra sacra-
menta. Nā eadē facultate potest
tū maxima, tū suo ordine reliqui,
& à culpā poenis, quæ remissæ
sunt, per indulgentias absolvere iu-
re solent, & ab eorū obediētia re-
bellantes excoicationis sententia, alijs-
q; censuris ligare. Est ergo indulgē-
tia ecclesiastica, ut sua definitione
pateat, relaxatio poenae peccato
debitae, quæ extra sacramentū fit.
Enimvero cū morita, pijq; labores
tū in primis Christi seruatoris
nostri, tū subinde sacrosanctæ
virginis aliorumque diuorum in
thesauro sint ecclesiae recondita,
nil mirum si ijdem pontifices, &
præcipuè Summus, quē sibi
Christus vicariū substituit, dum
bonum publicum ecclesiae id ex-
poscit, virtute eiusdem thesauri ex-
sol-
uit.

Dubij solu-
tio.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

Solutio. 4.

Sacerdos, qui
poenitentiam
imposuit, po-
test commuta-
re.

Solutio pri-
mi arg.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

obligare de iustitia poenitentem. Ad dubiū
ergo dicendum est primo, quòd quando poe-
nitentia illa errorem continet, pensatis omni-
bus circumstantijs iuxta tenorē secundae conclu-
sionis, potest quidē secundus nō vtiq; mutare,
sed declarare illam poenitentiam non fuisse
obligatoriam. Id tamen non potest, nisi audi-
ta confessione criminis, ut perpendat, an
clavis errauerit. Secundo dicitur, quòd
si iudicauerit clauis nō errasse, non potest sen-
tentia alterius mutare: quia par in parē nō ha-
bet imperium. Et confirmatur: quia cum in
foro exteriori nō possit vnus iudex alterius
sententiam irritare, aut renocare, nisi sit supe-
rior, nulla permittit ratio, ut id fieri valeat in
foro poenitentiae. Atq; ad hanc sententiā al-
ludit canon Placuit, Urbani, de poenitentia. d.
6. vbi cauetur ne vnus sacerdos commissam
alteri poenitentem ad poenitentiam suscipiat,
nisi de illius consensu, nisi pro ignorantia il-
lius prioris. Nam et si de poenitentia publica
illuc habeatur sermo, eadem tamen ratio de
priuata & clauiculari censetur. Tertiò addi-
tur, qd hoc quoque fieri potest extra confessionē
si enim poenitens sentiens se esse grauatum,
doctorem consulat recitando peccatum, &
eius merita, potest respondere doctor. Illa poe-
nitentia non est valida, quia clavis errauit.
Quartò. Foras licet clavis non errauerit, supe-
rior illo sacerdote, dum tamē confessionē
eiusdē peccati sacramentaliter audiat, poterit
mutare & absolvere à priori præcepto: quia
est superior, non solum in foro exteriori, sed
in interiori ad corrigendam eius sententiam
bona causa. Tandem ipse idem sacerdos, qui
poenitentiam imposuit, si poenitens ad eum
recurrat, poterit mitigare sententiam, si tamē
in tempore recurrat, quo censetur idem du-
rare iudicium. Si enim quis hodie, vel heri
quempiam absoluit, recurrit poenitens cras,
vel postridie, quādo adhuc in memoria sunt
peccata, videtur idem iudicium durare. Si au-
tem longius tempus defluxerit, negotiū iam
transiit in re iudicatā: & ideo nō potest aliud
facere, qd quòd de alio sacerdote dictum est.
Ad primū igitur argu. respondetur, qd poe-
nitentia sic imponenda sunt arbitrio sacer-
dotis, ut tamē illud sit diuino instinctu, & iu-
dicio regulatum. Ad secundū etiā respō-
sum est negata consequentia, scilicet quòd debeat
imponere poenitentiam ad aequalitatem de-
licti: quia habendus est respectus, ut poenitē-
tia sit poenitenti medicina. Ad perinde ad

Matth. 16. iusmodi relaxationes faciant. Eadem enim facultas in illa plenaria fundatur *Matth. 16.* Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in celo. Et *Ioann. 20.* Quorum remiseritis peccata, remissa erunt: siquidem hoc relaxationum genus ad remissionem attinet peccatorum. Quocirca indulgentiarum usus non est res noua, ut heretici autumant, sed à tempore apostolorum antiquissima. Quod vel ex eo loco satis constat. *2. Corin. 2.* ubi Apostolus poenitentiam incestuoso illi relaxauit. Vnde ait, Cui autem aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donauimus, siquid donauimus, propter vos in persona Christi. *Cap. ij.* Vnde cum huiusmodi facultatis usus vera sit absolutio, eademque extra sacramenta fiat, consequitur, ut iurisdictione in foro exteriori exigat, ut pontificio Alexandri decreto admonitum nobis est. Atque adeo penes pontificem maximum, & penes œcumenicam synodum plenissime, ac subinde penes episcopos sita sit, qui tanquam ecclesiarum principes ecclesiasticum thesaurum suis subditis dispertiri valent. Parochialibus namque presbyteris, quia eiusmodi iurisdictione carent, eiusdem indulgentias concedere non permittitur. Sunt enim duntaxat antistites, ecclesie prelati ac proprie sponsi, in cuius testimonium, dum ordinantur, annuli insigne recipiunt, quos Pa-

pa proinde solos fratrum nomine dignatur.

¶ At verò, quoniam autore ad Corinth. Paulo, predicti prelati non sunt dissipatores, sed dispensatores mysteriorum Dei, nequeunt sine pia causa eiusmodi indulgentias impertiri. Si autem illa intercurrat causa, quæ in ecclesie commodum, & Dei honorem referatur, tantum valent, quantum sonant, & predicantur. Ecclesia enim, quæ nutu spiritus sancti regitur, permitti nequit, ut autoritate publica falsa predicet. Nam ut ait ad Corinth. Apostolus, Si inanis est prædicatio nostra, inanis est fides nostra: quod quidem licet de prædicatione fidei, in qua summa est certitudo, enunciatum sit, suo etiam gradu ad ea, quæ autoritate summi Pontificis prædicantur, spectat. Quapropter, nisi indulgentiarum forma ad iniunctas, vel non iniunctas poenitentias coarctetur, vniuersum de omnibus intelligitur, idque quantum ad poenas, quæ in purgatorio nobis deceræ sunt.

¶ Ad hæc cum indulgentiarum beneficium opus sit gratiæ diuinæ, nihil nisi Dei amicus valere potest. Quare qui in peccato mortali existit, seu membrum mortuum nihil eiusmodi influxus diuini participare valet. Necessaria ergo tria sunt, ut indulgentiæ valeant: nempe, in conferente autoritas, in recipiente charitas, & in causa pietas.

DISTIN-

Distin. 21. Quæst. 1. Artic. 1.
DISTINCTIONIS
vigesimæ primæ, Quæstio
prima de indulgentiarum
potestate, & eius
subiecto.

¶ Quoniam, ut dictum est, usus clauium est soluere & ligare, non solum in sacramento, sed etiam extra per iurisdictionem in foro exteriori: & de prioris dictum est, subsequitur ut de posteriori, quæ bipertita est, in duabus reliquis distinctionibus dicamus. Et cum absoluere dignius sit ac pretiosius, quàm ligare, ratio ordinis exposcit, ut materiam prius indulgentiarum expediamus, quàm alteram de excommunicatione. Distinctio ergo præfens, quæ de indulgentiis instituitur, duas habebit quæstiones. Primam de potestate eas conferendi, de quæ eiusdem potestatis subiecto. Et secundam de earum valore. In prima quatuor sunt articuli. Primus, an talis potestas sit in ecclesia. Secundus, quæ nã sit illa potestas. Tertius, de indulgentiarum antiquitate. Et quartus, de ijs, qui possunt indulgentias conferre.

ARTICVLVS I.

Virum potestatem clauium, quæ est in ecclesia, sit quæquam de satisfactione poenæ relaxare

¶ Primum igitur tractatus indulgentiarum initium est constituitur, potestatem indulgentiarum in ecclesia consistere. Et ideo arguitur, quod nulla sit. Nam in euangelio non legitur alia potestas remittendi peccata, nisi illa *Io. 20.* Quorum remiseritis peccata, &c. sed illa potestas solum intelligitur de remissione, quæ fit in sacramento: relaxatio autem per indulgentias fit extra sacramentum: ergo illa non legitur in euangelio. Probatur minor, quia peccatum extra sacramentum remittere seu quoad culpam, seu quoad poenam est potestatis excellentia, quam Christus habuit, & nulli commisit: ergo ecclesia id facere nequit. Un-

contrarium est illud. *2. Corin. 2.* Ego quod donauimus, siquid donauimus, propter vos in persona Christi, ubi ait glossa, ac si Christus donasset: Christus autem relaxare poterat peccata absque vlla satisfactione, ut patet *Ioan. 8.* de adultera: ergo ecclesia perinde atque Paulus potestatem id non fecit peculiariter tanquam apostolus, sed tanquam episcopus.

¶ De hac re super hunc locum Pauli relectio nem pridem publice recitauimus, ubi penè omnia disculimus, quæ hic paulo mutato ordine dicturi sumus. Et primum ne de nominis usu in hoc significato in theologia contēdamus: constat latine indulgentiæ nomen sepe usurpari pro eo, quod est immodicam licentiam alteri facere, ad aliquid, quod non licet, perpetrandum. Ut indulgere gulæ, Veneri, &c. iuxta illud Quintiliani. Mollis educatio, quam indulgentiam vocamus, &c. Ista: verò ecclesiasticæ appellatur, idque ad rem germanius, relaxationes & remissiones, & posunt vocari veniæ. Nihilominus cum indulgentiarum nomē inter latinos theologos, eosdemque doctissimos in hac etiā significatione usurpetur, non est cur ab illo abhorream. Nã ex eo quod indulgentiæ quasi cōsentientes, ut malū fiat, tractum est nomen ad id, quod est ignoscere cuiuspiam, quod fecit. Atque in hoc significato Hieronymus super illud Daniel. capitula. Ignoscet Deus delictis tuis ait. Rem tementariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et Augustinus super *Psalm. 101.* Ne desperatione homines peius uiuerent, promisit Deus indulgentiam portum. Et Cyprianus alibi scriptum in epistola ad Iubaianum crebro hoc nomine utitur. ¶ Est ergo indulgentia ecclesiastica (ut definitionem eius præsupponamus) relaxatio poenæ peccato debite, quæ extra sacramentum fit. Scio alios alias particulas adhibere, quæ potius sunt inter disputandum examinanda, quàm in definitione ponenda, eo quod definitio tanquam communis animi conceptio supponenda sit, potius quàm in disputatio nem vocanda. Et ideo non diximus quod sit relaxatio poenæ in iunctæ, ut Caiet. in tracta. de indulgentiis Iulium Medicem cap. 2. ait nam de hoc disputandum restat, utrum etiā indulgentia poenitentiae non iniunctæ sit valida. Dicitur ergo indulgentia relaxatio, quia est opus misericordiae id condonantis, quod debitum est. Quare dū dicitur relaxatio poenæ, nō intelligitur in foro iudiciario, dum sit

PPP remissio

remissio poenae pecuniariae, aut absolutio ab excoicatione, sed pertinet per extensionem ad forū pñiale, nisi q̄ fieri debet extra sacramentū pñie. Nā qñ virtute absolutionis, vt dictum est, remittitur poena, remissio illa est sacramentalis. Atque in hoc ratio indulgentiarum consistit.

Hereticorū blasphemiarores.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

Lutherus.

talem absolutionem poenā aliqua tempora-
le virtute clauum arbitrandam, & a nobis
in hoc seculo, vel in futuro exoluendam. Se-
cundū autē punctū, an ecclesia extra sacra-
mentum eiusmodi poenas relaxare possit, a
praesentem locum attinet constituendum.

Ad quaestionem ergo vnica conclusione re-
spōdetur. In potestate clauum, quam Chri-
stus ecclesiae commisit, positū est, vt peccato-
rum poenas quo ad culpam remissorum pos-
sit extra sacramentū relaxare, quod est indul-
gentias conferre. Probat. Christus absolu-
te dixit Petro, Tibi dabo clauēs, Quodcūq;

solueris, erit solutū, & lo. 20. Quorū remise-
ritis, remissa erunt, non restringendo, siue in
sacramento, siue extra: ergo sicut in sacra-
mento virtute clauū aliqua poena remittitur per
arbitramentum sacerdotis, vt art. precedenti
expositum est: eadem ratione ecclesia po-
test extra sacramentum eandem poenam, quae
remissa culpa relinquitur, ex legitima
causa relaxare. Et confirmatur, quia ecclesia,
vt supra dist. 19. q. 2. diximus, canones poeni-
tenciales instituit, ad quorum normam com-
pellēderant poenitentes pro peccatis satisfac-
cere: quia vtique autoritate potuit illos abro-
gare, vt re vera iam non sunt in vsu: ergo ea-
dē ratione postq̄ illae poenitentiae essent a sa-
cerdote iniunctae, potuit illas ecclesia ob legi-
timā causam remittere, & eadē ratione, licet
poenitentiae non sint iniunctae, poenas quae in
purgatorio debentur, autoritate Christi sibi
indulta propter causam, quae in bonū cōe ec-
clesiae cederet, relaxare. Sed quia, vt supra
argutū est, videtur ecclesia non habere auto-
ritatē remittendi peccata, nisi sacramētis alli-
gatam, secundo arguitur sic. Ecclesia habet
autoritatē simpliciter remittēdi peccata quo
ad culpā, & poenā, quae in euangelio nō est li-
mitata: ergo habet facultatē remittēdi cul-
pā iuxta naturā suā, & poenā iuxta suā: natu-
rā autē lethalis culpae est, vt nequeat, nisi per
gratiam remitti, & quia ministri ecclesiae ne-
queūt gratiā, nisi per sacramēta conferre, in-
de colligitur quantū ad hoc habere suā pote-
statem sacramētis alligatam: at quia poena
nō exigit gratiae infusionē, vt remittatur, sed
vt ecclesiae thesaurus applicetur, quo ei fiat
solutio non est cur hac parte alligata sit pote-
tas ecclesiae sacramento. Tamen ad forum sacra-
mentū, vt diximus, eiusmodi relaxatio
pertinet. Et cōfirmatur ratio. Si ad remissio-
nem poenae necessariū esset sacramentum, id
esset

*Contra secū-
dū argu.*

Conclusio.

*Ratio con-
firmat.*

*Ratio con-
firmat.*

*Secundū ar-
gumentum.*

*Potestas re-
mittendi po-
nam non est
sacramētū
alligatū.*

*Arg. cōfir-
mat.*

*Arg. cōfir-
mat.*

*Arg. cōfir-
mat.*

*Arg. cōfir-
mat.*

*Arg. cōfir-
mat.*

*Arg. cōfir-
mat.*

*Arg. cōfir-
mat.*

Verum indulgentias conferre sit poenas pro pecca-
tis soluere, an vero ab illis absolueret.

Vanis certū sit ecclesiae pra-
latos conferre posse indulgen-
tias, non tamen de modo satis
inter doctores conuenit, qui
ideo antequam de earum anti-

quitate, & vsu dicamus, explicandus est. Ar-
guitur ergo, quod conferre indulgentias non
sit a poenis absolueret, illasq; relaxare, sed pro
illis soluere. Nam vt legitur Deuter. 25. secun-
dum mensuram delicti erit & plagarum mo-
dus: sic ergo sententia sacerdotis, qua ho-
minem ligat ad poenam, rata sit apud Deū,
fit vt nullus habeat autoritatem remittendi
poenam illam, quae illic taxata est, atq; adeo
ecclesia non habeat autoritatē illā condona-
di, sed applicandi thesaurum, vt solvatur.

Secundo, Ecclesia confert indulgentias nō
solum pro viuīs, verū & pro defunctis: at
defunctos non potest a poenis absolueret, sed
illis tantū applicare thesaurum: ergo eo-
dem mō confert indulgentias viuīs. Tercio
deniq; arguitur ex extrauag. Vnigenit. Cle-
mentis. 6. in extrauag. Dudum, de poenit. in-
serta, vbi fundamētū indulgentiarū nō aliud
ponitur q̄ thesaurus meritorū Christi, beatae
virginis, & sanctorum: qui per ecclesiam di-
spensatur. In contrarium autem reclamant
nomina ipsa indulgentiae, relaxationes, remis-
siones, & veniae: nā his omnibus nominibus
appellatur, quae ab absolutione sonant.

In hac quaestione duo insinuantur differen-
da. Primum de thesauro ecclesiae, & secundū
de modo, quo applicatur. scilicet vtrū fiat per for-
mam solutionis, an per formā absolutionis.

Ad quam ideo quaestionem tribus conclu-
sionibus respondetur. Prima fundamentalis
est. In ecclesia est thesaurus, tam Christi, q̄
sanctorum, qui eius praesidio suffulti multa
merita satisfaciendi efficacia cumularunt.

Atq; Franciscus Mayrones in. 4. dist. 19. q. 2.
contendit huiusmodi thesaurum de medio
prorsus tollere, nō solum sanctorum, sed etiā
Christi: quoniam non tantū sanctorū, inquit,
singuli gloriam pro suis meritis ultra condi-
gnū susceperunt, verū & ipsi Christo re-
demptori nostro sufficiens fuit praemium
suorum meritorū collatū, vbi datū est ei no-
men super omne nomen, vt in nomine eius

Christus non
meruit sibi
aliquid essen-
tiale pmiu.

Es. 53.

Christus no-
bis essentiale
premiu p-
meruit.

Duplex arg.
contra illam
opinionem.
Primu arg.

Secundu ar-
gumentum.

Arg. confir-
matio.

Opi. Duran.

Argum. 1.
Duran.

omne genu flectatur &c. Quocirca nullus fuit reliquus meritorum thesaurus, quem Papa dispensare possit. At vero certe mens auctoris huius vix percipi potest. Primum enim omnium Christus nullum sibi premium essentiale meruit, puta gratia, aut gloria: quippe cuius felicissima anima ratione visionis cumulatissima debebatur, sed nobis ipsis meruit, quem, ut ait Paulus, posuit Deus propitiorem nostrum per fidem in sanguine ipsius. Unde Esaias. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & propter iniquitates nostras vulneratus est, & posuit super eum Deus iniquitates omnium nostrorum. Imò idem ipse ait. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, & hic est sanguis, qui pro vobis effundetur. Atqui ex hoc, quod nobis essentiale premium gratia, & gloria promeruit, illud subinde sibi accidentale meruit, ut quia redemptor orbis fuit, in nomine eius omne genu flectatur. Hinc bifforme sumitur argumentum contra illam opinionem. Primum quod non fuerunt in illo satis premiata sua merita, sed in nobis: nam merita sua fuerunt gratia, & gloria: illud autem nomen non pertinet ad essentialem gloriam, quæ est Dei visio, sed ad accidentalem, quod ideo premium sua merita in infinitum exuperauerunt. Secundum arg. est evidens, quod si nobis meruit remissionem peccatorum, atque adeo gloriam, negari nequit potest, quin in ecclesia sit thesaurus meritorum eius. Et confirmatur planè: nam cum omnia ecclesie sacramenta gratia conferant in virtute passionis Christi, sit ut omnia applicentur nobis eius thesaurus. Ecquid autem aliud esse potest applicari nobis thesaurum passionis, quam virtute illius nobis fieri remissionem peccatorum? Meritis verò Christi accedunt in thesauro cumulum sanctorum merita, quæ virtute eiusdem passionis præstiterunt: nam ut dist. 15. q. 2. art. 4. ostendimus, cum omnes simus unius corporis membra, unusquisque potest pro altero satisfacere, iuxta verbum Pauli ad Coloss. 1. Gaudete nunc in passionibus meis pro vobis, & impleo ea quæ defunt passionum Christi: hoc est, satisfactionibus Christi meas quoque pro vobis adiungo. Quod illic amplius expositum est. Durand. vero dist. 20. q. 3. licet thesaurum Christi non abneget, remittit tamen sanctorum thesaurum concedere propter duo argumenta. Primum, quia quicquid passa est beata virgo, ac perinde quicunque sanctorum, & quicquid operis in Dei obsequium præstiterunt, merore

meriti, siue ratione satisfactionis, totum eis supra condignum remuneratum est: nam et illi, qui innocentem vitam duxerunt, nulla satisfactione indigerint, nihilominus satisfactionis ratio commutata eis fuit in remuneratione gloriæ, iuxta illud 1. Cor. 3. Unusquisque propriam mercedem recipiet iuxta suum laborem: & quod receperint ultra condignum, patet ex illo Lucæ. 6. Mensuram bonæ, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum: nihil ergo inde thesauri redundat. Secundum eius argumentum est, quod opus unius non cedit in satisfactionem alterius, nisi ille pro alio satisfacere proponat: cum ergo nulla nobis historia referat sanctos meruisse pro illis, qui modo vivunt, nulla est autoritas applicandi eorum satisfactiones nobis. Nihilominus & contra Durand. eadem asseritur conclusio. Nam, ut ad primum eius arg. respondeamus, in quo cumque opere ex gratia procedente ratio meriti sit à ratione satisfactionis, fecernitur, ut propter augmentum meriti nunquam satisfactionis ratio minuat, atque in hoc falsus fuit. Enim verò quis ego opus aliquod in satisfactionem pro amico offeram, nihil mihi decrevit meriti: imò quia meritum in charitate fundatur, quod mea charitas latius in proximos diffunditur, eò mihi diuino munere plus accrescit meriti. Quocirca quantuncumque beatæ virginis & sanctorum sua fuerint merita per gloriam remunerata, nihilominus superest satisfactoris ratio, iuxta illud Iob. 6. Utinam appendentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret, ubi præter merita Iob denotatur laborum redudantia in satisfactione, qua ipse non indigebat. Ex quo subsequitur secundum argumentum solutio. Nam quauis dum quis in sanctis se operibus exercet, non habeat singulare propositum referendi suam satisfactionem ad hunc, vel ad illum, nihilominus per diuinam prouidentiam acceptatur, referanturque in bonum ecclesie, ne suo sint orbata effectu, & fructu. Et cum summus Pontifex, ac ceteri suo ordine prælati sint in suis diocesis velut principes, ad quos attinet bonorum communium dispensatio, illis incumbit eiusmodi thesaurum pro causa legitima dispertiri. Quod quidem propositum in genere, & sancti ipsi habuerunt, dum opera sua Deo referebant, qua relatione includitur, ut ipse suæque ecclesia de illis disponderet. At vero eiusmodi distributio non pertinet ad iustitiam distribu-

1. Corin. 3.

Lucæ. 6.

Argum. 2.
Duran.

Solut. 1. arg.
Duran.

Solut. 2. arg.
Duran.

Secundu du-
biu excusio.

Opi. 1.

Opi. 2. Præci-
pi. excludit

Præbatur opi-
ni Duran.

Caia. 4.

Terria opinio

distributio, ut secundum proportionem merito rerum personarum unusquisque recipiat, sed est opus misericordie, & ideo cuiusque largienti, vel facienti, quod lator indulgentiarum iubet, æquale obuenit indulgentiarum fors & satisfactorio. Hoc tamen sic constituto thesauro dubium restat secundum, utrum indulgentiarum largitio non sit aliud, quam eiusdem applicatio, ut fiat solutio peccati, an vero sit vera absolutio. De hac materia sunt quatuor opiniones. Una est, quæ refertur D. Thome loco citato dist. 20. dicitur indulgentias non consistere ad remissionem peccati purgatorii, sed ad absoluentem peccatorem ab obligatione, qua præcepto sacerdotis tenebatur satisfacere. Sed hoc falsum est, primum quia indulgentia fundatur in illa autoritate, quod cum solueris super terram erit solutus, & in eo loco quare quod per indulgentiam remittitur, ad remissionem peccati purgatorii valet. Præterea eiusmodi indulgentia potius esset nocua, quam proficua: quoniam induceret homines, ut satisfactionibus leuioribus huius seculi prætermisissis grauioribus solutionibus subderentur in purgatorio. Tercio, quia etiam indulgentia dantur de non iniunctis peccatis, & præterea, ut valeant existentibus in purgatorio. Secunda opinio, est citati auctoris Francisci Mayronis: is enim cum thesaurum neget, ait indulgentiarum concessionem esse mera absolutio nem. Itaque sicut Deus gratis potest condonare peccata purgatorii: ita potest facere Papa, per legitimam causam, ut non soluta peccata absoluantur homo ab illa extra sacramentum, sicut in sacramento absoluitur a culpa. Christus enim cum dixit Magdalene, Remittuntur tibi peccata tua, gratis sine ulla applicatione thesauri condonauit illi omnem culpam, & poenam. At vero dicere sic per indulgentias fieri meram absolutio nem sine applicatione thesauri, est abijcere thesaurum passionis Christi: nam etiam in sacramento non fit absolutio, nisi virtute eius thesauri, quæ est quedam eius applicatio: multo ergo minus extra sacramentum fieri potest remissio peccati, quæ debetur peccato. Secus habet absolutio ab excommunicatione: nam illa non pertinet ad remissionem peccatorum culpæ, vel poenæ, sed ad iurisdictionem fori exterioris. Et ideo Caiet. q. 1. de indulg. ad tertiam partem adiecit merito hanc opinionem refutat. Præterquam quod contraria est extrinsecus illi. Vnigenitus, ubi Clemens sextus affirmat, esse thesaurum meritorum Christi, & sanctorum, qui per indulgentias a Christi clauigero dispensantur. Tercia opinio

est, quæ D. Thome & Bonaueni, ac doctores cõiter amplectuntur, dicentes cõcessionem indulgentiarum non esse aliud quam applicationem thesauri ecclesie, quo soluitur poena illius, qui illas recipit. Quare fundamentum indulgentiarum, ut ibidem ait D. Thome, est vnitas corporis mystici, in qua sancti multas tribulationes sustinuerant, quorum ideo meritorum copia poenam debitam nunc viuentibus excedit, præcipue propter meritum Christi, quod licet in sacramentis operetur, non tamen eius efficacia in sacramentis includitur. Hæc autem opinio, nisi sano modo explicetur, non videtur consona indulgentiarum nomini, & potestatem indulgere idem est, quod remittere, relaxare, ignoscere, & veniam dare. Et ideo Durand. dist. 20. q. 3. ait, quod tripliciter potest aliqua poena dimitti. Vno modo quando ille cui offensæ facta est, poenam gratis condonat. Secundum modo, quando vnus in totum satisfacit pro alio. Et tertio quando debitor partim soluitur, & partim dimittitur. Primo, inquit, modo solus Deus remittit peccata, neque illa potestatem dedit hominibus. Sed secundo, & tertio modo ministerio hominum remittuntur poenæ peccatorum. Imò addit, quod neque in sacramentis baptismi, aut poenitentiae mera sit condonatio culpæ, & poenæ: nam illic applicatur meritum passionis Christi, per quod in parte fit solutio. At vero Palud. ead. dist. q. 4. hoc de sacramentis non admittit: nam cum in illis, inquit, maxime sit Deus liberalis, quæ ratione sacramenta gratia vocantur, credendum est, quod illic sit mera condonatio, & non solutio: ita ut remissio illic procedat non ex satisfactorio, & solutione Christi, sicut in indulgentiis, sed ex eius amore liberaliter culpa, vel poenæ condonatis. Sed profecto nescio, quid isti egregii auctores cõmunicent. Neque enim Durand. negare potuit, quin in sacramentis fiat vera remissio, & condonatio culpæ, iuxta verbum Quorum remisistis, neque verò Palud. quin id fiat virtute passionis Christi, quæ est eius applicatio, Quare neque propria est Durand. assertio, quod poena in sacramento partim condonatur, & partim soluitur: imò totum condonatur, quia gratis nobis applicatur passio, & totum soluitur non à nobis, sed à Christo, & in hoc eius liberalitas consistit. Melius ergo Caiet. in opusculo. 21. quæstionum. q. 1. ait, quod indulgentiarum cõcessio est quidam absolutio, & remissio respectu illius, qui indulgentias suscipit, quia ille non soluit, sed est solutio respectu Christi & sanctorum, qui soluerunt pro eo. Tacti postea

Fundam. indulgentiarum.

Declaratio opinio.

Duran. Triplex iter potest, aliqua poenæ dimitti.

Palud. Durand. opi. excludit

Præterquam ab auctore refutatur.

Impropria Durand. solutio.

Caiet. 4. opi. admittitur.

in tract. citato ad Iuliu Medice cap. 6. plurimu verboru consumat, vtrum principali sit absolutio q dispensatio, an vero dispensatio, q absolutio. Et in hanc parte propendet, q est primum absolutio. Ugitur, vt veritas ex hac opinionu turba liquido eruatur, sit secunda conclusio huius articuli. Indulgentiaru concessio est vera absolutio, & remissio poenae, quae sit virtute passionis Christi, & sanctoru. Primum omnium, q sit absolutio, & relaxatio, nomen ipsum persuadet: indulgere enim est relaxare, quod quide est nomen misericordie, & non iustitiae, & ita het indulgentiaru forma. Misericorditer indulgem: si autem esset solutio, tunc esset opus iustitiae, sicut si poenites ipse satisfaceret, vel alio, p eo. Secundo probatur. Nam si non esset absolutio, tunc conferre indulgentias non esset potestatis clauu: potestas enim clauu fundatur in illo. Quodcumq; solueris, & in illo, quoru remiseris, cum ergo indulgentiaru collatio, vt omnibus in concessio est, ad potestate clauu attineat, eiusdemq; euangelicis locis fundetur, sequitur q sit absolutio, & remissio. Tercio. Si non esset absolutio, nulla requireret iurisdictione, sed posset episcopus Salmantinus Segobienibus indulgentias conferre: nam si hoc non esset aliud q applicare thesauru, nihil obstatet quominus thesauru, qui sub eius applicatione est, alijs non subditis impertiret: consequens tamen est falsum, vt patet ex cap. Quod autem, de poenit. & remis. vbi Alexand. determinat conferre indulgentias esse iurisdictionis actu, & ideo non posse exerceri, nisi erga subditos. Idem confirmatur ex cap. Cu ex eo. 2. tit. vbi Innoc. tertius ait, q per indifferetas, & superfluas indulgentias clauus ecclesiae cotenentur, & poenitentialis satisfactio enervatur. Quasi illa sit absolutio a poenitentia iniuncta, vel iniungenda. Imo vero consequens fieret, nulla requiri spirituale potestate, vt quis indulgentias largiretur: nulla enim ratio dicere prohibet sacerdotes veteris legis potuisse applicare sacrificia sua, & suffragia illis, quibus vellent: si ergo hoc esset indulgentias conferre, id illi potuisset, quod est falsum.

Quarto consequeretur, vt nulla esset differentia inter indulgentias, quae conferuntur defunctis, & illas, quae conferuntur viujs: quia non differunt nisi q illae conceduntur per modu suffragij illis, qui non sunt de iurisdictione ecclesiae, & istae per iurisdictione clauum illis, qui sunt subditi. Ad hoc tandem. Ecclesia extra sacramentu vere absoluit a venialibus cul

pis aspersione aquae lustralis, & episcopali benedictione: ergo potest eode iure, & a poenis culpau, quae remissae sunt, absolueret. Colligitur ergo, per indulgentias eum, quae eas recipit, absolui a poena, & satisfactioe, eamq; illi remitti, iuxta verbu Paul. 2. Corint. 2. Si quid donastis, & ego in persona Christi. Secunda vero pars conclusionis. Quod talis remissio fiat virtute meritoru passionis Christi, & sanctorum, probatur. Nam q fiat virtute passionis Christi, ambigi non potest. Enimvero cum ipse fuerit vniuersalis redemptor, quae, vt ait Paul. Roma. 3. Deus posuit propitiatione pro nobis in sanguine ipsius, sit, vt quodammodo habetur Act. 4. non sit aliud nomen datum sub caelo, in quo oporteat nos saluos fieri: & cum remittere poenas peccatoru ad virtute, & meritu redemptionis pertineat, sit, vt sicut in sacramentis nulla sit remissio culpa, aut poenae, nisi virtute passionis Christi: ita neq; extra sacramentu. Quod autem fiat remissio virtute etia meritoru, quae sancti acmularunt iam supra dist. 19. q. 2. art. 4. ostensum est. Nam etsi passio Christi fuerit infinita quo ad sufficientiam, applicatur tamen limitato modo per sacramenta & opera nostra, atq; adeo quo plures sanctoru passiones thesauro accrescunt, plus nobis applicatur, iuxta illud Paul. ad Col. 1. vbi ait, implere pro illis ea, quae defunctis passionu Christi. Exemplum est in ipsis operibus Christi, vnicuique enim passionis actu infinitate quo ad sufficientiam meruit, eo q erat actio suppositi infiniti: tamen quantum ad applicatione maior nobis fructus accrescit ex accessione alioru, quae per tota vita patri obtulit, q si sola passio nobis applicaretur. Licet vero in conclusione dicatur, q virtute passionis Christi, & sanctoru sit remissio per indulgentias, non tamen intelligitur eode modo: nam potestas clauu, virtute cuius sit illa absolutio, non est nobis collata sanctoru autoritate, sed soli Christi. Quare si sola applicarentur sanctoru merita, non esset absolutio, sed tantu applicatio pretij, quo fieret solutio. Sed quia Christus cotulit ecclesiae potestate applicandi sanctoru merita, dicitur quodam modo virtute illoru fieri absolutio. Ex his sequitur tertia conclusio. Indulgentiaru concessio non ita est mera absolutio, quin solutio interueniat. Nam etsi ille cui sit remissio non soluat, soluit tamen in primis Christus, ac deinde suo ordine sancti. Ait enim Paul. de Christo. 1. Cor. 2. Qui dedit semetipsum redemptioe pro nobis: itaq; non solum

solum impetravit nobis veniam, sed pretiu per modu sacrificij pependit satisfactoriu. Vnde Hebr. 9. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et. 1. 10. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis non solum nostris, sed totius mundi. Quibus testimonijs constat Christum pro nobis satisfecisse, pretiumq; p nostris piaculis persoluisse ferendo suis humeris. Vt habetur Esaia. 53. infirmitates, & languores nostros. Cum igitur Papa potissimu, ac deinde prelati Christi vices gerant, per indulgentias illam satisfactionem applicant, vt virtute illius, ac subinde satisfactoriu sanctorum hominu a poena debita absoluant. Et in hoc sensu intelligenda est opinio. S. Th. & communis, q indulgentia est solutio poenae per applicatione thesauro. Dixerim, absolui, intelliges, vel in totum, vel in parte: nam in indulgentiarum concessione semper iubetur qui illis potiri voluerit, quidpiam solvere, aut facere, quare non nihil commiscetur solutionis etia personae, quae absoluitur, sed nihilominus multo plus habet relaxationis. Diluta ergo est Lutheri calumnia, qua ait per istas indulgentias plurimu detrahi diuinae iustitiae: liquidem, commonstratum est, Deum ipsum, qui eiusdem est exactor iustitiae, ratam habere solutione, quae ex merito passionis filij sui emanat. Hinc sequitur differentia inter collationem indulgentiarum, & satisfactionem, qua quis facit pro alio: nam quando quis satisfact pro alio, est simplex solutio, ad iustitiam pertinet, quae sit a persona priuata pro amico. Indulgentia vero sit autoritate publica estq; remissio, & gratuita condonatio poenae. Sed rogas, Quid ergo discriminis interest inter abolutione a poena, quae sit in sacramento, & illa, quae per indulgentias sit extra sacramentu, si vtraq; sit virtute passionis Christi? Marsilius quide in. 4. q. 12. nullu constituit discrimen, imo ait sacerdotem dum in sacramento absoluit, indulgentias conferre, perinde atq; Romanu Pontifice extra sacramentu. Et quando vsu venit, vt poenites absoluantur a culpa & poena, tunc confert indulgentia plenaria. At profecto ille loquendi modus extraneus est. Pari enim modo diceret per baptismu, & alia sacramenta conferri indulgentias. Respondetur ergo, q etiam si in sacramento applicetur Christi passio, est tamen latum discrimin. Primum, q sacramentu est instrumentum a Christo institutum, quo applicatur eius passio. Secundum, q absolutio in sacramento neu-

tiq fieri potest ex thesauro sanctoru, eo q sacramenta conferunt gratia, qua solus Christus potuit nobis de condigno mereri: & ideo non nisi in eius virtute sit in sacramento remissio. Sancti vero licet possint satisfacere pro alijs, non tamen gratia de condigno alijs mereri, vt sepe dictu est. Itaque quia in sacramentis sit remissio poenae commutando poenam eternam in temporalem, quidpiamq; illius temporalis remittendo: per indulgentias vero poena aeterna remitti nequit. Neq; minuitur temporalis ex vi clauum, vt S. Th. loco citato in solut. 3. argu. ait, Sed tollitur, vel tota, vel pars secundu proportionem causae, propter qua confertur indulgentia, vt. q. seq. art. 2. dictu sumus. Est ergo collatio indulgentiaru absolutio a poena temporalis virtute passionis Christi, non applicata per suu instrumentu, sed per peculiare ecclesiae facultate. Ad primum igitur argum. respondetur, q quis secundu mensura debitu sit de iustitia in fligendus plagaru modis, nihilominus misericordia Dei, & clementia est per suos ministros, tam in sacramentis, q extra aliquid de illis condonare. Ad secundu vero iam responsum est, non esse eadem rationem defunctoru, & viuorum: nam illis, quia non sunt iurisdictionis ecclesiae, non possunt conferri indulgentiae per modum abolutionis, sed per modum suffragij. Ad extrauagante deniq; Vnigenitus, respondetur, ita illic constitui ecclesiae thesauru, vt tamen non affirmetur indulgentias esse meras solutiones pretij, sed hoc tantu quod virtute illius thesauro sit absolutio.

ARTICVLVS III.

Vtrum indulgentiarum vsus sit in ecclesia a tempore Apostolorum antiquus.

HAEC quae dicta sunt meditati luculentius possumus indulgentiarum antiquitatem, & vsu explorare. Arguitur ergo q fuerit res admodum noua: nam neq; apud Augu. Hieron. aut alium illius classis sanctum patre vlla indulgentiarum memoria reperitur: & quod multum mouet, neque Petrus Lombardus diligens sententiarum patrum collector vllibi de indulgentijs meminit. Un contrarium tamen est, q vbiq; in sacris canonibus historia indulgentiarum habetur, inducitur non tanq noua institutio, sed tanq memoria rei antiquae.

Deciso arti-
culi.

Roffensis
reprobatur.

Purgatorij
p. hatur.

5.

Paul. 2. Co. 2.

Aug.

Gregor.

Hier.

Cypria.

Origenes.
Dionysius.

Dionysius
verba semper in
ecclesia di-
rant.

Liber de re-
lesi. hierar.
estenditur et
se Dionysius.

Propter argumentum factum doctores scho-
lastici, ut Durandus, Caiet. & reliqui locis citatis
fatentur indulgentiarum usum esse rem no-
uam, quae nulla auctoritate, aut Aug. aut Hie-
ron. aut id genus diuorum patrum conuenit-
tur, sed solum pontificum quadringentis retro an-
nis antecedentium. At quia rationes nouitatis
huius recenset Roffensis art. 18. aduersus Lu-
therum. Quarum prima est, quod olim non erat vsq;
adeo ecclesiae notum purgatorij. imo Graecis,
inquit, adhuc usque diem non est creditum.
Attamen mirum est vitium aliqui doctissimi-
mum, & egregie catholicum sic locutum, sa-
ne cum, ut dicitur, 19. q. 3. art. 1. & 2. retulimus Aug.
21. de ciuit. Dei, & sermo. 4. de igne purgato-
rij, & alibi sepe de purgatorio meminerit, ubi
illud Paul. 2. Co. 2. de illis qui saluabuntur, sic
tamen quasi per ignem, de purgatorio expo-
nit. Et in enchiridio ait, acerbiorum esse pur-
gatorij poenae, quae aliqua, quae sit in mundo. Et
Grego. 4. lib. dialogorum innumera de purgato-
rio refert. Et antiquior Hieron. in postremis
verbis lib. 18. super Esaiam. Et Cyprianus in epistola
ad Antoninum, cuius verba sunt. Aliud est ad glo-
riam peruenire, aliud missam animam in car-
cerem non exire inde donec soluat ultimum
quadrantem, quod de purgatorio intelligit.
Et lib. 1. epistolae. 9. Statutum, inquit, est in coeli
lio Africano, Si quis hoc fecerit non offeratur
pro eo, nec oret quis pro eo. Isti ergo an-
tiqui patres mille fere ducunt hinc annis ma-
nifesta purgatorij historia composuerunt. Et in-
ter Graecos, Origenes homilia. 6. super Exo-
dum, cuius verba illic citauimus. Et Dionysius
apostolorum coetaneus in lib. de ecclesia. hier-
rar. c. 7. part. 3. docet tunc in more fuisse pro
defunctis orare, cuius verba sunt. Nam vene-
randus antistes precem sacram supra mortuum
agebat, ut Deus peccata dimittat per infirmi-
tatem humanam admissa, eumque in luce sta-
tuat, in regione viuorum in sinibus Abraham
Isaac, & Iacob, in loco vnde aufugit dolor, &
tristitia, & gemitus. Vnde eadem verba sem-
per in ecclesia conseruata sunt vsq; in hodie-
num diem, ut super mortuum canantur. Et
quauis haeretici isti negent illum librum esse
Dionysij Arcopagite, Gregor. tamen atque
alii sancti libri de coelesti hierarch. citant
tanquam eiusdem Dionysij. Aliam deinde
commemorant causam cur pridem indulgenti-
ae non essent in usu: videlicet, quia oes erant
ea charitate seruantes, ut unusquisque satageret
debitas peccatis satisfactorias poenas in hoc

seculo ad iustum pedere. At vero qui has com-
miserunt causas non satis ad rem attenderunt in-
dulgentiarum, sed tantum ad nomen. Constat, nam-
que quauis nomen non fuerit ita multum priscum,
res tamen est a temporibus apostolorum antiquis-
sima. Ad quaestionem ergo tribus conclusio-
nibus respondetur. Prima. Indulgentiarum nomen
inter canonicas scripturas ante quadringen-
tos annos relatum legimus. Prima enim scriptura,
quae de illo habetur, est. c. illud. Quod autem
de poenae & remissionis. Alex. tertij, qui sedet anno
dñi. 1160. ubi mentio fit de indulgentijs, quae
concedebantur in dedicationibus ecclesiarum,
aut pontium, sed tamen illic non constituitur
ita res noua, sed memoratur veluti antiqua.
Magister autem sententiae praecessit illum Pontificem
viginti annis: quare credibile est sua etiam aeta-
te in more illas indulgentias fuisse, sed quia vi-
dit ad remissionem peccatorum pertinere, non
fecit de illis peculiarem mentionem. Quare neque;
Hugo eius coetaneus, qui de sacramentis scri-
psit, de illis meminit. Sunt qui arbitrentur in-
dulgentiarum concessiones coepisse a tempore Gre-
gorij magni. De hoc autem nulla extat historia,
praeterquam antiquissimae traditiones Romanae
ad sanctorum basilicas documentum aliquod rei hu-
ius perhibet. Alii autem coepisse quinquagin-
ta annis antea nempe, sub anno dñi. 1090. quoniam
sub Urbano secundo congregata fuit Clara-
montana synodus, ubi Gotthardus de bullio-
ne Lotharingie dux cum ingenti Christiano
exercitu expeditione ad bellum Hierosolymitanum
delegatus est. In synodo vero illa nulla fit in-
dulgentiarum mentio, sed quod milites rubea cruce
signabatur in pectore, unde diplomatis, quod mo-
do aduersus Turcas expeditur, et cruciata no-
men relictum est. Creduntur tamen illius mo-
di indulgentiarum concessiones fuisse contem-
tam in parte illa decisa Decretalis Ad libera-
dam terram sanctam, de Iudeis. Meminit tam-
earundem indulgentiarum, quae accedentibus
in terram sanctam subsidium conceduntur, In-
nocent. tertius cap. Excommunicamus. de he-
retici. Qui quidem Pontifex in concilio Late-
ranensi, canonem addidit, qui refertur. c. Cum ex
eo. de poenae & remissionis. anno dñi. 1200. ubi men-
tio fit antiquae formae indulgentiarum, quae in
subsidium hospitalium conceduntur, cohibetur
turque episcopi ne indifferetas indulgentias lar-
giantur. Postea successit Innocent. quartus,
qui in concilio Lugdunensi, eundem canonem
confirmavit. Deinde Bonifacius octauus,
qui circa annum Domini. 1300. commemo-
rans

Refutatur rō

Conclusio. 1.

Alex. tertij

Magister sent.

Quorundam
lectura.

Alium opi.

Critica et
ga.

Cap. Ad li-
beranda. de
Iudeis.
Innocent. 3.

Innocent. 4.

Bonifacius 8.

Clemens. 6.

Secunda con-
clusio.

Paul. 2. Co. 2.

Poenitentia
publica rela-
tatio nostra
rum fuit in-
dulgentiarum
figura.

Argu. opti-
mum antiq-
tatis indul-
gentiarum.

Tertia conclu.

Prima indul-
gentiarum ori-
go.

rans quanta fuerit antiquitas indulgentiarum
copia concessa visitantibus Apostolorum li-
mina, indulsit plenariam indulgentiam in an-
no Iubilei, in extrauag. antiquorum. de poe-
nit. & remiss. Ac deinde Clemens sextus post
annos. 40. in allegata extrauag. Vnigenitus,
latissimum sermonem de thesauro ecclesiae per
indulgentias disperiendo fecit. Non ergo in-
dulgentiarum usus res est tan noua, quae Luth-
erus contra propriam scientiam affirmavit. Sub
aetate ergo Innoc. tertij Altiſiodorensis. Ale-
xander. Albertus Magnus, & S. Thom. de in-
dulgentijs scribere coeperunt. Secunda conclu-
sio. Quauis indulgentiarum nomen non fue-
rit antiquius, res tamen fuit a tempore Apo-
stolorum semper in usu. Conclusio peruenit il-
lis est, qui rem intellexerint. Enim vero indul-
gentias conferre est vere a peccatis absolueret
quatenus ad poenam remissionis culpis. Hoc au-
tem fecit supra citatus Paul. 2. Co. 2. Sanè qui
incestuoso a suo flagitio conuerso poeniten-
tiam, quam prius imposuerat, relaxa-
uit ea parte contentus, quam persoluerat. Id
ipsum in remissionibus publicarum poenite-
tiarum crebro in primitiua ecclesia usu venis-
se constat. In concilio namque Carthaginiensi. 4.
cap. 76. praecipitur ut poenitentes secundum
suam diligentiam, vel negligentiam citius, vel
tardius reconciliarentur, ubi denotatur quod se-
cundum poenitentis diligentiam condonaba-
tur pars poenitentiae iniunctae. Et. 26. q. 6. & 7.
iubetur tandem, ut poenitentiae secundum per-
sonarum qualitatem imponantur, aut remita-
tantur, & exsistentes in articulo mortis etiam
absque poenitentia reconciliarentur. Re vera om-
nia illa figuram praese indulgentiarum fe-
rebant. Et quando aliud antiquitatis huius do-
cumentum non esset, quam quod ubiuis me-
tio indulgentiarum fit in sacris canonibus co-
mmemoratur tanquam res prisca, sufficeret ad
confirmandum fuisse apostolorum traditio-
nem secundum euangelium. Sic enim de co-
fessione argumetur, quod cum ubique in-
ter sanctos patres refertur tanquam res iam
longo celebrata, solidum argumentum est fuisse
se a Christo institutam. Sic & de charactere
diximus, licet nomen non sit ita multum ve-
tus, rem tamen putamus, potestatem conferen-
di sacramenta a Christo dimanasse. Tertia
conclusio. Usus condonandi poenas remisso-
rum criminum extra sacramenta ex duplici
fonte frequentari coepit. Primus fuit, quod in
ortu ecclesiae, ut poenitentiales canones testa-

tur, poenitentiae ita ad iustum solita fuerint im-
poni, ut nihil iudicio sacerdotis relinqueretur
in purgatorio soluendum. Alioquin sancti
illi patres non arbitrabantur legitime clauum
potestatem uti: tunc enim feruor sanguinis
Christi in causa erat, ut Christiani ad nutum
essent ecclesiae obsequentes. Deinde vero au-
cta Christiana familia tepescendo, illo calore
cepit rigor ille canonum languere, & arbi-
trio sacerdotum impositio poenitentiarum co-
mitti, ut supra monstratum est. Sed tandem
cum neque illud onus satis populus ferre
valeret, apertus est alius fons pietatis, ut poe-
nitentiarum rigor in elemosinas commuta-
retur, quae in causas pias, & publicae utilitatis
conducere, ut notatur in cap. Alexandrij pre-
allegato. Quod autem At vero iam nostra tem-
pestate, tum quia poenitentiam minime tenues esse
coeperunt, tum quia Turcarum incurfus sunt
nobis infestissimi, factum est, ut in subsidium ad-
uersus illos indulgentiarum usus percrebrue-
rit. De hac vero causa & usu latius quaestio-
nent. Interim ergo haec maneat conclusio
firma, & fixa, quod indulgentiarum facultas
non solum fundatur in doctorum sententia, aut
in sacro ecclesiae canone & usu, verum in sacro
sancto euangelio: quare eius assertio est de iure
diuino eiusque adeo negatio manifestaria
haereticis. Ad argum. autem in contrarium pro-
positum in capite articuli respondetur satis
esse, tum quod indulgentiarum nomen & usus
ante quadringentos annos tanquam de re an-
tiqua in ecclesia celebratur, tum praesertim quod
res ipsa sub nomine remissionis peccatorum
fundatur in euangelio, & in scriptura Pauli,
cui ab illo tempore sancti patres meminerunt.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum solus Papa & reliqui prelati possint indul-
gentias conferre.

Veritur tandem de huiusmo-
di potestatis subiecto, utrum
sint tantum prelati. Et argui-
tur a parte negativa. Indulgentiarum facultas ex cumulo me-
ritorum ecclesiae efficaciam habet: sed etiam in
quacumque parochia est finis parochianorum the-
saurus meritorum: ergo parochialis sacerdos, qui
illis praestit, potest eis eundem thesaurum per indul-
gentias dispensare. Potissimum cum hac
ppp 5 facultas

Nota.

Secundus fons

Solutio arg.

Partis nega-
tina. 1. argu.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Parti affirma-
tiua.

Na cōclu-
sio.

Ratio cōclu-
sionis.

Duo modi.

Tertius mo-
dus.

facultas ad remissionem peccatorum perti-
neat, quæ omnibus presbyteris est commu-
nis. ¶ Secundo arguitur per aliud extremū.
Thesaurus meritorum Christi & sanctorum
est toti ecclesie communis: ergo solus Papa
vniuersalis ecclesie princeps & gubernator
potest illū dispensare, & non episcopi. ¶ Ter-
tio. Saltem episcopi in peccato mortali exi-
scentes vsu eiusdem facultatis carent: nō plus
videtur indulgentias conferre quā percipere
ille autē qui est in peccato mortali suscipere
fructuosē non potest. ¶ In contrariū tñ est qd
huiusmodi facultas iurisdictionē in foro ex-
teriori requirit, quæ in solis est praelatis.
¶ Ad questionem duabus cōclusionibus res-
pondetur. Prima. Solus summus Pōtīfex, &
concilium, ac subinde reliqui praelati habent
autoritatē conferendi indulgentias. Hæc cō-
clusio in primis est de iure pōtīficis. Quod
autem & cap. Cū ex eo, de pōn. & remissio.
& cap. Accedentibus, de excessib. Praelator.
Rationem autē adducit loco citato d. 20. ar.
4. D. Tho. ex suo fundamēto, qd indulgentias
conferre est thesaurum ecclesie dispensare.
Nā tripliciter, inquit, quis potest pro alio sa-
tisfacere. Scilicet in singulari, dum Petrus satis-
facit pro Paulo dirigendo ad illum suā inten-
tionem, aut in speciali satisfaciendo pro sua
domo, aut pro sua parochia. Et hoc nō est in
dulgētiis conferre: quia merita personæ sa-
tisfacientis non dicuntur thesaurus: quia sunt
certa & finita, & deficere possunt. Præterea
quia per illam satisfactionem alter non absol-
uitur ab obligatione iniunctæ pœnitentiæ.
Tertio modo aliquis satisfacit pro alio in ge-
nerali, vt dum quis sua opera in bonum cōe-
ecclesie refert: tunc enim quātum ad meritū
in integrum sibi cedunt, iuxta verbum Pau-
li. Vnusquisq; recipiet secundum proprium
laborem. Imō & quantum ad satisfactionem
quantum sibi necessarium est, tantum cense-
tur sibi referuare, nisi peculiariter velit à se
tolli & alteri conferri. Quod autē ei superest
hoc reponitur in cōi thesauro, quiquidem ge-
neralis ecclesie est indeficiens tū propter me-
rita Christi tum propter plurimos sanctos &
martyres, qui in hoc sua merita cōtulerunt.
Cōferre ergo indulgētiās est thesaurum istū
dispensare. Dispensatio autē bonorū reipublicæ
pertinet ad eius principes & gubernatores
qui in ecclesia dicuntur praelati. Ecclesia verō
sub summo Pōtīfice, qd toti præest, distribu-
tur per distinctas dioceses, quæ sunt sicut di-

uersæ ciuitates, quæ est politica reipublica,
polis enim idē est quod ciuitas. Et ideo an-
tistites eidē diocesi præsēti sunt pro-
prii praelati gubernatores. Parochia verō nō
habet iustam imaginē vniuersalis politiæ, sed
sunt diuersæ parochie sicut diuersæ familiæ, &
prospiciunt in eadem ciuitate: quare parochia-
les presbyteri non sunt proprii praelati, nec
iurisdictionem in foro exteriori habentes, sed
sunt episcoporum auxiliares. In cuius signū
dum episcopi ordinantur, annulo insigniun-
tur tanquam veri sponsi ecclesie, quos ideo
summus Pontifex fratres appellat. Sed dum
ordinantur presbyteri aut episcopi. Quan-
to fragiliores sumus tanto magis his auxiliis
indigemus. Ecce ergo ex parte dispensandi
thesaurum sumitur prima ratio cur solis præ-
latis tanquam ecclesie principibus ex pro-
prio officio incumbat indulgentias confer-
re. Secunda tamen adhibetur præcipua ex ar-
tic. 2. vbi monstratum est indulgentiarū col-
lationem esse veram absolutionem à pecca-
tis in foro exteriori extra sacramentum & i-
deo exigere iurisdictionem in eodē foro, vt
nullus eas possit conferre nisi subditis, vt ha-
betur in allegato ca. Quod autem huiusmo-
di autem iurdictio non est in parochialibus
presbyteris, sed in solis episcopis. ¶ Ad maio-
rem autē conclusionis intellectum, queritur,
vtrum hoc discriminē inter episcopos & præ-
byteros in conferendis indulgētiis sit de iure
diuino, an verō de iure positivo. Nam cū in-
dulgētiarū collatio, vt dictū est, ad peccato-
rū remissionē pertineat, videtur & parochia-
libus presbyteris iure diuino competere, nisi
iure Pontificis essent prohibiti. Secundo per
aliud extremum arguitur, qd neq; episcopis
cōpetat de iure diuino nā alioqui nō posset
eorū potestas per pōtīficem hac parte limi-
tari, vt limitatur in dicto. c. Cū ex eo. Colligi-
tur ergo discriminē hoc tātū iure positivo cōsti-
tutū esse. Sed nihilominus subiungitur secūda
cōclusio. Iure diuino & episcopi autoritatē
habent conferendi indulgētiās, & presbyteri
parochiales nō habent. Nā episcopi iure diui-
no succedunt apostolis tanq; plati & guberna-
tores in suis diocētib; atq; adeo eo ipso qd
creantur episcopi iure diuino habent iurisdic-
tionem in foro exteriori, atq; nō sacerdotes
quāuis de iure diuino sint instituti sacerdo-
tes tamen forsā non eodem iure præceptū
est vt parochiis præficeretur tanq; animarū cu-
rati, sed hoc fortasse institutū est ab ecclesia.
Et

Episcopi.

Chrati.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

Secunda cō-
clusio.

Nota.

Solut. 1. arg.

Ioan. 20.

Solut. 2. arg.

Capitulum ec-
clesie.

Concilium ge-
nerale.

Et quāuis (quod verisimilius est) à iure diui-
no id sit deductum, tamen ad animarū curā,
quā iure diuino ipsi gerunt, non attinet illam
habere iurisdictionē. ¶ Vnde ad primū argu-
mentū respondetur, qd quāuis verum sit autoritatē
indulgētiarū ad remissionē peccatorum atti-
nere, cuius potestatis facultas collata est apo-
stolis Ioan. 20. Quorum remisistis peccata,
tamen idē spiritus sanctus, tūc eis ad idē
munus insufflatus, ecclesiam docuit, vt eadē
peccatorum remissio nō eodē modo presby-
teris, quo episcopis cōcederetur: sed presby-
teri illā haberēt alligatā sacramētis, vt absq; il-
lis nullatenus peccatorum pœnas remittere
posset, atq; adeo, nec iurisdictionem in foro
exteriori haberēt: sanē cū ad illā functionē
plus scientiæ, & iudicij sit necessarium, quā
quæ in tanta multitudine presbyterorum re-
peri possit. Sed satis est, vt in sacramētis
administrandis, quæ quotidie sunt necessaria,
episcopis auxiliarentur. Itaq; hoc qd non pos-
sunt parochiales presbyteri indulgentias con-
ferre, non est, quia sunt per sedē apostolicam
prohibiti, sed quia illā de se non habent facul-
tatē. ¶ Ad secundū verō argu. de episcopis re-
spondetur, qd etsi habeant de se eiusmodi fa-
cultatē, nihilominus autoritati Pōtīficis sub-
iecti: nam, thesaurus vniuersalis episcopatus non
est tam diues, vt amplissimas possint facere
indulgētiās: ob idq; merito eorū abusus apo-
stolica autoritate quandoq; cōpescitur, vt in
citato cap. Cum ex eo. vbi eis interdicitur ne
in dedicatione Basilicæ ampliores indulgē-
tiās qd vnius anni largiantur, neq; in annui-
fario dedicationis ampliores qd quadraginta
dierum. Ait verō glos. qd si mandatū illud ex-
cedat, nihilominus indulgētiæ sunt valide.
Attamen S. Tho. loco citato cōtrariū sentire
videtur. Et c. Indulgētiæ. eod. tit. lib. 6. con-
trarium decernitur: nempe, qd episcoporum in-
dulgētiæ vigore non obtinent, si statutū ex-
cesserint generalis cōcilij. (scilicet Lateranen-
sis) nisi, p ea parte, quā statutum permittit.
¶ Hinc fit ad conferendas indulgentias mini-
mē charactērem sacerdotalem esse necessā-
rium: quippe cū electus in episcopum an-
tequam ordinetur, eas possit largiri. Capitu-
lū autē cathedralis ecclesie sede vacante hac
non pollet autoritate, quia est potestas epi-
scopalis. Hinc tamen minimē colligitur, nec
concilium generale eadē habere: quoniam
cōcilium legitime cōgregatū iure diuino ha-
bet plenā iurisdictionē, capitulum verō ca-

thedralē non nisi secundum limitationem ec-
clesie. ¶ De abbatib; autē apparet paulo in-
fior dubitandi ratio. Attamen simpliciter
non sunt praelati, & ideo ratione propriæ di-
gnitatis indulgentiarū autoritatē nō fungun-
tur, nisi ex commissione, vt eod. cap. Accedē-
tibus, de excess. praelat. decernitur. ¶ Vtrū ve-
rō ex cōsuetudine id possint obtinere, rīdet
glos. eiusdē cap. affirmatiue, ob illā particulā,
ne possint in-
quæ est in textu, vel aliam legitimam cau-
sam. Attamen sententia hæc non satis firmū
habet fundamentum in textu. Tūius ergo
est dicere, quod mera cōsuetudo in hoc illis
tribuere nō sufficit. Sed potest esse signū an-
tiq; privilegij, & ideo licet illud nō cōpareat,
valebit, tanquam indicij legis. ¶ Praelati verō
alarum religionum licet illo nomine appel-
lentur respectu suæ familiæ, habeantq; iurisdic-
tionem subditos excommunicandi, nō
tamen simpliciter censentur ecclesie praelati
& ideo indulgentias largiri nequeunt absol-
uendo à pœnis peccatorum extra sacramen-
ta, sed tamē sacrificia & oblationes subdito-
rum per viam suffragij quib; voluerint pos-
sunt applicare. Non obstantibus cōuicij
hæreticæ illius VVicleff: quibus huius-
modi applicationem religiosorum veluti cō-
mentitiam irridet, vt est videre apud Thomā
VValdensem tomo. 5. de sacramentalibus
sub titulo. 10. vbi idē orthodoxus doctor
veritatem hanc exemplo Christi confirmat.
Nam quemadmodum ipse tulit dolores no-
stros ita & nos alter alterius debemus dolo-
res portare. Vnde sicut subditorum singuli
pro alijs benefactoribus satisfaciunt valeant
& praelatus huiusmodi suffragia eidem be-
nefactoribus impertire: eo vtiq; iure quo sin-
gulis potest præcipere pro tali aut tali perso-
na sacrificium & orationem offerre. Exem-
plo sæpe citati Pauli ad Coloss. Gaudeo in
passionibus meis pro vobis, &c. Adducit ibi
dem VValdē, huiusmodi lūonis Carnotensis
episcopi antiquissimi, & Anselmi & aliorum
patrū qui literas concesserunt, per quas sub-
ditorum suffragia benefactoribus participa-
bant, vt quorum temporalia, vt ait Pau-
mebant, eisdē spiritualia impertirent. Ex quo
fit eiusmodi applicationem non solum de con-
gruo valere, sed & de condigno quantum ad
rationem satisfactionis, quia fit solutio sicut
si vnus pro alio satisfaceret. Quare non tan-
tum orationes, verum & ieiunia & alios labo-
res & vigiliis quantum ad rationem satisfac-
tionis

Abbat.

An abbat.

ex cōsuetudi-
ne possunt in-
dulgētiās cō-
ferre.

Sententi-
a.

Prael. reli-
gion.

Applicatio
nē religio-
rum irridet.
VVicleff.

Valeat de con-
digno.

Applicatio dionis adscribere alijs potest. Tamen ratio
meriti eis ipsis religiosis, qui hac patiuntur,
integra seruetur. *Quod si* scilicet quis que igitur
in modum eiusmodi applicatio a colla-
stet a colla- tione indulgentiarum distet, respondetur pri-
tione indul- mo quia religiosorum praelatus in hoc clau-
gentiarum. ecclesia non videtur, neque nullam facit abso-
lutionem aut relaxationem, sed meram solu-
tionem & satisfactionem. Quare neq; appli-
cat passionem Christi sicut indulgentiarum
collatores, quia illa non applicatur nisi virtute
clauum, sed solum labores sue familie. Est
& aliud notandum discrimen, quod praelatus
nisi sacrificia & labores, aut dum sunt, aut
prius applicet, referantur in thesauro ec-
clesie, quam obrem nequit postquam fa-
cta sunt illa applicare. Itaque nequit ipse the-
saurizare, sicut neque priuata persona po-
test suas satisfactiones in thesauro sibi repo-
nere, ut scilicet sibi referantur pro tempo-
re, quo eis indigerit. Cuius ratio est, quod
eo ipso quod quis satisfactione, quam facit,
non indiget, iure communi referatur in the-
sauro per Papam aut episcopos distribuendo,
nisi ipse vel eius praelatus ea applicuerit.
Quocirca dum praelatus, aut se benefactores
ad beneficia ordinis recipere intelligitur ad
illa, quae subsecutura inde sunt: nam praeteri-
ta, nisi prius applicuerit, non potest. Haud
inquam potest hodie millaria sacra hesternis
cupiam tribuere. Et ideo in more religiosus
est semper facere applicationem ante vel dum
sunt sacrificia. *Postremum* hic tamen non
dissimulandum dubium restat, vtrum praepo-
situs possit subditorum sacrificia, orationes
& labores alijs impendere, quibus sub-
diti ipsi in rationem etiam satisfactionis indi-
gent. *Est enim* magnum argumentum a
parte negativa, quod charitas bene ordina-
ta ab homine ipso incipit: quare si subditus
indiget, iniuria videtur illum suo labore ex-
poliare. Praeterea quia in thesauro communi
non reconduntur nisi illa, quae facienti su-
perfluit. Accedit & exemplum euangelicum
prudentium virginum, quae imprudentibus,
dum de suo oleo postulabant, responderunt
Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite po-
tius ad vendentes, & emite vobis. *Ver-*
tamen his non obstantibus certe contra-
raria sententia probabilitate non caret: ne-
pe, quod praelatus raro & graui ingruente cau-
sa tunc illa opera quibus subditi egent, pro-
fit alieni insigni benefactori tribuere.

Nam cum subditus ipse vltro queat se sua sa-
tisfactione priuare, ut alteri ex charitate tri-
buat, nulla apparet ratio cur id non valeat
praelatus pro causa legitima facere: quia hoc
non est priuare subditum suo essentiali me-
rito apud Deum, sed temporali subsidio. Itē
quia potest subdito praelatus aliquod opus
supererogationis iubere per se alicui appli-
candum, quod quidem subditus ipse, licet in-
digeret, nisi iuberetur non faceret. *Contra*
hanc autē assertā veritatē emergit argu. q. si o-
ferre indulgentias requirit iurisdictionem sub-
ditū, sicut consequens, vt nec Papa, nec pra-
latorum quispiā posset sibi indulgentias confer-
re, quoniam nemo potest in se ipsum iurisdictionem
exercere. Praeterea cum indulgentia, vt di-
ctū est, pertineat ad remissionem peccatorum: &
tū nemo potest se a peccatis absoluerē. Pro-
pter hoc arg. quod facit Durā. d. 22. q. 1. ca. 1.
in citato opusculo ad l. hū Medice. s. concedit
q. cum praelatus confert indulgentias, nō sit illa
rū particeps. Palu. verō oppositū sentire vi-
detur, licet nullā afferat probationē. Sed reue-
ra non est cur in dubiū reuocetur, quin dū in-
dulgentias praelatus confert lege cōstitutis
bus talē ecclesiā, aut erogantibus talē elemo-
synā, similiter ipse easdē cōsequatur. Eset. n.
a ratione propterea alienū praelatū, & potissimū
caput ecclesiae a tanto beneficio excludere,
eo q. caput est ecclesiae. Secūdo quia dū dis-
pēsat in aliquo die ieiunij cū omni vrbe, non
est cur ipse nō possit eodē priuilegio gaudere.
Tertio quia princeps distribuēs bona cōia
potest portionē suā suscipere. Quarto, quia
dū legē fert omnib; generalē: puta ieiunij vel
festi seruadi, eadē ipse lege tenetur, licet non
vi coactiua, sed directiua: ergo eadē ratione
in fauorabilibus si cōfert indulgentias sit ca-
rū particeps. Vnde ad argu. respondetur, q. li-
cēt nemo possit iurisdictionē in se exercere
cogēdo se ipsum, atq; adeo nō possit se excō-
municare, neq; verō possit quispiā se in sacra-
mēto absoluerē: quia ille est actus personalis
vni in alterū, vbi se poenitēs subijcere debet
singulariter sacerdoti, cui parēre tenetur: ta-
mē quia indulgentiae conferuntur extra sacra-
mentū vniuersum opus tale facientibus nihil
vetat, quominus conferens tāquam pars rei-
publicae eodem possit beneficio frui.
Ad primum igitur argumentum responde-
tur, quod licet in parocchia sit partialis thesau-
rus, nihilominus, quia parocialis presby-
ter non est proprie praelatus, non potest ip-
sum

sum distribuere: quia non habet potestatem
remittendi peccata, nisi alligatum sacramen-
tis. Sed ille adiungitur cumulo thesauri, vel
episcopatus, vel totius ecclesiae. *Ad secun-*
dum respondetur, solum concludere, quod
penes Pontificem sit plenaria potestas totius
thesauri ecclesiae, quia est summus vicarius
in toto regno coelorum. Nihilominus reliqui
antistites sunt gubernatores ciuitatū, & dice-
cesum, in quibus ideo possunt eadem faculta-
te fungi. *Ad tertium* deniq; respondetur, q.
etiam si episcopus in peccato mortali exis-
tens indulgentias conferat non frustrantur
suo valore & fructu, tamen quod fructus haec
pertinet ad iurisdictionem, quae per peccatū
mortale non amittitur, tum quod fructus in-
dulgentiae non ex merito conferentis, sed ex
thesauro Christi, & sanctorū provenit. Nec
inde tamen sequitur, quod quis extra charita-
tem possit eodem fructu gaudere: quia licet
plus quantum ad potestatem sit indulgentias
conferre quā recipere, tamen quantum ad
utilitatem plus exigitur ad earum fructum
percipiendum.

DISTINCTIONIS vigesima primae, Quaestio secunda, De valore in- dulgentiarum.

ARTICVLVS. I.

Vtrum indulgentiarum tantum valeant,
quantum sonant.

Vaestio haec secunda, de va-
lore indulgentiarum per
quatuor itidem articulos
distribuitur. In primo, n.
quaeritur, quid valeant. In
secundo, an earū valor cau-
sam exigit. Et in tertio,
vtrum peccatoribus quidpiam valeant. Sed
quartus extra ordinem, de compositionibus
adhibetur. Arguitur ergo, quod non semper
tantum valeant, quantum earum praedicatio
sonat. Solent nonnunquam indulgentiae sic
sonare, & praedicari, quod concedantur mille
anni, imo annorum millia indulgentiarum,
quod certe vix est intelligibile, praesertim si
verum est, quod supra diximus, nomen in

purgatorio, tam multis annis retineri: ergo
non tantum valent, quantum sonant. *Secū-*
do. In more etiam est concedere indulgentias
plenarias, & plenissimas, quae si iuxta nomi-
nis sonitum valerent, apparet, vt purgato-
rium esset hominibus vacuū: non ergo tan-
tum valent. *Tertio.* Si indulgentiae quantū
sonant, tanti essent aestimandae, possent ho-
mines nullis operibus satisfactionis vacare,
sed indulgentias identidem sumere, vt fierēt
a purgatorio immunes, quod re vera in ma-
gnū detrimentū diuini cultus vergeret, et
go non tanti sunt aestimandae, quantum pol-
licentur. *In contrariū* est, quod sicut Deus
nequit mentiri: ita neque ecclesia, quae spiri-
tu sancto regitur, publica autoritate fallere
potest: indulgentiarum autem praedicatio
publica fieri videtur ecclesiae autoritate: er-
go quantum sonant valent.

De indulgentiarum valore statim dum e-
ius usus crebescere cepit, variae oborta
sunt opiniones, vt Aluissiodorensis libr. 4.
capit. de relaxationibus. & sanctus Thomas,
& Albertus Magnus, & reliqui doctores, in
4. distinct. 20. referunt. Et primum est glos-
super capit. Quod autem, de poenitent. &
remissio. quae ait, Quid valeant indulgentiae
vetus quaerela est. Adhuc tamen satis dubia.
At quia res haec ad ius diuinum attinet, de
quo glossatores isti parū callent, putant hoc
esse inextricabile. Alij dixerunt indulgen-
tias nihil prorsus valere, nisi quantum vnus-
quisq; deuotione sua, faciendo quod indulgē-
tia praecipit, meretur, sed esse, vt postea Lu-
therus dixit, pias ecclesiae fraudes ad allicien-
dos Christianos, vt elemosynis, & peregrina-
tionibus incumberent. Attū istī ceu bla-
sphemī non sunt audiendi, sanē qui autori-
tatem ecclesiae infringunt. Si enim de hac re
nos ecclesia seduceret, nulla ei esset in reli-
quis adhibenda fides. Alij opinati sunt non
in foro Dei, sed tantum in foro ecclesiae ef-
ficaces esse: videlicet, ad liberandū poenitē-
tem ab obligatione poenitentiae iniunctae in
sacramēto, sed non vt ab aliqua poena in pur-
gatorio soluenda eximatur. Sed hanc opinio-
nem Alexand. quarta parte, quest. 63. mem-
bro primo, artic. primo, & Bonauent. di-
stinct. 20. & sanctus Thom. ob id confutant,
quod impij faciunt ecclesiam, & crudelē: nā
si hoc esset verū, absoluerent poenitentes re-
linqret eos grauioribus purgatorii poenis ob-
noxios, a quibus per leuiorē in hoc seculo
cripi

Secundum ap-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Pars offi-
cina.

Secundo arti.

Glo. c. Quod
autem.

Alia opinio

Alia opi.

Opinionis re-
futatio.

Adrian. de
sensu propu
gnatur.

Prima
sic.

Ratio. 1.

Dubium
ergo.

Gerson.

eripi possent. Adrianus verò in quæst. de in-
dulgentijs ait non esse opinionem adeo repro-
bam: nã valerent saltem indulgentiæ illis, qui
alias non essent impleturi iniunctã penam ut
liberarentur à peccato omissionis, & illis qui
per contritionem excepti iam sunt: ut nihil in
purgatorio debeant. Sed profectò exiles val-
de sunt huiusmodi euasiones. Præterq̃ q̃ illa
opinio non tantum tribuit veritati clauum
quãta ipsa est. Enimverò eiusmodi virtus ef-
ficax est ad remittendũ penas extra sacramen-
tum in purgatorio debitas, iuxta verbum
Christi, Quodcunque solueris in terra, erit so-
lutum & in cælo, quod quidem illa opinio
non agnoscit, ut superius expositum est. A-
lias opiniones refert S. Thom. de quibus art.
sequen. commodius agetur. Ad quæstionem
ergo tribus conclusionibus respondetur. Pri-
ma. Indulgentia, si modò causa pia adsit, tan-
tum valet non solum in foro ecclesiæ, sed a-
liud Deum, quantum sonat. Ut si visitantib⁹
luna Petri concedantur indulgentiæ qua-
draginta dierũ, qui verbi gratia impositi erant
in poenitentia alicui, absoluitur ille non solũ
ab obligatione illã implendi, verũ & ab illa
pena purgatorij, cuius veniam poenitentia
impleta obtinuerat. Conclusio ista ratione
modo tacta, & supra latius explicata proba-
tur, quia cùm ecclesia possit peccata quoad
penam remittere, & id per indulgentias facere
prædicat, impiũ esset non ei adhibere fidem.
Dubium ergo. Dubium autẽ hic primum est quomodo
intelligantur huiusmodi indulgentiæ quadra-
ginta dierũ, aut vnius anni, aut septẽ poenitẽ-
tiarũ. Quia non solent nonnunquã inuulgari in
dulgentiæ, quibus remittuntur quinque anno-
rum millia aut plura poenitentiarũ, & quadra-
genarũ totidem. Ad hoc prima fortẽ responsio
dari posset cum Gerson cancellario Pari-
siensi in suo tractatu de absolutione sacramen-
tali, atq; in alio de indulgentijs, quod istæ por-
tentose indulgentiæ non emanant à Papa,
sed sunt quæstorũ imposturæ. Quare præfa-
tus doctor illas irridet. Et re vera tam immo-
dicus excessus non est ferendus: nam au-
diens nonnunquã indulgentias viginti mille
annorum & eo ampliores. At verò quia quæ
moderatiũ conferuntur solidæ sint, opus
est explicare, quid sonat quadraginta dies,
aut annus vnius aut septem poenitentiarũ. Po-
test enim intelligi aut de pena, quæ in pur-
gatorio toleranda est, aut de poenitentia, quæ fit
in hoc seculo. Et apparet, quod intelligatur de pe-

na in purgatorio luenda: nã indulgentia debet
esse certatilla verò poenitentia, quæ in sacra-
mento imponitur, licet quantum ad tempus
sit æqualis, non tamen quantum ad asperita-
tẽ & rigorem. Nam antiquitus licet tam pro
adulterio q̃ pro homicidio imponerentur se-
ptẽ anni poenitentiarũ non tamen tot ieiunia & ora-
tiones imponebantur in illis annis pro vno
peccato, quã pro alio. Imò & secundũ qua-
litatem personarũ etiã eadẽ poenitentia
vel mitigabantur, vel augebantur. Dũ ergo
visitantibus talem ecclesiam, aut conferenti-
bus talẽ elemosinã remittuntur septẽ anni,
si intelligerentur de poenitentia huius seculi
non fieret omnibus æqualis remissio: intelli-
gitur ergo de alijs purgatorij. Hoc tamen
non obstante subiungitur secũda conclusio.
Hæc tẽpora non intelliguntur de diebus aut
annis durationis purgatorij, sed de poeniten-
tijs in hoc seculo iniunctis vel iniungendis, &
de poenis purgatorij illis respondentibus. Pro-
batur primò manifeste ex forma ipsa indul-
gentiarũ. Non enim forma est, Remittimus
& relaxamus tot annos poenitẽtiarũ sed poeniten-
tiarũ, poena autem purgatorij non est poenitẽ-
tia quia non vltro assumitur, sed est perpẽ-
sio poenitẽtiarũ per vindictam iustitiam infligẽtẽ. Se-
cundò, quia forma antiqua semper habet, de
poenitentia iniunctis: ergo de illis in hoc se-
culo intelligitur. Et quando non sit restrictio
ad iniunctas, intelligitur de illis, ut illico vide-
bimus, quæ iuxta rationem essent iniungendæ.
Tertiò. Inde etiã planẽ constat, quod ne-
mo in purgatorio nõquã fuit viginti, imò for-
san nec decem annis, ne paucioribus dicam⁹
quare inane esset centum annos poenitẽtiarũ pur-
gatorij remittere, cũ in indulgentijs quando
quæ habeantur mille, & multò plures. Sed
rogas. Quomodo ergo verum habet prima
conclusio, q̃ indulgentiæ valent ad remissio-
nem poenitẽtiarũ purgatorij. Fateor equidẽ cũ
variẽ de hoc doctores loquatur, nullibi quod
plenẽ satisfaciãt, me legisse. Ad hui⁹ ergo ex-
plicationem est primò notandũ istas annorũ
relaxationes & remissiones fieri secundũ for-
mam antiquorũ canonum, quibus admonẽ-
batur, ut pro quocunq; peccato mortali, si es-
set graue, imponerentur septẽ anni poeniten-
tiarũ, & pro grauissimo etiã decem & plures.
Secundò est attentẽ animaduertendũ, q̃ per
illos septẽ annos non fiebat remissio in pur-
gatorio septẽ quoq; annorũ, imò forsan neq; v-
nius mēis, in quo multos deceptos videas.

Nam

Obiectio.

Dilutio.

Nota.

Argument.

Solutio.

Indulgentia
centum, aut
mille annorũ

Nam etsi spontanea poenitentia huius seculi
plus valeat ad remissionem poenitẽtiarũ, quã equa-
lis in purgatorio, intelligitur tamẽ ceteris pa-
ribus. Si enim quispiam hĩc per vnum diem
pati posset poenam tam graue, quanta est in
purgatorio, profectò remitteretur illi poena
vnius mēis. Sed tamẽ quod per septem an-
nos hĩc quispiam dicat quotidie Ave Maria,
vel ieiunet semel in mēse, vel recitet psalmos
poenitentiarũ, certẽ non sufficit ad remitten-
dum in purgatorio poenam vnius mēis: sa-
nẽ cũ illa extra omnem comparationem sit
vehementior, & acerbior. Igitur remissio se-
ptem annorum poenitentiarũ est remissio poe-
nae, quæ in purgatorio responderet poenitẽtiæ
hĩc septem annorũ assumptæ. Quod si dicas,
Non semper imponebantur omnes illi anni.
Respondetur, q̃ si poenitentia imponebatur
de iniunctis, sanẽ non remittebatur, nisi poe-
na purgatorij, quæ responderet iniunctæ, si
fieret. Si autem non fieret talis limitatio, intel-
ligeretur de illis etiã, quæ meditata ratione
essent iniungendæ, quarum poenitẽtiarũ secun-
dum mensuram suorum delictorũ reus esset.
Et isto modo nec ridiculum est, nec certẽ va-
num indulgentias concedere centũ, imò mil-
le annorum. Nam posset homo commisisse
centum, imò biscentum peccata mortalia, p
quibus reus esset tot annorum poenitentiarũ.
Et quantum homo tantũ vivere nequeat, nec
decimam partem illius poenitentiarũ facere in
hoc seculo, nihilominus in purgatorio secun-
dum æqualitatem iustitiæ exigenda est illa
poena, quæ illis omnibus annis responderet.
Ex his ergo colligitur, quod remittere mille
annos poenitentiarũ, non est remittere in pur-
gatorio decem. Quod si arguas. Quamplu-
rimi sunt, qui non sunt rei poenitẽtiarũ purgatorij
vnius anni. Fateor equidem, sed tunc si fecer-
int, quod poenitẽtia iubet, sua merita repor-
tabunt: sed ratio satisfactionis reservabitur
rursus in ecclesiæ thesauro. Quid ergo de in-
dulgentijs centum, mille annorum? Dicen-
dum, quod huiusmodi portenta nunquam
Papa cõcedere cogitauit, sed quia forsan cõ-
cessit visitantibus tale hospitale decem an-
nos, & visitantibus talẽ basilicam totidem,
& sic pluries, & tandem certam conferentes
elemosinam facit participes illarum gra-
tiarũ, illa ratione cõficiuntur illa millaria. Sed
tamen nemo esse potest qui tanta satisfactio-
ne, nec centesima parte indigeat. Præter quã
quod nullatenus negari potest, quin indul-

gentiarum quæstores, cũ sint homines nõ
nimis ad religionem attẽdentes, deridenda
nonnunquam prædicent, qui ideo essent pu-
blica autoritate cohibendi. Ad argumen-
tum ergo proximẽ factum respondetur con-
cesso eo, quod concludit: videlicet, quod cũ
remittuntur quadraginta dies poenitẽtiarũ nõ
æqualiter omnibus remittitur in purgato-
rio, sed illis plus, quibus asperior poenitentia
in illis quadraginta diebus erat iniuncta, vel
iniungenda: nam Papa pro causa iusta id po-
test facere. Præsertim quando indulgentiæ
de iniunctis poenitentijs conceduntur, & illi
dies sunt rigore dispari poenitentiarũ iniuncti.
Quod autem in indulgentijs prædicari solet,
concedi: scilicet tot, aut tot quadragenas in-
dulgentiarum, ortum habuit ex numero die-
rum quadragiesimæ, quod est satisfactionis
tempus. Et ideo in concilio Lateranensi limi-
tata est episcopalis potestas in cõmemoratio-
ne ædificati templi ad quadraginta dies, se-
postea Papa quasi plurimum episcoporum au-
toritate fungẽs cõcedit plures quadragenas.
Aliud dubium est, an valeant indulgentiæ
solum de iniunctis poenitẽtijs, an verò etiã de
nõ iniunctis. Nonnulli nãq; arbitrantur non
valere, nisi de iniunctis. Quã quidẽ opinionem
Caic. in tract. de indulg. ad Iuliu medicum, c.
7. constanter asseuerat. Cõcedit, inquam, in-
genue, Papam indulgentias posse facere de
non iniunctis, tamen nec vnq̃ fecit nec præ-
sumitur facere, nisi de iniunctis. Patet ex cap.
Cum ex eo, de poenit. & remiss. ubi episcopis
interdicitur indulgentias concedere, nisi de
poenitẽtijs iniunctis. Et in cler. 3. s. dominum
de reliquijs, & venera. sancto. ubi de solis in-
iunctis poenitentijs conceduntur. Item quia
Papa semper admonet, indulgentias in forma
antiqua cõcedere. Et tertio, quia semper quod
Papa facit præsumitur facere secundum insi-
tus autem sunt, ut solum poenitẽtiæ iniuncte
relaxarentur. Sequitur eandẽ opinionem
Adria. in q. de indulgent. in quam, & Palud.
prius propenderat dist. 20. q. 4. Nihilomi-
nus contraria hĩc adhibetur tertia conclusio.
Si in forma ipsa indulgentiarum non fiat re-
strictio de iniunctis, absoluitẽ intelligitur etiã
de non iniunctis. Conclusio est S. Tho. loco
citato dist. 20. Probatur. Papa potest extra
sacramentum illas etiã poenas peccatorũ
remittere, quæ nõ sunt in sacramẽto imposi-
tæ, qd Caic. ipse cõcedit: ergo si in indulgen-
tia nulla fiat moderatio, censenda est valere
quan-

Solut. argu.

Quadragesima
indulgentiarũ
quid.

Indulgentia
aut valeat de
iniunctis, an
de non iniun-
ctis.

Tertia conclusio.

Ratio conclusio-
nis.

Argum.

Ratio. 1.

Ratio.

Paluda.

Consilium re-
futatur.

Tertio argu.

Cap. ex eo

Caieta.

Autor.

quantum sonat. Sed respondet, Papam semper intelligere in forma iuris. Contra hoc autem arguitur. Propterea quod antiquitus in more fuerit indulgentias non nisi de iniunctis poenitentis conferri, non proinde lata est lex ne de alijs conferantur, quoniam nullibi talis scripta est lex. Sed ait. Semper in concessione indulgentiarum apponitur hæc moderatio, quod datur in forma antiqua. At verò responsio hæc non valet: quia non in omnibus indulgentijs illa legitur moderatio. Præterea verbum illud generale non opus est, ut ad omnes antiquos modos accommodetur: nam si Papa vellet indulgentias ad poenitentias iniunctas constrictare, tam facile illud exprimeret, quam diceret, in forma antiqua. Secundo, longè diuersa est ratio prisce temporis, & presentis: nam olim quia poenitentia iniungebatur grauissimè ad mensuram delictorum si poenitens illas ferre posset, consentaneum erat, ut indulgentia non nisi de iniunctis poenitentis concederetur. Hæc verò tēpēstate adeo tenues imponuntur poenitentia, ut nisi relaxationes fierent earum, quæ non sunt impositæ, nihil propemodum indulgentia afferrent emolumenti. Palud. ergo hanc ob rem consilium, ut qui suscepturus est indulgentias prius confiteatur, & graues poenitentias acceptet, ut per indulgentias ei remittatur purgatorij poena, quantum remitteretur si illas impleverit. Sed re vera consilium hoc non videtur tātō autore dignum: apparet enim res ludicra eo solum animo poenitentiarum sibi molē hominē imponere, ut per indulgentias ab illa se exoneret. Tertio arguitur, quia non satis constat antiquitus non fuisse poenitentias impositas de non iniunctis: imò in præallegato cap. cum ex eo, contrarium iussuatur: nam duæ illæ sunt episcopis prohibitiones: vna, ne indulgentias ultra annum in dedicatione tēpli, vel ultra quadraginta dies in eius commemoratione largirentur: & altera, ut non concederent, nisi de iniunctis: ergo indicium est in utroq; excessisse: quia etiam de non iniunctis illas cōferebant: quod quidem nō docetur illic nullatenus esse licitum, sed hoc solum forsan, quod concedere de nō iniunctis reseruaretur sed apostolica. Caiet. ergo postea quasi suæ sententiæ moderator in quest. de indulgentijs adiecta ad tertiam partem, dixit valere indulgentias de non iniunctis, si id exprimitur in forma. Attamen dicendum potius, illam expressionē non esse

necessariam, imò si absolute absque aliqua restrictione ferantur, simpliciter intelliguntur tam de iniunctis, quam de non iniunctis. Id quod & quarto argumento confirmatur, auctoritate Bonifacii octauis, in extrauag. citata ante quorum, de poenitentis & remissionis, qui plenissimam remissionem peccatorum in anno Iubilæi apostolorum limina visitantibus largitus est. Neque vlla est responsio Caietæ. quod forsan fecit tanquam doctor, non tanquam pontifex: nam isto modo possemus inuadere omnia Pontificum decreta: præsertim cum Clemens sextus eandem plenissimam remissionem fecerit quingentesimo quoque anno, & Paulus ampliauit ad 25. ubi autem plenissima sit remissio, nō opus est expressio alia. Ceremonia verò hæc anni Iubilæi ex veteri lege desumpta est: nam instar quinquaginta dierum à paschate vsque ad pentecosten, iubebat Deus, ut quilibet quinquagesimæ annus esset sanctus, ubi diuendite possessiones ad suos dominos reuertebantur. Instat ergo illius sunt nunc remissiones plenissime Iubilæi. Sed iam nec expectantur anni quinquaginta, neque viginti quinq; neq; verò annus integer. Nescio equidem an causarum necessitas id exigat, tamen tanta Iubilæorum frequentia nequit non eorum parere vilipendiū. Præter hæc fortasse quis percontetur quid sibi velint verba illa, Indulgentia plenaria, plenior, & plenissima. Palud. loco citato, quem Adria. & Summistæ sequuntur, aiunt quod plenaria indulgentia intelligitur de poenis peccatorum mortalium remissionem: plenior verò de ipsis vna cum culpis venialium: sed plenissima de absolutione ab omni poena, & veniali culpa. Est tamē hoc excogitatum commentum, quod certe nullo nititur fundamento, neque dignum est doctore theologo. Imò non est maior indulgentia plenissima, quam plenaria, sed indulgentiarum concionatores exaggerationis gratia illam gradationem inuenerūt positionē comparatiui, & superlatiui, instar illius iuridice sapie, sapientius, & sapientissime. Primum igitur argumentum solum est, ubi explicuimus quomodo intelligantur relaxationes tot annorum, vel dierum poenitentia. Ad secundum respondetur, quod plenissima remissio, ut homo à purgatorio liberetur non debet crebrò, sed raro, & grauissimis de causis fieri, ne abusus potestatis dispensandi beneficii Dei præiudicare eius iustitiæ videatur. Attamen quando causæ legitime id ex-

Quart. arg.

Caiet. rñst.

Iubilæi ann.

Iubilæorum
frequentia.

Indulgentia
plenaria, plenior,
& plenissima.

Adrian. præbatur.
Sententia
toris.

Solutio
mi arg.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

Andare o-
pera suscipie
disrelaxatio
nibus sit per
sectionis op.

Solut. dubj.

Lepida præ-
dicatio.

Not. a.

Solut. argu.

id exposcunt nullum eidem iustitiæ præiudicium sit quantum per indulgentias à purgatorio liberemur. Circa materiam tertij argum. Caietanus disputat secundam quæstionem in illo opusculo viginti vnius quæstio. vtrum dare operam acquirendis indulgentijs sit opus imperfectionis. Sine disputatione tamen respondetur primum, indulgentias suscipere non dicit per se imperfectionem, sed perfectionem religionis: quia est uti remedijs ecclesiæ ad soluendas poenas, quas homo debet. Sed nihilominus ex genere suo multo perfectius est per se quemque proprijs operibus pro suis delictis satisfacere: quia tunc magis meretur satisfaciendo per se quam si indulgentias suscipiat, quāuis eas recipere, quia est actus virtutis, non careat suo merito. Et tamen lepida quorundam prædicatione, qui inter euulgandas indulgentias dicere assolent, quod sit tantū meritum indulgentiam suscipere soluendo duos argenteos, ad consequendas indulgentias, quæ peregrinationibus Romæ, vel Hierosolymæ decreta sunt, ac si hō psonaliter iret. Et quod sit tantū meritū quod integrā ieiunare quadragesimam, & flagellari, &c. Hoc. n. certū est, nunquā Pontificē cogitare: quoniam indulgentia solum dantur per viam satisfactionis: quare Papa potest quidem facere, ut quis per indulgentias liberetur à poena purgatorij quæ poenitentia respondet: quāuis poenitentia illa esset ieiunare totum annum, vel ire Hierosolymam. Attamen rationem meriti ipse non potest mutare, sed ex ratione rei pensanda est. Cum ergo ex natura operis longe magis meritorium sit psonaliter longam facere peregrinationem ad loca sancta, quam duobus argenteis recipere indulgentias, quas peregrini in eisdem locis lucrantur, vberiorisq; sit meriti lōga ieiunia pferre, aut orationes offerre, aut largas facere elemosynas, quod suscipere indulgentias, neutiq; auctoritate Pontificis mutari potest. Sed meritum fuendi indulgentia augetur ex causa, & necessitate ecclesiæ. Ad argumentum igitur respondetur, quod possunt homines per indulgentias eximere se ab omni opere satisfactionis, dummodo alia legis mandata seruet. Si tamen inde occasionem sumant, ut remissius se exercent in operibus meritorijs, illa malignitas nō est in indulgentijs, sed in ipsis. Veruntamen circa hæc tandem hoc maxime adnotandū est, quod absq; comparatione pluris æstimandum est min. mū augumē-

tum meriti, & gratia, quā liberatio à maxima poena purgatorij. Incōparabiliter inquit, pretiosius est cum maiori merito & gratia existere in purgatorio viginti annis, quā cum minori esse illic vna die, imò sine purgatorio in coelum euolare. At forsan id quis hic querat, quod mihi nonnunq; in mentem venit, vtrum esset consilium nullam accipere indulgentiam, ea saltem de causa, ut liberetur à poena purgatorij, sed vel per se hominē satisfacere, vel eligere poenas purgatorij ad iustum perferre. Videtur enim hoc ex egregio amore Dei procedere: quia homo tanti facit frui Deo in patria, ut præter illud nihil aliud ab ipso exposculet, sed optet perferre poenas pro criminibus, quibus cum offendit. Certè mihi quādoq; visum est consilium hoc esse. Sed tamē re meditatiū pensata contrarium censere mihi videor. Enimverò si in poenis purgatorij solum poenam sensus contemplantur, profecto ingentis excellentisq; elles poenitentia indicium velle cruce illas pro Deo perpeti, quas quis meruit. Si tū confidetur poena damni, quæ est à diuino conspectu retardari, multo maioris dilectionis signū est velle hominem ab illo carcere breuissimè dissolui, & esse cum Christo.

An sit consi-
liū nullā re-
cipere indul-
gentiam.

ARTICVLVS. II.

Vtrum ad valorem indulgentiarū requiratur ut
ista op. pta causa illas conferendi.

De maiorem explicationem valoris indulgentiarum scire oportet, an causa illas conferendi sit necessaria. Arguitur ergo à parte negativa. Indulgentia, ut dictum est, tantum valent, quantum sonat, alioqui mendacium contingerent, & sic auctoritas, & fides ecclesiæ infingeretur: si autem causa esset necessaria, non semper tantum valeret: quia posset qui indulgentias confert in æstimatione causæ falli: ergo illa causa nō est necessaria. Secundo in absolutione sacramentali, quia sacerdos habet potestatem sacramento alligatam, non potest, ut libuerit, remissionem facere, aut culpæ aut poenæ, sed æstimata, & perpensa dispositione, & contritione poenitentis: potestas autem conferendi indulgentias non est sacramentis ligata, quia exercetur extra sacramentum, sed fundatur in thesauro ecclesiæ, qui est locupletissimus,

Partis nega-
tiua. 2. argu.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium argumentum.

Parti affirmativa.

Decipit uti-
cult.

Opi. Al.
Sept. con-
tiones, ut in-
dulgētia va-
leat.

Prima.
Secunda.
Tertia.

Quarta.

Quinta.
Sexta.

Septima.

Opi. s. Thom.

Septima can-
diti rejeit
a s. Tho.

& indesciens: ergo pro libito potest Papa virtute illius indulgentias conferre sine alia causa, vel saltem licet id faciendo peccet, ad minus indulgentia tenebit. ¶ Tertio arguitur. Si causa esset conferendis indulgentiis necessaria, illa deberet esse spiritualis, & non temporalis, alioqui cum indulgentiarum beneficium sit spirituale, simonia committeretur: talis ergo esse videtur dum indulgentia pro pecuniis conceduntur. ¶ In contrarium est, quod collatio indulgentiarum pertinet ad dispensationem thesauri ecclesie: dispensare autem non est dissipare, sed iusta de causa bona publica distribuere, iusta illud Pauli. 1. Corinth. 10. Habentes potestatem in edificationem, non in destructionem.

¶ De hac questione duas video opiniones extremas, sed in medio consistit veritas. Una est opinio. Alfodorense, qui primus de indulgentiis inter scholasticos tractavit. Is enim quæst. 1. de relaxationibus septem adstruxit conditiones ad indulgentiarum valorem necessarias. Prima, est autoritas conferentis. Secunda, necessitas loci, in cuius fabricam indulgentia conceduntur. Tertia, necessitas persone, qui illas recipit, quia aliter satisfacere non potest, ut ieiunare, aut alias iniunctas poenitentias exolvere. Quarta, devotio fidei, ut credat per indulgentias fieri posse illas relaxationes. Quinta, ut ille, qui recipit sit in charitate. Sexta, discretio, ut discernat quanta ex parte vellet à satisfactionibus exonerari: nam quod ipse facere valet non potest per indulgentias ei relaxari. Et septima, iusta æstimatione, ut secundum quod ei dimittitur, ipse recompenset. Atqui hæc quidē conditiones, ut Adrian. in quæst. de indulgent. refert in pretio olim fuerunt apud iuriconsultos super caput. Quod autem de poenitent. & remissionis quorum fuit Innocentius, Hostiensis & c. licet Panormitanus septimā: scilicet, de iusta æstimatione non approbaverit. At verò S. Thom. loco citato distinct. 20. artic. 3. his ferme relictis conditionibus in alterum abiit extremum: nempe, nullam prorsus requiri conditionem præter autoritatem conferentis, & charitatem suscipientis. Ait enim quod si iusta æstimatione requireretur, ut tantum suscipiens recompensaret quanta est indulgentia, tunc, non esset relaxatio, aut remissio, sed vera commutatio. Item quia quandoq. visitanti basilicam conferuntur septem anni indulgentiæ, ubi non est iusta æstimatione:

nam pluri æstimatur id quod confertur, quam visitandi labor, qui, si propinqua sit ecclesia, perexiguus est. Illa verò conditio fidei in hoc sentu est necessaria, quod qui autoritatem relaxationis non crederet, esset in peccato heresis, atque adeo nihil ei proficerent indulgentiæ, sed tamen qui esset verè Christianus, licet aliquo modo dubitaret, an indulgentia tantum valeat, quantum sonat: quia dubitat de causa, an fuerit legitima, si tamen faciat quod indulgentia præcipit, fructum eius percipiet. ¶ Tertia verò, & quinta conditio, quod requiratur necessitas suscipientis, quia non potest per se satisfacere, & consideratio, ut videat quantam satisfactionem per se facere possit, certe gratis sunt adhibere. Nam etsi frequens indulgentiarum usus ob hanc inter alias causam fuerit introductus: quod homines non possent satisfacere, lex tamen non respicit casus particulares, sed ea, quæ plurimum contingunt. Et ideo, quod quispiam per se satisfacere possit, non obstat quominus indulgentiarum subsidio potiri queat. Idque ex celebri ecclesie usu confirmatur, quæ illas conditiones non exigit, de quibus latius artetur proximo.

¶ Conditio autem, quæ in dubium revocatur, est illa secunda, si requiratur necessitas cause, propter quam datur indulgentia: quoniam neque hanc ibidem D. Thom. videtur admittere. Interdum enim, inquit, ecclesia maiores indulgentias confert, quam sit illa causa, propter quam conceduntur, ut modò dicebamus. Et ideo ait, quod quantitas effectus insequitur quantitatem cause: causa autem, inquit, remissionis indulgentiarum non est alia, quam abundantia meritorum Christi, quæ est sufficientissima ad expiandam totam poenam. Quare causa effectiva remissionis non est devotio, vel labor vel pretium recipientis, neque verò illa, pro qua fit indulgentia, unde non oportet ad aliquam harum proportionare quantitatem indulgentiæ, sed ad merita ecclesie quæ semper abundant. Et ideo quæcunque, inquit, causa adsit, quæ in utilitatem ecclesie, & honorem Dei vergat, sufficientes est ad indulgentias. Sed ad applicandum thesaurum requiritur autoritas conferentis, & charitas suscipientis: & causæ pietas, quibus tribus concurrentibus indulgentiæ tantum valent, quantum prædicantur. Sunt verba subobscura, & quæ multis videntur ambigua.

Quarta conditio.

Tertia & quinta conditio non admittitur.

Circa secundam conditionem.

¶ Et

Prima conclusio.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio. 4.

¶ Et ideo ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Præter autoritatem dantis, & charitatem suscipientis, requiritur ex parte conferentis causa pia, & iusta conferentia, ut indulgentiæ valeant. Conclusio est, post citatum Alfodorensem omnium doctorum communis in 4. dist. 20. ut Alberti, S. Bonaventuræ, & Ricardi, & Caie. locis citatis, & Adriani. Et re vera rationes quæ se offerunt, patet non indigent. Nam etsi Christus thesaurum infinitum suum, & sanctorum ecclesie ministris commiserit, non tamen ut prodigè illum effunderent, sed tamen eius administrari dispensarent: nam ut ait Pauli. 1. Cor. 4. & 9. Non fecit eos, nisi dispensatores mysteriorum eius. Prodigalitas autem & effusio bonorum hoc solum differt à dispensatione, quod illa sit sine causa, hæc verò non nisi pro causa legitima. Oeconomus enim qui sine causa bona domini prodigit, dissipator est, & dilapidator: sed ille est dispensator, qui quando, & ubi oportet iudicio illa expendit. ¶ Secundo quia indulgentiarum collatio, ut supra diximus, est vera absolutio à peccatis: ergo sicut in sacramento non potest sacerdos pro suo libito quæcunque absolviere à culpa, sed eum dum taxat, quem iudicat absolute dignum, neque verò poenā temporalem in quæcunque mutare, sed æstimata qualitate persone, & circumstantiarum: ita neque extra sacramentum potest poenas, quæ relinquuntur, pro ut ei libuerit, relaxare, sed pro causa pia, quæ in bonum ecclesie referatur. ¶ Tercio. Indulgentiarum autores debent illud minus exercere exemplo Dei, cuius sunt ministri: Deus autem dum culpas remittit, non gratis omnes poenas condonat: nam sic est summè misericors, ut sit etiā summè iustus: & ideo relinquit poenitentem satisfactionibus temporalibus obnoxium: quas non sine causa remittit: ergo neque eius ministri absque causa eas possunt relaxare. Perfectio ratio est urgentissima: scilicet enim debent ministri satisfactiones Christi, & sanctorum alijs impertiri, ut eius iustitiæ nulla irrogetur iniuria: irrogaretur autem si absque causa prorsus causa virtute eiusdem thesauri homines absoluerent à peccatorum poenis. Hac enim ratione facile purgatorium vacuum relinquerent. Et hoc ipsum significat Apostolus. 2. Corint. 2. Ego si quid donavi, propter vos in persona Christi: hoc est, propter utilitatem ecclesie vestre: tanquam Christi minister. ¶ At verò vulgo sola charitas appa-

tere solet legitima causa: nempe, ut Papa eius modi indulgentias propter charitatem, quæ præsequitur, tam viuos, quam defunctos, conferat: nam illa est ecclesie utilitas, ut homines à poenarum reatu absoluti, liberentur à purgatorio. Est tamen satis vulgaris ratio: nam si illa sufficeret causa, porro Deus sine Papæ adminiculo id faceret: nam maiori charitate amicos suos, quæ Papa prosequitur. Si ergo illa charitas Deum non movet, quo minus leges iustitiæ suæ custodiat, re vera eius ministri adstringuntur eiusmodi charitatem ratione, & iudicio non nisi pro causa Deo grata exercere. Nam utilitas illa liberandi à purgatorio non est causa, sed effectus, & finis ipsius indulgentiæ. Et ideo anteq. indulgentiæ cōferantur requiritur aliqua motrix causa quæ vergat in bonum commune ecclesie. ¶ Quarto arguitur. Maior causa requiritur ad dispensandum thesaurum ecclesie, qui est commune bonum, absolvendumque hominem à iustitiæ vinculo, quo iudicio Dei constringitur solvere peccatorum poenas, quam ad dispensandum in votis, quæ ex voluntate videntis ortum habent: sed super his non potest Papa sine causa dispensare: ergo nec indulgentias conferre. Ad hæc & usus ipse ecclesie, & indulgentiarum forma eandem nos docent veritatem: quoniam nunq. indulgentiæ, nisi vel aduersus infideles, vel in fabricam alicuius ecclesie, vel in subsidium alicuius hospitalis, aut in aliud hoc genus opus, conceduntur: & in forma semper adicitur. In quantum facultas nobis concessa se extendit. ¶ Dubium autem est, utrum quæcunque causa ad quantascunque, & qualescunque indulgentias conferendas sufficiat. Sunt enim nonnulli ex discipulis S. Thomæ, qui arbitrantur hanc fuisse eius opinionem, ut causa aliqua requiratur, nihilominus quæcunque etiā minima quibuscunque indulgentiis sufficiat. Sed re vera nulla hoc ratio permittit: quoniam causa respectu habere debet ad effectum: ergo si causa ad quascunque indulgentias requiritur, eadē ratione requiritur, & proportio ad effectum: ut minoribus indulgentiis minor sufficiat, & maioribus maior sit necessaria: nam si minoribus minor est iusta, totus excessus maiorum carebit causa. Atque adeo idem erit minoribus sine causa concedere, quod maioribus sine illa, quæ proportionem habeat. Porro nāq. magis prodigus esset qui magna bona absque causa proportionabili dispenderet, quam qui parva sine causa. Et confirmatur hæc

Ratio.

Alia ratio.

Dubium.

Opi. Thomistarum.

Opi. hæc non admittitur.

Ratio. 2.

¶ Qq 2 veritas

Ex parte sus-
cipientis.

Ratio

Concessio in-
dulgentiæ ple-
narie recita-
ti. Aue Ma-
ria.
Non equali-
tas, sed pro-
portio causæ
requiritur.

Op. s. Thom.
contra Alti-
fidor.

Adrian. di-
stinctio.

Indulgentia
in collatione
vtilitate ec-
clesiæ.

ventas ex. e. Cum ex eo, concilij Lateranensi.
quod in huiusmodi episcopi maiores conferre in-
dulgentiæ vni anni in dedicatione templi, & qua-
draginta dierum in commemoratione eius, ubi se-
cundum proportionem causæ permittuntur in-
dulgentiæ: et certe sic habet ecclesiæ legitimi-
mus usus, ut gratiæ causæ semper rationem
habeat. At qui quædam modum ex parte conferre
tis requiritur causa pia ex parte recipientis
requiritur, ut aliquid faciat in subsidium illius
causæ, quod aliquam proportionem habeat ad il-
lus indulgentiæ quantitatem. Probat. Nam illa
causa pia requiritur, ut ait S. Tho. ad applica-
dum illi thesaurum hunc vel illi, illa vero applica-
tio non sit nisi in præmiū alicuius obsequij, quod
ille facit: nempe, aut virtutem aliquam insignem
ecclesiæ, quod est in honore Dei, vel orare, vel
ieiunare pro prosperitate ecclesiæ, vel aliquid
erogare subsidium: ergo si ille, vel nihil, quod
sit alicuius emolumentum faciat in portione ad
illam indulgentiam, certe non valebit ei quantum
conat. Nam et si necessarii essent preces pro ec-
clesiæ fide, aut incolumitate, nihilominus co-
cedere indulgentiam plenariam cuiusque recitan-
ti, Aue Maria, vel Pater noster, perfectio nullā
habet proportionem, imo quasi pro nihilo fieret
illa amplissima remissio. Est hic tamen ani-
maduertendum, quod non dicimus requiri equali-
tatem causæ ad indulgentiam, sed proportio-
nem: ut si parua indulgentiæ pro parua cau-
sa dantur, maiores non dantur, nisi pro maiori:
non tamen, quod sit æqualitas causæ ad effectum.
Et hæc sunt opinio S. Thomæ adversus Alti-
fidor. Quod circa non est cur S. Thomæ
imponatur sensum non requiri causam ad co-
ferendas indulgentias, aut sine tali causa vali-
das esse, cum toties concludat tantum valere
indulgentiam, quantum predicatur, si modo ad
sit causæ pietas. Sed solum voluit contra Alti-
fidor. dicere, quod non requiritur æ-
qualis æstimatio. Et hoc solum est quod eius
ratio concludit: videlicet, quod ecclesiæ sa-
pe confert maiores indulgentias, quam sint
illæ causæ, quia non ex ipsius, sed ex thesauris
ecclesiæ sortuntur valorem. Aliud enim est,
ut bene ait Adrian. quod causa sit sufficiens, &
aliud, quod sit æquivalens. Nam si semper re-
quireretur causa æquivalens, non esset abso-
lutio, sed vera commutatio: quare nihil faceret
autoritas conferentis. Sed ergo est quod sit
sufficiens. At vero contemplandum est ver-
itatem. S. Thomæ quod est omnium doctorum:
videlicet, quod indulgentiæ debent conferri

in utilitatem ecclesiæ, quod intelligitur, in bo-
num commune eius. Nam cum thesaurus sit
bonum commune, non nisi pro alio bono co-
muni dispensari valet. Et ita habent omnes
indulgentiæ, quæ publicitus conferuntur: qui-
nquam, ut paulo ante dicebamus, prædicā-
tur, nisi ingruente aliqua communi ecclesiæ ne-
cessitate. Dare tamen indulgentiam nulla tali
imminente causa communi, sed ob causam
particularem: nempe, intuitu, & precibus cu-
iuspiam personæ nobilis, vel propter aliquam
suam particularem affectionem ad aliquid facellū, vel
altare, vel certe ad exaltandam suam autori-
tatem (ut cum omnino obedientia, quæ ecclesiæ
debetur, loquar) nec res antiqua est, nec sym-
ceritatem causæ, quæ in indulgentiis obserua-
da est, præ se ferre videtur. Quare neque solidā
habent valoris certitudinem: quia non tam in
utilitatem ecclesiæ conferuntur, quæ ex mea sup-
plicatione petentiū. Contra id ergo, quod
modo dicebamus ex parte suscipientis requiri
proportionabilem causam, est argu. Solet in
indulgentiæ pares conferri in æqualia facienti-
bus: ergo non requiritur illa proportio. Cōsue-
nit, inquit, visitantibus limina apostolorum Pe-
tri, & Pauli, aut Iacobi conferri indulgentiam
plenariam: & tamen qui propè sunt in urbe mi-
nus laboris patiuntur, qui ex Germania il-
luc peregrinantur. Et tamen indulgentiæ bullæ
erogantibus æquales conferuntur duos argenteos
erogantibus: & tamen ditissimus, & magna-
tum quisque multo minus confert quam
pauper plebeius. Respondetur, quod si indul-
gentiæ conferrentur privatum huius, vel illi, ra-
tio postularer, ut æqualitatis laboris, aut pre-
tij haberetur respectus. Sed quando datur per
modum legis ratione visitandi loci: tunc quia
lex debet esse æqualis, nulla habetur ratio
laboris, aut itineris longitudinis: & ideo pro-
pinqiores, & remotiores eandem assequuntur
indulgentiam. Quando verò pretiū est solue-
dum, profectio in forma antiqua non æqualis
elemosyna ab omnibus postulabatur, sed
ut locupletiores ampliore contribuerent.
Iam verò proportio hæc cessavit, & ab omni-
bus æquale exigitur, ut sicut de vno visitan-
do loco lex est una, ita de vno soluendo nū-
mo. Attamen tantum posset diminui pretiū,
ut nulla esset temeritas dicere in tali casu non
valere indulgentias quantum sonant.

Ex his ergo appender alia quæstio, utrum
quæcunque causa indulgentiarum à Pon-
tifici constituatur, sit habenda tanquam certa
& in-

Argument.

Arg. aliud.

Dilectio.

An sufficiat
quæcunque
causa.

Tertia conclusio.

Nota simile.

In dispensa-
tione vtrius.

Distinctio.

Alia distinc-
tio.

& indubitata. A parte enim affirmatiua facit
quod in textu dicebamus: nempe, quod si
predicationi, quæ autoritate ecclesiæ fit, sub-
elle posset fallum, periret fides, quæ ecclesiæ
debetur. Respondetur nihilominus tertia co-
clusionem, quæ est Caietani in quæstionibus
indulgentiarum ad tertiam partem S. Tho-
mæ appositam, & Adriani, imo quæ ex oibus
doctoribus colligitur dicentibus causam re-
quiri legitimam. In causis indulgentiarum di-
scernendis potest error accidere, neque ob id
ecclesiæ fides infringitur. Fides enim, quæ de
indulgentiis ecclesiæ debetur, est in genere,
ut ait, præcedenti constitutum est: nempe,
quod in ea residet autoritas earum conferen-
darum, & quod si legitima causa eas contule-
rit, valent quantum sonant, ut D. Tho. & o-
mnes doctores aiunt. At verò quod hæc, aut
illa indulgentia ob legitimam causam fuerit
concessa, non est catholica fides: quemadmo-
dum licet sit de fide, quod sub speciebus con-
secratis sit corpus Christi, tamen quod hæc,
vel illa hostia sit consecrata, non est de fide.
Quare sicut Papa audiens confessionem po-
nitentis potest ab illo decipi, ut vel eum ab-
soluat, qui absolutione non est dignus, vel
minorem poenitentiam iniungat, quam ei de-
beret imponi: ita & in collatione indulgen-
tiarum potest decipi in relationibus, quæ
ei fiunt, & in causis, quæ a petentibus allegan-
tur. Imo, & potest affectu nimium pio moue-
ri, ut in gratiam petentium eis morem gerat.
Idem evenire potest in dispensationibus vo-
torum, & legum ecclesiasticarum, ut enim cer-
ta fide tenetur, quod possit legitima de causa
dispensare, tamen quod hæc aut illa dispensa-
tio sit legitima, non est de fide. Præterea, quod
in collatione indulgentiarum propterea Pa-
pa, & antistites faciliores se exhibent, quod
arbitratur minus periculi subelle etiam si absque
legitima causa conferantur: quia si sunt vali-
dæ, spiritualis fructus obuenit suscipientibus,
sui minus merito saltem suorum laborum, &
elemosynarum non fraudantur. Sunt tamen
hæc hoc distinctionum moderamine tempe-
randa. Aliud enim est quantum ad præsum-
ptionem loqui, & aliud quantum ad verita-
tem. Rursus aliud ubi res manifestum præ se
fert errorem, atque aliud ubi error ipse est ma-
nifestus. Enim verò ubi error non est manife-
stus, licet in veritate possit causa non esse le-
gitima, debetur tamen hic honor autoritati po-
ntificis, ut sit præsumenda legitima, atque adeo
indulgentia conferatur.

non est decens contra huiusmodi indulgentias
obmurmurare. Secus si talis error esset ma-
nifestus: tunc enim potius est religionis offi-
cium veritatem docere. Nostis enim tempore
Calculus be-
bus usque adeo piorum clementia erga animas, *nedultus.*
quæ in purgatorio cruciatur, succreuit, ut im-
portunis supplicationibus à summo Pontifi-
ce concessio fuerit extorta, ut qui tangendo
quendam benedictum calculum, Aue Maria, vel
Pater noster, recitaret, animam inde, quanto-
cunq; tempore cruciari deberet, eriperet, ut
proximus libera euolaret. Hanc ego non dica-
m fraudem, quia hæreticorum verbum est,
sed tamē citra religionis iniuriam posset hoc
populo dissuaderi. Primum, quia hic nulla in-
terest causa pia in communem utilitatem eccle-
siæ: nam pius affectus in defunctos non repu-
tatur causa, ut diximus. Illa enim ratio Deum
per se animas omnes inde liberaret. Secundum,
quia neque ex parte facientis quod indul-
gentia iubet, aliquid præstatur, quod ad tam
ingentem effectum vllus sit momenti. Qui
enim refert dicere, Pater noster, ut anima à tā
immodicis tormentis eruat? Profectio dicere
crudelitatis argueretur Deus, si animā tribus
annis tā atrociter cōtorqueret, cuius tamē li-
beratio ex vno, Pater noster, penderet, & cal-
culi tactu. Præferim, quod papa non potest de-
functis indulgentias conferre per modum ab-
solutionis, ut viuis, sed per modum suffragij.
Et ideo mirabile est quod per vnum, Pater noster,
thesaurum ecclesiæ, tā insignis effectus applice-
tur. Præterea quod illa oratio plurimum ab ijs fit, qui
sunt in peccato mortali, quæ ideo apud Deum
nullius valoris est. Concessit Papa quantum
concedere potuit, sed non est credendum credi-
disse suam concessionem tanti esse, quanti suppli-
catores valere putabāt. At qui si sub hac po-
pulari opinione nihil aliud nocuissent late-
ret, quod forte populū fallit, nullū esset pericu-
lū illā relinquere propter imaginem religionis,
quā habet. Sed tamē illis, qui illā crederent, me-
tus purgatorii radicatus euelleretur. Id. n. quod
præter infernū homines à peccato arceat, est
purgatoriū, & tamē si tam facile euaderetur,
nullū posset ingenerare metū. Unde Adrian.
ipse, qui Papa fuit, non fuit veritus dicere in ci-
tata quæst. de clauibus, quod cum prælatos, per exili
causam putā, omnibus contribuentibus vnum stu-
ferū dat plenā omnium peccatorum remissionem, dis-
sipatio est, & non dispensatio indulgentiarum: &
tenet solū pro ea parte, in qua rationabilis fue-
rit. Contra hæc tamen vnde abfoluamus ar-
guitur.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Nota.

Ratio. 3.

Nota inco-
moda.

Adrianus.

Argum.

guitur. Esto sit ad conferendas indulgentias causa legitima necessaria, inde tamen solū consequitur, quod si Papa absq; illa indulgentias contulerit: peccabit: quia indigne munere suo fungitur: non tñ in dō infertur q̄ indulgentia non sint valida. Nā etsi absq; causa dispense in matrimonio inter affines contrahendo, vel beneficio indigno conferat, licet peccatū cōmittat, factum tamen tenet. S. Tho. loco citato quæst. 2. in solutione ad primū ait, q̄ si quis inordinatē per indulgentias penas remittat, ita q̄ homines quali p̄ nihilo ab operibus poenitentiæ reuocentur, cōferens quidē peccat, nihilominus suscipiens plenā indulgentiā cōsequitur. Vbi docere videtur, q̄ indulgentia sine causa collata valeat. Quidam tamen Thomistæ, ut diximus in verbo, quasi pro nihilo intelligūt, q̄ dummodō vlla sit causa, licet minima, quāviscūq; indulgentia sufficiat. Attamen cōis doctorū sententia est in contrariū: & ideo adhibetur quarta conclusio, q̄ sine p̄portionabili causa nō valet, q̄ tñ sonat. Est tñ distinguendū: nā in bullis cruciatæ nō solū indulgentia, quæ hoc noie propriē appellantur, verū, & alia p̄uilegia cōceduntur, ut onorū esur, & lactationū in diebus alijs prohibitis, & confessionalia, ut quisq; possit confessore eligere, a quo plenē absoluat. Et hæc quāvis absq; vlla causa concederentur, etiā si Papa peccaret, nihilominus sunt valida, quia sunt dispensationes iuris positivi. Sed conclusio statuit de indulgentiis: hoc est, de remissionibus poenarū, quæ sunt, vel satisfactionibus, vel in purgatorio soluendæ. Vnde Caieta. in q. citata adiecta ad tert. partē, distinguit de bonis, quæ Papæ dispensationi subdūt. Nā licet in omni dispensatione requiratur causa, in aliquibus tamen, licet defectu causæ peccatū cōmittatur, nihilominus factum tenet. In alijs verō irrita est dispensatio & nulla. Et quāq; plura ipse verba immisceat, tñ quando dispensatio fit in iure humano, res est clara, ut si dispense Papa in cōtrahendo matrimonio in tertio, vel quarto gradu, vel in ieiunio ecclesiastico: dispensatio, etiam sine causa tenet: quia hæc sunt iure humano prohibita. Sed quando res est de iure diuino, maius est dubium. Et ut alia relinquamus, quæ non sunt ad propositū, ut si dispense, q̄ pater cōtraheret cū filia, de quo in materia matrimoni j. dicemus, subdit Caiet. aliud exēplū, q̄ etiā si beneficiū cōferat indigno, quis ius diuinū sit ut cōferat digno, licet Papa peccet, nihilominus colla-

S. Thom.

Quarta conclusio.

Caiet.

Exemplum Caiet.

tio tenet. Videtur ergo idē de indulgentiis cōferendū. Sed est tñ discriminē, q̄ aliud est cōnferre esse alicui dispensationē sub p̄cepto, ut sic faciat, & aliud sub restrictiōe, ut aliter faciū nō teneat. Precipitur. in iure diuino p̄lato, ut beneficiū nō nisi digno cōferat, q̄ hoc ius etiā nature iubet, nō tamē sic restrictē, ut collatio aliter facta nō teneat. Et rō est, quia beneficium nō est bonū cōe, sed particulare stipendiū huius ecclesiæ, p̄ hoc seruitio: & ideo postq̄ hic instituitur, factū tenet. Alioquin oēs ecclesiastice hierarchie, & iurisdictiones essent in ambiguo: quare oēs essent dubi, an verē absoluantur a suis quos putāt sp̄latis. Quæadmodū licet ius diuinū, & naturale sit, ut patri, & extraneo in extrema, aut graui necessitate existeret, pot. patri, q̄ alieno succurratur, nihilominus si p̄uerso ordine subuētio fiat extraneo, donatio tenet. At verō in dispensationib⁹ votorū sec⁹ res hēnt: nā postq̄ ille q̄ vovit iam est iure diuino obligat⁹. Deo, sic dispensatio votorū simplicium est cōmissa Papæ, ut nisi legitima causa fiat dispensatio nō tenet, ut ex c. r. de voto, & v. redem. colligitur: quia De⁹ qd sibi debetur sine causa nō remittit, quis vbi manifestus error nō interuenit, præsumatur causa legitima. Pari ergo modo in indulgentiis, si considerentur quatenus sunt absolutio nes, & remissiones poenarū, quarū homo est Deo debitor, si sine causa fiat, Deus non approbat: sicut neq; absolutionē sacramentalē, quæ clauē erratē hēret, haberet ratā. Quod si considerentur quatenus dispensationes, & distributiones cōis thesauri ecclesiæ, idē sequitur: quoniam si oconomus sine causa bona dñi dilapidaret ea prodigēdo, donatio nō teneret. Adde, q̄ neq; Christus, neq; sancti, qui bona sua in illū thesaurū cōtulerūt, talē habuerūt intētiōē, ut sine causa dispergerentur sua bona. Et eadē ratione, nec dispensatio in votis, vel iuramētis per p̄uilegia indulgentiarum fieri potest, nisi causa sit, vel præsumatur legitima. Et cōfirmatur hæc veritas: quia si Papa bona ecclesiæ temporalia dilapidaret illa absq; causa, p̄uēdo, adeo donatio esset iniqua, ut nō teneret: ergo neq; tenet distributio thesauri spiritualis, quæ sine causa fiti. Sunt qui contendunt consequentiam infirmare, eo q̄ per alienationē bonorū temporalium ecclesia minus habet q̄ antea, sed p̄ largitiōē sp̄aliū nō habet minus. Et tamē Caietanus bene istos redarguit, p̄pterea quod hoc discriminē est accidentarium: quare non est habendus oculus, nisi ad naturam ipsam di-

Discrimen.

Dispensatio votorum.

Discrimē de illius D. Th. in 4. q. in summa.

Glo. Adia.

Argum.

Solutio.

Solutio. arg.

tributionis, quæ si sit sine causa, iniquior est in spiritualibus, quā in temporalibus. Et tandem confirmatur postremo. Si enim indulgentia nulla de causa concessa, essent valide, sequeretur quod quāvis ob iniquam causam concederentur: videlicet, ob spectaculum ludorum, qui fiunt in theatro, licet Papa peccaret, nihilominus teneret: sicut si Pōtēx bona sua propria, quæ in suo sunt arbitrio, illam ob causam donaret: quod nemo concedere auderet. Sed vt D. Tho. respondeamus. negari nō potest, quin ambiguit locutus: nā prius dixit indulgentiam valere quantum sonat, si sit autoritas in conferente, & charitas in suscipiente, & pietas in causa: vbi cum causam æquipauerit autoritati conferentis, & charitati suscipientis, & sine his duabus indulgentia non valeat, sentire visus est q̄ neq; sit causa legitima valeat. Postea verō dixit alia citata verba, forsan magis vulgarem opinionem secutus, ut quandoq; solebat in quarto, quā propriam decernens, ut faciebat in summa. Nam profectō si de casu proximē recitato fuisset interrogatus: videlicet, an pro vno Pater noster, redimeretur anima a purgatorio, nunquam id affirmasset. Quāvis glof. Adriani non est mala: scilicet, quod cum dixerit, indulgentias indifferetē concessas esse validas, non intellexit indifferetas: id est, sine proportionabili causa collatas, cum inferius in solutione quinti dicat, quod collatio indulgentiarum non valeat sine causa legitima: sed indifferetē id est, minimum frequenter. Nam etiam si causa occurrat, non debet esse frequenter, ut religio satisfaciendi peccat. Quod pro nostris hisce temporibus adnotandū est. Sed arguat quis forsan, sequeretur ex ijs, quæ dicta sunt, quod si indulgentia ex aliqua causa conferatur, non tamen p̄portionabili secundum quantitatem indulgentiæ, nihil prorsus illa valeret: nam quod sine causa legitima fit, irritum est, & cassum. Negatur consequentia: nam esto causa non sit legitima, ut indulgentia tantū valeat, quantum sonat, nihilominus nulla est ratio, cur non valeat secundum proportionem causæ. Vt si causa sit legitima, ut conferatur quadraginta dies indulgentiæ, ut permittitur in capit. Cum ex eo in commemoratione dedicationis templi, & conferatur annus, saltem indulgentia valebit pro ratione quadraginta dierum.

Ad primum igitur argu. respondetur, q̄ in-

dulgentias tantum valere, quantum sonant, semper intelligi debet sub conditione si causa adsit legitima. Est enim sensus, quod in ecclesia est autoritas conferendi quascūq; indulgentias habētes effectum, quem promittunt. Quod autem deceptio in æstimatione causæ contingat: hoc non promerit ex autoritate ecclesiæ, sed ex causis particularibus: & ideo propter hoc non infringitur autoritas ecclesiæ in communi. Secus si ecclesia determinaret autoritate publica tāquā de fide hanc esse causam legitimam: hoc autem nunquam faciet, nisi verē sit legitima. Exemplum est in absolutione sacramentali: haud enim in genere negare fas est, quin absolutio sacerdotis tantū valeat, quātū sonat, & tñ subinteligitur, si clams nō errauerit. Verū tñ, ut cum omni reuerentia loquamur, negari non potest, quin indulgentiarū nimia frequentia, maxime in tanta copia, ut passim cōcedatur indulgentia plenaria, & redēptio aīarū a purgatorio nisi causæ sint manifestæ, nō potest nō decolorare huius autoritatis aliqua ex parte obfuscare. Ad secundū respondetur, q̄ etsi potestas cōferendi indulgentias nō sit alligata sacramēto, quia sit sine illo, nihilominus nō est vsque adeo libera, quin sit legitima causa subdita, quæ, ut dictū est, in bonū cōe referatur. Ad tertium respondetur, q̄ causa, propter quā indulgentiæ cōceduntur, debet esse spiritualis, & pia, ut religio, quæ tēplorū fabrica, aut visitatione augetur, & pax ecclesiæ, quæ Turcarum propulsatione protegitur. Aut licet appareat temporalis, ut structio pontis, aut viarum apertio, satis est illud esse bonū reipublice, in qua religio colitur. Pecunia autē, quæ a suscipientibus erogatur, non habet rationē p̄ij, quasi sit indulgentiarū coemptio, sed est subsidiaria elemosyna illi operi seruies: sicut neq; elemosyna, quæ sacerdoti offertur, pretiū est mīllæ, sed sacerdotis alimentū. Hæc autē eatenus vera sunt, ut tamē formæ promulgandi indulgentias modus sit adhibendus, ne aniam hæreticis offeramus illas blasphemandi: ne scilicet figuram potius compulsionis habeat, quā prædicationis: elemosyna enim vltro oblata est quæ Deo placet: nam hilarem datorem diligit Deus.

Explicatio illius vulgari sententiæ: indulgentia tantū valet, quātū sonat.

Exemplum.

Indulgentia nisi iusta.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

Pecunia.

ARTICVLVS. III.

Utrum indulgentia illis etiam valeant, qui sunt in peccato mortali.

Q99 4 Alia

Parti affirmatiua.
Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Decisio articuli.

Distinctio.

Caieta.

Prima conclusio.

Ratio conclusio.

Lia deinde consideratio sequitur de iis, quibus indulgentie profunt. Et arguitur, quod illis etiam profunt, qui sunt in peccato mortali. Nam ille, qui est in gratia, potest existeri in peccato mortali gratiam de congruo mereri: videlicet, merendo illi bonum motum in Deum, ut Stephanus Paulus: sed indulgentie fortiter effectum ex meritis Christi & sanctorum: ergo etiam si existantibus in peccato mortali applicetur proderunt. Et secundo. Et qui magis indiget, maior est misericordia exhibenda: qui autem est in peccato mortali, in maiori est indigentia: ergo ei sunt potius indulgentie impendende. Et in contrarium est, quod membrum mortuum nullum suscipit viuentis corporis influxum: qui autem in peccato mortali existit, membrum mortuum est nullum ergo influxum meritorum Christi & sanctorum, qui per indulgentias communicatur, suscipit.

Questio hec licet de existentibus in peccato solū interroget tñ habet, duo membra: scilicet, vtrum ad suscipiendas indulgentias requiratur gratia, & vtrum præter ipsam requiratur aliquid aliud. Et ideo ad questionem respondeatur per tres conclusiones. Hanc tamē distinctionem prius oportet notare, quod indulgentiarum forme possunt bifariā exprimi. Quādoque enim indulgentia non habet amplius, q̄ quod qui hanc suscepit bullam eo ipso talem, aut talem indulgentiam consequatur: nempe, virtute elemosynę, quā tribuit dum bullam suscepit. Solet etiam sic exprimi forma, vt qui talem suscepit bullam visitando postea talia altaria, vel dicēdo tales orationes vel conferēdo talem elemosynam, tales, aut tales consequatur indulgentias. Distinctio est Caietani in illa quæst. de suscipiētibz indulgentias, post tertiam partem. Et in priori casu ait, idem esse tempus operis: nempe, suscipiendi indulgentiam, & tempus percipiendi fructum earum. Et in posteriori vnum esse tempus suscipiendi, & aliud esse tempus percipiendi fructum. Et sic ergo prima conclusio. Existentibus in peccato mortali nihil indulgentie profunt: hoc est, si tempore percipiendi fructum existat homo in peccato mortali. Conclusio est S. Thomę, atque omnium doctorum, præter Mayroē. Probatur conclusio ex his, quę dist. 19. de satisfactione dicebamus. Enim verò inter nos & Deum nulla est prorsus ratio iustitię, nisi quę est gratiæ sub-

nitur: & ideo vt nō potest quisquā in peccato aliquid gratū Deo reddere, ita neq; acceptū Deo esse, quod pro illo offertur. Vnde illic conclusimus, q̄ dum vnus satisfacit pro alio, necessariū est ambos esse in gratia. Cum ergo indulgentiarū fructus sit sicut fructus satisfactionis Christi, & sanctorū, sit vt existentibus in peccato mortali applicari nequeat. Et secundo, quia applicatio thesauri fieri nequit contra eorum propositū, qui eius fuerunt auttores: Christus verò & sancti non habuerunt intentionem offerendi quantum ad efficaciam sua opera satisfactoria, nisi pro membris viuentis corporis Christi: scilicet, pro illis, quibus per Dei gratiam remissa esset culpa: non ergo alijs applicari potest. Et tertio, quia applicatio thesauri sit non solum per auctoritatem conferentis, sed etiam per opus suscipientis disponētis se in genere subiectiue: cum ergo opus peccatoris non sit Deo gratum, sit vt neq; sit ei grāta eiusmodi applicatio. Confirmatur tandem conclusio ex forma antiqua ecclesię, quā non conferuntur indulgentias, nisi verē contritis, & confessis, & licet in forma noua dicatur, vel habētibz propositum confitendi sua peccata, in illo proposito intelligitur, q̄ sint per contritionem in gratia.

Contra hanc autem veritatem duplex est argu. Primum. Potest ille qui est in gratia mereri illi, q̄ est in peccato mortali, de congruo: ergo potest satisfacere pro illo, atq; adeo merita sanctorū possunt illis applicari. Propter hoc argumentū quidā, vt refert S. Tho., dixerunt indulgentias valere existentibus in peccato mortali, non quidem in ratione satisfactionis: quia poena ei non dimittitur, qui est in culpa, sed tamen in ratione meriti de congruo. Attamen opinio hæc nullius est veritatis: quoniam licet existens in gratia, vt Stephanus, potuerit mereri Paulo gratiā de congruo merēdo illi bonū motū in Deum, hoc fuit, quia Stephanus retulit suā orationē in ratione meriti ad Paulū. Sed tñ opera Christi & sanctorū per indulgentias nō applicantur in ratione meriti, sed solum in ratione satisfactionis. Et secūdo argu. extrui posset ex opinione Scoti, qui vt dist. 19. retulimus, tenet q̄ existēs in peccato potest satisfacere pro poena peccati alijs remissi. Inde n. Mayroes, d. 19. q. 2. infert, q̄ eadē ratione indulgentię possunt existentibus in mortali valere: nā si peccator potest pro se satisfacere, a fortiori potest, & satisfaciōe sanctorū gaudere. Ad hoc autem

Secunda ratio.

Ratio 3.

Arg. primum.

Secunda conclusio.

Solutio.

An requiratur q̄ homo sit in gratia dum bullam suscipit. Exemplum.

Cruciat & an tiqui.

Dubium.

Caieta.

Nota distinctio.

Secunda conclusio.

Solutio.

tem, præterquam q̄ opinio illa Scoti, vt illic ostendimus, veritate caret, eo q̄ apud Deum neq; in solutione poenę nullū opus quidpiā valeat, nisi ex eius gratia oriatur, respondetur, quod etiā si gratis illa opinio admittatur, nō sequitur, vt possit thesaurus Christi peccatori applicari: quia autores eius thesauri, vt diximus, non habuerunt intentionem applicandi, nisi eis q̄ in gratia eiusdē Christi existerēt. Et ad maiorem autem declarationem conclusionis dubitatur, vtrum nō solum requiratur gratia, dū opus illud sit, q̄ in diplomate præcipitur, ad consequendam indulgentiam, verum etiā dū suscipitur ipm diploma. Exēplum gratia. Si indulgentia abtq; vilo diplomate, qd singulis personis conferatur, sic prædicetur. Quibuscunque, qui in festo omnium sanctorum proximo visitauerint talem ecclesiā, aut erogauerint talem elemosynam, conferatur indulgentia plenaria, vel vnius anni, vel quadraginta dierū &c. res est clara, quod nemo eam cōsequitur, nisi qui in gratia illud opus fecerit. Sed tamen, vt antiquitatem cruciatę in memoriam reuocemus, mos erat antiquitus, vt qui susciperet crucem semel in vita quādo vellet, & postea in articulo mortis plenissimam indulgentiam omnium peccatorum consequeretur. Et quod tunc erat suscipere crucem, nunc est suscipere diploma cruciatę, pro quo soluntur duo vel quatuor argentei. Vtrum ergo sit necessarium ad consequendas indulgentias, quę continentur in bulla, vt qui eam suscipit, tunc dum suscipit, sit in gratia. Caietanus enim loco citato ait, hoc esse requisitum: quia debet, inquit, illud esse opus viuentis in gratia. Et ait formā illam, Contritis &c. referri ad illud tempus. Quapropter qui tunc non est in gratia, licet eligeret postmodū confessariū, nō posset eū absoluerē plenariē ab omnibus culpis, & poenis. Et vt autē inter dubia, & certa discernamus, in huiusmodi bullis continentur, & illa, quę propriam habēt indulgentiarum rationem, qualia sunt quę ad remissionem poenę rum attinent, quę in purgatorio debentur, & alia, quę non sunt indulgentię, sed mera privilegia, vt quod in dieb; vntis possit homo velsi ouis, & lacticiuijs, & quod possit eligere confessariū, qui eū absoluat ab omnibus peccatis, etiam reseruat, quo ad culpam. Et de ijs non est dubiū, quin quicunq; susceperit diploma, quis in peccato mortali illud suscepit, potest illis gratijs gaudere: quia hæc sunt

mera privilegia, quę quibuscunq; cōcedi possunt. Sed tamen quantum ad indulgentias, profectō res est dubia, & fortasse opinio Caietani vera est, quod si bulla suscipitur in peccato, licet postea felix in bulla contentis quis faciat orationes ad obtinendas eiusdem bullę indulgentias, nihil prodest. Et si hoc est verū, certe licet confessariū, quem elegerit, possit eum absoluerē a culpis, etiam reseruat. Nihilominus absolutio plenaria a poenis per modum indulgentiarum, cassa esset, & vana. At verò forsan, & contraria opinio non caret probabilitate: nam bulla vim fortisimam habet cuiusdam privilegij, etiam quoad indulgentias: & ideo licet in peccato mortali sumatur, satis est, vt postea dum percipiendus est indulgentiarum fructus, homo sit in gratia. Enim verò si Papa viua voce proficiscentibus in bellum aduersus Turcas concederet, dicens, Quicunque elegerit confessariū absoluat vos plenariē, & si in festo Natiuitatis feceritis hoc, aut illud opus, cōsequamini indulgentiam plenariam, profectō licet tunc dum hanc concessione facit, illi essent in peccato, si postmodum designatis illis temporibus suscipiendi fructum, essent in gratia, illum adipiscerentur. Idem autem est conferre diploma soluenti duos argenteos, ac si gratis viua voce tunc Papa illam faceret concessione. Et secundo, quia bulla non dicit, quod ea ipsa tunc solutione præij dum suscipitur, conferatur indulgentia: si enim hoc diceret, certum esset tūc gratiā exigi, sed q̄ tūc quando hoc vel illud fecerit. Et tertio, quia potest ille, qui est in peccato mortali, sumere bullam pro alio, qui est in gratia. Adrianus quidem hoc sub limitatione duntaxat concedit: scilicet, si ille agat procuratorem alterius. At verò profectō arbitror, quod licet quis sua sponte suscipiat bullam pro alio eo existens in peccato mortali proderit alteri, si dū fecerit quod bulla præcipit, in gratia extiterit: quia hoc non est nisi donare pecuniā alteri, secus si oraret, vel elargiretur elemosynā p alio. Quin verò addiderim sub doctiorū cēsurā, qd cōcessio iubilę die dñi capdicatur, quo iubileo indulgentia plenaria cūctis cōceditur, q̄ proxima hebdomada orauerint, ieiunauerint, elemosynas erogauerint, & tādē octaua die sacrosacētę eucharistiā sumplerint, licet quis feria quarta, & quinta, & sexta in peccato ieiunauerit, orauerit, vel fecerit.

Opi. Caieta.

Nota.

Requiratur q̄ homo sit in gratia dum bullam suscipit.

Ratio 2.

Ratio 3.

Adrianus.

Sententia auctoritatis.

De iubilęo.

Circa secundum membrum.

Secunda conclusio.

Solut. 2. arg. Caier.

rit eleemosynam, si tandem die dominica cōfiteatur & in gratia suscipiat sacramentum, hoc sufficit, ut indulgentias consequatur. De secundo autem questionis membro explorandum restat, utrum ad perceptionem fructus indulgentiæ satis sit, hominem esse in gratia. Hoc autem solum interrogatur propter Caietanum, qui in quæst. citata adiecta ad tertiam partem, ait non sufficere gratiam ad indulgentiam consequendam, sed requiri præterea, quod quicquid potiturus est, habeat curam & sollicitudinem satisfaciendi per se. Quare si vel in acceptandis condignis poenitentis vecors est, vel negligens in adimplendis, indignus sit indulgentiarum subsidio. Opinatio fuit Alifiodorensis, quem art. præcedenti allegauimus, quem & Paludanus subsequi videtur. At Caietan. est qui licet cū aliqua formidine, contendit tamen illam probare: sed nescio an argumentis ita multo dignis autore. Quocirca statuitur secunda conclusio. Quicumque in gratia existens, si modo id fecerit quod indulgentiarum forma præscribit, ipsam consequitur. Probat, quia qui cuique est in gratia est membrum Christi, atque adeo capax cuiuscunque influxus, qui ex eius passione dimanet: cum ergo per indulgentiam ille influxus dirigitur, non est cur non omnis in gratia existens illum possit suscipere. Secundo quia conferentis autoritas, & suscipientis charitas, & pia causa facit, ut indulgentia tantum valeant quantum sonant: cū ergo Papa solum dicat, quod conferentibus talem eleemosynam, vel visitantibus tale baculum illam confert, neque aliud exigat, dicere, quod alius præterea requiritur, est dicere quod nos Papa decipit. Præsertim cū oratio vel eleemosyna illius, qui alias fuit negligens, tantum ad hunc præstat effectum, quantum alius diligentis. Tertio, indulgentiarum usus, ut supra dictum est, ob id crebescere cœpit, quod antiquitus homines non erant tam diligentes ad implendas graues illas poenitentias: imo illis adiutrices manus contendit ecclesia porrigere. Et hoc soluitur argumentum, quod potissimum est Caietani. Indignus est amabili adiutorio, qui negligens est solvere quod per se possit: ergo si ergo per me ipsum satisfacere renuo, indignus fio, ut amicus pro me satisficiat. Negatur, inquit, prior præmissa. Propterea enim quod amicus meus sit negligens in suis negotiis non est indignus ut ego succurram: imo inter amicitia nura etiam

hoc venit, ut amicus amici defectus suppleat etiam spirituales, atque adeo sola gratia, quæ facit amicos Dei, facit eos dignos, quibus ecclesia subsidia Christi impartiat. Præsertim quod dum suscipiens indulgentiam facit aut soluit, quod indulgentia præcipit, iam adhibet diligentiam ad suorum remissionem debitorum. Arguit præterea, quia dum forma ecclesiæ dicit, verè contritis, nomine contritionis intelligitur, ut sint diligentes ad satisfaciendum. Sed hoc gratis est dictum: quia contritio solum sonat hominem esse in gratia. Contra illam autem conclusionis particulam, quod indulgentiam non percipit, nisi qui facit quod in ea præcipitur, arguitur sic. In eo qui operari non potest voluntas pro facto reputatur: sunt autem plures pauperes, qui eleemosynam facere nequeunt quam indulgentia præcipit, & multi debiles, qui nec ieiunare valent nec peregrinari: ergo illi non sunt fraudandi thesauro communi, qui in reliquos distribuitur. Respondetur ad maiorem, quod respectu præmij essentialis gratiæ & gloriæ voluntas pro facto reputatur. Sed tamen remissio poenæ, quæ sit per indulgentias, pertinet ad præmij accidentale: & ideo quia non datur nisi sub conditione, nemini nisi eadem implenti prodest. Quare qui implere non potest, licet non peccet non implendo, fructu tamen carum caret: veluti ille qui ob debilitatē vel paupertatem vel alia negotia non satisfaciit pro suis peccatis, non quidem fraudabitur essentiali præmio si in gratia decedat, licet tamen in purgatorio, quod hic non persoluit. De indulgentiis autem, quæ in defunctorum subsidium conferuntur, non est tam præsentis loci disputare: quam alterius, qui dist. 45. de suffragiis mortuorum nos expectat. Nihilominus de hoc adhibetur hic tertia conclusio. Indulgentias ecclesia militans concedere nequit defunctis per modum absolutionis, sed solum per modum suffragij. Prima pars nota est, quia illa sit virtute clauis ratione iurisdictionis, quæ exercetur in subditos: illi autem, quia iam sunt extra viatorum militiam, non sunt ecclesiæ subditi. Suffragia autem viuū defunctorum possunt tripliciter. Vno modo via impetrationis per orationē. Secundo per modum meriti de congruo non quod possit homo mereri de congruo augmentum gratiæ defunctorum: quia nulla ei augeri potest, sed quod merito operū iusti Deus liberet animam a purgatorio. Et isti duo mo-

Argument.

Dilatio.

Indulgentia pro defunctis

Tertia conclusio.

Dubium.

Argument.

De indulgentiis.

Caier. opinio.

di non fundantur in lege certa: videlicet, ut eadem certitudine, qua in merito de condigno, oratio aut meritum viuētis sortitur effectum pro defuncto, quia de hoc nulla est lex, etiam si viuus offerret pro viuō. Atqui neutro istorum modorum indulgentiæ valent defunctis, ut bene ait Caietan. quæst. 5. opusculi 21. quæstio. quia indulgentia nec est oratio nec meritum. Tertio modo suffragia viuū defunctis per modum satisfaciētis soluuntur suis operibus pro illis. Atque ad hos modos reducuntur illi quatuor Gregorius, qui referuntur can. Añ. 13. q. 2. ubi ait quod defunctorum quatuor modis soluitur aut oblationibus sacerdotū, aut precibus sanctorum, aut eharorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. Indulgentiæ vero illis non profunt nisi tertio modo per viuū satisfaciētem: quia applicatur eis thesaurus ecclesiæ. Est tamen hic dubium soluti non facile, utrum satisfaciētes viuorum valeant illis decōdignari: hoc est, de iustitia & lege certa, ita ut quemadmodum si iustus satisficiat pro viuō existenti in gratia, de iustitia satisficiat, ac si pro se satisficeret eademque lege est certū Deum satisfaciētem acceptare, ita sit sentiendum si viuus satisficiat pro defuncto. Est enim a parte affirmatiua argumentum, quod cum existētes in purgatorio eadem nobiscum sint charitate cōmuniti, apparet, quod eodem modo satisficiat amicorum pro suis defunctis, sicut viuus. Ex altera tamen exiit non infirmum argumentū quod cū sint iam extra viā, atque adeo non sint in statu merendi aut satisfaciendi, sed satisfaciendi in carcere inclusi non videntur lex certa, ut Deus acceptet satisfaciētes, quæ pro illis sunt, nisi ipsi illas in legatis reliquerint, quia ille reputatur suæ, reliquas verò acceptabit si pro sua misericordia voluerit, sicuti quandoque nostras audit orationes quandoque minime. Certe res est dubia, & quāvis clementis sit credere quod valeant de condigno, non tamen res vix adeo est certa. Eadem forsitan ratione quis posset dicere de indulgentiis, quæ conferuntur defunctis per modum suffragij videlicet, quod non tam infallibilis certitudine profunt defunctis quam viuus. Magis autē piū est oppositū: sentire nam parē auctoritatē Deus ecclesiæ tribuit applicandi thesaurum per modum suffragij defunctis, & per modū absolutionis viuus, sicuti & sacrificia offerre pro viuus & defunctis. Aliam etiam singularem opinionem committit est Caietan.

quæst. illa, citata, quod scilicet indulgentiæ non profunt omnibus defunctis, sed illis tantum, qui in hac vita meruerunt, ut illis prodesse sent. Et quidem sub his generalibus verbis assertio est D. Aug. in enchiridio: & in lib. decura pro mortuis agenda, & citatur a Gratiano eadē causa. 13. q. 2. can. Non estimemus, ubi ait, quod non pro quibus fiunt omnibus profunt, sed ijs tantum, pro eis qui dum viuūt, cooperantur ut profint. Sed tamē Caier. ex his generalibus verbis infert nescio quid particulare: nempe quod cū suffragia nostra & indulgentiæ non profint illis ad præmij essentialē, sed ad accidentale, puta ad remissionē poenarū inferitur quod non profint omnibus illis, qui præmij essentialē inmeruerunt per gratiam, sed eis qui per accidentalia merita hoc sanctorum subsidium meruerunt: scilicet, qui deuotionē eis magis habuerunt ad clauē ecclesiæ: per quas indulgentiæ cōferuntur, & misericordiā quoque & sollicitudinē ad satisfaciendū, pro suis peccatis, & studiū ite adhibuerunt adiuuandis defunctis. Itaque illi qui his virtutibus dum viuēt, non fuerint imbuti, nihil profunt nostra suffragia vel indulgentiæ. Cōfirmat hoc simili quodā assertio S. Th. 3. par. q. 52. ar. 8. ad primū argumentū ubi ait quod Christus descendens ad inferos liberauit a purgatorio non solum illos, qui satis purgati erant, verū & illos, quosque, qui dum viuērent, meruerunt per fidem & deuotionem ad mortem Christi, ut eo descendente ab eode purgatorio liberarentur. At verò profecto opinio hæc tam singularis est, quā illa, quā proximè impugnamus. August. enim omnes descendentes in gratia existimari meruisse, ut nostris suffragiis iuuarentur, itaque ab hac ratione solos damnatos excludit. Et ideo quia nobis non constat qui fuerint damnati, qui uel meriti, pro omnibus, inquit, regeneratis oportet sacrificia offerre pro quibus prodesse possunt & debent. Alia ergo exigere accidentalia merita ad excludendum multos in purgatorio existētes, ut a viuis nequeant, neque a tota ecclesia iuari, neque Augustinus docuit, neque ratio diuini clementiæ ferre videtur. Nam ut proximè arguebamus, qui in diuina gratia existunt, & præsertim existētes in purgatorio, qui sunt in eadem confirmati, eo ipso capaces sunt cuiuscunque influxus sanguinis Christi, qui per indulgentias dispensatur: & tanquam amici, & chari nostri sunt etiam digni, quibus nostra ope & suffragiis opitulemur. Præsertim quod quum gratia defuncti

Aug.

Caietan.

Cōfirmatio simili.

Ratio conclusio.

defuncti sunt, in nullo errore circa clauas de-
cesserunt, & satis fuerunt misericordes, & so-
liciti ad sua expianda peccata, satisq; erga de-
functos affecti. Satis enim, non dicit virtutis
excellentiā, sed modū, qui sufficit: vt ho-
mo in Dei gratia & amicitia viuat, & moria-
tur.

Solut. 1. arg. Ad primum igitur argumentum iam res-
ponsum est, quod per indulgentias non ap-
plicatur Christi & sanctorum opera in ra-
tionem meriti, sed satisfactionis. Et quauis
possit homo mereri peccatori primam gra-
tiam de congruo, & Christus de condigno, tñ
satisfacere pro illo, qui est in peccato, nemo
potest: pari ergo ratione neq; ei possunt indul-
gentiæ. Ad secundum respondetur, quod
licet peccator sit indulgentiarum indigentior
non est tamen earum capax.

ARTICVLVS. IIII.

Primum compositiones, quæ bullis cruciate appen-
duntur, sint licite.

Peræ pretium duximus in cal-
ce materie huius indulgentia-
rum postremum verbum de
compositionib; adijcere, quæ
cum ipsis prædicari consue-
runt: videlicet, vt qui debita cōtraxerit incer-
tanepæ, quorū creditores ignorant, p quin-
que millib; dupodij septuaginta aut centū
soluat, vt sit ab oī debito absolutus. Argui-
tur enim hoc nequaq; licere. Id enim, quod
iustitiæ aduersatur, iustum esse non potest, æ
qualitas autē commutatiuæ iustitiæ est, vt
quantum quisq; accepit tantum reddat: er-
go nemo, nisi solus creditor, quidpiam debi-
ti remittere potest, atque adeo remissio illa,
quæ sit per Papam nulla est. Ad secundū. Ea,
quorum certi domini non habentur, cedunt
in ius pauperum, vt decreto Alexandri Pa-
pæ constat cap. Cum tu. de vsum. & can. Qui
habetis. & Non sanē. 14. q. 5. sed pauperes in
eiusmodi remissiones non consentiunt: ergo
nullæ sunt. Ad Tertiū. Nihil, quod maiorum
occasio est, iustum esse potest: si frequenter au-
tem huiusmodi compositionum occasio
affert vulgari plebi iusturandi aliena, potis-
simū illi cōceptorū generi cōptores defraudan-
tiū ergo prædictæ compositiones non sunt
licite. In contrarium tamen est vsus.
Ad Neg. in hac questione, neq; in vlla ynquā

os in celum ponere cogitamus. Absit, inquā
vt vel apostolicæ autoritati, vel regio subsi-
dio vel minimū detrudere cōtendamus, sed
quoniam vulgare murmur compesci, sedari
que aliter nequit, fundamentum composi-
tionum exploremus oportet, vt ad veritatē
regulam vsus exigatur. Ad questionem er-
go vnica conclusionē respondetur. Penes Pō-
tificē facultas est, si modo legitima adsit cau-
sa, quæ in bonum publicum referatur, com-
positionem debitorum facere, quæ incertis
dominiis debentur, vt vna parte soluta, à reli-
qua fiant debitores liberi. Ad probationem
huius conclusionis uelle oportet ea debita,
quorum domini incerti sunt, iure naturæ &
gentium esse reipublicæ. Non dixerim res
omnes, sed solum debita, quæ à proprijs do-
minis fuerunt vel recepta, vel sublata: nā eo-
rumque inueniuntur, alia est ratio quia iure
naturæ fortē sunt inuentoris iuxta illud insti-
tutum rerum diuisio. Res cuius non est dominus
occupanti conceditur. Nisi vbi leges civiles
aliter disposuerint, de quibus in præsentiarū
exatijs disputare, non est proprius locus.
Sed tamen quod debita incertis dominis iuri
reipublicæ cedant, probatur. Cives omnes
sunt partes reipublicæ: ergo quocūq; eorū
pereunte, si alium non habet legitimū succe-
sorem, iure propinquitatis succedit respubli-
ca. Id quod inde etiam cōfirmatur, quod bo-
na temporalia in communi data sunt huma-
no generi possidenda: sed post peccatum in
re gentium sunt diuisa: deficiente ergo posses-
sore redeunt in bonum commune. Quando
autem dominus rei omnino est incertus, pe-
rit non solum ipse, verum & quicūq; eius le-
gitimi successores: nam ipso ignorato, & cæ-
teri ignorantur: ergo tunc respublica, quæ sem-
per extat succedit, alioqui bona illius tāquā
deserta in nullius dominio haberetur, quod
natura abhorret. Inde sequitur, quod huius-
modi bona iure gentium vel sunt in publica
cōmoda reipub. expendenda, vel si nulla pu-
blica uest necessitas, sunt inter cives refun-
denda, nisi respub. rege gubernetur, qui repu-
b. ipsa respublica: nam tunc ipse possit il-
la in eadem publica commoda & vsus refer-
uare. Hinc vtiq; ortum est ius vt debita cre-
ditorum, qui sunt incerti, pauperibus appli-
centur. Enimvero q incerta debita sint pau-
peribus restituenda (id quod hic maxime ad-
notandum est) nec ius naturæ iubet nec gen-
tium, quia neutro istorum iurium deficiente domi-

domino efficiuntur dñi, sed Papa tanquā co-
muni bonorum dispensator, illa eis adjudica-
uit. Nam cū iuxta verbum domini, Pauperes
semper habebitis vobiscum, hoc genus mise-
rorum nunquā in repub. deficiat, optime cō-
sultum est, vt quæ in ipsa superfluit, in eos re-
fundatur. Quo vtiq; iure suffulsiū Alexan-
der tertius in præallegata decretali restitutio-
nem incertorum debitorum egenis facien-
dā duxit cū inebis reipublicæ. Itaq; restitu-
tio non sit pauperibus acti ipsi sunt domini,
sed sit ipsis dñis in pauperib;. Quia ppter sal-
utē referatur semp reipub. ius vt si aliqd publi-
cum cōmodum occurreret, cui citius sit
consulendum & succurrendū, illi potius sub-
ueniatur, quā pauperibus: quare nulla eis tūc
fit iniuria, quia non sunt domini. Ad hæc autē
accedit q cū Pontifex nesciat, qui sint illi
deb. ores, quidq; quantumq; debeant, neque
verō id via iuris facile cognoscere possit, nō
potest compendiosiori via debita illa colligere,
quæ ea, vt vnusquisq; sua sponte debita
sua solueret: ad hoc autē cōmodissimū, imō
necessarium est, vt lege tanquā dispensator
illorum bonorū aliquid debitorum remittat
vt reliquū libenter soluant. Ex his igitur col-
ligitur asserta conclusio. Papa tanquā dispen-
sator bonorum communium, quæ certis non
habent dominos, potest illa diu publicæ vti-
litas ecclesiæ exigit, meliori via qua potest
colligere & conseruare: via autē illa est aliquid
remittendo, quod compositionis nomine in-
telligitur: ergo potest per suum diploma eas-
dem compositiones facere. Quin verō non
video, si id modo fieri cōmodè possit, cur nō
respublica ipsa & princeps legitima vtgen-
te necessitate, quæ in bonum cōe referatur:
id facere possit. Exempli gratia. Si grauissi-
mum bellum reipublicæ ingrueret, cū pro-
pulsando necessaria esset ingēs pecunia, quæ
per tributa esset conficienda, non video cur
rex non possit lege iubere, vt quicūque in
are alieno essent, dum bona fide certi es-
sent creditorum copiam haberi non pos-
se, medietatem, verbi gratia in subsidium rei
publicæ contribueret, & à reliquo debito es-
sent liberi dū modo summa nō excederet vigin-
ti ducatorū sumā aut paululo maiore. Et tūc
re vera debitor esset liber à toto debito tam
in foro exteriori, quā conscientie. Hoc enim
contributionum genus multū tūc alleuiaret
onus reipublicæ, vt minus tributum ab alijs
exigeretur. Et non solum debitores libentius

id soluerent, verum & ipsi incerti creditores
qui ea, quæ sibi eo modo debentur, quasi pro-
desertis habent, boni considerēt quod in bo-
num commune reipublicæ conferrentur. At
quā hoc nūq; factū est, neq; ita cōmodè p re-
publicā cōmle agi potest, nō id dixerim, quō-
amā sumatur, vt fiat, sed ad maiore iuris ex-
plicationē, quo papa id facere cōsuevit. Ad
verō vt huiusmodi cōpositiones fundamentū
habeat legitimū multa indiget circūspēctio-
ne, vt legitime fiant. Requiritur enim in pri-
mis vtgenitor causa & certior quā ad con-
ferendas indulgentias: nam in indulgentiis
solum agitur de dispensatione spiritaliū bo-
norum, quæ si non valeat quantum indulgē-
tiæ sonant, non plurimum imminet periculū:
in compositionibus verō agitur de cōsum-
ptione are alieni, quod proprijs dominis, li-
cet incertis, verē debetur, & in pauperes, si il-
la causa nō intercederet, esset totum erogan-
dum. Item: si cum omni obedientia & reue-
rentia fas est hoc ad compescendum detrahē-
tium linguas admonere, fortasse non debe-
ret fieri remissio tanta, vt satis sit vnum pro
quingenta aut sexaginta soluere. Quoniam
papa nō eas facit tanquā verus dominus, sed
tanq; dispensator & pater pauperum. Et tamē
per tam viles compositiones & parum con-
sistitur in bonum publicum, & multum pau-
peribus detrahatur, multumque indignis de-
bitonibus indulgetur. Neq; forsitan tam or-
dinaria hæc compositionum consuetudo tā-
tum gratio publico confert, quantum vulgo
eorū nocet, qui minutiores mercaturas exer-
cent, sane qui inde præsentia larā occasio-
ne fallēdi nanciscuntur. Ceterū dū in diploma-
te cōpositionis habetur, vt pro duobus argē-
teis liberetur quisq; ab are alieno vsq; ad aū-
mā duodecim aut tredecim ducatorū, cauē-
dū est ne qui viginti quatuor debet, aut plu-
res q tredecim, putet se à toto are alieno libe-
rari: si bis aut ter duos argēteos conferat, quia
si duas vel tres faciens cōpositiones. Esset. n.
hoc, & intentioni, & diplomati pontificis
fraudem necere. Imō qui maiorem sum-
mam, quā in diplomate taxatur de-
bet, nec pro tota nec pro parte potest se præ-
tio duorū argēteorū cōponere. Argui & hoc
in præsentiarū meminisse oportet, qd lib. de
Iul. & iur. q. 7. ar. 1. adnotauimus: nepe, aliud
esse creditore esse absente, aliud esse incertū.
Qui. n. scit cui debet reuera cōpositionē eru-
ciatē nullatenus à debito liberatur q tulicūq;
illud

illud sit, sed totum cogitur vel absenti mittere vel totum in pauperes expendere: quoniam diploma non designat nisi debita incerta. Neque vero creditor ob id tantum dicitur incertus, quod debitor ignoret quisnam sit, quousque solerti pro ratione precij adhibita diligentia explorare nequeat, quis sit. Quare si si coemptores & negociatores non arbitrentur ita facile se esse securos mentientes sibi metipsis illa quae debent esse incerta. **D**ubium tandem postremum est, utrum qui illo pretio diplomatis compositionem fecit, maneat de toto debito duodecim vel tredecim ducatorum tutus in conscientia: & in foro exteriori. Respondetur, Papam id posse facere, ubi causa legitima manifesta esset, & equiori pretio fieret compositio. Attamen cum tam crebro tamque vili pretio compositiones fiant, satis est si maneat tutus in foro conscientiae: nam in foro iudicario arbitror Pontificem non intendere eos liberare. Immo si postea creditores comparerent, qui sua debita legitime comprobarent, non reciperetur debitoris exceptio dicentis se fuisse compositum pretio in diplomate cruciatu taxato. Esset enim hoc latissimam viam fraudibus aperire.

Solut. 1. arg. Et per haec, quae dicta sunt, argumenta facta solvantur. Ad primum enim respondetur, quod non solum creditor, verum & papa potest iusta de causa debitum incertum remittere, etiam si pauperes non consentiant, ut secundo loco arguebamus: quia ipsi non sunt domini illorum bonorum, sed decreto Papae illis obueant. **Ad tertium** autem nihil est quod respondeamus. Tractamus enim quid iuris in compositionibus sit, si autem malorum occasionem offerant, non est illud virum iuris.

DISTINCTIO vigesima secunda de excommunicatione.

Cap. j.

Alter demum usus clauium extra sacramenta est vinculo excommunicatio-

tionis rebelles & contumaces ligare. Est enim excommunicatio, ut ^{Definitio excommunicatio} sua definitione circumscribatur, ecclesiastica censura, qua homo ab ecclesiae communione, quoad sacramentorum, suffragiorumque communium fructum, & ab externo fidelium contubernio separatur. Atque excommunicatio duplex est, altera maior quae anathema nuncupatur, & cui haec definitio conuenit, atque altera minor, quae duntaxat a participatione sacramentorum excommunicatum cohibet. Hanc enim facultatem, licet haeretici in ecclesia non agnoscant, Christus seruator noster Matth. 18. Apostolis eorumque successoribus contulit dicens Petro Qui ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus: hoc est, a Christiana fraternitate alienus. Et ne tantum quoad exterum commercium separatio illa, verum & quantum orationes & sacramenta, per quae Deus in caelis suffragatur hominibus, intelligeretur, subiunxit. Quaecunque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo, & quaecunque ligaueritis, ligata. Atque eadem potestate Apostolus usus est in illum incestuosum, ut 1. Corinth. 5. legitur, quem quia sua abutebatur nouerca, iudicauit in nomine domini Iesu tradere Satanae in interitum carnis, ut spiritus in die domini salu fieret. Congruit enim, ut quoad modum chirurgus, dum mitius mor-

bido

bidomembro mederi nequit, id refectur: ita ecclesia, dum ratio poscit, excommunicationis mucrone tabida oue a reliquo grege se mouet, ut Hieron. can. Resecanda. 24. q. 3. autor est.

Can. Reseca. de.

Cap. ij.

Ca. Corrip. a. 24. q. 3.

Can. Nemo.

Can. Senten. tia pastoris 11. q. 3.

Cap. iij.

Veruntamen cum excommunicationis poena tanta sit, qua nulla, ut August. ait, in ecclesia maior existit, non temere, sed pro mortali delicto est infligenda: nempe, dum quis vel ad iudicium accedere renuit, vel ante eius terminum iniussus recedit, vel sententiae non parat, ut sanctis canonibus, Nemo, &, Certum est. 11. q. 3. cauetur. Tamen si, nisi ubi manifestum errorem contineat, sententia pastoris, ut ait eadem cau. & quaestio. Gregorius siue iusta, siue iniusta timenda sit.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Can. 11. q. 3.

Hinc fit ut tam qui excommunicatur, si aliorum communione se se immisceat, quam reliqui, si cum illo communicant, inobedientiae culpa innodentur. Immo si talis communicatio, vel in eodem crimine, vel in sacris, vel in contemptum ecclesiae fieret, lethale delictum esset. Sunt autem quinque, in quibus cum excommunicatis communicare non licet, ut decretis Calix. & Isidori. 11. q. 3. cautum est. Os, orare, vale, communicatio, mensa negatur. Neque enim eis osculum pacis porrigendum est, neque pro illis orandum neque sunt salutandi, neque ad sacramentorum participationem

aut ad secularem mensam admittendi, iuxta verbum Ioannis in. 2. can. Nolite recipere eum in domum, neque, Aue, ei dixeritis, & iuxta aliud Pau. Cum eiusmodi neque cibum sumere,

Cap. 1.

Cap. iij.

Can. Piss.

Cap. Cum. ecclesiarum

Cap. v.

Quod autem ad subiectum eiusdem potestatis attinet, quemadmodum ad indulgentias conferendas, ita & ad censuram excommunicationis ferendam iurisdicatio est necessaria. Atque adeo solus Papa, & concilium, ac subinde episcopi etiam electi antequam sacerdotali charactere insigniantur ex officio autoritate excommunicandi funguntur. Quare scilicet mucrone episcopi nominatur. 16. quaest. 2. can. Visis. Extenditur nihilominus ad inferiores praelatos, qui ab aliquo collegio eliguntur, quales sunt abbates & religionum praefecti. Presbyteris vero parochialibus, quoniam poena haec acerbissima est multoque adeo iudicio indigna non fuit concedens ut eadem functio concederetur, nisi ubi consuetudo habet, ut pro furto vel rapina excommunicetur, ut ex cap. Cum ecclesiarum, de offi. ordinari. colligitur.

Nemo autem excommunicatione aut suspensione ligatus potest quempiam eisdem censuris colligare. Neque ullus se ipsum, aut superiorem, aut aliquam vniuersitatem communi nomine hoc anathematis mucrone ferire va-

leg

let: quia nemo in seipsum iurisdictionem habet. Neque potest qui spiam nisi pro peccato huiusmodi nexu illaqueari. Peccare autem personalis actio est, quæ ideo nulli cõmunitati, sed personis singulis cõpetit.

Cap. vj.

¶ Atqui à minori excommunicatione parcialis sacerdos, quæ admodum à peccatis mortalibus absolvere potest. A maiore verò, quæ à iure decreta est solus episcopus, nisi in casibus, quos sibi Papa referuat. Ab ea autem, quæ à iudice fertur, eidem iudici absolvere incùbit. Nisi quod in articulo mortis à quocunque sacerdote potest quisque ab omni excommunicatione absolui. Potestque adeò & inuitus quispiam absolui, & ab una excommunicatione alia permanente, quæ peccatorum mortaliu absolutioni contingere nequit.

Cap. vij.

¶ Autoritati autem ecclesiasticæ excommunicandi annexum est: ut ubi obstinata & pertinax rebellio id poposcerit, ad interdictam atque adeò ad cessationem à diuinis more & ordine procedere valeat. Fuit enim olim interdictum ferè idem quod cessatio: dum tempore interdicti diuina cessabant, ut ex cap. Si sententia. & Si ciuitas de sententia excomm. lib. 6. compertum sit. Sed postmodum Pontificio munere indultu est, ut clà exclusis interdictis personis eadè sacra officia celebrentur, ut decre-

to Bonifacii, cap. Alma mater. cõstat. At verò tam tristis & atrox plaga neutiquam debet populo nisi grauissima, rarissimaque de causa infligi, multoq; adeò rariùs cessationis ecclipsis permitti, ubi diuinis organis ecclesiæ suspensis eius splendor obtenebratur, & populus in tenebris relinquitur. Debèt autem conditiones illæ decem, quas idem Pontifex, cap. Quauis de offici. ordina. in. 6. prouidenter possuit, obseruari ut eiusmodi cessatio locum habeat.

DISTINCTIONIS vigesimalis secundæ, Quæstio prima, de autoritate & causis excommuni- candi.

Nealce demum facultatis clauum distinctio de excommunicatione adhibetur, in qua tres erunt quæstiones. Prima, de autoritate & causis excommunicandi. Secunda, de eius subiecto: nempe, tam de illis, qui excommunicari possunt & absolvere, quàm de illis, qui excommunicari debent & absolui. Tertia, de interdicto, & cessatione à diuinis. Prima, quatuor continet articulos. Primum, an autoritas excommunicandi sit in ecclesia. Secundum, quibus de causis excommunicare liceat. Tertium, an sententia excommunicationis iniuste lata aliquem habeat effectum. Et quartum, an cum excommunicatis communicare sit licitum.

ARTICVLVS. I.

Utrum in ecclesia sit excommunicandi facultas. Exor.

Partis negati-
ue argu. 1.

Exordium ergo tractatus excommunicationis inde sumendum est, ut exploremus an in ecclesia sit, & quænam sit excommunicandi autoritas. Arguitur ex parte negativa. Excommunicatio, ut à doctoribus definitur, est separatio à communione ecclesiæ quoad fructum, & suffragia generalia: sic autem ecclesia nemine separare potest, quia talis fructuum, & suffragiorum prouentus in charitate fundatur, qua nemo, nisi per suum consensum in peccatum priuatur: ergo in ecclesia non est excommunicandi autoritas. ¶ Secundo. Hominem excommunicare est ipsum auxiliis ecclesiæ destitutum tradere Satanae, ut habetur. 1. Corin. 5. nemo autem Satanae tradendus est, nisi de cuius salute desperatur: cum ergo de nullius salute in hac vita sit desperandum, nemo est excommunicandus. ¶ In contrariu autem est illud Matt. 18. Si ecclesia non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus: id est, à tua communione semotus.

Partis affirmati-
ue.

¶ Excommunicationis nomen superuacaneu est inquirere an fuerit inter Latinos antiquu: sane cum ante Christianam rempublicam res ipsa nunquam fuerit audita. Est enim excommunicatio à communione fidelium separatio. Atqui inter fideles communio per antonomasiam uni sacramento eucharistiæ tribuitur: eo quod ait Dionysius in li. de ecclesiast. hierarchia. c. 3. & Damascenus lib. 4. c. 14. & nos dist. 8. arti. 4. explicuimus, per illud sacramentum Christo capiti nostro coadunamur, in eiusque carnem transformamur, atque adeò illud potissimum est sacramentum, per quod qui membra ecclesiæ sumus in vnum corpus cõpingimur. Ab hac ergo sancta communione deriuatum fuit

Excommunicatio i
primaria te
clesia.

in primitiua ecclesia excommunicationis nomen: nam mitior excommunicandi mos ille primu fuit, ut homines propter manifesta peccata à sacrosancta eucharistiæ communione arcerentur: quare excommunicatio idem erat, quod extra sanctam communionem fieri, ac subinde à reliquorum sacramentorum perceptione cohiberi. Deinde verò qui contumax erat, & pertinax trina monitione præmissa à fidelium coetu pellebatur, atque adeò à suffragiis, & orationibus cõmunibus. Et huiusmodi excoicatus dicebatur anathema. Atque hæc distinctio inter minorem, & maiorem excoicationem. Nam excoicatio maior, minorem includit, & aliud addit. Anathema autem verbum

græcū est, idē significans quod suspensum, ut qu. 4. super Nume. ait Aug. vel sepositu, & separatum: & enim utiq; significat, & seorsum, scilicet, & sursum. Vnde donaria quæ teporum delubris oblata in ipsis tepis suspenduntur, anathemata appellantur, quasi ab usu humano semota. Et per hanc metaphorā dicuntur excoicari anathemata, hoc est separati iuxta illud Apostoli ad Roma. 9. Optabā ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis. Vel, ut quidā volunt, sursum signati: quia in frontibus olim solenniter dñati signabantur. Sed profectò longe verisimilius est quod super epistolā ad Galat. c. 1. ait Hierony. nempe, quod sit verbum ludæorum proprium, quod quidē significat id, quod detestatiōni, & abominationi habetur, ut Nume. 21. legitur de illis ciuitatibus Chanaanæorū. Vocauit nomē loci illius Horma: id est, anathema. Et Iosue 6. de Hierico. Sitq; ciuitas hæc anathema. In quo sensu ait Pau. 1. Cor. 12. Nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu: hoc est, detestatur, & execratur Iesum. Quare ex Iudæis ecclesia verbum desumpsit: vnde anathema idem est, quod homo detestabilis, & execrabilis. Et Cyprianus appellat anathematizatos, obstenso, & Hierony. can. Audi. r. q. 3. notos, quasi in publicū infamiam expositos, ut per erubescentiā resipiscant. Et sic accepit nomē Paulus loco citato ad Galat. Licet nos aut angelus de celo euangelizet vobis præterq; quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Tacti anathema pro ipsa quoque detestatiōne vsurpetur: dicitur enim hæreticus anathema te percussus. Est ergo anathema idem prorsus quod excommunicatio. maius verò habetur in quinta synodo can. Certum. 24. q. 3. nisi quod anathema quendā per se maiorem terrorem videtur incutere: & ideo in concilijs, & in iure frequentior est huius nominis vsus. Discrimen hoc simpliciter inter excommunicationem minorem, & maiorem, quæ est anathema, colligitur ex verbis Nicolai can. De præbytero r. 17. q. 4. ubi habetur, quod prius fratres delinquentes à sacra cõmunionē priuētur, deinde si obstinati fuerint ab ecclesiæ cõpage sub anathematis interdictione resecantur. Et in q. 3. can. Nemo episcoporu, ex concilio Meldē si, idē habetur: videlicet, ut nemo episcoporu sine certa, & manifesta peccati causa cõmunionē priuet ecclesiastica (hoc est, eucharistia) sub anathemate autem sine conscientia archiepiscopi, aut episcoporu nullū præsumat

Rrr mat

mat ponere nisi unde canonica docet autori-
tas: quia anathema æternæ est mortis damna-
tio, & non nisi pro mortali debet imponi cri-
mine. Hæc ibi, quasi excoicatio minor citra
mortale possit incurrere, ut incurratur pro coi-
catione cū excoicatis. Et ita est intelligenda
differentia can. Engelthrudam. 3. q. 4. f. Engel-
thrudam vxorem noueris non solum excoi-
catione, quæ à fraterna societate separat (hoc
est, à sacramentorum perceptione) sed etiam
anathemate, quod ab ipso Christi corpore,
quod est ecclesia, recidit, crebro percussam.

Can. Engel-
thrudam.

Excoicatio
definitio.

Excoimica-
tio quid.

Excoimica-
tio quid.

Gabriel. opi.

Refutatur Ga-
briel. opi.

Ugitur si excoimicationem maiorem, & mi-
nores vnica definitione comprehendere lu-
bet, excoimicatio est ecclesiastica censura,
qua homo ab aliqua ecclesiæ cōmunionē se-
paratur: nempe, vel à sacramentorum per-
ceptione tantum, vel ab illa, & à suffra-
gijs & cōmuni fidelium simul. At quoniam ex-
coimicatio minor non fit à tota cōmunio-
ne, sed à parte: nempe, ab illa, quæ est in
sacramentis, definitio excoimicationis nō
tolet nisi maiori, quæ simpliciter excoimicu-
nicatio dicitur, coaptari. Est ergo excoimicu-
nicatio ecclesiastica cēsurā, qua homo ab ec-
clesiæ cōmunionē quoad fructū, & suffragia
cōia separatur. Et nota, ecclesiastica censura:
nā quidā definitionē nudam in cortice aspi-
cientes, si separatio à cōione, &c. quorum est
Gabriel, dist. 18. q. 2. aiunt, n. per quodecunq;
peccatū mortale hominē incurrere excoicatio-
nē minorem: quia sit indignus eucharistia, & re-
liq; sacramētis percipiendis. Imò verò addit
subinde Gab. q. ecclesiā sententiā pferēs ma-
ioris excoicatiois neminē damnet, sed so-
lum ostēdit, h. minē à se ipso delicto suo da-
mnificatū. Hoc autē nō ē rei medullā callere.
Excoicatio enim nō sonat quancūq; indigni-
tatē accedendi ad sacramēta, sed illā, quæ per
ecclesiā sit cēsurā. Quare licet quis, dū
à Dei gratia per mortale peccatū decidit, fiat
perceptione sacramentorū indignus, hoc est
lege diuina ex natura peccati, non tū cēsetur
pprie excoicatus, quo vsq; per ecclesiā cēsu-
rā à sacramētis arcetur: & ideo licet per cōtri-
tionē respiscat, & cōstituatur in gratia dei, ni-
hilomin⁹ quousq; ab excoicatioē absoluitur,
nequit sacramentorū particeps fieri. Rursus
quousq; quis sit in peccato mortali, si non sit
excoicatus, non est exclusus ab orationibus,
& suffragijs cōmuniū ecclesiæ. Quare salu-
sum est dicere, q. qui excoicatur solum dicitur
à seipso dānificatus. Imò verò, ppter cul-

pam, quam ipse cōmisit, condemnatione ec-
clesiæ expoliatur iure participandi eius ora-
tiones, & suffragia, & sacramēta. Nomine au-
tem fructus, & suffragiorū cōmuni intelligun-
tur tria bonorum genera: scilicet, fructus sa-
cramentorum, Secundò, orationes, & suffra-
gia cōmunia. Tertiò, cōmuniō in actibus ex-
ternis. Nā ab ipsa etiā cōmunionē externa re-
cipiunt Christiani ab inuicem fructum: vide-
licet, ex mutuis colloquijs de rebus diuinis,
ex cōmuni mensa, & cibo, qui cum gratiarū
actione sumitur. Quiquidem actus ad quinq;
reducuntur versiculo illo cōtētos. Os, orare
vale, cōmuniō, mensa negatur: nempe, ut illi,
qui, p aliquo delicto anathema sit, neq; oscu-
lum pacis detur, neq; applicetur cōmunis o-
ratio, neq; vale dicatur: hoc est, nec salutatio
fiat, neq; in eadem mensa cum illo cibis su-
matur, aut potus: Ita Calixtus Papa cōflet
can. Excoicatos, & can. Cum excoimuni-
cato, qui est Isidori. 11. q. 3.

His sic expositis hæretici hanc excoicandi
autoritatem: hoc est, priuandi bonis spiri-
tibus internis, contendūt non esse in ecclesia.
Enim verò VVitelstille Bohemus, & Hiero-
nymus à Praga vtrūq; potestātē. f. soluendi,
& ligandi, tam in sacramēto, q. extra negabāt,
ac subinde contendebant ecclesiā non habere
facultatē conferendi indulgētias, quod per-
tinet ad autoritatem absoluedi, nec facultatem
excoicandi, quod attinet ad potestatem
ligandi, ut est videre in cōcilio Cōstāt. sess. ioe
& 8. & 19. & postmodū in bulla Martini quinti,
vbi de abobus articulis fuerūt cōdēnati. Eas-
dē nihilomin⁹ dānatas hæreses suscitauit Lu-
therus, cuius art. 23. inter eos, qui à Leone. x.
cōdēnati sunt, sic habet. Excoicatioes sunt tā
tū pœnæ externæ, nec priuāt hominem cōib⁹ spi-
ritualib⁹ ecclesiæ orationib⁹. Et rō eius est il-
la, quā primo loco tetigimus: quoniam hō per
fidē, spē, & charitatē fit mēbrū Christi: hæc
verò spūalia bona nō est in facultate ecclesiæ
diuelli, quippe cū nō nisi per solū, ppiū
consensum hoīs in peccatū perdatur: eū autē
q. verū Christi mēbrū est, nō pōt ecclesiā ora-
tionib⁹ suis, aut alijs suffragijs expoliare. Vñ
in ar. 24. addit, docēdos esse Christianos plus
diligere excoicationē, q. timere: nā Papa ipse
Innoc. 4. c. Cū medicinalis, de sen. exco. in. 6.
cōcedit, q. excoicatio sit medicinalis. Nihilomin⁹
ad q̄stionē hac affirmatiua cōclūsiōe
rūdetur. Ecclesiā p autoritatē clauū facultatē
habet excoicandi: hoc est, priuandi hominem
non

Hæretici.

Vitelstille.

Cōciliū Cō-
stāt.

Lutherus.

Ratio. 2. 1. 1.

Conclusio.

Nota.

Bona spiri-
tualia dupli-
cia.

Gene. 18.

Cōclūsiō ex-
plicatur in
symbolo.

Duplex di-
scrimen.

non solum cœtu fidelium, verum & commu-
nibus bonis spiritualibus, & orationibus, &
suffragijs. Ad cuius intellectum adnotandum
est, q. homo dum per baptismū efficitur ec-
clesiæ membrum, admittitur in ecclesiæ gre-
mium, & in cōmunionē fidelium: cōmuniō
autem dicit rationē conferendi, & suscipien-
di aliquid inter plures. Hæc verò inter Chri-
stianos cōsistit in cōmunicatione bonorum
tam interiorum, & spiritaliū, q. exteriorū,
& corporalium. Bona verò interna, & spiri-
tualia sunt in duplici differentia. Quædam, n.
sunt, in quibus substantia spiritalis vitæ con-
sistit, ut gratia, & charitas, ac subinde fides,
spes, & reliq; virtutes q. eadē charitate, & gra-
tia informantur. Alia verò sunt accidentalia,
quibus scilicet homo ad eandē gratiam adi-
piscendam, & colendam adiunatur. Atqui in-
ter illa primū est meritō cōmuniō. Ob id
enim q. eiusdem sumus corporis membra,
meritū vnus alteri prodest. Non quidem q.
essentiale præmiū, quod merito Petri respō-
det, detur alteri q. illi, sed neq; illa solum ratio
ne, qd vnus orat, aut meretur, aut satisfacit p
alio, imò ob id etiā, q. Deus ob meritū vnus
membri gratiū audit orationes alterius, atq;
ad eius aspiciet opera, eiq; suffragatur, iuxta il-
lud Psalmi, Particeps ego sum omnium timen-
tium te, & custodientium mandata tua. Sicut
regi ob gratiā vnus cuius, gratiores etiam
sunt alij eiusdē ciuitatis. Vnde Gen. 18. Deus
Abrahæ dicebat, q. si essent in Sodomis quin-
quaginta, aut triginta, aut certe decem viri in
illi, toti vrbī pepercisset. Et hæc cōmuniō
secundum aliquos explicatur in symbolo, vbi
credimus sanctorum cōmunionē. Præcedens
enim articulus, Credo sanctā ecclesiam, perti-
net ad fidem, & subsequens, sanctorū cōmu-
nionē, ad charitatē, qua viuā Christi mēbra
cōglutinantur. Deinde sunt orationes, & suf-
fragia cōmunia, quibus ecclesiā adiunat suos
filios. Ac deum sacramentorū participatio.
Est autem inter illa priora substantia bona
& reliqua duplex discriminē. Primū, q. illa solū
pendent ex Deo, & homine ipso, qui illis bo-
nis vititur: gratiā enim & charitatē solus De⁹
conferat: & ideo quicunq; manet in charitate,
in Deo manet, & Deus in eo. Quocirca neq;
vlla indigēt ecclesiæ applicatione, neq; verò
ecclesiā, aut vlla potestas potest illa bona ab
homine auferre, sed solus ille peccando per-
dit. Alia verò bona, ut orationes, & suffragia,
sunt bona, quæ ecclesiā instituit, atque adeo

quæ per eius applicationem mēbris eius pro-
sunt. Secundum ex hoc discrimen consequi-
tur, q. illa non nisi iustis cōpetunt: hæc verò
etiam peccatoribus, quippe cū illis ecclesiā
suis etiam orationibus, & suffragijs opitule-
tur, ut à peccato exeant. Ex his ergo sumi-
tur argumentū ad nostrā cōclūsiōē. Et pri-
mò q. ecclesiā possit hominē priuare cōmu-
nionē sacramentorū, quod sit per quancūq;
excoicatioem siue maiore, siue minorem,
res est clara. Nam cum omnes Christiani sint
ecclesiæ eiusq; prælati subditi: & quodcūq;
delictū mortale sit obex gratiæ, quæ per sacra-
menta confertur, iure optimo propter pecca-
tum inobedientie, quod genere suo est mor-
tale, potest inobedientem ab eorū sacramen-
torum susceptione cohibere. Quod autem
possit etiam priuare bonis illis spiritualibus,
qui ex eius institutione dimanant, probatur
Nam postq. illa ex eius applicatione pendet,
potest eum, qui à sua obedientia eximitur
illis priuare. Quod si dicas nimis esse rigida
supplicium ut illis subsidijs hominem de-
stituatur, probatur non esse, nisi salutare. Con-
decens enim fuit, ut ecclesiæ iudiciū, quæ mi-
nisterium Christi per se agit, similitudinē præ-
se ferret iudiciū diuini: Deus autem quo pec-
catores ad se pertrahat tanquā infirmos, &
egrotos dupliciter corripit. Primò salutari-
bus monitis alliciendo, ut medicus lenitijs
emplastris. Deinde vrgentijs aliqua calamita-
te, potius instar. Ac deum si opus est,
putre membrum, ne alia inficiat, in tempus
refecando: nempe destituendo homines sa-
lutarib⁹ auxilijs ex sua ipsorum culpa, ut sua
fragilitatem cognoscant. Hæc autem duo po-
strema acerbiora in excoimicatione repe-
riuntur: nā erubescētia, & pudor hominis à
gremio ecclesiæ exclusi est ei calamitas, &
suppliciū. Deinde priuare eū subsidijs ora-
tionibus & suffragijs, & sacramentis, est eum
deserere, ut sic derelictus acrioribus tentatio-
nibus vexetur, quousq; suam inopiā sentiens
ad cor redeat. Hæc autoritatē tribuit Chri-
stus Matt. 18. sub virtute clauū, vbi instruens
in Petro oēs, quæadmodū deberet fratre cor-
ripere, ait. Si correptus nō audierit ecclesiā,
sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Et subdit,
Amē dico vobis, Quæcūq; ligaueritis super
terrā, erunt ligata &c. in cœlo. In hoc enim qd
ait, sicut ethnicus, adnotatur nō solū ab exter-
no cōsortio Christianorū debere esse semo-
tū, verū, & cōibus orationibus, & suffragijs

Secundum di-
scrimen.

Primum argu-
mentum quo probatur
conclusio.

Secundum ar-
gumentum.

Aug.

Chryso.

Paul. 1. Cor. 5.

Matth. 10.

Exco. et or. periculum.

Obiectio.

Dilutio.

ac sacramentis: nā ecclesiā hanc non imperti-
tur nisi fratribus, q̄ sunt sui gremij. De ethni-
co tamē ait ibidē Aug. Noli eū iam reputare
in numero fratru tuoru. Idque subinde nota-
tur in verbo subiuncto, Quæcūq; ligaueritis
super terrā, erunt ligata & in cœlo, quasi ex-
cludere hominē tanq̄ ethnicū, nō sit tantūm
ā terreno cōtubernio repellere, verū & ab
spiritualibus subsidijs, quæ vim habent apud
Deū in cœlo. Vnde illic Chryso. Vide, in-
quit, qualiter duplicibus colligauit necesse-
tibus: scilicet, & pœna, quæ hic est, vt piectio
ne ab ecclesiā, sit tibi sicut ethnicus, & suppli-
cio futuro, quod est esse ligatū in cœlo: hoc
est, peccati reus, nisi ecclesiā audiens fuerit.
Eadē autoritate vsus fuit Paulus, vt refertur,
1. Corinth. 5. in illū incestuosum, qui nouerca
abutebatur. Iudicium enim, inquit, eū, qui sic
operatus est, in noīe Dñi nostri Iesu Christi,
tradere huiusmodi hominē Satāne in interitū
carnis, vt spiritus saluus sit in die Dñi nostri
Iesu Christi. Quare, vt hic S. Tho. & doctores
exponunt, veluti Christus, vt Matth. 10. legi-
tur, potestate apostolis tradidit ejiciendi dæ-
monia, ita ē conuerso tradendi hoīes dæmo-
nijs, ā quibus torquerentur quando essent ec-
clesiā inobedientes, vt metu illo respicerēt.
Quocirca, quia spiritualia in primitiua eccle-
sia ad confirmādā fidē sensibilibus oculis ob-
ijciebantur, veluti super baptizatos in confir-
matione spiritus sanctus visibiliter descende-
bat, ita fortasse tunc rebelles visibiliter Satā-
næ torquēdi tradebantur. Vel fortē excoīca-
tus dicitur Satāne traditus: quia auxilijs ec-
clesiā destituit: in magno versatur pericu-
lo, vt iterū atq; iterū dæmonū incurſu in pec-
catorū barathrū precipitetur. At inquiet for-
san Lutheri patronus. Hic Pau. non ait tradi-
disse Satāne animā Corinthij, cui ipse iam per
peccatū eam tradiderat, sed in interitū car-
nis, vt spiritus saluus fiat: quare illic nō signi-
ficatur separatio quoad bona spiritualia. At
verō ex verbis Pauli contrariū colligitur: nā
etiā per peccatū anima tradatur Satāne, nihilo-
minus Paul⁹ aliud traditiōis gen⁹ designat.
Dñi enim ait, in interitū carnis, illecebrā
significat carnalem, qua ille incestum cōmi-
serat. Traditio ergo illa fuit, vt ille vehemen-
tius dæmonis incurſibus percussus tanq̄ ab
ecclesiā destitutus rediret ad cor. Atq; hoc ip-
sum designat cum ait, in noīe Dñi nostri Ie-
su Christi, vbi denotatur virtus supernatura-
lis clauū, quæ cū sit spiritualis etiā ad animā

penetrat, eā spiritualibus auxilijs priuans. Nā
li excoīcatio solūm ab extero contubernio,
vt ait Luth. priuaret hominē, nulla indige-
ret supernaturali virtute Christi. Vñ in eius-
dē rei cōsequentiā subdit Apostolus, Nescitū
quia modicū fermentū totā massā corrup-
pit: Expurgate vetus fermentū, vt sitis noua
conspersio: quasi abijcere excoīcatū ā coctu
fidelīū sit corruptū fermentū rescindere, ne
familiā Christianā cōtaminet. Eadē quoq;
excoīcandi autoritatē, idē Apostolus exer-
cuit aduersus Hymenæū, & Alexandrū, quos,
vt. 1. ad Timo. 1. ait, tradidit Satānæ, vt dilce-
rent nō blasphemare. Accedit & illud ad Ti-
tū. 3. Hæreticū hominē post vnā & secundā
correctionē deuita: sciens quia subuersus est,
qui huiusmodi est: & deliquit, cū sit pprio
iudicio condemnatus. Atq; illud. 1. Canon.
Ioan. c. 5. Est peccatū ad mortē, non dicō pro
eo vt oret quis, licet dist. 15. q. 1. art. 1. aliter ex-
posuerimus, tamē in hoc sensu exponi ā qui-
busdā consuetū est, vt pro excoīcato non sit
orandū, vt D. Thom. de malo. q. 3. art. 13. illud
exponit. Sed & de euitatione excoīcati quā-
tum ad externa cōmercia intelligitur illud. 2.
Ioan. 1. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinā
non adfert, nolite recipere eum in domū nec
Aue ei dixeritis: qui enim dicit illi, Aue, cōi-
cat eius operibus malignis.
Ex his autē occasio sumitur interrogandi,
vtrū excoīcatio sit de iure diuino. Ap-
paret enim ex vna parte formā excommuni-
cationis nullibi in sacra pagina esse expres-
sam, ex altera verō in prædictis locis desi-
gnari. Sunt qui cēseant, vt Almain dist. 18. q.
1. quosdā esse iure diuino excommunicatos
propter verbū Pauli, Hæreticū hominē
post vnā, & secundā correctionē deni-
ta. Veruntamen non est opinio vera: quoniā
secundū formā, quæ est in vsu ecclesiā,
nemo est in euangelio excommunicatus. Et
ideo respondetur, quod potestas quidē ex-
coīcandi iure diuino tradita est ecclesiā, vt al-
legatis locis monstratum est. Attamen for-
ma ipsa, & effectus: scilicet, priuare hominē
participatione sacramentorum, & suffragijs
& orationibus, non est expressus in euāge-
lio: quia Christus sub hoc nomine neminem
excoīcare iussit. Sed tñ ecclesiā eandem po-
testatem sibi diuinitus concessā optime sic
interpretata est: & ideo vsus excoīcandi, quē
ecclesiā seruat, hac rōne est de iure diuino, q̄
habet fundamentum in euangelio.

Ad

Figura exco-
municatiōis
in lege anti-
quā.

Exemplum.
Ioan. 9.

Paul. 1. ad Ti-
mot. 1.
Paul. ad Ti-
m. 3.

1. Ioan. 5.

2. Ioan. 1.

Patrum te-
stimonia.

Exco-
municatio
de iure di-
uino

Responsio.

Ad

Adhuc, & in antiqua lege huius ecclesiā
ce consuta figura præfuit & exemplum. Fi-
gura, inquam, quia leprosi excluderentur ā
castris: Si enim ad cauēdam corporalem cō-
tagionem illud erat tunc permissum, multo
æquius ad cauēdam spirituale labē heretici
atq; alij rebelles ab ecclesiā pelluntur. Præ-
celsit etiā exemplū, quia propter delicta
etiā excluderentur ā synagoga, vt patet ex
illo Ioan. 9. vbi refertur, quod cōspirauerant
Iudei, vt siq; cōlitteretur, Dominū esse Chri-
stum, extra synagogā fieret. Quauis illa nō
proprie esset excoīcatio, vt nōstrat quon-
iam illic nulla erat spiritualis virtus clauū,
atque adeo nec ā communibus sacrificijs pri-
uaretur sacerdotes quenquam poterant.
Quapropter certē qui negant ecclesiā per
excoīcationē priuare excoīcatum ā fructu
orationum & suffragiorum, dicētes
solūm priuare ab externo contubernio, re-
vera negant virtutem supernaturalem cla-
uū. Nā id etiā secularis princeps facere
potest relegando in exilium ciuem, priuan-
doq; adeo nequis cum illo cōmunicet. Item
neq; excoīcatio esset maxima pœna, quæ in
ecclesiā est, vt ait Aug. can. Corripiantur. 24.
q. 3. Eadem veritas innumeris sanctorū pa-
trū testimonijs cōprobat, vt Cyprian. epi-
sto. 1. lib. 1. epist. 1. vbi disertē docet pœnam
excoīcationis in euangelio lucelesse pœnæ
legis veteris mortis tēporalis. Adnotādū. n.
est, quod cum in lege veteri præter supplicia
de iure gētiū, pro multis criminibus Deus iu-
re diuino positū statuerit pœnā capitis, in
euangelio nullā huiusmodi pœnā Christus sta-
tuit, sed tantū principibus secularibus reliquit
gladiū, qui iure gētiū & ciuili illis cōpetit ad
vilescēdū crimina. Sed ecclesiā tantū reliquit
gladium spirituale. Et ratio est, quia circū-
cisio tunc carnalis erat, nunc verō, vt ad Co-
los. ait Pau. circūcisio est merē spiritualis
per baptismum. Vnde cum Deutero. 27. lata
esset lex, vt quicūq; sacerdotem non exau-
diret, morte moreretur, loco illius in ecclesiā
reliquit excoīcommunicationem, vt gladius,
qui tunc erat ferreus, esset in euangelio spiri-
tualis. Atque hi sunt duo gladij: scilicet, ciuili
lis, & spiritualis, quos Luce. 22. Christus di-
xit satis esse ad Christianam familiā guber-
nandam. Vnde derivatum est, vt potestas ex-
coīcandi dicatur gladius, & felix epi-
scopi miter, vt habetur. 16. quæst. 2. can. Vi-
sis. Atque hac ratione August. loco citato di-

stinguens maiorem, & minorem excommu-
nicationem ait, quod corripitur subditi mi-
noribus, vel amplioribus excommunicationi-
bus pro culpā diuersitate: quoniam pœ-
na, quæ per episcopale iudicium fit, nulla ma-
ior est. Et subdit, vt pastores separare curent
morbidam ab ouibus sanis, ne per plures fer-
pant dira contagia.
Est ergo vasa Lutheri irritio, qua ait, ex-
communicationem non esse timendā, quod
ex cōdemnato præflore suo Ioanne VVit
cleff in concilio Constantiensi ebibit. Pari-
ter enim ipse dicebat, non esse excommuni-
cationes prælatorum timendas, sed peccata,
per quæ homo ā Deo excoīmunicatur. Qui-
bus non admodū dissimiliter Erasmus in
suis colloquijs de fide iocatur: dicens, quod
huiusmodi excoīmunicationes territant pne-
ros, non autem fortes viros. Est enim re-
vera malum quoddam, non quidem culpa, sed
pœnæ. Nam cum triplex sit bonum: scili-
cet, honestum, vtile, & delectabile: prima
boni honesti est malum culpa: priuatio ve-
rō boni vtilis, & delectabilis est malum pœ-
næ: excoīmunicatio ergo non est malum
culpæ: quare quæcūque culpa etiam venia-
lis est maior quā excoīmunicatio: est ta-
men malum pœnæ: videlicet, priuatio vti-
lissimæ ac dulcissimæ communionis eccle-
siæ. Estque tum effectus peccati: scilicet, pœ-
na eius, tum etiam & causa per accidens alio-
rum peccatorum. Nam qui ecclesiā præsi-
dijs destituit, in præcipitio est dilabendi.
Est nihilominus sic malum quoddam, vt ta-
men intentione ecclesiā referatur ad bo-
num excoīmunicati, iuxta verbum Pauli,
Vt spiritus eius saluus fiat in die domini. Sed
tamen ei, qui non respuerit, vertitur in per-
niciem. Et ideo August. loco citato appella-
tillam maximam pœnam. Et lib. 1. contra
aduersarium legis, & prophetarum capit. 17.
vbi illud euangelicum, Qui cūq; ligaueritis
&c. de potestate excoīcandi exponit, ait gra-
uius esse hominē excoīmunicari, quā
si gladio feriretur, flammis exureretur, feris
subigeretur. Et sermone. 68. de verbis Apo-
stoli, & refertur. 11. quæst. 3. can. Omnis Chri-
stianus. Omnis, inquit, Christianus, qui ā sa-
cerdote excoīmunicatur Satāne traditur
quia extra ecclesiā diabolus est, sicut in ec-
clesiā Christus. Et can. Nihil, qui est super
Ioā. Nihil sic debet timere Christianus quā
separari ā Christo. Et Hieronym. super lib.

Iudic. ibidem can. Audi, exponens illud Pauli, Tradidi eum Satan, Vides, inquit, quia & modo non solum per apostolos, suos tradidit Deus delinquentes in manibus iniquorum, sed etiam per eos, qui ecclesie præsunt, & non solum potestatem habet solvendi, sed etiam ligandi. Vbi multa de forma excommunicationis subnequit. Et can. Resecanda. idem Hieronymus. 24. q. 3. Resecanda, inquit, sunt putridae carnes, & scabiosa ovis a caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, & intereant. Et Ambrosius lib. 2. de officiis, cap. 27. Omnia, inquit, tentanda prius quam ad hoc disciplinae genus veniatur. Cum dolore enim amputatur etiam quae putruit pars corporis. Nihil denique antiquius & firmitus in ecclesia est, quam excommunicandi auctoritas, qua utique synodus Nicena cap. 5. & 12. vlt. est adversus Arium, & synodus Chalcedonensis, atque aliae antiquissimae, & celeberrimae adversus alios haereticos. Atque adeo asserta conclusio non utique vera est, sed & catholica, & non solum in canonibus ecclesiae, verum, & in evangelica, & apostolica doctrina fundata. Vnde sermo, qui 5. tomo adhibetur inter sermones Chrysostomi, & incipit, Nuper ad vos, ubi ambiguit de anathemate loquitur, in eam partem vergens, quod nemo, aut vivorum, aut defunctorum sit anathemate feriendus, neque eius est, neque eius redolet phrasim. Nam ipse Chrysostomus super. 1. epistolam ad Timotheum. homil. 5. Et super. 1. Corint. homil. 15. Et super epistolam ad Hebraeos. homil. 4. & refertur can. Nemo contemnat. 11. quaest. 3. aperte docet eos, qui ecclesiae non sunt audientes esse excommunicandos.

primū dubiū

Quomodo autem intelligatur excommunicatio quoad externa commercia artic. 4. disputabitur. Nunc vero tria, vel quatuor restant parva dubia. Primum, circa illud, quod excommunicati privantur orationibus, & suffragiis ecclesiae communibus, certum est nomine illo intelligi orationes & suffragia, quae publicitus in ecclesia fiunt eius nomine per ipsius ministros: quare orationes privatae non vetantur, quominus possit quisque pro excommunicato privatim orare. Sed dubitatur utrum in ipso Memento, ubi sacerdos nomine ecclesiae orat, vel in alijs missae collectis possit intentionem ad excommunicatum dirigere. Respondetur, quod tanquam persona publi-

ca, & minister ecclesiae non potest. Quare si rex (quod absit) vel episcopus excommunicatus esset, non esset nominandus in canone. At vero quia etiam est liberum sacerdoti inter sacra orare pro suis consanguineis, & amicis, videtur quod tanquam persona privata, si aliquis eorum est excommunicatus, possit pro illo in Memento, vel inter collectas orare, ut Deus eum in mentem revocet. Et ita tenet Sylvest. verbo Excommunicatio. 1. §. 2. quia licet missa sit sacrificium publicum, oratio tamen illa sit privata. Certè opinio clemens est, & fortasse vera, tamen si non prolixo scrupulo careat. Nam potuit ecclesia non solum excommunicatum suis sacrificijs privare, verum & suis ministris inhibere, ne inter sua sacrificia pro eo deprecarentur. Vnde S. Thom. loco citato signanter ait, quod possit pro excommunicatis orari, licet non inter orationes, quae pro membris ecclesiae fiunt. Et tamen fructum non participant quandiu in excommunicatione persistunt, sed oratur, ut detur eis spiritus poenitentiae, ut ab excommunicatione solvantur. In die autem paschae singulariter ecclesia pro ethnicis, & schismaticis, & Iudaeis orat, quod quidem planum documentum est in reliquo anni tempore non orare pro illis. Id tamen tunc exemplo Christi facit, qui illa die fuit universalis redemptor. Quinverò Bernardus ait, Vide quam mala excommunicatio, quae in paschae ecclesia pro Iudaeis, & Paganis orat, & non pro excommunicatis. Intelligitur autem, sub illo nomine excommunicatorum: nam orat pro haereticis, & schismaticis, quos ad illum effectum censetur illa hora ab excommunicatione absolvi. Adnotavit autem Rossensis artic. 23. quod licet excommunicatus vita careat, est tamen per fidem mortuam Christo colligatus, & ideo nonnullis sonetur calore mystici corporis: hoc est, per ecclesiae spiritualia bona. Hoc tamen certè, si de communibus orationibus, & suffragiis intelligat, non video quomodo sit verum, quandoquidem his omnibus est privatus. Attamen dubium est, quod sit hic secundum, utrum si qui legitime excommunicatus est ad cor redeat, ut sit in charitate, utrum scilicet, antequam absolvatur, quia licet propositum habeat satisfaciendi, forsitan non satisfecit, sit semper privatus illo calore, & fomento, quod iustis ex consortio iustorum supra diximus provenire.

Respon-

Respondetur, quod etiam tunc orationibus, & suffragiis privatur. Et sunt qui dicant privari etiam illo fructu participationis iustorum. Sed tamen hoc tertium nescio, an verum sit: quoniam fructus ille non nascitur ex institutione, & applicatione ecclesiae, sed iure ipso charitatis Dei. Et ideo fortasse ecclesia non potest bonos, & iustos illo orbare fructu. Contra nota vero minoris, & maioris excommunicationis arguitur. Sacramentorum participatio, per quam gratia confertur, est potissima Christianorum communio: ergo excommunicatio, quae hominem sacramentis privat, non est cur dicatur minor. Respondetur, quod dicitur minor non propter paritatem obiecti, sed quia est pars excommunicationis maioris, quae sacramentis, & alijs bonis privat. Itè quia minoribus peccatis incurritur. Effectus autè minoris excommunicationis, ut cap. Si celebrat, de cleric. excommu. habetur, est privare hominem passiva tantum sacramentorum participatione, & passiva pariter electione. Tamen si illic habeatur, quod excommunicatus minori excommunicatione ne peccet conferendo sacramenta, quae tamen ab ipso collata virtutis effectum non carent.

bonū dubiū

Postremum tandem dubium est, utrum sic excommunicatio privet hominem participatione sacramentorum, ut non solum illa suscipiens peccet, verum & sacramentum sit nullum, an sic solum quod sit peccatum ea suscipere, nihilominus sacramentum teneat. Ad hoc distinguendum est de sacramentis: nam si re aliqua sacramenta suscipiatur, quae consistunt in applicatione materiae extrinsecae, ut sunt confirmatio, extrema unctio: eucharistia &c. nullum est dubium quin sacramentum valeat, licet ille qui in peccato suscipit fructum non percipiat. Sed duxat dubium est de sacramento poenitentiae. In primis non est dubium, quin tamen excommunicato etiam excommunicatione minori, accedere ad sacramentum, quam sacerdoti illud ei administrare, sit peccatum: quia, & vnus prohibitus est suscipere, & aliter conferre. Ita ait Caietan. in summa verb. Absolutio. Et cum collatio sacramentorum sit gravis, sit, ut sit peccatum mortale. Quare nunquam licet à peccatis absolvi, antequam ab excommunicatione fiat absolutio. Nisi fortasse casus contingeret, ut quis dum confiteretur, tam proximus esset morti, ut animam iam exhalaret: adeo, ut praemittere nequiret absolutio ab excommunicatione sine periculo, ut moreretur sine absolutione à peccatis. In

hoc enim casu ait Adri. q. 2. principali, de clauibus dubio penultimo absolvendū esse illū à peccatis anteq̃ ab excommunicatione. At vero quāq̃ hoc verū sit, si casus posset contingere, quia intentio ecclesiae non est obstaculum obijcere saluti morientis, qui per absolutionē à peccatis posset fieri ex attrito contritus, est tamē casus qui nunq̃ contingere potest: sanē cū vnico vbo possit fieri absolutio ab vtroque. Absolutio te ab excommunicatione, & à peccatis. Imò verbum absolutio cū intentione absoluedi ab vtroq̃ sufficeret. Sed hoc casu praetermissio, dubiū est utrum si excommunicatus absolueretur à peccatis anteq̃ ab excommunicatione, sacramentum teneret. Ad hoc ibidē Caietan. respondet tria. Primum, quod si scienter absolvetur, vel per ignorantiam vincibilem, non percipit sacramenti fructum: quia accedit in peccato, & ideo opponit obiectū gratiae. Et hoc quidem certū est, nec de illo dubitari potest. Secundū ait, quod si accedat ignorans invincibiliter, factū esse excommunicatum, vel ius: videlicet, excommunicato non licere accedere ad sacramentū, tūc non solum sacramentū est validū, verum, & fructum gratiae suscipit. Et in hoc etiā Adri. ibidē consentit, & Palu. d. 14. q. 4. Et suffragatur bona ratio: nā aliās nemo esset tutus, an verē fuerit absolutus: quia nemo scit certū non esse excommunicatum, saltem excommunicatione minori. Item quia licet excommunicatus celebrās incurrit irregularitatem, tamen si invincibiliter ignorans celebret, non incurrit eiusmodi censuram, quia excusatur à culpa. Idem ergo erit si sacramentū ignoranter suscipiatur. Tertiū addit, quod absolute loquendo absolutio sacramentalis impenfa excommunicato valet etiam illo casu, quo fructum non percipit: scilicet, quia scienter accedit, vel vincibiliter ignorans. Quare si integrè confiteatur etiam de illa excommunicatione, & ab ignaro sacerdote absolvatur, non tenetur confessionem iterare, sed sufficit contritio ad suscipiendam postea gratiam. Et ratio eius est, quia licet absolutio excommunicati sit iure prohibita, nullibi tamen sancitum est eam esse irritam, & leges non sunt temerè aggruandae. Item quia reliqua sacramenta, ut dicemus, ut puta confirmatio, & eucharistia excommunicato exhibita tenent, cur ergo non pariter, & sacramentum poenitentiae? Attamen quis de excommunicatione minori haec opinio vera sit, quia non creditur ecclesia eiusmodi excommunicatū cū tanto rigore à sacramen-

Rit 4 tis

tis arcere: tñ de excoicatione maiori opinio nec est tñ certa, nec tñ tuta. Et ratio est, quia sicut excoicatus, excoicatione maiori prohibetur sacramenta cōferre, ita & ipsa suscipere: sed sic priuatur cōferre, vt absolutio non teneat, saltē si est notatim excoicat⁹, aut manifestus percussor clericorū, vt excipitur in cōcilio Constā. quod quidē & Caiet. & oēs fatētur, & q. seq. probabitur: ergo eadē ratione licet absoluat⁹, nullū est sacramentū. Item quia si excoicatus in foro exteriori aliquam sententiam vel excoicationis, vel de re alia proferre attētet, totum est cassum, & nullū, ergo eadem apparet ratio si sacramentum suscipiat. Et accedit bonum argu. ex cap. Si celebrat. de clerico excommu. vbi habetur, qd si clericus minori excommunicatione irritus sacramenta conferat, virtutis nō carent effectu, cum non videatur à collatione, sed à perceptione sacramentorum remotus: ergo si irritatur, quod si attētet recipere, receptio eius nulla. Quod saltem in excoicatione maiori videtur cōcludi. Item, quia eodem textu habetur, quod si excommunicatus etiā excommunicatione minori eligatur, electio sit irritanda: quia est illa priuatus, & cap. Postulatis. eod. tit. habetur quod clericis excoicationis vinculo innodatis ecclesiastica beneficia conferri non possunt, nec ipsi ea possunt sine dispensatione retinere: ergo eodē mō videtur sacramentū irritū. Et ad demū argu. Ecclesia potuit excoicatos maiori excoicatione pter mortis articulū sic à sacramētis arcere, vt attēta susceptio esset irrita, sicut potuit sacramētū matrimonij inter cōsanguineos, & affines irritare: sed vt Aug. supra citat⁹ ait, nulla poena maior est in ecclesia, q̄ excommunicatio: ergo per maiore excoicationē susceptio irritatur: alioqui non esset illa maxima poena. Nō eqdē prius sentētiā Caiet. refutauerim: sed tñ neq; in re tanti momēti, tñ libet ei subscribere. Et ad primū igitur arg. rñtur, quod etsi fructu charitatis: nepe, suis meritis apud Deū nemo priuari possit, nisi per suum proprium peccatum: quia illa nō pendent ex applicatione ecclesiæ, tamen suffragijs, & orationibus communibus, quas ecclesia instituit, potest quencūque priuare, quē iudicat esse sibi inobedientem. Et ad secundū verò respondetur, qd quāuis nemo in hac vita sit Satane permittendus eo fine, vt in perpetuum crucietur, quia de nullo est quandiu viuut desperandū, cōgruit tamē illū ei trade-

re ad tempus eo fine, vt ad cor redeat, & per dæmonē correptus corrigatur, & saluus fiat in die domini, vt ait, ad Corinth. Paul. & vt ait, de Hymenæo, & Alexan. 1. ad Timoth. 1. vt discat nō blasphemare, ac perinde nō peccare. Non quod dæmon intentionem habeat hoc docendi, sed quod homo eius incurfionibus vexatus, id discat.

ARTICVLVS. II.

Vtrum pro quocūque pēto, etiā pro tēporali dāno iuste possit homo excommunicari.

Secundus articulus est de criminibus, pro quibus potest excommunicationis sententia ferri. Et arguitur, qd pro peccato per qd damnum solum temporale datur, ferri nequeat. Poena non debet excedere culpā: sed excommunicatio est priuatio bonorum spiritualium, quæ lōgē dignitate excedūt bona oīa tēporalia, ergo pro dāno dato in tēporalibus non est satis aliquē excoicare. Et secundū. Quia excoicatio est seuisima poena, qua ecclesia vti potest: temporalia autē bona sunt bonorū minima: ergo si pro illis ecclesia excoicaret, nō haberet aliam poenam, quā pro maioribus criminibus posset infligere. In contrariū est qd Petrus, vt legitur Acto. 5. Ananiam & Sapphirā pro defraudatione p̄ij agri vita multauit: ergo eius excoiplo potest ecclesia pro damnis tēporalibus illatis excommunicare.

Plurimū ponderandæ sunt causæ sententiæ excoicationis ferendæ: nā poena grauissima non nisi grauissimo iudicio decernenda est. Ad quæstionē ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Sententia excoicationis maioris: hoc ē, anathematis ferri nequit, nisi p peccato mortali. Decretū est cōcilio Meldē. can. Nemo episcoporum. 11. q. 2. quā S. Th. dist. 18. q. 3. & doctores oēs vno cōsensu suscepiūt. Probat⁹, quia per huiusmodi excoicationē quodā mō excluditur hō à regno cōelestis: hoc est, ab ecclesiasticis subsidij, q̄ Dei amicis ipēdūt: ergo ecclesia id facere nō debet, nisi vbi iudicauerit hōiē mortale admisisse crimē, quo charitas, & gratia tollitur, quā hō est acceptus ad regnū. Et secundū arguit. Quia crudele esset cōtra naturā peccatum si medic⁹ in leuib⁹ morbis atrocissimo vteretur medicamine: potissimū, si Chirurg⁹ sine causa membrū amputaret infirmo: ergo & excoicare, nisi pro graui causa. Quinimod eadē conclu-

conclusio colligitur ex verbis Christi Matt. 18. vbi dicens, Sit tibi sicut ethnicus & publicanus, de peccato mortali sermonem faciebat. Prædixerat enim, Non est voluntas ante patrem vestrum, vt pereat vnus de pusillis istis. Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Et si te audierit iam lucratus es eum. Loquebatur ergo de peccato, per quod homo perit, quod non est nisi mortale & dum resistit animam suam lucratur. Idq; ex diligēti cautela cōstat, quam iubet per admonitionem adhiberi antequā habeatur vt ethnicus. Imō & nomine ipso, ethnic⁹, designatur mortale crimē. Quod si quis in cōtrarium arguat ex cōcilio Carthaginensi. 4. cap. 24. vbi habetur, quod si sacerdote in ecclesia verbum faciente quispiam exierit, excommunicetur. Quod intelligendum videtur de maiori excommunicatione secundū Gregorium nonum cap. Si quem, de sententia excommunic. vbi ait, quod cum sub hac forma dicitur. Illum excommunico, vel simili à iudice excommunicari contingat intelligitur de maiori, & tamen exire ab ecclesia non apparet peccatum grauius quā veniale. Respondetur primū, quod ille textus concilij intelligitur de minori secundū antiquā formam qua excommunicari non erat, nisi priuari sacramento eucharistia. Decretum verò Grego. intelligitur de forma noua quando à iudice cognita causa sentētia excommunicatio nis pronunciat⁹. Præsertim qd fortasse canō concilij intelligitur quando quis præmonitus concionem audire contemnebat, quod tunc habebatur vt mortale. Et hinc emergit aliud argumentū. Apparet enim nec minorem excommunicationem incurri debere pro minori peccato quā mortali: quippe cum per ipsam homo priuetur sacramentorum participatione, quæ sunt subsidia ad regnū celorū potiora quā orationes, eo qd sūt causa gratiæ: & tamen excommunicatio minor, vt infra videbitur, per solam cōmunicationem cum excoicatis incurritur, quæ non est nisi veniale peccatū. Respondetur non esse cetera paria, tum qd orationes & suffragia sunt perennia & continua subsidia, quorum ideo priuatione homo grauius læditur: receptio aut sacramentorū raro est necessaria, tum præsertim qd vt excoicatio minor facilliter incurritur facillimē ab ipsa fit absolutio. Ex his sequuntur duo corollaria. Primū qd vbiq; siue à canone, siue à iure sub anathematis cō-

sura præcipitur aliquid sub poena maioris excoicationis, intelligitur peccatū mortale esse nō parere, etiā si illius transgressio aliās de se non esset peccatum mortale. Vt si sub tali cōminatione iuberentur ciues ire ad concionē de fide, vel ad processionē pro sospitate reipublicæ. Nā cum prelati ecclesiastici sint iudices in spiritualibus, eo ipso qd sub tali poena præcipiunt, cōstituant illud vt præcipuā virtutem, cuius omisio sit mortalis. Nisi vbi tanta esset facilitas & abusus excoicandi, vt præceptum de re leuissima manifestum contineret errorem, tunc enim præceptum non ligat. Et secundū corollarium est, qd quoties homo certus est non peccasse mortaliter cōtra obedientiam ecclesiæ, tutam subinde cōscientiam habet nullā incurrisse excoicationem apud Deum, nec esse priuatum ecclesiæ suffragijs: licet quādoq; propter falsam præsumptionem iudex possit eum arcere ab eterno fidelium cōctu. Et secunda conclusio. Non sufficit ad excommunicandum peccatū mortale, nisi sit peccatum inobedientiæ quo quis renuit ecclesiæ obedire. Hęc planē colligitur ex dictis verbis Christi, quibus nō tradidit potestatem excommunicandi nisi eum, qui præmissis salutaribus monitionib⁹ noluerit ecclesiam audire. Ad hoc enim duntaxat hunc gladium ecclesiæ tradidit, vt subditos posset in suam obedientiam cogere. Quare licet quis scelera & flagitia quantuncūq; grauissima commiserit, dummodo ecclesiæ sit parere paratus, potest quidem iudex alio supplicio pro cōmisso crimine cūplere, excommunicare verò minime. Atque id cōfirmatur ex natura ipsa excommunicationis, quæ est expellere hominem à fidelium cōctu & suffragijs & precibus: nemo, nati expoliatio dignus est, nisi ille, qui per inobediētiā ab ecclesia se subducit. Id demū cōfirmatur ex cōcilio Triburiensi can. Certū est. 11. q. 3. Illi, n. statuitur trina excoicationis causa: nepe, cū quis ad synodū canonicē vocatus venire cōtēnit, aut si postq̄ illuc venerit sacerdotibus respuit obedire pceptis aut si ante finitā causæ suæ examinationē à synodo exire psumit. Et quod dicitur de synodi tribunali, intelligitur & de foro cuiuscūq; iudicis. Et tertia cōclusio. Nullū cōsetur inobediētiæ peccatū, ob quod sit sentē. excom. ferenda, nisi admonitio sub excoicationis cōminatione pcesserit vel à iure vel ab homine. Conclusio liquidō ex superioribus elicitur.

Rr s quia

Trina moni-
tiocolligitur
ex euangelio.

quia cum obedientia non sit nisi respectu præcepti superioris, sit ut nisi admonitio præcesserit, nemo censeatur rebellis ecclesiæ. Atqui dum admonitio fit à iure, non opus est ut sit bina vel trina: quia admonitio iuris est solennis, & ideo ipsa valet pro trina. Quapropter qui contra admonitionem iuris in peccatum impingit, eo ipso excommunicationem incurrit. Quando autem fit à iudice tunc propter maiestatem iudicij: quæ ante excommunicationem est necessaria, oportet per trinam admonitionem explorare an tanta sit subditi contumacia, ut digna sit, quæ illo mucrone confodiatur. Atque ista trina admonitio colligitur ex Euangelio loco citato, Si peccauerit inter frater tuus, &c. Vbi peccantem fratrem admonetur Petrus corripere priuatim, & si tunc non audierit, iubetur secundo adhibere duos testes, quos si non audierit, iubetur denunciare ecclesiæ. Ex quo in concilio Rhemagen colligitur trine admonitionis necessitas. 16. q. 7. can. Omnes decimæ, sub his verbis. Statuimus, ut decimas dare nolentes secundum Domini præceptum admoneantur semel, secundo, & tertio: qui si non emendauerint, anathematis vinculo feriantur. Idemque habetur ex Decreto Nicolai cæ. De presbyterorum. 17. quæst. 4. Neque obstat illud Pauli ad Titum. 3. Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem deuota, quia licet non numerauerit omnes tres euangelicas, attamen secundum ecclesiæ interpretationem constat hæreticum esse subuersum, nihilominus adhibetur tertia, ut ad audiendam sententiam compareat. Vnde iudices huiusmodi monitiones præmittentes decreto Innocen. 3. in concilio Lateranensi ca. Sacro. de sententia excommunicata. & decreto Innocen. 4. in concilio Lugdunensi ca. Cum medicinalis, eodem titu. lib. 6. interdiciuntur ingressu ecclesiæ per mensem, alijs in super potnis, si visum fuerit, mulctandi. Ex quo colligitur esse peccatum mortale. Et quauis nonnunquam causa instanti & urgente una sufficiat monitio pro tribus, debent nihilominus tria iusta interualla designari, ut reus inducias respiciendi habeat, ut ca. Constitutionem, de sententia excommunicata. in. 6. cautum est. Veruntamen laudabilis hic & necessarius iuris ordo, contra iuris decorum, nec sine populi detrimento à multis hoc tempore negligitur sanè cum quacumque occurrere cau-

vna p. trina.

sa unam putant pro tribus sufficere monitionem, eandemque sine competentibus interuallis. Quando causa quidem urgentissime instaret, ut quando clericus in sacris repente in supplicium arriperetur, fasset celeri illo remedio uti, aliàs verò non dicam nefas esse, sed tamen profectò iuris maiestas non seruatur. Fuit enim intentio iuris, ut seorsum illæ fierent monitiones, ut reus, si non aliter, saltem iterata monitione tempus haberet compungendi se se. Quod si seisciteris vtrū illa trina monitio, vel una cum interuallis, sit de essentia excommunicationis, ut illo iuris ordine prætermisso sententia sit nulla. Apparet. n. esse de essentia quia est ordo correptionis fraternæ expressus in euangelio loco modo citato Matth. 18. Respondetur nihilominus non esse de essentia: nam in allegatis capitulis, Cum medicinalis, & Constitutionem Pontifices non censent talē excommunicationem prætermisso illo ordine esse iure irritam sed iubent recurrendum ad superiorem, qui illam, si æquum iudicauerit, irritet. Vnde ad ordinem euangelicum respondetur, quod licet illa sit in præcepto, ut obseruetur, non eo ipso, quod prætermittitur, irritatur excommunicatio. Tamen si cap. Statuimus, de sententia excommunicationis lib. 6. caueatur, ne participantes cum excommunicatis innodentur excommunicatione maiori antequam canonica monitio præcedat: quod si aliter fiat excommunicatio non teneat. Et ideo in illo particulari casu non teneret. Dubium autem grauius est, vtrum saltem aliqua præcedens admonitio sit de essentia, licet non trina nec bina. Quod est querere, vtrum pro peccato præterito quod nulla vel à iure vel ab homine admonitio præcessit, possit quis excommunicari: sicut pena pecuniaria, aut alia quauis puniri. Caietanus enim. 2. 2. q. 69. art. 2. dicit quod sicut potest excommunicatio comminari ne fiat peccatum futurum: ita & post factum potest excommunicari, qui fecit, non solū sub conditione si non restituerit, sed absolute. Et probat exemplo. Gregorius in cap. Quidam maligni. 5. q. 1. vbi sanctus ille Pontifex excommunicauit quendam secretum infamatorem, qui libellum famosum in publicum ediderat. Et quauis illic dicat Papa quod si non exierit, & publice confessus fuerit, sit excommunicatus, ait nihilominus Caietanus, sententiam non ferri in conditionē si se non prodiderit, sed in perpetratum crimen

Dubium.

Graue dubium.

Caiet.

Quarta conclusio.

Caiet. 4.

Dilucio.

Rationes ad.

Can. Quidam.

men æditi libelli. Contra hoc autem statuitur quarta conclusio. Pro nullo peccato præterito quumuis grauisimo & enormissimo, cuius nulla monitio præcessit sub excommunicationis nota, potest excommunicatio ferri: adeo de essentia est monitionem aliquam præcedere ut absque illa excommunicatio non teneat. Et sanè miror doctissimum Caietanum contrarium sensisse, non modò quia nemo unquam hoc dixit, verum quia auctoritati in euangelio concessæ aduersari videtur. Nam in euangelio non apparet alia facultas ecclesiæ concessa, ut quæpiam habeat tanquam ethnicum & publicanum, quā si eam non audierit. Nullus autem dicitur ecclesiæ non audire, nisi fuerit ab illa præmonitus, imò nec dicitur non audire, ut dignus sit excommunicatione, nisi sub eadem censura fuerit iustus. Nam tunc ecclesiæ aperit suam mentem, illud præcipere sub reatu peccati mortalis. Nec valet arg. si quis arguat, eum, qui quodcumque committit mortale delictum, satis fuisse præmonitum diuino iure, naturali, aut humano, quod violat, ut excommunicari debeat: quia Deus licet transgressores iuris æterna damnatione condēnet tamen excommunicationis censurā, quæ est priuatio bonorum ecclesiæ, ipsi ferendā commisit aduersus eos solū, qui eam non audierint. Vnde can. Omnes decimæ 16. q. 7. ius diuinum ad hoc allegatur, ut secundum Dñi præceptum qui excommunicatur ter sit præmonitus. Et cap. Romana, de senten. excom. lib. 6. cauetur, ne vlli iudicum pro culpis præteritis vel presentibus excommunicationis sententijs absque competentis monitione præmissa promulget. Et si contra præsumpserint, iniustas nouerint esse illas. Et accedit ratio, quod cum excommunicatio non possit nisi pro peccato mortali ferri, si quis pro peccato præterito excommunicaretur, sepe eum excommunicari contingeret, qui iam esset per contritionem in gratia. Atque id demum ex obseruatissimo ecclesiæ more & vfu cõpertissimū est, quæ neminē unquam excoicet pro peccato præterito, sed eū, qui furatus aliquid est, si non restituerit, aut eum, qui iniuriam intulit, si non satisfecerit. Quapropter vbi primū malefactor restituerit, quauis possit in ultionem criminis alia pena plecti, est nihilominus quantoties ab excommunicatione absolueendus. Idque planissime ex eodem can. Quidam maligni, constat. Gregorius enim illic non cogitavit illū excommunicare, pro commisso crimine, sed

iussit, ut ille diffamator se proderet, quod ipse iure naturæ tenebatur, si aliter non posset famam alterius resarcire, & nisi periculum ei capitis immineret. Cum in his enim exceptionibus intelligitur illud Chrysost. Non tibi dico, ut te prodas can. Quis aliquando, de poeniten. dist. 1. Et ideo adiecit Papa, quod quando diu exire renueret: hoc est, satisfacere, ut debebat, à sacrosancta eucharistia abstinere: nam quia erat in peccato mortali tenebatur abstinere. Quod si à sacramento non abstineret, anathematis ultione percuteretur. Itaque sub pena excommunicationis fuit præmonitus ne ad sacramentum accederet, quod si sumeret, laqueo excommunicationis colligaretur. Itaque nunquam excommunicatio fertur sub hac forma. Quia hoc fecisti, sed, Nisi hoc feceris, ut cap. Præterea requisiti. de appellatio. Vel quicumque hoc crediderit, dixerit, aut fecerit, ut excommunicatur à iure hæretici, percussores clericorum, &c. Quo igitur prima conclusio luculentior fit, adnotandum, non solū peccatum mortale esse ante anathematis sententiā necessariū sed requiritur graue. Nō negatur quod pro quocumque peccato mortali inobedientiæ lata teneat, sed quod non debet ferri nisi pro graui & enormi. Pau. nāq. antequam incestuosum traderet Satanæ enormitatem criminis, exaggerauit dicens. Audite inter vos fornicatio & talis fornicatio, qualis neque inter gētes. Et hæreticum iubet post unam & secundam monitionem vitare. Et similiter Ioā. in. 2. Cano. hæretico, ait neque Aue dicendū. Et Aug. can. Corripiatur, 24. q. 3. ait, pro diuersitate culpā subditos corripiēdos, minoribus vel amplioribus poenis. Vbi subdens excoicationem esse poenarum maximam, insinuat non esse imponendā nisi pro maximis peccatis. Et Prosper cā. Ecce ait, leue medicamentū applicadū prius deinde velut igne pię increpationis vrendū vulnus. Deinde si hæc non suffecerint, refecadum putre membrū. Itaque quousque homo esset incorrigibilis, non esset excommunicandus, ut ibidē ait Anacle. can. Tā sacerdotes. Et. 1. q. 3. cā. Nullus, admonet cōciliū pro paruis & leuibus causis neminē à cōmunionē suspendendū, præter eas culpas, pro quibus antiqui patres arceri ab ecclesiā iusserunt committentes. Vnde S. Thom. in præsentiarum non censet ferendam esse excommunicationis sententiam pro damno temporali, nisi sit pro spoliatioe bonorum ecclesiæ, & pro

Chryso.

R. 2. c. 1. 1.

S. Thom.

& pro decimis, ut habetur. 16. q. 7. can. Oes decimar. Et re vera si anathemata, quae iure decreta sunt consulantur, nunquam ecclesia in more habuit acerrimo anathematis mucrone percellere, nisi insignes criminosos, ut hereticos, schismaticos, clericorum percussores ecclesiarum violatores atque id genus alios. Quocirca negare non possumus, quin splendorem illum antiquum nonus usus (ne dixerim abusus) magna ex parte obtinuit. Adeo ingens est excommunicationum frequentia, eademque pro damnis non solum meret temporalibus, verum, & pro minimis causis. Est quidem poena spiritualis mortis, & tamen pro rebus decernitur, pro quibus vix homo drachma argenti multaretur: pro minimo scilicet furto, vel holere, vel fructuum. Et cum sit poena quae non nisi alijs multis tētatibus remedijs & poenis deberet adhiberi, nihil prius iudices precipere sciunt nisi sub poena excommunicationis. Imo citationis schedulas subscriptas notarijs cōdere dunt, in quibus quorum ipsi voluerint nomina inscribāt. Quae utique ratione fieri nequit minus, quin & auctoritas ipsa vilescat, & populus vix possit ab excommunicationis sententia liberari. Neque sufficiens est quorundam iudicum excusatio dicentium, se sepe non habere excommunicandi intentionem: nam cum subditos illa intentio lateat, non excusantur a peccato dum contra conscientiam non obtemperant. Et longē peius est homines in peccatum conijcere, quam poenā subiacere excommunicationis. Inter hæc & hoc quoque adnotandum non est praeterendum, quod dum debitor notus est, & notum debitorum, nullatenus permittendum esset, ut per viam excommunicationis creditor debitorē solvere cogat. Id quod in locis, ubi episcopi utranque habent iurisdictionem, civilem scilicet, & spiritualem, in usum abiit. Enimvero excommunicatio non habet locum nisi ubi alia non est via possibilis putā, quando furtū ab occulto fure factum est. Quando verò vel in foro civili, vel alia seculari via res potest transigi, certe fas non est per potestatem spirituales qua homo priuatur suffragijs spiritualibus, procedere. Profecto non est aliud quam religio, dicere tam immodicum excommunicandi remedium praesentaneo remedio indigere, quā solis sancta sedes, vel oecumenicum concilium adhibere legitime potest. Et iam verò diximus eū qui certō scit peccatū ino-

Censura.

Nota.

Iudicium dant excusatio.

Admonitio

Casus in quibus excommunicatio non tenet

bedientia non commississe, tutum esse in conscientia se non esse excommunicatum. Id aut pluribus modis potest contingere. Primum, ut si excommunicatio intolerabilem manifestumque errorem contineat, ut pro re minima. Imo licet feratur, pro re notabili, quae tamen in tali casu, sit parua non incurritur, ut quauis percussores clericorum sint excommunicati, & qui sanguinem in ecclesia effuderit, nihilominus corridentes clerici pueri in ecclesia se pugno percusserint mutuo, & sanguine natibus emiserint, vel etiā ex capite in parua copia, nulla innodatur censura. Secundo si feratur pro re, in qua homo obediētia non potest quia nemo ad impossibile obligatur. Vt si qui aliena depraedatus est excommunicatur nisi soluerit, & tempore, quo excommunicatur non sit solvendo, nullatenus excommunicatio inuenit. Quare si est occultus, absque scrupulo potest iateresse diuinis. Quamquam hic cauenda est fraus: si enim non potest in totum, tenetur tamen in partem, quam potest, etiam cum detrimento victus & vestitus: non enim licet arte alieno, maxime per iniuriam sublato, honorem & estimationem proprii status seruare. Atqui si tunc non habet unde solui, arbitror potest tamen dum habet sub sententia eiusdem excommunicationis, quae semper durat. Et vice versa: si quando excommunicatio fertur est solvendo, tunc si non soluit, incurrit. Quare licet postea in egestatem incidat, semper manet in foro ecclesiae excommunicatus quauis quoad Deum sit in gratia. Tercio potest contingere, ut homo excommunicatione non vincatur, quando deficit causa excommunicationis. Exempli gratia. Siquis rem meam detinebat, quam quia aliter recuperare non poteram, ego clam ab illo furripui, tunc si eius petitione publicitus sub excommunicationis censura praecipitur, ut quicumque eam habuerit reddat, vel manifestet: ego non teneor precepto parere, si modo certissimus sum rem esse meam. Dum autem sub eadem censura praecipitur, ut quicumque habuerit has vel illas scripturas quae quoquo pacto ad aliorum ius attinent, tunc proferendae omni no sunt, nec sufficit, ut qui habet se excuset dicendo quod inde vexatione timet, nisi forsitan omni dubio procul manifestissimum sit taliter illas ad meum ius conducere, ut nullatenus ad alterius ius confirmandum attineat. Tamen in foro seculari ad viam exco-

1. Casus.

2. Casus.

3. Casus.

di succurrere, ad occulta instrumenta exploranda, saltem ad compellendos occultos testes, ut in iudicium prodeant, nec mos prius est, nec res forte legitima, sed humana avaritia bonorum temporalium, seu idolorum cultrix istarum fuit ecclesiasticarum censurarum inuentrix. Arguitur autem quod pro peccato minori, quod sit mortale possit ferri excoicationis. Vbi venire solet, ut quis ex vinea aliena duos tantum aut decem racemos furripuerit, quod non est nisi veniale, & alij pariter sex & sic multi totā vindemiauerint vineā, nec tamen sint criminis consortes: quia non simul praedam fecerunt, tunc quia damnum totum simul magnae estimationis est, potest ferri sententia excommunicationis, ut restitutio fiat: & tamen nullus peccauit mortaliter. Respondetur, quod casus profecto non nisi quā rarissime contingere potest, ut damnum sic datum tam ingens sit, ut censuram iustificet. Si tamen accideret, dicendum est quod quāuis accipere, non fuerit mortale crimen, nihilominus quia pro toto damno excommunicatio fuit iusta, quicumque tenetur sub peccato mortali id, quod absulit, restituere, nisi tam parum sit, ut pro nihilo reputetur. Quartus demum casus, quo quis ab excommunicatione excusatur, est ignorantia, de quo perplexius inter doctores cōtrouertitur. Distinguitur enim de ignorantia multipliciter. Est namque ignorantia facti, & alia iuris. Et iuris quidem, aut dum excoicatione lata est a iudice, vel statuto iudicis ordinarij, vel a iure communi. Et tam ignorantia iuris, quam facti potest esse vincibilis, aut inuincibilis. Et ut quae certa sunt ante incerta praemittamus sit prima propositio. Quicumque inuincibiliter ignorat factum censurae excommunicationis subditum, excusatur ab illa censura. Ignorantia inuincibilis est quam quis non potest, vel non tenetur vincere. Propositio haec expressa est in iure cap. Si verò, de senten. excommunic. ubi habetur, quod qui percussit clericum, quem ignorabat esse clericum, anathemate non lēditur: nam ut ait Grego. cap. Cognoscentes, de constitutio. Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non cōuenit. Secunda propositio. Quandiu quis excommunicatione a iudice lata inuincibiliter ignorat, etiam si contra id, quod prohibuit, faciat censuram non incurrit. Probat, quia eiusmodi subditus inobediens non censetur. Vt fur occultus dum censura excoicationis in

Argument.

Responsio.

4. Casus de ignorantia.

1. Propositio.

2. Propositio.

eum, qui furtum fecit, nisi restituerit, fulminata est, quādiu inuincibiliter ignoraret, vinculo illo non ligatur. Tertia. Qui statutū iudicis ordinarij inuincibiliter ignorat, quiscōtra fecerit, nulla irretitur cēsurā, Tex. est expressus, in c. Vt aiarū de constit. in. 6. Et per hoc cōfirmatur secūda propositio: nā si inuincibilis ignorantia statuti excusat, fortiori rōe excusabit illa, quae est mandati aut sententiae iudicis. Quando verò ignorantia est crassa & culpabilis non excusat. Atqui de his tribus asseritis nulla est inter doctores cōtrouersia. Dubium autem praecipuum est de ignorantia iuris communis. Sūt enim autores tam theologij, quā iuriconsulti auctoritatis minime contemnendae, qui sustinent, quod quauis quis ignoret ius ecclesiasticum, quo sub sententia excommunicationis factum aliquod prohibetur, satis est, ut sciatur esse iure diuino vel naturali prohibitum, ut in sententiam excommunicationis incuratur. Sic sentit Scotus in. 4. dist. 6. quaest. 8. cum quo consentit Adrianus quaest. 3. de clauibus. Et est glossa super cap. A nobis in. 2. de sententia excoicationis. Et opinio Ioannis Andreae super dicto cap. Vt animarum, quae & Bartolo placuit super l. Cunctos populos. C. de summa trinitate. Distinguit enim Adrianus dicens quod dum aliquid sub censura excommunicationis iure prohibetur, quod per se antea erat licitum ignorantia inuincibilis censura excusat ab illa. Sed tamen ubi prohibetur id quod aliās erat lege prohibitū, canon censore licet ignoretur satis est ad incurrendū in illa quod sciatur esse aliās illicitū. Et ego opinio probabilis, quā cui sustinere libuerit, non deerit patroni. Contrariū tamen tenet Pano. sup. tit. eod. c. A nobis. Et Anto. 3. p. tit. 25. c. 33. quos Sumiste sequuntur, ut Syl. verb. Excoicatione. 2. & ultimo, utrobique. §. 3. Et summa Angelica & Rosel. Imo videtur etiā opinio Innoc. super c. Si verò, citato, & illic aliorum expositorum, quos ratione non adferat. Et reuera haec est longe verisimilior, imo si quae hactenus diximus vera sunt: est certe vera. Quare haec sit 4. Propositio, ut quae supra posita est, generaliter affirmetur. I. quicumque inuincibiliter ignorat mandatum ecclesiae sub censura excoicationis latū nūq̄ in eā impingit, quicūq̄, sciat factū esse aliās illicitum. Probat, quia (ut hoc de ceteris repetamus) auctoritas excommunicationis non est in ecclesia nisi in illum, qui ei non obedit, ut patet in euangelio: qui autem inuincibi-

3. Propositio.

Dubium.

Opinio. 1.

Distinction.

4. Propositio.

Ratio

inuincibiliter ecclesie in illa ignorat, nullatenus ei est inobediens, nec dicitur eam non audire, ut verbo euangelico utamur neque; eam offendit nam qui canonem ignorat, eius conditorem minime offendit: ergo censura excommunicationis non implicatur. Unde ad rationem Scoti respondemus, aliud esse Deum non audire, atque aliud non audire ecclesiam: qui ergo facit contra ius diuinum naturale, non audit Deum, sed tamen propter hoc ne mo excommunicatur, quoadusque sit non audiens ecclesiam id sub censuram excommunicationis prohibentem: alioquin licet culpa contra Deum committatur, non tamen contra ecclesiam.

Primum argumentum

Secundum argumentum

¶ Et arguitur contra Scotum. Si sua vera esset opinio, sequeretur, quod si quis sacerdos occideret, quem sciret esse hominem, ignoraret tamen inuincibiliter esse sacerdotem illa quearetur censura canonis, quod scit iure naturali, interdictum: consequens tamen, licet non desint, qui concedant, profecto est contra citatum canonem. Si vero, Secundo arguitur. Ignorantia facti & iuris hoc solo differunt, quod cum plures sint qui teneantur scire ius non tam admittitur ignorantia inuincibilis iuris, quam facti. Caterum profecto pariter excusant ignorantia iuris & facti: aut contra quod peccatum est ut habeat locum excoicatio, non est nisi ecclesiasticum: ergo eius ignorantia inuincibilis ab excommunicatione excusat. Si ne distinctione nanque ait Innocentius canon. Proposuit. 82. d. quod ignorantibus venia datur. ¶ Quare distinctio illa, quam Adrian. refert, scilicet, quod quando iure sub censura excommunicationis prohibetur aliquid, quod alias erat licitum, tunc ignorantia canonis excusat. Si tamen prohibetur, quod alias erat illicitum, ut percussio clericum, tunc ignorantia iuris non excusat a censura, nihil ad rem facit. Nam discrimen non est, nisi quod dum adhibetur censura rei alias illicitae, qui ignorat canonem, peccat nihilominus contra Deum quod non contingit in secundo casu. Sed tamen quantum ad censuram par est ratio utroque, ut ignorans excusetur. ¶ Tercio demum arguitur. Cum poenae, ut est in regulis iuris, sint potius restringendae, quam ampliandae, ellio utraque opinio probabilitatem haberet, haec nostra eligibilior est, ne absque urgente ratione homines asseramus crebris excommunicationibus inuolui. Imo vero in citato cap. Ut animarum, fundamentum hae opinionis

Tertium argumentum

nio habet, tamen si Adrianus in suam partem illud vertat. Arguit quippe sic, Pontifex in illo cap. admonens, quod ignorantes non ligentur sententia per statuta ordinario pro latis, ius aliquod nouum idemque necessarium credere voluit: si autem ignorantia inuincibilis iuris summi Pontificis iure communi contenti a poena excommunicationis excusaret, non opus esset ius illud codere: quia a fortiori intelligitur excusare ignorantia statuti: ergo mens Pontificis fuit, quod ignorantia statuti excusaret, non autem si censura esset de iure communi. Ad hoc autem negatur ius aliquod nouum illic Papam tulisse, imo fuit declaratio communis iuris, contra quod ordinarij iudices credere possent ignorantiam inuincibilem suorum statutorum non excusare: & ideo Pontifex declarando ius commune contrarium statuit. ¶ Secundum argumentum sumit Adrianus ex ca. Cum illorum, de sententia excommuni. ubi Papa quosdam reprehendens, qui propter manuum iniectioem in clericos excommunicati, ordines suscipere non formidabant, distinguens, quod si sciebant se esse excommunicatos, perpetuo ab ordinibus deponerentur. Si autem ignorabant vel factum, quia non erat delicti memores vel iuris tunc ait cum illis posse dispensari. Quo verbo insinuat fuisse excommunicatos etiam ignorantes. Respondetur, quod illic Papa non loquitur de ignorantia inuincibili, ut Adrianus putat, sed de vincibili, quae non excusat. Idque ex eo probatur, quod indiscriminatum loquitur de ignorantia facti & iuris: & tamen de ignorantia facti inuincibili nemo dubitat, neque Adrianus neque Scotus, quin excuset: cum ergo censet illos excommunicatos, manifeste loquitur de ignorantia vincibili. Et confirmatur, quia ignorantia illius solennissimi canonis. Si quis suadente, vix potest esse inuincibilis. Aliter tertio arguitur. Licet quis ignoret poenam civilem, neque, quod homicida vel fur est reus mortis, nihilominus quod illa peccata committit, incurrit poenam, & idem est de ecclesiastica irregularitatis censura. Licet enim quis ignoret ius, quod excommunicatus celebrans, vel bigamus est irregularis, nihilominus quod bigamus est, aut excoicatus celebrans incurrit illam censuram: ergo idem est de excoicatione. Negatur consequentia, ad hoc enim semper habendus est oculus, quod censuram excommunicationis proprium est, & singulare, ut neminem nisi inobedientem, ac praui

Argumentum

Solutio arg.

Secundum argumentum

Solutio 2.

Argumentum

prauia monitione liget, ut ex euangelio colligitur. Reliquae vero poenae sequuntur naturam delicti, cui per legem decretae sunt, licet lex illa poenalis ignoretur.

Solutio 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum respondet S. Tho. quod quantitas culpae non attenditur ex nocumeto, sed ex voluntate contra charitatem: & ideo licet poena excoicationis sit maior, quam damnum temporale, non tamen quod voluntas nocendi proximo contra diuinum mandatum. ¶ Secundum vero argumentum bene probat, quod excommunicationis non debet ferri pro quocumque peccato mortali, nisi sit graue: nihilominus pro iniquilibus etiam potest eadem poena infligi. Suspenditur enim fur si furatur mille aureos, & si furatur centum.

Solutio 2.

ARTICVLVS. III.

Virum excommunicatio iniuste lata nullius sit effectus.

Parti negati.

Articulo praecedenti, qui est de excoicationis iustitia disputatus, annexum est querere, utrum excoicatio iniuste lata vllius sit effectus. Et arguitur, quod nullus sit: quoniam cum per excoicationem auxilijs ecclesiasticis spiritualibus, quae tanti sunt pretij, homo denudetur, nulla fert ratio ut per iniustam sententiam tam ingens damnum detur. Quod & autoritate Hieronymi fulcitur super Matt. cap. 18. ubi ait, quod hoc sit de supercilio Phariseorum, scilicet, astringere esse ligatum, vel solutum, qui ligatur, vel soluitur iniuste. ¶ In contrarium est verbum Gregorij, 11. q. 3. Sententia pastoris siue iusta siue iniusta tenenda est.

Ititero.

Parti affirmatiua.

Decisio articuli.

Prima conclusio.

Ratio coela.

¶ Documentum hoc Grego. in causa fuit, ut doctores hanc disputarent quaestionem. Ad quam ideo per distinctionem quatuor conclusionibus respondetur. Excoicatio enim ut ait S. Tho. praedicta, d. 18. q. 2. dupliciter fit iniusta. Vno modo ex parte excommunicantis, qui non sana mente, sed ex odio vel ira, sententiam profert. Et de hoc est prima conclusio ab omnibus suscepta. Sententia excommunicationis, quae nullo alio vitio polluitur quam corrupta intentione iudicis, solida est summusque fortitur effectus, quantum index ille quoad Deum iniquus sit, & peccatum committat. Probatur, quia corruptio illa mentis

iudicis non tollit, quin sententia seruet aequitatem iustitiae, quae inter homines est necessaria. Secundo modo potest esse iniusta ex parte ipsius excommunicationis, vel quia causa non est iusta, vel quia iuris ordo fuit praetermissus. ¶ Et de hoc est secunda conclusio bimembris. Si error ille vel in causa vel in ordine tantus est, ut sententiam annullat, nullum habet effectum, aut excommunicationis vim: si vero sententiam non annullat, habet quidem effectum suum, sed nihilominus, qui absque iustitia excommunicatus est, debet humiliter obedire cuius obedientia cedit ei in meritum, & potest absolutionem vel ab excommunicante petere vel a superiore impetrare: si autem id facere contemneret, nihil ducent in excommunicatione manere, mortaliter peccaret. Et hic est sensus verbi Gregorij. Tertio modo contingit sententiam ex parte excommunicationis & excommunicantis esse debitam, licet ex parte excommunicati, sit indebita: nempe, cum quis pro falso crimine in iudicium deferatur, & criminis reus idoneis testibus comprobatur. ¶ Et tunc est tertia conclusio Sancti Thomae. Si humiliter sustinet, humilitatis meritum excommunicationis damnum recompensat. Vbi insinuat, quod sententia etiam tunc habet effectum. ¶ Conclusio istarum prima certissima est, neque vlla indiget discussione: quoniam ubi equitas iustitiae seruatur peccatum proferentis sententiam nullatenus eam vitiat, quantum illam proferret pretio vel prece, & intentione quomodocumque nocendi. ¶ Neque vero secunda est dubitabilis si per singula membra exponatur. Distingunt enim iurisperiti inter sententiam nullam & iniustam. Vnde Paludanus distinet. 18. quaest. 1. art. 4. quinque enumerat modos, quibus sententia est nulla licet Sylu. verb. Excommunicat. §. 1. in quindecim distribuatur. Primus ex parte excoicantis si non sit legitimus iudex vel sit suspensus aut manifeste excommunicatus, vel si est delegatus & fines mandati excoicantis, ut de restituti. spoliatorum cap. ultimo. ¶ Secundo ex parte excommunicati si legitime in tempore appellauit, ut habetur de offi. delega. cap. Cum contingat, & de sententia excommuni. Per tuas. ¶ Tercio ex parte excommunicationis si continet errorem intolerabilem & manifestum contra ius diuinum, aut Pontificium. Ut si quis, ut supra diximus, excommunicaretur, aut pro re minima, aut pro re for

Secunda conclusio.

Tertius modus.

Circa 1. conclusionem.

Circa secundam conclusionem.

1. modus excom. iniusta

2. modus.

3. modus.

4. modus.

5. modus.

Grego.

2. modus.

Tertia rēclū
sio.

re forte, quæ esset virtus, aut pro culpa, quam manifestum est non habere, ut si quis excommunicetur pro debito, quod omnibus est evidens per soluisse. Et quarto est nulla ex causa tacita, licet non sit expressa. Ut cum manifestum sit, ut dist. 18. probauimus, confessos mendicantibus legitime esse confessos, iudex in odium illius privilegij excommunicaret omnes, qui accederent ad eucharistiam, si non essent parochiali sacerdoti confessi. Et quinto, quando prætermittitur ordo iuris, qui sic est de essentia sententiæ, ut prætermittitur illam annullat, ut supra dictum est, secundum cap. Statuimus, & Constitutionem de sententia excommunicandi. lib. 6. ubi præcipitur quod participantes cum excommunicatis non excommunicentur excommunicatione maiori ante monitionem canonicam, aliter excommunicatio non teneat. Sententia ergo, quæ aliquo illorum modorum nulla est, non habet causam ut timeatur, nec de illa loquitur Grego. quod in eius verbis adnotari potest: ait enim, sententiā pastoris esse timendam. Requiritur ergo ut sit pastoris scilicet, legitimi iudicis: & præterea ut sit sententia, & tamen sententia nulla, non est sententia. Sententia verò iniusta, quæ non proinde fit nulla, potest contingere primo ex defectu ordinis iuris, qui non est de essentia, ut si non præcedat trina monitio, aut una pro tribus cum legitimis intervalis, ut ca. Sacro, de sententia excommunicationis. aut non proferatur in scriptis, ut cap. Cum medicinalis, eod. tit. lib. 6. tunc enim licet sit iniusta, est tamen valida. Secundo modo id contingit: quando reuera causa non fuit iusta, nihilominus sententia non continet manifestum & intolerabilem errorem, sed res est dubia, tunc enim non est ipso iure nulla. Et ideo licet reus etiā consilio suorum aduocatorum iudicet causam non fuisse iustam, est nihilominus illi timenda. Quare debet se gerere tanquam excommunicatum in foro exteriori. Et si esset clericus & consecraret, fieret irregularis: Et si sententiæ non pareret quousque appellaret, & recurret ad alia beneficia iuris, peccaret mortaliter non parendo. Imò sententia tunc habet effectum privandi orationibus & suffragijs ecclesiæ. Atque hic est proprius casus, de quo loquitur Grego. ubi ait sententiā pastoris etiam iniustam timendam. Tertia verò conclusio est, quæ multo plus difficultatis seculum adfert, & de qua inter doctores contro-

uerfatur: nempe dum iudex secundum allegata & legitime probata contra innocentem sententiam excommunicationis pronunciat, utrum scilicet eiusmodi sententia totum habeat suum effectum, ita ut excommunicatus non solum in foro exteriori debeat à sacris abstinerere, verum etiam sit suffragijs & communibus orationibus ecclesiæ orbatus, an verò non habeat istiusmodi effectum. Alexander enim. 4. par. 81. membro. 2. Et Ricardus dist. 18. art. 3. quæst. 5. Et post illos Sylue. verb. excommunicatio. 2. §. 2. & verbo Restitu. 8. §. 6. tenent quancunque excommunicationis sententiam dummodo à legitimo iudice proferatur, & intolerabilem errorem non contineat, habere suum effectum. Et intelligunt etiam quantum ad privationem suffragiorum. Verum est tamen istos non expromere hunc casum quando procedit ex falsa presumptione legitime probata. Arguitur autem quod liget quantum ad omnem effectum. Eiusmodi sententia est legitima: hoc est, iuxta leges ecclesiæ prolata, atque adeo sic iusta, ut si iudex eam non proferret, peccaret, ergo ligat quantum ad omnem ecclesiasticum effectum internum & externum. Et ita videtur hic insinuare S. Thom. dum ait, quod tunc humilitatis meritum recompensat excommunicationis damnum, quasi verè sit excommunicatio. Et Gratianus can. Qui iustus. 11. q. 3. ait quod qui iniuste excommunicatur, etiam non sit ligatus quoad Deum, sententiæ parere debet, ne superbia ligetur. Paludan. verò d. 18. q. 1. ambigue loquitur nam art. 1. in 4. concl. ait, quod cum ecclesiæ sciat se posse errare, videtur nolle aliquem ledere iniuste: & propterea non videtur excludere iniuste excommunicatos à participio suorum bonorum. Nihilominus art. 3. dicit, quod sententia iniusta si non sit nulla, licet excommunicatus sit innocens, & per falsos testes condemnatus, est timenda, tum propter culpam: quia peccatum esset non illi obtemperare, tum propter poenam, quia similiter qui eam non seruat, incurrit poenam iuris, licet si esset iusta. Itaque eiusmodi excommunicatus si celebraret, fieret irregularis. Durandus verò eadem dist. q. 4. licet prius dicat quod innocens excommunicatus importat damnum, nihilominus in solutione primi ait, quod licet non participet suffragia intentione ecclesiæ, participat tamen ratione charitatis. Vbi insinuat, quod ecclesiæ priuat eum suis suffragijs, nihilominus ille gaudet

Opinio.

Refutatur opinio.

S. Thom.

Gratia.

Paluda.

Durand.

Quarta conclusio.

Caieta.

Adrianus.

S. Thom.

Iurisconsulto rā distinctio.

Iniusta iniusta per accidens.

Iniusta iniusta per se.

Ratio.

Ratio. 2.

det illis, quod re vera non est sanè concessum: nam tunc ecclesiæ non haberet vigorem in sua sententia quantuncunque legitima. His tamen non obstantibus adhibetur hic ad declarationem tertiæ conclusionis quarta. Ille, qui certus est se esse innocentem, quantum secundum allegata, & probata legitime excommunicetur, in rei veritate non est excommunicatus, neque suffragijs & orationibus communibus ecclesiæ priuatus. Conclusio est Caietani. 2. 2. q. 70. art. 4. ad secundum argumentum quo Adrian. in quodlib. q. 6. ubi fusiùs hanc quæstionem diducit, tandem consentit. Et re vera ratio præcipue huic veritati suffragari videtur. Prudenter enim Caietan. ait, in purè moralibus theologos aliter uti nominibus iudicij, & sententiæ iustæ, & iniustæ, & aliter iurisconsultos. Theologi enim solam rei veritatem contemplantes, non distinguunt inter iudiciū iniustum & nullum. Id quod D. Th. ibidem expressè docet, dicens, iniustum iudiciū non esse iudiciū. Quare idem est iniustum & nullum. Sed quia iurisconsulti non tam ad rei veritatem quàm ad præsumptionem iuris attendunt, distinguunt inter sententiā iniustam, & nullam, dicentes, potest esse iniusta, & nihilominus non esse nulla. Est tamen assertio hæc intelligenda de sententiâ, quæ per se est iniusta. Potest enim esse iniusta per se aut per accidens, quando procedit ex corrupto affectu iudicis: puta, ex odio, vel ira, vel prætermisso ordine iuris, qui non est de essentia. Et tunc non est simpliciter iniusta, & ideo ligat. Sed per se iniusta est ex parte causæ, quæ scilicet non interfuit à qua causa, sed vel iniusta, vel solum præsumpta, ut quando innocens condemnatur. Et quod huiusmodi sit nulla probatur: quia iudiciū, ut ait S. Th. ead. 22. q. 60. art. 1. est determinatio iusti, & sententia est sicut lex particularis in particulari facto: ergo ubi non est determinatio iusti, sed iniusti, non est iudiciū, & ubi non est aqua lex iusti, non est lex: quemadmodum inique leges in genere non sunt leges. Colligitur ergo, quod excommunicatio iniusta ex parte causæ non est excommunicatio, atque adeo quantum est ex natura sui nec ligat nec est seruanda. Secundo probatur, Ecclesiæ non habet maiorem vim ad ledendum homines in spiritualibus, quàm principes seculares in temporalibus: sed in foro civili sententia prolata secundum allegata & probata contra innocentem in foro conscientie non tenet, sed

potest ille condemnatus subterfugere, dummodo non inferat vim ministris iustitiæ, & non soluere id, ad quod condemnatus est: saltem si sine scandalo eximere se potest: ergo neque dum innocens excommunicatur, vlla est in rei veritate excommunicatio: ecclesiæ enim non accepit potestatem ledendi in spiritualibus innocentem, imò illam multo minus accepit, quàm princeps secularis in temporalibus, eo quod pretiosiora sunt spiritualia temporalibus. Quare non accepit potestatem excommunicandi, nisi pro peccato, ut diximus, sed innocens nullum habet peccatum, licet præsumatur. Accedit textus Augustini. 11. q. 3. can. Illud planè non temerè dixerim, quod si fuerit aliquis fidelium anathematizatus iniuste, potius ei oberit qui facit, quàm qui patitur iniuriā. Fateor equidem Augustinum loqui in casu, quo iudex iniustus est: nam dicit, quod ei oberit. Attamen est bonum argumentum, quod si iniustitia iudicis nihil obest excommunicato, neque iniustitia testium falsa testimonia dicentium ei oberit, licet iudex legitime sententiam proferat. Et confirmatur per sententiā Hieron. can. Si quis. 24. quæst. 3. dicentis, Si quis non recto iudicio ab ecclesiâ repellatur, si non ita exit, ut mereretur exire, nihil leditur in eo, quod non recto iudicio expulsus est: innocens autem non meruit excommunicari. Adde & sententiā Gelasij can. Cui est illata. 11. q. 3. ubi ait, quod si sententia iusta non est, tanto curare eam non debet cui illata est, quanto apud Deum, & eius ecclesiā neminem potest gravari iniqua sententia. Ait glossator illic loqui Gelasium particulariter de sententia illata à Dioscoreo, & ideo, quæ erat hæreticæ sententiæ esse nullam. Sed tamen hæc glossa nulla est, quia Pontifex generaliter loquitur de sententia iniusta, & tamen illa, quæ fertur in innocentem, licet ex parte iudicis non sit iniusta, est tamen natura sua vana, quantum ad excommunicatum attinet. Hinc fit, quod taliter excommunicatus, si est sacerdos, & celebrat, nullam irregularitatem, nec poenam iuris incurrit in conscientia: est quæ adeo ei licitum, ubicunque citra scandalum, id facere valuerit, sacris se perinde ingerere, ac si non esset excommunicatus. Arguet tamen quis forsan in contrarium. Primum, quod tunc verbum Gregorij non habet locum: scilicet, quod sententia iniusta sit timenda, tum etiam, quod distinctio illa celebris

Ratio. 3.

Ratio. 4.

Ratio. 5.

Glossa.

Argum. b. m. m. m.

Sil lebris

Solutio.

Solutio. 2.

Gratia.

S. Thom.

Solutio arg.

lebris inter sententiam nullam, & iniustam
explicatur. Respondetur autem, quod iam ver-
bi Gregorij expositum est, illo casu intelligi
quando sententia non habet intolerabile er-
rorem, sed aliquale est dubium, & ambiguitas
an sit iusta. Quare quod certum est se esse innocen-
tem, non habet causam eandem timendi senten-
tiam. Ad secundum respondetur, quod hanc as-
sertio non aduersatur distinctioni de iniusta,
& nulla sententiam distinctione non intelli-
gitur quantum ad rei veritatem in conscien-
tia. Et ideo restrictio locuti sumus, quod sententia
in innocentem lata ex natura sua non est ti-
menda: quia est nulla, sed nihilominus ratio-
ne scandali est ei obtemperandum in foro ex-
teriori. Nec vero solum ratione scandali, sed
ratione etiam obedientie, quae debetur prae-
lato in foro exteriori. Nam tunc potest iudex
eum reijcere ab ecclesia, cui si resistat, peccaret
mortaliter. Si tamen peregre proficisceretur
ubi non posset venire in notitiam iudicis, neque
eorum, qui audierunt sententiam, potest se-
ntentia tanquam non excommunicatum gere-
re. Idem fere est de sententia iniusta, quae sci-
licet non continet intolerabilem errorem. Si
enim re vera non habuit causam iustam, nul-
la est in rei veritate, nec ligat in conscientia,
sed tamen quia privato homini non inveni-
bit iudicare sit iusta nec ne, parendum est ei
donec procuretur remedium iuris. Et ideo non
dicitur nulla, sed renocanda. Et fortasse Gra-
tianus ubi supra citatus est, nihil aliud vult, quod
sit ei in foro exteriori parendum. Et hoc
foran duntaxat est, quod dicit S. Thom. sed
quia illud grauius exterius est, aliquod da-
mnum, aut illud per meritum obedientiae re-
compensari. Et per hoc patet solutio argu-
menti in capite quaestionis propositi. Si enim
sententia solum est nulla ex defectu ordinis
iuris, qui non est de essentia, dummodo cau-
sam habeat iustam, argumentum non con-
cludit non habere effectum. Si vero sit iniusta
ex parte causae, ut expositum est, concludit
carere effectum in rei veritate, sed nihilominus
scandalum propter obedientiam, quae in fo-
ro exteriori praefectis debetur.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum liceat cum excommunicato in externis, cor-
poralibusque actionibus communicare.

Via dictum est, excommunicatos excludi a fidelium coetu, qui-
ritur, utrum liceat cum illis in
exterioribus, & corporalibus
communicare. Et arguitur a par-
te affirmatiua. Potestas clauum, per quam ex-
communicatio fit, est spiritualis: ergo non ex-
tenditur ad arcendum hominem a contuber-
nio, & commercio humano exteriori, quod
iure naturae & gentium commune est omni-
bus hominibus, sed duntaxat ad priuandum
bonis spiritualibus, quae sunt Christianis par-
ticularia. Secundo. Quod pro charitate in-
stitutum est, ut in lib. de precepto autor est
Bernardus, contra charitatem militare non debet:
sunt autem multae necessitudines inter homi-
nes, quas etiam erga inimicos vinculo charita-
tis exercere debemus, ut visitare infirmos, co-
solari tristes, docere indoctos &c. quae sine co-
muniione exerceri non possunt: ergo si excom-
municati nostra opera indigeant, possumus cum
illis conuersari. In contrarium autem est, quod
Ioh. in 2. cano. praecipit, quod deuantibus a do-
ctrina Christiana, nec Aue dicamus, & Paul.
1. Corint. 5. quod cum illis, qui corruptis sunt
moribus, nec cibum sumamus.

In ista quaestione multae sunt extricandae
particulae. Quas quinque conclusionibus co-
prehendemus. Et prima, quae omnium sit fun-
damentum, est constitutio concilij Constant.
Nullos tenemur euitare excommunicatos, nisi
sint altero duorum modorum excommunicati: sci-
licet, vel nominati, vel quia percussores sunt
clericorum adeo notorii, ut factum non pos-
sit aliqua tergiversatione celari. Id enim fuit
salubriter in dicta synodo ad sedandas timo-
ratas conscientias, & ad adimendos scrupulos
salubriter constitutum. Nam cum aliter exco-
municati non sint manifesti, multi inasperet
scrupuli inter homines, utrum illi, cum qui-
bus conuersantur, sint excommunicati. Et te-
nor autem decreti, quod D. Antoninus 3. part.
titu. 25. c. 2. refert, est huiusmodi. Insuper ad
euitandum scandala & multa pericula, quae co-
scientijs timoratis contingere possunt, Chri-
sti fidelibus, tenore praesentium misericordi-
ter indulgemus, quod nemo deinceps a commu-
nionem alicuius in sacramentorum administra-
tione, vel receptione, aut alijs quibuscumque di-
uinis vel extra praetextu cuiuscumque senten-
tiae, aut censurae ecclesiasticae a iure, vel ab
homine generaliter promulgatae teneatur
abstinere, vel aliquem vitare: aut inter-
dictum

Pars affirmatiua.

Arg. prima.

Secundum argumentum.

Pars negatiua.

Decisio articuli.

Prima conclusio.

Conc. Constant.

Tenor decreti concilij Constantiensis.

Exceptio.

Adrian. Syluest.

Conc. Basili.

Conc. Constant.

Conc. Flor.

Caiet.

dictum ecclesiasticum obseruare, nisi sententia,
aut censura huiusmodi fuerit in vel contra per-
sonam (intellige nominatam) vel contra colle-
gium, vel vniuersitatem, ecclesiam vel locum cer-
tum, vel certam terram (intellige quantum ad
interdictum, non vniuersitas, ut statim dicemus,
non potest excommunicari) a iudice publicata, &
denunciata specialiter, & expresse (Loquitur
de interdicto: excommunicatio. n. potest ferri a iure
sed interdictum notato loco aut persona non nisi p
sententia iudicis). Constitutioibus apostolicis, &
alijs in contrarium facientibus non obstantibus
quibuscumque. Et sequitur exceptio. Saluo si quae
pro sacrilega manu iniectioe in clericum sen-
tentiam latam a canone adeo notorie consi-
terit inuenisse, quod factum non possit aliqua tergi-
uersatione celari, nec aliquo suffragio excusa-
ri: nisi a eodum illius, licet denunciatus non fue-
rit, volumus abstinere iuxta canonicas sanctio-
nes. Requiritur ergo ad euitandum excommu-
nicatum, quod sit ipsa persona, quae excommunicatur, no-
minata, vel manifestus percussor clerici. Hae
constitutiones iam supra dist. 1. q. 5. art. 6. ex-
plicauimus. Refert enim Adrianus quaest. 3. de
clauibus. & Syl. verb. Excom. 5. § 9. postmo-
dum concilij Basiliensis ampliore fecisse exceptio-
nem: nempe, ut teneremur vitare omnes no-
torie excommunicatos quacumque de causa essent ex-
communicati. Et illi literae Basilienses ait Syl. non
dum esse. In quam sententiam citat Panor. in
clem. 2. de sen. excom. & Fel. in c. Rodulph.
de rescriptis. Illam autem exceptionem sunt qui
repellere velint, eo quod Basiliense concilium fuit
schismaticum, & Itali illud non susceperunt, licet
Germani, & Galli illud susceperint. Quocir-
ca, ut ibidem ait Adria. quia de illius autorita-
te plures dubitant, & communiter ei pondus
autoritatis non deferunt, possumus stare con-
cilio Constant. Imo licet illa constitutio fa-
cta fuisset ante schisma, postea tamen in con-
cilio Florenti. sub Martino 5. omnia fuerunt
decreta secundum tenorem concilij Constant.
Et ideo iam more, & usu ecclesiae receptissi-
mum est, ut non euitemus, nisi duas illas ex-
communicatorum species, quas praedictum con-
cilium iussit. Et idem tenet Caiet. in summa,
verb. Excommunicatio. c. De excommunicati-
one minori. & ita absque ulla metu tenen-
dum est. Quocirca, & si sciuerim aliquem esse
occultum excommunicatum non notatum non te-
neor illum euitare. Neque si sciuerim esse hereti-
cum, donec sit condemnatus de haeresi: eo enim
quod quis de haeresi condemnatur, censetur

nominatim excommunicatus. Item non est
necessarium, ut sub nomine proprio excoice-
tur, satis enim est, quod excommunicetur sub no-
mine officij. Dum enim praetor Salmantinus
excommunicatur, teneor illum euitare. Nec
solum cum alijs excoicatis communicare licet
extra sacra, verum etiam in sacris, & sacramenta
ab illis suscipere. Ait vero illic Syl. quod hoc
intelligitur, quando ipsi sunt parati conferre,
alioqui non licet nobis illos ad id inuitare:
quia esset eos inuitare ad peccatum. Nihilomi-
nus, ut loco citato monstrauimus, licet eos
inuitare, imo casu, quo alius tenetur, licet eos
compellere: parochianus enim potest suum
plebanum excoicatum cogere, ut suam con-
fessionem audiat, & eucharistiam administret,
& pariter qui est in articulo mortis. Vnde il-
lic intulimus sacerdotes ipsos generaliter ex-
coicatos dum inuitantur non peccare sacra-
menta administrando: alioqui non satis con-
sultum fuisset conscientijs populis si sacer-
dos peccaret, teneretur se subtrahere alio-
rum communioni, atque adeo neque subditi possent il-
los compellere, neque alij tuto illos inuitare.
Quare quod non peccent, non est illis indultum
in fauore ipsorum: quia concilium dicit nolle
excoicatis in aliquo suffragari, sed in fauore
populi. Atque inde subsequitur, quod nemini ex-
coicatum, quomodocumque sit excoicatus
quantum generaliter, & occultus concessa est
per eandem constitutionem licentia commu-
candi cum alijs in sacris. Quare non possunt
interesse missarum sacrificijs, aut reliquis di-
uinis officijs: quia in hoc alij non excommu-
nicati non indigent suis officijs, & obsequijs.
Possunt autem non excommunicati etiam
in diuinis communicare cum illis interessendo
sacris, imo sacerdos celebrare coram illis,
& extra sacra in alijs externis actibus: quia
haec non in fauore excommunicatorum synodus
illis concessit. Itaque dum fulminata est senten-
tia excoicationis in eum, quicumque fuerit, qui
furtum fecit, aut incendium, si non restitue-
rit, & ego certo scio Petrum esse illum, non te-
neor illum euitare neque in sacramentis, neque
in sacrificijs, imo possum coram illo celebra-
re. Quin vero si lata fuerit censura in incestua-
rios, vel concubinos generaliter non nomi-
natis personis, licet aliqui sint publici incen-
dij, vel concubinarij, tamen nemo tenetur il-
los vitare. Atque hoc est tanquam tutum fundamen-
tum hic subiiciendum ad dissolvendum nubium deu-
sitatem quam Summistae, & illi, quos citat au-
tores

Sub nomine proprio.

Syluest.

Nota illatio.

Fundamentum.

tores de isto participio cū excoicatis, vt est videre apud Syl. verb. Excoicatio. 5. per totū distingunt enim de illis, qui sunt occulte, vel publice excoicati: nempe, q non tenemur euitare occultos, sed publicos; cū tamē omnia illa solū habuerint verū ante conciliū Constant. post illud nanq; non tenemur, euitare nisi illas duas excoicatorū species.

Argument.

Quod si arguas. Si illi extra sacramenta nō possunt cōicare nobiscum in diuinis officiis, sit, vt nec nos cū illis, aliās cooperamur illorum criminibus. Negatur consequentia: quia cū nos vtamur iure nostro, nullatenus eorū delicti causa sumus.

Solutio.

Argu. aliud.

Vnum autem argu. posset incantū decipere: cum enim conciliū concedat, vt possimus cū excoicatis cōicare tam in administratione, q in receptione sacramentorū, apparet inde cōsequi, q non solū possimus ab excoicatis recipere sacramētū, verū etiam illis administrare: consequens tamen est falsum, quia illa concessio non est facta in eorū fauorē, & ideo illi peccant recipiendo, imō non vere à peccatis absoluerentur, atq; adeo qui sciret aliquē esse excoicātū peccaret illi dando. Negatur ergo consequentia. Haud. n. licet vt excoicatis sacramētū præbeam, non ex eo, q non liceat cū illo cōmunicare, sed quia tenemur iure diuino vitare peccatum proximi quātū possumus: & ille excoicatus est à participatione sacramentorum exclusus, & conciliū nō concessit, nisi quātū potuit. Vnde cum non liberauerit eos qui generaliter sunt, & occulte excoicati ab excoicatione, subsequenter, nec potuit facere, q non esset eis peccatum recipere sacramētū. Ex quo sequitur, q si excoicatus habet aliās ius compellendi sacerdotē: nempe, quia est parochianus eius, & occulte excoicatus, petit autē eucharistiam in publico, tenetur illi ministrare, sicuti & occulto peccatori, vt dist. 12. q. 1. artic. 6. monstrauimus. Secus si occulte petat. Attamen sacramētū poenitentie quomodocūq; sit excoicatus, & quomodocūq; petat, non potest ei exhiberi, quia absolutio nulla esset. Postremum autem argumentum cōtra eandem constitutionem existit, q conciliū id concedere nequiverit: nam videtur iure diuino excoicatis prohibitum cum alijs communicare, saltem hæreticis, qui iure diuino videntur esse excoicati, vt ait Almain dist. 18. q. 1. Ad hoc aut iam art. 1. respondit, nullū peccatū iure diuino esse ex

Dilatio.

Primum arg.

Solutio. arg.

cōmunicationi subiectū sub illa forma, quā vtitur ecclesia. Iussit enim Paulus hæreticū hominē euitare, sed tamē, q hoc vel illo modo sit euitandus, non est lex, nisi ecclesiastica, quā ideo ecclesia pōt recto iudicio variare.

Secunda conclusio. Cum prædictis duobus excoicatorū generibus in concilio expressis peccatū est, nisi in casibus iure cōcessis, cōicare, & illi quoq; peccat, imō magis, cū alijs in actibus prohibitis cōicando. Conclusio est clarā excoicātū priuare à cōione, est ei præcipere ne cū alijs communicet, ac subinde alijs ne cū illo participant: quare tā ipse, q alijs inobediētes sunt inuicē cōuersando. Quāuis ceteris paribus grauius peccet excoicatus, qui causam dedit excoicationi, & à cōmunionē exclusus est, q alijs, qui solū in odium excoicati excluduntur ab eius consortio. Et sunt decreta Fabiani can. Sicut, & Callisti, & Ildori in duobus subsequētibus. 11. q. 3. Imō additur inibi statutū esse apostolorū, vt cum excoicatis non sit cōicandū. Quod fortē dixerūt propter verbū Apostoli. Hæreticū hominē post vnā & secundā correptionē deuota. Vtrū verō hoc peccatū semper sit mortale, est dubium: quidā, vt ait S. Tho. d. 18. q. 2. art. 4. dixerūt in vniuersum semp esse mortale: quia est contra præceptū ecclesie. At verō cum neq; cōtra præcepta diuina semper cōmittatur peccatū mortale, vt patet in iudicio iocoso, quod non proprie dicitur contra, sed præter, sit vt neq; semper violator præcepti ecclesie mortaliter delinquat. Vnde S. Tho. cui oēs theologi consentiunt, & sapientiores iurisperiti, tenet q cōicare cum excoicatis non semper est mortale. Hoc ergo æstimari debet ex quantitate materie, sit ne grauis an levis. Primum. n. nulla est prohibitio cōmunicandi cū excoicato excoicatione minori. Obidq; fertur, q excoicatio non trāsīt in tertiam personam. Quod est dicere, si ego, quia cōmunicauī cum excoicato, peccauī, & sum excoicatus, peccatus excoicatione minori, non ideo qui mecum communicant, vel peccant, vel excoicati sunt. Ad intellectum autem participationis excoicati excoicatione maiore præsupponēdi prius sunt eiusdem excoicationis maioris effectus. Excoicatus enim, tam excoicatione minori quā maiori, quāuis sit occulte, & generaliter excoicatus, priuatur susceptione sacramentorū, atq; adeo cuncti pecca-

Secunda conclusio.

Declaratur conclusio.

Statutū ap. solorum.

Dubium optimum.

Cōicare cum excoicatis nō semp est mortale.

Effectus excoicationis maioris.

Nota.

pecca-

peccatum mortale committunt suscipiendo sacramenta: quia susceptio sacramentorum est res grauis, & phibita, tamē si grauius peccet excoicatus excoicatione maiori.

Excoicatus olim priuatus habebatur.

Erat autē olim omnis sic excoicatus maiori excoicatione priuatus etiā administratiōne sacramentorū, nunc autem non nisi nominatiū excoicatus, & manifestus percussor clericorum, qui ideo si sacramēta ministrēt, mortaliter delinquit, & si sunt sacerdotes, & celebrant sunt irregulares. Imō eandem incurunt poenam oēs cuiusq; generis excoicati celebrantes, aut sacros ordines suscipientes. Et excoicatus, excoicatione maiori eligendi munere priuatus est, tā aī iūē q pasciue: quare si eligat, vel electus sit, electio est nulla, vt habetur de consuetudine cap. Cum dilectus. Quocirca in vtroq; peccat mortaliter. Nec potest beneficium recipere, nec cōferre, nec actum iudiciū exercere siue secularis fuerit iudex, siue ecclesiasticus: quare si illa tanq iudex exerceat, peccat mortaliter: quia graue officium usurpat, & damna dat litigantibus, eisq; iniuriā infert. Et fortē de expensis, quas sua causa litigator in cassum dispendit, tenetur ei. Hæc patet. 24. q. 1. can. Audiuimus, & de concess. præben. c. Tanta. Nec potest accusare, aut tellis esse in iudicio. Hoc tamen non esset peccatū mortale, si verum perhiberet testimonium: quia nemini videtur iniuriā irrogare, sed solū esset inobedientia venialis: sicut nec est peccatū petere, aut reddere coniugale debitum, vt bene ait Caic. verb. Excoicatio. circa finē, magis q petere pecunia à debitore, aut creditori soluere: quāuis debitor excipere possit cōtra creditore allegando excoicationē: quia excoicatus non potest stare in iudicio tanq actor, sed cōueniri tanq reus, vt. c. Intelleximus, de iudicijs, canetur. Præterea priuatus excoicatus excoicatione maiori cōmercio fidelium exteriori, quod illo versiculo citato cōtinetur, Os, orare, vale, cōio, mensa negatur. Quod si arguas civilē hanc cōicationē, & cōuictū esse de iure naturæ oibus gentibus cōmunē, ac proinde nō posse ecclesiā hōies huiusmodi vrbaniatē priuare. Negatur consequentia: quia etiā in illis potest suos subditos punire, sicut in bonis fortunæ.

Excoicatus celebrans, sit irregularis.

Quibus priuatur excoicatus.

Caieta.

Versiculus.

Argument.

Solutio.

Argu. aliud.

Ad iterū arguitur. Magis sunt à nobis elongati ethnici q excoicati: sed cū gentilibus licet cōicare, ergo & cū excoicatis. Præsertim, q Christus non amplius de excoicatis dixit,

q essent nobis sicut ethnici. Respondetur autē, q forsan alludit Christus ad ethnicos re-

soluto. 1. spectu iudeorum, qui prohibiti erant cū eis cōicare. Secundo respondet. S. Tho. q de ijs, qui foris sunt, ecclesia nō curat: quia non proprie dicuntur rebelles ecclesie. Suos autē subditos contumaces punit, vt in eorū odiū alij non cōicent cum illis. In hoc ergo participio cū excoicatis, vt excusentur tam multæ distinctiones occultorum, & publicorum, solus referendus est oculus ad fundamētum prædictum ex concilio Constant. Vnde eliciatur bimebris regula, q excoicatus excoicatione maiori in vniuersum cuiuscūq; generis tenentur se subtrahere à cōmunionē aliorum in rebus diuinis, præterq in collatione sacramentorum, in quibus alij opus habet eorū officio. Alij verō in nullo tenentur se subtrahere ab eorum cōmunionē. Neq; in sacramentis, neq; in officiis diuinis, neq; in rebus exterioribus: quia conciliū nihil eis in eorum fauorem concessit, sed in fauorem excoicatorū. Hoc supposito, vt ab oratione incipiamus. Primum, vt supra diximus, nullus ministrorum ecclesie in orationibus cōmuniū potest orare p excoicatis maiorē excoicatione cuiuscūq; generis sint, atq; id facere esset peccatū mortale: quia est res grauis, & conciliū Constantiense in hac parte nihil eis cōcessit. Sed q ad cōuersationē cū illis in sacris distinguendū est, vt diximus. Si enim non sint ex illis duabus speciebus in concilio Constantiensi nominatis generaliter possumus cum illis communicare siue in sacris, siue extra, nec opus est alia distinctione. Si verō sint ex illis, habet locū ista quinque in quibus nō possumus cū illis cōmunicare. Quare non possumus coram ipsis missas, aut diuina officia celebrare, neq; eorū audire sacra, neq; alternatim cum illis peccata soluendo horas ecclesie. Et quodcūq; istorum esset peccatū mortale, vt patet. c. Nuper, de sententia exco. & cap. Sacris, de his quæ vi met. ve. can. fiūt. Sed vtrū possumus simul interesse officiis diuinis, vt si nō excoicatus audiat sacra, & videat intrare excoicatum ex illis duabus speciebus, teneatur exire. Ad hoc Durandus dist. 18. q. 5. ait, q licet non consuleret, vt quis cū excoicato simul audiret sacra, nihilominus nō videtur ei hoc esse prohibitū: quia cōicare in diuinis non est, nisi, vel missam dicere, vel audire ab illo, vel simul Psalmum canere cū illo: tamē q vni intersint missæ nō

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Regula bimebris.

Circa orationem.

Prima pars.

Circa cōuersationem in sacris.

Secunda pars.

Tertia pars.

Durand.

est secum communicare, sed cum sacerdote. Nihilominus indubie omnes fatentur hanc esse communionem prohibitam, vt Palu. q. 6. & Syluest. verb. Excoicatio. 5. & Caieta. eod. verb. circa fi. Tria ergo prohibetur. scilicet ab illis audire, illisq; dicere sacra: & cu illis interesse sacris. At vero, vt ait Innoc. super. c. Nuper. de sent. excom. & vbi supra Caieta. q. exco- municatus, & no excommunicatus sunt in vna ecclesia, non sufficit, vt dicantur communica- re. Si enim dum ego audio missam excoi- catus est in ecclesia no gratia audiendi sacri sed suam exercendo artem, vel in angulo se- dens, imo licet ego in vna capella missam au- diam, & excommunicatus in alia, non comu- nico cu illo. Quoniam vero si ambo priuati, & qn officia non celebrantur, seorsum oramus, non communicamus: nam ingressus ecclesie ad orandum non est excommunicatis pro- hibitus, licet aliqui Summistae gratis contra- riu dicant. Neque si clericus excoicatus ex officiorum tempus in ecclesia solus suas horas canonicas ploueret, causam video cur peccaret. Hic autem interroget quis forte, quid si du sacerdos celebrat huiusmodi ex- communicatus ingrederetur ecclesiam facien- dum esset: responderetur cessandū esse quous- que exeat, quod si exire noluerit, expellatur sine scandalo tamē, & percussione. Si autem id fieri non potuerit, & canon non fuerit in- ceptus, cessandum omnino. Imo forsan, vt Innoc. insinuat super cap. Nuper, nisi con- secratio incepta fuerit, cessandum est, quia il- lic incipit sacrificium. Facta autem consecra- tione necesse est vsq; ad summptionem proce- dere: quia strictius preceptū est integritatis sacramenti, q excommunicatos excludere. Prædicatio autē, vt habetur can. Episcop. de consec. dist. 1. & lectio quantuncunq; sit theologic, fieri potest corā excoicato. Quare & doctor respondere potest discipulo excoi- cato interroganti circa lectionē. Ipsi autē ex- coicati eosdē actus solenniter exercere non valet in publico, saltem si sint ex illis duabus excoicatorū speciebus expressis in concilio Constā. Nā si sint occulti & generaliter ex- coicati, nullū est peccatū eorū interesse con- cionibus & lectionibus. Neq; ipsi peccarent mortaliter saltem dum ex officio eis eiusmo- di munera incūbūt. Interdicitur deinde os: id est, ne oris munere cu illis duabus excoi- catorū speciebus, præterq; in casibus à iure con- celsis, de qbus statim videbimus, coicemus

nempe, ne osculum pacis eis porrigam, aut eos amplexemur, aut alia pacis indicia eis ostendamus, nec colloquium aliquod cum illis ineamus, siue per verba in præsentia, siue per literas, aut per nuntium in absentia. Interdicitur & Aue: videlicet, quia nec eos salutare licet, nec si nos saluent, resalutare. Addunt aliqui, nec caput eis detegere, nec as- surgere, quia omnia illa sunt salutationis indi- cia. Tamen cum poenæ non sint ampliandæ, sed restringendæ, & nomine salutationis so- lum verbum, vel litera in rigore intelligātur, fortasse alia vrbauitatis indicia non prohibē- tur, quamuis serupulo non careat. Possumus tamen eis dicere. Dominus te illuminet, aut te conuertat. Inhibetur præterea & com- munitio, primum in sacramētis, deinde in alijs commercijs, & cōtractibus. Postremū de- niq; & mensa cōmunis negatur. Haud nim- cum eis licet in eadem mensa edere, aut bibe- re. Si autem in eadem camera no excommuni- catus in vna mensa comedat, & excommu- nicatus in alia, non est cum illo commu- nicare. Hæc igitur omnia cum illis tantum duabus speciebus intelligūtur expressis in concilio Constāntiensi. Veruntamen eiusmodi communicationes in actibus externis non sunt peccata mortalia, sed venialia: quia non fiunt in re graui, & ideo non censetur ecclesia illas cum tanto ri- gore inhibere, vt loco citato, autor est san- ctus Thom. & cum ipso omnes. Quo ergo colligamus quando participium cum exco- municatis sit veniale peccatum, & quando mortale, subiungitur tertia conclusio. In qua tuor casibus communicare cum excommu- nicatis peccatum est mortale, præter quos in nullo alio est nisi veniale. Primus est cum participatur cum excommunicato in crimi- ne criminoso: nempe, in eo crimine, pro quo lata est excommunication, vt patet. c. Nuper, de sent. exco. Et hoc intelligitur non solum de illis duabus speciebus expressis in concilio Constā. sed de quocunq; crimine quomodoli- bet excommunicationi subiecto. Videlicet si quis excoicatus est ppter adulteriū, quia de- tinebat adulterā, quousq; illam abiciat, qui- cunq; fauore, aut auxilio, aut consilio eum iu- uerit, ne eam expellat, in eodē crimine pec- cat, licet autem in alio crimine participet cu illo, non peccat cōtra excommunicationem. Adultera verò, vt habetur cap. Si concubi- næ. de sentent. excommunic. pariter peccat contra

Inno. et Cai.

Summistae

Dubium.

Innocent.

Excoicatus potest audi- re cōcionem.

Excoicatus non potest cō- cionari.

Cōicatio in mutuo collo- quio.

Nota.

Cōtra in sacra- mentis

Tertia conclusio.

Primus casus

Casus. 2.

Casus. 3.

Durand.

Casus. 4.

Excoicatio i- participes ferri debet expis excoi- catorum no- minibus.

Canonica mo- nitio debet p- edere.

Quarta con- clusio.

contra excommunicationē, nisi persuaferit ei, ne se relinquat. Secundo, si participet in diuinis, vt supra expositum est, & autoritate capituli, Nuper confirmatum. Quod intelli- gitur cum illis duabus speciebus concilio Cō- stant. Tercius casus est secundū S. Tho. loco citato & c. Si celebret, de cle. exco. qn cōicatio illa sit in contemptū ecclesie. Atqui Durand. loco citato ait contemptum subesse, quando quis ita crebro cu excommunicato commu- nicat, ac si no esset excommunicatus. Huius tamen rationem non video, postq cōmmuni- catio no est prohibita, nisi sub ratione venia- li. Nunq ergo in hac re est contemptus, nisi quando quis pro nihilo prorsus excoicatio- nem duceret, & ecclesie autoritatem in hac parte. Alios casus multiplicat Summistæ, vt Sylu. verb. Excommunic. 5. sed certē sine so- lido fundamento. Quare no sunt, nisi isti tres, & præterea quartus, quando est lata senten- tia excommunicationis maioris in participan- tes: tūc, n. est peccatum mortale. Quoniam vt supra dictum est, quocunq; præceptum sub comminatione excommunicationis ma- ioris ponitur insinuat obligationē sub reatu mortali. Sed est tamen adnotandum, q eius- modi excommunicatio in participantes fer- ri non potest, nisi explicetur illi excommu- nicati sub certis nominibus, cum quibus par- ticipium prohibetur. Si enim iudex sic dice- ret, Præcipimus, sub censura excommunica- tionis maioris, vt nemo communicet cu ex- communicatis huius ciuitatis, sententia esset nulla, quauis exprimeret, cum illis, qui sunt nominati excommunicati, vel manifesti per- cussores clericorum, quos alijs teneremur vi- tare. Esset enim hoc cōfusionem parere, & la- queos timoratis conscientijs obtendere. Sed debet esse forma censure, vt nemo participet cu Petro, aut Paulo excommunicato, vel sal- tem nominare eos de officio, aut alia qualita- te manifesta. si vt nemo participet cum præ- tore: sed si diceret, cum omnibus ministris in- stitiæ, adhuc sententia esset illicita, quia vix ministri iustitiæ noti esse possunt. Secus si di- ceret cum senatoribus, aut scribis, casu quo eorū numerus certus est, idemq; notissimus. Et præterea, vt talis sententia sit legitima, de- bet præcedere canonica admonitio, aliter nulla est, vt in cap. supra citato. Statuim, de sentent. excom. in 6. lancitur. Quarta conclusio. Ex participatione cum excommunicatis contrahitur quandoq; ex-

cōicatio maior, qnq; minor. Maior quidem in tribus casibus. scilicet quando quis cōmmunicat cu excommunicato in crimine criminoso: ne- pe, in illo, pro quo lata est excoicatio, vt pa- tet in citato. c. Nuper. de sent. excom. Secun- do, si quis communicet cu excoicato nomi- natim à summo Pontifice in officijs ecclesie: vt patet. c. Significauit. eod. tit. Nā planē in- telligitur illic Papa contrahi excoicationē ma- iorem, sanē cum dicat pro beneficio absolutio- nis ad apostolicam sedem esse recurrendū. Idē colligitur ex. c. Sacris. d. his q vi met. cau. Tercio postq pronūciata est sententia excoi- cationis in oēs participantes. Ex nulla verò alia participatione prohibita cum excoicatis contrahitur, nisi excommunicatio minor: quia talis participatio non est, nisi venia- le peccatum. Vnde quod in can. Excommu- nicatos, & in proximo Cū excoicato, dicitur: videlicet, participantem cu excommuni- catis simili excommunicationi subiaccere, in- telligendum est primū, si cōmmunicauerit cum illis duabus speciebus concilio Constā. Dein de simili, non æquali, sed q subiacebit etiam ex- communicationi: puta, minori. Quinta conclusio. Quinque sunt casus, in quibus licet sine peccato cum excommu- nicatis communicare, qui his versibus conti- nentur. Vtile, lex, humile, res ignorata, neces- se. Hæc anathema, facit, ne possit obesse. Vtile: hoc est, propter propriā utilitatē: qa licet vnicuiq; qd sibi debetur, ab excoicato petere & exigere, & eū in iudicio conuenire, vt in. c. Intelleximus, de iudicijs, citatū est. Itē propter utilitatē ipsius excoicati: licet enim ei cōsultare, & persuadere, vt q a cēsurā exphi- cet, vt can. Cū excoicato. in. q. 3. Et quāq; ali- qua verba intermiscantur vrbana ad captā- dā eius benevolentia, nullū est periculum. Secunda causa est lex matrimonij, quia quis alter cōiugū sit excoicatus, licet alteri cōica- re, & debita petere, & reddere, nisi forsan ex- coicatio lata esset in causa matrimonij: qā lis esset, an sit legitime cōtractū. Tercio humile, s. ppter subiectionē. Quare filij, serui, & fami- liares pnt cu patre, & herō excoicato, & cū hera cōicare, vt can. Quoniam multos. in. q. 3. a Grego. puidet de decretū est, & rustici etiam seruientes. Et eadē rōne pater pōt cōicare cu filijs excoicatis, quos habet dominā si emāci- pati sunt, no licet cu eis participare, vt ait S. Tho. dist. 18. q. 2. art. 4. & cum excoicatis ser- uis, in ijs saltem officijs, quæ sibi debentur. Sff 4 Et idem

Quinta con- clusio.

Periculi. Primus casus.

Casus. 2.

Et idem censetur de subditis in religionibus respectu praelatorum: tamen hoc Ricardus & Paludanus gratis negent.

Causa 4.

Quarto: & ignorantia excusat, ut si quis ignorat alium esse excommunicatum, ut eod. can. Quoniam multos habetur. Et similiter necessitas, quae legem non habet. Quare eod. can. prouidetur, ut peregrinus, qui non potest alimere, possit ab excommunicatis necessaria emere. Et hoc verum est siue necessitas sit ex parte excoicati, siue ex prealteri: quia debemus in necessitate excommunicati ei succurrere, & in nostra possumus ad eum recurrere. Unde cap. voluntate, de senten. excom. conceditur praeceptoribus, ut valeant ab excommunicatis elemosinas postulare. Papa vero, quia communicare cum excommunicatis solum est iure positum vetitum, in quo ideo ipse dispensare potest, eo ipso quod loquatur, vel communicet cum excommunicato censetur dispensare in lege: & ideo nunquam in huiusmodi conuersatione peccat. Secus de alijs inferioribus relatis, quia nemo eorum dispensare potest, ut cum excommunicato communicare liceat, quare ipsi peccant cum illis communicando.

Causa 5.

Dubium de metu mortis.

Cap. Sacris, de ijs, quae vi met. cau. fi.

Adrianus.

Distinctio.

Dubium tandem hic praeceptum restat, utrum metus mortis hominem excuset, ut extra peccatum liceat cum quocumque excommunicato communicare. Et causa dubitandi est, quod videtur Innocent. cap. Sacris, de ijs, quae vi met. cau. fi. hunc partem negativam definire: videlicet, quod pro nullo metu debet quis cum excommunicatis communicare, quia pro nullo metu debet quis peccatum mortale incurere. Sed ex altera parte facit, quod necessitas ut modò dicebamus, facit eiusmodi participationem cum excommunicato licitam: metus autem mortis est inter necessitates praecipuas. Quaestio est, de qua plurimum inter doctores controuersatur. Adrianus enim in illa citata, q. 3. de clauibus contendit nullum metum mortis excusare, quo minus peccatum sit communicare cum excommunicatis, in quorum sententiam plures iuriscōsultorum refert, quia videtur esse apud eos opinio communis. At vero, ut quae ligda sunt prius statimamus, distinguendum est in primis de participatione cum excommunicatis. Nam de illa, quae non est nisi peccatum veniale, Papa illic minime loquitur, cum expressè dicat pro nullo metu incurrendum esse peccatum mortale. Quocirca S. Tho. in 4. & Caiet. 2. q. 96. art. 4. capitulum intelligit de participatione

in sacris: nempe, de illo, qui celebrat coram excommunicato nominatim. Secundo est adnotandum, quod pro nullo prorsus metu quantuncumque, veliementissimae mortis incurrendum est vllū peccatū, nō solū mortale, verū neque minimū veniale. Quare Papa ex superabundanti ibidē dixit, mortale, quia licet dixisset generaliter nullū incurrendum peccatū, verū dixisset, Nec de hoc vlla prorsus esse potest cōtrouersia: quia implicat cōtradictionē licere peccare. Licet enim & peccatū ē diametropugnātū idē enim prorsus est id facere qd non licet, & peccare, atq; id facere, quod licet, & nō peccare. Tota autē lis est, & cōtentio, vtrum eo rigore ecclesia praecipiat nō cōiccare excoicatis, ut obligare etiā velit nō obstante metu, & periculo mortis, an verō mitior sit eius obligatio, ut cū tanto periculo non intendat nos obligare. Rursus notandū quod quidā, quos illic refert, impugnatiq; Caietanus, negare cōtendunt ecclesiā aliquid praecipere sub reatu mortali non obstante periculo & metu mortis. Ad quāstionē ergo duo respondentur. Primum, quod ecclesia potest talē legē facere. Enim verō tanta est potestas in ecclesia ad suas ferendas leges, quanta in principe seculari ferendas suas: princeps autem ingruente legitiua causa potest talē legē condere, ut prius de beat cuius mortis succubere, q. illā frangere: atq; adeo illā metu mortis infringere esset peccatū mortale. Nā ciues nō solū quantū ad ea, quae possident, verū & quantū ad se ipsos sunt partes reipublicae: & ideo quando causa cōis id exigit, potest eo princeps mortis periculo obicere. Ut patet i bello, vbi plurimū huiusmodi leges iusto iudicio feruntur. Sed qd de hoc primo mēbro non attinet ad propositū, adhabetur secundum. Ecclesia hactenus nullam talem legem edidit, nisi vbi de causa protectionis fidei, & virtutū ageretur. Vbi illius celebris distinctionis meminisse opus est, aliquid esse prohibita: qd mala: videlicet, quia intrinsecam habent malitiam: alia verō mala, quia prohibita, quia non sunt intrinsecus mala. In illis ergo primi generis prius debet homo mortem oppetere, quā legem transgredi, etiamsi non sit nisi peccatum veniale. Citius enim mors obeunda est, quā adulte randum, vel peierandum, vel mentiendum etiamsi non sit nisi mendacium iocosum leuissimum. In alijs verō ad explorandam intentionē legislatoris, & legis speculanda est rei quantitas quae vel praecipitur, vel prohibetur.

Nota.

Nota.

Respondetur dubio.

Responso 1.

Secundū asserunt.

Proba-

Probat ergo conclusio. Quamuis lex obligans sub peccato mortali, imo obligans sub reatu veniali, genere suo adferat, ut etiam non obstante metu mortis sit seruanda: quia pro nullo metu, ut dicebamus, peccandum est nec venialiter, tamen ex bonitate ipsius legis, & prudentia legislatoris, non semper cum tam ingenti periculo obligat. Sed hoc perpendendum est ex rei ipsius natura, ut videlicet consideretur quanti observatio eius legis reipublicae referatur. Exempli gratia. Lex Pontificia praecipit quadragesimale ieiunium & festorum obseruantiam, tamen profectō quando quis infirmatur, non tenetur ieiunare sed excusatur, quia non tanti refert ieiunare, quā tūsalus hominis. Igitur si alicui metus mortis incurreretur, ut ieiunium frangeret aut festū distinguendum est, aut enim ille incutitur a tyranno in contemptum & odium fidei, & legis: scilicet, ad conuincendum fidem nostrā & legem saluam esse & nullius valoris. Tunc reuera potius debet homo ceruicem gladio subicere, quā ieiunium frangere propter diuinum praecceptum, quo tenemur confiteri fidem non obstante periculo mortis. Similiter ergo ratione si quis tyrannus metum mortis, sacerdoti offerret, nisi coram excommunicatis celebraret, idq; in contemptum ecclesiasticum legum, & odium ecclesiae ad ostendendum vanam esse eius potestatem patiens illi esset prius gladius & ignis, quā tale sacrilegium committere: peccaret enim contra ius diuinum de confessione fidei. Si tamē ille metus nō esset oblatu, illa causa sed quia praetor, verbi gratia excommunicatus, vel princeps aliquis, non in odium legis, sed ad ostendendum se nō esse excommunicatum vel pro sua libidine talem metum incurreret profectō ecclesiae non tanti refert arcere homines a communione excommunicatorum ut intendat in tali casu ad id obligare. Quare sacerdos excusaretur celebrans, neq; vllam committeret culpam. Et fortē non esset cōsiliū illa de causa vitam exponere. Et confirmatur hoc. Quando necessitas famis offert periculum mortis, imo citra tantum periculum, possumus ab excommunicatis necessaria petere, imo fortasse coram illis celebrare, ut nobis in extrema necessitate elemosynam conferant: ergo idem licet vbi metus incutitur ab alio. Scio D. Antoninū, quē Adrianus citat, negare consequentiam: quia necessitas famis est ab intrinseco, & necessi-

Metus mortis a tyranno incussus.

Exemplum.

Metus mortis a principis Christiano incussus.

tas gladij ab extrinseco. Et Altiſiodoreſis subdit exemplum de Iudeis, quibus propter extremam famem licebat suillis carnibus vesci, nō autem propter metum extrinsecus incussum, ut patet. 2. Machab. 7. vbi septem fratres ab Antiocho cruciati sunt, quia eiusmodi carnes comedere renuebant. Attamen distinctio illa profectō nulla est, sed ad hoc potius recurrendum an in odium legis metus mortis obijciatur. Illa enim de causa Antiochus premebat Iudeos. Illa verō causa cessante idem est, quod mortis periculum intrinsecus oriatur, vel extrinsecus offeratur.

Argum.

Quod si arguas. Lex prohibens matrimonium inter consanguineos est humana ecclesiastica, & tamen metu mortis nemini licet cum consanguinea intra quartum gradum sine dispensatione contrahere: ergo lex ecclesiastica obligat in periculo mortis. Respondetur, quod etsi prohibitio matrimonij inter consanguineos sit de iure ecclesiastico, tamē illo supposito matrimonium nullum est, & qui cum consanguinea contraheret, fornicationem committeret, quae iure diuino prohibita est, ac subinde in periculo mortis cauenda. Igitur neque S. Tho. loco citato in 4. vbi cap. Sacris, citat, neq; vllus theologorum illā opinionem tenet, ut vsque ad metum mortis sit lex illa obseruanda, sed Adrianus insequutus decretorū glossas, quae de iure diuino non ita ad amussim loquuntur. Unde Caiet. licet loco citato exemplum posuerit in dicto cap. Sacris, de lege obligate in periculo mortis, subiunxit tamen id potius exempli gratia dixisse, quā ut ita sit. Quare D. Tho. ad idem cap. nihil aliud respondet, quā quod intelligat Pontifex potius esse timorandum quā legē frangendā, vbi peccatum vel mortale vel veniale incurritur: nempe, ut ait Syluester verb. excommunicatio, § 6. in fine, in ijs, quae sunt per se peccata, ut communicare in crimine criminoso. Veruntamen nō ut arbitror legitima Pontificis fuit, quando metus mortis incutitur in odiū fidei, & contemptum legis.

Ad primum igitur arg. respondetur quod quia corporalia spiritualibus seruiunt, potestas clauum se extendit ad puniendum hominē etiam in temporalibus. Secundum autem supra solutum est, vbi diximus, quod quando lex charitatis necessitatem participandi cum excommunicatis inducit, licita est eius modi communicatio.

Solutio 1. q.

Solutio 2.

Distin-

DISTINCTIONIS
vigesima secunda, Questio
secunda de ijs, qui excoica
re possunt, & absolue
re, ac de ijs, qui sunt
excoicandi.

ARTICVLVS. I.

Vtrum quilibet sacerdos possit excommunicare.

Secunda questio est de il
lis, qui possunt excom
municare, & excommu
nicari. Cuius tres sunt arti
culi. Primus, vtrum quilibet
sacerdos possit excoicare.

Secundus de ijs qui pnt
excoicare. Et tertius de absolutioe ab excoi

*Partis nega
tina argu.*

tionē. Arguitur ergo a parte affirmatiua
primi articuli. Potestas excommunicandi est
potestas clauium: sed omnis sacerdos habet
potestatem clauium, potissimum si sit paro
chialis, q possit absoluerē & ligare in sacra
mento quod plus est quā excoicare ergo oīs
potest excommunicare. In cōtrarium est, q
illa in quibus maius periculum imminet, ma
ioribus sunt reseruanda: in excommunicatione
autem ferēda maximum potest immi
nere periculum, atq; adeo plurimo indiget
iudicio: ergo solis p̄latis merito reseruatur.

*Decisio arti
culi.*

De hac questione Scotus dist. 19. quest. 1.
art. 5. singularem habet opinionem: nempe,
quod nemo p̄ter solum Papam potest pro
pria autoritate sic subditum excommunicare,
vt vbiq; in tota ecclesia euitetur. Et ratio
eius est, quod quempiam excommunicare
est non solum ipsum cohibere ne cum alijs
communicet, verum & omnes alios ne cum
illo participant: episcopus autem Parisiensis
autoritatem non habet in ciues Colonienſes
ergo illos prohibere non potest ne cum suo
Parisienſi excommunicato communicent,
atq; adeo non potest episcopus Parisiensis
suum subditum excommunicare nisi restri
ctē, vt scilicet nemo Parisienſium cū illo cō
municet. Item quia excommunicare est pri
uare suffragijs ecclesie, ita vt pro excommu
nicato nullibi sit orandum, non potest autē
Archiepiscopus Toletanus priuare suum pa

Ratio. 1.

triciatum suffragijs ecclesie Hispanensis: so
lus ergo Papa potest proprie excommuni
care, episcopus verō non nisi strictē, vt dictū
est priuando subditū suffragijs suae ecclesie.
Quod si episcopi, inquit, generaliter excoi
cant priuando subditum suffragijs totius ec
clesie hoc non faciunt nisi commissione Pa
pe. Et Almain dist. 18. quest. 1. vbi Scotum
interpretatur, ait hanc opinionē esse omniū
mendicantiū, qui adulatur, & fauent summo
P̄fici, p̄pter sua priuilegia. Porro verō ne
mō est medicantiū, qui in hac opinione Sco
tum sequatur. Respondetur ergo ad qua
stionem tribus conclusionibus. Prima. Oēs
episcopi & p̄lati ex proprio officio auto
ritatem habent excommunicandi suos sub
ditos generaliter, vt in tota ecclesia sint ex
communicati. Quod enim soli ipsi hoc pos
sint probat loco citato S. Thom. ex discrimi
ne inter forum conscientie, & forum exteriū
nam in foro p̄nitentię rex agitur solum in
ter hominem & Deum, quare illic sacerdos
solum absoluit & ligat in foro Dei. In foro
autem exteriū absoluitur hō & ligatur nō
solum in ordine ad Deū, sed in ordine ad alios
ciues & totam ecclesiam, quia illic priuatur
homo suffragijs ecclesie & communione fi
delium: ergo illi soli excommunicare possunt
qui in foro exteriū habent iurisdictionem.

Ratio. 2.

Quod autem omnes id possint propria au
toritate, probatur quia ad excommunican
dum non aliud quā iurisdictionem requiritur,
si modō iudex non sit suspensus vel prohibi
tus: quoniam quicūq; habet iurisdictionem
eo ipso est iudex: excommunicatio verō est
p̄na coercitiua qua iudex vim habet cogno
scendi causam, & exequendi sententiam: ergo
quicūq; habet ecclesiasticam iurisdictionem
potest excommunicare, alioqui eius iu
rictio trunca esset & manca. Secundo id
probatur, quia hæc autoritas concessa fuit
Apostolis Matth. 18. vbi dixit eis Christus,
Quaecūq; solueritis super terram soluta e
runt & in calis, & Quaecūq; ligaueritis, &c.
episcopi verō iure diuino apostolis successe
runt, vt patet can. Quorum vices, dist. 68. er
go omnes episcopi iure diuino habent illam
autoritatem. Tercio. Quicūque non audit
ecclesiam, potest ab illa excommunicari, vt
patet eodem loco euangelico, quicūq; autē
ep̄m alterius desert ad tribunal episcopi di
ci, & ecclesie, & qui non audit episcopum non
audit ecclesiam: ergo episcopi autoritatem
habent

habent publicandi illum tanquā ethnicū
& publicanum, quod est illum excommuni
care. Sed ait Sco. Verum est q possunt exco
municare, sed strictē priuando suffragijs suae
ecclesie plenē tamen non nisi autoritate pa
pe. Vtraque autem est res noua, & in eccle
sia inaudita: nempe, & q aliquis sit excoica
tus, qui non priuatur suffragijs totius eccle
sie, & q hæc potestas sit a Papa episcopis
collata. Imō vbiq; asseritur tanq eorum pro
pria, vt can. Corripitur, 24. q. 3. qui est Aug.
& can. Audi, qui est Hieron. 11. q. 3. & multis
alijs illius questionis. Imō 16. quest. 2. cano.
Vilis, appellatur excommunicatio scilicet
episcopi numero.

*Prima cōclu
sio.*

Sco. opinio.

Responso Sco.

Concl. Nice.

Dubium.

Gabr.

Exemplum.

*Autoris mo
deramen.*

Ca. vt aīarū

Respondeatur ergo Sco. q ad excoicandum
sufficit iurdictio in eū q excoicatur. Quod
autem excommunicatus sit suffragijs totius
ecclesie, & ceterū fidelium priuatus, non pro
uenit immediate ē iurisdictione excommu
nicantis, sed ex ipsa excommunicationis na
tura: nempe, quia ecclesia ex traditione a
postolorum sic instituit, vt patet canon. Si
cut, & duobus sequentibus. 11. q. 3. Vnde in
concilio Niceno cap. 5. Scriptum est, Serue
tur ista sententia, vt ijs, qui ab alijs excommu
nicantur, ab alijs ad communionem non re
cipiantur. Vtrum autem sicut limitata est iu
rictio ad personas, vt nemo possit nisi sub
ditum excoicare, ita & quoad territorium, vt
non possit subditum ad aliud territorium fu
gientē excoicare Gabr. d. 18. q. 2. conclus. 6. af
firmatiue respondet. Vnde infert, q non po
test Parisiensis episcopus subditū suū dum est
Colonie excoicare. Cuius exemplum est in
foro ciuili. Haud enim potest rex Hispanie
subditum existentem in Gallia iure cogere.
Hæc aut sententia moderamen desiderat. Si
enim subditus Salmantinus crimine in alieno
territorio cōmisit, nequit episcopus Salma
ntinus illum excoicare pro illo crimine: sic. n.
lancitur cap. Vt animarum de constit. libr.
6. Tamen tanē intelligendus est canon: quā
do enim per viā statuti excoicantur omnes,
qui furtum fecerint, tunc non incurrunt ex
coicationem ipso facto subditi, qui statū fe
cerint in alieno territorio. Si autem Salma
ntinus, qui furtum fecit Segobie, Salmantica
reueritur, & ibidem conuenitur vt restituat
potest quidem Salmanticensis iudex per ex
communicationem eum cogere. Et ē cōuer
so si furtum fecit Salmantice quauis illico
trans limina diocesis aufugiat, nihilominus

excommunicatione Salmanticensi ligabitur
si fulminetur in eum, qui furtum fecit. Neq;
est simile omnino iure gentiū sint regna diu
sa cū primū quis limina regni transiit li
ber sit ab excoicatione sententia: potestas
verō clauis est spiritualis, & non indiget alia
executione quā prolatione vbiq; reus ex
titerit. Nomine autem p̄latorum intelli
gimus primū omnium concilia tam provin
cialia, quā æcumenica. Mox archidiaconos, ar
chipresbyteros, &c. Deinde p̄latos, qui ab
aliquo collegio eliguntur, vt Abbates cap. Si
cut tuis, de simonia. Et religionū p̄fectos
etiā Priores cōuentuales, & Guardianos. Isti
oēs id possunt ex officio, eorum autē vicarij
ex cōmissione. Ex quo fit, vt quemadmodū
ad conferendas indulgentias non requiritur
character ordinis, ita neq; ad excommunica
dum. Enimverō ad soluendum & ligandum
in sacramentis, quia gratiam conferunt, eius
modi character necessari⁹ est: quia nec per
excommunicationem tollitur per illas ve
l conferunt subsidia, & per has tolluntur suf
fragia, ad vt unque sufficit iurdictio in foro
exteriori: quare episcopi electi & excommu
nicare possunt, & alios iudices ad eandē fun
ctionem delegare.

*P̄latorum
noīquī int el
ligantur.*

*P̄fex et cō
ciliū æcume
nicum.*

*Minores p̄e
lati.*

*Secunda con
clusio.*

Atqui Pontifex maximus, & æcumenicū
concilium non solum per sententias veluti
iudices, verum & per leges seu legislatores
excommunicare possunt: nempe, leges edē
do ne hoc aut illud sub censura excommuni
cationis fiat. Episcopi verō & provincialia
concilia sub eadem forma possunt item con
stitutiones facere, quæ non tam leges quā
statuta dicuntur. Sed minores p̄lati ne
queunt aut leges aut propria statuta conde
re, licet visitatores diocelium, aut religionū
dum visitant, possint ordinationes in scri
ptis sub eadem censura relinquere, quæ vim
habent quousq; per alium renouentur. Sec
unda conclusio. Non solum simplices sacer
dotes, verum neque parochiales ex officio
iurisdictionem habent excommunicandi:
quia non sunt proprie p̄lati, nec iurictio
nem habent nisi in foro p̄nitentię, nisi
eis fuerit a superiore commissa, vel nisi in
aliquibus casibus iure eis concessis, velut in
furto & rapina. Nam cap. Cū ab ecclesia
rum, de officio ordina. pro solido & rato ha
batur quod Plebanus sancti Pancratij sub
ditos suos excommunicaret. Sed reuera ar
bitror hoc iam in desuetudinem abiisse.

¶ Tertia

Tertius mo-
aus.

¶ Tertia conclusio. Nullus suspensus vel ma-
iori excommunicatione excommunicatus
potest excommunicare: nam est iurisdictio-
nis vsu nudatus, & excommunicare est iu-
risdictio actus. Et eadē rōne si sit à iurisdic-
tione suspensus: nam potest fieri suspensio
à iurisdictione, & non ab ordine, vel ab vtro-
que. Et colligitur conclusio ex can. Infamis
3. questione. 7. vbi habetur, quod qui à
senatu amotus est iudicare non potest. Sed
est expressus canon in cap. Ad probandum
de senten. & reludi. quod excommunicatus
excommunicare non potest, & can. Audiri
mus. 24. quest. 1. Et eadem ratione quā epis-
copus excommunicatus est, non potest iu-
dicem aliquem instituere, quia ille etiam est
actus iurisdictiois. Si tamen postquam insti-
tuit excommunicatur, non cessat institutio.
¶ Dubium autē est, vtrum dū iudex ignoratur
esse excoicatus, si sententiam excommu-
nicationis, vel aliam proferat, sit valida. Ap-
aret enim sententiam eius esse nullam post
quā re vera est prohibitus. Nihilominus pro
culdubio tenendum est quod quandiu quis
ignoratur esse excommunicatus, sententia
eius & actus tenent. Et ita censet Palud. dist.
18. quest. 2. ar. 3. Et Ricar. ead. dist. Et Syluest.
verb. excommunicat. 3. Et ratio est, quia cum
hac sint de iure positio, non censetur eccle-
sia iudices vsu iurisdictiois priuare quousq;
constet esse excommunicatos. Et hoc pro-
pter bonum communem aliā si actus ex-
communicatorum latenter iriti essent, dete-
cta excommunicatione multi de suo statu du-
bitarent. Hac enim de causa concilium Con-
stantiense providē statuit, vt excommunica-
ti, exceptis illis duabus speciebus, possent
sacramenta conferre. Et ducuntur exempla
de iure civilis: nam in dicto cap. Infamis. 3. q.
7. habetur, quod licet seruus nō possit esse iu-
dex, tamen quatenus ignoratur eius seruitus
facta eius teneant. Et l. Barbarius. ff. de offi-
cio pratoris, iuriconsulti adnotant, quod li-
cet à pratore dubitetur an conspirauerit in
republicam, facta eius sint solida.

Solut. 1. arg.

¶ Ad arg. in principio factū respondetur qd ex-
coicatio nō est directē actus clauis: quia non im-
mediatē per illud clauditur nec aperitur regnū
quod solum clauditur per peccatum, & refe-
ratur per gratiam. Sed tamen mediatē & in-
directē tendit ad clausuram regni, quatenus
per illā homo priuatur subsidijs ecclesie ad
regnum conducentibus: & ideo dicitur vsus

clauis iurisdictiois. Quare non sequitur, qd
si sacerdos habeat clauem ordinis propterea
habeat clauē iurisdictiois. Nam quāuis ab-
soluere & ligare in sacramentis sit pretiosius
tamen excommunicatio est actus magis so-
lennis, ad quem maior scientia & iudiciū exi-
gitur.

ARTICVLVS. II.

Vtrum possit quispiam seipsum vel superiorem, aut
equalem excommunicare.

¶ Ost considerationem eorum
qui excommunicare possunt,
sequitur de illis, qui possunt
excommunicari. Arguitur et-
go, quod quis possit excom-
municare superiorem: nam Paulus ad Gala.
1. excommunicauit angelum si aliter euan-
gelizaret: & tamen vt habetur Matth. 11. qui
minor est in regno celorum, maior est maxi-
mo in ecclesia militante. ¶ Secundo, quia po-
test quis ferre excommunicationem in eum
qui furtum fecit: & tamen accidere potest vt
ipse vel superior, vel æqualis furtum faciat.
¶ Incontrarium est quod ad excommunica-
dum requiritur iurisdictio, quæ respectu so-
lūm dicit superioris ad inferiorem.

Pars negati.

Secundū ar-
gumentum.

Pars affirmati-
ua.

Prima con-
clusio.

Ratio cōclu.

¶ Questio facilis est, ad quā duab⁹ cōclusio-
ribus respondetur. Prima. Nemo potest seip-
sum, aut sibi æqualem, aut superiorem sentē-
tia excommunicationis ferre. Probatur ra-
tione modo facta, quia excommunicare est
actus iudicialis habēs vim coactiuam: nemo
autem nisi sibi subditum cogere potest nul-
lus verò sibi subditus esse potest, neq; par pa-
ri: quia par in parem non habet imperiū, ne-
que superior inferiori. Decretum est Clemē-
tis tertij cap. A nobis, in primo, de sententia
excommunica. Et can. Inferior. 21. distin. le-
gitur, Inferior sedes potiorē absoluerē nō
potest, atq; adeo nec ligare. ¶ Vt enim ad pri-
mum argumentum supra factum respondeamus.
Pau. nō excommunicauit angelum nisi
sub conditione in conditionibus autē nul-
lum est absurdum, vt ex vno impossibili se-
quatur aliud. Etenim sicut impossibile est vt
angelus falsum euangelizet, ita est impossibi-
le, vt excoicetur. Quod autē glossa super cap.
Siquem, eod. titu. ait, hominem à seipso ex-
communicari excommunicatione minori
quoties mortaliter peccat, quia fit in idoneus

vt

Obiectio.

Dilutio.

Ad. 2. arg.

An Papa ex-
coicari possit

vt sacramētum eucharistie suscipiat, & alio-
rum effectum: nempe gratiam, improprie di-
ctum est, vt quæst. præcedenti, arti. 1. contra
Gabrielem diximus. Nam licet possit illa di-
ci excoicatio quodāmodo quoad Deū,
vt ait Syluest. verb. Excommunicatio. 4. ni-
hilominus excommunicationis nomē pro-
prie non sonat, nisi ecclesiasticam censuram.
¶ Quod si quis forsā contra conclusionem
arguat. Potest quis indulgentias sibi ipsi cō-
cedere, saltem dum illas generali lege confert
visitātibus talem ecclesiam, aut largientibus
talē eleemosynam, si id ipsum ipse faciat earū
dem fructum percipiet: ergo eodem modo
dum generalem excommunicationis senten-
tiam pronūciat, si ipse est in illo crimine, po-
terit eadem ligari. Negatur cōsequētia: quo-
niam licet potestas indulgentiarū non exer-
ceatur, nisi erga subditos, non tamen exerce-
tur per vim coactiuam: sed fructus eius perci-
pitur à quibuscunq; volentibus cōditionem
implere. Excommunicatio verò dicit pote-
statem per vim coercitiuam, quā nemo in se-
ipsum exercere valet. Imò verò neque in sa-
cramento potest quispiam seipsum absolue-
re, neq; verò superiorem propria autoritate,
nisi per illam, quam ab ipso suscepit: Papā
enim nemo, nisi quem ipse elegerit, absolue-
re valet, aut ligare in sacramento. ¶ Et per hoc
respondetur ad argumentum secundum su-
pra factum. Dum enim episcopus censuram
excommunicationis profert, siue per statutū
siue per sententiam in eum, qui furtum, vel
quid aliud fecerit, si ipse, vel alius episcopus,
vel archiepiscopus illud fecit, neminem ligat.
¶ Vtrum saltē per modū statuti possit inferi-
or superiorē ligare. Syluester quidē verb.
Excoicatio. 1. §. 9. in vtrāq; partē auto-
res citat. Vt verbi gratia, si episcopus syno-
dalem fecit constitutionem, vt nullus sa-
cerdos in sua diocesi luderet tali, aut tali lu-
do, & archiepiscopus, vel alius episcopus ibi-
dem ludat, vtrum incurrant. Sed certe super-
uacanea est disputatio, quia pculdubio nō in-
currunt, vt bene ait Panor. cap. 1. de raptori.
¶ Dubium autem est hic graue, an Papa ex-
coicari possit: nam cum sit supremum
ecclesie caput, atq; adeo neminem habeat su-
periorē, apparet excommunicari non posse.
Hac autem quæstio aliam non minus p-
plexam, quā molestā submouet, de compa-
ratione Papæ & cōcilij, vtrius sit maior pote-
stas. Attamen alterutra pars teneatur, oēs fa-

tentur Papam saltem in casu, quo vehemen-
ti hæres laboraret infamia, excoicari posse.
Illi enim, qui ea imbuti sunt opinione, qd con-
ciliū est supra Papam, quā opinione sequi-
tur Almain in tractat. de autoritate ecclesie. c. Almain.
11. planē aiunt, qd concilium tanquā superius
potest Papam compellere, vt compareat
redditurus rationē suæ causæ. Caietanus ve-
rò Cardinalem de Turrecremata secutus in
opusculo de autoritate Papæ, & cōcilij cap.
20. ait, id nō posse nisi per potestatem mini-
sterialem ecclesie. Hic autem in primis sup-
ponēdum confessionem esse omnium sanē lo-
quentium præter casum hæresis, & apostasie
nullatenus excoicari posse, vel à iure, vel ab
homine. Nā quicquid sit de autoritate concilij
supra Papā qñ inter ambas potestates dis-
sidij aliquod existit, tñ cū cōciliū potestate
ordinaria nullā ferat legē, nisi Papa, qui supre-
mū est ecclesie caput, præsidente, quancūq;
conciliū legem edat sub excoicationis cen-
sura, nulla tamē potest Papam ligare, magis
q̃ illa, quæ ab ipso Papa conderetur. Quap-
pter licet esset hæreticus, non incurreret ip-
so facto sententiam excoicationis, sed opus
esset, vt prius de hæresi cōdemnaretur. Nam
in legibus ordinarijs quis ipse, vt pars cōcilij:
(nā caput pars est) teneretur stare legibus cō-
cilij per vim directiuā, sicut princeps tenetur
stare suis legibus: quia ratio eū ad id dirigit,
non tamen per vim coactiuam. Leges enim
Papæ, & concilij sunt sicuti leges Regis, & re-
goi, quibus princeps per vim coactiuam sta-
re non cogitur. Veruntamen quamuis non
nulli doctores nostri temporis contendunt
papam nullatenus posse esse hæreticum, ni-
hilominus communis sententia à parte con-
traria stat. Quamuis enim in quantum Papa
errare non possit: hoc est, statuere errorem
nequeat tanquā articulum fidei, quia spiri-
tus sanctus id non permittet, tamen vt lingu-
laris persona errare in fide potest, sicut alia
peccata cōmittere, quia nō est impeccabilis.
Sētētia est Bonifacii marty. can. Si Papa. d. 40.
qui quāuis nō sit pontificis, nec generalis cō-
cilij, est tamen præcipua autoritate donatus.
¶ Hoc autē supposito palā hoc discursu colli-
gitur, qd possit excoicari. Papa eo ipso qd est
hæreticus nō est depositus, & est indign⁹ qd sit
caput ecclesie: ergo est deponēd⁹. Caietanus, pbat
maiorē hoc pacto. Eo ipso qd est hæreticus enī
per heresim exterius prolata nō est excoimu-
nicatus: ergo nō est depositus. Attamen quā-
uis

Caietanus.

Papa esse po-
tēst hæresis.

Bonifacii. mar.

Caietanus.

uis antecedens sit verum & consequentia boni, licet esset excommunicatus, non eo ipso sequeretur esse depositum. Declaratur hoc in *qui mēte cō* alijs inferioribus. Siquis duntaxat mente cō *senti in hā* sentiat in heresim non est excommunicatus *rejm.* quia ecclesia neminem propter actum interiore anathemate percellit: cum primū autem verbo heresim profert incurrit canonis excommunicationem: non tamen eo ipso factus est suspensus quousq; de heresi condemnatur: depositio enim & privatio sententiam praequirunt, quia homo condemnatur factū lege damnatum commississe, vt lib. 2. de Iust. & iure, q. 6. ar. 6. late diduximus. Alioqui oēs iurisdictiones versarentur in ambiguo & in cōfuso: si ergo in psonis minoribus cōtractio ipso iure excommunicationis nō sufficit vt ipso facto sit homo suspensus, multo minū sufficit in papa: praecipue cum, vt dictum est nec canonis excommunicationem ipso facto incurrat. Quod autem sit deponendus sic constat. Caput est membrum, imō excellens maximum membrum corporis: ergo qui non est membrum, indignus est vt sit caput: per amissionem autē huiusmodi p̄scinditur a corpore ecclesiae, & definit eius esse mēbris: ergo sit dignus, vt declaretur nō esse caput. Et confirmatur inde, quod si non praescindere-
Ratio, 2. tur, posset eius contagio in totam ecclesiam inferre. Accedit & exemplum particularium religionum: qui enim professus non est vnus religionis, nequit eius esse caput: multo ergo minus qui nō est Christianus, p̄fessio nis, caput esse potest ecclesiae. Hinc deducitur assertio nostra. Papa tunc est deponendus & non vi & iuris, sed ordine & iudicio: ergo aliquis est, qui facultatem habeat ad eius depositionem procedēdi: hāc autem potestas non est nisi in tota ecclesia: quam concilium repraesentat: ergo potest ordine iudiciali ad eius depositionem procedere, ac subinde eū compellere, vt compareat, sua crimina audiat, suamq; defendens causam: alioqui nō posset iuris ordo seruari: vis autem compulsiua nulla esse potest quā anathematis censura: ergo per illā potest eum, vt compareat cogere, atq; adeo eam ipse, si non paruerit, incurrit. Siue hoc sit quia in illo peculiari casu concilium sit superius, siue quod iure nature vnaquaq; res publica potest se a tyranno defendere, illumq; a se praescindere: siue quod concilium, vt ait Caietanus, ministerium ecclesiae, atque adeo tunc pontificis exerceat,

quod quidem ministerium non potest tunc pontifex a concilio diuelli. Non tamen vacat nunc locus hāc praesens differendi. ¶ At quia de ijs, qui excommunicari possunt praesens tractamus art. ne alios opus sit multiplicare, subiungitur secunda conclusio. Sententia excommunicationis in vniuersitatem vel collegium nullatenus pronūciari potest. Cōclusio est S. Thomae loco citato, atq; omnium in vniuersum. Et ratio est plana, quia nemo nisi propter peccatum inobedientiae excommunicari potest: peccatum autem est actus personalis: vniuersitas enim non peccat, nisi quia singuli peccant: quare sententia ferri non potest nisi in singulos inobedientes. Sūt qui censeant, quod licet talis sententia ferri nō possit, nihilominus lata teneat, vt ait Syluester eod. verb. §. 6. Attamen citra dubium non tenet, vt ait Ricard. in. 4. d. 18. quia esset periculum, vt aliquis citra culpā excommunicaretur. Sed rogas. Quid si ferretur sententia, vt nemo de collegio exiret, aut eligeret, aut quidpiam aliud ageret. Respondetur, qd si esset per viam statuti, quicunq; non pareret, incurreret. Sed tamē si illa esset monitoria non posset postmodum proferri sententia tanquā in contumacem in totum collegium, quousq; singuli audirentur, an haberēt causam legitimam excusandi se a peccato. Atq; hinc patet consequentiam non valere, Tota ciuitas potest interdicere: ergo excommunicari: quia interdictum non semper ponitur pro culpa eorū, qui interdicuntur, sed in odiū illius, qui in vrbe est excommunicatus. Quare interdicti si non sint in culpa, quae excommunicationi subiecta est, licet arceantur ab audiendis sacris non tamen priuantur ecclesiae suffragijs. ¶ Tertia conclusio. Excommunicatus potest iterum excommunicari non solū propter nouū crimē, verū & propter idē aggravatis censuris ad maiorem terrorem & confusionem, quia licet non sit aliud crimē in alia specie, obstinatio tamen ipsa, quia indurascit, & recrudescit acriori animaduersione sit digna.

¶ Quod si arguas. Semel excommunicatus iam est priuatus suffragijs, & sacramentis, & participatione fidelium priuatio autem non suscipit magis aut minus: ergo nullus est magis excommunicatus quā alius, vel nunc, quā antea. Respondetur ad maiorem, quod licet priuatio secundum se non recipiat magis aut minus tū ex parte causae potest vna excommunicatio

Secunda conclusio.

Dubium.

Tertia conclusio.

Primum argumentum.

excommunicatio ex vrgentiori, & acriori causa proficisci q̄ alia: quare vnus excommunicatus est indignior suffragijs ecclesiae, atq; adeo elongatior ab illis q̄ alius, ac subinde maiori satisfactione indigens, vt reconcilietur. ¶ Sed arguitur secundo. Excommunicatus iam est traditus, vt Paul. 1. Cor. 5. ait, atq; adeo est extra ecclesiam: sed vt ibidem subdit Apostolus. Quid mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? ergo excommunicatus excommunicari non potest. Respondetur ad maiorem, qd Paul. per eos, qui foris sunt, intelligit infideles, qui cum baptisimū nō susceperint, non sunt ecclesiae subditi, vt possit illos per aliquam censuram cogere, neq; eos suffragijs ecclesiae priuare: cum nō sint eorū participes, licet possit Christianos, vbi id ex pollicetur prohibere, ne cū illis cōuersentur in illis actib; q̄ visi fuerint expedire. ¶ Vltimū tandem hic dubium restat de defunctis, vtrum possint excommunicari. Syl. nanq; verb. Excommunicatio. §. 7. generaliter ait, non posse excommunicari, quia non sunt de foro ecclesiae, imō non sunt homines. At verō sententia hāc distinctione, & expositione indiget, vt verum habeat. In primis. n. qui viuens excommunicatus fuit, excommunicatus manet post mortē, vt viuens nō possint cū illo in suffragijs, vel elemosynis cōicare. Est enim primū omnium ecclesiastica sepultura interdicta, neq; possint elemosynae pro ipso recipi saltem a ministris ecclesiae, quia nec possunt in sacrificijs cōibus orare, nec sunt suffragiorum participes, quibus erant in vita priuati. Imō quāuis forte in charitate decellerint, si ecclesiae non satis fecerint, quia forte non poterāt, praesumuntur semper ab ecclesia excommunicati. Sententia est Vrba. 24. q. 2. can. Sanē. & Innocentij tertij. c. a nobis. 2. de sent. excom. vbi tamē permittitur, qd si aliqua signa contritionis in excommunicato apparuerint, possit etiā postq̄ fuerit defunctus absolui, vt possit loco sacro solenniter sepeliri, & pro illo possint suffragia offerri. ¶ At verō p̄ nullo crimine, quod viuens cōmiserit, potest defunctus excommunicari. Nam si crimen non erat a iure excommunicationi subiectū, necessaria est ante excommunicationē canonica p̄monitio, quare erga defunctum fieri non potest. Imō quāuis dum viueret fuerit facta praemonitio, si non fuit prolata sententia, non potest in defunctum proferri: quia iam exemptus est ab ecclesiae tribunali, neque iam censetur contumax. Si verō crimen erat a iure excommunicatione

damnatum, iam viuens ipso facto excommunicatione incurerat propter prauiam monitionem iuris. Potest tamen postq̄ defunctus est declarari, & iuridice pronūciari, illud crimē incurrisse, quod saepenumero fit in crimine heresis. Solēt enim aduersus haereticos libelli inferri, & sententiae pronūciari, quibus declaratur fuisse haereticos: quare inde priuatur ecclesiae suffragijs, imō declaratur fuisse priuatos, eorumque ossa exhumata igni traduntur.

ARTICVLVS. III.

Vtrum quilibet sacerdos possit suū parochianū quacunque excommunicatione absolvere.

¶ Prima consideratio in materia excommunicationis est de absolutio-
ne ab eadem censura. Arguitur ergo, qd sacerdos parochialis possit suū subditū ab excommunicatione absolvere. Excommunicatio non fertur, nisi pro culpa eademq; inobedientie: quilibet autē parochialis sacerdos potest absolvere a culpa, & sublata causa tollitur effectus: ergo potest absolvere ab excommunicatione. Praesentim qd cū peccatū grauius malū sit q̄ excommunicatio, apparet, vt qui potest a peccato absolvere, possit ab excommunicatione. ¶ In cōtrarium est, qd eiusdē potestatis est per excommunicationem ligare, & ab excommunicatione absolvere: excommunicare autem non quicunq; parochialis sacerdos valet: ergo neque ab eadem censura absolvere.

¶ Materia hāc, quippe quae ab antiquis summo pontifici reternatas comprehendit, licet olim non fuerit tam multiplex, iam verō nūc temporis propter eorum multitudinē prolata est & varia, quā ideo in sex conclusiones distribuemus. Vt autem a facilioribus exordiamur, recolenda nobis est distinctio excommunicationis in maiorem, & minorem. Et quidem circa minorem tria sunt tantū consideranda: nempe, qd sit eius natura, & effectus, & quibus de causis incurrat, & quis triplex consideratio. ¶ Atqui primū in superioribus satis expeditum est: natura enim excommunicationis minoris explicatur cap. Si celebrat. de clerico excom. vbi sex de huiusmodi excommunicato asseruntur. Primum, quod si celebrat, grauitus peccat, vbi

Pars affirmatiua.

Pars negatiua.

Decisio articuli.

Excommunicatio minoris.

Primum.

Secundum Secundum, quod nihilominus celebrans non incurrit irregularitatem, quam incurreret si esset excommunicatus excommunicatione maiori. *Tertium*, quod eligere non prohibetur, nec ea exercere, quae ratione iurisdictionis ei competunt. *Quantum*, quod si scienter electus fuerit, eius electio est irritanda. *Quintum*, quod si sacramenta ecclesiastica conferuntur, nihilominus ab eo collata virtutis non carent effectu. *Sextum*, denique, quod a participatione sacramentorum, quae in eorum perceptione consistit, puta, a participatione paschalis est prohibitus. Duo ergo sunt eius substantiales effectus: scilicet, ne taliter excommunicatus eligatur, & ne sacramenta suscipiat. *Circa quintum assertum*, Quintum autem assertum, quod peccat conferens sacramenta, Syluester verb. excommunicatione. §. i. intelligit de peccato mortali. Atqui Durand. & Adrian. indistincte aiunt, quod excommunicatus conferens sacramenta mortaliter peccat. At vero ex verbis ipsis capituli certius colligitur non peccare nisi venialiter. Ait enim quod non priuatur administratione sacramentorum sed solum susceptione: unde elicitur non tantum peccare conferendo quantum suscipiendo. Quare si celebrat, ait papa grauius peccare: quia celebrare est suscipere sacramentum. Grauius autem idem est quod mortaliter. De administrante vero simpliciter ait quod peccat, id est, non mortaliter. Quod autem illic ait Syluester, scilicet, conferens peccare quoad Deum, & non quoad ecclesiam, non bene intelligo, quia nisi esset ab ecclesia priuatus nullatenus peccaret conferendo. Sed quod papa dicere cogitauit est, quod non eodem modo priuatur susceptione quo priuatur ne conferat. Susceptio namque priuatur directe: & ideo si suscipiat, peccat mortaliter atque adeo gratia sacramenti non suscipit: collatione autem non priuatur nisi consecutus. Eo. n. quod ad sacramenta suscipienda accedere nequit, veniale quandam irreuerentiam eisdem sacramentis irrogat conferendo. Ait praeterea Syluester, quod ex Paludano desumpsit eodem loco confessum excommunicato minori excommunicatione tene. iterum confiteri. Huius tamen contrarium ex capitulo colligitur sane ubi habetur quod illud sacramentum est solidum & fortitur suum effectum: imo qui ei confitetur non peccabit nisi venialiter, sicut ipse sacerdos. Quinimo post concilium Constantiense taliter excommunicatus conferens sacramentum non peccabit, saltem nisi

si se ingerat, sed ab alio requiratur: quia non est nominatim excommunicatus. Habet excommunicatio minor aliam qualitatem, ut diximus: quia non transit in tertiam personam, eo quod qui cum eiusmodi excommunicato communicat, non excommunicatur. *Circa secundum verum membrum*, quomodo scilicet excommunicatio minor contrahatur notandum primum, quod nunquam infligitur ab homine, nullus enim iudex aliquid unquam praecipit sub poena excommunicationis minoris, sed semper incurritur a iure. Et Syluester, Gabriel & alij dicunt eam incurrere, quoties quis mortaliter delinquit, quia sit sacramentis indignus: sed haec iam diximus non esse proprie excommunicationem. Incurratur autem per omne sacrilegium, ut habetur. 17. q. 4. can. Miror. Et per omnem violationem ecclesiasticae immunitatis. Sed per haec saepissime incurritur excommunicatio maior. Et olim per simoniam: sed iam omnis simonia anathematizedamnata est. Item per notoriam fornicationem & concubinatum clerici, ut ca. Vestra, de cohabitatio. cleri. & mulier. Sed iam ista non est in usu, neque aliae quas Syluester verb. Excommunicatio. 4. refert. Quae autem plurimum contingit est per communicationem cum excommunicato. Neque haec post concilium Constantiense tam crebro in usu venit, quam pridem solebat. *Tertium ergo membrum est*, quod ad presentem questionem attinet, de quo ideo prima statuitur huius articuli conclusio. A minori excommunicatione quicumque sacerdos parochialis: hoc est, habens iurisdictionem absolueri a peccatis mortalibus absolueri potest. Probatur. Excommunicatio minor solum priuat participatione sacramentorum: ergo quicumque iurisdictione pollet administrandi sacramenta subsequenter valet ab ea absolueri: hanc vero ex officio habet quicumque parochialis sacerdos. Sed arguat quis forte. Excommunicatio haec contrahitur ex peccato veniali: nempe, ex participatione cum excommunicato: sacerdos autem simplex absque ulla iurisdictione, ut supra diximus, potest absolueri a venialibus: ergo omnis sacerdos, etiam si non sit parochialis, potest a minori excommunicatione absolueri. Respondetur, quod excommunicatio minor vere est censura, quae incurritur a iure: censura vero est actus iudicialis, ac proinde non potest ab ea absolutio fieri, nisi per eum, qui iurisdictionem habeat. Quocirca ad minorem respondetur quod licet simplex sacerdos possit absolueri ab alijs venialibus, non tamen a participatione cum excommunicato: eo quod participatio haec est excommunicationi subiecta. E ideo probe dixit S. Tho. dist. 18. q. 2. artic. 5. quod ab excommunicatione minori absolueri ille valet sacerdos, qui absolueri potest a participatione cum excommunicato, in quantum ab illa non posse absolueri, nisi illum, qui iurisdictionem habet in subditum. In eadem sententia est Caiet. in summa. c. de excommunicatione minori. Atqui cum haec sit leuissima censura, non aliud ab excommunicato exigitur, quam ut proponat obedire ecclesiae abstinendo a peccato, quod hanc habet excommunicationem annexam. *De excommunicatione vero maiori* distinguendum est, aut enim est a iudice lata, quod aiunt, ab homine, aut a iure. De priori subnequitur secunda conclusio. Ab excommunicatione ab homine lata ipse idem iudex, qui tulit, potest absolueri. Hoc patet, quia eiusdem potestatis est ligare & soluere. Conclusio tamen intelligitur ex potestate ordinaria: potest enim esse sententia lata a iudice inferiori, & nihilominus eius absolutio esse papae reservata, ut est illa de incediarijs cap. Tria nos, de sentent. excomm. Illic enim pontifex non fert sententiam excommunicationis in incediarios, ut bene ait Caiet. verb. Excommunicatio, cap. 22. Sed ait, quod si fuerint per ecclesiam sententiam publicati: hoc est, excommunicati & publicati, tunc per absolutionis beneficio ad apostolicam sedem mittantur: nempe, ut iustam illi cautionem praestent, sicuti clericorum percussio res. *Praeterea & superiores* possunt ab excommunicatione inferiorum absolueri, vel cum ad eos sit recursus per nouam causae cognitionem, & etiam Papa de plenitudine potestatis facta satisfactio id potest. Veluti in diplomate cruciata conceditur facultas absolueri a quacunque sententia excommunicationis satisfacta parte. Vbi maxime adnotandum est quod facultas non est amplior, quam verba sonant: hoc est, virtute cruciata nemo potest absolui, nisi satisfacta parte. Verbi gratia. Si aliquis esset excommunicatus pro furto, vel alio debito, licet non esset soluendo, ita, ut quantum ad Deum esset absolutus, nihilominus virtute privilegij cruciata non potest absolui: quia illud arbitramentum, an excommunicatus possit soluere, nec ne, Papa nemi-

ni sacerdotum committit, sed soli iudici excommunicanti reservatur. Et praeterea id confirmatur, quia per huiusmodi privilegium nemini conceditur facultas absolueri ad reincidentiam, sed simpliciter. Et tamen qui modo non habet unde soluat, licet tunc quoad Deum non sit excommunicatus, recidit tamen quoad ipsum, quando habet unde soluat, & tamen si per cruciatam absolueretur, non recideret sine noua sententia. *Nomine vero partis non intelligitur iudex*: & ideo si cuilibet episcopus praecipisset sub sententia excommunicationis iret, verbi gratia ad processione, vel quidpiam aliud faceret, quod non fecit, inconsulto episcopo potest per privilegium cruciata absolui, si tamen non perseveret in rebellionem, sed sit res, quae iam transiit. Nam si praeeperit verbi gratia, ut relinqueret concubinam, quousque relinquat non potest absolui. Neque tenetur soluere iura iudicum, ut quantis ille excommunicatus non absolueretur a iudice, nisi solueret tantum prius sententiam, vel sibi, vel tabellioni, absolui nihilominus per diploma cruciata potest sine eorum solutione. Secus si condemnatus iam esset ad soluendum aliquam poenam, siue pecuniariam, siue aliam: condemnatus, inquam, per pronunciatam sententiam cognita culpa. *Sed aliud est hic dubium dignum seitu*, vtrum si quis excommunicatus est a suo iudice, & postmodum reperit se in aliena dioecesi, & satisfacti parti, soluit, verbi gratia, fortui, aut debitum, vtrum episcopus alterius dioecesis, vel eius vicarius possit eum absolueri. Respondetur posse, saltem si sit excommunicatio generalis, quicumque recessit finitum, vel aliud retinuerit, quod ad ius alienum pertineat, ut sunt instrumenta scripturarum, tunc enim expleto mandato potest ab alio episcopo absolui: quia nulla proprio irrogatur iniuria. Secus si esset lis contestata inter partes in tribunali proprii iudicis: tunc enim per ipsum debet, vel per Pontificem lis peragi. *De excommunicatione vero lata a iure* subiungitur tertia conclusio, quae in praesentiarum ad multas dissoluedas ambiguitates est adnotanda. Quaecunque excommunicatio cuiuscunque generis fuerit a iure siue, per concilium, siue per summum Pontificem condita, lata, absolutio ab ea pertinet ex officio ordinario ad episcopum, imo & ad parochialem sacerdotem, nisi fuerit specialiter, vel Pa-

Per cruciatam nemo potest absolui ad reincidentiam.

Per cruciatam nemo potest absolui ad reincidentiam.

Nomine partis qui intelligitur.

Dubium egregium.

Tertia conclusio.

Thom. p. vel episcopo referuata. Conclusio est S. Thomae loco citato, quam absque vlla probatione eam indubitatim affirmat. Ratio tamen est clara, quia excommunicatio est censura quae à iure imponitur ratione peccati, & ratione illius incurritur: ergo quantum est ex natura excommunicationis quicumque habet iurisdictionem absolendi ab illo peccato, habet & iurisdictionem absolendi ab illa censura, imposita poenitentia: sed non solum omnes episcopi, verum & omnes parochiales presbyteri, imò quicumque praelatus in suo collegio, vel conventu iure diuino, & ordinario eo ipso quod habet iurisdictionem in foro poenitentiali potest absolvere à quocumque peccato cuiuscumque generis, quia iure diuino nullum est reservatum, nisi ab homine reservetur: scilicet à Papa, vel episcopo, vel alio praetor: ergo pariter iure diuino potest quicumque absolvere à quacumque excommunicatione. *Secundo* id probatur, quoniam si excommunicatio propterea quod esset lata à iure concilii, vel Papae, esset ei reservata, non opus esset, ut ex primeret, Cuius absolutionem nobis referuamus, aut Pro beneficio absolutionis ad nos veniat, aut simile: cum ergo per huiusmodi clausulas specialiter sibi absolutiones referuat, signum est quod iure diuino, & ordinario ad singulos praelatos absolutio pertineat. *Est* tamen argumentum in contrarium. Per excommunicationem maiorem homo priuatur suffragiis totius ecclesiae: ergo ubi Papa eiusmodi suffragiis hominem priuat, eidem soli incumbit eade restitueret. Ad hoc autem iam supra responsum est, quod ad excommunicationem non requiritur immediata potestas in omnia suffragia ecclesiae, alius episcopus non posset excommunicare, sed illorum priuatio insequitur naturam excommunicationis. Quare sicut episcopus excommunicando consecutiuè priuat hominem eiusmodi suffragiis, ita potest absolendo ab excommunicatione illa consecutiuè restituere. Atque eadem ratione parochialis sacerdos, licet excommunicare nequeat, tamen autoritate, qua potest absolvere à peccatis, potest & ab excommunicatione, ad quam absolutionem ex natura rei sequitur suffragiorum restitutio. *Ac* per hoc soluitur argumentum in principio quaestionis propositum, quo arguebatur sacerdotem parochialem posse absolvere ab omni excommunicatione. De illa namque, quae fertur à iudice, non militat: quia nemo potest

alienam iurisdictionem usurpare. De illa vero, quae fertur à iure, bene probat, quod quilibet eorum potest à qualibet absolvere, nisi essent plurimae reseruatae. *His* constitutis conclusionibus de reseruatione adhibetur quarta. Olim non erat nisi lex casus summo Pontifici reseruati, ut ex autoritate S. Tho. colligitur quod illos duxat enumerat. Primus erat de ijs, qui iniiciunt manus violentas in clericum, ut habetur. 17. q. 4. can. Si quis suadente, qui fuit Innocentij secundi ante tempus S. Thomae, nempe, anno domini. 1130. Secundus est de illis, qui incendunt ecclesiam, & sunt denunciati. At verò Caieta, in dicto cap. citato. 22. ait, hunc canonem specialiter tangentem incendiarios ecclesiarum non reperiri in iure: nam ille proxime citatus, quem hic S. Thom. infirmat, cap. Tua, de sent. exco. non loquitur specialiter de incendiariis ecclesiarum, sed generatim de incendiariis. Nec excommunicat incendiarios, sed reseruatur absolutionem si per ecclesiam denunciatur. Doctores autem sunt qui illam restrictionem faciunt ad incendiarios ecclesiarum, quos Sylu. refert verb. Excommunicatio. 7. & 13. Canon verò, Canonica. 11. q. 3. neque est concilij generalis nec Papae, sed concilij Arausi- canum, quod non ligat totam ecclesiam. Neque loquitur particulariter de incendiariis ecclesiarum, sed generaliter de ecclesiarum violatori- bus. Tertius casus est de illis, qui frangunt ecclesiam, & spoliatur ipsam. Et iste habetur cap. Conquesti, de sent. exco. ubi non habetur quod ipso facto sint excommunicati, sed quod excommunicentur. Et si ante denunciationem voluerint satisfacere ecclesiae, absolui possunt ab episcopo, sed si se denunciari permiserint, tunc absolutio deuoluatur ad summum Pontificem, omnino sicut de incendiariis dictum est. *Ubi* adnotandum est, quod non quodcumque furtum in ecclesia factum est sacrilegium, nec excommunicationi subiectum. Ut si quis alicui in ecclesia sacra audienti erumenam furripiat, sed dum porta vel fenestra ecclesiae frangitur, ut bona eius eripiantur. Itaque ambae actiones concurrant, ut ait Caiet. verbo Exco- municatio cap. 21. Quartus est de illo sacerdote, qui in diuinis scienter communicat cum excommunicato nominatim à Papa, ut habetur cap. supra citato Significauit, de sentent. exco. Quintus est de illis, qui literas apostoli- cas falsificat, de quo extat canon cap. Ad fal- sificatorum, de crimine falsi, ubi exco. cantur lite- rarum

rarum apostolicarum falsariis, eorumque fauto- res, & defensores. Sextus denique est de illis, qui cum exco. cantis communicant in crimine, pro quo lata est sententia, ut habetur cap. Nuper & cap. Si concubinae, de sent. exco. Et intel- ligitur de communicantibus cum illis, postquam exco. cantis sunt. Licet enim quis consulerit alteri, ut furtum faciat, & postea non exco. cetur, nisi qui furtum fecit, qui consulerit non est exco. catus, nisi postea ei consulerit, ut non restituar. Item licet quis cum exco. cato maio- ri exco. catione communique in alio crimi- ne, non ideo exco. catur exco. catione maio- ri. Ut si clericus sit exco. catus propter co- cubinatum, licet concubina eius in eo actu cum illo co. catus sit exco. catione, non tamen si communique cum eo in furto. Neque verò huiusmodi absolutio reseruatur Papae, sed iudici exco. cationis. *Quinta* conclusio. Praeter istos sex casus, quos S. Tho. refert sunt alij fere innumeri Pa- pae reseruati. Et primum sunt omnes, qui in bulla exco. cationis sic reseruantur, ut neque per absolutionem quae illo die generalis sit, nec per aliam quancumque solennem, nec per concessionem cruciatu intelligantur concessi, nisi exprimantur. Vnde post. §. 12. eiusdem bulle, subduntur haec verba. Declarantes nihilominus ac protestantes (pro ut tenore praesen- tium declaramus, ac expresse protestamur) absolutionem hodie, vel alias etiam solemniter per nos faciendam praefatos supra nomi- natos, & qualificados, ac cancellarios, vicecan- cellarios, consiliarios, & procuratores, atque omnes, qui executionem literarum apostolica- rum impediuerint, nisi decreta sua, & acta re- uocauerint, non comprehendere. *Hae* autem bulla non videtur res vsq. adeo antiqua quā- doquidem D. Tho. illius non meminerit, sed à tempore Martini quinti circa annum domi- ni. 1420. quo tempore Bohemorum haereses in concilio Constant. fuerint damnatae. Cuius etiam bullae Paulus secundus, & Sixtus quar- tus in suis extrauag. Et si Dominici gregis, meminerunt. Postmodum verò Leo decimus aduersus Martinum Lutherum eam suxit, ac deinde Paulus tertius aduersus regias curias apostolicarum literarum executiones impe- dientes. Nuperrima verò est sub Paulo quar- to, qui nunc sedet, & continet casus quindecim. *Primus* eius casus est aduersus omnes haereticos cuiuscumque fuerint nominis, & se- xus, & contra eorum fautores, defensores, ac

receptatores, ea ratione qua haeretici sunt. Quo- quidem fuit censura Honorij tertij cap. No- uerit, de sentent. exco. mu. quo alter fuit anti- quior canon Gelasij. 24. q. 1. can. Achatus. 1. ubi admonetur, quod quicumque in haeresim se- mel damnatum labitur, eius damnatione se- ipsum inuoluit. Atqui tempore S. Thomae iam isti canones conditi erant, quippe qui tempo- re Honorij natus fuit, vel paululo post. Verum tamen quia in dictis canonibus nulla sit re- seruationis mentio, minime illorum meminit. Et quauis multi ex neotericis glossatori- bus, quos Syluester verb. Excommunicatio. 7. §. 3. refert, in dubium reuocauerint, utrum per haeresim mentalem huiusmodi exco. m- nicatio contrahatur, proculdubio tamen non contrahitur, nisi haeresis verbo, aut facto fue- rit externis prolata, ut bene ait Caieta. verb. Haeresis. Nam etsi haeresis per actum mentis, contrahatur, eo quod in mente est veritas, ne- subinde haeresis, tamen ecclesia nullum actum mentalem intendit excommunicare, non po- lum quia quantum est ex natura illius actus nequit in cognitionem ecclesiae venire, verum quia esset laqueos humanis conscientijs ob- tendere. Item requiritur quod sit error perti- nax, ut idem Caieta. verb. Excommunicatio cap. 1. ait. Pertinax autem est si sit assertio, qua homo scit vel sacrae paginae contrariam, vel ab ecclesia damnatam, vel quam ignorantia crassa ignorat. Quare si sit ignorantia inuinci- bilis excusans à peccato, eadem ratione ab excommunicatione excusat. Requiritur etiam deliberatus actus: puta, assertio exterior, qua interior praecesserit. Ad haec, adnotanda sunt verba extrauag. Sixti quinti, Et si Dominici quibus alicui Pontifex ille videtur potest rigore huius reseruacionis quodammodo relaxare: quae tamen si bene assumentur, eam potius restringit. Ait enim, quod praetextu facultatum ab ipso vel sua auctoritate concessarum seu con- cedendarum, etiam in sanorem fidei & crucia- ta, nullus confessorum aliquos absolvere audeat ab haeresi postquam fuerint de ea sen- tentialiter condemnati, seu delati, seu publi- ce diffamati. Apparet ergo, quod nisi fuerit quis damnatus, delatus, vel diffamatus, quan- uis sit haeticus, eius absolutio non sit Roma- no pontifici reseruata. Et tamen haec non fuit pontificis intentio: non enim ait, quod ha- resis citra hos tres gradus non sit apostoli- cae sedi reseruata, sed quod per nullam con- cessionem ab ipso factam, vel faciendam pos-

Prima collectio.

Secunda collectio.

Nota.

Bulla coene
Dni cessat cu
ipso papa.

Secundus casus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

sint heretici absolui, si fuerint damnati, delati, vel diffamati. Duo ergo collige, primum, quod nullus hereticus citra pontificis facultate potest absolui, si fuerit heresis pertinax, & exterius prolata, ut dictum est: quia omnis excommunicatione ratione heresis est Papae reservata. Secundo, quod si standum esset extrauaganti Sixti, quauis Papa concederet generalem facultatem absolui ab heresi etiam in diplomate eructata, non posset absolui hereticus damnatus, delatus, diffamatus, nisi hi casus essent nominatim expressi. Quare verba illa magis sunt restrictiua, quam relaxatiua. Dixerim, vero si standum esset extrauaganti Sixti: quoniam ipse non dixit, nisi quod per facultates generales ab ipso concessas, vel concedendas non comprehendantur illi tres gradus heresis: ubi noluit ipse, nec potuit, coercere, & restringere concessiones per alios pontifices postmodum faciendas: quoniam extrauagans illa posita fuit tanquam regula canonica, vel tanquam adiectio in bulla coene Domini, quae cessat cum ipso autore. Quocirca, ut bene ait Sylu. verb. Excommunicatione. 7. casu. 32. illi casus Sixti remanent in dispositione iuris communis, & in forma concessionum, quae a summis pontificibus pro tempore emanant. Imo & angelus, qui fuit eiusdem pontificis commissarius, ait illam restrictionem Sixti non fuisse omnino receptam. Quapropter, si modo in diplomate eructata dicat Papa, quod possit quicumque absolui ab omnibus casibus reservatis in bulla coene Domini, illi etiam tres gradus Sixti comprehenduntur, licet non exprimantur, ut ab illis possit quicumque hereticus emendatus absolui in foro conscientiae, reservata tamen potestate inquisitoribus procedendi in foro exteriori. Secunda excommunicatione bullae coene Domini est contra piratas, & cursarios, & maritimos latrunculos. Tertia, aduersus illos dominos, qui in suis terris nona pedagia imponunt, vel prohibita exigunt. Et quarta aduersus falsarios bullarum, seu literarum apostolicarum. Quinta, aduersus eos, qui equos, arma, ferrum, & instrumenta bellica deferunt Saracenis, Turcis, atque alijs inimicis Christiani nominis. Sexta anathematizatio est eorum, qui victualia, atque alia ad usum Romanae curiae adducere impediunt, & impedunt. Septima est eorum, qui ad sedem apostolicam venientes, aut inde recedentes, aut in eadem commorantes, rapiunt, spoliunt, & detinent, aut

ex proposito deliberato verberare, mutilare, aut occidere praesumunt. Octaua, aduersus verberantes, mutilantes, vulnerantes, interficientes, incarcerantes, patriarchas, archiepiscopos, & episcopos, atque ea mandantes. Nona est multo latior, quae in quatuor membris sub eodem fere capite distribuitur, quae omnia ad asserendum libertatem executionis mandatorum pontificis referuntur. Anathematizantur enim illi, qui per se vel per alios eos, qui ad Romanam curiam super causis, & negotijs recurrunt, vel earundem causarum iudices, aduocatos, vel procuratores verberant, mutilant, vel occidunt. Atque illi, qui literas apostolicas executioni demandari inhihent, vel eorum executores capiunt, incarcerant, vel capi, & incarcerari faciunt. Decima excommunicatione est aduersus illos seculares iudices, qui personas ecclesiasticas, aut capitula, ad suum ipsorum tribunal, aut cancellariam, aut concilium trahunt, aut trahi faciunt. Undecima eiusdem fere tenoris excommunicatione decernitur aduersus eos, qui iurisdictiones, vel redditus, vel prouentus ad ecclesiasticas personas ecclesiarum pertinentes usurpant, vel iniuriunt, & qui collectas, decimas, vel tales eis imponunt, ac subinde qui talia consulant. Duodecima anathematizatio est aduersus cancellarios, aut consiliarios, aut praesidentes quoruncunque regum, aut principum, qui beneficia, & spirituales, illisque annexas causas ab auditoribus, & commissarijs apostolicis ad se euocant. Tertiodecima est aduersus mutilantes, verberantes, aut interficientes, aut capientes Romipetras hoc est, peregrinos Romam petentes, aut inde reuertentes. Quartodecima excommunicatione est aduersus illos, qui directe, vel indirecte per se, vel per alios detinent, aut hostiliter inuadunt, urbem Romam, aut terras patrimonio ecclesiae pertinentes. Ac demum quintodecima fuit adiecta a Clemente septimo aduersus eos, qui in direptione Urbis, quae suo tempore contigit, ex basilicis reliquias, ornamenta, vel vasa ecclesiastica diripuerunt, vel direpta tenent. Huius tamen excommunicationis materia iam transiit. Praeter hos autem casus sunt alij perquam multi apostolicae sedis reservati, quos Syluester verb. Excommunicatione. 7. ad 57. enumerat. Sed D. Antoninus, qui de censuris ecclesiasticis longum edidit tractatum usque ad 73. praeter bullae coene multiplicat. At vero Caietan* diligenter profecto & luculenter Caietan.

Octauus.

Nonus.

Decimus.

Undecimus.

Duodecimus.

Tertius decimus.

Quartus decimus.

Quintus decimus.

Syluest.

lenter Caietan.

Percutit, & ricu in septe casibus no in excommunicationem. Primus casus.

Secundus. Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

A casibus et seruatis pot quis absolui a suo curato in octo casibus.

Nota.

Sexta conclusio.

Absolui pot absens ab excommunicatione.

Inuitus pot quis ab excommunicatione absolui.

lenter, & docte in summa verb. Excommunicatione per. 81. capitula explicat, ubi eorum exceptiones, & quae circa illos dubia emergere possunt, discrete & compendiose enucleat. A quo nos ideo labore, quia plurius esset, casibus non in praesentiarum abstinendum duximus. Excidit enim D. Thom. septem casus, in quibus percutiens clericum non incurrit excommunicationem. Primus est si causa discipline id faceret, ut magister, praelatus, pater &c. quae dicitur facta scilicet. Secundus, si leuis fuerit percussio, aut iocosa. Tertius, si quis clericum turpiter abutentem uxore sua, vel matre, vel forore, vel filia offenderit, tunc enim licet sic eum percutiat, ut sit peccatum mortale, clementia tamen legis fuit, ut dolor excommunicatione excusaret. Quartus, si quis vim vi repellat defendendo se, vel sua: scilicet bona, vel pudicitiam, vel religionem suam &c. Et quintus, si quis per ignorantiam eum percutiat, quem nesciebat esse clericum. Et sextus, si inueniat quis clericum in apostasia post trinam monitionem. Septimus, denique, si a clericatu se ad aliud vitam institutum transferat. Demum & ab excommunicationibus Papae reservatis potest quis absolui a suo praelato, vel sacerdote in octo casibus: videlicet, in articulo mortis. Vel quando hostiliarius defendens ingressum, clericum absque dolo malo percutiat. Item si percutiens sit mulier, vel seruus, vel religiosus, nisi sit enormis percussio, si sit pauper, aut puer, aut senex, aut valetudinarius, aut capitales inimicitias gerat, ita ut sit persona, cui non pateat accessus ad Romam: nam his personarum generibus non est Romanum iter possibile. Tamen si haec omnia antiqua erant, nunc autem standum esset consuetudini, potissimum in causa heresis, ubi non esset tuta absolutio, nisi autoritate Romani pontificis fieret. Sexta conclusio. Forma denum absoluiendi ab excommunicatione non est certa, quemadmodum absoluiendi a peccatis, sed potest esse qualiscunque, ut absoluo te. libero te, restituo te communioni fidelium, & sacramentis ecclesiae &c. Quinero potest etiam in absolutione fieri, & per literas, tamen si iam sit in usu absolutionem committere sacerdoti qui absoluit a peccato, & ab excommunicatione. Sed nihilominus potest fieri absolutio ab excommunicatione, licet non fiat a peccatis. Imo potest inuitus quispiam ab excommunicatione absolui. Enimvero a peccato, quia non nisi propria voluntate committitur, ne-

mo, nisi propria voluntate consentiat, absolui potest. At vero quia excommunicatione non est culpa, sed poena: & poena non incurritur propria sponte, imo contra inuitum decerni potest, sit, ut quis renuens absolui possit. Ac perinde sicut potest homo pluribus excommunicationibus excommunicari, potest ab una excommunicatione absolui alia remanente: quia excommunicationes non habent veluti peccata connexionem, imo potest homo pro una excommunicatione satisfacere non satisfaciendo pro omnibus.

DISTINCTIONIS vigesima secunda, Quaest. tertia, De interdicto, & cessatione a diuinis.

ARTICVLVS. I.

Vtrum interdictum sit expediens censura.

Alterius excommunicationis, ne curta relinqueretur, singulos articulos de interdicto, & cessatione a diuinis adhibendos duximus. Non quod totam rerum hylam, quae de interdicto cumulat, explicare proponamus: est enim prolixa, & Summistis propria, sed ut nonnullam eius depingamus effigiem. Arguitur ergo, quod interdictum non sit licitum, quia nemo sine culpa puniendus est: solet autem interdictum contra innocuos, & innocentes poni, cum locus interdicatur, ne populus sacra audiat. Secundo, id non est fas in ecclesia permittere, quod in detrimentum diuini cultus vergit: autem Christiani per interdictum a sacris arcantur, religio diuini cultus nocumtum patitur: nefas ergo est id permittere. Un contra rimum tamen est catholice ecclesiae usus. Interdicere, ut in superficie verba sonant, est inter duos aliquid dicere, i. constituit. Sed tunc altera est eius significatio, ut id sit quod prohibere, ut interdico tibi ingressum domus meae, aut interdico te ingressum: hoc est, prohibeo. Et secundum has duas significationes nomen interdicti diuersimode usurpatur, & iure civili, & ecclesiastico: nam in iure civili interdictum

pluries excommunicatus, ab una excommunicatione sine alijs absolui pot.

Pars negat. Arg. primum.

Secundum argumentum.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

titate possit index ordinaria, vel delegata potestate locum, vel populum interdicere. Secus, ut ait Archidia. de interdicto singularis persone. Nunc autem saltem in aliquibus locis Hispanie solet ciuitas pro exigua causa pecuniaria interdicto obnubilari, quod profecto nullatenus esset ferendum. Putat enim illa ratione ecclesiastici iudices suam auctoritate asserere, & tamen preterquam quod grauissimum dant populo damnum, & iniuriam grandem irrogant, eandem auctoritatem extenuant, quare hac ratione indies minoris habetur. In alijs nationibus vix vno seculo interdictum vnum auditur: in Hispania vero creberrima videntur. Atqui solebat mos priscus vigere, ut posito interdicto personarum excoicatione intra triduum vrbe pellerentur, ut cessaret, nunc vero temporis nulla huius Christiani moris habetur ratio. Debet preterea & monitione canonica excoicationis pramoneri in scriptis, ut cap. Cum medicinalis, de sentent. excom. lib. 6. iubetur. Forma autem sententie est, tale populum, aut locum interdicto ecclesiastico supponimus, de verb. signif. cap. Cum in partibus, & de officio delegati, cap. San. in. 2. Et notandum, quod post conciliū Constant. nemo interdictum seruare tenetur siue à iure siue à iudice positum, nisi aduersus certum locum, aut contra certam personam fuerit enūciatum. Sufficit autem interdictum ecclesie matri intinari, quod quidem ipsa seruante, & relique omnes ecclesie seruare tenentur. Et hac de interdicto, quod ab homine decernitur. Nā sunt multi casus, in quibus & ipso iure decretum est. Ciuitas enim vbi Papa moritur, si non illuc ad electionem seruatis iuris conditionibus procedatur, eo ipso interdicto subijcitur, cap. Vbi periculum, de electio. lib. 6. Item quando vniuersitas ciuitatis ab ecclesijs, vel ecclesiasticis personis pedagia, vel alia tributa exigit, ut cap. Quamquam, de censib. lib. 6. Et in multis alijs casibus, quos Sylue. verb. Interdictum. 4. refert. Atqui illud, quod à iudice decernitur, ab eodem est tollendum, & relaxandum, imò & idem index potest illud suspendere, vel in tota vrbe, vel in aliqua ecclesia, vel per diem, vel per aliud tempus, causa alicuius officij celebrandi, aut defuncti sepeliendi, aut alia legitima, ut cum Innocentio & Hostien. contra Bernard. ait Sylue. verb. Interdictum. 3. §. 8. Quin vero quantum est extenore iuris videntur interdicta iure posita cessante causa, & facta satisfactione per ordi-

Forma sententie

Conciliū Constant.

Relaxatio.

Nota.

nariū posse tolli: quoniam interdicta iure non referuntur Papae sicut excoicationes. Si autem alicubi referretur, standum est verbis iuris. Suspendi autem manente causa, aut non facta satisfactione per nullum, nisi per summum Pontificem possunt. Ad hæc, & de natura, & effectibus interdicti adhibetur quarta conclusio. Effectus & natura interdicti est trina prohibitio: scilicet, diuinis interesse, & certa suscipere sacramenta, & in loco sacro sepeliri. Enimvero antiquitus ferè nihil interdictum à cessatione differebat: nam cum tempore interdicti interesse sacris non liceret, clerici ipse ab eis celebrandis omnino abstinebat, ut colligitur ex capit. Non est vobis, de sponsalib. & capit. Quod in te, de penitent. & remissio. Sed semel in hebdomada causa conficiendi sacramenti celebrari permittebatur, de sentent. excom. cap. Permittimus. At vero Bonifacius octauus capit. Alma mater, referens quemadmodum antiquitus tempore interdicti nulla celebrabantur officia, & subdens, quod ex distinctione huiusmodi statutorum, decreveret deuotio populi pullularet hæreses, & infinita pericula animarum ingerent, & ecclesijs sine earum culpa debita obsequia subtraherentur, concessit, ut tempore interdicti siue ab homine siue à iure prolati possent homines non solum in articulo mortis, sed etiam sani quoties vellent sacramentum penitentiae suscipere, dum tamen non essent excommunicati, qui quidem, præterquam in articulo mortis, ad sacramenta non admittuntur. Et nisi essent illi, qui interdicto causam dederant. Secundò cōcessit, ut exclusis interdictis, & excoicationis quotidie diuina officia submissa voce, ianujs clausis, non pulsatis campanis celebrarentur. Tertio, ut in die natalis dñi, pasche, & pentecostes, & assumptionis Beatæ virginis pulsatis campanis, apertis ianujs, alta voce eadem officia sollempniter fierent. Iure autem antiquo permittebatur baptismus, & penitentia morietum, & viaticum cap. Non est vobis, de sponsalib. & confirmatio in fronte, ut cap. Responso, de sentent. excom. Festa autem illa quatuor sollempnia incipiunt à primis vespers, sed festum paschatis à missa vigiliæ, saltim in initio glorie, quoniam pulsantur campanæ, finiuntur tamen in ultio copletorio ultimi diei paschatis, aut diei assumptionis. Haud tamen licet in istis festiuitatibus sacramentum eucharistiæ suscipere, nisi ab his, qui priuilegiū habent: quia hoc in dicto. c. Alma mater

Quarta conclusio.

Alma mater.

Festa quatuor.

mater, non cōceditur. Hoc autem sunt qui dubitant, utrum cum priuilegiatus sumit eucharistiam, possit populus interesse eo quod illud expresse non conceditur. At verò cum populo concedatur tunc publice interesse sacris missæ non est cur dubitetur quin liceat interesse sumptioni eucharistiæ, cum non sit nisi pars sacrificij. Potest, & die assumptionis virginis benedictio coniugum sollempnis fieri, quia illud non est sacramentum. Imò & defuncti sollempniter sepeliri, ut ait Sylue. verb. Interdictum. 5. §. 4. Igitur extra illa festa trinus est interdicti effectus, ut conclusio asserit. Primus scilicet quod nemo audire sacra valet, nisi clerici, etiam primæ rōsuræ. Nisi sint coniugati: nam illi omnia priuilegia clericalia amittunt, ut habetur cap. Ioannes, de clericis cōiugatis, præter duo, ut Bonifacius de creuit cap. vnico, eod. titulo lib. 6. Nam si rōsuræ deferant, gaudet priuilegio canonis. Si quis suadere diabolo, & ne conueniri debeant coram iudice seculari. Sed præsertim priuilegiū audiendi sacra tempore interdicti perdit: quia iam non sunt altaris ministri, neque ecclesie. Possunt etiam audire sacra quicumque per pontificis diplomata sunt priuilegiati. Et qui huiusmodi priuilegium habet potest familiam suam, quæ eum comitatur, in ecclesiam secū inducere, iuxta concessionem eiusdem Bonifacij cap. Licet vobis, de priuilegijs lib. 6. Nisi vel causam dederint interdicti, vel in fraudem hanc ob causam fuerint in eadem familiā assumpti, cap. vlt. de verb. sig. lib. 6. Adde hic quod supra. d. 13. q. 2. art. 1. inter explicandum præceptum audiendi missam diebus festis diximus: nempe, quod priuilegiati non excusantur tempore interdicti audire sacra die festo. Non quod priuilegiū eos per se obliget, sed præceptum audiendi missam obligat oportet tempore oēs audire potest. Secundus effectus interdicti est, quia nec possunt suscipi sacramenta ordinum aut extreme unctionis, ut notat doctores super cap. Responso, de sentent. excom. Tertius, quia nec defuncti gaudere possunt ecclesiastica sepultura, præter clericos, ut c. Quid in te, de penitent. & remissio. Et quamuis illic addatur quod clerici sepeliantur sine sollempnitate & cū silentio, iam verò hodie, ut ait Sylue. verb. Interdictum. 5. §. 10. cōceditur ut missa & officium fueris cū moderamine capituli Alma mater celebretur. Ad hæc de violentibus interdictum distinguendum est inter clericos & laicos: nam de

Triplex effectus interdicti.

Priuilegiati.

clericis subnequitur quinta conclusio. Clerici interdictum violantes peccant mortaliter siue interdictum violantes, & ut verbis iuris utamur ineligibiles & inopulabiles. Itaque nec eligere valent, nec eligi, nec postulari suntque suspensi ab officio & beneficio. Prima pars, licet ea concedere reuocet Caiet. in summa verbo interdictum nihilominus vera profectò censenda est. Et probatur, quia mandatū interdicti imponitur propriè clericis secundum antiquum ius, ut non celebrent, & secundum ius nouum ut non celebrent nisi iuxta tenore capituli Alma mater, excluso populo, clausis ianujs, & c. cū præceptum sit de re graui, sit consequens ut non obtemperantes lethaliter delinquant. Secundò id confirmatur ex poenarū grauitate, quæ violatoribus iure decernuntur, ut irregularitatis & aliæ: tam graui enim cēsurā non plestunt nisi mortaliter delinquentes. Quod autem tria illa poenarū genera incurrat probatur cap. Is qui, & cap. Is cui, de sentent. excoi. lib. 6. & cap. Cū aterni tribunal, de sentent. & re iudi. eod. lib. & cap. 1. de postula. prælat. & c. Sed quod sint suspensi officio & beneficio probatur ex cap. Tanta, de excessib. prælator. Imò sunt beneficijs expoliandi, ut patet cap. Postulastis, de clerico excoicato. Atqui si sit religiosus & sciens matricē ecclesiam interdictum seruare, & non seruare, est excoicatus, per clem. Ex frequentibus, de sentent. excoicatione. Et est notandum quod clericus dupliciter est interdicti violator: scilicet, vel dum ipse est interdictus, tunc enim nullibi, ut dictum est, officia sacrorum ordinum exercere potest, & si decedat interdictus caret ecclesiastica sepultura, ut in dicto cap. Is cui habetur. Secundò, si locus sit interdictus licet clericus ipse non sit interdictus, exercendo ordines in eodem loco, violat interdictum. Sunt tamen notanda verba capitulorum irregularitatem decernentium, quia non loquuntur nisi de clericis, qui sunt in sacris & celebrant, vel officia diuinorum ordinum exequuntur. Quare licet religiosus, qui non est in sacris, & secularis & monialis sollempniter in ecclesia canant, non fiunt irregulares, ut non possint ad ordines sacros promoueri, sunt tamen aliter puniendi in aliquod arctius monasterium intrusi, ut eodem. capit. Postulastis, sancitur. Nā & moniales & religiosi non clerici noie clericorum hoc casu intelliguntur, quibus incumbit diuina officia sollempniter facere, ut censeantur violatores interdicti non aut quantum ad irregularitatem. Quare

Quinta conclusio.

Clerici dupliciter violat interdictum.

Nota.

propter simplex clericus prima tonsuræ, imò qui minoribus ordinibus initiati sunt (vt Syluester cōtra quosdam Canonistas cum theologis sentit, verb. Interdictum. 5. §. 6.) quāuis solenniter in ecclesia canant, & sua munera exerceant deferendo cereos, aut legendo, & agendo ea, quæ sunt sui muneris, non fiunt irregulares, vt non possint ad maiores ordines promoueri: quia prima tonsura, & minores ordines non sunt ordines sacri, sed dispositiones ad illos. Et ideo non est eis matrimoniū interdictum. ¶ Quinuerò quāuis presbyteri aliqua munera exerceant in ecclesia tempore interdicti, quæquidem munera non sunt propria sacrorum ordinum, sed possunt per laicum exerceri, vt responsum canere vel Psalmum non ideo fiunt irregulares, vt cum Panormitano ait ibidem Syluester. Vnde concluditur regula, illos tantum clericos irregularem incurere, qui sunt in sacris, vt subdiaconi & superiores, & exercent aliquod officium, quod est ordini annexum. Imò quāuis subdiaconus sine apparatu epistolam diceret, non fieret irregularis: quia illam illo pacto laico dicere permittitur, secus si cum apparatu tanquam subdiaconus eam diceret. ¶ At verò de laicis, interdictum eo modo violentibus, quod ad audiendum sacrum, vel alia diuina officia se se ingerunt, grauius est dubium, vtrum mortaliter peccent. Nam quod nulla iuris poenā incurrat vt certissimū supponitur. Est tñ argumentū, quod peccent, & quidem mortaliter: nam de excommunicatione diximus, quod non solum excommunicati peccant communicando cum alijs, verum & alij communicando cum ipsis: ergo æquali ratione non solum clerus violat interdictum diuina coram populo celebrando, sed & populus insinuando se in ecclesiā, vel per valuarum rimas audiendo diuina, & adorando sacramentum. Accedit & autoritas Innocentij & Archidiaconi, quos in eadem sententiam citat Syluester verb. Interdictum. 6. §. 7. ¶ Nihilominus tanquam probabilior, & fortasse certa subiūgitur, sexta conclusio. Laicus, si sit totus populus, vel ipse interdictus, mortaliter peccat ingerendo se diuinis officijs audiendis, si tñ ipse nō sit interdictus: sed solus loc⁹ nō peccat ingerendo se, saltē mortaliter, nisi aliquod violentiæ genus faciat vt se ingerat, vel clericis cum expellentibus nō obtemperet. Prima pars liquida est: nā populū vel aliquos ciues interdicere est eis inhi-

re ne diuina officia audiant, & ideo si nō sint ecclesiæ audientes, cum sit res grauis, certum est eos peccare mortaliter. Secunda verò pars est sententia Syluest. loco citato vbi ait, quod nisi se se ex contemptu ingerant, nihili faciendo ecclesiæ interdictum vel auctoritatem, nō peccant mortaliter. Sed & Caietanus verb. Interdictum eandem sententiam asseuerantiū affirmat, dicēs, quod violatio interdicti solum est clericorum. Et ratio, quæ id suadeat, nescio an persuadere videtur, est quod quā solus locus interdicatur, mandatum iudicis non dirigitur ad laicos, neq; illis intimatur, sed tantum ad clericos, quibus præcipitur, vt interdictum seruent. Et pariter religiosi ne ianuas perforēt, aut fenestras faciāt, per quas seculares possint diuina, videre vel audire, vt clem. 1. de sentent. excommunicatio. illis ergo incumbit à diuinis populū arcere, quibus laici, cum ab ipsis expelluntur, parēte tenentur. Alioqui si contemptus absit & scandalum, certē non videntur mortaliter peccare, licet se ingerant, sed solum esset quædam venialis culpa propterea quod interpretatiuē faciunt contra clericorum intentionem. Atqui, vt ibidem addit Caietanus, quāuis diuina sumus audientes interdictus ecclesiā intraret, non tenemur eū vitare, quia non iubemur non participare cum interdictis, sed solum clerici tenentur à sacris eos eijcere. ¶ Ad argumentum ergo contrariæ partis responderetur, non esse idem de excommunicatione & interdictum: cum excommunicatis oēs prohibentur communicare, omnibusq; imponitur poena maioris vel minoris excommunicationis si cū illis cōmunicent: sed in interdicto soli clerici plectuntur, nisi illud feruent: quare illis solis videtur præceptum impositum. Clementina verò Grauis, de sententia excommunicatio. quam fautores contrariæ opinionis pro se afferunt, nihil eis suffragatur: quoniam illic nō habetur sermo de laicis qui tempore interdicti ingerunt se sacris sed de illis dominis qui eo tempore missas & diuina officia in ecclesijs publicè & solenniter faciunt celebrari, aliosq; conuocant, imò cōpellūt, vt eisde sacris intersint, quos quidē nō est dubiū mortaliter & grauissime peccare qui ideo ob id peccatū illic excoicantur. In horū ergo consequentiā nō possunt adduci qui simpliciter se sacris ingerunt.

¶ Primum igitur argumentum iam supra solutum est, conceditur namq; neminē nisi pro sua

Syluest.

Caieta.

Solutio arg. in oppositū.

Solut. 1. arg.

Nota.

Regula.

Dubium de laicis.

6. Conclusio.

sua culpa puniendum, tamen quando populus interdicatur sacris, p sola culpa excoicantur, non punitur populus, sed excommunicatus ipse in populo. Sicuti dum propter culpam patris soboles perdit nobilitatē, non punitur soboles, licet damnum patiat, sed pater in sobole. ¶ Ad secundum verò respondetur, quod etsi aliqua detrimenta ex interdicto sequantur in diuino cultu & deuotione populi recompensantur tamen per necessitatem defendendi auctoritatem ecclesiasticam. Dum tamen, vt diximus, modus adhibeatur, ne vel sine vrgenti causa interdium ponatur, vel tantum duret, quod in populo diuinorum sensus tepescat.

ARTICVLVS. II.

Vtrum cessatio à diuinis sit licita.

Secundo quaritur de cessatione, & arguitur, quod non sit licita. Diuina officia celebrari est diuino, ac potissimū missam, quæ, vt supra diximus, est proprium Christianorū sacrificium: per nullum autem ius humanum derogatur diuino: ergo nulla de causa cessatio à diuinis est licita. ¶ In contrarium est concessio iuris cap. Si canonici, de officio ordinari. lib. 6. ¶ Supremum afflictionis documentū, quod ecclesia ostendere potest est cessatio à diuinis quæ dicitur organorum suspensio: hoc est ministrorū ecclesiæ silentium. Et sumitur ex illo Psalmi. 136. In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Vt enim populus Israeliticus in Babyloniā captiuis adductus organa, quibus in templo sacrificabat, suspendit, & petentibus Babylonicis vt quæ in templo consueuerant, canerent, responderunt, Quomodo cātabimus canticū domini in terra aliena? Ita ecclesia in vltimas angustias coacta cessatione à diuinis afflictionem suam significat. ¶ Ad quæstionem ergo tribus conclusionibus respondetur. Prima. Nulla cessatio à diuinis propter aliquod crimen ipso facto iure imponitur, sicuti alie quatuor cessaturæ, vt art. proximo dicebamus, sed solum iure conceditur, vt quādo ecclesiæ visum fuerit, cesset. Quare cessatio, vt Panor. in cap. Dilectus, de appellatio. adnotauit, hoc differt ab interdicto, q sententia interdicti est quid iuris, cessatio verò nō est nisi quid facti, non quidē iure latum aut decretū, sed iure permissum, & concessum. ¶ Secunda conclusio. Cessatio, si legitime fiat, est licita & decet propter causam iam dictam: nepe, vt quos rebelles ecclesia iure & ordine vincere & cogere nequit, saltē tā ingēti doloris sensu exterreat. Quod aut cessatio iure concessa sit, patet cap. Irrefragabili, de officio ordi. & ca. Si canonici, & Quāuis eod. titu. lib. 6. Et cle. 1. de sentent. excom. ait papa cessationē vnicū esse lumen ad repellendas iniurias ecclesijs illatas. ¶ Tertia conclusio. Ingētissima grauitas incōmodorū, quæ cessatio præfert, exigit, vt sit legitima, conditiones decet. Illas ex ordine recenset Bonifa. octauus in dicto cap. Quāuis, addiūctis glossis. Ioan. Andree & aliorū. Primum requiritur, vt cessantes habeant à iure vel cōsuetudine, vt cessare possint, vt in præallegato cap. Si canonici, habetur. Vbi notandum est q episcopus officio suo proprio & ordinario cessare potest, capitulum verò minimē sine auctoritate & consensu episcopi, vt ex citato cap. Irrefragabili, colligitur: alioqui cessatio non est valida, & episcopus potest eā reuocare, nisi sede vacante capitulū cessauerit, vel idem capitulū consuetudine vel priuilegio obtinuerit, vt incōsulto episcopo cessare possit. ¶ Tunc ergo requiritur secunda conditio. vt omnes canonici nemine decepto conuocentur, etiam absentes, qui conuenire possint ac si de electione ageretur. ¶ Tercio requiritur, vt de causa cessandi mature & diligenter tractetur. ¶ Quarto, q de cessando deliberet. Et videtur necessariū, q maior pars capituli cōcludat cessandum esse: nā in d. c. Quāuis, cōuocatio ad cessationē faciendā requiratur ei, quæ sit ad electionē canonice faciendā. Vñ etiā colligitur, q cōclusio deliberationis debeat fieri à maiori parte omnium deliberantiū. Itaq; si alij cōcludat cessandū, & alij nō cessandū, & tertij indifferēter se habeāt, pars priā debet alias abas superare. ¶ Quinto requiritur q offensa, ppter quā cessatur, sit manifesta & notoria: alioqui nulla cōsuetudo sufficeret, quæ esset onerosa, vt. c. 1. de cōsuetu. habetur. Quapropter vt ait Syluest. verb. Cessatio, nō sufficit, vt cū illo, cōtra quē cessatur, probabilibus rōnib⁹ agatur, Sed requiritur, q aperte & notorijs cōuincatur. ¶ Sexto requiritur, q causa illa manifesta sit rōnabilis. Hæc aut cōditio per præcedentē satis explicatur: quia nō sufficit, q sit rōnabilis, Sed aperte rōnibus demonstrata. ¶ Septimo, q ante cessationē instrumēto publico, vel patentibus literis authenticis sigillo munitis causa cessationis exprimat.

Solutio. 2.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Secunda cōditio.

Tercia cōditio.

Quarta cōditio.

Quinta conclusio.

Sexta.

Septima.

ost. 4. a.
14. a.

Decima.

Transactio me-
se partibus
concordanti-
bus extra ius
sum pontifi-
cis cessatio po-
test tolli.
Ca. si cano.

10. a. Andre.

Pena clerico-
rum cessatio
nem violati-
um.

Religiosi ces-
sationem no-
si non seruantes
excommunicati-
onem ferunt.

exprimatur. Et O. a. u. d. ut idem instrumē-
tum ei, contra quem cessatur, tradatur. No-
nō, quod cessaturū requirant illum, ut emen-
det competenter iniuriā vel offensam, pro-
pter quam voluit cessare, quod si ille emen-
dare noluerit, tunc habet locum cessatio.

Decimo tandem requiritur, ut infra men-
sem utraq; pars tam cessans, q̄ contra quam
cessatur, per se vel per procuratores iter ad
sedem apostolicam arripiat, & competenti
dierum spacio se ei representent, ut cognita
causa pontifex remedium adhibeat. Hinc
autem quidam, qui de hoc mecum dum se-
mel cessatio posita erat, congressi sunt, colli-
gebant quod mense transacto licet concor-
dia inter partes cōponeretur, nullatenus pos-
set ante illum Pontificis cessatio tolli. Sed
reuera nescio quo colore hoc ex dicto capi-
tulo colligatur: nam Papa illud ad se iter nō
iubet nisi ad tollendū ecclesię & populi gra-
uamen: nempe, ad prouidendum ne cessatio
duret, ut hec partes non consentiant, ip-
se eam tollat. Intentio ergo Pontificis nō est
viam occludere, quominus etiam transacto
mense quocumq; tempore inter partes con-
ueniat possit cessatio tolli auctoritate ei⁹, qui
eam posuit. Imo verō secundum Ioannem

Andream si omnes istę decem conditiones
non concurrant, cessatio non est valida. Un-
de infero quod si transacto mense iter nō ac-
cipiatur ad sedem apostolicam, cessatio non
est seruanda. Quinverō textus ad ipsum de
parte saltem cessante asserit, nempe, quod si
pars cessans iter non arripuerit ad sedē apo-
stolicam, non seruetur cessatio. Secus vñ ait
Syl. verb. cessatio. Si pars, cōtra quā cessatur
idem iter aggredi remouentiam propter eius
contumaciam non debet ecclesia iure cessā-
di spoliari. De poenis autem clericorū ces-
sationē violatiū est dubium, vtrum etiam
irregularitatem incurrant sicut dum violant
interdictum. Ad quod Syluester verb. Cessa-
tio. §. 5. responderet, quod si cessatio est parti-
cularis vnius ecclesię, vel duarū aut pluriū,
non autem generalis omnium totius vr̄bis,
non incurritur irregularitas etiam si sit ma-
iō ecclesię: quia illa non equipollet interdi-
cto. Si autem sit generalis in vr̄be, vel castro,
vel regni referat quosdam dicentes quod in-
curratur eadem irregularitas, & quod religio-
santes excommunicati.

Exprimatur. Et O. a. u. d. ut idem instrumē-
tum ei, contra quem cessatur, tradatur. No-
nō, quod cessaturū requirant illum, ut emen-
det competenter iniuriā vel offensam, pro-
pter quam voluit cessare, quod si ille emen-
dare noluerit, tunc habet locum cessatio.

lij sentit propterea celebrem illam regulam de
sent. excommuni. Is qui lib. 6. quod nunquam
fiat quis irregularis, nisi in casibus a iure ex-
pressis. Attamen quantum ad excommunicati-
onem religiosorum contrarium profes-
sō crediderim: nam in prædicta Clem. post
quam religiosi non seruantes interdictum ana-
themate plectuntur, subdit Papa. In cessatio-
nibus generalibus a diuinis ciuitatum, terra-
rum aut aliorum locorum idem intelligimus
obseruandum, quibus verbis eadem insinua-
tur poena. Tenentur præterea qui sine legi-
tima & canonica causa cessant, omnia, quę
de quibuscumq; prouentibus illius ecclesię,
in qua cessatum fuerit susceperint, eidem ec-
clesiæ restituere, & quę sibi debentur nō pos-
sunt percipere. Tenenturq; subinde alteri par-
ti sumptus restituere. Si verō causa propter
quā cessatum est, inuenta fuerit iusta & cano-
nica, tunc tenetur pars contraria cessantibus
refarcire omnia dāna & detrimenta, quę cau-
sa cessationis acceperunt.

Ad capitale igitur argumentum responde-
tur quod quancūq; diuina officia & potissi-
mum missarum solennia sint de iure diuino
tamen singulis diebus celebrare, aut singulis
mēribus non tam strictum ius est, quin pos-
sit ecclesia quando ratio poposcit ad asse-
rēdam suā auctoritatem, quę etiam est de iu-
re diuino, in tempus organa sua suspendere.
Et hæc de clauū potestate, & eius partibus.

DISTINCTIO vigesima tertia de sa- cramento extreme vñctionis.

Vintum deniq; po-
stremūq; adeo sa-
cramētum eorum,
quę ad singulārū
attinent perfectio-
nem personarum, est vñctio ex-
trema. Quęquidem est sacramē-
tum vñctionis infirmorū ad salu-
tē animi & corporis. Tria quippe

Cap. j.

Extrema
vñctio

sunt vñctionū genera, ut venera-
bilis Hugo ait. Est enim vna, eadē
quę principalis, quę fit chrismate
per quam copia gratię confertur,
ut in confirmatione, licet eodem
sacro vnguento & sacerdos bap-
tizatum chrismet in fronte, & epis-
copus sacerdotes, quos ordinat, in
capite & manibus. Alia est, quę o-
leo fit simplici benedicto, quā ca-
techumēni & neophyti vnguntur
in pectore & inter scapulas. Ac de
mū tertia, quā infirmi in exitu vitę
linuntur. Ex his ergo sola prima:
nempe, confirmatio, & hæc vltima
sacramenta sunt, reliquę verō nō
nisi sacramēta quædam. Quod
aut hoc sit sacramentum, inde cō-
stat, q̄ quæcūq; ecclesiastica cere-
monia, quę eū passionis Christi
instrumentum ad remissionē va-
let peccatorum, est sacramētum.
Iacobus autē ait, quod dum infir-
mus presbyteri ministerio vngit
oleo in nomine domini, si in pec-
catis est remittuntur ei. Et quāuis
hoc sacramentum pluribus perfici-
atur vñctionibus, vñicum tamē
ex oibus resultat, perinde atq; ex
cōsecrationibus panis & vini vñ-
ca eucharistia. Eius aut institutor
nec Iacobus quidem, nec aposto-
lorum collegium, ut quidam au-
tumant, fuit, sed solus Christus,
quod illi sua prædicatione promul-
garunt. Nam institutio sacramen-
torum, quippe quę fundamenta
legis euangelicę existunt, & gra-

tiam conferunt, ad potestatis ex-
cellentiam Christi attinet, quam
ipse nemini impertitus fuit.

Est igitur sacramenti huius effe-
ctus, ut idem ait Iacobus, & per re-
missionem peccatorum animum
sanare, & per morborum curatio-
nem alleviare corpus. Materia ve-
rō eius est oleum oliuarum episco-
pali benedictione cōsecratum. Id
enim idem apostolus designat di-
cens. Vngentes eum oleo in nomi-
ne domini: quia hoc nomine & o-
leum benedicunt, & vñctio exer-
cetur. Sed forma non est enuncia-
toria & indicatoria velut in ceteris
sacramētis, at deprecatoria, ut
verbo illo apud eundem apostolū
designatur, Orent super eum: hoc
est, infirmo deprecando salutem.
Cuius quidem ratio potissima est
quod cum non solum animæ, ve-
rū & corporis sit medicina, &
hunc secundum effectum nō sem-
per infallibili ordine sortiatur, cō-
decet, ut deprecatione Deus pulse-
tur, qui eundem præstet sospitatis
effectum.

Ministri autem eius sunt presby-
teri, ut in eadem canonica episto-
la admonemur. Nec tamen sanis
ministrandum est, sed infirmis, ut
ibidem subiungitur. Neque verō
quibuscumq; infirmis, sed illis, qui
in exitu sunt viuētium: tum quod
absterio per ipsum fit reliquia-
rum peccatorum, quę toto vitę
curriculo contrahimus, tū quod
cū

Cap. ij.

Iacobus. 5.

Cap. iij.

cum virtutem habeat diuinam sanandi corpus, non nisi naturalibus modis propemodum desperatis exhibendum est.

Cap. iiii. ¶ Atqui cum precipuus finis sacramenti huius sit morbis animi mederi congruentissimè non toti corpori, quod per animam uiuit, sed illis eius partibus, in quibus radices peccatorum vigent, applicatur. Radix autem prima nostrorum morum est cognitio, unde vis appetitiua excitatur, cognitio vero nostra teste Aristotele a sensu incipit.

Quocirca secundum vniuersalem ecclesiarum ritum quinq; sensuum organa, quasi hoc sit de essentia sacramenti, inunguntur: nempe, oculi, aures, nates, os & manus, in quarum digitorum pulpis tactus precipue residet. Est tamen plerisque ecclesiarum in more, propter virtutem motiuam, pedes quoque ungere, & quibusdam propter appetitiua, etiam renes. Adhuc cum hoc sacramentum non sit ex illis, quae characterem imprimunt, nihil vetat quominus etiam in eadem infirmitate iterari valeat.

DISTINCTIONIS
vigesima tertia, Quæstio
primæ substantia sacramenti
extreme unctionis, &
eius effectus & partibus.

In ordine, quæ d. x. q. 6. ar. 2. inter sacramenta constitutum, quinque diximus ad perfectionem vniuersi usque personæ pertinere: tria scilicet per se baptisimum, confirmationem & eucharistiam, quæ sunt generatio & nutritio spiritualis vitæ & duo per accidens ratione peccati, quæ sunt poenitentia, qua sanamur, & extrema unctio, qua integram valetudinem recuperamus. Dictum est autem hætenus de quatuor, dicendum ergo modo de quinto: nam reliqua duo non ad perfectionem hominis, quatenus singularis persona est, attinent, sed ad perfectionem Christianæ societatis: nempe, matrimonium, ut genus nostrum corporaliter propagetur, & ordo quo spiritualiter gubernetur. De quibus ideo duobus sacramentis in subsequenti tomo deo dante differendum restat. In hac ergo distinctio duæ erunt quæstiones. Prima de sacramenti essentia effectus & partibus. Secunda de eius ministris, ac de illis, quibus est conferendum. Atqui prima quæstio quatuor complectitur articulos. Primus est de ipso sacramento secundum se. Secundus de eius effectus. Tertius de materia. Et quartus de forma.

ARTICVLVS. I.

Utrum extrema unctio sit sacramentum.

Articulus ergo primus est, utrum extrema unctio sit sacramentum: & arguitur à parte negatiua. Sicut oleum assumitur ad infirmos, ita & ad catechumenos, sed unctio catechumenorum, quæ oleo fit, non est sacramentum: ergo nec extrema unctio. ¶ Secundo. Sacramenta veteris legis fuerunt signa sacramentorum nouæ: sed in illa lege nullum præcessit sacramentum, quod esset huius figura: ergo hoc non est sacramentum. ¶ Tertio. Omne sacramentum, ut auctor est Dionysius lib. de ecclesiastica hierarchia, vel est ad purgandum, vel ad illuminandum, vel ad perficiendum: sed extrema unctio nec est ad purgandum nec ad illuminandum: quia hæc ipse baptisimus tribuit, neque vero ad perficiendum, quia hoc attribuitur chrismati & eucharistia: ergo non est sacramentum. ¶ In contrarium autem est verbum Iacobi 5. ubi iubet ut infirmi per presbyteros oleo sancto ungantur, subdit dicens

Partis negatiua argu.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Partis negatiua.

cens: Et si in peccatis est remittitur ei, remittitur autem peccata proprium est sacramentum: tanquam instrumentum diuinæ passionis. ¶ Non defuerunt hæretici, qui contra veritatem huius sacramenti extreme unctionis insurgerent. Nam ut Tho. V. Valdensis tom. 2. de sacramentis cap. pen. refert, V. Vitellus assiduis ecclesiæ hostis eam negauit esse sacramentum dicens: quod si esset sacramentum Christus & ceteri apostoli eius promulgationem & executionem non tacuissent: cum tamen in euangelio Christus huius non meminerit unctionis, & quauis ut Marci. 6. legitur, ungerent infirmos oleo, illud tamen non erat sacramentum, quia extrema unctio est complementum sacramenti prius: & tamen tunc apostoli non erant sacerdotes, nec sacramentum prius administrabant. Eiusdem hæresis (ut Guido Carmelita in lib. suo de hæresibus, & Aeneas Syluius qui postea fuit Papa Pius in lib. de origine Bohemorum ca. 35. refert) V. Valdenses fuerunt priores auctores, ex quibus illam hæreditariunt Bohemi, ac subinde Lutherani, qui eandem unctionem negant esse sacramentum dicentes, prius epistolam Iacobi non esse canonicam. Deinde, quod etiam si fuerit Iacobi, ipse sicut nec ceteri apostoli non potuerit sacramentum instituire. Quare ubi ad mouit ut infirmi ministerio presbyterorum oleo sancto ungerentur, nullius, inquit, meminit sacramenti, sed illius apostolorum moris, qui unctione olei infirmos recreabant. Quare Iacobus, inquit, non loquebatur solū de infirmis morti propinquis, sed de quibusvis. His tamen non obstantibus ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Extrema unctio est verè sacramentum. Trium enim sunt unctionis generum Hug. lib. 2. de sacram. par. 15. cap. 1. cuius verba Magister præfatus d. desumpsit. Est enim unctio, quæ fit chrismate, quæ dicitur principalis, & hæc fit & à sacerdote in vertice baptizati, & episcopo in manibus & capite sacerdotis, quæ ordinat, & in fronte baptizati dū eum confirmat. Secunda est unctio catechumenorum, quæ fit oleo simplici benedicto in pectore, & inter scapulas. Et tertia, quæ eodem oleo inungitur infirmis. Reliquæ ergo non sunt sacramenta, sed sacramentalia. Confirmatio verò & hæc extrema sunt sacramenta. Probat igitur S. Tho. d. 13. conclusionem præsentem hoc pacto. In his quæ ecclesia visibiliter operatur, quæ dā sunt sacramenta, ut baptisimus, quæ dā sa-

Deciso articulo.

Vitellus.

V. Valden.

Lutherus.

Prima conclusio.

cramentalia, ut exorcismus, aqua benedicta, &c. Horum autem discrimen est, quod sacramentum est illud, quod principalem effectum spirituales attingit, nempe, remissionem peccatorum, quæ fit per gratiam, iuxta illud Esaiæ. 28. Hic est ois fructus, ut auferatur peccatum. Sacramentalia autem est, quod licet hunc effectum non attingat, est tamen ad eius affectionem dispositio quædam, ut exorcismi & unctiones catechumenorum quæ demones abigunt ne effectui sacramenti obstat. Extrema verò unctio illum principalem effectum attingit: ergo est sacramentum. ¶ Est autem adnotanda vis probationis huius, alicui enim videbitur esse circulum in probatione: nam ad probandum, quod illam effectum attingat, necesse est invidetur probare prius esse sacramentum: probare ergo, quod sit sacramentum per hoc quod peccatum remittat, videtur petitio principij. At verò nulla est, sed legitima probatio. In sacra enim pagina non habetur hoc, aut illud esse sacramentum sub his verbis, sed hoc solum, quod sunt aliqua ceremonie in euangelio, quæ peccata remittunt, & vitam spirituales conferunt, ut de baptismo. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non intrabit in regnum celorum, & de eucharistia. Nisi manducaueritis carnem filij hominis non habebitis vitam in vobis. Et de poenitentia Lucae vlti. Oportet poenitentiam prædicare in remissione peccatorum. Igitur quauis causa sit aliqua ceremonia conferat gratiam sit esse sacramentum, nihilominus ex euangelio non possumus probare aliquod esse sacramentum nisi ab effectu, quia gratia & remissionem peccatorum operatur. Unde cum Iacobus post mentionem unctionis subiunxerit. Si in peccatis est, remittentur ei, quibus verbis significauit virtutem illius unctionis esse peccata remittere, eisdem verbis docuit esse sacramentum. Enimvero quia ut Apostolus 1. Cor. 11. ait & peccatis saepe oriuntur infirmitates corporis utraque tribuitur huic sacramento & peccata remittere, & alleviare infirmum. Quocirca illud. Si in peccatis est, ut d. 18. q. 1. ar. 1. dicebamus non solum ad orationem refertur, ut præfati hæretici autumant, dicentes, quod solum merito orationis presbyter potest sanitatem corporis & anime impetrare infirmo: sed refertur ad unctionem, quasi ipsa unctio virtute operis illum habeat effectum sicut confessio, de qua subnequit, Confitemini alterutrum peccata vestra. Non enim illa sacramenta eo ordine narrauit

inter sacramenta & sacramentalia discrimen.

Nota.

Quomodo in euangelio quod probatur sacramentum.

narravit, quo applicanda intellexit. Enimvero cum dixit accersendos esse presbyteros, intellexit a confessione exordium & deinde procedendum ad vñtionem, quorum utrique remissionem attribuit peccatorum.

Conclusio.

¶ Est ergo conclusio hæc nostra non utriusque vera, sed orthodoxa veritas, neque verò tantum testimonio sanctorum aut ecclesiarum aut conciliorum corroborata, verum & in sacra pagina fundata. Eandem conclusionem Beda lib. 2. super Marcum cap. 4. & super Lucam lib. 3. cap. 7. fundat in commemorato vsu apostolorum Marci. 6. vngentium oleo infirmos, quasi ad illum vsu Jacobus alluserit. Cautè tamen hoc legendum est: non enim sic est intelligendum quasi apostoli antequam fuerint sacerdotes instituti vñtione illa, seu sacramento vsi fuerint, quia, ut modo dicebamus, nec erat tunc vsus sacramenti poenitentiae: quare non legitur apud Marcum quod vñgebant oleo sancto, sed simpliciter oleo ad salutem corporis per donum sanitatis: Jacobus verò non ait simpliciter oleo, sed ait, Orèt super eum vngentes eum oleo in nomine domini, quasi oleum debuisset in nomine domini esse benedictum, vel quod in nomine domini per formam sacramenti esset vñtio facienda. Et hic responsum sibi hæretici putet dicentes non aliud insinuasle Jacobum, quàm illud: quod vivente Christo apostoli vsurpabant, imò longè nos aliud docuit. Ex quo colligitur definitio extremæ vñtionis. Est enim sacramentum vñtionis infirmorum ad salutem animi & corporis. Sed tamen quod ait Beda est vñtionem illam priorem fuisse quoddam præambulū sacramenti quod post Christi resurrectionem vim erat habiturum.

Extrema vñtionis definitio.

Ang. lib. de visitatione infirmorum.

¶ Meminit & de hoc sacramento Aug. lib. 2. de visitatione infirmorum cap. 4. dicens. Nec præmittendū est illud Iacobi apostoli præceptum, Infirmitur quis in vobis, &c. Nota verbum, præceptum, quod certè rem gravem atque adeo sacramentum designat. Et subdit, Sic ergo roges de te, ut sicut dixit apostolus Iacobus: Imò per apostolum suum Dominus. Vide præceptum non esse apostoli, sed domini per apostolum promulgatum seu commendatum. Et subiungitur nunc. Ut fiat pro te ipsa scilicet sacri olei delictio, quæ intelligitur, spiritus sancti typicalis vñtio. Vbi liquidò August. spiritalem virtutem sacramenti designat. Et per hoc ad hæreticorum calumnias respondetur. Nā ad illud, quod epistola illa non sit Iacobi, non est hic locus respondendi. Est enim illa Luthero via per via protegendū se quando alia ei non succurrit quancūque scripturam è sacro canone abradere. Est tamen ecclesiarum antiquissima & firmissima confessio illam esse epistolam Iacobi. Fatemur tamen nec Iacobum nec aliquem apostolorum sacramentum instituisse, ut quod ad potestatem excellētiā, quā Christus nemini commisit, attinet. Sed tamen illa apostoli admonitio non fuit eius institutio, sed relatio & commendatio instituti Christi. Similiter enim proximè præmiserat, Ante omnia fratres mei nolite iurare neque per calum, &c. & tamen illud non erat præceptum eius, sed Christi. De eodem sacramento idem meminit Aug. 4. parte sermonum sermo. 9. qui incipit, Rogo vos. Quoties enim, inquit, aliqua infirmitas supervenerit, corpus & sanguis Christi ille, qui a grotat, accipiat: oleū benedictum à presbyteris fideliter & humiliter petat, & inde corpusculum suum vngat ut illud, quod scriptum est, impleat. Infirmitur quis in vobis, &c. Vbi nos ordinem Augustinus docet, quem presbyteri erga infirmos observabant. Primum enim sacramentum poenitentiae infirmis ministrabant, mox eucharistiam, ac demum oleo eos sancto vñgebant. ¶ Sed quo & sacris canonibus idem sacramentum illustratur, auctoritatem ei adrogavit Leo papa primus can. Illud superfluum. 95. dist. vbi dixit, quod si episcopus posset chrismate, hoc est, oleo à se benedicto a grotos inungeret. Et Innoc. 3. de sacra vñtione cap. 1. hoc sacramentum secundum Iacobi admonitionem recenset. Et concilium Florentinum inter septem sacramenta ecclesiarum constituit. Et tandem capit. Ad abolendam, de hære. hæreticus censetur, qui aliter quàm ecclesia Romana de sacramentis ecclesiarum senserit, quæ tamen septem sacramentis instructa est.

Hæreticorum arg. satisf.

¶ At quoniam ob id, quod in hoc sacramento plures cum pluribus formis vñtiones fiunt posset quis arbitrari non esse unū, sed plura sacramenta annectitur secunda conclusio. Hoc sacramentum est unum, alioquin sacramenta plura essent quàm septem. Vñ enim ut presenti dist. ait S. Tho. tripliciter dicitur: scilicet, aut indivisibilitate, ut punctus & unitas, quæ nec actu nec potētiā dividi pot. Aut continuitate, ut linea, quæ actu est una, & potētiā plura. Aut denique perfectione, eo quod

Aug.

Innoc.

Conci. Flor.

Secunda conclusio.

res est pluribus constans, ut domus, quæ ex pluribus materiis una perficitur forma. Hoc ergo tertio modo omne sacramentum est unum quatenus ex pluribus rebus, & verbis unum constat signum, & unum effectum gratie tum significans, tum etiam efficiens. Sed est differentia, quod quandoque unica actione sacramentum conficitur, ut confirmatio, vbi ideo unica chrismatio est sacramentum. Quandoque verò indifferens est una perficiatur, an pluribus, ut baptisimus, qui vel una, vel trina merione fieri potest. Et tunc, vel una merio est sacramentum, vel omnes tres. Sed quandoque plures sunt ad unum sacramentum necessarie, ut ad eucharistiam, quæ ratione corporis, & sanguinis constat. Atque hoc pacto sacramentum extremæ vñtionis est simul plures vñtiones, eo quod perfecta significatio salutis animæ non fit nisi vñctis sensibus, & organis, quæ sunt morborum spiritualium: hoc est, peccatorum radices. Quare vñtio partialis cuiuscunque sensus non est, nisi pars sacramenti. ¶ Ex quo fit consequens, ut sacramentalis gratia, neque per primam, neque per subsequentes vñtiones conferatur, vsque ad punctum ultimæ partialis forme, ut quæst. sequenti, artic. 3. luculentius explicabitur. Nulla ergo est consequentia, quod si plures sint vñtiones, plura sint sacramenta. Nam sicut partiales forme ossium, carniū, & nervorum in homine unum integrant suppositum: ita & illæ omnes vñtiones unicum signum vñtus gratiæ.

Nota.

Corollarium.

Argument.

Dilutio.

Prima differentia.

2. differentia.

do aliam hostiam, ut ait sanctus Thom. sed in extrema vñtione non deberet vñgi pars, quæ vñcta est: quia vñctio in eadem parte iterata esset similis consecrationi super eadem hostia repetita, quod nullo modo faciendum est. Consultius tamen est, ut in eucharistia non alia hostia sumatur postquam alia est consecrata. Quare in tertia parte quæst. 83. artic. 6. non meminit huius secūdi membri, sed simpliciter dixit, quod debet missæ celebritas per alium sacerdotem expleri. ¶ Quæ autem hic præcipua ambiguitas est, ad sacramenti huius institutionem attinet. Hugo namque lib. 2. de sacrament. par. 15. ait quod sacramentum vñtionis infirmorum ab apostolis institutum legitur. Ait enim Iacobus, Infirmitur aliquis in vobis &c. Atque hanc opinionem ad literam, ut alias eius auctor saepe solebat, amplexus est præfati distinct. Magister sentent. Et quanvis S. Tho. glosset eum, quod intellexerit institutum ab apostolis: id est, promulgatum, planè tamen & Hugo, & Magister fuerunt illius sensus sententia, quod fuerit ab eis institutum, quos sequitur, & Bonaventura artic. 1. quæst. 2. dicens, Quod Spiritus sanctus per apostolos hoc sacramentum instituit.

Anteris consilium.

A quo fuerit hoc sacramentum institutum.

Magist. sent.

Tertia conclusio.

Ratio eadem.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

¶ His tamen non obstantibus subiungitur tertia conclusio. Hoc sacramentum, sicut reliqua omnia, à Christo ipso institutum est. Hanc conclusionem, contraria recitata, & rejecta, asserit D. Thom. distinct. præfati, & Ricardus distinct. 2. artic. 1. quæst. 3. At qui nos supra distinct. 1. quæst. 5. artic. 2. generatim omnia sacramenta monstravimus à Christo esse instituta. Et ratio id rectè convincit. Sacramenta enim sunt legis evangelicæ fundamenta: ad legislatorē autem pertinet fundamenta legis constituere, quæ nemo alius dimovere possit. Vnde Paulus, sic nos, inquit existimet homo, ut dispensatores mysteriorum Christi, non aut fundatores, sed dispensatores. Et quanvis ad Ephes. 2. dixerit cives ecclesiarum esse fundatos super fundamentum apostolorum, & prophetarum, intelligit super fundamento, quod propheta & apostoli promulgarunt. Secundo, quia cum sacramenta gratiam conferant, eorum institutio ad potestatem excellētiā Christi pertinet, qui & meritor fuit eiusdem, & dator, quam quidem potestatem, ut illic dicebamus, nemini communicavit. Accedit quod

Vv v si vel

si vel apostoli possent sacramenta instituerē, eadem ratione possent eadem variare, & tollere: consequens tamen est falsum, & erroneum. Præterea cum sacramenta veteris legis, quæ tantum erant nostrorū figura. Deus solus cōdiderit, cōdecens fuit, vt Christus ea, in quibus veritas consistit, & instrumēta suæ passionis sunt, instituerit.

Ratio. 4.

Argu. cōtra vñ. pñicis.
Solutio quorundam.

Solu. D. Tho.

Argumentū autem contrariæ partis est, quod nullibi in euangelio huiusmodi institutio legitur. Ad quod sunt qui respondeant, illud institutum fuisse Marci. 6. vbi Apostolus ad prædicandum cum illa potestate misit, vt infirmos oleo curarent. At verò D. Thom. hoc non respondit, intelligens curationem illam non fuisse sacramētum. Et ideo ait Christum sacramentum hoc instituisse, satis probari ratione communi omnium sacramentorum: quia sunt fundamenta ecclesie, & causa gratiæ. Euangelistæ verò non fuerunt solliciti vniuersa pernarrare, sed illa tantum, quæ ad salutis necessitatem, & ecclesie diffusionem pertinebant, qualia sunt baptisimus, pœnitentia, eucharistia, ordo, & matrimonium. Confirmatio verò, & extrema vnctio non habent tantam necessitatem, sed nihilominus Spiritus sanctus ex traditione apostolorum illa declarauit. Possimus præterea dicere, quod Marci. 6. hoc sacramentum insinuat, sicut confirmationem vbi promittit Apostolis virtutem ex alto. Ex omnibus autem sacramētis solam eucharistiam ministravit: ob id quod & eandē ipse in exemplū sumpsit, quod nullā in eo imperfectionem designabat. Reliqua verò ideo non ministravit, quia non decebat ea recipere, vt baptisimum, pœnitentiam, & extremā vnctionem: quia sunt remedia peccati, quod in ipso non erat, nec cōfirmationem & ordinem, quæ dantur ad perfectionē gratiæ, aut potestatis, quibus ipse non carebat.

Nota.

Solut. 1. arg.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

Ad primum igitur argumentum iam responsum est, quod vnctio catechumenorum non est sacramentum: quia non cōfert gratiā. Ad secundū respondetur, quod cum virtus huius sacramenti sit exeuntes ab hoc seculo ad ingressum gloriæ disponere, quicquid in veteri lege decedentibus non patebat, nullum fuit illic sacramentum huius figura, quamvis per curationes lepræ, & aliorum membrorum quodammodo designabatur. Ad tertium respondetur, quod Dio-

nysius mentionem non fecit de extrema vnctione, sicut neque de pœnitentia, & matrimonio: quia non recensuit, nisi sacramenta quantum ad ordinem ecclesiasticæ hierarchiæ, quæ consistit in benedictionibus ministrorū, quæ sunt per ordines sacros, & in purgatione, & illuminatione, recipientium, quæ fit per baptisimum, & in eorum perfectione, quæ fit per cōfirmationem, & eucharistiam. Nihilominus, vt diuus Thomas tertia parte, quæst. 65. artic. 1. dixit, & sacramentum matrimonij quodammodo attinet ad ministros: quia per ipsum generantur homines, qui futuri sunt ministri, & pœnitentia, & extrema vnctio ad purgationem, & illuminationem eorum, qui a gratia baptismali decidunt.

ARTICVLVS. II.

Vtrum effectus extreme vnctionis sit peccatorum remissio, & sanitas corporalis.

Voniā rei natura per eius effectum innoscitur, queritur de effectu extreme vnctionis, & arguitur, quod nō sit remissio peccatorum. Ad id, quod per vnum satis fieri potest, aliud supersuit: sed ante extremam vnctionem requiritur pœnitentia, per quam quantum est de se omnia peccata, tam venialia, quàm mortalia remittuntur: ergo extrema vnctio non valet ad remissionem peccatorum.

Secundo. In peccato sunt tria: scilicet, macula culpæ, reatus pœnæ, & reliquiæ: nempe, malæ inclinationes inde resultantes: macula autem culpæ non remittitur, nisi per contritionem, quæ ad pœnitentiam est necessaria, & quæ per se sufficit peccata remittere, quæ quidem contritio non est dispositio proxima extreme vnctionis, neque per extremā vnctionem remittitur peccatum: quoad reatum pœnæ, alioqui si infirmus conualesceret non teneretur satisfacere pro peccatis, quod tamen est falsum: sed neque per ipsam remittitur reliquiæ: quoniam experitur infirmus, qui post vnctionem bonam valetudinem recuperat, easdem malis inclinationes: ergo effectus extreme vnctionis non est remissio

Partis negativæ argu. 1.

Secundū argumentum.

Per affirmatiua.
missio peccatorum. In contrarium tamen est, qd vtrunq; coniunxit Iacobus: tanquam binum huius sacramenti effectum dicens, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis est, remittentur ei.

Decisio articuli.

Prima cōcl.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

De hac questione aliqua sunt certa & aliqua dubia, ad omnia verò sex conclusionibus respondetur. Prima effectus huius sacramenti, est duplex. Vnus vtique principalis, atq; alter minus principalis, & quasi adiunctus. Nam etsi vñ quodlibet sacramētū ad vñum sit effectum principaliter institutum vt baptisimus ad gratiam generationis, & eucharistia ad gratiam nutritiōis spiritualis, nihil tñ vetat quominus alios possit habere adiunctos, vt eucharistia animi hilaritatem. Secunda cōclusio. Effectus præcipuus huius sacramenti est gratia ad peccatorū remissionē. Cōclusio est beati Iacobi dicentis, Si in peccatis est, remittentur ei. Est autem triplex peccatum: nempe, originale, mortale & veniale, & in vno quoque est distinguere tria: scilicet, maculam culpæ, & reatum pœnæ, & reliquiæ, quæ ex ipsis peccatis relinquuntur. Est ergo tertia conclusio. Effectus proprius huius sacramenti non est remissio culpe originalis vel mortalis. Probat, quia effectus proprius cuiusque sacramēti ex ipsa eius significatione deprehenditur. Sicut purgatio ab originali & regeneratio ex significatione ablutiōis baptismi, emerisq; ex aqua, & liberatio à ligamine peccati, suscitatioque ex eius morte ex forma absolutionis pœnitentiæ: cum ergo extrema vnctio applicetur per modum vnctionis, quæ medicinæ effigiem habet, effectus eius proprius est medicari & sanare. Vnde sicut baptisimus est quedam spiritualis regeneratio, & pœnitentia quedam spiritualis suscitatio, sic & extrema vnctio quedam spiritualis medicatio & sanatio. Sicut autem medicatio & sanatio præsupponit vitam corporalem: quia mortuo, qui sanari nequit, nulla applicatur medicina: ita & extrema vnctio præsupponit spirituales vitam, languidam tamen debilem & infirmam, atq; adeo non est instituta vt per se directē tollat mortē originalis vel mortalis culpe, sed hoc ei est accidentariū, sicut omnibus sacramētis: si peccatum mortale sine obice inueniat. Quare Iacobus non dixit simpliciter, qd directē

remittit peccata: sicut pœnitentia, sed qd si infirmus in peccatis est, remittentur ei. Et confirmatur hæc ratio: Duo sacramenta nō ordinantur ad eundem effectum: nam ad remissionem originalis non ordinatur nisi baptisimus: cum ergo sacramentum pœnitentiæ sit propriē institutum ad remissionē culpæ mortalis, sit vt extrema vnctio non sit ad illum effectum instituta. Id quod ex ordine ipso præterea confirmatur: Nam sicut pœnitentia supponit baptismum, quo tollitur originale: ita & extrema vnctio suo ordine & institutione præsupponit pœnitentiam, qua tollitur mortale. Accedit, qd si sacramentum hoc ad remissionem mortalis culpæ esset institutum, nulla vetaret ratio quominus sanis posset exhiberi, imò indiscriminatim vel ipsum, vel sacramentum pœnitentiæ: qd est erroneum: nam forma eius non præsupponit accusationem peccatorum, quæ est ad sacramentalem mortalem culpam remissionem necessaria. Concluditur, ergo quod sua per se virtus est abstergere infirmitatem, quæ fit a toto peccato mortali in homine relinquuntur.

Res ergo istæ conclusiones certissimæ sunt, & ab omnibus receptissimæ. Sed tamen dubium est quæ nam sit illa infirmitas ad cuius sanationem sit instituta: nam sublata mortali culpa possunt in homine relinqui vel venialia peccata, vel aliquæ reliquiæ ex peccato mortali: nempe, pronitas ad malum, & ineptitudo quedam & torpor ad bonum. Ple- rique ergo omnium doctorum autumant effectum proprium extreme vnctionis esse venialium remissionem. Sic enim distin- senti opinati sunt Bonauer, Scotus, Ricardus & Durandus. Et apparentia suæ opinionis est, quod sicut sunt tria peccatorū genera: nempe, originalis, mortalis & venialis, sic sint tria sacramenta illis accommodata: scilicet, baptisimus, pœnitentia, & extrema vnctio. Contra hanc tamen opinionem arguitur. Primo ex ipsa forma sacramenti: nam cum peccatum veniale sit quodammodo ligamen, si per formam sacramenti deberet remitti, deberet forma ipsa aliquam habere figuram absolutionis: imò deberet habere aliquem actum doloris vel charitatis: atq; adeo si sine tali actu veniale culpā remitteret, nō esset tam sacramētū, quā Sacramentale quoddam, vtriusque benedicta, & benedictio episcopalis. Secundo, sacramentum pœnitentiæ

Dubium.

Solutio dubij.

Opinio deest.

Fundamentū opinionis.

Argum. contrarium.

2. Argum.

Tertium argumentum.

Quartum arg.

Solutio Bonaventurae.

Bonaventurae solutio parit Theologia.

Postremum argumentum.

tiae licet principaliter sit institutum ad remissionem mortalis culpae; nec veniale sit eius necessaria materia, est nihilominus eius materia: quare & idem sacramentum ad remissionem omnis peccati actualis post baptismum conditum est, quod eius generalis forma, ego te absolvo, significat: & ideo sub conditione ait Iacobus, Si in peccatis est: hoc est, si in peccato est villo sine mortali, sine veniali: insinuans quod non debet infirmus post sacramentum poenitentiae, quod ei applicatur, in aliquam esse culpa peccati: ergo extrema unctio non per se ordinatur ad remissionem venialis. Tertio. Omne sacramentum est causa gratiae, & per ipsam habet suum proprium effectum: ergo ad illum praecisum effectum qui sine gratia haberi potest, nulla opus est institutione sacramenti, sed sufficiunt sacramentalia: ad remissionem autem venialis culpa non requiritur infusio gratiae: ergo ut D. Thom. tertia part. quaest. 65. articulo 2. concludit ad remissionem venialis nullum est sacramentum institutum, sed satis sunt praeter sacramentum poenitentiae complura sacramentalia, quibus indies venialia remittuntur.

Quarto arguitur. Si remissio venialium effectus esset extremae unctionis, tam commode ministraretur sanis, quam infirmis, quando quidem peccata venialia quotidie committimus: quare non esset proprium sacramentum infirmorum. Respondet autem Bonaventura, quod non ministratur hoc sacramentum sanis: quia in statu viae venialis morbus est quasi inseparabilis ab homine, & quasi quadam necessitate iterabilis, sed in egressu ab hac luce est quidam morbus sine iteratione curabilis, & ideo tunc applicatur hoc sacramentum. Haec autem solutio, si fas est sic loqui contra Durandum, egregiumque doctorem, non est tam theologia quam fuit ipse: quoniam sacramentum non exhibetur contra futuros morbos, sed contra praeteritos, & ideo metus quod iteranda essent venialia, non deberet obstare quominus etiam sanis pro praeteritis applicaretur: nam eodem modo ministratur infirmis, licet spes vlla sit quod a morbo sospites relabantur in peccatum. Postremum argumentum, neque vero infirmus sumitur ex ipsa forma sacramenti, Indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum, per auditum &c. Non enim dicitur restrictè, Quicquid venialiter deliquisti, sed simpliciter. Quicquid deliquisti

quod potissimum ad mortalia delicta referatur: ergo effectus eius non est solum venialia remittere, sed certè mortalia quantum ad infirmitates & languores, qui ex ipsis relinquuntur. Subiungitur ergo quarta conclusio, quae est S. Thomae. Proprius effectus sacramenti extremae unctionis est per gratiam sanare & abstergere peccatorum reliquias, & vestigia & cicatrices, quae sunt pravae habitudines: puta, pronitas & proclivitas ad malum, & ineptitudo, torpor, languor, & debilitas ad operandum bonum. Ac subinde animum nitore quodam & hilaritate afficere. Conclusio sufficienti divisione probata est: nam cum quodammodo sit institutum ad remissionem peccatorum, & peccata non remittantur nisi quo ad culpam, vel poenam vel huiusmodi reliquias, & effectus eius non sit remittere culpam, vel originale, vel mortale, vel veniale: sed neque reatum poenae, quoniam ipsa sacramenta baptismi & poenitentiae dum delent culpam, remittunt partem poenae, & reliqua pars non per extremam unctionem, sed per ignem purgatorij expurgatur, sit ut eius effectus non sit nisi praedictas reliquias abstergere. Idque potissimum ex ipsa sacramentali unctione confirmatur: nam sicut homines ex praeterita infirmitate languentes unctione olei liniuntur, ut fota membra & nervi consolidentur & irroborentur, & eorum plagae cute obducantur, per cuius metaphoram Esaias, 1. conqueritur Deus de gente peccatrice, quod non esset eius plaga fota oleo: sic oleum sacrum illis, qui ob peccata praeterita debilitatem spirituales sentiunt, adhibetur ad significandam gratiam, quae ad similes spirituales effectus illic confertur. Quae quidem gratia in ultima prolatione postremae omnium formarum infunditur. Sed de hoc ultimo instanti latius quaest. sequenti arti. 3.

Arguit autem contra hoc D. Bonaventura. Sequeretur, quod hoc sacramentum non esset institutum in remissionem peccatorum, contra verbum Iacobi, si in peccatis est, remittetur ei, ubi nullam facit mentionem reliquiarum peccati, sed ipsorum peccatorum.

Ad hoc autem respondetur dupliciter, primum quod Apostolus non loquitur nisi sub conditione, si in peccatis est, insinuans peccata quo ad culpam debere iam esse remissa. Secundò quod & sanare illa peccatorum vestigia est remittere peccata: quia remittere peccatum non

Quarta conclusio.

Conclusio probata.

Ratio 2.

Arg. 5. Bonaventurae.

Solutio 3.

Solutio 2.

Aliud arg.

Secundum argumentum.

Solutio 1.

Solutio 2.

Argumentum Durandi.

Solutio.

tum, non est nisi peccatum cum omnibus eius vestigiis & cicatricibus tollere, nam & fomitem ex originali peccato relinquit appellat Paulus ad Romanos 7. peccatum, dicens, Ego non operor malum, sed quod habitat in me peccatum. Et Machab. 9. de existentibus in purgatorio, qui non solvantur nisi a precibus, dicitur, Vt a peccatis solvantur.

Sed aliter nos arguimus. Propterea non est institutum sacramentum ad remissionem venialium, quod ad id non requiritur infusio gratiae: sed multo minus videtur requiri ad istarum reliquiarum abstergionem: ergo neque iste est effectus huius sacramenti. Et secundo arguitur cum Durando. Iste reliquiae sunt nobis à natura innatae, licet sint effectus originalis labii inquam remouentis prohibens: scilicet, inlicitam originalem, vel sunt habitus ex prauis actibus geniti, isti autem non tolluntur per sacramentum. Ad primum negatur minor: nam etiam ad remissionem culpa venialis non exigitur infusio gratiae, tamen ad tollenda vestigia, quae ex peccatis sunt reliquiae, gratia exigitur, quae virtutem habeat super naturalem, licet ad remittendam poenam, & sicut in confirmatione ad corroborandas vires, ut homo possit defendere fidem.

Ad secundum respondetur, quod per extremam unctionem non tollitur fomes peccati, aut pronitas naturae ad malum, quae ex peccato originali nobis insunt, suntque nobis naturales, neque eradicantur habitus ex actibus prauis ingentis: quia illi non nisi per contrarios actus euelluntur. Sed tamen valet gratia huius sacramenti contra actus & effectus eorundem habituum ex peccatis tam originali, quam actualibus impressorum, qui actus sunt inclinare ad malum: & contra infectiones membrorum, quas ex iniqua seruitute peccati contraxerunt, & ad uitorem animi & hilaritatem ad ingrediendum iter gloriae. Et per hoc diluitur aliud argumentum Durandi, quod est huiusmodi. Si hoc sacramentum valeret contra illas reliquias, & ad exhilarandum animum, deberet potius sanis quam infirmis adhiberi, nam easdem patiuntur debilitates & tristitiae peccatorum, imò non deberet administrari infirmis, cum iam propemodum usum amiserint rationis, nec possint alacritatem illam & letitiam sentire. Respondetur autem, quod quauis eiusmodi debilitates & tristitiae sanos etiam pre-

mant, nihilominus in mortis articulo, ubi corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, maiorem animus sentit languorem, aciori quae afficitur merore, tum propterea quod mundum relinquit, tum quod non est de sua salute certus. Et ideo sicut antiqui illi qui agones & luctus aggrediebantur oleo ungebantur, & confouebantur: ita ecclesia institutione Christi suos athletas agonizantes, & cum mortis tristitia depugnantes, tum viatico eucharistiae refouet, tum illo unctionis fomento corroborat & exhilarat, ut difficile iter firmioribus viribus & spe ingrediantur. Ac de mum ut iuxta verbum Psalmi 103. exhilaret eorum faciem in oleo, & pane cor hominis confirmet. Quocirca non debet sacramentum hoc differri quousque infirmus sensu careat, sed tunc applicari quando huiusmodi spirituales effectus sentire possit. Et quauis in vita hac illos effectus non sentiret, nihilominus virtute sacramenti in exitu à corpore poterit illos experiri.

Quinta conclusio. Effectus secundus & minor principalis huius sacramenti est infirmum ab aegritudine corporali alleviare & nonnumquam seruare. Hoc patet testimonio Iacobi hoc ipsum asserentis. Contra hanc autem conclusionem arguitur. Medicina corporalis non valet ad salutem spirituales: ergo nec medicina spiritualis ad sanitatem corporalem, sed solum ad spirituales. Secundò, hoc sacramentum non tollit nisi effectus & reliquias peccatorum actualium, ut patet per formam, Indulgeat tibi deus quicquid deliquisti per visum, per auditum &c. Sed corporales infirmitates ex originali peccato tanquam remouente inlicitam originalem pullulant: ergo illas sanare non est effectus huius sacramenti. Tertio. Vel hoc sacramentum ad corporis sanitatem confert virtute naturali aut supernaturalem originalem, quia virtus sacramentorum non est naturalis, sed supernaturalis: Si autem virtute supernaturali sanaretur ergo per miraculum ad modum doni sanitatis: consequens est falsum: quia sacramentum à dono sanitatis distinguitur. Quarto Iacobus sanitatem & alleviationem corporis non attribuit sacramento, sed orationi fidei: ergo eiusmodi sanitas non acquiritur nisi per modum deprecationis, sicut sacerdos in sacro potest collectam adhibere pro infirmorum salute. Et haec est causa quare

simile.

Nova.

Quinta conclusio.

Arg. contra conclusionem.

Secundum arg.

Tertium arg.

non semper sequitur ille effectus: quia deprecatio non est impetratoria per modum meriti de cōdigno infallibiliter. Etenim si virtute sacramenti liberatio fieret à corporali morbo, Tunc inde, quantum exurgeret argumentum, quod est Lutheri apud Rosenstem in assertionem septem sacramentorum. Ait enim quod cum sacramentum, ut Theologi profitentur, sit signum efficax sui effectus, si hoc esset sacramentum, & effectus eius esset sanatio corporalis, infallibili ordine semper sanaret, atque adeo in potestate nostra esset per hoc sacramentum vitas hominum perpetuas facere. Sic solet ille sacramenta irridere.

Solutio prima arg. Ad primum ergo negatur consequentia: nam virtus sacramenti, cum sit supra naturalis, potest extendi ad effectus corporeos, sicut donum sanitatis & linguarum &c.

Solutio 2. Ad secundum verò respondetur, primum, quod plurimae infirmitates ex peccatis actualibus nascuntur, ut 1. Corinth. 11. ait Paulus. Secundum, quod etiam valet contra infirmitates & reliquias peccati originalis, quatenus per peccata actualia augentur & confirmantur. Ad

Solutio 3. tertium respondetur, hunc effectum provenire virtute supra naturali sacramenti, negatur tamen consequentia, dum infertur esse miraculum sicut donum sanitatis: nam ad miraculum non facit, quod fiat virtute supernaturali, sed requiritur, quod fiat praeter rerum ordinem, sicut contingit in dono sanitatis. Quare

Solutio 4. virtutes sacramentorum licet sint supernaturales, non tamen dicuntur per miraculum operari, eo quod certa lege operantur. Ad quartum respondetur, quod oratio illa fidei, cui lacrimis sanitatem attribuit, non est ordo ille orationum & psalmorum, quae vñctioni praemittuntur, sed forma ipsa sacramenti. Indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum &c. Quae quidem non habet tantum vim simplicis deprecationis, sed significat effectum gratiae sacramentalis ad tollendum quicquid contractum est per delictum: siue sint reliquiae peccatorum, siue infirmitas, quae ratione delicti saepe contrahitur. v. arti. 4. iterum explicabitur. Ad quintum igitur argumentum in quo maior est difficultas. Hugo loco citato lib. 2. de sacram. c. 15. quae Magister sententiae subinde eius interpretes Bonaventura, Ricardus, & S. Tho. sequuntur, ait quod cum sanitas corporis sit effectus minus principalis huius sacramenti, debet insequi naturam

Solutio 5.

effectus principalis, quae est salus animae. Et ideo quando saluti animae sanitas corporis expedit, sanatur etiam infirmus corporaliter: quando verò non expedit, non sanatur. Haec verò sententia licet tot habeat patronos, imò verba concilij Florentini huc videantur alludere, tamen re vera non videtur visui & naturae sacramenti aptam: nam multi post vñctionem sanitatem recuperant, qui post modum sunt peiores, atque adeo expeditius eis fuisset tunc mori. Et econverso multi tunc moriuntur, etiam in gratia, qui forte si in pristinam sanitatem redirent, pluribus meritis vitam suam exornassent. Item quia si quotiescunque salus corporis ad salutem animae expedit infirmo, esset per sacramentum liberandus, creberrimo opus esset miraculo: quae sepius tanta est iniquitas morbi, ut citra miraculum non possit sanari: miraculum autem expectare non attinet, ut supra diximus ad naturam sacramenti. Ad haec demum accedit, quod sanitas corporis licet quandoque ad salutem animae conducatur, nunquam tamen est mediū necessarium: & ideo non est ad illud finem necessarium, quod per virtutem sacramenti, quae principaliter ordinatur ad salutem animae, recuperetur salus corporis. Quare conciliū non dixit hoc tanquam articulum fidei, sed ad doctrinam Hugonis alludendo. Rej ergo veritas ex similitudine aliorum sacramentorum est veniēda. Diximus enim in materia cōfirmationis gratiam illius sacramenti habere hanc virtutem, ut propterea quod quis cōfirmatus est, specialius adiuvetur à deo ad protegendam fidem coram tyranno, quā si non esset confirmatus. Nihilominus virtus illa non est semper sufficiens, & infallibilem consequens effectus. Nam potest natura meticulosi hominis esse in causa, ut iuvamen cōfirmationis non sufficiat ei, imò facilius abneget fidem quā alius vir fortis non confirmatus. Pariter gratia eucharistiae est speciale iuvamen contra incursum demonum, tamen inbecillitas naturae potest esse tanta, ut aliis sine illo iuvamine melius resistat. Pari ergo modo gratia sacramenti extremae vñctionis habet virtutem supernaturalem sanandi morbum corporeum. Itaque ceteris paribus facilius sanitatem recuperat in extremis vñctus, quā si non vñgeretur, quae quidem virtus causas etiam naturales adiuvat, ut corroborando virtutem naturae, imò & virtutem medicaminum. Sed

tanta

tanta potest esse infirmitas, ut illud iuvamen non sufficiat. Imò posset nonnunquam ars & solertia peritissimi medici plus ad id conferre, quā virtus sacramenti, sicuti virtus fortitudinis plus valere ad propugnandam fidem, quā virtus cōfirmationis. Unde ad formā argumenti quo Lutherus huic sacramento cōvincitur, respondetur, quod effectus praecipuus sacramenti est certus: ut aliorum sacramentorum, scilicet, infusio gratiae ad remissionem peccatorum quantum ad eorum reliquias. Sed quantum ad secundum effectum respectu salutis corporis, qui non est principalis, hanc prorsus habet certitudinem, quod ex sua natura semper ad illum effectum iuvat, non tamen eandem habet ordinariam certitudinem quantum ad effectus consecutionem: nam potest natura morbi adeo invaluissse, ut id non sufficiat. Quapropter si aliquando contingit supradictum ordinem hominem pristinae salutis restitui, non erit virtus sacramenti, sed miraculi, quod Deus in hominem ecclesiae & fidei operabitur. Haec enim vana esset consideratio si quis diceret, quod in primitiva ecclesia, ut in cōfirmatione ad roborandam fidem spiritus sanctus visibili miraculo illabebatur, ita & dum hoc sacramento infirmi vñgebantur, multo plures saluti restituerentur, quam modo, ut illo beneficio tum gentiles, tum & Iudei alleci Christianam religionem susceperent. At verò quoniam multa sacramenta characterem imprimunt, adhibetur huic tantum sexta conclusio. Hoc sacramentum nullum imprimi characterem. Probat, quia characteris munus, ut dist. 1. q. 4. diximus, est tum signum distinguendi inter diversos status ecclesiae militantis, tum etiam potestas ad conferendum vel suscipiendum aliquod sacramentum, sicut per characterem baptismi distinguuntur Christiani ab infidelibus, & sunt habiles ad suscipiendum alia sacramenta; & per characterem ordinis distinguuntur fidei milites potētes iam pro fide pugnare, ab ijs, qui ceu infantes lacte fidei nutriuntur, & per characterem ordinis distinguuntur ecclesiae proceres, qui possunt sacramenta ministrare, à reliquo populo, qui illa recipit. Sacramentum verò extremae vñctionis non confertur homini tanquam in ecclesia militante per mansueto, sed tanquam inde in aliam vitam proficiscenti. Et ideo per huiusmodi sacramentum nec fit distinctio quantum ad status ec-

Solutio.

Sexta conclusio.

Ratio conclusio.

clesiae militantis respectu fidei, neque suscipitur potestas ad aliquam rem sacram facientem vel suscipiendam: quo circa nullus illic imprimitur character. Quod si arguas. In omni sacramento distinguenda sunt tria, quae sunt sacramentum tantum, & res tantum, & res & sacramentum: Sed hoc tertium non potest in hoc sacramento assignari, nisi sit character. Respondetur, quod sacramentum tantum est hic vñctio exterior, & res tantum gratia sacramentalis, rem autem & sacramentum posset quis opinari esse sanitatem corporalem, quae & per externam vñctionem significatur, & significat sanitatem animae: tamen quia res sacramenti debet esse certa & intus latens, quorum neutrum eidem sanitati convenit, congruentius ait S. Thom. rem & sacramentum esse de vñctionem internam, & mentis hilaritatem, qui est effectus extremae vñctionis, & signum remissionis peccatorum quo ad reliquias.

Obiectio.

Dilutio.

Ad primum igitur argumentum eorum, quae in capite quaestionis proposita sunt, iam responsum est: nempe, quod ad remissionem culpae tam mortalis quā venialis, & ad ablationem alicuius partis poenae sufficit sacramentum poenitentiae: quare ad hoc non ordinatur vñctio, sed ad remissionem peccatorum quo ad reliquias. Et eadem responsio sufficit ad secundum. Sed tamen ad redargutionem, quae illic adhibetur, quod scilicet postmodum convalescentes sentiunt eandem peccatorum reliquias, iam responsum est, quod sacramentum non euellit habitus prauos, nec tollit fomitem peccati, qui in nobis est naturalis, sed pro tempore, quo applicatur reprimat eorum actus generando spirituali latitudine. Et ideo postea cum maneat eadem radix, repullulant iidem effectus.

Solutio 1. arg.

Solutio 2.

Solutio 3.

ARTICVLVS. III.

Utrum materia huius sacramenti sit oleum simplex ab Episcopo consecratum.

Varitur tertio de materia huius sacramenti, & arguitur quod non opus est, esse oleum simplex. Vñctio huius sacramenti significat incorruptionem, cum eis solum adhibeatur, qui ex hac corruptibili vita eruntur: incorruptio autem per balsamum significatur quo christiana conficitur,

Partis negativae argu. 1.

Vv 4 ergo

ergo chrisma huic sacramento congruenti
est, quia simplex oleum.
Secundū argu-
mentum. ¶ Secundo arguitur, quod nulla oporteat bene-
dictione consecrari, tum quia significatio huius
sacramenti, quia est medicatio, oleo ex sua
naturali proprietate conuenit, efficacia verò
ex institutione diuina: superfluit ergo bene-
dictio. Potissimum cum applicatio ipsa sub
forma crucis & sanctorum verborum satis
sit pro benedictione.
Tertium ar-
gumentum. ¶ Tercio arguitur, Quamuis aliqua benedi-
ctio requiratur, sufficit benedictio presbyte-
rianam maior est benedictio panis. & vini in
eucharistia quā olei, & tamē illam simplex
Sacerdos facit.
¶ In contrariū tamen est verbum Iacobi, Vn-
gentes oleo in nomine domini, & similitudo
aliorum sacramentorum, in quibus vngendi est
vltus: nam illud vnguentū episcopus conse-
crat. ¶ Questio est facillima, quare ideo tribus
conclusionibus expeditur. Prima est, Mate-
ria huius sacramenti est oleum. Cuius proba-
tio sufficit verbum Apostoli. Atqui cum
nomine olei simpliciter intelligatur oliuū
liquor, veluti de materia baptismi diximus,
quod debet esse simplex aqua: cōsequitur, ut ve-
luti ad baptismū non sufficit aqua rosacea,
vel ex alijs herbis eliquata, sic neque oleum
ex nucibus vel alia quouis vinctuosa materia
expressum, esse valeat huius sacramenti mate-
ria: quia non est oleum: imò neque oleum oli-
uarum si per cōmissionem rosarum aut alia-
rum medicinalium herbarum adeo fuerit in-
grossatum, ut formam olei amiserit: debet e-
nim esse simplex oleū. ¶ Et quod huiusmo-
di materia congruat huic sacramento, proba-
tur: quia est medicatio quædam, eadēque po-
strema, & ideo debet esse perfecta & simplex,
quæ significet internam curationē animi, &
doloris mitigationē quæ applicatur extremē
laborantibus, & quæ spem polliceatur salu-
tis: huiusmodi autem proprietates maximē
oleo congruunt, quæ est materia simplex, &
in genere medicaminum perfecta, & leniti-
ua, & vsq; ad intima penetratiua, & effusa, &
sua pingui suauitate spem salutis offert, quæ
potissimum & vulneribus & athletis in ago-
ne certantibus applicatur. Quibus remedijs
peccatis vulneratur, dum agonizat, opus ha-
bet. ¶ Quod si quis arguat, materiā sacramen-
torum debere esse illam, quæ vbiq; reperiri
possit: oleum autem non vbiq; prouenit. Re-

spondetur satis esse tantam esse copiam in
orbe Christiano ut possit saltem per veetu-
ram vbiq; reperiri. ¶ Secunda conclusio. O-
leum hoc simplex, debet esse benedictum.
Et quidem quod hoc sit de necessitate præ-
cepti nemo est qui ambigat: quandoquidem
vniuersalis ecclesiæ vsus ita habeat, ut oleum
catechumenorum sit ab episcopo consecra-
tum, & autoritate Innocentij tertij cap. vni-
co de sacra vñctione confirmatur. Vtrum ve-
rò sit de essentia sacramenti, non apparet pri-
ma fronte vsq; adeo certum, attamen indu-
biè tenendum est, quod requiritur benedictio o-
lei, tanq; de essentia sacramenti. Quæ quidē
veritas potissimum ex vsu & autoritate ec-
clesiæ confirmatur, quæ si hoc sacramentum
oleo non benedicto fieret, non reputaret es-
se sacramentū. ¶ Supposita verò veritate de
claratur congruentia à S. Tho. tribus rationi-
bus. Prima, quia quando sacramentum con-
sistit in applicatione materiæ extrinsecus,
(quod dicimus ad excludendam poenitentiam,
matrimonium & ordinem) si Christus fuit il-
la materia vsus in ratione sacramenti, non in-
diget alia benedictione, sed tactus eius valet
pro benedictione: nam quia tactu sui corpo-
ris dum fuit à Ioanne baptizatus, destinauit
aquā sacramento baptismi, & panem & vi-
num suis manibus tetigit quando illa conse-
cravit, neq; in baptismo requiritur tanquam
de essentia benedictio aquæ, neq; in eucha-
ristia benedictio panis aut vini, præter illam,
qua fit sacramentum. At quia nunquā vsus
est oleo in ratione sacramenti: nam cum vn-
ctus fuit à Magdalena Lucæ 7. & post mortē
à Nicodemo Ioan. 19. vñctiones illæ nullam
habebant sacramenti rationem: consequens
fit, ut materia sacramentorū, quæ ex oleo fit, ut
in cōfirmatione & extrema vñctione esse de-
beat benedicta. ¶ Accedit secunda ratio, quia in istis
sacramētis datur plenitudo gratiæ, in confir-
matione ad propugnandam fidem, in extre-
ma vñctione ad remittendum peccata etiam
quātum ad eorum reliquias. Præterea in ex-
trema vñctione est tertia ratio, ut per illā con-
secrationem significetur virtutem olei ad sa-
nandum morbos corporis non esse natura-
lem, sed supranaturalem. ¶ Aliam adducit
Durandus, quod in sacramentis, vbi de neces-
sitate requiritur minister consecratus, requiri-
tur etiā benedictio materiæ. Sed certè si hoc
esset verum requireretur etiā panis & vinum
ad eu-

Secunda cōcl.

Innoc. 3.

An oleū con-
secratū sit de
essentia sa-
cramenti.

1. Ratio. S.
Thom.

Lucæ 7.

2. Ratio con-
gruentia.

Tertia ratio.

Quarta ratio
Durandi.

Ostenditur
congruentia
ad eu-

ad eucharistiam debere esse per episcopum
consecrata: quia etiam illic requiritur mini-
ster consecratus: puta, presbyter.
¶ Vtrum verò requiratur, quod consecratio olei
fiat per episcopum, quantum ad necessita-
tem præcepti non dubitatur: esset enim pec-
catum alio oleo inungere, ut vniuersalis ec-
clesiæ vsus testatur. Sed quantum ad essen-
tiam sacramenti Caietanus 3. par. q. 72. art. 3.
neq; chrisma confirmationis neq; oleū infir-
morū, existimat esse de essentia sacramenti,
ut ab episcopo sit cōsecratū quishoc timide dicat,
& non concludendo. Atq; ut dist. 7. q. 3. discu-
tauerimus, contrarium nos admonet ecclesiæ
vsus tenere. Et re vera de chrismate res est
certissima, quod lege ordinaria consecratur ab
episcopo, ut patet ex can. Literis, qui est Fa-
bianus, de consecrat. dist. 3. vbi ait ab apostolo-
rum tempore in vsu fuisse consecrari ab epi-
scopo chrisma in cœna domini. Sed de Chri-
mate satis illic dixim⁹. ¶ De oleo ergo extre-
mæ vñctionis, adhibetur tertia conclusio, quod
est de essentia, ut sit ab episcopo consecratū,
nisi forsan ex cōmissione summi pontificis
consecrari à presbytero possit. Est et optima
congruentia, quam S. Tho. adducit: nempe,
quod effectus sacramenti non procedit ex pro-
pria virtute ministri, sed sit ex efficacia sacra-
menti, quod dispensat. Illa autem efficacia
tanquā à primo fonte emanat à Christo. De-
riatur autem in alios ordine quodam: scilicet,
in populum, mediantibus ministris, atq;
in ministros inferiores mediantibus superio-
ribus. Et ideo ut episcopi presbyteros conse-
crant, ita & in sacramentis, quæ materiā con-
secratam exigunt, consecratio materiæ illis
incumbit, ut non vtantur nisi illa, quæ ipsis
ab episcopis suppeditatur. ¶ Duo autem sūt
aduersus hoc Caietani argumenta. Primum,
illud, quod nos in capite quæstionis postre-
mum fecimus. Præstantior est cōsecratio pa-
nis & vini in eucharistia, quam olei: illam
aut potest facere presbyter: ergo & hanc. Ad
hoc autem S. Thom. optimè respondet con-
sequentia perempta. Est enim argumentum
fallax, quod qui maior potest, possit & minor.
Sacramentum enim eucharistiæ non consi-
stet in vsu alicuius materiæ, sed in consecra-
tione illius, itaq; cōsecratio eius est perfectio
sacramenti. In potestate autē supra corpus
christi verū episcopus non est superior pres-
bytero, & ideo presbyter potest illam cōse-

An requira-
tur quod conse-
cretur ab epi-
scopo.

Caietanus.

Fabianus.

Tertia cōclu-
sio.

Primum arg.
Caietani.

Solut. S. Tho.

erationem facere: habet autē præminentē
potestatem supra corpus christi mysticum,
ratione cuius potest consecrare templa et al-
taria &c. quæ simplex presbyter consecrare
nequit. Quare non sequitur, quod si huiusmodi
consecrationes non sint tantæ excellentiæ quā
eucharistia, non requirant eminentiorē mi-
nistriū. Imò per istas ostenditur dependentia
presbyteri ab episcopo, sanè cum presbyte-
ro non liceat consecrare nisi in vasis ab epi-
scopo consecratis. Pari ergo modo dicendū
quod non potest consecrare oleum, licet per il-
lud consecratum possit administrare sacra-
mentum. ¶ Aliud eius argumētū sumitur ex
capit. Pastoralis, de sacrament. nō iterum, vbi
cum quidam esset confirmatus non chrisma
te, sed oleo respondet Papa non esse iteran-
dum sacramentū, sed supplendū quod defue-
rat nempe, apponendum esse confirmato
chrismate: ex quo colligitur quod sine chrismate
fuerat verum sacramentū. Respondetur autē
argumētū esse vrgentiſsimū, ut illic dixi-
mus, ad probandum quod chrisma hoc est
mixtio balsami, non sit de essentia confirma-
tionis. Nihilominus oleū illud erat catechu-
menorum ab episcopo cōsecratum: quapro-
pter inde non colligitur materiam confirma-
tionis & extremæ vñctionis non esse neces-
sariō ab episcopo consecrandam.
¶ Vtrum verò ex cōmissione pontificis ma-
ximi possit presbyter oleum catechumeno-
rum & extremæ vñctionis consecrare, reſeſt
dubia. At verò quamuis illi non libens ad-
duci potuerim, ut cum Caietano concedere
posse committi presbytero consecrationē
chrismatis, reliquimus tantū illud vtique
probabile. Quod si illud probabile est, mul-
to est probabilius, ut possit committere con-
secrationem simplicis olei.
¶ Ad primum igitur argumentum respōde-
tur, quod balsamum non erat huic sacramento
necessarium: quoniam incorruptio gloriæ nō
est res contenta in hoc sacramento: quare nō
oportebat illam per materiam balsami defi-
gnari. Neque huic gloriæ sunt qualitates balsa-
mi congruentes, quas distin. 7. declarauimus
sacramento confirmationis aptari propter
fragrantiam odoris, quæ significat bonā famā
qua debet ecclesiæ miles quādiū in ecclesia
vuit, fragrantem: qui in extremis vngitur, nō
est amplius in ecclesia permanens. Quare
illam tantū famam habebit, quam viuens
Vv s bonis

Nota.

Secundū arg.
Caietani.

Solutio. arg.

An ex cō-
missione pa-
pæ oleū con-
secrari possit
à presbytero

Solutio pri-
mū arg.

Solutio. 2.

bonis operibus acquisiuit. Quod si contra obijciatur textus can. Illud superfluum, dist. 95. ubi admonet Innocentius, ut Episcopus, si di-
grum duxerit, aliquem ex languidis a se visitandum, benedicere & tangere chrisma-
te sine cunctatione potest. Ad hoc glossa ibi-
dem respondet, quod forsitan in primitiis eccle-
sia propter dignitatem episcopi, quando ipsi
vngiebant infirmos, poterant chrisma id fa-
cere. Et hoc insinuat in illo verbo potest, quod
dicit licentiam rei non necessariam. At vero
cum chrisma idem sit, quod vnguentum, for-
tasse illic non significatur, nisi quodcumque o-
leum ab episcopo consecratum. Ad secundum
vero respondetur, quod etsi oleum proprie-
tate naturali significet medicationem inte-
riorem, nihilominus efficacia eius, quam ha-
bet ex diuina institutione, debuit in oleo per
eius consecrationem designari, quare quidem
consecratio ratione iam dicta, debuit ab epi-
scopo fieri ad denotandam dependentiam
presbyteri vntis materia a superiori pre-
latu.

ARTICVLVS. III.

Vtrum forma huius sacramenti per
verbum deprecatorium sit
congruens.

Partis nega-
tina arg. 1.

Ostrema speculatio de essen-
tia sacramenti attinet ad for-
mam. Et arguitur, quod illa depre-
catoria non sit rei consentanea.
In primis cum sacramenta sint
de iure diuino, debent eorum forma in euan-
gelio, vel saltem in sacra pagina designari: hec
autem, Indulgeat tibi deus &c. nullibi repe-
nitur.

Secundum ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum arg.

Secundo. Illa, quae sunt de essentia sa-
cramenti debent esse eadem apud omnes:
sed non omnes ecclesiae hac forma vtuntur:
ergo non est de essentia. Tercio. forme alio-
rum sacramentorum, quia significant certum
effectum, omnes proferuntur verbo indica-
tuo. Hoc est corpus meum, Ego te baptizo
&c. cum ergo hoc etiam sacramentum signi-
ficet certum effectum, deberet eius forma ef-
se indicatiui, & non optatiui modi.

Quarto. Forma debet significare intentio-

nem ministri, & materiam & effectum sacra-
menti, ut ego te baptizo, ego te chrismao &c.
hec autem forma nullum istorum significat:
ergo non est legitima.

In contrarium est verbum Iacobi, Oratio
fidei sanabit infirmum: unde colligitur for-
mam huius sacramenti debere esse deprecato-
riam.

Neque haec quaestiuicula quidpiam pra-
se fert difficultatis, & ideo vnica conclusio-
ne absoluetur. Fuerit enim quidam, ut S. Tho-
mas commemorat, qui negauit sacramentum
hoc ullam habere formam, propter argumē-
ta supra facta: nam illa verba, Indulgeat tibi,
deus, potius apparent inuocatio diuinæ mi-
sericordiae, quā assertio alicuius effectus.

Quaedam praeterea ecclesiae quod etiam S. Tho-
mas refert, ut forma huius sacramenti simi-
lis sit formis aliorum vtuntur verbo indicati-
uo dicens, Vngo hos oculos oleo sanctifica-
to, in nomine patris &c. Nihilominus itaui-
tur conclusio. Praedicta verba sunt forma
huius sacramenti congruenter accommodata.

Nam primum, quod omne sacramentum debeat
constare ex materia & forma, dist. 1. satis ostē-
dimus. Sacramentum enim est signum gra-
tiae, quam efficit significatio autem materiae
exterioris applicata est indifferens ad plura,
atque adeo indeterminata: nam vntio illa o-
lei plura potest significare, scilicet curationē
tantum corporis, ut dum a medico applica-
tur infirmis, vel recreationem, & solamen las-
sati corporis, debet ergo per aliqua verba,
quibus proprie suapte natura conuenit esse
signa, ad certum sacramenti effectum adapta-
ri. Est praeterea Decretum Florentinae syno-
di omnia sacramenta constare ex materia
& forma. Et peculiariter de isto affirmatur
formam esse illam, Per istam vntionem, &
suam piissimam misericordiam indulgeat ti-
bi Deus, quicquid deliquisti per visum &c.

Sed quod eadem forma aptissima huius sacra-
mento congruat, probatur primo, quia sus-
cipiens hoc sacramentum est iam proprijs
viribus destitutus, & ideo indiget orationi-
bus adiuari. Secundo, quia cum sit iam in
illo articulo, quo de foro ecclesiae exit, de-
bet solius Dei clementiae & potestati per
orationem committi.

Tercio, quae potissima est ratio, quod cum
hoc sacramentum praeter gratiam sacramentalē
aliū habeat effectum, nempe, sanitatē corpo-
ream,

Partis affirma-
tina arg. 1.

Decisio arti-
culi.

Conclusio.

Concilio Flo-
rent.

Forma huius
sacramenti co-
gruit huius sa-
cramenti.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio. 4.

Solutio. 1. arg.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

reā, quae quidem oibus, quae ad eius attinet
essentiam, rite peractis, non semper infallibi
ordine consequitur, sicut in baptismo, &
confirmatione subsequitur character, & in
cōsecratione eucharistiae transsubstantiatio, &
in sacramento poenitentiae assilente contri-
tione, sequitur peccatorum remissio, conde-
cens, fuit ut forma esset deprecatoria ad ineli-
nandum Deum, qui in huiusmodi corporis sa-
nitatem conferret. Quarto. Congruentia e-
iusdem formae inde etiam ostenditur, quod
per ipsam significatur, & sacramenti mate-
ria, ubi dicitur, Per istam vntionem, & vir-
tus, quae in sacramento speratur, dum adiun-
gitur, per suam piissimam misericordiam: &
tertio vterque sacramenti effectus, dum tan-
dem adhibetur. Indulgeat tibi Deus quic-
quid deliquisti per visum &c. Quoniam illud
non qualicumque peccatorum indul-
gentia, sed perfecta, quantum ad eorum effe-
ctus, & ut culpam remittat, si in aliqua
est, ut ait Apostolus, & aliquam subinde fa-
ciat poenae remissionem, sicut in ceteris sa-
cramentis. Praeterea, ut & peccatorum reli-
quias, & languores, ut expositum est, ab-
stergat, insuper, & infirmitatibus corporis,
(nam etiam illas ex peccatis contrahimus)
medetur. Hec enim omnia amplitudo
verbi, indulgeat, comprehensum signifi-
cat.

Ad primum igitur argumentum iam su-
perius responsum est, ubi diximus, quod non
omnia sacramenta necessarium erat ab euan-
gelistis explicari, sed illa potissimum, quae
sunt ad fidem, & ecclesiae ordinem necessa-
ria, Reliqua vero, licet sint a Christo insti-
tuta, relicta sunt per Apostolorum doctri-
nam, quae etiam est diuina, promulgata. Quo-
circa Iacobus ubi huius sacramenti nos ad-
monuit, illic formam explicuit, dicens, ut psy-
teri orarent super infirmum, ut oratio fidei
saluaret eum, ubi orationis nomine formam
sacramenti expresse, quae esset deprecatoria.

Ad secundum respondetur, quod oratio-
nes, quae ante vntionem praemittuntur non
sunt formae, sed sacramentalia quaedam, &
ideo quaelibet ecclesia potest suis vijs, sed ta-
men forma sacramenti eatenus est de essen-
tia, ut sit apud omnes deprecatoria. Quod
autē dicatur, indulgeat tibi Deus, aut remit-
tat, aut sanet quicquid deliquisti, aut commi-
sisti &c. non variat essentiam.

Ad tertium iam responsum est, quod licet

hoc sacramentum habeat hanc certitudinem
quod gratiam producat, & per se adiuet ad
salutem corporis, tamen consecutio eius hui-
us sanitatis potest impediri ex indispositio-
ne suscipientis, quāvis legitime suscipiat hoc
sacramentum Sancti Thomae dicitur, ex fictio-
ne, sed forsitan est mendum: nam non impedi-
tur, nisi ex indispositione: quia grauitas mor-
bi, aut debilitas naturae cum illo iuuamine non
sufficit.

Propter quartum argumentum aliter eccle-
sia vtuntur illa forma indicatiui, Vngo hos
oculos oleo sanctificato, in nomine patris, &
fili &c. Et ideo Ricardus dist. praesenti, art. 1.
quaest. 4. ait, quod si talis vsus apud aliquas ec-
clesias viget, dicendum est, quod modus expri-
mendi per formam indicatiui, aut optatiui non
est de essentia. At vero D. Tho. & D. Bonau-
re & alij graues auctores aliter sentiunt: videlicet,
quod illa forma indicatiui, si alicubi sit in vsu, non
debet existimari forma sacramenti, sed pream-
bulum. Ecclesia enim Romana non vtitur il-
lis verbis, ut patet in concilio Florent. sed se-
cunda deprecatoria, quod etiam antiquus auctor Al-
tisiodorensis lib. 4. cap. de extrema vntio-
ne, affirmat. Itaque dicere illi ecclesiae debet,
Vngo hos oculos oleo consecrato, ut indul-
geat tibi Deus quicquid deliquisti per visum
&c. alioqui non esset sacramentum. Quod re-
vera sic probatur: nam forma debet expri-
mere spirituales effectus, quem operatur
determinando materiam ad eius significatio-
nem, ut cum dicitur, Ego te baptizo, forma
illa significat ablationem illam corporalem
fieri ad significandam internam animi: & pa-
riter in confirmatione, Ego te chrismao chris-
mate salutis: cum autē dicitur, Ego vngo hos
oculos, tunc illa confusa significatio, quae po-
test esse, vel ad refrigerandum, vel ad curan-
dum oculos, vel ad alium effectum, non de-
terminatur ad effectum sacramenti, nec satis
exprimitur intentio ministri, nisi addatur, ut
indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti &c.

Ugitur ad argumentum respondetur, quod
nullo opus est verbo indicatiui, sed per illam
formam deprecariam exprimitur primum
materialis causa, per istam vntionem, quem
admodum Graeci aiunt, Baptizetur seruus
Christi & virtus sacramenti, per suam mise-
ricordiam & simul intentio ministri, & effe-
ctus sacramenti cum dicitur, Indulgeat tibi
Deus, ad illum enim effectum intendit sacer-
dos vngere.

DISTIN

DISTINCTIONIS
vigesima tertia, Quæst. 2.
De ministrantibus, & susci-
pientibus sacramentum
extremae vn-
ctionis.

ARTICVLVS. I.

*Verum solis & omnibus sacerdotibus hoc sacra-
mentum administrare competat.*

*Partis nega-
tiue arguunt.*

*Secundum ar-
gumentum.*

*Tertium ar-
gumentum.*

*Partis affirma-
tiue.*

Conclusio.

Ad conclusio-

Vnctio hæc secunda tri-
bus articulis erit conten-
ta. Primus est de mini-
stris. Et secundus de susci-
pientibus. Et tertius de me-
bris corporis, quibus est
applicandum. Arguitur
ergo qd non omnes sacerdotes sint eius admi-
nistrati. Virtus sacramenti huius innitur ora-
tioni fidei: sed laicus etiam orat oratione fidei:
ergo potest sacramentum hoc administrare.
Secundo. Videtur, qd etiam diaconi hoc in-
cumbat officium: nam diaconi, vt ait Diony-
de ecclesia, hierar. habet purgare: effectus au-
tem huius sacramenti non est nisi purgare a
morbo animi & corporis: ergo possunt illud
administrare, præsertim cum ex officio incu-
bat illis baptizare, vt legitur de beato Laure-
tio, quod quidem sacramentum perfectius est qd
extrema vnctio. Tercio arguitur, qd solis epi-
scopis hoc ex officio incumbat, nam perficitur
vnctione veluti confirmatio: sed confir-
mare solis episcopis conuenit ex officio: er-
go & infirmos ungere. Sed in contrarium est
verbum Iacobi, inducat presbyteros ecclesie &c.
Ad hanc questionem vnicam etiam conclu-
sione satis est respondere. Omnis & solus sa-
cerdos est huius sacramenti minister. Itaq; nec
requiritur episcopus, nec sufficit diaconus,
aut alius non sacerdos. Conclusio præter verbum
Iacobi dicentis, vt presbyteri oleo ungent in-
firmos, probatur ratione. Laicis enim ex offi-
cio nullum sacramentum administrare competit, eo
qd sacramentorum administratio est actus hie-
rarchicus, qui solis ministris ad id muneris
ab ecclesia consecratis competit: sola enim ba-
ptizatio propter extremam illius sacramenti ne-
cessitatem illis permittitur, quia quidem neces-
sitas

tatem non habet extrema vnctio. Sed neque
diaconis id competit ex officio: quoniam ipsi non
habent nisi purgare, quod fit per exorcismos
& catechismos: illuminare autem, quia fit per
infusionem gratie non eis competit ex officio.
Quare non possunt administrare extremam
vnctionem. Neq; vero baptismum eadem ratio-
ne ex officio, vt ait S. Tho. Quamuis in mate-
ria baptismi sub dubio reliquimus, vt saltem
ex commissione episcopi propter frequentiam
baptismi id in primitiua ecclesia posset, vbi
erat raritas sacerdotum. Quare non eadem est ratio
vt possint neq; ex commissione sacramentum
extremae vnctionis administrare, neq; vsq; le-
gitur id illis fuisse commissum. Quod autem epi-
scopi huic administrando sacramento non sint
necessarii, probatur, quoniam in can. citato. Illud
superfluum, ait Inno. qd cum sint ardentioribus nego-
tijs implicati, non eis vixat, imo neq; eos decet
per domos infirmorum discurre, quod esset
ad vngendum illos necessarium. Et sic colligitur, qd
administratio sacramenti solis & omnibus pres-
byteris competit. Non quidem ex commissione epi-
scopi, sed ex proprio officio, vt baptizare, co-
secrare, & in sacramento poenitentiae absolue-
re. Et est decretum concilij Flor. & in c. Quæ
fuit, de verb. sig. qd ministri huius sacramen-
ti sunt presbyteri. Quod si verbum obijcias dis-
95. can. presbyteros, qd presbyteri non possunt
chrismare in fronte: hoc est, confirmare, permi-
titur tamen eis, ungere infirmos oleo sanctificato.
Respondetur, qd verbum illud permittitur non e cano-
is, sed Gratiani, & ideo non est vis in illo facienda,
neq; accipi debet in eo rigore, vt permitti signi-
ficet ex commissione episcopi, quasi non habeat
ipsi ex proprio officio, sed quod officium eorum
hoc habet annexum. Et cum dicimus, neminem,
præter sacerdotes, posse hoc sacramentum mi-
nistrare, non solum intelligimus peccatum comi-
ti si aliter fiat, sed qd de necessitate sacramenti
est, qd a presbytero exhibeatur, alioqui nullum
erit sacramentum. Sed est tamen hic dubium, vtrum
quicumq; simplices sacerdotes, licet non sint
parochiales possint hoc sacramentum admini-
strare. Respondetur in primis, qd nemini sa-
cerdotum est licitum vllum sacramentum administra-
re, nisi suis subditis, præterq; baptismum in ex-
trema necessitate, vt patet clem. de priuile-
vbi etiam sacramentum extreme vnctionis expri-
mitur, sine licentia proprii sacerdotis, sub poena
excommunicationis etiam si sint religiosi. Et idem pe-
culiariter de religiosis habetur clem. dudum,
de sepult. qd non se intromittant in officia presby-
terorum

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Obiectio.

Dilatio.

*An quilibet
sacerdos pos-
sit hoc sacra-
mentum ad-
ministrare.*

D. Thom.

*Dubium ery-
gium.*

Archidiaconus.

Senia autoris.

Caieta.

Tho. vvald.

Beda.

terorum parochialium. Attamen sacramentum hoc
a quocumq; privato sacerdote administratum
est, licet administrans peccet. quoniam con-
currunt omnia, quæ sunt de essentia sacramen-
ti, nempe, materia, & forma, & intentio ministri.
Secus in sacramento poenitentiae, vt distinct.
18. diximus, quoniam absolutio, nisi ab eo fiat,
qui iurisdictionem habet, vel privilegiū ab-
soluendi, nulla est. Vbi subinde adiecit, qd
sub rati habitatione confessione alterius subdi-
ti audire non sufficit, nisi licentia precesserit.
Vtrum verò sufficiat certa opinio rati ha-
bitionis future, vt liceat sacerdoti, aut religio-
so alieno subdito sacramentum extremae vn-
ctionis administrare, Archidiaconus, vt re-
fert Sylu. verb. Vnctio extrema. § 4. negat id
licere neq; religiosi in articulo necessitatis,
propter excommunicationem, quam prædictæ cle-
mentinae illis comminantur. At verò profecto
non oportet cum tanto rigore clementinas
illas intelligere. Nam sic fuit ad arcendam audaciam
religiosorum scriptæ, vt tamen non fuerit po-
tius intentio in detrimentum Christiani po-
puli illas edere. Et ideo vbi clarè præsumi-
tur rati habitio plebani: nempe, vbi quis iam
iam animam expirat, & copia proprii sacer-
dotis haberi non potest, profecto posset &
deberet quicumque alius sacerdos, etiam re-
ligiosus, infirmum inungere: nam licet non
sit sacramentum necessitatis, sæpe posset co-
tingere, vt illud homo fieret ex attrito co-
tritus. Quare tunc rati habitio plebani certò
præsumeretur. Imò quamuis non præsumere-
tur, non censetur ecclesia illo articulo infir-
mum eo beneficio destituere. Vnde Caieta.
verb. excommunicatio. c. 64. ait religiosos non
incurrere sententiam illarum clementinarum
si sub spe rati habitationis sacramenta admini-
strent. Fortasse quispiam, qui Thomam vval-
densen tomo. 2. de sacrament. c. pen. legerit,
crediderit absente sacerdote licere etiam lai-
co sacramentum extremae vnctionis infirmo
in articulo mortis administrare: ita enim ille
autumat citans Bedam super epistolam Iaco-
bi, qui quidem Beda allegat Innocentium pri-
mum in epistola ad Decentium, qd omnibus
Christianis vti liceat eodem sancto oleo in sua
& suorum necessitudinem vngendo. At verò
hoc præter omnium opinionem asseritur. Neq;
verò Beda aut Innocentius hoc affirmant, sed
hoc duxat, qd licitum sit sanitatis gratia oleo
illo ab episcopo consecrato infirmos delini-

re. Non tamen sentiunt illud esse sacramen-
tum, nisi a presbyteris in forma ecclesie illud
fiat. Neque verò diuus Thomas in præsen-
tium hoc siluit: refert enim morem sancto-
rum patrum in Aegypto, qui oleum ad infir-
mos transmittabant, & sanabantur. Et beata
quoque Genouefa olei vnctione infirmis
salutem restituebat, quæ quidem vnctiones
non erant sacramenta.

Ad primum igitur argumentum responde-
tur, quod oratio, cui hoc sacramentum inni-
tur, non est quæcunque, sed illa forma sacra-
menti, quam quidem sacerdos non in perso-
na propria, sed nomine publico ecclesie pro-
fert, quod laicus efficere non potest. Quapro-
pter licet sacerdos esset in peccato, nihilomi-
nus sacramentum suum haberet vim, quod in lai-
co non contingeret. Ad secundum iam respo-
sum est, qd diaconi possunt quidem purgare per
exorcismos non tamen illuminare, quod fit
per gratiam, & ideo administratio sacramen-
ti illis non incumbit.

Ad tertium respondetur, quod cum confir-
matio characterem imprimat, quo homo in
statu perfectionis collocatur, illius administra-
tio episcopalis dignitatis est propria, secus
de extrema vnctione.

ARTICVLVS. II.

*Verum hoc sacramentum sanis fu-
riosis, & pueris sit exhi-
bendum.*

ost ministrorum consideratio-
nem queritur de recipiendis
hoc sacramentum. Et argui-
tur, quod sanis sit conferendum.
Principalior enim huius sacra-
menti effectus est sanatio animi, quam corpo-
ris: sed sani corpore agrotant mente: ergo
illis etiam est necessarium.

Secundo arguitur, quod furiosis, & amenti-
bus sit etiam tribuendum. Baptismus est præ-
stantius sacramentum, & tamen, vt suo lo-
co diximus, illud non est amentibus denegandum.
Tercio arguitur, quod etiam pueris debeat
impendi: nam quandoque eisdem morbis
tenentur, quibus adulti, quibus mendendis
hoc sacramentum accommodatur.

In contrarium autem est, quod Iacobus
non docet inungendos nisi infirmos: & cum
valeat ad deuotionem, & hilaritatem animi
non

Solut. 1. arg.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

*Partis affirma-
tiue. 1. arg.*

*Secundum ar-
gumentum.*

*Tertium ar-
gumentum.*

Partis negat.

non competit amentibus: & cum detur in remissionem peccatorum actualium, non con-
gruit pueris.

Prima cōcl. Quoniam quæstio sub triperita forma
proposita est, tribus, quatuorve conclusioni-
bus absoluetur. Prima. Sacramentum hoc nō
nisi infirmis conferre licet, imō si sanis confe-
ratur, non erit sacramentum. Est enim hoc
non solum de necessitate præcepti, sed de
necessitate sacramenti. Ratio sancti Thomæ
est, quod internus effectus sacramenti debet
per externā ceremoniā designari: hoc autē sa-
cramentum est quædam spiritus curatio: nō
ergo debet applicari, nisi infirmo.

Durand. Durand. v. rō quæst. 4. hanc rationem non admittit, tūc
enim, inquit, sequeretur, quod baptismus nō
deberet applicari, nisi ei, qui sordidus est,
ut per externam lotionem designaretur inte-
rior. Imō & poenitentia, inquit, non deberet
impendi, nisi mortuis corporaliter, quia est
suscitatio spiritualis. Hoc autem de mortuo
ridiculum est, constantissimum enim est fa-
cramenta non cōpetere, nisi viuis. Ad aliud
autem de ablutione baptismi responderetur,
quod ablutio corporalis etiam mūdis com-
petit. Præsertim quod ratione sanctus Tho-
mas non adfert ad probandam veritatem,
sed illa ex autoritate Iacobi supposita addu-
cit hanc congruentiā, quæ apparentior est, q̃
alia Durandi. Ait enim rationem esse, quia sa-
ni pluribus alijs remedijs contra peccata abū-
dant, quā infirmi, maxime in extremis.

Solutio. 1. ad Durand. Quæ ratio non est multum solida: nam o-
mnia remedia, quæ habent sani, habent etiā
infirmi, saltem antequā vsum rationis amit-
tāt. Ratio verō potissima est, quod effectus
huius sacramenti, ut dictum est, non solum
est gratiam conferre, sed etiam ab infirmita-
te corporea liberare. Et quia ex effectu sacra-
menti debet iudicium sumi materiæ, & sub-
iecti, inde colligitur, quod subiectū de essen-
tia huius sacramenti est homo infirmus. Ita-
que sicut nullum esset sacramentum poeni-
tentiæ si absolueretur puer, qui nullum habe-
ret peccatum actuale, eo quod illud sacramē-
tum ad remissionem illorum delictorum in-
stitutum est: ita si vngeretur ille, qui non est
infirmus, nullum esset sacramentū, quia de-
esset materia effectus eius. Et simile exēplū
est in ordinibus: si enim mulier sacerdotio
initaretur, nullum esset sacramentum: quia
non est subiectum sacramenti capax. Idem

Refutatur rō Durand. Rō Durand. Ait enim rationem esse, quia sa-
ni pluribus alijs remedijs contra peccata abū-
dant, quā infirmi, maxime in extremis.

Refutatur rō Durand. Rō Durand. Ait enim rationem esse, quia sa-
ni pluribus alijs remedijs contra peccata abū-
dant, quā infirmi, maxime in extremis.

Refutatur rō Durand. Rō Durand. Ait enim rationem esse, quia sa-
ni pluribus alijs remedijs contra peccata abū-
dant, quā infirmi, maxime in extremis.

Refutatur rō Durand. Rō Durand. Ait enim rationem esse, quia sa-
ni pluribus alijs remedijs contra peccata abū-
dant, quā infirmi, maxime in extremis.

Refutatur rō Durand. Rō Durand. Ait enim rationem esse, quia sa-
ni pluribus alijs remedijs contra peccata abū-
dant, quā infirmi, maxime in extremis.

Refutatur rō Durand. Rō Durand. Ait enim rationem esse, quia sa-
ni pluribus alijs remedijs contra peccata abū-
dant, quā infirmi, maxime in extremis.

Refutatur rō Durand. Rō Durand. Ait enim rationem esse, quia sa-
ni pluribus alijs remedijs contra peccata abū-
dant, quā infirmi, maxime in extremis.

confirmat ratio Hugonis loco citato libr. 2. rō Eugenii.

part. 15. nempe, quod ut homines intelligen-
rent infirmitates corporeas ex peccatis ori-
ri, institutū est hoc sacramentum infirmorum
propriū, quo per remissionem peccatorū
sanantur infirmitates. Solidum autem fun-
damentum conclusionis est verbum Iacobi,
infirmatur quis in vobis &c. Et post Iacobū
autoritas etiam Innocentij cap. vnico. de sa-
cra. vñctione, vbi oleum huius sacramenti
appellatur oleum infirmorum.

Argutia Luth. Sed esto necessarium sacramenti subiectū
sit infirmus, nulla tamen autoritas, vel ratio
persuadet, ut debeat infirmus graui morbo
iacere, morti propinquus. Argutia est Luth-
eri, quem Rosensis in assertionem septem sacra-
mentorum refert. Quinimō & Faber Stapu-
lenis super septimum cap. Dionysij, de ec-
clesiasti. hierar. idem ferē ait: nempe, quod nō
deberet dari desperatis, sed à principio infir-
mitatis, vel in medio. Vñ ridēdo ait Lutherus,
q̃ Iacob⁹ nō ait. Si q̃s moriatur, aut p̃ximus
sit morti, sed si q̃s infirmatur, quibus verbis
nullum infirmū ab hoc sacramento exclu-
dit. Ac perinde ludibrio dat nomen extre-
mæ vñctionis: non enim, inquit, est cur dica-
tur extrema, nisi respectu aliarū: puta, illius,
quæ fit in baptismo, aut in confirmatione,
aut in sacris ordinibus.

Secunda cōcl. His tamen non obstantibus subditur secū-
da cōclusio. Hoc sacramentū non debet exhi-
beri, nisi infirmis, qui morti appropinquant.

Conci. Flor. Conclusio quidem potissimum autoritate,
& vñu ecclesiæ fundatur. Habetur enim in cō-
cilio Florentino, quod non nisi infirmo, de
cuius morte timetur, dari debet. Quem qui-
dem vñu vniuersalis obseruat ecclesiā. Sup-
posita ergo ex his fundamentis veritate, non
desunt in eius confirmationem congruentes
rationes. Prima est sancti Thomæ, quod cum
hoc sit remedium vltimum, quod suis fideli-
bus ad mouere potest, non debet illud adhi-
bere, nisi illis qui iamiam ab hac luce cōmi-
grant, ut eos ad fruendum cœlesti felicitate
disponat. Attamen ex effectibus eiusdē
sacramenti eadem veritas irroboretur. Cum
enim effectus eius præcipuus sit remissio
peccatorum perfecta, vsque ad eorum reli-
quiarū abstersionē, non congruit, ut quæstio
præcedenti, dicebamus, illud applicare, nisi
circa postremū vitæ articulū, vbi & infirmus
reliquis eorū peccatorū præsiū vexatur:

Conci. Flor. Conclusio quidem potissimum autoritate,
& vñu ecclesiæ fundatur. Habetur enim in cō-
cilio Florentino, quod non nisi infirmo, de
cuius morte timetur, dari debet. Quem qui-
dem vñu vniuersalis obseruat ecclesiā. Sup-
posita ergo ex his fundamentis veritate, non
desunt in eius confirmationem congruentes
rationes. Prima est sancti Thomæ, quod cum
hoc sit remedium vltimum, quod suis fideli-
bus ad mouere potest, non debet illud adhi-
bere, nisi illis qui iamiam ab hac luce cōmi-
grant, ut eos ad fruendum cœlesti felicitate
disponat. Attamen ex effectibus eiusdē
sacramenti eadem veritas irroboretur. Cum
enim effectus eius præcipuus sit remissio
peccatorum perfecta, vsque ad eorum reli-
quiarū abstersionē, non congruit, ut quæstio
præcedenti, dicebamus, illud applicare, nisi
circa postremū vitæ articulū, vbi & infirmus
reliquis eorū peccatorū præsiū vexatur:

Conci. Flor. Conclusio quidem potissimum autoritate,
& vñu ecclesiæ fundatur. Habetur enim in cō-
cilio Florentino, quod non nisi infirmo, de
cuius morte timetur, dari debet. Quem qui-
dem vñu vniuersalis obseruat ecclesiā. Sup-
posita ergo ex his fundamentis veritate, non
desunt in eius confirmationem congruentes
rationes. Prima est sancti Thomæ, quod cum
hoc sit remedium vltimum, quod suis fideli-
bus ad mouere potest, non debet illud adhi-
bere, nisi illis qui iamiam ab hac luce cōmi-
grant, ut eos ad fruendum cœlesti felicitate
disponat. Attamen ex effectibus eiusdē
sacramenti eadem veritas irroboretur. Cum
enim effectus eius præcipuus sit remissio
peccatorum perfecta, vsque ad eorum reli-
quiarū abstersionē, non congruit, ut quæstio
præcedenti, dicebamus, illud applicare, nisi
circa postremū vitæ articulū, vbi & infirmus
reliquis eorū peccatorū præsiū vexatur:

Conci. Flor. Conclusio quidem potissimum autoritate,
& vñu ecclesiæ fundatur. Habetur enim in cō-
cilio Florentino, quod non nisi infirmo, de
cuius morte timetur, dari debet. Quem qui-
dem vñu vniuersalis obseruat ecclesiā. Sup-
posita ergo ex his fundamentis veritate, non
desunt in eius confirmationem congruentes
rationes. Prima est sancti Thomæ, quod cum
hoc sit remedium vltimum, quod suis fideli-
bus ad mouere potest, non debet illud adhi-
bere, nisi illis qui iamiam ab hac luce cōmi-
grant, ut eos ad fruendum cœlesti felicitate
disponat. Attamen ex effectibus eiusdē
sacramenti eadem veritas irroboretur. Cum
enim effectus eius præcipuus sit remissio
peccatorum perfecta, vsque ad eorum reli-
quiarū abstersionē, non congruit, ut quæstio
præcedenti, dicebamus, illud applicare, nisi
circa postremū vitæ articulū, vbi & infirmus
reliquis eorū peccatorū præsiū vexatur:

Conci. Flor. Conclusio quidem potissimum autoritate,
& vñu ecclesiæ fundatur. Habetur enim in cō-
cilio Florentino, quod non nisi infirmo, de
cuius morte timetur, dari debet. Quem qui-
dem vñu vniuersalis obseruat ecclesiā. Sup-
posita ergo ex his fundamentis veritate, non
desunt in eius confirmationem congruentes
rationes. Prima est sancti Thomæ, quod cum
hoc sit remedium vltimum, quod suis fideli-
bus ad mouere potest, non debet illud adhi-
bere, nisi illis qui iamiam ab hac luce cōmi-
grant, ut eos ad fruendum cœlesti felicitate
disponat. Attamen ex effectibus eiusdē
sacramenti eadem veritas irroboretur. Cum
enim effectus eius præcipuus sit remissio
peccatorum perfecta, vsque ad eorum reli-
quiarū abstersionē, non congruit, ut quæstio
præcedenti, dicebamus, illud applicare, nisi
circa postremū vitæ articulū, vbi & infirmus
reliquis eorū peccatorū præsiū vexatur:

Conci. Flor. Conclusio quidem potissimum autoritate,
& vñu ecclesiæ fundatur. Habetur enim in cō-
cilio Florentino, quod non nisi infirmo, de
cuius morte timetur, dari debet. Quem qui-
dem vñu vniuersalis obseruat ecclesiā. Sup-
posita ergo ex his fundamentis veritate, non
desunt in eius confirmationem congruentes
rationes. Prima est sancti Thomæ, quod cum
hoc sit remedium vltimum, quod suis fideli-
bus ad mouere potest, non debet illud adhi-
bere, nisi illis qui iamiam ab hac luce cōmi-
grant, ut eos ad fruendum cœlesti felicitate
disponat. Attamen ex effectibus eiusdē
sacramenti eadem veritas irroboretur. Cum
enim effectus eius præcipuus sit remissio
peccatorum perfecta, vsque ad eorum reli-
quiarū abstersionē, non congruit, ut quæstio
præcedenti, dicebamus, illud applicare, nisi
circa postremū vitæ articulū, vbi & infirmus
reliquis eorū peccatorū præsiū vexatur:

Ratio. 3.

Ratio. 4.

Ratio. 5.

Ratio. 6.

Ratio. 7.

Ratio. 8.

Ratio. 9.

Ratio. 10.

Ratio. 11.

Ratio. 12.

Ratio. 13.

Ratio. 14.

scilicet, in errore & metu, & vbi peccata, quæ
earum fuerunt causa, transiisse prorsus cen-
sentur inq̃ reditura. Accedit, quod hoc sa-
cramentum non nisi post vñctum adhiberi
debet: vñctum autem, ut nomen sonat, non
nisi vñcti inq̃ reditura. Si verō ad secundarium effectū
spectemus, cū ille sit sanatio corporalis per
supernaturalem sacramenti virtutem, nō est
consentaneum in quacūq; lenicula infirmi-
tate, cui per naturalia remedia, & medicami-
na facillimē succurri potest, remedio hoc su-
pernaturali vñctio ille status expectandus
est, quo tentata naturalia remedia non cen-
seantur sufficere: nempe, ut si effectus salutis
corporeæ subsequatur, honor inde & exalti-
tudo sacramenti tanquam eiusdem reme-
dij causa deferatur. Potissimum cum hunc ef-
fectum Deus non nisi d. confirmandam fi-
dem sacramenti tribuerit, ut scilicet inde ho-
mines propensius ad eam colendam efficiam-
tur. Si verō infirmitas levis esset, vel non vsq̃
adeo grauis, salus tunc nullatenus virtuti sa-
cramenti referretur accepta. Quinimō hoc
ipsū ex dono miraculorum confirmatur.
Naud enim credibile est apostolos dono sā-
nitatis in quoscūq; infirmos fuisse vsos, sed
in demoniacos, atq; alios grauiter iacentes,
ut virtus Dei, & gloria patentius eluceret.

Arg. Luth. Vnde ad argumentū aliud Lutheri, q̃ Iaco-
bus non meminit de infirmitate illius, qui ex-
tremē laborat. Respondetur quod quicūq; id
non expresse illud tamē insinuat. Remit-
tens enim infirmum ad supernaturale subsid-
ium, voluit infirmos naturalibus remedijs
diffidētes hoc diuino beneficio in cōmenda-
tionem fidei consolari. Nihilominus præ-
sens conclusio hoc indiget tēperamēto, q̃ ad
hoc exhibēdū sacramentū nō est expectandus
articulus, quo infirm⁹ sensu prorsus careat,
aut ille, quo omnino eius sit desperata salus.

Impugnatur argutia. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

Nota attē. Hæc est enim altera Lutheri calumnia, quod
propterea vocamus hanc extremam vñctionem:
nem: quod nō eam facimus, nisi vbi nulla sit
reliqua spes salutis. Hoc enim falsum est: na-
tura siquidem vtriusque effectus sacramenti
exigit, ut tam extremus articulus non expe-
ctetur. Primum enim effectus spiritualis pos-
scit, ut infirmus sensum habeat, ut sacramēti
denotione afficiatur, & animi hilaritate cor-
roborata spe gloriæ rectoretur. Præterea, &
affectus corporalis salutis postulat, ut nō sit

eius salus omni spe destituta: nam cū sacra-
mentū ad hoc, ut diximus, non operetur per
modum miraculi, sed virtute ordinaria supra
naturali, quæ naturales causas adiuuat, non
debet expectari articulus, quo eadem natu-
rales causas roborari non possint, sed aliqua
spes salutis daret. Atque hoc orationes ip-
sæ quas ecclesiā præmittit, magno sunt do-
cumento, & testimonio. Instant enim, &
instantius Dei clementiam deprecatur, qui
infirmanti opem ferat, ut sanitate ei restituta
sospes valeat eidē diuinæ maiestati ampliū
inferuire.

Confirmatio ab autoritate Iacobi. Ad hæc ad apostolicum verbum adnotan-
dum est, infirmatur quis in vobis: non enim
periculum mortis, aut alius quilibet articu-
lus ad huius sacramenti susceptionem suffi-
cit, sed requiritur infirmitas. Quare licet quis
procelosum mare intret, aut bellum, vbi præ-
sentaneū imminet periculum mortis, aut ad
supplicium capitis ex lege ducatur, non est
huius sacramenti capax, neque vllum esset si
eis applicaretur: q̃a huiusmodi homo nō est
subiectum, in quo secundarium effectum ha-
bere possit sanandi corpus.

Tertia cōcl. Tertia conclusio. Amentibus, & furiosis nō
est sacramentum hoc concedendum, nisi ali-
quibus potirentur lucidis interuallis, quibus
posset denotione erga ipsum adducti illud
petere. Probatur, quia, ut dictum est, effe-
ctus eius est deuotionem animi, & spem glo-
riæ excitare: qui autem à naturitate, vel per-
petuū est amens, non est huius effectus ca-
pax. Dum verō infirmus sanæ mentis illud
petit, licet postmodum phrenesi corripia-
tur, potest, & debet illi adhiberi, nisi timere-
tur aliqua indecentia, & vituperium, quo sa-
cramentū deturparet.

Quarta cōcl. Quarta conclusio. Neque verō pueris hoc
sacramentū administrari potest ob eādem ra-
tionē, tum quia deuotionem, & effectum
erga ipsum habere non possunt, tū quod, ut
supra dictum est, non est institutum, nisi con-
tra reliquias peccatorum actualium, quæ ip-
si ante vñctum rationis, committere nequeunt,
vel contra reliquias originalis quatenus per
actualia sunt confirmate. Quare sacramen-
tum hoc neque principalem effectum in il-
lis habere potest, neque alterum adharēn-
tem: quoniam infirmitates, quas pueri pa-
tiuntur, non sunt nisi nudi peccati origina-
lis effectus.

Quod

Dubium.

Solutio prima arg.

Solutio 2.

Solutio 3.

ARTICULVS. III.

Utrum hoc sacramento non totum corpus, sed certe partes sint vngende.

Par negat. Arg. prima.

Secundum argumentum.

Quod si queras, quando pueri possint isto frui sacramento, respondetur, quod ab illo tempore, quo illis viaticum porrigitur: nam hoc illi succedit.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod licet principalior effectus sit sanatio mentis, est tamen secundus sanatio corporis. & ideo non debet applicari, nisi subiecto, quod utriusque sit capax. Praefertim quod applicatio eiusdem sacramenti debet fieri per modum curationis, quae non conuenit, nisi infirmis. Unde sicut pueri, inquit sanctus Thomas in ventre matris non sunt baptisimi capaces, ita neque sani sunt apti, ut hoc sacramento vngantur.

Ad secundum, quod arguitur, quod si amentibus, & furiosis confertur baptismus, debet conferri, & extrema unctio, negatur consequentia: quoniam baptismus nullum requirit motum proprium suscipientis, quia ratione confertur pueris ante usum rationis, & etiam amentibus. Hoc autem requirit deuotionem, vel saltem affectum ad ipsum, & ideo non est par ratio.

Ad tertium denique iam responsum est, quod infirmitates puerorum nullatenus ad peccata actualia attinent, contra quae hoc sacramento instituitur.

Postrema tandem quaestiuicula est de membris, quibus hoc sacramento admouetur. Et arguitur, quod non tantum illis sex septemue partibus, quae in vniuersali usu sunt, sit applicandum. Nam cum applicetur per modum medicationis animae, & ipsa sit in toto corpore, quod eadem ratione totum est infirmitas, bus subditum, totum deberet iungi: quod si membrum aliquod iungendum esset propterea, quod est peccatorum radix, potius locus cordis vnde, ut ait Redemptor Matth. 14. prodeunt cogitationes, quae conuincunt hominem, debet iungi, quam vel oculi, vel aures.

Secundo. Puritas mentis non minus neces-

saria est exeuntibus ex christiana militia, quam intrantibus: sed baptizati propter mentis sanitatem vnguntur in vertice capitis: ergo illic infirmantes deberent hoc sacramento iungi potiusquam in reliquis membris.

In contrarium autem est vniuersalis ecclesiae ritus, quae non nisi membra certa, & organa vngere iubet.

Ad quaestionem tribus conclusionibus breuiter respondetur. Prima. De essentia sacramenti extremae unctionis est, quod vngantur quinque sensuum organa: nempe, oculi propter visum, & aures propter auditum, & nares propter odoratum, & os non propter loquelam, sed propter gustum, & manus propter tactum: quippe in quantum digitorum pulpis, ut in textu dicebamus, sensus tactus, licet per totum sit corpus protensus, praefertim viget, quia utique ratione medici illis extremis digitorum articulis pulsus tangunt.

Potissimum huius conclusionis fundamentum est ritus ecclesiae, more & usu ubique seruatus. Sed praeterea accedit congruens ratio sancti Thomae. Hoc enim sacramentum per modum medicationis operatur: ergo eius forma ex similitudine corporalis medicinae ducenda est: in corporalibus autem licet totum corpus infirmetur, medicina tamen non applicatur, nisi illi loco, ubi radix, & fons infirmitatis latet: initium autem, & radix peccatorum spiritualium triplex est: scilicet, potentia cognoscitiva, & appetitiua, quae ab illa mouetur, & motiua, seu executiua, quae ab appetitiua excitatur: cognitio autem nostra

teste Aristotele a sensu sumitur: ergo quantum ad essentiam attinet sacramenti satis est quinque organa sensus iungere, eo quod istorum trium principiorum peccandi primaradix est cognoscitiva potentia: & propterea huc morem tenet vniuersalis ecclesia.

Secunda conclusio. Nonnullae ecclesiae in more habet propter virtutem appetitiuam iungere renes, & plures etiam propter executiuam, & motiuam iungere pedes, eo quod sunt principale instrumentum motus localis. Est ergo notanda sancti Thomae distinctio, quod usus vniuersalis ecclesiae est iungere quinque sensus, quasi illud sit de essentia sacramenti, sed particulares habent diuersos mores vngendi pedes, & renes, quasi illud non sit de essentia, alioqui vniuersalis ecclesia illum morem seruaret. Neque obstat

Par affirmatiua.

Prima concl.

Fundamentum conclusionis.

Ro. 5. Thom.

Secunda concl.

Nota distinctio sancti Thomae.

Obiectio.

Dilutio.

Unctio renu.

Iob.

Unctio pedu.

Tertia concl.

Nota.

obstat decretum concilij Florentini, ubi septem omnes unctiones connumerantur: nam patrum intentio non fuit, nisi numerare omnes, quae vel ecclesiae vniuersali, vel alicui particulari in more sunt, ut oes approbaret, non tamen omnes in eodem gradu. Et re vera unctio in renibus posset optimè excusari: quare in religionibus & in quamplurimis ecclesijs unctio illa non est in usu, propter pudorem, praecipue in foeminis: imò si foeminae essent vngendae propter appetitum, in vmbilico essent vngendae: nam ut potestas appetitus viris in lumbis insidet, secundum illud Iob. 40. Potestas eius in lumbis eius, ita & appetitus mulieris in vmbilico est. Vngere autem viros in renibus praetermissis mulieribus non congruit formae sacramenti, quae vnica debet esse in omnibus. Unctio verò pedum, quia non tam adfert pudorem, sic, decenter potest. Mutilati autem, & truncati homines, qui vel pedes non habent, vel manus, in partibus proximis iungendi sunt, etiam ceteri a natiuitate, & surdi: nam licet exterius per illa organa non peccauerint, peccare tamen possunt per internas potentias, quibus illa membra respondent.

Tertia conclusio. Cum hoc sacramento non imprimat characterem, potest iterari. Nam sacramentalia, & quaedam sacramenta propterea non iterantur, quod habent effectum perpetuum, ut consecratio altaris, vasorum, & ornamentorum eius, & illa sacramenta, quae characterem imprimunt: quia fieret illis iniuria, quasi semel applicata ad illos effectus non sufficerent. Sacramenta verò quae illum effectum non habent, sed feruntur in materiam iterabilem: id est, quae identidem recurrere possunt, natura sua sunt iterabilia, ut quatuor sacramenta, quae characterem non imprimunt, quorum vnum est hoc. Potest enim infirmus sanari, & iterum infirmari, qui ideo iterum atque iterum hoc sacramento indigebit. Ex quo fit, quod in eadem infirmitate, quandiu durat idem infirmitatis status, idemque periculum mortis, semel unctus non potest iterato vngi. Si autem ab illo statu & periculo liberetur, licet eadem perseueret infirmitas, si iterum ad eundem statum redeat, iterum potest vngi. Nam cum subiectum sacramenti non sit simpliciter infirmus, sed in tali statu proximo morti, licet eadem infirmitas maneat, si tamen immutetur status, ut per

aliquot dies sit sine periculo, & iterum redeat in periculum, potest sacramento iterari.

Primo igitur argumento iam redditum est responsum, cur non opus sit totum corpus iungere, sed sit inungere membra, quae sunt peccatorum radices. Quod autem de corde arguitur, respondetur, quod de corde non exeunt cogitationes prauae: hoc est, de voluntate (nam illo modo accipitur illic cor) nisi moueatur ex aliqua imaginatione, quae sumitur a sensu, & ideo cor non est prima radix peccandi, sed potentia cognoscitiva.

Ad secundum respondetur, quod baptizati, quia ecclesiam intrant, sunt in statu acquirendi mentis puritatem, & ideo vnguntur in vertice, sed morientes sunt in statu expurgandi eius impuritatem, & ideo vnguntur in partibus illis, per quas mens conuincitur.

Gratius autem argumentum contra secundam conclusionem existit. Dictum enim est supra sacramentalem gratiam infundi in termino prolationis ultimae formae. Arguitur ergo sic. Quinque priores unctiones, ut lectum est, sunt tantum de essentia sacramenti: ergo in termino prolationis formae in manibus infunditur gratia: atque adeo unctio renu, vel pedu non est pars sacramenti. Ad hoc respon-

detur, ut de tribus unctionibus baptismi, & de forma consecrationis calicis dictum est. Differt enim inter partem essentialem sacramenti, & partem integram: essentialis enim est, sine qua nullum esset sacramentum, integralis verò, quae ex institutione ecclesiae concurret ad effectum sacramenti. Dignitas enim & manus in homine pars quidem integralis est concurrens ad operationem vitalia, sed tamen non est de eius essentia: quia abscissa manu homo viueret. Quare si non esset sic institutum sine illis duabus unctionibus esset iure diuino sacramentum. Vnde quia ecclesia iubebat, ut tribus unctionibus fieret baptismus, intentio ministri deberet ad omnes referri: quare gratia tunc non conferebatur, nisi in ultima unctione, sed tamen ubi illa constitutio cessauit, vna sufficit de iure diuino. Pari modo per omnia verba consecrationis calicis sit consecratio, quantumvis non sint de essentia nisi. Hic est calix sanguinis mei. Horum ergo instar ubi non fieret unctio nisi usque ad manus, illic conferebatur gratia, in ecclesijs verò ubi aliae adhibentur, intentio ministri debet ad omnes referri, & tunc nisi in ultima non confertur.

Ex

Solutio 1. arg.

De corde.

Solutio 2.

Argu. contra secundam conclusionem.

Solutio arg.

Simile.

Ex his tandem consequitur, quod licet homo dum priores vñctiones fuit non esset dispositus ad suscipiendam gratiam, si tamen in vltima per attritionem esset dispositus, vt non opponeret obicem, illic eam reciperet.

¶ Finitus ergo est totus sacramentorum primus, qui in quinque illis tractandis versabatur, quæ singulis Christianis ad eorū cuiusq; perfectionem accommodantur.

Laus Deo.

✿ Finis primi Tomi. ✿

☉ Registrum huius operis. ☉

A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M.N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z. Aa.Bb.Cc.Dd.Ee.Ff.Gg.Hh.Ii.Kk.Ll.Mm.Nn.Oo.Pp.Qq.Rr.Ss.Tt.Vv.Xx.Yy.Zz. Aaa.Bbb.Ccc.Ddd.Eee.Fff.Ggg.Hhh.Iii.Kkk.Lll.Mmm.Nnn.Ooo.Ppp.Qqq.Rrr.Sss.Ttt.Vvv. Omnes sunt quaterniones præter Vv, qui est quinternio.

ERRATA.

Pag. 17. li. 12. absolutionem, pro ablutionem. Pag. 650. li. 17. præter humanas actus, superfluit. Pag. 834. li. 6. fra. tri. pro frangendum esse. Pag. 521. col. 2. li. ab imo. 10. quod in aliquibus codicibus est erratum, sic lege, non sunt sacramenta contraria, quia prohibet neminem ab eius percipione dicente August.

EXCVDEBAT SALMAN-
ticaloannes à Canoua, Typographus
longè accuratissimus, anno à Chri-
sto nato. 1558. Decimo octa-
uo Calendas Fe-
bruarias.

